مستقیم صراط ۱۳۲۶

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره مخصوصه

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٥	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

اوظار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع‌المنونیه قبول اولنور مدح ایدلمین آثار اعاده اولنماز

عدد : ٢٧ — ٤ صفر ٣٢٧ پنجشنبه ١٢ شباط ٣٢٤ — ایکنجی جلد

اسلامیتك بخش ایتدیکی حریت عامه

دین عالی ومقدسمز جمیع ناسك احرار اولهرق دنیایه کلدیکنی، هیچ کیسه‌نك ذمتنده باری تعالانك غیریسنه عبودیت مطلقه اولمادیغنی بیان و اوامر الهیه، مقررات دینیه‌یه‌مغایر هیچ برامرك، هیچ برفرمانك واجب‌الرعایه بولنمادیغنی اعلان ایتمشدر.

[اثنای حربده کرفتار اسارت اولانلرك‌ده حقوق انسانیه‌لری نظر شرع انوردهٔ محفوظ اولوب من القدیم جاری اولان اصوله توفیقاً بر مدت استرقاقلری تجویز بیورلمقله برابر کندیلرینه حسن معامله اولنمق لزومنه دائر وصایای جلیله وارد اولمشدر. بز بوراده یالکز شو حدیث شریفك ذکریله اکتفا ایدیبورز.

« اخوانکم خولکم جعلهم الله تحت ایدیکم فمن کان اخوه تحت یده فلیطعمه مما یأکل ولیلبسه مما یلبس و لایکلفه فوق طاقته و ان کلفه فلیعنه » یعنی خدم حشم، کوله و جاریه‌لرکزده ،سزك اخوانکزدر. جناب باری اونلری سزك زیر دستکزه وضع بیورمشدر، هر کیمك برادری تحت اداره‌سنده بولنورسه اوکا کندی مأکولندن اطعام و ملبوسندن الباس ایتسون وطاقتی خارجنده ایش تکلیف ایتمه‌سون. شاید اوبله بر تکلیف اقتضا ایدرسه معاونتده بولنسون] [*] اما هر قید دن عاری « حریت مطلقه » هیچ بر مخلوقك شانی دکلدر.

[نصل که بر شاعر دیمشدر : « أنی علی الزمان محالا »
« ان تری مقلتای طلعة حر »

مفادی : زمان اوزرینه بن بر محال تمنی ایدوب طوریبورم که ایکی کوزم برحر کامل دیدارینی مشاهده ایتسون، دیمکدر. بوسوزك غایت طوغرو اولمسنه مبنی عرفای صوفیه‌دن بر ذات: « اکر قرآنك غیری بر کلام ایله نماز صحیح اولسه ایدی بو بیتی قرائتله صحیح اولوردی » دیمشدر . بو علاوه‌سز « رسالهٔ قشیریه »نك « باب الحریه » سندن مأخوذدر. اوراده مشایخ کرامك اصطلاح عارفانه‌لرنده حریت نه‌دن عبارت اولدیغنی تعیین صددنده شویله بر افاده ده واردر : « قال الاستاذ الحریة ان لایکون العبد تحت رق المخلوقات ولایجری علیه سلطان المکونات وعلامته صحته سقوط التمیز عن قلبه بین الاشیاء فیتساوی عنده اخطار الاعراض » یعنی حریت کامله مخلوقاندن برینك تحت رقیتنده اولمامق، مکوناندن بر شیئك حکم وتأثیرینه مغلوب بولنمامق ودائما حق وحقیقته تابع اولمق دیمکدر . بونك صحت وثبوتنه علامت واضحه‌ده اشیا بیننده‌کی تمایز کوکلدن، انظار میل ورغبتدن سقوط ایله نفائس اموال (غیریسیله) تساوی ایتمکدر. بعده بوحقیقتی تأیید وتنویر سیاقنده‌ده اصحاب کرام معالی اتسامدن « حارثه » رضی‌اه

[*] بو حدیث شریفده مذکور « اخوت » تعبیری ـ ظاهر اولدیغی‌اوزره ـ معنای اعمیه اولوب بلا تفریق جنس ومذهب بوتون افراد بشریه میانه‌لرنده امر مشترکدر.

« بنی آدم اعضای یکدیکرند
که در آفرینش زیك کوهرند »

اخوت عمومیه‌نك معانی عدیده‌سیله صحت استعمالنه دائر دلائل شرعیه نسخ سالفه‌مزك « مواعظ » قسمنده مندرج اولمغله شیمهٔ انصافنه مالك اولان ارباب مطالعه‌یه قناعت بخش اولمشدر. تعصب بارده مغلوب اولانلرك اصلاحی‌ده حقدن تمنی ایلرز.

059067

عجائب قرآنیه

سورهٔ انبیاء : آیت ـ ۳۰

« اولم یر الذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما وجعلنا من الماء کل شیء حی افلا یؤمنون »

[صانع تعالی وتقدس حضرتلری ، الوهیتده استقلالله وجمیع ماسوی اللهك تحت ملکوت ربانیه‌ده مقهور ومغلوب اولدیغنه دلالت ایدن آیات تکوینیه‌ده تأمل وتدبر خصوصنجه تقصیر ایدنلری بوندن طولای تجاهل وتقبیح ایدوب شویله بیوریور] کفر وانکار ایدنلر کورمدیلرمی [معلومات واقعه‌لرینه نظراً کورمش کبی تلدیلرمی] که سماوات وارض ملتحم ومامتزق ایکن بزانلری بری برندن آیردق وهرزنده شیئی [مرذی حیاتی] صودن یاراتدق . [بوکیفیتلر حق تعالی حضرتلرینك وجود وعظمتنه دلیل واضح ایکن انلر] ینه ایمان ایتمزلرمی [بورالرینی تدبر ایده‌رك خالق تعالی وتقدس حضرتلرینك عظمت وفردیتنی معترف اولمازلرمی]

سلسلهٔ اطلاعات علمیه‌سنی ازله طوغری کوتورن برنکرشو اجرام جسیمه‌نك بری برندن افتراقنده برید قدرت وایجادی علناً مشاهده ایدر. هله شو منبع حیات اولان آبده قدرت علیه نه‌قدر ظاهر وباهر.

صو

بومادهٔ سیاله ، بوسر سرسنهٔ حکمت ذهن بشره نه‌عظیم معنی القا ایدیور ! شو اوقیانوس ، شو قاموس محیط ربع مسکونی چپ چوره هرطرفدن قوشاتمش وید قدرتله آچیلان مدخللردن قطعات ارض ارەسنه صوقولمشدر»

بونه افسوزکه مشیهٔ عدمدن ساحه‌یرای هستی اولان هرذی حیات صوایله، شو مادهٔ حیات ایله جانلانمش، آب بتون زندکانه منبع فیض اولمش! سر وکنهی ادراك بشردن پنهان اولدیغی قدر خاصه‌سی، عنصر وجزءلری خدمت ووظیفه‌سی ظاهر وعیان اولان بومادهٔ سیاله روحمزی معرفة الله اعلایدیور. نه ترتیب حیرتفزا، نه قدرت غرا که نابش خورشید جهان افروز ایله تبخر ایدر، سحابه جوهوایه یوکسلور ، تصفیه اولنور، سحاب حالنی آلور ، تکرار جانب سماده باران فیض رسان اوله‌رق روی زمینه دوکیلور .

نه حکمت ربانیه که صو ایجنده بیشمار لایعد ولا یحصی حیوانات ونباتاتك مدفوعاتیله اولولرینك چوروکلرندن دکزلر تعفن ایدوب‌ده حیات وصحت عمومیه مختل اولمامق ایچون بتون دکزلر صورت دائمه‌ده طوزلی بولنمق اوزره املاح ایله مشبوع بر حالده خلق بیورلمشدر .

حضرت رب العالمینك نظر اهل ایقانده دمبدم جلوه‌کر اولان حکمت ازلیه‌سیله در که سحابیارلر اجنحهٔ ریاح اوزرنده طیران ایلیورمش کبی باشمزك اوستنده لاینقطع جولان ایدوب طوررلر . کونشك اشعهٔ حارەسنی منع ایتمك ، اراضیٔ میتهٔ احیا ایتمك ایچون فوقزده دریالر تشکیل ایدرلر .

شو معصراندن نازل اولان ماء ثجاج ایله او اولمش ، قوریمش، صولمش یرلر تازه جان بوله‌رق نشو ونما ایله اهتزازه‌کلور . طاغلر، قیرلر، دره‌لر، تپه‌لر جفت جفت نبات کریم، کوناکون شکوفه‌لر ایله پرنقش و نکار اولور . بو فیض ایله درکه جهان روائح عطرناکه طولار ، اغاجلر قبای سبزورقله طوناور. غنالر، دوالر ایله عالم وعالمیان مستغرق بهجت وعاطفت اولور . ماحصل دنیا سرتسر شاد وخندان اوله‌رق بر روضهٔ ملاحت، بر فردوس لطافت کسیلور .

بر طرفدن باران کرم کوهلر، کوهسارلر درونشده بریکور. الدیغی بر فیض نوین ، برخاصهٔ کزین ایله بریر قیناقلردن فشقیرر. کاه آهسته آهسته روان اولور . کاهیجه اوجوروم قیلاردن آتیله‌رق کال طنطنه وعظمت ایله سیلان ایدر. درونمزه صوقولور، دفع عطش ایدرز. ابدانمزه تماس ایلر ، طاهر وپاك اولورز . وجودمز انکله زنده‌در . صحت و عافیتمزه خدمت ایدن اودر . نیجه نیجه صناعتده کارکاهلرده ضعف بشره مدرس اولور . چایلر، ایرمقلر حصوله کتوره‌رك او کنیش وادیلرده ترلالرمزی ، بوستانلرمزی باغچه‌لرمزی سقی و اروا ایده ایده طولاشور. نهایت جدا دوشدیکی مأوای قدیمه سمت دریای بی پایانه رجوع ایدر .

الحان حقائق بیانیله اهل وجد وحالی دمادم غشی ایدن جناب جلال الدین رومی او قطب ترزبان عرفان متویده صو حقنده نه‌ادای روحنوازانه، نه فیض جوشاجوش ایله نغمه‌طراز اولیور:

آب بهر این ببارید از سحاب
مایلیدانرا کند از خبث پاك

جناب خداوند حکیم کوکدن صوبی بونك ایچون یاغدیردیکه بز مردارلری انکله خبث ونجسدن پاك وطاهر ایتسون. « وینزل علیکم من السماء ماءً لیطهرکم به »

آب چون بیکار کرد وشد نجس
تا چنان شد کارا رد کرد حس
حق بیردش باز در بحر صواب
تا بشستش از کرم آن آب آب

صو اشیایی تطهیر ایله کندندن خاصهٔ تطهیر زائل اولوب‌ده رائحه‌جه، رنکجه، طعمجه نظر حسده مردود ومنفور اوله‌جق درجه مردار اولنجه

عنك حضور رسالتناهی‌یه عرض ایتمش اولدیغی سانحات پیامبر بسندانه‌لرندن « عرفت نفسی عن الدنیا فاستوی عندی حجرها وذهبها » کلام شریفلری ایراد اولنمشدر .

تنبیه — کتاب حلبلی‌مروضده نفس وهوایه اسیر وحیات سفیلانه‌یه مائل اولانلرك هیچ بر زمان زمرهٔ احراردن اولمه‌یه جقلری دخی دلائل باهره‌سیله برابر مسطوردر .]

تلخیص مقال

بیانات آتیه مزلهاکتساب وضوح ایدن « حریت شرعیه » یی کاهو حقهلا آکلایان ، مؤدای حقیقتینی ادراك ایلین کیمسه جزماً تیقن ایدرکه عالم اسلامیك شمشه‌پاش مدنیت ، رونق افزای علم ومعرفت اولمسی وبوتون محاملرك هر محرومیتدن نجات بولهرق الفت واتحاد پیدا ایتمسی انجق بو سایه‌ده تأمین واستحصال اولنمقده‌در . انکشاف حقائق واضمحلال اباطیل ایله تربیهٔ عمومیه تزکیهٔ اخلاق بشریه محافظهٔ حقوق ومعموریت بلدان کبی مطالب عالیه‌نك کافه‌سنی ضامن اولهجق باشقه واسطه یوقدر . حریت عامه‌یی محو وافنا ایدن نائرهٔ استبداد جهانی یاقوب ویران ایده‌جکندن هیچ بر شیده اثر انتظام براقیه‌جغی درکاردر . اعاذنا اه من شره .

خاتمه

حریت مشروعه بلا شك ولاریب محبوبهٔ فضلا ومعشوقهٔ حکمادر . اوغورینه فدای جان اعز آمال انساندر .

اما هردرلو قید شرعی وادبیسدن تجرده آرزو وهوس اولونان کرداب سفاهته طالق ، نفس امارهیه ارخای عنان ایتمك مقتضای حریت دکل ، بلکه تقاضای حیوانیت وبهیمیت اولدیغی جای خفا دکلدر .

بعض سفهای اقوام وکروه سرسریان عوام طرفندن حریت تعبیر علویسنه ماصدق کوسترلمك ودها طوغروسی چهرهٔ دلارای پاکیزه‌سنی لکه‌دار ایلهمك غرض فاسدیله اجتسار اولونان حالات سفاهتکارانه ، رذالت کسترانه فی الحقیقه نفس وهوایه عبودیت واسارت ، تلبیسات شیطانیه‌یه متابعت اولدیغی هویدادر . « افرأیت من اتخذ الهه هواه واضله اه » قول کریمی‌ده بوصفوله عبودیت باطلهٔ نفسانیه‌یی ذم وتقبیح ، شعار آدمیت وانسانیت اولمادیغنی اعلان وتصریح ایتمکده‌در .

[جناب مؤلف بوراده « کادمان الخمر والقمار ووقاحة النسوان » دیه مثال اولهرق بعض منکراتی تعداد بیورمشدرکه مقصد عالیلری بوطاقم سیئاتی صورت علنیه‌ده ، علی ملأ الناس ولاابالیانه طرزده اجرا وایتان ایتمك اولهجق . تعداد اولونان محرماتك دها اشنع واشدی دخی ارتکاب ایدلمکده بولدیغی معلومدر . فقط مجاهرانه صورتده اجتسار اولنمیان شنایع حریتپروران زمانه‌نك احوال وخامت اشتمال کستاخانه‌لرینه مثال اولمغه عدم صلاحیتنه مبنی ترك اولنمشدر .

« ادمان خمر » مسکرات استعمالنی اعتیاد دیمکدرکه بوفعل خبیثدن تکون ایدن رذائل وشنایع قابل حصر وتعداد اولمادیغی میداندهدر . قمار وسائر صورتله اضاعهٔ اموال ، غیر مشروع جهتلرده افنای ثروت وسامان کرك شخصی ، کرك عمومی بی‌نهایه فلاکتلره بادی اولمقده‌در .

« وقاحت نسوان » ده قادینلر مزده — هزاران تأسفله — مشهود بولونان پرده بیرونانه حرکات وغیر مشروع تزیناتدن عبارتدر . بودرلو حالات ومنکرات هب اسارت نفسانیه جمله‌سنده داخل ، حریت شرعیه‌یی قطعیاً وقاطبةً محل اولدیغی ادنی مرتبه تمیز وانصافی حائز بولونانلره آشکاردر .]

قادینلرك نظرهٔ شهوانیهٔ رجالی جالب بولونان عرض جمال ، کشف نقاب ایتملری کبی طوبه طوبه زمرهٔ رجاله عطف انظار احتراصانه‌ده بولنملری ده حرام قطعیدر .

هر ایکی صنفك دیکرینه قارشی غض بصر ایله مأمور اولدقلری منصوص قرآن مبین‌در . چوکه ذکورك نامحرم قادینلره کوزدیکمه‌لری کبی طرفهٔ نسانك ده ارکلره حریصانه نظر صالملری باعث افتتان ومورث انواع خذلان اولهجغی آشکاردر .

مع التأسف ارباب دیانت وحمیتك بعضیلری بوتساویٔ حرمت حکم شرعیسنه واقف ونتایج وخیمه‌دن اندیشه‌ناك اولمادقلرندن قادینلرینی غایت سربست کزدیریورلرکه باعث مسؤلیت عظیمه‌در . « فاسألوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون »

نسوان مسلمنده کورولان حالاتك اقبحی ، انظار امن ونظرینی جالب اولان اك قنا جهتی تیاترو وسائر اویون محللرنده وقاحتکارانه بز صورتده اثبات وجود ایتملریدرکه بوکا حریت شرعیه مساعد اولمادقدن باشقه زینت آدمیت وشعار انسانیت اولان ناموس ومروت خصائل ده منافی بولدیغی شبهه کوتورمز .

اقوام سائره اراسنده شیوع واعتیاد کبی معاذیر واهیه بزم ایچون هیچ روقت بوطاقم حالات فساديه وغیر مشروعه‌نك قبح وشناعتی دافع اولهماز . مال سائره قادینلری تستری التزام ایتمدکلری جهتله زوج ویا محرملریله برلکده ، اونلردن برینك حمایه‌سنده اولهرق محال مذکوره‌ده ادب وتربیه دائره‌سنده بولونه بیلیرلر .

مناسترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ انبیاء : آیت ـ ۳۰

« اولم یر الذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما وجعلنا من الماء کل شیء حی افلا یؤمنون »

[صانع تعالی وتقدس حضرتلری ، الوهیتده استقلالنه وجمیع ماسوی اللهك تحت ملکوت ربانیه‌ده مقهور ومغلوب اولدیغنه دلالت ایدن آیات تکوینیه‌ده تأمل وتدبر خصوصنجه تقصیر ایدنلری بوندن طولانی تجهل وتقبح ایدوب شوبله بیوریور] کفر وانکار ایدنلر کورمدیلرمی [معلومات واقعه‌لرینه نظراً کورمش کبی تبلدیلرمی] که سماوات وارض ملتحم ومامتزق ایکن بزانلری بری برندن آیردق وهرزنده شیئی [مرذی حیاتی] صودن یاراتدق . [بوکیفیتلر حق تعالی حضرتلرینك وجود وعظمتنه دلیل واضح ایکن انلر] ینه ایمان ایتمزلرمی [بورالرینی تدبر ایده‌رك خالق تعالی وتقدس حضرتلرینك عظمت وتفردینی معترف اولمازلرمی]

سلسلهٔ اطلاعات علیه‌سنی ازله طوغری کوتورن برنکرشو اجرام جسیمه‌نك بری برندن افتراقنده برید قدرت وایجادی علناً مشاهده ایدر. هله شو منبع حیات اولان آبده قدرت علیه نه‌قدر ظاهر وباهر.

صو

بومادهٔ سیاله ، بوسر سربستهٔ حکمت ذهن بشره نه‌عظیم معنی القا ایدیور ! شو اوقیانوس ، شو قاموس محیط ربع مسکونی چپ چوره هرطرفدن قوشاتمش وید قدرتله آچیلان مدخللردن قطعات ارضه صوقولمشدر »

بونه افسوزکه مشیئهٔ عدمدن ساحه‌پیرای هستی اولان هرذی حیات صوایله، شو مادهٔ حیات ایله جانلانمش، آب بتون زندکانه منبع فیض اولمش! سر وکنهی ادراك بشردن پنهان اولدیغی قدر خاصه‌سی، عنصر وجزءلری خدمت ووظیفه‌سی ظاهر وعیان اولان بومادهٔ سیاله روحزی معرفة‌الله اعلایدیور. نه ترتیب حیرتفزا، نه قدرت غرا که نابش خورشید جهان افروز ایله تجلی ایدر، سمایه جوهوایه یوکسلور ، تصفیه اولنور، سحاب حالنی آلور ، تکرار جانب سماده باران فیض رسان اوله‌رق روی زمینه دوکیلور .

نه حکمت ربانیه که صو ایجنده بیشمار لایعد ولا یحصی حیوانات ونباتاتك مدفوعاتیله اولولرینك چوروکلرندن دکزلر تعفن ایدوب‌ده حیات وصحت عمومیه مختل اولمامق ایچون بتون دکزلر صورت دائمه‌ده طوزلی بولنق اوزره املاح ایله مشبوع بر حالده خلق بیورلمشدر .

حضرت رب العالمین‌نك نظر اهل ایقانده دمبدم جلوه‌کر اولان حکمت ازلیه‌سیله دو که سحابیارلر اجنحهٔ ریاح اوزرنده طیران ایلیورمش کبی باشمزك اوستنده لایتقطع جولان ایدوب طوررلر . کونشك اشعهٔ حارهسنی منع ایتمك ، اراضیٔ میتهٔ احیا ایتمك ایچون فوقزده دریالر تشکیل ایدرلر .

شو معصراندن نازل اولان ماء ثجاج ایله او اولمش ، قوریمش ، صولمش یرلر تازه جان بوله‌رق نشو ونما ایله اهتزاز کلور . طاغلر، قیرلر، دره‌لر، تپه‌لر چفت چفت نبات کریم، کوناکون شکوفه‌لر ایله پرنقش و نکار اولور . بو فیض ایله درکه جهان روائح عطرناکه طولار ، اغاجلر قبای سبزورقه طوناور. غنالر، دوالر ایله عالم وعالمیان مستغرق بهجت وعاطفت اولور . ماحصل دنیا سرتسر شاد وخندان اوله‌رق بر روضهٔ ملاحت، بر فردوس لطافت کسیلور .

بر طرفدن‌ده باران کرم کوهلر، کوهسارلر دروشنده بریکور. الدیغی بر فیض نوین ، برعاصهٔ کزین ایله یریر قیناقلردن فشقیرر. کاه آهسته آهسته روان اولور . کاهیجه اوجوروم قیالردن آتیله‌رق کمال طنطنه وعظمت ایله سیلان ایدر. درونمزه صوقولور ، دفع عطش ایدرز. ابدانمزه تماس ایلر ، طاهر وپاك اولورز . وجودمز انکله زنده‌در ، صحت و عافیتمزه خدمت ایدن اودر . نیجه نیجه صناعتلرده کارکاهلرده ضعف بشره مددرس اولور . چایلر، ایرمقلر حصوله کتوره‌رك او کنیش وادیلرده ترلالرمزی ، بوستانلرمزی باغچه‌لرمزی سقی و اروا ایده ایده طولاشور. نهایت جدا دوشدیکی مأوای قدیمه سمت دریای بی پایانه رجوع ایدر .

الحان حقائق بیانیله اهل وجد وحالی دمادم غنی ایدن جناب جلال‌الدین رومی او قطب ترزبان عرفان متوده صو حقنده نه‌ادای روحنوازانه، نه فیض جوشاجوش ایله نغمه‌طراز اولیور:

آب چون این بارید از سماك
مایلدانرا کند از خبث پاك

جناب خداوند حکیم کوکدن صویی بونك ایچون یاغدیردیکه بز مردارلری انکله خبث ونجسدن پاك وطاهر ایتسون . « وینزل علیکم من السماء ماءً لیطهرکم به »

آب چون بیکار کرد وشد نجس
تا چنان شد کارا رد کرد حس
حق بپردش باز در بحر صواب
تا بشستش از کرم آن آب آب

صو اشیایی تطهیر ایله کندندن خاصهٔ تطهیر زائل اولوب‌ده رائحه‌جه، رنکجه، طعمجه نظر حسده مردود ومنفور اوله‌جق درجه مردار اولنجه

عنك حضور رسالتپناهی به عرض ایتمش اولدیغی سانحات پیامبر بسندانه‌لرندن « عزفت نفسی عن الدنیا فاستوی عندی هجرها وذهبها » کلام شریفلری ایراد اولنمشدر .

تنبیه — کتاب حلبلی مروندده نفس وهوایه اسیر وحیات سفیلانه‌یه مائل اولانلرك هیچ بر زمان زمرهٔ احراردن اوله‌میه‌جقلری دخی دلائل باهره‌سیله برابر مسطوردر .]

تلخیص مقال

بیانات آتیه مزلهاکتساب وضوح ایدن « حریت شرعیه » بی کاهو حقها آکلهیان ، مؤدای حقیقیسنی ادراك ایلین کیمسه جزماً تیقن ایدرکه عالم اسلامینك شمشه‌پاش مدنیت ، رونق افزای علم ومعرفت اولمسی وبوتون عمالیلرك هر محرومیتدن نجات بوله‌رق الفت واتحاد بیدا ایتمسی انجق بو سایه‌ده تأمین واستحصال اولنمقده‌در . انکشاف حقائق واضمحلال اباطیل ایله تربیهٔ عمومیه تزکیهٔ اخلاق بشریه محافظهٔ حقوق ومعموریت بلدان کبی مطالب عالیه‌نك کافه‌سنی ضامن اوله‌جق باشقه واسطه یوقدر . حریت عامه‌یی محو وافنا ایدن نارهٔ استبداد جهانی یاقوب ویران ایده‌جکندن هیچ بر شیده اثر انتظام براقیه‌جغی درکاردر . اعاذنا اه من شره .

خاتمه

حریت مشروعه بلا شك ولاریب محبوبهٔ نفسلا ومعشوقهٔ حکمادر . اوغورینه فدای جان اعز آمال ایلمکدر .

اما هردرلو قید شرعی وادبیدن تجرده آرزو وهوس اولونان کرداب سفاهته طالق ، نفس امارهیه ارخای عنان ایتمك مقتضای حریت دکل ، بلکه تقاضای حیوانیت وبهیمیت اولدیغی جای خفا دکلدر .

بعض سفهای اقوام وکروه سرسریان عوام طرفندن حریت تعبیر علویسنه ماصدق کوسترلمك ودها طوغروسی چهرهٔ دلارای پاکیزه‌سنی لکه‌دار ایلمك غرض فاسدیله اجتسار اولونان حالات سفاهتکارانه ، وذالت کسترانه فی الحقیقه نفس وهوایه عبودیت واسارت ، تلبیسات شیطانیه‌یه متابعت اولدیغی هویدادر . « افرأیت من اتخذ الهه هواه واضله اه » قول کریمی‌ده بوقوله عبودیت باطلهٔ نفسانیه‌یی ذم وتقبیح ، شعار آدمیت وانسانیت اولمادیغی اعلان وتصریح ایتمکده‌در .

[جناب مؤلف بوراده « کادمان الخمر والقمار ووقاحة النسوان » دیه مثال اوله‌رق بعض منکراتی تعداد بیورمشدرکه مقصد عالیلری بوطاقم سیئاتی صورت علنیه‌ده ، علی ملأ الناس ولاابالیانه طرزده اجرا وآتیان ایتمك اوله‌جق . تعداد اولونان محرماتك دها اشنع واشدی دخی ارتکاب ایدلکده بولدیغی معلومدر . فقط مجاهرانه صورتده اجتسار اولنمیان شنایع حریتپروران زمانه‌نك ! احوال وخامت اشتمال کشتاخانه‌لرینه مثال اولمقه عدم صلاحیتك مبنی ترك اولنمشدر .

« ادمان خمر » مسکرات استعمالنی اعتیاد دیمکدرکه بوفعل خبیثدن تکون ایدن رذائل وفجایع قابل حصر وتعداد اولمادیغی میداندهدر . قمار وسائر صورتله اضاعهٔ اموال ، غیر مشروع جهتلرده افنای ثروت وسامان کرك شخصی ، کرك عمومی بی‌نهایه فلاکتلره بادی اولمقده‌در .

« وقاحت نسوان » ده قادینلر مزده — هزاران تأسفله — مشهود بولونان پرده بیرونانه حرکات وغیر مشروع تزیناتدن عبارتدر . بودرلو حالات ومنکرات هپ اسارت نفسانیه جمله‌سنده داخل ، حریت شرعیه‌یی قطعیاً وقاطبةً مخل اولدیغی ادنی مرتبه تمیز وانصافی حائز بولونانلره آشکاردر .]

قادینلرك نظرهٔ شهوانیهٔ رجالی جالب بولونان عرض جمال ، کشف نقاب ایتملری کبی طوبه طوبه زمرهٔ رجاله عطف انظار احتراصانه‌ده بولنملری ده حرام قطعیدر .

هر ایکی صنفك دیکرینه قارشی غض بصر ایله مأمور اولدقلری منصوص قرآن مبین‌در . چوکه ذکورك نامحرم قادینلره کوزدیکمه‌لری کبی طرفهٔ نسانك ده ارکلره حریصانه نظر صالملری باعث افتتان ومورث انواع خذلان اوله‌جغی آشکاردر .

مع التأسف ارباب دیانت وحمیتك بعضیلری بوتساویٔ حرمت حکم شرعیسنه واقف ونتایج وخیمه‌دن اندیشه‌ناك اولمادقلرندن قادینلرینی غایت سربست کزدیریپورلرکه باعث مسؤلیت عظیمه‌در . « فاسألوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون »

نسوان مسلمنده کورولان حالاتك اقبحی ، انظار لمن ونفرینی جالب اولان اك قبا جهتی تیاترو وسائر اویون محللرنده وقاحتکارانه بز صورتده اثبات وجود ایتملریدرکه بوکا حریت شرعیه مساعد اولمادقدن باشقه زینت آدمیت وشعار انسانیت اولان ناموس ومروت خصائل ، ده منافی بولدیغی شبهه کوتورمز .

اقوام سائره اراسنده شیوع واعتیاد کبی معاذیر واهیه بزم ایچون هیچ روقت بوطاقم حالات فساديه وغیر مشروعه‌نك قبح وشناعتی دافع اوله‌ماز . مال سائره قادینلری تستری التزام ایتمدکلری جهتله زوج ویا محرملریله برلکده ، اونلردن برینك حمایه‌سنده اوله‌رق محال مذکوره‌ده ادب وتربیه دائره‌سنده بولونه بیلیرلر .

مناسترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ انبیاء : آیت ـ ۳۰

« اولم یر الذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما وجعلنا من الماء کل شیء حی افلا یؤمنون »

[صانع تعالی وتقدس حضرتلری ، الوهیتده استقلالنه وجمیع ماسوی اللهك تحت ملکوت ربانیه‌ده مقهور ومغلوب اولدیغنه دلالت ایدن آیات تکوینیه‌ده تأمل وتدبر خصوصنده تقصیر ایدنلری بوندن طولانی تجهل وتقبح ایدوب شویله بیوریور] کفر وانکار ایدنلر کورمدیلرمی [معلومات واقعه‌لرینه نظراً کورمش کبی تلقی ایدیلرمی] که سماوات وارض ملتحم وملتزق ایکن بزانلری بری برندن آیردق وهرزنده شیئی [مرذی حیاتی] صودن یاراتدق . [بوکفیتلر حق تعالی حضرتلرینك وجود وعظمتنه دلیل واضح ایکن انلر] ینه ایمان ایتمزلرمی [بورالرینی تدبر ایدمه‌رك خالق تعالی وتقدس حضرتلرینك عظمت وتفردینی معترف اولمازلرمی]

سلسلهٔ اطلاعات علمیه‌نی ازله طوغری کوتورن برنکرشو اجرام جسیمه‌نك بری برندن افتراقنده برید قدرت وایجادی علناً مشاهده ایدر. هله شو منبع حیات اولان آبده قدرت علیه نه‌قدر ظاهر وباهر.

صو

بومادهٔ سیاله ، بوسر سرسنهٔ حکمت ذهن بشره نه‌عظیم معنی القا ایدیور ! شو اوقیانوس ، شو قاموس محیط ربع مسکونی چپ چوره هرطرفدن قوشاتمش وید قدرتله آچیلان مدخللردن قطعات ارض ارمسنه صوقولمشدر.

بونه افسوزکه مشیهٔ عدمدن ساحه‌پیرای هستی اولان هرذی حیات صوایله، شو مادهٔ حیات ایله جانلانمش، آب بتون زندکانه منبع فیض اولمش! سر وکنهی ادراك بشردن پنهان اولدیغی قدر خاصه‌سی، عنصر وجزءلری خدمت ووظیفه‌سی ظاهر وعیان اولان بومادهٔ سیاله روحزی معرفة‌الله اعلا ایدیور. نه ترتیب حیرتفزا، نه قدرت غرا که نابش خورشید جهان افروز ایله تبخر ایدر، سمایه جوهوایه یوکسلور ، تصفیه اولنور، سحاب حالنی آلور ، تکرار جانب سماده باران فیض رسان اولهرق روی زمینه دوکیلور .

نه حکمت ربانیه که صو ایجنده یشایان لایعد ولا یحصی حیوانات ونباتاتك مدفوعاتیله اولولرینك چوروکلرندن دکزلر تعفن ایدوب‌ده حیات وصحت عمومیه مختل اولمامق ایچون بتون دکزلر صورت دائمه‌ده طوزلی بولنق اوزره املاح ایله مشبوع بر حالده خلق بیورلمشدر .

حضرت رب العالمینك نظر اهل ایقانده دمبدم جلوه‌کر اولان حکمت ازلیه‌سیله در که سحابیارلر اجنحهٔ ریاح اوزرنده طیران ایلیورمش کبی باشمزك اوستنده لایتقطع جولان ایدوب طوررلر . کونشك اشعهٔ حارهسنی منع ایتمك ، اراضیٔ میتهٔ احیا ایتمك ایچون فوقزده دریالر تشکیل ایدرلر .

شو معصرانلدن نازل اولان ماء ثجاج ایله او اولمش ، قوریمش ، صولمش یرلر تازه جان بولهرق نشو ونما ایله اهتزازه کلور . طاغلر، قیرلر، دره‌لر، تپه‌لر چفت چفت نبات کریم، کوناکون شکوفه‌لر ایله پرنقش و نکار اولور . بو فیض ایله درکه جهان روائح عطرناکه طولار ، اغاجلر قبای سبزورقله طوناور. غدالر، دوالر ایله عالم وعالمیان مستغرق بهجت وعاطفت اولور . ماحصل دنیا سرتسر شاد وخندان اولهرق بر روضهٔ ملاحت، بر فردوس لطافت کسیلور .

بر طرفدنده باران کرم کوهلر، کوهسارلر دروننده بریکور. الدیغی بر فیض نوین ، برخاصهٔ کزین ایله یرر قیناقلردن نشقیرر. کاه آهسته آهسته روان اولور . کاهیجه اوجوروم قیالردن آتیلهرق کال طنطنه وعظمت ایله سیلان ایدر. درونمزه صوقولور، دفع عطش ایدرز. ابدانمزه تماس ایلر ، طاهر وپاك اولورز . وجودمز انکله زنده‌در . صحت و عافیتمزه خدمت ایدن اودر . نیجه نیجه صناعتده کارکاهلرده ضعف بشره مددرس اولور . چایلر، ایرمقلر حصوله کتوره‌رك او کنیش وادیلرده ترلالرمزی ، بوستانلرمزی باغچه‌لرمزی سقی و اروا ایده ایده طولاشور. نهایت جدا دوشدیکی مأوای قدیمه سمت دریای بی پایانه رجوع ایدر .

الحان حقائق بیانیله اهل وجد وحالی دمادم غنی ایدن جناب جلال الدین رومی او قطب ترزبان عرفان متویده صو حقنده نه‌ادای روحنوازانه، نه فیض جوشاجوش ایله نغمه‌طراز اولیور:

آب بهر این بیارید از سحاك
مایلدانرا کند از خبث پاك

جناب خداوند حکیم کوکدن صویی بونك ایچون یاغدیردیکه بز مردارلری انکله خبث ونجسدن پاك وطاهر ایتسون. « وینزل علیکم من السماء ماءً لیطهرکم به »

آب چون بیکار کرد وشد نجس
تا چنان شد کابرا رد کرد حس
حق بپردش باز در بحر صواب
تا بشستش از کرم آن آب آب

صو اشیایی تطهیر ایله کندندن خاصهٔ تطهیر زائل اولوب‌ده رائحه‌جه، رنکجه، طعمجه نظر حسده مردود ومنفور اولهجق درجه مردار اولنجه

عنك حضور رسالتپناهی‌یه عرض ایتمش اولدیغی سانحات پیامبر بسندانه‌لرندن « عزفت نفسی عن الدنیا فاستوی عندی حجرها وذهبها » کلام شریفلری ایراد اولنمشدر .

تنبیه — کتاب جلیل مروضده نفس وهوایه اسیر وحیات سفیلانه‌یه مائل اولانلرك هیچ برزمان زمرهٔ احراردن اوله‌میه‌جقلری دخی دلائل باهره‌سیله برابر مسطوردر .]

تلخیص مقال

بیانات آتیه مزلهٔ کتاب وضوح ایدن « حریت شرعیه » یی کاهو حقه‌سا آکلایان ، مؤدای حقیقیسنی ادراك ایلین کیمسه جزماً تیقن ایدرکه عالم اسلامینك شمشه‌پاش مدنیت ، رونق افزای علم ومعرفت اولمسی وبوتون محالیلرك هر محرومیتدن نجات بوله‌رق الفت واتحاد بیدا ایتمسی انجق بو سایه‌ده تأمین واستحصال اولنمقده‌در . انکشاف حقائق واضمحلال اباطیل ایله تربیهٔ عمومیه تزکیهٔ اخلاق بشریه محافظهٔ حقوق ومعموریت بلدان کبی مطالب عالیه‌نك کافه‌سنی ضامن اوله‌جق باشقه واسطه یوقدر . حریت عامه‌یی محو وافنا ایدن نائرهٔ استبداد جهانی یاقوب ویران ایده‌جکندن هیچ بر شیده اثر انتظام برافیجنی درکاردر . اعاذنا اه من شره .

خاتمه

حریت مشروعه بلا شك ولاریب محبوبهٔ نفسلا ومعشوقهٔ حکمادر . اوغورینه فدای جان اعز آمال انساندر .

اما هردرلو قید شرعی وادبیدن تجرده آرزو وهوس اولونان کرداب سفاهته طالق ، نفس امارهیه ارخای عنان ایتمك مقتضای حریت دکل ، بلکه تقاضای حیوانیت وبهیمیت اولدیغی جای خفا دکلدر .

بعض سفهای اقوام وکروه سرسریان عوام طرفندن حریت تعبیر علویسنه ماصدق کوسترلمك ودها طوغروسی چهرهٔ دلارای پاکیزه‌سنی لکه‌دار ایله‌مك غرض فاسدیله اجتسار اولونان حالات سفاهتکارانه ، وذالت کسترانه فی الحقیقه نفس وهوایه عبودیت واسارت ، تلبیسات شیطانیه‌یه متابعت اولدیغی هویدادر . « افرأیت من اتخذ الهه هواه واضله اه » قول کریمی‌ده بو مقوله عبودیت باطلهٔ نفسانیه‌یی ذم وتقبیح ، شعار آدمیت وانسانیت اولمادیغی اعلان وتصریح ایتمکده‌در .

[جناب مؤلف بوراده « کادمان الخمر والقمار ووقاحة النسوان » دیه مثال اوله‌رق بعض منکراتی تعداد بیورمشدرکه مقصد عالیلری بوطاقم سیئاتی صورت علنیه‌ده ، علی ملأ الناس ولاابالیانه طرزده اجرا وایان ایتمك اوله‌جق . تعداد اولونان محرماتك دها اشنع واشدی دخی ارتکاب ایدلکده بولدیغی معلومدر . فقط مجاهرانه صورتده اجتسار اولنمیان شنایع حریتپروران زمانه‌نك ! احوال وخامت اشتمال کستاخانه‌لرینه مثال اولمغه عدم صلاحیتك مبنی ترك اولنمشدر .

« ادمان خمر » مسکرات استعمالنی اعتیاد دیمکدرکه بوفعل خبیثدن تکون ایدن رذائل وفجایع قابل حصر وتعداد اولمادیغی میداندهدر . قمار وسائر صورتله اضاعهٔ اموال ، غیر مشروع جهتلرده اقای ثروت وسامان کرك شخصی ، کرك عمومی بی‌نهایه فلاکتلره بادی اولمقده‌در .

« وقاحت نسوان » ده قادینلر مزده — هزاران تأسفله — مشهود بولونان پرده بیرونانه حرکات وغیر مشروع تزیناتدن عبارتدر . بودرلو حالات ومنکرات هپ اسارت نفسانیه جمله‌سنده داخل ، حریت شرعیه‌یی قطعیاً وقاطبةً مخل اولدیغی ادنی مرتبه تمیز وانصافی حائز بولونانلره آشکاردر .]

قادینلرك نظرهٔ شهوانیهٔ رجالی جالب بولونان عرض جمال ، کشف نقاب ایتملری کبی طوبه طوبه زمرهٔ رجاله عطف انظار احتراصانه‌ده بولنملری ده حرام قطعیدر .

هر ایکی صنفك دیکرینه قارشی غض بصر ایله مأمور اولدقلری منصوص قرآن مبین‌در . چونکه ذکورك نامحرم قادینلره کوزدیکمه‌لری کبی طرفهٔ نسانك ده ارتکاب حریصانه نظر صالملری باعث افتتان ومورث انواع خذلان اوله‌جغی آشکاردر .

مع التأسف ارباب دیانت وحمیتك بعضیلری بوتساویٔ حرمت حکم شرعیسنه واقف ونتایج وخیمه‌دن اندیشناك اولمادقلرندن قادینلرینی غایت سربست کزدیریبورلرکه باعث مسؤلیت عظیمه‌در . « فاسألوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون »

نسوان مسلینده کورولان حالاتك اقبحی ، انظار لعن ونفرینی جالب اولان اك قبا جهتی تیاترو وسائر اویون محللرنده وقاحتکارانه بز صورتده اثبات وجود ایتملریدرکه بوکا حریت شرعیه مساعد اولمادقدن باشقه زینت آدمیت وشعار انسانیت اولان ناموس ومروت خصائل ، ده منافی بولدیغی شبهه کوتورمز .

اقوام سائره اراسنده شیوع واعتیاد کبی معاذیر واهیه بزم ایچون هیچ روقت بوطاقم حالات فسادیه وغیر مشروعه‌نك قبح وشناعتنی دافع اوله‌ماز . مال سائره قادینلری تستری التزام ایتمدکلری جهتله زوج ویا محرملریله برلکده ، اونلردن برینك حمایه‌سنده اوله‌رق محال مذکوره‌ده ادب وتربیه دائره‌سنده بولونه بیلیرلر .

مناسترلی اسماعیل حقی

« ومن آیاته الجوار فی البحر کالاعلام » [۱]

واقعا سفینه‌یی متحمل اولان صویك مقداری قلنجه سفینه‌یه غالب کلدیکندن سفینه‌نك باتمدیغی علم نزه خبر ویریبور . فقط اول مقدارده بولنان بر صویه بومتقابل ثقلت وقوتی ویرن کیمدر ؟ بز اُردن بحث ایتمیورز ، مؤثری تحری ایدیبورز ، افکار بشرك طبیعتی مطالعه وتدقیق ایدرك تدوین ایلدیکی علوم یالکز آثاری، اشیانك بالتجربه اکلاشیلان کیفیات و خواصنی کوستریور. لکن اسباب مسببانی استلزام ایتدیرن خاصه وقوتك نه‌دن کلدیکنی شرح وایضاح ایده‌میور. علم بو منهاده متحیر وخاموش ! نارده نور وحرارت وار ، لکن نه‌دن کلش ؟ برقطره آب منی‌دن بر شکل بدیع ظهوره کلیور ، فضالری کشفه قدر پرواز ایدن بر ادراکه بو شکل بدیع جولانکاه اولیور ، لکن نصل اولیورده بو حالات حیرتفزا تجلی ایدییور ؟ علم بو سر مبهم فطرتی کشفدن عجز مطلق ایله عاجز . ایشته بونلر و دها بونلرکی نجه بیك اسرار عمیقه عقول سلیمه‌یی برحکمت عالیه‌یه ارشاد ایدیور.

صد هزاران دارد اندروی نهان
زانکه هر دارو بروید زو چنان

انده یوز بیکلرجه دوالر نهاندر ، زیرا مشهود اولدیغی اوزره هر دوا اندن بتمش، انکله نشو ونما بولمشدر . صویك نجه بیك دوای محتوی اولدیغی هر دوانك انکله یتشمه‌سندن نمایان و آشکاردر .

جان هر دری دل هر دانهٔ
می رود درجو چو دارو خانهٔ

صو هر اینجونك روح و لطافتی ، هر حبه‌نك مغزو لبی در . کویا سیار بردوا خانه‌کی جولرده روان اولور . ابرمقلرده و میاه معدنیه منسابنده بتون ذوی الحیات ، بالخاصه مخلوق مکرم ایجون برکتلر ، نعمتلر ، شفالر آقار .

زو یتیمان زمین را پرورش
بستکان خشك را ازوی روش

برك یتیملری [یعنی اشجار ونباتات] انکله پرورش بولور . انکله‌درکه بستکان خشك [یعنی سکان ارض] حرکته کلور . صو عالم نباتانك حیات نامیه‌سنه ، ذیروحلرك حیات وحرکتلرینه خادم قلنمشدر .

خانك ضمی و شیئك سکونیله یابس معناسنه اولان « خشك » بوراده مجازاً ارض معناسنده مستعملدر و« بستکان خشك» حیوانات ارضیه‌دن کنایه‌در. اشجار ونباتات کندی کندیلرینه بیویوب کویا حالری یتیملره آندیردیغندن جناب مولانا آنلره [یتیمان زمین] الملاق بیورمشدر .

فریاد استمداد

استعانت آب ازحق تعالی جل جلاله بعد از تیره‌شدن . صو بولاندقدن صکره خداوند عالم عزشانه حضرتلرندن فریاد ایله استمداد واستعطافی .

چون نماند مایه اش تیره شود
همچوما اندر زمین خیره شود
ناله از باطن برارد کای خدا
انچه دادی دادم وماندم کدا

وقتاکه صویك مایهٔ فیضی توکه‌نوب کدورتپذیر اولور و بزم کبی زمینده واله وحیران قالور، زیرقدم عزتده درونندن ناله‌وفریاد ایدرك عرض بارکاه رب کریم ایلرکه ای عنایت کستر ! لطف وترمکی کدایان باب احسانکه بذل ونثار ایتدم، فقیر وبی‌نوا قالدم .

ریختم سرمایه بر پاك وبلید
ای شه سرمایه‌ده هل من مزید

پاك و ناپاك ، رشید وکمراه دیمیوب جمله‌یی واجه‌دار احسانك قلدم . ای فیاض عالم ! مزید لطف وکرم یوقمی ؟

ابر را کوید بر جای خوشش
هم تو خورشیدرا ببالا برکشش
راههای مختلف من راندش
تارساند سوی بحر بی حدش

بودم فریاد استعطافده فرمان کبریا ظهوره کلورکه سحاب ! سن آنی مقام دلکشه کوتور ، سن‌ده ای شمس ! بالایه چك . انلرده صویی مختلف یولاردن سورمدك بحر بیکران جهته اصال ایدرلر . صو خدمت ووظیفه‌سنی اتمام ایلدکه هوا وحرارت شمس ایله تکرار بالایه یوکسلور . تحولات وانقلاباتدن صکره ینه بحریلیانه طوغری عودت ایدر .

صویك ماهیتنده وشو دوران دائمنده خدانك عظمت قدرتی ، حکمت علیه‌سی کمال شمشیه ایله متجلی اولمیوری؟ شومعنای عمیقه ایما ایجون بوترانهٔ عرفان ، بوفریاد محرق ، اهل وجد وغرامه ، سراز جویان ارباب تفکره نه سویلیور ؟

مثنوی

ای برادر توهمان اندیشهٔ
ماهیات استخوان وریشهٔ

[۱] سورهٔ شوری ـ آیت ۳۲ . جناب حقك آیات وعلائم قدرتندندرکه بلند طاغلر کبی کیلر دریاده یورر، دیمکدر . آخرنده یاء ایله « جواری » ویاخود آیت کریمه‌ده اولدیغی اوزره تخفیف ایچون یاك حذفیله« جوار »، کمی معناسنه کلن « جاریه » نك جمعیدر . الفك قمعیله اعلام : علمك جمعیدر. قمعتین ایله علم : بلند ویاخود مطلق طاغ معناسنه‌در .

حضرت پروردکار حکیم تکرار انی دریای محنه کوندردی . صویك صوبی اولان الله تعالی انی اوراده بیقادی . صو دیکرلرینی تطهیر ایله خاصه‌سندن معطل ومستکره اولدقده مسبب الاسباب اولان جناب حق هوا وحرارت شمس ایله انی بولندیغی محلدن بالایه نقل ایدرك خاصه‌سنی اعاده بیوردی .

صو اشیانك حیاتی وکندنده مکنوز اولان سر حیات ایسه حیات الهیه‌نك پرتو ولمعه‌سی اولوب انکده حیاتی جناب ذات اقدس بولندیغی ایچوندرکه او مرشد سراثر آشنا حضرت مسبب الاسبابدن ، حیاتك اومنبع حقیقیسندن [آبك آبی] تعبیر ایتمشدر .

سال دیکر آمد او دامن کشان
هی کجا بودی بدریای خوشان
من نجس زینجا شدم پاك آمدم
بستدم خلعت سوی خاك آمدم

جناب جلال الدینك اکثر احواله معتاد عالملری جمادات وحیواناتی برشخص انسانی برینه قویه‌رق خاصه ومنفعتلرینی کندیلرینه سوبلتکدر . بوراده‌ده شو اسلوبه مراجعت ایله صویك خاصه وخدمتلرینی کندینه سویله دیور . بیوریورکه : او بزدن مفارقت ایدن صو ارتمی بیل بر فیض جدید ایله بزنمش قوشانمش اولهرق کلدی . حال آشنالرك [وای ! نره‌ده ایدك ، فنی عالملرده جولان ایدیوردك] یولی حوش باشلرینه ، استفسار مشتاقانه‌لرینه جواباً دیدیکه بن خوشلر ، داکشلر درباسنده ایدم . بورادن ملوث کتدم ، پاك وطاهر اولهرق کلدم . خزینهٔ رحمتدن طهارت ونزاهت خلعتلرینی الدمده شمدی عالم خاکه اویله کلدم .

هین بیایید ای پلیدان سوی من
کی کرفت ازخوی یزدان خوی من
در پذیرم جملهٔ زشتیت را
چون ملك پاکی دهم عفریت را

تیز یانه کلك ای ناپاکلر ! که خوی یزداندن خوی قایدم ، صفت پاك الهیدن فیض الدم . سزك هپ چرکینکلریکزی بن اوزرمه الور وعفریت صورت اولان مردارلری تمیزلیه‌رك انلره ملك کبی حسن وملاحت ویریرم .

چون شوم آلوده باز انجا روم
سوی اصل اصل پاکیها روم
دلق چرکین برکنم انجا زسر
خلعت پاکم دهد بار دکر

تکرار آلوده وملوث اولجه‌یه اوسته روان اولورم . بتون طهارت ونظافتلرك اصل الاصولی جهته کیدرم . اوراده دلق ناپاکی باشمدن چیقارر ، صرتمدن آتارم . اوشهنشاه کرم پناه یکیدن بکا خلعت پاك احسان ایدر . ماحصل بن محلوقاتك منافعی ایچون بااراده الهیه یردن یره انتقال ، حالدن حاله تحول ایلرم .

کار او اینست وکار من همین
عالم آرایست رب العالمین

حضرت خداوند حکیمك کار وعملی بو ، بنم کاروخدمتم ایسه ایشته شودر . کاخاصهٔ تطهیری احسان ایدن جناب پروردکاردر ، بن انجق ظاهرده برسیم . حضرت رب العالمین جهان آرادر ، عنایت ربانیه‌سیله‌درکه عالم وجود بولمش ، پر نقش و زینت اولمشدر . شو مکونات باشدن باشه جناب خلاق لایزالك آثار علیه‌سی‌در . اصل الاصول ومسبب الاسباب عظمت شانیله متفرد بولنان ذات اقدس باری‌در . غیر مدرك اولان طبیعت آثار معقوله‌نك صانع وفاعلی اوله‌ماز . طبیعت انجق کندینه تودیع بیورلمش اولان خاصه‌لری ارادهٔ علیه ایله اظهار ایدر .

کر نبودی آن پلیدیهای ما
کی بدی این بارنامه آب را

اول آشنای سر فطرت صوبن بو وجه ایله انطاق ایلدکدن صکره شمدی بیوریورکه اکر بزم خبث ولوثمز اولمیه‌ایدی صویه بو اجازتنامه ویریلورمی ایدی ؟ بزم ناپاکلکمزدرکه صویه خاصهٔ تطهیرك تودیعنه باعث اولمشدر .

کیسهای زر بدزدید از کسی
می‌دود هر سو که هین کو مفلسی

کویا صویك الله بادهوادن کیسه کیسه التون کچمشده آنلری بذل ایچون هانی هانی ؟ احتیاجی اولانلر .. دیه هرطرفه سکیردیور . روی زمینه آلتون دوکیور ، برکات ومنافع سریور .

یا بریزد برکیاهی رستهٔ
یابشوید رویها ناشستهٔ

صو یا خاصه‌سنی بتمش بر اوت اوزرینه دوکر ، یا که ناپاك اولان یوزلری بیقار . صو باعث نشوونما وسبب طهارت اشیادر .

یابکیرد بر سرش خال وار
کشتیٔ بی‌دست وپا را در بحار

یاخود دریالرده بی دست وپا اولان سفائنی باشی اوستنده خال کبی طاشور . اوغرابت‌نما انیهٔ موج خیزی یوزدیره‌رك مرسای مقصوده ایصال ایدر .

• ومن آیاته الجوار فی البحر کالاعلام • [۱]

واقعا سفینه‌یی متحمل اولان صویك مقداری قلیله سفینه‌یه غالب کلدیکندن سفینه‌نك باغدیغی علم نه خبر ویریور . فقط اول مقداردہ بولنان بر صوبه بومقابل قلت وقوتی ویرن کیمدر ؟ بز آردن بحث ایتمیورز ، مؤثری تحری ایدیورز ، افکار بشرك طیغی مطالعه وتدقیق ایدرك تدوین ایدیکی علوم بالکز آلدری، اشیانك بالتجربه اکلاشیلان کیفیات وخواصنی کوستریور. لکن اسباب مسیاتی استلزام ایتدیرن خاصه وقوتك نه‌دن کلدیکنی شرح وایضاح ایدەمیور. علم بو مشاهده متحیر وخاموش ! نارده نور وحرارت وار، لکن نه‌دن کلش ؟ برقطره آب منیدن بر شکل بدیع ظهوره کلیور ، فضالری کشفه قدر پرواز ایدن بر ادراك بو شکل بدیع جولانکاه اولیور ، لکن نصل اولیوردہ بو حالات حیرتفزا تجلی ایدیور ؟ علم بو سر مبهم فطرتی کشفدن عجز مطلق ایله عاجز . ایشته بونلر و دها بونلرکی نیجه بیك اسرار عمیقه عقول سلیمه‌یی برحکمت عالیه‌یه ارشاد ایدیور.

صد هزاران دارد اندروی نهان
زانکه هر دارو بروید زو چنان

انده بوز بیکلرجه دوالر نهاندر ، زیرا مشهود اولدیغی اوزره هر دوا اندن بتمش، انکله نشو ونما بولمشدر . صویك نیجه بیك دوای محتوی اولدیغی هر دوانك انکله یتشمسندن نمایان و آشکاردر .

جان هر دری دل هر دانهٔ
می رود درجو چو دارو خانهٔ

صو هر ایجونك روح و لطافتی ، هر حیاتك مغزو لبی در . کویا سیار بردوا خانه‌کی جولرده روان اولور . ایرمقارده و میاه معدنیه منابعنده بتون ذوی الحیات ، بالخاصه مخلوق مکرم ایجون برکتلر ، نعمتلر ، شفالر آکار .

زو بتمیان زمین را پرورش
بستکان خشك را ازوی روش

برك بتمیلری [یعنی اشجار ونباتات] انکله پرورش بولور . انکله‌درکه بستکان خشك [یعنی سکان ارض] حرکته کلور . صو عالم نباتاتك حیات تامه‌سنه ، ذیروحلرك حیات وحرکتلرینه خادم قلنمشدر .

خاتك ضمی و شیئك سکونیله بابس مناسبته اولان « خشك » بوراده مجازاً ارض مناسبتده مستعملدر و« بستکان خشك » حیوانات ارضیه‌دن کنایه‌در. اشجار ونباتات کندی کندیلرینه بیوبوب کویا حالری بتیلره آندیردیغندن جناب مولانا آنلره [بتیان زمین] اطلاق بیورمشدر .

فریاد استمداد

استحصالات آب ازحق تعالی جل جلاله بعد از تیره‌شدن ، صو بولاندقدن صکره خداوند عالم عزشانه حضرتلرندن فریاد ایله استمداد واستعطاف .

چون نماند مایه اش تیره شود
همچوما اندر زمین خیره شود
ناله از باطن برارد کای خدا
انچه دادی دادم ومانعم کیا

وقتاکه صویك مایهٔ فیضی توکه‌توب کیدرتبذیر اولور و بزم کبی زمینده واله وحیران قالور، زیرقدم عزتده دروندن ناله‌وفریاد ایدرك عرض بارکاه رب‌کریم ایلرکه ای عنایت کستر ! لطف وترحمکه کنایان باب احسانکه بذل ونثار ایتدم، فقیر وبی‌نوا قالدم .

ریختم سرمایه بر پاك وپلید
ای شه سرمایه‌ده‌ل من مزید

پاك و ناپاك ، رشید وکمراه دیمیوب جمله‌یی واجدار احسانك قلدم . ای فیاض عالم ! مزید لطف وکرم بوقی ؟

ابر را کوید بر جای خوش‌ش
هم تو خورشیدرا ببالا برکشش
راههای مختلف من راهش
تارساند سوی بحر بی حدش

بودم فریاد استمطاره قدر فرمان کیریا ظهوره کلورکه سحاب ! سن آنی مقام دلکشه کوتور ، سن‌ده ای شمس ! بالایه چك . انلرده صویی مختلف یولاردن سوروب بحر بیکرانه جهت اصال ایدرلر . صو خدمت ووظیفه‌سنی اتمام ایدکده هوا وحرارت شمس ایله تکرار بالایه یوکسلور . تحولات واقعلاباندن صکره یه بحری بلیاه طوغری عودت ایدر .

صویك ماهیتده وشو دوران دائمده خدانك عظمت قدرتی ، حکمت علیه‌سی کاك شمسیه ایله مجلی اولیوری، شومعنای عمیقه ایما ایجون بوترانهٔ عرفان ، وفریاد محرق ، اهل وجد وغرامه ، سرائر جویان ارباب تفکره نه سویلیور ؟

مثنوی

ای برادر تو همان اندیشهٔ
ما بقایت استخوان وریشهٔ

[۱] سورهٔ شوری ـ آیت ۳۲ . جناب حقك آیات وعلامات قدرتندنکه بلند طاغلر کبی کیلر دریاده یورر، دیمکدر . آخرنده یاء ایله « جواری » وواخود آیت کریمده اولدیغی اوزره تخفیف ایجون یاك حذفیله « جوار » کبی صنعت کلن « جاریه » نك جمعیدر . الفك قبلیه اعلام : علمك جمعیدر. قصبین ایله علم : بلند وواخود مطلق طاغ معناسندر .

حضرت پروردگار. حکیم تکرار انی دربای حق گوندردی . صویك صوبی اولان الله تعالی انی اوراده بیقادی . صو دیکرلرنی تطهیر ایله خاصه‌سندن معطل ومستکره اولدقده سبب الاسباب اولان جناب حق هوا وحرارت شمسی ایله انی بولندیغی محلدن بالایه نقل ایدرك خاصه‌سنی اماده بیوردی .

صو اشیانك حیاتی وکندنده مکنوز اولان سر حیات ایسه حیات الهیه‌نك پرتو ولمعه‌سی اولوب المکده حیاتی جناب ذات اقدس بولندیغی ایچوندرکه او مرشد سراژ آشنا حضرت سبب الاسبابدن ، حیاتك اومنبع حقیقیسندن [آبك آبی] نصیب ایتمشدر .

سال دیکر آمد او دامن کشان
همی کجا بودی بدریای خوشان
من نجس زینجا شدم پاك آمدم
بستدم خلعت سوی خاك آمدم

جناب جلال الهیه‌نك اکثر احواله معتاد عالملری جمادات وحیواناتی برخص انسانی یرینه قویه‌رق خاصه ومنفعتلرنی کندیلرینه سوبلتکدر. بوراده‌ده شو اسلوبه مراجعت ایله صویك خاصه وخدمتلرنی کندینه سویله دیور . بیوریورکه : او زمان مفارقت ایدن صو ایرتسی بیل بر فیض جدید ایله زنمش قوشانمش اولهرق قلدی . حال آشنالرك [وای ا نرده ایدك ، فنی عالمده جولان ایدیوردك] یولی حوش باشلرینه ، استفسار مشتاقانه‌لرینه جواباً دیدیکه بن خوشلره داکشلر دربلسنده ایدم . بوراده ملوث کندم ، پاك وطاهر اولهرق کلدم . خزینهٔ رحمتدن طهارت ونزاهت خلعتلرنی الدمده شمدی عالم خاکه اویله کلدم .

هین بیایید ای پلیدان سوی من
کرفت از خوی بزدان خوی من
در پذیرم جملهٔ زشتیت را
چون ملك پاکی دهم عفریت را

تیز باتمه کلك ای ناپاکلر ! که خوی یزدانی خوی قایدم ، صفت پاك الهیدن فیض الدم . سزك هپ چرکینکلریکزی بن اوزرمه الور وعفریت صورت اولان مردارلری تمیزلیمرك انلره ملك کبی حسن وملاحت ویریرم .

چون شوم آلوده باز انجا روم
سوی اصل اصل پاکیها روم
دلق چرکین برکنم انجا زسر
خلعت پاکم دهد یار دکر

تکرار آلوده وملوث اولجه یه لوسیه روان اولورم . بتون طهارت وظلماتلرك اصل الاصولی جهته تبدرم . اوراده دلق ناپاکی باشمدن چیقارر ، صرتمدن آتارم . اوشهنشاه کرم پناه یکیدن بکا خلعت پاك احسان ایدر . ماحصل بن مخلوقاتك منافعی ایچون بااراده الهیه بردن بره انتقال ، حالدن حاله تحول ایلرم .

کار او اینست وکار من همین
عالم آرایست رب العالمین

حضرت خداوند حکیمك کار وعملی بو ، بنم کار وخدمتم ایسه ایشته شودر کاخاصهٔ تطهیری احسان ایدن جناب پروردکاردر ، بن انجق ظاهرده رسمم . حضرت رب العالمین جهان آرادر ، عنایت ربانیه‌سیله‌درکه عالم وجود بولمش ، پر نقش و زینت اولمشدر . شو مکونات باشدن باشه جناب خلاق لایزالك آثار علیه‌سی‌در . اصل الاصول ومسبب الاسباب عظمت شانیله متفرد بولنان ذات اقدس باری‌در . غیر مدرك اولان طبیعت آثار معقوله‌نك صانع وفاعلی اولهماز . طبیعت انجق کندینه تودیع بیورلمش اولان خاصه‌لری ارادهٔ علیه ایله اظهار ایدر .

کر نبودی آن پلیدیهای ما
کی بدی این بارنامه آب را

اول آشنای سر فطرت صوبی بو وجه ایله انطاق ایلدکدن صکره شمدی بیوریورکه اکر بزم خبث ولوثمز اولمیه‌ایدی صویه بو اجازتنامه ویریلورمی ایدی ؟ بزم ناپاکلکمزدرکه صویه خاصهٔ تطهیرك تودیعنه باعث اولمشدر .

کیسهای زر بدزدید از کسی
می‌دود هر سو که هین کو مفلسی

کویا صویك الله بادهوادن کیسه کیسه التون کچمشده آنلری بذل ایچون هانی هانی ؟ احتیاجی اولانلر .. دیه هرطرفه سکیردیور . روی زمینه آلتون دوکیور ، برکات ومنافع سریور.

یا بریزد بر کیاهی رستهٔ
یا بشوید رویها ناشستهٔ

صو یا خاصه‌سنی بتمش بر اوت اوزرینه دوکر ، یا که ناپاك اولان یوزلری یقار . صو باعث نشوونما وسبب طهارت اشیادر .

یا بکیرد بر سرش حمال وار
کشتی بی‌دست‌وپا را در بحار

یاخود دربالرده بی دست ویا اولان سفائنی باشی اوستنده حمال کبی طاشور. اوغرابت‌نما امیهٔ موج خیزی یوزدیره‌رك مرسای مقصوده ایصال ایدر .

اوتان ای قوم که حکمت کبی اصحاب دها
اولیور کوشهٔ نسیانده پذیرای فنا .
غرب هیکل دیکر ارباب هنر نامنه ، بز
اونلرك وارسه مزارنده اکر طاش سوکرز !
فضلا غربده بیکلرله صایلقده ایکن ،
قدر و قیمتلری آزاده‌در اکسیلکدن ؛
بزده یوز بیلده بر آدم یتشیرکن اوبیله
هیچ شایان اوله‌ماز ذره‌قدر تبجیله .
شرق برحفرهٔ نسیانه آتارده أولنی
اولدورورسوکره اونك نامنی حتی بیلنی !
غربده أولدیمی براهل فضیلت فرضا ،
اوبولور خاطر أمتده حیات اخری .
بزده أولمش فضلانك چوغی حتی کیدیور ،
بولیور غربده آثار کزینیله نشور !
سوروبوب محو اولان ارباب مزیت بوراده
سوروبور ، حاله باقك ، عمر مؤبد اوراده!
سزه اوکرتمه‌ده‌در شرقی‌ده مستشرقلر ،
اوتانك قوقله قیافتلی بنسز شیقلر !
قفانك طیش یوزی بکزر ، بوقولای ، افرنجه ..
ایچی بکزرمی ؟ بودر ایشته فضیلت بنجه .
بزه انسان دیمك انسانانه بر بهتاندر ..
شرقه باقدقجه امینم بشریت اوتانیر !

∴

باقه‌دن جوشه‌کلن غیظمی تسکینه بیله ،
« باری صوك خدمتی اولسون کوره‌یم ! » فکریله
طوغری استانبوله ایندم ، اورادن برترنه
آتلایوب یار وفادارم ادیبك اوینه
کیدیوردم .. اوده‌کلمکده ایمش ، قارشیلاشوب
ایلدك بیلدیکمز بریولی آرتق تعقیب .
حکمتك خانه‌سی شهزاده باشنده یدی‌که ، بز
طولودر خلق ایله ظن ایتمش ایدك هرایکیز .
برده واردقده نه‌کورسه‌ك قوجه برجم غفیر :
بش اون آدمله بش اون ذاکر ودرویش اجیر !
بربولوط قابلایه‌رق یتمی آرتق او زمان ،
ایتدی دیده‌مدکی آواره دموعم فیضان .
یوکلنوب محمل تابوتی مصلایه قدر ،
صوکره ایتدك اورادن بلدهٔ امواته سفر .

بولده اوچ بش کشی کرجك دها پیدا اولدی ،
اهل تشییع اوزمان یکرمی‌یی انجق بولدی !
حضرتك دنی اوزون سورمیه‌رك یك اویله ،
بن چکیلدم اورادن نیزن آواره ایله .

∴

حکمتك ترجمهٔ حالنی یازمش ادبا .
« سن‌ده یاز برایکی سوز ... » دیندی، مناسب اما
عارفك پایهٔ عرفانه شایان اوله‌جق
سوزی بیوایه خیالم نه‌لردن بوله‌حق ؟
اویله برفاضل تحریر ایدی عارف حکمت
که اونك مثلی نادر کوره‌جکدر امت .
خاصدر کندینه یك شانلی اولان وادیسی ؛
ملك اویدی حقیقتده هله سعدیسی .
شعر لاهوت کزینامسی الهام بوتون ؛
نثری هپ ترجمهٔ واضح آیات لدن .
سف مسلول حقیقت کبی کهی ا م
کورونوب باطلی ایلردی کریزان عدم ؛
کاه نیارهٔ منصور کبی جوش ایدرك ،
طوبورروردی دم جانبخشی بوکسك بوکسك .
نه‌یدی الله اوانفاس ، اوقدسی نفخات ،
کوبرردی « ونفخنا » د اولان روحه حیات !
هله بزمندکی اذواق .. اور عالم ایدی ،
اویله عالم که طورور یادی کوکلده ابدی .
کاه سحبان کیلوب عارف پاکیزه نژاد ،
بزه یوز خطبیی بر آنده ایدردی ایراد ؛
کاه تمثیل ایدرك نشوهٔ محی‌الدینی :
بزمی لبریز فتوح ایلر ایدی تاقینی .
ادبای عجمك اکثری مضبوطی ایدی ؛
عربك رقاجی بالخاصه مضبوطی ایدی.
ادبیاتمزی اویله بیلیر شاعر بن
کورمدم ، هم کوره‌م شیدیکی شاعرلردن .
هانکی برنادرهٔ شعر اولنورسه انشاد ،
آلتی اوستی ازبردن اوتوردی استاد ؛
هانکی برمبحث حکمت سورولور ، ایلری ،
براقیردی اونك افکاری هپ آرایی کری .
آغلادیر موعظه بیرالفه بیل ایلرسه ؛
کولدورر نکته‌لی بیك سوزله اکر سویلرسه .

کر کلست اندیشهٔ توکلشنی
و ربود خاری توهیه کلخنی
هرچه جزعشق خدای احسنست
کرشکرخواریست آن جان کندلست

برکت زاده اسماعیل حقی

هرسکلی عارف حکمت

عمری قوشقله ، دیدیمکله کچن خانه خراب ،
افشام اولمازمی ، قایر دوشدیکی یرده بی تاب .
بن .. بلم نه صباحیدی چیقوب لامه مدن ،
داه چین اولق ایچون سی سفیلانه مدن ،
صاغه قوشدم ، صوله قوشدم ، تپه لردن ایندم ؛
کچ وقت اولدی .. بولوب قوبتوجه بر یر سیندم .
کوندوزین طورمایان آواره لرك نومی سبات
دنیلن براوبوشوفاق اوله جقکن هیهات ،
اویقو امکانی سلب ایلدی حسم اوکیچه ..
قورو برتخته نك اوستنده تکرلندکجه ،
عصبی بیك هیجان قابی ازمکده ایدی :
واهمم اورته ده بر فاجعه سزمکده ایدی .
خاکدان سترهٔ سودای شب آلتنده حزین
برمهابتله ایدرکن بی اوهام کزین ،
مادیات ایله روحم اوله رق هم آهنك :
اوقارا کاقده کسیلشدی خیالم شیرنك !
قارشیدن هرمیشه برسروی قدر موحشدی !
هب مزارلقدی نکاهمده مشاجر شیمدی !
درملر عمر بشر واری آقوب کیندکجه ،
اوتهدن طاغلری تابوت قیاس ایتدکجه ،
باقوشك نوحه سی تقین ایدی کویاکه بکا !
روح مدهوشمه مقبر کبی طارلاشدی فضا .
اوکجه بیوش دوشوب کندیمی اولمش صاندم ..
صوکره برسوق طبیعیله همان داوراندم .
بلکه برهمدم آرارده بولورم امیدی
بکا مجنون کبی وادیلری دور ایتدردی !
کیم اولور هیچ او وحش دم تنهاییده ؟
اوزمان غرب بیله شرق کبی خوابیده !
یالکز انجم ، اوملیارله مصابیح ازل ،
اوقنادیل ضیا کستر نور اول ،
زنده داران شبك وجدینه آکاه اوله رق
باقیورلردی بر رکوزله که غایت یارلاق .
دونیورلردی بر رکشده پروانه کبی ...
او نه لمعه یدی ، نه جذبه یدی آمان یاربی !
طالمشم بن او تماشای صفا آورمده ،
کیتمشم فجره قدر فرقنه وارمق نرمده !
اورته لق آجدی ؛ قاپاندی کوزی هب اجرامك ؛
اولدی آثاری نمودار باتان خلیامك .
آز زمان صوکره اویاندی بوتون ارباب حیات ،
صیریلوب کیتدی کفن واری افقدن ظلمات ؛
یکیدن باشلادی اشباحده حس وحرکت ،
آلدی تعطیل ایدیلن سیرنی فعالیت .
بن ده ترك ایلیه رك اولدغم آواره یری ،
یورودم حسمه پیرو اوله رق هب ایاری .

..

یورومز اولسه ایدم .. آه بلا قارشی ایمش :
یولك اوغراغی زیرا بر اوفاق چارشی ایمش .
سکز اون أولی کویك بر او قدر قهوه سی وار !
بیکلر طوپ طولو : قسوت کبی چوکمش اغالر .
کیمه نك سایهٔ شاهانه ده اندیشه سی یوق ..
«بقال اکك ویریور .. هرشی اوجوزلق ، بولاق .»
یانیور لش کبی یرلرده کنیش برغزته ،
قالدیران یوق .. دیدم ، اکلنجه یی بولدم ایشته :
آتلادم باشدمکی دیباجهٔ توجیهاتی ،
صوکره کوزدن کچیروب شویله « سیاسیاتی »
باقلم باشقه نه وار صوکاره طوغرو دیرکن
او سیهنامه یی طوبراقلره آندم یکیدن !

« خبر آلدق که وفات ایلمش عارف حکمت ؛
ایله سین روحنی الله غریق رحمت .. »
کبی خابیده بش اون جملهٔ معلومه بوتون
بذل اولنشدی اوت فاضل یکتامز ایچون !
بو نه دهشتلی خبر ! اولدیمی عارف حکمت ؟
قاپاسین دفتر اسلافی ده آرتق ملت .
اونه قیتلی وریعه یدی سلفدن خلفه ؛
حیف ، صدحیف که دوشمشدی ید نا خلفه .

ستار خان

کرچه بوقدر برکرانقیمت مجوهرافسرك ،
سن فقط سرتاجی اولمشسك وطنپرورلرك .
کرچه‌مالك اولمامشسك سلطنت اورنکنه ،
برحکمدار معظمدن معظمسك ینه .
نفسکك برحاکم ذیشانیسك ، قدرت بودر .
نجدتك بیك سیفدر ، بیك قلمه‌در ، یك اردودر .
افق استقباله عاکس نوروجدانکله‌سن ،
دهره کوستردك حمیت درسی برامی ایکن !
ملت اولمشدر سنك افرادی چوق برعائله‌ك ؛
عمریایان نابذیرك شهرت مستقبله‌ك .
شاه بی‌اذعانه جوق سورمز بوکاذب طنطنه
نامکی شوکتمابکله یازارلر یان یانه .
صفحهٔ تاریخك اعماق سراثر کاهنه
برطرفده غیظ ، شتم ولعنت ایران شاهنه؛
برطرفده مرد جنکاور طانمش برعجم
مظهر تعظیم اولور عالی ، موقر ، محترم .
سنسك ایشته لایق تعظیم اویوکسك ناصیه
کوستریر هرکس سنی ایرانی قورتارمش دیه.
صفحهٔ تارخ بردولتسرایکدر سنك
شیمدی ایوانك سریر کور اولونجه مدفنك

∴

ظلم عاجزدر، سیوکك ، قدرت انجق حقده‌در .
آه ظالومین تماس ایتدکجه صارصلقده‌در
آهنین الوانی باق شاه هلاکو طینتك !
معدلت فوقنده‌در هرقدرتك ، هرقوتك .
ظلم ، ای انسان بین جادوی آتش پیرهن ،
شاه ایران اولمسون ماهیت مستکرهك ؟ !
روح مردمخواریسك هربروطن جلادینك ،
قابض الارواحیسك هرملتك افرادینك .
ظلم ، ای آلفته ، ای مخلوق مستکره لقا ،
شاه ایراندر سنك قلب سفیلك مطلقا !
ظلم ، ای قبر جهان وسعت‌پایان هربری
هدم ایدن دنیالری ، تحکیم ایدن مقبرلری
ظلم ، برقاچ استخوانله برسرای انشا ایدن
موسیقی تدوین ایدن فریادلردن ، کریه‌دن .
ظلم ، ای‌ازدرکه جانلر عقل واذعانلریدك ،
ظلم ای بوت که سرای سلطنتلر معبدك ،
ظلم، ای براسکلت که زنده‌لر بنجه‌کده‌در ،
روحلر پامال غیظکدر ، مقابر زنده‌در ،
لازم غیرمفارقسك فقط انسان ایچون
عادتا بردین ثانیسك حکمداران ایچون .
ای حکمدار عقور ای غازی قاتل، اوت ،
ای‌شهنشاه عجم ، شاه مطنطن منقبت ،
ای مزارلردن غدا آلمش صفوق سروسهی
سایهٔ طفکده مقبرلر براق قالسون تهی :
اولمدن انسانلری دفن ایت طوتوب زندانلره ،
مرکز آتشفشان ارضی غرق ایت قانلره .
برتجارتکاه پاپ ناموس ووجدانلر ایچون
برده جدوللر کشاد ایت دوکدیکك قانلر ایچون
آل سکا باق ایشته دریالر قدر وسعتلی قان
بربینین خاك مقابر ، ایشته برجوق استخوان .
بونلری مزج ایله مکتب پاپ هیاکل پاپ بوکون
قالمه الجا آنه عصرك مخالف بوسبتون .
زینت ملیه‌در انکشت شاهانه‌کده قان .
خون مظلومین دکلدر عطر شاهیدر آقان .
سرفروبرده‌ك ـــ نه‌دولتدر ! ـــ کسلمش کله‌لر
منقرض بردولته نصب ایله رکن الدوله‌لر !
امرونهی ایت کیمسه‌سز ملکنده کیف مایشا
ملتك مودوع خاك مغفرتدر سن یشا !

مدحت جمال

مباحثات

خطبه‌لره دائر

صراط مستقیمك اون دوردنجی نسخه‌سنده مندرج « قلبه‌ده جامع کبیر خطیبی حافظ ثانی» امضاسیله خطبه‌لره دائر نشر اولنان برمقاله‌ده: « آیات کریمه واحادیث شریفه مستثنا اولدیغی حالده خطبه‌لرله ایده‌جکمز نصایحی، ویره‌جکمز تلقیناتی لسانمزله اداواجبایتمسك برمحذور وارمی؟ بوخصوصلرده احتمالکه بین العلما مذاکره ومناقشه اولنمشدر ؛ عربجه‌دن ماعدا برلسان ایله خطبه‌لر ایضا اولنمز ، طرزنده بلکه جواب بیله

بذله کولقده عیدك بیله نوقنده ایدی ،
عقله کلز نکتك کندیسی فرقنده ایدی .
کاه تاریخه طالوب کیتش اولان اعصاری
کوستروردی بزه تصویر فسون آثاری .
جانلانوب هر بیانیله رجال ملت ،
بزم ارواحه دونردی اوزمان جمعیت !
بن بش اون مجلسك محرمی اولدیغده دیدم :
« بویله برشی اوله جق آکلاشیلان اسپر تیزم ! .. »

:.

« ایدی ، خوشدی ، فقط مشربی رندانه ایدی ؟
« لاابالیلکی واردی .. » دینبور . طور شیمدی
دوشونولسون بوده برسویلنه جك سوزمی قوزوم ؟
لاابالیدی اوت ، بوق اونی انکاره لزوم .
هانکی مجلسده فقط ، کیلره قارشی عجبا ؟
کیمدی بیچاره بی باشدن چیقاران اهل هوا ؟
بویله برقوم ایله الفتده اولان آدمدن
طور جهدیمی قوزوم بکلیه جکسك دها سن ؟
اویله برقوم که دیکلرسه حقیقت تی
کبی دیکلردی اونك زمزمهٔ حکمتی !
اویله برقوم که عاشق عمری ازبرلر ؛
صوکره قرآنی صیقلازده یوزندن هجالر !
اویله برقوم که کور اوغلنه پیغمبر دیر ؛
صوکره پیغمبره قالقارده خطا نسبت ایدر !
اویله برقوم که تعصبلی صانیرده بدعت ؛
قاره جاهل اکه سنت کبی ایلر حرمت !
دوشونولسون که بومرکزده ایکن حال محیط ،
حکمتك طورینی تعلیلده اولمازمی بسیط ؟
برکون ازجمله حضورنده ایدم بن ده ، اوت ،
غالبا (سانجلر) بن اوقویوردی حکمت .
چیقه کلدی بری بیك یاوه سرالق ایدرك ؛
بن صیقیلدمسه ده حضرت نه دیسون؟ خوش کوره جك!
او دوام ایلدی بحثده وقورانه ینه ..
بریدن صوصمادی حیفا که بو دیوانه ینه .
« ایی اما آاقدم.. » دییه اك صوکره اوخر
ورق مهر و وفایی کیم اوقوره کیم دیکلر !
شعر معروفی برباد ایدوب انشاد ایتدی ..
حکمتك صبری ده ، آرامی ده آرتق بیتدی ..

سویله یك شیمدی بونك حقسز اولان بر نره سی؟
بکا قالسه یدی دوکردم علم الله نره سی !
سز او هرسکلی بی تعیلی ایدیکز ای اخلاف ،
الك بویوك مسلك عرفانکز اولسون انصاف .
کچمشه رحمت اوقوندق بوکذرکاهده بز ،
باری جانلاندیریکز امت مرحومه یی سز !

.*.

عارف ، بزه سن بارقهٔ حکمت حقدك ؛
طارکلدی جهان شمشعهٔ فضکا ، باقدك ،
یوکسلدك افقدن بزی ظلمتده براقدك .
مادام که برکون کله جك آریله جقدك ،
کیتز کبی طوردك ده نه دن سینه می یاقدك ؟

یوکسل ، دها یوکسل ، یوتعالی بی تمام ایت ؛
اقصای مقامانی کالکله مقام ایت ،
تا سینهٔ لاهوتی یاروب رکز خیام ایت ؛
ارواح شهیدان حمیتله خرام ایت ؛
کور عاشق حریتی بزدنده سلام ایت .

جسمك طوریور سینهٔ مقبرده امانت ؛
یادك بولیور خاطرهٔ علمده حرمت ؛
روحك یوزیور عالم لاهوتده ، حکمت ؛
سن اولمیه جکسك بواوت ایشته حقیقت ..
بن شیمدی نه در آکلیورم ذوق فضیلت .

اصحاب کمالك بوکون افرادی آزالدی .
اونلرده بوتون کوشهٔ منسیته طالدی .
میه انی یازیق برسوری دیوانه لر آلدی .
برلشدی جهانت کوکنی هر یره صالدی !
یارب ، بوکونك اقشامی فردایه می قالدی ؟

وقتنده چکیلدك هله حضرت ایچمزدن .
ذاتاً طوره مازدك طوره جق اولسه ایدك سن :
آرتق بوافقلر اوله مازدی سکا مسکن .
هیهات بوحکمتلری حقیله بیلیرکن
بلم که نه در شیمدی بوفریاده بوشیون ؟..

۱۳ حزیران ۳۱۹ محمد عاکف

فسادك ازاله‌سی اسبابنه توسل ایتمه‌یی خاطرینه بیله‌کتیرمیور . حال‌بوکه برطرفدن دین بو وظیفه‌یی ایفایه دعوت ایتمکله برابر دیکر طرفدن صلاحنی غیرقابل کوردیکی طلبه‌یه هرکون‌درس اوقوتمقله اوغراشیور .

بونلرك هپسی شوندن ایلری کلیورکه : آدمجنز اولانفسنده‌رقیبله خواجه‌سندن کورمدیکی برشیئی کندیلکندن کوسترمه‌جك‌قدر برقابلیت کوره‌میور ؛ ثانیاً خالصانه وصایایه ، امربالمعروف ونهی‌عن‌المنکره دائر اولان آیات‌جلیله‌یی دوشونمك،عنایت‌الهیدن قطع امیدایتمك مسلمانلقله هیچ برزمان تألیفی ممکن اوله‌مایه‌جغنی خاطرلامق ایسته‌میور .

حتی اوکا تعقیب ایتدیکی اصول تدریسك عقم اولوب برفائده‌یی انتاج ایتمه‌جکنی سویلسه‌کز؛ یاخود بالفرض اوقوتدیغی کتابك طلبه‌نك استفاده‌سی نقطه‌نظرندن کفایتسزلکنی، بلکه‌ده‌مضرتی ایلری‌سوره‌رك باشقه براصول،باشقه برکتاب توصیه ایتسه‌کز بوسوزیکری‌دینه‌مخالف کورور ؛ کرك اصول معتادهٔ تدریسنی ، کرك کتابنی دکیشدیرمه‌یی دینسزلك عد ایدر ؛ هم‌ده فی‌سبیل‌الله مجاهده ایدییورم . دیه سزه قارشی اعلان حرب ایدر !

ایی اما اسلافك دورسلری طلبه‌یه مسائلی تقریر ایتمك، سویلیوب یازدیرمق طرزنده ایدی . هیچ برینك النده خصوصی برکتاب یوقدی . طلبه‌نك النده‌ده خواجه‌لرندن ایشتدکلرینی ضبط ایچون قوللاندقلری قلمدن، کاغددن باشقه برشی بولونمازدی، دیمش اولسه‌کز، سزه حق ویرر؛ مع‌مافیه هرکس بوبله‌یاپیور ، دیه‌رك‌ینه اصول سقیمنده دوام ایدوب کیدر .

شیمدی بوعطالت دیندن کلیور، وهمنده بوله‌جق هیچ‌بعاقل تصور اوله بیلیرمی ؟ صوکره بوعطالت یوزندن دینك وارباب دینك اوغرایه‌جغنی سوء عاقبتدن کیمسه شبهه ایدرمی ؟

عطالتك عقیده‌یه تأثیری . — ارباب عطالتك اعمال خصوصنده‌کی اویوشوقلغی سویلدك ؛ عقیده جهتی‌اوندن دها برباد . کتاب‌الله، وارد اولمش ، سنت رسول ایله تأیدایتمش حقائقدندرکه : یقینه استنادی ایجاب ایدن ایمانك ظنون‌ایله اقامه‌سی جائزدکلدر. جناب حقه ، جناب حقك علمه، قدرتنه ایمان ایتمك، رسالتی تصدیق ایله‌مك خصوصنده حاصل ایدیله‌جك یقینك منبعی عقلدر . احوال آخرت کبی مغیباتی آکلامق، عبادات مفروضه‌نك اصولنی ، طرزینی بیلمك ایچون واسطه ایسه نقلدر . عقل ادراکی مطلقا نقله متوقف اولان‌مسائلده کاملاً مستقل اولماسه‌یله جناب حقك وارلغنه، انسانلره منقولاتی حامل پیغمبرلر کوندرمسنده‌کی امکانه اعتقاد خصوصنده البته صورت مطلقه‌ده مستقلدر .

حال‌بوکه ارباب عطالت بونلرك هپسنی اونوتدیلر . عقائده بعمه حال برمذهب خاصه‌تابع اولمق لازمدر، دیه‌رك یوقاریده سویلدیکمز کبی برچوق فرقه‌لره آیرلدیلر . حتی بالذات اعتقاد ایدیله‌جك شیئده اویله برمذهب مخصوصه اتباع لزومنه اقناع ایله قالمادیلرده اوعقیده‌یه وصول ایچون صاحب مذهبك سرد ایلدیکی دلائلی‌ده عیناً قبول‌ایتمك لازمدر، دیدیلر. آرتق مدلول نصل تقلید اولنیورسه دلیل‌ده اویله‌جه تقلید ایدیله‌یه باشلادی . بومقصدی استحصال‌ایچون هرعقیده‌یی برنقل ایله تأییده قالقیشدیلر . باری کنیردکلری نقل‌معروف اولسه، خطادن سالم اولسه ... لکن غیر معروف اولانلرله احتجاج ایتدیلر . شو حرکتك نتیجهٔ طبیعیسی اوله‌رق : « بوعقیده صحیحدر ، چونکه فلان مصنفك فلان اثرنده مصرحدر . » قاعدهٔ سقیمسی تأسس ایتدی . حال‌بوکه کتابلرده‌کی سوزلر طبیعی بربرینك عینی اوله‌مایه‌جغندن کیمسه ایچون ثابت، صاف، غیرمتزلزل برعقیده ایدنمك قابل دکلدر . بوحال اوقومش مقلدلردن امی تقلیدجیلره سرایت ایتدی . زواللیلر هر سویلنن سوزه، هراسمی ایتشتن اولدقلری ذاتدن کان نقله اینانمدیلر؛ ایسترسه کندیسندن نقل اولنان آدم حقنی ارباب علمدن اولماسون . بوصورتله عوامك عقائدی مسموعاتی قدر متناقض اولدی .

نقله اعتماد خصوصنده‌کی مساهله‌مز او رادعی یولدیکه اسلاف کزینك بزه کوسترمش اولدیغی مسلکك بوسوتون خارجنه چیقدی. اونلر کندیسندن نقل ایتدکلری ذواتك اوصافنی لایقیله تحقیق ایدر؛ سوزینی ایچه نظر تدقیقدن کچیررردی. صاحب‌قولك ثقه‌دن اولدیغنه، سوزینك‌ده موثوق بولندیغنه یقین درجه‌سنده قناعت ایتدکجه قبول ایلزدی . لکن متأخرینك عطالتی ، کندیسندن اول کلش آدمك سوزینه باغلانمسی نقلی ، منقولاتی پریشان برحاله کتیردی . بوکون هرکس کندیسنجه معروف اولان آدمك هرسوزینی تدقیق ایتمکسزین نص کبی تلقی ایلدیکی ایچون بین‌الناس زمان زمان موجب شکایات اولان برآلای اقوال سخیفه ، احادیث موضوعه شایع اولدی . هرکون کوروان‌بکی یکی‌بدعتلرك منشأی سوء اعتقاددر ؛ سوءاعتقادك منشأی ایسه سلفك سوزلرینه دلائلی تدقیق ایتمه‌دن باغلانمق، کتابك سنتك امری خلافنه اوله‌رق اعتقادیاده عقلی حکمسز برفقدر .

بوکون اذهان خلقه اویله برطاقم عقائد باطله کیرمشدر که‌نزاهت دینی محافظه غیرتنده بولنانلرك او اباطیلی قفلاردن سوکوب آتمسی بویوك بویوك مجادله‌لره ، اوزون اوزون یورغونلقلره محتاجدر . بومحاربه‌لرده کندیلرینك قوللانه‌جقلری سلاح کتاب الله ، خصملرینك‌کی ایسه معروف غیر معروف اسکیدن کیجن آدملرك اقوالی اوله‌جق . واقعا بوکون اوخصملره یاردم ایدنلر عدداً بك چوقدر؛ لکن یارین انشاءالله بك آزاله‌جقدر .

ویرلمشدر » فقره‌لرینك تضمن ایتدیکی سؤالاره جواب اولمق اوزره کتب شرعیه‌مزده بیان بیوریلان تفصیلات بروجه آتی تلخیص ایدلمشدر :

خطبه‌لر ، ایکی فرضی واون بش سنتی مشتملدر . فرضلر : ١ ـ وقتدرکه خطبه‌نك نمازدن اول زوالدن صکره اولان بر وقتده اوقونمیدر ٢ ـ ذات قدسیت سمات حق شانه حضرتلرینی الوهیتنه لائق اوصافله ذکر ایتمکدر . سنتلر : ١ ـ طهارتدر . ٢ ـ خطیبك حال قیامده بولنمیدر . ٣ ـ خطیبك قومه توجه بروضعیت آلمسی‌درر . ٤ ـ خطبه قرائتنه قبل الابتدا حطیب کندی نفسنده تعوذ کتیرمسی‌درر . ٥ ـ قرائت اولنان خطبه‌ی قومك استماع ایتمسی‌در . ٧ ـ الحمدلله جمله‌سیله خطبه‌یه بدأ اولنمق‌در . ٧ ـ شان الوهیته لایق صورتله ثنا ایدلمکدر . ٨ ـ وحدانیت باری ، صدق رسالت حضرت پیغمبری‌یه شهادتدر . ٩ ـ نورالوجود علیه صلوة المعبود افندمز حضرتلرینه صلاة ایدلمکدر . ١٠ ـ وعظ وتذکیر اجرا قلنمقدر . ١١ ـ قرآن باعرابلیاندن ارچ مختصر وباخود برمطول آیت مقداری قرائت اولنمقدر ١٢ ـ خطبهٔ نایه‌ده فیاض مطلق حضرتلرینه ثنا ، حضرت پیغمبرده صلاتك اعاده‌لریدر . ١٣ ـ مسلمین ومسلمانه دعا ایتمکدر . ١٤ ـ تطویل‌ده کراهت اولدیغندن هر ایکی خطبه‌یی تخفیف ایتمکدر . ١٥ ـ جمیع اعضاسنك استقراریله موضع جلوسده تمکن ایده‌جك قدر برزمان ایکی خطبه آره‌سنده خطیبك قعودیدر ... وجه مسنونی بیان قلنان وعظا ذکروطاعت وعبادتدن عبارت اولان خطبه‌لر اله امور دینیه‌ودنیویه‌مزه اسباب معیشت وسیاستمز ، افکارمز وحتی احوال عمومیه‌مز احکام شرعیه‌سیله تصویر ایدلمی وهرزمانك وقوعات حادثه‌سنه کوره تعلیمات شرعیه ارشادات حکمیه‌یی جامع اولدیغی حالده خطبه‌لر ترتیب اولنمیدر . بوقسم زمین وزمانه ، موقع وحاله غیر مناسب اولیه بر طاقم رکیك جمله‌لر ، مغلق عباره‌لر ، مجملر ، قافیه‌لرله خطبه‌لر یالکز دعالره حصر وقصر ایدلمامیدر .

خطبه‌لرك عربی العباره اولمسی شرط میدر دکلمیدر ـ

شمس الائمه حضرت ابو حنیفه شرط اولدیغنی بیان بیورمشلر . وحتی عربیته لسان عربه وقوف تامه قدرت کامله اولسه بیله خطبه‌لرك السنهٔ سائره ایله دخی جوازینه حکم ویرمشلردر .. امام ابو یوسف وامام محمد حضراتی شرط اولوب اولمامسنی عجز و قدرته تعلیق ایدرك مسئله‌یی تفصیل ایتمشلر . عربیتدن عندالعجز السنهٔ سائره ایله جوازینه ، عربیته مع القدرة عدم جوازینه حکم ویرمشلرسه‌ده ؛ امام اعظم حضرتلرینك حکمی بین الفقها شایان اعتماد کورلمشدر .

فذلکه ـ هانکی لسانله اولورسه اولسون اوقونمسی جواز شرعیه اقتران ایدن خطبه‌لردن قارئین وسامعین عمومیله حصه‌یاب استفاده اولمق اوزره هرقومك کندی لسانلری اوزرینه خطبه‌لر ترتیب وتحریر ایدلمیدر . بوقسم عربیتك اسلوب وشیوه‌سنه ، لغات ومزایاسنه ، قواعد و دقایقنه واقف اولمیان ترکلر ایچون عربجه اوقونه‌جق خطبه‌لردن بر حسن تأثیر حصوله کلز ، چونکه امور معلومه‌دن اولدیغی اوزره کلامدن مرام اکلاشلمق شرطدر ، شرط مطلقدر . بناءً علیه متکلم ومخاطبه قارشو مفهومیله بحق اتضاح ایتمه‌جك اولان کلام برفائده‌یی مفید اولماز .

استطراد ـ ائمهٔ کرام حضراتنك خطبه‌لر حقنده‌کی اختلاف وحکملری « تکبیرة الافتتاح » اذکار صلاتدن عبارت بولنان « تشهد ، قنوت ، دعا » « رکوعله سجود تسبیحاتلری » نده دخی عیناً جاریدر .

قرائتك دخی السنهٔ سائره ایله رهین جواز اوله‌جغنه سرتاج امة ابوحنیفه حضرتلری هرقدر حکم ویرمشلرسه‌ده بعده او حکملرندن رجوعله عدم جوازینه امام یوسف وامام محمد حضراتنك ویردکلری حکمی تصویب وتصدیق بیورمشلر . واشبو حکمی اصح ومفتی‌به طوتمشلردر .

انطاکیه علماسندن برکات زاده

صفوت

صراط مستقیم

بومبحث حقنده قارئین کرام طرفندن کوندریلن مقالاتی بی‌درپی درج ایدیورز . فقط موضوع بحث غایتله مهم اولدیغندن دیکر ذواتك‌ده مطالعاتنی اشعار ایده‌جکلرینی امید ایدرز . صکره بزده بوبابده‌کی مطالعه‌مزی تردیف ایدجکز .

عطلتك انتاج ایتدیکی فنالقلر

اولکی نسخه‌دن مابعد

خواجه‌لردن بریسیله آره‌مزده برسوز اولدی‌ده دیدمکه : « اثنای تدریسده ، خصوصیله فقه ، حدیث ، الهیات درسلرنده بالمناسبه خالصانه نصائح سرد ایدلمك صورتیله طلبه‌نك تهذیبنه چالیشلسه ؛ کندیلرینه اخلاق فاضله تلقین اولنسه . . . » دیدی‌که : « بوسویله‌دیکك شیدن بیهوده یورغونلقدن باشقه برفائده چیقماز . »

دیدمکه : « سنك وظیفه‌ك امر بالمعروف ، نهی عن المنکردر . بوقسم یالکز اوامره امتثال ایتمك ، مناهیدن کری طورمقله وظیفه‌کی ادا ایتمش اوله‌مازسك . » دیدی‌که : « حصول فائده‌نك امکانسزلغی محقق اولیجه آرتق امرده عبثدر ، نهی‌ده . »

باقیکز ، انسانلر آرتق صلاح قبول ایتمه‌جك قدر بوزولمشدر ؛ زعمنه دوشمش‌ده ارشادات حکیمانه‌دن استفاده‌یی محال اعتقاد ایدییور ؛

فردیوقدرکه حیاتی قید ایتمسون ، یاخود نظرنده بقا ایله عدم مساوی کورونسون .

حیاتی سومك ، هر شیئه ترجیح ایتمك ، هر صورتله مدافعه ده بولنمق ، اونك اسباب اطمینانی ، راحتی آراشدیرمق انسان ایچون جبلیدر ؛ بشر بوفطرتده یاراداشدر . یا انسان کندی اصلنی بیلز ، دهاطوغرومی بوتون موجوداتك اصلنه ماهیتنه قارشی کثیف برجهل ایچنده بولونورسه بومقصدی نصل استحصال ایده بیلیر ؟ قابی نصل راحت بولور ، خاطری نصل سکون کورورکه دها کندینك نه اولدیغنی نرهدن کلدیکنی ، نره یه کیده جکنی بیلیور ؟ هانکی قورقاق واردرکه نفسنه کلنجه اهتمام ایتمسون ؟ هانکی حسدن محروم واردرکه ایش حیاته طایانجه درحال کندینی طویلامسون ؟ کندینی محیط اولان اجسامی بیلدیکی ایچون یانوب یاقیلان ، اطرافنده کی سرائر خلقتی یوکسك برموقعدن تماشا امایله جسمانیتندن تجرد ایتمك درجه لرینه واران انسانك حالی نه اولمق ایجاب ایدر دوشونولسون که اصل الاصولدن ، حقیقة الحقائقدن بی خبر بولونیور ؟

اوت ، واقعا انسانلر آرهسنده اویله لری وارکه کندیلرینه بویله بر حس کلدیکی زمان مفکره لرینی باشقه شیلرله اویالایه رق اونی ذهنلرندن چیقارورلر . لکن هپز بیلیرزکه بوقیلدن اولان آدملر عمرلری ایچنده هجوم آلام ایله حیاتلرینی محو اولمق درجه سنه کتیرن زمانلر بولندیغنی هرکسدن اول اعتراف ایدنلردر . اوبحرانلی زمانلر ایسه برکون کله رك کندی نفسلرندن بیله بیزار اوله جقلرینی ، انسانه طوبراق اولوب ده روزکارلرك ، قاصیرغه لرك اوکنده صاورولمسنی تمنی ایتدیره جك قدر شدید بروجدان عذابی ایچنده قاله جقلرینی دوشوندکلری ساعتلردر .

عجبا پتپرستك اصنام اوکنده سجده ایتمکدن مرادی ، دینسزك فنای موجودیتی حقنده برچوق دلائل کتیرمکدن مقصودی نه در ؟ هایدی دیه لم که اولکیسی بوعالمده کی شدائد بی نهایه دن آسوده قالمسی ایچون اله مجعوله دخالت ایدییور ؛ یا ایکنجیسنه نه اولیور ؟ عجبا اوکا صفای حیاتی تعقیب ایدن ظلام عدمی آسان کوره جك قدر براعتدال خاطر ، برصلابت قلب ویرلمشمیدر ؟ هیهات ! حقیقته قسم ایدرم که الحادیاتی یازارکن اوملحدك ایچندن قان کیدییور ، کمال تأثرندن روحی اریییور ! حتی اونی تفلسفده بوقدر تکلف اختیارینه مجبور ایدن سائق سهام شبهاتك هپ قلبنده آچدیغی یاره لردر ، باشقه برشی دکلدر .

ایشته بونلرك شو صوك زمانلرده استحضار ارواح « اسپرتیزم » مسائلنه قارشی — بز شرقلیلری حیرتده براقه جق صورتده — کوستردکلری تهالکده دعوامزه بر دلیلدر . شبهه سز بونلر کونده بیك کره کندیلرینی اولدورمکده اولان شکوك وشبهاتدن قورتولمق ایچون برمنفذ کوردیلرده مادیونك تلقینات الحادیه سی یوزندن آچیلان جریحه لری مشاهدات حسیه لریله مداوات ایچون هرطرفدن اومنفذه طوغرو هجومه باشلادیلر .

سرد ایلدیکمز سوزلردن آکلاشیلیورکه مسئلهٔ لاهوتیه بوتون مسائلك زبده سی ، بوتون مشکلاتك نقطهٔ انحلالیدر . اونی حل ایدن سعادت سرمدیه یه مظهر اولور ، هرکدردن قورتوله رق هم کندینی هم ده اولادینی بختیار ایدر . اونی غائب ایدن شرف بقادن محروم قالیر ؛ سهام شدائده هدف اوله رق دنیاده آلام ایچنده یاشار ؛ عالمدن مأیوس کیدر .

اوت ، بواویله برمسئله درکه یك اسکی زمانلردن بری بوتون حکمای عالی اشغال ایتمش ؛ بوکونه کلنجیه قدر ارباب عقولك مشغلهٔ یکانه سی اولمقدن کری طورمامشدر . مع مافیه فکر بشر ترقی ایتدیکه مسئله نك صور حلنجه بر چوق تبدیلات اجرا ایدلمش ، دلائل وبراهینی تعدیل اولنمش ، محاکمه یه دها زیاده حریت ویرلمش اولدیغندن آرتق سهولت استدلال جهتیله بونك ده مسائل ریاضیه صره سنه کچمسنه آز قالمشدر . بوایسه بشریتك فضای ترقیده آندیغی آدیملرك الك بویوکیدرکه اون طقوزنجی عصرك مخصوصات ممیزه سندندر . بونك ایچون بزده ابنای ملتی ترقیات فکریهٔ حاضره نك نتائجندن بیکانه براقامق ایستدك ، مقصدیمز جوق دفعه لر تکرار ایدوب طوردیغمز شوسوزك طوغریلغنی براهین حسیه ایله کوسترمکدر : « بشرك ترقیات علمیه سائحه سنده آتمقده اولدیغی هر خطوه بزم فطری اولان دفتره برتقریدر . ایش نهایت اورایه واره جقدرکه اسلامك آلهی بردن اولدیغی بوتون عالم طرفندن اقرار ایدیله جکدر . »

محمد فرید وجدی

مترجمی: محمد دعا کف

مواعظ

مقروی
مناستراتی اسماعیل حقی

محرری
ح . اشرف ادیب

۵۲ درس — مابعد

مثلا : کچنلرده بالقانی طوتمق عهداً حقمز ایدی . بلغارستانله روم ایلیٔ شرقی آراسنی آییرمق بزه عائدایدی . اوروپا دولتلری ده موافقت ایتدیلر . محافظهٔ حقوق دولت وملت ایچون برطاقم کیمسه لر چالیشدی ، غازی عثمان پاشا کبی ارباب حمیت ابرازمساعی ایلدیلر . لکن اوله مدی .

ارکان استبداد : — آدام ... نه مزه لازم اوراسی ؟ دیدیلر ؛ استانبول قالسون بزه یتر ! .. روم ایلیٔ شرقی کیتسن ، نه مزه کرك ؟ .

جامع ازهر شیخنه کیتمشلر . جمعه کونلری مساجدده عادات جاریه حکمنه کچمش اولان بر حرکت حقنده‌کی مطالعه‌نی صورمشلر . [شیخ علوم دینیه‌ده‌کی موقعی ایسه معلومدر] استاد فتواسنی نقت رسوله توفیق ایدرك بوحرکتك شایان اجتناب بربدعت اولدیغنی سویله‌مش . شیمدی نه ظن ایدرسکز ؟ عجبا مستفتی مفتینك ویردیکی فتوی موجبنجه عمل ایده‌بیلدیمی ؟ هیهات ! برچوق قیل‌وقال ، بر آلای سؤال میدانه چیقدی ، نهایت ایشك ایچنه برمعناد سیاست بورنی صوقدی . زمان حقیقتك اك بویوك معینیدر ، بز بوایشی بویله بولمش ایدك . بناءً علیه حالی اوزرینه براقیرز ، دینلدی .

بافیکز عطالتك شناعتنه که عوام ایله اونلری ارشاد ایده‌بیلسی مأمول اولان علما آره‌سنه تفرقه دوشوروبورده امردین شریعتدن نصیبی اولمیان بر طاقم جهله‌یه قالیور . ایشته بوجهله جماعتك اذهانه اویله خبیث تخملر صاچیلرکه امت مضرتدن باشقه بر محصولی کورمیه‌جکدر .

بوتون برعالم شریعت قانقه‌سی قرآنده ، حد شده مصرح اولدقدن باشقه اسلاف کزینك اجماعیله ثابت اولان برحکم الهیی تبین ایتمك ایسته‌سه همان قارشیسنه بر قاره جاهل دیکیله‌رك « ماسمعنا بهذا فی آبائنا الاولین » دیه فریاده باشلار .

آیا اولیندن مرادی‌ده یاچوجقلغنده‌باشلی باشلی کوردیکی ، یاخود کندیسنی اضلال ایدن جهله‌دن اسماعیلی ایشتدیکی آدملردر . بناءً علیه بوکون عوامی ارشاد ایتمك اك بویوك ، اك مشکل برایشدر .

نه سویلیه‌یم بیلمم ؟ حریفك بری چیقیور ، عبادت نامنه دیناً اك منکر بر حرکتده بولونیور . یایه دینه‌جك اولسه قبول ایتمدکدن باشقه خومورداغه‌یه باشلیور . یول بوینده طوروب چولوغك ، چوجوغك ، حتی قادینلرك قارشیسنده استبرا ایدن برطاقم موسوسلرك حالنی کورمیورمیسکز ؟ یازق‌که شو تربیه‌سزلکده تقرب الی‌اللهی موجب برعبادت تلقی ایدیورلر !

ایشته عوامك حالی بویله . دیندن اولمایان بدعتلری دین ظن ایدیورلر . باخصوص وقتیله کندیلرینه بوبدعتلری دین نامیله تلقین ایدن جهله‌نك سوزلرینه ایچه باغلانمقلری ایچون آرتق علمای شریعتك ارشاداتنه قولاق ویرمیورلر . بوکون ارباب شریعتك یایه‌جغی ایش دینك عصر سعادتده‌کی ، عصر اصحابه‌کی مساعده‌کار ، سمع شکلنه عودت ایدرك او صورتله حرکت ایتمکدن ، مسلمانلغی اوصفوتیله ، اوزاهتیله محافظه ایتمکدن ، نامده کوزل برنمونه اولمقدن عبارتدر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی : محمد عاکف

حدیقهٔ فکریه

مقدمه

انسان فطرةً تجسسه حرص ، تحریه عاشق اوله‌رق یارادلمشدر . ایسترکه صمیم اشیایه نفوذ اینسون‌ده ماهیتلرینی اکلاسون ؛ سرائر موجوداته صوقولسون‌ده اونلرك نه‌دن کلدکلرینه واقف اولسون . انسانك طریق طلبنده اوکنه چیقه‌رق رهزنلك ایتمك ایسته‌ین عجز وحرمان اونی عزمندکری چوره‌مز . بوحال بشریتك برخصوصیت ممتازه‌سیدرکه سویهٔ عرفانی ، بر کون کلاجك ، بوکون یتیشه‌مدیکی بر اوج کماله یوکسلته‌جکدر .

نظر امتحانه قارشی پرده پوش اولان اسراری اکلامق حرصی ، ردای مجهولیته بورونن حقائقك اوزرنده‌کی اورتویی آچمق اشتیاقی انسانده ، هله افراط حس ایله محسس اولان بعض افرادنده او درجه‌یی بولیورکه کویا آتش کسیلیورده بیچاره‌لرك قلبنی یاقیور ؛ روحلری آرتق بدنلرنده طورمیورده سوق شوق ایله پاره پاره اوله‌رق اوچمق ایستیور . بونکله برابر انسانه وهلةً کندیسنی بومقام حیرتدن قورتاره‌جق ، یاخود روحنك غایهٔ آمالنه ، قانون تدریجه تابع اولمنسزین ، یوکسله‌جك قدر قوت ویرله‌مشدرکه بوده نشوهٔ ظفرك چوق زمانلر الیم اولان نتائجندن مصون قالمسی ، بعض شذوذك کلیات معلوماتنه خارجده بولنمسی ایچوندر . دیمك اولیورکه انسانك شو حالی‌ده جلائل رحمته منتها تصور اولنه‌میان خالق حکیمك برحکمتی بونوع ضعفیه قارشی لاهوتی بر عنایتیدر .

کیفیت حلی بلا استثنا هر قلبی اشغال ایدن ، هانکی طبقه‌دن اولورسه اولسون هرکسك ذهننی قورجالایان مسائلك اك بیوکی او حقیقة الحقائقدرکه بوتون بو کائنات روح موجودیتی ، مادة الاصل بقاسنی هپ اوندن اقتباس ایتمش ، خفا کاه غیوبدن عالم شهوده هپ اونك تأثیریله چیقمشدر . بشریتك بوحقیقته قارشی اولان اهتمامی او درجه‌یه وارمشدرکه بر اوغورده بوتون آرامنی ، راحتی غائب ایتمشدرده آرتق هرطوری ، هرخاطره‌سی سینه‌سنده او غایهٔ آمال ایچون نه بیوك بر تهالك ، نه آتشلی برتحسر بولندیغنه ترجمان اولمقده‌در .

خصیصهٔ حس وشعوره مالك اولمقله برابر ایچنده بوآتش بواغیان یاخود بومسئله حقنده‌کی اهتمامی آزاولان هیچ بر قلب متصور دکلدر ؛ ولوصاحبنك مرتبهٔ عرفانی صوك درجه‌ده پست ، ادراکنی نصیبی غایت جزئی اولسون . زیرا مسئله عمومی اولمقله برابر انسانك کندی حیاتنه عائد برمسئلهٔ خصوصیه شکلنه انقلاب ایدر . حال‌بوکه بشر آره‌سنده

شو مبارك حسن نیت اولملی‌ده هرشی یولنه کیرر . پاره‌سز یاپیله‌جق شیلرده وار . قهرایله، شدت‌ایله معامله ایدیله‌جك یرلر اولدیغی کبی لطف وملایمتله حرکت اولنه‌جق یرلرده وار . قلیج لازم اولان یرده اوقشامق فائده‌سز اولدیغی کبی ، اوقشایه‌جق یرده قلیج‌ده مضردر . هرشی یرلی‌یرنده اجرا اولونملی .

— اما بوندن هرکس ممنون اولماز ؟ ..

او، طبیعی در . هرکسی ممنون ایتمك قابل دکل . فقط هرکسی ممنون ایدەلم دیه استبدادی ده ترویج ایده‌جك دکلزیا . انسانلرك اکثریسی خیری دوشونمیور ، آرزو ایتمیورلرکه هرکس ممنون اولسون . ایجابنده اویله بش اون کیشی فدا اولنور ، میلیونلرجه افراد امتك اوغورینه... بوجائزدر . حکمةً ده بویله ، شریعةً ده بویله‌در . برقاچ کیشی‌یه مرحمت ایدەیم ، دیه اجرا آنده تکاسل ایدرسه‌لك قوجه ملتی محو ایدرز . بزه بوصرەده چوق دقت لازم ، فوق‌العاده فعالیت لازم . زیرا تماماً اسایش ، انضباط یوق . هیچ برشیده اثر صلاح کورلمیور . محاکم اسکی طرزنده طوریور . اولورکه لهمزده بر قاچ دولت قالمش ایکن ، اونلرده ایلریده توجهنی چکیوررسه حقمزده ایی اولماز ، ظن ایدرم . مادامکه کندی قوتمزله ایش یاپمغه قدرتمز یوق ، خصوصاتك کافه‌سنده معاونت ایسترز ؛ اوحالده باری بزه دوستلق ایدنلرك قدرینی بیلەلم .

ایشته قرآن حکمت بیان بویله‌دیور . هرآنی بزم سلامتمز ایچون بردستور اعظم‌در . عالمده نه قدر وقایع ، حادثات ، شئونات وارسه جمله‌سنه قابل تطبیق‌در .

[واتقوا فتنة] نظم‌شریفی تفسیرنده ارباب تفسیردها نه‌بیوریورلر ؟ فتنه‌لر نه‌دن چیقیور ، دیبورلر ؟ نه‌دن چیقه‌جق ؟ احلاقسزلقدن !.....

بونلرك چوغی دشمنلر طرفندن مرتب‌در . بونده هیچ‌شبهه یوق . مسلمانلری رومالرله مقاتله‌یه طوتوشدیرمق ایسترلر . کچن کونکی بتکطاش وقعه‌سی کبی . معاذالله ، هیچ‌بان تعمم ایتسه نه‌قدر فنا اولوردی . ذاتاً اوقادین برفاحشه ایمش . اویله برفاحشه‌دن طولایی دولتك باشنه فلاکت کتیرمك لایقمی ؟ باشقه دولتده اولورسه ، آسایشی اخلال ایده‌جك دیه ، بویله‌لری درعقب اعدام اولنور . باشقه دولتده اولورسه کیمسه‌نك اوینه کیرملز ، دکل‌که ضابطه محله کیرلسون . اوراسی محافظهٔ آسایش ایچون مأمورلرك اقامتکاهی ، اونلرك مقری‌در . اورایه نصل کیریلیر ؟ مسئله مهم ، علی‌العاده برآدم اولدورمکه بکزەمز . بویله اراذل براز دها فرصت بولسەلر برکلیسایی‌ده باصه‌جقلر . صوکرا همان اجنبیلر کلەجك . آل سکابرادارهٔ عرفیه . نهایت مملکت محو وخراب اولەجق . بویله سوء تدبیرلر ، جاهلانه جرءتلر باعث اضمحلال اولور ، اکر بعض مفسدلر طرفندن مرتب دکلسه ، بردها تکرر ایتمز . فقط یامرتب ایسه نه‌یاپملی ؟ حکومت ، ملت دائما اویانیق بولنملی ، عسکری حاضر طوتملی . بوقسه ظهور ایده‌جك وقعه‌یه سکز ساعت صوکرا عسکر کوندرمکله اولماز .

صوکرا نه‌بیوروبور ؟ دوشونك ، ایچه‌ملاحظه ایدك . غافل اولمایك ، باقك : نه‌ایدیکز ، نه‌ایلدیکز . اول نه‌ایدیکز ، شیمدی نه حاله کلدیکز . بونی بندن باشقه کیم بابار ؟ [واذکروا] ای مؤمنلر یاد ایدیکز اول زمانی‌که [اذ انتم قلیل مستضعفون فی‌الارض] بك آز کیمسه‌لردیکز . یر یوزنده ضعیف عد اولونیوردیکز . بوراسی سزك یوردیکز صانیلمایور . ضعفکزدن طولایی سزی یبانجی صاییورلر ، مهاجر عد ایدییورلردی . اویله بر زمرهٔ قلیله ایدیکز . سزه قارشی هرکسك نظری بویله اولورسه صوکرا سز نه حالده یاشاردیکز ؟ [تخافون] نصل ، قورقازمیدیکز ؟ کیجه کوندوز خلجان چکردیکز ، خوف وخلجان ایچنده یشاردیکز . نه‌دن قورقاردیکز ؟ [ان یتخطفکم الناس] ناس ، یعنی ملل سائره ، اقوام متعدده سزی همان قاپه‌جقلر ... کیجه کوندوز قورقوکز اوایدی . دائما خلجان کچیردیکز . ها صاغدن کلەجك ، ها صولدن کلەجك ، دیه دائما احتراز اوزره بولونوردیکز . ناسك شرندن ، استیلاسندن مطمئن یاشایه‌مازدیکز ، صوکرا نه اولدی ؟ [فآویکم] الله‌سزی ایوا ایتدی ، سزه مأوا ویردی ، سزی برلشدیردی ، مالکانه صاحبی ایتدی . [وایدکم بنصره] نصرت الهیه‌سیله تأیید بیوردی . عقلکزه کلین برطرفدن ، مأمولك غیری برجهتدن سزی الله تأیید ایتدی ؛ دوستله ، دشمنله . الله نصل ایسترسه اویله یابار . سزه بیوك بر اهمیت ویردی . صوکرا نه یاپه‌جق دها ؟ [ورزقکم من‌الطیبات] الله رحمت واسعهٔ الهیه‌سیله سزی انواع طیباتدن مرزوق ایدییور . طیب شیلرله سزی بسلیه‌جك . طیب اولمایان شیلری سزه لایق کورمیه‌جك . نه‌یت‌المالدن چالدیره‌جق ، نه محلولاتی یوندیره‌جق . طیباتدن مرزوق ایدییور ؛ حلال ، پاك شیلردن نصیب ایدییور .

نیچون بویله یاپیور ؟ [لعلکم تشکرون] . باشقه بر شی ایسته‌مز سزدن . یالکز بونعمتلرینه تشکر ایده‌سکز . نعمتی ویرمه‌دن حکمت بودر . الله نه‌قدر نعمت احسان ایدرسه ایتسون باشقه درلو مقابله بکلمز . ایستدیکی یالکز اودر : اللهدن اولدیغنی اعتراف .

شکر یالکز لسان ایله اولماز . تفسیر فاتحه‌نك بش طرفنده یازدق . یالکز « تشکر ایدرم » دیمکله اولماز . شکر اوچ شیله تمام اولور : قلباً ، لساناً ، فعلاً . اولا نعمتك منعمدن اولدیغنی بیلمك . نعمتك صاحبنی بیلمك ، تعظیم ایتمك ، کوکلدن سومك . اللهك انعامنه مظهر اولدیغنی بیلمك . اللهدر منعم حقیقی . اللهك وارلغنی ، برلکنی ، عظمت

ذاتاً طوغرودن طوغرویه آوانس کلیور . بزم منفعتمه خدمت ایتدکدن صوکرا ...

بوفکرلی آدملر غلبه ایتدی . صوکرا بلغارستانه جرأت کلدی . نه یاپارسکز؟ خاشلك. احتمال پاره‌ده ایشك ایچنه کیردی. اوولایتده بلغارستانه قاریشدی . هپسی بر اولدی . مقدما آیری والی کوندریلیردی . اما خرستیان والی ایمش، اولسون . برناموسلی بولنوردی . چالیشانلر اولدی . لکن فائده ویرمدی ، قوجه ولایت محو اولدی ، کندی . آیدینك برقاچ قات فوقنده . بوقدر حقوق اسلامیه، بیکلرجه جامعلر، تکیه‌لر محو اولدی . دشمن دها ایلری بیله کتمکه باشلادی . نهایت بوبه‌ره‌سه‌یه کلدی . نه اوله‌جغی‌ده بللی دکل .

باق قرآنك اعجازینی آکلا . ایکی کله ایله نه‌قدر حقایق اورته‌یه قویبور . [وانفقوا فی سبیل الله ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة] مالکزی باقك، قدرتکزی تدقیق ایدك؟ اوکا کوره حرکت ایدك . حربه لزوم کوروبیورسه جکمیك . مسکینانه، ذلیلانه یاشامقدن ایسه محاربه ایدك. تهلکه او وقت تکاسلده‌در . « واقتوا فتنة » قول شریفنك تفسیریله برلشیر ... اما قوتك یوق . خصمده غلبه احتمالی چوق . او وقت کندکزی تهلکه‌یه آتمایك . فرصت بکله‌یك . یوقسه بی‌محابا حقوق اسلامیه‌یی محو ایده‌جك تدبیر فاسده قالقشمایك . اسلحه‌جه ، تدارکاتجه مادامکه فرسخ فرسخ کریده‌سکز، اوکا کوره ایشی حله تشبث ایدیکز. مذاکره ایله، قونفره ایله هرنه‌ایسه مسالمتله، حسن صورتله ایشی یولنه قویمغه چالیشك . اویله دکلمی ؟ سکا بیناشمایور، نه‌یابه‌جقسك ؟ قاوغامی ایتملی ؟ نیچین ایدهك ؟ حکم اصولی یوقمی ؟ اوکا مراجعت ایتملی .

قرآن جلیلده بوحکم اصولی بردستور اعظم اوله‌رق بزی ایقاظ وارشاد ایدییور . هر شیده بوحکم اصولی توصیه بیورولیور . مثلا قاری ایله قوجه آراسنده قاوغا اولور . بردنبره نه قاری قاچسون باباسنك اوینه ، نه حریف بوشاسون . هرایکی طرفدن بررحکم تعیین اولنسون ، اونلر بونلرك بینلرینی بولمغه چالشسونلر . بی‌محابا حاکم تفریق ایتمسون . حقوق زوجیت مقدسدر . طلاق کبی منفور ، مبغوض هیچ برمباح یوقدر . (ابغض المباح عندالله ، الطلاق) حرام دکل ، کفردکل . لکن مکروهك اشدی . مباحات ایچنده اك مبغوض بر شی طلاقدر . اوزلاشمق قابل ایکن نکاح ایله حاصل رابطه‌یی سوکمك ، الفی نفرته تبدیل ایتمك ... ولوایکی شخص بیننده اولسون.. نه قدرفنا شی‌در . اوتی یاپامق ایچون الله حکملر نصبنی امر ایدییور: « وان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله وحکماً من اهلها » بیوریور . صوکرا بویله حیات ، ممات مسئله‌سنده بالا پروازانه حرکت اولنورسه حالز نه اولور ؟ دنیاده دکل ، آخرتده بیله چکرز . امتك ملامتی دوشونملی .

ایشته حکم اصولی بك ابی براصولدر . بوکون، الله تعالی اسبابی خلق ایتمش . ترکیا حقنده عالمده هیچ بر زمان کورولمه‌مش بر توجه وار . دشمنلرمز بوندن متأذی اولورلر . بزم طرفمزدن اعلان حرب کبی مناسبتسز بر حاله، جیقمازبر یوله بزی صایدیرمق، دوشورمك ایسته‌یورلرکه صوکرا : « ایشته کوردیکزمی ؟ ترکلر انسانیت تیلز، اسکی خوینی براقماز » دیسونلر. حالبوکه اوروپانك اکثریسی، برایکی دولت مستثنا اولورسه همان هپسی لهمزده‌در . ایچلرنده یالکز بلغارستان امارتی ایله آوستریا ظالمانه ، بی انصافانه حرکت ایدییورلر . اونه‌کیلر سلامت فکر ایله دوشنورلر .

شیدی اوروپاده اویله اسکی زمانکی جهالت یوق . اونلر اولجه اهل اسلامی هیچ تیلزلردی . اونك ایچون بزی انسان یرینه قویمازلردی. صوکرا مناسبات عمومیه قوتلشدی . آثار اسلامیه کوزدن کیریلدی . اکلاشیلدیکه اسلاملرك سوز اکلایانلری قدر انسان دنیاده یوق، اللرندکی شریعت ، حقوقی محافظه ایدر ، اعتدال اوزره حرکتی امر ایدر . اللهك فرمانه اطاعت ایدن مسلمان کامل قدر دنیاده انسان بولمق قابل دکل، بوکا امکان یوق . اما ایچلرنده برطاقم جاهللر ، وحشیلر یوق دکل . ذاتاً هرملتده بویله‌لری بولنور . تجاوزکارانه حرکت ایدن کیمسه‌لر ، مفسدلر علی‌الاکثر بك ایلری کیدن طبقه‌ده بولنور ، یعنی مأمورین صنفنده . اونلر احکام اسلامیه‌یه اوسط اولانلر کبی تمسك ایتمیورلر ، کیمسی هیچ تیلدیکندن ، کیمسی سومدیکندن ، کیمسی‌ده اعتنا ایتمدیکندن او احکام مجمله‌یه رعایت ایتمیورلر . حقوق اسلامیه‌یی محافظه‌یه بزم اوزولدیکمز قدر اوزلمیورلر . بزم صداقتز اونلرده کورلمیور . اما ایچلرنده مستثنالری‌ده یوق دکل . ایلری‌ده‌وار . فقط بك آز . بویله‌می اولملی ؟ نه‌قدرحسن نیت، نه‌قدرفعالیت ایستر . کرك محافظهٔ آسایش ایچون، کرك تنظیم بلده ایچون دشمنلره حیرت ویره‌جك درجه‌ده فعالیت لازم . حالبوکه نه محافظهٔ اسایش ایچون تدابیر فوق‌العاده ، نه تزیینات بلدیه ایچون، حفظ صحت ایچون ، حفظ صحت عمومیه ایچون لازم‌کلن تدابیر مهمه اتخاذ اولونمایور . پاپیلسه‌ده بك بطاشه‌کیدییور . بوندن طولایی توجهلر تزایدایده‌میور، بلکه تناقص ایدییور . بوکیدیشله اجانب، بزی اسکی حاله قیاس ایتمك ایسته‌یورلر . بوجهتلری دوشوندکجه انسانه خلجان کلییور .

ـــ اما بویله بش‌پاره‌سز زوکورت ملته نصل خدمت یاپیله‌بیلیر ؟

واقعا اویله، بوکون ملتمزك پاره‌سی یوق، خاشلر بیترمشلر، جبابرهٔ استبداد بتون خزینه‌یی صویمشلر ؛ فقط بویله یاپمشلر دیه شیدی مأمورلر اللرینی قاووشدیروب اوطورملی‌می ؟ چالیشملی، دوشونوب برچاره‌سنی بولملی . درلودرلو ایشلروار، اوله‌بیلنلردن باشلاملی . اولا

مستقیم صراط ۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

اعلانلر : مسلکمزه موافق آثار جهة مع المنونیه قبول اولنور آثار اعلانلر درج ایدیلمز

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلرسه ولایاتدبدلی اخذاولنور .

عدد : ٢٨ | ١١ صفر ٣٢٧ پنجشنبه ١٩ شباط ٣٢٤ | ایکنجی جلد

احکام اسلامیه واجتهاد

اجتهادك احکام اسلامیه‌یه درجهٔ تعلقنی تعیین ایتمك ایچون اولادین مبین اسلامده حاوی اولدیغی احکامی درت قسمه تقسیم ایتمه‌مز ایجاب ایدر .

١ ــ احکام اصلیه و اعتقادیه درکه ایکی نوعدر : برنجیسنه قرآن کریمده براهین عقلیه اقامه اولونمش ، حقنده علم یقینی اکتسابی شرط قلنمش‌در . وحدانیت الٓهیه وعلم و قدرت ومشیت ، نظام خلق وتدبیر عالمده مراعات حکمت کبی صفات و شئونات سبحانیه وبعثت جلیلهٔ انبیا بو نوعدندر . ایکنجی نوع : نظر عقلده محال اولمامق شرطیله تسلیم و اعتراف اولنمسی مطلوب اولان اعتقادیات سائره‌در .

ملائکهٔ کرام ایله بعث بعد الموت و احوال آخرت کبی عالم غیبه دائر حقائق قطعیه بونده داخلدر .

٢ ــ تربیهٔ روحیه‌یه وتنویر جدانه یاردم ایده‌جك ذکر و فکر الٓهی وعبادته متعلق افعال و احوال سائره حقنده‌کی تعلیمات شرعیه‌در . انسانه مراقبهٔ ربانیه تحتده بولنمسنی مذکر وجناب حقه توجه واعتماد قلبی مثمر اوله‌جق «صلات» کبی که بو سایه‌ده شجاعت وکرم نفس و استقامت کبی پك چوق سجایای عالیه احراز اولنور .

ابنای جنسه ترحم وتعطفه اختیاری و اعتدالی برحیات مشترکه تحریسنه مدار اولان «زکات» ، صدقات واجبه و مفروضه . کذلك مادهٔ حیات اولان طعام و شرابی ــ مس احتیاج وسهولت تناول ایله برابر ــ مدت معینه ظرفنده بالاختیار ترکدن عبارت «صیام» که بو واسطه ایله حصول بولان ممارسه سایه‌سنده لدی الایجاب ضبط نفس ، محافظهٔ متانت وبالخاصه غنی اولان شخصه الم جوعی احساسله فقرایه مساوات فکری تمکن ایتمکده‌در . برده نفوس امتده ، شعوب وقبائل مختلفه آره‌سنده تعارف و تألف محبتی ، روابط اجتماعیه‌نك ازدیاد قوتی اساس مهمنه الك بیوك یاردمی بولنان «حج شریف» کبی که دین مبینك نشأت اولاسنده‌کی مشاهد وآثاری رؤیت و مواقف ومعاهدی ، اماکن جلیلهٔ معروفه‌نی طواف و زیارت ایله مبدء انتشار اسلام اولان زمان سعادت پیامبری‌نی ، اول هنکامهٔ فیضا فیض جاودانی تذکر ، و احرام کبی اعمال مشترکه مشاهده‌سیله مساوات بین الناسی تفکر فوائد عالیه‌سنی احتوادنده خالی دکلدر .

٣ ــ شرور و قبایح ، منهیات ومحارمدن تبری وبرواحسان انواعنی تحری ، بقدر الطاقه خیر وصلاحی تعاطی صورتیله تهذیب وتزکیهٔ نفوسه مدار اوله‌جق مکارم اخلاق ومحاسن آداب تأسیسنه دائر تلقینات .

٤ ــ افراد امت حقنده کرك یکدیکرینه ، کرك اقوام سائره‌یه نسبتله جریانی توصیه بیورولان معاملات دنیویه احکامی درکه بونده سیاسی ومدنی حقوق شخصیه وعمومیه واداری وقضائی بتون تصرفات اصلاحیه قوانینی داخلدر .

الحاصل تفاصیل احکام شرعیه «اعتقادات» ، «عبادات» ، «ملکات» و «معاملات» عنوانلریله متمایز بولونان امور و احوال عباده دائر شو درت قسم احکام جلیله‌یه منحصردر . آرتق مقصده شروع ایدهلم :

اعتقادیاتدن عبارت اولان قسم اولده معنای متعارفه اجتهادجاری اولمادیغی کبی برفرده تقلیدده مشروع دکلدر . اعتقاده متعلق احکامك اکثریسی برهان عقلی ایله قطعیاً ثابت اولمش ، نصوص قرآنیه‌ایله‌ده

وجلالنی بیلمك ، اعتراف ایتمك ، عشق وشوق ایله درگاهنه متوجه اولمق ... تشکر اویله اولور ، صوکرا لساناً « الحمدلله » دیرسك ، اوامرینی ایفاایدرسك، نماز قیلارسك، اوروج طوتارسك ... ایشته شکر بودر . هرنعمتك شکری اونعمته کوره‌در .

شیمدی، طوبدیکز یا بوآیه، آکلایهلم . سبب نزولی‌وار . اصل معنای شریفی، نزوله نظراً، باشقه‌در . فقط هرشیئه تطبیق اولنور ، معجزه اصل اوراده‌در . بر مسئله ایچون نازل اولان آیت یوز بیکلرجه حادثانه تطبیق اولنور . بویله بر کلام علوی نره‌ده بولنور ؟ بوراده ، تفاسیر شریفه‌ده مذکور ایکی معنای‌شریف وار. بریسی : الله تعالی قوم عربه خطاب ایدر . مؤمن اولسون ، کافر اولسون ، خطاب بتون اقوام عربه‌در . بیوریبورکه : [واذکروا اذانتم قلیل مستضعفون فی‌الارض ...] احوال عرب حقیقةً قبل‌الاسلام بویله ایدی . اوقدرسفالته دوچاراولمشلر ، اوقدر ذلته محکوم اولمشلردیکه روملره خراجگذار ایدیلر . عرب رئیسلری غضب وغارتله بربرلرینی محو ایدرلر . نه اخلاق قالمش ، نه انسانلق . بر راده‌یه کلمشلرکه محو اولمری ایچون اطرافدن برهجومه باقاردی . اعدانك آغزینه برلقمه اوله‌جقلردی . صوکرا سلطان انبیا کلدی، سلامت قبولرینی آچدیلر. قیصر روم شامه قدر کلمشدی . (حوران) دیارینی ـ که نام قدیمی (بصرا) در ـ باواش‌باواش زیر اداره‌سنه آلیوردی. قوم‌عربی خراجه کسمشدی. ذاتاًهیچ برحس‌عالی‌اونلرده قالامشدی. غصب وغارتله‌بربرینی محو ایدرلردی . بر طرفدن اکاسره ، عجم قرالری ، دیکر طرفدن قیصر روم تسلط ایتمشیدی . حاکیتلری نه یمن دیاینده قالمش ، نه نجد دیارنده . ظاهراً تصرف ایدرلر ؛ لکن نه قائده ؟ مصرخدیوی کبی . یالکز بر قورقولق ، تصرف‌می او ؟ عرب مشایخی‌ده اویله ایدی .

صوکرا ربکز نه یاپدی ؟ حضرت محمد مصطفایی سزه بعث ایتدی . نصرتله مؤید قیلدی . نه قیاصره قالدی ، نه اکاسره . هپسی دین اسلامه قارشی مهوت قالدیلر . عربلرك نه قدر مقدس برقوم اولدیغنی اکلامق ، کرك عصر سعادتده ، کرك خلفا دورنده دینه خدمت ایتدیلر . بونجه نام وشانلر احراز ایتدیلر . قوم جلیل عرب بدایةً دین مبینه خدمت ایتدیلر . حقلرینی تیلیلر ، اعتراف ایتملیز . کرچه بزمده آباء واجدادمز جوق خدمتده بولوندیلر ، فقط اونلرك خدمتی بك بیوکدر .

لکن صوکرا عربلر بینه تفرقه دوشدی. اندلس محو اولدی. شام طرفلرنده هیچ نفوذلری قالمادی . بغداده حکومت باشقه‌سنده. برکاتکه صوکرا ترکلر یتشدی . شرق وغربه اول درجه « الصلا » اوقودیلر ، احکام دین مبینه اول قدر جدی رعایت ایتدیلرکه شان وشهرتلری عالمده مثل اولدی. واقعا اکثر هکامه‌لرده ترکلریالکزدکل ایدی ، اوصره‌ده بنه قوم عربك معاونتی واردی . نه عرب ، نه ترك هیچ بروقت مستقلاً رایش یاپه‌میورلر . عربله ترك اوقدر قاینامش ، یانلرنده اوقدر ارتباط مادی ومعنوی حاصل اولمشدرکه آنله طرباق کبی برحاله کلمشدر. آری یاشایه‌مایز. نه‌ترکلر عربسز ، نه‌عربلر ترکسز. اصل لسانمز لسان عثمانی ایسه‌ده لسان دینمزده لسان عربی‌در. عربجه هرلساندن دها اهمیتلی‌در . فرانسزجه‌دن زیاده بزه عربجه لازم‌در . اما فرانسزجه‌ده تیلیلر . لکن تعمیم ایتمکه کلجه، « عربجه‌یی‌می ترجیح ایتملی فرانسزجه‌یی‌می؟ » دیه دوشونولورسه ادنی مرتبه تمیزی اولان فوائد سیاسیه‌یی دوشونن عربجه‌یی ترجیح ایده‌جکی بی‌اشتباهدر. بولسان مبارك دینمزده‌یارار ، الفت ومعاشرتی‌ده تأمین ایدر. سیاسةً ، دیانةً دم اهمیتی آشکاردر . فقط تقدیر ایدن کیم ؟ تأسف اولنه‌جق احوالمزك بری‌ده بودر .

ایشته بر معنای شریف بودر . ایکنجی معنای‌شریف: بوراده مخاطب کیملردر ؟ بالخاصه قوم قریش ! [لایلاف قریش] یوقمی ؟ یعنی سورهٔ‌قریش،اقدمزك قبیله‌سی،مکه اهالیسی وجوارنده‌بولونان ... ایشته بوقوم قریشه خطابدر . زیرا قریش سائر قبائله قارشی طوره‌مازلردی . چونکه جزیرةالعربده برمیلیون نفوس وارایدیسه انجق اللی بیکی قریشن ایدی . فقط اللهك قدرتنه باقی : سلطان انبیا اوسلاله‌دن کله‌جك . اونلر بیت‌اللی محافظه ایدرلر ، نسل‌پاك خلیل‌دن کلمشلر . اورایه اوته‌دنبری انبیانك دعاسی سینمش . اوراسی مرکز نور اسلامیت اوله‌جق . اللهٔ الهام ایتمش ، معنوی برمحبت ویرمش ؛ بتون اقوام عرب قریشیلری محترم طوتار . بربرلرینی قیرار دوکرکن قریشیلر نره‌دن کچه‌لر سربست کچرلر ، اونلره کیمسه تعرض ایتمزدی. باق اللهك عنایته ! [لایلاف قریش] اولاجناب‌الله قدرت‌قهارانه‌سیله کعبهٔ معظمه‌یی بیقمق ایچون کلن اصحاب فیل هلاك‌ایتدی . اوزرلرینه ابابیل قوشلری کوندردی. وقعهٔ تاریخیه معلوم‌در . بیانته‌دائر برسوره نازل اولمشدر . استغفرالله [الم تر] سن کورمدکی ؟.. یعنی کوزله کوره‌جك قدر تحقق ایتدی . عیناً مشاهده ایتمش کبی یقینك‌واردر . آنك ایچون بیوریبور : [الم‌تر کیف فعل ربك باصحاب‌الفیل ؟] کورمدکمی ، یاخود علمك لاحق‌اولمادیمی، تیلرمیسکز ؟ ربك اصحاب فیله نه‌یاپدی ؟ کعبه‌یی بیقمق‌ایچون کلمشلرکن، الله‌اونلری نصل‌سرنکون ایتدی ؟ نصل‌که آخر سوره‌ده‌بیوریبور . [فجعلهم کعصف‌مأ کول] اونلری باشاقلری ینمش ، کوکلری قالمش اکین کبی اتلمشدر .

مابعدی وار

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

لكننى باول الثامنه [١] بدأت قصداً لامور كامنه
تظهر فى شان ملوك الروم قد اقتضتها حكمة القيوم
وهى اشارة من القرآن الى سلاطين بنى عثمان
بقوله لقد كتبنا فى الزبور بان ارث الارض اى حكم الامور
الى العباد الصالحين هكذا صرح اهل الكشف طابوا ماخذا
فهم ملوك قائمون بالهدى لنصرة الشرع واخماد العدا
واسأل الله لهم ان ينصرا وان يديم ملكهم بين الورى

محمود افندى مرحوم آل عثمان حضراتنك الى اخر الزمان بقاى ملك وسلطنتلرى حقنده بعض اخبار وآثار ذكر ايتدكدن صكره: « امام مسلم ايله امام بيهقى نك روايت ايلدكلرى اوزره نبى محترم صلى الله تعالى عليه وسلم افندمزك « بدا الاسلام غريبا وسيعود غريبا » بيورملرى قوت اسلاميه نك الانهاية الدوران بقاسنه معارض دكلدر . زيرا حديث شريفده غربت ايله ، ترك صلاة وزكاته ، ارتكاب غيبته ، شرب خمره ، اكل ربايه وامثالنه دائر اوامر ونواهيده تساهل كبى احكام اسلامك اجراسنده تقصير مراددر ، اهل اسلامك قوتيله احكام دينده تساهللرى اره سنده ايسه تعارض يوقدر » ديور . مبحثك نهايتنده شو نقره يى ايراد ايديور : « بوخبر دائرلره واقف اولدقدن صكره انلرى كيم تكذيب ايدرسه بوتكذيبى يا اسلامه اسائتى قصد ايلديكى ويا خود اسلامك جملهٔ اعداى لئامندن بولنديغى انجوندر » .

حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد الغزالى حضرتلرينك احياء علوم الدين ده الفاظ و اسامئ علومك معانئ غير مقصوده يه نقل وتبديلنه دائر ايراد ايلديكى كلام ، مفتى مرحومك حديث شريفه ويرديكى معنانى تأييد ايتديكندن عيناً بورايه نقل ايديورز : « فكل ما ارتضاه السلف من العلوم قد اندرس ، وما اكب الناس عليه فاكثره مبتدع ومحدث . وتدصح قول رسول الله صلى الله عليه وسلم : بدا الاسلام غريباً وسيعود غريباً كما بدا فطوبى للغرباء ، قيل : ومن الغرباء ، قال : الذين يصلحون ما افسده الناس من سنتى والذين يحيون ما اماتوه من سنتى — آه » .

« انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون » نص جليلى ، « الجهاد ماض الى يوم القيمة » حديث شريفى ، هپ بونلر شوكت اسلاميه نك قيامته قدر بقاسنه دلالت ايدر ، زيرا بويولده وارد اولان نصوص وآثارك تضمن ايلديكى احكام انجق قوهٔ اسلاميه نك بقاسيله تحقق ايلر .

استطراد

برطرفدن دين مبين اسلامك از وقت ايچنده نور سحر كبى آفاقه منتشر اولديغنى كوزوب چكمه مين غرب متعصبلرينك محاربانى ، ديكر طرفدن ايسه قره قروم صحرالرندن سيل بلا كبى جوش وخروش ايله اراقهٔ خون بشر واوكلرينه كلن معمورهلرى زيروزبر ايدن جنكيزلرك مظالم ومصائبى ايله عالم اسلاميت پر آشوب وفتن اولديغى هنكامده ايدى كه آسمان شوكت واجلاله بدر منير آل عثمان طلوع ايله قلوب موحدينه نورافشان اولدى .

بوزمان قيامت نشانده ايدى كه اهل اسلامدن وترك طوائفندن اولوب اصل مأواى قديملرى بولنان تركستاندن خراسانده كائن ماهان صحراسنه ورود ايله اورادهٔ توطن ايتمش اولان قايى خان قبيله نجيه سى رئيسلرى بولنان سليمان شاه بن قيا الب خانك زيرامارتنده اولهرق خوارزمدن قالقوب تبريزاوزرندن واكرى طاغ اتكلرندن طولاشهرق وان كولنك ساحل جنوبيسنده كائن اخلاط قصبه سنه كلديلر . اوجوارلرده برمدت قراردن صكره تكرار يوله دوام ايله ارزنجان جهتلرينه وسوريه ايچولرينه قدر ايندىلر . يوللرده كى توقف وآرامله برابر بوجولان يدى ييل اوزادى .

بومدت ظرفنده جنكيزك وقوع وفاتى مغول اردولرينك ايلك تهور مظالمى تهوين ايلديكندن سليمان شاه سائقهٔ حب وطن ايله يوردينه دونمك امله دوشدى ايسه ده ظاهر نسل وخاندانى ايچون مشيت ازليه نك آماده ايتمش اولديغى بردور اقبالك زمان ظهورى اول هنكامده تقرب ايتمش اولمكه بواملى تقديره توافق ايتمدى . شمدى حلب ولايتنه تابع رقه قضاسى جوارنده جعبر قلعه سى پيشكاهندن قبيله سيله برلكده نهرفراتى كچر ايكن آتنك آياغى قايسيله فراته دوشوب غريق لجهٔ رحمت اولدى .

بوحادثه سبيله قبيله آره سنه تفرقه دوشديكندن برقسمى وطن اصليلرينه عودت ايتمك اوزره آيريلوب كيتدى . مرحوم مشار اليهك درت نفر اولاد كرامندن ايكيسى رفاقتنده وبيوكى بولنان ارطغرل بكك زير امارتنده قالان ديكر قسم قبيله دخى تدارك مأوى ضمننده مختلف فكرلره مآل وراغب وبشقه بشقه يوللره سالك وذاهب اولديلر . نقط صكره جملهسى بريرده اجتماع وكثهٔ واحده اوزرينه اتفاق ايدرك كنديلرينه برمأوى كوسترلمسنى پادشاه آل سلجوقدن استدعا ايتمك اوزره قونيه يه متوجهاً حركت ايلديلر .

يولده هيچ برطرفنى طانيمدقلرى ايكى محارب اردويه راست كلديلر . بونك برطرفى مغلوبيته يوز طوتمش ايدى . بوحالى كوروبده صاوشمغى علوجنابلرينه ياقيشديره مدقلرندن مغلوب اولان طرفه مظاهرت ايتملريله علم غالبيت اوطرفده تموج تماى شان اولدى .

بوعالى جناب جنكاورلرك غلبه سنه خدمت ايتدكارى اردونك مكر سلطان علاء الدين سلجوقى عسكرى اولديغى ، طرف مقابلك ايسه جنكيزطاقندن بولنديغى محاربه قازانلدقدن صكره اكلاشلدى . بومعاونت مروتمندانه سلطان علاء الدين نزدنده بك شايان تقدير وشكران اولديغندن بروسه شهرى قربنده كى طومانيج يايلاغيله سكود ناحيه سنى مكافاةً ارطغرل خان غازى يه بخش وتمليك ايلدى .

غازئ مشار اليه سكود حواليسنده قبيله سيله برلكده يرلشدكدن صكره كنديسنه تمليك قلنان يرلرك همحدود اولديغى روم تكفورلريله سلجوقيلر نامنه غزادن خالى اولماز ايدى . استانبول امپراطورينك جنكيزلره مراجعت ايدوب قوهٔ مظاهره سيله سلطان علاء الدين عليهنه اچلمش اولان برمحاربه يه ده ارطغرل غازى اشتراك ايلديكندن جنكيزلو

[١] — جمع عثمان .

تأیید بیورلمش‌در . باقیسی‌ده قرآن کریم ویا سنت متواتره‌ده وارد وعقلاً محالیق غیرثابت اولمسنه‌بناءً قبول وتسلیم اولنمق لازم‌کلمش‌در : اما احادیث آحاد ایله — نه قدر قوی اسناد ایله مروی اولورسه اولسون — هیچ برحکم اعتقادی ثابت اوله‌ماز . چونکه خبرواحد ظن افاده ایده‌بیلیر . احکام اعتقادیه ایسه یقینی اولمق شرطدر .

عبادات قسمنده هرمکلفه فرض اولان‌شی قرآن کریمده وارد اولان احکامی سنت نبویه ، احادیث صحیحه ایله بیان وتفسیر بیورلدیغی وجهله اخذ وتلقی ایتمکدر . هر عبادت مفروضه حقنده شرف نزول ایلین آیت مجمله مشکات منیر رسالتپناهیدن مقتبس بیانات قولیه وفعلیه ایله اکتساب وضوح ایله‌مش . وحی الهی‌یه استنادی ثابت اولان کیات وکیفیات عبادات عیناً وتماماً قبول ایدلمش‌در . یالکز اتیانی ضروری ویا مستحسن اولان ارکان وسائرنك تعیین وتمیزی بانده تعمیقات اجتهادیه‌یه لزوم قالمشدر . بوده روایات مختلفه‌یه بجندن اصح اولانی ترجیح ، مجمل اولان برتعبیری تفسیر صورتیله نتیجه‌لمکده‌در .

هیچ برمجتهد برعبادت مفروضه حقنده اجتهاد ایله زیاده ونقصان اجراسنه مأذون دکلدر . زیرا بونلر شارع طرفندن اتمام واکمال بیورلمش وعرف وزمان اختلافیله مختلف اولیه‌جقلری جهتله مجتهدینك تصرفاتنه تفویض بیورلمق امکانی قالامشدر .

قسم ثالث‌ده قسم ثانی کبی اولوب برشیئك حل وحرمتنه دائر نص شرعی موجود ایکن مجتهدك ، خلافنه قائل اوله‌میه‌جغی آشکاردر . یالکز مسکوت عنه اولان برفعلك قیاسله حل ویا حرمتنی اثبات ایده‌بیلیر .

قرآن کریم صراحةً بیان ایتدیکی امور خیریه وسیر مرضیه‌دن باشقه « وافعلوا الخیر » و « یسارعون فی الخیرات » کبی نصوص جلیله ایله‌ده علی الاطلاق عمل خیره دائر امری ، انواع برو احسانه ترغیبی محتویدر . هر امر معروفك مشروعیتنی وهر شر ومنکرك ممنوعیتنی اعلان ایتمش ، فقط جزئیاتك عدم تناهی واطرادینه مبنی هر برینك دائرهٔ شمولنی فطرت سلیمه اربابنك فهم واذعانه احاله ایلمش‌در .

ایشته بوکا رعایةً دین اسلامده وارد اولان تفصیلاتی اعطادن صوکرا هر مسلمانه « فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره و من یعمل مثقال ذرة شراً یره » دستور شریفنی تلقین وتوضیح ایله خیر وشر تحدیدینی کندی وجدانه ، ادراك واذعانه ترك ایتمك اقتضا ایدر .

بوبابده دین مبین اسلامك تعیین ایتمش اولدیغی احکامك برقسمی « ضروریات دینیه » تسمیه اولونورکه بونلری بیلمین مسلمان یوقدر . عفت وامانت وصدق واستقامتك خیرینی وفواحش ظاهره وباطنه‌نك شریت وشناعتی کبی . دیکر قسمی‌ده هرکسه معلوم اولمیوب علم ایله مشتغل بولونانلره مختصدر . حقوق اعتباریله قادینك ارککه ، مملوکك حره وغیرمسلمك مسلمه عدالت نظرنده مساواتی .. ولو پدراولسون ولینك مولیه‌سنی ، تحت ولایتنده بولونان قیزی عضل ، کفوی اولان طالبه تزویجدن امتناع ایتمه‌سنك حرمتی کبی .

علمای اسلامك بوقسمه دائر مسائلی اهمیت وقابلیت درجه‌سنه کوره ناسه نشر وتعلیم ایتملری وظائف قطعیه‌لرندندر .

ضروریات دینیه قسمنده نه اجتهاد ، نه تقلید جاری اولماز . قسم دیکرك ثبوتی ایسه دلیله مستند اولمق ، اکر دلیل خاص موجود ایسه آنکله ، دکل ایسه مثلا هر نافعك خیروحلال و هر ضرر واذانك شر وحرام اولمسی کبی دلیل عام ایله بیلنمك واجبدر . دین اسلامده نه قدر بویوك طانیلیرسه طانیلسون هیچ کیمسه قول مجرد ایله برشیئی تحلیل ویا تحریم ایتمك ، دلیل شرعی ابراز ایتمدکجه کندیسنه تقلید ایدلمك حقنه مالك دکلدر .

بوحل وحرمت مسائلی‌ده غایت مهم اولوب تطبیقاتنه اعتنا اولنمادقجه اهل اسلامك امور معاش ومعادی کسب انتظام ایتمك احتمالی یوقدر . بناءً علی ذلك بوتون امت بوخصوصاتده کمال بصیرت اوزره بولنمق امر واجبدر .

مابعدی وار

مناسترلی اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورهٔ انبیاء : آیت - ۱۰۵

« ولقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون »

بز ذکردن‌صکره [توراتده یازدقدن‌صکره] زبورده [کتاب‌داود علیه‌السلامده] یازدقمز که ارضه صالح قوللرم وارث اولورلر .

نه‌قدر مدید وعمیق معنایی افاده‌ایدر بربیان جلیل الهی ! تاریخك بتون صحیفه‌لری بوبیان بلیغك شرحیله ، شواهق براهینی ایله‌مالامالدر . باقلسون ، بونجه اراضی وممالك کیملرك الندن چیقیور ، کیملرك داخل حوزهٔ حکمرانیسی اولیور . قلوب بشر لواء الحمد عدالت آلتنده مستظل امن ورفاهیت اولمق ایستر . حافظهٔ انامده مکتوب اولان بوقانون ازلی ، تغیر ناپذیردر .

دمشق الشام مفتیسی استاذ جلیل محمود حمزه افندی مرحوم « البرهان علی بقاء ملك بنی عثمان الی آخر الزمان » نام اثر نفیسنده سلاطین آل عثمان حضراتنك فضائل عدیده‌سنی وملك وسلطنتلری الی نهایة الدوران پایدار اوله‌جغی صادق امین علیه افضل الصلاة والسلام افندمزك اخبار مکاشفه آثار نبویلریله ظاهر وباهر اولدیغنی بیان ایتدیکی صره‌ده : « عارف بالله شیخ عبدالغنی نابلسی قدس سره حضرتلری سلاطین آل عثمان حضراتی حقنده نظم ایلدیکی « الطلعة البهیه » ده اهل کشفك تصریحلری اوزره ارضه ملك وسلطنته وارث اولان عباد صالحین ایله بطریق الاشاره سلاطین آل عثمان حضراتی مقصود اولدیغنی ذکر ایلمشدر » دیور وشیخ مشار الیهك زبرده‌کی ابیاتی نقل ایدییور

صورت انقسام ملل واقوام

نوع بشر خلقةً مدنی الطبع اولهرق یارادیلمش یعنی عجز انسانی ایجابنجه بر آدم یالکز باشنه اولهرق بر طاغ تپه‌سنده ویا بر چول اورتهسنده منفرداً یشامغه غیرمقتدر ولوازم حیاتیه وحوائج ضروریه‌سنك تدارکی امرنده ابناء نوعنك معاونتنه محتاج ومفتقر بولنمش اولمسیله اساساً بر پدر ومادردن یعنی ابوالبشر حضرت آدم علیه‌السلام ایله حضرت حوادن متولد اولان ذکور واناث برعائله تشکیل وتوالی ادوار وتمادیٔ ازمنه واعصار ایله عائلهٔ آدمیه تکثر وتوسع ایله قبیله‌یه وتعدد افخاذ وتکاثر افراد ایله قبائل وعشائره انقسام ایلمش وقبائل وعشائر رحالهدن برقسمی کوجبهلك حالندن فراغتله قرا تأسیس وقرای مؤسسه تدریجاً کسب جسامتله بلاد وقصباته تحول ومدن عظیمه شکلنه کیرمشدر .

بووجهله صورتیاب وجود اولان قرا وقصبات ومدن وبلاد سکنه‌سی برعنصردن منشعب اولدیغی حالده بعدالطوفان ابناء آدم ابوالبشر ثانی اولان حضرت نوح علیه‌السلامك ذریتنه انحصار وحضرت نوحك « سام » ، « حام » ، « یافث » ، نامیله اوچ اولاد ذکوری قالمسیله نوع انسان اشبو اوچ اصلدن تسلسل وتشعب ایله هر ذریت پدری نامیله بنام « سامی » « حامی » « یافثی » عنوانلریله اتسام ایلمشدر .

آنجق انسان فی حد ذاته حیوان ناطق اولمقله برابر جلب منفعت ودفع مضرت وحب نفس وداعیهٔ تفرد وميل تفوق خصائل غریزیه‌سیله متخلق وشهوت وغضب وحس انتقام وبطش وتغلب کبی صفات بهیمیه فطرت اصلیه‌سنده مرکوز اولمسیله بونجه مختلف المنافع والطباع ومتباین الافکار والاوضاع خلقك بر محلده اجتماعی معاملاتده نزاع و فزعی داعی اولهرق « الحکم لمن غلب » قاعده‌سنجه کبیر صغیری وغنی فقیری وقوی ضعیفی محو وافنا ایلمسی قوانین طبیعیه‌دن اولمقله برابر بین الافراد وقوعبولان مخاصمات اکثریا منتسب اولدقلری قوم وقبیله وهیأت اجتماعیه‌یه سرایتله « وان الحرب اوله کلام » مفادنجه منازعات لسان مقارعات سنانه بادی وبر چوق محاربات ومقاتلاته مؤدی اولهرق نظام عالم مختل وکارکاه کون معطل اولمسی بدیهی بولندیغندن جناب نسقساز نظام کائنات حفظ حیات عالم ومنع تعدیات افراد وامم ایجون [انی جاعل فی الارض خلیفه] نص جلیلی ایله مقام خلافت مقدسه‌یی تأسیس وهرفردك له وعلیهنده‌کی حقوق متقابله‌یی انبیاء عظام اوزرینه نازل اولان صحف وکتب مقدسه ایله تعیین وتبیین ایدرك بوصورتله شرائع وادیان روی زمینده تأسس وحکومات مشروعه تشکل ایلمشدر .

ایشته بوصورتله حفظ نظام عالم وتهذیب اخلاق امم ایجون نازل اولان شرائع وادیان اساساً جنك وجدال وحرب وتالی منع ایجون وضع وتأسیس بیورلمش ومن غیرحق بنیهٔ انسانیه‌یی افنا وتخریب ویا امنیت عمومیه‌یی اخلاله تصدی ایدنلر ایجون دنیاده قصاصاً قتل واعدام وزنجیربند اولهرق حبس ومؤبد وموقت اعمال شاقه ایله اشغال کبی مجازات ترهیبیه وعقابده نارجهنمده مخلد اولمق صورتیله اك شدید جزا واك بیوك عذاب الیم وعدایلمشدر . نته‌کیم قرآن عظیم الشانده [ان الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فساداً جزائهم ان یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف او ینفوا من الارض] الخ [ومن یقتل نفسا .... فجزائه جهنم خالداً فیها] آیات کریمه‌سی ثبوت مدعایه برهاندر .

بصر امعان وبصیرت اذعان ایله باقلدیغی حالده فی الحقیقه نوع بشر فیلسوف اسلام ابوالعلاء معرینك « الناس من جهة القتال اکفاء ابوهما آدم والام حوآء » الخ دیدیکی کبی بربابا واناندن طوغمش قرنداش وروی زمین ایسه بوکونکی اقوام وامتك برقاچ مثلنی استیعاب واعاشه‌یه کافی بولنمش اولدیغی حالده ، مغایرت لسانیه ، مباینت مذهبیه ، عصبیت قومیه ، توسیع حدود و استملاك اراضی کبی برطاقم اسباب معنویه واعتبارات وهمیه ایله انسانلرك خونخوار جانوارلرکبی یکدیکرینی قتل وافنا ودها طوغریسی ایکی دیپلوماتك برایکی دقیقه‌لق انفعالات نفسیه‌لری نتیجه‌سی اولهرق میلیونلرجه نفوسك قانلری هبا ایدلمسی وبویوزدن میلیونلرجه بی‌کناه اطفال ونسا یتیم وبی‌وایه براغلمسی وعصرلرجه امك صرفیله وجوده کتورلمش اولان بر چوق قرا وقصبات معموره واماکن ومبانیٔ مشهوره‌نك ایکی ساعت ایچنده خاك ایله یکسان وترقیٔ صنعت وثروت ومعموریته خادم اولان بر چوق فابریقه وکارکاه ومعمل ودستکاهلرك زیر وزبر ایدلمسی وبربرینی عمرلرنده کورمامش ویکدیکرلرینی طانیمامش وارهلرنده هیچ بر ماجرا کچمامش اولان یوز بیکلرجه انسانلرك سرین قان ایله بربرلرینك قانی ایچمکه چالشمسی حقیقةً حسیات انسانیه ومدنیه ایله قابل تألیف وتوفیق اولمیان احوال الیمه وموجب اسف عظیم اولهجق فجائع عظیمه‌دندر .

نه چاره‌که بوجهت بویله اولمقله برابر بوحس بطش وغضب هر انسانك خلقتده مکنوز وفطرتنده مرکوز اولدیغی‌ده قابل انکار دکلدر .

حربك تاریخ تولدینه عطف نظر ایدهجك اولورایسه‌ك حرب انسان ایله برابر طوغمش وحضرت آدمك ایکی اوغلی ارهسنده بیله وقوعی منع ایدیلمیوب همشیره‌سنی المق ایچون قابیل « هابیل » قتل ایلدیکی کتب مقدسه‌ده مذکور ومصرح بولنمشدر . اندن صکره جیلاً بعد جیل وقیلا بعدقیل بوسیئه حرب وقتال موروث ومتسلسل اولهرق کرك افراد بیننده صورت خصوصیه‌ده وکرك قبائل وعشائر میاننده صورت عمومیه‌ده اولهرق جنك وجدال منقطع اولامامشدر .

حتی جنس اولمیان بربارکرك جنس برقصراق اوزرینه آشمسندن طولایی قبائل عربیه‌دن طسم وجدیس ارهسنده اون‌سنه وبرخاتونك بردومنی یارملسندن طولایی « بکر » ایله « تغلب » قبیله‌لری میانه‌لرنده حرب البسوس نامیله شهرتشعار اولان محاربه‌نك قرق سنه ممتد اولدیغی کتب تاریخیه‌ده محرر ومسطوردر .

اقوام وامم سائره میاننده دخی حال بومنوال اوزره جاری اولهرق

ایله ایمپراطور عسکری مغلوباً فرار ایلمشلر ایدی . غازی جوانمردك بوخدمته برهدیهٔ شکرانه اولهرق کندیسنه سلطان علاءالدین اسکی شهر حوالیسنده تملیك ایلدی .

هجرت نبویه‌نك ٦٥٦ نجی سال فرخنده مطالعنه مصادف اولان بوزمانده ایدیکه مؤسس سلطنت عظمای عثمانیه سلطان عثمان غازی حضرتلری پدروالاکهرلرینك وطن جدیدی اولان سکودده مهد آرای وجود اولدی .

دها کوچکلکنده بیوکلك پرتوی ناصیه‌سنده درخشان وحال صباوتدن عهد جوانی‌یه ترقی ایله بر قهرمان صاحب قران اولمق استعدادی هرحال وشانندن نمایان اولمغه باشلایان نوآتشپارهٔ جلادت دشمن ممالکنده جولان ایله ارائهٔ قدرت وسطوت وبرطرفدن دخی استفاضهٔ کمالات ایله تزیین ذات و ماهیت ایدرك نامی نامیسی اطراف واکنافده اعتلاایلمش اولدیغندن بتون عالم کبی سلطان علاءالدین‌دخی آنك مفتون جلادت وشهادتی اولدیغندن غنیمت غزاسی اولان یرلری بو مجاهد ذیشانه تملیك وبرمنشور سلطانی ایله عهدهٔ استیهاله توجیه امارت ایلدی .

علامت امارت اولهرق کوندریلن بر بیاض سنجاق ایله طبل ونقاره هجرتك الیوز سکسان یدی سنه‌سی ذی‌القعده‌سنك اون یدنجی کونی ایکندی وقتی واصل اولدیغندن عثمان غازی حضرتلری تعظیماً ایاغه قالقوب نوبت چالدیردی . ایکندی وقتی نوبت چالنمق اصولی اووقتدن اعتباراً عادت حکمنه کیروب استقلالدن صکره دخی دوام ایتمش وآنجق فاتح دورنده قالدیرلمشدر .

جنکیزلرك صدمات متوالیه‌سیله سلجوقیلرك سلطتی بالاخره دوچار تزلزل اولمسی اوزرینه ولایت بکلری استقلال داعیه‌سنه دوشمك وهر بری بولندقلری محللرده بر حکومت تشکیل ایدرك دولت سلجوقیه‌نك انقراضنی تسریع واتمام ایلمش اولدقلرندن دولت مشارالیها طرفندن بامنشور سلطانی حائز امارت بولنان عثمان خان غازی حدود امارتی داخلنده اجرای حکومته دوام ایلمش وایشته عدل ودادیله ، دمبدم خدمات مجاهدانه‌سیله بر عشیرتدن قوجه بر دولت حصوله کتورن واقوام اسلامیه‌یی برنقطهٔ وحدته جمع ایله دنیانك الکوزل ، الك فیضلی پارچه‌لرنده بوکون حکمران اولان دولت علیهٔ عثمانیه بوزمان یعنی هجرت نبویه‌نك ٦٩٩ نجی سنه‌سنده تأسیس ایتمشدر .

جداجد عثمانیان آنفاً زیب سطور مفخرت اولدیغی اوزره اهل اسلامدن وترك طوائفندن قایی خان قبیله‌سنك رئیسی اولدیغی کبی سلسلهٔ نسبك اورادن اوغوز خانه قدر ممتد بولندیغی دخی

عثمان ارطغرل اوغلی سین
اوغوزقره خان نسلی سین
حقك بر کتر قولی سین
استانبولی آچ کازار یاب

قطعه‌سیله مؤید بولندیغندن آل عثمان حضراتی دها بلاد رومه داخل اولمازدن اقدم اباً عن جد خانزاده خان اولوب ملك وسلطنتده اصالتلری واردر .

بدکت زاده : اسماعیل حقی

فاضل شهیر ماردینی زاده مطوناتو عارف بك افندی حضرتلرینك تقریباً بوندن اون سنه مقدم لاهی قونفرانسنك ایلك اجتماعی مناسبتیله حرب وصلح ومعاهدات اله حقوق حرب حقنده شریعت غرای اسلامیه‌نك احکام منیفه‌سنی مبین [احکام الحرب والصلح فی‌الاسلام] نامیله قله آلدقلری مقالات مهمه‌نك اول اثناره طبع ونشری منع ایدلش اولمسیله انظار استفاده‌یه وضع ایدیله‌مامش ایسه‌ده بوکره الده ایدیلان بر نسخه‌سنك تعمیم فائده‌سی مقصدیله (صراط مستقیم) ده درجنی مناسب کوردك .

احکام الحرب والصلح فی الاسلام

بر مدتدنبرو عالم انسانیت وصحائف مطبوعاتی اشغال ایدن ترك سلاح تصوری حقنده امم متمدنه ارباب قلمی امکان وعدم امکان وجواز وعدم جوازه دائر مختلف المآل مقاله‌لر یازمش وهرکس فکر وادراك وعقل واذعانی نسبتنده یاخود تابع اولدیغی دولت وحکومتك آمال سیاسیه ومقاصد اساسیه‌سی دائره‌سنده بسط مقال وادارهٔ لسان ایلمکده بولنمش اولدیغی معلومدر .

بوبابده یازیلان رسائل ومقالات مهمه اره‌سنده الك زیاده جالب نظر دقت اولان آلمانیا دولت فخیمه‌سنك صلح قونفرانسنه مأمور ایلمش اولدیغی مشاهیر علماء حقوقیوندن معلم « فون استنکلك » «مصالحهٔ ابدیه» عنوانیله نشر ایلمش اولدیغی رسالهٔ مشهوره‌سنده حربك مشروعیتی حقنده انجیل وتورات احکامندن دخی بحث ایدلمش ومذکور قونفرانسه سلطنت سنیهٔ اسلامیه جانب عالیسندن دخی منتخب مأمورلر ارسالیله اشتراك بیورلمش اولمسنه وبوبابده شریعت غرای اسلامیه احکام منیفه‌سنك دخی اوروپاجه بیانمسی فائده‌دن غیر خالی کورلمسنه بناء بوخصوص حقنده‌کی اوامر قرآنیه واحکام دینیه‌نك بیانی واجبهٔ ذمت حمیت کورلمشدر .

صدده شروعدن مقدم حربك نوع بشر اره‌سنده صورت واسباب ظهوریله بوبابده منزل اولان صحف وکتب سماویه ودیانت معظمهٔ اسلامیه‌نك ظهورینه قدر ملل واقوام سالفه اره‌سنده حکمفرما اولان قواعد وعادات قدیمه‌سیله بعدالاسلام قرارکیر اولان احکام شرعیه‌نك بیانی مقتضی کورلمشدرکه حربك علی‌الاطلاق مشروعیتی حقنده‌کی فکر باطلك حقیقتی بوصورتله تظاهر ایتمش اولسون .

معلومدرکه خلقت عالدن مقصد اثردن مؤثره استدلال صورتیله جناب آفرینندهٔ کون ومکان اولان ذات قدسیت سمات الوهیتك معرفتی اولدیغی [کنت کنزاً مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف] حدیث قدسیسی دلالتیله مثبت ومعرفتك دوام وبقاسی ایسه مابه‌القیامی اولان نوع بشرك دوام وبقاسنه منوط اولدیغی بر امر مبرهندر حرب ایسه نوع انسانی محو وافنا ایدن مصائب عظما و دواهیٔ دهماده بولنمسیله عدواناً وقوعی نوامیس الهیه ایله مؤسس اولان کافهٔ ادیانده ممنوع ومحرم اولدیغی براهر مسلمدر .

بولندقجه عقیده‌لری بعضاً ضعفه کرفتار اولیور ، بعضاًده کلیاً سیلنمرك یرینه بوسبوتون مخالف دیکر بر طاقم عقیده‌لر کلیورکه بوحال چوق دفعه‌لر کورلمشدر . اکر چوجقلرك بابالری عقائد دینیه‌لرینی بیلمه‌لر ، ایجابنده دلائل اقناعیه سردینه مقتدر اولمه‌لر ، اولادلرینك عقیده‌لرینی تزلزلدن محافظه ایده‌بیلیرلردی . لکن بونصل قابل اوله‌بیلیرکه وتنیله دکل کندیلری کبی عجزه‌نك ، خواص کچینلرك بیله اکلایه‌مدیغی بر صورتده تحصیل کورمشلر ؛ اویله اولمسه ایدی‌ده مرامنی اکلاتیله‌بیلیر صورتده ایضاح ایده‌جك ارباب ارشاد اولیدی او چوجقلرده بونلرك اثرینه اتباع ایده‌رك ضلالدن قورتولوردی . فقط حیفاکه عطالت هرشیئی مشکل ، هرتشبثی محال یاپدی چیقدی .

ایشته بوحال مکاتب اجنبیه‌ده تحصیل ایدن مسلمان چوجقلرینه عطالتك بر جنایتیدرکه زواللیلری هیچ خبرلری اولمقسزین دینسز ایدوب براقیور . باری دیندن محروم قالدقلرینه کوره اقوام غربیه‌نك طبایعنه واقف اولمیان بعض غافلرك ظن ایتدیکی کبی اونك یرینه حکمت ، ادب اقامه ایده‌بیله‌لر !.. لکن هیهات اوکی مکتبلرده اوقویانلرك قلبلرنده دینك یرینی طوته‌بیله‌جك هیچ بر قوهٔ مانعه کوریله‌میور ، مکرکه خیردن الیقویان ، شره سوق ایدن برطاقم تمایلات اولسون . آرتق هوا وهوس بونلر ایچون معبود اوله‌رق شهوات نفسانیه‌لری یشنده متصل قوشیورلر ، محو اولیورلر ، محو ایدیورلر . ایشته لسان جرائدك هرکون فریاد ایدوب طوردیغی اغنیا زاده‌لرمزك فسالقلری کوز اوکنده طوروب طوریور . هیچ شبهه یوقدرکه بونلرك علمندن جهل بیك قات خیرلیدر . کاشکی اسلام تعلیم وتعلمك بوطرزینه مساعد اولمیدی .

دینه دائر اوفاق تفك بعض شیلر تعلیم ایدیلان رسمی ویاخود غیررسمی مکاتبده‌کی طلبه‌یه کلنجه : بونلر فنون ومعارف متنوعه‌دن بعض مباحث اوکرنه‌یورلر . کائنات سماویه‌یه ، موجودات ارضیه‌یه ، مسائل اجتماعیه‌یه عائد برطاقم حقایقه وقوف پیدا ایتدکلری ایچون بولندقلری یرلرده اوکا دائر سوز سویلمك ایستیورلر . ذاتاً بیلدیکی شیدن بحث ایتمك انسانك طبیعتی اقتضاسندندر . شمدی بویله بر کنجك سوزلرینی صورتده متدین ، متشرع کچینن ، لکن حقیقتده اسرار دینه کلیاً بیکانه بولنان ارباب تصلفدن بری ایشیدیر اینتمز عقیدهٔ اسلامه مخالف ظنیله لوم وتکدیره ، برمعتاد خروج عن الدین ایله اتهامه باشلایور . شمدی اوکنج کندی دلائلنك قوتنده شبهه‌سی اولمدیغندن ، مع‌مافیه دینده بیلمدیکندن کندیسنی مؤاخذه ایدن آدمك سوزلرینی شرعی ظن ایدرك آرتق جهلدن نه‌قدر نفرت ایدیورسه دیندنده اوقدر صدق صیریلیور . بویله برکنجه بری چیقوب سن کندك کتب دینیه‌یه مراجعت ایدرسه‌ك سوزلریکك صحته ، خصمك جهالته دلائل بولورسین ، دیسه اولا هانکی کتابه مراجعت ایده‌جکنه شاشیریور ، ثانیاً اله الهجنی آثارك اومعقد عباره‌لری آره‌سندن برمأل چیقاره‌میور . بناءً علیه انسان اکلایه‌میه‌جنی برشیدن نصل نفرت ایدرسه اوده دیندن اویله‌جه نفرت ایدیور .

بوندن طولایی کنجلرك برچوغی دین اکلاتلماز برشیدر اعتقادنده ، یاخود نموذ بالله برسلسلهٔ خرافاتدر ظننده بولنیورده اوندن بسبتون یوز چویریور . اسلامك عقائدینی ، ادابنی ، فضائلنی برطرفه براقمرق بنفه عادات تحریسنده بولنیور . حالبوکه اونده بوله‌میور . اونك ایچون کوریلیورکه قلبلرنده شهامت یوق ، همتلری قاصر ، بوتون املری عوام ناس کبی توسیع معیشتدن ، اکتساب جاه و منصبدن عبارت ، هم بومقصدی استحصال ایچون هانکی طریق اولورسه اولسون سلوك ایتمکدن کری طورمیورلر . شان وشرف پایدار اولسونده عمومك ویا خصوصك مضرتی وارسون کوزه‌دلسون ، دیبورلر . ایچلرنده وطنپرورلك ادعاسنده ، غیرت ملیه دعواسنده بولنانلر اولسه بیله بوتون سوزلرندن نه بر اساس ، نه بر علم صحیح حس اولنیور . بونك ایچون مملکتك صلاحی نامنه حرکت ایدرکن فسادینه چالشمش اولیور .

برطاقلری‌ده دین نامنه حرکت ایتمك ایستیورلر ، لکن شریعتك هیچ برحکمنی ، دینك هیچ براصلنی اوکرنمکه لزوم کورمدکلری ایچون بوتون محصول مساعیلری بر یینچین سوزدن عبارت قالیور . اکر بوفریاد ایتدیکمز عطالت مانع اولیه ایدی ، بونلر دینلرینه عائد کتابلرده حملهٔ شریعتك سوزلرنده قلبلرینه فرح ویره‌جك ، روحلرینی اطمئنان ایچنده براقه‌جق برچوق حقائقه مطلع اولورلردی‌ده غدای علمی لذت دین ایله ممزوج اوله‌رق طاتارلردی . اوزمان هم کندیلرینی هم ملتلرینی مستفید ایدرلردی . امتك امور سیاسیه‌سنده ، ترقیات اجتماعیه‌سنده آرای صائبه‌سنه مراجعت اولنور برطبقهٔ عالیه صره‌سنده بولنورلری .

مصر مفتیسی مرحوم
شیخ محمد عبده

اجتماعیات وشریعت اسلامیه

جمیعت بشریه‌نك مبدأتأسسندن عصر حاضر مدنی‌یه‌تدر کذران ایدن ازمان مختلفه‌ده تاریخ‌شناسانك معلومیدرکه هیچ برقانون مدنی آدمیتك سعادت حقیقیه‌سنی کامل اوله‌مامش ، ترقیات مادیهٔ بشریتی حصوله کتیردیکی حالده معنویات واخلاق انسانیه‌نی اقصی تکمله سوق ایده‌میرك ، بوتون آمال ومساعینك خلافنده برکرداب سقوط وتدلله دوغری سوروکه‌مشدر ...

تکملات مدنیه‌نك بودورهٔ اخیره‌سنده موجودیتلرینی تأمین ایدن اقوام وملتلرك کافه‌سنه عمومی برنفرت عطف ایدیلمه کوریورکه بوقوه وملتلر مادةً صوك درجه مترقی اولدقلری حالده معناً واخلاقاً مدنیتلریله‌قابل توفیق اوله‌میه‌جق مرتبهٔ سفلیه‌ده بولوندقلری تحقق ایدر .

ادوار وانقلابات تاریخیه‌نك شوصحهٔ اخیرهٔ مدنیه‌سنده ترقیات وکمالاتیله ، اختراعات وکشفیاتیله بیوك برول اویناین فرانسز ،

الك بیوك سرمایهٔ شرف ومباهات محاربات واقعه‌ده خصمنی محو وافنا ایده‌جك درجه‌ده حیات بشره تخریباب اجراسندن عبارت بولنمش وبوکا موفق اولان اشخاص‌درلو درلو القاب شرف وعنوانلر احراز وبالکز بین‌الرجال دکل حتی نسا عندنده دخی پك بیوك حیثیت واعتباری حائز اولدقلری معلومدر .

قبائل عربیه ام سائره‌دن زیاده سریع‌الانفعال سریع‌الغضب ونظرلرنده شجاعت، سماحت، شهامت کبی صفات حیاته مرجح فضائلدن عد ایتدکلری وجزوی برحادثه بیوك بر مقاتله‌یه بادی اولدیغی جهتله ظهور اسلامه دکین عموم عشائر وقبائل بر حرب دائمی ایچنده اصرار حیات وبالکز بیت مکرم وکعبهٔ معظمه‌نك سنده بر کره زیارتی عهد ابراهیم واسماعیل علیهما السلامدن برو جاری اولان بر سنت مرعیه اولمسیله موسم حج اولان رجب وذی‌القعده وذی‌الحجه ومحرمی اشهر حرم اعتباریله یعنی بالکز اشبو آیلرده حرب وقتالی تحریم ایله سنده درت آی محاربه ومقاتله‌دن اجتناب ایدرلر ایدی .

اسلامك ظهورنده عالم نائرهٔ جنك وجدال وغائلهٔ حرب وقتال ایله برهرج ومرج دائمی ایچنده بولنه‌رق حبشیلرك جزیرة‌العربه وایرانیلرك یونانیلره ویونانیلرك ایرانیلره وآسیا مهاجرلرینك رومالولره وبالذات قبائل عربیه‌نك یکدیکرلره هجوم وتسلط ایله بوغازبوغازه اوغراشدقلری برزمانه مصادف اوله‌رق برطرفدن قومیت ، جنسیت ، توسیع ملك وحدود منازعاتی وبرطرفدن یهود ونصاری اره‌سنده‌کی اختلافات دینیه مقاتلاتی روی زمینی بر آتشکدهٔ حرب ووغا حالنده بولندیرمش اولمسیله بالعموم ملل واقوامی برفکر وعقیده اوزرینه جمع ومیانه‌لرنده جنسیت وقومیت عصبیت جاهلیه‌سنی منع ایله اره‌لرنده‌کی اختلافات دینیه ومذهبیه‌یی رفع ایدرك نظام عالم وآسایش امك محافظه‌سی ضمننده

مارديني زاده : عارف

هوره‌ن برونی [*]

— مدحت جل بکه —

عناصر کرد باد آتش حدتله ، جوشاجوش :
دکز ، اسماع تهدید ایلیوب کوش حوالی‌یه
کلیر چارپار کوپورمش ، برغضب امواج ، دوشادوش
کمال عنف وشدتله بوسنکستان خالی‌یه

نیجه اعصار ایچنده — کیم بیلیر ! — ساحر ، هنرپرور
یدمعمار دوراتله — بوجوششکاه دائمده —
آچلمش کهفلر ، مدهش قوووتلر ، شرحه‌لر یریر
ایکلدمز نیجهٔ تخریب کار بادهاجمده !

قوبن محرق ، درین ، بیتاب اتیلر صدر ساحلدن
دوشوب طراتهٔ امواج ایچنده محو اولور لرزان

طولان آفاقه سنجابی بلوطلر ، شمس مائلدن
دوشورمز بلع ایدر برذرهٔ امید نور افشان .

بویرلر اوقشاماز روح سکون آشام سودایی
کورونمش اولسه‌ده برصیده چیقمش بادبانجق کاه
بوحزن انکز طاشلقلر ، بودهشتزار تنهایی
نه‌بر مهدوصال اولمش نه‌بر هجرانه شیونکاه !

بووحشی ساحهٔ رزم عناصرده چیقار کویا
خفی برشهقهٔ ممدود شکوا قلب اشیادن
قودورمش تندبادك زخم دندانیله الك برنا
قوی شیرپیله هپ مضطرب ، مجروح تیترکن

اولور یالکز بومدهش حاله ... برقاچ مارطی — یکپاره
براستحکام آهن سینه‌آسا حاکم اطراف
کوکس ویرمش هزاران ضربهٔ مرمیٔ ادواره —
مهیکل برطاش اوستندن نکاه انداز استخفاف .

م . جزمی

عطالت ومکاتب رسمیه طلبه‌سی

موضوع بحثمز اولان عطالت یوزندن بزده برفرقه دها پیدا اولدیکه اوده کرك حکومات اسلامیه‌نك مکاتب رسمیه‌سنده ، کرك داخل وخارجده‌کی مکاتب اجنبیه‌ده یکی اصول اوزره تحصیلده بولنان متعلمین‌فرقه‌سیدر . شونی‌ده سویله‌ملی‌یم‌که قریم ، قفقاسیه، سمرقند، بخارا ، هند کبی ممالك بحثمك خارجنده‌در . چونکه او حوالی خاقنك‌احوانی چوقلق‌بیلمیورم. بونکله‌برابرکوردکلرمی‌ایی‌کوردم ؛ کندیلرندن اسلام‌ایچون خیر اومولابیلیر برحالده‌بولدم. اوت ، بونلر میانده تصادف ایده‌بیلدیکم ذوات تحصیللرینی بلاد غربده اکمال ایتمش ، فنون‌حاضره‌یی حقیله اوکرنمش اولدقلری‌حالده دین اسلامك لبه ، روحنه اوته‌طرفده زهدوتقوی ادعاسنده بولنان بر چوقلرندن دها زیاده واقف ، دها زیاده متمسك بولنیورلرده دینك عادات صحیحه‌سندن هیچ برینی ترك ایتمك‌کبی برمبالاتسزلق اظهارایتمیورلر . بونلر نه کوزل متعلملردر جناب‌حق امثالنی تکثیر ایتسون .

بنم اصل بحث‌ایتمك‌ایستدیکم متعلمین فرقه‌سی مصرده ، سوریه‌ده وسائر ممالك عثمانیه‌ده بولنانلردر . اسلامك علم حقنده‌کی سماحت فوق‌العاده‌سی مسلمانلره ایچلرنده غیرمسلم بولنان، حتی کافه‌سی غیرمسلم اولان ، بلکه دین اسلامدن بشقه بردینی ترویج ایچون تأسیس ایدیلان رسمی وغیررسمی مکتبلره اولادلرینی کوندرمکه مساعده ایتمشدرکه بوقبیلدن اولان بابالر چوجقلرینك عقائدی سالم قالدقجه کیمسه‌نك هدف اعتراضی اولماز .

چوجقلر دیانت اسلامیه دائره‌سنده برطرز تعلیمدن اثر اولمیان حتی چوق دفعه‌لر بشقه بردینك احکامی تلقین اولنان اجنبی‌مکتبلرنده

[*] آمریقا دونغاسی اوجوارده ایکن یازلمشدی .

چونکه : کافهٔ احتیاجات بشریه لایقیله دوشونمجك ، اکلایه ، بیله‌جك برعضو آدمیك وجودی غیر قابل تصوردر . وبو محققدر ، شرایع سائره ایسه مخرف اولدیغندن اونلرك‌ده بونی وجوده کتیره‌بیلمه‌لری مستحیلدر .

آوروپا قوانین مدنیه‌سنده تکملات اخلاقیه‌یه مانع پك چوق نقصانلر واردر . ازجمله عشرتك عدم ممنوعیتی ، ماحیٔ اخلاق برطاقم مواقعك قانوناً منع وکشادینه تشبث ایدلمه‌سی اونقصانیتك باشلیجه‌سنی تشکیل ایدرلر . بوندن بشقه قوانین مذکوره‌نك اکثریسنده غیرقابل تجویز ومسامحه بر چوق مساعدات نالایقه موجوددرکه بونلرده ملتك اخلاق ، دقایق ، افعالی اوزرنده پك بیوك سوء تأثیر اجرا ایدرلر . اعدام جزاسنك عدم تطبیق ویا نادراً اجراسی . قصاصك کلیاً مفقودیتی آوروپاده خاطروخیاله کلمین جنایتلرك ، سرقتلرك وقوعنه سبیت ویریور .

آوروپا وبا خصوص آمریقا حقوقیونك احکام شریعته یالان یاکلش برطاقم اعتراضاتی واردر . مثلا :

آمریقا حقوقیونی قصاصك برجزئی اولان جزای اعدامه اعتراض ایدرك دیرلرکه : « برآدم ، دیکر بریسنی اولدوریسور ؛ بوصورتله جمیت بشریه برفردینی غیب ایدیور ، اکر بزقاتلی‌ده اولدورسه‌ك جمیته ایکی ضرر ویردیریرز . بونك ایچین بز بوقاتلی اوقودملم ، فضائل انسانیه‌یی ، وظائف اجتماعیه‌یی کندیسنه تعلیم ایدرك اصلاح حال ایدنجه تخلیهٔ سبیلی جهته کیدملم . »

واقعا اوقاتل سنه‌لرجه کندیسنه تلقین فضائل ایدیلیرسه احوال روحیه‌سنده‌کی تبدلاتله اصلاح حال ایده‌بیلیر . بودوغریدر . لکن دیکر طرفدن جنایاتك ، قتالك کثرت‌وقوعنده سبیت‌ویرر . چونکه بریسنی قتل ایده‌جك اولان آدم جزانك خفتنی درپیش تأمل ایدرك فعل جنایتی دها جسارتله اجرا ایده‌بیلیر ، وبونی دیکرلری‌ده تعقیب ایدر ؛ وبوصورتله حکومت‌ده جنایاتك ، وقوعاتك اوکنی آلمنه موفق اوله‌ماز . زیرا : پك چوقدر . صوکره‌ده « جزای اعدام‌وحشتدر ، بوعصر مدنیتده غیرقابل تطبیقدر » دیرلر . اکر بریسنی‌اولدورمك ، اجرای فحشده بولونمق مدنیت ایسه بویك دوغریدر .

هله فحش .. آوروپاده اوقدر چوقدرکه اهالینك بلکه نصفندن فضله‌سی فرنکیه طوتلشدر . فحش ولوکه طرفینك رضاسیله ، پارەنك لمعات اقناعیه‌سیله اولمش بولنسون ، وحشتدر . ایسترسه مدنیتك ، انظار خارجیه‌دن بوتون حقایق ملونهٔ حیاتی کاذب تلونلرله ، آلایشله کزله‌یه‌ك پارلاق وشعشه‌دار کوه‌سنك سایهٔ لطفنده ؛ بولنمش اولسون ، ینه وحشت ، دائما وحشتدر . حتی بووحشتده اشتراك ضمنیٔ عمومیده موجوددر . « الجزاء من جنس العمل » فحواسنجه‌وحشته‌وحشته‌مدنیته مدنیته مقابله‌ایدیلیر .. وبومنطقیدر . قصاص‌دولایسیله جزای اعدام ، تمامیٔ انسانیت تأسس ایتمدکجه قوانین ملدن‌قالقماز وقلفماملیدر . عکس تقدیرده سعادت‌حقیقیهٔ حیات محووتباه اوله‌رق انقراض اخلاقیٔ ملت بوتون‌دهشتیله‌نظره‌کیر تأسف‌اولور ، وزوالی بشریته‌الیم‌جریحه‌لر ، خونین منظره‌لر حزین وزهرین لوحه‌لرتشکیل ایدر .

حدت ، شهوت کبی حالات نفسانیه‌نك تأثیراتی ، حادثاتی خوف وهراسك ، مجازاتك شدتیله متناسبدر .

واقعا بواعراض‌وهوسات صوك‌دورهٔ عقوبه‌سنده جنتدن‌ممدوددر ، وبونك تأثیری اکثریتله وخیمدر . لکن هیچ اولمزسه قتل وفحش کبی جنایاتی یاپمه قالقیشان آدم جزانك دهشتنی درپیش تأمل ایدمرك امراض مذکوره‌یی صوك دورهٔ شدته کتیرمن اسابدن ، وسائطدن کندیسنی وقایه ایدمرك اوافعال منثومه‌یی اجرا ایتمز . حتی بعضاً بوحالات نفسیه‌نك صوك‌دوره‌سنده بیله جزانك‌شدتندن منبعث خوف وخشیت جنایتك وقوعنی منع ایده‌بیلیر ...

شریعت اسلامیه‌ده قصاص واردر ، دیمرك اویله کلیشی کوزل اجرا آت بالطبع وجوده کتیریله‌مز . شریعت قصاصی قبول ایتمکله برابر جنایتك فاعلنك احوال روحیه‌سنی ، او اثناده‌کی موقعنی ، معروض قالدیغی تأثیراتی ، جنایت سبیت ویرن حالاتی عریض‌وعمیق تدقیق ومطالعه‌دن صوکره حکمنی ویرر . قتل ضروری شریعتده واردر . وقایهٔ عرض وناموس ، تخلیص حیات کبی خصوصاتده ــ اکر حقیقةً وقطعیاً ایجاب ایدرسه ــ قتله مساعده ایدر . لکن محاکمه اثناسنده‌ده قتله اولان مجوریتك اثباتی شدیداً ومصراً طلب ایدر ..

واقعا فقر وضرورتك ، جهل ونادانیتك‌ده جنایاته ، فحشیاته پك بیوك تأثیری واردر . لکن بو ، شو احوال مؤسفه‌یه سبب اصلی تشکیل ایده‌مز . چونکه : فرانسه میداننده ... ثروت عمومیه‌جه دنیانك الك زنکین ملتلرندن معدود اولان فرانسزلرده فحشیات ، فقر وضرورت ایچنده بولیان اولان ملتلردن دها فضله ، دهاچیدر . جنایات وقتال ، سرقتلرده بوندن آشاغی قالمیور .

جهله کلنجه : فرانسه وسائر ملل متمدنه علم وعرفاناً بر سویهٔ رفیعه‌ده بولوندقلری ، اوقومقدن محروم اولانلر یوزده بش درجه‌سنه ایندیکی حالده قالقلر پك زیاده برسرعتله ایلریله‌یور . بناءً علیه بو سیئاته اصل‌سبب ، بوجایع ووقایعی اصل وجوده کتیرن قوانیندر ، قوانینك نقصانیتی ، خطیئاتیدر .. حکومت متمدنه‌نك هیچ بریسنده انسانیت وفضیلتی بوتون تفرعاتیله صیانت ایدمرك اخلاق ملیه‌یی شهراه سعادت وتکمله سوق ایده‌جك برقانون ، برنظام اصلا موجود دکلدر ؛ همان هپسی ترقیات ماده‌یی وجوده کتیردیکی حالده ملتك معنویت واخلاقنی ابدی برسقوطه محکوم ایدیور . چونکه : فلسفهٔ اجتماعیاتی ، حکمت حیات انسانیه‌یی کافهٔ توابعیه ، شعباتیه ، کافهٔ لوازم واحتیاجاتیه ، بوتون دقایق وغوامضیه احتوا ایدمیور ..

حلبوکه شریعت غرای محمدیه ثروت وسائلك وجودینه سبیت ویره‌جکی سفاهتك ؛ فقر وضرورتك حصولیاب ایده‌جکی سفالتك تأثیراتوحادثات مدهشه‌سنه ، فلاکات وسیئات ملونه‌سنه بر چوق احکام

انکلیز ، آلمان، آمریقان اقوام متمدنه‌سنه برنظرهٔ تفحص عطف ایدهلم:

بوواسع وبی‌پایان آفاق تکملاتده هرلحاظهٔ تدقیق وتجسه بوتون عریانیٔ قطعیتله چاربان برحقیقت ابدیه واردرکه اوده بوقوملرك بلا استثنا، فقط درجات متفاوتده، آنیاً مدهش ومخوف برانقراض اخلاقیه معروض اولمریدر ..

فرانسه — که جهان مدنیت وترقیده برموقع معظم ومحتشم اشغال ایدر — آثار تکملات مادیه‌سنده احراز واکتساب ایلدیکی مرتبهٔ معلای احترامه رغماً صفحات حیات معنویه‌سنده اویله خونین وحزین لوحه‌لر ، اویله زهرین ومخوف منظره‌لر موجوددکه انسانیت بوالواح جمیعهٔ زندکی قارشیسنده ، بوتون بوفلاکات مشئومه‌نك ، بوتون بولوثیات منحوسه‌نك زبون قهر واشکنجه‌سی اولهرق ایکلمین . فریاد ایدن زوالی افراد مظلومهٔ بشریت ، بیچاره اولاد مغدورهٔ آدمیت ایچون تا اعماق هویتندن عصیانلرله فوران ایلمین آوازهٔ صمیمیٔ تأسفیله ماتمزده ، ازیلره مستغرق . نالان وباکی تزمر ، چیرپنیر ...

بواحوال مؤسفه‌یه هیچ شبه یوقدرکه فرانسه‌ده مرعی‌الاجرا اولان قوانین حاضرهٔ مدنیه‌نك، ملتك اخلاق وطبایعنی تنظیم واصلاح ایدمجك ، بوتون مهاجمات ملوثه‌دن وقایه وصیانت ایلیه‌جك درجهٔ متینهٔ مکمله‌ده اولامایشی ، ودولاییسیله آداب واصول معاشرت ملیه‌نك انسانیتله غیر قابل تألیف برحال مستکرهده بولونشی سببیت ویرمشدر .

فرانسه‌ده کسوهٔ مدنیت آلتنده اویله وحشت آمیز مناسبات ومعاملات واردرکه بونلری بحق تصویر آداب عمومیه‌یه بویوك بر خطوهٔ تجاوز وتعرض تشکیل ایدر . بوحرکاتك ماهیات چرك آلودینی آنجق قوای مفکره برصورت خصوصیهٔ نهفته تعیین ایدهبیلیر .

بوحالات ملوثه‌نك اك جلی وعلنی معکس فضایح ورذائلی بالولر ، قانه‌قونسرلر دینیلان ومدنیتك درجهٔ ترقی وتعالیسنك بویوك بربرهان شمشه‌داری! دیه تلقی وتوسیم ایدیلن مواقع‌شناعت ، محال خباثتدر. بوآداب واصول معاشرت نظر دقته آلنمرق بوکا فرانسزلرك احوال روحیه‌لری‌ده علاوه‌ایدیلیرسه بونك اوقوم اوزرنده حصوله کتیره‌جکی حالات وتأثیرات واضحاً میدانه چیقار .

انکلیزلرده‌ده فرانسزلرك بوعادات مشئومه‌سی اونلردن دها آز شدتلی برصورتده حکمران اولدیغندن تأثیراتی اجرا ایدیورسه‌ده انکلیزلرك صلابت اخلاقیه‌لری واحوال روحیه‌لری انقراض اخلاقینك فرانسه‌ده‌کی سرعتیله ترقی ایتمسنه برآز مانع اولیور . لکن ، ولوکه تدریجاً اولسون ، نتیجه هپ بردر . اوراده‌ده اخلاقسزلق نتایج مؤسفه‌سنی وجوده کتیریور ..

آلمان وآمریقان اقوامی‌ده موجودیت سیاسیه واجتماعیه‌جه بونلردن دها یکی اولدقلری حالده اومنحوس انقراض اخلاقیدن قورتوله‌میرق متمادیاً تدریجی برصورتده اخلاقلری بوزیلیور . چونکه بونلرده‌ده اومدنیتك لازم غیر مفارق ! اولان بالولر ، قانه‌قونسرلرکی معاکس فضایح ورذائل موجوددر . دیکر ملتلرده بونلره قیاس ایدیله‌بیلیر .

بوراده شایان‌دقت برنقطه‌وار : بودرت یرده‌ده انقراض اخلاقیه معروض اولهرق سعادت حقیقیهٔ حیاته ابدیاً وداع ایلیوب فجیع وحزین برصورتده عالم موجودیت انسانیه‌دن افول ایدن ارککلردن زیاده ، زوالی قادینلردر . آوروپاده ظاهراً محترم ومبجل طوتیلان بیچاره بشریت والده‌لری ، کندی وظائف انسانیه واجتماعیه‌لری اولان مربیٔ آدمیت، معلم فضائل ومحاسن صفات ممتازهٔ مقدسه‌سنك خلافنه اولهرق اویله مراتب سم آلود سفلیتده بولونورلرکه بشریتك بواعضای رقیقهٔ معززه‌سنك ، بواستنادکاه یکانهٔ شفقتك ، بوملجأ معلای سعادتك بویله مواقع ملوثهٔ چرکابده بولونمسنه انسانیت بوتون موجودیت وهویتیله ایچین ایچین ، ماتمدار وباکی ایکلر .. وبواویله فجیع وخون آلوددرکه ، بو الواح پراحزان وفلاکاتك قارشیسنده عصیانلر ، مرارتلرله اهتزاز ایتمین برروح صاف وصمیمی ، ایکنه‌لر ، جریحه‌لرله ضربان ایله‌مین برقلب نزیه واصیل تصور وتخیل ایده‌م ...

شیمدی ، برآزده اسلامیتی ، مدنیت اسلامیه‌نك بدایت تأسسنده عربلری ، عرب حیات اجتماعیه‌سنی تدقیق ایده‌لم :

تاریخك اك واضح حقایقندندرکه عربلر احکام علویهٔ شریعتی تمامیله تطبیق ایتدکلری زمانلرمادهٔ ترقی ایلدکلری قدر معناً واخلاقاً ده بر مرتبهٔ قصوای کمالاتده ایدیلر . وقتاکه اخلاق متینهٔ اسلامیه‌لری دوچار تذلل اولوب سفاهته میل ایده‌رك تطبیق احکام شریعتده تکاسل وتساهل کوسترمکه باشلادیلر ، اووقت برصورت تدریجیه‌ده اخلاقلری منقرض اولهرق بوانقراض ترقیات مادیه‌لرینده سوء تأثیرله نهایة‌النهایه مدنیت عربیه‌یی محکوم انحطاط ایله‌مشدر . چونکه : انقراض معنویات، انقراض مادیاتی بادیدر.. معناً واخلاقاً مرتبهٔ سفلیه‌ده بولونان ملتلرك مدنیتلری، موجودیتلری سقوط ایده‌جکی طبیعیدر ..

بوکا اك برنجی مثال عربلرله رومالیلردر . زماننده شیمدیکی ملل متمدنهٔ محتشمه درجه‌سنده بولونان رومالیلر دوچار انقراض اخلاق اولملریله بوسقوط مدهش وفجیع موجودیت مادیه‌لرینی‌ده وادیٔ انقراضه سوروکله‌یه‌رك قوجه روما مدنیتنی صحنهٔ عالمدن سیلوب سوپورمشدر . وبوقانون طبیعیٔ ازلی بوتون اقوام ایچین عینیدر . طبیعتده استثنا اولماز؛ طبیعت انکلیز وفرانسزه ، آلمان وترکه باقماز . اوکندیسنك احکام قطعیه‌سنه مخالف حرکت ایده‌نی بوتون قوت وموجودیتیله تأدیب ایدر .

حقایق مجربه‌دندرکه ، انسانلر آره‌سنده قواعد اجتماعیه‌یی ، مناسبات اخوت ومخادنتی ، سعادت حقیقیه‌یی ، وظائف متقابله‌یی عنعنات ودقایقیله ، ماهیات وغوامضیله تأسیس وتشکیل ایده‌جك شریعت غرای اسلامیه‌دن ماعدا هیچ برقانون ، هیچ برنظام موجود دکلدر .

اوکنده ایکی صدا یوکسلیوردی ؛ بری وجدان ملتك ـ سکوت مجبوری لباس مجزومانه بورونن ـ ایکی لوم و تلمیق ، دیکری‌ده مهران اقدیمك یاخود جسودت بکك الدن باری ماصه‌کزه دوشن برقاچ مجیدیه‌نك طنین سیمینی ایدی .

شمس‌الدین بك سفارت عثمانیه ایله اوروپاده کزدیکی زمانلر هر بولدیغی پایتخت اجنبیده خاندان سلطنت اعضاسی کندیسنك وقار ذاتنه ـ حضور مهیبنده ایکی ایجیه‌جك درجه‌لرده ـ حرمت کوستریرلردی. سزایسه بورسالیه برتیاترو یازمق ایچون ارائه ایدیلن نقدقلیل قارشیسنده‌مست لایعقل‌نفعت کیبی‌هرك صدای بیوشانه‌تعرضکزی اوسفیرك یالکز حضورینه دکل، حرمکاه یتنه قدر ادخال ایدییورسکزده اعضای محترمهٔ خاندانی محنهٔ تهزیه‌چیقاریورسکز . دوشونیورسکزکه بر مسلمانك عائله‌سی اونك وجدانی دیکدر ، وجدانکی مصون، وجدانکی مستوردر .

غربده خاندان سلطنت پروردهلریك مظهر تعظیمی اولان رجال سیاست شرقده علم ادبیاتك آحاد ناسی اطلاقه شایان اولان محررلرك آماج تعرضاتی اولمق شرفینی ادراکی اولدیغمز بو عید حریتك تظاهرات سرورینمیدر ؟ ! اکر بویله ایسه بن بوکا حریت بایرامی دکل ، رذالت قارناوالی دیرم .

صفوت نزیهی بك افندی ،

قلمکزله رسملی کتاب قارئلرینی کولدیرمکه دکل ، مقتدرسه‌کز شوکونلرده ملتك طالع ابد کریانی خندان ایتمکه چالیشکز ...

مدحت جمال

حدیقهٔ فکریه

انسان واوان

شومادی بدن کندیسنی محیط اولان مؤثرات طبیعیه‌نك هجومندن مصون قاله‌بیلمك ، هرطرفدن محصور اولدیغی عارضه‌لری اندیشه‌دن قورتولمق ایچون بر بلرینه‌جق یره نه‌قدر محتاج ایسه ؛ احتیاسات معنویه ، تمایلات قلبیه‌ده فطرةً کندیسنده مرکوز بولنان انفعالاته محکومیتدن آسوده قالمق ایچون برپناه ، بردارالامانه اوقدر محتاجدر.

انسان حیوان کبی دکلدرکه یلك ، ایچمك کبی جسمانی حوائجی قضا ایله اکتفا ایتسونده آرتق قدرك یارین ، اوبرکون کندیسنی ترمیه ، نمحاصوق ایدمجکه قارشی لاقید بولنسون . هیهات! انسانك اوبله روحانی مطالبی واردرکه اونلره اولان تحسری مادی مطالبی استحصال ایدمدیکی زمان طویمجغی تأثردن هیچ اشانی قالماز . حتی افراد بشرك تکمیل ایتمش اولانلرنده حس وادراك او قدر ایجملیورکه روحلرینك آمالی ، هانکی صنفدن اولورسه اولسون ، بوتون جسمانی هوساته ترجیح ایدیورلر . نه حاجت ، هیچ بر یمزك هیچ بر زمان خاطرندن کچمدیکی یوقدرکه کال آسودکی قلب اوغورنده دنیانك بوتون دلفریب اغواسندن تجردی جانه منت بیلدیم .

الله عشقنه اولسون سویله : حیاتك هیچ بردمنده سنده برفکر اویاندیغی که سنی روحکه ، روحکك معادینه ؛ مانه ، ملتك احواله ؛ شوعالمی اولدیغك کائناتك تخالف انواع واجناسه امعان نظره سوق ایتسونده سنده اوبله طویغادیغك برعلوی حس اویاندیرسون ؟ اویله برحس که بو عالم شهوده برقاچ کونلك حیاتکی تهدید ایتمکده اولان عارضات طبیعیه قارشی صبیه‌جق ، بارینه‌جق برالتجاکاه اولمادیغی سکا رأی‌العین کوستریور . اویله برحس که باصرهٔ وجدانی بو خاکداندکی اشیای کثیفك منظل طواهرندن چویریورده فلکك اوزرنده پیغمبرقی اونی ، ماهیتنه اطلاع سوداسیله چارپنوب طوردیغی برسرکزینه محرمیتدن منع ایدن پرده‌لری یرتر ، دیه سکاحقیریور. اویله سماوی برحس که اصلا بوجلت حیوانیه طبیعتده دکل‌ده عالم موجودیتی عطمت اقسامیه‌برابر سکا اوفاجق کوستریور ؛ شوملکوت ارضیی فسحت ابعادینه رغماً نظریکه محقر برصورتده عرض ایدیور؛ اونك مهالکنی ، خطراتنی اویله آچیق برطرزده آکلاتیورکه آرتق بورادن قاچمیه برچاره آرتیورسك ، صبیه‌جق برماوی تحریسه قالقیشیورسك .

علمك اوبویوك نامه قسم ایدرکه خالق حکیم نوع بشره مرحمت ایتمسه ایدی‌ده غوائل معیشت دنیانی قیود کندیلرینی بوحسك سوقه قابلمقدن آلیقویماسه‌یدی انسانلر دنیانی اعمار ایتمکدن واز کچمرك بادیه‌لره چیقارلر ، هرطرفدن محاط اولدقلری بوخطرك الدن سینه چاك اولورلر ، عرش خدایه طوغری رفع ندای ابتهال ایدرلر ایدی .

ماده سمسارلرینی برطرفه براق ؛ اونلرك تروج ابطیل ایچون ایلری سوردکلری او ظاهری پارلاق سوزلری دیکمه . شوقیمتلی حیاتك برآنی ده کندیکه ، کندیکی دوشونمه حصر ایت . سینه‌کده ضربان ایدوب طوران شوقلره بردایش . اونك جولانکاه اولدیغی احتیاساتی کندیسندن برصور . صوکره کل بکا سویله‌که اواحتیاسات سنی نه‌لره‌قدر کوتوریور ؟ سنك وقلب حیرتزده‌کی خفقانی، خلجانی بوعنصر خاکیك هانکی قطعه‌سنده سکون بولیور ؛ دهصوکره نه‌اخیر ویرکه بوکره‌ایله اوزرنده‌کی اثر ؛ سینه‌سنده پارلایان‌نیلریله سمحانده نه حکم ویریورسك ؛ منصبری ، اقلیمری ، خوانری ، ثروتری ، بونلرك دیدمسی ، آرایشی نصل بویورسك ؟ هپسی‌ده نظرکده محو واندامه میل کورونیورمی ؟ بوکون عصمه غیبه یرینده حرمان وابتلادن ، شدائد ومصائبدن ، آلام واسقامدن ، اوهام وخیالاتدن باشقه برشی تولید ایتمیه‌جکلری دکلمی ؟ منعدمدن‌مکره برهان تحریمك فوقنده عرفان اوله‌بیلیرمی ؟ سمن وکلبوب کچمیك ایچنده ویله‌برنی کوردك که سلطنت ، اقتدار اوج پلاتینه یوکسلمش ؛ خلق عرش

متینهٔ حقیقیه ایله ، برچوق قوانین لایتغیرهٔ عالیه ایله ، برچوق قواعد منطقیهٔ حکمت آمیز ایله محوری الاحترام وانقیاد برصد آهنین تشکیل ایدمرك انسانلر آرهسنده سعادت حقیقیهٔ حیاتی استحصال ایتمش ، وظائف متقابلهٔ اجتماعیهی هرفرده تعلیم وتلقین ایله جمیعنده وجودی الزم اولان اخوت ومحادتی ، اتحاد ووفاقی تأمین ایلهمشدر ...

بناءً علیه بوقاروندن بورایه قدر بسط وتمهید ایتدیکم مطالعاتدن مستبان اولمشدرکه اجتماعیاتی بوتون بشریتك مستفید ومستفیض اولهجغی برحالهٔ کبیرهٔ سعادت انسانیهی استحصال ایتمك احکام مقدسهٔ شریعتك نظر اعتباره آلنمسیله اولهبیلهجکدر .. دیمك ایستیورم که علی الاطلاق آوروپا قوانینی ایله ادارهٔ امور ایدرسهك اونلرك دوچار اولدقلری انقراض اخلاقی محققدر ، غیرقابل مقاومتدر..

بزده شریعتك تطبیقنده محذور کورنلری بوتردده سوق ایدن شی عناصر غیرمسلمه ایجنده غیر مسلملرکده موجودیتدر . حالبوکه اولاً: حکومت ، رسماً برحکومت اسلامیهدر .. ثانیاً : احکام شریعت عناصر غیرمسلمهنك فلاکتنی دکل، سعادتی تأمین ایدهجکندن هیچ بر شکایت حقلری یوقدر ؛ اکر سعادتلرینی ، رفاه واستراحتلرینی ایستیورلرسه... وبوکا امین اولهلم که: اوروپانك عادات اخلاقیهسنی قبول ایدهجك اولورسهق بوندن الکزیاده متضرر وفلاکتدیده اولهجق قادینلردر ، چونکه اخلاق بوزوقلغی تأثیراتی الکزیاده اونلرك اوزرنده اجرا ایدهجك ، خلقةً وشرعاً محترم ومبجل ، مکرم ومعزز اولملری لازمکلن قادینلر یك حزین برکرداب سقوط سفلیتده یووارلاناجاقلردر . چونکه ارککلر ، آمال غیرمشروعهلرینی ، هوسات چرك آلودلرینی بوزوالمی ضعیف وجودلرده تطمین وتسویه ایتمکه قالقیشهجق ، بوصورتله بشریتك یومقدس والدهلری سفیل وذلیل ، نالان وباکی ، لوثیات وسیئات ایجنده غلطان اولهرق قربان غدر وخیانت ، هدف ظلم ودنائت اولهجقلردر . بناءً علیه اقوام مدنیهنك دوچار اولمش بولندقلری اخلاق بوزوقلغندن آنجاق احکام شریعتمزی نظر اعتباره آلمقله قورتولهبیلهجکمزی نظر دقته آلهرق مدبر وبصیرتکار داورانمالیز . عکس تقدیرده انقراض معنویات و اخلاقك تخریبات خدشه انکیزی آلتنده زبون قهر واشکنجه ، مستغرق آلام فلاکات ایکلمرز . ظواهر مدنیهده اکتساب کمالات ایتمکه برابر حقیقتده فرانسزلر وسائر ملل متمدنه قدار مسعود ! اولورز .

ملتلر کندیلرینه خدمت ومناصحه بولنمق ایچین چالیشمغه مجبور اولدقلری کبی بوتون بشریته ، انسانیتده خدمت ایتمکله مکلفدرلر .. انسانیتی قله آلدین اقوام وملل یك چوق ساحهٔ موجودیتدن افول ایدرلر . سوء اخلاقه مبتلا اشخاص وافراد ناصل نظر انسانیت وفضائلده مسؤل ومردود ایسهلر اودرلو اشخاص وافرادك هیئت مجموعهسندن عبارت اولان ملتلرده عینی صورتله انظار مدنیت وانسانیتده ذلیل وحقیر اولورلر ...

ودادت ، صدوق الدین عاصم

صفوت نزیهی بك

رسملی کتابك صوك نسخهسندهکی (ایضاح واستیضاح)ك برقاره تأسفخوانیده نم .. محرر صفوت نزیهی بکی دوراستبداد محایف جرائدینك دلالت یکروزهسیله غیاباً بیلیرم .

صفوت نزیهی بك خامهٔ روسیاهنك برقاچ دامله مرکبیله شمس الدین بك کبی بر وجود عفیفك ناصیهٔ حیثیتنه لکه سورمك ایستیور ... بو حرکتی یردن آسمانه چرك استحقار اتمه بکزهتیرم که محرر ، اومرمی حقارتك هدف لایقنی ینه کندیسنك سمت رأسنده آراملیدر .

صفوت نزیهی بك اثرنده شمس الدین بك افندینك مبعوثان مات حضورنده عربجه سویلمسی سررشتهٔ تهزیل اتخاذ ایدرك — الدهکی ایپلکه اشکال کوناکون ویرن شعبده بازلرکبی — تحفلق ایتمك. رسملی کتاب قارهلرینی کولدیرمك ایستیور .

نزیهی بك بیلمیلیدرکه استخفاف ایتمك ایستدیکی آدم کندیسی کبی شؤن روزمره بازار برمحرردکلدر. بوعثمانلی حکومت فلکتزدهسنی برقاچ اجنبی دولت معظمهسنه قارشی نفس مهیننده تمثیل ایتمش بر سفیر عفیفدر . نزیهی بکه صورارم :

برمضحکه نویس چیقسهده برحقهباز ماهر طوریله خامهٔ بیانی صفوت نزیهی بکك میان ماهیتنه طاقهرق کندیسنی ملتك پردهٔ تماشاسی فوقه چیقاروب برقوقه قیاقیله اویناتسه ممنون اولورمی ؟

یاخود برمحرر مزاح پرور ظهور ایتسهده افکار منسورهٔ مستهزیانهسنی بر قدیل کبی نزیهی بکك سیمای هویتنك بالای انفه طاقهرق کندیسنی خلقك انظار خندا خندی اوکنده دولاشدیرسه رضا کوستریرمی ؟

شمس الدین بك دوراستبدادده طهران سفیر عثمانیسی ایکن ایران (پارلمان) نهعائد رسم تحایفده حاضر بولنمسی لازم کلمشدی . ایشته شمس الدین بك دیوارلرینك هرحجر پارهسی قدید اولمش برقفا طاشی ، قپولرینك هرستون سفیدی قوللرینی آچمش برشهید اسکلتی تصویر ایدن بیلدیز سرای هائلنك ایچابات موجودهسی کبی تعذیبات محتملهسنده اوزمان نظرکریه بارحیتی اوکندن بر طرف ایدرك اورسم تحلیفه مردانه شتاب ایتدی .

صفوت نزیهی بك افندی ،

ایراندهکی موقعی ، استانبولدهکی عائلهسنی تهلکهٔ زواله معروض قیلهرق شمس الدین بك تحلیف رسمنده اثبات وجود ایدرکن سز ظن ایدرسهم اوزمانکی اقدام ویا صباحك معکس ماتم ملت اولان قرهستونلرینه قلمکزی بوقومك جبههٔ جریحهدار مقدراتنه باتیره باتیره سلاملق رسم عالیلری یازیبوردیکز .

هم ده طلیعهٔ تشریفاتك صاری صرمهلری ، یاقوت نشانلرله استقبال ملتك شیمنکلر ، بیلدیرملرله طولو برمغرب ماتمنا کنه بکزمین اوآلاپی نمجبروت آمیز کلهلرله یازیبوردیکز! بوجنایت وجدانیه

انسانك انسانی جسمندن زیاده روحیه قاتم اولدیغی ایچون هرحسنده هرتخطرنده برغایهٔ کامله طوغرو ایرلمك احتیاجندمدرکه بونی بیده هب اوحس تولید ایتمکدمدر . یا اوانسانك باصرهٔ فانی بوتون موجوداتك روحی ، فاطر قیومی ، بوتون جمال وجلالك منتهاسی اولان ذات کبریایه قارشی عمای محض ایچنده بولونورده بو کائنات هول انکیز ایچنده شو سکون مهیبدن ، شو سکوت مدهشدن باشقه برشی کورمز ، برشی ایشتمزسه حالی نه اولور ؟

انسانك یورکنی پارچه‌لایجق محرومیتدن دکیلدرکه هر طرفدن کندیسنی محیط اولان شو نهایتسز کائنات اونك فریاد استمدادینی ایشیتمیجك ، امدادینه شتاب ایدمجك بر سمیع مجیدن خالی بولنسون ؟ این قلبی طوپهجق ، لیك تهدیدکی حسحال ایتمالی دیکلیجك بر کوش صرحت بولنماسون ؟ انسانه کران کلزمکه نظرینی آسمانه طوغری چویرسونده اوفسحتسرای بی انتهاده دهشت انکیز بر بوشلقدن ، محوف برسکوتدن باشقه برشی کورمسون ؟

آنلر تاریخلرك شهادتیه باشلدرکه انسان مصائب کرفتار اولدیغی زمان ایمانی دائما کندیسنه الك شفیق بر تسلیتساز ، الك صرحتلی بر تعزیتکار بولمشدر . بر زفلاکتله متألم نهایتدر یورکار واردرکه ایمان اولمسه پارچه پارچه اولور ، نیران یأس ایله اریر کیدردی . قوم وقبیلهسی آرهسنده رفیع القدر ایکن ذلیل اولان ، صاحب یسار ایکن فقیر دوشن بر آدم قراکانی کیجه‌لرده اوطوروب ادبار وسفالتنی دوشونمك درین درین کوکس کچیرکن ، اکر یانی باشنده بوتون اسرار وخفایایه مطلع اولان ، دوشدیکی مصیبته قارشی اوزوالمزیه صبر وسکینت ویرن ، یاخود ثروت و اقبالی استرداد ایچون قدرت احسان ایدن برعلیم مطلقك بولندیغنه ایمانی اولمسه نصل تسلی بولور ؟

شبابنك هنوز الك طراوتلی دورهسندمکی جکر پارمسنی غائب ایدن برمادر مهربان ، یوروسنك بوعلك فوقنده برعالمده حیاهٔ رحمانه ودیعه اولدیغنی بیلمسه ؛ خالق رحیمك اولادی حقنده کندیسندن دها شفیق اولهجغنه ایمان ایتمسه بیچاره قادینك روح هردم هیجانی نصل اولورده آرام کزین اولور ؟

انسانی چشمهٔ پرخون عدمه عطشان ایدن ، کندی ایله کندی حیاتنه خاتمه چکمکدن سائق اونك مقدورات بشر اوزرنده کیف مایشاء تصرف ایلین اوقوهٔ قاهرهٔ فوق الخیاله عدم ایمانندن باشقه نمدر ؟ شمدی بزدییمزمی یزکه : ایمان انسانیتك لوازمندندر ، حیات ارضیهنك حوائج ضروریهسندن بریدر ؛ بوندن محرومه‌لان بوتون دنیانی بدیعین تصرفه آلهه یه قدت حیاتدن مهجوردر ؛ بوکا مظهر اولان سفالتك زبونی اولسهیه حضور جودانی ایچندمدر ؟

بزم کبی بوتون ارلیا معن کورمکمدرکه انسانلرك شدائده ، مصائبه قارشی صبر وتجهیزی ایمانلرینك قوتیه متناسب اولنق صورتیه متفاوتدر . حتی افراد بشردن بعضلرنده یقین ایمان سایهسنده نظر عبرت نصتایله مصیبتی ، اطفایله قهری برطوتهجق قدر یوکسلیورکه طن ایدرسم فیلسوفلرك سعادت دنیاویه آرادقلری غایهٔ اقبال بوحال اولهجقدر .

بك اعلا مصائبك هجومندن قورقمق دها مناسب اولمادن وهم وحیرت ایچنده قالان ، ادبیهٔ آنی ایله هجاملره دوشن برطاقم آدملر ایچون موقت برصورتده کندیلرندن کچیرك بولدقلری حالی اوتوتق امیله بیلمدن استمداد ایدمجکلری برده ایمانلرینی تأییده چالشمق لازم دکلیدر ؟ دائما سرکرمی شراب ایله برآن ایچون اونودولان خوف وهیجان برآز صوکره انکیسندن دها شدید اولمق عودت ایدر . بوندن باشقه شوایکی طریق تسلی آرهسنده بیوك برفرق واردر . زیرا نفسه ، یاخود اولاد وعیاله اصابت ایدمجك شدائدی بوصورتله حاطرلندن چیقارمیه جالیان آدم کندیسنه قارشی عفوی مقابل جایلر ارتکاب ایتمش اولیور : اولا ایمانی تأیید ایتمدیکی ایچون روحی اویله بردوقدن محروم براقیور ؛ حالبوکه اونك قلبده اویاندیردیغی روح صفالت قدرینی الحق مؤمنلر بیلیر . اومؤمندرکه ، سینهسنده ادجوشان اولان ذوق بیلسهردی بزدن سلاح قوتیه آلمایه قالقیاردی ، دیبورلر . ثانیاً ، او آدمك سعادته وصول ایچون یاکلیش بریول طوتمامی اونی انسان ایچون قدری هلاکه بادی اویله برطاقم اوجورومغره سوق ایدیورکه هم کندیسی ، هم ده اونکله برابر برچوقلری محو اولوب کیدیور . نتیجهٔ شوعاقبت سعادت وراحته عرض انسیاق ایدن ، فقط اونی یولیله آرامیان چوق کیمسه‌لرده کورلمکمدر .

لکن مؤمن معتقد کانجه اونك حالی بوسیوتون باشقمدر . زیرا او بوعالم کونه حکمتسز هیچ برشی بولنمدیغی ، هرشیك ترتیبهسی اولهجغنی ادراك ایدر . کندیسنه انسان ایله باقر کوزورکه حس ایدیور ، اکلایور ، معضلات مسائك حلی ایچون فکرنی یورییوره نهایت اونلری کشف ظریف اولیور . هرکوندنکی برترقیده بولنیور . آرتق اومؤمن کندیسنه طوغری علی التوالی هجوم ایدن اکدار مؤلمهٔ حیاتك قارشیسنده مغلوبیت آتری کوستمز ؛ بالعکس کاك جلادتی محافظه ایدرك نفسه شو سؤالنی ایراد ایدر :

بن نیم ؟ نردن کلدم ؟ نرهیه کیدیورم ؟ حیات نمدر ؟ موت نمدر ؟ بومصائب بنم اوزرمه نمدن تسلط ایدیش ؟ بوکائنات نمدر ؟ بنم اونکله مناسبتم نمدن عبارتدر ؟

ایشته مؤمن بوسرائری نظر تفکرینك اوکسندن آیرمز ؛ حیاتك بونلره مربوطیتی بیلمکی ایچون دائما بوسرك حلی ایله اوغراشیر . نهایت کله حواس ظاهریهسنك خطیئی عدم عرفانك دلالتیله ، کله آیهٔ صفدار وجدانه تکیه ایدن انوار ایمانك هدایتیله آرتق افکارنی لوزیز ایچین لوسرلرك حقیقی کندیسنه متجلی اولور ، فروعده قلنده رسوخ بولور . بوصورتله قیمت حیاتی ، حقیقت کائناتی اکلامش بر انسان کمس کیمهرك بوعلمه

عظمتلری اوکنده سرزمین سجود اولمش ؛ حالتی براقیرق اونلره طسایمش ! بك اعلا، بوندرك اك ایلری کیدنلریك عاقبتی نه اولدی ؟ خاروخس درکه سه ایتمرك آیاقلر آلتنده چیکنمدیمی ؟ پرستار اقبالری، خدمتلری، حشمتلری تارمار اولماه‌یمی ؟ بوقانی ملتك نا بایدار اقبالی اولدی ویرمدت سرکرم غرور ایتدکدن صوکره سریر عظمتلری قاصیرغه‌لرك محجوبه یوزه سرپلن اماجلرکی دوریلوب کیتمدیمی ؟ اوت ، راحت وسکون زمانلرنده افکار بوبوله برچوق تصورات علویه جولانلر اولورکه بوده روح انسانیك ممراتندر . بودقیقه‌لری ادراك خصوصده حاصل اولیه عالمکی آره‌سنده فرق اولمادیغی کبی بولنه‌رمان ایله ، مکان ایله‌ده مساوی بولندر : هروقت ، هریرده بیدار، افواه قدیمه‌نك بوکون طویدیغمز شعرلری ، شرقیلری شو دعوامزه دلیل اولهجقلر . ایشته او آثار اولدرده بویله عالی تصورلر بولندیغنه ترجمان اولهرق یزه کوستریورکه بوخصیصه یزده فطریدر ؛ بشریتدن بوحسك، مواد رانك استزدادی اصلاحك اوه‌تبی استحکامه صیغمش اولان قلبی آلمدن دها متکلدر .

جانمزده تصادف ایدیکمز حادثاتك هریری بوحسی ایقاظ ایدره اعلا ایدر . اقربامزك خستهلغی، یارانمزك فلاکتی، کندیمزك بدناً، مالاً یاخودحالاً مصیبت زده اولیشمز، خلاصه هرحادثه بوحسی بیدار ایدن اسبابدن باشقه یرشی دکلدر . حال بوکه انسان شو اوچ کونلك حیات ایچنده بوکی حادثاته نه‌قدر چوق معروض بولنور :

انسان بویله برمصیبتك وقوعی طویدیغی زمان کندیسنه تسلی ویره‌جك بردست مواساته؛ اضطراباتی تعدیل ایده‌جك بریار غمکساره؛ الحاصل دوشمش اولدیغی ورطه‌دن تخلیصنه چالیشه‌جق بر دستکیره محتاجدر . زمان فلاکت بردور امید دکلدرکه انسان اویله برهنکامده دیکر زمانلرنده اولدیغی کبی خیال ایله اویلانه بیلسون. بودور جهد وعمل دوریدر . انسان بویله بر دوره ایچی اقتضاسنده اولان او حس ایچدن فورتونق ایچون بذل مجهود ایتمه‌جك اولورسه قلبی یأسك، اولمز جحیمندها شدید آتشك ایچنه تسلیم ایتمش اولور . اوت، انسان زمان فلاکتده دردینه چاره‌ساز اوله‌جق بر دست مواساته محتاجدر. بردست مواساته‌که اونك کدری حقنده بیلسندن، آتاسندن، بوتون انسانلردن دها شفیق اولدیغنه کمال اطمینان ایله معتقددر ؛ بر دست مواساته‌که کندیسنك محنواری ، غمکساری اولدیغی ، هرده اونی دوشدیکی کرداب حیرتدن تخلیص ایده‌بیله‌جکنی حس ایتمشدر؛ الحاصل بر دست مواساته‌که بای بی قراری مزالق ادبلردن محافظه ایدرك کمال سلامتسوق ایتمك ایچون بوتون موجودیتی اوکاتودیه بیلك حتی ایله راضی اولمشدر .

انسان برمصیبت کرفتار اولدیغی زمان دروتی آتش آلیر؛ روحی پاره پاره اولوب بدنندن پرواز ایتمك درجه‌سنه کلیر ؛ عجز وضعفك حقیقتی آکلار ؛ قوای مادیه ومعنویه‌سنك غایت ناچیز اولدیغنی کورور؛ شوکون مهیب ایچندمکی موضعك معنی ادراك ایدر؛ بوعلمده تك باشنه قالمش برغریب اولدیغنك، دها طوغروسی هرطرفدن تهاجم ایدن مؤثرات طبیعیك اوکنده قاچه‌قاچه آرتق تاب وتوانی کسلمش زوالی بر شکار اولدیغنك فرقنه وارر . هانکی جهته توجه ایدر ایتسون نه دردینه چاره‌ساز اوله‌جق بریار ظهیره و نه‌ده اطرافنده قوشادان شدائد دهره قارشی برپناهه تصادف ایده‌مز . باشنی کوتر قالدیرر ، سرابستان اضاده کمال صمت وسکون ایله سیاحت ایدن عمر شب زنده‌داردن باشقه برشی کورمز ؛ کوزینی یره دیکر ، طاغلره تیکلردن، اووازدن ، بادیه‌لردن باشقه نظرینه برشی اصابت ایتمز بولندیغی هانکیسنه طوغری ایصال صدای استمداده قالقیشسه یاکنار فریادینك عکسی طویار ، یاخود اوفریادده ریاح ایله هم جریان ایدر کیدر !

صوکره کندینه کلیر ، اطرافنه کوز کزدیرر .. قوم وقبیله‌سنه قاردشلرینی، چوجوقلرینی کورور . فقط هیهات اوجماعتك ایچنده برفرد کورمزکه کندیسنی یزار ایدن مصیبتدن آزاده اولسون حیاتی محو ایله تهدید ایلین خاطراتدن ، عالم کونك مالا مال اولسه مهالکدن تخلیص نفس احتیاجنی اوندن دها آزحس ایتمش اولسون اویله ایسه انسان بویله مشکل برحالده نه یاپار ؟ هانکی رکنه طایانمق هانکی دارالامانه صیغنیر ؟ کیمی شایان اعتماد بولور، کیمدن امید ایدر ؟ آرتق اونك ایچون کندیسنی اعماق عدمدن ساحل وجوده چیقاران ؛ بوقدر ابتلالرله ، محتلرله امتحانه محکوم ایدن شو ازلیلك یدعوالمکیر قدرتنه آتیلمقدن باشقه بر چاره یوقدر .

ایشته ارقوتدرکه بوعالم وجودی محکم بر طاقم ارکان حکمت اوزرینه تأسیس ایتمشدر ؛ ایشته اوقوتدرکه هیچ برشیئی نابود وضع ایتمش ، هیچ بر ذره‌یی عبث اوله‌رق وجوده کتیرمه‌مشدر ایشته او قوتدرکه بالغ بر حکمت ، عظیم بر مقصد ایله اندرون بومتحری فکری ، بوسرباز عقلی ، بومتعاکس احتساساتی ، بو تمایلاتی ویرمشدر . انسان بوقوته منقاد اولورسه قلبی سکونتاب اولور ؛ بردست فوق‌الخیالك زیر حمایه‌سنده بولندیغنی یقیناً بیلور روحنه اطمینان کلیر. لکن اکر انسان بوقوته اولان انقیادینی اعتقادینی غائب ایدرسه آرتق روحی نصل نصیه‌دار اطمینان اولور؟ یاخود نصل وسکون دنیلن ذوق نرمدن بولور ؟

انسان که حیاتك هرلحظه‌سنده حیاتنه اشتراك ایده‌جك آلامی تعدیله مدار اوله‌جق بریار وفداره افتقاردن قورتولمق یا اصل الحیاة اولان اوقوته اعتمادندن محروم قالیرده کندیسنی بوناکون ایچنده تك وتنها ، ضعیف ، هرآن موجودیتی محو ایدیکلرجه مؤثراتك تحت تهدیدنده کورورسه حالی نه‌یه وارر ؟

انسان که بوتون افعال وحرکاتنده بر امیده محتاجدر ؛ بویوك مصیبتلرك دهور ابتلاسی اولدیغی زمان بر استناد کاه بردارالامانك وجودندن تا امید بولورسه زوالینك بویأس ایله نه اولور ؛

انسانك انسانیتی جسمندن زیاده روحیله قائم اولدیغی ایچون هرحسنده، هرتخطرنده برغایهٔ کماله طوغرو ایلریلهمك احتیاجندهدرکه بوترقی‌یی‌ده هپ اوحس تولید ایتمکدهدر . یا اوانسانك باصرهٔ قلبی بوتون موجوداتك روحی ، فاطر قیومی ، بوتون جمال وجلالك منتهاسی اولان ذات کبریایه قارشی عمای محض ایچنده بولنورده بو کائنات هول انکیز ایچنده شو سکون مهیبدن ، شو سکوت مدهشدن باشقه برشی کورمز ، برشی ایشتمزسه حالی نه اولور ؟

انسانك یورکنی پارچه‌لایه‌جق محرومیتلردن دکلیدرکه هر طرفدن کندیسنی محیط اولان شو نامتناهی کائنات اونك فریاد استمدادینی ایشیدهجك ، امدادینه شتاب ایدهجك بر سمیع مجیبدن خالی بولنسون ؟ انین قلبنی طویهجق ، لیال تنهادهکی حسبحال ابتهالنی دیکلیهجك بر کوش مرحمت بولنماسون ؟ انسانه کران کلزمیکه نظرینی آسمانه طوغری چویرسونده اوفسحتسرای بی انتهاده دهشت انکیز بر بوشلقدن ، مخوف برسکوتدن باشقه برشی کورمسون ؟

آثار تاریخیه‌نك شهادتیله ثابتدرکه انسان مصائبه کرفتار اولدیغی زمان ایمانی دائما کندیسنه اك شفیق بر تسلیتساز ، اك مرحمتلی بر تعزیتکار بولمشدر . بررفلاکتله متألم نهقدر یورکار واردرکه ایمان اولمسه پارچه پارچه اولور ، نیران یأس ایله اریر کیدردی . قوم وقبیله‌سی آرهسنده رفیع‌القدر ایکن ذلیل اولان، صاحب یسار ایکن فقیر دوشن بر آدم قراکلق کیجه‌لرده اوطوروب ادبار وسفالتنی دوشونهرك درین درین کوکس کچیرکن ، اکر یانی باشنده بوتون اسرار وخفایایه مطلع اولان ، دوشدیکی مصیبته قارشی اوزوالمیه صبروسکینت ویرن ، یاخود ثروت و اقبالنی استرداد ایچون قدرت احسان ایدن برعلیم مطلقك بولندیغنه ایمانی اولمسه نصل تسلی بولور ؟

شبابنك هنوز اك طراوتلی دورهسندهکی جکر پارهسنی غائب ایدن برمادر مهربان ، یاوروسنك بوعالمك فوقنده برعالمده حمایهٔ رحمانه ودیعه اولدیغنی بیلمسه ؛ خالق رحیمك اولادی حقنده کندیسندن دها شفیق اولهجغنه ایمان ایتمسه بیچاره قادینك روح هردم هیجانی نصل اولورده آرام کزین اولور ؟

انسانی چشمهٔ پرخون‌عدمه‌عطشان ایدن، کندی‌ایله‌کندی‌حیاتنه خاتمه چکدیرن سائق اونك مقدورات بشر اوزرنده کیف مایشاء تصرف ایلین اوقوهٔ قاهرهٔ فوق‌الخیاله عدم ایماندن باشقه نهدر ؟ شمدی بزدییه‌مزمیزکه : ایمان انسانیتك لوازمندندر ، حیات ارضیه‌نك حوائج‌ضروریه‌سندن‌بری‌در؛ بوندن‌محروم‌قالان بوتون‌دنیایی یدیمین تصرفه آلسه ینه لذت حیاتدن مهجوردر ؛ بوکا مظهر اولان سفالتك زبونی اولسه‌بیله حضور جاودانی ایچنده‌در ؟

بزم کبی بوتون ارباب‌ا معان کورمکده‌درکه انسانلرك شدائده ، مصائبه‌قارشی صبروتجلدلری ایمانلرینك قوتیله متناسب اولمق صورتیله متفاوتدر . حتی افراد بشردن بعضلرنده یقین ایمان سایه‌سنده نظر عبرت نعمت‌ایله مصیبتی ، لطف‌ایله قهری برطوتهجق‌قدر یوکسلیورکه ظن ایدرسهم فیلسوفلرك سعادت دنیاییه‌آرادقلری غایهٔ اقبال بوحال اولهجقدر .

پك اعلا مصائبك هجومندن قورقه‌رق دها مصاب اولمادن وهم وحیرت ایچنده قالان ، اندیشهٔ آتی ایله هیجانلره دوشن برطاقم آدملر ایچون موقت برصورتده کندیلرندن کچهرك بولندقلری حالی اونوتمق امایله چیانه‌دن استمداد ایدهجکلری یرده ایمانلرینی تأییده چالشمق لازم دکلیدر ؟ ذاتاً سرکرمیٔ شراب ایله برآن ایچون اونودولان خوف وهیجان برآز صوکره اسکیسندن دها شدید اولهرق عودت ایدر . بوندن باشقه شوایکی طریق تسلی آرهسنده بیوك برفرق واردر . زیرا نفسنه ، یاخود اولاد وعیالنه اصابت ایدهجك شدائدی بوصورتله خاطرندن چیقارمایه جابالایان آدم کندیسنه‌قارشی عفوی ناقابل جنایتلر ارتکاب ایتمش اولیور : اولا ایمانی تأیید ایتمدیکی ایچون روحنی اویله برذوقدن محروم براقیور ؛ حالبوکه اونك قلبده اویاندردیغی روح صفانك قدرینی انجق مؤمنلر بیلیر . اومؤمنلرکه « سینه‌مزده ایدجوشان اولان ذوق بیلسه‌لردی بزدن سلاح قوتیله آلمایه قالقارلردی » دییورلر . ثانیاً، اوآدمك سعادته وصول ایچون یاکلیش بریول طوتماسی اونی انسان ایچون تقربی هلاکه بادی اویله برطاقم اوچورومله‌ره سوق ایدیورکه هم کندیسی ، هم‌ده اونکله‌برابر برچوقلری محو اولوب کیدیور . نته‌کم شوعاقبت سعادت وراحته عرض اشتیاق ایدن ، فقط اونی یولیله آراملمان چوق کیمسه‌لرده کورلمش وکورلمکده‌در .

لکن مؤمن معتقده کلنجه اونك حالی بوسبوتون باشقه‌در . زیرا او بوعالم کونده حکمتسز هیچ‌برشی بولنمادیغنی ، هرعملك برنتیجه‌سی اولهجغنی ادراك ایدر . کندیسنه امعان ایله باقار کورورکه حس ایدیور ، اکلایور ، معضلات مسائلك حلی ایچون فکرینی یوریور، نهایت‌اونلری کشفه ظفریاب‌اولیور . هرکون‌دائمی برترقیده‌بولونیور . آرتق اومؤمن کندیسنه طوغری علی‌التوالی هجوم ایدن اکدار مؤلمهٔ حیاتك قارشیسنده مغلوبیت اثری کوسترمز ؛ بالعکس کمال جلادتی محافظه ایدرك نفسنه شو سؤاللری ایراد ایدر :

بن نهیم ؟ نرهدن کلشم ؟ نرهیه کیدیورم ؟ حیات نهدر ؟ موت نهدر ؟ بومصائب بنم اوزرینه نهدن تسلیط ایدلش ؟ بوکائنات نهدر ؟ بنم اونکله مناسبتم نهدن عبارتدر ؟

ایشته مؤمن بوسرائری نظر تفکرینك اوکنسدن آییرماز ؛ حیاتنك بونلره مربوطیتی بیلدیکی ایچون دائما بونلرك حلی ایله اوغراشیر . نهایت کاه حواس ظاهریه‌سنك بخش‌ایتدیکی علوعرفانك دلالتیله ، کاه آینهٔ صفادار وجدانه عکس ایدن انوار الهامك هدایتیله آرتق افکارینی لبریز ایله‌ین او اسرارك حقیقتی کندیسنه متجلی اولور ، فروعی‌ده قلبنده رسوخ بولور . بوصورتله قیمت حیاتی ، حقیقت کائناتی اکلامش بر انسان کامل کیبهرك بوعالمده

عظمتلری اوکنده سربزمین سجود اولمش ؛ خالقی براقه‌رق اونلره طـایمش ! پك اعلا، بونلرك الك ایلری کیدنلرینك عاقبتی نه اولدی ؟ خاروخس درکه‌سنه اینه‌رك آیاقلر آلتنده چیکنمدیمی ؟ پرستار اقبالری، خدملری ، حشملری تارمار اولمادیمی ؟ بوفانی عالـمك نا پایدار اقبالی اونلری برمدت سرکرم غرور ایتدکدن صـوکره سریر عظمتلری قاصیرنه‌لرك هجومیله پرلره سریلن اغاجلر کبی دوریلوب کیتمدیمی ؟ اوت ، راحت وسـکون زمانلرنده افکار بویولده برچوق تصورات علویه‌یه جولانزار اولورکه بوده‌روح انسانینك ممیزاتندندر . بودقیقه‌لری ادراك خصوصنده جاهلك قلبیله عالمك کی آره‌سنده فرق اولمادیغی کبی بونك زمان ایله ، مکان ایله‌ده مناسبتی یوقدر : هروقت ، هریرده بردر. اقوام قدیمه‌نك بوکون طویدیغمز شعرلری ، شرقیلری شو دعوامزه دلیل اوله‌بیلیر . ایشته اوآثار اونلرده‌ده بویله عالی تصـورلر بولندیغنه ترجمان اوله‌رق بزه کوستریورکه بوخصیصه بزده‌نطریدر ؛ بشریتدن بوحـك، بوادرا ك استردادی اضلاعك اومتین استحکامنه صیغنمش اولان قلبی آلقدن دها مشکلدر .

حیاتمزده تصادف ایلدیکمز حادثاتك هربری بوحسی ایقاظ ایدر، اعلا ایدر . اقربامزك خسته‌لنی، یارانمزك فلاکتی، کندیمزك بدناً، مالاً یاخودعیالاً مصیبت زده اولیشمز، خلاصه هرحادثه بوحسی بیدارایدن اسبابدن باشقه برشی دکلدر . حال بوکه انسان شو اوچ کونلك حیات ایچنده بوکبی حادثاته نه‌قدر چوق معروض بولنور !

انسان بویله برمصیبتك وقوعنی طویدیغی زمان کندیسنه تسـلی ویره‌جك بردست مواساته؛ اضطراباتی تعدیل ایده‌جك بریار غمکساره؛ الحاصل دوشمش اولدیغی ورطه‌دن تخلیصنه چالیشـه‌جق بر دستکیره محتاجدر . زمان فلاکت بردور امید دکلدرکه انسان اویله برهنکامه دیکر زمانلرنده اولدیغی کبی خیال ایله اویالانه بیلسون. بودور جهد وعمل دوریدر . انسان بویله بر دورده ایچنی یاقمقده اولان او حس الیمدن قورتولمق ایچون بذل مجهود ایتمه‌جك اولورسه قلبنی یأسك ، اونار جحیمدن‌دها شدید آتشك پنجه‌سنه تسلیم ایتمش اولور . اوت، انسان زمان فلاکتنده دردینه چاره‌سـاز اوله‌جق بر دست مواسـاته محتاجدر. بردست مواساته‌که‌اونك کندی حقنده باباسندن، آناسندن، بوتون انسانلردن دها شفیق اولدیغنه کمال اطمینان ایله معتقددر ؛ بر دست مواسـاته‌که کندیسنك غمخواری ، غمکساری اولدیغنی ، همده اونی دوشدیکی کرداب حیرتدن تخلیص ایده‌بیله‌جکنی حس ایتمشدر؛ الحاصل بر دست مواسـاته‌که پای بی قراری سزالق ادباردن محافظه ایدرك کنار سلامته‌سوق ایلمك ایچون بوتون موجودیتنی اوکاتودیعه بیك جان ایله راضی اولمشدر .

انسان برمصیبته کرفتار اولدیغی زمان درونی آتش آلیر؛ روحی پاره پاره اولوب بدنندن پرواز ایتمك درجه‌لرینه کلیر ؛ عجز وضعفنك حقیقتنی آکلار ؛ قوای مادیه ومعنویه‌سـنك غایت ناچیز اولدیغنی کورور؛ شوکون مهیب ایچنده‌کی موقعنك ماهیتنی ادراك ایدر؛ بوعالمده تك باشنه قالمش برغریب اولدیغنك، دها طوغروسی هرطرفدن تهاجم ایدن مؤثرات طبیعتك اوکنده قاچه‌قاچه آرتق تاب وتوانی کسیلمش زوالنی برشـکار اولدیغنك فرقنه وارر . هانکی جهته توجه ایدرسه ایتسـون نه‌دردینه چاره‌سـاز اوله‌جق بر یار ظهیره ، نه‌ده اطرافنی قوشـادان شدائد دهره قارشی برپناهه تصادف ایده‌مز . باشنی کوکه قالدیرر ، سرابستان فضاده کمال صمت‌وسکون ایله سیاحت ایدن نجوم شب زنده‌داردن باشقه برشی کورمز ؛ کوزینی یره دیکر ، طاغلردن تپه‌لردن، اووالردن ، بادیه‌لردن باشـقه نظرینه برشی اصـابت ایتمز بوندن هانکیسنه‌طوغری ایصال صدای استمداده قالقیشسه یا کندی فریادینك عکسنی طویار ، یاخود اوفریادده ریاح ایله هم جریان اولوب کیدر !

صوکره کندینه کلیر ، اطرافنه کوز کزدیرر .. قوم وقبیله‌سنی قاردشـلرینی، چوجوقلرینی کورور . فقط هیهات اوجماعتك ایچنده برفرد کورمزکه کندیسـنی بیزار ایدن مصیبتدن آزاده اولسـون، حیاتی محو ایله تهدید ایلین خاطراتدن ، عالم کونك مالا مال اولدیغی مهالکدن تخلیص نفس احتیاجنی اوندن دها آزحس ایتمش اولسون اویله ایسه انسان بویله مشکل برحالده نه یاپار ؟ هانکی رکنه طایانیر هانکی دارالامانه صیغنیر ؟ کیمی شایان اعتماد بولور، کیمدن امید نجات ایدر ؟ آرتق اونك ایچون کندیسنی اعماق عدمدن سـاحل وجود چیقاران ؛ بوقدر ابتلالرله ، محتلرله امتحانه محکوم ایدن شـو قوه ازلیه‌نك یدعوالمکیر قدرتنه آتیلمقدن باشقه بر چاره یوقدر .

ایشـته ارقوتدرکه بوعالم وجودی محکم بر طـاقم ارکان حکمه اوزرینه تأسیس ایتمشـدر ؛ ایشته اوقوتدرکه هیچ برشیئی نابجا وضع ایتمه‌مش ، هیچ بر ذره‌یی عبث اوله‌رق وجوده کتیرمه‌مشدر ایشـته او قوتدرکه بالغ بر حکمت ، عظیم بر مقصـد ایله انسـانی بومتحری فکری ، بوسرباز عقلی ، بومتعاکس احتساساتی ، بومتقلب تمایلاتی ویرمشـدر . انسان بوقوته منقاد اولورسه قلبی سکونتیاب اولور ؛ بردسـت فوق‌الخیالك زیر حمایه‌سنده بولندیغنی یقیناً بیله‌رك روحنه اطمینان کلیر. لکن اکر انسان‌بوقوته‌اولان انقیادینی،اعتمادینی غائب‌ایدرسه آرتق‌روحی نصل نصیبه‌دار اطمینان اولور؟ یاخود راحت وسکون دنیلن ذوقی نه‌دن بولور ؟

انسان که حیاتنك هرلحظه‌سـنده حیاتنه اشـتراك ایده‌جك آلامنی تعدیله مدار اوله‌جق بریار وفاداره افتقـاردن قورتوله‌مازسه یا اصل‌الحیاة اولان اوقوته اعتماددن محروم قالیرده کندیسنی بونامتناهی کون ایچنده تك وتنهـا ، ضعیف ، هرآن موجودیتنی محو ایده‌جك بیکلرجه مؤثراتك تحت تهدیدنده کورورسه حالی نه‌یه واریر ؟

انسـان که بوتون افعال وحرکاتنده برامیده محتاجدر ؛ بویله بویوك مصیبتلرك ظهور ابتلاسی اولدیغی زمان بر استنادکاهك بردارالامانك وجودندن نا امید بولنورسه زوالینك بویأس ایله عاقبتی نه اولور ؟

قریشی محافظه ایجوندر . اگر اصحاب فیل مظفر اولایدی ، نه عبد المطلب قالهجقدی ، نه قوم قریش ! ابرهه برقاچ ساعت عبد المطلبی حبس ایتدی . « ابرهه » نامنده بروالی کلدی ، کعبهٔ معظمه‌یی ییقه‌جق ، صنعا دیارینی قیه‌کاه عام یاپه‌جق . کعبه‌یی چکه‌میورلر ، کعبهٔ معظمه یرینه صنعا شهرنده‌کی بیوك کلیسا زیارتکاه اتام اوله‌جق ، سیاسهٔ بوکا لزوم کوردیلر . قوجه بر اردو ، زرهلر کیمش بیکلرجه عسکردن مرکب بر اردو کوندردیلر . الله دیبورکه : اونلری دارمه‌طاغیتی ایتدم .. نیچون ؟ قریش قبیله‌سنی محافظه ایچون.. (ایلافهم رحلة الشتاء والصیف) یازین ، قیشین تجارتلرنده سربست سیاحتلرینی راحت راحت اجرا ایدرلر . حریت اوزره یشارلر . واقعا نفوسلری آز ، کندیلری قلیل ، قبائل عربه قارشی بر آووچ صو ؛ فقط باق قدرت سبحانیمه ، بتون قبائل بیقده مخلوق محترم ، قیشین یمنه ، یازین شام دیارینه امین وسالم اوله‌رق کیدر ، کلیرلر . بو ، برخارقهٔ عظما . بتون قبائل عرب بریرینه دیشمن ، خصم ، یکدیکرینی استیلا ایدر ؛ لکن بونلره یلناقان یوق . محترم ، معزز ، هرتوره کیتسه‌لر سربست یشارلر . ایشته جناب حق بونسنی تذکر ایدیبور : [واذکروا اذ انتم قلیل مستضعفون فی الارض] قریشیلری کیمك سایه‌سنده ، کیمك شرف وسعادتنه الله پایدار ایتدی ؟ اعلا واعزاز ایلدی ؟ حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم سایه‌سنده . [اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله] اوسایه‌ده ، اوحکمته مبنی [فآویکم وایدکم بنصره ورزقکم من الطیبات] .

ایشته ایکنجی معنای شریفه‌ده بودر . شمدی کلام آیت کریمه‌یه سبب نزولی بویله‌در . لکن سبب نزوله باقمرق معنای همان آنلدن عبارتدر ، بلکه اشارتی ، مضمون شریفی یوقدر ، دیمك خطای عظیم‌در . نه اصولجه ، نه کلامجه بوکا مانع کوستریله‌مز . بلکه الفاظ شریفه‌سنك موضوعاتنه خلل کتیرمه‌مرك ، اصلی بوزماه‌رق هرآیت کریمه‌یه برچوق معانی لطیفه ، تطبیقات خارجیه ذکر ایدیبورلر . ماسبق‌له ینه اسباب نزولی عد اولونور . بونکله برابر اویله سرائر ودقایق ، مضامین جلیله‌سی کوستریلیرسه جهان بوکا حیران قالیر .

شمدی بوآیت جلیله یزم حقمزده اوقدر قابل تطبیقدرکه بوکا حیران اولمامق قابل دکلدر . اون تموزدن اولکی حالتزی دوشونوز . تعقدر آزلق ایدك . هله حقانیت طرفدارلری ، آز چوق حیت طرفدارلری ... بیچارهلر نهلر چکیورلردی . ایکی اوچ کشی بریره کلمیوردی ، تکیه‌لره کیدیلمز ، جمعلرده خفیه‌لر تعقیب ایدر . آیت ، حدیث تفسیر اولنورکن برجمعه کچیرنجه اوچ کون محبوس باشمه کلزدی چالیشیردم ــ اوزمان تعبیرنجه ــ تا سویله‌مه‌یه . لکن فنا کلاملاردن احترازاً ، زمانه رعایت ایدرك اورتولو سویلمکه مجبور ایدم . معمافیه هرشیئی سویلیوردم . اربابی اکلاردی . اما بویله آچیقدن آچیقه بحث ایدمزدك . فقط چارمسزدی . انسان کندینی محافظه ایتمك لازم . الحمدلله اوتوز بش سنه اولدی ، وعظ ایدیبورم . هیچ بردفعه استجواب اولونمادم . باریده باریده غزتمزه درج ایتدردم . الته اوزمانك هیئت وکلاسنجه ، سرای ارکانجه ایستمدکاری سوزلری سویلمشمدر . فقط ایشته نصلسه قورتولدق . لکن دائما ایچمزده قورقو باقی ایدی . چونکه بزوزمانه باقاردی ، انسانك کیدیکی کوندر . کیمدن صوره‌جقلر ؟ مسئول متصل جبابره !.. هه‌براز معروف اولدکی ، بریره کیدجك اولسه‌لك آرقه‌کدن کویك سوروسی کی خفیه‌لر تعقیب ایدردی . ملعونلر او درجه ایلری وارمشلردیکه عائله‌لر آراسنه‌یه برونلرینی صوقه‌یه باشلامشلردی ، بابامی حبس اولور ، اوغلی کورمه‌یه کیدمزدی ، کیدر کیتمز :

ــ ها ... سزده اوفکرده‌سك ... دیه بالدیرکولمه‌ده صوروسز سؤالسز کیدردی . بویله مطالم بویله رزالتکه خاطره کلدیکه انسان دهشتدن تره‌یور ، خلاص بولمسندن طولایی سجدهٔ شکر ایتمکدایور .

شمدی [واذکروا اذ انتم قلیل مستضعفون فی الارض] دوشونکز نه‌قدر ضعیف ، نه‌قدر بیچاره ایدیکز . خفیه‌لره‌زور باغلیلر اطرافکزی صارمشدی . « تخافون ان یتخطفکم الناس » تلسك آنسزین سزی یاقدلیوب کوتورمسندن قورقار ایدیکز . هردقیقه موته محکوم ایدیکز . صوروسز ، سؤالسز استبداد قربانی اولیوردیکز .. حالا اویله‌میکز ؟.. خایر ! چونکه [فآویکم وایدکم بنصره] اقمسزی ایوا ایتدی . سزمأوی ویردی . مقر ومنزل صاحبی اولدیکز . یعنی وطنکزه صاحب اولدیکز . « وطن » دیمکه حق قازاندیکز . حریت ، حریت لسانه مالك اولدیکز .

صوکرا بونسنك قدرینی بیلیرسه‌کز نصرتیه‌ده مؤید قیله‌جق سکز . اما کیم نصرت ایدمجك ؟.. اوراسنی الله بیلیر . کرك داخلدن کرك خارجدن نصرت ایدنلر بولنور . افندیلیجه دشمنی طانیلان بر قومی خالص مخلص دوست یاپار ؛ بتون قوتیله سکا یاردم ایدر . فعلاً ، قولاً اشتراك ایدر ، الله اونلرله بزه مغفرتی برلشدیرر ، یاخود اویله بر فکر ویرر ، یا بوزماه قدر مغفرتی باشقه ایدی . شمدی برلشدی ؛ یاخود متحد ایدی ، اما فرقده دکل ایدی . بوکون فرق ایتدیکه ترکلر اونلارسه آلمان نفوذی استیلا ایدمجك . آوستریا ایلری یوروه‌جك ، یولش یولش بیوك بر آلمان حکومتی تشکل ایدمجك . صوکرا انکلتره حکومتی بتدی .

حقیقهٔ قلبمزده بر قلق واری ؛ هیچ قرداش کی یشامامز ، دیبورز . هیچ بریمزده غلوغش یوق . کچن هفته ایضاح ایتدم . الله تعالی هرکسه ایی کچنکی توصیه ایدر ، علی الاطلاق وطنداشمزه قرداش تعبیر ایدر . [والی مدین اخاهم شعیبا] الله ، بر پیغمبر حقنده امته قبهٔ قرداش دیبور . نیچون ؟ چونکه بر وطنده یشیورلر . اونلر هنوز بت پرست ... بویله قچ دانه آیت وار ، ثمود قومی کافر اولدیلر ؛ حق ، پیغمبری انکار ایتدیلر .

ایشته بوآیتده بقی نه دیبور : [اذقال لهم اخوهم صالح ...] ثمود قومنك قرداشلری ... کیم او ؟ صالح علیه السلام . شمدی صوررلرز : عجب نصل قرداش ایدی ؟ آتا بابا بر قرداشمی ؟ بتون

بشر ایچون مقدر اولان سعادتلرك اك كزیده ایجده اسرار عمرایدر.

مادامكه ایمان حیات مسعودانه‌نك روحی ، ارواحك سكون والطمینان بیامی كتیرن بر رسولیدر؛ انسانك بو عالم امتحانده معروض قالدیغی شدائد معیشت ایجده ، اكثاری بی‌نهایه حیات آره‌سنده اك بر نجی تسلیناری ، تعزیتكاریدر . لكن قلب انسانیده اولا بویله بر ایمانی بیدار ایتمك ، صوكره اوایمانی روح بشریده عظمت شانیله متناسب بر مقام رفیعه اجلاس ایلمك ایچون نه‌یاپالیدر ؟

عصر یمزده بویله بر مقصده وصول نصل قابل اولورکه شكوك ، شبهات آله‌سیدیكه آرتمش ؛ هردرلو اشكالات اهمیت پیدا ایلمش ؛ ارکان عقائدی اساسندن دوبرمش اولغله مباحی برچوق آدملر میدان آلهرق خواصه ، عوامه قارشی قلملرندن صاجدقلری زهرلرله بشریك ضعیف قلبی ظلمت آباد ایدیورلر ؛ كندیلرینك انسانیتی امیدندن محروم براقان، یأس ایله تهدیدایدن بر قاره خبرجی اولدقلری سویلیورلر ؟

ایمانه ایمان دینه‌بیلمك ایچون ریبوكاندن آزاده ، هجوم اعتراض ایله صارصلمق ضعفندن بری اولمك . یابویله متین برایمان نه‌صورتله احراز ایدیله‌بیلیرکه خلق فلان علامه‌نك دینسزلكنی ، فلان فیلسوفك هیچ برشیئه ایناماديغی ایشیدوب طوروبور ؟

دیرزکه بالخاصه دین فطری صاحبی اولان برمسلمان ایچون بویله صارصیلماز ، متین برایمان ایدنمك یالكز شونلری بیلمه‌یه متوقفدر .

اولا دینسزلك حدداتنده نه‌در ؟ اونی نه‌كبی اسباب تولید ایدر ؟ علم ایله ایمان آره‌سنده كی مناسبت نه‌دن عبارتدر ؟ بونلر بربرینه مناقضیدر یوقسه ایكیسیده لازم ملزوم قبیلندنمیدر ، یاخود مختلف الفاظ ایله افاده اولنور عینی شیئیدر ؟

ثانیاً مذبوح طرفندن ارباب ادیانه القا اولنان شبهات نه‌كبی شیلردر ؟ بونلر تدقیق اولنور ، محاكمه‌یه چكیلرسه نه‌نتیجه احراز ایدیلیر ؟

شیمدی بز قارشمزی بو طرفه سوق ایدجك اولورسه‌ق نظرنده بش مهم امر تحلی ایدرکه صحتی اصلا سوز كوتورمین برهان حسی ایله ثابتدر :

اولا: انسانلر آره‌سنده حقیقتده ونفس الامرده دینسز یوقدر ؛ ایشك غایتی نزاع لفظیدن ، مناقشهٔ تعبیراتدن عبارتدر .

ثانیاً: علم ایمانك مدار اولی، سائق اعظمیدر . انسانك علمی آرتدقجه یقین ایمانیسیده مزداد اولور .

ثالثاً: بشریتك واصل اولدیغی غایهٔ ایمان اسلامك تقریر ایتمش اولدیغی عقیدهٔ تنزیه وتوحیددن عبارتدر . زیرا بودین تمامیله فطرت بشریه اوزرینه منزلدر .

رابعاً : ذكر اولنان شكوك، شبهات بشرك دین فطری اولان اسلامدن اعراض ایتمسندن بلشقه برسببدن تولد ایتمش وایتمیجكدر .

خامساً : الحاد ، یاخود یاكلیش اكلامق دوری آرتق كچمشدر؛ شمدی بزاولیه برعصردهیزکه جناب حق طرفندن انسانلره آچیلان براهین حسیه قبولری سایه‌سنده ایمان برچوق آلوفه رغماً شكوك وشبهاتدن آرتق وارسته‌در .

اویله‌یسه بزده شومسرودانمزی شافی وكافی برصورتده تفصیل باشلایالم ؛ ملحدلرك سوزلرینی تمامیله نقل ایده‌لمده تعیین ایدیلیك غایته وارمق ایچون اونلری علم ، عقل ، طبیعت حضورنده بر بر محاكمه‌یه چكلم ، والله المستعان .

محمد فرید وجدی

مترجمی

محمد عاكف

مواعظ

مقرری — مناسترلی اسماعیل حقی

محرری — ح . اشرف ادیب

۵۲ درس — مابعد

بعض اقواله كوره الله تعالی بر نوع میقروبلری اونلره مسلط ایتدی ، قول مشهوره كوره برنوع قوشلر ، احتمالكه كوچك شاهین اولسون ، حویانات صغیره ... فرانسزجه میقروب دیرلر . آلتی باقارسه‌ك كوروله‌بیلیر .

تعصبه باق ، بعضیلری حالا اونی بیله قبول ایتمك ایسته‌مزلر عناده باق . میقروب نه‌ایمش ؟ بویله شی اولورمی ایمش ؟.. حالبوكه كوزله كورلمش ، عیناً مشاهده ایدلمش ، ایكی كره ایكی درت ایدر اوموجودیتی كسب قطعیت ایتمش‌در. بویله‌ایكن حالا برچوغی : «میقروبا اینانمق كناهدر ، خطادر ، دیورلر ؛ هر شی اللهك قدرتیله اولور آمنا ! اونی كیم انكار ایدر ؟ نقط سبسز نه‌اولور ؟ خسته‌لقده، صاغلقده بر سببله‌در . هرشی اسبابه مربوطدر . [وان‌لیس للانسان الاماسعی اما برطاقم شیلروار وسمعز خارجنده ، الله‌اوسببلری خلق ایتمكله قدرت سبحانیه‌سیله آن‌واحدده خلق ایدر ؛ اوكا « كرامت » دیر « معجزه » دیرلر . بلاسبب مسببی خلق ایتمك . اسباب حاضر اولمسببی یوق ایتمك « خارقه » در . هرشی ینه مشیت سبحانیه‌یه باغلی دیلرسه یاپار ، دیلرسه یاپماز . ایسترسه یمك یمه‌دن طویورر . انسان خسته اولور ، قرق‌كون یمز ، ینه یاشار . هرشیئك كنهنه عقل ایرمز بعضاً ده بربرینه طویماز . اوده‌برنوع خارقه‌در. بتون‌دنیایی طوتان بتون ماه‌ملكلر اونك اولسه ینه طویمایور ، طویمایور . بویله‌لری‌دخی ایشته . سببوار ، مسبب یوق . مسببوار ، سببیوق . بویله‌ده‌اوقط بونلر احوال فوق‌العاده‌در . اصل عادت سبحانیه : سبب اوله‌مسبب اویله حصوله كلمجك . هرنه ایسه مقصدی فوت ایتمیلم :

خطاب ، قریش قبیله‌سنه اولورسه ... قریشیلری‌الله سومشلر سلطان انیا اوسلاله‌دن كلدی . جناب‌حق اوسلاله‌یی محافظه‌ایدیور (لایلاف قریش) اللهك انعامی‌در بو . اصحاب فیلی محو ایتمسی

قریشی محافظه ایجوندر . اگر اصحاب فیل مظفر اولایدی ، نه عبد المطلب قاله‌جقدی ، نه‌ده قوم قریش ! ابرهه برقاچ ساعت عبد المطلبی حبس ایتدی . « ابرهه » نامنده بروالی کلدی ، کعبهٔ معظمه‌یی ییقه‌جق ، صنعا دیارینی قبله‌کاه عالم یاپه‌جق . کعبه‌یی چکه‌میورلر ، کعبهٔ معظمه یرینه صنعا شهرنده‌کی بیوك کلیسا زیارتکاه انام اوله‌جق ، سیاسةً بوکا لزوم کوردیلر . قوجه بر اردو ، زرهلر کیمش بیکلرجه عسکردن مرکب برارردو کوندردیلر . الله دیبورکه : اونلری دارمه‌طاغنیق ایتدم .. نیچون ؟ قریش قبیله‌سنی محافظه ایچون.. (ایلافهم رحلة الشتاء والصیف) یازین ، قیشین تجارتلرنده سربست، سیاحتلرینی راحت راحت اجرا ایدرلر . حریت اوزره یشارلر . واقعا نفوسلری آز ، کندیلری قلیل ، قبائل عربه‌یه قارشی پر آووج صو ؛ نقط باق قدرت سبحانیه‌مه ، بتون قبائل بیقده متلذذ و محترم . قیشین یمنه ، یازین شام دیارینه امین وسالم اوله‌رق کیدر و کلیرلر . بو ، برخارقهٔ عظما . بتون قبائل عرب بربرینه دشمن و خصم ، یکدیکرینی استیلا ایدر ؛ لکن بونلره یانباقان بوق ، محترم و معزز ، هرنره‌یه کیتسه‌لر سربست یشارلر . اینته جناب حق بونعمتی تذکیر ایدییور : [واذکروا اذ انتم قلیل مستضعفون فی الارض] قریشلری کیمك سایه‌سنده ، کیمك شرف وسعادتنه الله یایدار ایتدی ؟ اعلا واعزاز ایلدی ؟ حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم سایه‌سنده . [اشهد ان لااله الاالله واشهد ان محمداً عبده ورسوله] اوسایه‌ده ، اوحکمته مبنی [فآویکم وایدکم بنصره ورزقکم من الطیبات] .

اینته ایکنجی معنای شریف‌ده بودر . شمدی کلام آیت کریمه‌یه ، سبب نزولی بویله‌در . لکن سبب نزوله باقه‌رق معناسی همان آندن عبارتدر ، باشقه اشارتی ، مضمون شریفی یوقدر ، دیمك خطای عظیم‌در . نه اصولجه ، نه کلامجه بوکا مانع کوستریله‌مز . بلکه الفاظ شریفه‌سنك موضوعاتنه خلل کتیرمه‌یه‌رك ، اصلی بوزمایه‌رق هرآیت کریمه‌یه برچوق معانی لطیفه ، تطبیقات خارجیه ذکر ایدییورلر . ماسبق‌له ینه اسباب نزولی عد اولونور . بونکله برابر اویله سرائر ودقایق ، مضامین جلیله‌سی کوستریلیرسه جهان بوکا حیران قالیر .

شمدی بو آیت جلیله یزم حقمزده اوقدر قابل تطبیق‌درکه بوکا حیران اولمامق قابل دکلدر . اون تموزدن اولکی حالمزی دوشونوز . نه‌قدر آزلق ایدك . هله حقسایت طرفدارلری ، آز چوق حمیت طرفدارلری ... بیچاره‌لر نه‌لر چکیورلردی . ایکی اوچ کشی بریره کله‌میوردی ، تکه‌لره کیدیلمز ، جامعلرده خفیه‌لر تعقیب ایدر . آیت . حدیث تفسیر اولنورکن برجمعه کچیرنجه اوچ کون عظم باشمه کلزدی، چالیشیردم ــ اوزمان تعبیرنجه ــ تنا سویله‌مه‌یم . لکن قنا کلایانلردن احترازاً ، زمانه رعایت ایدرك اورتولو سویلمکه مجبور ایدم . معمافیه هرشیئی سویلیوردم . ازبانی اکلاردی . اما بویله آچیقدن آچیقه بحث ایده‌مزدك . فقط چاره‌سزدی . انسان کندینی محافظه ایتمك لازم . الحمدلله اوتوز بش سنه اولدی ، وعظ ایدییورم . هیچ بردفعه استجواب اولونمادم . یازیده یازدم، غزته‌لره درج ایتدردم . البته اوزمانك هیئت وکلاسنجه ، سرای ارکانجه ایسته‌مدکاری سوزلری سویلمشم‌در . فقط ایشته نصلسه قورتولدق . لکن دائما ایجمزده قورقو باق ایدی . چونکه بزورنانه باقاردی ، انسانك کیدیکی کوندر . کیمدن صوره‌جقلر ؟ مسلسل متصل جابره !.. هله‌براز معروف اولدکی ، بریره کیده‌جك اولسه‌لك آرقه‌کدن کویك سوروسی کبی خفیه‌لر تعقیب ایدردی . ملعونلر او درجه ایلری وارمشلردی‌که عائله‌لر آراسنه‌بیله برونلرینی صوقه‌یه باشلامشلردی ، بابامی حبس اولنور ، اوغلی کورمه‌یه کیده‌مزدی . کیدر کیتمز :

ــ ها ... سن‌ده اوفکرده‌سك ... دیه بالدیرکولنور، صوروسز سؤالسز کیدردی . بویله مظالم، بویله رزالتکه خاطره کلدکجه انسان دهشتدن تترەیور ، خلاص بولسندن طولایی سجدهٔ شکرانه‌قاتیور .

شمدی [واذکرا اذ انتم قلیل مستضعفون فی الارض] دوشونکز نه‌قدر ضعیف ، نه‌قدر بیچاره ایدیکز . خفیه‌لره زورناجیلر الطرافکزی صارمشدی . « تخافون ان یتخطفکم الناس » ناسك آنسزین سزی یاقه‌لیوب کوتورمسندن قورقار ایدیکز . هردقیقه موته محکوم ایدیکز. صوروسز، سؤالسز استبداددقربان اولیوردیکز .. حالا اویله‌میکز ؟.. خایر! چونکه [فآویکم وایدکم بنصره] الله‌سزی ایوا ایتدی. سزمأوی ویردی . مقر ومنزل صاحبی اولدیکز . یعنی وطنکزه صاحب اولدیکز . « وطن » دیمکه حق قازاندیکز . حریته، حریت لسانه مالك اولدیکز .

صوکرا بونعمتك قدرینی بیلیرسه‌کز نصرتیله‌ده مؤید قیله‌جق‌سکز. اما کیم نصرت ایده‌جك ؟.. اوراسنی الله بیلیر . کرك داخلدن، کرك خارجدن نصرت ایدنلر بولنور . الله‌دیلینجه دشمنی طانیلان برقومی خالص مخلص دوست یاپار ؛ بتون قوتیله سکا یاردم‌ایدر . فعلاً ، قولاً اشتراك ایدر ، الله اونلرله بزم منفعتمزی برلشدیرر ، یاخود اویله بر فکر ویرر . یا بوزمانه قدر منفعتلر باشقه ایدی . شمدی برلشدی ؛ یاخود متحد ایدی ، اما فرقده دکل ایدی . بوکون فرق ایتدی‌که ترکلر اولمازسه آلمان نفوذی استیلا ایده‌جك . آوستریا ایلری یورویه‌جك ، یواش یواش بیوك برآلمان حکومتی تشکل ایده‌جك . صوکرا انکلتره حکومتی بتدی .

حقیقةً قلبمزده بر قلق وارمی ؟ همیز قرداش کبی یاشایلم ، دییورز. هیچ بریمزده غل وغش یوق. کچن هفته ایضاح ایتدم. الله تعالی هرکسه ایی کچنمکی توصیه ایدر ، علی الاطلاق وطنداشلره قرداش تعبیر ایدر . [والی مدین اخاهم شعیبا] الله ، بر پیغمبر حقنده امته نسبةً قرداش دییور . نیچون ؟ چونکه بروطنده یاشیورلر . اونلر هنوز بت پرست ... بویله قاچ دانه آیت وار ، ثمود قومی کافر اولدیلر ؛ حق ، پیغمبری انکار ایتدیلر .

اینته بو آیتده بلق نه دییور ! [اذقال لهم اخوهم صالح ...] ثمود قومنك قارداشلری ... کیم او ؟ صالح علیه‌السلام . شمدی صورارز : نجا نصل قرداش ایدی ؟ انا بابا بر قرداشمی ؟ بتون

بشر ایچون مقدر اولان سعادتلرك اك كزیدی ایچنده اسرار عمرایدر.

مادامكه ایمان حیات مسعودانه‌نك روحی ، ارواحك سكون واطمینان بیامی كبیرن بررسولیدر؛ انسانك بوعالم امتحانده معروض قالدیغی شدائد معیشت ایچنده ، اكدار بی‌نهایهٔ حیات آره‌سنده اك برنجی تسلیسازی ، تعزیتكاریدر . لكن قلب انسانیده اولا بویله بر ایمانی بیدار ایتمك ، صوكره اوایمانی روح بشریتده عظمت شانیله متناسب برمقام رفیعه اجلاس ایلمك ایچون نه‌یاپمالیدر ؟

عصریمزده بویله برمقصده وصول نصل قابل اولورکه شكوك ، شبهات آله‌بیلدیكنه آرتمش ؛ هردرلو اشكالات اهمیت پیدا ایله‌مش ؛ اركان عقائدی اساسندن دویرمش اولمقله مباهی برچوق آدملر میدان آله‌رق خواصه ، عوامه قارشی قلملرندن صاچدقلری زهرلرله بشریتك ضعیف قلبنی ظلمت آباد ایدیورلر ؛ كندیلرینك انسانیتی امیددن محروم براقان، یأس ایله تهدیدایدن برر قاره خبرجی اولدقلرینی سویلیورلر ؟

ایمانه ایمان دینه‌بیلمك ایچون ریب‌وكاندن آزاده ، هجوم اعتراض ایله صارصلیمق ضعفندن بری اولملی . یابویله متین برایمان نه‌صورتله احراز ایدیله‌بیلیرکه خلق فلان علامه‌نك دینسزلكنی ، فلان فیلسوفك هیچ برشیئه اینانمادیغنی ایشیدوب طوروبور ؟

دیرزکه بالخاصه دین فطری صاحبی اولان برمسلمان ایچون بویله صارصیلماز ، متین برایمان ایدنمك یالكز شونلری بیلمه‌یه متوقفدر .

اولا دینسزلك حدذاتنده نه‌در ؟ اونی نه‌كبی اسباب تولید ایدر ؟ علم ایله‌ایمان آره‌سنده كی مناسبت نه‌دن عبارتدر ؟ بونلر بربرینه منافیمیدر بوقه ایكیسیده لازم ملزوم قبیلندنمیدر ، یاخود مختلف الفاظ ایله افاده اولنور عینی شیمیدر ؟

ثانیاً مادیون طرفندن ارباب ادیانه‌القا اولنان شبهات نه‌كبی شیلردر ؟ بونلر تدقیق اولنور ، محاكمه‌یه چكیلیرسه نه‌نتیجه احراز ایدیلیر ؟

شیمدی بز قارئمزی بو طریقه سوق ایدمجك اولورسه‌ق نظرنده بش مهم امر تجلی ایدركه صحتی اصلا سوز كوتورمین برهان حسی ایله ثابتدر :

اولا: انسانلر آره‌سنده حقیقتده ونفس الامرده دینسز یوقدر ؛ ایشك غایتی نزاع لفظیدن ، مناقشهٔ تعبیراتدن عبارتدر .

ثانیاً: علم ایمانك مدار اولی، سائق اعظمیدر . انسانك علمی آرتدقجه یقین ایمانیسی‌ده مزداد اولور .

ثالثاً: بشریتك واصل اولدیغی غایهٔ ایمان اسلامك تقریر ایتمش اولدیغی عقیدهٔ تنزیه وتوحیددن عبارتدر . زیرا بودین تمامیله فطرت بشریه اوزرینه منزلدر .

رابعاً : ذكر اولنان شكوك، شبهات بشرك دینی فطری اولان اسلامدن اعراض ایتمندن باشقه برسببدن تولدایتمش وایتمیجكدر .

خامساً : الحاد ، یاخود یاكلیش اكلامق دوری آرتق كچمشدر؛ شمدی بزاویله برعصرده‌یزكه جناب حق طرفندن انسانلره آچیلان براهین حسیه قبولری سایه‌سنده ایمان برچوق آلوفه رغماً شكوك وشبهاتدن آرتق وارسته‌در .

اویله‌یسه بزده شومسرودانمزی شافی وكافی برصورتده تفصیل باشلایه‌لم ؛ ملحدلرك سوزلرینی تمامیله نقل ایده‌لمده تعیین ایلدیكمز غایته وارمق ایچون اونلری علم ، عقل ، طبیعت حضورنده برر برر محاكمه‌یه چكه‌لم ، والله المستعان .

محمد فرید وجدی
مترجمی
محمد عاكف

مواعظ

مقرری — محرری
مناستری اسماعیل حقی — ح . اشرف ادیب

۵۲ درس — مابعد

بعض اقواله كوره الله تعالی بر نوع میقروبلری اونلره مسلط ایتدی ، قول مشهوره كوره برنوع قوشلر ، احتمالكه كوچك شیلر اولسون ، حویانات صغیره ... فرانسزجه میقروب دیرلر . آلتی باقارسه‌ك كوروله‌بیلیر .

تعصبه باق ، بعضیلری حالا اونی بیله قبول ایتمك ایسته‌مزلر عناده باق . میقروب نه ایمش ؟ بویله شی اولورمی ایمش ؟.. حالبوكه كوزله كورلمش ، عیناً مشاهده ایدلمش ، ایكی كره ایكی درت ایدر قاعده موجودیتی كسب قطعیت ایتمش‌در. بویله ایكن حالا برچوغی : «میقروبلر اینانمق كناهدر ، خطادر ، دیورلر ؛ هر شی الله‌نك قدرتیله اولور . آمنا ! اونی كیم انكار ایدر ؟ فقط سبسز نه‌اولور ؟ خسته‌لقده، صاغلقده بررسبله‌در . هرشی اسبابه مربوطدر . [وان‌لیس للانسان الاماسعی] اما برطاقم شیلروار وسعمز خارجنده ، الله‌اوسببلری خلق ایتمكسزین قدرت سبحانیه‌سیله آن‌واحدده خلق ایدر ؛ اوكا « كرامت » دیرلر ، « معجزه » دیرلر . بلاسبب مسببی خلق ایتمك . اسباب حاضر ایكن مسببی یوق ایتمك « خارقه » در . هرشی ینه مشیت سبحانیه یه باغلی دیلرسه یاپار ، دیلرسه یاپماز . ایسترسه یمك یمه‌دن طویورر . انسان خسته اولور ، قرق‌كون یمز ، ینه یاشار . هرشیئك كنهه عقل ایرمز بعضاً ده یره‌یر ینه طویماز . اوده‌برنوع خارقه‌در. بتون دنیایی طوتسه بتون ماه‌لكلر اونك اولسه ینه طویمایور ، طویمایور . بویله‌لری‌ده ایشته . سبسوار ، مسبب یوق . مسببوار ، سببیوق . بویله‌ده‌اولور فقط بونلر احوال فوق‌العاده‌در . اصل عادت سبحانیه : سبب اوله‌جق مسبب اویله حصوله كلمجك . هرنه ایسه مقصدی فوت ایتمیه‌لم :

خطاب ، قریش قبیله‌سنه اولورسه ... قریشیلری الله سومشدر سلطان انبیا اوسلاله‌دن كلدی . جناب حق اوسلاله‌یی محافظه ایدیوب (لایلاف قریش) الله‌نك انعامی‌در بو . اصحاب فیلی محو ایتمسی

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق و علومدن باحث هفتلق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین - ح. اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	۶۰	۳۰
ولایتده	۸۰	۴۰
خارجه اجنبیده	۸۰	۴۰

کرع تأسیسی : ۱۱ نمره ۳۲۴

درسعادتده تحصیلی ۵۰ پارچه‌در

قیمت‌دن مقدار جزوه ایله کوندریلیر سنوی ۲۰ غروش حصه آلیر

درسعادتده جوست‌ایله کوندریلیر ولایتده حلی اصطانبولده

عدد : ۲۹ | ۱۸ صفر ۳۲۷ پنجشنبه ۲۶ شباط ۳۲۴ | ایکنجی جلد

احکام اسلامیه و اجتهاد

معاملات دنیویه و انتظام احوال عمومیه‌یه دائر اولان قسم رابعك شریعت غرّاسنده اولمغله جزئیاتی تحدید ایتمك ممکن دکلدر. چونکه بوقسم احکامك غایت کثرت و تنوعی ایله برابر زمان و مکان قوت و ضعف، عرف و عادت کبی شیلرك اختلافی نسبتنده مختلف اولمقجه آشکاردر. مکلفینك هرفردی بو احکامك کافه‌سنی بیلمك قابل اولمادیغی کبی لازمه‌دکلدر.

اینه استنباطه و ولو ردوه الی الرسول و الی اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم» نظم جلیلك مذکور «اولی الامر» لك یعنی فقها و ارباب حقوقك اجتهاد و استنباطلرینه الك زیاده لزوم کورولان مواد بوندن عبارت اولوب بوبابده جمع ایتمك کندیلرینه تقلید و متابعتلری امر ضروریدر.

بناءً علی ذلك شرع محمدی حکومت اسلامیه‌نك طرز و شکلنی تحدید و جزئیات احکامی بمکان بمکان تفصیل ایتمشدر. بلکه مبنای حکومت و مدار قوام سلطنت اولمه‌جق اساسلری تعیین ایتمشدر. مثلا وجوب شوری و حرمت کلام و اجتماع و حجیت اجماع کبی کاورویا حکومتلرینك اخیراً تشکیل ایتمش اولدوقلری «مجلس نواب»، پارلامنتولر هپ بو اساسلر اوزرینه وضع اولونمشدر.

الی الابد دوامی تأمین بیورلمق ایچون شریعت اسلامیه‌نك هرنه صورتله اولورسه اولسون تحری عدالت و مراعات مساوات و منع ضرر و ضرار [۱] کبی بر طاقم بویوك و مهم شموللی اساسلرده تأسیس قالمشدر.

زمان ترقیده، عصر سعادت پیلمزجه لست حضده احوال جاریه‌یه متعلق قابل تغییر و تبدیل اولوبه‌حق یك چوق حکم و قضایا شرفصدور ایتمش‌دیکه بو طرك برقسمه دائر آیت قرآنیه نازل اولمش و دیکرلری‌ده طوغرودن طوغرویه ذات رسالتپناه افندیمزدن تلقی ایدلمش‌در. اینه کرك وضع اولونان اصول اساسیه، کرك بو طرقلر احکام و اقضیه علمای اسلامه منهج هدایت اولوب اجتهادلریله استنباط احکامه مأذون اولدقلری مواد معروضه خصوصنده بو نور حق ایله مستنیر اولمش و بوسایه‌ده تنظیم و احکام مسئلاده موفق قالمشلردر.

اجتهاد فقها ایله استنباط اولونان بو احکام فرعیه‌یه «شرع»

---

[۱] متعدد ولوبلرمدن بری مابه ودار ظلی وسکم ضرری طرفندن تحرج اولونان «لا ضرر ولا ضرار فی الاسلام» حدیث شریفك مفاد عالیسیدر. حدیث مذکور اربعین نووی‌ده ۳۲ نجی حدیث اولوب اوزره اشتهار اولونمشدر کبی حدیث ۱۹ نجی مقدمسی اولمغله «ضرر و مشقت یالمزدر یوقدر» دیه ترجمه قلنمشدر. یعنی بر شیئ کیمسه‌یه ضرر ایتمك جائز اولمدیغی کبی مشقت و جزاداری ضرر جائز دکلدر. مثلا بر کیمسه‌نك مالی و جانی و ناموسی آتش و ریاسیله حق اولدیغی حالده آنی ایتلاف ایتمك کبی و صورتله ضرر اولمز ظن اولونمیه جهتله جائز اولماز. مثلا یالمزده بولمدیغی بیلی بر کیمسه دیکر کیمسه‌یه ضرر ایتمکله متضرر اولان مشقت اولمز ظن اولونوب حق اولونیوب فقط مالك مراجعتله ضرری صورت مخصوصه‌ده ازاله ایتدیرمك لازمدر. حق وقوع بولان ضرری آخری ضرر ایله ازاله یالیتمش قطعا جائز اولماز. مثلا بر کیمسه‌نك ودیعه‌سی طلب ایدیلدیغی حالده سه صورتله کی. عقیده دوچ اولونان خواص کیمسه‌نك اکثریسی «اشتباه ونقاز تعمل مأمور اولور» فایده‌سیله حاصل اولدیغی معلوم و مسلمدر. شرطه مراجعت ایله مطالبه وقوف حاصل اولور.

قوم نمود ایله اخوت قائمی ؟.. دین قاردانشی‌می ؟ حاشا . اومونس، اولمز بت پرستلر !.. نه حد حقده واخوت مسئله قاردانشلی‌در ؟ وطنداشلق . حقیقت‌دن . هر پیغمبر کندی دینه‌سندن کلدی . اولا لوطری ایشیتدیلر . سوکرا علی . هر پیغمبر معروف‌السیدر . هر پیغمبر نسب شریفی مصوبلدر . کندی قومی ایچنده اعلان شریعت ایدر . هر پیغمبر اصلنك قاردانشی‌در ؟ یعنی وطنداشی .

« نوح قومی . لرمیلر قاردانشمزدر » دیوسه‌ك . نه خطا ایدرز ؟ سلمرسه‌ك سویله . بلمزسه‌ك اوکرن . قرآندهکی شیئی انکار ایدهرکه اولور .

« هیچ بر مسلمانه قاردانشم دکلدر » دیرسه‌ك . هم یلان سویلرسك . هم قرآنی انکار ایدرسك .

(و آبدکم) الله سزی یکدن وطنکزه مالك ایتدی . [و ایدکم بنصره] سوکرا نصرتله مؤید قیلدی . یعنی بتون قرنداشلر برلشمرك . عیسی یکجهود اولدیغی دنیاده کوروله‌مش بر قوت تأسیس ایلدی . بونك اوزرینه نیکارك دوستلری انکلیز نامنه اعلان اولوندی . بویر حرامه عطا درکه جهانی حیرانده براقدی . جناب حقدن غیری کیم بلیر بوی ؟ اکر سن دنیایی جلب ایتمك اوعطنلی قومه کندیی جلب ایتدرمك دکل . لهکه برسوز سویلهه‌مزدك . چونکه اونلر حاطرکوکل بلمزلر . سویلرلرسه جدی سویلرلر . هر قومك کندینه مخصوص مسلکی . خوی، مشربی وار . انکلیزه قومك جدیی مشهور جهاندر .

استعینوا بالله [وربکم من الطیبات] سوکرا سزی طیباتدن مرزوق ایده‌جك . اورتادن بصار . عملولر قالقه‌حق . هر کس چالیشه‌جق . ملته خدمت ایده‌جك . کیمسه‌یه اوبه هوادن بر شی بدیرمه‌جکلر . سودیکی انسانلره الله حرام بدیرمز . هر دولو اونکلت دقه‌حق . طیباتدن مرزوق اولهجقسکز . صنعتلر . هنرلر هردولو اختراعلر وجوده کلهجك . هرکسه ایش بولهجق . [لعلکم تشکرون] بویه بیوركه شکر ایدهسکز . دنیاده بوقدر نعمت ویرن الله . آخرنده نهر احسان ایتمز . بوکا شکر ایتمز . شکر الله‌اولور . زیاده عمروه اولماز . تأثیری خلق ایدن جناب مولادر ... بو . اولور شیلردن دکل . لکن حسن موفقیت احسان ایدن جناب حق در . حسن نیت اولدقدن صکرا انسان دائما سلامت مظهر اولور .

شیدی کل بو آیتی بتون ملت اسلامیه حضده اوقو . دورسابق ایله لاحق جمع ایدن کاشسلیب کامیه‌مطلق اولدقدن‌صکه ایستر سك جمیت اتحادیه حضده‌ده اوقویه‌بیلرسك . هم او بچاره‌لر یك آز ایدیلر . لشکجه دولیصدیلر . اوروپایه قاچدیلر . هیچ وعد ایله اغفال اولونمدیلر . ثبت ایتدیلر . [ولو کروا لواتقلیل مستضعفون فی الارض] حقیقةً یك غریب . یك آواره ایدیلر . کیمسی تملکتمزده دکل . کیمیسی مصرده . کیمیسی اوندرده . کیمیسی بورسه‌ده . کیمیسی قریبده .. بویه غریب‌الدیار اولمق کندی وطنکزدن جدا اولنشدیکز .

اوبله بورمه قلبیه‌دن عبارتدیکز . [تخافون ان یتخطفکم الناس] قورقیورسکزکه ملتلر، دشمنلر سزی محو ایدهجك . بر آزدها سکوت اولونسه‌یدی بارلاغه آتهام ایتدکلری نزکاری نقیصه‌قرار ویره‌جکلردی . قورقیورسکزکه ناس یعنی اقوام مختلفه عثمانلیلری یوتی ویره‌جکلر . چونکه قرار ویریلمشدی . قرار دولیه قارشی طورمق قابلمی ؟ بوحالر ایله بر دولته قارشی طورمیز . مکر عنایتباری اوله . چونکه [واعدوا لهم ما استطعتم من قوة] امر شریفی اخلال ایتمشز . بوتون قوتلرمزی ضایع ایلهمشز . بوندن طولایی [مستضعفون فی الارض] اولمشزدر .

ایشته جمیت جلبنده بویله برحالده ایدی . صوکراده [فاویکم] الله راضی اولونجه اسبابی خلق ایدر . اما اونلرك چونی شویله بویله ایمشلر . کوزمزله کورمدك . هرنصل ایسه : سن اوکا باق . الهك تأییدینه باق . الهك عنایته باق . « ان الله یؤید هذا الدین بالرجل الفاجر » حدیث شریفی تذکر ایله . هانکیمز تمامیله ایی‌یز ؟ اوصاف مطلوبه‌یی حائزز ؟ هانکیمزك آلنی پاك ودرخشان ؟.. بونلرك برقسمی قوسده . مصرده بولونمشلر . برطاقمی‌ده اوروپاده دولاشدقلری‌حالده فس کیمشلر . همرنده باشلرینمشاهقه قویامشلر . حالبوکه سفیرلرمز نصل بایاردی ؟ پارس سفیری شاهقه ایله کزردی . کورنلر سویلرلر . بوارتکاب ایتدکلری دنائته علم تعجب ایدرمش . حتی اودولتك خارجیه ناظری بیله فسنی طاقمدن بزم سفیری قبول ایتیورمش . شاهقه ایله سوقاقده کزه‌بیلیر . فقط رسماً قبول ایتیور . حرضلرده تعصب ملی بیله یوق ایدی . هانکی ملت تبدیل‌مکان ایدنجه هیئتی تحویل‌ایدر؟ بویله برطاقم جیتل یادکارلر وقتیله بونلره وبونلرك امثاله برشی دیمیورلردی‌ده شمدی بانی چیلاق رسم چیقارمش دیه اوحترم جمیتك اعضاسندن برینه قیامتلری قوپاریپورلر. لایق دکل. انسان برازده حیا ایتملی . بو دوات بوتون ملتك سلامتنی تأمینه چالشمشلردر . حالاده چالیشیورلر . حالبوکه ال آلتدن نه فسادلر اولیور . بوجمیت پایدار اولماسه معاذالله اودقیقه استبداد عودت ایدر. محافظهٔ حریت اوغورنده کیجه‌لی کوندوزلی چالیشان بونلردر . وار اولسونلر . دائم قالسونلر .

ایشته آزلق ایدیکز . یچاره ایدیکز ؛ جناب حق وطنکزی سزه بخش ایتدی . سزه نصرت ویردی . سزی نصرتله مؤید قیلدی ؛ فقط سزده بونك قدرینی بیلك . شکر ایدك . الله تعالی سزدن بونی ایستر [لعلکم تشکرون] قولمزنی الهدن بلنقه عزیز ایدن یوق . بتون بومونفقیتلری جناب حق بزه بخش ایتدی . بوندن صوکراده سلامتمزی تأمین ایدن اقدر . اقدر . الله !.. بلنقه استدکامز یوق. کوردکلرمزه سویلهدکلرمز اسباب ظاهرمدن عبارتدر.

٥٢ نجی دوسك سوك

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ نمره ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدل اخذ اولنور .

کمی ادارهٔ : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

ایتیاز : مسلکنده موافق آثار جده‌یه مع المنونیه قبول اولنور . درج ایدیلمین آثار اعاده اولنماز .

عدد : ٢٩ | ١٨ صفر ٣٢٧ پنجشنبه ٢٦ شباط ٣٢٤ | ایکنجی جلد

احکام اسلامیه واجتهاد

معاملات دنیویه وانتظام احوال عمومیه‌یه دائر اولان قسم رابعك شریعت عامهٔ دائمه اوله‌رق جزئیاتنی تحدید ایتمك ممکن دکلدر . چونکه بوقسم احکامك غایت کثرت وتشعبی ایله برابر زمان ومکان، قوت وضعف ، عرف وعات کبی شیلرك اختلافی نسبتنده مختلف اوله‌جغی آشکاردر . مکلفینك هرفردی بواحکامك کافه‌سنی بیلمك قابل اولمادیغی کبی لازم‌ده دکلدر .

ایشته استعیذبالله « ولوردوه الی‌الرسول واولی‌الامرمنهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم » نظم جلیلنك مذکور « اولی‌الامر » ك یعنی فقهـا وارباب حقوقك اجتهاد و استنباطلرینه الك زیاده لزوم کورولن مواد بوندن عبارت اولوب بوبابده جمع ناسك کندیلرینه تقلید ومتابعتلری امر ضروریدر .

بناءً علی ذلك شرع محمدی حکومت اسلامیه‌نك طرز وشکلنی تحدید وجزئیات احکامی یکان یکان تفصیل ایتمه‌مشدر . یالکز مبنای حکومت ومدار قوام سلطنت اوله‌جق اساسلری تعیین ایله‌مشدر . مثلا وجوب شوری وحریت کلام واجتماع وحجیت اجماع کبی که اوروپا حکومتلرینك اخیراً تشکیل ایتمش اولدوقلری « مجلس نواب » ، پارلامنتولر هپ بواساسلر اوزرینه وضع اولونمشدر .

الی‌الابد دوامی تأمین بیورلمق ایچون شریعت اسلامیه‌ده هرنه صورتله اولورسه اولسون تحری عدالت و مراعات مساوات ومنع ضرروضرار [١] کبی برطاقم بونوك وغایت شمولی اساسلرده تأسیس قلنمشدر .

زمان تنزیله ، عصر سعادت پیامبریده امت حقنده احوال جاریه‌یه متعلق قابل تغییر و تبدیل اولمیه‌جق یك چوق حکم و قضالر شرفصدور ایتمش درکه بونلرك برقسمنه دائر آیات قرآنیه نازل اولمش ، دیکرلری‌ده طوغرودن طوغرویه ذات رسالتپناه افندیمزدن تلقی ایدلمش‌در . ایشته کرك وضع اولونان اصول اساسیه ، کرك بوطاقم احکام واقضیه علمای اسلامه منهاج هدایت اولوب اجتهادلریله استنباط احکامه مأذون اولدقلری مواد معروضه خصوصنده بو نور حق ایله مستنیر اولمش وبوسایه‌ده تنظیم واحکام معاملاته موفق قلنمشلردر .

اجتهاد فقها ایله استنباط اولونان بواحکام فرعیه‌یه « شرع » ضرر وضرار [١] متدد راویلردن ابن ماجه ودار قطنی وحاکم عراقی طرفندن تخریج اولونان « لاضرر ولاضرار فی‌الاسلام » حدیث شریفنك مفاد عالیسیدر . حدیث مذکور اربعین نوویه‌ده ٣٢ نجی حدیث اولمق اوزره انتخاب اولونمشدی کبی مجله‌نك ١٩ نجی مادهسی اوله‌رق « ضرر ومقابله بالضرر یوقدر » دیه ترجمه قلنمشدر . یعنی بدایةً کیمسه‌یه ضرر ایتمك جائز اولمادیغی کبی مقابلةً وجزاءً دخی ضرر جائز دکلدر . مثلا بریك مالی بشیر وجه شرعی آلق ورکیمسه‌نك حقی اولدیغی حالده آنی ایقادن امتناع ایتمك کبی برصورتله اضرار ظلم اولدیغی جهتله جائز اولماز . مقابله بالضرر‌ده بویله‌در یعنی برکیمسه دیکرکسنه‌یه ضرر ایقاع ایتدکده متضرر اولان مقابلةً اونی اضراره حق اولیوب بلکه حاکمه مراجعتله ضرری صورت مشروعه‌ده ازاله ایتدیرمك لازمدر . حله وقوع بولان برضرری آخری اضرار ایله تلافی‌یه چالیشمق قطعا جائز اولمماز . مثلا برکیمسه‌نك وردیکی قلب اغوبی باشقه‌سنه سورمك کبی . مجله‌یه درج اولونان قواعد کلیه‌نك اکثریسی « اشباه ونظائر »دن مأخوذ اولوب غایت مهم اساسلر اولدیغی معلوم ومسلمدر . شرحلرینه مراجعت ایله دهازیاده وقوف حاصل اولور .

قوم ثمود ایله اخوت قابلمی ؟.. دین قارداشی‌می ؟ خایر ، اومؤمن، اونلر بت پرست !.. شو حالده بواخوت نصل قارداشلق‌در ؟ وطنداشلق . همشهریلك . هر پیغمبر کندی قبیله‌سندن کلدی . اولا اونلری ارشاد ایدر ، صوکرا عالمی . هر پیغمبر معروف‌النسب‌در ، هر پیغمبر نسب شریفی مضبوطدر . کندی قومی ایچنده اعلان شریت ایدر . هر پیغمبر امتك قارداشی‌در ؛ یعنی وطنداشی .

« بتون روملر . ارمنیلر قارداشمزدر » دیرسه‌ك ، نه خطا ایدرز ؟ بیلیرسه‌ك سویله ، بیلمزسه‌ك اوکرن . قرآنده‌کی شیئی انکار ایدنلر کافر اولور .

« هیچ بر معناجه قارداشم دکلدر » دیرسه‌ك ، هم یلان سویلرسك ، هم قرآنی انکار ایدرسك .

(فآویکم) الله سزی یکیدن وطنکزه مالك ایتدی، [و أیدکم بنصره] صوکرا نصرتله مؤید قیلدی . یعنی بتون فرقه‌لر برلشه‌رك، هیسی یکوجود اوله‌رق دنیاده کوروله‌مش بر قوت تأسس ایلدی . بونك اوزرینه ترکلرك دوستلغی انکلیز نامنه اعلان اولوندی ، بوبر خارقهٔ عظما درکه جهانی حیرتده براقدی ، جناب حقدن غیری کیم یاپار بونی ؟ اکر سن دنیایی جلب ایتمك اوعظمتلی قومه‌کندینی حمایه ایتدرمك دکل ، لهکده برسوز سویله‌دمزدك . چونکه اونلر خاطرکوکل بیلمزلر . سویلرلرسه جدی سویلرلر ، هر قومك‌کندینه مخصوص ملکی ، خوبی، مشربی‌وار . انکلتره قومنك جدیتی‌مشهور جهاندر .

استعیذ بالله [ورزقکم من الطیبات] صوکرا سزی طیباتدن مرزوق ایده‌جك . اورته‌دن یغمالر ، محاولرلر قالقه‌حق. هرکس چالیشه‌جق ، ملته خدمت ایده‌جك . کیمسه‌یه اویله هوادن بر شی یدیرمیه‌جکلر . سودیکی انسانلره الله حرام یدیرمز . هر درلو ارتکابات قالقه‌جق . طیباتدن مرزوق اوله‌جقسکز . صنعتلر ، هنرلر، هردرلو اختراعلر وجوده کله‌جك . هرکسه ایش بولنه‌جق . [لعلکم تشکرون] بویله یاپیورکه شکر ایده‌سکز . دنیاده بوقدر نعمت ویرن‌الله ، آخرنده نه‌لر احسان ایتمز. بوکا شکر ایتملی. شکرالله‌اولور، زیده، عروه اولماز . تأثیری خلق ایدن جناب مولادر ... بو ، اولور شیلردن دکل . لکن حسن موفقیت احسان ایدن جناب حق در . حسن نیت اولدقدن صکرا انسان دائما سلامته مظهر اولور .

شیمدی کل بوآیتی بتون ملت اسلامیه حقنده اوقو . دورسابق ایله لاحق جمع ایدن کائنمسلمینه تمامیله‌مطابق اولدقدن بشقه ایسترسه‌ك جمعیت اتحادیه حقنده‌ده‌اوقویه‌بیلیرسك . هله اویچارهلر پك آز ایدیلر. اشکنجه‌یه دایانه‌مدیلر . اوروپایه قاچدیلر . هیچ وعد ایله اغفال اولونمدیلر. ثبات‌ایتدیلر. [واذکروا اذانتم قلیل مستضعفون فی الارض]. حقیقةً پك غریب ، پك آواره ایدیلر . کندی مملکتلرنده دکل . کیمیسی مصرده ، کیمیسی لوندره‌ده ، کیمیسی پارسده ، کیمیسی قبریسده.. بویله غریب‌الدیار اوله‌رق کندی وطنکزدن جدا اولشدیکز . اویله برزمرهٔ قلیله‌دن عبارتدیکز . [تخافون ان یتخطفکم الناس] قورقیورسکزکه ملتلر، دشمنلر سزی محو ایده‌جك. برآزدها سکوت اولونسه‌یدی‌باربارلقله اتهام‌ایتدکلری ترکلری تقسیمه‌قراروره‌جکلردی. قورقیورسکزکه ناس یعنی اقوام مختلفه عثمانلیلری یوتی ویره‌جکلر . چونکه قرار ویریلمشدی . قرار دولی‌یه قارشی طورمق قابلمی ؟ بوحالمز ایله بردولته‌قارشی طوره‌میز . مکر عنایت‌باری اوله. چونکه [واعدوا لهم مااستطعتم من قوة] امر شریفنی اخلال‌ایتمشز، بوتون قوتلرمزی ضایع ایله‌مشز ، بوندن‌طولایی [مستضعفون فی الارض] اولمشزدر .

ایشته جمعیت جلیله‌ده بویله برحالده ایدی. صوکراده [فاویکم] الله راضی اولونجه اسبابی خلق ایدر . اما اونلرك چونی شویله بویله ایمشلر . کوزمزله کورمدك . هرنصل ایسه ! سن اوکا باقه. اللهك تأییدینه باق . اللهك عنایتنه باق . « ان‌الله یؤید هذا الدین بالرجل الفاجر » حدیث شریفنی تذکر ایله . هانکیمز تمامیله ایی‌یز؟ اوصاف مطلوبه‌یی حائزز ؟ هانکیمزك آلنی پاك ودرخشان ؟.. بونلرك برقسمی قبرسده ، مصرده بولونمشلر . برطاقمی‌ده اوروپاده دولاشدقلری‌حالده فس کیمشلر ، عمرنده باشلرینه‌شاپقه قویمامشلر . حالبوکه سفیرلرمز نصل یاپاردی ؛ پارس سفیری شاپقه ایله کزردی ، کورنلر سویلرلر . بوارتکاب ایتدکلری دنائته عالم تعجب ایدرمش ، حتی اودولتك خارجیه ناظری بیله فسنی طاقه‌دن بزم سفیری قبول ایتمیورمش. شاپقه ایله سوقاقده کزه‌بیلیر ، فقط رسماً قبول ایتمیور . حریفلرده تعصب ملی بیله یوق ایدی. هانکی ملت تبدیل‌مکان ایدنجه هیئتنی تحویل‌ایدر؟ بویله برطاقم حمیتلی یادکارلر وقتیله بونلره وبونلرك امثاله برشی دیمیورلردی‌ده شمدی باشی چپلاق رسم چیقارمش دیه اومحترم جمعیتك اعضاسندن برینه قیامتلری قوپاریورلر. لایق دکل. انسان برازده حیا ایتملی ، بو ذوات بوتون ملتك سلامتنی تأمینه چالشمشلردر . حالاده چالیشیورلر . حالبوکه ال آلتندن نه فسادلر اولیور . بوجمعیت پایدار اولماسه معاذالله اودقیقه استبداد عودت ایدر. محافظهٔ حریت اوغورنده کیجه‌لی کوندوزلی چالیشان بونلردر . وار اولسونلر . دائم قالسونلر .

ایشته آزلق ایدیکز ، بیچاره ایدیکز ؛ جناب حق وطنکزی سزه بخش ایتدی ، سزه نصرت ویردی ، سزی نصرتله مؤید قیلدی ؛ فقط سزده بونك قدرینی بیلك ، شکر ایدك . الله تعالی سزدن بونی ایستر [لعلکم تشکرون] قوللرینی اللهدن باشقه عزیز ایدن یوق . بتون بوموفقیتلری جناب حق بزه بخش ایتدی ، بوندن صوکراده سلامتمزی تأمین ایدن اللهدر ، اللهدر ، الله !.. باشقه استنادکاهمز یوق. کوردکلرمز، سویله‌دکلرمز اسباب ظاهره‌دن عبارتدر.

۵۲ نجی درسك صوکی

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

وايجادينى ، اطوار خلقت وادوارفطرتدەكى تقلبنى اجمالاً بيانه شروع ايدوب بيوريوركه] بزالسانى باچلقدن اولان برخلاصەدن يواتدق [بزابوالبشر آدم عليه‌السلامك خلق وايجادى ضمننده جنس انسانى خلق اجمالى ايله، باچلقدن‌سوزلمش برخلاصەدن خاق ايلدك] . صوكره آنى [يعنى آدم عليه السلامك ماعدا جنس انسانى] بر قرار مكينده نطفه قلدق] مكين ورصين برقراركاه اولان رحمده نطفەدن خلق ايتدك] . صوكره نطفەيى علقه خلق ايلدك [اونطفهٔ بيضايى‌طونوق برقانه تحويل ايتدك] متعاقباً علقەيى مضغه خلق ايتدك [اوطونوق قانى غيرمستبين الخلقه برچيكنم اته تحويل ايلدك] متعاقباً مضغەيى كيكلر خلق ايتدك [مضغەيه مختلف كيفيت‌ودرجەلرده صلابت‌وبرەرك آنك قسم اعظمنى حيرتفزا هيئت ووضعيتلرايله متنوع كيكلره‌تحويل ايلدك] متعاقباً اوكيكلره [زينت بدن اولق اوزره-بقيهٔ مضغەدن‌شكل ومقدار مناسبده] لحم اكسا ايتدك . صوكره آنى ديكربرخلق وايجاد ايله انشا ايلدك [تحولات مذكورەدن صوكره انسانى بشقه بر طرز آفرينش ايله وجوده كتوردك . آنى دلفريب برشكل ومنظره ايله وروح‌وقوا ايله ساحه پيراى هستى ايتدك] . ايمدى احسن الخالقين اولان الله عالى اولدى . .

[تقدير وتصويرجه بشون مصورلرك الك كوزلى‌اولان جناب‌بارى قدرت وحكمتده متعال ومقدس اولدى . بدائع تصويرينه هيچ برمصور يتيشەمز . الك ناچيز برذى‌روحك چشمى بتون ارباب صنائعك مصنوعاتنه بالوجوه فائقدر . هم صنعت بشر دپنلن شيلرصنع جليلك برتقليد ضعيفندن بشقه برشى دكلدر] .

ذات بارى انسانى جماد ايكن ذى‌حياتك . ديلسز ايكن ناطق ، طوپماز ايكن سميع ، كورمز ايكن بصير قلمش وباطن وظاهرينه وحتى اعضاسندن هربر عضوينه ، اجزاسندن هر بر جزئنه اكلاشلماز عجائب فطرت ، غرائب حكمت توديع ايتمش . بونكچون استحالات مذكورەدن صوكره انسانى بشقه برطرز آفرينش ايله انشا ايتديكنى بيان بيوريور .

قطرهٔ آب منى درصدف هرنكار
در سخن‌كو شود قدرت پرودكار

طينندن مخمر اولان شوشكل دلربا امعان نظر ايله تماشا اولنور ايكن صانعنك يدقدرتنه حيران اولمامق ممكنمى ؟ اطوار خلقته، ادوار فطرتەدائر آيات جليله استماع ايديلورايكن كوكل تهيج ايدوب لساندن همان « فتبارك الله احسن الخالقين » تقديس وتمجيدى فوران‌ايديور . مهرصانع مصنوعى اوزرنده تمثل ايتمش . يك محقر برمادەدن براثر نفيس انشاسنه ارادهٔ ربانيەسى تعلق ايتديكى كورونيور .

هرشى اثرصنعى ، هرشى تابع فرمانى بولنان واجب الوجود عزشانه حضرتلرينك حكمت وقدرتيدركه ماء مهينى اكل صورتله ترتيب وتشكيل ايلمش وبرطرز بديع دلرباده اكسا ايتمش .

شوجسدى كوزدن كچورملم ، اوراده كيكلر كنديلرينى قوشادان اتلرى طوتيورلر : جسدده كرلمش بولنان سكيرلر جسدى ترصين‌ايتمش وايچلرنده اعصابك اورلمش بولنديغى عضلات دخى قاروب اوزايەرق الك طوغرى واك منتظم حركاتى حصوله كتورمشلر . كيكلر جابجا قيرلمش ، آنلرك برطاقم مفصللرى واركه اوراده برى برلرينه كچمش واعصاب واوتار ايله بربرلرينه ربط ايدلمشلر : شوعظامى بند وربط ايدن صنع جيل ، اصحاب عرفانى بحق مستغرق حيرت ايلمشدر .

بدن انسانك اكتسا ايلديكى لحمه احاطه نظر دقت اولنسون ، اولحم ، زينت بدن اولق اوزره جسدك بعض محللرنده اينجه ونازك برجلدايله‌مستور، بدنه بوقدرلطيف،بوقدرطاتلى رنكلر ويرن شوجلد اوليه ايدى ، بدن غايت ايكرنج اولەجق وغايت قورقونج كورينەجك ايدى . بودرى ، شفاف اولمق اوزره وبوزه مليح وآبدار بررنك ونقش ويرمك ايچون كنديسنده اقتضا ايدن هردرلو نارينلك وار ، مصورلرك حيرتده قالوب يك نقصان اولەرق تقليد ايدەبيلدكلرى بوقدر كوزل برتن رنكى يايەبيلمك ايچون بوالوانى كيم تعديل ومزج ايلدى ؟

اعضانك شو انتظام وتناسبنه باقلسون . باجاقلرله اويلقلر ، برى برينه كچمش وسكيرلر واسطەسيله يكديكرينه بند وربط ايدلمش بيوك كيكلردن يايلمش . بونلر ، متساوى ومنتظم ايكى نوع ستون‌كه مجموع بنايى يوكلنمك ايچون يوكسلمشلر . حجم بنا ، عمودلرك ارتفاعيله متناسب ، جسد ، حيات ايچون ضرورى بولنان وبناءعليه مركزه وضع اولنمى واك امين محلده بولنمى مقتضى اولان كافهٔ اعضايى حاويدر .

بواثر مكرك اوست طرفندن ايكى قول آصيلى‌كه اوقوللر اللر ايله محدود وآرەلرنده برتناسب‌كامل موجود . قوللر اوموزلره مربوطدر، برصورتده‌كه بومفصلده آنلرك سربست برحركتلرى وار . آنلر سرعتله بوكيلوب دونەبيلمك ايچون ديرسكلر ايله بيلكلردەده قيرلمشلردر .

اللر ، برى برينه كچمش كوچك كيكلرله سكيرلردن اعمال اولنمش برطوقومەدركه تقرب ايتدكلرى اجسامى لمس ايتمك ، ياقەلامق ، طوتمق، فيرلاتمق ، چكمك، ايتمك ، آيروب قوپارمق . ايچون ملايمت وقوتى‌حائزدر. اوجلرى اظفار ايله مسلح بولنان اصابع، حركتلرينك نزاكت وتنوعيله يك نفيس وظريف صنايع اجرا ايتمك ايچون يايلمشلر .

ايلق احتياجات مختلفەدن ناشى يومشاق اولمقله برابر قوى ومتين بولنمق ايچون كنديسنده اعصابدن، اوتاردن وبرى برينه ربط وبند ايدلمش كوچك كيكلردن بشقه برشى كورلمز :

بدنك اوست طرفندن بيون يوكسلمشدركه لزومنه كوره ثابت ، اقتضاسنه كوره قابل انثنادر . باشنده بربار ثقيلى يوكلنمك لازم‌اولديغى ايچون بيون ، كويا آنجق برتك كيك ايتمش كبى قاس قانى بر حالده بولنور . باشى آكمك ويا چويرمك مقتضى اولديغى ايچون دخى بيون

اطلاق اولنور. چونکه قواعد شرعیه اوزرینه بنا قلنمش اولدیغی کبی بوبولده استنباط احکامه طرف شارعدن مأذونیتده ویرلمشدر . « قانون » تسمیه‌اولنمقده جائزدر. لفظ که علمای متأخرین طرفندن کثرتله وقوع بولمقده وعرف وعادتده واقع تبدلاته و اقتضای مصالح وامته کوره قابل تبدل اولمقری علت باعثه کوسترلمکده‌در .

میزان امام‌شعرانیده «خذالعفو وأمربالعرف واعرض‌عن‌الجاهلین» آیت کریمه‌سی [١] « یعنی اذالم نوح الیك فی‌معرفة مقدارشیء فرده الی‌العرف واعمل به » دیه تفسیر اولندقدن صوکرا « بوآیته نظراً عرف‌جاری توابع شرعدن معدوددر ، عرف‌ایله مرادمز قواعد شریعته موافقی ایله‌برابر بین‌الناس مقرر اولان شیلردرکه بعض علما بوکا قانون‌تسمیه ایدرلر » بیورلمشدر . کتاب‌الحدوده مراجعت،

بیانات مبسوطه‌دن مقصد اصلیمز شرع شریف احمدینك حاوی اولدیغی احکام اساسیه وفرعیه‌نك ـ لدی‌الایجاب بعض اجتهادیاتك فی‌الجمله تبدل ایتمی ومذاهب مدونه‌نك هر هانکیسندن اولورسه اولسون ناسه ارفق ومصالحه اوفق اقوالك اخذ ایدلمسی شرطیله ـ هرعصر وزمانده بوتون احوال امتی ، معاملات جاریهٔ مدنیتی محیط اولدیغنی ایضاح واثبات ایتمکدر . «علم فقه» نامیله مدون بولنان مسائل شرعیه‌مزدن ازمان اخیره‌ده محدث اولوب معاملاتی پك زیاده توسیع اولونان بعض خصوصات ، استثنا ایدلدیکی تقدیرده خارج قالمه‌جق ، مادهٔ تطبیق بولونیه‌جق برشی کوسترمك قابل دکلدر ،

بنابرین تحقق ایدیبورکه بزم اساس اولمه‌رق هیچ برملتك قانونندن اخذ واقتباسه اصلا احتیاجز اولمادیغی کبی احکام شرعیه‌مز اربابی معرفتیله تدقیق وتطبیق ایدیله‌جك اولسه بوتون احوال ومعاملاتمزی تنظیمده برکونا مشکلاته دوشمیه‌جکمز وارستهٔ قید اشتباهدر . الك کوچك برنمونه‌سی اولان (مجلهٔ احکام عدلیه) کونش کبی اثبات وارائه ایدیبورکه احکام حقوقیه‌ده فقهای اسلامیه قدر تدقیقات موشکافانه‌یه هیچ بر قومك علمای حقوقی موفق اولامشلردر . اوروپانك سنه‌لرجه سوروکله‌نوب طوران اختلافاتی مجلهٔ جلیله‌مز ایله حل وفصل ایدلمسی اوزرینه هر لسانه ترجمه‌سنه اعتنا قلندیغی جمله‌نك معلومیدر .

احکام جزائیه‌مزده تدقیق اولونسه نه مرتبه عادلانه وتربیهٔ عمومیه واصلاح احوال بشریه ایچون واسطهٔ یکانه اولدیغنی تبین ایدر . غایت آغیر وغیر قابل تطبیق ظن‌اولونان « حدود شرعیه » نك هر برنده پك چوق قیود وشرائط اعتبار اولونمشدر . کرك اسباب موجبه‌نك ثبوتی ، کرك اجرا واستیفاسی غایت تصعیب ایدلدیکی معلومدر ؛ بوجهتله حدودك اکثریسنه معروض اوله‌جق اشخاص نادراً کورلمکده وآنلرك وضعندن مقصد محض زجر و ترهیب اولدیغی تحقق ایتمکده‌در ؛

مع هذا قصاص ایله قطع ید کبی بعض حدود شرعیه‌نك نادراً اجراسی بیله بی‌نهایه نفوس واموالك مصونیتنی تأمین ایده‌جکندن تشریعی محض حکمت وموافق مصلحت اولدیغی قابل انکار دکلدر ؛

استعیذبالله « ولکم فی‌القصاص حیاة یااولی‌الالباب » نظم جلیلنك اشعار عالیسی اوزره قاتلك قصاصاً قتلی برچوق نفوس معصومه‌نك محافظهٔ حیاتنه مداز اولور . « اولا » برشخصی قتله تصدی ایده‌جك اولان ایقاع قتل ایتدیکی تقدیرده کندیسنك قصاصاً قتل اولونه‌جغنی بیلنجه قتلدن منزجر اولورده هر ایکیسنك حیاتی باقی قالیر . « ثانیاً » برقاتل متعمد قصاص اولونمادیغی صورتده باشقه درلو جزا دیده‌اولسه بیله ورثهٔ مقتول آندن اخذثار فکرنده بولونه‌جقلرندن یااونلر اونی قتل ایله کندیلرینی اویله براخذ ثار تهلکه‌سنه دوشورمش اولورلر . یاخود قاتل خوفندن ناشی اونلری ده برز برز قتل وافنایه چالیشیر ، هرایکی طرفك قبیله‌لری بیننده قان کودمك فکری یرله‌شیر قالیر .

الحاصل ظاهرده قتل اولان قصاص حقیقتده حیات عظیمه‌در . چونکه مشروعیتی دوشونن کیمسه فعل قتلدن مجانبت ایدرسه قتل هیچ وقوع بولماز ، اکر دوشونمزده قتله متجاسر اولورسه قتل ایکی شخصه منحصر قالیر ، قبیله‌لرینه سرایت ایتمز .

[مکتب حقوقزده تدریس اولونان « معیار عدالت » کتابی مطالعه اولونورسه اکلاشیلیرکه قصاص قتلك اقسام خمسه‌سی ایچندن یالکز قتل عمد قسمنده جاری اولوب کرك وجوبی ، کرك استیفاسی ایچونده پك چوق شرائط واردر . بونلر هرقتل عمددہ تماماً تحقق ایتمه‌جکندن قانونه قصاص درج‌اولونمسیله مشکلات‌عظیمه ظهور ایتمز ، یالکز تأثیرات حسنه مشاهده اولونور .] مابعدی وار

مناستیرلی اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورهٔ مؤمنون : آیت ـ ١٤ ، ١٣ ، ١٢

« ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین . ثم جعلناه نطفة فی‌قرار مکین . ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاماً فکسونا العظام لحماً ثم انشأناه خلقاً آخر فتبارك الله احسن الخالقین »

[جناب منزل الفرقان‌جلت عظمته آیت متقدمه‌ده انساندن بعض افراد سعدانك‌حالنی بیان ایتدکدن‌صوکره شمدی انسانك مبدأ خلقی

[١] بو « عفو » ، « یسألونك ماذاینفقون قل العفو » نظم شریفنده‌کی کبی « مدار سهولت، آزادهٔ کلفت » اولان شی معناسنه‌در. « اخذ » قبول ورضادن مجازدر. یعنی ناسك تیسر ایدن ، کلمتسز وجودبولان اعمالنه راضی اول، مشقته مؤدی اوله‌جق تکلیفده بولونماکه منافرت واقع اولماسون . « عرف » امر مستحسن ایله تفسیر اولنور . یعنی قبول عامه‌یه مظهر اوله‌جق شیلری امر ایت و جاهلردن اعراض ایله ، سفهای ناس ایله مجادله ایتمه .

فصل که آیت اخراده « واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما » بیورلمشدر . عباد صالحینه جاهلر مخاطبه ، کندی حال وصفتلریشه کوره مکالمه ایده‌جك اولدقلری زمان اونلر سلام متارکه‌یی التزام ایدرلر، مقابله‌ده بولونمازلر. «خذالعفو وأمر بالعرف » آیت کریمه‌سی حسن معاشرت و مدارات عامه‌یی امر اولنمله بوتون مکارم اخلاق جامع اولان آیات قرآنیه‌دن معدود در .

ایراث ایدر] دنیلمسون، چونکه قدرت بشردن خارج اولان بومقدار دکل ، اقصر سوره مقداری اولامز .

تکمله

« ثم انشأناه خلقاً آخر » قول کریمنده « ثم » حرفی ایکی خلق وایجاد ارهسنده کمال تفاوتی اشعار ایجونمر . ابوحنیفه رحمه‌الله حضرتلری بوقول کریمیله شوکا احتجاج ایتمشدرکه برکیمسه بریمورطه غصب ایدوبده اویمورطه‌نصبك یاپسه‌ایکن یاورپلاسه‌غصبه یمورطه‌نك ضمانی لازم‌کلیر، یاورونك ضمانی لازم کلماز ، چونکه یاوری خلق آخردر. امام‌مشارالیهك بوکبی نه‌قدر عمیق استنباطلری واردر. بوکبی استنباطلریله احکام شرعیه‌یی توسیع ایدمرك حقیقةً امت مرحومه حقنده بررحمت واسعه اولمشدر . « امام اعظم » شهرت شایعه‌سنه بالوجوه لائق برامام همامدر ، رحمه‌الله رحمة واسعة .

برکت نازه : اسماعیل حقی

احکام الحرب والصلح فی الاسلام

— بکنی نمره‌دن مابعد —

جمله‌سنی (قل یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمة سواء بیننا وبینکم ان لانعبد الاالله ولانشرك به شیئاً ولایتخذ بعضنا بعضاً اربابا من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون) ایات کریمه‌سیله بالجمله ملل واقوامی کافهٔ توحیده دعوت ایلمش وذاتاً پدر ومادردن متولد اولدقلرینی تذکر ایله ارهلرنده‌کی شقاق ونفاق ازاله واخوتك ایجاب ایتدیردیکی حسیات شفقت ومحبت وموانستی تحریك ایدرك ارهلرنده برصلح ابدی تأسیس مقصدیله (انما المؤمنون اخوة) آیت کریمه‌سیله‌ده بالعموم مؤمنلر قرنداش اولدقلرینی بیان وبوصورتله ارهلرنده اخوت ومساواتی امر وفرمان بیورمشدر .

اخوت ایسه هردرلو حقوق ومنافعده اشتراك ومساواتی جامع ویکدیکره حق تفوق ورجحانی مانع اولمق حسیله استقلال بالنفس وفکر تفوق وتغلب ایله وقوعبولان هردرلو خصومت ومنازعه‌یی دفع ومباینت لسانیه ومغایرت دینیه وعصبیت قومیه‌دن طولایی متولد اولان هرکونه عداوت ومنافرتی رفع ایله اسلامی یکدل ویکوجود ایلمشدر. وبوحکمت مقدسهٔ دینیه‌یه مبنیدرکه بوکون کرهٔ ارضك برنقطه‌سنده بولنان برمسلمان لسانی مملکتی قومیتی جنسیتی نه‌اولورسه اولسون کرهٔ ارضك سائر جهات واقطارنده بولنان علمهٔ مسلمینی کندیسنه قرنداش بیلور . وبرقرنداش قرنداشنه نه‌مرتبه محبت ومعاونت ایتمسی ممکن ایسه اوصورتله محبت ومعاونت ایلمکی اوزرنده فرض بیلور .

زیرا علیه‌الصلوة والسلام افندمز (لایتم ایمان المرء حتی یتمنی لاخیه‌المؤمن مایتمنی لنفسه) حدیث شریفیله بر انسان کندی نفسنه دیلدیکی خیر ومنفعتی مؤمن اولان قرنداشنه دیلمدکجه ایمانی تمام اولمز، دیو بیورمشدر.

قالدیکه بین‌الافراد وقوعبولان مجادلات یکدیکرینك حقوقه تجاوز ویا عرض ومال وجانه تسلط کبی حرکات جاهلیه ومفاسد اخلاقیه‌دن ناشی بولنمسیله (بعثت لاتمم مکارم الاخلاق) حدیث شریفیله علیه الصلوة والسلام افندمز هر بر فردك حقوق مشروعه و متقابله‌سنی حق و حلال صفتیله امر و تعیین و غیرك حقوقنه تجاوزی ممنوع وحرام صورتیله نهی وتبیین بیورمش وبووجهله افرادك امنیت عرض، مال وجانی هرکونه تعرضدن مصون اولمق اوزره محافظه وتأمین ایله آکا وقوع بوله‌جق تجاوزك منعی مقام خلافته تودیع بیورمشدر .

اسلامك یکدیکرلرینه مساواتلری بیان صدده علیه‌الصلاة والسلام افندمز (المسلمون کاسنان المشط تتکافؤ دمائهم واموالهم واهراضهم وهم ید علی من سواهم) بیورمشلردرکه معنای منیفی مسلمانلر طراق دینلرینه بکزرلرکه جملهسی برشکل وهیئت وبرحجم وصفتده اولدقلری کبی هیئت مجموعه‌لریله علیهنده استعمال اولندقلری محلده برالدرلر.

افراد مسلمینك یکدیکرلرینه اولان ارتباطلری دخی بیان ایجون (المسلمون کالجسد اذا اشتکی منه عضو تداعی له العضو الاخر) بیورلمشدرکه مال منیفی مسلمانلر بر جسم واحده بکزرلرکه بر عضوی آغریسه دیکر اعضاسی دخی رنجیاب تألم اولور دیمکدر .

اینته تفصیلات مرروضه‌دن مستبان اولدیغی وجهله اساسا دیانت اسلامیه عموم افراد بشر میانسنده « صلح ابدی » تأسیس بیورمق اوزره ظهور ایتمش وکرك عادات وعبادات وکرك معاملات واعتقاداته دائر اولان کافهٔ احکامی نظام عالم وحیات ایچی محافظه مقصد مهمه مبنی بولنمشدر .

حربك بدایت اسلامده اسباب مشروعیتی

مقدمه‌ده بسط وبیان قلدیغی وجهله دیانت مطهرهٔ اسلامیه بین‌الامم واقع اولان مجادلات واختلافاتی منع اساسی اوزرینه مؤسس اولدیغی حالده حربه جواز ویرمسی آتیده تفصیل قلنجق وجهله منحصراً مهاجمات اعدائی مدافعه مقصور واسباب مجیره وتخطیه محصور بولندیغی بوبابده نازل اولان آیات قرآنیه واحکام فرقانیه ایله ثابتدر .

زیرا بدایةً دین مبینه دعوت رفق وملایمت ووعظ ونصیحت صورتیله وقوعبولمش وسفك دماك منعه چالشلمش اولدیغی (وادع الی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة) ایت کریمه‌سیله مثبت بولنمشدر . اشبو ایت شریفه‌نك معنای منیفی : ای پیغامبر دینانم سن طریق حقه یعنی دین مبین اسلامه حکمت وکوزل وعظ ونصیحتله علی دعوت ایله دیمکدر . اینته شو امر جلیل المیدن مستفاد اولدیغی وجهله اسلامه دعوت اسلوب حکمت وملایمتله وعظ ونصیحتله وقوعبولمش وفقط محض سعادت وسلامت دارینه نائلیت ضمنیله واقع اولان دعوت دینیه‌یی کفار قریش مؤنلق ایدرك علیه الصلاة والسلام افندمزه عداوت وکندیسیه اصحاب کرامنی بولندقلری خانه‌ده حصر وتضییق وکندیلریله کسه قونشمق وکورشمك وحتی چارشو

کویانه قدر کیك وار ایسه هپسی کندیسندن آلنمش کبی هر طرفه بوکیلور . اوه‌وزلرك اوستنده جزئجه بوکلمش اولان شو بیون ، بتون جسده حکمفرما اولان باشی زحمتسز بوکه‌نور .

باش ، اکر آز دها کوچك اولایدی بقیهٔ جرخ ایله اصلا تناسبی اولمازدی . اکر دها ایری اولایدی یجمسز یاقیشمقسز اوله‌جقندن بشقه ثقلی بیونی ازر وانسانی براز زیاده اکلش اولدیغی جهته دوشمك مخاطره‌سنه بادی اولوردی . محتوی بولندیغی خزینهٔ قیمتداری ایچه محافظه ایلمك ایچون هر طرفدن بك صیقی وبك سرت کیکلر ایله ترصین ایدلمش اولان قسو باش ، بیونك فقرملری ایچنه کچمش بوبنك دیکر بتون اعضاسیله بك سریع مخابره‌سی بولنمشدر ، باشك ایچنده دماغ ولاردرکه آنك رطوبتلی بومشاق مادهٔ اسفنجیسی ، بری برینه کرفت بولنان الیاف لینه‌دن مرکبدر . ومحلنده تیین اولنان مجاثب وبدائعك مرکزی اینته بوراسی‌در . باش طاسی ، ایکی کوز ایکی فولاق ایله بر آغز بر برون ایچون برتوازن وتناسب صحیح ایله منتظماً دلنمشدر . احساساته تخصیص ایدلمش آنلرده برطاقم اعصاب واردرکه اواعصاب بوجرالرك قسم اعظمنده چالیشورلر . احساس ایچون کندیسنده اعصاب بولنیان برونده ایسه روائحی دماغه قدر ایصال ایتمك ایچون برعظم غریبالی واردر .

ایکی کوز ، اشیای خارجیه‌یی یمیناً وشمالاً اوزاقدن زحمتسزجه کوره‌بیلمك وکافهٔ اعضای جسدك امن واضطرابی خصوصنده سهولتله متنبه اولمق ایچون ، بری برینه مساوی اوله‌رق باشك ایکی جهتنده اورتمه‌یه طوغری وضع اولنمشلر . وضعیتلرنده‌کی تناسب صحیح چهره‌یه حقیقةً زیب وفر ویرمشدر . شو ایکی چشمی رخسار ایچنده تنویر ایدن بیلیم نصل مصباح الهی‌درکه بقیهٔ کائنات آره‌سنده آکا مماثل هیچ برشی یوقدر . بونلر برنوع آینه‌دولرکه انسانك قوهٔ عاقله‌سی موجودات خارجی او آینه‌لر ایچنده کوره بیلمك ایچون اوراده طبقهٔ شبکیه ایچنده بتون عالمك کافهٔ موجوداتی پیاپی واضحاً مرتسم اولورلر .

سزاوار حیرتدرکه کوزیکی سم الخیاط قدر اصغر برجرم اولدیغی حالده بیکلرجه بیك‌لرجه ابعاددن بولنان اجرام سماویه‌یی آن واحددهٔ کوره بیلور . حقیقت ، کوز بیکی . خالقنك قدرت وعظمت وحکمتنه اصحاب عرفانی سجده ایتدیرر بر صنع غرام افزادر . حقیقت ، کوز بیکی کوزمزك اورتمسنده موضوع برعاطفت الهیدر . حقیقت ، خلاق جهان کمال قدرتی اهل عرفان وادعانه کوسترمك ایچون ماده وهیولانك یاپمیه‌جغی عظیم بربرهانی هرکسك کوزی اورتمسنه قویمشدر .

تامیه ، بتون وجهه شان وشرف ویرر . سیمای احیا ایدر . وسط روبه وضع ایدلمش اولان برون بولنمسه ایدی چهره یجمسز ویلم یصی اولور ایدی .

دوداقلره باقیکز : انلرك رنك آیدارلری ، طراوتلری ، شکللری ، ترتیبلری ، دیکر عنصرلر ایله اولان تناسب ومطابقتلری ، بتون چهره‌یه بشقه لطافت اوزکه حسن وملاحت ویریور .

دهان ، حرکاتنك حرکات عیون ایله اولان مخابره‌سی حسیله چهره‌یی احیا ایدر ، شاد ایدر ، مکدر ایدر ، بشوش ایدر ، عبوس ایدر ، اشارات محسوسه‌سیله بتون احوال قلبیه‌یی بیان ایدر .

دوداقلر غذایی الق ایچون آچیلدقدن بشقه یومشاقانی وحرکاتنك تنوعی ملابسه‌سیله تشکیل کلام ایدن اصوات والفاظك تنوعنه‌ده خدمت ایدرلر . دوداقلر اجلدقده زینت‌دهان اولان ایکی صره‌دیشلر کوریلیور . بودیشلر ، ایکی چکه ایچنده ایچو کبی دیزلمش کوچك کیکلردر . چکلرده آچیلوب قپانمق ایچون برپای واره برصورتده‌که دیشلر اغذیه‌یی هضمه مستعدقلمق ایچون انلری آسیاب کبی اوکوتورلر . بومنوال اوزره اوکودلمش اولان اغذیه ، مجرای تنفسدن بشقه بر مجرا ایله معده‌یه کچر وشو ایکی مجرا بری برینه پك مجاور بولندقلری حالده ینه بری برلریله اصلا اختلاطلری یوقدر .

دیل ، کوچك عضلاتله اعصابدن معمول برطوقومه‌در ، واول قدر یومشاقدرکه عقله صیغماز بیکلرجه بیك حرکت وانحناسیله مار کبی اکیلور بوکولور . بارمقلرك ویاخود برآلت الحان اوستنده یرتسازنده مضرابنك یاپدیغی دیل‌ده اغزده یاپار ، کاهی دندانه کاهیجه جنبه‌کاورر .

سمع دخی بصر کبی بر مقصد مخصوص ایچون صنع آکل ایله تشکیل اولنمشدر . بصر ، ضیا قانونلری اوزرینه تشکیل ایدلدیکی کبی سمع دخی اهتزاز هوا قانونلری اوزرینه تشکیل اولنمشدر . قولاغك خارجی قسمی هوانك اهتزازاتی طوتمق ایچون کنجچه یاپلمشدر .

بزبومبحثك تفصیلاتی « مطالب عالیه » نام اثر عاجزانه‌مزه حواله ایله ، تفسیری صددنده بولندیغمز بوآیات کریمه‌یه متدائر بر روایتك نقله کچیورز ، مرویدرکه رسول کبریا علیه افضل التحایا افندمز وحی اولنان بوآیاتی سویله‌یوب کتبهٔ وحیدن عبد الله بن ابی سرح یازیور ایدی . ذات نبوتپناهلری « خلقاً آخر » قول شریفنه کلوب دها مابعدینی تقریر واملا بیورمه‌دن عبد الله بالمسارعه [فتبارك الله احسن الخالقین] دیمسیله رسول اکرم : [یاز ، آیت بویله نازل اولدی] بیوردی . بوندن عبدالملك قلبنه شبهٔ کلوب « محمد [صلی الله علیه وسلم] وحی اولنیورسه بکاده وحی اولنیور » دیه‌رك ارتداد ایتدی . ومرتد اوله‌رق ییقیلوب مکه‌یه کیتدی ، صوکره یوم فتحده اسلام اولدی . بعضیلری : عبد الملك صوندباقه ارتداد اوزره ایکن فوت اولدیغنی روایت ایلمشلردر . ابن عباس رضی الله عنهما حضرتلرندن روایةً سعید بن جبیر حضرتلری دیدیکه بوآیتك حین نزولنده حضرت عمر رضی الله عنه [فتبارك الله احسن الخالقین] دیمسی اوزرینه طرف رسالتمآبدن [بویله نازل اولدی یا عمر] بیوریلدی . حضرت عمر بوتوافق ایله افتخار ایدرایدی . احاطهٔ نکاه عبرت ایتمك : بلکی شو وقعه حضرت عمر رضی الله عنك سعادتنه وعبدالله بن ابی سرحك شقاوتنه نصل سبب اولدی . « یضل به کثیراً ویهدی به کثیراً »

[شو روایتلره کوره بشرك قبل النزول نظم قرآنه مخالف کلام ایله تکلم ایدکلری اکلاشیلیور ، بوایسه قرآن کریمك اعجازینه نقیصه

ایراث ایدر] دنیلمسون، چونکه قدرت بشردن خارج اولان بومقدار دکل ، اقصر سوره مقداری اولاندر .

تکمله

« ثم انشأناه خلقاً آخر » قول کریمنده « ثم » حرفی ایکی خلق وایجاد ارهسنده کمال تفاوتی اشعار ایجوندر . ابوحنیفه رحمه‌الله حضرتلری بوقول کریمیله شوکا احتجاج ایتمشدرکه برکیمسه بریمورطه غصب ایدوبده اویمورطه غاصبك یاننده ایکن یاوریلاسه غاصبه یمورطه‌نك ضمانی لازم‌کلیر، یاورونك ضمانی لازم کلماز ، چونکه یاوری خلق آخردر. امام‌مشارالیهك بوکبی نه‌قدر عمیق استنباطلری واردر. بوکبی استنباطلریله احکام شرعیه‌یی توسیع ایدمرك حقیقةً امت مرحومه حقنده بررحمت واسعه اولمشدر . « امام اعظم » شهرت شایعه‌سنه بالوجوه لائق برامام همامدر ، رحمه‌الله رحمة واسعة .

برکت نازله : اسماعیل صفی

احکام الحرب والصلح فی الاسلام

— یکن نصه‌دن مابعد —

جلهسنی (قل یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمة سواء بیننا وبینکم ان لانعبد الاالله ولانشرك به شیئاً ولایتخذ بعضنا بعضاً اربابا من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون) ایات کریمه‌سیله بالجمله ملل واقوامی کلمهٔ توحیده دعوت ایلمش وذاتاً بریدر ومادردن متولد اولدقلرینی تذکیرایله ارهلرنده‌کی شقاق ونفاق ازاله واخوتك ایجاب ایتدیردیکی حسیات شفقت ومحبت وموانستی تحریك ایدرك ارهلرنده برصلح ابدی تأسیس مقصدیله (انما المؤمنون اخوة) آیت کریمه‌سیله‌ده بالعموم مؤمنلر قرنداش اولدقلرینی بیان وبو صورتله ارهلرنده اخوت ومساواتی امر ونرمان بیورمشدر .

اخوت ایسه هردرلو حقوق ومنافعده اشتراك ومساواتی جامع وبکدیکره حق تفوق ورجحانی مانع اولمق حسبیله استقلال بالنفس وفکر تفوق وتغلب ایله وقوعبولان هردرلو خصومت ومنازعه‌یی دفع ومباینت لسانیه ومغایرت دینیه وعصبیت قومیه‌دن طولایی متولد اولان هرکونه عداوت ومنافرتی رفع ایله اسلامی یکدل ویکوجود ایلمشدر. وبوحکمت مقدسهٔ دینیه‌یه مبنیدرکه بوکون کرهٔ ارضك برقطعه‌سنده بولنان برمسلمان لسانی مملکتی قومیتی جنسیتی نه اولورسه اولسون کرهٔ ارضك سائر جهات واقطارنده بولنان علمهٔ مسلمینی کندیسنه قرنداش بیلور . وبرقرنداش قرنداشنه نه‌مرتبه محبت ومعاونت ایتمسی ممکن ایسه اوصورتله محبت ومعاونت ایلمکی اوزرنده فرض بیلور .

زیرا علیه‌الصلواة والسلام افندمز (لایتم ایمان المرء حتی یتمنی لاخیه‌المؤمن مایتمنی لنفسه) حدیث شریفیله بر انسان کندی نفسنه دیلدیکی خیر ومنفعتی مؤمن اولان قرنداشنه دیلمدکجه ایمانی تمام اولمز، دیو بیورمشدر.

قلدیکه بین‌الافراد وقوعبولان مجادلات یکدیکرینك حقوقه تجاوز ویا عرض ومال وجانه تسلط کبی حرکات جاهلیه ومفاسد اخلاقیه‌دن ناشی بولنمسیله (بعثت لاتمم مکارم الاخلاق) حدیث شریفیله علیه الصلواة والسلام افندمز هر بر فردك حقوق مشروعه و متقابله‌سنی حق و حلال صفتیله امر و تعیین و غیرك حقوقنه تجاوزی ممنوع وحرام صورتیله نهی وتبیین بیورمش وبووجهله افرادك امنیت عرض، مال وجانی هرکونه تعرضدن مصون اولمق اوزره محافظه وتأمین ایله آ کا وقوع بولمجق تجاوزك منعی مقام خلافته تودیع بیورمشدر .

اسلامك یکدیکرلرینه مساواتلری بیان‌صدده علیه‌الصلاة والسلام افندمز (المسلمون کاسنان المشط تتکافؤ دمائهم واموالهم واعراضهم وهم ید علی من سواهم) بیورمشلردرکه معنای منیفی مسلمانلر طراق دینلرینه بکزرلرکه جمله‌سی برشکل وهیئت وبرحجم وصفتده اولدقلری کبی هیئت مجموعه‌لریله علیهنده استعمال اولندقلری محلده برالدرلر.

افراد مسلمینك یکدیکرلرینه اولان ارتباطلرینی دخی بیان ایچون (المسلمون کالجسد اذا اشتکی منه عضو تداعی له العضو الاخر) بیورلمشدرکه مال منیف مسلمانلر بر جسم واحده بکزرلرکه بر عضوی آغریسه دیکر اعضاسی دخی رنجیاب تألم اولور دیمکدر .

اینته تفصیلات مرموزه‌دن مستبان اولدیغی وجهله اساسا دولت اسلامیه عموم افراد بشر نیاننده « صلح ابدی » تأسیس بیورمق اوزره ظهور ایتمش وکرك عادات وعبادات وکرك معاملات واعتقاداته دائر اولان کافهٔ احکامی نظام عالم وحیات انی محافظه مقصد مهمه مبنی بولنمشدر .

حربك بدایت اسلامده اسباب مشروعه‌سی

مقدمه‌ده بسط وبیان قلدیغی وجهله دیانت مطلقهٔ اسلامیه بین‌الامم واقع اولان مجادلات واختلافاتی منع اساسی اوزرینه مؤسس اولدیغی حالده حربه جواز ویرمسی آتیده تفصیل قلنه‌جغی وجهله منحصراً مهاجمات اعدایی مدافعه‌یه مقصور واسباب مجبره وتخطیه‌یه محصور بولندیغی بوبابده نازل اولان آیات قرآنیه واحکام فرقانیه ایله ثابتدر .

زیرا بدایةً دین مبینه دعوت رفق وملایمت ووعظ ونصیحت صورتیله وقوعبولمش وسفك دماك منعه چالشیلمش اولدیغی (وادع الی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة) ایت کریمه‌سیله ثابت بولنمشدر . اشبو ایت شریفه‌نك معنای منیفی: ای پیغمبر ذیشان سن طریق حقه یعنی دین مبین اسلامه حکمت وکوزل وعظ ونصیحتله علی دعوت ایله دیمکدر . اینته شو امر جلیل الهیدن مستفاد اولدیغی وجهله اسلامه دعوت اسلوب حکمت وملایمتله وعظ ونصیحتله وقوعبولمش وفقط محض سعادت وسلامت دارینه نائیل ضمنده واقع اولان دعوت دینیه‌یی کفار قریش سؤتلق ایدرك علیه الصلاة والسلام افندمزه عداوت وکندیسیه اصحاب کرامی بولندقلری خاتمه حصر وتضییق وکندیلریه کسه قونمیق وکورشمك وحتی چارشو

کویانه قدر کیك وار ایسه هبسی کندیسندن آلنمش کی هر طرفه بوکیلور . اوموزلرك اوستنده جزئیه بوکسلمش اولان شو بیون ، بتون جسده حکمفرما اولان باشی زحمتسز یوکه‌تور .

باش ، اکر آز دها کوچك اولایدی بقیهٔ جرخ ایله اصلا تناسبی اولمازدی . اکر دها ایری اولایدی یجمسز یاقیشمسز اوله‌جقدن بشقه تقلق بیونی ازر وانسانی براز زیاده اکلش اولدیغی جهته دوشمك مخاطره‌سنه بادی اولوردی . محتوی بولدیغی خزینهٔ قیمتداری ایچه محافظه ایلمك ایچون هر طرفدن بك صیق وبك سرت کیکلر ایله ترصین ایدلمش اولانی شو باش ، بیونك فقرملری ایچنه کچمش وبدنك دیکر بتون اعضاسیله بك سریع مخابره‌سی بولنمشدر ، باشك ایچنده دماغ ولاردرکه آنك رطوبتلی بومشاق مادهٔ اسفنجیسی ، بری برینه کرفت بولمان الیاف لیفه‌دن مرکبدر . وعلاوه‌تیین اولنان عجائب وبدائعك مرکزی اینته بوراسی‌در . باش طاسی ، ایکی کوز ایکی قولاق ایله برآغز بر برون ایچون برتوازن وتناسب صحیح ایله منتظماً دلمشدر . احتیاساته تخصیص ایدلمش آنلرده برطاقم اعصاب واردرکه اواعصاب بوبحرالرك قسم اعظمنده چالیشورلر . احتیاس ایچون کندیسنده اعصاب بولنمیان برونده ایسه روانمی دماغه قدر ایصال ایتمك ایچون برعظم غربالی واردر .

ایکی کوز ، اشیای خارجیه‌یی یمیناً وشمالاً اوزاقدن زحمتسزجه کورمیه‌لمك وکانهٔ اعضای جسدك امن واضطرابی خصوصنده سهولتله متنبه اولمق ایچون ، بری برینه مساوی اولمرق باشك ایکی جهتنده اورتمیه طوغری وضع اولنمشلر . وضعیتلرندکی تناسب صحیح چهره‌یه حقیقةً زیب وفر ویرمشدر . شو ایکی چشمی رخسار ایچنده تنویر ایدن بیلمم نصل مصباح الهی‌درکه بقیهٔ کائنات آره‌سنده آکا مماثل هیچ برشی یوقدر . بونلر برنوع آینه‌دولرکه انسانك قوهٔ عاقله‌سی موجودات عالمی او آینه‌لر ایچنده کوره بیلمك ایچون اورادهٔ طبقهٔ شبکیه ایچنده بتون عالمك کائنهٔ موجوداتی بیاپی واضحاً مرتسم اولورلر .

سزاوار حیرتدرکه کوزیکی سم الخیاط قدر اصغر برجرم اولدیغی حالده بیکلرجه بیلمسنمك ابعادده بولنان اجرام سماویه‌یی آن واحدده کوره بیلور . حقیقت ، کوز بیکی ، خالقنك قدرت وعظمت وحکمتنه اصحاب عرفانی سجده ایتدیرر بر صنع غرلم افزادر . حقیقت ، کوز بیکی کوزمزك اورتمسنده موضوع برعاطفت الهیدر . حقیقت ، خلاق جهان کمال قدرتی اهل عرفان واذعانه کوسترمك ایچون ماده وهیولانك یاپمیه‌جغی عظیم بربرهانی هرکسك کوزی اورتمسنه قویمشدر .

تاسیه بتون وجهه شان وشرف ویره سیابی احیا ایدر . وسط رویه وضع ایدلمش اولان برون بولنمسه ایدی چهره یجمسز ویلم یصی اولور ایدی .

دوداقلره باقیکز : انلرك رنك آیدارلری ، طراوتلری ، شکللری ، ترتیبلری ، دیکر عضولر ایله اولان تناسب ومطابقتلری ، بتون چهره‌یه بشقه لطافت اوزکه حسن وملاحت ویریور .

دهان ، حرکاتنك حرکات عیون ایله اولان مخابره‌سی تحصیله چهره‌یی احیا ایدر ، شاد ایدر ، مکدر ایدر ، بشوش ایدر ، عبوس ایدر ، اشارات محسوسه‌سیله بتون احوال قلبیه‌یی بیان ایدر .

دوداقلر غذایی المق ایچون آچیلدقدن بشقه بومشاقانی وحرکاتنك تنوعی ملایسه‌سیله ، تشکیل کلام ایدن اصوات والفاظك تنوعنده خدمت ایدرلر . دوداقلر اجلدقده زینت‌دهان اولان ایکی صره‌دیشلر کوریلیور . بودیشلر ، ایکی چکه ایچنده ایچو کبی دیزلمش کوچك کیکلردر . چکلرده آچیلوب قپانمق ایچون بریای وار ، برصورتده‌که دیشلر اغذیه‌یی هضمه مستعد قلمق ایچون انلری آسیاب کبی اوکوتورلر . بونوال اوزره اوکودلمش اولان اغذیه ، مجرای تنفسدن بشقه بر مجرا ایله معده‌یه کچر وشو ایکی مجرا بری برینه یك مجاور بولندقلری حالده ینه بری برلریله اصلا اختلاطلری یوقدر .

دیل ، کوچك عضلاتله اعصابدن معمول برطوقومه‌در ، واول قدر بومشاقدرکه عقله صیغماز بیکلرجه بیك حرکت وانحناسیله مار کبی اکیلور بوکولور . پارمقلرك ویاخود برآلت الحان اوستنده یزسازنده مضرابنك یاپدیغی دیل‌ده اغزده یاپار ، کاهی دندانه ، کاهیجه حنکه اورر .

سمع دخی بصر کبی بر مقصد مخصوص ایچون صنع اکمل ایله تشکیل اولنمشدر . بصر ، ضیا قانونلری اوزرینه تشکیل ایدلدیکی کبی سمع دخی اهتزاز هوا قانونلری اوزرینه تشکیل اولنمشدر . قولاغك خارجی قسمی هوانك اهتزازاتی طوتمق ایچون کنشجه یاپلمشدر .

بزبومبحثك تفصیلاتی « مطالب عالیه » نام اثر عاجزانه‌مزه حواله ایله ، تفسیری صددنده بولندیغمز بوآیات کریمه‌یه متداثر بر روایتك نقله کیورز ، مرویدرکه رسول کبریا علیه افضل التحایا افندمز وحی اولنان بوآیاتی سویله‌یوب کتبهٔ وحیدن عبد الله بن ابی سرح یازیور ایدی . ذات نبوتپناهلری « خلقاً آخر » قول شریفنه کلوب دها مابعدینی تقریر واملا بیورمه‌دن عبد الله بالمسارعه [فتبارك الله احسن الخالقین] دیمسیله رسول اکرم : [یاز ، آیت بویله نازل اولدی] بیوردی . بوندن عبدالملك قلبنه شبهٔ کلوب « محمد [صلی الله علیه وسلم] وحی اولنیورسه بکاده وحی اولنیور » دیه‌رك ارتداد ایتدی . ومرتد اولمرق بیقیلوب مکه‌یه کیتدی ، صوکره یوم فتحده اسلام اولدی . بعضیلری : عبد الملك نعوذبالله ارتداد اوزره ایکن فوت اولدیغنی روایت ایلمشلردر . ابن عباس رضی الله عنهما حضرتلرندن روایة سعید بن جبیر حضرتلری دیدیکه بوآیاتك حین نزولنده حضرت عمر رضی الله عنه [فتبارك الله احسن الخالقین] دیمسی اوزرینه طرف رسالتمآبدن [بویله نازل اولدی یا عمر] بیوریلدی . حضرت عمر بوتوافق ایله افتخار ایدرایدی . اطاله تکاه عبرت ایتملی : سابق شووقعه حضرت عمر رضی الله عنهك سعادتنه وعبدالله بن ابی سرحك مشقاوتنه فصل سبب اولدی . « یضل به کثیراً ویهدی به کثیراً » .

[شو روایتلره کوره بشرك قبل النزول نظم قرآنه مماثل کلام ایله تکلم ایدکلری اکلاشیلیور ، بوایسه قرآن کریمك اعجازینه نقیصه

وخاطراتندن اولان يسلان وعقرب كبي حيوانات مضرهنك رسم وتمثالرينى بولديريورلر . حاصل القرنده قرآن كريم ايله برقاچ فقه كتابندن باشقه تحريف وتبديلدن مصون هيچ برشى قالمامشدر . بونكله برابر صلابت دينيه‌لرى غايت صاغلامدر .

بوكون چينده، روسيه‌ده وسودانده چينده بوجادهقالان اخوان دينمزك كرفتار اولدقلرى بوكبى احوالدن بالاستفاده اوروپاميسيونرلرى كال كرميله آنلر آرمسنده كندى مذهبلرينى ترويجه شتابان اولوبورلر . عالم نصرانيتك حاميسى اولان دولتلرده جمعيتلر واسطه‌سيله بوميسيونرلره مادى ومعنوى معاونتده بولنيورلر. حتى دينه ظاهراً هيچ اهميت ويرميان انكلتره ورهبانى مملكتندن طرد ايدن فرانسه‌نك سودانده ، جزائرده، تونسده كندى مذهبلرينى ترويج خصوصنده نه كبى فداكارلقلرده بولندقلرى معلوم اتامدر .

مقام خلافت اسلاميه‌نك نده هيچ اولمازسه اورالرده بولنان اخوان دينمزك، حسب الاخوت، دوشمش اولدقلرى وادى ضلالتدن چيقارمق چاره‌لرينى نظردقه آلمجق زمانى آرتق حلول ايتمشدر . دورمنحوس استبداددده هرشيده اولديغى كبى دول اجنبيه‌نك بويوندرغى آلتنده بولنان اهل اسلامك مركز خلافته قارشو پرورده ايتدكلرى محبت وارتباط معنويه‌لرينه رغماً عالم اسلاميتك قدر مهمى بحق تقديراولنمازدى. حتى كندى حالرينى، كوردكلرى مظالمى عرض ايتمك ايچون كلهرك لاعجلر تقديم ايدنلرى حبس خانه‌لره آتمرق علناً برجانبى استنطاق ايدركبى شدت وغضب كوسترلردى .

هرحالده حامى دين مبين اولان دولت عليه چين وسودانه دين احمدى‌يى تعليم وتبليغ ايدميه‌جك اقتدارلى وطلاقت لسانه مالك ، خلوق خطيلردن متشكل برر هيئت كوندرمايدر . اشته مقام خلافت بووظيفهٔ مقدسه‌نك ايفاسنده اصلا اهمال ايتمملدر .[تعاونوا على البر والتقوى ...] نظم جليل تاملق وآمر اولديغى وجهله بوكبى امرديده محتاج معاونت واصلاح اولان دين قرداشلرينزك امدادينه قوشمملرى بومثلو خدمات مهمه انجق مقام خلافتدن بكله‌نيله بيلير .

بوندن برقاچ سنه مقدم چين مفتيسى عبدالرحمن افندى حجه كيدركن درسعادته اوغرايوب مظهر التفات اولمشدى . بوذاتك كوستردكى لزوم وتوصيه وابرام واصرار اوزرينه مقام مشيختدن ايكى افندى چينه كوندرلمشدى . لكن بواقديلره تعيين ايدلن معاش برقاچ آى قدر ويرلش ايسه‌ده مع التأسف صكره قطع ايدلش اولديغندن چار وناچار عودته مجبور اولمشلردر .

بوقاروديرو عرض اولنان احوال مؤسفهٔ حاضره‌نك ضرر وآفتى يالكز كنديمزه منحصر قاليوب بلكه اسلاميتى قبول ايتمك استعدادنده بولنان غربلىلرى ظن وشبهه‌يه دوشوريور . چونكه آنلر اكثريا بر دينك حق ويا باطل اولديغنى اودينه عرض اتقياد ايدنلرك تربيهٔ فكريه ومدنيه‌لرينك نه درجه ونه سويه‌يه ارتقاء ايتديكى نقطهٔ نظردن محاكمه ايدمرك اودينى قبول ويارد ايتمك ايسترلر .

حالبوكه بو ذهاب وبودرنو مقايسه يك ياكلش وواهى اولديغى ميداندمدر . زيرادين باشقه ، برقومك اعتياد ايتديكى عادات واخلاق ومشواري باشقه شيلردر. مع مافيه بردينك، توابعنه ايفاء ايتديكى تأثيرات انكار اولنمازسه‌ده ، اوتهريتك بطلان وحقيتى متقدينك احوال واخلاقيه تعيين ايديلمز . اولوركه اوقانونه تماماً ويافسماً رعايت ايدلمرك سوء استعمال اولنور .

هرنه‌قدر حقيقت حال بوندن عبارت ايسه‌ده مقدارلرى اوچيوز ، اوچيوز الى مليون رادمسنده بولنان اهل اسلامك احوال عمومية حاضرمسى نظر تدقيق ومحاكمه‌دن كچيريلجك اولورسه احتمالى ميال برغربلى‌نك ظن وشبهه‌يه دوشمسى ممكن ممكن غير قابلدر . چونكه مثلا بز روسيه مسلمانلرى كوريورزكه روسلر طرفندن دينمزه وكتاب مقدسمزه اسناد ايله درميان ايديلن اعتراضات واهيه جهتى اقوام مسلمه‌نك عادات غير مشروعه‌سندن عبارتدر . باشلوجه اعتراض اولنى اوزره ديبورلركه: «بوكون اسلام ايله مسكون اراضينك سرايا مدنيت ومعموريت حاضره‌نك بخش ايتديكى فوائد وترقياتدن محروم قالمسى دين محمدينك مدنيت حاضره ايله قابل توفيق وتأليف بردين اولمامسندن منبعثدر . »

بوحال اسف اشتعالزك اسبابى تحرى وتعيين ايديلورسه كوريلوركه ـ عصر حاضرك يتشديرديكى مشاهير فضلادن مفسر ومتفقه مرحوم «شيخ محمد عبده» حضرتلرينك ديديكى كبى ـ منبع مدنيت وخادم ترقى انسانيت اولان بودين مبينك بزلره بخش ايتديكى فوائد لاعصانك چوغندن لايقيله استفاده ايتمك طرفلرينى برطرف ايدمرك وادى جهالت وعطالته صاپمزدن ايلرو كلمشدر . بوقسه ظن واداعا اولديغى كبى حاشا بودين فطرتنك سعادت بشرى متكفل اولنايوب مانع ترقى ومدنيت اولماسندن ايلرو كلديكى قوانين جليلهٔ شرعيه‌يه واقف اولانلر عندنده مسلم وكون كبى آشكاردر .

وا اسفاكه بوكون بويله بردين بهترينه بحق اهليتمزى بلر واغياره كوسترميورز. اوروپانك بوكونكى ترقياتندن مدينه نظراً بالفرض بوكتاب مستطاب انلرك يدنده بولنمش اولنسه شبهسز بوحقيقتك نشر وتبليغى ايچون لازم كلن بالجمله فداكارلغى التزام ايدمرك بونور الهى ايله بتون عالم انسانيتى تنوير ايدرلردى . زيرا كوريورزكه آنلر بودين عاليك منسوبيتندن اولدقلرى حالده دين جليلمزك برقسمنى تشكيل ايدن «معاملات» ايله علاقلر .

بزمعاشر اسلام هرنه‌قدر بوحقيقتك محافل انسانيته عرض وتشهيرنده بيوك بر تكاسل وقصور ابراز ايدرسه‌لرده بوصوك زمانلرده غربده اويانان فكر دينى شرقده طلوع ايدن شمس شريعتك ضياسنه دوغرو توجه نظر ايتميه باشلامشدر .

هيچ اولمازسه قرآن حكمت بيانك «واعدوا لهم ما استطعتم» «وان ليس للانسان الا ما سعى» «هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون» كبى بعض احكام وقواعديله عمل اولنسه ايدك بوكون موجود دينمزى

وبازارلرده بیله کندیلریله الیش ویریش ایتمامك وبر مصلحت ضمننده بریسی بولندقلری خانه‌دن خارجه چیقه‌جق اولور ایسه اکاهر درلو اذا وجفا ایلمك اوزره ارەلرنده عهد و پیمان و (حلف الصحیفه) نامیله عقد ایمان ایلمکلری وتعدیات وتجاوزات واقعه‌لرنی عاقبت حیات شریفه‌لرینه سؤقصد درجه‌لرینه واردیرمش اولملریله حربه بادی اولمامق اوزره مکهٔ مکرمه‌ده‌کی دار ودیارلرینی ترکله ناچار مدینهٔ منوره‌یه‌اختیار هجرت بیوردقلری باجمله کتب دینیه وتاریخیه‌ده محرر ومذکوردر .

مدینهٔ منوره اهالیسی ایسه اوس وخزرج نام ایکی قبیله ایله بنی قریظه و بنی النضیر نام طوائف یهوددن عبارت اولوب اوس وخزرج دها مکهٔ مکرمه‌ده ایکن مبعوثلری واسطه‌سیله قبول دعوت وشرف اسلام ایله مشرف اولمشلرسه‌ده طائفهٔ یهود دیانتلری اوزره باقی وموجود اولدقلرندن اسلام ایله حسن معاشرت ایلمك وطرفیندن کسنه آخره تجاوز وتعرض ایتمامك اوزره علیه الصلاة والسلام افندمزله عقد رابطهٔ موالات وبرمعاهدهٔ مخصوصه ایله سالك راه مصافات اولدقلری حالده اخیراً کفار مکه مجتمعاً مدینه‌یه هجوم ایلدکلری صره‌ده طائفهٔ یهود نقض عهد وپیمان ایدرك کفار قریش ایله بالاتفاق پیغمبر ذیشان ایله اصحاب کرامنی هرطرفدن احاطه‌وحصر وتضییق وغزوهٔ خندق نامیله بنام اولان حرب معلومه سببیت ویرمش اولملریله حضرت نبی‌ذیشان ناچار مدافعه ومقابله‌یه مجبور اولمش اولدیغی کبی کفار مکه کندیسیله اصحابی سنه‌ده برکره زیارت بیت‌الحرامه مساعده وصلح حدیبیه نامیله اولصورتله عقد معاهده ایلدیکلری حالده اخیراً ینه کندیلری نقض عهد ایله حربه قیام‌ایلمکلری اوزرینه‌سورهٔ بقره‌ده (وقاتلوا فی‌سبیل‌الله الذین یقاتلونکم ولاتعتدوا ان‌الله لایحب‌المعتدین) آیات کریمه‌لری نازل نازل اولمشدرکه معنای شریفی ای مؤمن اولان قولرم سزکله محارب اولانلرله راه حقده حرب ایدیکز انجق تعدی ایتمیکز . جناب حق متعدی اولانلری سومز دیمکدر . اشته اشبو آیت کریمه ایله حربه مقابله ومدافعه‌صورتیله مأذونیت ویرلمش‌ودشمن هرنه‌وقت ترك‌سلاح ایلر ایسه ترك سلاح ایتمك ومعامله‌یه بالمثل خارجنده ظلم وتعدی‌ایتمامك وحربه تجاوز صورتیله باشلامامق وعهد وپیمانلرنده ثابت قدم اولان سائر قبائل معاهده‌یه ایلتیامك اوزره امروفرمان بیورلمشدر . حربك دیانت اسلامیه‌ده جوازی حقنده ایلك نازل اولان آیت کریمه اشبو آیت شریفه اولوب مدینهٔ منوره‌ده نازل اولمشدر . واشبو آیت کریمه‌نی تعقیب ایدن (ولاتقاتلوهم عندالمسجدالحرام حتی یقاتلوکم فیه فان قاتلوکم فاقتلوهم) نص کریمی دخی مقاتله‌نك انجق مقابله ومدافعه صورتیله وقوعنه جواز ویرلدیکنی ناطق اولدیغی کبی انی ولی ایدن (وقاتلوهم حتی لاتکون فتنة ویکون‌الدین‌لله فان‌انتهوا فلاعدوان الا علی‌الظالمین) آیت کریمه‌لری معانی شریفه‌لری دخی مقاتله‌دن مقصد مقابله اولمق موجب فتنه واختلاف اولان اسبابك منع وازاله‌سی حکمته مبتنی اولدیغی واضح وهویدادر .

وبوکبی محاربه ومقاتلانده مقابله ومقاتله مشروط اولدیغی (فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم واتقوا الله واعلموا ان‌الله مع‌المتقین) آیات کریمه‌سیله مثبت‌درکه مضمون منیفلری ای‌طائفهٔ مسلمین سزه تعدی ایدنلره سز دخی تعدیلری مثلو اعتدا ایدیکز ونصرت وغالبیکز حالده تجاوزدن اجتناب ایله جناب حقدن خوف وحذر ایدیکز زیرا الله ذوالجلال حضرتلری حقسزلقدن صاقنان قوللریله برابر وکندیلرینه یار ویاوردر دیمکدر .

اشته اشبو آیات کریمه کافهٔ حقوق حرب وصلحی جامع برر دستور حکمت وقانون معدلت اولدیغی واضح واشکاردر زیرا حرب واعتداده معاملت مشروطه اولنجه اشبو معاملهٔ اسباب حرب ایله حربك زمان ومکان وقوعیله دشمنه قارشو استعمال اولنه‌جق اسلحه کیفیاتی ومدت دوامی ومجروحین واسرایه ایدیله‌جك معاملات خصوصنده مقابلهٔ بالمثل احکامی جاری اولەجغی و نقط خصم حدود مشروعه‌یی تجاوز ایلدیکی حالده‌ظلم وعدوان خصوصنده اکا متابعت جائز اولەمیه‌جغی (واتقوا الله) تحذیری و (ان الله لایحب المعتدین) نص کریمیله مبین ومصرحدر .

مابعدی وار

مارینی زاده : عارف

دین وعادات غیر مشروعه

اقوام مسلمه شرف اسلام ایله مشرف اولمازدن مقدم هر قوم وقبیله‌نك کندیلرینه مخصوص بر مسلك ومذهبلری واردی .

وقتاکه اسلامیت بونلرك اراسنه کیرنجه ؛ کندی احکام عادله‌وقواعد رصینه‌سنی تأسیسله آنلره مغایر ومخالف اولان کافهٔ اعتقادات وعادات غیر معقوله‌یی اساسندن قلع ورد ایلدی .

شو قدر وارکه اسلامیتی قبول ایدن اقوام قبل الاهتداء کندیلرنده طبیعت ثانیه حکمنی الان بر طاقم عادات غیر مشروعه‌دن شرف اسلام ایله مشرف اولدقدن صکره‌ده تخلیص کریبان ایده‌مه‌مشلردر . حتی رسول اکرم (صلعم) حضرتلری اصحاب کرامدن بر ذاته : [انك امرؤ فیك جاهلیة] بیورمه‌لری بوحال اسف‌اشتمالك زمان سعادتده‌ده وقوعنه صورت واضحه‌ده دلالت ایدر .

ایشته بومرض مدهشه عصر پیغمبریدن زمانمزه کلنجه‌یه قدر بر طاقم بدعتلره کوناکون سیاستلر انضمام ایدمرك مشکات نبوتدن تباعد ایتدکجه بومرض مستولی آله‌بیلدیکی قدر توسیع دائره ایدوب علم اسلامیتی بوکون ایجنده بولندیغمز درکه‌هولناکه‌دوشرمشدر .

کرهٔ ارضمزك اسلام‌ایله مسکون قطعاتنده عادات غیر مشروعه‌نك احکام وقوانین جلیلهٔ شرعیه‌یه الثزیاده غلبه‌ایدمرك حکم‌فرما اولدیغی برقطعه وارسه اوده چین قطعه‌سیدر . عددلری اللی ، التمش ملیونه بالغ اولان چینلی دین قرداشلرینزك حال‌حاضرلری پك وخیمدر . عادات مذمومه‌نك آنلری اقناع ایتدیکی تخریبات مادیه ومعنویه چوق ایلرویه کیتمشدر . از جمله مسجد و جامعلرنده مجوسیلك شعائر

ایچون بعث وارسال بیورلدقلرینی جوامع الکلم اولان احادیث شریفه‌سنده صراحةً ذکر واتیان بیورمشلردر .

رسول ذیشان افندمز حضرتلری انواع معجزات باهره‌لریله کمالات بشریه‌یی، اخلاق وحقانیت اسلامیه‌یی برر برر تدریجی ومؤثر صورتلرله افراد بشره آکلاتمقه باشلایه‌رق نائل فوز وهدایت اولانلر طرف طرف رتبهٔ عالیهٔ دیانتك بیوکلکنی وآچیلان طریق مستقیمه هرحالده اتباعله کندیلرینك وبلکه بتون انسانلرك واصل مراتب کمال اولابیله‌جکلرینی درك وتیقنله شوق وجدانیلری، یقین ایمانیلری آناً فآناً کسب قوت ایدرك دائما حضور پیغمبریده بولونمایه ، ظاهری ومعنوی ، دنیوی واخروی اسباب سعادته توسل ایچون بیانات نبویه‌یه مشتاق ومترقب بولنورلر ایدی .

محضاسعادت بشریه‌یه خدمت وکافهٔ عباده عین رحمت اوله‌رق (اکمل المؤمنین ایماناً احسنهم خلقاً، اقربکم منی مجالسا یوم القیامة احاسنکم اخلاقا) وامثالی پك چوق حدیث شریفلریله اصحاب کرزین افندیلرمزی تهذیب اخلاقه هدایت وارشاد بیوریرلر ایدی .

کرهٔ سیأت بشریه ظلمتنی تمامیله رفع وازاله‌یه کافی اوله‌رق شمس تابان خلق عظیم اولان معدن انوار سیدالابرار افندمز حضرتلری جمیع جهاتدن امر وتأدیبات صمدانیه‌ایله مؤدب اولدقلری حالده قانون خطابك اك مؤثر طریقی اولمق اوزره قوللره امر وتبلیغ بیوریله‌جق امور واحکام الهیه‌نك بعض کره یالکز ذات مبارکلرینه توجیهی کبی مخاطبلری استماعده ثبات ایتدیره‌جك طرز بدیعلرله وحی سبحانیلر شرفنازل اولور ایدی. ایشته اوجمله‌دن بریده سرلوحه‌ده اشارت ایدیکمز آیت جلیلهٔ فرقانیه‌درکه بالجمله انسانلرك امتثال ایتملری لازم کلن مواد اخلاقیه‌یی شامل ایکن دوغریدن دوغری‌یه ذات رسالتپناهیلرینه خطاب صورتیله شرفوارد اولمشدر . نظم عالیٔ مذکورك جامع اخلاق وکمالات اولدیغی شرح وایضاحیله اکلاشیله‌جغی کبی علماءدین طرفلرندنده تصدیق وبیان بیورلمشدر .

جملهٔ اولاسی اولان (خذالعفو) لفظ مبارکیله علی الاطلاق مسامحه ومسامحه‌نك اخذ والتزام بیورلمسی قطعیاً وصریحاً امر وارادهٔ سبحانیه‌اولدیغی منصوص اولمغله‌برابر انسانلرك عموماً آرزوایتدکلرنده شبهه بولونمایان عزت وسعادتك عفو دینلن خلق جمیل ایله الده ایدیله‌جکنی یه صاحب شریعت افندمز حضرتلری (ان العفو لایزید العبد الاعزاً فاعفوا یعزکم الله) حدیث شریفلریله‌ده تحکیم بیورمشلردر.

حدیث شریف مذکورك مأل اجمالیسی : محقق عفو دینلن شی انسان ایچون آنجق عزت وسعادتی تزیید ایدر، اویله ایسه عفو ایله معامله ایدیکزکه جناب حق دخی سزی عزیز وعالی قیلار، دیمکدر .

الواحد کلف قیلندن اوله‌رق حدیث شریف مذکور عفو صفتك عظمتنی افاده‌ده کافی اولمقله‌برابر صفات کریمهٔ ربانیه‌دن بولونماسی واسماء حسنای سبحانیه‌دن بریده «عفو» لفظ شریفی اولماسی دقت وامتثاله شایان ایدوکنی بیان ایچون حجت وافیه‌در .

اقامهٔ حدود واجرای احکام شرعیه جانی ومجرملره عفو ومرحمت اولونمامق کبی برضورتده تلقی ایدیله‌مز. چونکه نظام عالم واحقاق افراد وامم تنفیذ احکام شرعیه ایله قائم اولدیغندن همجنسمزه مرحمت وجمعیت بشریه‌یه خدمت هرحالده اقامهٔ حدوده متوقف ومحتاج اولمقله اخلاق فاضله‌دن بولونان عفو وصفحه منافی بریری یوقدر .

مابعدی کله جکدر بروسه مبعوثی الحاج

عمر فوزی

تفرق ، تمیز

بوایکی کله ارمسنده ایپجه فرقوار برنجیسی آیرلق ، ایکنجیسی سه‌چیلمك ایله ترجمه اولنور . خواص عوام ، عالم جاهل ، زنکین فقیر کبی هرملتده طبیعی الوقوع اولان صنوف مختلفه‌نك بربرندن ممتاز بولنملری تمیز ، اعلان مشروطیتدن صوکره اساسی مختلفه ایله تشکل ایدن فرقه‌لر تفرقدر. فرقه‌لرك تشکلنی انتقاد صددنده دکلم. چونکه ارمده خلاف اولمازسه اختلاف رحمتدر . مقصد عاجزانمم بوایکی کله ایچون بررمثال ایراد ایتمکدر . تمیز وتفرقك هرایکیسی فعلك ایقاعندن متأثراً واقع، تعبیر صحیح ایله‌بری تفریق دیکری تمیزقوتلرینك تأثیریله متحصل بررکیفیتدر . بویله اولونجه ناصل اولیورده قرآن جلیل الشانده « ولاتفرقوا » بیورداوله‌رق تفرقدن نهی وارداولمشدر ؟ برشیئك مأموربه ویامنهی عنه اولمسی ایچون تحت اختیار ودائرهٔ وسع واقتدارده بولنمسی ایجاب ایدر، انفعال قبیلندن اولان شیلر دست اختیارده اولمادیغی ایچون نه امرنه‌ده نهی ایدیلیر... دیه‌سؤال اولنورایسه جواباً دنیرکه: مکلف به اولان برشیئك مطاق افعل مقوله‌سندن اولمسی لازم کلز، مقولهٔ انفعالندنده اوله‌بیلیر . نته کیم بعض محققین نزدنده ایمان تصدیق قلبیدن عبارت ومقولهٔ انفعالدن ایکن اکا ایصال ایدن نظر صحیح اعتباریله مکلف به‌در. تفرقده بویله‌در . میانه‌ده‌کی الفت ومحبتی مزیل وموجب تفرقه اولان سوابقی یاد ایتمك اعتباریله نهی اولنمشدر . « ولاتفرقوا » دیمك موجب تفرقه اولان کفت وکوی سابقکزی یاد ایله ارهکزه اختلاف دوشورمیکزکه مخالف فرقه‌لر تشکل ایدمرك قوتکز انقسام ایتمش اولماسون. بیضاوی تفسیرنده بیان اولدیغی وجهله بوآیت جلیه ایله لابوین قرداش اولان اوس وخزرجك اولاد واحفادی ارمسنده یوزیکرمی سنه نزاع دوام ایتدکدن صوکره اسلامیتله ارالرینك تألیف اولندیغی اشعار وسبقت ایدن دیدی قودی‌یی اونودوب حبل متین شریعته متفقاً تمسکك لزومی اخطار بیوریلیور. طبق بویله‌در. منحوس استبداددهه تمام اوتوز ایکی سنه عثمانلیلق عالمنده برتفرقه‌در کیدییوردی. کیمی کلاه قایمق، کیمی باشنه کچیردیکی کلاهی محافظه‌ایتمك ایچون یاقیلمادق جان. بیقیلمادق خانمان قالمامشدی. سرکارده بولنانلرك همان کافه‌سی جهله کروهی ایدیکه بونلر ایچون شرع وقانون شبکهٔ منفعت اولدیغندن صحنهٔ سیاسیاتمز مشهر ذل ومسکنت اولمشدی . ناموس وجدان، فضل وعرفان، جهلك

رخنه‌دار ایتمك درجه‌سنده بولنان احوال مؤسفه ومؤلمه‌دن تخلیص نفس ایتمش اولوردق .

له‌الحمد صوك زمانده عالم اسلامیتك بعض مواقع مهمه‌سنده حرکته کلن فکر ترقی وحس معنوی وباخصوص مقام خلافنده حصوله کلن انقلاب عظیم عالم اسلامك بودور انحطاط وتدنی‌یه خاتمه چکدرك دورهٔ کماله خطوه‌انداز اولدیغنی مبشر اماراتدن اولدیغنده شبهه یوقدر .

هوالذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ....

قریلی سید محمد زاده
یعقوب کمال

اوچنجی اردو

— ١ —

شهیدان وطن مأواسی بیك قبر وطن ـ مهجور
کیکدن برج وباورلر جسددن قلعه‌لر منظور
کوکلر برجهاندر .. جبهه‌لر سرشاهق مغرور
منور چهره‌لر کویا مصور روح نورانور
دهان شیردن دهشتلی یوز بیك پنجهٔ پرزور

— ٢ —

سن ای اردو ، مآل فتحه مظهر جانلی آیتسك
لواء الحمدی اصعاد ایلدك دست مشیتسك
وطن بنیادی اولمشسك اساس آدمیتسك
خیالی هرکسك چشمنده تابان برحقیقتسك
سمالردن یاپیلمش کائنات سرمدیتسك

— ٣ —

حقیقتلر صفوفکدر سنك ای موکب اسلام
منارك برجلر ای سجده کاه آسمان ارام
کوکلر زاهر اتکدر سنك ای افق تار شام
جمال حق سنك حسنکدر ای جسم سما اندام
امید قلب امتسك جهان ظلمی قیل ناکام

— ٤ —

بوطوپلر برزمانلر مقبر مظلم دهانلردی
بومنفرلر حضیض خاکه ایتمش برج شانلردی
بویاسلر بویله دیکر کون اولان ماتملی قانلردی
بو مشجرلر ممات ملته تکبیر آلانلردی
یاپیلمش قبر مظلملر یقلمش خاتمانلردی

— ٥ —

یاتیر برسنك قبر آلتنده یوزبیك مرد حریت
تراب اولمش جسدلر هپسی برخونخواره برتربت
یرك آلتنده مظلوم ایدی داد ایتدیکك مات
معظم ناصیه‌کله ای مخلد هیکل قدرت
یاپان هرنعشه‌سنك بر مزار کعبه ـ علویت

— ٦ —

سماوات حیث‌که سریر شمس افشاندر
وطن‌که زینتی خاك سیاه اولمش برایواندر
عدالت‌که التماز غصب ایدلمش افسرشاندر
بوحریت‌که خامی غیرقابل برحکمراندر
بوتون بونلرده داراتك کمالاتك نمایاندر

مدحت جمال

اسکی آجیلردن

صوؤق ؛ او حالده‌که تبرید قلب ایدن برکون ،
سحابلر بیله دوکمش ؛ افقده بر اولومك
ملال تلخنی اخطار ایدن قاراکلقلر ؛
سماده بوزلو سهملر کبی اوچان روزکار...
جبین ظلم وخیانت قدر غرور آلود
اولان بنای مشکل اوکنده یأس نمود
بش اون قادین دوریور ، آللرنده جزدانلر ،
معاش قوپونلری‌که بیك امید عجزه مدار .
— زواللی خسته قیزم آل دیمشدی آنه جیجی
صولر قاراردی فقط کلیور محاسبه‌جی
کومورده یوق پاره ویرمزسه آچ ، صوسز قالیرز
— نه چاره وار آ خانم بك کلیرسه یالواریرز .
زواللی والده قاچ کوندر ایشته ایرکندن
کلوبده تیتره‌یه‌رك بکلیورده هیچ... دیرکن
صباح قلبنه بچاره‌نك یتیشدی بر اوق :
— بکك دوکونلری وارمش بوکون کیدك پاره یوق !
بکك کریمه‌سی افسر بزلف ناز اوله‌جق
فقط بونك قیزی اولسه کفن بولنمایه‌جق .
هوای هائله افزا ایچنده شیمدی باقك
بوغولدی شهقهٔ یتابی آغلایان قادینك.

ابراهیم علاء الدین

اخلاق اسلامیه‌دن برنبذه

هذا اعفر وأمر .....

دین اسلام ، اخلاق عالیه ایله متصف اولمالك لزومنی ، نجات وسعادتك آنجق اخلاق ایله حاصل اولاجغنی تا بدایت ظهورنده نشر واعلان ایتمش وناشر انوار اسلام اولان صاحب شرح اقوم بنی العرب والعجم افندمز حضرتلری دخی مکارم اخلاقی اکمال واتمام

عقل وفکرلرینك ترقیسی نسبتنده یاواش یاواش کندیلرینك‌ده ترقی ایتدکلرینه ودوردن دوره انتقال ایله نهایت الوهیت حقنده پاسقال ، ژول سیمون ، ارنست رنان کبی اعاظمك واصل اولدیغی تنزیه مطلقی ، توحیـد خالصی بولدقلرینه ذاهب اولیورلر . مادیونك بوقدر طولو دیزکین کیتملرینه سـبب ، بوتون معقولاتی ادراك ایچـون حواس خمسدن باشقه طریق یوقدر ظننه دوشمرك ، حس ظـاهریدن باشقه برشیله عمل ایتمه‌ملریدر .

فلاسفه‌دن روحیونه کلنجه [بزروحیون دیبه بوعالمك بری شـو کون مشهوددن عبارت اولان مادی ، دیکری ایسه ماده‌نك ماوراسنده بولنـان روحانی ایکی طبیعتدن متشـکل اولدیغنی ادعا ایدنلری مراد ایدیورز .] بونلر دیبورلرکه :

« انسان بدایت نشأتنده خالق اقدسـه عبادت ایتمش ، هم‌ده بو عبادتی تنزیه وتوحیدك اك خالص اك کامل صورتیله ادا ایلمشـدر . بتپرسـلکه کلنجه بوده بشرك هر مبهم صورتده حس ایلدیکی شیئی تحدید ایتمه‌یه ، اوکا برصـورت ویرمه‌یه اولان میل طبیعیسندن منبعث برعرضدر . »

بونظریه‌نك خلاصه‌سی شـو اولیورکه بشر دین حق اوزرینه مفطور اولمش‌واودینی‌لوازم روحیه‌سندن‌بری کبی‌کال اعتنا ایله‌طاشیمش صوکره محسوساته تمایل ایدوب‌ده حسیات‌دیندارانه‌سنی تحدیدایتمك ، اوکا برشکل ویرمك ایسـتینجه مختلف الانواع برطاقم اصنامه طاپمق ضلالتی میدان آلمش ، نهایت ایش‌فلسفهٔ ادیانك حکایه‌ایدیکی مرتبه‌یی بولمش‌که آشاغیده برنبذه بحث ایده‌جکز .

مادیون طرفندن سرد اولنـان اولکی نظریه بوکون حضیض مردودیته دوشمش؛ اعتقاداتك منشألرینی، ادیانك اساسلرینی تدقیق ایله اوغراشـان علما طرفندن آرتق فسـادی اعلان ایدلمشـدر . فیلسـوف شهیر کویبو « مسـتقبلك دینسزلکی » نامیله نشر ایتدیکی اثرنده دیبورکه :

« برقاچ سنه‌دن‌بری فلسفهٔ‌حسیه اربابنك ادیان‌حقنده‌کی نظریه‌لری موقع سیادت وحرمتنی محافظه ایدر امیدنده بولونیورلردی . برچوق کیمسه‌لرده اونك ضروری اولان نتائج سائره‌سنه سوق‌فکر ایتمکسزین بونظریه‌یه طرفدارلق ایتدیلر ، لکن شمدی بونك پك واهی برادعا اولدیغی تبین ایتمشدر . »

اجتماعیون عصرك اك بویوکلرندن اولان أوبرت سپنسر«اصول اولیه » نامنده‌کی اثرده بونظریه‌نك غایت دقیق برتحلیـل علمی ایله فسادینی میدانه چیقاردقدن‌صوکره رد قطعی ایله رد ایدیور .

ایکنجی نظریه‌یه کلنجه اونك‌حکمی الیوم جاریدر. چونکه اویله فرضیات ، ظنیات قبیلندن اولمادیغی کبی انسـان تحریاتنی معتقداتك اساسلرینه طوغرو سوق‌ایده‌جك اولورسه بونك‌پك معقول‌اولدیغنی بالذات تحقیقه ظفریاب اولور . واقعا بومقصدی استحصال اویله پك قولای دکلسه‌ده بواوغورده چالیشـان برچوق بویوك آدملر وارکه حقیقت خالی کشف ایچون هیچ برفداکارلغی اسیرکه‌میورلر ، بذل مجهود ایدییورلر . بوموضوع جلیل ایله اوغراشـانلرك ایچنده اك پارلاق نتیجه‌یه مظفر اولان استاد شهیر آمریقالی ماقس موللردر .

بوذات « دینك اسـاسی‌وار تقاسی » نامنده‌کی اثرده ادیانك اك قدیمی اولان هند دیننده‌کی نصوص ایله اثبات ایدیورکه : بشر اولا جنـاب خالقه عبادت ایتمش هم‌ده اونی محدودیتدن، جسمانیتدن تنزیه ایدرك عبادت ایتمشدر . اما بوبتلره ، بوصنملره کلنجه اونلر خیالك تولید ایتدیکی برطاقم آثاردرکه انسانك نفسنده حس ایلدیکی هرشیئی لمس ایدمیلمك‌محبتدن ایلری‌کلشدر. ماقس‌موللر دیبورکه : «انسانلر طرفندن شوجسم الـهلر صوکره‌لری تمثیل صورتیله‌میدانه کتیرلمه‌یه باشلامشدر. بناءً علیه‌بزم اجدادقدیمه‌مز خالق‌حقیقی‌یه دها براسم‌ویرمه‌یه جسارت ایده‌مدکلری حالده حضور عظمتنده سجده‌یه وارمشلردر .» دها صوکره مؤلف بوتون ادیانك اسـاساً براولوب بالآخره میدان آلان تخالفاتك بین‌البشر تحدث ایدن اغراض ذاتیه‌دن ایلری‌کلدیکنی سویلیور .

ایشته بوسـوز نه عقله معارضـدر ، نه ده نقله . لکن مادیونك سوزلری نه‌برعلم ثابته مطابقدر ، نه‌ده‌صحته دلیل اقامه‌سی ممکن اولور. مع‌مافیه‌اونلرایچون‌بویله‌برضلال مستبعددکلدر. چونکه هانکی‌مسئله‌نك حلی ایچون اولورسه اولسون مشکل موقعده قالدیلرمی درحال فلسفه پردازلغی اله آلمرق بوتون دنیایی اویله احتمالات ایله . اویله فرضیات ایله طولدوررلرکه اك سفسطه‌جی ، اك‌هذیان آلود فکرلر بیله قبولندن بداهةً اعراض ایدر . اونلره صورهلم : هیچ تصور اولنه‌بیلرمی که انسان مجسم برشیئه طاپسون‌ده بوپرستش اولجه سبق ایدن برفکرك اثر سوقی اولماسون ؟ هیچ عقله صیغارمی‌که انسان عالم غیبدن چیقار چیقماز طاغلره ، طاشلره ، اغاجلره اووالره عبادت ایتسـون‌ده شو عبادتی اونی بوصورتله معبودینی تحدید وتجسیمه سوق ایدن برحس ایله مسبوق بولنماسون ؟ بونك هیچ برزمان تصوری قابل دکلدر . اویله‌یسه ایلك انسـانلرك ایلك عبادتی حدود وقیوددن منزه اولان خالق اقدسه قارشی روحاً ، قلباً هم ده صورت اصلیه‌سیله ادا اولنان عبادتدر ، حقیقی تظاهر ایدر .

مادیون دیبورکه : « اجـداد قدیمه‌مزك معبودی محدود ومجسم بیلوب قیوددن اطلاق ایتمدکلرینه . جسمانیتدن منزه طانیمادقلرینه اك باشلی بردلیل آرانیلیرسه اوده لسانلرنده اطلاقه ، غیرمحدودیته دلالت ایدر برکلمه بولونمامسیدر . لغتلرنده « نامتناهی » کلمه‌سی یوقدر . »

دیرزکه : اسکی لسانلرده نامتناهی کلمه‌سی‌اولمامقله مدلولی‌ده اولمامق ایجاب ایتمز . ذاتاً بوکلمه بوتون‌لسانلرده اثنای محاوره‌ده ترکیب اولنور ایکی کلمه‌دن مرکبدر . نامتـناهی ، یاخود غیر محدود ، یاخود بی غایت دیدیکمز کبی . بوندن باشقه السنهٔ قدیمه شـیمدیکیلر کبی مکمل دکل ایدی . برچوق اشیایی ، حتی محسوساتدن بر قسمنی بیله افاده ایدر لغات یوقدی . ازجمله بولـانلرك کافه‌سنده الوان اسملری بیـاض ،

طغیانه محکوم قالدیغندن افراد ملتاره‌سنده بیوك برتفرقه وار ایدی. مشروطیت اعلان اولنجه اواستبداد برطرف ایدلدی. بتون عثمانلیلر وحدانیت الهیه‌یه قسم ایله براتحاد ملی تشکیل اولندی . شمدی « واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً ولاتفرقوا » سرجلیلی تجلی ایتمك واکا توفیق حرکت اولنمق ایچون قویاً بوحبل‌مشروطیته اعتصام وتمسك واودلالتله ترفع، منافع شخصیه تحتنده‌مخالف فرقه‌لر تشکیلندن توقی ایجاب ایدر .

حاصلی تمیزی استحصال ایدن قوت علم‌وجهله سعی وعطالت کبی متمیزلرك تفسلرینه عائد برطاقم امور طبیعیه ، تفرقك قوهٔ مؤثره‌سی ایسه تأمین منفعت شخصیه کبی امورخارجیه اولدیغندن اولکیسی ضروری‌وممدوح. ایکنجیسی‌واجب‌الاجتناب ومقدوحدر. « فاعتبروا » « ولاتفرقوا » .

اسکوب بلدیه رئیس سابقی
محمد فرید

حدیقهٔ فکریه

ایمانك هردورده‌کی حالی

انسانیت ایمان اعتباریله اوچ مهم دور کچیرمشدرکه بونلردن هر برینك کندیسنه خاص ممیزاتی ، لوازمی واردر . فطرت اولی دوری اولان ایلك دورده انسانلر ایمان فطری ایله مؤمن اولدقلری ایچون احتساسات قلبیه‌لرندن باشقه برسائق اولمقسزین خالق حکیمه قارشی عرض خضوعدن کری طورمازلر وبوتعبد احتیاجنی بر علم ضروری ایله بیلیرلر ایدی . حتی بواحتیاج کندیلرنجه یمك ، ایچمك احتیاجندن اشاغی قالمازدی .

بودور ادوارسائره آره‌سنده‌شکوك وشبهاتدن‌برائنیله تمیز ایتمشدر. زیرا اوزمانك انسانلری اساس ایمانده‌تردد نه‌ایمش ، اعتقاددہ ضعف، قوت نصل اولورمش، بیلمزلردی . بونك‌ده سببی — انشاالله ایلریده موقع بحث‌چکه‌جکمز وجهله — کندیلرینك شوائب ظنون‌وخرافاتدن مبرا اولان دین بسیط فطرتله تدین‌ایتملرندن عبارتدر . بودور بدایت خلقتدن باشلایه‌رق جناب مسیحك بعثته بر قاچ عصر قالنجیه قدر دوام ایدرکه نه‌قدر زمان اولدیغنی تخمین قابل دکلدر .

حکمت وفلسفه دوری اولان دور ثانیده عقول اشیانك اوزرنده‌کی کثیف پرده‌لری قالدیردی . افکار تصورات عالیه ، مسائل غامضه قضالرنده جولانه باشلادی . کرك بوعالم شهودده ، کرك عوالم غیوبده ید قدرتك کندیسندن کیزلدیکی سرائری احاطه امایله ورای ردای مجهولیتی استکشافه قویولدی ،

بودور اذهانده برطاقم شکوکك تولدی، افراددن بر قسمنك عقولنه معتقداتك اساسلری علیهنه برآلای شیاطین شبهاتك حلولی ایله تمیز ایتمشدر . ذاتاً بوشبهلرك میدان آلمسی پك طبیعی، پك ضروری ایدی . زیرا عقل انسانی بو طبیعت کثیفه‌نك قیودندن قورتولق ایسترده کندیسنك سرائر موجوداته نفوذینه حائل اولان حجابلری یرتمایه میل ایدرسه بوصولت سربازانه اونك مدرکاتی انجق کندی وسعی ، کندی ترقیسی درجه‌سنده احاطه ایده‌بیلمسنی استلزام ایدر . آرتق او مراحل فکریه‌ده عقلك رهبری خیال اولور . حال بوکه مرشدی خیالدن ، دلیلی ایسه طبیعت بشرده مرکوز احتساساتدن عبارت اولان برعقل ایچون کنار فلاحی بولق قابلمیدر ؟

شبه یوقدرکه عقل‌حقیقت مطلقه‌یی انجق کندیسنك مقید بولندیغی درجه‌نك مساعده‌سی نسبتنده ادراك ایده‌بیلیر . بناءً علیه اوکا واصل اولدیغی نقطه‌یی مرکز حقیقت ظن ایتمه‌رك دها ایلریسنه اوزانمسی اخطار ایده‌جك ، اصل حقیقتك وهم ایتدیکندن اوزاق ، هم‌پك اوزاق بر موقعده اولدیغنی اکلاته‌جق بر قوتك وجودینه احتیاج ضروری ایدی . ایشته بوندن طولایی‌درکه الله ذوالجلال اوکا شکوك وشبهات‌صورتنده تجلی ایدن برروح‌دافع کوندردی. مراد آلهیسی ایسه اونی معنای قدسیٔ لاهوتی ادراك ایده‌بیله‌جکی مرتبه‌یه قدر ایستر ایسته‌مز سوق‌ایتمکدی . بویوزدن فیلسوفلرله رؤسای‌ادیان آره‌سنده بر حرب دائمی میدان آلدی . آتش اویله قیزیشدیکه بوتون عقلای امك اندیشهٔ یکانه‌سی اولدی . آرتق علم کلام ، الهیات، جدلدن، حل شبهات ایله اوغراشمقدن عبارت قالدی .

علوم‌طبیعیه وفلسفهٔ حسیه دوری اولان اوچنجی دور اون التنجو عصردن باشلایوب اون طقوزنجی عصرك نصف اولنه قدر کلیر بودورده علوم طبیعیه ارکانیله آبای دین آره‌سنده برنزاع علم ودیندن قوپدی . غالبیت اولکیلرك طرفنده قالدی . مع مافیه بونتیجه ایکنجی فرقه‌نك خلقی علمدن تبعید ایتمك ، استدلالات عقلیه وفکریه‌دن بولونمه‌یی منع ایله‌مك کبی افراطاته سلوك ایتملرندن ایلری کله بر عکس‌العمل موقت ایدی . هله بودورده دینه قارشی مبالاتسزلق ا درجه‌یی بولمشدی‌که آرتق دینسزلرك سوزلری ارباب دینه‌وطرفدارلرینه رغماً عوام آره‌سنده واجب‌الاحترام بر دستور حکمت صورتنده تلقی ایدیلیوردی .

شو بزم بولوندیغمز دور رابع‌که دور فطرت وطبیعتدر، بودور بشریتك شکوك وشبهاتدن منزه اولان دین فطریسنه رجعت طریقنی آراشدیرمسیله تمیز ایتمشدر . شیمدی شو دورت دوره عائد بعض ایضاحات ویرمه‌مز ایجاب ایدیور :

دور اول

دور فطرت

ادیانك اساسلرندن بحث ایدن علما بدایت خلقتده بشرك عبادت ایلدیکی ایلك معبود حقنده اختلافه دوشمشلردر ، مادیون انسانلر طوغریدن طوغری‌یه الك قباشکلده بولنان اصنامه عبادتدن باشلایه‌رق

کاله بر دلیل عد ایدرلر ، وا اسفاکه طوعاً نه بویوك برحماقت اختیار ایتدکلرینی بیلمزلر . ایشته مسلمان نامنی طاشیان بوسواد اعظمك حالی ! بر کره بونام ایله اسلامك یوز قارهسی اولیورلر : ضوکره بیلمیهرك ، لوای شریعت آلتنده طوپلانمش اولدقلرینی ظن ایدرك دشمنلره نصرت ایدییورلر . حالبوکه زواللیلرك مسلمانلقله هیچ مناسبتلری یوق .

ایم سالفهنك کرفتار اولدیغی مصیبتلر طبیعی بونلرك باشنده کلهجکدر . چونکه اونلرك وقتیله کیتمش اولدقلری یولی قاریش قاریش ، آدیم آدیم تعقیب ایدییورلر . ساحهٔ حرکتلرینی اوقدر طارالتمشلرکه کندیلرندن اولکیلر کرتنکله اینه کیرمش اولسهلر بونلرده بلا تردد کیرهجکلر [برحدیث شریفك مآلنه اشارت] هرهانکی قوم کندیسندن اول کچن اقوامك طوتمش اولدیغی یولی تعقیب ایدرسه جناب حقك اواقوام حقنده سبق ایدن احکام الهیهسنه بهمه حال معروض قالهجق . اونلرك اوغرادقلری عاقبتدن قورتیلهمیهجقدر . جناب حق ایم سالفهنك تاریخنی ، اخلاقنی حکایه ایتمش قوانین الهیهسندن ، شریعتدن انحراف ایدنلرك ، کتاب الهی کوزلری اوکندن قالدیرهرق آرقهلرینه آتانلرك کرفتار اولدیغی شدائدی بیان ایلمشدر .

اوت ، بوملتلر ذلت ومسکنت ایچنده قالمش ، دست انتقام خدا مملکتلرینی اللرندن آلهرق بشقه اقوامه ویرمشدر . بك اعلا ، نلرك اثرینه تبعیت ایدنلر ایچون عینی طریقده محو اولوب کیدن اقلرینك کوردیکی عاقبتدن بشقه برعاقبت بکلهنیلهبیلیرمی ؟ بویر الهیدر ، قانون الهی ایسه لایتغیردر .

[illegible] منتسب اولان بوکروهك باشنه لایقطع [illegible]لرینه پیدرپی فلاکتلر مستولی اولیور ؛ [illegible]سکر غفلتدن آییلسونلر [نتهکیم آییلمایه [illegible]لرینی پرده پوش ایدن غبار بدعاتی سیلکهرك [illegible]ب ایتسونلرده هیچ یوزینه باقماز اولدقلری [illegible] تخلیصه آماده کورسونلر ؛ اوهادیٔ ازلی [illegible]نه طوغری یوکسلهرك چشمهسار معرفتدن [illegible]سونلر ؛ کندیلرینی بیلسونلر ، روحلرنده [illegible]تك وجودینی اکلاسونلرده آرتق [illegible] وشرفه طوغری بیپروا یوروسونلر .

اسلام هیچ برزمان شهراه مدنیتده [illegible]نی تهذیب ایدهجك ، آلوده بولندیغی [illegible]اودر . مدنیتده اسلامایله اکلاشنجه [illegible]کدر . مسلمانلری بیترن بوعطالت [illegible]رآن هیئت منزلهسیله باقی وبوحالك [illegible] دیکر طرفدن عنایت ربانی اوکتاب [illegible]کام عالیهسنه دعوت ایدهجك ارباب توفیق یتشدیرکن ؛ صوکرهده کرك حادثات ، کرك ارباب عطالتك یکدهه اولدیغی تازیانهٔ عذاب بوفرقهٔ ناجیهیه ظهیر اولوزکن علت عطالتك اوزرندن قالقهجنه باشقه دلیل ایستهمز :

شرقی ، غربی ، بوتون دنیایی طولاشدیغی صرهلرده علمی آرقهسندن آییرمایان بو کتاب عظیمك انوار کزینی کونك برنده یکدن باصره پیرای جهان اولهجق ؛ اوکندهکی ضلال پردهلرینی پیرتهزق قلوب مسلمینهکی ایلك وطنه دونهجك ؛ آرتق اوراده قرار ایدهجکدر ، رفاقته ایسه ینه یاروفاداری اولان علمی آلهجقدر .

ارباب عطالت اعدای قرآن ایله همزبان اولمشلر دییورلرکه : « زمان آرتق نهایته یاقلاشیور . قیامتك قوپماسنه آز قالدی . انسانلردهکی ، دینهکی فساداتی تولیدایدن اسباب زمانك شیخوختدن باشقه برشی دکلدر . آرتق سعیك فائدهسی ، عملك ثمرهسی اولهماز . بوتون حرکتلرك ، بوتون فعالیتلرك غایهسی عدمدر .. اوت ، نرهیه باقسهك عدم ، نهیه تشبث ایتسهك عدمدر .. » نعوذ بالله . ایشته بوحریفلر جهلك احفادی ، یاسك عونهٔ اشتدادیدر ! بیلمدکلری شیئی اویدوروب اویدوروب سویلهمکدن چکنمزلر . عجبا زماندن نه اکلامشلر نه اوکرنمشلرکه انجامه ایرشمك اوزره اولدیغنی کسدیریبورلر ؟

اسلامك بدایتیله آرهمزده کچن مدت بیك اوچ یوز یکرمی سنهدن عبارتدرکه ایام الهیهیه نسبتله انجق برکوندر یاخود اوقدر بیله دکلدر . کائناتده تجلی ایدن آثار سبحانیه بدایت خلقتدن بری کچن زمانك عصرلرله دکل دهرلرله تقدیر اولنهجق قدر عظیم اولدیغنه شاهد اولمقله برابر ، نظام خالقك یرنی بولمسی ایچون قالان زماننده تقدیرلرك ، تخمینلرك جوصلهسنه صیغمایهجقنه ینه او آثار شهادت ایدوب طورمقدهدر .

ظهور اسلامدن بوآنه قدر کذار ایدن زمان اللیشر سنه یاشایان یکرمی آلتی آدمك مجموع عمرندن فضله چیقمیور . بك اعلا ، بوقدر قیصه برمدت اسلام کبی بردین عمومی ایچون زمان طویل عد اولنمق طوغریمیدر ؟ شوزمان قصیر بوتون انسانلرك هدایتنه یتشمز [نتهکیم یتشمیهجکی تبین ایتدی .] پردهنهدن قیامت بومضل حریفلرك حرص وطمعلری اوزرینه قوپمادن دین اوزرینه قوپیور ؟ !

جناب حق نور الهیسنی فیضیاب کمال ایدهجکنی ، دین مبینك بوتون ادیانه احراز غلبه ایدهجکنی وعد بویورمیورمی ؟ اوت ، دین برزمانلر سیل کمالی تعقیب ایله عقائد باطلهیی سنهلرجه مغلوب ایتدی ؛ لکن صوکرهلری ارباب دین اونك کوسترمدیکی طریق صوابدن یوز چویردکلری ایچون بوکونکی حاله کلدی . دیمك هیچ برزمان اجزای عالم تارمار اولمایهجقدر مکرکه وعد سابق الهی یرینی بولسون ؛ دین علمك انه یاپیشهرق ایکیسی بردن عقل ووجدانك تأییدینه چالیشسون عقل منتهای قوتنی بولسون ؛ حدود حاکیتنی آکلاسون ؛ من طرف الله موهوب اولان مزایاسی اوزرنده اصفیای راشدینك تصرفیله تصرف ایتسون ؛ قدرتی مساعد اولدیغی قدر سرائر عالمی ادراك ایلسون ؛

صاری، سیاه، قرمزیدن عبارت اولوب بورنکلرك برپریله امتزاجندن حصوله کلن لونلر ایچون لفظ مخصوص موضوع دکلدی . آرتق سما باشلرینك اوستنده اوحله‌نیلکونیله پارلایوب طورورکن بو آدملر ماوی رنکی بیلمیورلرمش ، دیمك طوغری اولورمی ؟

برده نامتناهی فکرینه متمدنلردن زیاده وحشیلر تمایل ایدر . کورمزمیسکز عوامدن. برآدم سزه برشهرك بویوکلکنی آکلاتمق ایستدیکی زمان اوصاف مبالغه‌یی مشعر ذهننده برکلمه بوله‌مازده « بر مملکتکه نه‌اوجی وار نه‌بوجاغی ! » کبی برتصویرده بولنور .

دیمك مادیونك بو نظریه‌لری‌ده بوش ایمش . ذاتاً اونلرك بویله برادعاده بولنمرینه سبب بوتون مدرکاتی حواس خمسه اسناد ایتمکدن عبارت اولان دستورلریدر. حال‌بوکه دوشونولورسه بومیدان نه قدر تنکدر !

فصلمزه خاتمه ویرمزدن اول ایکی بیوك خارقه‌یی ذکر ایتمه‌مز لازمدرکه سیدالوجود صلی‌الله‌علیه‌وسلم افندمزك اك بیوك معجزاتندندر. حس حقیقت ایله . ذوق علم ایله متحلی اولان ارباب قلب ووجدان ایچون اوحضرتك رسالت عامه‌سنه اك واضح دلائلدندر :

١ — ماقس مولرك « انسان دین حق ایله مفطوردر. » سوزی کندیسنك ولادتندن تقریباً اون اوچ عصر اول علیه‌الصلاة والسلام افندمزه نازل اولان شو آیت جلیله‌نك تکریر مألندن باشقه برشی عد اولنمق قابل دکلدر. « فأقم وجهك للدین حنیفاً فطرة‌الله‌التی فطرالناس علیها لاتبدیل لخلق‌الله ذلك‌الدین‌القیم ولکن اکثرالناس لایعلمون . » ایشته کورویورسکز که بوحقیقت عالم علمده انجق اون طقوزنجی عصرده تجلی ایدییور ؛ هم‌ده ماقس مولرك ١٨٧٩ سنه‌سنده انتشار ایدن کتابیله شایع اولیور .

٢ — استاددن نقلاً سویلدیکمز وجهله فلسفهٔ ادیان بزه کوستریورکه دینلر اساس اعتباریله بردر . ایلك انسانلرك دین نامنه اولان حس وعملری عصر حاضرده‌کی اك بویوك برآدمك ینه‌دین حقنده‌کی حس وعملنك عینیدر . مع‌ماقیه اویله عبادت نامنه ترکیب اولنان طمطراقلی الفاظ ، سجعلی عبارات آره‌ده برفرق تشکیل ایدمز . چونکه بونلرك هپسی‌ده احتساسات وجدانیه‌نك ترجمه‌سندن عبارتدر . حال‌بوکه بر جاهلك وجداننده‌کی حسیات دینیه اك بویوك فیلسوفك احتساساتندن اشاغی قالماز . اشته بوده پك یکی قبول اولنمش برفکردرکه قرآن کریم اونی شوقدر عصر اول صراحةً ناطق اولمش ؛ یعنی بوتون ادیانك اساسی بر اولوب اونك‌ده خالق واحده تعبد ایله امردن عبارت بولندیغنی سویله‌مشدر .

محمد فرید وجدی

مترجمی

محمد عاکف

عطالت کچیجی برخسته‌لقدر

عطالتك خالقلرینی صایوب دوکك ایچون باشلی باشنه برکتاب یازمق ایجاب ایدرسه‌ده بز ، اولکی مقاله‌لرمزده سویلدیکمز سوزلرله اکتفا ایدرك شیمدی اونك عون حقله صیریلوب کیده‌جك بر عارضه اولدیغنی ایضاح ایده‌جکز .

آرتق قارئین کرام نظرنده تعین ایتمشدرکه ماهیتی عقلی، محاکه‌یی برطرفه براقه‌رق الده بولنان آثاره باغلنوب قالمق صورتنده ایضاح ایده‌بیله‌جکمز — بومنحوس علت دیانت اسلامیه‌نك طبیعتنده قطعیاً یوقدر . قرآن کریمده اجداد مانده عاداتی بلامحاکمه قبولدن تحذیرایدن برچوق آیات جلیله واردرکه بوراده تصریحه لزوم کورمیورز . مقالات سالفه‌مزده دیمشدك که مسلمانلرك باشنه بوبلایی کتیرن اسباب یاطوغریدن طوغری‌یه کندی منفعتلرینی اونلرك ضررنده آرایان ، شوکت اسلامیه‌یی کسراتمك ایسته‌ین دشمنلردر ؛ یاخود خیر یاپیورم ظنیله فنالق ایدن بینسز دوستلردر . ایشته مضرتی غالب اولان فرقه اصل بوایکنجی صنفده بولنانلردر . پك اعلاباقلم بوعلت مندفع اولورده مسلمانلق سابقه‌کی فیض شاملنه ، سماحت فوق‌العاده‌سنه عودتله مسلمانلری سایهٔ فیاضنده واره‌جقلری غایهٔ کماله ایصال ایده‌بیلیرمی ؟

قرآن مبینده « انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون » بیوریلیور نظم جلیله‌کی ذکر ، اوذکر حکیمدر . اوقرآن‌درکه آیات ساطعه‌سی بوتون حقایق اشیایه خبیر اولان خالق عظیم طرفندن اولا احکام صکره تفصیل بیورلمشدر . « کتاب فصلت آیاته لقوم یعلمون » جناب حق کتاب الهیسنی هردرلو تحریفدن صیانتی وعد ایتمش، وعده انجاز ایلمشدرکه نه‌بردشمن بدخواهك ، نه‌ده برمحب [illegible] تحریفی اونص مبین سماوی‌یه اوزانه‌مامش ، بناءً علیه قالمشدر . طبیعیدرکه اومتن متینك تفسیری ، تأویلی کرك دشمن فرقه‌لری طرفندن سویلنن سوزلرك هپ کلام الهی مصاحفك سینهٔ تجیانده‌هردرلو اختلافدن، هردرلو اوله‌رق اتقیای امته مقتدالق ایتمکده‌در. دین اونك دست امانی وادیٔ ضلاله‌ده طولاشمقدن بیزارقالنجه، بر امر عظیم مراجعت ایدیله‌جك حکم انجق اودر . اوکنه چکلمك اونك شعاع نافذنورینه هیچ برزمان حائل اوله‌مامشدر هم انشاالله دینك حقیقی انصاری او[illegible] هپسنی ضیای منیری اولانجه شعشعه‌سیله [illegible]

من طرف‌الله نعمت بصیرتله مز[illegible] ظلمتلر اوستنده تابان کوره‌رك او[illegible] طورمامشلردر . لکن لیال بدعت ایچ[illegible] چوکش، عقللری فساد ایچنده، بص[illegible] اولانلر . فکرلرینی خرافات ایله ط[illegible] اغماض ایتدکلری ایچون اومهر لامع[illegible] قلبلرنده ادراك ، قولاقلرنده استماع [illegible] ضیای حقیقی کورمیه‌جك قدر کور ، صاغر اولدقلرینی بلند آواز ایله سو[illegible]

کماله بر دلیل عد ایدرلر ، واأسفاکه طوعاً نه بویوك برحماقت اختیار ایتدکلرینی بیلمزلر . ایشته مسلمان نامنی طاشیان بوسواد أعظمك حالی ! بر کره بونام ایله اسلامك یوز قاره‌سی اولیورلر : ضوکره بیلمیه‌رك ، لوای شریعت آلتنده طوپلانمش اولدقلرینی ظن ایدرك دشمنلره نصرت ایدییورلر . حالبوکه زواللیلرك مسلمانلقله هیچ مناسبتلری یوق .

ام سالفه‌نك کرفتار اولدیغی مصیبتلر طبیعی بونلرك باشنه‌ده کله‌جکدر . چونکه اونلرك وقتیله کیتمش اولدقلری یولی قاریش قاریش ، آدیم آدیم تعقیب ایدییورلر . ساحهٔ حرکتلرینی اوقدر طارالتمشلرکه کندیلرندن اولکیلر کرتنکله اینه کیرمش اولسه‌لر بونلرده بلا تردد کیره‌جکلر [برحدیث شریفك مآله اشارت] هرهانکی قوم کندیسندن اول کچن اقوامك طوتمش اولدیغی یولی تعقیب ایدرسه جناب حقك اواقوام حقنده سبق ایدن احکام الهیه‌سنه بهمه‌حال معروض قاله‌جق . اونلرك اوغرادقلری عاقبتدن قورتیله‌میه‌جقدر . جناب حق ام سالفه‌نك تاریخنی ، اخلاقنی حکایه ایتمش قوانین الهیه‌سندن ، شریعتدن انحراف ایدنلرك ، کتاب اللهی کوزلری اوکندن قالدیره‌رق آرقه‌لرینه آتانلرك کرفتار اولدیغی شدائدی بیان ایلمشدر .

اوت ، بوملتلر ذلت ومسکنت ایچنده قالمش ، دست انتقام خدا مملکتلرینی اللرندن آله‌رق بشقه اقوامه ویرمشدر . پك اعلا ، اونلرك اثرینه تبعیت ایدنلر ایچون عینی طریقده محو اولوب کیدن سلفلرینك کوردیکی عاقبتدن بشقه برعاقبت بکله‌نیله‌بیلیرمی ؟ بوبر قانون الهیدر ، قانون الهی ایسه لایتغیردر .

کوریورز که اسلامه منتسب اولان بوکروهك باشنه لایتقطع مصیبتلر اینیور ؛ مملکتلرینه پیدربی فلاکتلر مستولی اولیور ؛ مکرکه طالمش اولدقلری سکر غفلتدن آییلسونلر [نته‌کیم آییلمایه باشلادیلر .] نظر بصیرتلرینی پرده پوش ایدن غبار بدعاتی سیلکمك طریق فلاحی تحری‌یه شتاب ایتسونلرده هیچ یوزینه باقاز اولدقلری اوکتاب کریمی کندیلرینی تخلیصه آماده کورسونلر ؛ اوهادیٔ ازلی سایه‌سنده منابع علم وعرفانه طوغری یوکسلمك چشمه‌سار معرفتدن ایستدکلری کبی سیراب اولسونلر ؛ کندیلرینی بیلسونلر ، روحلرنده برزماندنبری کامن قالان قوتك وجودینی اکلاسونلرده آرتق بربرینك انه یایشه‌رق غایهٔ مجدوشرفه طوغری بی‌پروا یوروسونلر .

بونك ایچون دییورم که : اسلام هیچ برزمان شهراه مدنیتده براوچوروم دکلدر . بلکه مدنیتی تهذیب ایده‌جك ، آلوده بولندیغی لوثیاتدن تطهیر ایلیه‌جك آنجق اودر . مدنیت‌ده اسلام ایله اکلاشنجه اونك الك قوی برظهیری کسیله‌جکدر . مسلمانلری یتیرن بوعطالت دینیه‌ده قالقه‌جقدر . برطرفدن قرآن هیئت منزله‌سیله باقی وبوحالك علیهنه شاهد اولوب طورورکن ؛ دیکر طرفدن عنایت ربانی اوکتاب مبینه نصرتده بولنه‌جق ، خلقی احکام عالیه‌سنه دعوت ایده‌جك ارباب توفیق یتشدیررکن ؛ صوکره‌ده کرك حادثات ، کرك ارباب عطالتك یمکده اولدیغی تازیانهٔ عذاب بوفرقهٔ ناجیه‌یه ظهیر اولوزکن علت عطالتك اوزرنه‌دن قالقه‌جغنه باشقه دلیل ایسته‌مز :

شرقی ، غربی ، بوتون دنیایی طولاشدیغی صره‌لرده علمی آرقه‌سندن آییرمایان بو کتاب عظیمك انوار کزینی کونك برنده یکیدن باصره پیرای جهان اوله‌جق ؛ اوکنده‌کی ضلال پرده‌لرینی ییرته‌رق قلوب مسلمینده‌کی ایلك وطنته دونه‌جك ؛ آرتق اوراده قرار ایده‌جکدر ، رفاقته ایسه ینه یاروفاداری اولان علمی آله‌جقدر .

ارباب عطالت اعدای قرآن ایله همزبان اولمشلر دییورلرکه : « زمان آرتق نهایته یاقلاشیور . قیامتك قوپماسنه آز قالدی . انسانلرده‌کی ، دینده‌کی فساداتی تولیدایدن اسباب زمانك شیخوختدن باشقه برشی دکلدر . آرتق سعیك فائده‌سی ، عملك ثمره‌سی اوله‌ماز . بوتون حرکتلرك ، بوتون فعالیتلرك غایه‌سی عدمدر .. اوت ، نره‌یه باقسه‌ك عدم ، نه‌یه تشبث ایتسه‌ك عدمدر .. » نعوذ بالله . ایشته بوحریفلر جهلك احفادی ، یأسك عونهٔ اشتدادیدر ! بیلمدکلری شیئی اویدوروب اویدوروب سویله‌مکدن چکنمزلر . عجبا زماندن نه‌اکلامشلر نه اوکرنمشلرکه انجامه ایرشمك اوزره اولدیغنی کسدیریورلر ؟

اسلامك بدایتیله آره‌مزده کچن مدت بیك اوچ یوز یکرمی سنه‌دن عبارتدرکه ایام الهیه‌یه نسبتله انجق برکوندر یاخود اوقدر بیله دکلدر . کائناتده تجلی ایدن آثار سبحانیه بدایت خلقتدن بری کچن زمانك عصرلرله دکل دهرلرله تقدیر اوله‌جق قدر عظیم اولدیغنه شاهد اولمقله برابر ، نظام خالقك یرینی بولمسی ایچون قالان زمانك‌ده تقدیرلرك ، تخمینلرك حوصله‌سنه صیغمایه‌جغنه ینه او آثار شهادت ایدوب طورمقده‌در .

ظهور اسلامدن بوآنه قدر کذار ایدن زمان اللیشر سنه یاشایان یکرمی آلتی آدمك مجموع عمرندن فضله چیقمیور . پك اعلا ، بوقدر قیصه برمدت اسلام کبی بردین عمومی ایچون زمان طویل عد اولنمق طوغریمیدر ؟ شوزمان قصیر بوتون انسانلرك هدایته یتشمز [نته‌کیم یتشمیه‌جکی تبین ایتدی .] برده‌نه‌دن قیامت بومضل حریفلرك حرص وطمعلری اوزرینه قوپمادن دین اوزرینه قوپیور ؟ !

جناب حق نور الهیسنی فیضیاب کمال ایده‌جکنی ، دین مبینك بوتون ادیانه احراز غلبه ایده‌جکنی وعد بویوریمیورمی ؟ اوت ، دین برزمانلر سیل کمالی تعقیب ایله عقائد باطله‌یی سنه‌لرجه مغلوب ایتدی ؛ لکن صوکره‌لری ارباب دین اونك کوسترمدیکی طریق صوابدن یوز چویردکلری ایچون بوکونکی حاله کلدی . دیمك هیچ برزمان اجزای عالم تارمار اولمایه‌جقدر مکرکه وعد سابق الهی یرینی بولسون ؛ دین علمك‌اله یایشه‌رق ایکیسی بردن عقل ووجدانك تأییدینه چالیشسون عقل منتهای قوتنی بولسون ؛ حدود حاکیتنی آکلاسون ؛ من طرف‌الله موهوب اولان مزایاسی اوزرنده اصفیای راشدینك تصرفیله تصرف ایتسون ؛ قدرتی مساعد اولدیغی قدر سرائر عالمی ادراك ایلسون ؛

ساری، سیاه، قرمزیدن عبارت اولوب بورنکلرك بربریله امتزاجندن حصوله کلن لونلر ایچون لفظ مخصوص موضوع دکلدی. آرتق سما باشلرینك اوستنده اوحلهٔ نیلکونیله پارلایوب طورورکن بو آدملر ماوی رنکی بیلمیورلرمش، دیمك طوغری اولورمی؟

برده نامتناهی فکرینه متمدنلردن زیاده وحشیلر تمایل ایدر. کورمزمیسکز عوامدن. بر آدم سزه برشهرك بویوکلکنی آکلاتمق ایستدیکی زمان اوصاف مبالغه‌یی مشعر ذهننده برکلمه بوله‌مازده «بر مملکتك نه‌اوجی وار نه‌بوجاغی!» کبی بر تصویرده بولنور.

دیمك مادیونك بو نظریه‌لریده بوش ایمش. ذاتاً اونلرك بویله برادعاده بولنمالرینه سبب بوتون مدرکاتی حواس خمسه اسناد ایتمکدن عبارت اولان دستورلریدر. حال‌بوکه دوشونولورسه بومیدان نه قدر تنکدر!

نصلمزه خاتمه ویرمزدن اول ایکی بیوك خارقه‌یی ذکر ایتمه‌مز الزمدرکه سیدالوجود صلی‌الله‌علیه‌وسلم افندمزك اك بیوك معجزاتندندر. حس حقیقت ایله. ذوق علم ایله متحلی اولان ارباب قلب ووجدان ایچون اوحضرتك رسالت عامه‌سنه اك واضح دلائلندندر:

١ — ماقس مولرك «انسان دین حق ایله مفطوردر.» سوزی کندیسنك ولادتندن تقریباً اون اوچ عصر اول علیه‌الصلاة والسلام افندمزه نازل اولان شو آیت جلیله‌نك تکریر مآلندن باشقه برشی عد اولنمق قابل دکلدر. «فأقم وجهك للدین حنیفاً فطرة‌الله‌التی فطرالناس علیها لاتبدیل لخلق‌الله ذلك‌الدین‌القیم ولکن اکثرالناس لایعلمون.» ایشته کوروبورسکز که بوحقیقت عالم علمده انجق اون طقوزنجی عصرده تجلی ایدیبور؛ هم‌ده ماقس مولرك ١٨٧٩ سنه‌سنده انتشار ایدن کتابیله شایع اولیور.

٢ — استاددن نقلاً سویلدیکمز وجهله فلسفهٔ ادیان بزه کوستریبورکه دینلر اساس اعتباریله بردر. ایلك انسانلرك دین نامنه اولان حس وعملری عصر حاضرده‌کی اك بویوك بر آدمك بنه‌دین حقنده‌کی حس وعملنك عینیدر. مع‌ماقیه اویله عبادت نامنه ترکیب اولنان طمطراقلی الفاظ، سجعلی عبارات آره‌ده برفرق تشکیل ایده‌مز. چونکه بونلرك هپسی‌ده احتیاسات وجدانیه‌نك ترجمه‌سندن عبارتدر. حال‌بوکه بر جاهلك وجداننده‌کی حسیات دینیه اك بویوك فیلسوفك احتیاساتندن اشاغی قالماز. اشته بوده پك یکی قبول اولنمش برفکردرکه قرآن کریم اونی شوقدر عصر اول صراحةً ناطق اولمش؛ یعنی بوتون ادیانك اساسی بر اولوب اونك‌ده خالق واحده تعبد ایله امردن عبارت بولندیغنی سویله‌مشدر.

محمد فرید وجدی

مترجمی

محمد عاکف

عطالت کچیجی برخسته‌لقدر

عطالتك فالقلرینی صایوب دوکك ایچون باشلی باشنه برکتاب یازمق ایجاب ایدرسه‌ده بز، اولکی مقاله‌لرمزده سویلدیکمز سوزلرلا اکتفا ایدرك شیمدی اونك عون حقله صیریلوب کیده‌جك بر عارضه اولدیغنی ایضاح ایده‌جکز.

آرتق قارئین کرام نظرنده تعین ایتمشدرکه ماهیتی عقلی، محاکمه‌یی برطرفه براقه‌رق الده بولنان آثاره باغلنوب قالمق صورتنده ایضاح ایده‌بیله‌جکمز — بومنحوس علت دیانت اسلامیه‌نك طبیعتنده قطعی یوقدر. قرآن کریمده اجداد مانده عاداتی بلامحاکمه قبولدن تحذیر ایدرچسوق آیات جلیله واردرکه بوراده تصریحه لزوم کورمیورز. مقالات سالفه‌مزده دیمشدك که مسلمانلرك باشنه بوبلایی کتیرن اسباب یاطوغریدن طوغری‌یه کندی منفعتلرینی اونلرك ضررنده آرایان شوکت اسلامیه‌یی کسرایتمك ایسته‌ین دشمنلردر؛ یاخود خیر یاپیورز ظنیله قالق ایدن بینسز دوستلردر. ایشته مضرتی غالب اولان فرقه اصل بوایکنجی صنفده بولنانلردر. پك اعلا باقلم بوعلت مندفع اولورسه مسلمانلق سابقه‌کی فیض شاملنه، سماحت فوق‌العاده‌سنه عود ایدر. مسلمانلری سایهٔ فیاضنده واره‌جقلری غایهٔ کماله ایصال ایده‌بیلیرز.

قرآن مبینده «انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون» بیوریلیور. نظم تجلیده‌کی ذکر، اوذکر حکیمدر. اوقرآن‌درکه آیات ساطعه‌سی بوتون حقایق اشیایه خبیر اولان خالق عظیم طرفندن اولا احکام محکمه تفصیل بیورلمشدر. «کتاب فصلت آیاته لقوم یعلمون» جناب حق کتاب الهیسنی هردرلو تحریفدن صیانتی وعد ایتمش، وعدمینی انجاز ایلمشدرکه نه‌بردشمن بدخواهك، نه‌ده برمحب بی‌اذعانك ده تحریفی اونص مبین سماوی‌یه اوزانه‌مامش. بناءً علیه نازل اولدیغی قالمشدر. طبیعدرکه اومتن متینك تفسیری، تأویلی بولنده کرك دوست کرك دشمن فرقه‌لری طرفندن سویلنن سوزلرك هیچ تأثیری اوله‌مز. کلام الهی مصاحفك سینهٔ تجیلنده هردرلو اختلافدن، هردرلو تعرضدن مصون اوله‌رق انقیای امته مقتدالق ایتمکده‌در. دین اونك دست امانتنه مودوعدر، عنادی اعضالده طولاشمقدن بیزارقالنجه، بر امر عظیم حادث اولنجه‌جك مراجعت ایدیله‌جك حکم انجق اودر. اوکنه چکلمك ایسته‌نیلن پرده اونك شعاع نافذنورینه هیچ برزمان حائل اوله‌مامشدر واوله‌میه‌جقدر. هم انشاالله دینك حقیقی انصاری اوپرده‌لرك هپسنی ییرتوب آتمجه ضیای منیری اولانجه شعشعه‌سیله تنویر عیون ایده‌جکدر.

من طرف‌الله نعمت بصیرتله مفطور اولانلر اونور کزینك ضیاسیله ظلمتلر اوستنده تابان کوره‌رك اوکا طوغری شتاب ایتمکدن کری طورمامشلردر. لکن‌ایال بدعت ایچنده قالمش، قلبلرینه تفرقه بلوطی چوکمش، عقللری فساد ایچنده، بصیرتلری غبارهوسات التنده بوکالمش اولانلر. فکرلرینی خرافات ایله طولدیردقلری، نظرلرینی دلالت اغماض ایتدکلری ایچون اومهر لامعه قارشو عمای صرف ایچنده‌در. قلبلرنده ادراك، قولاقلرنده استماع خاصه‌سی قالمامشدر. کندیلر ضیای حقیقتی کورمیه‌جك قدر کور، ندای حقیقتی ایشتمیه‌جك صاغر اولدقلرینی بلند آواز ایله سویلرلر هم‌ده بونی ایمانلرند

اماحقیقت معناسی بودکلدر. اصل معناسی رجوعدر . عبدك معصیتدن رجوع ایتمسی نهایلهدر ؟ ندامت کتیرمك ، بردها ایشلهمهمکه عزم ایتمك ... جناب اللهك رجوعی نهدر ؟ قوله غضب ایتمدن مغفرته رجوع ایتمك ، انکیچون توبه جناب حقه اسناد اولونجه « قبول توبه » ایله تفسیر اولنور . یاخود قبول توبهنك لازمی اولان مغفرت معناسنه اولور . الحاصل اسکیدن زمان جاهلیتده واقع اولان بعض نا سزا حرکاتدن طولایی اهل اسلام مسؤل اولمایهجق ، او نوع معاملاتی جناب حق مغفرت بیورهجق دیمکدر .

[والله علیم حکیم] الله تعالی علیمدر ، بتون اسرار وخفایایی بیلیر ، حکیمدر ، حکمت اوزره شریعتی تأسیس بیورمشدر .

اسرار الهیهیی قوللر اخاطه ایدهمز ، اویله نصه قارشی قیاس ایله حکم اولونهماز . مجوسیلرك نسلمانلره اعتراضی اصلا وارد اولماز ، حلال ایله حرام بیننده کی تفاوت هر وقت هرکسه آشکار دکلسهده ، حکمت ومصلحته واقف اولانلر نظرنده روشنادر . قارداش قیزلریله عمجه قیزلری بیننده تفاوت عظیم وار ، اکر اونلرده حرام اولسه اووقت پك زیاده عسرت اولور . چوق کزه بربرلریله ازدواجلری لازم کلیر . بوکا بناءً جناب باری توسیع ایدییور . قارداش قزی انسانك اولادی کیدر ؛ بوکا مساعدهٔ شرعیه اولمامش . اما باباسنك قارداشی اولورسه، یعنی اوغلانك عمجهسی قیزی اولورسه حکمت ومصلحت بونك جوازینی ایجاب ایدییور .

جناب باری حلالی حرامدن تمیز بیورمشدر . بزی دائما شرایع الهیهیه ارشاد ایدییور ، اویولدن کچیرمك ایستهیور . مناهیج حقهیی بزه بیان بیوریبور . بیوریبورکه آنلرك یوله کیدهلم ، طریق حقدن آیریلمایهلم .

حضرت آدم دورندن صوکرا شرایع الهیه نه یولده قورولمش سه اومنوال اوزره کیدییور ، اما امت احمدیهیه بعض تخفیفاتده وار .

شریعت محمدیهده بوواقعدر . بزه برطاقم تخفیفات عنایت بیورلمش، لکن بعض شیلروارکه هیچ بر شریعتده مساعده اولامامشدر . بوطاقم سفهای ناس جناب حقه ، حاشا ، عبث وخلاف حکمت اسناد ایتمش اولیورلر. اوایسه ، کفر صریحدر . ممکن مرتبه شریعت محمدیهقولایلق طرفنی کوسترمشدر . هرعصره کوره اهون اولان نهایسه اونی بیان بیورمش. آنك ایچون صوکرا نه بیورور ؟ [یرید الله ان یخفف عنکم ...] بو اوچ آیت بربرینه مربوطدر ، بردن نازل اولمشدر ، [والله یرید ان یتوب علیکم] الله تعالی سزی دائما حقه ارشاد ایدییور . لکن دشمنلرکز ، کرك انسان شیطانلری، کرك شیاطین جن سزی دائما باطله میل ایتدیرمکه چالیشیورلر [ویریدالذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً] شهوات نفسانیهیه اتباع ایدنلر ، اونلر سیزك جقمکزده نهیی مراد ایدییورلر ؟ اونلر کیمدر؟ فجره، فسقه . اونلرکه شهواته زیاده انهماکلری اولدیغی ایچون کویا شهوته اتباع ایدرلر، امرینه امتثال ایدرلر، هوای نفسانیهیه عبادت ایدییورلر.

دقت اولنیور یا : [یتبعون الشهوات] شهواته اتباع ایدرلر ، حالبوکه هرشهوت حرام اولمازیا ، شهوات محرمه اولدیغی کبی، شهوات مباحهده وار ، حالبوکه بیضاوی نه ایله تفسیر ایتمش ؟ [یعنی الفجرة فان اتباع الشهوات الایثار لها والتعاطی لماسوغه الشرع متبعله] فاجر، فاسق انسانلر ... بر انسان شهواته اتباع ایله فاسق اولورمی ؟ بوقدر مباح شهوتلروار ... لکن [یتبعون الشهوات] تعبیرندن نه آکلاشیلیر؟ شهواته اتباع ایدرلر ، نرهیه سوق ایدرسه اورایه کیدرلر ، شریعتك مباح قیلدیغی شهواتی ایستهین کیمسهلر شرعه اتباع ایتمسی لازم کلیر ، مشروع شهواتهمزکیم میل ایدرسه... فقط یالکز شریعتك تجویز ایتدیکنی ایشلهیور ، منع ایتدیکنی ایشلهمیور ؛ بویله اولان کیمسه شهوتهمی اتباع ایدر ، شریعتهمی؟ البته شریعته ، اماشهوته اتباع ایدنلر کیملردر؟ اول کیمسهلرکه هیچ حلال ، حرام دوشونمز . نفس اماره نه جانبه سوق ایدرسه اوجانبه قوشار . کویا شهوتك امرینه امتثال ایتمش صاییلر . شرعه ، عقله عطف نظر ایتمیوب یالکز مقتضیات نفسانیهیه انهماك ایدن کیمسه نفسنی معبود اتخاذ ایتمش ، شهوته اسیر اولمش ؛ کویا نفس امارهسی امر ایتمشده آنك امرینی اجرا ایدییور .

مابعدی وار

عیناً مکتوب :

صراط مستقیم مؤسسلری بك افندیلره

اولا تفرقه ومؤخراً علاوه صورتیله نشر وتعمیمنه همت ودلالت بیوردیغکز [اصول فقه درسلری] نك بردیکری طرفندن کتاب شکلنده اولهرق طبع ایدلمکده اولدیغنی خبر آلدم . طابع دخی معلمك تقریرینی بندن اول ضبط ایتمش اولان اسماعیل بك نامنده برمکتب رفیقمز ایمش . (بیوك حیدر افندی) بزدن اولکی صنفلرده درس تقریر ایتمش اولدیغندن بویله بر ارقداشمزکده نوط طوتمش اولمسنی البته استبعاد ایدهم . فقط اکر بو خبر طوغری ایسه خیلی زماندر انتشار ایتمکده بولنان [صراط مستقیم] ی ودرسلره مقدمه اولمق اوزره یازدیغم بر ایکی صحیفهیی کورمش اولهجنه شبه ایتمامك ایستدیکم بومعزز رفیقمزك کرك بوعاجزك وکرك هرایکیسیده مکتب حقوقدن فیض آلان مؤسسلرك امل مقدسنه حرمت ایدرك قبل الطبع بونوطلرك کندیسنده موجودیتنی اخبار واثرك فائدهسنی برقاتدها تأمین ایچون نشر وتعمیم خصوصنده توحید مساعی املی اظهار ایلمامسنه تأسف ایدرم .

بندهکزك نوطلرلرمك نهکبی شرائط آلتنده طوتیلوب اثر حالنه قونلدیغنی افکار عمومیه وبالخاصه مرحومی وصورت تقریرینی طانیانلر موازنه ومحاکمهایدهجكدر . یالکز مسلم الثبوت برشی واردرکه اوده بزم صنفه کلنجیهقدر بیوك حیدر افندینك اصول فقهی تماماً وبحق تقریر واکمال ایدهمامش بولنمیدو . بوئی مرحوم کندیسی صنفده

نهایت سرا پردهٔ جلاله کلنجه اوراده وقفه کزین خشوع اولسون ؛ صوکره بولدیغی مقام غشی وحیرتدن راسخین علمانك طوتدیغی طریق ایله دونسون .

باقیکز امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه انلر حقنده نه سویلیور :

« بونلر اوسعدای امتدرکه نظر اطلاع بشرله جهان غیب آره‌سنه کریلن پرده‌لری قالدیره‌رق سینهٔ اسراره طالق خیالنی خاطرلرینه بیله کتیرمزده عالم غیبه عائد هیچ بر شی بیلمدکارینی اقرار ایله اکتفا ایدرلر . جناب حق بونلرك حوصلهٔ علملرینه صیغمایان حقائقك حضورنده اعتراف عجز ایله‌ملرینی « علم » ، کنهنی آراشدیرمقله مکلف اولمدقلری اسرار غامضه‌ده تعمقه قالقیشمامرلرینی « رسوخ » تعبیریله ایراد بویوریور . ایشته سن‌ده بونقطه‌ده طور . عظمت الهیه‌یی مقیاس ناچیز عقل ایله اولجمه‌یه قالقیشمه صوکره محو اولورسك .

اویله برقادر قیومدرکه اوهام منتهای کبریاسنی ادراك ایچون ایلری‌یه طوغری آتیلدقجه؛ شائبهٔ خیالدن پاکدامن اولان فکر صفادار اعماق غیوب لاهوتیسنه یتیشه‌رك اونی بولمق ایستدکجه؛ قلوب ماهیت صفاتنه اطلاع سودا سیله والهانه دولاشدقجه؛ عقول صفاتك یتیشه‌میه‌جکی برغایته واره‌رق ذاتی احاطه‌یه چالیشدقجه او ، بونلرك هپسنی کری چویرده پویان اولدقلری خطرکاه مظلم غیدن تخلص ایچون ینه اونك مرحمتنه صیغینیرلر . بوعزم واقدامك صوکنده بردست قهر وجبروتك آلنلرینه دایانه‌رق کدیلرینی رحمته محکوم ایلدیکنی کورورلرده آرتق اویله برطاقم خیالات ایله ، تکلفات ایله باری تعالی‌یی ادراك قابل اوله‌مایه‌جغنی ، حتی اك عالی فکرلره اونك جلال وعظمتنی تقدیر ایچون اك ناچیز برخاطره بیله خطور ایده‌میه‌جکنی اعتراف ایدرلر . »

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

مواعظ

مقرری
مناستری اسماعیل حقی

محرری
ح . اشرف ادیب

٥٣ درس — ١٦ کانون ثانی ٣٢٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم [یرید الله لیبین لکم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم ویتوب علیکم والله علیم حکیم . والله یرید ان یتوب علیکم ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً . والله یرید ان یخفف عنکم وخلق الانسان ضعیفاً] صدق الله العظیم .

[یرید الله] الله تعالی مراد ایدییور [لیبین لکم] سزك ایچون بیان بیورمه‌یی ، تبیین حقایق ایلمه‌یی اراده بیوریور . حلال وحرامی تفریق ایدییور .

[لیبین لکم] « ما تعبدکم به من الحلال والحرام » . « بیضاوی » .

«ما کلفکم» دیمك‌در . چونکه « تعبد » تکلیف معناسنه مستعملدر ، یعنی سزك مکلف اولدیغکز احکام دینیه‌یی بیان بیورمه‌یی مراد ایدییور ؛ چونکه بوندن اول برچوق احکام بیان ایدیلمشدی . نکاحی حرام وحلال اولان قادینلر نوع نوع آیریلمشدی .

[حرمت علیکم امهاتکم وبناتکم واخواتکم وعماتکم .....]

کیملر حرامدر ، هانکی قادینلری کیملر آله‌ماز ؟.. بونلری تعداد وبیاندن صوکرا [واحل لکم ماوراء ذلکم ...] بیوریور ، مذکوراتك ماعداسی حلالدر دییور . شیمدی بوحرام اولانلر ایچنده قارداشك قیزی حرام دکلمی ؟ [وبنات الاخ وبنات الاخت] قرداشنك قیزی برانسانه حلال اولماز . علی الاطلاق ـ کرك همشیره‌سنك اولسون ، کرك ار قرنداشنك اولسون ـ کریمه‌سی کندی اولادی کبی حرام در . فقط عمجه ، دائی قیزلرینی آلیر ، حلال در .

حلال ، حرامی تفریق ایدییور . آیات قرآنیه‌یه دائر مجوسیلر یاخود یهودیلر اعتراض ایده‌بیلیر . اونك ایچون اونلرك مذهبلری باطل در . ادعا ایتدکلری شی هیچ برشریعتده یوق در . شرایع الهیه برسیاق اوزره‌در . یهودیلر لاب قارداش قیزینی حلال کورورلر توراتده وار دییورلر . حاشا ، بوهیچ برشریعتده حلال اولامش . نصل قارداش اولورسه‌اولسون ، ایستر بابا بر ، ایستر آنا براولسون .. اصلا جائز دکل .

فقط مجوسیلر اعتراض ایدرلر : قارداش قیزلری حرام اولسه عمجه قیزلری نیچون حلال اولسون ، اونلرده حرام اولمق لازم کلیر . اونلرك والده‌سی ده حرامدر . همشیره کبی تنزه‌کز ، خاله‌کزده حرامدر . والده‌لری حرام ایکن ، قیزلری حلال اولیور ؛ بوحالده همشیره قیزلری‌ده حلالدر ، بونلرك بیننده مشابهت وار ... دیه‌مجوسیلر اعتراض ایدرلر . الله نه بیوریور ؟

اونلرك باطل دینته باقایك . اویله شهوتپرست خائنلرك سوزینه قولاق آصمایك . [یرید الله لیبین لکم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم] الله سزه طوغرو شریعت نه‌ایسه اونی بیلدیره‌جك . حلال وحرامی تبیین بیوره‌جق . سزدن اول کچن انبیانك ، صالحینك مسلکی نه‌دن عبارتدر ، مناهیج حقیقت نه‌یولده اولمق لازمدر ... ایشته بونلری بیان بیوریور . [ویرشدکم الی مناهج تقدمکم من اهل الرشد لتسلکوا طرائقهم] « بیضاوی » الله سزی ارشاد ایتمك ، سلامته چیقارمق ایچون سزدن اول کچن انبیا وصالحینك مناهجنه سزی سوق ایدر .

(ویتوب علیکم) جناب باری سزك کناهلریکزی مغفرت ایده‌جك اولدن ، شریعت هنوز اورتایه قونمه‌دن ، زمان جاهلیتده بیلمیه‌رك برطاقم خطالر اولمش ؛ شرعه مخالف برطاقم معاملاتکزدن طولایی شمدی سزی عفو بیوره‌جق .

[ویتوب علیکم] اوزریکزه توبه ایدر ... « توبه » فعلی الله اسناد اولنورمی ؟ توبه ؛ ندامتدر . کناهی ایشلدیکنه نادم اولان بردها ایشله‌مه‌مکه عازم اولمق توبه‌نك رکنلری ندامت وعزمدن عبار

اماحقیقت معناسی بودکلدر. اصل معناسی رجوعدر . عبدك معصیتدن رجوع ایتمسی نهایلهدر ؟ ندامت کتیرمك ، بردها ایشلهمهمکه عزم ایتمك ... جناب اللهك رجوعی نهدر ؟ قوله غضب ایتمدن مغفرته رجوع ایتمك ... انکچون توبه جناب حقه اسناد اولونجه « قبول توبه » ایله تفسیر اولنور . یاخود قبول توبهنك لازمی اولان مغفرت معناسنه اولور . الحاصل اسکیدن زمان جاهلیتده واقع اولان بعض نا سزا حرکاتدن طولایی اهل اسلام مسؤل اولمایهجق ، او نوع معاملاتی جناب حق مغفرت بیورهجق دیمکدر .

[والله علیم حکیم] الله تعالی علیمدر ، بتون اسرار وخفایایی بیلیر ، حکیمدر ، حکمتاوزره شریعتی تأسیس بیورمشدر .

اسرار الهیهیی قوللر احاطه ایدهمز ، اویله نصه قارشی قیاس ایله حکم اولونهماز . مجوسیلرك مسلمانلره اعتراضی اصلا وارد اولماز ، حلال ایله حرام بیننده کی تفاوت هر وقت هرکسه آشکار دکلسهده ، حکمت ومصلحته واقف اولانلر نظرنده روشنادر . قارداش قیزلریله عمجه قیزلری بیننده تفاوت عظیم وار . اکر اونلرده حرام اولسه اووقت بك زیاده غسرت اولور . چوق کره بربرلریله ازدواجلری لازم کلیر . بوکا بناءً جناب باری توسیع ایدییور . قارداش قزی انسانك اولادی کبیدر ؛ بوکا مساعدهٔ شرعیه اولمامش . اما باباسنك قارداشی اولورسه ، یعنی اوغلانك عمجهسی قیزی اولورسه حکمت ومصلحت بونك جوازینی ایجاب ایدییور .

جناب باری حلالی حرامدن تمیز بیورمشدر . بزی دائما شرایع الهیهیه ارشاد ایدییور ، اویولدن کچیرمك ایستهیور . مناهیج حقهیی بزه بیان بیوریور . بیوریورکه آنلرك یوله کیدهلم ، طریق حقدن آیریلمایهلم .

حضرت آدم دورندن صوکرا شرایع الهیه نه یولده قورولمش سه اومنوال اوزره کیدییور . اما امت احمدیهیه بعض تخفیفاتده وار ،

شریعت محمدیهده بوواقعدر . بزه برطاقم تخفیفات عنایت بیورلمش. لکن بعض شیلروارکه هیچ بر شریعتده مساعده اولامشدر . بوطاقم سفهای ناس جناب حقه ، حاشا ، عبث وخلاف حکمت اسناد ایتمش اولیورلر . اوایسه ، کفر صریحدر . ممکن مرتبه شریعت محمدیهقولایلق طرفنی کوسترمشدر . هرعصره کوره اهون اولان نهایسه اونی بیان بیورمش. آنك ایچون صوکرا نه بیورور ؟ [یرید الله ان یخفف عنکم ...] بو اوچ آیت بربرینه مربوطدر ، بردن نازل اولمشدر ،

[والله یرید ان یتوب علیکم] الله تعالی سزی دائما حقه ارشاد ایدییور . لکن دشمنلرکز ، کرك انسان شیطانلری ، کرك شیاطین جن سزی دائما باطله میل ایتدیرمکه چالیشیورلر [ویریدالذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً] شهوات نفسانیهیه اتباع ایدنلر ، اونلر سزك جهتکزده نهیی مراد ایدییورلر ؟ اونلر کیملردر؟ فجره ، فسقه . اونلرکه شهواته زیاده انهماکلری اولدیغی ایچون کویا شهوته اتباع ایدرلر ، امرینه امتثال ایدرلر ، هوای نفسانیهیه عبادت ایدییورلر .

دقت اولنیور یا : [یتبعون الشهوات] شهواته اتباع ایدرلر ، حالبوکه هرشهوت حرام اولمازیا ، شهوات محرمه اولدیغی کبی ، شهوات مباحهده وار ، حالبوکه بیضاوی نه ایله تفسیر ایتمش ؟ [یعنی الفجرة فان اتباع الشهوات الایثار لها والتعاطی لماسوغه الشرع متبعله] فاجره فاسق انسانلر ... بر انسان شهواته اتباع ایله فاسق اولورمی ؟ بوقدر مباح شهوتلروار ... لکن [یتبعون الشهوات] تعبیرندن نه آکلاشیلیر؟ شهواته اتباع ایدرلر ، نره یه سوق ایدرسه اورایه کیدرلر ، شریعتك مباح قیلدیغی شهواتی ایستهین کیمسهلر شرعه اتباع ایتمسی لازم کلیر ، مشروع شهواتهرکیمیلایدرسه... فقط یالکز شریعتك تجویز ایتدیکنی ایشلهیور ، منع ایتدیکنی ایشلهمیور ؛ بویله اولان کیمسه شهوتهمی اتباع ایدر ، شریعتهمی؟ البت شریعته ، اماشهوته اتباع ایدنلرکیملردر؟ اول کیمسهلرکه هیچ حلال ، حرام دوشونمز . نفس اماره نه جانبه سوق ایدرسه اوجانبه قوشار . کویا شهوتك امرینه امتثال ایتمش صاییلر . شرعه ، عقله عطف نظر ایتمیوب یالکز مقتضیات نفسانیهیه انهماك ایدن کیمسه نفسنی معبود اتخاذ ایتمش ، شهوته اسیر اولمش ؛ کویا نفس امارهسی امر ایتمشده آنك امرینی اجرا ایدییور .

مابعدی وار

عیناً مکتوب :

صراط مستقیم مؤسسلری بك افندیلره

اولا تفرقه ومؤخراً علاوه صورتیله نشر وتعمیمنه همت ودلالت بیوردیغکز [اصول فقه درسلری] نك بردیکری طرفدن کتاب شکلنده اولهرق طبع ایدلکده اولدیغنی خبر آلدم . طابع دخی معلمك تقریرینی بندن اول ضبط ایتمش اولان اسماعیل بك نامنده برمکتب رفیقمز ایمش . (بیوك حیدر افندی) بزدن اولکی صنفلردهده درس تقریر ایتمش اولدیغندن بویله بر ارقداشمزکده نوط طوتمش اولمسنی البته استبعاد ایدهم . فقط اکر بو خبر طوغری ایسه خیلی زماندن انتشار ایتمکده بولنان [صراط مستقیم] ی ودرسلره مقدمه اولمق اوزره یازدیغم بر ایکی صحیفهیی کورمش اولهجقسه شبهه ایتمامك ایستدیکم بومعزز رفیقمزك کرك بوعاجزك وکرك هرایکیسیده مکتب حقوقدن فیض آلان مؤسسلرك املی مقدسنه حرمت ایدرك قبل الطبع بونوطلرك کندیسنده موجودیتی اخبار واثرك فائدهسنی برقاندها تأمین ایچون نشر وتعمیم خصوصنده توحید مساعی املی اظهار ایلمامسنه تأسف ایدرم .

بندهکزك نوطلرینك نهکبی شرائط آلتده طوتیلوب اثر حالنه قونلدیغنی افکار عمومیه وبالخاصه مرحومی وصورت تقریرینی طانیانلر موازنه ومحاکمهایدهجكدر . یالکز مسلم الثبوت برشی واردرکه اوده بزم صنفه کلنجهقدر بیوك حیدر افندینك اصول فقهی تماماً وبحق تقریر واکمال ایدممامش بولنمیدر . بوئی مرحوم کندیسی صنفده

نهایت سرا پردهٔ جلاله کلنجه اوراده وقفه کزین خشوع اولسون ؛ صوکره بولدیغی مقام غشی وحیرتدن راسخین علمانك طوتدیغی طریق ایله دونسون .

باقیکز امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه انلر حقنده نه سویلیور :

« بونلر اوسعدای امتدرکه نظر اطلاع بشرله جهان غیب آره‌سنه کریلمن پرده‌لری قالدیره‌رق سینهٔ اسراره طالق خیالنی خاطرلرینه بیله کتیرمزده عالم غیبه عائد هیچ بر شی بیلمدکلرینی اقرار ایله اکتفا ایدرلر . جناب حق بونلرك حوصلهٔ علملرینه صیغمایان حقائقك حضورنده اعتراف عجز ایله‌مارینی « علم » ، کنهنی آراشدیرمقله مکلف اولمدقلری اسرار غامضه‌ده تعمقه قالقیشمامارینی « رسوخ » تعبیریله ایراد بویوریور . ایشته سن‌ده بونقطه‌ده طور . عظمت الهیه‌یی مقیاس ناچیز عقل ایله اولچمه‌یه قالقیشمه صوکره محو اولورسك .

اویله برقادر قیومدرکه اوهام منتهای کبریاسنی ادراك ایچون ایلری‌یه طوغری آتیلدقجه؛ شائبهٔ خیالدن پاکدامن اولان فکر صفادار اعماق غیوب لاهوتیسنه یتیشه‌رك اونی بولمق ایستدکجه؛ قلوب ماهیت صفاتنه اطلاع سودا سیله والهانه دولاشدقجه؛ عقول صفاتك یتیشه‌میه‌جکی برغایته واره‌رق ذاتنی احاطه‌یه چالیشدقجه او ، بونلرك هیبتی کری‌چویررده بویان اولدقلری خطرکاه مظلم غیبدن تخلص ایچون ینه اونك مرحمتنه صیغینیرلر . بوعزم واقدامك صوکنده بردست قهروجبروتك آلتلرینه دایانه‌رق کدیلرینی رجمته محکوم ایلدیکنی کورورلرده آرتق اویله برطاقم خیالات ایله ، تکلفات ایله باری تعالی‌یی ادراك قابل اوله‌مایه‌جغنی، حتی اك عالی فکرلره اونك جلال وعظمتنی تقدیر ایچون اك ناچیز برخاطره بیله خطور ایده‌میه‌جکنی اعتراف ایدرلر . »

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

مواعظ

مقرری
مناستلی اسماعیل حق

محرری
ح . اشرف ادیب

٥٣ درس — ١٦ کانون ثانی ٣٢٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم [یرید الله لیبین لکم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم ویتوب علیکم والله علیم حکیم . والله یرید ان یتوب علیکم ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً . والله یرید ان یخفف عنکم وخلق الانسان ضعیفاً] صدق الله العظیم .

[یرید الله] الله تعالی مراد ایدیور [لیبین لکم] سزك ایچون بیان بیورمه‌یی ، تبیین حقایق ایلمه‌یی اراده بیوریور . حلال وحرامی تفریق ایدیور .

[لیبین لکم] « ماتعبدکم به من الحلال والحرام » ، « بیضاوی » .

«ماکلفکم» دیمك‌در . چونکه « تعبد » تکلیف معناسنه مستعملدر، یه
سزك مکلف اولدیغکز احکام دینیه‌یی بیان بیورمه‌یی مراد ایدیو
چونکه بوندن اول برچوق احکام بیان ایدیلمشدی . نکاحی حر
وحلال اولان قادینلر نوع نوع آیریلمشدی .

[حرمت علیکم امهاتکم وبناتکم واخواتکم وعماتکم .....]
کیملر حرامدر ، هانکی قادینلری کیملر آله‌ماز ؟.. بونلری تعـ
وبیاندن صوکرا [واحل لکم ماوراء ذلکم ...] بیوریور ، مذکورا
ماعداسی حلالدر دیبور . شیمدی بوحرام اولانلر ایچنده قاردا
قیزی حرام دکلمی ؟ [وبنات الاخ وبنات الاخت] قرداشنك قی
برانسانه حلال اولماز . علی الاطلاق ـ کرك همشیره‌سنك اولسون، ک
ار قرنداشنك اولسون ـ کریمه‌سی کندی اولادی کبی حرام در . ف
عمجه ، دائی قیزلرینی آلیر ، حلال در .

حلال ، حرامی تفریق ایدیبور . آیات قرآنیه‌یه دائر مجوسیا
یاخود یهودیلر اعتراض ایده‌بیلیر . اونك ایچون اونلرك مذهبا
باطل در . ادعا ایتدکلری شی هیچ برشریعتده یوق در . شرایعا
برسیاق اوزره‌در . یهودیلر لاب قارداش قیزینی حلال کورورا
توراتده وار دیبورلر . حاشا ، بوهیچ برشریعتده حلال اولامش
نصل قارداش اولورسه اولسون ، ایستر بابا بر ، ایستر آنا بر اولسون
اصلا جائز دکل .

فقط مجوسیلر اعتراض ایدرلر : قارداش قیزلری حرام اول
عمجه قیزلری نیچون حلال اولسون، اونلرده حرام اولمق لازم کل
اونلرك والده‌سی ده حرامدر . همشیره کبی تیزه‌کز ، خاله‌ک
حرامدر ، والده‌لری حرام ایکن ، قیزلری حلال اولیور ؛ بو
همشیره قیزلری‌ده حلالدر، بونلرك بیننده مشابهت وار... دیه‌مجو
اعتراض ایدرلر . الله نه بیوریور ؟

اونلرك باطل دیننه باقایك . اویله شهوتپرست خائنلرك سو
قولاق آصمایك . [یرید الله لیبین لکم ویهدیکم سنن الذین من قبل
الله سزه طوغرو شریعت نمایسه اونی بیلدیره‌جك . حلال وحر
تبیین بیوره‌جق . سزدن اول کچن انبیانك ، صالحینك مسلکی
عبارتدر ، مناهیج حقیقت نه‌یولده اولمق لازمدر ... ایشته بو
بیان بیوریور . [ویرشدکم الی مناهج تقدمکم من اهل الرشد لیتـ
طرائقهم] « بیضاوی » الله سزی ارشاد ایتمك ، سلامته چیقا
ایچون سزدن اول کچن انبیا وصالحینك مناهجنه سزی سوق ایدر

(ویتوب علیکم) جناب باری سزك کناهلریکزی مغفرت ایده‌ج
اولدن ، شریعت هنوز اورته‌یه قونمه‌دن ، زمان جاهلیتده بیلم
برطاقم خطالر اولمش ! شرعه مخالف برطاقم معاملاتکزدن طو
شمدی سزی عفو بیوره‌جق .

[ویتوب علیکم] اوزریکزه توبه ایدر ... « توبه » فعلی
اسناد اولنورمی ؟ توبه ؛ ندامتدر . کناهی ایشلدیکنه نادم او
بردها ایشله‌مه‌مکه عازم اولمق توبه‌نك رکنلری ندامت وعزمدن عبارت

صراط مستقیم

۱۳۲۶

محل اداره: درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری: ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح. اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی: ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

ایشلاتمك: مکتوبه موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول اولنور درج ایدیلن آثار اعاده اولنماز

عدد: ۳۰ — ۲۵ صفر ۳۲۷ پنجشنبه ٥ مارت ۳۲٥ — ایکنجی جلد

مشروطیت اسلامیه‌ده:

ازهر حادثهٔ مؤلمه‌سی

مصرده‌کی ازهر مدرسهٔ قدیمه‌سنك بین الاسلام اهمیتی معلومدر. بو مدرسه مدار فخر امت اولان بك چوق فضلایه منشأ اولمش و استبدادك جابجا عالم علم و عرفانه آچمش اولدیغی حرب عمومینك تخریبات متوالیه‌سندن بالنسبه مصون قالمشدر.

صوك زمانلرده لله الحمد والمنه عالم اسلامده مشهود اولان آثار حیاتدن بو دارالفیض مداومارینك دخی بهره دار اولدیغی کورلدی. لزومی هرکسجه تسلیم اولنان اصلاحات مبرمه‌نك بر آن اول مدرسه‌لرینه تطبیقی استرحام ایچون جدی تشبثلری واقع اولدی. فقط هرنصله حکومت محلیه‌جه طلبه‌نك شو مشروع تشبثه بشقه برشکل و صورت ویریله‌رك مرضیء امت خلافنه تدابیر عنیفه ایله مقابله جهتی التزام اولنمش، مطبوعات مصریه‌نك بو بابده‌کی واقفانه تشریحاتیله افکار عمومیه‌نك طلبه لهنده‌کی تظاهراتی حکومتك شو مسئله‌ده‌کی سوء نظرینی ازاله ایده‌مامشدر.

ایشك مبادیسنده محیطمز بو حالی کمال حیرت و استغراب ایله تلقی ایتمش و دها طوغریسی بو بابده‌کی معلوماتك منابعنی تشکیل ایدن جرائد مصریه‌نك نشریاتی مبالغه‌لی عد اولنمش ایدی. فقط افسوس‌که حادثات اخیره شو ظن وذهابك یاکلش اولدیغنی اثبات ایتدی. زیرا حکومت محلیه بوصوك کونلرده طلبه‌یه حقوق طبیعیهٔ بشریه‌دن هیچ برشی طانلمامقده اولدیغنی اشراب ایدر اجراآت مستبدانه‌یی اصلاحات مطلوبه مقامنه اقامه ایدرك الك عزیز و محترم حسلره تجاوزده بولندی که بونلرك مفرداتنی تعداد وتشریحه رساله‌نك صحائف محدوده‌سی مساعد دکلدر.

شو عصر حریتده بویله بر معاملهٔ غیر مترقبه‌یه هدف اولان بیچاره طلبهٔ علوم سنه‌لردنبری آغوش تربیه وفیضنده اکتساب کمال عزم قطعیسنده بولندقلری بو مؤسسهٔ عالیه‌دن، سوکیلی مدرسه‌لرندن کوز یاشلری دوکه‌رك آیرلق اضطرارینی حس ایتدیلر.

عناصر اسلامیه‌نك همان کافه‌سندن دینیله‌بیله‌جك درجه او دار العرفانه دوام ایده‌کلکده اولان بیکلرجه اولاد وطنك هربری منسوبی اولدیغی مملکته عودتی سلطهٔ استبدادیه اوکنده سرفرو ایلمکه ترجیح ایتدی. یکرمی بیکه قریب طلبه‌یی احتوا ایدن او قوسقوجه ازهر یکرمی درت ساعت ظرفنده بوم بوش قالدی.

شمدیده حکومت غیرمنتظر برنتیجه قارشیسنده بولنیوردی. آرتق اغفال دوری حلول ایتمشدی. ذاتاً دأب استبدادك لایتغیر دستوری بونی اقتضا ایتزمیدی؛ نته‌کیم اویله اولدی. حکومت محلیه جانبندن ـــ صورت حقدن کورینه‌رك ـــ طلبه‌یه بعض تبلیغات وقوعبولدی. زواللیلر بو دام احتیالك شمشعه‌سنه‌قایلدیلر. تبلیغاتك حسن نیته مستند بولندیغی زعمیله مدرسه‌لرینه عودت ایتدیلر.

حکومت طلبه‌یی بویله‌جه تحت تحکمه کچیردکدن صکره کویا ایچلرندن اوك آیاق اولانلری تأدیب مقصدیله خدایی نابت اولان شو آثار حیاتی ازاله ایتمك ایستدی. فقط افکار عمومیه اشکال ظاهرهٔ قانونیه قارشیسنده بو وظیفهٔ جلادانه‌یی درعهده ایده‌بیله‌جك بر ذات لازمدی؛ اویله بر ذات که حرکاتی تعقیبات قانونیه‌یی استلزام ایلدیکی تقدیرده کندوسی ایچون برچارهٔ خلاص امکانی بولنملیدی.

سویلدی، حالا اوصدای لطیفك آهنكی سامعه‌مده‌در. عجبا نهایت‌ده‌كی مباحثی ، اسماعیل بك قارداشمز معلم نامنه اولمق اوزره نره‌دن ضبط وتحریر ایتمش اوله‌جقلر ؟ ...

حالبوكه بنده‌كز ، امل مقدسی معلم محترمك تأیید نامنه منعطف اولان برمكتب رفیقه‌قارشو عینی حسیات ایله‌متحسس اولان دیكر برمكتب رفیقندن هیچ برحركت حقوقشكنانه بكلمم ، بناءً علیه مع التأسف شخصنی بیله طانیادیغم بواسمی محترم طوتانو وحوادثی احتیاط ایله تلقی ایدرك مسأله‌یی موهوم براستحقاق كسوه‌سی آلتنه كیزلنن منفعپرستلك تظاهراتنده آرارم. باقیكز نصل؛ بیلیرسكزكه بنده‌كز بودرسه‌چوق اهمیت ویرمش ، بلكه بتون وسعمی آكا حصر ایتمشدم ، بزدن اولكی صنفلر مأذونیتندن بیلدكلریمه مراجعت‌دن. آنلردن‌دخی نوط تدارك‌كندن خالی قالدم، فقط بوخصوصده‌یالكز ١٦ نجی مأذونین صنفی برنجیسی جمال‌الدین افندی برادرمزك [مطلق ، مقید] بحثه‌قدر اولان نوطلرندن استفاده ایده‌بیلدم . دفترلرمدن استنساخ ایدن رققا برنجی دفترك باشنده‌كی اخطارمی البته كورمشلر وكچن سنه‌لره عائد جزؤی فرق وفائده‌نك دفترلریمه قوس ایچنده نقل‌ودرج اولندیغنی‌ده اوكرنمشلردر. نوطلریمك بوقوس آره‌سنده‌كی موادینك تطبیق وتدقیقی ده داخل اولدیغی حالده اقسام سائرهٔ مهمه‌سی صرف كندی‌غیرتمله وجوده كلش وحتی برچوق مباحثه اثره ترجمه وعلاوه‌لرله تزیین وتوسیع ایدلمشدر . تحدیث نعمت قبیلندن اوله‌رق ادعا ایده‌بیلیرم‌كه نوطلرمدن دهامكمل بر[اصول فقه درسلری] شمدی‌یه قدر ضبط ایدلمامش وموفقیت واقعه بنم كبی دیرسك چوروده‌رك درسی تعقیب ودفترلرمدن استنساخ ایدن یوزلرجه رفیقلرم نظرنده باعث ممدوحیتم اولمشدر ، برآره‌لق كویا طلبه نامنه طبع اولنه‌جغی شایعه‌سیله مكتب هیأت اداره‌سی طرفندن دخی نوطلرم آلدیرلدی، استنساخ ایتدیرلدی، بومعامله‌سیله مكتب اداره‌سی‌ده اووقته‌قدر كیمسه طرفندن بویله‌برنوط ایدینلمدیكنی تصدیق ایلمش ومعلم محترمك وفاتندن صكره اصول فقه معلمی اولان فاضل مكرم ، استاد عالی همم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلریده خط دستمله محرر نوطلریمی كوره‌رك بذل تقدیرات ایله بوعاجزی تلطیف ایلمشلردر .

افسوس‌كه نره‌ده‌برامر خیره منفعتپرستلك كیرسه اوراده حقشكنلك باشلایور: بن بوثمرهٔ غیرتمی كتاب شكلنده‌باصمق وبونكله اوفاضل محترمك نام علویسنی تأیید ایلمك ایستردم. فقط طبیعی‌دركه دور سابقده بومكن اوله‌مازدی . له‌الحمد دور حریت ومعرفت حلول ایتدی ، ارتق هیچ‌بر مانع ومزاحم قالمدی ظنی ایله اثرك نشر وتعمیمی چاره‌لرینی دوشوندم، سنز بیوك بر استغنای قلب ایله حتی ضرری كوزه آلدیره‌رق اعلمی جانلاندیردیكزه اوكا روح‌ووجودویردیكز. نوطلر ابتدا تفرقه‌صكره علاوه صورتنده انتشاره باشلادی . لكن هیچ براستفاده تأمین ایتمیه‌رك صرف‌برفكر علویه اتباع شرطیله وقوعه‌كلان شوحركت قدرشناسانه كوزه باطدی . استاد مرحومه‌قوابتی بولنوب اسمنی تشهیره شیمدیلك لزوم كورمدیكم برذات محترم‌كلدی ـ بنی بولدی وشو وجهله علاوه نشرندن صرفنظرله اثرك ـــ هیچ براحتیاجاری بولنمیان ـــ ..... بخش اولنمسی، همده مرحومك خاك‌قبری حرمتنه‌رجا والتماس ایتدی ، امان اللهم ، نه تنزل ، بن نه یاپیوردم ، بونلر نه‌ایستیوردی ، بن وسز مادةً اثبات ایتدكه مقصدیمز جز منفعت دكلدر ، بوكون صراط مستقیم رساله‌سی علاوه‌سز دخی موجودیتنی تأمین ایدییور ، علاوه ، صرف نشر وتعمیم فكریله قارئلره تقدیم اولنیور ، نوطلرك ضابطی ، صاحب مشروعی بواملی علی‌رؤس‌الاشهاد تشهیر واعلان ایتدی ، اثرك مقدمه‌سنه بونی یازدی ، بیوك حیدر افندی نامی اثره برتاج سر اولدی، لكن مع‌التأسف بوحركت منفعت كوزه‌دنلرك آمالنه‌قارشو بیوك برضربه ایندیرییور ، بیكلرجه مشتاقین علم ومعرفت قولایلقله براثره صاحب اولیور، ارتق اونلرك بشقه صورتله ، یكدن پاره ویره‌رك كتاب تدارك ایتملرینه حاجت قالیوردی .

ایشته عزیزلرم ، آلدیغم خبری اك زیاده شو سطرلرك مفاهیمندن آراملی ، نافله بررفیق محترمی، اسمی، شخصی، هدف تعریض ایلمامك در أوت ، تكرار ایدرم ، بونوطلرده‌كه بیوك یازیلر، یعنی متن صرف استادك طوغریدن‌طوغری‌یه تقریریدر ، املاسی‌دره‌حتی بعضلرینی بنی‌مدیرك اوطه‌سنه چاغیرده‌رق اوراده اندكی عربی صحیفه‌دن ترجمه‌یه قلب ایدر یازدیرر ، درسدن اول صنفده یازدیرلمش بولنمسی ارزو ایدزدی . بز ذاتاً بتون اثری مرحومك روح پاكنه اهدا ایتدیكم ایچون بومتلك عیناً اثره درج ونقلنده‌برمحذور كورمدم. اونك عربجه‌سنی مرأتدر آلمق، جزؤی تعدیلات ایله‌بالترجمه‌اثری بسبتون كندیمه مال ایتمك تنزلنی ارتكاب ایتمدم ، طوس طوغری كیتدم. فقط بونجه سنه‌لك محصول مساعی وغیرتمی‌ده منفعته فدا ایتمك‌دن ده طوغریسی وجدانم سیزلدی ، بونی یاپه‌مدم ویاپامازدم .. معلمك یازمدینی ، یازدیرمدینی ، یالكز آلدیغم اجرت ومعاش مقابلنده درسده‌كی خطاباتدن وجوده كلان وقسماً توسیع ایدیلان بواثر بنم محصول سعیمدر ..

قوانین‌موضوعه دخی بنم بوحقمی محافظه ایده‌جك‌در. یالكز متنك نشرندن ـ بتون صمیمیت‌فكریه وقلبیه‌مه‌رغماً ـ علاقه‌دارانك مراجعتی حكماً منع اولنور ایسه‌م‌اوحالده عربی مقابللرینی یازه‌جغم، بنه‌الكز اثری ینه نشر ایده‌جكم و استادمرحوم ومحترمدن آلدیغم فیضك تأمینی ایتدیكی استطاعتك صوك ذره‌سنه قدر چالیشه‌جغم ، نسخه‌لرینی تكثیر وتعمیم ایلیه‌جكم. طبعی خبرویریلن نسخه‌یی هنوز كورمدم؛ فقط عادلك نوطلری یوزلرجه آرقداشك. كتبخانه‌سنده بولنیور. اونلروبتون فكر سلیم اربابی نوطلریمی طبع اولنان و یا اولنه‌جق اولان اثرله قارشو لشدیره‌جقلر. فرقنی(!) آكلایه‌جقلردر، كوكلم ایسترکه حقوقه‌تجاوزدن واز كچیلسون‌ده احقاق حق تشبثاتنده دها ایلری‌یه كیتمكه مجبور اولمیه‌م افندم .

رسومات ناظری ومكتب حقوق مجله معلمی

سلانیك : ١٧ شباط ١٢٢٤

حامی عادل

هلال مطبعه‌سی — ابوالعلا

حالبوکه ائمهٔ سائره قطع ایدییورلردی ؛ دها بویله جای اختلاف اولان مسائل چوقدر ؛

کذلك عام رمادهده ، معروف بر قحط وغلا سنه‌سنده حضرت عمر رضی‌الله عنه — استیلا ایدن شدت جوع وضرورت حسبیله — حد سرقت اجراسنی منع بیورمشیدی. امرای‌مسلمین بعضاً ده محاربه اثناسنده مجاهدین حقلرنده حدود شرعیه اقامه‌سنی تعطیل ایدرلردی. ازجمله سعد بن ابی وقاص حضرتلری ایران غزالرنده سرعسکرلکی اثناسنده « ابی‌محجن » نام‌ذاته حدشرب اقامه‌سنی‌مناسب کورمه‌مشدی. چونکه موماالیه اوهنکامده قوم‌فرسه قارشی بویوك برفداکارلق ابراز ایتمش، عساکر اسلامیه‌یی کرنتار اوله‌جقلری برمغلوبیتدن قورتارمش ایدی . بومعاملات هپ مراعات مصالح مقصدیله واقع اولور ایدی . ادوار اخیره‌ده دخی کیم‌بیلیر نه‌درلو ملاحظات مانع اجراآت اولمشدر. مثلا برشاهده خطاباً « اکر سن اونی توبکله ستر ایتمش اوله ایدك بورایه کلوب افشای عیب ایتمکدن دهاخیرلی اولوردی » بیورلمسندن. کذلك حکام وامرایه خطاباً وارد اولان « ادرؤا الحدود بالشبهات » حدیث شریفندن شارعك تشریع حدوددن مقصدی محض زجر اولمسنی فهم ایتمکده باعث تأنی اوله‌بیلیر .

کذلك دولت وملتك اسکی قوت وسطوتی حائز اولمامسنه بناءً بوتون صنوف تبعه‌یه تشمیلیه مساواته رعایت ممکن اولمامسی‌ده موانع طبیعیه‌دن عد اولنقده‌در .

بوجهتلرك شایان تدقیق اولدیغی قابل انکار دکلدر .

شرع وقانون

شرع شریف ایله قانون بینده دائرهٔ شمول واستناد اعتباریله فرق مهم اولدیغی درکاردر . احکام شرعیه‌نك — معلوم اولدیغی اوزره — ادلهٔ اربعه‌دن برینه مستند بولنمسی ضروریدر . احکام سیاسیه وقضائیه‌نك اکثریسی بویله‌در . نقط بونوع احکامك برقسمی مصالح عصریه‌یه تطبیق لزومنه مبنی اولی‌الامرك ، ارباب حل وعقدك اجتهاداتنه تفویض بیورلمشدر .

حدود شرعیه خارجنده. تعزیر تعبیر اولونان تأدیبات جزائیه درجاتنه ، صنوف حکام وامرای جیوشك صورت اداره وترتیب وظائفنه واموال امیریه جبایت وتحصیلنه ودها بومقوله تصرفاته دائر معاملات نظامیه کبی.. ایشته‌بونلره متعلق مصالح زمانه‌یه موافق قانونلر تنظیمی اولی‌الامرك صلاحیتی داخلنده‌در .

هویت قانونك مدار استنادی آرای رجالی اولوب شرع شریفه مباین اولمامق شرطیله واجب‌الاتباعدر .

احکام شرعیه ایله عمل علی‌الدوام واجب اولوب اخف ضرری ارتکابه ملجی بر عارضه‌یه تصادف ایدلدکجه مخالفت مشروع دکلدر . حکم قانونی ایسه محض استحسانه بناءً ترك وتبدیل اولونه‌بیلیر . مثلا برمصلحت مطالعه‌سیله ورثه‌دن برینك سهمی تزیید اولونه‌ماز . فقط بر راتب عامل ، بر مأمور معاشی تزیید ویاتنقیص ایدیله بیلیر.

چونکه سهام ورثه شرعاً تقدیر اولنمش براصل لایتغیردر . مرتزقه نفقاتی ، معیشت عمال اینه قانونه تابعدر .

حکم قانونیك مشروعیتی ، لزوم مرعیتی ایجاباً وسلباً بر طاقم شرائط ایله مقیددر . شرائط ایجابیه‌سی: حقوق باشنده‌عدل‌ومساواتی کوزتمك واربابی طرفندن بالاستشاره تأسیس ایدلمك ، جلب مصالح ودرء مفاسد قاعدهٔ حکیمانه‌سنه مراعاته بولنمق کبی . شرائط سلبیه‌ده: تحریم حلال وتحلیل حرامی متضمن اولمامق ، واضع قانون کندی نفسنی ومنسوب اولدیغی قوم وقبیله‌یی سائرلردن تمیز ایتمك وشخصاً ویانوعاً ظلم وغدره توسل ایدلمك کبی شیلردر .

شو ایضاحاتمزله تبین ایدییورکه شرعك مساعد بولندیغی قانون ایله حکم ایتمك معیار دیانت اولمادقدن باشقه بعضاً ده وظائف شرعیه جمله‌سندن معدود اولور. واقعا نظر سطحی وتوهم دائره‌سنده قالانلرك « ومن لم یحکم بماانزل‌الله فاولئك هم الظالمون » نظم‌جلیلی ایله بوحقائقه قارشی اعتراضه بلتدکلری ایشیدلمکده‌در . چونکه بونلر ظن ایدییورلرکه « ماانزل‌الله » ایله حکم قرآن کریمك محتوی اولدیغی احکام صریحه ایله حکمدن عبارتدر . حالبوکه حکم مشروعك بوکا انحصاری ادعا اولندقده بی‌نهایه وقایع بشریه حکمسز براقلمق لازم کلیر . دیمك حقیقت حال بوظاهر پرست بی‌مغزلك توهم ایدکلری مرکزده دکلدر .

خارجنه چیقانلرك بلاشبهه ظالم عد اولنمقلری ایجاب ایدن « حکم بما انزل‌الله » عدالت ایله حکمدر . اوت ! جناب حقك انزال واصر بیوردیغی حکم « واذا حکمتم بین‌الناس ان تحکموا بالعدل » نص عالیسی شهادتیله هرنه صورتله اولورسه‌اولسون محافظهٔ عدل‌وحقایتدر. « هوالذی انزل علیك‌الکتاب بالحق والمیزان » نظم جلیل‌ده بوحقیقتی ناطقدر . چونکه جناب باری عزشانه، الی یوم‌القیام حادث اوله‌جق وقائع خصوصیه عددنجه آیات قرآنیه انزال ایدوبده بونلرله حکم ایده‌جکمز بیورمامشدر . بلکه — مقالهٔ سالفه‌مزده ایما اولونان — قواعد اساسیه ایله برطاقم احکام واقفیه‌دن عبارت برمیزان صحیح عنایت قلمش اولوب بوسایه‌ده علمامز بوتون حوادث جاریه‌ده اقامهٔ معدلت احکامنی تأسیسه موفق اولمشلردر .

کتاب‌الله‌ده وارد وسنت نبویه ایله ثابت اولان هرحکم شرعی عین حق ومحض عدل اولدیغی شبهه کوتورمز . فقهای مذاهبك استنباط ایدکلری احکام اجتهادیه‌ده بعض مرتبه اختلافات وقوع بولمشدر . بواختلافلرك منشائی عریض وعمیق تدقیق اولونه‌رق دفع وازاله‌سی چارمسنه باقق ، بوتون احکام معاملاتی مصالح عصره کوره تعیین وترجیح ایتمك علمای اسلامك الك زیاده همت وایفاسنه غیرت ایتملری ایجاب ایدن بروظیفهٔ علیه‌در . زیرا وحدت اسلامیه وتأمین استقبال امت باشقه صورتله قابل دکلدر .

(تنبیه) شریعت الهیه بزه علی‌الاطلاق محافظهٔ عدالتی امر ایتمکده‌در ، دییورز . اوت ! فی‌الواقع بویله‌در . مقصود بالذات

بو ذات کیم اوله‌بیلوردی ؟ حکومت محلیه بونی بولمقده مشکلات چکمدی ، زیرا یانلرنده مصر اوقاف مدیریتیله اشتغال ایلدیکی حالده عثمانلی مجلس عمومیسنك محترم بر عضوی اولمق صفتنی دخی محافظه ایتمکده اولان بر ذات واردی که شو صفت هر احتماله قارشی تعقیبات قانونیه‌یه مانع اولمسه بیله اشکال ایده‌بیلوردی ، باخصوص مدرسه امورینك اوقافه اولان جهت تعلقی بو یولده‌اله‌کچمز فرصتلردندی؛ فقط ...

اوت، یالکز بر نقطه حکومته مظلم کورینیوردی ، عجبا خلیل حماده پاشا وطنندن مشهودی اولان آثار توجه ومحبته قارشی او وطنك کزیده اولادی علیهنه آلت شر اولمق قبول ایده‌جکمیدی ؟

پاشایه تکلیف واقع اولدیغی صیره‌لرده شبهه یوقکه هپ حیتلی وجدانلر دخی بوسؤالی تکرار ایتمش و « عثمانلی اعیانی انجق استبداده قارشی اثر شدت کوستریر» جواب وجدانیسیله مطمئن الخاطر اولمشدی. حالبوکه وقوعات مع التأسف بویله ظهور ایتمدی. پاشامز جامع الازهره کیتدی. اوزرلرنده کیمسه‌نك حق ولایتی قالمامش اولان وسن بلوغ ورشدی فرسخ فرسخ کچمش بولنان صاچلی صقالی محترم طلبهٔ علومك نلقه‌یه قونلمسنی امر ایتدی.

زوالی طلبه ... برآدمك سفهدن طولایی بیله حجرنی حقوق بشریته تعرض عد ایدرك قبول ایتمیان امام اعظمك اجتهادات عادله‌ی موشکافه‌سندن اوکرندکلری فلسفهٔ حقوقیه ایله بومعامله نه غریب تضاد تشکیل ایدییوردی . قوجه متمدنلرا یکرمنجی عصرده انسانیتی نصل تعزیز ایدییورلردی .

خلاصه بو وقعهٔ هائله‌ده بك چوق حملهٔ قرآن وضمیت بشیهٔ مشروحه ایله ضرب وتحقیر اولندی. بیچاره‌لرك قویاردیغی واویلای استمداد واستغاثه‌یه انجق نظرهٔ جری وجسور یرادلمش بعض غیرتلی آرقداشلردن بشقه اجابت ایدن اولمدی. بونلرك حرکات مذبوحانه قیلندن اولان معاونتلری ایسه متعرضلرك غیظ وحدتنی دها زیاده تهیج ایتمش وانفعالات نفسانیه‌لری بو دفعه‌ده جامع شریفك هتك حرمتی جهته اونلری سوق ایلمشدی .

قوهٔ عسکریه‌نك حمایه‌سی آلته کیرمش اولان متعرضلر آرتق صفت تابعیتی مأمون الغائله اولان طلبه‌نك کافه‌سنه بو جزای خود سرانه‌یی تطبیقده یأس کورمدیلر. زیرا بوخصوصده پاشا واعوانی کندیلرینی لایئل عد ایدییورلردی. طوغری‌یا ! بیچاره‌لرك حقوقنی بونلردن کیم صوراجقدی ؟ مصر حکومت محلیسیمی ؟ پاشاالجرا آتنی اونلره اضافهٔ یاپیوردی.. مدعی عمومیلك مقامیمی ؟ افسوس اومقامی وظیفه باشنده کوره بیلمك ایچون بر « دانشوای » حادثه‌سی لازمدی. مقام معلای خلافتمی؟ اسلاملره تعلق ایدن مسائله‌ده‌کی وضمیت ساکتانه‌سی آرتق آکلاشیلما مشمی ایدی ؟.. عثمانلی مجلس عمومیسی ؟ متعرض اومجلس اعضاسندن دکلمی ایدی ؟ نه‌حاجت وقعه تحدث ایدملی بوقدر زمان اولدیغی حالده مجلس مستلزم عار اولان بو حرکتدن تبری جهتنی دوشونیورمی؟.. مطبوعات عثمانیه‌می؟ تعین وتمیز ایدنلری انجق شخصیار ایچون آغز اچارلردی. حقوق امتی محافظه‌یالدیزیله بومظالمدن شکایه ایچون آکلاشیلان خلیل حماده پاشانك منحل اولان اوقاف نظارتی تعیینی بکلیورلردی ؛

اینته مطبوعات مصریه‌یی هفته‌لردنبری کمال تأثر وتأسف ایله اشغا ایدن وحکومت محلیه‌یه، مصر قاضیلغنه ، مقام معلای خلافته، مجلس مبعوثانمز ریاستنه استمداد کونه یاغدیریلان تلغرافلره بادی اولان، حکومت روسیه‌ده‌کی دین قرداشلریمزك باکوده، اورنبورغده نشر ایلدکلری غزته‌لرده بیله برقاچ صحیفه تأثر بولان شو حادثهٔ مؤلمه دارالخلافه مطبوعاتنده، نه‌حکمتدر، برعکس صدا براقمادی. بوبابده‌کی نشریاتدن برقاچ کوچك فقره‌ایله قارشی یاقه‌ده منتشر غزته‌لردن مترجم بر اسطرلق حوادث وشهرمزده هریجه انتشار ایدن بعض غزته‌لرك سرزنشلرندن عبارت قالدی :

حالبوکه بو اهانت افکار عمومیهٔ اسلامیه‌یه پك کران کلیور ازهر فاجعه‌سندن طولایی بوکون عالم اسلامیتك یأس وتأثر شدیدی ایچنده بولندیغی طرف طرف آلنان مطبوعات اسلامیه محتویاتندن مستبان اولیور .

مجلسمز اعضاسندن برذاتك هرطرفدن تقبیح اولنان شو حرکت مهینانه‌یه آلت اولمسندن و تخصیص شو چرکین حادثه مدرسه‌سی ترکلره مخصوص قسمنده اجرا ایدلمسندن و تابعیت اجنبیه‌یی طلبه‌نك بو اعتسافدن وقایه‌سی امرنده‌کی اعتنا ودقتك معطوفی اولان فکرك تضمن ایلدیکی معنای حقارتدن طولایی عزت نفس وطنی جریحه‌دار بولنیور .

عثمانلی تابعیتنده بولنانلرك هریرده محکوم استخفاف اولمسنه اساسیمزك اعلانی برنهایت ویره‌جکنی وشائبهٔ حقارتی ایما ایدن هرحال وحرکتی حکومتمزك نظر امعاندن دور بولندیرمیه‌رق اوزاق برمحله‌ده‌کی الك فقیر بر عثمانلینك بیله حقوقنك محترم طوتولمسنی تأمین ایده‌جك تدابیری اتخاذ ایلیه‌جکنی امید ایدییوردك.. احوال حاضره‌یی کوردکجه ذلت وحقارتك بزدن آیرلماز بر مستقر اولدیغنی، نه‌دور استبدادده ونه‌ده دور حریتده اسلاملر مرجع اشتکا بولنادیغنی آکلایورز .. والی الله المشتکی ...

احکام اسلامیه و اجتهاد

سارقك النی کسمك‌ده کرك کندیسنه، کرك مال مسروق وارث منه‌عائد وکیفیت ادعا ایله شهادته دائرپك چوق شرائط ایله مشروط بوشرائطك ثبوت وتحققی نادراً واقع اولمقله برابر تعیین و اجتهاده تابع اولدیغندن تکرر واعتیاد کبی‌دها بعض شرطلرد اولونمق ممکندر . نصل‌که سریع التغیر مأکولات قیلندن اولان حد نصابه بالغ اولسه‌ده امام ابوحنیفه حضرتلری قطعه قائل ا

سمدر ، مخلوقی نفی ایتمك اكا زیان ونقصان ویرمز ، چونكه نعمتی توكنمز ، قدرتنك ایسه غایت ومنتهاسی یوقدر] عالمدر [حكمت ومصلحتك اقتضاسنه كوره رزقی دیلدیكنه بسط وتقدیر ایدر] .

« ایامی » كلمسی « ایم » ك جمعی اولان « ایامه » ك مقلوبیدر . ایم : ارکن دیمكدر ، ایستر ارکك ایستر قادین ایستر بكر ایستر ثیب اولسون .

نسب ، تهذیب اخلاقه ، الفت ومعاشرته ، حسن تربیه ، مزید شفقته مفضی بولندیغندن صلاح عالم وبقای بنی آدم ایچون محافظه‌سی لابددر . بونكچون جناب حق اولاسفاحدن وصكره اكمؤدی اولدیغیجك كیفیات واحوالدن شدتله منع وزجر بیورمش ، متعاقباً بو آیت كریمه‌ده دخی نسبی حفظ ووقایه ایدن نكاح وازدواجی امر ایتمشدر . الحمدلله الذی احل النكاح وحرم السفاح .

ذات نبوتپناه اقدمز : « من احب فطرتی فلیستن بسنتی » بیورمشلردر . دین وشریعتمی سونن ، ستم اولان نكاح ایله عامل اولسون دیمكدر . دیكر حدیث شریفده « من كان له ما یتزوج به فلم یتزوج فلیس منا » وارد اولمشدر . هركم تزوج ایدهجك شیئی اولوب ده تزوج ایتمزسه بزدن دكلدر . دیكر بر حدیثده « النكاح سنتی فمن رغب عن سنتی فلیس منی » شرف ورود ایتمشدر . ینه بر حدیث نبویده « تزوجوا الودود الولود فانی مكاثر بكم الامم » بیورلمشدر . ودود وولود اولانی تزوج ایدك ، سزك كثرتكز ایله بن امتلره غلبه ایدرم .

علیه الصلاة والسلام اقدمز بركون عاكف بن خالده : اولی می سین؟ دیمسؤال بیوردی . عاكف : خایر .. دیجه : تزوج ایت . سن شوحالده اخوان شیاطینندن ودیكر روایتده رهبان نصاراندن سین [illegible] . حدیثك آخرنده « شراركم عزابكم واراذل اموانكم [illegible]ك یا عاكف » بیورلمشدر . سزك شریرلركزاركنلریكزدر [illegible]كز ینه اركنلریكزدر . بازق سكا یا عاكف . احیاء كتاب آداب النكاح [illegible] شویله ذكر اولنمش : « رسول [illegible] وسلم الا[illegible] تزوج فقد احرز شطر دینه [illegible] الثانی] [illegible]ج ایدن كیمسه دینك نصفنی [illegible]تش اولدی [illegible] تامیده جناب حقه مخالفتدن [illegible]اقع اغلب [illegible] كتینك دینی فرجیه بطنی [illegible]جك [illegible] اولدیغی جهته بوحدیث [illegible]لنه اشا[illegible]

[illegible] حرار وحراثك آخره [illegible] حالده بوامرالهی رفقلر [illegible]سیعی بیورلمش . بونك [illegible]ل صلاحدر ، هم بردهه [illegible] مستقل اولدقلرندن [illegible]نه مساعده ایتمزی [illegible]لاح حلمزی اولانلری

مولاری نزدنده محبت وشفقتجه اولاد منزله‌سنده اولمهه المرك حال وشاهرینه اعتنا ایتمك ، حقلرنده شفقت ابراز ایلمك ، كندیلرینك تنظیم امورنده شرعاً وعادةً لابد اولان بذل مال ومنافع ایله تكلف ایتمك مولاری ایچون اقتضا ایدرسه‌ده صلاح حالری اولیاسلری مولالرینك بواعتنا وشفقتلرینه لائق دكلدرلر ، حتی بومقوله‌لری مولاری یانلرنده‌یه آلقویاملیدرلر . بعضیلری : بونظم جلیله‌یه « صالحین » ایله مراد ، غلمان وجواریدن ازدواجه وحقوق زوجیتی ادایه صالح اولانلردر دیمشلر .

بو آیت كریمه‌ده غلام وجاریه‌یه « عبد » ، « امه » اطلاق اولنمش . حالبوكه رسول اكرم صلی الله علیه وسلم اقدمز : « لایقولن احدكم عبدی وامتی ، كلكم عبیدالله وكل نسائكم اماءالله » ولكن ایلن غلامی وجاریتی وفتای وفتاتی » بیوردی . نظم جلیل ایله حدیث نبوی اره‌سنده تعارض بولندیغی خاطره كلیورسه‌ده تعارض یوقدر ، چونكه اوتبعیرلردن نبی پیغمبری تعاظم وتباهی ، تحقیر وتذلیل حالهمقصوردر ، یانی تعظیم نفس وتحقیر رقیق ایچون عبد وامه كلمه‌لرینی استعمال ایتمكز دیمكدر .

« ان یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله » قولنجه‌یی ازدواج ایدنلرده غنا حصول اولمهجه بروعد الهیدر فقط كرك بو وعد الهیده وكرك نظائرنده منیالهك شرط اولدیغی اونودملی‌در . جناب حكیم مطلق هرشانه حكمت عالیسك اقتضاسی اوزره دیلدیكن ایتمشلر . بوشرط « وان خفتم عیلة فسوف یغنیكم الله من فضله » ان شاء الله علیم حكیم » آیت كریمه‌سنه تصریح بیورلمشدر . بوشرطی فراموش ایتمیانلر [بعض كیمسه اركن ایكن زنكین اولدیغی حالده اولدكدن صكره فقیردوشمشلردر] دیه نفح دهن اعتراض ایتمز .

اثرده « اتقوا الرزق بالنكاح » وارد اولنمش وبركون رسول اكرم اقدمزه بریسی احتیاجندن شكایت ایتدكده طرف نبوتدهدرلدن « علیك بالباءة » یعنی تزوج ایتمك بیورلمشدر .

بر انسان تأهل ایدرسه اعانهٔ عیال ایچون كسبده سعی بلیغ ابراز ایدهجكندن حقك عون وكرمیه یوقسولقدن دها زیاده اولاد افلاشور . ورفیقهٔ صادقه‌سك یردیه خانمی معمور وآبادان اولور . انسان تأهل ایدجه هم كسبدی هم زوجه‌سی ویراز صكره‌ده عمسون حیاتلری ملاحظه ایدرك زوجه حال ایچنده یشیه‌مه دیه شهمسز دها زیاده چالیشور . قادین دخی عفت ودرایتجه كسبده ثابت بولنان اركككت رفاقتیه متمتع ومستفید اولور . بناءعلیه ازدواج ایله هر ایكیسی هم آهك برمیمنت مرضیه وزوجیت حله نائل اولورلر . تزوج تناسل انسانی وجوده كتیریجون برمنع فیض وبركت ، حسن حال ایله یشامق ایچون عالمه برنعمت وسعادتدر .

بعض اقوام نزدنده بتجربه ثابت اولمشدركه نفروده ایله مراض وزوال اركمزده نسلت قوت ایتمز درجه اولیدردن زیاده‌در . حیفا بزده برمدتبری صرمه‌نسه قصه اخت یشیور . بوحوالیده

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سه‌در ، مخلوقاتی لحنی ایتمك اکا زیان ونقصان ویرمز ، چونکه نعمتی توکنمز ، قدرتنك ایسه غایت ومنتهاسی یوقدر] علیم‌در [حکمت ومصلحتك اقتضاسنه کوره رزقی دیله‌دیکنه بسط وتقدیر ایدر] .

« ایامی » کلمه‌سی « ایم » ك جمعی اولان « ایایم » ك مقلوبی‌در . ایم : ارکن دیمکدر ، ایستر ارکك ایستر قادین ایستر بکر ایستر ثیب اولسون .

نسب ، تهذیب اخلاقه ، الفت ومعاشرته ، حسن تربیه‌یه ، مزید شفقته مفضی بولندیغندن صلاح عالم وبقای بنی آدم ایچون محافظه‌سی لابددر . بونکچون جناب حق اولاسفاحدن وصکره اکامؤدی اوله‌بیله‌جك کیفیات واحوالدن شدتله منع وزجر بیورمش ، متعاقباً بو آیت کریمه‌ده دخی نسبی حفظ ووقایه ایدن نکاح وازدواجی امر ایتمشدر . الحمدلله الذی احل النکاح وحرم السفاح .

ذات نبوتپناه اقدمز : « من احب فطرتی فلیستن بسنتی » بیورمشلردر . دین وشریعتمی سنون ، سنتم اولان نکاح ایله عامل اولسون دیمکدر . دیکر حدیث شریفده « من کان له ما یتزوج به فلم یتزوج فلیس منا » وارد اولمشدر . هرکیم تزوج ایده‌جك شیئی اولوب ده تزوج ایتمزسه بزدن دکلدر . دیکر بر حدیثده « النکاح سنتی فمن رغب عن سنتی فلیس منی » شرف ورود ایتمشدر . ینه برحدیث نبویده « تزوجوا الودود الولود فانی مکاثر بکم الامم » بیورلمشدر . ودود وولود اولانی تزوج ایدك ، سزك کثرتکز ایله بن امتلره غلبه ایدرم .

علیه الصلاة والسلام اقدمز برکون عاکف بن خالده : اولی می سین؟ دیه‌سؤال بیوردی . عاکف : خایر .. دیجه : تزوج ایت ، سن شوحالده اخوان شیاطینندن ودیکر روایتده رهبان نصارادن‌سین بیورلدی . حدیثك آخرنده‌ده « شرارکم عزابکم واراذل اموانکم عزابکم ویحك یا عاکف » بیورلمشدر . سزك شریرلریکز ارکنلریکزدر واراذل اموانکز ینه ارکنلریکزدر ، یازق سکا یا عاکف . احیاء علوم الدین‌دن کتاب آداب النکاحده شویله ذکر اولنمش : « رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم اقدمز [من تزوج فقد احرز شطر دینه فلیتق‌الله فی الشطر الثانی] بیوردی . تزوج ایدن کیمسه دینك نصفنی فساددن صیانت ایتمش اولدیغندن نصف ثانیده جناب حقه مخالفتدن حذر ایلسون . فی الواقع اغلب احواله کتینك دینی فرجیله بطنی افساد ایدوب تزوج فرجك فسادینه مانع اولدیغی جهته بوحدیث شریفده‌ده تزوجك افضلیته اشارت واردر » .

آیت کریمه‌ده زوج زوجه‌لری بولنیان احرار وحرائرك آخره تزویج ایدلمکی علی الاطلاق امر بیورلدیغی حالده بوامرالهی رقلر حقنده آنلردن صلاح حالکری اولانلره تخصیص بیورلمش . بونك حکمتی شودرکه احرار وحرائرده غالب احوال صلاحدر ، هم‌برده احرار وحرائر نفس ومالکرینه متعلق تصرفاتده مستقل اولدقلرندن انلر تزوج عزمنده بولنجه ولیلرینك کندیلرینه مساعده ایتمکی لازمدر . غلمان وجواری‌یه کلنجه . بونلردن صلاح حالکری اولانلری مولالری نزدنده محبت وشفقتجه اولاد منزله‌سنده اولغله انلرك حال وشانلرینه اعتنا ایتمك ، حفظنده شفقت ابراز ایلمك ، کندیلرینك تنظیم امورنده شرعاً وعادةً لابد اولان بذل مال ومنافع ایله تکلف ایتمك مولالری ایچون اقتضا ایدرسه‌ده صلاح حالکری اولمیانلری مولالرینك بواعتنا وشفقتلرینه لائق دکلدرلر ، حتی بومقوله‌لری مولالری یانلرنده‌بیله آیقویمامل‌درلر . بعضیلری : بونظم جلیله‌ده « صالحین » ایله مراد ، غلمان وجواریدن ازدواجه وحقوق زوجیتی ادایه صالح اولانلردر دیمش .

بو آیت کریمه‌ده غلام وجاریه‌یه « عبد » ، « امه » اطلاق اولنمش . حالبوکه رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم اقدمز : « لایقولن احدکم عبدی وامتی ، کلکم عبیدالله وکل نسائکم اماءالله ، ولکن لیقل غلامی وجاریتی وفتای وفتاتی » بیوردی . نظم جلیل ایله حدیث نبوی ارهسنده تعارض بولندیغی خاطره کلیورسه‌ده تعارض یوقدر ، چونکه اوتعبیرلردن نبی پیغمبری تفاخر وتباهی ، تحقیر وتذلیل حالنه مقصوردر ، یعنی تعظیم نفس وتحقیر رقیق ایچون عبد وامه کلمه‌لرینی استعمال ایتمکز دیمکدر .

« ان یکونوا فقراء یغنهم‌الله من فضله » قولنشرینی ازدواج ایدنلرده غنا حاصل اوله‌جغنه بروعد الهیدر فقط کرك بو وعد الهیده وکرك نظائرنده مشیة‌الملك شرط اولدیغی اونودملاملی‌در . جناب حکیم مطلق عزشانه حکمت علیه‌سنك اقتضاسی اوزره دیله‌دیکن اینلر . بوشرط « وان خفتم عیلة فسوف یغنیکم‌الله من فضله ان شاء ان‌الله علیم حکیم » آیت کریمه‌سنده تصریح بیورلمشدر . بوشرطی فراموش ایتمیانلر [بعض کیمسه‌ارکن ایکن زنکین اولدیغی حالده اولندکدن صکره فقیر دوشمشلردر] دیه فتح دهان اعتراض ایتمز .

اثرده « اتمسوا الرزق بالنکاح » وارد اولمش وبرکون رسول اکرم اقدمزه بریسی احتیاجندن شکایت ایتدکده طرف نبوتپناهلرندن « علیك بالباءة » یعنی تزوج ایتملی‌سین بیورلمشدر .

برانسان تأهل ایدرسه اعانهٔ عیال ایچون کسبده سعی بلیغ ابراز ایده‌جکندن حقك عون وکرمیله یوقسولقدن دها زیاده اوزاقلاشور . ورفیقهٔ صادقه‌سنك یاردمیله خانه‌سی معمور وآبادان اولور . انسان تأهل ایدنجه هم کندینی هم زوجه‌سنی وبراز صکرده عصول حیاتلرینی ملاحظه ایدرك رفاه حال ایچنده یشایه‌لم دیه شبهسز دها زیاده چالیشور . قادین دخی عقل ودراینجه کندینه فائق بولنان ارککنك رفقتیله متمتع ومستفید اولور . بناءً علیه رابطهٔ ازدواج ایله هر ایکیسی هم آهنك برمعیشت مرضیه‌یه ورفاهیت حاله نائل اولورلر . تزوج تناسل انسانی وجوده کتیجون برمنبع فیض وبرکت ، حسن حال ایله یشامق ایچون عظیم برنعمت وسعادتدر .

بعض اقوام نزدنده بالتجربه ثابت اولمشدرکه نقروفقه ایله امراض ورذائل ارکندرده نسبت قبول ایتمز درجه اولیلردن زیاده‌در . حیف! بزده برمدتدنبری امرمهم‌تناسله قطعا اعتنا ایدیلمیور . بوحوالیده

اولان معامله خصمینك برینه میل ایتمیرك ، هیچ برطرفك نفعی کوزتمیرك هرنه صورتله اولورسه اولسون حقه توسل واجرای عدالتدن عبارتدر . بومقصد محافظه اولوندیغی تقدیرده زمان ومکانك دخل وتأثیری ، ترقیات بشریه‌نك ایجاب طبیعیسی ایله اصول محاکماتك تبدل وتنوع ایتمسنده برمحذور مطالعه اولونه‌ماز ظن ایدرز ،

مثلا ایکی متهم شخصك بالکزجه موقوف بولوندقلری محلده بر فوتوغراف قوتوبده مرتکب اولدقلری جنایتك کیفیت وقوعنه ، ونه صورتله وادی انکارده بولونه‌جقلرینه دائر مکالمه‌لری ضبط اولونسه اووواسطه ایله استماع اولونان اقرار وافاده‌لری اوزرینه حقیقت حالك صورت قطعیه‌ده ثبوت بوله‌جغی آشکاردر .

حد ذاتنده شبهه‌دن خالی اولیان شهادت شهود ایله حکم امر مشروع اولدیغی حالده بوطریق ایله ثابت اوله‌جق حق وحقیقتك نظر مطالعه‌یه آلنماسی موافق شرع بر حرکت عد اولنمق نزد اولی النهاده غایت مستبعددر .

شرع انورك علی الاطلاق محافظهٔ عدالت واحقاق حقوقی توصیه ایتمکده اولمسنه بناءً ائمهٔ فقهانك برچوغی اقامهٔ بینه قابل اولمادیغی تقدیرده حاکمك کندی علم واطلاعی مدار حکم قلمسنی تجویز ایتمشلردر .

امام شوکانی رحمه‌الله‌ك بومسئله‌یه دائر برمقاله‌ٔ نفیسه‌لرینی بروجه آتی نقل ایدیورز . مشارالیه ، قاضی کندی علمنی مدار حکم قلمسی جوازنده‌کی اقوال علمایی حکایه ایتدکدن صوکرا مسئلهٔ مذکوره‌نك تحقیق مقصدیله شویله دیمشدر :

« اکر شارعك بینه ویمین کبی اسباب حکم قلدیغی شیلر محضا امور تعبدیه ایسه یعنی اسباب مذکوره‌دن دها قوتلی دلائل وامارات ایله بزه یقین حاصل اولدیغی حالده آکلایه‌میه‌جمز برسرو حکمته مبنی حکم وقضایه غیر مأذون بولنمقلغمز امر متحتم فرض تلنه‌جق ایسه اونلر ایله تقیدمز امر ضروری اوله‌جغی ، بشقه بر طریق ایله حکم جائز اوله‌میه‌جغی آشکاردر .

اما حقیقت حال بومنوال اوزره اولیوب ده اسباب مذکوره حاکمك محق اولانی مبطلدن، مصیب اولانی مخطیدن تفریقه بقدر الامکان توسل ایده‌بیله‌جکی بر نوع وسائط ، تعبیر آخرله ، حاکم ایچون حصولی مطلوب اولان علم ویاظن تحصیلنه کافی اوله‌جق برر طریق معقول عد اولونمش ، مجرد بوندن طولایی مشروع قلنمش اولورلرسه آنلرك هیچ بری لذاته مقصود اولیه‌جغنه مبنی لدی الایجاب حاکمك بالذات مشهود ومعلومی اولان شیئه دائرده حکم ویره‌بیلمسی اولویت طریقیله جائز ومشروع اولمق لازم کلیر .

چونکه مثلا حضور حاکمده ایکی شاهدك شهادتده بولونمسی مشاهده واحساس ایله تحقق ایده‌جك علم حاکم مرتبه‌سنه بالغ، اودرجه قوتلی برعلم حصوله کتیرمیه‌جکی بی اشتباهدر .

کرك مدعینك اقامهٔ بینه‌سی ، کرك منکرك یمین ایتمسی حکم حاکمده کافی کورولمسیله برابر حقیقت حاله جزم ویقین افاده ایتمه‌مسنه بناءً کتب ستنك کافه‌سنده مذکور برحدیث شریفده (انما انا بشر وانکم تختصمون الی فلعل بعضکم ان یکون الحن بحجته فاقضی له بنحو ما اسمع فمن قضیت له من حق اخیه شیئاً فلا یأخذه فانما اقطع له قطعة من النار) بیورلمشدر . یعنی « بن آنجق بشرم، هرشیئه مطلع اولهمام ، سزده بکا مراجعتله مخاصمه‌ده بولونیورسکز . اوله بیلیرکه ایچکزدن بعض کیسه‌لر خصمندن انصح اولوب حجتی دها کوزل تقریر وافاده ایدر ، بنده ایشتدیکم منوال اوزره لهنه قضا ایدرم . ایمدی هر کیمك ایچون بوطریق ایله برادرینك حقنده بر شیئی قطع ایتمش اولور اونی آلماسون. چونکه کندیسیچون نارجهیمدن برقطعه افراز ایتمش اولورم » بوحدیث شریف ایله قضانك باطناً دکل ، ظاهراً نافذ اولمسنه استدلال اولنمقده‌در »

اوقدر قوی وقطعی اولمیان برطریق ایله حاصل اولان علم معتبر اولورده اونك فات فات فوقنده بولنان علم معتبر اولمازمی ! دها آچیق سویلیه‌لم: خطا اولمق ، نفس الامرده مطابق بولنمامق احتماله معروض اولان حکم حاکم مشروع عد اولنورکن علم یقینیه استنادی حسبیله حق وصواب اولمسی مقطوع اولان حکملر مشروع عد اولنمامق مسموع اولورمی ؟

بویله بر طریق ایله حکم ایدن حاکم قسط وعدالت ایله حکم ایتمش اوله‌جغندن هرنه صورتله اولورسه اولسون حکم بالعدلی اجرا اتخاذ ایدن شرع شریف نظرنده ممدوح اوله‌جغی امر آشکاردر .

مناستری اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورهٔ نور آیت ـ ۳۲

« وانکحوا الایامی منکم والصالحین من عبادکم و امائکم ان یکونوا فقراء یغنهم الله من فضله والله واسع علیم » .

[جناب منزل الفرقان سفاحدن وانك قریب وبعید مبادیسنه زجر ومنع بیوردقدن صکره بوآیت کریمه‌ده نکاحی امر ایدیور چونکه نکاح نوع بشرك بقاسنه مناط اولمق اعتباریله مقصود بالذاتدر بونکله برابر سفاحدن وانك قریب وبعید مبادیسندن زاجر و بر خیردر . بوحکمته مبنی بیوریلیورکه] سزدن زوج وزوجه بولنانلری وکوله وجاریه‌لریکزدن صلاح حاللری اولانلری آنه تزویج ایدك [زوج وزوجه‌لری اولمیان حر وحره‌لری وصلاح حالله اولان کوله وجاریه‌لریکزی اولندیرك] . اکر فقیر ایسه‌لر الله انلره فضل وکرمیله غنی ایدر [خاطبك ویا مخطوبه‌نك فقر وفاقه‌سی زواج مناکحه‌یه مانع طوتلمسون] . الله واسع‌در [جناب حق غنی

رتبهٔ ثبوت وبداهت اولنجه شريعت غرای اسلاميده حرب مدافعهٔ اعدا ومقابلهٔ خصما ايچون تجويز بيورلمش اولديغی وهرنه زمان دشمن ترك سلاح ومائل صلح وصلاح اولور ايسه تكليف اولنمجق صلحك قبول وراه‌سلم ومصالحه دخول لزوم شرعيسی تعين ايدر. نته‌كيم سورهٔ انفالده (فان اعتزلوكم فلم يقاتلوكم والقوا اليكم السلم فما جعل الله لكم عليهم سبيلاً) آيات كريمه‌لری ثبوت مدعايه برهان واضح اليسالمدر. ومضمون منيفلری: ای زمرهٔ مؤمنين دشمانكز سزه تعرض ايتميوب محاربه‌كزدن اجتناب ايله سزه مصالحه تكليف ايديكی حالده آرتق آنلره تعرض ايچون جنابحق سزه برطريق مشروع براقامشدر.

حربك ايكنجی سبب مشروعيتی دخی حسن رضالريله سالك راه مصالحات ومائل صلح وموالات اوليوب همينه تفرقهٔ دينيه ايله جنك وجدال وآسايش ونظام عالمی اخلال آرزوسنده بولنانلری خواه‌ناخواه طريق صلح ومسالمته دخوله اجبار ومابه‌الاختلاف اولان اسباب شقاق ونفاق ازاله ايله تأليف ذات البين وتوحيد عقائد طرفين امنيه‌سی وتأديب وتهذيب مقصدی ايله‌دركه بوكی محاربه بريدرمشنفك سائقهٔ جهالت وطغوليت ايله نيك وبدی تفريقه مقتدر اولميان اوغلی مكتبه كيتمك ياخود تهلكه‌لی ايشلردن صاقنمق ايچون كنديسنه برقاچ طوقات اورمسنه ياخود بروجودك سلامتی وبرحياتك محافظه‌سی ايچون طبيك اجرا ايديكی عمليات جراحيه‌يه بكزركه ظاهرا مؤلم اولان سلهٔ پدر ونشتر جراحه هيچ بزمان عدم شفقت وسوء نيت حمل واسناد ايديله‌ميه‌جكی هويدادر. نته‌كيم قرآن عظيم الشانده بومثللو لرك محاربه‌لری حقنده نازل اولان (قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ما قد سلف وان [illegible] لين وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين كله لله فان [illegible]) آيات كريمه‌لرينك معانیٔ شريفه‌لری: [illegible] مبينه تابع ايكن ارتداد ايدن وياخود [illegible] تكرار سويله‌كه اكر بولندقلری [illegible] لرسه جناب رب رحيم [illegible] رينه ردت وضلالتلرينه [illegible] م سالكلرنك دوچار [illegible] جنك وجدال اولان [illegible] معبود بالحق اولان [illegible] يله مقاتله ايله ، كفر [illegible] ينه واقف واكاهدر. [illegible] رآيه‌دن (وان تابو [illegible] وفصل الآيات لقوم [illegible] ا في دينكم فقاتلوا [illegible] شريفه‌لرينك معانیٔ [illegible] ردت وضلالتدن [illegible] ن قرنداشلرکز [illegible] عهد وجانب [illegible]

نقض ايدر ودينكزه طعن ايدرلر ايسه كفارك سركرده‌لريله محاربه ايديكز زيرا آنلر ايچون عهد ويمين حكمی يوقدر اولمكه حرب ايله عدوانلرندن رجوع ايده‌لر ديكدر.

ايشته بو آيات كريمه دخی حربك يالكز تأديب وترهيب مقصدی ومدافعه ومقابله صورتلريله تجويز ايدلديكنی مثبت اولدقلری كبی باعث شقاق ونفاق اولان نته اختلاف زائل واحكام دينيه ايله عامل اولدقلری حالده عامهٔ ناس ديننده قرنداشلرمز اولدقلرينی ونقض عهد وپيمان حالنده دخی يالكز رؤسای فساد وسركردكان كفر وعنادك محاربه‌لری جائز اولمه‌جغی ونقض عهد وپيمان ودينه طعن ايله اعلان كفر وعصيان ايتدكجه محاربه‌لری ايجاب ايتمه‌جكی واضح وتمامدر.

معاهدات حقنده‌كی احكام شرعيه

شريعت غرای اسلاميه‌كرك بين الافراد وكرك بين الامم وقوعولان معاهدات احكامنه رعايتی فرائض دينيه‌دن عد ايتمش ودشمن طرفندن فعلاً نقض عهد ايدلدكجه معاهدات احكامنك اخلاله مساعده ايتمامشدر:

عهود احكامنك محافظه‌سی امرنده معاهدينك اديان ومعتقداتی نظر اعتباره الغز ومعاهده ايديلان امم واقوام نه دين ومذهبده اولورلر ايسه اولسون حقوق عهديه‌ينك اخلاله شريعت جواز ويرمز.

بالاده ذكر وايراد ايديلان آيات كريمه احكام جليه‌لرندن دخی مستبان اولديغی وجهله عهد سعادتده وقوعولان محاربات كفار قريش ايله طوائف يهوددن بعضلرينك عليه الصلوة والسلام افتدمزله وقوعولان معاهداتلری نقض ايله خلافتده حركت واعلان حرب وخصومت ايتملرندن ناشی ايدوكی دلائل مسروده ووقائع تاريخيه‌يه مثبت ومعلومدر.

نته‌كيم سورهٔ انفالده نازل اولان [الذين عاهدت منهم ثم ينقضون عهدهم في كل مرة وهم لا يتقون فاما تثقفنهم في الحرب فشرد بهم من خلفهم لعلهم يذكرون واما تخافن من قوم خيانة فانبذ اليهم على سواء] آيات كريمه‌لری معانی شريفه‌لری ای پيغمبر ديننده سلك كنديلريله معاهده ايديكك قوائل هر بر نقض عهد وپيمان ايديكلری وغدر وخيانتدن چكنديكلری حالده وكنديلرينی حرب ايله تهديد وياخود جلب وجدال قوم ايله كنديلرينه ميدان وقوعه تصدف ايدكده قهر وتدمير ايله قوة قهريه‌لری طرد وتبعيد ايله . اولمكه انه وبشيمان وطالب عفو وامان اولورلر. واكر بر قومك غدر وخيانتدن انديشه‌لك اولور ايسك كنديلرينه عهدلرينك حكمی قالمديغی بيان واجتنابدن اجتنابه خصومتی اعلان ايله . زيرا جنابحق خائنلری سومز ديكدر.

ايشته بو آيات كريمه حكم جليه‌لرندن مستفاد اولان — كنديلريله معاهد بولنديغمز اقوام احكام معاهده‌نه مخالف حركتنه هربر اعمال عدوانيه واقعه چكجرلرينه قبله ايديكلری حالده وعد ووعيد وتخويف وتهديد ايله دفع شر وتكدير ايتمكلرنه اولديغم صورتده

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] حسن معاشرت وحقوق [illegible] سبب ضروريه بولندیغی وقت [illegible] ایچیان احوالده طلاق [illegible] افندمز: «ان ابغض [illegible] نزد الهیده مباحلرك اك [illegible] بوشنمزك [illegible] «تزوجوا [illegible] عرش» حدیثی شرف صدور ایتمشدر. [illegible] ایچیك. زیرا طلاقدن عرش رحمن [illegible] شریفلرنده بوبابده ذکر اولنان کلامك [illegible] اولان بودرکه مفارقی ایجاب ایدر بر [illegible] طلاق محظوردر. طلاق نزد الهیده [illegible] اولدیغی حالده مشروعیتی، زوجین [illegible] بغض ومنافرت وقوعه کلوبده هیچ [illegible] اولمدیغی وعلی الخصوص زوجه موجب [illegible] زمن چارهٔ خلاص انجق طلاق اولمسی ونسائك [illegible] حکمته مبنیدر».

[illegible] حکمت مشروعیته واقف اولیان ویاخود بیلدیکی حالده تغافل [illegible] دین مبینه قارشو، بوکون غربك طلاقی عامة [illegible] حکم شرعی یمعناً اقتدا ایلمش اولمکلری جواب کافی دلیل [illegible]

برکتزاده: اسماعیل حقی

احکام الحرب والصلح فی الاسلام

[illegible] اسلامیه علی الاطلاق حربه جواز ویرمامش ویالکز تألیف بین وتوحید عقائد طرفین امنیه‌سی ویاعقابله ومدافعه داعیه‌سی ایله شرائط اعتدال دائره‌سنده وقوعنه مأذونیت ویرمش ایسه‌ده محارب اولان دشمنك حال وشأنله ومعتقداتنه نظراً حربك احکامی اختلاف ایدر. زیرا اسلامه دعوت ایچون اهل کتابك یعنی انجیل شریف وتورات شریفه‌یه تابع واحکام مشروعه‌سیله عامل اولانلرك مباشرةً وتجاوزاً حربلری جائز اولمادیغی (ولاتجادلوا اهل الکتاب الا بالتی هی احسن) آیت کریمه‌سیله ثابت ومعنای منیفی ای مؤمن اولان قوللرم سز اهل کتاب اولان یهود ونصارا ایله حسن صورتله مباحثه‌دن بشقه بر صورتله مجادله ایتمکز دیمکدر.

کذلك سورهٔ مذکوره‌ده عالمی اسلامه دعوت خصوصنده (وقل للذین اوتوا الکتاب والامیین أأسلمتم فان اسلموا فقد اهتدوا وان تولوا فانما علیك البلاغ والله بصیر بالعباد) معنای شریفی: ای محمد، سن اهل کتاب اولان یهود ونصارایه وکتابه تابع اولیان جهلایه اسلام اولورمیسکز دیو سؤال ایله؛ مسلمان اولورلر ایسه نائل هدایت اولمش اولورلر، اسلامی قبولدن امتناع ایدرلرسه سکادوشن یالکز وظیفهٔ تبلیغ ودعوتی ایفادن عبارت اولوب، جناب حق ایسه قوللرینك احوالنه آکاه وآشنادر. ایشته اشبو آیات کریمه‌دن دخی مستبان اولدیغی وجهله اسلامه دعوت صرف وعظ ونصیحت ورفق وملایمت صورتلریله وقوعبولمش اولوب جبر واکراه صورتیله واقع اولمادیغی ودینه دعوت ایچون سیف وسنان ویاتیر وکمان استعمال بیورلمامش اولدیغی وپیغمبر ذیشان علیه صلوات الرحمن افندمزك غزوات شریفه ومحاربات واقعه‌لری یاکندیلریله معاهد بولنان قبائلك نقض عهد وخیانت ایلملرینه ویاخود اوزرینه هجوم واقتحام ایدن اعدانك منع شر ودفع ضررلری مقصدینه مبتنی اولوب ظلما وعدواناهیچ بر حربه تصدی بیورمدقلری معلوم ومسلمدر. زیرا دینه دعوت خصوصنده اکراه واجبار مساغ شرعی اولمادیغی (لااکراه فی الدین قدتبین الرشد من الغی فمن یکفر بالطاغوت ویؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقی لاانفصام لها والله سمیع علیم) آیات کریمه‌لریله مدلل ومضمون منیفلری: دین اسلامده اکراه واجبار یوقدر، زیرا پرتو هدایت وظلمت غوایت واضح وهویدا اولمشدر. عبادت اصنامی ترك ایله جناب اللهه ایمان ایدن سعادت دارینه نائلیت خصوصنده قابل انقطاع وانفصام اولمیان اك محکم واستوا[illegible] وثقای بحت ایله اعتصام ایلمش اولور. جناب عالم السر و[illegible] هرحقیقته واقف ودانادر. خصوصیله علیه الصلاة والسلا[illegible] زمان سعادتلرنده اوقات مختلفه واسباب موجبه ومجبره او[illegible] یدی دفعه جهات شتایه سرایا بعث وارسال ویکرمی یه[illegible] بالذات وجود علسودهلریونلری شرفبخش وجود اولدقلری. طقوز دفعه طرفین بینده حرب ظهور ایتمش وغزوات [illegible]

رتبهٔ ثبوت وبداهت اولنجه شریعت غرای اسلامیده حرب مدافعهٔ اعدا ومقابله خصما ایچون تجویز بیورلمش اولدیغی وهرنه زمان دشمن ترک سلاح ومائل صلح وصلاح اولور ایسه تکلیف اولنمجق صلحك قبول ورامسی ومصالحه دخول نزوه شریفه‌سی تبین ایدر. نتکیم سورهٔ انفالده (فان اعتزلوکم فلم یقاتلوکم والقوا الیکم السلم فما جعل الله لکم علیهم سبیلاً) آیت کریمه‌سی ثبوت مدعایه برهان واضح الیاندر.

ومضمون منیفه‌سی: ای زمرهٔ مؤمنین دشمنکز سزه تعرض ایچون محاربه‌کزدن اجتناب ایله سزه مصالحه تکلیف ایدیکی حالده آنلرك آنلره تعرض ایچون جانب حق سزه برطریق مشروع براقمشدر.

حربك ایکنجی سبب مشروعیتی دخی حسن رضالرینه سالك راه مصالحات ومائل صلح وموالات اولیوب همیشه تفرقهٔ دینیه ایله جنك وجدال وآسایش ونظام عالمی اخلال آرزوسنده بولنانلری خواه‌مخواه طریق صلح ومسالمته دخوله اجبار ومانع اختلاف اولان اسباب شقاق ونفاق ازاله ایله تألیف ذات البین وتوحید عقائد طریقیله اصلاح وتأدیب وتهذیب مفسدی ایلمدکه بوکی محاربه بریدر منفك سائقهٔ جهالت وطغولیت ایله نیك وبدی تفریقه مقتدر اولمیان اوغلی مکتبه کیتمك یاخود تهلکه‌لی ایشلردن صاقنمق ایچون کمدیسنه برقچ طوقات اورمسنه یاخود بروجودك سلامتی وبرحیاتك محافظه‌سی ایچون طبیبك اجرا ایدیکی عملیات جراحیه بکزرکه ظاهرا مؤلم اولان سهٔ بدر ونشتر جراحه هیچ بزمان عدم شفقت وسوء نیت حملواسناد ایدیلمیه‌جکی هویدادر. نتکیم قرآن عظیم الشانده بومثللو ترك محاربه‌لری حقنده نازل اولان (قل للذین کفروا ان ینتهوا یغفر لهم ما قد سلف وان یعودوا فقد مضت سنة الاولین وقاتلوهم حتی لا تکون فتنة ویکون الدین کله لله فان انتهوا فان الله بما یعملون بصیر) آیت کریمه‌لرینك معنای شریفه‌لری: ای پیغمبر دیشانه سن بو دین مبینه تابع ایکن ارتداد ایدن ویاخود هیچ بر دین ایله متدین اولمیان منکرلره سویله‌که اکر بولندقلری حال ارتداد وانکارندن رجوع واجتناب ایدرلرسه جناب رب رحیم آنلرك کچمش کناهلرینی عفو ومغفرت ایلر وبنه ردت وضلالتلرینه عودت ایدرلر ایسه پیغمبرلرینی انکار ایدن امم سالفه‌نك دوچار اولدقلری عذاب وغضب معلوم اولمیه باعث جنك وجدال اولان فئهٔ ضلالتلرینه میدان ویرمملك ودین وعقیده‌لری معبود بالحق اولان ذات ذوالجلاله خاص وخالص اونق ایچون آنلرله مقاتله ایله، کفر وضلالتلرندن واز کچرلر ایسه جناب حق اعمالرینه واقف واکاهدر. وبواحکام جلیه‌یی مؤید اولمق کبی آیات قرآنیدن (وان تابوا واقاموا الصلوة وآتوا الزکوة فخلوا سبیلهم وفصل الآیات لقوم یعلمون وان نکثوا ایمانهم من بعد عهدهم وطعنوا فی دینکم فقاتلوا ائمة الکفر انهم لا ایمان لهم لعلهم ینتهون) آیت شریفه‌لرینك معنای منیفه‌لری: ای زمرهٔ مؤمنین، طائفهٔ مخالفین بولندقلری ردت وضلالتدن توبه ایدوب نمازی ادا وزکاتی ایفا ایدرلر ایسه سزك دین قرداشلرکز اولمش اولورلر واکر سزه ایتدکلری یمینلرندن صکره عهد وپیمانلری نقض ایدر ودینکزه طعن ایدرلر ایسه کفرك سرکردهلرینه محاربه ایدیکز زیرا آنلر ایچون عهد ویمین حکمی یوقدر اولمکه حرب ایله عدوانلرندن رجوع ایدمز دیمکدر.

ایشته بو آیات کریمه دخی حرب بالکز تأدیب وترهیب مفسدی ومدافعه ومقابله صورتلرینه تجویز ایدلدیکی مدت اولندقلری کبی باعث شقاق ونفاق اولان فئهٔ اخلاقی زائل واحکام دینیه ایله عامل اولمقلری حالده عهد نقض ایدنلر قرداشلرمز اولمقلری ونقض عهد ویمین حالنده دخی بالکز رؤسای فساد وسرکردکان کفر وعنادك محاربه‌لری جائز اولمغی ونقض عهد ویمین ودینه طعن ایله اعلان کفر وعصیان ایتمدکه محاربه‌لری ایجاب ایتمدکی واضح وعیاندر.

معاهدات حقنده‌کی احکام شرعیه

شریعت غرای اسلامیه‌کرك جی الافراد وکرك جی الامم وقوعولان معاهدات احکامنه رعایتی فرائض دینیه‌دن عد ایتمش ونقضی طریقندن فعلا نقض عهد ایتمدکه معاهدات احکامنك اخلالی مساعده ایتمامشدر:

عهود احکامنك محافظه‌سی اثرنده معاهدیك ادای ومعتمدانی نظر اعتباره المق ومعاهده ایدیلان امر واقواله دین ومعتقده اولورلر ایسه اولسون حقنده عهدیمزیك اخلالی شریعت جواز ویرمز.

بالاده ذکر وایراد ایدیلان آیات کریمه احکامه حاملیمزدن دخی مستبان اولدیغی وجهله عهد معاهده وقوعولان محاربات کفار قریش ایله طوائف یهودنن بصدرینك عهد الصلوة والسلام افندمزله وقوعولان معاهداتلری نقض ایله خلافنده حرکت واعلان حرب وخصومت ایتمدرلر ناشی ایدوکی دلائل مسروده ووقائع تاریخیه‌یه مثبت ومعلومدر.

نتکیم سورهٔ انفالده نازل اولان [الذین عاهدت منهم ثم ینقضون عهدهم فی کل مرة وهم لا یتقون فاما تثقفنهم فی الحرب فشرد بهم من خلفهم لعلهم یذکرون وان تخافن من قوم خیانة فانبذ الیهم علی سواء] آیت کریمه‌لری معنای شریفه‌لری ای پیغمبر دیشانه سك کندیله معاهده ایدیکك قوم هر بر نقض عهد ویمین ایدیکلری وغدر وخیانتدن چکنمدیکلری حالده یکدیکرینی حرب ایله تهدید ویاخود جلتوجدله قوم ایله کندیلرینه میدان ویرمه تصدی ایدکده قهر وتعمیر ایله قوة قهریه‌لری طرد وتبعید ایله، اولکه نه ویشهن وطلب عفو ومن زوریز، واکر برقوم منافقلر وخیانتلرندن اندیشه اولور ایسك کندیلرینه عهدلرینی بیرینك حکمی قدیمی بیلیو چقدن اجیه خصومتی اعلان ایله، زیرا جانب حق خائنلری سومز دیمکدر.

ایشته بو آیات کریمه حکمه جیلرندن مستفاد اولان سك کندیلرینه معاهد بولندیغمز قوم، حکمه معاهده‌نك غایت حرکتنه هرهنکی عدوانیله واصل چکچرمیه‌جه‌کمز، یدیکلری حالده وعد ووعید وتخویف وتهدید ایله دفع شر ومکایدلری ممکن اولدیغی صورتده

نفوس اسلاميه‌نك بورده بكرمى بش نسنده تناقص ايتديكى ونقصانك كوندن كونه آرتمقده اولديغى درسعادت نفوس دائرسنده بوانسان بردانلدن وقتيله مسموع راقم الحروف اولمش ايدى . صد هزار اسف .

معاصرلرمزدن آمريقالى بر محرر آمريقالى قاديلرك اولاد يتشديرملرى ووالده‌نك وطاشلدن وار كلرك ناهلدن قاچنملرى حسبيله آمريقاده تزايد اوسه خلل كلديكى متأسفانه بيان ايتدكدن صكره « بر مملكتده ار كلر كثير الافراد بر عائله‌يى كچديرمكدن قورقدقرى ناهل اغرلر وقاديلردمى بر قدين ايچون الك بيوك سعادتك اى بر زوجه ووالده اولمقدن عبارت بولنديغى اكلامازلرسه اوملكتك آيسندن قورقيلور » ديمشلر .

قاديلر . قهرمان وفاتن محصولات ذى حياتى يتشديرمك وطنى احيا واعمار ايدر وطنك مربى وسلمة اولاسى وخانه‌نك زينت وحليدرلر . برمحى وطيفه‌لرى زوجلريله محبت وصداقت . والده‌لك تربية اولاد . تدبيرمنزله قائد ايشلرى كورمكدر . قوجه‌لرك‌ده وظائف زوجه‌لرى امانت وحمايه ايتمك . آنلر ايله حسن معاشرت وحقوق زوجيه رعايت ايلمكدر . طلاق انجق اسباب ضروريه بولنديغى وقت صاحدر . جمعه‌حال مفارقتك وقوعى ايجاب ايتميان احواله‌ده طلاق صاح دكلدر . رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمز : « ان ابغض المباحات عند الله الطلاق » بيورمشلردركه نزد الهيده مباحلرك الك مبغوضى طلاقدر ديمكدر . يه مشكاة درخشان نبوتدن « تزوجوا ولا تطلقوا فان الطلاق يهتز منه العرش » حديثى شرف صدور ايتمشدر . تزوج ايدك وفقط تطليق ايتميك . زيرا طلاقدن عرش رحمن صارصيور . دور حاضرمى شرنبلالى‌ده بوبابده ذكر اولنان كلامك خلاصه‌سى شودر : « اصح اولان بودركه مفارقتى ايجاب ايدر بر احتياج وضرورته مبنى اولدقجه طلاق محظوردر . طلاق نزد الهيده يك مبغوض ومنفور بر كيفيت اولديغى حالده مشروعيتى . زوجين بينده تباين اخلاق حسبيله بعض منافرت وقوعه كلوبده هيچ بروجه ايله اتلاف قابل اولمديغى وعلى الخصوص زوجه موجب تهمت بر حالده بولنديغى زمان چاره خلاص انجق طلاق اولمسى ونسائك زمام ادارەسى رجالك النده بولنمسى حكمته مبنى‌در » .

طلاقك حكمت مشروعيتى واقف اولميان ويا خود بيلديكى حالده تغافل ايدن بعض بدخواهان دين مبينه قارشو ، بوكون غربك طلاقى عامة قبول ايدرك حكم شرعى بمعناً اقتدا ايلمش اولمسى جواب كافى دليل شودر .

بركتزاده : اسماعيل حقى

احكام الحرب والصلح فى الاسلام

حربك اسلاميتده شروطى

تفصيلات مسروده‌دن بيستبن اولنجى وجهله دولت معظمة اسلاميه على الاطلاق حربه جواز ويرمامش ويالكز تأليف بين وتوحيد عقائد طرفين امنيه‌سى ويامقابله ومدافعه داعيه‌سى ايله شرائط اعتدال دائرسنده وقوعنه مأذونيت ويرمش ايسه‌ده محارب اولان دشمنك حال وشأنه ومعتقداته نظراً حربك احكامى اختلاف ايدر . زيرا اسلامه دعوت ايچون اهل كتابك يعنى انجيل شريف وتورات شريفه‌يه تابع واحكام مشروعه‌سيله عامل اولانلرك مباشرةً وتجاوزاً حربلرى جائز اولماديغى (ولا تجادلوا اهل الكتاب الا بالتى هى احسن) آيت كريمه‌سيله ثابت ومعناى منيفى اى مؤمن اولان قوللرم سز اهل كتاب اولان يهود ونصارا ايله حسن صورتله مباحثه‌دن بشقه بر صورتله مجادله ايتمكز ديمكدر .

كذلك سورۀ مذكوره‌ده عالمى اسلامه دعوت خصوصنده (وقل للذين اوتوا الكتاب والاميين أأسلمتم فان اسلموا فقد اهتدوا وان تولوا فانما عليك البلاغ والله بصير بالعباد) معناى شريفى : اى محمد سن اهل كتاب اولان يهود ونصارايه وكتابه تابع اولميان جهله‌يه اسلام اولورميسكز ديو سؤال ايله : مسلمان اولورلر ايسه نائل هدايت اولمش اولورلر . اسلامى قبولدن امتناع ايدرلرسه سكا دوشن يالكز وظيفۀ تبليغ ودعوتى ايفادن عبارت اولوب . جناب حق ايسه قوللرينك احواله آكاه وآشنادر . اينته اشبو آيات كريمه‌دن دخى مستبان اولديغى وجهله اسلامه دعوت صرف وعظ ونصيحت ورفق وملايمت صورتلريله وقوعبولمش اولوب جبر واكراه صورتيله واقع اولماديغى ودينه دعوت ايچون سيف وسنان ويا تير وكمان استعمال بيورلمامش اولديغى وپيغمبر ذيشان عليه صلوات الرحمن افندمزك غزوات شريفه ومحاربات واقعه‌لرى ياكندیلريله مساهد بولنان قبائلك نقض عهد وخيانت ايلملرينه ويا خود اوزرينه هجوم واقتحام ايدن اعدانك منع شر ودفع ضررلرى مقصدينه مبتنى اولوب ظلما وعدواناً هيچ بر حربه تصدى بيورمدقلرى معلوم ومسلمدر . زيرا دينه دعوت خصوصنده اكراه واجبار مساغ شرعى اولماديغى (لا اكراه فى الدين قد تبين الرشد من الغى فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها والله سميع عليم) آيت كريمه‌لريله مدلل ومضمون منيفلرى : دين اسلامده اكراه واجبار يوقدر . زيرا بر تو هدايت وظلمت غوايت واضح وهويدا اولمشدر . عبادت اصنامى ترك ايله جناب الهه ايمان ايدن سعادت دارينه نائل‌لرينه خصوصنده قابل انقطاع وانفصام اولميان الك محكم واستوار عروۀ وثقاى محبت ايله اعتصام ايلمش اولور . جناب عالم السر والخفايا ايسه هر حقيقته واقف ودانادر . خصوصيله عليه الصلاة والسلام افندمزك زمان سعادتلرنده اوقات مختلفه واسباب موجبه ومجبره اوزرينه قرق يدى دفعه جهات شتايه سرايا بعث وارسال ويكرمى يدى غزاد بالذات وجود علسودهلريولنلرى شرفبخش وجود اولدقلرى حالده يالكز طقوز دفعه طرفين يتشدم حرب ظهور ايتمش وغزوات سائره قبل الحرب عقد مصالحه صورتيله نتيجه‌پذير حسن ختام اولمشدر .

دعوتدينيه ايچون حربه جواز اولماديغى دلائل مبسوطه ايله رهين

آدم

« بوکاوزدیه بلری تالی ـ مشرقری حاصل متصل
جیقاردی و بر بوزنه ایندردی . آدم هنه طرف
وحوا جهه دوشدی . آدم بیوق آغلادی... »
— قصص انبیا —

بولوطسز ، مست وراکه برسا ... آدمه یاصلانمش
نور آور ، تسلیسز نظرلره باقن بر شمس .
محیطانی بالار ، اوقشار اوزافلردن صوزق برلس ؟
افقلردن قوپان چاپلاق صدالی عکس ایدر ، موحش ،

نهایتسز ، مسلسل داغلرك آغوش تارنده
دوران افلاك سر چکمش آغاجلقلر حریقندن
جیقوب بیکلرجه وحشی خلقنك آواری ، ایکلرکن
بشر هیچ کیمسمز آغلاردی ارضك برکنارنده .

∴

یوزنده خط تکدر ، دلده زلك محن
بوتون سیاره ، آدمه قارشی یولرییور ؟
حریم حقه نهایت تماس ایدن کیجمدن
بر ضیای تدارک ، بر التیاع آریبور .

نه در ... هنوز اونی هیچ
آند ... کوستردی ؟
مجیب ... ایستردی
ذره ... من ترویج .

... وعجزم یدری ؟
... چکدك
... باقه انین
... دیدهلری
...
...
... ابراهیم علاء الدین

والمؤمل غیب ؟
... انت فیها . »
... خطاری
... ی تکراری .
... چمدر ؟
... تعمر . »

اوت ، ماضیه رجعت ایلمك برکره امکانسز ؟
لیمدك صوکره استقبال ایچون صاغلامی ؟ بك جانسز ؟
بوکوك ایش بوکون لازه بایلمق ، یوقه فردایه
برالتمك .. اوفردانر اونور پیوت عذابه ؟
بم اون بش یل اولدن قالان ایشلر طورور حالا ؟
بازین بر باشلایوب یاسم دیمشده ، باقی دمین حتی ؟
مسوقلر ایچون دنیاده هو اونی طیبدر . [۱]
بو برقاتون نظرندرکه بوق تأویل : قطیدر .
صافین ای نوردیهم ، کچمین یهوده ایلمك ؟
چالیش حالك مساعدکن .. بیلمز چوسکه اجمك .

دیبورلر : « عمری انسانك یتمز کسب معرفه ... »
بوسوز لکن دکادر هرنظردن یك حکیمانه .
محققدر یا انسانلر ایچون برمدة آمال ؟
ایدلر عمریك ساعاتی حقیه استعمال ،
ظفریاب اولماسون ایسترسه واریسون اصل مقصوده ،
دوشر بیك مقصد ادراك ایچون بر طی ممدوده .
اوت ، هردلو مناسبه هرفن طوردوروز عمری ..
فقط انسانلمك مساعی اولسون اوکره بیلمزمی ؟
جیلدر تحری حقیقت حرمی آیدمه ،
اونك محصولیدر مشهود اولان آثار عالمه ،
عطالت فطرتك احکامه مداوم عصیانمدر ؟
چالیشسون ، طورماسون هرکیمکه دعواسنده انسانمدر ،
ظهور ایتمکه هرمعلومه قارشی برآلای مجهول ،
نمدن اولسون لومعلومانی ادراك ایچون مدخول ؟
اوت ، معلوم اولانلر لوایچن تیمرله برنسبت
ایدلش اولسه غایت آز چیقار لوکیدر البت ؟
فقط جهله عد بوسوتون نسبت قول ایتز :
لو برکوردر ، بوکی طوهرو یولدن هیچ عدول ایتز .
دیبور قرآن : « بلمیر بیلمیر بردکل .. هیهات .
نصل یکسن اونور خلقته نور ، اجیا ایله اموات ؟ »
بوحکمتر هیچیدر سك عدکمه الته ؟
فقط چوق سودیکمدرکه تکرار ایسه ایدنه .

طوتوب « حقیه » یرمش لوغی نصف قه ایچون وهی ؟
یازارده بردم بر « عصیه » قدرت یوقسه ، قاقی .
نه وار اوغو دکلمك ؟ قوردنمسك ، یار جانسك ،
متخصص برامیمسك ، رفیق رازدانسك ؟

[۱] « ملك الموتون ، حیث »

لوحینی تحذیر ایدمك لازم كلدیكی [تعرضوهم الخ] صیغه واضح وجاهر .

هرت نبویه‌نك مأمورلغی ست‌سنده اسلام ایله معاهد بولنان قبائل قسم اعظمی بلا موجب نقض عهد وایمان ایله جنك وجدال وحرب وقتالی اعلان ایلمكلری اوزرینه نازل اولان [برآءة] سورهٔ شریفه‌سنده مقابله بالمثل قاعده‌سنه رعایتله مقاتله‌لری امر وفرمان بیورلمش اولدیغی حالده [الا الذین عاهدتم من المشرکین ثم لم ینقصوکم شیئاً ولم یظاهروا علیکم احداً فاتموا الیهم عهدهم الی مدتهم ان الله یحب المتقین] آیات کریمه‌لرنده قبائل مشرکیدن نقض عهد ایتمیان ومسالمه پرضرر ونقصان ایراث ایلمیان واسلام علیهده دشمنلره برکونه معاونت‌ده بولنمیان مشرکلر استثنا بیورلمش معاهده‌لری مدتنك خاتمه دکین کندیلرینه تعرض ایدیلمه‌سی واحکام عهدیلرینه رعایتله تعهدن اجتناب ایدلمسی خصوصی امر وفرمان بیورلمشدر . حضرت نبی ذیشان معاهده‌یی تغییر خصوصنده [وان خفت من قوم خیانة] یعنی عهده وفا لازمدر . غدر جائز دکلدر .

و (ابو نعمة الحنفی) رضی الله عنهدن روایت اولنوزکه غزوهٔ (خیبر) ده عقد اولنان معاهدهٔ صلحیه‌دن صکره طائفهٔ یهوددن برقاچ کسه کلوب اصحاب کرامدن بعضلری بك بانجه‌لرینه دخول وبغله وصرمسق کی برسره آمدلری معرض شکایتده بیان ایلدیکلرنده حضرت سعدن ایسا علیه اصل الاحیا عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه‌لر ایوب بن سلیمن اموال معاهدیك بغیر حق اخذی جائز کوریمی نه ایلمسی بیان و [لا تأخذوا منکم شیئاً من اموال المعاهدین الا بحق] حدیث شریفی حضرتلری اولمق اموال معاهدیندن برچوب لنق حلال کوریمی امر وفرمان بیورمشلردر . مابعدی وار

طاریخی زاده : عارف

والده‌مك مزاری

ایسه‌ی حزین قبر سکون پرور ایجده
حوش رایحه کلمه‌یه بشیلکلر ایجده
[illegible] ای آل اولان مهر حیاتم
[illegible] قبرکی هر آن طلعتم
[illegible] جنبان
[illegible] کلکی [illegible] قرین [illegible]
[illegible] سحر دیدهٔ کریان
[illegible] ای مونس وجدان

∴

[illegible]

در حال اوطه‌که ـ آه ـ شتابان اولورم بن .
هرنی طورور آمادهٔ اخطار فلاکت
هرشیده اویور برهیجان بخش سکونت
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م ای مونس وجدان

∴

ایام حیاتکده سنك ـ بونجه زمانلر ـ
پروردهٔ انعام فراوانك اولانلر
هیچ ایتمدیلر حزن وتأثر بیله اظهار !
برقطره سرشك ایله‌جك یوق ایمش ایثار !..
بن ... بن ایسه بیدار فغانکار لیالم
برلیلهٔ مظلم کی تاریکی حالم .
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م ای مونس وجدان

∴

طوبماز قولاغم خاطرمی شاد ایده‌جك سس
بیلمز کچیور اسمدی بربان مددرس
بیچاره ، فلاکتزده ، پژمردهٔ آمال
دائم اولورم خاك سرقبریکه رومال
آغوش شفیقك ایکن ای نور نکاهم
باق خوابکهك اولدی بنم شمدی پناهم
ترك ایتمه اویانمازسه‌ك اکر عالم دونه
آل یانکه سنله وارهلم خواب سکونه .

نیدولتی زاده

(ذیا غالره فی دنیاه نقصان) قصیدهٔ فریده‌سنك صاحبی اولو (ذولسانین) لقب منیفه ممتاز وسرافراز بولنان (ابوالفتح بستی) :

همه بصلح در آی وهمه مدارا کن
که از مدار کردن ستوده کرد
اکرچه قدرت داری وشوکت
بکرد صلح در آی وبکرد جنك
نه هرکه دارد شمشیر ، جنك باید
نه هرکه دارد بازهر ، زهر باید خورد

ترجمه

همیشه ملحه بناش دائما مدار مدارا !
که صلح وسلم ایله ممتاز اولور فحول رجا
کمال شوکت ایله اقتدارك اولسه دخی
مدام صلحی کوزت حربه قیلمه استجال
قیاری کندینه زهر ایله حامل تریاق
ایدرمی تیغی اولان هرجسور عزم قتال

معلم فیضی

قوم

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

قوم

[illegible]

[illegible]

حسیل

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

قدوم

[illegible]

حسیول

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

آدم

« بوکاوردیه بری تال مطرقری حقیقی مشکل
جیقاردی و بر بوزیه ایندردی . آدم هنه طرفه
وحرا جمیه دوشدی . آدم بوق آیلادی... »
— قصص انبیا —

بولوطسز ، مست ورا که برسا ... آه‌ه باصلاغش
قور آور ، تسلیسز نظرلرله باقن بر شمسی .
محیطانی یالار ، اوقشار اوزاقلردن صوزق برلس !
اقلاردن قوپان چایلاق صداسی عکس ایدر . موحش ،

نهایتسز ، مسلسل داغلرك آغوش تارنده
دوران افلاکه سر چکمش آغاجلقلر حریتدن
جیقوب بیکلرجه وحشی خلقنك آواری ، ایکلرکن
بشر هیچ کیمسه‌سز آغلاردی ارضك برکنارنده .

∴

یوزنده خط تکدر ، دلده زنك محن
بوتون سیاره ، آه‌ه قارشی یالواریور !
حرم حقه نهایت تاس ایدن کیجه‌دن
او بر ضیای تسلی ، بر التماع آریور .

امل نه‌در بیه‌مزکن بشر هنوز اونی هیچ
تمام بو آنده افق برستاره کوستردی !
حیات ایچین بشریت امید ایستردی
بولمدی بزه دنیانی ایندیرمن تروج .

سن ای پدر ، بشرك صاف وعزم پدری :
حیاته بدأ ایدیشنده نیچین الم چکدك
واغلادك ؟ بوتوارتله شیمدی بانکه اینن

تامل نصیب بشر قالدی ؟ باقکه دیده‌لری
لیال ایچنده تامل لمعهٔ امید آریور .
تامل سیاره ، آه‌ه قارشی یالواریور .

۱۲ شباط ۲۲۲ · ابراهیم [illegible]

حسبحال

« ماضی ثلث ؟ والمؤمل غیب ؟
فلك السامة التی انت فیها . »

بویوك بر شاعرك دستور حکمتدر شو اخطاری
ولو طوبشده اولسك یولسز اولاز شمدی تکراری .
« کچن کچمشدر آرتق ؟ آن مستقبله مهمدر ؟
حیاتکدن نصیبك بر شو کچمك ایسته‌ین دمدر . »

اوت ، ماضی‌یه رجعت ایلمك برکره امکانسز !
لیدك صوکره استقبال ایچون صاغلامی ؟ بك جانسز !
بوکونك ایش بوکون لازم باپیلمق ، یوق فردایه
برالمسمك .. اوفردانر اولور پیوسته عذابه ؟
بم اون بش یل اولدن قالان ایشلر طورور حالا ؟
بازین بر باشلایوب یاسم دیمشدم ، بانی دین حتی !
مسوقلر ایچون دنیاده هو اولاق طیمیدر . [۱]
بو برقاتون نظرندرکه بوق تاویلی : قطعیدر .
صاقین ای نوردیدم ، کچسین پیوده ایلمك ؟
چایش حالك مساعدکن .. بیاسز چونکه انجمك .

دیبورلر : « عمری انسانك یتدمز کسب معرفه ... »
بوسوز لکن نکادر هرنظردن یك حکیمه .
محققدر یا انسانلر ایچون برمهٔ آمال ؟
ایدلر هربیك ساعاتی حقیقه استعمال .
ظفریاب اولماسون ایسترسه وارسون اصل مقصوده ،
دوشر بیك مقصد ادراك ایلیوب بر ظل موجوده .
اوت ، هردرلو مساعیه هرفن طورلدورور عمری ..
فقط انسانلك مساعی اولسون لوکره بلمزی ؟
جیلدر تحری حقیقت حرمی آیدمه .
اولك محصولیدر مشهود اولان آثار علمه ،
عطالت فطرتك احکامه مداخله عصیاندر ؟
چالیشسون ، طورماسون هرکیمکه دعواسنده انسانلر ،
ظهور ایتمکه هرمعلومه قارشی برآلای مجهول .
تعدن اولسون لومسومتی ادراك ایلین مدخول ؟
اوت ، معلوم اولانلر لوایین شیدایه برنسبت
ایدنش اولسه غایت آز جیقر اولکیر البت ؟
فقط جهله عد بوسوتون نسبت قول ایتمز :
لو برکوردر ، بولکن طوغرو یولدن هیچ عدول ایتمز .
دیبور قرآن : « بلمز بیلمیلر بردکل .. هیهات .
نصل بکسن اولور ملتنه نور ، احیه به اموات : »
بوحکمتر هیچیدر سك عدکده الته ؟
فقط چوق سودیکمدرکه تکرار ایده ایدم .

طوتوب « عقیده » یرمش اوغی نصف ایچون ودی ؟
بازارده بر « صنیعه » قدرت یوقه ، قالی .
نه وار اوغو دیکمك ؟ قورتمسك ، بر جانسك ،
متخصص برایمسك ، رفیق بزدانسك ؟

[۱] « ملك لموقوف ، حیث »

اوجهتی اختیار ایدلمك لازم کلدیکی [شهرهم الخ] مسئله واضح وجلیدر .

حضرت نبوینك مأموزنجی حضرتنده اسلام ایله معاهده بولنان قبائل قسم اعظمی بلا موجب نقض عهد وایمان ایله جنك وجدال وحرب وقتالی اعلان ایلمشلری اوزرینه نازل اولان [قرآنه] سورهٔ شریفه‌سنده مقابله بالمثل قاعده‌سنه رعایتله مقاتله‌لری امر وفرمان بیورلمش اولدیغی حالده [الا الذین عاهدتم من المشرکین ثم لم ینقصوکم شیئاً ولم یظاهروا علیکم احداً فاتموا الیهم عهدهم الی مدتهم ان الله یحب المتقین] آیات کریمه‌لرنده قبائل مشرکیدن نقض عهد ایتمیان وصاحبه بر ضرر ونقصان ایراث ایلمیان واسلام علیهنده دشمنلره برکونه معاونت ایتمیان مشرکلر استثنا بیورلدقی معاهده‌لری مدتلرنك خاتمه دکین کندیلرینه تعرض ایدیلمسی واحکام عهدیلرینه رعایتله تعدیدن اجتناب ایدلمسی خصوصی امر وفرمان بیورلمشدر . حضرت نبی ذیشان معاهده‌یی تغییر خصوصنده [ولا تعدر فیه] بیورمشلردر ؛ یعنی عهده وفا لازمدر ، غدر جائز دکلدر .

و (ابو ثعلبة الخشنی) رضی الله عنهدن روایت اولنوزکه غزوهٔ (خیبر) ده عقد اولنان معاهدهٔ صلحیه‌دن صکره طائفهٔ یهودندن برقاچ کسه کلوب اصحاب حضرتلرندن بعضلری بك بابه‌لرینه دخول وبغله وصارمسافی کی بر صوره آلدقلری معرض شکایتده بیان ایدیکلرنده حضرت سلطان انبیا علیه افضل التحایا عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه امر ایدوب بین المسلمین اموال معاهدیك بغیر حق اخذی جائز اولدیغی ندا ایلمسنی بیان و [لا یحل لکم شیئاً من اموال المعاهدین الا بحق] حدیث شریفیله حضرت اولدقی اموال معاهدیندن برچوب لقی حلال اولمادیغی امر وفرمان بیورمشلردر . مابعدی وار

مارینی زاده : عارف

والده‌مك مزاری

ایتمه بو حزین قلبی سکون بزور ایچنده
خوش رایحه کلدرله یتیملکلر ایچنده
خوابیده‌سین ای آقل اولان مهر حیاتم
آرتق صارمه‌جق قبریکی هر آن طلعتم
ایواه ... دیمشدك بکا ای شعلهٔ چشمان
— « کاش ... اویانیرسم بکا کس برایکی قربان » [*]
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والدهم ای مونس وجدان

∴

یك زلك کمر اولمدی بتزن لیل ونهارم
آرتق نه کوزم وار نه هزارم نه بهارم
کویا بولمجقمش کبی برحس ایله معناً

[*] عمیك مراجعه‌دن صوکره ارتحال ایتمشدر ...

درحال اوطه‌که — آه — شتابان اولورم بن .
هرنی طورور آمادهٔ اخطار فلاکت
هرشیده اویور برهیجان بخش سکوت
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والدهم ای مونس وجدان

∴

ایام حیاتکده سنك — بونجه زمانلر —
پروردهٔ انعام فراوانك اولانلر
هیچ ایتمدیلر حزن وتأثر بیله اظهار !
برقطره سرشك ایله‌جك یوق ایمش ایثار !..
بن ... بن ایسه بیدار فغانکار لیالم
برلیلهٔ مظلم کبی تاریکیٔ حالم ،
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والدهم ، ای مونس وجدان

∴

طوبماز قولاغم خاطرمی شاد ایده‌جك سس
بیلمز کچیور اسمدی بربان مددرس
بیچاره ، فلاکتزده ، پژمردهٔ آمال
دائم اولورم خاك سرقبریکه رومال
آغوش شفیقك ایکن ای نور نکاهم
باق خوابکهك اولدی بنم شمدی پناهم
ترك ایتمه اویانمازسه‌ك اکر عالم دونه
آل یانکه سنه وارهلم خواب سکونه .

نیدولتی زاده : ف

(زیا تالمرء فی دنیاه تقصان) قصیدهٔ فریده‌سنك صاحبی اولوب (ذوالسابقین) لقب منیفیله ممتاز وسرافراز بولنان (ابوالفتح بستی)

همه بصلح درآی وهمه مدارا کن
که از مدار کردن ستوده کردد مرد
اکرچه قدرت داری وشوکت بسیار
بکرد صلح درآی وبکرد جنك مکرد
نه هرکه دارد شمشیر ، جنك باید کرد
نه هرکه دارد پازهر ، زهر باید خورد

ترجمه

همیشه ملحه یناش دائما مدار مدارا اقیل
که صلح وسلم ایله ممتاز اولور فحول رجال
کمال شوکت ایله اقتدارك اولسه دخی
مدام صلحی کوزت حربه قیلمه استجال
قیارمی کندینه زهر ایله حامل تریاق
ایدرمی تیغی اولان هرجسور عزم قتال

معلم فیضی

آدم

[illegible]

بونطیز ، صنت ورا که رب ... آدمه یملائش
نور آور ، تسبیر طرفه ذاتی و شمس .
عیانی ایلار ، اولنلر لو عرفن صوزق رنس !
اصرمن قوبن چیلاق صدای مکی ایجر ، موحش .

تهنیز ، مسلسل دهرک آموش ترهه
دورلن اعلاکه سر چکنش آدمیسر حرکتن
چنوب بکلرمه وحشی صحت آواری ، ایکرکی
بشر هیچ کیسمیسر آعلاری ارسنت برکدهه .

..

بوزنه حظ نکهر ، دلمه زلت هن
بونون سیاره ، آدمه قارنی بلوزیبور !
حرمه حظه بیات ایس ایدن کیمسن
لو و صبای نسل ، و تنوع آریبور .

لیل نامر بیمرکی شر هور لوی هیچ
نمه و آدمه اتی برسنره کوسترمزی !
حبت ایچن حیرت لبد ایسترمی
بوسعو بزه دیبی ایندیرن تروغ .

سی ای بدر ، شرک صاف و خاره بدری :
حیاته ها ایدیسنه بیچی ایچکدک
واعلاده ! بونوارنه شبهدی بیکه ایچ

نامل نصیب شر قلدی ؟ هنگه دیمدی
لیل ایچمه نامل نما لبد آریبور .
نامل سیاره ، آدمه قارنی بلوزیبور .

۱۲ شباط ۲۲۲ — ابراهیم [illegible]

حسیل

[illegible]

بوبوک بر شعرک دستور حکمنه شو احتیاری
وو طوبنش ده نوسنک بونسز لوبلز شدی تکراری .
[illegible] آرتق ؟ تق مستقیمه دیمدر ؟

لوت ، صحیره رحمت ایصنت برکره لطاسر !
لیمک صوکره اسلام ایچون صلاحی ! بت صاسر !
بوکوشت ایش وکون لاره دیمنل ، بوف قرداه
برلشمک .. لوقرمار لوور پیوسه [illegible] !
بخ لون [illegible] لوسن قاتل ایلمز طورور صلا !
زرین و صلاوت ویسه دیلمه ، بن دیمی حی !
صوصر ایچون دیمه هو لون طیچمز [1]
بو رادون صرفدکه بون ثوبی : صیمز .
صلحی ای ورمه ، کیسمی چوه ایست !
چاپش حلت صاحبکی .. چاپسر چوکه [illegible] .

دیبور : « عری اسلامت پنامر کسب هرده ... »
بوسور نکل دهمر هرطرفن بت حکیم .
عصمیر ، اسلامر ایچون زوجه آمه !
ایدمر هرینک صاغی حصه استحصال .
ضرب لوناسون ایسرمه وارسون لعن مصنوعه .
دوشر بیلک مقصد اولالا [illegible] .
لوت ، هرده صاسه هرهن ضربه و [illegible] .
قط اسلامت صاسی لوسون بوکردمزی !
حاضر نجری حمت حرمی تسمه .
لوت قصو ایلمز مدیوه لوان آمر حمه .
حالات ضرورت اصلحه [illegible] !
چاپیسون ، طورسون هرکه دعوا [illegible] .
ضبور ایلنک هرمسوه قانی برآلای [illegible] .
نمدن لوناسون لوسوسلی اولالا [illegible] ؟
لوت ، مسوه لولاهر لوسن شبهه برسنت
ایمنی لوسه [illegible] آر جمعه بوکمر اسه ؟
قمه حظه [illegible] لوسه لون [illegible] .
لوبرکوز ، بوکلی صوصرو [illegible] .
دیبور قرآن : « [illegible] »
[illegible]
بوکمر هرمسر [illegible] ؟
قمه چون [illegible] .

طوتوب ، [illegible] ؟
[illegible]
[illegible]
[illegible] ؟

اوحمین اخبار ایدمك ایچون [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] وجاهدر .

هرنه نوع ده طاغورلمق صاحبه اعلاء کلمه الله سعی وجهد ایدن قسم اعلی ملاحظه موجب حق عهد وایمان ایله حمیت وجهاد وحرب وقتال ایچون ایلدیکی اوزره قرباولان [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

آدم

« بوکاوزدیه باری تمال «طرتری حاسی جشمی
جیقاردی و بر یوزیه ایندردی . آدم عند طرنه
وحوا جمیه دوشدی . آدم جیوق آملادی... »
— قصص انبیا —

بولوطسز ، مست وراکد برسما ... آفاقه یاصلاغش
قور آور ، تسلیسز نظرلرله باقان بر شمس .
محیطانی یالار ، اوقشار اوزاقلردن صوزق برلس ؟
افقلردن قوپان چاپلاق صدای عکس ایدر ، موحش ،

نهایتسز ، مسلسل داغلرك آغوش تارنده
دوران افلاکه سر چکمش آغاجلقلر حیرتندن
جیقوب بیکلرجه وحشی خلقتك آوازی ، ایکلرکن
بشر هیچ کیمسه‌سز آغلاردی ارضك برکنارنده .

⁂

یوزنده خط تکدر ، دلنده زنك محن
بوتون سیاره ، آفاقه قارشی یالواریور ؟
حرم حقه نهایت تماس ایدن کیجه‌دن
او بر ضیای تسلی ، بر التماع آریور .

امل نه در بیلمزکن بشر هنوز اونی هیچ
تمام بوآنده افق برستاره کوستردی ؟
حیات ایچین بشرت امید ایستردی
بولمه‌در بزه دنیای ایندیرمن تروع .

سن ای پدر ، بشرك صاف ومحترم پدری :
حیاته بدأ ایدیننده نیچین الم چکدك
واغلادك ؟ بوتوارنله شیمدی باقه‌که اینن

ناصل نصیب بشر قالدی ؟ باقه‌که دیده‌لری
لیال ایچنده ناصل لمعهٔ امید آریور ،
ناصل سیاره ، آفاقه قارشی یالواریور .

۱۲ شباط ۲۲۳ ابراهیم علوالدین

حسبحال

« ماذنی ثلث ؟ والمؤمل غیب ؟
فلك السامة التی انت فیها . »

بویوك بر شاعرك دستور حکمتدر شو اخطاری
ولو طوتش‌ده اولسه‌لك یولسز اولماز شمدی تکراری .
« کچن کچمشدر آرتق ؟ آن مستقبله مهمدر ؟
حیاتکدن نصیبك بر شو کچمك ایسته‌ین دمدر . »

اوت ، ماضی‌یه رجعت ایلمك برکره امکانسز ؟
امیدك صوکره استقبال ایچون صاغلامی ؟ یك جانسز ؟
بوکونك ایش بوکون لازم باپیلمق ، یوقه فردایه
برالمسه‌لك .. اوفردالر اولور پیوسته عقابه ؟
بنم اون بش یبل اولدن قالان ایشلر طورور حالا ؟
یارین بر باشلایوب یاپسم دیمشدم ، باقی دین حق ؟
مسوفلر ایچون دنیاده هو اولمق طبیعدر . [۱]
بو برقاتون نظرندرکه یوق تأویلی : نظیدر .
صافین ای نوردیدم ، کچسین پیوده ایلمك ؟
چالیش حالك مساعدکن .. بیانسز چونکه انجلمك .

دیبورلر : « عمری انسانك یتمز کسب معرفه ... »
بوسوز لکن دکلدر هرنظردن یك حکیانه .
محققدر یا انسانلر ایچون برغایهٔ آمال ؟
ایدنلر عمریك ساعاتی حقیقه استعمال ،
ظفریاب اولماسون ایسترسه وارسون اصل مقصوده ،
دوشر بیك مقصد ادراك ایلیوب بر ظل مدوده .
اوت ، هردرلو مناسبه عمرك طوردورور عمری ..
فقط انسانلمك مساعی اولسون اوکره‌نیلمزی ؟
جیلدر تحری حقیقت حرصی آدمده ،
اونك محصولیدر مشهود اولان آثار عالمده ،
عطالت فطرتك احکامنه مادام عصیاندر ؟
چالیشسون ، طورماسون هرکیمکه دعواسنده انساندر .
ظهور ایتمکله هرمعلومه قارشی بر آلای مجهول ،
نمدن اولسون اومعلوماتی ادراك ایلین مدخول ؟
اوت ، معلوم اولانلر اولماین شیدله برنسبت
ایدلش اولسه غایت آز چیقار اونکیلر البت ؟
فقط جهله علم بوسوتون نسبت قبول ایتمز :
او برکوردر ، بولکن طوغرو بولدن هیچ عدول ایتمز .
دیبور قرآن : « بیلمز بیلمیور بردکل .. هیهات .
نصل یکسن اولور ظلمته نور ، اجیا ایله اموات ؟ »
بوحکمتر دیبیدر سك عدکده ایته ؟
فقط چوق سودیکمدرکه تکرار ایتمه ایته .

طوتوب « عقیده » یرمش اوغی نصاقه ایچون وهی ؟
یازارده یزده بر « قضیه » قدرت یوقسه ، قاقی .
نه وار اوغی دکلسه‌لك ؟ قردشمسك ، یر جانسك ،
مشخص برامیمسك ، رفیق زرداغسك ؟

[۱] « ملك لموتون ، حزین »

اوجهتی اختیار ایدلك لازم کلدیکی [نشردیم الخ] نصیحه واضح وعیاندر .

هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سنده اسلام ایله معاهد بولنان قبائل قسم اعظمی بلا موجب نقض عهد وایمان ایله جنك وجدال وحرب وقتالی اعلان ایلمسلری اوزرینه نازل اولان [برآئة] سورهٔ شریفه‌سنده مقابله بالمثل قاعده‌سنه رعایتله مقاتله‌لری امر وفرمان بیورلمش اولدیغی حالده [الا الذین عاهدتم من المشرکین ثم لم ینقصوکم شیئاً ولم یظاهروا علیکم احداً فاتموا الیهم عهدهم الی مدتهم ان الله یحب المتقین] آیات کریمه‌لرنده قبائل مشرکیدن نقض عهد ایمان ومسامینه بر ضرر ونقصان ایراث ایلمیان واسلام علیهنده دشمنلره بر کونه معاونتده بولنمیان مشرکلر استثنا بیورلهرق معاهده‌لری مدتنك ختامنه دکین کندیلرینه تعرض ایدیلمامسی واحکام عهدیه‌لرینه رعایتله تعهدیدن اجتناب ایدلمسی خصوصی امر وفرمان بیورلمشدر . حضرت نبی ذیشان معاهده‌یی تفسیر خصوصنده [وفا لاغدر فیه] بیورمشلردر؛ یعنی عهده وفا لازمدر ، غدر جائز دکلدر .

و (ابو نملة الخشنی) رضی الله عنهدن روایت اولنوزکه غزوهٔ (خیبر) ده عقد اولنان معاهدهٔ صلحیه‌دن صکره طائفهٔ یهوددن برقاچ کسه کلوب اصحاب حضرامدن بعضلرینك بانجه‌لرینه دخول وبقله وصارمسانی کی برسبزه آلدقلری معرض شکایتده بیان ایلدیکلرنده حضرت سلطان انبیا علیه افضل التحایا عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه امر ایدوب بین المسلمین اموال معاهدینك بغیر حق اخذی جائز اولدیغی ندا ایلمسنی بیان و [لا احل لکم شیئاً من اموال المعاهدین الا بحق] حدیث شریفیله حقسز اولهرق اموال معاهدیندن برجوب الق حلال اولمادیغی امر وفرمان بیورمشلردر . مابعدی وار

مارینی زاده : عارف

والده‌مك مزاری

ایشته بوحزین قبر سکون پرور ایچنده
خوش رایحه کلرله یتیلکلر ایچنده
خوابیده‌سین ای آقل اولان مهر حیاتم
آرتق صاره‌جق قبریکی هر آن ظلماتم
ایواه ... دیمشدك بکا ای شمعهٔ چشمان
— « کاش ... اویاپرسم بکا کس برایکی قربان » [*]
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م ای مونس وجدان

..

یك رنك کدر اولدی بترن لیل ونهارم
آرتق نه کم وار، نه هزاره، نه بهارم
کویا بوله‌جقمش کبی برحس ایله بعضاً

[*] عمیلت حراجه‌دن صوکره ارمال ایتمشدو ...

درحال اوطه‌که — آه — شتابان اولورم بن ،
هرشی طورور آمادهٔ اخطار فلاکت
هرشیده اویور برهیجان بخش سکونت
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م ای مونس وجدان

..

ایام حیاتکده سنك — بونجه زمانلر —
پروردهٔ انعام فراوانك اولانلر
هیچ ایتمدیلر حزن وتأثر بیله اظهار !
برقطره سرشك ایلیه‌جك یوق ایمش ایثار !..
بن ... بن ایسه بیدار فغانکار لیالم
برلیلهٔ مظلم کبی تاریکیٔ حالم ،
بکلر سنی شب تابسحر دیدهٔ کریان
آرتق اویان ای والده‌م، ای مونس وجدان

..

طویماز قولاغم خاطرمی شاد ایده‌جك سس
بیلمز کچیور اسمدی بربان مددرس
بیچاره ، فلاکتزده ، پژمردهٔ آمال
دائم اولورم خاك سرقبریکه رومال
آغوش شفیقك ایکن ای نور نکاهم
باق خوابکهك اولدی بنم شمدی پناهم
ترك ایتمه اویانمازسه‌ك اکر عالم دونه
آل یانکه سنه وارمام خواب سکونه .

نیدرلنی زاده : ...

(زیا تالمره فی دنیاه نقصان) قصیدهٔ فریده‌سنك صاحبی اولوب (ذولسانین) لقب منقبیله ممتاز وسرافراز بولنان (ابوالفتح بستی) ...

همه بصلح درآی وهمه مدارا کن
که از مدار کردن ستوده کردد مرد
اکرچه قدرت داری وشوکت بسیار
بکرد صلح درآی وبکرد جنك مکرد
نه هرکه دارد شمشیر ، جنك باید کرد
نه هرکه دارد بازهر ، زهر باید خورد

ترجمه

همیشه صلحه بناش دائما مدار مدارا اقیل
که صلح وسلم ایله ممتاز اولور فحول رجال
کمال شوکت ایله اقتدارك اولسه دخی
مدام صلحی کوزت حربه قیلمه استعجال
قیارمی کندینه زهر ایله حامل تریاق
ایدرمی تیغی اولان هرجسور عزم قتال

معلم فیضی

دیکدر . برقاچی مستقا اولدقدن صکره موجود خطابات هاکیمی لسان عربه خطابت اقتدارینی حائزدر ؟ هاکیمنده اوسلیقه، اوملکه واردر؟ بومناجه هیچ عاجز وهیچ کندی لسانلرینه خطابت حائزدر. فرض ایدهمکه امامین حضراتنك « عجز » دن مفصداری قرائتدن عجز اولسون . خطبای حاضرهنك بعضلری هرنجه هیچ ملکهسی اولمادیغندن نص خطبهنی یعنی ذکرالهی افساد ایتیورلرسهده چوق کره بیوك جامعلر دوبریرجمعه یاکلشلر تکرلهیورلر .

موسیقیه تعلق ایدن تغنیلرك ، قرارلرك یرلی یرینه کلسندن بشقه برجهتی نظرمطالعهیه آلمایورلر وآلمق اقتدارینی حائز دکلردر.

برمثال عرض ایدهیم : (ای ناس بیلیکزکه بوآی محرم آیی‌در) مناسبتیله اولان (ایهاالناس اعلموا انشهرکم هذا شهرالله المحرم الحرام) عبارهسنی اوقورکن بویوك برنکته ، دهشتلی برسیاست ، عظمتلی برراه رشادت عرض ایدیلیورمش کبی طورلر عرض اولنیور . فقط (المحرم) کلمهسی کسر ایله لفظالله صفت اولمق صورتیله اوقونیرق بیوك برجام دوریلیور . بوحالر خطبهنك قرائتدن عجز دیکدر . ارتق بوکیبلر ایچون امامین حضراتی نزدلرنده دخی کندی لسانلریله قرائت ایتملری تجویز اولنجقی قطعاً شبهه کوتورمز صانیرم .

اسکوب بلده رئیس سابقی
محمد فرید

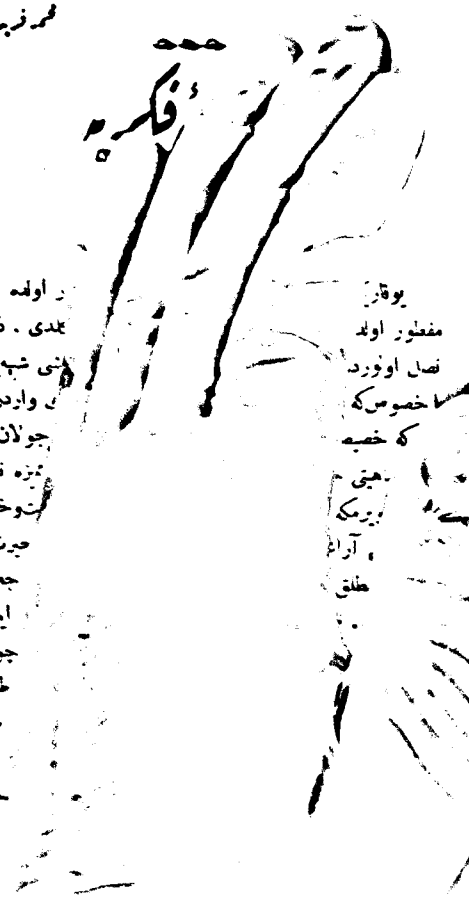

برصورتده تشخیص وتصور ایدرك صوکرادن خیالجامعدهلاندن اوقوتمه ظاهرده برشکل ویرمك اسندی . برطاقم تماثیل واصنام میداه کتیرمك معمداری ، هیکلری بونلرله طولدیردی . کندیسنی بونلره هدیهلر عرض ایتمك ، قربانلر کسمك ، شرفلرینه شمعلر ، جمبلر یانق کی تکالیف ایله مکلف طوتدی . کیده کیده ادراك وتصوری ایلریلدکجه معبود محیلرده ترقی ایتمکه باشلایرق نهایت آلهلر اسکی رومالیلرك ، اسکی یونانلیلرك میداه کتیرمش اولدقلری طرزده برطور جمیل ایله ، برصنعت دقیق ایله تجسیم اولندی . بردور خیال ، بردور تعقل اولان بودورده جناب حق انسانلری کندی آرزولریله قوشولمش اولدقلری ضلال بویوندوروغندن قورتارمق ایچون لوث ظنون وخرافاتدن طاری بردین خالص ایله صورت متوالیده انبیای کرام کوندریردی . لکن بونلردن آنجق قلیلری نور رشادی قبوله مستعد اولانلری هدایتیاب اولدیلرکه بوسعادتلدان بشرده حالت طفولیتدکی اثرلرده نسخه بك آزدر .

انسان هرزمان ، هرورده دیانته ، معتقداتهقارشی شدت شوق واعتصام ایله طاتمشدر . دینی ، اولومی حقیر کورن بر قهرمان کی مدافعه ایدر ؛ اونك انتقامی ، ناموسنه طوقونلمش ، برمظلوم صولتیله آلیر ؛ اعتقادینی تصحیحه چالیشانلره ایراث ضرردن اصلا کری طورماز . حتی بواوغوردهبیکلرجه پیغمبرلر ، بیکلرجه حکیملر هلاك ایدلمش ؛ هرده بیچارهلرك بو صورتله محوی اباحیه قارشی دین حقه نصرت اولمق اوزره تلقی اولنمشدر ؛

ایشته ارهلرندهکی عقلایه رغماً انسانلر مذهب بومنوال اوزره دولم ایتدیلر . نهایت جناب حق طرفندن بشری ، بونوع ضعیفی ایقاظ ایچون ابداع اولنان عوامل ومؤثرات سایهسنده آرتق بیق فوجه یتابیع حکمت فوران ایتمکه باشلادی، بشرك احساساتی رقت پیدا ایدی . صنعیرستلك ادراکاته کران کلیر اولدی . بونك بر محصول خیاله برثمرهٔ ضلال اولدیغی تحقق ایتدی . بشون کائنات ایچون یکانه برخالق تصور اولنمق اوکا قوای مدرکهنك مستعدمی دائرمسنده اوصاف وخصائص اسناد ایدلدی . [*]

دینك بوترقی تدریجیسی کچیسه هند برهمنلرنده حتی بر عائله افرادنده بیله مشاهده اولنهبیلور . مثلا مولیر کتیسنده برهمنلرك حریت اعتقاد خصوصنده واصل اولدقلری مرتبهنی سویلرکن دییورکه : « بونلر هرکسی کندی حسه برقیلیر . او ، عقلیه کبی معبود اتخاذینه لایق کوریر ایسه اوکا عبادت ایدر . حتی حضرت رئیسی بونلرك بریر توحید وتنزیه ایتمکه وارمشکن بنی باشندهکی اوغلنك اصنامه قربان کسدیکی ده وکنده اوریاوغلنك مختلف برطرفهٔ الهیرك مدقنی معبود اتخاذ ترتیب ایتدیکی کوریور . هر او اختیار بوحالمن هیچ متأثر اولمز ؛ وارسوسر عقیدهٔ خالص توحیدی

[*] بز بوراده بشون بشری مبدأ ایتیورز . اك مترقی ملتلری قصد ایدییورز . چوکه هر عصرده وتون ترقیات انسانیهی ضمنده تمثیل ایدن بر قوم موجوددر .

یوقار
مفطور اولد
نصل اوقورد
خصوصکه
که خصیصه
هیچی
ویرمکه
آراق
طلق

ر اولمه ایمان ایله
یدی . ذاتاانسان
نی شبهیدوشره
ی واردر ؛ لکن
جولان ایدمرك
یزه نسبتده ،
تو خضوعنك
حیرت افزاده
جغرینقدر
ایدمین ،
چوجقلرك
طولاشیاه
صاحبنك
ا ایدیکی

نه وار وهی دکلسم ! بزده الت ناطم آز چوق ..
اکر شاعرلك ایستسه‌ك نه وهیدن ، نه بندن یوق !
حقیقت سویله‌مك لازمه وهیك کتابنده
قون انکار ایدلمدمی لوالی بیچ وتابنده !

صددن ملا آرتمش .. سوز نه‌دی اخطار ایت ،
طلارسه نوره‌دمه . بوله سعاً طوزمه بیدار ایت ،
لوسه‌دك سوزده کرچك حکمندن ، حسماندن !
مثل لون سوز قلدی لکن دیکه نظم ی ماندن :
دیبورز : « اعتراف جهل ایکن تحصیل اعلمی ،
عمر بیوده اتعب ایهمك شهال اقدامی ؟ »
لوت . لکن واروب سرحد معوماته برانسان
لوحیندن دیمك لازمکه یوق هرفن ایچون امکان !
حتی اعتراف آتشده بزلار طلی عرفانك ؟
بودر اسلحك معناسی . الك صوك ذوق وجدانك .

۷ ایلول سنه ۳۲۱ محمد عاکف

بیاناتك :

خطبه‌لر

صراط مستقیمك یکرمی یدنجی نسخه‌سنده مندرج « خطبه‌لره دائر مباحثات » سرلوحه‌لی مقاله مندرجاتی مقارن حقیقت اولمغله صاحبنه بیان تشکر له برابر ؛ بوخصوصده عاجزلری طرفندن‌ده بعض ایضاحات علاوه‌سنه مطالعات ایدیله‌جکدر .

شویله‌که : خطبه‌ده حضور جماعت ایله جهراً قرائت‌ده شرطدر . خطیب افندی خاتمه‌سنده ، یاخود جماعت بولنمادیغی زمانده جامعه‌ده اجرای خطابت ایتمه صحیح اولمادیغی کبی ، منبر خطابتنده کیمسه‌یه ایشتدیرمیه‌جك صورتده خفی اوقویه‌جق اولورسه ینه صحیح اولماز . حضور جماعت ایله جهراً قرائتك شرط اولمسی ؛ بیله‌م که انهام مرامدن بشقه نه حکمته مبنی اوله‌بیلیر ؟ حکمت بوایسه ولو عربی اولسون جماعتك اکلایه‌مایه‌جغی برلسان ایله خطابت ایشتمیه‌جکلری برطرزده خطابت قدر تأثیرسز وغیر مفید اوله‌جغنده شبهه ایدلمز .

شوقدر وارکه خطبه‌نك رکنی مجرد ذکر الهی اولدیغندن بهمه حال ثنای الهی‌یی مشتمل بوله‌جغنه ؛ ذکر ، تسبیح ، تحمیده دائر الفاظ ایسه بین‌الاسلام متعارف اولدیغی ایچون بوالفاظی اولسون جماعتك اکلایه‌جقلرینه نظراً برنجیسی ــ یعنی لسان عربی‌یی بیلمه‌ین جماعت اوه‌سنده عربجه خطابت ــ فرضی اسقاط ایدر ، بشقه برتأثیری اوله‌ماز . ایکنجیسی ــ یعنی خفیاً قرائت ــ ایسه فرضی‌ده اسقاط ایده‌مز . فتاوای ظهیریه‌ده بیان اولندیغنه کوره خطیب افندی ظلمه‌نك مدح وثنالرندن بشقه حمد وثنا ووقوعات حادثه‌یه کوره اجرای مواعظ ایدندکجه جماعتك خطه‌یی استماعلری واجبدر . بیله‌م بووجوبلنده

جماعتك فهمندن بشقه برحکمتی وارمی ؟ حکمتینه بوایسه هرقومك اکلایه‌جغی لسان ایله خطابت ایتمه‌نك دکل جائز ، حتی اولی اولدیغی تحقق ایدر . کرچه امام اعظم حضرتلرندن خطبه‌نك السنهٔ سائره ایله قرائته دائر جوازدن بشقه بر تعبیر مسموع ومضبوط دکل ایسه جواز ایله امکان عام معناسی دخی مراد اولنه بیله‌جکندن احتمال مشارالیه حضرتلری بوجواز ایله خطبه‌لرك السنهٔ سائره ایله اولماسنده ضرورتك سلبنی اراده بیورمشلردر .

بونقطه‌ده زیاده محتاج ایضاحدر : معلومدرکه امکان ایکی نوعدر ، امکان خاص ، دیکری امکان عامدر . امکان خاص ؛ وارلق یوقلق جهتلرندن ضرورتی سلب ایتمکدرکه تسویهٔ طرفین دیمکدر . (انسانك وجودی ضروری اولمادیغی کبی عدمی‌ده ضروری دکلدر) چونکه : وجودی ضروری اولسه‌یدی مؤبد اولمسی ، عدمی ضروری اولسه‌یدی هیچ موجود اولماسی لازم کلیردی . امکان عام ایسه طرفك یعنی وارلق ایله یوقلغك یالکز برندن ضرورتی سلب ایتمکدر بوده ایکی قسمدر : اکر عدم جهتندن ضرورت منسلب ایسه (وجود ایله مقید امکان عام) دیرلر . بووجودك واجبده ، ممکنده شمولی وار . وجود جهتندن ضرورت سلب اولنیورسه ؛ بو (عدم ایله مقید امکان عام) دنیرکه ، بوعدمك دخی واجب و شمولی اولور . امکان ذکر اولندیغی زمان هانکی قسمك اولدیغی بعضاً تصریح ، بعضاً ده عقل وقرینه‌یه حواله ایدیلیر . جو بویله‌در : امکان خاص یعنی تسویهٔ طرفین معناسنه استعمال اولنمز کبی ، امکان عام معناسنده استعمال اولنور . اوزمان یالکز برطرفك ضرورتك سلب اولندیغنی افاده ایدر . محاکمه‌سی صددنده بولنان جواز ــ که عندالامام السنهٔ سائره ایله خطابتك جوازیدر ــ امکان خاص معناسنه اولمایوب (وجود ایله مقید امکان عام) معناسنه‌در .

بوتقدیرده جوازك مفادی ؛ السنهٔ سائره ایله خطابت ایتمك بر ضرورت یوقدر ، السنهٔ سائره ایله خطابت ایدیلیر وایچون بوخطابت اولی‌در دیمك اولور .

بیانات مسروده‌دن مقصد عاجزانمز ، هرقومه کندی لسانی خطابت ایتمکی اولی کوسترمك وانك ایچون قطعی بر حکم دکلدر . خطبه‌یه عائد بعض فرائض ایله واجباتك بونك ایجاب ایده‌جکنه وامام اعظم حضرتلرینك جوازه عائد اولان بوصورتله قابل توجیه اوله‌جغنه دائر بیان مطالعه ایتمکدر . شایان اعتماد کورلمه‌مکله برابر امامین حضراتنك‌ده بوخصوص حکملری السنهٔ سائره ایله خطابتی تجویز ایتمکده‌در . باقیکز حضراتی نه‌صورتله حکم ویریبیورلر : (خطیب افندی لسان عربی ایتمکدن عاجز ایسه السنهٔ سائره ایله خطابت ایتمی جائزدر) مقصدلری خطبه‌نك قرائتندن عجز دکلدر . چونکه السنهٔ سائره قرائت ایده بیلن کیمسه ؛ از چوق عربجه‌ده قرائت ایده‌مز . بوصورتده عجز تحقق ایتمز . بلکه مقصدلری نفس خطابت

دیمکدر . برقاچی مستثنا اولدقدن صکره موجود خطانك هانکیسی لسان عربیله خطابت اقتدارینی حائزدر ؟ هانکیسنده اوسلیقه، اوملکه واردر؟ بومناجه هپسی عاجز وهپسنه کندی لسانلریله خطابت جائزدر. فرض ایدهلمکه امامین حضراتنك « عجز » دن مقصدلری قرائتدن عجز اولسون . خطبای حاضرهنك بعضلری عربجهیه هیچ ملکهسی اولمادیغندن نفس خطبهیی یعنی ذکراللهی افساد ایتمیورلرسهده چوق کره بیوك چاملر دوبریرجهسنه یاکلشلر تکرلهیورلر .

موسیقیه تعلق ایدن تغنیلرك ، قرارلرك یرلی یرینه کلسندن بشقه برجهتی نظرمطالعهیه آلمایورلر وآلمق اقتدارینی حائز دکللردر.

برمثال عرض ایدهیم : (ای ناس بیلیکزکه بوآی محرم آیدر) معناسنه اولان (ایهاالناس اعلموا انشهرکم هذا شهرالله المحرم الحرام) عبارهسنی اوقورکن بویوك بر نکته ، دهشتلی برسیاست ، عظمتلی بر راه رشادت عرض ایدیلیورمش کبی طورلر عرض اولنیور . نقط (المحرم) کلمسنی کسر ایله لفظةاللهه صفت اولمق صورتیله اوقویهرق بیوك بر چام دوریلیور . بوحالر خطبهنك قرائتدن عجز دیمکدر . ارتق بوکیبلر ایچون امامین حضراتی نزدلرنده دخی کندی لسانلریله قرائت ایتملری تجویز اولنهجغی قطعیاً شبهه کوتورمز صانیرم .

اسکوب بلدیه رئیس سابقی
محمد فرید

حدیقهٔ فکریه

دور ثانی

دور فلسفه

یوقاریکی فصلده اثبات ایتمش ایدك که بشر دور اولده ایمان ایله مفطور اولدیغندن شکوك وشبهاتك اصلا محکومی دکلدی . ذاتاً انسان نصل اولورده کندی ذاتنده حس ایلدیکی برشیئهقارشی شبههیهدوشرهٔ باخصوصکه بوحس ایچون کندنده برده سائق فطری واردر ؟ لکن وقتاکه خصیصهٔ تعقل وتفکر انسانی میدان طبیعتی جولان ایدهرك اونك ماهیتی حقنده ، کندیسنك موهوب اولدیغی قوهٔ ممیزه نسبتنده ، حکملر ویرمکه سوق ایتدی ؛ هرشیدن اول کندی عبودیت وخضوعنك موضوعنی آراشدیرمهیه قالقیشهرق ایشی بوکائنات حیرت افزاده متصرف مطلق اولان ذات کبریایی ادراکه چالیشمق درجهلرینهقدر واردیردی . ظواهر اشیایه قاپیلوب بواطنه سوق فکر ایدهمین ، برصورتده تشخیص وتصور ایدرك صوکرالری خیالخانهسنده قالان اونقوشه ظاهرده برشکل ویرمك استدی . برطاقم تماثیل واصنام میدانه کتیرهرك معبدلری ، هیکللری بونلرله طولدیردی . کندیسنی بونلره هدیهلر عرض ایتمك ، قربانلر کسمك ، شرفلرینه شنلکلر ، جمعیتلر یاپمق کبی تکالیف ایله مکلف طوتدی . کیده کیده ادراك وتصوری ایلریلهدکجه معبود مخیلهده ترقی ایتمکه باشلایهرق نهایت آلهلر اسکی رومالیلرك ، اسکی یونانلیلرك میدانه کتیرمش اولدقلری طرزده برطور جمیل ایله، برصنعت دقیق ایله تجسیم اولندی . بردور خیال ، بردور تعقل اولان بودورده جنابحق انسانلری کندی آرزولریله قوشولمش اولدقلری ضلال بویوندوروغندن قورتارمق ایچون لوث ظنون وخرافاتدن عاری بردین خالص ایله صورت متوالیهده انبیای کرام کوندهریردی . لکن بونلردن آنجق قلبلری نور رشادی قبوله مستعد اولانلری هدایتیاب اولدیلرکه بوسعادتمندان بشرده حالت طفولیتدهکی امتلرده نسبتله پك آزدر .

انسان هرزمان ، هریرده دیانتنه ، معتقداتنهقارشی شدت شوق واعتصام ایله طاتمشدر . دینی ، اولومی حقیر کورن بر قهرمان کبی مدافعه ایدر ؛ اونك انتقامنی ، ناموسنه طوقونلمش ، برمظلوم صولتیله آلیر ؛ اعتقادینی تصحیحه چالیشانلره ایراث ضرردن اصلا کری طورماز . حتی بواوغورده بیکلرجه پیغمبرلر ، بیکلرجه حکیملر هلاك ایدلمش ؛ همده بیچارهلرك بو صورتله محوی اباطیله قارشی دین حقه نصرت اولمق اوزره تلقی اولنمشدر !

اینته ارهلرندهکی عقلایه رغماً انسانلر مذهب بومنوال اوزره دوام ایتدیلر . نهایت جناب حق طرفندن بشری ، بونوع ضعیف ایقاظ ایچون ابداع اولنان عوامل ومؤثرات سایهسنده آرتق فیافیٔ قلوبده ینابیع حکمت فوران ایتمکه باشلادی ، بشرك احتیاساتی رقت پیدا ایلدی . صنمپرستلك ادراکاته کران کلیر اولدی . بونك بر محصول خیالی برثمرهٔ ضلال اولدیغی تحقق ایتدی . بتون کائنات ایچون یکانه برخالق تصور اولنهرق اوکا قوای مدرکهنك مساعدهسی دائرهسنده اوصاف وخصائص اسناد ایدیلدی . [*]

دینك بوترقیٔ تدریجیسی کلیله هند برهمنلرنده حتی بر عائله افرادنده بیله مشاهده اولنهبیلور . ماقس مولر کتابنده برهمنلرك حریت اعتقاد خصوصنده واصل اولدقلری مرتبهیی سویلرکن دییورکه : « بونلر هرکسی کندی حالنه براقیرلر ، او ، عقلیله کیمی معبود اتخاذینه لایق کوریر ایسه اوکا عبادت ایدر . حتی بعضاً عائله رئیسی بولنان بر پیر توحید وتنزیه بارینك غایهسنه وارمشکن یانی باشندهکی اوغلنك اصنامه قربان کسدکی دهااوتهده اوبراوغلنك مختلف

نه وار وهی دکلسم ؟ بنده البت ناظمم آز چوق ..
اکر شاعرلك ایسترسك نه وهیدن ، نه بندن یوق !
حقیقت سویلهمك لازمسه وهبنك کتابنده
فنون انکار ایدلمشدر قوافی پیچ وتابنده !

صددن غالبا آیرلمشم .. سوز نهیدی اخطار ایت ،
طالارسهم نوردیدهم ، بویله بعضاً طورمه بیدار ایت ،
اوصاندك سن‌ده کرچك حکمتمدن ، خسبحالمدن ؛
بش اون سوز قالدی لکن دیکله نظم بی مألمدن :
دییورلر : « اعتراف جهل ایکن تحصیلك انجامی ،
نهدر بیهوده اتعاب ایلهمك شهبال اقدامی ؟ »
اوت . لکن واروب سرحد معلوماته برانسان
اوغلیندن دیمك لازمکه یوق عرفان ایچون امکان !
حقیقی اعتراف آلتنده پارلار ظلی عرفانك ؛
بودر انسانلنك معناسی ، الك صوك ذوقی وجدانك .

٧ ایلول سنه ٣٢١ محمد عاکف

مباحثات :

خطبه‌لر

صراط مستقیمك یکرمی یدنجی نسخه‌سنده مندرج « خطبه‌لره دائر مباحثات » سرلوحه‌لی مقاله مندرجاتی مقارن حقیقت اولمغله صاحبنه بیان تشکرله برابر؛ بوخصوصده عاجزلری طرفندن‌ده بعض ایضاحات علاوهٔ مطالعات ایدیله‌جکدر .

شویله‌که : خطبه‌ده حضور جماعت ایله جهراً قرائت‌ده شرطدر. خطیب افندی خانه‌سنده ، یاخود جماعت بولنمادیغی زمانده جامعده اجرای خطابت ایتمسه صحیح اولمادیغی کبی ، منبر خطابتنده کیمسه‌یه ایشتدیرمیه‌جك صورتده خفی اوقویه‌جق اولورسه ینه صحیح اولماز . حضور جماعت ایله جهراً قرائتك شرط اولمسی؛ بیله‌یم‌که انهام مرامدن بشقه نه حکمته مبتنی اوله‌بیلیر ؟ حکمت بوایسه ولو عربی اولسون جماعتك اکلایه‌مایه‌جغی برلسان ایله خطابت، ایشتمیه‌جکلری برطرزده خطابت قدر تأثیرسز وغیر مفید اوله‌جغنده شبهه ایدلز .

شوقدر وارکه خطبه‌نك رکنی مجرد ذکر الهی اولدیغندن بهمه حال ثنای الهی‌یی مشتمل بوله‌جغنه ؛ ذکر ، تسبیح ، تحمیده دائر الفاظ [illegible] الاسلام متعارف اولدیغی اوزره الفاظی اولسه [illegible]

جماعتك تفهمندن بشقه برحکمتی وارمی؟ حکمت‌ینه بوایسه هرقو اکلایه‌جغی لسان ایله خطابت ایتمه‌نك دکل جائز ، حتی اولی اوا تحقق ایدر . کرچه امام اعظم حضرتلرندن خطبه‌نك السنهٔ سائر قرائتنه دائر جوازدن بشقه بر تعبیر مسموع ومضبوط دکل ا جواز ایله امکان عام معناسی دخی مراد اولنه بیله‌جکندن اح مشارالیه حضرتلری بوجواز ایله خطبه‌لرك السنهٔ سائره ایله اولماس ضرورتك سلبنی اراده بیورمشلردر .

بونقطه‌یه زیاده محتاج ایضاحدر : معلومدرکه امکان ایکی نو بری امکان خاص ، دیکری امکان عامدر . امکان خاص ؛ وارا یوقلق جهتلرندن ضرورتی سلب ایتمکدرکه تسویهٔ طرفین دیمکدر . (ا کبی. انسانك وجودی ضروری اولمادیغی کبی عدمی‌ده ضروری چونکه : وجودی ضروری اولسه‌یدی مؤبد اولمسی، عدمی ض اولسه‌یدی هیچ موجود اولمامسی لازم کلیردی . امکان عام ای طرفك یعنی وارلق ایله یوقلغك یالکز برندن ضرورتی سلب ا بوده ایکی قسمدر : اکر عدم جهتندن ضرورت منسلب ایسه (وجود ایله مقید امکان عام) دیرلر . بووجودك واجبه‌ده شمولی وار . وجود جهتندن ضرورت سلب اولنیورسه (عدم ایله مقید امکان عام) دنیرکه ، بوعدمك دخی واجب شمولی اولور . امکان ذکر اولندیغی زمان هانکی قسم اولندیغی بعضاً تصریح، بعضاًده عقل وقرینه‌یه‌حواله ایدیلیر . بویله‌در : امکان خاص یعنی تسویهٔ طرفین معناسنه استعمال کبی ، امکان عام معناسنده استعمال اولنور . اوزمان یالکز ضرورتك سلب اولندیغنی افاده ایدر . محاکمه‌سی صددنده جوازکه عندالامام السنهٔ سائره ایله خطابتك جوازیدر امکان‌خاص معناسنه اولمایوب (وجودایله مقیدامکان عام) م

بوتقدیرده جوازك مفادی؛ السنهٔ سائره‌ایله خطابت ایتم بر ضرورت یوقدر . السنهٔ سائره ایله خطابت ایدیلیر و بوخطابت اولی‌در دیمك اولور .

بیانات مسروده‌دن مقصد عاجزانه‌م ، هرقومه کندی خطابت ایتمکی اولی کوسترمك وانك ایچون قطعی بر ح دکلدر . خطبه‌یه عائد بعض فرائض ایله واجباتك بو ایجاب ایده‌جکنه وامام اعظم حضرتلرینك جوازه‌عائد اولا بوصورتله قابل توجیه اوله‌جغنه دائر بیان مطالعه ایتمکدر [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

و طوغريدن طوغريه و ياخود استنتاجاً محسوس اولميان شيء رد و انكار ايدرلر.

معلوم اولديغى اوزره مذاهب علميه‌نك هر برى بر اساسه ، بر صبه مستند اولديغى كبى ماديون دخى عياناً ظاهر اولان افعال طبيعيه‌يى اساس مذهب اتخاذ ايتمشلردر كه ايراد ايلدكلرى دلائل و براهين بر وجه آتى بيان اولنور :

« قدما مصرده‌كى جيزه و سائر اهراملرى ؛ طاغلر، واديلركبى مولدات طبيعيه جمله‌سندن عد ايتمشلردى . بو اعتقادك سببى مبانيء مذكوره‌نك جسامت و عظمت خارق العاده‌لرينى نظر دقته آلەرق انسانلرك بويله مبانى وجوده كتيرمكه مقتدر اولمادقلرينى زعم ايله طبيعته فوق‌الطبيعه برقوته نسبت ايلمملرندن منبعث اولديغى جاى تأمل دكلدر . حتى المان حكيم شهيرى (هومبولد) ؛ براثرنده « فراعنهٔ مصريه احرامك اجحارينى قواعد هندسيه‌يه تصبيقاً قطع وتنظيم وهنوز صورت قطعيه‌ده نوعى معلوم اولەميان، وسائط ميخانيكيه ايله يكديكرى اوزرينه وضع وترتيب ايتديرمك صورتيله تبعه‌سنه آنغاريه اولەرق انشا ايتديردكلرى محققات فيه وصناعيه‌دن ايكن بعض عوام ناس بو مبانيء عظيمه‌نك اثر صنع انسانى اولديغنه قائلدرلر » ديمشدر .

ايمدى مصنوعات بشريه‌يى بر ذهاب خطا آلود نتيجه‌سى اولەرق مولدات طبيعيه‌دن ظن ايتمك مثللو افعال حياتيه دخى على وجه‌الحقيقه منكشف اوليه بيلير ، فقط عندالتحليل حادثات طبيعيه‌يه مستند ايدوكى تحقق ايدر . مثلا ملحى صوده اريدوب على حاله براقير ايسه‌ك صو تدريجاً تبخر وطوزك اجزاسى اشكال هندسيهٔ دقيقه صورتنده قابك دبنه طبقه طبقه ترسب ايدر . فقط اشكال مذكوره‌نك كوزله تفريقى ممكن اولمديغندن خرده بين (ميقروسقوب) آلتيله بالتدقيق بلوارت دقيقه‌دن عبارت بربوز كتله‌سى صورتنده ترك ايديكى مشهود اولوركه مثلى وجوده كتيرمكده مهندسلر اظهار عجز وحيرت ايدرلر . ايشته بو اشكال هندسيه جيزه اهرامنك طبقاتنه وشكلنه مشابهدر .

بلورات مجوثه‌نك اسباب تشكلنه كلنجه؛ دقايق اجسام يتنده قوهٔ متضاده اولان قوهٔ جاذبه‌ودافعه‌نك اجزاى ملحه بالتأثير شكل اهرامیده ترك ايلمسندن عبارت برفعل طبيعى اولوب جيزه اهرامى ايله ملح اهرامنك تشكلى يتنده يالكز كيتجه فرق واردر .

ملح بلوراتنه نظرا سائر املاح ، جبال تباشيريه وبر نوع حجر صوانى (چاقمق طاشى) ، قراغى، قاركى اشكال لطيفه ورقيقه‌دن متشكل اولان اجسام دخى اجسام متبلره‌دن‌دركه ترابده ، صوده ، جباله‌ده ، الحاصل ارضده ، اجرام سماويه‌ده عين قاعدهٔ طبيعيه‌نك جارى اولديغى ميقروسقوب ويا تلسقوب استعماليله ظاهر اولور .

هرماده بر شكل مخصوصده تبلرايلر بعضيسى اهرامى ، بعضيسى مخروطى ياخود مربع ويا مسدس ويا خود زواياى عديده‌دن مركبدر . اشكال سائره دخى غير محدود اولوب فقط شكللرينك تعيينى پك مشكل وانجق ضيالرينك استقطابيله ممكندر .

جامده جارى اولان بوقانون طبيعت نباتاته‌ده شامل اولەرق بانفرض بر بغداى دانه‌سنه ميقروسقوبله باقيلرسه بلورى الشكل اولديغى كورىلوركه اجسام بلوريهٔ جامده مثللو بغداى دانه‌سنك‌ده تبلر صورتيله مرتب ايدوكى اكلاشيلير .

دانه ذراتنك بوطرزده ترتب وتشكلى ، على طريق القياس ذرات بلوراتى حصوله كتيرن ، ذرات يتنده‌كى قوهٔ جاذبه ودافعه‌نك برخاصه‌سيدر .

بناءً عليه بر بغداى دانه‌سنى ترابه ذرع ايله تسخين ايدرسه‌ك حرارت حركتدن عبارت اولديغى ايجون حرارت ؛ جه‌نك ذراتى يتنده حركت حصوله كتيروب دانه‌يى محيط اولان طوپراق ملح ذراتى يتنده‌كى فعاليته تشبيه برفعاليته برشكل ديكر توليد ايدركه بوشكل ثانى نبات اولوب حرارت شمسك انعكاسيله نمابولەرق ذرات يتنده‌كى فعاليته نهايت‌سنبله حاصل‌اولور . سائر نباتات‌دخى بوكامقيسدر .

كذا عين قانون حيواناته دخى جاريدر : حيوانك نموى وجود حيوانيده اعمال كيميويه اثرى اولان حرارت غريزيه واسطه‌سيله تمام اولوركه حرارت مذكوره نباتك‌ترابده نموينه خادم اولان‌حرارت قبيلندندر .

اعمال كيميويهٔ حيوانيه دخى نموى حاصل ايدن هضم وتنفسدر ، حركت حيوانيه كذلك نتيجهٔ حرارتدر . انسان بر آلت بخاريه‌يه‌مشابه اولوب اكل وشربه احتياجى آلتك ايشلمسى ايجون مقتضى اولان آتش حكمنده‌در .

ايمدى جمادك ، نباتك ، حيوانك اجزاسندن هيچ برشى منعدم اولمديغى كبى عدمدن برشى وجوده كتيرمك‌ده ممكن اولميوب افعال طبيعيه ذرات يتنده‌كى دقايقك فعاليتى وحيات ظاهره قوتك صور مختلفه‌سيدر . تعبير آخرله قواى عموميهٔ حرارت ، ضيا ، الكتريقك مظاهر مختلفه‌سندن وحياته‌ده اوقيلدندر .

صور طبيعيه يتنده‌كى فرق نوع اعتباريله‌اوليوب كيفيتجه‌در، يعنى ملح دقايقى قوهٔ جاذبه ودافعه تأثيريله نصل شكل اهرامى حاصل ايديبورسه مواد غذائيه‌نك جسم حيوانيده ويانباتيده تمثلى دخى عين قوتله حاصل اولوب يالكز كيفيتجه مترقى وتركيك كيتجه فرقليدر .

كذا برتوتيا پارچه‌سيله نحاس پارچه‌سنى معدنى برتله ربط ايدرك حامض سيال درونه‌القاومنهالرينى يكديكرينه‌تقريب وتماس ايتديررسه‌ك برشرارهٔ كهربائيه‌نك ظهور ايلديكنى كورورزكه توتياونحاس معدنلريله حامض يتنده جارى فعل كيميوى نتيجه‌سيدر . ايشته بومبدأده ضياى الكتريقى تولد ايدر .

جسم انسانيده جارى اولان اعمال كيميويه افعال عقليه‌نك بر مسببى، اعمال عقليه ايسه نموك نتيجهٔ فعاليتى‌در. فقط كافه‌سى دقايق وذراتك حركاته راجعدر. الحاصل كائنات ماده‌وقوتدن مركب اولوب بوايكى قوتك فعاليتيله جمادات، نباتات، حيوانات عاقله وغير عاقله وجود پذير اولور وبلورات جامده ايله نبات ، حيوان يتنده ماهيةً بر فرق اوليوب يالكز كيفيتجه ويا كيتجه تفاوت واردر .

کندیلکلریدن ، کندی عقللرینك دلالتیله بولسونلر ، ملاحظه‌سنده بولنور .

بودورده اصول عقائد حقنده مجادله ، مناقشه چوغالدی . ناسك ادراکجه تفاوتی ، تصورلرده‌کی درجاتك تباینی مذاهب آراسنده‌کی مسافه‌یی بسبتون آیردی ، هرفرقه جناب حقه اسناد ایتمش اولدیغی صفاتك حقیقتنی بولاق ایچون اعمال فکره ، اتعاب ذهنه قویولدی . خصمنك اقوالنی ، عقائدینی براهین ایله ابطال ایتمیی کندینه ایش کوج ایتدی . آرتق کتب عقائد نزاع لفظیدن ، مناقشهٔ اصطلاحاتدن عبارت قالدی . بر صورتده‌که بونلری مطالعه ایدنلر بوفرقه‌لر آراسنده‌کی شقاقك وفاقه تبدل ایده‌جکنه قطعیاً احتمال ویره‌مزلر .

ذاتاً اصل الاصوله ، حقیقة الحقائقه حکم ایچون یالکز کندی عقللرینی سند اتخاذ ایدن جمعیات متخالفه اراسنده وفاقك حصولی نصل تصور اولنه‌بیلیر ؟ طبیعیدرکه بشرك افکار وعقولی آراسنده‌کی تفاوت نه‌نسبتده ایسه بواختلاف دخی اونسبتده مستحکم اولور . مخالفین میانده‌کی منافرتده اوقوتله اجرای حاکمیت ایدر . بتون معقولات رد وقبوله مساعد اولدیغی حالده آلهیاتده اتخاذ اولنان طریق تعقلی قابل اولمیان بر طاقم فرضیاتی تصورله بالآخره رد وجرحنه چالیشمقدن عبارت قالدیغندن شکوك وشبهات بودوزك الکباشلی یمراتندن اولدی . بوندن طولایی بعض کسکین فکرلر افراط ، تفریط وادیلرینه صاپه‌رق منکك کوه‌سنه بروندیلر . خلقك افکارینی زهرلدیلر .

اکثر اقوامده بر طاقم آدملر ظهور ایتدیکه عادتلری صرف اوهام اوزرینه بر آلای واهی نظریات بنا ایدرك بلند آواز ایله صانع مطلق افکاره منحصر ایتدی . ذاتاً مسئله‌نك آله‌بیلدیکنه تشتت ایلدیکی برزمانده‌که الزام خصم ایچون الك شدتلی لسان قوللانان ناطقه پردازلر عالم طانیلمه‌یه ، اولانجه عزده منطقك دائرهٔ محاکماتنه دوشمکدن احترازاً غایت دقیق تعبیرلر ، اداه‌لر اختراع ایتمکدن عبارت بیلنمه‌یه باشلامشدی . بویله آدملرك میدان آلمنه نه مانع تصور اولنه‌بیلیر ؟

اورتده جدل عقلیدن بشقه بر شیئك حکم ونفوذی اولمازسه سرد نظریات خصوصنده هر درلو افراط وتفریطه هیچ بر حائل اولهماز . ایشته بورادن بر طاقم نظریات الحادیه ظهور ایتدی . فلاسفه‌دن بعضیسی‌ده بونره تمایل ایتدی . آرتق بونظریه‌لره طرفدار اولانلرله معتقدلر آراسنده بر مجادله قلمیه‌در قویدیکه بالآخره انتقال ایلدیکی قانلی محاربه‌لرك بوراده تفصیله صددك مساعده‌سی یوقدر .

اولکیلر غایت دقیق شبهلر ایجادنده تفنن ایتدیلر ، عبارات جدلیه تألیفنده صاحب مهارت اولدیلر . ارکان عقائدی کوکندن دویرمه‌یه بنای دیانتی شکوك وشبهات فورطنه‌لریله صاورمیه باشلادیلر . دیکر طرفدن معتقدلرده خصملرینك مفتریاتی رد ایتمك ، نظریه‌لرینی چوروتمك ایچون همدست وفاق اولدیلر . چوق کچمدن آرتق فرق مذهبیه یوزلرجه صاییلیر اولدی . همده بوفرقه‌لرنه بر اصلده متحد ، نده بر فرعده همفکر دکل ایدیلر .

بعض اقوامده دین طرفدارلری رجال حکومت اوزرینه نفوذلرینه طیاندیلر . مباحثات ایله ، سرد براهین ایله اقناع ایدیلمه‌دیکی خصملرینی قوت استعمالیله زبون ایده‌جکلری زعمنه قاپیلوب اعتقادیه‌ده عقله مراجعتك ممنوعیتنی اعلان ایتدیلر . مخالفلرینی آغیر اشکنجه‌لر آلتنده ازدیلرکه انسان نفرت ایدر . بوقانونی تنفیذ ایچون الهبیلدیکنه یورودیلر . ارباب نفوذ کندیلرینه معین بولدیلر . لکن بیله‌مدیلرکه عقوبتك ، مجازاتك احکام طبیعته قارشی مقاومت ایده‌مز . بواجبارات بشر مقدر اولان سیری ، استقبالی چویره‌مز ؛ بالعکس اونلر بو ازاله ایتمك ایسته‌دکلری خستهلغی بسبتون ناقابل مداوا کتیریپیورلر ، زیرا انقیاده آلمق قیدینه دوشدکلری نفوسك ، ارتیریپیورلر . فی الحقیقه کورلدیکه طرفداران دین بوصورتله تشفی غیظده اخذ انتقامده ایلری کیتدکجه الحادك بیلکی آلوی براوقدر دها پارلادی . نهایت افراد اراسنده براختلاف پیدا اولدیکه بونی تعقیب ایدن اختلال فعلی حال عالمی دکیندیردی . عقلی قیود اولیه‌سندن قورتاردی . علملك اوکنده قوجه برمیدان حریت کشاد ایتدی . ایشته اوزمان مضمر اولان اسرار آرتق مکتوم طوتولمه‌یه لزوم کورلمه‌دی اولدی .

صوکره حزب منصور احرار خصم مغلوبنه قارشی او اویناندیکه حریت علمیه صحنه‌لری اوزرنده تشهیر اولنان اعمال مدهشیدر . هله فلسفهٔ حسیه‌نك ظهوری بویانغین ایچون مقامنه کچدی . آرتق چوقلری عندنده دیانت ، اعتقاد کچدیکی ، برقاچ بطن مرورینه قالمقسزین آثار دینك کلیاً محققاتدن عد اولنمه‌یه باشلادی . ایشته حریت علمیه‌نك برچوق وقایع حادث اولدیکه بزسوزیمزی اکمال ایچون دو

محمد فرید وجدی

مترجمی :

محمد عاکف

مادیون

مادیون ؛ کائناتده‌کی اعمال عاقله وغیر عاقله‌یی منحصر نسبت ایدن بر صنف طبیعیون حکمادرکه عندلرنده ظواهر عقلیه و نفسیه ماده و قوتدن منبعث اعمال اولوب اعمال جادیه‌دن فرقی یوقدر دیرلر واعمال عقلیه ریاضیه ایله حله چالیشه‌رق فعل کیموی نتیجه‌سی اولدیغی و الکتریقه بالتشبیه حیات ایله قوای طبیعیه بینده بر قائلدرلر . حیوان و نباتك نمویی ملحك صو درونده وتنو ایلمسی قیلندن عدایله قوهٔ حافظه وادراك وسائر ظواهر قوای طبیعیه جملهسندن ماده و قوتك اثر فعلی

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

اصل صحه دی قوای طبیعیه اجسامه دوی اخذه ایدن معنی
نجسی اولوب صاحبیت وصحتده و رزمده قوتی قدر وهری
نقدن ویرکیک ایله مه اولور . عملات طبیعیه ، عملات دوریه
ایراسی ، اوصاف مختلفه ، قوای تابعه ایدر . صحت حرکتیه
اصلی قدرتیه عمل واقعدر . عمل اولور . اعمال عقلیه ، اعمال
اب بدنیه جسمی ، صورت بدنیه موجب اولور . اعمال طبیعیه
جسمی اولان اعمال انواع واشکالات اختلافه یاپارمه و موجود
درت حرکات ایدر .

بدنده ترقیسی ، بدنده قوت حرکی مستقل اولوب عقل
یکدیکریه اجرای تاثیر ایدر . دیکر ترقیسی ، بدنده اصل قوت
اکا تابع وخصائص بدنیه نجسی اولوب بدنده خصائص خاص
حدث حرکت اولدی حالده قوت بدنیه ایکنجی نجسی اولان
حرارتدن عبارت اولوب قالدی .

دیکر ترقیسی ، قوت روحیه جسمی اولوب بدنده طواهر
قوتدن ظاهر اولدیکی وسط بدنده وجودی آنکی واسطه قوتلر
الاتیه ، و روح حرکت اولوب بدنده تاثیر ایتمیه وجودی
اسدلان اندکی ترقی ایدر .

ترقیسی ، بدنده قوت نفسی واحددر . دیرلر . ودیکر ترقیسی
ایسه بدنده حرارت اولدیغی بدنده قوت آنی ووجودی خارجده
جسمی اولیسن روح اولوب بدنده نفس ایتمیده حاصل اولور .
زیرا انسان موجودیه نفسی جسمی ایدمیوب انکی خواصیه جسمی
وعقلی ایدر . ایشته اکثری اختلافاتدن کی . خارجده وجودی
اولیسن انسانی تصور واثبات ایدیکه بو خارجده بدنه نسبه اولنمیوب
وعقلدن عبارتدر . دیه اده واعتقاد ایدرلر .

ایشته بدنیون خلاصهٔ تصور وتحقیقی . بدنیلری . خلاصهٔ
اولمسی تحصیلات آنکدن عبارت اولدیغی وجهٔ بدنیون .
دلائل طبیعیه مستند ورد وحرمی مستحیل کی کوریورسنده مقدمه
وتحقیقدن اصل عقله وحسیات حسابیه تعلیده عجز اولدقلری
ظاهردر .

اوت ! خدا بو ودنوری . حرکات عقلیه وحس اعمال
عقلیه قوای بدنیه ودرات وخواص قوتدن حرکاتی فرضیه
تعلیل تمکن ایتمه اصل عقلیه نسبه تعلیل وتصیرت قوای بدنیه
قدر آنی عجز وعجز حسیره قاصردر .

چونکه تحت ، حس ، تصور ، انتشار کی خصائص متحصیه
عقل انسانی صرف بدنه وقوه تطبیق ایمکدن انسانی وجدانی منع
ایدر . چونکه هر انسان دستنسنی اوتوب فکر ایدر . تکلم ایدر .
نه ایشلدیکی بیلیر . اکر فکر ، قوت وبدنده نجسی اولدیغی
تسلیم ایدرسکز وجدان ، انسانده وجودیه قائم شعوری دیکت
اولوب انکه فکر ایدیکنر نجسی جیقر . حلوکه فکر دائمی
اولیوب انسان بدنه فکر ایدرکه بو ، قوهٔ عقلیه نک حسیدر .
بناءعلیه قوای بدنیه هیچ بیرنه قادر تطبیق دکلدر .

مثلا دقایق ویا دوائق بدنیه حرکتی حسابیه انتقال ایدیکه
قرس ایدیلر . ضرر ، اعمال بدنیه ایله اعمال نفسانیه یاخود
بدنیه ایله روحانیه دقیقلرنک حل ایله انتقال ایتدیکنری حکم
ویوله ویرمیلر . حالوکه کافهٔ علت وحکم اعمال بدنیه ایله
عقلیه یی نوعنه وناحیه بری دیکریه تطبیقه من کل الوجوه
دکلدرلر .

علی الخصوص بدنیونک مدار اعمالی ویراجنی اولان درائق
آراشدیرمق اولور ایسه‌کز زمولهطاری اولور . بدنیوندن بر
بدنیدکی درات بدن حصاری اولدی ؟ درائقه تصور ایدیلن
بدن کلدی ؟ اعمال عقلیه ایله حرکات درات بدنیدکی علاقه و
تحرر درات نوجه ایله اعمال عقلیه مغلب اولور ؟ دیمسؤال ا
جواب بول بولمسز . زیرا بر ، طواهر مجنونانه‌دن عجز
بناءعلیه که خلقی اغرا کلمکدن وکتب اسرارندن عجز اولدی
اعتراف ایدیرک حضور حاقده رانوبزین عبودیت اولمق !

چونکه کافهٔ لاهوتیون ، طبیعیون ، سراکوانی ادراکدن
اولدیغی کی ازمهٔ مستفهمه دخی بوسرک حل تمکن اولمیه‌جا
مکرکه حق جل وعلا حضرتلری تقدیر بیوره . (والله علی کل شی

« الاولاد »

توصیه ولایتی ادبیات عثمانیه اعضاسنه

محمد خیر الدین

واعظ

مشتری	محرری
مناستلی اسماعیل حق	ح . اشرف ادیب

٥٣ نومرو — ١٦ کانون ثانی ٣٢٤

نکی در بو ؟ (الم اعهد الیکم یا بنی آدم ان لا تعبدوا الش
ای بنی آدم : بن سزه دنیادماکن عهد ایتمدمی ؟ اشیای عطسوا
سزه تبلیغ ایتدیرمدمی‌که که شیطانه اتباع ایتمیکز ؟ بو
بتون کمره‌یه الله تعالی بویله خطاب ایدمجك : نمایدیکزه دوشونه
بن سزه امر ایتمدمی‌که صاقین شیطانه عبادت ایتمك .

« شیطان بزم دشمنمز در . » دین کیسه واری ؟ طو
طوغروه معبود اتخاذ ایدن واری ؟ ایشیدیورز . « موصل
بعض فرقتر وارمش . شیطانه « طاوس الملك » دیرلرمش
صورتنه طبیرلرمش . دیمك اولرده شیطان پرستلر وار . ق
برفرقتر ، شیزمهٔ قلیمدر . بتون بنی آدمه جانب بلری تعبیر
اولنمدیکزی بنم امریمه قارشی شیطانه عبادت ایدیوردیکز !
بتون کمره شیطانه طوغروندن طوغروه عبادت ایتیورلرمش
دیمك در . دکلمی‌که بنم امریمه قارشی مخالف حرکتده بولو

صراط مستقیم

۱۳۲۶

محل اداره: جوار سعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری: ابوالملا زین‌العابدین ـ ح. اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی: ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیمله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایاتدبدلی انفاذ اولنور.

اداره‌نك ادریسی: عسکرزاده موافق آثار جدیده مطبعه‌سنده قبول اولنور درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

عدد: ٣١ — ٣ ربیع الاول ٣٢٧ پنجشنبه ١٢ مارت ٣٢٥ — ایکنجی جلد

باب اجتهاد مسدودمیدر!

بو مسئله‌نك تدقیقنه مدار اولمق اوزره اولا علمای اسلامدن بر ذات ایله بر طالب‌حق بیننده جریان ایدن محاوره‌یی نقل ایدیورز:

ط — باب اجتهادك مسدودیتی نه‌دن عبادتدر؛ بوکا ذاهب اولانلر کیملردر؛ سوزلرینی نه‌یه بنا ایدیورلر؟

ع — بو ادعاده بولنانلر شونی دیمك ایستیورلرکه علما ایچنده شروط اجتهادی جامع اولان ذات قالمادیغی‌کبی بوندن صوکراده بویله برکیمسه ظهور ایتیه‌جکدر. فقط بوحکمی ویرنلر ضعفای ارباب تقلید اولوب؛ بونلرك نفسلرینه وثوق و اعتمادلری اولمادیغی‌کبی، ارباب همت حقلرنده حسن ظنلری‌ده یوقدر. ظن ایدرلرکه عقول بشریه دائما تدنی و انحطاط اوزره اولوب اخلاف ایچون اسلاف مرتبه‌سنه ایرمك امر محالدر. حالبوکه معلوم ومقرر اولان شرائط اجتهادك برشخصده اجتماعی هر زمان ممکندر، فیض الهی دائم اولمسنه مبنی بعنایة‌الله تحقق ایتمکده اولدیغی‌ده مشاهده اولنمقده‌در.

ط — شو انسداد تعبیرینك عامهٔ ناس نظرنده‌کی معناسی ایله ارباب تحقیق نزدنده‌کی معناسی متحدمیدر؟

ع — خیر، متعددکلدر. چونکه آحاد ناس شوندن، بوندن ایشتمکله اعتقاد ایدرلرکه اهل‌سنتدن اولانلر ایچون مذاهب اربعه‌نك برینه انتساب امر ضروریدر، بومذاهبك برینی عیناً وتماماً قبول ایتمین اهل حق عداولنماز.

[حتی بونلرك اکثریسی حالا عناصر اربعه اعتقادنده اولوب جهار یارکرام حضراتی کبی ائمهٔ مذاهبك درده انحصارینی بوکا بنا ایدرلر وامر طبیعی کورورلر. حالبوکه اساساً بویله بر انحصار یوقدر. آنجق ائمهٔ مشار الیهم حضراتی طرفندن استنباط و تقریر ایدیلن مسائل علمیه دلائل شرعیه‌سیله برابر یتشدیرمش اولدقلری اکثر ماهر ومقتدر تلامیذ واصحابلری معرفتلریله تدوین وتوضیح اولونمسنه‌مبنی کندیلری سائر مجتهدین کرام ایچندن تمیز ایله کسب اشتهار، مذهبلری‌ده ممالك اسلامیه‌نك بر بر جهتنده انتشار ایده‌رك الی الابد بقای نام و شانه مظهر اولمشلردر.

ایشته محضا اسباب معروضه‌دن طولایی بوکون بین‌المسلمین شایان احترام واعتماد اوله‌رق یالکز درت مذهب پایدار اولمقده‌در، عدد مذکوره دائر برمخصص آرامق بی‌معنادر.

همان بوتون عالم اسلامیتجه پیشوای دیانت طانلمق، بویله برمزیت عظمایه مظهر قلنمق نه قدر علوی برمنقبت اوله‌جغی محتاج بیان اولمادیغی‌کبی، ذوات مشار الیهم ایچندن امام ابوحنیفه حضرتلرینك تقدم و افتخاره حقیتلری‌ده سوز کوتورمز. زیرا جمله‌دن اول علم فقهی ترتیب وتدوین ایدن مشار الیه افندمز اولدیغی وبك چوق فضائل وکمالات ایله حائز رجحان بولندیغی آشکاردر. ائمهٔ باقیه‌نك‌ده علوشانلری ومزایای عالیه‌ایله تفردلری غیرمنکردر. واحراز ایلدکلری اجتهاد مطلق درجه‌سی ایچانجه مشار الیهه تقلید واتباع ایتمکده هربری معذوردر. هرمجتهد کندی اجتهادی حکمنجه عامل اولمق ایله مأموردر. بناءً علی ذلك کرك ائمهٔ اربعه عصرنده، کرك دها اول ویا صوکرا، ظهور ایتمش مذهب مستقل صاحبی یك‌چوق ذوام کرام حائز موقع احترام اولمشلردر. آنلرك‌ده علی‌الاکثر تألیفاتی واصحاب واتباعی وار ایدی.

مثلا: سفیان بن سعید ثوری، ابوثور خالدی، داود بن علی ظاهری، محمد بن جریر طبری، ابوبکر بن خزیمه، اسحاق بن

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مستقیم صراط

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : جوسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

الاعلان : سلکزده موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول اولنور مدرج ایدلمیان آثار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسته‌ایله کوندریلیرسه ولایاتدبدل اخذاولنور .

عدد : ٣١ | ٣ ربیع‌الاول ٣٢٧ پنجشنبه ١٢ مارت ٣٢٥ | ایکنجی جلد

باب اجتهاد مسدودمیدر !

بو مسئله‌نك تدقیقنه مدار اولمق اوزره اولا علمای اسلامدن بر ذات ایله بر طالب‌حق بیننده جریان ایدن محاوره‌یی نقل ایدییورز:

ط — باب اجتهادك مسدودیتی نه‌دن عبادتدر ؛ بوکا ذاهب اولانلر کیملردر ؛ سوزلرینی نه‌یه بنا ایدییورلر ؟

ع — بو ادعاده بولنانلر شونی دیمك ایسته‌یورلرکه علما ایچنده شروط اجتهادی جامع اولان ذات قالمادیغی‌کبی بوندن صوکراده بویله برکیمسه ظهور ایتیه‌جکدر. فقط بوحکمی ویرنلر ضعفای ارباب‌تقلید اولوب؛ بونلرك نفسلرینه وثوق و اعتمادلری اولمادیغی‌کبی، ارباب‌همت حقلرنده حسن ظنلری‌ده یوقدر . ظن ایدرلرکه عقول بشریه دائما تدنی و انحطاط اوزره اولوب اخلاف ایچون اسلاف مرتبه‌سنه ایرمك امر محالدر . حالبوکه معلوم ومقرر اولان شرائط اجتهادك برشخصده اجتماعی هر زمان ممکندر ، فیض الهی دائم اولمسنه مبنی بعنایةالله تحقق ایتمکده اولدیغی‌ده مشاهده اولنمقده‌در .

ط — شو انسداد تعبیرینك عامهٔ ناس نظرنده‌کی معناسی ایله ارباب‌تحقیق نزدنده‌کی معناسی متحدمی‌در ؟

ع — خیر، متحددکلدر. چونکه آحادناس شوندن، بوندن ایشتمکله اعتقاد ایدرلرکه اهل‌سنتدن اولانلر ایچون مذاهب اربعه‌نك برینه انتساب امر ضروریدر، بومذاهبك برینی عیناً وتماماً قبول ایتمین اهل حق‌عداولنماز.

[حتی بونلرك اکثریسی حالا عناصر اربعه اعتقادنده اولوب چهار یارکرام حضراتی کبی ائمهٔ مذاهبك درده انحصارینی بوکا بنا ایدرلر وامر طبیعی کورورلر . حالبوکه اساساً بویله‌بر انحصار یوقدر . آنجق ائمهٔ مشار الیهم حضراتی طرفندن استنباط و تقریر ایدیلن مسائل علمیه دلائل شرعیه‌سیله برابر یتشدیرمش اولدقلری الك ماهر ومقتدر تلامیذ واصحابلری معرفتلریله تدوین وتوضیح اولونمسنه‌مبنی کندیلری سائر مجتهدین کرام ایچندن تمیز ایله کسب اشتهار ، مذهبلری‌ده ممالك اسلامیه‌نك بر بر جهتنده انتشار ایده‌رك الی‌الابد بقای نام و شانه مظهر اولمشلردر .

ایشته محضا اسباب معروضه‌دن طولایی بوکون بین‌المسلمین شایان احترام واعتماد اوله‌رق یالکز درت مذهب پایدار اولمقدمدر . عدد مذکوره دائر برمخصص آرامق بی‌معنادر .

همان بوتون عالم‌اسلامیتجه پیشوای دیانت طانلمق، بویله برمزیت عظمایه مظهر قلنمق نه قدر علوی برمنقبت اوله‌جغی محتاج بیان اولمادیغی‌کبی، ذوات مشار الیهم ایچندن امام ابوحنیفه حضرتلرینك تقدم و افتخاره حقیتلری‌ده سوز کوتورمز . زیرا جمله‌دن اول علم فقهی ترتیب وتدوین ایدن مشار الیه افندمز اولدیغی وبك چوق فضائل وکمالات ایله حائز رجحان بولندیغی آشکاردر . ائمهٔ باقیه‌نك‌ده علوشانلری ومزایای عالیه‌ایله تفردلری غیرمنکردر . واحراز ایلدکلری اجتهاد مطلق درجه‌سی ایچاجنجه مشار الیهه تقلید واتباع ایتمکده هربری معذوردر . هرمجتهد کندی اجتهادی حکمنجه عامل اولمق ایله مأموردر . بناءً علی‌ذلك کرك ائمهٔ اربعه عصرنده ، کرك دها اول ویا صوکرا، ظهور ایتمش مذهب مستقل صاحبی بك‌چوق ذوات کرام حائز موقع احترام اولمشلردر . آنلرك‌ده علی‌الاکثر تألیفاتی واصحاب واتباعی وار ایدی .

مثلا : سفیان بن سعید ثوری ، ابوثور خالدی، داود بن علی ظاهری ، محمد بن جریر طبری ، ابوبکر بن خزیمه ، اسحاق بن

عازم اولور . صوکرا عاقبتی دوشنور، فکرندن واز کچر. چونکه اوفکه ایله قالقان زیانله اوطورور . اکر انسان حدتی یتره یوللو برحرکتده بولنمش اولور . هم وخامتدن قورتولور، هم ده بویوك برشان قازانیر.

اصل بیوکلك عفو دکلمی ؟ ﴿ فمن عفا واصلح فاجره علی الله ﴾ یعنی هرکیم انتقامه قدرتی وارکن عفو ایدرسه، نفسنی اصلاح ایدرسه اجرینی الله ویره‌جك . انتقامه اقتداری، صلاحیتی وارکن مجرد الله قورقوسندن، یاخود اجرومکافاتی مولادن آرزو ایدرك عفو ایدرسه؛ نفسنی ضبط ایدوب نفسك هواسنه موافقت ایتمیه‌رك، ﴿ والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس ﴾ آیتنی تذکر ایدرك انتقامدن واز کچرسه.. هاه ، کوردکمی ؟ ایشته انسان کامل اودر .

خلاصه نفسنه مرام اکلاته بیلیرسه‌ك سلطانسك . یوقسه اوکا اسیر اولورسه‌ك یازیق سکا. چونکه انسان دکلسك ، حر دکلسك . نفسك هواسنه اسیر اولانده حریت یوق . حریته مالك بولونان نفسنه سوز کچیر ؛ هیچ برشیئه باغلی اولماز، یالکز شریعتك امرینه تابع ؛ اللهك رضاسنی متحری اولور ... حریت دیدیکمز، شایان افتخار کوردیکمز ایشته بودر .

شیمدی اکلاشلدی یا ! ناس ایکی قسمه منقسم . برقسمی نفسك اسیری ، برقسمیده نفسنه حاکم . عجبا سن بونلرك هانکیسیسك ؟ انصاف ایت ، سویله . نفسنك اسیری‌میسك ، حاکمی‌میسك ؟ اما طوغروسویله . چونکه یالان سویلرسه‌ك یالان اولدیغنی اثبات ایده‌جکم.

حیا ایتدی : — بن هیچ برزمان نفسمه سوز اکلاتدیغمی بیلمیورم ، دیدی ، حلال وحرام دوشونمدم . حق ، باطل آرامدم .

— دیمك سن نفسك اسیری‌سك ، بن ایسه اللهك عنایتیله هیچ بروقت نفسمه تابع اولمادم . چوق کره‌لر حیاتمی تهلکه‌یه قویدم، سنك کبی جبارمه نصیحت ویرمکه موفق اولدم . الله نه‌امر ایتمش‌سه اونی یاپدم . امر ، اللهك امری دکلمی ؟ باخصوص سلطان جائره قارشی کلهٔ حق سویلمك ، تهلکه‌یی کوزه آلمق اك بویوك عبادتدر ، جهاد فی‌سبیل‌اللهدر ... کیمك نفسی بونی یاپه‌بیلیر ؟ کیم نفسنی کندینه مقهور ایدر ، نفسنه سوز کچیره‌بیلیرسه انجق اوبویله شریعته موافق شیلری ایشله‌یه‌بیلیر، حرام شیلردن منع ایدر . آرتق انصاف ایت، شوحقیقتی تسلیم ایتمه‌ك سن بنم قولمك قولیسك. نفس بنم قولمدر . بن قونومی شریعتك خارجنه چیقارمام . بکا مخالف برحرکتده بولونه‌ماز . سن ایسه دائما نفسك اسیری‌سك . نفسکه مخالف برحرکتك یوق . ایشته ثابت اولدیمی‌که قولمك قولیسك ؟..

فی‌الواقع اثبات مدعا ایلدی . حقیقت حال بویله‌در . قرآن بوکیمسه‌لرك نفسنه « معبود باطل » تعبیر ایدییور ؛ بومقوله‌لری ترذیل ایچون ، انصافه دعوت ایچون . چونکه هوا پرست عندنده نفس دها بیوك ایمش . نظرنده اهمیتی زیاده ایمش بیوك تأثیر ونفوذی حائز اولیور . معبودك امرینه قارشی نفسه انقیاد ، دوشونیلیرسه ، اوکا عبادتدر . مناهیه منمك اولانلر نه سبك حرکاتله قالقیشمه اولورلر ، عیاذاً بالله . آنك ایچون جناب باری نه بیوریور [ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیما] یعنی ایچکز اویله اسیر نفس وهوا ، پرستشکار طبیعت اویله برطاقم فجره ، فساقه وارکه اونلر شهوات محرمه ایچنده پویان اولدقلری کبی سزی اورایه سوق ایتمکه چالیشیرلر . مسلمانلر ایچنده برطاقم هوا پرست برطاقم آلچق، برطاقم سفیه کیمسه‌لر وارکه کندیلرینك مسلك باطلهلرکی چویرمکه چالیشیرلر . مراد ایدرلرکه [ان تمیلوا میلاً عظیما] سزده شهواته میل ایده‌سکز . نیچه ؟ میل عظیم ایله . اونلر هر فسق وفجوره منهمك اولمکزی آرزو ایدرلر . الله ایسه سزی توبه‌یه ارشاد ایدر .

ایشته عجبا بونلر کیملردر ؟ سبب نزوله نظراً یهودیلر ، یاخود مجوسیلردر . چونکه اونلر مؤمنلری اضلال ایتمکه قالقیشیرلر « مادام خاله قیزی حلالدر ، عمجه قیزی‌ده اویله‌در . همشیره قیزی اویله اولمق لازم‌کلیر » دیرلر . مؤمنلری‌ده اغوا ایلمکه چالیشیورلر . بومحض خسرانلردر . شرعك مساعد اولمدیغی شیده خیر یوق . کندیلری شهواته طاپمشلر . شریعت جلیله احکامنی تقدیس ایتمیه‌رك کندی رأی خودلریله ، نفس اماره‌لرینك فرمانلیه حرکت ایدییورلر . بویله اولان کیمسه‌لر سزك‌ده اخلاقکزی بوزمق ایسترلر. افکارکزی افساد ایدرك سزی‌ده هرقنالغه میل عظیم ایله میل ایتدیرمك ایسترلر . چونکه شهواته میل جزئی هر انسانده بولنور . اما هرکیم میل عظیم ایله مبتلا اولورسه آندن خیر قالماز . دشمنلرك آرزو ایتدیکی حصوله کلمش دیمك اولور . اوشهوت پرستلر ملتك اخلاقنی بالکلیه بوزدن چیقارمق ایسترلر . دشمنك آرزو ایتدیکی میل انهماك تامدر، خطاسنی بیلمیه‌رك کوری کورینه سمت‌هلاکه کتمکدر . ایشته بوکا بناءً [میلاً عظیما] بیورلمشدر . قیدك بوراده نه چوقدر. اصل دشمنك آرادیغی کندی‌کی سنی‌ده شهواته طاپمق اومسلکه همراه ایتمك . بو ، نه ایله اولور ؟ یا اعتقادی بوزمق یا اخلاقی . بعضاً انسان برکناه ایشله‌سه‌ده توبه‌کار اولور . نفس ایدر. اما دشمنلر اعتقادی بوزمغه قالقیشیرلر ، اخلاقی ایتمکه تشبث ایدرلر . صوکرا حرام ایشلری عادتا حلال کبی برطرزده ایشلتمك ایسترلر . ایشته اونك ایچون اهل اسلام برجماعت مرشده لازمدر. نصل‌که [ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر] نظم جلیلی ارشاد ایدییور. چونکه بالمعروف ، نهی عن المنکر علنی صورتله اجرا ایدیلمز . اولانلر وظیفه‌سنی ایفاده ثبات کوستره‌مزلرسه ملت اسلامیه کوندن کونه فنالشیر . ایچلرنده هوا پرستلر غالب اولور . اجتماع ومقارنت ایسه اخلاقی بوزار ، یواش یواش میولان طبیعت ثانیه اولور .

مابعدی و

هلال مطبعه‌سی ابوالا

صراط مستقیم

۱۳۲۶

محل اداره: جریده‌سنده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

اعلان: مسکوره موافق آتی جدیده مع المنونیه قبول اولنور. درج ایدیلن آثار اعلاده اولنان

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری: ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح. اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی: ۱۱ نمره ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسته ایله کوندریلیرسه ولایاتبدلی اخذ اولنور.

	سنه‌لکی	الی آیلغی
درسعادتده	٦۰	۳۰
ولایاتده	۸۰	٤۰
ممالك اجنبیه‌ده	۸۰	٤۰

عدد: ۳۱ — ۳ ربیع‌الاول ۳۲۷ پنجشنبه ۱۲ مارت ۳۲۵ — ایکنجی جلد

باب اجتهاد مسدودمیدر!

بو مسئله‌نك تدقیقنه مدار اولمق اوزره اولا علمای اسلامدن بر ذات ایله بر طالب‌حق بینده جریان ایدن محاوره‌یی نقل ایدییورز:

ط — باب اجتهادك مسدودیتی نه‌دن عبادتدر؛ بوکا ذاهب اولانلر کیملردر؛ سوزلرینی نه‌یه بنا ایدییورلر؟

ع — بو ادعاده بولنانلر شونی دیمك ایسته‌یورلرکه علما ایچنده شروط اجتهادی جامع اولان ذات قالمادیغی‌کبی بوندن صوکراده بویله برکیمسه ظهور ایتمیه‌جکدر. فقط بوحکمی ویرنلر ضعفای ارباب‌تقلید اولوب؛ بونلرك نفسلرینه وثوق و اعتمادلری اولمادیغی‌کبی، ارباب‌همت حقلرنده حسن ظنلری‌ده یوقدر. ظن ایدرلرکه عقول بشریه دائما تدنی و انحطاط اوزره اولوب اخلاف ایچون اسلاف مرتبه‌سنه ایرمك امر محالدر. حالبوکه معلوم ومقرر اولان شرائط اجتهادك برشخصده اجتماعی هر زمان ممکندر، فیض الهی دائم اولمسنه مبنی بعنایةالله تحقق ایتمکده اولدیغی‌ده مشاهده اولنمقده‌در.

ط — شو انسداد تعبیرینك عامهٔ ناس نظرنده‌کی معناسی ایله ارباب‌تحقیق نزدنده‌کی معناسی متحدمیدر؟

ع — خیر، متحد دکلدر. چونکه آحاد ناس شوندن، بوندن ایشتمکله اعتقاد ایدرلرکه اهل‌سنتدن اولانلر ایچون مذاهب اربعه‌نك برینه انتساب امر ضروریدر، بومذاهبك برینی عیناً وتماماً قبول ایتمین اهل حق عداولنماز.

[حتی بونلرك اکثریسی حالا عناصر اربعه اعتقادنده اولوب جهار یارکرام حضراتی کبی ائمهٔ مذاهبك درده انحصارینی بوکا بنا ایدرلر وامر طبیعی کورورلر. حالبوکه اساساً بویله‌بر انحصار یوقدر. آنجق ائمهٔ مشار الیهم حضراتی طرفندن استنباط و تقریر ایدیلن مسائل علمیه دلائل شرعیه‌سیله برابر پیشدیرمش اولدقلری الك ماهر ومقتدر تلامیذ واصحابلری معرفتلریله تدوین وتوضیح اولونمسنه‌مبنی کندیلری سائر مجتهدین کرام ایچندن تمیز ایله کسب اشتهار، مذهبلری‌ده ممالك اسلامیه‌نك بر بر جهتنده انتشار ایدمرك الی‌الابد بقای نام و شانه مظهر اولمشلردر.

ایشته محضا اسباب معروضه‌دن طولایی بوکون بین‌المسلمین شایان احترام واعتماد اولمرق یالکز درت مذهب پایدار اولمقدمدر، عدد مذکوره دائر برمخصص آرامق بی‌معنادر.

همان بوتون عالم‌اسلامیتجه پیشوای دیانت طانلمق، بویله برمزیت عظمایه مظهر قلنمق نه قدر علوی برمنقبت اولدیغنی محتاج بیان اولمادیغی‌کبی، ذوات مشار الیهم ایچندن امام ابوحنیفه حضرتلرینك تقدم و افتخاره حقیتلری‌ده سوز کوتورمز. زیرا جمله‌دن اول علم فقهی ترتیب وتدوین ایدن مشار الیه افندمز اولدیغی وبك چوق فضائل وکمالات ایله حائز رجحان بولندیغی آشکاردر. ائمهٔ باقیه‌نك‌ده علوشانلری ومزایای عالیه‌ایله تفردلری غیرمنکردر. واحراز ایلدکلری اجتهاد مطلق درجه‌سی ایچنجه مشار الیه تقلید واتباع ایتمکده هربری معذوردر. هرمجتهد کندی اجتهادی حکمنجه عامل اولمق ایله مأموردر. بناءً علی‌ذلك کرك ائمهٔ اربعه عصرنده، کرك دها اول ویا صوکرا، ظهور ایتمش مذهب مستقل صاحبی بك‌چوق ذوات کرام حائز موقع احترام اولمشلردر. آنلرك‌ده علی‌الاکثر تألیفاتی واصحاب واتباعی وار ایدی.

مثلا: سفیان بن سعید ثوری، ابوثور خالدی، داود بن علی ظاهری، محمد بن جریر طبری، ابوبکر بن خزیمه، اسحاق بن

عازم اولور . صوکرا عاقبتی دوشنور، فکرندن واز کچر. چونکه اوفکه ایله قالقان زیانله اوطورور . اکر انسان حدتی یتیرسه یوللو برحرکتده بولنمش اولور . هم وخامتدن قورتولور، همده بویوك برشان قازانیر.

اصل بیوکلك عفو دکلی ؟ ﴿ فمن عفا واصلح فاجره علی الله ﴾ یعنی هرکیم انتقامه قدرتی وارکن عفو ایدرسه، نفسنی اصلاح ایدرسه اجرینی الله ویره‌جك . انتقامه اقتداری، صلاحیتی وارکن مجرد الله قورقوسندن، یاخود اجرومکافاتی مولادن آرزو ایدرك عفو ایدرسه؛ نفسنی ضبط ایدوب نفسك هواسنه موافقت ایتمیه‌رك، ﴿ والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس ﴾ آیتی تذکر ایدرك انتقامدن واز کچرسه.. هاه ، کوردکمی ؟ ایشته انسان کامل اودر .

خلاصه نفسنه مرام اکلاته بیلیرسه‌ك سلطانسك . یوقسه اوکااسیر اولورسه‌ك یازیق سکا. چونکه انسان دکلسك ، حر دکلسك . نفسك هواسنه اسیر اولانده حریت یوق . حریته مالك بولونان نفسنه سوز کچیرر ؛ هیچ برشیئه باغلی اولماز، یالکز شریعتك امرینه تابع ؛ اللهك رضاسنی متحری اولور ... حریت دیدیکمز، شایان افتخار کوردیکمز ایشته بودر .

شیمدی اکلاشلدی یا ! ناس ایکی قسمه منقسم . برقسمی نفسك اسیری ، برقسمی‌ده نفسنه حاکم . عجبا سن بونلرك هانکیسی‌سك ؟ انصاف ایت ، سویله . نفسنك اسیری‌میسك ، حاکمی‌میسك ؟ اما طوغروسویله . چونکه یالان‌سویلرسه‌ك یالان‌اولدیغنی اثبات‌ایده‌جکم.

حیا ایتدی : — بن‌هیچ برزمان نفسه‌سوزاکلاتدیغمی بیلمیورم ، دیدی ، حلال وحرام دوشونمدم . حق ، باطل آرامدم .

— دیمك سن نفسك اسیری‌سك ، بن‌ایسه اللهك عنایتیله هیچ بروقت نفسه تابع اولمادم . چوق کره‌لر حیاتمی تهلکه‌یه قویدم، سنك کبی جبابره‌یه نصیحت ویرمکه موفق اولدم . الله نه‌امر ایتمش‌سه اونی یاپدم . امر ، اللهك امری دکلی ؟ باخصوص سلطان جائره قارشی کلمهٔ حق سویلمك ، تهلکه‌یی کوزه آلمق اك بویوك عبادتدر ، جهاد فی‌سبیل‌اه‌در ... کیمك نفسی بونی یاپه‌بیلیر ؟ کیم نفسنی کندینه‌مقهور ایدر ، نفسنه سوز کچیره‌بیلیرسه انجق اوبویله شریعته موافق شیلری ایشله‌یه‌بیلیر،حرام شیلردن منع‌ایدر . آرتق انصاف ایت،شوحقیقتی تسلیم ایتکه سن‌بنم‌قولمك قولیسك.نفس‌بنم‌قولمدر . بن‌قونومی‌شریعتك خارجنه چیقارمام . بکا مخالف برحرکتده بولونه‌ماز . سن ایسه دائما نفسك اسیری‌سك . نفسکه مخالف برحرکتك یوق . ایشته ثابت اولدیمی‌که قولمك قولیسك ؟..

فی‌الواقع اثبات مدعا ایدی . حقیقت حال بویله‌در . قرآن بوکیمسه‌لرك نفسنه « معبود باطل » تعبیر ایدییور ؛ بومقوله‌لری ترذیل ایچون ، انصافه دعوت ایچون . چونکه هوا پرست عندنده نفس دهاییوك ایمش . نظرنده اهمیتی زیاده ایمش بیوك تأثیر ونفوذی حائز اولییور . معبودك امرینه قارشی نفسه انقیاد ، دوشونیلیرسه ، اولورلر ، عیاذاً بالله . آنك ایچون جناب باری نه بیوریور [ویریدالذین یتبعون‌الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیما] یعنی ایچ اویله اسیر نفس وهوا ، پرستشکار طبیعت اویله برطاقم فجره ، وارکه اونلر شهوات محرمه ایچنده پویان اولدقلری کبی اورایه سوق ایتمکه چالیشیرلر . مسلمانلر ایچنده برطاقم هوا پ برطاقم آلچق، برطاقم سفیه کیمسه‌لر وارکه کندیلرینك مسلك هرکسی چویرمکه چالیشیرلر . مراد ایدرلرکه [ان تمیلوا میلاً سزده شهواته میل ایده‌سکز . نیجه ؟ میل عظیم ایله . او هر فسق وفجوره منهمك اولمکزی آرزو ایدرلر . الله ایسه توبه‌یه ارشاد ایدر .

ایشته عجبا بونلر کیملردر ؟ سبب نزوله نظراً یهودیلر مجوسیلردر . چونکه اونلر مؤمنلری اضلال ایتمکه قالقی « مادام خاله قیزی حلال‌در ، عجه قیزی‌ده اویله‌در . همشیره اویله اولمق‌لازم‌کلیر » دیرلر . مؤمنلری‌ده اغوا ایلمکه چالیشیو بومحض خسران‌در . شرعك مساعد اولمدیغی شیده خیر کندیلری شهواته طاپمشلر . شریعت جلیله احکامنی تقدیس ا کندی رأی خودلریله ، نفس اماره‌لرینك فرمانیله حرکت ای بویله اولان کیمسه‌لر سزك‌ده اخلاقکزی بوزمق ایسترلر. اف افساد ایدرك سزی‌ده هرقنالغه میل عظیم ایله میل ایتدیرمك چونکه شهواته میل جزئی هر انسانده بولنور . اما هرکیم ایله مبتلا اولورسه آندن خیر قالماز . دشمنلرك آرزو ای حصوله کلش دیمك اولور . اوشهوت پرستلر ملتك اخلاق بالکلیه بولدن چیقارمق ایسترلر . دشمنك آرزو ایتدیکی انهماك نامدر، خطاسنی بیلمیه‌رك کوری‌کورینه‌سمت‌هلاکه ایشته بوکا بناءً [میلاً عظیما] بیورلمشدر . قیدك بوراد چوقدر. اصل دشمنك آرادیغی کندی‌کبی سنی‌ده شهواته اومسلکه همراه ایتمك . بو ، نه ایله اولور ؟ یا اعتقادی یا اخلاقی . بعضاً انسان برکناه ایشله‌سه‌ده توبه‌کار اولو نفس ایدر. اما دشمنلر اعتقادی بوزمغه قالقیشیرلر ، اخلا ایتمکه تشبث ایدرلر . صوکرا حرام ایشلری عادتا حلال بر طرزده ایشلتمك ایسترلر . ایشته اونك ایچون اهل ا برجماعت مرشده لازم‌در. نصل‌که[ولتکن منکم امة یدعون الی الخ بالمعروف وینهون عن المنکر] نظم جلیلی ارشاد ایدییور. بالمعروف ، نهی عن المنکر علنی صورتله اجرا ایدیلمز اولانلر وظیفه‌سنی ایفاده ثبات کوستریلرسه ملت اسلا کوندن کونه فسالشیر . ایچلرنده هوا پرستلر غالب اولا اجتماع ومقارنت ایسه اخلاقی بوزار ، یواش یواش میو طبیعت ثانیه اولور .

مابعدی

بینهم وبین القری التی بارکنا فیها قری ظاهرة وقدرنا فیها السیر سیروا فیها لیالی وایاماً آمنین . فقالو ربنا باعد بین اسفارنا وظلموا انفسهم فجعلناهم احادیث ومزقناهم کل ممزق ان فی ذلك لآیات لکل صبار شکور »

[بر مملکتك عمران و زینتی و طرق و معابرنده امن وانتظامك تقرری خداوند جهان آفرینك بو عالمده او مملکت اهالیسی حقنده نشانهٔ التفات وعنایتی اولدیغنه دلالت ایدن براهین ساطعه‌دن بریده بو آیات کریمه‌در . جناب یزدان بو نظم جلیله‌ده اولاد سبأك حسن حالرینه مبنی مملکتلری معمور و آبادن اولوب موضع سکنالری یمین وشمالدن ریاض وبساتین ایله محاط اولدیغی وکویلری بری برینی ولی وتسلسل ایده ایده تاقرای شامیه‌یه اتصال ایدرك بووجه اوزره طرق ومعابرده کمال امن وانتظام ایله آمد وشد ایدلدیکنی انلر حقنده دنیاده رایکان اولمش بر نعمت جلیله ربانیه اولمق اوزره حکایه بیوردیغی کبی صکره‌لری انلرك حالتری اسائت منقلب اولوب بو نعمت جلیله‌نك قدرینی بیلمدکلری وتشکرینی ادا ایلمدکلری جهتله اوباغ وباغچه‌لر ، او معمور ومزین قصبات وقری ، اوامین وآسوده یوللر ، او آثار عمران وانتظام کاملاً محو ونابود اولوب کندیلرینك‌ده تارمار وپریشان اولدقلرینی دخی اسائتلرینه‌دنیاده بر مجازات اولمق اوزره حکایه ایدیور بیوریورکه] اولاد سبأك مسکنلرنده [خطهٔ یمانیه‌ده شهر مآرب دینیلن موضع سکنالرنده جناب حقك ایلره مکافات وکوتوله مجازات ایلدیکنه دلالت ایدر حقیقت بر] نشانه وار ایدی . [بلده‌لری] یمین وشمالدن ایکی طرفلی ریاض و بساتین ایدی . [یاخود انلردن هر برینك خانه‌لری ایکی طرفلی باغچه‌لر آرمسنده ایدی . انلر اودرجه نعیم و صفا ایچنده ایدیلرکه لسان حال انلره] ربکزك سزی مرزوق ایلدیکی نعمتلردن تناول ایدوب ذات الوهیتنه تشکر ایدك . [بلده‌کز] بلدهٔ طیبه‌در [هوایی لطیف ، خاکی غایتله فیضناکدر .] مؤذیات هوادن بلده‌کزده برشی یوقدر . ربکزده [رب] غفوردر [نعمت جلیله‌سنه تشکر ایدنلرك تقصیراتنی عفو ایدر] دیه [ندا ایلر ایدی] .

[لکن صوکره‌لری انلر نعم الهیه‌یه تشکر وجیه‌سنی ادادن] اعراض ایلدکلرینه [و طرف الهیدن کندیلرینه مرسل پیغمبران عظامی تکذیب ایتدکلرینه] مبنی انلرك اوزرینه سیل العرم کوندردك [سیل العرم دیه معروف انلم اولان شدتلی بر سیل ایله انلرك بلاد واراضیسنی صویه غرق ایتدك] و او ایکی طرفلی باغ و بساتنلرینی محو ونابود ایدوب] ماکولاتی زهر کبی آجی و اشجاری آجی ایلمنین . بر مقدار شجر سدردن عبارت بولنان ایکی طرفلی بساتنلره ل ایلدك [اشجار لطیفه وتافه ایله مزین باغ وبساتنلرینی . درونلرنده اشجار خبیثه بیتشمش شورمزاره چویردك . شوره‌زاره «جنته یورلمسی مشاکلت وتهکم ایچوندر] .

نعمت [یاخود کفر و تکذیب] ایلدکلری سببیله کندیلرینه رك . بز آنجق کفوره [حددن افزون کفران نعمت دن افزون کفر و تکذیب رسل ایلیانه دنیاده بو جزای نطع ایله] مجازات ایدرز [روایته کوره جناب حق اولاد سبأه اون اوچ نبی بعث ایلدیکی حالده جمله‌سنی تکذیب ایلدیلر] .

[جناب منزل الفرقان اولاد سبأه موضع سکنالرنده انعام اولنان نعمتلری وآنلرك بوکا قارشو کفرانلریله کندیلرینه اولنان جزای بیان بیوردقدن صکره آنلرك قصه‌لرینی تکمیل و عاقبت حالرینی بیان ایچون سیر وسفرلری و دادوستدلری خصوصنجه حقلرنده رایکان اولمش اولان نم جلیله‌یی و بو یولده‌کی کفران نعمتلریله کندیلرینه طریان ایدن نکبتی دخی حکایه ایدوب بیوریورکه] بز [کندیلرینه بلده‌لرنده احسان ایلدیکمز صنوف نعمتدن بشقه] آنلر ایله [یعنی آنلرك بلده‌لریله جهانیانه] فیض وبرکتلی قیلدیغمز قرای [شام] آرمسنده [قریتلرینه مبنی] بری برندن کورینور [متواصل ومسلسل] قریه‌لرده انشا ایتدك واورالرده سیروسفری تقدیر ایلدك [بز او قریه‌لری ابناء سبیلك حالنه جیان مسافتمیه اوزرینه انشا ایدمرك سیر وسفرك وقت و مقدارینی تعیین ایلدك . نقل اولنورکه سبأك معموریتی زمانده صباحلین بر قریه‌دن قالقان یولجی دیکر بر قریه‌ده قیلولت ایتدکدن صکره اوچنجی بر قریه‌ده یتوتت ایدر وبوصورتله شامه قدر واصل اولور ایدی . هپ بونلر اولادسبأه احسان اولنان صنوف نعمی تکمیل وحضر وسفرده توفیر ایچون ایدی . بو معموریت وانتظامدن ناشی سبأ ایله شام آرمسنده آمدوشد ایدن یولجیلر ایچون او درجه سهولت وامنیت حاصل اولدیکه لسان حال آنلره] امین اولمغه [آجلقدن صو سزلقدن دشمندن آسوده بولنمغه] کیجه کوندوز [آرزو ایتدیککز وقت] اورالرده سیروسفر ایدك [دیور ایدی]

[لکن اهل سبأ یولرجه شو صورتله حاصل اولان سهولت وامنیتك قدرینی تقدیر ایتمیوب مجرد قافله ودبدبه‌ایله یوله چیقمق وفقرا اوزرینه کبر وترفع ایتمك مقصدیله مراحل سفرك بعدینی تنی ایتملرندن ناشی جناب حق او ریاض وبساتین ایله قرای متواصله‌یی دخی تخریب ایدرك اورالرینی بر وبیابان وکندیلرینی جزای اعمالری اولمق اوزره بستون پریشان ایدوب هر بری اقطار عالمدن برطرفه طاغیلمقدن قصمتری افواه ناسده کمال حیرت وتعجب ایله دوران ایتدی . حالتری مثل سائر اولدی . ایشته جناب حق کتاب کریمنده بو اورالرینه اشارت ایله بیوریورکه] آنلر یا ربنا [مراحل] اسفارمز آرمسنی اوزاقلاشدیر دیدیلر [بویله تمنی ایتدیلر] و [بو تمنیلریله] کندیلرینه ظلم ایدیلر . بزده آنلری عبرت داستان وکندیلرینی بستون بتون تارمار و پریشان ایلدك . بونده [معاصیدن] صبر و [نعمتلره] تشکر ایدن هر فرد ایچون [عبرت آلمجق] علامتلر واردر .

بر قومك هیئت مجتمعه‌سی تارمار وپریشان اولدقده «تفرقوا ایدی سبأ» دیه مثل ضرب اولنورکه سبأ اهالیسی سبأك مختلف یولرینه طاغیلمق پریشان اولدقلری کبی او جهتك افرادی‌ده طاغیلوب بریلمد وپریشان اولدیلر معناسی مرادندر . متهمکی « ایدی » کلمه‌سی « یدیمك جمعی‌در . بوده بو رادهٔ طریق معناسنه‌در . نته‌کیم «اخذیدالبحر» دینورکه‌دکر

راهویه ، رحمهم‌الله ، حضراتنك مذهبلری مؤخراً منقرض اولان مذاهب مضبوطه‌نك الك مشهورلرندندر .

مذاهب معروفه‌نك تدوین وانتشارندن اول کچن اهل اسلامده علی الاکثر احادیث مشهوره واصحاب وتابعین کرامدن منقول فتاوای معتبره ایله عامل اولورلردی . ناس اوزرینه هیچ برزمان برمجتهدك مذهبنه اتباع فرض قلنمش دکلدر .]

آحاد ناسك استدلال شانلرندن اولمادیغنه بناءً بوسوزلری‌ده توهم محصولیدر .

تحصیل علوم ایله اشتغال ایتمش اولانلرده ایکی قسمه آیریلیورلر . برقسمی بالاده مذکور ارباب تقلید اولان ضعفادرکه بونلر بیان اولونان مناسبتجه انسداد معروضه قائل اولیورلر . خلافی تقدیرنده محذور مطالعه‌سیله دیبورلرکه : دیانت اسلامیه‌یه سالك اولانلرك کافه‌سی مذاهب معروفه‌نك برینه انتساب وجوبی خصوصنده متفق الکلمه‌در .

اکر علمای متأخرینده اجتهاد حقی ویرلسه ایدی ، امت آره‌سنده تفرقهٔ عظیمه حدوثنه بادی اولهجق برطاقم مذاهب احداث ایدرلردی . [بونلرك‌ده بوملازمه‌لری ظاهر البطلاندر . فسادینی بالاطراف ایضاح ایده‌جکز .]

قسم ثانی ارباب علم و کیاست اولوب جزماً بیلیرلرکه بو حجرك ، اغلاق باب اجتهادك منشأی محض سیاسیدر . چونکه اهل استبداد اولان سلاطین و امرانك بوتون خوف و هراسلری علمدندر . علم ایسه اجتهاد ایله قائمدر . حافظ ابن عبدالبرکبی اکابر علما تصریح ایتمشلردرکه مقلد بالاجماع عالم دکلدر . ابن قیم جوزی‌ده بو اجماعی نقل وقبول ایتمشدر . حقیقت‌حال تماماً بومرکزده‌در ، زیرا بر شیئی عالم اونی دلیل ایله جازم اولاندر . مقلد ایسه یالکز فلان ذاتك شویله بر سوزه قائل اولدیغنی بیلیر . بناءً علیه مقلد عالم دکل ، ناقل عد اولنور . حتی قوغراف آلتی اوکا نسبةً حائز رجحان کورولور .

ط — باب اجتهادك نه زماندنبری قپاندیغی ادعا اولنیور ، بونك اوزرینه نه کبی مضار ویا منافع ترتب ایتمکده‌در ؟

ع — قرن خامس دخول ویا خروجندن اعتباراً قپاندیغی ادعا اولنمقده‌در . حالبوکه او زماندن صوکرا کلن یك چوق علمای عظام اجتهاددن بولنمشلر ودلائل شرعیه‌نك کندی‌نظرلرنده‌کی اقتضاسنه کوره حکم واقعا ایتمشلردر . حتی علمای شافعیه دنیانك هیچ بر زمان مجتهددن خالی اولمیه‌جغنی تصریح ایدیورلر .

ترك اجتهاددن هیچ برمنفعت کورمه‌میز . مضرت ایسه نوع ، نوع محققدر ؛ یك‌چوقدر . مثلا اهمال عقل ، قطع طریق علم ، استقلال فکردن محرومیت کبی شیلر الك بیوك مضرتدر .

اجتهادی ترك ایله اهل اسلام — ظواهر کتبه قصر نظر ایدمرك — هر علمی مهمل براقدیلر ، نهایت بو حاله کرفتار اولدیلر :

ط — اجتهادك ماهیتی نه‌دن عبارتدر ؟ انسان مرتبهٔ اجتهاده واره بیلمك ایچون نه‌کبی اوصاف و شرائطی حائز اولمق اقتضا ا

ع — اجتهاد ، ادلهٔ قطعیه ایله ثابت اولیان احکام فرع معرفت ایچون کتاب وسنت واجماع وقیاسدن عبارت ادلهٔ شر استقصای نظر ، یعنی هرمجتهد وسع وطاقتی نسبتنده امعان نظر وا فکر ایتمکدر .

[قول صوابه کوره اجتهاد امرمتجزی اولمادیغندن کندیسی منوال اوزره استنباط احکامه اقتدار حاصل اولان بر ملکه عبارت اولمق وتعریف مشهور بومعنایه ارجاع اولونمق اقتضا ا فقاهتك عینی اولان اجتهاد شرعی بلاغت وسائره کبی بر نفسانیه‌دن عبارت قلنمق امر ضروریدر . نصلکه برشخص کا شکر وشکایت ومدح وهجو کبی یالکز بر شعبه‌سنده ابراز م ومقتضای حاله رعایت ایده بیلمکله متکلم بلیغ عد اولونیورسه مسائل فرعیه‌یی استنباطه مقتدر اولماغله‌ده مجتهد وفقیه اوله‌ماز]

اوصاف وشرائط لازمه‌نك خلاصهٔ اجمالیسی کتاب ایله سنت ومواقع اجماعی جزم وکتب اصولده بیان اولونان مباحث قیاسی ایله برابر مقاصد شرعشریفی معرفتدن عبارت ایسه‌ده احوال و اقوامی تماماً بیلمکله‌ده مقیددر .

زیرا شریعتك بوتون اقسامی ، بالخاصه معاملاته متعلق ا کرك معاش ، کرك معاد اعتباریله مصالح عمومیه‌یه ، جلب منافع و درء مفاسد قضیهٔ مقوله‌سنه منعطفدر . بوکا ایده‌بیلمك ایچون احوال ناسی عارف ، الجاآت زمانه‌یه واقف شرط اعظم اوله‌جغی درکاردر . برده قطعیاً معلوم وثابت مسائلی خارج اجتهاد براقیورلر . چونکه — مقالهٔ سالفه‌ده اولندیغی اوزره — ضروریات دینیه تسمیه قلنان ، ظلم ایله شرب حرمتی وصلات ایله عدالتك فرضیتی کبی ، احکام قطعیه‌ده اجتهاد جریا

بناءً علیه اجتهاددن مقصد اصلی حکم الهی‌یه ظن تحصیل تعین ایدر . فقط مجتهدك بوظنی کندیسنه حقنده یقین منزله‌سنده زیرا واجب الاتباعدر . اجتهادد [illegible] تقلیده مجبور اولانلر حقنده‌ده الذکر ان کنتم لاتعلمون »

نجائب

سورهٔ سبأ ، آیت

« لقد کان لسبأ فی [illegible]
رزق ربکم واشکروا له بلد
سیل العرم وبدلناهم بجنتیهم
قلیل . ذلك جزیناهم بما کف

بينهم وبين القرى التى باركنا فيها قرىً ظاهرةً وقدرنا فيها السير سيروا فيها ليالى واياماً آمنين . فقالو ربنا باعد بين اسفارنا وظلموا انفسهم فجعلناهم احاديث ومزقناهم كل ممزق ان فى ذلك لآيات لكل صبار شكور »

[بر مملكتك عمران و زينتى و طرق و معابرنده امن وانتظامك تقررى خداوند جهان آفرينك بو عالمده او مملكت اهاليسى حقنده نشانهٔ التفات وعنايتى اولديغنه دلالت ايدن براهين ساطعه‌دن بريده بو آيات كريمه‌در . جناب يزدان بو نظم جليله‌ده اولاد سبأك حسن حالرينه مبنى مملكتلرى معمور و آبادن اولوب موضع سكنالرى يمين وشمالدن رياض وبساتين ايله محاط اولديغنى وكويلرى برى برينى ولى وتسلسل ايده ايده تاقراى شاميه‌يه اتصال ايدرك بووجه اوزره طرق ومعابرده كمال امن وانتظام ايله آمد وشد ايدلديكنى آنلر حقنده دنياده رايكان اولمش بر نعمت جليله ربانيه اولمق اوزره حكايه بيورديغى كبى صكره‌لرى انلرك حالرى اسائته منقلب اولوب بو نعمت جليله‌نك قدرينى بيلمدكلرى وتشكرينى ادا ايلمدكلرى جهتله اوباغ وبانجه‌لر ، او معمور ومزين قصبات وقرى ، اوامين وآسوده يوللر ، او آثار عمران وانتظام كاملاً محو ونابود اولوب كنديلرينك‌ده تارمار وپريشان اولدقلرينى دخى اسائتلرينه‌دنياده بر مجازات اولمق اوزره حكايه ايديور بيورييوركه] اولاد سبأك مسكنلرنده [خطهٔ يمانيه‌ده شهر مآرب دينيلن موضع سكنالرنده جناب حقك ايبلره مكافات وكوتوره مجازات ايلديكنه دلالت ايدر حقيقت‌بر] نشانه وار ايدى . [بلده‌لرى] يمين وشمالدن ايكى طرفلى رياض و بساتين ايدى . [ياخود آنلردن هر برينك خانه‌لرى ايكى طرفلى بانجه‌لر آرمسنده ايدى . آنلر اودرجه نعيم و صفا ايچنده ايديلركه لسان حال آنلره] ربكرك سنى مرزوق ايلديكى نعمتلردن تناول ايدوب ذات الوهيته تشكر ايدك . [بلده‌كز] بلدهٔ طيبه‌در [هواسى لطيف ، خاكى غايتله فيضناكدر .] مؤذيات هوادن بلده‌كزده برشى يوقدر . ربكزده [رب] غفوردر [نعمت جليله‌سنه تشكر ايدنلرك تقصيراتنى عفو ايدر] ديه [ندا ايلر ايدى] .

[لكن صوكره‌لرى آنلر نعم الهيه‌يه تشكر وجيه‌سنى ادادن] اعراض ايلدكلرينه [و طرف الهيدن كنديلرينه مرسل پيغمبران عظامى تكذيب ايتدكلرينه] مبنى آنلرك اوزرينه سيل العرم كوندردك [سيل العرم ديه معروف انام اولان شدتلى بر سيل ايله آنلرك بلاد واراضيسنى صويه غرق ايتدك] و او ايكى طرفلى باغ و بستانلرنى [محو ونابود ايدوب] ماكولاتى زهر كبى آجى و اشجارى آجى ايلمنين ايله بر مقدار شجر سدردن عبارت بولنان ايكى طرفلى بستانلره تبديل ايلدك [اشجار لطيفه ونافعه ايله مزين باغ وبستانلرنى ، درونلرنده جابجا اشجار خبيثه يتيشمش شورمزاره چويردك . شورمزاره «جنته اطلاق بيورلمسى مشاكلت وتهكم ايچوندر] .

كفران نعمت [ياخود كفر و تكذيب] ايلدكلرى سببيله كنديلرينه جزاى نطيع ايله] مجازات ايدرز [روايته كوره جناب حق اولاد سبأه اون اوچ نبى بعث ايلديكى حالده جملسنى تكذيب ايلديلر] .

[جناب منزل الفرقان اولاد سبأه موضع سكنالرنده انعام اولنان نعمتلرى وآنلرك بوكا قارشو كفرانلريله كنديلرينه اولنان جزالى بيان بيوردقدن صكره آنلرك قصلرينى تكميل و عاقبت حالرينى بيان ايچون سير وسفرلرى و دادوستدلرى خصوصنجه حقلرنده رايكان اولمش اولان نم جليله‌يى و بو يولده‌كى كفران نعمتلريله كنديلرينه طريان ايدن نكبتى دخى حكايه ايدوب بيورييوركه] بز [كنديلرينه بلده‌لرنده احسان ايلديكمز صنوف نعمدن بشقه] آنلر ايله [يعنى آنلرك بلده‌لريله جهانيانه] فيض وبركتلى قيلديغمز قراى [شام] آرمسنده [قريه‌لرينه‌مبنى] برى برندن كورينور [متواصل ومسلسل] قريه‌لرده انشا ايتدك واورالرده سير وسفرى تقدير ايلدك [بز او قريه‌لرى ابتداء سبيلك حالنه جسان مسافات معينه اوزرينه انشا ايدمرك سير وسفرك وقت و مقدارنى تعيين ايلدك . نقل اولنوركه سبأك معمورى زمانده صباحلين بر قريه‌دن قالقان يولجى ديكر بر قريه‌ده قيلولت ايتدكدن صكره اوچنجى بر قريه‌ده يتوتث ايدر وبوصورتله شامه قدر واصل اولور ايدى . هپ بونلر اولاد سبأه احسان اولنان صنوف نعمى تكميل وحضر وسفرده توفير ايچون ايدى . بو معموريت وانتظامدن ناشى سبأ ايله شام آرمسنده آمدوشد ايدن يولجيلر ايچون او درجه سهولت وامنيت حاصل اولديكه لسان حال آنلره] امين اولمرق [آچلقدن صوسزلقدن دشمندن آسوده بولنمرق] كيجه كوندوز [آرزو ايتديككز وقت] اورالرده سير وسفر ايدك [ديورايدى]

[لكن اهل سبأ بونلرجه شو صورتله حاصل اولان سهولت وامنيتك قدرينى تقدير ايتميوب مجرد قافله ودبدبه‌ايله بوله چيقمق وفقرا اوزرينه كبر وترفع ايتمك مقصديله مراحل سفرك بعدينى تمنى ايتمكدن ناشى جناب حق او رياض وبساتين ايله قراى متواصله‌يى دخى تخريب ايدرك اورالرنى بر وبيابان وكنديلرينى جزاى اعمالرى اولمق اوزره بستون پريشان ايدوب هر برى اقطار عالمدن برطرفه طاغيلديغندن قصه‌نى افواه ناسده كمال حيرت وتعجب ايله دوران ايتدى ، حالرى مثل سائر اولدى . ايشته جناب حق كتاب كريمنده بو اثرينه اشارت ايله بيورييوركه] آنلر يا ربنا [مراحل] اسفارمز آرمسنى اوزاقلاشديرديلر [بويله تمنى ايتديلر] و [بو تمنيلريله] كنديلرينه ظلم ايلديلر . بزده آنلرى عبرت داستان وكنديلرينى بستون بتون تارمار و پريشان ايدك . بونده [مماصيدن] صبر و [نعمتلره] تشكر ايدن هر فرد ايچون [عبرت آلمجق] علامتلر واردر .

بر قومك هيئت مجتمعه‌سى تارمار وپريشان اولدقده «تفرقوا ايدى سبا» ديه مثل ضرب اولنوركه سبأ اهاليسى سبأك مختلف يوللرينه طاغيلمرق پريشان اولدقلرى كبى او جهتك افرادى‌ده طاغيلوب برند

راهویه ، رحمهم‌الله ، حضراتنك مذهبلری مؤخراً منقرض اولان مذاهب مضبوطه‌نك الك مشهورلرندندر .

مذاهب معروفه‌نك تدوین وانتشارندن اول کچن اهل اسلامده علی الاکثر احادیث مشهوره واصحاب وتابعین کرامدن منقول فتاوای معتبره ایله عامل اولورلردی . ناس اوزرینه هیچ برزمان برمجتهدك مذهبنه اتباع فرض قلنمش دکلدر .]

آحاد ناسك استدلال شانلرندن اولمادیغنه بناءً بوسوزلری‌ده توهم محصولیدر .

تحصیل علوم ایله اشتغال ایتمش اولانلرده ایکی قسمه آیریلیورلر . برقسمی بالاده مذکور ارباب تقلید اولان ضعفادرکه بونلر بیان اولونان مناسبتجه انسداد معروضه قائل اولیورلر . خلافی تقدیرنده محذور مطالعه‌سیله دیبورلرکه : دیانت اسلامیه‌یه سالك اولانلرك کافه‌سی مذاهب معروفه‌نك برینه انتساب وجوبی خصوصنده متفق الکلمدر .

اکر علمای متأخرینده اجتهاد حقی ویرلسه ایدی ، امت آره‌سنده تفرقهٔ عظیمه حدوثنه بادی اولهجق برطاقم مذاهب احداث ایدرلردی . [بونلرك‌ده بوملازمه‌لری ظاهر البطلاندر . فسادینی بالاطراف ایضاح ایدهجکز .]

قسم ثانی ارباب‌علم و کیاست اولوب جزماً بیلیرلرکه بو حجرك ، اغلاق باب اجتهادك منشأی محض سیاسیدر . چونکه اهل استبداد اولان سلاطین و امرانك بوتون خوف و هراسلری علمدندر . علم ایسه اجتهاد ایله قائمدر . حافظ ابن عبدالبرکبی اکابر علما تصریح ایتمشلردرکه مقلد بالاجماع عالم دکلدر . ابن قیم جوزی‌ده بو اجماعی نقل وقبول ایتمشدر . حقیقت‌حال تماماً بوصرکرده‌در ، زیرا بر شیئی علم اونی دلیل ایله جازم اولاندر . مقلد ایسه یالکز فلان ذاتك شویله بر سوزه قائل اولدیغنی بیلیر . بناءً علیه مقلد عالم دکل ، ناقل عد اولنور . حتی فنوغراف آلتی اوکا نسبةً حائز رجحان کورولور .

ط — باب اجتهادك نه زماندنبری قپاندیغی ادعا اولنیور ، بونك اوزرینه نه کبی مضار ویا منافع ترتب ایتمکده‌در ؟

ع — قرن خامس دخول ویا خروجندن اعتباراً قپاندیغی ادعا اولنقده‌در . حالبوکه او زماندن صوکرا کلن پك چوق علمای عظام اجتهاده بولنمشلر ودلائل شرعیه‌نك کندی‌نظرلرنده‌کی اقتضاسنه‌کوره حکم واقفا ایتمشلردر . حتی علمای شافعیه دنیانك هیچ بر زمان مجتهددن خالی‌اولمه‌جغنی تصریح ایدیورلر .

ترك اجتهاده هیچ برمنفعت کورمیز . مضرت ایسه نوع ، نوع محققدر ؛ پك‌چوقدر . مثلا اهمال عقل ، قطع طریق علم ، استقلال فکردن محرومیت کبی شیلر الك بیوك مضرتدر .

اجتهادی ترك ایله اهل اسلام — ظواهر کتبه قصر نظر ایدمرك — هر علمی مهمل براقدیلر ، نهایت بو حاله کلمشلر

واره بیلمك ایجون نه کبی اوصاف و شرائطی حائز اولمق اقت

ع — اجتهاد ، ادلهٔ قطعیه ایله ثابت اولمیان احکام ا
معرفت ایجون کتاب وسنت واجماع وقیاسدن عبارت ادلهٔ
استقصای نظر ، یعنی هرمجتهد وسع وطاقتی نسبتنده امعان نظر
فکر ایتمکدر .

[قول صوابه کوره اجتهاد امرمتجزی اولمادیغندن کند
منوال اوزره استنباط احکامه اقتدار حاصل اولان بر
عبارت اولمق وتعریف مشهور بومعنایه ارجاع اولونمق اقتض
فقاهتك عینی اولان اجتهاد شرعی بلاغت وسائره کبی
نفسانیه‌دن عبارت قلنمق امر ضروریدر . نصلکه برشخص
شکر وشکایت ومدح وهجو کبی یالکز بر شعبه‌سنده ابراز
ومقتضای حاله رعایت ایده بیلمکله متکلم بلیغ عد اولونمیور
مسائل فرعیه‌یی استنباطه مقتدر اولماغله‌ده مجتهد وفقیه اوله‌ماز

اوصاف وشرائط لازمه‌نك خلاصهٔ اجمالیه‌سی کتاب ایله
ومواقع اجماعی جزم وکتب اصولده بیان اولونان مباحث قیاس
ایله برابر مقاصد شرعشریفی معرفتدن عبارت ایسه‌ده احوال
اقوامی تماماً بیلمکله‌ده مقیددر .

زیرا شریعتك بوتون اقسامی ، بالخاصه معاملاته متعلق
کرك معاش ، کرك معاد اعتباریله مصالح عمومیه
جلب منافع و درء مقاصد قضیهٔ معقوله‌سنه منعطفدر . ب
ایده‌بیلمك ایجون احوال ناسی عارف ، الجاآت زمانه‌یه وا
شرط اعظم اوله‌جغی درکاردر . برده قطعیاً معلوم وثا
مسائلی خارج اجتهاد براقیورلر . چونکه — مقالهٔ سالفه
اولدیغی اوزره — ضروریات دینیه تسمیه قلنان « ظلم ایله
حرمتی وصلات ایله عدالتك فرضیتی کبی » احکام قطعیه‌ده اجتهاد
بناءً علیه اجتهاددن مقصد اصلی حکم الهی‌یه ظن تح
تعین ایدر . فقط مجتهدك بوظنی کندی حقنده یقین منزله
زیرا واجب الاتباعدر . اجتهاددن عاجز اولمه‌لرندن طولای
تقلیده مجبور اولانلر حقنده‌ده حکم بویله‌در . چونکه « ا
الذکر ان کنتم لاتعلمون » بیورلمشدر . مابعدی

حناسترلی ا

عجائب قرآنیه

سورهٔ سبأ ، آیت ۱۹،۱۸،۱۷،۱۶،۵

« لقد کان لسبأ فی مسکنهم آیة جنتان عن یمین وش
وفقوا ربکم واشکروا له بلدة طیبة ورب غفور فاعرضوا

بينهم وبين القرى التى باركنا فيها قرىً ظاهرةً وقدرنا فيها السير سيروا فيها ليالى وايامًا آمنين . فقالو ربنا باعد بين اسفارنا وظلموا انفسهم فجعلناهم احاديث ومزقناهم كل ممزق ان فى ذلك لآيات لكل صبار شكور »

[بر مملكتك عمران و زينتى و طرق و معابرنده امن وانتظامك تقررى خداوند جهان آفرينك بو عالمده او مملكت اهاليسى حقنده نشانهٔ التفات وعنايتى اولديغنه دلالت ايدن براهين ساطعه‌دن بريده بو آيات كريمه‌در . جناب يزدان بو نظم جليله‌ده اولاد سبأك حسن حالرينه مبنى مملكتلرى معمور و آبادن اولوب موضع سكنالرى يمين وشمالدن رياض وبساتين ايله محاط اولديغنى وكويلرى برى برينى ولى وتسلسل ايده ايده تاقراى شاميه‌يه اتصال ايدرك بووجه اوزره طرق ومعابرده كمال امن وانتظام ايله آمد وشد ايدلديكنى انلر حقنده دنياده رايكان اولمش بر نعمت جليله ربانيه اولمق اوزره حكايه بيورديغى كبى صكره‌لرى انلرك حالرى اسائته منقلب اولوب بو نعمت جليله‌نك قدرينى بيلمدكلرى وتشكرينى ادا ايلمدكلرى جهتله اوباغ وبانجه‌لر ، او معمور ومزين قصبات وقرى ، اوامين وآسوده بوللر ، او آثار عمران وانتظام كاملاً محو ونابود اولوب كنديلرينك‌ده تارمار وپريشان اولدقلرينى دخى اسائتلرينه دنياده برمجازات اولمق اوزره حكايه ايديور بيورييوركه] اولاد سبأك مسكنلرنده [خطهٔ يمانيه‌ده شهرمآرب دينيلن موضع سكنالرنده جناب حقك ايپلره مكافات وكوتوله مجازات ايلديكنه دلالت ايدر حقيقت‌بر] نشانه وار ايدى . [بلده‌لرى] يمين وشمالدن ايكى طرفلى رياض و بساتين ايدى . [ياخود آنلردن هر برينك خانه‌لرى ايكى طرفلى بانجه‌لر آرمسنده ايدى . آنلر اودرجه نعيم و صفا ايچنده ايديلركه لسان حال آنلره] ربكرك سنزى مرزوق ايلديكى نعمتلردن تناول ايدوب ذات الوهيته تشكر ايدك . [بلده‌كز] بلدهٔ طيبه‌در [هواسى لطيف . خاكى غايتله فيضناكدر .] مؤذيات‌هوادن بلده‌كزده برشى يوقدر . ربكزده [رب] غفوردر [نعمت جليله‌سنه تشكر ايدنلرك تقصيراتنى عفو ايدر] ديه [ندا ايلر ايدى] .

[لكن صوكره‌لرى آنلر نعم الهيه‌يه تشكر وجيه‌سنى ادادن] اعراض ايلدكلرينه [و طرف الهيدن كنديلرينه مرسل پيغمبران عظامى تكذيب‌ايتدكلرينه] مبنى آنلرك اوزرينه سيل العرم كوندردك [سيل العرم ديه معروف انام اولان شدتلى بر سيل ايله آنلرك بلاد واراضيسنى صويه غرق ايتدك] و او ايكى طرفلى باغ و بستانلرينى [محو ونابود ايدوب] مأكولاتى زهر كبى آجى و اشجارى آجى‌ايلمين ايله بر مقدار شجر سدردن عبارت بولنان ايكى طرفلى بستانلره تبديل ايلدك [اشجارلطيفه ونافعه ايله‌مزين باغ وبستانلرينى ، درونلرنده جانجى اشجار خبيثه يتيشمش شورمزاره چويردك . شورمزاره «جنته» اطلاق بيورلمسى مشاكلت وتهكم ايچوندر] .

كفران نعمت [ياخود كفر و تكذيب] ايلدكلرى‌سببيله كنديلرينه بو جزايى ايتدك . بز آنجق كفوره [حددن افزون كفران نعمت ايدنه وياخود حددن افزون كفر و تكذيب رسل الهايه دنياده بو جزاى نطع ايله] مجازات ايدرز [روايته‌كوره‌جناب‌حق اولاد سبأه اون اوچ نبى بعث ايلديكى حالده جمله‌سنى تكذيب ايلديلر] .

[جناب منزل‌الفرقان اولاد سبأه موضع‌سكنالرنده انعام اولنان نعمتلرى وآنلرك بوكا قارشو كفرانلريله كنديلرينه اولنان جزايى بيان بيوردقدن صكره آنلرك قصه‌لرينى تكميل و عاقبت حالرينى بيان ايچون سير وسفرلرى و دادوستدلرى خصوصنجه حقلرنده رايكان اولمش اولان نعم جليله‌يى و بو يولده‌كى كفران نعمتلريله كنديلرينه طريان ايدن نكبتى دخى حكايه ايدوب بيورييوركه] بز [كنديلرينه بلده‌لرنده‌احسان ايلديكمز صنوف‌نعمدن‌بشقه] آنلر ايله [يعنى آنلرك بلده‌لريله جهانيانه] فيض وبركتلى قيلديغمز قراى [شام] آرمسنده [قريتلرينه‌مبنى] برى برندن كورينور [متواصل‌ومسلسل] قريه‌لرده انشا ايتدك واورالرده سيروسفرى تقدير ايلدك [بز او قريه‌لرى انشا ايتمك سبيلك حالنه‌جبان مسافات‌معينه اوزرينه انشا ايدمرك سير وسفرك وقت و مقدارينى تعيين ايلدك . نقل اولنوركه سبأك معموريتى زمانده صباحلين بر قريه‌دن قالقان يولجى ديكر بر قريه‌ده قيلولت ايتدكدن صكره اوچنجى بر قريه‌ده يتوتت ايدر وبوصورتله شامه قدر واصل اولور ايدى . هپ‌بونلر اولادسبأه احسان اولنان صنوف‌نعمى تكميل وحضر وسفرده توفير ايچون ايدى . بو معموريت وانتظامدن ناشى سبأ ايله شام آرمسنده آمدوشد ايدن يولجيلر ايچون او درجه سهولت وامنيت حاصل اولديكه لسان حال آنلره] امين اولمق [آچلقدن صوسزلقدن‌دشمندن آسوده بولنمق] كيجه‌كوندوز [آرزوايتديككز وقت] اورالرده سيروسفر ايدك [ديورايدى]

[لكن اهل سبأ بونلرجه شوصورتله‌حاصل اولان‌سهولت وامنيتك قدرينى تقدير ايتميوب مجردقافله ودبده‌ايله يوله چيقمق وقفرا اوزرينه كبر وترفع ايتمك‌مقصديله‌مراحل سفرك بعدينى تمنى ايتملرندن ناشى جناب حق‌او رياض وبساتين‌ايله قراى‌متواصله‌يى دخى تخريب‌ايدرك‌اورالرينى بر وبيابان وكنديلرينى جزاى اعمالرى اولمق اوزره بيتون پريشان ايدوب هر برى اقطار عالمدن برطرفه طاغيلديغندن قصه‌نى‌افواه ناسده كمال حيرت وتعجب ايله دوران ايتدى . حالرى مثل سائر اولدى . ايشته جناب حق‌كتاب‌كريمده بوراينه اشارت‌ايله بيورييوركه] آنلر يا ربنا [مراحل] اسفارمز آرمسنى اوزاقلاشديرديلر [بو يله‌تمنى ايتديلر] و [بونلريله] كنديلرينه ظلم ايلديلر . بزده آنلرى‌عنه دلستان وكنديلرينى بيتون بيتون تارمار و پريشان ايدك . بونده [معاصيدن] صبر و [نعمتلره] تشكر ايدن هر فرد ايچون [عبرت آلمجق] علامتلر واردر .

بر قومك هيئت مجتمعه‌سى تارمار وپريشان اولدقده «تفرقوا ايدى سبا» ديه مثل ضرب اولنوركه سبأ اهاليسى سبأك مختلف بولنرينه طاغيلمق پريشان اولمقلرى كبى او جهتك افرادى‌ده طاغيلوب بريله وپريشان اولديلر معناسى مرادردر . متدمكى «ايدى» كلمسى «يدمك جمعى‌در . «يده» بورادهطريق معناسنه‌در . تنه‌كيم «اخذيدالبحر» ديورككدكر

راهویه « رحمهم الله » حضراتنك مذهبلری مؤخراً منقرض اولان مذاهب مضبوطه‌نك الك مشهورلرندندر .

مذاهب معروفه‌نك تدوین وانتشارندن اول کچن اهل اسلامده على الاکثر احادیث مشهوره واصحاب وتابعین کرامدن منقول فتاوای معتبره ایله عامل اولورلردی . ناس اوزرینه هیچ برزمان برمجتهدك مذهبنه اتباع فرض قلنمش دکلدر .]

آحاد ناسك استدلال شانلرندن اولمادیغنه بناءً بوسوزلری‌ده نوم محصولیدر .

تحصیل علوم ایله اشتغال ایتمش اولانلرده ایکی قسمه آیریلیورلر . برقسمی بالاده مذکور ارباب تقلید اولان ضعفادرکه بونلر بیان اولونان مناسبجه انسداد معروضه قائل اولیورلر . خلافی تقدیرنده محذور مطالعه‌سیله دیبورلرکه : دیانت اسلامیه‌یه سالك اولانلرك کافه‌سی مذاهب معروفه‌نك برینه انتساب وجوبی خصوصنده متفق الکلمه‌در .

اکر علمای متأخرینده اجتهاد حق ویرلسه ایدی ، امت آره‌سنده تفرقهٔ عظیمه حدوثنه بادی اولهجق برطاقم مذاهب احداث ایدرلردی . [بونلرك‌ده بوملازمه‌لری ظاهر البطلاندر . فسادینی بالاطراف ایضاح ایده‌جکز .]

قسم ثانی ارباب علم و کیاست اولوب جزماً بیلیرلرکه بو حجرك ، اغلاق باب اجتهادك منشأی محض سیاسیدر . چونکه اهل استبداد اولان سلاطین و امرانك بوتون خوف و هراسلری علمدندر . علم ایسه اجتهاد ایله قائمدر . حافظ ابن عبدالبرکبی اکابر علما تصریح ایتمشلردرکه مقلد بالاجماع عالم دکلدر . ابن قیم جوزی‌ده بو اجماعی نقل وقبول ایتمشدر . حقیقت‌حال تماماً بومرکزده‌در ، زیرا بر شیئی عالم اونی دلیل ایله جازم اولاندر . مقلد ایسه یالکز فلان ذاتك شویله بر سوزه قائل اولدیغنی بیلیر . بناءً علیه مقلد عالم دکل ، ناقل عد اولنور . حتی فوغراف آلتی اوکا نسبةً حائز رجحان کورولور .

ط — باب اجتهادك نه زماندنبری قپاندیغی ادعا اولنیور ، بونك اوزرینه نه کبی مضار ویا منافع ترتب ایتمکده‌در ؟

ع — قرن خامس دخول ویا خروجندن اعتباراً قپاندیغی ادعا اولنمقده‌در . حالبوکه او زماندن صوکرا کلن یك چوق علمای عظام اجتهاددہ بولنمشلر ودلائل شرعیه‌نك کندی نظرلرنده‌کی اقتضاسنه کوره حکم وافتا ایتمشلردر . حتی علمای شافعیه دنیانك هیچ بر زمان مجتهددن خالی اولمیه‌جغنی تصریح ایدییورلر .

ترك اجتهاددہ هیچ برمنفعت کوره‌میز . مضرت ایسه نوع ، نوع محققدر ؛ پك‌چوقدر . مثلا اهمال عقل ، قطع طریق علم ، استقلال فکردن محرومیت کبی شیلر الك بیوك مضرتدر .

اجتهادی ترك ایله اهل اسلام — ظواهر کتبه قصر نظر ایدمرك — هر علمی مهمل براقدیلر ، نهایت بو حاله کرفتار اولدیلر :

واره بیلمك ایچون نه کبی اوصاف و شرائطی حائز اولمق ا

ع — اجتهاد ، ادلهٔ قطعیه ایله ثابت اولیسان احکام معرفت ایچون کتاب وسنت واجماع وقیاسدن عبارت ادلهٔ استقصای نظر ، یعنی هرمجتهد وسع وطاقتی نسبتنده امعان نظ فکر ایتمکدر .

[قول صوابه کوره اجتهاد امرمتجزی اولمادیغندن کند منوال اوزره استنباط احکامه اقتدار حاصل اولان بر عبارت اولمق وتعریف مشهور بومعنایه ارجاع اولونمق اق فقهاتك عینی اولان اجتهاد شرعی بلاغت وسائره کبی نفسانیه‌دن عبارت قلنمق امر ضروریدر . نصلکه برشخ شکر وشکایت ومدح وهجو کبی یالکز بر شعبه‌سنده ابر ومقتضای حاله رعایت ایده بیلمکله متکلم بلیغ عد اولونمیو مسائل فرعیه‌یی استنباطه مقتدر اولماغله‌ده مجتهد وفقیه اوله.

اوصاف وشرائط لازمه‌نك خلاصهٔ اجمالیه‌سی کتاب ایله ومواقع اجماعی جزم وکتب اصولده بیان اولونان مباحث قی ایله برابر مقاصد شرعشریفی معرفتدن عبارت ایسه‌ده احو اقوامی تماماً بیلمکله‌ده مقیددر .

زیرا شریعتك بوتون اقسامی ، بالخاصه معاملاته متعل کرك معاش ، کرك معاد اعتباریله مصالح عمو جلب منافع و درء مقاصد قضیهٔ معقوله‌سنه منعطفدر . ایده‌بیلمك ایچون احوال ناسی عارف ، الجاآت زمانه‌یه شرط اعظم اوله‌جغی درکاردر . برده قطعیاً معلوم مسائلی خارج اجتهاد براقیورلر . چونکه — مقالهٔ سا اولندیغی اوزره — ضروریات دینیه تسمیه قلنان « ظلم ایله حرمتی وصلات ایله عدالتك فرضیتی کبی » احکام قطعیه‌ده اجتها

بناءً علیه اجتهاددن مقصد اصلی حکم الهیه ظن تعین ایدر . فقط مجتهدك بوظنی کندی حقنده یقین مث زیرا واجب الاتباعدر . اجتهاددن عاجز اوله‌لرندن طو تقلیده مجبور اولانلر حقنده‌ده حکم بویله‌در . چونکه الذکر ان کنتم لاتعلمون » بیورلمشدر .

مابعد

حناسترلی

نجائب قرآنیه

سورهٔ سبأ ، آیت ۱۶،۱۷،۱۸،۱۹

« لقد کان لسبأ فی مسکنهم آیة جنتان عن یمین و رزق ربکم واشکروا له بلدة طیبة ورب غفور . فاعرضو سیل العرم وبدلناهم بجنتیهم جنتین ذواتی اکل خمط واثل

[من] حرفی [سیلاً] کلمسندن مؤخر واقع اولایدی آنك صفتی اولور ایدی . ارضك سیر و سلوك ایجون بساط قلنمسی ، نوم ، استراحت ، حراثت ، غرس و سائره کبی دیکر وجوه انتفاعه منافی دکلدر .

کلمهٔ سیر وسلوکه : بو یا جسمانی ویا روحانی اولور . سلوك جسمانی مقصده ایصال ایدن حرکت اینیه ایله اولور . بو نوع سیر و سفرك طلب علم ، حج ، تجارت وسائره کبی فوائد جلیلهسی واردر . سلوك روحانی مقصوده ایصال ایدن حرکت کیفیه ایله اولور . بونلنده محبت ، معرفت وعرفان ، انس وائتلاف وسائره کبی فوائد جلیلهسی واردر] .

برکت زاده : اسماعیل صفی

احکام الحرب والصلح فی الاسلام

ممنوعات حربیه

حرب اسلامدشمنی ملاً وبدناً اضرار ودوچار تلف وخسار ایدلك مقصدی اوزرینه مؤسس وخصمه الشر باشر والبادی اظلم ، قاعده سنجه دشمنك هردرلو معاملهسنه قارشو مقابله بالمثل اجراسی قواعد طبیعیه اتك مرعیدن بولندیغی حالده شریعت غرای اسلامیه معاملات اون مادیی استثنا وبونلرك نه مقابلةً ونه مباشرةً اجراسی ینی بیان وانبا ایله نهی وتحریم ایلمشدر .

ی — صومعه نشین اولان راهبلرك قتلی

ی — اطفال وصبیان مقولهسندن اولان چوجقلرك قتلی

ی — قادینلرك قتلی

— پیرقانی اولان اختیارلر ایله اعمی و علیل و منزول

میومدار اولان هر نوع آغاج و مزروعاتك قطع

بحون لزومی اولان مقداردن فضله قیون وصیغر

ثمدن بر نسنهیی عسکر و قوماندانلردن

اد ومعصیتی موجب افعالك ارتکابی
تعقیب و اتلافی

بری متعدد آیات واحادیث ایله نهی
: صدیق جاه ابو بکر رضی اه عنه
نصیحه بعث واسرا ایلمش اولدیغی
لرجنه قدر ماشیاً تشییع ایدکدن
ن واحصا ایله بیورمشلردرکه
غرك هذا رجالاً لزموا

صومعتهم لطاعة الله فی زعمهم فلا تتعرضوا لهم و انلساً حلقوا اوساط رؤسهم وترکوا شعوراً کالعصابة فاضربوا مقاعد الشیطان منها بالسیوف ولاتقتلن مولودا ولا شیخا کبیراً ولاتحرقن شجراً بد اثمره ولاتحرقن نخلاً ولا تقطعن کرماً لانه فساد فی الارض والله لایرضی بالفساد وقدقال تعالی فی کتابه الکریم] [واذ تولی سعی فی الارض لیفسد فیها ویهلك الحرث والنسل] ولاتذبحن غنمة ولا بقرة الا لمضطر ثم لاکله ولاتطلن . و لاتجبن . ولا تفسدن . ولاتصمین .] مآل منبی أی یزید بن سکا اون خصلت ایله امر ایدرم که آنلری ازبرله اشبو سفرنده عن قریب صومعه نشین عبادت برطاقم راهبلره تصادف ایدهجکسکه آنلر طاعت خدا زعمیله صومعهلرینه قپانمش اولدقلرندن آنلره ایلیشمه وبرطاقم باشلرینك اورتهسنی تراش ایتمش واوزون صاچلرینی باشلری اطرافه چیرکی چویرمش سرکردکان کفر وفساده راست کلهجکسکه آنلرك نتیجهسی شیطان اولان قفالرینك اورتهسنی شمشیر قهر و تدمیر ایله ضرب ایله . آنجق اطفال وصبیان ویر وناتوان و بنات و نسوانی قتل واتلاف ایلمه . ودرختمیوه دار وباغ وبستانکی کروم واشجاری قطع واحراق ایلمه . و بیهجکسدن فضله دشمنك اغنام و حیواناتی کسمه . واموال غنائمدن وامتهٔ محاربندن کیزلی اولهرق نفسك ایجون برنسنه آلمه . وجك وجدال وحرب وقتاله اظهار خوف وهراس ایله قورقاق اولمه . وفساد و معصیت کبی افعال ومنهیاتی ارتکاب ایلمه . دیمکدر .

اشته حقوق حربی مبین بوخطبهدن بلیغ بردستور حکمت وقانون معدلت وجودی تصور اولنمز . وحرب وقتاله بیله عدالت اسلامیه ومدنیت محمدیه بوندن بیوك شاهد عادل اولماز . و شمدیه قدر وقوع بولان محاربلرده بعض اوروپا متعصبلرینك عساکر اسلامیه یه اسناد ایدیکلری تعدیاتی تکذیب ایجون بشقه حجت دلیل وبرهان ایرادینه حاجت قالمز « فاعتبروا یااولی الالباب »

احکام حرب وصلحده احکام استیمان

برهیئت اجتماعیه ایله وقوعبولان معاهدات احکامه رعایت واجبهٔ دیانت اولدیغی کبی هنکام حربده بیله محاربندن بریسی طالب امن وامان اولهرق مسامینه التجا ایدیکی حالده دخالت واقعهسی قولومك وجان وعرضنی هردرلو تعرضدن محافظه وصیانته تامین ایدلسی وآیات قرآنیه واحکام دینیهی استماع وتلقیدن صکره یه وطنه عودت ارزوسنده بولوندیغی دارالحرب اولان وطنه سالماً ایصال ایدیلنجیه قدر وقایه وحمایت ایدلسی شریعت غرای اسلامیه احکام عادلهسی مقتضیاتندندر . تنکه سورهٔ توبهده نازل اولان (وان احد من المشرکین استجارك فاجره حتی یسمع کلام الله ثم ابلغه مأمنه ذلك بانهم قوم لایعلمون) آیت کریمهسنده بوجهت صراحةً بیان بیورلمشدر . آیات مذکورهنك معنای شریفهسی ای پیغمبر دیشانه اکر طائفهٔ مشرکیندن بریسی سکا التجا وصحابتوحمایتکی رجا ایدیکی حالده کلام الله اولان آیت قرآنیهی استماع واحکام دینیهیه کسب وقوف

بولنی طوتدی دیمکدر . مثلدهکی « سبا » کلمسی سکون اوزره مبنی اولهرق اوقونور .

« سبأ » قبائل یمنك جد اعلاسی عد اولنان یشجب بن یعرب بن قحطانك اوغلی و خلفی و« مأرب » شهرینك بانیسی اولان ذاتك اسمیدر . بو شهره بعضاً بانیسنك اسمیله « سبأ » دخی دینور . بعضیلری دیدیکه سبأیمده صنعانك شرق جهتده برخطهٔ قدیمه اولوب مرکزی بتون خطهٔ یمانیه نك کرسی قدیمی اولان « مأرب » شهری ایدی . شهر مذکور وقتیله بلقیسك مقر حکومتی وصنعایه درت مرحلهلك مسافهده صدیله مشهور بر شهر معمور ایدی . جیادت هواسی وخاکنده فوق العاده مبذول اولان فیض انبات السنهٔ الامده مثل سائر اولمشیدی . مأرب روما ایمپراطورلغی وبطالمهٔ مصریه زمانلرنده عدن وبصره وسوریه ارهسنده مهم بر مرکز تجارت اولوب اهالیسی عظیم ثروته مالك ایدی . اهالی بو نعمت جلیلهنك شکرینی ادا ایلمدکلرندن میلادك ۲۳۴۱ سنهسی مقدمنده وحکمدارلرندن « عمر ومزیقیا » زمانسنده سیل العرمدن خراب وبیاب اولدی .

سیل العرم : مأرب شهرندهکی سد جسیمی هدم ایله مملکتی واهالی ایله بساتین ومزارعی محو وتلف ایدن سیل مشهوردر . بو ترکیبده واقع « عرم » کلمسی : دشوار ، شدتلی یاغمور ، بقلمش طلشلر ، صویی حبس ایچون دره‌لر ایچنده یاپیلان سد وبند ، کوستبك دیدکلری کور صیچان ، بر دره‌نك اسم علمی معنالرینه کلور . ترکیب شریف بو معنالرك جهسیله تفسیر اولنمشدر . بعضیلری‌ده بوراده عرم ایله بلقیسك بنا ایدیکی سد مراددر دیدی . نقل اولنورکه اهل سبأ بستان ومزرعهلرینی سقی واروا ایدهجکلری موسمده صویك عدم کفایهسندن ناشی ارهلرنده منازعهلر ظهوره کلمکده اولمسنه مبنی بلقیسك عهد حکومتنده ایکی طاغ ارهسنده قیالرایله « قیر » تعبیر اولنور برنوع زفتدن مرکب غایت جسیم بر صو بندی انشا ایدلمش واکابری بری اوستنده اوچ تیور قپو یاپدیغی کبی بندك اونندهده اون ایکی کوزلی بیوك برحوض یاپلمش ایدی . موسم باراندهیمن وادیلرندن کلن صولر بندده طویلانوب دریاشکلی الورایدی . اراضی صولانهجنی وقت بندك الك اوستندهکی قپواچیلهرق اوکندهکی حوض کبیره صوالنور وحوضك صویی بتجه ایکنجی وصکره اوچنجی قپولراچیلور ایدی . اهل سبأده بستان ومزرعهلرینی حوضدن جریان ایدن صولرایله بول بول صولارلر ایدی . صکرهلری اهل سبأنك اخلاقی بوزیلوب طغیان ایتدکلرندن جناب حق بر کوستبکنی مسلط ایدوب سدی قلسیله ایچندهکی صولر بردنبره بوشالهرق اومنازل واراضیی تکرار احیا واعمارندن کندیلرینی مأیوس ایدهجك درجهده غرقاب فنا ایدی .

حینك کسری ودالك سکونیله « سدر » که شجر نبقك اسمیدر . ایکی نوع اولور : بری بستانیدرکه میوسی خوش اولور . ویاپراغیله ال بیقانور . عربجه « نبق » وترکیجه عربستان کرازی دیدکلری میوه بو نوعك میوهسیدر . وبریسی بریدرکه میوسی ککره اولور . ویاپراغیله ال بیقاماز . آیت کریمهدهکی « سدر » ایله ایکنجی نوعی مراددر .

[عربستانده بر نوع اغاج واردرکه یاپراغی صابون کبی استعمال اولنور] دیرلر . ایشته او دیدکلری اغاج ، شجر نبقك بستانی نوعیدر .

اصدق المقال اولان کتاب الله بوراده بزه بربیان روحنواز وعبرت انکیز ایله ایکی مهم شی نقل ایدیور : بونك بری ، یمن اقلیمنده سبأ خطهسنك خاك وهواسندهکی فوق العاده فیض وجیادت واو خطهنك زمان قدیمهدهکی معموریت و احتشامیدر . جغرافیا ایله تاریخ دخی شهادت ایدییورکه یمن جزیرة العربده رعنا و مستثنا بر اقلیم اقلیمدر . قدیمدنبری بو اقلیم « مسعود و مبارك » دیه توصیف اولنه کلمشدر . قوم دریاسی اولان بعض وادیلریله سواحلی استثنا ایدلدیکی حالده مواقع مرتفعهسنده هوا لطیف واراضی پك منبت ومحصولداردر . اورمانلری آقار صولری فواکه و مزروعاتی معادنی الحاصل منابع طبیعیهٔ ثروتی مبذولدر . بو اقلیم مسعوده بر چوق انقاض واردر ، بونلر اورانك وقتیله بردبدبه و احتشام حضاری [illegible] اولدیغنه شهادت ایدر بقایای مفخرتدر . هند ، چین ، [illegible] آرهسنده مهم برموقعده اولمسیله اوتهدنبری فوق الـ[illegible] واردر . بحق باقیهجق اولسه بر ایکنجی هندو[illegible] یوقدر دینیلهبیور . بو اقلیم مبارك اهالیسی « اتاکم ا[illegible] قلوباً والین افئدة » ستایش نبویسنه مظهر اولمش و [illegible] بنام ظهور ایلمشدر . برحسن اداره تأسیسی ایله بو [illegible] بتون امتی دلخون ایدن کردباد اغتشاشك زوالهعه [illegible] حصولی الطاف الهیدن مستدعادر .

کتاب اللهك بزه نقل ایتدیکی [illegible] ده : اولدقلری نعم جلیلهنك شکرینی ادا [illegible] اولان آثار التفات الهیدن محروم اولد[illegible] برمملکتده تجلی ایدن معموریت و [illegible] اهالیسنه لائق کوردیکی برنعمت عظ[illegible]

جناب خداوند حکیم عبرت المقلـ[illegible] وموقنی ، اهالیسنك دوچار اولدیغی [illegible] وحکایه بیوردیغی کبی سورهٔ نوحده دخی [illegible] لتسلکوا منها سبلاً فجاجا » بیوریور . رو[illegible] آچوبهه آمدوشد ایتمکلکز ایچون الله تـ[illegible] [منافعکزه موافق صورتده یراندی] .

روح الیانده شویله ذکر اولنمش : [مفردات[illegible] ایکی طاغ آرهسندهکی یولدر . کنیش یول معناسندهه [illegible] [من] حرفی ماقبلهمتعلقدر . چونکه ماقبلی اتخاذ [illegible] نظم جلیل « لتسلکوا متخذین من الارض وذهاباً » تقدیرندهدر . یا [illegible] من] حر[illegible] اولان مضمره متعلق ا[illegible] من الا[illegible]

[من] حرفی [سبلاً] کلمه‌سندن مؤخر واقع اولایدی آنك صفتی اولوز ایدی . ارضك سیر و سلوك ایچون بساط قلنمسی ، نوم ، استراحت ، حراثت ، غرس و سائره کبی دیکر وجوه انتفاعه منافی دکلدر .

کلمهٔ سیر وسلوکه : بو یا جسمانی ویا روحانی اولور . سلوك جسمانی مقصده ایصال ایدن حرکت اینیه ایله اولور . بو نوع سیر و سفرك طلب علم ، حج ، تجارت وسائره کبی فوائد جلیله‌سی واردر . سلوك روحانی مقصوده ایصال ایدن حرکت کیفیه ایله اولور . بونك‌ده محبت ، معرفت وعرفان ، انس وائتلاف وسائره کبی فوائد جلیله‌سی واردر] .

برکت زاده : اسماعیل حقی

احکام الحرب والصلح فی الاسلام

ممنوعات حربیه

حرب اسلامدشمنی مالاً وبدناً اضرار ودوچار تلف وخسار ایدلمك مقصدی اوزرینه مؤسس وخصمه « الشر بالشر والبادی اظلم » قاعده‌سنجه دشمنك هردرلو معامله‌سنه قارشو مقابله بالمثل اجراسی قواعد طبیعیه وعادات مرعیه‌دن بولندیغی حالده شریعت غرای اسلامیه معاملات حربیه‌ده اون ماده‌یی استثنا وبونلرك نه مقابلةً ونه مباشرةً اجراسی جائز اولمادیغنی بیان وانبا ایله نهی وتحریم ایلمشدر .

برنجیسی — صومعه نشین اولان راهبلرك قتلی

ایکنجیسی — اطفال وصبیان مقوله‌سندن اولان چوجقلرك قتلی

اوچنجیسی — قادینلرك قتلی

دردنجیسی — پیرفانی اولان اختیارلر ایله اعمی و علیل و منزول اولانلرك قتلی

بشنجیسی — میومدار اولان هر نوع آغاج و مزروعاتك قطع واحراقی

التنجیسی — یمك ایچون لزومی اولان مقداردن فضله قیون وصیغر کبی حیوانلرك ذبحی

یدنجیسی — اموال غنائمدن بر نسنه‌یی عسکر و قوماندانلردن کیزلی اولهرق اخذی

سکزنجیسی — زنا کبی فساد ومعصیتی موجب افعالك ارتکابی

طقوزنجیسی — مجروحینك تعقیب و اتلافی

اونجیسی — اسرانك قتلی

اشته ممنوعات مذکوره‌نك هربری متعدد آیات واحادیث ایله نهی وتحریم بیورلمشدر . نته‌کیم خلیفهٔ صدیق جاه ابو بکر رضی‌اه عنه افندمز غزا ضمننده برجهته سردار نصبیله بعث واسرا ایلمش اولدیغی یزید بن ابی سفیانی مدینهٔ منوره خارجنه قدر ماشیاً تشییع ایلدکدن صکره خطبهٔ آتیه‌یی القا ومنهیات عشره‌یی بیان واحصا ایله بیورمشلردرکه [اوصیك بعشر خصال فاحفظهن ستلقی فی سفرك هذا رجالا لزموا صومعتهم لطاعة الله فی زعمهم فلا تتعرض لهم و اناساً حلقوا اوساط رؤسهم وترکوا شعوراً کالعصابة فاضربوا مقاعد الشیطان منها بالسیوف ولاتقتلن مولودا ولا شیخا کبیراً ولاتقرن شجراً بد ثمره ولاتحرقن نخلاً ولا تقطعن کرماً لانه فساد فی الارض والله لایرضی بالفساد وقد قال تعالی فی کتابه الکریم] [واذ تولی سعی فی الارض لیفسد فیها ویهلك الحرث والنسل] ولاتذبحن غنمة ولا بقرة الا لمأکله ولاتغلن . و لاتجبن . ولا تفسدن . ولاتعصین .] مآل منینی أی یزید بن سکا اون خصلت ایله امر ایدرم که آنلری ازبرله . اشبو سفرنده عن قریب صومعه‌نشین عبادت برطاقم راهبلره تصادف ایده‌جکسینکه آنلر طاعت خدا زعمیله صومعه‌لرینه قپانمش اولدقلرندن آنلره ایلیشمه وبرطاقم باشلرینك اورتمسنی تراش ایتمش واوزون صاچلرینی باشلری اطرافنه چنبرکبی چویرمش سرکردکان کفر وفساده راست کلدجکسینکه آنلرك نشیمنکه شیطان اولان قفالرینك اورتمسنی شمشیر قهر و تدمیر ایله ضرب ایله . آنجق اطفال وصبیان ویر وناتوان و بنات و نسوانی قتل واتلاف ایلمه . ودرخت میومدار وباغ وبستان کبی کروم واشجاری قطع واحراق ایلمه . و بیه‌جکندن فضله دشمنك اغنام و حیواناتی کسمه . واموال غنائمدن وامتهٔ محاربیندن کیزلی اولهرق نفسك ایچون برنسنه آلمه . وجك وجدال وحرب وقتاله اظهار خوف وهراس ایله قورقاق اولمه . وفساد و معصیت کبی افعال ومنهیاتی ارتکاب ایلمه . دیمکدر .

اشته حقوق حربی مبین بوخطبه‌دن بلیغ بردستور حکمت وقانون معدلت وجودی تصور اولنمز . وحرب وقتاله بیله عدالت اسلامیه ومدنیت محمدیه‌یه بوندن بیوك شاهد عادل اولماز . و شمدی‌یه قدر وقوع بولان محاربانده بعض اوروپا متعصبلرینك عساکر اسلامیه‌یه اسناد ایلدیکلری تعدیاتی تکذیب ایچون بشقه‌جه دلیل وبرهان ایرادینه حاجت قالمز « فاعتبروا یااولی الالباب »

هنکام حرب وصلحده احکام استیمان

برهیئت اجتماعیه ایله وقوعبولان معاهدات احکامنه رعایت واجبهٔ دیانت اولدیغی کبی هنکام حربده بیله محاربیندن بریسی طالب امن وامان اولهرق مباینه التجا ایلدیکی حالده دخالت واقعه‌سی قبولومال وجان وعرضنی هردرلو تعرضدن محافظه وصیانته تأمین ایدلسی وآیات قرآنیه واحکام دینیه‌یی استماع وتلقیدن صکره ینه وطنه عودت ارزوسنده بولنورسه دارالحرب اولان وطنه سالماً ایصال ایدیلجه‌یه قدر وقایه وحمایت ایدلسی شریعت غرای اسلامیه احکام عادله‌سی مقتضیاتندندر . نته‌کم سورهٔ توبه‌ده نازل اولان (وان احد من المشرکین استجارك فأجره حتی یسمع کلام الله ثم ابلغه مأمنه ذلك بانهم قوم لایعلمون) آیات کریمه‌لرنده بوجهت صراحةً بیان بیورلمشدر . آیات مذکوره‌نك معانی شریفه‌لری ای پیغمبر ذیشانم اکر طائفهٔ مشرکینه‌دن بریسی سکا التجا ومحابت وحمایتکی رجا ایلدیکی حالده کلام الله اولان آیات قرآنیه‌یی استماع واحکام دینیه‌یه کسب وقوف

یولنی طوتدی دیمکدر . مثلده‌کی « سبا » کلمسی سکون اوزره مبنی اوله‌رق اوقونور .

« سبأ » قبائل یمنك جد اعلاسی عد اولنان یشجب بن یعرب بن قحطانك اوغلی و خلفی و« مأرب » شهرینك بانیسی اولان ذاتك اسمی‌در . بوشهره بعضاً بانیسنك اسمیله «سبأ» دخی دینور . بعضیلری دیدی‌که سبأ یمنده صنعانك شرق جهتنده برخطهٔ قدیمه اولوب مرکزی بتون خطهٔ یمانیه‌نك کرسیٔ قدیمی اولان « مأرب » شهری ایدی . شهر مذکور وتیله بلقیس‌ك مقر حکومتی وصنعایه درت مرحله‌لك مسافه‌ده صدیله مشهور بر شهر معمور ایدی . جیادت هواسی وخاکنده فوق الغایه مبذول اولان فیض انبات السنهٔ انامده مثل سائر اولمشیدی . مأرب روما ایمپراطورلغی وبطالهٔ مصریه زمانلرنده عدن وبصره وسوریه ارمسنده مهم بر مرکز تجارت اولوب اهالیسی عظیم ثروته مالك ایدی . اهالی بونعمت جلیله‌نك شکرینی ادا ایلمدکلرندن میلادك ٢٣٤١ سنه‌سی مقدمنده وحکمدارلرندن « عمر ومزیقیا » زماننده سیل العرمدن خراب ویباب اولدی .

سیل العرم : مأرب شهرنده‌کی سد جسیمی هدم ایله مملکتی واهالی ایله بساتین ومزارعی محو وتلف ایدن سیل مشهوردر . بوترکیده واقع « عرم » کلمسی : دشوار ، شدتلی یاغمور ، یقلمش طاشلر ، صویی حبس ایچون درهلر ایچنده یاپیلان سد وبند ، کوستبك دیدکلری کور صیچان ، بر درهنك اسم علمی معنالرینه کلور . ترکیب شریف بو معنالرك جمله‌سیله تفسیر اولنمشدر . بعضیلری‌ده بوراده عرم ایله بلقیس‌ك بنا ایلدیکی سد مراددر دیدی . نقل اولنورکه اهل سبأ بستان ومزرعه‌لرینی سقی واروا ایده‌جکلری موسمده صویك عدم کفایه‌سندن ناشی ارهلرنده منازعه‌لر ظهوره کلمکده اولمسنه مبنی بلقیس‌ك عهد حکومتنده ایکی طاغ ارهسنده قیالرایله « قیر » تعبیر اولنور برنوع زفتدن مرکب غایت جسیم بر صو بندی انشا ایدلش واکا بری بری اوستنده اوچ تیمور قپو یاپلدیغی کبی بندك اوننده‌ده اون ایکی کوزلی بیوك برحوض یاپلمش ایدی . موسم بارانده‌یمن وادیلرندن کلن صولر بنده‌ده طوپلانوب دریا شکلنی الورایدی . اراضی صولانه‌جنی وقت بندك الك اوستنده‌کی قپواچیله‌رق اوکنده‌کی حوض کبیره صو النور وحوضك صویی بتمجه ایکنجی وصکره اوچنجی قپولراچیلور ایدی . اهل سبأده بستان ومزرعه‌لرینی حوضدن جریان ایدن صولرایله بول بول صولارلر ایدی . صکره‌لری اهل سبأنك اخلاقی بوزیلوب طغیان ایتدکلرندن جناب حق بر کوستکنی مسلط ایدوب سدی دلسیله ایچنده‌کی صولر بردنبره بوشاله‌رق اومنازل واراضی‌یی تکرار احیا واعمارندن کندیلرینی مأیوس ایده‌جك درجه‌ده غرقاب فنا ایلدی .

سینك کسری ودالك سکونیله « سدر » که شجر نبقك اسمی‌در . ایکی نوع اولور : بری بستانی‌درکه میوه‌سی خوش اولور . وپاراغیله ال بیقانور . عربجه « نبق » وترکچه عربستان کرازی دیدکلری میوه بو نوعك میوه‌سی‌در . وبریسی . بری‌درکه میوه‌سی ککره اولور . وپاراغیله ال بیقانماز . آیت کریمه‌ده‌کی « سدر » ایله ایکنجی نوع مراد در .

[عربستانده بر نوع اغاج واردرکه یاپراغی صابون کبی استعمال اولنور] دیرلر . ایشته او دیدکلری اغاج ، شجر نبقك بستانی نوعی‌در اصدق المقال اولان کتاب‌الله بوراده بزه بربیان روحنواز وعده إنکیز ایله ایکی مهم شی نقل ایدیور : بونك بری ، عین اقلیمنده سکنا خطه‌سنك خاك وهواسنده‌کی فوق الغایه فیض وجیادت واو خطه‌نك زمان قدیمده‌کی معموریت و احتشامی‌در . جغرافیا ایله تاریخ دخی شهادت ایدیورکه یمن جزیرة‌العربده رعنا و مستثنا بر جنت اقلیمدر . قدیمدنبری بو اقلیم « مسعود و مبارك » دیه توصیف اولنمشدر . قوم دزیاسی اولان بعض وادیلریله سواحلی استثنا ایدلسه حالده مواقع مرتفعه‌سنده هوا لطیف واراضی پك منبت ومحصولدار اورمانلری آقار صولری فواکه و مزروعاتی معادنی الحاصل طبیعیهٔ ثروتی مبذولدر . بو اقلیم مسعودده بر چوق انقاض عظیمه واردر ، بونلر اورانك وقتیله بردبدبه و احتشام معماری ایله آراسنده اولدیغنه شهادت ایدر بقایای مفخرتدر . هند ، چین ، مصر وسائر آرمسنده مهم برموقعده اولمسیله اوتمدنبری فوق الحد اهمیت تجاریه واردر . بحق باقیله‌جق اولسه بر ایکنجی هندوستان اوله‌جغنه یوقدر دینیله‌یور . بو اقلیم مبارك اهالیسی « اتاکم اهل الیمن هم قلوباً والین افئدة » ستایش نبویسنه مظهر اولمش و اورادن نجباء بنام ظهور ایلمشدر . برحسن اداره تأسیسیی ایله بو قطعهٔ جسیمه بتون امتی دلخون ایدن کردباد اغتشاشك زوالنه‌عهد قریبده موفق حصولی الطاف الهیه‌دن مستدعادر .

کتاب اللهك بزه نقل ایتدیکی ایکنجی شی‌ده : اهل سبأ اولدقلری نعم جلیله‌نك شکرینی ادا ایلمدکلری جهتله حقلرنده رحمت اولان آثار التفات الهیه‌دن محروم اولدقلری‌در . بوندن‌ده جلیاً نمایان‌اولور برمملکتده تجلی ایدن معموریت و اسایش جناب حقك اوزره اهالیسنه لائق کوردیکی برنعمت عظمی وبر نشانهٔ التفاتدر .

جناب خداوند حکیم عبرت‌المقلعمز ایچون بزه ، سبأنك وموقعنی ، اهالیسنك دوچار اولدیغی انقلاب عظیمی ، اسبابنی وحکایه بیوردیغی کبی سورهٔ نوح‌ده دخی «واه جعل لکم الارض بساطاً لتسلکوا منها سبلاً فجاجا » بیوریور . روی زمینده کنیش کنیش آچوب‌ده آمدوشد ایتمکلکز ایچون الله تعالی اوضی سزه بساط [منافعکزه موافق صورتده یراتدی] .

روح البیان‌ده شویله‌ذکر اولنمش : [مفردات صاحبی دیورکه ایکی طاغ آرمسنده‌کی یولدر . کنیش یول معناسنده‌ده استعمال اولنور] [من] حرفی ماقبلنه‌متعلقدر . چونکه ماقبلی اتخاذ معناسنی متضمن نظم جلیل « لتسلکوا متخذین من الارض سبلاً فتفرقوا فیها وذهاباً » تقدیرنده‌در . یاخود [من] حرفی [سبلاً] دن حال اولان مضمره متعلق اولوب [کائنة من الارض] تقدیرنده‌در .

قرآن عظیم الشانده وارد اولان آیات فرقانیه واولبابده لسان معجز بیان نبویدن صادراولان احادیث صحیحهٔ متعدده دلالتیله ثابتوعیاندر. از آن جمله سورهٔ انفالده وارد اولان (ماکان لنبی ان یکون له اسری حتی یثخن فی الارض] آیت کریمه‌سی ثبوت مدعابه دلیل وبرهاندر . معنای شریفی محاربه ایتمدکجه اسیر اتخاذی هیچ برپیغمبر ایچون جائز دکلدر . دیمکدر . دیمك اسارت منحصراً حال حربه مقصور واسرای حربیه‌یه محصور اولدیغی اشبو آیت کریمه شهادتیله وارستهٔ ایراد سطوردر .

استطراد

اسارت — مقتضای دیانت اسلامیدر . دیودعوی ایدن معهود قاردیسال « لافیجری » اشبو آیت کریمه‌یی اوقومامش و اسلامیتده اسارت ممنوع وحتی فك رقاب اساری ایچون هربرمسلمان اوزرینه زکات نامیله بر ویرکوی سنوی مقطوع اولدیغنی واسلامیتده الك بیوك ثواب عتق رقاب اولدیغنی بیلمش اولیدی وقتیله ناحق یره دیانت معظمهٔ اسلامیه‌یه ایتمش اولدیغی افك وافترادن حیا ایتمسی لازم کلور ایدی . ظن ایدرم هرنه حال ایسه صدده کلهلم .

قالدیکه حربده اسیر المقدن مقصد دشمنك عددینی تقلیل ومحاربینك مضرات وتجاوزاتنی تهوین و تعدیل وافراد محاربینی تعطیل اولمسیله اساری حقلرنده اجرا ایدیله‌جك معاملات بروجه آتی آیت کریمه‌ده تعیین وتحدید بیورلمشدر . [حتی اذا اثخنتموهم فشدوا الوثاق فاما منّاً بعد واما فداء] اشبو آیت شریفه‌نك مضمون منیفی أی معشر مسلمین سزاثناء حرب وقتالده اسیر آلدیغکز حالده آنلری قاچه‌میه‌جق صورتده محافظه ایدیکز آندن صکره یا لطف و احسان ایدوب مجاناً آزاد ویاخود کندی اسرا کرله مبادله ویا بر فدیهٔ معلومه اخذیله سبیللرینی اخلا ایدرسکز . اشته شو آیت شریفه‌دن مستفاد اولان احکام منیفه اسارت دفع شر ومضرت مقصدیله ختام حربه قدر حکمی جاری والنان اساری قتل واتلاف ایدلیوب حسن محافظه وبعدالحرب یا تکرماً وبلا بدل اطلاق و آزاد ویاخود فدیه اخذی صورتیله صالیورلمری مقتضی ایدوکی خصوصلرندن عبارتدر .

ماردینی زاده : عاطف

پاره

هرکنجی اعتیاد رذیل سفاهته
بند أیلین : پاره ،
قلبنده هر فقیرك آچان قانلی بیك یاره ،
هردستی سوق ایدن او : جنایاته ، وحشته ،
قلب أیلیوب سعادتی برکون فلاکته ،
محکوم ایدر کوکلری قید سفاهته ،
مطلق اودر: صداقتی، ناموسی کسر ایدن،
اخلاقی چیکه‌ین !
بر تازه روحه اوکره تیر : آلام بیکران ،
سودایی ایکلتیرده ، ایدر عمری پرفغان ..

∴

بمضاده سرپیور ، نه ملاحت حیاته او
برکون بولورسه چاره ، نهایت ممانه او :
هرقلبی شلتیر ،
جتله اکلتیره ..
بر آنده هرمسرتی ، هرذوقی بخش ایدره
بر آنده احتیاجلری محو ایدوب کیدر ،
بر آنده شان ویرر ،
بر آنده جان ویرر !..

∴

ای کنج ! بیلکه : برج حیاتی یاپوب، بیقان !
الك محترم حریمه اذنسز کیروب چیقان
آنجق : پاره
لکن ، فقیر : سینهٔ ثروتده بر یاره !
یاخود جبین ناز تمدنده برقاره !

عثمان فخری

حضرت مولانا فرموده

دی شیخ باچراغ بکردید دور شهر
کز دیوودد ملولم وانسانم آرزوست
کفتم که یافته نشود جسته ایم ما
کفت انکه یافته نشود زانم آرزوست

ترجمه

شیخی دون الده فنار شهری کزرکن کوردم ،
قیلدم اسباب تحریری کندویه سؤال :
دیدی : « بن بونده برانسان حقیقی ارارم ،
بوعفاریت بکا ایلدی ایراث ملال ... »
— آنی ، یاشیخ ، دیدم ، بز دخی پك چوق ارادق ؛
بزه برکره نصیب اولمدی اول امر محال .
دیدی : « آه ، اشته اودر تام بنم‌ده املم ،
هپ انکچون قوشارم تا ایده‌یم استحصال ؛
بولنور نسنه ایچون هرکشی ایلر تك وتاز ،
لیك نایابی تحری ایدر ارباب کمال ... »

معلم نیفی

واطلاع ایلمك اوزره اول ملتجی کسنه‌یی حمایه وتأمین ایله . سکره دخی هر درلو تعرضدن صیانتله مأمن اولان وطننه قدر ایصال ایله زیرا بومشرکلر احکام قرآنیه‌یه آشنا دکللردر دیمکدر .

اشته بو آیت کریمه‌ده دخی ملتجیلره نه یولده معامله ایدلمك لازم کلهجکی واشبو طلبنده بولنان محاربین مشرکینك دخی نائل أمن وامان اولهجقلری بیان بیورلمش اولدیغی کبی احکام‌دیانت اسلامیه‌یه جهالتلری مدار عفو بر معذرت اتخاذیله قبل‌التعلیم والانذار مؤاخذه‌لری جائز اولهمیه‌جغی امر واخطار اولنمشدر .

احکام صلح

مقدمه‌ده بر تفصیل بیان و ایضاح قلندیغی وجهله دیانت معظمهٔ اسلامیه احکامی روی زمینده بولنان کافهٔ امم و اقوام آره‌سنده « صلح ابدی» تأسیسی‌مقصدینه متدائر اولوب حرب موقتی دخی صلح ابدی حصولیچون تجویز بیورمش اولدیغی بالاده تفصیلاتیله بسط و بیان ایدلمشدر . علیه‌الصلواة والسلام افندمز دخی کافهٔ معاملاتده صلحی دستورالعمل و هر بر منازعه حسمنده علیه‌المعول اتخاذ بیوردقلری [الصلح سیدالاحکام] حدیث شریفیله مستغنیٔ اثبات واعلامدر .

صلح مجراسی اعتبارایله ایکی قسمه انقسام ایدرکه بریسی معاملات شخصیه‌دن طولایی بین‌الافراد وقوعبولان منازعات فصلنه ودیکری دخی اقوام وامم آره‌سنده وقوعبولان مجادلات و مقاتلات حسمنه خاص اولوب یاطرفین کهدی میانه‌لرنده ویا خود متوسطین مصلحین معرفتلری ویا تحکیم صورتیله حصولپذیر اولدیغی معلومدر .

حال صلح اساساً حال اصلی دائمی اولوب حال حرب ایسه موقت وعارضی اولدیغی وعامهٔ مسلمین همیشه صلح و صلاحك محافظه‌سیله مکلف بولندیغی آیات آتیه ایله مثبتدر .

نته‌کیم قرآن عظیم‌الشانده نازل اولان [یا ایها‌الذین آمنوا ادخلوا فی‌السلم کافه] آیت کریمه‌سی بومعنایه بر شاهد وبرهاندر ومضمون منیفی ای معشر مؤمنین جمله‌کز حال صلح ومسالمته داخل اولکز . دیمکدر اشبو امر جلیل ربانیدن مستبان اولان حال صلحه داخل اولمق بر فرض عینمدر . حال حرب ایسه یوقاروده بیان اولندیغی وجهله‌موقت واسباب‌مجبره وموجبه‌یه‌مبتنی بولنمسیله یااسباب‌مذکوره‌نك زوالی ویاخود محارب اولان دشمنك تکلیفی اوزرینه حال صلحه رجوع مقتضی ایدوکی آتیده بیان اولنه‌جق آیت‌کریمه‌ایله‌ده مثبتدر. نته‌کیم سورهٔ انفالده [واعدوا لهم مااستطعتم من‌قوة ومن رباط الخیل ترهبون به عدوالله وعدوکم وان‌جنحوا للسلم فاجنح لها وتوکل علی‌الله وان یریدوا ان یخدعوك فان حسبك‌الله] آیات کریمه‌لری تجهیزات حربیه ایله برابر صلحك ترجیحی لزومنی ناطقدرلر. معانیٔ منیفه‌لری ای مؤمن اولان قوللر سز دشمانلرکزك مدافعه‌سی ایچون قدرت واستطاعتکزك یتدیکی وجناب‌حقك دشمانلریله‌دشمانلرکزی قورقدیجق درجه‌ده ایجاب ایدن مهمات حربیه وخیل واسلحه کبی قوتلری تدارك واستحضار ایدیکز . وفقط دشمانلریکز صلحه میل ورغبت کوسترلر ایسه سزدخی صلحه میل ایدوب جناب‌حقه متوکل اولکز جناب حق هرحقیقتی ایشیدر وکورر واکر صلحه میل کوسترمکدشمانکزك مقصدی سزی الداتمق ایچون برخدعه ایسه جناب حق سنی ینه شرلرندن حفظ وحمایه‌یه کافیدر . ایشته تجهیزات حربیه‌د مقصد «حاضراول جنکه اکر ایستر ایسك صلح وصلاح »مصداقیچه هر درلو احتماله قارشو حاضر ومهیا اولمقله برابر دشمانلرك تجاوزاتنه منع ایچون برسپر واستحضاردن مقصدبلا لزوم استعمال اولمیوب بلکه او صورتله دشمنی تخویف وحربك وقوعنه مانع اولمقدن عبارتدر

تجهیزات وتدارکات حربیه‌ده استطاعت مالیه‌میزان تطبیق اوله‌جغی واستطاعت خارجنده تکلفاته مساغ اولمادیغی نصل جلیلك صراحت غاره‌سی ودلالت اقتضا واشارتی ایله واضح وهویدادر .

عهدسعادتده وقوعبولان غزاوات وعقداولنان معاهدات‌صلحیه‌د بریسی مدینهٔ منوره‌یه هجرت نبویه‌دن برسنه صکره « قریشه » و بنی ضمیره نام قبائلك واقع اولان حرکات ناهواره‌لری اوزرینه سالار قافلهٔ انبیا علیه افضل الصلواة والتحایا افندمز مهاجرین مسلمیندن التمش نفر مرد دلیروغضنفر حرب‌وتدبیر رکاب همایونلرنده بولندقلری حالده شهر صفرالخیرده مقر اعداء اولان (ابوآء) نام محله عزیمت بیوردقلرنده بنی ضمیره قبیله‌سی رئیس فراست انیسی « محشی » بن عمروالضمیری موکب نبویی‌یی استقبال وماسلف افعاله بیان ندامت وپشیمانی ایله طالب‌صلح وامان اولیجق سلطان ستوده سیر استعطاف واقعی اسعاف ایله دهان حکمت‌بیان رسالتپناهیلرندن تقریربیوردقلری معاهدهٔ صلحیه صورت شریفه‌سی تیمناً وتبرکاً کشیدهٔ سلك تحریر قلنمشدر .

بسم الله الرحمن الرحیم

[هذا کتاب من محمد رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم لبنی ضمیره بانهم آمنون علی اموالهم وانفسهم وان‌لهم النصر علی من عاداهم ان‌لایحاربوا فی دین الله وان النبی اذا دعاهم لنصره اجابوه علیهم بذلك ذمة الله وذمة رسول‌الله ولهم النصر علی من‌بر منهم واتقی] ترجمهٔ شریفه‌سی اشبو مصالحه‌نامه رسول‌الله اولان محمد علیه الصلواة والسلامدن بنی ضمیره‌یه ویریلوب حکم منیفی اولدرکه بنی ضمیره اسلام ایله محارب اولامق وپیغمبر کندیلرینی یاردم ایچون دعوت ایتدیکی حالده اجابت ایلمك اوزره مال وجانلرینی تأمین ایدر . ومتقی وخیر خواهلرینه یاردم ایده‌جکنی جناب‌حق ایله پیغمبری نامنه وعد وتعهد ایلر . دیمکدر اشته بومعاهدهٔ شریفه مضمون منیفندن غیرمسلم اولان امم واقوام ایله تجاوزی وتدافعی عقد معاهده‌یه اسلامك مأذون اولدقلری مستفاد اولدیغی کبی مصالحه صورتیله حسم اختلاف ممکن ایکن طریق حرب وضربه سلوك جائز اولمادیغی نمایان اولور .

اسرای حربیه

حریت بشریه شریعت احمدیه‌ده قواعد اصلیه‌دن اولوب اسارت اساساً دیانت اسلامیه‌ده ممنوع ویالکزحرب زمانلرنده مشروع‌اولدیغی

كافهٔ عوالم حقنده محض رحمت و شفقت اولمق اوزره كوندرلمريله ذات رسالتپناهيلری بالاده اشارت ايديكمز آيت جليه‌نك نزولنی متعاقب صاحب وحی مبين حضرت جبريل امين افندمزدن آيت مذكوره‌نك تأويل وتفسيرنی سؤال وطلب بيورملريله ناموس اكبر حضرتلری منزل قرآن خالق الكون والمكان جناب باری تعالی وتقدس حضرتلرينه بالمراجعه اوكرهنمرك عودتلرنده [يامحمد ان الله يأمرك ان تصل من قطعك وتعاطی من حرمك وتعفو عمن ظلمك] كلمات شريفه‌سيله آيت مذكورهٔ فرقانيه‌يی تفسير وايضاح بيورمشلردر .

بروجه مشروح جانب اقدس الهيدن اخذ وتلقی ايله تبليغ ايلديكی الفاظ مذكوره‌نك مآلی : ای رسول عاليشان سكاظلم ايدنلرك قباحتلرندن كچمرك عفوی ، ومناسب اولان معاونت واعطاده قصور وسنی محروم ايدنلره بذل وعطايی ، وسندن انقطاعلره سنی ترك ايدنلره التفات وزيارتله مواصله‌يی الله تعالی حضرتلری محقق سكا امر ايديورديمكدر. شووجهله معناسی توجيه وايضاح بيوريلان آيت جليهٔ مذكوره‌ايله مأمور بيورلدقلری وجهله شفقت عامهٔ نبويه‌لريله بتون خلقی كنديلرينه مفتون ايدن نبی ذيشان افندمز حضرتلری افراد امت طرفلرندن وقوعه كتيريلن جرائم و تجاوزاته قارشو لايقيله اخذثار و مجازاته اقتدار دركار ايكن ترك مؤاخذه معناسنه اولان عفوله معامله بيوريرلر . آنجق محرمات وممنوعات دينيه‌دن برينی ارتكاب ايدن اولورسه اجرای معصيته وهتك حرمت شرعيه‌يه رضا كوسترمزلردی .

اخلاق فاضله وسجايای نبويه‌لرندن بر نبذه اوله‌رق عفوه دائر شرفظهور ايدن برحال مباركلرينی حاوی ووقايع عديده‌دن بری؛ وقعهٔ آتيه‌در :

خدمت سنيهٔ رسالتپناهی ايله مشرف و ممتاز اصحابدن انس بن مالك رضی‌اه عنه حضرتلرندن روايت اولنديغی اوزره بركون نزد سعادته كلمش اعرابی رحمةً للعالمين افندمز حضرتلرينك قالين وسرت بوكدن معمول عبا مقامندهكی كيمش اولدقلری مبارك لباسلرينك طوبليجه ياقاسندن طوتوب شدتله چكمسيله لباسك قاتيلغندن و شدتله چكلمه‌دن عنق سعادتلرنده اثر بيله حاصل اولمش. وبومعامله ايله برابر النده بولنان ايكی دوه‌يه اشارتله؛ شو دوه‌لری نزدكده بولونان اموال الهيه‌دن تحميل ايت. زيرا سنك ويره‌جكك. سنك ويدريكك مالی دكلدر. مال جناب حقك ماليدر و بنده آنك قولی‌يم ؛ ديمه‌سنه مقابل، نبی ارحم واشفق افندمز هيچ حدت وشدت كوسترميه‌رك بوفعل وتجاوزك قصاص اولونور ديه خطاب بيورملريله اعرابی اولونماز ديوب سيئی سؤال ايتدكلرنده چونكه سز سيئه وقباحته سيئه ايله مقابله بيورمازسكز. بولنده‌كی جواب استعطافی‌يه قارشو سيدالكونين صلی‌الله عليه وسلم تنوير بيوران اخلاق جميله‌سی اخلاق اسلاميه‌نك اساسلرينی تشكيل وفرعلرينی آنك اوزرينه وضع وتحميل بيورمشلر و [تعفو عمن ظلمك] جمله‌تفسيريه‌سنه اتباع وحسن تلقی‌يی بو وقعه‌ده دخی قطعی بر متانتله فعلاً كوسترمشلردر .

بروسه مبعوثی

الحاج عمر فوزی

روسيه اسلاملری

حالا اسراری كنهيله آكلاشلميان برشی وارسه اوده مربوطيتدر . مربوطيت اويله برعجب وحاكم مطلقدركه دائما انسانلری كندی آرزوسی وجهله حركت ايتديرر . بتون افكار مالده رونما اولان جريانلرده بومربوطيت عظيم تأثيرلر اجرا ايدر . بين البشر موجود روابط كثيره ميانده الك اهميتليسی، الك حائز تأثير اولانی‌ده رابطهٔ دينيه‌در . وبورابطه انسانلری اوقدر قبضهٔ تسخيرينه آلمشدركه بوحسدن تجرد ممكن دكلدر. ايشته تاريخ وسياست دوله بوكا شاهددر . دور اخيرده بيله بوقيل يك چوق وقائع كورلمشدر . برچوق سياستلرك فعال عضولری سيای حقيقيلرينی مقصدلرينی انسانيت نقابی آلته كزليه‌رك صحنه‌يه آتيلمشلر ورولرينی اجرا ايلمشلردر. صحنهٔ عالمده كورولن رولرظاهراً انسانيت نامنه وانسانيت نقطه‌سندن متشكل اشخاص طرفندن اجرا ايلديكی مشهوداولوپور فقط اوزرندن نقابی رفع ايدنجه آلتندن برسيا وبرمقصد چيقاركه آرتق اوسيا ، اومقصده سائق انسانيت دكل بلكه مربوطيت دينيه اولديغی تبين ايدر .

غربده اولان برفرنكك شرقده‌كی برروم ويا خود برارمنينك دور سابق منحوسك مظالمندن ناشی رفاه وسعادتلرينی تهلكه‌ده كورنجه مداخله ايتمه‌سنه مستغربين زمره‌سی انسانيت نامنی، مستشرقينلرسه بركلاه قايمق معناسنی ويرسه‌لرده ؛ اصل مداخله‌يه سائق مربوطيت دينيه‌در . زيرا انسانيت نامنه ومدنيت حاضره‌نك توسعنه خدمت اوله‌ايدی اووقت الاهم فالاهم قاعده‌سنه رعايت ايدمرك ماكدونيا خرستيانلرندن اول آسيای وسطی قوملقلرنده كابوس جهالت ومظالمدن اواسط عصر سابقدن بری ايكه‌ين ماوراء النهر اسلاملرينك احواله باقق وترقياتنه چالشمق اعجاب ايدردی. حالبوكه بوزوالدلر، بوفلاكزده‌لر ــ روسلرك، اسلاميك توسعندن قورقدوغندن طولايی ــ اويله برمتروكيته آتلمشلردركه آرتق انسان بونلرك احواله طرز ومعيتلرينه بقارسه كندينی قرون وسطی‌ده ظن ايدمر .

مربوطيتك نی بشرده حسن تأثير اجرا ايتمه‌سی بر شيئه، وابستهدركه اوده نی بشرك حسيات مليه ايله متحسس اولمسی واغراض شخصيه‌دن كندينی منع ايده‌جك درجه‌ده انوار مدنيته

درواس

[منظوم برفقره تاریخی]

دیرلر : امویه‌دن هشامك
دورنده ، یاقینلرنده شامك
اوچ ییل اکین اولمامش قوراقدن .
جان قیدینه دوشمش آرتق عریان .
هرخیمه مزار اولوب قاپانمش :
آلتنده بش اون قدید اوزانمش !
باقش‌که مشاغ قبائل .
صیرلمایه‌جق بودرد هائل ؛
برانجمن عقد ایدوب، دیمشلر:
طوردقجه هلاکز مقرر .
مادام شیوخیز بوخلفك ،
قالفك کیدملم هشامه ، قالفك .
برطویسه خلیفه‌مز بوحالی ،
وار مرحمت ایتمك احتمالی .
هیچ آق صقالیله برآلای بیر
ایلرسه امیره حالی تصویر ،
کورمزمی عبادی رحمه شایان ؟
ساطانسه‌ده طاش دکل‌یا : انسان !

تکلیفی قبول ایدر بوتون ناس
دیرلر : یالکز بولونسه درواس .
سناً دها بك چوجوقدر اما
اولماز اوقدر طلاقت اصلا .

وقتاکه کیرر شیوخ شامه ،
درحال خبر کیدر هشامه :
دیرلرکه بش اون قبیله کلدی .
دیر : کلسینلر سرایه شیمدی .
برلکده چوجوق طلار حضوره ،
اولجه دعا ایدرده صوکره
دیباجه یاپوب کیرر کلامه ..
لکن بوتحف کلیر هشامه :
دیر: صوص آچوجوق ، بوبوك طورورکن
سوزصادر اولورمی هیچ کوچوکدن ؟

درواس اوزمان کلامی تکرار
تسخیر ایله دیر : نه‌در بوآزار !
مقیاسیمیدر ذکاوتك سن ؟
درواسی چوجوقمی ظن ایدرسین ؟
بردیکله‌ده صوکره کور چوجوقمی ؟
انصاف نه‌در، اوسزده یوقمی؟
بن سویلیه‌یم‌ده بر افندم ،
صوصدورمق الکده‌در افندم .

درواس باقار ملکده سس یوق ..
مجلسده دکل‌که سس ، نفس یوق ،
معتادی اولان طلاقتیله
باشلار سوزه اسکی شدتیله :

« اوچ ییل متمادیاً قوراقلر ،
امثالی کورولمه‌مش صیجاقلر
سامانمزی قوروتدی کیتدی ؛
مزروعاتك عمومی بیتدی .
بیکلرله چادر قاپاندی قالدی ،
چول محشر موت شکلی آلدی !
برحالده‌در بوکون قبائل :
اك زنکینی اك برنجی سائل !
حاتمزه جود ایدن اوعریان
نان پاره ایچون بوکون ویرر جان !
چیلاقلری کیدیرن کریمان
کزمکده باقك سفیل وعریان !
آچلق اجلك ظهیری اولدی :
باشدن باشه چول جسدله طولدی .
هرکوشه‌ده بیك آچیقلی فریاد ..
یوق بریردن صدای امداد .
شان بوتون اختیاره دوندی ؛
پیران بریا مزاره دوندی !
یوق والده‌لرده سوتکه طوتسون ،
اولادینی امزیروب اویوتسون .
ظلم بزه منفعل‌که مولی :
بر بادیه خلقی یاندی ، حالا

برطامله صو اینمیور سمادن
شبنم بیله دوشمیور دعادن !
بیکلرجه دعایه بر اجابت
کوسترمدی بارکاه رحمت
آرتق سکا التجایه کلدك ،
رد ایتمز ایسه‌ك رجایه کلدك :

کورمکده‌یز ای امیر عادل ،
انکاری بونك دکل‌یا قابل
یوق سنده‌کی نقد وماله پایان ..
بزلر ایسه بر بیغین سفیلان !
بر یانده دیمك‌که فضله وار چوق ؛
حیفاکه اوبرطرفده هیچ یوق .
اویله یسه براز توازن ایستر
اول بنی دیکله صوکره حق ویر :
اللهك ایسه اکر بوثروت ،
بزلرکه قولز خدایه ، البت
بر پای طلبنده حقمز وار ..
انصاف اوله‌ماز بوحقی انکار .
یوق ، خلقك ایسه اکر او اموال
ویر ، ایتمه حقوق غیری پامال .
یوق ، بویله‌ده اولیوب‌ده کندی
مالك ایسه ـ چونکه فضله ـ شیمدی
بیوایه‌لره تصدق ایله ...
یوق ، دردنجیسی وارسه هایدی سن

مبهوت ایدرك هشامی صوك سوزه
حضاره دیمش : کلك بولك سوز
یوق بنده جواب رده قدرت ..
حیرت بوجوان دهایه حیرت !
اعجاب ایدیورکه شیمدی انصاف :
مسئولی همان اولنسون اسعاف .

محمد عاکف

مقدس صایلمه‌سندن طولایی شو خطابنامه‌نك تأثیر ایتمه‌سی واهالی آره‌سنده اسکیدن موجود فتنه‌یی برقات دها علولندیره‌رك عادتا اهالی‌یی ؛ مترقی عد ایدیلمك مکتب ، مدرسه‌لره هجومه دعوت ایتمی دیمك اولدیغی مستغنی عن البیاندر .

عوام‌ناس بوکبی ذاتلری حامیٔ دین وملت اعتقاد ایده‌رك ساده اشارتلرینه منتظر اولمه‌لرینی برامر طبیعی دیه تلقی ایدیورلر . زیرا قاچ عصردنبرو روسیه حکومتك تعقیب ایله‌دیکی میسیونرلك ملك‌سقیمی آرتق اهالی‌یی سرسمله‌تمش . دین کسوه‌سنه برونه‌ن حریفلرکیفلرینه تبعیتاً نه‌کبی حرکاتده بولنسه‌لر ونه‌کبی خرافات‌سویله‌سه‌لر اهالی‌ده قبوله میالدرلر . آنکچون بومنفعتپرست متصوفلر ایسته‌دکلری‌کبی کندیلرینی حامیٔ دین کوستره بیلیورلر .

استقبالده رفاه وسعادتمزی کافل‌اولان کنجلرمزك احوالنه‌کلنجه: کمال تأسفله دیه‌بیلورمکه افعال‌وحرکاتلری مقصدلرینك بسبتون‌عکسی: مقصدلری شوفلك زده ملتلرینی برآن اول ترقی ایتدیرمك ، افعال وحرکاتلری ایسه روس کنجلرینه تقلید . عوام اولدقجه‌دیندار، لکن دین‌مبین غراده اولان اوامر ونواهی طورور ایکن خارجدن بعض اوامر ونواهی‌احداث‌ایدییورلر . کنجلرمز ایسه بوکون اوغرادیغمز فلاکت روسلرك سوء اداره‌سندن اولدیغنی خاطرلرندن چیقاروب تدنی‌یه باعث هپ دیندر ، ادعای باطلنده بولنیورلر . بینلرنده‌کی شو ضدیت افکار منافره‌یه منجر اوله‌رق کنجلرك ترقی خصوصنده‌کی القاری هیچ حکمنده‌قالیور . شبهه یوقدرکه برملتك مترقی ومتمدن اوله‌سی‌عوامك مترقی ومتمدن‌اولمسی دیمکدر . حامیٔ‌ترقی ومدنیت عد ایدیلمه‌ن کنجلرله عوام بینده بویله برمنافرت موجودایکن ترقی نصل متصور اولسون ؟

ملتك روسلره اولان نفرتی آرتق صوك درجه‌یی بولمش ، روسلرك مکتبنه کیروبده استفاده ایتمك واوسایه‌ده ملته خدمت ایتمك شمدیلك امکان خارجنده‌در . برامیدمز وارسه اوده ممالك علیهٔ عثمانیه‌ده اولان مکاتبدر . بناءً علیه ممالك عثمانیه‌ده اولان مکتبلرك لزومی درجه‌سنده اصلاحنی برعثمانلیدن زیاده آرزو ایدرز . بزلری ، بزفلك‌زده ملت محکومه‌یی ساحهٔ سلامت وسعادته چیقاره‌جق آنجق عثمانلی قرنداشلریمز اوله‌بیلور .

عثمانلیلرك سعادتی بزم سعادتمز دیمك اولدیغندن شوکافل سعادت اولان دور حریت برعثمانلی قلبنده نه‌کبی تأثیراتی موجب اولدیسه بزم‌ده قلبمزده عینی‌تأثیراتی موجب اولمشدر . برعثمانلی ممالك‌عثمانیه‌نك هرجهت اصلاحنی نصل آرزو ایدرسه بزلرده اونسبتده آرزو ایدیورز . زیرا مرجعمز ، ملجأمز، کافل سعادتمز ومقتدی‌بهمز هپ بزلردر. انلرك مسعودیتی بزم‌مسعودیتمز، آنلرك‌موجودیتی بزم‌موجودیتمز، آنلرك (معاذ الله) محو اولمسی بزم محو اوله‌مز دیمکدر . مقدما زیاده‌یغمزدست اخوتی‌دورمسعودیت مناسبتیله برکره دهااوزاتیورز .

ملت پرورلك اوزاتدیغمز شوالی کمال محبت وشفقتله صیقدیره‌جغنه والرندن کلدیکی‌قدر معارفزه وترقیاتمزه معاونتده بولنه‌جقلرینه ذاتاً امینز .

نزد بسکی : احمد تاج الدین

ارتحال نبیدن صکره بین‌المسلمین تحدث ایدن اختلافات

زمان سعادتده باطناً نفاق وظاهراً وفاق اوزره بولنانلردن‌ماعدا عموم معاشر مسلمین برعقیده‌ده ثابت ایدیلر . وقتاکه ارتحال نبوی وقوع‌بولدی ، بعض مسائل اجتهادیه‌ده بین‌المسلمین اختلافات ظهور ایلدی . صدر اسلامده‌کی اختلافلرك مشهورلری شونلردر :

۱ــ اسامه بن زیدك امارتی مسئله‌سی : پیغمبر افندمزك عبد معتقی بولنان بو ذاتك قوماندانلی التده بر اردو ترتیب اولنمی وکبار مهاجرین و انصاردن برخیلی ذواتك دخی‌بو اردویه مأمور اولمسی حقنده‌کی ارادهٔ نبویه‌نك شرفصاقی اوزرینه منافقلر تفرقه احداثنه شو امری نم‌الوسیله عد ایده‌رك (باقکز حضرت محمد اجلهٔ مهاجرین وانصار اوزرینه بر غلامی امیر نصب ایدییور) ترهاتیله واقع اولان تغلیط اذهاندن تولد ایدن اختلافدرکه حضرت رسالتپناهه‌ده کیفیت عکس ایتمش وبو طعنك وقتیله‌اسامه‌نك‌پدری حقنده‌ده روا کورلدیکی، کرك اسامه‌نك کرك پدرینك بو امر خطیره لیاقتلری‌درکار بولندیغی مقام تقریعده بیان بیورلمقله برابر اردونك تجهیزی و بو بابده مخالفت ایدنلرك رحمت‌سبحانیه‌دن دور قالمه‌جغی دخی امر وانذار بیورلمش ایدی .

فقط او صره‌لرده مزاجهایونلرینه انحراف‌طاری اولدیغندن اسامه اردوسی حرکت ایده‌مامش و عقیبنده‌ده ارتحال نبوی وقوعبوله‌رق بلیهٔ ارتداد اطراف واکنافده یوز کوسترمش اولدیغندن اذهان اصحاب اشبو احوال مؤلمه‌دن اندیشه‌ناك اوله‌رق یکانه قوهٔ اسلامیه‌یی تشکیل ایدن شو اردونك مدینه‌دن تباعد ایتملسی ایچون خلیفهٔ رسول‌الله اولان‌صدیق اعظمه مراجعت‌ایتملر آیه‌ده فرمان رسالتی عدم انفاذ کندیلری ایچون مستحیل اولدیغی جوابنی آلمشلردر . حضرت بو جوابی اعطا ایتمکله برابر اردونك تجمع ایتمسی دخی امر بیورمش اولدقلرندن اسامه؛ معیتندن حضرت‌عمری اردونك مدینه‌دن تباعدی حرم نبوینك ومدینه‌ده متمکن اسلامارك تأمین سلامتلری نقطه‌سنده محذوردن سالم اوله‌میه‌جغی بیانیله طرف خلافته ارسال ایلدیکی کبی انصاردخی اردویه سناً دها قدملی بر ذاتك امیر تعیینی لزومنی صدیق اعظمه تبلیغ ایلمسنی حضرت عمردن رجا ایتملر ایدی .

حضرت‌ابوبکر اسامه‌نك معروضات‌مشروحه‌سنی امر نبوینك دائرهٔ نجات‌باهره‌سندن انحراف غیر قابل اولدیغنی وبوبابده‌کی فرمان‌قضا جریان رسالتی‌بهمه‌حال تنفیذ ایجاب ایده‌جکی بیانیله رد ایلدکلری کبی انصارك تبلیغاتنه قارشیده حضرت پیغمبرك منصوبی اولان بر ذاتی عزل ایله نتیجه‌لنن برتکلیفه توسط ایتمش اولمسندن طولایی حضرت عمره عتاب

استیلاسیله عالمی تیر تیر تیتره‌دن جنکزك خلفلری نه اولدی ؟ اداره ، حسیات ملیه‌دن بتون بی‌بهره، جاهل ، خودبین خاندانك انه‌کجه‌رك بکدیکره بسله‌دکاری کین وغرضدن طولان اولکی انتظام واتحاده خالل طاری اوله‌رق بتون سطوتلرینی غائب ایدمرك بالتدریج غربدن ایدیلمکده روسلرك بتمز توکنمز استیلالرینه معروض قالوب محو ومندرس اولمادیلرمی ؟ نامارى قیامته قدر لعنتلرله یاد ایدلیه سزاوار اولان شو خاندانك محضا شهوات نفسانیه‌لرینه اتباعاً ینلرنده‌کی مربوطیت ملیه‌یی بتون بتون اونوتمرق یکدیکرینه بسله‌دکلری عداوتلری اولادلرینی اسارت مقوله‌سندن اولان شیلرك کافه‌سنده اسیر ایتمکله نتیجه‌پذیر اولمادیمی ؟ اوت ، مربوطیت ، حسیات ملیه‌دن محروم قالمش اقوامك بینه دوشنجه نتیجه‌عکسنی انتاج ایدرك « الاقارب کالعقارب » قضیه‌سی حکمنی تمامیله اجرا ایدر .

ایشته شوراردن شماله طوغرو عطف نظر ایدرسه‌ك سالف‌الذکر خاندانك فلك‌زده اولادلرینی روسیه‌حکومت عظیمه‌سی تحت‌اداره‌سنده یکرمی بش ، اوتوز میلیون عددندن متشکل برملت اسلامیه حالنده بولورز . بونلر تاتار ، باشغورت، قیرغز ، صارت ، تیتر، اوزبك نام مستعاریله بنام اوله‌رق عثمانلی ترکلری نصل ترك عرقه منسوب ایسه بونلر دخی تاریخك اثبات ایتدیکی وجه اوزره ترك عرقه منسوب ترك اوغلی ترکلردر .لسان‌جهتنه کلنجه ؛ صارتدن ماعداسی هپسی لسان مادرلری اولان ترك‌لسانیله تکلم ایدمرك آنجق تلفظلرنده، شیوه‌لرنده جزئی برفرق واردر .

تاتارلر اکثریتله قزان ، اورنبورغ ، سیبریاطرفلرنده ،باشغورت، تیتر عمومیتله اورال اطرافنده ؛ میشرلر ایسه وسطی روسیه‌ده کائن تامبوت ، صاراتوف نیژنی نوغورد ، سمبر ولایتلرنده ساکندرلر ؛ قیرغزلر آسیای وسطی ، سیبریا ، اورنبورغ . اورالسکی ولایتلرنده متوطن اوله‌رق ؛ صارت ، اوزبك ایسه کافهٔ ماوراء النهر وترکستان اولکه‌لرنده‌درلر . بووجهله روسیه اسلاملرینی ایکی‌یه تفریق ممکن : بری روسلرله توطن جهتجه مختلط ودیکری‌ده غیر مختلط .

مختلط اولانلری تاتار ، باشغورت تیتر ، میشر اوله‌رق بونلرك احوالنه کلنجه : عمومیتله ینلرنده انجاب احوال وزماندن طولایی برقاچ فرق موجود ایسه‌ده اصل اعتباریله ایکی فرقه‌دن تشعب ایدیورلرکه آنلره « قدیم ، جدید » نامارى ویریلیور . قدیم‌جیلرك مقاصد وافکاری اسکیسی کبی یشامق یکی وجود یاب اولمش نه‌قدر شی وارسه ، ایستر فائده‌لی ، ایستر ضرردلی اولسون مطلق اجتناب ایتمك .. جدیدجیلرك افکار ومقاصدی ایسه یکلك، اسکیلکدن قطع النظر ، نه‌قدر کندمزه فائده بخش شی وارسه هپسندن استفاده ایتمك ، علی الخصوص مکتب مدرسه‌لری یکی اصوله وضع ایتدیره‌رك

کوه‌سنه برونه‌ن «ایشان»لر.. جدید طرفنی التزام ایده‌رك مسلك جدید خدمت ایدن ذوات ایسه کنج معلملرله، عددلری بارمقله صایلیر مقدار ارباب قلم ، ملت برملت محکومه اولدیغندن ، ایلك اول یکانه محتاج اولان شیلری آنجق اصلاح معارف اولمسی امور طبیعیه‌دن اولدیغندن جدیدجیلرك ده فریاد وفغانلری اصلاح معارف طرفنده طنین انداز اولیور. فقط معارف ایشلری ،ملته حاکم مطلق کسلمش بر طاقم نا امامل الله تودیع ایدلدیکندن زوالی جدیدجیلرك اصلاح فریاد امامل‌رك تعصبی آلتنده بوغولمقده‌در . مع مافیه بوامامل بیننده ، رفاه وسعادتنی دوشونه‌نلر یوق دکلسه‌ده عددلرینه نسبتله پك تصادف اولنیور . وبرده امامل‌ردن ماعدا ملته حاکم مطلق کسیلدن ترقی اولان « ایشانلر » نامنده بر متصوفین زمره‌سی واردرکه بونلری افرادینی جامع اغیارینی مانع برتعریفله تعریف ایتمك دکل . کندیلرینك لایخطی اولدقلرینه وجدانا قانع اولدقلر برده الهام ربانی نامنی ویره‌رك کهانت‌ده ادعا ایدییورلر . هرشی اجراسنه برآلتك لزومی حس اولندیغی کبی بونلرده کندی شخصیه وشهوانیه‌لرینی اجرایه برآلتك لزومنی حس ایده‌رك دین مبین غرابی بولمشلر . هیچ برجهتله اهلیتلری اولمادقلری قرآن کریم واحادیث شریفهٔ نبویه‌یی آکلار آکلاماز تاقالقیشوب ، بایدقلری رذالتلری ودین مبین غراء ایله قطعیاً اولمیان عادات مجوسیه‌لرینی اهالی‌یه دین نامنه القاء ایتمك کبی جسارتلرده بولنیورلر . تصوف کیتدکجه انسانی حالت مسکنته فراغته سوق ایتمل‌ایدی ، فقط بونلرك اتخاذ ایتدکلری تصوف حالت مطمئنه ولذائذ دنیایه سوق ایدیور : محتشم بنالری ، هربر اوامرینی جانه منت بیله‌رك سجده‌یه قریب برانحناء اجابته حاضر اولان خادملری یاشی اللی‌یی تجاوز ایتمش ایکن ، متعدد کنج کنج حرملری ، جاریه‌لری .. آرتق خلافت عثمانیه صوك دورینی دکل ، آنلردن دها اول کچمش رومالیا دورنده‌کی حکمدارلرینك احوالنی تخطر ایتدیریور .

بونلرك شو آمال شهوانیه‌لرینه رغماً سوز سویله‌میه صاقین ! صوکره کفر مهریله تعمیر ایدیله‌ن عمل دفترینی ایلك صانمکه جناب حقدن آلدقلری مأذونیت نامه‌لری ایله سوز زمره‌سندن طیشاری آطارلر .

دین مبین اسلامده صوك عصرده دین نامنه انتشار ایدن وعادات مجوسیه‌لر علیهنه دائما ادارهٔ کلام ایدن ذات مرحوم الشیخ محمد عبده حضرتلریدر . غالبا حضرتشك بوزمرهٔ قدمپرورك خوشنه کیتمامش، فوائد شهوانیه‌سنه تابع اولمالی‌که کچن یاز اواخرنده برمتصوف مرحوم شیخ [illegible] عبدت ایدن

مقدس صايلمه‌سندن طولايى شو خطابنامه‌نك تأثير ايتمه‌سى واهالى آره‌سنده اسكيدن موجود فتنه‌يى برقات دها علولنديره‌رك عادتا اهالى‌يى ؛ مترقى عد ايديلمن مكتب ، مدرسه‌لره هجومه دعوت ايتمسى ديمك اولدينى مستغنى عن البياندر .

عوام‌ناس بوكى ذاتلرى حامئ دين وملت اعتقاد ايده‌رك ساده اشارتلرينه منتظر اوله‌لرينى برامر طبيعى ديه تلقى ايديورلر . زيرا قاچ عصردنبرو روسيه حكومتنك تعقيب ايله‌ديكى ميسيونرلك مسلك‌سقيمى آرتق اهالى‌يى سرسمله‌تمش . دين كسوه‌سنه برونه‌ن حريفلر كيفلرينه تبعيتاً نه‌كبى حركاتده بولنسه‌لر ونه‌كبى خرافات‌سويله‌سه‌لر اهالى‌ده قبوله ميالدرلر . آنكچون بومنفعتپرست متصوفلر ايسته‌دكلرى كبى كنديلرينى حامئ دين كوستره بيليورلر .

استقباله رفاه وسعادتمزى كافل اولان كنجلرمزك احوالنه كلنجه: كمال تأسفله ديه‌بيلورمكه افعال‌وحركاتلرى مقصدلرينك بسبتون عكسى: مقصدلرى شوفلك زده ملتلرينى برآن اول ترقى ايتديرمك ، افعال وحركاتلرى ايسه روس كنجلرينه تقليد . عوام اولدقجه‌ديندار، لكن دين‌مبين غراده اولان اوامر ونواهى طورور ايكن خارجدن بعض اوامر ونواهى احداث‌ايديورلر . كنجلرمز ايسه بوكون اوغراديغمز فلاكت روسلرك سوء اداره‌سندن اولديغنى خاطرلرندن چيقاروب تدنى‌يه باعث هپ ديندر ، ادعاى باطلنده بولنيورلر . بنلرنده‌كى شو ضديت افكار منافره‌يه منجر اوله‌رق كنجلرك ترقى خصوصنده‌كى القارى هيچ حكمنده‌قاليور . شبهه يوقدركه برملتك مترقى ومتمدن اوله‌سى‌عوامك مترقى ومتمدن‌اولمسى ديمكدر . حامئ‌ترقى ومدنيت عد ايديلمن كنجلرله عوام بيننده بويله برمنافرت موجودايكن ترقى نصل متصور اولسون ؟

ملتك روسلره اولان نفرتى آرتق صوك درجه‌يى بولمش ، روسلرك مكتبنه كيروبده استفاده ايتمك واوسايه‌ده ملته خدمت ايتمك شمديلك امكان خارجنده‌در . براميدمز وارسه اوده ممالك علية عثمانيه‌ده اولان مكاتبدر . بناءً عليه ممالك عثمانيه‌ده اولان مكتبلرك لزومى درجه‌سنده اصلاحنى برعثمانليدن زياده آرزو ايدرز . بزلرى ، بزفلك‌زده ملت محكومه‌يى ساحهٔ سلامت وسعادته چيقاره‌جق آنجق عثمانلى قرنداشلريمز اوله‌بيلور .

عثمانليلرك سعادتى بزم سعادتمز ديمك اولديغندن شوكافل سعادت اولان دور حريت برعثمانلى قلبنده نه‌كبى تأثيراتى موجب اولديسه بزمده قلبمزده عينى تأثيراتى موجب اولمشدر . برعثمانلى ممالك عثمانيه‌نك ازهرجهت اصلاحنى نصل آرزو ايدرسه بزلرده اونسبتده آرزو ايديورز . زيرا مرجعمز ، ملجأمز، كافل سعادتمز ومقتدى‌بهمز هپ آنلردر. انلرك مسعوديتى بزم مسعوديتمز، آنلرك موجوديتى بزم موجوديتمز، آنلرك (معاذ الله) محو اولمسى بزم محو اوله‌مز ديمكدر . مقدما الافكاروزاتديغمز دست اخوتى دورمسعوديت مناسبتيله بركره دهااوزاتيورز . مريدلرينه بنلرمزده دينا، جنساً ومذهباً اولان ارتباط وكنديلرنده كورديكمز ملت پرورلك اوزاتديغمز شوالى كمال محبت وشفقتله صيقديره‌جغنه والرندن كلديكى قدر معارفزه وترقياتمزه معاونتده بولنه‌جقلرينه ذاتاً امينز .

نويسكى : احمد تاج الدين

ارتحال نبيدن صكره بين‌المسلمين تحدث ايدن اختلافات

زمان سعادتده باطناً نفاق وظاهراً وفاق اوزره بولنانلردن ماعدا عموم معاشر مسلمين برعقيده‌ده ثابت ايديلر . وقتاكه ارتحال نبوى وقوع‌بولدى ، بعض مسائل اجتهاديه‌ده بين‌المسلمين اختلافات ظهور ايلدى . صدر اسلامده‌كى اختلافلرك مشهورلرى شونلردر :

١ــ اسامه بن زيدك امارتى مسئله‌سى : پيغمبر افندمزك عبد معتق بولنان بو ذاتك قوماندانلغى التنده بر اردو ترتيب اولنمسى وكبار مهاجرين و انصاردن برخيلى ذواتك دخى‌بو اردويه مأمور اولمسى حقنده‌كى ارادهٔ نبويه‌نك شرفعلقى اوزرينه منافقلر تفرقه احداثنه شو امرى نم‌الوسيله عد ايده‌رك (باقكز حضرت محمد اجلهٔ مهاجرين وانصار اوزرينه بر غلامى امير نصب ايديبور) ترهاتيله واقع اولان تغليط اذهاندن تولد ايدن اختلافدركه حضرت رسالتپناهده كيفيت عكس ايتمش وبو طعنك وقتيله‌اسامه‌نك پدرى حقنده‌ده روا كورلديكى، كرك اسامه‌نك كرك پدرينك بو امر خطيره لياقتلرى دركار بولنديغى مقام تقريعده بيان بيورلمقله برابر اردونك تجهيزى و بو بابده مخالفت ايدنلرك رحمت‌سبحانيه‌دن دور قالمه‌جغنى دخى امر وانذار بيورلمش ايدى .

فقط او صره‌لرده مزاج‌همايونلرينه انحراف‌طارى اولديغندن اسامه اردوسى حركت ايده‌مامش و عقيده‌ده ارتحال نبوى وقوعبوله‌رق بلهٔ ارتداد اطراف واكنافده يوز كوسترمش اولديغندن اذهان اصحاب اشبو احوال مؤلمه‌دن انديشه‌ناك اوله‌رق يكانه قوهٔ اسلاميه‌يى تشكيل ايدن شو اردونك مدينه‌دن تباعد ايتمسى ايچون خليفهٔ رسول‌الله اولان‌صديق اعظمه مراجعت‌ايتمشلر آيسه‌ده فرمان رسالتى عدم انفاذ كنديلرى ايچون مستحيل اولديغى جوابنى آلمشلردر . حضرت بو جوابى اعطا ايتمكله برابر اردونك تجمع ايتمسنى دخى امر بيورمش اولدقلرندن اسامه؛ معيتندن حضرت‌عمرى اردونك مدينه‌دن تباعدى حرم نبوينك ومدينه‌ده متمكن اسلامارك تأمين سلامتلرى نقطه‌سنده محذوردن سالم اوله‌ميه‌جغى بيانيله طرف خلافته ارسال ايلديكى كبى انصاردخى اردويه سناً دها قدملى بر ذاتك امير تعيينى لزومنى صديق اعظمه تبليغ ايلمسنى حضرت عمردن رجا ايتمشلر ايدى .

حضرت ابوبكر اسامه‌نك معروضات‌مشروحه‌سنى امر نبوينك دائرهٔ نجات‌باهره‌سندن انحراف غير قابل اولديغى وبوبابده‌كى فرمان‌قضا جريان رسالتى بهمه‌حال تنفيذ ايجاب ايده‌جكى بيانيله رد ايلدكارى كبى انصارك تبليغاتنه قارشيده حضرت پيغمبرك منصوبى اولان بر ذاتى عزل ايله نتيجه‌لنن برتكليفه توسط ايتمش اولمسندن طولايى حضرت عمره عتاب بيورمشلر ايدى . عقيده بالذات محل اجتماعه عزيمته اردويى تشييع طرفندن پك

استیلاسیله عالمی تیر تیر تیتره‌دن جنکیزك خلفلری نه اولدی ؟ اداره ، حسیات ملیه‌دن بسبتون بی‌بهره، جاهل ، خودبین خاندانك انه‌کچه‌رك یکدیکره بسله‌دکاری کین وغرضدن طولان اولکی انتظام واتحاده خالی طاری اوله‌رق بتون سطوتلرینی غائب ایده‌رك بالتدریج غربدن ایدیلمکه روسلرك بتز توکنمز استیلالرینه معروض قالوب محو ومندرس اولمادیلرمی ؟ نامارى قیامته قدر لعنتلرله یاد ایدلیه سزاوار اولان شو خاندانك محضا شهوات نفسانیه‌لرینه اتباعاً ینلرنده‌کی مربوطیت ملیه‌یی بتون بتون اونوتمرق یکدیکرینه بسله‌دکلری عداوتلری اولادلرینی اسارت مقوله‌سندن اولان شیلرك کافه‌سنده اسیر ایتمکله نتیجه‌پذیر اولمادیمی ؟ اوت ، مربوطیت ، حسیات ملیه‌دن محروم قالمش اقوامك بینه دوشنجه نتیجه عکسنی انتاج ایدرك « الاقارب کالعقارب » قضیه‌سی حکمنی تمامیله اجرا ایدر .

ایشته شورادن شماله طوغرو عطف نظر ایدرسه‌ك سالف‌الذکر خاندانك فلاکتزده اولادلرینی روسیه حکومت عظیمه‌سی تحت اداره‌سنده یکرمی بش ، اوتوز میلیون عددندن متشکل برملت اسلامیه حالنده بولورز . بونلر تاتار ، باشغورت، قیرغز ، صارت ، تیتر، اوزبك نام مستعاریله بنام اوله‌رق عثمانلی ترکلری نصل ترك عرقنه منسوب ایسه بونلر دخی تاریخك اثبات ایتدیکی وجه اوزره ترك عرقنه منسوب ترك اوغلی ترکلردر .لسان جهتنه کلنجه ؛ صارتدن ماعداسی هپسی لسان مادرلری اولان ترك لسانیله تکلم ایده‌رك آنجق تلفظلرنده، شیوه‌لرنده جزئی برفرق واردر .

تاتارلر اکثریتله قزان ، اورنبورغ ، سیبریاطرفلرنده ،باشغورت، تیتر عمومیتله اورال اطرافنده ؛ میشرلر ایسه وسطی روسیه‌ده کائن تامبوت ، صاراتوف نیژنی نوغورد ، سمبر ولایتلرنده ساکندرلر ؛ قیرغزلر آسیای وسطی ، سیبریا ، اورنبورغ ، اورالسکی ولایتلرنده متوطن اوله‌رق ؛ صارت ، اوزبك ایسه کافهٔ ماوراء النهر وترکستان اولکه‌لرنده‌درلر . بووجهله روسیه اسلاملرینی ایکی‌یه تفریق ممکن : بری روسلرله توطن جهتجه مختلط ودیکری‌ده غیر مختلط .

مختلط اولانلری تاتار ، باشغورت تیتر ، میشر اوله‌رق بونلرك احوالنه کلنجه : عمومیتله ینلرنده ایجاب احوال وزماندن طولایی برقاچ فرق موجود ایسه‌ده اصل اعتباریله ایکی فرقه‌دن تشعب ایدیورلرکه آنلره « قدیم ، جدید » نامارى ویریلیور . قدیم جیلرك مقاصد وافکاری اسکیسی کبی یشامق یکی وجود یاب اولمش نه‌قدر شی وارسه ، ایستر فائده‌لی ، ایستر ضررلی اولسون مطلق اجتناب ایتمك .. جدید جیلرك افکار ومقاصدی ایسه یکیلك، اسکیلکدن قطع النظر ، نه‌قدر کندمزه فائده بخش شی وارسه هپسندن استفاده ایتمك ، علی الخصوص مکتب مدرسه‌لری یکی اصوله وضع ایتدیره‌رك معارفمزی ترقی ایتدیرمك .

بونلردن قدیم طرفنی التزام ایده‌رك مسلك قدیمه خدمت ایدن ذوات بین العوام نفوذلرینی اجرایه مقتدر اختیار امامله تصوف کسوه‌سنه برونه‌ن «ایشان»لر.. جدید طرفنی التزام ایده‌رك مسلك جـ خدمت ایدن ذوات ایسه کنج معلملرله، عددلری پارمقله صایلیرمقا ارباب قلم ، ملت برملت محکومه اولدیغندن ، ایلك اول یکانه محتا اولان شیلری آنجق اصلاح معارف اولمسی امور طبیعیه‌دن اولدی جدیدجیلرك ده فریاد وفغانلری اصلاح معارف طرفنده طنین اولیور. فقط معارف ایشلری ،ملته حاکم مطلق کسلمش بر طاقم امامله انه تودیع ایدلدیکندن زوالی جدیدجیلرك اصلاح فر امامله‌رك تعصبی آلتنده بوغولمقده‌در . مع مافیه بوامامله بیننده رفاه وسعادتی دوشونه‌نلر یوق دکلسه‌ده عددلرینه نسبتله تصادف اولنیور . وبرده امامله‌دن ماعدا ملته حاکم مطلق کسیله ترقی اولان « ایشانلر » نامنده بر متصوفین زمره‌سی واردرکه بونلری افرادینی جامع اغیارینی مانع برتعریفله تعریف ایتمك دکل . کندیلرینك لایخطی اولدقلرینه وجدانا قانع اولدقلرینه برده الهام ربانی نامنی ویره‌رك کهانتده ادعا ایدییورلر . هر اجراسنه برآلتك لزومی حس اولندیغی کبی بونلرده کندی شخصیه وشهوانیه‌لرینی اجرایه برآلتك لزومنی حس ایده‌رك دین مبین غرابی بولمشلر . هیچ برجهتله اهلیتلری اولمادقلر قرآن کریم واحادیث شریفهٔ نبویه‌یی آکلار آکلاماز قالقیشوب ، پایدقلری رذالتلری ودین مبین غراء ایله قطعیاً اولمیان عادات مجوسیه‌لرینی اهالی‌یه دین نامنه القاء ایتمك کـ جسارتلریده بولنیورلر . تصوف کیتدکجه انسانی حالت مسکنت فراغته سوق ایتملی ایدی ، فقط بونلرك اتخاذ ایتدکلری تصو حالت مطنطنه ولذائذ دنیایه سوق ایدیور : محتشم بنالری هربر اوامرینی جانمه منت بیله‌رك سجده‌یه قریب برانحناء اجابته حاضر اولان خادملری یاشی اللی‌یی تجاوز ایتمش ایکن متعدد کنج کنج حرملری ، جاریه‌لری .. آرتق خلافت صوك دورینی دکل ، آنلردن دها اول کچمش رومالیـ دورنده‌کی حکمدارلرینك احوالنی تخطر ایتدیریور .

بونلرك شو آمال شهوانیه‌لرینه رغماً سوز سویله‌میه صاقین ! صوکره کفر مهریله تمهیر ایدیله‌ن عمل دفترینی ! صانکه جناب حقدن آلدقلری مأذونیت نامه‌لری ایله سـ زمره‌سندن طیشاری آطارلر .

دین مبین اسلامده صوك عصرده دین نامنه انتشار ا وعادات مجوسیه‌لر علیهنه دائما ادارهٔ کلام ایدن ذات مرحوم الشیخ محمد عبده حضرتلریدر . غالبا حضرت‌ش بوزمرهٔ قدماپرورك خوشنه کیتمامش، فوائد شهوانیه‌سنه ت اولمالی‌که کچن یاز اواخرنده برمتصوف مرحوم شیخ ومصرده اکمال تحصیل ایدوب مملکته عودت ایدن کنجلرك کفرینه وامامتلری جائز اولمادیغنه فتوی ویره برخطاسامه نشر ایله‌دی . بوذاتك ، بوسه اسلاملری

آرتق هرطرفدن خصملریله محاط اولدقلرینی ، اونلرك هجومنه هدف قالدقلرینی رأی العین کوردکلریچون بومصیبتهقارشی قدرك لطفنه انتظاراً خموشانه تحملدن بشقه چاره اولمدیغنی اکلادیلر .

محافظه کاران عقائدك حالی بوصورتله نتیجه‌لندی . حریت عقل طرفدارانه ، علوم طبیعیه وفلسفه رؤساسنه کلنجه بونلر ایچمش اولدقلری رحیق انتقام وغالبیتك نشوه‌سیله ، اوقدر قیود جهنمیدن صوکرا استحصال ایلدکلری حریت مطلقه‌نك سوقیله آرتق حدود اعتداله صینه‌ماز اولدیلر . کندیلرینه کلهرك ال برلکیله عقائدك صاغلاملرینی واجب‌الاعتقاد اولانلرینی آیروب خلقی‌ده بوطرقده کندیلرینی تعقیه سوق ایده‌جکلری یرده هربری زفع لوای استقلال ایدهرك اولجه ازاله‌سنه اوغراشیلان افراط‌تفریط کردابنه یکیدن دوشدیلر . برطاقمی حق ، باطل نقدر معتقدات وارسه ترك ایدهرك یالکز ماده‌دن بحث ایدر اولدی . برطاقمی‌ده بونکله قالیه‌رق حواسنك احاطه ایده‌مدیکی هرشیئی انکاره ، برقسمی‌ده اعتقاد خصوصنده کندیسنه برحریت مطلقه ویره‌رك نفسنه خاص بردین ایجادینه باشلادی .

خلق بومذاهب متضاده اراسنده شاشیزدی قالدی . هانکی طرفك دها صواب ، هانکی فرقه‌نك دها شایان اعتماد اولدیغنی کسدیره‌مدی . بوتحیر ایسه کندیلرینك بتون مذاهب موجوده‌یه قارشی بیکانه قالملرینی ، هیسندن بردن اوزاقلاشملرینی انتاج ایتدی . خلقك بوبیطرفلقده ؛ بولاقیدلقده ثباتلرینه‌اك باشلی سببده زنکینلر ، بتون زمانلرینی طویمق بیلمیه‌ین حرص وهوسلرینی تسکین ایله کچیرکن ، بریکی بیچارهلرك جدلکاه معیشتده محافظهٔ حیات ایله اوغراشملری اولدی . چونکه ایش اورایه واردیکه برایشجی صباحدن اقشامه قدر بدنیله ، بینیله چالیشیر چابالاردی . بر تاج پاره‌دن عبارت اولان اجرت یومیه‌سنی آله‌رق عائله‌سنك یانه کیدنجه فقر وسفالت اولانجه حقیقتله اولانجه شدتیله بیچاره‌نك افکارینی استیلا ایدردی . اوده آرتق محاط اولدیغی بوبلای آراموزه قارشی کندیسنه بنت‌العنبدن بشقه تسلیتساز بوله‌میه‌رق کیدر کونده‌لکنك اوچده ایکیسنی میخانه‌یه ویره‌ره چولوغنك چوجغنك آچلقدن اولمسنه راضی اولوردی .

(روووونك ۱۷ نجی جلدینه مراجعت) .

بوحیات سفیلانه برطاقم تخریبکار فرقه‌لرك ، شریرجمیتلرك میدان آلمسنه بادی اولدیکه بونلرك غایهٔ مقاصدی نظامات موجوده‌نك تغیرندن ، احکام جاریه‌نك تبدیلندن ، حکامك ، اصحاب ثروت ویسارك محوندن عبارتدر . دیپورلرکه :

« بز نه‌دن نظامات اجتماعیه‌مزده حیواناتدن آشاغی برمرتبه‌ده بولنمالم ؟ نه‌دن طبیعتك بتون ذوی‌الحیاته بخش ایتمش اولدیغی حریتك اذواقندن ، مساعداتندن حیوانات قدر مستفید اولمیالم ؟ قوانین اسمی آلتنده اوراق اوزرینه یازیلان بومواد نه اولیورمش ؟ رجال

اطلاسلره بورونمش ؛ منتظم بانجه‌لرك ، روحفزا حوضلرك ، سلسبیلرك اوکنده کمال ذوق واحتشام ایله خرام ایتسونده یانی باشنده بولنان بردیکرینك وارلقدن نصیبی ، هوای نسیمی‌یی تنفسدن بشقه برشی اولماسون ؛ سفالت ایچنده ، امراض واسقام آلتنده ایکیله ، ایکیله اولمکدن باشقه برامیدی بولنمسون ؟

بو نه دیمکدر ؟ بوعدالتمیدر ؟ خایر خایر ، وارسه بوقسه عدالت انسانلری کندی حالنه‌براقمقدر . بشر وارسون مجادله حیات قانون طبیعیسندن بیلدیکی کبی مستفید اولسون ؛ بومعرکه موجودیتده طبیعت غلبه قوتنی کیمه ویرمش ایسه‌راحت موجودیتدن آنجق اوبهره دار اولسونلر . اویله ایسه شومقصد قدسی‌یه وصول ایچون نه‌قدر وسائط وارسه هپسنی استعمال ایتمك ، هیچ برفداکارلغی دریغ ایتمك ، حیل‌ودسایسه ، طوبه ، تفنکه ، بیچاغه ، قلیجه ، دینامیته قومبارمه‌یه ، الحاصل هرواسطه‌یه مراجعتله کائناتی شو متفذینندن ، شو ظلم میندن قورتارمق الزمدر . »

ایشته بوسوزلر افرادی میلیونلره بالغ اولان فرق‌متعددن برینك ملاحظاتیدرکه بونلر سمای تلقینات الحادیه آلتنده ظهور ایدهرك مدنیت حاضرهٔ مادیه‌نك تأثیراتیله عددلری کوندن کونه چوغالقدمدر . برصورتده‌که اکر جناب‌حق محض لطف‌ورأفتیله بوفسادك اوکنی آلیه‌جق اولورسه حکومات متمدنه‌نك محوندن قورتیلور . اشته بوشورشلر ، بو فورطنه‌لر عقسلای امی میداندهکی خستهلقلرك تشخیص ماهیتیله ازاله‌سی چاره‌لرینی اراشدیرمه‌یه سوق‌ایتدی . اوزمان یقیناً کوردیلرکه بوعلتك میقروبی دینك نقدانندن ، قلبلرك انوار یقینه محرومیتدن بشقه برشی دکلدر . بونك اوزرینه آرتق الدن کیتمش اولان او جوهر قیمتداری ، اواکسیرحیاتی استرداده قالقیشدیلر . ایی اماهانکی واسطه ایله ؟ فلسفهٔ حسیه‌نك تعلیماتی عقولی کاملاً کندینه‌بند ایتمش ، بناءً علیه آرتق افکاری قولای قولای چویرمك ممکنلندن دکل . انسانلر آکلادیلرکه یالکز دلیل عقلی‌یه منقاد اولمق ادوار ماضیه‌ده کورلن فساداته ، تفرقه‌لره میدان آچیور . بناءً علیه بوطرقك طوغری اولدیغی بوکون تعین ایتمشدر .

کذلك یقیناً بیلنمشدرکه عقولك برطرفی رکن رکین حسه طیانمیان معقولات اوزرینه استنادی صاغلام براستناد دکلدر . شائبهٔ اوهامدن قورتیله‌ماز . بونك ایچون عقائدك صحیح اولان اساسلری یکدن آرانمه‌یه ، لکن اویله علی العمیا دکل ، باصرهٔ عرفان ایله آرانمه‌یه ؛ الدن کیتمش اولان اوقیمتده استرداد ایدلمه‌یه ، فقط سیف برهان ایله استرداد ایدلمه‌یه باشلادی .

بو بر اجمالدرکه تفصیلی لازمدر . اونك ایچون بزده بوراده دینسزلرك اکاهیتی اولان شهای سردایدهرك اساسندن رد ایده‌جکز :

[illegible]

تفريط آميز سفسطه‌لرينى ايجاب ايتدى . چونكه بو صورتله متضاده آره‌سنده توازن حصوله كلمرك ، مظهر هدايت اولان سليمه اصحابى سبيل اعتداله رجوع ايده‌جك ايدى . بو ايسه الهيدركه افرادك وامتلرك آتى اولدقلرى هر خطوهٔ تجدد انقلابده مشاهده اولنور .

اوافراطپرورانه خطيئاتدن برى دين غيرتكشلرينك حـ وعلم اوزرينه اجرا ايدكلرى تضييق ايله افكارى ايچندن چيقـ برطاقم دوائر ايچنده محصور بولنديرملرى ، عقلى دشمن دين تلقى ايده‌رك واسطهٔ عقل ايله ادراك دينه يول بوقدر ، ظننده بو ديكرى‌ده ذات خالقى ادراك خصوصنده اقرار عجز ايتمه‌ر كندى عقل وتصورلرينه موافق كلن برطاقم صفات ايله تصوير لرى ، خالقى‌ده بوصورتله اعتقاده ، بوصورتله عمله سوق ايدوب جرأت ايدنلرى جز الانديرملرى ، خلقت كائناتك كيفيت و مسائل دينده صايملرى ، طبيعتى كندى فكرنجه تقديره قا قواى طبيعى ، عجائب طبيعى اسكى خرافاتنامه‌لرده كوريلو حصر وتحديده يلتمليريدر .

ناسى بوكى غلطاتى قبوله سوق خصوصنده اوقدر ايلرى كيتدى حريت عقدن برشمه حس ايتديرسه دوحال قهر وتنكيل عقوباتك اك شديدينه اك سريعنه جاريديلر ، نه‌قدر علمالى آنديلر ، نه‌قدر حكمالى داره چكديلر ، نه‌قدر اذكيالى ز نهايت دينك پاك اولان تاسيسنى لكه‌دار ايتديلر . دين و واصف ايكن طوتديلر ظلمه بروسيله ، ترقى شكلنه برعـ قويديلر ! لكن هيهات كه قانون ماقسوز ترقيك سيرى ايده‌مديلر . زيرا بو قانون ناصحدود اولان عواليه ، مؤثر پيشكاه قدومنده آنده طوران غايهٔ كه ولرمشى ايچون طـ چوقلرى آشوب يكمك سوق ايتمكدن برق حق قلبو لونه‌كير طوو تضييقده ايدى كيدكچه خلقه بوصتور لـ بوفرقه قوتلنمق قورتلمق ايچون برچره قرانق ضرورت اتبعه كلدى ، هدف اولدقلرى تضييقات يله بيرتمرى آچيلدى ، سويدلى قلبلرندكى برقه‌ترآتيلديكه يولاكـ فطرت اولان مدكت دهشتى قلب تمسه لوكى برق الوفر عرفان ولمراكك شعلهسى يتلاشيق حس بوحس قلبلرى ثبات ، سوك برجمه مقوت تمتيع يله مقرطنى دوت بوبره قرنى مقطر شدكه صوت يتحرى ده قوتى بوصورتله مدت كورمه يتلاشير . نهايت مد قرجيق بولدى ، ايكى طرفك قوتلرى قوتى حس ايتـ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

آرتق هرطرفدن خصملریله محاط اولدقلرنی ، اونلرك هجومنه هدف قالدقلرنی رأی‌العین کوردکلریجون بومصیبته‌قارشی قدرك‌لطفنه انتظاراً خموشانه تحملدن بشقه‌چاره اولدیغنی اکلادیلر .

محافظه‌کاران عقائدك حالی بوصورتله نتیجه‌لندی . حریت عقل طرفدارانه ، علوم طبیعیه وفلسفه رؤساسنه کلنجه بونلر ایچمش اولدقلری رحیق انتقام وغالبیتك نشوه‌سیله ، اوقدر قیود جهنمیدن صوکرا استحصال ایلدکلری حریت مطلقه‌نك سوقیله آرتق حدود اعتداله صیغه‌ماز اولدیلر . کندیلرینه کلمه‌رك ال برلکیله عقائدك صاغلامرنی واجب‌الاعتقاد اولانلرنی آیروب خلقی‌ده بوطریقده کندیلرنی تعقیه سوق ایده‌جکلری یرده هربری زفع لوای استقلال ایده‌رك اولجه ازاله‌سنه اوغراشیلان افراط‌تفریط کردابنه یکیدن دوشدیلر . برطاقمی حق ، باطل نقدر معتقدات وارسه ترك ایده‌رك یالکز ماده‌دن بحث ایدر اولدی . برطاقمی‌ده بونکله قالیه‌رق حواسنك احاطه ایده‌میکی هرشیئی انکاره ، برقسمی‌ده اعتقاد خصوصنده کندیسنه برحریت مطلقه ویره‌رك نفسنه خاص‌بردین ایجادینه باشلادی .

خلق بومذاهب متضاده اراسنده شاشیردی قالدی . هانکی طریقك دها صواب ، هانکی فرقه‌نك دها شایان اعتماد اولدیغنی کسدیره‌مدی . بوتحیر ایسه کندیلرینك بتون مذاهب موجوده‌یه قارشی بیکانه قالملرنی ، هیسندن بردن اوزاقلاشملرنی انتاج ایتدی . خلقك بوبیطرفلقده ؛ بولاقیدلقده ثباتلرینه‌اك باشلی سببده زنکینلر ، بتون زمانلرنی طویمق بیلمیه‌ین حرص وهوسلرینی تسکین ایله کچیرکن ، بریکی بیچاره‌لرك جدلکاه معیشتده محافظهٔ حیات ایله اوغراشملری اولدی . چونکه ایش اورایه واردیکه برایشجی صباحدن اقشامه قدر بدنیله ، بینیله چالیشیر چابالاردی . بر تاج پاره‌دن عبارت اولان اجرت یومیه‌سنی آله‌رق عائله‌سنك یاننه کیدنجه نفر وسفالت اولانجه حقیقتله اولانجه شدتیله بیچاره‌نك افکارنی استیلا ایدردی . اوده آرتق محاط اولدیغی بوبلای آرامسوزه قارشی کندیسنه بنت‌العنبدن بشقه تسلیتساز بوله‌میه‌رق کیدر کونده‌لکنك اوچده ایکیسنی میخانه‌یه ویره‌رك چولوغنك چوجقنك آچلقدن اولمسنه راضی اولوردی .

(رووونك ۱۷ نجی جلدینه مراجعت) .

بوحیات سفیلانه برطاقم تخریبکار فرقه‌لرك ، شریرجمیتلرك میدان آلمسنه بادی اولدیکه بونلرك غایهٔ مقاصدی نظامات موجوده‌نك تغییردن ، احکام جاریه‌نك تبدیلندن ، حکامك ، اصحاب ثروت ویسارك محوندن عبارتدر . دییورلرکه :

« بز نه‌دن نظامات اجتماعیه‌مزده حیواناتدن آشاغی برمرتبه‌ده بولنلم ؟ نه‌دن طبیعتك بتون ذوی‌الحیاته بخش ایتمش اولدیغی حریتك اذواقدن ، سعاداتندن حیوانات قدر مستفید اولمیلم ؟ قوانین اسمی آلتده اوراق اوزرینه یازیلان بومواد نه اولیورمش ؟ رجال حکومت ظلمنه بشقه‌لرینك تعایلاتی ، هوساتی اوزرنده صاحب نفوذ اطلاسلره بورونمش ؛ منتظم بانجه‌لرك ، روحفزا حوصلرك ، سلسبیلرك اوکنده کمال ذوق واحتشام ایله خرام ایتسونده یانی باشنده بولنان بردیکرینك وارلقدن نصیبی ، هوای نسیمی‌یی تنفسدن بشقه برشی اولماسون ؛ سفالت ایچنده ، امراض واسقام آلتنده ایکیله ، ایکیله اولمکدن باشقه‌برامیدی بولنمسون ؟

بو نه دیمکدر ؟ بوعدالتیدر ؟ خایر خایر ، وارسه یوقسه عدالت انسانلری کندی حالنه‌براققدر . بشر وارسون مجادله حیات قانون طبیعیسندن بیلدیکی کبی مستفید اولسون ؛ بومعرکه موجودیتده طبیعت غلبه قوتنی کیمه ویرمش ایسه‌راحت موجودیتدن آنجق اوبهره دار اولسون . اویله ایسه شومقصد قدسی‌یه وصول ایچون نه‌قدر وسائط وارسه هپسنی استعمال ایتمك ، هیچ برفداکارلغی دریغ ایتمك ، حیل‌ودسایسه ، طوبه ، تفنکه ، بیچاغه ، قلیجه ، دیناميت قومباره‌یه ، الحاصل هرواسطه‌یه مراجعتله کائناتی شو متفذینندن شو ظلم میندن قورتارمق لازمدر . »

ایشته بوسوزلر افرادی میلیونلره بالغ اولان فرق‌متعددن برینك ملاحظاتیدرکه بونلر سمای تلقینات الحادیه آلتنده ظهور ایده‌رك مدنیت حاضرهٔ ماديه‌نك تأثیراتیله عددلری کوندن کونه چوغالقدمدر . برصورتده‌که‌اکرجناب‌حق محض‌لطف‌ورأفتیله‌بوفسادك اوکنی آلیه‌جق اولورسه حکومات متمدنه‌نك محوندن قورقیلور . اشته بوشورشلر ، بو فورطنه‌لر عقلای امی میداندهکی خدمتلقرك تشخیص ماهیتیله ازاله‌سی چاره‌لرنی اراشدیرمه‌یه سوق‌ایتدی . اوزمان‌یقیناً کوردیلرکه بوعلتك میقروبی دینك نقدانندن ، قلبلرك انوار یقینده محرومیتدن بشقه برشی دکلدر . بونك اوزرینه آرتق الدن کیتمش اولان او جوهر قیمتداری ، اوا کسیرحیاتی استرداده قالقیشدیلر . ای اماهانکی واسطه ایله ؟ فلسفهٔ حسیه‌نك تعلیماتی عقولی کاملاً کندینه‌بند ایتمش ، بناءً علیه آرتق افکاری قولای قولای چویرمك ممکنلندن دکل . انسانلر آکلادیلرکه یالکز دلیل عقلی‌یه منقاد اولمق ادوار ماضیه‌ده کوریلن فساداته ، تفرقه‌لره میدان آچیور . بناءً علیه بوطریقك طوغری اولدیغی بوکون تعین ایتمشدر .

کذلك یقیناً بیلنمشدرکه عقولك برطرفی رکن‌رکین حسه طیانیان معقولات اوزرینه استنادی صاغلام براستناد دکلدر . شائبهٔ اوهامدن قورتیله‌ماز . بونك ایچون عقائدك صحیح اولان اساسلری یکیدن آرانمه‌یه ، لکن اویله علی‌العمیا دکل ، باصرهٔ عرفان ایله آرانمه‌یه ؛ الدن کیتمش اولان اوقیغنده استرداد ایدلمه‌یه . فقط سیف برهان ایله استرداد ایدلمه‌یه باشلادی .

بو بر اجمالدرکه تفصیلی لازمدر . اونك ایچون بزده بوراده دینسزلرك اك اهیتلی اولان شبهاتی سردایده‌رك اساسندن رد ایده‌جکز .

مترجمی : محمد عاکف

ایلمشلر . و اسب سوار اولان حضرت اسامه‌نك یانده یایا اوله‌رق یوریمکدن هر درلو الحاح وابرامه رغماً صرف نظر بیورمیه‌رق اردوده‌کی انتظام عسکرینك بتون مقتضیاتنه اتباع لزومی ایچون جهانه بر درس امتثال ویرمشلر ایدی شو حرکت عسکریه‌نك عالم اسلامیته پك چوق فائده‌سی اولمش ، اسلام معارضلرینك منویات وتصورات فاسده‌لرینی زیروزبر ایتمشدر :

اشته اوائل اسلامده ظهور یاتمه اولان اختلافلردن بری نفساق یوزندن تحدث ایدن و اسامه‌نك عهده‌سنه تودیع اولنان وظیفه‌یه عدم ادعاسیله ایلری‌سوریلان شو مسئله‌درکه موجب عبرت پك چوق جهتلری محتویدر .

٢ — جناب رسالت مآبك ارتحال دارنعیم بیورمش اولملرینك لزوم اعلانی امرنده‌کی اختلافدرکه رؤیت جمال حبیب اللهدن محروم قالان اجله‌ٔ صحابه درد افتراقدن متدهش و سرگردان اوله‌رق ارتحال پیغمبرینك وقوع بولدیغنی استماعه کندیلرنده طاقت وتحمل کورمه‌مامش اولدقلرندن ناشی بوخصوصی تفوهه مساعده ایتمامش اولملری اصحاب کرامك بعضلرنجه موجب اعتراض اولمش و وفات پیغمبریدن باحث اوله‌رق شرف نازل اولمش اولان آیات کریمه‌نك تلاوتیله افئدهٔ متحسره تسکین وقلوب امت تطمین اولنمشدر .

٣ — روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنده‌کی اختلافدر . زیرا بو خصوصده‌کی آرا مکه ویا مدینه ویا قدسدن برینی انتخابده متشتت بولنیورایدی . نهایت حضرت ابو بکر جانبندن « انبیانك وفات ایلدکلری محللرده دفن اوله‌جقلرینه » دائر اولان حدیث شریف نقل روایت اولنمش و بونك اوزرینه الك صوك بزم ناسوت همایونلری اولان منزل مبارکك انتخاب اولنمی بالاتفاق قرارکیر اولمشدر . صلی الله تعالی علیه وسلم .

حلقه‌لی زراعت مکتب عالیسی
عقائد دینیه معلمی
حافظ مصطفی صدقی

حدیث فکریه

دور ثالث

دور علم

دین حامیلری بو اوچنجی دورقدر دهشتلیسنی کورمه‌مشلردی . مع‌مافیه اولانجه افراط وتفریطلریله ، سفسطه‌لریله ، عنادلریله ، مغالطه‌لریله برابر بودورك ظهوری بر امر منتظر ایدی . دها طوغریسی پك طبیعی ایدی . زیرا بو دورك یوزنی قرارتان رذائلك دها دور سابقده ظهور ایدن بر طاقم مقتضیاتی واردیکه اونلر اولماسه‌یدی بونلرده میدان بولمازدی .

بوندن اولکی دوردہ بعض کتب سماویه اصحابی بر طاقم افراطپرورانه خطیئاتده بولندیلرکه اونلرك بو یاکلش حرکتلری بالمقابله خصملرینك تفریط آمیز سفسطه‌لرینی ایجاب ایتدی . چونکه بو صورتله ا متضاده آرمسنده توازن حصوله کله‌رك ، مظهر هدایت اولا سلیمه اصحابی سبیل اعتداله رجوع ایده‌جك ایدی . بو ایسه الهیدرکه افرادك وامتلرك آتمش اولدقلری هر خطوهٔ تجدد انقلابده مشاهده اولنور .

اوافراطپرورانه خطیئاتدن بری دین غیرتکشلرینك حر وعلم اوزرینه اجرا ایلدکلری تضییق ایله افکاری ایچندن چیقا برطاقم دوائر ایچنده محصور بولندیرملری ، عقلی دشمن دین ، تلقی ایده‌رك واسطهٔ عقل ایله ادراك دینه یول بوقدر ، ظننده بول دیکری‌ده ذات خالقی ادراك خصوصنده اقرار عجز ایتمه‌رك کندی عقل وتصورلرینه موافق کلن برطاقم صفات ایله تصویره لری ، خلقی‌ده بوصورتله اعتقاده ، بوصورتله عمله سوق ایدوب جرأت ایدنلری جزالاندیرملری ، خلقت کائناتك کیفیت و مسائل دیندن صایملری ، طبیعتی کندی فکرنجه تقدیره قا قوای طبیعی ، عجائب طبیعتی اسکی خرافاتنامه‌لرده کوریلن حصر وتحدیده یلتملریدر .

ناسی بوکبی غلطاتی قبوله سوق خصوصنده اوقدر ایلری کیتدیلر حرمت عقلدن برشمه حس ایتدیلرسه درحال قهر وتنکیل عقوباتك الك شدیدینه الك سریعنه چارپدیلر ، نه‌قدر علمایی آندیلر ، نه‌قدر حکمایی داره چکدیلر ، نه‌قدر اذکیایی ز نهایت دینك پاك اولان ناصیه‌سنی لکه‌دار ایتدیلر . دین را وانصاف ایکن طوتدیلر ظلمه بروسیله ، ترقی شکنلکه برعث قویدیلر ! لکن هیهات که قانون مانعسوز ترقینك سیر ایده‌مدیلر . زیرا بوقانون نامحدود اولان عواملیله ، مؤثرات پیشکاه قدومنده آمله طوران غایهٔ کمالیه وارماسی ایچون طـ چوللری آشوب کچمکه سوق ایتمکدن برآن خالی قالمیو اوته‌کیلر ظلم وتضییقده ایلری کیتدکجه خلقده بومنفور اسـ بوقورقنج نفوذدن قورتلمق ایچون برچاره آرامق ضرورت انتبلهه کلدی . هدف اولدقلری تضییقات ایله بصیرتلری آچیلدی ، سویدای قلبلرنده‌کی نیران تأثر آله بیلدیکنه پارلادی فطرت اولان ملکات ذهنیه‌لری فیضیاب انبساط اولدی . آرتق انوار عرفان وادراکك شعله‌پاش اولمه‌یه باشلادیغنی حس بوحس اونلری ثباته ، صوك درجه‌ده مقاومته تشجیع ایله مفرطین دیانت بونلره قارشی نه‌قدر شدتله حصولت ایدرلر دها قوتلی برصورتده مقابله کورمه‌یه باشلادیلر . نهایت مد درجه‌یی بولدی . ایکی طرفك قوتلری توازن حاصل ایتد

بونك اوزرینه دین طرفدارلری قانون الهینك احکـ رد واستیناف قابل اولمدیغنی آکلایه‌رق یلکنلری صویه ا بوسفرده استعمال قوته استحصال ایده‌مدکلری برطاقم احراز طرقنه سلك ایتدیلر . فقط بو یولده‌کی [illegible]

آرتق هرطرفدن خصملریله محاط اولدقلرینی ، اونلرك هجومنه هدف قالدقلرینی رأی‌العین کوردکلریچون بومصیبتهقارشی قدرك لطفنه انتظاراً خموشانه تحملدن بشقه‌چاره اولمدیغنی اکلادیلر .

محافظه‌کاران عقائدك حالی بوصورتله نتیجه‌لندی . حریت عقل طرفدارانه ، علوم طبیعیه وفلسفه رؤساسنه کلنجه بونلر ایچمش اولدقلری رحیق انتقام وغالبیتك نشوه‌سیله ، اوقدر قیود جهنمیدن صوکرا استحصال ایلدکلری حریت مطلقه‌نك سوقیله آرتق حدود اعتداله صیغه‌ماز اولدیلر . کندیلرینه کله‌رك ال برلکیله عقائدك صاغلامرینی واجب‌الاعتقاد اولانلرینی آیروب خلقی‌ده بوطریقده کندیلرینی تعقیبه سوق ایده‌جکلری یرده هربری زفع لوای استقلال ایده‌رك اولجه ازاله‌سنه اوغراشیلان افراط تفریط کردابنه یکیدن دوشدیلر . برطاقمی حق ، باطل تقدیر منتقدات وارسه ترك ایده‌رك یالکز ماده‌دن بحث ایدر اولدی . برطاقمی‌ده بونکله قالمیه‌رق حواسك احاطه ایده‌مدیکی هرشیئی انکاره ، برقسمی‌ده اعتقاد خصوصنده کندیسنه برحریت مطلقه ویره‌رك نفسنه خاص بردین ایجادینه باشلادی .

خلق بومذاهب متضاده اراسنده شاشیزدی قالدی . هانکی طریقك دها صواب ، هانکی فرقه‌نك دها شایان اعتماد اولدیغنی کسدیره‌مدی . بوتحیر ایسه کندیلرینك بتون مذاهب موجوده‌یه قارشی بیکانه قالملرینی ، هپسندن بردن اوزاقلاشملرینی انتاج ایتدی . خلقك بوبیطرفلقده ؛ بولاقیدلقده ثباتلرینه اك باشلی سببده زنکینلر ، بتون زمانلرینی طویمق بیلمیه‌ین حرص وهوسلرینی تسکین ایله کچیرکن ، بریکی بیچاره‌لرك جدلکاه معیشتده محافظهٔ حیات ایله اوغراشملری اولدی . چونکه ایش اورایه واردیکه برایشجی صباحدن اقشامه قدر بدنیله ، بینیله چالیشیر چابالاردی . برتاج پاره‌دن عبارت اولان اجرت یومیه‌سنی آله‌رق عائله‌سنك یانه کیدنجه فقر وسفالت اولانجه حقیقتله اولانجه شدتیله بیچاره‌نك افکارینی استیلا ایدردی . اوده آرتق محاط اولدیغی بوبلای آرامسوزه قارشی کندیسنه بنت‌العنبدن بشقه تسلیتساز بوله‌میه‌رق کیدر کونده‌لکنك اوچده ایکیسنی میخانه‌یه ویرر ، چولوغنك چوجقنك آچلقدن اولمسنه راضی اولوردی .

(روونك ۱۷ نجی جلدینه مراجعت) .

بوحیات سفیلانه برطاقم تخریبکار فرقه‌لرك ، شریرجمیتلرك میدان آلمسنه بادی اولدیکه بونلرك غایهٔ مقاصدی نظامات موجوده‌نك تغییرندن ، احکام جاریه‌نك تبدیلندن ، حکامك ، اصحاب ثروت ویسارك محوندن عبارتدر . دیپورلرکه :

« بز نه‌دن نظامات اجتماعیه‌مزده حیواناتدن آشاغی برمرتبه‌ده بولنلم ؟ نه‌دن طبیعتك بتون ذوی‌الحیاته بخش ایتمش اولدیغی حریتك اذواقندن ، مساعداتندن حیوانات قدر مستفید اولمیلم ؟ قوانین آتده اوراق اوزرینه یازیلان بومواد نه اولیورمش ؟ رجاله ... بشقه‌لرینك تمایلاتی ، هوساتی اوزرنده صاحب نفوذ اطلاسلره بورونمش ؛ منتظم بانجه‌لرك ، روحفزا حوضلرك ، سلسبیللرك اوکنده کمال ذوق واحتشام ایله خرام ایتسونده یانی باشنده بولنان بردیکرینك وارلقدن نصیبی ، هوای نسیمی‌یی تنفسدن بشقه برشی اولماسون ؛ سفالت ایچنده ، امراض واسقام آلتنده ایکیله ، ایکیله اولمکدن باشقه‌برامیدی بولنمسون ؟

بو نه دیمکدر ؟ بوعدالتمیدر ؟ خایر خایر ، وارسه یوقسه عدالت انسانلری کندی حالنه‌براقمقدر . بشر وارسون مجادله‌ٔ حیات قانون طبیعیسندن بیلدیکی کبی مستفید اولسون ؛ بومعرکه‌ٔ موجودیتده طبیعت غلبه قوتنی کیمه ویرمش ایسه‌راحت موجودیندن آنجق اوبهره دار اولسون . اویله ایسه شومقصد قدسی‌یه وصول ایچون نه‌قدر وسائط وارسه هپسنی استعمال ایتمك ، هیچ برفداکارلغی دریغ ایتمملك ، حیل‌ودسایسه ، طوبه ، تفنکه ، بیچاغه ، قلیجه ، دینامیت قومبارمه‌یه ، الحاصل هرواسطه‌یه مراجعتله کاشاتی شو متفذیندن ، شو ظلم میندن قورتارمق الزمدر . »

ایشته بوسوزلر افرادی میلیونلره بالغ اولان فرق‌متعدده‌دن برینك ملاحظاتیدرکه بونلر سمای تلقینات الحادیه آلتنده ظهور ایده‌رك مدنیت حاضرهٔ مادیه‌نك تأثیراتیله عددلری کوندن کونه چوغالقده‌در . برصورتده‌که اکرجناب‌حق محض لطف‌ورأفتیله بوفسادك اوکنی آلیه‌جق اولورسه حکومات متمدنه‌نك محوندن قورقیلور . اشته بوشورشلر ، بوفورطنه‌لر عقلای امی میداندهکی خسته‌لقلرك تشخیص ماهیتیله ازاله‌سی چاره‌لرینی اراشدیره‌یه سوق ایتدی . اوزمان یقیناً کوردیلرکه بوعلتك میقروبی دینك نقدانندن ، قلبلرك انوار یقیندن محرومیتندن بشقه برشی دکلدر . بونك اوزرینه آرتق الدن کیتمش اولان او جوهر قیمتداری ، اوا کسیرجیاتی استرداده قالقیشدیلر . ایی اماهانکی واسطه ایله ؟ فلسفهٔ حسیه‌نك تعلیماتی عقولی کاملاً کندینه‌بند ایتمش ، بناءً علیه آرتق افکاری قولای قولای چویرمك ممکنلاندی دکل . انسانلر آکلادیلرکه یالکز دلیل عقلی‌یه منقاد اولمق ادوار ماضیده کوریلن فاداته ، تفرقه‌لره میدان آچیور . بناءً علیه بوطریقك طوغری اولمدیغی بوکون تعین ایتمشدر .

کذلك یقیناً بیلنمشدرکه عقولك برطرفی رکن رکین حسه طیانمیان معقولات اوزرینه استنادی صاغلام براستناد دکلدر . شائبهٔ اوهامدن قورتیله‌ماز . بونك ایچون عقائدك صحیح اولان اساسلری یکیدن آراتمه‌یه ، لکن اویله علی‌العمیا دکل ، باصرهٔ عرفان ایله آراتمه‌یه ؛ الدن کیتمش اولان اویقیندن استرداد ایدلمه‌یه ، فقط سیف برهان ایله استرداد ایدلمه‌یه باشلادی .

بو بر اجمالدرکه تفصیلی لازمدر . اونك ایچون بزده بوراده دینسزلرك اك اهیتلی اولان شبهاتی سردایده‌رك اساسندن رد ایده‌جکز :

مترجمی : محمد عاکف

ایلمشلر . و اسب سوار اولان حضرت اسامه‌نك یانده یایا اوله‌رق یورییمکدن هر درلو الحاح وابرامه رغماً صرف نظر بیورمیه‌رق اردوده‌کی انتظام عسکرینك بتون مقتضیاتنه اتباع لزومی ایچون جهانه بر درس امتثال ویرمشلر ایدی شو حرکت عسکریه‌نك عالم اسلامیته پك چوق فائده‌سی اولمش . اسلام معارضلرینك منویات وتصورات فاسده‌لرینی زیروزبر ایتمشدر :

اشته اوائل اسلامده ظهور یافه اولان اختلافلردن بری نفاق یوزندن تحدث ایدن و اسامه‌نك عهده‌سنه تودیع اولنان وظیفه‌یه عدم ادعاسیله ایلری سوریلان شو مسئله‌درکه موجب عبرت پك چوق جهتلری محتویدر .

٢ — جناب رسالت مآبك ارتحال دارنعیم بیورمش اولملرینك لزوم اعلانی امرنده‌کی اختلافدرکه رؤیت جمال حبیب اللهدن محروم قالان اجله صحابه درد افتراقدن متدهش و سرگردان اوله‌رق ارتحال پیغمبرینك وقوع بولدیغنی استماعه کندیلرنده طاقت وتحمل کوره‌مامش اولدقلرندن ناشی بوخصوصی تفوهه مساعده ایتمامش اولملری اصحاب کرامك بعضلرنجه موجب اعتراض اولمش و وفات پیغمبریدن باحث اوله‌رق شرف نازل اولمش اولان آیات کریمه‌نك تلاوتیله افئدهٔ متحسره تسکین وقلوب امت تطمین اولنمشدر .

٣ — روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنده‌کی اختلافدر . زیرا بو خصوصده‌کی آرا مکه ویا مدینه ویا قدسدن برینی انتخابده متشتت بولنیورایدی . نهایت حضرت ابو بکر جانبندن « انبیانك وفات ایلدکلری محللرده دفن اولنه‌جقلرینه » دائر اولان حدیث شریف نقل روایت اولنمش و بونك اوزرینه الك صوك بزم ناسوت همایونلری اولان منزل مبارکك انتخاب اولنمسی بالاتفاق قرارکیر اولمشدر . صلی الله تعالی علیه وسلم .

حلقه‌لی زراعت مکتب عالیسی
عقائد دینیه معلمی
حافظ مصطفی صدقی

حدیث فکریه

دور ثالث

دور علم

دین حاملری بو اوچنجی دورقدر دهشتلیسنی کوزمه‌مشلردی . مع مافیه اولانجه افراط وتفریطلریله . سفسطه‌لریله . عنادلریله . مغالطه‌لریله برابر بودورك ظهوری بر امر منتظر ایدی . دها طوغریسی پك طبیعی ایدی . زیرا بو دورك یوزنی قرارتان رذائلك دها دور سابقده ظهور ایدن بر طاقم مقتضیاتی واردیکه اونلر اولماسه‌یدی بونلرده میدان بولمازدی .

بونداولکی دوررده بعض کتب سماویه اصحابی برطاقم افراطپرورانه خطیئاتده بولندیلرکه اونلرك بو یاکلش حرکتلری بالمقابله خصمل [illegible]

تفریط آمیز سفسطه‌لرینی ایجاب ایتدی . چونکه بو صورتله متضاده آره‌سنده توازن حصوله کلمرك ، مظهر هدایت اولان سلیمه اصحابی سبیل اعتداله رجوع ایده‌جك ایدی . بو ایسه الهیدرکه افرادك وامتلرك آتمش اولدقلری هر خطوهٔ تجدد انقلابده مشاهده اولنور .

اوافراطپرورانه خطیئاتدن بری دین غیرتکشلرینك [illegible] وعلم اوزرینه اجرا ایلدکلری تضییق ایله افکاری ایچندن چیقارمق برطاقم دوائر ایچنده محصور بولندیرملری ، عقلی دشمن دین تلقی ایدمرك واسطهٔ عقل ایله ادراك دینه یول یوقدر ، ظننده بو دیکری ده ذات خالقی ادراك خصوصنده اقرار عجز ایتمیه‌رکندی عقل وتصورلرینه موافق کلن برطاقم صفات ایله تصویر لری ، خلقی ده بوصورتله اعتقاده ، بوصورتله عمله سوق ایدوب جرأت ایدنلری جز الاندیرملری ، خلقت کائناتك کیفیت و مسائل دیندن صایملری ، طبیعتی کندی فکرنجه تقدیره [illegible] قوای طبیعی ، عجائب طبیعی اسکی خرافاتنامه‌لرده کوریلان حصر وتحدیده یلتمملریدر .

ناسی بوکبی غلطاتی قبوله سوق خصوصنده اوقدر ایلری کیتدیلر حریت عقلدن برشمه حس ایتدیلرسه درحال قهر وتنکیل عقوباتك الك شدیدینه الك سریعنه چارپدیلر ، نه‌قدر علمایی آندیلر ، نه‌قدر حکمایی داره چکدیلر ، نه‌قدر اذکیایی نهایت دینك پاك اولان ناصیه‌سنی لکه‌دار ایتدیلر . دین وانصاف ایکن طوتدیلر ظلمه بروسیله ، ترقی شکنلکه برقویدیلر ! لکن هیهات که قانون مانعسوز ترقینك سیر ایده‌مدیلر . زیرا بوقانون نامحدود اولان عواملیله ، مؤثر پیشکاه قدومنده آماده طوران غایهٔ کمالیه وارملسی ایچون چوللری آشوب کچمکه سوق ایتمکدن برآن خالی قالمامش اوته‌کیلر ظلم وتضییقده ایلری کیتدکجه خلقده بومنفور اسم بوقورقنج نفوذنن قورتلمق ایچون برچاره آرامق ضرورتنی اتباعه کلدی . هدف اولدقلری تضییقات ایله بصیرتلری آچیلدی ، سویدای قلبلرنده‌کی نیران تأثر آله‌بیلدیکنه پارلادی فطرت اولان ملکات ذهنیه‌لری فیضیاب انبساط اولدی . آرتق انوار عرفان ولدراکك شعله‌پاش اوله‌یه باشلادیغنی حس بوحس اونلری ثباته ، صوك درجده مقاومته تشجیع ایدن مفرطین دیانت بونلره مقارشی نه‌قدر شدتله صولت ایدرسه دها قوتلی برصورتله مقابله کوسترمه‌یه باشلادیلر . نهایت [illegible] حلدی . ایکی طرفك قوتلری توازن حاصل ایتمش اوزرینه دین طرفدارلری قانون [illegible] قابل اولمدیغنی آکلایه‌رق [illegible] استعمال قوتله استحصال [illegible] برطاقم

آرتق هرطرفدن خصملریله محاط اولدقلرینی ، اونلرك هجومنه هدف قالدقلرینی رأی‌العین کوردکلریچون بومصیبته‌قارشی قدرك‌لطفنه انتظاراً خوشانه تحملدن بشقه‌چاره اولمدیغنی اکلادیلر .

محافظه‌کاران عقائدك حالی بوصورتله نتیجه‌لندی . حریت عقل طرفدارانه ، علوم طبیعیه وفلسفه رؤساسنه کلنجه بونلر ایچمش اولدقلری رحیق انتقام وغالبیتك نشوه‌سیله ، اوقدر قیود جهنمیدن صوکرا استحصال ایلدکلری حریت مطلقه‌نك سوقیله آرتق حدود اعتداله صیغه‌ماز اولدیلر . کندیلرینه کله‌رك ال بزلکیله عقائدك صاغلامرینی واجب‌الاعتقاد اولانلرینی آیروب خلقی‌ده بوطریقده کندیلرینی تعقیه سوق ایده‌جکلری یرده هربری رفع لوای استقلال ایده‌رك اولجه ازاله‌سنه اوغراشیلان افراط‌تفریط کردابنه یکیدن دوشدیلر . برطاقی حق ، باطل نقدر معتقدات وارسه ترك ایده‌رك یالکز ماده‌دن بحث ایدر اولدی . برطاقی‌ده بونکله قالیه‌رق حواسك احاطه ایده‌مدیکی هرشیئی انکاره ، برقسمی‌ده اعتقاد خصوصنده کندیسنه برحریت مطلقه ویره‌رك نفسنه خاص‌بردین ایجادینه باشلادی .

خلق بومذاهب متضاده اراسنده شاشیردی قالدی . هانکی طریقك دها صواب ، هانکی فرقه‌نك دها شایان اعتماد اولدیغنی کسدیرمه‌دی . بوتحیر ایسه کندیلرینك بتون مذاهب موجوده‌یه قارشی بیکانه قالملرینی ، هپسندن بردن اوزاقلاشملرینی انتاج ایتدی . خلقك بوبیطرفلقده ؛ بولاقیدلقده ثباتلرینه الك باشلی سببده زنکنلر ، بتون زمانلرینی طویق بیلمیه‌ین حرص وهوسلرینی تسکین ایله کچیرکن ، بریکی بیچاره‌لرك جدلکاه معیشتده محافظهٔ حیات ایله اوغراشملری اولدی . چونکه ایش اورایه واردیکه بر ایشجی صباحدن اقشامه قدر بدنیله ، بینیله چالیشیر چابالاردی . بر تاج پاره‌دن عبارت اولان اجرت یومیه‌سنی آله‌رق عائله‌سنك یانه کیدنجه نقر وسفالت اولانجه حقیقتله اولانجه شدتیله بیچاره‌نك افکارینی استیلا ایدردی . اوده آرتق محاط اولدیغی بوبلای آرامسوزه قارشی کندیسنه بنت‌العنبدن بشقه تسلیتساز بوله‌میه‌رق کیدر کونده‌لکنك اوچده ایکیسنی میخانه‌یه ویره‌رك چولوغنك چوجغنك آچلقدن اولمسنه راضی اولوردی .

(رووونك ۱۷ نجی مجلدینه مراجعت) .

بوحیات سفیلانه برطاقم تخریبکار فرقه‌لرك ، شریرجمعیتلرك میدان آلمسنه بادی اولدیکه بونلرك غایهٔ مقاصدی نظامات موجوده‌نك تغیرندن ، احکام جاریه‌نك تبدیلندن ، حکامك ، اصحاب ثروت ویسارك محوندن عبارتدر . دیپورلرکه :

« بز نه‌دن نظامات اجتماعیه‌مزده حیواناتدن آشاغی برمرتبه‌ده بولنیلم ؟ نه‌دن طبیعتك بتون ذوی‌الحیاته بخش ایتمش اولدیغی حریتك اذواقندن ، مساعداتندن حیوانات قدر مستفید اولمیلم ؛ قوانین اسمی آلتده اوراق اوزرینه یازیلان بومواد نه اولیورمش ؟ رجال حکومت نامیله بشقه‌لرینك تمایلاتی ، هوساتی اوزرنده صاحب نفوذ اولمق حقنی ادعا ایدن بوآدملر کیملر ایمش ؛ بری اوتده ایکیکره اطلاسلره بورونمش ؛ منتظم بانچه‌لرك ، روحفزا حوضلرك ، سلسبیللرك اوکنده کمال ذوق واحتشام ایله خرام ایتسونده یانی باشنده بولنان بردیکرینك وارلقدن نصیبی ، هوای نسیمی‌یی تنفسدن بشقه برشی اولماسون ؛ سفالت ایچنده ، امراض واسقام آلتنده ایکیله ، ایکیله اولمکدن باشقه‌برامیدی بولنمسون ؟

بو نه دیمکدر ؟ بوعدالتمیدر ؟ خایر خایر ، وارسه بوقسه عدالت انسانلری کندی حالنه‌براقمقدر . بشر وارسون مجادله‌ٔ حیات قانون طبیعیسندن بیلدیکی کبی مستفید اولسون ؛ بومرکه‌ٔ موجودیتده طبیعت غلبه قوتنی کیمه ویرمش ایسه‌راحت موجودیتدن آنجق اوبهره دار اولسون . اویله ایسه شومقصد قدسی‌یه وصول ایچون نه‌قدر وسائط وارسه هپسنی استعمال ایتمك ، هیچ بُرفداکارلغی دریغ ایتمك ، حیل‌ودسایسه ، طویه ، تفکه ، یچاغه ، قلیجه ، دینامیته قومباره‌یه ، الحاصل هرواسطه‌یه مراجعتله کاشاتی شو متفذیندن ، شو ظلم میندن قورتارمق الزمدر . »

ایشته بوسوزلر افرادی میلیونلره بالغ اولان فرق‌متعدده‌دن برینك ملاحظاتیدرکه بونلر سمای تلقینات الحادیه آلتده ظهور ایده‌رك مدنیت حاضرهٔ مادیه‌نك تأثیراتیله عددلری کوندن کونه چوغالقده‌در . برصورتده‌که اکرجناب‌حق محض لطف‌ورأفتیله‌بوفسادك اوکنی آلیه‌جق اولورسه حکومات متمدنه‌نك محوندن قورقیلور . اشته بوشورشلر ، بو فورطنه‌لر عقلای امی میداندهکی خسته‌لقلرك تشخیص ماهیتیله ازاله‌سی چاره‌لرینی اراشدیرمه‌یه سوق ایتدی . اوزمان یقیناً کوردیلرکه بوعلتك میقروبی دینك نقدانندن ، قلبلرك انوار یقینده محرومیتندن بشقه برشی دکلدر . بونك اوزرینه آرتق الدن کیتمش اولان او جوهر قیمتداری ، اوا کسیرحیاتی استرداده قالقیشدیلر . ای اماهانکی واسطه ایله ؟ فلسفهٔ حسیه‌نك تعلیماتی عقولی کاملاً کندینه‌بند ایتمش ، بناءً علیه آرتق افکاری قولای قولای چویرمك ممکنلندن دکل . انسانلر آکلادیلرکه یالکز دلیل عقلی‌یه منقاد اولمق ادوار ماضیه‌ده کوریلن فساداته ، تفرقه‌لره میدان آچیور . بناءً علیه بوطریقك طوغری اولمدیغی بوکون تعین ایتمشدر .

کذلك یقیناً بیلنمشدرکه عقولك برطرفی رکن رکین حسه طیانمیان معقولات اوزرینه استنادی صاغلام براستناد دکلدر . شائبهٔ اوهامدن قورتیله‌ماز . بونك ایچون عقائدك صحیح اولان اساسلری یکیدن آرانمه‌یه ، لکن اویله علی‌العمیا دکل ، باصرهٔ عرفان ایله آرانمه‌یه ؛ الدن کیتمش اولان اویقیندن استرداد ایدلمه‌یه ، فقط سیف برهان ایله استرداد ایدلمه‌یه باشلادی .

بو بر اجمالدرکه تفصیلی لازمدر . اونك ایچون بزده بوراده دینسزلرك الك اهیتلی اولان شبهاتی سردایده‌رك اساسندن رد ایده‌جکز .

مترجمی : محمد عاکف

ایلمشلر . و اسب سوار اولان حضرت اسامه‌نك یانده یایا اوله‌رق یوریمکدن هر درلو الحاح وابرامه رغماً صرف نظر بیورمیه‌رق اردوده‌کی انتظام عسکرینك بتون مقتضیاتنه اتباع لزومی ایچون جهانه بر درس امتثال ویرمشلر ایدی شو حرکت عسکریه‌نك عالم اسلامیته پك چوق فائده‌سی اولمش ، اسلام معارضلرینك منویات وتصورات فاسده‌لرینی زیروزبر ایتمشدر :

اشته اوائل اسلامده ظهور یاته اولان اختلافلردن بری نفاق یوزندن تحدث ایدن و اسامه‌نك عهده‌سنه تودیع اولنان وظیفه‌یه عدم ادعاسیله ایلری‌سوریلان شو مسئله‌درکه موجب عبرت پك چوق جهتلری محتویدر .

٢ — جناب رسالت مآبك ارتحال دارنعیم بیورمش اولمرینك لزوم اعلانی امرنده‌کی اختلافدرکه رؤیت جمال حبیب اللهدن محروم قالان اجله صحابه درد افتراقدن مندهش و سرگردان اوله‌رق ارتحال پیغمبرینك وقوع بولدیغنی استماعه کندیلرنده طاقت وتحمل کورمه‌مامش اولدقلرندن ناشی بوخصوصی تفوهه مساعده ایتمامش اولمری اصحاب کرامك بعضلرنجه موجب اعتراض اولمش و وفات پیغمبریدن باحث اوله‌رق شرف نازل اولمش اولان آیات کریمه‌نك تلاوتیله افئدهٔ متحسره تسکین وقلوب امت تطمین اولنمشدر .

٣ — روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنده‌کی اختلافدر . زیرا بو خصوصده‌کی آرا مکه ویا مدینه ویا قدسدن برینی انتخابده متشتت بولنیورایدی . نهایت حضرت ابو بکر جانبندن « انبیانك وفات ایلدکلری محللرده دفن اولنه‌جقلرینه » دائر اولان حدیث شریف نقل روایت اولنمش و بونك اوزرینه اك صوك بزم ناسوت همایونلری اولان منزل مبارکك انتخاب اولنمسی بالاتفاق قرارکیر اولمشدر . صلی الله تعالی علیه وسلم .

حلقه‌لی زراعت مکتب عالیسی
عقائد دینیه معلمی
حافظ مصطفی صدقی

عهد نقد فکریه

دور ثالث

دور علم

دین حامیلری بو اوچنجی دو[illegible] دهشتلیسنی کورمه‌مشلردی .
مع مافیه اولانجه افراط وتفریطلر[illegible] لریله ، عنادلریله ، مغالطه‌لریله
برابر بودورك[illegible] ی بر ام[illegible] یسی پك طبیعی
ایدی . زیر[illegible] سابقده ظهور
ایدن بر ط[illegible] نده میدان
بولمازدی .
بوندن فراطیرورانه
خطیئاتده[illegible] خصملرینك

تفریط آمیز سفسطه‌لرینی ایجاب ایتدی . چونکه بو صورتله ایکی فرق متضاده آره‌سنده توازن حصوله کلمرك ، مظهر هدایت اولان فطرت سلیمه اصحابی سبیل اعتداله رجوع ایده‌جك ایدی . بو ایسه بر قانون الهیدرکه افرادك وامتلرك آتمش اولدقلری هر خطوهٔ تجدده ، هر انقلابده مشاهده اولنور .

اوافراطپرورانه خطیئاتدن بری دین غیرتکشلرینك حریت عقل وعلم اوزرینه اجرا ایلدکلری تضییق ایله افکاری ایچندن چیقلماز طار برطاقم دوائر ایچنده محصور بولندیرملری ، عقلی دشمن دین صورتنده تلقی ایده‌رك واسطهٔ عقل ایله ادراك دینه یول بوقدر ، ظننده بولنمریدر . دیکری‌ده ذات خالقی ادراك خصوصنده اقرار عجز ایتمیه‌رك الوهیتی کندی عقل وتصورلرینه موافق کلن برطاقم صفات ایله تصویره قالقشملری ، خلقی‌ده بوصورتله اعتقاده ، بوصورتله عمله سوق ایدوب مناقشه‌یا جرأت ایدنلری جزالاندیرملری ، خلقت کائناتك کیفیت و ماهیتنی‌ده مسائل دینندن صایملری ، طبیعتی کندی فکرنجه تقدیره قالقشه‌رق قوای طبیعی ، عجائب طبیعی اسکی خرافاتنامه‌لرده کوریلن طرزده حصر وتحدیده یلتملریدر .

ناسی بوکبی غلطاتی قبوله سوق خصوصنده اوقدر ایلری کیتدیلرکه کیمه حریت عقلدن برشمه حس ایتدیلرسه درحال قهر وتنکیل ایلدیلر عقوباتك اك شدیدینه اك سریعنه چارپدیلر ، نه‌قدر علمایی آتشلر آتدیلر ، نه‌قدر حکمایی داره چکدیلر ، نه‌قدر اذکیایی زهرلدیلر نهایت دینك پاك اولان ناصیه‌سنی لکه‌دار ایتدیلر . دین راهبر عدل وانصاف ایکن طوتدیلر ظلمه بروسیله ، ترقی شکنلکه برعنوان حالنه قویدیلر ! لکن هیهات که قانون مانعسوز ترقینك سیرینی توقیف ایده‌مدیلر . زیرا بوقانون نامحدود اولان عواملیله ، مؤثراتیله بشرك پیشکاه قدومنده آماده طوران غایهٔ کامله وارملسی ایچون طاغلمری چوللری آشوب کچمکه سوق ایتمکدن برآن خالی قالمیور . ایشته اوته‌کیلر ظلم وتضییقده ایلری کیتدکجه خلقده بومنفور استبداددن بوقورقنج نفوذدن قورتلمق ایچون برچاره آرامق ضرورت قاهره‌سیله انتباهه کلدی . هدف اولدقلری تضییقات ایله بصیرتلری برقاندهه آچیلدی ، سویدای قلبلرنده‌کی نیران تأثر آله‌بیلدیکنه پارلادی . بخشایش فطرت اولان ملکات ذهنیه‌لری فیضیاب انبساط اولدی . آرتق کندیلرندن انولر عرفان وادراکك شعله‌پاش اولمه‌یه باشلادیغنی حس ایتدیلر بوحس اونلری ثباته ، صوك درجه‌ده مقاومته تشجیع ایلدی . آرتق مفرطین دیانت بونلره قارشی نه‌قدر شدتله صولت ایدرلرسه اوندن دها قوتلی برصورتده مقابله کورمه‌یه باشلادیلر . نهایت مدافعه صولت درجه‌سی بولدی . ایکی طرفك قوتلری توازن حاصل ایتدی .

بونك اوزرینه دین طرفدارلری قانون الهینك احکامی ایچون رد ولستیناف قابل اولمدیغنی آکلایه‌رق یلکنلری صویه ایندیردیلر بوسفرده استعمال قوته استحصال ایده‌مدکلری برظفری رفق ایله احراز طریقنه سلوك ایتدیلر . فقط بوبولده‌کی سعیلریده هدر اولدی

آرتق هرطرفدن خصملریله محاط اولدقلرینی ، اونلرك هجومنه هدف قالدقلرینی رأی العین کوردکلریجون بومصیبتهقارشی قدرك لطفنه انتظاراً خموشانه تحملدن بشقه چاره اولمدیغنی اکلادیلر .

محافظه کاران عقائدك حالی بوصورتله نتیجه‌لندی . حریت عقل طرفدارانه ، علوم طبیعیه وفلسفه رؤسانه کلنجه بونلر ایچمش اولدقلری رحیق انتقام وغالبیتك نشوه‌سیله ، اوقدر قیود جهنمیدن صوکرا استحصال ایلدکلری حریت مطلقه‌نك سوقیله آرتق حدود اعتداله صینه‌ماز اولدیلر . کندیلرینه کله‌رك ال برلکیله عقائدك صاغلاملرینی واجب‌الاعتقاد اولانلرینی آیروب خلقی‌ده بوطریقده کندیلرینی تعقیه سوق ایده‌جکلری یرده هربری زفع لوای استقلال ایده‌رك اونجه ازاله‌سنه اوغراشیلان افراط‌تفریط کردابنه یکیدن دوشدیلر . برطاقی حق ، باطل تقدر معتقدات وارسه ترك ایده‌رك یالکز ماده‌دن بحث ایدر اولدی . برطاقی‌ده بونکله قالمیه‌رق حواسك احاطه ایده‌مدیکی هرشیئی انکاره ، برقسمی‌ده اعتقاد خصوصنده کندیسنه برحریت مطلقه ویره‌رك نفسنه خاص بردین ایجادینه باشلادی .

خلق بومذاهب متضاده اراسنده شاشیردی قالدی . هانکی طریقك دها صواب ، هانکی فرقه‌نك دها شایان اعتماد اولدیغنی کسدیره‌مدی . بوتحیر ایسه کندیلرینك بتون مذاهب موجوده‌یه قارشی بیکانه قالملرینی ، هپسندن بردن اوزاقلاشملرینی انتاج ایتدی . خلقك بوبیطرفلقده ؛ بولاقیدلقده ثباتلرینه اك باشلی سببده زنکینلر ، بتون زمانلرینی طویمق بیلمیه‌ین حرص وهوسلرینی تسکین ایله کچیرکن ، بریکی بیچاره‌لرك جدلکاه معیشتده محافظهٔ حیات ایله اوغراشملری اولدی . چونکه ایش اورایه واردیکه برایشجی صباحدن اقشامه قدر بدنیله ، بینیله چالیشیر چابالاردی . برتاج پاره‌دن عبارت اولان اجرت یومیه‌سنی آله‌رق عائله‌سنك یانه کیدنجه فقر وسفالت اولانجه حقیقتله اولانجه شدتیله بیچاره‌نك افکارینی استیلا ایدردی . اوده آرتق محاط اولدیغی بوبلای آراموزه قارشی کندیسنه بنت‌العنبدن بشقه تسلیتساز بوله‌میه‌رق کیدر کونده‌لکنك اوچده ایکیسنی میخانه‌یه ویره‌رك چولوغنك چوجقنك آچلقدن اولمسنه راضی اولوردی .

(رووونك ۱۷ نجی جلدینه مراجعت) .

بوحیات سفیلانه برطاقم تخریبکار فرقه‌لرك ، شریرجمیتلرك میدان آلمنه بادی اولدیکه بونلرك غایهٔ مقاصدی نظامات موجوده‌نك تغیرندن ، احکام جاریه‌نك تبدیلندن ، حکامك ، اصحاب ثروت ویسارك محوندن عبارتدر . دیپورلوکه :

« بز نه‌دن نظامات اجتماعیه‌مزده حیواناتدن آشاغی برمرتبه‌ده بولنلم ؟ نه‌دن طبیعتك بتون ذوی‌الحیاته بخش ایتمش اولدیغی حریتك اذواقندن ، مساعداتندن حیوانات قدر مستفید اولیلم ؟ قوانین اسمی آلتده اوراق اوزرینه یازیلان بومواد نه اولیورمش ؟ رجال حکومت نامیله بعضلرینك تمایلاتی ، هوساتی اوزرنده صاحب نفوذ اولق حقنی ادعا ایدن بوآدملر کیملر ایمش ؟ بری اوتده‌ده ایکلره اطلاسلره بورونمش ؛ منتظم بانجه‌لرك ، روحفزا حوضلرك ، سلسبیللرك اوکنده کمال ذوق واحتشام ایله خرام ایتسونده یانی باشنده بولنان بردیکرینك وارلقدن نصیبی ، هوای نسیمی تنفسدن بشقه برشی اولماسون ؛ سفالت ایچنده ، امراض واسقام آلتده ایکیله ، ایکیله اولمکدن باشقه برامیدی بولنمسون ؟

بو نه دیمکدر ؟ بوعدالتمیدر ؟ خایر خایر ، وارسه بوقسه عدالت انسانلری کندی حاله‌براقمقدر . بشر وارسون مجادله حیات قانون طبیعیسندن بیلدیکی کبی مستفید اولسون ؛ بومرکه موجودیتده طبیت غلبه قوتنی کیمه ویرمش ایسه‌راحت موجودیتدن آنجق اوبهره دار اولسون . اویله ایسه شومقصد قدسیه وصول ایچون نه‌قدر وسائط وارسه هپسنی استعمال ایتمك ، هیچ برفداکارلغی دریغ ایتمك ، حیلودسایسه ، طوبه ، تفنکه ، بچاغه ، قلیجه ، دینایه قومبارمه‌یه ، الحاصل هرواسطه‌یه مراجعتله کاشاتی شو متفذیندن شو ظلم میندن قورتارمق الزمدر . »

ایشته بوسوزلر افرادی میلیونلره بالغ اولان فرق‌متعدده‌دن برینك ملاحظاتیدرکه بونلر سهای تلقینات الحادیه آلتده ظهور ایده‌رك مدنیت حاضرهٔ ماده‌نك تأثیراتیله عددلری کوندن کونه چوغالقده‌در . برصورتده‌که اکرجناب‌حق محض لطف‌ورأفتیله بوفسادك اوکنی آلمیه‌جق اولورسه حکومات متمدنه‌نك محوندن قورتیلور . اشته بوشورشلر ، بو فورطنه‌لر عقلای امی میداندهکی خسته‌لقلرك تشخیص ماهیتیله ازاله‌سی چاره‌لرینی اراشدیرمه‌یه سوق ایتدی . اوزمان یقیناً کوردیلرکه بوحلتك میقروبی دینك نقداندن ، قلبلرك انوار یقینده محرومیتدن بشقه برشی دکلدر . بونك اوزرینه آرتق الدن کیتمش اولان او جوهر قیمتداری ، اوا کسیرحیاتی استرداده قالقیشدیلر . ای اماهانکی واسطه ایله ؟ فلسفهٔ حسیه‌نك تعلیماتی عقولی کاملاً کندینه‌بند ایتمش ، بناءً علیه آرتق افکاری قولای قولای چویرمك ممکنلندن دکل . انسانلر آکلادیلرکه یالکز دلیل عقلیه مقاد اولمق ادوار ماضیده کوریلن فساداته ، تفرقه‌لره میدان آچیور . بناءً علیه بوطریقك طوغری اولمدیغی بوکون تعین ایتمشدر .

کذلك یقیناً بیلنمشدرکه عقولك برطرفی رکن رکین حسه طیانمان معقولات اوزرینه استنادی صاغلام براستناد دکلدر . شائبهٔ اوهامدن قورتیله‌ماز . بونك ایچون عقائدك صحیح اولان اساسلری یکیدن آرانمه‌یه ، لکن اویله علی‌العمیا دکل ، باصرهٔ عرفان ایله آرانمه‌یه ؛ الدن کیتمش اولان اوقیمتده استرداد ایدلمه‌یه . فقط سیف برهان ایله استرداد ایدلمه‌یه باشلادی .

بو بر اجمالدرکه تفصیلی لازمدر . اونك ایچون بزده بوراده دینسزلرك الکاهیتی اولان شهاتی سردایده‌رك اساسندن رد ایده‌جکزه

مترجمی : محمد عاکف

ایلمشلر . و اسب سوار اولان حضرت اسامه‌نك یاننده یایا اوله‌رق یوریمکدن هر درلو الحاح وابرامه رغماً صرف نظر بیورمیه‌رق اردوده‌کی انتظام عسکریسنك بتون مقتضیاتنه اتباع لزومی ایچون جهانه بر درس امتثال ویرمشلر ایدی شو حرکت عسکریه‌نك عالم اسلامیته یك چوق فائده‌سی اولمش . اسلام معارضلرینك منویات وتصورات فاسده‌لرینی زیروزبر ایتمشدر :

اشته اوائل اسلامده ظهور یاقه اولان اختلافلردن بری نفاق یوزندن تحدث ایدن و اسامه‌نك عهده‌سنه تودیع اولنان وظیفه‌یه عدم ادعاسیله ایلری سوریلان شو مسئله‌درکه موجب عبرت یك چوق جهتلری محتویدر .

٢ — جناب رسالت مآبك ارتحال دارنعیم بیورمش اولملرینك لزوم اعلانی امر نده‌کی اختلافدرکه رؤیت جمال حبیب اللهدن محروم قالان اجله‌ٔ صحابه درد افتراقدن متدهش و سرگردان اوله‌رق ارتحال پیغمبریننك وقوع بولدیغنی استماعه کندیلرنده طاقت وتحمل کورمامش اولدقلرندن ناشی بوخصوصی تفوه مساعده ایتمامش اوللری اصحاب کرامك بعضلرنجه موجب اعتراض اولمش و وفات پیغمبریدن باحث اوله‌رق شرف نازل اولمش اولان آیات کریمه‌نك تلاوتیله افئدهٔ متحسره تسکین وقلوب امت تطمین اولنمشدر .

٣ — روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنده‌کی اختلافدر . زیرا بو خصوصده‌کی آرا مکه ویا مدینه ویا قدسدن برینی انتخابده متشتت بولنیورایدی . نهایت حضرت ابو بکر جانبندن « انبیانك وفات ایلدکلری محللرده دفن اولنه‌جقلرینه » دائر اولان حدیث شریف نقل روایت اولنمش و بونك اوزرینه اك صوك بزم ناسوت همایونلری اولان منزل مبارکك انتخاب اولنمسی بالاتفاق قرارکیر اولمشدر . صلی الله تعالی علیه وسلم .

حلقه‌لی زراعت مکتب عالیسی
عقائد دینیه معلمی
حافظ مصطفی صدقی

حدیث فکریه

دور ثالث

دور علم

دین حامیلری بو اوچنجی دورقدر دهشتلیسنی کورمه‌مشلردی . مع مافیه اولانجه افراط وتفریطلریله ، سفسطه‌لریله ، عنادلریله ، مغالطه‌لریله برابر بودورك ظهوری بر امر منتظر ایدی . دها طوغریسی یك طبیعی ایدی . زیرا بو دورك یوزینی قرارتان رذائلك دها دور سابقده ظهور ایدن بر طاقم مقتضیاتی واردیکه اونلر اولماسه‌یدی بونده میدان بولمازدی .

بوندن اولکی دورده بعض کتب سماویه اصحابی بر طاقم افراطپرورانه خطیئاتده بولندیلرکه اونلرك بو یاکلش حرکتلری بالمقابله خصملرینك تفریط آمیز سفسطه‌لرینی ایجاب ایتدی . چونکه بو صورتله ایکی متضاده آرمسنده توازن حصوله کلمرك ، مظهر هدایت اولان سلیمه اصحابی سبیل اعتداله رجوع ایده‌جك ایدی . بو ایسه بر الهیدرکه افرادك وامتلرك آتمش اولدقلری هر خطوهٔ تجدده انقلابده مشاهده اولنور .

اوافراطپرورانه خطیئاتدن بری دین غیرتکشلرینك حریه وعلم اوزرینه اجرا ایلدکلری تضییق ایله افکاری ایچندن چیقلمامش برطاقم دوائر ایچنده محصور بولندیرملری ، عقلی دشمن دین صو تلقی ایده‌رك واسطهٔ عقل ایله ادراك دینه یول بوقدر ، ظننده بولنمش دیکری ده ذات خالقی ادراك خصوصنده اقرار عجز ایتمیه‌رك ا کندی عقل وتصورلرینه موافق کلن برطاقم صفات ایله تصویره قا لری ، خالقی ده بوصورتله اعتقاده ، بوصورتله عمله سوق ایدوب م جزأت ایدنلری جزالاندیرملری ، خلقت کائناتك کیفیت و ماه مسائل دیندن صایملری ، طبیعتی کندی فکرنجه تقدیره قالقش قوای طبیعتی ، عجائب طبیعتی اسکی خرافاتنامه‌لرده کوریلن حصر وتحدیده یلتمارلریدر .

ناسی بوکی غلطاتی قوله سوق خصوصنده اوقدر ایلری کیتدیلرکه حریت عقلدن برشمه حس ایتدیرمسه درحال قهر وتنکیل ا عقوباتك اك شدیدینه اك سریعنه چارپدیلر ، نه‌قدر علمای آت آتدیلر ، نه‌قدر حکمای داره چکدیلر ، نه‌قدر اذکیای زهرا نهایت دینك پاك اولان ناصیه‌سنی لکه‌دار ایتدیلر . دین راهب وانصاف ایکن طوتدیلر ظلمه بروسیله ، ترقی شکنلکه برعنوان قویدیلر ! لکن هیهات که قانون مانعسوز ترقینك سیرینی ایده‌مدیلر . زیرا بوقانون نامحدود اولان عواملیله ، مؤثراتیله پیشکاه قدومنده آمده طوران غایهٔ کامله وارملسی ایچون طاش چوللری آشوب کچمکه سوق ایتمکدن برآن خالی قالمیور اونه‌کیلر ظلم وتضییقده ایلری کیتدکجه خلقده بومنفور استبد بوقورقنج نفوذدن قورتلمق ایچون برچاره آرامق ضرورت قا انتباهه کلدی . هدف اولدقلری تضییقات ایله بصیرتلری بر آچیلدی ، سویدای قلبلرنده‌کی نیران تأثر آله‌سیلدیکنه پارلادی . فطرت اولان ملکات ذهنیه‌لری فیضیاب انبساط اولدی . آرتق کند انولر عرفان وادراکك شعله‌پاش اولمه‌یه باشلادیغنی حس ا بوحس اونلری ثباته ، صوك درجه‌ده مقاومته تشجیع ایلدی مفرطین دیانت بونلره قارشی نه‌قدر شدتله صولت ایدرلرسه دها قوتلی برصورتده مقابله کورمه‌یه باشلادیلر . نهایت مدافعه درجه‌یی بولدی . ایکی طرفك قوتلری توازن حاصل ایتدی

بونك اوزرینه دین طرفدارلری قانون الهینك احکامی رد ولستیناف قابل اولمدیغنی آکلایه‌رق یلکنلری صویه ایندی بوسفرده استعمال قوتله استحصاله ایده‌مدکلری برظفری د احراز طریقه سلوك ایتدیلر . فقط بویولده‌کی سعیلریده هدر

بوالبسه مراقی ارککلرده‌ده وار ، قادینلرده‌ده . اونك ایچون ، محضا تزینات ظواهر ایچون هرشیئی فدا ایدرلر . پك مهمکارانه دووانیرلر . الك زیاده مذموم اولان جهت بوانهماکدر . انسان نه پاره‌یه ، نه‌یمکه ، نه‌البسه‌یه ... هیچ بر شیئه ارتباط حاصل ایتمملی . کوکلندن ارتباط وتعلق حاصل اولمازسه الده بولنمق مانع دکلدر ؛ چونکه الله حلال ایتمشدر ؛ نفیس نفیس طعاملر ، اعلا البسه‌لر ، هرکسك وسعته کوره حرام دکل . صورت مشروعه‌ده قازانیلیرسه استعمالی مشروع صاییلیر . بلکه بعض احواله‌ده واجب اولور .

(قل من حرم زینة‌الله‌التی اخرج لعباده والطیبات من‌الرزق) هرنعمت الهیه‌دن صورت مشروعه‌ده استفاده ایدرسك ؛ فقط حق شکرنی ایفایه چالیشه‌رق ، مادی ومعنوی مستفید اوله‌رق . (اذا انعم الله علی عبده الخ) حدیث شریف معلومکزدر . یعنی الله بر قوله نعمت احسان ایدرسه اوزرنده اونك اثرنی کورمك دیله‌ر . هرشیئك اطیب اولانلری ، الك زیاده ذوقه کیدنلری‌ده استعمال اولونه‌بیلیر . لکن هیچ برشیئه کوکل ویرمه‌ملی ، آلایشه باغلانمامالی ..... غیر مشروع اولورسه قاچملی .

۵۳ نجی درسك صوکی

تهرمان حریت نیازی بك افندی طرفندن کوندریلوب کچن هفته‌کی نسخه‌مز ماکنه‌یه ویریلمکدن صوکرا اداره خانه‌مزه تبلیغ اولونان تلغرافنامه‌در :

صراط مستقیم غزتهسنه

سربستی ایله سربست ازمیرده فرقهٔ احراره انتسابه دائر برفقره کوردم ؛ کلیاً یالان‌وفساد آمیزدر . ایشته مطبوعاتمزك حالنی کورملی . مطبوعاتمزدن بونمی انتظار ایده‌جکدك ؟ وطنمزی قورتاران ، آغزلرمزی آچدیران اتحاد وترقی جمعیتی دکلمی ؟ بوکا تعرض کفران نعمت دکلیدر ؟ بوجمعیتك مقصدی سعادت وسلامت وطندر . عمرم اولدقجه اتحاد وترقی جمعیت محترمه‌سنك الك عاجز براعضاسی صفتیله محترم ملتمه خدمات فدا کارانه‌ده بولنه‌جغمی وبوعزمی اولومدن غیری هیچ برشیئك تغییره امکان اولهمیه‌جغنی کمال فخر ایله اعلان ایدرم صافدل اهالیمزك تربیهٔ اخلاقه چوق احتیاجلری واردر . مطبوعاتدن خدمت بکلرایکن منفعت‌شخصیه طولایسیله بالعکس فکرلری زهرلنیور . وطننی سون بونلره اهمیت ویرمز ؛ فقط کناهدر ، آرتق یتر ! ..

مطبوعات وارباب مفسدتدن انصاف !.. ۳ مارت ۳۲۵ سنه

اتحاد وترق جمعیتی عاجز اعضالرندن

قول اغاسی : منلی نیازی

اهیای آثار :

افندم ، صراط مستقیم هدیه اولهرق اوج بچق مصردن دهازیاده بر وقتده یازیلش برمکتوب کوندریورم . مناسب ایسه طبع ایدرمکز . صوفیه‌یه بر ساعت بعد مسافه‌ده کائن صالحیه قریه‌سنده مدفون رجال خلوتیدن حضرت بالی طرفندن قاضی عسکر حیوی زاده محمد محی‌الدین افندی‌یه یازیلشدر . احراراته بر مکتوب . نه قدر ساده ، نه قدر دوغرو . بر مسلماندن دیکر برمسلمانه ، خصوصیله برعالمدن دیکر برعالمه . القاب غایت خوش . هیچ تکلف یوق . مرحوم علی فرخ بك افندی صوفیه‌ده قومیسر ایکن احبادل برنی صوفیه کتبخانه‌سنه برفهرست یاپمق ایچون تعیین ایلمشدی . ایشته اووقت بومکتوب الله کچمشدو . بر قوریه آلندی . اصل ، ینه اوراده‌در . باقی اخوت ... پراوادی مفتیسی

مصطفی صبری

« مؤمن قرداش .. جمله ادله‌یه نظر اولندی ؛ منافات یوقدر . توفیق آسانمدر . تسلیم ایدرمکه منافات اولسون ؛ عدم جوازندن جوازی اقوادر . بومسئله‌نك جوازنده کچمش وحاضرده‌سزدن غیری علمادن براحد مخالفت ایتمدیکی اقوی ایدوکنه دلالت ایدر . الکزده اولان جمله تمسکلری بیلورلر . اکثری سندن اعلم واتقی‌در . عمل ایتمدیکز ، سکا بودلیل یتمزمی ؟ سلم‌که ضعیف اولمش ؛ اقوی طورور ایکن قول ضعیف ایله عمل ایلمك جائز دکلدر ، دیرسك . سزه کیم جبر ایلدی ؟ قاضیعسکر اولدیکز ؛ ملازمینه قاضیلك‌ویررسك ؛ بومسئله‌ده اقوای اقوالدن هانکی قوله عمل ایلدیکز ؟ وقاضیعسکرلکدن آلدیغکز عوائد اقوای اقوالدن هانکی قوله‌در ؟ طالب اولانلره قاضیلق‌ویرمك اقوای اقوالدن هانکی قوله‌در ؟ بوجمله‌یی برکیمسه منع ایلمه ، بدعت احداث ایلر ، دیرسك . وقف دراهم بوجهتدن دخی ضعیف اولدی ؟ اکر دیر ایسه‌ك « قاضیعسکر اولمق فی‌زماننااوزریه لازمدر » بومسئله‌ضعیفه ایله‌ده عمل ایلمك لازمدر . اکر دیر ایسه‌کز : « طالبینه قاضیلق ویرمك وقاضیعسکر اولمق وبومحصولانی اخذ ایتمکده تعامل ناس جاری اولمشدر . اقوال مجتهدین ایله منع اولنماز » ؛ جمیع وقف نقوده تعامل جاری اولمشدر . اقوال مجتهدین ایله وزبدة‌الفتوی کلامی ایله منع اولنماز . جمع احوالکز هپ قوی واقوی اوزرینه‌می اولدی ؛ همان ضعف ، نقوده‌می منحصر اولدی‌که منع ایدرسك ؟

مؤمن قرداش ... حاشاکه . بو اظهار حق اوله ؛ اغراض نفسانیه‌دندر . نسبت وتقصیردر . اوچیوز بیله قریبدر عمل اولنه‌کلمش قول مجتهد ، اکر ضعیف دخی اولسه منع ایلمك شرعی دکلدر . بلکه بدعتدر . اکر برکیمسه منع ایلمکه قیام ایدرسه بویله ایدن قاضی وقاضیعسکرك شرعاً عزلی واجب‌اولور . من‌بعد اولماسون ، دیه منع ایلمدك ، کندی سوزکله نفسکی عزل ایلدك . وملزم اولدك اقوال ضعیفه‌دن بر قول یوقدر . الا وقتده عمل اولنسه کرك . حتی ائمهٔ مجتهدین بعض احکامی منع ایتمشلردر ؛ مقتضای زمانله عمل اولنور . ائمهٔ مجتهدین بعض مسائلی زمانه ومکانه تعلیق ایتمشلردر ؛ استدارهٔ زمانه تابع اولمق لازمدر . بعض احکامده شریعتك احوالی مقتضای زمانه تابعدر . ای کیدییور ایکن عالمی قاریشدیرمه ، اضطراب ویرمه ، فتنه باعث اوله ! اکر وقف نقودك منعنه شرعاً دلیل بولمق ایسترسه‌ك ، میسر دکلدر ، بوله‌مازسك ، امك خرج ایلمه ! الکده اولان تمسکلر دائرمسنه اوغراماز ، آنکله ممنوع اولمق احتمالی یوقدر . غایت التزام اولنده مساوات ادله برشی مساویسنی ابطال ایلماز . بومسئله‌یی کندی‌حالنه قوی ، منع ایلمه ! نیجه کلدیسه اویله کیتسون . عزیز وقتلو مسئله‌در . امت محمدك دنیا وآخرتی معمور اولمسنه سیدر . ارکان اسلامك رکن اعظمندن برنی هدم ایلمه . دینه

مواعظ

مقرری
مناسترلی اسماعیل حق
محرری
ح . اشرف ادیب

۵۳ درس — ۱۶ کانون ثانی سنه ۳۲٤

بونلرله مقارننك چوق سوء تأثیری کورولور ، شبان وطنی چیغرندن چیقاریر، کوزل بر قاچ خوبی وارسه بیچاره اونی‌ده الندن قاپدیرر . اونك ایچون انسان شیطانی جن شیطانندن فنادر .

قرآن کریمده [شیاطین الانس والجن] نظم شریفنده تقدیم ایله اونلرك اشدیتنه‌ایما بیورلمشدر . [ان کیدالشیطان کان ضعیفاً] شیطانك حیله‌سی ، یعنی هر کسك بیلدیکی شو متعارف مناسنجه شیطانك حیله‌سی ضعیفدر ، وسوسه‌دن عبارتدر . « اعوذ . . . »دیرسك ، باشندن صاوارسك . اما، اماانسان شیطانی... صاووملازکه خائن . او قدر مصردرکه‌دائما سنکله‌برابرکلیور . برابرکیدیور ، برابر ایشلیور . سکا دوست کورونور . پایدیغی فالغك محسناتی تجسم ایتدیرمکه چالیشیر . بناءً علیه اونك شرندن قورتولق دهامشکلدر . بریکندن یتمش دانه‌سنی صاوارسك . اصل انسان شیطانندن بردانه‌سنی طوتوب باغلایه‌مازسك .

هانی مشهور بر حکایه واردر : بر واعظ وعظ ایدیبورمش : « برانسان برخیر ایشلیه‌جکی وقت یتمش شیطان قوله صارپلیر ، منع ایدر . مثلا صدقه ویره‌جکسك، فقرایه البسه کیدیره‌جکسك ، حاصلی برخیر ایشلمك ایسته‌دیکك وقت یتمش دانه‌سی بردن سکا مسلط اولور . کیمی الندن . قولندن چکر ؛ کیمی یاقه‌کدن طوتار او خیری ایشلتمکدن سنی منع ایدرلر. ایشته اونلری قیرمه‌دن ، ازمه‌دن انسان برخیریاپه‌مازسك . »

— او قدر کوجمی؟ نه دیمك؟ بن برچوق خیریاپمشم، کنده‌یاپارم، دیر؛ جماعتدن بریسی، یرندن قالقار، دوسدن کیدر. بر آزوقت کچر، بنه کلیر اوطورور . نظر دقتی جلب ایدر ، واعظ افندی صورار : — نرمیه کندك ارقداش ؟

— والله خوجه افندی‌سنك سوزنی دیکله‌دم. دیمشدیکزیا برخیر یاپمق ایچون یتمش شیطانی قیرمق لازم ، بر تجربه یاپه‌یم دیدم . بن بر چوق خیرلر یاپمشمدر . فقط بویله یتمش شیطانك ازیلدیکنی بیلمزدم. شونی بیله بیله برخیر یاپه‌یم ، دیدم ، قالقدم ، اوه کتدم ؛ طوغرو انبارم. برقوطو بغدای طولدوردم . فقرایه توزیع ایده‌جکم ، یتمش دکل ، یدیبوز شیطانی قیروب دوکه‌جکم . قاپودن چیقیوردم ، نه دیرسك یاهو ، حرام یوقی ، بزم ارقداش ، آرقه‌مدن قوشمدیمی ؟ نه حدت ، نه تلاش ، کو یورمش ، آغزی بوزنه قاریشمش ، قوشیور :

— افندی ... آ... نه یاپیورسك ؟

— نه یاپه‌جغم ... برفقیری ممنون ، بر بیکی شاد ..

— سن هپ بویله یاپیورسك : بزم نفقه‌مزی آلده با
ویر . اولورمی بو ؟.. بز صوکرا نه یرز ؟..

برکورولتو ، بر فریاد ... ترکه‌مجبوراولدم، واز کچدم. س
شیطانلری مغلوب ایتدم، اما آنالری بنی مغلوب ایتدی، براقدم بغ
صاوشدم ..

آه ... صوکرا ، دیدی ، حقیقةً بویله‌در، تك بر انسان
بالخاصه برقادین شیطانی اونلرك یتمش دانه‌سنه بدلدر . قرآن ک
یوقمی ؟ [ان کیدالشیطان کان ضعیفا] صوکرا حضرت یوسفد
حق حکایت ایدیبور : (ان کیدکن عظیم) یوسف (ع . م) ل
قادینلره خطابدر. اولزمانکه یوسفی طوزاغه دوشورمکه قالقیشد
(والا تصرف عنی کیدهن اصب الیهن). بنه مشار الیه‌دیبور: آما
قادینلرك شرندن خلاص ایله . زیرا سنك عنایتك اولمازسه
مکیده‌سنه میل ایدرم .

فی الحقیقه الله محافظه ایدیبورده اونلرك شرندن رجال
مصون قاله‌بیلیور . یوقسه حاللری یماندر . جناب حق یوسف ل
بویله حکایت ایدیبور . شیطانك حیله‌سنه ضعیف دین الله بو
ویریبور .

اوت ! قادینلرك علی الاطلاق ایشلری حیله، خدعه‌دن عبار
اونلرك ارککلره قارشی تأثیرلری چوقدر . خیره‌ده سوق اید
شره‌ده . یعنی کندی هوالری ایچون ارککلره نه تحمل شکن
ایدیبورلر . « سعیدی المسیب » حضرتلری بیله اویله دیبورلر :

— آمان ، آمان کندیکزی محافظه ایدك ، اونلرك ش
صاقنك . دائما شریعت امرینه کوره حرکت ایدك . زیرا بن بو
اولدم . کندمی خلاص ایده‌میورم . حالا قورقیورم ، قادینلر بو
برقته‌یه اوغرامایه‌یم ...

بوجهتله انسان دائما احتراز اوزره بولنملی . نفسنه ، هوا
اویماملی ، شریعتدن آیریلماملی . قادین زوجنی هردرلو کناهه
ایدر ، وسعی ، طاقتی خارجنده مصرفه بوغار . اویله‌لر پك چوق
غایت زینته دوشکون اولورلر. قناعتکار اولمازلر: « نره‌دن بول
بولسون بکا کتیرسون » دیر . انصاف یوق ، « بونم زوجم
بویله دنیا شیلری ایچون ، بویله چوجق اویونجاقلری ایچون
اوکا صیقنتی ویره‌یم ؟..» دیسونده قناعتکار اولسون ... روا
انسان حلال ، حرام دیمسون ؛ کندینی نارهیاقسون ... اونك کو
رضاسنه قول اولسون ؟..

بوده برنوع قوللقدر . قوللق نوعلری پك چوقدر . الله قول
آزدر . اکثرمز بنی آدمه قول اولمشز . نوع ، نوع . کیمیسی ا
قول ، کیمیسی توالت قولی . اویله‌یا ، تووالتنی یاپمه‌دن ، انداء
کوره چکی دوزن ویرمه‌دن خانه‌سنه کیمسه‌یی قبول ایده
کیمیسی‌ده آلتونه، کوشه ، طایار، معادن قولی اولور . — (ت
عبد الدرهم وتعس عبد الدینار وتعس عبد الخمیصة والقطیفه ا
حدیث شریفی بونوع قوللقلرك سائنه دائر .

مستقیم صراط ۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
خارجه اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیمله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسته ایله کوندریلیرسه ولایاتدبدلی اخذاولنور.

عدد : ۳۲ | ۱۰ ربیع‌الاول ۳۲۷ پنجشنبه ۱۹ مارت ۳۲٥ | ایکنجی جلد

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

اعلانلر : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع‌الممنونیه قبول اولنور درج ایدیلن آثار افاده ایدلمز

باب اجتهاد مسدودمیدر !

مقالهٔ سالفه‌مزده سؤال معروضی بقای اجتهادك محذور تولیدینه بادی اولیه‌جنی نقطهٔ نظرندن حل ، وانسداد ادعاسنده بولونانلرك قایدقلری توهماتی دفع وازاله‌مقصدیله بویوك بر ذاتك محاوره‌سنی بسط وایضاح ایتمشیدك .

بوکونده براهین نقلیه وعقلیه سردیله فوائد بی‌نهایه‌یی تأمین‌ایدرك اجتهادك عالم اسلامیتده علی‌الدوام بقاسی امر واجب بولوندیغنی تقریر واثبات ایده‌جکز . والله‌الموفق ...

اعصار اخیره‌ده باب اجتهادك مسدودیتی ، یاخود فقدان اهلیتدن ناشی مجتهدك مفقودیتی ادعاسنده بولونانلرك قول مجردی نصل تصدیق اولونه‌بیلیر ؟ حالبوکه بوتون مذاهب مدونهٔ اسلامیه علمای کرامی اجتهادك فروض کفایه‌دن بر فرض قطعی اولمسنه بالاتفاق قائل اولمشلردر .

هر عصرده شرائط اجتهادی تماماً جامع بعض ذواتك وجودی عامهٔ مکلفین اوزرینه فرض قلنمسنه مبنی هر هانکی بر زمان رجالی تقصیر وتکاسل ایله امرار حیات ایدوبده ایچلرنده ارباب نقه واجتهاد یتشمیه‌جك اولورسه جمله‌سی آثم وعاصی عد اولونورلر .

امام ابوحامد غزالی وابوالحسن ماوردی وابن‌الصلاح ومحی‌الدین نووی کبی اکابر علمانك آثارینه مراجعتله بوحقیقت پك قولای آکلاشیلیر .

حتی ابن‌الصلاح مرحوم «آداب فتوی» نام اثرلرنده ائمهٔ شافعیه‌نك ظاهر افاده‌لری ایچاینجه بوفرض کفایه مجتهد مقید ایله دکل ، بلکه مجتهد مطلق وجودیله تأدیه اولونه‌بیله‌جکنی‌ده تصریح ایتمشدر . پك چوق اعاظم ایسه عالم اسلامیتك مجتهددن خالی قالمسنی عقلاً‌ده مستحیل عد ایتمشلر ودیمشلردرکه : اکر برزمانك مجتهددن محرومیتی فرض اولونسه اوزمان برزمان فترت صایلمق واوحالده شریعت جلیله منقرض وتکلیف زائل وحجةالله ساقط اولمق لازم کلیر . بواستحاله عقلیه‌نك ثبوتی افاده ایدن ذواتك کیملردن عبارت اولوب هانکی تألیفلرنده تصریح ایتمش اولدقلرینی رساله مستقله‌سنده جلال‌الدین سیوطی بیان بیورمشلردرکه ایچلرنده استاذ ابواسحق اسفرائنی وامام غزالی وامام‌الحرمین حضراتی ایله ائمهٔ مالکیه‌دن قاضی عبدالوهاب وحنفیه‌دن صاحب‌البدیع ابن‌الساعاتی کبی فحول علما داخلدر .

برده «٦٠٦» تاریخ هجریسنده ارتحال ایدن امام فخرالدین رازی محصولك اجماع مجتهده دیمشدرکه: «اکر بر عصرده ـ العیاذ بالله ـ مجتهدیندن یالکز بر ذات بولونمجق اولسه اونك قولی اجماع مقامنه قائم اولمق حجت قطعیه عد اولونمق لازمدر» . سراج‌الدین مرحومدهٔ «تحصیل» نام اثرنده امام رازی‌یه موافقت ایتمشدرکه مشارالیهمانك بوکلامارندنده کندی زمانلرنده مجتهدین کرامك کثرتله موجودیتی مستفاد اولنمقدهدر . بونی مؤید اونق اوزره ینه جلال سیوطی (رح) نقل ایدیورکه تبریزی رحمه‌الله «تنقیح‌المحصول» کتابنده شویله دیمشلر : «اهل اجماعده حد تواتره بلوغ شرط دکلدر . بناءً علیه بالفرض برعصرده مجتهدین کسب قدرت ایله اوچ فردن عبارت قالسلر اونلرك اجماعی‌ده حجت شرعیه اولور. حتی منحصراً برفردك موجودیتی فرض اولونسه اونك قولی اجماع مرتبه‌سنده طوتولور . چونکه

حرج ومضایقه ویرمه ! بدعت، ضلالت احداث ایلهمه! کندینی اقوال ضعیفه ایله عمل ایتمکدن منع ایله وغیریی دخی منع ایله !

مؤمن قرداش ... اقوال ضعیفه ایله عمل ایتمکده وقف دراهم ایله عمل ایدنلرله برابرسك . آخرتده آنلره نه لازم اولورسه سکاده او لازم اولور . همان سن مخالفتکله قالیرسك . علما زمرهسندن آیری دوشوب یاکیملر ایله حشر اولورسون ؟..

مؤمن قرداش ... روم ایلینك بعض عمارتلری و بعض مدارس ومساجدی واکثری جاملری اوقافی نقوددر . جملهسی آت آخوری اولمق مقرر اولدی ؛ من بعد معمور اولمق میسر اولماز .. وشهرلر و قصباتك صولری اوقافی نقوددر ، قورومق مقرر اولدی ؛ من بعد یکیدن عمارات ممکن دکلدر.. عمارات، مساجد ومدارس ودخی بونلرك امثالی خیراتدن نهکیم وارغایت آزواقع اولور . ودخی نیجه یرلر اولهکه ندین ، نهایمان عمرلری بهایم کبی کله ، کچه . وقف نقودی منع ایتمکدن حاصل بودر . بیلمش اولهسك که آنلری بونجه ثوابدن محروم قورسك. واکر نهاولورسهاولسون همان بومسئلهنك وجودی عالمدن کوتورلسون ، دیرسهك آنی ینه سن بیلورسون .

مؤمن قرداش ... برکیمسه « قضاتك کتابلرنده تعیین اولنماندن زیاده نکاحدن وحجتدن وغیریدن آلدقلری حرامدر » دیسه کفر قورقوسی واردر . زیرا تعامل ناس جاری اولمق اجماع مرتبهسندهدر . سنت ایله اولمشدر ، حجت قاطعهدر. وقف نقودك صحتهده امام حسندن وامام محمددن وامام زفردن (رحمهم الله) نقل وارد اولدی ، فقهانك کتواکتابلرنده «وبه یفتی» دینلدی، وتعامل ناس جاری اولدی. برکیمسه بومسئلهیه « باطل وحرامدر » دیسه نه فکر ایدرسك؟ هیچ اولهمیکه اوکیمسه صاغلغله قورتوله ؟ آنك حقنده اولی بودرکه توبه واستغفار ایلهیه . بلکه احوالك یکلهیه . وقضاته لایق اولان بودرکه اولهکلشدن زیاده المایلر ، فقرایی مالدن اوتری تضییق ایلهمهیلرکه سؤاله ودینه مؤدی اولمایهکیم مکروهدر ، تعدی وتظلمه راجعدر ، سوءعملدر . یوم جزاده سؤال احتمالی واردر . احتراز محلیدر . فقرانك مصالحنی رضاءالله کورمك واجبدر، سعادتلرینهسیدر، حقك غفرانهاستحقاقدر.

مؤمن قرداش... مفتیلر برطرفدن اطراف عالمهفتوالرکوندریرلر: صحیحدر، اقویدر، دیه .. سز برطرفدن حکملر کوندریرسکز: عمل ایتمك ، دیه . نیجه هدایتدر ؟ نیجه اصلاحدر ؟ دین اسلامك انقراضنه سببدر . غیربرشی صحیح ومفید دکلدر . بونك کبی فعل ، مؤمنه لایق دکلدر . خصوصا اهل علم اولان علمایه سویلرسك : زفرك بوقولی شرعی دکلدر ، دیه . امام زفر مجتهد فی المذهبدر ، بعض اقوالی مفتیبهدر : خصومته وکیل اولان قبضه وکیل اولماز ... ائمهٔ ثلثهنك قتده امام زفر قتده جائزدر.[۱] فیزماننا قضاة آنکله عمل ایدرلر . غایتی بوکه خطا ایلهمش اوله. مجتهدك خطاسی دخی شرعیدر . اهل علمه لایقیدرکه ، شرعی دکلدر ، دیمك ؟ برغیری کشی دیسه کفرنه ایدردیکز . بوخصوصی مفتیه ومحیالدین چلبیه آوقوری قوللرندهکی تمسکلرندن غیری بومسئله معمولبها اولاندن بری جملهسی حجت قاطعهدر . سنك مخالفتدن غیری نسنهك یوقدر، سسنك علم علمانك علمنه وعقلنه واسلامنه برابرمی اولسه کرك ؟ جملهنك خطا اوزرینه ختم اوله ، سنك اصابت اوزرینهمی اوله ؟ واقف لدن اولهسك ، هیچ جائز کورر کورکیمسه وارمی ؟ شرعاً سنه حکمنی اعاده ایلهمهك واجبدر . جهل عذر اولهمز . کمال پاشا اوغلی اوچ فتواسندن رجوع ایلدی ؛ فقیر بیلیرم . امام فخررازی رحمة الله علیه نیجه بیللر برمسئلهیه یقینی وارایدی ؛ خلاف ظاهر اولدی ، کونلر ونیجه بیللر آغلادی: بنم حالم نیجه اوله ، دیه ، اکر جمله بیلدیکم بونك کبی خلاف واقع اولور ایسه وای بکا !... دیدی .

مؤمن قرداش ... علما ومؤمنین وکاملر بونجلین اولورلر خطالرینه اعتراف ایدرلر ؛ حق تعالی قتده مقرب ومحبوب اولورلر

مؤمن قرداش ... حق تعالی حضرتلرینه یوز آقلغی ایله وارمه مرادك ایسه ، مسئلهیی نیجه بیقدك ایسه ینه اولهجه یاپ .. ظاهر روایت کتابه عمل ایلهدك، اقوادن ضعیفه عدول ایلهدك، نهدن قاچدك ایسه ینه آنك اوزرینه اوغرادك . جمهور علمادن خطا مرفوعدر فیای عصرکان تصدیق ایتمك واجبدر . حقیقة الشرع اولی مصدر اولمق اوزرینه منتظم اولمشدر. جمهور علمایی تکذیب ایتمك کذبدر ختم کلام بودرکه وقف نقوددهتعارف ناسهاعتراض ایدرسك واقوال مجتهدینه ایله ابطال ایدرسك؛ بو برامر غریبدرکه معناسنی انجق ینهسن بیلیرسك

مؤمن قرداش... بومذکورات ، که واقع اولدی ، بزدن بیله ینهکندی نفسندن بیل. غیرتحق غلبهایدی، بی اختیار صادر اولدی غایتله کندی نفسنی کوردك ، اعزاز واکرام ایلهدك ؛ شرعاً تعظیم واجب اولور طائفهنك اولوسنی ودیریسنی واولوسنی وکچمشنی تحقیر وتجهیل ایلهدك ...آنلرمخطی اولمقدن معروف بودرکه سن اولهسین آز نسنه دکلدر، برکلی قضیهدر، عقوبات مترتب اولهجق نسنهدر بو بزم کماتمز سزه جانب حقدن عتاب وعنایتدر وتنبیهدر . بیلمشر اولهسك حقك بولطفی وعنایتی دکهلره نصیب اولماز . نه اوله ایدی حق تعالی وجل بزه دخی نصیب ایده ایدی : برکیمسه خطامزی اعلام ایده ایدی .

مؤمن قرداش ... بوکلماتکه بزدن سزه واقع اولدی، اکرحقه استغفار ایدهسك ؛ اکر باطل ایسه بزه دخی اعلام ایدهسك ، بزدخی جوابنه قادر اولهماز ایسهك باری توبه واستغفار ایلهیهلم.... والله اعلم بالصواب ...

بالی

[۱] اشبو عبارهنك اصله غایهیه موافق جای تردددر. براکی کله اکسیك اوافق احتمالی واردر . زیرا خصومته وکالتك قبضه وکالق استلزام ایتمیه جکی امام زفرحضرتلرینك قولیدر. نهکیم سیاق وسباق افاده دخی بونی کوستریور. ائمهٔ ثلثهمز (ملم اعظم، امام ابی یوسف، امام محمد) حضراتجه خصومته وکیل

اولانك قبضه صلاحیتی قبول اولونمشدر . دیکر ائمهٔ ثلاثه یعنی امام مالك وشافعی وامحمد بن حنبل حضراتیده امام زفر کبی اجتهاد بیورمشلردر. بنابرین بوسبنله اصل وثیقهدن بری هانده فیقی مصطفی صبری افندی سفرتلرینك لطفلرندن بکارز.

هلال مطبعهسی

وهم ایستدکاری واردر . [باخصوص انلر ایچون اوراده اصل تمنی ایتدکاری برمطلب اعلی واردرکه اوده] رب رحیم [جهتك]دن ارزان بیوریله‌جق سلام [ونحیه] در . [دارالسروردہ مؤمنین مکرمین بالواسطه ویا بالذات سلام وانتخات الهی‌یه نائل اوله‌جق وبوشرف التفات خداوندی ایله کامران اولنجه بهشتك جمله نعم ومطایبنی خاطرلرندن فراموش ایده‌جکلردر] .

سلامت من دلخسته درسلام تو باشد
زهی سعادت اکردولت سلام تو باشم

جابر بن عبداه رضی‌اه عنه حضرتلرندن مروی اولدیغی اوزره ذات نبوتپناه افندمز بیوردیلرکه : اهل جنت مستغرق حظ وصفا ایکن بردنبره اوزرلرنده برشعشعهٔ نوربیدا اوله‌جق وباشلرینی قالدیرنجه جناب رب‌العزت انلره سلام ویره‌جکدر . سکنهٔ جنت اکا نکران اولدقجه نعیم جنتدن هیچ برشیئه التفات ایتمه‌جکلردر . بعدالاحتجاب دخی اونورك برکتی اوزرلرنده قاله‌جق .

یراه‌المؤمنون بغیر کیف ــ وادراك و ضربه من مثال
فینسون النعیم اذا رأوه ــ فیاخسران اهل الاعتزال

« قصیدهٔ امالی »

سورهٔ حجرات آیت ــ ٦

« یاایها‌الذین آمنوا ان جاءکم فاسق بنباء فتبینوا ان تصیبوا قوماً بجهالة فتصبحوا علی مافعلتم نادمین »

ای ایمان ایدنلر، اکر برفاسق سزه برخبر کتوررایسه طورك، تفحص ایدك [فسقدن صاقنمیان فسقك برنوعی اولان کذبدن صاقنمیه‌جغی درکار اولمغله حقیقت حال تبین ایتمدکجه صاقین فاسقك کتوردیکی خبره اعتماد ایتمیك] ، تاکه برقومه بیلمیه‌رك [حالرینه مطلع اولمیه‌رق] برضرر ایراث ایدوب ده [صکره انلرك کندیلرینه عزو واسناد اولنان احوالدن برائتلری اکلاشیلنجه] ایتدیککزه نادم اولمش اولمیه‌سکز [انك سوزینه بلا تأنی وبلاتحقیق ایناتورسه‌کز اوله‌بیلورکه برقومه برضرر ایراث ایدرسکزده صکره اوقومك برائتی نمایان اولمغله حقلرنده کاشکی بویله معامله ایدلمامش ایدی . دیه هردم مغموم ومکدر اولورسکز] .

بونظم جلیل ارشاد ایدیورکه هیچ برفاسق هرقنجی بر خصوصده اولورسه اولسون اهل ایمانی کلهٔ زور ایله اغفال ایده‌بیله‌جکنه امید وار اوله‌مامق ایچون دائما انتباه اوزره بولنمری لازمدر . فاسقك سوزی اصغا اولنوبده اکا اعتماد اولنورسه طوائف مسلمین ارمسنده قتاله مفضی اوله‌جق سوزلر بولوب سویلر . مقصد ملعونانه‌سنی ترویج ایچون حقیقت حالدن ده اوزاق صدوزی بری برینه بغض ونفرتله

ایتملی، ظواهر کلماته قابیلوبده صاقدلانه اصحاب نفاقه‌یرو اولمامل‌در. انلرك کوزندکلری جهت قلوب صافیه‌در .

بولجهٔ بی بایانی تهییج ایدنجه انلرك جرأتلری کوندن کونه تزاید ایدر . بومحققدرکه حبل متینه اعتصام ایتمدکجه اقوام اسلامیه‌دن هیچ برینك نه حیات سیاسیه‌سی نه حیات شخصیه‌سی قالور ، وحدت کبرایی اخلاله تصدی ایدنلر مادةً ومعناً مسؤلدرلر، حق وخلق نظرنده منفوردرلر . برنجی وجیه وحدته جانسپارانه خدمت واریکهٔ امامت کبرایه انقیاد واطاعتدر .

بزعاقلانه ومتفقانه حرکت ایدرسه‌ك هیچ بروقت آفاق سیاسیه‌مز مظلم دکلدر . جهان مدنیتك بزدن مطلوبی بونقطه‌ده موازنهٔ دولیه‌یی اخلاله‌مانع اوله‌جق برقوهٔ غالبه بولندیرمقدر . خارجده بورایه تجاوزه مهیا اعدامز واراتمش .. هردولتك دشمنی واردر. اوبزه‌خاص دکل. هنر اودرکه آمال ومنافی بزم آمال ومنافعمزه موافق دولتلر ایله اتفاق حصوله کتورلسون، زیرا کوریورزبوکون متفقسز حیات سیاسی ممکن دکل . مملکتمزك صرف امور داخلیه‌سندن بولنان قوانین وآداب واخلاقه خارجدن هیچ برفرد مداخله ایدمز . بوجهتجه اولان جملی تلاشلرده قطعاً حائز اهمیت دکلدر .

باطل همیشه باطل و بیهوده‌در ولی
مشکل بودرکه صورت حقدن ظهور ایده

دهاة عربدن [مغیره بن شعبه] حضرت فاروق: « درجهٔ فضلی الداتقدن ، درجهٔ عقلی الداتقدن متمالیدر » دیه وصف وستایش ایدرمش .

آیت کریمه‌ده تبین ایله اولان امر مخبرك فسقی اوزرینه ترتیب اولنمش ، یعنی مخبر فاسق اولورسه توقف وتفحص ایدك بیورلمش . مفتیء دیار روم ابوالسعود حضرتلری : بوترتیب وتعلیقه نظراً نظم جلیله‌ده خبرواحد عدلك بعض مواده قبوله اشارت واردر دیور .

سرور انام علیه‌الصلاة والسلام افندمز ، حضرت عثمان بن عفان رضی‌اه عنهك لام برادری ولید بن عقبه‌یی تحصیل زکاة ایچون [بنی‌المصطلق] عشیرتنك نزدینه اعزام بیورمشدی . ولید عشیرتك یوردینه یاقلاشدقده تعظیم ایچون سوار اوله‌رق استقباله چیقدیلر . حالبوکه ولید ایله عشیرت ارمسنده بردم سبیله زمان جاهلیتدن قاله عداوت بولندیغندن ولید اوغلنلکی کورنجه کندوسنه سوء قصد ایچون قارشوسنه چیقمشلر دیه وهم وخونه تابع اوله‌رق همان عودت ایله حضور نبویه‌یه کلوب: [بنی‌المصطلق] مرتد اولمش ، اوزرینه سلاح ایله چیقدیلر ، زکاتك اعطاسنه مخالفت ایدیلر دیدی . بونك اوزرینه عشیرت اوزرینه عسکر سوقه قیام بیورلدی . اینته بوانلاده ایدی که

بووجهله تفرد ایدهجك بر مجتهدك بوتون امت مقامنه قائم اولمسی مقتضای نصوصدر » .

الحاصل هرزمانده آز، چوق ملکهٔ اجتهاده مالك ذوات بولونور، بولونمزی موافق حکمت ومصلحت کورولور. علمای دینك بومرتبهیی احراز ایچون صرف مساعی ایتمزی وظائف مهمهلرندندر . زیرا کتاب وسنت ایله قیاس واجماع امتدن عبارت ادلهٔ شرعیهیه تمسك وجوبنه دال اولان دلائل عقلیه ونقلیهنك مقتضای عمومی بولونان حکمك بعض اعصار واشخاصه تخصیص ایدلسی قطعاً صحیح اولهماز . بوحکمدن یالکز عاجزلر خارج قالیر . اوت، دلیل شرعیهیه تمسك ایله استنباطه قادر اولهمیان کیمسه بالضروره اهلنه مراجعت وتقلیده مجبور اولور . بومراجعت وتقلیدیده قاعدهٔ مقررهیه توفیقاً بقدرالضروره تقدیر اولونور . زیاده اولورسه معصیت عد ایدیلیر .

تمهیدات معروضهمز ایله واضحاً آکلاشیلورکه اجتهاد اوزرمزده فرض دائم والی قیام الساعه برحق قائمدر . امت احمدیه هیچ برعصرده بوشرف وسعادتدن محروم قالیهجقنه بوحدیث شریفده شهادت ایتمکدهدر: (لاتزال طائفة من امتی ظاهرین علی الحق حتی یأتیهم امرالله) قال المنادی ای غالبین ومنصورین وهم جیوش الاسلام اوالعلماء. [۱]

محمد بن عبدالکریم شهرستانی رحمهالله ده « ملل ونحل » کتابنده شویله دیورلر : « نصوص شرعیه متناهیه، وقایع ایسه غیر متناهی اولدیغندن ، حالبوکه متناهی اولان شی نامتناهی اولانی ضابط اولهمیهجغندن اجتهاد وقیاسك واجب الاعتبار وقطعی الدوام اولمسی اقتضا ایدرکه هرحادثهاوزرینه اجتهاد بولونسون، امت اسلامیه تأمین سلامت ایلهسون».

[مجلس مبعوثاندهکی انجمن مخصوص تنسیبی اوزره تشکل ایدهجکی استبشار اولونان مجلس جمعیت جلیلهسی ان شاء زمان قریبده تشکل ایدرده بوسایهده امتك بوتون ترددلری زائل اولور ، هرمشکلری حل اولونور . زیرا توارد ایدن اختلافات حالی اوزره قالمقده ، احتیاجات کوندن کونه تزاید ایتمکدهدر. بوکون بیلنمسی اشدلزوم ایله لازم یك چوق مسائل جوابسز طورویور. معاملات عمومیه توسع ایتدکجه حادثات چوغالیور . ارباب تورع آرزو ایتدیکی منافعدن محروم قالیور. مثلا صاللانان دینك تنبیق ایچون آلتون ویاکومش تللر ایله باغلانمسی جائز اولدیغی حالده چورویوبردیشی طولدورمق ویاقپلانمق مجبوریتنی حس ایدنلر فتواخانهیه مراجعته برجواب آلهمیورلر. مع هذا، قیاساً بونك ده جوازی خاطرلره کلمکدهدر .

الك کزیده فقهامز دعوت ایدیلهرك اجتماع ایدهجك اولورلرسه هم مجلهیی توسیعاً شرح ، هم لزوم کورولن دها نه قدر مسائل وار ایسه باتفاق علاوه ایدرلر [illegible]

وحدت اسلامیه واتلاف عثمانی نهیه متوقف ایسه ایوجه دوشو مصالح زمانهیه اوفق اولان اقوال وآرایی ترجیح خصوص ایدرلرده هرکس شرع شریفك سماحت وعلویتنه حیران قالیر اولور .

زمانمزده مجتهد یوقدر دینیورك بی نهایه مسائل خارج براقلمق روامیدر ؛ باب اجتهادك قرن رابع ویا خامس ح انسدادینی ادعا ایدنلرك سوزی محض تقول ، معناسز تحکم ا ذره قدر اشتباه اولونماملیدر . بوکا دلالت ایدهجك نه دلی بولونهبیلیر ، نه دلیل نقلی .

مرتبهٔ اجتهاده وصولی جملهجه مسلم بولونان بیکلرجه اعصار اخیرهده ظهور ایتمش ، فقط اجتهادلری علی الاکثر اربعهنك برینه موافق دوشمش اولمغله آنلره منتسب عد اولونمش

مثلا ائمهٔ شافعیهدن معدود عزالدین بن عبدالسلام وابن دق « رحمهماالله » ك رتبهٔ اجتهادی حائز بولندقلری اصلا جای دکلدر . [۲] حالبوکه اول قرن سابع رجالندن ایدی ، ثانی ده تاریخنده، مبدء ثامنده ارتحال ایتمشدر .

مناسترلی اسماعیل

عجائب قرآنیه

سورهٔ یس ، آیت ـ ۵۵،۵۶،۵۷،۵۸

(ان اصحاب الجنة الیوم فی شغل فاکهون . هم وازواجهم علی الارائك متکئون . لهم فیها فاکهة ولهم مایدعون . سلا من رب رحیم)

[جناب حق آیت سابقهده، روز حشرده هیچ برفرده وجه ایله ظلم اولنماز دیه ندا اولنهجغنی وکفرهیه خطاباً دخ بوکون کوردیککز جزادنیاده ایکن مدام ایشلهدیککز کفرومع جزاسیدر دینیلهجکنی حکایه بیوردقدن صکره بوآیات کریمه کندیلرینك حسرت وندامتلرینی تزیید ایتمك اوزره اوکون اه حقنده رایکان اولان صنوف عواطف وانعاماته دائر کفرهیه ذ سویلنهجك سوزی حکایه ایدییور وبووجه ایله حضرت ر خشنود اولدیغی عبادینه نشئهٔ اخراده حاضر وآماده قلدیغی وعناینی بزم شوخاك سافلده ادراك ایدهبیلهجکمز بر صورتده ایدوب بیوریورکه] سکان جنت بوکون ذوق وصفایه طالش جتدن] نواله جین لذت وسرور اولمغله [illegible]

وهر ایستدکلری واردر . [باخصوص انلر ایچون اوراده اصل تمنی ایتدکلری برمطلب اعلی واردرکه اوده] رب رحیم [جهتك]دن ارزان بیوریلهجق سلام [وتحیه] در . [دارالسروردہ مؤمنین مکرمین بالواسطه ویا بالذات سلام والتفات الهی یه نائل اولهجق وبوشرف التفات خداوندی ایله کامران اولنجه بهتك جمله نعم ومطایبنی خاطرلرندن فراموش ایدهجکلردر] .

سلامت من دلخسته درسلام تو باشد
زهی سعادت اکردولت سلام تو بایم

جابر بن عبدالله رضی الله عنه حضرتلرندن مروی اولدیغی اوزره ذات نبوتپناه افندمز بیوردیلرکه : اهل جنت مستغرق حظ وصفا ایکن بردنبره اوزرلرنده برشعشعهٔ نور پیدا اولهجق وباشلرینی قالدیرنجه جناب رب العزت انلره سلام ویرهجکدر . سکنهٔ جنت اکا نکران اولدقجه نعیم جنتدن هیچ برشیئه التفات ایتمیهجکلردر . بعدالاحتجاب دخی اونورك برکتی اوزرلرنده قالهجق .

یراه المؤمنون بغیر کیف ــ وادراك و ضربهم من مثال
فینسون النعیم اذا رأوه ــ فیاخسران اهل الاعتزال

« قصیدهٔ امالی »

سورهٔ حجرات آیت ــ ٦

« یاایها الذین آمنوا ان جاءکم فاسق بنباء فتبینوا ان تصیبوا قوماً بجهالة فتصبحوا علی مافعلتم نادمین »

ای ایمان ایدنلر، اکر برفاسق سزه برخبر کتورر ایسه طورك تفحص ایدك [فسقدن صاقنمهیان فسقك برنوعی اولان کذبدن صاقنمیهجنی درکار اولغله حقیقت حال تبین ایتمدکجه صاقین فاسقك کتوردیکی خبره اعتماد ایتمیك] ، تاکه برقومه بیلمیهرك [حالرینه مطلع اولمیهرق] برضرر ایراث ایدوب ده [صکره انلرك کندیلرینه عزو واسناد اولنان احوالدن برائتلری اکلاشیلنجه] ایتدیککزه نادم اولش اولیهسکز [انکسوزینه بلا تأنی وبلاتحقیق ایناتورسه کز اولهبیلورکه برقومه برضرر ایراث ایدرسکزده صکره اوقومك برائتی نمایان اولمغله حقلرنده کاشکی بویله معامله ایدلمامش ایدی . دیه هردم مغموم ومکدر اولورسکز] .

بونظم جلیل ارشاد ایدیورکه هیچ برفاسق هرقنی بر خصوصده اولورسه اولسون اهل ایمانی کمهٔ زور ایله اغفال ایدهبیلهجکنه امید وار اولهمامق ایچون دائما انتباه اوزره بولنملری لازمدر . فاسقك سوزی اصغا اولنوبده اکا اعتماد اولنورسه طوائف مسلمین ارهسنده قتاله مفضی اولهجق سوزلر بولوب سویلر . مقصد ملعونانه سی ترویج ایچون حق وحقیقتدن دم اورهرق صدوری بری برینه بغض ونفرتله قیارتهجق اخبار وحوادث ایجاد ایلر . بوکونلرده مقاصد مختلفهدن ناشی پردهٔ نفاق آتنده بر چوق اویونلر اویناتیوره بر چوق کفت وکولر اولیور . بوآیت کریمهنك مضمون حقیقت نمونی نظر مطالعهیه التوبده اوکی منافقانه سوزلره بلاتأنی وبلا تحقیق حوالهٔ سمع اعتبار ایتملی . ظواهر کلماته قاپیلوبده صاقدلانه اصحاب نفاقه پیرو اولملی در . انلرك کوونمکلری جهت قلوب صافیدر .

بولجهٔ بی بایانی تهیج ایدنجه انلرك جرأتلری کوندن کونه تزاید ایدر . بوحققدرکه حبل متینه اعتصام ایتمدکجه اقوام اسلامیدن هیچ برینك نمحیات سیاسیمی نمحیات شخصیمی قالور ، وحدت کبرای اخلاله تصدی ایدنلر مادةً ومعناً مسؤلدرلر . حق وخلق نظرنده منفوردرلر . برنجی وجیه وحدته جانسپارانه خدمت واریکهٔ امامت کبرایه انقیاد واطاعتدر .

بزعاقلانه ومتفقانه حرکت ایدرسهك هیچ بروقت آفاق سیاسیهمز مغلم دکلدر . جهان مدنیتك یزدن مطلوبی بونقطهده موازنهٔ دولیهیی اخلالهمانع اولهجق برقوهٔ غالبه بولندیرمقدر . خارجده بورایه تجاوزه مهیا اعدامز واراتمش .. هردولتك دشمنی واردر . اوبزه خاص دکل . هنر اودرکه آمال ومنافی بزم آمال ومنافعمزه موافق دولتلر ایله اتفاق حصوله کتورلسون، زیرا کوریورزبوکون متفننز حیات سیاسی ممکن دکل . مملکتمزك صرف امور داخلیهسندن بولنان قوانین وآداب واخلاقه خارجدن هیچ برفرد مداخله ایدهمز . بوجهتجه اولان جملی تلاشلرده قطعاً حائز اهمیت دکلدر .

باطل همیشه باطل و بیهوده در ولی
مشکل بودرکه صورت جقدن ظهور ایده

دهاة عربدن [مغیره بن شعبه] حضرت فاروق: « درجهٔ فضل الداتمقدن ، درجهٔ عقل الداتمقدن متمالیدر » دیه وصف وستایش ایدرمش .

آیت کریمهده تبین ایله اولان امر مخبرك فسقی اوزرینه ترتیب اولنمش ، یعنی مخبر فاسق اولورسه توقف وتفحص ایدك بیورلمش . مفتیٔ دیارروم ابوالسعود حضرتلری : بوترتیب وتعلیقه نظراً نظم جلیلده خبرواحد عدلك بعض مواده قبوله اشارت واردر دیور .

سرور انام علیه الصلاة والسلام افندمز ، حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنهك لام برادری ولید بن عقبه‌یی تحصیل زکاة ایچون [بنی المصطلق] عشیرتنك نزدینه اعزام بیورمشدی . ولید عشیرتك یوردینه یاقلاشدقده تعظیم ایچون سوار اولهرق استقباله چیقدیلر . حالبوکه ولید ایله عشیرت ارهسنده بردم سبیله زمان جاهلیتدن قاله عداوت بولندیغندن ولید اوغلهلکی کورنجه کندوسنه سوء قصد ایچون قارشوسنه چیقمشلر دیه وهم وخوفه تابع اولهرق همان عودت ایله حضور نبویه یه کلوب: [بنی المصطلق] مرتد اولمش . اوزرینه سلاح ایله چیقدیلر ، زکاتك اعطاسنه مخالفت ایدیلر دیدی . بونك اوزرینه عشیرت اوزرینه عسکر سوقه قیام بیورلدی . اینته بواثناده ایدی که بوآیت کریمه نازل اولدی . شویلهده روایت ایدنلر وار : ولید بن عقبه بنی المصطلق نزدندن عودت ایله بوطرزده عرض کیفیت ایتمش اوزرینه سلطان انبیا علیه افضل التحیا افندمز خالدبن ولید حضرتلرینی عسکر ایله انك اوزرینه کوندردی وخالده امر ایتدیکه عسکرله کیدیکنی

بووجهله تفرد ایدهجك بر مجتهدك بوتون امت مقسامنه قائم اولمسی مقتضای نصوصدر » .

الحاصل هرزمانده آز، چوق ملکه اجتهاده مالك ذوات بولونور، بولونملری موافق حکمت ومصلحت کورولور. علمای دینك بومرتبهیی احراز ایچون صرف مساعی ایتملری وظائف مهمهلرندندر . زیرا کتاب وسنت ایله قیاس واجماع امتدن عبارت ادله شرعیهیه تمسك بوجوبنه دال اولان دلائل عقلیه ونقلیهنك مقتضای عمومی بولونان حکمك بعض اعصار واشخاصه تخصیص ایدلمسی قطعاً صحیح اولهماز . بوحکمدن یالکز عاجزلرخارج قالیر . اوت، دلیل شرعیهیه تمسك ایله استنباطه قادر اولهمیان کیمسه بالضروره اهله مراجعت وتقلیده مجبور اولور . بومراجعت وتقلیدیده قاعدهٔ مقررهیه توفیقاً بقدرالضروره تقدیر اولونور . زیاده اولورسه معصیت عد ایدیلیر .

تمهیدات معروضهمز ایله واضحاً آکلاشیلورکه اجتهاد اوزرمزده فرض دائم والی قیام الساعه برحق قائمدر . امت احمدیه هیچ برعصرده بوشرف وسعادتدن محروم قالیهجقنه بوحدیث شریفده شهادت ایتمکدهدر: (لاتزال طائفة من امتی ظاهرین علی الحق حتی یأتیهم امرالله) قال المنادی ای غالبین ومنصورین وهم جیوش الاسلام اوالعلماء. [۱]

محمد بن عبدالکریم شهرستانی رحمهالله ده « ملل ونحل » کتابنده شویله دییورلر : « نصوص شرعیه متناهیه ، وقایع ایسه غیر متناهی اولدیغندن ، حالبوکه متناهی اولان شی نامتناهی اولانی ضابط اولهمیهجغندن اجتهاد وقیاسك واجب الاعتبار وقطعی الدوام اولمسی اقتضا ایدوکه هرحادثهاوزرینه اجتهاد بولونسون، امت اسلامیه تأمین سلامت ایلهسون».

[مجلس مبعوثانده کی انجمن مخصوص تنسیبی اوزره تشکل ایدهجکی استبشار اولونان مجله جمعیت جلیلهسی ان شاء الله زمان قریبده تشکل ایدرده بوسایهده امتك بوتون ترددلری زائل اولور ، هرمشکللری حل اولونور . زیرا توارد ایدن اختلافات حالی اوزره قالمقده ، احتیاجات کوندن کونه تزاید ایتمکدهدر. بوکون بیلنمسی اشدلزوم ایله لازم بك چوق مسائل جوابسز طوروبور. معاملات عمومیه توسع ایتدکجه حادثات چوغالیور . ارباب تورع آرزو ایتدیکی منافعدن محروم قالیور. مثلا صاللانان دیشك تثبیتی ایچون آلتون ویاکوموش تللرایله باغلانمسی جائز اولدیغی حالده چورویوب بردیشی طولدورمق ویاقیلاتمق مجبوریتنی حس ایدنلر فتواخانهیه مراجعتله برجواب آلهمیورلر. مع هذا، قیاساً بونك دمجوازی خاطرلره کلمکدهدر .

الك کزیده فقهامز دعوت ایدیلهرك اجتماع ایدهجك اولورلرسه هم مجلهیی توسیعاً شرح ، هم لزوم کورولن دها نه قدر مسائل وار ایسه بالتدقیق علاوه ایدرلر ؛ ربایه ، سیغورطهیه وسائرهیه دائر اختلافاتی آرادن قالدیررلر ، بوتون مساعدات شرعیهیی بولوب اورتهیه قویارلر،

[۱] هر احتماله کوره بوحدیث شریفدهکی ظهور وغلبه تبشیریده بقای اجتهاده دلیل ارائه ایلیر . چونکه دین اسلامك دوام ظهوری بقای اجتهاده منوط اولدیغی برقاریده ایضاح اولوندی .

وحدت اسلامیه واتلاف عثمانی نهیه متوقف ایسه ایوجه دوشونو مصالح زمانهیه اوفق اولان اقوال وآرایی ترجیح خصوصنا ایدرلرده هرکس شرع شریفك مباحث وعلویتنه حیران قالیر ، اولور .

زمانمزده مجتهد یوقدر دییهرك بی نهایه مسائل خارج ش براقیلمق روامیدر ؛ بابٔ اجتهادك قرن رابع ویا خامس حد انسدادینی ادعا ایدنلرك سوزی محض تقول ، معناسز تحکم او ذره قدر اشتباه اولونماملیدر . بوکا دلالت ایدهجك نه دلیل بولونهبیلیر ، نه دلیل نقلی .

مرتبهٔ اجتهاده وصولی جملهجه مسلم بولونان بیکلرجه اعصار اخیرهده ظهور ایتمش ، فقط اجتهادلری علی الاکثر ما اربعهنك برینه موافق دوشمش اولمغله آنلره منتسب عد اولونمشل

مثلا ائمهٔ شافعیهدن معدود عزالدین بن عبدالسلام وابن دقیق « رحمهماالله » ك رتبهٔ اجتهادی حائز بولندقلری اصلا جای دکلدر . [۲] حالبوکه اول قرن سابع رجالندن ایدی ، ثانیده « تاریخنده، مبدء ثامنده ارتحال ایتمشدر .

مناسترلی اسماعیل

نجائب قرآنیه

سورهٔ یس ، آیت- ۵۵،۵۶،۵۷،۵۸

(ان اصحاب الجنة الیوم فی شغل فاکهون . هم وازواجهم فی علی الارائك متکئون . لهم فیها فاکهة ولهم مایدعون . سلام من رب رحیم)

[جناب حق آیت سابقهده، روز حشرده هیچ برفرده هی وجه ایله ظلم اولنماز دیه ندا اولنهجغنی وکفرهیه خطاباً دخی بوکون کوردیککز جزادنیاده ایکن مدام ایشلهدیککز کفرومعاص جزاسیدر دینیلهجکنی حکایه بیوردقدن صکره بوآیات کریمهده کندیلرینك حسرت وندامتلرینی تزیید ایتمك اوزره اوکون اهل حقنده رایکان اولان صنوف عواطف وانعاماته دائر کفرهیه قار سویلنهجك سوزی حکایه ایدییور وبووجه ایله حضرت رب خشنود اولدیغی عبادینه نشئهٔ اخراده حاضر وآماده قلدیغی ال وعناياتی بزم شوخاك سافلده ادراك ایدهبیلهجکمز بر صورتده تع ایدوب بیوریورکه] سکان جنت بوکون ذوق وصفایه طالش ، [جتدن] نواله چین لذت وسرور اولیورلر . انلر و [دار دنیاد زوجهلری کولکهلرده [اشجار لطیفهنك سایهلری التده] مزین وسریرلر اوزرینه اتکا ایدیورلر . اوراده انلر ایچون هرنوع ف

[۲] حتی ائمهٔ مالکیهدن مشهور « ابن مرفه » رح دییورمش که معر ابن عبدالسلامك رأیی منضم اولمدقجه اجماع منعقد اولهماز . اجماع ا مجتهدینك اتفاق دیمکدر .

بکزمشسك برشهیدك مدفن دلخونه ؛
قیاز انسان باصمه‌یه خاك جسد مشحونه .

آسمان فوقکده کویا تربت علوبه‌دو ؛
پیشکاهکده دکز بربی‌نهایت کریه‌در !

آه سن برلاشه‌سك دریایه آتمشلر سنی ،
کاب طینت ، قارغه ماهیتلی بیك شخص دنی

سینهٔ فرسوده‌که قونمش دیدکلرلر بتون ؛
سایبانك برآلای شهال سافلدر بوکون .

هرشکوفه‌ك خون رنکارنك ماهیتلیدر ؛
طاشلرك برنور بارد ، طوپراغك ظلمتلیدر .

بیلدیرملردر بتون شبتاب لیل نکبتك ،
برق خونین شکلی آلمشدر صولوب بکزك ، بتك !

آه ظلمتدر لخایعدر سنك هربریرك :
نورسز مشعللرك ، مشعل جدا معبدلرك .

آه لیلك بکزیبور برسر وماتم پروره ،
سنك قبرك حزمهٔ مهتابدر ای مقبره !

∴

یوق ، نه‌برمقبر نه برمیتسك‌ای ظلمتسرا ؛
ذی حیات اولقده عینمسك بنم سن عادتا :

باق شودریانك — سن ای‌ظلم بشربازیچه‌سی —
حادثات دهری تصویر ایلیور هرموجه‌سی .

سن اونك امواجنه ، بنده شؤن عمانه ،
ظلمت مستقبلك پهنای بی پایانه

دوشمشز ؛ یوقدر سنکله بینمزده فرقز .
مظلم اولقده بوکون بردر بزم آفاقز .

بنده وار برقلب ویران ، سنده وار ویرانه‌لر ؛
بنده ظلمتلر نمایان ، سنده مظلم صحنه‌لر .

طالع ملتمی‌یزکه بویله ظلمتپرورز ؟
شبمی‌یز ، ماضی‌می‌یز ، بیلمم ؛ اورتبه بکزرز !

مرحمت جمال

نیسان یاغموری

چیچکلر اینه آچلمش ، سیامنیر و لطیف
کونش اقلری تزیین ایچون طلوع ایتمش

اسر نسیم صفا بخش نشه‌دار وخفیف
دکیزده موجهٔ ساکن ، چنده بر لرزش

پری جانه بکزر جمالی نیسانك
تزین ایلمه‌ده زالهلر ، چیچکلرله
بو آیده دور اساطیری واردر انسانك
مفکره متحسس اولور ملکلرله

همان هوا دکیشیر ، بر کورولتولو پویراز
ایدر چیچکلرك اوستنده بر زمان پرواز
اولورسه شاعر محزن بو حالته ناظر

نه‌دیر ؟ اوت ! شوتی دیر : « در قطرهٔ باران
ـ که دوکمده یره فیض سحابهٔ نیسان ـ
اون آلتی یاشنه کلش کلینده کوز یاشیدر .

محمد جمال

یاد ماضی

ماضی ، او کوزل خاطرهٔ شوق و شطارت ،
هر آن اولیور حافظه پیرای تحسر ؛
آتی ، او قاراکلی کیجه پر طیف مرارت
دائم ایدییور روحمی لبریز تأثر .
هردم نظرم ماضیٔ پر نشوه‌یه ناظر
جوشش ویریبور کوکله حالا او مناظر ؛

حالا او مناظر ، او اقلر ، او سهلر
روحمده اویاندیرمه‌ده بیك صبح ربیعی ؛
ولی ایلیرك بر برینی لیل صفالر
ایام ألم عقلمه کلزدی طبیعی .
بر لحظه دوشونمك نه‌در آکلازدم او دملر
صارمقده بوکون روحمی سوزشلی آلملر .

هر شی بکا خندان کورونوردی او زمانلر
اوقتاردی کوچوك روحمی‌هپ تازه‌چیچکلر ،
بر ان ایدی بر یاده طربزا کلبکلر
کویا سویشیرلر ، اوپوشورلردی هپ آنلر .
کلنجلر ایلردی سحر وقتی تبسم
بلبللر ایسه هپسی یك آواز ترنم .

افلاکه باقرکن بنی مفتون ایدییوردی
یلدزلاق کونشك منظرهٔ شعشعه‌داری ؛
آقشام طورمساز غربه مسافر کیدییوردی

بیلدیرمیوب کیجه‌لین کیزلیجه بنی‌المصطلقك یوردینه کیر. انلرده شعائر وآداب اسلامی مرعی کوررسه‌ك زکاتلرنی آل . یوقسه اهل ارتداد حقنده اوله‌جق معامله‌نی اجرا ایت . خالدبن‌ولیدرضی‌اه‌عنه حضرتلری امر پیغمبری اوزره حرکت ایدرك وقت غروبده بنی‌المصطلقك یوردینه داخل اولدی . عسکریله برلکده مخفیجه بریره قوندی . عشیرتك احوالنی تدقیق وتفحص ایتدی . اقشام ویاتسو اذانلرنی ایشتدی . سائر حالتلرینه مطلع اولدی . امرالهیه مخالف کندیلرنده برحال وحرکت کورمدی . بونك اوزرینه زکاتلرنی اخذ ایدوب عودت ایلدی وحضور نبویه واقعهٔ حالی ومشهوداتنی عرض ایلدکده بو آیت جلیله شرف نزول ایتدی .

برکت زاده : اسماعیل مفتی

مولدالنبی علیه‌الصلاة والسلام

مولدالنبی کوندن مقصد ، پیغمبر ذیشانمز افندمزك دنیایی تشریف بویوردقلری یوم سعادتدر . استانبولده . وترکاربنده (قدیل کیجه‌سی) دیه یاد اولنان . ربیع‌الاول آینك اون ایکنجی کیجه‌سی . دین مبین اسلامك عالم انسانیته مبلغ صادق وامینی اولان مجمع مکارم اخلاق ، حضرت سیدالاسیاد افندمزك دوغدقلری لیلهٔ مبارکهٔ مهمه‌در .

تاریخ نقطهٔ نظرندن بوحادثهٔ تولد ، دنیانك اك بویوك واك صاحب سطوت وعظمت هرهانکی شهنشاه جهانکیرینك . ویا صاحب جاه ایمپراطورینك یوم میلادندن دها مهم ، دها پك چوق معنیدار بروقعهٔ عظیمهٔ انقلابات وکالاندر . اویله که بو ذات جلیل‌الصفات عدالتپرورك بالاخره مظهر رتبهٔ نبوت اولمه‌لرندن ، قبالی چوللرده وحوش کبی یاشایان ، اصنامه طاپان ، ادعای شهامت واظهار تعصب وشجاعت ایلیین ، بیلدیکندن کوردیکندن ذره‌جه شاشمایان ، جسور ، عنود ، جاهل ، وحشی ، محارب ، بر قومدن صحایف تاریخ عالمه نیجه‌شان وشهرتله انتقال ایدن مدنی ، متدین وحقیقت‌بین ، معتدل وحق شناس ، عالم ، متمدن ، شجیع ومتحمل ، صادق ومخلص بربویوك امت یتشدیردی . نشر ایلدیکی نور حقیقت ، نور حقیقیٔ انسانیت اولدیغی ایچون او کوچوك قبیلهٔ قریشدن شامه ، یمنه ، عراقه ، هنده ، افغانه ، چینه ، مصره ، اندلسه ، وخلاصه چار اقطار عالمه خطوط زرین شعاعی طبق تنویر عالم ایدن برکونش کبی یاییلدی . بونوردن علما ، فضلا ، حکما ، فلاسفهٔ اسلام استفاضه ایتدی ؛ میدانه چیقدی . عدالت او سایه‌ده برلشدی ...

دنیا دکشدی ، شرقك نور فیضا فیض لاهوتیسی جهانی طوتدی . کتابخانهٔ عرفان آدم ، علوم ایله طولدی طاشدی . اویله که لسان بلاغت باشقه بر حقیقت نوظهور ایله تکلمه ، وجدانلر اك یوکسك حسیات ایله تفهمه ، انسانلر بیلمز بر صفای معنوی ایله تعالی‌یه مظهر اولدیلر . سعی وغیرت ، عزم وهمت ، رفاه وسعادت ، عفت وعزت بر کوزونمز افق لایتناهی‌یه دوغرو وسعت بولدقچه بولدیلر !

جامعلر طلبه ایله ، بلده‌لر علم وادبله مالامال فیوض اولدی .

دنیایه باشقه بر باب الهیٔ دولت آچلدی . مساواة کامله ، عدالت محضه ، حریت انسانیه ، حقیقت الهیه هپ تظاهر وتأسس ایتدی . علوم ومعارف ، صنایع وتجارت ، زمانه کوره حد غایه‌یه یاقلاشدی .

ایشته بواك بویوك ، اك جدی ، اك بقادار اثر وحید عالم صاحبی اونی ذیشان صاحب عرفاندر . مکارم اخلاقی ملوك وسلاطین دوشوندورن وکوچولتن بوذات اشرف واجلك لیلهٔ مبارکهٔ تولدلریدر . الآن یاد واعاده اولونیور . بویوم تاریخی ، عالم وسیع اسلامینك بویوك بر بیرام کونی اولسه لایقدر . بوکونده بوتون مسلمانلر عارف حقیقت انسانیه اولدقلرینی بربرلرینه تبشیر ایتمکله سویندکلرینی سزادر . چونکه اك متین وابدی سوزلر واك آچیق حقیقتلر بوکونك مولود یکتای کائنی اولان اوپیغمبر ذیشاندن صدور ایتمش ، واوواسطه ایله تلقین ایدلمشدر .

نورنظرامعان اولان بوذات معالی صفاتك اوصاف جلیله ومزایاسنهٔ همایونلرندن بحث کوچدر . بوخصوصده تاریخ اسلامك مدار فخری اولان بیکلرجه علما ، بیکلرجه اثرلر یازمشلردر . هرسوز برحکمت بالغه . هر حرکتی برعلویت غیر مسبوقه اولان نبی‌حکیم افندمزك دوغدقلری کونی ویا کیجه‌یی ذوق وجدانه عائد برصمیمیت روحیه ایله حس ایتمك ، ظنمجه اك کوزل برراسمهٔ خلوص واحترام اك صاف وحقیقتپرور برنشانهٔ تکریمدر . علیه افضل‌الصلاة .

مصر ، علی سعاد

کرید

ای مزارلردن درین یوکسك زمین انحطاط ،
ای جزیره ، ای مزار ، ای مقبر دریا محاط ؛

هریرك برحفره‌در آچمش دهان کینی !
یوتمق ایستر ملتك آتیٔ نورا کینی !

اسکلتلر . طیفلر منظوردر سندن بکا ..
کریه‌لردن، آهلردنمی ایدلمشك بنا ؟

یك قراکلمك — نیچون ؟ — ماتم دینزشی سنمیسك !
سوزش جسمك نه‌در . برمشعل مدفنمیسك !

نعش یابرجامیسك ، برسرنکون ترتیبمیسك ؟
نطقه کلمش برخیالت ، طیف پرنکتمیسك ؟

فاجعات ایراد ایدرسك ، ناقل افسانه‌سك ..
موت هائل ، مقبر مظلممیسك . آکلات‌نه‌سك !

برکونشك ، نورینك ماضیلر اولمش مغربی ؛
قبره نازل ، موته مائلسك قراکلقلر کی !

اجسامك تابع اولديغى ثقلت قوانينى كشف ايتديلر . بونك ايچونده غايت دقيق ، غايت طوغرى جدوللر ياپديلر . ترصدات فلكيه‌ايچونده بويله مكمل جدوللر ياپمشلردركه يك معروف اولان بوجدوللر سمرقنده ، بغدادده ، قرطبه‌ده ارباب فنك نظر استفاده‌سنه آچيق ايدى . ايشته بوقوانين سايه‌سنده‌دركه جاذبه قانونلرينى كشفه يول آچيلدى .

بومقاله‌مزده اسلاملرك كشفياتى، علوم‌وفنونده‌كى‌توسيعاتى تماميله صايه‌جق دكلز . چونكه بونك ايچون باشلى باشنه بويوك بركتاب يازمق لازم كلير . ذاتاً اوروپا فيلسوفلريله مورخلرندن صاحب‌انصاف اولانلرى بوخصوصده امساك ايتمامشلردركه سلفلرينك نصل آدم اولدقلرينى ، نصل مسلك طوتدقلرينى بيلملرى ايچون ابناى ملت اواثرلرك‌مندرجاتندن‌وطنداشلرينى خبردارايتسه‌لرپك‌اى برشى اولور.

مع‌مافيه بن‌بوراده‌حكماى غربدن برينك سوزلرينى ايرادايده‌جكم: « كائنات عضويه‌نك برطريق تدريج وتكامله ترقى ايتمكده اولديغى نظريه‌سنى زمانمزده كشف اولنمش يكى برشى ظن ايدن بزلر ايچون بونظريه‌يى عربلرك وقتيله يازمش اولدقلرى كتابلرده كوريرسه‌ك دهشت ايچنده قالمامق ممكنميدر ؟ اوت عربلر بونى مكتبلرنده مدرسه‌لرنده طلبه‌يه تلقين ايدرلر، حتى بوفكرى بزدن دها ايلرى كوتوريرلردى ؛ كائنات غير عضويه‌يه، معادنه‌قدر تشميل ايدرلردى . ذاتاً كيميايه وضع ايتدكلرى اساس‌ده معادنك كندى اشكالى داخلنده ترقى‌يه تابع اولمسى ايدى . خازنى ديبوركه: فنه وقوفى اولميان برآدم «آلتون ، التون اولنجه‌يه قدر براشكال مختلفه كچيرمشدر » سوزينى ايشيدنجه ظن ايدركه برچوق معادنه دوچار استحاله اولمش مثلا اولا قورشون، صكره‌قلاى ، صكره باقر، صكره كوش‌اولمش‌ده نهايت‌التون حاله كلمشدر . بيلمزكه ارباب فنك بوسوزدن مقصدى عينيله انسان خال‌حاضرتكمله برطريق تدريج ، برطريق‌ترقى تعقيب ايده‌رك كلمشدر طرزنده‌كى ادعالرينه بكزر . ايشته بوصوك سوزلريله‌ده اويله انسانك ديكر برطاقم‌انواع حيوانات اره‌سنده استحاله صورتيله مثلا اوكوزدن اشكه ، اشكدن باركيره ، باركيردن مايمونه تحول ايدرك الكصكره‌انسان حاله كلديكنى مراد ايتمزلر . »

كوستاوله‌بون ديبوركه « حريت فكرايله سلامت دينك نصل قابل تأليف اوله‌بيله‌جكنى برنجى دفعه‌اوله‌رق بوتون‌دنيايه كوستردى‌عربلردر»

بعض فلاسفهٔ غرب ابن الرشد حريت فكرده اساس دينى نقض ايده‌جك‌قدر ايلرى كيتدى ، جسدك زوالندن صوكره روح ايچونده بقا يوقدر، بقا پذير اولان انواعدر ديدى، ديبورلر. حالبوكه بواسناد ابن‌الرشدك اشخاصك باقى‌اولميه‌رق انواعك بقاپذيراولديغى طرزنده‌كى سوزينى ياكلش اكلامقدن‌ايلرى كلمشدر. بناءً عليه برخطاى عظيمدر. يوقسه ابن‌الرشدده ارسطونك ودها بشقه‌لرينك ديديكى كبى اشخاص وجود بولور ، فناپذير اولور؛ لكن انواعه كلنجه او ، باقيدر، زوال بولماز ديمشدر . بوايسه بام بشقه بر مسئله‌دركه ابن‌الرشدك عباره‌سندن چيقاردقلرى معنايه كلياً مغايردر. نته‌كيم ابن‌الرشدك ديكر بر سوزينده بويله سوء تفسيره اوغراتمشلردى . ابن‌الرشد مسلماندى . مسلمانلغك هيچ برزمان علمه مخالفتده بولنميه‌جغنى ، انجق يااجتهاد علميده خطا، ياخود خياله اتباع سبيله ميدان آلان علمانى آلتده‌كى اوهامى قبول ايتميه‌جكنى پك اعلا بيلديدى . ذاتاً ابن‌الرشدك كتابلرى المزددر . تدقيق ايدرسه‌ك كنديسنه بويله بر اسنادك جائز اوله‌ميه‌جغنى اكلارز. لكن بوسوز ابن‌الرشدك شاكردلرندن اوقومش اولان ابن سبعينه نسبت اولنورسه اوزمان برشى ديه‌م چونكه اثرلرنده بوكا دلالت‌ايدن عباره‌لر وار .

ديكر بر فيلسوف ديبوركه « عربلرك كرك يونانيلردن ، كرك اقوام سائره‌دن تلقى ايتدكلرى علوم وفنون اولجه كتبخانه ديوارلرى آره‌سنده كتابلرك ايچنده مدفون ايكن ياخود خزينه‌لرده قپانوب قالمش قيمتدار طاشلركى برطاقم دماغلرده محبوس طوره‌رق انسانيتك هيچ بر احتياجنى تأمين ايده‌مزكن عربلرك الله كچرچمز مدارحيات اولدى ؛ غداى‌روح كسيلدى ؛ روح ثروت ، مدارصنعت بيلندى . بشريتى پيشكاه قدومنده آماده طوران غايهٔ كماله سوق‌ايچون الك برنجى سائق يرينه كچدى . اوروپالىلر ايچنده تاريخى تتبع ايده‌رك صكره عقلك ، وجدانك حكمنه مراجعتده بولنان فرد يوقدركه غربى ليل جهالتدن صباح ضيادار معرفته چيقارمق ، اونلره طرز تفكرى ، طرز نظرى اوكرتمك والحاصل تجربه ومشاهده‌نك علم‌ايچون الك متين ايكى اساس اولديغنى كوسترمك خصوصنده‌كى فضلك تماميله مسلمانلره . مسلمانلرك برابر كتيردكلرى علوم وفنونه عائد بولديغنى انكار ايتسون.

علوم عربيه وآداب محمديه ايتاليايه كلديكى زمان طالعنه پاپا اوراده يوقدى . كرسئ حكومتى فرانسه‌نك آوينيون‌شهرينه نقل ايدلمشدى. بوسايه‌ده علم ايتاليانك شماله طوغرى يواش يواش بوروپه‌رك نهايت اوراده قرار بولدى . پارسك جاده‌لرى آنجق اون ايكنجى عصرده اسپانيا سوقاقلرى طرزنده قالديرمه تفريش اولنه‌بيلدى . »

بردكر فيلسوفده ديبوركه « مسلمانلق ايكى عصر ظرفنده بزه صليبيه‌ميه‌جق قدر هيئت شناس ويرمشكن كليسا عالم نصرانيته اون ايكى عصر حاكم اولديغى حالده بزه برهيئت شناس چيقاره‌مدى . بيلمم نه‌دن ؟ »

مسلمانلر اره‌سنده علمك بوفيضى ، بوشعشعه‌سى يالكز بر فرقه‌يه خاص دكلدى . بوتون خلق علمه رغبت خصوصنده مساوى ايدى . آره‌ده رجحان تفاوت سعى وجهددن ايلرو كليور ايدى . شبه يوقدركه بوحال خليفه‌لرك ، امرانك ، مأمورينك علمه قارشى اولان حلميله دينك كرك مسلمانلر ، كرك ذميلر حقنده‌كى رفق وسماحتى سايه‌سنده حاصل اولمش ايدى . اونك ايچون فضيلتى باشقه طرفلرده آراملايدر .

فلاسفهٔ غربدن بريده ديبوركه : « بوتون اقطار عالم نه حاملك بودرجه‌سنه وارمش برفاتح ، [مسلمان فاتحلرينى مراد ايديور] نه‌ده رفق وملايتك بومرتبه‌سنى بونش بردين كورمه‌مشدر .

مصر مفتيسى مرحوم شيخ محمد عبده مترجمى : محمد عاكف

شرفك او كوزل باكرهٔ لمه ستارى .
لكن كيجه بر باشقه تماشا يوليوردم
سيدرزره حيرتله باقوب شاد اوليوردم .

سيدرزره حيرتله باقار اويله صانيردم
هپ تازه كيسلر كزيور روى سماده .
بر هيكل سودا كبى بر شعله صانيردم
كورتوكه اوحزون قرى سير وصفاده ؛
هرمنظره بيكلرجه لطافت صاچيوردى ،
كوزكه بدايع بكا آغوش آچيوردى .

افسوس ! او كوزل كونلرى ايتدكجه تخطر ،
جوشمقده بوتون طويغولرم بويله دمادم ؛
شمدى بنى محو ايتمده آلام تحسر ،
هر دم قاره خوليالر اولوب قلبمه محرم ،
لرزان ايديور روحى بيك دورلو مظالم .
افسوس كه ماضى عدم ، آتى ايسه مظلم ! . . .

قانقايلى : حسين جاهد

حزين بر خاطره

مهيب كوزلرى آوه دائما منصوب
جوار سحى توحيش ايلمزدى بر محبوب .
زمستان قوز توب اكه دست تهديدى
قيزار ، جوشور ، يتيرر كيم بيلير نمسويلردى .
وحوشى قورقوتمجق حيمرله كوكرركن
كوكنده موجمسى بحرك اونوردى قهقهه‌زن .
ديزوب چقن طتى بعضاً چوجق كبى اويناز
يليزدى ظلمه يونلرله صانكه طلسملر .
حياته رابطمى كولكلر قدر آزدى .
طاقيلمه راهنه اطفال بلده باقازدى .
چاغيرسه كز ، پاره كوسترسه كزده ساكتدى
مزارلر كبى ناسوته قارشنى صامتدى .
ديدم كه كيم بو آدام : مجرم سياسيمش .
خاير ، ناصلسه سورولمش‌ده بورده منسيمش .
امر ، حكم يوق ايمش ؛ والى كيم باقوب صوراجق
ديوب‌ده قلعه‌يه آتمش ؛ زوالينك آنجق
سكز ، طقوز سنه صوكره اوقونمش اوراقى
ياقين زمانده‌ده لطافاً ويرلمش اطلاقى ،
ظلام محبسه ـ اخذواعطاده آلدانمش ـ
ويروب دماغنى بر السر بياض آلمش ،

ردوسده كورمش ايدم بويله خيلى منكوبى
تخطر ايلدى قلبم بوكون او محذوبى .
أوت ، بوكون اوده مشمول انقلاب ؛ آنجق
او بوش دماغ ايله بيلمم ناصل ، نه آكلايه‌جق ؟

۲ مارت ، ۳۲۵ ابراهيم علاء الدين

عربلرك فنونى وكشفياتى

عربلر فنونى يونانيلردن الديلر ؛ لكن بر عصر كچه‌دن عربلاشد
ديلر . يوقسه اوروپاليلر كبى تام اون عصر اريسطونك ، ياخ
افلاطونك ، ياخود اوقليديسك ، ياخود باطلميوسك شاكردى قالنمرا
اولاديلر .

ديبورلركه : اسكى مؤلفلرك آثارنده‌كى آرا وافكاره تماميله ا
قاعدهٔ سقيمه‌سنى براقوب يونك يرينه تجربه ومشاهده اصولنى ق
حاضره‌يه اساس اتخاذ ايدن ، الحاصل علومى تقليد دنيلن قيداسار
قورتاران‌اك اول باقيون اولمشدر . بو انقلاب غربده بويوك كوروك
ميدان ويردى . حتاكه عربلردها قرن ثانى هجرتك اواخرنده
اصولى قبول ايدمرك علوم و فنونى او اساس اوزرينه قورمشلردى
ذاتاً فلاسفهٔ عربى ملل سائره‌ده يتيشن فيلسوفلردن آيران اك بر
خصيصه عربلرك تجربه‌ايله تأيد ايتمين نظريات علومى صرف عقلى بر
مقدماته استناداً قبول ايتماملرى ، بنيان فنونى مشاهده وتجربه اساسا
اوزرينه قورملريدر . حتى كوستاوله بون فلاسفهٔ غربك برندن
ديبوركه : عربلرك قبول ايتدكلرى دستور شودر : « تجربه ا
تدقيقايت ، كوزكه كور ، ايشته اوزمان اكلامش اولورسك . » حال
اونجى عصرك نهايتنه‌قدر اوروپاليلرجه امتثال ايديلان قاعده شوايد
« كتابلرده يازيلان مباحثى مطالعه ايت ، مشاهيرك سوزلرنى تكرارتك
اوقو ، ايشته اوزمان عالم اولورسك » [آرتق مصرليلرله برابر بو
شرقليلر كوزلرنى آچسونلرده ايچه كورسونلركه وقتيله نه ايمش
شمدى نه اولمشز !]

دالامبر تاريخ علم هيئتده ديبوركه « يونانيلر آرمسنده ايكى
اوچ راصد صايه بيلورسه‌كز بوكا مقابل عربلردن صايلايه‌ميه‌جق
راصد بوله بيلير سكز »

كيميايه كلنجه ؛ يونانيلرده صاحب تجربه بر كيمياكر بيله كو
يله‌مزكن عربلردن يوزلرجه يتشمشدر . بناءً عليه فن كيميا بشقه‌لر
دكل ، آنجق عربلرك محصول كشفيدر . بوندن بشقه عربلرك هند
وسائر فنون رياضيه‌يى‌ده منطقه عائد علوم آليه‌دن عد ايدمرك قض
نظريه‌يه بونلرله استدلالاتده بولنورلردى‌كه ، مجهولاته وصول ايچ
بوندن صاغلام دليل اوله‌ميه‌جغى طبيعيدر .

زمانك اك مهم اقسامنى كوسترمك ايچون غايت دقيق سا
استعمال ايدنلر ، بومقصدله زوالى ساعاتى اك طوغرى بر صور
قوللانانلر سنه عربلر ايدى . بوندن بشقه عربلر صاب ، مايع بو

اجسامك تابع اولدیغی ثقات قوانینی کشف ایتدیلر . بونك ایچوندہ غایت دقیق ، غایت طوغری جدوللر یاپدیلر . ترصدات فلکیه‌ایچوندہ بویله مکمل جدوللر یاپمشلردرکه یك معروف اولان بوجدوللر سمرقندده ، بغداددہ ، قرطبه‌ده ارباب فنك نظر استفاده‌سنه آچیق ایدی . ایشته بوقوانین سایه‌سنده‌درکه جاذبه قانونلرینی کشفه یول آچیلدی .

بومقاله‌مزده اسلاملرك کشفیاتنی، علوم‌وفنونده‌کی توسیعاتنی تمامیله صایه‌جق دکلز . چونکه بونك ایچون باشلی باشنه بویوك برکتاب یازمق لازم کلیر . ذاتاً اوروپا فیلسوفلریله مورخلرندن صاحب‌انصاف اولانلری بوخصوصده امساك ایتمامشلردرکه سلفمزینك نصل آدم اولدقلرینی ، نصل مسلك طوتدقلرینی بیلملری ایچون ابنای مات اوائرلرك‌مندرجاتندن‌وطنداشلرینی خبردارایتسه‌لرپك‌ایی برشی اولور.

مع‌مافیه بن‌بوراده‌حکمای غربدن برینك سوزلرینی ایرادایده‌جکم:

« کائنات عضویه‌نك برطریق تدریج وتکامله ترقی ایتمکده اولدیغی نظریه‌سنی زمانمزده کشف اولنمش یکی برشی ظن ایدن بزلر ایچون بونظریه‌یی عربلرك وقتیله یازمش اولدقلری کتابلرده کوریرسه‌ك دهشت ایچنده قالمامق ممکنمیدر ؟ اوت عربلر بونی مکتبلرنده مدرسه‌لرنده طلبه‌یه تلقین ایدرلر، حتی بوفکری بزدن دها ایلری کوتوریرلردی ؛ کائنات غیر عضویه‌یه، معادنه‌قدر تشمیل ایدرلردی . ذاتاً کیمیایه وضع ایتدکلری اساس‌ده معادنك کندی اشکالی داخلنده ترقی‌یه تابع اولمسی ایدی . خازنی دیبورکه: فه وقوفی اولیان برآدم «آلتون ، التون اولنجه‌یه قدر براشکال مختلفه کچیرمشدر » سوزینی ایشیدنجه ظن ایدرکه برچوق معادنه دوچار استحاله اولمش مثلا اولا قورشون، صکره‌قلای ، صکره باقر، صکره کموش‌اولمش‌ده نهایت‌التون حالنه کلمشدر . بیلمزکه ارباب فنك بوسوزدن مقصدی عینیله انسان حال‌حاضرتکمله برطریق تدریج ، برطریق‌ترقی تعقیب ایده‌رك کلمشدر طرزنده‌کی ادعالرینه بکزر . ایشته بوصوك سوزلریله‌ده اویله انسانك دیکر برطاقم‌انواع حیوانات ارەسنده استحاله صورتیله مثلا اوکوزدن اشکه ، اشکدن بارکیره ، بارکیردن مایمونه تحول ایدرك الصکره‌انسان حالنه کلدیکنی مراد ایتمزلر . »

کوستاوله‌بون دیبورکه « حریت فکرایله سلامت دینك نصل قابل تألیف اوله‌بیله‌جکنی برنجی دفعه‌اوله‌رق بوتون‌دنیایه کوسترن‌عربلردر»

بعض فلاسفهٔ غرب ابن الرشد حریت فکرده اساس دینی نقض ایده‌جك‌قدر ایلری کیتدی ، جسدك زوالندن صوکره روح ایچون‌ده بقا یوقدر، بقا پذیر اولان انواعدر دیدی، دیبورلر. حالبوکه بواستاد ابن‌الرشدك اشخاصك باقی‌اولمیه‌رق انواعك بقاپذیراولدیغی طرزنده‌کی سوزینی یاکلش اکلامقدن‌ایلری کلمشدر. بناءً علیه برخطای عظیمدر. یوقسه ابن‌الرشدده ارسطونك ودها بشقه‌لرینك دیدیکی کبی اشخاص وجود بولور ، قابذیر اولور؛ لکن انواعه کلنجه او ، باقیدر، زوال بولماز دیمشدر . بوایسه بام بشقه بر مسئله‌درکه ابن‌الرشدك عبارەسندن چیقاردقلری معنایه کلیاً مغایردر. نته‌کیم ابن‌الرشدك دیکر بر سوزینی‌ده بویله سوء تفسیره اوغراتمشلردی . ابن‌الرشد مسلماندی . مسلمانلغك هیچ برزمان علمه مخالفتده بولنمیه‌جغنی ، انجق یااجتهاد علمیده خطاء یاخود خیاله اتباع سبیله میدان آلان علم‌نامی آلتده‌کی اوهامی قبول ایتمیه‌جکنی یك اعلا بیلیردی . ذاتاً ابن‌الرشدك کتابلری المزدەدر . تدقیق ایدرسه‌ك کندیسنه بویله بر استادك جائز اوله‌میه‌جغنی اکلارز. لکن بوسوز ابن‌الرشدك شاکردلرندن اوقومش اولان ابن سبعینه نسبت اولنورسه اوزمان برشی دیه‌م چونکه اثرلرنده بوکا دلالت‌ایدن عبارەلر وار .

دیکر بر فیلسوف دیبورکه « عربلرك کرك یونانیلردن ، کرك اقوام سائرەدن تلقی ایتدکلری علوم وفنون اولجه کتبخانه دیوارلری آرەسنده کتابلرك ایچنده مدفون ایکن یاخود خزینه‌لرده قانوب قالمش قیمتدار طاشلرکبی برطاقم دماغلرده محبوس طورەرق انسانیتك هیچ بر احتیاجنی تأمین ایده‌مزکن عربلرك اله کچرکچمز مدارحیات اولدی ؛ غدای‌روح کسیلدی ؛ روح ثروت ، مدارصنعت بیلندی . بشریتی پیشکاه قدومنده آماده طوران غایهٔ کماله سوق‌ایچون الك برنجی سائق یرینه کچدی . اوروپالیلر ایچنده تاریخی تتبع ایده‌رك صکره عقلك ، وجدانك حکمنه مراجعتده بولنان فرد یوقدرکه غربی لیل جهالتدن صباح ضیادار معرفته چیقارمق ، اونلره طرز تفکری ، طرز نظری اوکرتمك والحاصل تجربه ومشاهده‌نك علم‌ایچون الك متین ایکی اساس اولدیغنی کوسترمك خصوصنده‌کی فضلك تمامیله مسلمانلره . مسلمانلرك برابر کتیردکلری علوم وفنونه عائد بولدیغنی انکارایتسون.

علوم عربیه وآداب محمدیه ایتالیایه کلدیکی زمان طالغه بابا اوراده یوقدی . کرسیٔ حکومتی فرانسه‌نك آوینیون‌شهرینه نقل ایدلمشدی. بوسایه‌ده علم ایتالیانك شمالنه طوغری یواش یواش یورویه‌رك نهایت اوراده قرار بولدی . پارسك جاده‌لری آنجق اون ایکنجی عصرده اسپانیا سوقاقلری طرزنده قالدیرمه‌یه تفریش اولنه‌بیلدی . »

بردیکر فیلسوفده دیبورکه « مسلمانلق ایکی عصر ظرفنده بزه صایلیه‌میه‌جق قدر هیئت شناس ویرمشکن کلیسا عالم نصرانیته اون ایکی عصر حاکم اولدیغی حالده بزه برهیئت شناس چیقارەمدی . بیلمم نه‌دن ؟ »

مسلمانلر ارەسنده علمك بوفیضی ، بوشعشعه‌سی یالکز بر فرقه‌یه خاص دکلدی . بوتون خلق علمه رغبت خصوصنده مساوی ایدی . آرەده رجحان تفاوت سعی وجهددن ایلرو کلیور ایدی . شبه یوقدرکه بوحال خلیفه‌لرك ، امرالك ، مأمورینك علمه قارشی اولان حلیمه دینك کرك مسلمانلر ، کرك ذمیلر حقنده‌کی رفق وسماحتی سایه‌سنده حاصل اولمش ایدی . اونك ایچون فضیلتی بلشقه طرفلرده آراماملیدر .

فلاسفهٔ غربدن بریده دیبورکه : « بوتون اقطار عالم نه حاملك بودرجه‌سنه واروش برقاغ ، [مسلمان قاتحلرینی مراد ایدیور] نه‌ده رفق وملایتك بومرتبه‌سنی بونلش بردین کورمه‌مشدر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده مترجمی : محمد عاکف

شرقك او كوزل باكرهٔ لمعه نثاری .
لكن كيجه بر باشقه تماشا بوليوردم
بيلديزلره حيرتله باقوب شاد اوليوردم .

بيلديزلره حيرتله باقار اويله صانيردم
هپ تازه كلينلر كزينير روی سماده .
بر هيكل سودا كبی بر شعله صانيردم
كوردوكجه اوحزون قری سير وصفاده ؛
هرمنظره بيكلرجه لطافت صاچيوردی ،
كويا كه بدايع بكا آغوش آچيوردی .

افسوس ! او كوزل كونلری ايتدكجه تخطر ،
جوشمقده بوتون طويغولرم بويله دمادم ؛
شمدی بنی محو ايتمده آلام تحسر .
هر دم قاره خوليالر اولوب قلبمه محرم ،
لرزان ايديبور روحمی بيك دورلو مظالم .
افسوس كه ماضی عدم ، آتی ايسه مظلم ! . . .

قانقاسيلی : حسين جاذبه

حزين بر خاطره

مهيب كوزلری آفاقه دائما منصوب
جوار ساحلی توحيش ايدردی برمجذوب .
زمان زمان اوزانوب افقه دست تهديدی
قيزار ، جوشار ، باغيرر كيم بيلير نه سويلردی .
وحوشی قورقوتمجق حمه‌لرله كوكركن
اوكنده موجه‌سی بحرك اولوردی قهقهه‌زن .
ديزوب چاقل طاشی بعضاً چوجق كبی اوينار
يابارديطالعه بونلرله صانكه طلسملر .
حياته رابطه‌سی كولكه‌لر قدر آزدی .
طاقيلسه راهنه اطفال بلده باقازدی .
چاغيرسه‌كز ، پاره كوسترسه‌كزده ساكتدی
مزارلر كبی ناسوته قارشنی صامتدی .
ديدمكه كيم بو آدام : مجرم سياسيمش .
خاير ، ناصلسه سورولمش‌ده بورده منسيمش .
امر ، حكم يوق ايمش ؛ والی كيم باقوب صوراجق
ديوبده قلعه‌يه آتمش ؛ زواللينك آنجق
سكز ، طقوز سنه صوكره اوقونمش اوراق
ياقين زمانده‌ده لطفاً ويرلمش اطلاق .
ظلام محبسه ــ اخذواعطاده آلدانمش ــ
ويروب دماغنی بر افسر بياض آلمش .

ردوسده كورمش ايدم بويله خيلی منكوبی
تخطر ايلدی قلبم بوكون او مجذوبی .
أوت ، بوكون اوده مشمول انقلاب ؛ آنجق
او بوش دماغ ايله بيلمم ناصل ، نه آكلايه‌جق ؟

٢ مارت ، ٣٢٥ ابراهيم علاءالدين

عربلرك فنونی وكشفياتی

عربلر فنونی يونانيلردن الديلر ؛ لكن برعصر كچه‌دن عربلاشديلر
ديلر . بوقسه اوروپاليلر كبی تام اون عصر اريسطونك ، ياخود
افلاطونك ، ياخود اوقليديسك ، ياخود باطلميوسك شاكردی قالمغه راضی
اولماديلر .

ديبورلركه : اسكی مؤلفلرك آثارنده‌كی آرا وافكاره تماميله اتباع
قاعدهٔ سقيمه‌سنی براقوب يونك يرينه تجربه ومشاهده اصولنی فنون
حاضره‌يه اساس اتخاذ ايدن ، الحاصل علومی تقليد دنيلن قيداسارتدن
قورتاران‌اك اول باقون اولمشدر . بو انقلاب غربده بويوك كورولتيلره
ميدان ويردی . حالبوكه عربلردها قرن ثانیٔ هجرتك اواخرنده بو
اصولی قبول ايده‌رك علوم و فنونی او اساس اوزرينه قورمشلردی .
ذاتاً فلاسفهٔ عربی ملل سائره‌ده يتيشن فيلسوفلردن آييران اك برنجی
خصيصه عربلرك تجربه‌ايله تأييد ايتمين نظريات علومی صرف عقلی برطاقم
مقدماته استناداً اقبول ايتماملری ، بنيان فنونی مشاهده وتجربه اساسلری
اوزرينه قورملريدر . حتی كوستاوله بون فلاسفهٔ غربك برندن نقلاً
ديبوركه : عربلرك قبول ايتدكلری دستور شودر : « تجربه ايت
تدقيق ايت ، كوزكله كور . ايشته اوزمان اكلامش اولورسك . » حالبوكه
اونجی عصرك نهايتنه‌قدر اوروپاليلرجه امتثال ايديلان قاعده شوايدی
« كتابلرده‌يازيلان مباحثی مطالعه ايت ، مشاهيرك سوزلرينی تكرارتكرار
اوقو ، ايشته اوزمان عالم اولورسك » [آرتق مصرليلرله برابر بوتون
شرقليلر كوزلرينی آچسونلرده ايجه كورسونلركه وقتيله نه ايمشز
شمدی نه اولمشز !]

دالامبر تاريخ علم هيئتنده ديبوركه « يونانيلر آره‌سنده ايكی نهايت
اوج راصد صايه بيلورسه‌كز بوكا مقابل عربلردن صايليه‌ميه‌جق قد
راصد بوله بيليرسكز »

كيميايه كلنجه ؛ يونانيلرده صاحب تجربه بركيميا كر بيله كوستر
يله‌مزكن عربلردن يوزلرجه يتشمشدر . بناءً عليه فن كيميا بشقه‌لرينك
دكل ، آنجق عربلرك محصول كشفيدر . بوندن بشقه عربلرك هندسه
وسائر فنون رياضيه‌يی‌ده منطقه عائد علوم آليه‌دن عد ايدرك قضايا
نظريه‌يه بونلرله استدلالاتده بولنورلردیكه ، مجهولاته وصول ايچون
بوندن صاغلام دليل اوله‌ميه‌جغی طبيعيدر .

زمانك اك مهم اقسامنی كوسترمك ايچون غايت دقيق ساعات
استعمال ايدنلر ، بومقصدله زوالی ساعاتی اك طوغری برصورتده
قوللانانلر ينه عربلر ايدی . بوندن بشقه عربلر صاب ، مايع بوتو

علم اجتماعه نظراً اسلامیت

کچن مقاله‌ده شریعت اسلامیه‌نك اجتماعیات ایله اولان مناسباتی بر نظر عمومی ایله تدقیق و مطالعه ایتمشدك . شمدی‌ده مقاله مذکوره‌نك ذیل اولنق اوزره ، شریعت غرّاسی تطبیقندن حصوله کلجك محسنات و محاذیری تمکن مرتبه حقیقی بر صورتده یکدیکریله مقایسه ایدرك جهت عالیه‌نك هکیسی اولمغی آکلاملم :

بیولوژینك تحت تصدیقنده‌درکه بشریت — اقصای تکمله واصل اولمغی هنوز تمامی انسانیت تأسیس ایتمدیکی جهته — فضیلت ، حب محاسن ومعالی ، شفقت و محبت ، حس معاونت وفداکاری کبی خصائل علویهٔ انسانیه‌دن زیاده حرص وطمع ، خودبینی ، منفعت‌پرستی ، حدت وشهوت کبی خصائص سفلیهٔ حیوانیه‌نك محکوم و زیونیدر . . بو اساس قبول ایدلمکمکن مکره عیاناً میدانه چیقارکه جمیتلرده انسانیتدن زیاده حیوانیت حکمفرمادر . .

آمال و افکاری بر درجه‌یه قدر متحد ، منفعتلری و آرزولری تمکن مرتبه مشترك اولان اشخاص و افرادك بو اتحاد معنویلریك نتیجهٔ طبیعیسی اولنق اوزره اتحاد مادیلریده حصول بولمغی ملتلر تشکل ایتمش ، وبوصورتله حکومتلر وجوده کلمشدر . . .

اساس اعتباریله آمال و منافع ، افکار و ملاحظاتی یکدیکرینه مشابه اولان آدملرك تشکل ایدمجکلری جمعیات ومللرده بالطبع بری برینه متخالفدر . . بونك ایچون‌درکه اهلری ، منفعتلری قسماً اولسون یکدیکرینه بکزمین ملتلر ، حکومتلر هیچ بر زمان اتحاد و اتفاق ایدمزلر . . حتی عینی ملتك افرادی اولوب آمال و افکاری اساس اعتباریله بریرینك عینی اولمغی نقطه‌سنجه یکدیکردن آیریلان اشخاص برلشمیمرك خصوصی فرقلر ، جمعیتلر تشکیله مجبور قالمشلردر . . بناءً علیه شبهه یوقدرکه جمعیت بشریه ایچنده ، بر ملتك افرادی آره‌سنده حصوله کلن جمعیتلرك ، تمرضلرك ، تفکرك اصل‌سی اشتراك امال ومنفعتك عدم موجودیتیدر . بر جمعیتده بو سبب متین وطبیعیك حاصل ایدمجکی احوال مؤسفه‌نك اوکی آلهیه‌جك وفلسفهٔ اجتماعیاتی بوتون دقایقیله احتوا ایدمجك بر قانونك مفقودیتی او جمعیتی بر حال هرج ومرجیده بولندیرمغی آنکلاردر . . بوکا ، جمعیتك بو اساس سعادتی تشکیل ایدمیمین قانونسزلقدن متولد حالات فجیعه ، یعنی عینی اسبابدن انبعاث ایدن فحش ، تمرضات شنیعه ، عشرت ، وسائر جالب تأسف ملولات حیاتی‌ده علاوه ایدرسه‌ك قانونسزلقك ونقصان احتیاجات اجتماعیه ایله توافق ایدمیمین ، سیاتی آکلاتیجی حالده تطبیق ومرعیتده مصراته و مصمانه ثبات ایدیلن بر قانونك حیات اقوامده تأصل بر ماحیٔ موجودیت اولدیغی ، انقراض اخلاق ، ملل ودولاریه انحطاط مادی ایچون‌ده تأصل بر سائق مدهش بولندیغی بوتون وضوحیله بداهیه میدانه چیقار . . .

بوکون اوروپا حکماسی اعتراف ایدیورلرکه ، حکومت غربیه‌نك قوانین مدنیه‌سی ملتلرك انقراض اخلاقیه‌سنه مانع اولمدیغی جهته آیاً برسقوط طبیعی موجودیتك ولوی محققدر . . آوروپالیلر احکام طبیعتك خلافنده حرکت ایتمشلرده حالا عاد و اصرار ایدیورلر ؟ قانونلر وارتکاب کندی وظائف اجتماعیه واساسیه‌سنی اونوتمغی ، یکدیکرینه قاریشدیرمغی ایما ایدیورلر ؟ و بو صورتله بر حرکت خطا آلودك بك طبیعی بر نتیجه‌سی اولمغی جهتده سو ، اخلاق تأثیرات حزن آلودی اجرا ایدیورلر ؟ وبونك اوکی آلمق بر درلو قابل اولمیور . چونکه : طبیعت مقاومت آلمق کندی احکام طبیعیسنی محق اجرا ایتمکه‌ملکن اولور . مخالف طبیعت وظائفه اشتغال الك زیاده قاریشدرده کوریلیور ؟ بونلر کندی وظائف اساسیه اولان زوجیك ، والدیك ، دها طوغریسی قانونلق امور واشتغالاتدن اوزاقلاشمغی اعمال خارجیه ، اعمال رجالیه اوغراشیورلر وبو سبه اشتغالجهت محل اولیور . .

کوروليورکه اوروپالیلرك بو حرکتی اساس اجتماعیاته کلیاً مخالفدر . بونك مخالف نتیجه‌سنه اساسدن دها زیاده ، دها قصیردر . بناءً علیه خطای محض اولان بو حرکتك انتاج ایدمجکی مساوی اخلاقیه بابنده هیچ برسبب کوستریلمك قابل اولمیور . .

قانونلر اکسیلمکلرندن ، بتکلرندن ، موجودیت دائمه وشخصیه‌لرندن خارج اشتغالات و وظائفه اوغراشیورلرسه انك وجوده کلمك احوال وحادثات ، حسابندن زیاده سیئات ومولدلردر . .

واقعا قانونلرك نسر ونشرنه احتیاجلری ، هر نه اشد احتیاجلری واردر ، اونلر هر علمی ، هر فنی اوکرنمکی تحصیل ایدیورلر ؟ لکن کندی وظائف موجودیتلریه لازم اولان هوه وهوسه اشتغال ایتمکی ایجاب ایدمکی کبی عینی زمانده بو هوه و هوسی محافظه ، وکندی وظیفه‌سنی داخلنده تطبیق واستعمال ایتمکده اوکرنمکی اقتضا ایدر . زیرا ، اکر بو خط حرکت تعقیب ایدیلسه اکتساب ایدیلن معلومات فائده‌سی برینه مضرت حاصل اولور ؟ چونکه علمدن اوك حسن تربیه واخلاق لازمدر . . بو اوزره سعادت حیات غیر قابل ، ایشته قرائنه ! . . . هوه وهوس ترقی وتعالی ایتدکجه ، اخلاق ، فحش‌ده او درجه‌یه‌یوره ، چونکه ، چونکه تعقیب ایدیلن اصولجه طریق مساعی عن اجتماعك خلافنده‌در . مثلا : بر قادین ، ووقت اولیور ، دوقتور اولیور ، ماهرده ، تجربه‌لرده استعداد ایدیور ، حکومت مأمورلرنده‌ولیور ، ترکلرك ایچه محور اولمغی خدمت شاقه ایله مشغول ویور ، عمومك ایدیور ، وحتی بزده محصر ومخصوص اولمق اوزره حق انتخابه ، و سائر حقوق سیاسیه‌یه مالك بولیور . .

شمدی دونوب‌ده : نسائیك انسانیت وشریعتك الك بیوك ، الك مهم ، الك مقدس ، الك وسیع بر وظیفه‌سنه الك زیاده علاقه‌دار قادین اولمقدقدن صوکره بو وظیفه‌نی ترك ایله منشغل‌ایتمك ، اولی تمیه ، تعریه ایدیلمکه ، وجوده کتیرمکه سعی و حال اولنمزی ؟ . . تربیهٔ دهاکی هر بر مشخصیت و مکتبت ، دیکر شیئه اوغراتیلیرسه لایقیله و یاخود ایدمجکی درجهٔ مکمله‌ده اجرا ایدیله بیلیرمی ؟

اعتقادات باطله

ازمنهٔ متوسطه‌دن ، اون اون بش عصر مقدمندن باشلایوب الیوم معارفك لایقیله ترقی ایده‌مدیکی محاوره حکمفرما اولدیغی اوزره فوق الطبیعه تخیل ایدیلن اشخاص موهومه‌نك تأثیرات وهمیسی، انسانلری بر طاقم اعتقادات باطله وعریضه‌یه اسیر ایلیورك ، شاهد حقیقی رؤیت پرده‌کشی حیلولت اولمشدر .

اعصار مذکوره‌ده اسبای بشرك جهل وغفلت آثری اولهرق کاهن ، منجم نامیله موجودات خیالیه‌دن دم اورلان اشخاصه اعتمادلری سبب‌کسب اعتبار ایدن بوقبیل بادکارلر تحکملری تزیید ، استفاده‌لری تأمین ایچون بر شخصك فلاکتنی ، سعادتنی ، خسته‌لغنی واسبابنی ، مدت حیاتنی ، زمان وصورت وفاتنی واحوال سائره‌سنی تعیین ایتمك مثلو کشف استقبال ، عاشدن استخراج احکام وادیسنده بر طاقم خرافاته وجود ویرمك ایلهفریبانه موعظه خوان اولملری اعتقادات باطله‌یه مبدأ اولمشدر .

اعتقادات مبحوثه وقتیله بالکز عوام ناسه دکل ، حتی زمامداران خلقه دخی سرایت ایتمش ، مناسبات ناسدن امور حکومات ، سیاسیاته قدر اجرای تأثیر ایلمشدر . مثلا بر شخص کشف استقبالی ایچون کاهن ومنجمه مراجعت ایدرسه بر قبیله رئیسی ، بر حکمدار حرب وصلح ترجیحنده کذلك بوواسطه‌ایله کشف عواقبه شتاب ایلردی...

بر زمان کلدیکه انسانلر ، کره ارضك شیاطین وپریلردن ، جنلردن خالی برخطوصی اولدیغنه ، هربرده ، هرآنده بو اشخاص متخیله‌نك تحت نفوذنده بولندیغنه اعتماد ایده‌جك درجه‌ده افراطه واردیلر . صحت ، انحراف مزاج ، علل مزمنه وسائره ، ثروت ، سعادت ، فقر ، فلاکت هپ آنلرك تأثیرینه حمل اولنوردی . الحاصل اسبای بشر کندی اوهامندن متحصل موجودات موهومه‌نك بلدکران تأثیری آلتنده ایکلیوردی .

وقتاکه نور اسلامیت شمشه منار هدایت اولدی ، سائر بر طاقم اباطیل کبی اعتقادات باطله دخی بر تزلزل عظیمه اوغرادی ، شیاطین ایله مکاله ، کاهنلر وساطتیله جنلردن ، پریلردن استمداد ، کواکب ونجومدن استخراج احکام‌مثلو افسانه‌لرك بطلانی تشروتعمیم « ان الله علم غیب السماوات والارض » آیت فرقانیسیله شاهد جمال حقیقت پردهٔ وهم وخیالاتدن تجرید قلندی .

عصرلرجه اجرای احکام ایدن او اعتقاد غریب بو صورتله بر سکتهٔ مدیده اوغرامش ایسه‌ده اختلاط اقوام وملل ایله آز چوق ینه اجرای تأثیردن خالی قلمامش والی یومنا هذا اذهان عوام ناسده بر موقع اشغال ایده‌کلشدیرکه شهور وایامه منسوبیت استادیله مثلا : صالی ویا چهارشنبه کونلری ایشه باشلامامق ، یولجیلق ایتمك ، یکی البسه کیمك کبی وبوکا مماثل الك زیاده تأثیرات سیئه‌سی مشهود اولان احسوان ایله دیولر ، پریلر حکایلری بو قبیلدندر . حتی « کل یوم هو فی شأن » فرمان سبحانیسندن بی‌خبر اولان امرادن ، ولاتدن بر ذاتك دشمنله عقد ایلدیکی صلح ومعاهده نامه‌سنك یوم امضا وتعاطیسی مجرد چهارشنبه کونه تصادف ایلمش اولمسندن طولایی سائقهٔ جهل ایله فردایه تعلیق کرده ایلمسی بالآخره دشمنك معاهده‌دن نکولنه وبناءً علیه تجدید محاربه ایله بر خیلی نفوس بشریه‌نك محوینه سبیت ویرمش اولدیغی تاریخ مثبت خرائب مؤسفه‌دندر . [۱]

اعتقادات باطله وغریبه بوندن بر قاچ عصر اولنه کلنجه‌یه قدر بر دخی فوق العاده اجرای تأثیر ایده‌رك رهاینلشده یاردمیله نیجه وقایع عجیبه ومدهشه‌یه جلوه‌کاه اولمش وحتی بر آرالق عالمك زیاده وقت انعدامنی تعیین واعلان‌کبی کولنج بر کشف ایله اوروپایی باشدن باشه بر تلاش عظیمه ، واویلای عمومی‌یه اوغراتمشدی .

زمان‌صباوت خاطراتندن یاددارم اولان بر حادثه‌یی عرض ایده‌یم (...) قصبه‌سنده کوچك ، بیوك عموم بر حادثه‌دن بر حالت‌غریبه بحث ایدیور ، کویا کیجه‌لری خیالات کوریلیور ، شیطان بر مینه جسدینه کیروب اوزره کیدیور ، خلق تعذیب ایلیور ، بیلمم دهاسی اولیور ، راحت یوق ، هرکسده عظیم بر خشیت !...

... نك بری کتابه باقش بو حادثه‌یه بر درجه اینانلمق لازم کلیرمش (!) اوحالده نه‌یاپملی ؟ اصحاب خواصه مراجعتله جادو مزارندن چیقارمه‌جق بر حاله کتیرملی ! بك اعلا . فقط پاره‌سز ایش اولورمی ؟ اینته خواجه‌یه بر وسیلهٔ جر وانتفاع ، ایشته شو وشو خسته‌لغنك دیکر بر مصدر ومقروبی .

اعتقادات باطله‌نك سرایت وبقاسنه دیکر بر سبب‌ده قادینلریمز چوجقلری یارامازلقدن منع ایچون « غول بیابانی ، چهارشنبه قاریسی دها بیلمم نه‌املر ایله کندولرینی تحذیر واخافه ایتملریدرکه بو حال هم اطفالك جسارت وشجاعت فطریه‌لرینی کسر ایدر وهم‌ده اعتقادات باطله‌یه اسیر ایلر .

بو یولده بر فکر ابتدائی آلان چوجق ، اکر کایلیق تحصیل وفن ایله تصحیح فکر ایده‌مزسه حال طفولیتده‌کی معلومات وانطباعات — بر ادیب مغفورك دیدیکی وجهله (کالنقش فی الحجر) — ذهننده طوتمجه‌ندن اولادی دخی بوندن حصه‌مند ومتأثر اولور .

مع‌مافیه انوار معارفك فیوضات منتشرهٔ منتشره‌سنه قارشی زمان جهالت آثری اولان بو قبیل اعتقادات سخیفه کیتدکجه زوالپذیر اولمقده وخدایه شکر ، جنجی نامله‌ر ، اوفوریجیلکله خلق طولاندیرمنه یلنان غراتیفروشان بعض ساده‌دلانی آلداتمه‌لر بیله بك چوق کره بر مجاز آلدن تخلیص کریبان ایده‌مه‌مکده اولدقلرندن اعتقادات مبسوطه‌دن چوق زمان اذهان عوامده بر طوتمیه‌رق اساطیره قاریشه‌جق بی‌ارتیابدر .

قوصوه ولایتی استیناف اعضاسندن

محمد خیرالدین

---

[۱] تاریخ بوتارك مصری اشغال واستیلاسیله مکاده منهزماً دخی ومصری ترك وتخلیه ایله فرانسه‌یه عودتنه دائر بودت تاریخنده‌کی تفصیلاتی مراجعت اولونه !

علم اجتماعه نظراً اسلامیت

کچن مقاله‌مده شریعت اسلامیه‌نك اجتماعیات ایله اولان مناسباتی بر نظر عمومی ایله تدقیق و مطالعه ایتمشیدك . شیمدی‌ده مقاله مذکوره‌نك ذیلی اولمق اوزره . شریعت غرامزك تطبیقندن حصوله کله‌جك محسنات و محاذیری ممکن مرتبه حقیقی برصورتده یکدیکریله مقایسه ایدرك جهت غالبه‌نك هانکیسی اوله‌جغنی آکلایالم :

یسیقولوژینك تحت تصدیقنده‌درکه بشریت — اقصای تکمله واصل اوله‌رق هنوز تمامی انسانیت تأسس ایتمدیکی جهتله — فضیلت ، حب محاسن ومعالی ، شفقت و محبت ، حس معاونت وفداکاری کبی خصائل علویهٔ انسانیه‌دن زیاده حرص وطمع ، خودبینی ، منفعت‌پرستی ، حدت وشهوت کبی خصائص سفلیهٔ حیوانیه‌نك محکوم و زبونیدر . . بو اساس قبول ایدلدکدن صکره عیاناً میدانه چیقارکه جمیعتلرده انسانیتدن زیاده حیوانیت حکمفرمادر . .

آمال و افکاری بر درجه‌یه قدر متحد ، منفعتلری و آرزولری ممکن مرتبه مشترك اولان اشخاص و افرادك بو اتحاد معنویلرینك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولمق اوزره اتحاد مادیلری‌ده حصول بوله‌رق ملتلر تشکل ایتمش ، وبوصورتله حکومتلر وجوده کلمشدر . . .

اساس اعتباریله آمال و منافع ، افکار و ملاحظاتی یکدیکرینه متباین اولان آدملرك تشکیل ایده‌جکلری جمعیات وملل‌ده بالطبع بری برینه متخالفدر . . بونك ایچین‌درکه املاری ، منفعتلری قسماً اولسون یکدیکرینه بکزه‌مین ملتلر ، حکومتلر هیچ بر زمان اتحاد و اتفاق ایده‌مزلر . . حتی عینی ملتك افرادی اولوب آمال و افکاری اساس اعتباریله بربرینك عینی اوله‌رق تفرعاتجه یکدیکرندن آیریلان اشخاص برلشه‌میه‌رك خصوصی فرقه‌لر ، جمعیتلر تشکیله مجبور قالمشلردر . . بناءً علیه شبهه یوقدرکه جمعیت بشریه ایچنده ، بر ملتك افرادی آره‌سنده حصوله کلن جنایتلرك ، تعرضلرك ، قتللرك اصل‌سببی اشتراك امل ومنفعتك عدم موجودیتیدر . بر جمعیتده بو سبب متین وطبیعینك حاصل ایده‌جکی احوال مؤسفه‌نك اوکی آله‌یله‌جك وفلسفهٔ اجتماعیاتی بوتون دقایقیله احتوا ایده‌جك بر قانونك مفقودیتی او جمعیتی برحال هرج ومرجیده بولندیره‌جغنی آشکاردر . . بوکا ، جمعیتك بو اساس سعادتی تشکیل ایده‌مین قانونسزلقدن متولد حالات فجیعه‌یه ، یه عینی اسبابدن انبعاث ایدن فحش ، تعرضات شنیعه ، عشرت ، وسائر جالب تأسف ملوثات حیاتی‌ده علاوه ایدرسه‌ك قانونسزلغك ویاقصان ، احتیاجات اجتماعیه ایله توافق ایده‌مین ، سیئاتی آکلاشیلدیغی حالده تطبیق ومرعیتده مصرانه و معتدانه ثبات ایدیلن بر قانونك حیات اقوامده تاصل بر ماحیٔ موجودیت اولدیغی ، انقراض اخلاقیٔ ملل ودولایسیله انحطاط مادی ایچین‌ده تاصل برسائق مدهش بولندیغی بوتون وضوحیله بداهتیله میدانه چیقار . . .

بوکون اوروپا حکماسی اعتراف ایدیورلرکه ، حکومات غربیه‌نك قوانین مدنیه‌سی ملتلرك انقراض اخلاقیلرینه مانع اوله‌مدیغی جهتله آتیاً برسقوط طبع موجودینك وقوعی محققدر . . آوروپالیلر احکام طبیعتك خلافنده حرکت ایتمکده حالا عناد و اصرار ایدیورلر ؛ قادینلر وارکلکر کندی وظائف اجتماعیه وانسانیه‌سنی اونوتمرق ، یکدیکرینه قاریشدیرمرق ایفا ایلیورلر ؛ و بو صورتله برحرکت خطا آلودك بك طبیعی بر نتیجه‌سی اوله‌رق جمعیتده سو ، اخلاق تأثیرات حزن آلودینی اجرا ایدییور ؛ وبونك اوکی آلمق بر درلو قابل اوله‌میور . چونکه : طبیعت مقاومت آنجق کندی احکام قطعیه‌سنی بحق اجرا ایتمکله ممکن اولور . مخالف طبیعت وظائفه اشتغال الك زیاده قادینلرده کوریلیور ؛ بونلر کندی وظائف اساسیه اولان زوجه‌لك ، والده‌لك ، دها طوغریسی قادینلق امور واشتغالاتندن اوزاقلاشمرق اعمال خارجیه ، اعمال رجال ایله اوغراشیورلر وبو سبله انتظام جمعیت مختل اولیور . .

کورولیورکه اوروپالیلرك بوحرکتی اساس اجتماعیاته کلیاً مخالفدر . بو تخالف تفرعاته ایسه اساسدن دها زیاده ، دها قصی‌در . بناءً علیه خطای محض اولان بو حرکتك انتاج ایده‌جکی مساویٔ اخلاقیه‌یه باشقه هیچ برسبب کوسترمك قابل اوله‌مز . .

قادینلرك کندیلکلرندن ، بتلکلرندن ، موجودیت‌داتیه وشخصیه‌لرندن خارج اشتغالات و وظائفه اوغراشیرلرسه الته وجوده کله‌جك احوال وحادثات ، حسناتدن زیاده سیئات ومفوتاتدر . .

واقعا قادینلرك تعلم وتدرسه احتیاجلری ، هم‌ده اشد احتیاجلری واردر ، اونلر هر علمی ، هر فنی اوقومالی تحصیل ایتملیدرلر ؛ لکن کندی وظائف موجودیتلرینه لازم اولان علوم وفنونله اشتغال ایتمکی ایجاب ایدیکی کبی عینی زمانده بو علوم و فنونی محلده ، وکندی وظیفه‌لری داخلنده تطبیق واستعمال ایتمکی‌ده اوکرنملری اقتضا ایدر . زیرا ، اکر بو خط حرکت تعقیب ایدلمزسه اکتساب ایدیلان معلوماتدن فائده یرینه مضرت حاصل اولور ؛ چونکه علمدن اول حسن تربیه واخلاق لازمدر . . بو اولمزسه سعادت حیات غیر قابلدر . اینته فرانسه ! . . . علوم وفنون ترقی وتعالی ایتدکجه سو ، اخلاق ، فحش‌ده او درجه‌یه ایریه‌یور ، چونکه تعقیب ایدیلن اصول وطریق مساعی علم اجتماعك خلافنده‌در . مثلا : بر قادین آووقت اولیور ، دوقتور اولیور ، باقه‌لرده ، تجارتخانه‌لرده استخدام ایدیلیور ، حکومت مأمورلغنده بولنیور ، ارکلکرك ایفا ایتمکه مجبور اولدقلری خدمت شاقه ایله مشغول اولیور ، عمله‌لك ایدییور ، وبعض یرده منحصر ومخصوص اولمق اوزره حق انتخابه ، و سائر حقوق سیاسیه‌یه مالك بولنیور . .

شیمدی دوشونه‌لم : قادین کبی انسانیت وبشریتك الك بیوك ، الك مهم ، الك مقدس ، الك واسع بر وظیفه‌سنده الك زیاده علاقه‌دار قادین اولمقدقدن صوکره بو وظیفه‌یی ترك ایله باشقه شیلرله اشتغال ایتمك ، اونی تعقیبه ، تفرعاتیه ایفا ایتمکه ، وجوده کتیرمکه مانع و حائل اولمزمی ؟ . . تربیهٔ طفلکی اهم بر مشغولیت و مکلفیت ، دیکر شیلرله اوغراشیلیرسه لایقیله و ایجاب ایده‌جکی درجهٔ مکمله‌ده اجرا ایدیله بیلیرمی ؟

اعتقادات باطله

ازمنهٔ متوسطه‌دن ، اون اون بش عصر مقدمندن باشلایوب الیوم معارفك لایقیله ترقی ایده‌مدیکی محالده حکمفرما اولدیغی اوزره فوق الطبیعه تخیل ایدیلن اشخاص موهومه‌نك تأثیرات وهیبه‌سی، انسانلری بر طاقم اعتقادات باطله وغریبه‌یه اسیر ایلیه‌رك ، شاهد حقیقتی رؤیت پرده‌کش حیلولت اولمشدر .

اعصار مذکوره‌ده اینای بشرك جهل وغفلت اثری اوله‌رق کاهن ، منجم نامیله موجودات خیالیه‌دن دم اوران اشخاصه اعتمادلری سبیله کسب امتیاز ایدن بوقیل یادکارلر تحکملرینی تزیید ، استفاده‌لرینی تامین ایچون بر شخصك فلاکتنی ، سعادتنی ، خسته‌لغنی واسبابنی ، مدت حیاتنی ، زمان وصورت وفاتنی واحوال سائره‌یی تعیین ایتمك مثلاو کشف استقبال ، غائبدن استخراج احکام وادیسنده بر طاقم خرافاته وجود ویره‌رك ابلهفریبانه موعظه خوان اولملری اعتقادات باطله‌یه مبدأ اولمشدر .

اعتقادات مبحوثه وقتیله بالکز عوام ناسه دکل ، حتی زمامداران خلقه دخی سرایت ایتمش ، مناسبات ناسدن امور حکومات ، سیاسیاته قدر اجرای تأثیر ایلمشدر . مثلا بر شخص کشف استقبالی ایچون کاهن ومنجمه مراجعت ایدرسه بر قبیله رئیسی ، بر حکمدار حرب وصلح ترجیحنده کذلك بوواسطه‌ایله کشف عواقبه شتاب ایلردی...

بر زمان کلدیکه انسانلر ، کرهٔ ارضك شیاطین ویریلردن ، جنلردن خالی برخطوه‌سی اولمدیغنه ، هریرده ، هرآنده بو اشخاص متخیله‌نك تحت نفوذنده بولندیغنه اعتماد ایده‌جك درجه‌ده افراطه واردیلر . صحت ، انحراف مزاج ، علل مزمنه وساریه ، ثروت ، سعادت ، فقر ، فلاکت هپ آنلرك تأثیرینه حمل اولنوردی . الحاصل اینای بشر کندی اوهامندن متحصل موجودات موهومه‌نك بارکران تأثیری آلتنده ایکلیوردی .

وکاکه نیر اسلامیت شمسنه نثار هدایت اولدی ؛ سائر بر طاقم اباطیل کبی اعتقادات باطله دخی بر تزلزل عظیمه اوغرادی ، شیاطین ایله مکاله ، کاهنلر وساطتیله جنلردن ، پریلردن استمداد ، کواکب ونجومدن استخراج احکام‌مثلو افسانه‌لرك بطلانی نشروتعمیم « ان الله علم غیب السماوات والارض » آیت فرقانیسیله شاهد جمال حقیقت پردهٔ وهم وخیالاتدن تجرید قلندی .

عصرلرجه اجرای احکام ایدن او اعتقاد غریب بو صورتله بر سکتهٔ حدیده اوغرامش ایسه‌ده اختلاط اقوام وملل ایله آز چوق ینه اجرای تأثیردن خالی قلمامش والی یومنا هذا اذهان عوام ناسده بر موقع اشغال ایده‌کلمشدیرکه شهور وایامه منسوبیت اسنادیله مثلا : صالی ویا چهارشنبه کونلری ایشه باشلامامق ، یولجلق ایتمك ، یکی البسه کیمك کبی وبوکا مماثل الك زیاد . قادینلرده تأثیرات سیئه‌سی مشهود اولان احوال ایله دیولر ، پریلر حکایه‌لری بو قبیلدندر . حتی « کل یوم هو فی شأن » فرمان سبحانیسندن بی‌خبر اولان اصرادن ، ولاتدن بر ذاتك دشمنله عقد ایلدیکی صلح و معاهده‌نامه‌سنك یوم امضا وتصادیقی مجرد چهارشنبه تصادف ایلمش اولمسندن طولایی سائقهٔ جهل ایله فردایه تعلیق ایلمسی بالآخره دشمنك معاهده‌دن نکوله وبناءً علیه تجدید محاربه ایله بر خیلی نفوس بشریه‌نك محوینه سبیت ویرمش اولدیغی تاریخ مثبت غرائب مؤسفه‌دندر . [۱]

اعتقادات باطله وغریبه بوندن بر قاچ عصر اولنسه کلنجه‌یه غربده دخی فوق العاده اجرای تأثیر ایده‌رك رهابنك‌ده یاردمیله وقایع عجیبه ومدهشه‌یه جلوه‌کاه اولمش وحتی بر آرالق عالمك زوق انعدامنی تعیین واعلان‌کبی کولنج بر کشف ایله اوروپایی باشه باشه بر تلاش عظیمه ، واویلای عمومی‌یه اوغراتمشدی .

زمان‌صباوت خاطراتندن یاددارم اولان برحادثه‌یی عرض ایدیم (...) قصبه‌سنده کوچك ، بیوك عموم بر حادثه‌دن، بر حالت غریبه بحث ایدییور ، کویا کیجه‌لری خیالات کوریلیور ، شیطان بر میت جسدینه کیروب اوله کیدییور ، خلقی تعذیب ایلیور ، بیلمم دها اولیور ، راحت یوق ، هرکسده عظیم بر خشیت !...

... نك بری کتابه باقش بو حادثه‌یه بر درجه اینانلمق لازم کلیرمش (!) اوحالده نه‌یاپملی ؟ اصحاب خواصه مراجعتله جادو مزارندن چیقارمیه‌جق بر حاله کتیرملی ! پك اعلا . فقط پاره‌سز ایش اولورمی ؟ ایشته خواجه‌یه بر وسیلهٔ جر وانتفاع ، ایشته شو و خسته‌لغنك دیکر بر مصدر ومقروبی .

اعتقادات باطله‌نك سرایت وبقاسنه دیکر برسبب‌ده قادینلریمز چوجقلری یارامازلقدن منع ایچون « غول بیانی، چهارشنبه قاریسی دها بیلمم نه‌املر ایله کندولرینی تحذیر واخافه ایتملریدرکه بو حال هم اطفالك جسارت وشجاعت فطریه‌لرینی کسر ایدر وهم‌ده اعتقادات باطله‌یه اسیر ایلر .

بو یولده بر فکر ابتدائی آلان چوجق . اکر کابلیق تحصیل وفن ایله تصحیح فکر ایده‌مزسه حال طفولیتده‌کی معلومات وانطباعات — بر ادیب مغفورك دیدیکی وجهله (کالنقش فی الحجر) — ذهنده طوتمجغندن اولادی دخی بوندن حصه‌مند ومتأثر اولور .

مع‌مافیه انوار معارفك فیوضات مشعشعهٔ منتشره‌سنه قارشی زمان جهالت اثری اولان بو قبیل اعتقادات سخیفه کیتدکجه زوالپذیر اولمقده وخدامجی . جنجی نامله‌ریله ، اوفوریجیلکله خلقی طولاندیرمغه یلتانان غرائبفروشان بعض ساده‌دلانی آلداتسه‌لر بیله پك چوق کره بو مجازاتدن تخلیص کریبان ایده‌مه‌مکده اولدقلرندن اعتقادات مبسوطه‌نك چوق زمان اذهان عوامده بر طوتمیه‌رق اساطیره قاریشه‌جق بی‌ارتیابدر .

قوصوه ولایتی اسفناف اعضاسندن

محمد خیر الدین

[۱] ناپولیون بونابارتك مصری اشغال واستیلاسیله مکاده منهزماً دونمسی ومصری ترك وتخلیه ایله فرانسه‌یه عودتنه دائر جودت تاریخنده‌کی تفصیلات مراجعت اولنه !

درجده اولمسندن متولددر . يوقسه ، اوكا تاقين فضائل ايدلمكه باشلانجه يواش يواش ارشادات وجدانيه‌سنى دويمغه مجبور اولور .. اويله ايسه بوكا (حريت نفسانيه) دينلمسى دها دوغريدر.. حريت وجدانيه ، حريت شخصيه‌نك صرف جهت محسناتى تشكيل ايدر ، اونك جهت سيئاتنه حريت وجدانيه تعبيرى بو مقدس كلمه‌يه بر حرمتسزلك ، بر افترا اولور .. حريت نفسانيه‌نك ده اساسى دوشو- نيلير سه بوكا الك دوغرى ، الك مناسب بر تعبير اولارق « اسارت حيوانيه » دينلمايدر.. چونكه : فحش ، عشرت‌كبى حركات وافعال منحوسه‌نك اجراسنده ، بشريت ، حر اولمقدن زياده حيوانيتك اسيريدر ...

ايشته آوروپاده بو احوال ملوثه حريت وجدانيه‌دن عدايديله‌رك قافه قونسرلر ، بالولر ، وسائر نتيجه‌ده فحشه منجر اولمق تسهيل‌ايدن مواقع مشئومه افراده كشاده بولنيور ، وبو سبله ملت انسانيتى اونوتمق حيوانيته تابع اوليور ، انقراض اخلاقى مذهش بر سرعتله ايلريله‌يور، زواللى بشريت هركون باشقه باشقه الواح فجيعه قارشيسنده ايكله‌يور ، سعادت حقيقيهٔ حيات محو وهبا اوليور، وآتىٔ حيات ملت كثيف وپرظلام سحائب مبهمه‌نك آغوش خلجان آور اكترابنده نه‌اوله‌جغى بيلنمه‌يور ، بوتون افراد اولدوريجى ، بوغيجى ابهاملر ، سياهلقلر آره‌سنده حياتلرينك مسعوديت حقيقيه‌سنى غيب ايديبيور ، وبوصورتله ملت مخوف وخشيت انكيز بروادىٔ انقراض و انحطاطك مزهرهٔ فلاكتنه ! دوغرى سوروكلنيور ، سوروكلنيور ...

بناءً عليه اوروپا قوانين مدنيه‌سنك حيات اجتماعيه اوزرنده معنويات واخلاق عموميه نقطهٔ نظرندن نه‌الم جريحه‌لر ، نه‌فجيع ادبارلر توليد ايلديكى آرتق قطعياً مرتبهٔ ثبوته واريوركه بو حقيقت دهشه‌نك قارشيسنده آز چوق متنبه اولمامق ، بونى كوروب قوانين بشريتك سعادت ورفاهنى موجب اوله‌جق برصورتده تعديل واصلاح ايله‌يه‌رك تطبيقنه چاليشمامق انسانيته بر جنايتدر !.. چونكه : يوقاروده ده مفصلاً بحث ايتديكم مواقع ملوثه‌نك موجوديتى ، عشرتك عموميت استعمالى ، فحشيانك كثرت وقوعى وسائر سوء اخلاقى موجب حركاتك اجراسى جميتى نه‌حاله كتيرديكى ، آتىٔ حياتى ناصل مظلم ومبهم بروادىٔ انقراضه دوغرى يووارلاديغى غيرقابل انكار ايكن، وبوكا قانونسزلقدن ويا قانونلرك نقصانيت وخطيئاتندن باشقه هيچ برسبب كوستريله‌ميه‌جكى بر قطعيت منطقيه ورياضيه عريانلغيله ميدانده ايكن اونلرى هرخصوصده تقليد ايده‌رك رهبر اتخاذ ايتمك باشقه بر تعبيرله تعريف وتوصيف ايديله‌مز .. واقعا بز اوروپاليلرك ، مدنيتدن ، صنايعدن ، معارفدن استفاضه ايله‌مكه هم شدتله استفاضه ايله‌مكه مجبورز ، بورجلى‌يز .. لكن اونلرك عادتلرينى ، اخلاقلرينى ، حركاتلرينى‌ده قطعياً ممالكمزه ، وطنمزه موقامق ضرورت واحتياجندەيز ... فقط شريعتمز تطبيق ايدلەدن ، اونك احكام علويه ومتينه‌سنه توفيق حركات ايتمدن آوروپاليلرك كمالاتى تتبع ومطالعه ايدرسه‌ك ، بو فكر عالى ومستحسنمزك حصولى ايچين چاليشيركن ، اونلرك او منثوم عادتلريله ، اخلاقلريله‌ده آلوده اوله‌جغمز محققدر. بوكا شمديكى حالمز بر برهان جليدر .. بو خصم بى امان اخلاقه قارشى قويه‌جغمز يكانه برقوت وارسه اوده شريعتدر .. باشقه هيچ ، هيچ بر شيله موفق اولامايز . بونك ايچين شريعتمزى تطبيق ايتمكله برابر آوروپايى آ كلامغه چاليشيرسه‌ك پك آز زمان ايچنده نخبهٔ آمالمزه نائل اولورز .. چونكه : شريعتمز عينى زمانده ، بزم ايچين ، جدى وحقيقى ، شفيق وحمايتكار برمشوق صميمى وپرمعاليات ، وجناب خلاق اعظمك اوامر وارشاداتيله مجهز ومزين برسائق متين دينيدر...

بوكون آوروپا حكماسى بيله غربك انقراض مؤلم اخلاقيسى قارشيسنده ايكله‌يه‌رك ، اصلاحنه غيرت ايدرلركن ، بزم المزده كافهٔ احتياجات بشريتى محتوى بر قانون اكمل الهى بولنديغى حالده ، بوتون احكاميله تطبيقنده مستغرق تردد ، دوشونيورز ..

انكار اولنه‌ماز بر حقيقت ازليه‌دركه شريعتمز ، بشريتك سعادت وترقيسنى انتاج ايده‌جك بالجمله وسائط واسباب ايله چاليشمغى اصلا منع ايتمز . اونك نهى ايلديكى ، جائز كورمديكى جهتلر ، صرف لوثيات ايچنده چاليشمق ، انسانيتك فلاكته سبيت ويرمك ، بشريتى مضمحل وپريشان ايده‌جك وسائطه مراجعت ايله‌مك ، انقراض اخلاقى‌يى موجب اوله‌جق احوال وحركاتده بولنمقدر . اويله ايسه بلاخوف وپروا ديه‌بيليرم‌كه شريعت مطهره‌مز بزم هيچ بر زمان فلاكتمزه سبب اوليه‌جق ، بالعكس هر وقت سعادت و تعالميزك ، ترقى وتكاملمزك طلوع مشعشع ومقدسنى حاضرلايه‌جق ، شاهقهٔ معزز موجوديته ايصال واصعاد ايده‌جكدر ...

صلاح الدين عاصم

حديقهٔ فكريه

ماديونك شبهاتيله بونلرك بطلانى

بن هنوز مسائل فلسفيه‌يه طالمايمرق بونك ايچون ايجاب ايدن علوم ايله اوغراشديغم زمانلر وجود خالقى انكار ايدن برعقلك بوله‌جغنى كمال حيرتله تصور ايدردم . زيرا دوشوندكجه ؛ ملحدين ايچون بويله بويله بر بهتان شين آورى ، بويله بر هذيان باطلى تفوهه نصل مساغ اوله‌بيله‌جكنى آراشديردقجه يأس وحيرت ايچنده قالير وبويله عقلك هيچ برصورتله قبول ايده‌ميه‌جكى برادعاى حقيقت اولمق اوزره ايلرى سورنلره قارشى غيظ وغضبمدن آتش پوسكورمك درجه‌لرينه كلرديم. باخصوص بوسوزى علوم عاليه وملكات راسخه اربابندن ايشتدكجه ، ميدانده الحاده بر سبب كوره‌مديكم حالده ، صوك درجه‌ده متحير اولوردم . ايشته او زمان بو آدملرك بر اهينه ، دلائله مطلع اولمق ايستردم .

مع‌مافيه نيم بو آرزوم اعتقادمده شبهه اولديغندن دكل ، آنجق بوكبى

صوکره، قادینلر، ارککلرله، علی الاطلاق هر یرده بولنه بیلیورلر. بو ناصل قبول ایدیله بیلیر ؟.. واقعا قادینلرك مجالس علمیه‌ده، قونفرانسلرده ارککلرله بولنمری پك فائده‌لیدر .. لکن تستره رعایت ایدرك و هر حال وحرکتیله، هر طور وصفتیله بوتون موجودیتنده مقدس ومعلا نسویتك وقاروغرور حقیقیسی بولندینی آکلاشیلدینی، حضاری کندیسنه مجبور احترام وتعظیم ایدمجکندن امین اولدیغی، انسانیتدن وحقیقتدن کلیاً متجرد ودور اولان تزیناتدن آزاده بولندیغی حالده او کبی مواقعه کیره بیلیر. فقط هیچ بر زمان، بالولرده، قافه‌قونسرلرده، تیاترولرده ارککلرله برابر بولنمرینه مساعده ایدیله‌مز، رضا کوستریله‌مز.

حق الانصاف تفکر ایدهلم: حیات شبابتك بوتون احتراصات وهوساتیله حار ونشئه‌جو چیرپینان ایکی کنج وجودك یکدیکرینه، شوخ وآرزوکش تماس ایله‌یرك رقص ایله‌مرینی هانکی قوانین مدنیه واجتماعیه، هانکی اخلاق انسانیه، هانکی احکام وجدانیه قبول ایده بیلیر؟ بونلر ملکیدرلر؟... یاخود حیوانیتدن تجردمی ایتمشلر؟...

قافه‌قونسرلرده، بخار سکر ایله مشحون و مشوش دماغلرك، انظار حرص آکین لوثیاتی، انسانلغك بوتون مزیات علویه‌سنی اونوتمه‌رق حیوانیتك اك درین طبقات سفلیه‌سنده یوارلانان چرك آلود وجودلرك هوسات مستکرهٔ عقورانه‌سی قارشیسنده نیم‌عریان برحالده دونه‌رك، صیچرایه‌رق، قیوریله‌رق، بوکیله‌رك اویناین، الحاصل عمان شهوتك اك یوکسك امواج منفورهٔ بهیمیه‌سنك عمق ملوثاتی ایچنده صنی وپژمرده جلوه‌لرله اوغراشان قادینلرك، بو قربان غدر وخیانت اولان زوالی سفیه‌لرك حالی، موقعی هانکی قواعد اجتماعیه وانسانیه ایله قابل تألیفدر؟

سفیل بشریتك، سوء اخلاقدن متولد اولان شیمدیکی درکهٔ حقیرهٔ حزن آلودینه پك درین المله، حسرله اغلایان انسانیتکارلری، وجدان صاحبلرینی بوسبوتون یزار ومضطرب ایتمك ایچین، حیاتك بو چامورلی، ایکرنج صفحات خفیه‌سنك دها درین وخونین یاپراقلرینی قاریشدیرملمنی، و بونلرك بوتون لوثیاة وسیئاتی بر عنف وحقیقتله تشریح ایتمکی ترجیح واختیار ایدییورم...

شیمدی، بومؤسسات ملوثه‌نك حیات اجتماعیه‌یه نه قدر بویوك رخنه‌لر وجریحه‌لر آچدیغی، بر ملتك فلاکت وادبارینه ناصل مدهش بر سبب اولدیغی بوتون عریانیٔ حقیقت و قطعیتیله میدان ثبوته چیقمیورمی؟..

ام الخبائث، عنوانه بحق کسب لیاقت و اهلیت! ایتمش اولان مسکراتك عدم ممنوعیتی، ملتك آفاق حیاتنده ظهوره کلن بوتون فلاکاتك، بوتون جنایاتك، بوتون سیئاتك منبع ملوثی، منشأ چرکاب آلودی اوله‌رق بشریتی، سوء اخلاقك اك درین طبقه‌لرنده، کردابلرنده یوارلانمه‌سوق ایدییور.. اوروپالیلر، عشرت، فحش، بالو. قافه قونسرکبی احوال و مواقع مستکرهه‌یی خصوصی وشخصی عد ایده‌رك قانوناً منعلری حریت وجدانیه‌نك تحدیدینی موجب اولور فکر سقیمیله هر کسك صلاحتدار اولدیغی «آخرك حقوقنه تعرض ایتمه‌یرك سربستیٔ حرکات» اساسنی سوء استعمال ایله حیات اجتماعیه‌یی، اخلاق عمومیهٔ انسانیه‌یی ابدی بر تزلزل وسقوطه محکوم ایدییورلر.. عجبا بونلر، احوال خصوصیه‌دن اوله‌رق کیمسه‌یی متضرر ایتمدن سربستیٔ افعالی تأمین ایله‌ین حریت وجدانیه‌نك احکامندنمیدر؟... ظاهراً بوکبی شیلر شخصی وخصوصی عد ایدیله بیلیر، لکن حقیقتده حال بر عکسدر: بوکون علم احوال روح قبول ایتمشدرکه، بشریت، محاکمات عقلیه و ارشادات وجدانیه‌دن زیاده احتراصلر، احتیاجلر، آرزولر، هوسلر تأثیرات محیطیه، سوق طبیعی، تقلید حرکات وافعال دینلین وعمومی اوله‌رق حسیات نامی التنده ذکر ایدیلن شیلرك تحت حکمنده یاشایور.. بو احوال روحیه‌نك اك قوتلی، اك اساسلی، اك واسع اولانی تقلید حرکات ویاخود کوره‌نکدر. بو قوته، بو احتیاجه قارشی هیچ کیمسه، ولوکه داهی اولسون، تاب آور مقاومت اوله‌مامش و اوله‌میه‌جقدر.. جزئی بر محاکمه نتیجه‌سنده، هیمزك حرکات و افعالنده آز چوق بر تقلید وتبعیت موجود اولدیغی میدانه چیقار. ذاتاً هرکس کندیسنی احتیاجات وایجابات عمومیه‌یه تابع طوتمغه مجبور دکلیدر؟ بو اویله بر نهردرکه حیات عمومیه واجتماعیهٔ بشر اونك مجرای احکام وقواسنده محکوم وحقیر، پرعجز ومغلوب سوروکلنیر... هم بو حس، بو قوت دیکرلرینك همان همان والدیدر.. اونلر اکثریت اعتباریله بوندن دوغمش، بوندن تشعب ایتمشدر.. اوحالده حریت وجدانیه‌نك یوقارودمکی سویلدیکم اوقسمنی ناصل احوال خصوصیه‌دن عد ایده‌بیلیرز؟ مضرات هرزمان مادی اولماز. بعضاً ده معنوی اولور. قانون تکامل موجبنجه، ایی فنا بالجمله حادثات تدریجاً ترقی وتعالی ایدر.. جمعیت آراسندن بر شخصك اجرای فحشده بولنمسی ـ اکر بونك اوکی آلنمزسه ـ آتیاً قوجه بر ملتك سوء اخلاقنی انتاج ایدر. بریسی عشرت ایدرسه افراد ملتی‌ده اویله سوق ایلر... وبویله‌جه بو حاللر کسب عمومیت ایدر. قافه قونسرلر، بالولرده بونك کیدر. والحاصل انسانلر حس تقلیدك تحت تأثیرنده بولندقلرندن بر شخصك احوال وحرکات سیئه‌سندن متولد ضرر یالکز اوکا منحصر اولماز، بوتون ملتی حوضهٔ شمول واحتواسنه آلیر، یعنی بریسی، عشرتده، فحشده وسائر سوء اخلاقی منتج بر حرکتده بولنورسه بوندن بوتون جمعیت متضرر وخسراندیده اولور.. دیمك که، حریت وجدانیه‌نك بو جهتلری، ضرر عامه سببیت ویردیکی ایچین، حقوق حریتدن معدود اوله‌ماز.. ذاتاً اساسنی دشونورسه‌ك بونلره حریت وجدانیه تعبیری یاکلشدر. چونکه: وجدان هیچ برزمان حرکت سیئه اجراسنه مساعده ایتمز. انسانیته مخالف افعالده بولنانلرك بعضیلرینك عذاب وجدانی‌یی حس ایتمه‌لری، فنالقلرینك کثرتی، آرتق ایلکی دوشوندیرمیه‌جك

اعلا ، يا بو آدملر بوعالمادينك كنهنه ، ذات الهينك حقيقته واقف اولهبيلمشلرمىكه موجودات ايله موجد آرهسنده انفصال اولمق لازم كلهجكنى ادعايه مساغ بوليورلر ؟

مشهور هودسن تتل ديبوركه : « ذرهٔ ناجيزدن عقل انسانىيه وارنجهيه قدر بوعالم هستيده نه وارسه جملهسى تغير ناپذير اولان بر طاقم قوانين ثابتهنك محكوميدر . بناءً عليه كائناتك صانعى يوقدر . »

سبحانالله ! بو آدملر عالم كونده جارى اولان واونك اوزرنده اجراى سيادت ايدن نظامى ، ذرات كائناتك هربرنده متجلى اولان حكمت بالغهيى وجود خالقه دليل بيلهجكلرى؛ اونك عبثله، خرافات ايلهاشتغال شائبهسندن منزهيتنه برهان اتخاذ ايليهجكلرى پرده كورويورزكه بالعكس بوقدر شهودى نفى صانعه حجت مقامنده تلقى ايديورلر !

بونلر اويله توهم ايديورلركه خالقك حال وشانى دون يايديغنى بوكون بوزان، بوكون باغلاديغنى يارين چوزمهيه قالقيشان . الحاصل هوا وهوسنك مملوكى اولان ملوكك حال وشانك عينى اولمقدن باشقه درلو اولهمازمش .

عجبا اراده، حكمت، اختيار خصائصنه مالك برفاعلك وجودينى تصديقه هانكيسى دهازياده سائقدر : آرهلرنده نظام وترتيب اولمقسزين بربرى اوزرينه يغلمش طاش پارچهلرمى ؟ يوقسه يونتولمش، جلا ويرلمش، مكمل برنسبت هندسى ايله اوست اوسته قونمرق جيزهدهكى اهراملردن بريسى كبى ميدانه چيقان طاشلرمى ؟ شيمدى بوذواتك عقلنه قالبرسه اولكيسى اولهجق ، ايكنجيسى دكل ! بوده خاطرى صايىلير برجنوندر .

حياتمهقسم ايدرمكه انسانمادينك طوتدقلرىاومشوش اصوللريله اومعكوس سوزلرينى توفيق ايچون نهقدر اوغراشيرسه اوغراشسون. نهايت يأس وحيرت ايچنده قالير . ايشته بونلردن برطاقمى كورورسكزكه طبيعتك فوقالتصور برنظام وتدبير ايله متكون، تغيردن آزاده برطاقم قوانين ثابتهيه منقاد اولديغنى؛ اونظامات وقوانينده مندمج حكمتك اك پارلاق، اك نافذ افكارك بيله وارهميهجنى برمرتبهٔ بالاترينده بولديغنى اعتراف ايدرده صوكره بوابداعدن، بونظام محكمدن ملكنده ايستديكى كبى تصرف ايدن برصانع مختاره احتياج اولماديغنى استنتاج ايلر .

ديكر برطاقمى ايسه اجزاى طبيعتدن بعضيسى چيركنلك ايله ، حكمتسزلكله اتهام ايدرك اولكى فرقهنك چيقاردينى نفى صانع نتيجهسنه بوصورتله واصل اولور .

استاد غيل خلقته قارشى لسان اعتراضى دراز ايدرك ديبوركه : « استاد ووكت جنسينك اعضاى تناسلى حامل برچوق خنثى حيواناتك وجودينى مشاهده ايتمشدر . بونكله برابر بوحيواناتدن هيچ برى كندى كنديسنى تلقيح ايدهميورمش . [خنثى حيواناتده تلقيح فعلى واقعدر . بناءً عليه بوادعا طوغرو دكلدر .] پك اعلا ، بويله بر تركيبدن نه فائده مأمولدر ؟ كذلك حيوانات ميانده اوقدر بول ذريتلر وارمشكه كندى حاللرينه براقيلسه برقاچسنه طرقده دكزلرى، قارهلرى طولدوريوررلرمش ، بونلرك وجودنده نه حكمت تصور اولهبيلير ؟ » .

ايشته بونلرك هپسى استادك زعمنجه آهنك خلقتده بر خللدر، حكمتدن عاريدر ... حال بوكه حضرتك هندسهسنه كوره موجودات نظام حاضرندن چوق دها بديع بر نظام اوزرينه تشكيل اولنمق قابل ايدى ! ديبوركه : « طبيعت ايچون وجود بشرى طوبلرك، قليجلرك ضربانهه، هيچ رخنهدار اولمقسزين مقاومت ايدهجك صورتده تكوين ايتمك ممكن ايدى . »

بيلسهمكه مادينك سرد ايلديكى سوزلر آرهسنده بوقدر علنى بر تناقض نهدن ايلرى كلير ؟ علمه استناداً ميدان آلان بوسربازانه كفت وكولر نهدر ؟ اى اما ناس بو آدملردن نه بكليورلركه كائناتك هرذرهسنده تجلى ايدن بدائع نظر بيرايه قارشى باصرهٔ انصافلرى عمادار اولمش ده قالقمشلر جمال فوقالخيال مطلق هيچوجودى اولمايان برطاقم نقائص ايله شائبهدار ايتمك ايستيورلر !

ايشك غايتى اوبدائعك سرينى ادراكدن، ماهيتنى احاطهدن عاجز قالدقلريچون اكلامادقلرى حقائقه دبل اوزاتمه يلتهيورلر . بزشيمدى جهان طبيعتك حكمت وكالدن عارى ، بلكه فساد ايله مالى اولديغنى ادعا ايدن بو آدملرى براز كندى وسوسهلريله برابر برطرفه براقهمده علامه بوخنرى اله آلهم؛ سبب الحادينى صورهم؛ باقهم اوده بوقيلدنميدر يوقسه باشقه درلوميدر ؟

حضرت (ماده وقوت) نامليهميدانه چيقاردينى كتابندهديوركه: « هيچ برمكانده، حتى فضانك تلسقوبله مشاهده ايتمكده اولديغمز اك اوزاق مواقعنده بيله نظام طبيعته محكوم اولمايان ، اوندن مستثنا اولان برشى يوقدر . بناءً عليه بوكائنات اوزرنده اجراى تأثير ايدن واوندن متميز بولنان برقوهٔ مطلقهنك ضرورىالوجود اولديغنى اعتقاده انسان ايچون نصل مساغ تصور اولهبيلير ؟ »

نهقدر غريبدر ! بو خنر بيان الحادينى اولكنه بوسبون مخالف براساس اوزرينه قوروبور . حال بويله ايكن عقلى باشنده بر آدم بونلرك طرز استدلالرندن، نتيجهيهصورت وصولرندن نصل اولوردهحيرتده قالماز ؟

انسان قالقه بونلردن برقسمنه موجودات آرهسندهكى انتظامى كوسترسه هر ذرهده جلوهساز اولان غايت ابداعى . بوتون مكوناتى احاطهايدن حكمتبالغهيى تأملهدعوت ايدرك بوصورتله اونلرى برصانعك وجودينى اقراردهمضطر براقسه ، موجوداتك كالى نفى خالقى ايجاب ايدر ، ادعاسنده بولنان ديكر برفرقه چيقار ديركه : « اوت ، ايشته بو حال كائناتاوزرنده برمتصرف مختار بولنديغنه دالدر. زيرا بو حكمتك، بو نظامك دوام استقرارى تامليه بونى كوستريور . » كويا بونلر هيچ بر شيده هيچ بر متصرف تصور ايدهميورلركه بوكون يايديغنى يارين بوزار طاقدن اولسون .

صوكره انسان ينهقالقهمده ديكر برفرقهيه دونمرك اجزاى كائنات

افکار عجیبه‌نك ماهیتنی ، نه‌دن ایلری کلدیکنی اکلامقدن نشئت ایدیوردی .

وقتاکه عون حقله عصر حاضر فلسفه‌سنك دقائقه ، بوالحادی مباحثك حقیقته بنم ایچون اطلاع میسر اولدی ؛ کوردمکه دینسزلرك استشکالاتی ، دلائلی [بیلمم اونلرك بویولده‌کی سوزلرینه دلیل اطلاقی جائزمیدر !] بر جنون ایلمیدن ، بر هوس فلسفیدن‌باشقه هیچ برشی دکل ایمش . اوت ، انسان ایشه براز وقوف حاصل ایدنجه برطرفدن خندهٔ استخفافه سزا اولمقه برابر ، دیکر طرفدن وجدانی متأذی ایتمکدن کری طورمایان اوکبی اوهامدن کندیسنی محافظه ایتمسی ایچون حضور قدرتده سر بزمین سجود اولمقدن منع نفس ایده‌مز .

باخصوص شرفلیردن برچوغنك‌ده بوکبی ملحدلرك ردی ممکن اولمایه‌جق درجه‌ده قوتلی براهین علمیه‌لری ، دلائل فنیه‌لری اولدیغنه قناعت کتیردکلرینی کورنجه عجالةً قاره‌لادیغم مغالطه‌لرینی سرد ایتمیه مجبوریت کوردم . تاکه اولا براهین علمیه دیه ایلری سورولن سوزلرك عقلك قطعاً قبول ایتمیه‌جکی . علمك‌ده هیچ بروقت تأییدینه یاناشمایه‌جغی واهی برطاقم سفسطه‌لردن عبارت اولدیغی ؛ ثانیاً بوآدملرك جوهر انسانیتلرینه عارض اولان برخسته‌لق سائقه‌سیله فطرت بشریه دائره‌سندن خارج بر موقعده قالدقلری، یوقسه باشقه برشی اولمادیغی نظرلرده تحقق ایتسون .

هله شوصوك سوزملحدلرك حضیض الحاده دوشملری حقنده بوله‌بیله‌حکم اسبابك اك معقولیدرکه قارئین کرام اونلرك غایهٔ مباحثه اطلاع پیدا ایدنجه شبهه‌سز بوتعلیل وتوجیهمدن طولایی بنی معذور کوره‌جکلردر .

دینسزلر اویله ظن ایدیورلرکه ارباب ایمان نظرنده خالق دنیاده‌کی پادشاهلرك عینیدر . یالکز تختکاه سلطنتی زمینه بدل آسمانه قورولمش اریکهٔ جلال وعظمتدن لایتقطع فرمانلر اصدار ایدیور . دون انفاذینی اراده ایتدیکی برحکم قطعیی بوکون برشفیعك شفاعتی ، یاخود بر توسطکارك نیاز ودخالتیله کری آلیور ! حتی بوذهابك عمومی بر اعتقاد اولدیغی ذهنلرنده ایجه یرلشدیکی ایچون برچوق یاکلیش افکاره صاپیورلرکه بوندن عقلایی تنزیه لازمدر . ایشته سزه برمثال :

علامهٔ شهیراوستیدك « کائنات برحکمت ازلیه‌نك محکوم‌فرمانبریدر. اوحکمتك آثاری بزه طبیعتده ثابت اولان برطاقم قوانین واسطه‌سیله تجلی ایدر . » طرزنده‌کی سوزی دینسزلرك خوشنه کیتمدی . ازجمله بوخنر معتقدلره عزواولتان اوتهمت باطلك سوقیله دیدیکه : « حکمت ازلیه‌نك قوانین ثابتهٔ طبیعت ایله اتحادی کیمسه‌طرفندن تصور ایدیله‌مز، حاکم اولان یا اوقوانین طبیعیه‌در ، یاخود حکمت ازلیه‌در . اکر حاکم حکمت‌ازلیه ایسه‌اوحالده قوانین طبیعیه‌یه‌لزوم یوقدر. اکرامر برعکس ایسه اوزمان قوانین طبیعیه حاکم اولمق‌لازم‌کلیرکه بوده هرنوع مداخلهٔ سماویه‌نك وجودینی نفی ایدر . »

علمه یمین ایدرمکه بویله براستشکالك رویتدن آزیجق نصیبی اولان بر عاقلدن صدوری غایت غریبدر . هیچ بوخنرکبی بر آدم ایچون قابلمیدرکه بوقوانین طبیعیه‌نك بوتون اجزای کائناتده اجرای فعل ایدن حکمت ازلیهٔ الهیه‌نك آثارندن باشقه برشی اولمادیغنی واوقوانینك حد ذاتنده قطعیاً مستقل بولنمادیغنی دوشونه‌مسون ؟

لکن امان یاربی‌قدرتك نه بویوکدر! باقیکز ایشته بوخنربودعواسنی ینه‌کندیسی نقض ایدییور ؛ سرد ایتدیکی استشکالك فسادینه ، خبری اولمقسزین ، ینه کندیسی دلیل کتیریور :

انکلتره‌ده دهشتلی بر قولرا ظهور ایدرك بیکلرجه حیاتی محو ایلدیکی بر زمانده (اوقلیروس) جمعیتی باش وکیل لورد بالمرستونه مراجعتله اهالیه برکون اوروج طوتملری وبومصیبتك دفعنی جناب حقدن نیاز ایتملری ایچون بر امرنامهٔ عمومی اصدارینی تکلیفده بولنمش . لورد بوکبی حادثاتده عبادتك ، دعانك تأثیری اولمایه‌جغنی ، آفتك آنجق وسائط صحیه‌یه توسل سایه‌سنده ازاله ایدیله‌بیله‌جکنی سویله‌مش . بوخنرك بوجواب غایت خوشنه‌ده کیتمش‌ده لوردی برمقاله‌سنده ثنا ایتمش . ایشته شو جمله اومقاله‌دندر : « نصل تصور اولنورکه شارع اقدس کندیسنه یالوارانلرك دعاسیله ، بکاسیله ازلده وضع ایتمش اولدیغی قوانین ثابته‌یی نقض ایتسون ؟ »

باقیکز کندی سوزینی نصل نقض ایدیور. چونکه استاد اوستیدی رد ایچون سویلدیکی سوزلرده حکمت ازلیه ایله متحد قوانین ثابته‌نك وجودینی تصوره امکان‌یوقدر ، دییوردی؛ بوراده ایسه خالق اقدسك بالذات واضع ومخلوقاتی اوزرنده اونك احکامیله حاکم اولدیغی قوانینك سیرینه معارض اوله‌جغنی استبعاد ایدیور .

اوت، شیمدی قارئین دیه بیلیرلرکه بوسوز نفی خالق ایچون بر دلیل اولمادیغی کبی‌شایان التفات براستشکال صورتنده‌ده قبول اولنه‌مماز. دیرزکه ، بلکه‌ده اویله‌در . لکن ملحدینك شبهاتی مطالعه ایتمك ، استشکالاتی اوکرنمك ایسترسه‌کز زمانکزك برساعتی اونلرك بوقیلدن اوله‌رق شو صحیفه‌لره نقل ایتدیکمز سوزلرینی تدقیقه حصر ایده‌جك قدر برمتانت کوسترمیلیسکز . هم‌ظن ایتمکزکه قلبکزی اونلرك طرفنه امااله ایده‌جك بر سوزه راست کله‌جکسکزده فکریکزی بوکا قارشی مدافعه‌یه اجباره مجبور اوله‌جقسکز . اوت، واقعادینسزلرك خرافاتی اوقومادن اونلرك افکار عالیه اصحابندن اولدقلرینه دائر بر ظن ایدینه بیلیرسکز . لکن بوظنك بطلانی بالاخره عیاناً تجلی ایدر .

ایشته سزه ایکنجی بر هذیان‌که استخفافه لیاقتی اولکیسندن آز دکلدر : بونلرك زعمنجه خالقك موجودیتی ایچون کائناتدن خارجده اولمسی لازم ایمش . بزه صورارسه‌کز بولزومك نره‌دن کلدیکنی بیلمدیکمز کبی موجوداتك سبب اولی اولان ذات کبریانك بوعالمدن خارج اولمسی ایجاب ایده‌جکنی نصل‌تصور ایتدکلرینی‌ده آکلایه‌مایز. انسانك ایکی شی آره‌سندکی اتصاله، یاخود انفصاله حکم ایده‌بیلمسی ایچون اوایکی شیئك آیری آیری شکلنی، ماهیتنی، هربرینك ـاتنه، صورتنه ملابس اولان صفتلری، عرضلری بیلمسی لازمدر . پك

متعدده‌سنه متداثر افکار وحسیاتك خاوجده نقشپذیر اولمش الوانی‌در. بری برینه بکزه‌مز فکر وحسلره وظاهرده اهمیتدن ساقط کورونن بعض افاداته تصادف اولنورسه بربانجه‌نك فصول اربعه‌دکی مناظر مختلفه‌سی کبی لوحهٔ حیاتك‌ده مختلف چاغلرده متنوع احوالی بولندیغی نظر تأملدن دور طوتلماز ؛ چوق کره بیان مطالعه‌یه لزوم کورینور کبی اولان برلرده قارئین کرامك روشی حالدن ، سیاق کلامدن تحصل ایده‌جك محاکمه‌لرینه حواله‌ٔ کیفیت ایله ترك مطالعه ایلدم ؛

مبادیٔ حیاته مصادف زمانك احوالی پیش انظارده هردرلو رنك ونقشی ایله کورنمك ایچون اوزمانه عائد تربیه‌مزدن، مکتبلرمزدن، صورت تعلیمیه‌مزدن وسائره‌دن بررنبذه بحث ایتدم . دور صباوتده‌کی افکار وکفتار شبهه‌سز طفلانه اوله‌جغندن فصول باقیه‌ده بحق شایان دقت احواله البته مقیاس اوله‌ماز .

برکت زاده : اسماعیل حقی

تماشاسی ایچون عصرك بو بر مرآت عالمدر
نکاه ایتدکجه یوز بیك معنیٔ پنهان اولور پیدا

برنجی قسم

کچن سنه اولدیغی کبی وقتیله دخی چرچرده ظهور ایتمش برحریق حائل اوزرینه افراد عائله‌دن برقسمی زنجیرلی قوده عتیق علی پاشامحله‌سنده عارف بالله نوری‌الدین جراحی حضرتلرینك خانقاه‌شریفی قارشوسنده واقع خانه‌یه نقل ایلمش اولملریله راقم‌الحروف اوراده ۱۲۶۷ سنهٔ قمریه‌سی رجب‌الفردینك لیلهٔ رغائبه‌مصادف برنجی جمعه کیجه‌سنده دنیایه‌کلشم .

بوجوارعالینك هنکام صباوتده خیال میال سچه بیلدیکم صوك دم فیض ومعموریتك نشوه وصفاسی ، رفاهیت و ابتهاجی شمدیکی حالی ایله مقایسه اولنتجه کوکل حزین حزین طالیور عادتا انسانه

بوم نوبت می‌زند برطارم افراسیاب
پرده‌داری می‌کند درقصر قیصر عنکبود

دیه‌جك کبی برحال کلیور . سمتمز برچوق ذوات معتبره‌نك اقامتکاهلری و بالخاصه رجال علمیه‌نك کاشانه‌لریله مزین و رونقدار ایدی . علما ومشایخ مجامع قضیاتده برلشور، شعرا وعرفا انجمن محبتلرده بولنشور، تجار واصناف لونجه‌لرنده طوپلانورایدی . بر چوق چولها [جولاه] دستکاهلرنده بزلر ، کوملکلکلر، چارشفلر طوقنور ؛ أولرده قادینلر دیکیشلرینی دیکر ، تدبیر منزله عائد بتون ایشلرینی کوررلر ایدی . خفاف ، سراج ، حکاك ، مجلد ، یورغانجی ، یاغلقجی وسائر نیجه اصناف صباهلری کارکاهلرینه ، تجارت محالرینه کیدر ، اقشاملری هربری مکتباتندن ، محصول مساعیسندن شاد و مسرور اوله‌رق [illegible]ینه عودت ایدرلر ایدی . دارالافاده‌لرده‌ایسه طلبهٔ علوم [illegible]نهٔ علوم ایله مشغول بولنور ، انوار ذکرالله ایله مخصوصه‌سنده بعید وقریب هرطرفدن الهیه‌مستغرق حظوظ معنویه اولورلر بشقه برفیضه، بشقه برذوق وشادی‌یه تجلیکاه اولمش برسمت محتشم ومنور ایدی. پایتخت سلطنت سنیه‌نك هرطرفنده اولدیغی کبی سمتمزده دخی مواسم مخصوصه‌سنده چوجقلر مکتب سیرینه ، بیوکلر جابجا تفرجه چیقه‌رق صغیر وکبیر ، فقیروغنی هرکس صفای ربیع وصیفدن . تماشای حیات انزای بدائع فطرتدن وایه‌دار سرور ونشاط اولورلردی .

پدرم معمورة‌العزیز ولایتنه تابع اکین قضاسنده برکت اوغلری عائله‌سندن ابنیهٔ عالیه قپو چوقداری الحاج حسن بصری ، انك‌ده پدری ایاصوفیه جامع شریفی دوسعاملرندن اسماعیل حقی بن محمددر ؛

هنوز بریاشنه کیرمش اولدیغم زمانده پدر عزیزم بوجهان فانی‌یه وداع ایلمش اولدیغندن دیدهٔدنیا ایله کورمك نصیب ومیسر اولمدی ؛ احبا واوداسی وبعض لطف‌دیده‌لری بزی کوردکجه مرحومك زهدوورع، خیرخواهلق ، فقرا پرورلك کبی سجایای مشکوره‌سنی تعداد ایدرك خیردعا ایله‌یاد ایدرلردی . مرحومك طریقت علیه‌یه انتسابی اولوب مشایخ شعبانیه‌دن مشهور قوش اطملی مرحومك مستخلفلرندن ایدی. ایوبك اوستنده اوتاقچیلرده سرطریق زاده محمد امین افندی‌زاویه‌سی درونده واقع تربهٔ شریفه‌ده مدفوندر .

صف اهل اللهدن یارب انی سن ایتمه دور
روض الطاف قدسك دمبدم شاد ایلسون

اسکدارلی مولوی حسیب دده افندینك « وفیات اکابر اعیان » نام اثرنده ذکر ایدلدیکی اوزره [سر طریق زاده محمد امین افندی نور الدین جراحی قدس سره حضرتلرینك خلیفه‌سی وتاریخ ارتحالی ۱۱۷۲ در] .

بر انسانك پدری اوله‌جقدر فکری اویانه‌جغی چاغلره کلدیکم زمان ، [کبه‌یه کیتدی] کبی سوزلر ایله اویالانور ایدم . برمدت صکره ارتق او وجود عزیزی غائب ایتمش اولدیغمی یارم یاملق مابعدی وار

برکت زاده : اسماعیل حقی

عیناً مکتوب :

صراط مستقیم مؤسسلری بك افندیلره

(صراط مستقیم) ك بوهفته‌کی نسخه‌سنه درج ایدیلان برمکتوبده نام عاجزانمك‌ده بالوسیله مدار بحث وکلام اولدیغی کورلدی . صاحب مکتوب حاجی عادل بك افندی (صراط مستقیمه علاوه صورتیله نشر اولنان اصول فقه تقریرلرینك طرف عاجزانمدن کتاب شکلنده اوله‌رق طبع ایدلمکده اولدیغنی استخبار ایتدکلرندن بحثله شاید بوخبر طوغری ایسه قبل‌الطبع بو تقریرلرك موجودیتی کندولرینه اخبار وتوحید مساعی املی اظهار ایتمش اولدیغمدن طولایی بیان تأسف ایدییورلر ومعلم محترم بیوك حیدرافندی مرحوم کندولرینك بولندیغی صنفه کلنجیه‌قدر اصول فقهی تماماً تقریر ایتمش اولدقلری جهتله نهایتده‌کی مباحثی بو عاجزك نزدمده ضبط وتحریر ایتمش اولدیغنی جای سؤال بولیورلر. برمکتب رفیقندن معامله‌ٔ حقوقشکنانه‌بکلمیه‌جکلرندن بو حوادثی احتیاط ایله تلقی ایتدکلرینی بیان بیورمقله برابر اینك

[illegible]

[illegible]

[illegible]

متعدده‌سنه متداول افکار وحسیاتك خرجده تغییر اولمش الوانی‌در. بری برینه بکزه‌مز فکر وحسلره وظاهرده اهیدن ساقط کورونن بعض افاداته تصادف اولنورسه بربابجه‌لك فصول اربعه‌دکی مناظر مختلفه‌سی کبی لوحهٔ حیاتنده مختلف جغلرده متنوع احوالی بولدیغی نظر تأملدن دور طوتلماز . چوق کره بیان مطالعه‌یه لزوم کورینور کبی اولان یرلرده قارئین کرامك روش حاضن، سیاق کلامدن تحصل ایدجك محاکماتلرینه حواله کیفیت ایله ترك مطالعه ایدیم .

مبادیٔ حیاته مصادف زمانك احوالی پیش انظارده هردرلو رنك وتقشی ایله کورنمك ایچون اوزمانه عائد تربیه‌مزدن، مکتبلرمزدن، صورت تعلیمه‌مزدن وسائرمدن بررنبذه بحث ایتدم . دور صباوتدکی افکار وکفتار شهمسز طفلانه اولمجندن فصول باقیده بحق شایان دقت احواله الته مقیاس اولهماز . برکت زاده : اسماعیل صفی

تماشاسی ایچون عصرك بو بر مرآت عالمدر
نکاه ایتدکجه یوز بیك معنیٔ پنهان اولور پیدا

برنجی قسم

کچن سنه اولدیغی کبی وقتیله دخی چرچرده ظهور ایتمش برحریق حائل اوزرینه افراد عائله‌دن برقسمی زنجیرلی قیوده عتیق علی پاشاجامعسنده عارف باقه نوری‌الدین جراحی حضرتلرینك خانقاه‌شریفی قارشوسنده واقع خانه‌یه نقل ایلمش اولمغله راقم الحروف اوراده ١٢٦٧ سنهٔ قمریسی رجب‌الفردینك ایکی رغائب‌مصادف برنجی جمعه کیجه‌سنده دنیایه‌کلشم .

بوجوار عالینك هنکام صباوتده خیال میال سجیه بیلدیکم صوك دم فیض ومعمورینك نشوه وصفاسی ، رفاهیت وابتهاجی شمدیکی حالی ایله مقایسه اولنجه کوکل حزین حزین طالیور عادتا انسانه

بوم نوبت میزند برطارم افراسیاب
پرده‌داری می‌کند قصر قیصر عکبود

دیه‌جك کبی برحال کلیور . سنمز برچوق ذوات معتبرمزك اقامتکاهلری وبالخاصه رجال علمیه‌نك کاشانه‌لریله مزین و رونقدار ایدی . علما ومشایخ مجامع قضیاتده برلشوره شعرا وعرفا انجمن محتلرده بولنشوره تجار واصناف لونجه‌لرنده طوپلانورایدی . بر چوق چولها [جولاه] دستکاهلرنده یزلر ، کوملکلکلر، چارشفلر طوقور ؛ اولرده قادینلر دیکیشلرینی دیکر . تدبیر منزله عائد بتون ایشلرینی کوررلر ایدی . خفاف ، سراج ، حکاك ، مجلد ، یورغانجی ، یاغلقجی وسائر نیجه اصناف صباهلری کارکاهلرینه ، تجارت محالرینه کیدر ، اقتصادلری هربری مکتبلرندن . محصول مساعیسندن شاد و مسرور اولمغله مسکن ومأوالرینه عودت ایدرلر ایدی . دارالاقدارلردمایسه طلبهٔ علوم لیلاً ونهاراً استفاضهٔ علوم ایله مشغول بولنور . انوار ذکرلرك ایله منور اولان خانقاه‌شریفده ایلم مخصوصه‌سنده بعید وقریب هرطرفدن مجانوزوار کلرك حصه‌مندفیوض الهیه‌مستغرق حظوظ معنویه اولورلر ایدی . الحاصل اوهنکامده بوجولرعالی بشقه برفیضه بشقه برذوق وشادی‌یه تحلیکاه اولمش برسمت محشم ومنور ایدی. بالخاصه سلطنت سنیه‌نك هرطرفده اولدیغی کبی سنمزده دخی مواسم مخصوصه‌سنده چوجقلر مکتب سبریه ، بیوکلر جامجا تفرجه چیقمرق صغیر وکبیر ، فقیر وغنی هرکس صفای ربیع وصیفدن . نماشای حیات افزای بدائع فطرتدن وایجادار سرور ونشاط اولورلردی .

بدرم معمورةالعزیز ولایته تابع اکین قصابنده برکت اولطری عائله‌سندن ابنهٔ عالی قبو چوقداری الحاج حسن بصری ، الکنده بدری ایاصوفیه جامع شریفی درسعاملرندن اسماعیل حقی بن محمددر .

هنوز بریاشه کیرمش اولدیغم زمانده پدر عزیزم بوجهان فانیه وداع ایلمش اولدیغندن دیدنیا ایله کورمك نصیب ومیسر اولمدی ، احبا واولاداسی وبعض لطف دیده‌لری بزی کوردکجه مرحومك زهدوورع، خیرخواهلق ، فقرا پرورلك کبی سجایای منکورمنی تعداد ایدرك خیردعالرله یاد ایدرلردی . مرحومك طرفت علیه‌سنه انتسابی اولوب مشایخ شعبانیدن مشهور قوش اطملی مرحومك مستخلفلرندن ایدی. ایوبك اوستنده اوتالجیلرده سرطریق زاده محمد امین افندی‌زاویه‌سی درونده واقع تربهٔ شریفه‌ده مدفوندر .

صف اهل الهدی یارب انی من ایمه دور
روض الطاف قدسك دیدم شاد ایلسون

اسکدارلی مولوی حسیب دده افندیك « وفیات اکابر اسلام » نام اثرنده ذکر ایدلدیکی اوزره [سر طریق زاده محمد امین افندی نور الدین جراحی قدس سره حضرتلرینك خلیفه‌سی وتاریخ ارتحالی ١١٧٢ در] .

بر انسانك بدری اولمقدر فکری اولمامجی چاغلره کلدیکم زمان ، [کبیه کیدی] کبی سوزلر ایله اولالانور ایدم . برمدت سکره ارتق او وجود عزیزی غائب ایتمش اولدیغمی یلرم یلماق مابعدی وار برکت زاده : اسماعیل صفی

عیناً مکتوب :

صراط مستقیم مؤسسلری بك افندیلره

(صراط مستقیم) نك بوصفحه‌کی نسخه‌سنه درج ایدیلان برمکتوبده نام عاجز اسمکده بالوسیله مدار بحث وکلام اولدیغی کورلدی . صاحب مکتوب حاجی محمد بك افندی (صراط مستقیمه علاوه صورتیله نشر اولنان اصول فقه تقریراتك طرف عاجزاسمدن کتاب شکلنده اولمغی طبع ایتمکه اولدیغی استخبار ایتمکلرندن بحثه شاید بوخبر طوغری ایسه قبل الطبع بو تقریراتك موجودیتی کندولرینه اخبار وتوحید مساعی اعلی اظهار ایتمش اولدیغندن طولایی بین تأسف ایدیورلر ومعذرتی بیوك حیدر افندی مرحومك کندولرینك بولدیغی صفه کتابچه‌سنه اصول فقهی تماماً تقریر ایتمش اولمقدری جهتله نهایتمکی مباحثی بو عجزك ترمدن ضبط وتحریر ایتمش اولدیغنی جای سؤال بولیورلر. برمکتب رفیقدن مسموع حقوقنکه بکلیه‌جکلرندن بو حوادثی احیاط ایله تلقی ایتمکلری بین بیورمقه برابر اینك

آره‌سنده‌کی تباین شدیدی . نحالت عطیی مقام احتجاجده سرد ایشه‌ده‌بولنمق کنه ادعای آکلامق . فضای بی انتهای قدرتی اولجمق قابل اولیان بر صانع متصرف ومحترك وجودینه دلالت ایده‌جك بر برهان اولدیغی سویله‌سه اورمان‌ده‌اولنکلر ایقلانمق دیرلرکه : «باصراص وآلامك وجوددکی حکمت نه در ؟ نه‌دن طبیعت هرکون، هرساعت تقابل نداد برجوق وسائط ظلم و شدتله محبوقانه هجوم ایدوب طوریور ؟..»

بر دیوزکه : صدق الله العظیم . وکان الانسان اکثر شیء جدلاً . ان الانسان لظلوم کفار . ان الانسان خلق هلوعاً . وضرب لنا مثلاً ونسی خلقه . بافکر انسان دیلین شو مخلوق محضا کندیسی محیط بولنان آلام ومصائب سایه‌سنده حلاوت ادراکی طاتمش ، نسیم حیاتی تنفس ایتمش ، مضغه‌ش اولدیغی اجسامدن تطهیر ایچون آتشده اریدیلن آلتون کوبلجه‌ری کبی او مصائب سایه‌سنده کندیسنی محیط بولنان شو طبیعت عبای کبیرنك محکوم تاثیری اولمقدن قورتیله‌رق سر انسانیق آکلامش ایکن قالقمش‌ده بو آلام ومصائبك وجودینه اعتراض ایدیور . حالبوکه اونك ایلك مربیسی بونلردر .

دائماً بویله‌بر اشتکالك اق صانع مقصدیله ایرادی هیچ بر زمان صحیح اولهماز . آنجق حالق مطلقدن کائنات شوصورتده یاراتماسندکی حکمتی سؤال ایچون بویله بر خاطره بلکه سرد اولهبیلیر . زیرا بر برهانك اورتمسه قورولمش اولوب کلن کچن قوشلری یاقه‌لایان برطوزاق کوردیکمز زمان اونی حکمتدن عاری بر اذا صورتنده تلقی ایده‌بیلیرز . لکن محضا بو ایشده بر اذا واردر دیمرك طوزاغك بر صانع طرفدن نصب ایدلمش اولدیغنی ادعا طوغرو اولهماز . چونکه بویله بر ادعاده بولنمق ایچون حیواناتك بیله قبول ایتمیه‌جکی قدر سخافت عقل ایستر !

بناءً علیه او طوزاغی کورنجه اولا اونی قوران وقوش طوتمق مقصدیله ترتیب ایدن برصانعك وجودینه حکم ایتمك وجوب قطعی ایله واجب اولور . صوکره صانعك او آنی بوصورتده ترتیب ایتمسندکی حکمتی صورمق ، فقط اوبله عنف وشدتله دکل ، رفق وملایمتله صورمق حقی قازانیرز . اوبله‌یا احتمالکه صانع او ترتیبه قارشی معقول بر سبب مقبول برمعذرتسرد ایدرده بز لومه تلحق یره قالقیشمش اولورز .

مابعدی وار محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

هامش — شیروان م . حامد افندی مضرتریه :

مطالعات قانلاه‌کزی‌یك معنی‌ده یك مصیب کوروك ، افرادی آره‌سنده سزك کبی دوشونلر بولدیغمز جماعت مرحومه‌کك ملاحظه‌سنی امید کسه‌یه سبب کوره‌میورز . حکایه‌ده خیر خواهانه اخطارکزه من صمیم القلب تشکر ایدرز . ترجمه‌سی امر بورورلان صباحت ذاتاً حدیقهٔ فکریه‌ده منتج اولدیغی کبی افتشاملك « ملوره المادة » بخشیده آیرجه یازارز ، افندم .

ازهر حادثه‌سنه دائر

ازهر حادثهٔ مؤلمه‌سی حقنده بروسه مبعوث محترمی طاهر بك افندی حضرتلری طرفندن ویریلوب تقویم وقایعده منظورمز اولان تقریرك صورتیدر :

مجلس مبعوثان ریاست جلیله‌سنه

« بوهفته طرفنده ورود ایدن مصر مطبوعاتنده مدارس اسلامیه‌نك یتنده‌تکمل وانتظام اعتباریله برموقع ممتازی بولنان الازهر مدرسه‌سی مداوملری حقنده مجلس عمومیمزك اعیان قسمندن اولوب مصر امور اوقاف نظارتیله اشتغال ایتمکده بولندیغی بیان اولنان خلیل حلمی پاشا جانبندن لزوم اصلاحاته متداثر اولان طلبلرینك ردی یولنده ضرب وشتم وتحقیر صورتلریله معاملات اعتسافکارانه وقانون شکنانه روا کورلدیکی وحرکات مذکوره‌دن ناشی علیهنده تعقیبات قانونیه اجرا ایدلمکده اولدیغی بیان اولنمسنه وممالك اسلامیه‌نك هان بالجمله انحاسندن مدرسهٔ مذکوره‌یه‌شتاب ایدن وبالغ ورشید اولهرق عددا یکری بیکه‌قریب بولنان طلبه‌نك هیچ برقانون مدنینك قائل اولهمیه‌جغی صورتده فلقه‌یه وضع صورتیله اشکنجه وتعذیب بلا جزادیده ایدلملری عالم اسلامیت وانسانیتی بغایت متأثر ایتدیکی مطبوعات مذکوره‌نك جمله‌سی مرویاتندن بولنمسنه مبنی حماده پاشانك اوراجه اوقاف نظارتی وظیفه‌سنی درعهده ایتمسی وبویله‌حق ومعدلته مخالف حرکات مجلسمز نظرنده مدخول اولمسی ایجاب ایتدیکنه کوره حائز اولدیغی اعیانلق صفتی حقنده نه‌کبی بر معامله جریان ایتمش اولدیغنك هیچ بر اعیان ریاستندن تحریراً سؤال ایدلمسنی تکلیف ایدرم . »

بروسه مبعوثی

محمد طاهر

تقویم وقایعده عیناً مندرج رسمی ضبطنامه‌نك اشبو تقریری و ایدن قسمندن تکلیف واقعك مظهر قبول اولمسی ایچون متخلق بولندیغی حمیت وغیرت دینیه‌نك آثار مشکوره‌سنی مجلسده بالدفعات اثبات ایتمش اولان مبعوث فاضل حاجی قاسم افندی حضرتلری طرفندن مظاهر ومعاونت ایدلدیکی مستبان اولمقده‌در .

تراجم احوال

یاد ماضی

ماضیٔ حیاتمه عائد خاطراتمی ذهنمده محفوظ اوله‌بیلدیکی قدر قیدایتمك ایستدم . بو آرزوم احوال ووقایع حیاتیمی جهت جهت مرآت عصر اوله‌بیلور مطالعه‌سنه مبنی‌در . بر عصرده بولنان بر آدمك خصوصیات حالی منسوب اولدیغی هیئت اجتماعیه‌نك اوعصردکی عادات واخلاقنی آداب اجتماعیه‌سنی تماشا ایتدیرر . طریق زندکانیده اوغرادیغمز بعض وقائعده اولورکه المنمطالعه‌سی قارئینده برحس انتباه اویاندیره‌بیلور یازدیغم شیلر علی الاکثر حیاتمك طرز جریانی حکایه ایدیلن ازمنه

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

مستقیم صراط

۱۳۲۶

مکاتبه : مراقی آثار جهة مع المنونیه قبول اولنور درج ایدیلن آثار اعاده اولنمز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پارەدر

قبوله‌دن مقدما بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایاتدبدلی اخذ اولنور.

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

عدد : ٣٣ — ١٧ ربیع‌الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٢٦ مارت ٣٢٥ — ایکنجی جلد

باب اجتهاد مسدودمیدر !

مقالات سالفه‌مزده بالاطراف ایضاح واثبات ایله‌دیکمز وجهله مسدود دکلدر و اوله‌ماز ، خلافنی ادعایه قیام معناسز وبی لزومدر . بویوزدن مذاهب اهل‌سنتك برینه ضربه ایندرمك محال اندرمحالدر .

قرن رابع ویا خامس حدودنده انسداد وقوعنی عظمای اهل سنتدن برفرد ادعاایتمش دکلدر . یالکز اجتهادمطلق اهلیت وشرائطنی جامع ذوات ظهور ایتمدیکندن مفقودیته قائل بولنیورسه‌ده بودخی قول مجرددن عبارت قالمشدر . علی الاطلاق مجتهدین کرامك هر عصرده موجودیتی . بالجمله علمای مذاهب نزدنده مسلم برحقیقت ثابته‌در .

مقالهٔ آتیه‌ده مثال اوله‌رق ائمهٔ شافعیه‌دن اجتهاد مطلق مرتبه‌سنه ایرن بعض ذواتی ذکر ایتمشیدك . ائمهٔ حنفیه‌مزدن « فتح القدیر » و « تحریر الاصول » کبی تألیفات جلیله صاحبی محمد کمال الدین ابن الهمام سیواسی رحمه‌الله‌ك‌ده‌اول‌مرتبهٔ بالاترینه‌وصولی‌متأخرین نزدنده بالاتفاق مسلمدر . مشار الیه حضرتلرینك « ٨٦١ » سنه‌سنده قاهره‌ده ارتحالی مضبوطدر . [١]

[١] « سیواسی » عنوانی پدرلرندن‌موروثدر . چونکه موی الیه سیواسده خیلی مدت حاکملك ایتمش ، مؤخراً قاهره‌یه کیده‌رك اوراده و اسکندریه‌ده قضا ایله اشتغال‌ایلمش وخدوی محمد کمال‌اوراده«٧٨٨» سنه‌سی اثناسنده‌مهدشهوده کلشدر .

اولا پدرلرندن بعده مشاهیر عصرلرندن اخذ علوم ایله عقلیات وشرعیات وادبیاتده مشار بالبنان اولمشیدی .

جلال‌الدین سیوطی مرحومك « بغیه » سنده ویردیکی تفصیلاته نظراً نشر وتعلیم وتألیف ایله کثرت اشتغالریله‌برابر کشف وکرامات ایله‌ده‌مشهوردر . مع‌هذا فن موسیقیده مهارتی‌ده قید ایتمشلردر .

[اجتهادك اطلاق وتقید وانتساب وعدم انتساب کبی اقسام عدیده‌سی واردر . مراتب اجتهادوطبقات فقهای کرام حقنده‌آیروجه برمقاله ترتیب اولونه‌جقدر]

ایشته خصما طرفدن حقمزده اشاعه اولونان خلاف حقیقت شیلرك بریده بوانسداد دعواسیدر . حالوکه بقای اجتهاد جای بحث وانتقاد اوله‌میه‌جغنی بز هروقت اعتراف ایدرز . زیرا کتاب وسنه اتباع ، مضامین شریفه‌سیله اعتبار وجوبنه دال اولان « واتبعوا ماانزل الیکم من ربکم ولاتتبعوا من دونه اولیاء » ، « واعتصموا بحبل الله‌جمیعا » « فاعتبروا یا اولی الابصار » کبی نصوص شرعیه عمومات قطعیه اولوب حکملری بوتون اعصار اسلامیه اهالیسنه شامل اولدیغنی بیلیرز .

« دین مبین اسلامك بقای احکامی امر متواتر وقطعی اولمغله کتاب اللهدمکی خطابات عمومیه‌نك باعتبار الصیغه وقت نزوله حاضر بولونان وباعتبار الدلاله مؤخراً دائرهٔ هستیه داخل اولان کافهٔ مکلفینه عام وشامل اولمسنده اشتباه‌یوقدر » بیضاوی . اکر بونك خلافنه ذهابله کتاب منزله اتباع ، حبل متین وحق مبینه اعتصام خصوصنه دال اولان براهین بیناتك حکملری چوقدن زائل اولمش ، متأخرین ایچون یالکز عبارات فقها ایله استشهاد وظیفه‌سی قالمش‌در دیه‌جك اولورسه‌ك

مشار الیه تألیفاتنده تعصب مذهبیدن مجانبت ، غایت منصفانه طرزده بیان حقیقت ایله معروفدر « فتح القدیر » نام اثر مبارکلری شروح هدایه‌نك اك معتبرلرندن اولوب کتاب الوکاله‌ده‌قدردر . قاضی زاده‌نك تکمله‌سی الله برابر سکز جلد اوزرینه اخیراً معرضه طبع اولونمدینی علم فقه‌متعلق‌نجه معلومدر . « تحریر الاصول » ده شرحیله‌برابر طبع اولونمشدر . تألیفاتنده‌کی مسلك منفردی شهادتیله ارباب اجتهاددن اولدیغی آشکاردر . « ابن نجیم » رح بحر رائقده اصحاب ترجیحدن اولمسی تصریح ایتمشدر . هرحالده مجتهد مطلقك منتسب قسمندن اولمسنده شبهه یوقدر . رحمه الله سبحانه

ایجنده منفعتپرستلك تظاهراتی آرانمسی لازم کلاجکنی وچونکه کندولری بو درسه چوق اهمیت ویرمك تقریرلری کمال اعتنا ایله ضبط ایتدکلری مثللو برچوق مباحثده اثری ترجمه وعلاوه‌لر ایله تزیین وتوسیع ایلدکلری جهتله ثمرهٔ غیرتلرینی جر منفعت ایچون دکل ، استفادهٔ عمومیه‌یه خدمت ایچون نشر ایتمکلری منفعت کوزه‌دنلرك آماله بیوك بر ضربه ایندیردیکنی وبونجه سنه‌لك محصول سعی وغیرتلرینی منفعته فدا ایده‌میه‌جکلری کبی قوانین موضوعه دخی بوحقلرینی محافظه ایده‌جکنی بیان وخاتمهٔ کلام اوله‌رق احقاق‌حق تشبثاتنده دها ایلرویه کیتمکه مجبوریت حاصل اولمامق‌اوزره حقوقه تجاوزدن صرف نظر ایدلمسی اخطار ایدیبورلر .

اول امرده شوراسنی تأمیناً عرض ایدرمکه نزد عاجزانه‌مده موجود اصول‌فقه تقریرلرینی کرك کتاب شکلنده وکرك آخرصورتله طبع ونشر ایچون هیچ بر تشبثده بولنمدیغم کبی تصوردخی ایتمدم وبنده‌کزه بویولده بر تکلیف دخی وقوع بولمدی بناءً علیه اصول فقه درسرینك طبعی‌خبری صحیح ایسه عادل بك افندی‌یه خبرویرلدیکی وجهله طابعی بنده‌کز دکلم اخبار واقع کلیاً مغایر حقیقتدر. شمدی‌یه قدرهیچ برکتابك طابعلکنی درعهده ایتمدیکم مثللو کتاب‌طابعلکندن استفاده ایتمکی‌ده خاطریمه کتیرم شاید بویولده براثر نشرینه مباشرت ایدلمش ونام عاجزانه‌مه نسبت اولنمش ایسه محافظهٔ حق تثبت اوزمان عاجزه عائداولمق لازم کلیر . شوایضاحات وتأمیناتدن صکره مکتوبنده مندرج (حقشکنلك) و (منفعتپرستلك) اسناداتی بنده‌کزه عائد اوله‌میه‌جقدن بوایشده حقشکنلك ویا منفعتپرستلك تشبثده بولنمش بر کیمسه وارسه مدافعه اوکا توجه ایدر فقط مادامکه بوایشده نام عاجزانه‌مده بالوسیله موضوع بحث ایدلمشدر. صاحب مکتوب حاجی عادل بك افندینك مساعده‌لرینه مغروراً کندولرینه بعض افاداتده بولنمق ایسترم :

اولا اصول فقه درسلرینك کتاب شکلنده طرف عاجزانه‌مدن طبعی حقنده کندولرینه ویریلان خبری احتیاط ایله تلقی ایتدکلرینی بیان‌ایلدکلری حالده آلدقلری برخبر مجردك تحقیقی زحمتنه قاتلانمق نزین شخصینی بیله طانیمادقلری بر کیمسه‌یی — هردرلو قاعدهٔ احتیاطه رغماً — تعیین شخص ونام ایدرك جر منفعت شائبه‌سی ایله اتهام ایدیبورلر . حق مشروعنی محافظه ایچون هردرلو تشبثاتدن کیرو قالیه‌جغنی بیان ایدن عادل بك افندینك یاکلش برخبره استناداً برمکتب رفیقنه بوصورتله اسناد تهمت ایتمسی کندوسنك فضل وعرفانه یاقیشدیره‌مدیغمی سویلرسم بنی معذور کورسونلر . شاید بومنفعت پرستلك ، حقشکنلك کبی احوال طرف عاجزانه‌مدن یاپیلمیوبده عادل بك افندینك اسمنی تشهیره لزوم کورمدکلرینی بیان ایتدکلری ذات محترم ویا آخری طرفندن یاپلمقده ایسه زیدك فعلندن عمروك معاتب اولماسی لازم کلمه‌جکنه کوره نام عاجزانه‌می‌ایشه قاریشدیره‌میه‌رق طوغریدن طوغری‌یه منفعت پرستلکده بولنان ذاتی بیان ایله اوکا توجیه خطاب ایتمکی ایجاب ایلردی .

ثانیاً کندولرینك صنفنه کلنجیه قدر استاذ محترم حیدر افندی مرحومك اصول فقهی تماماً تقریر ایتمامش اولدقلرینی عادل بك افندی مسلم‌الثبوت برقضیه اولمق اوزره بیان واصول فقهك نهایتنده‌کی مباحثی عاجزلرینك نره‌دن ضبط وتحریر ایتمش اولدیغمی سؤال بیوریبورلر . موجودی یوزی تجاوز ایدن صنف رفیقلرم شهادت ایدرلرکه استاذ مرحوم بزم بولندیغمز صنفده‌ده اصول فقهی تماماً تدریس وتقریر ایتمشلردی . بناءً علیه اصول فقهك یالکز عادل بك افندینك صنفنده اکمال ایدلمسی مسلم‌الثبوت برقضیه دکلدر .

ثالثاً تقریرلری کمال اعتنا ایله ضبط ایتمکله برابر اونلری برچوق ترجمه وعلاوه‌لر ایله تزیین وتوسیع ایتدکلری جهتله نوطلرندن دهی مکمل برنوط طوتلمامش اولدیغنی وبناءً علیه محصول سعی وغیرتلرینی منفعته فدا ایده‌میه‌جکلرینی افاده ایدیبورلر. شوافاداتدخی بنده‌کزجه شایان قبول دکلدر . چونکه کندولری نصل درسك چوریده‌رك درسلری تعقیب ایتمشلر ، معلم محترمك تقریرلرینی ضبط وتحریره اعتنا ایلمشلر ایسه مکتب رفیقلرندن بر چوغی‌ده عین صورتله چالشمشلر واستاد فردوس مقام ایله دیکر معلمین محترمهٔ مکتبك تقدیرات مخصوصه‌لرینه نائل اولمشلردر . درس تقریرلرینك ترجمه وعلاوه‌لرایله تزیین وتوسیع ایدلش اولمسندن طولایی اثرك محصول سعی وغیرت اولمسنه کانجه حاجی عادل بك افندی برادرمز دیکر رفیقلرینك‌ده بوصورتله چالشمدقلرینی عجبا نه‌صورتله بیلیورلر؟ بنده‌کزك نوطلریمی حال حیاتنده نظر مطالعه‌دن امرار ایتمش اولان حضرت معلم صوك درجه‌ده ابذال تقدیر ایتمش اولدیغی کبی کشف‌الاسرار ، منارالانوار، مرآت‌الاصول .... الخ کبی بر چوق امهات کتب اصولیه‌یی تتبع ایدرك نتیجهٔ تتبعاتمی مباحث مخصوصه‌سنه تذییل وعلاوه ایلدیکمی‌ده صنف رفیقلرم ایله سائر ارقداشلرم بك اعلا بیلیرلر . شوحالده عادل بك افندی کندی محصول سعی وغیرتلری اوزرنده نصل بر حق ادعا ایدیبورلرسه بنده‌کزده اولوجهله ادعای حق ایده‌جك اولور وبالفرض طبع ونشرینه تشبث ایدرسه‌م حقشکنلك ویا منفعتپرستلك‌می ایتمش اولورم ؟ بونك تمیزینی ارباب انصافك وجدانه حواله ایلرم .

والحاصل اصول فقه درسلرینك طبعی ایچون هیچ بر تشبث ویا نیتم اولمدیغنی تکرار ایله برابر شوافاداتمك عادل بك افندینك احقاق حق تشبثاتی صورتیله واقع اولان تهدیدندن ایلرو کلدیکنی اثبات ایچون کندولرینك حق نظامیلری هرکونه تجاوز وتعرضدن نصل مصون ایسه آخرلرینك حقوقی وبومیانده عاجزلرینك حقی‌ده قانوناً محفوظ اولدیغنی بیان ایله‌ختم کلام ایلرم افندم . ۳ مارت ۳۲۵

مکتب‌حقوق‌مأذونلرندن مجلس‌ادارهٔ اوقاف‌اشرکاسی

اسماعیل

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

مستقیم صراط

١٣٢٦

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

امتیاز : عسکری موافق آثار جدیده مع‌المنونیه قبول اولنور درج ایدیلین آثار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابوالملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقرا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسته ایله کوندریلیرسه ولایاتبدلی اخذ اولنور .

عدد : ٣٣ | ١٧ ربیع‌الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٢٦ مارت ٣٢٥ | ایکنجی جلد

باب اجتهاد مسدودمیدر !

مقالات سالفه‌مزده بالاطراف ایضاح واثبات ایله‌دیکمز وجهله مسدود دکلدر و اوله‌ماز ، خلافنی ادعایه قیام معناسز وبی لزومدر . بویوزدن مذاهب اهل‌سنتك برینه ضربه ایندرمك محال اندرمحالدر .

قرن رابع ویا خامس حدودنده انسداد وقوعنی عظمای اهل سنتدن برفرد ادعاایتمش دکلدر . یالکز اجتهادمطلق اهلیت وشرائطنی جامع ذوات ظهور ایتمدیکندن مفقودینه قائل بولنیورسه‌ده بودخی قول مجرددن عبارت قالشدر . علی الاطلاق مجتهدین کرامك هر عصرده موجودیتی . باجمله علمای مذاهب نزدنده مسلم برحقیقت ثابته‌در .

مقالهٔ آتیده‌ده مثال اوله‌رق ائمهٔ شافعیه‌دن اجتهاد مطلق مرتبه‌سنه ایرن بعض ذواتی ذکر ایتمشیدك . ائمهٔ حنفیه‌مزدن « فتح القدیر » و « تحریر الاصول » کبی تألیفات جلیله صاحبی محمد کمال الدین ابن الهمام سیواسی رحمه‌الله‌ك ده‌اول مرتبهٔ بالاترینه‌وصولی متأخرین نزدنده بالاتفاق مسلمدر . مشار الیه حضرتلرینك « ٨٦١ » سنه‌سنده قاهره‌ده ارتحالی مضبوطدر . [١]

مشار الیه تألیفاتنده تصب مذهبیدن مجانبت ، غایت منصفانه طرزده بیان حقیقت ایله معروفدر « فتح القدیر » نام اثرمبارکلری شروح هدایه‌نك اك معتبرلرندن اولوب کتاب الوکاله‌یه قدردر . قاضی زاده‌نك تکمله‌سی ایله برابر سکز جلد اوزرینه اخیراً مصرده طبع اولوندیغی علم فقه‌متبحرلرنجه معلومدر . « تحریرالاصول » ده شرحیله برابر طبع اولونمشدر . تألیفاتنده‌کی مسلك متخذی شهادتیله ارباب اجتهاددن اولدیغی آشکاردر . « ابن نجیم » رح بحر رائقده اصحاب ترجیحدن اولمق تصریح ایتمشدر . هرحالده مجتهد مطلقك منتسب قسمندن اولمسنده شبهه یوقدر . رحمه الله سبحانه

[اجتهادك اطلاق وتقید وانتساب وعدم انتساب کبی اقسام عدیده‌سی واردر . مراتب اجتهادوطبقات فقهای کرام حقنده آیروجه برمقاله ترتیب اولونه‌جقدر]

ایشته خصما طرفندن حقمزده اشاعه اولونان خلاف حقیقت شیلرك بری‌ده بوانسداد دعواسیدر . حالبوکه بقای اجتهاد جای بحث وانتقاد اوله‌میه‌جغنی بز هروقت اعتراف ایدرز . زیرا کتاب وسنه اتباع ، مضامین شریفه‌سیله اعتبار وجوبنه دال اولان « واتبعوا ماانزل الیکم من ربکم ولاتتبعوا من دونه اولیاء » ، « واعتصموا بحبل‌الله جمیعا » « فاعتبروا یا اولی‌الابصار » کبی نصوص شرعیه عمومات قطعیه اولوب حکملری بوتون اعصار اسلامیه اهالیسنه شامل اولدیغنی بیلیرز .

« دین مبین اسلامك بقای احکامی امر متواتر وقطعی اولمغله کتاب اللهده‌کی خطابات عمومیه‌نك باعتبار الصیغه وقت نزوله حاضر بولونان وباعتبارالدلاله مؤخراً دائرهٔ هستی‌یه داخل اولان کافهٔ مکلفینه عام وشامل اولمسنده اشتباه‌یوقدر » بیضاوی . اکر بونك خلافنه ذهابله کتاب منزله اتباع ، حبل متین وحق مبینه اعتصام خصوصنه دال اولان براهین بیناتك حکملری چوقدن زائل اولمش ، متأخرین ایچون یالکز عبارات فقها ایله استشهاد وظیفه‌سی قالمش در دیه‌جك اولورسه‌ك

[١] « سیواسی » عنوانی پدرلرندن موروثدر . چونکه موی‌الیه سیواسده خلی مدت حاکملك ایتمش ، مؤخراً قاهره‌یه کیده‌رك اوراده و اسکندریه‌ده قضا ایله اشتغال ایلمش وغدوی محکمه‌سی اوراده ٧٨٨ سنه‌سی اثناسنده مهدشهوده کلشدر .

اولا پدرندن بعده مشاهیر عصرندن اخذ علوم ایله عقلیات وشرعیات وادبیاتده مشار بالبنان اولمشیدی .

جلال‌الدین سیوطی مرحومك « بغیه » سنده ویردیکی تفصیلاته نظراً نشر وتعلیم وتألیف ایله کثرت اشتغالریله برابر کشف وکرامات ایله‌ده مشهوردر . مع‌هذا فن موسیقیده مهارتی‌ده قید ایتمشلردر .

ایچنده منفعتپرستلك تظاهراتی آرانمسی لازم کلاجکنی وچونکه کندولری بو درسه چوق اهمیت ویرمرك تقریرلری کمال اعتنا ایله ضبط ایتدکلری مثللو برچوق مباحثده اثری ترجمه وعلاوه‌لر ایله تزیین وتوسیع ایلدکلری جهتله ثمرهٔ غیرتلرینی جر منفعت ایچون دکل ، استفادهٔ عمومیه‌یه خدمت ایچون نشر ایتمکلری منفعت کوزه‌دنلرك آماله بیوك بر ضربه ایندیردیکنی وبونجه سنه‌لك محصول سعی وغیرتلرینی منفعته فدا ایده‌میه‌جکلری کبی قوانین موضوعه دخی بوحقلرینی محافظه ایده‌جکنی بیان وخاتمهٔ کلام اوله‌رق احقاق‌حق تشبثاتنده دها ایلرویه کیتمکه مجبوریت حاصل اولمامق‌اوزره حقوقه تجاوزدن صرف نظر ایدلمسنی اخطار ایدییورلر .

اول امرده شوراسنی تأمیناً عرض ایدرمکه نزد عاجزانه‌مده موجود اصول‌فقه تقریرلرینی کرك کتاب شکلنده وکرك آخرصورتله طبع ونشر ایچون هیچ بر تشبثده بولندیغم کبی تصوردخی ایتمدم وبنده‌کزه بویوله بر تکلیف دخی وقوع بولمدی بناءً علیه اصول فقه درسرینك طبعی‌خبری صحیح ایسه عادل بك افندی‌یه خبرویرلدیکی وجهله طابعی بنده‌کز دکلم اخبار واقع کلیاً مغایر حقیقتدر. شمدی‌یه قدرهیچ برکتابك طابعلکنی درعهده ایتمدیکم مثللو کتاب‌طابعلکندن استفاده ایتمکی‌ده خاطریمه کتیرم شاید بویوله براثر نشرینه مباشرت ایدلش ونام عاجزانه‌مه نسبت اولنمش ایسه محافظهٔ حق تشبث اوزمان عاجزه عائداولمق لازم کلیر . شوایضاحات وتأمیناتدن صکره مکتوبنده مندرج (حقشکنلك) و (منفعتپرستلك) اسناداتی بنده‌کزه عائد اوله‌میه‌جغندن بوایشده حقشکنلك ویا منفعتپرستلك تشبثده بولنمش‌بر کیمسه وارسه مدافعه اوکا توجه ایدر فقط مادامکه بوایشده نام عاجزانه‌مده بالوسیله موضوع بحث ایدلمشدر. صاحب مکتوب حاجی عادل بك افندینك مساعده‌لرینه مغروراً کندولرینه بعض افاداتده بولنمق ایسترم :

اولا اصول فقه درسلرینك کتاب شکلنده طرف عاجزانه‌مدن طبعی حقنده کندولرینه ویریلان خبری احتیاط ایله تلقی ایتدکلرینی بیان‌ایلدکلری حالده آلدقلری برخبر مجردك تحقیق زحمتنه قاتلانمق نزین شخصینی بیله طانیمادقلری بر کیمسه‌یی — هردرلو قاعدهٔ احتیاطه رغماً — تعیین شخص ونام ایدرك جر منفعت شائبه‌سی ایله اتهام ایدییورلر . حق مشروعنی محافظه ایچون هردرلو تشبثاتدن کیرو قالمه‌جغنی بیان ایدن عادل بك افندینك یاکلش برخبره استناداً برمکتب رفیقنه بوصورتله اسناد تهمت ایتمسی کندوسنك فضل وعرفانته یاقیشدیره‌مدیغمی سویلرسه‌م بنی معذور کورسونلر . شاید بومنفعت پرستلك ، حقشکنلك کبی احوال طرف عاجزانه‌مدن یاپیلمیوبده عادل بك افندینك اسمنی تشهیره لزوم کورمدکلرینی بیان ایتدکلری ذات محترم ویا آخری طرفندن یاپلمقده ایسه زیدك فعلندن عمروك معاتب اولماسی‌لازم کلمه‌جکنه کوره نام عاجزانه‌می‌ایشه قاریشدیرمیه‌رق طوغریدن طوغری‌یه منفعت پرستلکده بولنسان ذاتی بیان ایله اوکا توجیه خطاب ایتملری ایجاب ایلردی .

ثانیاً کندولرینك صنفنه کلنجیه قدر استاذ محترم حیدر افـ
مرحومك اصول فقهی تماماً تقریر ایتمامش اولدقلرینی‌عادل بك
مسلم‌الثبوت برقضیه اولمق اوزره بیان واصول فقهك نهایتنده‌کی
عاجزلرینك نره‌دن ضبط وتحریر ایتمش‌اولدیغمی سؤال بیوریو
موجودی یوزی تجاوز ایدن صنف رفیقلرم شهادت ایدرلرکه
مرحوم بزم بولندیغمز صنفده‌ده اصول فقهی تماماً تدریس و
ایتمشلردی . بناءً علیه اصول فقهك یالکز عادل بك افندینك
اکمال ایدلمسی مسلم‌الثبوت برقضیه دکلدر .

ثالثاً تقریرلری کمال اعتنایله ضبط ایتمکه برابر اونلری بر
ترجمه وعلاوه‌لر ایله تزیین وتوسیع ایتدکلری جهتله نوطلرندن
مکمل برنوط طوتلمامش اولدیغنی وبناءً علیه محصول سعی وغیر
منفعته فدا ایده‌میه‌جکلرینی افاده ایدییورلر. شوافاداتدخی بنده
شایان قبول دکلدر . چونکه کندولری نصل دیرسك چور
درسلری تعقیب ایتمشلر ، معلم محترمك تقریرلرینی ضبط وتحریر
ایلمشلر ایسه مکتب رفیقلرندن بر چوغی‌ده عین صورتله چالش
واستاد فردوس مقام ایله دیکر معلمین محترمهٔ مکتبك تقر
مخصوصه‌لرینه نائل اولمشلردر . درس تقریرلرینك ترجمه وعلاو
تزیین وتوسیع ایدلش اولمسندن طولایی اثرك محصول سعی و
اولمسنه کلنجه حاجی عادل بك افندی برادرمز دیکر رفیقلر
بوصورتله چالشمدقلرینی عجبا نه‌صورتله بیلیورلر؟ بنده‌کزك نوط
حال حیاتنده نظر مطالعه‌دن امرار ایتمش اولان حضرت معلم
درجه‌ده ابذال تقدیر ایتمش اولدیغنی کبی کشف‌الاسرار ، منارال
مرأت‌الاصول .... الخ کبی بر چوق امهات کتب اصولیه‌یی
ایدرك نتیجهٔ تتبعاتمی مباحث مخصوصه‌سنه تذییل وعلاوه ایلد
صنف رفیقلرم ایله سائر ارقداشلرم پك اعلا بیلیرلر . شوحالد
بك افندی کندی محصول سعی وغیرتلری اوزرنده نصل بر ح
ایدییورلرسه بنده‌کزده اولوجهله ادعای حق ایده‌جك اولور ویا
طبع ونشرینه تشبث ایدرسه‌م حقشکنلك ویا منفعتپرستلك‌می
اولورم ؟ بونك تمییزینی ارباب انصافك وجدانته حواله ایلرم .

والحاصل اصول فقه درسلرینك طبعی ایچون هیچ بر تشـ
نیتم اولمدیغنی تکرار ایله برابر شوافاداتمك عادل بك افندینك
حق تشبثاتی صورتیله واقع اولان تهدیدندن ایلرو کلمدیکنی
ایچون کندولرینك حق نظامیلری هرکونه تجاوز وتعرضدن
مصون ایسه آخرلرینك حقوقی وبومیانده عاجزلرینك حقی‌ده
محفوظ اولدیغنی بیان ایله‌ختم کلام ایلرم افندم . ٣ مارت ٥

مکتب حقوق‌ـ آذونلرندن مجلس ادارهٔ اوقاف

اسماعیل

هلال مطبعه‌سی — ابوالعلا

مستقیم صراط

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ خ . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٣٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیمله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٣٣ — ١٧ ربیع‌الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٢٦ مارت ٣٢٥ — ایکنجی جلد

درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه‌ده طبع اولنور

امتیاز : عسکری موافق آثار جلیله مع المنونیه قبول اولنور درج ایدیلن آثار اصحابه عائد

باب اجتهاد مسدودمیدر !

مقالات سالفه‌مزده بالاطراف ایضاح واثبات ایله‌دیکمز وجهله مسدود دکلدر و اولهماز ، خلافنی ادعایه قیام معناسز وبی لزومدر . بویوزدن مذاهب اهل‌سنتك برینه ضربه ایندرمك محال اندرمحالدر .

قرن رابع ویا خامس حدودنده انسداد وقوعنی عظمای اهل سنتدن برفرد ادعاایتمش دکلدر . یالکز اجتهادمطلق اهلیت وشرائطنی جامع ذوات ظهور ایتمدیکندن مفقودیتنه قائل بولنیورسه‌ده بودخی قول مجرددن عبارت قالمشدر . علی الاطلاق مجتهدین کرامك هر عصرده موجودیتی . بالجمله علمای مذاهب نزدنده مسلم برحقیقت ثابته‌در .

مقالهٔ آتیه‌ده مثال اولهرق ائمهٔ شافعیه‌دن اجتهاد مطلق مرتبه‌سنه ایرن بعض ذواتی ذکر ایتمشیدك . ائمهٔ حنفیه‌مزدن « فتح القدیر » و « تحریر الاصول » کبی تألیفات جلیله صاحبی محمد کمال الدین ابن الهمام سیواسی رحمه‌الله‌ك‌ده اول مرتبهٔ بالاترینه وصولی متأخرین نزدنده بالاتفاق مسلمدر . مشار الیه حضرتلرینك « ٨٦١ » سنه‌سنده قاهره‌ده ارتحالی مضبوطدر . [١]

[اجتهادك اطلاق وتقید وانتساب وعدم انتساب کبی اقسام عدیده‌سی واردر . مراتب اجتهادوطبقات فقهای کرام حقنده آیروجه برمقاله ترتیب اولونه‌جقدر]

ایشته خصما طرفندن حقمزده اشاعه اولونان خلاف حقیقت شیلرك بری‌ده بوانسداد دعواسیدر . حالبوکه بقای اجتهاد جای بحث وانتقاد اولهمیه‌جغنی بز هر وقت اعتراف ایدرز . زیرا کتاب وسنه اتباع ، مضامین شریفه‌سیله اعتبار وجوبنه دال اولان « واتبعوا ماانزل الیکم من ربکم ولاتتبعوا من دونه اولیاء » ، « واعتصموا بحبل‌الله جمیعا » « فاعتبروا یا اولی الابصار » کبی نصوص شرعیه عمومات قطعیه اولوب حکملری بوتون اعصار اسلامیه اهالیسنه شامل اولدیغنی بیلیرز .

« دین مبین اسلامك بقای احکامی امر متواتر وقطعی اولمغله کتاب اللهدکی خطابات عمومیه‌نك باعتبار الصیغه وقت نزوله حاضر بولونان وباعتبار الدلاله مؤخراً دائرهٔ حتی‌یه داخل اولان کافهٔ مکلفینه عام وشامل اولمسنده اشتباه یوقدر » بیضاوی . اکر بونك خلافنه ذهابله کتاب منزله اتباع ، حبل متین وحق مبینه اعتصام خصوصنه دال اولان براهین بینات حکملری چوقدن زائل اولمش ، متأخرین ایچون یالکز عبارات فقها ایله استشهاد وظیفه‌سی قالمش در دیه‌جك اولورسه‌ك

---

[١] « سیواسی » عنوانی پدرلرندن موروثدر . چونکه موی الیه سیواسده خلی مدت حاکملك ایتمش ، مؤخراً قاهره‌یه کیده‌رك اوراده و اسکندریه‌ده قضا ایله اشتغال ایلمش ومخدومی محمد کمال اوراده ٧٨٨ سنه‌سی اثناسنده مهد شهوده کلمشدر .

اولا پدرندن بعده مشاهیر عصرندن اخذ علوم ایله عقلیات وشرعیات وادبیاتده متبحر بالیان اولمشیدی .

جلال‌الدین سیوطی مرحومك « بغیه » سنده ویردکی تفصیلاته نظراً نشر وتعلیم وتألیف ایله کثرت اشتغالریله برابر کشف وکرامات ایله‌ده مشهوردر . مع‌هذا فن موسیقیده مهارتی‌ده قید ایتمشلردر .

مشار الیه تألیفاتنده تعصب مذهبیدن مجانبت ، غایت منصفانه طرزده بیان حقیقت ایله معروفدر « فتح القدیر » نام اثر مبارکلری شروح هدایه‌نك اك معتبرلرندن اولوب کتاب الوکاله‌یه قدردر . قاضی زاده‌نك تکمله‌سی ایله برابر سکز جلد اوزرینه اخیراً مصرده طبع اولونديغی علم فقه متسلرنجه معلومدر . « تحریر الاصول » ده شرحیله برابر طبع اولونمشدر . تألیفاتنده‌کی مسلك متخذی شهادتیله ارباب اجتهاددن اولدیغی آشکاردر . « ابن نجیم » رح بحر رائقده اصحاب ترجیحدن اولمسی تصریح ایتمشدر . هرحالده مجتهد مطلقك منتسب قسمندن اولمسنده شبهه یوقدر . رحمه الله سبحانه

ایچنده منفعتپرستلك تظاهراتی آرانمسی لازم کلهجکنی وچونکه کندولری بو درسه چوق اهمیت ویرهرك تقریرلری کمال اعتنا ایله ضبط ایتدکلری مثللو برچوق مباحثده اثری ترجمه وعلاوهلر ایله تزیین وتوسیع ایلدکلری جهتله ثمرهٔ غیرتلرینی جر منفعت ایچون دکل ، استفادهٔ عمومیه‌یه خدمت ایچون نشر ایتملری منفعت کوزه‌دنلرك آماله بیوك بر ضربه ایندیردیکنی وبونجه سنه‌لك محصول سعی وغیرتلرینی منفعته فدا ایده‌میه‌جکلری کبی قوانین موضوعه دخی بوحقلرینی محافظه ایده‌جکنی بیان وخاتمهٔ کلام اوله‌رق احقاق‌حق تشبثاتنده دها ایلرویه کیتمکه مجبوریت حاصل اولمامق‌اوزره حقوقه تجاوزدن صرف نظر ایدلسنی اخطار ایدیبورلر .

اول امرده شوراسنی تأمیناً عرض ایدرمکه نزد عاجزانه‌مده موجود اصول‌فقه تقریرلرینی کرك کتاب شکلنده وکرك آخرصورتله طبع ونشر ایچون هیچ بر تشبثده بولنمدیغم کبی تصوردخی ایتمدم وبنده‌کزه بویوله بر تکلیف دخی وقوع بولمدی بناءً علیه اصول فقه درسرینك طبعی‌خبری صحیح ایسه عادل بك افندی‌یه خبرویرلدیکی وجهله طابعی بنده‌کز دکم اخبار واقع کلیاً مغایر حقیقتدر. شمدی‌یه قدرهیچ برکتابك طابعلکنی درعهده ایتمدیکم مثللو کتاب‌طابعلکندن استفاده ایتمکی‌ده خاطریمه کتیرمم شاید بویوله براثر نشرینه مباشرت ایدلش ونام عاجزانه‌مه نسبت اولنمش ایسه محافظهٔ حق تشبث اوزمان عاجزه عائداولمق لازم کلیر . شو ایضاحات وتأمیناتدن صکره مکتوبنده مندرج (حقشکنلك) و (منفعتپرستلك) اسناداتی بنده‌کزه عائد اوله‌میه‌جغندن بوایشده حقشکنلك ویا منفعتپرستلك تشبثنده بولنمش بر کیمسه وارسه مدافعه اوکا توجه ایدر فقط مادامکه بوایشده نام عاجزانه‌مده بالوسیله موضوع بحث ایدلمشدر. صاحب مکتوب حاجی عادل بك افندینك مساعده‌لرینه مغروراً کندولرینه بعض افاداتده بولنمق ایسترم :

اولا اصول فقه درسلرینك کتاب شکلنده طرف عاجزانه‌مدن طبعی حقنده کندولرینه ویریلان خبری احتیاط ایله تلقی ایتدکلرینی بیان‌ایلدکلری حالده آلدقلری برخبر مجردك تحقیقی زحمتنه قاتلانمق مزین شخصینی بیله طانیمادقلری بر کیمسه‌یی — هردرلو قاعدهٔ احتیاطه رغماً — تعیین شخص ونام ایدرك جر منفعت شائبه‌سی ایله اتهام ایدیبورلر . حق مشروعنی محافظه ایچون هردرلو تشبثاتدن کیرو قالیه‌جغنی بیان ایدن عادل بك افندینك یاکلش برخبره استناداً برمکتب رفیقنه بوصورتله اسناد تهمت ایتمسی کندوسنك فضل وعرفانه یاقیشدیره‌مدیغمی سویلرسم بنی معذور کورسونلر . شاید بومنفعت پرستلك ، حقشکنلك کبی احوال طرف عاجزانه‌مدن یاپیلمیوبده عادل بك افندینك اسمنی تشهیره لزوم کورمدکلرینی بیان ایتدکلری ذات محترم ویا آخری طرفندن یاپلمقده ایسه زیدك فعلندن عمروك معاتب اولمامسی لازم کلهجکنه کوره نام عاجزانه‌می‌ایشه قاریشدیرمیه‌رق طوغریدن طوغری‌یه منفعت پرستلکده بولنان ذاتی بیان ایله اوکا توجیه خطاب ایتملری ایجاب ایلردی .

ثانیاً کندولرینك صنفنه کلنجیه قدر استاذ محترم حیدر افندی مرحومك اصول فقهی تماماً تقریر ایتمامش اولدقلرینی‌عادل بك‌افندی مسلم‌الثبوت برقضیه اولمق اوزره بیان واصول فقهك نهایتنده‌کی‌مباحثی عاجزلرینك نره‌دن ضبط وتحریر ایتمش‌اولدیغمی سؤال بیوریورلر موجودی یوزی تجاوز ایدن صنف رفیقلرم شهادت ایدرلرکه استاذ مرحوم بزم بولندیغمز صنفده‌ده اصول فقهی تماماً تدریس وتقریر ایتمشلردی . بناءً علیه اصول فقهك یالکز عادل بك افندینك صنفنده اکمال ایدلمسی مسلم‌الثبوت برقضیه دکلدر .

ثالثاً تقریرلری کمال اعتنایله ضبط ایتمکله برابر اونلری برچوق ترجمه وعلاوهلر ایله تزیین وتوسیع ایتدکلری جهتله نوطلرندن دها مکمل برنوط طوتلمامش اولدیغنی وبناءً علیه محصول سعی وغیرتلرینی منفعته فدا ایده‌میه‌جکلرینی افاده ایدیبورلر. شو افاداتدخی بنده‌کزجه شایان قبول دکلدر . چونکه کندولری نصل دیرسك چوریدمرك درسلری تعقیب ایتمشلر ، معلم محترمك تقریرلرینی ضبط وتحریره اعتنا ایلمشلر ایسه مکتب رفیقلرندن بر چوغی‌ده عین صورتله چالشمشلر واستاد فردوس مقام ایله دیکر معلمین محترمهٔ مکتبك تقدیرات مخصوصه‌لرینه نائل اولمشلردر . درس تقریرلرینك ترجمه وعلاوهلرایله تزیین وتوسیع ایدلمش اولمسندن طولایی اثرك محصول سعی وغیرتی اولمسنه کانجه حاجی عادل بك افندی برادرمز دیکر رفیقلرینك‌د بوصورتله چالشمدقلرینی عجبا نه‌صورتله بیلیورلر؟ بنده‌کزك‌نوطلریمی حال حیاتنده نظر مطالعه‌دن امرار ایتمش اولان حضرت معلم صولك درجه‌ده ابذال تقدیر ایتمش اولدیغنی کبی کشف‌الاسرار ، منارالانوار مرآت‌الاصول .... الخ کبی بر چوق امهات کتب اصولیه‌یی تتبع ایدرك نتیجهٔ تتبعاتمی مباحث مخصوصه‌سنه تذییل وعلاوه ایلدیکمی‌د صنف رفیقلرم ایله سائر ارقداشلرم پك اعلا بیلیرلر . شو حالده عادل بك افندی کندی محصول سعی وغیرتلری اوزرنده نصل بر حق ادعا ایدیبورلرسه بنده‌کزده اولوجهله ادعای حق ایده‌جك اولور وبالفرض طبع ونشرینه تشبث ایدرسهم حقشکنلك ویا منفعتپرستلك‌می ایتمش اولورم ؟ بونك تمییزینی ارباب انصافك وجدانه حواله ایلرم .

والحاصل اصول فقه درسلرینك طبعی ایچون هیچ بر تشبث وقوع بولمدیغنی تکرار ایله برابر شو افاداتمك عادل بك افندینك احقاق حق تشبثاتی صورتیله واقع اولان تهدیدندن ایلرو کلدیکنی اثبات ایچون کندولرینك حق نظامیلری هرکونه تجاوز وتعرضدن نصل مصون ایسه آخرلرینك حقوقی وبومیانده عاجزلرینك حقی‌ده قانونك محفوظ اولدیغنی بیان ایله‌ختم کلام ایلرم اندم . ۳ مارت ۳۲۵

مکتب حقوق . آذونلرندن مجلس ادارهٔ اوقاف اعزکانی

اسماعیل

هلال مطبعه‌سی — ابوالعلا

سزدن بریکز قرنداشنك اولمش اتی اکل ایتمکی سورمی [سزدن بریکز استرمیکه قرنداشنك کیلوب آیرلمش اولان اتی یسون] باق انی کریه کوردیکز [ایشته غیبت طتی بویله اونوب اخوان‌دیندن برنی ارقه‌سندن چکشدیرن آدم قرنداشنك اتندن کسمش‌ده یبور دیمکدر . بونه قدر مستکره ومنفور ایسه غیبت‌ده اوقدر مستکره ومنفور اولمغله اندن نفرت واستکراه ایتمکسکز] . جناب حقدن اتقا ایدك [اجتنابیله امر اولندیغکز شیلری ترك وسزدن اولجه بوقبیل صبادر اولان حالردن ندامت ایدرك حضرت ذوالجلالك عقوبتندن حذر ایلیك] جناب حق تواب رحیم‌در [قبول توبه وافاضهٔ رحمتده لطف وکرمی جددن افزوندر . توبه ایدنلری کناه ایشله‌مامش کبی ایدر وبولطفی بعض تائبلره مخصوص اولمیوب بتون توبه ایدنلرك ولوکه کناهلری چوق اولسون توبه‌لرینی قبول‌بیورر] .

« ایحب احدکم ان یأکل لحم اخیه میتاً » قول شریفنده [میتاً] کلمه‌سی [لحم] دن حال اولمق اوزره منصوبدر . ذی حیاتدن آیریلان ات [میت] دیه توصیف اولنور، چونکه علیه‌الصلاة والسلام افندمز « ماأبین من حی فهو میت » بیورمشدر . نظم کریمده غیبت، طبعاً وعقلاً وشرعاً غایت شنیع ومستکره برصورتله وغایت‌مبالغه‌لی وشدتلی برطرز ایله تصویر وتمثیل بیورلمش . باقیکز تصویر وطرز بیان الهی‌یه: جمله‌استفهام تقریری‌ایله باشلامش، هیچ‌برفردك ایشله‌میه‌جکنی اشعار ایچون [یحب] فعلی [احد] کلمه‌سنه اسناد ایدلمش، محبت غایت مکروه ومنفور بر شیئه تعلیق بیورلمش، اغتیاب اکل لحم انسانه تشبیه اولنمش، مأکول آکلك برادری قلندیغی کبی انك میت اولدیغی دخی بیان بیورلمش .

تجسس : شرواذی ایچون اخبار وحوادث جست‌وجو ایتمکدر. اثرده « لاتتبعوا عورات المسلمین فان‌من تتبع عورات‌المسلمین تتبع الله عورته حتی یفضحه ولوفی جوف بیته » وارد اولمشدر. معایب مسلمینی تتبع ایتمك، زیرامعایب مسلمینی تتبع ایدنك عینی الله‌تعالی تتبع‌ایدوب خانه‌سی درونده بیله‌اولسه انی‌رذیل ورسوای ایدر . واوك سکونیله عورات ؛ عورتك جمعی‌در . عورت : انسانك ستر اولنه‌جق یرینه اطلاق اولندیغی کبی کشفندن حیا اولنور معایب معناسنده‌ده کلورکه بوحدیث نبویده اومعنایه‌در . « تتبع الله عورته » قول شریفی مشاکله نوعندندر، فصل ومذمتدن طولایی الله اکا مجازات ایدر دیمکدر .

نبی‌عالی مقام علیه‌الصلاة والسلام افندمزدن‌صورمشلرکه غیبت‌ندر؟ جواباً بیورلمشکه غیبت : قرنداشکی آنك کریه کوردیکی شیله ذکر ایتمکلککدر ، اکر ذکر ایتدیکك شی آنده‌وارسه آنی غیبت ایتمش اولدك . واکر سویلدیکك شی آنده یوق‌ایسه آکا بهتان‌ایتمش اولدك.ابن عباس رضی‌الله عنهما حضرتلرندن مرویدرکه « الغیبة ادام کلاب الناس » دیمش . غیبت کلاب ناسك قاتیغی‌در .

صحیح البخاری‌نك باب حجة الوداع‌ده روایت ایدلدیکی اوزره سرورکائنات علیه افضل التحیات افندمز شویله بیورمشدر :« .. فان دماءکم واموالکم (قال محمد واحسبه قال) واعراضکم علیکم حرام کحرمة یومکم هذا فی بلدکم هذا فی شهرکم هذا ، وستلقون ربکم فسیسألکم عن اعمالکم ـ الحدیث » . بری بریکزك خون ناحقی دوکمك ، بری بریکزك مالرینه تعدی ایتمك ، بری بریکزك عرض وناموسنی اخلال ایلمك بوکونکی کونده بوبلده‌کزده بوماهکزده نصل حرام ایسه هربرده وهر زمان سزه حرامدر . سز قریباً ربکزه ملاقی اوله‌جقسکز ، اوده سزه اعمالکزدن صوره‌جقدر ـ الی آخره .

زید بن وهبدن مرویدرکه ابن مسعود رضی‌الله عنه‌حضرتلرینه : ولید بن عقبه بن ابی معیط حقنده نه دیرسین ، آنك صقالندن خمر طاملاریوردیدك . مشارالیه جواباً : [بزتجسسدن نهی اولندق . اکر ولیدك بویله بر حالی بزه ظاهر اولورسه بز آنی مؤاخذه ایدرز] دیدی . ابن مسعود حضرتلری اولیای امورده ایکن کندیسنه وقوعی خبر ویریلن برمنهی عنهك فاعلی حقنده بویله جواب ویرمسی ، یا ولیدك حالی کندینه غمزوسعایت صورتیله واصل اولدیغی ویاخود آنك حقنده ستری اولی کوردیکی ایچون اولمالی‌در . نصاب الاحتساب مؤلفی دیورکه : « اهل سوقك خیاتی محتسبه هیچ برطرفدن خبر ویرلمامش اولسه بیله آنلرك احوالنی تفحص ایتمسی جائزدر » ، چونکه اصنافك احوالنی محتسبك تفحص ایتمسی امر بالمعروف ونهی عن‌المنکر ایچون اولدیغندن منهی عنه اولان جست وجوده داخل دکلدر . عمر بن‌الخطاب رضی‌الله عنه حضرتلری برکیجه‌مدینهٔ منوره‌ده قول کزر ایکن برخانه‌نك قپوسی ارملغندن برمشعله کوروب ایچرویه باقسیله بعض کسانك توش صهبا ایتدکلرینه مطلع اولنجه فرط انفعالندن نه‌یاپه‌جغنی شاشیردی‌ودرحال مسجدنبوی‌یه‌کیدوب عبدالرحمن بن عوف حضرتلرینی الهرق خانه‌نك قپوسنه کتوردی . مشارالیه‌ده بوحالی مشاهده ایلدکده جناب فاروق نه یاپالم دیه رأیی صوردی . عبدالرحمن حضرتلری : بز بوآدملرك بزدن ستر ایلمش اولدقلری عیلرینه تجسس ایله مطلع اولدیغمز جهتله کندمزی الله‌تعالی‌نك نهی ایتمش اولدیغی شیئه کلمش کوریورم دیدی . حضرت عمرانك بورأیینی تصدیق ایلدیکندن کیری‌یه دوندیلر . فقط بر خانه‌ده علناً فسق وفجور اجرا ایدیلورسه محتسب ایچون اوخانه‌یه دخول جائزدر .

عقائد عضدیه شارح فاضلی جلال دوانی شویله نقل ایدیور : « روایت اولندیکه امیرالمؤمنین عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلری بر آدمك خانه‌سنه سطحندن کیردی و او آدمی منهیاتدن بر شی ایشلر کورمسیله عتاب ومؤاخذه ایلدی . او آدم : یا امیرالمؤمنین ! بن جناب حقه برصورتله عصیان ایتدمسه سن‌اوچ صورتله عصیان ایتدك دیدی. حضرت عمر : اواوچ صورت ندر ؟ بیوردی . او آدم دیدیکه جناب حق « ولاتجسسوا » دیه تجسسی نهی بیورمشیکن سن تجسس ایتدك . جناب حق « وأتوا البیوت من ابوابها » بیوردی ، سن بنم خانمه سطحندن کیردك . جناب حق « لاتدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأنسوا وتسلموا علی اهلها » بیوردیغی حالده سن سلام ویرمدك .

عمومات مذکوره‌یی خود بخود تخصیصه اجتسار ، ظواهر نصوصه تمسکدن بیله اعراض واستکبار ایتمش اولورز . بویله بر کریوه‌یه صاپمق تسویلات شیطانیه‌یه قاپلمق دیمك اوله‌جغی بدیهاردر .

بو حالده بوتون احادیث رسولی وقوانین مقررهٔ اصولی‌ده مهجور ایدرك علی العمیا وادیٔ تقلیدده قالمق اقتضا ایدر . بونك نه قدر بویوك غفلت ، نه یمان قصور همت اوله‌جغی تقدیر ایتمز دکلز . علمای راسخینمز هیچ بر دورده بومسلك باطله ذاهب اولمامشلر . علی الدوام مدونات تفسیر وحدیثی باکمال اهتمام تدریس ومطالعه ایله اشتغالده بولنمشلردر .

بو اشتغالدن مقصد اصلی احکام الهیه‌یه وقوف واطلاع اولمسه حصر اوقات ایدلمزدی. بوحقائقك قطعیتنده اصلا شبهه یوقدر واوله‌ماز. فقط بوندن طولایی مذاهب اهل سنه خالی طریانی قابل دکلدر . زیرا مأخذ احکام اولان آیات واحادیث ایکی قسمه منقسمدر :

(قسم اول) ظواهر نصوص ومحکمات کتابدرکه بونلرك هریری هر مکلف اوزرینه حجت قاطعه وبینهٔ واضحه‌در. بوبابده مجتهد ومستدل ومقلد آره‌لرنده برفرق تصور اولونه‌ماز . بو قسمك حجیتنی انکار باعث اکفار اوله‌جغی آزادهٔ تذکاردر . بوتون علمای امت وفقهای مات رد نصوصك کفر صریح اولمسنه اجماع ایتمشلردر. بناءً علیه دنیاده یوزبیك مجتهد بولونسه بونلرك خارجنه چیقامازلر . « احکام اسلامیه واجتهاد » عنوانلی اولان مقالات سالفه‌مزده افاده اولوندیغی اوزره احکام اسلامیه‌نك اس الاساس اوله‌جق طاقی قرآن کریم ویااحادیث صحیحه‌ده بروجه صراحت مذکور واجماع امت ایله ثابتدر . بونوع حکملرده هرمسلم هانکی مذهب وطریقته سالك اولورسه اولسون طوغرودن طوغرویه کتاب وسنته متابعته مأموردر . بونلرك اجتهاده جهت تعلقلری یوقدر . « اما ظاهر کتاب وسنتله ثابت اولمیان حکم ، اجماع طریقیله‌ده بیلنمیه‌جك اولورسه اول وقت اهل وارباب اولانلره اجتهاد واعتبار ، مسکوت عنهی ــ علت مطرده ایله ــ منطوق به‌یه الحاق ویا طریق آخرایله استنباط واجب اولور . تقلیده مضطر قالانلرك‌ده اونلره مراجعتله تعلم ایتملری اقتضا ایدر »

(قسم ثانی) علم اصولده « خفی ومشکل ومجمل » تسمیه قلنان اقسام نظم ایله تخصیص احتمالنه معروض اولان صیغ عموم واطلاق وتقیید ویا جهت اخری ایله متعارض بولونان دلائل شرعیه‌درکه بونلر ایله استدلال ارباب فقه واجتهاد واصحاب نظر واستنباط اولانلرك خصائص عالیه‌سندندر .

زیرا خفی ایله مشکلك ایضاحی ، مجمل حقنده قولاً ویافعلاً وارد اولان بیانات شارعك تعیینی، کذلك عامك تخصیصی ومطلقك تقییدی، تعارضك دفعی حقنده معتبر اولان شرائطك تدقیقی ولدی الایجاب بطریق القیاس فروعك اصوله الحاقی احکامه دائر بوتون آیات واحادیثی احاطه ایله برابر قواعد مقررهٔ اصولیه تطبیقاتنده احراز ملکهٔ کامله‌یه وابسته‌در. محض رحمت عد اولونان اختلافات مذاهب اینته هپ بونقطه‌یه دائر

اولوب بوندن طولایی هیچ بر فرد آخری تکفیر وتضلیل حق وصلاحیتنی حائز دکلدر . بلکه هرمجتهد وسع وطاقتی درجه‌سنده ابراز مساعی ایلدیکی تقدیرده عند الله وعند الناس مصیب اولور وخطاسی تبین ایدرسه معذور عد اولونور ، ینه اجره استحقاق بولونور . بوکا دائر پك چوق احادیث صحیحه وارد اولمشدر .

الحاصل باب اجتهادك کشاده بولنمسندن بزذره‌قدر تلاش ایتمیز بوندن طولایی مذاهب مدونه‌ده مقرر بولونان مسائل شرعیه‌مز خلل کلیه‌جکنه امیز . بالعکس عالم اسلامیته فوائد کلیه تأمین ایده‌جکه امید وارز .

اوت ! بوکون بیکلرجه مجتهد بر آرایه کلسه مذاهب اربعه‌جه بالاجماع قبول ایدلش بولونان برمسئله‌یی تغییر وتبدیل ایده‌مزلر یالکز مسائل خلافیه‌ده ناسه ارفق اولانلری ترجیح صلاحیتنی حائز اولورلر ، برده بروجه صراحت مذکور اولمیان احکامی قیاس ایله اورتیه‌یه قویه بیلیرلرکه بونلر ذاتاً عین مطلوبمزدر .

نصل که من القدیم ظهور ایدن ارباب اجتهاددن بوندن باشقه تأثیر کوستره‌مه‌مشلردر .

بوحالده مجیب فاضلك بیوردیغی کبی باب اجتهادك دعوای انسدادینه قیام محضا شرع شریفك احتیاجات متنوعه‌یه عدم کفایه‌سنی ایهام وبرچوق امور تجارتك پسانده قالمسی کبی نتایج مضره‌یی التزام دیمك اوله‌جغی وارستهٔ اعلامدر . بوایسه آچیقدن آچیغه دوراستبداد طرفدار اولانلرك کار مردودیدر . شریعت محمدیه‌یه دوستلق دکل .

مناستیرلی : اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورهٔ حجرات آیت ــ ۱۲

« یا ایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضا ایحب احدکم ان یأکل لحم اخیه میتاً فکرهتموه واتقوا الله ان الله تواب رحیم »

ای ایمان ایدنلر ظنك بر چوقندن اجتناب اوزره اولك [بعض ظن کثیر الوقوع ظنلر واردر ، آنلردن حذر ایدك وظن خصوصنده غایتله احتیاط ایدوب برظنك نه قبیل ظنلردن اولدیغی تبین ایتمدکجه صاقین اوظنه اتباع ایتمیك] . بعض ظن اثمدر [بعض ظنلر واردرکه کناهدر ، اکا اتباع ایدن مستحق عقاب اولور . بوقبیل ظنلر کثیر الوقوعدر . مؤمنینه ظن سوء بوقبیل ظنوندندر] وتجسس ایتمیك [بواطن اموری تحری ایله‌میك ، عورات ومعایب مسلمینی تتبع ایله آنلرك ستر ایلدکلری احوالی کشفه چالشمیك . بری بریکزك عیوبنی آراشدیرمیك] وبری بریکزی غیبت ایله‌میك [بری بریکزی غیابنده مساوی ایله ذکر ایتمیك، ارقه‌کزدن بری بریکزی چکشدیرمیك]

تجویز ایتمیه‌جکی حالده قرآنك اکنه‌سنی تزیندن بر آن خالی قالدیغی جهاتك معلومی ایکن امیر خان جنابلرینك قرآنده تحریف وقوعنی ادعا ایتمسی و بو دعواسنه بر چوق وجوه باطله ایله استدلاله قیام ایلمسی یك عجیب بر مناظره تشکیل ایتمکدهدر . بو ، عادتا برامر محالك وجودینی ادعا قیلندندر . چونکه قلبك محل تحریف اوله‌میجغنی بیانه حاجت یوقدر . مصاحف شریفه ایسه دائما او قلوب منوره اصحابك تحت نظارتنده بولنه‌کلدیکندن انلرده‌دخی اجرای تحریف امکان خاوجنده‌در . امیرخانك بو دعواسنی اثبات ایچون سرد ایتدیکی وجوه فلسفه‌نك برنجیسی [جمع قرآن] مسئله‌سیدر .

امیر خانك فکرنجه قرآنی کیمك جمع ایتدیکی معلوم دکل ایمش ؛ چونکه بوخصوصده علمای اسلام کونا کون فکرلر یازمش اولدقلرندن آنلر قرآنك نصل جمع ایدلدیکنی بیلمیورلر ایمش وبوندنده قرآنده بر چوق تحریفات وتغییرات بولندیغی ثابت اولیور ایمش . بو نه‌قدر غریب بر استدلال ایمش .

بر کره بونك قواعد منطقه و اصول مناظره‌یه اصلا مناسبت وموافقتی یوقدر . چونکه بز قرآنك تحریفدن مصون ومحفوظ اولدیغنی ، بو کتاب جیتك حضرت زمواندن هرعصرده کذب اوزرینه اتفاقلری عقلك اصلا تجویز ایتمیه‌جکی حفاظ کرامك متسلسلاً بزه نقل وروایت ایتمش اولملریله اثبات ایدیورز .

یوقسه بز بودعوامزی قرآنی فلانك وفلان وفلانك مصاحفده یازمش اولمسیله اثبات ایتمیوز که امیرخانك بزه قارشو اولوجهله استدلالی قواعد منطقه واصول مناظره‌یه موافق اوله‌بیلسون .

بونکله برابر جمع قرآن مسئله‌سی بتون تفرعاتیله علمای اسلامك معلومارید . زیرا بتون کتب احادیث وکتب سیر بو مسئله‌نك تفصیلاتیله مالیدر . بو کتابلرك قرآنه عائد صحیفه‌لری اوقونور ایسه مذکور بلورکه شو مسئله حقنده طوغری اوله‌رق نه‌سویلمك ونه‌یازمق لازم ایسه کافه‌سی سویلنمش وجمله‌سی یازلمشدرکه خلاصه‌سی بووجه‌ر آتیدر .

حضرت علی وحضرت عثمان ومعاویه وسعید ابن عاصك ایکی اوغلی خالد وابان ، شرحبیل ابن حسنه ، علا ابن الحضرمی ، زید ابن ثابت ، ابی ابن کعب (رضوان الله تعالی علیهم اجمعین) حضرت پیغمبرك وحی کاتبلری ایدیلر .

بو ذوات کرام پیدرپی نازل اولان سور شریفهٔ قرآنیه‌یی آیری آیری صحیفه‌لره یازیورلر وبشقه‌لری‌ده آنلردن استنساخ ایدیورلر ایدی . بناءً علیه عصر نبیده سور شریفهٔ قرآنیه‌نك هربری بر کتاب مستقل کبی یازلدی ؛ حضرت پیغمبرك بویله هرسوره‌یی آیری آیری صحیفه‌لره یازدیرمسی‌ده قرآن کریمك بتون خلقه نشر وتعمیمنی تسهیل حکمته مبنی ایدی .

چونکه اکر اوزمان بتون سور قرآنیه مصحف واحده‌ده جمع ایدلسه ایدی هرجزئی یکرمی صحیفه اعتباریله اوتوز جزؤدن عبارت اولان مجموع قرآنی یازمق ویاخود یازدیرمق یك آز کیمسه‌ره میسر اوله‌جغندن قرآن کریم بین‌المسلمین سرعتله انتشار ایدمز ایدی ؛ حالبوکه بو کتاب مبینك بین‌المسلمین سرعتله انتشاری لازم ایدی . چونکه هرکس بش وقت نمازنی قرائت قرآن ایله ادا ایدجك وکندینه لازم اولان وظائف دینیه‌سنی قرآندن اوکرنه‌جك ایدی ؛ بوکا ایسه سور قرآنیه‌نك آیری آیری بر کتاب شکلنده یازلمسندن بشقه دها کوزل بر تدبیر یوق ایدی . بناءً علیه حضرت رسول علیه‌السلام بونلری اولوجهله یازدیردی . وفی‌الواقع بوسایه‌ده قرآن کریم بین‌المسلمین بر سرعت فوق‌العاده ایله انتشار ایتدی ، هرکس بونك تلاوت وحفظندن حصه‌یاب اولمنه باشلادی ، ودها زمان رسول‌الله‌ده ایکن بتون سور قرآنیه یوزلرجه حفاظ کرامك قلبنی تزیین ایتدی ، وبوصورتله مجموع قرآن کریم هم مصاحف متفرقه‌ده یازلمش وهم‌ده قلوب امتده حفظ ایدلمش اولدی ، و بوده هجرتك اونجی سنه‌سنده حج الوداعده جبل عرفاتده اقشام اوستی اوکله وایکندی نمازلری برلکده ادا ایتدیرلدکدن صکره موقفده ایکن (الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا) آیت کریمسنك نزولی ایله ختام بولدی . ایشته زمان رسول‌الله‌ده قرآن کریمك جمع ایدلمش اولمسنك معناسی بودر .

بوندن اوچ آی صکره یعنی هجرتك اون برنجی سنه‌سی ربیع الاولنك اون ایکنجی بازار ایرتسی کونی وقت زوالدن بر آز اول حضرت پیغمبر ارتحال دار بقا بیوردی وهمان او کون حضرت صدیق رسول اکرمه خلیفه تعیین اولندی .

بونی متعاقب اطرافده ارتداد غائله‌سی ظهور ایتدی . فقط بون خدا حضرت خلیفه بو غائله‌یی بش آلتی آی ایچنده برطرف ایدی . بو غائله‌ده الك شدتلی محاربه‌ده یمامه‌ده بنی حنیفه قبیله‌سنك رئیسی اولوب ادعای نبوت ایدن مسیلمة الکذاب ایله وقوع بولدی .

زیرا بونك باشنه قرق بیك قدر مرتد طوپلانمش وبناءً علیه آنلرك اوزرینه سوق اولنان عساکر اسلام عددجه آنلردن یك دون مرتبه بولندیغی ایچون برقاچ دفعه اهزامه‌لو غرامش ایدی . نهایت حضرت خالد ابن ولیددخی اولطرفه سوق اولندی . حضرت خالد اورایه واصل اولنجه طرفیندن غایت شدتلی هجومله اجرا ایدلدی . ابتدای هجومده بنه عساکر اسلام بوزولدی ایسه‌ده بعده دونوب غایت شدتلی برهجوم دها ایدلدی ، مسیلمة الکذابك عسکری تار مار اولدی وبو صرمده کندیسی‌ده مشهور وحشینك آتدیغی برحربه ایله قتل اولندی ، غوغا وغائله‌ده یتدی . بو محاربه‌ده بنی حنیفه‌نك تلفاتی یکرمی بیکی واهل اسلامك شهداسی ایکی بیکی تجاوز ایدی . صاغ قالانلرك اکثری دخی مجروح اولدیلر ، شهید اولانلرمیانده حضرت عمرك برادری زید وحضرت زیدك برادری سائب وخطیب نبوی ثابت ومشاهیر قرادن سالم مولی ابی حذیفه‌کبی برچوق فقهای صحابه وتمشدن زیاده قرا دخی داخل ایدی .

بوقدر قرانك برمحاربه‌ده شهید اولمسی حضرت عمرك نظر دقتنی

بونك اوزرینه جناب فاروق اوآدمی توبه ایتمك شرطیله براقدی . مسئله تجسس تفصیلی ایسه‌ین کتب فقهه مراجعت ایتسون .

اغتیاب وغیبتك کسریله غیبت : برکیمسه‌نك غیابنده موجب شرم وحیا حالی سویله‌مکدر ، اکر اوکیمسه‌ده بوسویله‌ن شی یوق ایسه اکا « بهتان » دیلور ، غیبتك فحشی ایله « غیبت » غیبوبت معناسنه اولدیغندن بونی اغتیاب معناسنده استعمال ایتمك غلطدر .

شوراسی‌ده بیلنملیدرکه غیبت نه قدر قطیع وشنیع ایسه انی استماع ایتمك‌ده اونسبتده قطیع وشنیعدر . غیبتی استماع ایدنك غیبت ایدندن هیچ بر فرقی یوقدر . سرور انام علیه‌الصلاة والسلام افندمز « المغتاب والمستمع شریکان فی‌الاثم » بیورمشلردر .

بعضلری : برکیمسه‌نك معایبنی تأسف صورتیله نقل وحکایه ایتمك غیبت عد اولنماز رأینده بولندیلر . بعضیلری : « اذکروا الفاجر بما فیه لکی یحذره الناس » حدیث شریفی ایله استدلال ایدرك هتك پردهٔ حیا ایدن فسقه وفجره‌دن ناسی تحذیر ایچون بوقبیل کیمسه‌لرك مساویسنی ذکر ایلمك غیبت دکلدر دیدیلر . مسلك احتیاطه سلوك ایدنلرده خلق معایب ومساویسیله یاد ایلمکی لسانلرندن طرح ایتدیلر . بورأی وذهابلردن هر برینك وجهی وتطبیق اولنه‌جق محل مخصوصی واردر . ولکل وجهة هو مولیها — والله یعلم المفسد من المصلح .

شاعر شهیر واصفك شو بیتی بوراده خاصةً شایان ذکردر :

غیرت قومیور دیرده ایدر غیبته آغاز
افشای عیوب ایتمه‌می‌در غیرت احباب

مرویدرکه سلطان دو عالم صلی‌الله علیه وسلم افندمز برغزایه چیقدیغی ویا برمحله مسافرت بیوردیغی زمان معیت سنیه‌لرنده احتیاجی اولانلردن برکیمسه‌یی وقت وحالی مساعد بولنان ایکی کشینك یانه قاتار ایدی . اوکیمسه‌ده یو ایکی کشینك خدمتنده بولنور وقوناق محللرینه اولجه کیدوب آنلرك بیه‌جك واچه‌جکلرنی حاضرلارایدی . بعض اسفار نیویده سلمان فارسی رضی‌الله عنه حضرتلری ایکی نفر کیمسه‌نك یانه ترفیق بیوردیغندن اثناء راهده برکون سلمان حضرتلری برقوناق محلنه اولجه کیتمش وفقط اوقوسی غلبه ایتدیکندن برشی حاضرلایه‌مامش ایدی . اوآدمنر کلوبده سلمانك کندیلرینه برشی تدارك ایدمدیکنی کورنجه نزد نبویه کیت ، بزه طعام ایسته دیدیلر . سلمان حضور رسالتمآبه کیدوب عرض کیفیت قلدقده اسامه بن زید رضی‌الله عنهك یانه کوندرلدی وطعامدن ارتمسه سکاویرسون بیوردلدی . اسامه رسول اکرمك وکیلخرجی ایدی . سلمان حضرتلری قالقوب اسامه‌نك یانه کتدی ، اسامه برشی قالدی دیه جواب ویردی . سلمان حضرتلری کلدی اوایکی کشی‌یه اولانی خبر ویردی . آنلرده اسامه نزدنده فضلهٔ طعام واراایکن بخل وامساك ایتدی‌دیدیلر وتکرار سلمانی بعض صحابه‌نك یانه کوندردیلر . آنلردده برشی بوله‌مدیغنی دونوب کندیلرینه سویله‌ینجه سلمانی « سمیحه » قویوسنه کوندرسه‌ك صوبی چیکلور دیه چکشدیردیلر . اسم تصغیر صیغه‌سیله سمیحه : مدینه‌ده صوبی کور برقویونك اسمیدر . یونك اوزرینه اوایکی کشی رسول اکرمك کندیلری ایچون امر ایتدیکی طعام ایسامه نزدنده موجود اولوب اولدیغنی اکلامق ایچون حضور نبویه‌یه کتدیلر . داخل بزم سعادت اولدقلرنده بن سنوك اغیزیکزده ات قالدراتیمی کوریورم بیوردلدی . آنلر بز بوکون یارسول‌الله ! ات یمدك دیملریله نبی ذیشان افندمز : سز اسامه ایله سلمانك اتنی یدیکز ، یعنی آنلری غیبت ایتدیکز بیوردی وبوآیت کریمه نازل اولدی .

برکت نامه : اسماعیل حقی

رد اباطیل

— ۲۶ نجی نسخه‌دن مابعد —

بناءً علیه بوکون الیزده‌کی قرآن کریمك حضرت پیغمبر افندمزك امته تبلیغ بیورمش اولدیغی قرآنك عینی اولوب آنلدن برکله فضله ویا نقصان اولدیغنه دلیل قطعی‌مز یوجه بالا بونك اول حضرتدن بزه تواتراً نقل ایدلمش اولمسیدر . یعنی وقت رسالتدن زمانمزه قدر هرعصرده کذب اوزرینه اتفاقلرنی عقلك تجویز ایده‌میه‌جکی جماعت قراوحفاظك متسلسلاً نقل وروایتلریله بزه‌وصل اولمش بولنمسیدر .

یوقسه وقتیله مصاحفده یازلمش اولمسی دکلدر ، چونکه یالکز کتابت برکتابك الی الابد محفوظ قالمسنه کفایت ایتمز ، اما برکتاب بویله هرزمان بیکلرجه قلوب امتده محفوظ اولور ایسه آنك تحریفنه امکان بولنماز . بالفرض تحریف اولنسه ، حافظلری طرفندن درحال تصحیح اولنه‌جغی هرکسك معلومی اولدیغندن هیچ کیمسه آنك تحریفنه جسارت ایده‌مز ، ایتسه بیله ، هیچ برحکمی اوله‌ماز . چونکه درحال تصحیح اولنور .

بونك ایچوندرکه علم قرائتده دخی من القدیم قرآنك نقل بالتواتر جهتی فوق‌العاده التزام اولنمرق آکا کوره سلسله نامه‌لر تنظیم ایدلمش وعلم قرائتدن اخذ اجازته موفق اولان حمله قرآنك سلسله نامه‌لرنده تا حضرت پیغمبره منتهی اولانیجه قدر راویلرك اسملری یازلدیغی کبی عدد رواتك کذب اوزرینه اتفاقلرنی هیچ برعقلك تجویز ایده‌میه‌جکی درجه‌ده حد تواتره بالغ اولدیغی کوستریلمشدر .

علم اصول فقهده دخی قرآن کریم ، « طریق الهیدن افندمز منزل وآندن بزه تواتراً منقول برنظم شریفدر » دیه تعریف اولنمش وبو نظم منزلك قرآنیتنده نقل بالتواترك شرط اولدیغی صراحةً ذکر ایدلمش وبوکا بناءً حضرت رسولدن بنه قرآن اولمق اوزره بزه نقل بوروایت اولنوبده راویلرینك عددی حد تواتره بالغ اولیانی برنظمه قرآن نامی ویرلمیوب اوکبی نظملره قرآنات شاذه تسمیه ایدلمشدر .

شو مقدمات معلوم اولدقده دیرزکه : قرآن کریمك یالکز کتابتیله اکتفا ایدلیوب نزولی زمانندن اعتباراً بوآنه‌قدر تلاوت وحفظنده‌کی صوك درجه اعتنا ایدیله‌کلدیکی ودنیانك هرطرفنده میلیونلرجه اهل اسلامك السنه‌سنی وهرعصرده کذب اوزرینه اتفاقلرنی عقلك اصلا

آلقشلایه‌جق و آلقشلاملیدر؛ بزده بتون قونمزله آلقشلارز .. جناب الله موفق ایلسون !

اشبو تشبث مهمی بویله‌جه تعجیل ایلدکدن صوکره خاطرمه بر سؤال کلیویردی : عجبا ، بوجمیتك اعضالری کیملر اوله‌جق ؟..

یاکلیش آکلاشیلمسون . ابتدا سؤالمی آزاجق ایضاح ایدیم : بوسؤالمدن معین ، معلوم اشخاصك اسملرینی بیلمك ایستدیکم فهم اولنماسون . مقصدم کیفیت واوصافدن سؤالدر : اشبو جمیته اشتراك ایدجك ذوات کرامك اقدار فقهلرینی ، عیار علمیلرینی نظرلرده تجسم ایتدیرمکدر .

ایشته شو سؤاله علمای مبعوثاندن بعضلری شویله جواب ویریورلردی : اشبو جمیته ، مذاهب سائرهٔ اسلامیه فقهاسنك‌ده اشتراکلری لازم‌کله‌جکنی ایراد بیوریورلردی . بوصورتله یعنی مذاهب سائره فقهاسنك‌ده اشتراکلری ایله ، جمیته دها زیاده شمول ، عمومیت ویرلمك آرزو اولندیغی ، بونکله‌ده نتیجه‌نك وسعت ، کفایتی تأمین ایدلمك استلدیکی یك آچیق معلوم اولیوردی .

فقط مسئله بویله برجهتدن تعمیم ، توسیع ایدیلدیکی حالده ؛ دیکر جهتدن فعلیاتجه اونسبتده مبسوطاً دارلاشیور ، خصوصیت کسب ایدیور ، ایچه‌لشیوردی .

بونقطه ، بوحال شو کوچوجك اخطارمزله کرکی کبی میدانه چیقیورسه ، بیانات آتیه‌مله کسب وضوح ایدهجکنی امید ایدیورم:

بنجه جواب مقابله کچن اشبو فکرلر ، بیله‌میورم ، نه یولده ترتیب اولنمش قیاس ومقدمه‌لرك نتیجه‌سی ایدی ؟ اوحترم مبعوثلرمزجه مسئله نه یولده تشریح ، نه یولده تحلیل اولنمش‌ده اونتیجه‌یی ویره‌بیله‌جك قیاس خفی ، مقدمات ذهنیه قورمشلردی ؟ اشته بوجهت بنم ایچون مجهولدی .

شو قدر وارکه اوایکی جوابی یکدیکرینه برامتزاج کیمیوی ایله مزج ، بربرینه ربط ایتمك شرطیله روجه ، مناجه کندی ذهنم طرفندن ترتیب اولنان مقدمه‌لرك نتیجه‌سیله توافق ایدیوردی .

ذهنمجه مسئله خصوصنده وقوعه کلن تحلیل ، بوکا ابتنا ایدن قیاس ومقدمه‌لر ایشته شویله دوران ایدیوردی :

اصل مطلوب ، برمجلهٔ عمومیه میدانه کتورمکدر . اشبو مجلهنك صفت کاشفه‌سی حقنده‌ده شویوله ایضاحات ویریلیوردی :

(۱) مجله ، حقوق شخصیه ، حقوق عمومیه ، حقوق اجتماعیه ، حقوق سیاسیه ... هپسنی تحت تأمینه‌بولندیره‌جق ، بتون احتیاجات مشروطیه ومدنیه‌مزه کفایت ایده‌جك .

(۲) بوقوانین هوادن دکل ، مطلقا شرع شریفدن اخذ واستنباط اولنه‌جق .

(۳) اشبو مجله ، بتون مناسبه زمانمزه ، زمینمزه ، حالمزه توافق ایده‌جك ، عادتا حالمزدن استنباط ایدیلمك یابلمش کبی اوله‌جق ، دها طوغروسی حالمزدن‌ده استنباط اوله‌جق .

اشته مجله‌بویله‌جه بردرجه‌یه‌قدر تعریف وتحدید اولندی . شمدی سوزمزی شو محدود ومعلوم اولان مجهدائرمسنده دوندره‌جکز .

دیمك ، که شو مجلهٔ جلیله اجتماعیاتجه ، حیاتجه ، عدالتجه ، حقوقجه ، خلاصه احتیاجز ایچون بویله‌جه نه‌نوعدن اولورسه اولسون اوخزینهٔ قوانینده بر حصه بوله‌بیله‌جکز : بر میزان مدنیتمز ، ناظم حیاتمز اوله‌جق ... تا کچوك تفرعاتنه وارنجه‌یه قدر بتون نظامنامه‌لرمز ، امور اقتصادیه ، امور مالیه‌جه اولان بتون احتیاجات حقوقیه‌مز شو مجلهٔ جلیله قوانینه توفیقاً تنظیم ، اووجهله‌ده حل وفصل ایدیله‌جکدر .

اشته شویله‌جه موضوعه دائر بر ملاحظه یورتدکدن صوکره مسئله بردرجه‌یه قدر کسب وضوح ایدر ؛ موضوعه‌ده کندی کندینه ، طبیعتیله ایکی قسمه آیریلمش اولور : بر قسمی ، لزومی قدر کتب فقهیه‌مزدن انتخاب ایله ترجمه ایلمك ، ماده بماده تنظیم ایله احضاری ممکن اولان قانونلردر . دیکر قسمی ، عصر اخیرك اجلاسیه صدور ایدن وقوعات زمانیه‌مزه مخصوص بر طاقم احکامدرکه طوغروسی طوغروسه ادله شرعیه‌دن استنباطه محتاجدر .

بوحالده اشبو تنظیمی مطلوب اولان مجلهٔ جلیله ایکی قسم اولوب بری مجتهدات قدیمه‌دن تشکل ، دیکری مجتهدات جدیده‌دن تأسس ایده‌جکدر . شیمدی‌یه قدرالیزده اولان مجله برنجی قسمه داخلدر .

برنجی قسم خصوصنده آز چوق مطالعه‌مزی یوروتدم . اولجه عرض ایتمشمکه برنجی قسمه درج اولنه‌جق قانونلر ، مدهلر هپ حاضر : سلف کرام طرفندن استنباط ، استخراج اولنمش . بزه آنجق بولق ، آلمق ، یازمق قالمش ؛ اشته بوقدر ... فقط بوتون بوقولایلقلره برابر ایشك ایچنده مشکل جهتلرده یوق دکل . بواشکالات بالخصوص اوبحر بی‌پایان اولان مسائل فقهیهٔ شرعیه ایچندن زمینمزه ، زمانمزه ، حالمزه موافق قانونلر ، حکملر انتخاب ایدیلمك خصوصنده بوز کوسترمه‌جکدر . زیرا بونکچون ، بویله قانونلر ، حکملر انتخاب ایدیلمك ایچون الك اول هیئت انتخابیه‌نك علم جلیل فقهده بیوك ممارسه ومهارتلری ، ثانیاً احوال زمانیه‌حقیقه وقوفلری ، ثالثاً بالانتخاب درج ایده‌جکلری قانون وحکمك تطبیق ممکن اوله‌بیله‌جکنی بالتجربه ادراکلری لازمدر .

اشته شو صایدیغمز مواد اساسیه‌نك هیئت انتخابیه‌ده ، بلکه هیئتك هرفردنده بونلری مطلقا واجدر ، فرضدر .

کوریورزکه شو تعلیماتمز یانکز تعلیل اولمرق قالدی ؛ آیروجه بر دعوی حقی آلمه‌ده آتیانی لازم کلدی . بناءً علیه اولا برنجی مادهٔ اساسیه‌یی نظر تدقیقه آلهلم .

⁂

هیئت انتخابیه وافرادی ایچون الك اول علم فقهده ممارسه ومهارت لازم کلدیکنی سویلمش ، دعوا ایتمشدك . بزبودعوامزده یك حقلی ایدك . زیرا ممارسه ، مهارت مسئله‌سی فهمزجه علم جلیل فقهده کثرت اشتغال ایله حاصل اولنه برملکه‌دن عبارتدر . بوملکه‌یه مالك اولمیان

جلب ایتدی . برکون حضرت خلیفه‌یه کیدوب [یمامه محاربه‌سنده یمنشدن زیاده قرا شهید اولدی ، بوندن صکره وقوع بوله‌جق محاربه‌لرده دخی حفظ قرآنك بویله شهید اوله اوله نهایت قرآن کریمك اکثری ضایع اولوب کیده‌جکندن قورقیور وبوجهتله قرآن کریمك جمعی امر ایتمکزك لزومی رأینده بولنیوردم] دیدی.

حضرت خلیفه دخی بو رأیی تصویب ایدوب همان وحی کاتبلرندن وفقهای صحابه‌دن زید ابن ثابتی دعوت ایتدی وبو امر مهمی آنك عهده‌سنه تودیع بیوردی .

زید اوکوندن اعتباراً جمع قرآنه مباشرت ایتدی . حضور رسول‌اللهده یازیلوبده ایادی ناسده بولنان صحائف شریفه‌یی کاملاً طوپلادی . اوصحیفه‌لردن سور قرآنیه‌یی کافی‌السابق یکدن آیری آیری صحیفه‌لره یازدی وجمله‌سنی کتیروب حضرت صدیقه تسلیم ایتدی .

حضرت صدیق بو صحائف مجموعه‌سنی یانده حفظ ایلدی . وایشته بومضاجه یعنی صحائف قرآنیه‌یی محل واحدده جمع ایتمك مناسبجه حضرت صدیق [اول من جمع کتاب‌الله] نامی آلدی. حضرت صدیقك بوخدمتی بتون مسلمانلر طرفندن ممنونیتله تلقی ایدلدیکی کبی حضرت علیك دخی فوق‌العاده محظوظیتنی موجب اولمش وحتی صدیقك وفاتندن صکره: (اعظم الناس فی المصاحف اجراً ابوبکر رحمه‌الله علی ابی بکر هو اول من جمع کتاب الله) یعنی : « مصاحف شریفه‌یه خدمت خصوصنده الك زیاده اجره نائل اولان ابوبکردر . الله ابوبکره رحمت ایلسون کتاب‌الله‌یی اول جمع ایدن اودر » دیه حق عالیلرنده ثنا ودعاده بولنمشلردر .

بوحدیث کتب ستهٔ صحیحه‌دن سنن ابو داوودده کتاب‌المصاحفده محرردر وسند صحیح ایله حضرت علی‌یه متصلدر . سنن ابوداوودده بشقه دها برچوق کتب معتبره‌ده دخی موجوددر .

خلاصه عصر نیده حضور رسالتده آیری آیری صحیفه‌لرده یازیلمش اولان قرآن کریمی اوصحیفه‌لردن بالاستنساخ دیکر صحیفه‌لره یازدیران وبونلری بریره طوپلایوبده حفظ ایدن حضرت ابوبکردر. ایشته حضرت ابو بکرك [اول من جمع القرآن] اولمسنك معناسی دخی بودر .

اجماع امت دخی بونك اوزرینه اولوب بومسئله‌ده کیمسه اختلاف ایتمامشدر . فی‌الواقع بوکا معارض کبی کورینان بعض روایتلر واردر. آنلردن بکدیکرینه مخالف ایکی روایتدرکه بری بوشرفه ایلك نائل اولانك حضرت علی اولدیغنه ودیکری‌ده بونك سالم مولی ابی‌حذیفه‌دن عبارت بولندیغنه دائر اولوب امیرخان بوروایتلرك ایکیسنی‌ده بوراده یازمشدر .

قرآنی ایلك جمع ایدنك حضرت علی اولدیغنه دائر اولان (لما کان بعد بیعة ابی بکر قعد علی الخ) روایتی محاکمه ایدیلم :

بو روایتی سیوطی ، اتقانده ابن ضریسدن نقلاً یازمش و ابن ضریسك ایسه روایت حدیث خصوصنده ملاآسزلغی جهتنك معلومی بولنمش وبالخصوص آنك بو روایتی اجماع وتواتره کلیاً مغایر دوشمش اولمغله بوکا اعتبار ایدیلمیه‌جکی درکاردر . مؤخراً زید ابن ثابت واسطه‌سیله قرآنك جمع ایدلمش اولمسی‌ده بوکا آیروجه بردلیلدر .

زیرا اکر اوصره‌ده حضرت علی قرآنی جمع ایتمش اولسه ایدی مؤخراً حضرت صدیق زید ابن ثابته قرآنی جمع ایتدیرمز ایدی . مع‌هذا بو محتی تسلیم ایدلسه بیله بو روایتدن مجرد او صره‌ده یعنی حضرت صدیقك خلیفه تعیین اولنوبده کندیسنه بیعت اجرا ایدلدیکی اثنده حضرت علینك — جمع قرآن ایله مشغول بولندیغی ایچون — حضرت صدیقه بیعتی تأخیر ایتمش اولدیغی ثابت اولیور . یوقسه قرآنی حضرت ایدوبده بیترمش اولدیغی ثابت اولمیورکه بو روایتله قرآنی اول حضرت ایدن حضرت صدیق اولدیغنه دائر ابن ابی داودك نقل ایتدیکی وبتون محدثین کرامك حسن قبول ایله تلقی ایلدیکی روایت سابقه آره‌سنده مخالفت بولنمش اولسون .

قرآنی ایلك جمع ایدن سالم مولی ابی حذیفه اولدیغنه دائر اشته‌دن نقلاً امیر خانك یازدیغی ایکنجی روایته کلنجه : بو روایت دخی بی اساسدر . حتی سیوطی بیله بونی غرائبدن ، عجائبدن ایتمشدر. زیرا بالاده بیان اولندیغی اوزره سالم مولی ابی حذیفه یمامه محاربه‌سنده شهید اولمش ایدی، یمامه محاربه‌سی ایسه ارتحال نبی‌یی متعاقب ظهور ایدن ارتداد فائله‌سی اثناسنده وقوعه کلمش ایدی . بناءً علیه روایتك صحتنی فرض ایدر ایسه‌ك سالم مولی ابی‌حذیفه‌نك زمان رسالتده یعنی ارتحال نبی‌یه قدر اول قرآنی مصحف واحدده جمع ایتمش اولدیغی قبول ایتمش اولورز . بو ایسه باطلدر . زیرا اول زمان حضرت پیغمبر بیله قرآنی مصحف واحدده جمع ایتمامش ایدی . ترده قالدی که مولی ابی حذیفه بونی یاپمش اولسون . حضرت پیغمبرك یاپمدیغی شیئی آنك اذنی اولمقسزین یاپمق کیمك حدی ایدی .

بر ده اکر مولی ابی حذیفه قرآنی مصحف واحدده جمع ایتمش اولسه‌یدی بو مصحف شریف البته کوریلور ویاخود مشار الیهك بو مصحف شریفی یازدیغی سویلنور ایدی ؛ حالبوکه بویله بر مصحف نه کورلدی نه‌ده موجودیتی سویلندی . چونکه اکر بو مصحف شریفك کورلسه ویاخود موجودیتی ایشیدلسه ایدی حضرت صدیق آنی بولدیروب یانده حفظ ایدر ایدی‌ده قرآن کریمی یکدن طوپلامق کلفتنی اختیار بیورمز ایدی .

موسی عاصم

هامش . — الیوم وارنده بولندیغی آدرسندن دکلاسیلان امیرخان جنابلرنك طرفندن اسلامیت علیهنده یازلمش ایکی رساله دها اداره‌خانه‌یه کوندریلدی . ودن صدرنده بولندیغنز قرآنك محرفیته دائر اولان شو رساله‌سی حقنده‌کی جوابك نهایت بولندیغنی صوکرا آنلرك دخی بطلانی بمنه تکریم اثبات اولنه‌جقدر .

مجله جمعیتی

حقنده بر لحظهٔ عاجزانه

مجلس مبعوثانمزجه ، یکدن بر مجله جمعیتك تشکیلی طلب اولنیور . نه کوزل بر تشبث . بونی یالکز عثمانلیلر دکل ، بتون عالم اسلامیت

آقتلاشمق و آقتلاشیلمق، بوده شون قوروقه آقتلارو ... حقنه
نه سوق ایتسون :

لنین نطقنه مهمی وقوعه گلن ایدکه مسوکره سطرده بر
سؤال قویوردی : نه ایچون وحشت حاصل کسمز اولدی ...

واقعیتی آکلاتیلسون . انقلاب سؤالی قوتلی ایدی :
بوسؤالدن مهمی . مسوه انتخابات اسمری بیلمك ایستدکی
اولدیلر . مقصد کیمك و نه‌یه مؤاخذه : نه حقه انتراك
ایدجك دولت کرنك اقدار قهیری . جبر قهیری طرفنه
تحمیل ایتدیرمکدر .

ایشته شو سؤاله قطعی جواب ویرمك اوزره حواب
ویریوردی : لنین حقه . مناقشه سائره انقلاب قهیسلنده
انتراکری لازمدر حکمی ایله جواب ویریوردی . وصورت بی مناقشه
سائره قهیسلنده انتراکری ایله . جبه دخی ایدیلدی . عمومیت
ویرمك آرزو اولنسه‌یدی . بو نقطه نیجه‌لك وسعت . کیدی نیجه
ایدمك استدیکی بك آچیق مسوه اولیوردی .

قطع مسئله‌یه رجعتدن تسلیم . توسیع ایدیلدیکی حالده دیکر
جهتدن حقیقه اولسنده مسوغ دارلانیور . خصوصیت کسب
ایدیور . اعتلیوردی .

بوحالده . بوحال شو کوچك احتیاطیله کرك کی میدانه
چیقیورسه . بیانات آتیه‌که کسب وضوح ایدمکدن ایسه ایدیورمش
بو جواب مقنعه کچیرلیو فکرنه . بیلمیورم . نه یولده ترتیب
اولنمش قیاس ومقدمیلرك نتیجه‌سی ایدی ؟ اولمزم مسوغ‌لرمزه
مسئله‌یه یولده تشریح . نه یولده تحلیل اولنمش ده اولنتیجه‌یی ویرمیه‌جك
قیاس حق . مقدمات دخی قورمقدری ؟ انتخابه وحشت بم ایچون
عجبدر .

شو قدر وارکه اولیکی جوان بکلیکنه ترشح کیسوی ایله
حرج . بوریه ربط ایتمك شرطیله روحه . مسئله کندی دهم
نظردن ترتیب اولنمش مقدمیلرك نتیجه‌سی اولیوردی .

:.

نتیجه مسئله خصوصنده وقوعه کلن تحلیل . بوکا اساسا ایدن
قیاس ومقدمیلر ایشته شوله دوران ایدیوردی :

اصل مطلوب . برحقه عمومیه میدانه کتورمکدر . اشو عمومیت
صفت کاشفه‌سی حقدهه شوقدر ایضاحات ویریلیوردی :

(۱) حقه . حقوق شخصیه . حقوق عمومیه . حقوق اجتماعیه .
حقوق سیاسیه ... جمله‌سی تحت تأمینه‌دولندیرمق . شون ایچون
مشروطیه ومدنیتجه کفایت ایدمکدر .

(۲) بوقوانین هواتن دکل . مطلقا شرع شریفه اخذ واستناط
اولنمقدر .

(۳) اشو حقه . بشون مناسبه زمانده . زمیسره . حمزه توقی
ایدمکدر . بعضا حقوقدن استنباط ایدیلدیکی کی اولمقدر .
دخی طوغروسی حقوقدن استنباط اولنمقدر .

انتخابه وجه‌ده رحمت حقدر شریف وعهد اولدی . شمدی
مورخلری قوتلوده وسعتده اولان قیاسلرمزه مؤاخذه ایدیورلر .

دیلنده که قوتلو حقه احمد حقی جانب . عدالتجه حقوقلر
حقلاتنه احد حر . کیمسه‌نی وجه‌ده مؤاخذه اولنمسون اولورسه اولسون اولحرمت
قوانینه بر حقه وجه‌یه‌جکدر : بر جوان حقدر . ظلم جائر
اولمقدر ... نه کبی اعتراضات وارسه قدر شون مطلقه‌سنده‌کی
تصور اقتضاسنه تصور ملحقه اولان شون احتیاجات حقوقیه‌سی
هیچ حقه قوانین نقطه نظرنه اولوجه‌یه حل وفصل ایدیلمکدر .

انتخابه شو وجه‌ده موضوع بحث بر ملاحظه ویرلدکدن مسوکره
مسئله رجعتده قدر کسب وضوح ایدر ؟ موضوعه کلدیکه
طبیعتیله کی قسمت آیرلمش اولور : بر قسمی اولوی قدر کسب
قیمتدر اقتضاسنه ایله ترتیب ایدلمکده حقه نظم ایله احضاری
فکر اولان قوتلودر . دیکر قسمی . قدر انتراك احتیاجه صدور
ایدن وقوعات رجعیه خصوصنه بر خط احتیاطیه‌که طوغروسی
طوغروسه انتخابه شرعیه‌نی استنباط ایدیلمکدر .

وحقه لازم انتخابی مطلوب اولان قوتلو حقه‌یه کی قسمنه
بری قیمتدار قدرتمند تشکیل . دیکری قیمتدار حقدهه تأمین
ایدمکدر . قیمتدار قدرتمند اولان قوتلو حقه بر حق قسمت ایدیلمکدر .

بر حق قسمت خصوصنده آز چوق مطالعه‌لری وردر . لوقه
عرض ایدیلمشدر بر حق قسمت مرجع اولنمقدر . قدر حق
حقدر : حقه کرك طرفندن استنباط . استخراج اولنمقدر . بر آیه‌نی
وقتی . آلتی بارق قدر ؟ انتخابه وقدر ... قدر دون اولمقدر
وار ایدیلمك ایچون مستقل حقدر دون دکل . واسطه مخصوص
اولمقدر ایچون اولان مسائل قیمتدار قدرتمند ایدیلمك حقدر . زمانده .
حمزه موافق قانون . حکمدر . قدر ایدیلمك حقدر قدرتمند بر
کوستریلمکدر . زیرا اولمکدن . بوده قانون . حکمدر . قدر
ایدیلمك ایچون قانون اولمق حقدر . حقدر . حقدر . حقدر
قدرت وسیله‌سی تمیز حقوق ریاستجه وقدرتی نکی بالاخص
درج ایدیلمکدری قانون وحکمت تعبیر نکی اولمقدر
اعتبار کری لازمدر .

انتخابه نوعیه‌سی بوله انتخابات جنت قدرتجه . حقه
جنت هرقدرتجه وعمومی حقه واحدر . قرارمدر .

کوریلیور که شو قدرتی انکار ایدن اولمقدر ؟ آیروجه
و دعوی حقی تعهده تسلیم ایدیلمکده . سنه جه اولا بر حق
حقه استنباط ایدیلمکده آنه .

:.

جنت انتخابه وقوعدن قانون اولمق بر قیمتدار قدرتمند
لازم . قدر کبی مسئله‌نی . دعوا ایدیلمك . بر وجه قدرتمند بر حق
ایدمکه . زیرا قدرتمند . بر حق قدرتمند هر حق قیمتدار کلان
انتخابه بر حقه اولمق اولمقدر . موضوعه حقه اولمق

[illegible] حضرت عثمان کیمسه [illegible] مصحف
[illegible] قرآنی [illegible] اولدی. [illegible] سکره [illegible]
[illegible] قرآن [illegible] اولدی [illegible] قرآن کریمك
[illegible] وقت [illegible] قرآن [illegible] [illegible]
[illegible] بکرك [illegible] [illegible] ایدی.

حضرت عثمان [illegible] ایدوب [illegible] کاتبلرندن
[illegible] زید ابن ثابت [illegible] ایتدی [illegible]
[illegible] ایدی. [illegible] [illegible]
[illegible] ایدی [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

آلقنلاریجق و آلقنلاملیدر؟ بزده بتون قوتمزله آلقنلارز .. جناب الله موفق ایلسون !

اشبو تشبث مهمی بویله‌جه تعجیل ایدکلن صوکره خاطرمه بر سؤال کلیوردی : عجبا ، بو جمعیتك اعضاری کیملر اولهجق ؟..

یاکلیش آکلاشیلمسون . ابتدا سؤالی آزاجق ایضاح ایدیم : بو سؤالمدن معین ، معلوم اشخاصك اسملرینی بیلمك ایستدیکم فهم اولنماسون . مقصدم کیفیت واوصافدن سؤالدر : اشبو جمعیت اشتراك ایدهجك ذوات کرامك اقدار فقهیلرینی ، عیار علمیلرینی نظرلرده تجسم ایتدیرمکدر .

ایشته شو سؤاله علمای مبعوثاندن بعضلری شویله جواب ویریورلردی : اشبو جمعیته ، مذاهب سائره اسلامیه فقهاسنکده اشتراکلری لازم‌کلهجکنی ایراد ییوریورلردی . بوصورتله یعنی مذاهب سائره فقهاسنکده اشتراکلری ایله ، جمعیته دها زیاده شمول ، عمومیت ویرلمك آرزو اولندیغی ، بونکلهده نتیجه‌نك وسعت ، کفایتی تأمین ایدلمك استلدیکی پك آچیق معلوم اولیوردی .

فقط مسئله بویله برجهتدن تعمیم ، توسیع ایدیلدیکی حالده ؛ دیکر جهتدن فعلیاتجه اونسبتده مبسوطاً دارلاشیور ، خصوصیت کسب ایدیور ، ایتجهلشیوردی .

بونقطه ، بوحال شو کوچوجك اخطارمزله کرکی کبی میدانه چیقمیورسه ، بیانات آتیمه‌کسب وضوح ایدهجکنی امید ایدیورم:

بنجه جواب مقابلنه کچن اشبو فکرلر ، بیلهمیورم ، نه یولده ترتیب اولنمش قیاس ومقدمهلرك نتیجه‌سی ایدی ؟ اوحترم مبعوثلرمزجه مسئله نه یولده تشریح ، نه یولده تحلیل اولنمش‌ده اونتیجه‌یی ویره‌بیلهجك قیاس خفی ، مقدمات ذهنیه قورمشلردی ؟ اشته بوجهت بنم ایچون مجهولدی .

شو قدر وارکه اوایکی جوابی یکدیکرینه برامتزاج کیمیوی ایله مزج ، بربرینه ربط ایتمك شرطیله روحجه ، مناسبه کندی ذهنم تطرقدن ترتیب اولنان مقدمهلرك نتیجه‌سیله توافق ایدیوردی .

***

ذهنمجه مسئله خصوصنده وقوعه کلن تحلیل ، بوکا اینما ایدن قیاس ومقدمهلر ایشته شویله دوران ایدیوردی :

اصل مطلوب ، برجمعیت عمومیه میدانه کتورمکدر . اشبو جمعیتك صفت کاشفه‌سی حقنده‌ده شویوله ایضاحات ویریلیوردی :

(۱) جمعیت ، حقوق شخصیه ، حقوق عمومیه ، حقوق اجتماعیه ، حقوق سیاسیه ... هپسی تحت تأمینده بولندیرمهجق ، بتون احتیاجات مشروطیه ومدنیه‌مزه کفایت ایدهجك .

(۲) بوقوانین هوادن دکل ، مطلقا شرع شریفدن اخذ واستنباط اولنهجق .

(۳) اشبو جمعیت ، بتون مناسبه زمانمزه ، زمینمزه ، حالمزه توافق ایدهجك ، عادتا حالمزدن استنباط ایدیلرك یاپلمش کبی اولهجق ، دها طوغروسی حالمزدنده استنباط اولنهجق .

اشته جمعیت بویله‌جه بردرجه‌یه‌قدر تعریف وتحدید اولندی . شمدی سوزمزی شو محدود ومعلوم اولان جمعیتاثرینه دوندرمهجکز .

دیمك ، که شو جمعیت جلبه اجتماعیه‌نجه ، حیاتجه ، عدالتجه ، حقوقجه ، خلاصه احتیاجمز ایچون بویله‌جه نه‌نوعدن اولورسه اولسون اوخزینهٔ قوانینده بر حصه بولهبیلهجکز : بر میزان مدنیتمز ، نالم حیاتمز اولهجق ... تا کچوك تفرعاتنه وارنجه‌یه قدر بتون نظامات‌مملرمزی امور اقتصادیه ، امور مالیه‌جه اولان بتون احتیاجات حقوقیه‌مزی شو جمعیت جلبه قوانینه توفیقاً تنظیم ، اووجهله‌ده حل وفصل ایدیلهجکدر .

اشته شویله‌جه موضوعه دائر بر ملاحظه یوروتدکلن صوکره مسئله بردرجه‌یه قدر کسب وضوح ایدر ؛ موضوعده کندینه طبیعیله ایکی قسمه آیریلمش اولور : بر قسمی ، لزومی قدر کتب فقهیه‌مزدن انتخاب ایله ترجمه ایلمك ، مادهٔ مادهٔ تنظیم ایله احضاری ممکن اولان قانونلردر . دیکر قسمی ، عصر اخیرك اجتماعیه صدور ایدن وقوعات زمانیه‌مزه مخصوص بر طائفه احکامدرکه طوغرودن طوغروه ادله شرعیه‌دن استنباطه محتاجدر .

بوحالده اشبو تنظیمی مطلوب اولان جمعیت جلبه ایکی قسم اولوب بری مجتهدات قدیمه‌دن تشکل ، دیکری مجتهدات جدیده‌دن تأسس ایدهجکدر . شمدیه قدرالیزده اولان جمعیت برنجی قسمه داخلدر .

برنجی قسم خصوصنده آز چوق مطالعه‌مزی یوروتدمك . اولجه عرض ایتمشدمکه برنجی قسمه درج اولنهجق قانونلر ، مذاهب حاضره : سلف کرام طرفندن استنباط ، استخراج اولنمش . بزه آنجق بولق ، آلمق ، یازمق قالمش ؛ اشته بوقدر ... فقط بونون بوقولایلقلرله برابر اینك ایچنده مشکل جهتلرده یوق دکل . بواشکاله بالخصوص اوبحر بیپایان اولان مسائل فقهیهٔ شرعیه ایچندن زمینمزه ، زمانمزه ، حالمزه موافق قانونلر ، حکملر انتخاب ایدیلمك خصوصنده یوز کوستره‌جکدر . زیرا بونکچون ، بویله قانونلر ، حکملر انتخاب ایدیلمك ایچون الك اول هیئت انتخابیه‌نك علم جلیل فقهده بیوك ممارسه ومهارتلری ، ثانیاً احوال زمانیه‌حقیقیه وقوفلری ، ثالثاً بالانتخاب درج ایدهجکلری قانون وحکمك تطبیقی ممکن اولهبیلهجکنی بالتجربه ادراکلری لازمدر .

اشته شو صایدیغمز مواد اساسیه‌نك هیئت انتخابیه‌ده ، بلکه هیئتك هرفردنده بولنماسی مطلقا واجبدر ، فرضدر .

کوریورزکه شو تعلیلمز یالکز تعلیل اولهرق قالدی ؛ آیروجه بر دعوی حقی آلدیغه اثباتی لازم کلدی . بناءً علیه اولا برنجی مادهٔ اساسیه‌یی نظر تدقیقه آلهلم .

***

هیئت انتخابیه وانفرادی ایچون الك اول علم فقهده ممارسه ومهارت لازم کلدیکنی سویلمش ، دعوا ایتمشدك . بزبودعوامزده یك حقلی ایدك . زیرا ممارسه ، مهارت مانحن فیه‌مزجه علم جلیل فقهده کثرت اشتغال ایله حاصل اولهبیلمکدن عبارتدر . بوملکه‌یه مالك اولنان

جلب ایتدی . برکون حضرت خلیفه‌یه کیدوب [یمامه محاربه‌سنده چمشدن زیاده قرا شهید اولدی . بوندن صکره وقوع بوله‌جق محاربه‌لرده دخی حمله قرآنك بویله شهید اوله اوله نهایت قرآن کریمك اکثری ضایع اولوب کیده‌جکندن قورقیور وبوجهتله قرآن کریمك جمعی امر ایتمکزك لزومی رأینده بولنیورم] دیدی.

حضرت خلیفه دخی بو رأیی تصویب ایدوب عمان وحی کاتبلرندن وفقهای صحابه‌دن زید ابن ثابتی دعوت ایتدی وبو امر مهمی آنك عهده‌سنه تودیع بیوردی .

زید اوکوندن اعتباراً جمع قرآنه مباشرت ایتدی . حضور رسول‌الله‌ده یازیلوبده ایادی ناسده بولنان صحائف شریفه‌یی کاملاً طوپلادی . او صحیفه‌لردن سور قرآنیه‌یی کافی السابق یکدن آیری آیری صحیفه‌لره یازدی وجمله‌سنی کتیروب حضرت صدیقه تسلیم ایتدی .

حضرت صدیق بو صحائف مجموعه‌سنی یانده حفظ ایدی . وایشته بو مصاحفه یعنی صحائف قرآنیه‌یی محل واحده‌ده جمع ایتمك مناسبتجه حضرت صدیق [اول من جمع کتاب الله] نامی آلدی. حضرت صدیقك بو خدمتی بتون مسلمانلر طرفندن تحسینله تلقی ایدلدیکی کبی حضرت علینك دخی فوق العاده محظوظیتنی موجب اولمش وحتی صدیقك وفاتندن صکره: (اعظم الناس فی المصاحف اجراً ابوبکر رحمة الله علی ابی بکر هو اول من جمع کتاب الله) یعنی : « مصاحف شریفه‌یه خدمت خصوصنده اك زیاده اجره نائل اولان ابوبکردر . الله ابوبکره رحمت ایلسون کتاب الهی اول جمع ایدن اودر » دیه حق عالیلرنده ثنا ودعاده بولنمشلردر .

بو حدیث کتب ستهٔ صحیحه‌دن سنن ابو داوودده کتاب المصاحفده محرردر وسند صحیح ایله حضرت علی‌یه متصلدر . سنن ابوداوودده بشقه دها برچوق کتب معتبره‌ده دخی موجوددر .

خلاصه عصر نبیده حضور رسالتده آیری آیری صحیفه‌لرده یازلمش اولان قرآن کریمی او صحیفه‌لردن بالاستنساخ دیکر صحیفه‌لره یازدیران وبونلری بریره طوپلایوبده حفظ ایدن حضرت ابوبکردر. ایشته حضرت ابو بکرك [اول من جمع القرآن] اولمسنك معناسی دخی بودر .

اجماع امت دخی بونك اوزرینه اولوب بو مسئله‌ده کیمسه اختلاف ایتمامشدر . فی الواقع بوکا معارض کبی کورینان بعض روایتلر واردر. آنلرده یکدیکرینه مخالف ایکی روایتدرکه بری بو شرفه ایلك نائل اولانك حضرت علی اولدیغنه ودیکری‌ده بونك سالم مولی ابی حذیفه‌دن عبارت بولندیغنه دائر اولوب امیرخان بو روایتلرك ایکیسنی‌ده بورادہ یازمشدر .

قرآنی ایلك جمع ایدنك حضرت علی اولدیغنه دائر اولان (لما کان بعد بیعة ابی بکر قعد علی الخ) روایتی محاکمه ایدیلم :

بو روایتی سیوطی، اتقانده ابن ضریسدن نقلاً یازمش و ابن ضریسك ایسه روایت حدیث خصوصنده مبالاتسزلغی جهتلرك معلومی بولنمش وباخصوص آنك بو روایتی اجماع وتواتره کلیاً مغایر دوشمش اولمغله بوکا اعتبار ایدیلمیه‌جکی درکاردر . مؤخراً زید ابن واسطه‌سیله قرآنك جمع ایدلمش اولمسی‌ده بوکا آیری وجه بردلیلدر.

زیرا اکر اوصره‌ده حضرت علی قرآنی جمع ایتمش اولسه ایدی حضرت صدیق زید ابن ثابته قرآنی جمع ایتدیرمز ایدی . مع‌هذا محتی تسلیم ایدلسه بیله بو روایتدن مجرد او صره‌ده یعنی حضرت صدیقك خلیفه تعیین اولنوبده کندیسنه بیعت اجرا ایدلدیکی حضرت علینك — جمع قرآن ایله مشغول بولندیغی ایچون — حضرت صدیقه بیعتی تأخیر ایتمش اولدیغی ثابت اولیور . یوقسه قرآنی ایدوبده بیترمش اولدیغی ثابت اولمیورکه بو روایتله قرآنی اولمایدن حضرت صدیق اولدیغنه دائر ابن ابی داودك نقل ایتدیکی و محدثین کرامك حسن قبول ایله تلقی ایلدیکی روایت سابقه آرتق مخالفت بولنمش اولسون .

قرآنی ایلك جمع ایدن سالم مولی ابی حذیفه اولدیغنه دائر اشته‌دن نقلاً امیر خانك یازدیغی ایکنجی روایته کلنجه: بو روایت دخی بی اساسدر . حتی سیوطی بیله بونی غرائبدن ، عجائبدن ایتمشدر. زیرا بالاده بیان اولندیغی اوزره سالم مولی ابی حذیفه محاربه‌سنده شهید اولمش ایدی، یمامه محاربه‌سی ایسه ارتحال نبی‌یه ظهور ایدن ارتداد فتنه‌سی اثناسنده وقوعه کلمش ایدی . بنابناً عا روایتك معنی فرض ایدر ایسه‌ك سالم مولی ابی حذیفه‌نك زمان وفاتی یعنی ارتحال نبی‌دن اول قرآنی مصحف واحده‌ده جمع ایتمش اولمسی قبول ایتمش اولورز . بو ایسه باطلدر. زیرا اویزمان حضرت بیله قرآنی مصحف واحده‌ده جمع ایتمامش ایدی . نیه‌ده قالسه مولی ابی حذیفه بونی یاپمش اولسون . حضرت پیغمبرك یاپمدیغی شیئی آنك اذنی اولمقسزین یاپمق کیمك حدی آیدی .

بوده اکر مولی ابی حذیفه قرآنی مصحف واحده‌ده جمع ایتمش اولسه‌یدی بو مصحف شریف النده کوریلور ویاخود مشار الیهك بو مصحف شریف یازدیغی سویلنور ایدی ؛ حالبوکه بویله بریسنه کورلدی نه‌ده موجودیتی سویلندی . چونکه اکر بو مصحف شریف کورلسه ویاخود موجودیتی ایشیدلسه ایدی حضرت صدیق بولدیروب یانده حفظ ایدر ایدی‌ده قرآن کریمی یکدن طوپلامق اختیار بیورماز ایدی .

هامش — الیوم وارنده‌ده بولندیغی آدرسندن دکلاغیلان لغبرناجه طرفندن اسلامیت علیهنده یازلمش ایکی رساله دها اداره‌خانه‌یه کوندریلدی . صدرنده بولندیغنز قرآنك محرفیته دائر اولان شو رساله‌سی حقنده‌کی نهایت بولدقدن صوکرا آنلرك دخی بطلانی عینه لکریم اثبات اولنه‌جقدر .

مجله جمعیتی

حقنده بر لحظهٔ عاجزانه

مجلس مبعوثانمزجه ، یکدن بر مجله جمعیتك تشکیلی طلب اولنیوب کوزل بر تشبث ، بونی یالکز عثمانلیلر دکل ، بتون عالم اسلا

[illegible] عرض [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

اولجه عرض ایتمشدك. بناءً علیه بوقسم ایچون یکاه مرجع، ماخذ کتب فقهیهٔ قدیمه‌ایدی. حالبوکه شمدی‌یه‌قدر اغرده اولان کتب فقهیه مسائلدن برقسمك تبدل احوال زمان ایله احکامك دخی تبدل اوغرامیجی شبه‌سزدر. بوحالده احوالرین برنوع اسباب تبدیلی هدف اولهٔ بیلیر. بناءً علیه نصلرك برمجتهدك نسخی محتمل برنص قارشوسنده دائما نص نامیدن اکلاونامی لازمدر. شمدیکی زمانده برمنتخب قانونك دخی احوال زمانلدن دائما متیقظ بولنمسی ضروریدر. تاکه احوال زمانك، احکام آرمسنده برتعارض وقوعه کلسون؛ بوصورتده اورتهلقده مصالح عبادك اولوب کیتسون.

شمدی یکی برمسئله دها مبداء چیقدی:

احوال زمانك برنوع اسباب تبدیلی اولدیغی مسلمدی. شوقدر وارکه بوراده «احوال زمان» تعبیرنی آزاجق عمومی برمعناده اعتبار ایدمرك بالعموم عوامل قصد اولونورسه حقیقت دها موافق کلور. نصلکه علمای محققیندن بعضیلری [١] بالعموم عوامل اسباب تبدیلدن اولهٔ بیله‌جکنی سویلیور. اثبات ایدیور. فقط بومسئله بتون مناسبه وضوحنه رغماً یدی سکز یوز سنه‌دبرو منسی حکمنده قالمشدی؛ عادتا قلوب علمادن سیلنمشدی. شمدی ایسه کندی‌کندینه اویانمدی. خیر. خیر. جناب الله اویاندردی. فقط قارئین کرامدن رجا ایدرم که بوراده سوء تفهمه میدان ویرمیه‌لم. زیرا نصوص صریحه‌نك احکام صریحه‌سنی احوال زمان، عوامل دکل، هیچ برقوت دکشدرمز. مکرکه کندوسنه معادل، فقط معارض نصوص صریحه موجود اوله...

ازمنه‌نك، امکنه‌نك، حالك، خلاصه بالعموم عوامل اختلافیه، احکامك دخی تغیره معروض قالمسی یك معقولدر. اولجه دخی عرض اولندیغی وجهله احوال زمانك، بلکه بالعموم عوامل احکام ایله توزان اوزره بولنماری لازمدر. زیرا بالفرض عوامل ایله احکام اختلافلری‌ایدرلر سمناسبه، مصالحه ضرر وزیان کلمه‌جکی شبه‌سزدر.

جناب الله جل‌شانه حضرتلری انسانلره عوامل تغیر، کندو لطفرینه رام ایدمیه‌جك برقدرت اعطا بیورمادیغندن آ کلا قارشو مقاومت ایلمك، غلبه یلمك طاقت بشری خارجندمدر. «ولن تجد لسنة الله تبدیلا... لاتبدیل لخلق الله» بناءً علیه هرحالده تغیر، تبدل «حکم» طرفنده تقرر ایدر: یه نصوص جلیه‌یه توفیقاً عوامل ایله‌ده متوازن بولنان برحکم وضع اولنور. یوقسه قطعیاً اختلاف اوزرینه یوزلوسنی یراقیه‌مز؛ یراقمق کلز. زیرا مصالح عبادکه‌یه اوغرایمجق، منافع عبادده محو اولوب کیده‌جکدر. مصلحت‌یرینه مفسدت، منفعت‌یرینه مضرت کلجکدر. حالبوکه شریعت جلیه‌نك مجیئه مناسبت، مناسبه مصالح عباد، منافع عباد اوزرینه تأسیس اولنمشدر؛ عدالتی محضدر، رحمتدر، حکمتدر. هانکی برحکم که عدالتدن جوریه رحمتدن مفسده، مصلحتدن مفسدته، حکمتدن عبثه دوندیمی، اوحکم مطلقا شرعی دکلدر؛ اولجه

[١] شمس الدین ابو عبدالله بن قیم الجوزیه حضرتلری

شرعی اولمسیه‌و نحول ایله، هلال شو دلیلندن، شو تأییدن اخذاً شرعیلکدن چیقمش دیکدر.

شریعت جلیه‌نك احدیه‌ده احوال زمان و عوامل اختلافیه احکامك دخی تحول وتبدله اوغرادیغنه بورلرجه مثال بولنمقدر. بوراده‌ده علماء قدمادن مصطریك ذکر وایراد بیوردیغی برقاچ دانه مثال تحریر ایدیلم:

(١) اساساً امر بالمعروف، نهی عن المنکر نص جلیل قرآنی ایله مأمور بلدر. فقط برمنکردن نهی اولندیغی تقدیرده دها فاسدی مبداء کتوره‌جکی معلوم اولدیغی صورتده اومنکردن نهی جائز کورلمشدر.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمرك مدفنی مکه مکرمه، کعبهٔ مبارکه‌نك اساس ابراهیم اولرینه بنا ایتمکی تصور بیوردقلری حالده اشبو حکمت منی وقت مرجوحه تطبیق ایتمشلردی. حضرت پیغمبر افندمز، نماری وقتدن تأخیر ایدن امراء قارشو مقام ایچون استیذان ایدن اصحاب کرامه خطاباً یه شو حکمت منی: «من رأی من امیره مایکره فلیصبر ولایزعن یداً من طاعة» بیورمشلردی.

(٢) فرض اولان برحدنی اجرا اولندیغی تقدیرده مکلف نتیجه دها فنا نتیجه ویره‌جکی مظنون اولورسه اجراسنه مساغ یوقدر.

نصلکه قطع ید سارق حدود الهیدن اولدیغی حالده حضرت پیغمبر، اثنای غزاده سارقك اقربای کسکی منع ایلمشدر: «ان النبی صلی الله علیه وسلم قد نهی ان تقطع الایدی فی الغزوة» رواه ابوداود... حتی ابومحمد المقدسی بو حدیثك مقتضی اولورینه اجماع عقده اولدیغی مذهب اولمشدر. حضرت عمر، ابوالدرداء، حذیفه، سائر اصحاب کرام، احمد بن حنبل، اسحق بن راهویه، اوزاعی وسائر علماء اسلام حضراتی دخی اثنای غزاده سارقك الی کسلمه‌جکی رأیده بولنیورلردی.

(٣) قحط وغلا سنه‌لرنده سوق جوعه وقوعه کلن سرقتدن طولایی قطع ید ایجابیکی دخی حضرت عمرك عین وضعیه ثابتدر.

(٤) حضرت پیغمبر والاجنابی صدقهٔ فطریی مدینهٔ منوره‌نك معروف ماکولاتندن اولان تمر، شعیر، دبیب، برنوع بوغدای یکلرندن اعطا بیوریورلردی. صدرسونده بوغه وقوعه کلدیکی حالده علماء اسلام، سائر ممالکده بولنان مسلمینك بوغورسه اولنسون یکی یکلرندن حتی قیمت تقدیریله اعطای مقرره ایتمکی جائز کورمشلردر.

(٥) حانه‌نك کعبهٔ معظمه‌نی طواف ایتمسی اساساً لسان نبوی ایله تنوع اولمیجی حالده، فقهه اولدیغنك کتب ظاهرت ایدمرك طواف ایدیلمسی اثناسنده صدور کورولورسه حائضنك طواف جائز کورلمشدر. اسد اوحنیفه حضرتلری بروایته بناءً امام احمد حضرتلرینك مذهبی دخی بوندر.

(٦) عصر سعادتده، حضرت عمرك اولاتی خلافتده دکی برمجلسده وقوعه کلن اوچ طلاق واحد اعتبار اولنور، رجوع جائز دکلدر بیوردی. حضرت عمر وحاشا، وحکمنك سوء استعمالی اوغرادیجی کورنجه وحکمنك وجهه نفسی تجویز ایتمدی.

برجهت، باخود جنه داخل اولان برمات نصل اولورده علم فقهدن قانون، حکم اخذ ایدهبیلور ؟! بونك لزومنه هیچ بر وجهله شبه ایدیلمز ...

« ... کثرت انتحال ایله ... » دیدك . فقط کثرت انتحال نصل اولیور ؟ ایشته برسؤال ... جوابنده هرکسجه معلوم : دوری ابن عابدین قلی قرك بارارجهسنه بر قاچ دفعه دور ایتمك ... بوقدر . فقط فکر قاصرانمه آنجق بوقدرله اکتفا ایتمك علم فقه ایله کثرت انتحال صاحبلرمز . بوکتابلر بوزه بیك کره دور ایدیلرسه کثرت انتحال صاحبلرمز .

بنده کز ایسه ملکلی بوسوتون سنفه بر نوع « کثرت انتحالدن » امید ایدیورم . بو دعوامه کندیمی حقلی عد ایلیورم . زیرا « کثرت انتحال » تعبیرلکندهکی زیاده معنای حقیقی قدیمی سنه دها زیاده معنای مألوف اسلوبه بکلاشدیغی کوریورم . بوحالکا جسارت ویریور . بناءً علیه دیرمکه : « علم فقهده کثرت انتحال » بزم دیدیکمز ، اعتقاد ایتدیکمز وجهله او قدر بسیط ، او قدر قولای برشی دکلدر . بلکه « علماء فقهایه مخصوص اولان تقلیددرجهسنه وصول بولمق » ایله تحدید ایدیلیرسه ، ظن ایدرم ، آنجق معیاری بولنمش اولور . بونك خلاصهسی : استنباط ایتدیکی احکام ایچون وجدان مجتهدجه نه کی جزم، یقین، وقوف حس ایدلمش وجدان مقلدجهدخی بوحالك تمامی تمامنه بوتعبیرنمیر اوله بیلیر . استصحاب علماء فقها ایچون تقلیدك بودرکهدنده اشاعی قانانی جاؤ کوریلمز . ایشته بو قدرجك ملکهده اوله برایکی دفعه جك هرر اوقومسنه آنك منطقی عبارهلریله اوغراشمقله، ابن عابدین مطالعهاینکه الده ایدیله بیلهجکشی اوزمن دکلدر . هیچ اولمازسه اوعجهدین کرام حضراتك کندو الفریله یازمش بولندقلری اثرلری طوغرودن طوغرویه، تکرار تکرار کال دقته — الفاظنی دکل، معانیسنی — اوقومق لازمدر . یالکز بر دانهسنی دکل، جمیعنی . بو ممکن دکلسه برجوغنی .. بوده کفایت ایتمیور ، دها مهم برشرط وار ؟ اوده : تاریخ علم فقهك بتون خواصنی حقیقهادراك . بونی دانما برشاهد عدل صورتیله وجدانك اوکنده بولندرمقده لازمدر .

شمدی دها ایکی مسئله میدانه چیقدی : « .... آثار سلف ، آثار مجتهدین .... » دیدك . دیدك اما .. کتب مطبوعهمز ایچنده قاچ دانه آثار سلفه ، آثار مجتهدیه تصادف اولنیلیر ؟ ! تاریخ علم فقه حقنده سلفاً خلفاً بر اثر اولسون یازیلمشمیدر ؟ ! صوك سؤالك جوابی قوجاغنه بر « یوق » دن عبارت قالهجق . اولکی سؤالك جوابنده یه « یوق » ، قریب . یوقدن یك آز فرقل اولهجغی شبهسزدر . زیرا آثار مطبوعهمز ایچنده آثار سلفدن بش اون اثر بولنهبیلیرسه جناب حقه شکرلر ایتمك ... برکت ویرسون بو آثارده قسماً هند ، قسماً مصر علما وفاضلرینك همتلریله میدانه کلمشلر . بز ترکلره کلهاینجه بر دانهسنی بیله میدانه کتورهمزدك . بزده بویله آثارك مطالعهسنه مراق ایتمن بیله یوقدر . بزم تربیهمز ، تحصیلمز بویله بر

ذوقك اویانمسنه یاردم ایدهجك برحاله دها هنوز کلهمشدر . بز ذوقلردن فرسخلرجه اوزاقده بولنیورز .. ایشته کتبخانه میدانده ... ایچلرنده قاچ دانهجق آثار سلف بولنهبیلیر ؟ بولنسه وقف اولندیغی کوندن برو توزلری سیلنمك ایچون ولو بردفعه اول بر صحیفهسی بیله آچیلمامشدر .

اوقوبان ، مطالعهسندن ذوق آلان بولنمادقدن صوکره بو کیم طبع ایتدیرهجك ؟ ! محیطده بر اویانقلق ، بر ذوق ، بر بولنمامسنه رغماً اوقوص قوجه اثرلری طبع وتمثیل ایتدیروب مه قومق ، تبلك سونوکلك ایله قهوهکرشهلرنده نایشوب قالمق قولای بر ایش دکلدر . بیوك بر همت ، بیوك بر غیرت اوزرینه بر ثروتده ایستر ...

فقط ثروتدن، همتدن، غیرتدن اول ذوق، مراق، حس ایستر . بو بولنورسه ثروت یك قولای الده ایدیلیردی. ملتمزده، قومزده شو خصلت اویاندیرمق کوچدر . بم فکرجه بو وظیفه طوغرودن طوغرو علمامزه ، خواجهلرمزه عائددر . بو حس ، بو خصلت علماء اویانیرسه عالهچابوق سرایت ایدردی . فقط هنوز خواجهلرمزده برحس کورهمیورز : شو پیس قهوه محیطندن بر درلو یقه قورتارامیورز .

نه زمان بونلر محیطدن قورتلوب دوشنمك ، چالیشمق نه اولد اکلایهبیلیرسهك ایشته اودقیقهدن اعتباراً کتبخانهلرمز درلو درلو سلف ایله تزیین اولنهجغی کبی ، اولجه سویلدیکمز تاریخ علم فقه داخل اولدیغی حالده دها بر چوق آثار جدیدهده میدانه کتو بیلنمکی شبهسزدر . یارب نه زمان اولورده اودقیقهیی کورمك نه اولور ؟..

شروط اساسیهدن ایکنجیسی اولهرق هیئت انتخابیه وافرا احوال زمانه حقیله وقوفلری لازم کلهجکنی سویلمش ، د ایتمشدك . چونکه احکام ، قوانین برمیزان عمومیدر — قال الله : الله الذی انزل الکتاب بالحق والمیزان» وولقد ارسلنا رسلنا بالبینات وا معهم الکتاب بالحق والمیزان لیقوم الناس بالقسط » «والسماء رفعها وو المیزان » — که برطرفدن ازمانك کیدیشی ، احوالك جریا دیکر طرفدن افعال بشریه ، تکالیف انسانیهنك صورت دوراند تنظیم ایلر ؛ هرایکی طرفك حال فطری ، حال طبیعیسنی مح ایدمرك برائتلاف ، برتوازن حالنده بولندرر .

ایشته بوتون مصالح عباد، بتون منافع عباد بو توازن ، بو ائتلافك تا مشروعمسندن عبارتدر . بوحالده احکام ، قوانین انتخاب ایدن ذات هرایکی طرفی، یعنی هم احوال زمانی، هم احوال البشریهیی کمال دقته نظر لزنده بولندیرمهلرینك واجب وفرض اولدیغی یك آچیق برصو میدانه چیقدی .

اونودملسون ! بزم بحثمز تألیفی متصور اولانت مجهه جلبه برنجی قسمندایدی . بوقسمك مجتهدات قدیمهدن تشکیل ایدهجکی

اولجه عرض ایتمشدك. بناءً علیه بوقسم ایچون یکانه مرجع ، ماخذ کتب فقهیهٔ قدیمه‌ایدی . حالبوکه شمدی‌یه‌قدر المزده اولان کتب فقهیه مسائلندن برقسمنك تبدل احوال زمان ایله احکامك دخی تبدله اوغرایه‌جغی شبهه‌سزدر . بوحالده احوال‌زمان برنوع اسباب تبدیلدن عد اولنه بیلیر . بناءً علیه نصلکه برمجتهدك نسخی محتمل برنص قارشوسنده دائماً نص ناسخدن اکلاولماسی لازمسه ، شمدیکی زمانمزده برمنتخب قانونك دخی احوال زماندن دائماً متیقظ بولنمسی ضروریدر . تاکه احوال زمانله ، احکام آره‌سنده برتعارض وقوعه کلمسون ؛ بوصورتله‌ده اورته‌لقده مصالح عباد غائب اولوب کیتمسون ..

شمدی یکی برمسئله دها میدانه چیقدی :

احوال زمانك برنوع اسباب تبدیلدن اولدیغی سویلندی . شوقدر وارکه بوراده « احوال زمان » تعبیرنی آزاجق عمومی برمعناده اعتبار ایدمرك بالعموم عوامل قصد اولنورسه حقیقته دها موافق کلور . نصلکه علمای محققیندن بعضیلری [١] بالعموم عواملك اسباب تبدیلدن اوله‌بیله‌جکنی سویلیور . اثبات ایدیور . فقط بومسئله بتون مناسبله وضوحنه رغماً یدی سکز یوز سنه‌دنبرو منسی حکمنده قالمشدی ؛ عادتا قلوب علمادن سیلنمشدی . شمدی ایسه کندی‌کندینه اویاندی . خیر . خیر ، جناب الله اویاندردی . فقط قارئین کرامدن رجا ایدرم‌که بوراده سوء تفهمه میدان ویرمیه‌لم . زیرا نصوص صریحه‌نك احکام صریحه‌سنی احوال زمان ، عوامل دکل ، هیچ برقوت دکشدره‌مز . مکرکه کندوسنه معادل ، فقط معارض نصوص صریحه موجود اوله ...

ازمنه‌نك ، امکنه‌نك ، حالك ، خلاصه بالعموم عواملك اختلافیله ، احکامك دخی تغیره معروض قالمسی پك معقولدر . اولجه دخی عرض اولندیغی وجهله احوال زمانك ، بلکه بالعموم عواملك احکام ایله توزان اوزره بولنمسی لازمدر . زیرا بالفرض عوامل ایله احکام اختلاف ایدرلرسه منافعجه ، مصالحجه ضرر وزیان کله‌جکی شبهه‌سزدر .

جناب الله جل‌شانه حضرتلری انسانلره عواملی تغیر ، کندو املرینه رام ایده‌بیله‌جك بر قدرت اعطا بیورمادیغندن آ کلاشلر مقاوت ایلمك ، غلبه‌یه یلتمك طاقت بشری خارجنده‌در . « ولن تجد لسنة الله تبدیلا ... لاتبدیل لخلق الله » بناءً علیه هرحالده تغیر ، تبدل « حکم » طرفنده تقرر ایدر : ینه نصوص جلیله‌یه توفیقاً عوامل ایله‌ده متوازن بولنان بر حکم وضع اولنور . بوقسم قطعیاً اختلاف اوزرینه یوزاوستی براقیله‌مز ؛ براقیلسه کلز . زیرا مصالح عبادسکنه‌یه اوغرایه‌جق ، منافع عباده محو اولوب کیده‌جکدر . مصلحت‌یرینه مفسدت ، منفعت‌یرینه مضرت کله‌جکدر . حالبوکه شریعت جلیلهٔ محمدیه معاشجه ، معادجه مصالح عباد ، منافع عباد اوزرینه تأسیس اولنمشدر ؛ عدالت محضدر ، رحمتدر ، حکمتدر . هانکی برحکم که عدالتدن جوره ، رحمتدن ضدینه ، مصلحتدن مفسدته ، حکمتدن عبثه دوندیمی ، اوحکم مطلقا شرعی دکلدر ؛ اولجه شرعی اولسه‌بیله بو تحول ایله ، همان شو دقیقه‌دن ، شو ثانیه‌دن اعتباراً شرعیلکدن چیقمش دیمکدر .

شریعت جلیلهٔ احمدیه‌ده احوال‌زمان وعواملك اختلافیله احکامك دخی تحول وتبدله اوغرادیغنه یوزلرجه مثال بولنه بلکندر . بورادمده علماء محققیندن بعضلرینك ذکر وایراد بیوردیغی بر قاچ دانه مثالی تحطر ایدیلم :

(١) اساساً امر بالمعروف ، نهی عن المنکر نص جلیل قرآنی ایله مأموربهدر . فقط بر منکردن نهی اولندیغی تقدیرده دها قاسنی میدانه کتورمه‌جکی معلوم اولدیغی صورتده اومنکردن نهی جائز کوریلمز .

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افتدمزك بعد فتح مکهٔ مکرمه ، کعبهٔ مبارکه‌نی اساس ابراهیم اوزرینه بنا ایتمه‌یی تصور بیوردقلری حالده اشبو حکمت مبنی وقت مرهونه تعلیق ایلمشلردی . حضرت پیغمبر افندمز ، غازی وقتدن تأخیر ایدن امرایه قارشو مقاتله ایچون استیذان ایدن اصحاب کرامه خطاباً ینه شو حکمت مبنی : « من رأی من امیره مایکره فلیصبر ولاینزعن یداً من طاعته » بیورمشلردی .

(٢) فرض اولان بر حد شرعی اجرا اولندیغی تقدیرده عکسنه نسبتله دها فنا نتیجه ویره‌جکی مظنون اولورسه اجراسنه مساغ یوقدر .

نصلکه قطع ید سارق حدود الهیدن اولدیغی حالده حضرت پیغمبر ، اثنای غزاده سارقك الرینی کسمکی منع ایلمشدر : « بان النبی صلی الله علیه وسلم قد نهی ان تقطع الایدی فی الغزوة » رواه ابوداود... حتی ابومحمد المقدسی بو حدیثك معناسی اوزرینه اجماع صحابه اولدیغنه ذاهب اولمشدر . حضرت عمر ، ابوالدرداء ، حذیفه ، سائر اصحاب کرام ، احمد بن حنبل ، اسحق بن راهویه ، اوزعی وسائر علماء اسلام حضراتی دخی اثنای غزاده سارقك الی کسلمه‌جکی رأینده بولنیورلردی .

(٣) قحط وغلا سنه‌لرنده سوق جوعیله وقوعه کلن سرقتدن طولایی قطع ید ایدیلدیکی دخی حضرت عمرك فعل وقضاسیله ثابتدر .

(٤) حضرت پیغمبر واصحابی صدقهٔ فطریه‌نی مدینهٔ منوره‌نك معروف مأکولاتندن اولان تمر ، شعیر ، زبیب ، بر نوع یغورتلی یمکلرندن اعطا بیوریورلردی . فعلیه‌رسول بویله وقوعه کلدیکی حالده علماء اسلام ، سائر ممالکده بولنان مسلمینك نه اولورسه اولسون یرلی یمکلرندن حتی قیمت تقدیریله اعطای فطره ایتمزلری جائز کورمشلردر .

(٥) حائضك کعبهٔ معظمه‌نی طواف ایتمسی اساساً لسان نبوی ایله ممنوع اولدیغی حالده ، فقهاء اوقدرینك کسب طهارت ایدمرك طواف ایده‌بیلمسنی انتظارده معذور کورولورسه حائضك‌ده طوافی جائز کورلمشدر . امام ابوحنیفه حضرتلری بروایته بناءً امام احمد حضرتلرینك مذهبی دخی بویله‌در .

(٦) عصر سعادتدن تا حضرت عمرك اوائل خلافتلرینه دکین برمجلسده وقوعه کلن اوچ طلاق واحد اعتبار اولنور ، رجوع جائز کوریلوردی . حضرت عمر بوحالك ، بوحکمك سوء استعماله اوغرادیغنی کورنجه بوحکمك بویله‌جه قاسنی تجویز ایتمدی .

[١] شمس الدین ابو عبدالله بن قیم الجوزیه حضرتلری

برهیئت ، یاخود هیئت داخل اولان بر ذات تصل اولورده علم فقهدن قانون، حکم اخذ ایده‌بیلور ؟! بونك لزومنده هیچ بر وجهله شبهه ایدیله‌مز ...

« ... کثرت اشتغال ایله ... » دیدك . فقط کثرت اشتغال نصل اولیور ؟ ایشته برسوال ... جوابنده هرکسجه معلوم : دررى، ابن عابدینی، قلی قرقه بارارجمسنه بر قاچ دفعه دور ایتمك ... بوقدر . فقط فکر قاصرانه‌مجه آنجق بوقدرله اکتفا ایتمك علم فقه ایله کثرت اشتغال صایله‌مز . بوکتابلر بوز، بیك کره دور ایدیلرسه کنه کثرت اشتغال صایله‌مز .

بنده‌کز ایسه ملکاتی بوسبوتون بشقه بر نوع «کثرت اشتغالدن» امید ایدیورم . بو دعواده کندیمی حقلی عد ایلیورم . زیرا « کثرت اشتغال » تعبیرینك دها زیاده معنای حقیقی قدیمی‌سنه، دها زیاده معنای مألوف اصلیسنه بقلاشدیغنی کوریورم. بوحالبکا جسارت ویریور . بناءً علیه دیرمکه : « علم فقهده کثرت اشتغال » بزم دیدیکمز ، اعتقاد ایتدیکمز وجهله او قدر بسیط ، او قدر قولای برشی دکلدر . بلکه « علماء فقهایه مخصوص اولان تقلیددرجه‌سنه وصول بولمق » ایله تحدید ایدیلیرسه ، ظن ایدرم ، آنجق معیاری بولنمش اولور . بونك خلاصه‌سی: استنباط ایتدیکی احکام ایچون وجدان مجتهدجه‌نه‌کی جزم، یقین، وقوف حس ایدلمش‌سه وجدان مقلدجه‌دخی بوحالك تمامی تمامنه بولنه‌سیله تعبیر اولنه‌بیلیر. ایشته مطلقا علماء فقها ایچون تقلیدك بودرکه‌دن‌ده اشاغی قالماسی جائز کوریله‌مز .ایشته بو قدرجك ملکه‌ده اویله برایکی دفعه‌جك درر اوقومنمه آنك، خلق عباره‌لریله اوغراشمقله، ابن عابدین مطالعه‌ایتمکله الده ایدیله‌بیله‌جك شی‌لردن دکلدر. هیچ اولمازسه اوجتهدین کرام حضراتنك کندو الریله یازمش بولندقلری اثرلری طوغرودن طوغرویه، تکرار تکرار کمال دقتله — الفاظنی دکل، معناسنی — اوقومق لازمدر . یالکز بردانه‌سنی دکل، هپسنی ، بو ممکن دکلسه برچوغنی.. بوده کفایت ایتمیور ، دها مهم برشرط وار ؛ اوده : تاریخ علم فقهك بتون غوامضی حقیله ادراك، بونی دائما برشاهد عادل صورتیله وجدانك اوکنده بولندرمق‌ده لازمدر .

شمدی‌دها ایکی مسئله میدانه چیقدی: « .... آثار سلف ، آثار مجتهدین .... » دیدك . دیدك اما .. کتب مطبوعه‌مز ایچنده قاچ دانه آثار سلفه ، آثار مجتهدینه تصادف اولك بیلیر ؟ ! تاریخ علم فقه حقنده سلفاً خلفاً بر اثر اولسون یازیلمشمیدر ؟ ! صوك سؤالك جوابی قوجامانی بر « یوق » دن عبارت قالمجق . اولکی سؤالك جوابی‌ده ینه « یوق » ، قریب . یوقدن بك آز فرقلی اولمجقی شبهه‌سزدر . زیرا آثار مطبوعه‌مز ایچنده آثار سلفدن بش اون اثر بولنه‌بیلیرسه جناب حقه شکولر ایتملی ... . برکت ویرسون بو اثرلرده قسماً هند ، قسماً مصر علما وطابعلرینك همتلریله، غیرتلریله میدانه کلشدر . بز ترکلره قاله ایدی بر دانه‌سنی بیله میدانه کتوره‌مزدك . بزده بویله اثرلرك مطالعه‌سنه مراق ایدن بیله یوقدر . بزم تربیه‌مز ، تحصیلمز بویله بر ذوقك اویانمسنه یاردم ایده‌جك برحاله دها هنوز کله‌مشدر . بز بویله ذوقلردن فرسخلرجه اوزاقده بولنیورز .. ایشته کتبخانه‌لرمز میدانده ... ایچلرنده قاچ دانه‌جق آثار سلف بولنه‌بیلیر ؟ بولنانلرك وقف اولندیغی کوندن‌برو توزلری سیلنمك ایچون ولو بردفعه اولسون بر صحیفه‌سی بیله آچیلمامشدر .

اوقوبان ، مطالعه‌سندن ذوق آلان بولنمادقدن صوکره بونلری کیم طبع ایتدیره‌جك ؟ ! محیطده بر اویانقلق ، بر ذوق ، بر حس بولنمامسنه رغماً اوقوص قوجه اثرلری طبع وتمثیل ایتدیروب میدانه قویمق ، تبلك سونوکلك ایله قهوه‌کوشه‌لرنده یاپشوب قالمق قدرده قولای بر ایش دکلدر . بیوك بر همت ، بیوك بر غیرت اوزرینه‌کلیتلی بر ثروتده ایستر ...

فقط ثروتدن، همتدن، غیرتدن اول ذوق، مراق، حس ایستر . بونلر بولنورسه ثروت بك قولای الده ایدیلیردی. ملتمزده، قومزده شو خصلتلرنی اویاندیرمق کوچدر . بم فکرمجه بو وظیفه طوغرودن طوغرویه علمامزه ، خواجه‌لرمزه عائددر . بو حس ، بو خصلت علمامزده اویانیرسه عالمه‌جا بوق سرایت ایدردی . فقط هنوز خواجه‌لرمزده بویله برحس کوره‌میورز : شو پیس قهوه محیطندن بر درلو یقامزی قورتارامیورز .

نه زمان بوفنا محیطدن قورتلوب دوشنمك ، چالیشمق نه‌اولدیغنی اکلایه‌بیلیرسه‌ك ایشته اودقیقه‌دن اعتباراً کتبخانه‌لرمز درلو درلو آثار سلف ایله تزیین اولنه‌جغنی کمی ، اولجه سویلدیکمز تاریخ علم فقه دخی داخل اولدیغی حالده دها بر چوق آثار جدیده‌ده میدانه کتوریله بیله‌جکی شبهه‌سزدر . یارب نه زمان اولورده اودقیقه‌یی کورمك نصیب اولور ؟..

* *

شروط اساسیه‌دن ایکنجیسی اوله‌رق هیئت انتخابیه وافرادنك احوال زمانه حقیله وقوقلری لازم کله‌جکنی سویلمش ، دعوی ایتمشدك . چونکه احکام ، قوانین یرمزان عمومیدر — قال الله تعالی الله الذی انزل الکتاب بالحق والمیزان» ولقد ارسلنا رسلنا بالبینات وانزلنا معهم الکتاب بالحق والمیزان لیقوم الناس بالقسط » «والسماء رفعها ووضع المیزان » — که برطرفدن ازمانك کیدیشی ، احوالك جریانی ، دیکر طرفدن افعال بشریه ، تکالیف انسانیه‌نك صورت دورانلرینی تنظیم ایلر ؛ هرایکی طرفك حال فطری ، حال طبیعیلرینی محافظه ایدمرك برائتلاف ، برتوازن حالنده بولندرر .

ایشته بوتون مصالح عباد، بتون منافع عباد بوتوازن ، بوائتلافك نتیجه مشروعه‌سندن عبارتدر . بوحالده احکام ، قوانین انتخاب ایدن ذاتلرك هرایکی طرفی، یعنی هم احوال زمانی، هم احوال بشریه‌یی کمال دقتله پیش نظرلرنده بولندیرمه‌لرینك واجب وفرض اولدیغی بك آچیق برصورتده میدانه چیقدی .

اونودلمسون ! بزم بخصوص تألیفی متصور اولان مجله، بجلبه‌نك برنجی قسمنده ایدی . بوقسمك مجتهدات قدیمه‌دن تشکیل ایدمجکنی‌ده

رساله‌نك محتویاتی : آلافرانغه البسه تلبسی ، ذبحهٔ نصصارانك اکلنی ، مذهب حنفی ایله مذهب شافعی‌نك یکدیکرینه اقتدا‌سی تجویزدن عبارتدر . آلافرانغه تلبس مسئله‌سی یکی بر مسئله اولیوب چوقدن بری اهالی آره‌سنده افتراقی موجب اولان بر مسئله اولدیغندن ، آندن فراغتله ، ذبح نصارا مسئله‌سنه کلهلم :

اهالینك بونی عادتا دینه تعریض کبی تلقی ایتملری طبیعیدر . زیرا ذبح نصارانك حرمتنه اهالی عندنده یك مقدس طائیلان روسیه علماسی طرفندن ایسکیدن برو فتوا ویرلمکده ایدی . صاحب رساله‌نك کوستردیکی احادیث نبویه‌یونك حلمه دلالت ایدیور ؛ فقط بونکله برابر بو فتوالری ایچون سلفلری‌ده تعییب ایدهمز ، زیرا بر مفتی فتواسنی وسعنه کوره ویرر ، وقت ضروریده من غیر قصد خلاف حقیقت اولهرق فتوا ویرسه اجتهادنده خطا ایتمش اولدیغنه حملاً کندیسنی معاف کوریرز ؛ اکر روسیه علماسنك شو صوك دوره قدر کچیردکلری حیاتلرینی وکتب فقهیه‌جه اولان قحط وغلالرینی نظر اعتباره آلیرسه‌ق طبیعی بونلری معاذیر زمره‌سندن عد ایدهبیلیرز . بونلرك کتب فقهیه‌جه اولان قحط وغلالری ایکی شیدن ایلری کلیور ایدیکه اوده هر کسك معلومی اولان مرکز خلافت اسلامیه‌یه بعدیتلری ودیار اسلامدن کوندرلمش کتابلرك روس سانسورلرینك غصب متحکمانه‌لریه معروض قالمه‌لری ایدی . اویله بر زمانه تصادف ایتمشلردرکه بوندن ۳۰ ، ۴۰ سنه مقدم بردانه جامع الرموزك فیاتی بعض یرلرده ۵۰ روبله (۶۲۵ غروش) ویریلیکره چیقمش . انسانیت ومدنیتك عدو حقیقیسی اولان روس سانسورلری اسلامیتك اویله برخصم جانی کیلمشلر ایدیکه میلادی ۱۸۹۶ سنه‌لرنده کلام اللهده بولان جهاد آیتنی ومختصر الوقایه‌ده اولان باب الجهادی قورمزی مرکبله چیزه‌رك طبعنی یساغ ایتمشلردی . بوندن طولایی اهالیٔ مسلمه غایانه کلهرك ؛ غالبا « ایوان کروزنی » دوری عودت ایله خونریزانه معاملهلری بر دهها تکرر ایدهجك ، کلام الله وکتب دینیه‌یه تعرض آنجق آنك مقدمه‌سی اوله بیلور ظنیله نجات دیار اسلامیه هجرتده‌در ، دیه‌رك یللرندن ، زمینلریندن ، اقربالریندن جدا اولهرق محبت دینیه‌لرینك سوقیله پراکنده برحالنده ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمه‌یه باشلامشلردی .

ایشته اسلافزك اللرنده اولان مختصر کتب فقهیه‌لرندن وسیله نسبتنده ویردکلری فتوا اهالینك دماغنده « لیس الا به حکمنی آلهرق جایکیر اولمش . اهالی عندنده اسلاف یك مقدس عد ایدیله‌رك آنلرك سویله‌دیکی سوزلر ادلهٔ اربعه صره‌سنه کچدیکندن شمدی مسائل دینیه‌دن بری سلفلرك دیدیکنه برپارچه مغایر چیقارسه عادتا دین تحریف اولنیور کبی غلیانه کلهرك قیامت قوپاریورلر . بناءً علیه دین مبین غیرابی حقیقتیله میدانه قویمق ایسته‌ین ذوات کرامك تمامیله سیاستدن خبردار اولهرق دائما « الاهم فالاهم » قاعده‌سنه رعایتاً ترقیاتمزه ، حیاتمزه تعلق اولان شیلری صوك درجه مهارتله میدانه قویمق اقتضا ایدر ، وبوکا مجبورز ، عکسی حالده مقصدمزه مخالف اولان برنتیجه‌یی انتاج ایدرك منفعتپرست ، متصوف نام مبارکنی حقیله تلویث ایدن بر طاقم اراذل اشخاصك اکلکنه یاغ سورمکجمز شبهه‌سز وارسته‌در . زیرا اهالیمز دها حقیقی چارچبوق اکلارندرجه‌ده اولمادیغی کبی ، بو اراذل اشخاصك : کوریورینسکزیا ، جدیدجیلر ، شمدی روس بعثه‌لرینی تجویز ایتمه ، باشلادیلر چوق کچمز خنزیر اتی‌ده تجویز ایدرلر . کبی وسوسهٔ ملعونانه‌لرینه آلدانمایه‌جق قفایه‌ده مالك دکللردر .

برمسئله میدانه وضع ایدیلرکن ذاتما آندن برفائده بکلنور . ایستر مادی ، ایستر معنوی اولسون ، عجبا بو ذبح نصارا مسئله‌سنی میدانه قویمقدن نه‌کبی فائده بکلهنمش ؟ هیچ . بلکه اقتصادمزه ضرر قصد اولنمش . زیرا بوکونه‌قدر یکرمی‌بش اوتوز میلیون اسلامی حتی اکثریتلرده روسلری بویله مسلمان قصابلری بسه‌یوردی . سیرباده اسلام ترکیلرینك اکثریتك تمیشلری قصابلق سایه‌سنده اولهرق سنه‌ده یتوسبورغ موسقووایه یوزر واغون اُت کوندروب تجارت ایدرك بیوك بر ثروت قزانیورلردی . بزم طرفده اسلام عهدی قصاب وقتی تشرین اولی — عرب شعراسنك سوق عکاظی بکله‌دکلری کبی دورت کوزله بکله‌رك اوانشاده ایچه پاره قزانیورلر ، طوغرونی قیشلق ذخیره‌لرینی اووقت حاضرلیورلردی .

دیمك صاحب رساله‌نك بتون دنیاقوپاروب بوقدر احادیث نبویه‌یی قارینده‌رق بونجه وقتلری ضایع ایدوب رخصت دینیه‌دن بشقه بر شی اولمیان بر مسئله‌یی میدانه قویمسی معناً ضرورلری موجب اولدیغی کبی ، مادتاده بیوك بر ضرری موجب اولمش ، اقتصادمزه بیوك بر ضربه اورلمش‌در . صاحب رساله‌نك بو مسئله‌یی اورطهٔ آتیه‌ده اهالیٔ مسلمه‌نك حالت متافرتده ایتخصوصنده صیقندی چکمسنی آچار ایتمش ایتمش : فقط اهالی آره‌سنده وجودیات اولان افتراق ونفاقدن ، فقر وضرورتدن چکدیکمز اضطراب ، حالت متافرتده‌ده بیك خصوصنده چکدیمز صیقندیدن دها بیوك ودها خاطری صایلیور بر اضطرابدر ظن ایدرم .

ایشته بزم ملتپرور کنجلرمزك ترقیٔ ملت خصوصنده ، حیات عمرانیه‌نك محافظه‌سی اوغرنده فداکارانه ایتدکلری خدمتلری مخاطبلرینك دماغی نه‌درجه‌ده بولندیغنی تراویه طارتمازلر ، کالناس علی قدر عقولهم قول حکیمانه‌سنه دره‌قدر رعایت ایتمزلر ، ملته خدمت تامنی ویره‌رك واورطه‌لق فتنه‌ایله طولدوره‌رق صانکه باشقه مهملاولان مسائل تمامیله حل اولندیغی‌ده بیاده رخصت دینیه‌دن اولان ذبح نصارا بیلمم دهاتآلافرانغه تلبس مسئله‌لری قالمش کبی بوقدر کاغدلر اسراف ایدرك واهالی آره‌سنه بوقدر نفاق تخمی صاچه‌رق میدانه قویارلر . کندیلری بونك معناً بر ضرری اولمادیغی تقدیرده بویله اقتصادمزه بیوك بر ضربه اورلمه‌سی قنده‌ده دکللر . یازیق کاغدلره ! یازیق عمرلره !

علی قدر عقولهم قول حکیمانه‌سنه دعوت ایدرك سادهلرینی طولدرمق

شیمدی بیلدیکمز وجهله اوچ طلاق اوچ ؛ بناءً علیه باین غلیظ اعتبار بیورمشلردر .

***

شروط اساسیه‌دن اوچونجیسی اوله‌رق : هیئت انتخابیه‌نك وضع ایدوجکی احکام وقوانینك فعلیاتجه تطبیق ممکن و قولای اوله‌بیله‌جکنی بالتجربه وقوف تاملری بولنمسی لازمدر دیمشدك . ایکنجی شرط اساسینك اثباتی ضمننده بوشق دخی اثبات اولنمغدی : زیرا برحکم برقانونك تطبیقاتنده کوجلکه معروض قالنوب قالنماسی ، مطلقا عواملك تعارض ایدوب ایتمه‌سندن باشقه برشی دکلدر : عوامل ایله احکام آراسنده اختلاف وارسه او احکامك تطبیقاتنده کوچلك چکیله‌جکی ، ائتلاف وارسه قولایلقله ایش یتمه‌جکی شبهه‌سزدر . اختلاف ، یا طوغرودن طوغرویه تکلیف بما لایطاقه ، یاخود هیچ اولمازسه حرج عظیمه بادی اوله‌جغندن واضع قانونك هر حالده بوخصوصاتجه وقوف تاملری بولنمسی شروط اساسیه‌دن قلنمشدر . « لایکلف الله نفساً الا وسعها » « ماجعل الله فی الدین من حرج » حضرت پیغمبر اصحاب کرام، علماء اسلام حضراتی حکملرنده ، قضالرنده فتوالرنده دائما اهالیجه ، آنلرك عرف وعادتلرنجه ، حیات ومعیشتلرنجه ملایمت وموافقتی نظرلرندن دور طوتمازلردی .

علماء حقوق بالاتفاق : « قانونك قولایلقله ، سهولتله تطبیق مطلوب اولدیغندن ، آنی هوادن دکل ، خام برخیالدن‌ده دکل ، قومك سوق طبیعیلرندن ، استعدادلرندن استخراج واستنباط لازم کلدیکنی » سویلیورلر . بز مسلمانلرده بویله‌دیر ، بویله یاپارز . فقط آنجق بونکله‌ده اکتفا اولونماز ، برده میزان عمومی شریعتله طارتیلور ؛ قوت متانت ویریلور ، تأیید اولنور ؛ بوصورتله ملایم ، موافق ، مطاع برحکم میدانه کلور .

آکلاشیلورکه احکامله عوامل آراسنده هیچ بروجهله تعارضه ، اختلافه یول ویرمه‌مك کرك ؛ بونك ایچونده شبهه‌سز بوخصوصاتجه « علم ، وقوف » لازمدر . علم ، وقوف ایسه ، یاعلم النفس نقطهٔ نظرندن هبوط طریقیله ، کلیات علمیه‌دن جزئیات افعال بشریه‌یه انتقال صورتیله اولور ؛ بو صرف نظریدر . ایکنجی شرط اساسی عادتا بوقبیلدن ایدی . یاخود استدلال طریقیله ، جزئیات افعال بشریه‌دن کلیاته طوغرو ارتقا صورتیله‌درکه بوده صرف عملی وتجربی اولور . اشته شمدی ایضاح ایتمکده بولندیغمز شرط اساسی دخی بوقبیلدندر .

بناءً علیه بواوچنجی شرط موجبنجه مجله جمعیته اشتراك ایده‌جك ذواتك یا طوغرودن طوغرویه اهالی آراسندن یتشن علمادن بولنماسی، یاخود قاضیلك ، نائبلك ، حاکملك ، صفتیله اهالی بینده بولنان ذواتدن انتخاب اولنمسی لازم اولدیغی میدانه چیقیور .

ایشته بوصورتله « برنجی قسم مجله » نقطهٔ نظرندن اولان تبعاتمز نتیجه‌سی اوله‌رق ، مجله جمعیته اشتراك ایده‌بیله‌جك ذواتك بردرجه‌یه قدر اوصاف ومزایاسی تعین ایتدی . مابعدی کله‌جك نسخه‌ده

ابو ضیاء : علیم ثابت قزانلی

روسیه اسلاملری واوچ مسئله

مسائل دینیه‌دن بعضیلری واردرکه اجراسی احوال و زمانا مساعده‌سنه توقف ایدر . خیر جزئینك تحتنده برشرکلی کورولورکه دائما شرکلی‌یه رعایت ایدرك خیر جزئینك ترکی ویاخود احوال وزمانا مساعده ایدنه قدر تأخیری موافق عقل وحکمتدر . التنده بیوك ضرر ومنافعمزه بیوك برضربه رأی‌العین کورولورکن کویا بوندن خیر امیدیله بر مسئله‌یی میدانه قویمق واورته‌لغی‌ولوله‌ایله طولدرمق طوغروسی اربابنده بر حسن نیت اولمادیغنی آچیقدن آچیغه ارا ایتدیکی‌کبی، بو مسئله‌نك طرناق التندن کیر آرایانلره بر آلت‌اوله‌جغی‌ده شبهه‌دن وارسته‌در .

رسالتپناه افندمزحضرتلری برشی سویلرکن دائما اصحاب کرامك قوهٔ مدرکه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق آنلرك عقللری ادراك ایدرنسبتده سویله‌رك ، امور مهمه‌دن اولوبده عقللری دها ادراك ایده‌میه‌جك برشی اولورسه تا ادراك ایدر برحالته کلنه‌قدر تأخیرایدرك صکره تبلیغ ایدردی . مثلا : شرب خمرك حرمتی بردن‌بره ثابت اولمادی . اولا — توطئه و تمهید مقامنده — کناه اولدیغی و ثانیاً وقت صلوتده عدم جوازی وبالاخره صورت قطعیه‌ده حرمتی ثابت اولدی .

طبیعی ، بردن‌بره حرمتی تبلیغ اولندقده ایچروسنه ایمیتی ووقت صلوتده عدم جوازی داخل اولیوردی . فقط بویله یاپلماسنده اولان حکمت ربانی ، مخاطبنك قوهٔ مدرکه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق دماغنك تحمل ایتدیکی درجه تعلیمدن باشقه برشی دکلدر . زمان جاهلیتده عربلر آراسنده شرب خمر خیلی شایع اوله‌رق مثاقدن عد ایدیلیوردی ، اکربونك حرمتی بردن‌بره ثابت اولورسه احتمال اصحاب کرام بونده اولان مضرتلری ادراك ایده‌مدکلرندن کندیلرینه مفید اولان برشیئك حرام ایدلدیکنه ذاهب اولوزلردی وبونی آکلامه‌لری‌ده تربیهٔ فکریه‌لرینك دها بربارچه ترقی ایتمه‌سنه توقف ایدیوردی . بناءعلیه شرب خمرك قطعی صورتده حرام اولمسی بونده اولان نقاط حکمیه‌لری اطرافیله آکلار درجه‌یه‌کلنه‌قدر تأخیر ایدیلدی.

غربی‌ده شوراسیدرکه سعادت دارینك کافلی اولان دینمز بوکبی حکمتلری کوستریورکن و بر شیده مضرت طرفی منفعت طرفنه غالب اولدقده اوشیئی بالکلیه ویاخود وقت مرهوننه ترکنك لزومیتی لسان حالیله سویله‌رکن بز اسلاملر حسیات نفسانیه‌مزه معروض قاله‌رق علی‌العمیا بر مسئله‌یی وقتی کله‌دن اول میدانه قویمه مسارعت ایدیورز. وبونکله باشمزه بیك تورلی بلالر آلیورز . ذاتاً روی زمینده اولان اوچ یوز میلیون اسلامك ملل سائره‌یه نظراً تدنیده اولمسی هرشیئی احوال وزمانك مساعده‌سنه رعایةً یاپمه‌دیغمزدن نشئت ایدیور .

صوك کونلرده روسیه اسلاملری آره‌سنده « اوچ مسئله » نامنده بر رساله نشر اولنوب اورطه‌لغی خیلی قاریشدیرمش . اهالی بونی عادتا دینه تعریض‌کبی تلقی ایدرك ترقی‌پرورلره اولان اولکی بغضلرینی بر دها بوکستمشلردر .

رسالهنك محتوياتى : آلافرانقه البسه تلبسى ، ذبحهٔ نصصارانك اكلنى ، مذهب حنفى ايله مذهب شافعى نك يكديكرينه اقتدا سى تجويزدن عبارتدر . آلافرانقه تلبس مسئله‌سى يكى بر مسئله اوليوب چوقدن بری اهالى آره‌سنده افتراق موجب اولان بر مسئله اولديغندن ، آندن فراغتله ، ذبح نصارا مسئله‌سنه كلهلم :

اهالينك بونى عادتا دينه تعريض كبى تلقى ايتمه‌لرى طبيعيدر . زيرا ذبح نصارانك حرمتنه اهالى عندنده يك مقدس طانيلان روسيه علماسى طرفندن اسكيدن برو فتوا ويرلمكده ايدى . صاحب رسالهنك كوستردكى احاديث نبويه‌يه بونك حلنه دلالت ايديور ، فقط بونكله برابر بو فتوالرى ايچون سلفلرى‌ده تغليب ايده‌مز ، زيرا بر مفتى فتواسنى وسعتله كوره ويرر ، وقت ضرورتده من غير قصد خلاف حقيقت اوله‌رق فتوا ويررسه اجتهادنده خطا ايتمش اولديغنه حملاً كنديسنى معاف كورير ، اكر روسيه علماسنك شو صوك دوره قدر كچيردكلرى حياتلرينى وكتب فقهيه‌جه اولان قحط وغلالرنى نظر اعتباره آلير‌سه‌ق طبيعى بونلرى معافين زمره‌سندن عد ايده‌بيلرز . بونلرك كتب فقهيه‌جه اولان قحط وغلالرى ايكى شيئدن ايلرى كلميور ايديكه اوده هر كسك معلومى اولان مركز خلافت اسلاميه‌يه بعديتلرى وديار اسلامدن كوندرلمش كتابلرك روس سانسورلرينك غصب متحكمانه‌لرينه معروض قاله‌لرى ايدى . اويله بر زمانه تصادف ايتمشلردركه بوندن ٣٠ ، ٤٠ سنه مقدم بردانه جامع الرموزك فياتى بعض يرلرده ٥٠ روبله (٦٢٥ غروش) ويريكره چيقمش . انسانيت ومدنيتك عدو حقيقيسى اولان روس سانسورلرى اسلاميتك اويله برخصم جانى كيلمشلر ايدى كه ميلادى ١٨٩٦ سنه‌لرنده كلام الله‌ده بولان جهاد آياتنى ومختصر الوقايه‌ده اولان باب الجهادى قورمزى مركبله چيزه‌رك طبعنى يساغ ايتمشلردى . بوندن طولاى اهالئ مسلمه غايانه كلهرك ؛ غالبا « ايوان كروزنى » دورى عودت ايله خونريزانه معامله‌لرى بر دهاء تكرر ايده‌جك ، كلام الله وكتب دينيه‌يه تعرض آنجق آنك مقدمه‌سى اوله‌بيلور طنيله نجات ديار اسلامه هجرتده‌در ، ديه‌رك يللرندن ، زمينلرندن اقربالرندن جدا اوله‌رق بجهت دينيه‌لرينك سوقيله يرا كنده بر حالتده ممالك عثمانيه‌يه هجرت ايتميه باشلامشلردى .

ايشته اسلافزك اللرنده اولان مختصر كتب فقهيه‌لرندن وسيله نسبتده ويردكلرى فتوا اهالينك دماغنده « ليس الا » حكمنى آلمرق جايكير اولمش . اهالى عندنده اسلاف يك مقدس عد ايديله‌رك آنلرك سويله‌ديكى سوزلر ادله اربعه صره‌سنه كچديكندن شمدى مسائل دينيه‌دن برى سلفلرك ديديكنه برپارچه مغاير چيقارسه عادتا دين تحريف اولنيور كبى غايانه كلهرك قيامت قوپاريورلر . بناءً عليه دين مبين غيرانى حقيقتيله ميدانه قويمق ايشته بن ذوات كرامك تماميله سياستدن خبردار اوله‌رق دائما « الاهم فالاهم » قاعده‌سنه رعايتاً ترقياتمزه ، حياتمزه تعلق اولان شيلرى صوك درجه مهارتله ميدانه قويمق اقتضا ايدر ، وبوكا مجبورز ، عكسى حالده مقصدمزه مخالف اولان بر نتيجه‌يى انتاج ايدرك منفعتپرست ، متصوف نام مبارككى ، حقيقه تلويث ايدن بر طاقم اراذل اشخاصك اكمكنه ياغ سورمكجه‌ر شهدن وارسئله‌ر . زيرا اهالينى دها حقيقتى چارچابوق اكلاردرجه‌ده اولماديغى كبى ، بو اراذل اشخاصك : كوريورسكزيا ، جديدجيلر شيمدى ، دوس سيتيلرينى تجويز ايتمه ، باشلاديلر چوق كچمز خنزير اتى‌ده تجويز ايدرلر ، كبى وسوسهٔ ملعونانه‌لرينه آلدانمايه‌جق قفايه‌ده مالك دكللردر .

برمسئله ميدانه وضع ايديلركن دائما آندن برفائده بكلنور . ايشتر مادى ، ايشتر معنوى اولسون ، عجبا بو ذبح نصارا مسئله‌سنى ميدانه قويمقدن نه‌كبى فائده بكلمش ؟ هيچ ، بلكه اقتصادمزه ضرر قصد اولنمش . زيرا بوكونه‌قدر بكرمى بش اوتوز ميليون اسلامى حتى اكثريتلرده روسلرى بويله مسلمان قصابلرى بسله‌يوردى . سيرياده اسلام زنكينلرينك اكثريتنك تمشيلرى قصابلق سايه‌سنده اوله‌رق سنه‌ده پتربورغ موسقووايه يوزر واتمون آت كوندروب تجارت ايدرك بيوك بر ثروت قزانيورلردى . بزم طرفده اسلام عمومى قصاب وقتى تشرين اولى — طرب شمراسنك سوق عكاظى بكلهدكلرى كبى دورت كوزله بكلهرك اوانساده ايچه پاره قزانيورلر ، طوغرى‌سى قيشلق ذخيره‌لرينى اووقت حاضرليورلردى .

ذمك صاحب رسالهنك بتون دنيا قوپاروب بوقدر احاديث نبويه‌يى قاريشديره‌رق بونجه وقتلرنى ضايع ايدوب رخصت دينيه‌دن بشقه بر شى اولميان بر مسئله‌يى ميدانه قويمسى معنا ضرررلرى موجب اولديغى كبى ، مادتاده بيوك بر ضررى موجب اولمش . اقتصادمزه بيوك بر ضربه اورلمش‌در . صاحب رسالهنك بو مسئله‌يى اورطه‌يه آتمسنده اهالئ مسلمه‌نك حالت متافرنده ايت خصوصنده صيغدى چكمسى اجبار ايتمش ايمش . فقط اهالى آره‌سنده وجوديات اولان افتراق ونفاقدن ، فقر وضرورتدن چكديكمز اضطراب ، حالت متافرنده ايتمك خصوصنده چكديمز صقنتيدن دها بيوك ودها خاطرى صايلور بر اضطرابدر ظن ايدرم .

آيشته بزم ملتپرور كنجلرمزك ترقئ ملت خصوصنده ، حيات عمرانيه‌نك محافظه‌سى اوغرنده فدا كارانه ايتدكلرى خدمتلرى مخالفلرينك دماغى نه‌درجه‌ده بولنديغنى ترازويه طارتمازلر ، كم الناس على قدر عقولهم قول حكيمانه‌سنه ذره‌قدر رعايت ايتمزلر ، ملته خدمت تامنى ويره‌رك واورطه‌لنى فتحايله طولدوره‌رق صانكه باشقه مهم اولان مسائل تماميله حل اولنديغى‌ده ساده رخصت دينيه‌دن اولان ذبح نصارا بيلمم توهماتآ آلافرانقه تلبس مسئله‌لرى قالمش كبى بوقدر كاغدلر اسراف ايدرك واهالى آره‌سنه بوقدر نفاق تخمى صاچه‌رق ميدانه قويارلر . كنديلرى بونك معناسى ضررى اولماديغى تقديرده بويله اقتصادمزه بيوك بر ضربه اورلديغنك فرقنده‌ده دكللر . يازيق كاغدلره ! يازيق عمرلره !..

اكر كنديلرينى كام الناس على قدر عقولهم قول حكيمانه‌سنه دعوت ايدرسه‌كز سزى دوشنديكلرى ساده آلتون ايله جيلرينى طولدرمق

شیمدی بیلدیکمز وجهله اوچ طلاق اوچ ؛ بناءً علیه باین غلیظ اعتبار بیورمشلردر .

**

شروط اساسیه‌دن اوچونجیسی اوله‌رق : هیئت انتخابیه‌نك وضع ایدهجکی احکام وقوانینك فعلیاتجه تطبیق ممکن و قولای اوله‌بیله‌جکنی بالتجربه وقوف تاملری بولنمسی لازمدر دیمشدك . ایکنجی شرط اساسینك اثباتی ضمننده بوشق دخی اثبات اولنمشدی : زیرا برحکم برقانونك تطبیقاتنده کوجلکه معروض قالنوب قالنمامسی ، مطلقا عواملك تعارض ایدوب ایتمه‌سندن باشقه برشی دکلدر : عوامل ایله احکام آراسنده اختلاف وارسه او احکامك تطبیقاتنده کوچلك چکیله‌جکی . اختلاف وارسه قولایلقله ایش بتمه‌جکی شبهه‌سزدر . اختلاف ، یا طوغرودن طوغرویه تکلیف بما لایطاقه ، یاخود هیچ اولمازسه حرج عظیمه بادی اوله‌جغندن واضع قانونك هر حالده بوخصوصاتجه وقوف تاملری بولنمسی شروط اساسیه‌دن قلنمشدر . « لایکلف الله نفساً الا وسعها » « ماجعل الله فی الدین من حرج » حضرت پیغمبر اصحاب کرام، علماء اسلام حضراتی حکملرنده ، قضالرنده فتوالرنده دائما اهالیجه ، آنلرك عرف وعادتلرنجه ، حیات ومعیشتلرنجه ملایمت وموافقتی نظرلرندن دور طوتمازلردی .

علماء حقوق بالاتفاق : « قانونك قولایلقله ، سهولتله تطبیق مطلوب اولدیغندن ، آنی هوادن دکل ، خام برخیالدن‌ده دکل ، قومك سوق طبیعیلرندن ، استعدادلرندن استخراج واستنباط لازم کلدیکنی » سویلیورلر . بز مسلمانلرده بویله‌دیر ، بویله یاپارز . فقط آنجق بونکله‌ده اکتفا اولونمامز ، بزده میزان عمومی شریعتله طارتیلور ؛ قوت متانت ویریلور ، تأیید اولنور ؛ بوصورتله ملایم ، موافق ، مطاع برحکم میدانه کلور .

آکلاشیلورکه احکامله عوامل آراسنده هیچ بروجهله تعارضه ، اختلافه یول ویرمه‌مك کرك ؛ بونك ایچونده شبهه‌سز بوخصوصاتجه « علم ، وقوف » لازمدر . علم ، وقوف ایسه ، یاعلم النفس نقطهٔ نظرندن هبوط طریقیله ، کلیات علمیه‌دن جزئیات افعال بشریه‌یه انتقال صورتیله اولور ؛ بو صرف نظریدر . ایکنجی شرط اساسی عادتا بوقیلدن ایدی . یاخود استدلال طریقیله ، جزئیات افعال بشریه‌دن کلیاته طوغرو ارتقا صورتیله‌درکه بوده صرف عملی وتجربی اولور . اشته شمدی ایضاح ایتمکده بولندیغمز شرط اساسی دخی بوقیلدندر .

بناءً علیه بواوچنجی شرط موجنجه مجله جمعیته اشتراك ایده‌جك ذواتك یا طوغرودن طوغرویه اهالی آراسندن یتشن علمادن بولنماسی، یاخود قاضیلك ، نائبلك ، حاکملك ، صفتیله اهالی بینده بولنان ذواتدن انتخاب اولنمسی لازم اولدیغی میدانه چیقیور .

ایشته بوصورتله « برنجی قسم مجله » نقطهٔ نظرندن اولان تتبعاتمز نتیجه‌سی اوله‌رق ، مجله جمعیته اشتراك ایده‌بیله‌جك ذواتك بردرجه‌یه قدر اوصاف ومزایاسی تعین ایتدی . مابعدی کله‌جك نسخه‌ده

ابو صاب : علیم ثابت قزانلی

روسیه اسلاملری واوچ مسئله

مسائل دینیه‌دن بعضیلری واردرکه اجراسی احوال و ز مساعده‌سنه توقف ایدر . خیر جزئینك تحتنده برشرکلی کورولو دائما شرکلی‌یه رعایت ایدرك خیر جزئینك ترکی ویاخود احوال و مساعده ایدنه قدر تأخیری موافق عقل وحکمتدر . التنده بیوا ضرر ومنافعمزه بیوك برضربه رأی‌العین کورولورکن کویا بوندر خیر امیدیله بر مسئله‌یی میدانه قویمق واورته‌لنی‌ولوله‌ایله طولدرم طوغروسی اربابنده بر حسن نیت اولمادیغی آچیقدن آچیقه ایتدیکی کبی، بو مسئله‌نك طرناق التدن کیر آرایانلره بر آلت اوله‌جق شبهه‌دن وارسته‌در .

رسالتپناه افندمز حضرتلری برشی سویلرکن دائما اصحاب کرا قوهٔ مدرکه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق آنلرك عقللری ادراك ایدرنسب سویله‌رك ، امور مهمه‌دن اولوبده عقللری دها ادراك ایده‌میه برشی اولورسه تا ادراك ایدر برحالته کلنه‌قدر تأخیر ایدرك صکره تب ایدردی . مثلا : شرب خمرك حرمتی بردن‌بره ثابت اولمادی : ا — توطئه و تمهید مقامنده — کناه اولدیغی و ثانیاً وقت صلوتده جوازی وبالاخره صورت قطعیه‌ده حرمتی ثابت اولدی .

طبیعی . بردن‌بره حرمتی تبلیغ اولندقده ایچروسنه ایمیتی وو صلوتده عدم جوازی داخل اولیوردی . فقط بویله یاپلماسنده اول حکمت ربانی ، مخاطبنك قوهٔ مدرکه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق دماغ تحمل ایتدیکی درجه تعلیمدن باشقه برشی دکلدر . زمان جاهلیتده عر آراسنده شرب خمر خیلی شایع اوله‌رق منافعدن عد ایدیلیوردی اکر بونك حرمتی بردن‌بره ثابت اولورسه احتمال اصحاب کرام بونده اولا مضرتلری ادراك ایده‌مدکلرندن کندیلرینه مفید اولان برشیئك حر ایدلدیکنه ذاهب اولورلردی وبونی آکلامه‌لری‌ده تربیهٔ فکریه‌لرینك د بریارچه ترقی ایتمه‌سنه توقف ایدیوردی . بناءعلیه شرب خمرك قط صورتده حرام اولمسی بونده اولان نقاط حکمیه‌لری اطرافیله آکلا درجه‌یه‌کلنه‌قدر تأخیر ایدیلدی .

غربی‌ده شوراسیدرکه سعادت دارینك کافلی اولان دینمز بو ک حکمتلری کوستریورکن و بر شیده مضرت طرفی منفعت طرفنه غالب اولدقده اوشیئی بالکلیه ویاخود وقت مرهونه ترکنك لزومینی لسا حالیله سویله‌رکن بز اسلاملر حسیات نفسانیه‌مزه معروض قاله‌رق علی‌العمیا بر مسئله‌یی وقتی کلمدن اول میدانه قویمه مسارعت ایدیورز وبونکله باشمزه بیك تورلی بلالر آلیورز . ذاتاً روی زمینده اولان اوچ یوز میلیون اسلامك ملل سائره‌یه نظراً تدنیده اولمسی هرشیئی احوال وزمانك مساعده‌سنه رعایةً یاپمه‌دیغمزدن نشئت ایدیور .

صوك کونلرده روسیه اسلاملری آره‌سنده « اوچ مسئله » نامند بر رساله نشر اولنوب اورطه‌لنی خیلی قاریشدیرمش . اهالی بونی عادتا دینه تعریض کبی تلقی ایدرك ترقی‌پرورلره اولان اولکی بغضلرینی بر دها یوکسلتمشلردر .

اوت ، اوجاهل بوحکمتدن خبردار بولنسه‌یدی بویله براعتراض صاووردیغندن طولایی توبه‌لر ایدردی ؛ عقل قاصرینی حدودینك خارجنه سوق ایتدیکندن اوتانیر . بیك کره پشیمان اولوردی .

ایشته عالم طبیعتده‌کی اشیادن بعضیسنی چرکینلکله ، لزومسزلقله اتهامه‌قالقیشان لو آدملرده شومثالده‌کی وحشی‌یه بکزرلر . اونك ایچون ظاهراً نظره خوش کورونمش مناظردن عبرت آله‌جقلری یرده‌عقللرینك ایرمدیکی ، علملرینك احاطه‌ایده‌مدیکی شیلره‌اعتراضه‌قالقیشورلرکه بوده غباوتك منتهاسیدر . لکن الله عنادك بلاسنی ویرسون . ایشته بو آدملری بویله‌ایشیدنلرك هم خندهٔ استخفافنی ، هم ده مرحمتی جلب ایده‌جك بر آلای سفسطه‌لر سردینه اجبار ایدن سائق هپ عناد بلاسیدر ، باشقه دکل .

عجبا ید عوالمکیر ابداعك کتم عدمدن وجوده کتیردیکی بونجه مبدعات دهشت فرمانك هرطرفدن موجودیتلرینی احاطه ایتمش اولسی اوتلره الویرمیورمی‌که کندیلرینی طویلاسونلرده بوکون حکمت وماهیتنی ادرا کدن عاجز بولندقلری بعض شیلری انتقاد خصوصنده التزام ادب ایتسونلر ؟

ایشته بوعنود ، بومتهور آدملر عالم طبیعتده سر وحقیقتنی اکلایه‌مادقلری اشیایی برر صورتله اتهام ایتمکده ، ایکن دیکر طرفدن بونلرك استاذلری حضور عظمت خداده سر بزمین سجود اولمش ، بوابداع حیرت فرمایی لسان خضوع ایله اعتراف ایدیورلر ؛ مظهر اولدقلری علمك محاط بولندقلری جهله نسبتله کونشدن ذره ، دکزدن قطره مثابه‌سنده قالدیغنی سویلیورلر .

فیلسوف شهیر اوکوست سیامیته فلسفهٔ ادیانده دیورکه : « علمك هرفرعنده ، هر مبحثنده حائز اولدقلری معلوماتك نسبتله غایت محدود برجزئدن عبارت اولدیغنی هرکسدن اول اعتراف ایدن ینه علمادر . تواضعده اك ایلری کیدنلر ایسه علماً اك لوکده بولنانلردر . بونکله برابر علمانك هپسی‌ده معترفدرلرکه شمدیه قدر عالم طبیعتده نائل اولدقلری کشفیات ، اجرا ایتدکلری تتبعات مجهولاته نسبتله عدمدن باشقه برشی دکلدر . بناءً علیه بونلر وضع ایتدکلری قوانینی زمان زمان تعدیله ، نظریه‌لرینی ده کیت کیده توسیعه ، مشاهدات جدیده‌لرینی اسکی مشهودات صحیحه‌لرینه علاوه‌یه آماده‌درلر . اوت ، بوصوکرمکی مشاهدات آره‌سنده اویله حادثه‌لر ظهور ایتمکده‌درکه افکاره دهشت ویرر ، اذهانی هرج ومرج ایدر . (شایان تأملدر) نته‌کیم بوحال هرکون کورلمکده‌در .

لکن حقیقی بر طلك بو حادثات نوینه‌قارشی موقعنی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌کز کورورسکزکه او عالم باصرهٔ لمعانه برنجی دفعه اوله‌رق چارپان بوحادثاتك‌ده کندیسنجه مجهول برطاقم قوانینه منقاد اولدیغنده شبه ایتمیز . اوت ، کندیسنجه مجهول اما حقیقتده موجود ، صوکره مشاهدات حاضره‌سی دماو قوانینه اسناد ایده‌بیلمك امکانندن ایلریده اونلر حقنده‌ده استحصال معلومات ایده‌جکندن امیدینی کسمز .

چونکه اونك مظفریات سابقه‌سی مظفریات آتیه‌سنی‌ده متکفلدر ؛ بناءً علیه بلافتور ولاتهور تتبعاتی ، تدقیقاتی تعقیب ایدر طورور ؛ زیرا او جبانك اخلاقیه نه‌در بیلمز . »

ایشته‌شو مسرود اتمزدن اکلاشیلورکه مادیونك بوقارنکی سوزلری اونلرك خطیئاتندن ، نقائصندن بری عد اولنمق ایجاب ایدر ؛ زیرا جناب حق بر آدمك شأن وشرفنی محو ایتمك مراد ایدنجه اوکا عقل قبول ایتمه‌جك بویله بر آلای هذیانلر سویله‌تیر ، بنم اعتقادمجه محضا حکمتنی آکلایه‌مادقلرندن طولایی اجزای کائناتدن بعضیلرینه اعتراضه قالقیشان آدملرك سوزلرینه اعتبار شویله‌طورسون ، ذوی العقولدن عد اولنمقری بیله‌جائز دکلدر . واقعاً بزم بو آدملره قارشی شو موضوعده حقیقی مدافعه‌کلفتنی اختیار ایتمامکمز ایجاب ایدردی ؛ لکن قورقدیغمز که خلق بونلری کورنجه علوم طبیعیه اصحابی بویله بر طاقم آرای سخیفه ایله اتهامه قالقیشیرده بزده هم علمه ، هم اربابنه قارشی پوپوك برجنایت ایشلمش اولورز .

شیمدی بوسوزلرك هپسنی برطرفه براقه‌لمده شو مادیونی برطار دائره ایچنده اویله بر صورتده محاصره ایدهلم که هیچ بریانین فرجه‌یاب خروج اولهماسونلر . بك اعلا اونلره سورهلم که هانکی حقه استناداً وجود خالقی انکار ایدیورلر ؟ اکه بونه اوزادیوب کیتدکلری دعوالرنده‌هانکی دلیله اعتماد ایدیورلر ؟ زمین وآسمان یارادیلیرکن حاضر ایدیلردیمی زهمانجه خلق وابداعه مقتدر اولان قوانین طبیعی ، ازلیته قائل اولدقلری مادیی کوزلریله‌می کوردیلر ؟ یوقه بویله مدهش بر موضوعده للرنده عقل سلیمك قبول ایده‌بیله‌جکی براهین‌می وار ؟ بلقلم یونی استاد امیل لیتره‌دن صورهلم که حضرت فلسفهٔ حسیه اصحابنك رئیسیدر . باقیکز نه‌دیور :

« بز کائناتك اصللرینی ، مرجعلرینی بیلمدیکمزدن بر وجود سابق ویالاحقك موجودیتنی انکار ایتمك بزم ایچون طوغرو اوله‌ماز . انکار بویله اولدیغی کبی اقرارده غیابله اویله‌در . فلسفهٔ حسیه عقل اولك وجودی مسئله‌سنده بیان رأی ایتمکدن صوك درجه‌ده امتناع ایدر . چونکه او بوخصوصده‌کی جهل قطعیسی تمامیله اعتراف ایله‌مشدر . کذلك فلسفهٔ حسیه‌نك منابعی بولنان علوم فوعیه ایچونده اشیانك مبدأ ومعادلری حقنده حکم ویرمکدن چکنمك لازمدر . شونی دیمك ایستززکه بز حکمت الهیه‌نك وجودینی انکار ایتمزسه‌کده اثباته قالقیشمایز . بز قطعیاً بی‌طرفز . نه‌نفیه قائلز ، نه‌ده اثباته مائلز . »

ایشته بو سوزلر فلسفهٔ حسیه استادینك سوزلریدر . ایشیدیکز کورورکه فلاسفهٔ حسیه‌نك للرنده نفی صانع ایچون برجانلری یوقمش ! بونلر بو مسئله‌یه قطعیاً قاریشمامق طرفنی التزام ایدن بر طاقم آدملر ایمش . دها آچیق بر تعبیر ایله سویلیهلم . بونلر دوقتور روینه‌نك فلسفهٔ حسیه‌سنده توصیف اولندیغی وجهله : « ماهیت اشیا حقنده حکم ویرمك ایستدکلری زمان بوتون تصورلرینی وتوهماتدن اعراض ایدرك صرف مشاهدات محسوسه اوزرینه بناء مطالعه ایتمك ، سوزلرندن تحققی ممکن اولمایان بوتون فرضیاتی حذف ایله‌مك ایسترلر . »

اولان منفعتپرست اماملره تشبیه ایدرك « کاسه‌لیس » عنوانی ویررلر .

ایواه ! بیکلرجه ایواه ! ملت جهالت اسارتندن ، تعصب بیوندریغندن قورتیله‌مدیغندن آناً فآناً محو واندراسه یاقلاشمقده‌در . بیچاره معصوم یاورولری مکتب دیه‌یه سزاوار اولان بر تربیه‌گاه یوزی کوره‌مدیکندن یالارینی چوق کچه‌دن تعقیب ایده‌جکلر ، وهم علی آثارهم یهرعون .

اوزرنده چاریشان ایکی قوتك — جدید ، قدیم — تأثیری سعادتمزی تأمین ایتمك ایچون آچلمش مکتبلری بر بر قپاتمقده .. بر پارچه‌ملتك حالنه آجیر فرض ایتدیکمز ذاتلرده وقتلرینی ترزیلك وروس قصابلرینه سمسارلق ایله کچیرمکده .. ملتك معده‌سی تحمل ایدوب ایتمه‌جکنی نظر اعتباره آلمقسزین خزینه‌سنده نه وارسه دوکوب صاچمق علته طوتلمقده ... آزیجق اولسون خاطرلرندن کچیرمیورکه بو ملتك بقاسی آنلری آلافرانقه البسه‌یه قالب ایدرك نصارا ذیچه‌سنی بدیرمکله اولمیوب ، آنجق معارفك توسعیله توأم ومکاتبك چوغالمسیله ممکن اولدیغی ، ومکاتبك چوغالماسی ایسه اهالینك مظاهرتیله حصول پذیر اولمه‌جغی آشکاردر .

کلامه ختام ویرمه‌دن شونی‌ده عرض ایتمك ایستیورم‌که بوکونه قدر عاله چیقوبده عکسی اوله‌رق تلقی اولنمش مسائلك حقیقتنی میدانه قویمق بطنك دکشمه‌سنه توقف ایدیور . نه‌وقت دماغلری هیچ بر خرافاتله قارشدرلمامش معصوم یاورولرمزی خرافاتدن توقی ایدرك صاف اسلامیت تربیه‌سیله تربیه ایتمه موفق اولورسه‌ق او وقت عکسی اوله‌رق تلقی اولنمش مسائلی میدانه قویه بیلورز . بناءً علیه هرشیدن اول اهمیت ویره‌جك برمز « مکتب ، مدرسه‌لرمزدر » بر آن اول اهالی‌یی کندیمزه ظهیر ایدرك مکتب ، مدرسه‌لرك اصلاحنه چالشمق لازم . یوقسه مکتبه کیردیکندن چیقدیغنه‌قدر برطاقم ملعونلرك انشا کرده‌سی اولان اصلسز اساسسز موضوع حدیثلری اوقویه اوقویه باشی دونمش .. شمدی‌یه قدر دین نامنه انتشار ایدن خرافاتی دیکله‌یه دیکله‌یه قولاغی صاغر اولمش اهالینك بوکبی مسئله‌لرز تعصب طمرلرینی قبارتمقدن باشقه شیئه یراماز . اولسه اولسه معارفدن صوغومه‌لرینه خدمت ایدر . ذاتاً معارفپرورلرمزك کوندن کونه کندی خفیه‌لکلرمزله سورکونلره یوللانلماسی ومکتبلرك برر برر قپانمسی بوکبی فی الاصل لزومسز شیلری اورته‌یه چیقارمرق اهالینك ذهنلرینی تخدیش ایتدیکمزدن ایلری کلیور ، ظنندیز .

زیر سکی : احمد تاج الدین

حدیقهٔ فکریه

مادیونك شبهاتیله آنلرك بطلانی

غیل ایله طرفدارلری ، محاط اولدقلری نقصانی کندیلرینه عیاناً کوسترن ، اوته‌طرفده شائبهٔ نقصدن آزاده بر کمال ، صهارت ایلدن آسوده برسعادتك موجودیتنی بیلدیرن جناب خالقه حمد ایدرك اوغاز سعادت وکماله جان آته‌جقلری ، بونك ایچون هردرلو وسائل صادیله جقلری یرده بالعکس طوتمشلرده سبیل فوز وفلاحی کندیلرینه قارشی قاپامشلر . فیفای یأس ایچنده طولاشوب طوریورلر . حالبوکه اومیلانزار بی انتهاده معروض قاله‌جقلری شدائد حیات فرسایه دایانه‌میوب ناچار محو اوله‌جقلردر .

لکن بوزواللیلر نقصانلرینی ادراك ایدرك بوصورتده‌کی وارلقدن بیزار اولدقلری ایچون نصل چکیلمز برحیات ایچنده وقت کچیریورلر ، صوکنده نصل دنیادن نومید کیدیورلرسه اوته طرفده دیکر برطاقم آدملر وارکه اونلر کی بونلرده محاط اولدقلری نقصانی اکلایورلر . انجق بونلر اونقصانك آرقه‌سنده برکمال مطلق کوروبورلر . علت غائیهٔ خلقتلری اولدیغنی بیلدکلری اوغایهٔ کماله وارمق ایچون آله بیلدیکنه قوشیورلر ، بوعزم شدید سایه‌سنده مقصدلرینه تدریجاً یاقلاشیورلر . ایشته بونلر برحیات مسعودانه‌ایچنده امرار ایام ایدیورلر . شهمسز صوکنده اویله برمرتبهٔ کماله وارمش اولدقلری حالده حیاته وداع ایده‌جکلردرکه اورادن طوغریدن طوغری‌یه باشقه برعالم نورانوره .. کندیلرینی برسعادت باقی ایله برنعیم ابدی ایله بکله‌مکده اولانق برعالم بلنده یوکسیله‌جکلردر .

انسانك حالی غریبدر نقصانی کورنجه‌درحال طورور ، ایلروسنده برکمال محض اولدیغنی ، اوکمالی ادراك ایچون طی مراحل ایتمك لازم کله‌جکنی دوشونمز . کورمیورمیسکز غیل ملاء اعلانك برحال فوق الخیالی اولان جمال صرفی ، کمال محضی ادراك ایتدیکی حالده اوکا یاقلاشه‌جغی یرده‌اوندن اوزاقده قالمق ، نومید اولمق طرفنی التزام ایدیور ! سبحان الله « انها لاتعمی الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور » .

مکونات طبیعتهٔ اعتراضده بولنان بوآدملر انکار وعناده اویله مغلوب اولمشلرکه اونك سائقه‌سیله سخافت عقل ورأیك اك اشاغی درکه‌سنه ایغشلرده حالا فرقنه وارمیورلر . بونکله برابر بوآدملر رده‌بیله دکری اولمایان بویله طادی بر فکری مقام تفاخرده نصل ایزاد ایدیورلر ؟ حیرتده‌یم . چونکه باشقه‌لری کبی بونلرده کوروبورلر ، بیلیورلرکه علم برترقی دائمیه‌در . بناءً علیه بر شیئك بوکونکی حکمتی اکلاشیلمازسه یارین تظاهر ایدیور .

ذروه‌لری بولوطلره طوقونان ، هیئت مجموعه‌لرنی روی زمینی غیر مستوی برحاله کتیرن شوطاغلرك یاراتلماسنده نه‌حکمت اوله‌بیله‌جکنی بروحشیدن صورارسه‌کز هیچ شبهه‌یوقدرکه بلاتأمل ویره‌جکی جواب بونلرك هیچ برحکمت ومنفعتی اولمدیغندن ، بناءً علیه سطح کره‌ده بولونماملری دها مناسب اوله‌جغندن عبارتدر . حالبوکه جهالتدن طولایی شوحکمی ویرن آدم طاغلرك یانخور مخزنی اولدیغنی ، اونلر اولماسه نهرلرك دوامی قابل اوله‌مایوب طولاییسیله بوتون انسانلرك هلاکی ، پریوزنده حیاتك عدم امکانی لازم کله‌جکنی بیلمش اولسه‌یدی ..

افراد عائله‌دن کیمسه‌یی بوله‌مدم . دوندم طولاشدم ملجأ وپناه‌گاه غربا اولان مقر خلافته کلدم . او زمان خانقاه جناب پیرده پوست‌نشین ارشاد بولنان شیخ عبدالعزیز افندی‌یه انابه‌ایله درکاهده قرار قلدم. قدرك بو جلوه‌سیدرکه بزی بو دارالفیض الهی‌یه سوق ایدوب قدح صلادن جرعه‌یاب ایلدی » .

بو خانقاه فیض اکتناه ایله مورخلیلر آرمسنده اونه‌دنبری برمناسبت واردر . تربهٔ شریفه‌ده مدفون اعزهٔ کرامدن مورخوی شیخ یحیی افندی وقتیله‌درکاهك پوست نشینلرندن‌ایدی. اویحیی افندی‌که مصرلی دیه شهرت بولمش اولان سامی پاشانك‌بیوك پدری‌در . بوکچوندرکه سامی پاشا مرحوم آخر عمرینه‌دك درکاهی زیارتدن خالی قالمامشدر . کرك کندینك کرك مخدومی صبحی پاشانك حضرت نورالدین حقنده بلیغ وغراء قصیده‌لری واردر . چوجقلغمزده درکاهك توحیدخانه‌سنده معلق لوحه‌لری ازبرله‌دیکمز صره‌ده بر دانه‌سی بزی اول قدر اسلوب وخیاله حیران ایتمشدی‌که حالا اونوتمامم . اوده صبحی پاشا مرحومك کنجلکنده سویله‌مش اولدیغی شویتدر :

سینه‌چاك عشق اولوب درکاه نورالدینده
صبحیا داغ دلی جراحی‌یه قیل آشکار

حضرت نورالدین جراح پاشالی اولدیغی ایچون جراحی دیه شهرت بولمش اولدیغی حالده پاشا مرحوم اصل محله‌نك باتیسندن مناسبت الدیره‌رق شوکوزل خیالی احتوا ایدن بیتی انشاد ایلمش .

دونمام صدده : سنوی درت کیسه قاضی اولوب پدرك وقاتیله مناصفهٔ ایکی قرنداشه انتقال ایدن اسهامك براتلری والدمك یاننده محفوظ ایدی . نه بر کره کورمك بزم خاطرمزه کلدی . نه‌ده اولده کوستره‌یم دیدی . نهایت راقم‌الحروف سیواسده ایکن اسهام دولت تحویلات عثمانیه‌یه تبدیل اولندیغی جهتله اندن صوکره دخی کورمك بکا نصیب اولمدی. فقط رحمتلی والدمك وفاتندن صکره اوراق پدری تدقیق ایتدیکم اثناده مرحومك عهده‌سنده قید حیات ایله مشروط اوچ عدد اسهام براتی کوردم . بو اوچ براتك ایکیسی . برغمه‌وتوابعی

مابعدی وار — برکت زاده : اسماعیل صفی

تصحیح — کچنکی [یاد ماضی] ده [نورالدین] . [عکبوت] . [صباحلری] . [روحی] کلماتی سهواً [نوری‌الدین] . [عکبود] . [صباهلری] . [روض] دیه ترتیب ایدلمشدر .

مواعظ

مقرری — محرری
مناسترلی اسماعیل حق — ح . اشرف ادیب

٥٤ دوس — ٢٣ کانون ثانی سنه ٣٢٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم (یرید الله لیبین لکم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم ویتوب علیکم والله علیم حکیم . والله یرید ان یتوب علیکم ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً . یرید الله ان یخفف عنکم وخلق الانسان ضعیفاً .) صدق الله العظیم .

بو اوچ آیت جلیله سورهٔ نساده بکدیکرنی ولی ایدرك واقعدر . بو سورهٔ جلیله‌ده سکز آیت واردرکه بشائر جلیله قرآنیه‌دن معدودندر . عبدالله ابن عباس بیورمشلردر : (ثمان آیات فی سورة النساء هی خیر لهذه الامة فما طلعت علیه الشمس وغربت) سورهٔ نساده سکز آیت جلیله واردر . اوآیتلر بوامت محمد ایچون اوقدر خیرلی . اودرجه فائده‌لیدر . اولدرتبه‌شرف وسعادت تأمین ایدرکه شمسك طالع وغارب اولدیغی بتون کائنات . طلوع وغروبه معروض بتون موجودات . الحاصل مظهر رغبت امام اوله‌جق بوتون اشیادن خیرلی واشرفدر . بتون دنیایه مالك اولسلر اوقدر منفعت تأمین ایده‌مزلر . اما شو آیاته رعایت ایدرلرسه : هم دنیا هم آخرتده موجب سعادتلری اولور . دنیایه نسبت ایدرسه‌ك چوق فوقده : صکره آخرت سعادتی‌ده تأمین ایدر . اوچ آیت ایشته بواوقودقلرمزدر . دردنجیسی : (ان تجتنبوا کبائر ما تنهون عنه نکفر عنکم سیئاتکم وندخلکم مدخلاً کریماً) . بشنجیسی: (ان الله لایظلم مثقال ذرة وان تك حسنة یضاعفها ویؤت من لدنه اجراً عظیماً) . صکره التجیسی : (ان الله لایغفر ان یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء ....) یدنجیسی : (ومن یعمل سوء اویظلم نفسه ثم یستغفر الله یجد الله تواباً رحیماً .) سکزنجیسی : روایت مشهوره‌یه کوره ـ که ابوالسعود تفسیرنده بیضاوی‌ده مذکوردر . ـ (مایفعل الله بعذابکم ان شکرتم وآمنتم وکان الله شاکراً علیماً) . فقط بعض تفاسیرده بونك یرینه بنقه برآیت روایت ایدیلیور : (والذین امنوا بالله ورسله ولم یفرقوا بین احد منهم اولئك سوف نؤتیهم اجورهم) . ایکیسی‌ده برمعنایه یقین . ایکنده یك‌بیوك تبشیرلر وار .

شمدی بوراده‌کی اوچ آیتدن برنجیسنی کچن هفته عاجزانه تفسیر ایتدم . دیکرلریده صره‌سیله تفسیر اوله‌جق انشاءالله .

کچن هفته‌کی درسمزده : (یرید الله لیبین لکم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم ویتوب علیکم والله علیم حکیم) آیت جلیله‌سنه ایکی معنا ویرلمشدی : (لیبین لکم) یا . ظاهر اولدیغی اوزره . (یرید) نك مفعولیدر : جناب باری تبیین حقایق . تأسیس احکام مراد ایدییور دیمك اولیور . . یاخود (یرید الله الحق لیبین لکم) تقدیرندمدر. جناب باری دائما حق مراد ایدر . حق نه ایسه سزه اونی تبیین ایده‌جك . حقی باطلدن تمیز بیوره‌جق . (ویهدیکم سنن الذین من قبلکم) حلالی . حرامی سائر احکام جلیه‌یی تبیین ایله سزلری . سزدن اول کچن انبیا وصالحیك یوله . مسلکنه ارشاد وهدایت بیوره‌جق .

بوندن اوله بر چوق آیت . احکام ذکر اولنمشدی . کرك نسائك حل وحرمتنه دائر . کرك میراث تقسیمنه دائر . کرك یتیملر وسائر ضعفای عباده متعلق بر طاقم احکام شرعیه بیان ایتدی . بونلر ایشته نیچون بیان اولندی ؟ ... تاکه سزدن اول کچنلرك یوله کیدمسکز . اونلرك مسلکنه سلك اوله‌سکز .

- دیرزکه: اکر ایش حقیقة بویله ایسه بك قولای . زیرا دیمك بو آدملر برهان حسی قائم اولمادقجه هیچ بر شیئی انکار یاخود اثبات ایتمك ایچون عهد ومیثاق ایتمشلر . بك اعلا . لکن یا بو آدملر الله قارشی ، ناسه قارشی یلان سویلیمرك کندیلرینك وضع ایتمش اولدیغی قانونه اوتانمدن بنه کندیلری مخالفت ایدرلرده . بو صورتله قانونی ایلك نقض ایدن طوغریدن طوغریه واضعلری اولورسه نه دیرسکز له

- باقیکز بنه اواستاد لیزه نه دییور: « طبیعیون مادهنك ثقلی اولدیغنی بیلدیکی کبی نیزیولوژیونده مادهٔ عصبیهنك تفکر خاصه سنه مالك بولندیغنی بیلیر . مع مافیه بونلرك ایکیسی ده نه مادهنك نه مسورتله حائز ثقلت اولدیغندن، نه ده اعصابك نصل متفکر بولندیغنه وقوف ادعاسنده دکلدر. »

- کوروبورسکز یا استاد کندی قانونلرینه نصل مخالفت ایدیورده خصیصهٔ تفکرك اعصابده اولدیغنه نصل حکم ایلیور . اعصابك متفکر اولدیغنه دائر الله برهان حسی وارمی ؟ اکر فلسفهٔ حسیه قانونه اتباع ایتمش اولسه یدی مسائل فلسفه نك الامنکلی اولان بو مسئله نك اوکنده اعتراف عجز ایتمسی لازم کلرمی ایدی ؟

بونلرك هیچ برهان حسی اولمقسزین نفی واثباته بولنملرینه باشقه بردلیل دها ایسترمیسکز ؟ ایشته بنه عین مسلکه مخصوص قانونك واضعی بولنان لیزه بر اثرنده شویله ادارهٔ کلام ایدیور : « نظر یمزده ظاهر اولیورکه کائناتی ایجادایدن اسباب ذاتیدر. کائناتدن متمیزدکلدر. ایشته بزم قوانین طبیعیه دیدیکمز اواسبابدر . »

- باقیکز استاد کائناتی خلق ایدن اسبابك قوانین طبیعیه دن عبارت اولدیغنی واونك کائناتدن متمیز اولدیغنی هیچ بر برهان حسی اولمقسزین نصل ادعا ایدیور !

ماجدی واد — محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

ترجمهٔ احوال

یاد ماضی

سزمکه باشلادم . بو صره لرده ایدیکه کوکله حسرت بذر آتشی دوشدی . کاه غلیان حسرتله ملول ومحزون اولور . کاه بوهنکام معصومیه مخصوص کیم بیلور نه کبی مطالعات غریبه ایله آوونه رق کولوب اویناردم . قبر پدری زیارت ایتمك ایچون اصرار کوستردیکم بك چوق اولوردی . وقت وهوانك مساعدسندن فرصت دوشدیکه بو آرزوم اسعاف ایدلدیکی جهتله زیارته کیدرکن پدرمله برلکده عودت ایدرم خیالی بارلار واورایه کیدوبده بوخیالك تنفیذیر امکان اولمیه جغنی کویا بریسی درونمه الهام ایدیورمش کبی اولنجه بیونم بوکوك دونردم.

- پدرك وفاتنده ارکان بیت اولمق اوزره التی نفوس ایله سعید نامنده لالامز قالمشیدی . بیتوتکاهمز اولان خانه دن باشقه ادرنه قپوسنده واقع حاجی محی الدین محله سنده برکرا اوی وسلطان احمد شیمدیکی بلدیه باغچه سنك قبله جهتدن قارشوسنده کائن کارکیر بر بقال دکانی ایله بر بطن اولاده منتقل اسهام ونقداً وسنداً بر خ مقدار اثاثه مرحوم پدرمزدن انتقال ایدیکی جهتله شو وارد وموجودات حسن استعمال ایدلدیکی صورتده کندی یاغمزله قاوریله مرتبه اعاشه مزه کافی ایدی . انجق دکانك ملك صاحبی ایله تجدد ایتمش منازعه اوزمان محکمهٔ تفتیشده اوزون اورادیه مرافعاتی انتاج ایدر وبو بولده موجوداتك بر قسمی الدن چیقار . سندات اصحابنده اکثری ایسه بورجلرینی تعقیب ایدهجك کیمسه بولنمدیغنی کورملر تأدیهٔ دین جهتیله یناشمازه بونك ده برخیلی مقداری شو صورتله چوریوب کیدر

[کدك — باغچوان، دکرمنجی، قیومجی کبی ارباب حرف وصنائعدن برینه منسوب قازمه وکورك، طاش وخروس، کوروك واوجاق مثلا آلات وادواتك مالکی اولان کیمسه دیکر کیمسه نك تحت تملکنده ویاخود اجارتین ایله تصرفنده بولنان بستان ، دکان ، دکرمن کبی عقارینی معلوم المقدار اجارهٔ معجله ومؤجله ایله و اول عقار وقف اولدیغی تقدیرده اذن متولی ایله عدد سنین وشهور بیان اولنمقسزین استیجار ایدر وباشرط قرار آلات مذکوره یی اوعقار درونه وضع ایله استعمال ایدر . ایشته عرفده بو صورتله وضع اولنان آلاته « کدك » وموضوع ومستقر اولدیغی عقاره وقف اولسون ملك اولسون « ملك » دینور .]

والده دخی تقدیر خدا ایمشکه چوجقلرمك تربیه سنه مقیم اولسون دیه کنذی ده بزم کبی محتاج متروکات پدر بولنان بر ذات وارر . بو ذات مورملی شیخ محمد افندی مرحومدرکه حضرت نور الدینك فخری تربه داری ایدی . کندیسی امی اولدیغی حالده ترکجه عربجه روجه ارناؤدجه اوله رق درت لسان ایله متکلم ایدی . ترجمهٔ حالنی اوزون اوزادیه حکایه ایدردی . خاطرمده قاله بیلن خلاصه سنی بروجه آتی نقل ایدییورم :

« پدرم مورده مفتی زاده لردن مصطفی بك ایدی. موره وقعه سنده بن کوچوك ایدم . والده مله ایکی همشیره می کوزمك اوکنده اولدیردیلر. بن نسلنی التده قالمشم. صکره بنی نسلنی اراره سنده برحیات بولدقلری زمان آتنه لی برتاجر آلوب آتنه یه کوتوردی . کندینه اولاد ایدندی . برخیلی وقت یانده قالدم . فقط پدرمك حیاتده اولوب شامه هجرت ایتمش اولدیغنی خبر آلدیغمدن کندینه قاوشمق ایچون بر سفینه یه راکباً قراره قدم باصدم . یوللرده انواع محن ومشاق ایله وکاه براً وکاه بحراً کوچ حال ایله شدرحل ایدرك نهایت دمشق الشامه واصل اولدم . او زمان هنوز روجه وارناؤدجه دن بشقه لسان بیلمزایدم . بونکچون حالی هریرده اکلادمدیغمدن یوللرده واوغرادیغم یرلرده بك صیقنتی چکیور ایدم . شامده پدرمه ملاقی اولدم . وفاتنه قدر یانده بولندم . اورادهده غریب وبیکس قالدم . بونك اوزرینه سواحل طریقیله قره دن ازمیره کلدم . یاقدم . ازمیره هجرت ایدن اقربامزدنده کیمسه قالمامش . اورادن بروسه یه کتدم . بورادهده

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق ، علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

مکاتبه مواقع آکار جهتیه مع المنونیه قبول اولنور ودرج ایدلمین آکار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرلەدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایاتدبدلی اخذ اولنور .

عدد : ٣٤ | ١٣ ربیع الاخر ٣٢٧ پنجشنبه ٢٠ نیسان ٣٢٥ | ایکنجی جلد

عبدالحمید ثانینك خلعنه دائر طرف مشیخت جلبدرنه ویریلان فتوای شریفه‌نك صورتیدر :

امام مسلمین اولان زید بعض مسائل مهمهٔ شرعیه‌یی کتب شرعیه‌دن طی و اخراج وکتب مذکوره‌یی منع وخرق و احراق و بیت المالده تبذیر و اسرافله مسوغ شرعی خلافنده تصرف و بلاسبب شرعی قتل و حبس وتغریب رعیه و سائر کونه مظالمی اعتیاد ایلدکدن صوکره صلاحه رجوع ایتمك اوزره عهد وقسم ایتمشکن یمینده حانث اولەرق احوال وامور مسلمینی بالکلیه مختل قیلەجق فتنهٔ عظیمه احداثنده اصرار و مقاتله ایقاع ایتمکله منعة مسلمین زید مزبورك تغلبنی اراله ایتدکلرنده بلاد اسلامیه‌نك جوانب کثیره‌سندن مزبوری مخلوع طانیدقلرینه دائر اخبار متوالیه ورود ایدوب مزبورك بقاسنده ضرر محقق و زوالنده صلاح ملحوظ اولمغین زید مزبوره امامت وسلطنتدن فراغت تکلیف ایتمك ویا خلع ایلمك صورتلرندن هانکیسی ارباب حل وعقد واولیای امور طرفندن ارجح کوریلورسه اجراسی واجب اولورمی ؟

الجواب : اولور .

کتبه الفقیر
السید محمد ضیاءالدین
عفی عنه

مجلس عمومیٔ ملی قرارنامه‌سیدر

بیك اوچ یوز یکرمی یدی سنه‌سی ربیع الآخرینك یدنجی وبیك اوچ یوز یکرمی بش سنه‌سی نیسانك اون دردنجی صالی کونی ساعت التی بجقده اعیان و مبعوثاندن مرکباً مجلس عمومیٔ ملی حالنده اجتماع ایدن هیئتده اوقونان وزیری شیخ الاسلام محمد ضیاء الدین افندی امضاسیله ممضی بولنان فتوای شریفه مندرج شقیندن خلع جهتی رجحان مدلل ایله بالاتفاق ترجیح و قبول اولنەرق سلطان عبدالحمید ثانی خلافت اسلامیه و سلطنت عثمانیه‌دن اسقاط و ولی عهد مشروع محمد رشاد افندی حضرتلری سلطان محمد خان خامس عنوانیله مقام خلافت وسلطنته اصعاد و اجلاس ایدلشدر .

صراط مستقیم

بخشایش الٓهی اولان حریتمزی یدمزدن غصب ایجون ایکی هفته اول اوریلان ضربهٔ استبداد « صراط مستقیم »ی چیقاران اقلام حیتك تعطیل مساعیسنه بادی اولدیغندن آبونەلرمزله قارئین کرامك عفوینی نیاز ایدرز . « صراط مستقیم » دور مشروطیت ایله برابر طوغمش ، استبدادك چیزدیکی اکری خط حرکت ایچنده بورومەمك عهد ومیثاق ایتمش بر غزته اولدیغی ایجون ایکی هفته امتداد ایدوب

بوندن بوتون شرایع الهیه‌نك اتحادی لازم‌كلمز. بلكه تفرعاتجه برخیلی تفاوت ثابت اولمشدر. فقط اساس هپ بردر. هرزمان خلقنه مصلحت نه‌ایسه آنی بیان بیورور. (ویهدیکم سنن الذین من قبلکم) یعنی نصل‌كه سزدن اول كچن امتلرك زمانلرینه كوره، مصلحت ایجابنه موافق احكام شرعیه تأسیس بیورمشسه سزده اویله؛ یعنی سزك ده عصریكزه، قابلینكزه كوره وضع احكام بیوریور. اوله بیلیركه بعضیلری دكیشیر. مثلا ایكی همشیره بینی جمع ایتمك حضرت یعقوب شریعتنده جائز ایدی. حالبوكه بزه حرام ایدلمش: (وان تجمعوا بین الاختین الا ماقد سلف). دهاءنی حرام ایدیبورم سزه؟ ایكی همشیره‌ینی جمع ایتمكی! بركیسه ایكی قادین تحت نكاحه آله‌بیلیر، لكن دقت ایتمل، بربرینك همشیره‌سی اولیه‌جق. یاخود همشیره‌قیزی، قرداش قیزی اولیه‌جق. یعنی ایكی قیز قرنداشی آله‌مدینی كبی، بر قیزی تیزه‌سنی ایله وخاله‌سی ایله برابرده بولوندیرمزه، حرامدر. نه نكاحنده، نه‌ده عدت ایچنده. حتی بر همشیره‌نی تطلیق ایتمش اولسه، تاعدتی تمام اولمدن، دیكر همشیره‌یی آله‌ماز. اما وفات ایدرسه درعقب آله بیلیر. چونكه وفات ایده‌نك عدتی یوق. اما تطلیق ایدرسه قادینك عدتی تمام اولمدقچه بالدیزینی آلمسی مشروع دكلدر. قرآنده مصرحدر: (وان تجمعوا بین الاختین الا ماقد سلف). حضرت یعقوب ایشته آلمشدی. یوسفك والده‌سیله برابر تیزه‌سی‌ده حضرت یعقوبك تحت نكاحنده ایدی. صكره والده‌سی وفات ایتدی. تیزه‌سی باقاردی. هم اووكی والده‌سی، هم تیزه‌سی.

دیمك بتون احكام شرعیه عینی عینه اولق لازم دكل. بلكه مصلحته كوره تأسیس بیورور. بز تمامیله اسرار شریعتی اكلایه‌میز. فقط مطلقا برحكمت مشروعیت واردر. اوزمان خلقنه كوره تأسیس بیورولمشدر. (یریدالله لیبین لکم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم). سزدن اول كچن اولیا وصالحین نصل‌كه احكام الهیه‌می بیلدیلر، مقتضاسنجه حركت ایتدیلر؛ سزده اوكره‌نه‌سكز، اویوله كیده‌سكز، بشقه طریق سلامت یوق.

شمدی كل ایكنجی آیته: (والله یرید ان یتوب علیکم ... الخ) ایشته حق وحقیقت نه‌ایسه رب ذوالجلالكز بیان ایتمشدر. سزك سلامت وسعادتكز بویله‌در انجق. (والله یرید ....) الله ذوالجلال نه‌یی مراد ایدییور؟ سز توبه ایتدیككز وقت، توبه‌كزی قبول ایتمكی. نصل‌حقه هدایت ایلیور، احكام الهیه‌یه رعایت ایتمكزی‌ده امر ایدییور. لكن بیلیور تمامیله رعایت ایده‌مزسكز. احكام الهیه‌یه مراعات خصوصنده قصوریكزی بیلیر. انك ایچون توبه قبولرینی‌ده سزه آچمشدر. توبه‌كزی قبول ... اوده مراد الهی‌در، دائما استقامت اوزره حركت ایدوبده مخالفت ایتمامك ممكنلاندن دكل. مراد الهی دكل او. طبیعت بشریه‌ده خیرمده، شرمده میل ورغبت قویمش. بر طاقلری احكام الهیه‌یه رعایت ایده‌جكلر، بر طاقلری‌ده رعایت ایتمه‌جكلر. بعضیلری نادم اوله‌جق، نادم اولونجه توبه‌سنی قبول‌ده مراد الهی‌در. ایشته مؤمنلرك الله ولیسی‌در، ناصری‌در. سلامت یولنی كوستریر، سعادت جهته سوق ایدر. هركسه نعم الهیه‌سنی بذل ایلر. وتصور ایدلدیكی زمان تلافی؛ بافات ایچون طریقنی كوستریر. اما دشمنلریكز بویله‌می یاپار سزه؟ ... باقكز، دوستكز الله ... مطیع اولورسه‌كز سوییور، عاصی اولورسه‌كز سلامت كوستریور. بوندن بیوكلك اولماز، بونك فوقنده عنایت بولنماز. اما دشمنلریكز ایی‌ده اولسه‌كز سزه دشمن، قاده اولسه‌كز ینه دشمن. سزی فنالغه چكیوزلر. سیئات طرفنه میل ایتدیریوزلر. اخلاقكزی بوزمق، احكام شرعیه‌دن اوزلق قیلمق ایسترلر. اوحالده دنیا كزده كیدر، دینكزده كیدر؛ بو آیتك مفاد واسعی ازمنهٔ سالفه‌یه اولدیغی كبی زمانمزده‌ده پك موافقدر.

صكره (ویریدالذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً) اول كیمسه‌لركه دائما شهواته اتباع ایدییورلر، یعنی شرع شریفه اتباع ایتمزلر، احكام دینیه‌یی كوزتمزلر، یالكز شهوات نفسانیه‌یه طابارلر. حرام ایمش، حلال ایمش؛ اصلا قاییرمازلر. حظوظات شهوات نه‌ایسه ایشلمك ایسترلر ... كیملردر بونلر؟ كافرلر، فاجرلر، كفرهٔ فجره. یعنی كافرلر بویله شریعت محمدیه ایله مقید اولمدیغی كبی بر طاقم فاجرلرده وار: فجرهٔ مسلمین ... بر طاقم فاسقلر، منافقلر وار: اونلرده شریعته اتباع ایتمزلر. بلكه شهوته اتباع ایدرلر. یعنی حلالی، حرامی تمیز ایتمیورلر. بر انسان مقتضای شهوتی نه‌ایسه اونی اجرایه امكنی حصر ایدرسه؛ فی الحقیقه شهوتپرستدر او. شهواته اتباع بو دیمكدر. اما بر طاقم مباح شهوتلر وار؛ اونلركه شریعت تجویز ایتمش، بو شهوت مقتضای طبیعتدر. ارزو وهوسنی شریعت دائره‌سنده ایشلرسه او، شرع شریفه تابع صاییلیر. اوته‌كیلر، شرع ایله تقید ایتمز. بیضاوی دییور: (واما التعاطی لماسوغه الشرع منها فهو متبع له لالها) دیمك همیز فاجر اولدق. نه‌دن؟ شهوته اتباع ایتمین وارمی؟ یمك، ایچمك، سائر خصوصات بشریه اتباع شهوت دكلمی؟ نفسك ارزو ایتدیكی بر شی یاپه‌جقسك. شهوت ایله غصب هرشیده وار. یمك، ایچمك، مشتهیات نفسانی. لكن مادامكه شرعك تجویز ایتدیكنی یاپیورسك، اوحالده اتباعك شرعه اولور. اوته‌كیلر حلال وحرامی دوشونمزلر. اونك ایچون الله اونلره شهوتپرست دییور. بوتعبیرله یادایدر. شرعك حلال كوردیكنی یاپیور، منع ایتدیكندن احتراز ایدییور؛ اوحالده مأجوردر. وبال یوقدر حقیقتده. شرعه مطابقدر. اما كافرلر وسائر فجرهٔ مسلمین ... اونلر شهوت مقتضاسنه اویارلر. انك ایچون مؤمنلرحقنده نه‌یی تمنی ایدییورلر؟ (ان تمیلوا میلاً عظیما) ایسترلركه میل عظیم ایله میل ایده‌سكز. حقدن آییرمق ایسترلر. آرزولری اودر: اخلاق فاضلهٔ اسلامیه‌یی محو وافنا ایتمك. اولا دینكزی ضعیفلاته‌جقلر. یول اودر چونكه، صوكرا دنیاكزی‌ده الله‌جقلر، سزی ذلیل، حقیر ایده‌جكلر.

مابعدی وار

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

منقلب اولان تعزيرات شرعيه‌نك فيابعد آنجق مشروطيت سايه‌سنده تقرر ايده‌بيله‌جكنى وايلك ياپيلان سرسرى نظامنامه‌سنه تعزير شرعينك ادخالى منسى قالمش حدود شرعيه‌نك آتيساً تطبيقنه مقدمه اولديغنى آكلاميورلرميدى ؟

اوت بونلرى هركس كبى بوبدطينلرده كوريور، آكلايور، بيليوردى، فقط قلبلرنده دين وايمانه بر براقيان حس منفعت كنديلرينى بلانه، افترايه، شرع شريفه اهانته، نام پاك محمدى‌يى مقاصد خسيسه اوغورنده استعماله سوق ايديور وآز قالسون ملت عثمانيه‌نك‌ده، بتون مسلمانلرك‌ده صوك قوت وآميدينى محو ايتمكدن عبارت اولان مقصد خائنانه‌لرينه نائل اوليورلردى .

هم انسان هم مسلمان تقليدى اطلاقنه شايان كورديكم بوكروه مفسدينده بعضلرينك علماى كرام ذوى‌الاحترامزك اومبجل كسوهٔ مباركه‌لرى آلتنده القاآت وافساداتده بولندقلرينى طويديغمز زمان نه قدر متأثر اولديغمزى تعريف ايده‌ميز . علمك، علمانك بحق تبرى ايده‌جكى بوكبى ساعى بالفساد مخلوقات ايله حلية علم وعرفان ايله متحلى رجالمز بيننده قطعاً مناسبت اولمديغنى ذاتاً بيلور ايدك .. تأثرمز اوكسونك‌ده نام پاك محمدى ايله اسم شريفت كبى آلت فساد اتخاذ ايدلمسندن طولايى ايدى. دها ايلك كونده يقين مرتبه‌سنه واران بوفكرمزده‌كى اصابتى عصيان عسكرينك اك بحرانلى كونلرنده جمعيت علميهٔ محترمه‌نك نشر ايتديكى بياننامه‌لرچوق كچمدن اثبات ايتدى . كچيرديكمز اوبحران عصبى اختلاجاتى اثناسنده مطبوعاتك لسانى سم كذب وريا صاچاركن لومهٔ لائمدن احتراز ايتميهن ، كليدلنمش چكه‌لرى آچان ، بعض حقايقك لسان مطبوعاته كچمسنه سبب اولان، مشروطيتك بر فساد اوغورنده الدن كيتمسنه رضا كوسترمين هيئت مبجله‌نك اوجمعيت محترمه اولديغنى الى الابد لسان شكر ومنته ياد ايده‌جكز .

اردو دها حركته قرار ويرمدن علماى كرامك بوراده كوستردكلرى شجاعت دينيه وحماست سياسيه دين مبينه درت ال ايله صارلمش قوهٔ قاهره‌نك سطوتندن چكنمز رجال دينه الحق سزاوار اولان احوال نادره وفوق‌العاده‌دندر .

بزم نظرمزده بوملتى هاويهٔ هلاك واضمحلالدن قورتاران اومبارك حركت اردوسى ايسه اردونك ورودينه قدر افكارى احضار ايدن ، قورقولرى قلبلردن سيلن ، استانبول قورقاقلرينى اردودن اميد وار ايدوب لسانلرينه جرأت ويرن جمعيت علميه‌در .

بز علم وقدرتك، شرع وسطوتك تمثال مجسمى اولان بوايكى هيئت محترمه‌يه عينى صورتله تعظيمه كندمزى مجبور كوريورز . ملت برى ايچريدن ، ديكرى طيشاريدن هم آهنك امتزاج اولان بوايكى مختلف جريانك سوق وتلاقيسيله بلطفه‌وعنايته تعالى درياى فسيح امن‌وامانه داخل اولدى .

شمدى ايسه له‌الحمد والمنه تمثال ظلم واستبداد اولان پادشاه سابق يد قاهرهٔ امته تدميروبلايه‌درج ايتديكمز فتواى شريفك نصى موجنجه حكم نافذ شرعى ايله خلع ايدلمش ، مقر مخوف سطوتى اولان يلديز سرايندن چيقارلمش اولديغندن ملت عثمانيه‌نك وباخصوص بتون امت محمديه‌نك آتيسندن ، احكام شرع شريفك بلا مزاحم تطبيق ايديله‌جكندن امين اولەرق سجدهٔ شكرانه وارده‌جنى دمارده بوليورز.

بووسيلهٔ مبجله ايله‌ده تخت آراى ملك عثمانى اولان پادشاه عاليجاهمز سلطان محمد خان خامس حضرتلرينك كمال سعادت واقبال ايله دوام عمر وعافيت ملوكانه‌لرينه دعا وملت اسلاميه‌نك باشنده طولاشان مصائب دورينى تعقيب ايدن دور مبارك سلطنتلرينك حقيقى بردور سعادت اولمسى اميديله ملتى ، ظلم واسارت ايچنده ازلديكى ايچون چوقدن برى پادشاه محبتى طاتمامش برملتك حقيقةً سوكيلى واميد بخش پادشاهى اولديغى ايچون ذات همايون شهريارىلرينى تبريك وپادشاهم چوق يشا دعاسنى ايلك دفعه اولەرق حس ايلديكمز بر اخلاص درونى ايله رفع بارگاه اجابت ايدرز .

∴

اخيراً كچيرديكمز ايام فلاكتده خوف وخشيتله لرزان اولان قلوب امتى تشجيع وتطمين ايچون صرف مساعى ايدن اقلام حميت ايچندن « بيان الحق » رفيق محترمزك محررلرى ايله « بالقان » محررلرندن ادهم روحى بك افندى‌يه تشكر ايدرز . هله عساكر عاصيه اورته‌لغى هرج ومرج ايتديكى بر كونده انقلاب مشئومك مرتبلرندن اولان « ميزان » غزته‌سنه بر بركان حيتدن نشانه ويرن مقاله محقة معلومه‌لرينى عادتا جبراً درج ايتديرن سليمان نظيف بك افندينك بوشجاعت سياسيه‌لرينه حسيات حيرت وتقديرمزى بياندن كندمزى آلەميز . وار اولسون ملتك بويله قره كون دوستلرى ...

باب اجتهاد دائما كشاده بولنمقدددر

بوحقيقتى مقالات سائقه‌مزده شرعى وعقلى براهين وتنصيصات علماء اصوليين واسطه‌سيله صورت قطعيه‌ده اثبات ايلدكدى. بومقاله‌مزده شوكا تنبيه ايتمك ايسترزكه اجتهادك ماهيت شرعيه‌سيله شرائط معتبره ومراتب عديده‌سنه آكاه اولانلر برازده انصافه مالك اولورلرسه حقيقت معروضه‌يى قبولده تردد ايتمزلر وكندى عجزلرينه باقەرق بوتون عالم اسلاميتى حضيض تقليده ايندىرمزلر .

[نصلكه شريعت مقدسه‌مزك يار واغيار نظرنده علويتى قات قات آرتمق اوزوسنده بولونان اصحاب درايت آنك حريت فكريه‌يه هيچ بر وقت سد چكمه‌مش وتدقيق ومحاكمه ايله قابل تزلزل اولەجق مواددن عارى بولنمش اولمسنى اعلانله افتخار ايدرلر وبوتون مذاهب اسلاميه اربابى نقطهٔ واحديه جمله اسباب تفرقه‌يى ازاله‌يه بونى بر اساس دينى ، واسطهٔ يكانه بيلرلر . چونكه اقوام اسلاميه كلمهٔ توحيد وتصديق رسالت اوزرينه متفق بولوندقلرى حالده ميانه‌لرنده تأسس اتحاده مانع‌لكز كوندن كونه قانمرلشمكده اولان تعصبات مذهبيه‌در.

زوز بازوی حیتنله امحا ایدیلن دور جدید استبداد ایچنده بالطبع غرض دیدار ایدهمیه‌جکدی . غزته‌مز عنوانه صادق قالق ایچون حریت کلامی محافظه ایتمکی الك مهم شریطهٔ بقا عد ایتدیکی ایچون ۳۱ مارت حادثه‌سنی متعاقب تعطیل نشریات ایتمش ومع‌التأسف بر چوق نمونه‌لرینی کوردیکمز رفقامزك اثرینه اقتفاءً مداح ظلم وشقاوت اولمقدن ایسه لطف حقله دور مشروطیت عودت ایدنجیه‌قدر اختیار سکوت ایلمکی ترجیح ایلمشدرکه بو حرکتی ارباب مطالعه‌یی دلکیر ایدهجك یزده تبدیل حقایق وادیسنه صابوب مظالمی عین عدالت ، اختلال عسکری‌یی بادیٔ شاباش وحیرت کوسترمدیکندن طولایی عفو وصفحه لایق کوریلور ظننده‌یز .

جناب حقه یوز بیك شکر اولسون حمیت صحیحه ایله ضربان‌ایدن مسلمان قلبلرینی ازن او مزعج کابوس استبدادك دور سلطنتی چوق سورمدی . تمام اون بش کون ایچنده ظالمك‌ده ، ادارهٔ ظالمه‌نك‌ده خاك هلاك ایچنده غلطان اولدیغنی کورمکله قریرالعین اولدق . لسان حریتمزه اوریلان او آهنین کاید تحکمده آچلدی . شمدی تاریخ ملیٔ اسلامی‌یه کچن او دهشتلی واقعهٔ عبرتمادن ایستدیکمز کبی بحث ایتمکده مختارز .

صورةً دینی ، حقیقتده ایسه سیاسی وارتجاعی اولان او حادثهٔ هائله‌نك سبب بی‌رحمی اولان خاقان‌سابق ۱۰ تموز انقلابندن طولایی دوچار اولدیغی خیبت وخسرانك انتقامنی ملتدن آلمق ، قانون اساسینك دست جلاد تجاوزینه اوردیغی قیود شرعیه‌یی قیرمق ایچون دور قدیم استبداددهدین‌وایمانی پاره‌ه رتبه‌ه نشان مقابلنده کندوسنه‌صاتمش ، ایمان وایقاندن بهره‌سز قالمش برطاقم ادانی‌یی آلت شر ومفسدت اتخاذ ایدهرك نام پاك « محمدی » (صلعم) یی سپر ایتمش برجمعیت ضلالت پیشه تأسیسنه موفق اولمش وبو جمعیتك پیشوایان ملعنتی سایه‌سنده عاله شرع محمدی‌یی اورتمدن قالقمش کبی کوسترمکه چالشه‌رق خاصهٔ تفکردن نصیبی اولمیان عوام ناسی اغفاله ووبای تزویراتی حامیٔ وطن ومدافع حقوق ملت‌اولان اردویه قدر ایصاله چالشدی . ابلیس لعینی مرك شادی‌یه اوغراتمق شاننده اولان بودسیسهٔ ابلهفریبانه ایله اضلال ایدیلن عسکرله اهالی‌نام علمی لکه‌دار ایدن (حاشا) علما قیاقلی بعض جهلهٔ مفسدینه قاتیله‌رق « شریعت ایسترز » یایغره‌سیله آیاصوفیه میدانه کلدیلر . بر مبعوث ایله بر ناظری ، ملتك بونجه فدا کارلقلرله میدانه کتیردیکی حامیٔ دین ووطن یوزلرجه مکتبلی ضابطانی قتل ایتدیلر . مبعوثان سائره‌یی حیاتلرندن امین اولیه‌جق درجه‌ده تهدید ایتدیلر . نه قدر ارباب حمیت وار ایسه جمله‌سنی دیار عدمه کوندره‌جکلرینی سویلدیلر . نور حریتك اخسافه منتظراً کچن ظلمتده مختفی قالان خفاشان دور استبداد برر برر میدانه چیقدیلر . الحاصل بوضربهٔ دهشت آورك طراقهٔ خشیت انکیزیله سرسملمش اولان ارباب‌عقول نظرنده دور سابق حمیدی بردهشت متضاعفه ایله تکرار عودت ایتمشدی . برکت ویرسون‌که خزائن رحمت الهیده مکنوز اولان الطاف خفیهٔ سبحانیه امداده یتشدی‌ده ینه زوم ایلیدن اوزانان بردست منجر محقق برهلاك واضمحلاله محکوم کبی کورونن ملت اسلامیه‌یی ، خلافت مقدسه ایله حکومت عثمانیه‌یی اولومدن قورتاردی :

« شریعت ایسترز » دعواسیله اورتهلغی اغوا ایدن « اتحاد محمدی جمعیتی » اعضاسی عجبا بوعنوان معظم ومفخمه لایقمی ایدیلر ؟ عجبا بونلرك آرادقلری شریعت حقیقةً بتون مسلمانلرك بیلدیکی اکلادیغی شرع شریف محمدی‌می ایدی؟ جمعیتك لسان ناطق‌منافقی اولان کشتی وحدتینك « وولقان » ده صاچدیغی هرزه ذاتاً ارباب دقتك نظرندن مستور قالمیان حقیقتی بتون شناعتیله میدان علانیته چیقاردی . بوخبیث جمعیته وصیت واپسینی حکمنده اولان صوك بیاننامه‌سنده « قالوا بلادن بری مؤمن موحد اولان اهل اسلامك اتحاد محمدی جمعیتندن خارج اولدیغنی » صراحةً ذکر ایتدی . دیمك‌که بوجمعیت افراد واعضاسی امت محمدیه‌یه دشمن بر « امت حمیدیه » ایمش . مطلوبلری اولان شریعت ایسه بالطبع « شرع احمدی » دکل ، اولین‌شروطی ملتی سفاهتی اوغورنده دیلندیرمك ، ادانی‌یی اوج اعلای اقباله چیقارمق ، بوکا مانع اولمق شویله طورسون فکراً قائل اوله‌میه‌جق ارباب عقول ووجدانی دکزلرده ، زندانلرده اتلاف ایتمك ، فکر ملتی دمیرچنبرلرله تضییق ایدهرك علم وعرفانك نامنی بر یوزندن سیلمك ، شرع‌شریف احمدینك بواجرا آت خائنانه‌یه بالطبع مخالف اولان احکامنی یالکز ابطال ایله اکتفا ایتمیه‌رك اویولدهکی آیات واحادیث شریفه‌یه لسان رسمی‌ایله « مضر » عنوانی ویرمك ، حاصلی ملت اسلامیه‌یی برشخصه عبودیت دها طوغریسی عبادت اوغورنده دین وایماندن چیقارمقدن عبارت اولان شرع حمیدی ایدی .

اوزرنده امت‌اسلامیه‌نك صوك شعلهٔ امیدی‌پارلایان دولت عثمانیه‌یی حفرهٔ هلاکه سوروکلین بوامت‌جدیده حقیقةً شریعت‌مروجی ایدیسه‌لر اوتوز بوقدر سنه‌در کتب شرعیه‌نك احراقه ، قنوت دعاسنك نمازده منع تلاوتی تشبثاتنه ، کلام شریف نبی‌یه « مضر » اطلاق ایدلسنه ، متقد افعال شهریاری اولان آیات کریمه‌نك تفسیر وحتی علناً قرائت ایدنلرك نفی واجلاسنه ، کتابلرده عباره آره‌سندن چیقارلمسنه ، کرك مسلمینه کرك علمای دینه ایدیلن اهانتلره نصل تحمل ایتدیلر ؟ نه‌دن‌دولت‌برآز کسب‌قوت ایدوب‌ده‌سرای اسرافاتنه‌برر حد‌تعیینته‌صره کلدیکی ، دور حمیدیده ابطال ایدیلن احکام شرعیه برر برر موقع تطبیقه وضع اولنمق تصوراتی میدان آلدیغی برصره‌ده بوقدر جوش وخروشه کلدیلر ؟

احکام شرعیه‌نك ابطال‌ایدلدیکنی ادعاایدن « حمیدیلر » بواحکامك بعضلری اوزرینه ینه استبداد اللریله کاه اوروپالیلره خوش کورنمك کاه سرای مظالمنك ساحهٔ تأثیرینه وسعت ویرمك ایچون خط بطلان چکلدیکنی اونودیورلرمی ؟ عجبا مجله جمعیتی طاغیدان کیمدر ، ونه ایچون طاغتمشدر بیلمیورلرمی ؟ ادارهٔ مشروطه‌نك شرع شریفه مغایر اولدیغنی ادعا ایدن بو کروه دور ظلمده مجازات کیفیه‌یه

(تنبيه) ملا خسرو مرحومك مسكوك بر . كرك مقدما قل ايتديكمز كلامندنده ازمهٔ اخيرهده اجتهادك دوام واستمراري واصلاً مستبعد اولمقدمدر . مشارالیه حضرتلرینه رد وتزییفه جرأت ایدهجك برفرد بولونه بیلیرمی ؟

(٣) وجوه قیاسه آشنا اولمقدر . ملکهٔ اجتهادك تحقق قیاس ظهاك شرائط واحکامنه قیامه بالطرف موقوفه وابستهدر . چونکه قیاس مقبول ایله مردودی تمیز ایدهبیلمز اصل اجتهاد ایدهبیلمز ؟ مجتهدین کرامك جیاد ادهانی بومیدانده تسابق ایتمکلهدر . هر اصولك بوقسمنی اوقویانلر علماء اسلامك تدقیقات نفیسهسنه حیران اولوب قالیرلر . (من لم یذق لم یعرف) مثلی اصل بوخصوصه دائر ضرب اولنمالیدر .

(٤) نجی شرطلشده نروماهیتی مقامندمذکورمده ایضاح اولونمشدر .

مناظرلی : اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورهٔ حجرات آیت — ١٣

(یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر وانثی وجعلناکم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم ان الله علیم خبیر)

[جناب منزل الفرقان آیت سابقهده دنی علمهٔ تکلفنی انساب ایله تفاخردن نهی ایدییور . آنکله نداء عمومی ایله ندا ایدرك بیوریورکه] ای ناس [یزعظیم الشان] سزی یرلرکك ایله دیشیدن [آدم ایله حوادن] یاراتدق [سلسلهٔ انسابکز بریدرك بر مادره منتهیدر . شوحالده بوخصوصجه جهکز بری بریکزه مساوی اولدیغکزدن نسب ایله تفاخرك وجهی یوقدر] وبری بریکزی طانیقلمکز ایچوندرکه سزی شعوب وقبائل قیلدق [یوقسه آبا وقبائل ایله تفاخر ایتمکز وانسابده تفاوت وتفاضل ادعا ایلمکز ایچون دکل] . سزك عند الله اعز واکرمکز تقواسی اك زیاده اولانلریکزدر [اك نسیب اولانلریکز دکلدر . زیرا نفوس بشریهنك مدار کمالی وانشخاصك بری بریه فضل ورجحانی انجق صلاح وتقوی ایلهدر . عزت وشرفی اونك ایسهین . درجات علیهیه نائل اولنق آرزو ایدن اکتساب صلاح وتقوایه چالشسون] . الله علیمدر [سزی واعمالکزی بیلور] خبیردر [بواطن احوالکزه مطلعدر] .

جناب حق بوآیت کریمهده . بنی آدم برکوهردن آفریده اولنمه فطرتجه آرمزنده تساوی بولدیغنی وحضاً بری برلرینك نسبنی طانیق حکمت مبنی امم واقوام مختلفه قلندقلرینی وبکدیکره فضل ورجحانلرینه ونزدالهیده عزت وشرفلرینه بادی اولان خصلت انجق دیانت وتقوی اولدیغنی بیان ایدرك انساب ایله تفاخرك عبث وبیهوده اولدیغنه وانجق صلاح وتقوادرکه فضل ورجحانه مدار بولندیغه اشارت بیوریور دیمك که فطرةً مساوی خلق ایدلمش اولان بنی آدم آرمسندهکی فرق نسب ایله دکل . تقوی ایله فضائل اخلاقیه ایلهدر .

لقمانك اوغلنه دیدکه (کن عصامیاً ولاتکن عظامیاً) دیمشدر . بومعناك معنائی شعرك شو :

کن عصامیاً ولاتکن عظامیاً وعلمت الکر والاقدام

یوزدر . عصامیلیغی دلالت عن اصل سیادتمدن بی بهره ایکن استعدادی ورشد وکیاستی کندینی مرکز سیادته ایصال وکندیسنه کر وحری وسعی واقدامی تعلیم ایدی دیمکدر .

(کن عصامیاً ولاتکن عظامیاً) قولی دخی : شرف وشان سلك کندی مکتسبك ومایدانك اولسون . کلوب کچمش اولان آبا واجداد ایله مفتخر اولمه . زیرا ملکهٔ فطره فروش عزوشرف اونق مضمر دکلدر . مقبول اولان شرف کسبیدر . مانی اتهام ایدیور .

زائدهٔ نوح شرف ویرمیهجك حضرت رب
غیریتك اولادینه بیلدم نه ویرر حرمت اب

ایضاً

الناس من جهة التمثال اکفاء ابوهم آدم والام حواء
وانما امهات الناس اوعیة مستودعات وللاحساب آباء
فان یکن لهم من اصلهم شرف یفاخرون به فالطین والماء
وان ابت صخر من دوی نسب فان نسلنا جود وعلیاء
لافضل الا لاهل العلم انهم علی الهدی لمن استهدی ادلاء
وقیمة المرء ماقد کان یحسنه والجاهلون لاهل العلم اعداء
ففز بعلم ولا تجهل به احدا الناس موتی واهل العلم احیاء

دیوان تلمذ حل

انسانلر شکل وهیئت جهتیله بری بریه مدانیوسهٔ خلقت اعتبارله یکدیکره مساویدرلر . بدرلری آدم علیه السلام . والدهلری حضرت حوادر . انسانلرك والدهلری دروسه انبا تودیع اولنان قابلرمشدر اولوب نسلونسده اصل اعتبار بدرلرمدر . انسانرك اصل ونسلرنده اعتبار اولنسه حق بر قدر وشرف ولر ایسه اوندهٔ آدم اولان باطنی ایله صودر . سن اصل نسبدن بر مفخرت آلیق ایدهجك . سلسلهٔ نسکدن بریله اوکونهجك اولورسهك اونك برچه هیچ حکمی یوقدر . زیرا بزم نسمز جود وکرم وعلو جنابدر . فضل وحرمت انجق اهل علم ایچوندر . آنلر طوغری یول آرایدرك راه صوابه دلیل ورهبریدرلر . هرکسك قیمتی اینکیکز . سعی اهل علمك دشمنیدرلر . سن بر علمه انسان چالش . اولاد حضل قاله . انسانلر اولودرلر . اوندرك ایچنده دوحیات اولانلری آنجق اهل علمدر .

لقمان علی کرم الله وجهه حضرتلری فضل ورجحانی اهل علمه تخصیص ایدیورمشده وتخصیص (انهم علی الهدی لمن استهدی ادلاء) قولندن ایکی اولدیغی اوزره اهل علمك صلاح وتقوی ایله آراسته اولمری ودیکرلری نصائح ارشاد ایتمری اعتبارندر .

حالوك ـ لا الحد ـ هيچ رمذهب اسلاميده ديكرلرينه باعث نفرت اولهجق مرتبه مباينت كورمييز. آرالرنده‌كى اختلافات ـ الجوبوكلرى مسائل اصلت اولمق اوزره هپ فروعاته دائر اولوب ـ يك عادى وعادت حكمنده، هرطرفك قابل تعديل اولمهه صايانه نائل اولهجقمز مشروطيت سايه‌سنده حريت تعالى اولونه‌جق افكارك حريت نشرنه اولمسنه اشتباه ايتمييز.]

ايشته مقاله‌مزده بومسئله زمينى مطالعه اتحاد ايتديكمز محاورة طلابه‌ده اجتهاد ـ اولهٔ اطلبه ايله ثابت اولان احكام شرعيه‌يى ادراك ايچون اولهٔ شرعيه‌يه استفصاى نظر، وسع وطاقت درجه‌سنده امعان فكر ديه تعريف ايدلمش ايدى. كتب اصوليده مثلاً بوسكه متحد بلنمه تعريفلرده واردر. فقط بونلرك مفاد ظاهريلرى قوهٔ اجتهاديه‌نك استعمالندن اونك اثرى اولان اجتهاد فعليدن عبارتدر. چونكه بنه اومقاله‌ده ايضاح اولنديغى اوزره اصل اجتهاد مجتهد ايله قائم بر قوه‌دره بر ملكهٔ راسخه‌در. بوملكهٔ راسخه قول راجحه كوره قابل تجزى اولميوب سعه مجتهدك حائز اولديغى دكاوه‌رفان نسبتده بحسب الكما متفاوت اولهبيلير. ايشته ايريده بيان ايده‌جكمز مراتب اجتهاد بوكا ايما ايمكده‌در.

محاورهٔ مذكوره‌ده مجتهده بولنمسى لابد اولان شرائط واوصاف لازمه‌نك خلاصهٔ اجماليسيده (١) كتاب وسنتى فهم (٢) مواقع اجماعى جزم (٣) مباحث قياسى احاطه (٤) مقاصد شرعشريفى واحوال ومقامات الوامر، معرفتدن عبارت درت شعبه‌يه منقسم اولديغى كوستريلمشيدى. بوراسى غايت بر محل اونسه بروجه آتى بسط مقاله لزوم كورمكده‌يز.

(١) معرفت امر كتاب متعلق اولان آيات قرآنيه واحاديث نبويه‌نك معانى وضعيه‌سى ايله كرك منطوق لفظ، كرك مناط حكم، فحواى كلام عد اولونان بالجمله معانى شرعيه‌سنى بيلمكدن عبارتدر. معانى وضعيه‌يى بيلمك ايچون بالخصوص السنهٔ سليفه ياخود صرف ونحو ومعانى وبيان كبى علوم عربيه‌يى نظر ايمسنده الفاظك مدلولات افراديه وتركيبيه‌سنى احاطه‌يه احتياج اولديغى كبى [١] استنباط احكام ايده‌بيلمك ايچون كتاب ايله سنتك خاص وعام، حقيقت ومجاز، صريح وكنايه، مجمل ومفسر، ناسخ ومنسوخ كبى اقسامى، تميز ايله هرقسمك من حيث الاحكام حكمنى معرفتده لازمدر. بو اقتدارى احراز ايتمك ايچون علم اصوله ممارسه پيدا ايتمك اقتضا ايدر. لدى الايجاب كتب تفاسيرده مراجعت ايده‌بيلير. حتى دهاء سمعوانى‌نك ده كوز كزديرر. اسباب نزوله وناسخ ومنسوخ بيانه دائر مرجع اتخاذ اولنمه شايان مستقل آثار معتبره اولوب بونلرك چوغى مطبوعدر.

كذلك احكامه مائل احاديث شريفه‌نك معنوى ايله برابر اسانيدينه هرحديثك تواتر وشهرت وآحاد طرقلرينك حاكيه‌يى نزه واصل اولديغى واقف بولنق. احوال رواتى لسانه ايله صحيح وضعيف وسائر اقسام حديثى تبين ايده‌بيلمك لازمدر.

[١] مجتهدك علوم عربيه‌يه وقوفى درجهٔ وسطه‌ده بولنق كافى اولديغى «جمع الجوامع»ده مصرحدر. حتى جواهر آخرون استاذ ايتمش‌ده تجويز اولونمشدر. فواهد عربيه‌سيه‌ده عدم اعتنا شاعى تصور اولمسى اقتضا ايدر.

مثلا خسرو رحمه‌الله مرآة الاصوله‌ده ديبوركه: «راويلرك جرح وتعديله مدار اولهجق احوالى وهر حديثك مرتبهٔ قبول واعتبار معرفتيايسنده فى زماننا ارباب اجتهاد ايچون علم حديثده موثوق به اولان كتب نصوصى ايله اكتفا امر ضروريدر. چونكه بوكون احاد صحيحلرك حقائقه باشقه صورتله اطلاع متعذردر».

برده افادهٔ ساجقدن مجتهدك حافظ قرآن وحديث اولمسى شرط قلنديغى مستبان اولمقده‌در. تلويحده تصريح اولنديغى اوزره يالكز احكام شرعيه بيانه دائر اولان (وعددى بشيوزى تجاوز ايتمين) آيات قرآنيه‌نك مواقعنى بيلمك كافيدر. [١]

كتب احاديث واسماء رجال تدوينندن صوكرا معرفة الاحاديث بالزياده كتب سهولت ايتمش‌در. بوكون بر مسئله‌يه دائر بوتون احاديث آز مدت ظرفنده تتبع ايتمك قابل اولديغى كبى كتب ستده موجود بالجمله رواة احاديثك تراجم احوالى اوكرنمك ايچون يالكز برجلد عبارت. غايت منتظم صورتده مطبوع «خلاصهٔ خزرجى»يه مراجعت كافيدر. زمانمزده كتب ستهٔ‌نك هر برى مشروح ومضبوط اولهرق صورت مكمله‌ده مطبوع اولديغى كبى فرق بيك حديثى حاوى مسند احمد بن حنبل ايله «نيل الاوطار» و «كنز العمال» و «مشكاة المصابيح» كبى كتب معتبره‌ده شروحيله برابر طبع ونشر اولونمشدر.

«جوهر نقى»، «ميزان الاعتدال»، «موضوعات» كبى بالجوق آثار انتقاديه‌ده مطبوع اولهرق انتشار ايتمشدر.

(٢) موارد اجماعه اطلاع تام لازمدركه مجتهد اجماع امته مخالف اجتهاده بولنمسون [بوكا مطلع اولمق آرزوسنده اولان ميزان شعرانى‌يى مطالعه ايتسون. ترتيب متعارف اوزرينه مرتب، مطبوع بركتابدر]

بنه مثلا خسرو رحمه‌الله ديبوركه: «مجتهد اولهجق كيمسه علم كلامده امام اولمق، بوتون براهين عقليه‌يه واقف بولنمق شرط دكلدر. بناءً عليه عقائد اسلاميه‌ده مقلد اولان كيمسه‌ده دلائل سمعيه‌دن استنباط احكام ايده‌بيلير. كذلك علم فقهه آشنا اولمقده شرط قلنماز چونكه علم فقه اجتهاد نتيجه‌سى وآنك ثمره‌سى اولمغه اوزرينه قدر ايده‌مز. لكن زمانمزده منصب اجتهاده نائليت فروع فقهيه‌ده ممارسه پيدا ايله حصول بولمقده‌در. [چونكه شمدى بولونمجق مجتهديكدر فقه تأسيس ايده‌جك دكل، بلكه موجود اولانى تأييد وتزييف ايده‌جكدن مستنبط بولونان مسائلى استحضار ومرة بعد اخرى تكرار ايله حاصل ايده‌جكى ملكه سايه‌سنده محتاج استنباط اولان بعض مسائل استحصال ايليه‌جكدر.]

بناءً عليه ازمنهٔ اخيره‌ده علم فقهده اجتهاد موصل برطريق عمل اولمقدر. اصحاب كرام دورنده بويله دكلدى. مع هذا بوكون دماونلرك طريقه سلوك ايتمك جائزدر.

[١] افراد كريمه‌نك يالكز بوقسمى مستقلاً متعدد اولان طرقدن تفسير اولونمشدر. مطبوع اولهرق متداول اولان «تفسير احمدى» بو جهتدن اولديغى اوزره مطالعه‌يه سلوك ايدر.

[٢] شو اثر معتبره اقتره استيناف وتيسى عمر لطفى بك احمدى طرفندن تركيبه وجه و وسائل‌زده اعما ايدلمك (٢٢) نجى نسخه‌ده متضمن نشر اولونمشدر. كثرت متعدديك حسيله باشقه‌دن آغرايدن بوكزيده اثرك آتيا انتشاف نشريه دوام اولونه‌جقدر.

(تنبيه) منلا خسرو مرحومك كرك بو ، كرك مقدما نقل ايتديكمز كلامندنده ازمنهٔ اخيره‌ده اجتهادك دوام واستمراری واضحاً مستبان اولمقده‌در . مشاراليه حضرتلرينی رد وتزييفه جرأت ايده‌جك برفرد بولونه‌بيلير‌می ؟

(٣) وجوه قياسه آشنا اولمقدر ، ملكهٔ اجتهادك تحقق قياس فقهانك شرائط واحكام واقسامنه بالاطراف وقوفه وابسته‌در . چونكه قياس مقبول ايله مردودی تميز ايده‌مين نصل اجتهاد ايده‌بيلير ؟ مجتهدين كرامك جياد اذهانی بوميدانده تسابق ايتمكده‌در . علم اصولك بوقسمنی اوقويانلر علماء اسلامك تدقيقات فقهيه‌سنه حيران اولوب قاليرلر . (من لم يذق لم يعرف) مثلی اصل بوخصوصه دائر ضرب اولنماليدر .

(٤) نجی شرطك‌ده لزوم اهميتی مقالهٔ مذكوره‌ده ايضاح اولونمشدر .

مناسترلی : اسماعيل حقی

نجائب قرآنيه

سورهٔ حجرات آيت — ١٣

(يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر وانثی وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم عندالله اتقيكم ان الله عليم خبير)

[جناب منزل الفرقان آيت سابقه‌ده رذائل اخلاقدن نهی بيورديغی كبی بو آيت جليله‌ده دخی عامهٔ مكلفينی انساب ايله تفاخردن نهی ايديور . آنلره نداء عمومی ايله ندا ايدرك بيوريوركه] ای ناس [بزعظيم الشان] سزی برارلكك ايله ديشيدن [آدم ايله حوادن] يارانديق [سلسلهٔ انسابكز بر پدرله بر مادره منتهی‌در ، شوحالده بوخصوصجه جمله‌كز بری بريكزه مساوی اولديغكزدن نسب ايله تفاخرك وجهی يوقدر] وبری بريكزی طانيمقلغكز ايچوندركه سزی شعوب وقبائل قلدق [يوقسه آبا وقبائل ايله تفاخر ايتمكز وانسابده تفاوت وتفاضل ادعا ايلمكز ايچون دكل] . سزك عند الله اعز واكرمكز تقواسی اك زياده اولانلريكزدر [اك نسيب اولانلريكز دكلدر . زيرا نفوس بشريه‌نك مدار كمالی واشخاصك بری برينه فضل ورجحانی انجق صلاح وتقوی ايله‌در . عزت وشرفی اولمق ايستيه‌ن ، درجات علايه نائل اولمق آرزو ايدن اكتساب صلاح وتقوايه چالشسون] . الله عليم‌در [سزی واعمالكزی بيلور] خبيردر [بواطن احوالكزه مطلع‌در] .

جناب حق بو آيت كريمه‌ده ، بنی آدم بركوهردن آفريده اولمغله فطرتجه آره‌لرنده تساوی بولديغنی ومحضا بری برلرينك نسبنی طانيمق حكمتنه مبنی امم واقوام مختلفه قلندقلرينی ويكديكره فضل ورجحانلرينه ونزدالهيده عزت وشرفلرينه بادی اولان خصلت انجق ديانت وتقوی اولديغنی بيان ايدرك انساب ايله تفاخرك عبث وبيهوده اولديغنه وانجق صلاح وتقوادركه فضل ورجحانه مدار بولنديغنه اشارت بيوريور ديمك كه فطرةً مساوی خلق ايدلمش اولان بنی آدم آره‌سنده‌كی فرق نسب ايله دكل ، تقوی ايله فضائل اخلاقيه ايله‌در .

امثال سائره‌دندركه (كن عصامياً ولاتكن عظامياً) ديمشلر . بومثالك منشائی شاعرك شو :

نفس عصام سودت عصاما وعلمته الكر والاقداما

بيتی‌در . عصام دينيلن ذات عن اصل سيادتدن بی بهره ايكن استعدادی ورشد وكياستی كندينی مركز سيادته ايصال وكنديسنه كر وحربی وسعی واقدامی تعليم ايلدی ديمكدر .

(كن عصامياً ولاتكن عظامياً) قولی دخی : شرف وشان سنك كندی مكتسبك ومايهٔ ذاتك اولسون ، كلوب كچمش اولان آباواجداد ايله مفتخر اوله . زاده‌لكله طفره فروش عز وشرف اولمق معتبر دكلدر . مقبول اولان شرف كسبی‌در . مألنی افهام ايديور .

زادهٔ نوحه شرف ويرميه‌جك حضرت رب
غيرينك اولادينه بيلمم نه ويرر عزت اب

احمد پاشا

الناس من جهة التمثال اكفاء ابو هم آدم والام حواء
و انما امهات الناس اوعية مستودعات وللاحساب آباء
فان يكن لهم من اصلهم شرف يفاخرون به فالطين والماء
وان اتيت بفخر من ذوی نسب فان نسبتنا جود و علياء
لافضل الا لاهل العلم انهم علی الهدی لمن استهدی ادلاء
وقيمة المرء ماقدكان يحسنه والجاهلون لاهل العلم اعداء
ففز بعلم ولا تجهل به ابدا الناس موتی واهل العلم احياء

ديوان امام علی

انسانلر شكل وهيئت جهتيله بری برينه مدانی ومايهٔ خلقت اعتباريله يكديكره مساويدرلر . پدرلری آدم عليه السلام ، والده‌لری حضرت حوادر . انسانلرك والده‌لری درونته اشيا توديع اولنان قابلر مثابه‌سنده اولوب نسل ونسبده اصل اعتبار پدرلره‌در . انسانلرك اصل ونسبلرنده افتخار اولنه‌جق بر قدر وشرف وار ايسه اوده مايهٔ آدم اولان باطچی ايله صودر . سن اهل نسبدن بر مفخرت اتيان ايده‌جك ، سلسلهٔ نسبكدن بريله اوكونه‌جك اولورسه‌ك بونك بزجه هيچ حكمی يوقدر ، زيرا بزم نسبمز جود وكرم وعلو جنابدر . فضل ومزيت انجق اهل علم ايچوندر ، آنلر طوغری يول آرايانلرك راه صوابده دليل ورهبريدرلر . هركسك قيمتی ابتديكی ايلكدر . جاهلر اهل علمك دشمنی‌درلر . سن بر علمه اتسابه چالش ، الی الابد جاهل قاله . انسانلر اولودرلر ، بونلرك ايچنده ذی حيات اولانلری آنجق اهل علمدر .

امام علی كرم‌الله وجهه حضرتلری فضل ورجحانی اهل علمه تخصيص ايديورسه‌ده بوتخصيص (انهم علی الهدی لمن استهدی ادلاء) قولندن نمايان اولديغی اوزره اهل علمك صلاح وتقوی ايله آراسته اولملری وديكرلرينی فضائله ارشاد ايلملری اعتباريله‌در .

حالبوکه ـ لله الحمد ـ هیچ بر مذهب اسلامیده دیکرلرینه باعث نفرت اولهجق مرتبه مباینت کورمهمیز. آرالرنده‌کی اختلافات ـ الك بویوکلری مسائل امامت اولمق اوزره هپ فروعاته دائر اولوب ـ پك عادی وغایت حکمسز، هرطرفجه قابل تعدیل اولمغله بعنایة الله نائل اولدیغمز مشروطیت سایه‌سنده حریتله تعاطی اولونه‌جق افکارك مزیل تشتت اولمسنده اشتباه ایتمیز.]

ایلك مقاله‌مزده بومبحثه زمین مطالعه اتخاذ ایتدیکمز محاورهٔ علمانده اجتهاد ـ ادله قطعیه ایله ثابت اولمیان احکام فرعیه‌یی ادراك ایچون ادلهٔ شرعیه‌یه استقصای نظر، وسع وطاقت درجه‌سنده امعان فکر دیه تعریف ایدلمش ایدی. کتب اصولیه‌ده مألاً بونکله متحد یاشقه تعریفلرده واردر. فقط بونلرك مفاد ظاهریلری قوهٔ اجتهادیه‌نك استعمالندن، اونك اثری اولان اجتهاد فعلیدن عبارتدر. چونکه ینه اومقاله‌ده ایضاح اولندیغی اوزره اصل اجتهاد مجتهد ایله قائم برقوه‌در، بر ملکهٔ راسخه‌در. بوملکهٔ راسخه قول راجحه کوره قابل تجزی اولیورسه‌ده مجتهدك حائز بولندیغی ذکا وعرفان نسبتده بحسب الکمال متفاوت اوله‌بیلیر. ایشته ایلریده بیان ایده‌جکمز مراتب اجتهاد بوکا اثبات ایتمکده‌در.

محاورهٔ مذکوره‌ده مجتهدده بولنمسی لابد اولان شرائط واوصاف لازمه‌نك خلاصهٔ اجمالیه‌سیده (۱) کتاب وسنتی فهم (۲) مواقع اجماعی جزم (۳) مباحث قیاسی احاطه (٤) مقاصد شرعشریفی واحوال وعادات اقوام، معرفتدن عبارت درت شعبه‌یه منقسم اولدیغی کوسترلمشدی. بوراسی غایت بر محل اولمغله بروجه آتی بسط مقاله لزوم کورمکدیز.

(۱) معرفت احکامه متعلق اولان آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌نك معانیٔ وضعیه‌سی ایله کرك منطوق لفظ، کرك مناط حکم، فحوای کلام عد اولونان یاخود معانیٔ شرعیه‌سنی بیلمکدن عبارتدر. معانیٔ وضعیه‌یی بیلمك ایچون یا بحسب السلیقه یاخود صرف ونحو ومعانی وبیان کبی علوم عربیه‌یی تعلم سر ایمسنده الفاظك مدلولات افرادیه وترکیبیه‌سنی احاطه‌یه احتیاج اولدیغی کبی [۱] استنباط احکام ایده‌بیلمك ایچون کتاب ایله سنتك خاص وعام، حقیقت ومجاز، صریح وکنایه، مجمل ومفسر، ناسخ ومنسوخ کبی اقسامنی تمیز ایله هرقسمك من حیث الافاده حکمنی معرفتده لازمدر. بو اقتدارك احراز ایتمك ایچون علم اصوله ممارسه پیدا ایتمك اقتضا ایدر. لدی الایجاب کتب تفاسیره‌ده مراجعت ایده بیلیر. حتی دیله‌رسه حواشی‌یه‌ده کوز کزدیرر. اسباب نزوله وناسخ ومنسوخ بیانه دائر مرجع اتخاذ اولنمغه شایان مستقل آثار معتبره اولوب بونلرك چوغی مطبوعدر.

کذلك احکامه عائد احادیث شریفه‌نك متونی ایله برابر اسانیدینه، هرحدیثك تواتر وشهرت واحاد طریقلرینك هانکیسیله بزه واصل اولدیغنه واقف بولنمق، احوال رواتی احاطه ایله صحیح وضعیف وسائر اقسام حدیثی تعیین ایده بیلمك لازمدر.

[۱] مجتهدك علوم عربیه‌یه وقوف درجهٔ وسطاده بولنمق کافی اوله‌جغی «جمع الجوامع» ده مصرحدر. حتی بویله‌ده آخردن استعانه ایتمسی‌ده تجویز اولونمشدر. قواعد عربیه‌دمدسیبویه قدره ادیانده شافعی قدرماهر اولمسی اقتضا ایتمز.

مثلا خسرو رحمه‌الله مرآة الاصوله‌ده دیبورکه: «راویلرك جرح وتعدیله مدار اوله‌جق احوالنی وهر حدیثك مرتبهٔ قبول واعتبارك معرفت‌بابنده فی زماننا ارباب اجتهادایچون علم حدیثده موثوق به اوله‌جق ائمه‌نك نصوصی ایله اکتفا امر ضروریدر. چونکه بوکون احادیث مرویه‌نك حقائقنه یاشقه صورتله اطلاع متعذردر».

برده افادهٔ سابقه‌دن مجتهدك حافظ قرآن وحدیث اولمسی شرط قلنادیغی مستبان اولمقده‌در. تلویحده تصریح اولندیغی اوزره یالکز احکام شرعیه‌یه بیانه دائر اولان (وعددی بشیوزی تجاوز ایتمین) آیات قرآنیه‌نك مواقعنی بیلمك کافیدر. [۱]

کتب احادیث واسماء رجال تدویندن صوکرا معرفة الاحادیث پك زیاده کسب سهولت ایتمش‌در. بوکون بر مسئله‌یه دائر بوتون احادیث آز مدت ظرفنده تتبع ایتمك قابل اولدیغی کبی کتب سته‌ده موجود بالجمله روات احادیثك تراجم احوالنی اوکرنمك ایچون یالکز برجلد عبارت، غایت منتظم صورتده مطبوع «خلاصهٔ خزرجی»یه مراجعت کافیدر. زمانمزده کتب سته‌نك هر بری مشروح ومضبوط اوله‌رق صورت مکمله‌ده مطبوع اولدیغی کبی قرق بیك حدیثی حاوی مسند احمد بن حنبل ایله «نیل الاوطار» و «کنز العمال» و «مشکاة المصابیح» کبی کتب معتبره‌ده شروحیله برابر طبع ونشر اولونمشدر.

«جوهر نقی»، «میزان الاعتدال»، «موضوعات» کبی پك چوق آثار انتقادیه‌ده مطبوع اوله‌رق انتشار ایتمشدر.

(۲) موارد اجماعه اطلاع تام لازمدرکه مجتهد اجماع امته مخالف اجتهاددده بولنمسون [بوکا مطلع اولمق آرزوسنده اولان میزان شعرانی‌یی [۲] مطالعه ایتسون. ترتیب متعارف اوزرینه مرتب، مطبوع برکتابدر

ینه منلا خسرو رحمه‌الله دیبورکه: «مجتهد اوله‌جق کیمسه علم کلامده امام اولمق، بوتون براهین عقلیه‌یه واقف بولنمق شرط دکلدر. بناءً علیه عقائد اسلامیه‌ده مقلد اولان کیمسه‌ده دلائل سمعیه‌دن استنباط احکام ایده‌بیلیر. کذلك علم فقهه آشنا اولمق‌ده شرط قلنماز چونکه علم فقه اجتهاد نتیجه‌سی وآنك ثمره‌سی اولمغله اوزرینه تقدم ایده‌مز. لکن زمانمزده منصب اجتهاده نائلیت فروع فقهیه‌ده ممارسه پیدا ایله حصول بولمقده‌در. [چونکه شمدی بولونه‌جق مجتهدیکیدن فقه تأسیس ایده‌جك دکل، بلکه موجود اولانی تأیید ویاتزییف ایده‌جکندن مستنبط بولونان مسائلی استحضار ومرة بعد اخری تکرار ایله حاصل ایده‌جکی ملکه سایه‌سنده محتاج استنباط اولان بعض مسائلك استحصال ایله‌جکدر.]

بناءً علیه ازمنهٔ اخیره‌ده علم فقه‌ده اجتهاده موصل برطریق عدم اولنور. اصحاب کرام دورنده بویله دکلدی. مع هذا بوکون‌ده اونلرك طریقنه سلوك ایتمك جائزدر.

[۱] قرآن کریمك یالکز بوقسمی مستقلاً متعدد ذوات طرفندن تفسیر اولونمشدر. مطبوع اوله‌رق متداول اولان «تفسیر احمدی» بو جله‌دن اولدیغی ارباب مطالعه‌نك معلومیدر.

[۲] شو اثر معتبر، اقره استیناف رئیسی عمر لطفی بك افندی طرفندن ترکیه‌یه ترجمه و رساله‌مزه اهدا ایدیله‌رك (۲۳) نجی نسخه‌ده مقدمه‌سی نشر اولنمشدر. کثرت مندرجات حسبیله بالضروره تأخرایدن بوکزیده اثرك آتیاً ان شاءالله نشرینه دوام اولنه‌جقدر.

«صراط مستقیم»

(تنبيه) منلا خسرو مرحومك كركك بو ، كرك مقدما نقل ايتديكمز كلامندنده ازمنهٔ اخيره‌ده اجتهادك دوام واستمراری واضحاً مستبان اولمقده‌در . مشاراليه حضرتلرينی رد وتزييفه جرأت ايده‌جك برفرد بولونه‌بيليرمی ؟

(٣) وجوه قياسه آشنااولمقدر ، ملكهٔ اجتهادك تحققی قياس فقهانك شرائط واحكام واقسامنه بالاطراف وقوفه وابسته‌در . چونكه قياس مقبول ايله مردودی تميز ايده‌مين نصل اجتهاد ايده‌بيلير ؟ مجتهدين كرامك جياد اذهانی بوميدانده تسابق ايتمكده‌در . علم اصولك بوقسمنی اوقويانلر علماء اسلامك تدقيقات فقهيه‌سنه حيران اولوب قاليرلر . (من لم يذق لم يعرف) مثلی اصل بوخصوصه دائر ضرب اولنماليدر .

(٤) نجی شرطك‌ده لزوم اهميتی مقالهٔ مذكوره‌ده ايضاح اولونمشدر .

مناسترلی : اسماعيل حقی

نجائب قرآنيه

سورهٔ حجرات آيت — ١٣

(يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر وانثی وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم عندالله اتقيكم ان الله عليم خبير)

[جناب منزل الفرقان آيت سابقه‌ده رذائل اخلاقدن نهی بيورديغی كبی بو آيت جليله‌ده دخی عامهٔ مكلفينی انساب ايله تفاخردن نهی ايدييور . آنلره نداء عمومی ايله ندا ايدرك بيوريوركه] ای ناس [بزعظيم الشان] سزی برارلكك ايله ديشيدن [آدم ايله‌حوادن] يارانديق [سلسلهٔ انسابكز بريدرله بر مادره منتهی‌در . شوحالده بوخصوصجه جمله‌كز بری بريكزه مساوی اولديغكزدن نسب ايله تفاخرك وجهی يوقدر] وبری بريكزی طانيمقلغكز ايچوندركه سزی شعوب وقبائل قلدق [يوقسه آبا وقبائل ايله تفاخر ايتمكز وانسابده تفاوت وتفاضل ادعا ايلمكز ايچون دكل] . سزك عند الله اعز واكرمكز تقواسی الك زياده اولانلريكزدر [الك نسيب اولانلريكز دكلدر . زيرا نفوس بشريه‌نك مدار كمالی واشخاصك بری برينه فضل ورجحانی انجق صلاح وتقوی ايله‌در . عزت وشرفی اولمق ايستيه‌ن ، درجات علايه نائل اولمق آرزو ايدن اكتساب صلاح وتقوايه چالشسون] . الله عليم‌در [سزی واعمالكزی بيلور] خبيردر [بواطن احوالكزه مطلع‌در] .

جناب حق بو آيت كريمه‌ده ، بنی آدم بركوهردن آفريده اولمغله فطرتجه آره‌لرنده تساوی بولديغنی ومحضا بری برلرينك نسبنی طانيمق حكمتنه مبنی امم واقوام مختلفه قلندقلرينی ويكديكره فضل ورجحانلرينه وتزدالهيده عزت وشرفلرينه بادی اولان خصلت انجق ديانت وتقوی اولديغنی بيان ايدرك انساب ايله تفاخرك عبث وبيهوده اولديغنه وانجق صلاح وتقوادركه فضل ورجحانه مدار بولنديغنه اشارت بيوريور ديمك كه فطرةً مساوی خلق ايدلش اولان بنی آدم آره‌سنده‌كی فرق نسب ايله دكل ، تقوی ايله فضائل اخلاقيه ايله‌در .

امثال سائره‌دندركه (كن عصامياً ولاتكن عظامياً) دينور . بومثالك منشائی شاعرك شو :

نفس عصام سودت عصاما وعلمته الكر والاقداما

بيتی‌در . عصام دينلن ذات عن اصل سيادتدن بی بهره ايكن استعدادی ورشد وكياستی كندينی مركز سيادته ايصال وكنديسنه كر وحربی وسعی واقدامی تعليم ايلدی ديمكدر .

(كن عصامياً ولاتكن عظامياً) قولی دخی : شرف وشان سنك كندی مكتسبك ومايهٔ ذاتك اولسون ، كلوب كچمش اولان آباواجداد ايله مفتخر اوله . زاده‌لكله طفره فروش عز وشرف اولمق معتبر دكلدر . مقبول اولان شرف كسبی‌در . مألنی انهام ايديور .

زادهٔ نوحه شرف ويرميه‌جك حضرت رب
غيرينك اولاديه بيلمم نه ويرر عزت اب

احمد پاشا

الناس من جهة التمثال اكفاء ابو هم آدم والام حواء
و انما امهات الناس اوعية مستودعات وللاحساب آباء
فان يكن لهم من اصلهم شرف يفاخرون به فالطين والماء
وان اتيت بفخر من ذوی نسب فان نسبتنا جود و علياء
لافضل الا لاهل العلم انهم علی الهدی لمن استهدی ادلاء
وقيمة المرء ماقدكان يحسنه والجاهلون لاهل العلم اعداء
ففز بعلم ولا تجهل به ابدا الناس موتی واهل العلم احياء

ديوان امام علی

انسانلر شكل وهيئت جهتيله بری برينه مدانی ومايهٔ خلقت اعتباريله يكديكره مساويدرلر . پدرلری آدم عليه السلام ، والده‌لری حضرت حوادر . انسانلرك والده‌لری درونه اشيا توديع اولنان قابلر مثابه‌سنده اولوب نسل ونسبده اصل اعتبار پدرلره‌در . انسانلرك اصل ونسبلرنده افتخار اولنه‌جق بر قدر وشرف وار ايسه اوده مايهٔ آدم اولان بالچق ايله صودر . سن اهل نسبدن بر مفخرت آتيان ايده‌جك ، سلسلهٔ نسبكدن بريله اوكونه‌جك اولورسه‌ك بونك بزجه هيچ حكمی يوقدر ، زيرا بزم نسبمز جود وكرم وعلو جنابدر . فضل ومزيت انجق اهل علم ايچوندر ، آنلر طوغری يول آرايانلرك راه صوابده دليل ورهبريدرلر . هركسك قيمتی ايتديكی ايلكدر . جاهللر اهل علمك دشمنی‌درلر . سن بر علمه اتسابه چالش ، الی الابد جاهل قالمه . انسانلر اولودرلر ، بونلرك ايچنده ذی حيات اولانلری آنجق اهل علمدر .

امام علی كرم‌الله وجهه حضرتلری فضل ورجحانی اهل علمه تخصيص ايديورسه‌ده بوتخصيص (انهم علی الهدی لمن استهدی ادلاء) قولندن نمايان . اولديغی اوزره اهل علمك صلاح وتقوی ايله آراسته اولمله‌ری وديكرلرينی فضائله ارشاد ايلمه‌لری اعتباريله‌در .

حالبوکه ـ له الحمد ـ هیچ برمذهب اسلامیده دیکرلرینه باعث نفرت اولهجق مرتبه مباینت کورمیز. آرالرنده‌کی اختلافات ـ الك بویوکلری مسائل امامت اولمق اوزره هپ فروعاته دائر اولوب ـ پك عادی وغایت حکمسزه هرطرفجه قابل تعدیل اولمغله بعنایة الله نائل اولدیغمز مشروطیت سایه‌سنده حریتله تعاطی اولونه‌جق افکارك مزیل تشتت اولمسنده اشتباه ایتمیز.]

ایلك مقاله‌مزده بومبحث زمین مطالعه اتخاذ ایتدیکمز محاورهٔ عالمانده اجتهاد ـ ادلهٔ قطعیه ایله ثابت اولمیان احکام فرعیه‌یی ادراك ایچون ادلهٔ شرعیه‌یه استقصای نظر، وسع وطاقت درجه‌سنده امعان فکر دیه تعریف ایدلمش ایدی. کتب اصولیه‌ده مألاً بونکله متحد ماشقه تعریفلرده واردر. فقط بونلرك مفاد ظاهریلری قوهٔ اجتهادیه‌نك استعمالندن، اونك اثری اولان اجتهاد فعلیدن عبارتدر. چونکه ینه اومقاله‌ده ایضاح اولندیغی اوزره اصل اجتهاد مجتهد ایله قائم برقوه‌در، بر ملکهٔ راسخه‌در. بوملکهٔ راسخه قول راجحه کوره قابل تجزی اولیورسه‌ده مجتهدك حائز بولندیغی ذکا وعرفان نسبتده بحسب الکمال متفاوت اوله‌بیلیر. ایشته ایلریده بیان ایده‌جکمز مراتب اجتهاد بوکا ابتنا ایتمکده‌در.

محاورهٔ مذکوره‌ده مجتهدده بولنمسی لابد اولان شرائط واوصاف لازمه‌نك خلاصهٔ اجمالیه‌سیده (۱) کتاب وسنتی فهم (۲) مواقع اجماعی جزم (۳) مباحث قیاسی احاطه (٤) مقاصد شرعشریفی واحوال وعادات اقوامه معرفتدن عبارت درت شعبه‌یه منقسم اولدیغی کوسترلمشیدی. بوراسی غایت بر محل اولمغله بروجه آتی بسط مقاله لزوم کورمکده‌یز.

(۱) معرفت احکامه متعلق اولان آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌نك معانیٔ وضعیه‌سی ایله کرك منطوق لفظ، کرك مناط حکم، فحوای کلام عد اولونان بالجمله معانیٔ شرعیه‌سنی بیلمکدن عبارتدر. معانیٔ وضعیه‌یی بیلمك ایچون یا بحسب السلیقه یاخود صرف ونحو ومعانی وبیان کبی علوم عربیه‌یی تعلم سرایه‌سنده الفاظك مدلولات افرادیه وترکیبیه‌سنی احاطه‌یه احتیاج اولدیغی کبی [۱] استنباط احکام ایده‌بیلمك ایچون کتاب ایله سنتك خاص وعام، حقیقت ومجاز، صریح وکنایه، مجمل ومفسر، ناسخ ومنسوخ کبی اقسامنی، تمیز ایله هرقسمك من حیث الافاده حکمنی معرفتده لازمدر. بو اقتدارك احراز ایتمك ایچون علم اصوله ممارسه پیدا ایتمك اقتضا ایدر. لدی الایجاب کتب تفاسیره‌ده مراجعت ایده بیلیر. حتی دیله‌رسه حواشی‌یه‌ده کوز کزدیرر. اسباب نزوله وناسخ ومنسوخ بیانه دائر مرجع اتخاذ اولنمه شایان مستقل آثار معتبره اولوب بونلرك چوغی مطبوعدر.

کذلك احکامه عائد احادیث شریفه‌نك متونی ایله برابر اسانیدینه، هرحدیثك تواتر وشهرت وآحاد طریقلرینك هانکیسیله بزه واصل اولدیغنه واقف بولنمق، احوال رواتی احاطه ایله صحیح وضعیف وسائر اقسام حدیثی تعیین ایده بیلمك لازمدر.

[۱] مجتهدك علوم عربیه‌یه وقوف درجهٔ وسطاده بولنمق کافی اوله‌جغی «جمع الجوامع» ده مصرحدر. حتی بوبابده آخردن استعانه ایتمی‌ده تجویز اولونمشدر. قواعد عربیه‌دمدسیبویه قدر، ادبیاتده شافی قدر ماهر اولمسی اقتضا ایتز.

منلا خسرو رحمه‌الله مرآة الاصوله‌ده دیبورکه: «راویلرك جرح وتعدیله مدار اوله‌جق احوالنی وهر حدیثك مرتبهٔ قبول واعتبارینی معرفت بابنده فی زماننا ارباب اجتهادایچون علم حدیثده موثوق به اولان ائمه‌نك نصوصی ایله اکتفا امر ضروریدر. چونکه بوکون احادیث مرویه‌نك حقائقنه باشقه صورتله اطلاع متعذردر».

برده افادهٔ سابقه‌دن مجتهدك حافظ قرآن وحدیث اولمسی شرط قلنادیغی مستبان اولمقده‌در. تلویحده تصریح اولندیغی اوزره یالکز احکام شرعیه‌بیانه دائر اولان (وعددی بشیوزی تجاوز ایتمین) آیات قرآنیه‌نك مواقعنی بیلمك کافیدر. [۱]

کتب احادیث واسماء رجال تدوینندن صوکرا معرفة الاحادیث پك زیاده کسب سهولت ایتمش‌در. بوکون بر مسئله‌یه دائر بوتون احادیثی آز مدت ظرفنده تتبع ایتمك قابل اولدیغی کبی کتب سته‌ده موجود بالجمله رواتاحادیثك تراجم احوالنی اوکرنمك ایچون یالکز برجلددن عبارت. غایت منتظم صورتده مطبوع «خلاصهٔ خزرجی»یه مراجعت کافیدر. زمانمزده کتب سته‌نك هر بری مشروح ومضبوط اوله‌رق صورت مکمله‌ده مطبوع اولدیغی کبی قرق بیك حدیثی حاوی مسند احمدبن حنبل ایله «نیل الاوطار» و «کنز العمال» و «مشکاة المصابیح» کبی کتب معتبره‌ده شروحیله برابر طبع ونشر اولونمشدر.

«جوهر نقی»، «میزان الاعتدال»، «موضوعات» کبی پك چوق آثار انتقادیه‌ده مطبوع اوله‌رق انتشار ایتمشدر.

(۲) موارد اجماعه اطلاع تام لازمدرکه مجتهد اجماع امته مخالف اجتهاددده بولنمسون [بوکا مطلع اولمق آرزوسنده اولان میزان شعرانی‌یی [۲] مطالعه ایتسون. ترتیب متعارف اوزرینه مرتب، مطبوع برکتابدر]

ینه منلا خسرو رحمه‌الله دیبورکه: «مجتهد اوله‌جق کیمسه علم کلامده امام اولمق، بوتون براهین عقلیه‌یه واقف بولنمق شرط دکلدر. بناءً علیه عقائد اسلامیه‌ده مقلد اولان کیمسه‌ده دلائل سمعیه‌دن استنباط احکام ایده‌بیلیر. کذلك علم فقهه آشنا اولمق‌ده شرط قلنماز. چونکه علم فقه اجتهاد نتیجه‌سی وآنك ثمره‌سی اولمغله اوزرینه تقدم ایده‌مز. لکن زمانمزده منصب اجتهاده نائلیت فروع فقهیه‌ده ممارسه پیداسیله حصول بولمقده‌در. [چونکه شمدی بولونه‌جق مجتهدیکیدن فقه تأسیس ایده‌جك دکل، بلکه موجود اولانی تأیید ویاتزیید ایده‌جکندن مستنبط بولونان مسائلی استحضار ومرة بعد اخری تکرار ایله حاصل ایده‌جکی ملکه سایه‌سنده محتاج استنباط اولان بعض مسائل استحصال ایله‌جکدر.]

بناءً علیه ازمنهٔ اخیره‌ده علم فقه‌ده اجتهاده موصل برطریق عد اولنور. اصحاب کرام دورنده بویله دکلدی. مع هذا بوکون‌ده اونلرك طریقنه سلوك ایتمك جائزدر.

[۱] قرآن کریمك یالکز بوقسمی مستقلاً متعدد ذوات طرفندن تفسیر اولونمشدر. مطبوع اوله‌رق متداول اولان «تفسیر احمدی» بو جله‌دن اولدیغی ارباب مطالعه‌نك معلومیدر.

[۲] شو اثر معتبر، انقره استیناف رئیسی عمر لطفی بك افندی طرفندن ترکیه‌یه ترجمه و رساله‌مزه اهدا ایدیله‌رك (۲۳) نجی نسخه‌ده مقدمه‌سی نشر اولنمشدر. کثرت مندرجات حسبیله بالضروره تأخر ایدن بوکزیده ارك آتیاً ان شاءالله نشرینه دوام اولنه‌جقدر.

«صراط مستقیم»

یازلمش اولدیغی‌می ثابت اولیور ؟ شبهه یوقکه بوشق ثانی ثابت‌اولیور. بوثابت اولنجه امیر خان کرك بوفقره ایله ، کرك بوندن اول یازدیغی روایتلر ایله‌قرآنك کیمك طرفندن جمع ایدلدیکی معلوم اولدیغنی دکل بالعکس برچوق ذوات معلومه طرفندن بوخدمت مقدسه‌نك ایفا ایدلمش اولدیغنی اعتراف ایله نقیض مدعاسنی اثبات ایلمش وبوراده دخی کندیلرینك اصول مناظره‌یه وطرق استدلاله اصلا واقف بولنمدقلرینی بتون خلقه اعلان ایتمش اولیور . چونکه بوتقدیرده امیر خان : (قرآنی کیمك جمع ایتدیکی معلوم دکلدر) دعواسنی‌اثبات ایچون (زیرا علمای اسلامیه‌نك بیانلرینه کوره قرآن زمان‌نبیده جمع ایدلدیکی کبی صکره صدیق وعلی وسالم مولی ابی حذیفه وعایشه‌وابن عباس طرفندن دخی جمع ایدلدی) دیمش اولیورکه ارتق بودلیل ایله اودعوانك عینی‌می ، یوقسه نقیضی‌می ثابت اولدیغنی قارئین کرامك انظار دقیقه‌سنه عرض‌ایله قرآنك اوچنجی‌دفعه جمعی کیفیتنی‌دخی‌بروجه آتی بیانه شروع ایدهلم .

بالاده بیان اولندیغی اوزره حضرت صدیق زید ابن ثابته قرآن کریمك هرسوره‌سنی آیری آیری صحیفه‌لرده یازدیروبده سور شریفهٔ قرآنیه‌یی بلا ترتیب جمله‌سنی برمحلده جمع ایتدیردکدن صکره بوصحف مطهره‌یی یاننده حفظ ایتمش ، واندن صکره بوصحف مطهره حضرت عمرك یاننده وآنك وفاتیله دخی کریمه‌سی ام‌المؤمنین حضرت حفصه رضی‌اه عنهانك خانه‌سنده محفوظ قالمش ایدی . حالبوکه اوزمانه‌قدر قرآن کریم بلاد اسلامیه‌نك هرطرفنه طاغلمش وعدد مصاحف پك زیاده چوغالمش ایدی . فقط بومصاحف شریفه وجوه قرائت حسبیله یکدیکرینه آزچوق مخالف ایدی . مع هذا بونده بربأس یوق ایدی. چونکه بواختلاف ، معنی جهتیله دکل ، یالکز لغت جهتیله ایدی ، حسب‌الایجاب معنای واحدی الفاظ مترادفه ایله افاده قیلندن ایدی . بوایسه مجرد قرآنك تلاوتنی تسهیل ومعناسنی دها واضح برصورتده تفهیم حکمتنه مبنی ایدی . بوده اذن‌الهی ایله اجرا اولنیور ایدی . زیرا قرآن کریم اساساًلغت قریش اوزره نازل اولمش ایدی . کرچه بتون قبائل عرب عین لسان‌تکلم ایدییوردی ، قرآنده عربیدر ؛ فقط قبائل عربك بعض لغتلری آره‌سنده فرق وار ایدی . حتی بر قبیله‌نك استعمال ایتدیکی الفاظده بیله بوفرق بولنیور ایدی . نتکیم هرقومك لسانده دخی بوکیفیت‌موجوددر . عین‌صنفه‌منسوب اولوبده آیری آیری‌قصبه‌لرده ، کویلرده ساکن‌اولان‌اهالینك‌استعمال ایتدکلری الفاظدن بر چوغنك معنی جهتیله دکل یالکز لغت جهتیله یکدیکرینه مخالف اولدیغی هر مملکتده کورلمکده‌در .

ایشته بوسببدن طولایی برچوق کیمسه‌لر قرآن کریمك بعض الفاظ شریفه‌سنی ایلك نازل اولدیغی وجهله کرك تلفظده ، کرك معناسنی تفهمده صعوبت چکیور و بو ایسه قرآن کریمك سرعت انتشارینه وبتون قبائل طرفندن معانیٔ منیفه‌سنك‌سهولتله آکلاشلمسنه مانع اولیور ایدی . بوحال حضرت‌رسولك اضطرابات‌نبوتپناهیلرینه باعث اولدی . قرآن کریمك یدی لغت اوزره انزال بیورلمسی ایچون جناب حقه دعا ایلدی . آنك بو دعای رسالتپناهیلری قرین اجابتکاه رب‌العالمین‌اولدی . بعده‌جبریل امین قرآن کریمی‌حضرت رسوله یدی لغت اوزرینه تبلیغ بیوردی ، یعنی بین‌القبائل الفاظنی تکلم ومعانیسنی تفهمده صعوبت‌چکیلن بعض‌کلمات قرآنیه‌یی یدی لغت اوزرینه رسول علیه‌السلامه تلاوت وتعلیم ایلدی . بونك اوزرینه حضرت رسول اصحاب کرامنه وبالخاصه قرا حضراتنه اشبولغات سبعه‌یی تلاوت وتعلیم بیوردیغی کبی قرا حضراتی دخی حضرت رسولدن اخذ ایتدکلری لغات سبعه‌یی قبائله تعلیم ایتدیلر . یعنی قرا حضراتندن هر بری تعلیمنه مأمور اولدیغی قبیله‌یه یالکز لفظ جهتیله لغت قریشه مخالف اولان یرلرده او قبیله‌نك کندی لغتلریله قرآن کریمی تعلیم ایتدی .

از جمله ابی ابن کعب حضرتلری (کلما اضاءلهم مشوافیه) آیت کریمه‌سنده‌کی (مشوافیه) لفظ شریفنی بعضاً اصلی اوزره (مشوافیه) وبعضاًمرادفی‌اولان (سعوافیه) وبعضاًدیکر مرادفی‌اولان (مرواقیه) دیه تلاوت وتعلیم ایدییور ایدی .

کذا ابن مسعود (رضی) حضرتلری‌ده (للذین‌امنوا‌انظرنا) آیتنده‌کی (انظرنا) قول‌شریفنی‌بعضاًاصلی‌اوزره (انظرنا) وبعضاً مرادفی اولان (امهلنا) وبعضاً دیکر مرادفی بولنان (آخرنا) دیه تلاوت وتعلیم ایلیور ایدی .

کذا مشارالیه بر کون براعرابی‌یه (ان‌شجرة‌الزقوم‌طعام‌الاثیم) آیتنی تعلیم ایتدیکی صره‌ده اعرابی‌یه (طعام‌الاثیم) لفظ شریفنی اصلی اوزره قرائت ایتدیره‌مدی . اعرابی (طعام‌الاثیم) یرنده (طعام‌الیتیم) دییور ایدی . ابن مسعود (رضی) برقاچ کره بولفظ شریفی اعرابی‌یه تکرار ایتدیردی ایسه‌ده اعرابینك دیلنی دوزلته‌مه‌یجه (الاثیم) یرنده آنك‌مرادفی‌اولان (الفاجر) کلمه‌سنی تلفظ‌ایده‌بیلیرمیسك؟ یعنی (طعام‌الفاجر) دیه بیلیرمیسك ؟ سؤال ایتدی . اوده : أوت ، جوابنی‌ویردی . ابن‌مسعود (رضی) : اویله‌ایسه اویله اوقو دیدی . اوده اویله‌جه اوقودی. دیکر بعض‌کلمات قرآنیه دخی لدی‌الایجاب ایشته بومنوال اوزره متعلمك حالنه کوره وجوه عدیده ایله تلاوت وتعلیم اولنیور ایدی .

مع‌هذا قرآن کریمك بویله بعض کلمات شریفه‌سنك حسب‌الایجاب مرادفلری اولان دیکر بعض الفاظ ایله تلاوت وتعلیمی هیچ کیمسه‌نك نظر دقتنی جلب ایتمیور وهیچ بر مؤمنك فکرینی بوزمیور ایدی . زیرا قرآندن بر معنایی لدی‌الایجاب یدی لغت فصیحه‌دن هرهانکی بر لغت ایله ایرادینه اذن‌الهی لاحق اولمش وبوده بتون قبائل عربك معلومی بولنمش اولمغله بونده فکر بوزمجق ، موجب اختلاف اوله‌جق برشی یوق ایدی .

بوحال یعنی بعض‌کلمات‌قرآنیه‌نك حسب‌الایجاب‌لغات‌عدیده‌ایله‌تلاوتی حالی ، بین‌المسلمین اصلا اختلافی موجب اولمیه‌رق حضرت عثمان زمانه قدر دوام ایتدی . مشارالیه حضرتلرینك مقام خلافت کبرایه تعیین

قال الله تعالى (انما يخشى الله من عباده العلمؤا)

ظاهرده بعض دانشوران واردرکه انلر خلقی فضائله ارشاد دکل ، تفسلرنده بیله بو نعمت انسانیه‌دن محرومدرلر . بو مقوله‌لره عالم اطلاق جسبان دکلدر ، بونلر عالمنما جاهللردر . بوکبلر حضرت علی‌نك تجلی ایلدیکی اهل علمدن خارجدرلر .

بعلمست آدمی انسان مطلق چو علمش نیست شد حیوان مطلق
عمل بی‌علم باشد جهل مطلق بجهل ای جان نشاید یافتن حق

حافظ شیرازی

کلام مانحن فیه : فی الحقیقه نسب عرفاً و شرعاً معتبر اولوب حتی بر شریفه برنبطی ایله تزوج ایتمز . نبطی : برطائفه‌درکه عراقین اره‌سنده دره‌لرده ساکن اولورلر . فقط شمسك طلوعنده کواکب کورنمدیکی کبی قدر ومنزلتی نسبدن اعز واعلی اولان ایمان وتقوانك ظهورنده نسبه اعتبار اولنماز . بناءً علیه برفاسق قرشی النسب اولسه بیله بر مؤمن تقی یاننده انك قدر وشرفی اولماز ، ولوکه او مؤمن متقی بر عبد حبشی اولسون . شوقدرکه ایکی کیمسه‌ده صلاح و تقوی اجتماع ایدوب‌ده انلرك بریسی نسیب اولسه ، مزیات مکتسبه‌سی تربیهٔ نجیانه ایله بیراسته اولمه‌رق اوته‌کندن فرقلی بولنه‌جغی جهتله اوحالده نسب باعث ترجیح اولور ، مع‌مافیه بوده ناس عندنده اولوب عندالله انلرك بری برندن هیچ فرقی یوقدر .

روایته کوره ذات رسالتمآب افندمز بر کون مدینهٔ منوره‌نك چارشوسندن کچرایکن برزنجی کوله‌کوردی. بوکوله ندا ایدیور ایدیکه بنی صاتون آله‌جق کیمسه بش وقت نمازی رسول اکرمك ارقه‌سنده قلمقدن بنی منع ایتمسون . بو شرط ایله السون . صکره بو کوله‌یی بر آدم صاتون المش اولدیغندن رسول اکرم هرنمازده انی کوریور ایدی . بر کون کورمدی ، صاحبندن صوردی ، حمایه طوتلمش اولدیغنی خبر ویرنجه عیادتنه کتدی . اوچ کون صکره ینه سؤال بیوردی . اغرلاشدیغنی ذات نبوتپناهیلرینه عرض ایلمسیله تکرار انك یاننه کتدی ، حالت نزعده بولدی . کوله ارتحال دار آخرت ایلدکده اول سیدالانام انی بالذات غسل ودفن بیوردی . بر غلام اسود حقنده بو درجه اعزاز وتکریم محمدی مهاجرین وانصاره‌کران کلدیکندن بو آیت کریمه شرف نزول ایتدی .

شعوب : شعبك جمعیدر . شینك فتحی ایله شعب : اصل واحده منتسب بولنان جمع عظیمدرکه طبقات انسابك الك یوکسکیدر . شعب قبائل ، قبیله عمائری ، عماره بطونی ، بطن افخاذی . فخذ فصائلی جمع ایدر . شوحالده مثلا خزیمه شعب ، کنانه قبیله ، قریش عماره ، قص بطن ، هاشم فخذ ، عباس فصیله‌در. بعضیلری دیدیلرکه شعوب : بطون عجم ، قبائل بطون عربدر .

شرعی ایله قیلدی اول قرتاب تعلیم حقوق وفضل و آداب
کیم شرعنه ایلسه توسل انسانلق ایله ایدر تجمل
هرکیم که او شرعه خدمت ایلر دارینده کسب حرمت ایلر
امیدرا کرچه اول ملك خو علمیله جهانی قیلدی مملو
امی که شریعتنده تابان احکام حقوق نوع انسان
امی‌ایدی کرچه قیلدی کندی عاجز بلغای نجد و کندی
سلطان دوکون ایکن اوسرور وار ویوق ایدی اکا برابر
محکوم ایکن امرینه ممالك اوج بیرهنه دکلدی مالك
رایاتی اولور ایکن مظفر آچلقله کزردی کندی اکثر
اکثر وقتی کچردی مدیون فوتنده بولندی درعی مرهون
یوقسولانی اختیار ایدردی یوقلق ایله افتخار ایدردی
اول طائر قدس آشیانه میل ایتمدی جیفهٔ جهانه
جابلری سیر ایدردی لطفی احراری اسیر ایدردی لطفی
مولای شفیق ایدی لطیمه کویا پدر ایدی هر یتیمه
هرکس ایدی خوان نعمتنده عالم ایدی تحت منتنده
هیچ اولمدی اول نبی صابر منتکش نعمت اکابر
بالذات عیادته کیدردی دلخسته‌لره شفا ایدردی
ایلردی تهجد شبانکاه قلبنده طورردی خشیته الله
هرنفسی طوتاردی اول پیمبر تفسیله حقوقده برابر
عبدیت ایله ایدی مباهی اخلاقی ایدی بتون الهی
بر مکتبه اولدی کیم مداوم الله ایدی ذاتنه معلم

مقدمهٔ خرابات

برکت زاده : اسماعیل حقی

رد اباطیل

— مابعد —

(عایشه‌نك‌ده ابن عباسك‌ده قرآنی وارایدی) فقره‌سنه کلنجه : بوکا جواباً دیرزکه : اوت ، بونلرك دخی قرآنلری وارایدی . یالکز بونلرك دکل ، حضرت‌علینك ، ابی ابن کعبك ، ابن‌مسعودك معاذ ابن جبلك ، زیدابن‌ثابتك ودهاپك‌چوق ذوات‌کرامك قرآنلری ، مصحفلری وار ایدی . بونی کیمسه انکار ایتمدی . فقط بونلر هپ حضرت صدیقك بروجه بالا قرآنی جمعندن صکره یازلمشلر ایدی . اواثناده ویاخود آندن اول یازلامشلر ایدی . زیرا ارتحال نبیدن صکره قرآنی ایلك جمع ایدن یعنی [illegible] ور رسالتده یازلمش اولان بتون صحف شریفه‌یی طوپلایو[illegible] فی السابق [illegible] قرآنیه‌یی آنلردن آیری، آیری صحیفه‌لره یازدیروب [illegible] سنی یا[illegible] حفظ ایلین حضرت صدیق اولدیغی تواتراً ثابتدر . تو[illegible] ثابت [illegible] برخبرك خلافنی قبول‌ایده قطعیاً باطلدر . مع هذا فرض ایده[illegible] بوقرآنلر حضرت صدیقك قرآنی جمع ایتدیکی اثناده ویاخود آندن اول یازلمش اولسونلر . فقط حضرت صدیق ایله برابر ویاخود آندن اول بعض ذواتك دخی قرآنی جمع ایتمش اولملریله قرآن کریمك کیمك طرفندن جمع ایدلدیکی غیرمعلوم‌می اولمسی لازم‌کلیور ، یوقسه عین زمانده ویاخود یکدیکرینی متعاقب برچوق ذوات‌معلومه طرفندن قرآن کریمك مصاحف‌متعدده‌یه

السفهاء ؟) آنلره : « هرکسك حقیقی قبول ایتدیکی کبی سزده طوغرو یوله کلك ، ایمان ایدك ، بو خبر ویریلن شیلره اینانك » دینلدیکی وقت ، دیرلرکه : « ایمان می ایدملم ؟ او عقلسز جاهللر کبی بویله شیلره بزده می اینانملم ؟ » . (الا انهم هم السفهاء ولکن لایعلمون) ای بیلکزکه اصل عقلسز ، فکرسز سفهلر اونلردر ؛ فقط نه فائده که بوتی تقدیر ایده مزلر .

(واذا لقوا الذین آمنوا قالوا : آمنا ، واذا خلوا الی شیاطینهم قالو : انا معکم انما نحن مستهزؤن) صاف ، حقیقی بر مؤمن ایله کوروشدکلری وقت : « بزده مؤمنز ، ایمان ایتمشزدر » دیرلر ، همبالری اولان شیطانلرله یالکز قالنجده : « بز سزکله برابرز ؛ مؤمنلره قارشی بزم او معاملهمز ، اونلرله استهزادر ، الایدر » دیبورلر . (الله یستهزئ بهم ویمدهم فی طغیانهم یعمهون) فقط ای بیلسونلرکه الله اونلرله استهزا ایدر . وادی ضلالتده سوروکلنمه لرینی تمدید ایدر .

(اولئك الذین اشتروا الضلالة بالهدی فما ربحت تجارتهم وما کانو مهتدین) آنلر اویله بر طاقم حمقادرکه هدایت وسعادته بدل ضلالتی اشترا ایدرلر ؛ پاره ویره رك ، بتون موجودیتیله چالینه رق کناه قازانیرلر . فقط بو تجارتدن برخیر مفقود ، بوقازانجدن برفائده یوق ، بویله یانلقله مظهر هدایت اوله مازلر .

(مثلهم کمثل الذی استوقد ناراً فلما اضاءت ماحوله ذهب الله بنورهم وترکهم فی ظلمات لایبصرون) بیلیرمیسکز ، اونلر نصل آدملردر ؟ سزه تشبیه ایدهیم : هانیا بعض قافلهلر صحراده ، قورقولو بیابانده آتش یاقارلر ، وقتاکه آتش اطرافی آیدینلاتمغه باشلار ، الله آتشك نورینی ، ضیاسنی آلهرق آنلری ظلمتده براقیر ، هیچ بر طرفی کورمیه رك خائب وخاسر قالیرلر ... ایشته بونلرده طبق بویله در ، چالیشیرلر ، چبالارلر ، صوکنده خیبت وخسرانه محکوم اولورلر . بونلر اوقدر سرسم مخلوقلردرکه (صم بکم عمی فهم لایرجعون) قولاقلری طیقانمش ، هیچ حقیقتی ایشتمزلر .. دیللری طوتولمش ، هیچ طوغروبی سویلمزلر .. کوزلری کورلشمش ، هیچ حقی فرق ایتمزلر ... آرتق بونلردن برخیر ، برندامت اومولماز ؛ بونلر بویله حشر اولوب کیده جکلر .

یاخود باشقه درلو تشبیه ایدهیم : (اوکصیب من السماء فیه ظلمات ورعد [illegible] یجعلون اصابعهم فی آذانهم من الصواعق حذر الموت والله [illegible]) بونلر طبق اوقورقونج کیسهلر کبی درکه فورطنهلی [illegible] وسیا بریه قاریشدیغی وقت ، کوك کورلملری ، [illegible] دهشت ویردیکی آن [illegible] نظرك دهشتندن . اولوم [illegible] ایشتمه [illegible] قولاقلرینی طیقارلر . [illegible] اصابتی مقدراو [illegible] قورتولق ممکن میدر ؟ [illegible] خیانته [illegible] خنایاسنه واقعدر . [illegible] محیطد [illegible] عذابندن قورتولق

اونلر بویله بیابان وحشتده قالان سفهلردر ، اونلر بویله ظلمتلر ایچنده پویان اولان منافقلردر . اونلره نه بر قرك ضیای رنکینی راهبر اولور ، نه بر فجر آیتك طلوعی . بونلر فورطنهلی ، مظلم ، دهشتناك برشب یلدای ابدینك محکوم قهریدرلر . (یکاد البرق یخطف ابصارهم کلما اضاء لهم مشوا فیه واذا اظلم علیهم قاموا) اونلر ایچون رهبر ، اونلر ایچون ضیا بیلدیرملردر ؛ مدهش برعذاب وجدانی ایچنده طی مراحل ایدرلر ، صاعقهلر آلتده یورورلر ؛ کوزلرنده نور قالمش ، شمشکلر چاقدیغه برآدیم آتارلر ، صوکرا ینه ظلمتده قالهرق خائب وخاسر سندهلرلر .

ایشته اونلر بویله برصاغرلق وعمی ایله کرداب عذابه سوروکلنیورلر . (ولو شاء الله لذهب بسمعهم وابصارهم ان الله علی کل شیء قدیر) اکر الله (جل شانه) دیلسه یدی اونلرك بوباطنی صاغرلق وکورلکلرینی ظاهر آده ویردی . الله عظیم الشان هرشیئه قادردر .

(یاایها الناس اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم لعلکم تتقون) ای چشمان وجودی کبی دیدهٔ بصیرتی ده روشن قولارم ، سز اونلر کبی اولمایکز ، ربکزه ، سزی وسزدن اولکیلری یوقدن وار ایدن رب ذو الجلالکزه عبادت ایدیکز ، حقیقتدن آیریلمایکز ، سزك ایچون اتقا ، فلاح وسعادت مأمولدر ...

ابو اشرف

تراجم احوال

یادماضی

مقاطعهسی اسهامنك بیر سهمی دردر کیسه قائش اونق اوزره یوز یکرمی بش تام سهم ترتیبندن برسهم ایله نظارت قلبه وتوابعی مقاطعهسی اسهامنك بیر سهمی دردر کیسه قائش اونق اوزره الی تام سهمدن بر سهمك ربع حصهسنی بروجه مالکانه متصرفلری فلان بن فلان وفلانه بنت فلانهدن پدرمك تفرغ ایدیکی صدرین محترمین امضالریله ممضی حجت شرعیده اداه اولندیغی خصوصنی . ودیکری استانبول وتوابعی امتعه کمرکندن بریش کیسهسی برسهم اونق اوزره درتیوز تام سهمدن بر سهمی بلزایده مرحومك عهدهسنده تقرر ایتدیکنی متضمن بولنمشدر .

بز ایکی قرنداش رفقه حق ایله کولوب اویناییور واقران وامثالز ایچنده ناز ونیاز ایله یاییور ایدك . اوکی پدر اوك ایچنده آتاکلك مسامهسی ایدر واخدی پدر اوتهده بریده کوردکه بزاره یادکار اخوت نظر شفقتیله باقمرق التفات ونوازشلرینی دریغ ایتمزلر ایدی . بو جهتله لذت پدر نعمت بلندندن محرومیتمزدن بنقه بر نقصانمز یوق کبی کورینور ایدی .

شدائدندن بعض مرتبه اضطراب روحمون اولان ایام شتا برفیض

بیورلدیغندن برسنه عسکر یعنی هرنك یکرمی بشنجی سنه‌سنده شام اردوسنك عراق اردوسیله برلشمرك ازربایجان وارمنه اوزرینه سوق اولنمسی مقام خلافتدن امر اولندی . بو ایکی اردو خطهٔ عراقده برلشمرك اول جانب حرکتله اورالرنی فتح ایتدیلر . فقط بو صره‌ده عراق اردوسیله شام اردوسی آره‌سنده وجوه قرائتجه اختلاف ظهور ایتدی . چونکه شام اهالیسی ابی ابن کعب ، عراق اهالیسی ابن مسعودك تعلیمی اوزره قرآن کریمی تلاوت ایدیورلر ایدی . حالبوکه بو ایکی قرائت آره‌سنده بعض کلمات قرآنیه‌ده نتیجه اختلاف وار ایدی . بناءً علیه بونلر یکدیگرینك قرائتنی انکار ایتدی . آز قالدیکه بیوك برفتنه ظهور ایده‌جك ایدی . بوحال اسف اشتمالدن مداین عسکرینك امیری وحضرت رسولك محرم اسراری اولان (حذیفه بن الیمان) حضرتلری پك زیاده متأثر اولدیلر . بتون اهل اسلامی بر قرائت اوزره جمع ایتمك لزومنی تأمل ایدی ، اورادن کوفه‌یه عودتنده بونی میدانه قویدی ، اوراده بولنان بر چوق اصحاب کرام آنك بورأیی تصویب ایتدیلر ایسه‌ده ابن مسعود (رض) مخالفت ایتدی . لغات سبعه‌دن هیچ برلغتك قرآندن قالدیرلمسی اصلا جائز اولمه‌میغنی رأیندہ بولندی . اوده عمان کوفه‌دن قلوب مدینه‌یه کیتدی ، بو اختلافك عاقبتی غایت وخیم اولمه‌جغنی حضرت خلیفه‌یه عرض ایلدی . حضرت خلیفه دخی هر یرده مرجع ومأخذ اولمق ویالکز لغت قریشه قصر ایدلمك اوزره بر مصحف شریف ترتیبنی رأی ایلدی . حضرت علی وسائر بعض اصحاب کرامی دعوت ایدوب بورأینی آنلره سویلدی . آنلر طرفندن آنك شورأیی قبول ایدلدی . بونك اوزرینه حضرت خلیفه زید ابن ثابت وعبداه بن زبیر وسعید ابن عاصی وعبداه ابن حارث حضراتی دعوت ایدوب آنلره لغت قریش اوزرینه بر مصحف شریف یازملرینی امر ایتدی . وزید ابن ثابت (رضی اه عنه) حضرتلرینی بونلره رئیس تعیین ایلدی . بعده حضرت حفصه رضی اه عنهانك نزدنده محفوظ اولان صحف مطهره‌یی جلب ایدوب آنلره ویردی . فقط بو صحف مطهره لغات سبعه‌یی جامع اولدیغندن حضرت خلیفه کندیلرینه : زید ابن ثابت ایله قرآندن بر کلمه‌ده اختلاف ایدرلر ایسه اوکلمه‌یی بهمه حال لغت قریش اوزره یازملرینی تنبیه ایتدی . زیرا قرآن لغت قریش اوزره نازل اولمشدر ، دیدی .

مابعدی وار موسی کاظم

منافقین

(ان الذین کفروا سواء علیهم ءانذرتهم ام لم تنذرهم لایؤمنون . ختم الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم غشاوة ولهم عذاب عظیم) اوکیمسه‌لرکه کفر ایتمشلردر ، عناد یوزندن نور ایمانی ظلمت ایله اورتمشلردر ، ای رسول ذیشانم ، سن آنلری عذابله قورقوتسه‌ده قورقوتمسه‌ده بر شی ، یاخود ایتمامش سك ، اونلرجه هپ بردر ، هرنه قدر اونلر ایمان ایتمزلر ، هرنه سویلسه‌ك آنلر حق قبول ایتمزلر . الله (جل شانه) اونلرك قلبلرینی قپامش ، قولاقلرینی طیقامش ، کوزلرینه پرده چکمش ؛ اونلر حقیقی آکلامازلر ، طوغرویی ایشتمزلر ، راه صوابی کورمزلر ؛ اونلر او درجه شاشقین کیمسه‌لردر . سن ، ای حقیقی سون ، طوغرو یولدن کیدن رسولم ، امین اول اونلر بلالرینی بوله‌جقلر ، اونلر ایچون دهشتلی عذاب واردر . صره‌سی کلنجه عذاب ربانی‌ی آکلارلر .

(ومن الناس من یقول آمنا بالله وبالیوم الآخر) بعض انسانلر وار : « بز ، الله و آخرت کونه ایناندق » دیرلر ؛ (وماهم بمؤمنین) حالبوکه ایناغامشلردر ، اوشرف ایمان اونلرك قاره قلبلرینه نصیب اولمامشدر ؛ ظاهراً مسلماندرلر ، فقط قلبلری کفرله ، هردرلو لوثیات ایله طولودر . اونلر اویله زعم ایدرلر ، بویله یاپمقله ، ایچنده‌کی کفر وفسادلری کیزله‌یه‌رك آغزلریله حقدن دم اورمقله ظن ایدرلرکه (یخادعون الله والذین آمنوا) اللهی وقلبلری ایمان نوریله پارلایان حقیقی مؤمنلری اغفال ایدرلر . (ومایخدعون الا انفسهم ومایشعرون) بیلمزلرکه کندیلرینی آلداتیرلر . هیچ قلبلرده‌کی اسراره واقف اولان الله عظیم الشان آلدانیرمی ؟ هیچ قلبلری انوار حقایقه مالی پاك مؤمنلر بویله شیاره قاپیلیرمی ؟ .. آلدانان ینه کندیلری‌در : بویله آلداتمجغم خولیاسیله سیئات دفترلری دولیور .

(فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا) اونلرك قلبلرنده خسته‌لك ، مرض نفاق ، مرض حسد واردر ؛ اونلر ایچین ایچین یانیور ، کوندن کونه انسانلقدن چیقیور ، حضیض بهیمیته دوشیورلر ؛ الله‌ده دائما اونلرك بومرضلرینی زیاده‌لشدیرر ، هرکون ، هرزمان بیانات حقهٔ سبحانیه‌سیله اونلرك یورکلرینی دهلر ، یاقار . اونلر ایسترلرکه هپ بو یاپدقلرینه الله (جل شانه) حضرتلری : « عین حکمتدر » دیسون . اونلر قرآنی آله آلمازلر ، احکام جلیله‌سنی ایشتمك ایسته‌مزلر ؛ چونکه آلدقجه ، ایشتدکجه مرضلری تزاید ایدر . وجدان عذابی اونلری یر ، بیترر .. فقط یالکز بونکله قالمایه‌جق . (ولهم عذاب الیم بما کانوا یکذبون) الله جل شانه ، اونلره دهشتلی عذاب ویره‌جك ، دنیاده حبس وقتل اولنه‌جقلری کبی آخرتده‌ده یالانلری یرر زبانی اولوب کندیلرینه ابدی عذابلر ایده‌جك .

اونلر اودرجه خائن ، اودرجه طولاندیریجی ، یالانجی کیمسه‌لردرکه (واذا قیل لهم : لاتفسدوا فی الارض . قالوا : انما نحن مصلحون) اونلره : « نه‌در بویاپدیغکز ؟ اورته‌لغی فساده ویردیکز . یاپمایك ، عالمی بوقدر قاریشدیرمایك ، مؤمنلری بویله آلداتمایك ؛ عیدر ایتمیك ، یازیقدر ایله‌میك ! .. » دینلدیکی وقت ، دیرلرکه : « نه‌دیمك ؟.. بز افساد ایدیورز ؟ حاشا . بزم ایشمز صلاح‌در ، بز اصلاح ایدیورز مصلحز » . (الا انهم هم المفسدون ولکن لایشعرون) ای حقیقی مؤمن قوللرم ! آکاه اولوکزکه اونلر مفسدلردر ، فقط مفسد اولدقلرینی بیلمزلر . هپ « ایی یاپیورم » زعمنده بولنورلر . وجدانلر بو صورتله اسکات ایتمك ایسترلر .

(واذا قیل لهم : آمنوا کما آمن الناس ، قالو : أنؤمن کما آمن

السفهاء ؟) آنلره : « هركسك حقيقتى قبول ايتديكى كبى سزده طوغرو يوله كلك ، ايمان ايدك ، بو خبر ويريلن شيلره اينانك » دينلديكى وقت ، ديرلركه : « ايمان مى ايدهلم ؟ او عقلسز جاهللر كبى بويله شيلره بزده مى اينانهلم ؟ » . (الا انهم هم السفهاء ولكن لايعلمون) ابى بيلكزكه اصل عقلسز ، فكرسز سفيهلر اونلردر ؛ فقط نه فائده كه بونى تقدير ايدهمزلر .

(واذا لقوا الذين آمنوا قالوا : آمنا ، واذا خلوا الى شياطينهم قالو : انا معكم انما نحن مستهزؤن) صاف ، حقيقى بر مؤمن ايله كوروشدكلرى وقت : « بزده مؤمنز ، ايمان ايتمشزدر » ديرلر ، همبالرى اولان شيطانلرله يالكز قالنجده : « بز سزكله برابرز ؛ مؤمنلره قارشى بزم او معاملهمز ، اونلرله استهزادر ، الايدر » ديبورلر . (الله يستهزئ بهم ويمدهم فى طغيانهم يعمهون) فقط ابى بيلسونلركه الله اونلرله استهزا ايدر . وادئ ضلالتده سوروكلنمهلرينى تمديد ايدر . .

(اولئك الذين اشتروا الضلالة بالهدى فما ربحت تجارتهم وما كانو مهتدين) آنلر اويله بر طاقم حمقادركه هدايت وسعادته بدل ضلالتى اشترا ايدرلر ؛ پاره ويره رك ، بتون موجوديتيله چاليشه رق كناه قازانيرلر . فقط بو تجارتدن برخير مفقود ، بو قازانجدن برفائده يوق ، بويله يابمقله مظهر هدايت اولهمازلر .

(مثلهم كمثل الذى استوقد ناراً فلما اضاءت ماحوله ذهب الله بنورهم وتركهم فى ظلمات لايبصرون) بيلرميسكز ، اونلر نصل آدملردر ؟ سزه تشبيه ايدهيم : هانيا بعض قافلهلر صحراده ، قورقولو بياباندە آتش ياقارلر ، وقتاكه آتش اطرافى آيدينلاتمغه باشلار ، الله آتشك نورينى ، ضياسنى آلهرق آنلرى ظلمتده براقير ، هيچ بر طرفى كورميه رك خائب وخاسر قالرلر ... ايشته بونلرده طبق بويله در ، چاليشيرلر ، چبالارلر ، صوكنده خيبت وخسرانه محكوم اولورلر . بونلر اوقدر سرسم مخلوقلردركه (صم بكم عمى فهم لايرجعون) قولاقلرى طيقانمش ، هيچ حقيقتى ايشتمزلر .. ديللرى طوتولمش ، هيچ طوغروبى سويلمزلر .. كوزلرى كورلشمش ، هيچ حقى فرق ايتمزلر ... آرتق بونلردن برخير ، برندامت اومولماز ؛ بونلر بويله حشر اولوب كيدهجكلر .

ياخود باشقه درلو تشبيه ايدهيم : (او كصيب من السماء فيه ظلمات ورعد وبرق يجعلون اصابعهم فى آذانهم من الصواعق حذر الموت والله محيط بالكافرين) بونلر طبق اوقورقونج كيمسهلر كبى دركه فورطنهلى كيجهلرده ، ارض وسما بربرينه قاريشديغى وقت ، كوك كورلهلرى ، ييلديرملر اورتهلنه دهشت ويرديكى آنده صاعقهلرك دهشتندن ، اولوم قورقوسندن اوكوروتولرى ايشتمهمك ايچون قولاقلرينى طيقارلر . هيچ قولاغى قپامقله اصابتى مقدر اولان صاعقهدن قورتولق ممكن ميدر ؟ علم سبحانى اوكفر ايله ، خيانتله طولو قلبلرك خفاياسنه واقفدر ، بتون اقوال وافعال بشرى محيطدر ، زمانى كلنجه عذابندن قورتولق امكانى يوقدر .

اونلر بويله بيابان وحشتده قالان سفيهلردر ، اونلر بويله ظلمتلر ايچنده پويان اولان منافقلردر . اونلره نه بر قرك ضياى رنكينى راهبر اولور ، نه بر فجر آتينك طلوعى . بونلر فورطنهلى ، مظلم ، دهشتناك برشب يلداى ابدينك محكوم قهريدرلر . (يكاد البرق يخطف ابصارهم كلما اضاء لهم مشوا فيه واذا اظلم عليهم قاموا) اونلر ايچون رهبر ، اونلر ايچون ضيا بيلديرملردر ؛ مدهش برعذاب وجدانى ايچنده طى مراحل ايدرلر ، صاعقهلر آلتده يورورلر ؛ كوزلرنده نور قالمامش ، شمشكلر چاقدقچه برآديم آتارلر ، صوكرا ينه ظلمتده قالهرق خائب وخاسر سندهلرلر .

ايشته اونلر بويله برصاغرلق وعمى ايله كرداب عذابه سوروكلنيورلر . (ولو شاء الله لذهب بسمعهم وابصارهم ان الله على كل شئ قدير) اكر الله (جل شانه) ديلسه يدى اونلرك بوباطنى صاغرلق وكورلكلرينى ظاهر آده ويرردى . الله عظيم الشان هرشيئه قادردر .

(يا ايها الناس اعبدوا ربكم الذى خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون) اى چشمان وجودى كبى ديدهٔ بصيرتى ده روشن قولرلم ، سز اونلر كبى اولمايكز ، ربكزه ، سزى وسزدن اولكيلرى يوقدن وار ايدن رب ذو الجلالكزه عبادت ايديكز ، حقيقتدن آيريلمايكز ، سزك ايچون اتقا ، فلاح وسعادت مأمولدر ...

ابو الشرف

ترجمهٔ احوال

يادماضى

مقاطعهسى اسهامنك بير سهمى دردر كيسه قائض اولق اوزره يوز يكرمى بش تام سهم ترتيبندن برسهم ايله نظارت قلبه وتوابعى مقاطعهسى اسهامنك بير سهمى دردر كيسه قائض اولق اوزره التى تام سهمدن بر سهمك ربع حصهسنى بروجه مالكانه متصرفلرى فلان بن فلان وفلانه بنت فلانهدن پدرمك تفرغ ايديكى صدرين محترمين امضالريله ممضى حجت شرعيده آنده اولديغى خصوصنى . وديكرى استانبول وتوابعى امتعه كركدن بيرش كيسهسى برسهم اولق اوزره درتيوز تام سهمدن بر سهمى بالمزايده مرحومك عهدهسنده تقرر ايتديكنى متضمن بولنمشدر .

بز ايكى قرنداش رفاه حال ايله كولوب اويناييور واقران وامثالز ايچنده ناز ونياز ايله بيوبور ايدك . اوكى پدر أوك ايچنده اتابكلك معاملهسى ايدر واخلاى پدر اوتهده بريده كوردكچه بزلره يادكار اخوت نظر شفقتيله باقهرق التفات ونوازشلرينى دريغ ايتمزلر ايدى . بو جهتله لذت پدر نعمت بلندندن محروميتمزدن بشقه بر نقصانمز يوق كبى كورينور ايدى .

شدائدندن بعض مرتبه اضطراب رونمون اولان ايام شتا برفيض

بیورلدیغندن برسنه صکره یعنی هجرتك یکرمی بشنجی سنه‌سنده شام اردوسنك عراق اردوسیله برلشه‌رك ازربایجان وارمنه اوزرینه سوق اولنمسی مقام خلافتدن امر اولندی . بو ایکی اردو خطهٔ عراقیه‌ده برلشه‌رك اول جانبه حرکتله اورالرینی فتح ایتدیلر . فقط بوصره‌ده عراق اردوسیله شام اردوسی آره‌سنده وجوه قرائتجه اختلاف ظهور ایتدی . چونکه شام اهالیسی ابی ابن کعبك ، عراق اهالیسی ایسه عبداه ابن مسعودك تعلیمی اوزره قرآن کریمی تلاوت ایدییورلر ایدی . حالبوکه بوایکی قرائت آره‌سنده بعض کلمات قرآنیه‌ده لغتجه اختلاف وار ایدی . بناءً علیه بونلر یکدیکرینك قرائتنی انکار ایتدی . آز قالدیکه بیوك برفته ظهور ایده‌جك ایدی . بوحال اسف اشتمالدن مداین عسکرینك امیری وحضرت رسولك محرم اسراری اولان (حذیفه بن الیمان) حضرتلری پك زیاده متأثر اولدی، بتون اهل اسلامی برقرائت اوزره جمع ایتمك لزومنی تأمل ایلدی ، اورادن کوفه‌یه عودتنده بوبحثی میدانه قویدی ، اوراده بولنان بر چوق اصحاب کرام آنك بورأینی تصویب ایتدیلر ایسه‌ده ابن مسعود (رض) مخالفت ایتدی. لغات سبعه‌دن هیچ برلغتك قرآندن قالدیرلمسی اصلا جائز اوله‌میه‌جغی رأینده بولندی ، اوده همان کوفه‌دن قالقوب مدینه‌یه کیتدی، بواختلافك عاقبتی غایت وخیم اوله‌جغنی حضرت خلیفه‌یه عرض ایلدی . حضرت خلیفه دخی هر یرده مرجع ومأخذ اولمق ویالکز لغت قریشه قصر ایدلمك اوزره بر مصحف شریف ترتیبنی رأی ایلدی . حضرت علی وسائر بعض اصحاب کرامی دعوت ایدوب بورأینی آنلره سویلدی . آنلر طرفندن آنك شورأیی قبول ایدلدی . بونك اوزرینه حضرت خلیفه زید ابن ثابت وعبداه بن زبیر وسعید ابن عاصی وعبداه ابن حارث حضراتنی دعوت ایدوب آنلره لغت قریش اوزرینه بر مصحف شریف یازملرینی امر ایتدی . وزید ابن ثابت (رضی‌اه عنه) حضرتلرینی بوننره رئیس تعیین ایلدی . بعده حضرت حفصه رضی‌اه‌عنهانك نزدنده محفوظ اولان صحف مطهره‌یی جلب ایدوب آنلره ویردی. فقط بوصحف مطهره لغات سبعه‌یی جامع اولدیغندن حضرت خلیفه کندیلرینه : زید ابن ثابت ایله قرآندن بر کلمه‌ده اختلاف ایدرلر ایسه اوکلمه‌یی بهمه حال لغت قریش اوزره یازملرینی تنبیه ایتدی . زیرا قرآن لغت قریش اوزره نازل اولمشدر ، دیدی .

مابعدی وار — موسی کاظم

منافقین

(ان الذین کفروا سواء علیهم ءانذرتهم ام لم تنذرهم لایؤمنون . ختم‌الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم غشاوة ولهم عذاب عظیم) اوکیمسه‌لرکه کفر ایتمشلردر ، عناد یوزندن نور ایمانی ظلمت شرك ایله اورتمشلردر ، ای رسول ذیشانم ، سن آنلری عذابله اخافه ایتمش ، یاخود ایتمامش سك ، اونلرجه هپ بردر ، هرنه یاپسه‌ك اونلر ایمان ایتمزلر . هرنه سویلسه‌ك آنلر حق قبول ایلمزلر . الله (جل شانه) اونلرك قلبلرینی قپامش ، قولاقلرینی طیقامش ، کوزلرینه پرده چکمش ؛ اونلر حقیقتی آکلامازلر ، طوغروبی ایشتمزلر ، راه صوابی کورمزلر ؛ اونلر او درجه شاشقین کیمسه‌لردر . سن ، ای حقیقتی سون ، طوغرو یولدن کیدن رسولم ، المین اول اونلر بلالرینی بوله‌جقلر ، اونلر ایچون دهشتلی عذاب واردر . صره‌سی کلنجه عذاب ربانی‌می آکلارلر .

(ومن الناس من یقول آمنا بالله وبالیوم الآخر) بعض انسانلر وار : « بز ، الله وآخرت کونه اینانمدق » دیرلر ؛ (وماهم بمؤمنین) حالبوکه ایناغمامشلردر ، اوشرف ایمان اونلرك قاره قلبلرینه نصیب اولمامشدر ؛ ظاهراً مسلماندرلر ، فقط قلبلری کفرله ، هردرلو لوثیات ایله طولودر . اونلر اویله زعم ایدرلر، بویله یاپمقله ، ایچنده‌کی کفر وفسادلری کیزله‌یه‌رك آغزلریله حقدن دم اورمقله ظن ایدرلرکه (یخادعون‌الله والذین آمنوا) اللهی وقلبلری ایمان نوریله پارلایان حقیقی مؤمنلری اغفال ایدرلر . (ومایخدعون الاانفسهم ومایشعرون) بیلمزلرکه کندیلرینی آلداتیرلر . هیچ قلبلرده‌کی اسراره واقف اولان الله عظیم‌الشان آلدانیرمی ؟ هیچ قلبلری انوار حقایقله مالی پاك مؤمنلر بویله شیلره قاپیلیرمی ؟ .. آلدانان ینه کندیلری‌در : بویله آلداتمجغم خولیاسیله سیئات دفترلری دولیور .

(فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا) اونلرك قلبلرنده خسته‌لك ، مرض نفاق، مرض حسد واردر؛ اونلر ایچین ایچین یانیور، کوندن کونه انسانلقدن چیقیور ، حضیض بهیمیته دوشیور؛ الله‌ده دائما اونلرك بومرضلرینی زیاده‌لشدیرر ، هرکون ، هرزمان بیانات حقهٔ سبحانیه‌سیله اونلرك یورکلرینی دهلر ، یاقار . اونلر ایسترلرکه هپ بو یاپدقلرینه الله (جل‌شانه) حضرتلری : « عین حکمتدر » دیسون . اونلر قرآنی آله آلمازلر، احکام جلیله‌سنی ایشتمك ایسته‌مزلر ؛ چونکه آلدقجه ، ایشتدکجه مرضلری تزاید ایدر . وجدان عذابی اونلری یر ، بیترر .. فقط یالکز بونکله قالمایه‌جق . (ولهم عذاب الیم بما کانوا یکذبون) الله جل‌شانه، اونلره دهشتلی عذاب ویره‌جك ، دنیاده حبس وقتل اولنه‌جقلری کبی آخرتده‌ده یالانلری برر زبانی اولوب کندیلرینه ابدی عذابلر ایده‌جك .

اونلر اودرجه خائن، اودرجه طولاندیریجی، یالانجی کیمسه‌لردرکه (واذا قیل لهم: لاتفسدوا فی الارض، قالوا: انما نحن مصلحون) اونلره : « نه‌در بویاپدیغکز ؟ اورتهلغی فساده ویردیکز . یاپمایك ، عالمی بوقدر قاریشدیرمایك ، مؤمنلری بویله آلداتمایك ؛ عیدر ایتمه‌یك ، یازیقدر ایله‌یك !.. » دیندیکی وقت ، دیرلرکه : « نه‌دیمك ؟.. بز افسادمی ایدییورز ؟ حاشا . بزم ایشمز صلاح‌در ، بز اصلاح ایدییورز ، بز مصلحز » . (الا انهم هم المفسدون ولکن لایشعرون) ای حقیقتپرور مؤمن قولارم ! آکاه اولوکزکه اونلر مفسدلردر ، فقط مفسد اولدقلرینی بیلمزلر. هپ « ابی یاپیورم » زعمنده بولنورلر. وجدانلرینی بو صورتله اسکات ایتمك ایسترلر .

(واذا قیل لهم : آمنوا کما آمن الناس ، قالو : أنؤمن کما آمن .

كتاب‌اللهى مواجهۀ استاذده ازبردن تلاوت ايلديكمز آنادەوقف ايتديكمز محالردەكى سجاوندك نوعنى على الاكثر صورارايدى .

مابعدى‌وار

بركت زاده : اسماعيل صفى

حديقۀ فكريه

مادیونك شبهاتيله آنلرك بطلانى

مع مافيه بز بونلرك هپسنى براقەلمده بلااستثنا هرقلبى اشغال‌ايدن، هرخاطره خطورايدن شومهم سؤاللره جواب ويرملرينى كنديلرندن رجاده بولنەلم :

عجبا حد ذاتنده سامەدن ، باصرەدن نصيبى اولميان ماده نصل اولدى‌ده شوكائنات بديعى، شووجود معظمى اشكال‌وكيفياتنده كورولن اونامتناهى تباينيله، تنوعيله ابداعەقادر اولدى ؟ كوزيمزله كورويورزكه ماده بر طاقم احكام وقوانينه منقاد اولمش‌ده اونلر واسطەسيله منطقى نسبتلر، معتدل حدودلر دائرەسنده تشكلاته مظهر اولمقدەدر . يك اعلاء نصل تصور اولنەبيلركه ادراك وتعقل نعمتندن محروم اولان برشى كنديلكندن قالقسونده عقول بشرى مبهوت‌ايدەجك صورتده برغايۀ كماله طوغرو ايلرولسون كيتسون؟ نصل اولوركه عقل‌وادراكدن عارى اولان ماده انسان كبى عقل وادراك خصائصندن متمتع برعالم ، بر نسخۀ كبرى وجوده كتيرسون ؟ نصل اولوركه ماده حكمنك معناسنى بيلمز، اونى‌حس ايتمزايكن حكيمانه برطاقم قوانين ايله‌اجراى حكم ايتسون ؟ نصل اولوركه ماده نظامك نه اولديغندن خبردار دكل ايكن تكوين ايتديكى مكونات آرەسنده بويله برآهنك، بويله بر نظام حكمفرما اولسون ؟

زيرا بزكوزيمزله كورويورزكه جماداتدن نباتاته، حيواناته ، انسانه وارنجەيه قدر بوموالید اربعۀ كائناتك هربرى حس اولنور برترقيده هم‌دەسويۀ تصوردن يك‌يوكسك بولنان برغايۀ كماله طوغرو على‌الدوام ترقيدەدر . نصل اولوردە غير مدرك اولان مادۀ عيا كنديلكندن بويله برسبيل ترقى تعقيب ايدر طورور ؟ نصل اولوردە طويمقدن، اكلامقدن معرى بولنان مادەنباتات، حيوانات جمادات عالمرندە بوقدر مبدعات يارآدير؛ صوكره اونلرك هربرينەمحتاج اولديغى وسائط حياتى حفظ نوعى، اسباب بقاى، وسائل ارتقايى افاضه ايدر؟ نصل اولوردە بصيرتدن، حياتدن نصيبى اولميان ماده انسانده وحيوانده كنديلرينى محيط اولان اشيايى تميز ايدەبيلمك ايچون الك بديع برترتيب ، الك مكمل برنظام ايله بوقدر مدققانه، بوقدر ماهرانه حواس ابداعنه ظفر ياب‌اولەبيلير؟ نصل اولوركه بوحواس، بواجهزه ، بوتون بواجزاى بدن افكاره طوغرونلق ويرمەجك بر تركيب اكمل ايله‌تركب ايديوردە ايچلرندن هيچ برى وظيفەدن خالى بولونميور؛ قرنى اولديغى جزئك آهنكنى خلدار ايتميور ؟ نەدن بوعالم طبيعت هول انكيز بر خليطۀ خلقت اولمامش‌دە شو آهنكدار، شوحكم ابداع باصره پيرايەجلوه زار اولمش ؟

اينته مادیونه بوسؤاللر ايراد اولنتجه جان آلەجق طمارلرينه باصلديغنى آكلارلر ؛ لكن ينه صيقيلمايەرق ديرلركه : بونلرك كافەسى قانون انتخاب طبيعى سايەسنده حصول بولمشدر .... انتخاب طبيعى قانونى نەايمش دييەجكسكز اويلەمى ؟ ها ! انتخاب طبيعى شودركه طبيعت دائمى برترقى‌يەسوق اولنمشدر ؛ ايى‌بى سجەرك آلمايه ، كوتوبى براقمايه ميالدر . بونك ايچون دائما كاملدن اكملەميل واوكا طوغرو سير ايدر ....

ايها العقلاء ، هيچ بوهذيانلر جواب دييه قبول اولنورمى ؟ سزه شمندوفر نه ايچون يورويور ؟ دين آدمه اوت زيرا يورومیه ، اووالرى قطع ايتمەيه ميالدردەاونك‌ايچون ، جوانى ويرەبيلرميسكز ؟ حقيقتندن بحث ايتمك صددنده بولنان برعاقلدن بويله برجوابك صدورى قابلميدر ؟ لكن بزاونلره طبيعتى بويله ترقيه ، تكمله ، اجزاى كائنات آرەسندن دائما افضل واصلحى انتخابه سوق ايدن سائق‌نەدر؟ دييەصورارسەق بزمله يكزبان اولەرق‌اينته اوسائق بوتون اشيا اوزرنده كيف‌مايشاء اجراى تصرف ايدن ، بوتون اشيا اوزرنده حكمنى يورودن ، بوتون اشيايى محيط اولان يد قدرت آلهەدر دييەجكلرمى؟طبيعتك‌بوانسياقى، طريق تكملەدەكى بوترقيسى‌بوتون‌اكوان اوزرنده حائز تصرف اولوب اونلرى علم وحكمت ازليسى اقتضاسنجه سوق واداره ايدن برآله مطلقك وجودينه جرحى نا قابل بردليل حسى ، بربرهان مشهود اولمازمى ؟

قانون انتخاب طبيعى مادیونك الك مشكل زماندەكى التجاايتدكلرى كريزكاهلريدركه بونكدە وجود خالق ذوالجلالى استدلال ايچون الك واضح بردليل اولديغى آكلاشيلدى . مادیوندن برينى يافەلاردە مناظرەدە بونقطەيه كتيرسەكز باقارسكز حرخك يتى ، بكزى اوچش،قواى‌عقليەسى تارمار اولمش، غايت‌مشكل‌برموقع‌ملزمیندەپريشان برحالدە قالمش سزه زيرانت ايله‌ستوقك‌شو سوزلرينى‌تكرار ايديور :

« اوحالدە نەدن بوقوۀ خالقه اسمنى آتشين حروف ايله سمايه يازمدى ؟ »

باقيكز شو فيلسوفلرك ، تربيەلرينك ، ذكالرينك‌پارلاقلغنه ، سرد ايتدكلرى شبهاتك درجۀ اهميته ، باقيكزده عبرت آلكز ! يارب ، بول سنك بولكدن باشقەسى دكلدر ؛ بزى طاقمزك فوقنده اولان بوكبى سفيل هذيانلردن صيانت ايت . لكن بوآدملر ، غايت مصنع بركوشك كوروبده اونك هيچ برصانعك اراده واختيارى لاحق اولمقسزين كندى كندينه قورولويرديكنه ذاهب اولان شاشقينه نەقدردم بكزييورلر ! شمدى بويله بردهانده بولنان حرفه اعتراض اولنسه ، سوزى استخفاف ايدلسه هيچ اوتانماز ، بلكه يوزسز بر آبدالك يابەجغى كبى بايغارەيه باشلايەرق ديركه : اكر بوكوشكك ديديككز كبى برياپجيسى اولسەيدى البته طاوانه قديملرله اسمنى يازاردى ....

جدید ایله موسم روح افزای بهاری تهیئه ایلدیکی کبی حقیقتده اطلاعه ادراك ضعیف بشرك پرواز ایدهمدیکی قدر دخی بعضاً اولورکه برلطف نوین ایله متمم اتمك ایچون طبع بشرك ظاهره باقوب ده بادیٔ امرده خشنود کورنمدیکی بر صورتده تجلی ایدر . بو قیلدن اولهرق بزمدت بزدن حسن طالع یوز چویرمش کبی کورندی ، اولکی حالك بر خیال المناکندن بشقه بر شی قالمدی . آرهدن بر مدت کچدی ، لالامز سعید وفات ایلدی . کندمزی انجق کچدیرهبیلهجك اولان شو بر قاچ شی ، عائله ایچنده عائله پیدا اولدیغی وهیچ بریمزك شو اثر عاطفت پدردن بشقه برمدار تعیشی ، برپناکاهی اولمیوب جملهمزك کچمسی بوکا منحصر بولندیغی جهتله ادارهمزه یتشمز اولدی . بو عارضهنیده عائلهمزك معیشتنجه مهم بر حادثه تشدید ایلدی .

او آرهلق حکومت سنیهجه سلطان احمد جوارنده بر تسویهیه لزوم کورنمکله سالف العرض دکانك قارشوسنده‌کی اطهده بولنان دکانلر هدم ایدیلهرك میدانه الحاق اولنمش . جهت مقابلهده واقع دکانلرك سچاقلری کسلمش ، اوصرهده بولنان بزم دکانکده بالطبع سچاغی کسلمك ایجاب ایلمش . دکانك اوك طرفی مکر کهنه ایمش . سچاق کسیلور ایکن بتون بتون کوچوب کتمسونمی ...

مستأجری بولنان ساقزلی یانی بدل اجارهنك ثلثانیله اودنمك اوزره تعمیرنی تعهد ایلمش . فقط مصارف تعمیریهنك حسابنی کیم کورهجك. مرقومك انصافه کوره بوریدلمش . صکره بومصارف بر خیلی زمان بتوب توکنمك بیلمدی . دکانك قسماً بدل ایجارندن تأدیات وقوعبولدقجه بورج تنزل ایدهجکنه قیارمق استعدادینی الدینی وقتنر بیله اولدی . آز قالدیکه یانی آلهجنی مقابلنده دکانی ضبط ایتسون . برکت ویرسونکه بیچاره صفوت کبی کریبانمز الی الابد بقال یانینك دست تعدیسنده قالدی .

زوالللی صفوتك قورتلمدی کیتدی کریبانی
دودست اصوادور اتمکجیدن بقال یانیدن

یانینك صنعتی بقاللق اولدیغی حالده کندیسنده خیلیدن خیلی مؤرخلك مراقی وفیلسوفلق نشوهسی وار ایدی . متفلسف وتاریخ ناشناس اولان یانی بوقدره دائر سوز سویلهمکدن پك خوشلانور ایدی . هله مکتسباتی صرف مجهولاتدن عبارت بولنان بزسندهکی مخاطبینی کورنجه عادتا جوشار وبویولهه ساعتلرجه نفس توکتمکدن اوصانمق بیلمزایدی . فلسفه وتاریخ نامنه اولان اوخرافه وافسانهلری بزنجه مدت فرط لذتله استماع ایتدك وبك چوق کرهاولوردیکه: بو نه عظیم معلوماتدر ، دیه حیرتلره غرق اولورایدك . شوبیت مقتبس بزم اوزمانکی حیرتمزك ترجمان مؤداسیدر :

دیردك صانهرق انی مهارت
یارب بونه علم نه فراست

ادارهمز طارلاشدیغندن بر وقتلر طبانجه ، قلنج ، قما ، انفیه قوطیسی ، شال ، چوق طاقی کبی مخلفاتدن اولوب آرتق حالمزه نسبتله زوائد عد اولنان اوتهبری شیلری صاتمغه باشلادق ، بوده بتدی . بوندن صوکره حالمزده ، قیافهمزده بتون بتون بیکسلك نشانهلری کورندی . وقتیله بایراملرده سیرانلرده کندی حاللرنجه کیدیریلوب قوماندیلور ولالالری اللرندن طوتوب کزدیریلور اولان شوایکی یتیم ، اویله کونلرده فلکك بونوازشنه نائل اولمدقدن بشقه ایام سائرهده دخی جالب مرحمت برحاله دوچار اولدیلر . نازمزی چکهجك ، آغرش عاطفته آتیناجق نهبریدر ، نهدای حزینانهمزی ایشیدیر برفریادرس وارایدی . اوزمانك حافظهمده محکوك خاطرات تأثرندندرکه نهوقت براوکسز کورسهم ایچمتنر ، هان تطیب خاطرینه شتابان اولورم .

برآز وقت اومزك قارشوسنده جانفدا خاتون مکتبنه کلوب کیتمشیدك . صوکره بنی فاتح جوارنده حافظ پاشا مکتبنه ویردیلر . مکتبك خواجهسی سلطانسلیم جامع شریفی باش امامی حافظ اسماعیل افندی مرحوم ایدی . اوراده قرآن کریمی حفظ ایتدم . صوکره تعلیم اوقودم . تعلیم : وقف محللرنیواوزرلرینه موضوع سجاوندلرك نوعنی بللهیهرك قرآن کریمی تجوید اوزره اوقومقده رسوخ پیدا ایتدیرن اصوله اطلاق اولنور .

استطراد

[علم تجوید وقرائتده بیان اولندیغی اوزره وقف : برکلهنی مابعدندن سکتهٔ طویله ایله قطع ایتمکه دینور . وقف انجق معناسی تام اولان شی اوزرینه اولور . بعض علماء تجوید وقفی : لازم ، مطلق ، جائز ، مجوز لوجه ، مرخص ضرورةً ناملریله بشه تقسیم ایتمش ووقف لازمه « م » ، مطلقه « ط » ، جائزه « ج » ، مجوزه « ز » ، مرخصه « ص » حرفلریله اشارت ایلمشدر . وقف محللرینی کوسترن بواشارتلره « سجاوند » دینور .

وقف لازم او وقفدرکه ایکی طرفی وصل ایدلسه معنی تغیر ایدر وسوزك حلاوتی زائل اولور . وقف مطلق : مابعدیله ابتدا مستحسن اولان وقفدر . وقف جائز اودرکه ایکی طرفدن ایکی موجبك تجاذبنهمبنی کندیسنده وصل وفصل جائز اولور. وقف مجوز لوجه اودرکه بروجهه مبنی کندیسنده وقف تجویز اولنمشدر . ضرورةً مرخص اولان وقف اودرکه طوریلان محلك مابعدی ماقبلندن مستغنی دکل ایکن کلامك اوزامسندن طولایی نفسك انقطاعی جهتیله طورلمغه مجبوریت حاصل اولمسنه مبنی اکا رخصت ویریلور .

وقف اولنیهجق یرلره « لا » اشارتی وضع اولنور . (لا وقف علیه) دیمکدر . بواشارت بعض آیتباشلرینهده وضع ایدیلور وبوندن مقصد ، آیت ثانیهنك برنجی آیته لفظاً ارتباطی بولندیغندن ایکی طرفك وصلنه اشارت ایتمکدر . فقط رأس آیت اولمق اعتباریله اوکی یرلرده وقف حسن ، ومابعدلریله ابتدا مستحسندر . شوحالده اومثالو مواضعده ، آیتین آرهسندهکی ارتباط لفظیهنظراً وصل اولنهبیلهجکی کبی رأس آیت اولمق اعتباریله وقف ایدلسهده اولور . انتهی]

مسلمانلردن باشقه درلو انتقام آلمامایه‌جقلر . اونك ایچون اخلاق اصلاحیه‌یی بوزمغه چالیشیرلر : بزلری‌ده شهوتپرست ایلسونلر ، احکام شرعیه‌دن اوزاق دوشورسونلر : اویله برطاقم صابا یوللره صاپدیرسك ایسترلر . کرك ایچمزده‌کی مفسدلر ، منافقلر ، هوا پرست برطاقم مستبدلر ، کرك خارجده بولنان دشمنلر ، اونلرمیل عظیم ایله میل ایتدیرمك ایسترلر . چیغیردن چیقارمق ، آسایشی اخلال ایتمك ، بالکلیه معاشرت بالمعروفی المزدن الهرق نامزی کیرلتمك ، بتون عالم مدنیته قارشی بار بارلقله یادایتدیرمك آرزو ایدرلر ... باشقه چاره یوق . اهل اسلام جدیت اوزره کیدرسه ، جمله عالم شهرتی بیلیورلر ، هیچ اولمازسه سکوت ایدرلر ، ذاتاً بزده اونی ایسترز : سکوت ایتسونلر ، حقمز اولان شیلرده « حقکز وار » دیسونلر ، هرکسه یاپدقلری کبی حقوق بین الملل قواعدینی بزم حقمزده‌ده کوزتسونلر . حالبوکه ایچمزده‌کی دشمنلر عداوت بسلرلر ، نزی چیکنه‌مك ایسترلر . بلغارستان بیله حدودده برمسئله چیقارمق ایستر . قره غول محللرینه سلاح آتدیرر . تجاوزکارانه حرکتده بولنور . نه اولورسه اولسون بزم طرفمزدن هجوم ایدیلسون ، محاربه بزم طرفمزدن باشلاسونده صوکره :

— کوردیکزمی ترکلری ؟ دیسونلر ، اونلر آدم اولماز . باق بز صلحه چالیشرز ، ائتلاف ایچون آدم کوندردك . هردرلو تکلیفلرینی مذاکره ایله مشغولز ، اونلر برطرفدن بزه سلاح قوللانیورلر ...

بویله دیه‌جکلرده صوکرا عالمی کندیلرینه دوست ایده‌جکلر . هرکس اویله دیه‌جك : — حقیقةً تورکلر آدم اولمازمش ... (!)

ایشته جناب باری اعتدالی امر ایدر . سز تجاوز ایتمك ، دشمندن تجاوز اولورسه اووقت دفعه چالیشك ... یوقسه شهوت پرستلر اولانلر سزی چیغیردن چیقارمق ایسترلر ، دفعی قابل اولمایه‌جق مخاطره‌لره دوشورمك ایسترلر .

ایچمزده بویله‌لری وار . ذاتاً بزنه‌دن بوحاله کیردك ؟ هپ اخلاقزی بوزمشلر ، کویا دوستلق ایتمك ایسته‌مشلر . انکی زمانده حکومت آدملری اویله یاپمشلر ، هرشی مصرح ، هرقالق آچیق . کیمسه‌یه مجازات یوق . کیمسه‌یه نه یاپدك ؟ دیین یوق . ملتك اوکنی آچدیلر . هردرلو مساعدات بخش ایتدیلر . مقصدلری معلوم : عالم ذوق وسفاهتله اوغراشسون ، بریدن یاپه‌جغنی یاپسون ... ملتی بربریله اوغراشدیرمق ، جنایتلر ، قارلر ، فحش ورذالتلر ... نه یاپیلیرسه یاپلسون ، تك کندیلریله مشغول اولسونلر ، اونلری دوشونمسونلر ...

بو واسطه ایله اخلاق ملیه‌یی بوزدیلر ، احکام شرعیه‌یی آیاقلر آلته آلدیلر ، طریق تحصیلی قپامق ایچون امتحانی بیله قالدیردیلر ، معاصی ومنکراتی بالکلیه اعلان ایتدیلر . هردرلو قالق اورته‌ده دونیوردی . احکام شرعیه آیاقلر آلته آلنیرسه نه اولور ؟ همزه بلا کلزمی ؟ بیکلرجه حدیث شریف وار ، بونی تأیید ایدر . احکام شرعیه‌یی اجرا ایتدیرمه‌مك ، اخلاق ملیه‌یی محافظه خصوصی اعتاده بولونمامق دشمنلکدر ، ملتك محوینه یورومکدر . یوقسه مساعده ، مرحمت دکل . بیله بیله اضمحلاله دوشورمك . اما قصد ایتسون ، ایتمسون ! بیله‌رك ، بیلمیه‌رك یاپسون ... هپسی بردر . دکلمی‌که صوکی هلاکدر ؟ ها قصد ایتمش ، ها ایتمه‌مش .

نه بیورور حضرت پیغمبر افندمز ؟ (اذا ظهرت المعاصی فی امتی عمهم الله بعذاب من عنده) ام‌سلمه رضی الله عنهادن مروی‌در . مسند بن احمد حنبلده یازیلی‌در . قرق بیك حدیثی حاوی ، التی جلد اوزرینه مطبوع بر کتاب‌در . ام‌سلمه دیبورلرکه :

بزکون حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز بیوردیلرکه (اذا ظهرت المعاصی فی امتی ....) بنم امتمده علناً معصیتلر ارتکاب اولنورسه ، سرخوشلق ، عشرت ، قنا بولده کیدیلیرسه ، درلو درلو فواحش بی‌پروا اجرا ایدیلیرسه ؛ حکومتده : « بك اعلا ایتدیکز » دیرسه ؛ مضرت دکل ، بلکه منفعت بکلر ، منکراتی برطاقم رسومه باغلار ، فواحشك دوامنی تأمین ایدر ؛ بویله علناً منکرات اجرا ایتدیررسه ؛ هرکس‌ده بوکا قارشی : « بك کوزل ! » دیر ، اشتراك ایدرلرسه (عمهم الله بعذاب من عنده) الله‌متعال حضرتلری مجموعی برعذابله هپسنی بردن معذب قیلار . معصیتلر علناً ایشلنیر ، هرکس سکوت ایدر ، اخلاق ملیه بوزولور ، معاصی ومنکرات ترویج ایدیلیرسه خاطره کلمین برعذاب ویرر . هپسنی معذب قیلار .

بن دیدمکه : — (یارسول الله اما فیهم یومئذ اناس صالحون) اوکون امتك ایچنده برطاقم صالح آدملر بولنمایه‌جق می ؟ هپسی بویله معصیتی ایشلیه‌جك ، اوکا بناءً می هلاك اوله‌جق ؟ ..

اووقت بیوردیلر : — (بلی !) خایر ، خایر ، صالحلرده وار ، عابدلرده وار ، زاهدلرده ؛ لکن هپسی بردن هلاك اوله‌جقلر . یعنی دشمنلره قارشی مغلوب اوله‌جقلر اوله‌جك دیمك دکل . چونکه اولمك هلاك دکلدر . اصل هلاك ، یاشایوبده چکمك ، مقهور ، ذلیل اولمق ، حقوقدن محروم ایدیلمك ، امت محمدك باشنه کلن بلالری طوبوبده یوره‌کی پاره‌لنمق ... بوسنده ، بلغارستانده اهل اسلامه درلو درلو اذالر اولیور ، بونلری ایشتدکجه یوره‌کلریمز پاره‌لانمازمی ؟

—(قلت کیف یصنع باولئك) اوصالحلره نه‌درلو معامله بیوریله‌جق ؟

— اوت ، عین معامله‌یی کوره‌جکلر . (یصیبهم ما اصاب الناس ثم یصیرون الی مغفرة من الله ورضوان) اونلرده اوآقلری چکه‌جك ... صوکرا ، هرکسه اصابت ایدن بلا اونلرك‌ده باشنه کله‌جك ، لکن اولدکدن صوکرا الله‌ك مظهر انصافی اوله‌جق ، رضوان الهی‌یه قووشه‌جق . کناهلری یوق . چالیشمشلر عالمی ارشاده . الله‌ندن کلن وظیفه‌یی ایفا ایتمشلر . لکن سوزلری تأثیر ایتمه‌مش . عالم دائماً فساده میال اولمش . اونلرده بچاره‌لر چکرلر . شرارتلر غالب کلمش ، اونلرده اوآقلری چکرلر . لکن آخرتده نیتلرینه کوره حشر اوله‌جقلر . عمله کوره مکافات کوره‌جکلر . لکن نه چاره‌که دنیاده اونلرده چکیورلر . دنیا عذابی کلیرسه هپسنه بردن کلیر . نصل‌که لکن درسمزده ایضاح ایتمشدك : (فتنة لاتصیبن الذین ظلموا منکم خاصة) بیورلمشدی .

امان یارب اکر فلسفه‌نك غایتی بوایسه انسانك تصوریله حیوانکی آره‌سنده نه‌قدر مفارقت وارمش !

بزم ایچون آرتق بو نقطه‌ده طورمق ایجاب ایدردی . زیرا الحادك بلی قیردق ؛ دوکومنی چوزدك . لکن بحثده تفنن اولمق اوزره اولا مادیونك کائنات ارضیه‌نك اصللری حقنده‌کی نظریه‌لرینی ، صوکره‌ده عالمك صانعسز یارادلمش اولمسنه دائر فرضیه‌لرینی سرد ایله‌جکز . تاکه حاله مطلع اولانلر بو مفرط آدملرك ایلری سورمکلری فرضیات ـ شبه‌سز حقلرنده برجزای الهی اولمق اوزره ـ سخافت فکرك ، ضعف عقلك هانکی درکه‌سنه‌قدر اینیور، کورسونلر .

جمادات ، نباتات ، حیواناتدن عبارت اولان موالید ثلثهٔ طبیعته بر مدت اماله نکاه ایله بو اوچ عالمك هربری اوزرندن عالمانه اسرار فکر ایدرسه‌کز ؛ محتوی اولدقلری شخصیتلرك صور کونا کونده‌کی بدایعه ، اشکال وانواعنده‌کی اختلافه ، اجزای فردیه‌لرینك ترکیبنده‌کی سرائر دقیقه‌یه واقف اولورسه‌کز ؛ صوکره‌ده بونلرك مؤثرات وعوامل طبیعیه سایه‌سنده نصل تکون ایده‌بیله‌جکنی بیلمك ایچون کندیکزده بر آرزو طویارسه‌کز حضرات مادیونه صوریکز .. باقیکز سزه نه‌یقینی خبرلر ویره‌جکلردر ! اوت آله‌جغك معلومات اوزرینه اوقدر کوله‌جکسکزکه تبسملا کنفا ایده‌میه‌رك قهقهه‌یه باشلایه‌جقسکز .. آما کر علم‌هپ بویله کوکل اکلندیره‌جك طرزده اوله‌ایمش نه‌قدرایی اوله‌جقمش ...

باقیکز مادیون سزه نه‌دیه‌جك :

بسیط بر حجره‌دن طونکزده ابداع تکوینك غایتی اولان انسانه وارنجه‌یه‌قدر بوتون کائنات آره‌سنده کورمکده اولدیغمز بو اختلاف عظیم ایضاحی کوچ بر شی اولدیغی کبی اوزون اوزادی‌یه کلفتی‌ده ایجاب ایتمز . [اثنای مطالعه‌ده دائماً فکرلرینی یالکز نباتات وحیواناته سوق ایتملرینی قارئین کرامدن رجا ایدرز .] زیرا بو اختلاف باشقه بر سببدن دکل انجق مکان ایله اومکانه تسلط ایدن مؤثرات وعوامل طبیعیه‌نك تأثیرندن حاصل اولمشدر . مثلا ظرافه‌یه باقدیغکز زمان بوینك اوزونلغندن متعجب اولورسکز . حال بوکه بو فوق‌العاده‌لك شوندن نشئت ایدیور : بو نوعك اك اولکی انالرینك بونلری طوغوردقلری یرده تغذی ایچون اغاج یاپراقلرندن باشقه برشی بولمقش . اویاپراقلرده یوکسك اغاجلرك یوقاریکی دالللرنده ایمش . اینته بو بیچاره حیوانچغز آچلقدن بیزار قالدقجه بویونلرینی او یاپراقلره طوغرو اوزاتمایه مجبور اولورلر ایمش . بناءً علیه بویونلری الجای ضرورتله تدریجی تدریجی اوزایه‌رق بوکون کوردیکمز طولی بولمش . دیمك‌که طبیعت ظرافه‌یه بو اوزون بوینی بالاختیار ویرمه‌مش .. بلکه ادامهٔ حیات ایچون ضرورت اونك بوینی اوزاتمش . بو بیتدی . قوشلرك قنادلری نظر حیرتکزی جلب ایدر ، اوزرلرنده‌کی نقوش والوان خوشکزه کیدرده طیوری هواره حاکم ایدن اوآلاتك صناعتده‌کی ایچه‌لکه مجلوب اولورسه‌کز بونك‌ده تأویلی کوچ برشی دکلدر ؛ ظرافه حقنده سویلدیکمز کبی بونك ایچون‌ده دیرزکه قناد قوشه اوچسون دیه ویرلمدی ؛ بلکه قوش قناده مالك اولدیغی ایچون اوچدی . ایی اما بوقنادلر نره‌دن کلدی دیه‌جك اولورسه‌کز اوزمان‌ده دیرلرکه طیورك ایلك نوعلری سیر وحرکته یوقاری‌یه طوغرو صچرامقله باشلامشلر ؛ صوکره آره‌دن ملیونلرجه سنه کچنجه بو قنادلر کندیلکندن پیدا اولمش .. آرتق اوچمشلر .

ای قاره عرفانسمیر، کوروبورسك یا ، بو سخیف رأیلره بو حزافات آلود ملاحظه‌لر قاراکلق برر قهوه کوشه‌لرینه چکیلوب‌ده اسرار چکنلرك قوردقاری خیالاته بکزه‌میورمی ؟ اکر طرطیل ایله فیلك ، طاووق ایله آتك شکللری آره‌سنده‌کی اختلافی بزه بو نظریه‌لر تفسیر ایده‌جك ایسه های‌علمك طوپراق باشنه ! او زمان آرتق علوم وفنون ایله مشغول اولانلر ایچون واجب اولان حرکت کتبخانه‌لرینی آتشه ویروب دومانلرینی هوایه صاووردقدن صوکره پنجره‌نك اوکنه‌کچه‌رك، عنان خیالاتی آله‌بیلدیکنه‌قویوبره‌رك بوعالمده‌کی ابداع دهشت فرمایی کندی عقل قاصرینه، کندی فکر ضعیفنه کوره تأویل وتفسیره یلتمکدر

هیهات ! اویله دکل «ما اشهدتهم خلق السموات والارض ولاخلق انفسهم وما کنت متخذ المضلین عضداً.»

ایچنده بولوندیغمز اون طقوزنجی عصرك اواسطنده انواع مخلوقاتك اصللری حقنده ایکی نظریه ظهور ایتدی . بز اونلری اکلنجه قیلندن اوله‌رق خلاصةً بوراده ذکر ایده‌جکزکه افکار مادیونك — جزای الهی اوله‌رق — هانکی درکهٔ سخافته قدر دوشدیکی عموم ناس نظرنده تعین ایتسون .

بو آدملر بز طرفدن بردام ضلال و غلطه دوشمه‌مك ایچون موجودیتی حواس ایله ثابت اولمیان شیلره اعتقاد ضعفندن قطعیاً متعالی‌یز ؛ حقنده دلیل حسی قائم اولمیان ظنون وفرضیاتی‌ده قبولدن کلیاً وارسته‌یز، دیه یلان یره ، حقسزیره قورولوب طورورکن برده باقارسکزکه دیکر طرفدن موجوداتك بر صانع موجد اولمقسزین یارادلماسنه اسباب سرد ایده‌جکلری زمان آزاجق عقلی اولانلرك اصلا قبول ایده‌میه‌جکی درجه‌ده غریب ، اوقدر مضحك بر طاقم سفسطه‌لردن ، تکلفلردن استمداده قالقیشیرلر . (والله غالب علی امره) .

مابعدی وار محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

مواعظ

مقرری مناسترلی اسماعیل حقی — محرری ح . اشرف ادیب

٥٤ درس — ۲۳ کانون ثانی سنه ۳۲٤

میل عظیم ایله میل نه‌در ؛ بالکلیه شریعت دائره‌سندن چیقمق ، نه‌قدر کوزل خویلر وارسه غائب ایتمك، دشمنلر طرفنه میل ایتمك ... نه‌در بو؟ دشمنلرك منفعته ایش کورمك ، اونلرك تهیه ایلدیکی فساده قاپیلمق، درلو درلو فتنه‌لر وماحی سلامت اولان حالتلری ترویج ایتمك... بونی دشمنلرکز دائما سورلر ، کرك خارجده‌کیلر، کرك ایچمزده‌کیلر.

كله جك كه امتلر بربرينى دعوت ايده‌جكلر. هرافقده سنزلره اوزريكزه هجومه حاضرلنه‌جقلر. نصل كه يمكه هجوم ايدرلر، بيوك برسفره قورولور، هپسى بربرلرينه نصل اكرام ايدرلر، سنزده طبق اويله صالديره‌جقلر. اويله برزمان كله‌جك كه دشمنلر ملت اسلاميه‌يه هجوم ايچون بربرلرينى اغرا ايده‌جكلر، تشويق ايده‌جكلر. بر سورى غازتكران نصل يغمايه كيدرسه، ممالك اسلاميه‌يى اويله يغمايه قالقيشه‌جقلر.

بز ديدك: — يارسول‌الله! اوهنكامده بز پك آزلق‌مى قاله‌جغز، نه‌دن بويله اوله‌جغز؟

بيوردى‌كه: (لا) يوق يوق. اوزمان‌سز پك چوق‌بولنه‌جقسكز حددن زياده چوق. (ولكنكم غثاء كغثاء السيل) لكن نه بايايم‌كه آدم دكلسكز. هانى سيللر سوپوروتى، چورچوب كتيرر؛ كه هيچ برشيئه يارامازدره‌لر كنارينه صاچار دوكر...

اونلره تشبيه ايدر، اوزمان خلقنى. چوق‌مشلر اما اويله چوپلر كبى طاغنيق، قابليتسز، فائده‌سز... هيچ بر ميوه‌يه تشبيه ايده‌ميور، ثباتاته بكزه‌تمير. چونكه اونلرده برر لطافت وار، جوهر وار، سيللرك كتيرديكى چوپلره تشبيه ايدر. اويله طاغنيق، دوكوتى؛ دوكولمش قالمش شيلر... بوزمانلر نه قدر اهل اسلام وار! اوچيوز ميليون وار. شاقه دكل بو افندى! لكن ينه بتون بتون دشمنلر النده محكوم. چينده، هندستانده، آسياى وسطاده، جاواده دنيانك هرطرفنده، ايشته بيليرسكز امريقاده بيله بولونور. يكونى اوچيوز، درتيوز ميليون مسلمان. لكن اتحاد يوق، علوم ومعارف يوق. جهاندن بى خبرلر. جهالتله يشارسه بر انسان طبيعى اونده غيرت‌ده، حميت‌ده اولماز. غالبيت ارزوسى‌ده بولونماز. احكام شرعيه‌يه وقوف اولمايجه مذلته قاتلانمق برشى دكل: «صبر ايده‌جكم» ديمه، حالبوكه الله اويله ديمه‌مشدر. سعى ايدرده عاجز قاليرسه‌ك اووقت اللهدن امداد بكله. يوقسه مسكنته قاتلانمق موافق شريعت دكل.

ايشته بويله سوپوروتى‌يه، چورچوپه، تشبيه ايدر: اوقدر چوقسكز اما طاغنيق. نه اوله‌جقسكز بيليرميسكز؟ (تنزع المهابة من قلوب عدوكم) دشمنلريكزك قلبندن مهابت قالقه‌جق.

حضرت رسول ذيشان افندمزدن ايكى آيلق يرده دشمنلر قورقاردى، شانى ايشيديور، تير تير تتره‌رلردى. ايكيوز بيك كشى طوپلادى هراقليوس. — اووقت سوريه اونك زير اداره‌سنده ايدى. تا مصره قدر — اورادن مدينه‌يه كيده‌جك، زمنجه دين اسلامى محو ايده‌جك ايدى. سطوت اسلاميه‌دن آرتق قورقنه باشلادى. تبوكه قدر كتدى. رسول‌الله افندمز اورايه قدر قارشى كلدى. معيت سنيه‌لرنده اوتوز بيك كشى وار ايدى. «تبوك» وقعه‌سى معلوم؛ دشمن ايكيوز بيك كشى ايله حاضرلنمشكن قاچدى. هيچ بر محاربه‌يه بيله دايانه‌مدى، اوسطوته قارشى دوره‌مدى. الله تعالى قلبلرينه قورقو ويردى. رسول اكرم اصحاب كرامى ايله تبوكه قدر كتديلر. دشمندن اثر كوره‌مديلر. حالبوكه مدينه‌يه قدر كله‌جك ايدى. لكن رسول‌اللهك اوتوز بيك كشى ايله قارشى چيقمه‌سندن مهابت كلدى، قورقو كلدى. نهايت بتون اردوسيله دفع اولوب كتدى. بر دهاء يرندن قالقمادى. شان وشهرتى دنياليرى طوتان حضرت محمده (صلعم) قارشى قيصر هيچ سس چيقاره‌بيلرمى؟:

لكن آخرزمان بويله اولمايه‌جق: دشمنلرك قلبندن مهابت قالقه‌جق: سزك قلبكزه وهن كله‌جك: (ولاتهنوا ولاتحزنوا وانتم الاعلون ان كنتم مؤمنين) يعنى حقا مؤمن ايسه‌كز وهن وحزنه كرفتار اولمايك. دشمنلره قارشى دائما ثبات ايدك. كنديكزى ضعفه دوشورميك.

وهن نه‌در؛ وهن نره‌دن كلير؟ وهنك منشأى ضعفيت‌در. ضعفيت‌ده نره‌دن كلير؟ (حب الحيات وكراهية الموت..) حياته محبت، اولومى كريه كورمك... ايشته مسلمانلق بودر: دائما يشايه‌لم ديرلرسه يشايه‌مازلر، ذليل اولورلر:

نصل‌كه خالد بن وليد عجم سفيرلرينه، شاهه برمكتوب يازمشدى، برطاقم تكليفاته قارشى:

— پك اعلا، ديدى، قارشو چيقه‌جقسك، لكن بيلمش اول، اويله برقوم، برعسكر ايله سكا كليورم‌كه سنك عسكرك يشامغى نه قدر سورلرسه اونلر اولمكى اوقدر سورلر. سز حياته نصل مفتون ايسه‌كز اونلر شهدلكه اوقدر جان آتارلر. سزك حياته محبتكزه بدل اونلره شراب شهادتى نوش اويله كليرسه بويله اسلامه قارشى كيمسه طوره‌ماز. لكن بز دائما ياشايه‌لم، محنته قاتلانه‌لم ديرسه‌ك... اوحالده بارى ابى كچنه‌لم. مادام‌كه مسلك رسولدن، مشرب اصحابدن بزده شمه يوق، دائما دنيايه‌در ميلمز، مردجه يشامق ايشمز دكل، الله يولنه اولمك كارمزدكل؛ اوحالده سكوت ايتمك. بولرمانلر طبيعى بويله اوله‌جق. اوتوز ايكى سنه‌دنبرى، بلكه اوچيوز سنه‌دنبرى ضعفه باشلامشز. اوتوز، قرق سنه چاليشمه‌دن نه ترقى اولور، نه معارف يولنه كيرر، نه محكمه‌لر دوزه‌لير؟.. محاكمى دوزه‌لتمك، شريعتى اجرا ايچون وسائط لازم. بونلر زمان ايستر زمان. اونك ايچون خيلى مدت دهاسى چيقارماملى، محاربه‌يه سبيت ويرمه‌ملى‌يز. دعا ايتملى‌يز؛ الله محاربه فلاكتنى آچماسون. دشمن بر دكل. بلغارستانله حربه باشلادقمى بريدن يونانستانده باشلار، اوته‌دن قره‌طاغ‌ده طورماز، آوستريا‌ده ماكدونيايه كچر.

بزم آنجق، آنجق بردشمنله اوغراشمه‌يه‌وقتمز اولسون. بش اون دشمنله اوغراشمق بش اون سنه‌يه متوقف. (واعدوا لهم ما استطعتم من قوة) اوامر الهيه‌يه رعايت لازم. آنك ايچون ديكر حديثلر وار، اونلره رعايت ايتملى‌يز. (ليس بحكيم من لم يعاشر الناس بالمعروف) هرشيئى كوسترر شريعت. پيغمبرمز هر درلو درسلر ويرمش، بيورمش‌كه: هپ مؤمنلر حكيم اوله‌جق، حكمت اوزره حركت ايده‌جك. فقط بيلمش اولك‌كه حكيم ديمز اول كيمسه‌يه‌كه معروف ايله معاشرت ايتمز، عالم ايله ابى كچنميور.

بومألده برقاچ حدیث شریف دهاوار ، حقیقةً احوالمزه موافق دوشمره مع التأسف .

(لاتزال هذه الامة تحت یدالله مالم یمال قراؤها امراءها ومالم یزك صلحاؤها فجارها ومالم یهن خیارها شرارها فاذاهم فعلوا ذلك رفع الله یده عنهم ثم سلط علیهم جبابرتهم یسومونهم سوءالعذاب ثم ضربهم الله بالفاقة والفقر)

بوحدیث شریفده « مسند احمد » ده یازیلیدر . برکون حضرت فخرکائنات افندمز بیورمشلرکه : ای امتم ، اصحابم ! بیلمش اولکه بوامت یوقی ، ــ امت مرحومهٔ احمدیه ــ اللهك حمایه‌سنده ، ید کریمانه‌سنده‌در ، دست تصرف‌سبحانیده‌در . جناب‌حق امت‌اسلامیه‌یی محافظه بیوره‌جق . بنم امتم سائر امتلره غالب کله‌جك . هروجهله نصرت الهی کندیلرینه رایکان اوله‌جق . نه مدتجه بویله اوله‌جق ؟ (مالم یمال قراؤها امراءها ومالم یزك الخ) قیامته قدر سورمیه‌جکمی ؟ اللهك نصرتی موعوددر ؛ اما برطاقم شرطلرله مقیددر ؛ شرطلر بولنورسه حمایه‌وار ، شرطلره رعایت ایتمزلرسه بوزولورلر . استعیذبالله: (ان‌الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا ما بانفسهم) برقومه جناب حق معامله‌ٔ الهیه‌سنی تغییر ایتمز ، تاکه اوقوم نفسلرینه عائد اولان وظائفی تبدیل ایتمدکجه . کندی وظیفهٔ دینیه‌لرینی اخلال ایتمدکجه ، اخلاقنی بوزمادقجه ، سفیهانه حرکته پویان اولمادقجه رب‌العالمین تغییر ایتمز ، تبدیل ایتمز، اوته‌دنبری نه‌ایسه‌عادت الهیه‌سی اونی ادامه‌بیورور؛ لکن کندیلری بوزارلرسه بوزولورلر ، باق جناب حق نه بیوریور . (ولن تجد لسنةالله تبدیلاً)

(مالم یمال قراؤها امراءها) قول شریفنده امتك « قراسی » دیمك ، علماسی دیمك‌در . اوقویانلر ، یازانلر . برآزده قرآنی حقیله اوقومق معناسنی اکلامق لازمدر .

معناسنی اکلامیان ، تعظیم ایتمین قارء حقیقی صاییلماز . بو ،علم ایله اولور . علمك نه‌قدر قوی ایسه احترامك اونسبتده بالااولور . اسکی زمانده علمایه « قراء » دیرلردی. زیرا بحق قرآنی اوقومق عالمرك شانی‌در. یعنی « عالمرامرایه‌مبالات ایتمدکجه ». چونکه احکام دینیه‌یی محافظه ایده‌جك‌یرده علما امرانك رأینه تماشات ایدرلرسه ، احکام‌جلیله‌یی محافظه‌یه دقت ایتمزلرده ، امرانك‌رأینه‌تابع اولورلرسه .. حاکملر ، مفتیلر ، سائر مراتب علیه‌یی احراز ایدنلر شریعتك‌حکمنه باقمازلر ، بلکه امرانك، سلاطینك سوزینه ، اونلرك‌امروفرمانه تابع اولورسه، بوحمایهٔ‌موعوده‌دن‌محروم‌براقیرلر.اوموقعه‌کچیرن، اومأمورتی کندیسنه تودیع ایدن‌کیمسه‌نك اسیری‌اولور ، اللهك فرمانی کوزتمز. (مالم‌یزك‌صلحاؤها فجارها). برده‌صالح اولانلر، فاجر اولانلری‌تزکیه ایتمدکجه الله نصرت ایدر . اما تزکیه ایدرسه ، کوردکلری فنالقلره ایی دیرلرسه جملهسی محروم اولورلر ... نصل‌که صوکره دییور : (ومالم یهن خیارها شرارها) خیارناس شراری‌تهنهٔ ، تبریك ایدر ، یورینه کولر . ایی بایدك ؛ دییور . خیارناس شراره تمامیله‌مربوط ، تهنیه وتزکیه‌سنده بولنور . دیمك اولیورکه اشتراکی آب آشکار ـ یاپمق نصلسه ؛ یاپانی تجیل ، تبریك ایتمك‌ده اویله‌در . آره‌سنده نه فرق‌وار ؟

ایشته امتمه نصرت الهیه موعود ؛ لکن بوشرطلرله مقیددر : عالملر شریعتی طانیه‌جق ، شریعتدن‌باشقه حاکم بیلمیه‌جك . شریعت فوقنده برقوت فرض ایتمیه‌جك ، اونی هرقوتك فوقنده بیله‌جك ، شریعت حاکمدر ، محکوم‌دکلدر .. آمردر ، مأمور دکلدر . صوکره برطاقم انسانلر فنالقلر یاپارلر، فجره علناً منکراتی ایشلمکه مسارعت ایدرلر ، اوته‌کیلرده یوزلرینه کولرلر ، برلکده یرلر ، ایچرلر ، اکلایرلر ... سرخوشك‌مزه‌سنی‌یمك کبی ... ایشته اوزمره‌یه‌قاتیلدك، کیتدك . عشرت ایتمزمش ، فقط مزه‌سنی یر . شانه یاقیشیرمی ؟ معروف کیمسه‌لر ، مناصب عالیه‌یی ضبط ایتمش ، صوکره برطاقم اویله ... نورسیده‌لر ایله ، برطاقم اخلاقی بوزوق کیمسه‌لرله دوشوب قالقارسه ، همدم اولورسه ، اونلره بزم عشرتده ، عالم آبده یوزینه کولر ، برلکده شرقی سویلر ، دیکلر ... نه اولور ؟ یاپه‌جغی اودر !: دها اوته‌سنی یاپه‌میور . بونلرده خذله‌در . فجره وفسقه‌نك اك بیوکی صاییلور . عیاذاً بالله .

(واذا فعلوا ذلك رفع الله یده عنهم ثم سلط علیهم جبابرتهم) صوکره الله عظیم الشان نه یاپار ؟ دشمنلری اوستنه مسلط ایدر . شریعته رعایت ایده‌جك کملین بولنمازسه اولوقت جناب باری نصرت الهیه‌سنی نزع ایدر ، دشمنلری مسلط ایدر ، جبابرمیی تسلیط ایدر » درلو درلو اشکنجه‌لر اولور (ثم ضربهم الله بالفاقة والفقر) ناقبت فقری‌ده اوزرلرینه یوکتیر ...

شمدی بتون ممالك اسلامیه نقرواحتیاج ایچنده‌در . نه زراعتدن بر برکت وار ، نه صناعتدن . نیچون ؟ چونکه اللهك نظرندن دوشمشز ، احکام شرعیه‌یی مهجور ایتمشز ، ماده ماده فسخ ایتمشز . مجله‌ده مصرح اولنلری ... آله ، آله اوقدر آلمشز . برطاقم ماده‌لری موافق کورمشکن اونك‌ده یاریسنی المشلر ، لغو ایتمشلر عادتا ، معامله یاپیلماز دیمشلر ، اراده چیقارمشلر ، اونك نتیجه‌سی نه اولمش ؟ شریعتدن قاچانلر دشمنلرك النه دوشر . هر طرفدن نقر واحتیاج یقالرینه صاریلیر. قانونلری دوزلتمدکجه، سلامت قپوسنی آچمادقجه فلاح بوله‌مازلر .

آل صکره دیکر برحدیث. بوده مسنداحمدبن حنبل حدیثلرندن بوده دهشتدر . برکون سلطان انبیا افندمز بیوردیلرکه : (یوشك ان یتداعی علیکم الامم من کل افق کما تداعی الاکلة علی قصعتها قلنا یارسول‌الله امن قلة بنا یومئذ قال لاانتم یومئذ کثیر ولکنکم غثاء کغثاء السیل تنزع‌المهابة من قلوب عدوکم ویجعل فی‌قلوبکم‌الوهن قالواوماالوهن قال حب‌الحیاة وکراهیةالموت) قورقارمکه سزك اوزریکزه اویله‌زمانلر کله‌جك ، ای امتم ، بتون امتلر ، باالجمله ملتلر ؛ ملت اسلامیه‌یه هجوم ایده‌جك. (یوشك) یکادمعناسنه‌در. یقین زمانلرده‌دیمك. اویله‌برزمانلر

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

مستقیم صراط ۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مکاتیبه موافق آثار جهة مراسلتنه قبول اولنور درج ایدلمش آثار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابوالملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٣٥ | ١٦ ربیع الاخر ٣٢٧ پنجشنبه ٢٣ نیسان ٣٢٥ | ایکنجی جلد

بر حدیث شریف

نطق عالی حضرت پیابری که مقتضای منیفه رعایت ایدلمز ولسه ایدی کرفتار اولدیغمز بلا کتلرك هیچ برینی کورمزدك. بوندن بویله ولسون محافظهٔ احکامنه موفق اولمق ینه مسعود وبختیار اولهجغمز بی‌اشتباهدر.

بسم الله الرحمن الرحیم (لاتحاسدوا ولاتناجشوا ولا تباغضوا ولا تدابروا ولایبع بعضکم علی بیع بعض و کونوا عبادالله اخواناً المسلم اخوالمسلم لایظلمه ولایخذله و لایکذبه ولایحقره التقوی ههنا (واشار الی صدره ثلاث مرات) بحسب امرئ من الشران یحقر اخاه المسلم کل المسلم علی المسلم حرام دمه و ماله و عرضه).

(لاتحاسدوا) حسدلشمه‌یکز . حسد ، بر کسه‌نك زوال نعمتنی ارزو ایتمکدن عبارت اولوب ، حاسد او نعمتك کندیسنه وصولی تمنیسنده اولمق شرط دکلدر . حسد ، حسناتی امحا ایدر . (الحسد یأکل الحسنات کما تأکل النار الحطب) بیورلمشدر.

بك چوق سیئات وخطیئاتده سبب اولور . (ومن شر حاسد اذا حسد) نظم شریفی مقتضای حسدنی اجرایه قیام ایدن حاسدلرك شرندن جناب حقه استعاذه ایتمه‌مزی امر و اشعار ایتمکده‌در. دنیاده اك اول عصیان عظیم حدوثنه بادی اشبو صفت ذمیمه‌در. ابلیس لعینك جناب ادمه سجده‌دن ابایسی و قابیلك ، قرنداشی حضرت هابیلی قتله اجتراسی محض حسددن ناشیدر .

حسدك جداً مذمومیتنی کلام اتی‌ده اشعار ایدییور : (الحسد جاحد لانه لایرضی بقضاء الواحد) یعنی حاسد حق تعالینك قضا و اراده‌سنه راضی اولمادیغندن کافر کیبدر.

« حسد » لسانمزده «قصقانق» ایله تفسیر اولنور که بر کسه حقنده زوال نعمت وعروض شدت تمنیسنده بولنمقدر .

« ایمرنمك » ایله تفسیر اولنان « غبطه » بونك غیریدر . چونکه بونده زوال نعمت آرزوسی یوقدر . بلکه انسان بکندیکی ورغبت ایلدیکی کمالات وفضائلك کندنده‌ده حصولنی آرزو ایدوب اکا کوره طاورانمقدن عبارتدر . بوایسه امور دینیه‌ده مباح وامور دنیویه‌ده مندوبدر .

حسد لفظی بعضاً قرینه ایله بومعناده استعمال اولنمشدر . نصلکه حدیث شریفده (لاحسد الا فی اثنین رجل آتیه‌الله مالاً فسلطه علی هلکته فی الخیر ورجل آتیه‌الله الحکمة فهو یقضی بها ویعلمها الناس) بیورلمشدر . یعنی دنیاده ایکی کسه غبطه ایدلمکه شایاندر : بریسی جناب حق کندیسنه مال کثیر احسان ایدوب وجوه خیره صرف وانفاقه موفق ایلدیکی ، دیکری کندیسنه حکمت (علوم نافعه) احسان بیوره‌رق مقتضاسیله عامل اولمغی یعنی بروجه شرعی حکم وناسه تعلیم ایله اشتغال ایتمکی تسهیل ایلدیکی کیمسه‌در .

(ولا تناجشوا) « ن ، ج ، ش » ماده‌سندن مشتقدر . شو ماده‌فی الاصل اثارهٔ صید (آو قالدرمق) معناسنه‌در. بوراده الق قصدی اولمیه‌رق بر متاعك ثمنی ارتدیرمق معناسنده مستعملدر . بر کسه‌یی تغریر مقصدیله بودرلو مواضعه تجار بیننده تکرر ایتمکده اولمسنه مبنی تفاعل صیغه‌سیله وارد اولمشدر .

(ولاتباغضوا) بربریکزه بغض ایتمه‌یکز ، یعنی بغض ونفرت تولید ایده‌جك معاملاتدن حذر ایدیکز .

(ولا تدابروا) تقاطع ایتمك معناسی بربریکزه عتاب وجفا ایله قطع مناسبت ایلمه‌یك ، یاخود بر کسه‌یی استقبال قیلمدن اولمق اوزره تولیهٔ ظهر ایتمکز .

کیملره معاشرت بالمعروف لازم؟ کیملرکه محتاج ایسه‌ك. کیملری دفع ایتمکه قوتك یوق ایسه ، ایی کچنمکه مجبور اولورسك . هرکیملرله ایی کچنمکه مجبور اولورده ایی کچنمزسه‌ك حکیم دکلسك .

— اما نه زمانه‌قدر طاقت کتیریم ؟ بن کچنمك ایسترم ، اونلر کچنمیور ...

معروف ایله‌معاشرت ... او ، بیوك بر حکمتدر . لکن بعض کیمسه‌لر وار ، سن ایی کچنمك ایسترسك ، اونلر کچنمیور ؛ سکا اذا ایدر ، سنی طغیانه مجبور ایتمك ایسته‌یور .

— الی الابد بوعذابه قاتلانه‌یم می ؟..

(حتی یجعل الله له مخرجا ...) الله بر سلامت یولی کوسترنجه‌یه قدر . اوکیمسه‌لرکه آنلرله کچنمکه مجبورسك، قاوغا ظهور ایدرسه زیانلی چیقه‌جقسك ؛ بویله کیمسه‌لرله ایی کچنمکه غیرت ایده‌جکسك ، تا الله بر سلامت یولی کوسترنجه‌یه قدر .

شراح : بو حدیث شریف هر یره تطبیق اولنور ، دیبورلر . قاری ـ قوجه مسئله‌سندن باشلار . مثلا بر آدم زوجه‌سندن خشنود دکل . تام طبعنه کوره رفیق نصل بولورسك ؛ بعضاً قادین زوجندن خشنود اولمار ، بعضاًده ارککك مشربنه موافق قادین دوشمز . فقط کچنمك مجبوریتی‌ده وار . او حالده‌همان‌جزئی برشیئی سبب‌ایدوب آیریلمق ، کورولدیلر، فسادلر ایقاع ایتمك‌عقللی ایشی می ؟ .. مادامکه برلکده یشامه‌یه مجبورسك ، او حالده صبر ایتمك لازم ، تا برسلامت اولونجه‌یه قدر . اولورکه الله باشقه بر سلامت قاپوسی آچار ، قورتاریر سنی اوندن ، یاخوداونی سندن !..

زوجین آراسنده بویله اولدیغی کبی ، قوقومشو آراسنده، حتی انسان ایله خدمه‌سی آراسنده بیله بویله‌در . اوشاقلر، بونلرده طبعه موافق‌اولق یك کوچ . لکن انسانده برخدمتجی‌یه محتاج . بکجی‌یه ، هربه‌جی‌یه ، آشجی‌یه احتیاج سروری . اوسته ایسه برقالفه لازم .

— نره‌ده بوله‌یم اویله‌سنی ؟

بوله‌میورسك. لکن اونسزده اولماز بو . او حالده‌خوش کورمك لازم . عفو ایله معامله لازم. دائما محسنات‌جهتنی اورته‌یه قویمق‌موافق حکمت. بویله‌لازم . سکوت ایده‌جکسك ، صبر ایده‌جکسك !..

— نه وقته قدر ؟

الله بر سلامت یولی کوسترنجه‌یه قدر .

ایجمزده خرعستیانلرده وار ، اونلرکده بعض حاللری کوجزه کیدر. نیجون بوسوزی سویلرلر. نیجین فلان یره‌میل ایدرلر؟ اونلرده عثمانلی دکلمی ؟.. واقعا تربیه‌سزلك ایدرلر ، خطا ایدرلر ، غرضکارلق ایدرلر، برطاقم ممالك عثمانیه‌نك تفرقه قالقیشیرلر ؛ فقط بوکون منع ایده‌بیلیرمیسك، قوللرینی بوکه بیلیرمیسك؟ اوحالده نه‌مطبوعات اعظام ایتملی، نده قهوه‌لرده لاقیردیسنی ایتملی . ملل‌سائره ایله ایی کچنمکه ، اونلرك حقیز معامله‌لرینه قارشی سکوته مجبورز، اسکی قوتی آلنجه‌یه قدر مدارایه بورجلیز . حضرت رسول صوم وصلاتی نصل امر ایدرسه ناس ایله مدارایی‌ده اویله امر ایدر . حضرت پیغمبر برطاقم متنفذانه غنیمتدن حصه ویردی . دین اسلامه کیرمه‌مش، لکن باشنده قرق‌بیك کیشی وار. قبیله رئیسی. اولورکه اهل اسلامه بریاره آچاره پاره ویرمشدی‌حضرت رسول، تألیف بین‌ایچون، ﴿والمؤلفة‌قلوبهم﴾. اهل اسلامدن‌ضرری‌دفع ایچون‌پاره‌ویردی. بدایةً اویله‌ایجاب‌ایدردی. اسلام دهاقوی‌اولمامشدی، اودرجه پارلامامشدی. اونك‌ایچون‌شریعت تألیف بین ایله امر ایدیور . بوزمانلر اینته بدایت اسلام کبی‌در . (الاسلام بدأ غریباً وسیعود غریبا) شمدی اویله سطوت وغلبهٔ اسلامه‌کی یاپدیغمزی یاپه‌مایز . اووقتك فقهاسی بالاجتهاد او زمانلره مخصوص بعض حکملر وضع ایتمشلر . قیامته‌قدر دوام ایتمز . اووقت ذمیلره قارشی برطاقم معاملات شدیده اجرا ایدرلردی . لکن دائمی صورتله اجرا اولنمجق احکام قطعیهٔ اسلامیه‌در ، کیمسه دیه‌میور . بونلر فقهانك کندی اجتهادی . زمانك حالنه کوره، اسلامك قوتنه کوره اجرا اولونوردی . اونلرك‌اویله شیمدیکی کبی بیك‌دانه‌حامیلری یوق . فوق‌العاده مجهز حکومتلر . بویله وسائطده مفقود . دشمن کله‌جك اولسه‌ده ایکی آیده کله‌مزدی .

قلیجکه کووه‌نیرسه‌ك دشمنه قارشی چیقارسك . لکن شیمدی قلیج پاره ایتمز . حریف بر ثانیه ایچنده بیك کله یاغدیرر باشنه . زمان زمانه قیاس اولماز. اوزمانلرك احکامی زمان دکیشدکجه دکیشیر . چونکه بونلر اجتهاده مبنی اولور . منصوص بر شیلر دکل . منصوص بیله اولسه تکلیف الهی استطاعتله مقیددر . حالت عجزده نه‌یاپیلیر ؟..

صوکرا (فطوبی للغرباء‌الذین یصلحون ماافسدالناس من بعدی من سنتی) اوحدیثده اویله شرح ایده‌یم که حیرتده قالیرسك. شمدیکی احوالمز اوائل دور سعادته شبیهدر . فخر عالم افندمز نصل تدریجاً اعدایی یوله کتیردیسه ، اونلرك‌بورونلرینی قیردیسه شیمدی‌ده اویله لازم . اونك ایچون معاشرت بالمعروف لازم . احکام الهیه‌یه رعایت لازم. (لیس بحکیم من لم یعاشر الناس بالمعروف) حدیث شریفنه باق . بو حال آرزو ایدیلمز، اما اللهدن بر سلامت اولونجه‌یه‌قدر ، بر مخرج ، بر طریق سلامت، که اسلامده قوت‌حاصل اولونجه‌یه‌قدر اویله اذا ایدرلر . سن اونلره ینه ایی معامله ایده‌جکسك . سنکله کچنمك ایسته‌یه‌نه البت سن‌ده کولر یوز کوسترمه‌جکسك . لکن کچنمك ایسته‌میور ، فساد چیقارمق آرزو ایدیور ، سنی‌ده کندی کبی هوا پرست ایتمك ایسته‌یور . دشمن ، دشمنلکنی‌ده کتم ایتمیور . بصیرت اوزره اولمالیز ، بوکون سن اونکله کچنمکه مجبورسك ، اویله بر طاقم دشمنلر اولور ، معاشرت بالمعروفه محتاج اولورسك ... اکر حکیم ایسه‌ك مطلقا بونی اصغا ایده‌جکسك . مؤلفهٔ قلوبدن عبرت آله‌جقسك ، هرشی موقعنده اولور . هرحکم زمانه کوره تطبیق اولنور . الله جمله‌مزی منام غفلتدن ایقاظ ایلیه .

٥٤ نجی درسك صوکی

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

کتاب کائنات اسرار حقی بی‌دهن سویلر
سواد ممکنات آثار صنعی بی سخن سویلر
سنك کوشکده استعدادیوق ادراکنه یوقسه
لب جوده کمال صنعی هربرك چمن سویلر

باقی

یارب بونه ارتباط ونسبت — یارب بونه اختلاط والفت
یارب نه کوزل نظامدر بو — یارب نه نظام تامدر بو
یارب بونه سلطنت نه قدرت — یارب بونه هندسه نه صنعت
یارب بونه عزت وعلادر — یارب نه کمال وکبریادر

خرابات

سعدی مرحومك بوستاندن انسانك خلقت ترکیبنده‌کی صنع باری‌یه دائر نشیده :

ببین تابك انکشت ازچند بند بصنع الهی بهم درفکند
پس آشفتکی باشد و ابلهی که انکشت برحرف صنعش نهی

باقی ! صنع الهی ایله بریارمق نه‌قدر بند وربطدن ترکب ایتمش . شوحالده باری تعالی حضرتلرینك صنعنه دخل و تعرض ایتمك جنت وبلاهت اولور .

تأمل کن از بهر رفتار مرد که چنداستخوان پی زد ووصل کرد
که بی کردش کعب وزانو وپای نشاید قدم بر کرفتن زجای

تأمل ومطالعه ایت ، جناب خالق انسانك مشی ورفتاری ایچون نه‌قدر سکیر اوروب کیکلری بری برینه ربط ووصل ایتمش . اکر کیکلری بری برلرینه سکیرلرله موصول اولمسه طپوق ، دیز ، آیاق دونمز وبونلر دونه‌مینجه آیاغی یردن قالدیرمق قابل اوله‌میه‌جغندن یوریبوب کزمك ممکن اولمازدی . باء فارسی‌نك فتحی ایله « پی » سکیر معناسنده‌ده کاورکه بوراده اومعنایه‌در .

ازان سجده بر آدمی سخت نیست
که درصلب اومهره یك لخت نیست

انسانك آرقه‌سنده اوکورغه تعبیر اولنان آرقه کیکی یکپاره اولمیوب بلکه بری برینه کرفت برطاقم کیکلردن مرکبدر . بونك ایچوندرکه سجده ایتمك ، اوتوروب قالقمق انسانه مشکل دکلدر . اکر آرقه کیکی تك برکیکدن یاپلمش اولایدی یك‌سرت اولوب انسان هیچ برصورتله اکیلوب بوکیلمز واوتوروب قالقه مازدی . صادك ضمیله صلب عربجه‌ده آرقه کیکنه دینورکه اوکورغه تعبیر اولنور . وفارسیده میمك ضمیله مهره اطلاق ایدیلور . ناظم بوراده صلبی ظهر یعنی آرقه معناسنده استعمال ایتمش . لامك فتحی وخاء معجمه‌ایله لخت لسان فارسیده پاره ، جزء ، حصه معنالرینه کلور . بوراده یك لخت یکپاره دیمکدر .

دوصد مهره در یکدکر ساختست
که کل مهرهٔ چون تو پرداختست

خدای متعال سنك کبی باطنی برمهره‌یی حرکت ایتدیرمك ایچون ایکیوز اوکورغه کیکلرینی یکدیکره باغلامشدر . نه قدرت علیه که بر طوتام باطنه شوصورتله صلابت وپره‌رك مشی وحرکت ایتدیریور . کل مهره : باطنی مهره معناسنه ترکیب مزجی‌در . بوایکنجی مصراعدکی مهره بزم دخی مهره دیدیکمز شیدر .

پرداختست [پرداخته است] دن مخفف و [پرداختن] پرداختن مصدرندن مشتقدر . بو مصدرك فارسیده متعدد معنالری واردر ، بوراده تحریك ایتمك معناسنه‌در .

رکان درتنت ای پسندیده خوی
زمینی درو سیصد وشصت جوی

ای ممدوح الخصال ! سنك تنکه طمارلرك ایچنده اوچیوز التمش ایرمق بولنان برزمین‌در . چایلر ایرمقلر روی زمینی سقی واروا ایتدکاری کبی بونجه شریانلر وطمارلرنده درونلرندن جریان ایدن قانلرله جسدنده‌کی اتی سقی و اروا ایدییورلر . رکان : رکك جمعی‌در . رانك فتحی وکاف فارسیله رك : طمار دیمکدر .

بصر درسر وفکر ورای وتمیز
جوارح بدل دل بدانش عزیز

باشده کوز وار ، فکر ورأی وتمیزده وار . جوارح و اعضا قلب ایله قلبده علم ودانش ایله عزیز و مکرمدر . باشده ذائقه ، شامه ، سامعه کبی حواس ظاهره وار ، بالخاصه رخسار عاطفت جلیلهٔ الهیه اولان دوچشم ایله تنویر ایدلش . درون رأسده ایسه فکر ورأی وتمیزی محتوی بولنان عقل وار . بقیهٔ جسد ، لطیفهٔ ربانیه اولان قلب ایله ، قلبده علم وعرفان الهی ایله اعزاز وتکریم ایدلش . تمیز : تمیزدن مخفف . جوارح اعضا معناسنه‌در .

بهایم بروی اندر افتاده خوار
تو همچون الف برقدمها سوار

بهائم یوز اوستی خوار وحقیر دوشمش اولدیغی حالده سن الف کبی مستقیم اوله‌رق ایاقلرینك اوزرینه سوار ورا کبسین . انسان سائر حیواناته غیر مشابه برصورتده مستقیم القامه خلق اولنمش وبو جهتله‌ده قدر ومرتبه‌سی ترفیع بیورلمشدر .

برکت زاده : اسماعیل حقی

مجله جمعیتی

مفتده برمحاظهٔ اجمالیه

شمدی کلهلم « ایکنجی قسم مجله » نقطهٔ نظرندن بوذواتك اوصافی نصل اولمق لازمکلیورمش ؟ اینته بو نقطه‌دنده تحریات اجرا ایتمك ایجاب ایدیور .

دیتش دك‌که : ایکنجی قسم اعتبار ایتدیکمز مجله مجتهدات جدیده‌دن تشکل ایده‌جکدر . زیرا بوقسم ، عصر اخیرك ، حال اجتماعیمزك ایجابلرندن اوله‌رق بالضروره تحدث ایدن وقوعات ، حوادثی حکملری

(ولایبع بعضکم علی بیع بعض) ای مکلفین ! سزدن بریکز بر کیسه‌نك عقد بیعی اوزرینه بیعه طالب اولسون . مدت خیار ایچنده مشتری‌یه: بن‌سکا ثمن اقل ایله بونك مثلنی و یا ثمن مذکور ایله دها اعلاسنی صاتارم » دیمك جائز دکلدر . شرا علی‌الشرا دخی بویله‌در . بایعه خطاباً: «سن شو بیعی فسخ ایدرسه‌ك بن مبیعی دها زیاده ثمن ایله اشترا ایدرم » دییوب انی مدت خیار ایچنده فسخه ترغیب ایلمك منهی عنهدر .

(و کونوا عباد الله اخواناً) ای اللهك قوللری ! ربکزك امرایلدیکی وجهله یکدیکریکزه اخوان اولکز . [صحیح مسلم نسخه‌لرنده (کما امرکم‌الله) عبارەسی دخی کورلمشدر .] یعنی ذکر ایتدیکمز اسباب نفرت ومحل مودت شیلردن اجتناب ایلیکزکه مأمور اولدیغکز حقوق اخوتی محافظه ایتمش اولەسکز .

(المسلم اخوالمسلم) مسلم مسلمك دین قرنداشیدر . اخوتك دینیه ایسه اخوت نسبیه‌دن اقوی وانفعدر . قرآن کریمده دخی (انماالمؤمنون اخوة) بیورلمشدر . (لایظلمه) حقنی منع ویاتنقیص ایله اکا ظلم ایتمز ، (ولایخذله) لدی‌الایجاب نصرت واعانه ومقالهٔ ناصحانه ایفاسندن کری طورماز ، (ولا یکذبه) خلاف حقیقت خبرله آنی آلداتماز ، (ولایحقره) فقر حالندن ویا بر آفت بدنیه‌یه مبتلا اولمسندن طولایی اکا حقارت ایتمز .

قال‌الله تعالی : (لایسخر قوم من قوم عسی ان یکونوا خیراً منهم) یعنی برقوم دیکر برقوم ایله سخریه واستهزا ایتمسون. احتمالدرکه او بکنیلمین قوم حد ذاتنده بریکیردن اشرف وخیرلی اولسون .

حدیث اخرده (رب اشعث اغبر ذی طمرین لایؤ بأبه لواقسم علی‌الله لابره) بیورلمشدرکه معنای شریفی: اسکی ثوبه بورونمش وهیئت وقیافتجه حال پریشانیده بولنمش بعض قوللر واردرکه عندالناس کندیلرینه اعتبار اولنماز ؛ فقط نزدالهیده مقبول اولمقدن ناشی اکر برشی ایچون جناب حقه‌قسم ایتسه‌لر بهمه‌حال انلری یمینلرنده یار قیلار، حانث ایتمز .

(التقوی ههنا) راویسنك افادەسنه کوره رسول اکرم صلی‌الله علیه‌وسلم افندمز حضرتلری صدر شریفلرینه اشارت بیورەرق بوکلامی اوچ کره سویله‌مشلردر « تقوی شوراده‌در » چونکه امتثال امر واتباع نهیدن عبارت اولان تقوانك مدار حصولی خشیت‌اللهدر، بوایسه قلب انسانیده بولنور .

(بحسب امرئ من‌الشر ان یحقر اخاه المسلم) اخوان دینی تحقیر وتذلیل ایتمك کشینك شر ودنائتنی اثبات خصوصنده کفایت ایدر . (کل‌المسلم علی‌المسلم حرام دمه وماله وعرضه) مسلم نظرنده مسلم ازهر جهت محترم اولوب حیاتی وعرضنی محافظه‌یه مأمور ومجبور اولدیغی کبی طیب نفس ایله ویرمدکجه مالندن انتفاعی دخی مشروع دکلدر . الك عادی برشی‌ده اولسه صاحبنك اذن ورضاسی بولنمادقجه حلال اولماز .

مناسترلی : اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورهٔ حجرات آیت ـ ۲۰،۲۱

(وفی الارض ایات للموقنین . وفی انفسکم افلاتبصرون)

اهل ایقان ایچون ارضده آیات [وعلامات] واردر [ارضك شکل خلقتی ، اقطار ونواحیسنده سیر وسیاحت ایچون آنده‌کی یوللر شاهراهلر ، آسماندن لطف نزول ایدن بارانه مخزن اولمق اوزره طاغلر ، اکوب بیچمك ایچون اووەلر ، قرارکاه اولمق اوزره قرەلر ، بین الاقوام ملتقی بولنان دکزلر ، بری برینه مجاور قطعەلر ، مخلوقاتی سیراب ایتمك اوزره پریرفشقیران قایناقلر ، حوائج بشره خادم معدنلر، رنکلری طعملری رائحەلری مختلف کوناکون نباتلر، انواع اشجار، درلو درلو فواکه ومحصولات ، جهت جهت انتشار ایتمش دواب وحیوانات کبی احوال متنوعه ذات بارینك یکان یکان شئون الهیه‌سنه واضحاً دلالت ایدر شواهد ودلائلدر . بونلوك هپسی سکان ارضك منافع ومصالحی ایچون ترتیب وتدبیر اولنمشدر . امعان نظر ایدیلنجه بوصنع متقن، بوترتیب زیاده‌ذات اجل اعلانك بدقدرت وحکمتی برمرآت ایچنه انطاف ایتمش کبی مشاهده اولنور . بتون اشیا بر نظر پاك ایله نەقدر زیاده تماشا ایدیلورسه آنك هرجهتنده بتمز توکنمز برمایهٔ حکمت اولقدر زیاده انکشاف ایدر . یره صاچلمش الك کوچك بغدای دانەسنه وبوتخمك تکثرینه بادی اولان کیفیته احالهٔ نکاه ایدلسون . برکل غنچەسنی کونشده آچان ، کیجەلین تکرار قپایان تدابیر وحکم دقتله تماشا اولنسون . بونلرده‌کی تدبیر وترتیب عقله حیرت‌ویرر. بوآیات‌وعلامات ، بودلائل واضحه] سزك نفسلریکزده‌ده واردر [اطوار خلقت انسانیه‌ده ، شکل دلفریب آدمده ، داخلی وخارجی اعضا واجزانك هربرنده ، نه بدیعەلر، نه حکمتلر، نەحیرتفزا تدبیرلر، نەزیبا ترتیبلروار . افعال ضروریه‌یه متمکن‌ومقتدر قیله‌جق ، صنائع مختلفه‌یی استنباط ، کمالات متنوعه‌یی استجماع ایدەجك نەقدر هیئات وترکیبات عجائب نماوار . سز باقوبده بونلری چشم بصیرت‌ایله] کورمیورمی‌سکز .

موقن : اسم فاعل ، مصدری ایقاندر . ایقان : برشیئی بلاشبهه حقیقتی وجه ایله بیلمکدر.

بونظام‌وانتظام کائنات، اشیا ارەسنده‌بونجه‌تناسبات ، زمینده بوقدر احوال وکیفیات،بالخاصه کندمزده ظاهراً وباطناً کمال‌حیرتله مشهودمز اولان بوبی‌پایان بدائع ایجادیزه‌نەسویله‌یورلر ؟ جزء فردلرایله تصادفی اولەرقی بونلر وجود بولمش ، یوقسه بوآثار خبرت واتقان برصانع قادر ذی‌حکمتك صنع وایجادیمی‌در ؟

برك درختان سبز درنظر هوشیار
هرورقی دفتریست معرفت کردکار

سعدی

صدیقات دیه منطقدن بعض شیلر اوقیورز . حالبوکه
ون باشقه بر شکله کیرمش . ترقی ایتمش ، عادتا
ت تنظیمنه یاردم ایده بیله‌جك کبی بردوره‌یه داخل
ن آندن استفاده ایتمیلم ؟

سفه‌ده بوسبتون ترقی ایتمش ؛ خیالات ، اوهام
ش ، حقیقته پك زیاده یاقلاشمشدر ؛ علم کلامزه
برحاله کلمشدر . او حکمت‌قدیمه ، او قاضیمیرلر
آنکچون وقت ضایع ایتمك قطعیاً جائز کوریلمز.

، علملر بزم المزه دوشدکدن صوکره بوسبتون
قطعیاً ترقی ایتمشلردر . بلکه بالعکس تدنی‌یه

برتمرد کوسترمکسزین بوقلرده ، بوعلملرده ،
داخل اولدیغی حالده اك یکیلرندن ، متأخرین
ر اولانلردن انتخاب ایتمایدر . آثار اسلامیه‌دن
کیلری ایدر . متأخرینز بونلرده حقیقه خدمت
سلامیه ، آثار اسلامیه‌روحجه ، معناجه ، تألیفجه،
ایتمش ایتمش‌ده صوکره باب اجتهاد قاپاندی فکری
دن اعتباراً علومزده ، آثارمزده اولان انتظام
کلمش ؛ کندمزده شودرکه‌لره قدر ایتمش قالمشز.
دن بدی سکز یوز سنه مقدمنده یازیلان اثرلر
کملیت وصافیتلرینی محافظه ایتمشلردر . اشته
ك آنلری التزام ایدمیلم ؛ دها بر وقتلره قدر

**

بعوثانجه یکی بر مجله جمعیتك تشکیلی طلب
بر مجلهٔ مدنیه واجتماعیه میدانه کتوره‌جك.
ز شریعت جلیلهٔ احمدیه اوله‌جقدر .
بارت . فقط بو جمعیته کیملر اشتراك ایده
اوصافی حائز اولملری لازم ؟ اشته اصل
ده بوراسیدر . بوکا جواب ویره‌بیلمك
قسمه آیردق ، اویله اعتبار ایتدك . جمعیته
نجی قسم اعتبار ایتدیکمز مجله نقطهٔ نظرندن
ایکنجی قسم نقطهٔ نظرندن شروط اربعهٔ
م کلدیکی واضحاً میدانه چیقدی .
س مبعوثانجه مطلوب اولان ، برنجی قسم
جمعیت اوصاف ثلاثه‌یی حائز ذواتدن ؛
جی قسم ، یاخودهر ایکیسندن اعم برمعنا
سه بری « اجتهاد » اولمق اوزره اوصاف
ایده‌جکدر ؛ اویله اولمالیدر .
ملمکه : مجلس مبعوثانمزجه مطلوب هر

ایکی قسمدن اعم اولان برمجله ایسه ، بری اجتهاد اولمق اوزره اوصاف اربعه‌یی حائز اوبیوك انسانلری نره‌دن بوله‌جغز ؟ اشته اصل اشکال بوراده ... هایدی ، اوصاف ثلاثه‌یی حائز انسانلر مبذول بولنور ، دیه‌لم ، فقط ایش بوقدرله بتمیور ، اوصاف ثلاثه‌یی‌ده حائز مجتهدلر لازم . مجتهدلری نره‌دن بوله‌جغز ، بزده « مجتهدلر » کیم ؟! بزم تحصیلمز ، تربیه‌مز ، مدرسه‌لرمز ، جامعلرمز اوبیوك ذاتلری یتشدره‌بیله‌یمی ؟ هیهات !... بز ، بوفکری تجویز ایدنلره بیله نادراً تصادف ایدیورز . فقط بزده مجتهد یوقدر ، دیمکدن ایتمزی ، کوجزی ، تشبثمزی بوز اوستیمی براقه‌جغز ؟ بویله یاپمق‌ده کلز ؛ بزه علم کولر ؛ رسوای اولورز . حیاتجه ، معیشتجه‌ده بیوك ضرررلره اوغرارز . بونکله برابر ، صرف کندو تبلکمزه عائد قباحتمزی — حاشا — شریعت مطهره‌یه یوکلتمك استرسه‌ك ، شریعتمزه‌ده اهانت ایلمش اولورز ؛ — معاذالله — حالمز دها قالشیر ....

بناءً علیه بعدما حالمزی ، تحصیل ، تدریسمزی باخصوص مدرسه ، جامعلرمزده اولان تحصیل ، تدریسمزی اصلاح ایلملی ؛ احسن حاله افراغ ایلملی . فرصتی قاچیرملی . فرصت دها هنوز المزده‌در . تمام بتون قوت ، غیرتمزله چالیشه‌جغمز وقت ... فقط اهمال ایدرسه‌ك فرصت بردقیقه دورمز ، فوت اولور . زیرا حیات ، معیشت ، احوال اجتماعیه دائما ترقیده‌در . بز بویله بطی داورانور ، کندو تبلکمزی ، کندو جهالتمزی مقدس شریعتمزه اسناده قدر یلتیرسه‌ك ، اشته اوزمان بزکندومزك اورتالقده خائب ، خاسر اوله‌رق یالکز قالدیغمزی کوررز : هم شریعت بزه وداع ایتمش اولور ؛ هم حیات ، معیشتده کندو اودا واحاسیله بزی فرسخلرله اوزاقده براقه‌رق کچمش ، کیتمش اولور .

بناءً علیه خاتمه اوله‌رق دیرمکه : شمدیلك اشبو تأسیسی مقرر بولنان مجله جمعیتنه ممکن مرتبه — الطاعة بقدر الطاقة — شروط اساسیهٔ مسرودەیی حائز ذواتی انتخاب ایلملی‌ده همان ایشه باشلاملی . استقبالمز ایچونده بتون قوتمزله فقط بصیرتله تدارکاتده بولنملی . چالیشملی ....

ابن صابر : علیم ثابت
قرانی

قضا وقدر

جناب حقك بو عالم خلقتده جاری اولان قانون الهیسی اقتضاسندندرکه عقاید وجدانیه‌نك افعال بدنیه اوزرنده برتصرف کلیسی واردر . صالح ، فاسد ، نه قدر اعمال وارسه جمهسنك منشای عقیده‌نك صلاحی ، یاخود فسادیدر . بعض عقیده‌لر واردرکه افکارك آنکنه یاپشه‌رق کندیسنه طوغرو چکر . دیکر برطاقم عقاید ومدرکاتده اوکا اتباع ایدر ؛ صوکرا بدنده برطاقم اعمال ظاهر اولورکه بونلر باطنده‌کی انفعالاتك عینیدر . یاخود او انفعالات ایله متناسبدر . کذلك بعض اویله اصول خیر ، اویله قواعد کمال واردرکه بر تبلیغ

(ولایبع بعضکم علی بیع بعض) ای مکلفین ! سزدن بریکز بر کیمسه‌نك عقد بیعی اوزرینه بیعه طالب اولمسون . مدت خیار ایچنده مشتری‌یه: بن‌سکا ثمن اقل ایله بونك مثلنی و یا ثمن مذکور ایله دها اعلاسنی صاتارم » دیمك جائز دکلدر . شمرا علی‌الشرا دخی بویله‌در . بایعه خطاباً: «سن شو بیعی فسخ ایدرسه‌ك بن بیعی دها زیاده ثمن ایله اشترا ایدرم » دیبوب انی مدت خیار ایچنده فسخه ترغیب ایلمك منهی عنهدر .

(و کونوا عباد الله اخواناً) ای اللهك قوللری ! ربکزك امرایلدیکی وجهله یکدیکریکزه اخوان اولکز . [صحیح مسلم نسخه‌لرنده (کا امرکم‌الله) عبارەسی دخی کورلمشدر .] یعنی ذکر ایتدیکمز اسباب نفرت ومخل مودت شیلردن اجتناب ایلیکز که مأمور اولدیغکز حقوق اخوتی محافظه ایتمش اوله‌سکز .

(المسلم اخو المسلم) مسلم مسلمك دین قرنداشیدر . اخوت دینیه ایسه اخوت نسبیه‌دن اقوی وانفعدر . قرآن کریمده دخی (انما المؤمنون اخوة) بیورلمشدر . (لایظلمه) حقنی منع ویا تنقیص ایله اکا ظلم ایتمز ، (ولایخذله) لدی‌الایجاب نصرت واعانه ومقاله ناصحانه ایفاسندن کری طورماز ، (ولا یکذبه) خلاف حقیقت خبرله آنی آلداتماز . (ولایحقره) فقر حالندن ویا بر آفت بدنیه‌یه مبتلا اولمسندن طولایی اکا حقارت ایتمز .

قال‌الله تعالی : (لایسخر قوم من قوم عسی ان یکونوا خیراً منهم) یعنی برقوم دیکر برقوم ایله سخریه واستهزا ایتمسون. احتمالدرکه او بکنیلمین قوم حد ذاتنده بریکیلردن اشرف وخیرلی اولسون .

حدیث اخرده (رب اشعث اغبر ذی طمرین لایؤ بأبه لواقسم علی الله لابره) بیورلمشدرکه معنای شریفی: اسکی ثوبه بورونمش وهیئت وقیافتجه حال پریشانیده بولنمش بعض قوللر ولردرکه عندالناس کندیلرینه اعتبار اولنماز ؛ فقط نزدالهیده مقبول اولملرندن ناشی اکر برشی ایچون جناب حقه قسم ایتسه‌لر بهمه‌حال انلری یمینلرنده یار قیلار، حانث ایتمز .

(التقوی ههنا) راوینك افاده‌سنه کوره رسول اکرم صلی‌الله علیه‌وسلم افندمز حضرتلری صدرشریفلرینه اشارت بیورەرق بوکلامی اوچ کره سویله‌مشلردر « تقوی شوراده‌در » چونکه امتثال امر واتباع نهیدن عبارت اولان تقوانك مدار حصولی خشیت‌اللهدر، بوایسه قلب انسانیده بولنور .

(بحسب امرئ من‌الشر ان یحقر اخاه المسلم) اخوان دینی تحقیر وتذلیل ایتمك کشینك شر ودنائتی اثبات خصوصنده کفایت ایدر . (کل المسلم علی المسلم حرام دمه وماله وعرضه) مسلم نظرنده مسلم ازهر جهت محترم اولوب حیاتی وعرضنی محافظه‌یه مأمور ومجبور اولدیغی کبی طیب نفس ایله ویرمدکجه مالندن انتفاعی دخی مشروع دکلدر . اك عادی برشی‌ده اولسه صاحبنك اذن ورضاسی بولنمادیجه حلال اولماز .

مفاسطرلی : اسماعیل حقی

نجائب قرآنیه

سورۀ حجرات آیت — ۲۰،۲۱

(وفی الارض ایات للموقنین . وفی انفسکم افلاتبصرون)

اهل ایقان ایچون ارضده آیات [وعلامات] واردر [ارضك شکل خلقتی ، اقطار ونواحیسنده سیر وسیاحت ایچون آنده‌کی یوللر شاهراهلر ، آسماندن لطف نزول ایدن بارانه مخزن اولمق اوزره طاغلر ، اکوب بیچمك ایچون اووه‌لر ، قرارکاه اولمق اوزره قره‌لر ، بین الاقوام ملتقی بولنان دکزلر ، بری برینه مجاور قطه‌لر ، مخلوقاتی سیراب ایتمك اوزره یریرفشقیران قایناقلر ، حوائج بشره خادم معدنلر، رنکلری طعملری رائحه‌لری مختلف کوناکون نباتلر، انواع اشجار، درلو درلو فواکه ومحصولات ، جهت جهت انتشار ایتمش دواب وحیوانات کبی احوال متنوعه ذات بارینك یکان یکان شئون الهیه‌سنه واضحاً دلالت ایدر شواهد ودلائلدر . بونلرك هپسی سکان ارضك منافع ومصالحی ایچون ترتیب وتدبیر اولنمشدر . امعان نظر ایدیلنجه بوصنع متقن، بوترتیب زیاده ذات اجل اعلانك یدقدرت وحکمتی برمرآت ایچنه انطاف ایتمش کبی مشاهده اولنور . بتون اشیا بر نظر پاك ایله نه‌قدر زیاده تماشا ایدیلورسه آنك هرجهتنده بتمز توکنمز برمایۀ حکمت اولدقدر زیاده انکشاف ایدر . یره صاچلمش الك کوچك بغدای دانه‌سنه وبوتخمك تکثرینه بادی اولان کیفیته احاله نکاه ایدلسون . برکل غنچه‌سنی کونشده آچان ، کیجه‌لین تکرار قاپایان تدابیر وحکم دقتله تماشا اولنسون . بونلرده‌کی تدبیر وترتیب عقله حیرت‌ویرر. بوآیات وعلامات ، بودلائل واضحه] سزك نفسلریکزده‌ده واردر [اطوار خلقت انسانیه‌ده ، شکل دلفریب آدمده ، داخلی وخارجی اعضا واجزانك هربرنده ، نه بدیعه‌لر، نه حکمتلر، نه‌حیرتفزا تدبیرلر، نه‌زیبا ترتیبلروار . افعال ضروریه‌یه متمکن ومقتدر قیله‌جق ، صنائع مختلفه‌یی استنباط ، کمالات متنوعه‌یی استجماع ایده‌جك نه‌قدر هیئات وترکیبات عجائب نماوار . سز باقوب‌ده بونلری چشم بصیرت ایله] کورمیورمی‌سکز .

موقن : اسم فاعل ، مصدری ایقاندر . ایقان : برشیئی بلاشبهه حقیقی وجه ایله بیلمکدر.

بونظام وانتظام کائنات، اشیا ارەسنده بونجه تناسبات . زمینده بوقدر احوال وکیفیات، بالخاصه کندمزده ظاهراً وباطناً کمال حیرتله مشهودمز اولان بوبی‌پایان بدائع ایجادیزنه‌سویله‌یورلر ؟ جزء فردلرایله تصادفی اوله‌رقی بونلر وجود بولمش ، یوقسه بوآثار خبرت واتقان برصانع قادر ذی‌حکمتك صنع وایجادیمی‌در ؟

برك د

تصورات ، تصديقات ديه منطقدن بعض شيلر اوقيورز . حالبوكه شمدی منطق بسبتون باشقه بر شكله كيرمش . ترقی ايتمش ، عادتا حياتك ، معيشتك تنظيمنه يارديم ايده بيله‌جك كبی بردورمه داخل اولمشدر . بز نه‌دن آندن استفاده ايتميه‌لم ؟

حكمت ، فلسفه‌ده بوسبتون ترقی ايتمش ؛ خيالات ، اوهام دوره‌سندن چيقمش ، حقيقته پك زياده ياقلاشمشدر ؛ علم كلامزه يارديم ايده بيله‌جك برحاله كلمشدر . او حكمت‌قديمه ، او قاضيلر بوستون صاچمه‌در . آنكچون وقت ضايع ايتمك قطعياً جائز كوريله‌مز .

بو زوالی فنلر ، علملر بزم المزه دوشدكدن صوكره بوسبتون دوروب قالمش ، قطعياً ترقی ايتمه‌مشلردر . بلكه بالعكس تدنی‌يه اوغرامشلردر .

بناءً عليه هيچ برتردد كوستر‌مكسزين بوفنلرده ، بوعلملرده ، اصول تدريس دخی داخل اولديغی حالده اك يكيلرندن ، متأخرين طرفندن تهذيبه مظهر اولانلردن انتخاب ايتمليدر . آثار اسلاميه‌دن ايسه ، فكرمجه اك اسكيلری ايدر . متأخرينز بونلرده حقيقه خدمت ايده‌مه‌مشلردر . علوم اسلاميه ، آثار اسلاميه‌روحجه ، مناهجه ، تأليفجه ، تدوينجه بروقتلر ترقی ايتمش ايتمش‌ده صوكره باب اجتهاد قاپاندی فكری چيقمش ؛ اشته بو دوردن اعتباراً علومزده ، آثارمزده اولان انتظام تدنی ايده ايده بوحاله كلمش ؛ كندمزده شودركه‌لره قدر ايتمش قالمشز . بناءً عليه آثار اسلاميه‌دن يدی سكز يوز سنه مقدمنده يازيلان اثرلر بردرجه‌يه قدر كندو مكمليت وصافيتلرنی محافظه ايتمشلردر . اشته شونكچون بز شمديلك آنلری التزام ايده‌لم ؛ دها بر وقتلره قدر آنلردن آيرليه‌لم .

⁂

خلاصه : مجلس مبعوثانجه يكی بر مجله جمعيتك تشكيلی طلب اولنيور . بوجمعيت مكمل بر مجلهٔ مدنيه واجتماعيه ميدانه‌كتوره‌جك . بو مجله‌نك اساسی شبهه‌سز شريعت جليلهٔ احمديه اوله‌جقدر .

اشته مسئله بوندن عبارت . فقط بو جمعيته كيملر اشتراك ايده بيله‌جك ؛ بونلرك نه كبی اوصافی حائز اولملری لازم ؟ اشته اصل موضوع بحث اولان نقطه‌ده بوراسيدر . بوكا جواب ويره‌بيلمك ايچون مجلهٔ مطلوبه‌يی ايكی قسمه آيردق ، اويله اعتبار ايتدك . جمعيته اشتراك ايده‌جك ذواتك برنجی قسم اعتبار ايتديكمز مجله نقطهٔ نظرندن شروط ثلاثهٔ اساسيه‌يی ، ايكنجی قسم نقطهٔ نظرندن شروط اربعهٔ اساسيه‌يی حائز بولنملری لازم كلديكی واضحاً ميدانه چيقدی .

نتيجه : بناءً عليه مجلس مبعوثانجه مطلوب اولان ، برنجی قسم اعتبار ايتديكمز مجله ايسه جمعيت اوصاف ثلاثه‌يی حائز ذواتدن ؛ يوق ، مطلوب اولان ايكنجی قسم ، ياخودهم ايكيسندن اعم برمعنا ايله اعتبار ايتديكمز مجله ايسه بری « اجتهاد » اولق اوزره اوصاف اربعه‌يی حائز ذواتدن تشكل ايده‌جكدر ؛ اويله اولماليدر .

شونی ده علاوه ايده‌لم كه : مجلس مبعوثانمزجه مطلوب هر ايكی قسمدن اهم اولان برمجله ايسه ، بری اجتهاد اولق اوزره اوصاف اربعه‌يی حائز اوبيوك انسانلری نه‌دن بوله‌جغز ؟ اشته اصل اشكال بوراده ... هايدی ، اوصاف ثلاثه‌يی حائز انسانلر مبذول بولنور ، ديه‌لم ، فقط ايش بوقدرله بتيور ، اوصاف ثلاثه‌يی‌ده حائز مجتهدلر لازم . مجتهدلری نه‌دن بوله‌جغز ، بزده « مجتهدلر » كيم ؟! بزم تحصيلمز ، تربيه‌مز ، مدرسه‌لرمز ، جامعلرمز اوبيوك ذاتلری يتشدره‌بيله‌يمی ؟ هيهات !... بز ، بوفكری تجويز ايدنلره بيله نادراً تصادف ايديورز . فقط بزده مجتهد بوقدر ، ديمركدن ايشمزی ، كوجمزی ، تشبثمزی يوز اوستيمی براقه‌جغز ؟ بويله ياپمق‌ده كلز ؛ بزه علم كولر ؛ رسوای اولورز . حياتجه ، معيشتجه‌ده بيوك ضررلره اوغرارز . بونكله برابر ، صرف كندو تنبلكمزه عائد قباحتمزی ــ حاشا ــ شريعت مطهره‌يه يوكلتمك استرسه‌ك ، شريعتمزده اهانت ايلمش اولورز ؛ ــ معاذالله ــ حالمز دها فنالشير ....

بناءً عليه بعدما حالمزی ، تحصيل ، تدريسمزی باخصوص مدرسه ، جامعلرمزده اولان تحصيل ، تدريسمزی اصلاح ايلملی ؛ احسن حاله افراغ ايلملی . فرصتی قاچيرململی . فرصت دها هنوز المزده‌در . تمام بتون قوت ، غيرتمزله چاليشه‌جغمز وقت ... فقط اهمال ايدرسه‌ك فرصت بردقيقه دورمز ، فوت اولور . زيرا حيات ، معيشت ، احوال اجتماعيه دائما ترقيده‌در . بز بويله بطی داورانور ، كندو تنبلكمزی ، كندو جهالتمزی مقدس شريعتمزه اسناده قدر يلتيرسه‌ك ، اشته اوزمان بزكندومزك اورتالقده خائب ، خاسر اوله‌رق يالكز قالديغمزی كورورز : هم شريعت يزه وداع ايتمش اولور ؛ هم حيات ، معيشتده كندو اودا واجاسيه بزی فرسخلرله اوزاقده براقه‌رق كچمش ، كيتمش اولور .

بناءً عليه خاتمه اوله‌رق ديرمكه : شمديلك اشبو تأسيسی مقرر بولنان مجله جمعيته تمكن مرتبه ــ الطاعة بقدر الطاقة ــ شروط اساسيهٔ مسروده‌يی حائز ذواتی انتخاب ايلملی‌ده همان اينه باشلاملی . استقبالمز ايچونده بتون قوتمزله فقط بصيرتله تداركانده بولنملی . چاليشملی ....

ابن صابر : علیم ثابت
قرانی

قضا وقدر

جناب حقك بو علم خلقتده جری اولان قانون الهيسی اقتضاسندندركه عقايد وجدانيه‌نك افعال بدنيه اوزرنده برتصرف كلييسی واردر . صالح ، فاسد ، نه قدر اعمال وارسه جمله‌سنك منشای عقيده‌نك صلاحی ، ياخود فسادی‌در . بعض عقيده‌لر واردركه افكارك آنكله يايشمرق كنديسنه طوغرو چكر . ديكر برطاقم عقايد ومدركانده اوكا اتباع ايدر ؛ صوكرا بدنده برطاقم اعمال ظاهر اولوركه بونلر باطنده‌كی انفعالاتك عينی‌در . ياخود او انفعالات ايله متناسبدر . كذلك بعض اويله اصول خير ، اويله قواعد كمال واردركه بر تبليغ

جهتندن یك دیکرلرینه ربط ایدن برطاقم قوانین کلیهٔ شرعیه‌یی احتوا ایده‌جکدر . بتون احتیاجاتمزه مساعد ، کافی اوله‌جقدر . امور اقتصادیه‌مزه ، جزا نظامنامه‌لرینه وارنجیه قدر بوراده مرجع ، مأخذ بوله‌بیله‌جکز . خلاصه شو اجتماع مدنیمزه مساعد ، کافی اوله‌جقدر . کتب فقهیهٔ قدیمه‌مزده بونلره بردورلو استناد‌کاه بوله‌مدیغمز حالده، شریعت جلیله‌مزه مستند، طوغرودن طوغرویه آندن مأخذ اولان اشبو مجلهٔ جلیله‌ده وضوحلی مادهٔ قانونیه‌یه موفق اوله‌بیله‌جکز ...

اشته بوقسم مجله‌لرده نه‌دن عبارت اولدیغی بر درجه‌یه قدر آکلاشلدی . بناءً علیه بوقسم نقطهٔ نظرندن ، اشبو جهته اشتراك ایده‌جك ذاتلرك‌ده طوغرودن طوغرویه اصول ثابته‌یه توفیقاً قواعد لازمه‌یی ادلهٔ شرعیه‌دن استنباطه مقتدر ، اوصاف ثلاثهٔ مذکوره‌یی حائز بر مجتهد اولمسی لازم کلدیکی بتون وضوحیله میدانه چیقدی : مجتهد لازم ... دیمك اهالیٔ اسلامیه ایچنده دائما مجتهدلر بولنمالیمش . باب اجتهاددہ مسدود دکلمش ... ایشته یکی برمسئله !..

فقط بن شمدیلك باب اجتهاد مسدودمی، دکلمی ؟ بورالرندن بحث ایتمك استمیورم . زیرا بن دها کندمده نصل اولدیغنی کسدیرمیورم. فقط تحریات مسرودمدن آکلاپورمکه « احتیاج » مطلقا باب اجتهادك آچیق اولماسی لازم کلدیکنی کوستریور. شریعتمزك‌ده احتیاجه قارشو کلدیکنی یقیناً بیلیورم . بوحالده باب اجتهادك مسدود اولماسی لازم کلیور . بن بوقدر دیه بیلیرم . دها عالی طبقه‌لرندن بحث ایتمك علماء کرام حضراتنه ، استاذلره محولدر .

فقط بوبابده تحصیلمزه تماس ایدن بعض نقطه‌لردن ، فکرمك ایردیکی قدر ، ولو برنبذه اولسون دوشونمك ایستیرم . مسلکمه ، حاله ، تماماً تماس ایدن برنقطه‌یی براقوب کیدیورمك المدن کلمز .

دوشونیورمکه : باب اجتهاد مسدود دکلدر ، دینلرده بر شخص تعیین ایدرك : « ایشته بومجتهددر ، بناءً علیه باب اجتهاد آچیقمش؟ بوشخص برمادهٔ نقض تشکیل ایدییور ... » دیه اثباته قالقشمیورلر . بلکه برچوق دلائل ایرادیله اثبات ایدیورلر . باب اجتهاد مسدوددر، دینلرده : « قاپوسی قاپالی ایمش‌که داخل اولان بولنمیور » دیه‌رك قالیور ، امتناعی اثبات ایده‌میورلر . بناءً علیه هر ایکی طرفجه بالاتفاق درجهٔ اجتهادك صحیفهٔ تمکناندن سیلنمدیکی آکلاشیلیور . دیمك بوزمانمزده‌ده مجتهدلر بوله‌بیله‌جکمش ...

مادامکه حال بویله‌در ، نه‌دن مجتهدلره تصادف ایده‌میورز ؟

اشته بوسؤالك جوابنده بنده‌کز ایکنجی فرقه‌دن آیریلیورم : آنلر: « قاپو قاپالی اولدیغندن هیچ برکیمسه داخل اوله‌میور » دیورلر . عاجزلری ایسه : خیر ، مادامکه درجهٔ اجتهاد صحیفهٔ تمکناندن سیلنمش ، سیلنمك‌ده ایجاب ایدر ؛ بوحالده عدم دخول ، قاپو قاپالی اولدیغیچون‌دکل ، قاپویی دق ایده‌مدیکمزدن ، دها طوغروسی اوقاپویه طوغرو بیله کیتمك استدیکمزدن باشقه بر شیئه مستند اوله‌مز . بزدرجهٔ اجتهاد کبی عالی مقاملری خاطرمزدن بیله کچردیکمز یوقکه اورالره‌قدر واصل اوله بیله‌لم . بیله‌میورم ، نه سبب مبنیدر ، بزده عالی حس ، عالی ذوقلر ، یوکسك همت ، یوکسك غیرتلر یتمش یاخود اساسندن بولنمامش . هر ایکیسی‌ده جائز. زیرا بوفکر تقلید بزم آره‌مزده یدی سکز یوز سنه‌دنبری سورو‌کلنمکده‌در . طبیعی کیتدکجه‌ده ترقی ایتمش... اشته بتون بونقصانلرمزدن همتسزلکلرمزدن طولایی تحصیلده اولان طریقمزی شاشیرمشز . الله ایچون انصاف ایده‌لم ... او اون بش ، یکرمی سنه‌لك تحصیلمز ایچنده، او بیوك اسلافك ، اوعالی همتلی مجتهدلرك دیز چوکه‌رك تحصیل ایتدکلری علوم اسلامیه‌دن ، آنلرك کال دقتله تعقیب ایتمش اولدقلری آثاردن هانکیسنی اوقودیغمز ، اوکرندیکمزوار ؟!

تفسیرمی ؟.. خیر ، قاضینك تعقیدلی عباره‌لرینی حل ایتمکله تفسیر اوقونمش ، بیلنمش صاییلمز .

حدیثمی ؟.. خیر ، حدیث‌شریفلری اعراب ، بنایه‌بوغمقله‌حدیث اوقونمش بیلنمش اولماز .

اصولمی ، فقهمی ؟.. بونلره‌ده « خیر » دن باشقه برجواب بوله‌میورم . زیرا مرآة ، درر ، غرر اوقومقله بوعلملر تحصیل اولنمش صاییلمز .

احتمال دیرسکزکه : بوحالده بزنه‌اوقویه‌جغز ، اوقویه‌جق برشی قالمدی ؟ بوکا قارشوده دینیله‌بیلیرکه : اوبیوك مجتهدلر ، اوبیوك اسلافمز سزك اوقودیغکز کتابلریمی اوقودیلرده مجتهد ، عالم اولدیلردی ؟ خیر ، دیه‌جکسکز دکلمی ؟ بوحالده سزده طوغرودن طوغرویه آنلرك اوقودیغی آثاری اوقومه‌یه غیرت ایده‌بیلیرسکز .

برده علوم مقصودمیه مقدمه ، آلت اولمق اوزره تحصیل ایتمکده بولندیغمز علوم عربیهٔ لسانیه‌یی بویله‌می تحصیل ایتملی ایدك ؟! لسان تحصیلی یالکز بز اسلاملره‌می مخصوص برحال ؟ بتون اقوام ، بتون ملتلر ایچنده ، شو عصرمزده لسان تحصیلی موده اولمش ، دها طوغروسی مجبوریت تحته داخل اولمشدر . بناءً علیه لسان تحصیلی بویله بر احتیاج عمومی حالنی آلدیغندن بوخصوصده برچوق فکرلر، امکلر صرف اولنمش ؛ برچوق اصوللر میدانه کتورلمش ؛ ایکی اوچ سنه‌ده مکمل بر لسان‌الده ایدییورلر . بزنصل اولیورده عرب لسانی ایچون سکز اون سنه عمر صرف ایتدیکمز حالده نه‌لسانی ، نه انشا وکتابتی، نه‌ده آداب‌وبلاغتنی اوکرنه‌میورز؟. اشته بونقصانمزدن‌طولایی تفسیر ، حدیثه کلنجه‌یلکنلرمز صویاینیور. عباره‌حلندن ، اعراب ، بنا بحثندن‌کچه‌میورز. لبنه، معناسنه،روحنه ایریشه‌میوز . اشته بوندن طولایی « باب اجتهاد قاپالیدر ، دخول میسر اولمایور » دیمکه مجبور اولیورز .

بناءً علیه بزده باشقه‌لری کبی ، اصول تدریسده ، باخصوص لسان تحصیلنده او اصوللردن الك یکیسنی ، الك مکملنی قبول ایلملیز ، بو طوغروخصوصده‌تعصب ایتمك قطعیاً جائز کورلمز . پاره‌ده اسراف حرام ایکن ، عمرده نه‌دن حلال اولسون ؟ .

عاطل ایچون بوعالمجد وجهددن عدم آبادسکونه طوغرو کتمك پك محق‌در .

ایشته غربلیلرك برقسمی مسلمانلر حقنده شو ظن باطلی بسله‌دیکی کبی شرقده‌ده برچوق بینسزلر اونلرك بوسوزلرینی نفس الامره مطابق اولمق اوزره تلقی ایدییورلر . بن ، بی پروا « ارباب ظنونك سوزلری یالاندر ، اصحاب وهمك خطالری ظاهردر ، بونلرك هپسی اللهه مسلمانلره افترا ایدییورلر » دیمکدن هیچ کری طورمام . شو زمانده سنی ، شیعی ، اسماعیلی ، زیدی وهابی ، خارجی ... هیچ برمسلم یوقدرکه جبرمحضه قائل اولسونده نفسندن اختیار واراده‌یی کلیاً سلب ایتسون . بلکه شو طوائف مسلمه‌دن هر بری عمل وحرکتلرنده کندیلرینك ارادهٔ جزئیه‌یه مالك اولدقلرینی ، بو اراده‌نك صورت استعمالنه کوره هم ثوابك هم عقابك مداری اوله‌جغنی بیلیرلر ، جناب حق طرفندن کندیلرینه ویریلن او ارادهٔ جزئیه ایله محاسبه اولنه‌جقلرینه، امتثالی‌نوز وفلاحی موجب اولان بالجمله اوامر الهیه‌یه اتباع ایتمك مناهیدن چکنمك ایله مأمور بولندقلرینه اعتقاد ایدرلر . ایشته انجق بو اراده ، بو اختیار تکالیف شرعیه‌نك موردی‌در ؛ کذلك انجق بواراده و اختیار ایله حکمت و عدالت تمام اولور.

أوت مسلمانلر آراسنده جبریه نامیله برفرقه واردی که انسان بتون افعالنده هیچ شمهٔ اختیار بولنمیان بر اضطرر ایله مضطردر، ظننده بولنور و بر آدمك یمك یبرکن آغزینی اویناتمسی ایله صوئوغك شدتندن چکلرینك تیترمسی آراسنده فرق یوقدر، دیردی. مسلمانلر بوفرقه‌یی پك واهی برسفسطه صاحبی اولمقله اتهام ایدرلردی. ذاتاً بو مذهب باطل اصحابی‌ده تا دردنجی قرن هجرتده نام ونشانلری قالمه‌جق صورتده محو اولدی. قضا و قدره اعتقاد ایله جبره انقیاد آراسنده هیچ برمناسبت ، مشابهت اولمدیغی کبی یوقاریده سرد ایله‌دیکمز ظنون باطله‌ده قضا و قدره اعتقادك هیچ بر زمان ایجابات‌ندن دکلدر .

قضا وقدره اعتقاد دلیل قطعی ایله مؤید اولدیغی کبی فطرت‌ده بواعتقاده سائقدر . ارباب فکر ونظر قولایجه تسلیم ایدرلرکه هربر حادثك اوکا زمانده مقارن اولان بر سببی واردر . کذلك سلسلهٔ اسبابدن انجق میدانده حاضر اولانلری کوریله‌بیلوب اسباب ماضیه‌یی یالکز اوسلسله‌یی ابداع ایدن مبدع حقیقی بیلور هر سلسله‌نك‌ده ظاهرده بر مدخلی واردرکه اوتمسی عزیز علیمك تقدیرینه قالمشدر . انسانده‌کی اراده‌یه کانجه بوانجق اوسلسله‌نك حلقاتندن بریدر ، یعنی اراده آثار ادراك جمله‌سندن براثردر . ادراك ایسه حواس و مشاعره عارض اولان شیلردن روحك براتفعالیدر . بناءً علیه حادثات ظاهرهٔ کونك فکر واراده اوزرنده‌کی حکم ونفوذی عقلا شویله طورسون احتمالك بیله انکار ایده‌میه‌جکی بدیهیاتندندر . ایمدی ظاهرده مؤثر کوریلان اسبابك مبدأی بوتون اشیایی حکمت ازلیه‌سی موجنجه یاراداان ، هربر حادثی اوکا نظیر اولان دیکر حادثه تابع قیلان مدبر کونك یدقدرتنده‌در .

صانع عالم اولان برالهك وارلغنی اعترافه یول بوله‌میان برجاهلك موجودیتی فرض ایتسه‌ك بیله اونك ایچون مؤثرات طبیعیه وحادثات دهریه‌نك ارادات بشریه اوزرنده‌کی تأثیرینی اعتراف ایتمکدن قورتولش یوقدر . پك اعلا جناب حقك عالم خلقت حقنده وضع ایتمش اولدیغی نظام طبیعتدن خارج قالمغه کیمسه مقتدر اوله‌بیلرمی؟ بوبربدیهه‌درکه ارباب کمال شویله طورسون تحریٔ حقیقتده هنوز پك مبتدی اولانلر بیله اقراردن کری دوره‌مازلر. حتی غرب حکماسندن، غرب علمای سیاستندن برقسمی حکم قضا وقدره انقیاد لزومنه صینه‌رق اوحکمی اثبات ایچون برچوق سوزلرسویلمشلردرکه بزم ایچون اونلرك رأیلری ایله استشهاده لزوم یوقدر ..

تاریخك نقل وروایتك فوقنده بروظیفه‌سی واردرکه هرملتده یتیشن علما اووظیفه‌یی نظردقته المشلردر . اووظیفه ایسه امتلرك اقبال واضمحلالنده تعقیب ایتدکلری طریق ایله نویوك بویوك حادثاتك طبیعت وخواصندن ، بوانقلاباتك عادات ، اخلاق ، افکار ، حتی حسیات وجدانیه اوزرنده حصوله کتیردیکی تبدلاتدن الحاصل اقوامك ظهوری ، حکومتلرك تشکلی، یاخود محو واضمحلالی کبی شیلردن بحث ایتمکدر .

ایشته فنون ادبیه‌نك اك جلیلی، اك مفیدی عداولدان بوطرزده‌کی برتاریخك‌ده بوتون مباحثی قضا وقدره اعتقادایدرمك قوای بشریه‌نك کائناتی اداره ایدن ، حادثاتی ایستدیکی کبی قوللانان بر قدرتك مسخری اولدیغنه استناد ایدر . اکر قدرت بشر اجرای تأثیر خصوصنده صورت مطلقه‌ده مستقل اولسیدی، هیچ برکمال پایمال زوال اولماز، هیچ برقوی زبون دوشمز ، هیچ برنیان مجددورلمز ، هیچ برسلطنت بیقلمازدی .

قضا وقدره اعتقاد ، شناعت جبردن تجرد ایدرسه اوزمان جرأت واقدام، شجاعت وبسالت کبی سجایای فاضله‌یی ارقه‌سنده کورر. اوزمان انسانلری،ارسلانلری‌تترمتن ، قیلانلرك اودینی یاتلاتان مهالك عظیمه‌یی بی پروا اقتحامه سوق ایدر . بواعتقاد نفوسی ثباته ، شدائده تحمله ، مصائب ایله پنجه‌لشمکه الشدیرر. جود وسخا کبی اوصاف کزین ایله‌متحلی ایدر. شن انسانیته شین ویره‌جك شیلردن بری طوتار، بلکه بواوغورده لذائذ حیاتی استخفاف ایله اولمکی بیله لاشی حکمنده کوسترر .

عمرك محدود ، رزقك امین اولدیغنه ، بوتون اشیانك دست مشیت خداده بولندیغنه اعتقاد ایدن ادم حق مدافعه، یاخود منسوب اولدیغی ملتی اعلا، یاخود فریضهٔ ذمتی ادا ایدرکن هیچ اولومدن قورقارمی؟ کذلك اوامر الهیه و قوانین بشریه موجنجه حق و حقیقتی اعزاز ایلمك یاخود بنیان مجدوشرفی تشیید ایتمك خصوصنده انفاق مال ایتمك ایچون فقر و ضرورته کرفتار اوله‌جغنی دوشونورمی ؟

جناب حق بواعتقادك فضیلتنی بیان ایتمکله برابر مسلمانلری بویله بر نعمته مظهریتلرندن طولایی مدح ایدییور : (الذین قال لهم الناس ان الناس قد جمعوا لکم فاخشوهم فزادهم ایمانا وقالوا حسبنا الله

شرعی صورتنده نفوسه تلقین اولوندیغی زمان سامع ایچون موجب اشتباه اولور . بوقیلدن اولمایان دیکر اصول ایله التباس وقوعه کلیر ، یاخود سامعده بولونان بعض صفات ردیئه واعتقادات باطله‌دن متأثر اولور . بناءً علیه هر ایکی تقدیره کوره اساساً بیوك بر خیری ، متین بر کمالی حائز اولان او اصول ، او قواعد تغیره اوغرار . حتی استعدادك فالغندن ، یاخود تفهمك نقصانندن نشأت ایدن برطاقم عقائد فاسده‌ده اوکا اتباع ایدرك بر چوق اعمال فاسده میدانه کلیر . هم بوحالات معتقدك علمی لاحق اولمقسزین ، بو سوء اعتقاده نه صورتله صاپدیغنی آکلامقسزین حاصل اولور . ظواهره آلدانانلر ظن ایدرلرکه بو اعمال فاسده‌نك سببی او اصله و او قاعده‌یه اولان اعتقاددر . ایشته بو سوء تفهمدن طولایی چوق زمانلر اصول ادیانده تحریفلر ، تبدیللر وقوعه کلمشدر . همان هر دینده تحدث ایدن بدعتلرك اساسی‌ده بودر .

حتی بو سوء تفهم ایله نتیجه‌سی اولان بدعتلر طبایعك فسادینه، برچوق اعمال قبیحه‌نك ظهورینه یکانه سائق اولمشدر . منتسبین دیانتدن بعض بسیط فکرلی ادملرك افعال وحرکاتنه باقه‌رق بر دینه، یاخود بر عقیده‌یه طعنه قالقیشان بی‌خبرلری‌ده تشجیع ایدن هپ بودر .

ایشته دیانت اسلامیه‌ده اصول عقائددن عد اولونان قضا و قدر مسئله‌سی‌ده بو جمله‌دندر . قضا و قدر برچوق غافل غربالیلرك سرمایهٔ طعن وتزییفی اولمش . اونلری برچوق ظنون باطله‌یه سوق ایتمشدر . اویله توهم ایدییورلرکه: بوعقیده هانکی قومك وجداننده یرطوتارسه آرتق او قومده قوت وشهامتدن اثر قالماز . یرینه ضعف ومسکنت قائم اولور . بناءً علیه مسلمانلر کمال فقر و ضرورت ایچنده قالمشلر ، قوای حربیه وسیاسیه‌ده اقوام سائره‌نك کافه‌سندن کریده‌درلر . فساد اخلاق الابیلدیکنه تعمم ایتمش ، یالانجیلق ، نفاق ، خیانت غرضکارلق ، حسد چوغالمش ، آره‌لرینه تفرقه کیرمش ؛ نه حاللرنده نه مستقبللرنده خیر قالمامش ؛ منفعت ومضرتلرینه قارشی غفلت محض ایچنده بولنیورلر ؛ اذواق حیات نامنه یمك ، ایچمك ، اویومق کبی حیوانیته مخصوص حوایجی تأمین ایله اکتفا ایدرك ، روحك ذوقی اولان مدنیت و نضیلتده سائر اقوام ایله مسابقه‌یی عقللرینه بیله کتیرمیورلر ؛ لکن هانکیسنك النه بر قدرت کچرسه یانی باشنده‌کی متضرر ایتمکدن اصلا کری طورمایور ، یعنی اوبر طرفده مال مترقیه بونلری لقمه لقمه یوتوب طورورکن زوالیلرك سطوت وشدتی بربرلریله اوغراشمه‌یه منحصر قالیور ؛ هرعارضه‌یه قارشی مسکینانه بر رضا ، هر حادثه‌یه ینه اوطرزده بر قبول کوستریورلر . أولرینه چکیلمشلر سکون و رخاوت ایچنده وقت کچیریورلر ؛ کوندوزلری مرعالرینه کیدییورلر ، آقشاملری آغیله کلیرکبی مأوالرینه چکیلورلر .. بیوك مأمورلری بتون زمانلرینی لهویات ایچنده ، شهوات بهیمیه پشنده امرار ایدییورلر ، اوزرلرنده ایفاسنه عمرلر کافی کلیه‌جك قدر وظائف بیغلوب قالمش ایکن برقسمنی اولسون ایفاجهتنه یاناشمایورلر ؛ ثروتلرینی اماتهٔ زمانه مدار اوله‌جق اسرافات ایچنده هدر ایدییورلر ؛ معاشلری بول، لکن بوکا مقابل ملته هیچ بر نافع خدمتده بولونمایورلر، دائما عظیم برتفرقه ، بیوك برمنافرت ایچنده یاشایورلر، عمومك مصالحنی براقوب کندی خصوصی ایشلریله اوغراشیورلر ، هر بری تحت تابعیتنده‌کی قوجه برامتی فدا ایدن، رقیبنی یالکز براقه‌رق خارجده‌کی بردشمنك هجومنه آماده قیلان ایکی امیر اراسنده‌کی منافرت وخصومتك نه‌درجه‌لرده اوله‌جغنی دوشونلسون ! ایشته بویله بربریله دیدیندن ایکی امیرك ضعفنی کندی ایچون الك آسوده بر قوت کورن بر حکمدار اجنبی درحال کلیور، نه عسکر، نه مهمات سوقی کبی کلفتلر اختیارینه لزوم کورمه‌دن ایکیسنك ممالکنی‌ده یوتی ویریور . ملت اسلامیه‌یه خوف طاری اولمش ، جبانت ، مسکنت آلا بیلدیکنه تعمم ایتمش ، برحالده‌که الك خفیف برسندن اودلری پاطلایور ، اوفاجق برلسدن جانلری یانیور . عزت وشوکت ایچنده کوردکلری اقوام سائره‌یه یتشه‌بیلمك ایچون ایجاب ایدن هردرلو حرکتدن، هردرلو فعالیتدن فارغ اولمشلر؛ قومشولرینك، حتی کندی تابعیتلرنده بولنان ملتلرك ترقیاتنی ، بونلره قارشی مباهاتنی کوردکلری حالده بیله چالیشمایورلر . دینلرینك بو خصوصده‌کی اوامرینه مخالفتده بولنیورلر ، دینداشلری اولان اقوامدن برینك باشنه بر فلاکت کلیر ، یاخود هجوم اعدایه‌هدف اولورسه نه او مصیبتی تخفیفه ، نه‌ده او دشمنی آل برلکیله دفعه شتاب ایتمیورلر ؛ خفی ، یاخود علنی جمعیتلر تشکیل ایدرك حمیت ملیه‌یی تهییج ایتمك ، وطنداشلرینی مسکنتدن قورتارمق ، عاجزلره معاونتده بولنمق ، قویلرك آلنده زبون قالان حقی استردادایلمك کبی تشبثلرده بولونمایورلر .

ایشته غربلیلر امت اسلامیه‌یه بونك کبی دها بر چوق اوصاف وعادات اسناد ایدییورلرده جمله‌سنك منشأنی قضا وقدره ایمان اولمق اوزره کوستریورلر ، ومسلمانلر بوعقیده‌ده ثابت اولدقجه ابدیاً احراز شوکت ایده‌میه‌جکلرینی . شرف ومجد قدیملرینی هیچ بر زمان استرداده موفق اوله‌میه‌جقلرینی ، حقلرینی مدافعه ، سلطنتلرینی تأیید ایده‌میه‌جکلرینی ، صوکنده‌ده بو ضعف مترقی ایله محو اولوب کیده‌جکلرینی، ذاتاً بر چوغنك کندی آرالرنده‌کی مخاصمات یوزندن محو اوله‌رق بقیه‌سنك حیاتنه ایسه اجانب طرفندن خاتمه چکیله‌جکنی سویلیورلر .

ینه اوغربلیلرك اعتقادنجه قضاوقدره ایمان ایله انسانك بتون افعالی اضطراری اولدیغنه قائل اولان مذهب جبری آره‌سنده هیچ برفرق یوقدر. اویله توهم ایدییورلرکه مسلمانلر قضاوقدره اعتقادلری مقتضاسنجه کندیلرینی هواده معلق توی پارچه‌سی کبی کوریورلر. روزکار ایسته‌دیکی طرفه سوق ایدییور . جالبوکه برقوم کندیسنك قولده ، فعلده ، حرکتده، سکونده هیچ بر اختیاری اولمادیغنه ، بتون بونلرك برقوهٔ جبریه طرفندن وقوعه کلدیکنه، الحاصل بتون حرکاتنك قسری (غیر اختیاری) اولدیغنه ایجه قناعت ایدرسه شبهه یوقدرکه بتون قواسی عاطل قالیر، کندیسنه موهبهٔ فطرت اولان بتون حواس ومشاعرك فائده‌سی اولماز، قلبلرده سعی وعمله طوغرو برحس سائق قالماز . آرتق بویله بر کتلهٔ

اثباته كافيدر . لغت اخرايه ترجمهٔ قرآن كريم خصوصنده‌كى مساعدهٔ شرعيه آلمجق هيچ بر وجهله عين قرآن اعتبار اولنمامق شرطيله اولا كندى لسانلرنده احكام قرآنيه‌يى اوكرنوب بعده تفصيل وحقايقنه اطلاع حصلنده لسان جليل عربى‌يى تعلمه خواهشكر اولمق اوزره اولور .

بو فكر مشروعك خارجنده اوله‌رق ايشيدلن وكوريلن تراجم متعددهٔ موجوده ايسه بزم ثبات فكرمزى قطعاً دوچار استغراب ايده‌مز. زيرا تراجم مذكوره‌نك اكثريسى بر طاقم عقلاى غير مسلمه طرفندن يازلمشدركه آنلر مقتضاى ديانتلرنجه معذوردرلر. وارسون بوكيلر دقايق قرآنيه‌يه وقوف ادعا ايتسون. نفس الامر اويله‌مى اولمق لازم ؟ تراجم مذكوره‌نك نقاط كثيره‌سنده يكديكره قارشى كورلمكده اولان مباينتلرى، وقوفسزلغى پك اعلا تصوير ايدييور . مدارك بشريه ايچون اسرار آيات ربانيه ومعانئ عربيهٔ اصليه‌يى احاطه ايده بيلمه‌نك عدم امكانى ايله اسلوب عربى اوزره قرآن جليل العنوانك معجز اولوب اساليب سائرهٔ اعجميه‌ده اعجازينك سكته‌دار اوله‌جغنى بيان ايچون لايعد دلائل عقليه ونقليه موجود ايسه‌ده آنلردن بوراده يالكز بر دانه‌سنك محاكمهٔ آتيه ايله‌سرديه لزوم كوردم : هركسك معلومى اولديغى اوزره سور قرآنيه‌دن سورهٔ قصيرهٔ كوثر اوچ آيت جليله‌يى شاملدر. بونلرك برنجيسى اولان (انا اعطينا ك الكوثر) ايت سبحانيه‌سى بروجه زير سكز فائده ونكته‌يى محتويدر :

١ — جمع متكلم ضميريله احسان ايدن ذاتك عظمتى افاده بيوريله‌رق بونكله عطيه‌نك‌ده نعمت عظما ايدوكنك اعلان بيورلمسيدر.

٢ — مبتدايه جمله‌ٔ فعليه اسناد ايديله‌رك اثبات خبرك تأكيد بيورلمسيدر.

٣ — ضمير متكلمك جمع اوله‌رق ايراديله عظمت ربوبيتك اشعار بيورلمسيدر .

٤ — جمله‌نك قسم مجراسنده جارى اولان حرف تاكيد ايله تقدير بيورلمسيدر .

٥ — فعل صيغهٔ ماضيه ايله ايراد بيوريله‌رق صاحب كرمدن انتظار ايديلن برنعمتك واقع ايمش كبى تلقى ايدلمسنك افاده بيورلمسيدر .

٦ — كوثر لفظنك موضوعنك خذفيله دائرهٔ شمولنك كافهٔ خيراته توسيع بيورلمسيدر .

٧ — كثرت معناسنى افاده ايدن كوثر لفظنك صيغهٔ كثرته زائد اوله‌رق اتيانى ايله مبالغه معناسنك افاده ايدلمسيدر .

٨ — كوثر لفظنك لام تعريف ايله تصدير ايدلمسيله معناى كثرتك تشميل وتكمليدر . زيرا لامك عهد ايچون اولمسنه قرينه بولنديغندن حقيقته صرف ايدلمسى لازم كلير . حقيقتك ايسه افراده نسبتى مساواة اوزره‌در. بناءً عليه لام تعريف ايله افراد كوثرك هيچ برى خارج اولامق اوزره معناى كثرت تشميل ايدلمش اوليوركه بونكله فخر الكائنات افندمزك اولاد ذكور ايله تعقيب ايدلامسى اعتراضه قارشى معقول برجوابك استخراجى تسهيل ايدلمش اوليور . چونكه كنديلرندن صوكره اولاد ذكورى ابقا ايديله‌جك اولسه‌يدى ايكيدن خالى اوليه‌جقدى : ياشرف نبوتله تشرف ايده‌جكلردى، ياخود تشرف ايتميه‌جكلردى. نبوت ايله تشرف ايتمكلرى پدرلرندن خاتم الانبيا اولمق فضيلتنى رفع ايده‌جكندن معناى كوثرك صلى الله عليه وسلم افندمز حقنده تكملنه منافى اولديغى كبى تشرف ايتمه‌مكلرى دخى منافيدر. (لوعاش ابراهيم لكان نبيا) قول شريف نبوى ايله بورايه‌ايما بيوريليور .

سورهٔ معروضهٔ قصيره‌نك ايكنجى آيتى اولان (فصل لربك وانحر) كذلك سكز فائده ونكته‌يى مشتملدر :

١ — معناى تسببدن مستفاد اولان فاء تعقيب ايله هم جناب منعم تعالى وتقدس حضرتلرينه قارشى اولان وظائف شكرى ايفايه هم اعدانك كفتكولرينه ترك مبالاته نم الهيه‌نك سببيتى افاده بيوريليور . اعدانك كفتكولرى ديدك، زيرا معلومدركه سورهٔ جليلهٔ كوثر عاص ابن وائلك محمد صلى الله عليه وسلمك اولاد ذكورى اولماديغندن ميوه‌سز اغاج كيدر ديمسى اوزرينه نازل اولمشدر .

٢ — لام تخصيص ايله عاص ابن وائل واوكيلرك كندى مصنوعلرى تحته پارچه‌سنه تابه‌جق قدر بلاهت كوسترملرينه تعريض وجناب پيغمبرك خالصاً لوجه الله عبادتده پا برجاى ثبات اولملرينه تنبيه بيورليليور .

٣ — عبادتك بدنيه ومالیه قسملرينه اشارت بيورليليور .

٤ — بوايكى عبادت ايله جناب فخر الرسل افندمزك صلاته اولان اختصاصلرى ايله تصدق خصوصنده‌كى علو همتلرينه اشارت بيورليلور. (جعلت قرة عينى فى الصلوة) حديث شريفى ايله حجة الوداعنده يوز دوه‌نك اهدا ايدلمسى بو اختصاص وعالى همته برر نشانه‌در .

٥ — برنجى جمله‌ده لامك ذكر اولنمسى ايكنجى جمله‌ده خذفنه قرينه‌طوتوله‌رق ايكنجيده هم لام ايله برابر مدخولك خذفيله اختصار ايديليور. [*] هم‌ده برنجيده‌كى اختصاص معناسنى افاده‌دن كيروقالماليور

٦ — صنت بديعدن اولان سجعه رعايت ايديليور .

٧ — (لربك) لفظى طريق التفات اوزره ايراد ومضمردن مظهره صرف ايدلمكله يعنى (لنا) ديميوبده (لربك) ديمكله معبودك جلالت وربوبيت ايله متصف اولديغنه اشارت بيورليليور .

٨ — (لربك) لفظى ايله معبودك صفت ربوبيت ومالكيت ايله متصف اولمسنك لزومى اشعار وبوسببله مملوك ومربوب اولان ماسوايه عبادت ايدنلرك خطالرى دخى اخطار ايدلمش اوليور .

سورهٔ جليلهٔ كوثرك اوچنجى آيتى‌كه (ان شانئك هو الابتر) آيت سبحانيه‌سيدر، بودخى بش فائده‌يى شاملدر:

١ — كندى امورلرينه اقبال ايدوب اعدانك شنائت وعداوتلرى ايله احتفال ايتمه‌مك خصوصى جمله‌نك استيناف طريقى اوزره ايراد بيورلمسيله تعليل بيورلمسيدركه قرآن كريمده بوكبى حسن موقع پك چوقدر .

[*] قاعدةً لامك مدخولى ضمير اوله‌جقدى‌كه (وانحره) ديمك اقتضا ايدردى .

ونعم الوکیل. فانقلبوا بنعمة من الله وفضل لم یمسسهم سؤ واتبعوا رضوان الله والله ذوفضل عظیم .) مسلمانلر بدایت ظهورلرنده بتون اقطار عالمه داغلدیلر ، فتح ایتدیلر ، دنیایی منقادایتدیلر، مغلوب ایلدکلری دولتلرله، تسخیرایتدکلری ماتلرله عقولی دهشت ایچنده براقدیلر . سکسان سنه‌یی کچمیان ناچیز برزمان ظرفنده عددلرینك ازلغنه ، لوازم حربیه‌لرینك هیچلکنه رغماً حکومتلرینی اسپانیه ایله فرانسه‌یی ایران پیرنه‌لرطاغلرندن تا سد چینه قدر تمدید ایتدیلر . اقوام مختلفه‌نك عادات وطبایعنه وقوف واعتیادلری اولمدیغی حالده ملوکی، قیصرلری، کسرالری کندیلرینه فرمانبر ایتدیلر.

قضاوقدره اولان بواعتقاد اونلری دنیانك اوبر اوجنده‌کی معرکه‌لره جولقلریله چوجقلریله حتی قادینلریله کیتمکه‌هم‌ده سیرانکاهه کیدر کبی سرور ونشاط ایله کیتمکه سوق‌ایدردی . کویا که‌اللهه اولان توکلری سایه‌سنده هر بر مصیبته‌قارشی مصون ومحفوظ ایدیلر . اوفاق چوجقلرله قادینلرعسکرلره صووبرمك کبی خدمتلرده استخدام اولنور، ارککلردن انجق سلاح‌قوللانمق خصوصنده آیریلیرلردی . نه قادینلره دهشت، نه‌اوفاق چوجقلره خوف وخشیت قطعاً عارض اولمازدی .

نرده‌سکز ای جماعت‌رحمت ، ای ارباب شفقت! نرده‌سکز، ای جبال متین قدرت وقوت !... سزلر زمان شدتده خلقك امید کاهی ایدیکز.معروف‌ایله امر، منکردن نهی ایدراك خیرلی امت ایدیکز . شمدی نرده‌سکز ؟ عجبا شکاف مقابرکزدن باقوبده اخلافکزك ، احفادیکزك بوکونکی حال سفیلنی کوریورمیسکز ؟ ایواه ! اونلر سزك طوتدیغکز یولی براقدیلر، کریوهٔ ضلاله‌صاپدیلر، فرقه ، شیعه منازعاتی ایچنده تارمار اولوب کیتدیلر.. اویله‌برعجز وضعفه کرفتار اولدیلرکه یورکلر دایانماز . جکرلر پاره پاره اولور . اجانبك ایادیء افتراسنه‌شکار اولمشلرده‌وطنلرینی، حقلرینی مدافعه‌یه قوت‌بوله‌میورلر. ایچکزده بر بقیهٔ روح ، برصدای غیرت یوقیدرکه خروش ایتسونده غافللری انتباهه کتیرسون، اویویانلری بیدار ایتسون، ارباب ضلالی سبیل رشاده سوق ایلسون؟ انا لله وانا الیه راجعون .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجم : محمد عاطف

اعجاز قرآن

جرائد مصریه‌دن (الفلاح) نام جریده‌نك ۲۰ ذی‌الحجه سنه ۳۱٤ تاریخلی والتی‌یوزاوتوز برنومرولو نسخه‌سنده (القرآن الشریف وترجمته باللغة الانکلیزیة) سرلوحه‌لی بر مقاله کوردم . غزته محرری اولان ذات بوبایده کوزل ادارهٔ لسان وافکار ایتمش ایسه‌ده مادامکه اساس بحث دارینده موجب فوز وفلاح مؤمنین اولان قرآن کریمه تعلق ایدییور ، داعیلری‌ده حسب‌الدیانه کلمات آتیه‌نك ایرادینه لزوم کوردم . ارباب علم وکماله خفی دکلدرکه جناب حق رسل کرامنی صدق رسالتلرینه دلالت ایدر برر معجزه ایله تخصیص بیورمشلردر . مثلا موسی علیه‌السلامك زماننده علم سحر رواج بولدیغندن رسول مشارالیه سحره‌یه غلبه ایده‌بیله‌جك برطرز اعجاز ایله ممتاز بیوریلوب بونکله غرائم سحره ابطال بیورلدی . (وبطل ما کانوا یعلمون) عیسی علیه‌السلامك زماننده علم طب علوم سائره‌دن زیاده انتشار ایتمکله مشارالیه دخی احیاء موتی معجزه‌سیله تخصیص بیوریلوب بو سایه‌ده علم مذکور منتسبلری بهت وحیرتده قالدی . زمان بلاغت عنوان سعادتده‌ده قوم عرب میانده فصاحت‌وبلاغت‌حدکماله واردیغی، حال بوکه سیدالسادات افندمزك هم رسالتلری کافهٔ افراد بشره شامل هم‌ده شریعت غرالری شرایع منزله‌نك خاتمه‌سی اولدیغی جهتله فخر الوجود افندمز قرناً بعد قرن انتهاء زمانه‌قدر کلمش وکله‌جك فحول بلاغتك لسانلرینی لال براقه‌جق بر معجزهٔ عظیمه ایله اختصاص ایتدیلرکه معجزهٔ مذکوره‌یه لسان عربده (اعجاز القرآن) اطلاق اولنور . ایشته انس وجن بر آره‌یه کلوبده قرآنك مثلنی اتیانه سعی ایتسه‌لر موفق اوله‌میه‌جقلرینی اخبار ایدن (قل لئن اجتمعت الانس والجن ...) آیت جلیله‌سی قرآن مجیده‌در . حضرت پیغمبر جمیع سور قرآنیه ایله تحدی بیوردقلری کبی بعض سوره ایله‌ده تحدی بیوردقلری واردر .

اوت کتب سیر وتواریخی مطالعه ایدییورسك‌ده اولجه بلیغانه بازلمش بر طاقم سوزلری افادهٔ آخر ایله بزه قارشی سویلیورسك‌دیه تفوه ایدنلری (قل فأتوا بعشر سور مثله مفتریات) آیت قرآنیه‌سیله اسکات بیورمشدر . دها صکره‌لری‌ده قرآن کریمك بر سوره‌سیله‌ده تحدی‌یه تنزل بیوردقلری حالده فصحای عدنان وبلغای قحطانك هیچ بری معارضه‌یه یول بوله‌مادیلر. معجزهٔ مذکوره ادراك ایتدیکمز اون دردنجی عصره‌قدر معارضه‌سندن عاجز براقدیغی نفوسك عددینی قابل احصا اولمیه‌جق بر درجه‌یه ابلاغ ایدرجه‌سنه شان وعظمتنی محافظه‌یه موفق اولدی . بو اعجاز ایسه قرآن مبینك اسلوب عربی اوزره بقاسنه متوقف اولوب لغة اخرایه تحولی حالنده محافظه ایدیله‌میه‌جکی قطعیدر. اوحالده قرآن مجیدك کافهٔ دقایق کلامیه وجمعیت مخصوصه‌سنی بحق ادا ایتمك اوزره هرلسانك باخصوص لسان دقیق عربك کندیسنه خاص اولان طرز بیانی نظر دقته آلمقسزین لغت اخرایه علی طریق‌الاحتوا ترجمه‌سنه موفق اولدم دییه‌رك اصل عربیه‌سیله سیان طوتانلر طولایسیله هدم ارکان وتخریب بنیانه سعی ایتمش اولورکه دکل کلام‌الله اولان قرآن کریم حقنده حتی بشقه اثرلر حقنده‌بیله تحت امکانده اولمادیغی علم‌لسان علماسنجه امور بدیهیه‌دندر. بو اعتقاد سقیمه قناعت بیوك غفلتدر . بو اعتقاده ثبات (یریدون ان یطفؤا نورالله بافواههم) آیت جلیله‌سنه ماصدق اولمقدن باشقه بر نتیجه‌یی انتاج ایتمز . تصحیح عبادت ایچون بعض آیات قرآنیه‌یی لغت عربیه‌سیله تعلم هر مسلم ایچون واجب وقدراللزوم تعلم ایقیه‌نلرك لسان شریعتده عاصی اولمسی خصوصنده‌کی اجماع ، مذعامزی

شیمدی سزه لازم اولان بری اولسون ، بحری اولسون بوتون حیواناتك اشکالیله قابلیتلرینی ، تمایللرینی بیلهرك صوکره اونلری بربرلریله مقایسه ایتمکدن عبارتدر . مثلا طیوردن باشلایهرق بوتون انواعنی تدقیق ایدر ، صوکره بونلرك نقوش والوانی آره‌سنده‌کی تخالفی هر برینك تمایلات طبیعیه‌سنی تتبع ایلرسه‌کز بونلردن هیچ برنوعه تصادف ایتمزسکزکه دکزده نظیری بولونماسون . استاذهٔ فندن بری دیبورکه : « دکزده سرچه‌یه وارنجه‌یه قدر حیوانات بریه‌نك هر شکلنده بولنور . کذلك دکزده نباتات ، ازهار ، اثمارده موجوددر . مثلا انجیر ، کل ، قرنفل ، اوزوم وسائرهنك امثالی واردر . »

اکر سز ایشی اعظام ایدرده بوایکی طبیعتك بوایکی محیطك تباینندن طولایی حیواناتك دکزدن قاره‌یه کچمسنی استبعاد ایدهجك اولورسه‌کز اوزمان دیرلرکه :

آزیجق صبر ایت هم بیلمش اولکه بو انتقال علوم طبیعیه‌یه هیچ برصورتله منافی دکلدر . کرهٔ ارضیه‌یی محیط اولان هوا چوق مقدارده اجزای مائیه‌یی حاویدر . ذاتاً صوده هوادن باشقه بر شی دکلدر ؛ انجق اجزای مائیه‌سی حجماً دها بویوك ، رطوبت جهتیله دها فائق اولدیغی ایچون بزم هوا نامنی ویردیکمز سیال علویدن دها آغیردر . اویله‌ایسه رطوبتله مشبوع هوادیمك اولان صوده یاشایان حیواناتك رطوبتله غیرمشبوع اولان شو بیلدیکمز هواده یاشایه‌بیله‌جکنی تصور ایتمك پك قولای اولور .

برده بو انتقال خصوصنده ضرورت مسئله‌سنك غایت بویوك تأثیری واردر . کذلك احتمالدرکه بو حیوانات بریه‌نك بر قسمی وقتیله بر کولك دیبنده یاشایورمش . صوکره کولك صویی یاواش یاواش قورومایه باشلامش . اوزمان ایچنده‌کی مخلوقات جو هواده یاشامایه مجبوراولمش . یاخود اوله‌بیلیرکه حیوانات مفترسه‌دن قاچوب قورتولمق ایچون بولندقلری کولدن جوارنده‌کی دیکرکوله صیچرامق ایسته‌مشلر ، لکن بر قامیشلغه ، یاخود سازلغه دوشمشلر . اورادن اسکی یرلرینه دونمك ایسته‌یهرك ینه صیچرامایه قالقیشمشلر . فقط بوکا مقتدر اوله‌مامشلر . شوقدر وارکه بو جهد وطلب سایه‌سنده خاصهٔ طیرانه مالك اولمشلر . صوکره صویك فقداننده طولایی قورویان سابحه‌لری چاتلامش ، یاریلمش . بونلر او سازلقده تغذیلری ایچون لازم کلن موادی بوله‌رق اوسایه‌ده اولومدن قورتولمشلر . لکن سابحه‌لرینی تحریك ایدن انابیب بربرندن آیرلمش ، اوزامش ، اوزرنده توی بیتمش ، یاخود دها آچیق بر تعبیر ایله سویلیهلم ، متلاصق اولان جدرانی باشقه بر حالته انقلاب ایتمش ، بدنلری اینجه وملون بر قیل اکتسا ایتمش ، بو قیل یاواش یاواش بویویهرك قاناد حالنه کلمش . قارنلرینك آلتنده بولنوب اونلرك دکزده یوزملرینه خدمت ایدن اوفاق قانادلره کلنجه بونلرده ایاق حالنه کلهرك سطح ارضده یوروملرینه خادم اولمش . الحاصل بدنلرینك جهات سائره‌سنده‌ده دهابراز زیاده تغیرات وانقلابات حصوله کلهرك بوتون طیورده کوردیکمز شکل حاضر ظهور ایتمش ،

حیوانات زاحفه وماشیه‌یه کلنجه بونلرك دکزدن صورت انتقالنی تصور پك قولایدر . چونکه بیلانلرك ، قاپلومبغه‌لرك علی‌السویه ایکی عنصرده‌ده یاشادقلری هرکسجه معلومدر .

درت آیاقلی حیواناته کلنجه بز دکزده بونلرك کافه‌سنك جسماً وترکیباً مشابهلری واردر ، دیمکله اکتفا ایتمیز ، دیرزکه بونلردن هرایکی عنصرده کمال سهولتله یاشایه‌بیلنلری واردر .

دکز مایمونلرینی ، صوکره بونلرله بری مایمونلر آره‌سنده‌کی مشابهتی کورمیورمیسکز ؟ آرسلان ، آت ، اوکوز ، طومور ، قورت ، دوه ، کدی ، کوپك ، کچی ، قویون کبی حیواناته کلنجه بونلرك‌ده دکزده اشباه ونظائری واردر . »

ایشته کتم عدمدن میدان وجوده کلن کائناتده جلوه‌نما شو ابداع حیرت فرمایی ایضاح ایتمك ، انواع متخالفهٔ موجوده‌نك اصللرینی بیلدیرمك ایچون ملحدلرك فرضیات سردنده واصل اولدقلری غایت بودر . سبحان‌الله ! عقل ایچون یوقلغنی تصور قابل اوله‌میان خالق حکیمی انجق کندی ضعیف کوزلریله کوره‌مدیکی ایچون انکار ایدوبده صوکره خلقتی بو کبی هذیانلرله تأویله ، تعلیله قالقیشان آدم افراد بشردن عد اولونمایه لائق دکلدر .

شیمدی بز بو حریفلره قارشی حقسزلق ایتدك ، غلطات واقعه‌لرینی تشهیر خصوصنده پك ایلری کیتدك ، کبی بر ظن وارد اولور دیه فسیولوجی علمی سرآمدان علماسنك بو نظریه علیهنده‌کی مطالعاتیله استشهادایده‌جکز . اوزمان خلق آکلایه‌جقدرکه مادیونك علم وفنده‌کی موقعلری اویله بزم شرقلیلردن بعضیلرینك ظن ایتدکلری قدر عالی دکلدر .

فسیولوجی علماسنك الك مشهوری بولنان استاد کویه دیبورکه : علمای طبیعیوندن افکار مادیونه قائل اولان بعض ذوات مایسه نظریسنك مروجی ، معینی اولمایه رضا کوستریبورلر . بونلر برعضوك اهمال ویاکثرت استعمالی اونك حجم وقوتنی تنقیص ویاتزیید ایتدیکنی کوردکلریچون عادات ومؤثرات خارجیده اشکال حیواناتی علی التدریج تغییر ایده ایده بوکون کورمکده اولدیغمز انواع مختلفه‌یی میداته کتیره‌جك قدر برقوت کوستریبور ، وهمنه قایلدیلر . بوفکر ایسه مرکز حقیقته بوقاریده رد ایلدیکمز افکارك هبسندن دها اوزاقدر . بونلر اجسام مرکبهٔ عضویه یومشاق بر معجون کتلسی کبی بارماقلر آره‌سنده ایسته‌نیلن شکله کیرر ، ظننده بولونیورلر . بوعلما غایت اوزون کیدن نظریه‌لرینی سرده‌باشلارباشلاماز بوتون عالمك مسخره‌سی ، هدف استهزاسی اولدیلر . زیرا باغك قوراقده یاشامق ایسته‌یهرك بوکا چالشمسیله اصدافك یاریله‌رق قاناده تحول ایتدیکنی ، صوکره برسرچه اولدیغنی ، یاخود درت آیاقلی بر حیوانك طار برمحلدن کچمه‌یه میل ایتمسیله بیلان حالنه کلدیکنی آغزینه آلان برآدمك بوکبی مطالعاتی علم تشریحك قاره جاهلی اولدیغنی کوسترمکدن باشقه برایشه یاراماز ! »

مابعدی وار محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

۲ — جمله‌نك خاتمهٔ اغراضی بیان حکمته مبنی انزال بیورلمش یعنی اعدانك مقطوع العاقبه اولمغله عداوتلرینك دخی کسیله‌جکنی بیان ایتمك اوزره ایراد بیورلمش بر جملهٔ معترضه اولمسنك امکانیدر .

۳ — عاص ابن وائل صفت شنائت ایله ذکر ایدیلوب اسمنك ترك ایدلمسی هم حکمی کافهٔ ارباب عداوته تشمیل، هم ده «مشتق اوزرینه حکم مأخذك علیتی افاده‌ایدر» قاعده‌سنجه مرقوم عاصك مقطوع العاقبه اولمسی محضا عداوتندن ایلری کلدیکنی افاده ایدییور .

٤ — جمله حرف تأکید ایله تصدیر ایدلمکله اعدانك تفوهات حسودانه‌لرینك قطعیاً صدقه مقارن اولمادیغنی اکلاشیلیور . .

٥ — جمله‌نك طریق قصر ایله ایراد بیورلمسیدرکه بوندن زبدهٔ حقائق عالم افندمزه اظهار عداوت ایدنلرك (ابتر) یعنی مقطوع العاقبه اولملری دیکر زمرهٔ ابتره رحمت اوقوده‌جق مرتبه‌ده ایدوکی اکلاشیلیور.

ایشته صفر جمیله برابرده‌ا برچوق نکات و محاسن ایله مشحون اولان بوسورهٔ قصیرهٔ بلیغه‌نك هم فوائد اعجازکارانهٔ مسروده‌یی حاوی اولمق هم ده اهنك ولطافتی وشیوهٔ کبریا ناسی محافظه ایدلمك اوزره هانکی لسانه ترجمه‌سی قابل اوله‌بیلیر ؟ کرچه برفکر صحیح اولدیغی حالده برلسانده ایده‌جکی تأثیری هرلسانده ایده‌بیلیر جملهٔ حکیمه‌سی طوغرودر ، انکار اولنه‌ماز. اما برلسانده حاوی اولدیغی نکاة خفیه‌سیله آهنك ولطافتنی هرلسانده اجرا ایده‌جکی ادعاسی‌ده یك قولای تسلیم ایدیله‌مز . ذاتاً مبحث، کلامك تأثیری جهتی دکل، وجوه اعجازکارانه‌سنك محافظه‌سی جهت مهمه‌سیدر.

قرآن مجیدك وجوه اعجازندن بری‌ده محکمات و متشابهاتی جامع اولمسیدرکه بونده اولان حکم عجیبه‌دن بر قاچنك اولسون تأیید مدعا ضمنده ذکر ایدلمسی صددن خارج دکلدر صانیرم:

برنجیسی: قرآن کریمی نظرهٔ دقیقه وفکر سلیم ایله مطالعه ایدنلر هم تشبیه هم توحیده دلالت ایدر آیتلره تصادف ایده‌جکندن بالطبع محکمی متشابهدن تفریق ایچون ادلهٔ معقوله‌یه مراجعت ایده‌جکدرکه بوندن ادلهٔ عقلیه‌نك وطولاییسیله عقلك وحدت وجود حقی اثباتده ذی مدخل ایدوکی اکلاشیلیر . (فاعتبروا یااولی الابصار)

ایکنجیسی: قرآن کریمه نظر ایدنلره متشابهاتده‌کی معانیٔ دقیقه‌نك کشفی ضمنده علوم عالیه اصحابنه مراجعت لزومنی حس ایتدیرمك حکمتی درکه بوده مجالس علمایه ترغیب دکل، عادتا سوق دیمکدر . (یا ایها الذین امنوا اتقوا الله وابتغوا الیه الوسیلة)

اوچنجیسی : طریق تقلیددن طریق نظره اعلا ایتمك حکمتیدر . زیرا عقل سلیم اربابی ایچون تعمیق نظر ایتمکسزین محکم ومتشابهك برینه تقلد ممکن اوله‌مادیغی کبی بتون آیات قرآنیه محکم اولدیغی تقدیرده وادیٔ تقلیده قالمق دخی استبعاد ایدیله‌مز.

دردنجیسی : معرفت حق خصوصنده عبادك اتعاب فکر ایتملرینك مطلوب الهی اولمسی حکمتیدر . (تفکر ساعة خیر من عبادة سبعین سنة)

قرآن کریمك محکم و متشابه شمولنده‌کی حکم ربانیه‌نك کافهٔ تعداد ایتمکه مقالانك حجمی مساعد اولمادیغندن بوقدرله اکتفا اولنور

العاقل یقیس مالم یقل علی ماقیل والله یهدی الی سواء السبیل

ایمدی قرآنك معجزهٔ عظمای نبویه ایدوکی ولو عربی اولسون بشقه بر قالبه افراغ ایدیله‌جکی تقدیرده اسرار اعجازینه خلل طاری اوله‌جغی بیلندیکی حالده هانکی بر متقد آنی السنهٔ سائره‌یه تبدیلدن صکره عین قرآن اعتقاد ایدر ؟ وبو دام اغفاله هانکی بر اعاکوب بلدیه رئیس . اق طوتولور ؟

محمد فرید

حدیقهٔ فکریه

مادیونك شبهاتیله آنلرك بطلانی

بونظریه‌نك خلاصه‌سی شودر :

دکز، بوتون انواع واجناس مختلفه‌سی داخل اولدیغی حالده، بوکائنات ارضیه‌نك اصلیدر . دکز اعصار قدیمه‌دن برنده بوتون کرهٔ زمینی ستر ایتمش اولدیغی ایچون ایچنده یاشایان مخلوقات اوزمان کاملاً ارضه انتقال ایدن اوراده یاشامایه باشلامش . بونك ایچون بسیط بر حجرهٔ نباتیه‌دن آکل حیوانات اولان انسانه وارنجه‌یه قدر ارضده کورولن مخلوقاتك کافه‌سنك اصلی دکزدر . یعنی بوتون مخلوقات وقتیله بحری حیوانات ایمش . استاد مایه دییورکه :

« ایستر ایکی ایاقلی، ایستر قانادلی اولسون؛ ایستر زاحفه صنفندن بولنسون ، بر یوزنده یاشایان نه‌قدر حیوانات وارسه دکزده عینی یاخود یقینی بولنور . بو مخلوقاتك عنصر مادن عنصر هوایه انتقالی یالکز ممکن اولمقله قالماز . بلکه بر چوق مثاللرله ثابتدر . بز بوراده دکزده وقاره‌ده یاشایان حیوانات ایله بیلانلردن ، قاپلومبغه‌لردن، صو کلبکلرندن ، دکز کوپکلرندن ، دکز کوپکلرینك اجناس مختلفه‌سندن، علی السویه هواده وصوده یاشایان حیواناتدن ، یاخود بعضاً قاره‌ده ، بعضاً‌ده دکزده تعیش ایدنلردن بحث ایده‌جك دکلز . بز آنجق هواده یاشایه‌بیلن حیواناتدن بحث ایلیه‌جکز .

معلومدرکه حیوانات بحریه ایکی قسمدر . برطاقمی صویك ایچنده یوزدرك کندندن کوچك اولانلری صید ایدر . دیکر قسمی صویك دیبنده یورویه‌رك اوردن هیچ آیرلماز ، یاخود نادراً آیریلور . بونلرك یوزمه‌یه هیچ قابلیتی یوقدر . اوحالده جو هواده یوزمکده اولان طیورك سمك طیار نوعندن حصوله کلدیکنده ، یاخود اوچمایه وسط ارضدن یوکسلمه‌یه مقتدر اوله‌میان حیوانات بریه‌نك قعر بحرده یاشایان حیوانات بحریه‌دن تشعب ایتدیکنده‌کیم شبهه ایده‌بیلیر ؟ »

سز اکر بونظریه‌نك صحته قانع اولمق ایسترده (الله کوسترمسین) مسئله‌یی تعمیقه چالیشیرسه‌کز دیرلرکه :

اول حال ایله روزگار کچدی
بر ایکی خزان بهار کچدی

حالا او تماشای منتقانه کوزمك اوکندن کیتمز : بیك ایکیوز سکسان ایکی سنه‌سی قولراسندن صکره بر کون فاتح جامع شریفك قرمدکز قبه‌سی جهتنده اوتوریور ایدم . مابعدی وار

برکت زاده : اسماعیل حقی

مواعظ

مقرری — محرری
مناستیرلی اسماعیل حقی — ح . اشرف ادیب

٥٥ درس — ١٢ شباط ٣٢٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم

(یرید الله ان یخفف عنکم وخلق الانسان ضعیفا . یا ایها الذین امنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة حاضرة تدیرونها بینکم ولا تقتلوا انفسکم ان الله کان بکم رحیماً) صدق الله العظیم .

(یرید الله) الله تعالی حضرتلری مراد ایدیور . نه‌یی ؟ (ان یخفف عنکم) اوزریکزدن بالازاله تخفیف ایتمه‌یی . آغیر یوکلری . تحملسز تکلیفلری ازاله‌یی . یعنی لطف وکرمندن ناشی سزی خفیفلتمك ایسته‌یور . (وخلق الانسان ضعیف ضعیفا) مقام تعلیلدر . معنای شریفی : زیرا انسان ضعیف اولهرق خلق ایدلمشدر . بنیه‌سندکی ضعف مراد دکل . اوده وار . لکن بوراده حائز اولدیغی معنوی بر ضعف مراد الهی‌در . انکیچون نه دیور ارباب تفسیر ؟ (عاجزا عن مخالفة الهوی وتحمل مشاق الطاعات) انسان ابتدای خلقندنبری عاجز اولهرق خلق ایدلمش . مخالفت هوایه قدرتی یوق . نفسنه غلبه ایتمکه طاقتی آز . مشاق طاعاته تحمل ایتمکه قدرتی مفقود . آنك ایچون جناب باری تخفیف ایتمه‌یی مراد ایدیور .

بعض مفسرین سیاق آیاته ربط ایدمرك بورادکی تکلیف . امر نسایه دائر اولان تکلیفدر دیرلر . بونلدن اول سورهٔ نساده یتیم طرفندنبری نکاح ایله الفتی حلال اولانلر . حرام اولانلر آیریلدی . ازدواجی مشروع اولیانلر هانکی قادینلردر . (حرمت علیکم ...) آیت کریمه‌سیله تعداد اولوندی . صکرمده : بونلرك ماعدای حلالدر . صورت مشروعه‌ده عقد ازدواج ایدرك حرامدن کندیکزی وقایه ایتمکه سعی ایدك بیورلدی . آنك ایچون سزه الله تعالی مال ویرمش . اقتدار ویرمش . (واحل لکم ماوراء ذلکم ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین) نظم شریفی ایله هر مؤمن کندینی حرامدن وقایه ایچون . عفت اوزره . پرهیزکار اولهرق یشامق ایچون نکاحی مشروع قلمشدر . حتی حره الله قدرتی اولیانلر حقنده جاریه آلمق . غیریسنك جاریه‌سنی نکاح ایتمك جائزدر . (ومن لم یستطع منکم طولاً ان ینکح المحصنات المؤمنات فمن ماملکت ایمانکم من فتیاتکم المؤمنات) فتیات مؤمناتدن . یعنی غیرك جاریه‌سنی نکاح ایله آلمق جائز اولور . صبیه اولسون . بیاض اولسون . علی الاطلاق مساعده ویرلمش . بونیچون ؟ هپ قولایلق اولسون . عفتی محافظه ایچون .

فقط جاریه دینیلن قادین کرچکدن مملوکه . حریه اسیر آلنمش اولمالی . اناسی وباباسی طرفندن صاتلمش . یاخود غصب وسرقه الهه ایدلمش اولورسه فی الحقیقه حره اولهجقندن کندی رضاسیله نکاح ایدلمز . استغراقی حلال اولمز .

ایشته ارباب تفسیرك برقسمی اورایه حصر ایدرلر . حدیثده وارد اولمش : طائفهٔ نساء حالده لازمدر . اولمرسز اولماز . اوکلکلر قادینسز یاشاماز . کرچه خیرلیسی آزدر . صلاح حال اوزره قناعت ایدهجك . زوجنی برطاقم زومسز سفاهته . اسراف وسوق ایتمهجك . قناعتکار اولهجق . صلاح ایله . عفت ایله زوجك حقوقنی محافظه ایدهجك ... بویله قادینلر آزدر . آنك ایچون (ان النساء لاخیر فیهن . لابد منهن) حدیث شریفی وارد اولمش درکه قادینلر علی الاکثر دنیاسه میالدر . زینت دنیایه مفتونلردر . دائما تفاخری سویورلر . کندیلرینه اهمیت فوق العاده ویریورلر . آنلره معاشرت یك کوچدر . دیرلکسزلك ایدرلر . زوجلرینی کسه صوقارلر . وعلی الاکثر کریم اولانلره غالب کلیرلر . لئیم اولانلره مغلوب اولورلر . لئیم یعنی تربیه‌سز . ادانی‌دن اولان کیمسه‌لر اونلره غلبه ایدرلر . اونلری ازرلر . اما کریم اولانلر . کوزل خویلی اولانلر قادینلره مغلوب اولورلر .

لکن نه‌یورمش رسول اکرم (صلعم) حضرتلری ؟ « برانسان لئیم اولوبده آدینلره غلبه چالقندن ایسه کریم اولسونده وارسون مغلوب اولسون . بونکله افتخر ایتسون » .

اما درجه‌سی وار (وعاشروهن بالمعروف) قادینلرك سوزنی طوتمق . مشروع تکلیفلرینه قاتلانمق . حسن معاشرتی محافظه ایچون کندیلرینه مدارا ایتمك ... بویوکلرك شانیدر .

حضرت عمر اندمردن قلندر : بریسی شکایت کلندی . قادینك بك زیاده یانمش . یك زیاده اذا کورمش . شکایت ایچون حضرت عمره کیتمشلر . حضرت عمر (رض) کندیسنی براز بکلتدی . صوکرا خانه‌سندن چیقدی . یانه کلدی : — سزی بکلتدم . دیدی . فقط معذورم . والمه‌کز بکا کوچدی . لوتمك کوکلی التحیه قدر ...

— اکلاده دیدی . عمر بیه نه چکیکی چکمش .

کریم ولانر تحمل ایدرلر . فقط لئیم اولانر ازمکه قالقیشیرلر . مغلوب ایدرلر . اما الله راضی دکل . هرشیئك اصولی دائرسنده حرکت لازم . تحمل ایدنلره عفو ایدنلره حسن اخلاقی محافظه ایدنلر راحت ایدرلر .

ایشته بعض مفسرین آیت سابقه‌یه تخفیفاً تکلیفی امر نسایه حمل ایتمشلردر . الله بیلیرکه انسان ضعیفدر . نفسه غالب کلمز . انك

تراجم احوال

یاد ماضی

شاید طوغری جواب ویرمیه‌جك اولورسه‌ق دوچار عتاب اولوردق. دها سکره قرآن سبعه وعشره‌دن اذن‌الدم . سبعه‌وعشره‌یه طارزونی حاجی پیر افندی زاده فائق افندی مرحوم وشمدی روم ایلی قاضیعسکری خواجه‌نصوح افندی‌زاده ابراهیم افندی حضرتلریله برلکده باشلایوب برلکده اخذ اجازت ایدك . خواجه مرحوم بری برندن قرقل بز چاغلرده چوجقلره سبعه وعشره‌دن اذن ویرمکه ایلك دفعه اولمق موفق اولدیغندن اجازت جمیعنده یك محظوظ ودلشاد کورونیور ایدی . بوندن سکره « تقریب » اوقومه‌می یك زیاده آرزو ایتدی وحتی کندی کتابلرینده اجازه ایلدی ایسه‌ده ایلروده ذکر اولنه‌جغی اوزره بنده حاصل اولان برشوق جدید بو آرزوی استاده دوام اتباعه مانع اولدی .

مکتب برصبیان مکتبی ایدی . اوراده قرآن کریمله برابر علم حال، تجوید، سبحهٔ صبیان . صرف هربیدن امثله وبنا رساله‌لری اوقونور ازبرلنور . ایلم واوقات مخصوصه‌سنده ایسه ثلث ونسخ مشق ایدیلور ایدی .

هرکون اقسام آزاده‌لرنده ترانهٔ مخصوص ایله اوچ کره صلاة منجیه وبر آزاد اولان پنجشنبه کونلرنده « سبحانك اللهم » دن « والضحی » یه‌قدر ادعیهٔ مأثوره وسور فرقانیه هپ بر اغزدن اوقونور ایدی . اینسته سلف صالحینك تربیهٔ اطفاله دائر دیرینلری بوکی اصول وتعریسات ایدی . عکا، نصره، حلب، عینتاب، مرزیفون، خربوت، بیروت کبی کزدیکم طولاشدیغم دیار اسلامده جزویتلرك میسیونرلرك کناه ایلمش اولدقلری مکتبلرده‌ده هر اقسام آزاده‌لرنده اطفاله نسائد دینیه ترنم ایتدیردکلرینی کورر ایشیدر ایدم .

حافظ اسماعیل افندی مرحوم عابد، زاهد، خلوص قلبه مالك بر ذات ممدوح‌الصفات ومکتبی برمحرج فیض ایدی . بودار تفیضدن یك چوق اعاظم یتشمش وایکی اوچیوزی متجاوز حافظ‌القرآن چیقمشدر . عدلیه نظارتی مستنطقی قفه نزیه احمد شکری افندی حضرتلری‌ده اومکتبك یتشدیردیکی زمرهٔ حفظهٔ قرآندندر .

اسماعیل افندی مرحوم کلام الهی غایتله مؤثر تلاوت ایدردی . برصدای سوزش ادا ایله تأثیرینی تزیید وتشدید ایدن اوجاذبه‌لی تلاوت قرآن استماع اولنور ایکن کویا نضاده بر آوازهٔ سماوی کمال مهابتله تموج ایدیورمش کبی قلوب مستمعینه محافظه استیلا ایدر ونجه عشاقك دل شوریده‌لری تهیج ایدرك فرط شوق وانجذابله صیحه‌زن اولورلر ایدی . رحمه‌الله رحمةً واسعه

دها مکتبده تعلیم اوقورکن، استاد افخم علامهٔ شهیر شوکت افندی مرحومك نضائل وکمالاتنه دائر طفلانه ایتدیکم روایتلرله قولاغم طولمش وکویا بنده نضائل وکمالات نه‌دیمك اولدیغنی اکلامشم کبی مشارالیهك مناقبی ذکر اولندیغی عادتا عاشق مفتونی اوله‌رق هرینده ذکر وفکرم شوکت افندی وشوکت افندینك یاد محاسنی اولمشیدی . حالبوکه شو تقدیرمك سببی صورسه‌لر، بودرجه باعث غرام حالتی استیضاح ایتمه‌لر نه‌دیه‌جکمی بنده بیلمز ایدم .

شوکت افندی مرحوم کافیه شرحی « ملاجامی » دن فاتح جامع شریفنده درسه چیقمشیدی . بنده حافظ اسماعیل افندینك تنبیهی اوزره دیکر بر قاچ مکتب ارقداشلرمزله برلکده ، او سنه صرفدن درسه چیقمش اولان بصریون افندی دیمکله معروف احمد افندی زامنده بر ذاتك درسنه کلوب کتمکه باشلادق . صباحلری درسه کیدر، درسدن قالقنجه مکتبه دونردك . یاتمغی بر نور اولسون بصریون افندی او سنه « امثله » یی تا « عزی » یه قدر بزه ، اوقودیغمز نه‌دیمك اولدیغنی اکلاتمق صورتیله ازبرلتدی .

بزدرسدن ارکنجه قالفارایدك . شوکت‌افندی ایسه درسه کیچه چیقوب کیچ قالقمق معتادی بولندیغندن درسدن قالقارقالقماز اورایه قوشار وهیچ بر شی اکلامدیغم حالده هرنه‌دنسه لذتلره غرق اولور ایدم . فقط مکتبه وقتیله یتشمك مجبوریتی اولدیغندن درسی براز دکلمدکدن سکره روح جسدندن مفارقت ایدر کبی آیریلور ایدم . بو سودانك غلبه‌سیله چوق کره بکا کلوردیکه همان شوکت افندینك درسنه قیرلانی ویره‌یم . صوکره دوشوندمکه اکلایه‌میه‌جغم یوقاری‌یه درسه آتلانی ویره‌جك اولورسه‌م کولنج اوله‌جغمدن حرف نظر بالاخره کیری دونه‌می انتاج ایده‌جك . بو ملاحظه بنی نابموسم اولان تیزرفتارلقدن منع ایدییور ایدی .

او سنه درس کسمی زمانی حلول ایتدی . درسلر برر برر کسلمکه باشلادی . طلبهٔ علوم ایله بعض خواجکان یواش یواش دارالخلافه‌دن چکیلوب قریب وبعید ولایاته طاغلدیلر . بو برحکمت آمیز اصول موضوعه‌درکه بو سایه‌ده طلبهٔ علوم ایله هنوز نائل‌جهات ورؤس اولمامش یکی رحله‌نشینلر اثناء تعلم وتعلیملرنده معیشتلرینی تأمین ایدرك هم استفاضه‌واقتباسلرینی ادامه‌هم بووسیله ایله هرسنه عالم اسلامی احیا ایدرلر .مواعظ‌ونصائح ، تبلیغ اوامر ونواهی‌ایله افئدهٔ موحدین نوراتباهله طولار . بوطرز قدیم بشقه بر صورتده افراغ اوله بیلور .

درس کسمندن ایرتسی سنه بعدالعید درسلر باشلاینجیه قدر ایکنجی سنه صره‌درسلرندن یتشدیره بیلدیکم قدرینی و ایرتسی سنه‌لرده اوست طرفلرینی بعض‌ذواتدن خصوصی تدرس ایلدم . ایلم تحصیلك تقریباً ایکی سنه مدتی بویله کچدی . شوکت‌افندی ایسه صباح درسی «جامعه» نك فصل بحثه ایندیرمشیدی .

اول حال ایله روزگار کچدی
بر ایکی خزان بهار کچدی

حالا او تماشای مشتاقانه کوزمك اوکندن کیتمز : بیك ایکی یوز سکسان ایکی سنه‌سی قولراسندن صکره بر کون فاتح جامع شریفنك قره‌دکز قپوسی جهتنده اوتوریور ایدم . مابعدی وار

برکت زاده : اسماعیل حقی

مواعظ

مقرری
مناسترلی اسماعیل حقی

محرری
ح . اشرف ادیب

٥٥ درس — ١٣ شباط ٣٢٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم

(یرید الله ان یخفف عنکم وخلق الانسان ضعیفا . یا ایها الذین امنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة حاضرة تدیرونها بینکم ولا تقتلوا انفسکم ان الله کان بکم رحیماً) صدق الله العظیم .

(یرید الله) الله تعالی حضرتلری مراد ایدییور . نه‌یی ؟ (ان یخفف عنکم) اوزریکزدن بالازاله تخفیف ایتمه‌یی، آغیر یوکلری ، تحملسز تکلیفلری ازاله‌یی . یعنی لطف وکرمندن ناشی سزی خفیفلتمك ایسته‌یور . (وخلق الانسان ضعیف ضعیفا) مقام تعلیلده‌در . معنای شریفی : زیرا انسان ضعیف اوله‌رق خلق ایدلمشدر . بنیه‌سنده‌کی ضعف مراد دکل ، اوده وار . لکن بوراده حائز اولدیغی معنوی بر ضعف مراد الهی‌در . انکچون نه دییور ارباب تفسیر ؟ (عاجزاعن مخالفة الهوی وتحمل مشاق الطاعات) انسان ابتدای خلقتدنبری عاجز اوله‌رق خلق ایدلمش . مخالفت هوایه قدرتی یوق . نفسنه غلبه ایتمکه طاقتی آز ، مشاق طاعاته تحمل ایتمکه قدرتی مفقود . آنك ایچون جناب باری تخفیف ایتمه‌یی مراد ایدییور .

بعض مفسرین سیاق آیاته ربط ایدمرك بوراده‌کی تکلیف ، امر نسایه دائر اولاین تکلیفدر دیرلر . بوندن اول سورهٔ نساده باش طرفدنبری نکاح ایله النمسی حلال اولانلر ، حرام اولانلر آیریلدی . ازدواجی مشروع اولمیانلر هانکی قادینلردر . (حرمت علیکم ...) آیت کریمه‌سیله تعداد اولوندی . صکره‌ده : بونلرك ماعداسی حلال‌در ، صورت مشروعه‌ده عقد ازدواج ایدرك حرامدن کندیکزی وقایه ایتمکه سعی ایدك بیورلدی . آنك ایچون سزه الله تعالی مال ویرمش ، اقتدار ویرمش ، (واحل لکم ماوراء ذلکم ان تبتغوا باموالکم محصنین غیر مسافحین) نظم شریفی ایله هر مؤمن کندینی حرامدن وقایه ایچون ، عفت اوزره ، پرهیزکار اوله‌رق یشامق ایچون نکاحی مشروع قلمشدر . حتی حره المغه قدرتی اولمیانلر حقنده جاریه آلمق . غیریسنك جاریه‌سنی نکاح ایتمك جائزدر . (ومن لم یستطع منکم طولاً ان ینکح المحصنات المؤمنات فمن ماملکت ایمانکم من فتیاتکم المؤمنات) فتیات مؤمناتدن ، یعنی غیرك جاریه‌سنی نکاح ایله آلمق جائز اولور . سیاه اولسون ، بیاض اولسون ، علی الاطلاق مساعده ویرلمش . بونچون ؟ هپ قولایلق اولسون ، عفتی محافظه ایچون .

فقط جاریه دینیلن قادین کرچکدن مملوکه ، حریده اسیر آلنمش اولمالی . اناسی وباباسی طرفندن صاتلمش ، یاخود غصب وغارتله الده ایدلمش اولورسه فی الحقیقه حره اوله‌جغندن کندی رضاسیله نکاح ایدلمز ، استفراشی حلال اولمز .

اینشته ارباب تفسیرك برقسمی اورایه حصر ایدرلر ، حدیث‌ده‌ده وارد اولمش : طائفهٔ نساهر حالده لازمدر . اونلرسز اولماز . ارککلر قادینسز یاشاماز . کرچه خیرلیسی آزدر ، صلاح حال اوزره قناعت ایده‌جك ، زوجنی برطاقم لزومسز سفاهته ، اسرافاته سوق ایتمه‌جك ، قناعتکار اوله‌جق ، صلاح ایله ، عفت ایله زوجك حقوقنی محافظه ایده‌جك ... بویله قادینلر آزدر . آنك ایچون (ان النساء لاخیر فیهن ، لابد منهن) حدیث شریفی وارد اولمش‌درکه قادینلر علی الاکثر دنیایه میالدر ، زینت دنیایه مفتون‌در . دائما تفاخری سویورلر ، کندیلرینه اهمیت فوق العاده ویریورلر . آنلرله معاشرت پك کوچدر . دیرلکسزلك ایدرلر ، زوجلرینی کناهه صوقارلر . وعلی الاکثر کریم اولانلره غالب کلیرلر ، لئیم اولانلره مغلوب اولورلر . لئیم یعنی تربیه‌سز ، ادانی‌دن اولان کیمسه‌لر اونلره غلبه ایدرلر ، اونلری ازرلر . اما کریم اولانلر ، کوزل خویلی اولانلر قادینلره مغلوب اولورلر .

لکن نه‌یورمش رسول اکرم (صلعم) حضرتلری ؟ « برانسان لئیم اولوبده قادینلره غلبه چالمقدن ایسه کریم اولسونده وارسون مغلوب اولسون ، بونکله افتخار ایتسون » .

اما درجه‌سی وار (وعاشر وهن بالمعروف) قادینلرك سوزینی طوتمق ، مشروع تکلیفلرینه قاتلانمق ، حسن معاشرتی محافظه ایچون کندیلرینه مدارا ایتمك ... بویوکلرك شانیدر .

حضرت عمر افندمزدن قالمشدر : بریسی شکایته کلمشدی . قادیندن پك زیاده یانمش ، پك زیاده اذا کورمش . شکایت ایچون حضرت عمره کیتمشدی . حضرت عمر (رض) کندیسنی براز بکلتدی ، صوکرا خانه‌سندن چیقدی ، یانه کلدی : — سزی بکلتدم ، دیدی ، فقط معذورم ، والده‌کز بکا کوجندی . اونك کوکانی النجه‌یه قدر ...

— اکلادم ، دیدی ، عمر بیله بنم چکدیکمی چکمش .

کریم ولانلر تحمل ایدرلر . فقط لئیم اولانلر ازمکه قالقیشیرلر . مغلوب ایدرلر اما الله راضی دکل . هرشیئك اصولی دائره‌سنده حرکت لازم . تحمل ایدنلر ، عفو ایدنلر ، حسن اخلاقی محافظه ایدنلر راحت ایدرلر .

اینشته بعض مفسرین آیات سابقه‌یه تطبیقاً تکلیفی امر نسایه حمل ایتمشلردر . الله بیلیرکه انسان ضعیفدر ، نفسنه غالب کلمز . انك

تراجم احوال

یاد ماضی

شاید طوغری جواب ویرمیه‌جك اولورسه‌ق دوچار عتاب اولوردق. دها صکره قرآن سبعه وعشره‌دن اذن‌الدم . سبعه‌وعشره‌یه طربزونی حاجی پیر افندی زاده فائق افندی مرحوم وشمدی روم ایلی قاضیعسکری خواجه‌نصوح افندی‌زاده ابراهیم افندی حضرتلریله برلکده باشلایوب برلکده اخذ اجازت ایلدك . خواجه مرحوم بری برندن فرقلی بز چاغلرده چوجقلره سبعه وعشره‌دن اذن ویرمکه ایلك دفعه اوله‌رق موفق اولدیغندن اجازت جمیتنده پك محظوظ ودلشاد کورونیور ایدی . بوندن صکره « تقریب » اوقومه‌می پك زیاده آرزو ایتدی وحتی کندی کتابلرینده اعاره ایلدی ایسه‌ده ایلروده ذکر اوله‌جغی اوزره بنده حاصل اولان برشوق جدید بو آرزوی استاده دوام اتباعه مانع اولدی .

مکتب برصبیان مکتبی ایدی . اوراده قرآن کریمله برابر علم حال، تجوید، سبحهٔ صبیان . صرف عربیدن امثله وبنا رساله‌لری اوقونور ازبرلنور . ایام واوقات مخصوصه‌سنده ایسه ثلث ونسخ مشق ایدیلور ایدی .

هرکون اقسام آزادلرنده ترانهٔ مخصوص ایله اوچ کره صلاة منجیه وبر آزاد اولان پنجشنبه کونلرنده « سبحانك اللهم » دن « والضحی » یه‌قدر ادعیهٔ مأثوره وسورفرقانیه هپ‌بر اغزدن اوقونور ایدی . ایشته سلف صالحینك تربیهٔ اطفاله دأب دیرینلری بوکبی اصول وتمرینات ایدی . عکا، ناصره، حلب، عینتاب، مرزیفون، خرپوت، بیروت کبی کزدیکم طولاشدیغم دیار اسلامده جزویتلرك میسیونرلرك کشاد ایلمش اولدقلری مکتبلرده‌ده هر اقسام آزادلرنده اطفاله نسائد دینیه ترنم ایتدیردکلرینی کورر ایشیدر ایدم .

حافظ اسماعیل افندی مرحوم عابد ، زاهد، خلوص قلبه مالك برذات ممدوح‌الصفات ومکتبی برمخرج فیض ایدی . بودار تفیضدن پك چوق اعاظم یتشمش وایکی اوچیوزی متجاوز حافظ‌القرآن چیقمشدر . عدلیه نظارتی مستشاری فقیه نزیه احمد شکری افندی حضرتلری‌ده اومکتبك یتشدیردیکی زمرهٔ حملهٔ قرآندندر .

اسماعیل افندی مرحوم کلام اللهی غایتله مؤثر تلاوت ایدردی . برصدای سوزش ادا ایله تأثیرینی تزیید وتشدید ایدن اوجاذبه‌لی تلاوت قرآن استماع اولنور ایکن کویا نضاده بر آوازهٔ سماوی کمال مهابتله تموج ایدیورمش کبی قلوب مستمعینه محافظةالله استیلا ایدر ونیجه عشاقك دل شوریده‌لری تهیج ایدرك فرط شوق وانجذابله صیحه‌زن اولورلر ایدی . رحمةالله رحمةً واسعه

دها مکتبده تعلیم اوقورکن، استاد افخم علامهٔ شهیر شوکت افندی مرحومك فضائل وکمالاتنه دائر طفلانه ایشتدیکم روایتلرله قولاغم طولمش وکویا بزده فضائل وکمالات نه‌دیمك اولدیغنی اکلامشم کبی مشارالیهك مناقبی ذکر اولندیغی عادتا عاشق مفتونی اوله‌رق هربرده ذکر وفکرم شوکت افندی وشوکت افندینك یاد محاسنی اولمشیدی . حالبوکه شو تقدیرمك سببنی صورسه‌لر، بودرجه باعث غرام حالتی استیضاح ایتسه‌لر نه‌دیه‌جکمی بزده بیلمز ایدم .

شوکت افندی مرحوم کافیه شرحی « ملاجامی » دن فاتح جامع شریفنده درسه چیقمشیدی . بزده حافظ اسماعیل افندینك تنبیهی اوزره دیکر بر قاچ مکتب ارقداشلرمزله برلکده ، او سنه صرفدن درسه چیقمش اولان بصریون افندی دیمکله معروف احمد افندی نامنده برذاتك درسنه کلوب کتمکه باشلادق . صباحلری درسه کیدر، درسدن قالقنجه مکتبه دونردك . یاتدیغی یر نور اولسون بصریون افندی او سنه « امثله » یی تا « عزی » یه قدر بزه ، اوقودیغمز نه‌دیمك اولدیغنی اکلاتمق صورتیله ازبرلتدی .

بزدرسدن ارکنجه قالقارایدك . شوکت‌افندی ایسه درسه کچ‌چه چیقوب کج قالقمق معتادی بولندیغندن درسدن قالقارقالقماز اورایه قوشار وهیچ‌بر شی اکلامدیغم حالده هرنه‌دنسه لذتلره غرق اولور ایدم . فقط مکتبه وقتیله یتشمك مجبوریتی اولدیغندن درسی براز دکله‌دکدن‌صکره روح جسدندن مفارقت ایدر کبی آیریلور ایدم . بو سودانك غلبه‌سیله چوق کره بکا کلوردی‌که همان شوکت افندینك درسنه فیرلایی ویره‌یم . صوکره دوشوندم‌که اکلایه‌میه‌جغم یوقاری‌بر درسه آتلایی ویره‌جك اولورسه‌م کولنج اوله‌جغمدن طرف نظر بالاخره کیری دونه‌می انتاج ایده‌جك . بو ملاحظه بنی نامومسم اولان تیزرفتارلقدن منع ایدییور ایدی .

او سنه درس کسمی زمانی حلول ایتدی . درسلر برر برر کسلمکه باشلادی . طلبهٔ علوم ایله بعض خواجکان یواش یواش دارالخلافه‌دن چکیلوب قریب وبعید ولایاته طاغلدیلر . بو برحکمت آمیز اصول موضوعه‌درکه بو سایه‌ده طلبهٔ علوم ایله هنوز نائل‌جهات ورؤس اولمامش یکی رحله‌نشینلر اثناء تعلم وتعلیملرنده معیشتلرینی تأمین ایدرك هم‌استفاضه‌وافاضه‌لرینی ادامه،هم بووسیله ایله هرسنه عالم اسلامی احیا ایدرلر .مواعظ‌ونصائح ، تبلیغ اوامر ونواهی‌ایله افئدهٔ موحدین نورانیتباهه طولار . بوطرز قدیم بشقه بر صورته‌ده افراغ اولنه بیلور .

درس‌کسمندن ایرتسی سنه بعدالعید درسلر باشلایخه‌یه قدر ایکنجی‌سنه صره‌درسلرندن یتشدیره بیلدیکم‌قدرینی و ایرتسی سنه‌لرده اوست طرفلرینی بعض‌ذواتدن خصوصی تدرس ایلدم . ایام تحصیلك تقریباً ایکی سنه مدتی بویله کچدی . شوکت‌افندی ایسه صباح درسنی «جامی» نك فعل بحثنه ایندیرمشیدی .

مشرف قولارم! بربريكزك مالنى يمه‌يك ، هركس مالنى محافظه‌ايتسون. بشقه‌سنك‌ماله كوز آتمسون. (اموالكزى) يكديكرك‌مالكزنى يمه‌يك ديمكدر . هركس كندى مالنى ييسون . كيمسه‌نك ماله الاوزاتمسون. وجه اختصاص مشروعدر . اختصاصات شرعيه ايله تملكات قرار قيلمش . اموال امر مشترك دكلدر . هرمالك صاحبى وار . بربريكزك مالنى يمه‌يك . نه ايله ؟ وجه باطل ايله . شرع شريفك منع قيلديغى طريق غيرمشروح ايله كيمسه‌نك كيمسه‌نك مالنى يمسون .

معلوم‌يا ، بونك هرشيئه شمولى وار. بركيمسه‌نك‌مالنى يمك، غصب ايتمك، سرقت‌ايتمك ، قارله الندن آلمق، ربالر، رشوتلر، درلودرلو غير مشروع‌صورتلرله‌شخص آخرك‌مالنى‌اله كچيرمك، انتفاع‌ايتمك‌حرامدر.

كيمسه كيمسه‌نك مالنى يمه‌جك، (بالباطل) وجه باطل ايله. غير مشروع برصورتله كيمسه‌نك ماله تعرض ايتمه‌جكسك . ديمك غير مشروع صورتله انتفاع يوق . فقط صورت اخرى ايله، مشروع برطريقله بربريكزك مالندن استفاده ايده بيلرسكز . بوكا احتياج عمومى‌وار . افراد بشريه آره‌سنده‌اموال انتقال ايده‌جك ، برطاقم معاملات دونه‌جك ... بومشروعدر . آنكچون استثنا بيوريور : (الاان‌تكون‌تجارةً حاضرة تديرونها بينكم الخ...)

بواستثنا منقطعدر (لكن) معناسنه ديمك . (لكن كون تجارة حاضرة ليس بمنهى عنه) سبكنده اولور . ياخود (لكن اقصدوا كون تجارة الخ) تقديرنده اولور . كلامده‌محذوف‌وار . يعنى‌كيمسه‌نك ماله قصد ايتمك ، حقسز يره ال اوزاتمك ، برحقى ابطال ايچون چالشمه‌يك . لدى الايجاب حكومته مراجعت ايدك ، فقط تزويراته صاپه‌يك. نصل كه آيت اخراده بيورور : (وتدلوا بها الى الحكام) برطاقم دعوالر چيقاروب يالان شاهدله ، حيله ايله ، تزوير ايله كيمسه‌نك حقوقنى ابطال ايتمك .

لكن نه يا پك، زنكين اولمق ايسترسه‌كز ؟ مشروع صورتده چالشك. شريعت تجارت قپولرينى قپاميور ، ايكى طرفك رضاسيله اولورسه او ، منهى عنه دكلدر . ياخود بشقه درلو كيمسه‌نك مالنى غصب ايتمك . تجارته ميل ورغبت ايدك . تجارتله استفاده ايدك . خير وبركت كورك .

(ان اطيب‌الكسب كسب التجار الذين اذا حدثوا لم‌يكذبوا) .

حديث شريف وار . هپ تفسيرلرده مذكوردر . اك طيب قازانج ، كارك اك پاكى ، اك حلال اولان قسمى تجارك كسبى‌در . اك خيرلى قازانج ارباب صنعتك قازانجلريدر . لكن هانكى تجار ؟ اليش ويريش ايدنلر البت قازانيرلر . هپسى پاك اولماز . شرطلرى وار . برشى سويلينجه يالان سويلمزلر (واذا وعدوا لم يخلفوا) وعد ايدرلرسه خلف ايتمزلر (واذا ائتمنوا لم يخونوا الخ ..) برشى امانت اولورسه خيانتلك‌ايتمزلر. طوغريسنى سويلر. چونكه هركس مالك فيأتنى بيلمز . مأكولاته، ملبوساته دائر فيأتلرينى بيلمك احتياجى وار . امنيت ايدن، طوغرى دكانه كلير. اونى آلداتاملى . خيرلى بر قازانجله ويرملى . صكره مالى صاتاركن مدح ايتمملى ، اليركن ذم ايلمه‌ملى، كيمسه‌يه بورجك وارسه ، مثلا دها بيوك تجارلره بورجك وار ، اونلرى تأخير ايتمملى .. اينته طوغرولق ، استقامت . عكسنه يابارسه ، اليركن ذم ايدر، ويررکن مدح ايدرسه ، مبالغه‌لى، اوچوره اوچوره مدح ايدييورسه اوتجارتده بر خير يوقدر .

كذلك برحديثده وارد اولمش : (تسعة اعشارالرزق فى‌التجارة وواحد فى‌المواشى) رزقك ، اسباب رزقك طقوز قسمى تجارتده‌در. بزدانه‌سى‌ده مواشى‌ده ، حيوان بسلمك ، آت بسلمك قيون دوه صغير هرنه ايسه ... معناى اعمجه « تجارت » ضمننده زراعتده داخلدر . اونكله ديكر احتياجى تأمين ايده‌جك . زراع تاجرك اك ايلرى كلن قسمى‌در . اك زياده مشقته قاتلانير ، اك واسع معناجه التنك تريله يينلر ، بونلردر . زراعك قدرى ، قيمتى بيلنملى . كرك دولتجه ، كرك ملتجه ، نه قدر تسهيلات ممكنه بذل ايدلمى . ويركيلرينه ، امور ومعاملاتنه دائر خيلى تسهيلات يابملى . زيرا ملتك دولتك بقاسى زراع صنفيله‌در . مملكتك احتياجاتى دفع ايدييورلر.

رسول اكرم افندمز بيورمشلر : ابرار ايله ، متقيلر ايله برابر كيم حشر اوله‌جق ؟ اول تاجرلركه صدق واستقامتدن آيرلمازلر . (التاجرالصدوق يحشر مع‌الابرار) اما احتكارله دكل . (الجالب مرزوق والمحتكر ملعون) صدق رسول‌الله. باخصوص بويله‌استانبول كبى يرلره نره‌ده دها اوجوز ، دها پاك مأكولات وارسه اونلرى جلب‌ايتمك، بوراده صاتمق بيوك‌خدمت وباعث‌مثوبتدر. لكن احتكار ايدرسه ، صاقلار، بهالى اولمسنى بكلرسه خيانتدر .

صكره (ولاتقتلوا)نفسكزى قتل ايتمك ديبور، الله انسان نفسنى قتل ايدرمى ؟ مفسرين كرام بورايه درت درلو معنى ويريورلر :

١ — بربريكزى قتل ايتمك . (المؤمنون كنفس واحدة) بتون اهل ايمان شرقده ، غربده دنيانك هرنره‌سنده بولنورسه بولنسون هپسى‌برنفس صاييلير: جمله‌سى يكوجود برشخص آدميدر . اينته‌بتون امتلربروجود صاييلور . اونكچون انسان بردين‌قرده‌شنى اولدورسه كنديسى‌ده داخل بولوندينى بروجودى رخنه‌دار ايتمش اولور . هپمز بروجودز . برنقصان اولورسه الم حس ايده‌رز . چونكه اووجوده نقيصه كلير. تمام صاييلماز . بتون اخوان دينك اوزجانك كبى سوكيلى اوللى . هيچ برينه ضرر كلمسين، نه كندى طرفندن ، نه ظالملر طرفندن . نه مباشر اوللى ، نه‌ده مسبب. سيرجى طورمق، اوده‌راضى اولمق‌ديمكدر. دين قرده‌شنه نصرت الندن‌كلير كن سكوت ايدرسه‌كياعش كبى اولورسك.« نه‌مه‌لازم؟ » ديرسه‌اوده فاعل صاييلور. تسبب‌ايله‌مباشرت‌قتلك‌انواعندندر . امادرجه‌سى وار .سكوت ايدر ، دفعه‌قدرتى وار ايكن‌سكوت ايدرسه‌عندالله‌عندالناس‌مذمومدر .

٢ — نفسكزى تهلكه‌يه آتمك . قتل معنوى ، يعنى نفسكزك هلاكنه سبب اوله‌جق شيلرى ياپمك ، حرام شيلرى ايشلمك . الله تعالى غير مشروع طريقلرى قلديردى . كناهدن قورتلمق يولنى كوسترددى . امر نايه وسائر خصوصاته دائر احتياجى دفع ايدن مشروع طريقلرى اورتايه قويدى . بونلرى نظر اعتباره آلميوب

ایچون نکاحی وطلاقی وسائر احکام نسایی مشروع قیلدی وتوسیع ایتدی. حرام اولانلر پك آزدر . اما کری قالانلر، عموجه قیزلری بیله حلال اولمش . بونلر هپ توسعه‌در . الله تعالی تخفیف ایتمه ، کوجلك اولماسون، کلفت اولمسون . بینلرنده سهولتله معاشرت قابل اولسون دیه مملوکه بولونان جاریه‌لری‌ده استفراش ونکاح ایله آلمغی تجویز ایدییور وشریعت‌جلیله برطاقم قواعد معتدله وضع بیوریبور.

اکثر ارباب تفسیر بو آیات جلیله‌نك حکمنی تعمیم ایدییورلر . چونکه هرجهتله بویله‌در . نقدر ممکنه مساعدلر، حکمته، مصلحته موافق دوشرسه رخصتلر ویرلمشدر. ایشته بونلری‌امتنان مقامنده قوللرینه خبر ویرییور . دین اسلامده کوجلك یوق. (اعصار سالفه‌ده کچن امتلره پك چوق آغیر تکلیفلر واردی . الله تعالی انلری امت محمددن رفع ایتمشدر . اللی وقت نماز قیلان امتلر واردی . بزم ایچون بش وقته ایندیردی .

حال وشان بویله ایکن هرکیم اویله بر ذریعهٔ جلیله‌یی ایفایه مسارعت ایتمزسه دین اسلامه انتسابی پك صوری قالیر ؛ معبودینه قارشی‌ده پك حجیل اولور . هر وجهله چیغردن چیقمش اولور ، بوقدر تسهیلات وار ایکن .

کذلك‌حدیث آخرده : (جئتکم بالحنیفیه‌السمحة‌السهلة‌البیضاء) بیورلمشدر . فی‌الحقیقه شریعت محمدیه اوقدر سماحتلی ، سهولتلی‌در، وضوح ولطافتی او مرتبه پارلاق ، پاك ، مطهر ، هرکسه اجراسی میسردرکه ترك امتثال ایچون بر معذرت‌بولنه‌ماز ، کرك‌عبادت جهتی کرك معاملات قسمی ، بوتون احکام جلیله‌سی میدانده . دائما سهولت طرفنی امر ایدر ، قوللری سلامت یوللرینه سوق ایلر .

علمانك‌وظیفه‌سی‌ده‌بودر . حدیث آخرده وارداولمش : (یسروا ولاتعسروا وبشروا‌ولاتنفروا) علمایه‌دربوخطاب. دائماامته‌قولایلق طرفنی آرایك، عسرت‌طرفنی‌اورته‌یه‌آتمیك، شریعت نه‌قدرمساعدایسه او وسعتی اوقدر محافظه ایدك (بشروا ولاتنفروا) دائما عبادالله‌ی تبشیرایدك، یوقسه تنفیر ایتمیك . بعض کیمسه‌لر دوستلق ایده‌جکم‌دیه احکام دینیه‌یی‌بیوتدیکه بیودورکه قابل اجرا دکل . صغائرله، کبائری برطوته‌رق ، حتی‌هر هانکیسنی ایشلرسه کافر اولوردیه‌رك‌توبه قبوسنی قاپار . حالبوکه هیچ برکناه یوقدرکه قابل‌توبه‌اولمسون . حسب‌البشریه برکناه ایشلرده ارتق عفو اولونماز دیه مأیوس ایدرسه‌ك نعوذبالله ایمانی‌ده کیدر . (ان‌الله یغفرالذنوب‌جمیعا) الله عظیم‌الشان بوتون کناهلری مغفرت ایدر . قول‌قصورینی بیلملی ، مساعدات شرعیه‌دن مستفید اولملی . (و خلق‌الانسان‌ضعیفا) انسان چونکه ضعیفدر ، اویله چوق چوق عبادتلره ، تکلیفلره کلمز . نه زمان انسان تام آسوده اوله‌رق یشایور ؟ هانکی چاغده بحق عبادته حصر ایتمش اوقاتی ؟... ابن‌الکمال پاشانك (آه ، آه نامه‌سی) واردر . آه آدم‌اوغلی ، تأسف ایدرم . بو عمردن شکایت ایدر . ربمزك عفوینه، کرم ولطفنه‌صیغنمش ، اعتقادینی محافظه ایدر ، وظائفنی ایفایه‌چالیشیر، آره صره قصور ایدرسه توبه‌کار اولور . هرکسی کندندنایی بیلیر... چونکه کندینی هرکسدن ایی بیلیرسه ، هرکسه هلاك اولمش نظریله باقارسه کندیسی هلاك اولور . (من قال هلك‌الناس‌فهو اهلکهم) عوام ناسك احوالنی مهما امکان شریعته تطبیقه چالیشملی . عموم بلوی جهتنی نظردن دوشورمه‌ملی. بودورلراصحاب دوری‌کبی اوله‌ماز. یدیکمز ، ایچدیکمز شیلر شبهه‌لی . بوزمانده رزق طیب پك کوچ الده ایدیلیر . آنکچون عبادت‌ده ، علم ومعرفت‌ده او درجه‌ده اولور .

نه دییور ابن کمال ؟ درکودکی بازی ، درجوانی مستی

درپیری سستی خدارا کی پرستی

برانسان : «ایشته بن صالحم، متقیم ، وظائف عبودیتمی تامیله‌ایفا ایتمشم، هیچ بروقتمی بیهوده کچیرمدم» دیرسه ، خطا ایدر . هرکس قصوردن خالی اوله‌ماز . دوشون برکره :

(درکودکی بازی) نچوجقلق زمانی اویونله کچیردك . نه عبادت ایتدك اون بش یاشنه قدر ؟ صکره (درجوانی مستی) کنجلك ، جوانلق زمانی‌ده سرخوشلق ایله کچیردك . یعنی نشئهٔ شباب‌ایله، هوا وهوسله کنجلك دوری مرور ایلدی . انسان نه قدر احتراز ایدرسه . نه درجه پرهیزکار اولسه کنجلك زماننده تامیله عبادت ایده‌مز ، کناهدن خالی قاله‌ماز . اوزمانلر هپ هوا وهوسله کچیور. انسان نشئهٔ دنیا ایله مست لایعقل اولور ، غرور جوانی ایله سرمست هوا اولور ... صکره عبادت ایده‌رم ، دیر . آلدانیوریا ! اصل عبادت کنجلکده اوله‌جق . لکن قاچیوز کنجده بردانه کوستررسك‌که عرش کولکه‌سنده کولکه‌لنه‌جك ؟ اویله برکنج‌که اللهك عبادتنده نشئت ایتمش ، کنجلکده برکناه ایشله‌ممش ، بحق وظائفنی محافظه ایتمش ... بویله کنجلر پك آز بولنور . اکثریسی مست لایعقل ، هوا وهوس مغلوبی ، سرخوش ، بی هوش .

صکره (در پیری سستی خدارا کی پرستی) اختیارلق زماننده‌ده ضعیفت کلیر . تاب وتوانك کسیلیور ، شمدی‌ده طاقتدن قالیور ، اختیارلقده عبادت ایتمك ایسته‌سه‌ك‌ده‌اسکی قوتك یوق... (دوشون ، انصاف ایت ، دیدی ، ربکه نه وقت عبادت ایده‌جکسك ؟ قصورینی بیل ، الندن کلدیکی قدر چالش ، اللهك عنایتنه اعتماد ایت ، باشقه برشیئه کوونمه !...

صوکره نه‌بیورور : (یاایهاالذین آمنوا لاتأکلوا اموالکم بینکم بالباطل) ایشته بورایه کلنجه‌یه قدر احکام نساء بیان اولوندی ، قادینلره متعلق حلال وحرام ، بوکامتعلق نصایح ومواعظ ، ارشادات حکیمانه سرد اولوندی . بوندن صوکره نفسه عائد ، ماله عائد برطاقم وظائف‌وار . نفسمزك‌ده حقنی‌ویرملی‌یز . نفسك‌ده حقی‌وارانسانده ، کذلك مالك‌ده حقی وار . مالی محافظه ایچون ، نفسی محافظه ایچون تهلکه‌لی شیلردن صاقنمق ... بوده بر فرمان الهی‌در. آنکچون (یا ایهاالذین آمنوا ...) دییور . بوفرمان الهی غایت مهم اولدیغی ایچون اولا خطاب ایدییور ، جمله‌مزه ندا ایدییور : ای ایمان‌شرفیله

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : اولاد زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلی
دورت نسخه	٦٠	٢٠
ولایتده	٥٠	٤٠
خارجه امیریده	٥٠	٤٠

کرخ تأسیسی : ١١ نمره ٣٧٤

دورت نسخه سنه‌لکی ٥٠ قروش

قیمت‌دن طولاییسی اولمق اوزره ایکی مجلد سنه‌لکی ٢٠ قروش قدر آلنیر

مؤسسه‌نه بوسه‌لکی دورت نسخه‌لا ایشمل اولدقلری

عدد : ٣٦ — ٢٢ ربیع الآخر ٣٢٢ پنجشنبه — ٥ نیسان ٢٢٥ — اباظی سنه

عبرت عظیمه

قال الله فی کتابه المجید، استعیذ بالله : « ضرب الله مثلاً قریةً کانت آمنة مطمئنة یأتیها رزقها رغداً من کل مکان فکفرت بانعم الله فاذقها الله لباس الجوع و الخوف بما کانوا یصنعون »

(ضرب الله مثلا قریة) الله تعالی سزلره مثل ، جای عبرت باعث اتباه قصه‌سی اونی اوزره‌بر قریه خلقنی ذکر و بیان بیورورکه (کانت آمنة مطمئنة) اونلر کال امن والطمئنان حالنده بولنیورلردی . یعنی تعرض اعدا و عروض آفاتدن آمن و غایت و آسودکی اوزره مطمئن اولوب (یأتیها رزقها رغداً من کل مکان) بوتون نواحیدن قرمدن و دریادن رزقلری مدار سیتلری غایته واسع اولمق کلکمه هر ارزو و اشتهاری حصول بولقده ایدی .

امام فخر الدین رازی رحمه الله دیبورکه شو آیت جلیله عدة لطائف اولان لوح نصت عظیمه‌ی حاویدر . فصاحة شاعرانه شو قولنده مذکوردر : « ثلثة لیس لها نهایة الامن والصحة والکفایة »

(فکفرت بانعم الله) بوحالت دوامی ، شو مظهرلنك تخریبی حقدرنده باعث بطر اولمق [١] الهك نعمتلری انکار سوق ایتدی جهتی بردن آزدیلر . کفران نعمت یولنی طوتدیلر . (فاذقها الله

[١] بوتفسیر سورة القصص وقع ویتدن حقه مرکه اولآیت جلیه « وکم اهلکنا من قریة بطرت معیشتها فتلك مساکنهم لم تسکن من بعدهم الا قلیلاً » قول کریمدن عبارت اولوب احوال حاضره‌لك عیناً مصداقیدر .

للباس الجوع والخوف) حاضر حق‌دن حرمان عظمی لوبس اولوب کندیلرینه صورت مستولیه آت جوع و بلای خوف تسلط بیوردی . آخری احاطه ایدن آملق و اوایه بعضیلری حس ایتدیردی . کندیلری حال دهشتده کرفتار ایدی .

(بما کانوا یصنعون) بو احوالك سرباعث ظهوری اولمسی کندیلرینك اونجه‌دن ایجاد ایتدکلری معاملات مزوانلر ایدیلر . (ما یصنعون) ارتکاب ایدهاکلری صنع قبیحك اجری مستحقدر . « بما » لفظی ده مدخولنك باعث مستقل اولمسی اشعار ایتمکدر . یعنی مجرد اولمقلری نصای مستحقیه‌یه قارشی کفران نعمتی ایجاب ایدرلر حرکتلری ، اولوب طوغروسی طوغروسه اولمیوب ، هلکه بر خیلی زمان ایچنده مصالحه ایتمك و انواع مظالم اجرا ایتمك صورتیله قسوت قلب پیدا ایتدیلر وخشیت الهیدن یك اوزاق دوشدیلرده حقه قارشی طغیان و استکبار مقابل ایدرلر کفران جهتی آلمیدلر . عزیز دوستلرم اولان اقدمه جزای لایقینی ویردی .

قریهٔ محبوب عربی تعبیرنه بر قریه وارایدی . فقط بیلمیه بیلمیه روم یوقدر . جای اخضر و فقط نوه یلمیجون احوال وعوارضی بیلمك کابیدر . قرآن کریمدن مفهومدر ودر .

مضرین عظمت بیان ایتدکلری وجهه وقیه مکه مکرمه اهالیسی ، صعیدقریش ومکی حضرموه مورد و مستمری ، بوکونده بیهیز قرمسی ، رؤسای ایتمدن ایدی . وقت حیاتده مکی ، حوی اولدیغی احوال حیاته واقعیه علای عزت اولدیغی ورسته ایدیلر .

(قریه) تعبیرنك مسمی و مقصد و قلب بولمسی حالی و امنیت استیمه اولومجق جهتی و توصیف سزاوار نك درجه‌سی مبانی اولمدیغی

حرامه میل ایدرسکز . سعادت ابدیه‌سنه صاحب اولمق اوزره‌سکز . بر ربیک مالی بلک ایچون انسانلر کسه‌لری هلاک ایدرلر . دائماً مال حالت بوقاسیدر . کوریورسکزیا ! (لا تأکلوا اموالکم . لاتقتلوا انفسکم) الله ایکیسی بر آیت جمع ایتمش . مال تقدیم ایتمش . اکثر تجاوزات مالدر . اصل مقصد اودر . مال طمعندن طولای بر انسانلر جانه قیلیور . الله سلامت کوکی کسیور .

بر ربیک مالک کوز آلتلر . سکره بر بری قتل ایدرلر . یاخود بر بیی ربیک مالک نهرص ایدیکی اشیادن . غصب وسرقه تصدی ایتدیکی هنگامده قتل واهلاک اولنور . هلاک مادی . هلاک معنوی . غصب وسرقت ایچون بو حادثه‌لر سوق ایتمش . مقتلات صوب کثیره‌واقع اولمشدر .

کندی رغبت آتلی . قلر اولسانمی نهایت هلاک سبب اولور . یاخود اولور . توقف اولنور . ایدمدن کوجدن قالیر . قلر جلقه حادثه‌سی صور . دشمنلر پیدا ایدر . جانه قصد ایدرلر . بوده غیر مشروع صورتله حقوق ناسه تجاوز اولنمق هلاکه سبب اولور .

مصیبتی علی الاطلاق تعمیم ایدرلر : هر نیکه باعث تهلکه‌در . سبباً کوره مؤدی اولور . اولی بایلمک . بومعنای شریف بوقاریکی آیت مستدر . روایت ایدرلر : اعمادن عمرون عاص حضرتلری برهرایه‌کیدی . زمان سعادتده امیر سریه اولمق کیدیسی کوندرلدی . دلالات السلاسل عمده‌کی هرده سارکیه مأمور اولمشدی . لکن قبله تصادف ایتمش . کیجه‌نی بایت صوق . هوانه برودت زیاده اوله‌رک هنگامده اعمادن بر چوق کیمسنه میتلا اولدیغی حالده رسول اکرم افندمز طرفندن کوندریلدیلر . سکره . عمرو ابن عاص کندی حکایه‌ایدر . دیورکه : — صباح اوکیجه‌نک برنده بکا صواقصا ایتدی . احتلام وقوع بولدی . صباحه قدر اوپاندم . بالغسل ایتمک مشکل . صو ولر اما غایت صوق هوا . دوشونده . اکر صو ایله یقاناسم خسته اوله‌جم . تلف اوله‌جم . دوشونده طاشیندم تیمم الله دیمرک قومرلی صولاندم . کوزلدم تیمم ایتدم . صباح نمازی رفقایه قیلدیردم .

[امیر اجیش کیم ایسه نمازده اوامسا اوله‌جق . الله بیوک کیم ایسه اسه اوتق اولمق حق . من القدیم بویله‌در .]

نمازی قیلدیردم . حکایه ایتدم . تعجب ایتدیلر . تعجب ایتدیلر .

— نه بایلمک ؟ دیدیلر . هیچ اوله اولورمی ؟ .. عودتمزده حضرت رسوله شکایت ایتدیلر :

— یزه اسه اولدی اصحابت ایتدی ...

رسول اکرم افندمز حضرتلرینه چاغیردی :

— بقی نه دیورلر یا عمرو ؟ دیدی . سن بویله برشی یاپمشسک .

— لوت . یا رسول الله . هوانک صوق ایدی . دوشونده طاشیندم صو ایله یقاناسم خسته اوله‌جم . تلف اوله‌جم . (ولا تقتلوا انفسکم) آیت جلیله‌سی‌ده حضرتکدی . بنده بویله اجتهاد ایتدم .

رسول اکرم افندمز تبسم بیوردی . « چون اوله بایلمک ؟ » دیدی . مساعدت بیوردی . سکره ضحکه تجویز ایدرلر : غزوه اولورسه مساعده ایدرز . فقط تهر ایچنده اولماز . شهر ایچنده غسل ایچون تیمم اولماز . صوبی دوکوردکمن صوکرا اشیا ایدیلجک برر آیت بولونور .

اما آچیق برده طاغده . یاخود اولورسه انسان دونی ویرز . انجمد ایدر . اوکیجون مساعده ایدلمش .

ایشته بوحکم بو آیتدن آلنمشدرکه ایلروده دها تفسیر ایدیلجکدر . بوکون بوقدرله اکتفا ایدیلم .

« محمد دوسه‌سوکی »

اطاعت ولیه و سلطانیه حضرت اعلم علامه‌لر جامع کلام شیخ الاسلام شیخ سلیم افندی حضرتلری طرفندن تحریر ونشر اولنان صحیفه‌نامه :

« بعض اهالی اسلامیه‌نک الطولیک بعض جهتلرنده (اطنه ، طرسوس ، حلب ولایتنده) اهالی عیسویه حقنده قتل ونهب کی تعدیات اجرا ایتدکلرینه دائر محل غزته‌لرنده غایت محزن ومؤسف بر چوق حوادث نشر اولنیور . بو حوادث الیمه‌نی اوقوریجی صحیفه اینانمق ایستمیور . وقوع بولمامش اولسنی تمنی ایدیبورم . چونکه دین مبین اسلام مسلم ، عیسوی ، موسوی هپ مساوی اولمق اوزره هردرلو عداوتی نهی ، منع ، سفک دمایی ، غیره ایصال مضرتی قطعیاً تحریم ایلر .

ای اوجهتلرده وسائر جهتلرده مقیم اهالی اسلامیه ! جناب حقک شریعت غراسیه‌سی بیوردیغی حالدن حذر ایدیکز . سفک واهراقی تحریم ایتدیکی قانلری دوکدیرمیکز . مخلوقات الهیه‌یه تعدیده بولنمیکز . زیرا جناب حق متجاوزلری سومز .

وطنداشلرکز حقنده هانکی دیندن اولورلرسه اولسونلر حق وعدالتله اجرای معامله ایتمکدیناً مجبورسکز . الله عدالتی ، حقانیتی سور .

ای مسلمانلر . دینکزه حرمت ایتمیکز . جناب حقک کتاب مبینده فرمان بیوردیغی احکامدن ذره‌قدر انحراف ایدرسکز غضب الهیه دوچار اولورسکز . خرستیان وطنداشلرک . اوزرکزده حقوقلری وار . اوحقوق دیناً مقرردر . آنلرک حیاتلرینی محافظه ایله مکلف اولدیغکزکی جامع ومسجدلرکزی نصل محافظه ایدیبورسه‌کز آنلرک کلیسالرینی‌ده اوصورتله محافظه ایتمک . بونلره وقوعبولمیجق تجاوزی رد ودفع ایتمکده سزک بورجکزدر . امین اولکزکه هرهانکی بر مسلم کندی وطنداشی اولان خرستیانه تجاوز ایدر ایسه اوسلم جناب حق طرفندن هرمسلمانک عهدسنه تودیع وترتیب اولنان عهد ومیثاق نقض ایتمش عد اولنور .

اکر اطنه وسائر جهتلرده وقوعی روایت اولنان قتل عامر صحیح ایسه بواحوالک مرتکبلری جناب حق . حضرت پیغمبری اغضب . شریعت مطهره‌یی پامال ایتمش دینکدولر . دین مبین اسلام بوکی محارمدن نفرت ایدر . مرتکبلرینی اسلامیت شرفدن تجرید ایلر . امید ایدرکه مسلمان قردشلرم بوسوزلریمی ایشیدیرلرده بودین علی اعلی لکه‌دار ایدن . اغیارله بالطبع سرمایه تشنیع اولان اوکی اعمال مؤسفه‌نک بردها تکرارینه میدان ویرمزلر . »

« عند جلیل مشار الیهک بالاده‌کی بیانتمی کرک آطنه وتوابعنه ، کرک حلب ولایتنک وقوعنه دوچار اولان اماکن معلومه‌سنه تلغرافلر ایله تبلیغ اولنمشدر .

« صباح »

علاء مصیصی — ابو املا

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

مؤسسلری : ابوالملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پارهدر

قیمت‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسه‌ایله کوندریلیرسه ولایتده‌لی اخذ اولنور.

ایکنجی سلکدر موسوی اکلر جمعه‌یه مخصوص

قول ایدلر

درج بدلی آیلر ایله اولور

عدد : ٣٦ — ٢٣ ربیع‌الاخر ٣٢٧ پنجشنبه ٢٠ نیسان ٣٢٥ — ایکنجی جلد

عبرت عظیمه

قال‌الله فی کتابه المجید، استعیذبالله : « ضرب الله مثلاً قریةً کانت آمنة مطمئنة یأتیها رزقها رغداً من کل مکان فکفرت بانعم الله فاذاقها الله لباس الجوع والخوف بماکانوا یصنعون »

(ضرب‌الله مثلا قریة) الله‌تعالی سزلره مثل ، جای عبرت، باعث انتباه قصهٔ عجیبه اولمق اوزره برقریه خلقنی ذکر و بیان بیورورکه (کانت آمنة مطمئنة) اونلر کمال امن واطمئنان حالنده بولنیورلردی . یعنی تعرض اعدا وعروض آفاتدن آمن وعافیت وآسودکی اوزره مطمئن اولوب (یأتیها رزقها رغداً من کل مکان) بوتون نواحیدن، قرهدن ودریادن رزقلری، مدار معیشتلری غایتله واسع اولهرق کلکده، هرارزو وامللری حصول بولقده ایدی .

امام فخرالدین رازی رحمه‌الله دیورکه شو آیت جلیله غایهٔ امانی اولان اوج نعمت عظیمه‌یی حاویدر . نصل‌که شاعرك شو قولنده مذکوردر : « ثلثة لیس لها نهایه الامن والصحة والکفایه »

(فکفرت بانعم الله) بوحالك دوامی ، شو مظهریتك تمادیسی حقارنده باعث بطر اولهرق [١] الهك نعمتلرینی انکارمسوق ایتدی، جملهسی بردن آزدیلر ، کفران نعمت یولنی طوتدیلر . (فاذاقها الله لباس الجوع والخوف) جناب‌حق‌ده جزای عملری اولمق اوزره کندیلرینه صورت مستولیده آنت جوع وبلای خوف تسلط بیوردی، آنلری احاطه ایدن آجلق وانواع مضایقه‌لر ارتی‌حس ایتدیردی . کندیلرینی حال دهشتناکه کرفتار ایدی .

(بماکانوا یصنعون) بواحوالك سرزدهٔ ظهور اولمسی کندیلرینك اوتدبیری اعتیادایتدکری معاملات ناروادن ناشیدر. (کانوا یصنعون) ارتکاب ایدهکلدکلری صنیع قبیحك امر مستمر ، « بما » لفظی‌ده مدخولنك باعث مستقل اولمسی اشعار ایتمکدمدر. یعنی مظهر اولدقلری نعمای سبحانیه‌یه قارشی کفران عظیم ابرازینه جرءتلری ، اوبله طوغرودن طوغرویه اولیوب . بلکه بر خیلی زمان بنی آدمه بد معامله ایتمك وانواع مظالم اجرا ایتمك صورتیله قسوت قلب پیدا ایتدیلر وخشیت الهیدن یك اوزاق دوشدیلرده حقه قارشی طغیان ونعمتلرینه مقابل ابراز کفران جسارتی آله‌بیلدیلر . عزیز ذوانتقام اولان الله‌ده جزای لایقلرینی ویردی .

قریهٔ مبحوث عنهانی تعیینده بر قاچ روایت واردر . فقط بینها بیلمسنه لزوم یوقدر . جای اعتبار واخذ اولهبیلمسیچون احوال وعوارضنی بیلمك کافیدر . قرآن کریمدن مقصدده بودر .

مفسرین عظامك بیان ایتدکری وجهه وقتیله مکهٔ مکرمه اهالیسی ، صنایدقریش بومثل مضروبه مورد اولمشلردی . بوکونده بیلدیز قریمسی ، رؤسای استبداد تماماً بوآیت جلیه‌یه معکس، حوی اولدیغی احوال خبیثه واجیمه مجلای عبرتما اولدیغی وارستهٔ انیادر .

(قریه) تعبیرینك معنای واسعه واقف اولانلرجه اطلاق واقعك استعداد اونومجق جهتی واوصاف سائرهنك نره‌قدر مباینتی اولمادیغی

[١] بوتعبیر سورة القصصده واقع برآیتدن مقتبسدرکه اوآیت جلیله « وکم اهلکنا من قریة بطرت معیشتها فتلك مساکنهم لم تسکن من بعدهم الاقلیلاً » قول کریمندن عبارت اولوب احوال حاضرهنك تماماً مصداقیدر .

حرامه میل ایدرسك . سفاهته انهماك ایدرسك نفسی محو ایتمش اولورسك . بربرینك مالنی یمك ایچون انسانلر کندیلرینی هلاك ایدرلر . ذاتاً مال جانك یوناسیدر . کوریورسکزیا ؟ (لاتأکلوا أموالکم . لاتقتلوا انفسکم) الله ایکیسنی بر آیت جمع ایتمش . مالی تقدیم ایتمش . اکز تجاوزات ماله‌در . اصل مقصد اودر . ماله طمعدن طولایی برانسانك جانه قیلیور . الله فسادك کوکنی کسیور .

بربرینك ماله کوز آتارلر . سکره بربرینی قتل ایدرلر . یاخود بریسی بربرینك ماله تعرض ایدیکی انسانده . غضب وسرقه تصدی ایتدیکی هنکامده قتل واهلاك اولنور . هلاك مادی ، هلاك معنوی . غضب وغارت ایچون نجه خانمانلر سونمش ، مقاتلات عمومیه کثرتله واقع اولمشدر .

کذلك رشوت آلمق ، قار اوبنامق نهایت هلاکه سبب اولور . یاحکوم اولور . توقیف اولنور . ایشندن کوجندن قالیر . قارجیلقله خانمانی سونر . دشمنلر پیدا ایدر ، جانه قصد ایدرلر . بویله غیر مشروع صورتله حقوق ناسه ال اوزاتمق هلاکنه سبب اولور .

بعضیلری علی الاطلاق تصمیم ایدرلر : هر بر شیکه باعث تهلکه‌در . بعضاً فائده مؤدی اولور . اونی یاپمه‌یك . بومعنای شریف بوقاریکی آیته مناسبدر . روایت ایدرلر : اصحابدن عمرو بن عاص حضرتلری برغزایه کیتدی . زمان سعادتده امیرسریه اولهرق کندیسی کوندرلدی . غالبا ذات السلاسل نامنده کی غزوهٔ مبارکه‌یه مأمور اولمشدی . لکن قیشه تصادف ایتمش ، کیجه‌لری غایت صنوق ، هواده برودت زیاده اولیه بر هنکامده اصحابدن بر چوق کیمسه‌لر معیتنده اولدیغی حالده رسول اکرم افندمز طرفندن کوندرلدیلر . سکره ، عمر وابن عاص کندی حکایه‌ایدر ، دیورکه : — نصلسه‌اوکیجه‌لرك برنده بکا صواقتضا ایتدی ، احتلام وقوع بولدی . صباحه یقین اویاندم . باقدم ایش مشکل ، صو وار اما غایت صنوق هوا . دوشوندم ، اکر صو ایله یقانیرسم خسته اوله‌جغم ، تلف اوله‌جغم ، دوشوندم طاشیندم بسم الله دیمرك قوللریمی صیواردم . کوزل بر تیمم ایتدم . صباح نمازینی رفقایه قیلدیردم .

[امیرالجیش کیم ایسه نمازده‌ده اوامام اوله‌جق . الك بیوك کیم ایسه امام اولمق اونك حقی . من القدیم بویله‌در .]

نمازی قیلدیردم . حکایه ایتدم . شاشدیلر ، تعجب ایتدیلر .

— نه یاپدك ؟ دیدیلر . هیچ اویله اولورمی ؟.. عودتمزده حضرت رسوله شکایت ایتدیلر :

— بزه امام اولدی اما قباحت ایتدی ...

رسول اکرم افندمز حضورینه چاغیردی :

— باق نه دیورلر یاعمرو ؟ دیدی ، سن بویله برشی یاپمشسك .

— اوت ، یا رسول الله ، هوا یك صنوق ایدی . دوشوندم طاشیندم صو ایله یقانیرسم خسته اوله‌جغم ، تلف اوله‌جغم . (ولا تقتلوا انفسکم) آیت جلیله‌سی‌ده خاطرمه کلدی . بنده بویله اجتهاد ایتدم .

رسول اکرم افندمز تبسم بیوردی . « نیچون اویله یاپدك ؟ » دیمدی . مساعده‌دربو . سکره فقهاده تجویز ایدرلریا ! قیلرلرده اولورسه مساعده ایدرلر . فقط شهر ایچنده اولماز . شهر ایچنده غسل ایچون تیمم اولماز . صویی دوکوندکدن صوکرا التجا ایدیله‌جك بر یر البته بولونور .

اما آچیق یرده طاغده ، باپرده اولورسه انسان دونی ویریر ، انجماد ایدر . اونکیچون مساعده ایدلمش .

اینته بوحکم بوآیتدن آلنمشدرکه ایلروده دها تفسیر ایده‌جکز . بوکون بوقدرله اکتفا ایدیلم .

« یحیی درسك صوکی »

اطنه ونفة ؤسفه‌سی حقنده مصر اعلم علماسندن جامع الازهر شیخ المشایخی شیخ سلیم البشری افندی حضرتلری طرفندن تحریر ونشر اولونان نصائح مابه :

« بعض اهالیٔ اسلامیه‌نك اناطولینك بعض جهتلرنده (اطنه ، طرسوس ، حلب ولایتنده) اهالیٔ عیسویه حقنده قتل ونهب کبی تعدیات اجرا ایتدکلرینه دائر محلی غزته‌لرنده غایت محزن ومؤسف برچوق حوادث نشر اولنیور . بوحوادث الیمه‌یی اوقورکن صحتنه ایناغق ایستمیور ، وقوع بولمامش اولمسنی تمنی ایدییورم . چونکه دین مبین اسلام مسلم ، عیسوی ، موسوی هپ مساوی اولمق اوزره هردرلو عداوتی نهی . بغی ، سفك دمایی ، غیره ایصال مضرتی قطعیاً تحریم ایلر .

ای اوجهتلرده وسائر جهتلرده مقیم اهالیٔ اسلامیه ! جناب حقك شریعت غراسیله نهی بیوردیغی حالاتدن حذر ایدیکز . سفك واهراقنی تحریم ایتدیکی قانلری دوکدیرمیکز . مخلوقات الهیه‌یه تعدیده بولنمیکز . زیرا جناب حق متجاوزلری سومز .

وطنداشلرکز حقنده هانکی دیندن اولورلرسه اولسونلر حق وعدالتله اجرای معامله ایتمکدیناً مجبورسکز . الله عدالتی ، حقانیتی سور .

ای مسلمانلر ، دینکزه حرمت ایتملیسکز . جناب حقك کتاب مبینده فرمان بیوردیغی احکامدن ذره‌قدر انحراف ایدرسه‌کز غضب الهیه دوچار اولورسکز . خرستیان وطنداشلرك ، اوزرکزده حقوقلری وار . اوحقوق دیناً مقرردر . آنلرك حیاتلرینی محافظه ایله مکلف اولدیغکزکبی جامع ومسجدلرکزی نصل محافظه ایدییورسه‌کز آنلرك کلیسالرینی‌ده اوصورتله محافظه ایتمك ، بونلره وقوعبوله‌جق تجاوزی رد ودفع ایتمك‌ده سزك بورجکزدر . امین اولکزکه هرهانکی برمسلم کندی وطنداشی اولان خرستیانه تجاوز ایدر ایسه اومسلم جناب حق طرفندن هرمسلمك عهده‌سنه تودیع وترتیب اولنان عهد ومیثاقی نقض ایتمش عد اولنور .

اکر اطنه وسائر جهتلرده وقوعی روایت اولنان قتل عاملر صحیح ایسه بواحوالك مرتکبلری جناب حق ، حضرت پیغمبری اغضاب ، شریعت مطهره‌یی پامال ایتمش دیمکدرلر . دین مبین اسلام بوکبی محارمدن نفرت ایدر . مرتکبلرینی اسلامیت شرفدن تجرید ایلر . امید ایدرمکه مسلمان قاردشلرم بوسوزلریمی ایشیدیرلرده بودین عالی اهلنی لکه‌دار ایدن ، اغیاره بالطبع سرمایهٔ تشنیع اولان اوکبی افعال مؤسفه‌نك بردها تکرارینه میدان ویرمزلر . »

§ عالم جلیل مشارالیهك بالاده کی بیاناتمه‌سی کرك آطنه وتوابعنه ، کرك حلب ولایتنك وقوعاته دوچار اولان اماکن معلومه‌سنه تلغرافلر ایله تبلیغ اولنمشدر .

« صباح »

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

آثار لطف وكرم الهينك انلر اوزرينه فيضان ايده جكنه اشارت وار ، نته‌كيم بو آيتلردن صكره وارد اولان « فبأى آلاء ربكما تكذبان » قول شريفى بونى انبا ايديور ، چونكه انلرى حيات ابديه ايله احيا ايدوب نعيم مقيم ايله اثابه ايلمك نعمت ولطفلرك اجل واعظمى‌در .

بو محلده قاضى بيضاوى مرحومك عارفانه محققانه برسوزى واردركه شـودر : « و لو استقريت جهات الموجودات و تفحصت وجوهها وجدتها بأسرها فانية فى حد ذاتها الا وجه‌الله تعالى اى الوجه الذى يلى جهته » بو عباره لسانمزه عيناً نقل اولنورسه مقابلى شويله افاده اولنه‌بيلور : « اكر سن جهات موجوداتى استقرا و وجوهنى تفحص ايلسـه‌ك ، وجه‌اللهدن يعنى جهة اللهى ولى ايدن وجهدن ماعداسنى حد ذاتنده كافةً فانى بولورسين » بو حقيقت شناس سوز صور مختلفه ايله تفسير اولنمشدر . مفتى سعدالدين افندى ديوركه قاضى‌نك بوكلامى آيت كريمه‌دكى وجهك قصد معناسنده اولمسى جائز اولديغنه اشارتدر وعباره‌ده نوعاً ماتساع اولوب مفادى : موجوداتك مقاصدينى استقرا وتفحص ايتسه‌ك جناب حقه متوجه بولنان مقـاصددن ماعدا بتون مقصدلرى حد ذاتنده فانى بولورسين ديمكدر . شيخزاده مرحومده شويله ديور : « بوعباره وجهك جهتدن كنايه اولمسى جائز اولديغنه اشارتدر ، چونكه هرجهت كنديسنه توجه ايدن وجهدن خالى اولماز ، نته‌كيم [فى‌جنب الله] قول شريفنده بويله ذكر اولنمشدر . بو توجيهه كوره مؤداى آيت : روى ارضده انس وجنك كافه‌سى واكتسـاب ايلدكلرى اعمالك جمله‌سى هالك وضايع اولوب الا اول اعمال كه انكله جهة‌اللهه توجه ايتديلر وانى طلباً لمرضاة‌الله ايشله‌ديلر اوباقيدر ديمكدر» شيخ ابن نورالدين حضرتلرى دخى : « ماهيات اوچ‌قسمه انقسام ايدر واجب الوجود ممتنع الوجود ممكن الوجود . واجب وجود صرفدر . ممتنع عدم محضدر . ممكن بو ايكيسـندن مركبدر ، چونكه ممكنك بر وجودى برده وجودى اوزرينه عارض ماهيتى واردر . ماهيتى خارجده معدوم بر امر اعتبارى اولمغله خارجده من‌حيث‌هوهو وجودى قبول ايتمز . وجودى ايسه خارجده موجود اولوب من‌حيث هوهو عدمى قبول ايلهمز بوحالده ممكن وجود وعدمدن مركب برخليطه ديمك اوليور بوايسه وجود وعـدمى قبول ايدر » ديه بر مقدمه بسـط وتمهيد ايلدكدن صكره بوبياندن بيضاوينك [ولواستقريت الى‌اخره] سوزيله [كل شئ هالك الاوجهه] قول شريفنك تفسـيرنده شيخ اكبر قدس سره‌الاطهر حضرتلرينك ضميرى شيئه ارجاع ايتمسنك سر وحقيقتى نمايان اولور ديمشدر . بو توجيه دها عارفانه دها حقيقت شناسانه‌در . كونه واهل كونه چشم حقيقت ايله نكران اولنجه بونلر ظـاهرده موجود رسم ونقشـنده كورينورلرسه‌ده فانى وهالك اولدقلرى عياناً مشاهده اولنور .

سايه هستى مى‌نمايد ليك اندر اصل نيست
نيست‌را ازهست بشناختى يابى نجات

شيخ مغربى

تودر ميانه هيچ نهٔ هرچه هست اوست
هم خود الست كويد وهم خود بلى كند

جامى

حجة‌الاسلام امام غزالى احياسنده « حد ذاتنده ممكن اولان شى دائما هالكدر » ديور . مشكوة‌الانوارنده‌ده شويله سويله‌يور : « عارفلر حضيض مجازدن ذروهٔ حقيقته ترقى ايدوب مشاهدهٔ عيانيه ايله كوردىلركه وجودده الحق الله جل‌شـانه حضرتلرى وار ووجه‌اللهدن بشـقه هرشى هالك ، فقط وقتاً من‌الاوقات هالك اولور معناسـنجه دكل ، بلكه هرشى ازلاً وابداً هالك » .

بقا فنايه مقابل عدم وجوده رديف .
جهان بوق اولمده مانند شمع وار اوله‌لى

سـورهٔ [ق] ده « افعينا بالخلق‌الاول بل‌هم فى‌لبس من خلق جديد » نظم شريفنك تفسـيرنده روح‌البيان صاحبى شـويله ديور : « واعلم ان هـذا الخلق الجديد حاصـل فى‌الدنيا ايضاً سـواء كان فى‌الاعراض اوفى‌الاجسام ، وهو مذهب‌الصوفية ومذهب‌المتكلمين . فانهم جوزوا انتفاء‌الاجسام فى كل آن ، ومشاهدة بقائها بتجدد‌الامثال اى‌الاجسام الاخر . كماجوزوا انتفاء‌الاعراض فى كل آن ، ومشاهدة بقائها بتجدد‌الامثال اى الاعراض الاخر اى كما انه جائز فى‌الاعراض التى هى غير قائمة بذ واتها كذلك جائز فى‌الجواهر التى هى قائمة بذ واتها » بوخلق جديد ، كرك اعراض وكرك اجسامده اولسون دنياده دخى واردر . متكلمين ايله صـوفيه‌نك مذهبلرى بودر . چونكه انلر : كرك اعراض وكرك اجسام هرآن فنا بولور ، مشهود اولان بقالرى تجدد امثـال ايله‌در ديرلر . يعنى بذ واتها غير قائم اولان عرضـلر هرآن فنايه كيتدكجه كنديلرى كبى عرضلر ايله تجدد ايلدكلرى مثللو جسملر دخى هرآن فنـايه كيدوب كنديلرى كبى جسملر ايله تجدد ايدرلر وشو تجدد دمادم ايله شكل وكيفيتلرى مستمر وباقى كورينور .

مثلا درت سـنه اول موجود اولان شويله برآت بوكون هولا ويا فشقيدن بشـقه برشى دكلدر . اول وقت كياه وعلف اولان شى ايسه بوكون بوقدر عظمتلى بوقدر سرت براسب تازنده اولمشـدر . مع‌مافيه ماده‌سنك شو تحول ناحسوسنه مبنى ينه براسب عد اولنور .

جمله عالم ميشـود هردم فنا باز پيدا مى نمـايد در بقا
فكرما تيريسـت‌ازهو درهوا درهوا كى پايه آيد تاخدا
هرنفس نومى شود دنيا وما بى خبر ازنوشدن اندر بقا
عمر همچون جوى‌نونومى‌رسد مستمرى مى‌نمايد درجسد
آن‌زتيزى‌مستمر شكل آمدست چون‌شرركش تيزجنبانى‌بدست
شـاخ آتش را بجنبانى بـساز درنظر آتش نمايدبس‌دراز
اين درازى مدت ازتيزىٔ صنع مى‌نمايد سرعت انكيزىٔ صنع

مثنوى

بومقـامده مولانا جلال‌الدين رومى قدس سره حضرتلرينك زيره نقل اولنـان ابيات عارفانه‌سـنى خاطرلامامق وخاطرلايوب‌ده اوقومه‌دن كچمك ممكن دكل :

هویدا: در . زیرا سنه‌لردن بری اورالرده بریکن اوجای دلکشایی مأمن ومأوی اتخاذ ایلمین صنوف مختلفهٔ مستبدان نائل اولدقلری نعمتك قدرینی بیلمدیلر. کندی ، محضا کندی منافع عاجله وزائله‌لرینی تأمین ایچون بوتون حقوق ملتی ، منافع عمومیه‌یی آیاقلر آلته آلدیلر، پایمال ایتدیلر .

اونلر یالکز او موقع عالینك حامیسی وبالجمله حقوق اسلامیه وانسانیه‌نك ماحیسی اولان ذاتك [*] اوامر واجراآتنه آلت اولدیلر. هرامر وفرمانه کوری کورینه ، عادتا پرستش مرتبه‌سنده تابع اولوب ملکك ، ملتك ، قوجه بر دولتك محو واضمحلالنه یوللر آچدیلر ، اسباب ووسائط حاضرله‌دیلر .

اوده اونلرك هردرلو مشتهیاتنه ، عبادالله حقلرنده آرزو ایتدکلری بی‌نهایه ، طاقتفرسا هوسانه مساعدات بذل ایتدی . یالکز کندی حقنده صادق بولنمق ، رعایتی لابد اولان نقاطه مراعی اولمق شرطیله هرمسئولیتدن ، هردرلو قیود مکلفیتدن وارسته قلدی ، مطلق العنان براقدی . بو فرصته نائل اولان او بی مغزان عواقب احوالی دوشونمدیلر (لهم عذاب شدید بما نسوا یوم الحساب) سرینه آکاه اولمادیلر [حالبوکه عادل مطلق ، حکیم ذوالجلال (عزشانه) حضرتلری مراد ایدنجه (یوم تبلی السرائر) نشانه‌سنی دنیاده‌ده کوسترر . نصل‌که کوستریور.] کوندن کونه جرءتلرینی آرتردیلر .

ایچلرنده غایت اندر اوله‌رق دائرهٔ انصافدن تباعد ایتمیلر بوله‌بیلیرسه‌ده سائرلری استطاعتلری نسبتنده اجرای نفوذ ایتدیلر . کفران نعمتك ، سوء استعمالك مرتبهٔ بالاسنه چیقدیلر ، خارجدن کندیلرینه بیك درلو واسطه‌لر بولدیلر . کیمنی قاندردیلر ، کیمنی بیلدیردیلر . عباداللهی قاووردیلر . ایسته‌دکلری کبی ازدیلر، قردیلر ، دوکدیلر ، امتیازلر قاپدیلر . حیله وخدعه‌لر قاتدیلر ، خلقی بری برینه صوقدیلر ، بوتون ملتی صویدیلر .

الحاصل عالم چالشدی ، اوخائن مستبدلر قازاندی . فقط نهایة الامر (فاذا قهاالله لباس الجوع والخوف بما کانوا یصنعون) سرجلیلی ظهور ایتدی ، حکمدار مطلقلری ایله برابر محو واضمحلالرینه مشیت ربانیه تعلق ایلدی. عدالت الهیه تماماً مشاهده اولندی. اعوان وانصارلریله برلکده شمدی جمله‌سی شرع شریفه قارشی تتره‌یورلر ، مال وجان قورقوسی چکیورلر . (فاعتبروا یااولی الابصار)

بو نظم جلیلك برنظیری‌ده استعیذبالله (ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم واذا اراد الله بقوم سوءً فلامرد له ومالهم من دونه من وال) آیت جلیله‌سیدر. معنای شریفی: علی التحقیق جناب الله برقومه بخش ایلدیکی الطافنی تغییر وتحویل بیورماز ، تاکه اونلر نفسلرینه عائد وظائفی تبدیل ، اخلاق فطریه‌لرینی افساد ایده‌لر . برقومه برآفت ایرشمه‌سنه ارادهٔ الهیه‌سی تعلق ایدنجه اونی ردایتمکه چاره بوله‌مازلر، درکاه سبحانیدن غیری التجاکاه یوقدر ، اوله‌ماز .

مناستیرلی اسماعیل حقی

[*] اوقودیغمز فتوای شریفه بوسوزلرمزك برهان قاطعیدر .

نجائب قرآنیه

سورهٔ رحمن آیت ـ ٢٦،٢٧

« کل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذوالجلال والاکرام »

روی ارضده [ذی حیاتدن ویا مرکباتدن] هرنه وارسه جمله‌سی [لامحاله هالك و] فانی‌در . وذی جلال واکرام اولان وجه ربك [ذات ربك] باقی قالور .

الله اکبر .. سادکیٔ حسن بیان ایله اکتسا ایتمش نه وجیز وجامع کلام‌الله ! بتون ولوله واحتشام حیاتك عاقبت فانی وانجق فیاض حیات ، مربیٔ عوالم وکائنات اولان جناب حی قیومك دائم وباقی اولدیغنی متضمن مؤدای شریفی کوکلرده مدید وعمیق بر تأثیر ایله طنین انداز اولیور ، فکرلری عظیم وکریم ازلی‌وابدی بروحدت مطلقهٔ عالیه‌یه ارشاد ایدیور . بر نداء حقیقت‌که بتون های وهوی حیاتی ، فاتحه وخاتمهٔ مکوناتی زبدة‌المعانی ایکی جملهٔ مؤثرهٔ بلیغه‌ده تلخیص ایله ، ازلیتدن نبعان ایدن جمله مظاهر وتعیناتك ینه هردم ابدیته طوغری جریان ایدرك نهایت دریای احدیته قارشدیغنی اهل عرفانه اعلان ایلیور .

بتون اقوامك فصحا وبلغاسی ، سرآمدان خطبا وشعراسی بوواديده مؤثر ، دلفریب ، حقیقت شناس بونجه سوزلر سویلمش اولدقلری حالده هیچ بری بوکلام عالینك کبنه واصل اوله‌مامشدر . هیچ بری کلام‌الله قدرتاثیر حاصل ایده‌مامشدر . (کل من علیها فان) بدیعهٔ اعجاز نماسی او قدر سوزلرك کوکلره حقیله تبلیغ ایده‌مدیکی معانی‌یی بر ایکی کلمه ایچنده برسحر بیان ایله تبلیغ وافهام ایدیور .

[من] کلمه‌سی تغلیب ایچوندر وحیوان ویا مرکبات مراددر . یاخود کلمهٔ مذکوره ثقلیندن یعنی انس وجندن عبارتدر . [علیها] ده‌کی ضمیر ارضه راجعدر. [فان] لا محاله هالکدر دیمکدر. وجه ایله ذات جلالیتسمات الهی مراددر. وجه اشرف اعضا وجمع مشاعر اولدیغندن ذات ایچون استعاره قلنمشدر . [ذوالجلال والاکرام] استغناء مطلق وفضل تام صاحبی دیه تفسیر اولنمشدر. جلال عظم قدر وشانده غایت وتناهی معناسنه اولوب ذات وصفات وافعال جهتلریله استغنا ایسه نهایت عظمت اولدیغندن جلالك استغنا ایله تفسیرینه سبب بودر . بعضلری بوصفتی : ذات الوهیتی مخلص قوللرینی اجلال وتکریم ایدر دیه تفسیر ایتمشدر . بو صفت جلائل صفات الهیه‌دندر . رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم افندمز « الظوا بیاذا الجلال والاکرام » بیورمشدر . یاذالجلال والاکرامه مواظبت ایدك دیمکدر . ذات رسالتمآب افندمزدن مرویدرکه بر آدم یاذالجلال والاکرام دیه‌دعا ایدرایکن ذات نبوتپناهلری او آدمك یانندن کچوب بیوردی‌که دعاك محقق مظهر اجابت اولدی . خلقك فنا وهلاکی وذات‌الهك بقاسی ذکر بیورلدقدن صکره ذات الوهیتنی بوصفت ایله توصیفده خلقك فنا وهلاکندن صکره دخی

بو جهان ایله انك محبان وعاشقانی منقطع و زائلدر . او عالمك اهلی ایسه مجتمعدر ، طاغیلوب فنا پذیر اولماز .

پس کریم آنست کو خود را دهد
آب حیوانی که ماند تا ابد

شوحالده کریم اودرکه الی الابد باقی قالنق اوزره کندینه بر آب حیات ویرر . دنیا ایله آلایش دنیایه دلبسته اولانلرك حال وعاقبتلری بواولنجه سعید وبختیار اوکیمسه‌درکه بوعالمده حیات جاودانی‌یه نائل ایده‌جك اعمال حسنه فضائل عالیه اکتساب ایدر .

آکل وما کول را حلقست ونای
غالب ومغلوب را عقلست ورای

هرآکل ومأکولك نای وحلقومی وار ، بو غالب و مغلوبدن هربرینك ادراك ورأیی‌ده وار.

پس زماهی تاماه از خلق نیست
که بجذب مایه اورا حلق نیست

ایمدی ماهیدن ماهه‌دك [فرشدن عرشه‌دك] هیچ بر مخلوق یوقکه حضرت رب العالمیندن جذب مایهٔ غذا ایچون نوعنه مخصوص حلقومی اولمسون . خداوند حکیم هرشیئه حلق ودهان احسان ایلمش ، هپسی خوان کرمندن هردم متنعم اولیور .

شعشعهٔ کمالات احمدیه ایله ضمیر پاك جلال الدین نه قدر پرنور وتابنده .. فیض قرآن جناب مولانادن نه درین معانی اویاندرمش .. سرفرقانی نه بلاغت وعرفانله شرح وتقریر ایدیور.. برترانهٔ مونسکه حریم جانده دمساز .. داستان وحکایاتیله جان ووجدان مست صفای عشق اولیور . سروحکمت ایشته بودر ، عارفین : مثنوی‌یه مغز قرآن دیدیلر .

الحمد لواهب المکارم والشکر لصاحب المراحم
وهو الازلی فی البدایه وهو الابدی فی النهایه
قد شاع بصنعه بیانه ما اعظم فی البقاء شانه

فدولی

ماحصل : نای قصهٔ حسن وعشق ایله نالان .. ازلی وابدی برفیض مطلق ایله جوشه کلمش .. ماجرای عشق فریاد ایله حکایه ایدیور.. برچوق اسرار افشا ایلیور.. نفخهٔ فسونکاریله سویله‌دیور، اغلادیور ، کولدیریور . هرطرف پرجنبش وولوله .. نایك صداسی سوزلری پرده پرده درجه درجه یوکسه‌لیور ، برحالده‌که کیت کیده الفاظ ونغمات معنی وبسته‌لری استیعاب وافهام ایده‌مز اولیور..کفته وبسته معنای محضه ، ندای صرفه تحول ایدیور .. بومقامده قال زائل، لسان حال قائم اولیور .. هله بشقه حالت رونمون اولیور.. برعظمت وقدرت نامتناهی کون ومکانه مستولی .. بوتماشا ایله جمله دمبستهٔ حیرت.. آرتق هرشی نورجلال الهی‌یه مستغرق .. اورته‌ده نه‌نای، نه‌نایزن، نه‌ولوله وصدا ، نه‌مستمع وار .. نهایت جهان دکیشیور. بشقه برجهان اولیور: سرتسر برحسن وعشق ..

برکت زاده : اسماعیل حقی

قضا وقدر

مابعد وختام

ایشته شو سوزلری هیچ بر واهی اعتراضه هدف اولمقدن . چکنمیه‌رك سویلیورم :

جمعیت بشریه‌نك بدایت تشکلندن شیمدی‌یه قدر هیچ بر بویوك فاتح ، هیچ بر معروف سردار کوروله‌مشدرکه متوسط طبقه‌لردن نشأت ایتسون ، علوعزم وهمتی سایه‌سنده مراتب رفیعه‌یه یوکسلسون، شدائدی آسان کورسون ، حضور شهامتنده باشلر اکیلسون ، قلمرو ملکنی عقللره حیرت ویره‌جك قدر توسیع ایلسون‌ده کندیسی اساساً قضا وقدره معتقد اولمسون .

انسان فطرتی ، جبلتی مقتضاسی اوله‌رق حیاتنه پك حریص ، موجودیتنه پك بخیلدر . اکر قضا وقدره اعتقادی اولماز ، مقدرك مطلقا حصوله کله‌جکنی ، ظاهرده‌کی قورقولرك هیچ برتأثیری اوله‌مایه‌جغنی یقیناً بیلمزسه اوکا شدائدی اقتحام ایتمه‌یی ، تهلکه‌لره آتیلمه‌یی آسان ایده‌جك شی نه اوله‌بیلیر ؟ تاریخ بزه کوستریورکه متقدمین آره‌سنده ایلك فاتح طانیلان کیخسرو او نامتناهی فتوحاتنه آنجق قضا وقدره اعتقادی سایه‌سنده ظفریاب اوله‌بیلمش . چونکه بواعتقادندن طولایی هیچ بر دهشت کوزینی بیلدیرماز ، هیچ بر شدت عزمنه فتور کتیره‌مزمش .

یونانلی بویوك اسکندر ، اوقدر فتوحات صاحبی اولان جنکیز خان هپ بوعقیده اوزرنده صاحب رسوخ ایدیلر . حتی ناپولیون بوناپارت عقیدهٔ قدره الك زیاده صاریلانلردن ایدی . ذاتاً اونی نسبةً آز عسکرله بویوك بویوك اردولر اوزرینه هجوم ایدرك احراز ظفره سوق ایدن هپ بوعقیده‌سی ایدی .

ارواح انسانیه‌یی رذیلهٔ جباندن تطهیر ایدن اعتقاد نه کوزل اعتقاددر . چونکه هانکی طبقه‌دن اولورسه اولسون انسانی سویهٔ کماله یوکسلمکدن آلیقویان الك برنجی مانع جباندر .

اوت، عوام مسلمینك بعضیلرنجه عقیدهٔ قدرك عقیدهٔ جبر شائبه‌لریله قاریشدیریله‌رق شوصوك عصرلرده عالم اسلامی استیلا ایدن مصائبدن برقسمنه سبب اولدیغنی انکار ایدنلردن دکلز. اونك ایچون علمای عصرك ایلری کلنلرندن امیدایدرزکه بوعقیدهٔ طاهره‌یی صوك زمانلرده شائبه‌دار اولدیغی بدعتلردن، خرافه‌لردن قورتارمق ایچون بذل مجهود ایتسونلر خلقه سلف صالحك طوتدیغی یولی ، یاپدیغی ایشلری کوسترسونلر ؛ کذلك غزالی وامثالی کبی اعاظم امتك تقریر ایتمش اولدقلری حقائقی ناس آره‌سنده نشر ایتسونلر ، عوامك ذهنته ایچه صوقسونلرکه توکلك قدره ایمانك مشروع اولمسی سعی وعمله‌در ، یوقسه عطالت وکسله دکلدر . یعنی انسان بوتون اسبابه تشبث ایده‌جك ، قدرتی مساعد اولدیغی قدر چالیشه‌جقده صوکره متوکل اوله‌جق. سعی بزه فرضدر. بوفرضی اهمال ایتمه‌یی ، حجت توکله استناداً وظائفمزی برطرفه براقمه‌یی جناب حق هیچ برزمان امر ایتمیور . بویله برحجت اقامه‌سنه چالیشانلر

حلق بخشد خاکرا لطف خدا
تاخورد آب وروید صد کیا

اللهك لطفی طوپراغه بوغاز باغشلار ، تاکه صویی یسونده یوز کیاه بتسون . خاك صوایله تغذی ایدوب اندن روی زمینده بیکلرجه نباتات حصوله کلك اوزره رب کریمك لطفی خاکه حلق ودهان احسان ایتمشدر .

باز حیوانرا بخشد حلق ولب
تا کیاهش را خورد اندر طلب

حیوانه‌ده‌حلق‌ولب احسان‌ایدر، تاکه طوپراقدن بتن اوتی‌جست‌وجو ایدرك یسون. ارضك نباتاتی جست‌وجو ایدرك اکل‌ایلمك ایچون اولطف‌جلیل حیواناته‌ده حلق ولب احسان ایلمشدر .

چون کیاهش خورد حیوان کشت‌زفت
کشت حیوان لقمهٔ انسان و رفت

طوپراغك اوتی ینجه حیوان‌سمیزلندی وحیوان‌ده لقمهٔ انسان اولوب کیتدی. خاکدن حصوله کلن نباتاتله حیوان تغذی ایدوب بسیله‌نور وحیوان‌ده انسانه‌غذا اولوب هضم ایله‌نهایت آندن جزءاولور.

بازخاك آمد شد اکال بشر
چون جدا شد ازبشر روح‌وبصر

انساندن روح وبصر جدا اولنجه تکرار طوپراق کاوب اکال بشر اولدی . طوپراق صویی و آندن بتن اوتی حیوان ، حیوانی‌ده انسان یر. انساندن روح مفارقت ایدنجه تکرار آنی طوپراق اکل وبلع ایدر . سبحان‌الحکیم‌المدبر !

ذره‌ها دیدم دهانشان جمله باز
کربکویم خوردشان کردد دراز

[نصل‌اولیوردمخلوقات‌بری‌برینی اکل‌ایدیورلر؟سکا بونی برازجق سویله‌یه‌یم :] ذره‌لر کوردم ، انلرك اغزلری هپ اچیق . اکر بونلردن هربرینك اکل وتغذیسنی یکان یکان سویلیه‌جك اولورسه‌م سوز اوزار . او ذره‌لر اغزلرینی اچمشلر ، کندیلرینه مخصوص غذایی بیورلر . بر قاچ بیت اشاغیده جمله آکل ومأکولك ادراك ورأیی‌ده‌اولدیغی بیان‌بیوریلیور . بویله حلق ودهانی وادراك ورأیی بولندیغی حضرت‌جلال‌الدین طرفندن کشفاً خبر ویریلن ذره‌لر نه‌در؟ بزلری انجق خرده‌بینلر ایله کوره بیلدیکمز ذره‌حوینات ودویداتدرکه لسان عامه‌ده « میقروب » تعبیر اولنور .

برکها را برك از انعام او
دایکانرا دایه لطف عام او

ناپراقلرك زاد وجهازی رب‌العالمینك انعام‌واکرامندندر . دایه‌لرك دایه‌سی مربیلرك مربیسی آنك لطف شاملی‌در . جمیع اسباب ومسبباتك خالق و مربیسی جناب اقدس ذوالجلالدر . هرشیء آنك اثر لطف وکرمی‌در .

رزقها را رزقها او می دهد
زانکه کندم بی غذایی‌کی زهد

رزقلره رزقلری اوویرر، والا بغدای غذاسز نصل پیدا اولور ایدی . صنوف ارزاقه قوت وغذالر احسان ایدن جناب رزاق کریمدر . انك حکمتیله پیدا اولور ، انك لطفیله نشوونما بولورلر . زیرخاکه تودیع اولنان تخم ایلك اویانمغه باشلایوب‌ده برطرفدن کوك سوره‌رك ودیکرطرفدن فلیزله‌رك یپه‌جکنك برقسمنی کوکی واسطه‌سیله خاکدن ودهابیوك برحصه‌سنی فلیزلری واسطه‌سیله هوادن الهجق چاغه کلمه‌دن رب کریم عنایت واحسان ایلدیکی خاصه ایله « فلقه » دینیلن ماده‌یی اکا ایلك قوت وغذا ایلر ، صکره خاك وهوادن تغذی‌یه باشلار . اکر بویله اولمسه جملهٔ ارزاقدن بری بولنان مثلا بغدای نصل حصوله کلور؟ نصل نشوونما بولور ایدی . ﴿ ان‌الله فالق‌الحب والنوی یخرج الحی من‌المیت ومخرج‌المیت من‌الحی ذلکم‌الله فانا توء فکون ﴾ .

نیست‌شرح این‌سخن رامنتها
پارهٔ کفتم بدان این پارها

بوسوزك شرحنه نهایت وغایت یوقدر . بر مقدار سویلدم ، سن ارتق دیکر جهتلرینی بوکا قیاس ایله‌بیل . جناب جلال‌الدین علی‌الاکثر برقصه ایله ترانه‌ساز اولور . اوآره‌لق سیل خروشان کبی جوشه کلمرك حقائق نثارایدر، تابرمرتبه‌یه ارتقا ایلرکه آرتق اوراده سلسلهٔ شواهق معانی قوالب الفاظه صغماز اولور، اوزمان بقیهٔ معانی‌یی اهل حاله ترك ایله ینه قصه‌یه رجوع ایدر .

ابیات شریفه مدلولات لغویه‌سی معانیٔ وضعیه‌سی اعتباریله پك سهل وساده‌در، فقط رموز واشاراتی نامتناهی مسافه‌لره طوغری یوکسه‌لوب کیدر . بورموز واشاراتی فهم ایچون علم وعرفان ایستر، معنوی برذوق وحال ایجاب ایدر .

جمله عالم آکل ومأکول دان
باقیانرا مقبل ومقبول دان

جمله عالمی آکل ومأکول بیل ، باقیلری مقبل و مقبول بیل . هرشی کندینه مخصوص غذایی اکل ایدر . صکره کندی‌ده دیکرلری طرفندن مأکول اولور . انجق ذات حق ایله باقی اولانلردرکه بقای حق جانبنه توجه ایدرلر ونزد الهیده مظهر قبول و التفات اولورلر .

این جهان وساکنانش منتشر
وان جهان وسالکانش مستمر

بوجهان ایله بوجهانك ساکنلری متفرق ومنتشر، اوجهان ایله سالکلری مستمردرلر . بوعالمه عائد بتون اشیا دمادم تبدل و تغیر ایدر ؛ هویت شخصیه‌لری بوزیلور، کندیلرینی ترکیب ایدن جزءلر آیریله‌رق منسوب اولدقلری نوعلری ایچنه انتشار ایدر، هرآن بوکون وفساد تجلی ایلر . نهایت ارادهٔ علیه‌نك تعلق ایلدیکی برزمان دنیا ایله اکا عائد کافهٔ اشیا هرج ومرج اولوب محو ونابود اولور . انجق عالم خلدایله بوعالمده عالم‌خلده متعلق ومنسوب اولان‌شیلر مستمر وباقیدرلر، انلر معروض فنا و هلاك اولمازلر .

این جهان وعاشقانش منقطع
اهل آن عالم مخلد مجتمع

نفس اولان شخص حاذق ایسه آنلری « تخفیف » و « تشدید » اجتهاده متناسب اولدقلری اقسامه تقسیم ایدر. اختلافدن محترز اولور .

امام شافعی وسائر ائمهٔ دین بیورمشلر : « ایکی حدیث ویا ایکی قول ، حکماً یکدیگرینه تعارض ایدرلرایسه ، هرایکیسنك اعالی یعنی اغای حکملری ، برینك اعالیه دیگرینك اعاسندن اولیدر » .

بوصورت ، مقام ایمانك مقتضای کاملیدر . چونکه هرایکیسنك تطبیق وحمل اولنه‌جق محلری واردر . علی الخصوص ، جناب حق ، بزاره اصول وقواعد دینیه‌یی بکمالها اقامه ایتمکمزی و ـ ارکان شریفی انهدامدن محافظه ایچون ـ دین الهیده متفرق اولمقدن توقی ایلمکمزی امر بیورمشدر .

حمد اولسون اوالله عدیم المثاله‌که : شعائر الهیه‌سنی حقیله اقامه ایتمك ، دین مبینمزی مقام احترامندن دوشورمیمك ایچون بزاره بومیزانك محتوی اولدیغی قواعد متینه ورصینه دائرمسنده عامل اولمامزی الهام ایتدی ؛ شاهراه سعادتی ، محجة البیضای واضحه‌ای اوتمیین بیوردی .

بو مقام حمده ، سهای احدیته رفع بنان ایتمکله ، قائماً بالایمان شهادت ایدرمکه : آلهٔ سائره یوقدر ، موجودیتلری ادعا اولنانلر مخترعات وهم بشردر . بالکز نظیر وشریکی بولنمیان اوالله عظیم الشان واردر . بر شهادت ایله‌که : مخلصاً قائلی ، سعیداً ارائکنده ریاض جنان اولور . مظهر امان اولور . یه شهادت ایدرمکه : سید ومولامز ، سید بنی آدم « محمد المصطفی » صلی الله علیه وسلم افندمز ، اوخالق ازلی وابدینك عبد محترم ورسول مکرمیدر . آنی کافهٔ خلق اوزرینه تفضیل ایدرك ، سعادت دارینی واحسن حالتی تأمین ایلیمجك بره شریعت سمحا ، ایله بعث وارسال بیوردی.

صلوات الله علیه وعلی سائر الانبیاء والمرسلین ، الی یوم الدین .

•
•

توفیق صمدانی ایله وجوده کلن بو « میزان » بر اثر نفیس وعالیقدردر . محتوی اولدیغی قواعده رعایت ، ظاهرده یکدیگرینه مباین کورینن ادله شرعیه واقوال ائمه بینلرینی حقیقت شریفه‌سنه جمع وتوفیقه ، اولین وآخرینندن بو آنه قدر ورود ایدن وبعد زین ورود ایده‌جك اولان ائمهٔ مجتهدین ایله آمری تقلید ایدنلر اقوالی مابینی توزین وتألیفه الی یوم القیام خادم اولور .

بویله بر اثرك دیکر زمانده بر بنقصی طرفندن وجوده کتیریلمکی بیلمیورم . بنم آنی تألیف ایدیشم ، معاصرینم اولان اکابر مشایخ اسلام واعلام ائمهٔ دین اشارتلریله واقع اولمشدر .

مست تداوله اعدا ایتمزدن اول کندیلرینه ارائه ایله دیدمکه : « بن بوکتابی نظر مطالعه کزدن کچمدکجه نشر ایتمك ایستمم . قبول ایدرسه کز ایقا ، مندرجاتنه راضی اولمازسه کز اعدا ایدیلیر . زیرا بن وفق سومر ، اختلافدن اکره ایدرم . علی الخصوص ، قواعد دینیمده اختلافی قطعیاً آرزو ایتم . ولو اختلاف ، دیکر برقوم ایچون موجب رحمت اولسون . بناءً علیه ، هرکیم محتویاتنده بر خلل کورورسه ، نصرةً للدین ، اصلاح ایدر ایسه جناب حق کندیسنی نیم رضاسیله مشکور ایلسون » .

اینته میزان مابین الامة اثنتاره بوصورتله باشلادی. باعث تألیفی اولان اسبابك باشلیجسی ، جناب رحمت سحابیدن وارد اولان : « الله تعالی جل وجل ، دین وحیدندن کافهٔ انبیاسنه وحی وتوصیه ایدیکی بر مشروع ایله سزیده مکلف بیورمشدر . لو « مشروع » ایسه دین الهیك اس الاساسی اولان توحید وطاعتی متحداً اقامه ایتمکز ، اصل دین اولان بوخصوصده متفرق اولمکزدر ! » [١] مآلنده‌کی حکم شریف الهی ایله عامل اولمق ایچون ابوابی اخوان دینه کشاد ایتمك امل ایدی . تاکه هر بر مسلم معاملات نفسه متعلق مسائلده ، انسانلرك تفاوت حال وشائلرینه کوره ، احکام شرعیه‌نك متفاوت اولمسندهکی حکمت لطیفهٔ ربانیه‌یی لایقیله ادراك ایتسونلر . اقامهٔ دین الهیده طریق تفرقه صاپمیمزق سائر باطله مسلمین ایله وفاق واتحاد اوزره بولسون . سبیل حقه اهتدایی تام اولدیغی مذهب امامه منحصر بیلمیوب، مذاهب سائره ائمه‌سنده کافهٔ ربانیلرندن هدایت اوزره بولندقلرینه اعتقاد خصوصنده قلبی لسانه ، لسانی قلبه اشتراك ایتسون . بوصورتله ، ائمهٔ دین الهیه‌نك قولنی ، ادباً ایفاسی لازم کلن حقوق حرمت وریاتی تماماً ایفا ایتمش اولمقله برابر ، اعتقاد صحیحك منافع دنیویه واخرویه‌سندن حظیله استفاده ایلسون .

---

[١] آیت جلیله شرع لکم من الدین ما وصی به نوحاً والذی اوحینا الیك وما وصینا به ابراهیم وموسی وعیسی ان اقیموا الدین ولا تتفرقوا فیه

§ معنوسی : اس الاساس دین ، توحید ایله طاعت اولمسنه وکافهٔ انبیای مطهره مأموریت اقامه‌سنده شتارك ایدکلری ، اصل دین « ده لاحرم بوکیفیت اولمسنه نظراً ، آیت جلیله‌ده محمد ، نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی علیهم السلامك ذکر اولنمش اولمغی ، ذکر جزئیاتدن کلیه قیاسمدر . بناءً علیه آیت کریمه‌نك ای مقام حضرتك جلیسی ذکر اولنمش ، مکتمیدر . « ائمهٔ دین » ده « خصوصده جمع انبیاك » جانب احدیتدن بلا تخالف صحا کتبی بیوردقلری دینمدر . اقتضای زمان وامزجهٔ امه کوره تخالف احد اقسام شرعیه ، وضع حال مکتمدن ماخوذدر . کما الدین عرفی رضی الله عنه بو آیت جلیله‌نی صورت تفسیرلری « تفسیر عندی » ده وجه آتی اوزره مندرجدر :

قال ابن عربی قدس سره فی قوله تعالی :

« شرع لکم من الدین » الطریق الذی وصی جمیع الانبیاء بالقائه و اجتماعهم علیه وعدم تفرقهم فیه . وهو اصل الدین . ای التوحید والعمل وهما الدین المعبر عنه بالایمان بالله والیوم الاخر دون فروع الشرایع التی اختلفوا فیها بحسب المصالح کاوقات العبادات والمعاملات والمعاملات کما قال تعالی « لکل جعلنا منکم شرعة ومنهاجا » فالدین القیم هو المتفق علیه لا یتغیر فی الاسلام والاحکام والشریعة هی المختلفة بما یتغیر من التوجه والاوضاع » .

مآلی : ابن عربی قدس سره « شرع لکم من الدین » آیت جلیله‌سی قاعده‌سنه بیورو : اودین مطلقکه جناب حق ، آنی القا ایتمکی واکا متابعت اوزره اجتماع ایدوب متفرق اولمامزی امر بیورمشدر ، اصل دین اینته بودر . یعنی توحید ایله عمل و « هر حاله » تغیر ولمایان وجود ظاهریه وجوم آخرته ایمان‌در . ائمهٔ دینك ، مقتضیات مصالح نامه کوره اختلاف ایتمکلری اوضاع ، حالات ، صور عبادات ایله وجوه معاملات اوزره‌کندیلر مستقلدر . واستقلالیاتی جناب حق « لکل جعلنا منکم شرعة ومنهاجا » بیورمشدر . مآلی :

عقیدهٔ قدری عطالتله، مسکنته تضییر ایدنلر دیندن چیقمش، صراط مستقیم شریعتدن صاپمش، ضال، مضل بر طائفه حریفلردر.

هیچ بر مسلمان شبهه ایتمزکه شو زمانده ملتك حقوقنی مدافعه‌ده بولنمق هر مؤمن مکلف اوزرینه فرض عینیدر. حال بوکه مسلمانلری بوهرج و مرجدن قورتارمه‌یه، اسکی مجد و شرفلرینی استرداد، کندیلرنده جوقدن سونن عزم و غیرتی اویاندیرمه‌یه یکانه سائق اولان عقائد صحیحهٔ اسلامیه‌یی تذکیر ایله عیون انبای آجق علمایه‌دوشر بر وظیفه‌در. اوت، بو دعوت خیر اونلرك دعته موده‌عدر.

مسلمانلرده‌کی آثار تأخر و انحطاطك منشأی بر طائفه‌نك توهمی کبی نه عقیدهٔ قدردر، نه‌دیگر عقائد اسلامیه‌در. حال حاضریمزی بو عقیده‌یه نسبت ایتمك ایکی نقیض بر برینه نسبت ایتمه‌یه، بلکه حرارتی قاره، برودتی آتشه نسبت ایتمه‌یه بکزر.

اوت، مسلمانلر نشأتلرینی متعاقب نشوهٔ غرور طغرله سرمست اولدیلر. بوحاله ایکی ایکی مدهش صدمه‌یه معروض قالدیلرکه بری شرقدن جنکیز خان ایله احفادینك هجومی، دیکری غربدن بونون آوروپالیلرك مملکتلرینه استیلاسی ایدی. زمان نشوه‌ده کلن بویله بر صدمه‌نك دائمه مثلث خاطر بر الماسی، قلوبه دهشت و برمسی قانون طبیعت اقتضاسندندر. صوکره مسلمانلر برجوق حکومتلره آیرلدیلر، نااهل بر طائفه امرایه منقاد اولدیلر. حاکمار امیرلر امتك اخلاق ایچون بر جرثومهٔ فساد ایدی، باشلرینه کلن بلالرك یکانه سببی هپ بونلر ایدی. آرتق قلوبه ضعف و مسکنت چوکدی. کیسه‌ده علو همت قالمادی. نظرلر معظمات اموری کورمیورك جزئیات ایله اوغراشمه‌یه، هر فرد، دیکرینك ضررینه چالیشمه‌یه، اونك قالقنی استمه‌یه همده هیچ بر سبب صحیح اولمقسزین ایستمه‌یه باشلادی. غایهٔ حیات، ذوق حیات بر اولدی! مسکنت، یأس، بوکونکی حالی حاضر لایمحق درجه‌یی بولدی.

بونکله برابر بن حق محض ترجمان اولمرق سویلرمکه قلبلرده بو عقائد طاهره یکیدن اویاندقه، ذهنلرده بو عقائدك آثاری تجلیه باشلادقه، حقائق اسلامیه علمای راسخین آره‌سنده تداول ایدوب طوردقه بوملت ایچون اصلا اولوم یوقدر. چونکه ملت بر مرض اجتماعیه طوتیه‌جق اولورسه باغلانمش اولدیغی عقائد صحیحه‌نك سایهٔ قوتنده اوندن هرحالده یاقسنی قورتارمرق شانلی ماضیسنی اعاده ایدر؛ اقدام ترقیسنی باغلایان موانعی قیرار آتار، طریق حکمت و بصیرته کیرمرك وطنی تخلیصه، کندیسنی محو ایله تهدید ایدن اقوامك نظر طمعنی تدهیشه ظفریاب اولور. بوده یك اوزاق بر آتیه قالمش دکلدر. حادثات تاریخیه بونی تأیید ایدیور:

ایشته عثمانلیلر اوقدر مدهش صدماته [تاتارلرك، اهل صلیب مهاجماتی] معروض قالدقدن صوکره یه سیلکنوب قالقدیلر، اقطار عالمه لردولر سوق ایتدیلر؛ فتوحاتی آلیه‌یکنه ایلری کوتوردیلر. بر زمانلر غرب حمکدارانی کندیلرینه منقاد ایدیلر. حتی عثمانلی پادشاهلری دولتلر آراسنده سلطان اعظم عنوانیله یاد ایدیلیر اولدی.

بوکونلرده‌ده عثمانلیلرده یکیدن بر اثر حیات کورولیور. حادثات اخیره‌نك انتاج ایده‌جکی سوء عاقبتی نظر انتباهه آلدیلرده ایجابندن برجوق ارباب بصیرت شرقده، غربده اظهار فعالیته باشلادیلر. ابرار ملتدن حقه ظهیر اوله‌جق جماعتلر تشکل ایدرك عدالته، شریعته نصرتده بولنمق، افکار حریتی نشر ایتمك، آمال تارمار امتی بر نقطه‌ده بر لشدیرمك ایچون صوك درجه‌ده چالیشمه‌یی کندیلرینه متحتم بر وظیفه بیلدیلر. بو امر خطیره ایسه هربی برجریده نشری صورتیله باشلادیلر. بو جمعیت صالحه‌یی تشکیل ایدن افرادك کوندن کونه آرتمقده اولدیغی کورمکله فریر العینز.

جناب حقدن امیدیمز نیازیمز اودرکه جمعیت حقدن باشقه بر شی اولمیان مقصد معظمه ظفریاب اولسونده مساعی مشکوره‌سندن یالکز مسلمانلر دکل، بالعموم شرقلیلر حصهٔ سعادتی آلسون.

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

هامش — استاد مرحومك وقتیله یازمش اولدیغی بو مقاله‌ده موضوع بحث اولان جریدهٔ عربیه اکابر امتدن هرسکلی خواجه قدری افندی حضرتلرینك اون اون ایکی سنه اول قاهره‌ده چیقاردیغی جریده اوله‌جقدر.

یارب، نه اولوردی، شیخ مرحوم حیاتده اوله‌یدی‌ده آمالنك، تمنیاتنك تحقق ایتدیکنی کوره‌یدی!

محمد عاکف

میزان شعرانی

— ۲۲ نومرودن مابعد —

ادله شرعیه واقوال ائمه‌ده مشاهده اولنان «اختلافات ظاهریه» بو میزانك محتوی اولدیغی قواعده بالاطراف ایصال فکر و نظر ایدنلر نزدنده تمامها مرتفع اولور.

بعضلرك: «علمای دیندن ایکی فرقه آره‌سنده‌کی اختلاف حقیقی، حمل و توجیه ایله مرتفع اولماز» دیمه‌لری، میزانك احتوا ایلدیکی قواعدی بیلمدکلرینه محمول اولور. زیرا بالاده سویلدیکمز اوزره قواعد میزانه اطلاع حاصل ایدن ذاته کوره، ائمهٔ شریعت اقوالی یتنده رفعی ممکن اولیمجق بر اختلاف حقیقی بولنمسی امر محالدر.

بو افاده‌مزك تجربهٔ محتیجون، هربر حدیث شریف ایله اکا مقابل وارد اولان دیکر حدیث شریفه وهربر قول مجتهد ایله مقابل بولنان دیکر قول مجتهده عطف انظار ایدیکز! کورورسکزکه مطلقا بری تخفیف، دیکری‌ده تشدیدی متضمندر، وهرایکی قسمك رجال مخصوصه‌سی واردر. مباشر مکلفین، اعمال مکلفه‌یه حین مباشرتلرنده، استعدادات ذاتیه‌لرینه کوره کندی قسملرینه آیریلیرلر.

مسئلهٔ واحده‌ده، بزم ایچون بری «مخفف» دیکری «مشدد» اولمرق، ایکی قول بولنمامق ممکن دکلدر. بوندن بشقه، بر مسئله‌ده اوچ وحتی درت قول اجتماع ایتدیکی کبی، بر قاچ جهتی جامع بر قول مفصل‌ده موجود اولور. واقف که شریعت ومطلع مشارب

ناس اولان شخص حاذق ایسه آنلری « تخفیف » و « تشدید » اعتباریله متناسب اولدقلری اقسامه تقسیم ایدر، اختلاف دهمرتفع اولور .

امام شافعی وسائر ائمهٔ دین بیورمشلر : «ایکی حدیث ویا ایکی قول ، حکماً یکدیکریله تعارض ایدرلرایسه ؛ هرایکیسنك اعمالی یعنی ابقای حکملری ، برینك اعمالیله دیکرینك الغاسندن اولیدر » .

بوصورت ، مقام ایمانك مقتضای کمالیدر . چونکه هر ایکیسنك ده تطبیق وعمل اولنه جق محللری واردر . علی الخصوص ، جناب حق ، بزلره اصول وقواعد دینیه یی بکمالها اقامه ایتمه مزی وـ ارکان شریعتی انهدامدن محافظه ایچون ـ دین الهیده متفرق اولمقدن توقی ایله مه مزی امر بیورمشدر .

حمد اولسون او الله عدیم المثاله که : شعائر الهیه سنی حقیله اقامه ایتمك، دین مبینمزی مقام احترامندن دوشورمه مك ایچون بزلره بومیزانك محتوی اولدیغی قواعد متینه ورصینه دائره سنده عامل اولمامزی الهام ایتدی ؛ شاهراه سعادتی، محجة البیضایی واضحاً ارائه وتعیین بیوردی .

بو مقام حمدده ، سمای احدیته رفع بنان ایقان ایله ، قائماً بالایمان شهادت ایدرمکه : آلههٔ سائره یوقدر ، موجودیتلری ادعا اولنانلر مخترعات وهم بشردر . یالکز نظیر وشریکی بولنمیان اوالله عظیم الشان واردر . بر شهادت ایله که : مخلصاً قائلی ، سعیداً ارائکنشین ریاض جنان اولور . مظهر امان اولور . ینه شهادت ایدرمکه : سید ومولامز ، سید بنی آدم « محمد المصطفی » صلی الله علیه وسلم افندمز ، اوخالق ازلی وابدینك عبد محترم ورسول مکرمیدر . آنی کافهٔ خلقی اوزرینه تفضیل ایدرك ، سعادت دارینی واحسن حالیتی تأمین ایلیه جك بر « شریعت سمحا » ایله بعث وارسال بیوردی. صلوات الله علیه وعلی سائر الانبیاء والمرسلین ، الی یوم الدین .

**

توفیق صمدانی ایله وجوده کلن بو « میزان » بر اثر نفیس وعالیقدردر. محتوی اولدیغی قواعده رعایت ، ظاهرده یکدیکرینه مباین کورینن ادلهٔ شرعیه واقوال ائمه بینلرینی حقیقت شریعتده جمع وتوفیقه ، اولین وآخرینندن بو آنه قدر ورود ایدن وبعد زین ورود ایده جك اولان ائمهٔ مجتهدین ایله آنلری تقلید ایدنلر اقوالی مابینی توزین وتألیفه الی یوم القیام خادم اولور .

بویله براثرك دیکر زمانده بربشقه سی طرفندن وجوده کتیرلدیکنی بیلمیورم . بنم آنی تألیف ایدیشم ، معاصرینم اولان اکابر مشایخ اسلام واعلام ائمهٔ دین اشارتلریله واقع اولدی .

دست تداوله اهدا ایتمزدن اول کندیلرینه ارائه ایله دیدمکه : « بن بوکتابی نظر مطالعه کزدن کچمدکجه نشر ایتمك ایستهم . قبول ایدرسه کز ابقا ، مندرجاتنه راضی اولمازسه کز امحا ایدیلیر . زیرا بن وفاق سومر ، اختلافدن اکراه ایدرم . علی الخصوص ، قواعد دینیده اختلافی قطعیاً آرزو ایتمم . ولو اختلاف ، دیکر برقوم ایچون موجب رحمت اولسون . بناءً علیه ، هرکیم محتویاتنده بر خلل کوروردهٔ « نصرةً للدین » اصلاح ایدر ایسه جناب حق کندیسنی نعیم رضاسیله مبشر ایلسون » .

ایشته میزان مابین الامة انتشاره بوصورتله باشلادی. باعث تألیفی اولان اسبابك باشلیجه سی ، جانب رحمت سبحانیدن وارد اولان : «الله تعالی عزوجل ، دین وحیدندن کافهٔ انبیاسنه وحی وتوصیه ایلدیکی بر مشروع ایله سزیده مکلف بیورمشدر . او « مشروع » ایسه دین الهینك اس الاساسی اولان توحید وطاعتی متحداً اقامه ایتمکز ، اصل دین اولان بوخصوصده متفرق اولمامکزدر ! » [١] مألنده کی حکم شریف الهی ایله عامل اولمق ابوابنی اخوان دینه کشاد ایتمك امل ایدی . تاکه هر بر مسلم معاملات ناسه متعلق مسائلده ، انسانلرك تفاوت حال وشانلرینه کوره ، احکام شرعیه نك متفاوت اولمسنده کی حکمت لطیفهٔ ربانیه یی لایقیله ادراك ایتسونده ، اقامهٔ دین الهیده طریق تفرقه صاپمیه رق سائر بالجمله مسلمین ایله وفاق واتحاد اوزره بولنسون . سبیل حقه اهتدایی تابع اولدیغی مذهب امامنه منحصر بیلمیوب، مذاهب سائره ائمه سنك ده کافهٔ ربلرندن هدایت اوزره بولندقلرینه اعتقاد خصوصنده قلبی لسانه ، لسانی قلبنه اشتراك ایتسون . بوصورتله ، ائمهٔ دین الهیه یه قارشی ، ادباً ایفاسی لازم کلن حقوق حرمت ورعایتی تماماً ایفا ایتمش اولمقله برابر ، اعتقاد صحیحك منافع دنیویه واخرویه سندن ده حقیله استفاده ایلسون .

---

[١] آیت جلیله شرع لکم من الدین ماوصی به نوحاً والذی اوحینا الیك وما وصینا به ابراهیم وموسی وعیسی ان اقیموا الدین ولا تتفرقوا فیه

§ ملاحظه: اس الاساس دین، توحید ایله طاعت اولمسنه وکافهٔ انبیای عظامك مأموریت اقامه سنده مشارکت ایلدکلری ، اصل دین » ده لاجرم بوکیفیت ولنمسنه نظراً، آیت جلیله ده محمد، نوح، ابراهیم، موسی، عیسی علیهم السلامك ذکر ایدلمش اولملری، « ذکر جزء ارادهٔ کل» قبیلندندر. بناء علیه آیت کریمه ده انبیای عظام حضراتنك جمله سی ذکر اولنمش حکمنده در. « لفظهٔ دین » ده مقصود، جمع انبیانك ، جانب احدیتدن بلا تخالف صنعاً تلقی بیوردقلری دیندر . اقتضای زمان وامزجهٔ ناسه کوره تخالف ایدن اقسام شرعیه ، بونس حالی حکمندن خارجدر . محی الدین عربی رضی الله عنهك بوآیت جلیه یی صورت تفسیرلری « تفسیر هندی » ده وجه آتی اوزره مندرجدر :

قال ابن عربی قدس سره فی قوله تعالی :

« شرع لکم من الدین » المطلق الذی وصی جمیع الانبیأ باقامته و اجتماعهم علیه وعدم تفرقهم فیه . وهو اصل الدین . ای التوحید والعدل وعلم المعاد المعبر عنه الایمان بالله والیوم الاخر دون فروع الشرایع التی اختلفوا فیها بحسب المصالح کاوضاع الطاعات والعبادات والمعاملات کما قال تعالی « لکل جعلنا منکم شرعة ومنهاجا » فالدین القیم هوالمتعلق بما لا یتغیر فی العلوم و لاعمال . والشریعة هی المتعلقة بما یتغیر من القواعد والاوضاع » .

مآلی: ابن عربی قدس سره « شرع لکم من الدین » آیت جلیه سی تفسیرنده بیورر : اودین مطلقکه، جناب حق ، آنی اقامه ایتمکی واکا متابعت اوزره اجتماع ایدوب متفرق اولمامزی امر بیورمشدر ؛ اصل دین ایشته بودر . یعنی توحید ایله عدل و « علم معاد » تعبیر اولنان وجود باری یه ویوم آخره ایمان در . ائمهٔ دینك، مقتضیات مصالح ناسه کوره، اختلاف ایلدکلری اوضاع طاعات، صور عبادات ایله وجوه معاملات بوحکمدن مستثنادر . بواستثنایی بیاناً جناب حق « لکل جعلنا منکم شرعةً ومنهاجا » بیورمشدر . مآلی :

عقیدهٔ قدری عطالتله، مسکنتله تفسیر ایدنلر دیندن چیقمش ، صراط مستقیم شریعتدن صاپمش ، ضال ، مضل برطاقم حریفلردر .

هیچ برمسلمان شبهه ایتمزکه شوزمانده ملتك حقوقنی مدافعه‌ده بولنمق هر مؤمن مکلف اوزرینه فرض عیندر . حال بوکه مسلمانلری بوهرج‌ومرجدن قورتارمه‌یه، اسکی مجد وشرفلرینی استرداد، کندیلرنده چوقدن سونن عزم و غیرتی اویاندیرمه‌یه یکانه سائق اولان عقائد صحیحهٔ اسلامیه‌یی تذکیر ایله‌عیون انتباهی آچمق علمایه‌دوشر بروظیفه‌در. اوت ، بودعوت خیر اونلرك ذمتنه مودوعدر .

مسلمانلرده‌کی آثارتأخر وانحطاطك منشأی برطاقلرینك توهمی کبی نه عقیدهٔ قدردر ، نه‌ده‌سائر عقائد اسلامیه‌در. حال حاضریمزی بو عقیده‌یه نسبت ایتمك ایکی نقیضی بربرینه نسبت ایتمه‌یه ، بلکه حرارتی قاره ، برودتی آتشه نسبت ایتمه‌یه بکزر .

اوت ، مسلمانلر نشأتلرینی متعاقب نشوهٔ غرور ظفرله سرمست اولدیلر. بوحالده ایکن ایکی مدهش صدمه‌یه معروض قالدیلرکه بری شرقدن جنکیز خان ایله احفادینك هجومی ، دیکری غربدن بوتون آوروپالیلرك مملکتلرینه استیلاسی ایدی. زمان نشوه‌ده کلن بویله بر صدمه‌نك ملتده متانت خاطر براقماسی ، قلوبه دهشت ویرمسی قانون طبیعت اقتضاسندندر. صوکره مسلمانلر برچوق حکومتلره آیرلدیلر، نااهل برطاقم امرایه منقاداولدیلر. حاکمر امیرلر امتك اخلاقی ایچون برر جرثومهٔ فساد ایدی ، باشلرینه کلن بلالرك یکانه سببی هپ بونلر ایدی. آرتق قلوبه ضعف ومسکنت چوکدی. کیمسه‌ده علوهمت قالمادی. نظرلر معظمات اموری کورمیه‌رك جزئیات ایله اوغراشمه‌یه، هرفرد ، دیکرینك ضررینه چالیشمه‌یه ، اونك فنالغنی استه‌مه‌یه هم‌ده هیچ بر سبب صحیح اولمقسزین ایسته‌مه‌یه باشلادی . غایهٔ حیات ، ذوق حیات بواولدی ! مسکنت، یأس بوکونکی حالی حاضرلایه‌جق درجه‌یی بولدی.

بونکله برابر بن حق محضه ترجمان اوله‌رق سویلرم‌که قلبلرده بوعقائد طاهره یکیدن اویاندقجه ، ذهنلرده بو عقائدك آثاری تجلی‌یه باشلادقجه ، حقائق اسلامیه علمای راسخین آره‌سنده تداول ایدوب طوردقجه بوملت ایچون اصلا اولوم یوقدر . چونکه ملت برمرض اجتماعی‌یه طوتیله‌جق اولورسه باغلانمش اولدیغی عقائد صحیحه‌نك سایهٔ قوتنده اوندن‌هرحالده یاقه‌سنی قورتاره‌رق شانلی ماضیسنی اعاده ایدر؛ اقدام ترقیسنی باغلایان موانعی قیرار آتار ، طریق حکمت وبصیرته کیره‌رك وطنی تخلیصه ، کندیسنی محو ایله تهدید ایدن اقوامك نظر طمعنی تدهیشه ظفریاب‌اولور . بوده پك‌اوزاق برآتی‌یه قالمش‌دکلدر. حادثات تاریخیه‌ده بونی تأیید ایدیور :

ایشته عثمانلیلر اوقدر مدهش صدماته [تاتارلرك ، اهل صلیبك مهاجماتی] معروض قالدقدن صوکره ینه سیلکنوب قالقدیلر ، اقطار عاله اردولر سوق ایتدیلر ؛ فتوحاتی آله‌بیلدیکنه ایلری کوتوردیلر . برزمانلر غرب حمکدارانی کندیلرینه منقاد ایلدیلر . حتی عثمانلی پادشاهلری دولتلر آراسنده سلطان اعظم عنوانیله یاد ایدیلیر اولدی.

بوکونلرده‌ده عثمانلیلرده یکیدن براثر حیات کورولیور . حادثات اخیره‌نك انتاج ایده‌جکی سوء عاقبتی نظر انتباهه آلدیلرده ایجلرندن برچوق ارباب بصیرت شرقده ، غربده اظهار فعالیته باشلادیلر . ابرار ملتدن حقه ظهیر اوله‌جق جماعتلر تشکل ایدرك عدالته، شریعته نصرتده بولنمه‌یی ، افکار حریتی نشرایتمك، آمال تارمار امتی برنقطه‌ده برلشدیرمك ایچون صوك‌درجه‌ده‌چالیشمه‌یی کندیلرینه متحتم بروظیفه بیلدیلر . بوامر خطیره ایسه عربی برجریده نشری صورتیله باشلادیلر . بوجمعیت صالحه‌یی تشکیل ایدن افرادك کوندن کونه آرتمقده اولدیغنی کورمکله قریرالعین .

جناب‌حقدن امیدیمز نیازیمزاودرکه جمعیت‌حقدن باشقه برشی‌اولمیان مقصدمعظمنه ظفریاب‌اولسون‌ده مساعیٔ‌مشکوره‌سندن یالکز مسلمانلر دکل ، بالعموم شرقلیلر حصهٔ سعادتنی آلسون .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

هامش — استاد مرحومك وقتیله یازمش اولدیغی بو مقاله‌ده موضوع بحث اولان جریدهٔ عربیه اکابر امتدن هرسکلی خواجه قدری افندی حضرتلرینك اون‌اون‌ایکی سنه اول قاهره‌ده چیقاردیغی جریده اوله‌جقدر .

یارب ، نه‌اولوردی ، شیخ مرحوم حیاتده اوله‌یدی‌ده آمالنك ، تمیاتنك تحقق ایتدیکنی کوره‌یدی !

محمد عاکف

میزان شعرانی

— ۲۲ نومرودن مابعد —

ادلهٔ شرعیه واقوال ائمه‌ده مشاهده اولنان « اختلافات ظاهریه » بومیزانك محتوی اولدیغی قواعده بالاطراف ایصال فکر ونظر ایدنلر نزدنده بتمامها مرتفع اولور .

بعضلرك: « علمای دیندن ایکی فرقه آره‌سنده‌کی اختلاف حقیقی، حل وتوجیه ایله مرتفع اولماز » دیمه‌لری ، میزانك احتوا ایلدیکی قواعدی بیلمدکلرینه محمول اولور . زیرا بالاده سویلدیکمز اوزره قواعد میزانه اطلاع حاصل ایدن ذاته کوره ، ائمهٔ شریعت اقوالی بیننده رفعی ممکن اولیه‌جق بر اختلاف حقیقی بولنمسی امر محالدر .

بوافاده‌مزك تجربهٔ‌صحیحه‌یه‌چون، هربرحدیث شریف ایله اکا مقابل وارد اولان دیکر حدیث شریفه وهربرقول مجتهد ایله مقابلی بولنان دیکر قول مجتهده عطف انظار ایدیکز ! کورورسکزکه مطلقا بری تخفیف، دیکری‌ده‌تشدیدی‌متضمندر، وهرایکی‌قسمك‌رجال‌مخصوصه‌سی واردر . معاشر مکلفین، اعمال‌مکلفه‌یه حین مباشرتلرنده، استعدادات ذاتیه‌لرینه کوره کندی قسملرینه آیریلیرلر .

مسئلهٔ واحده‌ده ، بزم ایچون بری « مخفف » دیکری « مشدد » اوله‌رق، ایکی قول بولنمامق ممکن دکلدر . بوندن بشقه ، برمسئله‌ده اوچ وحتی درت قول اجتماع ایتدیکی کبی ، برقاچ جهتی جامع بر قول مفصل‌ده موجود اولور . واقف کنه شریعت ومطلع مشارب

ظاهر بيان اوايكى مرتبه آره‌سنده تناقض كوره‌رك دوچار اختلاف اولديلر . نفس‌الامرده ايسه نه اختلاف واردر ، نه‌ده تناقض . زيرا مجموع شريعت، باعتبار الاصل يا امره، يا نهيه رجوع ايدر . اولجه‌ده سويله‌ديكمز اوزره كرك امر كرك نهى « تخفيف وتشديد » مرتبه‌لرى اوزرينه حد ذاتلرنده ، ايكيشر قسمه منقسم اولورلر : « امر خفيف، امر شديد .. نهى خفيف، نهى شديد » . بودرت قسمدن صوكره « مباح » قسمى كليركه . طرفينى مستويدر . يعنى ، برفعل مباح ، نيت صالحه ايله ايشلنيرسه « مندوب » اولور [١] نيت فاسده ايله ايشلنيرسه « مكروه » اولور . ايشته بويش قسم ، شريعتك مجموعيدر .

كلهلم ايضاحنه : بعض علما « امرمطلق » ى « وجوب جازم » ه حمل ايتديلر . يعنى امر مطلقده اصل اولان وجوبدر ، اتباعى جزماً وقطعاً واجبدر ، ديديلر . كه بوصورت تشديدى تضمن ايدر .

ديكر بعضيلرى ده : امر مطلق [٢] « ندب » ه محمولدر ؛ اتباعى مندوب ، ايفاسنه ترغيب مقتضيدر ، ديديلر . كه بوصورتده‌ده تخفيفى متضمندر .

كذلك ، نهى مطلق [٣] ده ، بعض علما طرفندن تحريمه ، ديكر بعضلرى طرفندن كراهته حمل اولندى ، كه بوصورتلرده اولكيسى تشديدى ، ايكنجيسى تخفيفى متضمندر . افراد امت ميانده ايسه ، هرايكى مرتبه‌نك رجال مخصوصه‌سى واردر . تكاليف شرعيه‌يى ايفايه حين مباشرتلرنده جسم وايمانلرينك ضعف وقوتنه كوره او ايكى مرتبه‌نك بريله عامل اولورلر .

جسماً وايماناً قوى ومتحمل اولانلر ، كرك نفس شريعتده صراحةً وارد اولان وكرك تابعى بولندقلرى مذهبه برابر مذاهب سائره‌جه قواعد اصلية شريعتدن استنباط اولنان اوامر نواهينك اك شديديله مكلف طوتيلورلر . مرتبهٔ ايمان ايله قوهٔ جسمانيه‌جه ضعيف بولنانلر ايسه كذلك اصل شريعتده نص صريح ايله وارد اولان وكندى مذهبلريله ديكر مذاهب ائمه‌سى طرفلرندن اصول شريعتدن استخراج ايديلن اقسام اوامر ونواهينك مراتب خفيفه‌سيله مكلف اولورلر .

نته‌كيم جناب خلاق رحيم ، بومعنايه اشارتله ، خطاب عام اوله‌رق « فاتقوا الله مااستطعتم » فرمانى ، نبى كريمى‌ده « اذا امرتكم بامر فأتوا منه مااستطعتم » امرينى اصدار بيورديلر .

مآل آيت جليله : استطاعتكز مرتبه‌سنده ، الله ذوالجلالدن اتقا ايديكز . يعنى وسعكز يتديكى قدر ، اوامرينه اتباع ونواهيسندن مجانبت ايليكز ! مآل حديث نبوى : سزه بر شى امر ايدر ايسه‌م ، استطاعتكز مرتبه‌سنى ايفايه چاليشكز ! .. ايشته تكاليف شرعيه‌ده قاعده‌بودر . « قوى » عزيمت وتشديد دائره‌سنده‌ايفاى تكاليف شرعيه‌يه مقتدر بولندقجه آكا مرتبهٔ تخفيف ايله عمله رخصت ويريله‌مز . زيرا بوصورت بالاخره بيان ايده‌جكمز اوزره دين ايله تلاعب ديمكدر . كذلك « ضعيفه »ده اقويامرتبه‌سنه صعود ايله عزيمت وتشديد دائره‌سنده عامل اولمسى امر ايديله‌مز . فقط كنديسى تكلف ايدوب‌ده تكاليف مشدده‌يى ايفاايلمك ايستر ايسه وجه شرعى بولنمديغى تقديرده آكاده ممانعت اولنماز . شو ايضاحاتدن اكلاشيله‌جغى اوزره ، تخفيف ايله تشديد مرتبه‌لرى دائرهٔ شريعتده ترتيب وجوبى اوزرينه مرتبدر . بعضلرك توهم ايتدكلرى كبى ترتيب تخييرى اوزرينه دكل .

مابعدى وار

انقره‌استينافرئيسى

عمر لطفى

حديقهٔ فكريه

مادبونك شبهاتيله آنلرك بطلانى

ايشته بو نظريه حقنده علمك ويرديكى حكم . ذاتاً بالفرض بو نظريه تسليم ايدلسه‌بيله ينه خالقه احتياجدن وارسته قالق قابل اوله‌ماز . زيرا اوزمان دينوركه : پك اعلا ، يابو حيوانات بحريه‌يى كيم وجوده كتيردى ؟

هيهات ! خالقك موجودتى مسئله‌سى اويله‌ردوقبوليله اوغراشيله‌جق مسائل مشكوكه صره‌سنده دكلدر . زيرا بو مسئله بديهيات عقليه‌نك اك باشلوجه‌لرندندر . هم بو بداهتك انكارى كتب طبيه‌ده جنون فصلنده ذكر ايدلمك ايجاب ايدر . چونكه جنونك انواعى‌همان‌ده ناقابل تعداد دينه‌جك درجه‌ده چوقدر . انكار صانع مسئله‌سنك علمادن بر قسمنك عقولنه عارض اوله اوهامدن باشقه برسببدن نشئت ايتمديكنه دليل حسى آرانيليرسه اونلرك بو جحد وانكارى متعاقب ، كويا علمه استناداً ايراد ايتدكلرى خرافات وخيالاتدركه برقسمنى بوقاريده نقل ايتدك .

مادبونك اك ايلرى كانيله بو مسئله اوزرينه مباحثه‌يه كيريشه‌جك اولورسه‌كز كورورسكزكه مباحث سائره حقنده سرد مطالعات ايتديكى زمان خارجنه چيقمامق ايستديكى اصول وقواعد ثابتهٔ علمى كلياً اونوتورده‌اويله‌صاچه‌صپان سوزلر سويلمه‌يه‌باشلاركه مكتب‌چوجقلرى بيله سويلمكدن صيقيلير .

ذاتاً مسئله عارضى يعنى عقله صوكره‌دن خطور ايدن خواطردن اولماسه‌يدى نتايجى سخافت وخفت رأيك بو دركه‌سنه ايتمزدى . بو سوزيمزك صحتنى ينه اونلرك سوزلريله تأييد ايتمه‌مزى ايسترسه‌كز سزه

---

[١] « مندوب » ايشلنمسى تركنه‌راجح ومستلزم‌مشروبات اولان امر مباح.. ايفاسى عدم ايفاسنه مرجح اولان امر مطلق .

[٢] « امر مطلق » امر مقيدك ضدى . امر مقيده عموم ايله خصوصه تكرار ايله مرهٔ واحده‌يه دلالت ايده‌جك قرائن بولنور. امرمطلقده او قرائن يوقدر .

[٣] « نهى مطلق » زماناً، مكاناً، حالاً توقيتى ، تقييدى، تخصيصى متضمن اولميان نهيدر . موجبى نهى ايتديكى شيئى ابداً ترك ايتمكدر .

قلباً صحته اعتقاد اولنمیان برشیئی لساناً اظهار ایتمك ، مظهر ذم نبوی اولان نفاق اصغردر . حتی جناب حق‌ده ، منافقین کفاری کفر والحادلرینه ضم نفاق ایتملرندن طولایی : (یاایها الرسول لایحزنك الذین یسارعون فی الکفر من الذین قالوا امنا بافواههم ولم تؤمن قلوبهم) نظم قاهریله ، ذم کفرلرینه ضمیمةً ، نفاقلری حسبیله‌ده ذم بیورمشدر . مآل عالیسی: « ایا رسول محترم! نقاب اسلام آلتنده‌ستر کفره چالیشه‌رق ، قلباً مؤمن اولمدقلری حالده ، لسانلریله ایمان ایتدکلرینی سویلیان منافقین کفارك کفرده مسارعتلری ، یعنی فرصت بولدقجه مقتضیات کفره تبعیتله اضرار مسلمین ایچون کیزلی کیزلی اقوال منافقانه صرف ایلملری ، ساعی بالفساد اولملری سنی محزون ایتمسون » .

معلومدرکه ، جناب حق اهل کفری هرهانکی بر وصف ایله تعیب ایتمش ایسه او وصفدن وآنك شبه صورتی اولان سائرهردرلو اوصافدن توقی ومجانبت ایتمك ، احرار مسلمین ایچون ، بطریق الاولی الزمدر .

الله ذوالجلال بونظم جلیلنده اهل کفری صفت نفاق ایله‌ده تعیب بیورمش . بناءً علیه ، مسلمینه کوره : نفاقك اکبر واصغری ، حتی شبه نفاق اولان هرشی وهرحرکت ، صورت مطلقه‌ده حرامدر . نفاقك نه‌درجه‌لرده باعث تفرق قلوب اوله‌جغی ایسه محتاج بیان دکلدر .

بویله قلبی قولندن متباعد اولیوب وفقط تابعی بولندقلری مذاهب قواعدینه مخالف اجتهاددن بولنان دیکر بر صاحب اجتهاد قولنی همان رد وابطاله مسارعت کوسترن ارباب تقلیدکده باب تعجیل ومسارعتی سد ایلملری اقتضا ایدر . زیرا عجله ایله باطل اولدیغنه حکم ایلدکاری قولك صاحبی ، بالاخره اوقولك اصل شریعتده مستند اولدیغی سند وبرهانی یوزلرینه قارشی اظهار واقامه ایدر ، صحت اجتهادینی اذعانه‌کندیلرینی مجبور ایلر ، خجیل اولورلر ، که بوکبی خجالتلرده ، باعث تفرق قلوب اولمقده ، نفاقدن اشاغی قالماز .

ایشته بوکیفیتلر ، میزانی تألیفده‌کی نیات ومقاصدیمزك بعض اقسامیدر . اعمال ایسه نیاته تابعدر ؛ هرشخص خیر وشردن نیته کوره مرزوق اولور .

اخوان دین ! میزانك ، ذوق حقیقیسنه واصل اولمق ایسترایسه‌کز انی تأنی ایله مطالعه ایلیکز ! کتاب الطهاره‌یه‌قدر درج ایتدیکمز فصللری تمامیله کوزدن کیرمکسزین ، اعتراض ورده تصدی ایتمیکز !

ایچکزده ، اوفصولی مطالعه‌دن صکره‌ده ، معارضه‌یه تصدی ایدنلر بولنور . فقط موضوع کتابك غرابتی حسبیله آنلر معارضه‌لرنده معذوردرلر . زیرا آتیده بحثی کله‌جکی اوزره انلرك اقرانی میانده میزانك احتوا ایلدیکی ذوق عالی‌یی ادراك ایچون ، اقتضا ایدن سلامت فکریه‌یی حائز اولانلره پك آز تصادف ایدیلیر .

[امام شعرانی (رضی الله عنه) ظاهر وباطنی مکمل ، شرع طاهر الهینك ظهور وبطونه اطلاعی اکمل ، هرایکی قسمه دائر وجوده کتیردیکی آثار مهمه وبرکزیده اقتدار بی‌نهایه‌سنه شاهد اعدل ، برعالم ذی وقار ربانی ومرشد صادق الارشاد صمدانی ایدی . اویله فرض ایدهلم که : بزاواستاد فاضلك حلقهٔ تدریسنده‌یز . « علم میزانی » بزلره ، سلیقهٔ مخصوصه‌لریله بالذات کندیلری تقریر بیوره‌جقلر . صورت تقریرلرنده‌کی « آهنك عربی » بعضلره خوش کلمه‌بیلیر . آنلر ، درسه دوام ایدوب ایتمامکده مختاردرلر ، بزشرکای درسمزك : « اولئك هم المفلحون » وصف صمدانیسنه مظهر اولان سعدا جمله‌سندن بولنملرینی آرزو ایده‌رز . استادیمزك آرزوسی‌ده بومرکزده‌در . ایشته درسه ابتدا بیوریورلر .]

بسم الله الرحمن الرحیم

ائمهٔ مجتهدین ایله آنلری تقلید ایدنلر اقوالنك کافه‌سی ، الی یوم الدین شعاع نورشریعتله محاطدر . برصورتله که اقوال مذکوره‌دن برقولی شریعت مطهره خارجنده کورمك ، عدم محضده وجود عینی مشاهده ایتمك قبیلندن اوله‌رق امر محالدر . بونك بویله اولدیغنه حقیقه اطلاع حاصل ایتمك ایسترایسه‌کز ، سزی ارشاد ایلیه‌جکم شوحقیقت اوکنده کوزلجه تأمل وتدبر ایدیکز !

یقیناً ، جازماً بیاملیسکز ، نفسکزده مرتبهٔ تحقیقه ایصال ایتملیسکزکه : شریعت مطهره ، امرونهیه متعلق وذات خلاف اولان یعنی بین الائمه صورت تلقیسنده اختلاف اولنان هربر مسئله‌ده ، یا تشدید ویا تخفیفی حاوی اوله‌رق ، ایکی مرتبه اوزره وارد اولمشدر . بعض مقلدینك ظن ایتدکلری کبی مرتبهٔ واحده اوزره دکل .

« صور عبادات وانواع معاملاته سزدن هر بریکز ایچون آیری آیری طریق ومنهاج وضع ایلدك » دیمکدر . بناءعلیه « دین قیم » علوم ایله اعماله تغیر قبول ایتمیان احکامك متعایدر . شریعت ایسه ، قواعد واوضاعدن قابل تغیر اولان اقسامه تعلق ایدر .

§ صاحب کشاف زمخشری علیه رحمة الباری دخی آیت جلیله‌نی شو صورتله تفسیر بیورر :

« شرع لکم من الدین » دین محمد ودین نوح علیهم السلام ایله ایکیسی ماینده ورود ایدن انبیای عظامك دینی .

§ وراده آدم علیه السلام خارج راقلمشدر .

تفسیر : جناب حق اوانبیای اعلامك دائرهٔ دینده ، مرکز اشتراکلری اولان مشروعی « ان اقیموا الدین ولا تفرقوا فیه » قول شریفیله ایضاح بیورر . بوندن مراد : توحید ذات حقله ذات ذوالجلاله طاعت ، رسل وکتبیله یوم جزایه ایمان ، الحاصل برشخصك انلری اقامه ایله داخل دائرهٔ دین اوله‌جغی احکام سائره‌در .

حضرت حق جل شانه ، بوقول جلیلنده ، احوال امم راجع اولان مصالحه متعلق شرایعی اراده بیورمامشدر . زیرا اوشرایع اقتضای احوال نامه کوره مختلف ومتفاوتدر . انلر حقنده‌کی حکمنی « لکل جعلنا منکم شرعةً ومنهاجا » قول سبحانیسیله تعیین بیورمشدر .

§ امام شعرانی علیه رحمة الهادی ، یونس مکری یعنی « شرع لکم الخ » آیت کریمه‌سنی تألیف میزانه باعث اولان اسبابك اك عظیمی اوله‌رق ایراد بیورمش ارلدیغندن ، بزده حکم منیفنك تماماً اکلاشلمسیچون ، ایکی عظیم دعامهٔ دینك صورت تفسیرلرینی ذکر ایلدك .

جناب محی الدینك ، فهم معانیٔ قرآنده‌کی قوتلرینی ایسه ، نفس قوت بیله متحیراً مشاهده ایلر . والله اعلم .

قدمی ، ازلیتی حقندهکی بوقدر واهی مغالطهلر ، بوقدر کولونج سفسطهلر نردن کلیور ؟

بو نظریهنك تسلیمی عقله کوره مالایطاق اولقله برابر بوتون عوالمده عرض جمال ایدن شو ابداع جمیلی تصادفه عطف ایتمکلکمز فرض اولنسه بیله اوزمان هانکی فکره کلرکه نهدن کائناتدن ولو بر قسمی اولسون عمومنده تجلی ایدن آهنك وجمالدن بیوایه قالهمش ؟

بالعکس انسانك علم وفکری ارتدقچه حیرت وتعجبیده او نسبتده آرتیورده اولجه بر حکمتی محتوی اولمدیغنی ظن ایتدیکی اشیانك اسرارینی آکلامایه باشلیور . استاذ شهیر (هرشل) دیورکه :

« علمك محیطی توسع ایتدکجه قدرتنه پایان اولمیان برخالق ازلینك وجودی حقندهکی براهین قویهده اونسبتده آرتیور بوکون علم الارض علماسی ، ریاضیون ، طبیعیون ، فلکیون همدست وفاق اولمشلر ، بنیان علمی اعلایه ، تحکیمه چالیشیورلر . بو بنیان ایسه احدیت کزین اولان ذات کبریانك بنیان عظمتیدر . »

علمه ، عقل وادارکه یمین ایدرمکه تصادفك بوتون بوابداعه مصدر اولدیغنی ، همده بویله الکحقیر بر جزئنه وارنجهیه قدر بوتون اجزای فردك حکمتسزلك شوائبندن منزه بولندیغنی تصور ایتمك انسان ایچون محالدر . بوقدرت مدهشهیی ، بو حکمت غیر متناهیی تصادفه اسناده عقل ایچون مساغ اولدیغی صورتده اکر قالقوب دیسهمکه :

اوت ، دیموقریتك شو نظریهسی اونك علمندن ، حکمتندن نشئت ایتمهمشدر ؛ بلکه (تصادفاً) قلمی الله آلمش ؛ روزکارك (تصادفاً) کندیسنه طوغری سوق ایتمش اولدیغی کاغدك اوزرینه بو نظریهیی (تصادفاً) یازمش ؛ صوکره شاکردلری (تصادفاً) اوقویهرق نشر وتأییدینه (تصادفاً) چالیشمشلر ؛ بوصورتله خواص وعوامك نفرتنی (تصادفاً) جلب ایتمشلر.... اوت چونکه دیموقریتك نظریهسی صنعتندهکی حکمت ، اداسندهکی مهارت اعتباریله ینه کندیسنك مالك اولدیغی عضو بصرندن دها شایان حیرت دکلدر . استاذ شهیر (أولن) کرهٔ عینی فسیولوژی نقطهٔ نظرندن غایت مدققانه توصیف ایتدکدن صوکره دیورکه :

« بونکله برابر ملحدلر کوزده بتون کائنات سائره کبی برتصادف محض ، براتفاق مجرد نتیجهسندن باشقه برشی دکلدر ، دیمکدن چکنمیورلر . چونکه اونلر بوعضوده شایان التفات برخارق العادهلك کورهمیورلر ، عینك ترکیبنده برحکمت بولهمیورلر ! بالعکس خلقتلرندهکی نقصاندن تکوینلرندهکی عدم مکملیتدن طولایی متألم اولمق لازمکلهجکی وهمنده بولنیورلر ! چونکه ، مثلا قاراکلقده برشی کورهمدکلری کبی دیوارك آرقهسندهکی برجسمی ، قمر واجرام سائرهٔ علویه کبی مرئیات بعیدهیی تمیزه مقتدر اولهمیورلرمش . بوندن طولایی عضو بصرك قصداً تکوین ایدلمش اولمیوب بلکه چوللرده کورولن قوم تپهلری کبی (تصادفاً ، اتفاقاً) حصولهکلدیکنی یوکسك سسله سویلیورلر .

بوندن باشقه عضو بصرك رؤیت ایچون ویرلمش اولدیغنی ادعا ایدنلری غباوتله اتهام ایدیورلر . اونلر بوعضو بزه (تصادفاً) ویرلمش بناءً علیه بزده طبیعتك ، قوتنك مساعد اولدیغی قدر اوعضودن استفاده ایتمکدهیز ، دیورلر . بزم ایچون بویله بر قوم ایله مناقشه کلفتنی اختیار ایتمك عبثدر . چونکه اونلر بوفکرلرنده آله بیلدیکنه مصر اولدقلری کبی عالمده احترام واجلاله الك زیاده شایان اولان حقایقی بیله منکردرلر . » .

ای قاره ، بویله برقومدن نهبکلرسك که مرئیات مختلفهیی مرایای منوره درونه عکس ایتدرمك ایچون حاوی اولدیغی مختلف طبقاتی ، متنوع مایعاتی ، صوك درجهده رقیق اولان اجزاسی عقلاره حیرت ویرهجك برنظام ایله تصنیع ایدلمش اولان عضو بصر کبی بر بدیعهٔ نظر پیرایهقارشی بیله دیل اوزاتمقدن اوطانمیورلر ؟

محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

تراجم احوال

یادماضی

— مابعد —

شوکت افندی قپودن ایچری کیردی . جامعك قبله جهتندن جنوب شرقیسنده واقع کتبخانهنك اوکنده اول وقت تعطیل درسی اوقوتدیغی محله طوغری کتمك اوزره حریم جامعی ایکی مثلثه تقسیم ایدر صورتده یواش یواش خطوه انداز اولدیغنی کورونجه بنده ناکهانی بروجدوشوق غلیانه کلدی . استاذك حلقهٔ تدریسنده بولنمق اوتهدنبری مطالب اقصام ایدیسهده اوکون ایچون بالتخصیص اویله بر نیتم اولمدیغی حالده همان بولندیغم یردن سکردوب مشارالیه دها موقع تدریسه واصل اولهدن داخل خلقه اولهرق دیکر شرکای کرامله برلکده کندوسنی قائماً استقبال ایتدم . او فرید عصرك ، اولجهٔ عظمای فضیلتك محفل عرفاننده زانوزدهٔ استفاضه اولدیغم شرفك مبدئی بویوم مسعودك صباح الخیری ایدی .

استاذافخمك طرز تدریسی شویله ایدی : اولا متن اوقودر ، صکره شرحه کچر ، دهاصکره التزام ایدیکی حاشیهیی حرفیاً کوستردیکی صرهده دیکر محشین وشراحك مطالعات واعتراضاتی دخی تقریر ایدوب نهایت موضوع بحثی تفصیلات ومحاکماتیله حل وتشریح ایدردی غایت واضح وسلیس اولان تقریرندن عقول ثلاثه اصحابی درجه درجه مستفید اولورلر ایدی . مستفید اولمیانلر حقنده :

«واهب الادراك مزداد ایلسون اذعانکی»

دیمکدن بشقه بر سوز بولهماز ایدی .

اثناء تقریرده مرحوم بالمناسبه نیجهدرر قواعد وفوائد نثار ایلردی هله غرائب علوم وفنونه دائر بر مسئلهیی تقریره صدد بحث اوفاضل

کائناتك نه‌صورتله بلا صانع یارادلدیغنه دائر اونلرطرفندن سردایدیلن فرضیه‌لری سویلیه‌یم‌ده کوزلجه دیکله‌ییکز . زیرا اوزمان نظرکزده تظاهر ایده‌جکدرکه مسئله‌نك اساسی یاسائقهٔ جنتدن . یاخود شدتلی بر صیقنتیدن باشقه بر شی دکلدر :

قدمای فلاسفه‌دن بعضیلری جمادات ، نباتات ، حیواناتدن انسانه وارنجیه‌قدر بوکائناتك بوتون ذراتنده جلوه‌ساز اولان کمال ابداعك تصادف نتیجه‌سی اوله‌رق ظهور ایتدیکنه ، خلقتده اراده واختیارك دخلی اولمدیغنه ذاهب اولدیلر ؛ عصر حاضر اشراسندن بر قسمی‌ده بوفکرك مروجی کسیلدیلر . شیمدی بو آدملره ، بوعبدهٔ تصادفه ! نصل اولوب‌ده موجوداتك هیچ برفاعل مختار اولمقسزین سوق تصادفله ظهور ایتدیکنی صوره‌جق اولورسه‌کز دیموقریت چیقه‌رق بلند آواز ایله دیرکه :

« انواع واشکالی بوقدر چوق ، بوقدر متخالف اولان بوتون بوکائنات ذرات اجسامك کندی‌محورلری اطرافنده دوراننده‌ن‌حصوله کلمشدر . » صکره سز براز اعتدالکزی محافظه ایدرده اونلری ذاتاً طبیعتیله وارداولان برطاقم سؤاللر ایچنده براقیر ، بونظریه‌نك آلتدن چیقان اشکالاتی بربرر یوزلرینه چاربه‌رق دیه‌جك اولورسه‌کزکه :

بونی تصوره نصل مساغ بولدیکز ؟ عقل واختیاردن ، اراده وبصیرتدن ، حس وحیاتدن مجرد اولان (تصادف) نصل اولمشده مراکز ثابته اطرافنده دوائر مختلفه رسم ایتمکده اولان سیاراتك حرکاتی بوقدر مدققانه برنظام ایله ، برآهنك ایله تنظیمه مقتدر اولمش ؟ نصل اولمشده او (تصادف) اعدادوانواع‌اعتباریله نامتناهی دینه‌جك درجه‌یه واران حیواناتی دهشتفرمای عقول اولان بوابداع ایله میدانه کتیره‌بیلمش ؟ نصلی اولمشده او (تصادف) بوتون‌عجائب خلقتنی احتوا ایدن ، غایهٔ سرائر اختراعه تجلیزار اولان شو اوفاق جرمیله برابر بوتون قوای کائناتی جامع بولنان انسانی تکوینه مقتدر اولمش ؟

شیمدی اونلر بوطبیعی سؤاللره قارشی کمال یأس وحیرتلرندن اولوم درجه‌لرینه کلیرلر . فقط ینه جواب ویره‌مامش اولمامق ایچون دیرلرکه : برچوق دفعه‌لر تکرر ایتمك شرطیله (تصادف) بوتون ممکناتی ایجاده مقتدردر . آرتق اونلر بوسوزلریله یالکز معقولات دائره‌سندن چیقمش ، قوانین عقل وحکمتی بالطه‌لامش اولیورلر ؛ موضوع بحثدن‌ده رزیلانه قاچمش اولیورلر . یااودرکه قواعدحس وتعقلدن غافل بولنیورلر .

برده اونلر معبود مقدسلری اولان تصادفك دامنه صارلمازدن اول ماده‌نك کندی اوزرنده پك اوزون برمدت حرکت ایتدیکنی فرض ایدییورلر . لکن ایچلرندن هیچ بری چیقوب‌ده نه‌بوماده‌نك ، نه‌ده اونك حرکتك بدایتنی بزه ایضاح ایده‌میور . عجبا بوماده ایله حرکتك ایکیسی‌ده قدیم اولوب هیچ بدایتلری یوقیدر ؟ اکر اوت دیه‌رك اصم اولان ماده‌نك قدمنه ، حرکتك ازلیته اعتقادی عقللرینه ملایم بولیورلرسه نه‌دن بویله انکار خالق کافته قاتلانیورلر ؟ نه‌دن کتابلرینی بربیغین خرافات ایله طولدوره‌رق ، برسوری یاکلیش احکام اشاعه ایدرك اجماع بشری دائره‌سندن چیقیورلرده یالکز باشنه برامت تشکیل ایدیورلر ؟

اکر بونلرك غایهٔ فلسفه‌سی ماده‌نك قدمنه ، حرکت دائمیسنك ازلیته اعتقاد ایسه عمرلرینی پك بیهوده کچیرمش ، فائده‌سز یره بوتون عالمك نفرینی جلب ایتمش اولیورلر . زیرا طبیعیدرکه بونلرك بوقدر یورغونلغی ، بوقدر صقینتی‌یی کوزه آلدیرمه‌دن مقصدلری بوتون جهانك اذهاننده یرلشمش اولان عقیدهٔ توحیدن دها عالی برعقیده صاحبی اولدقلرینی کوسترمکدن باشقه برشی دکل ایدی ؛ یعنی حکمت وفلسفه‌ده‌کی موقع بلند ومستثنالریله متناسب بر اعتقاده ظفریاب اولمق ایسته‌یورلردی . لکن ایش معکوس نتیجه ویردی . بوفیلسوفلرده هر طرفدن جهالتله محاط برمحیط ایچنده قاله‌رق قابا قابا صورتلره طاپنقده اولان وحشیلرك بولندقلری کریوه‌دن دها بدترینه دوشدیلر . زیرا موجوداتك اصلی کائناتی بونظام معجز ایله ابداع ایدن غیر مادی برحیات کلیه‌در دیین آدم ایله اواصلك بصیرتدن ، حیاتدن عاری اصم برماده‌دن وناظم وضابطی اولمایان برحرکتدن عبارت اولدیغنه قائل اولان آدم آره‌سنده چوق فرق واردر .

یازیق شو فیلسوفلرك هدر اولان بونجه مساعیلرینه ! یازیق اونلرك شائمت‌طالعلرینه ! زوالیلرکوبکلری چاتلانجه‌یه قدرچالیشوب چابالادقدن صوکره طوبی طوبی برنظریه میدانه قویدیلرکه خدا بیلیر پارلاق برطاقم الفاظ کسوه‌سنه بورونمسه‌یدی‌ده اولدیغی کبی کورونسه‌یدی جنونك ، بین بوزوقلغنك الك برنجی اعراضندن عد اولنوردی .

سزه صورسه‌لرکه : عقله ، حس وادراکه طبان طبانه مخالف اولان ، بطلان وفسادی انسان ایچون هرکونکی افعالیله ، مشاهداتیله ثابت بولنان ، الحاصل الك اهمیتلی جهتی معنی وحقیقتدن کلیاً عاری برلفظ موهومدن استمداد ایدن ، عقل بشره قارشی الك غلیظ ، الك آغیر بر حقارت ، بر شتم مقامنده تلقی اولنمق لازم کلن نظریه هانکی نظریه‌در ؟

درحال ، بوصوردیغکز نظریه هیچ شبهه‌سز کائناتك تصادف نتیجه‌سی اوله‌رق خلقتی نظریه‌سیدر ، جوابنی ویرملیسکز !

امان یاربی ! بومتفلسفین حضراتنك ، نظریه‌لری ایچون الك قوتلی برمدار اولمسی ایجاب ایدن ، غایتمهم برشیدن غافل بولندقلری خاطرلرینه‌کلیورمی ؟ ماده‌نك حد ذاتنده نه اولدیغنی بزه سویلسه‌لر آ . بیلمیورلرمی‌که علوم طبیعیه ماده‌نك کنهنی ادراك‌خصوصنده من‌القدیم مقام عجزده توقف ایده کلمشدر ؟ عجبا حالا کوش اطلاعلرینه واصل اولدیمی‌که‌دیموقریتك ، ماده‌برطاقم‌ذرات رقیقه‌دن متکوندر ، نظریه‌سنی علم فرضیات ظنیه‌دن باشقه بر صورتده قبول ایتمیور ؟ علمك علمانك بو مسئلهٔ معضلك حضورنده‌کی حیرتلری کندیلرنجه ألآن مجهولمیدر؟ آرتق ماده‌نك ماهیتی ، کنهی شیمدی‌یه قدرمجهول‌اولدیغی‌حالده‌اونك

ایده‌میوب بلکه کندیسنی تجهیل ایده‌جکنی مطالعه ایتمکله او یولده کندینه حکیمانه بر کریزکاه بولمش اولمسی احتمالی دها قوی‌در . (کلموا الناس علی قدرعقولهم) . بر قومك لغتنی یالکز لسان تحریردن آهسته آهسته ایشتمکه مألوف اولانلر بالطبع سرعتله جریان ایدن مکالمه‌یی تمامیله فهم وضبط ایده‌مزلر ، خصوصیله متکلمك تلفظنده غنه‌لر ، اماله‌لر ، تخفیفلر کبی طرز وادالر بولنورسه ... فقط چوق کره اولورکه آثار محرره‌یی ارباب لساندن بیله دها ابی اکلار دها موشکافانه تدقیق ایدرلر . مع مافیه هر نه اولورسه اولسون تحصیل قواعد ایله تکلم همعنان اوله‌رق کیتسه دها فیضلی دها ثمره‌بخش اولور .

برکت زاده : اسماعیل صفی

مواعظ

مقرری — محرری

مناستری اسماعیل حقی — ح . اشرف ادیب

٥٦ درس — ٢ شباط ٣٢٤

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم . (یاایها الذین آمنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم ولا تقتلوا انفسکم ، ان الله کان بکم رحیما. ومن یفعل ذلك عدواناً وظلماً فسوف نصلیه ناراً وکان ذلك علی الله یسیراً) صدق الله العظیم.

(یا ایها الذین امنوا) ای ایمان صفتیله متصف بولنان قوللرم (لاتأکلوا اموالکم) صاقین اموالکزی اکل ایتمیك ، مالکزی صرف ایتمیك . (بینکم) بینکزده. نه وجهله؟ (بالباطل) وجه باطل ایله. مشروع اولمیان بر صورت ایله ، نه کیمسه‌نك مالنی غصب ایدك ، کیمسه‌نك مالنی الندن آلمك ؛ نه‌ده کندی مالکزی سوء استعمال ایدك ... ایکی صورته‌ده شمولی واردر.

برینك مالنی آلمق... صورت غیرمشروعه‌ایله ، مثلا سرقتله مالنی چالمق ، غصب ایتمك ، حقی وارکن انکار ایتمك، یمین ایتمك ، یالان شاهدی بوله‌رق برینك مالنی کندینه جلب ایتمك ، خیانتلك ایتمك ، قاربازلق ایتمك .. هر نه صورتله اولورسه اولسون شو غیر مشروع اولان برطریق ایله، ولوکه رضاسی اولسه بیله، بش اون کیشی بیننده پیانقو چکرك ، قمار اوینایه‌رق باشقه‌سنك مالنی آلمق...

— اما اوده ، بن‌ده راضی ...

اولماز ، الله راضی دکل. الله حرام ایتمش. ولو رضاسی اولسون، بخش ایتمیور ، هبه ایتمیور ، وصیت ایلیور، میراث قالمایور ؛ بلکه غیر مشروع برصورتله الندن آلیورسك . ایشته بونلرك جمله‌سی حرام‌در.

کذلك کندی مالنی حرام یرلره صرف ایتمك، اسرافات وسفاهات یولنده اتلاف ایتمك حرام‌در . بعض کناه پاره‌سز اولور . بعضیسی‌ده پاره صرفیله اولور. غصب وغارت مقوله‌سی شیلر وزروبال کثیردیکی کبی الهك ویرمش اولدیغی مالی، اماتی سوء استعمال ایدرك، الهك عصیانه توسل ایدنلرك‌ده مسئولیت عظیمه‌سی واردرکه باشقه‌جه جزاسی اوله‌جق:

— بن سکا مال ویردم، حاجتکی کوره‌سك، محتاجینی کوزه‌تمه‌سك. یوقسه عبادالله ظلم ایده‌سك ، حقوقنی ابطال ایده‌سك ، عرض وناموسنه تعرض ایده‌سك ، وسائر جهات ایله ناسه تعرض ایده‌سك، سرخوش اوله‌رق ــ مثلا ــ عالی ازه‌سك دکل ... پاره ایله ایشله‌نیر بعض کناهلر وارکه اونی تمنی ایدنلر چوقدر .

صوکرا استثناسی وار : (الا ان تکون تجارة) استثنا منقطع‌در . [الا] « لکن » معناسنه . بویله یاپمایك ! نیچون غیر مشروع بر صورتله بر کیمسه‌نك مالنی آله‌سك ؟ الله تجارت قاپولرینی آچمش‌بزه. تجارت ایدك ؛ رضا ایله ، کوکل ایله صورت مشروعه‌ده قازانك . تجارتده‌ده او شرط وار : کیمسه‌یی آلدانمایه‌رق ، مجبور براقمایه‌رق ، انصاف ایله تجارت ایدرك مال وسامان صاحبی اول . هرشیئك بر یولی وار . الله هیچ بر شیئی حرام ایتمیور ، الا یانه حلال ، پاك بر شی قویمیور .

— نه‌یاپیم ؟ زنکین اولمق ایسترم ...

زنکین اوله‌مازسك عالمك مالنی غصب وغارتله . اولسه‌كده برخیرنی کورمزسك ، تیه اوستی کیدرسك . مشروع اولمایان شیده برکت اولماز وسلامت تأمین ایدیلمز . آنك ایچون تجارت یوللرینی آچمش . دنیا ایچون چالیشك ، لکن تجارتله اولمك .

صوکرا نه‌بیورور ؟ (ولاتقتلوا انفسکم) صاقین کندکزه قیمایك . نفسکزی قتل ایتمیك . بوراده بر قاچ احتمال وار . بعض مفسرین کرام دیرلر : « نفسکزی » دیمك ، اخوانکزی ، اخوان دینکزی دیمك‌در. حسن بصری [المؤمنون کلهم کنفس واحدة] دیمش. اخوانکزی قتل ایتمیك ، دین قارداشکزه قیمایك . کیمسه‌نك جانه تعرض ایتمیك . [ای من کان من جنسکم فان المؤمنین کنفس واحدة] بیضاوی وابو السعود بویله تعلیل ایدرلر. بوراده « النفس » کندی جنسکزدن ، اخوان دینکزدن اولان قارداشلریکز دیمك . نیچون نفس دیبور؟ کندی نفسك کبی‌در . بتون مؤمنلر بر نفس حکمنده‌در. بر جان ، بر وجود . بر مؤمن اکسیلیرسه‌ك کندك اکسیلیرسك . بر کیمسه‌یه فالق ایدن کیمسه کندیسنه ایتمش اولور . اخوانکزه ، اخوان دینکزه تعرض ایتمیك .

ایشته بعضلری : « اخوان دین دیمکدر » دیبور. اما دین قارداشی اولمیانلری اولدورك دیمك چیقماز . اونلرکده حقوقنی شریعت محافظه ایتمشدر . چونکه بعضلری « افراد انسانیه » دیه تفسیر ایدیبور . حقلی اولدقدن صوکرا هانکی دینده اولورسه اولسون حقوقنه رعایت لازم‌در . (لهم مالنا و علیهم ماعلینا) سائر ملتلرده

یکانه بی سوق ایلدیکی زمان مسئله‌یی ساعتلرجه اول قدر موشکافانه تدقیق ایدر ، اول قدر لذت وشوق ایله تقریر ایلر ایدی‌که حب علم ، قدرت علم نصل اولدیغی حال وقالنده ، او کندینه مخصوص شیوهٔ تقریرنده ، بشوش سیاسنده تجسم ایدردی .

منتهی مدارس درسلرنده معلمین ومتعلمین ارهسنده مخاطبه ومجاوبه‌لر من‌القدیم اصول معتاده‌دندر . بوجهتله استاذك درسنده دخی سؤال وجوابلر تعاطی اولنوردی . اوکجه‌لری بر قاچ ماه قدر ساکت وخاموش قالدم ، متحیزان شرکامزك آت سوردکلری بو مبارزه‌کاه فضل وعرفانه قاتیله‌مدم . صکره‌لری آهسته آهسته بو میدانه صوقلدق . بر کون بعض شرکا ایله عیداضحی معایده‌سیچون خواجهٔ اکرمك زیارت علیه‌لرینه کیتمشیدك . هربریمزی برر درلو تلطیف ایتدکلری اثناده راقم‌الحروفه خطاباً « حتی افندی مغنی‌الطلابك اولیله آخرنده فرق ایتدك ، پك تقدیر وتحسین ایدیورم » بیوردیلر . بو التفات جهانقیمت بنی اوج بالای شادی‌یه اعلا ایلدی ، دنیالر بکا بخش اولنمشجه‌سنه سویندم .

بو فیضك نخستین آثارندن ایدی‌که همان همان اون سکز اون طقوز یاشلرنده ایکن ، اوزمانلر هرسنه باب والای مشیختده کشاد اولنان « طریق قاضیلکی » امتحانه کیردم . اوسنه مطلب بش اولدیغی حالده منتهی صنف طلبه‌سندن داخل امتحان اولانلر ظنم قرق اللی کشی قدر وار ایدی . بش مطلبدن ایکنجیسنه بوعاجز نائل اولدی. امتحان دررك کتاب‌الکفاله‌سندن ایدی .

بو بر اعتباری طریق قضادرکه خاطرمده قالدیغنه نظراً داخل طریق اولانلرك قدم ونصینه کوره بر ایکی سنه‌ده بر بالاعتبار بر قضا ضبط اولنور. برنجی دفعه ضبط اولنان قضانك اون ایکی وایکنجیسی ایله دها صکره‌لری صره‌سیله ضبط ایدیلن قضالرك اون سکزر ماه امتداد ایدر معاشلری واردر . بدایت طریقده معاشلر غایت جزئی ایسه‌ده قدم پیدا ایتدکجه معاشانك مقداری خیلیدن خیلی ترقی ایدر . بو طریق قاضیلکی اولمری رجال علمیه کاشانه‌لرنده مستخدم خدمه‌یه دخی مکافاةً توجیه اوله کلور ایکن مقام جلیل مشیخته رونق طراز اولان بر ذات عالی قدر شو عاطفته خدمهٔ رجالدن زیاده خدمهٔ دین ودولتی شایسته واحری کوره‌رك انی طلبهٔ علومه تخصیص ایتدیکندن لدی‌الامتحان استحقاقی نمایان اولانلره توجیه ایدیلور وبو جهتله علم تحصیل بو یوزدن دخی احیا اولنوردی . بو امتحان بیلم شمدیده وارمی ؟ معروضات مشروحه‌دن دخی مستبان اولدیغی اوزره طریق قاضیلکی حد ذاتنده پك اوقدر حائز اهمیت بر شی دکلسه‌ده طلاب بو امتحانده بر ذکا یارشی ایتدکلری ومانع تحصیل اولیوب بالعکس شوق افزا بولندیغی ملابسه‌سیله انلر ارهسنده پك اهمیتلی طوتیلور وبالفعل قضایه رغبت کوسترمدکلری حالده اعتباری اولان بو طریق قاضیلکنی استحصاله انهماکلری پك زیاده ایدی . هله مراسله‌ده بحرر « ... لدی‌الامتحان استحقاقی نمایان اولان مولانا.. زید قدره » فقره‌سی صاحب مراسله‌یی اوزمانه مخصوص غیر متناهی بر مفخرتله مست نشاط ایلدیکی کبی دیکرلرینی‌ده سنهٔ آتیه‌ده داخل امتحان اولمغه تشویق ایلردی .

مدارسمز وتیله نجه افاضل بنام یتشدیرمش برر مهدعلم وکمال ایکن شمدی اودرجه مبذول سماحتی کورلمیور . حکومت سنیه‌نك اعتنای مخصوصی ایله مکاتبمزك انتظام وتکملی کوندن کونه ارتقه‌رق آثار فیوض درجه درجه توسع ایدیور . شو التفاته بو دارالعلم قدیملرده بالوجوه شایسته‌در . مدارسمزده اصل اعتنا علوم شرعیه‌یه معطوف اوله‌جق ایکن لزومندن فضله علوم آلیه ایله وقت کچیریلیور . حالبوکه مدارسمزده عربجه تکلم وانشا اصولی موضوع اولمدیغندن قواعدلسان تحصیلندن مطلوب اولان فائده تمامیله ظهور ایتمیور. بوقدرمدت عربجه صرف ، نحو ، معانی کبی علوم آلیه اوقوندیغی حالده مدارسمزدن یتشمش فضلا ایچنده بعض استثنالردن ماعدا فصاحت وبلاغت اوزره تحریر وتکلمه مقتدر کیم وار ؟ یالکز اکلامق کفایت ایدرمی ؟ هله قدیم منطق وحکمت ایله اوغراشمقده نه معنی وحکمت وار ؟

خاطرمه‌کلدی ، سیاح شهیر ابن بطوطه‌وقتیله بروسه‌وحوالیسنده کشت وکذار ایتدیکی اثناده برفقیه بلده ایله اولان ماجراسنی «رحله» سنده شویله حکایه ایدیور : « .. اوکیجه (کاویه) یه واصل اولدق. کاویه فاعله وزننده (کی) دن مشتقددر . اوراده اخیلردن برینك زاویه‌سنه ایندك . اخی‌یه عربجه سویلدك ، نه دیدیکمزی اکلامدی ، او بزمله ترکجه قونشدی ، بزده آنك سویلدیکنی اکلامدق . بونك اوزرینه اخی دیدی‌که فقیهی چاغرك . او عربجه بیلور . فقیه کلدی، بزمله فارسی قونشدی . بز عربجه سویلدك ، نه دیدیکمزی اوده اکلامدی و اخی‌یه دونوب دیدی‌که « ایشان عربی کهنا [کهنه] میقوان [میکویند] ومن عربی نومیدانم » . فقیهك بوسوزله مقصدی فضیحه‌دن ستر نفس ایتمك ایدی ، چونکه آنلر بونی عربجه بیلور صانیورلردی ، حالبوکه عربجه بیلمدیکندن بونلر اسکی عربجه قونشیورلر . بنم بیلدیکم ایسه یکی عربجه‌در دیدی ، اخی‌ده فقیهك سوزینه ایناندی . لکن فقیهك بو سوزندن بز مستفید اولدق ، چونکه اخی « بونلر لسان عربی قدیم ایله قونشیورلر ، بوده نبی اکرم صلی‌اله علیه وسلم افندمزایله صحابهٔ کرام حضراتنك لسانی‌در ، بونلره اکرام‌واجبدر » دیه بزه‌فوق‌العاده اکرام‌ایتدی . بز او زمان فقیهك سوزینی اکلایه‌مامشدق ، فقط سویلدیکی الفاظی بروجه بالا حفظ‌وضبط ایتدیکمدن اخیراً فارسی اوکرنجه نه‌دیمش اولدیغنی اکلادم» .

ابن بطوطه‌فقیهك بو یولده ادارهٔ لسان ایلمسنی عربجه بیلمدیکنه حمل ایلیورسه‌ده بز بوذهابه قطعی برصورتده اشتراك ایده‌میز. فقیهك بویله سویلمسی عربجه‌یی اکلامدیغندن اولمیوب بلکه عصرمزده علی‌الاکثر مشاهده ایدلدیکی اوزره عربجه‌یی تکلم ایده‌مامسندن وبناءً علیه اثناء مکالمه‌ده ترجمانلغه مقتدر اوله‌میه‌جغنی حس ایلمسندن نشأت ایدرك بو حقیقتی ایسه اولدیغی کیبجه اخی‌یه‌سویله‌سه اخی بونی تقدیر

اره صره اجراسی لازم. حدود شرعیه‌یی بتون بتون معطل براقق امت محمدك باشنه بیوك بلا کتیرر. حدودشرعیه قالقارسه عدالت‌ولماز.

ایشته (ولاتقتلوا انفسکم) کندی نفسکزی قتل ایتمیك ، دیبور الله . برانسان کندی نفسنی نصل قتل ایدر؟ برجنایت ارتکاب ایدر، کندی کندینی قتل ایتمش صاییلیر .

تسبب مسئله‌سی بیوکدر. تسبب ؛ نظر شرعده بیوکدر . چوق فنالقلر تسبب طریقیله وجود بولور . اونکچون حدیثده وارد اولمشدر. بخاریده یازیلیدر. برکون رسول انبیا افندمز بیوردیلر:

— کبائرك الك بیوکلرندن بریسی نه‌در ، بیلیرمیسکز ؟

— نه در یا رسول الله ؟

بیوردی که : — بر انسان اناسنه، باباسنه، اجدادینه، سب ایتمك، سوکمك ... کناهلرك الك بیوکیدر .

— امان یارسول‌الله ، هیچ کیمسه بونی یاپارمی ؟ هیچ برکیمسه اناسنه‌باباسنه‌سب ایدرمی؟ نه‌قدر اولسه‌برارتباط محبت وار. هیچ‌برانسان ابوینه سوکرمی؟ بیوردی‌که : — اوت، کندی دیلیله سوکز . عالمك لسانیله سوکر .

نه‌دیمکدر بو ؟ او ، بریسنك اناسنه باباسنه سوکر ، لعنت ایدر .. اوده اعاده ایدر . کویاکه کندی اناسنی باباسنی سوکش اولور. نیچون؟ چونکه سببیت ویردی . « های لعنت اولسون اجدادینه» دیدیرتدی، لعنته سبب اولدی .

اویله خیرسز اولاد . الله اوکا چکدیرر . نیچون ؟ سن سبب اولدك ملعون . سن خیر یاپه‌مدك . سن‌ده ، اونلرده معذب اولور .

یویله‌در ، تسبیدن قورقلی . انسان چوق کناهلری کندی یاپمایور. لکن یاپانلره سبب اولور. عالمك آغزینی آچاملی. استعیذبالله : (واطیعوا‌الله‌ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم واصبروا) سورهٔ انفالدر. (واطیعوا الله ورسوله) ای قوللرم ، دائما الله ، رسوله اطاعت ایدك . (ولاتنازعوا) بربریکزله منازعه ایتمیك . آرایه اختلافلر چیقارمایك . اختلاف آرا ایله بینکزه نفاق کیرمسون ، فتنه وفساد قپولری آچیلماسون . آیت اخراده (ولاتکونوا کالذین تفرقوا واختلفوا) بیورلمشدر . مفسرین عظام بوکا دائر خیلی بسط کلام ایتمشلردر. اختلاف آرا نه‌در؟ مسلمانلرك دینی بردکلمی ؟ نه‌در او بیك درلو فرقه‌لر ؟ اوبی‌نهایه کشمکشلر ؟ بیکلرجه دشمنلر ایجنده بولونیورز . همز ال الله ویرمرك متحداً چالیشه‌جق زمانمزدر. شریعت اویله امر ایدیبور : مؤمنلر یکوجود اوله‌جق ، ملل سائره ایله کوزل کچنه‌جك . حالبوکه مع‌التأسف یك فنا حرکتلرده بولونیورز . نه‌قدر غزته‌لر حکومت علیهنه سوزلریازیبورلر، بربری علیهنه افترا ایدیبورلر. یونلر ایی شیلرمی ؟ شریعت جلیله بوکا مساعدمی ؟ دیمك بز کندی هلاکمزی تمنی ایدرز، دشمنلر یاپه‌ماز بزم کندی کندمزه یاپدیغمزی. بر آدمك شخصنه اولان عداوت یوزندن بر ملتی محوه قالقیشیر . ایجمزده بویله ملعونلر وار . الله یزه : « فرقه فرقه آیریلك ... » دیمیور . بلکه (واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً) دیبور . هیکز اللهك ایپنی طوتکز ، اوکا صاریلکز. اللهك ایپی قرآندر. (ولاتفرقوا) ضاقین فرقه فرقه اولمایك . هیکز بر طرفه چکیلمیك . صوکرا دشمنلره یول آچارسکز ، اللرینه سرمایه ویررسکز. آیت اخراده‌ده : (ولاتکونوا کالذین تفرقوا واختلفوا) بیوریلیور . صاقین اویله اولمایك ، تفرق ایدن اهل کتاب کبی آیریلمایك . صوکرا کندی هلاککزی کندیکز حاضرلامش اولورسکز . (ان‌الذین فرقوا دینهم وکانوا شیعاً کل حزب بمالدیهم فرحون) حقیقةً غریبدر : اهل اسلام بیننده ، باخصوص بر مسلك صاحبلری ، الك ایلری کلنلر ، اوقویانلر یازانلر بونی یاپار. اعاظم ارباب قلم بربرلرینك علیهنه دوشیور. ایجمزده دشمنلر وار . هیچ کیمسه بزم جدی اتحادمزی ایسته‌مز. بوراسنی قطعیاً بیلهلم ، جمله‌مزك یکوجود اوله‌رق وطنك سلامته چالیشمه‌مز منفعتلرینه مغایر کلیر . کیملرك ؟ کیملرکه ... هپسنك املری‌واردی ، جمله‌سی یاندی .

اکر مشروطیتی تمامیله اداره ایدر ، انتظام وآسایشی اورته‌یه قویارسه‌ك هرکسك نظر تقدیرینی جلب ایده‌جکز . شمدی‌یه قدر هپ فتنه وتفاقدن محو ویریشان اولیوردق .

لکن نه فائده ؟ ایش چیغرندن چیقمش ، بیکلانه اللره قالمش ، رشوتلر ، ملعتلر ، التماسلر ایشك ایچنه کیرمش . بردن بره دوزلمز . عجله ایله برایش کورلمز . اللی‌سنه بوزقلق، شورش ، فتنه وفسادهرطرفی‌قاپلامش، ایلیکلره‌ایشلهمش. بردن‌بره اصلاح‌اولورمی؟ ال برلکیله چالیشلیر ایسه هرشیلر دوزملیر .

اولا (اطیعوا‌الله ورسوله) بیورمش . اللهه و رسوله اطاعت ایدك ، فرائض دینیه‌کزی ایفا ایدك . (ولا تنازعوا) بربریکزله منازعه ایتمیك . صوکرا (تفشلو وتذهب ریحکم) نصل سیاسی کتابدر قرآن . الله بزه سیاسی درس ویریبور . بیکزده منازعه‌لر چوغالیر ، بربریکزك علیهنه مهاجمات وقوع بولورسه صوکرا قورقاق اولورسکز. بری بریکزله اوغراشنجه طبیعی سزه ضعفیت کلیر . کوکلریکز بشقه بشقه وادیلره آیریلیر . (تحسبهم جمیعاً وقلوبهم شتی) منافقلر کبی . کوکللر بشقه اولور . هرکسك مقصدی کندی منفعتدن عبارت قالیرسه طبیعی عمومه ضعفیت کلیر . قورقاقلق عارض اولور . قوت اتحادله اولور . (وتذهب ریحکم) دولتکز الدن کیدر ، محو اولورسکز . هپ بوسببه‌در سوء اداره . منازعه‌دن باشلار ایش . صوکرا بربریکزله اوغراشه اوغراشه دشمنلر فرجه بولور : مسلمانلر بربرینی قیرار . تمام ، دشمنلرك ارادیغی کبی . نه‌دولت قالیر، نه ملت. (ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم) معلوم ضعف وجبانت . اتحاد اولمازسه قوت اولماز . (وتذهب ریحکم) صوکرا روزکاریکز اسمز اولور ، دولتکز زائل اولور . فقط بو کنایه‌در . فلان آدمك روزکاری اسیور ، یعنی نفوذی جاریدر . بز کیمسه‌نك نفوذی یوررسه بلغای عرب (جرت ریاحه)، عکسی تقدیرده « رکدت ریحه » دیرلر . نصلکه شاعر دیمشدر :

اذاهبت ریاحك فاغتنمها
فان لکل خافقة سکوناً

بلغا کلامی‌در بو . روزکارلرك کوزل اسر ایسه،ایستدیکك هوایی

بزم حقوقزه نائل اولهجق . اونلرك منفعتی بزم منفعتمز ، مضرتی بزم مضرتمز . بوجهتله نفوس آدمیه‌یی محافظه ایلك ، هیچ کیمسه‌یه تعرضده بولونمامق اکلاشیلیر .

بعض مفسرین عظامدن « انفس » کلمه‌سنی ظاهرینه حمل ایدرلر : کندیکزی قتل ایتمك دیمك ، برانسان کندی کندینی اولدورورمی ؟ اولدوروریا . الهك عذابنه کرفتار اولمق ، هلاك معنویه اوغرامق کندی کندینی اولدورمك صایلیر . اعلا جنتلر وارکن جهنم چوقورینه طیقیلمق بر قتل دکلمی ؟ صوکرا عالمك مالنه تجاوز ایدرك کندی قتله باعث اولمق دیمکدرکه بونکله یوقاریدمکی (لاتاکلوا) نهی تأکید ایدلمش اولور. کرك بویله حقوقه تجاوز، کرك سائر معاصی ارتکابنه جرأت، نفسی هلاك معنویه سوق ایتمك ... ایشته قتل حقیقی بودر . انسان دنیاده برکره اولور ، اما آخرت اولومی هلاك ابدی‌در. (لایموت فیها ولایحیی) سعادت اخرویه‌دن محروم قالهجق .

بعض مفسرین ظاهرینه حمل ایدرلر . بواوچنجی قولدر . « کندینی اولدورمه دیمکدر » دیورلر . بعضلری انتحار ایتمزمی ؟ ایشته برطاقلری اونی عبادت صایار . جاهلانه ، بر طاقم معبودلر اوغورینه کندینی اولدورور ، کیمیسی اتشه آتیلیر ، « معبودمه قاووشیم » دیه . کیمیسی کندینی صویه آتار، عقلنجه عالم لاهوته قاووشیور . ایشته بویله جاهللرك یاپدیغی کبی... (بیضاوی).

صاقین ، دیبور الله ، هیچ کیمسه ایچون نفسنی اولدورمه . کذلك معاذالله بر صقتی ایله مأیوس اولهرق کندینی اولدورمك ... بوده جائز دکل . ذاتاً انتحار، مسلمانلرده آزدر، ملل سائره‌ده دها زیاده‌در . زهر ایچمه، بیتنه بر رولور صیقار ... معاذالله . او، تأثیر فلاکتله، بر نوع مجنون کبی اولور . جانه قیار . انتحار، اکبر کبائر دندر، یعنی غیریسنی اولدورمه‌دن دها بیوکدر .

بوده اولکی معناده داخلدر ، خارج قالماز. چونکه اخوان‌دینی اولدورمه ، دیکه نفسنی‌ده اولدورمك ممنوع اولدیغی اولویتله ثابت اولور . اولکی معنایه کوره‌ده داخل اولور . فقط بومعنایه کوره : طوغرودن طوغرویه کندینی اولدورمه . نه انتحار ایت، نه‌ده قتله سببیت ویر . انسان کندی قتله سببیت ویرسه کندینی اولدورمش اولور . مثلا : برینی اولدورور، قصاص اولنور . کندینی اولدورمش دیمکدر . چونکه قتل اولمایه‌یدی، اعدام اولمایه‌جقدی . هم برمؤمنك قانه کیردی، هم کندینی محو ایتدی .

قصاص بیوك شیدر . بعض یرلرده قالدیرمشلر . لکن هیچ بر شی اونك یرینی طوتهمایور . الله نه بیورمش؟ (ولکم فی‌القصاص حیوة) . نه‌قدر بلیغ برکلام ، نه‌قدر عالی برحکمدر !... ای مؤمنلر قصاص یوقمی ، جانه جان ، اولدورنی اولدورمك ... بونده حیات واردر . فقط ورثه هپسی متفقاً دعوی ایدرلرسه قصاص اولنور . « دیت ایستمیز ، قصاص ایسترز » دیرلر، حاکم حضورنده قتل عمدی اثبات ایدرلرسه الله نه‌بیورور ؟ « قصاص ایدك ! » .

— یارب، بوآدمی‌ده‌می کسه‌لم؟. بریسی اولدی کیتدی . قاتلی‌ده اولدورورسه‌ك بردانه دها اکسیله‌جك . حبسه قویه‌لم تربیه ایده‌لم ، صوکرا چیقسون ...

یوق یوق ، دیبور الله ، سز ایشك اصلنی اکلامایورسکز . سز ظاهره باقارسکز ، حالبوکه اونك اولمسی حیاتدر . کیمه ؟ بتون جماعت‌مسلمینه، بتون‌عالم انسانیته . برآدمك‌اولمسی بیکلرجه کیمسه‌لرك حیاتنی محافظه ایدر .

قصاص ایچنده حیات واردر ، دیبور الله . مفسرین بوکا ایکی درلو معنا ویررلر : برکیمسه قتله تصدی ایده‌جك ، تصمیم ایدیبور ، برآدمه عداوتی وار ، قانه کیرمك ایسته‌یور ، بویله برینی قتل ایتمك قصدنده بولونان اکر بیلیرسه‌که کندی‌ده قتل اولنه‌جق . اکر هیچ شبهه ایتمزسه‌که قصاص حکم شرعیسی کندی حقنده اجرا ایدیله‌جك اوآدم قتله جرأت ایده‌مز . بربرینی اولدورمکه هیچ کیمسه جسارت ایده‌مز، « بن اولدوره‌یمده بنی نه‌یاپارلرسه یاپسونلر » دیمکه اپی بیوك جسارت ایستر . فقط « اون سنه یاته‌جغم ، چیقه‌جغم ، بلکه دها اول قورتولورم » دیرسه او آدم‌قورقاز ، هرشیئی یاپار، لکن دار آغاجنده صاللانه‌جغنی دوشونورسه یاپه‌ماز . بر بو .

برده قصاصی اجراده حیات وار ، قاتلی اولدورمك حیاتدر . زیرا قاتل‌قالیرسه مقتولك ولیلری، قبیله‌سی‌قاتلی اولدورمکه قالقیشه‌جقلر. اولدوره‌جکلر . شیمدی اوته‌کی طرف بو قبیله‌دن برینی اولدورمکه تشبث ایده‌جك . بوصورتله ایکی‌قبیله آراسنه قان‌دعواسی دوشه‌جك، سن برقاتلی آصمایورسك، قصاصه‌حکم ویرمیورسك . حالبوکه مقتولك اخذ ثاری ایچون طرفدارلری یوقمی‌در، اونلر اولدورورلر . صوکرا بونلر اونلری ... بویله ایکی قبیله محو اولور کیدر . قوجه برجماعتك سلامتنه برقاتل فدا اولنمازمی ؟

قصاص بویله عالی‌در، حیاتله مالی‌در. بو سایه‌ده هم اونلرسلامت بولور ، هم قبیله‌سی. جناب‌الهك حکمی بویله‌در. الله‌دن ارحم اوله‌مازسك. الهك مرحمت سبحانیه‌سی عموم کائناته شامل‌در. فقط مصلحته کوره‌در مرحمت. برآدم جزاسنی بولمقله اوته‌کیلر سلامت بولور. یاخود دوشنور: « یاپارسه‌م بن‌ده بوله‌جغم بلایی!... » . بونك ایچون کیمه کیمسه‌یه تعرض ایده‌مز. بونلری بوهفته صراط مستقیمه صراحة یازه‌جغز، ان شاء الله [۱]. عالمی اصلاح ایچون باشقه‌چاره یوقدر. اوته‌کنك ، بریکینك رأییله اولان شیلر هیچدر . آره‌صره حد شرعی اجرا اولنورسه راحت و آسایش تأسس ایدر، بی‌نهایه معموریت حاصل اولور . هانی کوکدن رحمت یاغمازسه یرلر نصل قورور ، قحط و غلا یوز کوسترسه ؟ حد شرعی‌ده اجرا ایدیلرسه آسایش‌اولماز. مطلقاآره صره حد شرعی‌یی اجرا لازم‌در. خرسزلق ایدنلرك، قتالق ایدنلرك جزاسی وار. بونلر قولای اجرا اولنماز. شرطی‌وار. عفواولور،لکن ایجابنده . فقط ولو بیکده بر اولسون ،

[۱] ۲۹ نجی نسخه‌یه مراجعت !

صراط مستقیم

۱۲۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : اولملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لیک	الی آیلق
دوسه‌دنه	٦٠	٢٠
ولایتده	٨٠	٤٠
خارجه اجنبیده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تشرین ٣٢٤

دوسه‌دنه قطعی ٥٠ پارا در

قیمت‌دن طولا بورده‌که کوندریلیر سنوی ٢٠ قروش قطعه آلنیر

درسعادتده بوسته باکوندریلیر ولایتده محل اعتبارلری.

عدد : ٣٧ — ٣٠ ربیع‌الآخر ٣٢٧ پنجشنبه — ٧ مایس ٢٢٥ — اساسی جلد

فریضهٔ شکران

محافظهٔ مشروطیت ومدافعهٔ نعمت حریت اولغورینه جانسپاره صورتده چالشان قهرمانلرمزه قارشی شرعاً وعقلاً مدیون بولوندیغمز حسیات ملیه وتشکرات صمیمیه‌یی نه یولده عرض وایفا ایتملك وتأمین استقبال ایچون نه طرزده داورانمق ایجاب ایدر ؟

قال الله فی کتابه المجید (واذ تأذن ربکم لئن شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان عذابی لشدید)

معنای شریفی

« رب ذوالجلالکز اعلان بیوریوبرکه بنم سزه بخش ایتدیکم نعمتلرك قدرینی بیلیر ، حق شکرینی ایفایه سعی ایدرسه‌کز اونلری تزید ایدرم واکر نعمت واحسانه مقابل ایراز کفران ایدرسه‌کز سزی اوندن محروم قیلارم . چونکه لطف وعنایتم واسع ومدید اولدیغی کبی عذابنده شدیددر . »

شکر نعمت نعمتت افزون کند
کفر نعمت نعمتترا دون کند

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم (من لم یشکر الناس لم یشکر الله) یعنی هرکیم برنعمتك واسطهٔ وصولی اولان کیمسه‌زه تشکر ایتمزسه جناب حقدن شکر ایتمش اولور . [١]

[١] سنن ترمذیده تخریج بیوریلان احادیث شریفه‌دن اولوب ابو سعید خدری رضی الله عنه‌دن مرویدر . جامع صغیر شارحی عزیزی علیه‌الرحمه مقام تعلیمه شوله دییور « زیرا نعمتك ایصالنه توسط ایدنلر حقنده ایفای تشکرك دخی اوامر شرعیه‌دندر . بو اوامره رعایت ایچون کیمسه مأمور اولونور . شکر الهیك تمامی حصولی ایچون هر مرتبه اطاعت ایتمك واجبدر »

بونکله مستبدانه اولیورکه هر نعمت وبخششدن طولایی اولان ، عموم حقنده ، واهب النعام اولان جناب باری تعالیه حمد قرآنی ، ثانیاً اوسنتك واسطهٔ حصولی ، باعث وصولی اولان ذاته قارشی‌ده ایفای شکران غایت مهم بر وظیفهٔ دینیه اولوب مقتضاسنه رعایت خصوص شرعیه امر وفرمان بیورلمشدر . بو وظیفه‌یی ایفا ایچون خدای مقدوح اولورلر . خیبت وخسران ایچنده قالیرلر .

بناء علی ذلك بو قدر سزدن محترم اخوانمزه شو شهرتی اردوسرك حرکات قهرمانانه‌سی مسعی عجیبه‌سی سایه‌سنده بعد الله یکدن نائل ومظهر اولدیغمز حریت مقدسه ومشروطیت مشروعه نعمت جهانبانك تشکرات مفروضه‌سنی ایفایه وسع وطاقتمز مساعد بولوندیغی درجه سعی اوظهرمز وظائف قصیره‌مز خصوصنده مسعود اولور .

نصاب ادراکمز درجه قصیری اولان ، حیات انسان و سعادت بشریه‌نك عزت اولدیغی فرق ایدن هر فرد عقل و نعمت عظمات حق شکرینی ایفادن عجز وقصور اولدیغی اقرار ایدر .

بو حقیقت آشکاره‌ی انکار ایتمك اولسه‌دی هویدادر . علی الخصوص ٣٩ سنه حدهٔ طبیعیه مستعدلامیسی تأثیرات دهشتناکی اوزرینه بزم بولدیغمز قوانین سیاسیه‌نك مدنیه‌سنده برآلای درسعادتکان امت‌نی چیره قلش ، مجنی علیه و بدبخت آسایش ایتمه اولان مقدس اردوسنه سنوات حوادث قدوه میسر مدرسی هنکامه قدر بشکر نعمت حریتدن دلی ، عید سلامتنده محروم بولنمش وانشاء اولونان بیك درلو قلب عه و حرق باشکی مدهش حضرت تدهیشات مهلکه‌سی حسیه سوق یمش و مات بچیده بوغوشمش کیتمش ایدی .

بولورسه نجیت بیل اولی . دیمك رباحك خوب ایتمسی ، بر انسانك سلامت بولمسی ، امنیت حاصل ایتمسیدر . آنك ایچون بعض مفسرین : رزق ، دولت دیمکدر ، دیرلر . برملتك روزکاری دولت نوندیك . حکومت قوتیله یورور . لوده ملتك اختیاریله اولور . بر ملت حکومت علیهده بولورسه انتظام قالمز . هرشی بوزی اوستنه قالیر . دشمنلره فرصت ویرر . حکومته تعرض ایچون سوء نیتلرن ، منفعتلرن بنفه رسیب بولمز . تارمك نتیجه‌سی جانسز ، جانسك نتیجه‌سی ضعفدر . ضعفك نتیجه‌سی دکلدر ، یعنی نفوذ کیتمکدر . نفوذ اولمازسه دولت کیدر .

صوکرا فلان کیمسه‌نك روزکاری اسمز دیبورلر . نه وقت ؟ (اذا ....) ایلر یاقلار ، نفوذی قیریلرسه اووقت روزکاری اسمز دیبورلر . یعنی نفوذی محو اولور .

— نه‌یاپه‌لم ؟ محو ایدرلر . اونکی بریکی ایلیتیر ، بن‌ده قاوغایه محو اولورم . کلیر بریسی حقوقی تعرض ایدر . مدافعه ایتمه‌یمی ؟

آنك ایچون جانبلری بنه‌وآیت جلیله‌ده (واصبروا) بیورر . صبر ایدیکز ، هرشیئك وقتی کورله‌یك ، سفها ایله اوغراشمایك ، متین اولوك ، حاضلره ، سفیلره اویمایك ، سوزلرینه قارشو سوز سویله‌میك ، احمقه جواب سکوتدر (خصمك سشمن اکلامق خصمه سشمدر) .

اما بك زیاده محبوری اولور ، شخصه تعرض ایدرسه ، محاکم آچیلمز ، اورایه مراجعت ایتمك ، بوقاه‌سن بر سویلرسك ، اوده بش سویلر ، سسك اهوالك مقابله ایدر ، اونك اطرافی کری قالیر ... دیرلیکن آراکزده الك بیوك برضرر ده ظهور ایدر . آنك ایچون (واصبروا) صبر ایدك ، بیورلیور . (ان الله مع الصابرین) صبر ایدنلرك یاردمجیسی الله‌در . نصرت الهیه صبر ایدنلرمدر[1]

جناب حق بزه نه کورك صبحنلر ایدیور . فقط بزدکلمیز . اینمز هپ قرآنك خرجندمدر . الله جل شانه بزه هرده‌لو درس ویریور . هیچ بر نصیحه حاجت براقمیور . اینشه بو آیت بز . بتون امت بوندن درس آلمالی . (واطیعوا الله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم) منازعه ایدرسه‌کز . ایچکزدن درلو درلو فرقه‌لر چیقارورسه‌کز ضعف وجبانت یقه‌کزه صارلیر . دشمنلر سزه غلبه ایدر . نفوذك قالیر ، نه ملت .

— نه‌یاپه‌لم ، محبور ایدرلر ...

(واصبروا) صبر نجه‌در ؟ صبر ایدك . سفهایه قارشو ، جاهلره قارشو اعتراض ایدرسه‌ك اونلر دها زیاده قودورورلر . قاوغایه قاقیشورلر . چونکه داتاً ان آلتدن تحریك‌ولر . دشمنلر صورت حقدن کورینورلر : — شوی ایسه‌یك ، بونی ایسه‌یك ... دیه تحریك ایدرك مسلمانلری بربرینه دوشورمك ایسترلر . صوکرا اختلافلر ، قاریشقلقلره محو اولوب کیتسولر . چونکه جمعیت ، عقل ایرمز . بر آز حسیات دیانتی قاریشدیرورسه‌ك جانه قورقان اولسون دیر . هرشیئی بیلر . حلوکه تحرمه‌دیر ؟ قرون وسطی کی کسوب بچیر . بر آز بوکولمز قیردامه بشلاقلر . بعض حقسزه حقکز ولر دیبورلر .

[1] صبر ایدنلر بنایانه صبرك نمراتی قطعاً بیدك . صحح .

اول اونده دیبورلردی ، نه‌لر سویله‌مزلردی . سزك یرکز یوقمیر دیبورلردی ، نه‌روم ایلیسه نه یوراده . بوکون احراز ایتدیکمز مرتبهٔ علیا هپ اتحاد سایه‌سندمدر . هرکس بیلور جمعیت اتحادیه‌نك خدمتی ، بتون ملت ، بتون اردو اتحاد ایتدی ، اوسایه‌ده بو ترقیه مظهر اولمق ، او اتفاق ایله الله بزه بو نعمتی ویردی .

— بنده بر فرقه اولمه‌جم ...

— یك ایی . فقط باهم کوستر نه‌یاپه‌ك ؟ مقصدك خدمت ایسه کل ایشته بن خدمت ایدییورم . سنده برابر چالیش . فقط حرفده حسن نیت بولن . آیریجه کندینه اهمیت ویرر : — بنجون بن‌ده سنك فکرنه تابع اولایم ؟ دیر . بلی که مقصدی بشقه . نفوذ قزانمق ، مأموریت قپالامق . بشقه برشی دکل . فرقه فرقه نمدر ؟ پروغرامك نه‌ایسه اورته‌یه قوی . نه‌خدمت کوردك ؟ ایشته جمعیت اتحادیه آثاریله بوتون کائنات نظرنده ثابت بولیور . هردرلو خدمتلری مصدق دکلی ؟ بوکونکی کون مشروطیتك اویله بر نکهبانه احتیاجی وار . بیك درلو دشمنلر انتریغلر چویریورلر . صورت حقدن کورینمك استبدادی احدیه چالیشیورلر . بونلره قایه‌مالی . هرکس ایشیله ، کوجیله مشغول اولملی . حکومت ایشلرینه ، سیاسی شیلره افرادك قاریشمه‌سی اولماز . آیروجه برهیئت ، هیئت مبعوثان ، اهل منه وار . اونلر هر شیئ باقه‌رلر . آرتق براقه . فساد قاریشدیرمه . مقصدك جدیت ایسه کل اشتراك ایت . (کل حزب بمالدیهم فرحون) بونلر ایی شیلردکل . معقول ، مشروع ولر دکل . مقصد خدمت ایسه جاده‌یلی . اوچی‌یشی بر یره کلمرك اورتمله ونوله ویرمك خیانتدر . الله جمله‌مزی بر سوء نیتدن ، برتله وفساددن خلاص ایله . آمین

ایشته (ولا تقتلوا انفسکم) نفسکزی قتل ایتمیك . یعنی هلاك عمومیه سبیت ویرمه‌یك . (ان الله کان بکم رحیما) الله باق سزه نه درس ویریور . حق کوزه‌تك . کیمسه‌نك مالنه کوزیکز اولمسون . بونك خلافنه حرکت ایدرسه‌کز هلاککز مقرردر . نیچون دیبور ، (ان الله کان بکم رحیما) الله چونکه جمله‌کزه بردن رحیمدر . اونك ایچون کیمسه کیمسه‌یه ظلم ایتمسون . الله راضی اولماز . الله هرکسه نفسندن دها چیقندر ، دها رحیمدر .

نفسکده براقنمدر . هلاکه کیمسیت ویرمیه‌جکسك . فتنه وفسادلره کرك کیدیك ، کرك اخوان دینك هلاکنه بادی اولمایه‌جقسك . بن عظیم الشان جمله‌کزه رحیمم . اونك ایچون سزه شویله امرلر ویردم . کیمسه کیمسه‌نك حیاتی ، مالی ، حقوقی غصب ایدرسه ایکیسنده ضرر اولور . غیر مشروع شیدن ایکی طرفده متضرر اولور ، محو اولور . اونك ایچون « رحیم » دیبور . هیکزه بر (بکم) یلکز برطرفه دکل . بتون قولمره مرحمتدر . اونك ایچون کیمسه کیمسه‌یه تعرض ایتمسون . الله جمله‌مزی اصلاح بیورسون . ظلم غضبدن احتراز ایلمسون آمین .

۵۶ نجی دوسیه صوکی ۲۰ شباط ۳۲۴

هلال مطبعه‌سی — ابو املا

صراط مستقیم

۱۳۲۶

محل اداره : درسعادتده باب عالی جادهسنده ادارهٔ مخصوصه

ایطاله : سلکزده مرانق آلتار جده سی مع المصنوعه قول اوغلو ۲ نجی قات ۲ نجی نومره

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفتهلق رسالهدر

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنهلکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیهده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخهسی ٥٠ پارهدر

قبولدن مقدما بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ قروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ۳۷ | ۳۰ ربیع الاخر ۳۲۷ پنجشنبه ۷ مایس ۳۲۵ | ایکنجی جلد

فریضهٔ شکران

محافظهٔ مشروطیت ومدافعهٔ نعمت حریت اوغورینه جانسپارانه صورتده چالشان قهرمانلرمزه قارشی شرعاً وعقلاً مدیون بولوندیغمز حسیات ملیه وتشکرات صمیمیهنی نه یولده عرض وایفا ایتمك وتأمین استقبال ایچون نه طرزده داوراتمق ایجاب ایدر ؟

قال الله فی کتابه المجید (واذتأذن ربکم لئن شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان عذابی لشدید)

معنای شریفی

« رب ذوالجلالکز اعلان بیوریورکه بنم سزه بخش ایتدیکم نعمتلرك قدرینی بیلیر ، حق شکرینی ایفایه سعی ایدرسهکز اونلری تزید ایدرم واکر نعمت واحسانه مقابل ابراز کفران ایدرسهکز سزی اوندن محروم قیلارم . چونکه لطف وعنایتم واسع ومدید اولدیغی کبی عذابمده شدیددر . »

شکر نعمت نعمتك افزون کند
کفر نعمت نعمتترا دون کند

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم (من لم یشکر الناس لم یشکر الله) یعنی هرکیم برنعمتك واسطهٔ وصولی اولان کیمسهلره تشکر ایتمزسه جناب حقدهده شکر ایتمش اولور . [۱]

بونکله مستبان اولیورکه هرنعمت وعاطفتدن طولایی اولا ، منعم حقیقی ، واهب العطایا اولان جناب باری تعالایه حمد فراوان ، ثانیاً اونعمتك واسطهٔ حصولی ، باعث وصولی اولان ذاته قارشیده ایفای شکران غایت مهم بر وظیفهٔ دینیه اولوب مقتضاسنه رعایت نصوص شرعیهده امر وفرمان بیورلمشدر . بووظیفهنی ایفا ایتمکلر عندالله مقدوح اولورلر . خیبت وخسران ایچنده قالیرلر .

بناء علی ذلك بونه معززومحترم اخوانمز ، شانلی شهرتلی اردولرمزك حرکات قهرمانانه ، مساعیٔ عالیسندانهسی سایهسنده بعنایة الله یکیدن نائل ومظهر اولهبیلدیکمز حریت معقوله ومشروطیت مشروعه نعمت جهانقیمتك تشکرات مفروضهسنی ایفایه وسع وطاقتمز مساعد بولوندیغی درجه ساعی اولمقلغمز وظائف قطعیهمز جملهسندن معدود اولور .

نصاب ادراکدن درجه نصیبی اولان ، حیات انسانیه و سعادت بشریه نهدن عبارت اولدیغنی فرق ایدن هرمرد عقل بو نعمت عظمانك حق شکرینی ایفادن عاجز وقاصر اولدیغنی اعترافه مجبوردر .

بو حقیقت ثابتهنی انکاره امکان اولمادیغی هویدادر . علی الخصوص ۳۱ مارت حادثهٔ فجیعهٔ ملعنکارانهسی تأثیرات دهشتناکی اوزرینه بزلر بوراده قربانلق قویون سورولری مثاولهسنده بر آلای درماندکان امت بی چاره قالمش ، منجیٔ عم و بادیٔ آسایش ام اولان مقدس اردونك استانبول جوارینه قدوم میمن ملزومی هنکامنه قدر یالکز نعمت حریتدن دکل ، امید سلامتدنده محروم بولنمش واشاعه اولونان بیك درلو قتل عم واحراق یالانکی مدهش خبرلرك تدهیشات مهلکانهسی حسیه امواج یأس و ماتم ایچنده بوغولمش ، کیتمش ایدك .

[۱] سنن ترمذیده تخریج بیوریلان احادیث شریفهدن اولوب ابو سعید خدری رضی الله عنهدن مرویدر . جامع صغیر شرحی عزیزی علیالرحمه مقام قلیلده شوله دییور « زیرا نعمتك ایصالنه توسط ایدنلر حقنده ایفای تشکراته دائر اوامر شرعیه واردر . بواوامره رعایت ایتمین کیمسه عاصی عد اولونور . شکر الهینك تمامی حصولی ایسه هرامره اطاعت ایتمکه وابستهدر »

بولورسه غنيمت بيل اونى . دينك رياحك هبوب ايتمسى ، بر انسانك سلامت بولمسى ، قدرت حاصل ايتمسى‌در . آنك ايچون بعض مفسرين : ريح، دولت ديمكدر، ديرلر . برملتك روزكارى دولت نفوذيله ، حكومت قوتيله يورور . اوده ملتك اتفاقيله اولور . بر ملت حكومت عليهنده بولنورسه انتظام قالماز . هر شى يوزى اوستنه قالير . دشمنلره فرصت ويرر . حكومته تعرض ايچون سو، نيتدن ، منفعتدن بشقه برسبب بوقدر . تنازعك نتيجه‌سى جبانلدر ، جبانلك نتيجه‌سى ضعفدر . ضعفك‌ده نتيجه‌سى ذلتدر ، يعنى نفوذ كيتمكدر . نفوذ اولمازسه دولت كيدر .

صوكرا فلان كيمسه‌نك روزكارى اسمز ديبورلر . نه وقت ؟ (اذا ....) ادبار ياقه‌لاره نفوذى قيريلرسه اووقت روزكارى اسمز ديبورلر . يعنى نفوذى محو اولور .

— نه‌يايلم ؟ مجبور ايدرلر . اوتكى بريكى ايليشير ، بن‌ده قاوغايه مجبوراولورم. كلير بريسى حقوقه تعرض ايدر . مدافعه ايتمه‌يه‌مى ؟

آنك ايچون جناب‌بارى ينه بوآيت جليله‌ده (واصبروا) بيورر. صبر ايديكز، هرشيئك وقتى كوزله‌يك، سفها ايله اوغراشمايك ، متين اولوك، جاهللره ، سفيللره اويمايك، سوزلرينه قارشو سوز سويله‌ميك. احمقه جواب سكوتدر (خصمك سنمن اكلامامق خصمه ستمدر) .

اما يك زياده مجبورى اولور ، شخصه تعرض ايدرسه ، محاكم آچيقدر ، اورايه مراجعت ايتملى. يوقه‌سن بر سويلرسك ، اوده بش سويلر ، سنك اعوانك مقابله ايدر ، اونك اطرافى كرى قالماز ... ديرايكن آراكزده الك بيوك برعربده ظهور ايدر . آنك ايچون (واصبروا) صبر ايدك . بيوريليور . (ان‌الله‌مع‌الصابرين) صبر ايدنلرك ياردمجيسى الله‌در . نصرت الهيه صبر ايدنلره‌در[١]

جناب حق بزه نه كوزل نصيحتلر ايديبور. فقط بزديكله‌ميز . ايشمز هپ قرآنك خارجنده‌در . الله جل شانه بزه هردرلو درس ويريبور . هيچ بر نصيحته حاجت براقمايور . اينته بوآيت بتر . بتون امت بوندن درس آمالى . (واطيعوا الله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم) منازعه‌لر ايدرسه‌كز . ايچكزدن درلو درلو فرقه‌لر چيقارسه‌كز ضعف وجبانت يقه‌كزه صاريلير . دشمنلر سزه غلبه ايدر . نه‌دولت قالير، نه ملت .

— نه يايلم ، مجبور ايدرلر ...

(واصبروا) صبر نيچوندر؟ صبر ايدك. سفهايه قارشو، جاهللره قارشو اعتراض ايدرسه‌ك اونلر دها زياده قودورورلر ، قاوغايه قالقيشورلر . چونكه ذاتاً ال آلتدن تحريك وار . دشمنلر صورت حقدن كورينورلر: — شونى ايسته‌يك، بونى ايسته‌يك ... ديه تحريك ايده‌رك مسلمانلرى بربرينه دوشورمك ايسترلر . صوكرا اختلاللر ، قاريشقلقلرله محو اولوب كيتسونلر . چونكه جاهل ، عقلى ايرمز. برآز حسيات دينيه‌سى قاريشديرسه‌ك جانم قوربان‌اولسون ديرلر . هرشيئى يايار . حالبوكه نه‌زمانده‌يز ؟ قرون وسطى‌كى كسوب بچه‌ميز . برآز بوكونلر قيردامنه باشلادق . بعض حقمزه حقكز وار ديبورلر.

[١] نصلكه بوكونلر بنايةالله صبرك ثمراتى اقتطاف ايتدك . مصحح .

اول اونى‌ده ديمورلردى ، نه‌لر سويله‌مزلردى . سزك يركز يوقدر ديبورلردى ، نه‌روم ايليسه نه بوراده . بوكون احراز ايتديكمز مرتبهٔ عليا هپ اتحاد سايه‌سنده‌در . هركس بيلور جمعيت اتحاديه‌نك خدمتى . بتون ملت ، بتون اردو اتحاد ايتدى ، اوسايه‌ده بو ترقى‌يه مظهر اولدق . او اتفاق ايله الله بزه بو نعمتى ويردى .

— بنده بر فرقه اوله‌جغم ...

— پك ايى. فقط بانلم كوستر نه‌يايدك ؟ مقصدك خدمت ايسه كل اينته بن خدمت ايديبورم . سنده برابر چاليش . فقط حريفده حسن نيت يوق . آيريجه كندينه اهميت ويرر : — نيچون بن‌ده سنك فكرنه تابع اوله‌يم ؟ ديرر . بللى‌كه مقصدى بشقه . نفوذ قزانمق ، مأموريت يقالامق . بشقه برشى دكل . فرقه فرقه نه‌در ؟ پروغرامك نه‌ايسه اورته‌يه قوى . نه‌خدمت‌كوردك ؟ اينته جمعيت اتحاديه آثاريله بوتون كائنات نظرنده ثابت بولنيور . هردرلو خدمتلرى مصدق دكلى ؟ بوكونكى‌كون مشروطيتك اويله بر نكهبانه احتياجى وار . بيك درلو دشمنلر انتريقلر چويريبورلر . صورت حقدن كورينه‌رك استبدادى اعاده‌يه چاليشيورلر . بونلره قاپله‌مالى . هركس ايشيله ، كوجيله مشغول اوله‌لى . حكومت ايشلرينه ، سياسى شيلره افرادك قاريشمه‌سى اولماز . آيروجه برهيئت، هيئت مبعوثان ، اهل منعه وار ، اونلر هر شيئه باقيورلر. آرتق براق . فساد قاريشديرمه. مقصدك جديت ايسه كل اشتراك ايت . (كل حزب بمالديهم فرحون) بونلر ايى‌شيلردكل . معقول ، مشروع‌ولر دكل. مقصدخدمت ايسه جاده‌بللى . اوچى‌بشى بر يره كله‌رك اورته‌لنه ولوله ويرمك خيانتدر . الله جمله‌مزى بر سوء نيتدن ، برفتنه وفساددن خلاص ايليه . آمين

اينته (ولا تقتلوا انفسكم) نفسكزى قتل ايتمه‌يك ، يعنى هلاك عمومى‌يه سبيت ويرمه‌يك . (ان‌الله كان‌بكم‌رحيما) الله باق سزه نه درس ويريبور . حقى‌كوزه‌تك . كيمسه‌نك‌مالنده كوزيكز اوله‌سون . بونك خلافنه حركت ايدرسه‌كز هلاككز مقرردر . نيچون ديبور ، (ان‌الله كان بكم رحيما) الله چونكه جمله‌كزه‌بردن رحيمدر . اونك ايچون كيمسه كيمسه‌يه ظلم ايتمسون ، الله راضى اولماز . الله هركسه نفسندن دها يقيندر ، دها رحيمدر .

نفسك‌ده يرامانتدر. هلا كه‌سبيت‌ويرمه‌جكسك. فتنه وفسادلرله كرك كندينك ، كرك اخوان دينك هلاكنه بادى اولمايه‌جقسك . بن عظيم‌الشان جمله‌كزه رحيميم . اونك ايچون سزه شويله امرلر ويررم . كيمسه كيمسه‌نك حياتى ، مالنى ، حقوقنى غصب ايدرسه ايكيسنده‌ده ضرر اولور . غير مشروع شيدن ايكى طرفده متضرر اولور ، محو اولور . اونك ايچون « رحيم » ديبور . هيكزه بر. (بكم) يالكز برطرفه دكل . بتون قوللره مرجع‌در. اونك ايچون كيمسه كيمسه‌يه تعرض ايتمسون . الله جمله‌مزى اصلاح بيورسون. منام غفلتدن ايقاظ ايلسون آمين .

٥٦ نجى درسك صوكى ٢٠ شباط ٣٢٤

هلال مطبعه‌سى ابوالعلا

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

مستقیم صراط ۱۳۲۶

انقلاب : سلکره موافق آلتی جنبه‌سی الینجی ۱۳۲۶ کوز ۱۳۲۵ مایس ۷ پنجشنبه

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نصفی ٥٠ پاره‌در

قیرلدن مقرا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ قروش فضله آلیر

درسعادتده پوست ایله کوندریلیر ولایات بدلی اعتبار اولنور .

عدد : ٣٧ — ٣٠ ربیع‌الاخر ٣٢٧ پنجشنبه — ٧ مایس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

فریضهٔ شکران

محافظهٔ مشروطیت ومدافعهٔ نعمت حریت اوغورینه جانسپارانه صورتده چالشان قهرمانلرمزه قارشی شرعاً وعقلاً مدیون بولوندیغمز حسیات ملیه وتشکرات صمیمیه‌نی نه یولده عرض وایفا ایتمك وتأمین استقبال ایچون نه طرزده داورانمق ایجاب ایدر ؟

قال‌الله فی کتابه‌المجید (واذتأذن ربکم لئن‌شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان‌عذابی لشدید)

معنای شریفی

« رب ذوالجلالکز اعلان بیوریسورکه بنم سزه بخش ایتدیکم نعمتلرك قدرینی بیلیر ، حق شکرینی ایفایه سعی ایدرسه‌کز اونلری تزیید ایدرم واکر نعمت واحسانه مقابل ابراز کفران ایدرسه‌کز سزی‌اوندن محروم‌قیلارم. چونکه لطف وعنایتم واسع ومدیداولدیغی کبی عذابمده شدیددر . »

شکر نعمت نعمتت افزون کند
کفر نعمت نعمترا دون کند

قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (من‌لم‌یشکر الناس لم‌یشکرالله) یعنی هرکیم برنعمتك واسطهٔ وصولی اولان کیمسه‌ره تشکر ایتمزسه جناب حقده شکر ایتمش اولور . [١]

بونکله مستبان اولیورکه هرنعمت وعاطفتدن طولایی اولا ، منعم حقیقی ، واهب‌العطایا اولان جناب باری تعالایه حمد فراوان ، ثانیاً اونعمتك واسطهٔ حصولی ، باعث وصولی اولان ذاته قارشی‌ده ایفای شکران غایت مهم بر وظیفهٔ دینیه اولوب مقتضاسنه رعایت نصوص شرعیه‌ده امر وفرمان بیورلمشدر . بووظیفه‌نی ایفا ایتمکلر عندالله مقدوح اولورلر . خیبت وخسران ایچنده قالیرلر .

بناء علی ذلك بونه معززومحترم‌اخوانمز، شانلی شهرتلی اردولرمزك حرکات قهرمانانه، مساعیٔ عالیسندانه‌سی سایه‌سنده بعنایةالله یکیدن نائل ومظهر اولدیغمز حریت معقوله ومشروطیت مشروعه نعمت جهانقیمتك تشکرات مفروضه‌سنی ایفایه وسع وطاقتمز مساعد بولوندیغی درجه ساعی اولمقلغمز وظائف قطعیه‌مز جمله‌سندن معدود اولور .

نصاب ادراکدن ذره‌جه نصیبی اولان ، حیات انسانیه و سعادت بشریه نه‌دن عبارت اولدیغنی فرق ایدن هرمرد عاقل بو نعمت عظمانك حق شکرینی ایفادن عاجز وقاصر اولدیغنی اعترافه مجبوردر .

بو حقیقت ثابته‌نی انکاره امکان اونسادیغی هویدادر . علی الخصوص ٣١ مارت حادثهٔ فجیعهٔ ملعنکارانه‌سی تأثیرات دهشتناکی اوزرینه بزلر بوراده قربانلق قویون سوروزی مثابه‌سنده بر آلای درماندکان امت بی چاره قالمش ، منجیٔ عام و هادیٔ آسایش امم اولان مقدس اردولنك استانبول جوارینه قدوم میمنت ملزومی هنکامه قدر یانکز نعمت حریتدن دکل ، امید سلامتدنده محروم بولنمش واشاعه اولونان بیك درلو قال عام واحراق بالتزکی مدهش خبرلرك تدهیشات مهلکانه‌سی حسیه امواج یأس و ماتم ایچنده بوغولمش، کیتمش ایدك .

---

[١] سنن ترمذیده تخریج بیوریلان احادیث شریفه‌دن اولوب ابو سعید خدری رضی‌الله عنه‌دن مرویدر . جامع صغیر شارحی عزیزی علیه‌الرحمه مقام تعلیلده شویله دییور « زیرا نعم‌الهیه‌نك ایصالنه توسط ایدنلر حقنده ایفای تشکراته دائر اوامر شرعیه واردر . بواوامره رعایت ایتمین کیمسه عاصی عد اولونور . شکر الهینك تمامیٔ حصولی ایسه هرامره اطاعت ایتمکله وابسته‌در »

بولورسه غنیمت بیل اونی . دیمك رباحك هبوب ایتمسی ، بر انسانك سلامت بوله‌سی ، قدرت حاصل ایتمسی‌در . آنك ایچون بعض مفسرین : ریح، دولت دیمکدر، دیرلر . برملتك روزکاری دولت نفوذیله . حکومت قوتیله یورور . اوده ملتك اتفاقیله اولور . بر ملت حکومت علیهنده بولنورسه انتظام قالماز . هر شی یوزی اوستنه قالیر ، دشمنلره فرصت ویرر . حکومته تعرض ایچون سوء نیتدن ، منفعتدن بشقه برسبب بوقدر . تنازعك نتیجه‌سی جانتدر ، جانتك نتیجه‌سی ضعفدر . ضعفك‌ده نتیجه‌سی ذلتدر ، یعنی نفوذ کیتمکدر . نفوذ اولمازسه دولت کیدر .

صوکرا فلان کیمسه‌نك روزکاری اسمز دیبورلر . نه وقت ؟ (اذا ....) ادبار یاقه‌لار، نفوذی قیریلرسه اووقت روزکاری اسمز دیبورلر . یعنی نفوذی محو اولور .

— نه‌یاپلم ؟ مجبور ایدرلر . اونکی بریکی ایلیشیر ، بن‌ده قاوغایه مجبوراولورم. کلیر بریسی حقوقه تعرض ایدر . مدافعه ایتمه‌یم‌می ؟

آنك ایچون جناب‌باری ینه‌بوآیت جلیله‌ده (واصبروا) بیورر. صبر ایدیکز، هرشیئك وقتی کوزله‌یك، سفها ایله اوغراشمایك، متین اولوك، جاهللره ، سفیللره اویمایك، سوزلرینه قارشو سوز سویله‌میك. احقه جواب سکوتدر (خصمك ستمن اکلامامق خصمه ستمدر) .

اما یك زیاده مجبوری اولور ، شخصه تعرض ایدرسه ، محاکم آچیقدر ، اورایه مراجعت ایتملی. یوقسه‌سن بر سویلرسك ، اوده بش سویلر . سنك اعوانك مقابله ایدر . اونك اطرافی کری قالماز ... دیرایکن آراکزده اك بیوك برعربده ظهور ایدر . آنك ایچون (واصبروا) صبر ایدك . بیوریلیور . (ان‌الله‌مع‌الصابرین) صبر ایدنلرك یاردمجیسی اللهدر . نصرت الهیه صبر ایدنلره‌در[۱]

جناب حق بزه نه کوزل نصیحتلر ایدییور. فقط بزدیکله‌میز . ایشمز هپ قرآنك خارجنده‌در . آلله جل شانه بزه هردرلو درس ویریور . هیچ بر نصیحته حاجت براقمایور . ایشته بوآیت بتر . بتون امت بوندن درس آلمالی . (واطیعوا الله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم) منازعه‌لر ایدرسه‌کز ، ایچکزدن درلو درلو فرقه‌لر چیقارسه‌کز ضعف وجبانت یقه‌کزه صاریلیر . دشمنلر سزه غلبه ایدر . نه‌دولت قالیر، نه ملت .

— نه یاپلم ، مجبور ایدرلر ...

(واصبروا) صبر نیچوندر؟ صبر ایدك. سفهایه قارشو، جاهللره قارشو اعتراض ایدرسه‌ك اونلر دها زیاده قودورورلر ، قاوغایه قالقیشورلر . چونکه ذاتاً ال آلتدن تحریك‌وار . دشمنلر صورت حقدن کورینورلر: — شونی ایسته‌یك، بونی ایسته‌یك ... دیه تحریك ایدرك مسلمانلری بربرینه دوشورمك ایسترلر . صوکرا اختلالر ، قاریشقلقلرله محو اولوب کیتسونلر . چونکه جاهل ، عقلی ایرمز. برآز حسیات دینیمسی قاریشدیرورسه‌ك جانم قوربان‌اولسون دیر . هرشیئی یاپار . حالبوکه نه‌زمانده‌یز ؟ قرون وسطی‌کبی کسوب بیچمیز . برآز بوکونلر قیردامنه باشلادق . بعض حقمزه حقکز وار دیبورلر.

[۱] نصلکه بوکونلر بنایقاقه صبرك ثمراتی اقتطاف ایتدك . مصحح .

اول اونی‌ده دیمیورلردی ، نه‌لر سویله‌مزلردی . سزك یرکز یوقدر دیبورلردی . نه‌روم ایلیسه نه بوراده . بوکون احراز ایتدیکمز مرتبهٔ علیا هپ اتحاد سایه‌سنده‌در . هرکس بیلور جمعیت اتحادیه‌نك خدمتی . بتون ملت ، بتون اردو اتحاد ایتدی ، اوسایه‌ده بو ترقی‌یه مظهر اولدق . او اتفاق ایله الله بزه بو نعمتی ویردی .

— بنده بر فرقه اوله‌جغم ...

— پك ایی. فقط بانه‌لم کوستر نه‌یاپدك ؟ مقصدك خدمت ایسه کل ایشته بن خدمت ایدییورم . سنده برابر چالیش . فقط حریفده حسن نیت یوق . آیریجه کندینه اهمیت ویرر : — نیچون بن‌ده سنك فکرنه تابع اوله‌یم ؟ دیر . بللی‌که مقصدی بشقه . نفوذ قزانمق ، مأموریت یقالامق . بشقه برشی دکل . فرقه فرقه نه‌در ؟ پروغرامك نه‌ایسه اورته‌یه قوی . نه‌خدمت‌کوردك ؟ ایشته جمعیت اتحادیه آثاریله بوتون کائنات نظرنده ثابت بولنیور . هردرلو خدمتلری مصدق دکلی ؟ بوکونکی‌کون مشروطیتك اویله بر نکهبانه احتیاجی وار . بیك درلو دشمنلر انتریقه‌لر چویریییورلر . صورت حقدن کورینه‌رك استبدادی اعاده‌یه چالیشیورلر . بونلره قابله‌مالی . هرکس ایشیله ، کوجیله مشغول اوله‌لی . حکومت ایشلرینه ، سیاسی شیلره افرادك قاریشمه‌سی اولماز . آیروجه برهیئت، هیئت مبعوثان ، اهل منعه وار ، اونلر هر شیئه باقیورلر. آرتق براق . فساد قاریشدیرمه. مقصدك جدیت ایسه کل اشتراك ایت . (کل حزب‌بمالدیهم فرحون) بونلر ایی‌شیلردکل . معقول ، مشروع‌یوللر دکل. مقصدخدمت ایسه جاده‌بللی . اوچی‌بشی بر یره کلهرك اورته‌لغه ولوله ویرمك خیانتدر . الله جمله‌مزی بر سوء نیتدن ، برفتنه وفساددن خلاص ایلیه . آمین

ایشته (ولا تقتلوا انفسکم) نفسکزی قتل ایتمیك ، یعنی هلاك عمومی‌یه سبیت ویرمه‌یك . (ان‌الله کان‌بکم‌رحیما) الله باقی سزه نه درس ویریور . حتی‌کوزه‌تك . کیمسه‌نك‌مالنده کوزیکز اوله‌سون . بونك خلافه حرکت ایدرسه‌کز هلاککز مقرردر . نیچون دیبور ، (ان‌الله کان بکم رحیما) الله چونکه جمله‌کزه‌یردن رحیمدر . اونك ایچون کیمسه کیمسه‌یه ظلم ایتمسون ، الله راضی اولماز . الله هرکسه نفسندن دها یقیندر ، دها رحیمدر .

نفسك‌ده برامانتدر. هلاکنه‌سبیت‌ویرمه‌جکسك. فتنه وفسادلرله کرك کندینك ، کرك اخوان دینك هلاکنه بادی اولمایه‌جقسك . بن عظیم‌الشان جمله‌کزه رحیمم . اونك ایچون سزه شویله اصرار ویررم . کیمسه کیمسه‌نك حیاتی ، مالنی ، حقوقنی غصب ایدرسه ایکیسنده ضرر اولور . غیر مشروع شیدن ایکی طرفده متضرر اولور ، محو اولور . اونك ایچون « رحیم » دیبور ، هپکزه بر. (بکم) یالکز برطرفه دکل . بتون قوللره مرجعدر. اونك ایچون کیمسه کیمسه‌یه تعرض ایتمسون . الله جمله‌مزی اصلاح بیورسون. منام غفلتدن ایقاظ ایلسون آمین .

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

صراط مستقیم

۱۳۲۶

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

مکتوب موافق آتاد جنبه سی المنوره قبول ایلنور درج ایدیلن آثار اداره ایچون

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

	سنه‌اکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبول‌دن مقدما بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده بوسنه‌یله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

عدد : ٣٧ — ٣٠ ربیع‌الاخر ٣٢٧ پنجشنبه — ٧ مایس ٣٢٥ — ایکنجی جلد

فریضهٔ شکران

محافظهٔ مشروطیت ومدافعهٔ نعمت حریت اوغورینه جانسپارانه صورتده چالشان قهرمانلرمزه قارشی شرعاً وعقلاً مدیون بولوندیغمز حسیات ملیه وتشکرات صمیمیه‌نی نه یولده عرض وایفا ایتمك وتأمین استقبال ایچون نه طرزده داورانمق ایجاب ایدر ؟

قال‌الله فی کتابه‌المجید (واذتأذن ربکم لئن‌شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان‌عذابی لشدید)

معنای شریفی

« رب ذوالجلالکز اعلان بیوریوورکه بنم سزه بخش ایتدیکم نعمتلرك قدرینی بیلیر ، حق شکرینی ایفایه سعی ایدرسه‌کز اونلری تزید ایدرم واکر نعمت واحسانه مقابل ابراز کفران ایدرسه‌کز سزی‌اوندن محروم‌قیلارم. چونکه لطف وعنایتم واسع ومدیداولدیغی کبی عذابمده شدیددر . »

شکر نعمت نعمتت افزون کند
کفر نعمت نعمترا دون کند

قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (من‌لم‌یشکر الناس لم‌یشکرالله) یعنی هرکیم برنعمتك واسطهٔ وصولی اولان کیمسه‌لره تشکر ایتمزسه جناب حقده‌ده شکر ایتمه‌مش اولور . [١]

بونکله مستبان اولیورکه هرنعمت وعاطفتدن طولایی اولا ، منعم حقیقی ، واهب‌العطایا اولان جناب باری تعالایه حمد فراوان ، ثانیاً اونعمتك واسطهٔ حصولی ، باعث وصولی اولان ذاته قارشی‌ده ایفای شکران غایت مهم بر وظیفهٔ دینیه اولوب مقتضاسنه رعایت نصوص شرعیه‌ده امر وفرمان بیورلمشدر . بووظیفه‌نی ایفا ایتمیلر عندالله مقدوح اولورلر . خیبت وخسران ایچنده قلیرلر .

بناء علی ذلك بونمه معززومحترم‌اخوانمز ، شانلی ، شهرتلی اردولرمزك حرکات قهرمانانه ، مساعیٔ عالیسندانه‌سی سایه‌سنده بعنایةالله یکیدن نائل ومظهر اوله‌بیلدیکمز حریت معقوله ومشروطیت مشروعه نعمت جهانقیمتك تشکرات مفروضه‌سنی ایفایه وسع وطاقتمز مساعد بولوندیغی درجه ساعی اولمقلغمز وظائف قطعیه‌مز جمله‌سندن معدود اولور .

نصاب ادراکدن ذره‌جه نصیبی اولان ، حیات انسانیه و سعادت بشریه نه‌دن عبارت اولدیغنی فرق ایدن هرمرد عاقل بو نعمت عظمانك حق شکرینی ایفادن عاجز وقاصر اولدیغنی اعترافه مجبوردر .

بو حقیقت ثابته‌نی انکاره امکان اولمادیغی هویدادر . علی الخصوص ٣١ مارت حادثهٔ فجیعهٔ ملعنتکارانه‌سی تأثیرات دهشتناکی اوزرینه بزلر بوراده قربانلق قویون سورولری مثابه‌سنده برآلای درماندکان امت بی چاره قلمش ، منجیٔ عام و بادیٔ آسایش ایم اولان مقدس اردونك استانبول جوارینه قدوم میمنتلزومی هنکامه قدر یالکز نعمت حریتدن دکل ، امید سلامتدن‌ده محروم بولنمش واشاعه اولونان بیك درلو قال عام واحراق بالتارکی مدهش خبرلرك تدهیشات مهلکانه‌سی حسیله امواج یأس و ماتم ایچنده بوغولمش ، کیتمش ایدك .

[١] سنن ترمذیده تخریج بیوریلان احادیث شریفه‌دن اولوب ابو سعید خدری رضی‌الله عنه‌دن مرویدر . جامع صغیر شرحی عزیزی علیه‌الرحمه مقام تعلیلده شوبله دییور « زیرا نعم‌الهیه‌نك ایصالنه توسط ایدنلر حقنده ایفای تشکراته دائر اوامر شرعیه واردر . بواوامره رعایت ایتمین کیمسه عاصی عد اولونور . شکر الهینك تمامیٔ حصولی ایسه هرامره اطاعت ایتمکله وایفاسنه‌در »

بولورسه غنیمت بیل اونی . دیمك ریاحك هبوب ایتمه‌سی ، بر انسانك سلامت بوله‌سی ، قدرت حاصل ایتمه‌سی‌در . آنك ایچون بعض مفسرین : ریح، دولت دیمکدر، دیرلر . برملتك روزکاری دولت نفوذیله . حکومت قوتیله یورور . اوده ملتك اتفاقیله اولور . بر ملت حکومت علیهنده بولنورسه انتظام قالماز . هر شی یوزی اوستنه قالیر ، دشمنلره فرصت ویرر . حکومته تعرض ایچون سوء نیتدن ، منفعتدن بشقه برسبب یوقدر . تنازعك نتیجه‌سی جبانتدر ، جبانتك نتیجه‌سی ضعفدر . ضعفك‌ده نتیجه‌سی ذلتدر ، یعنی نفوذ کیتمکدر . نفوذ اولمازسه دولت کیدر .

صوکرا فلان کیمسه‌نك روزکاری اسمز دیبورلر . نه وقت ؟ (اذا ....) ادبار یاقه‌لار، نفوذی قیریلرسه اووقت روزکاری اسمز دیبورلر . یعنی نفوذی محو اولور .

— نه‌یاپلم ؟ مجبور ایدرلر . اوتمکی بریکی ایلیشیر ، بن‌ده قاوغایه مجبوراولورم. کلیر بریسی حقوقمه تعرض ایدر . مدافعه ایتمه‌یم‌می ؟

آنك ایچون جناب‌باری ینه‌بوآیت جلیله‌ده (واصبروا) بیورر. صبر ایدیکز، هرشیئك وقتنی کوزله‌یك، سفها ایله اوغراشمایك، متین اولوك، جاهللره ، سفیللره اویمایك، سوزلرینه قارشو سوز سویله‌میك. احمقه جواب سکوتدر (خصمك ستمن اکلامامق خصمه ستمدر) .

اما بك زیاده مجبوری اولور ، شخصه تعرض ایدرسه ، محاکم آچیقدر ، اورایه مراجعت ایتمه‌لی. بوقه‌سن بر سویلرسك ، اوده بش سویلر ، سنك اعوانك مقابله ایدر ، اونك اطرافی کری قالماز ... دیرایکن آراکزده الك بیوك برعربده ظهور ایدر . آنك ایچون (واصبروا) صبر ایدك ، بیوریلیور . (ان‌الله‌مع‌الصابرین) صبر ایدنلرك یاردمجیسی اللهدر . نصرت الهیه صبر ایدنلره‌در[١]

جناب حق بزه نه کوزل نصیحتلر ایدییور. فقط بزدیکله‌میز . ایشمز هپ قرآنك خارجنده‌در . الله جل شانه بزه هردرلو درس ویریور . هیچ بر نصیحته حاجت براقمایور . ایشته بوآیت بتر . بتون امت بوندن درس آمالی . (واطیعوا الله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم) منازعه‌لر ایدرسه‌کز ، ایکزدن درلو درلو فرقه‌لر چیقارسه‌کز ضعف وجبانت یقه‌کزه صاریلیر . دشمنلر سزه غلبه ایدر . نه‌دولت قالیر، نه ملت .

— نه یاپلم ، مجبور ایدرلر ...

(واصبروا) صبر نیچوندر؟ صبر ایدك. سفهایه قارشو، جاهللره قارشو اعتراض ایدرسه‌ك اونلر دها زیاده قودورورلر ، قاوغایه قالقیشورلر . چونکه ذاتاً ال آلتدن تحریك‌وار . دشمنلر صورت حقدن کورینورلر: — شونی ایسته‌یك، بونی ایسته‌یك ... دیه تحریك ایدرك مسلمانلری بربرینه دوشورمك ایسترلر . صوکرا اختلاللر ، قاریشقلقلرله محو اولوب کیتسونلر . چونکه جاهل ، عقلی ایرمز. برآز حسیات دینیه‌سنی قاریشدیررسه‌ك جانم قوربان‌اولسون دیر . هرشیئی یاپار . حالبوکه نه‌زماندمیز ؟ قرون وسطی‌کبی کسوب بیچمیز . برآز بوکونلر قیردامنه باشلادق . بعض حقمزه حقکز وار دیبورلر. اول اونی‌ده دیمیورلردی ، نه‌لر سویله‌مزلردی . سزك یرکز یوقدر دیبورلردی ، نه‌روم ایلیسه نه بوراده . بوکون احراز ایتدیکمز مرتبهٔ علیا هپ اتحاد سایه‌سنده‌در . هرکس بیلور جمعیت اتحادیه‌نك خدمتنی . بتون ملت ، بتون اردو اتحاد ایتدی ، اوسایه‌ده بو ترقیه مظهر اولدق . او اتفاق ایله الله بزه بو نعمتی ویردی .

— بنده بر فرقه اوله‌جغم ...

— پك ایی. فقط بانلم کوستر نه‌یاپدك ؟ مقصدك خدمت ایسه کل ایشته بن خدمت ایدییورم . سنده برابر چالیش . فقط حریفده حسن نیت یوق . آیریجه کندینه اهمیت ویرر : — نیچون بن‌ده سنك فکرنه تابع اوله‌یم ؟ دیر . بللی که مقصدی بشقه . نفوذ قزانمق ، مأموریت یقالامق . بشقه برشی دکل . فرقه فرقه نه‌در ؟ پروغرامك نه‌ایسه اورته‌یه قوی . نه‌خدمت‌کوردك ؟ ایشته جمعیت اتحادیه آثاریله بوتون کائنات نظرنده ثابت بولنیور . هردرلو خدمتلری مصدق دکلی ؟ بوکونکی‌کون مشروطیتك اویله بر نکهبانه احتیاجی وار . بیك درلو دشمنلر انتریقه‌لر چویریییورلر . صورت حقدن کورینه‌رك استبدادی اعاده‌یه چالیشیورلر . بونلره قاپلمالی . هرکس ایشیله ، کوجیله مشغول اولمه‌لی . حکومت ایشلرینه ، سیاسی شیلره افرادك قاریشمه‌سی اولماز . آیروجه برهیئت، هیئت مبعوثان ، اهل منعه وار ، اونلر هر شیئه باقیورلر. آرتق براق . فساد قاریشدیرمه. مقصدك جدیت ایسه کل اشتراك ایت . (کل حزب بمالدیهم فرحون) بونلر ایی‌شیلردکل. معقول ، مشروع‌یولر دکل. مقصدخدمت ایسه جاده‌بللی . اوچی‌بشی بر یره کله‌رك اورته‌لغه ولوله ویرمك خیانتدر . الله جمله‌مزی بر سوء نیتدن ، برفتنه وفساددن خلاص ایلیه . آمین

ایشته (ولا تقتلوا انفسکم) نفسکزی قتل ایتمه‌یك . یعنی هلاك عمومی‌یه سببیت ویرمه‌یك . (ان‌الله کان‌بکم‌رحیما) الله باق سزه نه درس ویریور . حق‌کوزه‌تك . کیمسه‌نك‌مالنده کوزیکز اوله‌سون . بونك خلافنه حرکت ایدرسه‌کز هلاککز مقرردر . نیچون دیبور ، (ان‌الله کان بکم رحیما) الله چونکه جمله‌کزه‌بردن رحیمدر . اونك ایچون کیمسه کیمسه‌یه ظلم ایتمسون ، الله راضی اولماز . الله هرکسه نفسندن دها یقیندر ، دها رحیمدر .

نفسك‌ده برامانتدر. هلاکنه‌سببیت‌ویرمه‌جکسك. فتنه وفسادلرله کرك کندینك ، کرك اخوان دینك هلاکنه بادی اولمایه‌جقسك . بن عظیم‌الشان جمله‌کزه رحیمیم . اونك ایچون سزه شویله امرلر ویررم . کیمسه کیمسه‌نك حیاتی ، مالنی ، حقوقنی غصب ایدرسه ایکیسنده‌ده ضرر اولور . غیر مشروع شیدن ایکی طرفده متضرر اولور ، محو اولور . اونك ایچون « رحیم » دیبور . هپکزه بر. (بکم) یالکز برطرفه دکل . بتون قوللره مرجعدر. اونك ایچون کیمسه کیمسه‌یه تعرض ایتمسون . الله جمله‌مزی اصلاح بیورسون. منام غفلتدن ایقاظ ایلسون آمین .

٥٦ نجی درسك صوکی ٢٠ شباط. ٣٢٤

[١] نصل‌که بوکونلر بنایاقاقه صبرك ثمراتی اقتطاف ایتدك . مصحح .

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

عجائب قرآنيه

سورهٔ حديد آيت ـ ٢٠

(اعلموا انما الحيوة الدنيا لعب ولهو وزينة وتفاخر بينكم وتكاثر في الاموال والاولاد كمثل غيث اعجب الكفار نباته ثم يهيج فتريه مصفراً ثم يكون حطاماً وفي الآخرة عذاب شديد ومغفرة من الله ورضوان وما الحيوة الدنيا الا متاع الغرور)

[بوقرارگاه فانی بردار الم وخيال اولوب صرف اكا عائد امورك برطاقم بيهوده متاعب وتخيلاتدن عبارت بولنديغنه وآره صره ابتسام ايدن سرور واحتشامی ايسه سريع الزوال اولمغله كندوسی قطعا اعتماد وربط قلبه شايان اولمديغنه اشارت اولنه‌رق شويله بيوريليور :] بيلك [ای پرستشكاران دنيا] كه حيات دنيا آنجق لعب [وبازيچه] در [نفسكزی اتعاب ايلديككز امور طفل فريب بازيچه‌لردر ، بر فائده‌يی مفيد دكلدر] ولهودر [سنزی اعمال صالحه وفضائل عليه‌دن مشغول ايدر لهويا تدر] وزينتدر [دلربا جامه‌لره كوزل مطيه‌لره نظره پيرا كاشانه‌لره دائر زيب وآرايشلردر] واره كزده [نسب وحسبلر ايله] تفاخردر وكثرت اموال واولاد ايله مباهاتدر . [حيات دنيا] بارانی انديرر ، انك نزوليله حاصل اولان نبات زراعی مستغرق حظ وصفا ايتمكده ايكن چوق كچمه‌دن قورورده سن او [آبدار اولان] نباتی صارارمش كورورسين ، صكره [اوفاقلانوب] قيرتی دوكوتی اولور [ايشته دنيانك‌ده حالی بواولوب اولعبيات ولهويات اوزيب وزينتلر اوكنديسيله تفاخر وتباهی ايديلن شيلر سرعتله زائل اولور . بونلر كوكل ويره‌جك دلبسته اوله‌جق شيلر دكلدر. دنيايه انهماكدن تنفير ايچون امور دنيانك حقيراولديغی بووجه ايله بيان بيورلدقدن صكره شمدی‌ده نشئهٔ اخرانك نعيم مقيمنی تحصيله ترغيب وعذاب اليمدن تحذير ايچون آخرتك فخامت شانه وبونده‌كی لذات وآلامك نه‌قدر عظيم اولديغنه اشارت اولنه‌رق بيوريليوركه دنيايه پرستش ايدنلر ايچون] آخرتده عذاب شديد و [اعمال دنيادن مقصدلری آخرت اولانلر ايچون عظيم] غفران و [حدوبايان تقدير اولنه‌ماز] رضای الهی واردر . حيات دنيا [بتون بتون دنيايه طالوبده انی آخرته ذريعه اتخاذ ايتميانلر ايچون] انجق متاع غروردر [ظاهرنده‌كی آلايش وزينته الدانه‌رق كوكلك ميل ايتديكی ساخته چوروك قيمتسز مالدر]

معلومدركه خلق وايجاد دنياده حكمت عظيمهٔ الهيه واردر ، دنيا ومافيها عبث خلق اولنمامشدر . كتاب الله‌ده (افحسبتم انما خلقناكم عبثاً) وارد اولمشدر. ديكر بر موضعده (وماخلقنا السماء والارض ومابينهما باطلاً) بيورلمشدر . هم برده حيات بتون نعمتلرك اصلی‌در، حياتسز هيچ برنعمت ظهوره كلمز . (كيف تكفرون بالله وكنتم امواتاً فاحياكم) نظم شريفنده جناب خلاق صنوف نعمدن اولا حياتی ذكر ايليه‌رك خلق حيات ايله عظيم منت ايديبيور . بونلر دلالت ايلركه حيات دنيا مذموم دكلدر . مذموم اولان ، حيات دنيايی طاعة الله‌ده اعمال حسنه‌يه صرف ايتيوب متابعت هوا وهوسه صرف ايدنلردر . الهی آخرتی وظيفهٔ انسانيتی اونوتوب بتون بتون دنيايه طالانلر ، فضائل اخلاقيه‌يی ترك ايدرك حظوظ نفسانيه‌سنه اسير اولانلر ، امور محقرهٔ دنيايی برشی صانوب بونلر ايله تفاخر وتباهی ايدنلر ذم اولنيور . يوقسه سن ايش كورمه الكی ايشه اوزاتمه ، طورديغك يرده طور ، چاقلمش ميخ كبی يركدن قيملدامه ، جناب رب كريمك بودنياده قوللری ايچون خلق ايلديكی اصناف نعم ولذائذدن صاقين استفاده ايتمه ديمك دكل . بونلر امر اولنمق شويله طورسون برچوق مواضعده شدتله تأكيد ايله نهی ايدلمشدر . بو عالم اسبابده اسباب معيشته توسل ايتميانلر آج چپلاق بی مسكن ومأوی قالور . حيات افراد ، حيات جمعيت، اعزاز كلمة الله العليا هپ اكتساب ايله اولور معادن ، نباتات ، حيواناتدن ظهوره كلن زيب وآرايشلر نعم وطيبات‌ده حيات دنياده اهل ايمان ايچون خلق وايجاد بيورلمشدر (من حرم زينة الله التی اخرج لعباده والطيبات من الرزق) . بونلر بشقه بوحقيقت عاليه اولان كلام الله بشقه . هيچ شبهه يوقدركه عقل مستقيم ، ذوق سليم اصحابی بورالرنی فرق واذعان ايدر . قاصر الادراك اولانلر بوكبی حقائق عاليه‌يی كندی سوء فهملرينه كوره تفسير ايدرلر ويا خود كروه مخالفينه كور كورينه پيرو اولورلر . نته‌كيم (عز من قنع ذل من طمع) حديث شريفی بر دستور اخلاقی ايكن انلر سوء تلقی ايدرلر . صورت مشروعه‌ده سعی وجهد ايله حصوله كلش مكتسبات ايله قناعت اولنوب سرقت ، غصب ، امانته خيانت كبی نامشروع صورتلر ايله خلقك اموالنه طمع اولنه‌رق اطالهٔ دست تعدی ايدلمامسنه ارشاد ايلديكی واكتساب مشروعی تحديد ايدوبده شومقداردن زياده چالشمه‌يك ، اغنياء شاكردندن اولمه‌يك ، ارباب احتياجه دست لطف واحسانكزی اوزاتمه‌جق درجه ثروت وغنا حاصل ايتمك، جامعلر مدرسه‌لركوپريلر خسته‌خانه‌لر دار العجزه‌لر يايه‌بيله‌جك صورتده تجارته سلوك ايله‌يك ، شركتلر عقد ايتمك ، تشبثات عظيمه‌ده بولنمك كبی برمعنايی نه‌عبارةً نه‌دلالةً متضمن بولنمديغی حالده بوحديث شريفه عاميانه اعتراض ايدرلر . ينه بوقبيل هذيانلردن اوله‌رق كروه مخالفينك [قدره اعتقاد پای بند ترقی اولديغنه] دائر سخيف رأيلرينه قول باطللرينه حواله سمع اعتبار ايدرلر : قدر هرخصوصده فرمان فرمادر برشی مقدر اولمينجه حصوله كلز . بتون اشيا قدره تابع ومسخردر . دنياده هيچ بر مسلك معتبر يوقدركه قدره اعتقاد ايتمسون . هيچ بر حكيم حقيقت شناس يوقدركه قدری انكار ايلسون . فقط صورارز سكا ای غافل ويا متغافل ! قدره اعتقاد ايله سعی وجهد واكتساب ارمسنده نه مناسبت بوليورسين‌ده قدره اعتقاددن پای بند ترقی اولمق معناسنی ويا نتيجه‌سنی استنباط ايديورسين ؟ قدره اعتقاد ايدنلرك اوكنده شو شیٔ مقدر وبو شیٔ غير مقدر ديه ترسيم اولنمش برخريطه بولنيورده انلرده اوخريطه‌يه باقه‌رق معطل‌می اوتوريورلر صانيورسين ؟ بويله

عزیز و مقدس دین و دولتمزك، سوکیلی وطن و ملتمزك لحظه بلحظه کرداب اضمحلاله طوغری یووارلانوب سوروکلنمه‌سی کوزلرمز اوکنده تجسم ایتمکده ایدی .

« لله الحمد والمنه » بوکون بو آفات عظیمه‌نك کانه‌سندن رهایاب اوله‌رق کال حریتله یشایورز . بیوك بیوك تهلکه ومخاطره‌لری سلامتله آتلاندق ، ظالم وغشوم ، بی رحم و انصاف بر حکمدارك صولت مستبدانه‌سندن خلاص بوله‌رق محب حریت وصادق مشروطیت بر پادشاه معدلتپناه، مراحم اکتناه حضرتلرینه بیعت‌ایله احراز مسعودیت ایلدك که بوتون افراد عثمانیه‌نك محبوب القلوبی اولدقلری کبی کندیلری‌ده انجق دین و دولته خدمتله فخر ایتمکده وبالجمله تبعهٔ صادقه‌لری سرور و ابتهاجیله احراز محظوظیت بیورمقده‌در . (ادام الله اجلاله ابداً سرمداً آمین) بو نعمای کرانبهای سبحانی یه قارشی ایفای تشکراتدن عجزمزی اعترافده ذره مثقالی تردد ایتمز . چونکه سلامت دین و دنیا و سعادت عقبا تأمین استحصالنه بوندن اعلی واسطه ، اقوی وسیله‌اوله‌ماز. آرتق مستریح اوله‌لم ، عرض تشکرات ایله ایفای وظائفه چالشه‌لم. بالاده انبا اولوندیغی اوزره برنعمتك علویت وقدسیتنی تقدیر ایله ادای حق شکراندن اعتراف عجز وقصور حد ذاتنده غایت مهمدر . بونکله برابر وظیفهٔ انسانیه‌مزی تماماً ایفا ایده‌بیلمك ایچون لسانله اعترافدن بشقه جنان وارکانده ماخلق لهنده استعمال ، هربرینه عائد وظائف استکمال اولنمق لازمدر .

لسانه متعلق وظائف اعتراف نعمت وذات منعمه جسبان ثنا وستایش ایفاسنه بذل غیرت اولدیغی کبی قلب وجنان وظائفی‌ده اعتقاد وعلویت واخلاص محبت ، بالجمله اعضا وارکان ایله ایفای شکرانده توجه ایدن اوامر شرعیه‌یه کمال رعایت ، اقتضا ایدن هردرلو خدمات خالصانه‌یه صرف مقدرت ، خصوصات مذکوره‌ده تکاسلدن بغایت محسابتدن عبارت اولدیغی معلومدر . امدی جناب حقه قارشی دائما بورجلی بولوندیغمز وظائف عبادت وعبودیتی ادایه سعی واقدام وجائب ذمتمزدن اولدیغی کبی بودفعه هردرلو فداکارلغی التزام ایله روم‌ایلی دیارندن حرکت ایدن ، عزم مردانه‌لری سایه‌سنده ممالك بی‌نهایه‌دن سلامتمزه ، دین ودنیاجه سعادتمزه واسطهٔ یکانه اولان قهرمان قرداشلرمز ، دلاور وطنداشلرمز حقنده حس حرمت بسله‌مك ، هربرینی مرتبه‌لرینه کوره ثنا ومحمدتله یادایتمك . قارشیلرینه چیقان کروه استبداد ایله اوغراشدقلری ، اونلرك سلاح بغی وعصیانلرینه سینه کردکلری هنکامده شهید ، مقتول ویا مجروح اولانلرینه حرمت ورعایت، ایچلرنده علیل قالانلره وجمله‌سنك اولاد وعائله‌لرینه تقدیم هدایا وبذل مواسات صورتیله تهوین مصیبتلرینه اهتمام وغیرت‌ده وجائب دینیه ووظائف انسانیه‌مزدندر .

بوبابده تأنی وتوانی اصلا جائز دکلدر ، والا کفران عظیم ارتکاب ایتمش اولورزکه بویله برلکه‌یی نه اسلامیتمز قبول ایدر ، نه عثمانلیلغمز . حکومت‌سنیه‌نك اجرا بیوره‌جغی مواساتدن بشقه ملتجه فوق العاده صورتله اویجاره‌لرك ترفیه وتلطیفلرینه همت اولونمالیدر . هدایای شتائیه‌ده اولدیغی کبی بوخصوصه‌ده تمیز اللر توسط ایده‌جك اولورسه اهالیمز دریغ همت ایتمزلر .

***

متحتم عهدهٔ ذمتمز بولونان فریضهٔ شکرانك بوتون اقسامنی، بوکون بالجمله افراد عثمانیان طرفندن کمال جدیتله اس‌حرکت اتخاذ اولنمسی مقتضای حال اولان وظائف مهمه‌یی استعیذ بالله (وتعاونوا علی البر والتقوی ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان) نظم جلیلی احتوا ایتمکده‌در .

بناءً علیه بلاتفریق جنس ومذهب بوتون وطنداشلرمز کمال محبت وصمیمیتله اتحاد ایده‌رك توصیه بیورولان بر وتقوی حقنده تعاونه دقت، بینمزده قرارکیر اولان اخوت‌عمومیه‌یه رعایت وحقوق انسانیه‌یی محافظه ایله تعدی وتجاوزدن صیانت ایده‌لم .

بالجمله افراد ملت بیلیرلرکه دینمز، شریعتمز بزه دائما عدل‌وانصافی بالعموم اقارب و اجانبه قارشی حسن معاشرتله اتصافی امر ، کتاب جلیلمز اثم وعدوان ، بغی وطغیانه تمایل وتعاوندن شدتله زجر ایتمکده‌در .

ظلم و عدوان ارتکابیله باغیانه حرکتك وخامت انجامنی تصویر مقامنده (یا ایهاالناس انما بغیکم علی انفسکم متاع الحیاة الدنیا) ، (ولا یحیق المکر السیء الا باهله) کبی نصوص عدیده شرفنزول ایتمشدر . صلاح احوال عمومیه‌یی انتاج ایتمك ایچون ربمز تعالی وتقدس حضرتلری بزه هرزمان بی نهایه عبرتلر کوسترمکده‌در . بونلردن متنبه اوله‌لم ، اثم وعدوانه منهمك اولان‌ظلمه وبغاتك کرفتار اولدقلری جزای الیملر کوزلرمز اوکنده تجسم ایتمش طورورکن اونلرك کیتدکلری راه ضلاله کیتمیه‌لم .

بروتقوایه تعاون قضیه‌سنده حکومت سنیه‌مزه اطاعت ، قوانین مرعیه‌یه رعایت، تکالیف مشروعه‌یی وقت‌وزمانیله ادایه‌غیرت‌ایتمکلکمزده داخلدر . اکر بویله حرکت ایتمیه‌جك اولورسه‌ك بوتون امور وخصوصاتمز خلل پذیر اولور . سعادت وسلامتدن محروم قالیرز ، یار واغیار نظرنده بد نام وپریشان اولورز .

اثم‌وعدوان اوزرینه تعاون فضایحندن تماماً وارسته قالمق ایچونده خائنلرك، منافقلرك جمله‌سندن تباعد ایتمك، کسوهٔ ریا ونفاق التندن یورتمك ایسته‌دکلری افعال ملعنتکارانه‌لرینه آلت اولمقدن صاقنمق ، اغفال واضلاللرینه قاپلمامق لازمدر .

جمله‌مز ایشته دائما بویله حرکت ایده‌لم، (ولا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار) نص جلیلنه رعایت و امتثال ایله ظالم و باغی اولانلره ادنی مرتبه میل کوسترمیه‌لم (ومن‌الله التوفیق) .

مناستری اسماعیل حقی

کیخسرو قره‌زوسك حکایه‌سندن پك زیاده متأثر اولور . مسطور صحائف تاریخ اولان بوحکایه صحیح ایسه ایشته انقلابات عالمك عبرت آمیز مثاللرندن بری‌ده بودر .

برکت زاده : اسماعیل حقی

دین نه‌قدر مساعد ایمش !

ای قارء ، کل سنکله ال الله ویره‌لمده ماضی‌یه طوغری یوکسه‌لهلم . شو محیط جهالتدن صیریله‌رق اوعالم نورانور معرفتی بولدقدن صوکره اولا خلفای امویه‌نك ، خلفای عباسیه‌نك یاننده براز توقف ایده‌لم ؛ اونلرك اطرافنده‌کی فقهایی ، متکلمینی ، محدثینی ، مجتهدینی ، ادبایی ، مورخینی ، اطبایی ، فلکیونی ، ریاضیونی ، جغرافیونی ، طبیعیونی ، الحاصل هرشعبهٔ معرفتده‌کی ارباب رسوخی برر برر نظر حرمتدن کچیره‌لم .

باق ، هرکس کندی دائرهٔ اختصاصنده کیجه‌یی کوندوزه قاتمش چالیشوب طوریور ؛ مشغله‌سنی بیتردکدن صوکره یانی باشنده‌کنه توجه ایدوب اونکله همدست مواخات اولیور . فقیه متکلم ایله ، محدث طبیب ایله ، مجتهد ریاضی ایله مصافحه ایدیور . هر بری کندی شعبهٔ علمنده رفیقندن معاونت کوره‌جکنی بیلیورده اوکا کوره طاورانیور .

بوراده براز اکلندکدن صوکره هایدی بر مؤسسهٔ علمه کیره‌لم : برچوق اعاظم طوپلانمشلر ؛ آره‌لرنده‌کی اختلاف فکر ونظره رغماً کمال وفاق واتحاد ایله چالیشوب ، مباحثه ایدوب طورویورلر . ایشته حافظ حدیث امام بخاری عمران بن حطان خارجینك اوکنده دیز چوکمش ، اوندن حدیث اوقویور . ایشته معتزله‌نك رئیسی عمرو بن العبد کبار تابعیندن شیخ حسن بصرینك حضورنده کمال حرمتله اوطورمش ، اوندن تدرس ایدیور . [حتی حسن بصری‌یه عمروی صورمشلر ، شویله دیمش ؛ اویله بر آدمی صوریورسك که کویا تربیه‌سنه ملکلر ، تأدیبنه نبیلر مأمور ایدلمش . اطوارنده ، اخلاقنده ذره‌قدر اطرادسزلق یوق . امر ایتدیکی شیئه هرکسدن زیاده کندی امتثال ایدر ؛ نهی ایتدیکی شیدن الك زیاده کندی اجتناب ایلر . ظاهری باطنه ، باطنی ظاهرینه بوقدر چوق بکزه‌ین آدم کورمدم] .

براز دها یوقاری‌یه طوغری چیقه‌لمده ابوحنیفه‌یی کوره‌لم . قوجه امام ، مذهب زیدیه صاحبی امام زیدبن علینك اوکنه چوکمش اوندن اصول عقائد اوقویور ، فقه اوکره‌نیور . آره‌لرنده ایکی صاحب رأیك اظهار حقیقت ایچون مراجعت ایتدیکی مناظرهٔ ادبیانه‌دن باشقه بر حادثه کچمیور . بونلری‌ده براقه‌لم ، صف صف دیزلمش ، حلقه حلقه اوطورمش بیکلرجه علمای ملتك آره‌سندن کچه‌لم . باق هربرینك طریق طلبلری باشقه ، لکن جمله‌سنك غایهٔ املی برکه اوده علمدن ، حقیقتدن عبارت . هر بری برساعت فکراً چالیشمق التمش سنه‌لك عبادتدن خیرلیدر . (حدیث) عقیده‌سنده متحد .

خلیفه‌لر بوتون ائمهٔ دین ، بوتون مجتهدین . فقیهلر ، محدثلر ، متکلملر ، دیکر بر طاقم مجتهدلر اهل دینك سرداری اولدقلری حالده خلیفه‌یه عسکرلك ایدیورلر . دین اولانجه قوتیله ، عقیدهٔ اسلامیه اولانجه شوکتیله تابان . بوتون علما رفاهیت معیشت ایچنده ، خیر وسعادت ایچنده حریت فکریه ایچنده کندی دینلرندن اولانلرله باشقه دینه تابع بولنانلر آره‌سنده ذره‌قدر فرق یوق .

ایشته بر منصف قاره جمله برابر کلیر ، بو عالمی کورور ، بو مسلمانلرك حالنه باقارسه دینك علمه قارشی نه قدر مساعده‌کار ، نه قدر سمیح اولدیغنی اکلایه‌رق دیرکه : طوغریسی بوراده دین حلم ایله ، کرم ایله توصیف اولنه‌بیلیر ؛ بوراده دینك مدنیت ایله نصل ائتلاف ایده‌بیله‌جکی عیاناً کورولور . بو حکمت‌پرور علمادن حریت فکر ونظر اوکره‌نیله‌بیلیر ؛ عقل ایله وجدان آره‌سنده نصل مسالمت حصوله کله‌بیله‌جکی بونلردن تحصیل ایدیله‌بیلیر .

بزده علم ایله دین آره‌سنده هیچ بر زمان منازعه ظهور ایتمه‌مشدر . آنجق علمای دین ایله ارباب علم آره‌سنده فکرلری سلسلهٔ تقیددن ، قلبلری مرض تقلیددن آزاده قالمش احرار بیننده حدوثی پك طبیعی اولان بعض اوفاق تفك اختلاف آرا تحدث ایتمشدر . یوقسه بربرینه آتوب طوتمق ، سوکوب صایمق ، اقبلر طاقمی رذیله‌سی حد اولسون طویولامشدر . هیچ کیمسه مناظرینه زندیقسك ! کافرسك ! بدعتجیسك ! دیمه‌مش ، یاخود بوکابکزر بر هرزه تفوه ایتمه‌مشدر . کذلك هیچ بر عالم برکونه اشکنجه‌یه محکوم اولامشدر ؛ مکرکه جماعت آره‌سنه تفرقهٔ القاسنه ، آسایش خلقك اخلالنه چالیشمش اولسون . او زمان طبیعی وجودك تخلیصی ایچون فدا اولنان غانغره‌نلی عضوکبی اوده کسیلوب آتیلمشدر .

پك اعلا یا مسلمانلرده‌کی شو بر برینی تکفیر ایتمك ، ضلاله ، فسق وفجوره نسبت ایله‌مك هوسی نه زمان باشلادی ؟ زید بدعتله ، عمر و زندقه ایله اتهام اولنمق عادتی نه وقت رواج بولدی ؟ اولکی مقاله‌لریمزده سویله‌مشدك ، شیمدی‌ده سویله‌رزکه بو علت دینده آثار ضعف باشلادیغی ، ارباب بصیرت برر برر فته‌یه قربان اولدیغی زمانلرده یوزکوستردی . او فتنه‌لر ایسه شوکت اسلامی محکوم انحطاط ایله‌مك ایچون شرقده غربده اعدای دین طرفندن اشعال ایدلمش ایدی . آرتق روحی روح اسلامیتله هیچ بر زمان قابنایه‌میان بر طاقم بیکانه‌لر امر دینده مرجع کل اولدیلر . مسلمانلرده اقوام سائره‌یی تقلیداً اساساً دینده اولمایان بر طاقم بدعتلر ، اختراعنی دینه خدمت صورتنده تلقی ایتدیلر . دینك اوشانلی ماضیسنی ، اسلافك اوبیوك سوزلرینی اونوتدیلرده دیندن هیچ نصیبی اولمایان برسورو بیکانه‌لرك سوزلرینی حجت طانیر اولدیلر .

امور مسلمینه جاهللر مستولی اولدی ؛ ارشاد اتامی ارباب ضلال درعهده ایتدی . بو آرالق دینده بر غلو پیدا اولدی . علوم دین ایله اوغراشدقلرینی ادعا ایدنلر آراسنده دینی بیلمه‌مکدن ناشی اوفق بر سبیدن طولایی بربرینی تکفیر ایتمك ، خروج عن الدینله اتهام ایتمك امور عادیه‌دن اولدی . جهل آرتدقجه باطله غلو چوغالدی .

دکل . مقدرات ام الکتابده صورت قطعیه‌ده مسطوردر. فقط بوکاجناب باریدن بشقه کیمسه مطلع دکلدر . لوح محفوظده مکتوب اولان شیلر ایسه مشیت الهیه‌یه کوره محو واثبات اولنور . علی کلاالحالین بزمقدراتی ظهورندن اول قطعا بیلمه‌یز. وسعمزك یتیشدیکی مرتبه چالیشور جبالارز نتیجه‌سنده نه ظهوره کلورسه انجق او زمان قدر بویله ایمش دیرز . جناب حق قوللرینه عقل وعرفان احسان ایتمش ، کندیلرینه اراده ویرمش ، حسن اولان شیلری امر ، قبیح اولانلری نهی بیورمش ، اکر قدره اعتقادسنك ذهاب فاسدك کبی تعطیل اموردن وهرکسك ایی کوتو ایستدیکی وجه ایله حرکت ایلمسندن عبارت اولایدی بونلر بیهوده ، شرائع وتکلیفات عبث اولور ایدی . بر آدم سعی وجهدی ترك ایتسه، یاخود کیمسه‌یی ذم وقدح ایلسه ، یاخود بنك مالنی سرقت ویاغصب ایتسه ، یاخود معصوم الدمی قتل ایلسه ، او آدمه عتاب ، تعزیر ، مجازات‌می ایدیلور ، یوقسه قدر بویله ایمش ، دیه انك بو ایتدکلری خوش‌می ، کوریلور . شق ثانی اوزره معامله ایدلسه شبهه‌سز نظام ومصالح عالم معطل ومختل اولور . جناب حقك ملك وملکوتنده دیله‌دیکی وجه‌ایله تصرف کلیسی مسئلهٔ عالیه‌سی بشقه ، معاملات وتکلیفات بحثی بشقه دعاسی مستجاب اولمیانلردن بری‌ده اوکیمسه‌درکه سعی وجهدی ترك ایله اونده اوطورورده یارب بنی مرزوق ایت دیه سویله‌نور . حق جل وعلا حضرتلری اکا دیرکه بن سکا طلب ایله امر ایتمدم‌می، بنم ﴿ فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله ﴾ قولمی ایشتمدکی . ینه مستجاب الدعوه اولمیانلردن بری او کیمسه‌درکه مالنی اسراف ایله تلف ایدرده یارب بکا عوضنی احسان ایت دیمکه باشلار . جناب حق اکا دیرکه بن سکا اقتصاد ایله امر ایتمدم‌می، بنم ﴿ والذین اذا انفقوا لم یسرفوا ولم یقتروا وکان بین ذلك قواما ﴾ قولمی ایشتمدکی .

کلهم مانحن فیه : سعید بن جبیر حضرتلرندن مرویدرکه ﴿ دنیا متاع غرور در، اکرسنی طلب آخرتدن مشغول ایدرسه... اما سنی طلب رضاء اللهه دعوت ایلرسه اوحالده نه کوزل متاع ونه کوزل وسیله‌در ﴾ دیمش حدیث شریفده ﴿ نعم المال الصالح للرجل الصالح ﴾ وارد اولمش

مال راکز بهر حق باشی حمول
نعم مال صالحی کفتش رسول

مثنوی

ماحصل ، آیت کریمه حیات دنیانی حسن استعمال ایتیوب بلکه محضا حظوظات نفسانیه‌لرینی اجرا ایچون امور دنیا ایله مشغول اولانلری ، انلر ایله تفاخر وتباهی ایدنلری تحقیر ایدییور . وحظوظات نفسانیه‌یه عائد اشیا سریع الزوال اولوب دکل اعتماد وربط قلبه ادنی میل ورغبته بیله لائق وشایان اولدیغنی تصویر بیوریورکه نه غراء بر حقیقتدر .

حکایه اولنورکه یونان قدمای حکماسندن «سولون» وتیله اناطولینك «لیدیه» نام خطهٔ قدیمه‌سنده حکمدار اولان «قرهزوس» ك دعوتی اوزرینه لیدیه‌نك پایتختی بولنان «ساروس» شهرینه کلمش ایدی . قرهزوس بر کون سولونه مالك اولدیغی خزینه‌لری کوستره‌رك وشوکت ومکنتندن بختیارلغندن بحث ایدرك «سن بك چوق یرلر طولاشدك ویك چوق آدملر کوردك . بو کوردیکك ذوات ایچنده سنجه الك بختیار اولان کیمدر» دیه سؤال ایدر . قرهزوس سولونك اغزندن ایلك اول کندی اسمنی ایشیده‌جکنه منتظر ایدی . فقط انتظارینك خلافنه اوله‌رق سولونك «تلوس نامنده بر آتنه‌لیدر» دیمسیله قرهزوس فوق الحد تعجب ایدر وکندی ذهانجه شهرتکیر عالم اولمسی اقتضا ایدن بویله بر ذات عالینك اسمنی اولسون ایشتمدیکندن طولایی محجوب اوله‌رق تلوسك کیم اولدیغنی صورار . سولون شو جوابی ویرر : «تلوس آتنه‌کی کوزل ومعمور بر شهرده تولد ایدوب حضور وراحت ایچنده سن شیخوخته واصل اولمش ومحاسن اخلاق ایله متصف اولاده نائل اولدیغی کبی انلرك اولادینی دخی کورمشدر . تلوس کندینه لازم اوله‌جق قدر ثروته دخی مالك ایدی . نهایت وطننك دشمنی ایله حرب ایدرك شانلی صورتده وفات ایتمشدر . خلوص کوستریله‌جك قدر بیوك مسندلرده بولنمدیغی حالده اتنه‌لیلر متشکراً کندیسنه بر علامت افتخار رکز ایتمشلردر ، حالاده تلوسك نامنی کمال حرمت ورعایتله یاد ایدرلر ».

بو جوابدن قرهزوسك جانی صیقیلور وتلوسدن صکره کیمی بختیار بیلدیکنی سؤال ایدر . سولون اسپارته‌لی ایکی نفیر قرنداشی ارائه ایلر . بونك اوزرینه قرهزوس ارتق حدتنی ضبط ایده‌میوب «بنم ثروت وسامانمك هیچ‌می حکمی یوق . بنم حالم بوذکر ایتدیکك عادی آدملرك حاللرندن‌دهمی اشاغی قالیور» دیر . سولون ایسه شویوله مدافعه ایدر : «بن افکار ومطالعاتمی عرض ایدیورم . عمریکزی نه‌صورتله اکمال ایده‌جککزی بیله‌مدیکم حالده بن سزك بختیارلغکز حقنده نه دیه‌بیلورم. انسانك عمر طبیعیسی یتمش سنه‌در ، یتمش سنه‌ده یکرمی بش بیك بشیوز اللی کون وار ، بوقدر کون ایچنده انسانك حال وحرکتجه بری برینه بکزر ایکی کون بولنماز ، شوحالده عاقبتکزی بیلمکسزین نصل بن سزه بختیارسکز دیه‌بیلورم».

فی الحقیقه اره‌دن چوق کچمز، قرهزوس بر برینی متعاقب برچوق بلیه‌لره دوچار اولور. اواقتخار ایلدیکی اوکوندیکی شیلر الندن بر بر چیقار . نهایت کیخسرو ایله اچیلان محاربه‌ده کیخسرو ساروسك اوکنه قدر کلوب شهری فتح ایلر. قرهزوس، ثروت وسامانی شویله طورسون سلطنتی ایله حریتنی دخی غائب ایدر . کیخسرو قرهزوسی اسیر ومال وملکنی ضبط ایلر . او زمانك اسرای حرب حقنده‌کی معاملات نازواسندن اولمق اوزره کویا کیخسرو قرهزوسی احراق بالنار ایتمکه قرار ویروبده قرهزوس آتشه طوغری کتوریلنجه «آه سولون ، سولون» دیه برصیحه اورر ، کیخسرو مراق ایدوب سولونك کیم اولدیغنی سؤال ایلسنه جواباً قرهزوس دخی «سولون اویله برذاتدرکه سوزینی صحبتنی بتون پادشاهلرك خزینه‌لرینه دکیشمز ایدم» دیدکدن صکره سولون ایله اولان محاورهٔ مذکوره‌یی نقل وحکایه ایدر .

بولندیغنه نظراً ایلك اول ذهنه مطول اسمنی مختصر مقابلنده اختیار ایلمش اولدیغی تبادر ایدرسه‌ده مختصرك دیباجه‌سنده مصرح اولدیغی وجه ایله علامهٔ مشار الیه اولامطولی ثانیاً مختصری تألیف ایلدیکی جهتله بو اسمی هنوز موجود اولیان دیگر برتألیفك اسمنه مقابل اولق اوزره انتخاب ایتمشدر دینیله‌میه‌جکی بدیداردر . مفصل مناسنجه مطول تسمیه‌سنی ایسه دیگر شراحك شروحنه نسبتله اختیار ایلدیکی مطولك دیباجه‌سی مفادندن تمایاندر . بونکچون ایدیکه توجیه معروض حضرت شیخك مظهر تقدیر فراوانی اولدی . [۱]

عبدی بك مرحومك تدریسی برزمان ومکان معینه مقصور دکلدی . طلاب فیض عرفانی کاه مشائون کبی مشار الیه ایله برلکده یوللرده کزمرك استفاضه ایدر ، کاه خانه‌سنه کیدیلور . بعضاً دیرکلر ارەسنده چایجی حاجی رشیدك چایخانه‌سنده برلشیلور ایدی . بهارك کشایشلی ، روح افزا ، ازدحام ناسدن خالی کونلرنده دخی زورق سوار اوله‌رق سمت ایوبه عزیمت ایدیلوب بوستان اسکله‌سنده دریایه ناظر مجامع ظرفاده علم وعرفان صحبتلری ایدیلور ایدی . مشار الیه ایله مستفیضلرینك حالی کویا شوبیتك ماصدقی ایدی :

که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد
یعنی که ترامی طلبم خانه بخانه

مرحومك افاده‌سی غایت منقح وطبعی تصوفه مائل ایدی . اومنقح افاده‌لریله کاه بعض آیات فرقانیه‌یی تفسیر ، کاه تصوفه دائر مباحث غامضه‌یی شرح و تقریر ایتدیکی زمان انجمن عرفاندن آیرلق ایسته‌نلمزدی . راقم الحروفك دلالتیله شیخ محیی افندی مطبعه‌سنده طبع ایدیلن ایضاح المرامی شایستهٔ مطالعه براثر قیمتداردر . مرحوم ، بز عکاده ایکن وفات ایتمشیدی . درسعادته عودتمده قبرینی اوندن بوندن او قدر صوردم ، او قدر تحری ایلدمسه‌ده نرمده اولدیغنه دائر صحیح بر معلوماته دسترس اوله‌مدیغمدن مدفننده روح پاکنه بر (یس) شریف اوقومغه موفق اوله‌مدم .

ذوات مشار الیهمدن بشقه عصرك دها نیجه کزیده افاضلندن استفاده ایلدم . هله :

کتاب عالمك اوراقیدر ابعاد نامحدود
سطور حادثات دهردر آثار نامعدود
باصلمش دستکاه لوح محفوظ طیبتده
مجسم لفظ معنیداردر عالمده هرموجود

قطعه‌سی ماهیتنه قول شارح اولان خواجهٔ شهیر ارناؤد تحسین افندی مرحومدن خیلی مستفید اولدم . مرحومك علیهنه توجیه ایدیلن سهام اعتراضات احوال روحیه‌سی یاقیندن تماشا ایدلدیکی ایچوندر . حب علمه دنیانك آلایشنی فدا ایتمش ، فکری مسائل عالیهٔ علومه اسرار فطرتك دقیقنه طالمش ، قلبی صاف وبراق برفیلسوف حقیقت شناس ایدی . طور ومشربی ، ظریفانه سوزلری پك خوش پك طاتلی ایدی . بعضاً اول قدر طالبین بولنور ایدیکه تعریفی قابل دکل . طالبینلنده بیله برحلاوت وار ایدی . قونیه‌دن عودتمده باب عالی جوارندمکی انزوا کاهنه کیدوب زیارت ایتمش واوزمان قونیه والیسی بولنان عاکف پاشا مرحومك سلامنی تبلیغ ایلمش ایدم . بنی بیکانه بر مسافر صفتیله رسمی برصورتده تلقی ایدی . شاکردانی حقنده اومألوفی اولدیغمز طوروبشاشنی کورمدم . برمدت اوتوردقدن وآفاقی برقاچ سوز تماطی ایلدکدن صکره قالقدم کتدم . برایکی کون کچمدیکه یولده بکا تصادف ایدر ایتمز وای .. سنمی سین دیه کمال بشاشت ایله بیونه صارلدی . مکر خواجه مرحوم بنی برایکی کون اولکی ملاقاتده عاکف پاشانك متعلقاتندن بری صانمش ..

اخیراً فاتح جامع شریفی درسعاملرندن اولدیغی حالده چوق کچمدن کنج ایکن وفات ایدن شعرا وفضلای طلبهٔ علومدن نوره‌قوبلی محمود افندیله برارەلق ملکیه مکتبنه دوام ایتمك ایستدك . محمود افندی برنورجوان ذکا ایدی ، کندوسنك غایت رنکین اشعاری واردر . بوهوسسز قائمقام چیقمق ایچون دکل ، اوزمان اوراده اوقونان درسلردن مستفید اولمق فکرینه مبنی ایدی . [مابعدی وار]

برکت زاده : اسماعیل حقی

[۱] مرحومك اسمی احمد ، شهرتی شیخ تمیمی ، تاریخ وفاتی ۱۲۸۷ در . درسعادتده ایا ایوب الانصاری جامع شریفك مصلای درونده واقع مطبخده مدفوندر . قبرشریفی مصلاء کیرلدکده باب مصلاك صاغ طرفنه دوشن مقابرك اك ارقه‌سنده‌کی صفك جانبه جهتنده دیواره متصلدر .

حدیقهٔ فکریه

مادیونك شبهاتیله آنلرك بطلانی

شبه‌سز بو حریفلرك عقللرندن زوری وار . لکن بز اونلرك مصاب اولدقلری بین‌خسته‌لغی ایضاح ایتمکدن واز کچملده سوزی مشهور وولتره براقملم . چونکه ابنای قومنی او بزدن دها ایی بیلیر . وولتر قاموس فلسفیسنده دیورکه :

« کوز کورمك ، قولاق ایشیتمك ، معده اغذه‌یی هضم ایلمك ایچون یارادلمش دکلدر . ادعاسنده بولنمق کبی سرسملك ، بو قدر بینسزلك اوله‌ماز . »

اوت وولتر بونلری بویله بر وصف سافل ایله توصیفده پك اصابت ایتمشدر . زیرا اونلرك حالهٔ‌اك مناسب اولانی‌ده بودر . تنکیم استاد اولیرده کندیلریله مناقشه‌یه تنزل ایتمیه‌جکی سویلهمشدی . چونکه اونلر صف معارضینده بوله بیلهجك سویهٔ معرفتده دکلدرلر . بناءً علیه بیاغیلغك صوك درکه‌سنده بولنان بوکبی سوزلره تصادف اولنجه بر مزیله کورلش کبی نظری همان باشقه طرفه چویرمك ایجاب ایدر .

لکن ایجمده برقاچ سوزلارکه بو افراطیورانه قارشی سویلهمدن کچمیه‌جکم :

اکر بوتون بوکون مدهش ، افکاره ، انظاره حیرت ویرن بو

علم ، فکر ، نظر استدلال مدخول قالدی . [حالبوکه بونلر لوازم دین ایدی .] دها صوکرا دیناً واجب اولان امور محظورات صره‌سنه کچدی .

مسلمانلر دینلرنده حقیقةً عالم اولدقلری زمان بتون اقوام دنیا آراسنده عالم ایدیلر . بتون عالمك پیشوای ایدیلر . اسرار شریعتی بیلمه‌مك خسته‌لغنه طوتولنجه آرتق موجودیت حقیقیه‌لرینی محافظه ایده‌میه‌رك انهزامه اوغرادیلر .

یا مسلمانلرك بوجهلی مسائل دینده کندیلرینه مخالفتده بولونانلری، یاخود مسالك فلسفیه ذاهب اولانلری تکفیرله قالدیمی ؟ هیهات !.. اونلرك بو جهلی کندیلرینی ائمهٔ دینه ، خدمهٔ سنت وکتابه هجومه‌قدر سوق ایتدی . ازجمله امام غزالینك کتابلری برچوق زمانلر جمهور مسلمینك ایدی استفاده‌سنده کال حرمتله کزمشکن اخیراً غرناطه‌یه کتورلدی . عالم کسوه‌سنه برونمش بر طاقم مغربلی متعالملر او اثرلری تضلیل ایتمکه ، تضییق ایتمکه باشلادیلر . بونك اوزرینه آثار غزالینك کافه‌سی ، خصوصیله احیای علومك بتون نسخه‌لری طوپلادیله‌رق غرناطه‌نك اورته‌سنده جابر جابر یاقیلدی . کندیلرینی مسلم ظن ایدن بعض بدلالر ابن تیمیه حقنده : او ، هم ضال ، هم مضلدر ، دیرلرکه حضرتك علوم دینیه‌ده‌کی کبی غیرت دینیه‌سی قدر عالیدر . آرتق بو حرفلرك اثرینه تبعیتله یتیشن مقلدلر اکابر امته اغز طولوسی سوکمکه باشلادیلر . وبالی قیامته‌قدر کندیلرینه وکندیلرینی مقتدا اتخاذ ایدنلرك بوینه اولسون .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی : محمد عاکف

ترجمهٔ احوال

یاد ماضی

— مابعد —

مدارسمزده کفایت مقداری علوم آلیه اوقوندقدن صکره اصل اوزون اوزادیه اوغراشیله‌جق علوم شو علوم عالیه‌در : تفسیر شریف ، حدیث ، فقه ، اصول فقه ، اصول حدیث ، علم توحید وکلام . بوعلوم عالیه بزه خیر وشری ، فضائل ورذائلی کوسترر ، قوهٔ فعاله‌مزی خیره سوق ایدر ، اخلاقمزی تهذیب ایلر ، وظائف وحقوقمزی اوکرەدر ، معاملاتمزی تصحیح ایلر ، الحاصل سعادت دارینه رهبر اولور . دارالافاده‌لرمز : مؤذنین ، ائمه ، خطبا ، وعاظ ومتکلمین ، مشایخ صوفیه ، قضاة ، اهل فتوی ، مدرسین یتشدیرمك اوزره صنوف وطبقات مختلفه‌یه تقسیم وتدریسات واقعه بوصنفلره کوره ترتیب اولنورسه دها مضبوط ، نفعی دها عام وشامل اولور صانیرم . وقتیله دارالقراء ، دارالحدیث ، دارالطب کبی فنون مختلفه تعلیم وقرائتنه مخصوص مدرسه‌لرمز وار ایدی ، دارالمتوسطه‌مز ایسه حالا موجود . فقهای عظام اجماع ایلمشلردرکه هر اوچ کونلك مسافه‌ده ازاله شبهات ، الزام معاندین ، ارشاد مسترشدین ایلمکه مقتدر بر ذاتك وجودی لابددر ، هر نصف مرحله‌ده بولنان محللرده دخی ظواهر احکام شریعته واقف برعالم بولنملیدر .

ایام تحصیلیه‌ده صباحلری ایکندیلری وایام تعطیل اولان جمعه وصالی کونلری ینه اووقتلرده خواجه مرحومك درسنه دوام ایدر واوقات سائره‌ده ودرس کسملرنده ومرحوم دیوان احکام عدلیه‌یه اعضا تعیین اولنوب برآره‌لق ایکندی درسلرینی ترك ایتدیکندن ایکندی درسلرنده دخی بعض افاضل اساتذه‌نك تدریساتنه مداوم بولندیغمز صره‌ده [ایضاح المرام فی کشف الظلام] مؤلفی فاضل محترم عبدی بکله علامهٔ شهیر شیخ تمیمی ومحدث ادیب احمد شتوان افندیلردن تفسیر ، حدیث ، ادبیات عربیه اوقودم . شتوان افندی مرحوم لسانی لحن وخطادن محفوظ اوله‌رق درسی غایت سلیس وفصیح تقریر ایتدیکی کبی کرك تأیید مقال وکرك الفاظ لغویه‌نك معانیسنی ایضاح صددنده استشهاد ایچون برچوق ابیات ادبا ، برخیلی اقوال علما ایراد ایله بحثی توسیع وتزیین ایدر بر ادیب ذوق آشنای کلام ایدی [١] تمیمی مرحوم دخی عربیجه تقریر ایدر ودرس اثناسنده مناسبت دوشوروب خوش‌خوش فقره‌لر منقبه‌لر سویله‌رك هم طلبه‌نك مطالعه‌دن یورلمش اولان ذهنلرینی تنشیط ایلر ، هم مطایبات ایله‌تلوین ایدلمش عارفانه سوزلر ایله ادب واخلاق درسی ویررپیر محترم ایدی. [مطول] ك مسند بحثنی اوقور ایکن ارقداشلرمزدن برینی اویوقلار کوردیکندن (رأیت فی المنام کأنك تسبح فی البحر) ملاطفه‌سیله ایقاظ ایلمشیدی . برکون صوردی : سعدالدین تفتازانی کبی برعلامهٔ بی مدانی‌یه یاقیشورمی ایدی که‌فن بلاغتده تألیف ایتمش اولدیغی شوشرحنی نظر فنده مقدوح اولان (مطول) تسمیه ایتسون . بو سؤاله رفقادن هربری بر درلو جواب ویردیسه‌ده مرضیسنه موافق کلمدیکندن هیچ برینی بکنمدی . (ذی‌الطول‌العظیم) آیت کریمه‌سی خاطریمه کلدی . دیدم که « سیدی ! هذاالاسم مشتق من الطول بفتح الطاء وهو الفضل ، کما ورد فی قوله تعالی ذی‌الطول‌العظیم ، لامن الطول بضم‌الطاء فلایکون الکتاب مسماً بما هومعیب‌عند اهل الفن » .

بو توجیهه کوره مطول لفظی مفضل معناسنی افاده ایدیور دیمك اولدیغندن عرض ایتدیکم جوابی پك تقدیر ایدوب (هذاالصغیراعقل ممن ؛ منکم منکم) سوزنی کندینه مخصوص بر شیوه ایله وبلند ندا ایله برقاچ کره تکرار ایلدی . واقعاخطیب دمشقی‌نك تلخیصی اوزینه علامهٔ تفتازانی‌نك بو شرحندن بشقه « مختصر » نامنده دیکر برشرحی

[١] احمد شتوان افندی بنغازیده تولد ایتمش و ١٢٩٩ ده دوسعادتده ارتحال دارقا ایلمشدر . اوافتح والفاری سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك تربهٔ شریفه‌سی جوارنده‌کی حظیره‌ده مدفوندر . تبری ، حظیره‌نك بحر سفید جهتنده واقع تپوسندن کیرلدکه تپوه قریب برمحله‌ده صاغ طرفده پارقه‌نك اوقه‌سنده‌کی بکیمی صره‌ده‌در .

وجودندن آکاه اولمش‌ده آرتق اوندن صوکره معبود کائنات اولمش !

دیرزکه بوفرضیه‌دهکی سطحی نظرلق ، فکرسزلك هیچ برنظره قارشی کیزلی دکلدر . زیرا موجودات آره‌سنده ایلك مدرك اولمق اوزره یارادیلان مخلوقك انسان اولدیغنه دائر الده بردلیل یوقدر . اویله یا ، ملیارلرجه سنه اول خاصیت علم وادراك ایله متمتع دیکر مخلوقات بولنه‌بیلیر . بواحتمال ثابت اولدیغی کبی یوقاریکی فرضیه‌نك فسادی واونك اوزرینه بنای مطالعات طوغری اوله‌مایه‌جغی تحقق ایدر .

شبهه‌سز بویله بر نظریه‌یه قائل اولان آدم بینسزلکك صوك طبقه‌سنه ایتمش ، علم ایله تنویر دماغ ایلدیکنی ادعا ایدن برآدم ایچون عفو اولنماز برحضیض‌وهمه دوشمشدر . زیرا بونظریه‌نك آلت‌طرفندن اوقدراستشکالات میدانه چیقیورکه قائلنه هیچ برینی رد ایتمك امکانی قالمیور .

بیلسه‌مکه « صانع بومبدعاتی نه یاپدیغندن بی خبر اولدیغی حالده ابداع ایتدی . » سوزینك معناسی ندر ؟ بوسفسطه‌دن نه چیقه‌جق ؟

بوکبی ترهاتی آغزه آلمقدن چکنمین آدملره فلکۀ شهیر نوتونك شوسوزینی ایراد ایتسه‌ك نه‌جواب ویره‌جکلر ؟ « هیچ ضیا نظریاتی بیلنمدکجه عضو بصرك ، صدا قوانینی بیلنمدکجه عضو سمعك تکوینه امکان تصور اولنه‌بیلیرمی ؟ »

کذلك فسیولوجی علمی لایقیله بیلنمدکجه غایت دقیق اولان بو اعضایه بووظائف متناسبه‌نك تودیعی قابل اولورمی ؟ نباتاتك تعیش ایلکده اولدیغی وسطلرك حالی معرفت کامله ایله بیلنمدکجه اونلرك حیات ، بقا ، تکثر شرائطندن تمتع ایده‌بیله‌جك صورتده یارادلمسنه امکان تصور ایدیلیرمی ؟ ادراکدن ، حیاتدن نصیبی اولمیان برشیئك ادراك ، حیات افاضه ایده‌بیلمسنی عقل آلیرمی ؟ دینسزلر دیبورکه : « مکون حقیقی (وسط مناسب) دن ، یعنی تکوین وایجاده قابلیتی اولان محلدن عبارتدر . وسط‌مناسب بولندیغی صورتده آرتق باشقه‌سنه حاجت قالماز . » دیرزکه :

یك اعلا ، ادراك وتقدیر عظمتی احاطۀ تصوراتدن یك عالی اولان بونجه مبدعاتی تکوینه صلاحیتنی ادعا ایتدیککز بووسط مناسبی میدانه کتیرن کیمدر ؟ او وسطی محتاج اولدیغی قوانین وقواعددن متمتع ایدن کیمدر ؟ او وسط ایچون ضروری‌اللزوم‌اولان شرائطك یننی توفیق ایدن ، تکوین ایتدیکی مکوناتك منتظم ، تشوشدن بری اولمسی ایچون افعال وتأثیراتی برنسبت ثابته آلتنده بولوندیران کیمدر ؟ الحاصل اووسطلری تهیۀ واعداد ایدن ؛ افرادی آره‌سنده نامتناهی بر اختلاف حکمران اولان بونجه کائنات متضاده‌یی میدانه کتیرملری ایچون اونلری مختلف طبایع ایله متحلی ایدن کیمدر ؟

فضله اوله‌رق کرۀ ارضك بدایت امرده هر طرفی متجانس بر کتلۀ ناریه اولدیغی‌ده معلوم ایکن ذراتنه وارنجه‌یه قدر بوتون نقاطی کمال جماله جلوه زار اولان بونجه باصره پیرایه‌لیك ، لطافت وحسنك درجۀ نهایه‌سنه واران بوقدر صنایعك ـ حس وبصیرتدن محروم تصادفدن باشقه فاعل ومؤثری بولنمیان ـ برطاقم وسطلرك ، محیطلرك نتیجه‌سی اولمسی هیچ عقله صیغارمی ؟

طوغروسی لائق اولان بومذهبه قائل بولنانلری برصحراده محصور براقلی ؛ آچلقدن صوك درجه‌یه کلمرك بیه‌جك ایستدکلری زمان « بکلمك که بولندیغکز محیط کندیلککندن بغدای انباتنه ، صوکره دکرمن یاپمق ایچون منتظم طاشلر تکوینه ، دها صوکره خمور ، آتش تدارکنه مستعد اولسونده غذاکز محیط مناسبك لطفیله ، تصادف طریقیله ایاغکزه کلسین ! ایشته اوزمان نظریه‌کزك صحته اك ملزم بر برهان اقامه ایتمش اولورسکز . » دیملی . اوح . اوح ! بووسط مناسب نه بجریکلی ، نه‌صنعتکار شی ایمش !

ایشته بوآدملر دیبورلرکه : « مجهز اولدیغمز اعضا بزه بالالتزام اونلری استخدام ایتمکده اولدیغمز اغراض ایچون ویرلمه‌مشدر . یعنی عضو بصر کورمه‌مز ، قولاق ایشتمه‌مز . لسان طاتمه‌مز ایچون یارادلمامش ؛ بلکه بونلری‌بزه محیط مناسبراست کله بخش‌ایدیوبرمش ، صوکره بز کندیلککمزدن بونلردن استفاده یوللرینی بولمشز یوقسه باشقه درلو دکل . »

شوسوزلر طبقی « انسانلر صبانی طوپراغی سورمك ایچون ایجاد ایتمه‌مشلردر ؛ بلکه صبانی ایجاد ایتمش اولدقلری ایچون طوپراغی سورویورلر . » دیین بدلانك هرزه‌سنه بکزر ! ذاتاً وولتر ، اولیر کبی مشاهیر بوقیلدن اولان مضحك سفسطه‌لره قارشی نصل تزییفلر یاغدیریسور ، نه‌لر سویلیور ، یوقاریده کچمش ایدی آرتق تکراره حاجت یوقدر .

بوندن باشقه بوآدملرك کندی مسلکلرنده ، کندی اصوللرنده‌ده برچوق‌تناقضده بولندقلرینی کال‌حیرتله کورمکده‌یز : اوت ، برطرفدن (لامارق) ك « وظیفه عضوی تولید ایدر . » نظریه‌سنه اك باشلی طرفدار ایکن دیکر طرفدن دستورلرینی توسیعده پك ایلری کیدرك سوزلرندن صراحةً اکلاشیله‌جغی‌اوزره « عضو وظیفه‌یی تولید ایدر . » حکمنی چیقاریبورلر . اویله‌یا ، یوقاریکی‌سوزلری بوکا دلالت‌ایتیورمی ؟ فسبحان المنزه عن‌التناقض .

مع‌مافیه بونلرك « ضرورت عضوی یارادیر . » سوزلری غلط‌محض ، دها طوغریسی هذیان صرفدر . ضرورت نه در ؟ هرکس بیلیرکه ضرورت حاجتدن عبارتدر . حاجت ایسه حد ذاتنده نه ایشیدیر ، نه کورر ، نه‌ده برشی اعطاسنه مقتدردر .

ضرورت‌لسان حال ویا مقال ایله بر شی طلبنه سوق ایده‌بیلیر ؛ لکن هیچ بر شی ویرمکه مقتدر اوله‌ماز . حسدن صوکره دلیل آرانیرمی ؟ بو آدملره قارشی دییه‌لم‌که : فرض ایده‌لم ، حیواناتدن برینك بر عضوینك حجماً بویومسنه ، یاخود طرناغنك اوزامسنه احتیاجی وار . او حالده ضرورت موجود دیمکدر ؛ لکن او واهب

ابداع مهیب (تصادف) نتیجه‌سی ایسه آرتق بوندن صوکره هانکی ایشی (حکمت) ه نسبت ایده‌بیلیرسکز ؟ اکر قالقه‌ق‌ده نصاب‌عقل اعتباریله الکریده، خیالپرستلك خصوصنده‌اك ایلریده بولنان آدملردن برینه — طبیعی تصادف نظریه‌سنه قائل اولانلر بونلرك صف اولنی تشکیل ایدرلر — دیه‌لك‌که: شوقلم تصادفاً یونتولدی‌ده سکاقارشی بوهجوم جانستانی تصادفاً بایدی. شبهه‌سز بزی جنون ایله اتهام ایدر هم‌ده بردن کوکه قدر حق قزانیر. زیرا بو ظنك بطلانه بالذات حسی شهادت ایدر. ایی اما، قلمك یونتولمسی تصادفه‌حمل ایدن برآدمك سوزندن منفعل اوله‌رق اونی فساد دماغی ایله اتهام ایدن بو ذات کائناته، کائناتك عجائب و غرائبنه، عوالمده جلوه‌نما اولان ابداع فوق‌الخیاله دائر ادارهٔ کلام ایدرکن بو قدر خوارقی تصادفه نسبت ایتمکدن هیچ اوتانمیور ! حال بوکه قلمك یونتولمسی ایله کائناتك یارادلمسنده‌کی فرق بروجهله قابل تقدیر دکلدر.

ایی اما عجبا بوحال نه‌دن ایلری کلیور ؟ شبهه‌سز فکرلرینی غایت محدود بردائره داخلنده حبس ایتملرندن. تصورلرینی‌ده اك طارقیود آلتنده بولندیرملرندندر. اوت، بونلر آلت قاطعه ایله مجهز بر یونته‌جق آدم اولمدقجه قلمك کندی کندیسنه یونتولمسنی تصور ایده‌مزلر ؛ زیرا بونی سبق ایدن تجربه‌لرینك، حسلرینك دلالتیله بیلیرلر. لکن کونك صانعی اولان واجب‌الوجودی انکار ایدرك بوتون بوموجوداتك ظهورینی تصادفك تأثیرینه اسناد ایدرلر : چونکه ضعیف اولان کوزلری خالقی کورمه‌مش، خلقت حقنده‌ده برمثاله تصادف ایتمه‌مشلردر. هیهات، بوفکر نه‌قدر محدود، بویله برتصور نه‌قدر تنکدر ! بوآدملرمعرفت خالقه چالیشه‌جقلری، عظمت کبریایی ادراکه تقرب اسبابنی حاضرلایه‌جقلری یرده بوتون شاهراه قرب ومعرفتی کندیلرینه قارشی سداتمشلرده ذره قدر دکری اولمایان برطاقم فرضیات، ظنیات وادیلرینه کورکورینه طولاشوب طوروبورلر؛ عمرلرینی فطرت اصلیه‌لرینی بوزان، آینهٔ وجدانلرینی ژنکدار ایدن برچوق احوال ایچنده هدر ایدوب کیدیورلر.

تصادف نه‌در ؟! تصادف خلق آره‌سنده قصد واختیار لاحق اولمقسزین صدور ایدن شیلره اصطلاح اولمش برکلمه‌درکه بك آزدفعه نظر اهمیته چاریار ؛ حتی یکرمی اوتوز سنه کچرده انسان حیرت واستحسانی جلب ایده‌جك (کوزل برتصادف)ه مصادف اوله‌ماز. شاید اولورسه بوندن فوق‌العاده حیرتده قالهرق لطائف محاوره‌ماننده بیلدکلرینه حکایه ایتمکه‌باشلار. سببی‌ده بوحالك قوانین معروفهٔ حیاتدن خارج، شئون معتادهٔ کوندن‌شاذ اولدیغندن، نادراً ظهور ایتدیکندن، الحاصل برچوق امثالی کورمك عادت اولمدیغندندر.

اوحالده غریب دکلیدرکه اولانجه بدایهیله، احکام خردفرساسیله برابر بوتون خلقت، شذوذدن احوال نادره‌دن معدود اولوب‌مألی‌ده شوندن عبارت بولنان، برکلمه‌یه نسبت ایدلسین؟ !

تصادف نه‌در ؟ انسانلر طرفندن اویدورلمش برکلمه‌درکه بشر بونی کندی محدود اولان عالمی دائره‌سنده کوردیکی فوق‌العاده حالاتی اطلاق ایتمشدر. بناءً علیه بعضیلرینمز ایچون اویله اوزون زمانلر اولورکه بولفظ حقیر اثنای محاوره‌ده سویلدیکمز جمله‌لرك هیچ برنده یر بوله‌ماز. اوحالده عجیب اولمازمی‌که انسان عقل ایچون عظمت وکمالنه حد تصوری قابل ارلمیان بوتون بو موجوداتی کندیسنك وقایع ناچیز یومیسی میانده استثنا تشکیل ایدن بعض حالاتی تأویل ایچون قوللاندیغنی بویله برکلمه‌یه نسبت ایتمکه جرأتیاب اوله‌بیلسون؟

تدقیق ادیان ایله اوغراشان علما، کرهٔ ارضی بوتون کائناتك مرکزی، انسانی‌ده بوتون موجوداتك زبده‌سی تلقی ایتدکلریچون اصحاب ادیانه آجی آجی تزییفلر یاغدیریبورلر. یا بوحضراتنه نه‌اولمش‌که باشقه‌لرنده بوقدر معیوب کوردکلری خطانك دها بربادینه کندیلری دوشیورلر ؟ زیرا کندیلری کرهٔ زمینی موجوداته مرکز یاپقله قالیورلر ؛ بلکه بوکرهٔ حقیرسکانك اویدورمه‌سی اولان بر (واهی) لفظی خلقت وایجاده سبب عدایدیورلرده جداً عالی اولان افکارك بیله وارمه‌یه‌جغی سر سامیٔ خلقتی، بو ابداع فوق‌الخیال حیرت اندر حیرتی او ناچیز لفظ ایله تأویل وتعلیله قالقیشیورلر !

مادیون قالفارلرده باشقه‌لرینه افکاریکزی طار بر حیز داخلنه حبس ایتمکز، دییه نصیحت ویررلر ؛ علوم طبیعیه‌ده عصر حاضر علماسنك اك بویوکی بولنان استاد هوکسلی ایله همزبان اوله‌رق «ممکنات طبیعت غیر ممکندر.» دیرلر، کوا کبك بعضیسنده برطاقم انسانلر بولندیغنی واونلرك شئون ومدرکاتی بزمکیلر کبی اولمدیغنی ادعا ایدرلر. بك اعلا. یانه‌دن کندیلری فکرلرینی بویله ایکنه دلیکندن دها طار بر طاقم دائره‌لر ایچنده محصور براقیورلر ؟ اونلره بر صوره‌لم : اوکوا کبده ساکن بولنان اقوامك یاشادقلری وسطده قطعیاً خلاف‌عاده برحال اولمسون‌ده [چونکه ممکنات طبیعت غیر محدوددر] بونك نتیجه‌سی اوله‌رق لقتلرنده (تصادف) کلمه‌سی بولنمسون ؟ اوحالده ایچلرنده‌کی دینسزلرخلقت کائناتی نه صورتله تأویل ایده‌جکلر؟ شیمدی بویله برسؤالك آلتنده هانکی ملحدك بلی بوکولمز؟ هانکی اوهامنه طابان دینسز آرتق معبودی اولان صنم تصادفی پارچه پارچه ایدوب آتماز ؟ سطحی نظرلنی بلاسیله بویله برضلاله دوشن هانکی آدم بوسؤاله قارشی وقفه‌کیر حیرت اولوب قالمازده اونی کندیسنه‌رغماً اسفل سافلین محقریته ایندیرمکده اولان بوساخته عظمتی آرتق پایمال حقارت ایتمز.

سزه مادیونك نظریه‌لرندن برینی‌دهاسرد ایده‌لم که استخفافه لیاقتی اوتهکیلرندن آزدکلدر. آلمان فیلسوفلرندن برینك زعمنجه — کندیسنه بش اون پیروده بولمشدر — صانع اولجه یوق ایمش، لکن شیمدی موجود ایمش ...(کبرت کلمة تخرج من افواههم.) یعنی جناب حق بوتون کائناتی بوقدر ابداع ایله تکوین ایتدیکی حالده نه یاپقده اولدیغندن، حتی کندی وارلغندن خبردار دکل ایمش [معاذالله]. نهایت افضل مخلوقات اولان انسانی یارادنجه اونك واسطه‌سیله کندی

بناءً عليه ائمهٔ دينك ، كافهٔ ربلرندن هدايت اوزره بولندقلرينه اعتقاد خصوصنده قلبي لسانه ، لساني قلنه تماميله مطابقت ايدر . هر بر مجتهدك اجتهادنده مصيب اولديغني جزماً ويقيناً درك ايله عيني مقصود اوليان « المصيب واحد » قول جمهوريسندن كلياً رجوع ايلر. اوحالده اولجه احكام شريعته اقوال علماده مشاهده ايلديكي اختلافات ومناقضات ، آنك نظرنده بالكليه مرتفع اولور .

كلام الله ايله احاديث رسول اللهده تناقض بولنمق امر محالدر ، ديمش ايدك . قدر ومقاملرينك درجهٔ علويتني بيلنلره و اجتهاد ايلدكلري مسائلك مأخذلريله مواضع استنباطيه‌لرينه مطلع اولانلره كوره اقوال علما دخي اويله‌در .

مكرراً سويله‌دك ، يه تكرار ايده‌رزكه : ائمهٔ مجتهدينك استنباط ايلدكلري احكام ميانده هيچ بر قول بولنمازكه يا كتابه ، يا سنته ويا خود هر ايكيسنه بردن موافق اولمسون . هركيم احاديث شريعتده واقوال علماده ، رد وازاله‌سي غير ممكن ، بر تناقض مشاهده ايدرسه، اوكسه لاشك ضعيف النظردر . اكر اوكسه ائمهٔ مجتهدينك حين اجتهادلرنده استناد ايلدكلري ادله‌يه واو ادله‌نك نفس شريعتده‌كي موارد ومآخذينه واقف اولسه ، اولجه سويله‌ديكمز اوزره متناقض كورديكي اقوالك هربرني شريعتك ايكي مرتبه‌سندن برينه حمل ايله آره‌لرنده غير قابل تأليف براختلاف وجودني ادعا ايتماسي لازم كلير ايدي.

معلومكزدركه رسول الله اعظم ، صلى الله عليه وسلم ، ناسه مقدار عقللرينه وايمان ايله اسلام واحسانده‌كي مقاملرينه كوره خطاب بيوررلر ايدي .

(قالت الاعراب آمنا . قل لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا)

آية جليله‌سني درپيش ايدرك تأمل ايلر ايسه‌كز ، بو حقيقت نظر يكزده تماميله اتضاح ايدر !

« آيت جليله‌نك سبب نزولي »

اعراب نبي اسددن بر قسم عرب ، قحطدن فرار ايله مدينهٔ منوره‌يه كلهرك ، عرض اسلام ايتديلر . كه مقصدلري دين الهينك رحمتندن استفاده ايتمك ، بطشندن امين اولمق ايدي . بوغرضلري مستور قالير ظنيله « بز ، سائر اعراب كبي يالكزجه دكل ، اهل وعيالمزله كلوب ايمان ايتدك » ديه‌رك رسول الله اعظمه بارمنت تحميله قالقشديلر . ايشته آنك اوزرينه بو آيت جليله نازل اوله‌رق كنديلرينه مقدارلرني بيلديردي .

مآل جليلي : اعراب ديبورلركه : بز ايمان ايتدك . يامحمد ! سن كنديلرينه سويله‌كه : سز ايمان ايتمديكز ! زيرا ، ايمان لساناً اقراردن عبارت دكلدر . آنك تمامي ، قلباً تصديقك انضماميله حاصلدر ، كه اوسزده يوقدر ! سز حقيقي سويله‌مش اولمق اوزره ديكزكه : « بز دائرهٔ اسلام وانقياده الجاى ضرورت ، وامید امانله يالكز قلباً داخل اولدق ، ايشته اوقدر » .

شمدي تفكر ايديكز ! رسول الله ذيشانك اكابر اصحابنه قارشي قوت ايمان وكمال ايقانلرني ثناءً وقوع بولان خطاباني نره‌ده ؟ اجلاف عربه‌قارشي واقع اولان شو بولده‌كي خطابلري نره‌ده ؟ بوخطابلر ، متناقضميدر ؟ يوقسه محالرينه مصروف اولمق اعتباريله هربري حدذاتنده محض حكمت وعين صوابميدر ؟

نشاط وكرهده ، عسرت ويسرتده « سمعاً وطاعةً » ديمك واويله‌جه عامل اولمق اوزره بيعت رسول اللهي اعتناق ايدن اصحاب كرام مقاملريله ، شرع الهينك آنلره‌قارشي ارائه ايلديكي آثار تشريف واحترام نره‌ده ؟ يالكز صلاة صبح ايله صلاة عصري ادا ايتمك ، زكاتدن ، صيام وجهاددن معاف طوتلمق شرطلريله ، طالب بيعت نبي الله اولان اسافل مشركين مقاملريله لسان شريعتدن آنلره قارشي صدور ايدن شدائد احكام نره‌ده ؟ محقق بيلمليكز كه بالجمله ائمهٔ دين ايله آنلره تابع اولانلر ، قواعد شريعتده ، رأساً اثر شريف رسول الله متابعت ايلديلر . امر اولسون ، نهي اولسون؛ اونبي محترم ، هرهانكي بر مسئله‌ده تشديد بيورمشلر ايسه آنلرده تشديد ايتديلر . كذلك ، هرهانكي برمسئله‌ده تخفيف بيورمشلر ايسه آنلرده التزام تخفيف ايلديلر .

سزه شو اساسلره استناداً تقرير ايلديكمز علم ميزانك صحت ومتانت مواعدينه تماميله اعتماد ايتمليسكز ! موضوعنك غرابتي سزه ضرر ويرمز ! زيرا بوعلم ، علوم اهل اللهدندر ؛ سر خلقت وفطرته موافقدر ؛ ائمهٔ دين حقلرنده كوزه‌دلسي لازم كلن شعار ادبه دخي هروجهله مطابقدر .

اذهانكزي ، وجه شرعي بولنميه‌رق بر مذهبي ديكر بر مذهبه ترجيح ايتمك ، مؤدئ مضرات بي‌نهايه اوله‌جق بر اعتقاد سخيفدن محافظه‌يه حقيله خدمت ايدر !

دوشونميلدر ! ائمهٔ اربعه‌نك ، حتى سائر بالجمله ائمهٔ مسلمينك هداى خاص رباني‌يه مظهر اولدقلرينه عن علم قولاً وقلباً قائل وقانع اوله‌رق شاهراه وفاق و اتحاددن اثبات ذهن وفكر ايتمك نره‌ده ؟ سوق جهل ايله ، اوچ ربعنك ويا دها زياده‌سنك باطل اوزره اجتهادلرني اعتقاد وادعا ايله بين الامة ابواب تفرقه‌يي كشاد ايله‌مك نره‌ده ؟

:.

ميزانك درجهٔ نفاست واهميته ، ذائق حقيقي اولان ذاتك آيات، اخبار ، آثار ايله اقوال شرعيه‌دكي كمال علمنه حقيله مطلع اولمق ايستر ايسه‌كز ، مذاهب اربعه‌يه منسوب درت عالمي بر آره‌يه كتيريكز! آنلره كندي مذهبلري اوله‌سيله علماى مذهبلري اقوالني وكتابلرنده مسطور اولان تعليلاتي يكان يكان قرائت ايديكز ! اندن صكره باقكز كه ماينلرنده ظهور ايده‌جك مجادلات ، هانكي درجهٔ شدته واصل اولور .

يكديكرينك ادله‌واقواله‌نده اثبات ضعف ايچون هرشيئي سويلرلر . مجر الوجوه اوله‌رق بربرلرينه قارشي شديداً رفع صوت ايدرلر .

ومعطی نرده؟ او حیواننك او عضوك نشوونماسنه احتیاجنی حس ایدن اونك او حاجت ضروریه‌سنی اسعاف ایدن کیم اوله‌بیلیر ؟ او حالده بوتون موجودات اوزرنده حاکم اولان، کمال قدرت ورأفتیله مخلوقاتنك ضرورتلرینی ازاله ایدن بر مهیمن حقیقینك وجودی واجب اولور . یوقسه یالکز باشنه ضرورت کافی دکلدر .

استاد شهیر نوتون دیبورکه : « عالم کون اوزرنده یکانه مؤثر ضرورت اولدیغنی تصور ایتمك عقل ایچون محالاتدندر . زیرا کائناتده مرعی اولان بو تخالفك حس وبصیرتدن محروم بولنان ضرورتدن تحصیل ممکن اوله‌مز چونکه ضرورت هر برده وهر زمان بردر . خلاصهٔ کلام ازمنه وامکنه‌نك تغیریله برابر اجزا وارکاننده بو قدر نظام بوقدر آهنك متجلی اولان بو کائنات آنجق برذات ازلیدن صدور ایتمشدر ، باشقه درلو تصوره امکان یوقدر . »

شیمدی سزه فرانسز فیلسوفلرندن برینه نسبت اولنان دیکر بر نظریه دها ایراد ایدجکز . دیبورکه : « بو عالمك خالقی یوقدر . (معاذالله) آنجق عالم ازلدن بری کندیسی ایچون مرسوم اولان بر قاعدهٔ ثابته مقتضاسنجه خلق اولنمشدر . » فیلسوف نظریه‌سنی سرد ایتدکدن صکره او قاعده‌یی توصیفه باشلایه‌رق اوکا بوتون اوصاف جلال وکمالی اسناد ایدیبور ؛ الحاصل خالق حقنده سویله‌یه‌بیله‌جکی نه قدر سوزوارسه اوکا قارشی سویلیور . بزه کلنجه، بز موجوداتك علم ازلیٔ خدایه موافق برقاعدهٔ ثابتهٔ ازلیه اقتضاسنجه یارادلمش اولدیغنی هیچ بر زمان منکر دکلز . شوقدرکه اویله افکاریمزی ظلام اوهامه قاپدیره‌رق ، حکمت ومحکمیتك درجهٔ قصواسنه وارمش اولان ، او قاعده‌نك بر خالق اولمقسزین کندی کندینه موضوع اولدیغنه ، یاخود اوقاعده‌یی بالعمل تطبیق ایده‌جك بر مطبق بولنمه‌دن اونك بالذات کائناتی وجوده کتیره‌جکنه قائل اوله‌مایز . زیرا بویله برادعایه قالقیشه‌جق اولورسه‌ق وجدانمز بزه قارشی بیکلرجه حجت کتیریر . ازجمله دیرکه :

او حالده جیزه‌ده‌کی اهرامی کندی احکامی اقتضاسنجه بنا ایدن قاعده بر مهندس ماهر طرفندن وضع اولنمامش، هم‌ده اهرامی عمله‌نك قواسنه احتیاج کورمکسزین یالکز اوقاعده میدانه کتیرمشدر .

شیمدی وجدانمز بزه بویله بر حجت ایراد ایدنجه شبهه‌سز بهت وحیرت ایچنده قاله‌رق اونی هیچ بروجهله اقناعه ظفریاب اوله‌مایز . اوحالده یاپه‌جغمز ایش یااو قاعده مهندسك فکرینه ، عمله‌نك انضمام قواسنه مفتقر دکلدر فکرنده اصرار ایتمکدرکه [العیاذ بالله] بویله بر سوز عاقللردن شویله طورسون ، مجانیندن بیله صدور ایتمز ؛ یاخود بوخصوصده‌ده مرشد علم وعقله تبعیتله اوقاعدهٔ قدیمه وازلیه‌نك مرید مختار اولان بر منفذه احتیاجنی اعتراف ایلکدرکه بو ایکنجی صورتده یوقاریکی نظریهٔ مجنونانه‌یه ولو بر آن ایچون اولسون تمایل ایتمك کبی بر عذاب الیمدن کندیمزی قورتارمش اولهلم .

ایشته بونلر ملحدلرك اك مهم نظریه‌لریدرکه محترینه برهان اقامه‌سی هیچ برزمان قابل اولمیان برطاقم اوهامدن عبارتدر . اوت ، بونلر عناد واستکبار سائقه‌سیله میدان آلمش بر یغین سفسطه‌دن باشقه بر شی دکلدر .

محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

میزان شعرانی

— مابعد —

بو خصوصده دوچار غلط اولمقدن جداً توقی ایتملیسکز ! حین « وضوء » ده صو، استعمالی کندیلرنجه داعیٔ محذور اولمیان جسم صحیح اصحابنه ، صو دخی موجود بولنور ایکن « تیمم » ه حساً وشرعاً هیچ برزمان رخصت ویرلمز .

کذلك هیچ بر زمان فریضهٔ صلاتی قائماً ادایه قدرتیاب اولان ذاته جالساً ادایه ؛ و جالساً ایفایه استطاعتی اولان ذات ایچون ده یانی اوزره یاته‌رق ایفایه مساعده‌ایدلمز. الحاصل : رخصت ، کرك عبادات وکرك معاملاتده، علل مقتضیه‌سنده‌کی درجاته کوره، علی الترتیب اعطا اولنور . بناءً علیه ، کافهٔ فرائض وواجبات شرعیه‌ده، اتمام ارکان واکمال شرائطه قادر اولانلره او ارکان و شرائطدن هیچ برینی ترکه بروجهله مساغ کوسترلمز .

سنت سنیهٔ رسول اللهده دخی قول بو منوال اوزره‌در . یعنی مسنونات نبویه دخی، افضل ایله مفضول اوله‌رق، ایکی مرتبه‌یه رجوع ایدرلر . تابعك استطاعتی شرط اوله‌رق ، سنت سنیه‌یه حین اتباعده افضل، هروقت مفضول اوزرینه تقدیم اولنور . افضل ایله عمله اقتداری اولان ذاتك مفضولی اختیار ایتمسی مقتضای ادب دکلدر .

ولو فی الاصل افضل ایله مفضولك ترکلری جائز اولسون ، نفسنده دوچار لوم اولمامق ایستین بر صاحب تمکین ، اولجه‌ده سویله‌دیکمز اوزره افضلی ایفادن عاجز قالمدقجه ، مفضوله بیله رجوع ایتمامیلدر .

شیمدی بر کره بومیزانی الیکزه آلیکز ! اندن صکره‌ده : کتاب‌الله وسنت رسول‌اللهده وارد اولان اوامر ونواهی ایله ، ائمهٔ مجتهدین وتابعلرینك ینه کتاب‌الله ایله سنت رسول‌اللهه مبنی وآنلردن متفرع بولنان قوللرینی آنکله توزین ایدیکز ! کورورسکزکه : او اوامر و نواهی ایله اواقوالك مجموعی یا تخفیفه ویا تشدیده راجع اوله‌رق بوایکی مرتبه شریعتدن خارج دکلدر !

براز اول بیان ایتدیکمز اوزره : افرادینك ضعف ایله قوت مابیننده متفاوت بولنمرینه نظراً « هیئت مجموعهٔ امت » ایچون او مرتبه‌لرك هر ایکیسی‌ده متساویاً لازمدر .

هر کیم تیسیر صمدانی‌یه مظهریتله بو حقیقته بزم کبی ذوقاً وکشفاً واصل اولورسه ، جلیاً وواضحاً مشاهده ایدرکه : شو سویلدکلریمز ، عین صوابدر . جازماً و متیقناً حکم ایدرکه ائمهٔ مجتهدین ایله آنلره اتباع ایدنلردن صادر اولان بالجمله اقوال ، شریعت مطهره‌نك قواعد اصلیه‌سنده داخلدر .

شی یاپمازلردی . اما بعضیلرینه رب‌العالمین نبوتله برابر سلطنت ، خلافتده ویردی : نافذالکلام قیلنمش ، غزا ایله مأمور ایدلمش ، جهاد فی سبیل‌الله کندینه ، امته فرمان بیورلمش . ایشته حضرت داود بوزمرهٔ جلیله‌دندر .

حضرت داود علیه‌السلام ، معلوم ! جالوتی هلاك ایتدی . جالوت نامنده بر ملك جبار وار ایدی . عمالقه‌دن ایدی . اورته‌لغه ظلم ایدردی . الله طالوت حضرتلرینه امر ایتدی . حضرت طالوت عسکریله برابر کیتدی . حضرت داودده برابردی . الله نصیب ایتدی ، داود اوجالوتی اولدوردی. (ولما برزوالجالوت وجنوده ...) قصهٔ جلیله قرآنده مذکوردر . اونلر پك غلبه‌لك ایدی . طالوتك عسکری ایسه آزلق ایدی، اصحاب بدر مقداری اوچیوز اون اوچ کشی ایدی . فقط حضرت داودده برابر ایدی ، او وقت دها کنج ایدی. جالوتی اوقله اوردی. اوظالمی تلف ایلدی . (وقتل داود جالوت فآتیه‌الله‌الملك وعلمه‌مما یشاء ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض ولکن الله ذو فضل علی العالمین) حضرت داوود جالوتی قتل ایتدی، اوقله اوردی ، اولدوردی . الله تعالی او زماندن اعتباراً داودك شانی ، شهرتی بیولتدی : کندیسنه ملك وسلطنت ویردی. دیلدیکی شیلردن تعلیم بیوردی .

اکر جناب بارینك بعض ناسك شرینی بعض عبادی واسطه‌سیله دفع وازاله بیورمسی اولمسه ایدی یر یوزی باشدن باشه فاسد ، بوتون ممالك ویران اولوردی.. سائقهٔ جهالتله ، صولت وحشیانه ایله انسانلر یکدیکرینی محو ایدرلردی . لکن الله عالمینه فضل وعنایت صاحبیدر . انتظام جهانی صیانت بیورمقده‌در. سنت جاریهٔ سبحانیه‌سی بویله‌در . [نصل‌که « ۳۱ » مارت حادثهٔ شقاوتکارانه‌سنی‌ده شانلی اردومز ایله باصدردی . اومنور فکرلی دلاوران واسطه‌سیله باغی وطاغی حریفلرك صولت جاهلانه‌لرینی اوزرمزدن دفع بیوردی‌ده بو سایه‌ده بوتون کائناتی دائرهٔ هلاکدن . عزیز ومقدس دین وملتی ، باالجمله عثمانلیلری اضمحلالدن خلاص ایلدی ، بو فضل وعنایتی آشکار کورندی . فلله‌الحمد علی ذلك]

صوکرا حضرت طالوت کریمه‌سنی‌ده اوکا تزویج ایتدی . وفات ایدنجه مقامنه کچدی ، کندیسنده نبوت ، خلافت ، سلطنت ، هپسی جمع اولدی . حضرت داود عدالتله حکم ایلدی . دنیایی دوزلتدی ، چوق ظالملرك وجودینی اورته‌دن قالدیردی .

جناب الله (یاداود انا جعلناك خلیفةً فی‌الارض) بیوریور . ایشته بوکا دائر (سلطان‌العارفین مولانا جامی) کوزل کلاملر ایراد ایتمش ، « سلسلة‌الذهب » کتابنده بو آیتدن بحث ایدییور . بر طاقم نصایح استنباط ایدییور . بیورورکه :

نص قرآن شنوکه حق فرموده
در مقام خطاب یا داود

قرآن کریمده‌کی نص‌جلیلی کورده عبرت‌آل . الله‌تعالی خطاب مقامنده یاداوود بیورمشدر. پادشاهلره ، خلیفه‌لره ، امرایه ، وزرایه، هپسنه نصایح عالیه ویریبور .

که تر از آن خلیفکی ذادیم
سوی خلق را ازان فرستادیم

سکا بن خلیفه‌لك ویردم، نیچون ؟ اوت ، نیچون سنی خلیفه کوندردم ، نیچون سکا سلطنت ویردم ، نیچون سنی هرکسه سودیردم، بتون ملته نفوذکی کچیردم ؟ اوت ! یاداود ، بیلیرسك‌یا ، بونلری نیچون یاپدم ؟

تا دهی ملك را زعدل اساس
حکم رانی بعدل بین الناس

ملکه ، یعنی ممالك اسلامیه‌یه عدالت تملی قویه‌سك . عدالت اساسی اولملازمه بنای مملکت بیقیلیر . بتون بلاد اسلامیه‌نك اساسی عدالتدر . اواساسی قوره‌سك .

ناس آراسنده عدالتله‌حکم ایده‌سك . ظالملردن مظلوملرك حقنی آله‌سك. هرکیمه هرکیمه تجاوز ایدرسه باشنی‌أزه‌سك . قصاصه‌قصاص، هرنه‌ایسه حکم شرعی اجرا ایده‌سك .

هرکه‌رانه زعدل‌دستورست
از مقام خلیفکی دورست

هرکیمده که عدالت دستوری یوقسه ایی بیلسون‌که خلیفه‌لکدن اوزاقدر . خلیفه‌لکدن اونده اثر یوقدر .

آنکه کیر دستم زدیو سبق
عدل چون خواندش خلیفهٔ حق

اللهك امرینی طوتمایوب‌ده شیطاندن ظلم درسی آلیرسه عدالت هیچ‌اوکا « خلیفةالله » دیرمی ؟ هیچ اویله‌کیمسه‌یه «اللهك خلیفه‌سی» عنوانی ویریله‌بیلیرمی ؟ تسویلات شیطانیه‌یه تابع اولور . الله‌قانونی ، شریعتنی براقیرده شیطان نصل وسوسه القا ایدرسه ، نه‌یولده تخریب بلاد ، تعذیب عباد حصول بولورسه او یولده حرکت ایدر . قانون عدالته آکاه اولان اوکا « خلیفه » دیرمی ؟

پیشه کرده خلاف فرمان را
کشته نائب مناب شیطان را

الله فرمانلرنك خلافنی عادت ایدنمش . او حالده شیطانك منابنه نائب اولور ؛ « خلیفهٔ شیطان » عد اولنور .

بو بیانات عالیه هپ‌بو آیتدن آلنمش . (فیضلك عن‌سبیل‌الله) اکر سن نفسکه اویارسه‌ك ، شیطانك تسویلاتنه قاپیلیرسه‌ك سبیل حقدن صاپارسنك ، ضلالته دوشرسك . اوحالده کیده‌جکك یول شیطانك یولی‌در . فی‌الحقیقه شیطانك خلیفه‌سی‌سك .

اللهك ولیلری اولدیغی کبی شیطانك‌ده ولیلری وار ، صورت حقدن کورونه‌رك ولیلك دعواسی ایدنلر آز دکل‌در ، (تقاتلوا اولیاء الشیطان) نظم جلیلی بو سوزمزك شاهدیدر ، هر زمان صورت حقدن کورونن برطاقم دجالر ، پك چوق منافقلر

حتی هربرینه کوره، کندی قولنه مخالف اعتقادده بولنان دیکری کأن اومخالفتی سبیله بالکلیه شریعت اسلامیه خارجنه چیقمشدر . او آنده هیچ بری سائر ائمهٔ دینکده هدایت الهیه‌دن حصه‌یاب اولدقلرینه ممکن دکل قائل اولماز .

علم‌میزانه واقف اولان ذات ایسه آنلره اصلا بکزه‌مز . سرور واطمئنان ایچنده اریکه نشین حزم و وقار اولهرق ، میزانك ایکی کفه‌سیله بالموازنه ، اقوال مجتهدیندن هربر قول اوزرینه اقتضا ایدن حکمی ویرر . هیچ برقولی ، میزان شریعتك تخفیف ویاتشدید مرتبه‌لری خارجنده کورمز . بلکه وسعتنه نظرله شریعت سمحانی بالجمله اقواله قابل کورور .

مابعدی وار — انقره استیناف رئیسی
عمر لطفی

مواعظ

مقرری — محرری
مناستیرلی اسماعیل حقی — ح . اشرف ادیب

۵۸ درس — ۱ مایس ۳۲۵

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم .
(یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض فاحکم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوی فیضلك عن سبیل الله ان الذین یضلون عن سبیل الله لهم عذاب شدید بما نسوا یوم الحساب)
صدق الله العظیم . سورهٔ ص ، جزؤ : ۲۳

(یاداود) اول زمان کندیسنه خطاب ایلدم ، الله تعالی بیورر ، دیدمکه : یاداود (انا جعلناك خلیفةً فی الارض) علی التحقیق بن عظیم الشان ! عظمت الهیه‌مله سنی یر یوزینه خلیفه ایلدم . قوللریمه کوندردم . نبوت ورسالتدن بشقه سکا سلطنت‌ده احسان ایلدم . اویله ایسه مادامکه خلیفه‌سك ، (فاحکم بین الناس بالحق) وظیفه‌کی کوزمت . ناسك آره‌سنده ، قوللر بینده دائما حق ایله حکم ایله . عدالت ، انصاف مقتضاسی نه ایسه آنکله عمل ایده‌سك . بم امریمه کوره حرکت ایلیه‌سك . (ولا تتبع الهوی) صاقین کندی هوای نفسانیکه اویمایه‌سك . امر هوا ایله حکم ایتمیه‌سك . هوای نفسانی‌یه تابع اولور ایسه‌ك ، قوللریمه کندی ارزوکه کوره تحکم ایدر ایسه‌ك ، صوکرا نه اولورسك ؟ (فیضلك عن سبیل الله) او اتباع هوا ، سنی نه یاپار ؟ اللهك یولندن اضلال ایدر . ضلالته دوشورر . اول وقت طوغری یولی غائب ایدر ، کمراه اولورسك . (سبیل الله) الله یولی دیمکدرکه بوراده حکم حقه موصل اوله‌جق دلائل وبراهین‌دن عبارتدر .

حکم بالحقه ایصال ایده‌جك دلائل شرعیه ، براهین عقلیه... بونلر تماماً غائب ایدرسك . کندی منفعتنی دوشونور ، عالمك راحتنی الله ایتمزسه‌ك یوللری غائب ایدرسك ، الله یولندن اوزاق اولورسك .

داود .

حضرت داود پیغمبر ایکن، باق جناب الله کندیسنه نه بیورد چونکه خلافت حقوقی پك بیوکدر . وظیفه غایت آغردر . قو اراسنده حق ایله حکم ایتمك ، قیل قدر عدالتدن ایرلامق ، بتو قوللرك حافظی، حامیسی اولمق، احکام شرعیه‌یی کوزتمك پك مهم هرکسك حقوقنی محافظه لازم . اکر بویله یاپمازسه الله یول اوزاق اولور .

— اوزاق اولورسه‌م نه اولور عجبا ؟

(ان الذین یضلون عن سبیل الله لهم عذاب شدید) علی التحق اول کیمسه‌لرکه الله یولندن صاپارلر ، سبیل حقدن عدول وانحر ایدرلر... کیم اولورسه اولسون، سن اول، بشقه‌سی اولسون. اطا اوزره بیوریبور، بوراده کندینه خطاب ایتمیور. ینه حضرت داو خاطرینه رعایت ایدیبور، اسلوب غیبت اوزره « هرکیملرکه » دیبو چونکه نصیحت ایدرکن کندینه خطاب ایلدی . شیمدی بورا وعید الهی‌در. کندی حقنه تخصیص ایتمیور . عمومیت اوزره، اطا اوزره بیورور. هرکیم ایسترسه اولسون. خلیفه اولسون ، سلطان اولسو وزرا اولسون، وکلا اولسون، یاخود بونلرك اعوان وانصاری اولسون الله یولندن صاپارسه ، باطله میل ایدرسه (لهم عذاب شدید) او ایچون عذاب شدید واردر، شدتلی شدتلی عذاب. نیچون؟ (بما یوم الحساب) اونلرچونکه یوم حسابی اونوتیورلر. برحساب کونی وا روزجزا وار، الله حضورینه کلك وار. کندی هوای نفسانیلرینه اویدقل ایچون طریق حقی غائب ایدرلر. آرتق اخرتی‌می دوشونورلر؟ انـ ظلمت هوا ایچنده قالیرسه ، بالطبع یوم حسابی اونوتور ، حضورینه واره‌جغنی ذهننده چیقاریر. ایشته بومقوله کیمسه‌لرحق جناب باری : «کسب استحقاق ایتملرینه مبنی اونلری عذاب شد کرفتار ایده‌جکم» بیوریبور .

بوآیت جلیله حضرت داوودہ خطاباً وارد اولمشدر . خلا مسئله‌سنه دائر حضرت آدم حقنده شرفنزول ایدن استیذ (واذ قال ربك للملئکة انی جاعل فی الارض خلیفة قالوا اتجعل من یفسد فیها ویسفك الدماء) نظم جلیلی بونك نظیریدر . ایلا اول ادم باباسز بوعنوانه نائل اولدی . صوکرا دیکر انبیا کلدیلر کچدیلر هرانبیاده خلافت یوقدر . خلافت عظمی سلطنتله قائمدر . نافذالکا اولمق، قدرتی طانیتمق، امرینی یوروتمك ... هر پیغمبرده بوخاص یوقدی . دنیاده بی نهایه پیغمبرلر ، پك چوق انبیای بنی اسرا کچدی . اکثریسنك وظیفه‌لری یالکز نبوت ، یالکز رسالت ایدی عالمی دعوت ایدرلر . دیکله‌ین دیکلر، دیکله‌مین دفع اولور کیدر .

اونودلدی . فقط الله اونوتمدی . ایشته بوکون اوچوجق باباسنك حقنی آلدی . اوپاره باباسندن قاله برحقدر .

ـــ پکی ، یا اعمانك صوچی نه‌ایدی ؟..

ـــ اونی‌شمدی بویله صالح کورورسك ، دکلی ؟ الده تسبیح ، دیلنده ذکر ، باشنده عمامه ... اولسه اولسه بوقدر زاهد اولور ... ظاهراً بویله اولان شو حالك حقیقتی مدهشدر . بوسنك صالح ظن ایتدیکك اعما وقتیله اوآتلی‌نك باباسنی اولدورمشدی . صوکرا قاچدی ، صاقلاندی . آرادیلر ، بوله‌مدیلر . صوکرا برقضایه اوغرادی . خیلی زمان بویله سوروندی . ذلیل ومسکین جزاسنی چکدی . نهایت مقتولك اولادی اولان اوآتلی بواعمایی اولدوردی . باباسنك قصاصنی آلدی . عدالت یرینی بولدی . واقعا او ، باباسنك قاتلی بواولدیغنی بیلمیوردی . فقط الله بیلیوردی .

بویله‌در . زمان کچر ، لکن حق کچمز . عاقبت الله عدالتنی کوستردی . ایشته اونی دییور حضرت مونا :

عدل ... الخ

الله پادشاهلردن عدالتدن باشقه برشی ایسته‌میور . عدالت‌اولماسه انسانلر بربرلرینی یرلر عدالت مطلقا یرینی بولور . اما ایر ، کیج ...

مطلقا حق قولندن انتقامی ینه عبدی ایله آلیر
بیلمین علم لدنی اونی قول یاپدی صانیر

صوکرا دها نه‌لر بیورور :

چون ... الخ

« شاه » دیدیکك ملتی محافظه ایده‌جك چوباندر . قیون کبی‌در عبادالله . حدیث شریفله بوثابتدر : (کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته) راعیسکز هپکز . هپکز رعیه‌سندن مسئول اوله‌جق . بویله‌در . بتون پادشاهلر چوباندر . بتون اهالی رعیه‌سی‌در . بر اوده‌ده بویله‌در . او اوك بررئیسی‌اولور ، که اوعائله‌نك چوبانی دیمکدر . اوآدمك زوجه‌سی اولور . قیزی اولور ، همشیره‌سی اولور ، اولادی اولور ، خدمه‌سی اولور ... بونلرك هپسندن مسئول بریسی اولورکه اونلرك چوبانی‌در . باق نه بیورور حضرت مولانا :

چون شبان را کارزار کرك بود
رمه‌را زان آفت بزرك بود

معاذالله ، دییور ، اکر چوبان قوردك یاپه‌جغی شیلری یاپارسه ، اونك معامله‌سیله معامله ایدرسه ، یرتیجی اولورسه چاره نه‌در ؟

چوبان قورددن محافظه ایده‌جکدی . اکرچوبان کندیسی قورد اولورسه آرتق سلامت بیتر .

هرکه را ...الخ

هرکیمك کوکلی عدالته میل ایدرسه ، « عدالت یاپه‌یم » دیرسه اوکا سویله‌که خلقك مالندن الی چکسون . خلقك مالنده کوزی اولورسه عدالت یاپه‌ماز . خلقك مالندن طمعنی کس . کتمزسه‌ك عدالتی اجرا ایده‌مزسك . نیچون ؟

طمع ... الخ

طمع ایله عدالت ، آتشله صودر . یعنی عدالت صودر ، طمع ایسه آتشدر . بریرده طورورمی ؟ البت یااو اونی سوندورر ، یاخود بریکی اونی قورودوز . اونلر ایکیسی بریرده قرار قیله‌ماز . اونك ایچون حدیث شریفده وارد اولمشدر :

(ثلث‌مهلکات شح‌مطاع‌وهوی متبع واعجاب‌المرء برأیه) جمعیتلی برحدیثدر . چوق کوزلدر . انسانی هلاك ایدیه‌یه سوق ایدن شیلر نه‌در ؟ اوچ شی‌در دییور حضرت پیغمبر افندمز :

۱ — (شح مطاع) الك برنجیسی شح مطاع‌در ، یعنی اطاعت اولونان ، مقتضاسنجه حرکت اولونان شحیحلك ، حریصلك . (ومن یوق‌شح نفسه فاؤلئك لهم‌المفلحون) نظم جلیلی یوقمی ؟ « شح » او دیمك . دنیاده فلاح بولانلر کیملردر ؟ هرکیم نفسنی ، کوکلنك طمعنی قیرمش‌سه اونلرفلاح بولورلر . هرشیئه ، هرکسك‌مالنه حریص‌اولانلر ، حسد ایدنلر دائما اوته‌کنی بریکنی صویوب ، هرمنفعتی کندینه چکمك ایسته‌ینلر هلاك اولور کیدرلر . هرکسده حرص‌وار ، لکن اویمامیلی . اکر هوای نفسانیسنه اویارسه ، حرصیله ، حسدیله اویولده هرکسه معامله ایدرسه هلاك اولور .

۲ — (وهوی متبع) کندیسنه اتباع اولونان هوای نفسانی‌که درس سابقلرمزك برنده بوخصلت ذمیمه‌یه دائر تفصیلات وافیه اعطا اولونمشدر .

۳ — (واعجاب‌المرء برأیه) کندی عقلنی بکنمك . کیمسه‌یه دانشمامق . مشورت نه ایمش ، مذاکره نه ایمش ؟ هیچ کیمسه‌نك عقلنی بر شیئه ایرمز . یالکز کندی عقلی ایرر فکرنده بولونمق ... استبداد او در . انسان اویولده کیدرسه هلاك اولور . واونك هلاکی هلاك عمومی‌یه سرایت ایدر . چونکه رأس کارده بولنان کیمسه‌نك فنالغی عمومه سرایت ایدر . وجودنی ازاله ایتمدن دنیا تمیزلنمز . آنك ایچون بو اوچنی صایمشدر حضرت پیغمبر . هرکیم او یولده تعلیمات ویررسه ، طوغرو سویلرسه دشمن اولور ، بر اثر ذکاوت ابراز ایدرسه محوینه چالیشیر . اللهك نورینی سوندورمك ایستر . (یریدون لیطفئوا نورالله) الله جمله‌مزی منام غفلتدن ایقاظ ایلیه .

طمعله عدالت آتشله صودر . تصل بر یرده بولنورلر ؟ خلیفه‌ده ، سیرت پیغمبر اوله‌جق . پیغمبر مسلکنه کیده‌جك . خلفای راشدین حضراتی نه یولده حرکت ایتدیلر ؟ حضرت عمر کیجه‌لین بالذات کندیسی کزردی . حتی بر دفعه عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوف ایله کزرکن ، کیجه قارانلغنده مدینه خارجنه چیقمشدی :

ـــ الله بزه امانت‌ایتمش قوللرینی ، دیردی ، اونلر اویویه‌جق ، بز کزه‌جکز . بر ضرر اولورسه بکا صوره‌جق ...

اوقدر عدالتی واردی . کزرکن برده باقدیلر ، اوفاق بر چادر قورولمش . برغریب اولدیغنی اکلادیلر :

ـــ باقلم ، نه‌دردی وار اکلایلم .. نه مشکلی وار دیکله‌یلم ...

بولنور . تسبیح النده ، ذکر دیلنده ، مسواك باشنده ، اورتده کزینیر ، عاله مخلص کورونور ، نصیحت ویره‌جکم دیه خلقی اضلال ایدر ، بینلرینه تفرقه دوشورور ، عبادالله‌ی بربرینه قاریشدیرر ، صفك دمایه بادی اولور ، نصل‌که هزاران اسفله امثالنی کوردك .

اولیای وحمن ایله اولیای شیطان آراسنده فارق پك چوق علامتلر واردر ، فقط هر کس فرق ایده‌مز . شیخ‌الاسلام ابن تیمیه حضرتلرینك بومقصده دائر بویوك براثری واردر . صورت ظاهره‌ده حریفلر عابد ، زاهد کورونور . لکن فرصت بولدقجه بیچاره‌لری ، ساده‌دلری اضلال ایدرلر . اونلرك ایچنده برطاقم ملامیلرده واردر ، هر شیئی ، بتون احکام شرعیه‌یی تأویل ایدرلر . بر طاقم اوهام وخیالاته دوشمشلر ، تأویلات باطله‌یه صاپمشلر ، عبادالله‌ی درلو درلو افسانه‌لر نشر ایدرلر . (حذلهم الله ودمرهم اجمعین) ایشته مولانا جامی بو بیت شریفله بونلری تشهیر ایدییور :

پیشه‌کرده خلاف فرمان را
کشته نائب مناب شیطان را

بعده بیورور :

حق زیشاهان بغیر عدل نخواست
آسمان وزمین بعدل بپاست

الله، شاهلردن، پادشاهلردن عدالتدن باشقه برشی ایسته‌میور . وظیفه‌لری اودر . زیرا یر، کوك عدالتله دورور ، حفظ اولنور . زمین وآسمان الله قدرتیله دورور . قدرت الهیه‌ده حکمت اوزرینه‌در . عدالتله قائم‌در . اکر عدالت الهیه اولمازسه نه یرقالیر، نه کوك . کائنات نظام وانتظامندن چیقار . انسانلر حیوان کبی بربرلرینی یرلر ، تلف ایدرلر . الله غیرتی ظهور ایتمسه ، عدالت الهیه حکمفرما اولمسه نظام و انتظام کائنات زیروزبر اولور . (لوکان فیهما الهة الاالله لفسدتا) اللهدن باشقه حکیم یوقدر . فقط عدالت الهیه اویله بزم آکلادیغمز کبی دکل‌در .

حق قولندن انتقامن ینه عبدیله آلیر
بیلمین علم لدنی اونی قول یاپدی صانیر

الله قولندن انتقامی ینه قولی ایله آلیر . فقط علم‌لدنی بیلمینلر غفلت ایدرلر ، مجازات واقعه‌یی برقول کندیلکندن یاپدی ظن ایدرلر .

حضرت موسایه برکره خطاب عزت کلدی :

— یا موسی ! ایسترمیسك برعجائب شی کوره‌سك ، اسرار الهیه‌می مشاهده ایده‌سك ؟ هایدی کیت فلان درت یول آغزنده بیوك برچشمه‌واردر ، اورالرده بربرده‌دور ، سکابرعبرت کوستره‌جکم ...

حضرت موسی کتدی ، اویری بولدی . چشمه اطرافنده برآغاج آرقه‌سنده دوردی . برخیلی زمان بکلدی ، نه‌کلن وار ، نه کیدن . فقط هواده صیجاق . کونشك حرارتلی بر زمانی . هرکس ایشنده ، کوجنده . برخیلی بکلدی . نه‌دن صوکرا باقدی‌که قارشودن برآتلی ، برسواری کلیور . طوغرو چشمه باشنه کلدی . آتندن ایندی . پك زیاده حرارته دوشمش ، پك زیاده صوصامش . چشمه‌دن صو ایچدی . آتنی باغلادی . قوشاغنی ، بلنده‌کی کمری بر طرفه قویه‌رق چشمه‌نك آرقه‌سنه طوغرو کتدی ، حاجتنی کوردی ، نه یاپدیسه یاپدی . صوکرا کلدی ، قوشاغنی آلدی . هرنصلسه کمرینی اونوتدی . آتنه بندی ، کیتدی . فقط حضرت موسایی کورمدی . او ، برآغاجك آلتنه اوطورمش ، کال‌دقتله بواحوالی تعقیب ایلیوردی . چونکه مراق ایتمشدی : باقه‌لم عجبا نه‌اوله‌جق ؟ ...

آرادن برآز کچدی ، برچوجق کلدی . اون بش یاشنه یقین . باقدی اوراده برکمر طوریور . آلدی ، بلنه صاردی ، کتدی . حضرت موسی اونی‌ده کوردی .

آرادن برمدت دها کچدی . براعمی کلدی . ایکی کوزدن علیل ، کورمز برآدمجغز . بیچاره بر زوالی . اصول ایله چشمه‌یه کتدی . آبدست آلدی . چشمه‌نك برکنارینه چکیلدی . قبله‌یی تخمین ایتدی ، نماز قیلدی . اعما تمام سلام ویروبده قالقه‌جغی بر صیره‌ده حضرت موسی باقدی‌که قارشودن اوآتلی کلیور . قوشدیره‌رق کلدی ، بیوك برتلاشله ، باقدی چشمه اوزرنده کمری یوق . یولده خاطرینه کلمش ، مالنی آلمق اوزره دونمش . طوتوندی اعمایه : — بنم کمرم واردی بوراده ...

— ای ؟..

— سن الدك ، ویر .

— امان اوغلم ، بن اعمایم . نه کوزم وار کوره‌جك ، نه قدرتم وار آله‌جق . بن شیمدی کلدم . آبدست آلدم ، نماز قیلدم . بنم اویله شیدن خبرم یوق .

— یوق ... الا سن آلدك . شیمدی یاکمری ویررسك ، هر کیمه ویردك‌سه سویلرسك ، یاخود سنی بوراده هلاك ایدرم ...

— امان ایتمه ، ایله ، فلان ...

هیچ کار ایتمدی . حریف طوقاتی اعمایه یرلشدیردی . اوده کندیسنی قورومق ایچون صوپاسنی سپر اتخاذ ایده‌جك اولدی . حریف کوپوردی . پاط ، پوط ... ذاتاً اعماده قدرت ، مجال یوق ... دوشوب اوراده اولدیمی؟.. اونك اوزرینه آتلی‌ده اورادن چکلوب کتدی .

حضرت موسی سیر ایدییور : — یارب ، دیدی ، بن عبرت کورمکه کلدم ، اما حیرتده قالدم . نصل شیدر بو ؟ عدالت الهیه‌که موافق کلیور ...

— شمدی آکلارسك ، یا موسی !..

خطابی کلدی . قوللر بیلمزلر . انسانلر ، اسرار الهیه‌یه واقف دکللر . غیبه اکاه اوله مازلرکه اسرار الهیه‌دن خبردار اولسونلر . فقط باق شمدی حقیقتی بیان اولونجه بوده عدالت اولدیغنی آکلارسك .

— هانی اوآتلی کلدی ، کمرینی اوراده براقدی ، صوکرا برچوجق کلدی ، کمری آلدی ... ایشته اوچوجغك باباسنك اوآتلی‌ده آله‌جغی واردی ، خدمتنده بولنمشیدی ، حقی قالمشیدی ، صوکرا اولدی ،

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

انظار : سلکزده موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول اولنور درج ایدیلمین آثار اعاده اولنمز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ نمره ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرلادن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلیر

درسعادتده بوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدل اغفا اولنور.

عدد : ٣٨ | ٧ جمادی الاول ٣٢٧ پنجشنبه ١٤ مایس ٣٢٥ | ایکنجی جلد

مزایای انسانیه ، خصائل فاضله

انسانك الك مهم مزیتی ، الك عالی فضیلتی مترتب عهده‌سی ، داخل دائرهٔ قابلیتی اولان وظائفی ایفایه اهتمام اوزره بولونمسندن ، مساعیٔ واقعه‌سنی بو مقصد عالی‌یه حصر ایتمسندن عبارت اولدیغی وارستهٔ تذکاردر .

بو حقیقتی هرکس بیلیر واعتراف ایدر ، بونکله برابر مع‌التأسف بحق ایفای وظیفه ایدنلر پك آز بولونور . بو غرابته باعث اولان اسبابك الك برنجیسی انسانلرك علی‌الاکثر کوره‌نك ابتلاسیله لهویاته طالملری ، (مالایعنی) عداولونان اعماله انهماکله بی‌هوده‌یره اضاعهٔ اوقات ایتملریدر .

ایشته افراد مسلمینك بو طرز حیات ایله خاسر خیرات اولملرینی منع ایچون سلطان سریرآرای رسالت افندمز حضرتلری هرزمان ارشاد امت وافاضهٔ انوار حکمت بویوردقلری احادیث منیفه‌نك برنده (من حسن اسلام‌المرء ترکه مالایعنیه) بیورمشلردر .

کتب سته‌نك اکثریسنده مروی بولونان شو حدیث معالی ردیف غایت وجازتیله برابر ترقیات بشریه وانتظام احوال عمومیه‌نك مدار اعظمی جدیت واس‌الاساسی اصلاح مسلك وسیرت اولدیغنی افاده ایتمکده‌در .

معنای جلیل: انسانك مالایعنی‌یی ترك ایتمسی، کندیسنده اسلامیتك کمال بولمسندن ناشیدر ، یاخود اسلامیت صفت علیه‌سنك امارات حسنه‌سی جمله‌سندندر .

[معنای اوله کوره (من) تعلیلیه ، ثانی‌یه کوره تبعیضیه اولور]

هرهانکی معنا التزام اولونسه جدیت حال وحرکت ، بالجمله ملاهیدن مباعدت مقتضای عالی‌ٔ امردیانت اولدیغی واضحاً اکلاشلمسنه بناءً خلاصهٔ مفاد « هرفرد مسلم حقنده امر مهم کندیسی حسن معاش ومعاد اسبابنی استکمال ، بالکز صلاح حال وسعادت استقباله باعث اوله‌جق جدیات ایله اشتغال ایتمسندن عبارتدر » دیمك اولور .

بو ایسه ایجابات عصر وزمانه توفیقاً ، قواعد مدنیه اقتضاسنه کوره قوام ابدان وبقای نوع انسان ایچون امر ضروری اولان ترقیات صناعیه‌یی التزام ، ومنافع حقیقیه‌تأمین ایده‌جك کمالات علمیه وسجایای عالیه احراز واکتسابنه سعی واهتمام ایله اوله‌بیلیر .

بوحدیث شریفك حاوی اولدیغی تنبیه عالی ، ارشاد نبوی بوتون حوایج بشریه‌حقنده‌جاریدر . هرشیده ابراز جدیت ، تحریٔ اسباب مکملیت ایله مأمورز ، هرملتدن زیاده بز مترقی اوله‌لمیز . هر درلو هنر وصنعت بزده بولنمه‌لیدر . چونکه کتابمز شرع انورمز بزی دائما ترقی وتکامله سوق ایدییور . جهالت و عطالت ایله امرار حیات ایدنلری بهائم درکه‌سنه ایندیریییور . حالبوکه بوکون بزهانکی طرفمزه باقسه‌ق ، هانکی امور واحوالمزی تفتیش ایده‌جك اولسه‌ق هیچ برنده بر اثر انتظام ، امارهٔ ترقی کوره‌میز . سراپا مالایعنی ، انواع ملاهی ایچنده غرق اولوب قالمشز و اول مرتبه مستغرق بی باك اولمشزکه کرفتار اولدیغمز حال تدنی وتقصانی ادراکدن بیله عاجز بولنیورز .

بناءً علی‌ذلك هیچ برشیدن عبرت آلمه‌یورز . حتی منافع مادیه ومعنویه‌سی بالبداهه مشاهده اولونان آثار مدنیه‌یه دخی عطف انظار رغبت ایتمه‌یورز .

مثلا زراعته دائر باعث سهولت وبلدیٔ فیض و برکت اولدیغی هر

دیدیلر . او طرفه طوغرو یوجه ایتدیلر . باقدیلر ، برچوجق آغلامه‌سی ، بر بیچاره قادین فریادی ایشیدیلیور . براز دها تقرب ایتدیلر ، دیکله‌دیلر . جانخراش بر سسله قادینجغز هم آه ایدییور ، هم بر شیلر سویله‌نیور :

— یارب ! سن عمردن بنم حقمی آل . کیم بیلیر ، او ، شیمدی نره‌ده آرامکزین حیات اولیور . قارنی طوبورمش ، اویوبور ، استراحت ایدییور . بزایسه بوراده اوچ چوجقله برابراوچ کوندنبری آچ ، چپلاق ایکلیورز . نه‌بر لقمه اکمک ویرن وار ، نه حالمزی صوران . عدالت بونی می اقتضاایدر ؟ بنم قوجهم شهیداولسون ، ملت اوغورنده جانی فدا ایتسون‌ده بوکون ملت وخلیفه اونك عائله‌سنه لاقیدقالسون ...

حضرت عمر بك غلیانه کلدی . بك محزون ومتأسف اوله‌رق براز دها ایلریلدی . سلندی ، استیذان ایتدی : — مساعده وارمی ، یانکزه کلم ؟ نره‌دن کلدیکز ، دردیکز نه‌در ، اکلایملم ؟

— اللهك امرینه ، شرعشریفه رعایت ایتمك شرطیله کلکز ، دیدی .

قادین اورتوندی . کیردیلر . امان یارب نه دهشتلی حال ! نه‌حجره سفالت !.. برطرفده ایکی بیچاره چوجق بی‌تاب یاتیور ، بریده بردیکری حزین حزین آغلایور . دیکر طرفده برتخجره صو ایکی اوچ آتشك اوستنده مجهول برخدمتی ایفایه حاضرلانیور . قادینك تاب وتوانی کسیلمش ، بایغین برحالده طوریور .

صوردیلر : — سز کیمسکز ، نه‌یه کلدیکز بورایه ؟

— بن غریب‌الدیار بریکسم . زوجم شهیداولدی . سوقاقلرده قالدق . خلیفه حضرت عمر بزی هیچ کورمدی . کوزتمدی . بیکس وبیوایه قالدق .

— تخجره‌ده نه قاینیور ؟

— هیچ !.. نه اوله‌جق ؟ براز صوقویدم . چوجقلری آلداتمق ایچون . اونلر اغلادقجه « آنا ، اکمك ... » دیدکجه « ایشته اولادم ، شمدی پیشه‌جك ... براز ها بکله ... » دیه‌رك اوچ کون اوچ کیجه‌در بیچاره‌لر برانتظار الیم ایچنده ایکله‌یورلر . اقشامدن بری تخجره‌نك اطرافنده اوطوروب دومانلری سیر ایتدیلر . ایکیسی نهایت بی‌تاب دوشدی ، اویودی . بری‌ده حالا آغلیور . بوتخجره‌دن حیات بکلیور ...

— کوردکمی یا ابن عوف ؟ دیدی حضرت عمر ؛ الله بونی بزه صورمایه‌جق می ؟

همان برابر کتدیلر ، برطوریه اون ، بر آز یاغ ، برخیلی لوازم الدیلر . حضرت عمر بونلری آرقه‌سنه یوکلندی . عبدالرحمن ابن عوف : — امان انندم ، دیدی ، مساعده ایدك ، بن طاشیه‌یم ...

— خایر ، دیدی ، اصل آغیر یوك بنده‌در . خلیفه بن ایم ، سن وزیرمسك . بوکون طاشیازسنم یارین الله کیم بیلیر نه‌یوکلر طاشیه‌جق ، نه عقوبتلر یوکلده‌جك ...

(التبر المسبوك فی نصیحة الملوك) ده امام غزالی برتفصیل یازمشدر . بن قیصه سویلیورم . [۱]

[۱] مشارالیه بوکتابی لسان فارسی اوزرینه تألیف ایتمشیدی . صوکرا تلامیذندن رذات تعریب ایتمش ، صورت تغیب‌ده ، مرده طبع اولنمشدر .

کلدی ، حضرت عمر بالذات آتشی جانلاندیردی . اونلری اصولی دائره‌سنده قاریشدیره‌رق پیه‌جك برشی پاپدی ، چوجوقلری اویاندیردی . بالذات الیله بسله‌دی . قادینده یدی . زوالیلر برپارچه کندیلرینی طوپلادیلر . بونك اوزرینه حضرت خلیفه صوردی :

— شیمدی عمره حقنی حلال ایدرمیسك ؟

— شیمدیلك حلال ایدرم !..

« شیمدیلك » دییور ، چونکه ایلریسنی دوشونیور . صوکرا قادینی آلدی ، نره‌یه کتورمك لازمسه کوتوردی ، قادینه ، چوجوقلره تخصیصات باغلادی . اداره‌لرینی تأمین ایتدی .

حضرت فاروق دائما اویله دییورلردی : — برکوپریدن کچرکن برکچینك آیاغی اینجنیرسه الله بکا صوره‌جق : « نیچون بن سنی برخلیفه یاپدم ؟ نیچون اوکوپرونك بوزوق یرینی یاپدیرمدك ؟ کورمدك ، آراتمدك ، صورمدك ؟ مملکتك حالنی تحقیق ایتمدك ؟ .. » الله بکا صوره‌جق . خلافت آغیر بریوکدر .

(یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض فاحکم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوا) قرآنده اولورسه بو ، آرتق دوشونملی . حضرت داود ، که پیغمبردر ، هیچ هوایه تابع اولورمی ، حقیقتدن آیریلیرمی ؟ اویله ایکن الله امر ایدییور . قیاس ایتملی . صوکرا کلنلر عبرت آلملی .

— اکر بویله یاپمازسه‌لك سکا عذاب ایدرم !..

پیغمبره قارشی بوسوزی سویلیور . صوکرا کلنلر بویوله کتمزلرسه عذاب چکمزلرمی ؟ هم دنیاده ، هم آخرتده عذابی شدید .

شدمشکل ... الخ ...

آه ، دییور جامی ، بوکون طوغرو یوله کتمك پك مشکل .

بر چوق پادشاه اولانلر پاره‌یی چکیورلر ، قوللرك حقنی یرلر . یتیملرك حقنی غصب ایدرلر . حقوق ملتی غصب ایدرلر ، زر وسیمه طاپارلر ، قلب سلیم صاحبی اوله‌مازلر ... نهایت عاقبتلری‌ده وخیم اولور . نه‌دنیاسندن خیر قالیر ، نه آخرتندن .

الله جمله امت محمده خیرلی سلامتلر احسان ایلسون . جمله‌مزی راه استقامته ایصال ایلسون . بوکون بوقدرله اکتفا ایدملم . کله‌جك درس دها زیاده بوبابده ایضاحات ویررز . خلافت چونکه پك بیوك شیدر . بونك حقنده سویلنه‌جك پك چوق شیلر واردر . خلافتك شرائطی ، ارکانی ، وظائفی وار . نصل بر مقامدر بو ؟ وظیفه‌سی نه‌دن عبارتدر ؟ مسئولیتی نصل‌در ؟ اسلامیت خلافتی نه صورتله تلقی ایتمشدر ؟ ایشته بورالرنی کله‌جك درسلرده ممکن مرتبه ایضاح ایده‌جکز . جناب حق پادشاه ذیشانمزی عدالتله ، استقامتله ، کمال امن وعافیتله تخت همایونلرنده برقرار ایلیه ! آمین... ثم آمین .

۵۸ مجی درسك صوکی

یارین ان شاءالله تعالی ، برمانع ظهور ایتمزسه ، حضرت استاد محترم آیاصوفیه‌ده درسه چیقه‌جقلردر .

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

ايدك و بو وجهايله پروردكار كرمكارك هر طرفه صيدولا احسان ايديكى نعم وعواطفندن نواله چين اولمك] .

انسان اقطار جهانده دونوب طولاشه‌رق نعم الهيه‌يى التقاط ايلمك، آثار ربانيه‌يى تدقيق ايله عقل وعرفانى آرتمق ، مناظر مختلفهٔ نظرتى تماشا ايله لبريز ذوق ونشاط اولمق ، جناب رب كريمك الطاف سالانه‌سنى حس ودرك ايله سوزان عشق اولمق ايچون درك حكمت عليه نعم وعواطفنى روى زمينه جابجا نشر ايتمشدر . كرك تحصيل علم وكمال ، كرك كسب وتجارت ايچون و كرك اقوام منقرضه‌نك خرابه‌لرينه بقاياى عظمت نماسنه عطف نكاه عبرت ، كرك آثار خلقتى تماشا وتدقيق ايله تنوير فكر ووجدان ايتمك اوزره نواحى عالمده سير وسياحته جمله امامى ارشاد وترغيبى ولاجل التجاره سير وسفر ايدنلرك مدح وستايشنى متضمن بر چوق آيات فرقانيه شرف نزول ايلمشدر .

روى زمينده كنيش كنيش يوللر آچوبده آمد وشد ايتمكلكز ايچون جناب حق ارضى سزك منافع ومصالحكزه موافق صورتده يارادى مآل نيفنده اولهرق سورهٔ [نوح] ده (والله جعل لكم الارض بساطاً . لتسلكوا منها سبلاً فجاجا) بيورلمشدر . سورهٔ [مزمل] ده (واخرون يضربون فى الارض يبتغون من فضل الله) آيت كريمه‌سى‌ده روى ارضده سير وسفر ايدرك ابتغاء فضل الله ايدنلرى ، طلبكار فضل وكرم الهى اولانلرى ، يعنى ربح وتمتع طلب وقصديله اقطار ارضده كزوب طولاشانلرى مدح وستايش بيوريور . تحصيل علم افضل مكاسب اولديغندن آيت كريمه‌ده ذكر اولنان (ابتغاء فضل) ك تحصيل علمه علم وشامل اولديغى تفسير ابوالسعود ايله روح البيانده مسطوردر . تكمله ردالمحتارك كتاب المضاربه‌سنده (يبتغون من فضل الله) قول شريفى [يسافرون للتجارة] ديه تفسير اولندقدن صكره عقد مضاربه‌يه « مضاربه » ديلمسى مضارب طلب ربح اوزره على الاغلب روى زمينده سير وسفر ايتديكيچوندر ديلمشدر . باق ! جناب حق ربح وتمتعه نم فضل وكرمدر بيوريور . كسب تجارت ايچون سير وسياحت ايدنلرى مدح وستايش ايديور . مفسرين كرام حضراتى‌ده تحصيل علم افضل مكاسب اولوب بودخى فضل وكرم الهى‌يى طلب ديمك اولديغندن تحصيل علم ايچون آخر ديار شد رحل ايدنلرده بو ثناء الهيهٔ مظهردر ديورلر . سن دينك تعليمات جليله‌سنه احاطه نكاه دقت ايت . بدخواهلك دين مبين اسلامحقنده‌برر وسيله ايله جرأتياب اولدقلرى خلاف حقيقت بهتانلره الباننه . انلرك : ادبى ، اخلاقى ، صحى ، اجتماعى ، اقتصادى ، ادارى ، سياسى ، حكمى .. ديه صايوب دوكوبده بتورمه‌سكلرى محاسن وكمالاتك كافه‌سنى اصل اصول الدين اولان فرقان مبين جامعدر . احكام عليه‌سى هر عصر وزمانه موافقدر . بشريتك دارينده رفاه وسعادتى تكفلدر . حكمت ضالهٔ مؤمندر ، نرده بولورسه انى آلور . قرون اخيره‌ده اسلامه طارى اولان انحطاطك ، قورمهنك اسبابى ، نه‌دن نشأت ايلديكنى مؤرخين اسلام واضحاً بيان ايديورلر . قرون اولاده علم اسلامك سطوت وشوكتى ، فضل وكمالى حالا زبور جهان اولان آثار عظمت ومفخرتيله عياندر . بوده اودستور مكرمك احكام عدل وعرفانه حسن انقيادن ظهوره كلش اولديغنه آثار اجانب بيله شهادت ايديور .

قرآن كريمده سير وسفره ترغيب وتشويقى متضمن اولمش ووصايانى آلهيه لون درت محله تكرر ايتمشدر . بوكا متدائر آيات جليله بروجه زير نقل اولنور :

(قد خلت من قبلكم سنن فسيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة المكذبين) (سورة آل عمران — آيت ١٣٧)

(قل سيروا فى الارض ثم انظروا كيف كان عاقبة المكذبين) (سورة انعام — آيت ١١)

(افلم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم) (سورة يوسف — آيت ١٠٩)

(فسيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة المكذبين) (سورة نحل — آيت ٣٦)

(الذى جعل لكم الارض مهداً وسلك لكم فيها سبلا) (سورة طه — آيت ٥٧)

(افلم يسيروا فى الارض فتكون لهم قلوب يعقلون بها او آذان يسمعون بها فانها لاتعمى الابصار ولكن تعمى القلوب التى فى الصدور) (سورة حج — آيت ٤٦)

(قل سيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة المجرمين) (سورة نمل — آيت ٧٠)

(قل سيروا فى الارض فانظروا كيف بدأ الخلق ثم الله ينشئ النشأة الآخرة ان الله على كل شئ قدير) (سورة عنكبوت — آيت ٢٠)

(اولم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم كانوا اشد منهم قوة واثاروا الارض وعمروها اكثر مما عمروها — الآية) (سورة روم — آيت ٩)

(قل سيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة الذين من قبل... الآية) (سورة روم — آيت ٤٢)

(اولم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم الآية) (سورة فاطر — آيت ٤٤)

(اولم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين كانوا من قبلهم... الآية) (سورة مؤمن — آيت ٢١)

(افلم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم... الآية) (سورة مؤمن — آيت ٧٩)

(افلم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم دمر الله عليهم وللكافرين امثالها) (سورة محمد — آيت ١٠)

مسلمانلرك متقدمينك آثار عظيمه‌سى كوزله كورمكده اولمق قدر تأثير قوى ولردركه ايتشكده اولمق‌دير بوقدر .

شنيدن كى بود مانند ديدن

ان آثارنا تدل علينا فانظروا بعدنا الى الآثار

نوع آلات وادوات جدیده اختراع ایدلش طوروركن . بونلری استعماله امکان وقابلیت وار ایکن ولاباغزك اکزیسنده حالا طرز قدیم اوزره حیوان ایله چیفت سورمکه ، خرمان دوکمکه چالشمق مالایعنی ایله اشتغالك الفاحشلرندن دکلمیدر ؟ بویوله حرکت ایتمك، بودرلو خطالره اصرار ایلمك مغایر دیانت ، وصایای نبویه‌یه بالاتزام مخالفت عد اولنمازمی ؟

لاحقه

شراح احادیث بوحدیثك بلاغتی ایضاح صددنده شویله دیمشلردر: (من حسن اسلام) تعبیر شریفی من تبعیضیه ایله ایراد بیورولدی . زیرا « مالایعنی »نك ترکی اسلامیتك بر رکنی وباعلامنی اولوب رکن دیکریده « مایعنی »نك، وظائف مهمه‌نك ایفاسیدر . فقط مالایعنی ترك ایدلدکجه وظائفك ایفا واستکماله حال وزمان قابلیتجه آشکار بولندیغی ووصایای شریفه‌ده دائما تخلیه‌نك بیانه تحلیه‌دن زیاده اهتمام بیوریلمکلدیکی جهتله شو حدیث شریفده صریحاً یالکز ترك مالایعنی ذکر اولونمشدر .

عباد مکلفینه تعلق بولنان امور و احوال ایکی قسمه انقسام ایتمکده‌در . بونلرك هربریسی انسان یاخود چیفتلریر یاخود ترك ایدر . بو اعتبار ایله اقسام درده بالغ اولور . بو اقسام اربعه‌نك ایکیسی حسن عد اولونورکه بونلر مایعنی‌یی ایفعلمك ، مالا یعنی‌یی ترك ایتمکدر . دیکر ایکیسی‌ده امر قبیحدرکه اولکیلرك عکسیدر . ترك قبایح ایله تحلیه و تبرئه خصوصنه اعتنا اولونمادیغی محاسن وکمالات ایله تحلیهٔ ذات ایدیلمیجکی امر طبیعی وآشکاردر [بناءً علیه بعض بلغای عرب (من اشتغل بمالایعنیه فاته مایعنیه) دیمشدر . یعنی هرکیم مالایعنی‌یه صرف مساعی ایله افنای قوت ایدرسه مایعنی کندیسنی فوت ایدر ، بالاده ایضاح اولندیغی اوزره استحصالندن محروم قیلار .] بالجمله مکلفینه عائد اقسام مذکوره‌نك درت عدد اولمسنه مبنی حدیث شریف مذکور حقنده امام ابوداود علیه‌الرحمه (ربع الاسلام) عد اولونمغه شایاندر دیمش ایسه‌ده ابن حجر مرحوم منطوق اعتبارله (نصف الاسلام) ، مفهومی‌ده برابرجه ملاحظه اولونمقده تمام اسلام زبدهٔ جمیع احکام اولمسنده شبهه یوقدر دیبور . زیرا تمام اسلامیت ، امتثال اوامر شریعت (مالایعنی) اولان بالجمله ملاهی ومناهی‌یی ترك ایله (مایعنی) اولان وظائف عبودیتی ایفادن عبارتدر . حدیث شریفده ایسه بونلرك بریکیسی صریحاً مذکور ، ایکنجیسی‌ده من تبعیضیه دلالتیله مفهمدر .

الحاصل بوحدیث شریف نفس انسانیه‌یی رذائل و نقایصدن تهذیب طریقنه ارشاد ایتمکده اولدیغی کبی انسانلر ایچون هیچ بر نفع حقیقی تأمین ایتمیان هردرلو اشتغالاتدن‌ده زاجر اولیور . بناءً علی ذلك بدائع جوامع الکلم محمدیدن عد اولنمقدمدر . غایت موجز اولمقله برابر بوتون ارکان اساسیه‌یی محتوی اولان درت حدیث شریفك بری بودر . دیکرلری‌ده صرمسی کلنجه بیان اولونمجقدر .

بومعنایی مشعردها بعض احادیث واردر . ازجمله شهداً وفات ایدن بر صحابی حقنده بعض ذوات طرفندن « اوکا نه سعادتکه طوغری جنت اعلاسه کیدیجك » دینلمسی اوزرینه « نه بیلیرسکز . بلکه مالایعنی‌یه دائر کلام ایتمش یاخود مایعنی حقنده بخل واسـاکده بولونمش‌در » مآلنده برحدیث شریف وارد اولمشدر. کذلك لقمان حکیمه فی الاصل برعبد حبشی ایکن نائل اولدیغی مرتبهٔ عالیهٔ ولایتك سببی سؤال اولونمقده « انما ادرکت هذا المقام بصدق الحدیث واداء الحقوق وترك مالایعنی » دیمش ایدی . یعنی بومقام عالی‌یه شواوچ خصلت سایه‌سنده نائل اولهبیلدم : طوغری سوز سویلمك، حقوق ناسه رعایت ایلمك بزده هردرلو مالایعنیدن مجانبت ایتمك .

خلاصهٔ مقال ، وصایای جلیلهٔ نبویه نه افرادك، نه‌ده هیئت عمومیه‌نك هزلیات واضاعهٔ اوقات ایله اشتغاله مساعد اولیوب دائما تأمین ترقیات ایدمجك تدابیر جدیه ایله مشغول بولنمزمی مقتضیدر . بناءً علی ذلك همز جدی اولهلم ، وظائفمزی ایفا ایدهلم .

منا ـ ترلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ ملك: آیت ـ ۱۵

(هوالذی جعل لکم الارض ذلولاً فامشوا فی مناکبها وکلوا من رزقه ـ الایة)

ارضی سزه ذلول قلان اودر [الله جل شانه حضرتلریدر ، ذات الوهیتك حکمت علیه‌سیدرکه ارضی سزه منقاد و مسخر ایتدی . امر وارده کزه تابع ، منافع ومصالحکزه موافق صورتده خلق ایلدی . ایاقلریکزك التنده خوار وحقیردر . سز آنی چیکنرسکز . اوزرنده یورر کزرسکز . امریکزه کردان دادهٔ انقیاددر ، قیولر حفر ایدر ، معادن اخراج ایلر ، صولر اسالہ ایدر ، حبوبات زرع ایلر ، اشجار غرس ایدر ، مسکن ومأوالر انشا ایلر ، یوللر کشاد ایدرسکز . زمین اکر پك صلب و خشین اولایدی زراعت ایچون انسان آنك سینه‌سنی آچه‌مازدی ؛ اکر پك نرم وملایم اولایدی انسانی حامل اولهمیه‌جقدن قوملق ویاخود بتاقلق محللرده اولدیغی کبی انسان هربرده باتارایدی ؛ هرایکی تقدیرجه‌ده نه حیات و اجتماع بشر ممکن ، نه اعمار وتزیین ارض قابل اولوردی.] شوحالده سز آنك اومو زلرنده یورویلکده جناب حقك تقدیر ایلدیکی رزقدن اکل وتناول ایدك [ارضك سزك منافع ومصالحکزه موافق طرز وصورتده یرادیلمسندمکی حکمت علیه‌یی تأمل ایدکده اقطار و نواحیسنده کزوب توزك ، سیر وسیاحت

ايدك و بو وجهايله پروردكار كرمكارك هرطرفمبذولاً احسان ايلديكى نم وعواطفندن نواله چين اولك] .

انسان اقطار جهانده دونوب طولاشه رق نم الهيه يى اقتطاف ايلمك، آثار ربانيه يى تدقيق ايله عقل وعرفانى آرتمق ، مناظر مختلفهٔ فطرتى تماشا ايله لبريز ذوق ونشاط اولمق ، جناب رب كريمك الطاف مالانهايه سنى حس ودرك ايله سوزان عشقى اولمق ايچوندركه حكمت عليه نم وعواطفى روى زمينه جابجا نشر ايتمشدر . كرك تحصيل علم وكمال ، كرك كسب وتجارت ايچون و كرك اقوام منقرضه نك خرابه لرينه بقاياى عظمت نماسنه عطف نكاه عبرت ، كرك آثار خلقتى تماشا وتدقيق ايله تنوير فكر ووجدان ايتمك اوزره نواحىٔ عالمده سير وسياحته جمله انامى ارشاد وترغيبى ولاجل التجاره سير وسفر ايدنلرك مدح وستايشنى متضمن بر چوق آيات فرقانيه شرف نزول ايلمشدر .

روى زمينده كنيش كنيش يوللر آچوبده آمد وشد ايتمكلكز ايچون جناب حق ارضى سزك منافع ومصالحكزه موافق صورتده يارادى مأل منيفنده اوله رق سورهٔ [نوح] ده (والله جعل لكم الارض بساطاً . لتسلكوا منها سبلاً فجاجا) بيورلمشدر . سورهٔ [مزمل] ده (واخرون يضربون فى الارض يبتغون من فضل الله) آيت كريمه سى ده روى ارضده سير وسفر ايدرك ابتغاء فضل الله ايدنلرى ، طلبكار فضل وكرم الهى اولانلرى ، يعنى ربح وتمتع طلب وتصديله اقطار ارضده كزوب طولاشانلرى مدح وستايش بيوريور . تحصيل علم افضل مكاسب اولديغندن آيت كريمه ده ذكر اولنان (ابتغاء فضل) ك تحصيل علمه عام وشامل اولديغى تفسير ابوالسعود ايله روح البياندهمسطوردر . تكملهٔ ردالمحتارك كتاب المضاربه سنده (يبتغون من فضل الله) قول شريفى [يسافرون للتجارة] ديه تفسير اولندقدن صكره عقد مضاربه يه « مضاربه » دينلمسى مضارب طلب ربح اوزره على الاغلب روى زمينده سير وسفر ايتديكيچوندر دينلمشدر . باقى ! جناب حق ربح وتمتعه نم فضل وكرمدر بيوريور . كسب تجارت ايچون سير وسياحت ايدنلرى مدح وستايش ايديور . مفسرين كرام حضراتى ده تحصيل علم افضل مكاسب اولوب بودخى فضل وكرم الهيى طلب ديمك اولديغندن تحصيل علم ايچون آخر ديار ه شد رحل ايدنلرده بو ثناء الهيهٔ مظهردر ديورلر . سن دينك تعليمات جليله سنه احالهٔ نكاه دقت ايت . بدخواهانك دين مبين اسلام حقنده برر وسيله ايله جرأتياب اولدقلرى خلاف حقيقت بهتانلره الدانمه . انلرك : ادبى ، اخلاقى ، صحى ، اجتماعى ، اقتصادى ، ادارى ، سياسى ، حكمى .. ديه صايوب دوكوبده بتوره مدكلرى محاسن وكمالاتك كانهسنى اصل اصول الدين اولان فرقان مبين جامعدر . احكام عليه سى هرعصر وزمانه موافقدر . بشريتك دارينده رفاه وسعادتى متكفلدر . حكمت ضالهٔ مؤمندر ، نره ده بولورسه انى آلور . قرون اخيره ده اسلامه طارى اولان انحطاطك ، فتور همتك اسبابنى ، نه دن نشأت ايلديكنى مؤرخين اسلام واضحاً بيان ايديورلر . قرون اولاده عالم اسلامك سطوت وشوكتى ، فضل وكمالى حالا زبور جهان اولان آثار عظمت ومفخرتيله عياندر . بوده اودستور مكرمك احكام عدل وعرفانه حسن اقتدادن ظهوره كلش اولديغنه آثار اجانب بيله شهادت ايديور .

قرآن كريمده سيروسفره ترغيب وتشويقى متضمن اوامر ووصايانى آلهيه اون درت محلده تكرر ايتمشدر . بوكا متدائر آيات جليله بروجه زير نقل اولنور :

(قد خلت من قبلكم سنن فسيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة المكذبين) (سورة آل عمران — آيت ١٣٧)

(قل سيروا فى الارض ثم انظروا كيف كان عاقبة المكذبين) (سورهٔ انعام — آيت ١١)

(افلم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم) (سورهٔ يوسف — آيت ١٠٩)

(فسيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة المكذبين) (سورهٔ نحل — آيت ٣٦)

(الذى جعل لكم الارض مهداً وسلك لكم فيها سبلا) (سورهٔ طه — آيت ٥٧)

(افلم يسيروا فى الارض فتكون لهم قلوب يعقلون بها او آذان يسمعون بها فانها لاتعمى الابصار ولكن تعمى القلوب التى فى الصدور) (سورهٔ حج — آيت ٤٦)

(قل سيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة المجرمين) (سورهٔ نمل — آيت ٧٠)

(قل سيروا فى الارض فانظروا كيف بدأ الخلق ثم الله ينشئ النشأة الآخرة ان الله على كل شئ قدير) (سورهٔ عنكبوت — آيت ٢٠)

(اولم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم كانوا اشد منهم قوة واثاروا الارض وعمروها اكثر مما عمروها — الآية) (سورهٔ روم — آيت ٩)

(قل سيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة الذين من قبل... الآية) (سورهٔ روم — آيت ٤٢)

(اولم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم الآية) (سورهٔ فاطر — آيت ٤٤)

(اولم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين كانوا من قبلهم... الآية) (سورهٔ مؤمن — آيت ٢١)

(افلم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم... الآية) (سورهٔ مؤمن — آيت ٧٩)

(افلم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم دمر الله عليهم وللكافرين امثالها) (سورهٔ محمد — آيت ١٠)

مسلمانلرك متقدمينك آثار مجسمه سى كوزله كورمكده اول قدر تأثير قوى واردركه ايتمكده اوتأثير بوقدر .

شنيدن كى بود مانند ديدن

ان آثارنا تدل علينا فانظروا بعدنا الى الآثار

نوع آلات وادوات جدیده اختراع ایدلش طوروركن ، بونلری استعماله امکان وقابلیت وار ایکن ولایامزك اکثریسنده حالا طرز قدیم اوزره حیوان ایله چیفت سورمکه ، خرمان دوکمکه چالشمق مالایعنی ایله اشتغالك الفاحشلرندن دکلمیدر ؟ بویوله حرکت ایتمك، بودرلو خطالره اصرار ایلهمك مغایر دیانت ، وصایای نبویه‌یه بالالتزام مخالفت عد اولنمازمی ؟

لاحقه

شراح احادیث بوحدیثك بلاغتی ایضاح صددنده شویله دیمشلردر: (من حسن اسلام) تعبیر شریفی من تبعیضیه ایله ایراد بیورولدی ، زیرا « مالایعنی »نك ترکی اسلامیتك بر رکنی وباعلامتی اولوب رکن دیکریده « مایعنی »نك، وظائف مهمه‌نك ایفاسیدر . فقط مالایعنی ترك ایدلدکجه وظائفك ایفا واستکماله حال وزمان قابلیه‌جنی آشکار بولندیغی و وصایای شرعیه‌ده دائما تخلیه‌نك بیانه تحلیه‌دن زیاده اهتمام بیوریله‌کلدیکی جهتله شو حدیث شریفده صریحاً یالکز ترك مالایعنی ذکر اولونمشدر .

عباد مکلفینه تعلق بولنان امور و احوال ایکی قسمه انقسام ایتمکده‌در . بونلرك هربریی انسان یافعله چیقاریر یاخود ترك ایدر ، بو اعتبار ایله اقسام درده بالغ اولور . بو اقسام اربعه‌نك ایکیسی حسن عد اولونورکه بونلر مایعنی‌یی ایشلهمك ، مالا یعنی‌یی ترك ایتمکدر . دیکر ایکیسی‌ده امر قبیحدرکه اولکیلرك عکسیدر . ترك قبایح ایله تحلیه و تبرئه خصوصنه احتیاج اولوغادقچه محاسن وکمالات ایله تحلیهٔ ذات ایدیله‌میه‌جکی امر طبیعی وآشکاردر [بناءً علیه بعض بلغای عرب (من اشتغل بمالایعنیه فاته مایعنیه) دیمشدر . یعنی هرکیم مالایعنی‌یه صرف مساعی ایله افنای قوت ایدرسه مایعنی کندیسنی فوت ایدر ، بالاده ایضاح اولندیغی اوزره استحصالدن محروم قیلار .] بالجمله مکلفینه عائد اقسام مذکوره‌نك درت عدد اولمسنه مبنی حدیث شریف مذکور حقنده امام ابوداود علیه‌الرحمه (ربع الاسلام) عد اولونغمه شایاندر دیمش ایسه‌ده ابن حجر مرحوم منطوقی اعتباریله (نصف الاسلام) ، مفهومی‌ده برابرجه ملاحظه اولوندقده تمام اسلام زبدهٔ جمیع احکام اولمسنده شبهه یوقدر دیبور . زیرا تمام اسلامیت ، امتثال اوامر شریعت (مالایعنی) اولان بالجمله ملاهی ومناهی‌یی ترك ایله (مایعنی) اولان وظائف عبودیتی ایفادن عبارتدر . حدیث شریفده ایسه بونلرك برنجیسی صریحاً مذکور ، ایکنجیسی‌ده من تبعیضیه دلالتیله مفهمدر .

الحاصل بوحدیث شریف نفس انسانیه‌یی رذائل و نقایصدن تهذیب طریقنه ارشاد ایتمکده اولدیغی کبی انسان ایچون هیچ بر نفع حقیقی تأمین ایتمین هردرلو اشتغالاتدن‌ده زاجر اولیور ، بناءً علی ذلك بدائع جوامع الکلم محمدیدن عد اولنمقدمدر . غایت موجز اولمقله برابر بوتون ارکان اساسیه‌یی محتوی اولان درت حدیث شریفك بری بودر . دیکرلری‌ده صرمسی کلنجه بیان اولونه‌جقدر .

بومعنایی مشعردها بعض احادیث واردر . ازجمله شهیداً وفات ایدن بر صحابی حقنده بعض ذوات طرفندن « اوکا نه سعادتکه طوغری جنت اعلایه کیدیجك » دینلمسی اوزرینه « نه بیلیرسکز ، بلکه مالایعنی‌یه دائر کلام ایتمش یاخود مایعنی حقنده بخل وامساکده بولونمش‌در » مآلنده برحدیث شریف وارد اولمشدر ، کذلك لقمان حکیمه فی الاصل برعبد حبشی ایکن نائل اولدیغی مرتبهٔ عالیهٔ ولایتك سببی سؤال اولوندقده « انما ادرکت هذا المقام بصدق الحدیث واداء الحقوق وترك مالایعنی » دیمش ایدی . یعنی بومقام عالی‌یه شواوج خصلت سایه‌سنده نائل اوله‌بیلدم : طوغری سوز سویله‌مك، حقوق ناسه رعایت ایله‌مك بزده هردرلو مالایعنیدن مجانبت ایتمك .

خلاصهٔ مقال ، وصایای جلیلهٔ نبویه نه افرادك، نه‌ده هیئت عمومیه‌نك هزلیات واضاعهٔ اوقات ایله اشتغالنه مساعد اولمیوب دائما تأمین ترقیات ایده‌جك تدابیر جدیه ایله مشغول بولنمامزی مقتضیدر . بناءً علی ذلك همز جدی اوله‌لم ، وظائفمزی ایفا ایده‌لم .

منا-زلی اسماعیل حقی

عجائب قرآنیه

سورهٔ ملك: آیت — ۱۵

(هو الذی جعل لکم الارض ذلولاً فامشوا فی مناکبها وکلوا من رزقه — الایة)

ارضی سزه ذلول قلان اودر [الله جل شانه حضرتلریدر ، ذات الوهیتنك حکمت علیه‌سیدرکه ارضی سزه منقاد و مسخر ایتدی ، امر وارده کزه تابع ، منافع ومصالحکزه موافق صورتده خلق ایلدی ، ایاقلریکزك التنده خوار وحقیردر ، سز آنی چیکنرسکز ، اوزرنده یورر کزرسکز ، امریکزه کردان دادهٔ انقیاددر ، قیولر حفر ایدر ، معادن اخراج ایلر ، صولر اساله ایدر ، حبوبات زرع ایلر ، اشجار غرس ایدر ، مسکن ومأوالر انشا ایلر ، یوللر کشاد ایدرسکز ، زمین اکر پك صلب و خشین اولایدی زراعت ایچون انسان آنك سینه‌سنی آچه‌مازدی ؛ اکر پك نرم وملایم اولایدی انسانی حامل اوله‌میه‌جکندن قوملق ویاخود بتاقلق محللرده اولدیغی کبی انسان هربرده باتارایدی ؛ هرایکی تقدیرجه‌ده نه حیات و اجتماع بشر ممکن ، نه اعمار وتزیین ارض قابل اولوردی.] شوحالده سز آنك اومو زلرنده یورویك‌ده جناب حقك تقدیر ایلدیکی رزقدن اکل وتناول ایدك [ارضك سزك منافع ومصالحکزه موافق طرز وصورتده یارادیلشندهکی حکمت علیه‌یی تأمل ایدك‌ده اقطار و نواحیسنده کزوب توزك ، سیر وسیاحت

سنك او نور تبسم صاچان دوداقلریکی ،
اونازلی چهره‌کی آکدیقجه تیره اولدی خیال !
اینانمق ایسته‌میوردم‌که کل بناقلریکی ،
اجل خزان کبی چوکسونده ایلسون پامال .

یازیق !. اویاشده کیم امید ایدرکه بویله ، سنك
بهار عمرك اولور زیب حجله‌کاه عدم .
دوقوز یاشنده اومولماز برافتراق حزین ؛
عجب شکوفهٔ سودامیسك نه‌سك بیلسم ...

نیچین نیچین صولوویردك زواللی (معصومه) م ؟
یاراشمیور اوکفن دوش نازنینکده !
نه‌در اوچین مؤبد قوزوم جبینکده !
بوکائناته نه‌دن کوسدك ای ملك بیلمم !؟..

نه‌دن حیاته کوجندك بیلینمه‌یور سببی ؛
خدامی کوردی سزاوار قرب رحمته ؟
کتاب حسنکی بر شعر ناشنیده کبی
اوقور ، اوقور دویامازدم اونك صباحته.

آکار اودملری بن ، شمدی مضطرب دوشّون ،
کمال یأس ایله طفلانه آه‌وزار ایدرم ؛
سنکله ، باق سنك آلام حسرتکله بوکون
أنین ماتمه بکزه‌ر بوتون نشیده‌لرم .

کوزمده شمدی جهان برسراب کریه‌نمود ؛
بوتون طبیعتی صارمقده بر ملال و کدر ،
سویلی ، تازه چیچکلر اولوب خزان آلود
اوحسن نائم جاویده صانکه ماتم ایدر .

یارین ، سنك کبی اونلرده هپ سونوب بیتمجك .
بوکوندن ایشته اوصولغون ، ورملی چهره‌لری ،
یارینکی لوحهٔ ماتم کزینی عرض ایدرك
دیورکه : هرفرحك وارصوکنده برکدری .

نه‌وت ، کوزل ملکم هرصفا ألله بیتر ؛
بو ، برلطیفهٔ قدرت ، بوبرحقیقتدر .
فقط بهار شبابنده برشکوفهٔ تر
آچیلمادن صاراروب صولمه مطلقا آجینیر .

بو نکته ، ایشته بودر روحمی معذب ایدن
دوشوندیرن بنی آنجق بو ... یوقسه ایکیه‌رك
سونن حیات بشر ساده بر تحولدن ،
براقلاب حزینندن عبارت اولسه کرك ...

دارالفنون ادبیات شعبه‌سندن

حسین جاویه

صراط مستقیم

بو بر نشیدهٔ کریان که هر اینتدن
صماخ دهشته چاربار مأل زار حیات ؛
یازیق‌که شعریمزك بویله الك کزیندن
نصیبمز اولیور الك آجیقلی حسیات.!

غرب ، مدنیتی نصل بولمش

بیرنجی سبب : جمعیتلر

آوروپاده وقتیله دین ایله علم آره‌سنده بر حرب دائمی واردی . علمه نصرت ایجون بر طاقم جمعیتلر ، فرقه‌لر تشکل ایتمشدی‌که بر قسمی قوت بولونجیه قدر اجراآته ال التدن باشلامش . دیکر قسمی ایسه‌بردنبره میدانه آتلش ایدی . بو جنك وجداله دین‌کندی طرفدارانك قوتی ، خاصمنك ایسه بالعکس ضعفی دائما غالب‌کلیردی. بو غلبه غربدن ، اندلس افقلرندن کورینن شمس عرفان محمدی اوروپایی ضیادار ایدنجیه قدر شرقدن ، عربلرك علوم‌وفنونی اومهر تابانك ضیاسنه التحاق ایله نور علی‌نور اولونجیه قدر دوام ایتدی .

بو ایکی نور مبین ، علم ایله دین ، کندیکی یره برابر کونوردیکی مدنیت فاضله‌نی بولق خصوصنده کندیسندن مستفید اولمق ایجون انسانلرده بر تمایل بر استعداد کوردی . بو استعداد ایسه آباء دینك نفوذ وشوکتلرینی سوء استعمال ایتملرندن ، عقلی ، وجدانی شدید بر اسارت التده ایکتملرندن ، الحاصل فطرت بشریه‌نك تحمل ایدمیه‌جکی بردرجهٔ افراطه‌وارملرندن ایلری کلمشدی . ایشته انسانیت بو اشکنجه‌دن قورتلمه چاره آوایوب طوردیغی بر صرده بو ایکی نور مبینی قارشیسنده کورنجه همان ضیای رشادینه طوغری قوشمغه باشلادی . ارتق بونك اوزرینه آیا دین ، رجال‌علمی آتشلره آتمق، وطنلرندن سوروب چیقارمق ، حکومتك کرك الك بویوك کرك الك کوچك اجراآت مدنیه‌سنه‌وارنجیه قدرمداخله‌ایتمك کبی حالاتمن‌کری طورمدیلر . حتی فرانسه قرالری‌بارسك سوقاقلرینه‌اندلسك قرطبه‌سی کبی قالدیرم تفریش ایتمکه باشلادقلری زمان‌جاده‌لرده سوری‌ایله طموز بسیلمك منع‌اولنمشدی . بومنوعیتیایا انطوانك‌بایاسلری‌فاحاشه قیزدی . بایانك طموزلری اسکیسی کبی‌سربست‌سربست کزه بیلملیدر دیه‌فریاده باشلادی. بونك اوزرینه بویوك‌بویوك کورلتیلر اولدی. نهایت حکومت طموزلرك بویونه بر زنجیر طاقق شرطیل بایاسلرك مطالبنی اسعافه مجبور اولدی . دیرلرکه قرال شیشمان فلیك آتدن دوشمك اولمسنه سبب یه‌بوطموزلر اولمش،چونکه حیوان طموزك اولاکندیسندن، سکره چاکندن قنا حاشه اورکمش .

وقتیله نام وشهرتلری دنیایی طوتمش اولان بونجه ملتلرك اوجیم اثرلریدرکه بوکون بزه انلرك حیات ماضیه‌لرینی وزائل اولمش شان وشوکتلرینی عیاناً کوستریور .

بوودها امثالی نیجه اوامر وتعلیمات سنیه‌یی کندیلرینه رهبر اتخاذ ایدن برجوق اعاظم وقتیله سیر وسیاحته چیقدیلر ، تتبعات عالمانه‌لری ایچون کوزل کوزل جولانکاهلر بولدیلر ، هربرولری مشهوداتنی ، معلومات مکتسبه‌سنی قیدوضبط ایتدی . سیاحتنامه‌لر ، قاموسلر ، کلیاتلر ، موضوعات العلومله ، ترجمهٔ حالله ، عمومی خصوصی تاریخلر یازلدی . تجارت ایچون دیار بعیده‌یه شدرحل ایدیلوب نطاق تجارت توسیع اولندی. ثروت بلاد تجارت ایله ازدیاد بولدی . اقوام اسلامیه ارهسنده واسطهٔ الفت ومعاشرت پیدا اولدی . ادارهٔ منزله ، تدبیر مدنه ، جغرافیایه ، احوال ارضه، هیئه ، مناقب طبیعته، صنایع شتایه‌دائر امته اثرلر هدیه ایدلدی . دیکر طرفدن ایسه تفسیر شریفه ، احادیث نبویه‌یه، فقه،اصول فقهه ، احکام اعتقادیه‌یه ، قواعد لسانه ، فصاحت وبلاغته متدائر کتابلر تدوین اولنمقده ایدی . احکام سلطانیه نامیله اصول اداریه متعلق کتابلر دخی یازیله‌رق تا مقام معلای خلافتدن محتسبلره « بلدیه‌مأمورلرینه » ده شرطه‌لره « پولیسلره » جاندارمه‌لره یعنی ژاندارمه‌لره [۱] قدر مأمورین ومستخدمینك وظائفی کوسترلمش و « رعیه یعنی تبعه‌اوزرینه تصرف مصلحته منوطدر » دستوری اصول اداره‌نك هر شعبه‌سنده اساس الاساس اتخاذ قلنه‌رق هرخصوصده نظر مطالعه‌یه آلنمش ایدی .

بو جدوسعیلر زمان سالفده کوندن کونه توسع وترقی ایده‌ایده نهایت هجرت سنه‌نك بشنجی والتنجی عصرلرینه طوغری دیار اسلامك هر جهتنده آثار فیوض ، انوار علم وکمال تموج ایدیور ایدی . دریغا ! که بر طرفدن اهل صلیبك محاسده‌وهجوملری ، دیکر طرفدن سیل بلاکی جنکیزلرك طغیانلری ایله بوفردوس عدل وعرفانك رونق وانتظامی خیلیدن خیلی خللدار اولدی . بوکاده عطالت ، نقصان همت وحمیت کبی مخرب ملك وامت اولان احوال اسفناك انضمام ایتدی . عاقبت عالم اسلامده بو کوریلن نتائج ظهوره کلدی .

معروضات واقعه‌دن دخی مستبان اولمجغی اوزره اقطار جهانده سیر و سیاحتك منافع وفوائدی بی پایاندر . بونکچوندرکه عصرمزده ملل متمدنه‌نك حکمدارانی، افرادخاندانی اکابر واعیانی ، دانشوران وحکماسی ، ادباسی ، تجاری ، اهل حرفتی دنیایی کزوب طولاشیورلر . مشهودات و مکتسبات واقعه‌لریله بشریتی ، علی الخصوص منسوب اولدقلری دولت ووطنی غریق لطف وانعام ایدییورلر . پادشاه نوجاه افندمزك عن قریب بعض ولایاتی تشریف بیوره‌جقلرینه دائر اوراق حوادثك تبشیراتی تبعهٔ ملوکانه‌لرینی نه‌قدردلشاد ، نه‌قدرمبتهج ومفتخر ایتمه‌یری واردر . تبشیر اولنان بو عزم پادشاهی قلمروحکومت سنیه‌لری ایچون انشاالله براعت استهلال خیروفلاحدر .

با سفرها شاه کیخسرو شود
بی سفرها شاهکی خسرو شود

کتاب اللهده سیر وسفره بونجه ترغیب وتشویق ایله بزابر آتی الذکر سکز محلده ابن السبیله (یولجی‌یه) مواساتك بر وطاعتدن وخیرانفاق جمله‌سندن اولدیغی وآنلر محل انفاق وصدقه اولوب مال غنیمتده‌دخی سهملری بولندیغی بیان بیورلمشدر :

(.. وآتی المال علی حبه ذوی القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل والسائلین وفی الرقاب ـ الآیة) (سورهٔ بقره ـ آیت ۱۷۷)

(یسئلونك ماذا ینفقون قل ما انفقتم من خیر فللوالدین والاقربین والیتامی والمساکین وابن السبیل ـ الآیة) (سورهٔ بقره ـ آیت ۲۱۵)

(واعبدوا الله ولاتشرکوا به شیئاً وبالوالدین احساناً وبذی القربی والیتامی والمساکین والجار ذی القربی والجار الجنب والصاحب بالجنب وابن السبیل ومامکلت ایمانکم ـ الآیة) (سورهٔ نساء ـ آیت ۳۵)

(واعلموا انما غنمتم من شیء فان لله خمسه وللرسول ولذی القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل ـ الآیة)
(سورهٔ انفال ـ آیت ۴۲)

(انما الصدقات للفقراء والمساکین والعاملین علیها والمؤلفة قلوبهم وفی الرقاب والغارمین وفی سبیل الله وابن السبیل ـ الآیة)
(سورهٔ توبه ـ آیت ۶۱)

(وآت ذا القربی حقه والمسکین وابن السبیل ولاتبذر تبذیرا)
(سورهٔ اسری ـ آیت ۲۶)

(فآت ذا القربی حقه والمسکین وابن السبیل ـ الآیة)
(سورهٔ روم ـ آیت ۳۸)

(ماافاء الله علی رسوله من اهل القری فلله وللرسول ولذی القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل ـ الآیة) (سورهٔ حشر ـ آیت ۷)

برکت زاده : اسماعیل حقی

---

[۱] جاندار : افنده سلاحلی کیمسه معناسنه‌ده کلور . خلفای عباسیه دورنده امور اضباطیه استخدام اولنان سلاحلی برنوع افراده « جاندار » اطلاق اولنور ایدی . فرانسزجه‌ده معنای لغویسی اعتباریله سلاح آری دیمك اولان « ژان ـ د ـ آرم » ترکیب اضافیسی « جاندار » وصف ترکیبنه لفظاً ومعناً نه‌قدر قریب ومشابه .

صوك بهاردە

« همشیره زادەم ایچون »

کدرلی ، سیللی بر آقشامدی ؛ آغلایوردی سما ،
بوتون افقلری صارمشدی محترز ، محجوب
بولوطلر ... ایشته اوماتم نثار دمده ، بکا
اوزاتدی دست قضا پك آجیقلی برمکتوب .

اوبر کتابهٔ مقبردی ، ایلینجه نظر
قاراردی نور نکاهم ، براغبرار صموت
ایچنده آغلادم ؛ آرتق اوشب صباحه‌قدر
کوزمده دالغه‌لنوب طوردی برجوان تابوت !

ايدمجكم شودركه : ايكى ماهدر ژاپونيا مملكتنده بولنيورم . ژاپونيا داخلنده بر چوق بلدان وقريه‌لرى جولان ايتدم وايتمكده‌يم . اعيان وعلما وامراسيله‌ده مراراً صحبتلرده بولندم . لسانلرينى دخى افادهٔ مرام ايدمجك قدر اوكرنمكه چالشمقده‌يم . عموم مكتبلرى‌ده كزدم . حكومت مكتبلرينى وخصوصى مكتبلرى طولاشه‌رق كوزدن كچيردم . فقط مكاتب عسكريه ودوائر عسكريه‌لرى كزمكه بعض ممانعتلر ظهور ايتديكندن بونى‌ده بر وقت آخره ترك ايتمكه مجبور اولدم . شيمدى بورالرده كسب معارفه اولندقجه ، الاهم فالاهم قاعده‌سنه رعايةً ، بعض شيلردن « صراط مستقيم » قارئين كرامنه خبر ويرمكى مناسب كوردم .

« صراط مستقيم » مجلهٔ دينيه اولديغندن ، بوراده برنجى دفعه اوله‌رق بزده مسئلهٔ دينيه‌دن سوز آچمغى ترجيح ايتدك . ژاپونياده دين مسئله‌سى هرنه‌قدر مهم برمسئله دكل‌ايسه‌ده، بزم ايچون بو مسئله‌نك اهميتى اوله‌جغى شبهه‌سزدر . مع‌مافيه بن ابتدا ژاپونلرك دين ايله اولان مناسبتلرينى قارئين كرامه عرض ايدمجكم .

بنم نظرمده ژاپون ملتى دين نقطه‌سنده بر قاچ فرقه‌يه تقسيم اولنه‌بيلور :

١ — عسكر ، امرا وضابطان ـ بونلرك دين واعتقادلرى حكمدارلرى اولان ايمپراطور ميقادو جنابلرينه اطاعت وملتلرينه‌ده خدمتدر .

٢ — علما واعيان بلده ـ بونلر اراسنده دين لزومنى حس ايدنلرده وار . « بودى » مذهبى چيغردن چيقمش ، بت پرستلكده منفعت يوقلغنيده اعتراف ايتمكده‌درلر . بو طائفه‌ده آز دكل .

٣ — بودى مذهبنى اصلاح ايدرك اسكى حالنه كتيرمك لزومنى اعتقاد ايدنلردر. بونلرده اوزفكرلرينى ترويج ايتمك ايچون خصوصى جمعيتلر آچمشلر . همان چاليشمقده‌لردر .

٤ — فقرا ومساكين طائفه‌سيدركه بونلرده نره‌ده بر لقمه اكمك كورسه‌لر اعتقادلرى اورادەدر . ايجاب ومصلحته كوره قاتوليك ، پروتستان ، اورتودقس مذهبلرندن هربرينه كيروب چيقمقده‌درلر . بونلردن بشقه‌لرده اوله‌بيلوريا ! فقط شيمدى بنم مشاهداتم بوقدردر .

خرستيان ميسيونرلرى‌ده اللرندن كلديكى‌قدر چاليشمقده، كليتلى پاره‌لر صرف ايتمكده دوام ايديورلر . مكتبلر آچمشلر ، كنيسه‌لر بنا ايتمشلر ، ميليونلرى وزير وزير صاووررمقده ثبات ايديورلر .

اسلاميته كلنجه : بوراده اسلاميت نامنه برشيلر يوقدر . ذاتاً بوندن‌مقدم دخى اشارت‌ايتمش‌ايدم . فقط « مصرالقاهره » كنجلرندن احمد فضلى بك نامنده برذات‌محترم بوندن اوچ‌سنه مقدم بورايه كلمش، برژاپون قيزينه تأهل‌ده ايتمش ، كنديسه مسكن ، فلان ، واردات دخى تدارك ايدرك ژاپون ملكنه شجرهٔ طيبهٔ اسلامى غرس ايتمش . بوذات عالى قدرك حرمى‌اولان سيده خاتم حسن اختياريله دين‌مبين اسلامى قبول ايديكى كبى مومى‌اليهانك والده‌لرى‌ده شرف اسلام ايله مشرف اولمشلردر . ايشته اسلاميت نامنده شووار .

غيور فضلى بك ، اقصاى شرقده اسلام قهرمانى بوكره ١٣٢٧ سنهٔ هجريه‌سى برنجى ماه مبارك ربيع‌الال روز فيروز دوشنبه‌ده (نم‌التصادف) برنجى دفعه اوله‌رق ژاپونيا پايتختى اولان توكيو بلده‌سنك الديوك‌دارالفنونلرندن (وصيده) مكتبى درس‌عام‌صالونده حقايق اسلامدن بحث‌ايدرك انكليز لسانده بليغ برنطق ايراد‌ايتدى. مجلسده ايكى بيك‌قدر دارالفنون طلبه‌سى حاضر اولديغى كبى اعيان بلده‌دن دخى بعض ذوات موجود ايدى . فضلى بكك نطقى تمام اوچ ساعت دوام ايتدى . قاچ كره‌لر حاضرون طرفندن دهشتلى تصفيقلر ايله آلقشلاندى . شمديلك بن‌بوراده فضلى‌بكك نطقنك تفصيلاتندن بحث ايدەميه‌جكم . زيرا انشاالله عن‌قريب برنسخه‌سنى،ياكه ترجمه‌سنى « صراط مستقيم » ادارەسنه يولاييه‌جغم . فقط شونى دەجكم : فضلى بك نطقى حضرت فخرالكائنات عليه اكمل‌التحيات اقدمزك روح پاك محمديلرينى اعداء دين‌مبين اسلام اولان ميسيونرلرك افترا وبهتانلرندن تبرئه ايتدى .

فضلى بك بونك ايله اكتفا ايتميوب ٦ نجى ربيع‌الاوله شنبه كونى نفس توكيو بلده‌سنده كائن پروتستان كنيسه‌سنده ميسيونرلر اكابرندن دخى برچوق آدملر حاضر اولديغى حالده برنطق بليغ سويلدى . بوكره كنيسه‌ده سكز يوزقدر آدم واردى بوراده دخى فضلى بكك نطقى بيوك آلقشلرايله تلقى اولندى . ايشته شمديلك ژاپونياده آچلمش اسلام قپوسى بوقدردر . بوندن بشقه حاضرده هيچ برشيلرمز يوقدر .

بوعبد عاجز دخى برقاچ مجلسده ايكى اوچيوز بشيوز آدم ايچنده دفعاتله نطقلر سويلدم . بنم سوزلرمك كافه‌سى ژاپونيانك پايتخت غزته‌لرنده مفصل ، اكثرنده حرفياً درج اولنمشدر . اميد اولنوركه اسلاميت ژاپونيا قطعه‌سنه دخى قدم باصدى . شيمديلك شوقدر ايله قناعت ايدر ايسه‌ك عن‌قريب هدايت سبحانيه ژاپونلرى دخى تنوير ايدرسه فضل وكرميدر . بزم اساس‌مقصدمز دين مبين اسلامى تبليغ واعدا هجومندن مدافعه وتبرئه‌در . بشقه هيچ برشى‌لر دكلدر . ظن ايدرم‌كه فيابعد علماء اسلامك وظيفه‌سى‌ده شودر. خصوصا درسعادت علماسى بوجهتلره برآز كوز صالسه‌لر فا اولمازدى . ژاپون ملتنده انكليز لسانى غايت شايعدر . عوام‌آراسنده دخى انكليز لسانى بيلنلر چوق بولنور . بشقه لسانلره اهميت ويرمامشلردر .

بن شيمديلك مقاله‌مى بونكله اكتفا ايدمجكم . فيابعد مناسبتى كلدكجه بعض حوادث يوللار . معتبر « صراط مستقيم » ستونلرنده قبول اولنورسه تشكر ايدرم .

ـ برياك عبد الرشيد ابراهيم

توكيو

شمدی بری‌دیه‌بیلرکه ایی‌اما اوسویلدیکك دورده پاپاسلر ایستمش اولسیدیلر طموزلرك بویونه هیچ چاك طاقدیرمیه بیلیرلردی اونلرك بوموافقتلری مدنیته قارشو برلطف، برمساعده‌کارلق دکلیدر ؟ اوت، واقعا زمان‌زمان‌بویله مساعده‌کارلقلری اولمزدکلدی، بونی تسلیم‌ایدرم. انجق ظن ایتمکه اورویالیلرك بوکون مباهی اولدقلری مدنیت حاضره تأسیس وتأییده بویله مساعده‌لر کافی کلسون . مدنیتك قیمتنی اوقدر کوچوك‌میز .

ایکنجی سبب : تعصبات دینی

برطرفدن علماءاولان احتیاجك شدتی، دیکر طرفدن آبأ دینك کمال دهشتی مشتاقان معرفتك قلوبنده‌کی غیرتی الابیلدیکنه آتشلدی ، ارتق فتور بیلمز برعزم ایله چالشدیلر ایشی ایلری کتوردیلر ، بر چوق حقیقتلره ظفریاب اولدیلرکه غایهٔ مدنیت وکماله یول بولماق ایچون افکار اونلردن چوق مستفید اولدی . بوندن بویله ابأ دین ایله ارەلرندەکی جنك وجدال غلبه‌یی کاه‌برطرفه کاه اوبر طرفه ویردی.

وقتاکه نصرانینی اصلاح داعیه‌سیله پروتستانلر ظهور ایتدی طرفداران علم اولا معرفت اوغورنده مجاهده ایدمجك بر فرقه ظنیله بونلرك طرفنه کچدی . حتی مشهور أراسمده بونلرك اراسنده ایدی. لکن پروتستانلر مقصدلرینه ظفریاب اولەرق نفوذی اله الدقلری کبی ظاهر عقیده‌لرینه مخالف فکر بسلینلری اولدیرمکه باشلادیلر . بونك اوزرینه کرك أراسم کرك رفاقتده‌کی طرفداران حریت برکناره چکلدیلر . پروتستانلری ، فرقه فرقه اولەرق بربرینی اولدیرن بومصلحین دینی کندی حالرینه براقدیلر . أراسم دیبورکه نصرانیق اصلاح ایتمك ایستیان بوآدملرك بویله علمه دشمن کسیله‌جکلرینی هیچ ظن ایتمامشدم .

اصلاح دین خصوصنده متفرق عقیده‌لره ذاهب اولان بو فرقه‌لر یالکز برنقطه‌ده برلشیورلردیکه اوده دشمن مشترکلری اولان روما قتولیك کلیسانك تأثیرندن امین اولمقدی . بومقصد حاصل اولنجه بربرلرینه هجومه قالقشدیلر . آتش حرب ایچه قیزشدی . غربك اك فاضل مورخلرندن بری دیبورکه :

« بوفرقه‌لردن هانکی بری مقام اقتداره یوکسلیرسه اوته‌کیلرینك محوی ایچون اللرینی لوث جنایتله تلویث ایدردی . آرتق هرکس بوحالك دوامندن بیزار اولدی . فرقه‌لرك بربریله جنکلشمسی ، بربرندن اخذ انتقام ایله اوغراشمسی یوزندن هپسی‌ده آیری آیری متضرر اولدیغی ایچون بربرلرینی سربست براقمه‌ده مضطر اولدیلر . اونلر برطرفدن بوکیرودار ایچنده ایکن علم اوبرطرفدن ترقی‌ایدمرك برچوق حقیقتلر کشف ایدیبور ، بومحاربالك وخامتنی ، حریت شخصیه‌یه‌قارشو شو هجومك فلاکتنی کوسترمرك عیون انتباهی آچیوردی . »

اوچنجی سبب : انقلاب

بوراده فرانسه انقلاب کبیرینك نه‌کبی نتایج حصوله کتیردیکنی آبأ دینه قارشو نه صورتله قیام اولندیغنی تفصیله حاجت کورمیورز. چونکه هرکسك معلومیدر . بزیالکز شونی سویلك ایستیورزکه اوروپاده نصرانیت علوم وفنونی کمال کرمندن قبول ایتمدی ، بلکه جمعیات علمیه‌نك غلبهٔ مطلقه‌سی تحتنده قالدی‌ده انقیاده مجبور اولدی. ذاتاً بشقه درلوسی الندن کلمزدی .

دردنجی سبب : نصرانیتك زکی

آبأ نصرانیت دیبلرنده صوك درجه‌ده عزم اقدام ، غیرت صاحبیدرلر ادیان سائره‌دن هیچ برینك رؤساسی بونلره یاقلاشه‌ماز اوت ، آبا نصرانیت دینده غلو اظهار ایتمك انسانلر اوزرنده شدتله اعمال نفوذ ایلمکله برابر تأیید دین خصوصنده هیچ بروسیله‌یی فوت ایتمامش وایتمامکده‌درلر . دینك اساسلرینی تشیده ، دینه هجوم ایدن شبهاتی تنکیله بونلرقدر حریص قوم یوقدر . بونلر علوم حاضره‌یی‌ده عقائدوآداب مسیحه‌یی ترویجه واسطه اتخاذ ایتمشلردر . مع‌مافیه ارباب علم ورجال‌مدنیت کوندن‌کونه نصرانیتدن یوزچویرمکده‌درلر . عوام ناسك حالی‌ده بویله .

ایشته فرانسه کلیسانك قیزی طانمسنه رغماً الکزیاده کلیسا علیهنده اوبولنیور . برچوق دولتلر بوتون کرهٔ‌ارضده خرستیانلغی حمایه‌ایتمکی کندیلرینه الکبویوك برشرف عد ایتمکده ، طرف طرف منتظم پاپاس مکتبلری وبیکلرجه طلبه‌سی کورلمکده اولمغله‌برابر اعاظم‌غرب‌بونلرك حریت تعلیمیه واجتماعیه‌لری تحدید اولنملیدر دیبور .

حتی پروتستان مشاهیر رؤساسندن بری ۱۹۰۱ ده فرانسه‌ده ایراد ایلدیکی برنطقده ایستر قتولیکلك اولسون ایستر پروتستانلق اولسون نصرانیت فائدهٔ اجتماعیه‌سنی غائب ایتمش اولدیغی کبی مزیت دینیه‌سنی‌ده غائب ایتمشدر دیدکدن صکره شوسوزلری سویلیور « اکر دین مسیحی اصلاحه محتاج اولان قتولیکلکدن بشقه برشی دکل ایسه یاخود اصلاح ایدیلەرك یوکونکی حاله کتیریلان پروتستانلق ایسه ، عصر حاضر اولادی اصلا خرستیان اولەماز . »

بوخطیك دیکر برسوزندن شو اکلاشیلیورکه کندیسی مسیحیت مسلمانلرك تلقینه مطابق برمعنایه آلنملیدر دیمك ایستیور . اکر چالیشیرده املی ترویجه موفق اولەبیلورسه انشاالله دین ایله علم دها طوغریسی نصرانیت ایله اسلام ارەسنده‌کی خلاف زائل اولور .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی : محمد عاکف

ژاپونیا مکتوبلری :

ژاپونیاده اسلامیت

بوندن مقدم دخی برمکتوب یوللامشدم . [۱] ظن ایدرم‌که مقصدم اکلاشلمشدر . بوکره عموم قارئین‌کرام نظر اعتبارینه عرض

[۱] برمجی مکتوب استادمحترم ناسترلی اسماعیل حق افندی حضرتلری نامنه کوندریلمشدر ، انشاالله اوده کله‌جك نسخه‌یه درج ایدیلەجکدر .

ایدم . مقاله‌لری هر نصلسه کمال بکنمش . کورشمك آرزوسنده اولدیغنی خبر ویردیلر . مرحوم اوزمان شهزاده باشنده بر اوده اقامت ایدیوردی . فرط اشتیاقله کتدم کورشدم . بشاشته قبول ایتدکدن صکره من القدیم الفت ومحبت وار ایمش کبی قونوشمغه باشلادی . اوطه‌ده بر قاچ کشی وار ایکن کندیسی کیجه‌لك روبه‌سیله کوکس باغر آچیق ایاقده النی بریسنك اوموزینه طیامش ملاطفه ایدیوردی ، بر النی‌ده بنم اوموزمه طیایوب بنی‌ده داخل مصاحبه ایلدی اره‌صره دونوب اوطه‌ده بولنانلردن بریسنه مهم بر مقاله املا ایدیوریدی . ایتدیکی ملاطفه‌لردن بری‌ده ایمانسزلر ! بنم ایجاد ایلدیکم الفاظ وعباراتی اویله انحال واستعمال ایدیورسکزکه بن بیله بنم اولدیغنی کوچلك ایله اکلایورم دیه ایتدیکی ملاطفهٔ ظریفانه ایدی . بو سوزك مخاطبی ایکی ذات اولوب بری حاضر بالمجلس دیکری غائب ایدی . ای روح کمال ! شاد اول ، ایجاد ویاترویج ایتدیکك الفاظ وتعبیرات ایله لسانمزی توسیع وتزیین ایلدك ، بوکون بتون ارباب قلم اوالفاظ وتعبیراتی استعمال ایدرك نام کمال بین الانام تعظیم ومحبت ایله یاد اولنیور ، هرقلمدن هردم سکا فاتحه‌لر اتحاف ایدیلیور . مطبعه‌یه دوام ایتمه‌سی مرحوم بکا تنبیه ایلدی . بونك اوزرینه اره‌صره بك اوغلنده خاچوپولو چارشوسنده عبرت غزته‌سی اداره‌خانه‌سنه کلوب کتمکه باشلادم . کمال بکی ایکی اوچ کره دها یاکوردم یاکورمدم . اداره‌خانه‌ده کورشدیکم قونشدیغم شمدی صحیه رئیسی مدحت افندی حضرتلری ایدی . آتیده ذکر اولنه‌جغی اوزره بر عالم ابتلاده مکر اوچ سنه ایکی ماه قدر رفاقتمز مقدر بولنمش اولان رژی قومیسری نوری بك مرحوم ایله مجلس مبعوثان اعضاسندن انطالیه مبعوثی ابوالضیا توفیق بك افندی‌یی اوزمانه‌دك ولو تصادفی اولسون کوردیکم هیچ خاطرمه کلیور .

بن غزته اداره‌خانه‌سنه دوامه باشلایه‌لیدنبری هنوز ایکی اوچ ماه قدر بر مدت کچمش ایدی که کمال بکك « سلستره ــ یاخود ــ وطن نامنده‌کی اثر مشهوری بر کیجه کدك پاشاده کللی آغوبك تیاتروسنده صحنهٔ تماشایه وضع اولندی . اوکیجه تیاترو ده فوق الحد ازدحام وار ایدی . اثر بیانی القشلره غرق ایدلدی . متعاقباً « عبرت » الغا اولندی ومحرر عاجزده برلکده اولدیغی حالده سالف الذکر ذوات بلاد مختلفه‌یه تبعید ایدلدی . ابتدای امرده نصل ونره‌لره تغریب ایدیله‌جکمز معلوم دکل ایدی ، دیدم :

سورلدی پیشوایان وطن بر سمت مجهوله
فراموش ایتمیك احباب ! اخوانی دعا کزدن

برکت زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

الحادك حضور علمده‌کی موقعی

دینسزلرك شبهاتیله اونلرك غایت واهی اولان استشکالاتی سرد ایچون ایرادینه مجبور اولدیغمز بوقاریکی فصللر بو آدملرك محاط اولدقلری ضلالی کوسترمه‌یه ، جهان علمده‌کی موقعلرینی آکلاتمه‌یه ، الحاصل بونلری معارف حاضره‌نك حامیسی ، علمك رکن اعظمی ، فلسفهٔ علمیه‌نك قطبی ظن اولنان بعض غافل شرقلیلرك بیلمیه‌رك چیقاردقلری اوچ موهوم رفعتدن حضیض محقریته ایندیرمه‌یه بالفعل ما بلغ کافی ایسه‌ده بزشیمدی برده (الحادك حضور علمده‌کی موقعی) نامی التنده بر فصل یوروتمك ایسته‌یورز ؛ تاکه اویله الك جلی بدیهاتی انکار درکه‌لرندن علمك یك عالی اولدیغی ، اونی قلوب انسانیتده‌کی نور ایمانی اطفایه آلت اتخاذ ایتمك مقصدیله مجنونانه حرکاته قالقیشان بر طاقم اسافله قوة الظهر اولمایه هیچ برزمان تنزل ایتمیه‌جکی براهین محسوسه ایله ثابت اولسون .

علم نه‌در ؟

اعصار سالفه‌ده علم ظن اوزرینه بنا ایدلش بر طاقم فرضیه‌لرله نقصان آلود تجربه‌لر ، خرافات ایله مشبوع ماصللرك هیئت مخلوطه‌سنه اطلاق اولنور ؛ اوزمانلر کرك مدرکات عقلیه‌یه ، کرك محسوسات تجربیه‌یه دائر سویله‌مش اولدقلری هر بر سوز علم نامنی آلیردی . ایم قدیمه‌نك کتابلرندن الك معتبرینی ، بالفرض اریسطونك بر اثرینی آلوب اوقوسه‌کز شائبهٔ ظنون و اوهامدن پاك ، تصورات غریبه‌دن آزاده همانده هیچ بر حقیقت بوله‌مازسکز . ایشته بونك نتیجه‌سی اوله‌رق علم واحدك ایکی مختلف امت آره‌سنده‌کی اختلاف تامندن طولایی بین الامم رابطهٔ علمیه کلیاً مفقود ایدی . چونکه هر قوم کاهنلرینك ، فیلسوفلرینك اوهام وافکاری آره‌سنده کندی عقائدینی ، عاداتنی تأییده مدار اوله‌جق ، طبیعته موافق کله‌جك نه بولدیسه علمه ادخال ایتدیکی کبی او بر قومده عینیله حرکت ایتدی .

خلاصهٔ کلام ، قرون ماضیه‌ده علم هوسات نفسانیه‌نك ، معتقدات خرافیه‌نك ، اعتیادات محلیه‌نك اسیری ایدی ؛ حالبوکه بونلره حاکم اولمسی ایجاب ایدر ایدی .

لکن عصر حاضر اصطلاحنده علم حواسك دلالتیله ، مکرراً یاپیلان تجارب مدققانه‌نك شهادتیله ثبوت بولان مدرکات انسانیه‌نك مجموعیدرکه اعتقاداتدن ، عاداتدن ، فرضیات وظنیاتدن تمامیله مستقلدر . بونك ایچون بر مملکتده کیمیا اسمی آلتده‌کی علم نه ایسه کرمنك اوکا مقابل کلن مملکتده‌ده عینیدر . تجربه وتدقیقك حکمی التده بولنان بوتون علوم سائره‌ده بونك عینیدر .

ایشته صحت وحقیقی الك قوی دلیل ایله ثابت ، بناءً علیه تسلیمی واجب اولان علم بو درلو اولور . الك قوی دلیل ایسه حواسك تدقیق وامتحانه عرض انقیاد ایده‌بیلنیدر . شوقدرکه بعض فرضیات وتخمیناتك استعمالنه دائمی صورتده احتیاج واردر . چونکه انواعی آره‌سنده بو قدر تخالف حکمفرما ایکن بومدرکات ومحسوساتدن عالم صناعتده انتفاع ایدیله بیلمك ایچون بونده حاکم اولان قانون طبیعی بیلنمرك اوطرفدن ، واو واسطه ایله بر نظام انضباط آلته آلمق ، بونك

ترجمهٔ احوال

یاد ماضی

— مابعد —

بالامتحان مکتبه کیردك . بر بچق سنه‌قدر دوامدن صوکره بعض ذواتك توصیه‌سی اوزرینه بن اواثناده کشاد ایدلش اولان دارالفنونه کچدم . فقط برمدت مرور ایدر ایتمز دولتجه اوزمانه عائد بعض مطالعاته مبنی دارالفنون قپاندیغندن اورادن ایدیله‌جك استفاده‌دن محروم قالدم . بو ایکی مکتبده بالخاصه خوشلاندیغم درسلر : جغرافیا ایله حلمی افندینك تاریخ عمومی ، منیف پاشانك علم ثروت ، عزیز بکك حکمت طبیعیه ، ویدینلی توفیق پاشانك ریاضیه درسلری ایدی . او تاریخلرده ملکیه مکتبی دارالمعلمین ایله برابر قوغه‌جیلرده مترجم رشدی پاشانك قوناغنده ، دارالفنون‌ده شمدی چنبرلی‌طاشده معارف نظارتنك بولندیغی بنا ایدی .

مکتبه دوام ایتدیکم زمانلر برمعتاد صباحلری پك ارکن اویانور ودرسلری مطالعه ایتدکدن‌صوکره خواجه شوکت افندی مرحومك درس اوقوتدیغی جامعه ، درسدن صوکره‌ده اوه دونمك مشکل اولدیغندن اورادن طوغریجه مکتبه کیدر ایدم .

برعادت واردرکه درسعام خواجه‌لرینك مشهورلری درسلرینی ایلرویه کوتوردکدن‌صوکره هرسنه باشلرنده‌منسوب‌اولدقلری سلاطین جامعلرنده بر مدت تدریس ایدرلر . بعده مناسب کوردکلری جوار جوامع ومساجددن برنده اوقودرلر. بواعتیاده‌مبنی خواجه‌مرحومده اکثری حافظ پاشا جامعی ایله آره‌صره چرچر ، دولکرزاده، سراج خانه باشنده واقع حسین پاشا ، آتپازاری جامعلرنده وکاهی فاتح تاوخانه‌سنك درسخانه‌سنده (علی الاکثر هرمدرسه‌ده بردرسخانه واردر) درسه چیقاردی .

فائده

[تاوخانه دینیلن بو دارالخیر فاتح عمارتنك اتصالنده فی الاصل عجزه‌نك اسکان و ایوالری ایچون انشا ایدلش مؤسساتدن ایکن کیت کیده مدرسه اولمشدر . عجزه ایچون بنا اولنان مؤسسه‌یه « تاپخانه » ویاخوده (باء) یرنده (واو) ایله « تاوخانه » دینور . فارسیده (تاب) ویاخود (تاو) کلمه‌سی حرارت ، توان و طاقت معنالرینه کلدیکنه والم جوع ودرد تعیش ایله تاب وتوانی کسلمش بیچاره‌کان بونوع مؤسسات خیریه‌ده ییوب ایچدکلری کبی صغوق کونلرده‌ده ایصینوب شدائد بردن محافظه اولندقلریچوندرکه مؤسسات مذکوره بواسم ایله تسمیه ایدلشدر . کتب لغتدن (مصباح) ده بیان اولنمشدرکه فقرا ایچون بنا قلنان محله عربیده رانك کسریله « رباط » اطلاق اولنور . خانیه‌ده نقل ایدلدیکی اوزره انسانك تصدق ایلدیکی شیلرك افضلی « رباط » بنا ایتمکدر — انتهی] .

ایکندیدن اول مکتبدن چیقلدیغی جهتله جامعده ایکندی‌درسلرینه یتیشوردك وپك چوق کره درسدن‌صکره محمودافندیله برمحله‌اجتماع ایلیوب اوکون اوقودیغمز درسلری مناوبه ایله بری بریمزه تقریر ایدرك کیجه‌نك ساعت‌برنی بویلادیغمز اولوردی .

ایکنجی قسم

هزار مناظر والوان اولان کذرکاه حیاتده نکاشتهٔ صحیفهٔ بیان اولدیغی اوزره برمدت قطع مراحل ایدلدی . صکره حیاتك بر دورهٔ جدیده‌سنه داخل اولدق . نظارت اوقاف همایونده مصارفات عمومیه مدیری ایکن ارتحال داربقا ایدن برادرم راسم‌بك تأهل ایدوب خانهٔ پدردن آیرلدیغی برزمان ایدیکه برکون ایکندی درسنده ایکن ادرنه قپوسنده یانغین وار دیه برولوله قوپدی . اوه کلدم ، والده‌یی محزون ومکدر کوردم . نیجه استرحام واصرار اوزرینه کرا اوینك یاندیغنی برچوق تسلیتر ایله برابر سویلدیکه اوتسلیتلره کندیسنك دها محتاج بولندیغی دوکدیکی کوزیاشلرندن نمایان اولیوردی . بللی ایتدم،بالعکس بن‌کندیسنه تسلیت ویردم . فقط بنی بردوشونمه‌در آلدی . ذاتاً صنیق ایکن شمدی بتون بتون مختل اولان معیشتمز بربقال دکانیله بش اون غروشلق سهمه منحصر قالدی . بوکیمه یتیشه‌جك ؟ مانع تحصیل اولیه‌جق برمعیشت تدارکی لازم . بونرده‌ده ؟ .. دوشونه دوشونه نهایت ادرنه‌قپوسی‌خارجنده قبرستانك ایوب‌جهتندن منتهالرینه‌طوغری محله‌ده واقع مصطفی پاشا درکاهنده شیخ یحیی افندی مطبعه کشادایتمش ایدی ، اوراده مصححلك ایتمکه ذهنمده قرار ویردم . درس شریکلرمزك متحیزان اذکیاسندن جمعه‌لی مصطفی افندی مرحوم بودرکاهده یاتوب قالقار ومطبعه‌ده مصححلك ایدردی . بن‌ده اکارفیق تصحیح اولدم . زمان موسم شتا ایدی. صباح اذاننده برایکی ساعت اول اودن قالقوب مطبعه‌یه کیدردم . کیدر ایکن داخل سورده قورقاز ایدم . فقط قلعه قپوسندن چیقوب تام قبرستان ایچندن کچن یوله توجه ایدنجه قورقنه باشلار ایدم . هله زلالی چشمه‌سنك اوبرطرفی صیق‌صیق سروی اغاچلری وبتون‌بتون قبرستان‌ایله محاط اولوب ذاتاً کوندوزلری‌بیله مخوف اولدیغی جهتله ظلمت‌لیله وحشت ومهابتی برقاچ‌درجه دها ارتدیغی کبی بعضاً فورطنه‌لی زمانلرده‌بوحاله سروی آغاچلرینك اودهشت انکیزایکیلتیلری‌ده انضمام ایتدیکندن اورالره کلدیکم وقت بورکم بستون خوف وبیم استیلا ایدردی . بونکچون علی‌الاکثر زلالی چشمه‌سنك یانده برقاچ ثانیه خوف وتردد اره‌سنده توقف ایتدکدن صکره جان هولیله ایلرویه طوغری قوشه‌رق صولغی تاتکه‌نك کوشه باشنه مصادف دیواری اوکنده آلوردم . باقدم اولیه‌جق . بو تصحیح وظیفه‌سنی صکره‌لری کوندوزه چویردم . کوندوزکی مشاغل ومطالعاتمه مانع اولامق اوزره صباح وقتنی ذاتاً کندم انتخاب ایتمشیدم .

بو اثناده « عبرت غزته‌سی انتشار ایلدی . سرمحرری ادیب اعظم کمال نامق بك مرحوم ایدی . غزته‌یه بر ایکی مقاله یازوب کوندرمش

التأثیرده ایچیورلرکه او سم مهلك قلبلرنده‌کی فضائل معرفتی درحال محو ایدییور . بناءً علیه یواش یواش ایلریله‌یرك بزی قورقوتمقده اولان بو داهیه‌نك سیرینی توقیف ایتمك قطعیاً لازمدر . بونك ایچونده بو مذاهبی حضور مناقشه وامتحانه‌چکمرك ماهیتلرینی میدانه قویمق، اویله بعضلری طرفندن ظن اولندیغی کبی علمه هیچ مناسبتی اولیه‌رق بلکه بر طاقم افکار جامده‌نك محصولات وهمیه‌سندن عبارت بولندیغنی براهین ایله کوسترمك اقتضا ایدر . أوت بو افکار شمس ضیاپاش علمدن غایت ضعیف ، سیر طبیعیسندن منحرف بر شعاعدن باشقه بر شی اقتباس ایده‌مه‌مشکن کندیسنی تمامیله علم اوزرینه مؤسس ظن ایدیور »

أوت ، الحاد علمه ، عقله نسبت اولنمق ، یاخود بر مسلك تسمیه ایدلمك ، الحاصل نظر اهمیته آلنمق درجه‌لرندن پك آشاغیده‌در . دها طوغریسی الحاد شیاطین اوهامك نفوذینه مساعد بعض عقوله طریان ایدن بر وهمدن باشقه برشی دکلدر .

حس اعتقاد بوتون احتساسات میانده قلب انسانی‌یه الك زیاده ملاحق اولانیدر . هم ارباب انکارك بو حسی طویمامری اصحاب اعتقاددن اشاغی دکلدر. بلکه اولکیلرك جحدوانکاره قالقیشمامری کندیلرینك اوحسندن دها زیاده متأثر اولدقلرینی کوستریور . شو قدرکه یولی صاپتدقلرندن طولایی سائقهٔ حیرتله بر ظلمت آباد هیچا هیچه دوشمشلرده قورتولمق ایچون وادیٔ فرضیاته کیرمکدن ، کونا کون سفسطه‌لر ایجاد ایتمکدن باشقه چاره بوله‌مامشلر ؛ حالبوکه باصرهٔ امعانلرینی قاپلایان غشای غفلتی قالدیرسه‌لرده او سفسطه‌لری ایچه کورسه‌لر همان هیچنی قالدیروب آتارلردی .

اکر بزه دنیاده کندی وجدانه قارشی یلان سویلینلرك ، کندی کندیسنی الداتانلرك أك ایلریده بولنانی کیمدر دییه ، صورلسه . بلا تردد « کندیسنك ملحد اولدیغنه قائل اولاندر . » جوابنی ویررك. اکر ملحدلرك حضور علمده‌کی موقعلرینی اوکرنمك ایسترسه‌کز دیکلیکز : مؤمن ایله ملحد موجوداتی اقرار خصوصنده متحددرلر . یعنی کائناتده نه وارسه محکم بر طاقم قوانینه ، مقاصد حکمت اوزرینه مؤسس قواعد ثابته‌یه تابع اولدیغنی مقردرلر . هله شو زمانده هیچ بربینسز تصور اولنه‌مازکه کائنات علویه وسفلیه‌نك قوانین ثابتهٔ محکمه‌یه تابع اولدیغنی ادعاسنده بولنه‌بیلسون. أوت، بویله برسرسم عصریمزده بولنمدیغی کبی اعصار مستقبله‌دن برنده‌ده بولنه‌ماز . چونکه علوم طبیعیه وریاضیه بو قوانین اوزرینه بنا اولنمشدر . بوقوانین اولماسه‌یدی بالطبع علمده اوله‌مازدی .

شیدی مؤمن ایله ملحد آراسنده‌کی یکانه فرق شودرکه ملحد نظرینی قوانین کونك یالکز مظاهرینه ، آثارینه حصر ایدرك او قوانینك ماهیتنی تأملدن قصر ایدر . مثلا او دیرکه : کواکب جاذبه قانونی واسطه‌سیله یکدیکرندن معین اولان مسافه‌ده طوره‌بیلمکده‌در. (حالبوکه او قانونی کورمیور .) نباتات امتصاص قوانینی سایه‌سنده تغذی ایتمکده‌در . بویله‌جه عالمده ترقی ایدرك علت وحقیقتنی ادراکه مقتدر اوله‌مدیغی دیکر بعض اسرار طبیعته واقف اولدقجه اونلر ایچونده خصوصی برر قانون اختراع ایدر . اوحالده اختراعکردمسی اولان قوانین نامتناهیدر .

مؤمنه کلنجه واقعا اوده قوانین کونك آثارینی تأملده قصور ایتمز؛ لکن نظرینی یالکز بونلره حصر ایتمیوب مجموعنی بردن پیشکاه امعانه آلیر ؛ هیسنی آیری آیری تدقیق ایدر . او زمان بوقوانینك مستقل بالذات اولدیغنی ، بلکه بوتون موجودات اوزرنده تصرف ایدن بر قوهٔ یکانه‌نك مظاهر مختلفه‌سی اولدیغنی کورور . هم بویله اولدیغنه برهان حسی اوله‌دن، راست کله اعتقاد ایتمش عد اوله‌ماز . زیرا اوکندی کندینه دیرکه : اکر ایش بنم کوردیکم کبی اولماسه‌یدی کائنات علویه وسفلیه‌دکی بوترتیب بدیعه ، عوالم کونیه‌دکی بو نظام متقابله امکان بولونمازدی . مثلا خصیصهٔ نشوونمایه مالك اولان شو نباتی آل، علمای طبیعت طرزنده اونی تتبع ایت ، کوره‌جکسکه : اونبات بر چوق قوانینك تحت حکمنده‌در . اکر اوقوانین مستقل اولماسه‌یدی، آره‌لرنده اتحاد بولنماسه‌یدی البته نباتك حالی رهین اختلال اولوردی؛ منتظم برسیر تعقیب ایدرك نشوونما بوله‌مازدی . او حالده بوقوانینك یالکز کندی آره‌لرنده دکل، قوانین خارجیه ایله‌ده متحد اولدقلرینه اعتقاد ایتمك ایجاب ایدیور . زیرا بویله اولماسه‌یدی اونلرك حرارت شمسیه وارضیه ، رطوبات جویه کبی سائر برچوق مؤثرات ایله اجرای حکم ایدن قوانینك تجاوزندن قورتولمری قابل اوله‌مازدی.

دیمك که آثار و وظائفك اختلافیله برابر کرهٔ ارضده‌کی بوتون قوانین طبیعتك آره‌لرنده اتحاد موجود اولدیغنی اقرار ایتمك ضروریدر. اکر بولندیغك نقطه‌دن دها یوکسك برمستوی‌یه چیقه‌جق اولورسه‌ك اوزمان کرهٔ ارضك تابع اولدیغی قوانینك بوتون موجودات اوزرنده حاکم اولان قوانین ایله متحد بولندیغنه حکم قطعی ایله حکم ایدرسك. چونکه شو محقر کوردیکمز اجرامك بری اولمقدن باشقه برشی دکلدر؛ دها طوغروسی ماده واصل اعتباریله اوده اونلردندر . واونلرك احوال و حرکاتنه تابعدر . او حالده بوتون قوانین کون آره‌لرنده متحددر . بواتحادك معنای ایسه جمله‌سنك بردن بوتون بوموجودات اوزرنده حاکم اولان، اونلری محو وانعدامدن صیانت ایدن منفرد بر قوهٔ عامه‌نك مظاهر مختلفه‌سی اولمسندن عبارتدر . ایشته بوبرحقیقتدرکه عاقل ، سرسم، کیمسه طرفندن قبولنده تردد احتمالی متصور دکلدر . لکن خلق حقائق عقلیه‌یی مثال محسوس ایله‌دها قولای تلقی ایده‌جکی جهتله بزمده شیمدی اویله بر مثال ایراد ایتمکمز لازم کلیور .

محمد فرید وجدی

مترجمی : محمد عاکف

میزان شعرانی

– مابعد –

میزانك فائده‌لری بوقدره منحصر دکلدر . دها نیجه فوائد عالیه

ایچونده بونلرك بربرینه مشابه اولان انواعی برلشدیریلهرك آره‌لرنده بررابطه احداث ایدلك‌الزمدر .

مثلا شونلر اوزرینه فلان قانون حاکمدر . اوقانونده شوندن عبارتدر . طرزنده‌کی تقیده احتیاج بوندن نشئت ایدیور . بناءً علیه بوفرضیاتدن بری آثار ومشهودات ایله دها زیاده مناسبتده بولنور . اونلرك اك باشلی خواص ووظائفنی دها آچیق برصورتده تفسیره مدار اولورسه . حقیقةً فرضیات سائره‌دن دهاقریب اوله‌جغی ایچون، علما — علمك ترقیات آتیه‌سی سایه‌سنده ایلروده دها اقربی بولونماسنه انتظاراً — صورت موقته‌ده اوفرضیه‌یی قبول ایدرلر . بناءً علیه تابع اولدقلری قانون طبیعی‌یی بولمق ایستدکلری آثار ومشهوداتی تفسیر وایضاحه دها زیاده مدار اولان ، حقیقةً اولکندن دها یقین بولنان دیکر بر فرضیه ظهور ایدنجه علما اسکیسنی درحال تغییر وتعدیله آماده‌درلر .

ذاتاً فیلسوف شهیر اوکوست سباستیه‌نك فلسفهٔ دین نامنده‌کی اثرندن آلدیغمز شو سوزلر بوقاریده‌ده نقل ایدلمش ایدی : « علمك هرفرعنده ، هر مبحثنده حائز اولدقلری معلوماتك نسبتله پك محدود برجزئدن عبارت اولدیغنی هرکسدن اول اعتراف ایدن بنه علمادر . تواضعده الك ایلری کیدنلر ایسه علماً الك اوکده بولنانلردر . بونکله برابر علمانك هپسی‌ده معترفدرلرکه شمدی‌یه قدر عالم طبیعتده نائل اولدقلری کشفیات ، اجرا ایتدکلری تتبعات مجهول قالان سرائره نسبتله هیچدن باشقه برشی دکلدر . بناءً علیه بونلر وضع ایتمش اولدقلری اصول وقواعدی آن‌بآن تعدیل وتنقیحه ، نظریه‌لرینی کیت‌کیده توسیعه ، مشاهدات جدیده‌لرینی‌ده اسکی مشهودات صحیحه‌لرینه علاوه‌یه آماده‌درلر . »

مشهور قامیل فلاماریون دیبورکه : « علم هیئت ، طبیعت ، کیمیا اصطلاحنجه نظریه نه‌در ؟ بز اولا بر طاقم مشهودات ومحسوساتی کوروبورز . صوکره بونلر درجهٔ کفایه‌یی بولنجه عمومی بردن برقانونك دائرهٔ شمولنه ویرمك ایچون بربرینه ربط ایتمك چاره‌سنی آراشدیریبورز . لکن عجبا بوقانونی کوزیمزله کوروبورمی‌یز؟ خاير . بزاونی آنجق مشهوداتمزی امتحان ایتمك صورتیله بولمق ایسته‌یورز . حتی چوق دفعه‌لر بوقانونه ویردیکمز اسمك اونکله پك اوقدر مناسبتی اولمدیغی‌ده واقع اولیور . بناءً علیه بزم تحریٔ سرائر ایله مجهول اولان عقل سربازیمزی ماهیات اشیایه ایصاله توسط ایدن بونظریه حقیقت امرده برفرضدن عبارت اولوب قدروقیمتی‌ده آنجق بزه مرئیات محسوسه‌نك مستور اولانلری حقنده ویره بیله‌جکی ایضاحاتدن عبارتدر . او خالده بو قانونده آز زمان صوکره هوای منسنیه قاریشوب کیتمسی پك محتمل اولان واهی برطاقم فرضیات وظنیات صره‌سنده قلیر . فرضیات علمیه مقامنه یوکسلمسی آنجق صحتی بالامتحان ثبوت بولدیغی زمان قابل اوله‌بیلیر . »

بورالری قارئین کرامك نظرنده تحقق ایتدکدن صوکره ایجه آکلاشیلیرکه عصر حاضره‌دکی علمك وظیفه‌سی اشیانك ظواهرینی ، سرائرینی حواس ومشاعرك اعانه‌سیله آراشدیرمقدر ؛ نظریاتی ایسه دائرهٔ فنون کنیشلدکجه ، اونظریات ایله مناسبتی اولان یکی یکی کشفیات ظهوره کلدکجه تعدیل وتغییره نامزد اولان برطاقم فرضیات موقته‌دن عبارتدر . علوم حاضره‌نك وظیفه‌سی بوندن عبارت اولدیغی حالده اونی نفی صانمه آلت اتخاذینه قالقیشمق ، ماده‌نك ماوراسنده‌کی عوالمك کافه‌سنی انکاره ، ادیان وعقائدی ابطاله سوق ایتدیکنی ادعا ایله‌مك اوکا قارشی عظیم بربهتان اولور .

شیمدی بری‌جیقوب دیه‌بیلیرکه : پك اعلا، کندیلرینی ارکاننده عد ایتمکده اولدقلری علوم حاضره نامنه اوزون اوزادی‌یه بر چوق دعاوی ایله صانبی ، روحی ، ابدیتی انکاره قالقیشه‌رق دنیایی ولوله‌یه ویرن بو آدملر کیملردر ؟

اوت، بز بوکبی ارباب طغیانك موقع حقیقیلرینی انظاره ، درکهٔ عرفانلرینی افکاره کوسترمك ؛ کندیلرینك اویله سوزینه اعتماد ایدیلور علما زمره‌سندن اولمدیغنی عمومه آکلاتمق ایچون نه دیمش اولسه‌ق — بویله مهم موضوعلرده سوزیمز موثوق بیله‌اولسه — امینم که بنه بعضلرینك نظرنده افراط ایله اتهام اولنمقدن قورتوله‌مایز. بناءً علیه سوزیمزك دها شایان احتجاج ، دها موثر اولمسی ایچون اساتذهٔ علمك بو آدملر حقنده نه کبی مطالعه‌ده بولندقلرینی مقام استشهاددە ایراد ایتمه‌مز الزمدر .

قامیل فلاماریون دیبورکه : « اساتذهٔ علم موجوداتك دوام واستمراری مسئله‌سنی حل ایتمکدن عاجز قالدقلری ایچون بر خالق مطلقك وجودی ضروری اولدیغنی واصول اشیاده‌کی سری اکلامق توالی وتعاقب کائناتی ایضاح ایده‌بیلمك ایچوده اوخالقك موجودات اوزرنده بر تأثیر دائم ومستمری بولندیغنی معترفدرلر . لکن بونلرك تلمیذلری استادلرینه تفوق داعیه‌سنده بولنه‌رق اونلرك نظریه‌لرینی تحریفه قالقیشیورلر . حال بوکه بر طرفدن‌ده یلان یره کندیلرینی او نظریه‌لرك حامیسی ، طرفداری کوستریبورلر . »

ایشته مادیون حقنده علمانك شهادتی بومرکزده‌در. اکر بونلرك ایچنده علمنه اعتماد اولنور برعالم ، یاخود قومی آزه‌سنده حائز مقام فضیلت برفاضل بولنمش اولسه‌یدی ، طبیعی فلاماریون کبی عقلی باشنده برآدم قالقوب‌ده بومفرط مدعیلرك علمده هنوز تلمیذ اولوب اساتذه درجه‌سنه وارمدقلرینی ، استادلرینك وضع ایتمش اولدیغی نظریاتی تحریف ایدرك علمك یوزینی قارارتمجق درجه‌ده امانته خیانت ایدر کروهدن بولندقلرینی علی رؤس‌الاشهاد سویله‌مزدی .

مشارالیه دیبورکه : « علومك تدریسنده ، مدافعه‌کارلغنده بولنانلردن بعضیلریله ، کندیلرینه شراح علم سوسی ویرن دیکر بر طاقمی خلقه باطل ، وخیم برآلای مذاهب تلقین ایتمکده‌درلر .

حقیقته عطشان فقط پریشان اولان بر چوق افکار بونلرك کتابلرندن محتاج اولدقلری معلوماتی آلیرکن برلکده اوزهر سریع -

ايله ترتيب خلقتك، نقص وخللدن برائتى، على رؤس الاشهاد؛ اعلان اولندى .

پروردكار رحيم نوع انسانى، خواص كائناتك جملهسنى حد ذاتنده جامع، عالم اكبر كنديسنده منطوى، معتدل المزاج، حسن الصورة، منتصب القامة، وحتى امانت كبراى الهيهيى درعهده ايتمكه مستعد اولهرق، كمال اوزره خلق بيوردينه ايماءً : (لقد خلقنا الانسان فى احسن تقويم) نظم جليلنى ارسال ايتدى . بناءً عليه، خلقتدهكى كمالك، بر عظيم برهانىده « نوع انسان » تشكيل ايلدى . مآل مقدسى : بر انسانى شبههسز احسن تقويم اوزره خلق ايتدك .

شو قدر وار كه حق سبحانه وتعالى، هر بر نافعى مطلقا نافع وهر بر مضرى مطلقا مضر اولهرق خلق ايتمدى . بلكه عموم كائناتى اويله بر قانون حكمته ربط ايلدى كه ايكى شيدن برينك اضرار ايتديكنى ، اوتهكى انفاع ايدر . اوتهكينك انفاع ايلديكنى، بريكى اضرار ايدر . حتى شئ واحد دخى برزمانده انفاع ايتديكنى، ديكر بر زمانده اضرار ايدر . ديكر برزمانده اضرار ايتديكنى، بر بشقه زمانده انفاع ايلر .

بونلر اولمات حكمتدركه، اعمال افكار ايله ادراك ماهيتلرى امر محال .. واواسرار خفيهدركه ، جناب عالم الاسرارك مظهر ارشادى اوليانلره ، اكتناه حقيقتلرى محال اندر محالدر .

ايشته ! بو تمهيدات ايله تحقق ايدر كه هر شخص وهر شئ ماخلق لهذه ميسردر [١] وبواختلافات ايله بومغايرات ، هپ شئون اولين وآخرينى اتمام ايچوندر . جناب حق ايسه ، عالمندن غنيدر .

بوقاعده ، فكريكزده تقرر ايدنجه ، معلومكز اولوركه الله عظيم الشانك، اهل سعادته قارشى وقوعبولان تكليفاتنده قطعاً اثرمكر يوقدر .. وبوامت ائمهسنك ، فروع شريعتدهكى اختلافلرى محمود العاقبه، ومعقول النتيجهدر . زيرا ، تغاير امزجه واحوال ؛ البته تخالف مشارع واحكامى اقتضا ايدر . مابعدى وار

انقره استئناف رئيسى

عمر لطفى

مواعظ

مقررى — محررى

مناستلى اسماعيل حق — ح . اشرف اديب

٧ درس — ٢٧ شباط ٣٢

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم . بسم الله الرحمن الرحيم

(ومن يفعل ذلك عدواناً وظلماً فسوف نصليه ناراً وكان ذلك على الله يسيراً ان تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر عنكم سيئاتكم وندخلكم مدخلاً كريماً) صدق الله العظيم .

(ومن يفعل ذلك) هركيم شونى يابارسه (عدواناً وظلماً) آخرك حقنه تعدى ايتمك ونفسنه ظلم ايتمك صورتيله، (ذلك) نك مشار اليهى، درس سابقده مذكور قتل نفسدر . اقرب اولان اودر . (ولا تقتلوا انفسكم) مناسنى ايضاح ايتدك وقتل حسى وار ، قتل معنوى وار، يعنى قتل هلاك صورى ايله اولديغى كبى ، هلاك معنوى ايلهده اولور . هر ايكيسىده حرامدر . نهقدر اخوان دين وار ايسه هپسى بر وجودك اعضاسندن عبارت عد اولنور . هر هانكى برينه سوء قصد ايتمك كندى وجودينه سوء قصد ديمك اولور . كذلك (المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً) حديث شريفى حكمنجه، مؤمنلرك جملهسى بر بناى عاليك ركنلرى منزلهسندهدر . برده منهياتى ارتكاب صورتيله انسان كندينى هلاك ايتمش اولور. مثلا غيرك مالنه تعرض ايتمك . (يا ايها الذين آمنوا لا تأكلوا اموالكم بينكم بالباطل ..... ولا تقتلوا انفسكم) يعنى درس سابقدهكى آيتده ايكى شى تحريم بيورلدى . اولا : اخرك مالنه تعرض ، صورت غير مشروعهده بركيمسهنك مالنى آلمق ... بوده ، قتل نفسه مؤديدر . يعنى كيمسهنك مالنه تعرضله قتل نفس جنايتى حادث اولور . بعضاً انسان بشقهسنك مالنه طمعاً شخصنى قتله قيام ايدر . بعضاًده او اثناده كنديسى قتل اولنور . بو جهتله قتل نفس ايله غصب اموال بيننده ارتباط تام واردر . بناءً عليه جناب بارى هم نفوس بشريهنك، هم اموالك محافظهسنى فرمان بيورمشدر . فقط مالنه تعرض دها زياددر . اونك ايچون تقديم اولوندى . نصل كه شهادت زورايله ، قومارجيلقله ، ارتكاب وارتشا ايله ، صور سائره ايلهده وقوع بولور . بونلرهپسى وجه باطلده داخلدر . شرع شريفك مباح عدايتديكى صورتلرك هانكى بريله اولورسهاولسون اخرك مالنه تعرض ممنوعدر . حتى كندى مالنى اسراف ايتمكده بوحكمدهداخلدر. سفاهت يولنه ، غيرمشروع جهتلره صرف واستهلاك بلا شبهه حرام قطعيدر . انسان مالنى خيره صرف ايله مأموردر . برحديث شريفده (نعم المال الصالح للرجل الصالح) بيورلمشدر . يعنى خيرلى مال نه كوزل شيدر ، صالح آدم ايچون. چونكه بوسايهدهدنيايىده، آخرتيده قزانير، دارينده مسعود اولور . مال اكر حلالدن قزانيلير سه خيره صرف اولور . اكثريا نامشروع جهتلره صرف اولنان اموال غير مشروع صورتله قزانلمش بولونور . بو ايسه تانكورلك عداولونور ، بيوك برمسئوليتى داعيدر . شخصى اولسون ، عمومى اولسون. بيوك فلاكتلره مؤدى اولور . كذلك انسان مالنى افنا ايتمكله كنديسنى تهلكيه القا ايتمش اولور . چونكه ضرورته مثلا اولونجه معاذالله اتخاره قدر وارر . مأيوسيت كلير نفسنى اولدورر. فقط (ذلك) كلمهسى بعيدهموضوعدر. بولفظ ايله قريبه اشارت نكتهٔ بليغانه ايستر . فى الواقع قتل انفس غضب الهى يى موجب اولديغى ايچون نزد سبحانيده بعيددر ، مؤمنلركده

[١] ملاحظه « هرشخص، وهرشئ ماخلق لهنه ميسردر » . براقاده ، صحيح بخاريده مندرج : « كل ميسر لما خلق له » حديث شريفه مستندردر . اهل انصاف، بلا تردد تسليم ايدركه : بوسوزى آيحق پيغمبر سويليه بيلر .

وصافیه‌سی واردرکه صره‌سی کلدکجه آنلری‌ده یکان یکان ، سرد وبیان ایده‌جکز .

بناءعلیه ، قواعد میزانی حقیله تلقی‌یه چالیشه‌رق ، دیکر اخوانکزه‌ده تعلیم ایتملیسکز !

بطریق الکشف ، ذوق لدنیسنه وصول کندیلرینه میسر اوله‌میانلر ، ضرری‌یوق ، اکا فکراً وعلماً اطلاع حاصل ایتسونلر ، نته‌کیم ، حکیم مطلق تعالی عز وجل ، بودقیقه‌یه اشارتله بیورمش : (ان لم یصبها وابل فطل) مأل جلیلی مرتفع یرده‌کی بانجه‌یه ، کثرت باران اولمسه بیله ، قطرات شبنم اصابت ایدر ؛ ینه ریان ومیوه‌دار اولور .

مقصود اصلی ، بلا استثنا بالجمله ائمهٔ مسلمینك ، صنوف هدایت ربانیه ایله محفوف بولندقلرینه ، اخوان دینزك قولاً وقلباً قائل اولملریدر . بواعتقاد کندیلرنده کشف ویقین صورتیله حاصل اولمسه‌بیله ، ایمان وتسلیم طریقیله وجود بولمسی‌ده ، فائده‌دن خالی دکلدر . [۱]

هنوز ذائق حقیقتی اولمازدن اول ، صحت میزان حقنده سزکله مجادله‌یه قیام ایدن ذاتی ، میزان ، مذاهب اربعه علماسی محضرنده قرائت اولنورکن حاضر بولندیرنجه‌یه‌قدر ، آنك طرفندن حقکزده روا کوریله‌جك اذاره تحمل ایتملیسکز ! چونکه اوذات نفسنده معذوردر . غرابت موضوعی حسبیله ، میزانك صحت قواعدینی سزه قولایلقله تسلیم ایده‌مز !

فقط ، سویله‌دیکمز اوزره او محضرده درت مذهبك هربرندن برر عالم بولنمسی شرط لازمدر . عکسی تقدیرده ، بلکده حاضر بولنانلره‌قارشی رغبةً ویارهبةً وجه موافقت کوسترده ، تابعی موجود اولمیان دیکر مذهبه انتصار ایده‌جك کسه بولنمامسیله ، اومذهبی بی‌پروا رد ایدر .

الله عظیم الشان محافظه بیورسون ، شوحالده اوذاتك مراعاتی ،

[۱] « ملاحظه » کافهٔ ائمهٔ دینك ، هدایت‌الهیه حوائنده مختص اولدقلرینه بناءً علیه جمله‌سنك صحت اجتهادلرینه آز چوق حصول ایمان ایله ، اختلاف مذاهبی یاکلش اکلاشقدن متولد ؛ ومابین الائمهٔ تفرقه ومنافرتی مولد اولان ، برودت فکریه‌نك قرین زوال اولمسی ، آز فائده‌میدر ؟ بوندن بشقه ؛ معلوم اولدیغی‌اوزره : عالم بشریه‌دکی ، وقوعات ومعاملات غیر محدوده‌یه‌قارشی ترتیب احکامده توجه‌رامق یالکز رویا ایکی امامك دائرهٔ اجتهادنده محصور براقمقدن ایسه ؛ ایجابنه کوره ائمهٔ دینك کافه‌سی اقوالنه مراجعله ؛ مقتضای حال وزمانه کوره ، انك لایم وانك موافق « اول » مانکیسی ایسه آنی اختیر ایتمك صورتیله اولمق ، مظهر وسعت ورحمت الهك آز منفعتیدر ؟

کچنلرده : مجلس مبعوثانده ، مجدداً تنظیم اولنه‌جق قوانینك ؛ فقه‌شریفه مراجعتله وجوده کتیرلمی تحت قراره آلنه‌رق قومیسیونه حواله اولندی . اوقومیسیونده ، میزان شرانینك محتوی اولدیغی قواعد وحقایق ، نه خدمتلر ایتمز .

قوجه شمرانی .. ظن اولنورکه میزانی ، بوزمانی پیش نظره آله‌رق ، وضع وتألیف ایله‌مش . زیرا ، امت اسلامیه شمدی‌یه‌قدر میزاندن مستفید اوله‌مامشدر . بناءً علیه عالم اسلام ، اختلاف مذاهب بوزندن فائده برینه ، نیه ضرراته معروض قالمشدر .

وجوه مخلوقاته راجع اوله‌رق ؛ نفس حقه رعایتی بولنمدیغی نتیجه‌سی چیقار ، که مقصود اصلی بونك بالکلیه خلافیدر .

***

شمدی ، سزه بوراده برقاعده ذکر ایده‌جکم ! که بوقاعده میزانك صحت قواعدینی تسلیمه‌منتهی اوله‌جق طریقلرك اکیقصه‌سیدر .

اولا ، اساس نظریکزی ؛ اوعقیدهٔ حقه اوزرینه بنا ایتملیسکز :

که جناب حق ، کافهٔ اشیای عالم ؛ مجموع تصرفاتنده حکیمدر ؛ ازلاً ابداً .

اولزمان ، بوحکمتخانهٔ عالمی خلق وابداع بیوردی . احوالنی تنظیم ، شئونی ترتیب ، کالنی احکام ایلیه‌رك ؛ علم قدیم الهسنك سبق حکمی ؛ وارادهٔ ازلیه‌سنك وفق تعلقی اوزره : آنی ، انظار شهوده حصر وضبطی غیر ممکن اختلافات بی نهایه ایجنده اظهار ایتدی . امزجه وتراکیبی متغایر ؛ احوال واسالیبی متباین .

بناءً علیه اجزای کائنات ، شوکوردیکمز اوضاع وتألیف ایله فضای بی انتهای وجود داخلنده طی مراحله باشلادی؛ امور مکونات غایات ونهایتی غیر متصور شئون وتصاریف اوزره استقرار ایلدی .

ینه اوخداوند حکیم : بدیع حکمتی ، عظیم الطافی ، عمیم رحمتی جمله‌سندن اوله‌رق ، عبادینی سعید وشقی عنوانلری آلتنده ایکی قسمه تقسیم ایلدی . سعدایه قارشی « وعد » ، اصحاب شقایه قارشی‌ده « وعید » حکملرینی وضع ایدرك هر ایکی قسمی ، وعد ایله وعید متعلقاتنده‌کی، یعنی اقسام حسنات ایله انواع معاصیده‌کی ماخلق لهلرینه کوره استخدام ایلدی .

مع هذا ، حکم عدلی سعهٔ افضالی حسبیله هر ایکی صنفك حالاً واستقبالاً ، اصلاح‌شانلرینه خادم اوله‌جق لوازمی‌که : تصویر ایتدیکی مادیات ، تقدیر ایلدیکی معنویات ، ابداع کرده‌سی اولان مصنوعات ، تشریع بیوردیغی احکام، وضع ایتدیکی حدود، ایجاد ایلدیکی شئون، هپ اولوازم جمله‌سندندر؛ انلری ودها سائر انواع بی‌نهایه‌سنی، بودار موقتده مکملاً تهیهٔ واحضار بیوردی .

ایشته بوترتیب بدیع ایله : امور محدثات تمام ؛ نظام کائنات منعقد اوله‌رق ؛ زمان ایله‌مکان ، شانلری اقتضاسی اوزره تکمل ایتدی. نهایت :

(لیس فی‌الامکان ابداع مماکان) [۲] دینیله‌رك، مجموع مکونات

[۲] « ملاحظه » « لیس فی‌الامکان ابدع مماکان » قولی ، نزیلان حرم حقدن ، حجة الاسلام امام محمد غزالی ، علیه رحمة باری حضرتلرینکدر . « امکان » عالم امکان ، صور غیر محدودهٔ خلقتك مجموعی محتویدر . یعنی ، من الازل ظهور ایدن ؛ والی الابد ظهور ایده‌جك اولان صور خلقت ، کافهٔ کندیسنده موجوددر . بناءً علیه ، عالم امکانك حاوی اولدیغی طرز تکوینندن دها بدیع ؛ دیکر برصورت تکوین یوقدر .

تعبیر آخرله : امتداد مطلقه « حد » تصوری ، نصل غیر ممکن ایسه ؛ ایجادك منتهی وغیرمنقطع اولمسی ضرورتنه نظراً ؛ عالم امکانك تضمن ایتدیکی صور خلقته ، حدوداتی تصوری‌ده ایله‌جه ممکن دکلدر . دیمك‌که ، عالم امکانك متضمن اولدیغی « صور خلقت » خارجنده دیکر برصورت خلقت یوقدر . شو حالده ، عالم امکانده داخل بولنان ، صور خلقت اکلدر؛ آکل ایده‌ر ، ابدعدر . ابدع فرمنده ؛ ابدع تصوری محالدر . بناءً علیه ، عالم امکانك متضمن اولدیغی خلقتدن دها بدیع ، دیکر برصورت خلقت تصوری محالدر .

عنه نکفر عنکم سیئاتکم وندخلکم مدخلاً کریماً) اینته بوکوچك کناهلرك عفوینه دائر تبشیر ایدییور . مادام سرقت ایتمدك ، رشوت دیه آلمادك ، یالان سویله‌یوب کیمسه‌یی آلداتمادك ، بلکه دیکر بر صورتله اله کچیردك ، یابیلمیه‌رك ، یاخود بالآخره ویرمك اوزره آلدك‌ده صوکرا ایفادن ، ادادن عاجز قالدك ، یاخود صاحبی بوله‌مدك ، وارثی‌ده یوق ... اووقت بونلرده صغائرده داخل اولور. الله صغائرك عفوینی تبشیر ایدر ، فقط کبائردن صاقنمق شرطیله .

(ان تجتنبوا...) اکر اجتناب ایدرسه‌کز ، برطرفه آتیورسه‌کز... (ان تجملوها فی جانب) دیمکدر . او برطرفه ، سن برطرفه . صاقنمق ، چکنمك ، اوزاق اولمق ... اجتناب ماده‌سی « بعد » معناسنه دلالت ایدر . (جنب) ده اویله دکلمی ؟ (والجار الجنب ...) یوقمی ، قومشو حقنی الله توصیه ایدییور : (واعبدوا الله ولا تشرکوا به شیئاً وبالوالدین احساناً وبذی القربی والیتامی والمساکین والجار ذی القربی والجار الجنب ...) حقوقه رعایت ایدیله‌جك کیمسه‌لری صایبور .

انانك ، بابانك حقی بیان بیورلدقدن صوکرا قرابت صاحبی قومشولر ، یعنی خانه‌سی پك یقین ، یاخود قرابت نسبه جهتیله یقین اولانلر ، اولا بونلرك حقوقنی بیان بیورور . صوکرا (والجار الجنب) که (والجار البعید) دیمك ، یاخانه‌سی اوزاق ، یاخود کندیسی سنکله برقرابتی یوق . بلکه دینجه بیله مناسبتی اولماز . یهودی اولور ، نصرانی اولور .. ینه حقی وار . قومشولق حقی انکار اولونماز .

تفسیر بیضاویده بر حدیث شریف وار . سلطان انبیا افندمز : ـ قومشو اوچ قسمدر ، بیوردی ، برقومشو اولدرکه اوچ حقی اولور . دیکر قومشوده وارکه ایکی حقی اولور . نهایت بر نوع دها وارکه بر حقی اولور .

اوچ حقی اولان اول بر قومشودرکه سنك اقربا کدن اولور . یعنی هم دین قارداشك ، هم اقرباك ، هم قومشوك . بواوچ حقه‌ده رعایت لازم .

ایکی حقی حائز اولان قرابت نسبه‌سی اولمیوب یالکز دین قارداشك وقومشوك اولان کیمسه‌در .

صوکرا برده نه اقربا کدن اولور ، نه‌ده دینداشك بولنیور . فقط قومشوك اولور ، یعنی باشقه ملتدن برقومشو . ایستر خرستیان ، ایستر یهودی اولسون . امام اعظم افندمز قومشو حقنه پك زیاده رعایت ایدردی . قومشو حقی کندیسنه اذیت ویرمه‌مکدن عبارت دکلدر . ذاتاً نه حقك وار اذیت ایده‌سك ؟ قومشونك اصل حقی اذانه تحمل ایتمکدر . نصل که امام اعظم افندمزك خائن بریهودی قومشوسی واردی ، حضرت امامك یوله دائما سپورتی دوکردی . اویله خائن بر حریفدی که راحتی ، اویقوسنی ترك ایدر ، الا هرصباح حضرت امامك قپوسی اوکنه سپورتی براقیردی . حضرت امام که اوقدر ایرکن قالقیور ، جامشریفه کیتمك ایچون دها سحر وقتنده سوقاغه چیقیور ، اویله ایکن قاپوسی اوکنده مطلق اوکیجه دوکولمش سپورتی بوله‌جقدی .

تحف ایتمه . یهودینك مراق بویله طوتمش : الا سوقاغی تمیز براقایه‌جق ! .. حضرت سنه‌لرجه صبر ایتدی ، بلکه واز کچر دیه . عادتنه یهودی‌ده نه‌قدر مارول بیرسه قالان قاپوقلرینی اونده‌کی سرکه ویرمز ، سوقاغه آتاردی . تك امام اعظم متأذی اولسون . اویله ایکن حضرت امام سنه‌لرجه صبر ایتدی . حالبوکه نهایتسه یاپاردی . امام اعظم بو . غایت بیوك نفوذ صاحبی . خلیفه‌لر زیارتنه کلیور . بتون امتك اکابری الی اویور .

یهودی محضا عداوت دینیه سائقه‌سیله بوملعنتده دوام ایتدی . فقط ، نه دیرسکز ، نهایتده مسلمان اولدی . امام اعظمك بوحکیمانه معامله‌سی هیچ لاقیردی سویله‌رك یهودیی انصافه کتیردی :

کندی کندینه دوشونوب کوردیکی مئات اخلاقه حیران اولدی : ـ والله بونده برسر وحکمت وار ، دیدی ، بوذات کیمسه‌دن قورقماز . بن بوکا نه‌لر یاپارم ، اویله ایکن برشی دیمیور . دنیانك اك برنجی عالمنه بنم کبی ادنی برآدم اذا ایتسونده اوده هیچ مقابله ایتمسون . مقابله دکل ، نه‌یاپارسك ؟ دیه آغزینی بیله آچماسون . دین اسلام نه‌قدر علوی ایمش ! اك عادی آدمه قارشی صبر ایت ، حلم ایله معامله‌ده بولون ، دییور .

ایشته بوملاحظه سبب اولدی ، بوسایه‌ده هدایت ایریشدی . نهایت بر کون حضرتك آیاغنه قپادی : ـ امان یاحضرت نه بونجه سنه‌در سکا اذیت ایدییورم ، سن ایسه بکا برشی یاپمایورسك . اکلادم که دین اسلامك علوی پك بالاتر ایمش . بن بو دین عالیی قبول ایتدم . رجا ایدرم ، دین حق بکا تلقین ایت ...

درسمزه کلهلم ! (ان تجتنبوا) اکر اجتناب ایدرسه‌کز... نه‌دن؟ (کبائر ماتنهون عنه) سزك نهی اولونه‌نلکز کناهلرك بیوکلرندن . (ما) ذنوب ومعاصی دیمك . الله ورسول سزی نهی ایدر برطاقم کناهلر وار . آیات سالفه‌ده منهیات قبیلندن شیلر اونوز ، فرق قدر بیان بیورلدی . بونلردن بشقه برچوق منهی عنه شیلر دهواردر . شمدی باق نه‌دییور :

کرك بوسوره‌ده ، کرك باشقه آیتلرده ، کرك احادیث شریفه‌ده منهی عنه کناهلر یوقمی .. هپسندن صاقنك دیه‌م حسب البشریه یاپمازسکز . لکن بو منهیاتك بیوکلرندن صاقنیرسه‌کز (نکفر عنکم سیئاتکم وندخلکم مدخلاً کریماً) بن عظیم الشان ، وعد ایدرم . سزك صغائرکزی عفو بیوره‌جغم ...

بوغایت بیوك تبشیردر . بالاده ذکر اولونه‌نلری اوزره بوسوره‌ده سکز آیت جلیله ، عبدالله ابن عباسك افاده‌سنجه ، بوامت محمد ایچون دنیا ومافیه‌دن خیرلی‌در . اوچی کچدی ، بودردنجیسی‌در : (ان تجتنبوا کبائر ماتنهون عنه نکفر عنکم سیئاتکم وندخلکم مدخلاً کریماً) .

ابوالسعود : (سیئاتکم) ، (صغائرکم) دیمکدر ، دییور . (تکفیر) اورتمك ، سحبنك اثرینی ازاله ایتمك . نصل اولور عجبا بو ؟ .

شانی اولمدینی ایجون اونلردن دهاوزاقدر . (ومن یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً فیها) نظم جلیلی اك بویوك تهدیدی حاویدر . کفردن صکرا اك اشنع کناه قتل نفسدر، هرنه صورتله اولورسه اولسون بر معصومك هلاکنه سبب اولمق جنایت عظیمه‌در . بالخاصه کندی نفسنی قتل ایتمك ... واقعا انتحار ایدن کیمسه حقنده مطلقا کفر ایله کیتدی دیه حکم اولنماز . ینه غازی قیلنور . فقط بیله بیله یاپدیغه اك بویوك کناهی ارتکاب ایلمش اولور . ذاتاً عقلی باشنده ایکن فنا انتحار محالدر. فقط اولجه مقدماتی طاسارلامش اولور . انتحاره مباشرت ایدهجکی وقت عقلی باشندن کیدر دیبورلر . بعضلری اولدن حاضرلایور ، عزم وتصمیم ایدییور. آرتق بو ، شبهسز بیله بیله یاپمش ، ایسته‌یه ایسته‌یه اجرا واونك ایجون اك بیوك کناهی ارتکاب ایلمش دیمکدر . فقط شو فعل حرامی حلال اعتقاد ایتمزسه ، کندیسنی عاصی بیلیرسه — نعوذ بالله — بر سائقهٔ معصیت ایله ، بر غیرت جاهلیه ، بر یأس طبیعی ایله انتحار ایدرسه ، جائزکه ایمان ایله کیتسون . کفرینه حکم ایدلز . لکن اك بیوك کناه ایشلهمش اولور . الله تعالی دیلرسه برمدت جهنمده یاقار . دیلرسه عفو بویورور .

صددمزه کلهلم: استعیذ (بالله ومن یفعل ذلك) هرکیم بونی یاپارسه — کرك قتل انفس ، کرك غصب اموال جریمنده بولونورسه — نیجون یاپار بونی؟ (عدواناً وظلماً) یا برینه ظلم وعدوان ایجون. یعنی حقوقنه تعدی ایدییور . بومقصد ایله ظلم ایتمش اولور . حالبوکه بر انسان آخرك حقوقنه تجاوز ایدرسه کندی نفسنه‌ده فنالق ایتمش بولنور .

صورسهلر مغدورینی غدار کندین کوسترر .

شبهسز هرظالمك ظلمی ینه کندینه عائداولور . (ولایحیق المکر السیئ الاباهله) (یاایها الناس انما بغیکم علی انفسکم متاع الحیوة الدنیا) ای انسانلر، ای بنی ادم بونی محقق بیلیکزکه هربغیکز، تجاوزکز، هر طغیانکز کندی نفسکز اوزرینه مقصوردر . سز ظن ایدرسکزکه آخرهدر. اویله‌دکل. ظالم دنیاده کورمزسه عقباده‌چکه‌جك. بوحقیقتی امر محقق بیلك . طوغری بولدن آیرلهیك (ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی) آیت کریمه‌سنی هرجمعه کونی ایشیدییورسکز . بوآیت جلیله یك جمیلیدر . بتون اوامر ونواهی بونك ایچنده‌در . الحاصل آخرك حقوقنه تجاوز ، هرنه صورتله اولورسه اولسون . اصلا جائز دکلدر . انك ایچون بیوریور : (عدواناً وظلماً) آخره تعدی وکندی نفسنه ظلم ایتمك صورتیله هرکیم بونلری یاپارسه (فسوف نصلیه ناراً) اوکیمسه‌یی یقین زمانده جهنم آتشنه صوقه‌جغم . بونلر بویله برعقوبت کورمه‌جك . آخرك مانه ، نفسنه تعدیده بولندقلری ایچون جزای الیمه کرفتار اوله‌جقلردر .

— بویله ادملر ایسه بی‌نهایه‌در. دنیاده یك چوق قاتلر کورلمش ، مرتکبلر ایشیدلمشدر . یارب! بوقدر حرمزلری نصل طوپلایه‌جقسك؟ بوغایت اوزون برمسئله‌در .

اوت ! سزه اوزون . فقط (وکان ذلك علی الله یسیرا) الله‌ه کوجلك یوق . جناب حقه قولای ، آسان برشیدر . ذاتاً هرانسان مخصوص موکل ایکی ملك وار . اونك ایشنی الله اونلره تفویض ایتمش‌در . حسابنی قید ایدرلر . آخرتده‌ده برابر بولنورلر . ایکی پولیس کبی یاشندن آیرلمازلر . نصل‌که سورهٔ قافده بیورلمشدر : (وجائت کل نفس معها سائق وشهید لقد کنت فی غفلة من هذا فکشفنا عنك غطائك فبصرك الیوم حدید) هرکس قبردن قالقنجه صاغنده، صولنده ایکی ملك برابر کیده‌جك . دنیاده‌کی افعال وحرکاتنه شهادت ایده‌جکلر . اولا اونی محاسبه یرینه سوق ایده‌جکلر . بریسی سوق مأموری . عسکری نصل سوق ایدر ، آلنان امره کوره . ملکلرده بنی آدمی محشره اویله سوق ایده‌جکلر . اوکون هیسی برمحله طوپلانه‌جق. بریسی سوق ایده‌جك، بریسی شهادت ایده‌جك . (ان الله سریع الحساب) الله تعالی بزم ایله اوغراشه‌جق دکل. هرایشه اهلنی تعیین ایتمش‌در. (والمدبرات امراً) نظم جلیلنده مذکور ملکلر دنیوی واخروی امورمعاش ومعادی تدبیر ایجون مأموردرلر. ملائکه‌نك برصنفی مدبرات ملائکه‌سیدر . امرعالمی، احوال بنی آدمی تدبیر وتصرف ایدرلر . موکل قیلنمشلر، جناب باری طرفندن توکیل بیورلمشلر . دنیاده ارزاق وآجالی وسائر خصوصاتی بونلر تسویه ایدرلر . آخرتده‌ده جزالری ترتیب ایدرلر . فقط قابلمی انسان کناهدن قورتولسون ؟ هرکسك آز ، چوق کناهی وار . کیمسه معصیتدن خالی قاله‌میور . بشریت ایجابنجه معصوم یاشامق امکانی یوقدر . بر طاقم معصیتلر طبیعی الوقوعدر . کناه اولماسه الله تعالی نه‌یی مغفرت ایده‌جك ؟

شیمدی بو آیت جلیله‌دن مؤمنلرك قلبنه یأس کلیر کبی اولدی . هایدی کیمسه‌نك نفسنی قتل ایتمیه‌سك . لکن حقوق عباد کوجدر . جناب حق کیمسه‌نك مالنی‌ده آله ، دییور . قول حقی‌در ، حلال اولماز، بیوریور. صاحبی عفو ایتمه‌دن الله عفو ایتمز . احکم الحاکمیندر . چونکه عدالتله حکم ایده‌جك . اونك ایچون جهنمی خبر ویریور. عاقبت اندیش اولانه بوندن ، بیوك بر یأس کلیر . زیرا اوزرنده آز چوق حقوق بولنور . عجبا بونك چاره‌سی یوقمی ؟ ایشته بوکا دائر جناب باری تبشیر ایدییور :

حقوقه تجاوز ایدنلر ایجون حلاللق دیله‌مك وار . بوممکن اولمازسه چوق عبادت ایتملی. حسناتك چوق اولورسه خصمانی ارضا ایده‌بیلیرسك. حسناتك بر قسمی اصحاب حقوقه توزیع اولنور . بوطریق ایله نجات ممکن اولور . واقعا غایت مشکلدر . برده بیلمه‌یه‌رك ، قصد ایتمیه‌رك حقوقه تجاوز اولور . سرقت نوعندن دکل . رشوت دکل . مثلا بورج ایتمش‌ده اونوتمش‌سك ، یاخود ایفاسندن عاجز قالمش‌سك . بورجلی اولانلر چوقیا . فقط کیمسه‌نك حقنه تجاوز فکریله یاپمایور . انسان بعضاً یاپیلیمه‌رك کیمسه‌نك حقنی آلیر ، یاخودده دیونه مبتلا اولور ، قضاسندن عاجز قالیر .

باق نه‌بیورور جناب باری تعالی : (ان تجتنبوا کبائر ماتنهون

مستقیم صراط ۱۳۲۶

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی : ۱۱ نمره ۳۲٤

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

درسعادتده نسخه‌سی ٥ پاره‌در

قیرلدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

انتظام : سلکلری موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول ایدیلور

درج ایدیلن آثار اصحابه عائدر

عدد : ٣٩ | ١٤ جمادی الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٢١ مایس ٣٢٥ | ایکنجی جلد

مزایای انسانیه

خصائل فاضلهٔ اسلامیه

جمله‌سندن بری‌ده (الحیاء زینة للانسان) حدیث شریفی دلالتیله انسان ایچون بر بی‌بدل بر زینت وزیور، محافظهٔ ناموس ملی‌یه مدار اکبر اولان حیادرکه بوخصلت عالیه (الحیاء من الایمان) حدیث شریفنده جوهر ایماندن جزء قلنمق صورتیله اهل ایمانك وظائف اساسیه واوصاف کزیده‌سندن بولندیغی اشعار بیورلمشدر .

بخاریٔ شریفده مسطور اولدیغی اوزره برصحابینك پك زیاده مفطور حیا اولمسنه مبنی بعض اخوانی طرفندن معاتبه اولوندیغی مسموع جناب رسالتپناهی اولدوقده (دعه فان الحیاء من الایمان) بیورلمشیدی . معنای شریفی : اونی حالنه براق، کندیسنه عتاب ایتمه. زیرا حیا صفتی صحت ایمان علاماتندن . مؤمنلرك اخلاق فضائل اشتمالندندر، یعنی اوده اصل ایمان کبی ارتکاب فواحشه مانع، هرخیر وسعادته داعیدر . نصلکه برحدیث شریفده‌ده (الحیاء خیرکله الحیاء لایأتی الابخیر) بیوریلمرق بوصفت جمیله‌نك محض خیر اولوب دائما نتائج خیریه تولید ایتمکده اولدیغی تصریح قلنمشدر .

کذلك برحدیث شریفده (الحیاء والایمان مقرونان اذا سلب احدهما تبعه الآخر) حیا ایله ایمان برسلکه دیزلمش اولملریله بریسی دوشونجه اوتهکی‌ده برابر کیدر، دیکر حدیث شریفده (الحیاء من الایمان والایمان من الجنة والبذاء من الجفا والجفاء فی النار) حیا ایماندن کلیر، ایمان ایسه جنته سائق . عارسزلق، بدزبانلق جفادن ناشی، جفاده ناره لائقدر . بیورلمش .

حیا وخجالتدن عاری، عاروناموسدن بری اولان کسانك هرمزیت انسانیه‌دن خالی، هردرلو سیئاته، انواع فضیحته منهمك بولونمه‌جقلرینی بیان ایله بوخصلت عالیه‌نك حائز اولدیغی اهمیت، فقدانی تقدیرنده مترتب اولان وزروو خامت بینه بخاریٔ شریفك حاوی اولدیغی احادیثك، جوامع الکلم محمدینك برنده صورت بلیغانه‌ده تصویر بیورلمشدر . ابومسعود بدری رضی‌الله‌عنه‌دن مروی اولان بوحدیث شریف بروجه آتی اولوب امام نواوی حضرتلرینك الك زیاده جالب دقت، باعث سلامت امت اوله‌جق احادیثدن متشکل اولمق اوزره جمع ایلمش اولدیغی « حدیث اربعین » کتابنده داخلدر .

(ان مما ادرك الناس من کلام النبوة اذا لم تستح فاصنع ماشئت) صدق رسول‌الله بو حدیث شریف سنن ابی داود و ابن ماجه ایله مسند احمد بن حنبلده دخی « من کلام النبوة الاولی » عبارەسیله ، ینه صحابیٔ مشارالیهدن، کذلك مسند احمدك دیکر محلنده جناب حذیفه‌دن مروی اوله‌رق مذکوردر. معنای شریفی :

ناسك من القدیم نبوت اولی کلامندن ، انبیای سالفین کلماتندن اولمق اوزره ادراك ایتدکلری برفقره « سن حائز استحیا ، صاحب حیا اولمدیغك تقدیرده دیله‌دیکنی یاپ» کلام شریفیدر .

بوحدیث عالی حقنده بعض شراح « بر ایش طوتمه‌جغك زمان برکره دوشون . اکر اوندن طولایی سکا بر خجالت کلیه‌جك ایسه اونی ایشله تردد ایتمه ، و الا ترك ایله » دیه تفسیر اولنمغه محتملدر دییورلر . واقعا بومعنی حد ذاتنده طوغرودر . چونکه هرمکلفك ایشلیه‌جکی ایش اکر واجب و یامستحب انواعندن یاخود منافیٔ مروت عد اولنمیان امرمباح قبیلندن اولور ایسه ایشله‌مسنده عار لاحق اولیه‌جغندن مأذونیت شرعیه ثبوتی آشکاردر . بویله اولمادیغی

ایکی درلو : یاکندیسنه توبه نصیب ایدرم، دیمکدر... چونکه هرکسه توبه نصیب اولماز چوق کنیلر وار ؟

سه یاپهیم ، یاپهیم ده صوکنده توبه‌کار اولورم ، دیر . صوکرا براقه‌ماز . کنجلکده براقه‌مازسه هیچ اختیارلقده براقه‌بیلیرمی ؟ (الشیخ لایترك اخلاقه حتی یواری فی ثری نفسه) یعنی اختیار آدم خوینی، اخلاقنی دکیشدیره‌مز، قبره کیرمدکجه . تربیه بیوك شی‌در . اوده وقتیله اولمق کرکدر . کنجلك چاغنده انسان کندینی تمزله‌ملی . اووقت عادتده نشاطله اولور . خوینی دوزلتمك، نفسنی تزکیه ایتمك کنجلکده میسر اولورسه اولور . قرق یاشندن صوکرا صوفی اولان کیمسه پاره ایتمز . (الصوفی بعدالاربعین بارد) قرقدن صوکرا طریقه کیرن قیمتسزدر . هنر ، هنوز دها جوهر وارکن ، آتش حرارت موجود ایکن هوای وهوسی قیرملی ، قیرملی . او زمانده مجاهده مقبولدر .

قرق، اللی‌دن صوکرا سن کناهی ترك ایتمیورسك ، کناه سنی ترك ایدییور . یاپه‌میورسك ، اونك ایچون براقیورسك. دکلی ؟ معرفتمی او ؟ دها کنجلك آثاری وارکن عبادت ایدرمیسك ، الله قورقوسندن کناهی ترك ایدرمیسك ؟ .. باق نه‌مرتبه‌لر بولورسك . کنجلکده سرمایه طوتوندکسه صوکرا ترقی ایدرسك . لکن سرمایه یوق . اللی، التمشه کلش . باشقه ایش یوق . الله برتسبیح ، هایدی آیاصوفیه‌یه ... معاصیٔ سابقه بوتون اوزرنده طوردقجه بوندن نه‌حاصل اولور ؟

واقعا بوده براثر انتباه عد اولنور . علامت ایماندر . هیچ نماز قیلمیانلرده وار . سکسان یاشنده اولمش ، جمعه اذانی اوقدور ، حریف قهوه‌ده‌طاوله اوینار. لسان حالیله:— احکام اسلامیه‌نك بکا تعلقی یوق، دیمش‌اولور ، اونلرامت محمددن ایمش ، جامعه کتسونلر، نمازلرینی قیلسونلر ...

بویله منافقلر ، سفیهلر وار . ایاصوفیه قهوه‌خانه‌لرنده جمعه نمازی وقتی‌طاوله اوینارلر. حالبوکه جمعه کونی مؤمنلرك الك بیوك بایرامی‌در. جمعه نمازی‌ده الك‌بیوك نمازدر. هرکیم‌بلا معذرت اوچ جمعه‌یی قیلمازسه منافقلر دفترینه یازیلیر ، وبردها سیلنمز، اویله قالیر (معاذالله)

بویله بر طاقم دنیلر ، فاسقلر ، الجاقلر وار . اسلامیتدن هیچ ذوق آلمامش . اصلا شرف عد ایتمیورلر . جامع ایله ، علم مجلسیله انسیتی یوق . ذوق آله‌مایور . شیطان شیلریله ، حرام اویونلرله هردرلو لوثیات ایله قلبی طولمش . بالخاصه بعض اویونلرك حقنده وعید شدید بیان اولونمش . جمع مذاهبجه حرمتی قطعی‌در . یایان انسانك شهادتی مردود . شاهدلکه کلیرسه قوغیورلر . نیچون ؟ چونکه طاوله اوینارکن کوردیلر .

(من لعب بالنرد شیر فقد غمس یده فی لحم الخنزیر) حدیث صحیح‌در. هردرلو اویون حرام ایسه‌ده‌طاوله حقنده ایریجه صراحت‌وار. طاوله عجم اکاسره‌سندن برینك نامیله احداث‌اولونمش. سطرنج خفیف‌اولوب بعض‌اقواله کوره‌مباحدر. فقط شرائطی‌چوقدر. بعض علما طاوله‌یی کبائردن عد ایتمشلردر. برتعریفه کوره کبائره داخل‌در . کبائروصغائرك تفریقی کلهجك درسه قالیور. آکلاملی‌که کبائری ترك‌ایدرسه صغائردن قولای قورتوله‌جقسك. باقه‌لم نصل آکلاده‌جغز : آییره‌بیله‌جکمی‌یز ، آییره‌مایه‌جقمی‌یز ؟ چونکه بعض شیلر وار که کبائرمی ، صغائرمی ؟ قطعیاً تمیز ایتمیور . فقط طاوله هرحالده کبائردن معدوددر . حدیث صحیحله ثابت . حضرت پیغمبر افندمز طاوله‌یی نه‌یه تشبیه ایدییور ؟ دییورکه : هرکیم طاوله اوینارسه النی خنزیرك اتنه ، قانه سورمش اولور . خنزیر آتی الله کیم آلیر ، انسان اومردار شیئه باقمقدن تنفر ایدر. لحم خنزیرك مردار اولدیغی قرآن‌جلیلده مذکوردر . (فانه رجس) بیورلمشدر . بویله مردار بر شیئه تشبیه ایدرسه کبائردن اولمسنده شبهه‌می قالیر ؟

اما دامه ، شطرنج مختلف‌فیه‌در . بزم مذهبجه بونلرده حرام‌در. لکن امام شافعی حضرتلری ، شطرنج حقنده : مباحدر ، دیمش . دامه‌یی‌ده اوکا الحاق ایده‌بیلیرسك . چونکه انسانك ذهنی آچار . عسکر ترتیباتنه بکزر . شطرنج اویونده عسکرلر وار ، شاه وار . قارشو طورولور . حاصلی بر اعمال فکر وار . نمازی قاچیرمامق شرطیله ، لساندن فحش صادراولمامق شرطیله آره صره اوینانیرسه. امام شافعی : مباحدر ، دییور . اونك ایچون شهادتنی رد ایتمیورلر . اما طاوله‌نك حرمتی بتون مذاهبجه قبول ایدیلمشدر .

شیمدی بویله مردار شیلرله اوغراشوب‌ده نمازی ترك ایتمك مؤمن شأنیمیدر ؟ حالبوکه اوقدر قضا نمازلری وارکه کیجه کوندوز قیلسه اوده‌یه‌میه‌جك ... بویله ایکن اویله قهوه‌لره ، برطاقم مناسبتسز یرلره کیتمك ، مردار اویونلرله معزز وقتی کچیرمك ... طوغروسی، بوندن بیوك شقاوت اولماز . (شرالناس من‌طال عمره وساء عمله) عمری اوزون ، عملی فنا ... اوندن فنا انسان اولورمی ؟ نه‌قدر یشارسه اوقدر کناهی آرتهجق . الك ایسی نه‌در ؟ عمری اوزون اولوب‌ده عملی‌ده ایی اولمق . اوده باشدن اولور ، کنجلك زمانده عمرینی ایی کچیرمکله اولور . بونی دیمك ایستیورم ، فقط براز دها ایضاحه محتاجدر . بورایه متعلق بعض احادیث شریفه وار . سؤاللر وارد اوله‌جق . اونلری رد ایده‌جکز . ان‌شاءالله کلهجك درسلرده بونلری ایضاح ایدرز . بوکون بوقدرله اکتفا ایده‌لم ...

۵۷ نجی درسك صوکی

[کچن هفته تقریر بیوریلان (۵۹) نجی درسك احوال حاضرهٔ اجتماعیه نقطهٔ نظرندن فوق‌العاده اهمیتی حسبیله بو هفته درج اولنمسی درسی استماع ایدن بعض قارئین کرام طرفندن اخطار بیورلمش ایسه‌ده ، مشغولیت کثیره‌دن تماماً تبییضی ممکن اوله‌مدی . کله‌جك هفته‌یه یتشدیرلمسنه غیرت اوله‌جقدر . حضرت استاد محترم ان‌شاءالله یارین‌ده کرسیٔ خطابتی تشریف ایله ینه او وادیده مهم بحثلر تقریر بیوره‌جقلردر .]

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

ویاخود بیورلرده انلرك یوزندن ناموسمز برباد اولور مطالبهٔ سخیفه سیله دیری دیری طوپراغه کومرلر ایدی . ایشته بویله دیری دیری طوپراغه کومولن قیزچوجغنه « موؤده » دینور . جناب حق بوقربان وحشت اولان یاوریجقلری تسلیت وبوجنایت ظالمانه‌یی ارتکاب ایدن اوقاتلره کمال غیظ وسخطی اظهار ایچون شوطرز مؤثرایله بیوریور .]

واول دمده‌که موؤده‌یه نه کناه ایله قتل اولندیغی سؤال اولنور .. [سزمعصومه‌لرك نه‌کناهکز وار ایدی‌که اووحشی قاتلر سزی دیری دیری طوپراغه کومدیلر دیه کندیلرینه طرف الهیدن تسلیت والتفات اولمق اوزره صوریلور . بوبی رحم وشفقت اولان وحشیلر حقنده اومرتبه غیظ وسخط اظهار بیوریلیورکه درجهٔ خطابدن بیله اسقاط اولنمشلر، کندیلرینه خطاب اولنمیور .]

زمان جاهلیتده برآدمك برقیزی دنیایه کلدکده اکر حریف معصومه‌یی حیاتده براقمق ایسته‌یور ایسه اکا بیونجه یابوکدن ویاخود قیلدن برجبه کیدیروب قیزجغز بادیه‌ده اوآدمك دوملرینی قیونلرینی کودر ایدی . اکر قتل ایده جك ایسه التی یاشنه‌قدر براقوب التیسنه باصدیجه قیزك والدسنه [قیزی کیدر قوشات اقرباسنه کوتوره‌جکم] دیر وانسه‌سی یاوریجغزی کیدیروب قوشاندقدن صکره باباسی انی یانه الهرق قیره کوتوررایدی. قیرده برچقورقازار وچوجغی چقورك یانه یاقلاشدیروب چقوره باق دیر ایدی . اوظالمك ایده‌جکی غدر ووحشتدن بی‌خبراولان یاوریجغز چقوره باقارایکن ارقه‌سندن چقوره ایتر واوزرینه طوپراق بوشالدوب همان چقوری برله‌برابر دوم دوز ایدردی . بعضیلری دیدی‌که اوزمان وحشت نشانده برکبه خاتونك طوغورمسی یاقلاشدقده بیچاره قادین حسب المجبوریه برچقور قازار، چقورك باشنده آغیریلرینی کچیر ایدی . اکرقیز طوغار ایسه انی چقوره اتوب براقور، شاید اوغلان ایسه الیقویاردی .

صحابهٔ کرامدن بر ذات دیر ایدی که زمان جاهلیتده ایکی عادتمز وار ایدی . بعدالاسلام بو ایکی عادتدن بری خاطرمه کلدکجه کولرم ، دیکرینی تخطرایدنجه یورکم سزلار، کوز یاشلرم نهرلرکبی سیلان ایدر. کولدیکم عادت‌شو ایدی که حلوادن معبودلر یاپوب بونلره تعبدوپرستش ایدر ایدك. صکره آجیقنجه اوطاپندیغمز معبودلری یر ایدك. دیکری یوکه برکون یتشمش برقیزمی دیری دیری کومك اوزره بادیه‌یه کوتوردم ، چقور قازار ایکن صقاله طوپراق قوندی. قیزم: [صقالکه طوپراق قونمش باباجغم! سیلکه‌یم] دیه‌رك طوپراغی الیله سیلکدی. بن ینه رحم وشفقت ایتمدم و برمقتضای عادت جاهلیه آه! او بیکناه یاوریجغزی الله دیری دیری کومدم. بونی سویلدی و او یاد دلخراش ایله هونکور هونکور اغلادی . (ولاتقتلوا اولادکم خشیة املاق نحن نرزقهم و ایاکم ان قتلهم کان خطأ کبیرا) .

جناب رب کریم قوللرینه پك رؤف و رحیمدر. بری برلریله دائما حسن معاشرت ایتملرینی امر ایدر. ناسه اذی و جفا ایدنلره ، خلقی رنجیده دل ایلیانلره ، قتل نفسه جرأت ایدنلره غضب ایلر.

بغیر حق برنفسی قتل ایدن کویا بتون خلقی قتل ایتمش، برنفسی احیا ایلیان کویا بتون خلقی احیا ایلمش اولور بیورر. هله او معصومه لرك حیاتی اویله مطالعات سخیفانه‌یه فدا ایدن وحشی قاتللری کمال نفرتله یاد ایدر. ارکك چوجقلرکی قیز چوجقلرده بر انعام فطرت ایکن بونلرك حیاتی استقبال ایدن، بونلردن خشنود اولمیان بابالری باقك! کتاب عزیزینك دیکر برمحلنده‌ده نصل تعییب وتقبیح بیوریور: (واذا بشر احدهم بالانثی ظل وجهه مسوداً و هو کظیم . یتواری من القوم من سوء مابشر به أیمسکه علی هون ام یدسه فی التراب الا ساء مایحکمون) . انلردن برینه قیزك طوغدی دیه خبر ویرلدکده برغیظ و حدت اوله‌رق یوزی سیم سیاه کیبلور [مغموم و مکدر اولور] . [کویا] کندوسنه فنا بر خبر ویرلمش اولمسندن طولایی [حجاب ایدوب] قومندن کیزله‌نور . [خاطرندن کچرکه] بونی ذل و حقارت ایله [حیاتده] براقه‌یمی یوقسه طوپراغه‌می کومه‌یم، آکاه اولك بوآدملر نه چیرکین حکم ایدیورلر [نه‌کوتو تفکرلرده بولنیورلر].

سورهٔ مطففین آیت ـ ١،٢،٣،٤،٥،٦

(ویل للمطففین . الذین اذا اکتالوا علی الناس یستوفون. واذا کالوهم اووزنوهم یخسرون . الایظن اولئك انهم مبعوثون . لیوم عظیم . یوم یقوم الناس لرب العالمین) .

ویل [عذاب اندر عذاب] اومطففلره‌که . ناسدن اولچی ایله برشی الدقلری وقت، [اولچی‌یی صاللامق واولچلین شیئه باصمق کبی نه‌قدر ممکن حیله وارایسه انلرك هپسنی یاپه‌رق] حقلرینی [مع زیادة] تماماً اولچوب الورلر . وناس ایچون برشی اولچیجك ویاطارته‌جق اولسه‌لر اکسك اولچر اکسك طارتارلر . [انلر بوغدر وخیانته نصل جرأت ایدیورلر، بوارتکابلرینه تعجب اولنسون] انلرصانیورلرمی‌که [هول ودهشته حدویایان اولیان] عظیم برکون ایچون بعث اولنورلر. اوکون‌که ناس رب العالمین [ك حکم وقضاسی] ایچون قائماً طوره‌جق [وبرذره وخردل مقداری برحقدن طولایی حساب ویره‌جك] درلر.

تطفیف : برشیئی نقصان اولچمك ویانقصان طارتمقدر . بوآیات کریمه‌ده کورولیورکه اکسك اولچنلر واکسك طارتانلر حقنده نه قدر شدت نه‌قدر وعید وار . بومقوله‌لر دنیاده رسوای وبدنام اولدقلری کبی حضور رب العالمینده‌ده شدتله مسؤل ومعاتب اوله‌جقلردر . اخذ واعطاسنده غدر وخدعه‌یه سالك اولمش هیچ بر تاجر کورلمامشدرکه ضرر وزیانه اوغرامسون، النهایه معامله‌سی بسبتون بوزیله‌رق برباد وپریشان اولمسون . تجارتنده التزام استقامت وامانت ایدن تاجرلر مالنك ربح ونماسیله کامران ونائل ثروت فراوان اولورلر . کال حیرت ایله کورمکده اولدیغمز او جسیم جسیم مؤسسات تجاریه هپ ثمرهٔ استقامت وامانتدر .

تقدیرده یا حرام، یا مکروه، یاخود منافیٔ مروت و مغایر شعار آدمیت اوله‌جغندن ترکی لازم کلیر.

بو معنایه کوره حدیث مذکور غایت وجازتیله برابر بالجمله اقسام احکامی جامع بولنور. نقط قوانین بلاغته دها موافق اولان احتمال «اعملوا ماشئتم» نظم جلیلده اولدیغی کبی «فاصنع ماشئت» تعبیرینك امر تهدید، محروم حیا اولان بی وایکانه قارشی بیان و عید اولمسی وخلاصهٔ مفادك «اکر سن کیمسه‌دن اوتانمیه‌جق، عار وحیادن بالکلیه عاری قاله‌جق اولورسه‌ك ایسته‌دیکنی یاپ جزای لایقکی کوررسك» مألدن عبارت قلنمسی‌در.

بوتون شراح بو تفسیری ترجیح ایتمشلردرکه رجحانده اشتباه یوقدر. صیغهٔ امرك مقام تهدیده استعمالی شایع اولوب کتب اصولیه‌ده مذکوردر. نصیحت دیکله‌مین، اخطارات واقعه‌یه قولاق اصمایان کیمسه‌یه صوك جواب اولمق اوزره «هایدی بیلدیکك کبی حرکت ایله، الندن کلنی دریغ ایتمه» دیولرکه عاقبة الامر بلاکی بولورسك دیمکدر. (اعملوا ماشئتم انه بما تعملون بصیر) قول کریمی‌ده بوقبیلدندر. معنای مفادی: ای‌معاند قوللر! دیله‌دیککزی یاپیکز، هوا پرستانه حرکاتکزدن دونمیکز. الله (تعالی) بوتون اعمالکزی، ظاهر وباطنکزی بیلیر، جزای لایقکزی ویرر.

فوق‌الغایه مهم وممدوح اولان شو حیا صفت عالیه‌سنك‌ده سائر اخلاق فاضله کبی افراط وتفریط نوعندن ایکی نقیضی واردر. بری فرط خجالدرکه انسان حقوقنی محافظه ومدافعه‌یابنده خلقدن چکنمك بیلنمسی ایجاب ایدن مسائل دینیه استفساری مقصدیله اربابنه مراجعتده صقلمق [۱] امر بالمعروف، نهی عن المنکر وظائفنی ایفاده غایت جبین اولمق کبی برطاقم حالات غیر مرغوبه‌یی انتاج ایدر.

بونك مذمومیتنده اشتباه اولونماز. بعضاً (الحیاء یمنع الرزق) کبی عباراتده تشبیهاً بوکده حیا اطلاق اولونور. نصل‌که غبطه‌یه حسد اطلاق واقعدر. بواطلاقلر مجاز اولوب حقیقت دکلدر. حیانك تفریطدن عبارت اولان نقیض دیکری «وقاحت» تسمیه اولونورکه عارسزلق وکستاخلق تعبیر ایتدیکمز خصلت ردیئه دیمکدر. بوصفت ذمیمه ادانی واراذل اشخاصه مخصوصدر. اونلر شعار آدمیته مغایر بولونان بوصفت رذیله سائقه‌سیله هرمذلته، هر آلچاقلغه قاتلانیرلر. هر درلو فضایح وفجایع ارتکابنه جرئت پیدا ایدرلر. محضا بوصفت سایه‌سنده هرکس طرفندن وجاهاً، غیاباً ترجیح وتلمین اولونمدقلری حالده عالم بشریت ایچنده یاشایه‌بیلیرلر. مفسدتلری میدانه چیقار، بوتون عاله قارشی رسوای اولورلرده ذره قدر عار ایتمزلر. بالعکس بوحال فضیحت اشتمالی حقلرنده عین کمال کوره‌رك افتخار ایدرلر. ایشته (فاصنع ماشئت) سری بونلرك ناصیه‌لرنده تماماً منجلیدر.

بو صفت رذیله‌ده دها کامل، مهسارتلری برملتك، قوجه بردولتك (العیاذ بالله) انقراض وانمحاسنه بادی اوله‌جق انواع مکائد اجراسنه مساعد وشامل اولانلرده کورلمکده‌درکه بوفرومایه‌لر نه قدر یأس وحرمانه کرفتار اولسه‌لر هزاران ملعنته غاصب اولدقلری استفادهٔ مادیه‌یی، الده ایتمش بولندقلری حکام دنیوی‌یی پیشکاه انظاره وضع واعلان ایله «وفاز باللذة الجسور» مصراع مشهورینی اوقویه‌رق فخر ومباهات ایدرلر و «یك دم بی حیائی باقی همه حضور» سرینه مظهریت خلیاسیله، بلکده بوصورتله اولسون تاریخ عالمده ابقای نام ایتمك فکری ایله تسلیتیاب اولورلر.

انکار اولنمازکه بوده بر شهرتدر. اما نه شهرت! یار واغیار نزدنده، بوتون اقوام نظرنده کرفتاریٔ ملعنت. وارسون اویله اولسون، او درلو حریفلر بوکاده جان آتارلر. چونکه باشقه نه‌یه‌یارارلر؟

بوال‌چه زمزمی لعنتله آ کار خلق
سن کعبه کبی کندیکی حرمتله بنام ایت

بیت مشهورینك مبنی علیهی اولان قصهٔ خباثتکارانه کتب محاضراتده معلومدر. باشقه صورتله کسب اشتهار ایده‌مین اراذلك بری‌ده اویله بر فضاحته اجتسار ایتمش ایمش. بو صره‌لرده‌شو حدیث شریفه‌ماصدق اولان اشیرانك هرچشیدی کورلمش، بالخاصه بعنایة‌الله‌مظهر اولدیغمز مشروطیت مشروعه سایه‌سنده احراز ایتدکلری نعمت حریتی سوء استعمال ایدن اراذل مقوله‌سندن اولوب صحائف اقدام بی اذعانده‌بر مدت بالابروازلق ایده‌رك، تواریخ عاله، ادبیات اسلامیه‌یه آشنالق طاسلایارق پك چوق کنجلری، برطاقم ساده‌دللری دام تزویر واغفاله دوشوره‌رك مسمی بالنقیض سفیل معهودك بو زمرهٔ وقاحتکاران پیشوالرندن اولدیغی — سیئات سابقه وجرائم لاحقه‌لرینه علاوةً — بودفعه ممالك اجنبیده دین و دولت دشمنلری، الك الچاق همپالریله برلشه‌رك اوچ لسان اوزره نشریات مفسدتکارانه‌ده بولنه‌جقلرینی بی پروا ومع الافتخار اعلان ایتمسیله پیشکاه انظار عمومیه‌ده تماماً تجسم ایتمشدر. وقاحتك، آلچقلغك، نانکورلکك بو درجه‌سنه حیرت ایتمه‌مك قابل دکلسه‌ده بو شرذمهٔ ملاعینك احوال ماضیه‌لری دوشونولنجه بو حیرت درعقب زائل اولمقده‌در.

همان وجه منحوسلرندن پردهٔ عار وحیایی رفع ایدن عادل ذوالجلال کندیسیله برابر بوتون امثالنك صحیفهٔ عالمدن وجودلرینی‌ده رفع وازاله بیورسون آمین.

مناستیرلی اسماعیل حقی

---

[۱] عائشه صدیقه رضی‌الله عنها انصار کرام قاینلرینی «نعم لنساء نساء الانصار لم یمنعهن الحیاء ان یسألن عن امر دینهن» دیه ثنا بیورمشلردر.

نجائب قرآنیه

سورهٔ: تکویر آیت — ۸،۹

(واذا الموؤدة سئلت. بای ذنب قتلت)

[زمان جاهلیتده عربلر قیز اولادینی نقروفاقه‌یه دوچار اولورز

قانون اساسی علیهنده قولاً ، فعلاً امل طاشیان صردودمدر .

تأسیس انتظام وانضباط ایچون معلوم اولدیغی وجهله هرتبه صاحبنك براقتداری ، برصلاحیتی واردر . هرضابط اقتدار واخلاقیله مادونك امنیتنی جلبه وهرمادونك اقتدار وانقیادیله مافوقك رضا ومحبتنی قازانمقه چالشمسی اقصای املدر .

بن ارتنا انتقال ایدن فضائل ومکارمله طویغولو اولان اردو ودونمامزك عموم قوماندانیم . بالعموم ضابطان ایله افراد نظرمده اوز اولادمدن قیمتلی قولم وقتادلرمدر .

ایشته بو وصایا وبیانات ایله عموم ارکان امرا وضابطان وافرادك نظر انتباهنی جلب ایدر وجملهیه اتحاف سلام ایلرم .

بر نهج شرع ونظام عموم عساکر بریه وبحریه‌نك باش قوماندانی اولدیغم جهتله عسکره بوصفت مخصوصه ایله‌ده فضله بر ارتباط قلبیه‌یه مالکم . دیه بیلیرم‌که اردو بنم ، بن اردونکم .

همان جناب حق دولت وملته حسن خدمت ایدنلری ایکی جهانده عزیز وتوفیقات ربانیه‌سنه مظهریتله مسعود وممتاز بیورسون .

اونك رؤیاسی

فنا کوکلره بکزمز سیاه برکیجه‌نك
درینلکنده قمر صانکه جبهۀ خونین
باقار زمینه تهکم کنان وخوف آور،
یازار دکزلره‌قاندن برر کتابۀ شر .
ظلام ایچنده آچیلمش برر جریحه‌کبی
چیقوب انقلره‌یانغین یارار سمای شبی.
بوتون سلاسل ظلمتده جانجا دولاشیر
زبانی‌آللری شکانده بیك آلو واردر.
قمر وورونجه ایدر قانلی صفحه‌لرله ظهور
زمینه رعشه‌ویرن برقتال دورادور.
کلیر دقیقه‌ده بیکلرجه خانمانه فنا،
چیقار سمالره‌عکس غریو واویلا.
او، انبساط ایله مجلس نشین ذوق وصفا
ایدردی قانلی سرایدن بوحالی استهزا .
کفایت ایلدی احیای خلقه برحیله
دیبوب کولردی بهیمی خروش نشئه ایله.
فقط کلنجه طوپك انطراق ممدودی
سیلندی سوکیلی رؤیاسنك بیاض دودی.
چیقنجه عکسنه رؤیای سرتسر مشئوم
دوکردی قهقهه ایوان سرنکونه بوم !

۲۱ نیسان ۳۲۵ ابراهیم عمادالدین

ایلك بهار

کل ای فصل ربیع سن دونق عمر طبیعتسك !
چمنلره ، چیچکلره شطارتیش عاقلتسك !

بهار نه خجسته آثار بر موسم پرطراوت و انواردر ! بوتون قیشین محجب دوران آفتاب ، او دلبر سهاب پرشرم وحجاب اداراله رفع نقاب ایدر ؛ کیسوی زرتاری ایله عالمی برفیضان نوره مستغرق ایلر.

آرتق بو التفات عالی قیمتك شوق حظی ایله سماکسوۀ منم وقسوتی آثار؛ سرتاپا برلباس سپید وسروره وورونه‌رك ملاحت اصلیه‌سیله مبدانه چیقه‌ر .

زمین ثروت نهانی خزائنی آچار؛ کلشی کوزل ساۀ علانیه صاچار؛ مینۀ حفظ‌ده‌کی جواهر بذوری چن ، یواقیت تخمی بنفشه ، یاسمن صورتنده مشتاقانك پیش انظارینه عرض ایلر .

نسیم بو خنده‌وران طبیعت آر سنده مست شوق و نشوه اولارق، خفیف خفیف تنفسه باشلار؛ چیچکلری درآغوش نوازش ایدن بو نفحات معطره‌سیله بوتون ذیروحلره تازه حیات باغشلار؛ بو تجلیات فیضافیضه آینه‌دار لطافت اولان میاه جاریه‌ده کاه خفیف کاه شدید بر زمزمۀ روحانیه ایله چاغلار !

آسمان وارضك بومتحدانه آیین شادمانیسنی ، بو متشکرانه تجمل نوجوانیسنی کوروب دویان هر ذی حیات، فرۀ اشواق ومسرات اولور؛ بو راسمۀ سور وحبوره بالذات اشتراك ایچون کنندنه برخواهش فطری، بر اشتیاق جبلی بولور.

بو آنده درکه آغابلر قفر هیانیدن قورتولور ، قشۀ خضر ایله اورتولور؛ حشرات اخدار سرمادن نجات بولور، ترانه‌ساز شوق ومحبت اولور. قوشلر فریح ، فنور نغمه‌لرله ، قوزولر حزن وغریب‌ناله‌لرله ونلره پیرو اولمغه باشلار. بوسور طبیعتدن بوتون اصناف بشر ایچنده الك زیاده نصیب‌یاب ذوق وتلذذ اولان جوبان یکانه انیس عمر بیانی ؛ ترجمان محرم جنانی قاوالی ایله بومنظرۀ بهشتی، بوآهنك لطافتی القیدلار.

ارض وسما بویله نظرلرا، صاف ومطرا درلو درلو بدایع لاتحصا ایله محاسن انزا اولرمجه، بوتون قیش بر پوشیدۀ رخاوت وقسوت آلتنده بونالان فکرلر ایچون ثروت بهاره تماملیله تجلیکاه اولابیلن قیرلره، باغ وبنجه‌لره، صو باشلرینه چیقوب کیتمك ؛ زمینك یومشاق، یشیل حاره‌لی قالیچۀ قیمتدارینه تماشاکراه یان کلمك ؛ اشجار و نباتاته ، متون ذرات کائناته سریان ایتدیکی همان کوزله کوروله‌بیلن بو فیوض حیاتیه‌دن حصه‌چین طراوت وحیادت اولمق الك درونی امللر صره‌سنه کیر !

هله بر زمان‌که روز خضر تسمیه اولنور، خضارت بهار کاله رسیده اولور، رنك طبیعتك ایدن ابی‌به قوبولاشدیغی کورولور؛ بوتون خلق او زمانی ، اواحسان آنۀ بزدانی تجمل وتقدیس ایچون فوج فوج قیرلره ، مسیرلره دوکولور. کیمی بهاری کسوه وچیچکلرله صورتنی تزینه ، محصولات ایله‌ده معده‌سنی ، خاصۀ حیوانیه‌سی نمایه تورلور. کیملری‌ده سراپا فیض وطراوت، حسن ولطافت اولان بونجه بدایع قدرتی اشتیاق وحیرتله تماشا ایتمك ؛ بوسور عمومیۀ خلقتك برنشوه و مسرت ، لبریز ذوق وصلت اهنك فرحبخشانی دیکله‌مك ایله برصفای وجدانی بولور. ایشته بویله هرشی نم لایتناهیۀ الهیه‌دن بهره‌دار زندکی اولور، لسان استعدادیله ذاکر حق، شاکر منعم مطلق بولونور .

ربیع بالکز کل ارضك حیات نوجوانیسی
جمال حضرت حقك‌نه بر مجلای انیسی !

– نیسان ۲۱۹ – ادرنه حربیه‌سی ادبیات عثمانیه معلمی

وحیی

بزدارینده باعث نجات وفلاحز بولنان اوامر و تعلیمات الهیه‌یی وخیرالاسلافك نمونهٔ حسن اقتدا اولان حرکات ممدوحه‌سنی کندمزه رهبر ایدمله‌ده شوحیط سفالت وعطالتدن صیریله‌رق برجهان فعالیته یوکسلهلم. الاله ویروب چالیشه‌رق رضاءاللهی استحصاله جهد ایدهلم. دیارمزی شوکت قومیه‌مزی استقامت ایله فعالیت ایله احیا ایلیهلم. ﴿ وتعاونوا علی البر والتقوی ولاتعاونوا علی الاثم والعدوان ﴾.

ابن عمر رضی‌الله عنهما حضرتلری بر کون بو سوره‌یی تلاوت ایدیور ایدی. ﴿یوم یقوم‌الناس‌لرب‌العالمین﴾ قول شریفنه‌کلنجه کندینی طوتهمیوب صوت بلند ایله بکا ایتدی وملاحظهٔ حساب وجزا ایله بکاسی غلبه ایدوب مابعدینی اوقویه‌جق کندنده حال قالمدی.

ملوك‌امویه‌دن عبدالملك‌بن مروانه‌براعرابی دیدی‌که جناب حقك مطفلر حقنده نه بیوردیغنی، یعنی از برشیئك بغیر حق اخذندن طولایی آنلره نه عظیم وعید توجه ایتدیکنی ایشتدك وایشیدیورسین. یاسن‌که اموال مسلمینی اولجیسز طارتیسز الیورسین، کندك ایچون نه ظن وتخمین ایدرسین؟

مرویدرکه رسول اکرم صلی‌الله تعالی علیه وسلم افندمز مدینه‌یی تشریف بیوردقلری زمان مدینه اهالیسی کیل خصوصنده پك غدار ایدیلر. بو آیات جلیله شرف نزول ایتمسیله معامله‌لرینی اصلاح ایلدیلر. ﴿ واوفوا الکیل اذا کلتم وزنوا بالقسطاس‌المستقیم. ذلك‌خیر واحسن تأویلا ﴾.

﴿ الحمدلله علی‌التمام والصلوة والسلام علی محمدالمصطفی سیدالانام وعلی آله وصحبه‌الکرام والذین اتبعوهم باحسان‌الی یوم‌القیام ﴾.

برکت زاده: اسماعیل حقی

صراط مستقیم

صراط‌مستقیمك صحائف مفخرتنه زینت بخش اولان «نجائب قرآنیه» بو نسخه‌ده ختام بولدی. کرك درسعادت وکرك ولایاتدن اظهار اولنان شوق‌ورغبته‌مبنی بمنه‌الکریم یاقینده مستقلاً کتاب شکلنده طبع ایدیله‌جکی تبشیر اولنور. آیات فرقانیه‌یه حرکه وضع اولنه‌جق ونفیس کاغد اوزرینه تمثیل ایدیله‌جکدر.

امیر المؤمنین سلطان محمد خان خامس حضرتلری طرف اشرف شاهانه‌لرنده نظیر بیوریلوب بری دوری عساکر عثمانیه‌یی رایدار شرف ومفخرت ایدن نظم همایونده جناب خداوندیه‌ی صورتی‌در:

عسکر اولادلرم

الله‌ذوالجلالك لطف وعنایتی، پیغمبر ذیشانك صحابت وشفاعتی، عناصر عثمانیه‌نك ارزو وبیعتی، تاریخ حیات ملتی مظفریاتیله طولدیران عسکرك همت و سطوتیله اجدادمك تخته برنجی مشروطیت پادشاهی اوله‌رق جلوس ایتدم.

جناب حقه حمد وثنا ایدرم‌که عمرمك بو دقیقه‌سنه قدر شریعت احمدیه هردرلو آمال ومقاصدمه‌رهبر اولدی. شمدی‌ده ملت‌ومملکتك اسباب اقبال ونجاتی تأمینه مدار یکانه اولان و شریعت احمدیه‌نك احکام اساسیه‌سندن برینی تشکیل‌ایدن قاعدهٔ مشورتك بو دفعه تأسس وتأیدنده صفت خلافت وامامتی احراز ایلدم.

هر آووج طوپراغی اولادینك خون باکیله یوغوریلان وطن مبارکه‌مزك اعتلای شان وشوکتی واولاد وطنك تأمین رفاه وسعادتی ایچون هردرلو اسباب ووسائطه مراجعت ایده‌جکم. توفیق اللهدندر.

معلوم اولسون که حکومت مشروعهٔ مشروطه‌مزك حدود طبیعیهٔ حاضره‌سنی اله کچمز بر قلعه کبی محافظه ایتمك واونی لایق اولدیغی مرتبهٔ عمران و ترقی‌یه اولاشدیرمق و منافع وطن وملتی استحصال وتأمین ایلمك انجق اردو ودونمامزك قابلیت مسلمهٔ عسکریه‌سنی حقیله وکمالیله تزیید وانضباط و انتظام لازمك درجهٔ مطلوبه‌یه ایصالیله ممکن اوله‌بیله‌جکندن عسکرلکك بتون معالیٔ حقیقیه‌سیله ترقی‌یه مظهریتنی کورمك ایسترم. نصیب خدادندر.

اجدادکزك اوحمتلی مردان کاروزارك باشنه کچمکله عثمانلیلغك نام مبجلنی عمومه تسلیم ایتدیرن وزوال ناپذیر بر دولت قوی‌الشکیمه تشکیل ایدن اجدادمك حفید لائقی اولدیغمی اثبات ایده‌جکم. عنایت کبریادندر.

اردو مقدس وظیفه‌سنی حقیله ایفا ایدرك اطاعتی ایله، انتظامیله، شجاعتیله، مملکت وملتك، صارصلمز، دویرلمز، ذی‌حیات برقلعه‌سی مهابتنده بولندیغی زمانلر دولتك شان وشهرتی آفاقی طوتمشدی. بالعکس اردو اللهك امرینه، پیغمبرك رضاسنه، خلیفه‌سنك فرمان واشارتنه وضابطلرینك اوامرینه مخالف حرکاته قیام ایدرك ضلال وغفلت، فساد وجهالت وادیلرینه صاپوپ دین‌ومذهبنه، مملکت‌وملتنه، پادشاهنه وآمرلرینه، بابالرینه، آنالرینه قارشی وظیفه‌سنی اونوتدیغی، اطاعتی کوشه‌یه‌رك، انتظامی بوزوله‌رق کندیسنه مودوع اولان تأمین سلامت وطن بورجنی اودهمدیکی وقتلرده بوبیوك دولت تمامیله دویریله‌جك قدر صارصلمش ایدی.

اردونك هرشیدن اقدم ضبط وربط ایله تأمین موفقیت ایده‌جکی نظردقدن دورطوتلیه‌جق حقایقدن اولدیغنه بناءً بوخصوصك تأمین حصول ودوامی ایچون مافوقه شفقت، مادونه اطاعت امر ایلرم.

قوانین ونظامات موضوعه‌مز احکامنه بتون موجودیتیله، بتون آرزو ووجدانیله امتثال ایده‌جك ارکان وامرا وضابطان وعسکر اولادیمی تحسین وعکسنی التزام ایده‌جکلرك بربابانك خرچین وعاصی اوغلنه یاپه‌جغی مجازاتله تأدیب اولنه‌جقلرینی بیان ایدرم.

تأییدات صمدانیه‌یی متمنی اولدیغم حالده مشروطیت مشروعه‌مزك نکهبان دائمیسی اولان اردو ودونمامزك قوت وشوکتنه استناد ایدرك شرع شریفك احکام ودقائق منیفه‌سنه مطابق اولان قانون اساسی‌یه عمرمك صوك نفسنه‌قدر صادق‌قاله‌جغمه‌جناب‌احکم الحاکمینی اشهاد ایلدم.

علمای دین آره‌سنده‌کی بو وحشت ، بو مباعدت ملوك اسلام آره‌سنده‌ده جاری . سلطنت عثمانیه‌نك مراکشده ، مراکشك عثمانلیلر نزدنده بر سفیری اولمامسی غریب‌دکلی ؟ دولت علیه‌نك افغانلیلرله، شرقده‌کی دیکر طوائف مسلمین ایله مناسبات صمیمیه‌سی بولنمامسی تحف اولمیورمی ؟ بو تفرقه‌لر ، بو بیکانه طورلر بوتون مسلمانلره سرایت ایتدی . بر حالده‌که بر قومك دیکریله ، بر بلده‌نك او بریله اولانجه علاقه‌سی عینی دینده ، عینی عقیده‌ده بولندقلرینی خیال میال بیلمکدن عبارتدر دینه بیلور . حتی بولندقلری موقعلری بیله موسم حجده بالتصادف یکدیکرندن اوکرنیورلر. وا اسفاکه زوالیلرك بربرلری حقنده سوق تصادفله حاصل ایتدکلری معلومات کندیلرینه یك آجی برطاقم حقیقتلر اوکره‌تیور ! ملت قوی‌البنیه ، صحیح‌المزاج بروجود عظیم ایکن معروض اولدیغی حادثات اجزای مرکبه‌سی آره‌سنده‌کی آهنکی خللدار ایتدی . اوبنیان معظم انحلاله یوز طوتدی . هرجزؤ استقلاله، یعنی اضمحلاله اوغراشیور .

روابط اسلامیه‌نك بو ضعفی ، بو انحلالی رتبهٔ علمك مرتبهٔ خلافتدن انفصالی ایله باشلامشدر . اوت ، خلفای عباسیه ، خلفای راشدینك مسلك جلیلنی تعقیب ایدمرك اصول وفروع دینده اجتهاد درجه‌سنده بر علم ایدیمکسزین یالکز خلافتك اسمیله اکتفا ایتدیلر. بوندن طولایی مذاهب چوغالدی ، قرن ثالث هجرتدن اعتباراً خلاف اودرجه‌یی بولدی‌که هیچ بر دینده امثالی سبق ایتمامشدر . صکره وحدت خلافت خللدار اوله‌رق بر قاچ قسمه آیرلدی ، عباسیلر بغدادده ؛ فاطمیلر مصرده ، مغربده ؛ امویلر اندلسده خلافت تشکیل ایتدیلر . ارتق جماعت مسلمین تفرقه‌یه کرفتار اولدی . رتبهٔ خلافت وظیفهٔ ملك درجه‌سنه ایندی . نظرلرده‌کی هیبت سابقه‌سی قالدی . سلطنت طلبنده بولنانلر یالکز وسائل شوکت وقوتی جمع ایتمك جهتنی التزام ایدمرك خلافت طرفنه هیچ باقمدیلر .

هله جنکیزخان ایله اولادینك ، تیمورلنك ایله احفادینك میدانه چیقارق طرف طرف بلادمسلمینی قان ایچنده براقدری ملت آره‌سنده‌کی اختلافی آرتیردی ، روابطی بسبتون محو ایتدی . ملوك ایله علما آره‌سنده عروهٔ اتحاددن اثر قالمدی . هربری کندی باشنه ایش کورمکه باشلادی . میدان آلان نامتناهی فرقه‌لر یابرسلطنت تشکیله . یاخود بر مذهب تأسیسنه اوغراشدی . وحدته سوق ایدن ، اتحاد ایله امر ایدن عقائد کوشادی ، او عقیده‌لرك عقولده‌کی اشکالی یوقاریده سویلدیکمز بی‌سود وبی‌عمل بر بر صورتدن عبارت قالدی . بر حالده‌که بوکون برجماعت اسلامیه‌یه اصابت ایدن فلاکت دیکر برجماعت اوزرنده اولویه آجیمق قیلندن اوله‌رق برتأثر حصوله کتیریورده اومصیبتك دفعی ایچون هیچ بر اثر حیات اویاندیرمیور .

وراثت انبیا ایله مشرف اولدقلرینی لسان شارعدن دویان علما ایچون حق وراثتی ایفا ایتمك واجبدرکه بووجیه رابطهٔ دینه‌یی یکیدن تحکیم ایلك ، دینك آمر اولدیغی آهنك اتحادی قوتلندیرمرك اورته‌ده‌کی وحشت واختلافی قالدیرمقله ادا ایدیله‌بیلیر .

بومقصد خیرك حصولی ایچون جامعلرده ، مدرسه‌لرده طوپلانملی ؛ هرجامع ، هرمدرسه روح اتحادك هبوطکاهی اولملی ، هربری عین سلسله‌یی تشکیل ایدن حلقه‌لر متابعسنده بولنملی . بتون اقطار عالمده‌کی عالملر ، خطیلر ، اماملر ، واعظلر عقد رابطه ایدرك حصول اتحاده عائد شئونك مذاکره‌سی ایچون مراجعتکاه اولمق اوزره ارضك مختلف نقطه‌لرنده مرکزلر وجوده کتیرملی . عوامك التدن طوتمرق کتاب اللهك ، احادیث صحیحه‌نك کوستردکی اولدیغی سعادت حقیقیه ومدنیت فاضله‌یه طوغرو سوق ایتملی . بوجدلکاه حیاتده مسلمانلری سائر ملتلردن بودرجه‌لرده کری براقان اسبابی ایچه تدقیق ایدرك برآن اول ازاله‌سی چاره‌لرینه باقملی . علوم وفنونی تعمیم ایتملی . شریعت بیضایی محاط اولدیغی بدعتلردن قورتارملی . اسکی بدعتلری برر برر محو ایدکدن باشقه یکیدن ظهور استعدادینی کوستر نلرکده شیوعنه قطعاً میدان ویرمه‌ملی .

جداً تأسف اولنورکه بر حزب قلیل استثنا ایدلدیکی صورتده علمای امت بوقدر آسان اولان بروسیله‌یه توسل ایتمیورلر . ملوك مسلمیندن ، حمیتوران عبادن امید ایدر زکه او حزب قلیلی مظاهرتلریله ، نصرتلریله تأیید ایدرلرده آرتق بوبریشانلغه برخاتمه ویررلر . عصرلردنبری طاتدیرمز آجی تجربه‌لر بزم ایچون اویله واضح برر درسدرکه باشقه‌سنه احتیاجز یوقدر . یقینده‌کیلره دست مواخاتی طوغرودن طوغرویه اوزاتمرق ، اوزاقده‌کیلری‌ده بالواسطه محیط اخوته الهرق دینه ، ملته مفید اوله‌جق اسبابی الی برلکیله ازاله ایتمك ، بالعکس ضرر ویره‌جك حادثاتی ینه الی برلکیله منع ایتمك یك کوچ برشی دکلدر . اینته بویله عالی برتنبنده بولونانلر الك بیوك فریضه‌یی ادا ایتمش اولورلر . یاسك معناسی یوقدر . حیات امتدن هنوز رمق باقی‌در ؛ امیدلر ایسه دها منقطع اولمامشدر . والی الله المصیر ...

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

محمد عاکف

اسلامده سیاحته ویریلن اهتمام

سعادت دنیویه واخرویه‌مزی متکفل اولان شریعت غرای احمدیه ، هرزمان وهرعصرده مادی ومعنوی ترقی وتعالیمزك مدار قوام وحصولی نه‌یه متوقف ونه‌دن عبارت ایسه کافه‌سنی مفرداتیله جامع اولدیغی وارستهٔ بیاندر .

بو جهتدن اولمق اوزره فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلری سیاحتك بوامت ایچون دائما لازم‌الاهتمام بردستور حکمت اولدیغنی شو حدیث عالی ایله بیان بیورمشلردر :

(السائحون هم الصائمون) سیر وسیاحت ایدنلر ، اوروج طوتانلردن معدوددر . دیکر حدیث نبویده (سافروا تصحوا وترزقوا) ثروت وسامانه نائل ، صاغلام ودینچ اوله‌کزی ایسترسه‌کز سیاحت ایدیکز!.. بیورلمشدر. اینته بو حکمت آمیز بیانات سنیه‌لریله سیاحتك

مسلمانلرك اسباب انحطاط ومسكنتی

« و ٱعتصمو بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا .. »

مسلمانلرك دینلرینه قارشی اویله بر اعتیادی ، ایمان یقینلری خصوصنده اویله بر ثباتی واردركه سائر ملتلره اونكله اظهار مباهات ایدرلر . عقیده‌لری ایسه آره‌لرنده متین بر رابطه حصوله كتیره‌جك اسبابك اك صاغلامی احضار ایدر. قلوب مسلمینده رسوخ بولان عقائد اساسیه‌دندركه الله‌ه ایمان ایتمك ، جناب پیغمبرك تبلیغ ایدیكی حقائقی تسلیم ایتمك سعادت دارینی كافلدر ؛ ایماندن محروم اولان سعادت فانیه وباقیه‌یی غائب ایدر . مسلمانلر خروج عن‌الدینه محكوم اولمش بر آدمه موته محكوم اولمش قدر آجیرلر . بوحال علماده اولدیغی كبی آحاد ناسده‌ده واردر . بر درجه‌ده‌كه عالم اولسون جاهل اولسون بر آدم دنیانك هرهانكی نقطه‌سنده بولنان دیكر بر آدمك شرف اسلامیتدن تعری ایتدیكنی خبر آلیر آلماز ، اك بویوك بر مصیبتی استخبار ایتمش كبی لاحول كنان اولمغه باشلار . حتی دكل كندی زماننده ، یوزلرجه سنه اول كچمش بر دورده بوكا بكزر بر حادثه ظهور ایتسه‌ده اونی تاریخده كورسه قلبی خلجانه ، غیرت دینیه‌سی غلیانه كلیر .

مسلمانلر شریعتلرینك پك صریح اولان نصوصی مقتضاسنجه حوزهٔ حكومتلرینه داخل اولان بلدانی محافظه خصوصنده عندالله مسئولدرلر . بومسئولیت افراد مسلمینك كافه‌سنه شاملدر . یقین ، اوزاق جنسیتده متحد ، مختلف نه‌قدر مسلمان وارسه بو وظیفه هپسنك اوزرینه فرض عیندر . اقوام اسلامیه‌دن بری حوزهٔ ولایتی حمایه ایتمزسه اوقومی تشكیل ایدن افرادك هربری اك بویوك بر وبالی ارتكاب ایتمش اولور. كذلك ایجابنده مالكنی ، حیاتی فدا ایتمك ، هردرلو شدائدی اقتحام ایلمك ، معظمات اموری آسان كورمك كبی محافظهٔ مملكتك استلزام ایده‌جكی فدا كارلقلرك كافه‌سی مسلمانلرك اوزرینه فرضدر .

هرمسلم صمیم موجودیتندن بر صدانك یوكسلدیكنی طویارركه اوكا دیناً وشرعاً مأموراولدیغی فرائضی ایفا ایتمسی اخطارایدر . الهامات دینك بقیه‌سندن باشقه بر شی اولمیان بو صدا بر هاتف حقدر . بونكله برابر كوروبورزكه زمانمزده‌كی مسلمانلر لاقیدیٔ محض ایچنده یاشایورلر ؛ بری دیكرینك حالندن ، اوبری دها اوته‌كینك المندن خبردار بیله دكل . بلوجستان سكنه‌سی افغانیلرك مصیبتندن ، افغانیلر ایرانده‌كیلرك فلاكتندن هیچ متأثر اولمیور .

عقائد دینیه‌لرینه تمسكلریله برابر مسلمانلرك شوحالی موجب حیرتدر . بونك نه‌دن ایلری كلدیكنی مجملاً بیلدیرمك : كرك افكاره كرك عقائد ، كرك معلومات ومعنویات انسانك بوتون اعمال خارجیه‌سی اوزرنده یكانه مؤثر ایسه‌ده اونلرك كافه‌سنی تثبیت ایدن ، طبیعت شكلنه ، ملكه حالنه كتیرن قوت شبهه‌سز ینه اعمالدر .

اوت ، انسانك انسانیتی فكریله ، عقائدیله قائمدر ؛ آنجق مرایای عقلیه‌سنه انعكاس ایدن مشهودات نظریه ومدركات حسیه‌سی كندیسنی یك شدتلی بر صورتده متأثر ایدر . هرمشاهده بر فكر ، هرفكر بر میل ، هرمیل بر عمل حصوله كتیرر . ارواح ایله اجسادك مناسبتی دائم اولدقجه افكار ایله اعمال آره‌سنده‌كی ارتباط زائل اولماز .

كرك اخوتك ، كرك سائر قرابت نسبیه‌نك ذهنده برصورت معنویه‌سی واردركه نسبداشلر آره‌سنده الجای ضرورتله برتعاون مادی وقوعه كلدكجه ، جلب منفعت ودفع مضرت ایچون بونلر ال اله ویرمدكجه اوصورت معنویه‌نك هیچ برتأثیر ظاهریسی اوله‌ماز . لكن بویله بر اتحاد اولور ودوام ایدرسه اوزمان قرابت نسبیه دنیلن قوت قلبده بر موقع ، برنفوذ مطلق قازانیر . آرتق قرابتی اولانلره معاونت روحك بر ذوقی اولور ؛ اونلره اصابت ایده‌جك فلاكتدن نصیبه دار تأثر اولمق آچلق ، صوسزلق كبی احتیاسات طبیعیه صره‌سنه كچر . نقط قرابت نسبیه ثابت اولدقدن صوكره اونی صورت مادیه‌ده تشیید ایده‌جك هیچ بر سبب حیاتی ظهور ایتمز ، یاخود نسبداشلر بیكانه‌لر آره‌سنده‌كندیلرینه مظاهر بوله‌جق اولورسه اووقت قرابت نسبیه‌نك ذهنده‌كی صورتی محفوظات عادیه كبی بر شیدن عبارت قاله‌رق ظاهرده هیچ بر اثر مادیسی اوله‌ماز .

روابط بین‌البشرك اك متینی اولان رابطهٔ نسبیه حقنده قابل تطبیق اولان شو مثال هیئت اجتماعیه اوزرنده تأثیری اولان بوتون اعتقادات حقنده جاریدر . اوت ، بر عقیدهٔ فكریه ، اثری اعضای خارجیه‌ده صورت دائمه‌ده تكرر ایدن بر عمله سائق اولماز واوعملك اثری تكرار تكرار فكره انعكاس ایدرك عادتا روحك برهیئتی ، بر شكلی درجه‌سنه كلمزسه اویله بر عقیدهٔ فكریه‌نك هیچ برتأثیر ظاهریسی اولمیه‌رق آنجق دوشونلدیكی زمانلر تخطر ایدیله‌بیلن صور معلومات قیباندن تلقی ایدیله‌بیلیر .

پك واضح اولان شو اساسلر نظر حكمتله تأمل اولنورسه مسلمانلرك دینلرینه اولان تمسكلری ایله برابر بوكونكی مسكنتلری، اخوان دینلرینه دست معاونت اوزاتمق كبی وظائفدن غفلتلری نه‌دن ایلری كلدیكی میدانه چیقار . مسلمانلر عقیده‌لرنده اك ثابت بر ملت اولمقله برابر اهل اسلام آره‌سنده عقیدهٔ دینیه‌دن ، لكن اعماله تابع اولمیان صرف بر عقیدهٔ دینیه‌دن ماعدا جهت جامعه قالمامشدر . بینلرنده معارفه منقطع اولمش، بربرلرندن هجر غیر جمیل ایله مهجور اولمشلردر. عقائدی محافظه ایده‌جك ، خلقه سبیل رشادی كوستره‌جك اولان علما آره‌سنده نه مواصله ، نه‌ده مراسله قطعیاً یوق ؛ ترك عالمی، اوزاقده‌كیلر شویله طورسون ، حجازده‌كی عالمك بیله حالندن خبردار دكل . هندستان علماسی افغانستان محیطنده‌كی شئونه قارشی غفلت محض ایچنده . حتی بر مملكتده‌كی علما آره‌سنده بیله آحاد ناسی جمع ایدن اسباب خصوصیه‌دن ماعدا رابطه مفقود . هیئت عمومیه‌لرینه كلنجه آره‌لرنده نه وحدت، نه‌ده برنسبت موجود دكل. هربری یالكز كندیسنه باقیور. باشلی باشنه بر كائنات ایمش كبی نفسیله اكتفا ایده‌رك یانی باشنده‌كنی نظر التفاته آلیور .

اساسندن هدم وقلع ایدمرك مشروطیت مشروعه‌مزی تحکیم و ترصین ایدن شجعان اسلام کندیلرینه بتون عالم اسلامیت و انسانیتی مدیون شکران ایلمشلردر .

ایشته بوخدمات مبرورەلرینك اشلوجه اقتطاف ایتدیکی موفقیاتدن اولمق اوزره مقام خلافت شان وحیثیتنی بونجه سیاتیله لکه‌لین خاقان مخلوعك حیل ودسائسندن تخلیص ایدیلەرك ، خلوق ، عادل، اوصاف خلافتی بحق جامع دها ایلك یوم بیعتنده خلفاء راشدین اثرینه اقتفاء بیورەجقلرینی قولاً وفعلاً ابراز ایدن « امیرالمؤمنین خلیفهٔ نوجاه سلطان محمد خان خامس » حضرتلرینك شرف جلوسلریله مشرف اولدیغندن عالم اسلامی تبریك وتبشیره مسارعت ایدەرز . جلوسلرینی متعاقب شمدی‌یەقدر کوشهٔ نسیان وعطالته آتیلان امر مهم سیاحتەلایق اولدیغی اهمیت فوق العاده‌یی ویرەرك تبعەلرینه ایلك مواعد وتبشیراتی ولایاته سیر وسیاحت کیفیتی اولدی . بوحال، جدامجدلری فخر السلاطین ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلری کبی فاتح اقبال عالم اسلامیت اولەجقلرینه بربراعت استهلال تشکیل ایلکدەدر .

خلاصه شونی عرض واخطار ایتمك ایسترمکه حکومت اسلامیه بلااضاعهٔ اوقات آوروپانك سیر وسیاحته ویردیکی اهتمامی نظر اعتباره آلەرق ممالکمزده فکر سیاحتی تعمیم واجراسی ایچون لازم کلن تدابیری اتخاذ ایتملیدر . باخصوص مکاتب عالیه طلبه‌سی هنکام تعطیلده اوروپانك بلاد مشهورەسنه سیاحت ایتدیریلیرسه (لیس الخبر کالعیان) مصداقنجه منافع لاتحصی اقتطاف ایدیلەجکی لاریب فیهدر . بناءعلیه مرجعنك نظر دقتنی جلب ایدەرز .

بوندن باشقه اهالیمزك ارباب ثروت وحمیت اولانلری امر سیاحتك تسهیل وتعمیمی ایچون اوروپا ، هندستان ، آمریقایه سیاحت نامەلریله شرکتلر تشکیل ایدەرك جسیم واپورلرله مجتمعاً سیاحته دعوت ایتسەلر برچوق ذوات اشتراك ایدەجکی شبهسزدر . بونکله برابر بوخدمتلریله کندیلری مادی ومعنوی مستفید اولدقلری حالده دین ووطنده بیوك خدمت ایتمش اولورلردی . ایشته بوصورتله (تعاونوا علی البر والتقوی) امر جلیلنه امتثالاً متحداً چالشیرسەق طریق مدنیتده بزی پك کریده براقان مجاورلریمزه مدت قلیله ظرفنده ملاقی اولورز . اللهم اصلح احوال امة محمد !..

قریبی بعقرب کمال

قونفرانس

روسیه‌ده ساکن ترکلرك حیات مدنیه، فکریه وسیاسیه‌لرینه دائر

مقرری آچورا ارغلی یوسف بك — محرری ح . اشرف ادیب

استانبولده تحصیلده بولنان « روسیه‌لی اسلام طلبه‌سی جمعیت » محترمەسنك دلالت معارفپرورانەسیله روسیه‌ده ساکن ترکلرك حیات مدنیه، فکریه، سیاسیه‌لرینه دائر مکتب حربیه و مکتب ملکیه تاریخ سیاسی معلملرندن قزانلی اغیورا اوغلی یوسف بك افندی طرفندن ویریلمه قونفرانسی در .

مساعدەکزله بن‌ده برساعت قدر سویلك ایستیورم. بکا ویریلن موضوع ، روسیه‌ده ساکن ترکلرك حیات مدنیه، فکریه وسیاسیه‌لرینه دائردر. جمله، واضح دکل. اولا: «روسیه‌دەکی ترکلر» دینیور، تحدید ایتمك ایستەنیور. مع‌مافیه بوده پك واسعدر. بو وسعتله آلنیرسەده ینه ایچندن چیقلماز . اسکی دنیا یاریم کرەسنی کوز اوکنه کتیریکز ! اوراده اوچ قطعه وار. غرب شرقیه تصادف ایدن ویرتیق باچاورەیه بکزەین غربی قسمنی قوپاروب آتی ویرك ؛ آفریقا دینن پارچەیی انسانلرك ضعیف قوللریله چیزدکلری قنالدن قیریسویرك ؛ صاغدەکی اوچ درت شبه جزیرەیی کسیك .... او وقت اسکی دنیانك اصل کوودەسی قالیر. ایشته بوکوودە تماماً ترك یری، بزم مال مورومزدر. او ترك یرنده بر چوق اقوام وار. یاقوتلردن طوتکزده ، تیتلیلر ، قیرغیزلر، قالموقلر، باشقوردلر، تاتارلر، ترکنلر ، ترکلر، الی اخره ...

مذکور قوملرك هپسی اصلاً بردر ، تورانی‌درلر . لکن بوقوملرك بعضلری اسلام ؛ بعضلری اسکی ترك مذهبی : شامانی ؛ بعضلری بودیلکه کیرمشلر . بونلرك هپسندن بحث ایدەجك دکلم . بو اقوامك مدنیتجه فرقلری غایت بیوك ، بونلرك ایچنده بر قسملری وار ، دینجه مسلمان و مدنیتجه بربرلرینه یقین . اصل سزه سویلەجکم بونلردر .

بونلر اوچ مرکز اطرافنده طوپلانیر : ۱ ــ وولغا حوزەسنده‌کی ترکلر ، ۲ ــ قاف طاغلری جنوبی ، ماورای قافقاسده‌کی ترکلر ، ۳ــ بخارا، طاشکند ، سمرقند واطرافنده‌کی ترکلر. دیمك بحث ایدەجکمز ترکلر بونلردر . بردرجەیه قدر تحدید ایتدك .

شیمدی بونلرك حرکات فکریه ، مدنیه و سیاسیه‌لرینه نه زماندن اعتباراً باشلایەجغز ؟ موسی بکك دیدیکی کبی ترك بن یافتدن باشلارسەق پك اوزاغه قاچارز. کلك ، بز ۱۸۸۳ سنه‌سندن باشلایەلم. بو اثناده روسیه‌ده مهم بر شی میدانه چیقدی : ترجمان غزتەسی . یکنظرده او قدر مهم دکل کبی کورونیور ، لکن حدذاتنده اهمیتلیدی. یکرمی بش سنەلك بو دوردەکی حرکات فکریه‌یی ایکی دورەیه تقسیم ایدرسەك مقصدی دها قولایلقله افاده ایتمش اولورم .

۱ ــ ۱۹۰۵ سنه‌سنه قدر یکرمی ایکی‌یل ،

۲ ــ اهمیتی اعتباریله اوکا مقابل کلەجك شوصوك اوچ سنەلك زمان .

کچن قونفرانسده خاطرلرده قالمشدر ، احمد مدحت افندی اهمیتلی بر مقدمه یاپمشدی . بتون ترکلر حقنده دوشونیلەجك شیلری خلاصةً سویلەمشدی . بنم درعهده ایتدیکم خصوص اونك سویلەدکلرندن بر ایکینی آلوب توسیع ایتمك .

اولا ۱۸۸۳ سنه‌سنده روسیه‌دەکی بو اوچ کومەده بولونان ترکلرك

متضمن اولدیغی فوائد لاتحصی‌یی ایضاح و امت واعجابنی سیر وسفره تشویق وترغیب بیوریورلر .

اسلاف عظام حضراتی ، بو احادیث نبویه‌نك مضمون عالیسنه اتباعاً ، ایجابات عصریه‌لرینه کوره بو امر مهمه لایق اولدیغی اهتمامی ویره‌رك ، وسائط نقلیه‌نك پك نقصان زمانلرنده معلوم اولان بتون اقطار جهانی کشت وکذار ایدوب ، اقوام و امك عاداتنه ، احوال جغرافیه ، حیات ومعیشتلرینه دائر نیجه اثار قیمتدار براقه‌لریله علوم وفنونه پك بیوك خدمتلر ایتمشلردر . ایشته تاریخ بوکا شاهد عادلدر .

بزلر هرنه‌قدر اوآثار کزیده‌یی تقدیر ایتمزسه‌ك ده اوروپا ارباب علومی انلرك محصول سیاحتلرندن بحق حصه‌یاب اولدیلر واولمقده‌درلر. بز معاشر مسلمین افعال وحرکاتمزی قوانین جلیله‌ٔ احمدیه‌یه توفیقده پك بیوك قصور واهمال کوستردیکمز کبی ؛ شرع مبینده سیر وسفره چیقان مکلفینه اعظم عباداتدن معدود صوم وصلاتده معلوم اولدیغی لوزره درت رکعتلی نمازلر حال‌سفرده ایکی رکعت اولمسی ، (وان کنتم مرضی اوعلی سفر ...) آیت جلیله‌سنك مقتضاسنجه ایام رمضانده صحیح ومقیم‌نره اداسی فرض اولان صومك ارباب سیروسفره صکره اداء ایتمك شرطیله مساعده ایدلمسی ، مدت مسحك تمدیدی، ابن السبیلك محل‌انفاق وصدقه اولمسی کبی مساعدات بخش اولونمسیله امر سیاحت تسهیل بیورولدیغی حالده مع‌التأسف بوندنده خاسر قالمشز .

سیاحت بر قوم ایچون منافع عدیده‌یی جامعدر . چونکه انسانلر خلقةً تقلیده میال اولدقلرندن ، جمعیت بشریه ایچنده هرترقینك حصولی کوره‌نکه تابعدر . انسان بالذات کورورسه بصر وبصیرتی آچیلیر . بر قومده موجود اولان اثار تمدن ، صنعت ، تجارت مجرد یقیندن کورمکله دیکر قومه انتقال ایدر .

غربك بوکونکی سویهٔ مدنیته ترفع ایتدیکنك اسبابی تعمیق وتدقیق اولندقده انلر اوحیرتفزا آثار عمرانه آنجق شرقه سیاحتلریله واصل اوله‌بیلدیکلری نمایان اولیور. دها دوغروسی، مدنیت قدیمهٔ اسلامیه‌یی یقیندن تدقیقه‌قویلدیلر. اندلس، مصر خزائن عرفانندن حقیله فائده‌مند اولدیلر. حالاسیاحت متادیه‌لریله شرقك مدید خواب غفلتنی ، جهالتنی غنیمت وفرصت بیله‌رك المزده بولنوب قیمت حقیقیه‌سنی تقدیر ایده‌مدیکمز آثار عتیقه‌دن معدود ذی قیمت اشیایی اله کچروب کتب‌خانه‌لرینی ، موزه‌خانه‌لرینی ، مؤسسات علمیه‌لرینی تزیین ایتدیلر . خلاصه اسلام‌ایله مسکون قطعاتده قابل‌استفاده نه وارسه ، بزکوشه‌نشین عطالت اولمه‌مزدن طولایی ، هپ آنلری آلدیلر . ایلریلتدیلر . بو حیرتفزا حاله کتیردیلر .

معلومدرکه سیر وسفر . یاصرف زیارت مقصدیله اختیار ایدیلر ، یاخود تجارت ، جهاد کبی بر مقصد طولاییسیله وقوع بولور . اقوام مسلمه اراسنده شق اولنی ، یعنی اوروپا سیاحینی کبی جهانی جولان ایدن برمسلمان بولنق عادتا محالدر . حالبوکه جمعیت اسلامیه‌نك حال حاضری بوطرز سیاحته شدت احتیاجی درکار اولمقله برابر ، قرآن حکمت بیانك (قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین) نص کریمی مثللو بر جوق آیات جلیله‌سندن مستبان اولدیغی کبی بالاده ذکر اولنان احادیث نبویه ایلده تشویق وترغیب ایدلمشز . شریعت احمدیه‌نك بو مثللو ترغیبات وتشویقاتنه رغماً امور دنیویه‌یه متعلق اولوب اسباب راحت ومعیشتمزی ، عمران وترقیمزی تأمین ایدن قواعد مدنیه‌سنك همان همان کافه‌سنده عکسنی التزام ایتدیکمزی کورورز . اصلا قابل انکار اولمیان بوحرکاتمزك نتایج مؤلمه‌سی کوندن کونه کسب شدت‌ایدییور . فاعتبروا یااولی‌الابصار !..

کاملم شق ثانی‌یه : بزده بوکبی بر مقصد ومصلحته مبنی سیاحتی اختیارایدنلره مع‌التأسف پك ازتصادف ایدیلیر . ایشته رسول ذیشان افندمزحضرتلری بودرلو سیروسفرك بوامت مرحومه‌یه ، نافع عدیده بخش ایده‌جکنی بیان صددنده : (من تعذرت علیه التجارة فعلیه بعمان) بیورمشلردرکه مأل منیفی : « کسب وکاری کساده دوشن ، کچنمکده کوچلك چکن آدم عمانه کتسون ». عمان عصرسعادتده زمانمزك آمریقاسی مثابه‌سنده اولدیغندن تجارتی طاراشمش اولانلرك اورایه سیروسفر ایتملرینی امر وفرمان بیوریورلر . بوحدیث نبوی ایله عالم‌اسلامك حال اسف اشتمالی مقایسه ایدیلدکده بر مؤمن حقیقت بینك بتون موجودیتیله حالمزه آجیمامسی متصور دکلدر . بوکون بلاد اسلامیه اقوام سائره‌نك تجارتکاهی اولمش ایکن بزلر حالا تجارته ، صنایعه نظر نفرتله باقمقدن کندیمزی آله‌میورز . عجبا اوروپاده ، آمریقاده ، هند وچینده تاجر، سیاح برمسلمانه تصادف ایدیله‌بیلیرمی؟ هیهات ! بیلمم بوحال نه وقته قدر دوام ایده‌جك ؟.

آرتق بزه تجارب عدیده و معارف عصریه واضحاً کوستردیکه دین محمدینك قوت وسطوتی جمیتمزك قوت وشوکتنه ، قوت ایسه ثروته ، ثروت تجارته ، تجارتده معارفه محتاجدر. شو حالده بووسائل ووسائط متسلسله‌نك هانکیسنی التزامده تصور کوستریرسه‌ك مشقتدن، ذلتدن ، محکومیتدن یقامزی تخلیص ایده‌میه‌جکمز میداندەدر . چونکه عادات آلیه بویله جاری اولمشدر .

هر حالده روی زمینده موجود مسلمینك مقتدی‌به ومرشدی اولان مقام‌معلای خلافت ، احکام‌جلیلهٔ اسلامیه‌دن‌اولوب عصرلردنبری امتثال ایدیلمرك متروك قالان قواعد مدنیه‌یی موقع اجرایه وضع ایتمکله بتون عناصر مسلمه‌یه نمونهٔ امتثال اولملیدر . واقعا ایام مشئومهٔ استبداددەحکومت اسلامیه عد واحصادن‌انزون برطاقم نامشروع افعال وحرکاتك مصدرومنبعی اولدیغندن شرع‌متینك وسائط عمران وترقی‌یه عائد قسمنك اجرا واحیاسنی کندیسندن بکلمك عادتا محال اندرمحال ایدی.

له‌الحمدوالمنه‌عون ربانی وامدادروحانیت جناب پیغمبری سایه‌سنده خیلی زماندنبری شریعت محمدیه‌نك احیاء و اجرا اولنمسنه یکانه حائل ومانع اولان هیکل ا تبدادی حیرتفزای عقول شجاعت وبسالتلریله

اولکی کبی وانجق اولجه اوقوتیلان شیلری اوقوتملم . جغرافیا ، حساب ، تاریخ ، طبیعیات لزومسز شیلردر . حتی کندی لسانمزی بیله اوقومیه‌لم. الفبا ایله عربیات کافی .. بونلر رقابت ملل، منازعهٔ حیات کبی اعتراضلره همان تقدیر وقناعتله مقابله ایدلر .

٢ ــ قادینلرك مکتب ومدرسه‌ده اوقومه‌لرینه هیچ بر احتیاج یوقدر . چوجق ایکن اعتقادات وعباداتجه بعض شیلر تحصیل ایدوب صوکره‌دن بلنه‌جك شیلریده قوجه‌لردن اوکرنمیدرلر .

٣ ــ روسجه تحصیلنه قطعیاً معارضدرلر . روس مکتبلرنده اوقومق اونلرك نظرکده کناه کبائردن معدوددر .

اینته ایکی مجرای فکری‌که شیمدی‌یه قدر چاریشمقده‌در . اکر روسیه ترکلرینك حرکاتی اکلامق ایسترسه‌کز بو ایکی جریانی کوز اوکنده طوتمه‌لی‌یز . دیکر مسائل هپ بوکا تفرع ایدر .

دائما کورولن خصوصاتدر : ترقی فکری محافظه‌یه غلبه چالار . بعضاً اولور ، او غلبه بر مدت دوام ایدر . صکره ینه عکس العمل حاصل اولور . ینه محافظه‌کارلر اقتداری أله آلیرلر . روسیه‌ده ترجمانك انتشارندن بش التی سنه‌صکره کوریلیورکه ترقیپرورلرك قوتی تزاید ایدییور . بوکا اصل سبب فکرده اولان قوتدن بشقه بر شی‌در : برقاچ بویوك ذاتك او اردوکاهه داخل اولمسی . اونلرك نامنی حرمتله یاد ایتمه‌لی‌یز . بونلرك برنجیسی روسیه‌مسلمانلرینك الك بیوك عالملرندن شیخ شهاب‌الدین المرجانی حضرتلریدر [القیشلر] بو ذات اساساً بخاراده تحصیل ایتمش واراده‌کی افکارك نه‌دن عبارت اولدیغنی بیلیوردی. اوراده استحصال اوله بیله‌جك معلوماتدن مکتبی ایچون ایی بر تمل قورمه‌یه‌جغنی کسدیرمشدی . عجبا نره‌یه کیتملی ایدی ؟ استانبوله کلدی . حجازه کیتدی . خیلی تدقیقاتده بولندی . نهایت او قدر بر قناعت وجدانیه حاصل اولدیکه مکتبلرك ترقیسی ایسته‌نیرسه بخارا یولنی قپایوب استانبوله طوغری شاکرد کوندرملیدر . طبیعی بیوك فکرلرك دائما تلیذلری یتیشیر . جناب مرجانی‌نك بر چوق تلیذلری یتیشدی . وغصبرنسکی [ترجمان] غزته‌سیله نشر افکار ایدرکن دیکر طرفدن بویله بر قوتلی عالمك اطرافنده علما او افکاری ترویج ایدرلردی . او حالده استقبال تأمین ایدلش دیمکدی . استانبوله ومصره کیدوب کلنلر ایسه دائما او فکری تقویه ایده‌جك، روسیه‌ده یرلشدیره‌جك تربیه آلوب دونرلردی .

افندیلر ! دائما فکرك تحصیلنده موقعك اهمیتی واردر . بخارا ، سمرقند ، کنیش چوللرایله اوروپادن آیرلمش اولدیغیچون اوروپا ترقیاتندن بی خبردی، بناءً علیه روسیه‌ترکلریده بخارادن افکار جدیده اوکرنه‌مزلردی . لکن استانبول ایله مصرمقتدا به اولورسه اوروپانك افکار علمیه وصناعیه‌سی دها اول تأثیر ایده‌جکدی . اینته بز کمال افتخار ایله و عثمانلی قارده‌شلریمزه بیوك برتشکرله اعتراف ایتمه‌لیزکه بو افکار جدیده‌نك حصولنه عثمانلی مکتبلریله جامع و مدرسه‌لری خیلی خدمت ایتمشدر .

برقاچ سنه کچدکدن صکره بخارانك ، مشهدك اهمیتی ناقصه باشلامشدی . منابع علوم قاهره و استانبول اولمشدی . بزم کنجلرمز روس مکتبلرینه دوام ایدرلردی. بونلرك بعضلری اوروپا درجه‌سنده مکتبلردر . روس مکتبلرندن بر چوق فائده بکلیوردق . لکن او مکتبلردن هر نه‌دن ایسه چوق استفاده ایده‌مدك .

افندیلر ! تام اصول جدید وقدیمك چاریشمقده اولدقلری زمان مهم بر فکر دها طوغدی : اصول قدیم طرفدارلری اصول جدیدك فالغنی کوسترمك ایچون بعض مسائل دینیه‌یی کندیلرنجه تفسیر ایدرك تجدد و ترقی دینلن مرکب برحرکتك مشروعیتنی انکار درجه‌سنه واردیلر.

اصول جدیدجیلرك علمای ایسه قدیمجیلر طرفندن دین مبین اسلامك سوء تفسیره اوغرامش بولندیغنی ، متاخرینندن بعض ذواتك بیلیر، بیلمز بر چوق شرح و حواشی یازمقله روح اسلامی تغییر ایلش اولدقلرینی ادعایه قالقشدیلر .

دیمك اولیورکه اصول جدیدجیلر نقطهٔ نظرنده موجود کتب دینیه‌نك ایچه تدقیق ومنابع اصلیه‌لرینه ینی نصوصه مراجعت ایدرکن اونلرك تدقیقی اقتضا ایدر. اینته بو فکر مهم بر جهتدن اصول قدیم ایله اصول جدید منازعه‌سندن طوغدیسه ، دیکر جهتدن شیخ جمال الدین افغانی ایله مصرمفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده‌نك افکار منوره‌یه القاایتدیکی تخمله‌ردن نشو و نما بولدی (آلفیشلر)

بو فکری جریانلرك حیاتده تأثیرلری اولیوردی . اصول جدید فکرینك طوغمسیله برابر اصول جدید اوزره بر چوق مکاتب ابتدائیه کناد اولندی . مدرسه‌لرکده اصلاحی ارزو اولنیوردی. اصل فکر، مدرسه‌لرده حکمت حاضره‌نك اوکرتملسی ایدی . دیکر اقوام علماسنه مقابل برقوت استحصال ایدلم دینیوردی. لکن بو، ابتدائی مکتبلریله مدرسه‌لرده استحصال ایدیله‌میوردی .

اسکی حالی محافظه‌ده برآز مستبعد ایدی . حتی بوکا باقه‌رق ماورای قافقاسیه مسلمانلری بشقه برطریق طوتدیلر: برزمانلر استانبولده دوشونولدیکی کبی مدرسه‌لری کندی مقدراتنه ترك ایله اونلری اصلاحدن صرف نظر ایتمك وصرف مکاتب جدیده تشکیلی ایله اوغراشمق دهاقولای‌دییورلردی. لکن حال حاضره موافق برشکل شبهه‌سز وولغا ترکلرینك طوتدیغی اصول ایدی‌که : بوقاریده دیدیکمز وجهله مدرسه‌لرکده ایجابات زمانه کوره اصلاحیدر . اشبو جریان فکرینك مکاتبه‌ده تأثیری اولسه بیله مطبوعاتده اوقدر تأثیری اوله‌مازدی . ینی مجلسلرده شفاهی اوله‌رق اصلاحاتدن چوق بحث ایدیلیوردی . فقط کتاب ورساله وغزته ترجماتدن غیری چوق ایدی، بو یوقلق ترکلرك قصوری دکلدر .

چونکه یازمه‌لرینه مساعده اولونمیوردی . بونك ایچون بالطبع مطبوعات اوله‌مازدی . اکر بو یکرمی ایکی سنه‌لك زمانه‌دکی حرکات اقتصادیه‌یی سویله‌جك اولورسق ؛ اوراده‌کی افکار

احوال مدنیه‌لری، فکرلری وسیاستجه اولان دوشونجه‌لری، حرکتلری نه‌دن عبارت ایدی؟ او وقتده، اندیلر، بتون روسیه ترکلری ایکی مرکزك تحت تأثیرنده دوشونورلردی: ۱ — بخارا، ۲ — مشهد.

بخارا، مشهد بورالرده اسکیدن بری مشهور دارالفنونلر، مدرسه‌لر وارایدی. بونلرك اصول تدریسی بش، آلتی یوز بیل اولکی اصولدر. او زماندنبری تحولات فکریه بو ایکی مرکزدن اوزاق اولدیغیچون بورالری دنیانك حالندن، احوالك دکیشمه‌سندن خبرسز بولنیورلردی. بناءً علیه بونلردن روسیه ترکلرینه آقینیلان افکار اسکی فکرلردر.

جلال بك افندینك سویلدیکی اسقولاستیك، یعنی — طبایع اشیادن قوانین استخراج ایدیله‌جك یره — صرف اسکی منابعك تدقیقیله اونلردن خارجه چیقه‌مامق اصولی مشهدده، بخاراده درجهٔ اکمله ایدی. بناءً علیه اورادن مدنیت آلان روسیه ترکلری اسقولاستیك زنجیرلریله باغلی ایدیلر.

لکن بخارا ومشهد تربیه‌سی بونلرك حیاتلرینه برحدود چزمش ایدی. او حدود داخلنده روسیه ترکلری راحت یشارلرایدی. بونلرده تجارت بر درجه‌یه‌قدر ترقی ایتمشدی. فقط اسکی اصول ایله یاپیلردی. بر زمانلر وولغا ترکلری اسیای وسطایه، بخارایه تاسبریایه‌قدر کیدرلردی. بورالرك اهالیسی اکثریتله ترك اولدیغندن روسیه‌نك چین ایله اولان واسطهٔ تجارتی وولغا تاتارلری ایدی. صنایعجه‌ده‌کری دکل ایدیلر. حتی قزانده دری فابریقه‌لری، صابون اعمالاتخانه‌لری و «سیمیر» ولایتنده چوخه، شیاق فابریقه‌لری وار ایدی. یعنی سویهٔ مدنیه‌لری پك آشاغی دکل ایدی.

ماورای قافقاس وترکستانه کلنجه: بونلرده صنایعجه پك کری دکل ایدیلر. اورالرده ال دستکاهلری واردی. ایپك، چلیك، قیوجلق کبی صنایع اسکی اصولده دوام ایدوب طوریوردی. لکن مطبوعات، مکتب، مدرسه خصوصلرینه دقت اولنورسه اونلر پك اسکی سیستمده ایدی. فقط بر چوق آدملر واردیکه ایش بویله دوام ایدرسه آزوقت صکره کری قالدقلری کبی اللرنده‌کی صنایع وتجارتده کیده‌جك، آچ قاله‌جقلرینی کوروب اکلایورلردی.

اکرهوا هرهانکی برفکرله مشبوع ایسه اوفکری تجسم ایتدیرن بر شخص میدانه چیقار، اوشخصك فکری ذاتاً موجود بر فکر اولدیغیچون درحال طرفدارلری بولنور. روسیه ترکلری آوه‌سنده بر حاضرلق وار ایدی. اصلاحات ایسته‌نیوردی. ترجمان چیقارق ایشته او اصلاحاته ایلك نسخه‌سندن اعتباراً باشلاندی. ترجمانك صاحبی اسماعیل بك غصپرنسکیدر. جریده‌سنك ایلك نسخه‌سندن اعتباراً «اکر بز بویله کیده‌جك اولورسق روسیه‌ده‌کی ترکلرك استقبالی قراکاقدر» دیدی. وبوقاراکلق استقبالی آیدینلانمق اوزره درحال برخط حرکت چیزدی. خلاصه‌سی شوایدی.

۱ — مکتبلرك، مدرسه‌لرك اصلاحی. — اسماعیل بك نظرنده اصلاحك معناسی دین اسلامی محافظه ایله اوروپالی‌لشمق: تحصیل کوره‌نلریمز اوروپالیلرك بتون تفرعات حیاتده‌کی معرفتلرینی اوکرنمکله وقارشو طورملیدر. والانزاع حیاتده یکیله‌جکز. یکیلمك ایسه ملتجه محو اولمق دیمکدر.

۲ — دیلك برلشدیرلمه‌سی. — روسیه‌ده‌کی درلو نامللرله یاد اولنوب اساساً قارده‌ش ترك اولان اقوام شمدیکی آیریلقده دوام ایدرسه اطرافلرینی احاطه ایتمش اسلاولق دکزی طالغه‌لریله آشینه آشینه یوق اولورلر، آیریلق بتیریلمیدر. بونك ایچون هرشیدن اول دیل برلشدیرلمیدر. یالکز روسیه‌ده‌کی دکل، بتون دنیاده‌کی ترکلرك عرب وعجمجه‌دن چاله لزومسز سوزلرندن وازکچمه‌لی. یالکز بر لسان ادبیلری اولملی. اودیل ایله هپسی آکلاشه‌بیلملی.

۳ — قادینلریمزده اونوتولمه‌لی. — آنلرك تعلیم وتربیه‌سنه ارککلرك تعلیم وتربیه‌سی قدر دقت ایتمه‌لیز. اکر قادینلرك سویهٔ ادراکی ارککلرك کندن آشاغی قالیرسه ینه جمعیت دوام ایده‌مز.

٤ — فکر ملیتك اك قوی استنادکاهی دیندر. بناءً علیه ادارهٔ روحانیه‌لریمز اصلاح اولونمه‌لیدر.

٥ — روسجه‌یی مطلقا مکملاً اوکرنمه‌لیز. بو، آوروپا معلوماتندن استفاده ایچون مهم برواسطه‌مزدر. روسجه‌ایله روسیه‌نك حیات سیاسیه واقتصادیه‌سنه قاریشه بیلورز. کوریلیورکه غصپرنسکی اسماعیل بکك پروغرامی هرشیدن اول پداغوجی‌در، یعنی تربیه‌یه عائددر. ذاتاً هرشیئك باشی‌ده بودر.

ایشته یکرمی بش سنه دوام ایدن برجریان فکرینك پروغرامنی بش نقطه ایله خلاصه ایتدم. لکن هربرجمعیتده دائما ایکی قوهٔ فعاله اجرای تأثیر ایدر: برطرفدن جمعیتك برقسم عنصری ترقی وتکملی آرزو ایدر. دیکر برعنصرده وار اسکی حالی ادامه ایله حال حاضری محافظه قیلمق ایستر. کائناتده بیله بوحال جاریدر. ذاتاً جمعیتلرده ظهور ایدن محافظه‌کار وترقیپرور فرقه‌لر بوایکی قوتك تجلیسندن عبارتدر.....

ایشته تاتارلرکده ترقیپرورلری بویله آچیقدن آچیغه اعلان فکر ایتدیلر. محافظه‌کارلرك فکری تعین ایتدی. بونك ایچون ایکی پارتی تشکل ایتدی. بونلره «اصول جدید»، «اصول قدیم» طرفدارلری نامی ویریلدی. مثلا بوراده‌کی کنج ترکلر، اختیار ترکلر کبی. اصول جدیدچیلر اوراده غزته‌لرله، رساله‌لرله فکرلرینی نشر ایتدیلر. اصول قدیم طرفدارلری ایسه مکتوبلرله، مجلسلرده سوزلریله مقابله ایدرلردی.

اصول جدیدچیلر غصپرنسکینك یوقاروده سویلنن پروغرامنی قبول ایدنلردر. اصول قدیمچیلر ایسه اولجه اولدیغی کبی یعنی بخارا ومشهده‌اوکرندیکمز کبی حیات سوره‌لم دیه‌نلردر. اصول قدیمچیلرك پروغرامی شویله خلاصه اولنه‌بیلور:

۱ — قطعیاً اوروپالی‌لشمه‌یلم. طرز معیشت وحیاتمزی باباملردن کوردیکمز کبی محافظه ایدملم (اناوجدنا آبائنا) نظریه‌سی. مکتبلریمزده

اوطه‌ده اوکیجه مواقع مختلفه‌دن کلش ضابطلر واردی . هر برینی یاتمق اوزره بریره کوندردی . بزیالکز قالدق . مشیر پاشانی دها کوره‌میه‌جکمی‌م دیدم . بر آه ایدرك او چوقدن کتدی .. تونهسالان وطنی قیروب ازبیورلر .. دیدی . بونك اوزرینه اوته‌بری قونشدق . حال وقالدن اسمیله مسمی کریم‌الصفات برذات اولدیغی اکلاشیله‌یورایدی. یتاغنی اوکیجه بکا تخصیص ایدوب کندی مندر اوزرنده یاتدی .

ایرتسی کونی بر ضابطه ترفیقاً حبسخانهٔ عمومی‌یه کوندرلدم . سلطان احمد میدانته ناظر اولان دائره‌ده ایکی ساعت قدر مکث وآرامدن صکره دیکر بر ضابط کلوب بنی ایچروده پارمقلق ایچنده محبوسلرك کوندوزلری کزینتی محلی اولان میدانلغك ایچرویه کیردیکن صول طرفده‌کی متهاسنه تصادف ایدن بر اوطه‌یه کوتوردی‌که بوراسنك بر غاردیان اوطه‌سی اولدیغنی صکره اکلادم . « بو افندی بورایه مسافردر ، کیمسه ایله اختلاط ایتدیرمیه‌جکسکز » دیه تنبیه ایتدی . غاردیانده قپویی اوزرینه کلیدله‌یوب کتدکدن بر مدت صکره تکرار کلدی، اوستمی باشمی آرادی . امید ایتدیکی برشی بوله‌مینجه پاره چانطه‌می آلوب کوتوردی . متعاقباً عودتله چانطه‌یی بکا اعاده ایدوب ینه قپویی کلیدلیه‌رك کتدی .

مقسی، طاوانی باصیق، طبانی طوپراق، ایچنده ایکی تحته کرموت موضوع اولان بوتنکنای اضطرابده یالکز باشمه قالدم . عاقبتی مجهول اولان بویله برمعامله‌یه سبب‌ندر .. دیه تفکراته طالدم . عجبا برمدتجك اره‌صره عبرت غزته‌سنه دوام ایتمکلکم می سبب اولدی .. سبب بو ایسه دها موقوفین واردیمك .. یکی بوحالك نتیجه‌سی نه‌اوله‌جق .. صکره بردنبره کندی‌می‌طوپلادم . مسافر معززی ! اولدیغم بوخلوتکاهك میدانه ناظر اوفاق پنجره‌سندن محبوسلری تماشایه باشلادم : برطاقمی برمسیره‌ده کزینیورمش کبی ایشسز کوچسز آهسته آهسته طولاشیور؛ بعضیلری کویامستعجل برایش ایچون صیقی‌صیقی‌یه بریره کیدییورمش کبی برطرفه باقنمیه‌رق لایقطع میدانك براوجندن‌اوبراوجنه سکردیور؛ برقسمی‌ده کندینه برایش بولمش، انکله مشغول . طولاشانلردن بعضیلری اره‌صره بنم بولندیغم پنجره‌نك اوکنده ایرکیلوب بنی باشدن اشاغی کوزدن سوزیور، برطاقمی‌ده بکا باقدقدن‌صکره عارسز عارسز کولوشه‌رك چکیلوب کیدییورلرایدی . بونلری اقشامه یقین اتمکلری توزیع اولنمنی متعاقب قنوشلرینه صوقدیلر . دیرکن میدانك ایچنده شانلنور شونلنور .. برزنجیر سسی در قوپدی . باقدم ، پرانغه‌لیلر چیقمشلر . بونلرده براز طولاشوب نفس الدیلر . صکره بونلری‌ده اوتکیلر کبی یرلرینه طیقدیلر . اقشام اولدی، میداندن اوهای‌وهوی شماته کسلدی، اوزرینه برظلمت چوکدی .

حال وموقعك دهشت ووحشتی ، وقت غروبك منظرهٔ حزن آوری، شمدی کندمی وقتیله اسمارینی بیله بیك استماذه ایله یاد ایلدیکمز قاتللر پرانغه‌لیلر ایچنده کوروشم بنده حزین حزین خاطره‌لر اویاندیردی . درین‌درین مطالعاتم شورالره‌قدر منتهی اولدی : بوکارکاه عالمده درلودرلو رنك وشکلنرله روزمره تجلی ایدن حوادث ووقائعك هربرنده حکمت بالغه واردر : منبع‌الوهیتدن منافیٔ حکمت ومصلحت هیچ برشی صادر اولماز .. ادراك بشر حقائق افعال ربوبیته پرواز ایده‌مدیکندن عجزهٔ عباد بعض احواله دوچار وله‌وحیرت اولور .. یاستمان ! علمك هرشیئی محیط، لطف وکرمك هرشیئه واسعدر ..

خدادر خداوند ارض وسما — مسخردر امرینه زیر وعلا
ید قدرتیله یاپلش جهان — بزنمش بدایعله کون ومکان
معادن ، نباتات ، ذیروحلر — نیجه بیك رموزه دلالت ایدر
جهانده مشمشدر آهنك تام — تناسب ، توازن ، کمال نظام
شوحالات وآهنك حیرت فزا — تفکرله سیره دکلی سزا
نکهدار عالم جناب حکیم — مدبر مراحله رب کریم
خدادن ایدر لطف واحسان صدور — خدادن ایدر عدل وحکمت ظهور
فقط ایلدکجه دمادم نکاه — تصاریف و اوضاع ازمانه آه
پیا پی هجوم اینر انسانه غم — وهمار کلور خاطر وعقله هم
ایدرکن امید کرم بالعکس — ستمدیده‌یه بخت اولور برعکس
الٰهی نه دیدم تأثرله بن — خطا ایلدم بر تحیرله بن
سنك حکمتك درك ایتمك محال — فضای علاده خرد بی‌مجال
نه عالی کلامدرکه محنت کشان — بومعنایی ایتمش شویوله بیان
« نه‌ممکن‌که بیلسون محیطی محاط — دکلدر آنك کاری عقله مناط »
دکل ایدی حاشا شکایت مراد — عیاندر سکا هپ مآل ومفاد
عنایت قیل ای چاره ساز کریم — بنی صقدی زیرا شو دار الیم

بقیه‌سی وار

برکت زاده : اسماعیل حقی

هامش — کچن نسخه‌ده [بیچارکان] ، [کمال‌بك] ، [صکره] کلمه‌لری سهواً [بیچاره‌کان] ، [کمال] ، [صوکره] دیه ترتیب ایدلمش اولدیغندن مع‌الاعتذار تصحیح اولنور .

حدیقهٔ فکریه

الحادك حضور علمده‌کی موقعی

مثال اوله‌رق کندیکزی آلیکز : برایش ایشلیه‌جککز زمان نه‌کبی حالاته مظهر اولدیغکزی تأمل ایدیکز نه‌کوره‌جککز ؟ شونی کوره‌جککزکه اللریکزك، کوزلریکزك، آیاقلرکزك، بوتون‌عضلاتکزك قواسیله حجرات دماغیه‌کز، الحاصل بوتون‌وجودیکز اوایشك مطلوب وجهله ایفاسی ایچون براتحاد، برآهنك تام ایله مشغول بولونیور ، مثلا اللریکزك صرف ایتمکده اولدیغی قوت ایله کوزلریکزکی آره‌سنده برتعاکس، کذلك دیکر وظائفی اولان اعضا میانده بر تخالفك موجودیتی حس ایده‌مزسکز . بناءً علیه بواعضای مختلفه‌نك قواسی حدذاتنده مستقل اولیوب مجموعی بردن سزده موجوداولان

درجه‌سنده برترقی کوره‌میز . بالعکس کورورزکه ترکلرك چین وروسیه آره‌سنده تجارتلری کوندن کونه تناقص ایتمشدر . قازان حوزه‌سنده صنایع اکسیلمشدر . حتی بخارایه ، قافقاسیه‌یه اوروپا مالی داخل اوله‌رق یرلی ایشلرینه غلبه چالیور . بوکا سبب ، طبیعی فکرك ترقیسی دکل؛ بلکه ترقیات فکریه‌ده کچ قالمش بولنمقدر . اوروپانك صنایعنه ، اقتصادی هجومنه مقابله ایچون ترقیات فکریه‌نك هیچ اولمازسه یاریم عصراول باشلامش اولمسی لازمکلیردی . ایشته تأخرمزك سیئاتی تدنیٔ اقتصادیه‌ده کوردك . اوائناده روسیه ترکلری روسیه اهالیسنك موازنهٔ سیاسیه‌لرنده غیر موجود کبی ایدیلر . چونکه اونلر صرف امور شخصیه ایله مشغول اولوب دیکر اقوام کبی حریت حرکتنه قارشمامش ، تماماً آیری قالمشلردی . واقعا قافقاسیه‌ده اوفق تفك سیاسی حرکتلر اولیوردی . فقط طوغروسنی سویله‌مك لازم ایسه اونلره بز حرکت سیاسیه‌دن زیاده آثار تعصب وجهالت دیسه‌ك دها مناسب اولور .

ایشته غایت مختصر وغایت عجله اوله‌رق ایلك دوره ایچون عرض ایده‌جکم بونلردن عبارتدر . مابعدی وار

تراجم احوال

یاد ماضی

— مابعد —

عبرت غزته‌سنك الغاسنی وبونك اسبابنی مبین اولمق اوزره اولوقت مطبوعات اداره‌سندن شوامر مخصوص کلمشیدی :

« غزته‌لرجه اقدم وظائف عمومه نافع حوادث ومباحث ایله مشغول اولمق قضیه‌سی ایکن عبرت غزته‌سنك طوتدیغی مسلك شخصیات ایله اوغراشمق ونظامات واجراآت دولته تأویلات خود سرانه ایله تعریض وقواعد اساسیهٔ حکومته قارشو نشر مطالعات ایله اذهان ناسی تغلیط ایتمکدن عبارت اولدیغندن الغاسی لزومی برقاچ دفعه تحقق ایتمش اولدیغی حالده مجرد حکومت سنیه‌نك مطبوعات حقنده درکار اولان افکار ترقیات پرورانه‌سی اثری اوله‌رق اصلاح طور ومسلك ایتمسنه انتظاراً که تعطیل وکاه تنبیه ایله اکتفا ایدلمشیدی . بو معامله‌ٔ اعتدالکارانه انتباهنی موجب اوله‌جق یرده بالعکس مسلك متخذنده اصرارنی منتج اولوب بوکره ۱۲۹ نومرولی نسخه‌سنده ونوری امضاسیله ۱۳۱ نومروسنده یازدیغی مقاله‌ده اصول حکومت سنیه ایله قابل تألیف اوله‌میه‌جق برطاقم تجاوزات متجاسرانه‌یی شامل مطالعات درج وتحکیه ایتمك درجه‌سنه‌قدر کیتمش اولدیغندن و ۱۳۰ نومرولی نسخه سنده‌کی « ایکی امضالی ورقه عنوانلی » مقاله‌نك خاتمه‌سنده استعماله جرأت ایلدیکی تعبیر هدف حرکتنی صریحاً تعیین ایتمش اولوب بویله برغزته‌نك بقاسنده ایسه محاذیر ملکیه مسلم بولندیغنه بناءً برموجب قرارنامه تاریخ اعلاندن اعتباراً کلیاً الغاقلنمشدر »

۷ صفر ۹۰، ۲٤ مارت ۱۸۹ ترجمان دیوان همایون

سعداه :

عبرت غزته‌سی بوامری برعلاوه ایله نشر ایدوب زیرینه «عمومه وداع » سرلوحه‌سیله آتی الذکر سوزلری ذیل ایتدی :

«عبرتك مباحثی عمومه نافعمی ایدی؟ دکلیدی ؟ نظامه تعریض می ایتدك ؟ یاخود نظاماتك مرجع تفسیری اولان شورای دولتك حکمنی می استدعا ایدك ؟ شخصیات ایله بزایستیه‌رك می اوغراشدق ؟ یوقسه کوردیکمز تضییقات وتعریضات اوزرینه‌می مجبور اولدق ؟ غزته‌مزه کوره ارادهٔ مخصوصهٔ جناب پادشاهی ایله انتشاره باشلادقدن صکره اخف مجازات اولان بر آی تعطیلدن بشقه برمعامله‌ٔ رسمیه کورمامش ایکن حکومت سنیه‌جه ایکنجی دفعه متهم کورلدیکی زمان برقاچ تعبیر ایله برحکایه ایچون بتون بتون الغاسنه کیدلمك امثال وفعایله متناسبمیدر ؟ دکلیدر ؟ بورالرنی تمییز ایتمك افکار عمومیه‌نك حقی اولدیغندن بزاوپولده برشی سویلمکه لزوم کورمیز .

یالکز شوراسنی بیانه مجبورز : مادام که مطبوعات نظامنامه‌سی اجرادن ساقطدر ومادام که حکومت سنیه‌نك غزته‌لرجه آرزوایتدیکی لسان ومسلکی کشف ایتمك قابل دکلدر ؛ اره‌ده عبرت غزته‌سی کبی محب وطن وطرفدار ترقی اولان وسائط انتشارك برتصادف ویا بر یاکلشلق اوغورینه فدا اوله‌کلسی طبیعی کورینور .

ایشته عبرت وطنپرورلك یولنده محو اولنجه‌یه قدر ثبات ایتدی . عاقبت برکوشهٔ سکوته چکلدی . بأس یوق . دنیاده کیم قالمش ! نه باقی اولمش ! یشاسون وطن . »

طرزافاده‌دن دخی اکلاشیلیورکه بو ذیلی یازان کمال بك مرحوم ایدی. غزته‌نك الغاسندن ظنم برقاچ کون کچمش ایدیکه برکیجه سکنهٔ بیت بالتصادف هپ بردن کیجه اوتورمسنه مسافرلکه کتمش اولدقلرندن اوده یالکز بن قالمش ایدم ، او اثناده بعض طلبهٔ علومه اوقوتمقده اولدیغم تلخیص دمشقی‌نك فصل و وصل مبحثنك اواخرینی مطالعه ایدییور ایدم . قپو چالندی . ایندم ، قپویی اچدم . برده باقدم ، قاراکلقده سکز اون کشی طوریور . ایچلرندن بری : بیورك ضبطیه مشیری سزدن بعض شیلر صوره‌جق دیدی . بکی اوستمی باشمی کیه‌یم ، کلهیم دیدم . مساعده ایتمدیلر . غاز لامبه‌سی کتابلرك یانده طوریور، باری انی سوندیره‌یم دیدم ، بوکاده موافقت کوسترمدیلر . چار وناچار بولندیغم حال وقیافتله قالقدق باب ضبطیه‌یه کتدك .

لامبه اورته‌ده، کتابلر اطرافنده آچیق . اوغلی میداندہ یوق .. مسافرلکدن عودتله بغتةً بومنظره‌یی کورن وصکره‌ده اوغلنك باب ضبطیه‌یه قالدیرلدیغنی خبر آلان بیچاره والدمك لحظه بلحظه تزیید اندیشه ایده‌جك شودرت بش دقیقه ایچنده نه‌حاللره کیردیکی، نه قدر مضطرب اولدیغی محتاج تعریف دکلدر . دائرهٔ ضبطیه‌نك ایکنجی قاتنده میرالای کریم بکك اوطه‌سنده اوکیجه بنی مسافر ایتدیلر .

سزك قدر اقتداری اولمیانلری ضلاله دوشورور . کذلك شونی‌ده اکلامالیکزکه کسوهٔ علمه بورونن برآدمك امین اولمسی یعنی امانت علمه خیانتله اونی برطاقم اوهام وخیالات ایله قاریشدیرمامسی لازمدر. بوندن باشقه سرد ایده‌جکی دعاوی بی متواضعانه مدافعه ایتمسی ایجاب ایدر. »

ایشته فلامازیونك سوزلری علمك بوکبی مفاسددن کلیاً بری اولوب یوقاریده ادعالری سرد ایدیلن آدملرك ایسه علمه قارشی شنیع بر صورتده بهتان ایلدکلرینی ، علمك لساندن عقولك نفرتی موجب برطاقم مفتریات اشاعه ایتدکلرینی علناً کوستریور . بوندن طولایی کندیلری حضیض محقریتده قالدیلر . فکرلرنده‌کی سخافتی ، حقائق ساطعه‌یی انکار ، محسوسات و مشهوداتی تکذیب درجه‌لرینه واردیردقلری جسارتی کورنلر مدهوش اوله‌رق آرتق بونلردن اوزاقلاشدیلر .

علمای طبیعتدن انکلیزمیلین ادوارد دیورکه : « علی الدوام تکرر ایتمکده اولان بو قدر مشاهدات ناطقه میدانده طوروب طورورکن ، بو قدر عجائب خلقتك تصادفدن متولد ، یاخود تعبیر آخرله ماده‌نك خواص عمومیه‌سی نتیجه‌سی اولدیغنی ، اخشاب واحجارك ماده‌سنی تکوین ایدن طبیعت نه ایسه اوته‌کیلرك‌ده هپ بونك اثری بولندیغنی ادعا ایدنلرك وجودینی کوردکجه انسان حیرت ایچنده قالمامق قابل دکلدر . کذلك انسانده موجود قوهٔ مدرکه‌نك اك عالی اولان براثرینك‌ده قرنجه‌لرده‌کی حس طبیعی کبی — صویك انجمادی ، کورك احتراقی ، اجسامك سقوطی وبوکا مماثل حادثاتی اتمام ایدن — حکمی ، کیمیوی بر طاقم قوتلری نتیجهٔ عملی اولدیغنی ادعادنی او قبیلدندر . علم تجربی نامی التنده ستر ایدلك ایسته‌نیلن بو فرضیات باطله ، دها طوغروسی بوضلالات عقلیه علم صحیح طرفندن صورت قطعیه‌ده رد اولنمشدر . علم طبیعی ایله اوغراشان هیچ بر عالم یوقدرکه بونلره قائل اولسون . انسانك اوفاق حشراتدن بریسنك یواسنی معاینه ایده‌جك اولورسه بوتون مخلوقاتی کندی اقوات یومیه‌لرینی استخلاص ایچون اعمال روزمره‌لرینه سوق ایتمکده اولان صدای عنایت الهیه‌نك سامعهٔ وجدانینه کمال وضوح ایله چارپدیغنی حس ایدر . »

شمدی بزم بوملحدین حقنده ایکی مطالعه‌من اوله‌بیلیر : یا بونلر صانع مطلق ، روحی ، ابدیتی عن صمیم القلب انکار ایدیورلر. یاخود کندیلرینك عوامك قطعیاً یتیشه‌میه‌جکی ، خواصدن‌ده پك آز کیمسه‌لرك یوکسله‌بیله‌جکی براوج بالاترین استناده بولندقلرینی اکلاتمق ایچون بویله بوتون بشریتك مفطور اولدیغی برفطرته (عقیدهٔ توحیده) مخالفتده بولونیورلرده حقیقته قارشی مکابره ایدیورلر . اکر ایکنجی مطالعه‌من مصیب ایسه کندیلرینه قارشی مدافعه‌ده بولونمه‌مزه هیچ احتیاج یوقدر . یوق ، طوغرو اولان اولکی تخمین ایسه اوحالده بونلرك کسوهٔ علمه بورونملری ، مقتضاسنه توفیق حرکت ایتمه‌کاری برنامی فضولی یره طاقنملری جائز دکلدر . چونکه علمك ، عالمك وظیفه‌سی تدقیق وتحریدن ، حقائق مجهوله‌نك حضورنده کمال تواضع ایله توقفدن عبارتدر. زیرا تجربه بزه کوستریورکه بوکونکی مشکل یارین بدیهیات عدادینه کچیور : نته‌کیم قرون ماضیه‌ده‌کی مسائل غامضه اعصار حاضره‌ده حقائق سطحیه صره‌سنه کچمشدر : هله بز شونی بردرلو حوصلهٔ تصوریمزه صیغدیره‌میورز : نصل اولورکه برعالم کندیسنك حقائق مجهول برعمان سرائر ایچنده بولندیغنی ، ماهیاتی تخمینی برصورتده اکلادیغی شیلرك ایسه نظر تدبرندن مستور قالان اسراره نسبتله قطره بیله اوله‌میه‌جغنی بیلدیکی حالده قالقارده فطرت بشره تماس اعتباریله اك دقیق ، اك رقیق بولنان برنقطه‌یه قارشی بویله ظالمانه حکملر ویره‌که جراتیاب اولور ؟ نصل اولورکه کندیسنك بروادیده ، حقیقتك ایسه بوسبتون باشقه بروادیده بولندیغندن خبردار اولمقه برابر مدعاسنی اوزون اوزادیه برطاقم فرضیات وظنیات ایله تأییده قالقیشیر ؟

محمد فرید وجدی
محمد عاکف

مواعظ

مقرری — محرری
مناستیرلی اسماعیل حقی — ح . اشرف ادیب

٥٩ درس — ٨ مایس ٣٢٥

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم . بسم الله الرحمن الرحیم (انا انزلنا الیك الکتاب بالحق لتحکم بین الناس بما اریك الله ولا تکن للخائنین خصیما . واستغفر الله ان الله کان غفوراً رحیماً . ولا تجادل عن الذین یختانون انفسهم ان الله لا یحب من کان خواناً اثیما . یستخفون من الناس ولا یستخفون من الله وهو معهم اذ یبیتون مالا یرضی من القول وکان الله بما یعملون محیطا) صدق الله العظیم .

(انا انزلنا الیك الکتاب بالحق) حبیم احمد ، رسولم یا محمد ! بن عظیم الشان عظمت الهیه‌مله سکا کتاب کریمی ، فرقان حکیمی حقله انزال ایتدم. یعنی حقانیتی ، عدالتی حاوی اوله‌رق ، محض حکمت ، عین مصلحت ، عالم انسانیتجه ، دنیا وآخرتجه ، باعث سلامت وسعادت اولمق اوزره فرقان حکیمی سکا کوندردم .

نیچون ، بیلیرسك یا ؟.. (لتحکم بین الناس) حبیم سن ، حکم ایدمسك . ناس آراسنده ، امتك حقنده منازعه‌لر اولونجه ، آراده اختلافلر ظهور ایدنجه ، حضورکه دعوالر عرض اولونجه بینلرنده حکم ایلیمسك . نه ایله ؟ (بما اریك الله) الله (جل شانه) سکا نصل تعریف ایتدیسه ؛ بیان بیوردیسه . وحی الهی اوله‌رق هرنه صورتله ارائهٔ طریق ایدیلمش‌سه اواصول اوزره ، دلائل شرعیه

برقوهٔ رئیسه‌نك مظاهر مختلفه‌سیدرکه اوقوت‌ده سزك قوهٔ حیاتیهٔ عمومیه‌کزدن عبارتدر .

ایشته بومثال محسوساتدن اولدیغی ایچون مکابره‌یه محل یوقدر . اویله ایسه براز طوره‌لم‌ده مادیونك بوقوهٔ عمومیه مسئله‌سنی نه‌صورتله تلقی ایتمکده اولدقلرینه باقه‌لم . چونکه بوموضوعده عقدهٔ اشکالیکانه اومسئله‌در :

مادیون « بوقوت‌غیر مستقلدر، لکن ماده‌نك صفاتی جمله‌سندن بریدر . » دیرلر ، بوسوزلریله شونی مراد ایدرلرکه عالم خلقتده بصیرت وتدبردن محروم برقوت‌ایله متمتع اولان ینه بصیرت‌وتدبردن محروم برماده‌دن باشقه برشی یوقدر . واوقوتك اوماده‌دن مستقل اولمسی قطعیاً غیر قابلدر .

مادیون بوباطل نظریه‌لریله عالم روحانیی بالکلیه انکاره یول آچه‌رق محسوس اولان بوعالم مظلم قانیدن باشقه هیچ برعالم یوقدر ، زعمنده بولونیورلر . اکر مادیونه ، برجرم حقیر اولمغله برابر حی ومدرك‌وحکیم اولان انسانی کوردیککز حالده نصل‌اولیورده اوقوتك نصیه‌دار اولدیغی حکمت وادراکی انکار ایدییورسکز ؟ بوتون بوکائنات‌میانده حیات، ادراك، حکمت صفتلرندن نصیبی اولان‌یالکز انسانمیدر ؟ اکر انسان بوادراك وحیاتی منبع‌الکل اولان حیات عمومیهٔ مدرکه‌دن اقتباس ایتمش ایسه نره‌دن بولمشدر ؟ طرزنده سؤالر ایراد ایده‌جك اولورسه‌کز اویله عجیب جوابلر آلیرسکزکه انجق مجنونلردن صادر اوله‌بیلیر .

دوقتور هرمان شفلر دیرکه : « روح قوای ماده‌دن بری اولوب طوغریدن طوغریه اعصابدن تولد ایدن برقوتدن باشقه برشی دکلدر . » ویرخووه‌کوره: « حیات‌برنوع‌ماکنه‌دن‌باشقه‌برشی‌دکلدر . » بوخنر ایسه : « انسان ماده‌نك نتیجه‌سندن عبارت اولوب اویله اخلاقیونك توصیف ایتدکاری کبی برمخلوق دکلدر . وهیچ برخاصهٔ ممتازه‌سی یوقدر . » دیر. دوبوواریموند: « هرعصبده‌برجاذبهٔ مقناطیسیه واردر . فکر ایسه ماده‌نك حرکتدن عبارتدر . » مطالعه‌سنده بولونیور. دها باشقه‌لری: « روحك خواصی‌مادهٔ دماغیه‌نك وظائفندن باشقه برشی دکلدر . بوبرکلره نسبتله بول نه ایسه دماغه نسبتله خواص روح‌ده اودر . انسانك کندی موجودیتنی حس ایتمسی اعصابده تموجات مقناطیسیه ایله مرتبط ودماغ واسطه‌سیله مدرك اولان حرکات مادیه سایه‌سنده‌در . » دیرلر .

نباتیوندن روتروشیه ایله فسیولوجی علماسندن بیشه دها ایلری کیدرك ظن ایتدیلرکه : « حیات اصول طبیعت عدادندن بر اصل اولیوب ماده‌نك قواعد عمومیه‌سی خلافنه اوله‌رق بر حال استثنائی و قوانین طبیعیهٔ کیمیویه‌نك موقت بر معطلیتیدر . فقط بو قوانین کیمیویه بوحال استثنائیه [حیاته] الی نهایه مغلوب اولمق ایسته‌مدیکندن اونی اصله [ممانه] ارجاع ایدر . بناءً علیه حقیقتده ممات بر حالت عرضیه و استثنائیه اولان حیات اوزرینه بصیرت و ادراکدن محروم بولنان ماده‌نك قوانینك غلبه چالمسیدر . »

یوقاریدن بری نقل ایتدیکمز شو سوزلری براز تأمل ایدن ذات ، ولو علمدن هیچ نصیبی اولمسه بیله ، بونلرك علم حقنده بر بهتان عظیم، معلومات عضریه‌یه قارشی برظلم الیم اولدیغنه و هلهٔ حکم ایدر. زیرا علم بلا دلیل و لابرهان هیچ بر شیئی انکار ایتمك ، بر اشکالی اوندن دها مبهم بر اشکال ایله حله قالقیشمق درکه‌لرندن کلیاً عالیدر ، مع مافیه بز بو سوزلری میدانی معارضدن خالی بولدیغمز ایچون سویلیورز، ظن اولنمسون . چونکه بز بوآدملرك طوغریدن طوغری‌یه کندی یانلرنده‌ده رفع صوت ایتمکدن قطعیاً چکینلردن دکلز . زیرا اونلر بو ادعالریله برابر سوزلرینك تصورات خیالیه دائره‌سندن برقاریش ایلری کچه‌میه‌جکنی ، بوندن مقصدلری ایسه معانده و استکباردن باشقه‌برشی‌اولمدیغنی هرکس کبی کندیلری‌ده‌بیلیرلر.

پارسده انتشار ایدن مجموعهٔ طبیه‌ده کونك برنده شو جمله‌کورلش ایدی : « فکر محض فوسفورك امتزاج و اتحادینه بکزر براتحاددن باشقه برشی دکلدر. تفکر ایسه مخك ترکیبنده بولنان فوسوردن متولددر بناءً علیه فضیلت، اخلاص ، شجاعت‌کبی خصائل تموجات مقناطیسیهٔ عضویه‌دن عبارتدر. » بونك اوزرینه قامیل فلاماریون دیدی که :

« ای محرردین حضراتی ! بوحقیقتی سزه کیم خبر ویردی؟ خلق بو هذیانلری سزه معلملریکز اوکرهتیور، ظننده بولونیور. حال‌بوکه حقیقت بونك بوسبوتون خلافنه‌در. چونکه بوکبی ادعالر نظر علمده هیچ اندر هیچدر. بونکله برابر بن شو ایکی شقدن هانکیسنك دها شایان استغراب اولدیغنی تعیین خصوصنده مترددم : علمه طرفدارلق کوسترن بوآدملرك جرأتنه‌می ، یوقسه دعوالرنده‌کی سخافته‌می؟

نوتون بوکبی مسائله « بکا اویله کلیورکه ...» دیردی. کلرایسه « بوفرضیاده‌کی مطالعه‌کز... » یولنده ادارهٔ کلام ایدردی. لکن بونلر « بز اثبات ایدییورز» « بز انکار ایدیورز» « بو واردر» « بو یوقدر» « علم بویله حکم ایدیور» « علم بویله اقرار ایدیور ، بویله رد ایدیور» دییورلر. حال بوکه سویلدکلری سوزلرده برهان علمینك کولکه‌سی بیله یوق ! بلکه بونلر ضلالرندن طولایی علمه بویله بر وبال ثقیل یوکلتمه‌یه جرأتیاب اولیورلر .

ای ذوات کرام ! اکر علم بو هذیانلریکزی ایشتمش اولسه‌یدی ـ ایشتمسی ایجاب ایدر، چونکه سز ابنای علمدن اولدیغکزی سویلیورسکز ـ سزك بوغفلتکزه قارشی حقلی اوله‌رق برزهرخند استهزا صاووروردی. سز علم اثبات ایدیور، علم نفی ایدیور، علم امر ایدییور، علم نهی ایدیور ، دییورسکز . بو یولده‌کی عزویاتکزله ، حد ذاتنده متواضع اولان علمك لسانندن سویلدیککز بوکبی بویوك بویوك سوزلریکزله زواللینك قلبنه کبر وغرور القاسنه چالیشیورسکز . خایر افندیلر ، ایش اویله دکل . علم بوکبی مسائله‌ده برشیٔ انکار ایدر نه‌ده اثبات ایدر . اونك وظیفه‌سی تحریدن عبارتدر. سز ایسه بورالرنی بیلمز دکلسکز . یالکز شونی‌ده بیلملیسکزکه بو کبی سوزلریکز جاهللری آلدادیر ؛ سزك تتبع ایتدیکز مباحثی تعقیبه

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

انظار : سلکزده موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول اولنور درج ایدیلن آثار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیمتدن مقوا بورو ایله کوندریلورسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلیر

درسعادتده بوسته‌ایله کوندریلورسه ولایاتدن اخذ اولنور.

عدد : ٤٠ | ۲۱ جمادی الاول ۳۲۷ پنجشنبه ۲۸ مایس ۳۲٥ | ایکنجی جلد

استقامت

جوهر کرانبهای انسانیك اك پارلاق مزایای علویه‌سندن، ترقی وتعالیٔ بشریه مدار اعظم اولان خصائل برکزیده‌سندن بری‌ده وصف جمیل استقامت. هرخصوصده التزام عدل وحقانیت اولدیغی شرع ایله عقل بیننده بالاتحاد قراروریلن حقائق باهره جمله‌سندندر. کرك احراز رضای باری، کرك حضور وآسایش اهالی انجق بوسایه‌ده تأمین اولونور، یارواغیارك استجلاب قلوبنه چاره بولونور .

سعادت مطلوبه‌نك یکانه مدار استنادی بولونان بووظیفهٔ اساسیه‌نك اهمیت عظیمه‌سنی اشعار سیاقنده شرفورود ایدن بیانات فیض غایات رسالتپناهیدن ، بدایع جوامع‌الکلم پیامبریدن معدود بولونان احادیث شریفه‌نك بری (قل‌آمنت‌بالله‌ثم‌استقم) حدیث شریفیدر . معنای‌منیفی: « جناب باری‌یه ایمان ایتدم دیبوب الوهیت حقنده اعتقاد صحیح پیدا آیتدکدن صوکرا جمیع احوال وافعالکده استقامت اوزره اول »

جامع صحیح مسامده مذکور اولدیغی اوزره جناب وسالتمآب افندمز راویٔ حدیث اولان سفیان بن عبداه طرفندن (یارسول‌الله قل‌لی‌فی‌الاسلام قولاً لا اسأل‌عنه احداً غیرك) دیه مراجعتی‌اوزرینه بوکلام شریفی نطق بویورمشلردی . یعنی یارسول‌الله! وظائف‌اسلامیه حقنده بکا برکلام، برنصح سلامت انجام بیورکه سزدن غیری‌کیمسه‌یه سؤال ومراجعته لزوم کورمیه‌یم »

ایشته بویله براسترحامه جواباً تصحیح ایمان واعتقاد ایله برابر استقامت دائرمسنده حرکت لزومنه دائر فرمان نبوی صدوری بوتون وظائف اسلامیه، وجائب انسانیه‌نك استقامت عنوانی تحتنده مندرج اولمسنی صریحاً مفید اولدیغی کبی بوامر عالی‌یه مراعات ایدنلرك هردرلو غوائلدن ازاده قالمه‌جقلرینی‌ده دلالةً احتوا ایتمکده‌در .

امام ابوالقاسم قشیری علیه‌الرحمه رساله‌ٔ مبارکه‌لرینه (استقیموا ولن‌تحصوا واعلموا ان خیردینکم الصلاة .....) حدیث عالیسنی درج بویوردقدن صوکرا شویله دیبورلر : استقامت اویله‌بردرجهٔ سامیه‌درکه اورایه اعتلا ایدنلر امور عامه‌یی حدکماله ایصال‌ایدرلر، محضا استقامت سایه‌سنده مصالح کسب انتظام ایده‌یلیر . استقامتدن محروم اولان کیمسه‌نك بوتون مساعیسی ضایع اولور، خیبت وخسران ایله نتیجه‌لنیر (ولاتکونوا کالتی نقضت غزلها من بعدقوة انکاثا تتخذون ایمانکم دخلاً بینکم) نظم جلیلی [*] ارباب انتباهه بویوك بردرس عبرت ویرمکده‌در. بو برحقیقت محضه‌در. بر مقامده آثار استقامتی لایح اولمیان کیمسه اومقامك بالاسنه ارتقایه حائز صلاحیت اولهماز .

وظیفهٔ استقامتك اهمیت فوق‌العاده‌سنه سورهٔ هوددهکی (فاستقم کاامرت ومن‌تاب معك ولاتطغوا انه بماتعملون بصیر » نظم جلیلی‌ده دلالت ایتمکده‌در .

فای‌تفریعیه شو آیت کریمه‌نك ماقبلنه ترتبنی ، اذا کان‌الامر کذلك معناسنی مشعردر . بناءً علی‌ذلك حاصل مفاد : « ای حبیب اکرم آیات سالفه‌دن سن قرون اولی احوالنه ، انبیای عظام ایله مؤمنلرك طریق مستقیمده ثباتلرینه ، سفهانك جفاکارانه معاملاتنه قارشی صبر وتحملرینه واقف اولدیغك جهتله سن‌ده طرف سبحانیدن مأمور

[*] سز یمینلرکزی دخل، مفسدت ایقاعنه واسطه اتخاذ ایدرك نقض عهد واستفاسدن انحراف خصوصنده اومتوهمه قادین کبی اولمایکزکه ایپ‌انکرینی اکیردکدن، نسجه صالح حاله کتیردکدن صوکره تل تل آییردی » عندالعرب بوحالیله معروفه برزن حقنده وارد ایمش »

ایله ، براهین قطعیه ایله حکم ایدهسك . احقاق حق بیورهسك .

اویله ایسه دائما بویله یاپ . بوراده (فاحکم بینهم بالحق) عبارهسی محذوف اولوب (ولاتکن ....) نظم کریمی اوکامعطوفدر . چونکه انشا انشا اوزرینه عطف اولونیور .

ایمدی بویله حکم ایدهسك . اوتهکسك . بریکنك آغلامسنه ، ظاهرده صوفیلك صاتمهسنه ، یالان شاهدلك ایتمسنه ، منافقلرك بربرینی تصاحب ایلمسنه باقه . سن دائما حق نهایسه اویله حکم ایدهسك .

(ولاتکن للخائنین خصیما) صاقین خائن کیمسه لرایچون طرفدار اوله ! خائنلری وقایه ایچون مظاهرت کوسترمه ! (لاجل الخائنین) دیمکدر . « خصیم » ده مخاصم معناسنه . بر کیمسه ایچون مخاصم اولمق ، اونك حقوقنی محافظهیه چالیشمقدن عبارتدر . اویله دکلمی ؟ « فلان فلانك مدافعی اولمش » دینرکه اونی حمایه ایدهجك دیمکدر... ایشته الله جل شانه حضرتلری رسول ذیشانه بویله امر ایدییور .

— بو آیتلر نهوقت نازل اولدی ؟ بویله خطاب ایتمك نهدن ایجاب ایتدی ؟

سبب نزول حقنده مفسرین کرام حضراتی بیان ایدییورلر : زمان سعادتده « طعمه بن ابیرق » نامنده بریسی واردی . بو بر شی یاپدی ، محلهسنده یقین قومشوسی بولنان « قتاده بن النعمان » رضی الله عنهك خانهسنه کیجهلین کیردی . اونك درعنی ، زرهنی چالدی .

« درع » وجوده کیلن زره دیمك . تلدن اورمه برشی . حضرت داود زماننده قالمشدر . ابتدالری اویله محاربه ایچون زره کیمك ، دمیردن حلقهلرله وجوده کوره برشی یاپمق عادت ایدی . حضرت داود کندیسی یاپاردی . (والنا له الحدید . ان اعمل سابغات وقدر فی السرد) نظم جلیلنده مذکوردر . ایشته بو ! حضرت داودك معجزهسیدر : مبارك النده دمیرلر موم کبی اولوردی . هانی کچن درسده حضرت داودك خلافتدن بحث ایتدك « (یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض ...) بو ، طوغرودن طوغری یه حضرت داود علیه السلامه خطابدر . ایشته جناب حق اوحضرت حقنده بیوریور : برمعجزهسیده دمیری ، رب العالمینك اذنیله ، موم کبی یاپاردی . ایستدیکی کبی أویرر ، چویرردی . صوکرا اوندن زره یاپاردی ، دمیر کندینه مسخر ایدی . نصل که طاغلر برلکده تسبیح ایدرلردی . دمیرلر ، پولاد کبی قاتی شیلر النك ایچنده بالمومی کبی یوموشاردی . ایستدیکی کبی شکللر یاپار ، هردرلو آلات حربیه اعمال ایدردی .

بو « طعمه » نامندهکی حریف ایشته « قتاده حضرتلرینك » أوینه کیردی . زرهنی چالدی . لکن اونی برچوال ایچنه صاقلادی . هانی « منارهیی چالان قیلیفی حاضرلار » دیرلریا ، بوده بویله . . اما اون چووالی ایمش . بللی اولمامق ایچون بوطریق حیلهیی دوشونمش . کورنلر : « اون آلمش ، اوینه کتورور » دیهجکلر ، هیچ شبههلنمیهجکلر . چونکه قورقیورکه میدانه چیمقاسون . میداندهکتورورسه نظر دقتی جلب ایدهجك ، ذاتاده حریف میملی . بونك ایچون بویله برحیله ترتیب ایتمش .

فقط بعضاً انسان کندی طاشیله کندی باشنی اورور . باشقهسنی آلداتهیم ، دیرکن کندیسی آلداندی . نه دیرسکز ، چوالك دبی دلیك دکلمش !.. نه وقت الله شاشیرتهجق ، ایشته بویله کندی الیله قویوسنی قازدیرر . بیوك بر مهارت اجراسنه موفق اولیور ، نشهسیله چووالی آرقهسنه یوکلنهرك اوینه کتوردی . فقط بدلا حریف آرقهسنه باقایورکه اون چوالی صیزییور . کچدیکی یرلرده ایز براقش . أوه کتیردی ، فقط راحت اولهمدی ، قورقدی ، اوردان چووالی آلدی . أوك آرقه طرفندهکی بر قاپودن چیقاردی ، برقاچ أو اوتهدهکی « زید بن السمین » نامنده بر یهودیه امانت براقدی ، نه بیلسون زوالی یهودی !.. « بو ، امانتدر ، دیدی ، صاقلا ، کیمسهیه ویرمه » اوده آلدی برطرفه قویدی .

فرداسی ایدی ، مال صاحبنه زره لازم اولدی . برده باقدیکه زره چالنمش . ذات شریف تلاش ایتدی . اوتهیه بریه باش اوردی . یوق ، یوق . مطلق بوچالنمشدر ، دیدی . عجبا کیم چالهبیلر ؟ دوشوندی . « طعمه بن ابیرق » خاطرینه کلمکده کیکمدی . چونکه حریف ذاتاً مظنهٔ سوء ایدی . دین اسلامه کیرمش ، ظاهراً مسلمان اولمش ؛ لکن قبل الاسلام برچوق سرقتلری ، برچوق جنایتلری وار . خرسز حریف . اوتهکنه ، بریکنه صوردیلر ، کیمسه کورمهمش . یالکز « طعمه » نك اولیسی کون آرقهسنده براون چوالی اولدیغی حالده اوه طوغری کتدیکنی کوردکلرینی سویلدیلر . سوقاقدهده ذاتاً ایز موجود ایدی . اونی تعقیباً أوینه کتدیلر . آرادیلر ، حریفی بولهمدیلر . صوکرا اوك دیکر برطرفندهده بر اون ایزی کوردیلر . اوایزی تعقیب ایدملم ، دیدیلر . ایتدیلر ، اوایز یهودینك اونده نهایت بولدی . آدمجغزك قاپوسنی چالدیلر . اختیارجه بر یهودی چیقدی .

— اقشاملر خیر اولسون ، قومشو .

— ایوالله دوستم . خیر اوله ؟..

— بزم برزره اولهجق بوراده ..

— خایر ، باشام ، خیرم یوق . کیم آلمش ؟

— ایشته جانم ایز وار . اون چوالی ایچنده سزك اوه کلمش..

— استغفرالله دوستم . اویله شی قبول ایتم . واقعا برچوال دون بزم قومشو کتیردی ، امابریره کیدهجك دیه بزده امانت براقدی . بزده بر طرفه قویدم . نه آچوب باقدم ، نهده ایچنده نه وار ؟ دیه صوردم .

— ایشته اونك ایچنده بزم زره وار .

هیچ برشیدن خبری اولمایان زوالی یهودی تلاش ایدرك ، صیقیلهرق چووالی کتیردی . آچدیلر . برده نهباقسونلر ، اونلر ایچنده زره طوریور . بیچاره چوق محجوب اولدی . مابعدی وار

هلال مطبعهسی ابوالعلا

طریق مستقیمه سوق ایدر ؛ بویله اولدیغنده کریوهٔ ضلاله صاپمش اولانلردن بشقه‌سی شبهه ایتمز . پك اعلا ، عجبا الله وعد کرمنده ، وعید قهرنده خلفمی ایتدی ؟ حالبوکه جناب حق وعدنده الك صادق، وعیدینی ایقاع خصوصنده الك مقتدردر . عجبا پیغمبرلرینی کوشهٔ خذلانده‌می براقدی ، خلقك اذهانی چلدیرده اونلری ظریق ضلاله‌می سوق ایتدی ؟ نعوذ بالله ! عجبا بینات آیاتی حکمتدن محروم عبث اوله‌رقی انزال ایلدی ؟ عجبا انبیاسی یلانی سویلدی ، کندیسنه قارشی افترادمی بولندی ؟ عجبا الله قوللرینه اکلایه‌میه‌جقلری برطاقم رموز ایله ، ادراك ایده‌میه‌جکلری بر طاقم اشارات ایله‌می خطابده بولندی ؟ استغفرالله !

قرآن غایت واضح ، هردرلو اعوجاجدن نزیه برلسان مبین ایله ایله انزال اولنه‌رق اومتن متینده بوتون امور ، بوتون حقایق تفصیل اولنمدیمی ؟ جناب کبریانك صفات سبحانیه‌سی قدسی ، ذات الهیه‌سی ظاللرك اسناده جرأتیاب اولدیغی بوتون نقایصدن منزهدر . وعدنده وعیدنده صادق اولان ذوالجلال هیچ برزمان مفتری برپیغمبر کوندرمامش ، هیچ برعبث شی یاراتمامش ، بزی هیچ بروقت سبیل رشاددن بشقه‌سنه سوق ایله‌مامشدر . آیات ساطعه‌سی ابدیاً تبدلدن مصوندر . زمین وآسمان محو اولورده باطله قارشی برحصن حصین اولان کتاب سماویسنك هیچ برحکمی ساقط اولماز .

خالق حکیم ﴿ ولقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون ــ ولله العزة ولرسوله وللمؤمنین ــ وکان حقاً علینا نصر المؤمنین ــ لیظهره علی الدین کله وکفی بالله شهیداً . ﴾ بیوریور . بو آیات محکمه‌نك تضمن ایلدیکی وعد الهی هیچ تأویل قبول ایتمز . تأویله قالقیشانلر ایسه سبیل حقدن اعراض ایده‌رك کریوهٔ تحریفه صاپان برطاقم ارباب ضلالدر . جناب حقك بوامت مرحومه‌یه قارشو عهد ازلیسی بویله‌در . مسلمانلری نصرت وعزتله ، علو مقام ومنزلتله تکریم ایده‌جکی صورتنده‌کی وعد سبحانیسی هیچ برزمان خلف ایله نقیصه‌دار اوله‌ماز . ملتك مجد وشرفی ایجون بر غایت ، عزتی ایجون برنهایت تحدید بیورمامشدر . طریق هدایتی قیامته قدر مسدود اولیه‌جقدر .

بوامت اویله بر امتدرکه جناب حق اونی بر حزب قلیل ایکن توفیقنه مظهر ایده‌رك شان وشرفنی پك یوکسکلره اعلا ایتمشدر . برزمانلر اوامتك اقدام همتی شواهق عظمتده ثبات ایتمش ، الك بلند مراتب حضور اجلالنده سرفرو ایلمش ، پیشکاه مهابتنده جرأتلر ، جسارتلر ، شجاعتلر اصلا مقاومت کوسترمه‌مشدر . بوامتك ظهور مدهشی بوتون عقوله حیرت ویرمش‌ده بوخارقه‌نك اسبابنی تحری ایدن ارباب امعان مسلمانلر حقنده « الله ایله برابر اولدقلری ایجون الله‌ده اونلرله برابر اولیور ؛ کلمة اللهی اعلایه چالیشدقلری ، سبیل حقده بولندقلری ایجون نصرت خدایه مظهر اولیور » دیمشدر .

بوامتك بدایت نشأتنده مهماتی مفقود ، سلاحی ، لوازم حربیه‌سی غایت محدود ایکن سبیل ترقیسنه سد چکمك ایستیان صفوف اقوامی دوروب یورودیلر . مملکتلرینی تسخیر ایتدیلر . نه مجوسیلرك قازدقلری خندقلر ، یوکسلتدکلری برجلر عزمنه حائل اولدی ؛ نه‌دمرومالیلرك قلعه‌لری، استحکاملری اونی کری چویردی. تبدل اقلیم، کثرت اعدا ، ثروت خصما متانته خلل ایراث ایده‌مدی . تصادف ایتدیکی ملوکك عظمتی ، قدم خاندانی ، اوکنه چیقان اقوامك صنایعی ، فنرنی اونی اورکوتمدی . الحاصل هیچ بر قانون ، هیچ برنظام، هیچ برسیاست سیرینی توقیف ایده‌مدی .

دیارینه کیردیکی قوم اولااونی حقیر کوریر بویله شرذمهٔ قلیله‌نك بوقدر بویوك بردولتی صارصاجغنی لوح مجدوشرفدن عنوان موجودیتنی سیله‌جکنی اصلا خاطرینه کتیرمزدی . لکن عقله کلیان شیلر تمامیله وقوعه‌کلدی . بوامت مرحومه‌ده اوضعفی ایله‌برابر هیچ برامتك نائل اوله‌مدیغی مفاخری احراز ایتدی . اللهه قارشی عقد ایلدیکی عهد ومیثاق اوزرنده ثابت‌قاله‌رق بوثباتك دنیاده مجدوعزت، عقباده سرمدی برسعادت صورتنده مکافاتنه مظهر اولان برقوم نه بویوك برقومدر !

بوامتك افرادی بوکون ایکیوز میلیونه بالغ اولیور . اراضیسی ایسه محیط اطلاسیدن بلاد چینك ایچریلرینه قدر امتداد ایدییورکه سراپا منبت طوپراقلر ، محصولدار وادیلردن متشکلدر . بونکله‌برابر کوریورزکه مملکتلری یغما ایدیلیور . مامملکتلری الرندن النیور اجنبیلر امتك انقسام ایلدیکی طوائفه بربرر تغلب ایدییور. اراضیسنی قطعه قطعه تقسیم ایله یدغصبنه کچیریور . امتك نه سوزی مسموع، نه‌ده امری مطاع . حتی بقیهٔ ملوکی هرصباح برحادثه‌نك ، هر انقسام برمصیبتك قارشیسنده بولونیور . برزمانلر دول معظمه‌یی جزیه‌کذار ایدن امت مرحومه بوکون بقای موجودیتنی اودولتلره تقربده کورویور . بونه مصیبتدر ، بونه فلاکتدر ! بوهبوطك سببی ، بوانحطاطك عاتی نه‌در؟ عهود الهیه‌حقنده‌کی ظنمزی دکیشدیره‌جکمی‌یز ؟ نعوذ بالله ! رحمت الهیه‌دن نا امید اوله‌رق آلدانمشز دیه‌جکمی‌یز ؟ معاذ الله ! اوقدر تأکیده رغماً وعد نصرتده شبهه‌یه دوشه‌جکمی‌یز ؟ حاشا ! بونلرك هیچ بری نه اولمش ، نده اوله‌جقدر . بزه‌دوشن نفسمزی محاسبه‌آلتنه آلمقدر . چونکه بزم ایده‌جکمز لوم ، مؤاخذه انجق اوکا راجع اوله‌بیلیر . جناب حق رحمت سبحانیه‌سی اثری اوله‌رق امتلرك سیری ایجون بر طاقم قوانین ثابته وضع ایتمش سکره‌ده بونلر قطعیاً دکشمز بیورمشدر . ﴿ ولن تجد لسنة الله تبدیلاً ﴾

آیات محکمهٔ قرآنیه بزه کوسترمکده‌درکه امتلرك عرش مجد وعزتدن سقوط ایده‌رك اسملرینك صحیفهٔ موجودیتدن سیلنمسی آنجق بر حکمت بالغه اوزرینه موضوع اولان او قوانین الهیه‌نك چیزدیکی سبیل فطرتدن نکول ایتمزنی متعاقب ظهوره کلمشدر . الله ذوالجلال هیچ بر قومك سلطنت وشوکتنی ، ثروت وسعادتنی ، امن وراحتنی قطعیاً خلدار ایتمز ؛ مکرکه اوقوم ضیای عقلی ، هدایت

اولدیغنك کبی دائما مستقیم اول، شرکدن توبه‌کار اولوب ایمان بالله‌ده‌سکا تابع اولان امتکده بو وجهله استقامت اوزره اولسونلر ، بوتون اوامرمه رعایت ایدك ، تعیین اولونان حدود شرعیه‌یی تجاوز ایتمیك . چونکه ربکز کافهٔ اعمالکزی کورر ، بیلیر . اکا کوره جزالر ترتیب بویورور » دیمك اولور .

[ولاتطغوا قول کریمی طغیاندن مشتق اولوب « مأمور قلندیغکز وظائفده تجاوزکارانه حرکت ایتمکز » دیمکدرکه سورهٔ شوراده مذکور (واستقم کامرت ولاتتبع اهواءهم » نظم جلیلی دلالتیله بو تجاوزك منشائی سفهای ناسك آرزوی نفسانیلرینه متابعتدن عبارتدر]

تفسیر بیضاویده ذکر اولوندیغی اوزره استقامت عقائد واعمال واخلاقك هربرنده اعتدال وحقانیتی کوزه‌تمك ایله تحقق ایده‌جکندن ایفای مقتضاسی امر سهل اولمیوب بلکه مواد تکلیفیه‌نك کافه‌سنده افراطدن ، تفریطدن تباعد تام ، بوتون وظائفه صورت جدیده‌ده اعتنا واهتمام ایله وجود بوله‌بیلیر. مذموم اولان طرفینك هرهانکیسنه برمقدار میل وانحراف وقوع بولورسه وصف عالیٔ مذکور رخنه‌دار ایدلمش اولور .

مثلا اعتقادیاتده استقامت تشبیه ایله تعطیل آره‌سنده بولونان اعتقاد صحیح وحدانیت احرازیله تحقق ایدرکه عقل آنجق بوسایه‌ده افراط وتفریطدن مصون اوله‌رق حقه اصابت ، شان باری تعالاده اعتقادی واجب اولان اوصاف جلیلهٔ ربوبیتی ادراك ومعرفت ایله دارینده باعث سعادت اولور .

بالجمله مساعی وافعال بشریه حقنده‌ده قاعدهٔ اساسیه بوندن عبارتدر. وظائف عبودیتك ایفاسنده تفریط وتکاسل جائز اولمادیغی کبی حقوق سائره‌یی ابطال ایده‌جك وانسانی تهلکه‌یه دوشوره‌جك درجه‌ده افراط ورهبانیت جهتنی التزام ایتمك‌ده مذموم ومنهی عنه‌در. هرعبادتده توسط واعتدال اوزره بولونمق ونفس واولاد وعیال حقوقنی محافظه ایتمك شرطیله فرائض دینیه ایفاسیله مکلف قلنمقده‌یز .

بوبابده دخی رعایت اعتدال وجوبنه دائر پك چوق احادیث شریفه وارد اولوب برقسمی طریق محمدیه کتابنه درج اولونمشدر .

اخلاق حسنه‌نك‌ده کافه‌سی افراط وتفریط آره‌سنده ، اعتدال مرکزنده آرانمق اقتضا ایدر . مثلا شجاعت جبانت ایله تهور ، سخا اقتار ایله اسراف ، حلم غضب ایله مسکنت آره‌سنده بولوندیغی کبی سجایای سائره‌نك هربری اعتدال واقتصاد نقطه‌سنده اولمق شرطیله ممدوح اوله‌بیلیر . افراط ویا تفریطه صاپمجه استقامتدن اوزاقلاشیر . مذمومیت اکتساب ایدرلر .

الحاصل وظیفهٔ استقامت جمیع مواد دینیه وتکالیف شرعیه‌ده — کرك جناب حقه ، کرك خلائقه قارشی اولسون — اعتدال وحقانیتی محافظه ایتمکله حصول بولور . بناءً علیه بوندن خارج برتکلیف الهی ، براسر مرغوب عقلی بولنمق احتمالی یوقدر. بوتون وظائف ، بالجمله محاسن وکمالات بونده داخلدر .

ایشته تمامیٔ ایفاسنده‌کی صعوبت بوملاحظه ایله نمایان اولمقده‌در .

وبوندن طولایی رسول اکرم صلی الله علیه‌وسلم « شیبتنی سورة هود » بیورمش [۱] وسببی سؤال اولوندقده سورهٔ مذکورنك آخرنده‌کی (فاستقم کامرت الخ) آیت جلیله‌سنك حاوی اولدیغی امر بالاستقامه اولمسنی افاده ایلمشلردر .

استقامت تعبیری وظائف اعتقادیه‌یه‌ده شامل اولدیغی حالده حدیث شریفده دلالت عطف ایله وظائف سائره‌یه تخصیص بیورلدیغی اکلاشیلیور . زیرا هر وظیفهٔ دینیه‌نك ، بوتون معاملات مشروعه‌نك اساسی اولان اعتقادات صحیحه (قل آمنت بالله) قول شریفیله‌اولجه بیان بیورولوب بعده بالجمله اعمال واخلاق حقنده‌ده التزام اعتدال ومحافظهٔ اقتصاد وظیفهٔ مهمه‌سی (ثم استقم) عبارهٔ جلیله‌سیله افاده بیورلمشدر . نصلکه استعیذ بالله (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل علیهم الملائکة) آیت جلیله‌سنده‌ده بویله واقع اولمشدر. بوحدیث شریف سنن ترمذیده (قل ربی الله ثم استقم) طرزنده روایت اولنمشدرکه بوروایته کوره آیت جلیله‌یه هم لفظ، هم معنا جهتیله موافق اولور .

قالدیکه رسول اکرم افندمزك امر بالاستقامه‌دن طولایی لحیهٔ سعادتلرنده اثر شیب ظهور ایده‌جك مرتبه متأثر اولملری ایکی صورتله توجیه اولونه‌بیلیر. اولا : هرکس مقام ومرتبه‌سنه کوره رعایت وظائفله مأمور بولونه‌جغندن الك بویوك مقامی حائز اولان ذاتك جناب حقه قارشی الك زیاده مسئول ومعاتب اولمسی لازم کلیر . برده معرفت الهیه‌نك کالی نسبتنده خشیة الله تزاید ایتمکده اولدیغی معلومدر . ثانیاً : حضرت رسالتپناه افندمز امر بالاستقامه‌نك بوتون افراد امته شمولنی ملاحظه بیورمق ایله‌ده متأثر اوله‌بیلیرلر . چونکه اونلرك بوبابده تقصیر وتکاسللریله ایلروده ناسزا احوال ظهور ایده‌جکی کندیلرینه معلوم اولمقده ایدی. نصلکه آتیاً ایضاح اولونه‌جق.

مناستری اسماعیل حقی

ملتلر اوزرنده جاری اولان قوانین الٓهیه

(ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم . ذلك بأن الله لم یك مغیراً نعمة انعمها علی قوم حتی یغیروا مابانفسهم)

ایشته بونلر قرآن مبینك آیات حکمتندرکه انسانلری حقه ،

[۱] سورهٔ جلیلهٔ هود بنی اختیارلاندی ، وقندن اول صقلی آغارندی. دیمکدر . بوافادهٔ رسالتپناهی‌ده بعض ذواتك « نه‌دن بویله بزده سرعتله اثر شیب لایح اولدی » سؤالنه جواباً واقع اولمشیدی . رسالهٔ نشیریه‌ده ذکر اولوندیغی اوزره اکابر مشایخدن برذات حضرت فخر العالمی رؤیاده کوردوب « یارسول الله شیبتنی هود عبارهٔ سیله سزدن برحدیث روایت ایدیورلر » دیمش رسول اکرمده « اوت ! طوغروردر » بیورمش بونك اوزرینه اوذات « عجبا اوسورهٔ‌ده‌کی احوال امم مکذبه‌یه داثر تأثیراندنمی بویله اولدی ؟ » دیه عرض سؤال ایتمش ، جواباً « طغر اوندن اولمادی بلکه سوره آخرنده‌کی امر بالاستقامه آیت جلیله‌سی بکا پك تأثیر ایتدی » بیورمش .

بونکله برابر جناب پیغمبرك خبر ویردیکی کبی دیرزکه امت مرحومه‌دن قیامته قدر خیر منقطع دکلدر . بوکونکی حال ایسه زائل اوله‌جق بر عرضدر . اکر اتقیای علما قالقارلرده اللهه ، پیغمبره مسلمانلره قارشی تعهد ایتدکلری وظائفی ایفا ایدره روح قرآنی احیا ایله مؤمنلره معانیٔ شریفه‌سنی اخطارده بولنورلر ، نظر ملتی خافلدن بری اولان عهد آلهی‌یه طوغری چویررلرسه کوررسك‌که حق ینه عالی اولور ، باطل زبون دوشر ، کوزلری قاشدیران برنورمبین پارلار ، افکاره حیرت ویرن برطاقم اعمال کزین یکیدن میدان آلور .

صوك زمانلرده بر چوق طرفلرده‌کی مسلمانلرك کوستردکلری حرکت بزه بویوك بویوك امیدلر ، بویوك بشارتلر ویرمکده‌در . امیدایده‌رزکه یقین زمانده امتی تفرقه‌یه دوشورن اسباب اورته‌دن قالقارده وحدت سابقه عودت ایدر . علمانك بوامر خیره مسارعتی لازمدر . چونکه بوتون خیر بونك ایچنده مندمجدر . بوتون فضل ایسه ایشه باشلایانه راجعدر . (ومن یهدالله فهوالمهتد ومن یضلل فلن تجد له ولیاً مرشدا) .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

محمد عاکف

مختار بك ایچون

ـ برادری انشتهم نائل بك افندی‌یه ـ

اون بر سنه اولکه چوجوقدم او زمانلر
چنکل کوینك ساده وآسوده محیطی
ایلردی بنم قلبمی شاعرلکه احضار .
بر نظرهٔ خولیا ایله باقسم اوحیاته
حزنیله ، سروریله کلیر پیشمه تکرار .
ازجمله اولور خاطره‌آرای تحسر
ماضیلره آغشته اولان چهرهٔ مختار :
ساکن ، متواضع کلهرك هفته باشنده
سربردی بوتون خانه‌یه بر خند لطفکار .
پیوستهٔ اعصار اوله‌جق شخص بلندی
بر کولکه قدر ایتزایدی کندینی اظهار .
هرهفته‌کی تعطیلی کتابلرله کچردی ،
پایانسز اولان سعی ایله هرلیلی‌ده بیدار .
اشهاد ایده‌رك ذاتنی ایلر طانیانلر
انسان ایله نقصانده مراد فلکی انکار .
البت ینه اك چوق آجینیر ملته ؛ چونکه
حقیله یازیق ویرمدی فرصت بولوب اثمار .
عسکر یالکز ایتمدی بربیکباشی ضایع
اولدی وطندن قوجه برعضو املزار .
نهان اولدی فقط اولمدی البت
محیطانه دوغار منخسف انوار .
دستنده علم ، عرشه قدر یوکسه‌لوب اولدی
حریتك افراد شهدانه سردار .
هرزمزمهٔ کوس وغا مرثیه خوانی ،
هر طوپ سسی آفاقه ایدر صیتنی اخطار !
رایت ـ که ایدر برج ظفرلرده تموج ـ
انحاف سلام ایلیه‌جك روحنه هربار ،
لکن ؛ ابدیاً اولاماز ـ ای بویوك انسان ـ
شانك کبی ترك ایلدیکك ماتمه پایان !

ـ ٢٤ مایس ٢٢٥ ـ ابراهیم عبدالدین

ژاپونیا مکتوبلری :

استا. محترم مناسترلی اسماعیل حق افندی حضرتلرینه

بنده‌لری درسعادتده بولندیغم زمان برقاچ کره‌لر ملاقات اوله‌رق استفاده‌لرده بولنمش ودوات‌خانه‌کزده دخی زیارتکزله مشرف‌اولمشدم ، بوندن ماعدا اخوت دینیه‌ده مراسله ایچون کافی‌در . مع‌مافیه مختصرجه کندمی تعریف ایتمکده برباس یوقدر ظن ایدرم : بنده‌لری عن‌اصل سیبریا اهالیسندن اولوب ، بلدهٔ طیبه‌ده لاز حسن افندی حضورنده اکمال تحصیل ایتمش ، وبالآخره برقاچ کره‌لر درسعادتده بوله‌رق استانبول ادبا وعلماسندن بر چوق افندیلر ایله‌ده کسب معارفه ومناسبات پیدا اولنمشدی . سلطان فاتح درس عاملرندن خالص افندی شیروانی‌زاده‌لر حضورنده دخی استفاده ایتمشدم . برقاچ سنه مقدم روسیه انقلابنده نفس پترسبورغده بوله‌رق ، فك رقابه خادم ترکی وعربی غزته‌لر نشرینه دخی موفقیت کسب اولنمشدی . مع‌التأسف دور استبدادك عودتی مطبوعاتی خللدار ایدمرك ، کندمزکده پای تختدن تباعدمزه باعث اولوب ، اقصای شرقه قدر سیاحته مجبور ایتدی . بنده‌لری الآن ژاپونیه‌ده بولنیورم ، ژاپونیه داخلنده طولاً وعرضاً جولان ایتمکده‌یم . بلده وقریه‌لری وبرچوق جزیره‌لری پیاده کزمکده‌یم . پایتخت اولان توکیو بلده‌سنده دخی برچوق وقتلر کچیردم ، رجال دولت واعیان ملت ایله کسب معارفه ایتدم ، مرارا بیوك جمعیت ومجلس‌لرده بوله‌رق سیاسی واقتصادی ودینی مسئله‌لرده تعاطیٔ افکار ومذاکره‌لرده حاضر اولوب ، بیلدیکمی سویلدم ، فکرم بر چوق کره‌لر آلقیشلر ایله تلقی اولندی . فیمابعد بورالرده دخی برچوق وقتلر قاله‌جغم . وبرچوق آدملر ایله‌ده کسب معارفه ایده‌جکم . شیمدیلك بورالرده آکلادیغم بعض شیلری ذات عالیکز واسطه‌سیله درسعادت علماسنه احتراماً عرض ایتمکه جسارت ایدییورم . امید ایدرم‌که نظر التفاتکزدن محروم ایتمیه‌جکسکز .

بن شمدیلك ژاپون‌لرك سیاسی جهت‌لرینه مداخله ایتمیوب ، یالکز دینی جهتلرینه علماء اسلامك دقتنی جلب ایتمك ایسترم .

ژاپونلرك دین مسئله‌سنه اهتمامی یوقدر ، بلکه دین مسئله‌سنی

فکری ، ارشاد بصیرتی براقسون ؛ اقوام سابقه حقنده جاری اولان افعال الٓهیه‌دن عبرت آلسون؛ صراط مستقیم سبحانیدن عدول ایدوب‌ده محو اولنلرك احوالنی تأمل ایتمسون. اوت ! اواقوام رأیده استقامتی ، قولده صدقی ، نیتده سلامتی ، حظوظات نفسانیه‌یه قارشو عفتی ، حقه نصرتی بر طرفه براقدقلری ، اعلای کلمه‌یه بذل مجهود ایتمه‌رك هوسات باطله‌لری یشنده بویان اولدقلری ، شهوات فانیه‌لرینه انهماك ایله الك بویوك منکراتی ارتکاب ایلدکلری ایچون محو اولدیلر . عزملرینه مدهش بر ضعف کلمه‌رك آرتق اعتدالی استرداد ایچون فدای جان ایده‌مدیلر . بطلان ایچنده یشامغی ، حقه ظهیر اوله‌رق اولمکه ترجیح ایتدیلر. بالآخره عقاب الٓهی‌یه چاره‌رق تاریخ عالمده ارباب اعتباره عبرت اولدیلر .

اینشه امتلرك بقا بولمسی ، فیضیاب اولمسی یوقاریده صایدیغمز فضائل ایله تحلیسنه ، هلاك واضمحلالی ایسه اوخصیصه‌لردن تعریسنه وابسته‌درکه شو قانون الٓهی نه‌اقوامك ، نه‌ده انسالك دکشمسیله قطعیاً تخلف ایتمز ؛ خالقك خلق وایجاد وتقدیر ارزانی خصوصنده‌کی قوانین سائره‌سی کبی لایتغیردر .

شمدی باقالم ، قلبلرمزه مراجعت ایده‌لم ، حواس ومشاعرمزی امتحانه چکه‌لم ؛ اخلاقمزی یوقلایه‌لم . تعقیب ایتمکده اولدیغمز مسالك سیری ملاحظه ایده‌لم . اکلایه‌لم که عجبا بزدن اولکی ارباب ایمانك سیرتجه ، سلف صالحك مسلکنجه کیدیورمی‌یز ؟ عجبا بز کندمز بوزلمدن جناب حق بزم حقمزده‌کی حکمنی تغییر ، قانون فطرتی تبدیل ایتدیمی ؟ حاشا وکلا . بلکه او وعدسابق الٓهیسنده صادقدر : اینشه بز شهامت وهمتی براقه‌رق جبانت ومسکنته طالدیغمز ، تفرقه‌لره دوشدیکمز ، اوامر الٓهیه‌سنه عصیان ایتدیکمز ، کثرتمزه کوکندیکمز ایچون عزتمزی ، ذلته ؛ شوکتمزی انحطاطه ، ثروتمزی سفالته ، سیادتمزی عبودیته قلب ایلدی . کووندیکمز کثرتك هیچ بر فائده‌سی اولمدی . اوامر الٓهیه‌یی کوشهٔ نسیانه اتدیغمز، دینه نصرتدن قاچندیغمز ایچون بزی سوء اعمالمز ایله جزادیده ایلدی. آرتق نه تجارته طریق نه‌ده خدایه التجایه وسیله قالمدی. یا بز نصل نفسمزی لوم ایتمیه‌لم که اجانبك هرکون مملکتلرمزی غصب ایتدکلرینی ، بزی ذلت و سفالته محکوم ایلدکلرینی کوروب طوریورزده هیچ بریمزده بوکا قارشی بر حرکت کورمیورز .

بوسواد اعظم ، بوکتلهٔ جسیمهٔ ملت وطنلرینی، نفسلرینی‌مدافعه ایچون ماملکلرینك فضله‌سندن اولسون بر شی فدا ایتمیورلر . فانی برحیات سفیله‌یی مسعود برحیات سرمدی‌یه مرجح طوتیورلر. غدالری ذلت ، لباسلری مسکنت، مسکنلری حقارت بیله اوله‌مریزی بیك سنه یشامق ایستیور . شرقده ، غربده تفرقه‌یه دوشدك، کندی ارمزده بیله وحدتدن اثر یوق . قاردشك قاردشك مصیبتندن نصیبه‌دار تأثر اولیور. قومشو قومشونك فلاکتنه آلدیرمیور. هیچ بریمز دیکرینك حقنه، عهدینه احترام ایتمیور. شعائر دین کوزه‌دلیور. حوزهٔ اسلامی حمایه ایچون دیناً مأمور اولدیغمز بذل جان و ماله کیمسه یاناشمیور .

لباس مؤمنینه بورونتلر ظن ایدرلرمی که جناب حق اونلرك هیچ قلبلرینه طوقنمسزین یالکز اغزلرندن چیقان سوزلرله قانع اوله‌جقدر؟ ظن ایدرلرمی‌که جناب حق آمالی تفتیش ایتمیه‌جك، قلوبی یوقلامیه‌جقده یالکز ظاهره باقه‌جقدر؟ بیلمزلرمی که خبیث ایله طیب صالح ایله فاسد آیرلمدقجه جناب حق مؤمنلری بولندقلری حالده براقیه‌جقدر ؟ اونوتدیلرمی که جناب حق دین مبینی اعلا ایتملری ایچون مالرینی جانلرینی بذل ایده‌جکلرینه دائر مؤمنلردن عهد آلمشدر ؟ بویله اولدقدن صکره نه ملی ایله نه جانی ایله سبیل ایمانده برآدیم آتمیان برمؤمنك کندینی‌مؤمن ظن ایتمسی طوغری اولورمی؟ اصل‌مؤمنلراوجوانمردلردرلر که« خصما اطرافکزی‌صارمش قورقیکز» دیدکلری زمان بوسوز ایمانلرینی، ثباتلرینی برقات دها مزداد ایدرده حسبناالله ونعم الوکیل دیه‌رك ایلری طوغری آتیلیرلر . قی سبیل الله مقتول اولانلرك میت دکل حیات ابدیه‌یه مظهر اولدیغنی نزد کبریاده سرمدی بر سعادت ایچنده بولندیغنی بیلن بر مؤمن نصل اولورده اولومدن قورقار. جناب حق (فلاتخافوهم وخافون ان کنتم مؤمنین) دییورکن بر مؤمن نصل اولورده اللهدن بشقه‌سندن حذر ایدر ؟

هربریمز کندینه کلسون ، وجدانی دکلسون ، تلقینات شیطانیه‌یه قابلسون . یوم ندم ورود ایتمدن اول عقلی باشنه طوپلاسون . جناب حقك ابرار امتی توصیف ایتدیکی صفات کزین ایله کندی اوصافنی تطبیقه چالیشسین . خصائص ایمانی آراسون . اکر هربریمز بویله یاپه‌جق اولورسه‌ق او زمان عدل الٓهینك ظهورینی کورر ، طریق هداتی بولورز . سبحان‌الله امت ، امت واحده و او امتی اعدایه قارشو صیانت فرائض دینیه‌نك اك مهمی ایکن شوحقیقتك نص ایله اجماع ایله‌ثبوتنه رغماً اجانبك بلاداسلامیه‌یه صولتلرینی کوریورزده بوکا قارشو مدافعه اسبابنی احضار ایتمکی عقلمزه بیله کتیرمیورز .

ای اهل قرآن ! سز سلف صالحکزك اثرینه تبعیتله قرآنده‌کی اوامر ونواهی‌یی یرینه کتیرمدکجه، اوکتاب مبینی بوتون آمالکزده مقتدا اتخاذ ایلدکجه قرآن ایله هیچ مناسبتکز یوق دیمکدر . باقیکز کتابکز نه‌دییور : (فاذا انزلت سورة محکمة وذکر فیها القتال رأیت الذین فی‌قلوبهم مرض ینظرون الیك نظر المغشی علیه من‌الموت) بیلمزمیسکز بو آیت کیمك حقنده نازل اولدی ؟ ایمانی اولمیانلرك وصفنده نازل اولدی . بك اعلا بویله بر وصفه مظهر اوله‌یی هانکی مؤمن ممنونیتله قبول ایده‌بیلیر ؟

بی‌پروا سویلرم‌که ایمان برآدمك قلبنه نفوذ ایدنجه اوآدمك ایلك ایشی ایمان اوغورنده مالنی، جانی تقدیم ایتمکدر ، بوخصوصده نه عذر ، نه علت مقبول اوله‌ماز . چونکه دین خدایه نصرتدن کری طورمق خصوصنده سرد ایدیله‌جك بوتون اعتذارلر [illegible] نفاقدر .

بونكله برابر جناب پيغمبرك خبر ويرديكى كبى ديرزكه امت مرحومه‌دن قيامته قدر خير منقطع دكلدر. بوكونكى حال ايسه زائل اولهجق بر عرضدر. اكر اتقياى علما قالقارلرده الله، پيغمبره مسلمانلره قارشى تعهد ايتدكلرى وظائفى ايفا ايدر، روح قرآنى احيا ايله مؤمنلره معانىٔ شريفه‌سنى اخطارده بولنورلر، نظر ملتى خلفدن برى اولان عهد الهيه طوغرى چويررلرسه كوررسكه حق ينه عالى اولور، باطل زبون دوشر، كوزلرى قاشديران برنورمبين پارلار، افكاره حيرت ويرن برطاقم اعمال كزين يكيدن ميدان آلور.

صوك زمانلرده بر چوق طرفلرده‌كى مسلمانلرك كوستردكلرى حركت بزه بويوك بويوك اميدلر، بويوك بشارتلر ويرمكده‌در. اميدايده‌رزكه يقين زمانده امتى تفرقه‌يه دوشورن اسباب اورته‌دن قالقارده وحدت سابقه عودت ايدر. علمانك بوامر خيره مسارعتى لازمدر. چونكه بوتون خير بونك ايچنده مندمجدر. بوتون فضل ايسه ايشه باشلايانه راجعدر. ﴿ومن يهدالله فهوالمهتد ومن يضلل فلن تجد له ولياً مرشدا﴾.

مصر مفتيسى مرحوم شيخ محمد عبده

محمد عاكف

مختار بك ايچون

ـ برادرى انشتام نائل بك افندى‌يه ـ

اون بر سنه اولكه چوجوقدم او زمانلر
چنكل كوينك ساده وآسوده محيطى
ايلردى بنم قلبمى شاعرلكه احضار.
بر نظرهٔ خوليا ايله باقسم اوحياته
حزنيله، سروريله كلير پشمه تكرار.
ازجمله اولور خاطره‌آراى تحسر
ماضيلره آغشته اولان چهرهٔ مختار:
ساكن، متواضع كلهرك هفته باشنده
سربردى بوتون خانه‌يه بر خند لطفكار.
پيوستهٔ اعصار اولهجق شخص بلندى
بر كولكه قدر ايتمزايدى كندينى اظهار.
هرهفته‌كى تعطيلى كتابلرله كچردى،
پايانسز اولان سعى ايله هرليلى‌ده بيدار.
اشهاد ايده‌رك ذاتى ايلر طانيانلر
انسان ايله نقصانده مراد فلكى انكار.
البت ينه الك چوق آجينير ملته؛ چونكه
حقيله يازيق ويرمدى فرصت بولوب اثمار.
عسكر يالكز ايتمدى بربيكباشى ضايع
محو اولدى وطندن قوجه برعضو املزار.
انظاره نهان اولدى فقط اولمه‌دى البت
مجهول محيطانه دوغار منخسف انوار.
دستنده علم، عرشه قدر يوكسه‌لوب اولدى
حريتك افراد شهيدانه سردار.
هرزمزمهٔ كوس وغا مرثيه خوانى،
هر طوب سسى آفاقه ايدر صيتنى اخطار!
رايت ـ كه ايدر برج ظفرلرده تموج ـ
اتحاف سلام ايليه‌جك روحنه هربار،
لكن؛ ابديا اولاماز ـ اى بويوك انسان ـ
شانك كبى ترك ايلديكك ماتمه پايان!

ـ ٢٤ مايس ٢٢٥ ـ ابراهيم عبدالدين

ژاپونيا مكتوبلرى:

استاذ محترم مناسترلى اسماعيل حقى افندى حضرتلرينه

بنده‌لرى درسعادتده بولنديغم زمان برقاچ كره‌لر ملاقات اوله‌رق استفاده‌لرده بولنمش ودولت‌خانه‌كزده دخى زيارتكزله مشرف‌اولمشدم بوندن ماعدا اخوت دينيه‌ده مراسله ايچون كافى‌در. مع‌مافيه مختصرجه كندمى تعريف ايتمكده برباس يوقدر ظن ايدرم: بنده‌لرى عن‌اصل سيبريا اهاليسندن اولوب. بلدهٔ طيبه‌ده لاز حسن افندى حضورنده اكمال تحصيل‌ايتمش، وبالآخره برقاچ كره‌لر درسعادتده بوله‌رق استانبول ادبا وعلماسندن بر چوق افنديلر ايله‌ده كسب معارفه ومناسبات پيدا اولنمشدى. سلطان فاتح درس عاملرندن خالص افندى شيروانى‌زاده‌لر حضورنده دخى استفاده ايتمشدم. برقاچ سنه مقدم روسيه انقلابنده نفس پترسبورغده بوله‌رق، فك رقابه خادم تركى وعربى غزته‌لر نشرينه دخى موفقيت كسب اولنمشدى. مع‌التأسف دور استبدادك عودتى مطبوعاتى خللدار ايده‌رك، كندمزكده پاى تختدن تباعدمزه باعث اولوب، اقصاى شرقه قدر سياحته مجبور ايتدى. بنده‌لرى الآن ژاپونيه‌ده بولنيورم، ژاپونيه داخلنده طولاً وعرضاً جولان ايتمكده‌يم. بلده وقريه‌لرى وبرچوق جزيره‌لرى پياده كزمكده‌يم، پايتخت اولان توكيو بلده‌سنده‌دخى برچوق وقتلر كچردم، رجال دولت واعيان مات ايله كسب معارفه ايتدم، مرارا بيوك جمعيت ومجلس لرده بوله‌رق سياسى واقتصادى ودينى مسئله‌لرده تعاطىٔ افكار ومذاكره‌لرده حاضر اولوب، بيلديكمى سويلدم. فكرم بر چوق كره‌لر آلقيشلر ايله تلقى اولندى. فيابعد بورالرده دخى برچوق وقتلر قاله‌جغم. وبرچوق آدملر ايله‌ده كسب معارفه ايده‌جكم. شيمديلك بورالرده آكلاديغم بعض شيلرى ذات عاليكز واسطه‌سيله درسعادت علماسنه احتراماً عرض ايتمكه جسارت‌ايديورم. اميد ايدرمكه نظر التفاتكزدن محروم ايتميه‌جككز.

بن شمديلك ژاپونلرك سياسى جهتلرينه مداخله ايتميوب، يالكز دينى جهتلرينه علماء اسلامك دقتنى جلب ايتمك ايسترم.

ژاپونلرك دين مسئله‌سنه اهتمامنى يوقدر، بلكه دين مسئله‌سنى

فکری ، ارشاد بصیرتی براقسون ؛ اقوام سابقه حقنده جاری اولان افعال الٓهیه‌دن عبرت آلمسون؛ صراط مستقیم سبحانیدن عدول ایدوب‌ده محو اولنلرك احوالنی تأمل ایتمسون. اوت ! اواقوام رأیده استقامتی ، قولده صدقی ، نیتده سلامتی ، حظوظات نفسانیه‌یه قارشو عفتی ، حقه نصرتی بر طرفه براقدقلری ، اعلای کلمه‌یه بذل مجهود ایتمه‌رك هوسات باطله‌لری پشنده پویان اولدقلری ، شهوات فانیه‌لرینه انهماك ایله اك بویوك منکراتی ارتکاب ایلدکلری ایچون محو اولدیلر . عزملرینه مدهش بر ضعف کله‌رك آرتق اعتدالی استرداد ایچون فدای جان ایده‌مدیلر . بطلان ایچنده یشامنی ، حقه ظهیر اوله‌رق اولمکه ترجیح ایتدیلر. بالآخره عقاب الٓهیه چاره‌رق تاریخ عالمده ارباب اعتباره عبرت اولدیلر .

ایشته امتلرك بقا بولمسی ، فیضیاب اولمسی یوقاریده صایدیغمز فضائل ایله تحلیسنه ، هلاك واضمحلالی ایسه اوخصیصه‌لردن تعریسنه وابسته‌درکه شو قانون الٓهی نه‌اقوامك ، نه‌ده انسالك دکشمسیله قطعیاً تخلف ایتمز ؛ خالقك خلق وایجاد وتقدیر ارزانی خصوصنده‌کی قوانین سائره‌سی کبی لایتغیردر .

شمدی باقالم ، قلبلرمزه مراجعت ایده‌لم ، حواس ومشاعرمزی امتحانه چکه‌لم ؛ اخلاقزی یوقلایه‌لم . تعقیب ایتمکده اولدیغمز مسالك سیری ملاحظه ایده‌لم . اکلایه‌لم که عجبا بزدن اولکی ارباب ایمانك سیرتجه ، سلف صالحك مسلکنجه کیدییورمی‌یز ؟ عجبا بز کندمز بوزلمدن جناب حق بزم حقمزده‌کی حکمنی تغییر ، قانون فطرتنی تبدیل ایتدیمی ؟ حاشا وکلا . بلکه او وعدسابق الٓهیسنده صادقدر : ایشته بز شهامت وهمتی براقمرق جبانت ومسکنته طالدیغمز ، تفرقه‌لره دوشدیکمز ، اوامر الٓهیه‌سنه عصیان ایتدیکمز ، کثرتمزه کوکندیکمز ایچون عزتمزی ، ذلته ؛ شوکتمزی انحطاطه ، ثروتمزی سفالته . سیادتمزی عبودیته قلب ایلدی . کوندیکمز کثرتك هیچ بر فائده‌سی اولمدی . اوامر الٓهیه‌یی کوشهٔ نسیانه اتدیغمز، دینه نصرتدن قاچندیغمز ایچون بزی سوء اعمالمز ایله جزادیده ایلدی. آرتق نه تجارته طریق نه‌ده خدایه التجایه وسیله‌قالمدی. یا بز نصل نفسمزی لوم ایتمیه‌لم که اجانبك هرکون مملکتلرمزی غصب ایتدکلرینی، بزی ذلت و سفالته محکوم ایلدکلرینی کوروب طوریبورزده هیچ بریمزده بوکا قارشنی بر حرکت کورمیورز .

بوسواد اعظم ، بوکتلهٔ جسیمهٔ ملت وطنلرینی، نفسلرینی‌مدافعه ایچون ماملکلرینك فضله‌سندن اولسون بر شی فدا ایتمیورلر . فانی برحیات سفیله‌یی مسعود برحیات سرمدی‌یه مرجح طوتیورلر. غدالری ذلت ، لباسلری مسکنت، مسکنلری‌حقارت بیله اولسه‌هریری بیك سنه یشامق ایستیور . شرقده ، غربده تفرقه‌یه دوشدك، کندی ارمزده بیله وحدتدن اثر یوق . قارده‌ش قارده‌شك مصیبتندن نصیبه‌دار تأثر اولمیور. قومشو قومشونك فلاکته آلدیرمیور. هیچ بریمز دیکرینك حقنه، عهدینه احترام ایتمیور. شعائر دین کوزه‌دلیور. حوزهٔ اسلامی حمایه ایچون دیناً مأمور اولدیغمز بذل جان و ماله کیمسه یاناشمیور .

لباس مؤمنینه بورونلر ظن ایدرلرمی که جناب حق اونلرك هیچ قلبلرینه طوقنمقسزین یالکز اغزلرندن چیقان سوزلرله قانع اوله‌جقدر؟ ظن ایدرلرمی‌که جناب حق آمالی تفتیش ایتمیه‌جك، قلبی یوقلامیه‌جق‌ده یالکز ظاهره باقه‌جقدر؟ بیلمزلرمی که خبیث ایله طیب صالح ایله فاسد آیرلدقجه جناب حق مؤمنلری بولندقلری حالده براقیه‌جقدر ؟ اونوتدیلرمی که جناب حق دین مبینی اعلا ایتمکی ایچون مالرینی جانلرینی بذل ایده‌جکلرینه دائر مؤمنلردن عهد آلمشدر ؟ بویله اولدقدن صکره نه مالی ایله نه جانی ایله سبیل ایماندہ برآدیم آتمیان برمؤمنك کندینی‌مؤمن ظن ایتمسی طوغری اولورمی؟ اصل‌مؤمنلراوجوانمردلردرلر که« خصما اطرافکزی‌صارمش‌قورقیکز» دیدکلری زمان بوسوز ایمانلرینی، ثباتلرینی برقات دها مزداد ایدرده حسبناالله ونم الوکیل دیه‌رك ایلری طوغری آتیلیرلر . فی سبیل الله مقتول اولانلرك میت دکل حیات ابدیه‌یه مظهر اولدیغنی نزد کبریاده سرمدی بر سعادت ایچنده بولندیغنی بیلان بر مؤمن نصل اولورده اولومدن قورقار. جناب حق (فلاتخافوهم وخافون ان کنتم مؤمنین) دییورکن بر مؤمن نصل اولورده اللهدن بشقه‌سندن حذر ایدر ؟

هربریمز کندینه کلسون ، وجدانی دکلسون ، تلقینات شیطانیه‌یه قابلسون . یوم ندم ورود ایتمدن اول عقلنی باشنه طوپلاسون . جناب حقك ابرار امتی توصیف ایتدیکی صفات کزین ایله کندی اوصافنی تطبیقه چالیشسین . خصائص ایمانی آراسون . اکر هر بریمز بویله یاپه‌جق اولورسه‌ق او زمان عدل الٓهینك ظهورینی کورر ، طریق هدایتی بولورز . سبحان‌الله امت ، امت واحده و او امتی اعدایه قارشو صیانت فرائض دینیه‌نك اك مهمی ایکن شو حقیقتك نص ایله اجماع ایله‌ثبوتنه رغماً اجانبك بلاداسلامیه‌یه صولتلرینی کوریبورزده بوکا قارشو مدافعه اسبابنی احضار ایتمکی عقلمزه بیله کتیرمیورز .

ای اهل قرآن ! سز سلف صالحکزك اثرینه تبعیتله قرآنده‌کی اوامر ونواهی‌یی یرینه کتیرمدکجه، اوکتاب مبینی بوتون آمالکزده مقتدا اتخاذ ایلدکجه قرآن ایله هیچ مناسبتکز یوق دیمکدر . باقیکز کتابکز نه‌دییور : (فاذا انزلت سورة محکمة وذکر فیها القتال رأیت الذین فی‌قلوبهم مرض ینظرون الیك نظر المغشی علیه من‌الموت) بیلمزمیسکز بو آیت کیمك حقنده نازل اولدی ؟ ایمانی اولمیانلرك وصفنده نازل اولدی . پك اعلا بویله بر وصفه مظهر اوله‌یی هانکی مؤمن ممنونیتله قبول ایده‌بیلیر ؟

بی‌پروا سویلرم که ایمان برآدمك قلبنه نفوذ ایدنجه اوآدمك ایلك ایشی ایمان اوغورنده مالنی، جانی تقدیم ایتمکدر ، بوخصوصده نه عذر ، نه علت مقبول اوله‌ماز . چونکه دین خدایه نصرتدن کری طورمق خصوصنده سرد ایدیله‌جك بوتون اعتذارلر برر علامت نفاقدر .

مفرط حریت ك ایسه ینه استبدادی تولید ایلدیکنی کوستردی؛ وبومطرد برترقینك حصولنه مانع اولمشدر. مثلا: برنجی نیقولا خیر ایستیه‌رك مستبد ایدی. فقط استبدادك نتیجه‌سی اولهرق حکومت ماکنه‌سی پك بوزولمش ایدی. رشوت و ارتکاب، وظیفه‌سزلك صوك درجه‌یی بولمش ایدی. بونك تأثیریله نیقولانك الك چوق کووندیکی قوهٔ عسکریه‌سی سیو استوپولده «عثمانلی ـ انکلیز ـ فرانسز» هیئت متفقه‌سنه قارشی مغلوب اولدی. و بو مغلوبیت انحاریه سببیت ویردی. اونی متعاقب چوق کچمدی، خطالر تکرار اولهرق عینی نتیجه‌یه اوغراتلدی. اوچنجی علکساندرك استبدادی‌ده پورآرتور مغلوبیتی ایله نهایت بولدی.

ایشته چوشیما، موقدن، یالو و پورآرتور شدتلی مغلوبیتلری روسیه‌ده بتون اهالیی یاخود اکثریتی شکل حکومتك تبدیلی ارزوسنه سوق ایتدی. بونك اوزرینه بیوك بر انقلاب حرکتی اولدی. بو حرکت ١٩٠٥ تاریخنده پك توسع ایتدی. او درجه که روسیه ترکلری بیله برآز قیملدانديلر.

افندیلر! بوحرکت انقلابیه قوتلندکجه بزم روسیه ترکلرینك اشتراکلری‌ده آرتدی. بردرجه‌یه کلدیکه ترکلر طوپلانوب کندی احتیاجلری حقنده قونوشمغه بیله جسارت ایتدیلر. حتی بو اجتماعلره تاسمر قندن، کاشغردن مرخصلر پترسبورغه کوندرلدی. هر طرفدن احتیاجلرینه دائر بر چوق عریضه‌لر روسیه حکومتنه ویرلدی. بو عریضه‌لرده اونلر اوته‌دنبری تحدید ایدلمش اولان حقلرینك تماماً طانمسنی ایستیورلردی. الك زیاده ایستدکلری حقوقجه روسیه‌ده‌کی دیکر وطنداشلریله بر سویه‌یه کتیرلمکری ایدی. برده ایکنجی قاتره زمانده خیلی واسع امتیازاتی حائز اولدیغی حالده مرور زمانله او امتیازاتی غائب ایتمش ادارهٔ روحانیه‌لرینه اسکی امتیازاتك اعاده‌سنی طلب ایدییورلردی. نهایت ایستیورلردی‌که اساساً وفعلاً مسلمان اولدقلری حالده خرستیان عد ایدیلن دینداشلری رسماً‌ده مسلمان اعتبار اولونسونلر.

ایشته بومسلمانلر آره‌سنده‌کی حرکت برنوع چوراب سوکوتیسی کبی دوام ایتدی کیتدی. عادتا سیاست رنکنی آلدی. ناظرلر اهمیت ویرمکه باشلادیلر. بونك ایچون نتایج عملیه‌سی‌ده یواش یواش کورولدی، بعض خصوصاته مساعده ایدلدی.

فقط تاتارلر بونکله‌ده اکتفا ایتمدیلر؛ ١٩٠٥ مایسنده اوفا شهرنده بیوجك بر اجتماع یاپمق درجه‌سنده جسارت کوستردیلر. بالخاصه ادارهٔ روحانیه‌نك اصلاحی ایچون نه کبی چاره‌لره توسل اولنه‌جغی مذاکره ایدلدی. نتایج مذاکراتی محتوی بر روسجه رساله اله دوشدی‌ده اوقودم، اولدقجه حریتپرورانه ایدی. ناظرلره کوندرلدی. او وقت سزك غزته‌لرکز بویله شیلر یازامه‌یورلردی. اجنبی غزته‌لرینی اوقویانلردن بلکه بعضیلریکز ایشیتمش‌در. روسیه‌ده انقلاب کیتدکجه قوتلندی. حتی سنه اورته‌لرنده یاز کونی حکومت طرفندن برنوع محدود قونستیتوسیونه بکزر بر قانونك اعلان اولنه‌جغی بیله بیلدیریلدی. بو حرکت ترکلره جسارت ویردیکی ایچون صوك بهاره طوغری «نیژنی‌نووغورد» پنایرنده برلشه‌رك برقونفره یاپدیلر.

«نیژنی‌نووغورد پنایری» دیه وولغانك شمال حوزه‌سنده‌کی بر شهرده هرسنه قورولور بیوك بر بازاره دیرلر. اوبازار دنیانك الك بیوك بازاریدر. وبالخاصه روسیه ترکلرندن هرجنسی اورایه کلیرلر. حتی بعضلری بونی عربلرك سوق‌العکاظلرینه بکزه‌تیر.

ایشته ١٩٠٥ ده طوپلانان ترکلر برنوع قونفره یاپه‌جق اولدیلر. افکار احرارانه هواده بولنمغله برابر حریت هنوز نه قانوناً ونه‌ده فعلاً موجود اولمدیغی ایچون پولیس طرفندن مداخله پك طبیعی ایدی. مجبور اولدیلر، بروابور طوتدیلر؛ حتی ایلك بواجتماعلرینه «صو اوزرنده اجتماع» نامنی ویردیلر. [آلقیشلر]

بو اجتماعده یالکز برقاچ مسئله نظر دقته آلنمرق اجراسنه قرار ویرلدی.

اولا — بالجمله روسیه‌مسلمانلری ایچون دینی، عقلی وسیاسی بر جمعیت تأسیس ایتمك.

٢ — اوجمعیته «روسیه مسلمانلری اتفاقی» نامی ویریله‌جکدر. جمعیتك مقصدی روسیه تبعه‌سی مسلمانلرك حقوق دینیه وسیاسیه ومدنیه‌دن روسلرله عین درجه‌یی حائز اولملرینه چالیشمق وامور اجتماعیه ومدنیه‌ده ترقیلری ایچون اوغراشمقدر.

٣ — روسیه‌حکومتك برحکومت مشروطه اولمسی وبالجمله روس تبعه‌سیله برابر اسلاملرك‌ده حریت شخصیه ومسکن، حریت وجدانیه ودینیه، حریت کلام ومطبوعات، حریت اجتماع وجمعیت واتخاباتده عمومی، طوغری، مساوی، مخفی اصول انتخابك تأسیس ایتدیرلمسی ایچون چالشمق.

٤ — امور معارفده روسیه مسلمانلرینك حائز مختاریت اولملری، یعنی امور معارفك ادارهٔ روحانیه آلتنده بولنوب طوغریدن طوغری‌یه روسیه معارف نظارتنه تابع اولمه‌سی.

٥ — انتخاباتده مسلمانلرده مبعوث سجدیره بیلمك ایچون روسیه‌ده‌کی سیاسی فرقه‌لردن پروغرامی روسیه مسلمانلری اتفاقی پروغرامنه الك یقین اولان فرقه ایله اویوشمق.

٦ — لزومنه کوره مقتضی مسئله‌لرك حلی ضمننده روسیه‌مسلمانلری اتفاقنك طوپلانوب مجلس عمومیلر، یعنی قونفره‌لر یاپمه‌سی.

بومادده‌لر اوچ درت ساعت ظرفنده قاره‌لمان برقراردن عبارت لکن نتایج عملیه‌سی کورلدی. آغستوسك اون بشنجی کونی ایدی. صوکرا کلن تجارلر مملکتلرینه عودت ایتدیلر. مملکتلرنده‌کی اهالیه آکلاتدیلر. لکن بو اثناده ویرا اختلال حرکتی قوتلنیوردی. ٤ کانون اولده اوج نقطه‌سنه چیقدی. روسیه اختلالی هنوز هیچ بریرده کورلمین مدهش برسلاحی استعمال ایلمشدی: بیوك عمومی برسیاسی تعطیل اشغال (غرمو). روسیه‌نك بتون شمندوفرلری،

ژاپونلرك اكثری كلیاً نظراعتباردن چیقارمشلردر. بلكه ژاپونلر معارفی انكلتره وامریقادن آلمش اولدقلرندن ، بونلرده طبیعیون مذهبی دها زیاده مقبول اولوب ، خرستیان میسیونلرینه‌ده آرتق میدان یوقدر . مع‌مافیه آوروپا میسیونلری كال كرمیله چالیشیورلر ، كلیتلی پاره‌لر صرف ایده‌رك غربا وفقرایی كندیلرینه جلب ایتمكه چالشمشلر وچالشمقده‌درلر .

خصوصی مكتبلر كشادایتمشلر وكنیسه‌لر بنا ایتمشلر ، میلیونلری صاوره‌مقده دوام وثبات ایدییورلر . هرنه‌قدر ثمره‌سی آز اولسه‌ده كلیاً امیدسز دكل ، شیمدی عموم ژاپون اولكسنده خرستیانلغی قبول ایتمش ژاپونلرك مقداری ، یوز بیك قدر تخمین اولنیورمش . بن اورالرینه مداخله ایتمه‌یجكم ، فقط شیمدیلك سزه عرض ایده‌جكم شودركه : ژاپونلرك طبیعت وتربیه‌لری وبعض عادات ملیه‌لری وساده معیشتلری اسلامیته غایت قریب اولدیغندن ، میسیونلر بورالره اسلامیتك كیرمه‌سندن غایت قورقیورلر ، اسلامیتك بورالره‌قدر كلمه‌سی ایچون شیمدیدن بعض تدابیردخی ملاحظه ایتمشلر ، برچوق پاره‌لر صرف ایده‌رك « محمد » نامیله ژاپون لسانده بركتاب نشر ایتمشلر . كتاب مذكورك مندرجاتی حضرت فخر كائنات علیه اكمل التحیات افندمز حقنده انواع هذیان ومفتریاتدن عبارتدر . تعدد زوجاتلری، فلانلری‌ده قارشدیرمشلر، برچوق ادب خارجنده سوزلر ایله دین مبین اسلامك قلنج ایله انتشارینی اثبات ایتمكه چالشمشلر . مبالغه‌لی افترا وبهتانلری‌ده آز دكل ، تخمیناً ایكیوز صحیفه‌لك بركتابدر .

كتابك برنجی صحیفه‌سنده قبیح المنظر عمامه‌لی بر رسم ، بلنده قلنج خنجر .... بوكتابی‌ده مجاناً قریه‌لره‌قدر نشر ایتمشلرده ژاپونلری اسلامیتدن محافظه ایده‌جكلر .

بنده‌كز بوكتاب حقنده برچوق مجلسلرده نطقلر ایراد ایدرك میسیونلرك افكار فاسده و اغراض كاسده‌لرینی عرض و بیان ایلدم ، ژاپون اكابرندن برنجه آدملر بندن تكرار رجا ایتدیلركه دین مبین اسلامك اساسنی مبین، حقیقت صرفه اولمق اوزره انكلیز لسانده بركتاب بولنورسه، بز مع‌المنونیه ترجمه ایده‌رك نشرایدردك بیوردیلر. ذاتاً ژاپونیاده انكلیز لسانی بیلمین پك آز بولنیور .

شیمدی بنده‌كز سزفضیلتمآب افندیلرمزدن استرحام ایده‌رم : بو خصوصده بر ملاحظه وتعاطیء افكار ایله ، دین مبین اسلامك طبیعته موافقتنی اساس اتخاذ ایده‌رك . خالص وحدت و نبوت مسئله‌لرندن عبارت بركتاب تألیف اولنسه‌ده، روح پاك محمدی میسیونلرك القا ایتدكلری اراجیفدن تنزیه ایدیلسه ، ظن ایدرم نتیجه‌سز اولمایه‌جقدر .

بن هرنه قدر بومكتوبی خصوصی اوله‌رق یازییورسه‌مده «صراط مستقیم» صحیفه‌لرنده نشر ایتمكده دخی مخیرسكز. بویله مطلوبه موافق برشی تألیف اولندقده بورالره یوللانمه‌سی ایچون بر قاچ آدرس دخی یوللایورم .

سیبریالی عبدالرشید ابراهیم
نوكیو

صراط مستقیم

مسئله لایق اولدیغی اهمیتله تلقی اولنه‌رق بروجه مطلوب بركتاب تألیفی ایچون متخصص ذوات كرامه مراجعت ایدلدی ترجه ویاعربجه یازیله‌رق انكلیزجه‌یه ترجمه جهتی‌دخی دوشونلدی بعنایةالله تعالی قریباً اثر حاضرلانه‌جق وهمات وخدمات مبروره كزدن بتون عالم اسلام متشكر قاله‌جقدر. قارئلرمز مساعیء واقعه‌نك نتائجنه بالطبع منتظر بولنه‌جقلرندن بشائركزك توالیسنی رجا ایدرز . افاضل علمای اسلامیه‌دن محمد فرید وجدی افندی حضرتلرینك ژاپونیا تدقیق ادیان قونغره‌سنه اتحاف ایلیوب نسخ متقدمه‌مزده بالترجمه نشراولنان مخطرهٔ دینیه دخی بوعالی مقصده خادم آثار نافعه جمله‌سندندر . دین جلیل اسلامك دین طبیعیء بشراولدیغنی اثبات خصوصنده‌یك چوق آثاروجوده كتیرمش اولان حكیم مشارالیهك دخی استجلاب انظار فاضلانه‌لرینه مسارعت اولنمشدر.

قونفرانس

روسیه‌ده ساكن تركلرك حیات مدنیه، فكریه وسیاسیه‌لرینه دائر

مقرری آقچورا اوغلی یوسف بك — محرری ح . اشرف ادیب

ـ مابعد ـ

استانبولده تحصیلده بولنان « روسیه‌لی اسلام طلبه‌سی جمعیت » محترمه‌سنك دلالت معارفپرورانه‌سیله روسیه‌ده ساكن تركلرك حیات مدنیه، فكریه و سیاسیه‌لرینه دائر مكتب حربیه و مكتب ملكیه تاریخ سیاسی معلملرنده قزانلی اقچورا اوغلی یوسف بك افندی طرفندن ویریلمه قونفرانسدر.

ایكنجی دوره‌یه كلنجه ـ كه ١٩٠٥ سنه‌سنه قدر امتداد ایدر ـ بوراده جریان فكریدن زیاده افعال سیاسیه كوروزر. اولا شونی عرض ایده‌لم : ١٩٠٥ده روسیه‌ده باشلایان انقلاب اوراده ساكن اقوام مختلفه طرفندن و اچه اوزاق بر زماندنبری حاضرلانمش ایدی . تا ایكنجی قاترینه زمانده روسیه‌نك استبدادینی بر ادارهٔ مشروطیته تبدیل ایچون تأثیر ایدن قوتلر وار ایدی . حتی بالذات قرالیچه حریتپرور ایدی. لكن اونی متعاقب تخته كچن برنجی پاویه‌ل بالعكس غایت مستبد ایدی . حتی عقلسزجه‌سنه مستبد ایدی. اوندنصكره بر نوع مبادله كوروزر. یعنی پاویه‌لك خلفی برنجی علكساندر حریتپرور، اونك جانشینی برنجی نیقولا غایت مستبد ؛ ایكنجی علكساندر ینه حریتپرور، اوچنجی علكساندر تكرار مستبد .

بو شایان دقت مناوبه دائما شدتلی استبدادك افراطله حریتی ،

بحر ابیضك بوزلی سواحلنه کوندرلدیکندن طولایی اسمنی حرمتله یاد ایتمکه مجبور اولدیغم بر ذات واردرکه اوده عیاض افندی اسحاقوفدر [آلقیشلر]

افندیلر ، ایکنجی دوماده یك آز عمر کچیردی . چارجابق اوده قوغولدی . فقط بونك قوغولوشی برنجیدن خیلی فرقلی ایدی . برنجیدن صوکرا اصول انتخاب دکیشمه‌مشدی . حالبوکه ایکنجی دومادن صوکرا اصول انتخاب دکیشدیریلدی . هم مهم بر طرزده دکیشدیریلدی . الك زیاده غیر روس عناصرله عوام عناصری علیهنه دکیشدی . بناءً علیه بوایکنجی دوما قوغولدقدن صوکرا مسلمانلره یأس کلدی . اوچنجی انتخابه اهمیت ویرمدیلر . اونك ایچون اوچنجیه آنجق اون‌اعضا انتخاب اولنه‌بیلدی . بونك اصل مهم سببی انتخاب نظامنامه‌سنك دکیشدیریلمسی ایدی . مثلا : اسپای وسطایه هیچ بر اعضا کوندرمك حقی ویریلمه‌مشدی .

افندیلر ، دائما اویله اولور ، هر هانکی بر پارتی بر حرکتده موفقیتسزلك کوستررسه اولجه اونك قوتندن اورکه‌رك مقابله ایتمکدن چکینلر درحال کندیلرینی کوسترلر ؛ روسیه‌ده دخی عین حال واقع اولدی .

اوچنجی‌دوما قوغولنجه قدیمجیلر باش کوستردی . واسکی «اصول جدید ، اصول‌قدیم نزاعی » تکرار میدان الدی . بواثناده حکومتك‌ده ارتجاعی شدتی ارتدقچه آرتمشدی . حتی بزم ارتجاعیمز ، قدیمجیلرك تعرضنه حکومتدن بر نوع معاونت اجرا ایدیلوردی . بونلرك تعرضنه‌جدیدجیلرك مدافعه ایده‌جك‌قوتلری بولونمایوردی . چونکه حکومت اللرنی باغلامشدی . مع‌التأسف بودورده هرشی قاراکلشیور . حرکات سیاسیه هان هیچ قالمایور . قرق غزته‌مزدن نهایت انجق اون ایکی غزته حالا دوام ایده‌بیلیور . کیمیسی حکومتك تضیقندن ، کیمیسی‌ده خلقك اوقومامازلغندن قاپانیور . بونك‌اوزرینه ترقی‌پرورلر دوشونمکه مجبور اولدیلر : بوقدر موفقیتلی برحرکت‌بویله مؤلم برحاله نه‌دن منجر اولدی ؟

بیلیرسکز ، علوم اجتماعیه‌ده الك بیوك نام قزانان « فردیناند لاسال »ك بر نظریه‌سی وار : مشروطیت ، بر کاغده قارالانان یازیلردن عبارت دکلدر ؛ حتی بیك‌دفعه اعلان، یوز بیك دفعه‌اوزرینه یمین ایدلمش اولسه بیله . مشروطیت بر هیئت اجتماعیه‌ده موجود حقیقی قوتلرك حقیقی مناسبتیدر .

ایشته افندیلر ! روسیه مسلمانلری‌ده بواتهزامدن صکره روسلرله برابر بونی دوشوندیلر : دیمك بز روسلرك سریع بر ضربه‌سیله قزاندیغمز حریت وحقوقی محافظه ایتمك ایسترسه‌ك اونی محافظه ایده‌جك‌قدر قوتمز اولملی . قوتمزی زیاده‌لشدیرملیز . بوکون قوت پاره قوتی دکلدر . اصل‌قوت قوت دماغیه . قوت علمیه‌در ، خلاصه مدنی قوتلردر . اکر بز روسیه‌ده‌کی ترکلر محافظهٔ قدرت ایتمك ایسترسه‌ك مدنی قوتلرله مجهز اولملی‌یز .

بونك اوزرینه تعلیم وتربیه مسئله‌سی یه اورتیه چیقدی . بو اوزون یولدن کچلمه‌دن اقتدار استحصال اولنمز . ترقیپرورلریمز ، جدیدجیلریمز یه اسکی مسئله‌یه دوندیلر . شمدی بتون دیشلریله ، طرناقلریله علم تحصیله صارلدیلر . لکن اصول قدیمه یه قارشیلرنده ـ استانبولیلر کبی سویلیه‌یم ـ تمثال جهالت‌کبی قاس قاره کسیلدی . اوقاره هیکلی‌ده‌ویرمك ایچون قوت‌لازم . فقط مع التأسف‌قدیمجیلر خلق اغفالده ، حقیقتده الرینه آلمری اصلا جائز اولمیان بر سلاح استعمال ایدیوردیلر :ـ « نه‌یاپیلم !! دین بویله امر ایدر . » دیوردیلر .

نهایت اسماعیل غصبرنسکی بونك بر یولنی بولدی : مادامکه مانع ترقی اولانلر بویله دیوورلر ، بز بونك بویله اولمدیغنی اثبات‌ایدلم . عالم اسلامك هرطرفنده مادامکه بوخستالق وار؛ الك‌یوکسك‌طبقه‌سنده بولنان علماسنی ، اصحاب فکرواذعانی طوپلایلم . برقوی ایستیلم ...

لکن کندیسی بیلیوردیکه ایش قدیمجیلرك دعواسی کبی دکل . ذاتاً هیکزده بیلرسکز : اسلام ، کندینه متمسك اولانلری الك یوکسك‌درجه‌یه مطلقاترفیع ایده‌جکنی مبشردر . (شدتلی آلقیشلر) بناءً علیه‌عکسنی دعوی ایدنلرده مطلقا بریاکاشلق ، بر آکلاممامازلق واردر .

ایشته بوقوی ایستمك آرزوسندن‌دکه « عمومی‌مؤتمر اسلامی » یعنی برمسلمان‌قونفرمسی‌فکری‌میدانه چیقدی. اسماعیل‌بك‌غصبرنسکی حضرتلری کچن سنه مصره کیتدی . چونکه اوزمان استانبوله بویله شیلر یاپیق ، سویلك دکل ، دوشونمك‌بیله قابل‌دکلدی . مصرده‌کی علما ایله قونوشمق دردینی اکلاتدی . مصرلیلر اونك شرفه ضیافتلر ویردیلر ، نطقلر ایراد اولوندی . اسماعیل بکك نطقلرندن بعض پارچه‌لرینی مساعده‌کزله سزه اوقویه‌جغم : [١]

اسماعیل بك غصبرنسکی شهادن تا مصره‌قدر کلدی . عموم اسلام علماسندن فکرینه استمداد ایتدی . اسماعیل‌بکك بووالویلاسنه علمای مصر طرفندن موافق جواب ویرلمش : الك ایلری کلن فضلاسندن برچوغی‌طوپلانوب‌برقومیسیون‌تشکیل‌ایدلمش . بو وقایع سزده‌کی مسودانقلابدن برقاچ آی‌اول جریان ایتمشدی. غریب‌دره، اسماعیل بك استانبوله کلش ، یوکسك بر موقعه اوغرامش . [الك یوکسکنه دکل !...] دردینی اکلاتق ایسته‌مشدی . اومقامی اشغال ایدن ذات دیکه‌مش دیکه‌مش‌ده هیچ برجواب ویرمه‌مش ، یاخود ویرمه‌مش . اووقت ویرمه‌مش اولسه‌بیله کوریوره‌که بوراده‌بوحضار کرام حسن‌قبول کوستریورلر (آلقیشلر) اسماعیل‌بك غصبرنسکی‌نك فکرینی القیشلرله تصدیق بیوریورلر .

شاعر طیمتلی اولان اسماعیل بك بوسفورك کوزل سواحلنی،

[١] قره‌رانسجی یوسف بك بوراسنی محله اوقودیغی ایچون ضبط اولونه‌مادی . بو نطقنری محتوی‌اولان رساله‌نك لطفاً غزته‌مزه‌ورسالنی اسماعیل بك حضرتلرندن رجا ایدرز .

تلغرافلری کاملاً تعطیل اشغال ایتدیلر . مدنی مملکتلرده بونلر تجارتك حیات طمرلری کبی در . تلغراف . شمندوفر طوروسه مملکتك تجارتی محو اولمش دیمك در . برکونده میلیونلرله ، بلکه ملیارلرله زیان ایتدیلر. پترسبورغ شاشیردی: « مشروطیتی ایسته دیککز قدر ویریم» دیه برفرمان چیقاردی . فقط بلایه باقلمکه هرطرفده مناسبت منقطع اولدیغی ایچون بوفرمان مختلف شهرلره ایصال ایچون واسطه بولهمایورلردی . غره‌ودن صوکرا چیقان زمان اوزرینه تاتارلری اوجه (نیژنی نووغورود) ده وبردکاری قرارلرك کفایت ایتمیه‌جکی اکلاشیلدی . بغیده آچیله‌جق وتمامیله مشروطی بردولتك مجلس مبعوثانه بکزه‌یه‌جك دومایه اعضاسجه بیلمك ایچون تاتارلر دوشونمکه باشلادیلر وپترسبورغده برقونفره یاپمغی قرالاشدیردیلر . اونده آرتق اوچ ، بش ماده‌دن عبارت قرارلرله اکتفا ایدیلدی. بر پارتی، برفرقه نظامنامه‌سی قلمه آلدی . موجود موادی ٧٢ ماده ایدی . بو ، بردرجه‌یه‌قدر روسلرك قونستیتوسیونالیست‌ده‌موقراتیعنی مشروطیت عومیه دیدکاری پارتینك پروغرامنه یقین ایدی . عادتا اوندن انحال ایدیلمشدی. موقت قبول ایدیلدی. وعین زمانده انتخابات‌ده قونستیتوسیونالیست‌ده‌موقراتلرله برلکده حرکته قرار ویرلدی . بوقرار، مصیب چیقدی. مسلمانلر اوتوزه‌موث کوندره‌بیلدیلر . وادماده‌ده روسیه مسلمانلری بربارتی تشکیل ایده‌بیلدیلر .

لکن بیلیرسکزکه برنجی دومانك حیاتی قیصه کچدی . طاغیلمسیله برابر روسیه ترکلرنده جسارت قیریلدی . وایکنجی دومادن اول (نیژنی نوغورود) بازارنده دهـا بیوك بر قونفره قورولدی . بو سفر صواوستنده دقل ، یراوستنده بیوك بر قلوبك محتشم صالونده . یدیبوزقدر ترکلکك مختلف شعباتندن نماینده ، وکیل طوپلانمشدی. بونلر بش کون مذاکراتده بولوندیلر . بو اثناده بر چوق بحثلر ایدیلوب اسکی پروغرام ینه موقتاً قبول ایدیلدیکی کبی ، ایکی مهم مسئله حقنده‌ده آتیده قرار ویریلدی : بری مدارسك اصلاحی ، دیکری‌ده ادارهٔ روحانیه‌نك اصلاحی. هرنه‌قدر چوق سویلدیسه‌لرده ، مکتب مدرسه قرارلرینك بعضلرینی اوقویهم . بلکه استانبولده‌ده تأمل اولونمه دکری واردر .

مثلا : هرقریه‌ده ابتدائی مکتبلر تأسیس ایتمك .

مسلمان مکتبلرینك ممکن ایسه هیئنده برعمومی پروغرام تأسیس ایتمك وبوبله عمومی برپروغرام ترتیب ایتمك ایچون قزان، طاشکند، بانجه‌سرای کبی بیوك شهرلرده کلهجك ١٩٠٧ مایس آیندن اعتباراً معلملر جمیتی تأسیس ایتمك (افندیلر ! شونی‌ده علاوه ایدملم : برایکی اجتماع اولدی وحکومت طرفندن هیچ برمعاونت کورولمدیکی حالده پروغرامار تنظیم قلندی . حتی برخیلی مکتبلرده ینه صرف معلملرك تشبث شخصیسی ایله اجرا بیله ایدلدی .)

معلملر احضار ایتمك ایچون قزان ، باکو، بانجه‌سرای کبی بیوك شهرلرده دارالمعلمات تأسیس ایتمك (بوماده دخی باکوده وبانجه‌سرایده تطبیق اولندی .)

مدرسه‌لرده تعیش وتدریس جهتلری اصلاح اولندی . هر برنده علوم دینیه‌دن بشقه معارف عمومیه درسلری‌ده اوقودیله‌جقدر . (بوماده دخی روسیه حکومتك وقدیمجیلرك القاء ایتدیکی مشکلاته رغماً برقاچ یرده موفقیتله تطبیق اولنمقده‌در .)

مکاتب ومدارسك اصلاحنه عائد بعضیلرینی شمدی سویلدیکم قرارلر مجلسجه قبول ایدلدکدن صوکره عموم ترکلرجه یك اهمیتلی اولان برتکلیف اتفاق آرا ایله وآلقیشلرله قبول اولندی . تکلیف شو ایدی :

« ممکن اولورسه ابتدائی مکتبلردن اعتباراً ، ممکن اولدیغی تقدیرده رشدی مکتبلرندن باشلایارق بتون روسیه مسلمانلری آره‌سنده آکلاشیلان ترك لسان عمومی ادبیسنك تدریسنه اعتنا اولونسون . »

بو مهم تکلیفی ایدن ترجمان محرری اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلری ایدی . [آلقیشلر .]

بوندن بشقه دیکر مهم برمسئله‌ده ادارهٔ روحانیه‌لرینك اصلاحی مسئله‌سی ایدی . بونك مذاکره‌سی اثناسنده عموم عالم اسلامجه فوق‌العاده اهم بر قرار ویرلدی . اوقرار ایسه شودر : « مذاهب مختلفه آره‌سنده‌کی فرقلر اهمیتی حائز دکلدر و بو فرقلر روسیه مسلمانلرینك روحانی ایشلری ایچون عمومی برمؤسسه‌نك وجودینه دینی نقطهٔ نظردن بر مانع تشکیل ایده‌مز . »

افندیلر ، او زمان بو سوزی سویلین قونفره رئیسی یکرمی سنه‌دنبری باکو شهرنده روس لسانیله مسلمانلرك حقوقنی مدافعه ایدر دعوی وکیلی علی مردان بك طوپچی‌باشوف‌در. بو اثنالرده حرکات سیاسیه بویله دوام ایتدیکی کبی مطبوعاتده ترقی ایدییوردی . سانسور التنده دیپلوماتلق کوسترمکله نفسنی مدافعه ایدن ترجمان غزتهسی ١٩٠٥ دن صکره اوتوز دانه چوجق طوغوردی . لکن بیلیرسکز بو کبی انقلابات زمانلرنده اقتصادی وصناعی حرکتدن بحث ایتمکه بیله وقت قالماز .

اوچنجی قونفره‌ده روسیه ترکلری ایچون یکی بر تجلی واقع اولدی. اووقته‌قدر جریان فکری ایکی درلو ایدی : قدیم، جدید. لکن بوسفر بر قسم یکی ترکلر دها چیقدی . بونلره بز (تاتجیلر) دییورز . بونلر ، اصول جدید درجه‌سنده‌کی ترقی‌یی کافی کورمیور ، دها چابق دها بیوك آدملرله ایلری کیتمك ایستیورلردی . روس دارالفنون طلبه‌سنك تأثیریله سوسیالیستلك فکرلرینی قبول ایتمشدیلر. واقعا بونلر ٢٠ ، ٣٠ کشیدن فضله دکلدیلر . لکن اکثریسی مکتب کورمش مترقی فکرلی ذاتلر ایدی . بر فرقهٔ سیاسیه تشکیل ایده‌بیلدیلر . قونفره‌دن صکره غزتهلری دوام ایده‌رك ایکنجی دومایه ــ که برقاچ آی صکره طوپلاندی ــ بوفرقه‌ده‌بش آلتی اعضاسنی سجدیره‌بیلدی . قالانلری ، یعنی اوتوز ، اوتوز ایکی کشی هپسی « روسیه مسلمانلری اتفاقی » بایراغی آلتنده اتحاد ایتمشلر ایدی.

بوتاك جیلر آره‌سنده فکرینی جسارتله نشر ایتدیکی ایچون

بحر ابیضك بوزلی سواحلنه کوندرلدیکندن طولایی اسمنی حرمتله یاد ایتمکه مجبور اولدیغم بر ذات واردرکه اوده عیاض افندی اسحاقوفدر [آلقیشلر]

افندیلر ، ایکنجی دوماده یك آز عمر کچیردی . چارجابق اوده قوغولدی . فقط بونك قوغولوشی برنجی‌دن خیلی فرقلی ایدی . برنجی‌دن صوکرا اصول انتخاب دکیشمه‌مشدی . حالبوکه ایکنجی دومادن صوکرا اصول انتخاب دکیشدیریلدی . هم مهم بر طرزده دکیشدیریلدی . الك زیاده غیر روس عناصرله عوام عناصری علیهنه دکیشدی . بناءً علیه بوایکنجی دوما قوغولدقدن صوکرا مسلمانلره یأس کلدی . اوچنجی انتخابه اهمیت ویرمدیلر . اونك ایچون اوچنجی‌یه آنجق اون‌اعضا انتخاب اولنه‌بیلدی . بونك اصل مهم سببی انتخاب نظامنامه‌سنك دکیشدیریلمسی ایدی . مثلا : اسیای وسطایه هیچ بر اعضا کوندرمك حقی ویریلمه‌مشدی .

افندیلر ، دائما اویله اولور ، هر هانکی بر پارتی بر حرکتده موفقیتسزلك کوستررسه اولجه اونك قوتندن اورکه‌رك مقابله ایتمکدن چکینلر درحال کندیلرینی کوسترلر ؛ روسیه‌ده دخی عین حال واقع اولدی .

اوچنجی‌دوما قوغولنجه قدیمجیلر باش کوستردی . واسکی‌واصول جدید ، اصول‌قدیم نزاعی » تکرار میدان الدی . بواثناده حکومتك‌ده ارتجاعی شدتی ارتدقجه آرتمشدی . حتی بزم ارتجاعیونك ، قدیمجیلرك تعرضنه حکومتدن بر نوع معاونت اجرا ایدیلوردی . بونلرك تعرضنه‌جدیدجیلرك مدافعه ایده‌جك‌قوتلری بولونمایوردی. چونکه حکومت اللرینی باغلامشدی . مع‌التأسف بودورده هرشی قاراکلشیور . حرکات سیاسیه همان هیچ قالمایور . قرق غزته‌مزدن نهایت انجق اون ایکی غزته حالا دوام ایده‌بیلیور . کیمیسی حکومتك تضیقندن ، کیمیسی‌ده خلقك اوقومامازلغندن قاپانیور . بونك‌اوزرینه ترقی‌پرورلر دوشونمکه مجبور اولدیلر : بوقدر موفقیتلی برحرکت‌بویله مؤلم برحاله نه‌دن منجر اولدی ؟

بیلیرسکز ، علوم اجتماعیه‌ده الك بیوك نام قزانان « فردیناند لاسال »ك بر نظریه‌سی وار : مشروطیت ، بر کاغذه قارالانان یازیلردن عبارت دکلدر ؛ حتی بیك‌دفعه اعلان، یوز بیك دفعه‌اوزرینه یمین ایدلش اولسه بیله . مشروطیت بر هیئت اجتماعیه‌ده موجود حقیقی قوتلرك حقیقی مناسبتیدر .

ایشته افندیلر! روسیه مسلمانلری‌ده بوانهزامدن صکره روسلرله برابر بونی دوشوندیلر : دیمك بز روسلرك سریع بر ضربه‌سیله قزاندیغمز حریت وحقوقی محافظه ایتمك ایسترسه‌ك اونی محافظه ایده‌جك‌قدر قوتمز اولمالی . قوتمزی زیاده‌لشدیرملیز . بوکون قوت پاره قوتی دکلدر . اصل‌قوت قوت دماغیه ، قوت علمیه‌در ، خلاصه مدنی قوتلردر . اکر بز روسیه‌ده‌کی ترکلر محافظهٔ قدرت ایتمك ایسترسه‌ك مدنی قوتلرله مجهز اولمالیز .

بونك اوزرینه تعلیم وتربیه مسئله‌سی ینه اورتایه چیقدی . بو اوزون یولدن کچلمه‌دن اقتدار استحصال اولنمز . ترقیپرورلریمز ، جدیدجیلریمز ینه اسکی مسئله‌یه دوندیلر . شمدی بتون دیشلریله ، طرناقلریله علم تحصیله صارلدیلر . لکن اصول قدیمه ینه قارشیلرنده ـ استانبوللیلر کبی سویلیه‌یم ـ تمثال جهالت‌کبی قص قاره کیلدی . اوقاره هیکلی‌ده‌ویرمك ایچون قوت‌لازم . فقط مع التأسف‌قدیمجیلر خلق اغفاله ، حقیقتده الریه آلمری اصلا جائز اولمیان بر سلاح استعمال ایدیوردیلر :ـــ « نه‌یاپالم ؟! دین بویله امر ایدر . » دیوردیلر .

نهایت اسماعیل غصپرنسکی بونك بر یولنی بولدی : مادامکه مانع ترقی اولانلر بویله دیورلر ، بز بونك بویله اولدیغنی اثبات ایدهلم . عالم اسلامك هرطرفنده مادامکه بوخستالق وار؛ الك‌بوکك‌طبقه‌سنده بولنان علماسنی ، اصحاب فکروادعانی طوپلایهلم . برقوی ایستیهلم ...

لکن کدیسی بیلیوردیکه ایش قدیمجیلرك دعواسی کبی دکل . ذاتاً هیکزده بیلرسکز : اسلام ، کندینه متمسك اولانلری الك یوکسك‌درجه‌یه مطلقا رفیع ایده‌جکنی مبشردر . (شدتلی آلقیشلر) بناءً علیه‌عکسنی دعوی ایدنلرده مطلقا بریاکاشلق ، بر آکلاممامازلق واردر .

ایشته بوقوی ایستمك آرزوسندن‌دکه « عمومی‌مؤتمر اسلامی » یعنی برمسلمانقونفرنسی‌فکری‌میدانه چیقدی. اسماعیل‌بك‌غصپرنسکی حضرتلری کچن سنه مصره کیندی . چونکه اوزمان استانبوله‌بویله شیلر یاپمق ، سویلمك دکل ، دوشونمك‌بیله قابل‌دکلدی . مصردمکی علما ایله قونوشه‌رق دردینی اکلاتدی . مصرلیلر اونك شرفه ضیافتلر ویردیلر ، نطقلر ایراد اولوندی . اسماعیل بکك نطقلرندن بعض پارچه‌لرینی مساعده‌کزله سزه اوقویه‌جغم : [١]

اسماعیل بك غصپرنسکی شهادن تا مصره‌قدر کلدی . عموم اسلام علماسندن فکرینه استمداد ایتدی . اسماعیل‌بکك بوولویلاسنه علمای مصر طرفندن موافق جواب ویریلمش : الك ایلری کلن فضلاسندن برچوغی‌طوپلانوب‌برقومیسیون‌تشکیل‌ایدیلمش . بو وقایع سزدمکی مسوداقلاردن برقاچ آی‌اول جریان ایتمشدی. غریبدر، اسماعیل بك استانبوله کلمش ، یوکسك بر موقعه اوغرامش . [الك یوکسکنه دکل !...] دردینی اکلاتمق ایسته‌مشدی . اومقامی اشغال ایدن ذات دیکه‌مش‌دیکه‌مش‌ده هیچ برجواب ویرمه‌مش ، یاخود ویرمه‌مش . اووقت ویرمه‌مش اولسه‌بیله کوریوریمکه بوزاده‌بوحضار کرام حسن‌قبول کوستریورلر (آلقیشلر) اسماعیل‌بك غصپرنسکی‌نك فکرینی آلقیشلرله تصدیق بیوریورلر .

شاعر طیمتلی اولان اسماعیل بك یوسفورك کوزل سواحلنی،

[١] قوغرانسجی یوسف بك بوراسنی مجه اوقودیغی ایچون ضبط اولونمادی . بو نطقنری محتوی اولان رساله‌نك لطفاً غزته‌مزه‌ارسالنی اسماعیل بك حضرتلرندن رجا ایدرز .

تلغرافلری کاملاً تعطیل اشغال ایتدیلر . مدنی مملکتلرده بونلر تجارتك حیات طمرلری کبی در . تلغراف . شمندوفر طورورسه مملکتك تجارتی محو اولمش دیمك‌در . بر کونده میلیونلرله ، بلکه ملیارلرله زیان ایتدیلر. پترسبورغ شاشیردی: « مشروطیتی ایسته‌دیککز قدر ویره‌یم» دیه برفرمان چیقاردی . فقط بلایه باقك‌که هرطرفده مناسبت منقطع اولدیغی ایچون بوفرمان مختلف شهرلره ایصال ایچون واسطه بولامایورلردی . غره‌ودن‌صوکرا چیقان زمان اوزرینه تاتارلری اولجه (نیژنی نووغورود) ده ویردکاری قرارلرك کفایت ایتمیجکی آکلاشیلدی . یخینده آچیلهجق وتمامیله مشروطی بردولتك مجلس مبعوثانه بکزه‌یه‌جك دومایه اعضاسیچه‌بیلمك ایچون تاتارلردوشونمکه باشلادیلر وپترسبورغده برقونفره یاپمغی قرارلاشدیردیلر . اونده آرتق اوچ . بش ماده‌دن عبارت قرارلرله اکتفا ایدیلدی. برپارتی، برفرقه نظامنامه‌سی قلمه آلندی . موجود موادی ۷۲ ماده ایدی . بو ، بردرجه‌یه‌قدر روسلرك قونستیتوسیونالیست‌ده‌موقراتیعنی مشروطیت عوامیه دیدکاری پارتینك پروغرامنه یقین ایدی . عادتا اوندن انحال ایدیلشدی.موقت‌قبول‌ایدلدی. وعین‌زمانده انخاباتده‌قونستیتوسیونالیست ده‌موقراتلرله برلکده حرکته قراروریلدی . بوقرار، مصیب چیقدی. مسلمانلر اوتوزموت کوندره‌بیلدیلر . وادماده‌ده روسیه مسلمانلری برپارتی تشکیل ایده‌بیلدیلر .

لکن بیلیرسکزکه برنجی دومانك حیاتی قیصه کچدی . طاغیامسیله برابر روسیه ترکلرنده جسارت قیریلادی . وایکنجی دومادن اول (نیژنی نوغورود) بازارنده دها بیوك بر قونفره قورولدی . بو سفر صواوستنده دکل . پراوستنده بیوك بر قلوبك محتشم صالونندە . یدیبوزقدر ترکلکك مختلف شعباتندن نماینده ، وکیل طوپلانمشدی. بونلر بش کون مذاکراتده بولوندیلر . بو اثناده بر چوق بحثلر ایدیلوب اسکی پروغرام ینه موقتاً قبول ایدیلدیکی کبی ، ایکی مهم مسئله حقنده‌ده آیریجه قرار ویریلدی : بری مدارسك اصلاحی ، دیکری‌ده ادارهٔ روحانیه‌نك اصلاحی. هرنه‌قدرچوق سویلدیسه‌کده ، مکتب مدرسه قرارلرینك بعضلرینی اوقویه‌یم . بلکه استانبولده‌ده تأمل اولونمه دکری واردر .

مثلا : هرقریه‌ده ابتدائی مکتبلر تأسیس ایتمك .

مسلمان مکتبلرینك ممکن‌ایسه هیسنده برعمومی پروغرام‌تأسیس ایتمك وبویله‌عمومی برپروغرام ترتیب ایتمك ایچون قزان، طاشکند، باغچه‌سرای کبی بیوك شهرلرده کلهجك ۱۹۰۷ مایس آیندن اعتباراً معلملر جمعیتی تأسیس ایتمك (افندیلر ! شونی‌ده علاوه ایدملم : برایکی اجتماع اولدی وحکومت طرفندن هیچ برمعاونت کورولدیکی حالده پروغرامله تنظیم قلندی . حتی برخیلی مکتبلرده ینه صرف معلملرك تثبت شخصیسی ایله اجرا بیله ایدلدی .)

معلمهلر احضار ایتمك ایچون قزان ، باکو، باغچه‌سرای کبی بیوك شهرلرده دارالمعلماتلر تأسیس ایتمك (بوماده دخی باکوده وباغچه‌سرایده تطبیق اولندی .)

مدرسه‌لرده تعلیم وتدریس جهتلری اصلاح اولندی . هربرنده علوم دینیه‌دن بشقه معارف عمومیه درسلری‌ده اوقودیله‌جقدر . (بوماده دخی روسیه حکومتنك وقدیمجیلرك القاء ایتدیکی مشکلاته رغماً برقاچ یرده موفقیتله تطبیق اولنمقده‌در .)

مکاتب ومدارسك اصلاحنه عائد بعضلرینی شمدی سویلدیکم قرارلر مجلسجه قبول ایدلدکدن صوکره عموم ترکلرجه پك اهمیتلی اولان برتکلیف اتفاق آرا ایله وآلقیشلرله قبول اولندی . تکلیف شو ایدی :

« ممکن‌اولورسه ابتدائی مکتبلردن اعتباراً ، ممکن‌اولدیغی‌تقدیرده رشدی مکتبلرندن باشلایارق بتون روسیه مسلمانلری آره‌سنده آکلاشیلان ترك لسان عمومی ادبیسنك تدریسنه اعتنا اولونسون . »

بو مهم تکلیفی ایدن ترجمان محرری اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلری ایدی . [آلقیشلر .]

بوندن بشقه دیکر مهم برمسئله‌ده ادارهٔ روحانیه‌لرینك اصلاحی مسئله‌سی ایدی . بونك مذاکره‌سی اثنا‌سنده عموم عالم اسلامجه فوق‌العاده اهم بر قرار ویرلدی . اوقرار ایسه شودر : « مذاهب مختلفه آره‌سنده‌کی فرقلر اهمیتی حائز دکلدر و بو فرقلر روسیه مسلمانلرینك روحانی ایشلری ایچون عمومی برمؤسسه‌نك وجودینه دینی نقطهٔ نظردن بر مانع تشکیل ایده‌مز . »

افندیلر ، او زمان بو سوزی سویلین قونفره رئیسی یکرمی سنه‌دنبری باکو شهرنده روس لسانیله مسلمانلرك حقوقنی مدافعه ایدر دعوی وکیلی علی مردان بك طوپچی‌باشوف‌در. بو اثنالرده حرکات سیاسیه بویله دوام ایتدیکی کبی‌مطبوعاتده ترقی‌ایدیبوردی . سانسور التنده دیپلوماتلق کوسترمکله نفسنی مدافعه ایدن ترجمان غزته‌سی ۱۹۰۵ دن صکره اوتوز دانه چوجق طوغوردی . لکن بیلیرسکز بو کبی انقلابات زمانلرنده اقتصادی وصناعی حرکتدن بحث ایتمکه بیله وقت قالماز .

اوچنجی‌قونفره‌ده روسیه‌ترکلری ایچون یکی بر تجلی‌واقع‌اولدی. اووقته‌قدر جریان‌فکری ایکی‌درلو ایدی : قدیم، جدید. لکن بوسفر بر قسم یکی ترکلر دها چیقدی . بونلره بز (تاتاجیلر) دیبورز . بونلر ، اصول جدید درجه‌سنده‌کی ترقی‌یی‌کافی کورمیور ، دها چابق دها بیوك آدملرله ایلری کیتمك ایستیورلردی . روس دارالفنون طلبه‌سنك تأثیریله سوسیالیستلك فکرلرینی قبول ایتمشدیلر. واقعا بونلر ۲۰ ، ۳۰ کشیدن فضله دکلدیلر . لکن اکثریسی مکتب کورمش مترقی فکرلی ذاتلر ایدی . بر فرقهٔ سیاسیه تشکیل ایده‌بیلدیلر . قونفره‌دن صکره غزتهلری دوام ایده‌رك ایکنجی دومایه ـ که برقاچ آی صکره طوپلاندی ـ بوفرقه‌ده‌بش آلتی اعضاسنی سجدیره‌بیلدی . قالانلری . یعنی اوتوز ، اوتوز ایکی کشی هپسی « روسیه مسلمانلری اتفاقی » بایراغی آلتنده اتحاد ایتمشلر ایدی.

بوتاك جیلر آره‌سنده فکرینی جسارتله نشر ایتدیکی ایچون

ايله اثباتى ضمننده ايرتەسى كونه تعليقاً ترك ايله تقويم اوزرينه مذكور اعلام موجنجه حكم ويرلمديكى حالده حسابات قطعيه ايله عرفه تصور اولنان كونك اقشامنده رؤيت هلالك جلى صورتده وقوعى ممكن اولديغنه قناعت كتيرن منتسبين علم هيئتدن برى او كون صائم اولسه ومبدأ صيام اوزرينه اوتوز كونى اكمال ايدنجه اوروجنى بايرام ديه بيسه مذكور كون ايچون قضا ويا كفارت اقتضا ايتمزمى ؟ [١]

ثالثاً . — عين شرائط وقيود آلتنده غرهٔ هلال رمضانده شك ايديلەرك تكميل ثلاثين ايله ايله حكم ويرلسه ويا جوار مملكتلرده هوانك مساعدەسى طولايىسيله كويا هلال مذكور رؤيت اولنوب اثبات وقوع بولمش اولمغله مملكت مفروضه دخى ايكى شاهدك استماعيله سهواً بر كون اول اوروجه بدأ ايدلسه خالبوكه فرضا اجتماع نيرين بعدالزوال وقوعه كلەرك غروبده رؤيتى عديم الامكان بردرجەده بولنديغندن بدايت شهر رمضان ايرتسى كونى اولەجغى عندالهيئه تحقق ايتمكله جمهور مذكوردن بركيمسه بوصورتله عامل اولوب خلقك صائم اولديغى كون يىسه واجتماع نيرين مفروضه نظراً على الاكثر رمضان شريفك يكرمى طقوز اولمسى لازمكلمكله يوم العيدده اتحاد اولنورسەده تصادفاً ايام شهر رمضان حقيقى اوتوزه بالغ اولمغله عامل مذكورك (اوروجنى تكميل قصديله) يوم عيدده دخى صائم بولنەجغندن بو حالده حكم شرعى نه يولده شرقتسطير اولنه بيلير ؟ . [٢]

رابعاً . — علوم وفنونك ترقيات حاضره ومنافع كثيرەسى حسبيله همان بالجمله امور ومهام سياسيه ايله سائر معاملات مهمەحقنده حكومتلر بيننده حكومت داخلنده تلغراف ، تلفون . تلسز تلغراف كبى وسائطه مراجعتله تدوير حكومت وتمشيت امورەيوم احداث واختراعلرندن برى رعايت ايدلمكده بولنمغله ؛ جوار محللردن برنده جم غفير طرفندن رؤيت هلال ثبوت بولەرق مبدأ رمضان ايچون اعلام شرعى صدور ايتمسيله اسباب مانعهٔ جويەدن رؤيت هلال ممكن اولەميان جوار شهرلرەتلغرافله اخبار كيفيتله مبدأ شهر رمضانده اتفاق ايدوب قلت ايام شهر رمضانى موجب اولەجق تأخراتەميدان ويرلەمسى وتلغرافله اخبار خصوصنك تطبيق اولنه بيلوب اولنەميەجغى حقندەكى حكم شرعينك نه وجهله صدور ايدەجكى ؟. [٣]

اخوان دين آراسنده موضوع بحث اولمقدەدر .

ووردنلى : محمد مجايى

[١] علماى بنام شافعيەدن طريقت خالديه شيخ المشايخى سيدنا خالد حضرتلريه طنطاوى مرحومك وسائر بعض ذواتك حسابات قطعيه وهيئه ايله دخول شهر رمضانى تعيين وتقدير ايدەرك انكله عامل اولدقلرى متواتردر .

[٢] ايكنجى اوچنجى سؤالرك خلاصەسى :

اسباب مانعهٔ رؤيت دولايىسيله ايرتسى يومه تعليق تأخير ايديلوب حلول رمضان حقنده اعلام شرعى صدور ايتمز ويا درجهٔ تكمل وغاية صحت وانتظامنده عقولات بشريەنك معيارا عاجز قالديغى علم جليل هيئت حسابات قطعيەسيله عمل اولنغمەسى كى اقوال مشهورەيه نظرا برشهرده محتسب ومنقيلرك فرد واحدەده منحصر قالمسيله تفاقك عدم امكاننده عمل ايديلەميەرك تأنى ايدلديكى تقديرده منتسبين علم هيئتدن فرد مذكور ويا جم كثيرك تقينا بيلوب حساب قطعى ايله عمل ايدەرك حاكك تقيد وتأنيسنده مخالف اولمامريه جواز شرعى وارميدر ؟

[٣] درسعادت ايله بروسەده غروب شمسى متعاقب قمرك فوق الافق مدت مكثى ٣٢ دن ٤٠ دقيقەيه قدر اولورسه بو حالده هلال غايت رقيق اولەجغندن رؤيت عسير ٤٠ دن ٤٨ دقيقەيه قدر رؤيت متوسط و ٤٨ دن ٥٦ دقيقەيه قدر رؤيت؛ هركسك مكملاً كورەبيله جكى برصورتده ممكندر . قمرك غروب شمسى متعاقب فرق دقيقه صكرەغروب ايتمسى يعنى رؤيتك ممكن اولەبيلمسى اشبو اجتماع نيرينك ؛ كندينى تعقيب ايدن غروب شمسدن تقريباً ١٩ ساعت اول واقع اولمسى ايجاب ايدر . ارضك حركت يوميەسى غربدن شرقه دوندرى اولديغندن رمضان هلالى رؤيت اولنان برشهرك غربنده واقع بالعموم ممالكده دخى رؤيت هلال طبيعى بولنمغله تلغرافله اخبار كيفيتك نظر شرع انوردە مقبوليق حالنده شرقده واقع بر مملكتدن استعلام كيفيتده قطعياً خطا اولەميەجغى بديهى و فقط غربده واقع بر شهردن استعلام كيفيت بر طاقم شرائط تحتنده وقوع بولمسى لازمەدن بولەجغى امر اشكار اولديغندن هر حالده رؤيت هلال ممكن اولەميان شهرلرده دائرهٔ شرقده واقع بر مملكت محكمهٔ شرعيەسندن استعلام كيفيت ايدلەسى ويا خود بالفرض ارضرومده رؤيت هلالك ثبوتيله يتون مملكت عثمانيەيه اعلام شرعى اصداريله مبدأ صيامده اتفاق ايدلسى هردرلو قيود احترازيەدن عارى بولنمش اولمغله بو كونه قدر رؤيت خصوصنده طشرەلرده وقوعەكلوب مسئوليت معنويەيى موجب اولان بولنز حالاته وياقات ايامى موجب اولەجق تقييدات فوق العادەيه ميدان ويرلمەرك حاجت قالماسى، حتى ارزو ايديلەجك مسائل مهمهٔ شرعيەمزدن بولنمغله بوبابده هيئت علميهٔ شرعيەنك نظر دقتلرى جلبه احتياجسارونتيجه شرعيه مذكورەيك جريدۀ عاميەدە نشراً اعلانىنه برچوق اخوان دينك منتظر بولنديغى عرض ايلرم .

صراط مستقيم

محترم فقهامزك مسائل مسرودەيه دائر اولان تتبعلرى نتائجنى اشعار بيورەجقلرينى اميد ايدرز . صكره بزده خلاصهٔ تتبعاتمزله بو بابدەكى مطالعەمزى ترديف ايدەجكز .

ترجمهٔ احوال

يادماضى

— مابعد —

بو آرەلق غلبهٔ حزن ايله اولديغم يردە اويوبى ويرميشم . كيجەدن برخيلى زمان كچمش ايدىكه قورقونج بر رؤيا ايله اويقودن اويانديم . كوزمى آچدم ، باقدمكه باشمك اوجنده بر قاچ ضبطيه ضابطى ايقاده طوريور ، برى برلريله قونوشيورلر . نه ديدكلرينى اويقو سرسملكيله پك آكلايەمدم . يالكز ايچلرندن برينك [... كورمشم كبى كليور] ديديكنى طويه بيلدم . بردنبره طوغرلدم اوتوردم . بونلر اويانديغمى كورنجه سوزى كسديلر وبرلكده براز قونوشدقدن صكره حبسخانه تفوشلرينى دور ايچون چيقوب كيتديلر . له الحمد والمنه بنم اوركديكم كبى چيقمدى، فقط صباحەقدر كوزمەاويقو كيرمدى واو كيجەدنبرى بنده اوركمكلك حالى پيدا اولديغندن ارتق قنديلسز يانەماز اولدم .

ايرتەسى كون برادرم راسم بكله سود قرنداشم امين بك كورشمك اوزره كلمشلرسەده مساعده اولنمديغندن بر شى ايسترمى ديه خبر

امینم که ، بوندن صوکرا نیل وادیسنه ترجیح ایده‌جکدر . بر وقتلر یزانسك خرستیانلق دینی تعالی‌یه دکل بلکه قدرینی تنزیله یارایان مجلسلری یرینه

اسلامیته خادم بیوك قونغره‌نك استانبولده قورولوب عالم اسلامك ترقیٔ عمومیسنه کنیش بر قاپو آچیلدیغنی ان شاء الله یقین بر زمانده کورورز .

مع مافیه شیمدیلك روسیه مسلمانلرینك حرکات فکریه‌سی بویله غایت مهم براستفتا و استیضاح اوزرینه طوریور...

[شدتلی القیشلر و توجهلره مستغرق اولهرق خطیب محترم یوسف بك افندی چکیلیور، پرده‌ده اینیور ...]

٢٤ کانون اول، ٣٢٤ ، چهارشنبه آقشامی، ساعت : ٧

مباحثات :

اهل دین اسلامك صوم ، صلاة وحج کبی فرائض ومعاملات دینیه‌ده سنهٔ هجریهٔ قمریه ایله عمل ایلمکده بولندقلری وتقدیر ازمنه وحسابات شرعیهٔ مذکوره‌نك تدوین وتدریسی حقنده‌کی آیات قرآنیه واوامر قطعیهٔ الهیه [*] مضمون منیفنه تبعاً منبع فیض لایزالی امام محمد غزالی علیه رحمة المتعالی حضرتلریله متأخریندن فخر الدین رازی وسائر اجلهٔ مفسرین ایله ابراهیم ادهم ولی کبی مقتدایهلر علم جلیل هیئتی اساساً احیا بیوره‌رق منتسبینی ترغیب وتشویقده دخل کثیرلری اولوب محقق طوسی، ابو الحسن صوفی، ابو الوفا، البستانی، الوغ بك، خواجه تحسین بك اساتذهٔ نادره یتیشه‌رك علم مذکوره حقیله خدمتله غرب مدنیتنه شبههٔ مذکوره‌ده معلم فاضل شهرتنی قزانمشلردر .

ایشته الوغ بك وسائر منتسبین علم هیئتك خدمات مبروره ومساعیٔ مشکوره‌لریله وجوده کلن جداول هیئیه ورصدتقویملری بوکون بالعموم رصدخانه‌لرده مترصدین ومنتسبین عندنده بك مقبول ومتداول اولوب انلردن استفاده وتفیض ایدلمش والان استخراج حقایق ضمننده حرز جان ایدیله‌رك حفظ اولنمقده بولنمشدر .

[*] « صنع الله الذی اتقن کل شیء » آیت جلیله‌سیله مصنوعات ربانیه تجول سیوریله‌رق مطلب اهمیت ایله قدرت صمدانیه‌یی حقیله درك وتفهم اولنمغه دعوت اولندیغی کبی بوایده دها برجوق آیات جلیله انزال بیورلمشدر . ازجمله « فانظر الی آثار رحمة الله کیف یحیی الارض بعد موتها ان ذلك لمحی الموتی وهو علی کل شیء قدیر » و « قل انظروا ماذا فی السموات والارض » و « فلا ینظرون الی الابل کیف خلقت والی السماء کیف رفعت والی الجبال کیف نصبت والی الارض کیف سطحت » کبی آیات کریمه‌لریله صنع الهه عبرت نظریله باقمغه دعوت اولنان قولر قیدسزلق ووظیفه ناشناسلغله یالکز اوکنی کورمکدن باشقه برشیء اهمیت ویرمزلرسه سخط الهه اوغرامازلری ؟ « ویاخود وامم امین لایبصرون بها ولهم اذان لایسمعون بها اولئك کالانعام بل هم اضل » توبیخ الهیسنه بحق مکتسب استحقاق اولمغزی؟ ، بناءً علیه اشبو آیات فرقانیه منطوق منیفلرنجه آثار الهیه حقیله درك وتیقن ایدیله‌رك « سبحان من تحیر فی صنعه العقول . سبحان من تقدرته یعجز النحول » دیه سجدهٔ شکران وتحمدته قیام شرفنه نائل اولمق ایچون علوم عالیه ایله برابر علوم الیه‌دن شوجهتی نامی کابیله تحصیل الات لازمه‌کلدیکی فان اولنور .

راصدشهر بی نظیر الوغ بکك ترتیب ایلدیکی جداول ووضع ایلدکلری اصولردن بری اولوب بین الاسلام صحیح ، سهل الاستعمال وبك معتبری بولنان وصورتی عیناً استخراج ایله عرض وتقدیم قانان جدوله تطبیقاً سنین هجریه‌دن هرهانکی برینك ویا شهورندن بریسنك مبدأ شرعیلریله ایام مبارکه تاریخ دخوللری بلاخطا تعیین وتقدیر ایدلمکده اولدیغندن محسنات وفوائد کثیره‌سی غیر منکردر .

ازجمله بتون اقطار اسلامیه‌ده استعمال ایدلمکده اولوب دار الخلافة العلیه‌ده منجم باشینك تحت ریاستنده متشکل جمعیت علمیهٔ هیئت واسطه‌سیله ترتیب وطبع ونشر ایدلمکده بولنان تقویم شرعی ؛ مبحوث عنه (تعیین سنین وشهور قمریه جدولی) ینه نظراً ترتیب اولنمقده واوقات معلومه زیج جدوللری واسطه‌سیله رصد تقویملرندن استخراج ایدلمکده‌در .

جداول مذکوره ایله رصدتقویملرندن مستخرج هرنوع حسابات هیئیه ساعاتك ثالثه ، خامسه‌سنه قدر غایت صحیح برصورتده الده ایدلمکده بولندیغندن علم جلیل مذکورك قوانین واصول موضوعه‌سی اوزرینه حل ایدلمکده اولان مسائلك حقیقته تمامیٔ مطابقتی حسبیله نظر شرع انوره مقبولیتی تصدیق قلنمرق ١٢٧٣ سنه‌سی غرهٔ شعبانی رؤیةً ثابت اوله‌مدیغندن آتیده صورتی مستخرج بروسه محکمهٔ شرعیه‌سنك اصدار ایلدیکی اعلام شرعی ایله منجم باشینك تقویم رسمیسنده کوسترلدیکی اوزره غرهٔ هلال شهر رمضان یوم السبتدن عد ایدیله‌رك عمل ایدلمش اولمغله :

اولا . — اعلام مذکور [١] ایله عمل اولنه‌رق قلت ایام شهر رمضانی لاجل الوقایه رؤیتك عدم امکانی حالنده بوکبی بر اعلام شرعی ایله حکم ویریلوب ویریله‌جکی ..

ثانیاً . — استبعاد اولنه‌میه‌جغی اوزره شهر رمضانك موسم شتایه تصادفی حسبیله روم ایلی کبی شدت شتایه واکثریتله قپانیق و بوزوق هوالره معروض ممالکدن برنده فرضا رجب شریف وشعبان معظم غره‌لری رؤیةً ثابت اوله‌میوب رمضان شریف ابتداسنده دخی شك ایدلسه رؤیتی

[١] بروسه محکمهٔ شرعیه‌سندن ویریلن فتوا صورتیدر :

١٢٧٣ سنه‌سی شعبان المعظمی غره‌سی بالرؤیه ثابت اوله‌میوب لکن دار الخلافة العلیه‌ده سرمنجم افندینك اخراج ایلدیکی سنه تقویمنده غرهٔ هلال شهر رمضان یوم السبتدن عد وبیان اولنمش وفن هیئت وعلم حسابده مهارت کلیه‌سی اولان جم کثیر هنرمندان مسلمینك اتفاقلریله تقریم مذکور ترتیب وتدوین وطبع ونشری بارادهٔ سنیه دأب دیرین مذکور ایله عمل اولنمق اشباه ونظائرك فن ثانیسی کتاب الصومنده [قال اصحابنا لابأس بالاعتماد علی قول المنجمین] ومن محمد بن مقاتل [انه کان یستهم ویعتمد قولهم بعد الاتفاق علی جماعة منهم] ورده امام السرخسی بالحدیث [من صدق کاهناً او منجما فقد کفر بما انزل علی محمد] ودر المختار حاشیهٔ معتبره‌سی طحاویدنك کتاب الصومنده بو مشهده [اما امر الاهله فلیس من هذا القبیل اذ معتقدهم فیه الحساب القطعی فلیس من الاخبار عن الغیب الی تری الی قوله تعالی [والقمر نورا وقدره منازل لتعلموا عدد السنین والحساب] نظم جلیل قرآن ایله عند البعض جواز یافته ایدوکی مستفاد وفقدان ایام شهر رمضانی لاجل الوقایه علی من یراه تقویم معتمدهٔ مذکوره موجبجه اعلام

٢٩ شعبان المعظم ١٢٧٣ نائب مرکز خداوندکار

ایدلش محرراتی حامل ایدی . منفالرمز نرهلری اولدیغنی فرط تهالك ایله صوردق . کمال بك قبریسده متصرفلق مرکزی اولان لفقوشه‌یه، نوری بکله حقی افندی عکایه ، مدحت افندیله توفیق بك ردوسه کیده‌جکلر دیدی . ایلروده ذکر اولنه‌جغی اوزره حقمزده متعدد امرلر صادر اولمشدر . بز بونی آکلایجه‌یه قدر عجبا نره‌لره کوندریله‌جکز ، کیم کیمکله برابر بولنه‌جق .. دیه پك چوق مراق ایدییور ایدك . ازجان و دل آرزومز کمال بك ایله برلکده بولنمق اولدیغنی هیمزك حال وطوری شرح وایضاح ایدیور ایدی . کمال بکك قلبندن بلکه ایچمزدن بریله بولنمق آرزوسی کچیورایدی ، فقط کمال حسن اخلاقندن ناشی هیچ بریمزی دیکرینه ترجیح ایلدیکنه دائر کمال بکك برطوری، بر ایماسی بیله کورلمیور ایدی .

ردوس جیادت هواسیله معروف جهان بر جزیرهٔ نزهت .. لفقوشه قبریس آطه‌سنك الکوزل برمحلی.. عکا ایسه وخامت هواسیله مشهور اوله‌رق التفات حکومتدن دها زیاده ساقط اولانلرك اوتهدنبری منفاسی .. اولدیغندن حکومت سنیه‌جه منفالرمزك بو صورتله انتخاب وتعیین بیورلمسی اسباب و لدنیاتی طرفة العین اطلاق اولنه بیله‌جك بر لحظه تحری ایله مشغول اولدق و بو انتخابه

برکت زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

الحادك حضور علماده‌کی موقعی

استاد (بیو) شذرات علمیه و ادبیه‌سنده دیورکه :

« موجودات آره‌سنده جاری اولان نظامی ، فسحت آباد کائناتده‌کی عجائبی تدبر ایتدکجه بو ابداع دهشت فرمانك حضورنده مبهوت قاله‌رق تفسیر وتأویلنده‌کی عجزیمی کوروبورم. نفسمده تجربه ایتمش اولدیغم وجهله دیه‌بیلیرم که محررین عصردن بعضلرینك بدایع ابداع حقنده بزی اقناع ایچون حقائق عالیه نمی آلتنده سرد ایتدکلری مبهم ، ناقص ، یاکایش بر بیغین تأویلات و تفسیراتك نه درجه‌لرده واهی اولدیغنی بالذات طبیعت ایله یان یانه کتیرلدیکی زمان تظاهر ایدر.

جمال باکمال طبیعتك ولو بر جلوه‌سیله تنویر وجدان ایدنلر ، او دیدار فوق الخیالی کندی تصورلری کبی بایاغی بر صورتده تصویره قالقیشان، چرکین کوسترمك ایسته‌ین ارباب تحریفه کافر نظریله باقمقده مضطر قالیورلر . زیرا بوتون کائنات عضویه ، اجهزه‌سی آره‌سنده شو قبهٔ زرقای سماده رخشان اولان کواکب آره‌سنده‌کی تنوع قدر عظیم بر اختلاف نمایان اولمق شرطیله ، کندی وسائل حیاتیه‌سندن متنعم اولمقده‌در . برده بز آنجق خارجده نظر مشاهده‌مزه چاریان شیلری کوره‌بیلمکده‌یز ؛ سرائرك اعجب واغرب بلری باصرهٔ امعانمزدن خفیدر . سویله اللهی سورسه‌ك ، کائناتده اعضای ذی حیاته خاص اولان تفاعلات کیمویه‌یی ، اونلرك ارادی ، غیر ارادی حرکاتنده‌کی سببی کیم اکلایه‌بیلمشدر ؟

هیهات ، بن نه سویلیورم ! ذنابك طیرانده‌کی ، کله‌بکك پرواز شطارت نشانده‌کی سره کیم وقوف حاصل ایده‌بیلمشدو ؟

ادراکمز بزی بوتراکیب جسمانیه‌نك استعدادات خارجیه‌سنی تمیزه بونلری ترکیب ایدن اجزا آره‌سنده موجود ومقصود اولان علائق ومناسباتی تحدیده ایصال ایلدکدن صوکره آرتق طورورده بونلری بویله برسلسلهٔ نظام وآهنکه ربط ایدن (حکمت) ی رؤیتدن محروم اولورسه‌ق ، مجموعهٔ کائناتك تاصمیم روحنده جلوه‌ساز اولان اونورالانواره قارشی باصرهٔ امعانمزی عماداز ایدرسه‌ك وجدانمزه بوسبوتون مخالف برحرکتده بولنمش اولورز .

بکا کلنجه ، بن بونفضای فسیح مشهوددن هیچ اولمازسه کندیمك برشی بیلمه‌ین برجاهل اولدیغمی اوکرنمك ایسته‌یورم . »

استورات میل دییورکه : « حیات انسانی بزه غوامض اسرارایله محاط کورونیورده غایت طار اولان دائرهٔ تجاربمزی اوجی بوجاغی بولونمیان بر دکزك اورته‌سنده قالمش اوفاق بر آطه کبی کوروبور . ایشته اوبحر بی‌پایان بزم احتساساتمزی آله‌بیلدیکنه یوکسلتیور ؛ وسعت وعظمت فوق الخیالیه، کثافت ظلامیله قوهٔ خیالیه‌مزی صوك درجه‌ده آرتیریبور . خصوصیله بزم بوعالمده‌کی جولانکاه حیاتمزك یالکز نامتناهی برفضا ایچنده‌دکل، برده نامتناهی برزمان ایچنده محصور بر آطه کبی اولمسی بوسری بوسبتون عمیق ، بوسبتون صعب الادراك برحاله کتیریبور . »

أربرت سپنسر دییورکه : « بز برطرفدن تدقیق وتحریده ایلری کیتدکجه اوده دیکر طرفدن اونسبتده درینلشن بوتون بواسرارمیانده برحقیقت واضحه‌یه ظفریاب اولدقه‌که اوده انسانك فوقنده بوتون اشیانك منشأی اولان برقوهٔ ازلیه وابدیه‌نك موجودیتندن عبارتدر . »

بزبوقاریده، الحادك نتایج علمدن اولدیغنی کبی هیچ برزمان اولمسنه امکان بولیه‌رق بونك کلیاً خلافه اولدیغنی ، یعنی علمك ایمانه، یقینه سوق ایتدیکنی تفصیلاً بیلدیردك؛ سوزلریمزده بالذات علمای طبیعتك اقوالیله تأیید ایلدك . مشهور لینه دییورکه : « هرشیئی بیلن، هرشیئه قادر اولان خلاق ازلی بکا بدایع مصنوعاتیله اویله برصورت ایله تجلی ایتدی که مدهوش ومبهوت اولدم . موجوداتك ، اك حقیرندن اك عالیسنه وارنجه‌یه‌قدر، کافه‌سنده نه‌بویوك برحکمت، نه‌علوی برابداع نمایان اولمقده‌در ! بوعالمده محیطمزده‌کی اشیادن حصه‌دار اولدیغمز منافع اونلری بزه مسخر ایدن جناب حقك عظمت رأفت ومرحمتنه شهادت ایتدیکی کبی بوتون اجزای عالمده تجلیساز اولان بوجمال ، بوآهنك خالقك حکمت واسعه‌سنه، اونلری محودن صیانت ایتمی، هرآن تجدد ایلمی‌ده جلال وعظمتنه اك بلیغ براهیندر . »

فونتنل آنسیقلوپدیسنده دییورکه : « علوم طبیعیه‌نك اهمیتی یالکز بزم معارفه عطشان اولان افکاریمزی سیراب ایتمك جهته

کوندردیلر. بر ایکی کتاب ایستدم. بورادہ کتاب متاب اولمازه بیه‌جکه متاثر بر شی لازم ایسه سویله دیدیلر. جانم صقلدی. متأسفانه اوتوررکن کوزمه پنجره‌نك ایچنده اوزری توز طوتمش رساله شکلنده بر شی ایلشدی. استدا مناسبتسز برحکایه‌کتابیدر ظنیله باقامق ایسته‌دمسه‌ده صکره هر نه اولورسه اولسون مطالعه ایدرم دیه قالقدم الدم. مکر «تبارك» جزء شریفی ایمش. بیك سونجه‌دست تعظیمه الهرق اچدم، شو آیت کریمه ظهور ایتدی: ﴿ فستبصر ویبصرون. بأیکم المفتون ﴾ جزء شریفی برقاچ کره تلاوت ایلدم. فیض فرقانله کوکلده بر انشراح حاصل اولدی، نره‌ده اولدیغمی عادتا اونوتدم.

بو صورتله او کونده اقشامی ایتدك. مهمانی بولندیغم اختیار غاردیان کیجه بر معتاد حبسخانه یوقلا مه‌سنه‌چیقدی. چوق کچمدی کلدی، کال بکك بنی صوردیغنی، نه‌لازم ایسه مطلقا خبر کوندرسون دیدیکنی تبلیغ ایلدی. اکلادم کال بکی‌ده توقیف ایتمشلر. دها کیملر وار دیدم، مدحت افندیله نوری و ابوالضیا توفیق بکلری خبر ویردی. توفیق بکك اسمنی ایشیدنجه مطالعه‌م دکشدی. عبرت غزته‌سی سبب توقیف اولسه‌یدی توفیق بك نیچون جلب اولنسون. توفیق بك «سراج» نامنده آیریجه بر غزته چیقاریور. خواجه اسحق افندی مرحومله اولان مباحثهٔ معلومه بلکه بوکا سبب اتخاذ ایدلمشدر دیه‌م مدحت افندی اوبحثه دائرهر نه یازمشه‌کندی امضاسی آلتده نشر ایلمش اولدیغندن آندن ماعداسنه جهت تعلقی نه؟ بوکبی دها نلر دوشندم ایسه هیچ برینی توقیفمز ایچون سبب معقول بوله‌مدم. ارتق بویوله اتعاب افکاردن وازکچدم. بو اثناده بر ایکی ضابط ایله برابر اتنه طولغونجه صقالنه قیر سرپمش برینی کلدی. امانهٔ اوقات قیلندن براز لاف اتدق. قالقوب کتدیلر. کلن کیم اولدیغنی اختیاره صوردم؛ [قسطاکی افندیدر. کندیسی بر خیلی مدتدنبری محبوس اولوب بو اوطه‌نك صره‌سنده‌کی اوطه اکا تخصیص ایدلمشدر. ضابطه‌نك امنیتی جلب ایلمش اولدیغندن پارمقلغك خارجنده‌کی دائره‌یه کیرر چیقار] دیدی. بونجه مدتدر ندن محبوس اولدیغنی نه‌صوردم نه‌ده صورمغه وقت اولدی.

کرك غاردیان وکرك قسطاکی قندیله ارتق احباب اولدق. آره صره قونوشیورز. بونلر بکا عالم دنیادن خبر ویریورلرایمش کبی کلدیکندن مصاحبه‌لرندن خوشلانوردم. نقل اولنورکه هجرت سنه‌نك اوچیوز یکرمی ایکی سنه‌سنده وزرادن ابن‌مقله‌یی «راضی‌بالله» حبسه القا ایلمش ایدی، حبسده ایکن شو قطعه‌یی سویلمش:

خرجنا من الدنیا ونحن من اهلها
فلسنا من الموتی نعد ولا الاحیا
اذا جاءنا السجان یوماً لحاجة
فرحنا وقلنا جاء هذا من الدنیا

صحیح، محبسده انسان کندینی حال حیاتده ایکن دنیادن چیقمش کبی کورپور وازه‌جق بر شیدن دنیالر قدر سویینیور.

نهایت برکون صباحلین بو قسطاکی افندی یانمه کلدی، بصیرت غزته‌سنك نفی واجلامزی اعلان ایدن نسخه‌سنی ویردی. بصیرت، بزم اسباب معلومه‌یه مبنی ولایات مختلفه‌یه نفی واجلا ایدلدیکمزی بیان ایدیور ایدی.

غزته‌نك مطالعه‌سی اوزرینه یارم ساعت قدر وقت کچر کچمز بر ضابط کلدی، بیورك دیدی. اکلادم، اوطه‌نك بولندیغی میدانك پارمقلغی خارجنه طوغری یوریدك. برده کوردم که کال ونوری وتوفیق بکلر ایله مدحت افندی حبسخانه‌نك بیوك قپوسی ایچروسنده‌کی ارالقده طورمشلر، بنی بکله‌یورلر، بشاشتلر ملاطفه‌لرله قارشولادیلر. هپ برلکده بودار المدن سلمان احمد میدانه چیقدق.

میدانده هیمزك اقربا ومتعلقاتی، احبا واوداسی طوپلانمش، بزه منتظر اولیورلر. حبسخانه‌دن چیقدیغمزی کورنجه کیمی اغلایه‌رق بیونمزه صارلدی. کیمی حزین حزین طورلریله تسلیت ویریورایدی. بر طرفدن اقربا واحبا وبر طرفدن ضبطه‌لردن مرکب اوله‌رق بر قافله تشکل ایتدی. قافله‌مز ایاصوفیا جامع شریفی جهتنه طوغری یوریدی. ترامواى جاده‌سندن صفوق چشمه‌یه طوغری اینرکن ارته‌مزدن بزم اوکی پدر یتشدی. یورکنك اوزته‌سندن قوپان بر نداء صاف ایله: «الله دین ودولته زوال ویرمسون» دیه بیونمه صارلدی واغلایه اغلایه وداع ایدرك چکیلوب کتدی. زیاده طورمغه متحمل اولمدیغی حال وقالندن نمایان اولیور ایدی. بواره‌لق احبادن برذات یانمه صوقیله‌رق استاذ اکرم شوکت افندی طرفندن شوسوزلری تبلیغ ایلدی: «کندوسنك کوزلرندن اوپرم، بیلمدیکی یره صوقیله‌رق دوچار اولدیغی تضادن پك مکدر اولدم، غایهٔ تحصیل بویله‌می اوله‌جقدی». بر جهتدن وداع دلسوز، دیکر جهتدن تکمل فیوض تحصیلدن تباعد، قلب وقالبم اوزرنده بر تأثیر برقی ایله اظهار آثار ایتدی.

بزینه ترامواى یولنی تعقیب ایله سرکه‌جی جاده‌سنه واوراده‌کی درت یول اغزندن صاغ طرفه صپارق سرکه‌جی اسکله‌سنه واصل اولدق. اوراده مهیا بولنان فلکه‌یه بش همراه بندك. خدیویه پوسته واپورلرندن «دقهلیه» واپورینه چیقدق. حکومت سنیه طرفندن بزم ایچون واپورك برنجی قاره‌سی طوتلمش ایدی. قاره‌نك صالونه کیردك.

رفقای کرام برمدت سکتهٔ انقطاعه اوغرایان مصاحبتلرینه بر چوق شاقراقلر ایله قویلدیلر. مکر بنم ناطقه‌پردازلغم درس ارقداشلرمله معلمین کرام حضراتنك محافل صحبتنه مقصور ایمش، بر مدت بو رفقای فلاکتك یاننده جسم جامد کبی قالدم. اثناء راهده یانمزده بولنمق اوزره باب ضبطیه‌دن شو مأمورلر ترفیق ایدلمشدی: بیکباشی بحری بك [اخیراً اطنه والیسی ایکن انفصال ایدن بحری پاشادر]، یاور امین افندی، یوز باشی حسین اغا، درت نفر ضبطیه. بحری بك نفی واجلامزی متضمن اوچ فرمان عالی ایله ضبطیه مشیریتندن تسطیر

كلديلر . حضور نبوی‌یه كیردیلر : — یارسول الله ! دیدیلر . هیچ مسلمان یهودیدن فنا اولورمی ؟ بو یهودی اللهدن قورقماز . هرقالنی یاپار ...

(مسلمان ... مسلمان اما منافق . فتنه‌كار . خائن . ملعون ...)

بیلیرسك یارسول‌الله، دیدیلر، بو آدم مسلمان. هرزمان مسجد كزده نماز قیلار . هیچ بزیالان یره شهادت ایدرمی‌یز ؟ حاشا بز بونی قبول ایتمیز . بزم قبیله‌مز بویله حركتده بولنماز . بونی مطلق یهودی یاپمشدر . بوكاده كیر سورر . نه ایسه حكم شریعت اجرا ایدیكزكه یهودی افترا نصل اولور آكلاسون . آرقداشمزه طوقونه‌یكز . چونكه اومعصومدر . نمازنی قیلار . اوروجنی طوتار . محله‌مزده برقالنی ایشیدیلمش . اینته سزده مسجد شریفده كورورسكز .

پیغمبر غیبی بیلمز . الله بیلدیرمینجه . (ولا اعلم الغیب) بن كندیلكمدن غیبی بیلمم . دیبور حضرت رسول .

حضرت پیغمبر (صلی‌الله‌علیه‌وسلم) باقدی كه ظاهر حالده كلنلر بش اون كیشی . هپسی بردن ایفای شهادت ایدرلر . اونه‌كی‌ده یهودی . بلكه غرضی اولور . رسول اكرم افندمز اونلرك ظاهر حالرینه باقه‌رق . یمینلرینه . شهادت كاذبه‌لرینه بنا ایدرك كوكلندن كچدی‌كه : بو یهودینك النی كسه‌یم . لكن ینه عجله ایتم . یارینه براقیرم . بلكه وحی الهی‌كلیر بر آز شبهه‌لی‌در ...

نه یاپسون . یوزلرله انسان كلش . حسن شهادت ایدیور . مسجد شریفده دائما كلیر . كیدرلر . مسلمانلق دعواسنده بولنورلر . بونك ایچون حضرت رسولك كوكلندن بویله كچدی . یهودی‌یی حقسز ظن ایتدی . اونی محكوم ایتمك ایستدی . مع مافیه‌ایشی بر آز تأخیر ایتدی .

همان او صره‌ده بو آیت جلیله نازل اولدی . بش آلتی قدردر . آشاغی طوغرو . هپسنی اوقویه‌جغز . ایضاح ایده‌جكز . اللهك عدالته باق . بر یهودینك حقنی محافظه ایچون . بر چوق منافقلری رسوای ایچون یدی . سكز آیت بردن انزال بیوردی . سوره‌ نساده‌در بو آیتلر . (انا انزلنا الیك الكتاب بالحق) قرآن كریمی بن‌سكا حق‌دیه كوندردم. (لتحكم بین الناس بما اریك الله) ناس آراسنده حكم ایده‌سك دیه . لكن الله نصل تعریف وبیان ایدرسه اویله حكم ایده‌جكسك . كندی كندینه غیبی بیله‌مزسك .

اینته حق نه ایسه اویله حكم بویوره‌جقسك (ولا تكن للخائنین خصیماً) صاقین بو خائن حرفلرله برلك اوله . اونلری محافظه ایده‌جكم ، دیه یهودی‌نك النی كسمه . (واستغفر الله) اللهدن مغفرت ایسته ...

نیچون كوكلندن كچدی ؟ اوقدر شیله « مغفرت ایسته » دیبور. كرچه حكم ایتمدی. تكدیر ایتمدی ، حبس ایتمدی . لكن كوكلندن كچدی‌كه : نه خائن آدم ایمش. مسلمانلره افترا ایدر ...

رب‌العالمین دیبور : اویله ایسه مغفرت ایسته ! .. یهودی اولمقه ناموسسز اولمق لازم كلز . (ومن اهل الكتاب من ان تأمنه بقنطار یؤده الیك) نظم جلیلنی ملاحظه ایتملی‌یز . نه‌كیم مسلمان اولمقه‌ده ناموسلی اولمق لازم كلز. مسلمان اولوردہ فاجر اولور، الله قورقوسی اولماز . حقیقی مسلم اولورسه هركس امین اولور . لكن كلمهٔ شهادت دیلنك اوجنده . قلبی قارا .

استیذانه (اذا جاءك المنافقون قالوا : نشهد انك لرسول‌الله ... والله یعلم انك لرسوله، والله یشهد ان المنافقین لكاذبون) زمان سعادتده موجود منافقلر ایچون قوجه بر سوره نازل اولمشدر .

(براءة) ده نه‌لر وار . دین‌علینه، ملت علینه یاپدقلری نالقلری بر بر بیان ایدر . اولا (منافقون) سوره‌سی نازل اولدی .

(اذا جاءك المنافقون) حبیبم، منافقلر سكا كلنجه (قالوا) دیرلر: (نشهد انك لرسول‌الله) شهادت ایدرزكه سن الهك رسولی‌سك . (والله یعلم انك لرسوله) الله بیلیركه سن اونك رسول ذیشانیسك لكن (والله یشهد ان المنافقین لكاذبون) الله شهادت ایدیوركه بو منافقلر یالانجی‌لردر . شهادت ایتمیورلركه. دیل اوجندن سویلیورلر. « شهادت » اول وقت دینیركه انسان برشیئی كوتش كی بیله‌جك. اویله شهادت ایده‌جك . یوقسه كندیسی اینانمیور . اعتقاد ایتمیور. اعتقاد ایتمه‌رك برشیئی خبر ویرسه اوكا « اخبار » دینر . الله تكذیب ایدر : سكا ایی كورونك ایچون تصدیق ایدرلر . ایجاب ایدرسه یمین‌ده ایدرلر . لكن اینانمه، منافقلره قانه .

(اتخذوا ایمانهم جنة) بوحرفلر یمینلرینی قالقان ایدینمشلر . یمینلری سپر آلیورلر . یمین ، یمین ، ایستدیكك‌قدر یمین . اونكه قاندیرر مسلمانی . یالان یره یمین ایدرلر .

(فصدوا عن سبیل‌الله) صوكرا الله یولندن افساد ایدرلر . اویله كورونیورلر . صوكره آرمده برشی‌یاپارلركه انسانلری بربرلرینه قاتارلر، درلو درلو فسادلر آتارلر . (انهم ساء ما كانو یعملون) بو منافقلر، نه‌قالقلر ایشلیورلر بیلمه‌كز . دینك ، ملتك محوینه چالیشیورلر . اهل اسلام یته تخم فساد صاچرلر .

— بزدمسزدن دكلی‌یز؟ اینته تسبیح الله، ذكر دیلمه، بن، بن اویله‌لره كوروشدم، اویله رؤیالر كوردمكه ... فتح جمعه‌ده شهیدلره بولوشدم: « هایدی كیت . دیدیلر . علی ارشاد ایده‌سك !.. »

بویله بر طاقم دجالر ظهور ایدر . اولیالق طاسلار . مقربین‌ایله كوروشور (!) بر آز دها فرصت بولسه‌مز « بكا جبرائیل كلدی » دیه‌جك . هه رؤیاده ملكلرایله كوروشور . بر طاقم جهه‌یی قاندیرمق ایچون یالانلر اویدورور . منافقلرك شرلرندن رب‌العالمین بتون امتی خلاص ایله .

زمن سعادتدن باشلامشدر بو . شیمدی آكلاتمجم . وقعه بویله اولدی . حضرت پیغمبره وحی كلیردی . كیمسه آلماسزدی . جبرائیل وحی كتیرر ، حق بلمی اولوردی . لكن بدایهٔ حقیقت مجهول‌ایدی. كیمسی منافق، كیمسی غافل . اونكچون بیلمدیكك شیئه شهادت ایتمه.

— نه‌یه بیلمم ؟ اوداتی بن جمعه كوردم .

منحصر دکلدی . اصل اونك اك بویوك قیمتی عقولی خالق کائناته طوغری اعلا ایتمی . بزی اونك ذات اقدسنه قارشی واجب اولان اجلال وتعظیمه سوق ایله‌میدر . »

اکر ایشتمش اوله‌یدق بو قیلدن اولان اعترافات ایله قوجه بر جلد طولدوردوقه بوتون مندرجاتی علمك رهبر ایمان اولدیغنه ، خدایه طوغری سوق ایتدیکنه قطعی برر برهان اولوردی . لکن کندیلرینی علوم طبیعیه ارکاننده عد ایدوب‌ده اورنه‌یه بر طاقم شبهات الحادیه سورن آدملره کلنجه بونلر تمامیله قامیل فلامار یونك دیدیکی کبی مهر عالتاب علمدن غایت ضعیف وسیر طبیعیسندن منحرف برشعاع اقتباس ایده‌بیلمشلردر . اینته او شعاع بونلرك سقیم اولان فطرتلرینه ، بوزولمش قلبلرینه تصادف ایدنجه شو مشهود اولان تأثیری حاصل ایله‌مشدر . ذاتاً بز بو حقیقتی هیچ بر زمان انکار ایتمیزکه اکسیك بر علم قاصر برفکره ، حقدن متباعد برقلبه تصادف ایدرسه اوراده بوتون مداواته قارشی اعلان عصیان ایدن مضد ، مزعج بر مرض معنوی تولید ایدر .

علوم طبیعیه‌نك باباسی اولان باقون دیبورکه : « علوم طبیعیه دوداق اوجیله ایجیله‌جك اولورسه اللهدن اوزاقلاشدیرر ؛ لکن آغیز طولوسی ایجیلرسه اللهه اولاشدیرر . »

مع‌هذا علوم طبیعیه بشرك مشهوداتندکی علل واسراری تحری حرصنه دوشدیکی کوندن بو آنه قدر مظاهر موجودات آره‌سندن ادراك ایده‌بیلدیکی جزء ناچیزدن عبارت دکلدر . زیرا بزه‌یوز بیکلرجه سنه‌دن بری علمدن احراز ایتدیکمز جزء ، مستقبلده انظار اخلافه آچیلمق ایچون شمدیلك بزه مستور قلان ، کله نسبتله قطره بیله اوله‌ماز . یاشایان اویله عجائب ، اویله خوارق کوره‌جکدرکه شمدیدن سویله‌نلش اولسه اك عالم برآدم بیله امکانی حوصله تصوریه صیغدیره‌ماز .

اکرم اولان جناب حقك عظمت رأفتی بو ضعیف بشری کندی تمایلات واحتیاساتنه هدف ایلمایه ، وجدانك تأثرات وانفعالات متماکسه‌سنه معروض قالمایه برافق درجه‌لرندن پك عالیدر . انسان هرکون علماً ترقیده بولیور ؛ بونکله برابر قلبی ، حسی دها زیاده رقت پیدا ایدییور ، عقلی ساحهٔ معقولاتده دها زیاده قدرت جولان بولیور ، فکری میدان مدرکاتده دها سرعتله ایلریلیور . هله افراد بشردن بعضیلری حیات وتمایلاتنه علاقه‌دار اولق اعتباریله اك ایلریده بولنان غایته قارشی جهلندن ، عدم اطلاعندن متحصل المك سوقیله لب‌الباب حقیقته وصول ایچون ادراکنی مالایطاق کوردیکی حقائقی هیچ اولمازسه فرض وتخمینه باشلیور . بو متوالی ، محسوس ترقی ایله برابر خالق حکیمده انسانی آتش اشتیاقنی تسکین ایده‌جك ، عیون تحسرینی قریرایده‌جك مظهرستاردن محروم براقمیور . اوت ، بشر ایلریه طوغری برخطوه آتدقجه اقدوا الجلال او آواره مخلوقنك پیش عزمنده اوقدر حیاض ، اوقدر صحاری ورياض ایجاد ایدیورکه آرتق میدان جولانك طارلغندن شکایته حق اوله‌بیور . اینته بزهرزمان ، هرپرده انسانی بویله طاتیش ، خالقك اوکا قارشی رأفت ومرحمتنی‌ده بویله کورمشزدر .

بشر حقنده‌کی مرحمت الهیه‌نك اظهر دلائلی ، اون طقوزنجی عصرده تجلی نمای جلال اولان قهر وجبروتنك ابهر آثاری اسپرتیزم دیدکلری استحضار ارواح مسئله‌سیدر . چونکه بو مسئله علی‌الاطلاق هیچ برعلمك میدانه کتیرمدیکی آثارباهره‌یی ایجاده مقتدر اولمشدر .

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

مواعظ

مقرری
مناستلی اسماعیل حق

محرری
ح . اشرف ادیب

۵۹ درس — ۸ مایس ۳۲۵

— والله پاشام، دیدی، بوایشدن خبرم یوق . اوچابقین حریف کتیردی، امانت دیدی، بنی آلداتدی . بنده هیچ باقه‌دن طورسون دیدم .

— عفو ایدرسکز . ذاتاً ایشده سزك مدخلکز اولمدیغی بزجه مسلم . « طعمه بن‌ابیرق » ك نصل آدم اولدیغنی همیز بیلرز . حقیقت میداندەدر . سزك ایچون صیقیله‌جق، مراق ایده‌جك هیچ برشی یوقدر .

— فقط والله دوستم چوق محجوب اولدم ....

— خایر، خایر . هیچ صیقیلمایکز .

دیرکن مسئله محله‌ده انتشار ایتدی : « طعمه » دینیلن حریف « قتادة بن‌النعمان » ك زرهنی چالمش، بریهودینك اوینه امانت دیه براقمش . « طعمه » بونی ایشیدنجه تلاشه دوشدی، اوته‌کنه بریکه واروب شرتلکه باشلادی :

— نه‌دیمك، اقدم، بکا افترا آیتسون ؟ بن مسلمانم. هیچ خیرسزلق ایدرمیم ؟ حاشا . یهودی چالمشدر .

— ای اما اونك ایزی سزك اوه‌قدر کلیور، صوکراده اوته‌کی قابودن یهودینك اوینه کیدییور .

— فقط مخصوص یاپمشدر . حاشا ، بن بونی قبول ایتم . حالبوکه یهودی ایی برآدم، طوغرو بر ذات ایدی. قومشولرشهادت ایدردیلر . لکن بریکنکده طرفلری چوق . بنی ظفر قبیله‌سندن برچوق اعوانی ، همپالری‌وار . کیمنی ظاهر حالیله آلداتمش ، کیمیسی‌ده ذاتاً اونك مشربنده حریفلر ایمش .

— آمان بزه علر اوله‌جق ، دیدیلر ، ناعز کیرلنه‌جك . قبیله‌مز رذیل اوله‌جق ... اولماز ، دیدیلر ، هایدی حضرت رسوله کیدملم . « یو ، اویله آدم دکلدر ، یهودیلر بوکا افترا ایدرلر » دیملم !..

محل اداره :
درسعادتده باب عالی جاده‌سنده
ادارهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالملا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی :
١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قیرلمدن مقوا بورو ایله کوندریلرسه سنوی
٢٠ فروش فضله آلنیر
درسعادتده پوسته‌ایله کوندریلرسه ولایاتبدلی اخذاولنور .

امضالر :
مسلکمز موافق آثار جدیه‌ی مستحسنه
قبول اولنور
درج ایدلمین آثار اعاده اولنمز

عدد : ٤١ | ٢٨ جمادی الاول ٣٢٧ پنجشنبه ٤ حزیران ٣٢٥ | ایکنجی جلد

ارباب استقامتك مسعودیتی

استقامت وعفت اربابی حقلرنده امر محقق اولان احراز سعادت دارین بیسانه دائر آیات و احادیث پك چوقدر . بالخاصه « حم » سجده سوره‌سنده‌کی شو آیت جلیله تبشیرات عظیمه‌یی محتوی اولمغله بومقاله‌مزه اساس اتخاذ اولوندی : استعیذ بالله (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل علیهم الملائکة ان لاتخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون) معنای شریفی :

(ان الذین قالوا ربنا الله) علی التحقیق اول کیمسه‌لرکه ربمز ، مربیٔ حقیقی وخالقمز ، مدبر کافهٔ امورمز الحق الله عظیم الشانه دیدیلر ، اقرار ربوبیت ووحدانیتله عبودیتلرینی اعتراف ایشدیلر (ثم استقاموا) بونکله برابر بواقرارك مقتضاسنه رعایت ، وظائف دینیه‌نك جمله‌سنه مبادرت ایلدیلر (تتنزل علیهم الملائکة) مهمات دینیه ودنیویه‌لرنده امداد ومعاونت ایچون اوزرلرینه ملائکهٔ کرام تنزل ایدر لدی الاقتضا یانلرینه ملاکلر کلهرك قلبلرینه الهام خیر ایدر ، هر درلو معاونتده بولونورلر .

(ربنا الله) ترکیب شریفی « صدیق زید » عباره‌سی کبی تخصیص افاده ایدر . بناءً علیه مفاد کلام « ربمز یالکز الله ذوالجلالدر . آندن باشقه معبودمز یوقدر » دیمك اولور . (رب) اسم جلیلی فی الاصل تربیه یعنی هر شیئی قابلیتنه کوره مرتبهٔ کمالنه ایصال معناسنه مصدر ایسه‌ده شو وصفك علی وجه الکمال ذات الوهیت سبحانیده تحقق ایتمسنه بناءً اسم اوله‌رق جناب باری تعالایه اطلاق اولنمقده‌در .

تربیه صفت الهیه‌سنده خلق وایجاد ، ابقای وجود ومحافظهٔ نظام داخلدر . چونکه برشیئی کمال لائقنه ایصال ایتمك اوجه اونی وار ایتمکه ، وجودینی ادامه ایله هر درلو موانعی ازاله‌یه وابسته‌در . زیرا حال عدمده قالان یاخود عدم‌حالنه تحول ایدن شیئی کماله ایصال قابل دکلدر . حتی بوکا بناءً (رب العالمین) تعبیر شریفی (خالق العالمین) تعبیرندن ابلغ واشمل اولوب جناب حقك جمیع محامد وائنیه‌یه استحقاق الهیسی اشبو وصف جلیل ایله توضیح و تعلیل بیورلمشدر . [١]

(ثم استقاموا) قول کریمی‌ده اقرار واقعك مقتضاسنه تماماً رعایت اوامر الهیه دائره‌سنده سعی وحرکت لزوم ووجوبنه دلالت ایتمکده‌در . فقط هر خصوصده استقامتی کوزمده‌رك بحق ایفای وظائف اقرار وحدانیته نسبةً پك زیاده حائز صعوبت اولمسنه مبنی تراخی فی الرتبه اشعار ایدن « ثم » کلمسیله ماقبلنه عطف اولونمشدر . فی الحقیقه حق وصوابی اعتراف ارباب بصیرت ونظر نزدنده کوچ برشی دکلدر . لکن دائما بونقطه‌ده ثبات ایله قولك فعل ایله تأییدینه موفقیت ، افراط وتفریطدن کمابنغی مجانبت هرصاحب ادراکه میسر اولمیان خصائل نادره‌دن معدوددر .

مقالهٔ سالفه‌ده وصف استقامتك اهمیت فوق العاده‌سی بابنده‌مدار استنادمز اولان (فاستقم کما امرت) نظم جلیلنك محتوی اولدیغی (ولاتطغوا) ایله آنی تعقیب ایدن (ولاتركنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار) آیت کریمه‌سی استقامت فی الدین وظیفهٔ عالیه‌سنی اخلال ایدن ایکی خصلت ردیئه‌دن تشریع محاذیر ایله بزی اکیداً وشدیداً زجر ایتمکده‌در . اونلرك بری طغیان وتجاوز حددرکه وظیفه‌خارجنه

[١] سورهٔ فاتحه تفسیرینه مراجعت

جامعده کورمکه ، تکیه‌ده کورمکه قانعه . چوق . تجربه ایستر. انسانك الاجه‌سی ایجنده‌در . اوته‌دنبری طانیدیغك ، هرکسجه مقبول طوتولان بونجه علما ، مشایخ وار . بیلمم نره‌دن کلش ، کندینه « درویش » دیمش ، ولی دیمش . اویله بر ملعونی که سن بوکون کوزورسك ، نره‌دن طانیرسك . بویله برطاقم کیمسه‌لر اغفال اولنور. بوزاده امین ، معتمد خیلی مشایخ ، علما وار . اللی سنه‌دنبری تجربه اولنمشلر . بوقدر زمانلر دینه ، دولته خدمت ایتمشلر . شاکرد یتشدیرمشلر . کندیلرینه امنیت اولنور . سوزلرینه اطمئنان ایله کوره‌میلیر . اما اصلی ، نسلی مجهول سرسریلره اعتماد اولنورمی ؟

آخرزمانده بویله دجاللر چیقه‌جق . یریوزنده افساد ایده‌جکلر. بربوراده کورونه‌جکلر ، برمصرده ، بربیلمم نره‌ده ... ذاتاً هیچ برطرفده یوردی یوق . اصلی ، نسلی بللی‌دکل . نره‌ده قارنی‌طویار، عالمی افساد ایدرسه اوراده وقت کچرر . پاپه‌جغنی یاپار . قاچار . سن صوکرا بوراده یان ، یاقیل : — وای بنی آلداتدی !.. اوایسه مصرده ذوقنی سوریبور . اوراده ملعنتلر یاپار . فتنه‌لر صاچار . امت اسلامیه‌یی بربرینه قاریشدیرمق تشبثنده بولنور . بویله خائن ، بویله ملعونلر ...

ایشته زمان سعادتده بریهودی‌یی محکوم ایجون الله راضی‌اولمدی . بوقدر آیتلر کوندردی . هرزمان‌الله موجوددر . غیرتی ، عدالتی‌وار . مؤمنلره نصرتی ، عنایتی‌وار . اونك ایجون جانیلره مساعده ایدرسه جرأت آلاملی . صرمسی کلنجه مدهش برعذاب ایله بتون خائنلری سرنکون ایدر ، الك جبار باشلری یرلرده سوروندیرر . یهودی‌یی محافظه ایجون بوقدر آیت کوندرن الله قوجه برملتی خائنلرك مکرینه فدا ایدرمی ؟ ملعونلر ، نه بیوك جنایتلر قورمشلر ، نه مدهش اختلال قرارلشدیرمشلر .

بوراده فتنه باشلایه‌جق . سوقاقلرده سیل کبی قانلر آقه‌جق . بر دفعه بوراسی قاریشنجه صوکرا ولایتلر هرج‌ومرج اوله‌جق . ذاتاً پیشرلمش . نه قدر خرستیان، مسلمان وارسه هپسی سلاحلی . خرستیانلر بلکه دها زیاده مسلح.چونکه خارجدن‌ده‌معاونلری وار. طبیعی بتون اهالی بربرینه کیره‌جك . بتون تبه محو و پریشان اوله‌جق . صوکرا اجنبیلر کله‌جك ، مملکتمز تقسیم اولنه‌جق . اوج دانه خرستیانی اولدورسه‌ك هرطرفدن شکایتلر یاغار : نیچون اولدوردیکز ؟ دیه . صورمازمی‌یا ؟ بویله قتل عاملر باشلارسه ، آطنه کبی وقایع مؤسفه ظهورایدرسه عالم انسانیت سکوت ایدرمی ؟ هرکس بربرینی اولدورمه‌یه باشلارسه الله بوکا راضی‌می ؟ خلافت مقدسه قیامته قدر باقی‌در . زمان کلمش . الله فرصت ویرمدی . ملعنتی میدانه‌چیقاردی. حیتلی کوکلر غلیانه کلدی . بتون روم ایلی ارسلانلری،اوکنج‌دلاورلراوچه‌اوچه کلدیلر.قوشه‌قوشه‌هجوم ایتدیلر. آن واحدده برق‌خاطف‌کبی یتشدیلر . بو قدرتی‌ویرن ، بو موفقیتی بخش ایدن‌اللهدن‌غیری‌کیمدر؟ بونصرت‌الهیه اولمایایدی ، حقیقةً هپمز محو ونابود اوله‌جقدق . نصل که باشلامشدی . بونجه نفوس معصومه کیتدی . عسکرلر ضابطلرینی اولدورمکه باشلادیلر ، کیم بیلیر بلکه طلبلرده خواجه‌لرینی تلف‌ایتمکه تشبث‌ایده‌جکلردی. خائنلر اودرجه نفاق دوشوردیلر . آرایه تخم منافرت صاچدیلر . حسیات دینیه‌یی تحریك ایتدیلر . جهالتدن استفاده ایتدیلر ، نه ملعون شیطان . اورتالغی یاقه‌جقدی . انسان دیمه‌جکدی . نه‌قدر عقل سلیم اصحابی وارسه هپسنك وجودینی قالدیره‌جق . صوکرا ایستدیکی کبی حکم سورسون، مظالمی الله آلسون . حاصلی تمامیله استبدادی اعاده ایتسون ... فکر بوایدی . العیاذبالله . الله بوملعنتلره میدان براقادی. ملت اسلامیه‌یی وبتون افراد بشریه‌یی خلاص ایلدی . (فلله‌الحمد والمنه نسئل الله تمام العافیه)

صوکرا نه بیورور ؟ (ولاتجادل عن الذین ....) اوندن اول (واستغفرالله ان الله کان غفوراً رحیما) وار . اللهدن مغفرت دیله . ربك غفور رحیم‌در . بومنافقلرك شرینه‌قاپیلمه . حیله‌سنه ، مکیده‌سنه متابعت ایتمه . حق وحقیقت سکا بیان اولوندی . صاقین نفسلرینه خیانتلك ایدن کیمسه‌لر ایجون مجادله ایتمه . (ولاتجادل عن الذین یختانون انفسهم) کندی نفسلرینه خیانتلك ایدن کیمسه‌لر ایجون جدال ایتمه . اوننری قورتاره‌جغم دیه یهودی‌یی محکوم ایتمه . نیچون ؟ (ان الله لایحب من کان خواناً اثیما) الله (جل‌شانه) ، بیلیرمیسك کیملری سومز ، کیملره بغض ایدر ، کیملره غضب الهی دائما حاضردر ؟.. خوان، اثیم اولانلر دائما مبغوض آلهیدر .

یهودی اولور ، خرستیان اولور ، مجوسی اولور ؛ فقط کندی حقنه راضی اولور . دینی باطل ، اما جزاسی آخرتده . کفر ایله دنیا خراب اولماز . ظلم ایله دنیا ویران اولور . اما کفرایله مشغول ایمش ، اولسون ، الله رزقنی کسمز . آخرته عائد برشیدر او . رب العالمینه قارشی برقصوردر ، برخطادر. قول حق اولسه ، که ظالملکك نتیجه‌سی‌در ، اووقت غیرت‌الله ظهور ایدر ، انتقام آلیر .

خوان ، اثیم اولانلری الله سومز . « خوان » صیغهٔ‌مبالغه‌در ، کثرتی مشعردر . « اثیم » ده صفت مشبهه‌در ، استمراره دلالت ایدر . (ثمی) معصیتی پك چوق . سیئاتی حدنهایاده .

نیچون بویله دییور عجبا ؟ کیملردر بونلر ؟ از جمله « طعمه » ، اوخبیث حریف . هم قومشوسنك مالنی چالدی ، هم‌ده یهودی‌یه افترا ایتدی . دقت ایدییورمیسك ، الله بوکانصل « خوان » دییور؟ « خائن » ... بوکا آزدر . اونك ایجون « خوان » دییور . پك زیاده خائن دیمك . هم دین قارداشنك مالنی چالدی ، هم یهودی‌یی لکه‌لدی . بیچارەنك النی کسدیره‌جکدی . بویله قاتمرلی جنایته الله « خوان » دیمزده نه‌دیر ؟

برده بو حریفك هرنه‌قدر بر فنالغی کورولمش‌سه‌ده بو زمانه‌قدر. کیم‌بیلیر دها نه‌قدر فنالقلری واردر !... ایلك دفعه‌سنده الله (جل شانه) ترزیل‌ایتمز. برنجیده . ایکنجیده اورتر . صوکرا اوچنجیده ویرر بلاسنی .

مابعدی وار

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

عبدالحق حامد بك افندی طانتدیرمشدی؛ نتیکیم وفاتی خبرینی عثمانلیلره بیلدیرمك وظیفهٔ مصیبتی‌ده وا اسفاکه قلم عاجزی‌یه ترتب ایلمش ایدی.

اسقوجیانك غلاسقو شهرنده تجاردن برذاتك اوغلی اولان کیب نمالك عثمانیه‌یه هیچ‌ده آیاق باصمدیغی حالده لسان ادبیزی صرف هوس ذاتی سائقه‌سیله انکلتره‌ده اوکرنیور، نیجه سنه‌لر وقت ونقد صرف ایدرك اله کچیردیکی آثار منسوخه ومطبوعهٔ ترکیه‌نك الك مغلق ومشکل‌الفهم اولانلرینی بیله مطالعه‌یه قوبولیور، صوکراده اشعار عثمانیه‌نك عالمانه وشارحانه برتاریخنی یازمغه باشلایور! بویله بر نادرهٔ بشرك عثمانلی زادهٔ عرفانی — حقمزده بونجه ذهاب باطل بسله‌ین — افرنج آرمسنده اعلایه چالیشمسی بزم ایچون موجب توقیر برخدمت دکلمی؟ برعائله‌نك تك براوغلی اولدیغی حالده پدرینك مسلك کسبنه سلوك ایلیوب‌ده مسقط رأسی اولان غلاسقو شهرنده تحصیل ابتدائی واعدادیسنی اکمال ایدر ایتمز لوندره‌یه کلش اولان کیك نه‌کبی برحس سائقه‌سیله لسانمزی اوکرندیکی وآثار ادبیه‌مزله توغل ایلدیکی معلوم برکیفیت دکلدر. فقط ظن عاجزانه‌مجه متوفای مومی‌الیه‌نك محافظه‌کاران فرقهٔ سیاسیه‌سنه منسوب برعائله افرادندن بولونمسی وترکجه ایله اشتغاله باشلادیغی زمانلرده ظهوره کلن عثمانلی — روس محاربه‌سنده انکلتره‌ده محافظه‌کارلرك شدتله ترك طرفدارلغی کوسترملری کیده ترك لسانه اختصاص هوسنی اویاندیرمش اولسه کرکدر.

متوفا کیب ترکلرك شجاعت ومتانتك حقیقهٔ تحسین خوانی ایدی. ترکلرك وجودینی یالکز اوروپا طوپراغنده دکل، حتی اسیای غربیده بیله کورمکه تحمل ایده‌مین عالم افرنج اجدادمز ایله عصرلرجه چارپشمشدی. ایشته بویله بتون عالم افرنجه قارشی سطوت کوسترمش اولان اسلاف عثمانیانك مکانت عزمنی، اقتدار دوربینیسنی وفعالیتنی متوفی کیب بك چوق یاد ایدر. وآره‌صره زمانمز ترکلرینك تسینی واسکی زمان ترکلری کبی «پراتیك» اولمدقلرینی دخی مقام تنقیده سردایلرایدی اشعار عثمانیه‌ده ذکری کچن رجالك آثارینی واعمال خیریه‌سنی دخی حادهٔ تدقیقدن کچیرمکله متلذذ اولوردی.

مثلا بروسه‌ده برتربه، استانبولده بر سبیل، ادرنه‌ده بر سرای، بیلمم نره‌ده برجامع ویا مدرسه‌ویاخود عمارتخانه یاپیلدیغنه‌دائر دیوانلرده تذاکر شعراده اشارات کورسه تاریخلره، سیاحتنامه‌لره، اسکی ویکی کتب مصوره‌یه همان مراجعت ایدر واو آثار خیریهٔ عمران حقنده کشف ایده‌بیلدیکی معلوماتی لذتله مطالعه ایلردی. برکون اوکنده بیوك قطعه‌ده براستانبول خریطه‌سی آچه‌رق خاریل خاریل بریر آرادیغی صره‌ده حجرهٔ مطالعه‌سنه کیرمشدم. نه آرادیغنی صوردم؛ «تحت قلمه جوارنده موجود اولدیغنی بریرده اوقودیغم عرب قهوه‌خانه‌سی محلنك بوراده اشارت اولنوب اولونمدیغنه باقیورم» دیمش ایدی. استانبولی زیارت ایتمش اولسه‌یدی. البته اوقهوه‌خانه‌یی بالذت آرامغه کیدر، عکام باشیلر آراسنده اوطورور وبلکه «یاجیبی، یاروحی» مثللی عوام عربه مخصوص اولان تعبیرلری بیله دیکلمك ایستردی بونجه اقوام مختلفه‌یه حکومت ایدن سلطنت عثمانیه‌نك پایتختده بزم قاله آلق ایسته‌مدیکمز، کیرمه‌یه‌تنزله ایلدیکمز اویله برلر واردرکه اواقوام شرقیه‌نك اطوار حیاتیه‌لرینی مصور اولدقلرندن مدققین غربیه‌نك رؤیتنی جذب ایدرلر. کیب برکون سلیمان دده‌نك مولود شریفندن بعض پارچه‌لر ترجمه ایتدیکی صره‌ده «سنزمانه ترکلری کندی عادات اصلیهٔ اجتماعیه کزه ودأب قدیم تضرعیه کزه هیچ‌ده اهمیت ویرمیورسکز؛ شمدی‌یه‌قدر معارفه پیدا ایتدیکم ترکلرك هیچ‌بندن مولود شریفك قرائتی صره‌سنده اجرا ایدیلن مراسمی صوردم؛ هیچ بریسی تفصیلات ویرمدی» بولنده سرزنشده بولونمش ایدی. بنده عائله‌مده‌الافراننه‌لنه تمایل کوسترنلر بولونمدیغنی وطریق علمیه‌دن برعائله‌یه منسوب اولدیغم ایچون تربیهٔ ابتدائیه‌مك متقی کیمسه‌لر طرفندن ویریلش بولوندیغنی وبناءً علیه کندیسنه‌اوبابده ایضاحات کافیه ویره‌بیله‌جکمی سویلدم. جامعلرده‌ارکك وقادینلرك استماعی ایچون مولودك نصل اوقوندیغنی و «کلدی برآق قوش قادیله» دیه باشلایان بیتك اوقوندیغنی صره‌ده برطاقم کیمسه‌لرك قالقوب جماعته شکر کلاهلری ویا شربت طاغتدقلرینی، فلانی آکلاتدم. بعض حسیات رقیقه اصحابنك قاره مولودك صوت مؤثرانه‌سیله هیجانه کلوب هونکور هونکور آغلادقلرینی علاوهٔ بیان ایلدیکم زمان «لطفاً مولوددن مقام ایله برقاچ بیت اوقویکز» دیه مولود نسخه‌سنی اله ویرمك ایسته‌مشدی. بن‌ده آهنك تلاوتمك منزده جوش وخروش بکا حاصل ایده‌جك صورتده تأثیری بولوندیغندن بك امیدوار دکلم؛ فقط سنزی قاپو طیشاری قاچیرمجق درجه‌ده دلخراش اولدیغندن امینم» طرزنده تکلیفنی قبولدن امتناع ایتمش وسفارت سنیه امامی حافظ اولق حیثیتیله مقام اوزره بزه مولود اوقومسی مناسب اوله‌جغی مطالعه‌سنده بولونمش ایدم. وقوع بولان رجای مخصوص اوزرینه برکون امام افندی‌یی آلوب اوینه کیتدم. کیك حجرهٔ مطالعه‌سنه قایادق؛ امام افندی اله مولود شریفی آلدی و «ای عزیزلر ایشته باشلارز سوزه» دیه اولدقجه یوکسك صدا ایله قرائته باشلادی. ایکیمزده امام افندینك حسن صوتی بروضع متأثرانه وساکتانه ایله دیکلدك؛ اوقوناق قطعه‌لر بتدکدن صوکرا شکرلر ویریلدی، شربتلرده صونولدی؛ لکن وقت اوکله‌دن صوکرا اولدیغندن و — معلوم اولدیغی اوزره — هرکون انکلتره‌ده اوکله صوکی چای ویریلدیکندن شربته بدل چای ایچدی.

بوحکایه‌لری نقلدن مقصدم «اشعار عثمانیه تاریخی» مؤلفنك لسان وادبیاتمزك تحصیله اولان مراقی کبی عادات قومیه وارکان اعتقادیه‌مزك تفهمنه اولان هوسنی مثال ایله ارائه ایتمکدر.

مراقی بودرجه‌لرده بولونمامش اولسه‌یدی ترك لسان وادبیاتنه، عثمانلی تاریخنه وترکلرك احوال سیاسیه واجتماعیه‌لرینه متعلق السنهٔ مختلفه‌ده یازیلش بونجه آثارك تبعی ایچون عمرینك یکرمی سنه‌قدر برمدتی حصر ایلزایدی. متوفی کیب لازمهٔ محویته بغایت اعتنا کوستردی؛ منزویانه برصورتده اسرار حیاتی غلغلهٔ اجتماعیه ترجیحه بك مائل ایدی.

جیقمق واولی الامرك مشروع امرلرینه قارشی طورمق ، کندیلرینه مودوع وظائفه مداخله‌ده بولونمق بونده داخلدر . بونك نه‌درجه بادیٔ مضرت وباعث مسئولیت اوله‌جغی وارستهٔ ایضاحدر .

دیکری‌ده ظالملره رکوندرکه تفسیر کشافده بیان اولندیغی اوزره مرتکب ظلم اولان کسانك هوالرینه متابعت ، بلاضروره کندیلریله مجالسه ومصاحبت ، ارتکاب مداهنه ایله جلب رضالرینه رغبت ، دعا واحترام ایله اظهار محبت ، حتی شکل وقیافده التزام مشابهت بیله بوجرمك مشمولاتندندر . چونکه تحریم بیوریلان « رکون » میل یسیر ، فی الجمله ایلدن عبارتدر . باشقه صورتله ظالمه اعانه ایتمك بالفعل ظلمه اشتراك ، زمرهٔ ظالمینه التحاق دیمك اوله‌جغی امر آشکاردر .

تفسیر جلیل مذکورده مروی اولدیغی اوزره ، خلفای عباسیه‌دن حائز عرفان برذات اثنای صلاتده امامك بوآیتی تلاوت ایتمسیله متأثراً دوشوب بایلمش ، بعدالافاقه استفسار کیفیت ایدلمسی اوزرینه « ظالملره ادنی مرتبه میل ایدنلر بووجهله مستحق عقوبت اولورلر ایسه بزم کبی ایقاع ظلمه جرءتیاب اولانلرك نه درجه دوچار عقاب اوله‌جقلرینی ملاحظه ایتدم ، بوندن طولایی استیلای دهشت ایله بیهوش اولدم » جوابنی ورمش ایدی .

سفیان ثوری رح دییورلرمش‌که جهنمده غایت شدتلی بروادی واردر ــ که«ویل» نامیله معروف وادی‌اوله‌جق ــ اوراده ظلمه‌زیارتنه شتاب ایدن علما معذب قلنه‌جقدر . برحدیث‌شریفده (من دعا لظالم بالبقاء فقد احب ان یعصی الله فی ارضه) بیورلمشدر . یعنی بر شخص ظالمك بقاسنه دعا ایدن کیمسه یریوزنده جناب‌الله‌قارشی دوام عصیانه محبت ایتمش اولور « بوایسه شائبهٔ استحلاله نظراً کفره یاقین برخطادر » اه .

ایشته اغراض‌فاسده سائقه‌سیله ارباب نفاق وشقاقك بی‌محابااعتیاد ایلدکاری بوایکی خصلت‌ردیئه ــ که‌هربرینك شعبات متنوعه‌سنه نهایت یوقدر ــ تماماً اورته‌دن قالقمادقجه ، تصحیح اخلاقله هواپرستانه حرکتلر القا ایدلدکجه‌مستقیمانه ایش کورمك ، منافع ملیه تعقیب‌ایدلمك قابل اولیه‌جغی شو آیت‌کریمه‌دنده مستبان اولمقده‌در . [نصل‌که‌امام حسن بصری بردفعه بو آیتلری تلاوت ایله « دقت ایدیکزکه جناب باری دین‌حق ، استقامت مفروضه‌یی ایکی « لا » آره‌سنه‌وضع ایلمشدر » بیوردی . یعنی (لاتطغوا) ایله (لاتکنوا) صیغه‌لرینك مقتضاسنه مراعی‌اولمیان‌کیمسه‌دیندن، استقامتدن بحث‌ایتمسون دیمك ایستدی .]

(ثم استقاموا) نظم‌کریمی‌صاحب کشاف (ثم ثبتوا علی‌الاقرار ومقتضیاته) عباره‌سیله تفسیر ایتمشدر ؛ اعتراف وحدانیتدن صوکرا شو اقراری محافظه ایله‌مقتضیاتنی ، دین‌اسلامك آمر بولندیغی وظائف عدل ودادك کافه‌سنی التزام ایتدیلر ، صراط مستقیمدن آیرلمادیلر دیمك اولور . نصل‌که جناب صدیق اکبر ، یارغار پیامبر اندمز مقام تفسیرده (استقاموا فعلاً کما استقاموا قولاً) بیورمشلردر . یعنی مؤمنلر اعتقاده دائر طوغری سوزلرینی هرخصوصده التزام استقامتله تأیید ایتدیلر ، نقض اقراردن صاقندیلر . فقط بو افاده‌دن آکلاشلمه‌سون‌که استقامت اهلی اولمق ایچون انسان‌لایخطی اولمق ، هر درلو سهو وخطادن مصون‌قالمق شرط‌قلنیور . خایر ! بو اشتراطه هیچ بر دلیل شرعی مساعد دکلدر . بو ادعامزی ینه مشار الیه حضرتلرینك کلام دیکرلریله اثبات ایده‌بیلیرز . شویله‌که برکون‌خلیفهٔ مشار الیه بو آیت جلیله‌یی تلاوت ایله حضاره خطاباً (ماتقولون فیها) یعنی بوآیتك حاوی اولدیغی (ثم استقاموا) قول کریمی‌نصل تفسیر ایدرسکز بیوردی . اونلر (لم‌یذنبوا) اصلا کناه ایشلمه‌مدیلر دیمك اولملیدر، دیدیلر . بیوردی‌که (حماتم‌الامرعلی اشده) امر استقامتی الك کوچ احتماله‌حمل ایتدیکز . نجه (لم‌یرجعوا عن‌الحق الی عبادة‌الاوثان) دیبه تفسیراولونمالیدر . یعنی دینده ثبات ایله احکامنی کوزتدیلر ، بتپرستلکه رجوع ایتمدیلر ، حقدن آیرلمادیلر . بونی مؤید احادیث وآثار چوقدر . مابعدی وار

مناسترلی اسماعیل حقی

انکلیز مستشرقلرندن متوفی الیاس جون ولکنسون کیب طرفندن تألیف اولنان« تاریخ‌اشعارعثمانیه » نام‌اثر قیمتدارك احتوا ایلدیکی اشعارعثمانیه ترجمه‌لرینك اصللرینی جامع اولمق‌اوزره تنظیم‌وترتیبنه اعتنا اولنان واخیراً نسخه‌سی رساله‌مز نامنه اهدا و اتحاف ایدیلن اثر کزینك مؤلفی ادوار برون جانبندن وثوع بولان طب اوزرینه مکتب حقوق عثمانی مأذونلرندن وکه‌بریج دارالفنونی Master of Arts عنوان علمیسی‌ارباب‌ندن ولانکلترنك جمعیت آسیائیهٔ ملوکیه‌سی اعضاسندن خلیل خالد بك افندی طرفندن اثر ومؤلفی حقنده بعض خاطرات وملاحظاته دائر قله آلنان مقدمهٔ بدیعه‌نك قیمت ادبیه‌سنه وتعمیم فائده‌سنه بناءً بروجه آتی نقل ودرجی مناسب کورلمشدر :

معلومات بشریه‌نك هر هانکی شعبه‌سنه عائد اولورسه اولسون وجوده کتیریلن آثار قلمیه‌یه انکلیز لسانده « ادبیات » تسمیه‌سی جائزدر : ادبیات تاریخیه ، ادبیات سیاسیه ، ادبیات فنیه کبی . بزده « ادبیات » کلمه‌سنك معناسی پك محدوددر ؛ یالکز آثار شعریه‌یه ادبیات اطلاق ایدیورز . فی‌الحقیقه فقه کبی ، تاریخ کبی مباحثه متعلق بعض آثار محرره استثنا ایدیلیرسه لسانمزده یارم عصر اولمرینه کلنجه‌یه قدر آثار منظومه‌دن باشقه ادبیات نامنه بللی‌باشلی مدونات وقوعه کلمه‌مشدر. بناءً علیه ادبیات عثمانیه‌نك تاریخنی یازمق ایسته‌ین بر محرر آثار منظومه‌دن ماعدا موضوع بحث‌ایده‌جك شیلره پك‌ده تصادف ایلیه‌مز.

ادبیات عثمانیه‌نك الك مفصل والك مدققانه تاریخنی انکلیز لسانده یازیلمش وبوائره :

«A.HISTORY OF OTTOMN POETRI»

یعنی « اشعار عثمانیه تاریخنی » تسمیه اولونمشدر . ایشته مقدمه‌سنی یازمقلغم لطفاً تکلیف اولونان بو جلد اشعار عثمانیه تاریخنك بوندن اولکی جلدلرنده ذکرلری کچن وترجمه‌لری اجرا ایدیلن ابیاتك اصللرینی حاویدر . اشعار عثمانیه تاریخنك مؤلفی اولان « کیب » نك نامنی عثمانلی اصحاب قلمنك همان کافه‌سی طانیر . بوذاتی عثمانلی ادبانه

صمیمیسی ایدی . کلیسا درونده متوفانك آق‌صقاللی بریر سالخورده بولونان پدری یاغزه کلدی. واتکاایله بزی سلاملادی . او آنده‌همبزده برصمت غیر اختیاری ! یالکز لسان حال ایله اوبزم وبزاونك تأثراتنه آجیوردق .

ایشته کیب هنوز قرق درت یاشلرنده ایکن بردنبره عالم ابدیته کوجدی . « تاریخ اشعار عثمانیه » سنك اقسام باقیه‌سنك مسوده‌لری‌ده اوراق پریشان حالنده قالدی .

ارتق میدانه کیم چیقوب‌ده سائقهٔ حس ایله ، جاذبهٔ هوس ایله ، نقد و وقت صرفیله ترکلرك عرفان ، اخلاق وتاریخنی اعلایه — او زمانلر ایجابات سیاسیه‌دن اوله‌رق ترکاره هیچ‌ده محب اولمیان انکلتره‌ده — کیك ایفا ایتمك ایستدیکی خدماتی اتمام ایلیه‌جك ؟ هر مشکلك بر چارهٔ حسنه‌سنی تحریه چالیشمق کبی بر عزم متینه انکلیزلر هر ملتدن زیاده مالکدرلر . ایمدی متوفانك والدمسی کرك اشعار عثمانیه تاریخنك ، کرك مستشرقفرنجه مفید عد اولنان آثار علمیه وادبیه‌نك طبع ونشرینه خادم اولمق اوزره بر خیلی آچه تبرع و اونشریاته نظارت ایلمك اوزره تعیین اولنان متولیلره تودیع ایتدیکه بو وقفه : «The E. J. W. Gibb Memorial Trust» تسمیه اولنمقده‌در . کیك احبای قدیمه‌سندن اولان مستشرق مشهور کمبریج دارالفنونی معلملرندن ادوارد برون افندی حضرتلری دخی مسوداتی تنظیمی وبناءً علیه تاریخ اشعار عثمانیه‌نك اقسام باقیه‌سنی پیدرپی نشری درعهده ایلدی . السنه وادبیات اسلامیه‌دکی احاطهٔ کلیه‌سیله نام محترمی معروف اولان معلم برون افندی یورولمق، اوصانمق بیلمز بر ذاتدر. مشغول اولدیغی سائر بونجه وظائفله برابر کیك اثرینی دخی تنظیم ونشره موفق اولدی . تاریخ اشعار عثمانیه‌نك آلتنجی جلدینی تشکیل ایدن ویالکز اثرمذکورده مندرج ابیاتك مترجمه‌نك اصلرینی حاوی اولان بوجلدی دخی ترتیب ونشر ایلین ینه او ذات غیرتسماندر .

جمعاً یدی جلد تشکیل ایتمسی لازم کلن تاریخ اشعار عثمانیه‌نك ایلك بش جلدی بروجه معروض پذیرای ختام اولدیغی حالده‌حیفاکه دور جدید ادبیاتمزه تخصیصی مطلوب اولان صوك جلدك مسوده‌لرینی احضاره عمر مؤلف مساعد اولمامشدر . متوفی کیب عثمانلیلرك صوك یارم عصر ظرفنده ترقیات ادبیه‌جه وقوع بولمش اولان موفقیتلرینی بشقه ملتلر آنجق یوزسنه ظرفنده استحصال ایده بیلدیلر فکرنده بولنوردی . بناءً علیه دور جدید ادبیاتمزجه وقوعه کلان موفقیاتك اهمیتی کندیسنی پك چوق تدقیقات وتتبعات اجراسنه مجبور ایلیوردی . بویله برهمته تشبثی مملکتمزده استبدادك پك شدتله حکم سوردیکی زمانلره تصادف ایلمش اولدیغندن تحریٔ معلومات امرنده اقتحامی غیر قابل مشکلاته دوچار اولیوردی . دور جدید ادبی رجالنك حیات واثرلرینه وقوف ایچون پك زیاده اوغراشدی ؛ فقط بو رجالك کیمی منفاده فوت اولمش ، کیمی تضییق جواسیس متغلبه ایله کوشهٔ ساکتهٔ انزوایه چکیلمکه مجبور قالمش ؛ یازدقلری صحایف ادبیه‌نك پك چوغی نشر اولنه‌مامش، نشر ایدیلنلری ایسه طوپلاتدیریله‌رق میدان استفاده‌دن قالقمش. کرك ادبا، کرك تألیفات ادباحقنده داخل ممالك عثمانیه‌ده بولنان اهل وقوف ایله مخابره اولنوب ده معلومات مقتضیه آلنه‌مازدی . اوبابده بالواسطه استیضاح وقوع بولسه بیله مراجعت ایدیلن ذوات یاسوء تفسیر جواسیسدن خوفاً ویا — مع‌التأسف تقصیرات ملیه‌مزدن اولان اهمال‌سببیله — جواب ویرمزدی، جواب ویرنلر بولنسه بیله جوابنامه‌لری معلومات‌مطلوبه‌یی دکل بلکه‌قوروجه تقدمهٔ جمیله‌یی حاوی بولنوردی . ایشته بومقوله مشکلات عظیمه‌دن طولایی‌درکه کیب دور جدیدی تشکیل ایده‌جك اولان صوك جلدده الاهم برموقع طوتمسی لازم‌کلن نامق‌کمال‌بك مرحوم‌حقنده معلومات مکمله استحصال ایده‌مه‌مشدی. یالکز شناسی‌اقندی‌وضیاپاشا مرحومملر حقنده برر فصل یازه‌مقدن ماعدا صوك جلد ایچون هیچ بر متن حاضرلیه‌مامشیدی .

دور جدید ادبینك طلوعی حقنده مؤلف طرفندن ترتیبی تصور اولونان صوك جلدك مباحثنی استحضا ایلدکدن‌صکره میدان انتشاره چیقارمغی مستشرق محترم برون افندی امید ایلمکده‌در . نیت ایتدیکی برایشك حقندن کلمك ایچون هردرلو مزاحمی اختیار ومشکلاتی اقتحامدن چکمین بوصاحب عزم جلد مذکوره مناسب اولان مباحثی جمع ایلیه‌جکدر . مرحوم نامق کمال بك وسائر شعرای ممتازهٔ عثمانیه‌نك ذاتلری واثرلری حقنده جمع معلومات ایلمك ایچون استانبولده بولنان برعثمانلی دانشمندی طرفندن وعد ومعاونت دخی آلمشدر . بناءً علیه آره‌سی‌چوق کچمه‌دن دورجدید ادبیاتمزه‌مخصوص اولمق‌اوزره‌متصور اولان جلدك‌دخی انکلیزجه متکلم‌اصحاب مطالعه‌یه‌عرض‌اولنه‌بیله‌جکنی قویاً امید ایده‌رز .

اشعارعثمانیه تاریخنك حاوی اولدیغی اقسام مباحثدن دورمهجوره، دور عتیق ودور تحول حقنده وفرسك مسلك نظمنه نه‌درجه‌یه قدر تقلید اولندیغی ایله شعر عثمانینك بالاخره نه‌صورتله ملی بر چیغره کیردیکنه دائر بوراده براز ایضاحات ملتقطه ویرمك آرزو ایلر ایدم. هله برنجی جلدك علوم وادبیات اسلامیه‌دن باحث اولان مدخل فاضلانه‌سنی بر فرصت بولوبده ترکجه‌یه ترجمه ایتمك وآیریجه بر کتاب صورتنده چیقارمق ایستر ایدم . فقط بر عثمانلی صاحب غیرتنك همتی اویله برخدمت ناچیزانه‌مه حاجت براقمادی . استخباره نظراً رسومات امینی‌رائف پاشا زاده دانشمندان ضباط عثمانیه‌دن میرآلای‌محمد رائف بك نجه وقتلر وبك چوق امکلر صرفیله کیك اشعار عثمانیه تاریخنك اقسام منتشره‌سنی کاملاً ترکجه‌یه ترجمه ایلمش . همتی مزداد اولسون !

چرکسه شیخی زاده
کمبریج دارالفنونی مذیل خالد

(هامش)

مؤلف اثرك ممالك عثمانیه‌یه هیچ آیاق باصمامش اولدیغنه‌دائر بالاده بر اشارت مقید ایدی . بوندن متوفی کیك مملکتمزی زیارت ایلمك

لوندره‌نك اولدقجه كورولتودن آزاده محلاتندن برنده كائن خانه‌سندن تباعدی سومز ایدی . طبع سلیمنه دلالت ایدر برصورتده مفروش اولان حجرهٔ تتبعنده نفیس شكللرده مجلد یوزلرجه آثار شرقیه وغربیه آراسنده بولونمق كندیسی ایچون حیاتك اك بویوك برذوق عرفانجویسی ایدی. بك چوق زحمتلر، نیجه انتظارلر ویوزلرجه لیرالر ایله الده ایتمش اولدیغی ترجمه دیوانلر، تاریخلر وتذاكر شعرا مثللو نفیس وقدیم كتب منسوخه‌یی حاوی اولان مزین دولابنك صیانتنه همان حیاتنك محافظه‌سی قدر اهتمام ایلر ایدی دیمش اولسه‌م حدود حقیقی بك چوق تجاوز ایتمش اولملم . بویازمه كتابلری ـ كه تحری واشترالری خصوصنده معاونتی سبق ایتمش اولمسندن طولایی بربرادرمك سوء تاویل جواسیسه اوغرایه‌رق غلطه سرایی زندانده آلتی آی قدر وسیلهٔ حبسی بولنمش ایدی ـ متوفی كیب (بریتیش موزه‌ئوم) كتبخانه‌سنه باوصیتنامه ترك ایله‌مشدر .

كیك لسان ادبیمز حقنده حاصل ایتدیكی وقوف حقیقهٔ موجب حیرت اوله‌جق درجه‌ده بویوك ایدی . اشعار قدیمهٔ تركیه‌یی تدقیق ایله‌دیكی صیره‌لرده بعض مغلق ابیات ومصارعی ومهجور تعبیراتی بزلردن صوراردی ؛ فقط صوردیغی آدمله برلكده آنلرك مألفلرینی حله اوغراشدیغی آنده معنای كلامی ینه چوق كره كندیسی میدانه چیقاریردی .

اكثریسی متصوفانه یازلمش اولان اشعار قدیمه‌مزدن استخراج معانی ایتمك قولای بر ایش اولمادیغندن تصوفلی بیتلری بكا صوردیغی زمانلر اكثریت اوزره اظهار عجز ایدردم . مبهمدن مثبت چیقارمقده سرعتله داورآنمق كبی بر تدبیر مغالطه‌كارانه ایله كیب عیارنده فاضل وفطین بر ذاتی البته اقناعه مدار اوله‌مازدی . بن كندیسنه شیوه‌یه ، تاریخه ، عادات عثمانیه وارکان اسلامیه‌یه تعلق ایدن نقاطده آزچوق ایضاحات اعطاسنه موفق اولوردم . مسائل تصوفیه حقنده‌كی نقطه‌لرده ایسه هند علمای اسلامیه‌سندن علم تصوفه اختصاصی بولنان وبرزمانلر قلندرانه برصورتده لوندره‌ده یشامش اولان برذات یاردم ایدردی ایشته بوندن ناشی‌درکه اسم عاجزانه‌مله برابر بو هندلی دانشمندك نامنی كتابنك برنجی جلدینك مقدمه‌سنده مقام تشكرده ذكر ایله‌مشدر.

تاریخ اشعار عثمانیه‌نك ایلك جلدی ۱۹۰۰ سنهٔ میلادیه‌سنده نشر اولنمش ایدی . جلد اول حقیقتده تاریخ اشعارمز حقنده تفصیلاتدن زیاده علوم اسلامیه حقنده مطالعات عالمانه‌یی حاوی اولمق جهتیله بر اهمیت مخصوصه‌یه مالكدر . دور اخیر ادبیاتمز ایچون تحریرینی تصور ایله‌مش اولدیغی صوك جلد مستثنی اولمق اوزره دیگر جلدلرك مسوده‌لری دخی حین وفاتنده موجود اولمغله برابر قسم اعظمی پراكنده بر حالده بولونیوردی . كرك بو پراكنده مسوده‌لری وكرك نظر مطالعه‌سندن كچمش اولان كتب عدیده ایچنده براقش اولدیغی ورقه‌لرده‌كی قیودات واشاراتی طبع اولونه بیله‌جك درجه‌ده بر حال انتظامه صوقق دها برخیلی زمان صرفنه محتاج ایدی . مع مافیه كیب باشلامش اولدیغی اثر عظیمك اك سوركلی ومشكل جهتنی یعنی تتبع كیفیتنی ـ دورجدید تاریخی مستثنی اولمق اوزره ـ اكمال ایله‌مش اولدیغندن باقی قالان جلدلری آز بر زمان ظرفنده موقع انتشاره قویه بیله‌جكنی امید ایدییوردی ؛ حتی تاریخ اشعار عثمانیه‌سنك طبعنی اكمالدن صكره یكی بر اثر تحریری آرزوسنه بیله دوشمش ونه یولده بر تألیف وجوده كتیرمك مناسب اوله‌جغی حقنده بنمله مشاوره بیله ایتمش ایدی .

« آوروپالسانلرنده وعلی الخصوص انكلیزجه‌ده بی‌طرفانه ومدققانه یازلمش برتاریخ عثمانی یوقدر ؛ آنی انجق سزمیدانه كتوره بیلورسكز » دیمش ایدم . بو فكرمی قبول ایله‌مش ایدی اما هیهات كه نه تاریخ اشعارینك اكمال طبعنه ، نه‌ده بو تصورك ابتدارینه فلك مساعد اولمدی برنجی جلدی حقنده ۱۹۰۰ سنه‌سی ایلولنده نشر اولونان رسملی ثروت فنون نسخه‌لرندن برینه بر مقالهٔ توقیریه یازان قلم ناچیزانه‌م افسوس كه ۱۹۰۱ سنه‌سی كانون اولنده بو دوست وفاكارمك ، بومحب حقیقیٔ عثمانیانك خبر وفاتنی یازمق كبی بروظیفهٔ الیمه ایفا ایلدی . تایمس غزته‌سك وفیات اعیان ستونه‌سنه درج ایدلمك اوزره كیك وفاتی مشعر بر فقره یازدیغم زمان كوزلرمدن یاشلر آقدی . سنه‌لرجه الفتده بولندیغم و برابر چالشدیغم بر دوستی ـ بیكلرجه بدخواهلرمزك ملتمزی همان آفریقا وحشیلرندن فرقلی اولمیه‌جغی صورتده نصاب عرفاندن محروم اولمق اوزره اتهامه اوغرا ـ شدقلری بر صره‌ده عرفان ادبیمزی فعلاً اثبات ایچون چالیشان بر دوست عثمانیانی ـ بردن‌بره غائب ایتمك نجه بك الیم بر حال ایدی .

كیب ابوینیله برمعتاد یاز تعطیلنی اسقوچیاده كچیردكدن صكره اثرینك ایكنجی جلدینك مسوده‌لرینی طبعه صالح برحاله قویمق ایچون لوندره‌یه كایوردی . ورودندن بر قاچ كون اول بكا برمكتوب یازارق لوندره‌ده‌كی خانه‌سنده بولوشمقلغمزی وبرلكده اوكله طعامی ایتمكلكمزی ایستیوردی. حالبوكه تعیین ایله‌دیكی كونك ایلك پوسته‌سیله زوجه‌سندن آلدیغم بر مكتوبده كیك بولاشیق برخسته‌لغه طوتولدیغی یازدیغی ذكر اولنیور . وبناءً علیه برنوع خصوصی قرانتنه آلتنه آلنان خانه‌لرینه بناشمامقلغم نفسمی صیانةً اخطار اولونیوردی . زواللی كیب غلاسقو شهرنده نزله‌سی بولوندیغی برصره‌ده والده‌سی ایله برلكده قونسره كیتمش . جم غفیرك تنفس متمادیسی ایله هوانسی مفسود اولان قونسر محلنك حوینات مضره‌سی نزله‌سبیله قیرغین بولونان وجودینه فرجه‌یاب دخول اولمش‌میدی ، نه‌ایدی لوندره‌یه وصولندن چند كون صوكرا قیزیل خستلغی ایله فراش اضطرابه دوشمش ؛ همانك شدتی قلبنه تأثیر ایتمش . قلب خستلغی ایشته بویله‌جه آزمدت ایچنده زواللی بی آلدی كتوردی . جنازه آیننده اوچ‌ده ترك حاضر ایدی كه بونلردن بریسی متوفانك دوست قدیمی عبدالحق حامدبك ، بریسی‌ده مساعیٔ ادبیه‌سنك اكشدتلی تحسین خوانلرندن اولان واو صیره‌ده بالتصادف انكلتره‌ده بولونان ادبای عثمانیه‌دن مرحوم عبدالحلیم ممدوح بك، اوبریسی بورفیق

عالم اسلاميته حالا يار و اغيارك اغفالاتنه ، اعمال دسائس كونا كونه ميدان ويره‌جك جهالت استيلاسنه ابراز فرط اسف ايديلش، ثانياً هند ومصر وجاوه اهالئ اسلاميه‌سنه دولت عليه‌يه متعلق هرخصوصده حفظ اعتدال وتدقيق احوال وجوبنه دائر وصايای حكيمانه ايراد ، ظواهر احواله قاپيله‌رق افراطپرستانه ابراز تمايل مضر اوله‌جغی كبی اظهار غيظ وتحامل‌ده نه كندی حقارنده ، نه‌ده‌مركز جليل خلافتك صيانت حقوق واجبه‌سی بابنده نتايج حسنه‌حصوله كتيرميه‌جكی ايضاح اولنمشدر . متعاقباًده بروجه آتی ادارهٔ كلام اولنقده‌در :

جريده‌مزك نسخ قديمه‌سنه مراجعت ايدنلرك اعترافه مجبور اوله‌جقلری اوزره بوتوصيه‌لری بز عالم اسلاميته خطاباً اون سنه‌دنبری نشر واعلان ايتمكده‌يز . عبدالحميدك سيئات ساريه‌سی تماماً كسب وضوح ايتمه‌مش بولنديغی صره‌ده بزده حسن ظن ايله بعض مرتبه تأويلات ومدافعاتده بولنوردق، مؤخراً حقيقت حال، مقصد ومآل بالوجوه تيقن ايدلش اولمقله سلطان مخلوعك ستايش ومدايحيله ، ستر مساويسيله اشتغال آرتق بوسبتون اثر حماقت ياخود تعمداً ايقاع جنايت عد اولنمق اقتضا ايدردی . مع هذا بومسلك ناهمواره سالك اولانلرك آردی آره‌سی كسيلمه‌يوردی .

ايشته كرك منافع غير مشروعه ، كرك سطحيانه ابتنا قلنان اجتهادات باطله سائقه‌سيله جرائد متنوعه طرفندن اشاعه اولنان اكاذيب وتلبيساتك بوكونده تأثيرات دلخراشانه‌سی غير قابل انكار درجه‌ده بولنيور .

مدت مديده‌دن برو قولاقلری بو درلو يالانلرله طولمش اولان مغفللر سجدهٔ شكران ايله تلقی اوله‌جق انعام عظيم معبودی ، باعث حيات اسلام اولان انقلاب مسعودی خوش كورميورلر ، تقدير ايده‌ميورلر ، حقائق احوالدن بی‌خبر قالدقلری جهتله بوتون امت عثمانيه ، رجال علميه وعسكريه‌يه سوء ظندن كنديلرينی آله‌ميورلر .

بونلرك زعم باطللرنجه بوتون عثمانلی امتی، ا باب عرفان وحميتی، احراری وابراری ، بالجمله جماهيری ، اعيانی ومبعوثانی خطايه قاپلمشلر ، طريق حقدن چيقمشلر ، كافر نعمت و جانئ دولت اولمشلرده يالكز باشنه عبدالحميد محق ومصيب ايمش . اونك تخت سلطنتده بقاسيله دين‌ودولت محفوظ قاليرمش ، زواليله هربری خطر عظيمه كرفتار اولورمش .

« فياالله وللعقول » ای ارباب فكروانصاف! الله ايچون سويله‌يك بوچشيد عقللر حيرتكزه پادی اوله‌يوركه تام ثلث عصر ، اوتوز اوچ سنه مدت ايچنده دين و دولته ذره قدر خدمتی كورلمين ، بالعكس دولتك اضمحلالندن ، دين مبينك انقراضندن باشقه نتايج وخيمه توليد ايتميه‌جكی آشكار بولنان جهاته حصر مساعی ايلين بر حكمدار مستبدك حامئ دين وحارس مسلمين اعتقاد اولنمنه سائق اوليور ؟ بويله بر عقله مالك اولانلر بركره‌ده كوزلرينی آچوب باقسه‌لر عبدالحميدك دور منحوس سلطنتنده دولت وملتمز اوج اعلای ترقی‌يه‌می اصعاد ، يوقسه كرداب عمانه‌می اسقاط اولنديغنی كورورلر . اودور مشئومده بوتون غوائل ومشكلات مطبوعاتك ديلنی باغلامق ، ارباب حميتك بوغازينی صيقمق ايله ستر واخفا اولنيوردی ، شمدی اولانجه اغتشاش وتذبذب بيله بوتون احوال ميدان علانيته چيقدی ، رجال حكومت ، وكلای ملت اصلاحنه صرف همت وبذل غيرت ايديورلر. الله جمله‌سنی موفق بيورسون .

مجلهٔ مذكوره‌ده بو اجماله دائر خيلی تفصيلات اعطاسندن صوكرا مقصده شروعله شويله دنيلور : بو تمهيدات عموميه‌دن بعدالفراغ مقاله‌لرده‌كی خطيئاتی على التفصيل بيانه بدء ايديورز .

يالكز مقالهٔ ثانيه‌نك صدرينه روما ايمپراطورلرندن يوليوسك مرثيه‌سنه دائر شكسپرك بيتلری درجنی نابحل كورمكده اولديغمز كبی برنجی مقاله‌ده واقع عبدالحميدك سقوط ناكهانيسندن طولايی عالم اسلاميتك يأس وماتمنه متعلق ادعالری زائد وبی معنا بولديغمزدن مستغنئ جواب عد ايتمكده‌يز . بوكون « لله‌الفضل والمنه » بالجمله عالم اسلامئ عثمانی مدت حياتنده نائل اولديغی سرور بی پايانه مستغرق اوله‌رق اعلان شادمانی ايتمكده‌در .

اولا جريدهٔ وطنده‌كی دعاوئ عجيبه‌يی ، بعده ديكر مقاله‌نك احتوا ايلديكی مبانئ سخيفه‌يی موضوع بحث ايده‌جكز . صديق غيورمزك مقاله‌سنده‌كی احتجاجات اعلان حريت زمانی ايله دور استبداده عائد اولمق اوزره ايكی قسمه منقسم اولمقده‌در . بونلرك برنجی قسمنی تلخيص ايدنجه عبدالحميدك مشروطيته، قانون‌اساسی‌يه محبت واخلاصنی مؤيد اوله‌جق وجوه سته‌دن عبارت بوليورز :

١ — تموز اونده سفك دمادن تحرز ايله قانون اساسی اعلانه مبادرت .

٢ — طرفدار مشروطيت اولديغنی دفعاتله تصريح ، يمينله تأكيده همت ايتمك .

٣ — مجلس مبعوثانی زيارتله ابراز محبت ، سوء تعرضه دائر حركاتدن مجانبت ايلمك .

٤ — كندی‌حراستنه مخصوص عساكری‌ده حربيه نظارتنك امرينه تابع قلمق ، درسعادتده بولونان عساكرك اخراجنه موافقتله روم‌ايلی عساكرينك حمايه‌سنه راضی اولمق .

٥ — اون‌برنيسان وقعه‌سنه قارشی‌مدافعه‌يه بالوجوه حائز قدرت بولنديغی حالده تشبثاتده بولنمامق. بالعكس يلديز قصرينه استيلايده‌جك حركت اردوسنه تسليم اولملرينه دائر عساكر محافظه‌يه اوامر اصدار ايتمك .

٦ — مملكت ووطنه اخلاصنی تأييد ايچون آوروپا دولتلرندن برينك حمايه‌سنه مراجعتدن استنكاف ايلمك. مابعدی كله‌جك نسخه‌ده

ایستهمهمش اولدیغی اکلاشیلماسون . کندیسنده او آرزو شدتله موجود ایدی . فقط ممالك عثمانیه‌نك تضییق استبداد التده اولدیغی غزته‌لرده اوقیوردی. شرقدن کلنلردن ایشیدیوردی . بوجهتله عثمانلی اهل عرفانیله سربستجه ملاقی اولهمیه‌جغندن ، مبادلهٔ افکار علمیه ایدهمیه‌جکندن ، کتبخانه‌لره کیروب نوادر آثار منسوخه‌یی تدقیق وتتبع ایلیهمیه‌جکندن امین ایدی . فی‌الواقع امور سیاسیه ایله مشغول اولمدیغندن کندیسنك دیکر زوار اجانب کبی داعیٔ شبهه بر حالی بولنهمیه‌جغی طبیعی ایدی . فقط دور سابقده بد خواه اولان اجنبی سیاحینی کبی خیر خواه اولان زوار فضائلشعار دخی جاسوس تعجیزندن آزاده قاله‌مدیغندن قلبنده عثمانلیلر ایچون حسن نیتدن بشقه بر حس بسله‌مین کیبك حرکات ومعاملاتی دخی سوء تأویله اوغرایه‌جغنده شبهه یوق ایدی . مملکتمز احوالنك او مقوله فنالقلرندن آکاه اولان مؤلف ارباب ظلمك قهر اولوب وایدیلوب ده وطنمزده بر دور حریت آچیلمسنه بزم قدر خواهش کوستر و زیارت ایچون اویله بر دور حریتك کشادینه انتظار ایلردی .

مؤلفك کتبخانه‌سنده بولنان نفیس ویا نادر کافهٔ آثار منسوخه (بریتیش موزه‌ئوم) کتبخانهٔ عمومیسنه وقف ایدلدیکی کبی مالك اولدیغی کافهٔ آثار مطبوعه‌نك اوروپا لسانلرنده محرر بولنان واحوال شرقیه‌یه دائر اولان نسخه‌لری دخی زوجه‌سی طرفندن درسعادت انکلتره سفارتی کتبخانه‌سنه اهدا اولنمشیدی. بویوك ، کوچوك اوچ یوزی متجاوز کتب مطبوعهٔ ترکیه ایسه که یمبریج دارالفنونی کتبخانه‌سنه ویرلمشدر . کرك بو ترکجه کتابلر ، کرك مذکور کتبخانه‌ده اولجه طوپلانمش اولان آثار اسلامیه ینه متوفانك زوجه‌سی طرفندن تبرع ایدیلن اجله مقابلنده استحضار اولنان حجرهٔ مخصوصه‌ده محافظه اولنمقده‌در. دارالفنون کتبخانه‌سی مأمورلری بو حجره‌یه متوفانك نامنه نسبتله (Gibb Room) دیورلر . عثمانلی ناشر ومؤلفلری طرفندن دارالفنون مذکور کتبخانه‌سنه ایلروده اهداسی مأمول بولنان کتابلر ایله کیب حجره‌سنده‌کی آثار عثمانیه‌نك تزایدی عثمانلیلق ایچون موجب شرف بر شی اولور اعتقادندیم.

غ . غ

صباح اذانده

نا اوزاقلرده غملی زمزمه‌لر
عکس ایدرکن سکونت لیله :
هرطرف پك ملول ، خوابیده !
سینهٔ شیده آغلایور هریر . . .
. . . . . .
یوکسه‌لیر ، یوکسه‌لیر سماواته ،
دوکولور قطره قطره جناته
شهقهٔ قلب ایچنده : لفظ الله !

بو ، قراکلقده حایقیران بر آه ،
که سماواته عرض عشق ایلر . . .

آریپور صانکه ، راه ظلمتده ،
بوجهان حقیر محتنده :
کوکلنه جنتی ارائه ایدن
بر صدای سلام ، بر دهبر . . .
ایستیور صانکه ، هرفغانیله ،
روح پرزار ترجمانیله :
عمر انسانی متصل کیرن
بتون آلامی تارمار ایتمك ،
صوکره ، دنیادن آیریلوب کیتمك . . .

کاه : بکلر طورر ، جواب نجات
برانین حزینله ایکلیه‌رك ؛
کاه : بردرد نا امید حیات
ایله باغریر سکوتی دیکلیه‌رك . . .
. . . . . .
لکن ، جواب کلمدی . . . مستغرق سکون
عالمله ، کائنات !
ایندی زمینه پك هیجانلی ، وپك زبون :
بیکلرجه « الصلات » . . .

عثمان فخری

عبدالحمیدك خلعی

وهندستانده مطبوعاتی:

[مصر مطبوعات معتبره‌سندن « المنار » مجلهٔ جلیله‌سك نسخهٔ اخیره‌سندن اقتباس اولنمشدر .]

عبدالحمیدك خلع مشروعی، انقلاب مسعود عثمانی

لاهوردہ منتشر جریدهٔ وطن صاحبی صدیقمز مولوی محمد انشاءالله انقلاب عثمانی‌یه دائر بیان تأسفی حاوی بزه ایکی مقاله ارسال ایتمشدرکه بری کندی اثر قلمی اولوب خامی متعاقب نشر اولنان جریدهٔ مذکوره‌نك ایلك نسخه‌سنه درج ، دیکری انکلیزجه یازیلوب « ابزرور » غزته‌سیله نشر اولنمش؛ مومااليه بومقاله‌لری مطالعه‌ایله بیان رأیمزی آرزو ایتمش اولمسنه مبنی هرایکیسنی عیناً جریده‌مزه درج ایله تشریح احوالی وظیفه عد ایلدك .

سرایا خلاف حقیقت اولان مذکور مقاله‌لر مناره درج اولندقدن صوکرا بسط مقدماته شروع ایله اولاعصر حاضرده بی‌نهایه مطبوعات، درلو درلو وسائط استطلاعات بین‌الناس تداول ایدوب طورورکن

جریان ایلر. ناظر وکیلی بك چوق مشکلات ایله تخلیص کریبانه موفق اولور. ایشته مسئله‌نك شکل ظاهری بوندن عبارتدر. فقط شکل علمیسی بسبتون بشقه‌در زیرا مأذونلر قوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعدك زیر وزبر ایدلدیکنی وحقوق مکتسبه‌لرینك ضیاعنه سبیت ویرلدیکنی ادعا ایدییورلر. عجبا بو ذهابلری طوغریمیدر؟ حقیقةً مأذونلرك احتجاج ایتمکده اولدقلری قواعد نظریات علمیه‌یه توافق ایدییورمی؟ ناظر وکیلی افندی حضرتلرینك مجلسده‌کی مدافعاتی وکندیلرینه مظاهرةً بعض ذوات جانبندن درمیان ایدیلان مطالعات وملاحظات نه‌درجه‌لرده اصابت قریندر؟ ایشته بواساسلری شومقاله‌ده موضوع بحث ایتمك ایستر وحقوق مأذونلری ایچون بر مسئلهٔ حیاتیه اولان وساعتلرجه ملت مجلسنی دخی اشغال ایدرك تعیین اساسی صورتیله رأیه مراجعت درجه‌سنده بر اهمیت مخصوصه احراز ایلمش بولنان شو مسئله‌یه صراط مستقیم صحیفه‌لرندن بر قاچنك حصر وتخصیص اولنمسی قارئین محترمه‌جه تفکه حقوقی قیلندن تلقی اولندرق استکثار ایدیله‌جکنی امید ایلرم:

ازمنهٔ اخیره‌ده مملکتمزده کاه آلت تعرض وکاه سپر مدافعه اتخاذ اولنان تداخل وتوازن قوا مسئله‌سندن تشریحانه شروع ایدر ایسه‌ك هم دأب متخذه متابعت ایتمش و همده مسئله‌نك اك مهم و روحلی نقطه‌سندن سوزه باشلامش اولورز.

قوای عمومیه‌یی علما اوچه آیریلیور: (١) قانونیه (٢) عدلیه (٣) اجرائیه یعنی قانونی یاپمق، تطبیق ایتمك، اجرا ایتمك قوتلری. بونلرك ماهیتلری ایجابنجه هر برینك کندوسنه خاص بعض احوال ولوازمی واردرکه برنده جاری اولان قواعد دیکرنده مرعی ومعتبر اوله‌میور. علما سلامت و موازنه‌یی بو قوتلرك بربرینه عدم تداخلی حالنده کوریلیورلر وبوخصوصده شایان دقت واعتبار مثاللر قید ایدییورلر. ازمنهٔ اولی ایچون رومالیلرك ازمنهٔ اخیره ایچون چینلیلرك عاقبتی ایشته بومثاللر جمله‌سندندر. حقیقةً هرایکی قوم بوخصوصده‌کی مبالاتسزلقلرینك جزاسنی یك آغیر برصورتده چکدیلر. بناءً علیه تداخل قوا فلاکتندن احتراز حکومات ایچون غایت اهمیتلی بر دستور اولمق اوزره قبول اولندی. وبو امنیه‌یی تأمین ایتمك اوزره ماهیات قوانك استلزام ایلدیکی خصائصك تفریق وتمییزینه یك بیوك اعتنالر کوسترلدی از جمله: ١ — قوهٔ قانونیه‌یی، قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایده‌جك ذوات ایچون انتخاب و قوهٔ اجرائیه‌یی تمثیل ایده‌جك اولانلر ایچون تعیین اصولی قبول اولندی. ٢ — انتخاب ایچون شرطلر یکان یکان تعداد و تفصیل تعیینده ایسه یالکز قیود عمومیه ایله اکتفا ایدلدی. ٣ — ارانیلان فوائده کوره قوتلردن برینه امتیازات مخصوصه بخش ایدیلوب دیکری آندن محروم براقلدی. مثلا موضوع بحثمز اوله‌جق اولان قوهٔ عدلیه‌یه حاکملرك لاینعزلکی، ترقیلرینك برصورت سالمه‌یه ربطیله عزل معنویدن دخی وقایه اولنملری، محاکمك استقلالی، هرکسك محکمه‌سنه تابع بولنمسی، مدافعه‌نك سربست، محاکمه‌نك علنی اولمسی کبی امتیازلر ویرلدی و بو قبیل امتیازاته مستند قواعد مخصوصه وضع ایدلدی. حالبوکه قوهٔ اجرائیه‌ده مأمورینك هر زمان قابل عزل اولمسی وهربری آمرینك تعلیماتی و الجاء مصالحه وقوعوله‌جق استیذانلر ایله مقید بولنمسی، و اموری اقتضای حال و زمانه کوره خفیةً تمشیت اساسی قبول اولندی دیمك که هر قوتك ماهیتی نه‌یی ایجاب ایتدیریور ایسه انی تقویه ایده‌جك اساسلر قبول ووضع اولنیور.

بو جهتدن اولمق اوزره قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدن ذواتك صورت ترقیلری حقنده وضع اولنان قاعده‌لرك مخالفی قوهٔ اجرائیه ایچون قبول اولنمشدر مثلا: قوهٔ عدلیه‌نك ترکب ایتدیکی ذواتدن برینك ترقیسی خصوصنده کیمسه‌یه حق تقدیر طانیامشدر. زیرا حق تقدیرك استناد ایده‌جکی خصوصات قوهٔ عدلیه‌ده مفقوددر. وضع اولنان اساسلر بوذواتك جمله‌سنك درجه‌سنده عینی سویهٔ عرفانده مفروض اولمالرینی اقتضا ایتدیرمکده‌در. شو حالده حق تقدیر اهلیت جهتندن موضوع بحث ایدیله‌مز. اوصاف سائره‌ده ده ارالرنده مساوات واردر. یعنی اویله مفروضدر، اجرا اوله‌جق وظیفه و صورت ایفاسی دخی معیندر. اوصاف موجوده اووظائفی مکملاً ایفایی مقتضیدر. وظیفه‌لرندن فضله‌سی کندولرندن انتظار اولنماز. یعنی متزاید بر اهلیت ارائه‌ز. ایشته کوریلیورکه حق تقدیرك طبیعتیله محل استعمالی قالمیور. مع‌مافیه حق تقدیر اساسنك قبولی لازم کلسه قوهٔ عدلیه‌یه بخش اولنان اك مهم امتیازکه محاکمك استقلالیدر سکته‌دار اولور. زیرا حاکملر ترقیلری خصوصنده حق تقدیری حائز بولنانلرك تأثیری آلتنده قالیر. انلرك رضالرینه توفیق حکم ایتمکه بشریت الجاسیله متمایل بولنور. فقط بوراده بر سؤال خاطره کله‌بیلورکه مسلکه ایلك داخل اولانلر حقنده بهمه حال حق تقدیرك استعمالی لزومیدر. فقط جوابی پك بسیطدر قانون قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدنلر حقنده حق تقدیر قبول ایتمیور. وبونی قبول ایتمامکله استقلالك تحت تأثیرده قالمامسنی کوزه‌دییور. حالبوکه هنوز مسلکه داخل اولان قوهٔ عدلیه اجزاسندن اولمادیغی کبی انك حقنده حق تقدیرك استعمالی ملاحظه اولنان محذوری‌ده مستلزم دکلدر. بالفعل حاکم اولمیان آدمك تحت تأثیرده قالمسنده هیچ بر محذور یوقدر. مع‌مافیه بعض مملکتلرده بوقدرجك بر حق تقدیری بیله قوهٔ اجرائیه مأمورلرینه براقامشلر. قوهٔ عدلیه اجزاسندن معدود ذواتدن متشکل قومیسیونلره هیئاته تودیع ایتمشلردر. نته‌کیم بزده‌ده ٣٠٥ تاریخلی قانون ایله بوطرز قبول اولنمشدر. بوقانونك برنجی مادهسنده عیناً شو صراحتلر کوزیلور.

«برنجی مادهٔ: رؤسا ایله درسعادت محاکمی اعضاسی مثلو بارادهٔ سنیه نصب وتعیین اولنان مأمورین عدلیه انجمن انتخاب طرفندن وطشره محاکمی اعضاسی ومقاولات محرراتی کبی عدلیه نظارتندن تعیین قلنان مأمورین سائره بدایت محکمه‌لری رؤسا واعضاسندن وبش ذاتدن مرکب اولمق اوزره متشکل دیکر انجمندن انتخاب اولنور.»

حالبوکه قوهٔ اجرائیه‌ده مأمورلرك تعیینده آمر اجراده حق

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

شایان عبرت برجلوهٔ سبحانیه اثری اوله‌رق حقوق غیری محافظه‌یه موفق اوله‌بیلمك ایچون سنه‌لرجه تحصیل علوم حقوقیه‌یه حصر موجودیت ایتمش اولان حقوق مأذونلری بوهفته طوغریدن طوغری‌یه کندی حقوق مکتبه‌لرینه حواله اولنان سهام تعرضی علماً دفعه موفق اوله‌مامق صورتیله مظهر ابتلا اولمشلردر .

مجلس مبعوثانمزك ایام اخیره‌ده‌کی مذاکراتنه دائر اولان نشریاتی مطالعه ایدنلر حقوق مأذونلرینك ترقی وتفیضلری ایچون مملکتمزده یکی بردورك بدأ ایتمش اولدیغنی آکلارلر . عدلیه مسلکنی اختیار ایدن مأذونین؛ حقلرنده آتیده‌کی قواعدك تطبیق اولنه‌جغی اعتقادنده بولنیورلردی :

۱ — قوهٔ عدلیه ایچون قبول اولنان عمومی نظریه‌که هر مرتبه منتسبلرینك عینی سویهٔ عرفانده فرض اولنمسی و ترقینك دائما صیره وقدمه تابع اولمسیدر .

۲ — اهلیتی هیئآت انتخابیه‌نك تقدیر ایتمسی مستحیل اولوب زیرا مقداری کثیر اولان مأذونلرك علی‌الانفراد هر برینك مزیت وقابلیتنك بحق تبیین وتدقیقی متعسر وحتی متعذر بولندیغندن طبیعتیله برات اهلیت اولان شهادتنامه‌لره مراجعت اولنمق وشهادتنامه‌لرده ایسه درجات اهلیت محرر اولدیغندن علی‌الاعلانك اعلایه ، اعلانك مادونه تفوق قبول ایدلمك و شوقدرکه هر سنه مکتبدن طلبه نشأت ایتمکده اولدیغی جهته دائما بر درجه‌یی ترجیح مادونده بولنانلرك بستون طرق تفیضنی سدایده‌جکندن شهادتنامه‌لرینك درجه‌سنه باقلمقسزین نشأت اعتباریله مقدم سنه‌نك مؤخر سنه مأذونلرینه تقدیمنك اهون شرین تلقیسی ومع مافیه تودیع اولنه‌جق وظیفه‌نك اهمیتنه کوره سنین متقاربه مأذونلردن بعضاً علی‌الاعلالری ترجیحك ضرورتلرك مقدارلریله تقدیر اولنه‌جغی صورتیله مقیداً قبولی کبی قوهٔ عدلیه‌ده‌کی خصائص و امتیازاتك لوازمی جمله‌سندن اولان احوال .

۳ — صفت حاکیتی بولنانلرك اهلیت مفروضه‌سنی تسطیر وتنظیم ایده‌جکلری اعلاماتك واجزای محکمه‌دن معدود اولانلرك دخی حال تماسده بولندقلری محاکم هیئآتنك بوبابده‌کی شهادتلرینك اثبات ایده‌جکی یولنده قبول اولنان فکرکه عدلیه انتخاب انجمنی حقنده‌کی نظامنامه‌نك اوچنجی ماده‌سی بونی کوسترمکده‌در .

منتسبین عدلیه دور استبداده رأس اداره‌ده بولنان ذواته قارشی مهما امکن بو قواعد دائره‌سنده محافظهٔ حقوقه ساعی بولنمش ونظارتده امکان مساعد بولندقجه بوجهته مماشات ایدرك عدلیه‌ده قواعد مسرودیه مستند اولان اصول و تعامل لایتغیر بر طرزده تأسس ایلمشدر . مع مافیه بو تعامل و قواعده رعایت ایچون قوهٔ تأییدیه‌ناظرلرك نصفی وهیئت انتخابیه‌نك مخافة‌الله تأثیری ایله حقسزلقدن تحاشیلری کیفیاتندن عبارت قالیور وبوکبی معنوی قوای تأییدیه‌مسلك منتسبلرینك قانوناً مطلوب اولان حضور بال و استراحت قلبیه‌لرینی تأمین ایده‌میه‌رك هر احتماله قارشی علاقه‌دارلرك مادی برخوف مسئولیتی معروضیتلری آرزو اولنیوردی‌که او آرزویی‌ده مشروطیتك بالغاً مابلغ تأمین ایده‌جکی طبیعی‌ایدی . بوجهتله‌درکه مشروطیتك مملکتمزه عودتی قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدن ذواتك اشبو نقاط نظرینی مؤید بر کیفیت تلقی اوله‌رق بو بابده آیروجه بر دور عد ایدلمامشدر . کچن هفته‌یه قدر حالك بومنوال اوزره دوام ایتدیکنی کوریرز فقط اسبوع ماضی‌نك احتوا ایلدیکی بر وقعهٔ عجیبه بتون بو نظریات و قواعدی زیروزبر ایدرك اشارت ایتدیکمز وجه اوزره مملکتمزده قوهٔ عدلیه ایچون یکی بر دور کشاد ایلمشدر .

ایشته بو وقعه « علی مرتضی افندی مسئله‌سی » دیه اشتهار ایدن وآزبر زمانده یك متنوع صفحه‌لر کوسترن وقعهٔ معلومه‌در صورت حدوثنی بر قاچ سوزله اختصار ایده‌لم :

مکتب حقوق مأذونلرندن قسم اعظمنك رحلهٔ تدریسنده پرورشیاب فضل وکمال اولدقلری ودرسخانه‌لرده دائما حنون ومشفق اوله‌رق طانیدقلری معلملری محمود اسعد افندی حضرتلری عدلیه نظارتی وکالتنه تعیین اولنور. محترم خوجه‌لرینك منسوبی بولندقلری نظارته ولوکه بر مدت موقته اولسون شرفبخش اولمسی مأذونلرجه تلمیذانه حسیات احترام ایله مشبوع عظیم مسرتلر ایله تلقی ایدیلور . باخصوص وکالتلری هنکامنده اساساً قانون اساسینك تحت ضمان وتأمینده اولان تعاملات مشروحه‌نك بر قائدها کسب تقویت ایده‌جکی امید ایدیله‌رك دور استبدادده اشبو قواعدی آکاه وغیر آکاه بعض ذواتك مداخله‌سنه‌ن اندیشه‌ناك اولان مأذونلر ایچون آرتق قورقولی رؤیا کورمك دورلرینه بستون وداع ایدلدیکی ظن اولنور. وتام بوصیره‌ده فاضل مشارالیهك ریاستی آلتنده انتخاب انجمنك انعقاد ایده‌رك قوهٔ عدلیه مناصبندن معدود بولنان مرکز مدعی عمومی معاونلکنه بر ذاتك انتخاب ایدلمکده اولدیغی استخبار ایدیلور. مأذونلر بو وقور قواعد عدالت معلمنك نتائج همانه انتظاراً اك قدملی رفیقلرینی تبریکه حاضرلانیرلر . لکن اوفق بر شایعه بو صیمی محیطك صافیتنی تغشیش ایدر . معاملرینه منتسب ومنتمی اولمق اوزره طانیدقلری وهنوز مکتبدن نشأت ایلدیکنی بیلدکلری بر رفیقلرینك یك چوق سنه اول نشأت ایتمش وعدلیه مسلکنه دها اول سلوك ایلمش اولدقلری حالده کندولرینه ترجیح ایدلدیکی خبرینی آلورلر. فقط ابتداءً بوکا اینانلماز بعض معذب ارقداشلرك مالیه ودفترخاقانی نظارتلرنده‌کی اجرا آتی تلمیح ایتدکلری ظن اولنورسه‌ده چوق کیچمز کیفیت تأید ایدر مأذونلرده طبیعی بیوك برغلیان کوریلور. اك مصون ومحفوظ تلقی ایتدکلری بر حق مکتبی معاملری دلالتیله ضایع ایتملری کندیلرینه یك کران کلور. شکایتلر باشلار. کیفیت ملت مجلسنه عکس ایدر. آتشین مباحثات

لياقت ايله‌جكلر وخدمات عدليه‌ده بالتدريج ترقياته نائل اوله‌جقلردر.

ـ حقوق‌مكتبي نظامنامه‌سي ـ اون دردنجي ماده : مكتب حقوقدن على الاعلا واعلا درجه‌سنده شهادتنامه آلمش اولانلر ايكنجي وقريب اعلا درجه‌سنده شهادتنامه آلانلر برنجي مرتبه‌ده معين اولان مأموريتلره تعيين اولنه‌جق ومكتبدن نشأت ايتميانلرك امتحانلري بونلره قياساً اجرا قلنه‌جقدر ـ ٣٠٥ تاريخلي قانون » ويا مرتبه‌لره عائد امتحاني ويرملي « التنجي ماده : معزولينلن خدمت عدليه‌يه كيرمك ايستيانلردن مساوئ احوالي وياخود تعيين ايده‌جك اقدارسزلغي جهتيله اوچ دفعه عزل ايدلميان وصورت ظاهره ايله استخدامنده مانع نظامي اولميانلر اوراقي وسجل قيدي تتبع وتدقيق وسائر صورتله تحقيق قلنمسي سجل مديريته ودرجهٔ ليياقتي تعيين ايدلمك ايچون اجراي امتحاني دخي هيئت مميزيه حواله اولنور ـ حكام ومأمورين عدليه‌نك اصول انتخابي قانوني » .

كوريليوركه مكتبدن مأذون اولانلرك على الاعلا واعلالري بو مرتبه‌لرك هر ايكيسنده‌كي مناصبه انتخاب اولنه‌بيلورلر قريب اعلالر ايسه يالكز مرتبهٔ اولي‌يه انتخاب ومراتب امتحاني ويرلرده انجق قزاندقلري مرتبه مناصبنده استخدام اولنورلر ايمدي مناصب عدليه‌يه شو صورتله كسب استحقاق ايتمش اولان ذواتك مراجعتي حالنده بونلري تفريق وقانوناً قفيسنك انتخابي لازم كلديكني تبيين ايچون حكامدن متشكل قوميسيونلر وجوده كتيرلمشدر بالايه بالمناسبه نقل اولنان ٣٠٥ تاريخلي قانوننامه‌نك برنجي ماده‌سنه مراجعت . [قرق التنجي ماده : انتخاب انجمني عدليه ناظري ومستشاري ومحكمهٔ تمييز ويااستيناف رؤساسي ايله محكمهٔ مذكوره دائره‌لرندن بر اعضادن مركبدر . ـ تشكيلات محاكم قانوني ـ] بو انجمنلر تفريق وانتخابي نه‌صورتله ايفا ايده‌جكلر بونلريده ينه قانون تعيين ايتمش هيچ برشيئي حق تقديره براقامشدر. قانوناً تصور اولنمش كه طالب اولانلر يا مستخدمين ويا مأذونلر ويا مراتب امتحانده موفق اولانلر ويا بونلرك هرايكي صنفندن وياصنوف ثلاثه‌سندن مراجعت ايليانلردر . بونلرك اهليتلري يدلرنده‌كي شهادتنامه ايله ثابتدر مستخدم دخي طبيعي ايلك استخدامنده اهليتني بويله بر وثيقه ايله اثبات ايلمشدر . ايمدي تعارض حالنده انتخاب هيئتي درجه‌يه بقار ٣٠٥ تاريخلي قانونك اون التنجي ماده‌سنده‌كي [درجات اهليتده مساوات بولنديغي حالده] فقره‌سي بوني كوسترر درجه‌ده تعارض ايديبورلر نشأت اعتباريله قدمه بقار مادهٔ مذكوره‌ده بالاده‌كي فقره‌يي متعاقب [قدمه كوره انتخاب ايديلور] ديه‌ولي ايدن صراحت بوني مؤيددر . قدمده‌ده متساوي بولنيورلر اوزمان استخدامي نظره آلير زيرا قانون مذكورك اوچنجي ماده‌سنده « تشكيلات محاكم قانوننك ق ق دردنجي وقرق بشنجي ماده‌لري موجبنجه سلسله قاعده‌سنه رعايتله اولامستخدم اولانلر » ديه بوجهت تصريح اولنمشدر بوشريطه‌يه حائز بولنيورلر. اوحالده استخدامده قدم ارانير [فقرهٔ قانونيه بالاده مندرجدر] يالكز قدمده تساوي حالنده قرعه اصوله مراجعته دائر برصراحت كوريله‌ميور قواعد موضوعه بوحالده قرعه‌يي ايجاب ايدر فقط قانون بونقطه‌ده ساكتدر ايشته نتيجه كورلديكي وجه‌اوزره دائما قدمه منجر اوليور انجمنلرك بركونه حق تقديري كورليور مسلكه شو صورتله انتساب حاصل اولدقدن صكره داخل اولان ذات قوهٔ عدليه‌يي تركيب ايدر برجزؤ اوله‌جغندن وبوقوتي تشكيل ايدن افرادك جمله‌سي عيني سويهٔ عرفانده اولمق صورتي قانوناً مفروض بولنديغندن بوندن صكره يالكز قدم نظر اعتباره‌الينر وانجمن انتخابك بونلر حقنده‌كي وظيفه‌سي قدمي تعيين وترفيع درجه مراسمني اجرادن عبارت قالير يعني بوراده‌ده حق تقديرلري كورلماز اول وآخر اشارت ايتمكده اولديغمز وجهله حق تقدير قوهٔ عدليه ايچون الك مضر براصولدر انتخاب حق تقديردن نه‌درجه تجريد اولنورسه قوهٔ عدليه‌نك استقلالي اونسبتده محافظه ايدلش اولور طوغريسي قواعد موضوعهٔ قانونيه‌مز قوهٔ عدليه‌يي تطرق خللدن وقايه ايچون كوريليوركه نقصان برجهت براقامشدر حتى مرتبه امتحاني اجرا ايده‌جك هيئتك نصفندن فضله‌سنك قوهٔ عدليه اركانندن اولمسي شرطني وضع ايلمشدر .

[سكزنجي ماده : امتحانه مأمور اولان هيئت مميزه اوچي اركان مأمورين عدليه‌دن وايكيسي مكتب حقوقده فقه وقوانين تدريس ايدن معلملردن اوله‌رق بش ذاتدن عبارت اوله‌رق انتخاب وتعيين قلنه‌جقدر ـ حكام ومأمورين عدليه‌نك اصول انتخابي قانوني ـ]

قوهٔ اجرائيه‌نك تأثيراتندن محافظه ايچون نه‌لازم كلورسه يابلمشدر. هيئت مميزه‌نك متباقيسي حقوق مكتبي معلمني تشكيل ايتمش اولمسي بشقه برملاحظه‌نك نظره آلنمش اولمسندن نشأت ايديبور ماده‌نك حين وضعنده مكتبدن نشأت ايتمامش حكام قوهٔ عدليه اجزاسنك اكثريتي تشكيل ايتمشدي هيئت مميزه تماماً قوهٔ عدليه اركانندن ترك ايتمه‌مأذونلره مرتبه امتحانلرنده قزانانلرك اهليتجه كنديلرينه مساوي بولنوب بولنمدقلري برعقده اوله‌جقدي وبو صورتله نشأت ايدنلرك بالآخره قدم ايچابنجه كنديلرينه تقدمي كران كلمه‌جك وحقك نزع وغصب ايدلديكي شبهه‌سنك تحت تأثيرنده قالنه‌جقدي‌كه طولاييسيله حكامك لاينعزلكي اساسنك اخلال ايدلمسي صورتنه منجر اولور . معلملرينك بوهيئت مميزه‌يه مشاركتي ايسه بوشبهه‌يي بوعقده‌يي حل وازاله ايدر . بناءً عليه محذور واقعده برطرف اولور كذا انتخاب انجمنلرينك هيئات حاكمه‌دن تشكل ايتمسي قانونك تقيدات مشروحه‌سي جه‌سندندر هيئتك انتخاب قانونه مخالفتلري حالنده مسئوليتلرينك تصريح اولنمسي حق تقديرلري اولمامسي اساسني مؤيددر حق تقديرلري اولسه مسئول اولاملري لازم كلور زيرا مسئوليت تهديدينه معروض حق تقدير اوله‌مز امادنيه‌جكك مقصد قواعد موضوعه دائره‌سنده برحق تقديردر فقط بوبابده‌كي قواعد موضوعه‌ده حق تقديرك محل استعمالني كوره‌ميورز قانون هرجهتي كوستريور . مسلكه دخولده وياخين ترقيده بتون اوصاف وشرائطك مساوي بولنمسي حالنده تجلي ايدن حق تقدير جزئي‌كه قرعه جهتني قانون ناطق بولنسه ايدي بوكاده

تقدیر طانیلمشدر زیرا وظائف متوعدر . ووضع اولنان قواعد وتعلیمات ایله کافهسنی احاطه متصور دکلدر . چوق زمانلر مأمورلرك معروض قالدقلری وظائف غیرمنتظره‌ده اجتهادات فکریه‌لرندن بشقه مظاهرلری بولنماز. اهلیتلی اولان برمأموربووظیفه‌بیده مملکتك منافعنه موافق اولهرق ایفایه موفق اولور . فقط اهلیتسزی الك محترم وعزیز تلقی اولنان برحقك ضیاعنه مجرد جهالت وعدم کفایتندن طولایی سبیبه ویرر . بناءً علیه آمر اجرا حین‌تعیینده بورالرینی نظره آلیر. نظره آله‌بیلمك ایچونده کندوسنده برحق تقدیر بولنمق لازم کلیر حق تقدیر نزع اولنورسه بوفائده فوت ایدیلور. کوریلیورکه قوتلردن برنده موجب منفعت‌اولان براساس دیکرنده مستلزم مضرت اولیور . برنده نه‌درجه توصیه اولنمق لازم کلور ایسه دیکرنده‌ده اودرجه تحذیر ایدلمك اقتضا ایدییور . ایشته بوتضاد قوتلره تودیع اولنان وظائفك ماهیتی ایجابانندن اولهرق تکون ایتمکده‌در . ینه بوترقی مسئله‌سنده ٢ — نجی برقاعده‌ده قدم مسئله‌سیدر . قوهٔ عدلیه‌ده قدمه رعایت ضروریدر. بشقه‌صورتله حاکملر ترقی‌ایده‌مز. چونکه اهلیتلرك متساوی اولمسی مفروضدر . جمله‌سی قانونك تعداد ایتدیکی بتون اوصاف وشرائطی حائز بولنمقده‌درلر . قوهٔ عدلیه مناصبندن برینك منحل اولمسی حالنده نه‌یاپیله‌جق ؟ کیمسه‌ده حق‌تقدیر یوقکه‌تقدیری اولان ذات ویا هیئت تقدیرینی استعمال ایتسونده بر ذاتی اومنحل اولان یرکه‌کتیرسون. ایمدی چاره قدمی اولان ذاتك اومقامه طبیعتیله کچمسندن عبارت قالیر. ایشته بوقدم اصولی‌تولیدایدر . مع مافیه قوهٔ عدلیه‌ده قبولی ضروری اولان بواصول نظره آلنمسه بو قوتك الك مهم امتیازی اولان حکامك لاینعزللکی اساسی اخلال ایدلمش اولور. زیرا عزل یالکز عزل مادی اوله‌مز عزل معنویده اوله‌بیلور . حاکمی عزل معنویدن صیانت ترقیسنی‌تأمین‌ایله قابلدر. بدایت حاکمی ترقیسنی محقق بیلمز ایسه استیناف حاکملکندن عزل اولنمش دیمکدر . ترقی‌یی محقق بیلمك قضیه‌سی ایسه انجق قدمه رعایت حالنده متصوردر. مملکت متمدنه‌نك کافه‌سنده قوهٔ عدلیه مناصبنه ارتقا ایچون بو اساس قبول اولنمشدر. مملکتمزده‌ده ٣٠٥ تاریخلی قانون‌بواساسك جاری اوله‌جغنی صراحةً تعیین ایدییور .

« اون التنجی ماده : انتخاب انجمنلرنده هیئت ممیزه‌دن کلان دفتره اسامیسی محرر اولانلرك امتحانده ابراز ایتدکلری درجات اهلیتده مساوات بولندیغی حالده قدمه کوره انتخاب ایدیلور » [حکام ومأمورین سائرهٔ عدلیه‌نك اصول انتخاب وتعیینلرینه دائر قانوننامه]

تشکیلات محاکم قانوننده‌ده بر حاکمك مافوق محکمه‌سی هیئت حاکمه‌سنه داخل اوله‌بیلمسی ایچون محکمه‌سنده‌کی خدمتی برمدت ایله تحدید اولنمشدر .

« قرق اوچنجی ماده : برکیمسه بدایت محکمه‌سی اعضالغنه‌تعیین اولنمق ایچون سوء احوال ایله مشتهر اولماملهٔ برابر اولا یکرمی بش یاشنی اکمال ایتمش اولمق ثانیاً جنحه وجنایت جزاسیله محکوم اولامامش بولنمق ثالثاً عدلیه نظارتنك انتخاب انجمنی حضورنده بالامتحان قبول اولنمق ویاخود برمحکمه‌نك اعضا ملازملکنده وممیزلك ویا ضبط کتابتنده درت سنه خدمت ایتمش اولمق شرطدر .

قرق‌دردنجی ماده : لااقل اوتوز یاشنده اولوبده درت سنه بدایت محکمه‌سنده اعضالق ایتمش اولانلر بدایت محکمه‌سی ریاستنه ویا استیناف محکمه‌سی اعضالغنه تعیین اولنه بیله‌جکی کبی استیناف محکمه‌سی ریاستیله محکمهٔ تمیز اعضالغنه تعیین اولنه بیلمك ایچون دخی لااقل قرق یاشنده بولنمق وبدایت محکمه‌سی ریاستیله استیناف اعضالغنده ویا بومأموریتلرك ایکیسنده درت‌سنه مدت بولنمش اولمق لازمدر الخ » [تشکیلات محاکم قانونی]

شومدتی اکمال ایتیان مافوق محکمه‌سنه کچه‌مز دینیور یعنی اهلیت اصلا موضوع بحث‌اولمیور زیرا اشارت اولندیغی وجه‌اوزره جمله‌سنك اهل اولمسی مفروضدر ایفای وظیفه‌ده رسوخ وملکه ارائیور بوده مدت ایله اولور او مدتده تعیین اولنیور . ایشته بوقدم اصولنك بر نتیجهٔ طبیعیسی اولدیغی کبی قدمك قوهٔ عدلیه‌جه ترقیده یالکز مخلص اوله‌رق دکل آیروجه فوائد مخصوصه‌یی دخی مستلزم اوله‌رق تلقی ایدلدیکنی مثبت براهین واضحه‌دندر .

حالبوکه قوهٔ اجرائیه‌ده قدم اصولی پك مضردر موفقیت اداره‌یی مخل باشلوجه اسبابندندر قوهٔ اجرائیه‌نك عسکرلکه عائد قسمنده قدم اصولنك قبولی‌علما اراسنده برمسئله‌در . یالکز عسکرلکده بواصولك تطبیقنه تمایل ایدنلر وار . فقط اقسام سائره‌سنده اصلا قبولی جهتنه کیدلامشدر . زیرا برکره مأموریت ترقی ایتدکجه وظائف اداره بشقه براهمیت آلیر قوهٔ عدلیه‌ده اولدیغی کبی مسائل اجرائیه‌نك هربرینه تماس ایدن ماده‌یی کوستریر الده بر کتاب یوقدر . اکثر خصوصاتده موفقیت ؛ اجرا ایدن ذاتك ذکا واقتدارینه وابسته‌در . دیمك‌اولیورکه قدم اصولی قوهٔ عدلیه‌ده نه‌قدر نافع ایسه قوهٔ اجرائیه‌ده اودرجه مضردر . تتبعاتمزی توسیع‌ایدر ایسه‌کهرقوته طانیلان ماهیت‌اعتباریله دها بویله پك چوق فرقلر بوله‌بیلورز . فقط بوایکی فرق موضوع بحث ایده‌جکمز مسئله‌یی تنویره کافی اولدیغندن بوقدرله اکتفاایدرك اصل مسئله‌یه رجوع ایچون قانونلرمزك بو اساسلری تأیید ایدن احکامنی تدقیق‌ایتمکلکمز لازم کلیر . شیمدی‌برکره قوهٔ عدلیه‌مناصبنه کچمك ایچون قانونلرمزك احکامی نه‌دن عبارتدر بونی بیلملی‌یز .

قانون اشبو مناصبی ایکی قسمه آییریور : ١ — مرتبهٔ اولی ٢ — مرتبهٔ ثانیه « اونجی‌ماده : امتحان ایکی مرتبه‌ده اوله‌رق اجرا ایدیلور برنجیسی حاکمیت صفتنی حائز اولمیان وایکنجیسی حاکمیت صفتنی حائز اولان مأمورینه مخصوصدر . — ٣٠٥ تاریخلی قانون — »

بومأموریتلره کچمك ایچون یامکتب حقوقدن نشأت ایتمك « اوتوز ایکنجی ماده : مکتبدن مأذونیت شهادتنامه‌سنی حامل اولان طلبه محاکم نظامیه‌ده لااقل برسنه اعضا ملازمتنده استخدام اولندقدن صکره درسعادت وولایات محاکم ابتدائیه‌سی اعضالغنده بولنمقه کسب

التزام مالایلزم قیلندن برکلفت زائده‌در. باخصوص حکام‌ده بویله بردرکه‌یه سقوطی ذل عدایدرلر. خلاصه قوهٔ عدلیه‌ده هرشیٔ قانوناً تعیین اولنمشدر. ناظرلره ، انجمنلره دوشونیله‌جك بر شیٔ براقلمامشدر ویوقاریده اثبات ایتدیکمز وجه اوزره بویله اولمقده لازمدر . زیرا حق تقدیر اساسنی قبول قوهٔ عدلیه‌یه بخش اولنان کافهٔ امتیازاتی استرداده کفایت ایدر . اوزمان حاکملر ، مدعیٔ عمومیلر ، محاکم کتبه‌سی ترقیلرینی تأمین ایچون تبصبص وتملق طریقه توسل ایدرلر . کوزه کیرمك ، طوفدار پیدا ایتمك ، هیئت انتخابیه‌یه چاتمق توجهلرینی استحصال ایله آمر اجرانك رأینی کندی طرفنه اماله اسبابنی تهیئه ایلك اك بیوك دوشونجه‌لرینی تشکیل ایدر. عجابوقیل تحسانك زیر تأثیرنده حقوق عباد نه صورتله محافظه اولنه‌بیلور اما دینیله‌جکه اشبو احوال

مابعدی وار ماردینی زاده : ابوالعلا

ترجمهٔ احوال

یادماضی

— مابعد —

کندمزجه برچوق معنالر ویردك . کمال بکك رجحان مطلق ایله رجحانی ، احمد مدحت افندیله توفیق بکك مدحت پاشایه منسوبیتلری ، نوری بکله بنم برطرفه انتسابمز بولندیغی ملاحظه‌لری‌ده تحری ایلدیکمز اسباب انتخاب ایچنده موجود ایدی . بو تقسیمده بزم حصه‌مز دها آغیر دوشدیکندن رفقا تسلیت ویرمکه باشلادیلر . هله کمال بك خزائن خیالندن عکانك محاسنی حقنده اول قدر شاعرانه پارلاق سوزلر صاچدیکه اخیراً مأموریت ایله درت سنه‌دن متجاوز بولندیغم پیروته کیدیبیورز ظن ایتدم . مکر نوری بکله بنم ایچون خیرلیسی بو ایمش . آنیده ظهور ایدن احوالدن بو تقسیمده ایکی رفیقك کارلی چیقدیغی تحقق ایتدی .

بر مدت قاره‌ده اوتوردق. صکره واپورك کزتی محلنه چیقدق. برای وداع کلوب کیدن ذوات ایله صحبت وملاطفه‌لر ایدلدیکی صره‌ده نورالدین درکاه‌شریفی پوست نشینی شیخ غالب افندی مرحوم تشریف ایتدی . ملاقات علیه‌لریله متنعم اولدقدن صکره عودت بیوردیلر . واپورده اقشامه طوغری تحریك چرخ عزیمت ایلدی .

ابتدای سیاحت

روم ایلی قطعه‌سنده منتهای سیاحتی کاغدخانه ، اناطولی جهتنده کزدیکی یرلر بکقوزایله حیدر پاشا ارمسنده‌کی مسافه‌یه منحصر بولنان براقم الحروف ایچون بوایلك اقشام شام غریبان حکمنی المشیدی . دقهلیه سرای برونی طولاشدی . بنده یالکز باشمه برطرفه چکلدم . برجهتدن چاملیجه تپه‌لرینه اطه‌لره مدنکاه ایلیور، کاهی استانبول طرفنه عطف نظر ایدییور ایدم . لحظه لحظه تباعد ایتدکجه هریردن الوداع ندالری کلیورمش کبی اولیوردی . انقده برر سیاه لکه حالنی آلدیرنجه‌یه‌قدر مواقع مذکوره‌یه باقه‌رق نهایت کوزمك اوکنده تجلی ایدن منظرهٔ علویه‌یی تماشایه‌طالدم . بوتماشانك قلبمه القاایلدیکی معانیٔ عالیه بنی مست حظوظ ایلش ایدی . بوهنکام وجدواستغراقده عارف بالله شیخ عمر بن الفارض حضرتلرینك شو بیتلرینی آهسته آهسته اوقومغه باشلادم :

تَرَى صُورَةَ الأَشْيَاءِ تُجْلَى عَلَيْكَ مِنْ
وَرَاءِ حِجَابِ اللَّبْسِ فِي كُلِّ خِلْعَةٍ
تَجَمَّعَتِ الأَضْدَادُ فِيهَا لِحِكْمَةٍ
فَأَشْكَالُهَا تَبْدُو عَلَى كُلِّ هَيْئَةٍ
صَوَامِتُ تُبْدِي النُّطْقَ وَهْيَ سَوَاكِنٌ
تُحَرِّكُ تُهْدِي النُّورَ غَيْرَ ضَوِيَّةٍ

ارتق کونش عمان بی پایان سماده ماورای افقه کیتمش و ظلام لیل ایله اشکال و الوان کائنات مستور قالمش ایدی ، بولندیغم یردن قالقدم ، ارقداشلرك یانه کیتدم . بو اثناده یمك زیلی چالندی . صالونه ایندك . طعام اوزرینه براز کزندکدن صکره قاره‌یه کیردم ، یاتدم .

ایرتسی صباح قلعهٔ سلطانیه‌یه واصل اولدق . دقهلیه‌یه یناشان بر بکلك صندالی بزی آلدی ، طوغریجه « پسندیده » نامنده قلعهٔ سلطانیه‌ده قره‌غول بکله‌ین کوچك بر واپوره کوتوردی . اورادہ بر هفته قدر قالدق . مکر خصوصی بر واپور ایله درحال استانبولدن چیقارلمقلغمزه ارادهٔ سنیه شرفصادر اولمش ، واپورك ایسه تدارکات سفریه‌سنی اکمال ایتمی وقته محتاج اولدیغندن بزی همان چناق قلعه‌یه متوجهاً حرکت ایتمك اوزره بولنان دقهلیه‌یه ارکاب ایتمشلر ایمش ، محافظه‌مزایچون ترفیق ایدیلن مأمورین ضابطه‌ده بزمله‌برابر پسندیده‌یه نقل ایتدیلر .

موسم ، ایام بهار ایچنده اك شمشمه بلر لطافت اولان نیسان . . کائنات قهقهه ایله خندان .. اطرافزده‌کی طاغلر تپه‌لر، زمردین چمنلر رنکین شکوفه‌لر ایله دونانمش .. قبهٔ سمانك لاجوردی ایله ملون .. صباحلری نور سحری متعاقب افق شرقیده بری برندن روحنواز الوان کوناکون ایچنده شمس عالم آرا کمال دبدبه واحتشام ایله ظهور ایدیور .. تحریك دست نسیم ایله اهتزازه‌کلش خفیف خفیف طالغه‌لر واپورك اطرافنه شیب شیب اوزیور.. کیجه‌لری آسمانده صاف وبراق برساحهٔ نورانی پیدا اولیور .. دیدکلری کبی بو ساحه ایچنده بر نامتناهیلك بر مهیمت برشعر مرسوم حس وخیالی اوقشایور .. کویا برجزء لایتجزی بیکلرجه عوالمی بیکلرجه شموس و اقماری مشاهده ایدییور ایدی .

یا ایها الناس کم لله من فلك
تجری النجوم به والشمس والقمر

محل قالماز ایدی حق تقدیردن زیاده قرعه‌یه بکزر برشیدر چونکه حق تقدیرك مستند اوله‌جغی اسباب یوقدر بتون اوصاف وشرائط مطلوبه‌ده مساوات کامله واردر هیئتك بوذواتدن برینی اختیار ایتمسی بلا مرجح برتمایلدن عبارت قالیر . اونك ایچون بوکیفیته حق تقدیر ماهیتی طانیمامق دها موافقدر مع‌مافیه بوتمایلده تقید اولنمشدر بونده‌ده اکثریت ثلثان آرا ارانمشدر ۷ ربیع‌الاخر سنه ۱۳۰۰ تاریخنده تصدیق حکمداری‌یه اقتران ایدن نظامنامه‌نك طقوزنجی ماده‌سنده : « امر انتخاب انجمن اعضاسنك اکثریت آراسنه معلق اولمایوب اوچ مخالف رأی حاصل اولورسه انتخاب مقبول اولماز » دیه صراحت واردر مرتبهٔ ثانیه مناصبنه انتخاب اوله‌جقلری تفریق وتمیز وظیفه‌سیله مکلف اولان انجمن تشکیلات محاکم قانوننك قرق التنجی ماده‌سی موجبنجه ناظر ومستشار ومحکمهٔ تمیز ویااستیناف رؤساسی ایله محکمهٔ تمیزدائره‌لرندن برراعضادن ترکب ایدییور که عددلری طقوزه بالغ اولور دیمك‌که التی رأی مقتضی اوچ رأی مانع اولسه مانع جهتی ترجیح اوله‌جق مرتبهٔ اولی انتخاب انجمنیده جهه‌سی حکامدن بولنمق اوزره بش ذاتدن تشکل ایدر اکثریت ثلثان ارا قاعده‌سنك اوراده‌ده جاری اولمسی لازمدر یعنی ایکی ذات مخالف قالسه انتخاب صحیح اولمامیدر چونکه واضع قانونك مقصدی قرعه ماهیتنده قلان بوحق تقدیرك برقائدها اهمیتنی ازالتمقدر بوکا توفیق معامله اواساسه تقربدر . انتخاب انجمنی هیئتك اشبو قواعده عدم رعایت حالنده مسئول طوتیله‌جغنه دائر اولان صراحت قانونیه بوهیئتك آمر اجرانك هیئت استشاره‌سی اولمادیغنی کوستریر .

[یکرمی طقوزنجی ماده : اشبو قانونك احکام مندرجه‌سنه مخالف اوله‌رق انتخاب وقوع‌بولدیغی حالده منتخبلر مسئول طوتیلور — ۲۲ جمادی‌الاخر سنه ۱۳۰۵ تاریخلی حکام ومأمورین سائرهٔ عدلیه‌نك اصول انتخاب وتعیینلرینه دائر قانوننامه —]

زیرا هیآت استشاره‌ده مسئولیت یوقدر مسئولیت نتائج استشاره ایله عامل اولان آمر اجرایه عائددر .

ذاتاً هیئت استشاره قوهٔ عدلیه‌ده تصور اولنماز . بو قوهٔ اجرائیه اجزاسندندر . قوهٔ اجرائیه درت قسمه آیریلور . (۱) آمرلر . (۲) بونلرك هیأت استشاره‌سی . (۳) امرلری تحریره مأمور اولانلر . یعنی دوائره‌کی کتبه . (٤) بو امرلری اجرا ایدنلر . قوهٔ عدلیه‌ده ایسه بویله تقسیمات یوقدر . آمر یوقکه هیئت استشاره‌سی اولسون . حکامك رهبر وآمرلری تلقینات وجدانیه‌لریدر . بناءً علیه انتخاب انجمنلری بررهیئت استشاره دکلدر . مرتبهٔ اولی درجه‌سنده‌کی مناصبه انتخاب وظیفه‌سیله مکلف اولان انجمنه مرکزده بدایت رئیس اولی ریاست ایدرکه اشارت ایتدیکمز وجه اوزره صرف حکامدن متشکل بر انجمندر . مرتبهٔ ثانیه مناصبنه انتخاب وظیفه‌سیله مکلف اولان انجمنده هرنه‌قدر ناظر ومستشار وسجل‌مدیری بولنمقده ایسه‌ده بونلردن صوکنجیسی صاحب رأی اولمیوب دیکر ایکیسی دخی یالکز برر رأیه مالکدر . متباقی ذوات کافهٔ صنف حکامدندر . بو انجمن مجلس استشاره اولمادیغی ایچوندرکه رأی خفی واکثریته اتخاذ قرار کبی قواعد جریان ایدر . نته‌کیم ناظر مخالف قالمق اوزره انتخاب دخی مجازدر . حالبوکه هیئت استشاره‌ده حق قرار دائما آمرکدر . فکرینه توافق حالنده اقلیتك دخی رأینی انفاذ ایده‌بیلور . بوکون‌اك بیوك آمر اجرا اولان صدر اعظم ایچون هیئت استشاره‌سی اولان شورای دولتك اکثریت آراسنه اتباع مجبوریتی یوقدر . اقلیتك رأینیده مبنای معامله اتخاذ ایده‌بیلور . نته‌کیم مضابطده اقلیتك رأیی اسباب موجبه‌سیله اشارت اولنور . برده دوشونملی‌یزکه بو انجمنی وجوده کتیرن تشکیل محاکم قانونیدر . دیمك بویله برانجمنك وجودی محکمه‌لر وحاکملر ایچون لازم غیر مفارق عد اولنمشدر . ذاتاً اشارت ایتدیکمز وجهله قوهٔ عدلیه‌ده قوهٔ اجرائیه‌نك تأثیرندن وارسته قالمق اصلدر . بو اصله تقریب ایدن هرقاعده ، هراساس ، هرنظریه معتبردر .

حکامك ترقی مراسمنی ایفایه عدلیه ناظرینی مأمور ایتمك نوعا قوهٔ اجرائیه‌نك قوهٔ عدلیه حقنده حائز تأثیر اولدیغنی احساس ایلمکدر . شو ملاحظه‌یه مبنی مملکتمزده بووظیفه‌یی حکامدن متشکل انجمنلره تودیع اساسی قبول اولنمشدر . شبهه‌سزدرکه ترفیع درجه مراسمنی اوحاکمی ارالرینه قبول ایده‌جك هیئته براقمق حکامك وقع وحیثیت واستقلالریله متناسب بر معامله‌ٔ حرمت وتعظیمدر . بو انجمنلرك نظائرینی قوهٔ قانونیه‌یی تمثیل ایدن ذواتك انتخاباتی امورینه نظارت وظائفیله اشتغال ایدن قومیسیون وانجمنلرده بوله‌بیلورز . اوراده‌ده تعیین اولنان ذوات ملتك وکیللری اولمق حیثیتیله بر دائرهٔ ملیه دیمك اولان بلدیه هیئتندن قومیسیونلر تشکیل اولنور . مجلسك کشادندن صکره مضبطه‌لر تدقیق مبعوثلردن مرکب انجمنلره براقیلور . مراسم قبولیه‌یی‌ده مبعوثانك هیئت عمومیه‌سی اجرا ایلر . قوهٔ اجرائیه‌ده ایسه بویله انجمنلره تصادف اولنماز . اونلرك دائما ماهیتلری برر هیئت استشاره اولمقدن عبارتدر . بزده‌کی قوهٔ اجرائیه‌ده او اساسدن متباعد یالکز مأمورین ملکیه قومیسیونی بوله‌بیلورز . مع‌مافیه بو قومیسیونکده ماهیتی شایان تدقیقدر . دیوان محاسباتی ایسه قوهٔ اجرائیه عدادینه ادخاله ذاتاً معنا یوقدر . زیرا تدقیق ایتدیکی حسابات وتضمینات وذممات حقنده دولتجه مرعی‌الاجرا حکملر ویرمسنه ومأمورین مالیه‌نك شخصلری ایچون مدار حکم اوله‌جق اسبابی تهیه ایتمسنه ورئیس واعضاسی لاینعزل وآیروجه مدعیٔ عمومیسی موجود اولمسنه نظراً بو عادتا بر اداره محکمه‌سیدر . مجلس استشاره دکلدر .

دیکر مجالس وانجمنلر ایسه بررهیئت استشاره‌در . قوهٔ عدلیه‌ده مجلس استشاره‌نك بولنمامسی اسبابندن بریده حق تقدیرك استعماله توقف ایده‌جك کیفیاتك موجود اولمامسیدر . قالدیکه بو هیئتدن بر مدت موقته ایچون اولسون قوهٔ عدلیه‌لکی نزع ایدرك قوهٔ اجرائیه عدادینه ادخال ایلمك تداخل قوا محذورینی مستلزم بولنمقله برابر

برلشمرك بونلرك طائفهٔ جنه اسنادینه قائل اولورز . بز بوبحث ایله برچوق اوغراشمرق نهایتنده بوخوارق عاداتك حقیقتنده موجود ومادهدن متحیز برقوهٔ عاقلهیه منسوب اولدیغنه قائل اولان علمایه پیروك ایله طریق وسط واعتدالی محافظه ایدنلردنز . وما یعلم جنود ربك الاهو .)

بکا اویله کلیورکه فکر ونظری کسکین قارئلردن برچوغی بو سوزلریمی قطعیاً رد ایدهجکلرده بونلر محائف رسائلی اشغالی لایق اولیان خرافات جملهسندندر، دیهجکلر . لکن براز یاواش اولسونلر! زیرا کورهجکلرکه بوکون افرادی یکرمی ملیونه بالغ اولان روحیونك کافهسی عقول عالیه اصحابندن، علوم طبیعیه اربابندندر .

(رهوودهرهوو) مدیری ژان فینو روحیونك عددینی بیان ایتدکدن صوکره دییورکه : « بومذهب مروجلرینك اوصافنی ده علاوه ایتملیز . اوت، بونلر یاعلما ، یاخود اساتذهٔ صنعتدن، یاخود اطبا ومهندسیندن عبارتدر . بز روحیوندن اولق ادعاسنده بولنان شعبده بازلرك سرائرینی میدانه چیقارمق ایستیلرك همتلرینی تقدیر ایله برابر ایجلرنده برنجی طبقهده بولنان وسوزلرینه هرصورتله اعتماد ایدیلهبیلن اذکیای رجال بولدیغنی ده اونوتمامهمز ایجاب ایدر. چونکه بونلرك ایچنده قروکس، واینر، ولاس، زلنر، اولیویه، لودج، برایت، دومورغان، بوتیروف کبی دهابرچوق کیمیا کرلر، فنون طبیعیه ارکانی، علما بولونیور . بوذواتك ایسه اویله برطاقم خرافاتی قبول ایتدیرمك مقصدیله تحریف حقائقه، تزویره تنزل ایدهجك کروهدن اولدقلرینی ظن ایتمك قطعیاً طوغرو اولهمیهجغی کبی کندیلرینی سطحی نظرلقله، احاطهسزلقله اتهامده قولای ایش دکلدر . زیرا تجارب علمیهدهکی قدرتلری، مهارتلری بیانه احتیاج درجهلرندن پك عالیدر . »

بومذهب علمای غرب آرهسنده انتشار ایتدیکی اثناده ادعا اولنان خوارقك دقیق برتدقیق علمی ایله تحریسی ایچون ١٨٦٩ سنهسنده لوندرهده اکابر علمادن متشکل برجمعیت میدانه چیقدی . جمعیتك رئیس جون لوبك ایدی . انکلتره علماسنك اکمشهوری اولان طوماس هوکسلی ایله پك معروف برفیزیوزیست بولنان لوویز رئیس وکیلی ؛ دارونك همشیرهٔ عرفانی وارقداشی آلفرد رسل ولاس، جمعیت ریاضیه رئیسی مورغان، تلغراف قومپانیهلرینك باش مهندسی فارلی، فیلسوف حقوقی ژان فوقس، اوقسفورت دارالفنونی معلملرندن اقسون جمعیتك اعضاسی ایدیلر .

شیمدی بویله مهم برجمعیت تشکل ایدنجه خلق جریان ایدهجك مباحثك نتیجهسنه کمال هیجان ایله انتظارده بولوندی؛ چونکه جمعیتك ویرهجکی حکمه استیناف لاحق اولهمیهجغی هرکس بیلیوردی . جمعیت تام اون سکز آی تحریات وتدقیقات مدققانهسنده دوام ایتدیکه نتیجهٔ مساعیسی ادعا اولنان خوارقك صحتنی تأییددن عبارت ایدی . شوسوزلر جمعیتك قلمه آلدیغی تقریردن نقل اولنمشدر :

« جمعیت بوتقریرنده بوتون اعضا طرفندن صورت محسوسهده مشاهده اولنان وصحت وقوعی براهین قطعیه ایله ثابت اولان احوالك بیانه حصر نظر ایدهجکدر . اول امرده اعضانك بشسنه دردی تدقیقاته باشلادیغی زمان بوکی شیلری انکار ایدنلرك الك ایلریسنده ایدی ؛ بونلرك واهمه، خیال محصولی اولدیغنه، یاخود هیچ اولمازسه اعصابك برعمل غیر اختیاریسندن ایلری کلدیکنه قلباً، قالباً معتقد بولونیوردی . لکن بوتون بوفرضیاتی نفی ایتمکده اولان برطاقم احوال وشروط داخلنده اولهرق، ادعا ایدیلن شیلر نظرلرنده وضوح تام ایله آشکار اولنجه، جداً مدققانه اجرا ایدیان تجربهلردهکدفعات بایلنجه آرتق اونلرده موضوع بحث اولان خوارقك چار ناچار اعترافدن قورتیلمش اولدیغنی کوردیلر . »

اینته انکلتره ده جمعیت علمیهٔ قرالیه رئیسی بولنان مشهور قروکس مقام ریاسته کلدیکی زمان ایراد ایلدیکی نطقده ، عالم طبیعتده عقل واراده خصائصندن متمتع ، مادهدن متمیز بر قوت بولندیغنه اوتوز سنهدن بری معتقد اولدیغنی سویلهمشدر . کذلك جرائم وجنایات اوزرنده تتبعات اجرا ایدن علمانك سرآمدانندن بولنان نومبروزو مؤلفاتنده روحیونی جنون ایله اتهام ایتمش ایکن مؤخراً خطاسنی اعتراف ایله « دیکر برکتاب تألیف ایدرك اوراده : » آرتق عقلمزك ایچهلکنی ادعادن ، بوتون خلقه خرافاته قابیلمش نظریله باقمرق یالکز کندیمزی علماطن ایتمکدن حذر ایلمزیز ؛ چونکه بوحال بزی ضلاله سوق ایدر . » بولنده باشقهلرینه نصیحت ویرمشدر .

کذلك انکلتره نك الك مشهور خطیبلرندن دوقتور جورج سکتون مذهب روحیونه قارشی الك شدتلی لسان قوللانانلردن ایکن صوکره هر نهدنسه بو مذهبی تدقیق هوسنه دوشمرك اون بش سنه اوغراشمش ؛ نهایت صحته قائل اولهرق بوکون الك بویوك مروجلرندن الك بویوك طرفدارلرندن اولمشدر . دوقتور شامبیرده اوزون مدت روحیونه آتوب طوتمشکن نهایت تصحیح ذهاب ایدرك خطای سابقنی اعتراف ایلهمشدر . مشهور جس جلیرده عین حال واقع اولمشدر .

سرآمدن اساتذهدن آمریقالی هیزلوب ایله انکلتره لی هودسنك ریاستی آلتنده اولهرق آمریقا وانکلتره مدهده برجمعیت تشکل ایتمشدر بوجمعیت تحریاتنه اون ایکی سنه قدر دوام ایتدکدن صوکره ١٨٩٩ سنهسنده بوتون مشاهداتك صحته قاعتی وبونلرك ارواح سوتی ایشی اولدیغنه اعتقادنی اعلان ایلهمشدر . بز مجلهٔ روحیهده بوجمعیتك ایکی رئیسی طرفندن سرد اولنان مطالعاتك بعضینی ترجمه ایدهجکز :

استاد هیزلوب دییورکه : « بو حیات قابیدن صوکره سرمدی برحیات اولدیغنی برسنه صوکره بوتون علمه قارشی براهین قطعیه ایله اثبات ایدهجکمی امید ایدییورم : کندی کوزمله اویله خارقهلر ، اویله مدهش وقعهلر کوردمکه بونلرك وهم وتحریفه اسنادینه امکان یوقدر . »

استاد هودسن دییورکه : « علم جداً خطیر برطاقم حادثات

ایچنده بولندیغمز حوض بهشتی به نور قرك نقش ایلدیکی سروسیمنلرده بو لطافتلره قاتلیور ایدی . طبیعتك بو شوق انگیز آهنك عمومیسیله ذوق وصفامز بر کمال ایدی .

حافظ شیرازی ایله صفی الدین حلی صانکه بوکونلر ایچون شویله نغمه طراز اولیورلر ایدی :

هوا مسیح نفس گشت وخاك نافه گشای
درخت سبز شد ومرغ درخروش آمد
تنورلاله چنان بر فروخت باد بهار
که غنچه غرق عرق گشت وگل بجوش آمد

وَرَدَ الرَّبِیعُ فَرَحَباً بِوُرُودِهِ وَبِنُورِ بَهْجَتِهِ وَ نَوْرِ وُرُودِهِ
وَبِحُسْنِ مَنْظَرِهِ وَ طِیبِ نَسِیمِهِ وَأَنِیقِ مَبْدَئِهِ وَ وَشْیِ بُرُودِهِ
فَصْلٌ إِذَا أَفْخَرَ الزَّمَانُ فَإِنَّهُ إِنْسَانُ مُقْلَتِهِ وَ بَیْتُ قَصِیدِهِ
یُغْنِی الْمِزَاجَ عَنِ الْمِلاحِ نَسِیمُهُ بِاللُّطْفِ عِنْدَ هُبُوبِهِ وَ رُکُودِهِ

کیجه‌لری کوکرتده طوبلانور، سطح دریاده نورقرله پیدا اولان مناظر جمیله حقنده درلودرلو تشبیه مخیللر بوله‌رق بری برعزه سویلر ایدك . فقط ساحهٔ پهنای خیالی ازهار کوناکون ایله آراسته بر چمزار بی‌پایان لطافتی اندیران کمالك ایجادایلدیکی تشبیهات یاننده بزم تشبیهلرمزك حکمی قالیوب شمشـهٔ زرینلری بدره تصادف ایتمش یلدیزلر کبی سونیور ایدی .

کاه شاعر شیرازینك شویتی :

جهان وکار جهان جمله هیچ در هیچست
هزار بار من این نکته کرده ام تحقیق

مألفی اوقشار صورتده شعرلر سویله‌نوردی . کاه ادبیاتدن مسائل قانونیه‌یه کچردك . برکیجه ایچمزدن بری : بزده قانون « اجراسنه ارادهٔ سنیه تعلق ایدن نظامنامه‌در » دیه تعریف اولنور . حالبوکه قانون مونتسکیونك تعریفی اوزره « طبیعت اشیادن منبعث روابط ضروریه‌در » دیدی . دیکر بری مونتسکیونك بو تعریفی معنای اعم ایله بر تعریف فلسفی‌در . بومناجه قانون : براصلك بری برینه مشابه احوال وکیفیاتده مطرد بولنان تأثیریدر دیه‌دخی تعریف ایدلشدر . هردولتده متخذ اصوله کوره دوائر عائده‌سنجه تنظیم ایدیلوب قرارلاشدیریلان لایحه‌لر محافل اهل حل وعقددن کچوریله‌رك اجرای احکامنه ارادهٔ جناب حکمداری

برکت زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

ماده و ماورای ماده

آرتین الحاد بوره

اون سکزنجی عصرده واون طقوزنجی عصرك بدایتده علمای مادیون طرفندن تدوین اولنان آثاری اوقویانلر ظن ایدرلرکه موجودیته . آخرتك وقوعنه عائد اولان اعتقاد تهلکه ایچند صوکنده بشر بوایکی عقیده‌یی بردن ترك ایدرك حیاتك مب معادی ماده اولدیغنی ، جنت ، جهنم کبی شیلرك ایسه انسانلر طر تصنیع ایدلدیکنی یقیناً آکلایه‌جقدر .

حقیقت ، بومضر فکر آوروپاده افکار منوره اصحابنی تـ ایدن طبقات آره‌سنده آله‌بیلدیکنه انتشار ایتمش ، حتی محرر برچوغی بونی علی ملأ الناس اعلانه ، هرمجلسده تروبجه قالقیشمـ وجدان سلیم اصحابندن بونلره قارشی طورمق ایسته‌ین علما ا ـ صورت محسوسه‌ده اثباتی قابل اولمایه‌جق هیچ بر نظریهٔ علـ قبوله یاناشمایه‌جقلرینی علناً سویله‌مکده اولان ـ بو آدملره ة حجت سردندن عاجز قالمشدر .

بناءً علیه هیچ مناقشه‌یه محل یوقدرکه اکر حال بوطرزده ایده‌جك اولورسه ایش بردنبره الحادك اعلان اولنمسنه ، قلوب ب حیات سرمدیدن نومیدلك چوکسنه واره‌جقدر آرتق بوعا تدرن اجتماعی میقروبی اولان فساد اخلاقه نه صاغلام بر اسـ اوله‌جغنی بیانه حاجت یوقدر .

لکن ذاتاً ضعیف اولان بشرك بومذهب مادیدن طولایی دوشه ورطهٔ اضمحلالی ازلدن تقدیر ایدن خالق حکیم بوشیه‌انی حر وهجومك قارشیسنه اویله برصارپ حائل دیکمشدرکه اوسد سد اوکنده فحول مادیون جواب وخطابه‌قادر اوله‌میه‌رق وقفه‌کیرجه اولوب قالمشلردر . بیشکاه عزملرینه دیکیلن بومانع منیعی کور آرتق مذهب مادیی بوسبوتون براقدیلر ، بطلانی کوردیلر کندیلرینك شمدی‌یه‌قدر حقیقتدن اوزاقده بولندیغنی ، روحـ بدندن مستقل بر موجودیته مالك اولدیغنی ، آخرتك وقوعی ج شبهه اولمدیغنی دلائل محسوسه ایله اثباته قالقیشدیلر . ایشته آ مشاهیر علماسندن دوقتور قارل‌دوپرل (تسو قونفت ـ استقبال نامنده‌کی اثرده شویله سویلیور :

« علوم طبیعیه بقای روحی انکاره جرأت ایتمشدی . جناب حـ ینه اوعلوم طبیعیه‌یی انکار ایتمکده اولدیغی روحك مخلدیته برها اقامه‌سنه محکوم ایلدی . »

باقلم مذهب مادینك قارشیسنه دیکیلرك نظر نفوذنی خید ایچنده براقان اوحائل نه ایمش ؟ ایشته بوحائل طاقتکداز اروا موتی ایله مناسبت ومحاوره ادعاسنده بولنان طائفهٔ « روحیون » ظهوریدرکه بونلر اوواسطه ایله ـ آنجق کوروب ایشیدنلرك ایناته‌بیله‌جکی بر طاقم خوارق میدانه قویبورلر . (قارئین کرام شوراسنی تصریح ایتمه‌مز لازمدرکه : بز نه بومذهبه اتباع ایدن سوا اعظم ایله یکزبان اوله‌رق . آشاغیده برنبذه سویله‌جکمز ، خوارقك ارواحه منسوبیتنی ادعا ایدرز ؛ نه‌ده بوخصوصده رجال دین ایله

برلشه‌رك بونلرك طائفهٔ جنه اسنادینه قائل اولورز . بز بوبحث ایله برچوق اوغراشه‌رق نهایتنده بوخوارق عاداتك حقیقتده موجود ومادەدن متحیز برقوهٔ عاقلەیه منسوب اولدیغنه قائل اولان علمایه پیروك ایله طریق وسط واعتدالی محافظه ایدنلردنز . وما یعلم جنود ربك الاهو .)

بکا اویله کلیورکه فکر ونظری کسکین قارئلردن برچوغی بو سوزلریمی قطعیاً رد ایده‌جکلرده بونلر صحائف رسائلی اشغالی لایق اولیان خرافات جمله‌سندندر، دیه‌جکلر . لکن براز یاواش اولسونلر! زیرا کوره‌جکلرکه بوکون افرادی یکرمی ملیونه بالغ اولان روحیونك کافه‌سی عقول عالیه اصحابندن، علوم طبیعیه اربابندندر .

(رەوودەرەوو) مدیری ژان فینو روحیونك عددینی بیان ایتدکدن صوکره دیبورکه : « بومذهب مروجلرینك اوصافنی‌ده علاوه ایتملی‌یز . اوت، بونلر یاعلما ، یاخود اساتذهٔ صنعتدن، یاخود اطبا ومهندسیندن عبارتدر . بز روحیوندن اولمق ادعاسنده بولنان شعبده بازلرك سرائرینی میدانه چیقارمق ایستیلرك همتلرینی تقدیرایله برابر ایچلرنده برنجی طبقه‌ده بولنان وسوزلرینه هرصورتله اعتماد ایدیله‌بیلن اذکیای رجال بولندیغنی‌ده اونوتمامه‌مز ایجاب ایدر. چونکه بونلرك ایچنده قروکس، واینر، ولاس، زلنر، اولیویه، لودج، برایت، دومورغان، بوتیروف کبی دهابرچوق کیمیا کرلر، فنون طبیعیه ارکانی، علما بولونیور . بوذواتك ایسه اویله برطاقم خرافاتی قبول ایتدیرمك مقصدیله تحریف حقائقه، تزویره تنزل ایده‌جك کروهدن اولدقلرینی ظن ایتمك قطعیاً طوغرو اوله‌میه‌جغی کبی کندیلرینی سطحی نظرلقله، احاطه‌سزلقله اتهام‌ده قولای ایش دکلدر . زیرا تجارب علمیه‌ده‌کی قدرتلری، مهارتلری بیانه احتیاج درجه‌لرندن پك عالیدر . »

بومذهب علمای غرب آره‌سنده انتشار ایتدیکی اثناده ادعا اولنان خوارقك دقیق برتدقیق علمی ایله تحریسی ایچون ١٨٦٩ سنه‌سنده لوندره‌ده اکابر علمادن متشکل برجمیت میدانه چیقدی . جمیتك رئیس جون‌لوبك ایدی . انکلتره علماسنك اکمشهوری اولان طوما هوکسلی ایله پك معروف برفیزیوژیست بولنان لوویز رئیس وکیلی ؛ دارونك همشیرهٔ عرفانی وارقدائی آلفردرسل‌ولاس، جمیت ریاضیه رئیسی مورغان، تلغراف قومپانیه‌لرینك باش مهندسی فارلی، فیلسوف حقوقی ژان فوقس، اوقسفورت دارالفنونی معلملرندن اقسون جمیتك اعضاسی ایدیلر .

شیمدی بویله مهم برجمیت تشکل ایدنجه خلق جریان ایده‌جك مباحثك نتیجه‌سنه کمال هیجان ایله انتظارده بولوندی؛ چونکه جمیتك ویره‌جکی حکمه استیناف لاحق اوله‌میه‌جغنی هرکس بیلیوردی . جمیت تام اون سکز آی تحریات وتدقیقات مدققانه‌سنده دوام ایتدیکه نتیجهٔ مساعیسی ادعا اولنان خوارقك صحتنی تأییددن عبارت ایدی . شوسوزلر جمیتك قلمه آلدینی تقریردن نقل اولنمشدر :

« جمیت بوتقریرنده بوتون اعضا طرفندن صورت محسوسه‌ده مشاهده اولنان وصحت وقوعی براهین قطعیه ایله ثابت اولان احوالك بیانه حصر نظر ایده‌جکدر . اول امرده اعضانك بشحده دردی تدقیقاته باشلادیغی زمان بوکبی شیلری انکار ایدنلرك الك ایلریسنده ایدی ؛ بونلرك واهمه، خیال محصولی اولدیغنه، یاخود هیچ اولمازسه اعصابك برعمل غیر اختیاریسندن ایلری کلدیکنه قلباً، قالباً معتقد بولونیوردی . لکن بوتون بوفرضیاتی نفی ایتمکده اولان برطاقم احوال وشروط داخلنده اوله‌رق، ادعا ایدیلن شیلر نظرلرنده وضوح تام ایله آشکار اولنجه، جداً مدققانه اجرا ایدیان تجربه‌لرده بالدفعات بایلنجه آرتق اونلرده موضوع بحث اولان خوارقك چار ناچار اعترافدن قورتیلیش اولدیغنی کوردیلر . »

ایشته انکلتره‌ده جمیت علمیهٔ قرالیه رئیسی بولنان مشهور قروکس مقام ریاسته کلدیکی زمان ایراد ایلدیکی نطقده ، عالم طبیعتده عقل واراده خصائصندن متمتع ، مادەدن متمیز بر قوت بولندیغنه اوتوز سنه‌دن بری معتقد اولدیغنی سویله‌مشدر . کذلك جرائم وجنایات اوزرنده تتبعات اجرا ایدن علمانك سرآمدانندن بولنان نومبروزو مؤلفاتنده روحیونی جنون ایله اتهام ایتمش ایکن مؤخراً خطاسنی اعتراف ایله « دیکر برکتاب تألیف ایدرك اوراده : » آرتق عقلمزك ایچه‌لکنی ادعادن ، بوتون خلقه خرافاته قابیلمش نظریله باقه‌رق یالکز کندیمزی علماظن ایتمکدن حذر ایلمالی‌یز ؛ چونکه بوحال بزی ضلاله سوق ایدر . » بولنده باشقه‌لرینه نصیحت ویرمشدر .

کذلك انکلتره‌نك الك مشهور خطیبلرندن دوقتور جورج سکتون مذهب روحیونه قارشی الك شدتلی لسان قوللانانلردن ایکن صوکره هر نه‌دنسه بو مذهبی تدقیق هوسنه دوشه‌رك اون بش سنه اوغراشمش ؛ نهایت صحته قائل اوله‌رق بوکون الك بویوك مروجلرندن الك بویوك طرفدارلرندن اولمشدر . دوقتور شامیرده اوزون مدت روحیونه آتوب طوتمشکن نهایت تصحیح ذهاب ایدرك خطای سابقنی اعتراف ایله‌مشدر . مشهور جمس جلی‌یده عین حال واقع اولمشدر .

سرآمدن اساتذه‌دن آمریقالی هیزلوب ایله انکلتره‌لی هودسن‌ك ریاستی آلتنده اوله‌رق آمریقا وانکلتره‌ده برجمیت تشکل ایتمشدر بوجمیت تحریاتنه اون ایکی سنه قدر دوام ایتدکدن صوکره ١٨٩٩ سنه‌سنده بوتون مشاهداتك صحته قناعتی وبونلرك ارواح‌موتی ایشی اولدیغنه اعتقادینی اعلان ایله‌مشدر . بز مجلهٔ روحیه‌ده بوجمیتك ایکی رئیسی طرفندن سرد اولنان مطالعاتك بعضینی ترجمه ایده‌جکز :

استاد هیزلوب دیبورکه : « بو حیات قائیدن صوکره سرمدی برحیات اولدیغنی برسنه صوکره بوتون عاله قارشی براهین قطعیه ایله اثبات ایده‌جکمی امید ایدیبورم : کندی کوزمله اویله خارقه‌لر ، اویله مدهش وقعه‌لر کوردمکه بونلرك وهم وتحریفه اسنادینه امکان یوقدر . »

استاد هودسن دیبورکه : « علم جداً خطیر برطاقم حادثات

ایچنده بولندیغمز حوض بهشتی یه نورقرك نقش ایلدیکی سروسیمینلرده بو لطافتلره قاتلیور ایدی . طبیعتك بو شوق انکیز آهنك عمومیسیله ذوق وصفاسز برکمال ایدی .

حافظ شیرازی ایله صفی الدین حلی صانکه بوکونلر ایچون شویله نغمه طراز اولیورلرایدی :

هوا مسیح نفس کشت وخاك نافه کشای
درخت سبز شد ومرغ درخروش آمد
تنورلاله چنان بر فروخت باد بهار
که غنچه غرق عرق کشت وکل بجوش آمد

وَرَدَ الرَّبیعُ فَرَحّباً بِوُرُودِهِ وَبِنُورِ بَهْجَتِهِ وَ نَوْرِ وُرُودِهِ
وَبِحُسْنِ مَنْظَرِهِ وَ طیبِ نَسیمِهِ وَأَنیقِ مَلْبَسِهِ وَ وَشْیِ بُرُودِهِ
فَصْلٌ إذا أَفْخَرَ الزَّمانُ فَإِنَّهُ إِنْسانُ مُقْلَتِهِ وَ بَیْتُ قَصیدِهِ
یُغْنِی الْمِزاجَ عَنِ الْعِلاجِ نَسیمُهُ بِاللُّطْفِ عِنْدَ هُبُوبِهِ وَ رُکُودِهِ

کیجه‌لری کوکرتده طوبلانور، سطح دریاده نورقرله پیدا اولان مناظر جمیله حقنده درلودرلو تشبیه مخیللر بوله‌رق بری بریمزه سویلر ایدك . فقط ساحهٔ پهنای خیالی ازهار کوناکون ایله آراسته بر چمنزار بی‌پایان لطافتی اندیران کمالك ایجادایلدیکی تشبیهات یاننده بزم تشبیهلرمزك حکمی قالیوب شششهٔ زرینلری بدره تصادف ایتمش یلدیزلر کبی سونیور ایدی .

کاه شاعر شیرازینك شویتی :

جهان وکارجهان جمله هیچ در هیچست
هزاربار من این نکته کرده ام تحقیق

مألنی اوقشار صورتده شعرلر سویله‌نوردی . کاه ادبیاتدن مسائل قانونیه‌یه کچردك . برکیجه ایچمزدن بری : بزده قانون « اجراسنه ارادهٔ سنیه تعلق ایدن نظامنامه‌در » دیه تعریف اولنور . حالبوکه قانون موتسکیونك تعریفی اوزره « طبیعت اشیادن منبعث روابط ضروریه‌در » دیدی . دیکر بری موتسکیونك بوتعریفی معنای اعم ایله بر تعریف فلسفی‌در . بومناجه قانون : براصلك بری برینه مشابه احوال وکیفیاتده مطرد بولنان تأثیریدر دیه‌دخی تعریف ایدلمشدر . هردولتده متخذ اصوله کوره دوائر عائده‌سنجه تنظیم ایدیلوب قرارلاشدیریلان لایحه‌لر محافل اهل حل وعقددن کچوریله‌رك اجرای احکامنه ارادهٔ جناب حکمداری

برکشیده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

ماده و ماورای ماده

آرتق الحاد یوق

اون سکزنجی عصرده واون طقوزنجی عصرك بدایتنده علمای مادیون طرفندن تدوین اولنان آثاری اوقویانلر ظن ایدرلرکه روحلر موجودیتنه . آخرتك وقوعنه عائد اولان اعتقاد تماملکه ایچنده‌در صوکنده بشر بوایکی عقیده‌یی بردن ترك ایدرك حیاتك مبدأی معادی ماده اولدیغنی ، جنت ، جهنم کبی شیلرك ایسه انسانلر طرفندن تصنیع ایدلدیکنی یقیناً آکلایه‌جقدر .

حقیقت ، بومضر فکر آوروپاده افکار منوره اصحابی تشکیل ایدن طبقات آرمسنده آله‌بیلدیکنه انتشار ایتمش ، حتی محررینك برچوغی بونی علی ملأ الناس اعلانه ، هرمجلسده ترویجه قالقیشمشدر وجدان سلیم اصحابندن بونلره قارشی طورمق ایسته‌ین علما ایسه ـ صورت محسوسه‌ده اثباتی قابل اولمایه‌جق هیچ بر نظریهٔ علمیه‌نك قبولنه یاناشمایه‌جقلرینی علناً سویله‌مکده اولان ـ بوآدملره قارشی حجت سردندن عاجز قالمشدر .

بناءً علیه هیچ مناقشه‌یه محل یوقدرکه اکر حال بوطرزده دوام ایده‌جك اولورسه ایش بردنبره الحادك اعلان اولنمسنه ، قلوب بشره حیات سرمدیدن نومیدلك چوکمسنه واره‌جقدر آرتق بوعاقبتك تدرن اجتماعی میقروبی اولان فساد اخلاقه نه صاغلام بر اساس اوله‌جغنی بیانه حاجت یوقدر .

لکن ذاتاً ضعیف اولان بشرك بومذهب مادیدن طولایی دوشه‌جکی ورطهٔ اضمحلالی ازلدن تقدیر ایدن خالق حکیم بوشیمانی حرکت وهجومك قارشیسنه اویله برصارپ حائل دیکمشدرکه اوسد سدیدك اوکنده فحول مادیون جواب وخطابه‌قادر اوله‌میه‌رق وقفه‌کیر حیرت اولوب قالمشلردر . پیشکاه عزملرینه دیکیلن بومانع منیعی کورنلر آرتق مذهب مادی‌یی بوسبوتون براقدیلر ، بطلانی کوردیلر . کندیلرینك شمدی‌یه‌قدر حقیقتدن اوزاقده بولندیغنی ، روحك بدندن مستقل بر موجودیته مالك اولدیغنی ، آخرتك وقوعی جای شبهه اولمدیغنی دلائل محسوسه ایله اثباته قالقیشدیلر . ایشته آلمان مشاهیر علماسندن دوقتور قارل‌دوبرل (تسو قونفت ـ استقبال) نامنده‌کی اثرده شویله سویلیور :

« علوم طبیعیه بقای روحی انکاره جرأت ایتمشدی . جناب حق ینه اوعلوم طبیعیه‌یی انکار ایتمکده اولدیغی روحك مخلدیتنه برهان اقامه‌سنه محکوم ایلدی . »

باقلم مذهب مادینك قارشیسنه دیکیلرك نظر نفوذنی خیبت ایچنده براقان اوحائل نه ایمش ؟ ایشته بوحائل طاقتکداز ارواح موتی ایله مناسبت ومحاوره ادعاسنده بولنان طائفهٔ « روحیون » لك ظهوریدرکه بونلر اوواسطه ایله ـ آنجق کوروب ایشیدنلرك ایناته‌بیله‌جکی بر طاقم خوارق میدانه قویبورلر . (قارئین کرامه شوراسنی تصریح ایتمه‌مز لازم‌درکه : بز نه بومذهبه اتباع ایدن سواد اعظمایله یکزبان اوله‌رق . آشاغیده برنبذه سویله‌جکمز . خوارقك ارواحه منسوبیتنی ادعا ایدرز ؛ نه‌ده بوخصوصده رجال دین ایله

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده دائره مخصوصه

مسلکنده موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول ایدیلور درج ایدیلن آثار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی : ۱۱ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرلدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ فروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

	صنه‌اکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

عدد : ٤٢ — ٦ جمادی الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ١١ حزیران ٣٢٥ — ایکنجی جلد

ارباب استقامتك دارینده مسعودیتی

مقاله‌سندن مابعد

تفسیر کشافده (ثم استقاموا) قول کریمی تفسیرینه دائر خلفای راشدین افندیلرمز حضراتنك دیکرلرندن‌ده روایتلر واردر .

حضرت عمر الفاروق رض (استقاموا علی الطریقة ولم یروغوا روغان الثعالب) طریقت معرفه اوززنده ثبات ایتدیلر، تیلکی کبی اویناقلق حیله‌کارلق ایتمدیلر .

حضرت عثمان رض: (اخلصوا الله العمل) اخلاص اوزره اولدیلر، بوتون معامله‌لرینی برای حق اجرا ایتدیلر .

حضرت علی کرم الله وجهه : (ادوا فرائض الله) فرائض الهیه‌یی ادا ایتدیلر، بیورمشلردر.

بیضاوی علیه الرحمه دیبورکه: « خلفای مشار الیهم حضراتندن مروی اولان بوتفاسیر شریفه (استقامت) مفهوم کلیسنده مندرج بولونان جزئیات ایله تمثیله محمولدر . هیچ برنده تخصیص مقصود دکلدر . بونلرك کافه‌سی اجتماع ایتمدکجه حقیقت استقامت بولونماز ، شو آیت جلیله‌نك حاوی اولدیغی تبشیراته کسب استحقاق ایدلز .

(تتنزل علیهم الملائکة ان لاتخافوا ولاتحزنوا) نظم جلیلی تفسیرنده بیضاوی علیه الرحمه (فیامن لهم بما یشرح صدورهم ویدفع عنهم الخوف والحزن) دیمشدرکه بو تفسیره بناءً استقامت اهلی اولان مؤمنلره ملائکهٔ کرامك نزولی حال حیاتلرنده وقوع بولمقده اولدیغی آکلاشیلیر. مفاد نظم : آنلره عارض اولان مشکلاتی تهوین ایچون ملائکه طرفندن انشراح صدر ویرمجك ، خوف وحزنلرینی کیدرمجك الهامات وقوع بولور، امداد واعانه اولونور ، دیمك اولور .

بیضاویك بوتفسیری بلاشبهه صحیحدر . ملکلرك طالب علم شرعی اولانلره بسط اجنحه ، حجاج کعبه‌یه بذل مصافحه ایتملری حقنده‌کی احادیث شریفه بوحقیقتی مؤید ایلدیغی کبی (ان الملائکة لاتدخل بیتاً فیه کلب اوتماثیل) [١] مثللو احادیث نبویه‌ده مذکور ملائکه‌یی علمای کرامك رحمت ونصرت ایچون نازل اولان ملکلره تخصیص ایتملری‌ده واضحاً افاده ایتمکده‌در .

بعض ارباب تفسیر (ان لاتخافوا ولاتحزنوا) تبشیرینی هنکام ممات وزمان حشره تخصیص ایله (ان لاتخافوا ماتقدمون علیه ولاتحزنوا علی ماخلفتم) دیه تفسیر ایتمشلردر . یعنی ای ارباب استقامت قدوم ایده‌جککز دار آخرتدن قورقمایکز، ترك ایده‌جککز دنیا ایچون محزون اولمایکز .

(و ابشروا بالجنة التی کنتم توعدون) انبیا واسطه‌سیله وعد بیورلدیغکز جنت اعلایه نائلیتله مسرور اولوکز .

(نحن اولیاؤکم فی الحیاة الدنیا) بز سزك ولی وناصرلرکز اولوب حیات دنیاده سزلره حق الهام وخیری تلقین ، مهالك وآفاتدن وقایه ایله سلامتکزی تأمین ایتمکده‌یز .

تفسیر بیضاویده بو معنا افاده اولوندقدن صوکرا (بدل ماکانت الشیاطین تفعل بالکفرة) عبارەسنی علاوه ایله آیت جلیله‌نك سابقا مذکور (وقیضنا لهم قرناء فزینوا لهم مابین ایدیهم وماخلفهم) [٢]

[١] موقع احترامه موضوع ذی روح صورتلری ایله کلب کبی موذی حیوانلرك بولندیغی اوطه‌یه ملائکهٔ کرام کیرمزلر .

[٢] اومنکرلره نی عظیم الشان بر طاقم قرنای سوء ، انس وجن شیاطینی تسلیط ایلدم ده اونلر کندیلرینه پیشکاه اتخاذ ایتمکلری آمال غیر مشروعه‌یی ترویج ، آرزولرینه آتدنلری حقوق واجبه‌یی تهوین ایتدیلر .

کوره‌جکدر . ایکی سنه یاخود دها آز برزمان ظرفنده قوانین حیات انسانیه‌یی وکندیسیله هیچ بر دینك معارضه‌یه قدرتی اولمیان دیانت قدیمه‌یی تفسیر وایضاح ایده‌بیله‌جکمی امید ایتمکده‌یم . آرتق بشریتی شیمدی‌یه قدر داغدار ایدن ، یأسلر ایچنده براقان شکوك وشبهات برطرف اوله‌جق ؛ هرشیئك ماهیتی تظاهر ایده‌جکدر . هیزلوب ارواح موتی ایله محاوره‌ده بولندیغنی سویلیورسه امین اولیکزکه برحقیقت خالصه‌یه ترجمان اولمشدر .

غزته‌لردن بری استاد ایله ملاقاتنده کندیسنه سبب ایمانی صورمش ، شوجوابی آلمش : « هیزلوب ایله برابر بوبابده‌کی تدقیقاتمزه اون ایکی سنه‌دن بری دوام ایتمکده‌یز . ایشه باشلادیغمز زمان قطعیاً برشیئه ایناماز صرف مادی ایدك ؛ مقصدمزده آره‌ده‌کی حیله‌لری ، تحریفلری کشفه منحصر ایدی ، بشقه برشی دکل‌ایدی . لکن بوکون ارواح موتی ایله محاوره امکانه جزماً اعتقاد ایتمشمدر . بوبابده اویله دلیلم واردرکه جای شبهه اولان جهتی قطعیاً یوقدر . »

غزته‌لردن بری هیئت شناس شهیر فلاماریونك ارواحه عائد اعتقادینی ترك ایتدیکنی اشاعه ایدنجه فیغار ومخابریله آره‌لرنده شویله بر محاوره وقوعه کلمش :

— استاد ، نه اولدی‌ده مذهبکزی ترکه مجبوریت کوردیکز ؟

— بن بر زماندن بری حقمده میدان آلان شایعاتدن طولایی جداً حیرت وتأسف ایچنده‌یم . چونکه مذهبمی قطعیاً ترك ایتمدم .

— اویله ایسه بوشایعه صرف‌یلان ایمش ، دیه‌کزه .

— صرف یلان ، زیرا بن احوال روحیه‌یی صورت‌دائمه‌ده تتبع ایتمکده‌یم . اسرار موجوداته قارشی جهل محض ایچنده بولوندیغمزه بوکون دها زیاده مطمئنم . بوندن بلشقه برقاچ آیدنبری براثر تألیفیله مشغولم‌که یاقینده انتشار ایده‌جکدر . [مجهول ومسائل روحیه نامی آلتنده عالم مطبوعاته چیقان بواثر آورویاجه غایت مهم برتأثیر حاصل ایتمش ، حتی برقاچ هفته ظرفنده هیچ نسخه‌سی قالمامشدر] اواثرده بالخاصه ارواح موتانك کوزله کوریله‌بیله‌جکندن بحث ایده‌جکم .

صوکره بحث مسائلی فلکیه‌یه انتقال ایتمش . فلاماریون دیمش‌که « بوتون مسائل فلکیه‌دن دها مهم برطاقم مسئله‌لر واركه (اسپرتیزم) ترجیحاً تدقیق ایدلمك درجهٔ وجوبده‌در . بناءً علیه بن منحصراً وکمال جدیتله بونکله اوغراشه‌جغم .

انکلتره‌ده جمعیت علمیهٔ قرالیه رئیسی اولان واهمیت ذاتیه‌سنی تعریف ایچون بوعنواندن باشقه‌سنه لزوم اولمیان قروکس ، جمعیتده اسپرتیزمه عائد مباحثه جریان ایتمکده اولدیغی برزمان یوزلرجه اقران فضیلتنه قارشی « بن بونك یالکز ممکن اولدیغنی سویله‌م ؛ بلکه بوبر حقیقت موجوده‌در ، دیرم . » دیمش . کذلك مشارالیه یکرمی اوتوز دفعه طبع ایدلمش اولان (احوال روحیه‌یه دائر تتبعات) نامنده‌کی اثرنده شویله دیمشدر :

« ارواحك کورونمسی بنجه محققدر . بناءً علیه مسئله‌یه یاهیچ وقوفلری اولمیان ، یاخود وقتیله علیهنده ویردکلری حکمی شیمدی کری آلمق ایسته‌مین برطاقم منقدلرجه آثارم مدار استهزا اوله‌جقدر ، دیه‌حقیقتی سویله‌میه‌جك اولورسه‌م جبانت اخلاقیه کوسترمش اولورم . خایر ، بن کوزمله کوردیکم ، کمال دقتله مکرراً یاپدیغم تجربه‌لردن اکلادیغم شیلری آچیقدن آچیغه بیلدیره‌جکم .

بومذهبه معتقداولانلرك بری‌ده‌جورج‌سکتون‌در . عصر حاضرده‌کی ترقیات علمیه‌نك ارکانی‌همه‌سندن معدوداولان بوذات‌اولجه اسپرتیزمك الك‌بویوك دشمنلرندن ، علیهنده الك‌شدتلی لسان قوللانانلردن ایدی ، حتی برقاچ کره‌لر ضرب نطقی سایه‌سنده تتبعات جدیه‌لری نتیجه‌سی اوله‌رق مذهبك صحتنی شهادت حس ایله اکلامش اولانلره بیله غلبه چالمق درجه‌لرینه‌وارمشدی . باخصوص شدت‌شك ومؤاخذه‌ایله معروف اولان بوذات هیچ برشی ایله اقناعی ممکن اولمیانلردن بولندیغی ایچون احراز ایده‌جکی تأثیردن جداً قورقویوردی . لکن محضا جناب حق طرفندن حصولی مراد اولان برامر مهم ایچون اولملیدرکه اوده بومذهبی تدقیق مراقبه دوشه‌رك اون‌بش سنه قدر اوغراشدی . فقط بومساعی صحتی تحقق ایتدیکی صورتده مذهبی قبول ایتمك نتیجه‌سیله دکل ، بالعکس اومذهبك طرفدارانی صورت قطعیده‌ده الزام ایچون بردلیل تجربی بولمق مقصدیله اختیار ایدلمش ایدی . لکن نتیجهٔ تحریاتی کندی خطای سابقنی اعتراف ایله اوقدر شدتله علیهنده بولندیغی بر مذهبی چار وناچار قبول ایتمسندن عبارت قالدی .

دیبورکه : « یانمده استحضار ارواح قوشه‌مالك برقاچ ارقداشمدن ماعدا هیچ برواسطهٔ احضار اولمدیغی حالده کندی حجرهٔ اشتغالمده بوتون عقولی طوردوره‌جق ، رد وجرحی قطعیاً قابل اوله‌میه‌جق برهان ایله اکلادم‌که وقوعه کلن مخاطبات صرف وفات ایتمش احباب واقربا بینده ایدی . »

علما طرفندن علوم‌طبیعیه‌نك‌داروني نامی‌ویریلان لودج‌اظهارحق خصوصنده لوم لائمدن پرواسی‌اولمیان انکلیز جمعیت علمیه‌سنه قالقمش نظر تحریی خارق‌العاده اسراریله بهت وحیرت ایچنده براقان ، بناءً علیه کمال اهتمامه شایان اولان مسائل روحیه ایله اشتغال ایله‌مسنی توصیه ایله‌مشدر .

علوم طبیعیه‌ده‌کی رسوخ واختصاصی معلوم اولان دوقتور شامبر ایله بوتون عالم‌طبابتده شهرتی آفاقکیر اولان قانون‌صحی وامراض‌مزمنه کتابنك صاحبی دوقتور جمس‌جالمی ، اوقسفورت دارالفنونی‌معلملرندن اکسون ، انکلتره فلاسفهٔ حقوقیونندن سیرجون قوکس ، طبقات الارض علمای‌بنامندن بارکس ، الحاصل بومسئله‌یه رسماً اشتغالی‌درعهده ایتمش اوتوز بویوك ذاتدن ماعدا شیمدیکی صایدیغمز ذوات کبی دها برچوقلری بومذهبك طرفداریدرلر .

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده دائره مخصوصه

مکاتبه : سلکره مراقی آکچه جنه‌سی صراط مستقیم قول اداره‌سی

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پارهدر

قیمت‌لری مقدما بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ قروش فصله آلنیر

درسعادتده بوسته ایله کونده‌ریلیرسه ولایت بدل اخذ اولنور .

عدد : ٤٢ | ٦ جمادی الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ١١ حزیران ٣٢٥ | ایکنجی جلد

ارباب استقامتك دارینده مسعودیتی

مقاله‌سندن مابعد

تفسیر کشافده (ثم استقاموا) قول کریمی تفسیرینه دائر خلفای راشدین افندیلرمز حضراتنك دیکرلرندنده روایتلر واردر .

حضرت عمر الفاروق رض(استقاموا علی الطریقة ولم یروغوا روغان الثعالب) طریقت معرفه اوززنده ثبات ایتدیلر. تیلکی کبی اویناقلق حیله‌کارلق ایتمدیلر .

حضرت عثمان رض: (اخلصوا لله العمل) اخلاص اوزره اولدیلر. بوتون معامله‌لرینی برای حق اجرا ایتدیلر .

حضرت علی کرم الله وجهه : (ادوا فرائض الله) فرائض الهیه‌یی ادا ایتدیلر. بیورمشلردر.

بیضاوی علیه الرحمه دیبورکه: « خلفای مشار الیهم حضراتندن مروی اولان بوتفاسیر شریفه (استقامت) مفهوم کلیسنده مندرج بولونان جزئیات ایله تمثیله محولدر . هیچ برنده تخصیص مقصود دکلدر . بونلرك کافهسی اجتماع ایتمدکجه حقیقت استقامت بولونمز . شو آیت جلیله‌نك حاوی اولدیغی تبشیراته کسب استحقاق ایدلز .

(تتنزل علیهم الملائکة ان لاتخافوا ولاتحزنوا) نظم جلیل تفسیرنده بیضاوی علیه الرحمه (فیایسن لهم بما یشرح صدورهم ویدفع عنهم الخوف والحزن) دیمشدرکه بو تفسیره بناءً استقامت اهلی اولان مؤمنلره ملائکهٔ کرامك نزولی حال حیاتلرنده وقوع بولقده اولدیغی آکلاشیلیر. مفاد نظم : آنلره عارض اولان مشکلاتی تهوین ایچون ملائکه طرفندن انشراح صدر ویرمجك ، خوف وحزنلرینی کیدمرجك الهامات وقوع بولور. امداد واعانه اولونور ، دیمك اولور .

بیضاوینك بوتفسیری بلاشبهه صحیحدر . ملکلرك طالب عرشری اولانلره بسط اجنحه . محتاج کیمسه بذل مصافحه ایتملری حقندمکی احادیث شریفه بوحقیقتی مؤید ایدیغی کبی (ان الملائکة لاتدخل بیتاً فیه کلب اوتماثیل) [١] مثلو احادیث نبویه‌ده مذکور ملائکه‌یی علمای کرامك رحمت ونصرت ایچون نازل اولان ملکلره تخصیص ایتملری‌ده واضحاً افاده ایتمکده‌در .

بعض ارباب تفسیر (ان لاتخافوا ولاتحزنوا) تبشیرینی هکام ممات وزمان حشره تخصیص ایله (ان لاتخافوا ماتقدمون علیه ولاتحزنوا علی ماخلفتم) دیه تفسیر ایتمشلردر . یعنی ای ارباب استقامت قدوم ایدهجککز دار آخرتدن قورقمیکز. ترك ایدهجککز دنیا ایچون محزون اولمایکز .

(و ابشروا بالجنة التی کنتم توعدون) آنیا واسطه‌سیله وعد بیورلدیغکز جنت اعلایه نائلیه مسرور اولوکز .

(نحن اولیاؤکم فی الحیاة الدنیا) بز سزك ولی وناصرکز اولوب حیات دنیاده سزلره حق الهم وخیری تلقین . مهالك وآفاتدن وقایه ایله سلامتکزی تأمین ایتمکدیز .

تفسیر بیضاویده بو معنا افاده اولونمدقدن صوکرا (بدل ماکانت الشیاطین تضل بالکفرة) عبارتنی علاوه ایله آیت جلیه‌نك سابقا مذکور (وقیضنا لهم قرناء فزینوا لهم مابین ایدیهم ومخلفهم) [٢]

[١] موقع احترامه موضوع ذی روح صورتلری ایله کلب کبی موذی حیوانلرك بولندیغی لوطیه ملائکهٔ کرام کیرمزلر .

[٢] اومنکرلره بن عظیم شأن بر حاقر قرنای سوء ، انس وجن شیاطینی تسلیط ایلهمده اونلر کندیلرینه بیتکاه اتخاذ ایتمکلری آنلر غیر مشروعه‌یی ترویج ، ترغیبلرینه آندنلری حقوق واجبه‌یی تهوین ایتمکدیلر .

کوره‌جکدر . ایکی سنه یاخود دها آز برزمان ظرفنده قوانین حیات انسانیه‌یی وکندیسنه هیچ بر دینك معارضه‌سنه قدرتی اولمیان دیانت قدیمه‌یی تفسیر وایضاح ایده‌بیله‌جکمی امید ایتمکده‌یم . آرتق بشرتی شیمدیه قدر داغدار ایدن ، یأسلر ایچنده براقان شکوك وشبهات برطرف اوله‌جق ؛ هرشیئك ماهیتی تظاهر ایده‌جکدر . هیزلوب ارواح موتی ایله محاوره‌ده بولندیغی سویلیورسه امین اولیکزکه برحقیقت خالصه‌یه ترجمان اولمشدر .

خرته محرر لرندن بری استاد ایله ملاقاتنده کندیسنه سبب ایمانی صورمش ، شوجوابی آلمش : « هیزلوب ایله برابر بوبابده‌کی تدقیقاتمزه اون ایکی سنه‌دن بری دوام ایتمکده‌یز . ایشه باشلادیغمز زمان قطعیاً برشیئه اینانماز صرف مادی ایدك ؛ مقصدمزده آرده‌دکی حیله‌لری ، تحریفلری کشفه منحصر ایدی ، بشقه برشی دکل‌ایدی . لکن بوکون ارواح موتی ایله محاوره امکانه جزماً اعتقاد ایتمشمدر . بوبابده اویله دلیل واردرکه جای شبهه اولان جهتی قطعیاً یوقدر . »

خرته‌لردن بری هیئت شناس شهیر فلامار یونك ارواحه عائد اعتقادینی ترك ایتدیکنی اشاعه ایدنجه فیفار ومخابریه آره‌لرنده شویله بر محاوره وقوعه کلمش :

— استاد ، نه اولدی‌ده مذهبکزی ترکه مجبوریت کوردیکز ؟

— بن بر زماندن بری حقمده میدان آلان شایعاتدن طولایی جداً حیرت وتأسف ایچنده‌یم . چونکه مذهبمی قطعیاً ترك ایتمدم .

— اویله ایسه بوشایعه صرف‌یلان ایمش ، دیه‌کزه .

— صرف یلان . زیرا بن احوال روحیه‌یی صورت‌دائمه‌ده تتبع ایتمکده‌یم . اسرار موجوداته قارشی جهل محض ایچنده بولوندیغمزه بوکون دها زیاده مطمئنم . بوندن بشقه برقاچ آیدنبری براثر تألیفیله مشغولم‌که یاقینده انتشار ایده‌جکدر . [مجهول ومسائل روحیه نامی آلتنده عالم مطبوعاته چیقان بواثر آوروپاجه غایت مهم برتأثیر حاصل ایتمش ، حتی برقاچ هفته ظرفنده هیچ نسخه‌سی قالمامشدر] اوائرده بالخاصه ارواح موتانك کوزله کوریله‌بیله‌جکندن بحث ایده‌جکم .

صوکره بحث مسائل فلکیه‌یه انتقال ایتمش . فلاماریون دیمش‌که « بوتون مسائل فلکیه‌دن دها مهم برطاقم مسئله‌لر وارکه (اسپرتیزم) ترجیحاً تدقیق ایدلمك درجهٔ وجوبده‌در . بناءً علیه بن منحصراً وکمال جدیتله بونلکه اوغراشه‌جغم .

انکلتره‌ده جمعیت علمیهٔ قرالیه رئیسی اولان واهیت ذاتیه‌سنی تعریف ایچون بوعنواندن باشقه‌سنه لزوم اولمیان قروکس ، جمعیتده اسپرتیزمه عائد مباحثه جریان ایتمکده اولدیغی برزمان یوزلرجه اقران فضیلتله قارشی « بن بونك یالکز ممکن اولدیغنی سویله‌م ؛ بلکه بوبر حقیقت موجوده‌در ، دیرم . » دیمش . کذلك مشارالیه یکری اوتوز دفعه طبع ایدلمش اولان (احوال روحیه‌یه دائر تتبعات) نامنده‌کی اثرنده شویله دیمشدر :

« ارواحك کورونمسی بنجه محققدر . بناءً علیه مسئله‌یه یاعیچ وقوفلری اولمیان ، یاخود وقتیله علیهنده ویردکلری حکمی شیمدی کری آلمق ایستمین برطاقم منقدلرجه آثارم مدار استهزا اوله‌جقدر ، دیه‌حقیقی سویله‌میه‌جك اولورسه‌م جبانت اخلاقیه کوسترمش اولورم . خایر ، بن کوزمله کوردیکم ، کمال دقتله مکرراً یاپدیغم تجربه‌لردن اکلادیغم شیلری آچیقدن آچیغه بیلدیره‌جکم .

بومذهبه منتقداولانلرك بری‌ده‌جورج سکتون‌در . عصر حاضرده‌کی ترقیات علمیه‌نك ارکان‌مهمه‌سندن معدوداولان بوذات‌اوله‌جه اسپرتیزمك الکبوبوك دشمنلرندن ، علیهنده الکشدتلی لسان قوللانانلردن ایدی ، حتی برقاچ کره‌لر ضرب نطقی سایه‌سنده تتبعات جدیه‌لری نتیجه‌سی اوله‌رق مذهبك محقق شهادت حس ایله اکلامش اولانلره بیله غلبه چالمق درجه‌لرینه وارمشدی . باخصوص شدت‌شك ومؤاخذه‌ایله معروف اولان بوذات هیچ برشی ایله اقناعی ممکن اولمیانلردن بولندیغی ایچون احراز ایده‌جکی تأثیردن جداً قورقویوردی . لکن محضا جناب حق طرفندن حصولی مراد اولان براسر مهم ایچون اولملیدرکه اوده بومذهبی تدقیق مراقبه دوشه‌رك اون‌بش سنه قدر اوغراشدی . فقط بومساعی محقق تحقق ایتدیکی صورتده مذهبی قبول ایتمك نتیجه دکل ، بالعکس اومذهبك طرفدارانی صورت قطعیده الزام ایچون بردلیل تجربی بولمق مقصدیله اختیار ایدلمش ایدی . لکن نتیجهٔ تحریاتی کندی خطای سابقنی اعتراف ایله اوقدر شدتله علیهنده بولندیغی بر مذهبی چار وناچار قبول ایتمکدن عبارت قالدی .

دیبورکه : « یانمده استحضار ارواح قوتنه‌مالك برقاچ ارقداشمدن ماعدا هیچ برواسطهٔ احضار اولمدیغی حالده کندی حجرهٔ اشتغالمده بوتون عقولی طوردوره‌جق ، رد وجرحی قطعیاً قابل اوله‌میه‌جق برهان ایله اکلادم‌که وقوعه کلن مخاطبات صرف وفات ایتمش احباب واقربا بیننده ایدی . »

علما طرفندن علوم‌طبیعیه‌نك‌دارونی نامی‌ویریلان لودج اظهارحق خصوصنده لوم لائمدن پروای‌اولمیان انکلیز جمعیت علمیه‌سنه قالقمش نظر تحری‌یی خارق‌العاده اسراریله بهت وحیرت ایچنده براقان ، بناءً علیه کمال اهتمامه شایان اولان مسائل روحیه ایله اشتغال ایله‌مسنی توصیه ایله‌مشدر .

علوم طبیعیه‌ده‌کی رسوخ واختصاصی معلوم اولان دوقتور شامبر ایله بوتون علم‌طباشده شهرتی آفاقکیر اولان قانون‌صحی واعراض‌مزمنه کتابنك صاحبی دوقتور جس‌جللی ، اوقسفورت دارالفنونی‌معلملرندن اکسون ، انکلتره فلاسفهٔ حقوقیونندن سیرجون قوکس ، طبقات الارض علمای‌بنامندن بارکس ، الحاصل بومسئله‌یه‌رسماً اشتغالی‌درعهده ایتمش اوتوز بوبوك ذاتدن ماعدا شیمدیکی صایدیغمز ذوات کبی دها برچوقلری بومذهبك طرفداریدرلر .

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

هلال مطبعه‌سی — ابوالعلا

مستقیم صراط

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق و علومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الق آیلی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١١ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیمله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایاتدبدل اخذ اولنور .

اخطار : سلکره موافق آثار جدیده مع‌المنونیه قبول اولنور درج ایدیلمین آثار اعاده اولنمز

عدد : ٤٢ | ٦ جمادی الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ١١ حزیران ٣٢٥ | ایکنجی جلد

ارباب استقامتك دارینده مسعودیتی

مقاله‌سنك مابعدی

تفسیر کشافده (ثم استقاموا) قول کریمی تفسیرینه دائر خلفای راشدین افندیلرمز حضراتنك دیکرلرندن‌ده روایتلر واردر .

حضرت عمر الفاروق رض (استقاموا علی الطریقة ولم یروغوا روغان الثعالب) طریقت معرفه اوزرنده ثبات ایتدیلر، تیلکی کبی اویناقلق حیله‌کارلق ایتمدیلر .

حضرت عثمان رض: (اخلصوا الله العمل) اخلاص اوزره اولدیلر، بوتون معامله‌لرینی برای حق اجرا ایتدیلر .

حضرت علی کرم‌الله‌وجهه : (ادوا فرائض الله) فرائض الهیه‌یی ادا ایتدیلر، بیورمشلردر .

بیضاوی علیه‌الرحمه دییورکه: « خلفای مشارالیهم حضراتندن مروی اولان بوتفاسیر شریفه (استقامت) مفهوم کلیسنده مندرج بولونان جزئیات ایله تمثیله محمولدر . هیچ برنده تخصیص مقصود دکلدر . بونلرك کافه‌سی اجتماع ایتمدکجه حقیقت استقامت بولونماز ، شو آیت جلیله‌نك حاوی اولدیغی تبشیراته کسب استحقاق ایدلمز .

(تتنزل علیهم الملائکة ان لاتخافوا ولاتحزنوا) نظم جلیلی تفسیرنده بیضاوی علیه‌الرحمه (فیامن لهم بما یشرح صدورهم ویدفع عنهم الخوف والحزن) دیمشدرکه بو تفسیره بناءً استقامت اهلی اولان مؤمنلره ملائکهٔ کرامك نزولی حال حیاتلرنده وقوع بولقده اولدیغی آکلاشیلیر. مفاد نظم : آنلره عارض اولان مشکلاتی تهوین ایچون ملائکه طرفندن انشراح صدر ویره‌جك ، خوف وحزنلرینی کیده‌رجك الهامات وقوع بولور، امداد واعانه اولونور ، دیمك اولور .

بیضاویك بوتفسیری بلاشبهه صحیحدر . ملکلرك طالب علم شرعی اولانلره بسط اجنحه ، حجاج کعبه‌یه بذل مصافحه ایتملری حقنده‌کی احادیث شریفه بوحقیقتی مؤید الدیغی کبی (ان الملائکة لاتدخل بیتاً فیه کلب اوتماثیل) [١] مثللو احادیث نبویه‌ده مذکور ملائکه‌یی علمای کرامك رحمت ونصرت ایچون نازل اولان ملکلره تخصیص ایتملری‌ده واضحاً افاده ایتمکده‌در .

بعض ارباب تفسیر (ان لاتخافوا ولاتحزنوا) تبشیرینی هنکام ممات وزمان حشره تخصیص ایله (ان لاتخافوا ماتقدمون علیه ولاتحزنوا علی ماخلفتم) دیه تفسیر ایتمشلردر . یعنی ای ارباب استقامت قدوم ایده‌جککز دار آخرتدن قورقمایکز، ترك ایده‌جککز دنیا ایچون محزون اولمایکز .

(و ابشروا بالجنة التی کنتم توعدون) انیا واسطه‌سیله وعد بیورلدیغکز جنت اعلایه نائلیتله مسرور اولوکز .

(نحن اولیاؤکم فی الحیاة الدنیا) بز سزك ولی وناصرلرکز اولوب حیات دنیاده سزلره حق الهام وخیری تلقین ، مهالك وآفاتدن وقایه ایله سلامتکزی تأمین ایتمکده‌یز .

تفسیر بیضاویده بو معنا افاده اولوندقدن صوکرا (بدل ماکانت الشیاطین تفعل بالکفرة) عباره‌سنی علاوه ایله آیت جلیله‌نك سابقا مذکور (وقیضنا لهم قرناء فزینوا لهم مابین ایدیهم وماخلفهم) [٢]

[١] موقع احترامه موضوع ذی روح صورتلری ایله کلب کبی موذی حیوانلرك بولندیغی اوطه‌یه ملائکهٔ کرام کیرمزلر .

[٢] اومنکرلره بن عظیم‌الشان بر طاقم قرنای سوء ، انس وجن شیاطینی تسلیط ایلدم ده اونلر کندیلرینه پشکاه اتخاذ ایتمکلری آمال غیر مشروعه‌یی ترویج ، آرزولرینه آندنلری حقوق واجبه‌یی تهوین ایتدیلر .

کوره‌جکدر . ایکی سنه یاخود دها آز برزمان ظرفنده قوانین حیات انسانیه‌یی وکندیسیله هیچ بر دینك معارضه‌یه قدرتی اولمیان دیانت قدیمه‌یی تفسیر و ایضاح ایده‌بیله‌جکمی امید ایتمکده‌یم . آرتق بشریتی شیمدی‌یه قدر داغدار ایدن ، یأسلر ایچنده براقان شکوك وشبهات برطرف اوله‌جق ؛ هرشیئك ماهیتی تظاهر ایده‌جکدر . هیزلوب ارواح موتی ایله محاوره‌ده بولندیغنی سویلیورسه امین اولیکزکه برحقیقت خالصه‌یه ترجمان اولمشدر .

غزته‌لر محررلرندن بری استاد ایله ملاقاتنده کندیسنه سبب ایمانی صورمش ، شوجوابی آلمش : « هیزلوب ایله برابر بوبابده‌کی تدقیقاتمزه اون ایکی سنه‌دن بری دوام ایتمکده‌یز . ایشه باشلادیغمز زمان قطعیاً برشیئه ایناماز صرف مادی ایدك ؛ مقصدمزده آره‌ده‌کی حیله‌لری ، تحریفلری کشفه منحصر ایدی ، بشقه برشی دکل‌ایدی . لکن بوکون ارواح موتی ایله محاوره امکانه جزماً اعتقاد ایتمشمدر . بوبابده اویله دلیلم واردرکه جای شبهه اولان جهتی قطعیاً یوقدر . »

غزته‌لردن بری هیئت شناس شهیر فلاماریونك ارواحه عائد اعتقادینی ترك ایتدیکنی اشاعه ایدنجه فیغار ومخابریله آره‌لرنده شویله بر محاوره وقوعه کلمش :

— استاد ، نه اولدی‌ده مذهبکزی ترکه مجبوریت کوردیکز ؟

— بن بر زمان‌دن بری حقمده میدان آلان شایعاتدن طولایی جداً حیرت وتأسف ایچنده‌یم . چونکه مذهبمی قطعیاً ترك ایتمدم .

— اویله ایسه بوشایعه صرف‌یلان ایمش ، دیه‌کزه .

— صرف یلان . زیرا بن احوال روحیه‌یی صورت‌دائمه‌ده تتبع ایتمکده‌یم . اسرار موجوداته قارشی جهل محض ایچنده بولوندیغمزه بوکون دها زیاده مطمئنم . بوندن بلشقه برقاچ آیدنبری براثر تألیفیله مشغولم‌که یاقینده انتشار ایده‌جکدر . [مجهول ومسائل روحیه نامی آلتنده عالم مطبوعاته چیقان بواثر آوروپاجه غایت مهم برتأثیر حاصل ایتمش ، حتی برقاچ هفته ظرفنده هیچ نسخه‌سی قالمامشدر] اواثرده بالخاصه ارواح موتانك کوزله کوریله‌بیله‌جکندن بحث ایده‌جکم .

صوکره بحث مسائلی فلکیه‌یه انتقال ایتمش . فلاماریون دیمش‌که « بوتون مسائل فلکیه‌دن دها مهم برطاقم مسئله‌لر وارکه (اسپرتیزم) ترجیحاً تدقیق ایدلمك درجهٔ وجوبده‌در . بناءً علیه بن منحصراً وکمال جدیتله بونکله اوغراشه‌جغم .

انکلتره‌ده جمعیت علمیهٔ قرالیه رئیسی اولان واهمیت ذاتیه‌سنی تعریف ایچون بوعنواندن باشقه‌سنه لزوم اولمیان قروکس ، جمعیتده اسپرتیزمه عائد مباحثه جریان ایتمکده اولدیغی برزمان یوزلرجه اقران فضیلتنه قارشی « بن بونك یالکز ممکن اولدیغنی سویله‌م ؛ بلکه بوبر حقیقت موجوده‌در ، دیرم . » دیمش . کذلك مشارالیه یکرمی اوتوز دفعه طبع ایدلمش اولان (احوال روحیه‌یه دائر تتبعات) نامنده‌کی اثرنده شویله دیمشدر :

« ارواحك کورونمسی بنجه محققدر . بناءً علیه مسئله‌یه یاهیچ وقوفلری اولمیان ، یاخود وقتیله علیهنده ویردکلری حکمی شیمدی کری آلمق ایسته‌مین برطاقم منقدلرجه آثارم مدار استهزا اوله‌جقدر ، دیه‌حقیقتی سویله‌میه‌جك اولورسه‌م جبانت اخلاقیه کوسترمش اولورم . خایر ، بن کوزمله کوردیکم ، کمال دقتله مکرراً یاپدیغم تجربه‌لردن اکلادیغم شیلری آچیقدن آچیغه بیلدیره‌جکم .

بومذهبه معتقداولانلرك بری‌ده جورج سکتون‌در . عصر حاضرده‌کی ترقیات علمیه‌نك ارکان‌مهمه‌سندن معدوداولان بوذات‌اولجه اسپرتیزمك اکبویوك دشمنلرندن ، علیهنده اکشدتلی لسان قوللانانلردن ایدی ، حتی برقاچ کره‌لر ضرب نطقی سایه‌سنده تتبعات جدیه‌لری نتیجه‌سی اوله‌رق مذهبك صحتنی شهادت حس ایله اکلامش اولانلره بیله غلبه چالمق درجه‌لرینه‌وارمشدی . باخصوص شدت‌شك ومؤاخذه‌ایله معروف اولان بوذات هیچ برشی ایله اقناعی ممکن اولمیانلردن بولندیغی ایچون احراز ایده‌جکی تأثیردن جداً قورقولیوردی . لکن محضا جناب حق طرفندن حصولی مراد اولان براس مهم ایچون اولمیدرکه اوده بومذهبی تدقیق مراقبه دوشه‌رك اون‌بش سنه قدر اوغراشدی . فقط بومساعی صحتی تحقق ایتدیکی صورتده مذهبی قبول ایتمك نیتیله دکل ، بالعکس اومذهبك طرفدارانی صورت قطعیه‌ده الزام ایچون بردلیل تجربی بولمق مقصدیله اختیار ایدلمش ایدی . لکن نتیجهٔ تحریاتی کندی خطای سابقنی اعتراف ایله اوقدر شدتله علیهنده بولندیغی بر مذهبی چار وناچار قبول ایتمسندن عبارت قالدی .

دیبورکه : « یانده استحضار ارواح قوتنه‌مالك برقاچ ارقداشمدن ماعدا هیچ برواسطهٔ احضار اولمدیغی حالده کندی حجرهٔ اشتغالده بوتون عقولی طوردوره‌جق ، رد وجرحی قطعیاً قابل اوله‌میه‌جق برهان ایله اکلادم‌که وقوعه کلن مخاطبات صرف وفات ایتمش احباب واقربا بینده ایدی . »

علما طرفندن علوم‌طبیعیه‌نك‌دارونی نامی‌ویریلان لودج‌اظهارحق خصوصنده لوم لائمدن پرواسی‌اولمیان انکلیز جمعیت علمیه‌سنه قالقمش نظر تحریی‌یی خارق‌العاده اسراریله بهت وحیرت ایچنده براقان ، بناءً علیه کمال اهتمامه شایان اولان مسائل روحیه ایله اشتغال ایله‌مسنی توصیه ایله‌مشدر .

علوم طبیعیه‌ده‌کی رسوخ واختصاصی معلوم اولان دوقتور شامبر ایله بوتون عالم‌طبابتده شهرتی آفاقکیر اولان قانون‌صحی واعراض‌مزمنه کتابنك صاحبی دوقتور جمس جللی ، اوقسفورت دارالفنونی‌معلملرندن اکسون ، انکلتره فلاسفهٔ حقوقیونندن سیرجون قوکس ، طبقات الارض علمای‌بنامندن بارکس ، الحاصل بومسئله‌یه‌رسماً اشتغالی‌درعهده ایتمش اوتوز بویوك ذاتدن ماعدا شیمدیکی صایدیغمز ذوات کبی دها برچوقلری بومذهبك طرفداریدرلر .

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

هلال مطبعه‌سی ابوالعلا

مظلم خبرلر اشاعه ایدیور . وا اسفاکه بوصورتله مسلمانلره پك بویوك خدمتـده بولوندیغنی ظن ایدرك برطرفدن ده خلق طریق عـدل وانصافه دعوتده بولونیور .

بونه‌یه‌بکزر بیلیرمیسکز ؟ اورته‌ده برخسته وار، مرضك سیری ایجابنجه بردوردن دیکرینه کچرکن حمی کبی ، هذیان کبی، چارپمق کبی اعراض کوستریور؛ خسته‌نك قارشیسنه برحریف اوطورمش،دهان لوم وتلعینی برقاریش آچه‌رق زواللی خسته‌یه : « برآن اول شفایاب اولمسنی ایسته‌ین آدم سنك کبی یاپماز ، شوآتشی براق؛ صایقلامادن واز کچ؛ چارپمه‌یی ترك ایت ؛ باق قومشـولرك نصل صاب صاغلام کزیبیور، سن‌ده اونلر کبی اول، یوقسه سوزیمی دیکله‌مدیکك تقدیرده هرکس سنی تعییب ایده‌جك، بوتون دنیایه عبرت‌اوله‌جقسك » دیـیور!

اوت ، بنم نظرمده بر دوردن دیکرینه کچن بر امت مریضه ایله برحالدن باشقه حاله انتقال ایدن برشخص مریضك مواسات ومرحمته لیاقت کوسترمك، هله بیچاره‌لرك مقدراتنه اشـتراك ایتمه‌رك اوزاقدن تیاتروتماشا ایدرکبی طاورانانلرك مؤاخذاتندن آزاده قالمق خصوصنده هیچ فرقی یوقدر .

شـیمدی بری چیقوب دیه بیلیرکه : سنك بوسـوزك قبول ایدیلیرسه وظیفهٔ ارشـادك بطلانی ، خیرخواهان ملتك خذلانی لازم کلیر؛ بوایسه کرك شرائع الهیه‌نك، کرك اطوار بشریه‌نك کلیاً خلافنه برحرکتدر .

دیرزکه : بزم سوزیمز انقلابات اجتماعیه‌یی اوزاقدن سیر ایدنلر حقنده ایدی؛ یوقسه انقلابك ایچنده بولنان رجال فکر وسعی ایچون کندی دائرهٔ لیاقت واختصاصنده جهاد ایدرجه‌سنه چالیشمق، حرکات عمومیه‌یی برغایهٔ فلاحه طوغری چویرمك فرضدر . بویله یاپارلرسه تعاهد اجتماعینك کندیلرندن بکله‌دیکی الك بویوك وظیفه‌یی ادا ایتمش اولورلر . نته‌کیم کوشـهٔ فراغه چکیلیرده مجاهدین حریتله برلکده چالیشمازلرسه اونسبتده عظیم وبال آلتده قالیرلر .

ایشته بوسـوز باطلك سـتر ایده‌میه‌جکی برحقیقتدر. بناءً علیه محررلرمزدن بری اتحـاد وترقی جمیتنك احوالـنده بالفرض‌بر اویغونسزلق کوریرسه بوصورتله اقطار عالمده‌کی مسلمانلری جمیتدن روکردان ایتمکه چالیشـه‌رق اونلرك عزم وهمتنی تاثیرسز براقمق ، ذاتاً فرصته مترقب بولنان قوای غربیه‌یی هجومه سـوق ایتمك هیچ بروقت طوغری‌اوله‌ماز. بوحرکتك عاقبتی قطعی براضمحلالدر.

شو سـوزلردن اکلاشیله‌جقدرکه المؤیدك صوك زمانلرده اسماع ایلمك ایسـتدیکی ترانهٔ نوین مسلمانلغه ومسلمانلره ایقـاعی تصور اولنه بیله‌جك قدالقلرك الك بیوکیدر . چونکه حکومت استبدادیه‌یی تقدیس ایدنلر ، حاکیت ملیه‌نك معناسنی اکلامیانلر بوکبی اشاعاتدن اویله بروهمه دوشه‌جکلرکه خلافت آرتق برجمیت اختلالیه‌نك الندهٔ بازیچه، اولمشدر ؛ بوجمیت آدملری اولدیریبور ، مسلمانلق ومدنیتله هیچ برزمان قابل تألیف اولمیان برچوق جنایتلر ارتکاب ایدیبور... برکره بووهم حاصل اولدقدن‌صوکره نظرلرده دولت‌عثمانیه‌نك شوکتی ساقط اوله‌جق، خلافت عربیه تأسیسنه چالیشان دسایسلرك ملعنتلری آلا بیلدیکنه رواج بوله‌جقدر . بوخلافت عربیه مسئله‌سنك وحدت اسـلامیه‌یی نه عظیم برتفرقه‌یه دوشوره‌جکنی بیانه حاجت یوقدر . انکلتره‌حکومتك غایهٔ امانیسی خلافتی قوی‌الشکیمه برحکومت‌اسلامیه‌نك الندن آله‌رق تك باشنه عربلر کبی بیچاره برامته وبرمرك بوتون عالم اسلامی هند کبی مصر کبی سـودان کبی مستعمراتی میانه ادخال ایتمك دکلیدر ؟

عجبا المؤیدك بوکونلرده‌کی مهاجمات ملعونه‌سیله قصد ایتدیکی نتیجه بومیدر ؟ یوقسه قلمنی خسیس بر منفعت مقابلنده‌می بویله دنی بر وظیفه‌یه صاتیور ؟

المؤید رفیق‌بکه جواباً یازدیغنی برمقاله‌ده مقصدینك خیرخواهلقدن، ارشـاددن عبارت اولدیغنی سویلیور . پك اعلا ، المؤید عبدالحمیدك زمانده نره‌ده ایمش ؟ اوزمانده‌که ملت دست ظلم وقهر ایله کریبان معصومندن طوتیلارق خاك مذلتده سوروکلنیر ، شان وطن اولدیریلیر، ناموسـلر هتك اولنور ، اموال مصادره ایدیلیردی . محضا بر آلای فطرت سافه‌نك ، بر سوری خلقت رذیله‌نك کیفی ایچون بوقدر مظالم میدان آلیرکن المؤید نره‌ده ایدی ؟ المؤیدك خیرخواهلقـلری نره‌ده قالمشـدی ؟ حالبوکه اوزمانلر المؤید اوحکومت ظالمه‌نك نشـانلرینی کوکسنه طاقار ، اوحکومت ظالمه‌نك القاب شین‌آوریله تفاخر ایدردی !

المؤید اوزمانلر حکومتك علیهنده بولنمق جماعت مسلمینه قارشی بر خروج اولور . بناءً علیه اولی اولان قضای الهیه‌یه انتظار ایده‌رك محافظهٔ سکوتدن عبارتدر ادعاسنده ایدی .

دیرزکه جماعت مسلمینك تارمار اولمق اوزره بولدیغنی برصره‌ده المؤید او جماعتی حمایه ایچون عبدالحمیدك مظالمنه قارشی سکوت ایده‌بیلیوردی‌ده بوکون نه‌دن ینه اوجماعتك خاطری ایچون سکوت ایده‌میور ؟ حالبوکه امت عثمانیه شمدی بر انقلاب کچیریبور . ادوار انقلابك ایـه شرائط محیطیه‌یه نظراً امتداد ایده‌جکی اوزون یاخود قیصه زمان ظرفنده ملتلرك عقلنی باشندن آلان ، بر چوق خطالره سوق ایدن مشکل دورلر اولدیغنی هیچ برنظره قارشی خفی دکلدر .

آرتق المؤید اللهدن قورقسون‌ده بویله یازیلر یازمسون ، بویله سوزلر سـویله‌مسون . اشاعه ایتمکده اولدیغنی خبرلرك بلاد بعیدهٔ مسلمینه قدر کیدرك جمهور مسـلمینك اضراری ایچون تشویر ایدلش مدهش برسلاح شکلنی آلمسنه هوس ایتمسون. اکرطویدیغنی، طویورمق ایسـتدیکی فجایع جداً حیثی غلیانه کتیریبورسه استانبوله کیتسون ، لسانی ایله قلمی ایله مجاهده‌ده بولنسون . بلکه صلاحه قابلیتی اولان بر فرقه‌یی الله اونك وسیله‌سیله طریق سداده سـوق ایدر . لکن ملت عثمانیه بویله بر انقلاب کچیرمکده ، کندیسی ایسه ساحهٔ حرکاتدن بو قدر اوزاقده ایکن ایسـتدیکی جه‌یی قه یاپمق بزم ایچون هیچ بر زمان قبول ایدیله‌مز. اکر بوحالدوام‌ایده‌جك اولورسه کندیسنك

لظم کریمه جهت ارتباطی بیان ایدلمشدر . یعنی منکر وملحدلری اضلال ایچون شیاطین جانبندن وقوع بولان تسویلات خلافنه اوله‌رق بز مؤمنلرك هرزمان خیرخواهی ، آنلر حقنده وسائط امداد الٓهی‌یز .

(وفی الآخرة) دار آخرتده دخی شفاعت وسائر صورتله معاونت ایلرز . (حیثما تتعادی الکفرة وقرناؤهم) سائر ناسك یکدیکرینه اظهار خصومت وابراز عداوت ایلدکلری هنکامده .

[بو علاوه ایلهده سورهٔ زخرفده کائن (الاخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو الاالمتقین) نظم شریفنه ایما بیورلمشدر . معنای منیفی : دنیاده احبا کچینن کیمسه‌لر روز قیامتده بری برینه خصم وعدو اوله‌جقلردر ، زیرا آره‌لرنده جاری اولان حب وموالات بادیٔ خسران وعقوبت اولدیغی او زمان تبین ایده‌جك ، بالطبع مبدل خصومت وعداوت اوله‌جق . یالکز متقیلرك ، (وتعاونوا علی البر والتقوی) سرینه آکاه اولانلرك خلت وصداقتلری فی الله اولمغله ثمرات بی‌نهایه‌یی منتج اوله‌رق اوراده‌ده پایدار اوله‌جق وکندیلرینی تلطیف وتبشیر مقامنده اشبو خطاب الٓهی شرفصدور ایده‌جك . (یاعباد لاخوف علیکم الیوم ولااتم تحزنون) یعنی ای رضای باری آرزوسیله یکدیکرینه محبت وایفای وظیفه‌ده معاونت ایدن قوللرم ! سزك ایچون بوکون قورقو یوقدر . سزلر اصلا محزونده اولیه‌جقسکز]

(ولکم فیها ماتشتهی انفسکم) سزك ایچون دار آخرتده کوکلرکزك آرزو ایتدیکی هردرلو نعمتلر واردر . (ولکم فیها ماتدعون) هرنمی ایتدیککز لذائذ روحانیه ومواهب رحمانیه‌ده سزه آماده‌در .

(نزلا من غفور رحیم) بونلرك جمله‌سی رحمت ومغفرت صاحبی ربکزدن « نزل » اوله‌رق ویریله‌جك . « نزل » ضمنین ایله‌در . طعام نزیل ایله تفسیر اولنورکه نازل اولان ضیفه درعقب احضار اولنان طعام وسائره دیمکدر . بونك بلا تهیؤ اولمغله اوقدر مکمل اولیه‌جغی معلوم اولدیغندن اهل جنته طلب وتمنی اولونمیان ، خاطرلرینه خطور ایتمین دها بك چوق نعمتلر عنایت بیوریله‌جغی ، اشبو نعم کوناکون سبحانی‌یه قیاساً اولکی نعمتلر (نزل) منزله‌سنده قاله‌جغی مستبان اولمقده‌در .

نصل‌که برحدیث قدسیده وارد اولمشدر : « (اعددت لعبادی الصالحین مالاعین رأت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر) یعنی بن صالح ، حقوقشناس قوللرم ایچون هیچ بر کوزك کورمه‌دیکی ، هیچ بر قولاغك ایشتمدیکی ، اصلا بشر قلبنه خطور ایتمدیکی بی نهایه مواهب قدسیهٔ سبحانیه اعداد بیورمشمدر .

بوحدیث شریفی بیضاوی علیه الرحمة سورهٔ سجده‌ده واقع استعیذ بالله (فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعین جزاء بما کانوا یعملون) آیت جلیله‌سی تفسیرنده ذکر ایتمشدر . چونکه آیت مذکوره‌ده بوتبشیری حاویدر . معنای شریفی : هیچ برنفس ، حتی ملك مقرب ونبی مرسل دخی صلحای مؤمنین ایچون اعمال حسنه‌لرینه مکافاةً قرة العیون اوله‌رق اعداد بیوریلان نعمای غیبیه‌یی تصور ایده‌مزلر . رزقنا الله هاتیك النعم بلطفه وجوده آمین .

مناستیرلی اسماعیل حقی

مصر مطبوعاتی :

المؤیده جوابی

عثمانلیلر بر انقلاب کچیرمکده اولدقلری ایچون معذور کورلمیدرلر

دون یازدیغمز بر مقاله‌ده دیمشدك که شرق محرراری ایچون استانبولده‌کی مشروطیت پرورانك حرکات واقعه‌سنه عائد حوادثی نظر رفق وانصاف ایله کورمك ایجاب ایدر ؛ یوقسه شدتلی مؤاخذاتك معناسی یوقدر .

بز بوسوزلری باشقه برغرض تحتنده سویله‌مدك . بیلیورزکه ملتلرك لوثیات ایله آلوده بردور استبداددن بوتون فضائل وکمالاتی حائز دور مشروطیته یوکسلمسی آنجق بر چوق شدائده کوکس کردکدن ؛ برچوق مدهش عقباته تصادفله کاه دوشدکدن کاه قالقدقدن صوکره قابل اوله‌بیلیر . بو آره‌لق بر چوق جمعیتلر ، برچوق فرقه‌لر ظهور ایدرکه بدایتده پارلاق پارلاق آمال بسلر ، بویوك بویوك خصائصی تمثیل ایدر ایکن صوکنده اوالملر ، اوخصیصه‌لر بردن بره معکوس اولوویرر . انقلاب کچیرمکده اولان ملتك قارشیسنه دیکیلمش کوره‌جکی هر عقبه‌نك اویله بر طاقم لوازم شئامتی واردرکه بونلر بر آره‌لق جمعیتك آسایشنه قصد ایدر ، راحت وسکینتی آلیرکوتورر . حق باطلدن ، ابی کوتودن تمامیله سچیله‌رك ملت قوانین اساسیه‌سنك بخش ایده‌جکی سعادت کامله‌یی احراز ایدنجه‌یه قدر محکوملرده ، معصوملرده انقلابك صدماتندن حالیله نصیه‌دار اولور .

بوکون مرتجعلره قارشی اظهار شدت ایتدیکی ایچون اتحاد وترقی جمعیتنه دشمن کیلن محررلریمز عجبا ملتلرك استبداددن مشروطیته تعالیسی عادتا برأوك آلت قاتندن اوست قاتنه چیقار کبی ، کمال حضور وأسودکی ایچنده‌می اولور ظن ایدیورلر ؟

اکر بویله برظنده بولنیورلرسه جهان مدنیتك کچیردیکی انقلابات اجتماعیه‌یه ، بوکون مشروطیتله اداره اولنان اقوامك وقتیله اوغرادیغی شدائده قارشی نه بویوك بر جهل ، نه یامان بر غفلت ایچنده بویان اولیورلر ! حال بوکه فرانسه ، انکلتره حکومتلرینك تاریخنی تتبع ایتمك اوقدر اوزون برایش دکل .

واقعا بوکون ترکیاده برنجی ناپولیونك حکومتنی آکذیرر بر حکومت عسکریه قائمدر ، لکن انقلابك صوك دوره‌سی اولان اوچنجی دوره‌یه کچه‌بیلمك ایچون بویله برایکنجی دوره کیرمك الزم ایدی . حال بویله ایکن مصرده بعض غزته‌لر قیامتلر قوپاریور ؛ عثمانلیق عالمنده‌یك الیم حادثه‌لر ظهور ایتدیکنه دائر بوتون جهان اسلامیته غایت مهیج ، غایت

ویردی . سکوت وانتظاره مجبور ایلدی . اوهنکامده دونانمانك قارشوسنده طورمسی‌ده جسارتی قیرمقده‌ایدی . مخالفته اجتسار ایده‌جك اولسه بیلدیزك محو ونابود اوله‌جغنی آکلایوردی .

(٥) حرکت اردوسنك قوهٔ قاهره ایله استانبولی محاصره ، بوتون مواقع عسکریه‌یی ضبط ایتدکدن‌صوکرا بیلدیزه هجوم ایده‌جکی صره‌ده عساکر محافظه‌نك تسلیم اولملرینه دائر امر ویرمسی‌ده حسن نیت احراز ایتمسنه دلیل اوله‌ماز . چونکه آرتق تیقن ایتمشیدی که مقاومته قیام سریع آتشلی طوپلرله بیلدیزك خاك ایله یکسان ، بوتون عائله واولادینك محو وپریشان اولمسنی انتاج ایده‌جکدی . بوتسلیم امری بیلدیزك صولری . ارزاقی . هوا غازلری قطع ایدلدکدن‌صکره وقوع بولمشدرکه برازدها عناد ومخالفته اصرار هرشیدن عزیز بیلدیکی . اوتوز اوچ سنه ظرفنده محافظه‌سیچون بوتون قوت حکومتی ، ثروت وسامان ملتی فدا ایتمکده بولندیغی حیاتی بیله زائل اوله‌جغی بی‌اشتباه‌ایدی .

(٦) دول اجنبیه‌دن برینك حمایه‌سنه التجا ایتمه‌سنی بقای مشروطیت آرزوسنده بولنمسنه سند اتخاذ ایتمك‌ده بوقاریکی دلیللر کبی غایت کولنجدر . بویله بر التجیا عبدالحمیدك دائرهٔ استطاعتده دکلدی . امید غلبه منقطع اولمادیغی اثنـاده بالطبع ترك سلطنته میل ایده‌مزدی . (ولایحیق المکر السیء الاباهله) حکمنجه تدبیر خائنانه علیهنه تحول ایله محصور قالدقدن صکرا ایسه امکان قالمامشیدی .

هندستان رنقامزك اشتباهات واقعه‌سنی دفع وازاله ایتدکدن صوکرا کندیلرینه صورا بیلیرزکه استانبولده بولنان عساکرك قانون اساسی تأییدی ایچون کلن حرکت اردوسنه قارشی استعمال سلاح ایتملری حقنده سلطان مخلوعك تحریکندن باشقه باعث تصورینه امکان وارمیدر ؟ برده بوعسکرلرك ضابطلرك اطاعتندن خروجله مواقع کثیره‌ده یاشاسون پادشاهمز ، یاشسون قانون اساسی دیه باغردقلری ، اوچیوزه قریب کنج ضابطلری شهید ایتدکلری ، اتحاد وترقی جمعیتی اعضاسنی قتله تصدیده بولندقلری هنکام طغیانلرنده هانکی قوته طایانیرلر ، هانکی حمایه‌یه کوه‌نیرلردی .

بلا شبهه حکم قطعی ویرلمك اقتضا ایدرکه اکر بوفتنهٔ عظمانك مرتبی عبدالحمید ایله اعوان ملعنت بدیدی اولدیغی مؤخراً حس وشهوده مستند دلائل ایله ثابت اولماسه‌یدی ، بوعرض ایتدیکم برهان عقلی حکم مذکوره کافی کورولوردی . اودساس ومکار عبدالحمید جمعیت علیه‌نك کتیرمش اولدیغی طابورلری افساد واغوا ایله جمعیت علیهنده ، اونلری تنکیل وقانون اساسی‌یی محو والغا خصوصنده استخدامه فرصتیاب اولورسه آرتق سنه‌لردنبری احسانه غرق ایتمش ، عادتا کندیسنه طایدرمش اولدیغی معیت عسکرلری تماماً یانده براقلمش اولسه ایدی مجبا نه‌لر یاپمازدی ؟ بوحالده جمعیتك اوعسکرلری قهراً اولسون وقتیله بیلدیز جوارندن اخراج ایله طشره‌یه سوق ایتمسنده‌کی اصابت قابل انکار اولورمی ؟

منصفانه دوشونه‌رك حکم ویرملی اوعسکرلرکه مقدما تأدیبات شدیده‌یه معروض قالمادن حربیه نظارتنه اطاعت ایتمیورلردی . اویله برسلطانك قصری جوارندن تبعید ایدلمشلردیکه استبداد اونك لحم ودمی ، عروق واعصابیله امتزاج ایتمشیدی . اول درجه‌ده‌که هیچ بر جرم وجنایتك ارتکابنه تردد براقمازدی . حقائق احواله امعان نظر اولنورسه بزم عرض اولنان دلائل باهره‌مزمی حق وصوابدر ، یوقسه رفیقمزك غایت سطحی بولنان اعتراضاتمی ؟ یك قولای تبین ایدر .

مشروطیت دورنده‌کی معاملات حمیدیه‌یه قارشی مدافعاتمزه دائر کلانی بوراده قطع ایله هنکام استبداده جاری اولان احوالدن عبارت قسم ثانی‌یه نقل کلام ایده‌لم .

رفیقمزك بوقسم احواله دائر سرد ایلدیکی سنایشلری‌ده برطاقم قوری دعاویدن متشکلدر . بونلری‌ده التی نوعه ارجاعله بر بر جوابلرینی اعطایه شروع ایدیورز :

(١) ثروت ملیه‌یی تزیید وخزینهٔ مالیه‌یی اصلاح ایله محافل عمومیه‌ده اعتبار قزاندیرمرق‌اك قوی دولتلرك خزانه‌سی درجه‌سنه ایصال ایتمش اولمسی ادعا اولنیور . رفیقمزك دعاوی فارغه‌سی ایچنده بوندن اغربی یوقدر ، ظن ایدرز . عبدالحمیدی کرك اکراه واجبار طریقی ، کرك اطماع واستیجار صورتی ایله بروجه افراط مدح وثنا ایدنلر حس ومشاهده ایله بطلانی ظاهر وآشکار اولیه‌جق ، ساختەلی یك نظرده تبین ایتمه‌جك باشقه درلو مدایح تحری واختراعنده بولنورلر ، هیچ بری بویله برادعای باطله جسارت ایده‌میورلردی !

چونکه مخلوع مذکورك اعتبار مالیهٔ عثمانی‌یی رخنه‌دار ، عادتا محو درجه‌سنه ایصال ایلدیکی میداندمدر . بناءً علیه موارد مالیه‌نك برینه تأمین استیلا ایده‌جك ضمان قطعی‌الله ایتمدکجه سرمایه‌دارلاندن برفردك برباره اقراضنه امید قالامشیدی . بوندن طولایی دولتك بوتون واردات اساسیسی دیون عمومیه اداره‌سنه ، اجانبك تحت نظارتنه تودیع اولندی ، بوصورتله امور مالیه‌یه کویا نظام ویرلمش واورتەلغك اعتمادی جلب ایدلمش اولمغله کوچ حال ایله ، غایت آغیر قائضلر ایله استقراض امکانی بولنمقده ایدی . حکومتك مالیون نظرنده درجهٔ اعتبارینی آکلامق ایچون بونجه سنه‌لر بودجه‌سز ، موازنه‌سز اداره ایدلمش اولمسنی ملاحظه کفایت ایدر . بودجه‌سز خزینه‌ده اعتبار و انتظام تصور اولنه‌بیلیرمی ؟

عبدالحمید مایونلرجه واردات دولتی ید اختصاصنه کچیرمش ، بیچاره مأمورلری ، محافظهٔ وطن ایچون ترك دار ودیار ایدن عساکری انواع سفالت ومضایقه‌یه محکوم ایتمشیدی . یالکز صادقانه ! خدمت ایدن مأمورینی الرینه مقدار قلیلی کچه‌بیله‌جك مخصصات ومرتباتك بقیه‌سنی تلافی ایچون اهالی اوزرینه تسلیط ایله بجره‌بیلدکلری قدر اموال وحقوق سلب وابطانه سربست براقشیدی . حتی تخریب بلاد وتعذیب عباده مطلق العنان اوله‌رق مأذون قلدیغی ، حقلرنده وقوعبولان

اتخاذ ایتمش اولدیغی وسیله‌دن دها مؤثر ، دها شمولی بر وسیله ایله شرینی ابطال خصوصنده مضطر قاله‌جغزکه اوده جمهور مسلمینك حقوقنی مدافعه ایدن جرائدك صاحبلری ایله اتحاد ایده‌رك ، هرکون بیکلرجه رساله طبع ایلیه‌رك مجاناً بوتون بلاد مسلمینه کوندرمکدر . (والله یتولی هدانا اجمعین) .

« الدستور »

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

عبدالحمیدك خلعی

وهندستانه مطبوعاتی:

— کچن نسخه‌دن مابعد —

یز بوشبهانه آیری ، آیری جواب ویره‌جکز:

(١) تجی ادعایه قارشی دیرزکه بوتون جهان‌خلقی جزماً بیلدکاری اوزره عبدالحمیدك قانون اساسی اعلانی کندی اختیاری ورضاسی ایله اولمیوب بلکه تکلیف اعلانه مقارن بولونان اندارات ملیه تأثیریله وقوع بولمشدر . اوصره‌ده روم ایلیدن ، آرناؤدلقدن کلن اوازهٔ حریت ، عساکر عثمانیه طرفندن ابراز اولونان آثار جلادت اکر قابل مقاومت اولسه ایدی عبدالحمید اعلان حریت وقبول مشروطیت جهتنه ذره قدر یاقلاشمازدی . اوتوز اوچ سنه ادامه ایلدیکی اسارتی عمری اولدقجه قالدیرمازدی . فقط دعوت واقعه‌یه اجابت ایتمیه‌جك اولسه آن واحدده تارمار اوله‌جغنی جزم ایتدی‌ده اوندن صوکرا کرها وبالمجبوریه اعلان حریته مساعده ایتدی .

عبدالحمیداندارات شدیده‌یه مقترن تکلیف عمومی وصول بولدیغی ، دهشت خارقه شدتی آرتیردقجه آرتیردیغی هنکامده — کندیلرینی اعزاز واغنا ایچون دولت وملتی کرفتار ذلت وسفالت ایلدیکی — اعوان استبدادی ایله مستشاران بی‌اذعانی ومشکلات عظیمه حدوثنده جلب ایتمکده بولندیغی سعید پاشا وسائره‌یی جمع واحضار ایله چاره جوی خلاص اولمشیدی . اونلرده بالمجبوریه مذاکرات مدهشه‌یه اقتحام ، کندی سلامتلرینی‌ده درپیش اهتمام ایده‌رك عقللری ایردیکی قدر دوشوندیلر . نهایت امرده تشنکان حریته مقاومت خارج استطاعت اولمسنه قرار ویردیلر . درسعادتده موجود عسکرلرك‌ده سلانیك و مناستر عساکریله هم افکار اوله‌رق اونلر ایله مقاتله ایتمه‌جکلرینی وحتی — ازمیردن مناستره کوندریلن طابورلردن عبرت آله‌رق — بیلدیز جوارنده‌کیلرك بیله شایان اعتماد اولمدقلرینی عرض ایتدیلر .

بونك اوزرینه جباتی معلوم عالم اولان عبدالحمیدك جسارتی قیرلدی . حذر واحتیاط ایله عامل اولمق لزومنی حس ایتدی . بوندن اقدم مقام فتوادن حال عصیانده بولونان عسکرلر ایله دین نامنه محاربه جوازینه دائر استفتا ایتمش ، اورادنده عساکر مذکوره‌نك شرع شریفه مطابق اولان اصول مشورت ایجابنجه مشروطیت حکومت اعلانی طلبنده اولمرینه بناءً عصیان وخروج علی السلطان ایله اتهاملرینه

اقنا قابل اوله‌میه‌جغی جوابنی آلمش ایدی . آرتق چار ناچار اجابت امرینی ویردی و نقط ال التندن استعمال سلاح مکرو احتیاله عازم اولدی ، دها او وقتدن اعتباراً فساده باشلادی . نصل‌که فتنهٔ اخیره احداثی بالذات اونك طرفندن اولدیغی سخابدن عاری شمس واری صورت جلیه‌ده تحقق ایتمشدر .

امیدایدرزکه احوال معروضه آرتق هند ارباب مطبوعاتی نزدنده‌ده کسب وضوح ایتمشدر . کوندریلن مقالاتك امثالی عقیب انقلابده ، اسباب موجبه‌یه اطلاعدن اول تحریر اولندیغنده شبهه یوقدر . .

[صباحك « ٧٠٨٦ » نومرولی نسخه‌سنده « کنج تورکلرك اجراآت وطنپرورانه‌سی » سرنامه‌سیله « اوبزرور » غزته‌سندن نقلاً درج اولونان مقاله‌نك مطالعه‌سندن‌ده مستبان اوله‌جغی اوزره محرر فاضلك بوظن وذهابده مصیب اولدیغی له‌الحمد تحقق ایتمشدر .]

(٢) محب مشروطیت اولمسنه دائر کلماتی بوتون قول مجرددن عبارتدر . اصلا شایان اهمیت دکلدر . اتحاد وترقی جمیتنه قارشی اظهار خوشنودی ، کندیسنی جمیت مذکوره رئیسی اعلان ایتمسی‌ده خرافات نوعندندر . اونك بودرلو مکائد ومصانعه‌لری بی‌نهایه اولوب هنکام جبروت وایام استبدادنده دخی جاری ایدی . بوکا دائر بیلدیکمز شیلر پك چوقدر . بوراده بیانه لزوم کورمه‌یز . [مدحت پاشایی محو وافنا ایچون چویردیکی دولاب مکیدیی ملاحظه کفایت ایدر]

(٣) مجلس مبعوثانه تعرضده بولنمامسنی بیان ایله نه دیمك ایسته‌ندیکنی آکلایه‌میورز . عسکر کوندروب مبعوثانی قتل ایتدرمدی دیمك مراد اولنیورسه اظهار حیرتدن کندیمزی آلمه‌یز . چونکه اردو ودونانما مشروطیت طرفداری اوله‌رق مبعوثانی حمایه ایتمکده اولدیغی حالده بوصورتله تعرض وقوعنه امکان ادعا اولونه‌ماز . ادنا مرتبه عقل وادراکه مالك اولان کیمسه بوتعرضه جسارت ایده‌مدکدن باشقه محافظ مشروطیت اولان قوت دنیاده طورورکن اعادهٔ استبدادك محالاتدن اولدیغنی تسلیمه‌ده مجبوردر . محضا بوندن طولایی عبدالحمید اعمال دسائس ومکائد ایله افکار عامه‌یی دین نامنه کندیلرندن تنفیر ایده‌رك جمیتی نظردن دوشورمکه ، اردولر آره‌سنه تفرقه ایقاع ایتمکه چالیشیوردیکه جلب واستمالة ایلدیکی عساکر ایله جمیتی وطرفدارانی محووازاله ایده‌بیلسون ، بوسایه‌ده اعادهٔ استبداده موفق اولسون . اما ایسترسه‌که بواوغورده بوتون ملت هلاك اولسون ، دولت عثمانیه زوال بولسون ، اونك نظرنده بویله شیلرك ذره‌قدر اهمیتی یوقایدی . نصل‌که بوتشبثات نتیجهٔ ملعنتکارانه‌سی اولان ٣١ مارت حادثهٔ فجاعت انکیزی بوحقیقته شهادت ایتمکه‌در .

(٤) استانبولده‌کی عساکرك برمقدارینی طشره‌یه سوقیله یرلرینه قانون اساسی طرفداری اولان سلانیك آوجی طابورلرینك جلبنه موافقت ایتمسی‌ده چاره‌سزلکندن ناشی ایدی . بوکا قارشی خیلی ممانعتده بولوندی . فقط طاش‌قشله عاصیلرینی حربیه نظارتنك تأدیبه مسارعتی کرك کندیسنه ، کرك پرستشکاری بولونان عساکره دهشت

بر محكمه‌نك اجزاسندن عد اولنان مأمورلر علیهنه امور مأمورلرندن طولایی وقوع بوله‌جق دعوالر اوحكمه‌نك هیئت عمومیه‌سنده رؤیت اولنور » ـ تشكیلات محاكم قانونی]

ایشته بو وبوكا مماثل نتائج نظره آلینرسه كتبهٔ محاكمی قوهٔ عدلیه‌دن عد ایتمك لازم كلور وشو حالده قوهٔ عدلیه‌ده ارانیلان قیود وشروطك وبوقوتده جاری اولان امتیازات وقواعد مخصوصه‌نك بونلر حقنده‌ده مرعی اولمسی اقتضا ایدر . حاكملر كبی اخلاقجه امنیت كامله‌یی حائز اولملی واذهان ناسده امنیت كافیه اعطا ایده‌بیلملیدر . حكامك ترقیسی كندیلری ایچون موجب اطمئنان اوله‌جق برطرزده اصول ساله ربط ایدلدیكی كبی قوهٔ عدلیه اجزاسندن اولان اشبو كتبه‌نك دخی بنه قواعد مشروحه‌نك اساس اتخاذی صورتیله ترقیلری تحت تأمینه آلنمشدر.

[تطویلدن حذراً بوبابده‌كی ماده‌لرك درجندن صرف نظر اولندی .]

ایشته كوریلیورکه بونلر حقنده‌ده حق تقدیر موضوع بحث اولمیور قدم ارانیور . شیمدی مسئله‌مزه تعلق ایتمك اوزره تنویری ایجاب ایدن برنقطه دها وار آنیده ایضاح ایله مقدمه‌یه نهایت ویرمك اصل مسئله‌یه كیچه‌لم اوده مدعیٔ عمومیلك مقامنك قوهٔ عدلیه مناصبنه داخل بولنمسیدر. بو مقام عادتا حاكمیت درجه‌سنده براهمیت مخصوصه‌یی حائزدر. ذاتاً تطبیقاتی تسهیل ایله مكلف اولمسنه كوره قوهٔ عدلیه‌یه داخل عد اولنمسی پك طبیعیدر مدعیٔ عمومیلر صفت حاكمیتی حائز بولنمامقله برابر كندولرنده اوصاف حاكمیتك ارانه‌جغنی قانون تصریح ایدیور .

اللی یدنجی ماده‌نك فقرهٔ اخیره‌سی : « مدعیٔ عمومیلر حاكملك اوصافنی جامع اولمق لازمدر » ـ تشكیلات محاكم قانونی ـ

بواوصاف ایسه مجلهٔ جلیله‌نك ١٧٩٢ ماده‌سنده تعداد اولنمشدر

[« ١٧٩٢ ماده : حاكم حكیم فهیم مستقیم وامین ، مكین ، متین اولملیدر »]

برده مدعیٔ عمومیلرك عزلی كیف ما اتفق قبول اولنمامشدر. بعض قیود وشروط ایله تقیید ایدلمشدر .

كذا محاكمه‌لرنده منسوب بولندقلری محكمه هیئتك محاكمه‌سی اصولی قبول اولنمشدر .

[« ٣٨٥ ماده : محاكم نظامیه اعضا ورؤساسندن ویامدعیٔ عمومی ویامستنطقلردن بری جنحه نوعندن برفعلی مرتكب اولمقله مظنون بولنور ایسه مافوقنده بولنان محكمه‌نك مدعیٔ عمومیسی معرفتیله جلب اولنمق اول محكمه‌ده محاكمه‌لری بالاجرا حكم اولنور » ـ اصول محاكمات جزائیه قانونی ـ]

انتخابلریده آمر اجرایه براقلمامشدر انتخاب انجمنی قواعد مسروده دائره‌سنده اومنصبه ارتقاسنه دلالت ایدر .

[« برنجی ماده : محاكم ریاستی یاخود اعضالنی ویا اعضا ملازملكی وضبط كتابتی ایله مدعیٔ عمومیلكی مأموریتلرندن برنده بولنمامش اولان ذوات اشبو مأموریتلره انتخاب اولنه‌مزلر » ـ عدلیه انتخاب انجمنی نظامنامه‌سی ـ] ماده مدعیٔ عمومیلك مامورینتك انتخاب ایله اوله‌جغنی صراحةً كوستریور دیمك اولیورکه تشكیلات محاكم قانوننده مؤخر اولان اشبو نظامنامه مدعیٔ عمومیلك مأموریتی ایچون دخی انتخاب اصولنی وضع ایدییور .

حالبوکه مأمورین اجرائیه معلومدرکه مجرد ناظرلرك ویاعلی الدرجات مافوق آمرلرینك امریله تعیین اولنورلر شیمدی علی مرتضی افندینك قوهٔ عدلیه مناصبنه ارتقاحقنده‌كی صلاحیتنی تدقیق ایدهلم مومی الیه مكتب حقوقدن اعلا درجه‌ده مأذون مكتب تمیز جزا ضبط كتبه‌سندن بر ذاتدر اورته‌ده مناصب عدلیه‌دن منحل اوله‌رق بر مدعیٔ عمومیلك مقامی وار بو مقامی صلاحیتدار ذواتدن برینك اشغال ایتمسی ایجاب ایدر مرتضی افندی ایله برابر بومأموریته كیجمك صلاحیتنی حائز بر چوق ذوات موجوددر بونلردن قنغیسی شو منصبی احرازایده‌جك؟ بونی قانونلر كوستریر صلاحیتدار اولان ذواتك بركره درجهٔ اهلیتلری نظره آلنه‌جق كوریلورکه علی الاعلا درجه‌ده مأذونلر بومنصبه طالب بولنیورلر. سنهٔ نشانده قدمه باقیلور بو شریطه‌یی حائزده بر قاچ ذات وار بونلردن قوهٔ عدلیه‌جه خدمتی سبق ایدنلر آرانیر بوجهتده رجحانی تأمین ایده‌مز یعنی شو شرطی حائز ذواتده تعدد ایدرسه خدمتده قدم نظر اعتباره آلنیر عینی قدمی حائز بولنیورلرسه آرتق یاقرعه طریقه توسل اولنور ویاهیئتجه بونلردن بری رأی خفی ایله انتخاب ایدیلور. مرتضی افندینك انتخابنده بوجهتلر اصلا ارائه‌امشدر تعداد اولنان درجاتده پك چوق ذواتك موجودیتی بونی كوستریبور بومقامه مرتضی افندیدن اول نشأت ایتمش متعدد علی الاعلی مأذونین مستخدمه موجود وخدمةً دخی كندوسندن زیاده حائز قدم اولدقلری حالده انلردن بری كیچرلمامشدر انتخاب انجمننك حق تقدیری اولمایوب انتخاب قانونی تطبیقه مأمور اولملرینه كوره بوقانونه مخالفتلری حالنده مسئولیتلری ایجاب ایدر [بالایه نقل اولنان ٣٠٥ تاریخلی قانونك یكرمی طقوزنجی ماده‌سنه مراجعت]

ناظرده یالكز بررأی صاحبی اولدیغندن مسئولیتده رأینه مقصور قالیر كندوسنه دیكر اعضالردن فضله برمسئولیت تحمیل اوله‌مز انتخاب قانونه مخالف انتخابات ایسه باطل، كأن لم یكن عد اولندیغندن هیچ بر حكم افاده ایتمز فقط انتخاب واقعده قانونه مخالفت بوقدرله‌ده قالمیور . انتخاب قرارینك رأی خفی ایله ویرلمسی لازم كلور ایكن رأیلرك آچیقدن آچیغه بیانی صورتیله انتخاب اجرا ایدلدیكی ناظر وكیلنك مجلس ملیه‌كی تشریحاتندن مستبان اولیور .

انجمن اعضالرندن برینك « بتون بوقواعد ارائیه‌جق ایسه یالكز مكتب مأذونی اولمق ایله اكتفا ایدیله‌جك ایسه بوانتخاب طوغریدر » صورتیله بیان مطالعه ایتدیكنی ادعاودیكر برینك دخی انتخابك نهایتلرینه طوغری انجمنه داخل اوله‌رق بر كونه رأی بیان ایتمیوب امر واقع قارشیسنده سكوت ایتدیكنی بیان ایلمسی ناظر وكیلنك رأی خفی صورتیله قرارك اتخاذ ایدلدیكی بولنه‌مكی تشریحات مذكوره‌سنی مؤیددر حالبوکه انتخاب قانونده قرارك رأی خفی ایله اتخاذ ایدلمسی تصریح اولنمشدر . مابعدی وار

ماردینی زاده : ابو العلا

شکایاته قولاق آصمادیغی برطاقم بویوك مأمورلری بر قسمی ذات شاهانه‌لرینه عائد اولق شرطیله اغتصاب حقوق واموالله دائر تشویقات اجرا ایدردی . حجاج ظالم کبی مستبدان ظلمه‌یه رحمت اوقودان احمد راتب وسائره کبی مواجب مرتبه‌یی تقدیمده قصور ایتمین ولاتی ، وکلایی مظالم وتعدیاتدن یانوب قاورولان اهالینك شکایت واسترحاماتی عیوقه چیقسه عزل وتبدیل ایتمه‌سی بوحقیقتك برهان عادلیدر .

امور مالیه‌نك فوق‌العاده مشوش برحالده بولنمسنه مبنی حکومت مشروطه مجلس مبعوثانه منتظم بربودجه ارسالنه قادر اولمامادی . تنظیم امور مالیه ایچون جلب اولونان موسیو لوران کبی برمالیه شهیر بیله خزینه‌مزك دوچار ایدلدیکی حال خرابی‌یه متحیر قالمق امر اصلاحی متعذر عد ایدییور . بقیه‌سی کلاجك نسخه‌سنده

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

– مابعد –

وشرائط آلتده تبدیل طور وحرکت خصوصنی تکملات اخلاقیه‌نك نقصانی مقتضیاتنه حمل ایله بوقبیل ذواتی تفریق امکانی فائده‌سنی تامین ایتمسنه کوره بواصولی مستحسن کورمه‌مز لازم کلور حد ذاتنده پك نیکیانه اولان شو ملاحظه بیلمامکه مقصدی نه درجه تامین ایده‌بیلور . بشریتده سوئه میل جبلی وفطریدر . انسانلرك بویله برکریویه دوشملری تمنی اولنه‌بیلور . فقط عدم وقوعی بکلنیله‌مز . طوغریسی قوهٔ عدلیه مناصبنه تعیین خصوصنده حق تقدیری موضوع بحث ایدن مملکتلر پك فنا بر مظهریتله مصاب اولمشلردر . زیرا هرنره‌ده قوهٔ عدلیه‌یی تشکیل ایدن ذوات قوهٔ اجرائیه‌نك ویا سائر قوتلرك حق تقدیریله تعیین اولنمش ایسه عقیبنده هیئت حاکمه‌نك اخلاقی بوزلمش ومملکتده عدالت اساسلری محو ومندرس اولمشدر . بوکون براستیناف حاکملکی منحل اولسه بدایت هیئت حاکمه‌سندن لاعلی‌التعیین برینی ناظرك علمنه مستنداً اومقامه کچیرمك نصل طوغری اولمه‌بیلور دیکر حاکم کندی حقنده‌ده بویله برعلم حصوله کتیرمك ایچون نه‌لر یاپماز . دوشونملی‌یزکه حکام ایچون خصائل زائده یوقدر اوصافی قانوناً تعداد اولنمشدر . مادامکه حاکم بولنیور بتون اواوصافی حائز دیمکدر .

خلاصه قوهٔ عدلیه‌یی شوائب مداخله‌دن تنزیه ایتمك ایستر ایسه‌نك قواعد مشروحه‌یی بالضروره قبول ایتمکلکمز لازمدر . بواساسلردن ذرهٔ ماعدول توازن قوا امر مهمنی اخلال ایدر قوهٔ عدلیه‌نك قوهٔ اجرائیه تأثیرینه معروضیتندن تولد ایده‌جك محاذیر قوهٔ قانونیه‌نك قوهٔ اجرائیه‌یه مداخله‌سی محذوریله‌ده قابل قیاس دکلدر بورادهکی مخاطره‌یه نسبتله قوهٔ قانونیه‌نك مداخله‌سندن نشأت ایده‌جك مشکلات هیچ مثابه‌سنده قالیر . زیرا بومشکلات قابل تلافیدر حالبوکه اوته‌ده‌کی مخاطره غیر قابل دفع وازاله‌در .

قوهٔ عدلیه مناصبنه ارتقا خصوصنده اومناصبی احراز ایدن ذواته قرابتك مانع انتخاب عداولنماسی ایشته بوقواعدك نتایج طبیعیه‌سندندر . فقط خصائص قوا بویله‌جه تفریق وتمیز اولنمزایسه مسئلهٔ حاضره‌ده‌کی کریوه‌لر دائما یوز کوستریر .

اصل مسئله‌یی ایضاحه توطئه قبیلندن اولمق اوزره سرد ایلدیکمز شو تمهیداتی اکمال ایتمزدن مقدم محاکم کتبه‌سنك دخی قوهٔ عدلیه‌یه داخل بولندقلرینی اثبات ایتمکلکمز لازم کلور . زیرا احتمالکه مدافعلر سرد ایتدیکمز قواعدك یالکز هیئت حاکمه‌ده جاری اوله‌بیلوب اجزای محکمه‌دن معدود اولان کتبه‌ده جاری اوله‌میه‌جغنی ادعا ایدرلر . بوادعایی مملکتمزده‌کی احکام موضوعه ایله تطبیق ایدر ایسه‌نك درحال بطلانی آکلارز . واقعا قوهٔ عدلیه‌ده‌کی ماهیت قانونی تطبیق ایلمکدر . وطبیعی قانونی تطبیق ایتمك جهتیده هیئت حاکمه‌یه راجعدر . کتبه‌ده بویله بر صلاحیت مفقوددر . فقط برکلی تشکیل ایدن هر برجزئك دیکرینك عینیله اوصافنی حائز اولمسی لازم کلمز . نته‌کیم قانونك قوهٔ عدلیه‌یی تمثیل ایدن ذواتی صفت حاکمیتی حائز اولان واولبابان صورتیله تقسیم ایتمیده بونظریه‌نك اصابتنی کوستریر . مع‌مافیه قانون کتبه‌نك اجزای محکمه‌دن معدودیتنی تصریح ایلمشدر .

تشکیلات محاکم قانوننك قرق‌سکزنجی ماده‌سنده « اعضا ملازملری وضبط کاتبلری کبی محکمه‌نك اجزاسندن عد اولنان مأمورلر » عباره‌سی عیناً موجوددر .

یعنی بونلری قوهٔ عدلیه‌یه الحاق ایلمشدرکه بوالحاقدنده بعض نتائج حصوله کلمشدر . از جمله ١ – قضا بدایت محکمه‌لرنده برنجی کاتبلر اعضانك غیبوبتی حالنده وکالت ایتمك صلاحیتنی حائزدرلر .

[« یکرمی برنجی ماده : قضا محکمه‌لرنده رئیسك غیابنده اعضانك اك قدمایسی واعضادن برینك رئیسه وکالتده ویا غیابنده کاتب اول اکا وکالت ایدر » – تشکیلات محاکم قانونی –]

٢ – محکمهٔ تمیز باش ممیزلری ایله استیناف باش کاتبلری سلسلهٔ حکامده تعداد اولنمشدر .

[« سلسلهٔ حکام : اللی دردنجی ماده : اولا محکمهٔ تمیز ریاست اولیسی ثانیاً محکمهٔ استیناف ریاست اولیسیله محکمهٔ تمیز ریاست ثانیه‌سی ثالثاً محکمهٔ تمیز اعضالغیله محکمهٔ استیناف رئیس ثانیلکی رابعاً محکمهٔ استیناف اعضالغیله بدایت محکمه‌سی رئیس اول وثانیلکی ومحکمهٔ تمیز باش ممیزلکلری خامساً بدایت محکمه‌سی اعضالغیله محکمهٔ استیناف باش کاتبلری » – تشکیلات محاکم قانونی –]

٣ – ضبط کتبه‌سنك محاکمه‌سی منسوبی بولندقلری محکمه‌نك هیئت عمومیه‌سنه راجعدر .

[« اللی اوچنجی ماده : اعضا ملازمی وضبط کاتبلری کبی

شیخ علی یوسف کرسیدن چکلمسیله کرسی‌یه اسماعیل بك کلور ؛ مجلسه عمومی پرسلام ویرر ؛ بتون مجلس ال اوروب خطیبی استقبال ایتدی . اسماعیل بك خطبه‌لرینی ترکچه سویلدی ؛ ترجمه‌لری عربچه اوقوندی . برنجی خطبه‌سی ــ «روسیه مسلمانلرینك احوال حاضره وحرکات عقلیه‌لرینه» دائر ایدی . ایکنجی خطبه‌سی ــ بلا اجرت تحصیل عمومی ابتدائی‌نك فرضیتنه وقواعدینه وصور اجرائیه‌سنه دائر ایدی. روسیه مسلمانلرینه دائر خطبه‌ده بونلرك احوال اقتصادیه‌سندن و حقوقلرندن و مطبوعاتلرندن معلومات ویردکدن صوکره معارف ملیه‌لرندن بحث ایتدیکی صره‌ده اسماعیل بك سیبریالی مرحوم حاجی نعمت‌الله ، قزانلی مرحوم حاجی احمد واوره‌نبوغلی مرحوم عبدالغنی الغفورلرك حمیت و فداکارلقلرینی نقل ایدرك ــ حضرات ، بونلره رحمت خدا ــ دیدیکی ایله بتون مجلس کبیر «رحمت ، رحمت» نداسیله صالونی تیره‌تدی . بعده حیاتده بولونان حاجی زین‌العابدین تقی‌یف جنابلرینك فوق‌العاده همت وفداکارلقلری وفعالیت حمیتمندانه‌سی یاد اولونه‌رق خطیب فاضل طرفندن «صاغ اولان یاشاسون» دینلدکده «یاشاسون ، یاشاسون» دعای خالصانه‌سی تکرار صالونی تیره‌تدی .

روسیه مسلمانلرینه دائر اولان خطبه‌یه زیاده دقت بیورمش فضیلتلو عالم شهیر سعادتلو لطیف پاشاحضرتلری «ایاغه قالقوب ومجلسه خطاباً» غایت مؤثر وبلیغ بر نطق ایراد ایتدی . پاشا حضرتلرینك سویلدیکی نطقك مختصر مآلی بودر :

ــ اسماعیل بك جنابلرینك روسیه مسلمانلری حقنده ایراد بیوردیغی نطقدن غایت مهم ایکی دورلو معلومات آلدق : بری ــ روسیه مسلمانلرینك راه ترقی‌یه کیردکلری وایکنجیسی روسیه حکومتك مسلمانلر حقنده‌کی معامله معتدله‌سیله روس ملتك بونلر ایله انسایتکارانه انسیت وامتزاجیدر . اشبو مجلس وبوتون مصر اهل اسلامی نامنه اسماعیل بکه کوزل خبرلری ایچون عرض تشکر ایدیورم . روسیه حکومتنه وبالخاصه روس ملتنه دین قرنداشلرم حقنده‌کی حسن معامله‌لرندن اوتری عرض تشکرات ایدرم . »

سعادتلو پاشانك بو نطقی بتون مجلس جانبندن مقبول کوریلوب آلقشلاندی . اسماعیل بکك الك بیوك الك مهم اوچنجی خطبه‌سی ــ عموم مسلمانلری اویاندیرمق (نهضة‌المسلمین) ایچون چاره واسباب آرانلمقدن اوتری مؤتمر اسلامك (مسلمانلر قونغره‌سنك) لزومنه وکشادینه دائر ایدی ، بوکا دائر خطبه‌سنك عینی بودر :

«حضرات ! عالم اسلامیتك حال حاضرینه دقت ایله باقیلور ایسه هر طرفده آزمی چوقمی افکار اویاندیغی کوریلیور ؛ هر طرفده محرك الافکار غزته‌لرك چیقدقلری وبعض مذاکره مجلسلرینك واقع اولدیغی ایشیدیلیور . بونلر کوزل علامتلردر ؛ لکن بو کوزل علامتلره آلدانوب غفلت ایتمك جائز دکلدر ؛ بلکه خطادر ، چونکه غایت کروده نوبتده قالدیغمزدن تأمین استقبال ایچون پك چوق غیرتلر پك جدی چالیشمه‌لر اقتضا ایده‌جکدر .

حضرات ! شمالده‌کی قزاندن جنوبده‌کی مصره ومغربده‌کی فاسدن شرقده‌کی جاوایه قدر نظر تفتیش ایله باقیلور ایسه ملل اسلامیه‌ده آثار تمدندن وارتقادن زیاده آثار تدنی کوریله‌جکدر .. مدرسه‌لر ومکتبلر خراب وبی فائده بر حالده‌در ؛ کسب وصنایع محله‌لر یا منقرض اولمش یا اولمق یولنده‌در ؛ اصنافلر سونمکده‌در ؛ عالمك تجارتنده حصه‌مزك آز قالمشدر ؛ امور صرافیه‌ده مدخلمز اولمدیغی کبی تجارت بحریه‌دن بی بهره بولنیورز .... اوچ یوز ملیونلق بر ملتك اوتوز واپورلی بر شرکت بحریه‌سی ، بش ملیون سرمایه‌لی بر بانقه‌سی موجود دکلدر !

حضرات ! دقت ایدك ... جمله‌مزك اسباب تعیشی آنجق بابا اجداددن قاله طوپراقلرك ویردیکی برکت طبیعیه سایه‌سنده‌در . هنر ومعرفت ایله حاصل ایتدیکمز شی پك آزدر . برکتلی طوپراقلرمز بر چوق شیلر حاصل ایدییور ، بونلری عالم بازارلرینه چیقاروب صاتمق دخی الیزدن کلمیور ؛ بوندن بویله برکتك برحصه‌سنی مالیمزی نقل ایدن اجنبی کیجیلرینه ویرمه مجبورز ! تجارت میدانی اولان آوروپا وآمریقاقطه‌لری ایزلنور آرانلورسه هیچ بر بلده‌سنده مسلمان تاجری بولنماز ؛ بولندیغی تقدیرده مستثنا قیلدن اولور ؛ شرقلی تاجره راست کلنورسه یا ارمنیدر ، یا رومدر ، یا یهودیدر یا هندو ، لکن مسلمان دکلدر ! اشبو مصرده یکرمی قدر هند مغازه‌لری وار ؛ کوزل تجارت ایدییورلر اما هیچ بری مسلمان تجارتخانه‌سی دکلدر ! بزم قزانده وباکوده هر ملتدن تاجر و مسافر بولنور اما هندلی یاکه مصرلی برمسلمان تاجر کورلماز. ممالك خارجیده ایش کورمدیکمزدن صرف نظر ؛ کندی وطنمزده دخی عاجز قالیورز . توران وایرانك . عثمانلی ومصرك ، مغربك وهندك تجارت محله‌سی آلیش ویریشی ینه اجنبیلر النده‌در !

حضرات ! «یاغمور یاغار ایچرز ؛ یردن چیقاریرز» ایله بوکون دنیاده عمر ایتمك ممکن ایسه یارین بویله حیوانجه کچنمك ورزق کسب ایتمك ممکن اوله‌میه‌جقدر .... بو مسکینلك ، بو فعالیتسزلك ، بو هنرسزلك بزلری بیتره‌جکدر ! اجنبیسز ویالکز مسلمان خدمه‌لری ایله حکومات اسلامیه‌لرده ایش کوره‌میورلر « تیور یول ، دکز ریختمی ، قنال ، فابریقه تأسیس اوله‌جق ایسه اجنبی اوسته‌لرینه ، اجنبی مهندسلرینه محتاج قالیورلر . خلاصهٔ کلام مغربده شهر رباط ، شرقده شاه آباد هپ بر درجه برباد ؛ اینکذار لازم اولسه یارامیور علی ، مراد وخداداد ؛ کرك اولیور مطلق یازورز یا فردیناند !

حضرات ! برقوم یا ملت اقتدار سیاسیه‌سنی واستقلالنی غیب ایتسه اومت ، بیوك یقیندیدر ، بیوك زیاندر لکن فعالیت کسبیه فقدانی ایله میدان اقتصاد وتجارتده موقعنی غیب ایدرسه بر دکل اون دفعه زیاندر وانقراضنك مبادیسیدر . عموم اهل اسلامك تأسفلی بو ـله سبب نه‌در ؟ معارفسزلك . جهل دیسلورسه ــ بونلرك سببی نه‌در سؤالی کلیور .... ملل واقوام افرنجیه‌دن صرف نظر بوندن الی آلتمش سنه مقدم مسلمانلر ایله برلکده یاشایان ، مسلمان عادتلرینه تابع بولنان

عالم اسلامی اوزیاده‌جی جاده‌لر :

عمومی مؤتمر اسلامی

یاخود

مسلمانلر قونفرنسی

بوخصوصده بر چوق سنه‌لردنبری مطبوعات ونشریات اسلامیه‌یه قولاق ویره‌کلدیکمدن و کندیمده بر آز بو دائره‌ده چالشدیغمدن قطعات اسلامیه‌نك هر طرفدن برر تورلی ندای نجات چیقدیغنی ایشتمك ممکن دکل ایدی ؛ هر طرفده نهضة‌الاسلام ، تعالی آثاری باش‌کوستردیکی کوریلیور ایدی . هنده میرعلینك « روح‌الاسلامی » ، مصرده مرحوم شیخ جلال‌الدین افغانی ایله بونك بیوك شاکردی مفتی محمد عبده‌نك آثاری و سائر رسائل معتبره‌ده تازه جان بولمش فلسفهٔ اسلامیه ؛ ایران روسیه وعثمانلی علماسی وفضلاسی آره‌سنده نمایان اولان حرکات افکار اقوام مسلمه‌نك یکی بر دوره ، یکی زمانه کیردیکنی کوسترمکده ایدی .

علمای متقدمین وعلمای متأخرینك آثار نافعه‌لرینه ناظره ومطالعه اوله‌رق علما وفضلای عصرك آثار و افکاری تظاهر ایتمکده ایدی . جمله‌سنك مطلبی ــ سلامت وتعالیٔ امتدن عبارت اولدیغی حالده نظر و افکارلرینی برلشدیرمك اوزره علما و فضلای عصردن مرکب بر ندوهٔ عمومینك فائده‌دن خالی اولمیه‌جغنی ۱۹۰۷ سنه‌سی شعبان‌المعظمك ۱۱ نده چیقمش ٥٦ نجی نومرولی « ترجمان » ده یازمش ایدم . بویله بر ندوهٔ عمومینك یاکه مؤتمر اسلامینك لزومنی سنهٔ مذکوره رمضانده‌مصرده‌ده‌ازیاده آچدم . ایلروسنی جناب حق خیرلی ایلیوب انسانیت وتمدن میداننده ملتمزی بایدار ایلیه ، آمین

اسماعیل غصپرنسکی

کونتنتال اوتلده مجلس وخطبه‌لرم

۱۹۰۷ ایلول ، ۱۳۲٥ سنه‌سی ماه رمضانك ۲٥ نجی جمعه کونی اقشامی ساعت ۹ ده مصرالقاهره‌ده « کونتنتال » اوتل معتبره‌سنك بیوك صالونه بش آلتی‌یوز قادار علما ، امرا ، فضلا ، محررین وادبا واشراف جمع اولمشلر ایدی . مصرك جمله واوروپانك بعض جریده‌لری طرفندن مخبرلر حاضر ایدیلر . هرکس کلوب برلشدکدن صوکرا کرسیٔ خطابته شیخ علی یوسف چیقوب محرر اسماعیل بکك ترجمهٔ حالندن مختصر خبر ویروب حاضر بولنانلره تقدیم ایتدی جناب شیخك عربجه سویلدیکی خطبه‌سنك خلاصه‌سی بودر :

(روسیه‌ده بانجه سرای بلده‌سنده ترکجه نشر اولنان « ترجمان » غزته‌سنك صاحبی ومحرری اسماعیل‌بك افندی زادکان طبقه‌سنه منسوب برمحرر شهیردر . ۱۸٥۱ ده جوار بانجه سرایده دنیایه کلوب تحصیل ابتدائیه‌سنی ملی مکتبده ایفا ایتدکدن صوکرا روس مکتب حربیه‌سنده واوروپا سیاحتده کسب کمالات ایتمشدر و بعده روسیه‌نك وآسیای وسطانك اکثر جهتلرینی کزوب احوال دنیایه واقف اولمشدر . بوندن اوتوز سنه‌مقدم بانجه‌سرایده بلدیه رئیسی اولوب شهرك اصلاحنه مباشرت ایله مکاتب اسلامیه‌نك احوالنه جدی دقت ایتمشدر ولکن مأموریت رسمیه فعالیت کامله‌سنه مانع اولدیغندن خدمتی ترك ایله محررلکه سلوك ایتمشدر . دفعه دفعه پترسبورغه واروب اوچ‌سنه قادار دوام ایدن معاملهٔ رسمیه‌دن صوکرا بانجه سرایده قسماً روسجه وقسماً ترکجه « ترجمان » غزته‌سی نشرینه مساعده آلمشدر . اوچ ــ درت یوز قادار مشتری ایله باشلایوب بتون غیرتی وبولدیغی آقچه‌یی بو ایشه صرف ایدرك تدریجاً جریده‌سنی هر طرفه منتشر ایتمشدر . اصول افاده‌سی غایت ساده وینکل اولوب یازدقلری هرکسجه‌فهم ایدلمکده‌در . ۱۸۹٥ و ۱۸۹٦ سنه‌لری « ترجمان » غزته‌سی درسعادته ۱٥ و ۱٦ بیك عدد جلب اولندیغی معلومدر .

قزانك معتبر فامیلیاسنه منسوب بولنان زوجه‌سی مرحومه زهرا خانم دیار و راحتنی ترك ایدرك « نیت و قلمدن ماعدا مالی اولمیان » اسماعیل بکه رفیقه‌لکه کلوب غزته‌نك امور ارسالیه‌سنه ومخابراتنه جدی خدمت ایتمشدرکه ناشرلك مشکلاتنه غلبه چالندیغی بلکه مرحومه‌نك تأثیرات معنویه‌سی سایه‌سنده واقع اولمشدر . [بتون مجلس ال‌اوروب رحمت اوقودی]

غزته تأسیسی ایله برابر اسماعیل‌بك برده یکی طرزده صبیان مکتبی آچمش ایدی بو مکتبده استعمال اولنان « اصول صوتیه » سایه‌سنده مبتدی طلبه‌لرك قرق الی کونده بر درجه اوقویوب یازمیه نائل اولدیغنی کوریلوب اصول تدریسك تجدیدی بو مکتبدن هرطرفه منتشر اولدی . روسیه‌نك و آسیانك بر چوق ولایتلرندن بانجه سرای مکتبنه معلملر کلوب اسماعیل‌بکك دلالتی ایله « اصول صوتیه » یی کوروب و تحصیل ایدب کیدرلر و بویله‌جه تسهیل تحصیلی الك اوزاق یرلره نقل ایدرلر ایدی . یکی اصول مکتبلرك مقداری بیکدن آشمشدر ؛ اسکی اصول مکتبلر یواش یواش اصول صوتیه‌یی قبول ایبورلر .

اسماعیل بکك دیکر بر بیوك خدمتی دها روسیه وآسیا ترکلری ایچون عمومی ادبی لسانك اساسنی قویدیغیدر . فنون وکمالات تحصیلنه ؛ جمعیت خیریه‌لر تأسیسنه فنی ادبی کتابلرك ترجمه و نشرینه دعوتلری بیوك ثمره‌لر ویرمشدر . ۱۹۰٥ نجی سنه‌سی « نیژنی نووغورود » ده مسلمانلرك اجتماعنه غزته‌سی آلت وکندی رئیس اولمشدر . وبوندن بویله روسیه‌ده « اتفاق مسلمین » حزبنك وجودینه وبعده دومادە مسلمان فرقه‌سنك تشکیلنه خدمتی واقعدر . روسلری سون و معتدل افکارلی آدمدر اوچ قز قرنداشی خانملرك معلمه‌لك وقزی خانمك « عالم نسوان » جریده‌سی مدیره‌لکی خدمتنده بولندقلری نظره آلنورسه فامیلیا ایله نشر معارفه چالشدقلری تعیین ایدر .

اسماعیل بکك الکتریقی ایله متحرك طبع خانه‌سنده غزته‌سندن ماعدا کتب فنیه وتدریسیه واوچ قطعه‌ده قرآن طبع ایدلمکده‌در .

[مجلس ال اوروب بیان خوشنودی ایدر]

**

نشأت ایدن مغایرت مفهومیه انك صحته مانع دكلدر . [بالالتزام سوزی اوزاته‌رق] قانون لفظی‌شارح قاموسك بیانی‌اوزره فی‌الاصل لفظ سریانی اولوب اندازه ومقیاس معناسنه‌در . اصطلاح اهل فنونده قاعدهٔ كلیه معناسنده استعمال اولنور، یعنی برقضیهٔ كلیه‌دركه اندن موضوعنك احكام جمیع جزئیاتی استخراج واستنباط قیلنور .. بردیكری : مسئله مدرسه‌یه انتقال ایتدی . هپ بردن خنده‌لر ..

بعد برهة كوردمكه « روح القوانین » مؤلف شهیری قوانینك انواع مختلفه‌سی حقنده‌كی مفهوم كلی‌یی بروجه‌آتی خلاصه ایتمش :

Les lois , dans la signification la plus étendu , sont les rapports nécessaires qui dérivent de la nature des choses .

قوانین ، اك عام وشامل معنی ایله ، اول روابط ضروریه‌دركه ماهیت اشیادن نشأت ایدر دیمكدر .

صباحلری اویقودن قالقدقده اره‌مزده انور اطلاق ایلدیكمز نوری بك كمال بكه (اكمل) ، توفیق بكه (فیق) ، مدحت افندی‌یه (مد) ، محرر عاجزه (حق) دیه‌رك كیرلی چوراباری‌نی اوزرلرمزه آتار ، بزده كندیسنه‌اعاده ویاربریمزه حواله ایله كولوب‌اویناشردق. توفیق بك هركون خواب نوشین صفادن بیدار اولنجه برمعتاد تووالتنی یاپوب،كوكرتمه چیقارایدی ، مدحت افندی ایسه محیطمز دائره‌سنده وقوعات بحریه وسائره‌یه متعلق مشاهده ایلدیكی غرائب احوالی وقت كچورمز ، همان دقیقه‌سی دقیقه‌سنه طومارینه قیدایدردی. بركون بعد الغروب برپوسته واپوری بزم بولندیغمز نقطه‌یه مقابل دوشن جهتدن طوغری درسعادته متوجهاً بوغازدن كیرمك ایستر ، قلعه‌دن اشارت‌اولنور، اكلاماز، یاخود اكلامق ایسته‌مز، قوری‌صیق برطوپ آتیلور، الدیرماز ، نهایت دهشتلی صوك براخطار اولق‌اوزره واپورك اوكنه طوغری برطرافهٔ قیامت نمون ایله آتیلان بركله قپودانك عقلنی باشنه كتوردی ، یاخود عقلنی باشندن الدی . واپوری همان چویرمك ایسته‌دیسه‌ده اقتی‌نك اوكنه دوشدیكندن بیك بلا ایله بوكرداب خطرناكدن قورتیله بیلدی . آرتق بوحالی تماشا ایدن محررین كرامه‌سطوت عثمانیه‌یه‌دائر نه‌قدر پارلاق‌سنوحات ومطالعاتك بارقه‌انكیز ظهور اولدیغنی سویلك اقتضا ایدرمی ؟

فقط ایرتسی اقشام برواپور قلعه‌یه اشارت ویره‌رك برطوپ آتدقدن صوكره بوغازدن كچدی . بو بادره نشئه‌مزی برآز قیردی . بزاوكیجه بورادن طوتدیره‌رق معاهده‌لر حقنده بحثلره كیرشدك . سلسلهٔ بحث اوزانه اوزانه تا « قاپیتولاسیون » مسئله‌سنه‌قدر طیاندی . ملكمز اوزرینه چوكش اولان بوكابوسك دولت وملت ایچون نیجه عظیم محاذیری اولوب ازجمله اجانبك ممالك عثمانیه‌ده حق قضاسی بولنمسی حقوق سلطنت سنیه‌یه اشتراك دیمك اولدیغنی وامتیازات اجانب عن اصل سلاطین ماضیه حضراتی طرفندن علی الاكثر اثر عاطفت اوله‌رق ویرلمش شیلر ایكن برمغلوبیت نتیجه‌سنده دولتدن جبراً استحصال قلنمش حقوق عهدیه یرینی طوتمش اولمسی واجانب ایله معاملاتی بولنان تبعه‌نك ضیاع حقوقنه بادی اولدیغی كبی نیجه احوال المناكی برطاقم شواهد وبراهین ایرادینه ترديفاً لسان‌اسف‌ایله یادایدك . ممالك عثمانیه‌ده امتیازات اجانبك باعث‌اولدیغی سوءاستعمالاتی وقتیله باب عالی جانبندن یازیلان تحریرات عمومیه فریاد ایله حكایه ایدیور :

« عهود قدیمه‌مؤخراً باب‌عالی ایله‌دول اجنبیه بینده عقد اولنمش اولان معاهدات ایله تصدیق وتأیید ایدلمش اولدیغندن مرعی‌الحكم اولدقجه معاهدات اخیره ایله مساوی اوله‌رق مرعی ومعتبر اولمسی لازم كلور .

فقط شوقدروارکه عهود قدیمه‌نك اجرا آتنده احكام مندرجه‌سی مناسب اولمیان صورتلرله تاویل وتفسیر اولندیغی وعهود مذكوره ایله اعطا قلنمش اولان امتیازات استثنائیه ایله برابر لایقطع مشكلاتی داعی بولنان بعض سوء استعمالات علیه‌نك موجود اولدیغی معلوم ومثبتدر .

اشبو سوء استعمالاتك ارتق برمدت دها تمادی وقوعنه مساعده ایتمك دولت علیه‌جه درجهٔ استحاله‌ده بولندیغی جهتنك معلومی اولمق اوزره مذكور سوء استعمالاته تلیخ وایما ایتمك كافی اولور .

اشته شوسبه مبنی سلطنت سنیه عهود قدیمه‌نك حاوی اولدیغی احكام وشرائطه تماماً وبروجه حقانیت رعایت اولنمسی حكومات محلیه‌یه امرواشعار ایله برابر عهود مذكوره ایله مؤید ومصدق اولان امتیازاتك حدودینی تجاوز ایده‌بیله‌جك وسلطنت سنیه‌نك حقوق معززهٔ ملكداریسنه طوقه‌جق هردرلو ادعالرك رد ایدلمسی دخی توصیه بیورمشدر .

اشته حكومات محلیه‌نك بو بابده متحتم عهده‌لری اولان وظائفك حسن ایفاسنی تسهیل ایچون امتیازات مذكوره‌دن باشلیجه‌لری اخطار وبوامتیازاتك دائره‌سنی تعیین ایله اجرا آتده اجانبك حقوق مكتسبه اولق اوزره نائل اولمدری لازم كلانلرینی سوء استعمال ایدیلنلرندن تفریق ایچون خصوصات اتیه‌نك تحریرینه ابتدار قلندی :

اولا : عهود قدیمه ایله ویرلمش اولان امتیازات تبعهٔ اجنبیه‌یه مخصوص ومنحصردر .

دول اجنبیه‌نك ترجمان ویساقچی صفتیله كندو خدمتلرنده بولنان بولنان ادملردن بشقه تبعهٔ دولت علیه‌دن هیچ بركیمسه‌یه تعمیم حمایت ایلدیرینه عهود مذكوره‌نك هیچ برنده مساغ یوقدر .

سلطنت سنیه اشبو ترجمان ویساقچیدن غیری هیچ برمحمی طانیز بونلرك مقداری‌ایسه بیك سكزیوز التمش‌اوچ تاریخنده تنظیم قلنمش اولان نظامنامه‌ده معین‌اولوب مظهراولدقلری حمایت ذاتلرینه‌مخصوص ووظیفهٔ مأموریتلرینه مربوط اولوب مأموریتلری ایله برابر زائل

ارمنیلر کرجیلر ، رومله بلغارلر ، یهودیلر پارسلر وبودیلر بزلر ایله بر درجه‌ده بولندقلری حالده بوکون تمدن وترقیده بزلردن ایلرویه نه ایله ونصل چیقدیلر ؟

حضرات ! بوحالری دوشونه‌لیز ، حالمز چوق آجی وایانج بر حالدر لکن بوکاقارشو کوز یومق ، بوحالی ستر ایتمك جائز دکلدر... خطادر ، قضادر ، کنهدر ، بو حالمزی ، بودردیمزی ستر ایتمك دکل. جاده‌لرده ، میدانلرده باغروب چاغروب سویلیدر : یوقلغنی کزلین وار اولماز ؛ دردینی سویلیان شفابولماز . دردیمزه ، چاره‌مزه باقه‌لیز ؛ عکسی حالده داخلاً چوریه چوریه برکون دوشر جایلور قالورز ،

حضرات ! مسئله‌نك حلی ؛ مرضك دواسنی بندن استمیکز ؛ عاجزلرنده بو قدر بیلکی وقوت یوقدر ؛ آنجق چوق سنه‌لردر بو مسئله ایله اوغراشیورم لکن چاره‌سنی بوله‌میورم .... قوم نجیب عربك استعدادمدنیسی وفعالیت اقتصادیه‌سی تاریخی ایله‌ثابتدر ؛ قهرمان ترکلرك یتشدیردکلری علمالك وادبالك آثاری، سمرقندر صدخانه‌سنك خرابه‌لری، بتون آسیایه قانون وانتظام ویردکلری بونلرك دخی استعداد طبیعیه‌لرینه دالدر. اقوام تورانیه‌دن اولان فینلاندالیلرك وماجار (ونکر)لرك فعلیت اقتصادیه‌ومدنیه‌لری جمله‌ترکلرك استعدادمدنیه‌لرینه دیکر برهاندر. فارسلرك، ایرانیلرك تاریخ وادبیاتلری کذا استعدادلرینه کفیلدر ... دیمك استیورم که عرب ترك فارس وهنداقوام اسلامیه‌سنك بوکونکی دوشکونلکی خلقت وطبیعتلرندن ایلروکلن برحالدکلدر. بویله ایسه فعالیت وتمدن یوللرمزی کسدیرن دین مبین اسلامی ؟ خیر، خیر! مشرف بولندیغمز دین اسلام ترقی وتمدنك منبعیدر ؛ اولجه کورلمش ترقیمزك بلکه باش سببی ومحرکیدر . دیمز بر قانون مقدسدر که « جمله‌کز چالشکز » «جمله‌کز اوقویکز» « جمله‌کز تدبیر وصناعت ایله یاشایکز » قاعده‌لرینی آمردر ؛ بزلر ایسه حاضرده بو اوامر شریفه‌نك تمام عکسنی ایشلیورز ؛ ایشسزلك، صناعتسزلق ، نادانلق هپ بزده ! حکمت حالمزك بوراسنده‌در ! اقتصادی دوشکونلکمزه فکر وعقل حرکتسزلکی یعنی شرق عالمنده بر فکر وبر اثر وبر ادیب ظهورینه قارشو غرب عالمنده یوز فکر، یوز اثر ، یوز ادیب باش کوستردیکی علاوه اولنورسه حالمزك نه‌قادار مشکل اولدیغی دها کوزل آکلاشلمش اولور . عالم اسلامیتك دوشکونلکنه بردرجه آمریقا قطعه‌سنك کثفی سبب اولمشدر ظن ایدرم : شرق وغربك اسکی یول ایله تجارتنده ممالك اسلامیه عمومی کروان سرای ایدی ؛ بیوك استفاده‌لر ایدییور ایدی . آمریقا کثفی دکز تجارتنه، دکز یوللرینه میدان آچوب ممالك اسلامیه‌یه سکته و دوزغینلق کتوردی ؛ بونك ایله برابر اوروپاده ماشیناجیلق ترقی ایدوب بزم اسکی اصول تزیاه‌لرك امتعه‌سی درجه درجه بازارلردن چکیلوب فابریقه اعمالاتی میدان آلدی ، غلبه چالدی ؛ بو حالدر انکار اولنه‌ماز لکن بزلری بیقان دوشیرن یالکز بو اولماسه کرکدر ، بلکه دها زیاده‌سی قناعاتلرمزدن، اوهام وتورلی خرافاتدن ایلری کلمشدر ... بو بنم بر ظنمدر ؛ حقیقت حالی کشفه اقتدارم اولمدیغنی یوقاروده دیمش ایدم .

بویله بر مسئله‌نك حلی ؛ اسباب تدنیزك کشفی ودواسنك ترتیبی بر یا ایکی آدمك اقتداری خارجنده‌در . بناءً علیه عقل قاصرانه‌مه کوره عصرمزك علماسندن فضلاسندن ، ارباب امور وادباسندن مرکب ومتشکل برجمعیتك بوکا چالشمه‌سنه محتاجدر ظن ایدرم یعنی بویله بر مسئله‌یه وبویله دردلره چاره‌لر بولنه بیلورسه مؤتمر عمومیٔ اسلامیه یعنی مسلمان قونغره‌سی اجتهادی ایله وجود بوله‌بیلور .... همان شوراسنی عجله‌جه عرض ایدیم که مسمان قونغره‌سی مؤتمر اسلامی دیدیکمدن بان اسلامیزم یاکه سیاسی بر اجتماع عقله‌کلسون ! خطه‌مك باشندنبرو سویلیوب کلدیکم تدنی و دوشکونلکه نهایت ویرمك ، ترقیٔ اجتماعیه‌مزه واقتصادیه‌مزه یول آچق ایله ترقیات عصریه‌دن حصه‌مند اولمق آرزوسندن باشقه برشی اولمدیغنی آکلاشلمق کرکدر . بناءً علیه مواد سیاسیه‌دن بحث ایدلمامك شرائطی تحتنده مؤتمر اسلامیه دعوت وجمع ایدلمسنی ضروری کوریبورم .

حضرات ! اشبو مؤتمر عمومیٔ اسلامیه‌نك مثلا بوندن برسنه صوکره درسعادتده یاکه پای تخت ثانی اولان مصر القاهره‌ده اجتماعنه تدارك لازمدر .... مواد علمیه ومدنیه‌دن بحث ایده‌جك بومؤتمرك وجودینه مانع اوله‌جق سبب یاکه بورالردن جنوایه استفاله مجبوریت کوره‌میورم ... اکر بویله ایسه ، اکر عرض ایتدیکم فکر مناسب ایسه شمدیدن بوایشه مباشرت لازمدر. ظن عاجزانه‌مه کوره ابتدای حالده مصر القاهره‌ده علمای کرامدن ، فضلا وادبادن « تدارکات قومیسیونی » انتخاب ایتملی ؛ بوقومیسیون اجمالاً مؤتمرك پروغرامنه وهرطرفدن مرخصلر دعوتنه؛ سائر قومیسیونلر ایله مخابره‌لره باشلیوب لازم کلن محللره رسماً مراجعتلر ایدر وبویله‌جه مؤتمر الاسلامی دعوتنه مباشرت ایدیلور . قومیسیونك کتابتنه ، مخابراتنه ، اعلاناتنه بر مقدار مصارفات لازم اوله‌جقدر . فقط امینم که آنچه جهتی ایشه مانع اولماز ؛ بنده وهرکسده حصه‌سنی ویره‌جکدر .... نم بیلدیکم بوقادار ؛ بافیسنی عالم اسلامیت بیلور ؛ اوزون اوزادی باشکزی توتدیغم ایچون عفوکزی تمنی ایدییورم . » (بتون مجلس بش اون دقیقه‌لر ال اوروب خطیبی آلقشلادیلر)

تراجم احوال

یادماضی

— مابعد —

تعلق ایتمسیله قانون اولور . شو حالده اعتراض اولنمق ایسته‌نیلن تعریف اصول اداره‌یه عائد بر تعریف صحیح‌در . تخالف قصدونظردن

حقوق ملل قواعدندن اولان شو قاعده عهود قديمه ايله ملغى ومنفسخ اولمديغندن تبعهٔ اجنبيه‌نك منسوب اولدقلرى سفير وقونسولوسلر طرفندن قبول اولنمدى ديو دولت عليه‌نك بعض قوانينه متابعت ايتمك ايستمملرى واجنبيلرك حاكم صفتيله داخل اولمدقلرى محاكم حضورنده مرافعه اولنمقدن استنكاف ايتملرى ومحاكم عاديه‌يه كتمملرى وتبعهٔ دولت عليه ايله تكون ايدن دعوالرينك حسم وفصلى ايچون فوق العاده مختلط قوميسيونلر تشكيلنى ادعا ايتملرى احكام عهديه‌نك هيچ برينه مستنداولمديغى وبوحاله بو آنه‌دك لسبب من الاسباب مساعده اولنديغى جهتله بوندن بويله قبول ومساعده اولنمامسى اقتضا ايدر .

سابعاً : كرك حقوقه وكرك جنايته متعلق مواده هر بر دولتك حكمى داخل دائرهٔ حكومتى اولان ممالكك حدودندن ايلرو ممالك اجنبيه‌ده جارى اوله‌ميوب يالكز كرك يرلو وكرك اجنبى اولسون كندى مملكتنده متمكن بولنسان بالجمله سكنه وبونلر طرفندن ظهوره كتوريلان وقوعات حقنده جارى اولور ايكن حقوق ملك شوقاعدهٔ حكمت عائده‌سى ممالك دولت عليه‌ده استثنا آت وخيمه ايله خلل پذير اولمقده‌در .

عهود قديمه احكامى اقتضاسنجه حقوقه دائر دعوالركرك منحصراً تبعهٔ اجنبيه اراسنده اولسون وكرك تبعهٔ دولت عليه‌نك دخى مدخلى بولنسون تفريقى لازم كلور .

منحصراً تبعهٔ اجنبيه ميانه‌سنده تكون ايدن دعوالر منسوب اولدقلرى سفير وياخود قونسولسلره وتبعهٔ دولت عليه‌نك مدخلى اولان دعوالر دخى محاكم دولت عليه‌يه محول اولور . عهود مذكوره حكمنجه جنايته متعلق مواده دخى بر ديكر اجنبى‌يى اضراراً براجنبى طرفندن وقوعه كتوريلان جنايت و ياخود جنحه ايله تبعهٔ دولت عليه‌دن برينى وياخود دولتى اضراراً بر اجنبى طرفندن ارتكاب اولنان جنايت وجنحه‌نك تفريق وتميزى اقتضا ايدوب تبعهٔ اجنبيه ميانه‌سنده وقوعبولان جنايت وجنحه‌لرك تعقيب واستنطاق وتأديبى جانى اولان اجنبينك منسوب اولديغى قونسلوس و ياخود سفيره وتبعهٔ دولت عليه‌دن برى حقنده اوله‌رق بر اجنبى طرفندن وقوعه كتوريلان جنايت وجنحه‌لرك تعقيب واستنطاق و تأديبى ايسه حكومت محليه‌يه عائددر .

خصوصات مسروده‌دن مستبان اولديغى وجهله ممالك محروسهٔ شاهانه‌ده مقيم تبعهٔ اجنبيه ايكى اداره‌يه يعنى ديكر تبعهٔ اجنبيه ايله اولان امور و مصالحى ايچون قونسلوسلرينك حكمنه و تبعهٔ دولت عليه ايله اولان امور و مصالحى ايچون حكومت محليه‌يه تابع اولورلر .

اشبو اداره‌لرك هربرى تماماً اجراى وظيفه ايديبورلر . حق وعدالت مستقل اولديغندن قونسلوسلرك ايشنه مداخله‌يه حكومت محليه‌نك حق وصلاحيتى اولمديغى مثللو محاكم محليه‌نك حكم وقرارينه دخى قونسلوسلرك مداخله ايتمسى جائز دكلدر .

طرفين محاكمى طرفندن ويريلان حكملرك تماماً و كاملاً اجرا وانفاذى ايچون كرك حكومات محليه وكرك قونسولوسلر يكديكره معاونت ايتمكه مجبوردرلر .

بوصورتله قونسولوس محكمه‌نك صلاحيتنى و ياخود استدعانك ماهيتنى اول امرده تدقيق ايتمك داعيه‌سنده اوليه‌رق دولت متبوعه‌سى تبعه‌سندن برينى تبعهٔ دولت عليه‌دن برى طرفندن احضار اولنديغى محكمه‌يه كوندرمكه مجبوردر و ثمانلى محكمه‌سى طرفندن ويريلان حكم وقرارك اجرا و انفاذى ايچون اجراى معاونت ايتمسى اقتضا ايدر . وعلى كلا التقديرين اشبو حكم و قرارك درجهٔ حقانيتنى تدقيق ايتمك كندوسنه راجع اولمز .

ثامناً : عهود قديمه اقتضاسنجه تبعهٔ اجنبيه ايله تبعهٔ دولت عليه ميانه‌سنده تكون ايدوب محاكم محليه‌يه عائد بولنان دعاوينك حين رؤيت ومحاكمه‌سنده ترجمانك حاضر بولنمسى لازمدر . عهود قديمه‌نك اشبو احكامى صريح اولوب حين محاكمه‌ده ترجمان حاضر بولنمزسه كلنجه‌يه‌دك مصلحتك تأخيرى اقتضا ايدر ديو عهود مذكوره‌ده مصرح ايسه‌ده تبعهٔ اجنبيه‌نك دخى ترجمانك حاضر بولنمسى بهانه‌سنى سوء استعمال ايتميوب بلكه ترجمانى كتورمكه مسارعت ايتملرى لازم كله‌جكى فقره‌سى دخى مندرجدر .

ترجمانلر دعاوينك حين رؤيتنده حاكم وضع وصفتنده بولنميوب دعواده مدخلى اولان تبعهٔ اجنبيه‌نك حاميسى بولنورلر . بو بابده اثبات مدعا ايچون بر دليل ارائه‌سى اقتضا ايدرسه تبعهٔ دولت عليه‌دن بريله برفرانسز آره‌سنده وقوعبولان دعوانك محاكمه‌سنده ترجمانك فرانسه تبعه‌سندن اولان طرفك حاميسى صفتنده بولنمسى فرانسه دولتى ايله بيك التى يوز يتمش اوچ سنه‌سنده عقد ايدلمش اولان عهدنامهٔ همايونك اوتوز التنجى ماده‌سنده مندرج اولديغندن بند مذكور ارائه اولنور . حقيقت حال بومركزده اولديغندن بر حكم وقرارك ترجمان حاضر اولمدى ديو كان لم يكن حكمنده عد اولنمسى جائز اوليه‌جغى مثللو محاكمه‌ده اثناى مذاكراتده ترجمانك حاضر بولنمق حق و صلاحيتنى حائز بولنمسى ومحكمه‌دن چكيله‌رك احقاق حق مادهٔ مهمه‌سنك انتظام جريانى قطع و توقيف ايده بيلمسى ادعالرينك درميانى دخى جائز اوله‌مز بو مثللو ادعالر عهود قديمه‌نك احكامنه مستند اولديغندن رد اولنمليدر .

تاسعاً : عهود قديمه احكامى اقتضاسنجه جنايت وياجنحه‌دن طولانى اجنبيلرك حين محاكمه‌سنده دولت عليه حاكملرينك يالكز سفير وياقونسلوس وياانلر طرفندن برمأمور حاضر بولنمدقجه اجراى محاكمانه كيرشملرى اقتضا ايدر . اشبو مأمورلر حين محاكمه‌ده حاكم اوليوب حاضر بولنملرى مجرد هيچ بر كونه انتظامسزلق وقوع بولمديغنى كورملرى مقصدينه مبنيدر . تبعهٔ دولت عليه‌دن برى طرفندن بر اجنبى حقنده وقوعه كتوريلان جنايت ويا جنحه‌نك حين تدقيقنده قونسلوس

اولور ومدت حیاتلرنده اقرباو تعلقاتلرینه شمولی اولمدیغی کبی ورثه‌لرینه دخی منتقل اوله‌مز .

ثانیاً : تبعهٔ اجنبیه عهود قدیمه اقتضاسنجه اولوقت موجود اولان تکالیف شخصیه وسائره‌دن معاف بیورلمشلر ایسه‌ده تکالیف مذکوره مدت مدیده‌دنبرو زائل اولدیغندن شوحال انلرك تکالیفدن برصورت عمومیه ومطلقه‌ده معافیتلرینی مؤدی اوله‌مز .

حتی تجارت داخلیه ایله مألوف اولان تبعهٔ اجنبیه‌نك الك زیاده مظهر مساعده اولان تبعهٔ دولت علیه‌نك ویردکلری رسوم وتکالیف ایله مکلف اولملری مؤخراً عقد اولنان تجارت عهدنامه‌لرنده درج ایدلمش واراضی ویرکوسنه کانجه بونك تأدیه‌سی تبعهٔ اجنبیه‌نك ممالك محروسهٔ شاهانه‌ده استملاك املاك ایلمرینك موقوف علیهی اولان شرائط علیه‌دن بری بولنمشدر .

معاهدات اخیره‌ده ویرکویه دائر اولان استثنا یالکز تجارت خارجیه حقنده اولدیغندن تجارت خارجیه ایله مشغول اولنلر معاهدات اخیره‌ده مشروط ومندرج بولنان رسومدن غیری بر شی ایله مکلف اوله‌مزلر .

تجارت خارجیه مستثنا اولدیغی حالده کرك عهود قدیمه‌ده وکرك معاهدات منعقدهٔ اخیره‌ده سلطنت سنیه‌نك تبعهٔ اجنبیه‌دن کندی تبعهٔ مخصوصه‌سیله سیان اوله‌رق ویرکو تحصیل ایتمك حقوق ملکداریسی حقنده هیچ بر مانع یوقدر .

ثالثاً : ممالك محروسهٔ شاهانه‌ده مقیم دول اجنبیه قونسلوسلری دولت متبوعه‌لری سفراسنك برصورت مطلقه‌ده نائل اولدقلری اقامتکاهلرینك خارج ازمملکت عد اولنمق امتیازینی ادعایه هیچ بر حق وصلاحیتلری یوقدر .

بیك یدی یوز قرق تاریخنده یاپلش اولان عهدنامهٔ همایونك اون التنجی ماده‌سنده « برکیمسه بر دولتك تجارینك مصالحندن طولایی انك قونسلوسی حقنده اقامه دعوی ایدر ایسه اوقونسلوس حبس اولنمز وخانه‌سی دخی تمهیر ایدلمز ودعواسی دخی باب عالیده کوریلور » دیو محرردر .

اشبو بند حقوق عادیه‌یه عائد موادندن اولدیغندن بوصورتله قونسلوسلر باب عالینك حکمنه تابع اولوب مجازات بدنیه واقامتکاهلرینك تمهیری کبی بعض طرق اجرائیه‌دن بشقه بر شیدن معاف اولمامه حقلری یوقدر . جنایاته متعلق موادده کرك عهود قدیمه‌ده وکرك معاهدات منعقدهٔ اخیره‌ده قونسلوسلره دائر هیچ بر کونه احکام یوغیسه‌ده مقاولات رسمیه اولمدیغی ومقابله بالمثل اصولی دخی موجود بولنمدیغی حالده حقوق ملل قاعده‌سی اقتضاسنجه قونسلوسلرك اقامتکاهلری خارج ازمملکت عد اولنمق امتیازینه هیچ بر کونه حق وصلاحیتلری اولمدیغی جهتله قونسلوسلرك تبعهٔ دولت علیه‌دن برینی ویاخود حکومتی اضراراً وقوعبولان جنایت ویاخود جنحه‌لرنده دخی باب عالینك حکمنه تابع اولدقلری وارستهٔ شك واشتباهدر .

رابعاً: اقامتکاهك خارج ازمملکت عد اولنمق امتیازینك قونسلوسلره شمولی اولمدیغی مثللو ترجمانلری حقنده دخی شمولی یوقدر . فی الواقع ترجمانلر وظائف مأموریتلرینك اجراسندن طولایی وظائف رسمیه‌لرینه متعلق افعال وحرکات ایچون حکومت محلیه طرفندن تأدیب ویاخود محاکمه ایدیله‌مزایسه‌ده قنی دولت تابعیتنده بولنورسه بولنسون لر وظیفهٔ مأموریتلرینه راجع اولمیان کافهٔ خصوصاتده کرك حقوق عادیه وکرك جنایت ماده‌لری اولسون منسوب اولدقلری دولتك تبعهٔ سائره‌سی کبی حکومت سنیه جانبندن محاکمه اولندیغی غیرمنکردر .

بوخصوصه دائر عهود قدیمه‌ده مندرج احکام وشرائط دیکر درلو تأویل ومعنایی قابل اوله‌مز . عهود قدیمه اقتضاسنجه قونسلوسلر اقامتکاهلرینك خارج ازمملکت عد اولنمق امتیازینه مظهر اولمدقلری کبی ترجمانلرینك دخی بو امتیازه نائل اوله‌میه‌جقلری عقول سلیمه اصحابی نزدنده مسلمدر .

خامساً : تبعهٔ اجنبیه‌نك اقامتکاهنك طوغریدن طوغری‌یه تحری ایدلماسی عهود قدیمه‌ده مؤید ومصدقدر . منسوب اولدیغی قونسلوسه خبر ویرلمکسزین وقونسلوس طرفندن بر مأمور بولنمقسزین حکومت محلیه طرفندن تبعهٔ اجنبیه‌نك اقامتکاهلرینه کیریله‌مز .

بیك یدی یوز قرق تاریخیله مورخ اولان عهدنامهٔ همایونك یمشنجی ماده‌سنده محرر اولدیغی وجهله تبعهٔ اجنبیه‌دن برینك خانه‌سنه کیرلمك مراد اولندقده اول امرده قونسلوسنه خبر ویرلمسی وقونسلوس طرفندن بر مأمور بولنمسی لازم کلسی قونسلوس اولان محللرده مرعیدر .

فقط شوراسی مقرردرکه قونسلوس اولمیان محللرده دخی تبعهٔ دولت علیه‌نك اقامتکاهنه رعایت اولندیغی کبی تبعهٔ اجنبیه‌نك دخی اقامتکاهنه رعایت اولنمسی مقتضی واقامتکاهه کیرلمك اصولنك حکومات محلیه‌نك تبعهٔ دولت علیه حقنده اجراسندن خالی اولمدقلری هردرلو تأمیناتی جامع اوله‌رق اجرا قلنمسی لازم کلور .

بناءً علیه بومثللو محللرده ضابطه مأمورلری یالکز ایجاب ایدن یرده کندولرینه ویریلان امر موجبنجه تبعهٔ اجنبیه‌نك اقامت کاهنه کیره‌جکلر وبوده یك اقتضا ایتدیکی وقت یعنی بر جنایتك تحقیق وتحریسی ایچون اوله‌جقدر .

بوخصوصده مأمورین مرقومه ایله برابر حاکم ویاخود صلاحیت لازمه‌یی حائز برمأمور ایله مجلس مملکتدن اوچ اعضا بولنه‌جقدر.

اقامتکاهدن مراد اسکان اولنان خانه ایله ملحقاتی یعنی خانه وحولی وباغچه ودیوارایله محاط اولان آچیقلغی‌در . بونلرك خارجنده مأمورین ضابطه بلا حائل اجرای حکم ایلیه‌جکدر .

سادساً : تبعهٔ اجنبیه‌نك یرلی اهالی کبی قوانین سلطنت سنیه‌دن استفاده ایتمك حق وصلاحیتلری اولوب انجق اشبو حق وصلاحیت کندولرینك قوانین مذکوره احکامنه متابعت ایتمك مجبوریتنی داعی اولور .

اللهك رضاسی اولمیان درلو درلو سوزلر ، حیله‌لر، کیجه‌لین برلشیرلر، برطاقم فسادلر قورارلر . بونفعلك مضدری اولان (تبیت) کیجه وقتی مشاوره ، مذاکره ایتمك معناسنه‌در ...

بونلرده اویله یاپمشلردی . کیجه وقتی طوپلاندیلر : « اکر یهودینك دعواسی میدانه چیقارسه قبیله‌مز رذیل اوله‌جق » دیدیلر . اوته‌دن بریسی : « بن یمین ایدرم دیدی ، البته بنم یمینمه اینانیر.» دیکرلری ایسه : « بزده یالان یره شهادت ایدرز » دیدیلر . کیجه‌لین بویله مشورت ایتدیلر . آنك ایچون جناب باری (وهو معهم) دییور . الله حاضردر، خائنلر یاپدقلرینی قوللردن کیزلرلر، فقط اللهدن کیزله‌یه‌مزلر . چونکه الله برابردر . یعنی علم الهی ، نرده‌یه وارسه‌لر اونلره تعلق ایدر، حاضردر. علم اللهدن خارج بر شی اولماز . چونکه مکاندن منزهدر . هرقول ایله برابردر . (وهومعکم این ما کنتم) ده واریا. یرده کیلره نصل یقین ایسه کوکده کیلرده اویله یقین‌در . شرقده نصلسه غربده‌ده اویله‌در . مکان وزمان اللهی باغلاماز . هیچ بری یوق ایکن الله واردی . نه زمان ، نه مکان ، هیچ برشی یوق ایکن او ، موجود ایدی . (ولایتمکن بمکان ولایجری علیه زمان) الله مکانده تمکن ایتمز . اوزرینه زمان کچمز . کیجه ، کوندوز ، سنه ، آی ... بزم اوزرمزدن کچر . کیمی شیلر وار کچمشدر ، کیمیلرده وار کله‌جك . فقط بو ، قوللره نسبتله‌در . اللهه نسبتله کچمش ، کله‌جك یوق . دنیا نصلسه آخرتده اویله . مکاندن منزه اولدیغی جهتله بتون امکنه‌یه نسبتی علی السویه‌در . زمان ایله مقید بولونمدیغی ایچون کچمش ، کله‌جك ، ماضی واستقبال یوق . ازل نصلسه ابدده اویله‌در . اما سنك ذهنك آلمایور . ذاتاً شؤنات الهیه‌یی هانکی فکر آلیر ؟ فقط عقل بونی ایجاب ایدییور. دلیل، برهان بوحقیقتی میدانه قوییور . مادامکه مکانسزلق جهتیله بتون خلائقه مباینتدر ، زمانده اویله . مادامکه زمانی‌ده خلق ایتمش، مکان کبی، حادثات اشیا کبی تقید ایتمز؛ اوحالده کچمش نصلسه استقبالده اویله‌در . انکچون نه‌بیورور ؟

(وهومعهم اذیبیتون مالایرضی من القول) اونلر برطاقم حیله‌لر دوشوندیلر ، تدبیرلر، تزویرلر، درلودرلو فسادلر قوردیلر . ظن ایتدیلرکه اللهده طویمایه‌جك ، یوزلرنه چارپمایه‌جق ... یوقسه اللهی بیلن، علم الهینك شمول واحاطه‌سنه آکاه بولونان اویله‌مفسدته‌جرأت ایتمز . اللهی انکار ایدن اونی یاپار . بونلرده کچنلرده بویله یاپدیلر . صورت حقدن کوروندیلر . درلو درلو حیله‌لر قوردیلر . هرکسی بربرندن شبهه‌یه دوشوردیلر . آرایه خصومت القا ایتدیلر . نفر ضابطنی طانیمازسه ، افراد عسکریه کندی آمرلرینه انقیاد ایتمه‌جك درجه‌یه کلیرسه آرتق اوملتده سلامت قالیرمی ؟ صوکرا طلبه‌لرده خوجه‌لرك علیهنده . بوراده پك دکلسه‌ده باشقه یرلرده اکثر طلبه‌لر بوفکرده ایمش . برخیلیسی « اتحاد حمیدی » جمیتنه داخل اولمشلر. خواجه‌لرینه اویله دییورلرمش :

— سز مرتدسکز ! ..

— نه‌دن آیول ؟ اون سنه‌در بندن درس اوقودك . کیمدن اوکرندك ، کیمه اعتراض ایدرسك ؟ ..

بویله اکثر اعاظم علمایی تهدید ایتدیلر : — سزده اتحاد محمدی‌یه کیره‌جکسکز ! ..

— الله ، الله... اتحاد محمدی نه‌ایمش ؟ یکی‌می مسلمان اوله‌جغز؟ مجوسی ملکنده‌می‌یز ؟ ..

مکرسه او اتحاد حمیدی ایمش !.. صرف اونك پارمسیله دولابلر دونیورمش . ملعونلر ! سلطان انبیایه افترا ایتدیلر . بوکا قابیلان انسانده ادراکمی وار ؟ دیمك شیمدی‌یه‌قدرهرکس نعوذبالله مجوسی ایمش ! شیمدی درویش وحدتی ملعونی اورتمانی‌مسلمان ایده‌جك. های ادبسز حریف ! ...

حالبوکه مقصد باشقه . بونلر مقدمات . برکره خلقك افکاری زهرلیمکدر ایش . صوکراسی قولای . اویله اولمادی‌می‌یا ؟ کیم اتحاد حمیدی‌یه‌داخل اولورسه یالکزمسلمان او . خارجده قالانلر مجوسی، کافر ؛ اونلری کیسمك لازم . « شریعت ایسترز » دیه اورته‌یه چیقدیلر . نصل قارشو طورمسك ؟ هرکس حیرتده قالدی . برشی سویله‌جك اولسه‌ك « دیمك سن شریعت ایسته‌مزسك » دیه‌جکلر . نصل‌که دیدیلر . واو حمیتلی معصومللری ظالمانه، غدارانه اولدوردیلر .

باق حیله‌یه ! کیجه وقتی فسادنی قورمشلر ، (اذیبیتون مالا یرضی من القول) عبادالله‌ك محوینه یول آرارلر ! ..

بهی شاشقین خائنلر ! شریعت ایسته‌نیرمی ؟ یوقسه ایشله‌نیرمی ؟ واضع شریعت دیمش‌می بر یرده : — شریعت ایسته‌یك ! ؟ وارمی بویله آیت ، حدیث ؟ هی ملعون ! شریعت ایسته‌نمز ؛ شریعت ایشله‌نیر، نه ایسه حکمی اوکا متابعت اولنور. هرکسك حقنی، حقوقنی محافظه ایدر ، یالان سویلمز ، کیمسه‌یه تعرض وافترا ایتمز ، سرخوش اولماز، اللهه، پیغمبره، امرلرینه اطاعت ایدر، نهیلرینه انقیاد کوستر. ایشته شریعت بودر. یوقسه ملعنه واسطه قیلمق، فساده آلت ایتمك، شریعتی اباقلر التنه آلمق ... بو شریعت دکلدر . هم شریعت ایستر ، هم بری طرفدن معصومللری اولدورور، میخ نعره‌لر قوشار. خائن ! شریعت قان دوکه‌بی‌می امر ایدر؟ ملعون! شریعت «سرخوش اولك» می دییور؟ .. دها نعره، نعره ! .. مخدرات نسوانك البسه‌لرینی یرتمغه جرأت ایتدیلر. نیچون ؟

« یوزلری آچیقمش ، ایی اورتونمزلرمش ! .. »

— به کافر سن البسه‌سنی یرتدك، بتون بتون آچدك . هم‌سن نه‌جی؟ بو مملکتك علمالری وار، ارکانی وار. نرده‌یز؟ چولده‌می‌یز؟ مرتبه مرتبه دکلی امربالمعروف، نهی عن المنکر ؟ احکام شرعیه‌نك اجراآتی حکومته عائددر. یولی کوسترمك‌ده علمایه‌دوشر بروظیفه‌در. قواخانهٔ جلیله وار . دها باشقه وسائط وار . عاجزلری کبی علما ، مشایخ وار . صورولور. صوکرا نیچاپی نه ایسه اجرا اولنور.

ویا ترجمانك حاضر بولنمسی عهود قدیمه اقتضاسنجه لازم کلمز. نقط شوراسی درخاطر اولنملیدرکه بو مثللو محاکمه‌لر علنی اولوب ارتکاب جنایت ویاخود جنحه‌ایدنلرك مغدوری اولان اجنبیك منسوب اولدیغی قونسلوس جانبنك حکم و محاکمه‌سنده حاضر بولنمقلغی آرزو ایدرسه کندوسنه برحرمت مخصوصه اولمق اوزره دعوت اولنور وشو اصولك عدم اجراسی حالنده حقوقجه هیچ برشی ترتب ایتمز .

عاشرا : بیك یدیبوز قرق تاریخنده یاپلمش اولان عهدنامهٔ همایونك اللی برنجی ماده‌سنده درتبیك اقچه‌دن زیاده اولان دعاوی دیکر برمحلده رؤیت اولنمیوب دیوان همایونده حسم وفصل اولنه دیو محرردر .

شو شرط اولوقت دولتك بولندیغی احوال عمومیه‌یه مطابق اولدیغی حالده چوق سورمیوب منسی حکمنه کیردیکندن بشقه ممالك محروسهٔ شاهانه‌نك بیوك شهرلرنده تجارت محکمه‌لرینك وبوکونکی کون بلا استثنا هرپرده محاکم ملکیه‌نك تأسیسی تاریخندنبرو مرعی الحکم دکلدر .

مذکور شرط تبعهٔ اجنبیه‌نك کرك مدعی وکرك مدعی علیه صفتیله ذیمدخل اولدقلری دعوالرده جاری اولمسی لازم کلوب حالبوکه دول اجنبیه تبعهٔ اجنبیه‌نك مدعی علیه بولندیغی دعوالرده مذکور شرطك اجراسنه ممانعت ایتدکلرندن تبعهٔ اجنبیه‌نك یالکز مدعی بولندقلری دعوالره انحصاری مغایر حقانیت اولور .

تبعهٔ اجنبیه‌نك عهود قدیمه اقتضاسنجه حائز اولدقلری امتیازاتك درجهٔ اهمیت وحدودی بونلردن عبارت اولوب بعض اسباب مختلفه اشبو عهود احکامنك اجراآتنده تأویلات غیرصحیحه‌ایله سوءاستعمال ایدلمش اولدیغندن قوانین دولت علیه‌نك اجرای احکامنه مأمور اولانلرك وظائف متحتمه‌لرینی ایفا ایدرك وحقوق معززهٔ سنیه‌یه ایراث خلل ایده بیله‌جك هرکونه افعال و حرکاتك وقوعنه ممانعت ایلیه‌رك اشبو سوء استعمالاتك ازاله‌سنه غیرت ایتملری لازمه‌دندر .

ایشته عهود قدیمه‌نك وجودی قوانین ونظاماتك انتظام جریانه وممالك دولت علیه‌ده ترقیٔ مدنیته نه‌درجه‌لرده ایقاع موانع ایلدیکی بالدفعات بیان واثبات اولنمشدر .

بوجهتله سلطنت سنیه عهود قدیمه‌نك محاذیرینی برقاتدها اغیرلشدیرمقده‌اولان اشبو سوءاستعمالاتك تمادیٔ وقوعنه اغماض عین ایده‌جك اولسه ایفای وظائفده تجویز قصور ایتمش اوله‌جقدر.» انتهی

[مابعدی وار] برکت زاده : اسماعیل حقی

مواعظ

مقرری — محرری

مناسترلی اسماعیل حقی — ح . اشرف ادیب

٥٩ درس — ٨ مایس ٣٢٥

حضرت عمر زمانده بریسی خرسزلق ایتمشدی . سرقتی ثابت اولدی . نه‌قدر شرائط وارکان وارسه ، خرسزك النی کسمك ایچون نه‌قدر شروط شرعیهٔ عمیقه وارسه هپسی تحقق ایتمش ...

قرآنده یوقمی ، (السارق والسارقة فاقطعوا ایدیهما) خرسزلرك النی کسمك ؟.. لکن ایشته ، کتب فقهیه‌یه آشنا اولانلر بلیرلر ، چوق شرطی وار . هم اویله هرشیئی چالانه ، ولو اقرار ایتسه ، حدسرقه اجرا اولونماز . یك چوق شرائطی ، ارکانی وار . کیمك مالی اوله‌جق ، نه‌درلو مال اوله‌جق ، نصل آلنه‌جق ؟.. بونلر اوزون اوزادیه تفصیل اولنمشدر . هرخرسزك الی کسیلمز . بوبابده بر خیلی مسائل وار . هرنه‌ایسه ایشته هپسی تحقق ایتمش ...

شیمدی شرعاً الی کسیلمك لازم . امر ایتدی حضرت عمر:— کسیك شو خائنك النی !..

تمام کسه‌جکلری بر صره‌ده او حریفك اختیار بر والده‌سی کلدی ، حضرت عمره :— یاخلیفهٔ رسول ، یاامیرالمؤمنین ! دیدی ، اوغلم عجمی‌در. نصلسه جاهللك ایتمش ، برنجی دفعه‌در . امان ، رجا ایدرم ، عفو ایت .

بونك اوزرینه حضرت فاروق نه بیوردی ، بیلیرمیسکز ؟ — (کذبت فان الله لایعاقب عبدا باول ذنب فعله) یالان سویلیورسك قادین ! بن خلیفهٔ رسول اللهم . بنی‌می آلداته‌جقسك ؟ اکر ایلك ایشلدیکی کناه اولایدی ، الله اونك باشنه بلا ویررمیدی ؟ کیم بیلیر قاچنجی‌در ! اکر عجمی اولوب‌ده ایلك دفعه یاپسه‌یدی الله اورتردی . حضرت پیغمبردن ایشتمشمیز: « الله براورتر، ایکی اورتر، اوچنجیده بلاسنی ویرر ، دنیاده آخرتده رذیل و رسوای ایدر ... » کسیك ، کسیك ! دیدی .

کسدیردی خائنك النی . آنکچون رب العالمین (خواناً، اثیماً) دییور . هرکیم تکرار تکرار خائنلك ایدرسه آرتق او ، مطلقا غضب الهی‌یه اوغرار . یوقسه برنجی دفعه‌ده ، بلکه اصلاح نفس ایدر ، دیه اورتر . لکن عناد ایدرسه اووقت بلایی ویرر ، نه یولده تربیه لازمسه ایدر . واقعا بعضاً مهلت ویرر ، فقط صوکرا ، بتون بتسون وجودینی قالدیرر . بو منافقلرك سرکذشتلری ایضاح اولونه‌جق .

(یستخفون من الناس ولایستخفون من الله وهو معهم) قوللردن چکینیرلر ، اللهدن حیا ایتمزلر . (اذیبیتون مالا یرضی من القول)

محل اداره : درسعادتده باب عالی جادهسنده دائرهٔ مخصوصه

مستقیم صراط ۱۳۲۶

اخطار : مسلکنده موافق آثار مع المنونیه قبول اولنور اعلانات آثار اعلانیه اولنور

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفتهلق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	التی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخهسی ٥٠ پاردر
قیرلهدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر
درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور .

عدد : ٤٣ | ١٣ جمادی الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ١٨ خزیران ٣٢٥ | ایکنجی جلد

بتون عالم اسلامه آچیق مکتوب

معمورهٔ عالمده کی بر قاچیوز ملیون مسلمانك رئیس جماعت اتخاذ ایتمش اولدقلری حکومت عثمانیه‌نك وقایعی حتنده اولانجه وقوفلری هر قومك کندی لسانیله منتشر اوراق حوادثده یازیلان محرف ، حتی بیتون معکوس خبرلر دائره‌سنده‌در . بو خبرلرده انجق مصر ، سوریه مطبوعاتیله ترکجه غزتهلردن یاپیلیورکه قطعاً اعتماد جائز دکلدر .

اسکیدن سلطان مخلوعك مناقبی کوکلره قدر چیناریلیر ، رتبه یاخود نشان طمعیله عوامك جلب قلوبی ایچون حرکات همایون متصل تقدیس ایدیلیردی . بناء علیه عبدالحمید دن اوزاقده بولنان بو اقوام حقیقت حال ایله مناسبتی اولیان اومناقبه اینانیرسه ، حتی دها ایلری کیدهرك عبدالحمیدی فوق البشر بر مخلوق صورتنده تخیل ایدرسه هیچ ده شایان حیرت دکلدر . شمدی خاقان مخلوع حتنده بویله بر فکر بسلیان اقوام اوزرنده خبر خلمی نصل اولورده فوق العاده بیوك بر تأثیر اجرا ایتمز ، نصل اولورده اوکا اصابت ایدن مصیبت بوتون مسلمانلره ومسلمانلغه اصابت ایتمش عد اولنمار؟

ذاتاً حادثات ده بو مرکزدهدر . نته‌کم نجاب قطعه‌سنك مرکزی اولان لاهور شهرندهکی وطن غزتهسی (دولت عثمانیه‌ده بر انقلاب مشؤم) عنوان رذیلهیله برمقاله یازدرق شو سوزلری سویلیور :

« بوکون تلغراف بزه یورکاری پارچهلیه‌جق ، ناسی ماتم ایچنده‌یه اقه‌جق اوغورسز بر خبر کتیردیکه طویولور طویولماز هنددهٔ وسائر اقطار عالمده بولنان عالم اسلامه برحزندر چوکدی . بو خبر ایسه سلطان عبدالحمید خان حضرتلرینك عزلیدر . »

مقاله اتحاد وترقی جمعیتك ، عثمانلی حرکت انقلابیه‌سنك تاریخنی مشوش ، مظلم بر صورتده کوستردکدن صکره شو سوزلری سویلیور :

« کرك جمعیتك ، کرك کنج ترکلرك وجیهٔ ذمتی بو سلطان معظمه حرمتدن عبارت ایدی . اوت ! او سلطان تبعه‌سنه اویله شفیق امور سیاسیه‌ده اوقدر تجربه صاحبی ایدیکه سیف خلافتی السنه الدینی زمانلر مملکتك امور مالیه‌سی افلاس حالنده ، قوای حربیه‌سی معدوم ، نظام داخلیسی پریشان ایدی . خارجه‌دکی دشمنلر هجومه آماده بولنیوردی . فنون حاضره دن بیخبر ، صوك درجه جاهل اولان ملت اضمحلاله مؤدی بر تفرقه یه کرفتار اولدیغی ایچون بوتون جهان مدنیت نظرنده موته محکوم کورلمشدی . عبدالحمید تشمیر ساق اهتمام ایدهرك خزینه‌یی اصلاح ایله دولته اوروپا سیاسه‌لرنده الك قوی بر دولتك اعباری درجه‌سنده بر اعتبار زمانی قزاندیردی . عسکری اصول جدیدهٔ حرب اوزره تعلیم ، الاصول طرزنده‌کی سلاحلرله تسلیح ایتدی . وا اسفا که وقتیله لهنده بولنان وبتون فیوضی کدیسنه مدیون اولان او عسکر بوکون علیهنه دوندی باق ! ای قاریوبونه انقلابدر ! عبدالحمید علوم وفنون حاضره‌یی بوتون بلاد عثمانیه‌ده نشره چالیشدرق قلوب مسلمینده‌کی ترك جهانی قالدیردیده وطنپرورلك ، اتفاق ، اتحاد دنیلن شیلرك نه اولدیغنی هرکس اوسایه‌ده اکلادی وطنپرورلکی اتخاذی سلطان عبدالحمید دن اوکردنن آدملر قالتمشلرده اونی وطنه محبتسزلکله ، مشروطیته مخالفتله اتهام ایدیورلر .

سلطان عبدالحمید اوتوز اوچ سنه دوام ایدن عهد خلافتده مملکتك ، ملتك سعادتنه چالشدی . بر چوق اجراآتیله حکومتك رفاهیتنی تأمین ایتدی . یولر آچدی ، دمیر یولر تأسیس ایلدی ، قالر یاپهرق ، صولر آقیدهرق چولری مزروع حاله کتیردی ،

— اما بن بعض مناسبتسز شیلر طوییورم ... نیچون حکومت بونلری منع ایتمز ؟..

هانکی زمانده بشریت جنایتدن، فضایحدن نزیه موجودیت ایدهبیلمش ؛ بونلر یالکز شیمدیمی اولان شیلر ؟ هرشیئك یولی وار ، اصولی وار . هر زمان بر اولماز . دولتك حال وموقعی دائما مساوی اولماز . بعض وقتلر اولور ، حکومت جبر کوستره بیلیر ، منهی لازم کلن شیلری منع ایدر . فقط بعضاً ده اولور سکوتی لازم کلیر . سیاسةً مماشات اولور . قاش یاپهیم دیرکن کوز چیقاریلماز ، هرشیئك یولی وار ، زمانی وار. فتنهدن قورقولورده چوق فنالقلر منع اولونهماز . فتنه کفردن اشددر . شریعتك برجهتنی اجرا ایدهیم دیرکن بیك درلو بلا چیقار . ایچمزده اجنبیلرده وار . هر ایستدیکمزی بردن یاپهمایز. براوینغونسزلق کورورسهك قلبك محزون اولسون . یوقسهدیلکله ، الکله قاریشمایهجقسك. دیلیله علما، محررین؛ الیله امرا قاریشیر ؛ اهالیه دوشن وظیفه کمال سکون واطمئنان ایله طوغرو یولدن آیریلامقدر . برمناسبتسز شی کورونجه :

« بومنکردر ، بن بونی منع ایدهجکم » دیهمزسك . چونکهسنك وظیفهك دکل او . سن کندك ایی اول ، اولادینی کوزل تربیه ایتده باق صوکرا هیچ فنالق اولورمی ؟ سن کندی هواکده کزرسك ، رشوت ، طولاندیریجیلك هرشیئی ارتکاب ایدرسك ، سفاهت یوللرینه پاره یتشدیرمکه چالیشیرسك . بیچارهلرك ، کونده آلتش باره چیقارهبیلهجك زواللی چفتجیلرك قازاندقلرینك همان نصفنی ، بلکه دها فضلهسنی آل ، بونقرا تریله وجوده کلن پارهلری چك ، بر فقیرك بر سنهده قازاندیغنی سن برکیجهده صرف ایت . اولادکك تربیهسنه باقه . هر درلو فنالقلر ایچون سن اونلره رهبر اول . صوکراده :

— امابعض مناسبتسزشیلر اولور، نه یاپهیم ؟..

اومناسبتسزلکلری یاپان یا سن، یا اولادك. نیچون ولایانده بوقدر فنالق یوق؟ نیچون اورالرده بویله مناسبتسزلکلر اولمایور؟ هپ بومناسبتسزلکلر استانبولهمی طوپلانیور؟ چونکه اونلر آنلرینك، پاك ناصیهلرینك تریله قازانیرلر، حلالدنیرلر، تمیز سود ایله اولادلرینی بسلرلر، بحق مسلمان تربیهسی ویررلر . صوکراده سلاحی النه ویرنجه اوکنه طاغلر طایانماز. نه غریب حالدر ، عصرلردنبری شو استانبول منبع سفاهت اولمش .

بویله ایکن ، بونلردن شکایته اك زیاده حق اولان اولسه اولسه زواللی طشره خلقی ایکن بیچارهلر هرشیئه قاتلانیورلر ، هر شیئك یولیله اولمسنی بکلیورلر ؛ سن ایسه بوراده « شریعت ایسترز » دیه اورتهیه چیق . کیمه آکلاتیرسك ؟ عالمی احمقمی صانیرسك ؟ آکلاشیلدیکه بوندن صوکرا ظلم وغدر اولمایهجق ، حقسزلق قالقهجق ، ذوق وصفالره نهایت ویریلهجك ، هرکس مساواته مظهر اولهجق... سنی قورقو آلدی . کندیکه کووهنهمیورسك . خفیهلکدن باشقه النده نه اقتدارك وار ، نه بر صنعتك . افندیکزده جان چکیشیور .

— آمان بوایش بویله کیدرسه بزم حالمزنهاولهجق ؟ نهکوشکلر قالهجق ، نهذوق وصفالر !

تلاشه دوشدیکز. کندی یاپدیغکز فنالقلری معصوملره، بیچارهلره یوکلتمك ایستهدیکز. ضابطانی، اوهربری بر غضنفر حمیت، آنشپارهٔ جلادت اولان وطن یاورولرینی لکهلمك ایستهدیکز. آکلادیکزکه اونلر سزك حیات سفیهانهکزه خاتمه چکهجکلر . سزك حیوان کبی قوللانمق ایستدیککز بیچاره چفتجیلری بوندن صوکرا سزك کیفکزه خدمت ایتدیرمیهجکلر . آلیشدیغکز ، افندکزك آلیشدیردیغی ذوق وسفاهت عالملرندن درکهٔ اصلیهکزه سقوط احتمال الیمی سزی دوشوندوردی . هردرلو فنالقلره ، ذهنلرك صیغمایهجغی جنایتلره سوق ایتدی . جاهللری قاندیردیکز . صورت حقدن کورونهرك هربریکز بر شریعت فدائیسی(!) اولدی. چونکه باشقه چاره قالمادی : یااستبداد ، یامحو . ذاتاً بللی ایدی. نهقدر زماندنبری پلانلر قورولیوردی. واسطهٔ ملعنت ایدیلن غزتهلر اورتهلغه فتنه ونفاق آتشلری صاچیورلردی ، هرشیئه اعتراض ، هرنهیاپلسه خلاف شریعت ... کویا اولدن بری هیچ بویله شیلر اولمایورمش . هپ بو فنالقلری حریت کتیرمش . بوکا شکر ایتملیکه حریت سایهسنده منافقلر ، خائنلر بللی اولدی . اوکا کوره طورانیر ، اونلره اوکا کوره امنیت ایدرز . بتون اطرافزی خائنلر صارمش . نه قدر حمیتلی ظن ایتدیکمز آدملر برر وولقان، مفسدت ایمش . اللهه چوق شکرکه بونلری میدانه چیقاردی . اسکیدن دور حمیدیده بو فنالقلر اولمایورمیدی ؟ بلکه دها فضله . فقط کیمسه سس چیقارمیوردی . شیمدی هپ او یادکارلر خادم شریعت(!) اولدی. فسبحان الله.

واقعا بعض شیلر وار ، بزده ایستهمیز . بر طاقم مناسبتسزلکلر اولور . اما یالکز شیمدی دکل بو . اوتهدنبری علناً بر طاقم منکرات ایشلهنیور . آخر زمان علامتی بونلر . هپسنی قالدیرمازسك . نور نبوت اوزاقلاشدقجه ظلمت کلیر اورتهلغه. عالمی سندن صورمازلر . سنی سندن صوریبور الله . شریعتی ایشله ، بتون احکامنه تمامیله متابعت ایت . کوردیکك یولسزلقلرهده : «یارب ! بن بونلره راضی دکلم ...» دی کچ . اولادینی تربیه ایت مسلمانلغی ، انسانلغی بحق اوکرت . باق صوکره فنالق اولورمی ؟ بو مملکتك علماسی وار ، امراسی وار . هرکس ایشیله ، کوجیله مشغول اولمالی . کیمسه کیمسهنك ایشنه قاریشمایهجق .

مابعدی وار

هلال مطبعهسی ابوالعلا

عثمانیه ایله خدیویت آره‌سندکی مناسباتك خلدار اولمسنه وطولایسیله خطهٔ مصریه ومصرلیلر حقنده ناخوش نتیجه‌لر چیقماسنه بادی اولور.

اه عشقنه اولسون ای محررلر قلمکزك عصمتنی محافظه ایدیکز. اوروپا حکومتلرینك دهان حرص وعدوانی آچش اولدیغی بویله بر صرده وحدت اسلامیه‌یی تارمار ایتمك. صدور مسانیده دولت خلافته قارشو برتمرت اویاندیرمغه چالیشمق والله اویله بویوك بر بلادرکه الم ظلم طاغی اغراقنجه آلتون ویرسه‌لر بیله قبول ایتمه‌ملیسکز. ای مسلمانلر. عالمکزی باشکزه آلیکز سبیل رشاد وعودت ایدیکز. یقیناً بلیکزکه بوتون دنیا سزك علیهکزدر. بوتون دنیا ایستیورکه سز بوغفلتده دوام ایدرك وحدتکز تفرقه‌دار اولسونده یاسزی بستون محو ایتسونلر یاخود کندی موجودیتلری ایچنده تحلیل ایدوب بتیرسونلرده آرتق ابداً فلاح بولمیه‌سکز. کلیکز کتاب الهیه تمسك ایدیکز هیکز بردن حبل متین خدایه صاریلکز. تفرقه‌یی براقکز برطاقم اغراض سافله. برطاقم منافع فانیه اوغورنده بربریکزله اوغراشمیکز بونلری مردانه چیکنیوب کچیکز.

حقیقتی بیلمدیککز مسائلده قطعیاً بربریکزی اتهام ایتمه‌یکز. سؤظنده بوقدر مجبول اولمه‌یکز. حسن ظنی کندیکزه شعار ایدیکز. باخصوص نظر کزده مظنون اولان بوقومك حرکاتندن اوزاقده بولندیغکز کبی اونلری بوحرکته سوق ایدن روحدن، حیاتدن‌ده اوزاقده‌سکز والسلام قة للمتقین. مصر «الدستور» محمد فرید وجدی

محمد عاکف

عبدالحمیدك خلعی

هندمطبوعاتنه قارشی مدافعهٔ محقه:

— بندندن مابعد —

واقعا عبدالحمید مالیه‌یی خراب، اعتبار دولتی مانند سراب ایدیکی حالده بیلدیز قاصه‌لرینی طولدیرمقده، ملیونلرجه ثروت ملیه‌یی کندی سفاهته، جاسوسلر منفعته صرف وابذال ایتمکده دوام ایله برابر آوروپا وآمریقا بانقدلرینه نامتناهی خزائن آشیرمقده ایدی. عساکر اسلامیه‌نك آچلقدن، چیپلاقلقدن هلاك اولدقلری‌ده بیلیردی. فقط بیلدیز جوارنده کیلردن ماعداسنی کندی قوتی صایماددیندن متأثر اولمازدی. [١]

(٢) عبدالحمید قوهٔ عسکریه‌یی فن جدید حرب قواعدی مقتضاسی اوزرینه ترتیب واصلاح ایتش. دیرزکه دولت عثمانیه طبعاً بردولت حربیه اولوب آوروپا اصولی اوزرینه امور عسکریه‌یی تنظیمه سلطان محمود رحمه‌الله حضرتلری بدء ایتش وتمادیء مساعی نتیجه‌سی اولمرق خیلی ترقیات حصول بولمش ایدی. قانون ارتقا اوزرینه سیر وحرکتله — هرشیده اولدیغی کبی — عسکر لکده‌ده تدریجاً آثار تکمیل ونما اولمه‌ده ایدی. فقط عبدالحمیدك سوء سیاست واعمالی بوترقی وتکمیله بطئ ایراتیله قالمادی. بلکه درلو درلو فساد وخلل ایقاع ایتدی. ارجمه‌ترانه، طوپخانه وباروتخانه‌یی اویله برتدنی وانحطاطه اوغرادیکه اوعالی دارالصناعه‌لردن استفاده یرینه مضرت کورلمکه باشلادی.

اکر بوطاقم مبانیٔ حربیه، مؤسسات صناعیه‌نك مرور زمانله طبیعی الحصول اولان ترقیاتی ابطال ایدیله‌جکه جزئی همله‌نواقصی اکمال، صرف اولونان نقود بی‌نهایه حسن استعمال اولونه ایدی بوکون غایت غالی اثمانله آوروپادن آلنمحه، لوازم حربیه اشترانه مجبور قالماز ایدك. فقط بومایات وسیله‌سیله مابین ارکانی تخصیصات عسکریه‌دن یارجالمقده، منافع غیر مشروعه تأمین ایتمکده ایدیلر. اولمرك بوباده خیاناتلری بی‌نهایه اولوب محتاج ایضاح دکلدر.

عبدالحمیدك معاملات دولتك بوقسمنه عائد فسادلری لوازم حربیه تدارکی خصوصنده بزی آوروپایه اسیر ایتمشدر. ترقیات عسکریه‌یه خادم قیاس اولونان عبدالحمید درسعادتده تعلیمات عسکریه اجراسنه بیله مساعده ایتمز، جاسوسلرایله طولدردیغی مدرسهٔ حربیه‌نك ابطاله صرف مساعیدن کیرو طورمازدی. دائما اقداری اولیان ضابطلری ترفیع ایدر. مقتدر اولانلری نفی وتبعید وسیله آراردی. صنوف حربیه‌یه علاوه ایتدیرمش اولدیغی زاد کان صنفی یوزندن حصوله کلان مفاسدی ملاحظه ایتمك کندیسنك نه درجه ترقی شکنانه حرکت ایتدیکنی میدانه چیقارر. آزچوق کوریلن آثار انتظام برطاقم حیثیتلی امرای عسکریه‌نك همت فداکارانه‌لرندن بشقه جهته عطف اولونمماز. اکراونك خاص بندکانی وخاصه انجامی دوشنمیه‌رك عسکرلکی ایجابه دائر هردرلو وساوسنه متابعت ایتمش اولسه‌لردی بوکون عثمانلی عسکرلکنك نام ونشانی قالمازدی. جناب الله حمد ایتملیزکه عسکرلکی تماماً محو واضمحلاله موفق اولمادن الله اونك وجودینی قالدیردی.

(٣) علوم ومعارف نشرینه همتی ادعا اولنیور. بوکده حیرت ایتمك قابل دکلدر. بوعصرده معارف جدیده ترقیاتی هردولتده، هرملتده ضرورت شکلنی آلمشدر. اکر عثمانلیلرك حائز اولدقلری قابلیتلری اوکه سدحیوت چکلمش اولماسه ایدی. بوکون بز فرانسزلر، آلمانلر قدر اولمازسه‌ده زاپونلرقدر بیله حال مظهر ترقیات اولوردق. فقط عبدالحمید دولت وملته معارف خصوصاتنده محاربه‌یه ترقیات علمیه‌دن غایت مجانب اولمسنه مبنی بالضرور ابقا ایتمش وبا کنادیله نمایش ابراز ایتش اولدیغی مدارس ومکاتبی ملاعب صبیان درکه سنه ایندیرمشدی. مجموعه‌سزك بوسنه مدائر قسمندن ١١٠ نجی صحیفه‌یه مراجعت اولنسه جای اعتبار نظر کورولور.

طلاب علوم دینیه‌نك امتحان اصولی الغاسی‌ده علمه عداوتنه برهان عظمدر. بوندن طولایی دکلیدرکه اونلر تحصیلی ترکه اختیار عطلت ایتدیلر. حتی قانون اساسی اعلانندن صوکرا اصول قدیمه

---

[١] نجد وحجاز قطعه‌لرنده بولونان عساکرك «بذرحنظل» اوجمل قاربوزینه چکردکی ایله تبیته مجبور اولمه‌رق تلف اولدقلری روایت دکل، امر محققدر.

اوزاق مملکتلری بر برینه یاقلاشدیردی . الك قوی دشمنلره قارشی حقوق مطلقی صیانت ایدهرك الك ماهر بر داهی سیاسی اولدیغی یاروا غیاره تسلیم ایتدیردی . علو همتی سایه سنده الك مشکل موقعلردن مظفراً چیقیدی. کندیسی غایت مدبره، غایت مجاهد بر پادشاه ایدی . ایشدن کوچدن بیلماردی . کونده اون سکز ساعت مهام امور ایله اوغراشمق معتادی ایدی . ملك و ملتك حقیقی بر خادمی ایدی ، رخاوت واستراحته قطعیاً میلی یوقدی . ایشته اوتوز اوچ سنه بو صورتله اوغراشدقدن ، مملکتك اصلاحی ایچون بوقدر شدائده کوکس کردکدن صکره مساعیسنك آرتق ثمره دار اولدیغی ، مملکتك ده مشروطیت اداریه لیاقت قازاندیغی کورور کورمز نعمت حریتی طیب خاطرله بخش ایتدی . آرتق زمام اختیاریکز کندی الکزده در . چالیشیکز استعداد وعرفانکزی کوستریکز دیدی .

لکن بو قدر عنایته قارشی ملت زوالیی هیچ برینه، هیچ بر برهان اولمنسزین مطلقیت اداریی اعاده یه چالشمقله محکوم ایتدی. حتی تجربه منتدر اوله مینجه شیخ الاسلامدن آلدیغی فتوای شرعیه طایانه رق اونی اجداد عظامك تختدن ایندیردی . سلطان عبدالحمید بو مصیبتك قارشوسنده بیله توکلی الدن براقمادی : ملته کوجنمدی زیرا ملتك خطا ایتدیکی بیلیوردی .

یاپدیغی نعمت عظیمه کفرانده بولهرق شو مشکل زمانده الك بیوك سلطان اولدیغنده شبهه اولمیان بویله بر پادشاه عظیمك قدرینی بیلهمین شو مخطی ملته مرحمت ایت ... »

ایشته هندستانده کی وطن جریدهسنك صاحبلری ایله محررلرینك بیکلرجه قارئلرینك اعتقادی بو مرکزدر ! بو بر خطای فاحشدرکه نتیجهسنده هر وجهله بزی محزون ، لکن انکلترهیی ممنون ایدهجك بر خطر عظیم محققدر . بو خطا رابطهٔ جامعهٔ اسلامیهیی محکوم انحلال ایدهجك ،جهان اسلامك نظرنده شرف خلافتك سقوطنی مؤدی اولهجقدر .

بو دردهٔ یکانه چاره مصر وسوریه مطبوعاتی برلشارك اتحاد وترقی جمعیتنی تأییده ، سلطان مخلوعك جنایاتنك بر قسمنی اولسون بیلمهیانلره تفهیمه چالشمقدر . تاکه هندلیلر حقیقتی اولدیغی کبی کورسونلر ده عالم اسلام قوای مخلفه یه قارشی وحدتهاك زیاده محتاج اولدیغی شو زمانده تفرقهلره دوشوب محو اولسون .

هندلیلرك بیلمیهرك، صرف تقلید ایله تقدیس ایتمکده اولدقلری سلطان عبدالحمیددولی اویله بر ذلته دوشورمشدیکه غرب حکومتلری نزدنده مسلمانلرك نه شانی قالمشدی، نه ده شرفی . اکر بو سلطانه محکوم اولان خاق اونه دنبرو پادشاهلرینی تقدیسه آلشمش اولان ترکلر اولسه ایدیده بشقه بر قوم اولسیدی ممالك عثمانیهده شمدی یه قدر بیکلرجه اختلال وقوعه کلیرایدی . نه سلطان حمید نده عونهسی بویله اوتوز اوچ سنه دکل اوتوز اوچ کون بیله مظالمنده دوام ایدهمزدی .

آرتق هندلی قاردشلرمز خطالرینی تصحیح ایتسونلر ، یقین بیلسونلرکه عبد الحمیدی مدح ایده ایده ملکلرك فوقنه چیقاراز غزتهلریاطوغریدن طوغری یه کندیسندن ویاخود عونهسندن پارهلر آلیر منصبلر قاپاردی. بو پادشاهی اولا قانون اساسی ویرمکه . ثانیاً سریع حکومتنی ایتمکه سوق ایدن قوت ایسه اویله کندیسنه استاد اولماز علو جناب دکل بستور باشنه برحیثیتدر .

یانی باشمزدهکی المؤیدك یاپدیغی کبی هند غزتهلریده اتحاد وترقی جمعیتی ارکانی مرتجعلره قارشی شدتلی طاورانمقله اتهام ایدوب طوریبورلر بو غزتهلر بیلملیدرلرکه بعض احوالده تدابیر شدیده اتخاذی لوازم اجتماعیهدندر . جناب پیغمبر اسرای بدر حقنده اصحاب ایله استشاره ایتدیکی زمان عمر قتله ، ابو بکر فدیه اخذینه طرفدار اولمش ، حضرت رسولده، ابوبکرك رأیی بکنمشدی . حال بوکه (وماکان لنبی ان یکون له اسری حتی یثخن فی الارض) عتاب سبحانیسی ایله عمرك رأیی استحسان بویورلمشدی .

کذلك حضرت پیغمبر قبائلك برندن آلدیغی اسرایی قتل ایتدرمشدی . چونکه حال بویله بر ترهیبی ایجاب ایدییوردی . نته کیم صوکرهدن بویوك بویوك آدملر بو صورتله حرکت ایتمشلردر . مقصد انتقام آلق یاخود تشفی غیظ ایتمك دکل ، بعض احوال مرضیه الجامیله وجود انسانیده عملیهٔ جراحیه اجراسی ضروری اولدیغی کبی، بنیهٔ اجتماعیهده، آره صیره بو قبیل اجراآته لزوم عاجل کوستر .

بو کون اتحاد وترقی جمعیتی آدم اولدورمکده ایلری کیدیور ، دییورلر . حال بوکه مقتولین رؤسای استبداددن باشقه برشی دکلدرکه. شاید براقیلهجق اولسهلر بنیهٔ عثمانیهیی ینه اسکی خستهلغنه طوغری سوروکلیوب کوتورهجکاردر .

ترکلری راحت براقمامده شودور انقلابی کچیرمك ساحهٔ کماله واصل اولسونلر . بزه دوشن وظیفه ، مادامکه اونلردن اوزاقده بولونیورز ، موفقیتلرینه دعادن عبارتدر . بیلملیدرکه انقلاب عثمانینك ایجاب ایتدیکی شدتلر فرانسه اختلالنه نسبتله هیچدر . اولکی مقاله مزده سویلدیکمز وجهله امتلرك استبدادی چیکنهیهرك مشروطیته یوکسلمسی انجق جدی برطاقم عملیات جراحیه اجراسنه وابستهدرکه تاریخ بزم ایچون الك صادق برشاهددر . ملت عثمانیهدن قانون طبیعته مغایر برحرکت بکلهمك ذاتاً عبثدر .

المؤیدك حکومت عثمانیهیه عائد خبرلری صوك درجه اعظام ایدلمش اولدیغی حالده اوروپا غزتهلرندن نقل ایتمسی اوزاقدهکی بلاد مسلمینهیك فنا تأثیرلر ایتماع ایدر. چونکه المؤید اوحوالیده پك منتشردر. صکره بوجریده (کرچك یلان) خدیو حضرتلرینه منسوب اولدیغی ایچون ضرری اوکادهٔ دوقنور. چونکه نشریات واقعهسی خدیو حضرتلرینك انضمام تصویبیله میدان آلیور کبی بر ظن باطل حاصل اولهرق حکومت

بوتون مساعیسی محو ایدلدی . حرب مشئومك اعلانی مجلس عمومی قراریله واقع اولمشدی . دیپلمیز . چونکه قرار مزبورك صورت وقوعی معلومدر .

(٢) اعدامی بیله سیاست ودهاسنی اعتراف ایدرلرمش .

اوت ! سیاست خارجیده سفرا قدینلرینه شفقت نشانی وسائر هدایای کرانبها احسانیله برطاقم انتریغالر چویرمکده اولدیغی مرویدر . بونی اعتراف ایده بیلیرز . فقط محرر مقاله‌دن شونی رجا ایدرزکه اعدا یاخود غیر اعدا طرفندن وقوع بوله‌جق شهادتله مؤید بر حقیقت میدانه قویسون . عجبا عبدالحمید بو دهاسی سایه‌سنده ملك ثروتنی ، مالیه‌نك اعتبار ورفتنی می آرتیردی ، عمری ایچنده اجرای عدالت یاخود نشر علم ومعرفت عنایتندمی بولندی . یاخود ژاپونیانك میناورسی کبی ملتیله آل اله ویرمك اعلای نام وشان دولته بذل همتمی ایتدی ؟ .....

بونلرك هیچ بری قابل اثبات اولدیغی امر انکار اولنامه‌مکرودهاسنی کندی اغراض باطله‌سنه ، تزویرات خود سرانه‌سنه واسطه قیلمش اولدیغی ثابت اولازمی .

[کاشکه بویله دکایه هیچ بر وقت ملك اولمایوب‌ده صبوك تدبیر احسانه‌سنی وقتیله اورتیه قویه‌رق ملتك اوزرندن کابوس وجودی دها اول دفع ایدلمش اولسه‌یدی]

(٣) دین مبین اسلامه محق انکار اولونه‌مازمش . بو ادعا قارشی بلا تردد دیرزکه ملوك اسلامیه ایچنده عبدالحمید کبی دین اسلامه اهانت ایتمش ، کتب فقه وعقائدی احادیث شریفه‌یی منع وتحریفه ابطال یاتمش بر فرد کوسترمك اصلا ممکن دکلدر . حتی اکر مومی‌الیه مطبوعات دورنده بولنماسه ، بوتون ممالك اسلامیه‌یی زیرا اداره‌سنه آلمق قابل اولسایدی قران کریمده تحریفه ، آیات شوریی اولسون ایچندن چیقارمغه غیرت ایدردی . اهالی اسلامیه ایسه اونك دورنده هر ملتدن زیاده محتر ومتهم ایدی . اونلرك چکدیکی طاقتفرسا ظلملری هیچ بر مات چکه‌مشدر . یالکز حکومات اجنبیه اداره‌سنده بولنان مسلمانلری کندیسنه جلب واستمالهٔ ایچون خلافت عظمی القاب جلیله‌سیله اظهار مباهات ایدر ، مقر سلطنته کلن حجاجه بر قچ غروش ویرمك نمایشلر یاپاردی . بونلردن دهمتصدی محضا استبدادینی محافظه ایچون جلب احترام ایلم ایدی .

(٤) راحت وحضوری ترکه کیجه ، کوندوز صرف مسایدن خالی دکلش .

اوت ! بونده مبالغه یوقدر . چوق چالیشیردی . لکن هر سی وعملی ملتنه نتیجه‌لیردی . چونکه دائما اوغراشدیغی مساعی خفیه ژورنالرینی مطالعه ، اونلرك ایجابنی اجرایه دائر اعطای اوامردن عبارتدی . روایات موثوقه‌یه نظراً یلدیز کوشکی بو ژورنالر ایله مالا مال ایتش . بونلری بر شخصك تماماً اوقویه بیلمسیچون عبدالحمیدك جلوس مشئومندن بری کچیردیکی مدت کفایت ایتمیه‌جکی تسلیم اولنه‌جقدر .

(٥) لداند وشهوتده انهماکی یوق ایمش . بو سوزده بك یاکلش . شرابدك اك نفیسنی ایچر ، هر دولو ذوقنی اجرا ایدردی . نصلکه بعدالحلع خصوصی دولابلرندن بی نهایه شامپانیا ، قونیاق وانواع سائره مسکرات ایله طولو شیشه‌لر ظهور ایتدیکی هرکس کوردی . استماع وتغنی ، رقص وتمثیل ایچون اعداد ایدلمش ، اوغورلرنده نفائس اموال اتلاف اولنمش بی‌حساب جواری حسان‌ده جلب حیرت ایدی . احد راتبك تقدیم ایتمش اولدیغی آق عنبرلرایسه شدت انهماکك دلائل باهره‌سیدر .

هند اقلیمندمکی اخوان مسلمین بو سوزلرکه یازدیغمز بو حقایقی مصلحت عامه ایچون بین صواب ومحض حق اولهرق اخبار ایدیورز . ممالك عاجزانه‌مز بتون ممالك اسلامیه‌ده معلومدر . بحمدالله شر ایله خیره باطل ایله منافع خیریه توسل ایدنلردن دکلز . بونکله برابر شو انقلاب میمون حصولنده تاثیرات عظیمه‌سی مشهود اولان اتحاد وترقی جمعیت عالیسنده انتسابمز یوقدر . حتی کچن نسخه مزده جمعیت مذکوره حقنده ارباب انتقادك درمیان ایتدکلری بوتون کلماتی بی‌طرفانه ذکر وایراد ایتدیکمز میداندر .

قالدیکه هر ایکی مقاله‌ده عبدالحمیدك ارتکابیه دولتك مخاطره‌یه دوشدیکی درمیان اولونمشدر . بوکا قارشی‌ده بنکز بر سوز مزوار . بالداهه عبدالحمید دولت وملتی هلاك واضمحلاله سوق ایتمکده ایدی . بونی ذره قدر انصاف وادراك اهلی اولانلر انکار ایدمزلر . بناءً علی ذلك بوندن صکره دولت عثمانیه‌ایکر صداقت بنی طوغرولتمازسه عبدالحمیدك آچمش اولدیغی جرحلردن ملولانی سقوط ایده‌جك ، اکر بعنایة الله تعالی سلامت بولورسه طغارجنده بولنان اك صوك سهمك اساتی ، تعدهٔ مشروطیتك حسن تطبیقی سایه‌سنده بوله‌جقدر .

ختام — والسلام

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

— مابعد —

قانونك شو صراحتی اهالیسنه ایسه اعمال ایتمك لازمدر . واضع قانون رایدك خوی اولمشده شبهه‌سزدرکه بر مصلحت ملاحظه ایلمشدر . بالخصوص قانونك تصریح واقعی علاقه‌دارانی ایچون امر انتخابلرنده برحق مکتسب وجوده کتیریور . اویله برحقکه هیئت انتخابیه‌نك بواسوله تو لدن صرف نظر ایتمیه ساقطارمز . بلکس برحجت ادعا تشکیل ایدر . بوکون اورتده هیچ بر بولسزلق اولمامش وانتخاب واقع تحریه قواعد موضوعه‌یه توفیق ایدلمش فرض اولنسه بیله مجرد شو مدیریت قانونیه تخلیك مقتضی عد اولنمسه کفایت ایدر . واقعا

اوزره امتحانه دعوت اولندقده بوتون طلبه اعتراف عجز ایله آنی به تعلیق استرحامنده بولوندیلر .

عبدالحمید نظرنده بالجمله معارف دینیه ونیویه اکبر جرائم درجه سنده اولدیغی بوتون اهالی نزدنده معلوم اولمسنه مبنی علم ومعرفت مانع تفیض عداولنور ، کندیسنه جهالت نقره چالنیردی . اونك احکام مشئومه سی جمله سندن اولق اوزره سنین اخیرده هرکسك خانه سی تفتیش اولنمق کتابلری غصب اولونمق بدعت ملعونه سی تعقیب ایدلکده ایدی . مضرعد اولان کتابلر طوپلانیر ، صاحبلرینه جزالر تعیین اولنوردی . بوندن طولای بیچاره قالان ارباب معارف کندی الریله آثار نادره یی یاقمه ، یرآلتنه مخزنلر ایچنه دفن ایتمکه مجبور ایدیلر . یالکز بلاد سوریه ده برسنه ظرفنده اسفار قدیمه وجدیده دن اون بیك قدر کتاب محو واتلاف ایدلمشدر . [استانبولده رسماً احراق اولونانلر هرکسك معلومی اولدیغی جهتله بیاندن مستغنیدر] آرتق عبدالحمیدك نصل بر محب معارف اولدیغنی سز تصور ایدك .

(٤) اوتوز اوچ سنه ملت ومملکتك سعادتنه چالشمش اولمسی ده تعداد ایدیلیور . فقط سوزك طوغروسی اوقدر مدت ملك وملتك محو وخرابیسنه بذل غیرت ایتمسی ومع التأسف آرزو ایتمده همان ، همان نائل اولمسیدر . هندستانده کی اخوان دینمز بونلرنده بردرجه یه قدر معذور عداولونه بیلرلر . چونکه جریان ایدن احوالی کورمیورلر ، بیلمیورلر . بزلرکه کوزمزله کوریورز ، ویاقولاقلرمزایله ایشیدیوز ، بلکه بالذات بلاسنی تجکیورز اونك سوء سیاستی ایله هرجانبدن توجه ایدن فلاکتی آچیقدن آچیغه سویله مکه مجبورز .

(٥) یولر وشمندوفرلر یاپدرمش ، جدولر وقنالر کنادایتدیرمش اولمسی ده درمیان اولونیور .

بوده خلاف حقیقتدر . امت ایچون عبدالحمید هیچ بر سلامت طریقی دوشونمه مش ، اعمال واستحصالنه همت ایتمه مشدر . یالکز عالم اسلامیتك اعانات دینداراننه سی سایه سنده برحجاز شمندوفری یاپلاندی . بوتأسیس وتنویقدن مقصدی ، اقطار حجازیه یه خدمت اولیوب محضا اوراده برخلافت عربیه تشکلی قورقوسیله لدی الایجاب بوطریقله اسباب مدافعه حاضرلامقدر .

اجانبه ویردیکی شمندوفر امتیازاتی ایسه هپ جانب منافع اغراض فاسده سنه مستندر . اونك بویوك برمنبع ثروتی ده بوامتیازات مسئله سیدر . کلیتلی برمبلغ ، ذاتنه مخصوص برخیلی حسه سندانی آلمادقچه هیچ براجنبی یه امتیاز ویرمزدی . بالجمله حقوق ملی ، منافع مملکتی بواوغورده فدا ایدرك قالقر دکل ، دولتك بوره کنده اویله یارلر آچمشدرکه قیامته قدر التیام بولمز .

کندی احتراصات باطله سنی ترویج ایچون اجنبیلرده فوق الغایه مساعدانده بولنمش ، ویردیکی امتیازاتی غایت آغیر وطاقتفرسا شرائطه ربط ایتمشدر .

شمندوفر متاولاتنه کیلومترو باشنه خزینهٔ مالیه جه تأدیه اولنه جق اویله نسبتسز تضمینات درج ایتدرمش درکه هیچ بر مکتب کورلمش ، ایتیدلمشدر [۱] عین شمندوفری الخفیف شرائطنه مهد ایدمجك قه مبانیلر مراجعت ایتدکاری حالده ، ایشه کلدیکی ، منافع ملتکارانه تأمین ایتمدیکی جهتله ردایتمشدر .

رفیقمز زراعتی احیا ایدمجك جدوللر یاخود قنالر نرده آچیلدیغی وبویوزدن زراعتك نکی استفاده ایتدکلرینی کوسترمسنی تکلیف ایدمرز . چونکه بزبویله بر اثرخیردن اصلا خبردار دکلز .

(٦) ملك عثمانیه یی ضیاعدن وقایه ایتمدیکی ده ادعا اولونیورکه بوادعا بداهته مصادم بولندیغندن وارسته جرح وابطالدر . عبدالحمید سوء سیاستی تأثریله مملکتك نلندن زیاده قسمنی اضاعه ایتدیکنی بیلمین یوقدر ظن ایدمرز . هله برسنه قدر دها موقعنده قلسه یدی محتق اوچ ولایت جسیمه یی محتوی بوتون ماکدونیا قطعه سنی ده الدن چیقارمرق دولت وملت انقراض کلی یه محکوم ایدمجکدی .

اتحاد وترقی جمعیت جلیله سی تموزاون انقلابنی ، متررر اولان وقتندن اول اجراده استعجال ایتمشدی . بونك سببی ده ردوالملاقاتی اثناسنده قطعهٔ مزبورهنك انفکاکنه دائر وقوع بولان قرار دولیه یه متاوت آرزوسندن عبارتدر . بوقراره اعلان شروطیتله قارشی طورلدی . معلوم ایلدیغی اوزره دول اجنبیه ده اعلان مسعودی دولت عثمانیه نك حیاتنه دلیل عدایدمرك قرارمذکوردن فراغت ایتدیلر .

عبدالحمیدك صوك دورینه طوغری رجال سیاسیه نك بر چوغی عثمانلی دولتك او کیدیتله بش سنه بیله یشایه میه جغنه حکم ایدییورلردی . تأخر ستوطنه رقابت دولدن بشنه سبب کوستریلمزدی . فقط اخیراً ماکدونیادن بدء ایله مناسبه اجراسنه قرار ویریلیوردی .

دولت علیه نك دورمنحوسده کرفتار اولدیغی سوء اداره نك سرائرینه واقف اولان اکابر رجالك اك کزیده لرندن غازی مختار پاشا حضرتلرندن دفعاتله استماع ایتمش اولدیغم بر کلامی بوکون مانع افشا اولمه جق بر سبب قالمدیغی جهتله اهالیٔ هند اخوانمزه مدار عبرت اولمق ایچون نقل ایدییورم . اویله برمشیر نامدارك سوزیکه وقایع جاریه شهادتیله مؤید اولدیغندن محققده اصلا شبهه یوقدر .

مشار الیه دییورلردیکه ها کر بتون اوروپا بالاجتماع دولت اسلامیه یی عبدالحمیدك اضراری فوقنده رخنه دار ایتمك مراد ایتسه لر عاجز قالیرلر .

اینته بو بیاناتمزله جریده لرك هر ایکیسنك خطالری واضحاً تبین ایتمکه در . فقط آنلرك ایکنجیسی اولان (ابزرور) ك تفرد ایتدیکی بر قاچ خطا دها واردر . اونلریده بیان ایدلم :

(۱) حکومت عثمانیه اعلان مشروطیتدن صکره بلغارستان ایله بوسنه هرسکی الدن چیقاردی ، دینیور . بو ایسه خطای عظیمدر . بو ولایتلری روسیه محاربهٔ اخیرده سی ایله غائب ایتدك . او محاربه یی ایسه عبدالحمید محضا قانون اساسی الغاسیچون اعمال دسائس ایله اعلان ایتمشدی . بیچاره مدحت پاشانك منع حرب ایله تلافی ماذات اوغورنده

[۱] بوطاقم معاملاتی هیچ بر مجبوریته مستند دکلدی چونکه .

وتون مسلمانی که ایدی . حرب مشومك اعلان ایتمش ایدی قرارینه وقف اولنمدی . دیمیورسکه قرار صورتنه صورت ولوی مسومدر .

(۲) اعدای چه سیاست ودهاسی اخراف ایدرلرش .

اوت ! سیاست حرجیده . اعرا قدیمه نه ثبات وسائر عدالتلری کرکا احسانیه برطرف ایتره ترجیح ایتمکده اولدیغی صرودهره اون اعراف ایده بیلیر . وطن محرر صدمدن شسوی رحم ایدرکه اعدا باخود غیر اعدا طرفندن وقوع بولمه حق شیدانك مایه بر حنایت میدانه قویسون . لکن عبدالحمید و دهاسی مسلمانلرك ثروتی . مالیاتك اعشار ورمکدن آزادی . عمری ایچنده اجرای عدالت باخود اشتراك ومعرفت عدالتدن محرومی اولدی . بخود ایچون میلادیسی کی مدینه ال اله ویرمك اصلای اه وشسن دوکه هنی ایندی ؟ ...

اونلرك هیچ بری قابل ثبات اولدیغی صراشکار اولدیغی مکرر دهه کندی اغراض بالمسلمت . ترویزات خود سرانه واسطه قبلنش اولدیغی ثابت اولزمی .

[آنکه بوبله دکه هیچ بر وقت ملك اولمیوردی صیوك تدبیر احسانی وکوبه اورتیه قویدیغی ملك اوزرندن کاوس وجسودی دها اون دفع ایدلش اولسه ایدی]

(۳) دین مبین اسلامه محض انکار اولومه مازمش . بو ادعا قرنی بلا تردد دیورکه ملوك اسلامیه ایچنده عبدالحمید کی دین اسلامه اهانت ایتمش . کتب قانونیه وعاندی احادیث شریفه منع وتحریفه اقدام یاپمش بر فرد کوستریلمك اصلا ممکن دکلدر . حتی اکر مومی الیه مطبوعات دورنده بولنمسه . بوتون ملك اسلامیه نی زیرا اداره سنه قابل اولمه ایدی قران کریمده تحریفه . آیت شوریی اولسون ایچندن چیقارمغه غیرت ایدردی . اهل اسلامیه ایسه اونك دورنده هر ملتدن زیاده محتاج ومتهم ایدی . اونلرك چکدیکی حاقسزلقلر طنطنه هیچ بر مات چکمه‌مشدی . یکز حکومت اجنبیه اداره‌سنده بولنان مسلمانلری کندیسه جلب وانسه ایچون خلافت عظمی آلتنده بولنان میه الطهر مباحات ایدر . مقر سلطنه‌لاین هجاجه بر قاچ غروش ویرمك تایلنلر بلیردی . بونلردن دهه‌تصدی محض استبدادی محافظه ایچون جلب احترام المه ایدی .

(۴) راحت وحضوری ترکه کیجه . کوندوز صرف مسایلن خلی دکلش .

اوت : بونده میانه یوقدر . چوق چالیشیردی . لکن هرسی وعملی ملتیه تنیجه ایدردی . چونکه دائما اونلرك اندیشی مسعی جمیله ژورنالرینی مطالعه . اونلرك ایچی اجرایه دائر مطلبی اولمزدن عبارتدی . روایت موثوقه نظراً یلدیز کوشکی و ژورنالر ایچنده ملك ایتش . بونلری بر تحصیلك تمامی اوقوییه میلسه‌چون عبدالحمید جلوس میمنتومندن بری کچردیکی مدت کثیرده بوتون کتب ایچنده اولمه مدیر .

(۵) ملك وملتنده ایسه کی بوق ایتش . و صورتیله یاقلش . شرایطك تحت حسی ایچر . هر دولو دولتی اجرا ایدردی . حتی که مدطع حصوصیه‌دن بلرده‌ن بیه قدر ایدیلمش . بلی واولمسایدی عسکریت ایله دولو ثبوت ظهور ایتمکی هرکس کوردی . اختیاج وقتی دائمی ایچون اعداد ایدلش . اومیورزده حتی ایچون اعلان اولنش . بی حساب حوالی حسابنده ملك حسب اعداد ایتمك تقدیر ایتش . اوقدر بی آی هدرایسه ثبات ایهاناك دلالی ظاهره چیقدی .

هدف اولمیه‌دکه احوال مسلمانی اسوه‌دکه پادیسر و حاکمی مصلحت عمه ایچون بی صواب وهمی حق اولدیغی اعتبار ایدوردی . مسلك دهه‌ایدی مرتبون ملك اسلامیه‌ده مولودر . عبدالحمید شرایط خیره باطل ایله مانع خیر به توسل ایدمدن دکلر . بونکله برابر نو اغلاب مسلمان عصر اسه ثبات عمومی مشهود اولان احمد وقتی حیثیت مالیه‌سنده اسلامیه بولندی . حتی کچن سنه صرده حیثیت مذکوره‌ده اولان ایدی . اونك دریاسی اینتقری بوتون قانی طرفنده دکر ویرلمه ایدیکی میدانده در .

قادی که هر ایکی مالیه عبدالحمید ایله عمه دولتك قاطریه دولتسز کی دیمسی اولمدی . واقعاً بونده دکر ومه صرفاً بالمداه عبدالحمید دولت وملتی اعلا وصحلاه سوق ایدکه ایدی . بوتون دوره عمر اصف وارلك اصلی اولاجاقلر ایدیلر . سنه علی دفت وحیثیت دولت قاریه‌ایکر سنه‌ده‌ی طوغرو دولتلرك عبدالحمیدك آچمش اولدیغی هر طرفدن دولاشمه ایدیلمك ایکر بیرقه تمامی سلامت وقوعه کلمه‌ده وبیلی ایدی صوب سهمك ایدیلی . اعلاء مشروطیت حسن اجرای سیاسه‌سنه وقوعه در .

ناصره

حقوق

علی حیدر افندی مسلمانی

قوت شوهر حتی عدالتی ایسه ایدی ثبات ایدیلر واسع قانون زیرك حق وسیله شهیر که مصلحت ملاحظه ایتمکدر . [illegible]

اوزره استحصال دعوت اولندقده بوتون طلده اهالی محرابه آتیه تابع امتحانده بولندیلر .

عبدالحمید طرفنده باطنه مصارف دیه و بوده اگر جرائم وجه سنده اولدیغی بوتون اهالی زده معلوم اولمسه‌دی غیر و معرفت مانع نقض عهد اولور . کندیسنه جهانه قره چالدیردی . اوت احکام مفتوحه‌نی حه سندن اولانی اوزره سنی اخیرده هرکسک حاضر قاریق اولدیغی کبی بر مصب اولوبی بدعت ملعونه‌نی تاسیس ایدلکده ایدی . مصر عهد اولان کتابلر طویلاریه صاحبلرینه حرارت تسلیم اولنوردی . بوندن طولای چاره قالان ارباب معارف کندی الریله آثار نادره‌یی یاقه . بر آلمه مجبور اولدیلر . بونکله محدود ایدیلر . بلکه بلاد سوریه‌ده برچه طرفده اعمار اولنان وجدیده‌دن اون بیک قدر کتاب محو و اتلاف ایدلمشدر . [حتی بعضی رسماً احراق اولونمش هرکسک مملوی اولدیغی جهته بیاندن مستثنیدر] آرتق عبدالحمیدک نصل رعب معارف اولدیغی سر تصور ایدلمک .

(٤) اوتوز اوچ سنه ملت و مملکتک سعادتنه چالشمش اولمسی‌ده تعداد ایدیلیور . فقط سورک طوغروسی اولدقدر مدت ملت و ملتک محو و خرابیسنه بذل غیرت ایتمش و مع التأسف آرزو ایتدیکی حال اولمسیدر . عبدالحمیدک اخوان دیمز بوطرفده بر درجه قدر مذموم عداوتده بولنرلر . چونکه جریان ایدن احوالی کورمیورلر . بیلمیورلر . بزرکه کورمرلر کوریورلر . ویا کورلر مرابه ایشیدیورلر . بلکه بالذات بلاسنی چکیورلر اولمک سوء سیاستی ایله هرجا بزدن توجه‌یدن دولایی آچیدن آچیه سویلمکه کیورلر .

(٥) یولر و شمندوفرلر یاپدرمش . جدولر و قنالر کنده‌ایتدیرمش اولمسی‌ده دریغ اولونیور .

بوده خلاف حقیقتدر . استانبول عبدالحمید هیچ بر سلامت طریق دوشونمیش . اعمال و استحصالات هیچ ایتمشدر . بلکه عالم اسلامینک اعانه‌ینه‌ارامسی سایه‌سنده برچوق شمندوفری باشلادی . یونانیس و تنویغدن متصدی . اقطار جاریه خدمت اولنیوب عصا اورلده برخلافت عربیه تشکیل قورقوسیله لدی‌الایجاب بوطریقه اسباب مدافعه حاضرلامشدر .

اجانب ویردیکی شمندوفر امتیازاتی ایسه هپ جاب منافع اغراض قصدیه‌سنه مستندر . اولمق بوکون برصنع ترقی‌ده بوامتیازات مسئله سیدر . کابل برصنع . دائره مخصوص برخیل حسمندانی آمادیه هیچ براجی‌یه امتیاز ویرمزدی . بلکه حقوق ملی منافع مملکتی بوانورده فدالیدرک قلمر دکل . دولتک بوزه‌کسده اولیه یارلر آچندرکه قیمت قدر الیه‌بولنز .

کندی احتراصات باطنه‌سی ترویج ایچون اجنبیده فوقالاده مساعدتده بولنمش . ویردیکی امتیازاتی غیت آغیروطقفرسا شرائطه ربط ایتمشدر .

شمندوفر مناولاتنه کیومزو بلکه خزینه مالیه‌جه تأدیه اولنمجق

اولیه استحصار تصمیمات درج ایدلمش‌دکه [illegible] ایدیلمشدر [١] بعض شمندوفری استحصالات [illegible] قوه‌زیر مراحات ایتدیکری حالده ایسه لیرکی [illegible] تأمین ایتدیکی حاده رواج‌ایتمشدر .

رفقه‌سنه رامی اجنبیه‌نک حدودلرینه‌دکین‌زیاده تجاوز و بوبرلرنی رایانک مکی اتمامده ایتدیکری توسعه‌سی تکلیف ایدیور . چونکه بوبولر اترخیدن اصلا خبردار دکلر .

(٦) ملک عثمانی ضیاعدن وقایه ایتمسی‌کی‌ده اولوب‌که بوادنا بلاده بصانه بولندیغدن ولایتلرنه جرح واطانلر . عبدالحمید سوء سیاستی تأثیریله مکیرک تلاشدن زیاده قسمی اسمه ایتدیکی بیلدن بوقدر طلب ایدیور . هم برسنه‌دن دهی بوقصده قلسه‌یدی محقق اوچ ولایت جسیمه‌نی محتوی بوتون ماکدونیا نقطه‌سی‌ده‌دن چیقاریلی دولت وملل اغراض کلیه محکوم ایدیجکدی .

اعماد وثوق جهتیله تمیزلون اخلاقی ، مأمور اولان وقتدن اول اجراده استعجال ایتمشدی . بونک سببی‌ده رومالیاقی اتاسنده قطعاً مربوطلک احکامکه دائر وقوع بولان قرار دولریه متاوت آرزوسندن عبارتدر . بوقراره اعلان شروطیتنه قارشی طوررلدی . معلوم ایدیغی اوزره دول اجنبیه‌ده اعلان مسعودی دولت عثمانیه‌نک حیاته دایر عبادیه‌رک قرارمدکوردن فراغت ایتدیلر .

عبدالحمیدک سوک دوریه طوغری رجال سیاسیه‌نک بر چوغی عثمانی دولتک اوکیدیلدیغی سنه بیانیاتیه‌یه‌جقه حکم ایدیورلردی . تأخر سنوطه رقابت دولدن بشه سبب کوستریلمزدی . فقط اخیراً سکونیاندن بده ایله مناسبه اجراسنه قرار ویریلیوردی .

دولت علیه‌نک دورمنحوسده کرتاز اولدیغی سوء اداره‌نک سرائرینه واقف اولان اکابر رجال اک کزیده‌لرندن غازی مختار پاشا حضرتلرندن دعاته استماع ایتمش اولدیغز بر کلامی بوکون منع اتخا اولنجق بر سبب قلدیغی جهته امانت هند اخوانز . مدار عبرت اولمق ایچون نقل ایدیورز . اولیه برمشیر نامدارک سوزیکه وقایع جاریه شهادتیله‌ده مؤید اولدیغندن محتمده اصلا شبهه یوقدر .

مشار الیه دیمیورلردیکه اگر بتون اوروپا بالاجتماع دولت اسلامیه‌نی عبدالحمیدک اضراری فوقنده رخصتدار آیتمک مراد ایتسه‌لر عاجز قالیرز .

اینته بو بیانلرنه جریده‌لرک هر ایکیسنک خطاری واضحاً تبین ایتمکده‌در . فقط آنرک ایکنجیسی اولان (ایزوور) لک نظرد ایتدیکی بر قاچ خطه دها وارد . اولنلریده بیان ایدلم :

(١) حکومت عثمانیه اعلان مشروطیتدن صکره بلغارستانی ایله بوسنه هرسکی المن چیقاردی دیمیور . بو ایسه خطای عظیمدر . بو ولایتلری دوبره محاربه اخیرمسی ایله غائب ایتدک . او محاربه‌نی ایسه عبدالحمید محض قانون اساسی الغاسیچون اعمال دسائس ایله اعلان ایتمشدی . بجاره مدحت پاشانک منع حرب ایله تلافی مساعی اوغورنده

[١] بوصفر سلاح هیچ رعیورت مستند دکلدی چونکه .

بوتون مساعیسی محو ایدلدی . حرب مشئومك اعلانی مجلس عمومی قراریله واقع اولمشدی، دیه‌میز. چونکه قرار مزبورك صورت وقوعی معلومدر .

(٢) اعدای بیله سیاست ودهاسنی اعتراف ایدرلرمش .

اوت ! سیاست خارجیه‌ده سفرا قدینلرینه شفقت نشانی وسائر هدایای کرانبها احسانیله برطاقم انتریقه‌لر چویرمکده اولدیغی مرویدر، بونی اعتراف ایده بیلیرز . فقط محرر مقاله‌دن شونی رجا ایدرزکه اعدا، یاخود غیر اعدا طرفندن وقوع بوله‌جق شهادتله مؤید بر حقیقت میدانه قویسون. عجبا عبدالحمید بو دهاسی سایه‌سنده ملك ثروتنی ، مالیه‌نك اعتبار ورفعتنی می آرتیردی ، عمری ایچنده اجرای عدالت یاخود نشر علم ومعرفت عنایتندمی بولندی، یاخود ژاپونیانك میناداوسی کبی ملتیله آل اله ویره‌رك اعلای نام وشان دولته بذل همتمی ایتدی ؟ ....

بونلرك هیچ بری قابل اثبات اولمدیغی امر اشکار اولمله مکر ودهاسنی گندی اغراض باطله‌سنه ، تزویرات خود سرانه‌سنه واسطه قیلمش اولدیغی ثابت اولازمی .

[کاشکه بویله دکایه هیچ بر وقت مالك اولمایوب‌ده صبوك تدبیر احسانه‌سی وقتیله اورتیه قویه‌رق ملتك اوزرندن کابوس وجودی دها اول دفع ایدلمش اولسه‌یدی]

(٣) دین مبین اسلامه محبتی انکار اولونه‌مازمش . بو ادعای قارشی بلا تردد دیرزکه ملوك اسلامیه ایچنده عبدالحمید کبی دین اسلامه اهانت ایتمش ، کتب فقه وعقائدی احادیث شریفه‌یی منع وتحریفله ابطاله یلتنمش بر فرد کوسترمك اصلا ممکن دکلدر . حتی اکر موسی‌الیه مطبوعات دورنده بولنماسه ، بوتون ممالك اسلامیه‌یی زیرا ادارسنه آلمق قابل اولسایدی قران کریمی‌ده تحریفه ، آیات شوریی اولسون ایچندن چیقارمغه غیرت ایدردی . اهالئ اسلامیه ایسه اونك دورنده هر ملتدن زیاده محتقر ومتهم ایدی . اونلرك چکدیکی طاقفرسا ظلملری هیچ بر ملت چکمه‌مشدر . یالکز حکومات اجنبیه اداره‌سنده بولنان مسلمانلری کندیسنه جلب واستمالهایچون خلافت عظمی القاب جلیله‌سیله اظهار مباهات ایدر ، مقر سلطانه کلن حجاجه بر قاچ غروش ویره‌رك نمایشلر یاپاردی . بونلردن‌ده متصدی محضا استبدادینی محافظه ایچون جلب احترام ایلر ایدی .

(٤) راحت وحضوری ترکه کیجه ، کوندوز صرف مساعیدن خالی دکلش .

اوت ! بونده مبالغه یوقدر . چوق چالیشیردی. لکن هر سعی وعملی ملعنتله نتیجه‌لیردی . چونکه دائما اوغراشدیغی مساعی خفیه ژورنالرینی مطالعه، اونلرك ایجابنی اجرایه دائر اعطای اوامردن عبارتدی . روایات موثوقه‌یه نظراً بیلدیز کوشکی بو ژورنللر ایله مالا مال ایمش. بونلری بر شخصك تماماً اوقویه بیلمسیچون عبدالحمیدك جلوس مشئومندن بری کچیردیکی مدت کفایت ایتمه‌جکی تسلیم اولنمقده‌در.

(٥) لذائذ وشهواتده انهماکی یوق ایمش. بو سوزده پك یاکلش. شرابلرك اك نفیسنی ایچر ، هر درلو ذوقنی اجرا ایدردی . نصل‌که بعدالخلع خصوصی دولابلرندن بی نهایه شامپانیا ، قونیاق وانواع سائره مسکرات ایله طولو شیشه‌لر ظهور ایتدیکنی هرکس کوردی . استماع وتغنی ، رقص وتمثیل ایچون اعداد ایدلمش ، اوغورلرنده نفائس امول اتلاف اولنمش بی‌حساب جواری‌حسان‌ده جلب حیرت ایلدی. احمد راتبك تقدیم ایتمش اولدیغی آق عنبرلرایسه شدت انهماکك دلائل باهره‌سیدر .

هند اقلیمنده‌کی اخوان مسلمین بیلسونلرکه یازدیغمز بو حقایقی مصلحت عامه ایچون عین صواب ومحض حق اولهرق اخبار ایدیورز. مسلك عاجزانه‌مز بتون ممالك اسلامیه‌ده معلومدر . بحمدالله شر ایله خیره باطل ایله منافع خسیسه‌یه توسل ایدنلردن دکلز ، بونکله برابر شو انقلاب میمون حصولنده تأثیرات عظیمه‌سی مشهود اولان اتحاد وترقی جمعیت عالیه‌سنده انتسابمز یوقدر . حق کچن نسخ مزده جمعیت مذکوره حقنده ارباب انتقادك درمیان ایتدکلری بوتون کلاتی بی‌طرفانه ذکر وایراد ایتدیکمز میداندر .

قلدی‌که هر ایکی مقاله‌ده عبدالحمیدك ارتفاعیله دولتك مخاطره‌یه دوشدیکی درمیان اولونمشدر . بوکا قارشی‌ده یالکز برسوز مزوار. بالداهه عبدالحمید دولت وملتی هلاك واضمحلاله سوق ایتمکد ایدی. بونی ذره قدر انصاف وادراك اهلی اولانلر انکار ایده‌مزلر . بناءً علی ذلك بوندن‌صکره دولت عثمانیه اکر معاذالله بنی طوغرولدامازسه عبدالحمیدك آچمش اولدیغی جریحه‌لردن طولایی سقوط ایده‌جك، اکر بعنایةالله تعالی سلامت بولورسه طغارجنده بولنان اك صوك سهمك اصابتی ، قاعدهٔ مشروطیتك حسن تطبیقاتی سایه‌سنده بوله‌جقدر .

ختام «المار»

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

— مابعد —

قانونك شوصراحتنی اهالدن ایسه اعمال ایتمك لازمدر. واضع قانون رابلرك خفی اولمسنده شبه‌سزدرکه برمصلحت ملاحظه ایلمشدر. باخصوص قانونك تصریح واقعی علاقه‌دارلر ایچون امر انتخابلرنده برحق مکتسب وجوده کتیریور . اویله برحق‌که هیئت انتخابیه‌نك بواصوله تولدن صرف نظر ایتمیله ساقط‌اولماز. بالعکس برحجت ادعا تشکیل ایدر . بوکون اورتده هیچ بر یولسزلق اولماسمش وانتخاب واقع تمامیله قواعد موضوعه‌یه توفیق ایدلمش فرض اولنسه بیله مجرد شومغایرت قانونیه انتخابك منفسخ عد اولنمسنه کفایت ایدر . واقعا

اوزره امتحانه دعوت اولندقده بوتون طلبه اعتراف عجز ایله آنی یه تعلیق استرحامنده بولوندیلر .

عبدالحمید نظرنده بالجمله معارف دینیه ونیویه اکبر جرائم درجه سنده اولدیغی بوتون اهالی نزدنده معلوم اولمسنه مبنی علم ومعرفت مانع تفیض عداولنور ، کندیسنه جهانك تقربه چالشیردی . اونك احکام مشئومه سی جمله سندن اولق اوزره سنین اخیرده هرکسك خانه سی تفتیش اولنه رق کتابلری غصب اولونمق بدعت ملعونه سی تعقیب ایدلمکده ایدی . مضرعد اولنان کتابلر طوپلانیر ، صاحبلرینه جزالر تعیین اولنوردی . بوندن طولایی بیچاره قالان ارباب معارف کندی اللریله آثار نادره یی یاقمغه ، یرآلتنه مخزنلر ایچنه دفن ایتمکه مجبور ایدیلر . یالکز بلاد سوریه ده برسنه ظرفنده اسفار قدیمه وجدیده دن اون بیك قدر کتاب محو واتلاف ایدلمشدر . [استانبولده رسماً احراق اولونانلر هرکسك معلومی اولدیغی جهتله بیاندن مستغنیدر] آرتق عبدالحمیدك نصل برمحب معارف اولدیغنی سز تصور ایدك .

(٤) اوتوز اوچ سه ملت ومملکتك سعادتنه چالشمش اولمسی ده تعداد ایدیلیور . فقط سوزك طوغروسی اوقدر مدت ملك وملتك محو وخرابیسنه بذل غیرت ایتمی ومع التأسف آرزو نه ده همان ، همان نائل اولمسیدر . هندستانده کی اخوان دینمز بوظلمنده بردرجه یه قدر معذور عداولونه بیلرلر . چونکه جریان ایدن احوالی کورمیورلر ، بیلمیورلر . بزلرکه کوزمزله کوریورز ، ویاقولاقلرمزایله ایشیدیوز ، بلکه بالذات بلاسنی چکیورز اونك سوء سیاستی ایله هرجانبدن توجه ایدن فلاکتی آچیقدن آچیغه سویله مکه مجبورز .

(٥) یولر وشمندوفرلر یاپدرمش ، جدوللر وقنالر کشاد ایتدیرمش اولمسی ده درمیان اولونیور .

بوده خلاف حقیقتدر . امت ایچون عبدالحمید هیچ بر سلامت طریقی دوشونمه مش ، اعمال واستحصالنه همت ایتمه مشدر . یالکز عالم اسلامیتك اعانات دیندارانه سی سایه سنده برحجاز شمندوفری باشلاندی . بوتأسیس وتشویقدن مقصدی ، اقطار حجازیه یه خدمت اولمیوب محضا اوراده برخلافت عربیه تشکلی قورقوسیله لدی الایجاب بوطریقله اسباب مدافعه حاضرلامقدر .

اجانبه ویردیکی شمندوفر امتیازاتی ایسه هپ جاب منافع اغراض فاسده سنه مستندر . اونك بویوك برمنبع ثروتی ده بوامتیازات مسئله سیدر . کلیتلی برمبلغ ، ذاتنه مخصوص برخیلی حسه سندانی آلمادقجه هیچ براجنبی یه امتیاز ویرمزدی . بالجمله حقوق ملی ، منافع مملکتی بواوغورده فدا ایدرك قنالر دکل ، دولتك یوروکنده اویله یارلر آچمشدرکه قیامته قدر التیام بولمز .

کندی احتراصات باطله سنی ترویج ایچون اجنبیلرده فوق الغایه مساعدتده بولنمش ، ویردیکی امتیازاتی غایت آغیر وطاقتفرسا شرائطه ربط ایتمشدر .

شمندوفر مناولاتنه کیلومترو باشنه خزینهٔ مالیه جه تأدیه اولنه جق اویله نسبتسز تضمینات درج ایتدرمش درکه هیچ برمملکتده کورلمه مش ، ایشیدلمه مشدر [۱] عین شمندوفری الکخفیف شرائطله تهدایده جك قومپانیه لر مراجعت ایتدکلری حالده ، ایشنه کلدیکی ، منافع ملعتکارانه تأمین ایتمدیکی جهتله ردایتمشدر .

رفیقمزه زراعتی احیا ایده جك جدوللر یاخود قنالر نرده آچیلدیغنی وبویوزدن زراعك نه کبی استفاده ایتدکلرینی کوسترمسنی تکلیف ایدرز . چونکه بزبویله بر اثرخیردن اصلا خبردار دکلز .

(٦) ممالك عثمانیه یی ضیاعدن وقایه ایتدیکی ده ادعا اولونیورکه بوادعا بداهته مصادم بولندیغندن وارسته جرح وابطالدر . عبدالحمید سوء سیاستی تأثریله ممالکمزك نلشدن زیاده قسمنی اضاعه ایتدیکنی بیلمین یوقدر ظن ایدرز . هله برسنه قدر دهاموقعنده قلسه یدی محقق اوچ ولایت جسیمه یی محتوی بوتون ماکدونیا قطعه سنی ده الدن چیقارمزق دولت وملت انقراض کلی یه محکوم ایده جکدی .

اتحاد وترقی جمعیت جایله سی تموزاون انقلابنی ، متررر اولان وقتدن اول اجراده استعجال ایتمشدی . بونك سببی ده ردوال ملاقاتی اثناسنده قطعهٔ مزبورهنك انفکاکنه دائر وقوع بولان قرار دولی یه مقاومت آرزوسندن عبارتدر . بوقراره اعلان مشروطیتله قارشی طورلدی . معلوم ارلدیغی اوزره دول اجنبیه ده اعلان مسعودی دولت عثمانیه نك حیاتنه دلیل عدایدرك قرارمذکوردن فراغت ایتدیلر .

عبدالحمیدك صوك دورینه طوغری رجال سیاسیه نك بر چوغی عثمانلی دولتك اوکیدیشله بش سنه بیله یشایه میه جقنه حکم ایدییورلردی . تأخر سقوطنه رقابت دولدن بشقه سبب کوستریله مزدی . فقط اخیراً ماکدونیادن بده ایله مناسبه اجراسنه قرار ویریلیوردی .

دولت عثمانیه نك دورمنحوسده کرفتار اولدیغی سوء اداره نك سرائرینه واقف اولان اکابر رجالك الکزیده لرندن غازی مختار پاشا حضرتلرندن دفعاتله استماع ایتمش اولدیغم بر کلامی بوکون مانع افشا اولمه جق بر سبب قالمدیغی جهتله امالیٔ هند اخوانمزه مدار عبرت اولمق ایچون نقل ایدییورم . اویله برمشیر نامدارك سوزیکه وقایع جاریه شهادتیله ده مؤید اولدیغندن محققده اصلا شبهه یوقدر .

مشار الیه دییورلردیکه اکر بتون اوروپا بالاجتماع دولت اسلامیه یی عبدالحمیدك اضراری فوقنده رخنه دار ایتمك مراد ایتسه لر عاجز قالیرلر .

ایشته بو بیاناتمزله جریده لرك هر ایکیسنك خطالری واضحاً تبین ایتمکده در . فقط آلمرك ایکنجیسی اولان (ابزرور) کنفرد ایتدیکی بر قاچ خطا دها واردر . اونلریده بیان ایدلم :

(۱) حکومت عثمانیه اعلان مشروطیتدن صکره بلغارستان ایله بوسنه هرسکی الدن چیقاردی ، دینیور . بو ایسه خطای عظیمدر ؛ بو ولایتلری روسیه محاربهٔ اخیره سی ایله غائب ایتدك . او محاربه یی ایسه عبدالحمید محضا قانون اساسی الغاسیچون اعمال دسائس ایله اعلان ایتمشدی . بیچاره مدحت پاشانك منع حرب ایله تلافی ماذات اوغورنده

[۱] بوطاقم معاملاتی هیچ برمجبوریته مستند دکلدی چونکه .

اسبابك استكنامي مركزنده در . مجلس مبعوثان حق مراقبه‌سنى استعمال ايچون قانوناً موجب مسئوليت كورديكى برحركتك ماهيتى آكلامق ايستەمشدر . برنجى مسئله‌ده قوهٔ اجرائيه‌جه براعلامك تنفيذينه تعلق ايدن مواد قانونيه‌يه رعايت اولنمامش ايكنجى مسئله‌ده انتخاب حقنده‌كى مواد قانونيه‌نك حكمسز قالمسنه سبيت ويرلمشدر.

قواعد مذكورهٔ قانونيه‌نك تنفيذ احكامنه مامور اولان عدليه نظارتى وظيفه‌سنى ايفا ايتمامش اولديغى حالده اعطاى ايضاحاتده بختيارلق تصور ايتمسى نظارتجه بوبابده قبول اولنان نقطهٔ نظرك قوهٔ اجرائيه قواعدى اولديغنده شبهه براقيور نته‌كيم آتياده بوذهابى اثبات ايدەجك بياناته مصادف اوله‌جغز . وكيل مشاراليه افاداتنه شويولده دوام ايديور :

«هيئت جليله‌كزه خق اولماديغى وجهله بزده مأمورين انتخاب وتعيين حقنده مكمل اصولر ، مكمل قانونلر واردر . لكن قوانين سائره كبى بوقانونلر دخى كتابلرده قالش وكتب منسوخه مثلاو عملدن اسقاط ايديلەرك آرزو اولنديغى وجهله موقع تطبيقه وضع اولنەمامشدر . اكربونلر بحق تطبيق اولنسه ايدى بواحوالك چوغى كورلمزدى »

شيدى بوراده‌كى مأمورينك مقصدهرهانكى قوته‌داخل بولنورسه بولنسون بتون اصحاب وظائف اولسەكرك . حضرت معلم بونلرك كافهٔ صنوفى ايچون قانونلر موجود اولديغى قبول ايديور شوقدركه موقع تطبيقه قونلديغنى سويليور . اكربوكا مانع مملكتده حكومت قانونيه‌نك موجود اولمامسى ايسه مانع زائل اولنجه ممنوع عودت ايدەجكنه كوره مملكتده حكومت قانونيه تأسس ايدنجه عملدن ساقط قلان بوقانونلرك عودت ايدرك احكامنه اتباع اولنمسى لازم كلوردى . زيرا موجب مناقشه اولان انتخاب سلطنت قانونيه‌نك مملكتده حكمران اولديغى برصيراده واقع اولمشدر .

امامقصد استصحاب قاعده‌سنى بوراده تطبيق ايسه يعنى مادامكه كيچن زمانده بوقانونلر ساقط عن العمل بولنيورلردى بوكونده اويله تلقى ايتمكلكمز لازم كليردينه‌جكسه جواباً ديرزكه قوهٔ عدليه مناصبى حقنده‌كى قانونلر زمان سابقده مرعى ومعتبر ايدى . انتخاب واقع كبى آچيق برحقسزلق ايقاع اولنمامشدى. عبدالرحمن پاشا حضرتلرينك مجاهدات حميدكارانه‌سى نتيجه‌سى اوله‌رق يلديز سلطهٔ استبدادى انتخاب حكام خصوصنده يك اجراى نفوذ ايدەميور، رأساً استيناف حاكملكنه، تمييز حاكملكنه تعيين حقنده‌كى ارادات حميديه‌نك هيچ برى اغفال ايدلميوردى . نظارتجه برحقسزلق يايلق ايستەنيلديكى تقديرده‌دە اشكال ظاهرهٔ قانونيه كوزديلميور. حركت واقعه‌دن طولايى محاكمه حالده مسئوليت توجهنى ايجاب ايتديره‌جك نقصان برجهت براقلمامغه دقت واعتنا اولنيوردى .

شوحالده مدعيات مسروده بومسئله ايچون قناعت بخش اوله‌مز. قالديكه (تطبيق اولنسه ايدى بواحوالك چوغى كورلمزدى) جملهسى يك معنيدار وشايان تأملدر . بوراده حضرت استاذك بيوك برمهارت كلاميه‌سى كوريلير . (بواحوال) كلمسنك احتوا ايلديكى شمول هر درلو طرز تفسيره مساعددر . معمافيه بوتفسيرلردن مجانبت ايدرك حضرت معلمى ديكليم :

« مأمورين انتخاب وتعيين خصوصنده مجرد اهليت شخصيه ومزاياى ذاتيه نظر اعتباره الەكلمشدر . لكن ادارهٔ سابقه‌ده بوكى اسباب ارائه‌دامش وايشته بووجهله ارباب فضل وكمال كوشهٔ نسيان وفراموشيه آتلمش ومناصب رفيعه ورتب عاليه كفايتسز كيمسەلرك الرنده قالمشدر . هربرده جارى بر قاعده بر تكامل قاعده‌سى بوراده دخى تأثيرنى اجرا ايله صورت مكوسه‌ده تجلى ايتمش. جمله‌ده ترق ايدەجك جهل مركب ارباب عالم عثمانى استيلا ايلمشدر »

بز بوايضاحاتك مسئلهٔ حاضره‌يى نه‌درجه تنوير وبولسزلغى نه صورتله تعمير ايدەجكنى بر درلو اكلايەميورز . عجبا اوزمانده اهليتسزلرك تكثرى زمان حاضرده‌دە، اويله بر انتخابك اجراسنه مساغ كوستريرمؤثراتدنمى عد اولنيور ؟ نهايسه ديكليم :

« آوه‌دنبرى مكتبلى افديلردن استفاده اولنەمديغى حقنده شكايتلر ايشيدير دورير دق »

مهارت كلاميه‌يه محترم قارئلرمزك نظر دقت وتيقظلرينى دعوت ايدرز .

« بوشكايت بوش دكلدى چونكه مكتب مأذونلرينك استخدام اولنديغى مأموريتلر مكتبده بولنمدقلرى صره‌لرده حائز اولدقلرى رتبه‌لرك مكنه تجلى ايديوردى »

مسئلهٔ حاضره‌ده اولديغى كبى كيمسه‌يه منصب اولمه‌رق على الاعلا نشأت ايله خدمت اعتباريله‌ده حائز قدم ذوات موجود اولديغى حالده منصب و منتمى اولان مادون مأذونلر ترجيح اولنيوردى ديمك ايستەنيلير . فقط اوزمانك شوطرزده‌كى اجراآتى منازع فيه اولان اشبو انتخابه مشروعيت ويره‌بيلورمى ؟ حضرت استاذ اوجهتى مسكوت براقەرق ديبورلركه :

« مكتبلرده جلمت معارفى اولديغى اوزره‌كاى دنيه‌جك قدر اكثرى بر قاعده اوله‌رق ارباب سعى وغيرت صاحبسز كيمسەلردن عبارتدى ، امازادكان آنلر ترقيات مستقبله‌لردن امين اولدقلرى ايچون آنلر چالشمق كبى شيلردن كنديلرينى وارسته عد ايدرلردى .

اينته بو نقطه‌ده بتون قارئلرده دخى مشهود اوله‌جغى طبيعى اولان صبرسزلق آثارى كوملجنه مبعوث محترمى اسماعيل بك افنديده طاقتسوز بوراده‌يه بالغ اولديغندن :

« اساس منتهيه جاب ويركز ! »

صورتيله ايراده‌ى مجبور قالديغى اخطاره قارشى ناظر وكيل افندى حضرتلرى :

« افندم بواقدر بنه اقربله كلمو دينله قورى برشى سويليه‌جكم مادامكه بنى دعوت بيورديكز بنه‌كزه خاطرمه كلنى سويليه‌جكم »

ديه مقابله بيورملرينه نظراً قرات آتيه‌نك ايراده‌كى مقصد تعين ايتمش وبناءً عليه مطالعات مسروده حجج وبراهين علميه عد اولنمق مزيت وماهيتى شواعتراف ايلەده غائب ايلمشدر .

مشاراليه سوزلرينه شوصورتله دوام ايديورلر:

« حاليوكه مكتبسدن چيقه‌قدن صوكره باب عاليك يالديزلى قولتوقلرى زائلكاه تخصيص اولنيوردى . بوده اينى تمسيلات عدليه‌سنده دونك بوقرى آمرلرى بلسيجه مكتب مأذونلرى اولنسەدر. چونكه بونلرك انتخابنده اعتنا ودقت ايدلمشدر.»

قانونك دور استبدادده نشر واعلان ایدلمش اولمسی وارد خاطر اولهبیلور . فقط بوحال عدم مرعیتی استلزام ایتمز . زیرا قانون اساسینك ۱۱۸ نجی مادهسنده « الیوم دستورالعمل بولنان نظامات وتعامل وعادات ایلروده وضع اولنهجق قوانین ونظامات ایله تعدیل ویاالغا اولنمادقچه مرعی‌الاجرا اولهجقدر.» عبارهٔ قطعیهسیله بوخصوصه دائرقانونلر وضعنه دکین بونلره رعایت لزومی کوسترلمشدر .

ایشته تفصیلات وتشریحات مسبوقه کوستریورکه علی مرتضی افندینك انتخابنده قواعد علمیه وموضوعات قانونیه واصول وتعاملات متخذهدن هیچ برینه رعایت اولنمامشدر. علی‌الاعلا درجهده اهلیتلیلر موجود ایکن اعلا درجهده اهلیتلی بردات ترجیح اولنمشدر. خدمت ولشأت اعتباریله دها قدملی ذوات طالب بولندیغی حالده بونلره حق رجحان طانیلمامشدر . عینی قلمده وجوه عدیدهٔ قانونیه ایله مومی الیه متفوق مأذونلر وار ایکن جملهسی غیر موجود اولهرق فرض ایدلمشدر . قانونك تصریح ایتدیکی نقاطده بهرحال صراحت قانونیه ایله تقید ایجاب ایدر ایکن بوکاده لزوم کورلمامشدر .

بالعکس قوهٔ عدلیه قوهٔ اجرائیهنك مشیت صرفهسنه تابع وانی متمم برماهیتی حائز عد ایدیلهرك قوهٔ اجرائیهنك آمرلرهبخش ایدیکی صلاحیت وجهله مسئولیتی درعهده صورتیله ناظر وکیلی بویله بر انتخابی اجرایه کندوسنی مقتدر فرض ایتمش وانجمن انتخاب دخی آمر اجرانك هیئت استشارهسی اولمق شکلنی قبول ایلمشدر . بونك دلیلی ناظر وکالتنده محمود اسعد افندی حضرتلری بولنمامش اولسهلر ایدی علی مرتضی افندینك انتخاب ایدلمهجکی حقندهکی قضیهنك معارض، موافق جملهجه مسلم الثبوت اولهرق قبول ایدلسیدر .

ناظر وکیلی وانجمن کندولرینه شوشکل وصفتی اعطا ایلدکدن صکره طبیعتیله قوهٔ اجرائیهجه مرعی ومتخذ قواعده توفیق معامله لزومنی حس ایتمشلر و انتخابده حق تقدیرلرینك موجودیتی وقدمك قوهٔ عدلیه مناصبنده مدار ترقی اولهمیهجنی زعمنده بولنمشلردر .

خلاصه قواعد علمیه وموضوعات قانونیهیه نظراً بوانتخاب یولسزدر. زیرا انجمن :

۱ — قوهٔ عدلیه مناصبندن برینه اوقوتك اجزاسندن اولان بردانك انتخابنی حق تقدیره مستنداً اجرا ایتمشدر .

۲ — تعیین اهلیت وقدم حقنده قوهٔ عدلیهنك صراحت قانونیهیه مستند لایتغیر قواعد مخصوصهسنی حکمسز براقمشدر.

۳ — رأیلرك خفیاً ویرلمامسی حسبیله نص قانونه مغایر حرکت اختیار ایلمشدر .

بناءً علیه نظر قانونده بوانتخاب اصلا برحکم افاده ایتمز . حق وعدالت کوزدیلان وقانونك اهمیتی وقوای عمومیهنك ماهیتی تقدیر ایدیلان برمملکتده حقوق مکتسبهٔ مشروحه ایله وقوعبولهجق احتجاجلرك دعوایی قزاندیرهجنی شبههسزدر .

قوهٔ قانونیه ؛ قوهٔ عدلیهیی بسبتون قلدیرهجق قانون وضع ایدهبیلور ، قوهٔ اجرائیهیه الحاق ایلهبیلور . فقط بوقانون تاریخ اعلانندن صکرهکی احوال ایچون مدار تطبیق اولور . اوتاریخه سبق ایتمش بولنان برمسئله اول زماندهکی موضوعات قانونیهیه ایله حل اولنور . بوکون فرض محال قبیلندن اولهرق قوهٔ قانونیه ؛ قوهٔعدلیه ایچون قبول اولنان قواعدك خلافنه بعض اساسلر وضع ایدهجك اولسه بیله ینه بومسئله حقنده نهائی وقوعبولهجق مراجعت اوزرینه فسخ انتخاب جهتنی ترویج ایدهجکی آشکاردر . طبیعی مجلس ملی موجود قانونلردن صرف نظر اصول وتعامل متخذی دخی قانون اساسینك صراحت مسبوقهسی وجهله خلافنه برقانون وضع ایدلمامش اولمسی حسبیله مدار قرار اتخاذ ایدهجك بنابرین انتخاب واقعده اصلا بواصول وتعامله رعایت ایدلمدیکنی رأیالعین کوردیکدر .

علاقهدارلر حقوق مکتسبهلرینی محافظه ایچون موجب مغدوریتلری اولان قرار واقع علیهنه طرق قانونیهسنه توسل ایدرك قانون اساسینك تحت ضمان وتأمینده اولان اصول وتعاملك اخلال ایدلدیکنی وتعریفات قانونیهیه مغایر قرار اتخاذ اولندیغنی منابع عدالتنه اسماع ایدهجکلری شبهسز اولدیغندن بز تشریحاتمزی شو نقطهیه کتیردکدن صکره ناظر وکیلی افندی حضرتلرینك مجلس ملیدهکی مدافعاتنی تدقیق جهتنه کچلم! مشار الیه دییورلرکه: [۱]

« مجلس عالیء ملی حضورنده کچن کون برمسئلهٔ حقوقیهدن طولایی ایضاحات اعطاسنه دعوت اولنمشدم بوکرنده برمسئلهٔ اجتماعیهدن طولایی ایضاحات اعطاسی مختیارلقنده بولنیورم . »

کوریلیورکه نظارت بومسئلهیی برمسئلهٔ اجتماعیه اولهرق قبول ایدییور حالبوکه مسئلهنك کچن هفتهکی مسئلهدن حکماً فرقی یوقدر . زیرا مجلس مبعوثان انتخابایچون موضوع قانون وقواعده نیچون متابعت ایدلمدیکنی صورییورنتهکیم کچن هفتهده اعدام جزالری حقندهکی صراحت قانونیهیه مستنداً ویریلان اعلاماتك عدم تنفیذی اسبابی استیضاح اولنیوردی. بوایکی مسئلهیی برینی حقوقی دیکرینی اجتماعی اولهرق تفریقه محل ولزوم وارمیدر ؟ مسئلهیی بهرحال بویلهجه وصفاندیرمك لازم کلیورسه اوحالده هرایکسیده یاحقوقی ویااجتماعیدر . دقت اولنملیدرکه برنجی استیضاح اعدام جزاسنك ایی ویافنا اولمسی نقطهسنده دکلدی کذا بر اعلامك اجراسی حقندهکی قواعد قانونیهیه مستنداً برتنفیذ مسئلهسی دخی دکلایدی . نتهکیم بواستیضاح اوزرینه درحال مذکور جزانك اجراسی اسباینه توسل اولندی . قوهٔقانونیهدن ویاقوهٔعدلیهده مرجع تفسیر اولان محکمهٔ تمیزدن کیچمك کبی برمعاملهیه حاجت مس ایتمدی .

خلاصه مسئلهده یالکز عدم اجرا اسبابی موضوع بحث ایدی . محکمهلر بوجزایی تطبیق وحکم ایدییورلردی . فقط قوهٔاجرائیه بو تطبیقه توفیق معاملهایتمیوردی . استیضاح اخیرده ینه قاعدهنك لزوم وعدم لزومنده دکلدر . تعریفات قانونیهیه توفیق معامله اولنمامسی

[۱] حکومتك جریدهٔ رسمیهسی اولان (تقویم وقایع) نك ۲۱ جمادی‌الاول سنه ۱۳۲۷ تاریخلی و ۲۰۳ عددلی نسخهسنده مندرج مجلس مبعوثان عثمانیك سکسان بدنجی اجتماعنه عائد ضبطنامهدن عیناً نقل اولنمشدر .

ایجاب ایدردی . شریعت اسلامیه ونظر قانونده بتون انسانلر طراق طرناقلری کبی مساویدر ، بوندن صکره‌ده حکومت ، شریعت اسلامیه هیئت اجتماعیه ایچنده ایکی درلو اسباب رجحان کوستریور . بریسی شخصی دیکری اجتماعیدر . شخصی اولان مزایای شخصیه اجتماعی اولان مملکته خدمتدر . بر مملکته هرکیم خدمت ایدرسه نائل ریاست وسیادت اولور (سیدالقوم خادمهم) ایشته شریعت اسلامیه بویله بر طاقم درجات تعیین ایتدکدن صکره مأموریتلریده اهلیه تودیعنی امر ایدییور (ان الله یأمرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها) حکومت عثمانیه ابتدای تشکلنده شو حقایق عالیه اوزرینه مؤسس اولدیغندن ضیا قدر سریع شمشك قدر بارلاق ترقیاته مظهر اولمش وشمشهٔ اقبالی بتون جهان مدنیتك توازنی قاماشدیرمشدر . مرور ایام ودهور ایله شو اساسلر رهین اندراس اولمش واقتدار حکومت نا اهللره تودیع ایدلمش اولدیغندن حکومت زده اولمسکی شو شمشه‌سنی مع التأسف محافظه ایدهمامشدر (رتبة العلم اعلی الرتب) قاعدهٔ عالیه‌سنجه شریعت اسلامیه هرکسك نائل اولدیغی رتبه‌نك فضل وکمالی ایله متناسب اولدیغنی اولسی لازم کلدیکنی ارائه ایلدیکی حالده جهالت واداینسنه دوشن رؤسای حکومت نشر جهالت ایچون بر طاقم مراتب ظاهریه میدانه کتیرمش واو مراتب ظاهریه‌یی بر مراتب حقیقیه یرینه اقامه ایتمشدر ایشته هیئت جلیله کزك وظائفندن بریسی بو یولده میدانه کلان زاده کانلق وقرابت اساسلرینی قلع وقمع ایلیه‌رك وظائف رسمیهٔ حکومتی ارباب اقتداره تودیع ایلمکدر چونکه زاده کانلق سائر امتیازات غیرطبیعیه کبی سربستی رقابته ومملکتك ارباب اقتدارك اهلیتندن استفاده‌سنه مانعدر ودولتك استقباله ، ملتك مقدراتنه اجرای تأثیر ایدر)

قارئین کرام صاقین یاکیلمایکز . انطاق حق قبلندن اولان بو مطالعات وملاحظات انتخاب واقعه معارض اولان ذواتك دکل انتخاب مذکوری مدافعه ایدن ناظر وکیلی محمود اسعد افندی حضرتلرینکدر . معارضلرك تمسك ایدجکی دلائل وحججی بالذات مشار الیه اتیان بیوریورلر. بزده بوکزیدهٔ مطالعاتی عیناً نقل ایتمکله مسئله‌نك جهت فلسفه‌سنی تشریح وایضاح ایتمش اولیورز . مشار الیه سوزلرینه شویله دوام ایدییورلر :

« بزم برمعامله‌مز طرز استیضاحه نظراً شوصروضاتمه مخالفدر :

نته‌کیم مخالفتی دلائل ووجوه عدیدهٔ قانونیه وحجج وبراهین قطعیهٔ علمیه ایله آنفاً اثبات اولندی .

« حالبوکه استیضاحه واضع الامضا اولان مبعوثان کرام حضراتنه بوبابده یاکلش معلومات بیان ایدلمشدر »

بو بر دعوادر اثبات ایچون تمسك اولنان دلائلدن یالکز مرتضی افندینك همشیره زاده‌سی اولماسی کیفیتی دلیل عدولمق مزیتنی محافظه ایدییورسه‌ده درمیان اولنان دیکر اسباب ثبوتیه‌نك هیچ بری بو دعوانی اثبات ایدر حکم وقوتده دکلدر . نته‌کیم ناظر وکیلی افندی حضرتلریده اول باول بو جهتی اتیان ایدرك الك قوی تلقی ایلدکلری شو نقطه‌دن کندیلرینی مدافعه ایتمشلر والك ضعیف نقاطی محافظه بصیرتندن ذهول ایلمشلردر .

زیرا قوهٔ عدلیه قواعدنجه ناظره قرابت قوهٔ عدلیه اجزاسندن اولان برذات ایچون مانع ترقی اولامز . ترقی ایچون قانونك تعداد ایلدیکی قیود وشرائطی تمامیله احراز ایدن ذاتك هرکیم اولورسه اولسون منحل اولان مقامه طبیعتیله کچمسی قوهٔ عدلیه قواعدی ایجابتندندر . اثبات ایلدیکمز وجهله اومقامه کچرمك قوهٔ عدلیه‌ده ناظر وهیئت انتخابیه‌نك النده دکلدرکه جهت قرابتی موضوع بحث ایدرك انتخابه مانع اولهبیلسونلر . نته‌کیم وکیل مشار الیه مجلسده بر ایکی دقیقه اول عدلیه نظارتك مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرندن تعیین ایتمکده اولدیغنی مفتخرانه سویلیه‌رك قوهٔ اجرائیه قواعدینه استناد ایلدیکی حالده ایشته بونقطه‌ده موجب سلامت کوردیکی قوهٔ عدلیه قواعدینه التجا ایله دییورکه :

« مع مافیه شوباکلش شوکرسیٔ عالیه بردفعه دها صعود ایلمکله وشو هیئت محترمه‌یه بردها خطاب ایلیه‌مه‌باعث اولدیغی ایچون نم ایچون موجب شکران عظیم اولمشدر . برمأموریته انتخاب اولنان علی مرتضی افندینك همشیره زادهسی اولدیغی استیضاحك الك مهم جهتنی تشکیل ایدییور . اکر نم هیچ برهمشیره‌یه مالك اولمدیغی وبوافندی ایله هیچ برقرابتم اولمادیغی بیان ایتمکلکم ایله ایضاحات کافیه اعطا ایتمش ایلورم. انجق بوایضاحات یك قوری ایله‌جه‌ندن بعض تفصیلات اعطاسنه لزوم کوردیوروم فرضا مرتضی افندی نم همشیره زادهم اولسه‌ایدی نه اولمق لازم کلیردی . اکر تعیین وانتخاب اولنمه الیق ایسه همشیره زادهم اولمقلغی انك شوحقدن محروم اولسنی ایجاب ایدهجکدر . نم فکرجه قرابت بادیٔ ترقی اولهجغی کبی مانع تقیضده اولاملیدر . معلوم عالیکزدرکه عدلیه ناظرینك تحت ریاستنده برانجمن انتخاب واردر. مأمورینی اوانجمن انتخاب ایدر. شایدهمشیره‌زادهم اولان ذاتك ناظرك ریاستی تحتندهکی قومیسیوندن انتخابی موافق قانون اولهمیه‌جقسه مستشارك ریاستی التنده‌کی قومیسیوندن حتمی استحصال ایدر. حالبوکه بوفرضیه‌موجود دکلدر . »

ایشته شکایت اولان تدقیق بوقبیل مدعیاتدر نظارت مادامکه انتخاب خصوصنده قوهٔ اجرائیه قواعدینی قبول ایدییور حق تقدیره مستنداً قدم اصوله رعایت ایتمکسزین وانتخاب قرارینی بوبابدهکی قواعد قانونیه‌یه توفیق ایلمکسزین اتخاذ ایدییور شو حالده نهایتنه قدر مذکور قوتك ایجابات‌نه اتباع ایتمسی لازم کلور بوقسمنده اوقوته تطبیقاً بتیروب قوتاردقدن صکره سؤاله معروض قالنجه (بکا قراری مانع ترقیسی اولهمز انتخابی بکا عائد دکلدر انجق یاپیورمنحل اولان مقام ایچون قریم اولان برذات تعیین ایتمش ایسه او انتخابی مستشارك ریاستی التنده انجمنك انعقاد ایدرك یاپهجغی درکاردر) سوزلریله قوهٔ عدلیه قواعدینه مستنداً مدافعه طریقنی اختیار قوتلری ودستورلرینی برر بازیچه اتخاذ ایلمکدر .

بوکون مأذونلر دییورلرکه عدلیه نظارتی قوهٔ اجرائیه قواعدینی قبول ایدییورسه بوقوتده احوال مماثله ایچون بیوك بر قید واردرکه اوده نظامنامه‌سنك ناطق اولدیغی وجهله نظاروولاتك پدر، اولاد، قائم پدر ، داماد ، عموجه ، انشه ، دایی ، یکنی بولندیغی مامورییت داخلنده برمأموریته تعیین ایتدیرملری وایتملرینك ممنوعیتیدر. بناء علیه بوقاعده‌یه نظراً وکیل مشار الیه بوتعیننی اجرا ایتدیردمزدی. زیرا مرتضی افندی یکنیدر بوکاقارشی وکیل مشار الیه یکنم دکلدر دیمش اولسه‌لر ادی مأذونلره اثبات زومی توجه ایده‌جکدی حالبوکه مشار الیه یالکز انکار ایله اکتفا ایتمیور دفعده بولنیوریکنم اولسه بیله قانوناً بومنصبه کیجه بیلور دییور بوکا مقابل مأذونلر دییورلرکه کیجه‌مز چونکه سز انتخابی حق تقدیره مستنداً اجرا ایدییورسکز ناظر مسئولیتی درعهده ایدرك ایستدیکنی تعیین ایده‌بیلور دییورسکز یعنی قوهٔ اجرائیه‌دهکی قواعدك بخش ایلدیکی صلاحیته استناد ایلیورسکز او حالده بو قوتك الك بیوك قاعده‌سی اولان ناظرك درجات معینه‌دهکی اقربالسنی

فقط حق تقدیره توسل اولنمق وقدم اصولی تغییر ایدلمك صورتلریله دکل. اوزمانه عائد انتخاب مضابطی میداندهدر. قوهٔ عدلیه ایچون متخذ اصول وقواعده تماملیه متابعت ایدلمشدر. شبهسزدرکه قواعد معدلته موافق انتخابات بویله‌جه شایان تقدیر وشکران ثمرهلر وجوده کتیریر.

«بوکون عدلیه نظارتی اك منتخب مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرینك ایچندن انتخاب ایدییور.»

متصد امورحقوقیه امورجزائیه سجل مدیریتلری کبی قوهٔ جزائیه عدادینه داخل اولان مأموریتلر ایچون ایسه بوکا بردیهجك یوق فقط قوهٔ عدلیه مناصبی ایچون ایسه بیلملی بزکه قوهٔ عدلیه‌ده روم ایلی اناطولی موضوع بحث دکلدر. برحاکم ایزاندهٔ ایفای وظیفه ایتمکده بولنمش اولسه بیله ترقیسنی مؤمن بیلور. صرهسی کلنجه مافوق محکمه‌یه ارتقایه‌جکنی وبوخصوصده قانوناً هنوز اوموقعه کچمیه‌جك اولان بر روم ایلی ویا آناطولی حاکمنك کندیسیله معارضه‌ده بولنمه‌جغنی تماملیه معتقد بولنور. حاکملرمزده بز بواعتقادی حصوله کتیرمز ایسهك انلره تودیع ایدیلکز مهم وظیفه حقندهکی آمالمزی عظیم بر نقش اولورز.

عدلیه نظارتی حقنده حسن ظنمزی محافظه ایدهرك انتخابات اخیره‌دهکی ترقیساتده قوهٔ عدلیه قواعدینه رعایت ایدلمش اولدیغنی امید ایدییورز. اکر بو قواعد انتخابات مذکوره‌ده ده بإعمال ایدلمش ایسه هر انتخاب شبههسزکه بر (علی مرتضی افندی مسئلهسی) تشکیل ایدر. چونکه بوکون علی مرتضی افندینك شخصیتی موضوع بحث دکلدر. قانون انتخابه مخالفت موجب شکایت اولیور. ناظر وکیلی افندی حضرتلری ایسه بومخالفتك یالکز علی مرتضی افندینك ترقیٔ واقعنده دکل اکا سبق ایدن انتخاباتده‌ده وقوعنی ایما بیوریورلر. فقط انتخابات مذکورهنك لدنیاتنه بومسئله‌ده اولدیغی کبی مطلع بولنمادیغمزدن وعلاقه‌دارلرك دخی بوبابده برکونه شکایتی سبق ایتمامش اولدیغندن قواعد مسروده‌یه رعایت ایدلدیکنی اصل اتخاذ ایدهرك خلافنك اثبات اولنمسنه انتظار ایدهرز. شوقدرکه وکیل مشار الیهك شو یولدهکی افادهسی قوهٔ عدلیه‌ده ترقیٔ منصب ایچون حق تقدیر اساسنك جریانی اشراب ایلمکده اولدیغی جهتله بومطالعهنك قواعد علمیه ایله غیرقابل توفیق اولدیغی ادعاسنی تردید ایلرز.

ینه تکرار ایدهلمکه حکامده قانوناً خصائل زائده آرانماز. اوصاف مطلوبه معینندر. اشبو اوصافی حائز بولنان ذواتك کافهسی متساویاً او وظیفه‌یه اهلدر. قوهٔ عدلیه‌ده بونك بشقه برجهتی متصور دکلدر. روم ایلیده فعالیتی کوریلان حاکمك یرنده اناطولیدهکی حاکمده بولنمش اولسه ایدی اوفعالیتی کوستره‌جکدی. قانون بویله فرض ایدییور. مواقع وحوادثك تکون دعاویدهکی تاثیراتی حکامك معیار اقتداری اولهمز. انجمن انتخاب بونك خلافنه بر فکر تعقیب ایدییور واتخاذ ایتدیکی بوفکرك تأثیراتنه تابع بولنیورسه شوحالده اجراآت واقعهسنی وظیفهسیله نصل توفیق ایتمکده اولدیغنی جای سؤال کوریرز.

بزبوکونه قدر قواعد ونظریات علمیهیی وموضوعات قانونیهیی تأمل ایدهرك هیئت انتخابیهنك حق تقدیری بولنمادیغنی وترقیٔ حکامك ذوات معدودهنك مشیت صرفهسنه دکل قانونه مستند بر اصول سالمه مربوط اولدیغنی آکلاییوردق. وکیل مشارالیهك اشبو افاداتی، علم ومعرفتك، اصابتی تسلیم اولنان مقدمهلردن مستنط نتائج یقینیهنك نقش بر آب قیلندن اولدیغنی کوستریبور. چونکه مشار الیهك بوصوك ادعاسنی تأویل ایچون ایکنجی بر صورت بولنهمیور.

اکر مملکتده قوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعد مرعی الاجرا ولازم التنفیذ ایسه شو حالده، بر موقع رسمیده عدلیه ناظری نامنه اثبات وجودایدن وعلم وفضایله اشتهار ایلیان بر ذات محترم انتخاب صلاحیتك یالکز نظارتده بولندیغنی وانتخاب انجمنك برهیئت استشاره مثابهسنده تلقی ایدلدیکنی کوسترن افادهیی یعنی بوکون عدلیه نظارتی اك منتخب مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرینك ایچندن انتخاب ایدییور جملهسنی نصل صرف ایدهبیلوردی؟ بوکون داخلیه ناظرینك مثلا داخلیه نظارتی اك منتخب مأمورلرینی روم ایلی مأمورلرینك ایچندن انتخاب ایدییور ادعاسنی یك موافق بولورز. زیرا ناظرك قانوناً بویله بر صلاحیتی واردر. آرزو ایدرسه هیئت استشاردسیله مشورتده بولندقدن صکره مسئولیتی درعهده ایدرك روم ایلیده اقتدار وفعالیتلری بالفعل تجربه اولنان ذواتی حق تقدیرینی استعمال صورتیله نظارتك اك منتخب مأموریتلرینه کتیریر وصکره بونلرك افعال وحرکاتندن تولدایدهجك نتائجدن طولایی مجلسجه توجه ایلیهجك مسئولیتی قبول ایدر حالبوکه عدلیه ناظر وکیلی اجراآت واقعهیی شو صورتله تشریح ایلدکدن یعنی انتخابانده قوهٔ اجرائیه ایچون موضوع قواعدهتوسل ایدلدیکنی اشراب ایدر بیاناتده بولندقدن صکره نهایة الامرینه، قوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعدك آغوش حمایهسنه آتیلهرق کندوسنه برمسئولیت ترتب ایدهمیه‌جکنی چونکه انجمنده یالکز بر رأیه صاحب بولندیغنی درمیان ایدییورکه آتیده عیناً کلهجکدر ایکی قوتك احکام متخالفهسنی برینه تلفیق صورتیله کندوسنه خط حرکت تعیین ایتمش اولدیغی آکلاشیلیور.

ایمدی بویله‌جه ملفق بر طرزك ایکی قوتدن هیچ برینه داخل اولهمیه‌جغی وبنابرین بالاده ادعا ایتدیکمز وجه اوزره تداخل قوا حاصل اولهرق قواعد موضوعهده برهرج ومرج حصوله کتیریلمش اولدیغی ثابت اولور.

مشارالیهی دیکلهمکه دوام ایدر ایسهك انتخاب واقعهده نظارتك قوهٔ عدلیه قواعدینه طبانطبانه ضد دعاویك چوق مطالعات وملاحظاتنه تصادف ایدهجکمزدن اختیار ایدلکلری اصول حقنده حاصل اولان جزم ویقینمز برقاندها تقویت بولور. مشارالیه دییورلرکه:

«ایشته دعینکی بیان ایلدیکم کیفیت مملکتمزده بر زادکانلق میدانه کتیرمشدر. زادکانلق دیکر امتیازات غیر طبیعیه کبی بر طاقم نتائج وخیمه حصوله کتورمشدر. حالبوکه حکومت قواعد اسلامیه اوزرینه مؤسس اولدیغندن بویله زادکانلق وقرابت نظر اعتباره آلنمامق وهر ایش اهلنه تودیع اولنمق

مدحت افندیدن ماعدا ارقداشلری دکز طوتدی . مدحت افندیله راقم الحروف کوکرتده طاولومبازده بر خیلی مدت کزندکده فورطنه‌نك شدتی دقیقه بدقیقه ارتوب ارتق بزم ایچون طیشاریده طورمق قابل اولهمیه‌جق بر رادیه کلنجه قاره‌یه ارقداشلرك یاننه کلدك . بو حال ایله [ردوس] اوکنه واصل اولدق . واپورمز ردوس لیمانه کیردی . لیمانك مدخلی طار اولدیغندن کیرکن بر یلکن سفینه‌سنه چاتمسیله سفینه ایپجه خسارتدیده اولدی . اولجه بحری بك قره‌یه چیقدی . براز صکره مدحت افندیله توفیق بك بزه وداع ایدرك کیتدیلر . بحری بك کیری دوندی . متعاقباً اون تاریخده ردوس متصرفی بولنان معشوق پاشا ارکان لوا ایله برابر برای زیارت واپوره کلدی . اثنای صحبتده ارقداشلره خانه تدارك ایدلدیکی سویلدی وبر چوق تمنیات خیر خواهانه ابذالیله عودت ایتدی .

ردوسه چیقانلرله واپورده قالان یاران ارهسنده اوکون ملاطفه آمیز بر چوق تذکره‌لر تعاطی اولندی . بونلر ایچنده توفیق بکك صورتی غائب ایتمش اولدیغم جهتله متأسف اولدیغم بر تذکره‌سی وار ایدیکه «کمال، نوری ، حقی ، ادام‌الله‌اجلائهم» خطابیله باشلایوروخانه تفریشی ایله مشغول بولندقلرینه وسائره‌یه دائر سراپا مطایباتی محتوی ایدی .

ردوس

ردوس قلعه‌سنك اوکندن ساحله اینن سطح مائلك دلفریب بر منظره‌سی وار . سطحی تزیین ایدن لیمون پورتقال اغاجلری ، جابجا یوکسلمش کوشکلر چشم وخیالی اوقشایور . دیکر طرفده صره واردی یل دکرمنلرینك دورانی ده‌یك خوش . یل دکرمنی برنجی اوله‌رق بوراده کوردم ؛ امان یارب ! بن بونلرك یل دکرمنی اولدیغنی اوکرهنوب اکلاینجه‌یه قدر کذار ایدن او بر قاچ دقیقه اثناسنده کندمجه نه‌معنالر ویرمدم ونه‌لره بکزتمدم که ..

وقتیله لیمانك مدخلنده اساطیردن دکز الهی [ایولون] ك رسام شهیر [شارس] طرفندن اعمال ایدلمش تونجدن مصنوع جسیم هیکلی وار ایدیکه قدمایه کوره مصنوعات بشرك [مابعدی وار]

برکت زاده : اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

ماده وماوای ماده

ارتق الحاد یوق

مستر غلادستون‌ده بومذهبك اك بیوك معتقدلرندن ایدی . مجلهٔ روحیه‌ده مندرج برمکتوبنده شویله سویلیور : « اسپرتیزمی تدقیق ایدیکز . کوره‌جککز شیلرده تزویره ، تحریفه تصادف ایده‌جك اولورسه‌کز باشده بن اولدیغم حالده بومذهبه طرفدارلق ایدنلرك کافه‌سیله اکلهنیکز . »

سیاسیٔ شهیر لورد بالفور : « بنجه اسپرتیزم سیاسیاتدن انفصلدر ؛ چونکه بکا اوندن زیاده فائده ویریور . » دیمشدر . مع‌مافیه بز بوایکی ذاتی رجال علمدن معدود اولدقلری ایچون اشهادایدیورز .

مشهور قرومول فارلی دییورکه : « اسپرتیزمه اعتقاد اوغورنده هدف اولدیغمز استهزالر هب ، بیلمدکلری شیئه برکره دشمن کسیلمدکجه اوکرنمك هوسیله تبعده بولونمق ایسته‌مین ذوات طرفندن میدان آلمشدر . »

علم الارض مشاهیر علماسندن بارکس بر اثرنده اسپرتیزمك صحته ایناتمازدن اول لهنده ، علیهنده نه‌قدر اثرتدوین اولندیسه هپسنی مطالعه ایتدیکنی ، بوکا دائر هرکس ایله مباحثه‌یه کیریشدیکنی ، صوکره اون سنه مشاهدات ذاتیه‌سنی تجربه ایله اوغراشدیغنی سویلیه‌رك دییورکه : « اسپرتیزم مشاهداتی حقنده آرتق کمال وقوف ایله سوزسویلیه‌بیلیرم . »

اوکوست مورغان دییورکه : « بن محکوم تردد اولمسی عنده‌مده محال اولان برقناعت کامله ایله ، کوزمله کوردیکم ، قولاغمله ایشتدیکم شیلرله اسپرتیزمك صحته قانعم . بوکون روحیون علوم طبیعیه‌نك آچمش اولدیغی شهراه اوزرنده یولیورلر . بونلره معارض اولانلر ترقیٔ افکاره سد چکمك ایسته‌ینلردن باشقه برشی دکلدرلر . »

مشهود قرومول فارلی انکلتره اعاظم علماسندن تندالهٔ یازدیغی برمکتوبده دییورکه : « بوندن ایکی بیك سنه اول فیلسوفلرك یکانه مشغله‌سی اولان اسپرتیزم مسائلنی بز آنجق شمدی تدقیق ایده‌بیلورز . مشاهدات روحیه‌نك حقیقتنی اکلادقدن باشقه لاتین ، یونان لسانلرینده بیلیر بر آدم اولسه‌ده ، بوایکی قومك روحیونی طرفندن یازلمش آثاری بزه ترجمه ایتسه‌کوررك که — بولندقلری عصره حاکم اولان اوهامك محکومی اولمدقلری ایچون — موقعلری یك عالی بولنان اوذواتك بو مسئله حقنده‌کی احاطه‌لری معلومات حاضره‌مزه وجوه ایله فائقدر . »

لوندرده کائن اوقسفورد دارالفنونی معلملرندن سنتون موزس ارباب علمدن برچوق ذوات ایله برلکده اوله‌رق اسپرتیزم مسائلنی سنه‌لرجه تدقیق ایتدکدن صوکره دییورکه : « موجودیتی عقلاً ثابت اولان بوقوتك وضوحی درت صورتله‌در : ١ — حواس خمسك دائرهٔ احاطه‌سنده بولنمسی ؛ ٢ — علی‌الاکثر مستحضرك بیلمدیکی برلسان ایله قونوشمسی ؛ ٣ — چوق دفعه‌لر مستحضرك معلوماتندن بوکسك برموضعدن بحث ایتمسی ؛ ٤ — استحضار ایچون وجودی مقتضی شرائطه رعایت ایدلدیکی صورتده الده ایدیلن بونتایجك اویله تزویر وتحریف ایله حصولی مستحیل اولمسی . . . الی آخره . »

استاد قروکس دییورکه : « بن بوتون کوردکلریمی ، کمال دقتله اجرا ایتدیکم مکرر تجربه‌لرك نتیجه‌سی اوله‌رق استدلال ایدیکم حالاتی پك بسیط برصورتده سویلیورم . هم روحیونك ادعا ایتدیکی خوارقك امکانی تصدیق ایله قالمیورم ؛ بلکه بونلر ثابت ومحققدر دییورم . »

دارون ایله برابر انتخاب طبیعی قانونی کشف ایتمش اولان مشهور فسیولوژیست روسل ولاس (عصر حاضرده‌کی اسپرتیزمك خوارقی)

نظارتی دائره‌سنده برمأموریته تعیین ایده‌میه‌جکی اساسنه رعایت ایتمکلکز لازمدر بوقاعدیه عدم رعایت موجب مسئولیتدر بوکاقارشی وکیل مشارالیه جانبندن بوآدمك بکاقراتی نیجون مانع تفیضی اولسون بن چکیلیم مستشارك ریاستی التنده انجمن انعقاد ایدر بوآدم حقنی استحصال ایلر دییور مأذونلرده بوکا جواباً دییورلرکه قوهٔ اجرائیه‌ده برمامورك حق ادعاسی موضوع بحث اولهمز چونکه اجرا آتنده‌کی مسئولیت ناظره عائددر ناظر امنیت ایتدیکنی اومنامه کتیریر یاکز قانون برقید قوییور. امنیت اساسنه مستنداً نظارتی اقربالریله طولدیر. ماسونلر بناءً علیه بکنکزك حقندن بحث ایده‌مزسکز قریبکز اولمسه ایدی هیچ برحقی اولمادیغی حالده بیله اومنامه کتیره‌بیلوردیکز حالبوکه حقدن ومستشارك ریاستی التنده انجمنك انعقاد ایدرك حق صاحبنه ایصال ایده‌جکندن بحث ایتمه‌کزه کوره قوهٔ عدلیه قواعدینه توفیق معامله ایتمك ایستدیککز آکلاشیلیور اوحالده حق تقدیر داستاد ایده‌مزسکز قدم اصولنه متابعت مجبوریتنده‌سکز یکنکزی کندوسندن دها قدملی واهل مأذونلره ترجیح ایده‌مزسکز اما بن ایشیمه کلیرسه قوهٔ اجرائیه قواعدینی قبول ایدرم مسئله‌یی اونقطه‌ده مدافعه قابل دکل ایسه قوهٔ عدلیه قواعدینه کیچرم بونم بیله جکم شی دینه جك ایسه علاقه‌دارلر ذاتاً بوقبیل متحکمانه جوابلره اوتوزسنه‌دنبری آلیشقین اولدقلرندن اوزمانده اولدیغی کبی (والی الله المشتکی) دیه‌رك ادعای حقوق داعیه‌سندن صرف نظر ایدرلر ومسئله‌یی حقك ، عدالتك ، قانونك ، افکار عمومیه‌نك تغلیط قبول ایتماز حکمنه تیزینه تودیع ایلرلر (الحق یعلو ولایعلی علیه) [مابعدی وار]

ماردینی زاده : ابوالعلا

ترجمهٔ احوال

یادماضی

[پسندیده] نك سواریسی بولنان فیضی بك اطوار واخلاق ایله پسندیدهٔ کرام ناس بر انسان مؤدب ایدی . پسندیده‌ده بولندیغمز مدتجه بزه بر خاندان مهمانواز کبی اکرام واحترام ایدیور ایدی . ایشته پسندیده‌ده کچن کونلرمز هپ بویله لیل ونهار ذوق وصفا ایله کچدی . کاه وبیکاه مدحت افندینك کمال بکه غضوبانه حمله‌لری نشوهٔ مصاحبتی اخلال ایتمك استعدادینی الیور ایدیسه‌ده ارقداشلر ایشی آلایه دوکدکارندن مدحت افندینك تصدی ایتدیکی مبحث کندیسی دخی داخل اولدیغی حالده قهقهه‌لرله قپانیور وبیکباشی بحری بکك کردانه طرز افاده‌سیله خوش خوش سوزلری بو خنده‌لره قارشمسیله صحبتك رونق وشطارتی برقاتدها ارتیور ایدی. مدحت افندی اره‌صره: [بن عائله صاحبی وعائله‌سی افرادینه محب بر آدمم ، بن قلمنه صاریله‌رق کچنمکه حصر فکر ایتمش برصنعتکارم] سوزلرینی طوتدیرر وشهزاده ولی عهد حضرتلرینه [فردوس آشیان سلطان مراد خان خامس حضرتلریدر] انتسابی بولندیغنی درمیان ایله بوفلاکته بغیر حق دوچار اولدیغنی سویلر طورر ایدی .

بر کون بزینه طاتلی طاتلی سوزلره صحبتلره طالمش ایکن درسعادتدن بحری بکه خطاباً : حانیه واپوری یوله چیقارلمش اولدیغی بیانیله بزلری اکا ارکاباً منفالرمزه سوق ایلسنی آمر برتاغراف کلدی . متعاقباً واپور دخی یتشدی . بونك اوزرینه بکلك فلکه بزی پسندیده‌دن الوب طوغریجه حانیه واپورینه کوتوردی .

واپوره چیقدیغمز وقت ایری وقاره بیتسلی بر آدم کوردك . بو آدمك حال وطوری داعیهٔ شبهه کورندیکندن مدحت افندی بو آدم جاسوس اوله‌جقدر دیه پك تلاش کوستردی وذهاب واقعی رفقاجه تصدیق ایدیله‌رك اولنان اصرار اوزرینه بحری بك حربنی سفینه‌دن چیقاردی . بن اسرار انکیز بر حال کوره‌دیکمدن رفقایه وبالخاصه مدحت افندی‌یه تعجب ایتمشدم . فقط مادامکه جاسوسدر . اویله مناسبتسز بر آدم هردرلو سوزدن هردرلو طوردن هر درلو معنایی استخراجده صعوبت چکمیه‌جکندن دفع اولوب کتمسی نجه‌ده خوشه کتدی .

حانیه‌نك ضابطانی دخی کوزل ذاتلر ایدی . بزی بشاشت واعزازایله استقبال ایتدیلر . شوق وشادی ایله کلیبولی بوغازندن چیقدق . قپودانلر روزکاری موافق بولدقلریچون یلکن آچمغه قراروریردیلر. انباره محفوظ اولان یلکنی چیقاردیلر ، راندا سرتنی ایندیروب یلکن باغلادقدن صکره تکرار بوقاری‌یه چکدیلر فقط تام برینه کتوره‌جکلری صره‌ده خلاط قوبمسیله او قوجه سرن شدتله یره اینوکن بر نفرك باشنه راست کلدیکندن بیچاره‌یی کوکرته اوزرینه سردی ، پك آغیرجه مجروح اولدی . دیکر طرفده اوجاق فضله‌سی اولان کورکولنی دکزه وکمك ایچون بیوك بر تیمور قوغه‌یه طولدیروب مقره ایله کوکرته‌یه چکیورلردی ، مقره دیلنك اولدن آشنمش اولان محوری بو اثناده قیرلدیغندن قوغه آشاغی دوشمسیله بر آتشجی نفری‌ده زده‌لندی . بو ایکی بادره‌دن پك زیاده المناك اولدق . نشئه‌مز قاچدی . دیرکن هواده بوزلدی ، دکز قباردی ، طالغه‌لر بیودکجه بیودی . واپور هم نارین هم بوش اولدیغندن یالپاسی ارتدی . حله میدللی اچیتلرینه طوغری کلدیکمز زمان فورطنه اول قدر کسب اشتداد ایتدی که تلاطم امواج اچنده واپور کویاکاه آسمانه چیقیور ، کاه قعر دریایه اینیوردی. دکزك اورته‌سنده روزکارك ولولهٔ دهشت انکیزی ، طالغه لرك بری برینی متعاقب صولت وهجومی ، جو سمالك اوست اوسته بیغلمش ظلماتی ایله هر طرفه بر مهابت استیلا ایتدی . حافظ شیرازینك روح پاکی شو بیتی اوقویوریدی :

شب تاریك وبیم موج وکردان چنین هائل
کجادانند حال ماسبکباران ساحلها

اصلا شك وشبهه‌یه محل یوقدر. »

دیکر بر صحیفه‌ده دیبورکه : « بو مسائلك بوقدر تام برصورتده وضوحی مشاهداتك افعال موتی اولدیغنی تصدیقه مانع اوله‌بیله‌جك خاطراتك کافه‌سنی ذهنمدن چیقارمشدر. » دها برباشقه یرده دیورکه: « بن شیمدی هیچ شبهم اولمایه‌رق سویله‌ییلیرم‌که یوقاریکی صحیفه‌ده بحث ایلدیکم مرئیات مهمه بزه کندی اسملرینی بیلدیرن اشخاصك حقیقةً کندیلریدر؛ وبونلر بزم موت نامنی ویردیکمز استخالادن صوکره الان حیاتده بولونیورلر. ایشته بونلر مادام بیمرك متنتج اولان جسمی واسطه‌سیله کندیلرینی بزه — که احیا نامنی طاشیورز — طوغریدن طوغری‌یه طانتدیلر . »

کتفیات بدیعه‌سنده پاستورك رفیق معتمدی اولان مؤلف شهیر دوقتور کیبه‌رده اسپرتیزمه مراق ایدرك برچوق زمان تحریاتده بولنمش وایکی مهم اثر میدانه کتیرمشدرکه بریسنك اسمی (اسپرتیزم) دیکرینك کی (تحلیل اشیا) در . اولکیسی ١٨٨٦ ، ایکنجیسی ١٨٩٠ سنه‌سنده انتشار ایتمشدر. دوقتور اسپرتیزم ایله تام اوتوز سنه اوغراشمش ، کندی سویهٔ عرفانده بولونمیانلرك تعقیب ایده‌بیه‌جکی برچوق تتبعات دقیقه‌دن صوکره شو ایکی اثری تألیف ایتمشدرکه اوقویانلر استادك واصل اولدیغی نتیجه‌یی برچوق مشقتلردن ، برچوق شبهه‌لردن ، ترددلردن صوکره احراز ایده‌بیلدیکنی اکلارلر. استادك اولکی اثری اوقونه‌جق اولورسه فکر مادیسندن تمامیله رجوع ایتمکله برابر روحك مخلدیتی حقنده هنوز بربرهان قاطعه ظفریاب اوله‌مدیغی کورولور . زیرا کتابك مقدمه‌سنده دیبورکه : « علی رؤس الاشهاد شوراسنی اعلان ایتمه‌مز لازمدرکه بز بومسائل روحیه‌یی یکی تدقیقه باشلادیغمز زمان کندیمزك برطاقم خیالات ، خرافات اوکنده بولندیغمزه ، بناءً علیه بعض سطحی نظرانه قارشی بونلرك ماهیتی اورتمکده اولان پرده‌یی یرتمق اوزریمزه وجیبه اولدیغنه تمامیله اعتقاد ایتمش ایدك. حتی بوفکردن (اسپرتیزمك خرافاندن عبارت اولسی فکرندن) قورتولمق ایچون پك چوق زمان صرف ایتدك . »

لکن استاد اسپرتیزم مشاهداتك خیال اولمدیغنی اعتراف ایله برابر مخلدیت روحی اثبات ایده‌جك برهان قطعی بدهاً ظفریاب اوله‌مامشدی. چونکه سوزلرینی شو جمله ایله بیتیریبور : « اویله ایسه فکریمزی صراحةً درمیان ایتملی بزده دیملی بزکه : خایر خایر ! افکاره دهشت ویرن وبزم محیط معرفتمز داخلنده کی اشیای ناچیز ایله مقایسه ایدرك ادراکی قابل اوله‌میان بومشاهدات موتك بقا وادراك صفتلرندن متمتع اولان ذات انسانیه‌یه برحریت کامله بخش ایده‌جکنی صورت قطعیه‌ده اثبات ایده‌مز . »

مع مافیه استاد بحثك صوبتندن بیلمادی ؛ دایانوب قالدیغی وقفهٔ شك وترددده طورمق ایسته‌میه‌رك برقهرمان صاحب عزمك اقدام فتورناشناسیله ایلری طوغرو یورودی . درت سنه صوکره میدانه کتیردیکی (تحلیل اشیا) سنده عقیده‌سنی تصریح ایتدی ، حتی ارواحك تجسدینه یعنی قابلی لمس وحس برجسم ایله ظهورینه نقل کلام ایدرك دیدی که : « هرکس ایچون چوق زمان اول ، یاخود یاقینده وذات ایدن عائلاسی انراددن برینی شخصیله کورمك قابلدر . »

محمد فرید وجدی
محمد عاکف

مکارم اخلاق

سعادت دارین

علم فقه اشرف العلوم در . غایتی سعادت دارینددر . بونده هیچ شبهه ایدیله‌مز . فقط بو علم عالیشانك مجرد تحصیلی او غایتی استحصاله کافی دکلدر . . بلکه موجبنجه عمل لازمدر . چونکه عملسز علم فائده ویرمز . بو جهتله انسان فقهك تحصیلیله قلبیوب آنك مقتضاسیله عامل اولمالیدر . شویله‌که هر حالنده آنك ایجابانه حرفیاً تبعیت ایتملیدر. ایشته اولوقت مکارم اخلاق ایله متصف اولمش اولورکه تحصیل علومك فائدهٔ قصواسی ده بودر . زیرا نزد اولی الانظارده خفی اولمدیغی وجهله باجمله انبیای عظام علیهم السلام حضراتی نوع بشره حسن اخلاقی تعلیم وتعمیم ایچون بعث بیورلمشلردر . نتکیم خواجهٔ کائنات علیه افضل التحیات افدمز حضرتلری دخی (بن مکارم اخلاقی اتمام ایچون کوندرلدم) و(سزدن اك زیاده سودیکم اخلاقی اك کوزل اولانکزدر) بیورمشلردر . نصلکه (ان اکرمکم عندالله اتقیکم) نظم جلیلی ایله رسول کرم صلی الله علیه وسلم افدمزك حق عالیلرنده شرفنازل اولان (انك لعلی خلق عظیم) آیت کریمه‌سی حسن اخلاقك درجهٔ اهمیتنی کوستر. استادمه کوره هانکی برنبی ذیشان ، وصف عالیٔ نبوتدن قطع نظرله بشریتی اعتباراً توصیف لازم کلورسه « خصال حمیده‌یی جامع بر ذات کامل » دیمك ایجاب ایدر. خلاصه حسن اخلاق صوك درجه مهمدر. ثمره‌سی دخی سعادت دنیویه واخرویه‌در. شمدی دوشونه‌جك برجهت قالور. عجبا بو سعادتلره انسانك حقیقة احتیاجی وارمیدر؟ البته واردر. چونکه انسان دینجه آکلاشیلان نه‌در؟ حیوان ناطق، یعنی جسم وروحدن مرکب برماهیت دکلی ؟ اوت ، حالبوکه جسمك حقیقتی منکشف وفقط روحك ماهیتی غیر مکشوف وجسم فانی، روح باقیدر . بناء علیه بونلردن هربرینه خاص اوله‌رق (حیات فانیه) و(حیات باقیه) نامنلریله بر حیاتك وجودی طبیعیدر. حیات فانیه ؛ ولادتله حاصل ، موت ایله زائل اولور. لکن حیات باقیه بویله دکلدر.

ایمدی شو ایضاحاتمزله ظاهر اولورکه انسان بویله ایکی نوع حیاته مالك اولمق اوزره یرادلمشدر. بونك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق ایکی نوع سعادته عرض افتقار ایتمکده بولندیغی درکاردرکه اونلرده سعادت دنیا وعقبادن عبارتدر. بونك ایچون انسانلر شبهه یوقکه بو سعادتلری هرزمان آرزو ایدرلر. هله سعادت دنیایی آرزو ایتمه‌جك

تامیله نشر ایتدیکی کتابده دیبورکه : « بن مذهبنه تامیله قانع بردهری صرف ایدم . حیات روحیه ایناتمق ، بوکائنات اوزرنده ماده وقوتدن باشقه مؤثر بولنه بیله جکنه معتقد اولمق خاطرینه بیله کلزدی . لکن بالآخره کوردم که حسك شهادتیله ثابت برطاقم خوارق وار . أوت برطاقم خوارق وارکه انکار ایله غلبه یه امکان یوق . . . . بن بونلرك ارواحه منسوبیتنه ایناندیغم اوزون برزمان ظرفنده اشیای ثابته ومثبته اولدیغنی اعترافه مجبور قالدم . صوکره بومشاهدات یواش یواش عالمده براتمکه باشلادی ؛ لکن اویله صرف نظری و تصوری برصورتده دکل بلکه بر برینی تعقیب ایدن وارواحه نسبت ایدلمدکجه قورتولمق قابل اولمیان دیکر مشاهداتك تأثیریله اولدی . »

آمریقا جمعیت علمیه سی رئیسی استاد الیوت (آنال پسیشیك) ده شویله سویلیور : « بوندن یك آز اول بویله برتاریخ یازه جغمی دوشونمك بنم ایچون یك مشکل اولوردی . [اسپرتیزم مشاهداتی تاریخی] لکن شمدی بولدیغم مرتبه دن اندکجه اعتقاداتمه قارشی خیانتده بولنه مایه جغم . جیانت ایله اتهام ایدلمه مکلکم ایچون بومشاهدات حقیقیه نك اوکنده سکوتمه امکان یوق در . »

اسپرتیزمه طرفدار اولانلر ایچنده آلمانیالی زولنردر . بونلر که ذکا اعتبارله نادرهٔ زماندر . مشارالیه رفقاسنده ودبر ، ویخنر ، شبز ، الرایس وندت کبی آلمان مشاهیر اساتذه سی بولندیغی حالده بومذهب حقنده تبعاته قویولدی . واسطه لریله مشهور سلاد ایدی . ایشته برچوق تحریاتدن صوکره بیکلرجه علما کبی اوده ورفقاسی ده اسپرتیزمك صحته قانع اولدی . زولنر بومذهبه معتقد اولدیغنی نشر ایتمك اوزره ایکن ویرخوف ، هلمونتج ، هه کل کبی بعض اساتذه قارشیسنه چیقارق کندیسنك طریق خطایه صاپدیغنی جرائد علمیه ایله اشاعه ایتدیلر . حثیت علم وفضیلتنی رخنه دار ایتمك درجه لرینه واردیلر . لکن زولنر بونلرك هجومندن اصلا چکنمدی ؛ معارضلرینی میدان مناظره یه دعوت ایتدی . صوکره (اوراق علمیه) تامیله نشر ایلدیکی کتابنده کرك کندیسنك ، کرك رفقای تحریسنك مشاهدات حسیه یه دائرلده ایتدکاری نتائجی کمال وضوح ایله اثبات ایلدی . ایشته اوزمان بریکلرده زولنرك حجج ناطقه سنه قارشی بر سکوت منزمانادن باشقه بر حرکت کوروالمدی .

ینه اساتذهٔ غربدن برنی دیبورکه : « افکار روحك موجودیتنه اعتقاد وقوتندن محروم اولمایدن بری منابع اخلاقیه بوسبوتون قورومق درجه لرینه کلمش ، آرتق جمعیت بشریه اضمحلال تام ایله نهایتلنمسی طبیعی کورونن بردور فطرت وانحلاله کیردیکی حس ایلدمش ایدی . لکن اذهانده شویکی فکر [اسپرتیزم] اویانه لی بری افکاره — شمدیلك دائرسی تعیین ایدیله مامکله برابر — برانقلاب حادث اوله جغی عموم طرفندن حس اولنمشدر . »

۱۸۹۹ سنه سنده لوندره ده انعقاد ایدن اسپرتیزم مجلسنده مشهور دوروتاژ قیام ایله حدود طبیعیه عنوانی ویردیکی برمقاله بدیعه یی اوقودی که شوسطرلری اورادن نقل ایدیورز : « خلاصهٔ کلام ، خارق العاده اولان بومشاهدات — که بوراده تکراری علمك بعض شعبانده آز چوق تتبعلری سبق ایتدیکندن طولایی کندیلرینی جمهور علمادن عد ایدنلری قیزدیره جغنده شبهه یوقدر — بزجه بالذات کورد یکمز وصحت وقوعنده شبهه وتردد محال بولدیغمز مشاهداتك دوام وامتدادندن باشقه برشی دکلدر . »

انکلیزلرك مدار فخرتی اولان ریاضی شهیر لودج ۱۸۹۱ سنه سنده منعقد برجمعیت علمیه ده غایت مهم برمقاله ایراد ایتدی که شوسوزلری اورادن آلیورز : « شیمدی یه قدر عالم مادی ایله عالم روحانی یی بربرندن آییرمقده اولان حد فاصلك آرتق ستوطی یاقلاشمشدر . نصل که بویله برچوق فاصله لر دورلمشدی . ایشته اوزمان بز وحدت طبیعت سرعال العالمی ، موجودات کبی ممکنات اشیانك ده غایتی بولندیغنی بوکونکی معلوماتمزك مجهولاتمزه نسبتله برشی بیله اولدیغنی حتیله ادراکه ظفریاب اوله جغز . اکر شیمدی یه قدر کشف ایتدیکمز حقائق ایله قناعت ایتمش اولسه یدق الك مقدس بروجیهٔ علمیه یه قدر خیانت ایتمش اولوردق . »

۱۸۹۳ سنه سنده میلاند استاد وانری نك ریاستی آلتنده بر مجلس علمی تشکل ایتدی که ارکانی آلکساندر قوزاقوف ایله میلان رصد خانه سی مدیری کیوفانی ، آلمان قارل دوبرل ، آنغلو بروفریو ، ژوزف کیروزا ، پارس دارالفنون طبیعی معلملرندن مشهور شارل ریشیه شارل لومبروزو ایدی . شو تعداد ایتدیکمز علما اون یدی مجلس عقد ایدرك مشاهدات روحیه یی تدقیق ایتدیلر . واسطهٔ احضارده مادام اوزابیا بلادینو ایدی . صوکره برتقریر یازدیلرکه مجموعهٔ روحیه نك اوسنه انتشار ایدن جلدنده تامیله مندرجدر . بونلر تقریرلرنده مشاهده ایتمش اولدقلری خوارقك تزویر وتحریفه عطفنه امکان اولمدیغنی ، اسپرتیزم مسائلنك ده مسائل علمیه صره سنه کچمه یه وجوه ایله شایان بولندیغنی بوتون عاله قارشی اعتراف ایدیورلر . »

برقاچ صحیفه یوقاریده استاد هیزلوب ایله هودسنك اسپرتیزم حقنده کی اعتقادلرینی آچیقدن سویلیرك بوتون عاله قارشی روحك مخلدیتنی اثبات وعدنده بولندقلرینی درمیان ایتمش ایدك . أوت ، بونلر وعدلرینی انجاز ایتدیلر . اولا هیزلوب مشاهدات دقیقه سنی سرده باشلایه رق سوزینه شوعباره ایله خاتمه ویردی : « بومشاهداتك اسپرتیزمدن یعنی ارواح موتادن باشقه برشیئه نسبتله تفسیری قابل دکلدر . »

دوقتور هودسنه کلنجه ، اونك ده تقریری انکلیز (مباحث روحیه) جمعیتی طرفندن نشر ایدلمکده اولان رابورلر میانده انتشار ایتمشدر . بزشوسطرلری المزه کچن برفرانسزجه ترجمه سندن نقل ایدیورز : « بن تله پاتی یی حیاتده بولنانلر آره سنده سنه لرجه تجربه ایتدم . ایشته بوکون صورت قطعیه ده تأکیددن کری طورمام که اسپرتیزمك ادعاسی یعنی مشاهدات واقعه نك ارواحه نسبتی حقدر ،

انه . یاخطاب نامدر. چ ق یرلرده اویله یاپارلر. مخاطب اولنلره کیم لاین ایسه اودر. کتب بلاغتده واردر (وقد یترك الخطاب الی غیره مبین) (ولو تری اذ المجرمون ناکسوا رؤسهم) کبی .

برچوق جبابره داخلدر بورایه. بانی نه بیورور؟ حضرت پیغمبره نه یاپه جقدی مشرکلر؟ واقعا دیبورلر: سنجیون چیندك اباد واجدادینك دیندن؟ واز کیج دین اسلامدن ، سنك ابا واجدادك کبه ایچنده کی پتلره طاپه رلر. سن ده کل بزمله برابر پتلره طاپ . یاری مالمزی سکا ویردلم . سنی پادشاه ایدینه‌لم . ملکمزده حکمفرما ایدملم . تك سن بودعوادن وازکیج : « الله بردر » دیمه. چونکه صکره اوچبوز آلتمش تکری آیقلر آلتنده قالیر.

دنیانی کوچ ایله بونلر قوللانیر. برتکری صوکره نه یاپار ؟ (اجعل الالهة الها واحدا ، ان هذا لشیئ عجاب) مجنون دیرلردی ، حاشا. ایکی شیدن طولایی :

بریسی : « الله بردر » دیبور. حالبوکه زعملرنجه حیوانلره ، انسانلره ، روزکارلره ، کوندوزلره ، کیجه‌لره هپ آیری آیری برآله نظارت ایده جك. هانی اساطیر یونانیه‌ده کوزللر الهه‌سی ، چیچکلر الهه‌سی ، صولر تکریسی یوقمی ؟ اویله ایشته بی‌نهایت تکریلر.

عقیدهٔ اسلامیه‌جه اولسه اولسه اونلر ملك اوله بیلیر. الله امور کثناتی هربرینه تفویض ایدر. حالبوکه اونلر هپسنی تکری تلقی ایدرلر. حضرت پیغمبر افندمز : « الله بردر » دیدیکی ایچون : « عاقله شاشارز » دیبورلر.

برده : — اولدکدن صوکره دیریله جکسنز. نصل اولورمش اولدکدن صوکره بووجود ینه تر وتازه اولسون . دنیاده اولدیغی کبی قالنسون. کزسون. بونی هیچ برعاقلی سویله‌مز. بلکه روحی جنته ، جهنمه کیدر. لکن روحله جسد برلشسون ، بواولماز. (وقال الذین کفروا هل ندلکم علی رجل ینبئکم اذا مزقتم کل ممزق انکم لفی خلق جدید. افتری علی الله کذبا ام به جنة...) حبیم ، کافرلر باقی سنك ایچون نه‌لر سویلرلر : بربرلرینه دیبورلرکه : — کوله‌جك برشی وار. لکن بن سویلیه‌م اینانمازسك که . هیچ عاقلی باشنده اولان بویله شیلره اینانیرمی ؟ کل برابر سنی بررجله . برآدمه کتورمیم [مرادی حضرت پیغمبر افندمز] کوره‌سك نه‌لر سویله‌جك . دیه بك که : « وجودکز چورودکدن ، پاره پاره اولوب داغیلدقدن صوکرا ینه بویله موجود اوله‌جقسکز ، دیریله‌جکسکز. چورویوب طوپراق اولدقدن صوکرا قالقه‌جقسکز. روحکز ، جسدکز بریره کله‌جك. » کل اما قولاغکله ایشیت که اینانه‌سك بکا .

باقی خاتمه باق ، نصل افکاری زهرلیور!..

— صحیح می ؟ حقیقةً بویله سویلرمی ؟

— های های !... کل ده کور ، قولاغکله ایشیت . فقط بیله‌م عاقلمی یوق ، مجنونمیدر ؟ یوقسه افترامی ایدر ؟ هله سویله‌یکی طوغرو دکل . یاعاقلی باشنده دکلدر، یاانترا ایدیبور...

کافرلر دیبورلرکه . او قودامانلر عوام طاقمی . او احمق مشرکاری بویله قاندیریبورلردی . نصل که قاندیردیلر.

حضرت رسوله‌ده اویله دیبوردیلر : — کل کل سن‌ده بزمله برابر اول !

لکن تأثیر ایدرمی پیغمبره ؟ اصل مقصد صوکرا کانلری حمایه‌در. اونکیچون (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً) بیوریلیور. اوجاهالرکه حنایتدن دم اورورلر ، شریعته طرفدارلق کوسترلر ؛ اویله بیلکه سندن اللهك عذابنی دفع ایده‌مزلر.

نه ایچون یاپارلر بونی ؟ (وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض) ظالملر بربرینك دوستی‌در . بربرینه یاردم ایدر . دها بیوك برظالم ایستدیکی کبی اونلری قوللانیر. لکن سن صانمه ! ظالملرله هم افکاردکلسك یا . اونلر مشترکدر. کوکلی وار.

بعضیلری‌ده بیلمیه‌رك اشتراك ایدرلر. (ولا ترکنوا الی الذین ظلموا) بونلرك شرندن صاقنین . ظالملك الله ویرمه‌سن . دنیانی خراب ایدن اودر . اکاسرهٔ عجم اهل ایمان اولمادقلری حالده بونجه سنه‌لر دوام ایتمشدر.

اکاسره ، که اسکی ایران شاهلری . برده قیاصره وارکه اونلرده روم قیصرلری دیمکدر . اکاسره « کسری » نك جمعی‌در . اصل فارسیسی «خسرو»در. یزدجردلر، دارالر، نوشیروانلر... ایشته بونلرهپ اکاسره. حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز نوشیروان عادل زمانده دنیایه کلمشدی . ایکی سنه دها یاشادی، صوکرا وفات ایتدی . حتی برحدیث روایت ایدرلر. بك محتشم تأمین ایدیور. افندمز بیورمشلر : « بن عدالتلی بر پادشاهك زمانده دنیایه کلدم . »

اما مجوسی ایمش، اولسون . عدالتی دنیانی طوتمش. باقایور مجوسی اولدیغنه ، عدلی جهتیله افتخار ایتمش :

(ولدت فی زمن الملك العادل)

حمد اولسون ظالملر زمانده دنیایه کلدم . نو شیروان عادل دورنده مهد شهود عالم آرا اولدم .. بیورمشلر .

باقی شیمدی نو شیروانك عدالتنه . نو سویلمکله بتره‌میزیا . چونکه اساسلری اویله. عاقل آدم . ایچلرنده بك چوق حکما وار. انبیایه خدمت ایدنلر وار . او اساسی قورمشلر . بیلیورلرکه پادشاهلق عدالتله قائم‌در . عدالت اولمازسه عالم معمور اولماز . عدالت ، مساوات اولمازسه بلاده ، مامورین اولورمی؟ ثروت طبیعیه‌دن استفاده اولماز، مملکتلر محو اولور . اهالی خراب اولور . خزینه نه ایله طوله‌جق ؟ خزینه‌لر طولمازسه عسکرلر بسلنمز . بویله اولورسه پادشاهك نه ذوقی قالیر سلطنده ؟ ملتدن دائما بد دعا کلیرسه نه خیر اوپادشاه ملتدن؟

— نه سویلرلرسه سویلسونلر . عسکرلر اهالی آچ چپلاق قالیرمش ، نه ایسترسه اولسون بنم قاصه‌لرم طولسونده ملتك خزینه‌سی نه ایسترسه اولسون ...

اویله ظالملرکله مملکت اداره اولنماز. اولور. اما الت برکون کلیر

برفرد بشر تصور اولنه‌مز . فقط انسانلر ایچون اصل غایهٔ امل ، بو دکلدر . بلکه سعادت عقبادر . چونکه انسانلرك بو محتشم رأیه کایشی محضا بو سعادت عظمایه استحقاق کسب ایده‌بیلمك ایچوندر . بو سوزمزی ایضاح واثبات صددنده دیرزکه : معلوم اولدیغی اوزره انسان قدر مستعد کمال برمخلوق دها یوقدر . چونکه انسانه برنظر صحیح عطف ایدیلدجك اولورسه فطرةً برچوق معجزات عظیمه‌یه مصدر اولدیغی کوریلور . ازجمله انسانه مخصوص اولان نطق محیرالعقول برمعجزهٔ کبری دکلیدر؟ دیمك اولیورکه انسان پك علوی برصنفدر . حالبوکه انسانی خلق ایدن تعالی وتقدس حضرتلری حکیمدر . هرایشی مطلقا مصلحتی تضمن ایدر .

شو احوال نظر اعتباره آلنورسه ظن اولنورمیکه انواع کمالاته استعدادی ظاهر بولنان بودرجه مکمل برمخلوق الله ذوالجلال حضرتلری شواوچ کونلك فانی برحیاتك کوناکون آلام ومصائبنه محکوم ایتمك ایچون خلق بیورمش اولسون ؟ اوحکیم متعال حضرتلرینك شانه لایق اولورمیکه صنوف مخلوقات ایچنده ممتاز قیلدیغی بومصنوع بدیعی هیچ برآننده لذت حقیقیه محسوس اولمیان برحیات مؤلم ایچون عدمدن وجوده انتقال ایتدیرمش بولنسون ؟ عقلمز بلا تردد حکم ایدر دیرکه : خیر . اوتقدیرده بوانسانك بهمه حال حیات باقیه ایچون یرادلمش اولدیغی وبناءً علی ذلك سعادت باقیه‌نك انسانلرجه اقصای آمال اولمسی لازم کلهجکی بین ایدر .

قالدیکه حقیقت حال بومرکزده ایکن سعادت دنیایی نیچون آرزوایدرز؟ بونك سببی بدیهیدر . چونکه بوایکی درلو سعادتك یکدیکرینه شدت ارتباطی واردر . زیرا مقصود اصلی روحك سعادتی ایسه جسمك سعادتی‌ده آنك موقوف علیهیدر . یعنی سعادت فانیه لذاتها مقصود اولیوب بلکه سعادت باقیه‌یه وسیله‌در . بوسببله قطعیاً وابداً محتاج بولندیغمز عالم بقانك سعادتی تحصیل ایچون اول امرده بوعالم فنانك سعادتی استحصاله محتاجز ، چونکه برشیئه محتاج اولان ، اوشیئك موقوف اولدیغی شیئه‌ده محتاج اولور . فی الحقیقه انسانی انسان ایدن روح ایسه‌ده روحه خادم اولان‌ده جسم درو بونلر یکدیکرینه معارض برحالده بولنورلر ، اره‌لرنده برمبارزهٔ دائمه موجوددر . چونکه روح مقتضای ماهیتی اوله‌رق انسانی دائما درجهٔ ملکیته ترفیعه چالیشور . جسم ایسه حکم جبلتی اوله‌رق درکه بهیمیته تنزیله اوغراشور . بومبارزه نتیجه‌سنده بونلرك هانکیسی غلبه ایدرسه بالطبع اونك حکمی جاری اولور . اکر روح غالب کلورسه آنك ایجاباتی انسانده تجلی ایدر ، انسانده اولوقت حقیقی انسان اولور . واکر جسم غالب کلورسه اولزمان آنك مقتضیاتی ظاهر ایدر . اوحالده انسانده انسانلقدن اثر قالمز . اینته بومبارزه‌ده روحك جسمه غلبه‌سنی تأمین ایده‌بیله‌جك یکانه قوه ایسه (مکارم اخلاق) درکه انسانك ملکات ملکیه اکتسابندن عبارتدر . بناءً علیه ملکات مذکوره‌یی اکتسابه انسان همیشه صرف مساعی ایتملیدر . بوده علم فقهه تماماً تمسکله اولور .

عبدالله

مواعظ

باقی نه بیورور الله . سورهٔ جاثیه‌ده‌در بو آیت جلیله . کله‌جك درس ایضاح ایدهجکز . (ثم جعلناك علی شریعة من الامر فاتبعها ولا تتبع اهواء الذین لایعلمون . انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین . هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون)

اوچ آیت‌ده تمامیله بو احواله مطابقدر . قرآنده اولمیان شی یوق . هیچ بر وقعهٔ تاریخیه ، بر سرکذشت بشریه یوقدرکه قرآنده بولونماسون . اولمش ، اوله‌جق بتون احوال کائناتی الله (جل شانه) درج ایتمش . نه درلو فادلر چیقه‌جق ، نه درلو ملعتلر اورته‌یه قونه‌جق ، وقتیله چارسنه باقق ایچون ، بیان بیورمش .

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر) صوکرا بن نه یاپدم ؟ بو قدر پیغمبرلر کلدی کچدی ، نهایت بنی اسرائیل پیغمبرانی‌ده کچدی . اولا انبیای عظام وامتلرینی بیان بیورور : نه کبی احوال سرنما اولمش ، نه کبی وقایع ظهوره کلمش . . . بونلری بیاندن صوکرا بیورورکه صوکرا آرتق صره سکا سنك امتنه کلدی . سن آخر زمان پیغمبری اولدك . (ثم جعلناك علی شریعة من الامر) صوکر امردیندن بر شریعت کامله ، بر طریقت عظیمه اوزرینه سنی قیلدم ، یعنی سنك وامتك سلوکنی مقرر ایتدم . نه اوزرینه ؟ اویله بر شریعت جلیله ، احکام الهیه‌که هیچ بشلی کورولمه‌مش . هیچ بر پیغمبرك شریعتی اوکا بکزه‌یمز . (علی شریعة) تنوین تعظیم ایچون (علی صراط مستقیم) کبی . بزاونك کهنی بیله‌میز . تصورمزك فوقنده . اویله عالی ، عزیز ، مقدس بر شریعت جلیله اوزرینه سنی قیلدم . قیامته قدر سنك شریعتنی امتنه میراث براقه‌جغم .

فقط شریعتی نیچون سنزه ویریبورم ؟ (فاتبعها) بو شریعته متابعت ایدیکز ، هر حکمنه رعایت ایدیکز . (ولاتتبع اهواء الذین لایعلمون) بر طائفه جاهل حریفلرك هوای وهوسلرینه اتباعاً سوقاقلرده باغیروب چاغیرملرینه اهمیت ویرمیك ، شریعت ایسترز دیه اویدلالرك آرقه‌سندن قوشمایك ! ..

الله : « شریعت ایسته‌یك ! » دیمیور . « سن ایسته‌مزسك ، دیه اولدورجکم » دیه‌مزسك . حقك یوق . الله تعیین ایتمش . کیم ایشلیه‌جك . کیم خارج قاله‌جق ، ایسته‌سه‌کده ، ایسته‌مه‌کده اواوله‌جق . حکم شریعت یرینی بوله‌جق . شریعت می ایسترسك ؟ آل ایسته‌دیکنی ! کوردکی معصوملری اولدورمك نصل اولورمش ؟ شریعت جانیلری ، خائنلری بویله دار آغاجنه چکر .

(انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین) اوحریفلرکه شریعتی خور کوریرلر ، کندی منفعتلرینه آلت ایدرلر . جان یاقق ایچون شریعت محمدیه‌یی ممسك اعتبار ایدرلر . ظن ایتمه‌که سندن اللهك عذابی دفع ایدرلر ، سنی قورتاریرلر . . .

خطاب ، حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمزه ، اما امته‌در

مستقیم صراط

١٣٢٦

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفتهلق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ع . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالک اجنبیه	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١٠ تموز ٣٣٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پارهدر
قیولدن متواورو ایله کوندریلهجک سنوی
٢٠ مرهش صحه آلیر
درسعادتده پوستهایله کوندریلیر ولایت دخی امدلولور .

عدد : ٤٤ | ٢٠ جمادی‌الاخره ٣٢٢ پنجشنبه ٢٥ حزیران ٣٢٥ | ایکنجی جلد

جاسوسلق ، خفیه‌لك صفت لعینه‌سی

بر کیمسه‌نك قدح وذمنه دائر سویله‌ن کلامی شفاهاً ویا تحریراً کندیسنه اسماعدن عبارت اولان « نمیمه » نك حرام قطعی اولدیغی جمله‌نك معلومیدر . دائماً وه نتیجه ، فساد جویانه ارتکاب اولونان منافرت ایقاعنه باعث مستقل اولان بو معصیت عظیمه‌نك فوق العاده شناعتی ، تمامیله اعتیاد ایدن کسانك مردارلو خصال خبیثه‌یی جامع اوله‌جقلرینك قطعیتی‌ده شو آیت کریمه‌دن مستفاد اولنمقده‌در .

استمع بافه « ولا تطع کل حلاف مهین » ای مؤمن ! صاقین کثیر الحلف ، یعنی بول اولان هیچ برشخص حقیره اطاعت فساد آمیز سوزینه موافقت ایتمه . (مهین) حقارت مرادفی مهانتدن مشتقدر .

« هماز مشاء بنمیم . مناع للخیر معتد آثیم » بو مقوله کیمسه‌لر هر زمان خلقك مساویسنی تفتیش واخباره مبادرت ، خیر ومشروع ، حقوق آدمیدن ممدود شیلر ایله انتفاعه ممانعت ، تعدیات کوناکونه مجاسرت ایله هرجنایتی ارتکاب ایدرلر .

« عتل بعد ذلك زنیم » چونکه قاسی الباب ، جفاپیشه اولملرندن باشقه مجهول النسب فرومایه کیمسه‌لردر . « زنیم » بدری معلوم اولمیان شخص معناسنه‌در . نصل که برشاعر دیمشدر .

« زنیم لیس یعرف من ابوه »
« بغی اللام ذو حسب لئیم »

بو صفت مذمومه‌یی اعتیاد ایدنلرك علی الاکثر « ولد بغی » منافرت غیر مشروعه محصولی اولملرینی ابوموسی الاشعری رضی الله عنه تصریح ایتمشلردر . مشار الیهك احفادندن بلال ابن ابی برده رحمه الله امیر بصره اولدقلری هنگامده کندیسنه بویله بر سعایده بولونان شخصه « طور باقهلم ، اولاسن نصل آدمسك اوکرنهلم » دیمش ، لدی التحقیق مرقومك ولد غیر مشروع اولدیغی تحقق ایتمش ایدی . بولك اوزرینه جد عالیلرینك آف الذکر کلامنی حکایه بیوره‌مشلردر .

امام غزالی قدس سره حضرتلری دیمیورکه انسان احوال ناسه دائر کوردیکی ، ایشتدیکی هرشیئی دقت باکراستماعده عبرت آلمه‌جق ، فائده کوروله‌جك شیلری حکایه ایتمکی ، کندی حقنده سویله‌دیکی روایت اولونان تلسزلکلری من تصدیق ایتمه‌لیدر . چونکه بویله سوزلرك راویسی تمام اولدیغی جهته شرعاً مسلم عد اولونور . فسقك خیری ایسه ـ « ان جاءکم فاسق بنبأ فتبینوا » نصی جاری حکمنجه ـ شیئان قبول دکل ، بلکه مردودر . هم‌ده وظیفه مجرد عدم قبولدن عبارت اولمیوب بلکه بو مقوله ساعی بالفساد اولانك قطعی تقبیح وکندیسنه بغض ایتمك‌ده واجبدر .

حتمده اسناد وقوع بولان کیمسه‌یه معصوم اولمی احتمالی مبنی سوء ظنده بولنمایدر ، چونکه « اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم » فرمان ایسه توقیاً سوء ظنده حرامدر .

نمیمه خصلت ذمیمه‌سندن زجر ومنع واعتیاد ایدنلری تلعینه دال اولان احادیث وآثار حکمانك بر قسمنی ذکر ایدهکه شرعاً وحکمةً نه درجه مستتبع اولدیغی آکلاشلسون .

جناب حذیفه روایتیله صحیح بخاری ومسلمك هر ایکیسنده مذکور اولان « لا یدخل الجنة قتات » [١] حدیث شریفنده قتاتك دخول جنتدن

[١] بر روایتده « لا یدخل الجنة خب ولا منان » وارد اولمشدر . خبك فتح وکسریله « خب » خائن وخدع دیمکدر . شارح مسموعی بیوراندی ساعی بالفساد اولان شخص لئیم ، ایله تفسیر ایتمشدر .

بر حدیث شریفده « لا یدخل الجنة لئیم » جمله‌سی واقعه « لا یدخل الجنة منان » یعنی قولو قومشوری باقمسندن امین اولمین کیمسه‌نك داخل جنت اولمه‌سی . بو ایکی باقمك جمیعدر « باقه داهیه مرادلی

عدالت ینه ظلم الملرك باشنی ازر . نه کندیلری قلیر نه اولادلری . قالسه‌لر بیله بد دعایله راحت ایتمزلر . اونك ایچون ظلم بلای عظیمدر . غافل اولمی ایستمز . ذره قدر عقلی اولان بونی آکلار .

حتی نو شیروان بر دفعه خستهلنمشدی . الك امین آدملرینی حضورینه چاغیرمش . دیمش که : — اوغلم ، بن خسته اولدم ، قورقارم که بو درده درمان بوله‌میه‌جغم ..

— امان افندم ، هیچ چاره‌سز درد اولورمی ؟ دردی ویرن درمانده بخش ایتمش .

— بیلدم اما کتابلرده بر شی کوردم . بو دردك دوای اولسه اولسه بر شی اوله بیلرمش : بر خراب کوی بوله‌جقسکز . اوراده بر بیقیق دیوار وارسه اورادن اسکی بر کریسج کتیره‌جکسکز . او کریسجله شفا بوله‌جز . یوقسه بو علتك یوق دوای .

— بکی افندم امر ایدك ، کیدهلم .

— هایدی کیدك .

ایکی اوچی بر طرفه . بر قاچی‌ده دیکر طرفه ، شرقه غربه ، بتون مملکته پاییلدیلر . کردیلر ، خیلی زمان دولاشدیلر . هر طرفی تفتیش ایتدیلر . اویله خراب بر کوی آرادیلر .

بوله‌مدیلر . نره‌یه کیتدیلرسه ، حور ، مر بر منتظم پاییلی . کوردکجه انسانك فرحی آرتار ، قلبی افتخار ایدر . کزدیلر ، دولاشدیلر ، یوق یوق ، محزون محزون کلدیلر . نو شیروانك حضورینه چیقدیلر :

— کزدیکز ، بولدیکزمی ؟

— خاير افندم .

— نه‌دن ؟

— افندم ، انکاکزده خراب ، بیقیق بر بر یوق .

— حمد اولسون ، دیدی ، ذاتاً بن بونی آکلامق ایستردم . اوکا مراق ایدردم : عجبا ، لکنمزده حالا بوزوق بیقیق بردیوار واری ؟ بیلدم که سز جان عشقیله آرایه‌جقسکز . چونکه بنی سویورسکز ، البت شفا بولمه‌می ایسترسکز . دقتله کره‌جکسکز ، تحری ایده‌جکسکز . فقط حمد اولسون الله‌ه که بو کونلری بکا کوستردی . بن بونکله افتخار ایدرم . آرتق اولسه‌ده غم یم .

حریفلر ایشته بویله چالیشیورلردی . بیلیرلردی که بتون علما ، بتون حکما ایضاح ایتمش : دین ، ملك ایله اولور . سلطنت وطنله اولور . ملك اولمازسه دین ، شریعت قالماز .

ایشته دشمنلر الته کچن مملکتلر ، کوریبورز ، نه حالده کلدی . نه جامعلر قالدی ، نه وقفلر ، نه مدرسه‌لر . الك چین زمانلرده اولدی واولیور . کیت اورالرده باغیر باقهلم : « شریعت ایسترز » دیه . همان حاضر لنمشدی بلغارستان . اوروپایه اویله دیدی : براق بن کیدوب استانبولی ضبط ایده‌یم . بتون ازدونك انتظامی کتدی .

بلغارستان بتون دولتلره بویله تلغرافلر چکدی . الك انصافسز بلغارلری بورایه مسلط ایده‌جکدی . صوکرا باشلادی سلانیکدن تلغرافلر یاغمه‌یه . دولتلر :

— دور باقهلم ، دیدیلر ، بلغارستانك بیه‌جکی نانه دکل بو . اللهك عاجیله عثمانلیلر یکدن حیات بوله‌جقلر . بر آز آلدانمشلر . فقط نه یاپسونلر . اومنامی حرمتلی کوروزلر . اوده نادم اولدی . « بن ده سزك رئیسکزم ، ال برلکیله چالیشهلم . اوغلارم » دیدی . مجلسده بولوندی . نه اونلرده ایتمدیلر .

مکرسه ال آلندن باشلامش ، دها وقعه کوستدن . ظاهرده خالص مخلص کورونور ، نه بیلسون اورتالق ؟ کیم ایسترباد اهلك عزلی ؟ نه خارجاً نه داخلاً ارزو اولور برشی دکل . تاریخلرده اوقو . مجوریت قطعیه اولدن پادشاهلرك تبدیلی جهتنه کیدیلمش . کوچك برشیئه منام خلافت وسلطنته تعرض ایدیلمش . فقط قوی ویریلمش . اجماع امت منعقد اولورسه بوکا کیمسه‌نك برشی دیه‌جکی قالماز .

بوجهتله بتون آوروپا ، آمریقا حاضرمتی آکلادیلر . واقعا عثمانلیلر قوزی کبی حلیم هردرلو ظلمه متحمل کیمسه‌لردر . فقط صرمسی کلنجه‌ده آرسلان کبی کوکرلر . الله اویله امر ایتمش : « ظالمك الی طوتمازسه‌کز هپکز محو اولورسکز »

کذلك دیکر احادیث شریفه وار : « اکر اهل اسلام ظالمك الی طوتمازلرسه اونلرده برابر حشر اولورلر . »

شریعتك امری بویله‌در . جمله عالم بونی تصدیق ایدر . اکر بویله اولماسه ایدی همز بلغارلرك الده کچه‌جکدك . بلغارلر بلغارستانده یاپرینی بورادرده یاپه‌جقدی . انکیچون علما ، حکما دیبورلر : دین ملك ایله ، ملك‌ده عسکرایله قائمدر . عسکر اولمازسه مملکت قائم اولماز . عسکر پاره ایله یشار . اسلحه‌سی ، ارزاقی هردرلو لوازمی پاره ایله اوله‌جق . پاره‌ده اهالیدن آله‌جق . عشر آلنیر . ویرکی آلنیر . مال ایله اهالی اولمازسه عسکرده اولماز . مال ایله اهالیدر مملکتلری معمور ایدن . عدالت ، امنیت وآسایش مهمدر .

ایشته اکاسره هپ بو اساسی طوتوب بیکلرجه سنه دوام ایتدی سلطنتی . الك صوکرا قاآن اسمی (یزد جرد) می نه ایدی اصلا اسلامه قارشی طورمدی . چونکه دنیا منفعتی ایچون چالیشیورلردی . فقط بز هم الله ایچون ، هم دنیا ایچون چالیشیورز . اهل اسلامك عداتی یالکز دنیا ایچون دکلدر . اتجروار ، ثواب وار . دینمز ، شریعتمز عدالت امر ایدییور . اونلر عقلاً حرکت ایدییور . بز هم عقلاً ، هم شرعاً . بزده دها قوت وار . اونك ایچون باش ایده‌مدیلر . حضرت عثمان زمانده اکاسره‌نك حکومتی نهایت بولدی . رستم زال ایله نه قدر محاربه‌لر اولدی . نهایت الك صوکرا اوده هلاك اولدی . ممالك اسلامیه آسیای وسطایه طوغرو پرتو آلدی . چونکه جدیت ایله حرکت ایتدیلر . بویله ملته قارشی طورولورمی ؟ یالکز عقل ایله اولماز . عقل ایله نقل بریره کلیرسه اووقت ایش باشقه اولور . شریعتده باشقه قوت وار . (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً ... بوقدرله اکتفا ایدهلم .

متین مطبعه‌سی ابو العلا

مستقیم صراط

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفتهلق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	صنه‌لکی	الی آیلی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥ پاره‌در

قیمتدن مقوا ورو ایله کوندریلیسه سوی ٢٠ غروش صه آلیر

درسعادتده وسنه ایله کوندریلیسه ولایت بدل امداد اولنور .

عدد : ٤٤ — ٢٠ جمادی الاخره ٣٢٢ پنجشنبه ٢٥ حزیران ٣٢٥ — ایکنجی جلد

جاسوسلق ، خفیه‌لك صفت لعینه‌سی

برکیمسه‌نك قدح وذمنه دائر سویله‌ن کلامی شفاهاً ویا تحریراً کندیسنه اسماعدن عبارت اولان « نمیمه » نك حرام قطعی اولمسی جمله‌نك معلومیدر . دائماً وه نتیجه فساد جویانه ارتکاب اولونان منافرت ایقاعنه باعث مستقل اولان بو معصیت عظیمه‌نك فوق العاده شناعتی ، نمامیکی اعتیاد ایدن کسانك مردرلو خصائل خبیثه‌نی جامع اوله‌جقلرینك قطعیتی‌ده شو آیت کریمه‌دن مستفاد اولمقده‌در .

استمیز باقه « ولا تطع کل حلاف مهین » ای مؤمن ! صاقین کثیر الحلف ، یعنی بول اولان هیچ برشخص حقیره اطاعت فساد آمیز سوزینه موافقت ایتمه . (مهین) حقارت مراد فی مهاننده‌دن‌در .

« هماز مشاء بنمیم . مناع للخیر معتد آثیم » بو مقوله کیمسه‌لر هر زمان خلقك مساویسنی تفتیش واخباره مبادرت . خیر ومشروع ، حقوق آدمیدن معدود شیلر ایله انتفاعه ممانعت . تعدیات کوناکون مجاسرت ایله هرجنایتی ارتکاب ایدرلر .

« عتل بعد ذلك زنیم » چونکه قاسی القلب ، جفاپیشه اولمقدن باشقه مجهول النسب فرومایه کیمسه‌لردر . « زنیم » بدری معلوم اولمیان شخص معناسنه‌در . نصل که برشاعر دیمشدر .

« زنیم لیس یعرف من ابوه »
« بغی الام ذو حسب لئیم »

بو صفت مذمومه‌یی اعتیاد ایدنلرك علی الاکثر « ولد بغی » مفارقت غیر مشروعه محصولی اولمقدن ابوموسی الاشعری رضی الله عنه تصریح ایتمشلردر . مشار الیه احفادندن بلال ابن ابی برده رحمه الله امیر بصره اولدقلری هنگامده کندیسنه بویله بر سعایتده بولونان شخصه « طور باقالم ، اولاسن نصل آدمسك اوکرنهم » دیمش . لدی التحقیق مرقومك ولد غیر مشروع اولدیغی تحقق ایتمش ایدی . بونك اوزرینه جد مایلدیرنك آتف الذکر کلامنی حکایه بیورمشلردر .

امام غزالی قدس سره حضرتلری دیبورکه انسان احوال نامه‌سنه دائر کوردیکی ، ایتدیکی هرشیئی دکل یاکز اسماسنده عزت آله‌حق ، فائده‌کوروله‌جك شیلری حکایه ایتمکی ، کندی حقنده سویله‌دیکی روایت اولونان اسرارکانی هپسنی تصدیق ایتمه‌لیدر . چونکه بویله سوزلرك راویسی تمام اولدیغی جهته شرعاً مسموع عد اولونور . فسقك خبری ایسه — وان جاءکم فاسق بنبأ فتبینوا نصنه جابی حکمنجه — شیئین قبول دکل ، بلکه مردودردر . هرده وظیفه مجرد عدد قبولدن عبارت اولمیوب بلکه بومقوله ساعی بالفساد اولانك فعلی تقبیح وکندیسنه بغض ایتمکده واجبدر .

حتمده استماد وقوع بولان کیمسه معصوم اولمسی احتمالنه مبنی سوء ظنده بولنملیدر . چونکه « اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم » فرمان لیسه توقیاً سوء ظنده حرامدر .

نمیمه خصلت ذمیمه‌سندن زجر ومنع واعتیاد ایدنلری تلیه دال اولان احادیث واثر حکمانك بر قسمنی ذکر ایدهمکه شرعاً وحکمةً نه درجه مستقبح اولدیغی آکلاشلسون .

جناب حقدن روایتیله صحیح بخاری ومسلمك هر ایکیسنده مذکور اولان « لا یدخل الجنة نمام » [١] حدیث شریفنه نمامك دخول جنتدن

[١] بر روایتده « لا یدخل الجنة خب ولا منان وارد اولمشدر . خبك فتح وکسریله « خب » خائن وخدوع دیمکدر . شارح مناوی رح بین الناس ساعی بالفساد اولان شخص لئیم » ایله تفسیر ایتمشدر .

بو حدیث شریفده « لا یدخل الجنة » لایمین جمله‌سی « واقعه » بیورلمشدر . یعنی قولو قومنوری باقمسندن امین اولیان کیمسه‌لر داخل جنت اوله‌مزلر . بونی باقمنك جمیعدر « باقه داهیه صادقی

عدالت ینه ظلم الملرك باشنی ازر . نه کندیلری قلیر نه اولادلری . قالسه‌لرینه بد دعالایه راحت ایترلر . اونك ایچون ظلم بلای عظیمدر . غافل اولی ایشه‌مز . ذره قدر عقلی اولان بونی آکلار .

حق نو شیروان بر دفعه خسته‌لنه‌ندی . الك امین آدملرینی حضورینه چاغیرمش . دیمش که: — اوغلم ، بن خسته اولدم . قورقارم که بو درده درمان بوله‌میه‌جغم ..

— امان افندم ، هیچ چاره‌سز درد اولورمی ؟ دردی ویرن درمانده بخش ایتمش .

— بیلدم اما کتابلرده بر شی کوردم . بو دردك دواسی اولسه اولسه بر شی اوله بیلرمش : بر خراب کوی بوله‌جقسکز . اورادہ بر بیتیق دیوار وارسه اورادن اسکی بر کریچ کتیره‌جکسکز . او کریچله شفا بوله‌جغز . بوفسه بو علتك بوق دواسی .

— بکی افندم امر ایدك ، کیدرلم .

— هایدی کیدك .

ایکی اوچی بر طرفه . بر قاچی‌ده دیکر طرفه ، شرقه غربه بتون مملکته پایلدیلر . کزدیلر ، خیلی زمان دولاشدیلر . هر طرفی تفتیش ایتدیلر . اوله خراب بر کوی آرادیلر .

بوله‌مدیلر . نره‌یه کیتدیلرسه معمور . هر یر منتظم پایلی . کوردکجه انسانك فرحی آرتار ، قلبی افتخار ایدر . کزدیلر ، دولاشدیلر . بوق بوق ، محزون محزون کلدیلر . نو شیروانك حضورینه چیقدیلر :

— کزدیکز ، بولدیکزمی ؟

— خایر افندم .

— نه‌دن ؟

— افندم . الکاکزده خراب ، بیتیق بر یر یوق .

— حمد اولسون ، دیدی ، ذاتاً بن بونی آکلامق ایستردم . اوکا مراق ایدردم : عجبا ملکنمزده حالا بوزوق بیتیق بر دیوار وارمی؟ بیلدم که سز جان عشقیله آرایه‌جقسکز . چونکه بنی سویورسکز . البت شفا بوله‌می ایسترسکز . دقله کره‌جکسکز ، تحری ایده‌جکسکز . فقط حمد اولسون الله که بو کونلری بکا کوسترردی . بن بونکله افتخار ایدرم . آرتق اولسه‌مده غم یم .

حربلر ایشته بویله چالیشیورلردی . بیلیرلردی که بتون علما ، ویلش ، بتون حکما ایضاح ایتمش : دین ، ملك ایله اولور . سلطنت وطنله اولور . ملك اولمازسه دین ، شریعت قالماز .

ایشته دشمنلر ایله کچن مملکتلر ، کوزیبورز ، نه‌حالده کلدی . نه‌جامعلرقالدی ، نه‌وقفلر ، نه‌مدرسه‌لر . الك چیقن زمانلرده اولدی واولیور . کیت اورالرده باغیر باقالم : « شریعت ایسترز » دیه . هان حاضر لغندی بلغارستان . اوروپایه‌اویله دیدی : براق بن کیدوب استانبولی ضبط ایده‌یم . بتون اردونك انتظامی کندی .

بلغارستان بتون دولتلره بویله تلغرافلر چکدی . الك انصافسز بلغارلری بورایه مسلط ایده‌جکدی . صوکرا باشلادی سلانیکدن تلغرافلر یاغمه‌یه . دولتلر :

— دور باه‌لم ، دیدیلر ، بلغارستانك بیه‌جکی نانه دکل بو . الهك عایتیله عثمانلیلر یکیدن حیات بوله‌جنلر . بر آز آلدانمشلر . فقط نه یاپسونلر . اومنامی حرمتلی کوروزلر . اوده نادم اولدی . « بن ده سزك رئیسکزم ، الی برلکیله چالیشالم . اوغلارم » دیدی . مجلسده بولوندی . نه اونلرده ایتدیلر .

مکرسه الی آلتدن باشلامش ، دها وقعه کوستدن . ظاهرده خالص مخلص کورونور ، نه‌بیلسون اورته‌لق ؟ کیم ایسترباد اهلك عرلق ؟ نه خارجاً نه داخلاً ارزو اولور برشی دکل . تاریخلرده اوقو . مجبوریت قطعیه اولمدن پادشاهلرك تبدیلی جهته کیدیلمش . کوچك برشیئله مقام خلافت وسلطنته تعرض ایدیلمش . فقط قوی ویریلمش . اجماع امت منعقد اولورسه بوکا کیمسه‌نك برشی دیه‌جکی قالماز .

بوجهتله بتون آوروپا ، آمریقا حقیقی آکلادیلر . واقعا عثمانلیلر قوزی کبی حلیم هردرلو ظلمه متحمل کیمسه‌لردر . فقط صرده‌سی کلنجه‌ده آرسلان کبی کوکررلر . الله اویله امر ایتمش : « ظالمك الی طوتمازسه‌کز هبکز محو اولورسکز »

کذلك دیکر احادیث شریفه وار : « اکر اهل اسلام ظالمك الی طوتمازلرسه اونلرده برابر حشر اولورلر . »

شریعتك امری بویله‌در . جمله عالم بونی تصدیق ایدر . اکر بویله اولماسه ایدی همز بلغارلرك الده کچه‌جکدك . بلغارلر بلغارستانده یاپرینی بورادہ‌ده یاپه‌جقدی . انکچون علما ، حکما دیبورلر : دین ملك ایله ، ملك‌ده عسکر ایله قائمدر . عسکر اولمازسه مملکت قائم اولماز . عسکر باره ایله یشار . اسلحه‌سی ، ارزاق هردرلو لوازمی باره ایله اوله‌جق . باره‌ده اهالیدن آله‌جق . عشر آلنیر . ویرکی آلنیر . مال ایله اهالی اولمازسه عسکرده اولماز . مال ایله اهالیدر مملکتلری معمور ایدن . عدالت ، امنیت وآسایش مهمدر .

ایشته اکاسره هپ بو اساسی طوتوب بیکلرجه سنه دوام ایتدی سلطنتی . الك صوکرا قلان اسمی (یزدجرد) می نه ایدی اصلا اسلامه قارشی طورمدی . چونکه دنیامنفعتی ایچون چالیشیورلردی . فقط بز هم الله ایچون ، هم دنیا ایچون چالیشیورز . اهل اسلامك عداتی یالکز دنیا ایچون دکلدر . اجروار ، ثواب وار . دینمز ، شریعتمز عدالت امر ایدییور . اونلر عقلاً حرکت ایدییور . بز هم عقلاً ، هم شرعاً . بزده دها قوت وار . اونك ایچون باش ایدمدیلر . حضرت عثمان زمانده اکاسره‌نك حکومتی نهایت بولدی . رستم زال ایله نه قدر محاربه‌لر اولدی . نهایت الك صوکرا اوده هلاك اولدی . ممالك اسلامیه آسیای وسطایه طوغرو پرتو آلدی . چونکه جدیت ایله حرکت ایتدیلر . بویله ملته قارشی طورولورمی ؟ یالکز عقل ایله اولماز . عقل ایله نقل بریره کلیرسه‌اووقت ایش باشقه اولور . شریعتده باشقه قوت وار . (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً ... بوقدرله اکتفا ایدملم .

متین مطبعه‌سی ابوالعلا

مستقیم صراط ۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفتهلق رساله‌در

محل اداره : درسعادتده باب عالی جادهسنده دائرهٔ مخصوصه

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی : ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاردر
قیرلهدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر
درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور.

اخطار : مسلکنده موافق آثار مع‌المنونیه قبول اولنور درج ایدلمیان آثار اعاده اولنماز

عدد : ٤٤ — ٢٠ جمادی‌الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ٢٥ حزیران ٣٢٥ — ایکنجی جلد

جاسوسلق و خفیه‌لك صفت لعینه‌سی

بر کیمسه‌نك قدح وذمنه دائر سویله‌ن کلامی شفاهاً ویا تحریراً کندیسنه اسماعدن عبارت اولان « نمیمه » نك حرام قطعی اولمسی جمله‌نك معلومیدر. دائماً سوء نیتله، فساد جویانه ارتکاب اولونان، نفرت ایقاعنه باعث مستقل اولان بو معصیت عظیمه‌نك فوق العاده شناعتی، نمامدکی اعتیاد ایدن کسانك مردرلو خصائص خبیثه‌یی جامع اوله‌جقلرینك قطعیتی‌ده شو آیت کریمه‌دن مستقبل اولنمه‌دز .

استعیذ بالله « ولا تطع کل حلاف مهین » ای مؤمن ! صاقین کثیر الحلف ، یمینی بول اولان هیچ برشخص حقیره اطاعت فساد آمیز سوزینه موافقت ایتمه . (مهین) حقارت مراد فی مهانتدن مشتقدر .

« هماز مشاء بنمیم ، مناع للخیر معتد اثیم » بو مقوله کیمسه‌لر هر زمان خلقك مساویسنی تفتیش واخباره مبادرت ، خیر ومشروع ، حقوق آدمیه‌دن ممدود شیلر ایله انتفاعه ممانعت ، تعدیات کوناکونه مجاسرت ایله هرجنایتی ارتکاب ایدرلر .

« عتل بعد ذلك زنیم » چونکه قاسی القلب ، جفاپیشه اولملرندن باشقه مجهول النسب فرومایه کیمسه‌لردر . « زنیم » پدری مشکوك بولونان شخص معناسنه‌در . نصل که برشاعر دیمشدر .

« زنیم لیس یعرف من ابوه »
« بغی الام ذو حسب لئیم »

بوصفت مذمومه‌یی اعتیاد ایدنلرك علی الاکثر « ولد بغی » مقارنت غیر مشروعه محصولی اولملرینی ابوموسی الاشعری رضی‌الله عنه تصریح ایتمشلردر . مشارالیهك احفادندن بلال ابن ابی برده رحمه‌الله امیر بصره اولدقلری هنکامده کندیسنه بویله بر سعایتده بولونان شخصه « طور باقه‌لم ، اولاسن نصل آدمسك اوکرنه‌لم » دیمش، لدی التحقیق مرقومك ولد غیر مشروع اولدیغی تحقق ایتمش ایدی . بونك اوزرینه جد عالیلرینك آنف الذکر کلاملرینی حکایه بیورمشلردر .

امام غزالی قدس سره حضرتلری دیبورلرکه انسان احوال ناسه دائر کوردیکی ، ایشتدیکی هرشیئی دکل یالکز استماعنده عبرت آله‌جق، فائده‌کورولهجك شیلری حکایه ایتملی، کندی حقنده سویله‌ندیکی روایت اولونان ناسزا کلماتی همان تصدیق ایتمه‌ملی‌در . چونکه بویله سوزلرك راویسی تمام اولدیغی جهتله شرعاً فاسق عد اولونور. فاسقك خبری ایسه — « ان جاءکم فاسق بنبأ فتبینوا » نظم جلیلی حکمنجه — شایان قبول دکل ، بلکه مردوددر . هم‌ده وظیفه مجرد عدم قبولدن عبارت اولمیوب بلکه بومقوله ساعی بالفساد اولانك فعلنی تقبیح وکندیسنه بغض ایتمك‌ده واجبدر .

حقنده اسناد وقوع بولان کیمسه‌یه معصوم اولمسی احتمالنه مبنی سوء ظنده بولنمامیدر . چونکه « اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم » فرمان الیسنه توفیقاً سوء ظنده حرامدر .

نمیمه خصلت ذمیمه‌سندن زجر ومنعه واعتیاد ایدنلری تلیینه دال اولان احادیث وآثار حکمانك بر قسمنی ذکر ایدهلمکه شرعاً وحکمةً نه درجه مستقبح اولدیغی اکلاشلسون .

جناب حذیفه روایتله صحیح بخاری ومسلمك هرایکیسنده مذکور اولان « لا یدخل الجنة نمام » [١] حدیث شریفنده نمامك دخول جنتدن

[١] بر روایتده « لایدخل الجنة خب ولامنان وارد اولمشدر . خانك فتح وکسریله « خب » خائن وخادع دیمکدر . شارح مناوی رح بین الناس ساعی بافساد اولان شخص لئیم » ایله تفسیر ایتمشدر .

بر حدیث شریفده « لایدخل الجنة من لایأمن جاره بوائقه » بیورلمشدر . یعنی قونو قومشولری بائقه‌سندن امین اولمیان کیمسه‌لر داخل جنت اوله‌مزلر . بوائق بائقه‌نك جمعیدر « بائقه داهیه مرادفی

عدالت ینه ظالملرك باشنی ازر . نه کندیلری قلیر نه اولادلری . قالسه‌لربیله بد دعایله راحت ایتمزلر . اونك ایچون ظلم بلای عظیم‌در. عاقل اونی ایسته‌مز . ذره قدر عقلی اولان بونی آکلاز .

حتی نو شیروان بر دفعه خسته‌لنمشدی . الك امین آدملرینی حضورینه چاغیرمش ، دیمش که: — اوغلم ، بن خسته اولدم، قورقارم که بو درده درمان بوله‌میه‌جغم ..

— امان افندم ، هیچ چاره‌سز درد اولورمی ؟ دردی ویرن درمانده بخش ایتمش .

— بیلدم اما کتابلرده بر شی کوردم . بو دردك دواسی اولسه اولسه بر شی اوله بیلرمش : بر خراب کوی بوله‌جقسکز . اوراده بر بیقیق دیوار وارسه اورادن اسکی بر کرپیچ کتیره‌جکسکز . او کرپیچله شفا بوله‌جغم. یوقسه بو علتك یوق دواسی.

— بکی افندم امر ایدك ، کیدلم .

— هایدی کیدك .

ایکی اوچی بر طرفه . بر قاچی‌ده دیکر طرفه ، شرقه غربه، بتون مملکته یایلدیلر . کزدیلر ، خیلی زمان دولاشدیلر . هر طرفی تفتیش ایتدیلر ، اویله خراب بر کوی آرادیلر .

بوله‌مدیلر . نره‌یه کیتدیلرسه معمور، مرتب منتظم یاپیلی . کوردکجه انسانك فرحی آرتار ، قلبی افتخار ایدر . کزدیلر ، دولاشدیلر، یوق یوق ، محزون محزون کلدیلر . نو شیروانك حضورینه چیقدیلر :

— کزدیکز ، بولدیکزمی ؟

— خاير افندم .

— نه‌دن ؟

— افندم ، الکاکزده خراب ، بیقیق بر یر یوق .

— حمد اولسون ، دیدی ، ذاتاً بن بونی آکلامق ایستردم . اوکا مراق ایدردم : عجبا ملکتمزده حالا بوزوق بیقیق بر دیوار وارمی؟ بیلدم که سز جان عشقیله آرایه‌جقسکز . چونکه بنی سویورسکز، البت شفا بولمه‌می ایسترسکز . دقتله کزه‌جکسکز ، تحری ایده‌جکسکز. فقط حمد اولسون الله‌ه که بو کونلری بکا کوستردی. بن بونکله افتخار ایدرم . آرتق اولسه‌ده غم یم .

حربفلر ایشته بویله چالیشورلردی. بیلیرلردی که بتون علما ـ ویلش، بتون حکما ایضاح ایتمش : دین ، ملك ایله اولور. سلطنت وطنله اولور. ملك اولمازسه دین ، شریعت قالماز .

ایشته دشمنلر الیه کچن مملکتلر ، کوریبورز ، نه حالده کلدی . نه جامعلر قالدی، نه وقفلر، نه مدرسه‌لر. الك یقین زمانلرده اولدی واولیور. کیت اورالرده باغیر باقلم : « شریعت ایسترز » دیه . همان حاضر لنمشدی بلغارستان. اوروپایه اویله دیدی : براق بن کیدوب استانبولی ضبط ایده‌یم. بتون اردونك انتظامی کتدی .

بلغارستان بتون دولتلره بویله تلغرافلر چکدی . الك انصافسز بلغارلری بورایه مسلط ایده‌جکدی . صوکرا باشلادی سلانیکدن تلغرافلر یاغمه‌یه . دولتلر :

— دور باقلم ، دیدیلر ، بلغارستانك بیه‌جکی نانه دکل بو . اللهك عنایتیله عثمانلیلر یکیدن حیات بوله‌جنلر. بر آز آلدانمشلر. فقط نه یاپسونلر. اومقامی حرمتلی کورورلر. اوده نادم اولدی. « بن‌ده سزك رئیسکزم ، ال برلکیله چالیشالم . اوغلارم » دیدی . مجلسده بولوندی . ثاه اونلرده ایناندیلر.

مکرسه ال آلتدن باشلامش ، دها وقعه کوننده. ظاهرده خالص مخلص کورونور، نه بیلسون اورتده‌لق؟ کیم ایسترباد اهلك عزلنی؟ نه خارجاً نه داخلاً ارزو اولور برشی دکل. تاریخلرده اوقو. مجوریت قطعیه اولدقدن پادشاهلرك تبدیلی جهتنه کیدیلمش . کوچك برشیئله مقام خلافت وسلطنته تعرض ایدیلمش. فقط فتوی ویریلیر. اجماع امت منعقد اولورسه بوکا کیمسه‌نك برشی دیه‌جکی قالماز.

بوجهتله بتون آوروپا، آمریقا حقیقتی آکلادیلر. واقعا عثمانلیلر قوزی کبی حلیم هردرلو ظلمه متحمل کیمسه‌لردر . فقط صرده‌سی کلنجه‌ده آرسلان کبی کوکررلر. الله اویله امر ایتمش : « ظالمك الی طوتمازسه‌کز هپکز محو اولورسکز »

کذلك دیکر احادیث شریفه وار: «اکر اهل اسلام ظالمك الی طوتمازلرسه اونلرده برابر حشر اولورلر.»

شریعتك امری بویله‌در. جمله عالم بونی تصدیق ایدر. اکر بویله اولماسه ایدی هپمز بلغارلرك الذه کچه‌جکدك . بلغارلر بلغارستانده یاپرینغی بورادده یاپه‌جقدی . انکچون علما ، حکما دیبورلر : دین ملك ایله ، ملك‌ده عسکر ایله قائمدر. عسکر اولمازسه مملکت قائم اولماز. عسکر پاره ایله یشار. اسلحه‌سی ، ارزاقی هردرلو لوازمی پاره ایله اوله‌جق . پاره‌ده اهالیدن آله‌جق . عشر آلنیر. ویرکی آلنیر. مال ایله اهالی اولمازسه عسکرده اولماز . مال ایله اهالیدر مملکتلری معمور ایدن. عدالت ، امنیت وآسایش مهمدر.

ایشته اکسره هپ بو اساسی طوتوب بیکلرجه سنه دوام ایتدی سلطنتی . الك صوکرا قالان اسمی (یزد جرد) می نه ایدی اصلا اسلامه قارشی طورمدی . چونکه دنیا منفعتی ایچون چالیشیورلردی. فقط بز هم الله ایچون ، هم دنیا ایچون چالیشیورز . اهل اسلامك عداتی یالکز دنیا ایچون دکلدر. اجروار، ثواب وار. دینمز، شریعتمز عدالت امر ایدیبور . اونلر عقلاً حرکت ایدیبور . بز هم عقلاً، هم شرعاً . بزده دها قوت وار . اونك ایچون باش ایده‌مدیلر ، حضرت عثمان زمانده اکسرهنك حکومتی نهایت بولدی . رستم زال ایله نه قدر محاربه‌لر اولدی . نهایت الك صوکرا اوده هلاك اولدی . ممالك اسلامیه آسیای وسطایه طوغرو پرتو آلدی . چونکه جدیت ایله حرکت ایتدیلر . بویله ملته قارشی طورولورمی ؟ یالکز عقل ایله اولماز . عقل ایله نقل بریره کلیرسه اووقت ایش باشقه اولور. شریعتده باشقه قوت وار . (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً... بوقدرله اکتفا ایدملم .

۵۹ نجی درسك صوکی

قومك كافهٔ افرادینه شامل اولورسه هر بری حدینی بیلمرك ، حقنی طانیمرق دیکرینك حدودینه ، حقوقه تجاوز ایتمیه‌جکی ایچون آره‌لرنده تعاون طبیعیله حصول بولور .

افراد انسانیه‌دن هر برینك کندینه خاص بر وجودی واردر ؛ عنایت الٓهیه اوفرده وجودینی محافظه ایدهجك ، بقای نوعی ایچون تناسلده بولنه‌جق قوای ویرمشدر . انسان بونلردن سائر افراد حیوانانه معادلدر. انجق حکمت الٓهیه انسانك دیکر حیوانلردن دها باشقه برصورتله ، دها یوکسك ، دها مترقی بروجودایله ممتاز اولمسنی اقتضا ایتمشدرکه اوده بونوعك برهیئت اجتماعیه تشکیل ایتمسی ، آیری آیری برچوق افرادك برآره‌یه کلمرك براسم مشترکك شامل اولمه‌سیله جکی برینیه وجوده کتیرمسیدر. هرفردك جمعیتدکی موقعی، اشکالی ، وظائفی مختلف اولمقله برابر هپسی بردن بروجود مشترکك بقاسنه ، تایید قواسنه خدمت ایدن اعضا متابعتندر. برجمعیتدکی نضائل ایسه هرعضوی کندی وظیفهٔ مخصوصه‌سنی ایفا ایدرك باشقه‌سنك وظیفه‌سنه تجاوزدن آلیقویان قوهٔ حیاتیه کیدر. مثلا الك وظیفه‌سی طوتمق ، وجودی مدافعه ایتمك اولوب کورمك بونك خواصندن دکلدر ؛ کذلك کوزك خدمتی کورمك ، رنکلری ، شکللری تمیز ایتمك اولوب طوتمق ، وجودی مدافعه‌ده بولنمق وظیفه‌سی دکلدر . حاصل بوکه جمله‌سی بردن عین حیات ایله یاشار .

ایسترسه‌کز شویله‌ده دیه بیلیرسکز : جمعیت انسانیه‌یه نسبتله نضائل ، کائناته نسبتله جاذبهٔ عمومیه کیدر . کواکب وسیاراتك آره‌سندکی نظام نصل جاذبهٔ عمومیه سایه‌سنده پایدار اولیورسه ، هرکوکب نصل بوقوتك توازنی سببیله کندی مرکزنده ثابت قالیورسه، نصل دیکر کوکبلر آره‌سندکی نسبتی محافظه ایلیه‌رك کائناتك ایجاد وبقاسی حقندکی حکمت الٓهی تمام اولمجیه قدر هر بری مدار مخصوصنده منتظماً سیر ایدیورسه بو نضائل واسطه‌سیله‌درکه جناب حق هیئت اجتماعیه‌یی تشکیل ایدن افراددن هربرینك موجودیت شخصیه‌سنی بر زمان محدوده ، موجودیت انسانیه‌یی ایسه علم الٓهینك احاطه ایدهبیله‌جکی بر آتیه قدر محافظه ایدر .

بر ملتکه وضع ورفع ایدن ، الوب ویرن ، جلب ودفع ایدن الحاصل بوتون امورینی اداره ایلین بوتون شئونه تصرفده بولنان صرف کندی افرادی اولور وهر فرد حرکت خصوصیه‌سنده عمومك غایه اتخاذ ایتدیکی مقصددن بشقه بر مقصده توجه ایتمز ، هیئت ملتك منافعنه متعلق هیچ بر ایشدن کری طورمازده بو صورتله جمعیت هردرلو شدائد ومؤثراته قارشی متاوم بربنیان متین شکلنی آلیروهرفردك آیری آیری قوتندن عمومك موقعنی تحکیم ایدهجك ، مجد وشرفنی مدافعه‌ده بولنه‌جق اغیارك هجومنی منع ایلیه‌جك بر قوهٔ کلیه وجوده کلیرسه ایشته اوامتده فضائل حاکم ، مکارم اخلاق متحکم دیمکدر .

بویله بر ملتك افرادی انجق ائتلاف ایچون اختلاف ایدر . انجق اتحاد ایچون آیریلیر . بونلرك سعی وعمله‌سی اختلافلری برمحیط دائره اوزرنده بولوب‌نه عذاب جهنمده کیدن آدملرك اختلافه بکزرکه مبدأ حرکتندکی افراقلری محیطك دیکر بر نقطه‌سنده تلاقی ایچوندر . کذلك منفعت عمومیه‌نك جلبی ایچون تشبث ایتدکلری وسائلك بشقه بشقه اولمسی بر ایپك ایکی اوجنی چکن آدملرك حالنه اکیدرکه هربری متوازن برقوتله ایپی چکدکجه قارشیسنده کندن بر جهتدن اوزاقلاشیر لکن دیکر جهتدن اره‌دمکی مسافه‌یی محافظه ایدر . او حالده بربرلرندن اصلا آیرلماز وبرینك منفعتی دیکرینك منفعتی ضمننده هدر اولماز .

آره‌لرنده ارتباط تام بولنان بویله بر امت افرادینك مسالکه کلنجه اونصف دائره‌لره بکزرکه مرکز مشترکی ملتك حیات وشوکتیدر. هیچ بری محیط جنسیتدن خارج قالمز . جمله‌سی بردن جمعیتك منافعنه خدمت خصوصنده او جدولری اکدیرکه دکزدن صو آلمق ایچون دکزه صو ویررلر .

بویله برامت قاعده‌یی تشکیل ایدن افرادك هر بری رفعت قدر ومنزلت ، شان وشوکت اقبال وسعادت نفوذ وحاکمیت کبی بشریتك مایه‌الافتخاری اولان وانسانی سائر حیواناتدن ایران خصائص ظفریاب اولمق انجق امتك بو مزیتلردن نصیبی تمام اولمقدن سکره قابل اوله بیله‌جکنی کورردهاوکا کوره بذل مجهود ایدر ؛ هرفردی حصه‌سنه دوشن نصیبه‌یی آلمقه مستعد برحاله کتیرمکه چالیشیر ؛ هیئت عمومیهٔ ملتك شویله طورسون افراد امتدن برینك بیله حقوقه خیانتده بولنماز. واو حقوق مدافعه‌دن قطعاً کری طورماز. زیرا بیلیرکه بویله برحرکتده بولنسه نفسنه خیانت ایتمش ، چونکه آلات فعالیتدن بریسنی ابطال ایتمش ، اسبابدن برینی معطل براقمش اوله‌جق . کذلك احاد ملتدن هیچ برینی حقیر کورمز ، هیچ برینك سعی وعملنی استخفاف ایتمز اشخاصك هربرینی نه قدر حقیر اولورسه اولسون بویوك برآلتده‌کی اوفاق ویده منزله‌سنده کوررکه اوویده دوشمکله بوتون آلت عملدن عاطل قالیر.

شمدی سنك ایچون برده شو صفات فاضله‌نك حقایقه نظر امعان ایله باقمق ایجاب ایدییور ؛ تاکه بیان ایتدیکمز نتایجی حقنده برحکم صریح ویره‌بیلهسك . محاکمه ، رویت ، حریت فکر ، عفت ، سخاء قناعت ، رفق ، وقار ، علوهمت ، صبروسکینت ، حلم ، شجاعت، غیرك منفعته حرمت ، حماست ، صدق ، وفا ، امانت ، صافیت قلب ؛ عفو، مروت ، حمیت ، حب عدالت ، شفقت کبی صفت جلیله برملتده تعمم ایدر. یاخود افراده اکثریته بولنورسه عجبا اونلرك آره‌سنده اتحاد تامدن بشقه بر شی اوله‌بیلیرمی ؟ عجبا عاقل ، حر ، صادق ، وفی ، کریم ، شجیع ، صابر ، حلیم ، متواضع ، وقور ، عفیف ، رفیق ، مرحمتکار ایکی آدم آره‌سنده نفرت وخلافی موجب برسبب بوله‌بیلیرمی؟ حقه یمین ایدهرم که بونصیتلردن هانکی قومك ارضنه بر روح وزلال اولنجه اوارضی اوتواولسه دیرلیر ، چول اولسه چمنزار ایدر، چوراق اولسه بلران رحمته ریان ایلر. اومله بروحدت زرهی کیدیرکه اصلا

محروم اوله‌جقنی تصریح ایدلش حدیث آخرده‌ده «شرارکم المشاؤن بالنمیمة المفسدون بین الاحبة الباغون للعیوب» بیورلمشدر. یعنی ایچکرده شرار خلق ناسك معائبنی تفتیش وتجسس ایله نقل کلام ایچون کزنلر. احبا ارمسنی افساده ساعی اولانلردر.

حدیث شریف دیکرده دخی بر چوق کیمسه‌لر مامون عنوانیله یاد ایدلشلردرکه اونلرك بر صنفی ذوالوجهین وذواللسانین اولانلردر دیکرلری‌ده، کروه نمامین ایله «شغاز» اولانلردرکه بونلر طوائف انسانیه آرمسنه عناصر مختلفه بینه الای عداوت ایدنلردر.

کتب اخلاقیه‌ده «سعایت الی السلطان» تعبیر اولونان خصلت لعینه ـــ که سلاطینه اسرایه یالان یاکلش لاف طاشیمق حقلرنده جریان ایدن سوزلری نقل واسماع ایتمکدن عبارتدر ـــ اقسام نمیمه‌نك اشد واشنیعدر عربلر بوکا «حالقه» و «مهلکه» اطلاق ایدرلر چونکه سلامت عمومیه‌یی حلق وازاله «نفوس کثیره‌یی اهلاکه بادی اولمقدردر.

(ابغض الناس عندالله المثلث) فرمسی‌ده حکم قدیمه جمله‌سندن اولمق اوزره کتب ادبیه‌ده مضبوطدر. ناسك نزد باریده الك زیاده مبغوض اولانی «مثلث» در. بو مثلثی اصمعی رحمه‌الله «هوالرجل یسعی باخیه الی الامام فیهلك نفسه واخاه وامامه» دیه تفسیر ایتمشدر. یعنی اول شخص بدسیرتکه قرداشنی امامه غمز ایدرك هم اونی، هم کندیسنی، هم‌ده نتیجه اعتباریله امام ومتبوعنی اهلاکه باعث اولور. سراج الملوکده مذکور اولدیغی اوزره بلغای عربدن برذاتدر، شویله دیمشدر: السعایة الی السلطان والی کل ذی قدرة ومکنة هی الحالقة والمهلکة تجمع الخصال المذمومة من الغیبة ولؤم النمیمة والتنویر بالنفوس والاموال فی النوازل والاحوال وتسلب العزیز عزه وتحط المکین عن مکانه. فکم دم اراقه سعی ساع وکم حریم استبیح بنمیمة نمام وکم من صفیین تباعدا وکم من متواصلین تقاطعا وکم من محبین افترقا وکم من الفین تهاجرا وکم من زوجین تطالقا فلیتق الله القهار رجل ساعدته الایام وتراخت عنه الاقدار ان یصغی لساع او یستمع لنمام»

یعنی مقام سلطنته، یاخود بر صاحب نفوذ وریاسته قارشی بعض کلات ویا تشبثات اسنادیله بر شخصی سعایتده بولنمق اویله برجنایت حالنه ومهلکه‌درکه غیبت ونمیمه دنائتلرینی احتواسندن باشقه نوازل واحواله نفوس واموالی اتلافه بادی اولور.

بو معصیت کبیره ایله عزیزك عزی زائل مکین مکانتدن، سید اولوب «الامر الشدید الذی یأتی بغتة» آنسزین ایرشدیریلن آفت عظیمه‌دن عبارتدر. خائن خفیه‌لر بی خبر اولان بیچاره‌لری آن واحدده محو وافنا ایتمزلرمیدی!

بو احادیثده دخول جنتدن مقصد قبل التعذیب دخولدرکه خفیه‌لك جاسوسلق ایدن آخرتنه ایمانه کتیه بیله عذاب کورمدن داخل جنت اولمه‌یه‌جقدر. اونلر ایچون بو صورتله استحقاق عقاب آخرتجه بویوك بر امتیازدر.

مرتبه‌سندن ساقط اولور. ساعینك سعایتی ایله نجه دمای معصومه اراقه، بی‌نهایه حرمتلر استباحه ایدلش صفیلر یکدیکرندن تباعد متواصللر تقاطع محبلر افتراق، زوجین تباین ایتمشدر.

جناب عزیز ذوالجلالدن اتقا وحذر ایتمیدر اول شخص عالیمقامکه ایام کندیسنه مساعد وقضای الهی مترضی اولوبور، ساعی بالفساد اولانلره اصغا ایتمکدن، تمام کروه لئیمه‌سنك الاآنه قابلیتدن محترز اولمالیدر.

مناسترلی اسماعیل حقی

فضائل ورذائل

وذکر فان الذکری تنفع المؤمنین.

دیبورلرکه: انسان ایچون برغایهٔ کمال واردر؛ اونی احرازه چالیشمق اوزرینه فرضدر. دیبورلرکه: انسان نقصانه معروضدر. بوکسلوب اوکا غلبه ایتمیدر. دیبورلرکه: انسانك کمالی امکان مساعد اولدیغی قدر فضائل اکتسابندن، نقصانی ایسه رذائل افعالدن برینی ارتکابندردر. شیمدی باقالم او فضائل ندر، او رذائل هانکی شیلردر؟

فضائل روحك بر طاقم سجایاسیدرکه کندیسیله متصف اولان ایکی وجود آرمسنده برآهنك وفاق حصوله کتیرمك شانندندر. سخا، عفت، حیا وبوقیلدن اولان خصائص عالیه کبی. شیمدی ایکی جومرد ایچون هیچ بر وقت معاشرتده خلاف تصور اولنه‌ماز؛ چونکه حقك ایجاب ایتدیکی یرده بذل ایتمك، ینه حقك ایجاب ایتدیکی یرده، منع ایتمك ایکیسنك‌ده مفطور اولدیغی سجیهٔ مشترکه اقتضاسندندر. بناءً علیه هربری حدینی بیلهرك اصلا تجاوز ایتمیه‌جکی ایچون معاملات اقتصادیه‌ده هیچ نزاعه محل قالماز.

کذلك عفیف النفس اولان آدملرده هشتیهات نفسانیه‌دن بری اوغورنده مجادله‌یه قالقیشمازلر؛ زیرا هوسات رذیله‌دن چکنمك، آمال کریمه بسله‌مك هربرینك طبیعتی ایجابندندر. الحاصل، علمای اخلاقك صفات فاضله صرمسنده کوستردیکی بوتون خصائصی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌کز کورورسکزکه هرفضیلت کندیسیله اتصاف ایدنلر آرمسنده برالفت حصوله کتیرمکدردر.

فضائلی نفسلرنده یاکملاً، یاخود قسماً جمع ایتمش ایکی شخص اعمال ومقاصدك کافه‌سنده، یاخود قسم اعظمنده اتحاد ایدرلر. بو وحدتك دوامی ایسه فضائل مشترکه‌دیکی رسوخلری نسبتنده اولور. ایکی شخص آرمسنده‌کی شوحال بر چوق اشخاص بیننده‌ده عین طرزی محافظه ایدر. دیمك، هیئت اجتماعیه آرمسنده مدار وحدت اوله‌جق، آحاد میانده متین برعروهٔ اتحاد تشکیل ایده‌جك یکانه اساس فضائلدن عبارتدر. اینته بواساس محکم سایه‌سنده برفرددیکرینه، اوتهکی کندیسنه بکزمین برباشقه‌سنه تمایل ایدرك، باقارسکزکه قوجه برجمهور عین اراده ایله حرکت ایدن، حرکتده‌ده عین غایته طوغرو یوروین برکتلهٔ متجانسه شکلنه کیرر.

مجموع فضائل بوتون افعاله عدلدن عبارتدر. خصیصهٔ عدل بر

ارشادات دينيه‌دن لزومى قدر نصيب آلەرق بوملده مسعود برحيات، خوش بر معيشت كچيره بيلمليرده انجق رؤساى دينك ، حمهٔ دينك وظيفه‌لرينى حقيله ادا ايتملرينه ؛ اوامر ونواهينى واضح برصورتده اكلاديرق اذهان خلقه يرلشديرملرينه ، عمومى مشروع بر صورتده حركته دعوت ايلەرك ارباب ضلال وغفلتى يوله كتيرملرينه وابسته‌در. لكن شايد خدمهٔ دين وظائفنى اهمال ايدر ، ياخود بحق ادا ايدرمزسه قلبلرده‌كى يقين آزالير ؛ عقول عقائد دينيه‌نك متضاسندن ذهول ايدر ؛ بصيرتلر پرده‌دار غفلت اولور ؛ شهوات بهيميه تحكمه ، حاجات معيشت نفوذ مطلقنى انفاذه باشلار ؛ آرتق اختيار هواتك غلبه‌سى آلتنده قالير ؛ افرادى هجوم رذائل ايله زبون دوشن بويله بر قوم يوقاريده سويلديكمز عذاب وحرمانه محكوم اولور .

بونلر هر امتك اسباب خرابنى تشكيل ايدركه انسانك بدايت خلقتندن شمديه قدر نامتناهى امتلر اوزرنده تأثيرى كورلمش اولديغى كبى او امتلرك بقسايلسى بوكوندر، رذائل اخلاقك بر قومى نصل تارمار ايتمكده اولديغنه شهادت ايدوب طورمقدر . ايشته هند سكنه‌سندن اولوب آوروپالىلرك پاريا ديدكلرى دهرو طائفه‌سى كوزيمزك اوكنده بر مثال اولەرق طوروبور (قل سيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلكم) ديمك دين آخرتده اولديغى كبى دنياده‌ده سعادته سائقدر .

دنياتك مختلف قطعاتنده‌كى طوائف مسلمينده بعضيسى دهرك انقلاباتنه هدف اولەرق اكليل شوكتلرينى غائب ايتديلر ، بشته اقوامك باشلرنده كورديلر . بوكون ديكر اقوام ايله اوغراشيورلركه غلبه‌لرينى اميد ايتميورز . شو ظاهر اولان ضعف بشته بر شيدن نشأت ايتمز انجق شريعت اسلاميه‌نك اوامر ونواهيسنه اتباع خصوصنده‌كى اهمالدن ايلرى كلير نتكم كتاب الهيده (ان الله لايغير مابقوم حتى يغير واما بانفسهم) بيوريليور. فى الواقع انكاره ميدان يوقدركه جمهور مسلمينك قسم اعظمى عقائده تعلق ايدن جهتلرده شريعته متمسك اولمله برابر اعماله متفرع خصوصاتده دينك رسم ايتديكى مسلك منوره سلوك ايتمامكدر. بو ايسه امتك فضائل واعمالده اعتدالدن رجوعى نسبتده ضعفنى انتاج ايدر برحالدر (وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم)

بونكله برابر مسلمانلر سلفلرندن موروث اولان فضائلى غائب ايتمامشلردر. شريعتك احكامنى اكلامشلردر كتاب الله لسان تلاوتلرندن هيچ برزمان مهجور دكلدر. احاديث نبويه روايت اولنوب طورمقده‌در. خلفاى راشدينك ، سلف صالحك سيرتلرى عندالخواص مضبوطدر. بناءً عليه شرعه متابعت خصوصنده بعضيلرينه عارض اولان بو غفلتلرك نتيجهٔ ضروريه‌سى اولان ضعف ومسكنت دائمى برحال دكلدر بلكه زائل اولەجق برعرضدر .

آيات قرآنيه‌نك ناطق اولديغى فضائل سامييه ، اخلاق كريمه‌يه، مسلمانلرك اوكتاب مقدسه قارشى كوستردكلرى حرمته نظر انصاف ايله باقارسەك قطعياً حكم ايدرسك كه علماى اسلام صاحب شريعته وارث اولمكلرى اعتباريله متحتم ذمتلرى اولان وظائفى ادا خصوصنده بذل مجهود ايتمەلر (ولتكن منكم امة يدعون الى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر واولئك هم المفلحون) و (فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا فى الدين ولينذروا قومهم اذا رجعوا اليهم لعلهم يحذرون) خلقه قرآن كريمك ناطق اولديغى حقايقه وعظايه‌سەلر كرك جاب پيغمبرك اوصاف جليله‌سنى كرك اونى معظمك سنته اتباع ايدن خلفاى كزينك خصائص عاليه‌سنى بيلديرسەلر كوررلركه امت اسلاميه بو كون باغل اولديغى قيودات ومسكنتدن صيريلوب چيقەرق مجدوشرف سابقنى اماديه جان آتار ، حاكيتنى محافظه ايچون جانى ويريردى .

علمده رسوخى اولان علماى اسلام شبهسز بيليرلركه صوك زمانلرده ملتك معروض اولديغى مصائب خطيئات واقعه‌لرندن طولايى كنديلرينه من طرف الله بر امتحاندر . بناءً عليه هتلرندن غيرت دينيه وحميت مليه لرندن بكليلان شودركه ملت مزمن بر شكل آلمدن ازاله‌سنه چاليشسونلر . ابناى ملته احكام الهيه‌يى لايقطع احضارده بولنسونلر آرەده‌كى روابط اخوت والفت تحكيمه اوغراشسونلر . امتك برقسمنه مستولى اولان كابوس مأيوسيتى دفعه بذل مجهود ايتسونلر واونلرى آيجه اقناع ايتسونلركه قلبلرنده مرض عقيده‌لرنده زيغ وضلال بولنانلردن بشته‌سى لطف الهيدن ناميداولمز . كذلك خلقى توحيد كليه، توحيد غايته سوق ايدرك قلوبده ظلمدن نفرت، مسكنتدن اعراض ميللرينى تقويه ايتسونلرده وعد الهيك حقيقتى عمومه غياناً كوسترسونلر: (وكان حقاً علينا نصر المؤمنين) مصر مفتيسى مرحوم شيخ محمد عبده

محمد عاكف

مباحثات :

صراط مستقيمك قرقنجى نسخه‌سنده مباحثات سرلوحه‌لى بند مخصوصده درت وجهله مسائل مهمه‌دن استفتا اولنيور. عاجزلرى فقهادن دكل ايسه‌ده فقط مشار اليهم حضراتك مسلكلرينه سلوك ايله كنديمى بختيار عد ايدنلردن بولنديغم جهتله بوبابده من غير حد نتيجهٔ تبعاتمى فتاوى قالبنه افراغ وكتب فقهيهٔ معتبرددن نقول صحيحه ايله تأييد وترشيح ايدرك جهت محترمهٔ عاليه‌نك آراء سليمه‌لرينه توديع ايدرم . ومن الله التوفيق والهداية

غرهٔ هلال شعبان وهلال رمضان بالرؤيه ثابت اولمديغى تقديرده ثبوت هلال رمضانده متجمعين عدول اتفاقلرى ايله عمل مقبول اولورمى؟

الجواب : اولماز.

وينبغى للناس ان يلتمسوا الهلال فى اليوم التاسع والعشرين من شعبان فان رأوه صاموا وان غم عليهم اكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما ثم صاموا لقوله صلى الله عليه وسلم صوموا لرؤيته وافطروا لرؤيته فان غم عليكم الهلال فاكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما ولان الاصل بقاء الشهر فلا يعدل عنه الا بدليل ولم يوجد [هداية فى فصل رؤية الهلال] وجرب منه ماورد فى الاختيار شرح المختار وكذا ينبغى ان يلتمسوا هلال شعبان ايضا فى حق اتمام العدة وهل يرجع الى قول اهل الخبرة العدول ممن يعرف علم النجوم الصحيح انه لا يقبل كذا فى السراج الوهاج [هندية فى الباب الثانى فى رؤية الهلال] قد اتفقت عبارات المتون وغيرها من كتب علمائنا الحنفية على قولهم يثبت رمضان برؤية هلاله وبعد شعبان ثلاثين . ومن المعلوم

دلنمز ، بردای انسان اورترکه ابدیاً بیرتلمز. بوسجایای شریفه‌ده احراز کمال الك زیاده شایان اولان براءت وارسه اوده‌نبیلری بن مکارم اخلاقی اتمام ایچون کوندرلدم . « انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق. » بیورمش اولان امتدر.

فضیلت ، ملتلرك حیاتیدر. اونلری عناصر اجنبیه‌نك مداخله‌ندن صیانت ایدر. زواله مؤدی اولان انحلالدن مصون براقیر. (وما کان ربك لیهلك القری بظلم واهلها مصلحون) .

رزائله کلنجه : بونلر نفوس بشریه‌یه عارض برسوری تیغیات خبیثه‌درکه کندیلریله تصاف ایدن اشخاص آره‌سنده تفرقه حصوله کتیرمك شانندندر. حیاسزلق ، شناعت لسانیه ، سفاهت ، حماقت ، خفت ، تهور ، جبانت ، دنائت ، متانتسزلك ، کین ، حسد ، عظمت ، خودبینلك ، عناد ، استهزا ، ظلم ، خیانت ، کذب ، نفاق کبی . شمدی بو صفتلردن هانکیسیله اولورسه اولسون تلوث ایدن ایکی شخص آره‌سنده بغض وعداوت تحدث ایدرك خلاف ؛ وفاق حصولندن امیدلر منقطع اوله‌جق درجه‌یی بولور. چونکه هر برینك طبیعی یا آخرك حقوقه تجاوزایتمك یاخود جنسیتده ، مایتده ، قبیله وعشیرتده کندیسنه مشارك هیچ برکسه ایچون موافقت قابل اولمیان برطابده بولنمدر. انسان ایسه حقوقه تجاوز ایدن یاخود کندیسنی حقندن محروم براقنی ایستیان آدمدن نفرت ایتمکله مجبولدر. ایسترسه‌لك ایکی آدم تصورایت : ایکیسی‌ده یوزسز ، آغزی بوزوق سفیه ، قورقاق بخیل (هر بری دیکرینك حقنه کوز دیکمش) ، حریص ، غرضکار حسود ، متکبر (هربری آنجق کندی یاپدیغنی بکنور) ، عنود ، خائن ظالم یلانجی ، منافق ؛ عجبا بویله ایکی شخصی براشدیره‌جك برمقصد یاخود آره‌لرنده وفاق حصوله کتیره‌جك برغایت تصوری ممکن اوله‌بیلیرمی ؟ بوصفتلرك هربری او ایکی شخصك بربرندن آیرلمسنه الك باشلی سبب اولمزمی ؟

بورذائل هانکی ملتده ظاهر اولورسه اوملتك بنیان موجودیتی دوریلیر ، اجزای مرکبه‌سی تارماراولور. هربریسی برطرفه کیدرصکره قانون فطری اجتماعی ایجابنجه بوامته بر قوهٔ اجنبیه هجوم ایدرك اونی آمال حیاتیه‌ده جبراً وقهراً استخدام ایدرطورر. زیرا حاجات معیشت اجتماع ایستر ؛ حالبوکه بو اوصاف ایله اجتماع قابل اوله‌میه‌جغی ایچون بویله برقوهٔ خارجیه‌یه لزوم ضروریدر.

ایشته بونلر برطاقم صفتلردرکه برقومك افرادنده رسوخ بولورسه شکیملری بربرلرینه قارشی بك قوی اولور ؛ ظاهرده کوروب اونلری متحد ظن ایدرسك « هیهات که قالبلری پریشاندر. بوتون صولت وشدتلری بربرلری حقنده‌در. اجانبه قارشی ایسه ذلتدن باشته یوزلری یوقدر. اعدانك کندیلرینه حاکم اولمسنی ایسترلر. اعدایه انتساب ایله افتخار ایدرلر. عناصر اجنبیه‌نك استیلاسنه شرینه عادتایول آچارلر. اونلرك سلاح صولتنی کندی الریله بیلرلر. ابنای جنسلرینك محاسنی مساوی ، معالیسنی حقیر کورورلر. کندی چوجقلرینك اغزنده دونوب طوران برحقیقت بسیطه‌یی شاید براجنبی‌دن ایشیده‌جك اولسه‌لر آرتق اونی جوامع کلمدن عد ایدرلرده ایچلرندن بری الك علوی حقایقه ، الك عمیق اسراره ترجمان اولسه سوزلرینه ذره قدر اهمیت ویرمزلر. کندی آره‌لرنده هیچ عقلی باشنده بر آدم بولونمایه‌جغنی کرك لسان حال ایله ، کرك مقال ایله سویلیوب طورورلر . اصلمسز شیلرله تفاخر هوسنه قاپیلیرلر ، حرکات واجراآت سفیلانه‌ده مسابقه‌دن کری طورمازلر. صدق مدعاسنه براهین قاطعه اقامه ایتسه بیله خیر خواهان ملتك ارشادانه قولاق آصمازلر ؛ خلوص نیتده الك ایلری کیتسه بیله ناصحلرك سوزلریله اکلنیرلر. کندیلرینك اعلای شانه تأییدوفاقه چالیشانلرك مساعیسنی هدر ایتمك ایچون بوتون قوتلریله اوغراشیرلر ؛ بوکبی ارباب حمیتی نومید براقمق ایچون نه قدر اسباب وارسه هپسنه تشبث ایدرلر ، نه قدر مشکلات وارسه هپسنی چیقاریرلر.

اختلاف اخلاق واطوار ایچنده بولنان بویله برقوم فاجعه اوغرامش بروجوده بکزرکه اعضاسنده انتظام حرکات اوله‌مایه‌جغی کبی هیچ برعضوی معین برمقصد اوغورنده استخدام ایتمك دقابل اوله‌ماز. آرتق بوقومك آمال وافعالی ضبط وربطدن وارسته‌قالیر. فساد اخلاق کندولرینی هرشره ، هرضرره آلت ایدر. افراداك هربری یاپانجیلردن اول صاحبنی ایصیران کلب عقوره ، یاخود اوکچه مریضنه صالدیران جنون مطبق مبتلاسنه بکزر . آحاد عادتا برقرحهٔ آکله شکانی آله‌رق امتك یوزینی باقیلماز برحاله کتیردکدن صوکره وجودینی‌ده شرحه شرحه ایدر.

ذلت ، دنائت مرعالرنده بسلمنن بویله برقوم کندی افرادینه قارشی بك متجلدانه طاورانیرکن اجانبك صاحب قوت اولانلرینه شویله طورسون ، ضعفاسنه بیله عرض تذلل ایدر ؛ نفسنی مادونلرینه قارشی ذلت کوستره‌جك ، یاپانجیلره حتی الك شدید دشمنلرینه اظهار خضوع ایله یاشامه‌یه آلیشدیرر. بوحال امت بوسبتون مضمحل اوله‌رق بر ملتك یاخود دیکرینك موجودیتنده فانی اولونجه‌یه قدر دوام ایدر . دولتلرك تبدلنده ، ملتلرك زواننده جاری اولان قانون الهی بویله‌در. (وکذلك اخذ ربك اذا اخذالقری وهی ظالمة ان اخذه الیم شدید) جناب حق ملتمزی بویله برعاقبته دوشمکدن محافظه بیورسون .

§

شیمدی بزم ایچون برنظرهٔ امعان دها ایجاب ایدیور. تاکه جمعیات بشریه‌نك اتحاد ایله یاشامه‌یه ، بلای تفرقه‌دن قورتولمایه استعداد اظهار ایده‌بیلملری ایچون فضائلی تحصیل قازانه‌بیله‌جکلرینی ، رزائلدن نه صورتله صاقینه‌بیله‌جکلرینی آکلایه‌لم. هرمولود جهانه هردرلو شکلی قبوله ، هردرلولون ایله تلونه مستعد برفطرته صاحب اوله‌رق کلیرکن عجبا کمال فضیلتی آباواجدادندن می آلیر؟ آبا واجدادی ایچون بویله بر فضیلتدن وایه‌دار اولمق نصل قابل اولورکه اونلرده اومولود کبی نشئت ایتمشلردی؟ رهبر حق بزه کوسترمکده‌درکه اصول اخلاقده اعتدال ، حلیهٔ فضیلتله تزین ، افعال وحرکات بدنیه‌یی مقتضای فضیلته توفیق انجق دین ایله قابل اوله بیلور . ارباب دیانت

رؤية غيرهم . ولو شهدوا ان قاضي بلدة كذا شهد عنده اهالي رؤية الهلال في بلدة كذا وقضى بشهادتهما جاز لهذا القاضي ان يحكم بشهادتهما لان قضاء القاضي حجة وقد شهدوا به [كذا في فتح القدير في فصل في رؤية الهلال] وفصل الخطاب في هذا الذي يجب فيه لدول الحساب على كذب الشاهد برؤية الحساب ان اهل الحساب على ان مقدماته قطعية وكان الحضور منهم بذلك عدد التواتر ردت الشهادة والا فلا قال وهذا اولى من اطلاق الكل الشهادة المذكورة واطلاق غيره قبولها انتهى ملخصا لكن اعترضه محشيه العلامة ان قاعدة اخبار عدد التواتر انما يفيد القطع اذا كان الاخبار عن محسوس فيتوقف على حسية تلك المقدمات والكلام فيه انتهى يعني ان كون تلك المقدمات حسية غير مسلم بل هي عقلية اي غير مدركة باحدى الحواس والعقل لا يثبت بالتواتر لانه مما يخطئ فيه الجم الكثير كخطاء الفلاسفة في قدم العالم والازلم ثبوت قدمه لاتفاق معظمهم عليه وان كانوا كفارا اذ ليس من شرط التواتر اسلام المخبرين كما في شرح التحرير لابن امير حاج والله تعالى اعلم [رسالة مذكورة لابن عابدين.]

بر بلده‌دن موانع قويه‌دن رؤيت هلال رمضان ميسر اولميوب بلاد مجاوره‌دن بر بلده‌ده جم غفير طرفندن يوم الاحد كيجه‌سنده رؤيت هلال ثبوت بولمه‌رق مبدأ رمضان يوم الاحددر ديو بلدة مجاوره حاكمندن اعلام شرعي صدور ايتمكله بلدة اولى اهاليسنه حكم مذكوره وجهله لازم اولور ؟

الجواب : بلدة اولى قاضيسنه ايكي شاهد واروب بلدة مجاوره قاضيسي نزدنده وقوعبولان شهادت مشروحه‌يي وياخود قاضي موى اليه‌ك حكم شرعيسني اخبار وشهادت وياخود بلدة مجاوره‌دن بلدة اولايه استفاضة خبر ايله لازم اولور.

شهدوا انه شهد عند قاضي مصر كذا شاهدان برؤية الهلال في بلدة كذا وقضى القاضي به ووجد استجماع شرائط الدعوى قضى اي جاز لهذا القاضي ان يحكم بشهادتهما لان قضاء القاضي حجة وقد شهدوا به لا لو شهدوا برؤية غيرهم لانه حكاية ثم لو استفاض الخبر في البلدة الاخرى لزمهم على الصحيح من المذهب مجتبى وغيره [كذا في الدر المختار في آخر كتاب الصوم] قال الرحمتي معنى الاستفاضة ان تأتي من تلك البلدة جماعات متعددة وكل منهم يخبر عن اهل تلك البلدة انهم صاموا عن رؤية لا مجرد الشيوع من غير علم بمن اشاعه [رد محتار] واختلاف المطالع غير معتبر على المذهب فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب كما مر در مختار قوله بطريق موجب كان يشهد اثنان بالشهادة او يشهد اعلى حكم القاضي او يستفيض الخبر اه رد محتار في آخر كتاب الصوم.

آفيون قره‌حصار : بولوادين مدرس

يونس زاده احمد وهبي

پادشاهمز خليفة معظم اسلام افندمز حضرتلرينك جلوس همايونلرينه دائر شيخ الحرم حضرت نبوى مختار افندى حضرتلرى طرفلرندن تنظيم اولنان تاريخ رعنا :

تجلي جمال نور توفيق الهدى
كوزى خلقك منور كوكلى شادو كامين اولدى
كهر تاريخنى نظم ايلدى شيخ الحرم مختار
محمد خان خامس داور ملك زمين اولدى

١٢٢٧

حقوق

على مرتضى افندى مسئله‌سى

— ماده —

قانونكه استيضاح وقدك الك مهم جهتى على مرتضى افندينك همشيره زاده‌سى اولمق كيفيتى تشكيل ايتمكده اولديغى ادعاسى دخى طوغرى دكلدر. زيرا صورتى حكومتك جريدة رسميه‌سى اولان تقويم وقايعده عيناً مندرج بولنان بوبابده‌كى تقريره قرائت جهتى بالكز نظر دقتى جالب برحال اولمق اوزره اشارت ايدلمش قوة اجرائيه‌نك قوة عدليه‌يه اولان تسلطى روح استيضاح اولمه‌رق كوستر لمشدر.

ناظر وكيل افندى حضرتلرنجه قرابت تعلق ايدن جهتك مهم تلقى اولنمسى شو نقطه‌ده، مدافعه‌نك سهولتى كورلمش اولمسندن نشأت ايلمكده‌در. حالبوكه الكتوى اولمه‌رق تلقى ايدلمكلرى بو خصوصده ايكى قوته عائد احكام متخالفه‌يى تفريق مجبوريتنده قالمشلر وحكايه بيوردقلرى « صعود » رغماً بالاده تشريح اولنان كريوميه سقوط طالعسزلغى ايله مصاب اولمشلردر.

ايدى قرابت مسئله‌سى استيضاحك الك مهم جهتى تشكيل ايتمكله برابر او صورتله مفروض اولمسى حالنده‌ده يه كفايت ايضاحات ادعاسى اسباب مسروده‌دن ناشى شايان قبول اولامز. حضرت استادك اعطا ايتمه لزوم كوركارى تفصيلات ايسه ادعا وتشريح ايتديكمز تلفيق مؤيد بولنمامده‌در.

قرابتك مانع قبض ايله‌ميجق بولمه‌سى كى نظريه‌لرينك هرقوت ايجون اصابتيده طوغرى دكلدر. زيرا بيان ايتديكمز وجه اوزره قوة اجرائيه مأمور بشلرنده نظاره ولاته قرابت انلرك بولندقلرى دائره‌يه منحصر قالق شرطيله مانع قبض‌در. قانونك بوقيدى يك صريحدر. « آچيق آيله » تكنده بكاه حاكم مطلقك قانون اولديغى ادعا ايدن ذاتك ايسه بوقيد ايله ملزم اولمسى طبيعيدر. فقط قوة عدليه‌ده حكامه قانون اساسينك تأمين ايتمكده اولديغى ترقياتك هر هانكى صورتله اولورسه اولسون سكته‌دار ايتمسنه مساغ قانونى بولنمديغندن بوقبيل عوارض مانع ترقى عداولنمامشدر. نته‌كيم وكيل مشار اليهده (بونرضيه موجود دكلدر) ديه بواساسه تمسكده بولنيورلر. لكن بيانات متقدمه‌زده قوة اجرائيه‌نك قواعد معلومه‌سنه استناد ايلش اولمقلرى جهتله قوة عدليه قواعدينك شوقيوضندن مستفيد اولماملرى لازم كلور. بناً عليه اثناى مدافعه‌ده نظريه مذكوره‌يى قبول بيورمقده اولمقلرينى اعلان ايتمكلرى يك محله مصروف اولمسه كركمز.

بوده دقت اولنمقدر كه حضرت استاد (تعيين واتخاب اولنمه‌لق ايسه) تعبيرنى استعمال بيوريورلر. عجبا بوراده‌كى ايكندن مقصد نمدر؟ نه‌كى شيلر تعيين ايتمك مدار اولمقدمدر؟ مكتبدن مأذونيت اولديغى اكلاشيلوز مقصد بواولسه ايدى دها اهل مأذونلرك موجوديتمواقف

ان مفاهیم الکتب معتبرة فیفهم منها انه لایثبت بغیر هذین [کذا فی رسالة تنبیه الغافل والوسنان علی احکام هلال رمضان لابن عابدین] وفی اعتبار الرؤیة اشارة الی ان ماقاله اهل التنجیم غیر معتبر فمن قال انه یرجع فی ذلک الی قولهم فقد خالف الشرع [قهستانی فی کتاب الصوم] ولاعبرة بقول الموقتین ولوعدولا علی المذهب قال فی الوهبانیة وقول اولی التوقیت لیس بموجب وقیل نعم والبعض ان کان بکثرة [کذا فی الدرالمختار وفی حاشیته] هنا رمز مال الی اعتماد قول الموقتین واجوبة مقنعة للمنجمین فان شئت فارجع الیها

بوصورتده متلدین اولان زمانز حاکملرندن بری بر بلده ده هلال رمضانک ثبوتنده اهل نجوم عدول اخبارلری ایله عمل وحکم ایلمسه حکمی نافذ اولورمی ؟

الجواب : اولماز

قضی فی مجتهد فیه بخلاف رأیه لاینفذ مطلقا وبه یفتی [تنویر الابصار] قال العلامة قاسم فی تصحیحه ان الحکم والفتوی بما هو مرجوح خلاف الاجماع اه وقال فی فتاواه ولیس للقاضی المقلد ان یحکم بالضعیف لانه لیس من اهل الترجیح فلا یعدل عن الصحیح الا لقصد غیر جمیل ولوحکم لاینفذ لان قضائه قضاء بغیر الحق لان الحق هو الصحیح وماوقع من ان القول الضعیف یتقوی بالاقتضاء المراد به قضاء المجتهد کما بین فی موضعه اه وقال ابن العرس واما المقلد المحض فلا یفضی الا بما علیه العمل والفتوی اه وقال صاحب البحر فی بعض رسائله اما قاضی المقلد فلیس له الحکم الا بالصحیح المفتی به فی مذهبه ولایعتد قضاؤه بالقول الضعیف [ردالمحتار علی الدرالمختار فی القضاء] وفی الاشباه والنظائر قال بعض اصحابنا لابأس بالاعتماد علی قول المنجمین وعن محمد بن مقاتل انه کان یسألهم ویعتمد قولهم بعد ان اتفق علی ذلک جماعة منهم ورده الامام السرخسی بالحدیث من اتی کاهنا اومنجما فصدقه بما قال فقد کفر بما انزل علی محمد صلی الله علیه وسلم انتهی لکن الاولی الاستدلال بالاحادیث الدالة علی اعتبار الرؤیة لا العلم فانه صلی الله علیه وسلم قال (صوموا لرؤیته وافطروا لرؤیته) وقال(فان غم علیکم فاکملوا العدة) ولم یقل فاسئلوا اهل الحساب بل قال نحن امة امیة لانکتب ولانحسب الشهر هکذا وهکذا [کذا فی رسالة تنبیه الغافل والوسنان علی احکام هلال رمضان لابن عابدین ملخصا]

صورت مذکوره ده بدایت شهر رمضان عندالموقتین یوم السبتدن ایکن بر بلده حاکمی سوزلری ایله عمل ایتیوب ارتسی یوم الاحدی بر موجب شرعی ایله مبدأ صیام دیو اعلان ایتدکده منتسبین علم هیئتدن جم کثیر دخی مبدأ صیام یوم السبتدن اولدیغنی تیقن ایتملریله یوم السبتده صائم اولسلر ومنسوب اولدقلری فن هیئته استناداً مبدأ صیام تعیین ایتدکلری یوم السبت اوزرینه اوتوز کونی اکمال ایدوب کندی باشلرینه اوروجلرینی بیرام دیمرک یسلر فئهٔ مزبوره یه مذکور کون ایچون یالکز قضای لازم یوقسه کفارت دخی لازمه اولورمی ؟

الجواب : یالکز قضا لازم اولور.

ولایجوز للمنجم ان یعمل بحساب نفسه کذا فی سراج الهدایة [هندیة فی الباب الثانی فی رؤیة الهلال] وفی الهندیة بقول الموقتین انه ای الهلال یکون فی السماء لیلة کذا وان کانوا عدولا فی الصحیح کما فی الایضاح [ردمحتار فی کتاب الصوم] ومن اصبح غیر ناو للصوم فاکل لاکفارة علیه عند ابی حنیفة رحمه الله تعالی [هدایة فیما یوجب القضاء والکفارة] وعندهما یجب الکفارة ایضا [ملتقی الابحر] قال رسول الله صلی الله علیه وسلم صومکم یوم تصومون وفطرکم یوم تفطرون رواه الترمذی وغیره [ابن عابدین نقلا عن البحر فی کتاب الصوم]

بر بلده ده برسنه آخر شعباننده هواده علت اولمغله هلال رمضان کورلمیوب هلال شعبان ایکی شاهد عادل ایله ثابت اولوب ایام شعبانی ثلاثینه تکمیل ایله مبدأ صیام یوم الاحدده دیو بلدهٔ مزبوره حاکمی تبلدن حکم واعلام شرعی ویرلسه حالبوکه عندالهیئة بدایت شهر رمضان ارتسی یوم الاثنین دن اوله جغی متحقق ویوم الاحددن اولمسی ممتنع اولمغله جمهور اهل هیئت بووجهله عاملین اولوب خلقنک صائم اولدیغی کون بیوب وایام رمضان ثلثینه اکمال اولندیغی حالده اوتوز برنجی کیجه هواده علت اولمغله رؤیت هلال فطر بولنمیوب تکمیل ثلثین ایله خلقک یوم العید اتخاذ ایتدکاری اوتوز برنجی کونده اوروجلرینی تکمیل قصدیله جمهور مزبور صائم اولسلر آثم اولورلرمی ؟

الجواب : اولورلر.

ولوصاموا ثلثین ولم یروه حل الفطر ان صاموا ای ابتدأوا الصوم بشهادة اثنین عدلین والسماء متغیمة وما فی القهستانی من انه سواء تغیمت السماء فی الزمانین اولا . لایخلو من خلل لانه اذا لم تکن بالسماء علة یلزم الجمع الکثیر ولم یقبل خبر اثنین الا فی روایة الحسن تدبر وانما حل الفطر فیه لوجود نصاب الشهادة علی رؤیة هلاله وکذا لوکانوا استکملوا عدة شعبان ثلثین [مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر] ویکره صوم یوم العیدین وایام التشریق وان صام فیها کان صائما عندنا کذا فی فتاوی قاضیخان [هندیة فیما یکره للصائم ومالایکره] ومامر وردفی ردالمحتار تبعا لقول الشارح ولاعبرة بقول الموقتین بقوله وفی فتاوی الشهاب الرملی الکبیر الشافعی سئل عن قول السبکی لوشهدت برؤیة الهلال لیلة الثلثین من الشهر وقال الحساب بعدم امکان الرؤیة تلک اللیلة عمل بقول اهل الحساب الی قوله فاجاب بان المعمول به فی المسائل الثلث ما شهدت به البینة وماقاله السبکی مردود الی آخره یکون جوابا لهذه السؤال والذی یلیه ایضا فارجع الیه ترمزیلا للشبهات فی هذا الباب .

صورت مذکوره ده بلاد مجاوره دن بر بلده ده هوانک مساعدسی سببیله هلال مذکوری یوم الاحد کیجه سنده رؤیت ایتدکلرینی بلدهٔ مجاورهٔ مزبوره قاضیسی حضورنده ایکی شاهد عادل شهادت ایدوب قاضیٔ مومی الیه دخی شهادت مزبوره موجبنجه مبدأ صیام یوم الاحددر دیو حکم واعلام شرعی ویرمش اولمغله ایکی شاهد عادل دخی رؤیت هلال رمضان بولنمیان بلدهٔ اولی قاضیسی حضورنده بلدهٔ مجاوره قاضیسی حضورنده وقوعبولان شهادت مشروحه یی ومقتضاسنجه حکم شرعیسنی شهادت ایدوب بلدهٔ اولی قاضیسی دخی مبدأ صیام یوم الاحددر دیو حکم واعلام ایتسه حالبوکه عند الهیئه ده اجتماع نیرین بعد الزوال وقوعه کلمرک لیله مذکوره ده غروبده هلال رؤیتی عدیم الامکان بولندیغندن بدایت شهر رمضان عندالهیئه ارتسی یوم الاثنین دن اوله جغی تحقق ایتمکله جمهور اهل نجوم بوصورتله عاملر اولوب خلقنک صائم اولدقلری کون بیوب وایام رمضانی ثلثینه اکمال ایتدکاری حالده اوتوز برنجی کیجه هواده کالاول علت اولمغله رؤیت هلال فطر بولنمیوب تکمیل ثلثین ایله خلقنک یوم العید اتخاذ ایتدکاری اوتوز برنجی کونده جمهور مذکور اوروجلرینی تکمیل قصدیله صائم اولسلر آثم اولورلرمی؟

الجواب : اولورلر.

ولاعبرة لاختلاف المطالع فی ظاهر الروایة کذا فی فتاوی قاضیخان وعلیه فتوی الفقیه ابی اللیث وبه کان یفتی شمس الائمة الحلوانی قال لورأی اهل مغرب هلال رمضان یجب الصوم علی اهل شرق کذا فی الخلاصة [هندیة فی الباب الثانی فی رؤیة الهلال] ثم انما یلزم علی متأخری الرؤیة اذا ثبت عندهم رؤیة اولئک بطریق موجب حتی لوشهد جماعة ان اهل بلدة قد رأوا هلال رمضان فبلکم بیوم فصاموا وهذا الیوم یلاقون بحسابهم ولم یرهؤلاء الهلال لایباح لهم فطر غد ولایترک التراویح هذه اللیلة لانهم لم یشهدوا بالرؤیة ولاعلی شهادة غیرهم وانما حکرا

رؤية غيرهم . ولو شهدوا ان قاضي بلدة كذا شهد عنده اهالي رؤية الهلال في بلدة كذا وقضى بشهادتهما جاز لهذا القاضي ان يحكم بشهادتهما لان قضاء القاضي حجة وقد شهدوا به [كذا في فتح القدير في فصل في رؤية الهلال] وفصل الخطاب ان جمهور الذين نحن فيها لو دل الحساب على كذب الشاهد بالرؤية ان الحساب ان اهل اهله على ان مقدماته قطعية وكان المخبرون منهم بذلك عدد التواتر ردت الشهادة والا فلا قال وهذا اولى من اطلاق السكي الغاء الشهادة المذكورة واطلاق غيره قبولها انتهى ملخصا لكن اعترضه محشيه العلامة ابن قاسم بان اخبار عدد التواتر انما يفيد العلم اذا كان الاخبار عن محسوس فيتوقف على حسية تلك المقدمات والكلام فيه انتهى يعني ان كون تلك المقدمات حسية غير مسلم بل هي عقلية اي غير مدركة باحدى الحواس والعقل لا يثبت بالتواتر لانه مما يخطئ فيه الجم الكثير كخطاء الفلاسفة في قدم العالم والالزم ثبوت قدمه لاحقاق معظمهم عليه وان كانوا كفارا اذ ليس من شرط التواتر اسلام المخبرين كما في شرح التحرير لابن امير حاج والله تعالى اعلم [رسالة مذكورة لابن عابدين.]

بر بلده‌ده موانع قويه‌دن رؤيت هلال رمضان ميسر اولميوب بلاد مجاوره‌دن بر بلده‌ده جم غفير طرفندن يوم الاحد كيجه‌سنده رؤيت هلال ثبوت بوله‌رق مبدأ رمضان يوم الاحد‌در ديو بلدة مجاوره حاكمندن اعلام شرعي صدور ايتمكله بلدة اولى اهاليسنه حكم مذكور نه وجهله لازم اولور ؟

الجواب : بلدة اولى قاضيسنه ايكي شاهد واروب بلدة مجاوره قاضيسي نزدنده وقوعبولان شهادت مشروحه‌يي وياخود قاضي موما اليهك حكم شرعيسني اخبار وشهادت وياخود بلدة مجاوره‌دن بلدة اولايه استفاضة خبر ايله لازم اولور.

شهدوا انه شهد عند قاضي مصر كذا شاهدان برؤية الهلال في بلدة كذا وقضى القاضي به ووجد استجماع شرائط الدعوى نفى اى جاز لهذا القاضي ان يحكم بشهادتهما لان قضاء القاضي حجة وقد شهدوا به لا لو شهدوا برؤية غيرهم لانه حكاية ثم لو استفاض الخبر في البلدة الاخرى لزمهم على الصحيح من المذهب مجتبى وغيره. [كذا في الدر المختار في آخر كتاب الصوم] قال الرحتي معنى الاستفاضة ان تأتي من تلك البلدة جماعات متعددة وكل منهم يخبر عن اهل تلك البلدة انهم صاموا عن رؤية لا بمجرد الشيوع من غير علم من اشاعه [ردمحتار] واختلاف المطالع غير معتبر على المذهب فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب كامر درمختار قوله بطريق موجب كان يحمل اثنان الشهادة او يشهد اعلى حكم القاضي او يستفيض الخبر اه رد محتار في آخر كتاب الصوم.

آفيون فره‌حصار : بولوادين مدرس

يونس زاده احمد وهبي

پادشاهمز خليفة معظم اسلام افندمز حضرتلرينك جلوس همايونلرينه دائر شيخ الحرم حضرت نبوي مختار افندي حضرتلري طرفلرندن تنظيم اولنان تاريخ رعنا :

تجلي جمال نور توفيق الهدن
كوزي خلقك منور كوكلي شادو كامين اولدي
كهر تاريخني نظم ايدي شيخ الحرم مختار
محمد خان خامس داور ملك زمين اولدي

١٢٢٧

حقوق

على مرتضى افندي مسئله‌سي

— تابع —

قالديكه استيضاح وقتك اك مهم جهتي على مرتضى افندينك همشيره زاده‌سي اولمق كيفيتي تشكيل ايتمكده اولديغي ادعاسي دخي طوغري دكلدر. زيرا صورتي حكومتك جريدة رسميسي اولان تقويم وقايعده عيناً مندرج بولنان بوايلدكي تقريرده قرابت جهتي بالكز نظر دقتي جالب برحال اولمق اوزره اشارت ايدلمش قوة اجرائيه‌نك قوة عدليه‌يه اولان تسلطي روا استيضاح اولمق كوسترلمشدر.

ناظر وكيلي افندي حضرتلرنجه قرابت تعلق ايدن جهتك مهم تلقي اولنمسي شو نقطه‌ده مستدامه‌نك سهولتي كورلمش اولمسندن نشأت ايتمكده‌در. حالبوكه اك قوي اولمق تلقي ايدكلري بو خصوصده ايكي قوته عائد احكام متخالفه‌يي تفيق مجبوريتنده قالمشلر وحكايه بيوردقلري « صعود » رخماً بالاده تشريح اولنان كريوميه متوط طالمسزلغي ايله مصاب اولمشلردر.

ايمدي قرابت مسئله‌سي استيضاحك اك مهم جهتي تشكيل ايتمكه برابر او صورتله مفروض اولمسي حالنده‌ده ينه كفايت ايضاحات ادعاسي اسباب مسروده‌دن ناشي شايان قبول اولامز. حضرت استادك اعطا نه لزوم كوركاري تفصيلات ايسه ادعا وتشريح ايتديكمز تلفيق مؤيد بولنمامشدر.

قرابتك مانع قبض ايله‌ميجقي بولدقي نظريه‌لرينك هرقوت ايجون اصابتيده طوغري دكلدر. زيرا بيان ايتديكمز وجه اوزره قوة اجرائيه مأموريتلرنده نظاره ولاة قرابت الدرك بولمدقلري دائرمه منحصر قالق شرطيله مانع قبضدر. قانونك بوقيدي يك صريحدر. « آچيق آيله » ملكنده يكانه حاكم مطلقك قانون اولديغي ادعا ايدن ذاتك ايسه بوقيد ايله ملزم اولمسي طبيعيدر. فقط قوة عدليه‌ده حكامه قانون اساسينك تأمين ايتمكده اولديغي ترقياتك هر هانكي صورتله اولورسه اولسون سكته‌دار ايدلمسه مساغ قانوني بولنمديغندن بوقبيل عوارض مانع ترقي عداولنامشدر. تذكيم وكيل مشار اليهده (بونرضيه موجود دكلدر) ديه بواساسه تمسكه بولنيورلر. لكن بيانات متقدمه‌زده قوة اجرائيه‌نك قواعد معلومه‌سنه استناد ايلش اولمقلري جهتله قوة عدليه قواعدينك شوفيوضندن مستفيد اولامدقلري لازم كلور. بناءً عليه آتي مدافعه‌ده نظريه مذكوريني قبول بيورمشده اولمقلرني اعلان ايتدري يك محله مصروف اولمسه كركدر.

برده دقت اولنمشدركه حضرت استاد (تعيين وانتخاب اولنمقالق ايسه) تعييني استعمال بيوريبورلر. محل بوراده كي ايقتدن مقصدنمدر؟ نه كي شيلر تعيين ايتمك مدار اولمقده‌در؟ مكتبدن مأذونيت اولديغي اكلاشيلوز مقصد بواولسه ايدي دها اهل مأذونلرك موجوديتمواقب

ان مفاهيم الكتب معتبرة فيفهم منها انه لا يثبت بغيرهذين [كذا في رسالة تنبيه الغافل والوسنان على احكام هلال رمضان لابن عابدين] وفي اعتبار الرؤية اشارة الى ان ماقاله اهل التنجيم غيرمعتبر فمن قال انه يرجع في ذلك الى قولهم فقد خالف الشرع [قهستاني في كتاب الصوم] ولاعبرة بقول الموقتين ولوعدولا على المذهب قال في الوهبانية وقول اولي التوقيت ليس بموجب وقيل نعم والبعض ان كان يكثر [كذا في الدرالمختار وفي حاشيته] هنا رد لمن مال الى اعتماد قول الموقتين واجوبة مقنعة للمنجمين فان شئت فارجع اليهما

بوصورتده مقلدين اولان زمانمز حاكملرندن برى بر بلده‌ده هلال رمضانك ثبوتنده اهل نجوم عدول اخبارلرى ايله عمل وحكم ايلمسه حكمى نافذ اولورمى ؟

الجواب : اولماز

قضى في مجتهد فيه بخلاف رأيه لاينفذ مطلقا وبه يفتى [تنوير الابصار] قال العلامة قاسم في تصحيحه ان الحكم والفتوى بما هو مرجوح خلاف الاجماع اه وقال في فتاواه وليس للقاضي المقلد ان يحكم بالضعيف لانه ليس من اهل الترجيح فلا يعدل عن الصحيح الا لقصد غير جميل ولوحكم لاينفذ لان قضائه قضاء بغير الحق لان الحق هو الصحيح وماوقع من ان القول الضعيف يتقوى بالاقتداء المراد به قضاء المجتهد كما بين في موضعه اه وقال ابن العرس واما المقلد المحض فلا يقضي الا بما عليه العمل والفتوى اه وقال صاحب البحر في بعض رسائله اما قاضي المقلد فليس له الحكم الا بالصحيح المفتى به في مذهبه ولايعتد قضاؤه بالقول الضعيف [ردالمحتار على الدرالمختار في القضاء] وفي الاشباه والنظائر قال بعض اصحابنا لابأس بالاعتماد على قول المنجمين وعن محمد بن مقاتل انه كان يسألهم ويعتمد قولهم بعد ان اتفق على ذلك جماعة منهم ورده الامام السرخسي بالحديث من اتى كاهنا اومنجما فصدقه بما قال فقد كفر بما انزل على محمد صلى الله عليه وسلم انتهى لكن الاولى الاستدلال بالاحاديث الدالة على اعتبار الرؤية لا العلم فانه صلى الله عليه وسلم قال (صوموا لرؤيته وافطروا لرؤيته) وقال(فان غم عليكم فاكملوا العدة) ولم يقل فاسئلوا اهل الحساب بل قال نحن امة امية لانكتب ولانحسب الشهر هكذا وهكذا [كذا في رسالة تنبيه الغافل والوسنان على احكام هلال رمضان لابن عابدين ملخصا]

صورت مذكورده بدايت شهر رمضان عندالموقتين يوم السبتدن ايكن بربلده حاكمى سوزلرى ايله عمل ايتميوب ارتسى يوم الاحدى بر موجب شرعى ايله مبدأ صيام ديو اعلان ايتدكده منتسبين علم هيئتدن جم كثير دخى مبدأ صيام يوم السبتدن اولديغنى تيقن ايتمكله يوم السبتده صائم اولسه‌لر ومنسوب اولدقلرى فن هيئته استناداً مبدأ صيام تعيين ايتدكلرى يوم السبت اوزرينه اوتوز كونى اكمال ايدوب كندى باشلرينه اوروجلرينى بيرام ديمرك يسه‌لر فئة مزبوره‌يه مذكور كون ايچون يالكز قضاى لازم يوقمى كفارت دخى لازمه اولورمى ؟

الجواب : يالكز قضا لازم اولور.

ولايجوز للمنجم ان يعمل بحساب نفسه كذا في معراج الدراية [هندية في الباب الثاني في رؤية الهلال] وفي النهر فلايلزم بقول الموقتين انه اى الهلال يكون في السماء ليلة كذا وان كانوا عدولا في الصحيح كما في الايضاح [ردمحتار في كتاب الصوم] ومن اصبح غير ناو للصوم فاكل لاكفارة عليه عند ابي حنيفة رحمه الله تعالى [هداية فيما يوجب القضاء والكفارة] وعندهما تجب الكفارة ايضا [ملتقى الابحر] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم صومكم يوم تصومون وفطركم يوم تفطرون رواه الترمذي وغيره [ابن عابدين نقلا عن النهر في كتاب الصوم]

بربلده‌ده برسنه آخر شعبانده هواده علت اولمغله هلال رمضان كورلميوب هلال شعبان ايكى شاهد عادل ايله ثابت اولوب ايام شعبانى ثلاثينه تكميل ايله مبدأ صيام يوم الاحددر ديو بلدهٔ مزبوره حاكمى تبلغدن حكم واعلام شرعى ويرلسه حالبوكه عندالهيئة بدايت شهر رمضان ارتسى يوم الاثنيندن اولهجنى متحقق ويوم الاحددن اولمسى محتمل اولمغله جمهور اهل هيئت بووجهله عاملين اولوب خلقك صائم اولديغى كون ييوب وايام رمضان ثلثينه اكمال اولنديغى حالده اوتوز برنجى كيجه هواده علت اولمغله رؤيت هلال فطر بولنميوب تكميل ثلثين ايله خلقك يوم العيد اتخاذ ايتدكارى اوتوز برنجى كونده اوروجلرينى تكميل قصديله جمهور مزبور صائم اولسه‌لر آثم اولورلرمى ؟

الجواب : اولورلر.

ولوصاموا ثلثين ولم يروه حل الفطر ان صاموا اى ابتدأوا الصوم بشهادة اثنين عدلين والسماء متغيمة وما في القهستاني من انه سواء تغيمت السماء في الزمانين اولا . لايخلو من خلل لانه اذا لم تكن بالسماء علة يلزم الجمع الكثير ولم يقبل خبر اثنين الا في رواية الحسن تدبر وانما حل الفطر فيه لوجود نصاب الشهادة على رؤية هلاله وكذا لوكانوا استكملوا عدة شعبان ثلثين [مجمع الانهر شرح ملتقى الابحر] ويكره صوم يوم العيدين وايام التشريق وان صام فيها كان صائما عندنا كذا في فتاوى قاضيخان [هندية فيما يكره للصائم وما لايكره] وماورد في ردالمحتار عند قول الشارح ولاعبرة بقول الموقتين بقوله وفي فتاوى الشهاب الرملي الكبير الشافعي سئل عن قول السبكي لوشهدت برؤية الهلال ليلة الثلثين من الشهر وقال الحساب بعدم امكان الرؤية تلك الليلة عمل بقول اهل الحساب الى قوله فاجاب بان المعمول به في المسائل الثلث ما شهدت به البينة وماقاله السبكي مردود الى آخره يكون جوابا لهذه السؤال والذي يليه ايضا فارجع اليه ترميلا للشبهات في هذا الباب .

صورت مذكورده بلاد مجاوره‌دن بربلده‌ده هوانك مساعده‌سى سببيله هلال مذكورى يوم الاحد كيجه‌سنده رؤيت ايتدكلرينى بلدهٔ مجاورهٔ مزبوره قاضيسى حضورنده ايكى شاهد عادل شهادت ايدوب قاضئ مومى اليه دخى شهادت مزبوره موجبنجه مبدأ صيام يوم الاحددر ديوحكم واعلام شرعى ويرمش اولمغله ايكى شاهد عادل دخى رؤيت هلال رمضان بولنميان بلدهٔ اولى قاضيسى حضورنده بلدهٔ مجاوره قاضيسى حضورنده وقوعبولان شهادت مشروحه‌يى ومقتضاسنجه حكم شرعيسنى شهادت ايدوب بلدهٔ اولى قاضيسى دخى مبدأ صيام يوم الاحددر ديوحكم واعلام ايتسه حالبوكه عند الهيئه‌ده اجتماع نيرين بعد الزوال وقوعه كلهرك ليلهٔ مذكوره‌ده غروبده هلال رؤيتى عديم الامكان بولديغندن بدايت شهر رمضان عندالهيئه ارتسى يوم الاثنيندن اولهجنى تحقق ايتمكله جمهور اهل نجوم بوصورتله عاملر اولوب خلقك صائم اولديغى كون ييوب وايام رمضانى ثلثينه اكمال ايتدكارى حالده اوتوز برنجى كيجه هواده كالاول علت اولمغله رؤيت هلال فطر بولنميوب تكميل ثلثين ايله خلقك يوم العيد اتخاذ ايتدكارى اوتوز برنجى كونده جمهور مذكور اوروجلرينى تكميل قصديله صائم اولسه‌لر آثم اولورلرمى؟

الجواب : اولورلر.

ولاعبرة لاختلاف المطالع في ظاهر الرواية كذا في فتاوى قاضيخان وعليه فتوى الفقيه ابي الليث وبه كان يفتي شمس الائمة الحلواني قال لورأى اهل مغرب هلال رمضان يجب الصوم على اهل شرق كذا في الخلاصة [هندية في الباب الثاني في رؤية الهلال] ثم انما يلزم على متأخري الرؤية اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب حتى لوشهد جماعة ان اهل بلدة قد رأوا هلال رمضان فبكم يوم فصاموا وهذا اليوم تلاثون بحسابهم ولم يرهؤلاء الهلال لايباح لهم فطر غد ولايترك التراويح هذه الليلة لانهم لم يشهدوا بالرؤية ولاعلى شهادة غيرهم وانما حكما

قارشی قوهٔ قانونیه‌یی تجسیم ایدن برمجلسده انلرجه اهمیت مخصوصه‌یی حائز اولان کتابتی استخفاف ایله‌مسی مقتضیات نزاکته بیله توافق ایتمز.

ماشك آزانی چوقانی برمنصبك اهمیتی تعیینه مدار اوله‌ماز. بوکون انکلترده حکامه معاش تخصیص ایدلمامش اولماندن طولایی بونلرك قدر ومنزلتلرینك تنزل ایتمسی ویاخود بیتون مفقود فرض اولنمسی نصل طوغری اوله بیلور. بیك غروش معاش دکل هیچ معاشی اولمامش اولسه بیله مدعیٔ عمومی معاونلکی وظیفه‌سنك قوهٔ عدلیه‌ده داخل بولنمسی اهمیتنی تبیین ایچون کافیدر. بناء علیه (عادتا کتابت درجه‌سنده برمأموریت) و (بیك غروش معاشله) کبی قیدلر نابجادر. اطنابدن حذر ایتمسه یدك مدعیٔ عمومیلر ایله اجزای محکمه‌دن معدود کتبه حقنده‌کی قانونلرمزك تصریحات مخصوصه‌سنی وبونلره بخش اولنان امتیازاتك نتایجنی برر برر موضوع بحث ایدردك علمای حقوق خصائص قوایه پك زیاده اهمیت ویرمش هیچ برقوتك دیکرینی تحت تأثیره آلماسی ایچون بتون تفرعاتی نظره آله‌رق قواعد مخصوصه وضع ایلمشلردر. ایشته قانونلرده مشهود اولان نتائج هپ بودوشونجه‌لرك محصولیدر. بناء علیه تفرعات موجوده‌نك ذکر اولنان اساسلره ارجاعنه متدائر اوله‌جق تشریحات مجلدات وجوده کتیره‌بیلور برماهیتده‌درر.

مع مافیه مکتب حقوقدن نشأت ایتمش وسنلرجه اودار الفیض عالیده تعلیم وتدریس ایله اشتغال ایلمش اولان ناظر وکیلی افندی حضرتلرینك مدعیٔ عمومیلك وظیفه‌سنی اهمیتدن عاری کورمسی وقوهٔ عدلیه‌دکی کتابتی (عادتا کتابت) تعبیریله مطرز اوله‌رق بیان ایلمسی قانونك شو نقاطنه عدم وقوف واطلاعلرندن نشئت ایتمامشدر. زیرا بویله بر نقیصه حضرت استاد حقنده متصور دکلدر. انجق (الغریق یتشبث لکل شیء) قبیلندن کایشی کوزل برای مدافعه سویلنمش سوزلردر. آتیاً عیناً نقل اولنه‌جغی وجهله مشار الیه (اکر منحل اولان مأمو ریت اعضا ملازملکی اولسه ایدی هرکس بووظیفه‌یی ایفا ایدردی. لکن مدعیٔ عمومیلك وظیفه‌سنك دها مهم اولدیغنی) بیان صورتیله بومأموریتك اهمیتسزلکی حقنده ایکی دقیقه‌لك اول سرد ایلدکاری مطالعه‌یی بالذات رد وجرح ایلمشلردر. نته‌کیم کتبه تقسیماتنه دائر اولان افادات سابقه‌لری‌ده قوهٔ عدلیه‌ده بونلره ویریلان اهمیت قانونیه‌نك نظر تدقیق فاضلانه‌لرندن دور قالمامش اولدیغنی کوستریر احوالدندر.

مابعدی وار

ماردینی‌زاده: ابو العلا

حقیقت الوهیه ادراك اولنه‌مز

علمای متکلمینك چوغی صفات الهیه‌یی بیلمکله تکلیف واقع اولدیغی حالبوکه ذات بیانمدکجه صفاتك بیانمسی ممکن اوله‌میه‌جغی جهتله حقیقت الهیه‌نك معلوم اولمسی لازمکله‌جکنه ذاهب اولدیلر. سعده جلال محلی وسائر کبار متکلمین صفات الهیه‌یی بیلمك ایچون حقیقت الوهیتك بیلنمسی ایجاب ایتمیوب بوجه ما یعنی بالکز موجودیتنی بیلمه‌نك کفایت ایده‌جکنی درمیان ایله‌کنه وحقیقت الهیه‌نك معلوم اوله‌مایه‌جغنی سویله‌مشلردر.

حضرت موسادن فرعون «وما رب العالمین» یعنی رب العالمین دیدیکك شیئك حقیقتی نه‌در؟ دیو سؤال ایتمش ایکن سؤالك مجراسنی تبدیل ایله اسلوب حکیم تعبیر اولنان مسلك بدیعی داخلنده ادارهٔ کلام ایدمرك جواباً برایله کوك ومیانه‌لرندکی عوالمك ربی بیورلمسی ذات وماهیت الوهیتدن بحث ایدیله‌جکنه دلیلدر دیدیلر. معلومدر دینلر جواز عقلیدن معلوم دکلدر دینلر وقوعدن بحث ایتمشلردر دیمرك آره‌لرنده کی نزاعی نزاع لفظی یه ارجاع ایدنلر اولمش ایسه‌ده برنجی فرقه‌نك بالاده کوستریلان دلیللری بو توجیهدن اوزاقدر ذات الوهیت نه‌شرعاً نه‌عقلاً فکر ایچون جولانکاه اوله‌ماز چونکه انسانك نظر عقلیسی حس ضرورت، تجربه‌یه مستندردر. حالبوکه بالاجماع بونلرك هیچ بری حقیقت الهیه‌نك انکشافنه واسطه دکلدر. مصنوعاته نظر، صانعنك کنهنی افهامدن قاصردر علی الماده معمولات صناعیه‌یه باقیلسه کورولورکه فاعلنك حقیقتنی اعلامه کفایت ایتمز انسان یکی بایلش مکمل بر بنا کورور بنانك حین انشاسنده اوستنك معمارك موجودیتنه حکم ایدر. فقط او معمار واو اوستنی تشخیص ایده‌مز. انسانلر تفکر ایله مأموردرلر. انجق مأمور به اولان تفکر الوهیتی جولانکاه فکر ایتمك دیمك دکلدر، مصنوعات واحکام طبیعیه‌یه نظر صحیح ایله جناب حقك موجودیتنه استدلال وبوخصوصده یقین حاصل ایتمك ایچون مکونات واوراده جاری اولان آثار قدرت صمدانیه‌ده اجاله فکر دیمکدر. «قل انظروا ماذا فی السموات والارض» معنای جلیلی جیم قولارمه سموات وارضده ناصل بر قدرت بالغنك حکمفرما اولدیغنی تفکرله امر ایت دیمك‌که مأمور اولدیغمز تفکر کائناتده جاری اولان سنت الهیه وقوانین طبیعیه‌یه نظر ایدمرك موجودیت وقدرت فاطره ایچون دلائل تکثیریله عظمت الوهیتك قلوب عباده تقریرینه خدمت ایدر یوقسه کنه وماهیت حقی ادراکه وسیله اوله‌ماز.

قوانین طبیعیه‌یه نظر دنیادی. زیرا آیت جلیله‌ده کی ظرفیت، سموات وارضه اولان نظرك مقصود بالذات اولمایوب بلکه اوراده حکمران تجلی اولان جناب حقك قدرت وسنت الهیه‌سیله ذاتنك عظمت وقدرتنه استدلال ایچون اولدیغنی افهام ایدر.

«انظروا السموات» بیورلمسه ایدی مجرد اجرامه نظرك کفایت ایده‌جکنی افهام ایدردی. فقط آیت جلیله‌دن مقصد، مصنوعات ایله صانعنك یالکز وجودینه استدلال دکل بلکه شو قبهٔ مینا بوارض غبرانك هربرنده جاری اولان آثار قدرت وعظمتله خالقنك اوصاف جلیله‌سنه دلیل انی صورتیله استدلال ایتمکدرکه بونك ایچون قوانین طبیعیه‌یه وقوف ایستر.

بولندقلری حالده مادونی ترجیح ایلامزلرایدی . درجه‌نك دخی معیار عد اولنمدیغی بیلیورز. زیرا میرمومی الیه کندوسندن مقدم نشأت ایتمش علی الاعلا مأذونلر شویله طورسون ینه کندی صنفندن علی الاعلا مأذون وعدلیه‌جه مستخدم ذواته ترجیح اولنمشدر.

نشأنده قدمی ؟ خدمتده قدمی ؟ اجرا آت بونك خلافنی کوستریور. شو حالده رادم تعیین وانتخاب اولنمغه نه صورتله کسب لیاقت ایدییور؟ تعبیر دیکرله نه کبی احوال بولیاقتی وجوده کتیریور؟ ایشته بوراسی بیلنه‌میور. احتمال که سرکارده بولنمق مظهریتنه نائل اولان ذواتك توجهات مخصوصه‌لری لیاقتی تعیینه اساس عد اولنمشدر. لکن بوقبیل مؤثراته مستند اولان لیاقتك تأمین ایده‌جکی حقی آکلایه‌میورز. خاطرلرده‌درکه وکیل مشارالیه الیتیت ادعاسنی متعاقب حقدن ومحرومیتندن بحث‌ییورمشلردر. بر آدمی حق مکتسبندن محروم ایتمك برآن اولسون آجیلغنی خیالاً حس ایتمش اولملری. حسبیله بومنازعه‌لری فائده‌دن خالی عد اولنمز ایسه‌ده کندولرنجه قبول اولنان اسباب لیاقت مهمیتنی ملاحظهٔ مسروده‌نك توضیح وازاله ایتمسی شویله طورسون بسبتون تشویش ایتمش اولدیغنی اعتراف ایلمکلکمز لازمدر.

خلاصه مشارالیهجه انتخاب ایچون الیق تحری لزومی نظره آلنمش فقط الیق اولمق ایچون نه کبی اوصاف ارائه‌جنی‌کی بریله مامشدر. بادیٔ شکایت اولان انتخاب واقع ایله بیانات مشروحه انجق بویله تأویل اولنه بیلور. بشته نرلو تناقض ورطه‌سندن قورتلمق قابل دکلدر. ایشته وکیل مشارالیه حضرتلری بومتخالف احکامی بومتباین نظریاتی بربرینه مزج ایتدکدن صکره حقیتنی اعتراف ایلك امیله سوزلرینه شویله دوام ایدییورلر :

« حقیقت شویله‌در جریان ایلمشدر. درسعادت بدایت مدعیٔ عمومیلکنده بیك غروش معاش ایله وعادتاً کتابت درجه‌سنده برمأموریت یعنی مدعیٔ عمومی معاونلکی منحل ارلمشیدی . انجمنجه بومعاونلکه درسعادت اقلام محاکمه دوائر محاکمه‌ده مستخدم کتبه‌دن ومکتبلی افندیلردن برینك انتخابی قرارلشدیر شدی کرچه مکتبدن خروج نقطهٔ نظرندن مرتضی افندیدن دها مقدم افندیلر موجوددر لکن بونلرك برقسمنك خدمت عدلیه‌یه دخولی متأخر برقسمی ایسه دوائر اداره‌ده مستخدم اولدیغی ایچون انتخاب اولنمامشدر. اقلام محاکمه مستخدم اولانلر وار ایسه‌ده مرتضی افندی محکمهٔ تمییزك جزا قسمنده وبرده هیئت عمومیه‌سنده مستخدم اولدیغندن شومأموریت مدعیٔ عمومیلك معاونلکنه انك انتخابی موافق کورلمشدر . علی الخصوص کندیسنك اقتداری وطلاقت لسانیه‌سی انجمن اعتبارنی طرفندن دخی تصدیق ایدلدیکی جهتله اوترجیح ایدلمشدر.»

بتون بو بیانات وایضاحاتی تشریح وتفصیل ایدر ایسه‌ك وکیل مشار الیهك معرض مدافعه‌دکی مدعیات واقعه‌سنك آتیده تعداد اولنان التی اساسه راجع بولندیغنی کوریرز:

١ — مدعیٔ عمومی معاونلکی عادتاً کتابت درجه‌سنده برمأموریتدر حتی معاشی‌ده بیك غروشدر.

٢ — انجمن بومأموریته نصل برذاتك کیچه‌جکنی اولجه قرارلشدیرمشدر.

٣ — انجمنك قرارلشدیردیغی شرطلری حائز ذواتدن موجود بولنانلر حقنده نشأنده قدم آرانمامشدر. زیرا خدمتده قدم اساسیله تعارض ایتمش قدم خدمت ترجیح اولنمشدر.

٤ — خدمت مطلوبه‌نك جهت عدلیه‌ده اجرا ایداش اولمسی مشروط اولدیغندن دوائر اداره‌ده دها زیاده حائز قدم ذواتك موجودیتی نظره آلنمامشدر.

٥ — اقلام محاکمه مستخدم دها قدملی ذوات موجود ایسه‌ده علی مرتضی افندینك محکمهٔ تمییز جزا دائرسنده بولنمسی وتخصیص محکمهٔ تمییزك هیئت عمومیه سنده‌ده مستخدم اولمسی انتخابنی استلزام ایلمشدر.

٦ — انجمن اعضاسنك تحت تصدیقنده اولان اقتدار وطلاقتی اسباب مرجحه‌دن عد اولنمشدر. شیمدی بونلری برر برر تدقیق ایدلم :

اولا مدعیٔ عمومیلکك کتابت درجه‌سنده تلقیسی صورتیله استخفاف کونه سرد اولنان مطالعه‌نك اصابتی اصلا تسلیم اولنه‌مز. (عادتاً کتابت درجه‌سنده) نه‌دیمکدر، قانون قوهٔ عدلیه‌یی ترکیب ایدن اجزانك هربرینه عائد وظیفه‌یی تعیین وهر برینی دیکرندن تمییز ایدییور. مدعیٔ عمومیلك وظیفه‌سی بشقه‌در. کتابت وظیفه‌سی بشقه‌در. نظر قانونده هربرینك بشقه برموقعی بشقه برمزیتی واردر. برینی دیکرینه مافوق عدی وارد خاطر اولامامشدر . رتب ملکیه‌نك رتب علمیه وعسکریه‌ده مقابلی آرارجه‌سنه ایکی جزء آره‌سنده درجه تحریری طوغری اولامز. تشکیلات محاکم قانونه‌کی سلسلهٔ حکام نظر آلنیر ایسه کاتبلردن بعضیسنك حاکمله بیله تفوق ایتدیکی کوریلور. مثلا محکمهٔ تمییز باشکاتبلری بدایت اعضالرینه تقدم ایدییورلر. دیمك اولیورکه بونلری آیری آیری صنفلر عدیله هرصنفك مقابلی آرایه‌رق کتبه‌یه مقابل مدعیٔ عمومی معاونلکی بولمق موافق نفس الامردکلدر. عنوانك معاونی اولمسی‌ده مدعیٔ عمومیدن آیری برصنف فرض ایتمه‌یی مستلزم اولماز . عینی حقوق ، عینی وظائف دوش اقتدارلرینه تودیع اولنمشدر .

قوهٔ عدلیه‌ده کتابت اصلا استخفاف اولنمامش قانوناً محاکم اجزا سندن عد اولنه‌رق اشبو قوته بخش اولنان امتیازاتدن مستفید اولمسی قری‌کی بالاده ایضاح ایتدیکمز وجه اوزره بعض احوالده کندولرینه حاکمیت صفتی بیله طانمشدر. نته‌کیم تمییز واستیناف باشکاتبلری سلسلهٔ حکامه‌داخل بولنمه‌دلر. کذابونلر ایچون بدایت حاکملرینه متفوق رتب مفروضه موجوددر. [تشکیلات محاکم قانونه مراجعت] حتی بواعتبار ایله مدعیٔ عمومیلره تفوق بیله ایدییورلر . زیرا مدعیٔ عمومیلر برمحکمه‌ده تعدد ایتسه بیله اعضانك غیبه بنده وکالت صورتیله کندولرنده صفت حاکمیتك تجلیاتی کورلماز، حالبوکه متعدد ایضاح اولندیغی وجه اوزره قضا بدایت محکمه‌لرنده اعضانك غیبتی حالنده برنجی کاتبلر ایفای وکالت ایدرلر. کندولرنده صفت حاکمیت شوصورتله مندمجدر. بنا برین برناظر وکیلك قانونك شو نقاط نظرینه

قبرس

دیرکن قبرس جزیره‌سنده واقع طوزله اسکله‌سنك اوکنه کلدك . واپور آلارغه بریرده طوردی ، بورادده کمال بکی براقدق . بو ایکنجی وداع بسبتون دلسوز اولدی . بزه اوزمان اویله کلدی که کویا روحمز تجسم ایتمش‌ده بزدن مفارقت ایدییور . واپورك درونی بر وحشت آباد کسلدی . بواره‌اق نظرلرمز قپودانلرك دوربینلری یاردیمیله کمال بکك بندیکی صندالی اسکله‌یه قدر تعقیب ایدییور ایدی . قردیه چیقدقدن صکره یانه ترفیق ایدیلن سواری ضبطیه‌لریله برلکده آنه راکباً جزیره‌نك ساحل بونجه صاغ جهته طوغری کتدیکنی‌ده تا کوزدن نهان اولنجه‌یه دك ینه دوربینلرله متحسرانه سیر ایتدك . کمال بك نظرمدن نهان اولنجه شوبیت ورد لسانم اولدی :

ای غائب از نظرکه شدی همنشین دل

میکویمت دعا وثنای فرستمت

سواریلرك کتدکاری طریق (لفقوشه) یولی اولیوب (ماغوسه) قلعه‌سنه کیدر بریول اولدیغنی واپورده وقتیله قبرسی کورمش اولان بعض ضابطان سویلدکلرندن بو تحول نظر حیرتمزی جلب ایلدی . بحری بك‌ده برشی چیتلاتمدی . بونك سر وحکمتی عکایه‌مواصلتمزدن صوکره آکلاشلدی .

اوچنجی قسم

یأس وحسرت آیچنده قبرسدن آیریلوب عکایه متوجهاً ینه یولزه دوام ایتدك . بری برینی متعاقب اوچ رفیقندن جدا دوشن ایکی رفیقك احوال روحیه‌سنی شرحه اقوال مسروده‌کافی ایسه اوزمانکی تأثرات قلبیه‌نك تجسمنده بیت آتینك مصراع ثانیسی کفایت ایدر :

بولنجه عرضحاله اول شه‌بیدادی بریرده

بنی بریرده بولمشلر دل ناشادی بریرده

بحراً برخیلی مسافه دها قطع ایلدکدن صوکره عکا قارشودن قلعه سیله مبانی عالیه‌سیله کورنمکه باشلادی .

عکا

بوملحمه‌کاه بشرده نیجه کرلر دهشت انکیز ظهور اولمش اولان وقائع حزینه بردن بره ذهنمه هجوم ایتدی . صلاح الدین ایوبیلر ، اردوی چلیپاییلر ، ملك اشرف بن قلاونلر ، طاهر عمرلر ، جزار پاشالر ، یونانیارتلر ، ابراهیم پاشالرله انکلیز دونمامی برر برر کوزمك اوکندن کچدیلر .

واپور عکا پیشکاهنه تقرب ایتدیکی زمان از قالدی اوراده کی طاشلقلره چارپه‌رق طوزله بوز اوله‌جق ایدی . کیم بیلور بزده اووقت قعرنایاب دریاده طعمهٔ دندان ماهیانمی اوله‌جقدق ؟ هله عون ومدد الهی ایله سفینه‌نك سواریسی کندینه کلهرك حیفایه طوغری تحویل چرخ عزیمت ایتدکدن صکره تکرار دونوب قلعهٔ خاقانی‌نك اوکنده قپالقدن خالی بریرده تیمور اتمسیله له‌المنه برقضاء ناکهانیدن قورتلدق ، اخیراً عکاده بولندیغمز اثناده سوریه صولرنده کشت وکذار ایدن بر انکلیز مکتب سفینه‌سی عکا اوکنه کلهرك اجرا ایتدکاری مأموره‌لردن اوره صولرینی قارش قارش بیلدکلری کمال حیرت‌ودها طوغریسی پك درین برتأثرله ا کلاشلمش ایدی .

دائراً مادار سور ایله محاط اولان بوشهر قدیم ، اوچ فرسخ نصف دائره شکلنده برقویك جهت شمالیه‌سنده دکزه طوغری ایلرو لیه‌رك عادتا برشبه جزیره حالنی آندیرر بربرون اوزرنده مبنیدر . قویك دیکر اوجی جنوبده واقع جبل [کرمل] ك تشکیل ایتدیکی برونه منتهیدر . سورك دکز جهتی قسماً خراب اولوب برچوق یرلرنده کدکار پیدا اولمش ایسه‌ده قره طرفنده حالا اواسکی عظمتیله سطوت نما .

عکانك اوکنه کلشمز لطیف وکشاده برصباحه تصادف ایتدیکندن خورشید عالمتابك شعشعهٔ زرینی شهر ایله جوارینی انوار لطافه‌غرق ایدییور ایدی . خارج سورده جابجا مبارك خرما آغاچلریله مزین بساتین ایله زمرد دوشنمش اوبی پایان قیرلر نظرلره پك حلات ویریوردی .

شوساحهٔ روح افزای لطافتی ایچه برمدت سیر ایتدکدن صکره برمعتاداولا بحری بك متعاقباً نوری بکله راقم الحروف کینك فلکه‌سیله اسکله‌یه چیقدق . اوراده مجتمع سیرجیلر ایچندن کچهرك بزی طوغریجه متصرف لوانك اقامتکاهی اولان خانه‌یه کتوردیلر . اوتاریخده احمد بك نامنده برذات متصرف‌لوا ایدی . لطف ونوازشله بزی قبول ایلدی . براز اوتوردقدن صکره بحری بك وداع ایدوب واپوره عودت ایتدی . بزاوراده قالدق . بوکبی احوال وازمانده معلوم اولدیغی اوزره آفاق اوته بری قونوشیور ومتصرف بکه خطاباً انشا الله دلالات علیه کزله کوزل برخانه تدارك ایده‌رزدیور ایدك . مشارالیهك بردنبره کوزلری طولدیغنی کوردم . نوری بك بونك فرقنه وارمدی . بونك اوزرینه متصرف بك ینه دونه‌جکمش کبی بروضعیتده یرندن قرلایوب کتدکدن صوکره اوراده بولنان طوسون آغا نامنده برعسکر ضابطی : بیورك اقدم دیدی . کندیسنی تعقیباً اقامتکاه متصرفیدن چیقه‌رق اخیراً اوکرنمش اولدیغمز عکا زندانك بولندیغی محله طوغری یوریمکه باشلادق . یولده نوری بك بکا : ردوس متصرفی ارقداشمز صباح قهوه آلتیسی ویرمش وکندیلرینه خانه تدارك ایتمش اولدیغی حالده عجایب بوذات بزه بویله برمجامله‌ده بولنمدی دیور ایدی . برحس قبل الوقوع قیلندنمی دیه‌یم ، یوقسه کمال بکك قبرسده سیرو حرکتی ماغوسه طرفنه متوجه بولندیغنه دائر ضابطلرك آنفاً حکایه اولنان سوزلرندن وبوراده متصرف بکك طور ووضعندن ذهنمده حاصل بر سانحه‌نك اثر دلالتی‌می اوله‌جق ، هرنه‌دنسه بنده جواباً : بوحال قلعه درونده مابعدی وار

برکت زاده : اسماعیل حقی

احکام طبیعیه‌یه سالم برفکر ایله اطلاع حاصل ایدنلرله هیچ واقف اولمایانلرك معرفت حق خصوصنده‌کی یقینلری بردکلدر. زیرا مدلولك درجهٔ ضعف وقوتی دلیلك درجه‌سنه تابعدر.

اکلاشیلیورکه تفکر، بتون بتون ظواهر کائناته حصر فکر اولمادیغی کبی ذات الهیه‌یی احاطه‌یه‌ده سبب اوله‌ماز. غایتی، موجودیت ربانیه حقنده استحصال یقین، قدرت بالغه وربوبیتی مشاهده ایله انسانی ذوقیاب ایتمکدر «وان الی ربك المنتهی» جناب حق محجوب دکلدر. چونکه محجوب اولسه ایدی وجود الهیسی محصور اولوردی. محصور ایسه حاصرینك تحت قهرنده‌در. «تعالی الله عن ذلك» انجق عقول بشر انی ادراکدن محجوب وقاصردر. کندی ماهیت واحوال طبیعیه‌سنی بیلمکدن عاجز اولان عقل بشر ماهیات موجوده‌دن هیچ برینه شبیه اولمیان حقیقت سبحانیه‌یی بالطبع ادراك ایده‌مز. انسانلری اثردن مؤثره استدلال طریقیله نظر وتفکره سوق ایتمك مؤثرك حقیقتن کشف ایچون اولمایوب آثار ومکوناتده‌کی شئونات سبحانیه ولطائف ربانیه‌یی کورمکه اوصاف جلیلهٔ صمدانیه‌یه کسب وقوف ایتمك ایچوندر بوتقدیرده علم هیأت وحکمت طبیعیه درسلری مأموربه اولان تفکرك مقدمه‌سیدر. کرچه تربیهٔ اسلامیه موجبنجه دهاهنکام صباوتده ایوین طرفلرندن وقوعبولان تلقینات وعادات مستحسنهٔ اسلامیه‌دن اولان مواعظ ثمره‌سی اوله‌رق مسلمانلر آره‌سنده جناب حقك صفات ثبوتیه وسلبیه‌سنی، عظمت وقدرت الهیه‌یه قسماً استدلال طریقی بیلمین نادر ایسه‌ده علم هیأت وحکمت طبیعیه متنسبلرینك عقل سلیم صاحبی اولانلری شاهراه استدلالدن باشقه‌جه سیر وحرکت ایدرلر. بونلرك متخصصلری عظمت ربوبیت قارشیسنده بهت وحیرتده‌در. محققین صوفیه‌نك علم تزاید ایتدکجه حیرت آرتار دیه‌لری بونکته‌یی اشراب ایدر. علوم طبیعیه‌یه واقف اولانلر دقائق کائناتی تحری ایتدکجه یکی برلطیفهٔ منویه‌یه تصادف ایدرلرکه بولطیفه قدرت بالغه‌نك نوظهور برانموذجی اولور ارض وسما وجوهوایه مودوع خزائن غیبیه وسرائر طبیعیه بی نهایه‌در بونلره مطالع اولدقجه قدرت قاطره باشقه برعظمتله تجلی ایدر نهایت کائناتدکی بدایعك اسرارینی استکشاف خصوصنده لال قالدقلرینی اکلارلرده دکل ماهیت الوهیتی تقدیر قوهٔ مبدعه وحکمت سبحانیه‌یی بیله تعریف وتحدید ایده‌میه‌جکلرینی درك ایله «سبحان من تحیر فی صنعه العقول. سبحان من بقدرته یعجز الفحول» مالیله ترنمساز حیرت اولورلر سطحی بر نظر، بسیط برتفکرله بتون مکوناتی احاطه ایدن حکمت بالغه‌یه بالوقوف تأملك، بوایکی نظر واستدلالدن متحصل قوت ایمان ایله ذوق وجدانك آره‌لرندکی فرق ثریا ایله ثریا آره‌لرندکی فرق قدردر احاطه‌لی برنظرك انتاج ایده‌جکی یقین وایمان، ناقابل ادراس وزوال سطحی نظرك بخش ایده‌جکی عرفان ایسه اوروجك آغی کبی خفیف واوفاق برتماسه قارشی مایل اضمحلالدر «قل انظروا ماذا فی السموات والارض» آیت جلیله سنده‌کی ظرفیت «ملکوت السموات . . . .» «ان فی خلق السموات . . . .» آیتلرنده‌کی اضاتلر هپ بودقیقه‌یه مبتنیدر ملکوت سموات، خلقت کائناتده فکر بشری ارشاد ایده‌جك دقایق واسرار نامتناهیدر استکشاف ایدیلدکجه هاتف معنوی «متصد ایلریده‌در» ندا‌سیله جناح عرفانه قوت ویره‌رك فضای حیرته سوق واعلا ایدرکشفیات ایلریله‌دکجه فکر بشرك حوضهٔ شمول واحتواسندن خارج نامتناهی اسرار ربانیه کوروالور ایشته، اووقت ذات الوهیتی الك بیوك ادراك، ادراك ایدیله‌میه‌جکنی درك ایتمك اولدیغی اکلاشلیر.

العجز عن درك الادراك ادراك
والبحث عن سر الذات اشراك

«سلانیکدن» اکوبلی حافظ فرید

تراجم احوال

الك بیوکلرندن عد اولنان عجائب سبعهٔ عالمدن بری ایدی. روایات تاریخیه‌یه نظراً (هیکلك) ارتفاعی ایکیوز قدم بولندیغی حالده برایاغی مدخلك برکنارینه ودیکر ایاغی مدخلك اوبرکنارینه اقامه ایدلمش اولدیغندن الك بیوك بلکن کیلری پویه حاننده ایکی بجاغی ارهسندن کچوب کیدر ایدی. هیکلك صاغ النده کیجه‌لین سفائنه ارائهٔ طریق ایتمك ایچون برفنار وارایمش. بونك اعمالنه میلاد عیسادن ۳۰۰ سنه اقدم شارس طرفندن باشلانوب یکرمی ایکی سنه ظرفنده اکمال ایدلمش واللی سکز سنه پارجا اولدقدن صوکره وقوع بولان برزلزله ایله کنار بحره دورلمش. هجرت سنیهٔ نبویه‌نك اللنجی سنه‌سنه قدر هیکل بوحالده قالمش ایکن تاریخ مذکورده اول ملوك امویه طرفندن جزیره فتح ایدلدکده هیکل یهودیه صاتلمش، راوینك حکایه‌سنه کوره هیکلی اشترا ایدن یهودی آنی بوزدیروب طقوز یوز دوه یوکی تونج قالدیرمش.

فرداسی کون ردوسدن قالقدق. هوا کشاده وفقط ایکی رفیقك مفارقتندن کوکلمر غمکین ایدی، کمال بك بللی ایتمك ایسته‌میور ایسه‌ده کاه:

ایشته میدان حمیت قاچه ای جلاد ظلم
یاسنی محو ایلسون مولی جهاندن یانی

بیتی وکاه:

نه افسونکار ایمشسك آه ای دیدار حریت
اسیر عشقك اولدق کرچه قورتلدق اسارتدن

بیتی کبی لسانه بلا اختیار توارد ایدن ابیات ایچنده مندرج تأثری قلبنده فوران ایدیپور ایدی. ایکی نشئه ایله دکلسه‌ده ینه برآره‌لق خیلی سوزلر صحبتلر ایدلدی. حانیده یوانه دوام ایدیور ایدی.

سوزلرینی باطله قارشی حنه‌ورزانه قارشی فضائله معین اولان بر مرد متدیك شدت عزیمتی بو کون جرح ایدیور . بو حال جداً شایان تعجب دکلدر ؟

اوت . شمول رحمتی، عظمت حکمتی خیاله صیغه‌لایان جناب حق بشری تأدیب خصوصنده اویله وسائل یراتمش، او آواره مخلوقك حرص وشدتی تعدیل ایچون اویله وسائط ابداع بویورمشدرکه بونلر دیدهٔ بصیرت ایله‌نمدر ایدیله‌جك اولورسه انسانی کربوهٔ مهالکه دوشمکدن صیانت ایدن ، سیل سلامته ، شاهراه فلاحه چیقاران دست عنایت خدا درحال کوزه چارپار .

کوزیکزك اوکنه بر قوم کتیرك که متقدمینك دوشدکلری کربوهٔ اوهام وخیالاتی کورمشلر؛ اونلرك دین نامنه طاشیدقلری برطاقم معتقدات باطله یوزندن انسانیتك مال ضایعی اولان حقیقتدن آله بیلدیکنه اوزاقلاشدقلرینی . او قواعد اعتقادیه‌نك ایسه کون کبی جلی بدیهیانه قارشی بیله قلبلرینی پردهدار ایتدیکی اکلامشلر .. اوت اولا کوزیکزك اوکنه بویله برقوم کتیرك‌ده، صوکره بونلرك بردلیل قطعی، و برهان حسی ایله مؤید اولمیان افکار وعقائد ه‌ترشی نه بیوك برنفرت ، نه درین برکراهیت ایله باقه‌جقلرینی تصور ایدك . بونلر دیبورلرکه ؛ صرف عقلی اولدقدن صکره دلیل وبرهانك نه حکمی اوله بیلیر ؟ چونکه چوق دفعه‌لرمدرکات عقلك شهراه حقدن عدول ایدرك انسانی حقائق و خرافاتك یننی تفریق ایده‌میه‌جك قدر کنیش برطاقم سفسطه وادیلرینه ایصال ایدیکی ثابت اولمشدر. متدینی دام ضلال وغفلته دوشورن . نظر اعمالرینی انوار معرفته قارشی عادار ایدن سبب‌نمدر ؟ نادن طولایی عصرلرجه برطاقم نظریات خسیسه ، برطاقم تصورات سافله اوچورومشلرنده بووارلاندیلرده مطالب انسانیه‌نك غایتی اولان منهاج حقیقتی کندیلرینه قارشی سدایتدیلر بونلرك هیچ‌ده سمند افکاره آله‌بیلدیکنه رخصت جولان ویرمکدن، عقولی احکام واشیانی ادراك خصوصنده کلیله حر براقمقدن دکلی ؟ کذلك وجدان اوزرنده اجرای تأثیر ایتمکدن کری طورمایه‌رق چوق دفعه‌لر وجدانی برطرفده ، حقیقی دیکر طرفده براقمه‌ده اولان بر طاقم مؤثرات واعراضك وجودندن خبردار اولمامزندن ایلری کلیورمی؟

دها صوکره دیبورلرکه : ایش بویله اولور ویرشیك نفی واثباتنه یالکز دلیل عقلیك کفایت ایده‌میه‌جکی تحقق ایدرسه وقایع مشهوده‌نك شهادتی ، رکن رکین حسك مظاهرتی اولمدقجه حقیقت صحیحه‌نك ادراکنه یول اوله‌میه‌جغی تظاهر ایدر . ایشته یوندن طولایی کندیلری بلا تجربه برحقیقتی تسلیمه یاناشمازلر. محسوساتدن باشقه بر شی قبول ایتمزلر؛ موجوداتك مبدئنه ، انسانلرك معادینه متعلق مباحثك کافه‌سنی کلیاً رد ایدرلر. نتیجه فصل سابقده اونلرك سر آمداننده بولنان استاد لیره‌دن نقلاً بورالردن بحث ایتمش ایدك.

ذاتاً بونلرك مدار فلسفه‌سی علوم حقیقیه‌دن عبارتدرکه بوعلومك موضوعی موجودات ایله موجودات اوزرنده حائز نفوذ اولان قوانین طبیعیه دائره‌سنه منحصردر. یونك ایچون علوم فلکیات ، طبیعیات ، کیمیا ، ریاضیات ، علم حیات ، علم هیئت اجتماعیه نامیله آلتی قسمه آیرمرق بوافسامك منتظم حالاتدن متشکل بر جمله وجوده کتیرمکی واو حلقه‌لردن برینی الده ایده بیلمك ایچون فوقده‌کی حلقاتی دردست ایتمك لازم کلدیکی والك برنجی حلقه‌یی ریاضیاتك تشکیل ایده‌جکی سویلدیلر. دها صکره معارفك قطع ایتمکده اولدیغی سیل ترقیده اوچ مهم دور آتلاندیغنه ذاهب اولدیلرکه بونلردن برنجیسی دوردیغی ایکنجیسی دورماوراءالطبیعه ، اوچنجیسی دورعلوم حسیه وتجربیه‌در. بوصوك دور ایسه حال حاضردهکی بشرك دوریدر.

الله عشقنه سویلیکزکه اقامهٔ براهینده، فن ظاهره وجدله‌نقدر ماهر اولورسه‌کز اولیکز ، حواس ظاهره‌لرینك دائرهٔ ادراکه کیرمدیکه هیچ برنظریه‌نك صحته ، هیچ براسلك وجودینه اینانمق ایدیمین شوکروهدن برینی نصل اولورده کندیسنده بروح اولدیغنه وبوعالمده مظهر ممات اولدقدن صکره دیکر برعالمده یکیدن اکتساب فیض حیات ایده‌جکنه اقناع ایده بیلیرسکز . نه‌قدر بلیغ اولورسه‌کز اولیکز، الیه لمس ایتمدیکی شیئی عقلیه تصدیقه اصلا یاناشمیان بر آدمه قارشی عالم ملکوتکی بزم حواس غلیظه‌مزك ادراکنك فوقنده بولنان برطاقم عوالم نورانیه‌نك ، برطاقم اشیانك وجودینی نصل اثبات ایده بیلیرسکز؟

(عنت الوجوه للحی القیوم وقد خاب من حمل ظلما) انسانی فکراً، حساً بو درجه‌لرده مبتلا تجسس ، بومرتبه‌لرده سرباز یراقمش اولان جناب حق او آواره مخلوقی افراط، تفریط کربوه‌لرینه صاپدقجه شاهراه اعتداله دوندرمکدن ، سرکشلکده بولندقجه عنان اختیارینی منهاج سداده طوغری چویرمکدن عاجز دکلدر. اینته بوده بر حکمت بالغه‌سیدر. کتاب مبینده (کتب الله لاغلبن انا ورسلی ان الله لقوی عزیز) بو یورمش اولان ذات کبریا عقول بشریه‌نك هانکی طرفدن سرفرو برمهٔ انقیاد اولمجقنی ، قلوب قاسیه‌نك نه صورتله رقته کلمجکنی ، شو عظمتلی، شو عالی جبهه‌لرك کندی حضور جبروتنه هانکی طریق ایله زمین سای خضوع اولمجقنی البته بیلیر!

جناب حق بدایت امرده بونلرك ایچندهکی قومه مهلت ویردیکی ایچون بشون کاشانی ولوله‌لریله طولدیردیلر؛ اولانجه وسع رقدرتلرینی بشرك فطری اولان عاقلیق یاناشانیه صرف ایتدیلر؛ حتی آرتق اذهانه الما ایتمش اولدقلری شکوك وظنون سایه‌سنده بشون عالم انسانیتك زمام ادراکنه‌نك اولدقلرینی ، قلوب بشرده‌کی شعله ایمانی ابداً سوندردکلرینی ظن ایتدیلر.

لکن صوکره الله ذوالجلال بونلره قهروجبر وتیه تجلی ایدرك سلاح هجومیلری اولان مفترایی زیر وزبر ایتدی؛ مجرای افکارلرینی بردن بره ، اولجه اوراپه یاناشمقدن قطعاً متمالیز قالنده بولندقلری برساحه‌یه طوغری چویردی . آرتق عقلرینی بلنسلرینه آلدیلره

حدیقهٔ فکریه

ماده و ماورای ماده

أوت متوفی اوکا عیاناً کورونور وقونوشور . حتی سزه باشنه صنجه معلوم اولمیان بر سریکزی ده . ویلر . کورورسکزکه صورتی هیچ دکیشمه‌مش ، قلبی ضربانده بردوام . بو آرهاق نوطوغرافله رسمی حتی آلجی ایله آلنمك ، یاخود باشك شکلنی آله بیلمك ده قابل اولور . ایشته نوطوغرافله یاخود آلجی ایله آله جنمکز رسم وشکل بالآخره سزك خیال واوهام ایجنده بولنمدیغکزی اثبات ایچون بر برهان قطعی اولور . »

« بوراده شونی ده علاوه ایتملیز : بونجه دکیفیز واسطهٔ احضارك قوتی اوزرنده اجرای تأثیر ایدن ارواحك واسطتیله حصوله کلیورکه اوقوتده ینه ارواحدن مستعاردر . بناءً علیه واسطه‌نك حضوریله حاصل اولان شو آثار خارجیه‌یی کورن علما عندنده قطعیاً ثابت اولمشدرکه بو مرئیات بزم جسمدن متمیز ، مدرك وبعد المات محلده بر روحز اولدیغنی نظرینی تصور قابل اولمیان بر برهان ملزم ایله کوستر مکده‌در . »

انسان اولمکدن صوکره اوبر علاده برحالت اکتساب ایدرکه حقیقتده کندی ذاتندن باشقه برشی دکلدر . بوکون بولنمدی ، اولدیغی حاله کلنجه اوبرحالت موقته‌دن عبارتدر . اکر مطالعین اسپرتیزم مشاهداتنك حقنی بالذات تصدیق ایچون اوغراشیرلرسه سویلنش اولدیغم سوزلرده قطعاً مبالغه ایتمه‌مش اولدیغمه درحال قناعت حاصل ایدرجکلرندن باشقه تتبع وتدقیقلری برصورت جدیده تکرر ایتدیکجه اعتمادلری ده اونسبتده قوت بولور . حالبوکه ادعا ایدیان مشاهدات باطل اولسه‌یدی البته معکوس برنتیجه حاصل اولوردی . »

آوروپاده الحادك اك بیوك خصماسی میانده فلکی شهیر قامیل فلارمایونده بولنمقده‌در . مشار الیهك بوکی موضوعلره عائد اولان آثاری بیاندن مستغنیدر . (مجهول ومسائل روحیه) سنده مشاهدات روحیه‌یی محاکمه ، حالات مختلفه‌سنی مقایسه ایتدکدن ، جمله‌سنی‌ده قوانین معروفهٔ طبیعیه ایله تألیفه چالیشدقدن صوکره صحتی کندیجه تحقق ایدن درت نظریه استحصالنه موفق اولمشدرکه — کتابنك ذیانه مقدمات مسروده‌سنك نتائجی اولق اوزره درج ایتدیکی — او نظریه‌لر شونلردر :

١ — روح موجوددر جسمدن مستقل ومتمیزدر .

٢ — روح شیمدیه قدر وشیمدی علمك مجهولی بولنان برطاقم خصائصه مالکدر .

٣ — روح حواسك معاونتنه محتاج اولمسزین اوزاق بر مسافه‌دن مؤثر یاخود متأثر اوله بیلیر .

٤ — مستقبل وقوعندن اول تقدیر ایدلمش وکندیسنی احداث ایدمجك بر طاقم اسباب ایله تحدید اولنمشدر . بناءً علیه بعضاً روح اومتدر اولان مستقبلی وقوعندن اول ادراك ایده بیلیر .

فلارمایون شو درت نظریه‌نك صحتنی براهین حسیه ایله اثبات ایتمشدر . موضوع بحثمز اولان کتابك ٢٠٦ نجی صحیفه‌سنده شو سوزلری اوقودق :

« انسان اکلامادیغی ، یاخود بیلمدیکی ، یاخود شمدی ایدیکی شیلرك کاه‌سنی انکار ایله مجبولدر . مثلا بر هرودوت ، یاپین کبی مورخلرك آثارنده چوجغی فخذا یسرنده‌کی همسیله بسلهین بر قادینك بحق اولدیغنی کورنجه وقهقهه بر خندهٔ استهزا ایله آتی ایدرز . حالبوکه ١٨٢٧ سنه‌سی حزیرانك یکرمی بدیسنده انداد ایدن پارس جمعیت علمیه‌سنده بویله بر مشاهده‌نك صحی تقرر ایتمشدر .

کذلك بری کلهرك بز ، بر ارککك قارنی یارمشلر ، ایچندن بر چوجق چیقمشکه او آدمده ایکی ایمش .. اویله‌جه حریفك بدننده سنلرجه محبوس قالمش .. حتی سن شیخوخته کلهرك صفالی چیقمش ، دیه بوخبری بر خرافهٔ محض اولق اوزره قبول ایدرز . حالبوکه دها چوق اولمدیکه ٥٩ یاشنه کلمش بویله بر اولمیق کوزیزله کوردك .

هرودوتك آثارنی ترجمه ایدنلردن بری دیبورکه : « اسکندرك قاریسی روکزانك باشسز بر چوجق طوغوردیغی حقنده‌کی روایتی عقله منافی بر شی عد ایدیورلرده راویسی کیزیاسی [یونان مورخلرندندر] باتیریورلر . » مع مافیه عصر حاضرده کی بوتون علوم طبیعیه قاموسلری باشسز طوغمش بر چوق چوجقلرك وجودینی تصدیق ایتمکده‌در .

ایشته شو سرد اولنان مثاللر کی دها بر چوقلری واردرکه بزی احتیاط وبصیرتله حرکته دعوت ایتمکده‌در . زیرا هر شیئ وهاءً اولاده انکاره قالقیشانلر جهلهٔ جماعتدر . بز بوقبیلدن دها پك چوق مثاللر ایراد ایده بیلیردك . لکن تکثیر مرادك قارئین کرام ایچون برفائده تأمین ایتمیه‌جکی بیلدیکمزدن یالکز شوراسنی ویله‌مکله اکتفا ایدیجکزکه نقل ایتدیکمز مشاهداتك کافه‌سی اصول تجربیه‌یه تمامیله مطابقدر . »

ایشته بونلرك هپسی عالم عامده (کتب الله لاغلبن انا ورسلی ان الله لقوی عزیز .) طرزنده‌کی وعد الهینك تحققنی کوستره‌جك ، بناءً علیه اصلا امید ایدیلمین برنتیجه‌یی انتاج ایدیجك غایت مهم برحرکت اعتقادیه بولندیغنه دلالت ایتمکده‌در .

امان یارب قدرتك نه بیوکدر ! بوندن برقاچ سنه اول بر آدم تلقینه‌یدی ده ارواح ایله مکالمه‌یه عائد سوزلرینی نقل ایتدیکمز بو بیوك آدمك بر یاشنه کندینك شو بدن مادیدن باشقه برده روح مالك اولدیغنی سویلیه‌یدی شبهه‌سز بر خندهٔ استهزا ایله مقابله ایدردی . حتی اونی نعمت عقل وادراکدن کلیاً محروم عد ایدرك یاکندیسیله مخاطبه‌یه تنزل ایتمز یاخود عصا ایجاره ایله اکلنمك ایچون بر قاچ سوز تماطیسنده بولنور ایدی . لکن بانکز شمدو قالقمشلرده بزم جهلهٔ شرقیه‌نمزدن بریمك سویلیه‌میاجکی سوزلری سویلیورلر . هر بری عمریمك یکرمی اوتوز سنه‌سنی تحری واستحضار ایله رد وقبول ایله کچیریور . صوکره بر کتاب چیقارمزق اولجه بر مادیٔ ملحد ایکن اسپرتیزمك عنایتیله آرتق روحیٔ موحد اولدیغنی علی ملاء الناس اقرار ایدیور . بر کون اول سویلدیکی

(انهم لن یغنوا عنك من الله شیئا) علی التحقیق جاهلار منافقلر ، خاسلر اللهك عذابی سندن دفع ایده‌مز . غضب الهی توجه ایدرسه . یعنی شرعشریفه رعایت ایتمدیکك ایچون ، مسلك مستقیمه سالك اولمدیغك ایچون الله غضب ایدرسه اونلر سنی قورتاره‌ماز؛ نه دنیاده ، نه آخرتده سلامتکی تأمین ایده‌مزلر .

(وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض) ذاتاً اونلر سنی سومزلر. جدی اوله‌رق سکا خدمت ایتمزلر . بلکه ظالملر دائما بر برینك دوستی، بر برینك یار ویاوریدر. چونکه منفعتلری ایجابجه اونلر دائما بر برلرینه معاونت ایدرلر .

جنسیت ، انضمامه علت در . بینلرنده او ظالملکده کی اشتراك یوقمی ؛ بر برلرینه حمایه‌یی ایما ایدییور . حق وحقیقته هیچ بر وقت تابع اولمازلر .

(والله ولی المتقین) متقیلرك ولیسی انجق اللهدر . شریعته اتباع ایدر . اللهدن قورقارسه‌کز ، تقوی یولنی طوتارسه‌کز هرکس سزدن قورقار ؛ هیچ کیمسه سزه بر ضرر ایریشدیره‌مز. نصل که مثنویده دکر اولنیور :

« هرکه ترسد ازحق و تقوی کزید

اللهدن هرکیم قورقارسه ، تقوی یولنی اختیار ایدرسه ...

حلال وحرامی طانیر، طوغروانه خادم اولور ، امنك سلامتنی دوشنور ، دائما منافع مسلمینی تحری ایدر؛ بویله اولان کیمسه لر طبیعی اللهدن قورقارلر . . . بونلر امیندرلر ، دارینده مسعود اولورلر .

« ترسد ازوی انس وجن وهرکه دید »

اللهدن قورقوب تقوایه ملازم اولدیغی ایچون انس وجن دن هرکیم کوروسه هیبتدن تترر . مثنوی شریفده بو قصه مذکور دور . حضرت فاروق کورمك ایچون قیصر ایلچی کوندرمشدی ، مثنویده بر تفصیل بیان اولونمشدر . عبرت آمیز برقصه‌در .

حضرت عمرك خلافتی هنکامنده قیصر ایلچی کوندردی ، کیدوب کورسون : نه‌در بو دهشت ؟ نه‌در بوهیبت ؟ شهامتی بتون دنیایی تترهتمش ، عدالتی بتون عالمی حیران ایلمش . . . بالخاصه اك عظیمی وزیرینی کوندردی : — کیت ، آکلا دیکله ، دیدی ، تحقیق احوال ایله، بونصل شی در ؟ بونه‌شهرت ، بونه‌هیبت‌در ؟ . . یقیندن کور ، آکلا . دنیایه‌بوقدر پادشاهلر کلمش . هانکیسی بویله‌تترهتمش اورتمانی ؟ اینجه‌دن اینجه‌یه تدقیق ایت . بونك لدنیانی آکلا ! . . .

ایلچی کلدی مدینه‌یه ؛ فقط متنکراً ، تبدیل قیافتله. برخیلی کزدی طولاشدی . سوقاقلری ، اولری، سائر کوروله‌جك یرلری کوردی . برکون آقشامه قدر کزدی . پادشاه سرایی آرایور . حضرت عمرك سرایی بولوب کورمك ایسته‌یور . کوردیکی مساکندن هیچ برینی بکزه‌تمیور . ذاتاً مدینه‌ده سرایه بکزر برشی یوق . اولر هپ بر برینه بکزر شکلده ، یکه بکزندن اویله مهم برفرق یوق . حیرتده قالدی . اوکون اویله‌کچدی . ایرتسی کون بعض کیمسه‌لری کوردی ، سؤال ایتدی :

— جانم ، بوراسی دکلی عالم اسلامیتك مقر خلافتی ؟ .

— أوت؛ . .

— ایی ، اما بن بوراده هیچ برسرای کوره‌مدم . قصرهمایونی زیارت . . .

— نه‌سویلدك؟ نه‌سویلدك؟ . .

— جانم ، سزك پادشاهکز یوقمی ؟ . .

— اوت ، برامیرمزوارکه خلیفهٔ مسلمین‌در .

— پك اعلا ایشته . اوکا مخصوص انبه بریر اوله‌جق یا ؟ شویله سزدن فرقلی ، بیوك بر قوناق ، بر مابین ، بر سرای . . .

— خایر خایر ، دیدیلر ، هرکس کی براوی وار . فقط بووقت اونده بوله‌مزسك . شیمدی کزر ، طولاشیر . کیم بیلیر نرده‌در ؟ نه ایشه کیتمشدر .

دوندی ، طولاشدی ؛ نهایت بر قادینه تصادف ایتدی . صوردی ؛ قادین :

— مدینه خارجنده بر خورما آغاجی آلتنده کوردم ، دیدی، کیت شیمدی اوراده بولورسك ...

کندی ، مدینه خارجنه چیقدی . باقدی حقیقةً بر ذات اوراده یاتیور ؛ « دره » سنی ده یعنی طوره‌سنی‌ده یصدیق یاپمش ، عادتا اوپوبور .

حضرت عمرك طوره‌سی پادشاهلرك قلیجندن، طوبندن ، توفه‌کندن ، هبسندن متین در . قیراچ کبی بوکولمش ، دریدن، قلاندن ، هرنه‌دنسه . هرکسی تترهتمش . اوره‌جنه برکره اوریر، عاصیلری، خرسزلری اونکله تربیه ایدر . اویله دکلی ؟ هرکس حقنه راضی اولمایور . باشقه‌سنه تجاوز ایدنلرده‌بولنور . اکر بونك اوکی آلنمایه‌جق اولورسه جمعیت بشریه‌پایدار اولماز . عاصیلری تأدیب لازمکلیر .

مستحق اولانلره برکره ایندیرردی . ایکی دفعه اوره‌مه حاجت یوق . اصلاح اولورسه اولوردی .

کندی، باقدی، حضرت عمری کوردی ، اوراده اوزانمش یاتیور... چوق عبرتلر وار بوقصه‌ده . مثنوینك ترجمه‌سنده تفصیل اولنمشدر، ایکنجی جلدنده‌در . . . کلدی اوزاقدن آیانی اوزره طوردی . فقط وجودینه بر تترهمك عارض اولدی .

کلدی ایلچی دوردن ایتدی قیام
لرزه دوشدی جسمنه اما تمام
نائم ایکن هیبت ذات عمر
ایلچینك قلبنده اولدی کارکر
دیدی نفسنه، کوروب بونجه شهان
اولدی مشهودم سلاطین جهان

اولجه بویان اولدقلری فیفای غلو وافراطی بیك درلو ندامتلرله ، تأثرلرله ترك ایتدیلر . بوموجودات ایچون اك یوکسك آنلری حضور عظمتنده سجده کذارخضوع ایدهجك اك متعالی بویوکلکلری عرش جلال وکبریاسنه دخالت ایتدیرهجك براله اولدیغنی ، انسانك بر روحی بولنوب اوروحك بدندن آیریلهرق یابرعذاب الیمك ، یاخود برنعیم مقیمك کندیسنه آماده بولندیغی برعالم دیکره کیدهجکنی آکلادیلر .

امان یاربی دهادون کبروغرورلرندن بورونلرینی قابارتهرق عتائدن ولو برینه قولاق ویرمك کوچکلکندن پك عالی اولدقلرینی ، ادیان موجودهدن هانکیسیله اولورسه اولسون مقید اولهمیهجقلرینی اعلان ایله افتخار ایدن صنادید مادیون بوکون قالقمشلر (الله اکبر) نداسنی کوکلره چیقاریبورلر؛ غلطات سابقهلرینی اعتراف ایله مرحمت الهیه التجا ایدییورلر؛ آرتق بیلهم نصل برانسان تصور اولنه بیلیرکه بوانقلابی کوزیله کوردکدن صوکره ده قلبی ایمان ایله ، دماغی نور ثبات وایقان ایلهلبریز اولسون.

ملیونلرجه خلقك بادئ کفری اولان مذهبنی تأسیس ایدرکن داروینه معاونتی سبق ایدن ، عصرك اك بیوك فیزیولوژیستی روسل ولاس کبی برادمك اوقدر عظمتدن ، اوقدراعتماد نفسدن صکره قالقوب شوسوزلری سویلیهجکنی کیم خاطره کتیره بیلیردی ؟

« بن کندی مذهبنه تمامیله قانع بردهری صرف ایدم ، حیات روحیه یه ، ماده وقوتدن بشقه بوکائنات اوزرنده برعامل مؤثر بولنه بیلهجکنه اینانمق خاطریمه بیلهکلزدی. لکن بالاخره کوردمکه حسك شهادتیله ثابت برطاقم خوارق وار . اوت ، برطاقم خوارق وارکه انکار ایله غلبهسنه امکان یوق . . . بن بونلرك ارواحه منسوبیتنه اینانمدیغم اوزون برمدت ظرفنده اشیای ثابته ومثبته اولدقلرینی اعترافه مجبور اولدم . صوکره بو مشاهدات یاواش یاواش عقلمده برایتمیه باشلادی . لکن اویله صرف نظری وتصوری برصورتده دکل ، بلکه بربرینی تعقیب ایتمکده اولان وارواحه نسبت ایدلمدکجه قورتولمق قابل اولمیان دیکر مشاهداتك تأثیریله اولدی . »

ذاتاً قارئین کرام یوقاریده بوقیلدن اولهرق برچوق شهادتلره ، اعترافلره تصادف ایتمشلردیکه کافهسی ده رجال علومه ، کبار ارکان فنونه منسوب ایدی . دها زیادهسنه ایسه بومختصر کتابك حجمی مساعد دکلدر.

باقیکز جناب حق قلوبه عارض اولان امراضی نصل تداوی ایدییور؟ جریحهدار اولمش دماغلره ، حسلره نهکبی علاجلرله التیام ویریبور. بوآدملر قالقمشلر ، بزآنجق حواسمزله ادراك ایده بیلدیکمز اشیایی تصدیق ایدرز. باشقهسنی طانیمایز. خلقك عالم غیب دییه وجود ویرمك ایستدکلری شی مادامکه حواسمزه مستورهدر. اشیای مرئیه کبی تحقق ممکن دکلدر، بزجه وهم صرفدن عبارتدر...دییهرك نور ایمانی صوندورمهیه حاضرلانمشلر ایکن جناب حق بونلرك پیشکاه امماننده حواسه کوره مجهول اولان اوعالم غیبك نامحدود منافذندن براوفاجق منفذ آچیویردی ، کندیلرینده اومنفذی حس ایله، مشاهده ایله تحقیق ایدهبیلهجك برقوت ویردی (لئلا یکون للناس علی الله حجة).

ایشته بونلرك کافهسی خالق حکیمك غایهٔ ابداعی اولمق اوزره یاراتدیغی نوع بشر حقنده کی رأفت ومرحمتی آثارندندر. ذهامستقبلده نهقدر خوارق ظهور ایده جکدرکه الله ذوالجلال کتاب کریمنده کی وعد الهیسنك تحقق ایچون اونلری بربرر کوستره جکدر . (ولتعلمن نبأه بعد حین .)

محمد فریدوجدی
محمد عاکف

مواعظ

مقرری : مناستلی اسماعیل حقی — محرری : سیروزلی حافظ اشرف ادیب

٦٠ درس — مایس سنه ۳۲۵

اعوذ بالله من الشطان الرجیم بسم الله الرحمن الرحیم .

﴿ ثم جعلناك علی شریعة من الامر فاتبعها ولاتتبع اهواء الذین لایعلمون . انهم لن یغنوا عنك من الله شیئاً وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین . هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون ﴾ صدق الله العظیم . سورهٔ جاثیه .

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر) حبیبم احمد ، رسول کریم محمد ! بیلیرسك ، بنی اسرائیل انبیاسی کلوب کچدکدن صنوکرا سنی آخر زمان پیغمبری اولهرق کوندردم ، خاتم الانبیا قیلدم ؛ واویله بر شریعت جلیله اوزرینه تعیین ایلدم که شرایع سالفهنك کزیدهسی ...

(فاتبعها) ایشته او شریعت منوره یه تمسن دائما اتباع ایله . یعنی احکام جلیلهسنی تماماً اجرا ایت . شرعشریفه تمسکده دائم اول . (ولاتتبع) صاقین اتباع ایتمه نهیه؟ (اهواء الذین لایعلمون) حقیقت حالدن بی خبر ، دنیایه طابمش ، شهوتپرست جهلانك رأینه ، انلرك هوای وهوسنه تابع اوله ...

حقیقت حال بودر ، شرعشریف انور سکا هر درلو دنیا وآخرت حرکتنی ، سعادت بشریهیی بیان ایتمش ، تأمین ایتمش ، هانیا بر چوق جهلا وار ، حقیقت حالدن بی خبر ، هوای وهوسلرینه مبتلا اولمشلر ... اونلردن صاقین ، اونلرك شهواتنه ، مستلذاتنه اویانلر اونلرله برابر حشر اولهجق ، بتون امتکه تبلیغ ایله ، اخبار ایله ؛ بونلرك مسلکنه کیتمسونلر ، زیرا آخرت خراب اولدقدن صنوکرا دنیاجهده برفائده کورهمزلر .

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه	٨٠	٤٧

تاریخ تأسیسی : ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قیمت‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر
درسعادتده پوست ایله کوندریلیرسه ولایت بدل اخذ اولنور.

عدد : ٤٥ | ٢٧ جمادی‌الاخره ٣٢٧ پنجشنبه ٢ تمز ٣٢٥ | ایکنجی جلد

جاسوسلق، خفیه‌لك صفت لعینه‌سی

مابعد

بو صنعت مفسدتکارانه‌نك اساس ومبناسی حرام قطعی اولان نمیمه وتجسس خصال ردیئه‌سندن عبارتدر. مصلحت عامه‌یه تعلق اولیان تجسس احوالك « ولاتجسسوا » نص کریمی ایله تحریم بیورلمش اولدیغی معلومدر. نمیمه‌نك حرمتی‌ده قطعی اولوب کبائردن معدود بولندیغی بی اشتباهدر. چونکه مرتکبی حقنده وعید شدید وارد اولمشدر. بوایسه اتفاق علما ایله معصیتك کبیره اولمسی دلالتندندر. [١]

نمیمه حقنده وعید شدیدی محتوی اولان نصوص شرعیه‌نك بری « ویل لکل همزة لمزة » نظم جلیلیدر. معنای شریفی : همز ولمزی اعتیاد ایدن هر شخص فاجره عذاب الیم، هلاك عظیم لاحق اوله‌جقدر. « همز » فی‌الاصل هزم کبی کسر ایتمك، « لمز » طعن ایلمك معناسنه‌در. « ولاتلمزوا انفسکم » قول کریمنده بومعنایه محولدر. یعنی ای مؤمنلر ! یکدیکرکزه بغیرحق طعن وتشنیع ایتمکز اخوان دینکز « انفس » ایله تعبیر بیورلمشدر. چونکه بوتون مؤمنلر نفس واحده حکمنده‌در. یاخود طعن وذمه باعث اوله‌جق افعال واحوالدن مجانبت ایدکز. زیرا بویله شیلری ارتکاب ایدن کیمسه کندی نفسنه طعن ایتمش کبی اولور.

« همز ولمز » برآدمك ویاقومك ناموس واعتبارنی قیرمق، غیبت ونمیمه، افترا وافترا ایله برکیمسه حقنده تجاوزات لسانیه‌ده بولنمق معناسنه شایع اولمشلردر. بوراده « هماز مشاء بنمیم » نظم کریمی دلالتیله « همزه » حال غیابنده برکیمسه‌نك عیب وقصورینی یاد ایدن ملزمه دهرهانکی نامشروع برمقصدله تعاطی‌ده بولونان شخص ایله تفسیر اولنور. « نمیمه » لغت عربیه‌ده برشخصك آخره نقل ایدن نامسزا کلامنی متکلم فیه نقل ایتمکدر دینیر. فقط (احیاء العلوم)ده بیان اولندیغی اوزره عرف شرعده علی الاطلاق هتك ستر وافشای سردن عبارت اولوب بروجه آتی تعریف اولونور.

نمیمه = کشف مکروه وباعث تأثر اولان برقول ویافعل — ولو رمزاً ایما صورتیله — کشف واظهار ایتمکدر. کرك تقریر، کرك تحریر ایله اولسون، اخبار اولونان قول ویافعلده کرك عیب ونقیصه قیلندن اولسون، کرك اولماسون. اکر نقایص جهتندن معدود اولورسه غیبت ایله نمیمه اجتماع ایدرك معصیت واقعه تضاعف ایتمش اولور. افشای سرك جوازی برحق مشروعك محافظه‌سی مقصدیله اولنق صورتنه منحصردر. والاحرام قطعیدر. مثلا برکیمسه‌نك مال غیری کزدیکنی کورن ذات مشهودلهك حقنی احیا ایچون ایفای شهادت ایده‌یلیر. فقط کندی مالنی اخفا ایدیکی کورلدکده اخبار ایدلسی حرام اولان نمیمه‌ده داخلدر.

(کتاب ازواجرده) امام نووی علیه الرحمه حضرتلرندن نقل اولوندیغی اوزره ازاله فساد کبی برمصلحت عظیمه اقتضا ایتدیکی تقدیرده نمیمه‌دن حرمت زائل اولور. بناءً علیه برکیمسه‌نك نفس ومالنه یاخود اولاد وعیالنه تعرض وقوع بوله‌جغی ویادولت ومملکت حقنده برفساد ایقاع ایدیله‌جکی حس اولندقده علاقه‌دار اولانلره اخبار ایتمك لازمکلیر. اوحالده — بالاده اشارت اولندیغی اوزره — تجسسك حرمتی‌ده زائل اوله‌جغندن تحقیقات لازمه اجراسیله تأمین سلامت واجب اوله‌جغی امر آشکاردر.

ارتکاب نمیمه بعضاً مجرد یاوه کونلق، فضول کلامه انهماك

[١] مقاله سالفه‌ده ذکر اولندیغی اوزره برحدیث شریفده غاه بدنام حقنده تلعن نبوی ورودیده نمیمه‌نك کبائردن اولسنی اثباته دلیل کافی عداولونه‌بیلیر.

شهلرك بنده یوغیکن سطوتی
هنسلم آلدی بو وجودك هیبتی

— بوقدر پادشاهلر کوردم ، بوقدر عظمتلی سلطانلرله کوروشدم ، اوق الماده دبدبه ودارالمر مشاهده ایلدم . هانکیسندن قورقدم؟ هانکیسنده کوچك بر اثر خشیت حصوله کتوره بیلدی ؟.. فقط بونك حضورنده بر باشنه ، درلو اولدم . هیبتیله عالمی آلدی . مهابتیله وجودمی لرزان ایتدی .

دوردی بر مدت اوراده ، بکلدی . براز صکرا حضرت عمر اویاندی ، کوزنی آچدی ...

کچن کون حضرت فاروقك مملکته دائر بر آز سویلدم . بتون کیجه قول کزردی . بالذات دولاشیردی . عباداللهی محافظه ایچون ، مملکتك احوالنی تفحص ایچون . ایشته بعضاً بویله بر آغاج التده ایتورور ، استراحت ایدردی . بو قصه‌یی امام غزالی‌ده « البر المسبوك فی نصیحة الملوك » کتابنده ذکر ایتمش . پادشاهلره نصیحت ایچون تألیف ایدلمش بر کتاب ، فارسیجه اوله‌رق دیبورکه :

کلدی ، حضرت عمری اویله پرمهابت کورنجه کندیسنی برحیرت ودهشت استیلا ایتدی . کندی کندینه سویلنمکه باشلادی :

— یاعمر ! دیدی ، (عدلت فامنت ونمت وملکنا یجور فلاجرم لازال ساهراً) اکلادم ، اکلادم ... کلش اویوبورسك . کیمسه‌دن قورقوك یوق . چونکه سن عادلسك . اما بزم پادشاه — قیصر روم — بویله دکل . ظالمدر او . جانیاقیور . اونك ایچون دائما قورقیور . بو راده دکل ، سرایده بیله راحت اویویه‌مایور . بیلیورکه هرکس اوکا خصم . چونکه کندیده اونلره خصم . کندی قلبنده‌کی حسیاته باقیور . بایدقلرینی هوشونیور . اونك ایچون امین اوله‌میور .

صوکرا ، اقدم ، حضرت عمر اویاندی ، کوزلرینی آچدی . بو ذات ده ایکی آدیم کیتدی : « سلام علیکم » دیدی . حضرت عمرده : « وعلیکم السلام » دیه مقابله ایلدی . متویه‌یازیلی در بو سلام . ایلچینك سلامنی آلدی . حالبوکه مسلمان دکل . دیمك غیر مسلمه سلام ویریلیرمش . سلام چونکه بر تأمیناتدر . « بندن سکا زوال ایریشمز . قورقمه » دیمکدر . ایلچی‌یه ده بویله بر تأمینات ویرمك لازم . یبانجی چونکه . باقدی که تره‌بور ، فورقیور . بالطبع اونی تأمین لازم . اونك ایچون اویله‌دیدی :

— وعلیکم السلام . امین اول ، قورقه ! نه‌در بو ترمك ، بو قورقق ؟ قورقه‌جق برشی یوق . بندنمی چکینیورسك ؟ بن برشی دکم . اسلام اولمقدن باشقه بنم بر عزتم یوق . بن ده سنك کبی کرداب بطلانده قالمشدم . لله‌الحمد دین اسلام بنی عزیز ایتدی . بنده باشقه برشی یوق . سائر مسلمین‌دن بنم فرقم یوق . سالکی بولوندیغمز بو دین جلیل بزه عدالتی امر ایدر . کرك حقوق ناسی ، کرك ممالك اسلامیه‌یی محافظه لازم . بو وظیفه‌یی ایفایه چالشیورم ... سز کیمسکز ؟ نردن کلدیکز ؟ سویلیکز ، مقصدکزی اکلایهلم ده المدن کلیرسه ، ایلك ایدرم . کیمسه‌دن بر شکایتك اولورسه تأدیب ایدرم . بو مملکتلری عدالتله معمور وآبادان ایلمکه غیرت ایدیورم . ایسترم که بتون جهان بزم شمس عدالتمزله مستغرق نور اولسون ...

خلیفه لر بویله اوله‌جق دکلی؟ نصل که بر کره شقیق بلخی حضرتلری هارون رشیدك حضورینه کیرمشدی .

هارون : — بکا نصیحت ویررمیسك ؟ دیدی .

هپ پادشاهلر بویله بیسوکاردن نصیحت آلیرلر . بلکه بر تأثیر اولور ، دیه . اونلرده سویلمکدن چکنمزلر . پادشاهلر نصیحت آلیر ، دعا آلیر ، اعاظمك رأیی صورار ، مصلحت نه‌ایسه اکلامق ایستر . بو بیوك وظیفه‌در . ایشته هارون بو خصلتده بر پادشاه کریم الخصال ایدی . اونك ایچون شقیق بلخی‌دن نصیحت ایستدی . حضرت بلخی‌ده : — افندم ، دیدی ، سزه‌شیئی بیلیرسکز . کتابلرده کورمش‌سکزدر . تفسیره حدیثده واقفسکز .

ذاتاً هارون الرشید فقهادن ، علمای حدیثدندر . نمازی ، تقواسی معروفدر .

— بر کره چین دیارینه سیاحت کیتدم ، دیدی ؛ اسکی زمانلرده درویشلك ایدردم ، سیاحت ایدردم . اوراده اونلرك بر پادشاهی واردی . اما نام پادشاه . خبر آلدی کلدیکمی . یبانجی بر آدم کلدی ، دیه کوروشمك ایستدمش ، کتدم ، بعض شیلر قوشدق . قوشورکن اغلامغه باشلادی .

— نه آغلارسك ؟ دیدم .

— آه ، دیدی ، بر ایکی کوندر اولیان برشیدر اولدی : قولاقلرم صاغر اولدی . کوج ایشیدییورم سنك . سویلدیکنی . بوکا یامام . اکر بر بیچاره کایرده دردینی اکلاتیرسه ایی ایشیدیه‌میه‌جکم . شیمدی ظالملر فرصت بوله‌جق . حالبوکه بالذات تحقیق بنم بورجمدر . آباء واجدادمدن بویله کوردم . فقط شیمدی صاغر اولدم . قوقارم که حق کچه‌جك . هرکس دردینی اسماع ایده‌میور . لکن بر چاره دوشندم ، یاپه‌جغم .

حقیقةً باقدم دلالالر باغیرر : هرکیمك دردی اولورسه پادشاهز فرمان ایتدی او انسان قیرمزی البسه کیه‌جك . اوندن بیله‌جك که دردی‌وار . باشنه شی کیه‌میه‌جك ، یالکز قیرمزی البسه‌یی لابس اوله‌رق سرای اوکنه کله‌جك . بویله بیله‌جك مظلومدری ...

باق بو پادشاهك خلوص وغیرتنه ! حالبوکه یابودی‌در ، یاهجوسی ، سن ایسه اهل بیتدن بر خلیفه‌سك . بوندن زیاده عدالت ایتملیسك !..

ایشته حضرت عمر اقدمز بالذات کزر ، تفتیش ایدردی . بو ذاته‌ده اویله فرمان بیوردی : — وارمی بر دردك ؟ .. بلی که خارجدن کلش . سفیر اولدیغنی اکلادی . صوکرا برخیلی قونوشدیلر . سفیرده غایت عالم . احوال روحه دائر بر بحث آچدی :

قبول ایسه اجازتدر. برفالقه سوق ودلالت ایدن ساعی اوکراهی اولوب اجرا ایدن قدر مهین وظالم صایلماز.»

مع مافیه بویله برخاطرك سوزینی قبول واجازت بك بویوك حقدر. الك عادی برشیئه دائر شهادت وقوعند. شاهدك عدل وامانت صاحبی اولوب، اولمادیغنی تبین ایتدیرمك ایچون تدقیق وتزکیه لزوم کورر. لورکن فساد احوال، هلاك اقوام ورجالی ایجاب ایدن کلام غمازی علی العمیا قبول وانفاذ ایتمك عقل وحکمته موافق دوشرمی؟ تابعین کرامدن محمد بن کعب رحمه الله حضرتلرینه انسانك قدرینی تنزیل، وقار وحیثیتنی پایمال ایدن خصال ردیئه نه کبی شیلردر دیه صوردقلرنده بروجه آتی جواب ویرمشدی:

اوج شیدن حذر ایتمین کیمسه تدنی وانحطاطه میالدر. سلطان اعظم اولسه‌ده عاقبتی سقوطله نتیجه‌لنیر.

نیك وبدی عدم تمیز ایله برطاقم وعدلرده بولنمق، شونك بونك اغراضه مستند سوزلرینه قاپلمق، محافظهٔ اسراردن عاجز اولمق بوخصال ثلاثه‌نك ادامهٔ وقار واعتلایه منافی تفرعاتی بی‌نهایه‌در.

مناستراللی اسماعیل حقی

«افعال الهیه عین حکمتدر لکن حکمتله تعلیل ایدیله‌مز»

جناب حقك هر فعل وتجلیسی برچوق حکم خفیه‌یی محتویدر. هیچ بر فعلی ذاتنه راجع بر غرضدن منبعث، هیچ بر تجلیسی ولو حکمت اولسون برشیله معلل دکلدر. یعنی افعال الهیه مخلوقات ایچون فوائد مترتبه‌یی جامعدر. لکن ذات الوهیته عائد بر علت غائیه‌یه مستند اولمادیغی کبی مخلوقاته راجع اولان مصالح مترتبه‌یه‌ده مبتنی دکلدر. تجلیات فعلیهٔ ربانیه یك چوق حکم ومصالحی متضمندر. اما حکمتدن انبعاث ایتمه‌مشدر. مرأت کائناته مشاهده اولنان بی حد وحساب شؤنات سبحانیه‌نك اقتضای حکمتدن انبعاث ایتدیکنی سویله‌مك شؤنات مذکوره‌یی اواقتضایه تابع ومحکوم ایتمکدر. «تعالی عن ذلك» بونکچون محققین علما «وماخلقت الجن والانس الا لیعبدون» آیت جلیله‌سنده‌کی لامی تعلیلدن صرف ایله معنای حکمتی افهام ایچوندر بیورمشلردر. اوحالده بو آیت کریمه انس وجن خلقتك عبادت ومعرفت حق غرضنه ابتنا ایتدیکنی دکل بوحکمتی احتوا ایلدیکنی افاده ایتمش اولیور. علم کلام متبعلرینك معلومی اولدیغی اوزره اشاعره ایله ماتریدیه اره‌سنده بو خصوصده اوفاق بر اختلاف جریان ایتمشدر. طرفیندن سرد ایدیلن دلائله تعمیق فکر ایدیلسه کوروله‌ورکه یکدیکره مخالف کبی کورونن بو ایکی فرقه‌نك نزاعی نزاع لفظیدر. هر ایکی جهتك مطالعاتی افعال الهیه‌نك حکم ومصالح ایله مشحون اولدیغنده اتحاد ایدرهیچ برطرف شؤنات ربانیه‌نك حکمت ومصلحتدن عاری اولدیغنی ادعا ایتدیکی کبی هیچ بری حکمت ومصلحت سائقه‌سیله تجلی نمای بروز اولدیغنی‌ده اثباته چالشمامشدر. افعال الهیه‌ده حکمت ومصلحت کورمه‌مك عمای بصیرتدن نشأت ایدر. یوقسه دیدهٔ ادراك وبصیرتی آچیق اولانلر هر تجلیده برچوق حکمت وهر حکمتده مخلوقاته راجع بر چوق نعمت شهود ایدرلر «سیروا فی الارض فانظروا» حتی ارباب شهود انسانلرجه محنت وبلا عد ایدیلن تجلیات قهریه بیله بر چوق حکم خفیه‌یی مشتملدر دییورلر. هرکسجه اکلاشیله بیله‌جك صورتده ظاهر اولان بر حکمتی بوکی تجلیاتك موجب انتباه وقرب الله اولمسیدر. جمله‌جه مجرب ومسلمدرکه انسانلر کرفتار بلا اولدقلری زمان باب کبریایه توجه والتجا صورتیله تزکیهٔ نفس ایلر. شؤنات صمدانیه‌یی بر غرضله تعلیل ایتمك، بر حکمته وابسته قیامق نظر عقل ونقلده شایان قبول اوله‌ماز. عقلاً قبول ایدیلمز؛ چونکه اوغرض وحکمت ذات الوهیتك حصه‌مند تکمل اولمسی لازم کلیر. حالبوکه جناب حق ذات وصفات کائنه زیادهٔ تکملدن منزهدر. نقلاً قبول ایدیلمز؛ زیرا جناب کبریا «غنی عن العالمین»در. غنای حقیقی ایسه هیچ برفائده ایله مستفید هیچ برحکمت ومصلحته محکوم اولمامق صورتیله اوله‌بیلیر. بو تقدیرده افواه ناسده دوران ایتدیکی کبی مثلا — جناب حق کائناتی کندینی بیلدیرمك ایچون خلق وایجاد بیورمشدر — عبارهٔ مسنده غرض شائبه‌سی اولدیغندن طوغری اولمادیغی کبی (کندینی بیلدیرمك حکمتنه مبنی ایجاد بیورمشدر.) عبارهٔ مسنده فعل خالقنی اقتضای حکمته تابع ومحکوم کبی کوستردیکندن طوغری دکلدر. اوت ایجاد مکونات مخلوقات ایچون معرفت جناب یزدان حکمتنی متضمل ومحتویدر. لکن اکا مبتنی ومحکوم دکلدر. دها واضح عرض ایتمك ایچون باشقه بر نقطه‌دن محاکمه. دیکر بروادی‌یی بربارچه طولاشمق اقتضا ایدییور. معلومدرکه بر فعلك علت غائیه‌سی انك سبب وقوعی وبعدالوقوع فائدهٔ مترتبه‌سیدر. یعنی علت غائیه ایقاع فعل ایله الده ایدیلمسی فائده‌سنه متصور اولان فائده‌درکه فاعلی فعله سوق ایدن اودر. فعله سبب اولدیغی جهته غرض، وقوع فعلی متعاقب حاصل اولدیغنه نظراً فائده تسمیه ایدلمشدر. دیمك علت غائیه، غرض، فائده، جهات نظر اعتباریله متغایردر. هپسی عین معنی ومدلولك مختلف عبراتیدر. بو دقیقه اکلاشیلدقدن‌صکره تجلیات واطائف باری حکم ومصالحدن تسبب ایتمش دکل، حکم ومصالح، افعال سبحانیه‌دن نشأت ایتمشدر؛ دیمسه حکم ومصالح دیدیکمز منافع عباد، علت غائیه ویاغرض اولمقدن تبری ایدر. چونکه برفعله برحکمت ترتب ایتمکله اوفعلك اوحکمته محکوم واندن متسبب اولمسی لازم کلمز غرض اولدیغی اوزره غرض وعلت غائیه اولق ایچون ترتبله برابر فعلك باشلیجه سبب وقوعی اولمسی‌ده لازم کلیر. برشیئ فعلك احتوا ایتمسی یاخود اوشیئك مجرد فعلی تعقیب ایتمسی غرض وعلت اولماسیچون کفایت ایتمز. اینته اصل غلط محاکمه بوصورتله اعمال فکر وتدقیق مطالعه ایدیلمه‌مکدن تولد ایدر. خلقت کائنه حسوالهٔ فکر ایدنلر موجودیت وقدرت کاملهٔ ربانیه‌یی درك ایدر. ایجاد عوالم بو حکمتی شامل فقط بوندن منبعث ومنفعل دکلدر.

متصوفه‌نك «لایخلق شیئا بشیء وانما یخلق شیئا عند شیء» یعنی

سائقه‌سیله اولورسه‌ده علی الاکثر محکی عنه ایصال مضرت ، محکی لهه محبت وصداقت ابرازیله اجتلاب منفعت اغراض فاسده‌سندن نشأت ایتمکده‌در.

سعایت تعبیر اولونان قسم اشنی دائما بوطاقم اغراض فاسده‌یه مستند اوله‌جغندن بومسلك خائنانه‌نك سالکاری ساعی بالفساد عد اولنورلر. ساعی بالفساد اولانلر ایسه استعیذبالله « انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فساداً ان یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم .. الخ » آیت جلیله‌سی موجبنجه جزای دنیویه‌یه ، جنایتلری درجه‌سنه‌کوره قتل وصلب ونفی کبی عقوبات الیمه‌یه مستحق بولونورلر.

دور حمیده‌ده زورنالجیلغی التزام ایدنلر محضا بوفکر فاسد ایله عامل اولدقلریچون ویردکلری زورنالاره عقل وخیاله کلین احتمالرء خاطمان سوندوره‌جك افترالر درج ایدرلردی . تاکه بوسایده آرزو ایتدکلری تأثیرات مفسدتکارانه‌یی کورسونلر واحتراصات بیهیه‌لرینه قاوو شه‌رق قریرالعین اولسونلر . نصل که کوردیلرده . اولدیلرده فقط نص سائف الذکر قرآنی‌یه مصداق اولارق « عاقبة الامر » علی الاکثر جزای لایقلرینی‌ده بولدیلر.

بنه (احیاء العلوم) ده توصیه بیورلدیغی وجهله کندیسندن نمیمه وسعایت واقع اولان ذات اوزرینه شرعاً وعقلاً التی وظیفه ترتب ایتمکده‌در. (۱) نمام فاسق ومردود الشهاده اولمسنه مبنی کلامنی رد (۲) کندیسنی تکراردن نهی وزجر (۳) نزد باریده مبغوض اولمسندن طولایی شخصندن تنفر (٤) کندیسنه اسناد وقوع بولان شخص غائبه سوء ظندن اجتناب (٥) تحقیق کیفیت ایچون تجسس واستطلاعی ترك (٦) اسناد واقعی آخره حکایه ایله فعل مذکوره اشتراکدن حذر ایتمك . بووظائفك جمله‌سی دلائل معتبره‌یه مستندر. اسلاف دین ، ائمهٔ مسلمین حضراتی بویوله حرکت ایدرلر، بووصایای حکیمانه‌یه رعایتده بولونورلردی .

نصل که خلفای کرامدن عمر بن عبدالعزیز حضرتلری کندیسنه بویله بر اخباره تصدی ایدن شخصه شویله مقابله بیورمشلردی . ایسترسه‌ك تدقیق کیفیت ایده‌لم اکرسوزنده کاذب چیقارسه‌ك « ان جاءکم فاسق بنبأ فتبینوا ان تصیبوا قوماً بجهالة » آیت جلیله‌سنه ماصدق اولورسوك . اکرصدقك تبین ایدرسه « همازمشاء بنمیم » نظم کریمده مذکور اوصاف قبیحه‌یی آلیرسك ، ایسترسه‌ك حقکده عفو واغماض ایله معامله ایلیه‌لم . [۱] حریف نادم اوله‌رق یاامیرالمؤمنین عفو بیورك بردها بویله تهلکه‌لی ایشه جرأت ایتمم دیدی

کذلك برشخص حکمادن برذاتی زیارتله اخوانندن بری حقنده غمازلق ایلدکده شویله جواب ویرمش ایدی . « بوحرکتکله سن اوچ جرم وجنایت بردن ایشلدك . سودیکم برذاتی نظرمدن دوشوردك . فارغ اولان قلبمه اندیشه ویردك ، شمدی یاقدر اینن طانیدیغم نفسکی تهمتلی ایتدك . »

برکون خلفای امویه‌دن سلیمان خلیفه تابعین کرامدن امام زهری (رح) حاضر بولندقلری حالده حضورینه داخل اولان برذاتی علیهنده بر سوز صرف ایتمش اولمسیله معاتبه ایدیبوردی. اونك انکارده بولنمسنه بناءً خلیفه « بکا اخبار ایدن کیمسه صادق وموثوق الکلم برذاتدر » دیدی . امام مشار الیه خایر ! تمام اولان کیمسه‌یه صادقدر . کلامی موثوقدر دینه‌مز چونکه نص قطعی ایله فسق متبیندر. بیوردیلر ، بونك اوزرینه اوذات عفو اولوندی .

حسن بصری حضرتلرینك « من نم الیك نم علیك » [۱] کلام شریفلری‌ده بویوك بردرس حکمتدر. تمام اولان شخصدن تنفر ایله اونك کلامنه ، صداقته اعتماد ایدلمامك مقتضای کیاست اولمسنی اشعار ایدیسور. بواشعارك عین اصابت اولمسنده اشتباه اولنماسون چونکه — بلاده ایما اولندیغی وجهله — شخص نمام کذب وغیبت غدر وخیانت ، نفاق وحسد . کین وعداوت ، افساد بین الناس کبی خصال ذمیمه‌یی جامع اولدقدن باشقه جناب حقك وصانی امروفرمان بیوردیغی اسباب الفت واجتماعك قطع وازاله‌سنه ساعی اولمقده‌در. بناءً علی ذلك استعیذبالله « ویقطعون ماامرالله به ان یوصل ویفسدون فی الارض اولئك هم الخاسرون » نظم جلیلی موجبنجه نمامك بوتون مساعیسی خسران عظیم ایله نتیجه‌لنمك امر ضروریدر . بوندن طولایی مسلك باطلنی ترك ایتمك ایسته‌سه‌ده موفق اوله‌ماز. بوکون سکا زورنال ویریبورسه اقتضای حاله کوره حرکتله یارین‌ده سنی زورنال ایتمکه چالیشه‌جغنی اصلا شبهه کتورمز .

سعایت ایضاح اولدیغی اوزره نمیمه انواعنك اغلظ واقبحیدر که حکمدار ایله سائرارباب نفوذه ایصال ایدیلان نمائم بونام ایله یاد اولونور. نصل که بعض حکما دیمشدر. « ساعیدن اتقا ایدك ، اونلری حیتدن عاری بیلك چونکه اویله برشخص کلامنده صادق اولسه‌ده صدقنده لئیم عداولنور. زیرا کشف عورت وهتك حرمتدن خالی دکلدر. » علمادن برذاتك یاننده نمام وساعیلردن بحث اولندقده شویله دیمشلر: « برصنعتده که فتنه انکیزلکی حسبیله طوغرو سویله‌مك بیله حرام ومذمومدر . سالکارینك شناعتنی تصویر نصل قابل اولور . فقط بودرجه قبح وشناعتی آشکار بولونان برصنعتی ترویج ، ساعی بالفساد اولان زورنالجی‌یی تلطیف ایدن شخص نامرد شناعتده ذات‌ذات اونك فوقنده اوله‌جغی وارسنهٔ اشتباهدر. »

مصعب بن الزبیر رحمه‌الله امارتی هتکامنده بوصنعت ارباب‌ندن بر آلچنی حضورندن طرد واخراج ایلدیکی اثناده شویله دیمشیدی ! « بزقبول سعایتی سعایتدن اشد واشنع بیلیرز چونکه سعایت دلالت،

[۱] مشارالیهك بو مقابله‌دیندارانه‌لری امام علی اثندمز حضرتلرینك بنه بویله بر نمازه خطاباً شرفلرد اولانی « یاهذا نحن نسأل عما قلت فان کنت صادقاً مقتناك وان کنت کاذباً عاقبناك وان شئت ان تقیك اتقناك » کلام کریملرندن مقتبس اولمسه کرکدر.

[۱] سکا قارشی ارتکاب نمیمه ایدن کیمسه سنك عایبنده‌ده آخر کیمسه‌یه تاملق ایدر.

یتشمدیمی‌که آ کلانسه‌مامقله یوزلرجه ملیون اخوان دینزی تحت اسارته ویردك ؟ آوستراليادەکی ، جاوادەکی مسلمانلرك حال سیاست واسارتلرینه واقفمیز ؟ هنددەکی ، چینده‌کی اهل اسلامك طرز اداره ومعیشتلرینه آ کاهمیز ؟ اوزاقلره کیتمیه‌لم . هم حدود بولندیغمز ایرانك فلاکتی، قافقاسك اسارتی ، قریمك خجالتی ، مصرك سیاستی ، وسائره وسائره‌نك عطالتی کماهی حقنها معلومزمیدر ؟

اونری‌ده براقه‌لم ؛ یا عجبا اوچ بلغارستان درجه‌سنده اوله‌بیله‌جکی یقیناً اعتماد ایتدیکم جزیرةالعربك دوچار بولندیغی جهالتی اولسون دفعه تشبث ایتدکمی ؟

یا اوحالده یازیق دکلمی بزه ؟ بودرجه بطالته حیرت اندر حیرت ! ایهاالمؤمنین ! ندر بوغفلت ؟ ای معشر اسلام ! ندر بوعطالت ؟ بز نیچون بربرمزه بوقدر بیکانه قالدق ؟ بز ندن کندمزی بورتبه حیرته صالدق ؟ بزم بوسکوتمز ؛ جبلتمزدەکی مسکنته ، دینمزدەکی مفسدته حمل اولنیور! (حاشا ثم حاشا) . جهلمز اودرجه‌یه وارمش‌که بونی اغیار لساننندن دکل ، یاردهاننندن‌ده ایشیدیر اولدق . [مسلمانلر هانکی ایشی ترقی ایتدیرمشلر ، ایتدیرمشلر دکل هانکی ایشده ترقی ایده‌بیلمشلرکه ...] کبی افکار لئیانه‌یه کندمزی معروض بولدق . آوروپاده دین علیهنه هجوم وارمش ، ذاتاً ترقیات‌ده اوسایه‌ده میدان آلمش . فقط هانکی ، ونصل دین حقنده ؟ بورالرنی دوشونمکه احتیاجکه لزوم کورمکسزین همانمز ، اخوانمزده ایچدن ایچه ، آلتدن آلته هذیانه ، اغفالاته قاپیلیورلر. سویلدکلری سوزك نره‌یه‌وارەجغنی بلکه دوشونمکه‌زین همعنصرمز، اولادمز آچیقدن آچیغه،طوغرودن طوغری‌یه جریانه ، اضلالاته آتیلیورلر .

اوت ! مسلمانلر هانکی ایشده ترقی ایتمشلردر دیمك، مسلمانلق مانع تمدندر دیمك دکلیدر ؟ بزدەکی عادتا بلاهته باقلی‌که بونی سویلیان نظام حالده بولنمق ایستیور ! چونکه اوذاتده بیلیرکه وقتیله اندلس ایله بغدادك ساحهٔ رقابته چیقدقلری زمان عالم مدنیت واسلامیته افاضه ایتدکلری معالی واثاره ایتدکلری فیوضات، بوکونکی آوروپا ترقیاتنك مبنی اولمشدر. اووقتکی اسلامیت بشقه ، شمدیکی اسلامیت بشقه‌در؟ شریعت اسلامیه‌مز اس ترقیات ومدنیتی جامع ایکن هیچ نصل اولورکه پابند ترقی کورلسون ؟

احکام جلیلهٔ اسلامیه‌یه شویله ، طحیجه برنظرده بولنمق ، نه کبی اساس تعالی ونه‌درلو قانون عالی‌یی احتوا ایتمکده بولندیغنی آکلامق ایچون کافیدر .

اوت ! بزده معترفزکه حال حاضرده مسلمانلر اوقدر ذلیل ، اوقدر حقیردرکه بوحالریله ادعاء علویت ایتملری پك کولنج‌دوشیور. فقط بونده مسلملری قباحتلی طوته‌بیلیرز اما مسلمان اولملری جهتندن دکل ، بلکه همان بتون افعال وحرکاتلری خلاف شرع شریف بولنمسندن ، اوامر الٓهیه واحکام شرعیه‌یه بحق تمسك واطاعت ایتمکلرندن طولایی . یوقسه افرادك جهاتنه باقوب دینك علویتی انکاره یلتمك ؛ کیف مایشاء الله بولنان برصاچ تلندن صاحبنك حسن وقبحنی استدلاله قالقشمق قدر بی‌سوددر .

مثلا : دینمز ، بزه کونده بش دفعه طوپلانمه ، بر یره کلمکه امر ایدییور . هردرلو اوامر ونواهیسنده عادتا عیاتا کورلدیکی اوزره البت بونده‌ده پك چوق معانیٔ دقیقه واشارات رقیقه واردر . طوپلانه‌لم ، کورەلم ، کوریشه‌لم ، احوالمزه مطلع اوله‌لم ، کیاتمز اولور ایسه آرایه‌لم . ندر احوالی بیله‌لم ، دردینه درمان اوامه چالیشه‌لم . بوصورتله‌ده تعاون علی‌البرده بولنه‌جغز، بووجهله‌ده اتحاد واتفاقزی همه‌آن تجدید وتوثیق ایله‌جکز . یوقسه نمازی جماعته قیلمقدن ایسه هرکسك نره‌ده قولاینه کلیر ایسه اوراده قیلمسی ممدوح ومباح اولمق ایجاب ایدر ایدی . لاحرج فی الدین . دقت ایدلسونکه بو ؛ برمحله وجوار اهالیسنه هرکون ایچون اتحاد واجتماعه بروسیلهٔ حسنه اوله‌جغنی کبی ؛ برکوی ، بتون شهر خلقی ایچون ایسه هفته‌ده بر جمعه اجتماعی بوامنیه‌یی تأمین ایدر . حتی برشهرده ایکی محلده جمعه قیلنمسی جائز اولوب اولمدیغنده اختلاف اولنمشدر .

ایشته، خلق بویله عمومیتله برمحلده طوپلانه‌جقلر، خطیب افندی‌ده کندیلرینه لازم کلان وعظ ونصیحتی ایفا ، احوال شئون اسلامیه‌یه دائر معلومات مجمله اعطا ایده‌جکدر . [١] برده سنه‌ده بر عموم دنیا مسلمانلری ایچون دها بیوك ، دها مؤثر براجتماع امر اولنمشدر . اوصورتله‌که : هرمملکتده ، هر اولکه‌ده بولنان مسلمانلرك نافذالکلم اغنیاسی بهمه حال عمرنده برکره اولسون عموم دنیاده‌کی اخوان دینلرینك سفیرلری ایله برلشمك ، تعاطیٔ افکارده بولنمق اوزره شرعاً معین اولان محل مبارکه‌یه قدر شدرحل ایتمسی فرضدر . حتی بابایه آیرو ، اولاده‌ده آیرو اوله‌رق فرضدر. بابا حج ایتمکله اولاددن فرض ساقط اولمز ، ایشته بو ذوات محترمه‌ده بویله وقت معینده طوپلانه‌جقلر ، تماسده بولنه‌جقلر ، منافع اسلامیه‌لری بابنده تصادم افکاره چالیشه‌جقلر ، آمال علویه‌لری حقنده یکدك ویکوجوداوله‌رك اسبابنی دوشونه‌جکلر، قرار ویره‌جکلر. یوز بیکرجه جماعت برامامه بالاقتدا اداء صلاة ایدرك اتحادك صور تطبیقیه‌سنه دائر کوزل بر مثالی‌ده رأی‌العین مشاهده ایده‌جکلر ، وهردائم بوصورتله بربرلرندن خبردار اوله‌جقلر . طنجه‌دەکی برمسلمانك املی نهایه کتمیردەکی برمؤمنك‌ده غرضی او اوله‌جق ، قزانده‌کی احمد ایله‌ترانسوالده‌کی محمده عینی حس ایله متحسس بوله‌جقلردر .

شمدی دوشونه‌لم . دینمزك امری بویله‌ده ایکن بزحج شریف ادائنی دکل، جمعه‌یی‌ده دکل ، بش وقت فرضلرینی ایفا ایتمکی زائد برعمل کبی کورر، نمازه کم بقار ؛ ویاخود نمازی قیلسه‌ق بیله جامعه

[١] خطبه‌لرك زمانمزده‌کی صور اداسنه باقه‌رق اعتراض ایدلسون بز وضع اصلی‌یی نظر اعتباره آله‌رق سوز سویلك ایستیورز . ذاتا خطبه‌لر حقنده ینه بوصحیفه‌لرده ایچه مهم بحثلر کچشیدی . انشاءلقه تعالی اوبحثلر نتیجه سنك ده یقین برزمانده نشر ایدلدیکنی کورمکله ده بختیاراولورز .

جناب حق بر شیئ دیکر شیدن متسبب اولهرق خلق بیورماز . فقط شیئ ثانی بی شیئ اوت احتوا ایدر دیمه‌لری بو محاکمهٔ دقیقه‌یه مبنی‌در . علمای ذوی‌الاحترام حضراتی طرفلرندن «فائدهٔ ایجاده اطلاق ایدلیوبده «حکمت ایجاده تعبیر بیورلهسندهکی احتیاطده آروجه جالب نظر دقتدر. زیرا فائده، غرضك باشته بر کسوهٔ تعبیر ایله ساحهٔ اصطلاح واستعماله عرض اندام ایتمیدر . دلائجه ایکیسی برلشیر . رؤسهٔ انبیا حضراتی ایسه عمیق ومدید مطالعه ومجاهده ایدمرك نقیصه ایهام ایدر تعبیراندن توقی ایله ارزو ایتدکاری معانی‌یه روح ویره‌جك درجده قوتلی الفاظی انتخاب بیورمشلردر .

فعل ایجاد آیت جلیله‌نك مفاد ظاهریسی اولان معرفت الوهیت حکمتنه ابتنا ایتسه ایدی حکمت مذکوره‌نك بهمه حال روئما اولمسی لازم کلیردی . زیرا ارادهٔ فعالهٔ سبحانیه مرادندن تخالف ایتمز حالبوکه معرفت الهیه هرکسه نصیب اولمامش . ارباب سعی واجتهاد اولان اعالی‌یه منحصر قالمشدر . تظاهر ایدییورکه « افعال الهیه عین حکمتدر لکن حکمتله تعلیل ایدلمز . »

سلانیکدن اسکوبلی حافظ فرید

عالم اسلامی اویاندیره‌جق چارلر :

مکهٔ مکرمه وجرائد عربیه

حوادث مراقبلیلری غزته اوقورلر . نه اولمش ، نه اولیور ونه اوله‌جق اکلامق ایسترلر . بونلردن بریسی اولکی سنه‌لرده صوك درجه مأیوس اولمالی ایدیکه :

— آه‌شو بزم غزته‌لر ادییوردی ، مبارکلر هیچ‌ده کندمزدن بحث ایتمیورلر . اویله ظن ایدییورم که یازم شودنیا یوزنده‌کی موجودیتمز خیالی ، یاخود شئون سیاسیه‌دهکی موقعمز خالی ...

دوشوندم . صحیحاً جرائد سیاسیه‌مز ، مدایح حمیدیه وادیسنده بلبل ایدیسه‌لرده نه‌چاره‌که فوائد عثمانیه مبحثنده ایماء مافی‌البال ایله اولسون ، ابکم ولال — دالمشلر ؛ فی‌الحقیقه محررین اسلامیه‌مزك حمیت وغیرتلری مسلم ایسه‌ده چه فائده‌که شدائد استبداد ایله منافع امتی محافظه خصوصنده پك بیمجال — قالمشلر ایدی .

عصر منحوس حمیدی زوالی عالم اسلامی ظلماته سوق ایدییور. بشون عثمانلیلری خاصهٔ تفکردن بیله محروم ایتمکه چالیشیوردی . آجیندم، آجیندم؛ غزته‌لرمزك ایفا ایده‌جکی وظائفی، اقتطاف ایتدیره‌جکی فوائدی کوزاوکنه آلدم .

ممالك عثمانیه واسلامیه‌نك وسعت وجسامتنه نظراً محتاج اولدیغمز وسائط ارتباطیه‌نك الك اهونی ، وسائل اتحادیه‌نك الك مهمی اولباول غزته‌لر دکلمی دیدم ؟ حالبوکه پایتختمزده منتشر جرائدمز اویله لال ، مقرخلافتده متمکن محررلرمز بویله بیمجال اولنجه ایواه! که آتیمزدن پك‌ده امید وار اوله‌میه‌جغمز بدیهی وآشکار ایدی . آه !... بونك ایچون نه‌یاپلی ایدی ؟ ایلك اول یاپیله‌جق شی ، ظلمه قارشی عصیان ، استبداد اوزرینه طغیان ایلمك ایدی . فقط نصل ونه ایله ؟ اوت ! هاتفدن آره صره صماخ تأثرمزی اوخشایان برصدا هنوز برحیات بولمان وجود محتضرمزده لطیف برتسلی حصوله کتیریبیور؛ خارجدن امید آتیمزی بسلیان برشورا ، دها ذی‌حس کوریلان دماغ متأثرمزده خفیف برهیجانه وجود ویریبیور ایدی . شو قدرکه نه‌هاتفك صدای لاهوتیسنی حتیله اذعان ایده‌جك وجدان موجود ، نه‌ده خارجك شورای جاودانیسنی لایقیله حرزجان ایده‌جك انسان مشهود دکل ظن اولنیور ایدی ؟... نهایت ظلم کماله ایرمش ، جرم غایته وارمش اولمالی که غیرةالله ظهوره کلمکه ، ظالمینك قیامتی قوپمق اوزره اولدیغنی ارائه ایدراشراط یوزکوسترمکه باشلادی . عاقبت‌انین امت بارکاه کبریایه واصل اولمش ، بکای ملت درکاه انبیایه ایصال ایدلمش بولنمالی که مغربدن تموز سنه ۳۲٤ ده بر فجر صادق طوغمرق ، نیسان سنه ۳۲٥ ده برمهر شارق طلوع ایدیویردی .

له‌الحمد والمنه بوکون شمس منیر حریتدن فیضیاب حیات اولمقده بولنیورز . هردرلولوازم حیاتیه‌مزی‌ده دوشونه‌بیلمك سعادتنی احراز ایتمش کوریلیورز . بزی بو سعادته ایریشدیرن ، مراد آلهنك تجلیسنه سبب یکانه بولمان اتحادی محافظه وتقویه‌یه خدمت ایتمك هرفردمز ایچون نه‌مرتبه‌ده بردین حیات اولدیغنی تقدیرایتمکی اصحاب وجدانه ، تقدیس ایلمکی ارباب اذعانه براقیرم . یالکز شونی سویلیه‌جکم که : بز شمدی‌یه قدر نه‌بلا چکدکسه اتحادسزلقدن چکدك ، نه‌بلا کوردکسه عرفانسزلقدن کوردك ! الیوم نائایق ایله بختیار اولدیغمز شودور حریت ومسعودیتمز ، بزی بتون عالم نظرنده کافهٔ حقوقنه مالك برمدنی ملت طانتدیغی کبی، کرهٔ ارض اوزرنده موجود اهل اسلام عندنده‌ده کعبهٔ کماله سالك برربهر امت اولدیغمزی اعلام ایلمشدر . بناءً علیه ظن ایدییورم که آرتق ال اله ویره‌جك زمانمز کلدی . زیرا انکل دفع اولوب کیتدی. شمدی ترقیات اسلامیه‌یی تأمین ایچون بتون عناصر اسلامیه‌نك ال برلکیله چالیشمه‌سنه مانع اوله‌جق برقوت موجود دکلدر . فرصتی بکلمه‌ملی . انی ایجاد ایلمی دیرلر . بزمادام که کابوس استبداد آلتنده ازیلدیکمز زمانلری بهانه اتخاذ ایدرك اثبات موجودیت ایده‌مدیکمزه اعتذار ایتمك ایستیورز؛ حال حاضرده نه‌کبی تشبثاتده بولنیورز که عذرمزی عندالله وعندالناس مقبول کوسترمه‌بیله‌جکمزی حتی کندمز اینانه‌مم مستریح اوله‌مم ؟

بوکون بز حقوق مدنیه‌سنه اولدقجه مالك مهم بر حکومت بولنیورز . موقعمز محیطمزمرکز اسلامیتك بزدن بشقه محلده بولنمسنی نه‌تجویز ایدر ، نه مساعده . الده خلافت کبی جهانقیمت برنعمت عظمامزده وار. عرفان وترقیدده الك ایلروده بولنان بزدر. نیچون حالا بخاراده بولنان قرداشلرمزك تذللاتندن متأثر اولیه‌جغز ؟ نه‌دن الآن فاسدهکی اخوانمزك فلاکتنه بی‌حس طوره‌جغز؟ الویرمدیمی که (اولمز) ایله (نباشد) فرقی محو اوله درجه‌سنه قدر سوروکله‌دك ؟

وار . کچن سنه ازمیردن ردیفلرك سلانیکه سوق اولنه‌جنی زمان افرادك همان هیچ بریسند. فکر حریت موجود دکل ایدی . هیچ بریسی خانان مخلوعك ظلمندن آکاه ، بولنمیور ایدی . برقاچ‌لرینه کیفیت آچیلدیغی وقت کندیلرنده بیوك بر تردد نمایان اولدی . هله بعضاری بزم کفرمزه یوریه‌جك‌درجه‌یه وارمشلردی (ممکن دکل ! پادشاهه عصیان ایدنلره یاردمی اولور ؟ نعوذ بالله.) دییورلردی . فقط برده او قهرمانلری کلدکاری وقت کورملیدی کرك یولده ، کرك روم ایلنده ایش کندیلرینه اکلاتلمش ، دیمزك ایاقلر آلتنه آلنمسنه سبب هپ باشده‌کیلر اولدیغی اقناع ایدلمش کندی مشهوداتلری برر شاهد کوسترلمش : برآنده برق خاطف کبی ذهنلری حرکته کلهرك « یاحریت یا اولوم » دیه قیام ایدنلرك ایلك صفنه کچمشلر . آناسندن طوغدیغی کوندن برو حریت ، وطن مات‌لقردیسی ایشتمامش برنفرك‌دین کلمه نی ایشتمسی‌احوال حاضره‌مز حتنده بر ایکی قونفرانس دیکله‌مسی کندیسنی نصل بر قهرمان حریت درجه‌سنه ایصال ایتدیکنی ایجه دوشونملیدر . بوجداً شایان دقت وآتی ایچون موجب امنیت وتسلیتدر .

دیمك که ملتده نور ذکا تمامیله مشهود ، آکلاشیلیرکه امتده فکر اتحاد کمالیله موجود . هذا من فضل الله . بوده شبهسزدرکه اشبو قابلیت ، روم ایلی‌یه سوق اولنان سکز اون طابور افرادینه منحصر اولهمز . عموم افرادمزی بویله بوله‌جغمزه قطعیاً امنیتمز واردر . هله بر کره مکهٔ مکرمه‌ده ارشادات باشلاسون ، ایجاب ایدن ذواته دعوت تذکره‌لری‌یازلسون : یك آز زمانده کوره‌جکز که عالم اسلامیت بشقه بر حاله کلمش اوله‌جقدر . عربلردن طوت مصرلیلر ، بربرلر ، قابیلر ، زیدیلر ، ایرانیلر، افغانلر ، هندیلر ، ترکلر کوردلر ، لازلر ، آرناوودلر ، چرکسلر والحاصل دنیا یوزنده موجود کافهٔ اهل ایمان یوزلرینی بزه چویرمشلر لیك دیمك ایچون الصلا یا مؤمنین دیه‌مزی بکلیورلر . جرمانلر ، مجارلیلر ساقسونلر . اسلاولر ، غره‌کلر متصل اتحاده‌چالیشوب طوریورلر . ادامهٔ موجودیت ، ومحافظهٔ حقوق ضمنده بز معاشر مسلمینك سعی وغیرته بیکانه طورمسی طوغریسی هیچ بر وجهله شایان مسامحه کوریله‌جك قصورلردن دکلدر . نه‌دن چکینیورز ؟ قولاقلرمزك دیبنده بر [پان التیزم] چیقاروب بوکون عادتا مهددانه بر وضعیت آلنه چالیشیورلرده بز نه‌دن اسلاملرك ال برلکیله ترقی وتمدن خصوصنده چالیشمه‌سندن بحث ایتمیلم بز ده انسان دکلز ؟ اسلاملر وار دیه انسانلغك موجودیتنه تأسف ایدن لوردلر ، مسیونرلر ایشیدییورز . ندر بو حقارت ؟ حقوق دولی حتیله حتمزده تطبیق ایتدیرمیورز . ندر بو ذلت ؟ بز آرتق ای اخوان دین ! اویانالم ! اویانالم که کاربان کوچوب کیتدی ! السلام علی من اتبع الهدی .

مغنیسا مدرسی
محمد عالم

« حاشیه »

(٤٢) نومرولی صراط مستقیمزده (عالم اسلامی اویاندیره‌جق چاره‌لر : مسلمانلر قونفرنسی) نامی آلتنده یازیلان سطرلر فکر عاجزانه‌می تحریك ایتدی . شو سطرلری قاره‌لدم . متصدم : دین وماتمه بر خدمتدر . آرتق ، اکسیك دیمیوب یازدم . نقصانلرم قابل اکمال کوریلور ایسه اتمامنی اصحاب همتك لطفلرندن بکارم . بوبابده ارباب علاقه‌نك براز اولسون دوشونملری فرضدر ظننده‌یم. برده سویلدکلرمزدن (پان اسلامیزم) فکریله تجاوزی آمال بسلمکده اولدیغمزه حکم ایدلمك غدر وظلمدر . مرادمز تکرار ایدرزکه ادامهٔ موجودیت ومحافظهٔ حقوقدر . فقط انسانجه سنه !

م . ع

عالم اسلام :

الواح انتباه

روسیه دوماسنده قریم مبعوثی مفتی زاده اسماعیل میرزانك نطقی [١]

« بیوك روسیه‌نك وکیللری اولان افندیلر حضراتی! بومسئله‌دن طولایی بنده برقاچ سوز سویلیه‌جکم . مسئله بز مسلمانلرجه پك اهمیتلی بولنمقله برابر برچوق وفکزی اشغال ایتمه‌جکم . فقط دقتکزی رجا ایدرم .

وولغا نهری بویوندکی ولایتلرده بر چوق « دونمه ـ کردشن » اهالی بولندیغی معلومکزدر . بونلر اون یدنجی عصرده جبراً تنصر ایتدیرلمش ویاخود میسیونرلرك غیرتی ووعد اولنان عطایا ایله [صاغ جناحدن تکدیر صدالری ، رئیسك چنغراغی] خرستیان دفترلرینه قید اولنمش خلقلردر . [صاغ جناحدن : حدینی تجاوز ایدییور . بونلری سویلمك ایچون عسکری البسه‌سنی چیقاروب پیدزاق کیمه‌لی ! ندالری] بو اهالی ایچون مخصوص کلیسالر بنا ایدلمش ایدی . فقط بونلره کیروب چیقان اولیوردی . بودوندیرلمش خلقك خرستیانلغی ودیندارانی رهبانه یمورطه‌دن ، طاووقدن وسائردن رشوت ویروب خفیاً دین اسلامه خدمتدن عبارت ایدی .

[صاغ جناحده کورلتی: بونه چیرکین سوزلر بو ! ندالری] بیچاره دونمه‌لر وجدان عذابی چکیورلر ایدی . چونکه خفیاً ایش کورمك وحکومته قارشو وارمق مسلمانلر نظرنده کناهدر. [صاغ جناحدن: کنج ترکلر اونوتیلدیمی؟ صدالری] بوصیتیتیلردن دونمه‌لرك برخیلیسی ترك دیار وهجرته مجبور اولدی . لکن جناب حق شکرلر اولسون

[١] وسعتك مابعی اواخرنده سربستی ادیان مسئله‌سنك دوماده مذاکره‌سی اثناسنده بوخصوصده‌کی سربستی‌نی تمییداتك ایستیصاغ جناحه قارشی ایراد اولنان نطقلر میانده اسلام فرقه‌سی نامنه آیان اولنمشدر.

قدر کیتمکی لزومسز برقعل عد ایدر، جماعته یان چیزار ایسه‌ك حق الانصاف دوشونملیدر : قباحت دیانتده‌میدر ؟ یوقسه افراده‌می ؟... دور استبداد بزی بویله سویلمکدن دکل، حق دوشونمکدن بیله شدتله منع ایتمشیدی . شمدی ایسه آرتق حرز . حقائقی بلا پروا عرض ایتمکدن چکنمامالیز . بز دولت عثمانیه‌مزی قوی‌الشکیمه کورمك ایستیورز . شو حالده عنصر اصلیسی بولنان اسلاملری واسلامیتی تقویه ایده‌جك وسائله نه‌دن توسل ایتمیورز ؟

فکر عاجزانه‌مه قلبر ایسه بزجه بوخصوصده یاپیله‌جق شی ، ایلك اول مأمورات شرعیه‌دن اولان اتحادی تأمین و بونك ایچونده جرائد عربیه تأسیس وتعمیم ایلمکدر .

بین‌الدول فرانسزجه نصل بر لسان رسمی وعمومی ایسه بین‌الاسلام عربجه‌ده اویله بر لسان رسمی ودینی‌در . عربجه دنیانك هانکی بر مسلمان مملکتنده بیانجی کوریلور ؟ عجبا هانکی بر جمعیت اسلامیه عربجه یازلمش . براثره بیکانه بولنور ؟ بناءً علیه جرائد عربیه بزه هانکی منفعتی تأمین خصوصنده عاجز قالور ؟ یازق‌که بزم بوبابده هیچ برتشبثمز یوق . قالدی‌که بوخصوصده افکار عمومیه‌یی احضار وامله ایچوزده قونفرانسلر ، مؤتمرلر ترتیب واعطاسی تحت وجوبدر . بونك ایچون مرکز اولق اوزره استانبولدن ، مه‌ردن مهم بر محل مبارك واردر :

مکهٔ مکرمه ! (کرمها الله تعالی الی یوم القیمه)

اوت ! مادام شریعت غرای احمدیه اورایه بهر سنه یوز بیکارجه حجاج جمع ایدییور، ومادام دنیانك هرنقطه‌سندن همده اغنیا اولق اوزره پك چوق اصحاب اذعان اورایه کیتمکله مکلف بولنیور ؛ بز بوندن استفاده ایده‌مزمی‌یز ؟ بز شمدی‌یه قدر بوخصوصده برشی یاپمدق ! فقط مادام اسلاملرك ترقیسنی حصوله کتیرمکه چالیشه‌جغز : استحصال امل حتنده بوبزم ایچون نه‌بیوك بر وسیلهٔ جمیله ، ونصل بر نعمت جلیله‌در . وا اسفا که : اورایه طوپلانان حجاجز معارفسزلك بلیه‌سیله دلیلسزلك ! سیئه‌سیله یکدیکرینی همان قارشودن کورمکله اکتفا ایدییور ، احوال روحیه وسیاسیه‌مزجه هیچ بر بحث بیله کچمیور . دها کچن کونلرده موسقووادهٔ عموم اسلاو دلکلرندن مرکب بر قونفره یاپیلیور ایدی ! بوندن اونلرك نه‌قدر استفاده ایتدکلرینی آکلامق ایچون بشقه دکل ، یالکز بزم دها یقین زمانلرده نه‌قدرضرر کوردیکمزی تصور کافیدر . حالبوکه اونلر اورالرده یوز، ایکیوز ، نهایت نهایت بیك کشی طوپلایه‌بیلیورلر . بویله ایکن نه‌مشکل املاری، نه‌یمان مقصدلری استحصال ایتدیلر ! یا بز؟... اوت یا بز؟... دها جوار مکه‌یی بیله تمدین ایده‌مدك ؛ حالا اونلره بزمده مسلمان اولدیغمزی بیلدیره‌مدك ؛ الآن عربان زیارت بیت‌الله‌ده کلان حجاج مسلمینك جیبندکی اوچ بش آلتونی چالق ایچون بغیر حق قتل نفوسی مباح صانیور ؛ عرب اولمیان ، عربجه سویلیه‌میان سفرای مؤمنینه مشرك دییور واویله طانیور . کچمشه تأسف فائده ویرمز، فقط کچمش اولامسنه چالشمق لازمدر .

قطعیاً دیه‌بیلیرم که بزمعشر اسلامك ترقیاتی آرزو ایدییورایسه‌ك مکهٔ مکرمه‌یه اهمیت ویردم :... زیرا .... حکومت عثمانیه‌مزی مغلوب اولمز برصورتده تقویه ایده‌جك وسائلی آنجق اوراده الده ایده‌بیلیرز، اوراسی عادتا مقر علوم مدنیه‌مز ومنبع سیاست اسلامیه‌مز اولق اوزره، پایتخت درجه‌سنده براهمیت سیاسیه ویرالمه‌ر؛ وبتون السنهٔ اسلامیه غزته وکتابلر اوراده نشر اولنملی ؛ سیاسی ، اجتماعی نظملر اوراده اعطا ایدلمیدر . الك مهم مکتبلرمز اوراده آچیلملی ، بزوراتحاد بتون دنیایه اوردن صاچیلمالیدر. اوراسی اویله برحاله کتیرلمیدرکه مکهٔ مکرمه‌یی کورن ذات کندیسنی بتون ممالك اسلامیه‌یی کورمش ظن ایلیه‌جك درجه‌ده زبدهٔ آمال ملته مطلع اولدیغمه قانع دیسون ؛ احوال اسلامه واقف اولق آرزو ایدن برمسلمان مکهٔ مکرمه‌یی کورمکله حصول امله نائل اوله‌جق مرتبه انموذج احوال امته واقف اوله‌جغنه قناعت ایتسون . دلیللریمز مکمل بر مکتب عرفاندن ایریشسون ، مکه‌لیلریمز منتظم برمکسب عمرانه کیریشسون ... بومقام مقدس ذاتاً شرافتوارهرکون بش وقتده اورایه توجه ایدییورز : وجهمز معاملاتده استانبوله ایسه عباداتده مکهٔ مکرمه‌یه‌در . بزم مقر خلافتمز درسعادت ایسه مرکز دیانتمز مکهٔ مکرمه‌در. اهل اسلامك مدنیت حقیقیه‌دن ؛ مدنیت اسلامیه‌دن بحق مستفید اولملرینی تأمین ایتمك مرکز عرفانك آنجق مکهٔ مکرمه اتخاذ ایدلسیله قابل اوله‌جقدر ظن ایدییورم .

مکهٔ مکرمه‌نك مرکز عرفان اولمسی استانبوله مضرت ویرمزمی کبی برفکر خاطرلامق ممکندر . لکن معارف حقیقیه، مدنیت اسلامیه اساسلی بر صورتده تلقین وتعمیم ایدیلیر ایسه ظن ایتمکه برزیان کورلسون . هیچ اولمز ایسه باری اورایی بر مرکز توزیع اولق اوزره احضار ایدهلم .

چونکه اوراسی محققدرکه سائر طرفك ، بتون دنیانك فوقنده بر موقع مقدسدر. زیرا جناب خالق کائنات بیت معظمی اورایه تأسیس ایتدیرمش . بتون اهل ایمانك قبلهٔ توجهی اولق اوزره اورایی تشریف ایلمشدر . بناءً علیه هروجهله بشقه محللردن زیاده ایش کوریر . اولیاء امورمز ، اصحاب قدارمز ، ارباب قلممز بو بابده اعمال فکر ایده‌جك اولورلرایسه پك چوق استفاده ایدیله‌بیله‌جکی پك قوتله امید ایدییورم. دولت وملتك تشبثنه بحق چالیشان دکرلی پیشوالرمزك ، اسماعیل غصپرنسکی کبی اتحاد وترقی جولرمزك جولان لویلری اورایه‌ده شامل اولمالیمیدر؟ حجاج مسلمین بو محترم ذواتك ارشاداتندن محرومی قالمالیدر . هله محمد فرید وجدی افندی حضرتلرینك بو بابده نه قدر همتی ، نه قدر خدمتی اولمز ؟ امتك اتحاده ، ترقی‌یه کمالیله تشنه‌لکی

خطابنده عیناً شو سوزلری سویلشدر: «افندم ناظر وکیلی بك افندی دیورلرکه علی مرتضی افندیدن دها اسکی عدلیه‌یه انتساب ایتمش آدملر دها وارسه‌ده دوائر جزائیه‌ده بولنانلرك کندیسندن مؤخر اولمسی ومتقدم بولنانلرك دوائر اداره‌ده بولنمسی حسبیله سبب ترجیح اولمشدر . حالبوکه علی مرتضی افندینك الدینی محکمهٔ تمیز جزا دائره‌سنده نزهت بك نامنده بر ذات ینه مکتبدن اعلا اولهق ٣١٧ سنه‌سنده نشأت ایتدیکی کبی ٣١٣ سنه‌سنده عدلیه‌یه انتساب ایتمشدر . ینه تمیز جزا دائره‌سنده حسین بك نامنده بر ذات مکتبدن ٣١٧ سنه‌سنده اعلی درجه‌سنده نشأت ایتدیکی کبی ٣١٧ سنه‌سنده عدلیه‌یه انتساب ایتمشدر . ینه محکمهٔ تمیز جزا دائره‌سنده ٣٢٠ سنه‌سندن یمنی علی مرتضی افندینك صنف رفیقی اولهرق وفقط علی الاعلی نشأت ایدن مصطفی فرید افندی ایسه ٣٢٠ سنه‌سنده یمنی بو ذاتدن بر سنه اول عدلیه‌یه انتساب ایتمشدر . بونلر صرف جزا جهتندندر . بونی نظر دقته عرض ایدرم . جنایت محکمه‌سنده جزایی نظر دقته آلورسه بکر صدقی افندی نامنده بر ذات مکتبدن اعلا درجه‌سنده ٣١٥ سنه‌سنده نشأت ایتمش ٣١٦ سنه‌سنده عدلیه‌یه انتساب ایلمش . جبل بك نامنده مدعیٔ عمومیلك قلمنده اعلی درجه‌سنده مأذون ٣١٣ ده نشأت ایتمش و٣١٧ دن بری عدلیه‌یه انتساب ایلمشدر . فقط کندی دیدکاری کبی دیکر دوائره انتسابی اولانلر وحقوق دائره‌لرنده بولنانلردن بحث ایتمیورم بونلر نظر دقته آلنمامشدر . بنده‌کز مطلقا مکتبدن چیقانلرك ترجیح ایدلمسی نقطه‌سندن سوز سویله‌میورم . فقط اقتدار درجهٔ متساویه‌ده اولورسه هرحالده قدم نظر اعتباره آلنمق لازمکلور . بناءً علیه اقتداری درجهٔ متساویه‌ده اولانلرده قدمنی نظر دقته آلمق ایجاب ایدر . برصره‌ده عینی دنفدن علی الاغلی برآدم موجود ایکن اعلا ترجیح ایدلسنده وعینی دائره‌ده کندیسندن سکز اون سنه اول انتساب ایتمشلر موجود ایکن ایکی سنه‌لك برمأمورك ترجیحنده برنسبت، عدالت کوره‌میورم بو قبیل قرق قدر افندی وار ایشته بو متقدم اولانلرنی عرض ایدییورم بوکا نه جواب ویره‌جکلردر .»

دردنجیسی خدمتك جهت عدلیه‌ده اجرا ایدلمش بولنمسنك مشروطیتی حسبیله دوائر اداره‌ده دهازیاده حائز قدم ذواتك نظره آلنمدیغی بولندیکی ادعالری انجمنك بحث بیورمقده اولدقلری قرارینه مباینتدر اشبو مباینتی اثبات ایچون هرایکی افاده‌یی یان یانه کتیرملم برنجی افاده : «انجمنجه بومماونلکه درسعادت اقلام محاکمه‌ده [دوائر محاکمه‌ده] مستخدم کتبه‌دن ومکتبلی افندیلردن برینك انتخابی قرارلشدیرلمشدی » ایکنجی افاده : «برقسمی ایسه [دوائر اداره‌ده] مستخدم اولدیغی ایچون انتخاب اولنمامشدر » کوریلیورکه حضرت استاد اقلام محاکم تعبیرندن صکره دوائر محاکم تعبیرینی استعمال ایدییور دوائر محاکمدن مقصدلری هرحالده اقلام محاکم دکلدر .

زیرا آیروجه تخصیص بالذکر ایدلمشدر محکمهٔ تمیز واستیناف وبدایتك هرقسمنه بردائره اطلاق ایلمقده ایسه‌ده بونلرك اقلامی اقلام محاکم تعبیرینه داخل وبناءعلیه دوائر محاکم تعبیری بوقسمه صرف حائنده مستدرك اولور نفس دائره‌ده مستخدم ذوات ایسه کافهٔ صفت حاکمیتی حائز بولنمزندن طولایی بونلرك مدعیٔ عمومی تعیین اولنمه‌میه جنلری درکار وانجمنك بویله برقرار ویرمه‌جکی آشکاردر . تقویم وقایع جریدهٔ رسمیه‌سنك اثنای ترتیبنده (دوائر محاکم) کلمه‌لری اراسنده بر (و) موجود اولوبده ساقط اولمش ایسه بواحتمالده دوائر ومحاکمده مستخدم ذواتکافهٔ حکام اولمه‌جغندن یوقاریکی محذور ینه واردر . زیرا حضرت استاد قلمدی (اقلام محاکم) تعبیریله آیرمشدر اقلام محاکم ایچون تفسیر وعطف بیان صورتیله‌ده تلقی اولنه‌مز زیرا اقلام محاکمك مدلولی بشقه‌دوائر محاکمك مدلولی بشقه‌در . برکلامك ایسه اعمالی اهالندن اولی اوله‌جغنه کوره دوائر عدلیه‌یی قصد ایتمش اولدقلرینه ذاهب اولمقدن بشقه چاره قالمیورکه بودوائر نظارتك اداره قسمنی تشکیل ایتمکده‌در . دیمك اولیورکه امور حقوقیه ، امور جزائیه ، سجل ، اوراق مدیریتلری دائره‌لرنده مستخدم مأذونین انجمنك مروی اولان قرار متقدمنده انتخابه اهل اوله‌رق کوسترلمشدر اوحالده بونلرك برطرفندن انتخابه اهلیتلری انجمنك قرار متخذی ایجابندن بولندیغنی بیان ودیکر طرفندن دخی دوائر اداره‌ده مستخدم اولدقلری جهتله انتخاب اولنمدقلرینی اتیان ایلك تناقضدن بشقه نه‌یه محمول اولور .

مابعدی وار مارديني زاده : ابوالعلا

ترجمهٔ احوال

یادماضی

شربست کزه جکمزی بلکه ایما ایتمیور دیدم . بزبوحسبحال ایله بری برمزه فیسلدامقده ایکن طوسون اغا یانمزه صوقلدی ؛ کندیسنك قلمه‌ده طوپجی قول اغاسی اولدیغنی بیان ایله تعریف نفس ایتدکدن صکره بزم ایچون سورده لیمانك اوستنده اوطه تخصیص ایدلدیکنی برطور تأسف ایله افاده وکندینه مخصوص لسان نزاکت ایله خدمتمزده قصور ایدلیه‌جکنی‌ده تدیغاً علاوه ایلدی .

عکا لیمانی

پرانه‌لیلرك محبوس اولدقلری زندانه بوراده « لیمان » اطلاق اولنور . لیمانك تفنکلی ایکی طوپجی نفری نوبتبکلین طیش قپوسی اوکنه کلدك وباننده سورك ایچ طرفندن اوستنه چیقان قراکلق بر تردباندن یوقاریه چیقدق . پرانه‌لیرله قلعه بندلر قلعه محافظی بولنان طوپجی عسکرلرینك تحت محافظه ونظارتلرنده بولندیریلور . الك بیوك طوپجی ضابطی ایسه اوتارخده سالف الذکر طوسون اغا ایدی . تردبانك قارشوسنده کمر آلتی کبی صره واردی باصیق بر قاچ

۱۷ نیسان فرمانی ایله حریت دینیه قاعده‌سی اعلان اولنوب خلانه تازه‌جان کلدی. ایمپراطوردن تشکراً جناب حقه سجده گذار شکر وحمدت اولدیلر. بز مسلمانلر روسیه‌یی سویورز. روسیه ماضیده وحاضرده وطنمزدر. [صاغ جناحدن یا استبالده؟ صدالری] آق کونده قره کونده روسلر ایله برابر بولنوب جمله محاربه‌لرده قان دوکدك، جان ویردك، دولتك جمله مصارفاتنه حصه‌مزجه کیریشدك، قاتلاندق، کری طورمدق. آرتق برآز حق وحرمته حقمز ولیاقتمز واردر، ظن ایدرم. وقتیدر افندیلر بزلره طوغریده توجیه نظر ایدیکز، بزی روسیه‌نك اوکی اوغللری کبی کورمیکز.

دین وایمان ذاتاً حردر. بونلری جبراً قوتلندیرمك اوله‌ماز. بالعکس جبر وظلم ایدلدکجه دین وایمان دها زیاده معزز اولور، قوت بولور. وقتیله خرستیانلغه قارشی ایدیلان تضییقلرك کسب قوت وانتشار ایتمسنه سبب اولدیغی تاریخاً معلومدر.

اولکی اجتماعلرك برنده صاغ جناحدن بر ذات متکبرانه، مغرورانه: «بز غالب و حاکم ملتز مغلوب ومحکوم ایله بر درجه‌ده اوله‌میز، حقوق وامتیازاتمزدها زیاده اوله‌جقدر» دیمشدی. بوکا قارشی اعلان ایدرمکه بزمده اجدادمز وقتیله غالب وحاکم ایدیلر. فقط روسلرك دینلرینه وحقوق اجتماعیه‌لرینه هیچ برصورتله مانع اولمادیلر. یالکز ویرکو آلمغله اکتفا ایتدیلر وبویله‌جه زمان حاضرده کورلمیان اصول عدالتی بتون روسیه‌یه کوستردیلر. [صاغ جناحدن: سزك بویله کوشه‌ك اداره‌کز ونایمحل عدالتکز سایه‌سنده بزلر غلبه چالوب سزلری محکوم ایتدك!.. صدالری] بوسوزلردن مرادم مسلمان میسیونرلکی دکلدر. آنجق حریت دینیه ارزوسیدر.»

— بغچه سرایده منتشر ترجماندن —

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

مابعد

ایکنجیسی انجمنك تعیین اولنه‌جق ذات حقنده برقرار متقدم اتخاذ ایتمش بولنمسی کیفیتیدرکه بوده خارج از صلاحیت برمعاملهٔ کیفیه‌در. زیرا الده موجود قانونلره کوره انجمن بویله برصلاحیتی حائز دکلدر. انجمن انتخاب عادتا دعوالرده محاکمك قرارلرنی اعدادی، قرارقرینه اتخاذ ایدرجه‌سنه امر انتخابی تسهیل ایدیجك بوکبی مقررات اعطاسی صلاحیتنی نصوص قانونیه‌نك هانکیسندن استنباط ایلمشدر؟ احکام قانونیه انجمنه اول امرده نصل برذاتك تعیین اولنه‌جغنی قرارلشدیرمق صلاحیتنی بخش ایتمشدر. انجمن اشبو حادثهٔ انتخابیه‌ده قوانین موجوده‌یی نظره آله‌جق وتعریفات قانونیه وجهله مستحق اولان ذاتك استحقاقنی تبیین وترقیسی حقندکی مراسم قانونیه‌یی ایفا ایده‌جکدی. اول وآخر بیان ایتدیکز وجه اوزره انجمن مسلك متسلرینك قوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعد دائره‌سنده قدملرینی بالتعیین ترقیلری مراسمنی اجرایه مأموردر. یوقسه هرمنصب ایچون شرائط مخصوصه اجتهاد ایدرك اوجهتی قرارلشدیردقدن صکره شرائط مطلوبه‌یی حائز ذوات آرایه‌جق دکلدر. دوشونه‌لم که انجمن انتخاب، بویله قرار متقدم اتخاذینه صالح اولسه ایدی حاکمیتك هرمرتبه‌سی ایچون وانتخاب اولنه‌جق هرذات ایچون شرائط مخصوصه تعیینی کندوسنه عائد اولوردی. مثلا استیناف حاکملکنه ارتقاده درجهٔ اولی محکمه‌سنده برسنه خدمتك کفایتنی قبول طرزنده برقرار متقدم اتخاذی حالنده، بوبابده‌کی صراحت قانونیه‌یه درت سنه خدمتك اشتراطی نقطه‌سنده اولدیغی حالده انجمنك برسنه‌لك خدمت حقنده‌کی قرار متقدمی انفاذ اولنمق لازم کلور ایدی یاخود بوقرار بتون لغو وحکمسز عد اولنوردی. کذا بویله برصلاحیت انجمنه ویریلوبده انجمنده مثلا علم عروضه آشنا بر شاعرك آنجق بومقامی اشغال ایدیجکی بولنده بر قرار متقدم اتخاذ ایلسه بومزیتدن بی‌بهره قلان حکامك قانون اساسینك کندیلرینه وعد ایتمش اولدیغی ترقیدن محروم ایلملری ایجاب ایدردی. بوصلاحیت ویرلدکدن صکره انجمنك بویله برشرط وضع ایتمسی استغراب اولنمامایدز. هرزمان مکتبلی ومستخدم بولنمق شرطلرینی وضع ایده‌جك دکل آحق تقدیر اونلرك دکلی؟ بمضاده بوقبیل شرطلر قرارلشدیرلمق لازم کلور.

خلاصه قرار متقدم نظریه‌سی ترویجده بوکبی محاذیره معروضیت همان مر انتخابده متصور اولدیغندن قانوناً بویله براصول وضع ایدلامش وانتخاب معامله‌سی ایکی قسمه آیرلامشدر. مناصب عدلیه‌دن برمقام منحل اولور قانوناً معین اولان اصول وشرائط دائره‌سنده انجمن مستحق اولان ذاتك اومقامه کچمسنه قرار ویرر. ایشته قرارك متقدمیده بودرمتأخریده. یوقسه وکیل مشار الیهجه قبول اولندیغی وجهله انجمن ایچون ابتداءً شرائط اهلیت حقنده بر قرار ویرمك صکرده اوشرائطی حائز کوریلان ذاتك انتخابی ایچون قرار دیکر اتخاذ ایلمك کبی معاملات زائده‌یوقدر. مسئله‌ده بویله برقرار متقدم اتخاذ اولنمش ایسه بریولدنزلق دها ایقاع ایدلمش دیمکدر. مع مافیه محکمهٔ تمیز واستینافك کزیده حاکملرندن متشکل بر انجمنه بویله برشیء اسناد ایتمکدن ایسه وکیل مشار الیهك آتیاً عیناً نقل اولنه‌جق بیاناتی وجهله نظارتی وکالهٔ تشریف بیورملریله انتخاب واقعك آره‌سنده آنجق برایکی هفته کذران اولمش اولدیغی جهتله انجمن مقرراتنك صورت اتخاذینه بیکانه قالمش اولدقلرینی قبول ایلمك مسئله‌ده اهون شرینی اختیار قیلندن اولور.

اوچنجیسی انجمنجه قدم خدمتك نظره آلنمش اولدیغی موافق نفس الامر دکلدر. زیرا بوکون علی مرتضی افندیدن قدملی مأذونین مستخدمه‌نك اقلام محاکمده ضبط کتابتنی ایفا ایتمکده اولدقلرینی هرکس مشاهده ایدییور. دیمك اولیورکه مشار الیهك بوبابده‌کی مدعیاتی محسوسك خلافنی ادعادر. نته‌کیم قرق کلیسا مبعوث محترمی مصطفی عارف بك افندی دخی وکیل مشار الیهك مدافعات واقعه‌سنه جواباً کرسیء

سنه (آیدوس) ده اون بش سنه (قلبه) ده تدریس وارشاد ایله مشغول اولهرق درسعادته هجرت وآت بازاری قریسنده اختیار اقامتدن ماعدا جمیع المشایخ والعلماء (آت بازاری) امیر افندی لقبیله کسب شهرت ایلهدی. بوراده دخی تسلیك سالکین وتدریس طالبین ایله برابر تألیف آثارایله اسرار اوقات ایله یوب سوق تقدیرله تدریس جزیره سندهکی (ماتموسه) یه کوندریلهرك برسنه مرورنده (روح باکیجیون عزیزك اوقوبالم فاتحه) مصراعنك دلالت ایتدیکی (١١٠٤) ده ارتحال دار بقا ایتدی . خلفاسنك الك مشهوری کثرت آثارایله متعارف اولان صاحب تفسیر (روح البیان) شیخ اسماعیل حقی در. احوال ومناقبنك تفصیلی حق مرحومك مطبوع (سلسله نامهٔ جلوتی) (کتاب الخطاب) (رساله خلیلیه) ایله غیر مطبوع (تاج الفیض) اسملرندهکی آثارنده مندرجدر. تألیفات نافعه وفاضلانهسنك باشلیجهلری شونلردر : ·

١ — حاشیه علی تفسیر الفاتحه للشیخ صدرالدین قونوی المسمی (مرآت اسرار العرفان علی اعجاز البیان)

٢ — حاشیه علی شرح فصوص الحکم

٣ — حاشیهٔ مختصر علی المختصر فی المعانی

٤ — حاشیهٔ علی شرح التلخیص المطول فی المعانی والبیان

٥ — حاشیه علی التلویح التفتازانی

٦ — شرح رساله امام جلهکی

٧ — شرح قصیدهٔ شیخ اکبر المسمی تجلیات برقیه [شیخ اکبرك « لنا من امره روح وجسم ، لنا فی مجمع الاسماء اسم لنا فی جوهر الاشیاء طلسم ، فهذا من جنون العشق قسم » قصیدهسنك شرحیدر]

٨ — هدایة المتحیرین [حکمت وکیای عتیقدن باحث اولوب بر نسخهسی ازمیرده خاتونیه کتبخانهسنده منظوم اولدی]

شهود ایلردی انواری اولی الابصار اولا لمرهب

ولی اغیاری منع ایلر ایدوب غیرت جلال هو

بیت عارفانهسی کندیلرینه منسوب اولق اوزره بعض مجموعهلردهمقیددر.

بروسهلی محمد طاهر بن رفعت

بروسه مبعوثی

حدیقهٔ فکریه

دردنجی دور

بشرك فطرت اولایه رجعتی

اسلام دین فطریدر

بز یوقاریکی صحیفهلریمزده بشرك تدین نقطهٔ نظرندن تاریخی تدقیق ایتدك ؛ بخشمزده انسانك الك اولکی حال دیانتیه بوحالك بیکلرجه سنهلك حیات ارضیه اثناسنده کچیردیکی انقلاباتی . ارباب مطالعهنك بادی نظرده احاطه ایده بیلهجکی صورتده ، اطرافیله ایضاح ایدك . شمدی بویله بر نظر اساساً هرکسك ذاتنده مرکوز اولهرق هرکسك صمیم قلبندن طوغمقده اولدیغی تدافع وجدانی ایله برلشنجه مسئلهنك حقیقتی کون کبی عیان اولور .

مسئلهٔ لاهوتیه هرنه قدر الوهیتی برزنجیدن الك مدنی برشهرلیه وارنجیه قدر بوتون بشریتك قلوبنده استقرار ایدن امانی صورتنده ایسهده، او امنیهنك متوجه اولدیغی غایتلر ادراکات واحساساتك تفاوتی نسبتنده متفاوت، آرادکی مسافه ایسه تصورلرك تخالی قدر متخالفدر. بناءً علیه بوحیثیتله اوکا مشابهت عرض ایده بیلهجك باشقه بر غایهنك وجودینی تصوره امکان یوقدر . چونکه مسئله حد ذاتنده نامتناهی حقایقك ایی درجه زیادهسیدر .

اوت ، مسئلهٔ لاهوتیه بربری ایچنه رسم اولنمش برچوق دائرهلرك مرکز مشترکی مثابهسندهدرکه او دائرهلر مرکزه اوزاقلق ، یاقینلق جهتیله آرهلرنده نامتناهی بر فرق کوستریلر .

انسانك احساسات درونیسی، ادراکات قلبیسی ایچون حدسز توجه محدود اولهیدی حقائق واضحه ایله اقناعی الك قولای مقاصدمزدنده بولونوردی . لکن انسانك حالی بونك بوسبونون خلافیدر . حتی بر آدم ایچون دیکرینی بر قاعدهٔ فلسفیهنك، بر نظریهنك صحتهایاندیرمق اقناعی الك مشکل آرزولر عدادندهدر. فقط بوصعوبت اویله بعضلرینك ذهابی کبی حقائقك ده افراد وانك تخالی نسبتنده متخالف اولمسندن نشئت ایدییور ، ظن اولنمسون. زیرا ایش قطعیاً بو مرکزدهدکلدر . تخالف ایدن شی حقائقك اشخاص مختلفه اوزرندهکی تأثیریله مختلف قلبلرده طوغدیغی موقعیدر. چونکه محیطك، تفرقك، کمرك، سرورك، درجهٔ علمك ، سعهٔ فکرك، طرز تصورك، حتی تربیه وعاداتك ، آچلغك ، صوصزلغك ، الحاصل فقر وثروت کبی بر چوق حالاتك حقائقك تلقیسی ، قلبده استقراری خصوصنده بویوك بردخلی ، جدی بر تأثیری واردر .

حتی انسان قلوب بشردهکی اختلافات ایله قسماً مساویدهکی مؤثرات کبی نامتناهی صور ابراز ایدن حالاتك کندی اوزرندهکی آثارینه وقوف حوسه دوشمسهرك بو اوغورده بر چوق چالیشمه استحصال مقصدك محال اولدیغنی اکلامقدن باشقه بر نتیجه الده ایدهمز.

یك اوقدر اوزاغه کیتمیه حاجت یوق ، فکرکزی ایچه تأمل ایدرسهکز کورورسکزکه بولموری بربرینه پیتکاه اماله چکمك ایچون کندیکزده غیت کیش بر میدان وار . . یوق ، کندیکزی تیمدن اظهار عجز ایده بلك اولورسهکز طاپی باشقهنی تدقیقه اصلا قدرت کوستره مزسکز .

بزه بو کتابی یازمقدن مقصدیمز وطن معززیمز اولان شرقده انتشاره باشلایان جرثومهٔ الحاده میدان اوقویهرق اونکله جدی بر محاربه ایتمکدن عبارت اولدیغندن ؛ حتی بوکه اختلاف طبایع وقوتلر بزه خصمسزك بونو بر فرقسنده اولسون، جن آلهجق یری بولهمامق اندیشهسنی الك ایتدیکندن قلمه هر وادیده جولان ایتمك ، مختلف وجدانلره کوره متنوع محاکملر یوروتمك اوزره براز حریت ویرمهیی

کارگیر اوطه‌لردن اوسکنه هنوز قره غول کابه‌سی قونمش بر اوطه‌یه بزی صوقدیلر وقبونك اوکنه تفنکلی برده نوبتجی دیکدیلر .

اوطه‌نك آرقه جهتنده دکزه ناظر ایکی اوطاق بنجره‌سی وار . بورادن اشالمیسی برمناره بویی براوچوردوم. بنجره‌لرك تیوریاره‌لرنی تجدیداتمش، طباشه هربستانده جنتومانده استعمال اولنان «عدسه» صوانمش . دیواری هرطرفدن دایك دشیك . اوکون ایکی فلکزده دوشکارمزی قارشوقارشیه عدسه اوستنه سردك ؛ کچوب اوستنه یاصلاندق ؛ شوحالك شدتندن ونجیون بودرجه تضییق ایدلدیکندن بحث ایتمکه باشلادق. حیدوده‌مشهور لفترمی بزبزاندر بویکی تیوریاره‌لرنی نه اوله‌جق بومتین ومحکم حصار ایچنده چفته چفته نوبتچیلر؟ لکن بوحالده کیم مطلع اوله‌جق.. بوشدتی قنی ال تخفیف ایده‌جك.. کیم فریاد رس اوله‌جق.. ابواه! ابوامیدلر مسدود.. بزبوشدت ایله بزاراایکن بوکاءلاوه اوطه‌نك ایچی قاره‌سینکارله اوقدر طولدی که اوتورلمازقونوشولمازبردرجه‌یه کلدی . بوحال ایله کیجه‌یی بولدق. بوموذیات خواب سکونه طالدی . کیجه‌بونلره بدلو بلکه دهافائق اوله‌رق انواع حشرات وبالخاصه بورالرجه «ابوبریص» دینیلان کرتنکلرلدایك دشیکدن ظهورایله فوج فوج زیارتمزه شتابان اولدیلر. ابوبریصك مستکره جیغ جیغلری زوالی نوری بکك فنا حالده سیکرینه طوقدیغندن بك متأذی اولیورو سسك کلدیکی جهتلره انه راست کلن شیلری لاینقطع آتدرق تابسحر کوزینه اویقو کیرمیورایدی.

برقاچ کون سکره ایکی تخته کره‌وت بایدیردق واوزرلرینه مثلث الشکل برر جیلك کچروب اوست طرفدن ایکی اوچلرینی چیویلرله کره ربط ایتدك . هم مندر هم فراش نوم اولان دوشکارمز بوسریر رفته نقل ایدلدی .

اره‌دن برقاچ کون کچمسی اوزرینه اره صره قلعه ضابطلری یانمزه کلوب کیتمکه باشلادیلر . متصرف بك افندینك مخدومی سهراب بك دخی ایکی اوچکونده برکلوب بدرینك سلامتی وبو حالدن پك متأثر اولدیغنی تبلیغ ایله برابر هرنه لازم ایسه خدمتده قصور ایدلیه‌جکنی افاده ایتمك لطف ونوازشنده بولنیور ایدی. متعاقباً صباحلری اقشاملری بر ایکی ساعت نفس الق ایچون اوطه‌نك اوکندکی لیمان اوستنده کزنمه‌مزه مساعده ایدلدی . تنفس زمانلرنده بعضاً طوسون اغا ایله طوبجی کاتبی محمد افندینك ینه لیمانك اوستنده واقع اوطه‌لرینه کیدر قونشور ایدك . صباحلری زندان بندلری لیمانك اوکندکی میدانه تحت الحفظ چیقاروب ایکی ساعت مقداری تنفس ایتدیردکلری جهتله کاه انلری لیمانك اوستندن سیر ایدردك . اوزمانلر بو بدبختانك نعیم دنیادن تمتعلری یکرمی درت ساعت ایچنده ایکی ساعت مدت اوميدانده کنیش کنیش بر نفس المغه واوقدر مدت ضیای نهاردن مستفید اولمغه مقصور ایدی . بعضیلرینك ایقلرینه بر مره طوانده زنجیره مربوط بوقاغی اورلمش ، زنجیرك اوبر اوجنی بلی حدانده طوتدرق یوریور ؛ بعضیسی ایکیشر ایکیشر ایکی مره طوانده برزنجیره اوریلوب یوردکن هر بری زنجیرك بر طرفنی قالدیریور؛ لیمانك ایچنده بولنان ابدستخانه ایسه وقت وقت طاشوب یاندقلری یره قدر باصیو بونلر اره صره کیجه‌لری :

والطیر یرقص مذبوحاً من الالم

قیلندن اوله‌رق «یاحلالی .. یامالی ..» آهنکیله ال چیرپیور ، جنبشلر ایدیورلر ایدی .

برکیجه لیمان بوشاندی دیه بر کوزلنی قوبدی . مکر زندان بندلر هرنه واسطه ایله ایسه الده ایتدکلری قازمه کورك وسائر ادواتله ، مدتدنبری کیجه‌لری لیمانك دکز جهتنه مصادف سورك التنی قازوب او آهنکارله قازمه صدالری ستر ایدیلیور ، چیقان طوپراقلر هرکسك مندری دوشکی التنه یرلشدیریلیورایمش . تام عمایاتی بتوردکاری کیجه ایافلرنده‌کی بوقاغیلری چوزه‌رك اچدقلری کدکدن بر خلیسی دکز واورالری صیغ اولدیغندن بورادن دقرمه چیتوب فراره قدم باصارلر سکره اکثریسی دردست ایدیلوب لیمانه اعاده قلندی .

بوراده من التقدیم جاری بر تعامل واردر :

باشنه هرنصلسه بر قضا کلمرك عکا لیمانه دوشمش بولنانلر ایچندن ناصیه‌قاللرنده آثار صلاح نمایان اولانلری اکمال مدت محکومیت آز بر شی قله درون قاعده ایلروده ذکر ایدیله‌جك اولان جزار جامع شریفی حولیسندکی حجره‌لردن برینه چیقاررلر. بوتعامل خوشمه کیتدی ، نه قدر مهربانکارانه بر مجامله انسانیت ! الله بادیلرندن خشنود اولسون .

یوقاریده اسمی کچن طوبجی کاتبی محمدافندی قدمادن تریاکی بر ذات ایدی . خاطرمه کلدکجه حالندن تأثرله برابر محضا طوروه‌مشربنده‌کی خوشلغه بناءً کولمه‌دن کندمی الهه‌یغم متقبندن بری شو ایدی که محمدافندی برایکی سطریازی یازار یازمازقلمی کاغدی الندن براقور ، برجیغاره صارار ، صحبتلر حسجالار ، باخصوص زمانه‌نك هردم سهام جوروستمنه هدف اولدیغنه دائر حکایه‌لرله جیغاره‌یی جنبشلندکدن سکره تکرار کاغدی دست تحریرینه الوردی . لکن محمدافندی جیغاره‌یی جنبشلندیکی آشاده بری طرفدنده قاره‌سینکار یازی‌یی جنبشلندکارندن کاغدی سوادن خالی برصحیفهٔ بیضا حالدن بولمغله [های خینلر ..] عتابیله باشدن یازمغه مجبور اولور وبویوله برخیلی محو واثباتلر تکرر ایتسمدکجه خامه‌زن مبادرت اولدیغی اوراقك اکمال تحریرینه بردرلو موفق اوله‌مازایدی .

[مابعدی وار] برکت‌زاده : اسماعیل حقی

آت پازاری سید عثمان فضلی الهی

مشایخ عثمانیه آره‌سنده فضل وعرفان ایله مشتهر بر ذات عالی قدر اولوب (۱۰۴۱) تاریخنده شومنی (شمنی) ده مهدآرای شهود اولمشدر. مقدمات علومی مسقط رأسیله ادرنه ودرسعادتده اکمالدن صوکره عرفای مشایخ جلوتیه‌دن ذاکر زاده عبدالله افندیه انتساب ایله تکمیل سلوك طریقت ایده‌رك برایکی

سنه (آيدوس) ده اون بش سنه (قلبه) ده تدريس وارشاد ايله مشغول اولهرق درسعادته هجرت وآت بازاری قرينده اختيار اقامتدن ماعدا بين المشايخ والعلماء (آت بازاری) امير افندی لقبيله كسب شهرت ايلهدی. بوراده دخی تسليك سالكين وتدريس طالبين ايله برابر تأليف آثارايله اسرار اوقات ايله بوسوق تقديرله اوبرس جزيره سنده كی (ماغوسه) يه كوندريلهرك برسنه مرورنده (روح باكيجون عزيزك اوقوبالم قاعه) مصراعنك دلالت ايتديكی (١١٠٤) ده ارتحال دار بقا ايتدی . خلفاسنك اك مشهوری كثرت آثارايله متعارف اولان صاحب تفسير (روح البيان) شيخ اسماعيل حقی در. احوال ومناقبنك تفصيلی حق مرحومك مطبوع (سلسله نامهٔ جلوتی) (كتاب الخطاب) (رساله خليليه) ايله غير مطبوع (تمام الفيض) اسملرنده كی آثارنده مندرجدر. تأليفات عارفانه وفاضلانه لرينك باشليجه لری شونلردر :

١ — حاشيه على تفسير الفاتحه للشيخ صدرالدين قونوی المسمی (بمرآت اسرار العرفان على اعجاز البيان)

٢ — حاشيه على شرح فصوص الحكم

٣ — حاشيهٔ مختصر على المختصر فی المعانی

٤ — حاشيهٔ على شرح التلخيص المطول فی المعانی والبيان

٥ — حاشيه على التلويح التفتازانی

٦ — شرح رساله امام جلدكی

٧ — شرح قصيدهٔ شيخ اكبر المسمی تجليات برقيه [شيخ اكبرك « لامن اسره روح وجسم ، لنا فی جمع الاسماء اسم لنا فی جوهر الاشياء طلسم ، فهذا من جنون العشق قسم » قصيده سنك شرحيدر]

٨ — هداية المتحيرين [حكمت وكرای عتيقدن باحث اولوب بر نسخه سی ازميرده خاتونيه كتبخانه سنده منظوردم اولدی]

شهود ايلردی انواری اولی الابصار اولا نلرهب

ولی اغياری منع ايلر ايدوب غيرت جلال هو

بيت عارفانه سی كنديلرينه منسوب اولمق اوزره بعض مجموعه لرده مقيددر.

بروسه لی محمد طاهر بن رفعت

بروسه مبعوثی

حديقهٔ فكريه

دردنجی دور

بشرك فطرت اولايه رجعتی

اسلام دين فطريدر

بز يوقاريكی صحيفه لريمزده بشرك تدين نقطهٔ نظرندن تاريخی تدقيق ايتدك ؛ بخشمزده انسانك اك اولكی حال دياتيله بوحالك بيكلرجه سنه لك حيات ارضيه اثناسنده كچيرديكی انقلاباتی . ارباب مطالعه لنجادی نظرده احاطه ايده بيلهجكی صورتده ، اطرافيله ايضاح ايلدك . شمدی بويله بر نظر اساساً هركسك ذاتنده مركوز اولهرق هركسك صميم قلبندن طوغمقده اولديغی تدافع وجدانی ايله برلشنجه مسئلهنك حقيقتی كون كبی عيان اولور .

مسئلهٔ لاهوتيه هرنه قدر اك وحشی برزمانده اك مدنی برشهرلی يه وارنجيه قدر بوتون بشريتك قلوبنده استقرار ايدن امانی صرمسنده ايسه ، او امنيه رك متوجه اولديغی غايتلر ادراكات واحتياجاتك تفاوتی نسبتنده متفاوت . آرادكی مسافه ايسه تصورلرك تخالی قدر متخالفدر . بناءً عليه بوحيثيتله اوكا مشابهت عرض ايده بيلهجك باشقه بر غايهنك وجودينی تصوره امكان يوقدر . چونكه مسئله حد ذاتنده نهايتسز حقايقك ايدر ، زيده سيدر .

أوت ، مسئلهٔ لاهوتيه بربری ايچنه رسم اولنمش برچوق دائرهلرك مركز مشتركی مثابه سنده در كه او دائرهلر مركزه اوزاقلق ، يقينلق جهتيله آرهلرنده نهايتسز بر فرق كوستررلر .

انسانك احتياسات درونيسی ، ادراكات قابيسی ايچون مدنی توجه محدود اولهيدی حقائق واضحه ايله اقناعی اك قولای مقاصدمرسنده بولونوردی . لكن انسانك حالی بونك بوسبوتون خلافيدر . حتی بر آدم ايچون ديكرينی بر قاعدهٔ فلسفيهنك بر نظريهنك محتمل ايتديرمق اقناعی اك مشكل آرزولر عدادندهدر . فقط بوصعوبت اويله بعضلرينك ذهنی كبی حقائقده افراد وانمك تخالی نسبتنده متخلف اولمسندن نشئت ايديور ، ظن اولنمسون . زيرا ايش قطعياً بو مركزده دكلدر . تخالف ايدن شی حقائقك اشخاص مختلفه اوزرندهكی تأثيريله مختلف قالبلرده طوتديغی موقعيدر . چونكه محيطك ، تفرقك ، كدرك ، سرورك ، درجهٔ عالمك ، سعهٔ فكرك ، طرز تصورك ، حتی تربيه وعداتك ، آچلغك ، صوصزلغك ، الحاصل فقر وثروت كبی بر چوق حالاتك حقائقك تلقيسی ، قلبده استقراری خصوصنده بويوك بردخلی ، جدی بر تأثيری واردر .

حتی انسان قلوب بشرده كی اختلافات ايله قسماً مساويدرلر كبی مؤثرات كبی نهايتسز صور ابراز ايدن حالاتك كندی اوزرندهكی آثارينه وقوف حوسنه دوشمك بو اوغورده بر چوق چاليشمه استحصال مقصدك محال اولديغی اكلامقدن باشقه بر نتيجه الده ايدمز .

بك اوقدر اوزاغه كيتمهيه حاجت يوق ، تفكرك ايچه تأمل ايدرسه كز كورركزكه بوامودی بزربر پيتكاه امانه چكمك ايچون كنديكزده غيت كيش بر ميدان وار . . يوق ، كنديكزی تبعدن اظهار عجز ايده بيلك اولورسه كز طبعی باشقه دقيقه اصلا قدرت كوستره مزسكز .

بزم بو كتابی يازمقدن مقصدمز وطن معززيتز اولان شرقده انتشاره باشلايان جرثومهٔ الحاده ميدان اوقويهرق اونكله جدی بر محاربه ايتمكدن عبارت اولديغندن ؛ حال بوكه اختلاف طبايع وقوفز بزه خصمسزك ، ولو بر فرقهسنده اولسون ، جن آلهجق برى بولهمق اندیشه سنی اك ايتديكندن قلمه هر واديده جولان ايتمك ، مختلف وجدانلره كوره متنوع محاكملر يوروتمك اوزره براز حريت ويرمهيی

کارگیر اوطه‌لردن اوسکنه هنوز قره غول کلبه‌سی قونمش بر اوطه‌یه بزی صوقدیلر وقیونك اوکنه تفنکلی برده نوبتجی دیکدیلر .

اوطه‌نك آرقه جهتنده دکزه ناظر ایکی اوطاق پنجره‌سی وار . بورادن اشاغیسی برمناره بویی براوچوروم. پنجره‌لرك تیموربارمقلری تجدیدایدلمش، طباننه هربستانده جنوه‌قامنده استعمال‌اولنان وعدسه‌سی صوانمش ، دیواری هرطرفدن دایك دشیك . اوکون ایکی فلکزده دوشکارمزی قارشوقارشی‌یه عدسه اوستنه سردك ؛ چوب اوستنه یاصلاندق ؛ شوحالك شدتندن ونجیون بودرجه تضییق ایدلدیکمزدن بحث ایتمکه باشلادق. حیدوده‌شهور لفتری بزبزاندر بویکی تیموربارمقلرلر نه اوله‌جق بومتین ومحکم حصار ایچنده چقنه چقنه نوتیلر؟ لکن بوحالده کیم مطلع اوله‌جق.. بوشدتی قنی‌ال تخفیف ایده‌جك.. کیم فریاد رس اوله‌جق.. ایواه! بوامیدلر مسدود. بزبوشدت ایله بزاراایکن بوکاعلاوةً اوطه‌نك ایچی قاره‌سینکارله اوقدر طولدی‌که اوتورملازقونوشولازبردرجه‌یه کلدی . بوحال ایله کیجه‌یی بولدق. بوموذیات خواب سکونه طالدی . کیجه‌بونلره بدل وبلکه دهافائق اوله‌رق انواع حشرات وبالخاصه بورالرجه مابوریس مدیدیلن کرتنکه‌لردایك دشیکدن ظهوراید فوج فوج زیارتمزه شتابان اولدیلر. ابوبریصك مستکره جیغ جیغلری زواللی نوری بکك فنا حالده سیکرینه طوقدیقندن بك متأذی اولیورو سك کلدیکی جهتلره انه راست کلن شیلری لاینقطع آتدقتابسحر کوزینه اوبقو کیرمیورایدی.

برقاچ کون صکره ایکی تخته کرموت یاپدیردق واوزرلرینه مثلث الشکل بورر جینلك کچبوب اوست طرفدن ایکی اوچلرینی چیویلرله کره ربط ایتدك . هم مندر هم فراش نوم‌اولان دوشکارمز بوسریر رفته نقل ایدلدی .

اره‌دن بر قاچ کون کچمسی اوزرینه اره صره‌قلعه ضابطلری یانمزه کلوب کیتمکه باشلادیلر . متصرف بك افندینك مخدومی سهراب بك دخی ایکی اوچکونده برکلوب پدرینك سلامتی وبو حالدن بك متأثر اولدیغنی تبلیغ ایله برابر هرنه لازم ایسه خدمتده قصور ایدلمیه‌جکنی افاده ایتمك لطف ونوازشنده بولنیور ایدی. متعاقباً صاحبلری اقشاملری بر ایکی ساعت نفس النق ایچون اوطه‌نك اوکندکی لیمان اوستنده کزنمزه مساعده ایدلدی . تنفس زمانلرنده بعضاً طوسون اغا ایله طوبجی کاتبی محمد افندینك ینه لیمانك اوستنده واقع اوطه‌لرینه کیدر قونشور ایدك . صباحلری زندان بندلری لیمانك اوکندکی میدانه تحت الحفظ چیقاروب ایکی ساعت مقداری تنفس ایتدیردکلری جهتله کاه انلری لیمانك اوستندن سیر ایدردك . اوزمانلر بو بدبختانك نعیم دنیادن تمتعلری یکرمی درت ساعت ایچنده ایکی ساعت مدت اومیدانده کنیش کنیش بر نفس المنه واوقدر مدت ضیای نهاردن مستفید اولمنه مقصور ایدی . بعضیلرینك ایقلرینه بر متره طولنده زنجیره مربوط بوقانی اورلمش ، زنجیرك اوبر اوجنی بلی حذاسنده طوتمه‌رق یوریور ؛ بعضیسی ایکیشر ایکیشر ایکی متره طولنده بر زنجیره اوریلوب یوررکن هر بری زنجیرك بر طرفنی قالدیریور؛ لیمانك ایچنده بولنان ابدستخانه ایسه وقت وقت طاشوب یاندقلری یره قدر باصیو بونلر اره صره کیجه‌لری :

والطیر یرقص مذبوحاً من الالم

قیلندن اوله‌رق «یاحلالی .. یامالی .. » آهنکیله ال چیرپیور ، جنبشلر ایدیورلر ایدی .

بر کیجه لیمان بوشاندی دیه بر کوزاتی قوپدی . مکر زندان بندلر هرنه واسطه ایله ایسه الده ایتدکلری قازمه کورك وسائر ادواتله ، مدتدنبری کیجه‌لری لیمانك دکز جهتنه مصادف سورك التنی قازوب او آهنکارله قازمه صدالری ستر ایدیلیور ، چیقان طوپراقلر هرکسك مندری دوشکی التنه یرلشدیریلیور ایمش . تام عمایاتی بتوردکلری کیجه ایافلرنده‌کی بوقاغیلری چوزه‌رك اچدقلری کدکدن بر خیلیسی دکز واورالری صیغ اولدیغندن بورادن دقرمه‌یه چیقوب فراره قدم باصارلر صکره اکثریسی دردست ایدیلوب لیمانه اعاده قلندی .

بوراده من القدیم جاری بر تعامل واردر :

باشنه هرنصلسه بر قضا کلمه‌رك عکا لیمانته دوشمش بولنانلر ایچندن ناصیهٔ حالرنده آثار صلاح نمایان اولانلری اکمال مدت محکومیت آز بر شی قله درون قلعه‌ده ایلروده ذکر ایدیله‌جك اولان جزار جامع شریفی حولیسندکی حجره‌لردن برینه چیقارلر. بوتعامل خوشمه کیتدی ، نه قدر مهربانکارانه بر مجاملهٔ انسانیت ! الله بادیلرندن خشنود اولسون .

یوقاریده اسمی کچن طوبجی کاتبی محمدافندی قدمادن تریاکی برذات ایدی . خاطرمه‌کلدکجه حالندن تأثرله برابر محضا طوروشمزینده‌کی خوشلغه بناءً کولمادن کندمی الهه‌یغم مناقشندن بری شو ایدی‌که محمدافندی برایکی سطریازی یازار یازمازقلمی کاغدی النده براقور ، برجیغاره صارار ، محبتلر حسجالر ، باخصوص زمانه‌نك هردم سهام جوروستمنه هدف اولدیغنه دائرحکایه‌لرله جیغاره‌یی جنبشلندکدن صکره تکرار کاغدی دست تحریرینه الوردی . لکن محمدافندی جیغاره‌یی جنبشلندیکی اثناده بری طرفدنده قاره‌سینکار یازی‌یی جنبشلندکارندن کاغدی سواددن خالی برصحیفهٔ بیضا حالدن بولمغله [های خیبلر ..] عتابله باشدن یازمغه مجبور اولور وبویولده برخیلی محو واثباتلر تکرر ایتمدکجه خامه‌زن مبادرت اولدیغی اوراقك اکمال تحریرینه بردرلو موفق اوله‌مازایدی .

[مابعدی وار] برکتزاده : اسماعیل حقی

آت پازاری سید عثمان فضلیٔ الهی

مشایخ عثمانیه آزه‌سنده فضل وعرفان ایله مشتهر بر ذات عالی قدر اولوب (۱۰۴۱) تاریخنده شومنی (شنی)ده مهدآرای شهود اولشدر. مقدمات علومی مسقط رأسیله انزنه ودرسعادتده اکمال‌صوکره عرفای مشایخ جلوتیه‌دن ذاکر زاده عبدالله افندی‌یه انتساب ایله تکمیل سلوك طریقت ایدمك برایکی

هیهات ! سنی اویله کوروبورم که خاکداندکی مطالبك بتسه آسانده جستجوی آرزوایدجکسك : اوکانك اولسهك دهاایلریسنی، ماورای موجوداتی ایستیه جکسك ! دیمك که برغایتدن ،تناهیسی اولمایان برغایتدن باشقه‌سنی خشنود ایده‌جك هیچ بر شی موجود دکل ایمش . او حالده بوخاکدان سفلیه سنك حرص طمعکی تسکین ایدجك، دیدهٔ املکی طویوره‌جق شی نه اوله‌بیلیر ؟ بوقدر اوزون آمالی، بوقدر شدید اعتراضاته قارشی آلتونلرك ، جوهرلرك ، کوشکلرك سرایلرك والحاصل بوتون اسباب ذوق واحتشامك نه اهمیتی اوله بیلیر ؟

هدف آمالی بوقدر اوزافده بولنان وجدانکك معنالی‌یه میلی بویله تحملکذار بر شدتده اولورده بوتون دنیا ومافیهاسنی تمامیله خشنود ایتمك شویله طورسون ، ارزولرینك بر قسمنی بیله انفاذه نا کافی کلیرسه یاسنك بو خاکدانه کلیشك ظفریاب اوله‌میه‌جنك برمرامه طالب اوله‌رق عذاب ایچنده قالدك ، یتیشه‌میه‌جکك برمقصدك آرقه‌سنده خائب وخاسر طولاشمهك ایچونمیدر ؟ اکر بونك ایچونسه زواللی بشریت صوکسز برغرام اوغورنده فدامی اولسون، بوتون عمرینی سوز وکداز ایله‌می کچیرسون ؟

وجدان انسانینك بوتون بواشواق قلبیه‌نك آلتنده‌کی مقصدی ، معنای انسانیتك ، روحك بوقدر اشتیاق ایله آرادیغی آرام جان عجبا نه اولسه کرکدر ؟ بز شیمدی بونی فلاسفهٔ مادیونه‌می صورهلم ، یوقسه حکمای روحیونه‌می ؟ خایر خایر ، نه‌اوته‌کیلرینه ، نه‌ده بریکیلرینه ، بز بومسئله‌یی طوغریدن طوغری‌یه خلاصك کندینه صورارز . چونکه اونك لسانی الك بلیغ ، برهانی ایسه الك متینیدر.

انسانلر اصلی شیمپانزا یاخود مایمون فصیله‌سندن اورانغوتان ، غوریل اولدیغنه قائل اولان داروینیستلرله ، بشرك بوتون قرابت حیوانیه‌دن منزه اوله‌رق صانعی طرفندن باشلی باشنه یارادلدیغنی سویلاین خلقت مستقله طرفدارانی برطرفه براقهلم . چونکه علی العجله یازمقده اولدیغمز بوکتابدن مقصد انواع ذوی الحیاتك اصلی حقنده‌کی اختلافات فلسفیه‌یی اجمال دکلدر . زیرا بویله برنیته بولنسه‌ق برسورو اصلسز ، اساسسز جدلیات آره‌سنده روح بحثی غائب ایده‌جکمزدن باشقه بربرینه ضد بونجه مذاهب فلسفیه، بونجه فرضیات متنوعه اصحابنك طبیعی هپسنی بردن ممنون ایده‌میه‌رك ایچلرندن انجق بر فرقه‌سنك فکرینه مماشات ایتمش اولورز . بو ایسه چیزمش اولدیغمز خط حرکتك قطعیاً داخلنده دکلدر . بزم مقصدیمز عقائد اسلامیه‌یی (ولله الحجة البالغة) سند جلیلنك ناطق اولدیغی وجهله هربرجدله غلبه چالان ، محکمیت احکامی قبول شکدن پك یوکسك اولان کلام الهی‌یه موافق کله‌جك وبرفکر سرکشی یوله یاتیره‌جق بر طرزده مدافعه‌دن عبارتدر .

دیمشدك که داروینیستلرله معارضلرینی بر طرفه براقهلمده انسانك مرتبهٔ انسانیه، استحقاق ایتدکدن صوکرهکی احوالنی نظر امعانه آلهلم . ایستر بشر خلقت مستقله طرفدارنك دیدیکی کبی صحنهٔ موجوداته طوغریدن طوغری‌یه انسان اوله‌رق چیقمش اولسون ؛ ایسترسه نظریهٔ تکامل اصحابنك ادعاسی وجهله حضیض حیوانیتدن تدریجاً منصهٔ انسانیته یوکسلمش اولسون ؛ بزم کندیسنه عطف ایده‌جکمز لحاظهٔ امعان شونی کوستررکه : اوکندی موجودیتی اوزرنده اجرای نفوذ ایدن برطاقم قوانین طبیعیه بولندیغنی واوقوانینك عالم حیوانات اوزرنده حاکم اولان قوانین جنسندن اولدیغنی حس ایتمش ؛ بناءً علیه حیات ومعیشتنه اساس اولاق حیثیتیله استحصالی الزم برطاقم حقائقك وجودینی آکلامش؛ اشیانك حسن وقبح، خیر وشر اعتباریله ماهیاتنی، آثارینی تمیز ایله‌مش،دهاصوکره ذاتی،نوعی، هلاکدن محافظه ایچون برقانون اخلاقی‌یه انقیاد ضرورتنی کورمشدر .

شمدی بری قلنوب دیه بیلیرکه : بوقدر عالی برحس انسانك شبستان عالم غیدن چیقه‌رق معرکهٔ دنیایه آتیلدیغی زمان مالك اوله بیله‌جکی ادراکك پك فوقنده برادراکه متوقفدر.انجق یکرمنجی عصرك نهایتنده یتشمش الك بویوك فیلسوفك متحسس اوله بیله جکی بوقدر علوی حسك حال طفولیتده کی بشرده موجودیتی نصل تصور اوانه بیلیر ؟

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

مواعظ

مقرری : مناسترلی اسماعیل حقی — محرری : سیروزلی حافظ اشرف ادیب

٦١ درس — مایس سنه ٣٢٥

— روح انسانی بوقدر صاف ، مجلا ، طاهر ایکن بو بولاشیق جوهر ایچنه نصل کلدی ، بو کدرلی وجود ایله نصل برلشدی ؟ روح جوهر کرانبهادر . ملأ اعلادن دار فنایه دوشن بوروح بویله عناصردن مرکب کثافت آلودجسم ناپاك ایله برلشمسنده‌کی حکمت، فائده نه‌در ؟

بونك اوزرینه حضرت عمردن اویله سوزلر ایشتدی‌که حیرتده قالدی . همان او آنده مظهر هدایت اولدی :

— سزك دینکز حقدر ، دیدی ، علوم ومعارف سزه ویرکی . بزم عقلمزله بولدیغمز شیلر هیچدر . اصل سزلر درس آلنه‌جق بر دارالعرفان ایمش سکز. خلیفه‌لر بویله اولورسه یاعلوم ومعارفك مشکات منبری اولان سلطان انبیانك کمالاتی نصل اولور ؟

موافق کوردك . تاکه وقوعی ملحوظ اولان مافاتمزی باری بوصورتله جبره موفق اولهلم :

انسان نه‌در ، بیلیورمیسك ؟ انسان ترکیبی غایت عجیب ، تکوینی صوك درجه‌ده غریب بر مخلوقدرکه هم کروبیلرله بزم آرا بر ملك مرتبه‌سنه یوکسلمه‌یه، حتی اونلرك هپسنی کریده براقایه، هم ده شیطانلره، ابلیسلره قلاغوزلق ایده‌جك درکاته ایخه‌یه مستعددر . شیمدی انسانك حالی بویله اولنجه ، اونی منهاج قضایاته ارشاد ایده‌جك ، کریوهٔ رذائله صاپمقدن آلیقویه‌جق مرشد امین کیم اوله بیلور ؟ زیرا بو اویله مشکل بر ایشدرکه انسان ایچون نفسیله مجاهده ایدرك اونی حدود اعتدالی محافظه‌یه اجبار ایله ممکن اوله بیله‌جك .

اکر بری چیقارده : أوت ، حکمت اخلاقیه‌نك بو خصوصده عقیدهٔ الٓهیه محلنه قائم اولمسی ، نظامات وقوانین موضوعه‌نك، شرائعك یرینی طوته بیلسی محتملدر . دییه‌جك اولورسه جواباً دیرزکه : پك اعلا ، بزه برقوم کوسترکه قوانین مرعیه افرادینی شهوات نفسانیه‌لری یشنده طولاشمقدن آلیقویمش ، احکام نظامیه‌سنك شدتی ارتکاب جرائم وجنایاته مانع تشکیل ایله‌مش اولسون .

عقیدهٔ الٓهیه‌نك کندیلرنجه محترم اولدیغی دورلرده رومالیلر اقبالك ، عظمتك شاهقه‌سنه قدر یوکسلمشلردر . لکن صوکره‌لری ایچلرنده ظهور ایدن بعض فجرهٔ فلاسفه ملتك بنیان عقائدینی زیروزبر ایدرك اجزای مرکبه‌سنی شکوك وهمیه قاصیرغه‌لریله صاوورنجه [روما دولتی زمانده بر دولت علم اولمقله برابر] آره‌دن پك چوق کچمه‌دن او قوجه حکومت محکوم انهدام اولدی ؛ عمراندن اثر قالمادی ؛ ایچنده اویله بر طاقم اقوام توردیکه بهائم ایله فرقلری آنلره بنه‌رك داوولی، زورنایی اوکلرینه قاتمقدن باشقه بر شی دکل ایدی !

معاصریمز بولنان امتلرك احوالنی حکیمانه تأمل ایده‌جك اولورسه کز موقع اقبالی الك مستحکم اولانلر ، قبله‌کاه فوز وفلاحه الك زیاده متوجه بولنانلر — بوعقیدهٔ فطریه‌دن بر بقیه محافظه ایدنلردر . اویله ایسه سوزی آله‌رق دیرزکه : سعادت بشریه‌نك مداری انجق فضیلتدر ؛ فضیلتك نفسده ثبوتی ایسه وجود خالقه ایمان اولمدقجه قابل دکلدر .

حکیم شهیر ژان ژاق روسونك شو سوزی نه‌قدر کوزلدر : «اولجه انسان ایچون وجود باری‌یه اعتقاد ایتمکسزین‌ده صاحب فضیلت اولمق ممکندر ، ظن ایدردم. شیمدی بونك قابل اولمدیغنی بیلدیکم ایچون اسکی ظنمك وهمدن عبارت قالدیغنی اکلادم . »

مادامکه فضائل اخلاق سعادت بشرك یکانه مداریدر ، بونی بیلدکدن صوکره الله عشقنه‌سویلیکزکه وجدانده حسناته ثواب ایله ، رذائل وسیئاته عقاب ایله مجازات ایده‌جك بر خالقك وجودینه ایمان اولمازسه او فضائل هانکی مرکزه ارتکاز ایده‌جك ؟ فطرة نه‌یه میال اولان شو سرکش انسانی ارتکاب مظالمدن آلیقویه‌جق ، جرائم وجنایاته طولو دیزکین صالدیرمقدن منع ایده‌جك نه اوله‌یه شهوات بهیمیه‌سی سائقه‌سیله چرکابهٔ رذائله طالمقدن اونی آلیقویه‌بیلیر؟

صمیم فؤادندن بو روح الٓهی ، بو عقیدهٔ لاهوتی سلب اولنه برآدمك کمال سهولتله ارتکاب ایتمه‌جکی هانکی عار ، هانکی جنایت متصوردر ؟

ای غافل بشر ! بیهوده‌یره کندیکی آلداتمه ، بنی نوعکده کوردیکك لطف ورقته قاپیلمه ! زیرا قلبده سمندطمعی ضبط ایده‌جك ، آتش حرص وکینی سوندره‌جك نور ایمان اولمدقجه اونلرك الٓحلیمی ، سایمی بیله قاپلاندن خونریز ، کابدن عقور ، آرسلاندن مفترس، تلکیدن خدعه‌کار ، خنزیردن شنیع اوله‌بیلیر !

انسان عالم علوی ایله جهان سفلی بیننده مشترك بر مخلوقدر. مادده اعتباریله نظر اولنورسه مایمردن پك آز فرقی کورولور . لکن معنا جهتندن باقیلیرسه اوندن دها علوی بر مخلوق تصور ایدیلامز . حتی غایهٔ سبیل عزمنده نقصاندن منزه بر کمال ، ذلتدن متعالی بر رفعت بولندیغه ادراك ایدرك اوکال فوق الخیاله شوریده‌دلان عشاقك اشتیاقنی آکدیر برشوق ایله ، اورفعت عالی العاله ایسه فیضانوردان حجازك بیت الحرام اولان تحسرینه معادل روحانی برذوق ایله آتیلان بر مخلوقك نظیری تصور ایدیلامز . باخصوص بوذوق وشوقده عالم ، جاهل ، حکیم غافل هرکس براولدیغی ایچون دینه بیلیرکه بوتون چهره‌لرده اومطلب کزینك ، اوغایة الآمالك نشانهٔ وجد وتحسرندن باشقه برشی کوریلامز .

دنیاده نه‌قدر افراد بشر وارسه ، حتی ایستر اویله برغایهٔ آمالك وجودندن خبردار اولسون ، ایستر اولماسون ؛ ایستر اواقصای امانینك خیال ظفریله اویالانسون . ایستر اویالانماسون ، کافه‌سی هپ اوکمال علوی‌یی تمنیده ، دها طوغروسی کندیسنه رغماً تحریکدردر .

دکلدر ، دیرسه‌کز بکا برقاب کوسترك ، بر وجدان بولنك کندنجه آرزوایلدیکی برغایته وارنجه آرتق مستریح اولسون، اضطرابی سکونه تبدل ایتسون؟ برزنکین کوسترك که ثروتنه قانع اولمش، بر بویوك آدم آرایك که بویوکلکیله اکتفا ایتمش اولسون ؟ معلوماتنی کافی کورن برعالم ، اختراعاتك کفایتنه قائل اولان برموجد وارمیدر ؟ اوحالده الله عشقنه سویلیك که بشرده آمال ومطالبه قارشی بویتمز توکنمز حرص نه‌اولیور ؟

ای انسان ! سنك اوخریص وجدانکده قناعت کلمه‌سی ایچون تعین ایتمش برمدلول یوقمی ؟ اوحیران قلبکده رضا دنیلن شیئك شمه‌سی اولسون بولونمیورمی؟ باقیورم برمقصدی استحصال ایدرایتمزارته‌کنه صالدیریورسك ! براز آرامه نوبت کلنجه‌همان دیدیغه‌یه باقیورسك ! بوتون حیاتك طمعله کچیور ، بوتون ساعاتکی مساعی اشغال ایدیور. نه درسنك بوحالك ؛ طمعلریکه غایت ، املریکه نهایت یوقمی ؟

دها کلیر ، اونك ایچون بوکیجه‌ده کل ، برکره دها اوقویه‌یم ،

کیمسه‌شبهه ایتمز ، هرکسك یاپاسه امنیتی وار : — بکی دیدیلر، طورسون.

صکره کافر ، قزك عرضنه کچدی . ینه شیطان کلدی ، باشلادی اغوایه : — نه‌یاپدك سن ؟ دیدی ، بوایش میدانه چیقارسه سنی اولدیره‌جکلر.

— نه نه یاپه‌یم ؟..

— نه یاپه‌جقسك . قیزی اولدیررسك ، دیدی ، صوکراده بر یر قازوب کومرسك . چونکه صاغ قالسه بالکلیه سویلیه‌جك رزیل اوله‌جقسك ..

بونك اوزرینه خزیر قزی اولدورمدیمی ؟ صوکرا کلدیلر ، صوردیلر ؟

— بویله بویله، دیدی، حالا آغلیورم .بر فنالق کلدی اوزرینه؛ اوقودم ، اوقودم ، کار ایتمدی . نهایت وفات ایتدی، بریره کومدم .

ایناندیلر . چونکه خلقك بو حریفه صوك درجه اعتمادی وار . لکن شیطان طورورمی ؛ ینه آدم قیافتنه کیردی ، ویا رؤیالرنده کوروندی ، حاصلی خبرویردی :

— اویله دکل . اوزندیق حریف سزی آلداتدی . یاپدی یاپه‌جغنی . صوکرا کسدی . کیدك ، قبری آچك کوروسکز حقیقتی اکلارسکز .

کلدیلر ، فتح میت عملیاتی یاپدیلر . ایشك حقیقتنی اکلادیلر . الدیلر صوکرا حریفی آصدیلر . حقیقت میدانه چیقدی. آصیلیرکن شیطان کلدی قارشوسنه طوردی :

— باشنه کلن شو بلا کیمك یوزندن کلدی ؟ دیدی بیلیرمیسك ؟ بن‌دن ، بن‌دن !.. فقط بنه سنی قورتاریرم. بن اصل ابلیسم . اویله بیاغی شیطان دکل . اللهه قارشو دورمش قوجه ماعونم بن.سنی بورادن آلیر کتورورم ..

— بکی ، بن‌ده اونی ایسترم .

— ایی اما بنم دیدیکمی یپارمیسك ؟ بکا سجده ایدرمیسك ؟

— جانم الم ایاغم باغلی ...

— قاشکله کوزکله ایت، بن راضی‌یم.

« قور توله جغم » دیه بدلا ، شیطانك وعدلرینه ایناندی. بیلمیورکه الله ویردی اوبلایی . (ان الظالمین بعضهم اولیاء بعض) ظالملر بربرینه دوست اولور . لکن قوهٔ حاکمه‌یه قارشی نه یاپارلر ؟ نه نفس ، نه ارقداش قورتاره بیلیر !... الله ویرمش او آفتی . صاعقه کبی بر قوهٔ قاهره ایمش ، عدالتله حکمنی یورودییور . اکلاشیلماز نصل او دست معنویٔ قدرت الك بیوك ظالملری سرنکون ایدر ، تاج وتختنی باشنه بیقار، برصیصاده نهایت سجده ایتدی . ایمانده کیتدی . نعوذبالله خسران اندرخسران محو اولوب کیتدی .

ایشته بونك حقنده‌در بو آیت :

(کمثل الشیطان اذقال للانسان اکفر فلما کفر قال انی بریٔ منك انی اخاف الله رب العالمین) اوشیطان کبی‌در بویله برطاقم کفره، برطاقم زنادقه . قوجه دجالدن اول نه‌قدر کوچك دجال کله‌جك . یالانجی ، افتراجی ، شریعتی آلت ایدر :

عالمك محوینه سبب اولور . اهل‌الله قیافتنه کیرر . صورت حقدن کورونور . نرده ظهور ایدر بونلر ؟ اصل پایتخته، بیوك شهرلرده . ایله قیرده، طاغلرده کزمز . برقاچ کیشی‌یی اغوا ایتمکله نه قازانه‌جق ؟ یاخود بر ولایت مرکزنده ظهورایدر . بروسه کبی، آطنه کبی ، ازمیر کبی بویله بیوك شهرلرده کزر . بر طاقم عونه پیدا ایدر . اوراده بر فساد چیقاریرسه بتون دنیایه سرایت ایده‌جك . مرکز کیدنجه اغصاندن بر خیر قالماز .

ایشته بویله دجاللر ظهور ایدر ، درلو درلو فنالقلر القا ایدرلر ، مسلمانلر بینه درلو درلو نفاقلر صاچارلر . (نعوذ بالله من شرورهم) .

سلطان انبیا بیله استعاذه ایتمشدر.قرآن کریمده وار.(قل اعوذ.....) سوره‌لرینی اوقو . هر درلو آفتدن سلامت ایچون بر سپردر . هم شیطان شرندن محافظه ایدر ، هم دشمن شرندن، وکرك آفت ارضیه، کرك آفت سماویه — هردرلو آفتدن مصون قیلار .

(قل اعوذ برب الفلق من شر ماخلق ومن شر غاسق اذا وقب ومن شر النفاثات فی العقد ومن شر حاسد اذا حسد) تفسیر ایتمشدر بردفعه. یازیلمشدر درسلرده ، (قل اعوذ برب الناس ملك الناس اله الناس من شر الوسواس الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة والناس) حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز دائما یاپه‌جغنی وقت بو (قل اعوذ ...)لری اوقوردی . صوکرا مبارك الرینه اوفلر ، باشنه، کوکسنه ، قوللرینه مسح ایدردی . صحیح بخاریده مذکوردر . بعض کره (قل یا ایها الکافرون ...) سوره‌سنی‌ده اوقوردی . رطوبت فیه ایله مخلوط اوله‌رق اونلیه‌رك مبارك الرینی یوزینه کوزینه سوردردی. حتی حضرت عایشه دیمش : «سلطان انبیا دائما بونلری اوقودیغنی بیلدیکم ایچون خسته‌لنی اثناسنده ، آخرتی تشریفلری هنکامنده اوقویه‌مدیغی جهتله بن اوقودم ، اوفله‌دم .»

اللهه التجا لازم . قولك یاپه‌جغی شی دکل او . بوتزویراته ، بو نفاقه ، دجاللرك مکیدسنه هانکی طاقت قارشی طورر ؟ الله اسبابی خلق ایتمش . انسانلر اواسبابه توسل ایتملی . الله قورقوسی اولملی کوکلده .

(کمثل الشیطان اذ قال للانسان اکفر فلما کفر قال انی بریٔ منك انی اخاف الله رب العالمین) برصیصا تمام باشیله، قاشیله سجده ایتدی، آلدی آله‌جغنی کافر ، ایمانسز یاپدی حریفی ؛ صوکرا قارشوسنه

حضرت عمر ارشاد ایتدی‌اونی. بردها مملکته کتمدی .سلامت ایمان ایله مشرف اولدی . بو قصه پك اوزوندر . مثوینك برنجی جلدنده اوقویه بیلیرسکز .

(انهم لن یغنوا عنك من‌الله شیئاً وان‌الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی‌المتقین) ایشته متقیلرك ولیسی ، یعنی ناصری الله‌در، الله ذوالجلال در.ارباب تقوانك الله هر زمان حامیسی‌در . ظالملرك‌ده خصمی اودر .

شیمدی بو آیتی کوروبورسك‌یا ، بتون حقایقی جامع‌در . نه اولوردی عبدالحمید بو آیتی اکلایوب‌ده معناسنه رعایت ایده‌یدی ؟ نه کندی باشنه فلاکت کلیردی ، نه امت محمده !

سلامت ایسترسه‌ك عدالتی کوزت . (ثم‌جعلناك‌علی شریعة من‌الامر فاتبعها) شریعته تابع‌اول(ولاتتبع اهواء الذین لایعلمون) برطاقم خذله کروهی سوزینه اویمه . سفهایی موقع احترامه کچیرمه . اونلرله ارباب حمیتی اش طوتمه .

اکر بونصایحه رعایت ایده‌یدی ، اوتوز اوچ سنه‌در امت بومتوالی فلاکتلره اوغرامازدی . هردرلو سعادت ، ترقیات امت تأمین ایدلش اولوردی .

(انهم لن یغنوا عنك من‌الله شیئاً) ظن ایتمه‌که او آلچاقلر سنی قورتاریرلر . اونلره کووه‌نمه . دنیا بلاسنی اوزرندن قالدیره‌مازلر . (وان‌الظالمین بعضهم اولیاء بعض) اما ظالملر بربرینه معاونت ایدرلر . ایدرلر اما اوقدر . الله یاردیم ایتمدکدن صوکرا نه یاپارسك ؟ الله ظالملرك دوستی دکلدر . بلکه مظلوملرك حامیسی‌در . ظالملر بربرلرینه یاردیم ایدرلر . شیطانلردن‌ده معاونت کوررلر . (ان‌کیدالشیطان کان ضعیفا) شیطانك ایشی تسویلاتدن عبارت . صوکرا قارشوندہ کلیر ، کولر . (کمثل‌الشیطان‌اذ قال للانسان اکفر فلما کفر قال انی بریء منك‌انی اخاف‌الله رب‌العالمین) شیطان بیلیرسك آدمی نصل کفره صوقار. چالیشیر ، جابالار ، درلو درلو جنایتلری ارتکاب ایتدیرر ؛ تمام‌دیدیکی اولونجه کچر قارشوکه ، کولمکه باشلار : — بن سندن بریم ، دیر .

اولا اویله‌قاندیرر: — جانم‌سن‌نه‌دن‌قورقیورسك. یاپه‌جغی‌یاپ.هیچ کیمسه واقف اولماز . میدانه چیقه‌جق اولورسه ؛ شویله اولدی ، بویله اولدی ، دیر.ایشك‌ایچندن چیقارسك . کیمك حدینه دوشمش سکا برشی‌دیمکه؟ سن، بربرینه کرفت‌ایدرسك عالمی.بربرینه‌دوشورورسك. اونلریکدیکرینی قیرار ، سن چیقارقورتولورسك .

بویله اغوا ایدر ، صوکرا : — آمان بن سندن بریم ، اللهدن قورقارم . سنك قدر جسارت بنده یوق .

« برصیصا» نام کیمسه حقنده‌در بو آیت . غایت مرائی بر صوفی ایمدی او ملعون . نفسی کویا تأثیرلی ایمش . خسته‌لری اوقوردی ... فقط خسته‌لری اوقویانلرده بعضاً تأثیر کورولور . چونکه خسته اویله اعتقاد ایدر . اوقویان حد ذاتنده ایی آدم اولمق لازم دکل . واقعا بیوکلرك نفسی انکار اولنماز . کرامت‌در، تأثیر ایدر ، توجهلری اکسیراعظم‌در،هتلری دنیایی یرندن اویناتیر. فقط بعض استدراج‌ده اولور ، پاپاسلر اوقور ، تأثیر ایدر ، کرامت‌می او ؟ اوده خارقه‌در ، ابتلادر . اونلره کیدوب اوقونانلرك اعتقادی بوزولسون دیه .

دجال نه‌لر یاپه‌جق ، نه خارقه‌لر کوسترەجك . . . بوده کرامتمی الله فرصت ویرر ؛ امتحان ایچون . فرعون نه‌لریایدی ، نه‌خارقه‌لر کوستردی ! دجال‌ده‌نه‌لریاپه‌جق: « یاغمورلر یاغسین »دیه‌جك،یاغه‌جق برکویدن کچه‌جك : « بن سزك تکری‌کزم » دیه‌جك ؛ « اوت دیه‌جکلر ، سجده ایده‌جکلر.

— هایدی بلوطلر کلك ! . . . دیه‌جك بلوطلر کله‌جك، یاغمورلر یاغه‌جق . . .

— اووخ ، دیه‌جکلر ، بولدق ربمزی .

جاهل حریفلر چونکه.عجزوافتقارینی اوندن اکلاملی‌که برکوزی کور یارادلمش . الده قدرت اولسه کوزینی آچار. واقعا خارقه شیلر یاپار ؛ لکن اونی یاپان الله عظیم‌الشاندر. نصل فرعونه ، نمرود فرصتلر ویرمش ! . . بونجه ظالملر ایستدیکنی یاپمش ، آرزولرینه ایرمشلر ، درلو درلو طالعلر یاور اولمش ؟ . . هپ بونلره الله مهلت ویرمش ؛ اما صوکی کلیور. (والعاقبة للمتقین) عاقبت متقیلرکدر (ولاتحسبن الله غافلاً عما یعمل‌الظالمون) ظالملرك عاقبتی خسراندر هلاکدر.

حضرت‌پیغمبرافندمز:—دجال بنم زمانمده چیقارسه‌بن‌کافی‌یم. . بیورمشدر.دور آدمدن بری‌اویله‌بیوك‌مصیبت‌کلمه‌مشدی.برحدیث‌شریفده مذکوراون دانه‌بیوك‌علامتلر واریا؟ بریسی‌دجال لعیندر ، آخرزماندہ ظهورایده‌جك. حضرت‌عیسی کوکدن اینه‌جك ، اونی قتل ایده‌جك اوقدر استدراج صاحبی‌که هرکس حیرتده قاله‌جق . یانکده صود آتش‌ده وار ، بونی بلله‌یك ! . . . دیمش حضرت پیغمبر (ص) صکره چیقارسه عقلکز باشکزده اولسون . یانکده صو ایله آتش برابر کزر. کیم اونی تصدیق ایدرسه ، عبودیت ابراز ایدرسه صو قویه‌جق ؛« آل صویی ایچ » دیه‌جك . حالبوکه اوصو آتش اوله‌جق یانه‌جق . کیم اینانمازسه آتشه آتمه‌جق ، آتش برکلستان اوله‌جق صاقین دجالك صوینه طمع ایتمه‌یك ، آتشه کیرك ! . . . اوده امتحان ، برابتلا . آرتق اونلر آخرزمانلرده اوله‌جق شیلردر.

شیمدی نه دییوردق : برپاپاس‌ده اوقور ؛ نفسی تأثیر ایدر « برصیصا » ده اویله ایدی . منافق ، لکن کیمه بر نفس اوقورسه تأثیر ایدردی ، نهایت اوزمان پادشاهنك قزینی کتیردیلر ؛ پاپاس اوقودی . لکن قیز غایت کوزل . حریفی شیطان اغوا ایتدی قیزه دیدی که : — اوقودم ، ایی اولدك ، اما اولورکه بوعلت برکز

محل اداره : درسعادتده باب عالی جادهسنده ادارهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : سلکزده موافق آثار جدیده صالنوبه قبول اولنور درج ایتدیرلن آثار اعاده اولنمز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفتهلق رسالهدر

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنهلکی	الق آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیهده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخهسی ٥٠ پارهدر

قیرلهدن مفوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور

عدد : ٤٦ ٥ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ٩ تموز ٣٢٥ ایکنجی جلد

یارین رجبك ایلك جمعهسیدر. رحمةً للعالمین اولان پیامبر ذیشان افندمز حضرتلرینك عالم شهودایله تماسلرینك لیلهٔ دوریهسی بوکیجه حلول ایدییور .

عینی زمانده یارین تموزك اونیدر . بو (جمعه) مشروطیت مشروعهمزك کچن سنه جمعیت و جماعتله اعلان اولندیغی، روح موجودیت امم اولان مشورةً اداره حق سیاسیسنك استرداد ایدلدیکی یوم مبجله تصادف ایلیور .

[صراط مستقیم] بویله کیجهسی خندان ، کوندوزی شادان ، عموم امت اسلامیه و ملت عثمانیه ایچون باعث فیوضات نامتناهی بریوم قدسی ومسعودی کمال اخلاص وصمیمیتله محترم ومعزز قارئلرینه تبریك وتهنیهایدرك کندی نیز و فقط معصوم و نزیه موجودیتنك دخی بو روز ت افروزده بریاشنه قدمنهاده اولدیغنی کورمك بختیار- بالاظهار جناب عامهایچون سعادتلر، کندیسی تعقیب ایتدا استقامتده محترم قارئلرینه ت امرنده نی ایلر .

کسب وتجارت وتأسیس صنایعك

نظر اسلامیتده مرغوبیتی

بوحقیقی تنویره مدار اولان بعض آیات واحادیث

قال اه عزوجل (فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله) معنای شریفی : صلات جمعه ادا اولندقدن صوکرا یریوزنده ، اسواق واماکن سائرهده انتشار ایله فضل الهی « رزق واسع » طلب ایدیکز .

محل آخردهده شویله بیورلمشدر: (وآخرون یضربون فی الارض یبتغون من فضل الله) یعنی مؤمنلردن دیکر برفرقهده واردرکه اونلر سیر وسیاحتله فضل الهی طلبنده بولنورلر .

آیت اولانك اوست طرفندهکی « اذا نودی للصلاة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر الله وذروا البیع ذلکم خیر لکم» نظم منیفیله بالخاصه جمعه کونی اذان محمدی اوقوندیغی اثناده — استماع خطبه ایچون واجب اولان سعی اخلال ایتممك مقصدیله — بیع وشرا ایله اشتغال ممنوعیتی بیان بیورلمش. متعاقباً بو آیت کریمه ایله ممنوعیت مذکورهنك رفعی اعلان بیوریلهرق مسامانلرك یوم جمعهده بیله اشتغالات نافعهیه مأذون بولندقلری افاده قلنمشدر .

بوسیاق افادهدن دین مبین اسلامده سربستیٔ تجارتك هیچ بر قید ایله مقید اولمادیغی . وقت مذکوردن ماعدا اوقات واما کنك هیچ برنده ممنوعیت بولنمادیغی واضحاً آکلاشلمقدهدر . فصلکه مواسم جمعه ، مناسك حج شریف ایفا اولونان هنکام ومواقعده دخی معاملات تجاریهیه مأذون اولمقلغمز استیذانله (لاجناح علیکم

چکری بسه بن سندن بری‌یم . اللهدن قورقارم . . . دیدی ، قاچدی .

یعنی بو نلردن فائده اولماز . الهی کوجندیرمه‌یلی ، غضبنه کرفتار اولمه‌یلی . (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئا وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین) .

صوکرا نه‌بیورور ؟ (هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون) . (هذا) بو قرآن کریم ، هر وقت اوقونان فرقان حکیم بتون انسه ، بتون خلقه ، بتون دنیاده ساکن مال واقوامه بصیرتلردر .

(هذا) مفرد ، (بصائر) جمع در ؛ نصل اولور ؟ (هذا) قرآنه اشارتدر ، اماقرآنك مشتمل اولدیغی شرایع الهیه ، احکام ربانیه ایسه متعدد در ، تعدیلکدر ؛ قرآنك حاوی اولدیغی هر برحکم الهی آیریجه بر نور بصیرت عد اوله‌جقدر .

قرآنه اتباع ایتمین کیمسه نور بصیرتدن محروم اولور . نور بصر اولماجه کوز نصل کورمز ؟ هانیا باقار کورلر وار . حالبوکه کوزینك آچی ، قدرتی برلی برنده ؛ لکن کورمز . نورینی آلمش الله . بصرسه کوزك نوری یوقی ؛ اودر کورن . یوقسه کوز کندیسی کورمز . نور آستر ، قوهٔ باصره حدقة العینده وار . اوسایه‌ده انسان محسوساتی ادراك ایلر .

انسان کوزنده کی نور ایله محسوساتی ادراك ایدرسه نفس ناطقهٔ انسانیه معقولاتی بصیرتله ادراك ایدر . قلبکده نوری وار . قلبی کور اولمغه ، بصیرتدن محروم اولورسه نه کوره جك ؟ هانی بعض کیمسه لر ایچون « قلبی یوق » دیبورلر . یعنی قلبسز ، قلبنده بصیرت یوق ، نور قلب یوق دیکدر . نصل که کوزی آچیق اولانلره ده کور دینیر . عبرت آلمز دیمك ایلمز ، کوردیکی شیلردن درس آلماز . (صم ، بکم ، عمی ؛ فهم لا یعقلون) کافرلر ، منافقلر حقنده بویله بیوریلیور . اونلر صاغردر ، دیلسزدر ، کوردر ، باقارلرده کورمزلر . بعض انسانلر اویله حیوانلر بقیشلردر . کوزی اوکنده جریان ایدن احوالدن عبرت آلمایور . کوزینك قدمسی یوق دیمك . الله جمله‌مزی منام غفلتدن ایقاظ ایلیه . بوکونده بوقدرله اکتفا ایدیلم .

٦٠ نجی درسك صوکی

مجلس مبعوثان عثمانی یه آتیق مکتوب :

عثمانلی دونمامسی

کچن کون سطوت بحریهٔ مستقبله‌مزك بر رشیم حاضرندن باشقه بر شی اولمیان عثمانلی دونمامسنك اجرا ایلدیکی رسم کچید هیچ شبهه یوقی که ترقیات آتیه‌مزك برحرکت ابتدائیهٔ اقبال تعالیسی در . شمدی‌یه قدر بزده اك زیاده اونودیلان ومحکوم ممات کتیریلان قوهٔ بحریه‌مزك حسیات ملیه‌مزك روحی اولدیغی ان یوقدر . بناءً علیه هیئت محترمهٔ مبعوثانك بو جهتی دقت وحمیتلرندن دور طوتمه‌جغی طبیعی وغایه‌ل پاشانك دیدیکی کبی بلکه ضروری ایسه‌ده بوکبی تشبثات جسیمه‌ده ملتك ده حصه‌دار مساعی اولدیغی کون کبی آشکاردر . بردونمانك شبهه‌سز باخصوص عصر حاضرده اك بیوك فداکارلقلر صرفیله وجوده کلیر . حالبوکه بو بزم ایچون پك قابل دکلدر .

ایسته‌مك بر شیٔ وجوده کتیرمك ایچون کافی اوله‌ماز . بلکه او امل قلبی ایله برابر چالشمق وسائط اجرائیه‌یی ده بولمق لازمدر .

[غامبدل پاشا] بزه قوتلی بر دونما میدانه کتیرك دیبور . پك اعلا . فقط نصل ؟ طبیعی حکومت بودجه‌سنده بو جهت ایچون بر حصه افراز ایلر ؛ لازم کلیرسه استراضات عقد ایدر . لکن بوزمانه متوقفدر . بناءً علیه هم حکومتك مساعیٔ جدیه‌سی همده ملتك همت جزیله‌سی انضمام ایتملیدر . ایشته بز برشی دوشوندك . اکر هیئت محترمه‌جه تنسیب اولنورسه استقبال ملت دها سریع و دها سهیل بر صورتده تعین ایدر ظنندیز . شویله که هر سنه کعبة الله المشرفه ایله مدینهٔ منوره وسائر مقامات مقدسه ومبارکه‌یی یوز بیکلرجه حجاج مسلمین زیارت ایدر . بوکبی مقامات عالیه‌یی زیارت ایله مشرف اولنلر شبهه‌سز (واعدوا) امرینه‌ده امتثالی وجیبهٔ قطعیه بیلورلر . بنابرین بورالره برر قاصه قونه‌رق وبو قاصه‌لری برر هیئت معتمده‌نك ایدیٔ امانتنه تودیع ایده‌رك دونمای عثمانی ایچون اعانه درج اولونسه هیچ شبهه ایدلسونکه سنوی لااقل درت بشیوز بیك لیرا یه قریب برمبلغ مهم حاصل اولور . وهیچ بر صاحب دیانت وحمیت زائر تصور اولنمازکه شو اعانهٔ خیریه‌یه اشتراکدن چکنسون . فی الحقیقه اقطار عالمك هردرلو مزاحم سفریه‌یی یالکز بر امل علوی دینی ایله اقتحام ایدرك افتخار ایلیان ملت نجیبهٔ اسلامیه ایله وطنك ، ملتك ترقی وتعالیسنی ازجان ودل استیان هر صاحب حمیت عثمانی بوخصوصده قطعیاً دریغ همت ایتمز . بونك ایچونده اولا مکهٔ مکرمه مدینهٔ منوره وقدس شریف کبی مقامات عالیه ومقدسه ایله محال مبارکهٔ سائره‌ده شایان اعتماد بر رهیئت مخصوصه تعیین وتشکیلندن صوکره علمای دین ورؤسای روحانیه طرفلرندن خلق وعظ ونصیحتلر ایله ترغیب وتشویق ایدیلیرسه ایدلسونکه عون باری ایله موفقیت قطعیدر .

آیدین ولایتی تیره

مستنطق معاونی	دیون عمومیه‌مأموری	پوسته‌وتلغراف
نظمی	رجب لبیب	حسن
طبیب بلدیٔ تیره	کیجه مکتبی مؤسسی	محکمهٔ بدایت کا
امرالله جمیل	محمد	حسن حسنی

متین مطبعه‌سی

محل اداره : درسعادتده باب عالی جادهسنده ادارهٔ مخصوصه

صراط مستقیم ۱۳۲۶

اختصار : سلکزده موافق آثار جدیده مستحسنه قبول اولنور درج ایدیلمین آثار اعاده اولنمز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفتهلق رسالهدر

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنهلکی	الی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیهده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخهسی ٥ پارهدر
قیرلهدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر
درسعادتده پوستهایله کوندریلیرسه ولایات بدل اخذاولنور

عدد : ٤٦ — ٥ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ٩ تموز ٣٢٥ — ایکنجی جلد

یارین رجبك ایلك جمعهسیدر. رحمةً للعالمین اولان پیامبر ذیشان افندمز حضرتلرینك عالم شهودایله تماسلرینك لیلهٔ دوریهسی بوکیجه حلول ایدیبور .

عینی زماندہ یارین تموزك اونیدر . بو (جمعه) مشروطیت مشروعهمزك پکن سنه جمعیت و جماعتله اعلان اولندیغی، روح موجودیت امم اولان مشورةً اداره حق سیاسیسنك استرداد ایدلدیکی یوم مبجله تصادف ایلیور .

[صراط مستقیم] بویله کیجهسی خندان ، کوندوزی شادان ، عموم امت اسلامیه و ملت عثمانیه ایچون باعث فیوضات نامتناهی بریوم قدسی ومسعودی کمال اخلاص وصمیمیتله محترم ومعزز قارئلرینه تبریك وتهنیهایدرك کندی ناچیز و فقط معصوم و نزیه موجودیتنك دخی بو روز مسرات افروزده بریاشنه قدمنهاده اولدیغنی کورمك بختیار لغنیده بالاظهار جناب حقدن عامهایچون سعادتلر، کندیسی ایچونده تعقیب ایتدیکی طریق استقامتده محترم قارئلرینه دائما خدمت امرنده موفقیتلر تمنی ایلر .

کسب وتجارت وتأسیس صنایعك

نظر اسلامیتده مرغوبیتی

بوحقیقی تنویره مدار اولان بعض آیات واحادیث

قال اه عزوجل (فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض وابتغو من فضل الله) معنای شریفی : صلات جمعه ادا اولندقدن صوکرا یریوزنده ، اسواق واماکن سائرهده انتشار ایله فضل الهی « رزق واسع » طلب ایدیکز .

محل آخردهده شویله بیورلشدر: (وآخرون یضربون فی الارض یبتغون من فضل الله) یعنی مؤمنلردن دیکر برفرقهده واردرکه اونلر سیر وسیاحتله فضل الهی طلبنده بولنورلر .

آیت اولانك اوست طرفندهکی « اذا نودی للصلاة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر الله وذروا البیع ذلکم خیر لکم» نظم منیفیله بالخاصه جمعه کونی اذان محمدی اوقوندیغی اثناده — استماع خطبه ایچون واجب اولان سعی اخلال ایتمك مقصدیله — بیع وشرا ایله اشتغال ممنوعیتی بیان بیورلمش، متعاقباً بو آیت کریمه ایله ممنوعیت مذکورهنك رفعی اعلان بیوریلهرق مسلمانلرك یوم جمعهده بیله اشتغالات نافعهیه مأذون بولندقلری افاده قلنمشدر .

بوسیاق افادهدن دین مبین اسلامده سربستی تجارتك هیچ بر قید ایله مقید اولمادیغی ، وقت مذکوردن ماعدا اوقات واماکنك هیچ برنده ممنوعیت بولنمادیغی واضحاً آکلاشلمقدهدر . فصلکه مواسم حجده ، مناسك حج شریف ایفا اولونان هنکام ومواقعده دخی معاملات تجاریهیه مأذون اولمقلغمز استیذانله (لاجناح علیکم

کچدی :ــ بن سندن بریم ، اللهدن قورقارم . . . دیدی ، قاچدی .

یعنی بونلردن فائده اولماز . اللهی کوجندیره‌مه‌لی ، غضبنه کرفتار اولمامالی . (انهم لن یغنوا عنك من الله شیئا وان الظالمین بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین) .

صوکرا نه‌بیورور ؟ (هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون) . (هذا) بوقرآن کریم ، هروقت اوقونان فرقان حکیم بتون ناسه ، بتون خلقه ، بتون دنیاده ساکن مالی واقوامه بصیرتلردر .

(هذا) مفرد ، (بصائر) جمع در ؛ نصل اولور ؟ (هذا) قرآنه اشارتدر ، اما قرآنك مشتمل اولدیغی شرایع الهیه ، احکام ربانیه ایسه متعدد در . نه‌دیمك‌در ؟ قرآنك حاوی اولدیغی هر برحکم الهی آیریجه بر نور بصیرت عد اولونمشدر .

قرآنه اتباع ایتمین کیمسه نور بصیرتدن محروم اولور . نور بصر اولمایجه کوز نصل کورمز ؟ هانیا باقار کورلر وار . حالبوکه کوزینك آقی ، قاره‌سی یرلی یرنده ؛ لکن کورمز . نورینی آلمش الله . بصرده کوزك نوری یوقی ؛ اودر کورن . یوقسه کوز کندیسی کورمز . اوبر آلت در ، قوهٔ باصره حدقة العینده وار . اوسایه‌ده انسان محسوساتی ادراك ایدر .

انسان کوزده کی نور ایله محسوساتی ادراك ایدرسه نفس ناطقهٔ انسانیه‌ده معقولاتی بصیرتله ادراك ایدر . قلبك‌ده نوری وار . قلبی کور اولور ، بصیرتدن محروم اولورسه نه‌کوره جك ؟ هانی بعض کیمسه لر ایچون « قلبی یوق » دیبورلر . یعنی قلبسز ، قلبنده بصیرت یوق ، نور قلب یوق دیمکدر . نصل که کوزی آچیق اولانلره‌ده کور دینیر . عبرت آلماز ، دینی بیلمز ، کوردیکی شیلردن درس آلماز . (صم ، بکم ، عمی ؛ فهم لا یعقلون) کافرلر ، منافقلر حقنده بویله بیوریلیور . اونلر صاغردر ، دیلسزدر ، کوردر . باقارلرده کورمزلر . بعض انسانلر اویله حیوان باقیشلی‌در . کوزی اوکنده جریان ایدن احوالدن عبرت آلمایور . کوزینك فائده‌سی یوق دیمك . الله جمله‌مزی منام غفلتدن ایقاظ ایلیه . یوکون‌ده بوقدرله اکتفا ایدهلم .

٦٠ نجی درسك صوکی

مجلس مبعوثان عثمانی یه آچیق مکتوب :

عثمانلی دونمامسی

کچن کون سطوت بحریهٔ مستقبله‌مزك بر رشیم حاضرندن [باشقه بر شی اولمیان عثمانلی دونمامسنك اجرا ایلدیکی رسم کچید هیچ شبهه یوق که ترقیات آتیه‌مزك برحرکت ابتدائیهٔ اقبال تعالیسی‌در . شمدی‌یه قدر بزده اك زیاده اونودیلان ومحکوم ممات بر حاله کتیریلان قوهٔ بحریه‌مزك حیات ملیه‌مزك روحی اولدیغنی اکلامیان یوقدر . بناءً علیه هیئت محترمهٔ مبعوثانك بو جهتی نظر دقت وحمیتندن دور طوتمیه‌جغی طبیعی وغالب پاشانك دیدیکی کبی بلکه ضروری ایسه‌ده بوکبی تشبثات جسیمه‌ده ملتك حصه‌دار مساعی اولدیغی کون کبی آشکاردر . بردونمامسه‌سزباخصوص عصر حاضرده اك بیوك فداکارلقلر صرفیله وجوده کلیر . حالبوکه بزم ایچون پك قابل دکلدر .

ایسته‌مك بر شیء وجوده کتیرمك ایچون کافی اولمامز بلکه او امل قلبی ایله برابر چالشمق وسائط اجرائیه‌یی بولمق لازمدر .

[غالب پاشا] بزه قوتلی بر دونما میدانه کتیرك دیبور پك اعلا . فقط نصل ؟ طبیعی حکومت بودجه‌سنده بو جهه ایچون بر حصه افراز ایلر ؛ لازم کلیرسه استقراضات عقد ایدر لکن بوزمانه متوقفدر . بناءً علیه هم حکومتك مساعیء جدیه‌سی همده ملتك همت جزیله‌سی انضمام ایتملیدر . ایشته بز برشی دوشوندك . اکر هیئت محترمه‌جه تنسیب اولنورسه استقبال ملی دها سریع و دها سهیل بر صورتده تعین ایدر ظننده‌یز . شویله‌که هر سنه کعبة الله المشرفه ایله مدینهٔ منوره وسائر مقامات مقدسه ومبارکه‌یی یوز بیکلرجه حجاج مسلمین زیارت ایدر . بوکبی مقامات عالیه‌یی زیارت ایله مشرف اولنلر شبهه‌سز (واعدوا) امرینه امتثالی وجیبهٔ قطعیه بیلورلر . بنابرین بورالره برر قاصه قونه‌رق وبو قاصه‌لری برر هیئت متمدنه‌نك ایدیء امانتنه تودیع ایده‌رك دونمای عثمانی ایچون اعانه درج اولونسه هیچ شبهه ایدلمسونکه سنوی لااقل درت یشیوزبیك لیرا یه قریب برمبلغ مهم حاصل اولور . وهیچ بر صاحب دیانت وحمیت زائر تصور اولنمازکه شو اعانهٔ خیریه‌یه اشتراکدن چکنسون . فی الحقیقه اقطار عالمك هردرلو مزاحم سفریه‌یی یالکز برامل علویهٔ دینی ایله اقتحام ایدرك افتخار ایلیان ملت نجیبهٔ اسلامیه ایله وطنك ، ملتك ترقی وتعالیسنی ازجان ودل استیان هر صاحب حمیت عثمانلی بوخصوصده قطعیاً دریغ همت ایتمز . بونك ایچونده اولا مکهٔ مکرمه مدینهٔ منوره وقدس شریف کبی مقامات عالیه ومقدسه ایله محال مبارکهٔ سائره‌ده شایان اعتماد برهیئت مخصوصه تعیین وتشکیلندن صوکره علمای دین ورؤسای روحانیه طرفلرندن خلق وعظ ونصیحتلر ایله ترغیب وتشویق ایدیلیرسه هیچ شبهه ایدلمسونکه عون باری ایله موفقیت قطعیدر .

مستنطق معاونی	دیون عمومیه‌مأموری	آیدین ولایتی تیره قضاسی پوسته‌وتلغراف مدیری
نظمی	رجب لبیب	حسن
طبیب بلدیهٔ تیره	کیجه مکتبی مؤسسی	محکمهٔ بدایت کاتبی
امرالله جمیل	محمد	حسن حسنی

متین مطبعه‌سی ابوالعلا

خبردار ايديبوركه نوع بشرك بوتون كائناتك فوقنده برمرتبهٔ بلنده ، برمقام محموده يوكسلمسى ، عنـايت الهيه طرقندن بو نوعه اعداد اولنان غايهٔ كمالى ادراك ايده‌بيلمسى ايچون جناب حق يالكز انسانى او سره مظهر ايتمشدر .

نفسكه مراجعت ايت ، الهامات درونكى ديكله : وجدانكده غايت قوى برميل ، غايت شديد برحرص كوره‌جكسكه سنى مجد وشرف طلبنه ، قلبلرده برموقع محترم اكتسابنه متمادياً سوق ايديبور صوكره نظريكى بوتون برملته عطف ايده‌جك اولورسهك آحادكى هيئت عموميهٔ افرادلكده باشقه‌ملتلره قارشى رفعت قدر ومنزلت سوداسنده اولديغى آكلارسك. بوبرامر فطريدركه ايستر منفرداً ياشاسونلر ايستر مجتمعاً امرار ايام ايتسونلر، جناب حق انسانلرى بوجبلتده يارا تمشدر .

طالب مجد ايچون مطلوبنه نائل اولمق قولاى دكلدر ، سبيل عزمنده برچوق عقبات ، برچوق شدائد رونمون اوله‌رق كنديسنى يولندن آليقويمق ايستر . لكن بوكبى موانعله اونك حرص واشتياق آزالماز، شاهقهٔ بلند عزمنه يوكسلنجيه‌قدر تصادف ايده‌جكى طاغلرى دره‌لرى آشار شايد طريق طلبنده اقتحام ايده‌ميه‌جكى برحالنه تصادف ايدرده توقفده مضطر قالير سه ، بوسكونى بيچاره‌يه تأمين آرام ايله‌مك شويله‌طورسون ، قيزغين قايالرك اوزرنده يالين آياق يورونيلر كبى وقف عذاب اولور .

حقائق شئوندن خبدار اولان برحكيم بشرك حركاتى تدقيق ايدر وهرحركتى اوحركتدن مقصود اولان غايتله مقايسه‌ده بولنورسه كوروركه شرف وشان قازانمق علومقام احراز ايتمك ايچون اختيار اولنان افعاله نسبتله حاجات معيشتى استيفا ايچون توسل ايديلن اعمال هيچ منزله سنده‌در .

شوحالبوتون انسانلرده، اصناف طاقندن طوتكزده تاامرونهى صاحبلرينه وارنجيه‌يه‌قدر بالجمله طبقاتى تشكيل ايدن افراددە برخصيصهٔ ثابته‌در . هرفرد كندى طبقه‌سنده بولنان افراد ايله مجدوشرف خصوصنده مسابقه ايدر ، اونلردن كيرى قالمق هيچ ايستمز ، برموقع حرمت احرازينه مدار اوله‌جق اسبابك كافه‌سنه توسل ايلر حتى اونلرك عندنده غايهٔ رفعت صورتنده تلقى اولنان برحده واصل اولسه ، يعنى اوطبقه‌نك منتهاى حدودينى بولسه او زمان فوقنده‌كى طبقه‌يه كيرمك بويكى سويه‌ده‌كى اشخاص ايله مسابقه‌يه باشلار . الحاصل بوعالمده مظهر حيات اولدقجه بوطرزده دوام ايدر كيدر . بونه‌دن ايلرى كليور ؟ كمال انسانى ايچون برحدود ، برنهايت يوقدر افراد بشردن هيچ برينك ، استطاعتى داخلنده دكلدركه بولنديغى حاله قانع اولسون ، كمالك تامنتهاى حدودينه واصل اولديغنه ، اوقطه‌نك ايلريسنده برغايهٔ تكمل دها بولنميه‌جغنه اينانسون .

سبحان الله ! مجدوشرفه اولان محبت انسانك قلبنه‌نه‌بيوك برقوته حاكم اوليور ، هوسلرنه نصل تصرف ايديبور ! اونى ثمرهٔ حياتى ، غايهٔ موجوديتى عد ايديبورده الندن قاچيور ، ياخود النه كچرمز، ياخود بشقه‌لرينك دست اغتصابنه كچه‌جكنى حس ايدرسه حياتى استخفافه قدر واريبور.

اسكى بوسكى لباس ايله هيچ نظر اهمينى جلب ايتمين برفقير بيله وقارينه طوقونه‌جق برمعامله‌يه هدف قالديمى همان بولنديغى موقعى مدافعه ايچون تهورينه محكوم اولبور . صوكنده موتى بيله موجب اوله‌جق تهلكه‌لره آتيلور . حالبوكه جثيته روا كوريلان تعرضدن طولايى نه‌بيه‌جكى ايچه‌جكى آكسيلمش ، نه‌ده فراش استراحتى بر صورتله متأثر اولمش دكلدر .

مختلف نسللردن ، متنوع جنسلردن ميليونلرجه ابناى بشر كنديلرينى مهالكه القا ايتمش ، مدافعهٔ شرف، ياخود استحصال مجد وشان ايچين فداى حيات ايلمشدر . نه‌بيوك جلوهٔ قدرتدر ! انسان نه‌بيه‌جكندن، نه‌ايچه‌جكندن، نه‌ده ياشه‌جنى يردن خشنود اوله‌ميور ؛ مكركه بوخصوصده بشقه‌لرندن ايلريده بولنديغنه‌هم كندى قانع ، همده بشقه لرى مصدق بولنسوزده بوصورتله علومقامى اعتراف ايدلمش اولسون . كوياكه لذائذ اكل وشرب لذتجاهانه وسيله اولمق اوزره‌وضع اولنمشدر. آرتق سائر لذائذ حقنده نه‌سويله بيليرسكز . انسان نه‌قدر تعب جسمانى‌يه قاتلانير، نه‌قدر شدائد سفره كوكس كرر، روحنى نه‌قدر مهالكى اقتحامه سوق ايلر ، بالاختيار نه قدر لذائذدن منع نفس ايدر ! ايشته بوفداكارلقلرك هپسى شان وشهرت قزانمق ياخود قزانمش اولديغى مفاخرى صيانت ايتمك ايچون اختيار اولنور .

انسان حقندەكى عنايت الهيه نه عظيمدر ! بومخلوق انجق شرف قزانه‌رق عالمى شرفياب ايتمك ايچين يشايور . شرفدن بشقه نه‌قدر لذائذ وارسه انسان اونلرى شرفه وسيله اتخاذ ايديبور . نه‌حاجت حيات دنيا ديديكمز بوشدائذ ايله محاط اولان پول بيله محضا قدرت مساعد اولديغى قدر مجدوشرف احراز ايتمك ايچين چكيلور . انسان طريق حياتك منتهاسنه كانجه ياقلاشديغى غايهٔ شرفه باقه‌رق قريرالعين، ياقلاشه‌مديغنى كورمرك منكسرالقلب اولديغى حالده بوعالمدن كيديبور .

انسانك الهام الهى ايله بو قدر چالشديغى ، استحصالى اوغورنده بوقدر مهالكه طالديغى مجدوشرفك ماهيتى نه‌در ؟ اوبرماهيتدركه صاحبنك سيادتى انسانلر طرقندن اعتراف اولنور، علومقامنه حرمت ايديلور، جبهه‌لر حضورنده منقاداته آكيلير. هم بوشرف يالكز كنديسنه منحصر قالميه‌رق اقربالرينه، عشيرت وافرادينه، حتى منسوب اولديغى بتون ملته راجع اولور . كرك كنديسنك ، كرك كنديسيله نسبتى اولانلرك سوزى بشقه لرينك شئون حياتيه‌سى اوزرنده كسب نفوذ ايدركه بوحال استحصال مجد ايچين اختيار اولنان شدائده قارشى خالق حكيمك اليبوك مكافاتيدر . ايشته مجدوشرف تحريسنده بولونان بر ادمك يالكز كنديسنه عائد ظن ايديكى منفعت مدبر كائنات اولان جناب حقك بركت فيضى ايله كسب شمول ايدرك خيرى بتون ابناى ملته دوقونور . بوبر حكمت بالغهٔ الهيه‌دركه افراد امتدن برى نائل مجد اولديمى بتون امتده سيادتدن اولان حظى استيفا ايدر. اويله يااوفرد غايهٔ امانيسنه انجق سائر افرادك معاونتيله نائل اوله بيلمشدى (ذلك تقدير العزيز العليم) .

ان تبتغوا فضلاً من ربکم [١] فاذا افضتم من عرفات فاذکروا اه عند المشعر الحرام) قول کریمله اشعار بیورلمشدر . آیت ثانیه‌ده برای تجارت سیر وسیاحت ایلین ارباب عزم وحمیتك مدح وستایشلرینی متضمندر .

کذلك « وجعلنا النهار معاشا » ، « وجعلنا لکم فیها معایش قلیلاً ماتشکرون » آیت کریمه‌لرنده نهارك بنی آدمه وقت معیشت قلنمسی ، بتون آفاق ارضیه‌ده بزم ایچون اسباب تعیش آماده بیورلمش اولمسی بیانیله بونعمتلردن طولایی ایفای شکرانه دعوت اولنیورز .

نصل که « هوالذی جعل لکم الارض ذلولاً فامشوا فی مناکبها وکلو من رزقه » نظم جلیلی کرهٔ ارضك هر درلو منافع واحتیاجات بشریه تکوین واستکمالنه صالح ومهیا برحال وهیئتده خلق ایدلدیکنی بیان ایله جبال وتلالده مودوع بالجمله مواد نافعه‌دن انتفاع ایچون اجرای تحریات وهر محلندن استحصال انواع طیبات حقنده اوامر صریحه‌یی محتوی بولنمسنه عطف نظر دقت اولندقده افراد مسلمینه بوبابده ذره‌جه عطالت ابرازینه مساعدهٔ شرعیه اولمدیغی قطعیاً تبین ایدر .

سورة النوردهکی (رجال لاتلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکراه واقام الصلاة وایتاء الزکات) فرمودهٔ سبحانیسی‌ده معاملات تجاریه‌نك شرعاً اهمیت عظیمه‌سی اولدیغی صورت واضحه‌ده اشعار ایتمکده‌در .

آیت جلیلهٔ مذکوره‌ده جناب باری مساجد شریفه‌ده شایان قبول الهی اوله‌جق تقدیسات وتمجیداتی ایفا ایدن اصفیای رجالی ، نخبهٔ عبادی کوشهٔ انزوا اختیاریله تعطیل اشغاله منهمك اولانلردن عبارت دکل ! بلکه مبایعات و انواع تجارات ایله اشتغالاریله برابر کوکلری ذکراه ایله اقامهٔ صلاتدن غافل واللری اعطای زکاتدن منافع عامه‌یه بذل‌اموالدن معرض ومائل اولمیان ارباب سعی واقتدردن عبارت قیلمشدر . بوایسه غنی شاکرك فقیر صابره نسبةً قات قات حائز رجحان وفضیلت اولمسنه دائر غایت پارلاق برشهادت قرآنیه‌در .

(احادیث شریفه)

(١) « التاجر صدوق الامین [٢] یحشر یوم القیامة مع الصدیقین والشهداء » صدق وامانتله تجارت ایدن مؤمنلر یوم قیامتده صدیقین وشهدا ایله حشر وجمع اولونه‌جقلر .

(٢) « من طلب الدنیا حلالاً وتعففاً عن المسئله وسعیاً علی عیاله وتعطفاً علی جاره لقی الله ووجهه کالقمر لیلة البدر »

دنیایی ، وسعت معیشتی حلال اوله‌رق طلب ایدنلر خلقه عرض سؤال واحتیاجدن مباعدت، اولاد وعیاله رفاهیت وجیران واخوانه مواسات ومعاونت مقصدیله عامل اولورلرسه یوزلری بدر کیجه‌سنده‌کی آی کبی نورانی اولدیغی حالده رب کریملرینه ملاقی اوله‌جقلردر .

[١] ابن عباس حضرتلرینك آیت جلیله‌یی بومحله « فی مواسم الحج » کلامنی علاوه ایله تلاوت ایتمکده اولدقلری بخاریٔ شریفده مذکوردر .

[٢] جامع صغیرده مذکور برروایت معتبره‌ده « المسلم » قیدی‌ده وارد اولمشدر . بناءً علیه بزده مطلق مقیده حمل ایدییورز .

(٣) ان من الذنوب ذنوباً لایکفرها الصلاة ولاالصیام ولاالحج ولاالعمرة انما یکفرها الهموم فی طلب المعیشة » ذنوب مکتسبه ایچنده اویله‌لری واردرکه صوم وصلات وحج وعمره کبی عباداتله دکل ، یالکز معیشت نفس وعیال تحصیلنده چکیلر، هموم ومتاعب ایله تکفیر اولونه بیلیرلر . [اکر طلب مذکور عندالله برعمل مبرور اولمسه ایدی تکفیر ذنوب یابنده سائر عبادتلر فوقنده بویله برتأثیر کوستررمیدی ؟]

(٤) « ان الله یحب العبد المؤمن المحترف » جناب باری برحرفت وصنعتله اشتغال ایدن مؤمن قولی سه‌ور .

[« محترف » صناعت وزراعت وتجارتك بریله طلب معیشتده متکلف دیمکدر. جناب حق بویله کیمسه‌لری سه‌ور. چونکه عطالت اوزره یشامق، مالا یعنی ایله مشتغل اولمق غایت مذمومدر « مناوی »]

(٥) « احل ماکل العبد کسب ید الصانع اذا نصح » عبدك اکل و انتفاع ایده‌جکی شیلرك اك حلالی ، غایت اطیبی ناصح ، بنی نوعه خیرخواه اولان صنعتکارك کسب یدی اولان شیدر. [بوحدیث شریف صنایعه خدمتك سائر نوع تجارتلرك فوقنده اولمسنی مشعردر.]

(٦) « لاتقولوا هذا فانه ان کان یسعی علی نفسه لیکفها عن المسئلة ویغنیها عن الناس فهو فی سبیل الله وان کان یسعی علی ابوین ضعیفین او ذریة ضعاف لیغنیهم و یکفیهم فهو فی سبیل الله » بر کون حضور رسالتپناهیده بولنان اصحاب کرام قوت و جلادت صاحبی بر کنجك سرعتلی یورویه‌رك کچدیکنی کوردیلر ، ایچلرندن بر قاچی « بوکنجك عزم وجلادتی فی سبیل الله اولسه ایدی نه اعلی اولوردی » دیدیلر. ایشته بونك اوزرینه جناب رسالتمآب اقتدمز بوحدیث شریفی نطق بیوردیلر. یعنی « بویله دیمه یکز زیرا بوذاتك سعی وحرکتی اکر نفسنی مذلت احتیاجدن وارسته قلمق ایچون ایسه فی سبیل الله ساعی عداولونور، کذلك حال ضعف وانحطاطده بولنان ابوینی ویا عجز و احتیاجده اولان ذریت وعیالی ایچون سعی ایدییورسه ینه سبیل حقده ساعی اولور . » هر مؤمن نفسنی مذلتدن ، اولاد و عیالنی ضرورتدن خلاص ایتمك ایچون مساعیٔ مشروعه‌ده ساعی ومجتهد بولنمق فرض عین اولدیغی معلومدر.

(٧) علیکم بالتجارة فان فیها تسعة اعشار الرزق تجارتله اشتغالدن آیرلمیکز که رزقك اونده طقوزی معاملات تجاریه ایله قائمدر . اویله یا ! امر تجارت معطل اولسه ارزاق بشریه مختل اولور کیدر. نه زراعت قالیر ، نه صناعت !

[مابعدی وار] مناسترلی اسماعیل حقی

امل وطلب مجد

انه لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون — ومن یقنط من رحمة ربه الا الضالون .

بونلر قرآن حکیمك آیات قاهره‌سندندر بزی اویله عظیم برسردن

ظن ایدرزکه زمان سابقده اولدیغی کبی بوکونده برطاقم متغلبه‌نك تحکمی آلتنده ازیلن ، حیوانات اهلیه‌نك بیله کرفتار اولدیغی شدائد آلتنده ایکلین دیکر برطاقم اقوام دها واردر ، هم بزدن اوقدر اوزاقده دکل ، پك یقیندمدر !

عجبا طبیعتك احکامی نصل دکیشبور ، فطرتك آثاری نصل محو اولبور ؟ روح نصل اولیورده بردها رفعت طلبنده بولونمایه‌جق قدر سفیل، هیچ برامل بسلمیه‌جك قدر مأیوس دوشبور؟ حال بوکه میل رفعت، امل انسان ایچون ایکی خصیصهٔ فطریه‌در.

نظرامعانمزی آچه‌جق.اولورسه‌ق سبب اولهرق شونی بولیورز: انسان اویله ظن ایدرکه بوتون اعمالی صرف کندی قوتیله ، کندی اختیاریله حصوله کلبور ، اعماله حاکم اولان یالکز کندی قدرتیدر، النك اوستنده برال بوقدرکه اوکا معین یاخود مانع اولسون ، بویله برظن بسلین انسان موانع متوالیه‌یه تصادف ایدرك غایهٔ مقصودینه وارمقدن عجزینی کورنجه قدرتنه مراجعت ایدییور ، ناکافی بولیور، قوتنه باقیور کوشسك کوریبور . آرتق عجزینی ، ضعفنی اکلایهرق یأسه دوشیور ، ذلیل وسفیل اولیور . چونکه اعتقادنجه عزمنه ، قدرتنه قارشی قویان اومانعلری اقتحامه مدار اولهجق باشقه قوت یوق . بناءً علیه پیشکاه عزمنده‌کی مانع کندی قوتندن بویوك اولدیغی زمان نظرنده غلبه محال. اوسببدن املاری ابداً کسلیور، کندیسیده سرمدی برحرمان ایچنده قالیور .

لکن انسان بویله برظنه قاپیلماسه‌ده یقیناً بیلسه‌که بوکائناتك برمدبر عظیم الاقتداری واردر، اویله برقادر مطلقدرکه حضورعظمت وجبروتنده بوتون قوتلر ، بوتون پسطونلر بلا اختیار اظهار خضوع ایدر ، بوتون مقالیدکون اوقادر قیومك دست قوق الجالنده‌در ، مخلوقاتی اوزرنده ارادهٔ الهیه‌سی وجهله تصرف ایلر .. أوت انسانده بویله بریقین اولسه نه‌یأسه دوشمسنه ، نه‌ده سعی وهمتی الدن براقاسنه امکان قالماز . زیرا بویقینه صاحب اولان آدمك طریق طلبنده‌کی عجزی هیچ برزمان قدرت الهیه‌یه استناد ایتمکدن اونی آلیقویماز. آرتق بوتون مساعیسنده اوقدرت مطلقه‌یه ربط قلب ایده‌جکی ایچون یأس کندیسنه هجومه یول بولهماز .

قارشیسنه چیقان شدائد نه‌قدر عظمت پیدا ایدرسه — قدرت الهیه‌نك دها عظیم اولدیغنه اعتمادندن طولایی — همتده اونسبتده مزداد اولور . کیرمك ایستدیکی قاپیلرك بری قاپانیرسه الهه اولان توکلی بیك امید قاپیسی دها آچار . قدور بیلمز، ملالك یوزینی بیله کورمز . هیچ برزمان حالندن بیزار اولماز . زیرا متغلبه‌یی زبون دوشورمك ، محکوملری جبابره‌یه حاکم ایتمك ، طاغلری دویرمك، دکزلری یارمق کبی خارقه‌لره هرزمان ایچون مدبر کونك قدرتی تعلق ایده‌جکنه ایمان ایتمشدر .

قدرت سبحانیه‌نك بوکبی نامتناهی آثارینی ذاتاً کوردیکی ایچون عزمی قوت بولور، انسانیته خاص اولان کماله ، سعادت حقیقیهٔ دارینه وصول ایچون من طرف‌الله مکلف اولدیغی مساعیی بیك جان ایله ایفا ایدر .

جناب حقك قدرتنه ، عزتنه ، جبروتنه ایمان یقینیسی اولانلره یأس یوقدر ، حرامدر . کورمیورمیسکز ، اصدق القائلین اولان اه (انه لاییأس من روح الله الاالقوم الکافرون) بویوریور . نبی محترمی ابراهیم لساننده (ومن یقنط من رحمة ربه الاالضالون) دییور . باقکزکه خالق حکیم یأسی کفره، ضلاله دلیل اولمق اوزره کوستریور. آرتق الهه اینانان ، الهك قدرت کامله‌سنه ایمان ایدن برقلبه یأس نصل کیره‌بیلور ؟

اونك ایچون دیرزکه : مسلمانلرك کرك جناب حقه ، کرك حضرت پیغمبرك طرف الهیدن تبلیغه مأمور اولدیغی حقائقه اولان یقینلری عددلرینك بوقدر چوقلغیله برابر مجد قدیملرینی استرداد ایتمکدن امیدی کسملرینه هیچ برزمان مساعده ایدمز. کنك ذاته منقاد ، ظلمه راضی اولمایه ، اعلای کلمهٔ حقدن کری طورمایه ایمانلری ابداً مساغ کوستره‌مز . خصوصیله مسلمانلر دیکر برچوق اقوامك مصاب اولدیغی بلالردن حالا مصونلردر . زیرا کندیلرینك بویوك بویوك پادشاهلری‌وار، الرنده هرزمان ایچون برملك عظیم بولنیور.

شیمدی یك طوغری اولهرق دیه‌بیلرزکه : رحمت الهیه قاپیلری کندیلرینه آچقدر . اونلره کیرمکدن بشقه برشی لازم دکل ، روح الهی باشلرنده وزان اولوب طوریبوره، اونفحهٔ عنایتی تنسم ایتمکدن باشقه برحرکته احتیاج یوق ، فرصتلر بریرینی ولی ایدرك اونلره دست امداد اوزاتیبور، بومسکنتدن قورتولمزینی، بودرین اویقودن اویانمزینی اخطار ایدییور، مجد قدیملرینی الهه‌کیرمك ، اولکی مرتبه‌لرینه بوکسلمك ایچون بایه‌جقلری ایش ایسه رابطهٔ اتحادی تحکیم ایدرك ملتی اعلادن عبارت اولان مقصد مشترکه‌ال برلکیله جالیشمقدن عبارتدر. بوایسه برکره آره‌لرنده رابطهٔ دینیه تأید ایتدکدن صوکره الك قولای بر ایشدر .

آرتق الرنده‌کی فرقان مبین یأس ارباب ضلالك اوصافندندر . دیدکدن صکره مأیوس اولمایه ، حقدن امیدی کسمیه برسبب تصور اولنه‌بیلیرمی ؟ رشد الهی نی آرمسنده بر مناسبت بولنه‌بیلیرمی ؟ حقدن صوکره ضلالدن بشقه نه واردر ؟

مسلمانلر آرمسنده‌کی ارباب یأس وقنوطك آرتق شایان قبول برمعذرتی اوله‌بیلیرمی؟ اوحاکیت سابقه‌دن، اوسیادت علیادن صوکره اجانبه قارشی بوعبودیت سافله‌یه راضی اولوب طوره جقلری ؟ ذلت ایچنده سفالت ایچنده ، فقر واحتیاج ایچنده ، خصم ظالمك کوناکون حقارتلری ایچنده کچدکدن صکره بوحیاتدن نه‌بکلیورلر ؟ سعی وهمتی براقتلر ، کمال سکینت ایله اوطور ویورلر اویله‌می ؟ حال بوکه محیطلری اجنبی حاکملردن، فلاکتلرینه سوینن دشمنلردن ، هرحرکتلری تقبیح ایدن سرسملردن، هرخصلتلری تشنیع ایدن دنیلردن منشکل. بونلر طورمیوب مسلمانلری عقلسزلقله ، قابلیتسزلکله اتهام ایدییورلر. اتم سائره صنفنه کیره بیلملری محالاتدن اولدیغنه حکم ایلیورلر .

انسان بوتون خصائص انسانیه‌دن تجرد ایتمدکجه بوقدر ذلته بوقدر حقارته نصل قاتلانه‌بیلیر؟ اونوتیورلرمی که برزمانلر اقوامك قرقالیوب

ابنای ملتدن مظاهرت کورمدکه رفردك یالکز باشنه جالشمسی نه نتیجه ویره‌بیلیر؟ اوحالده هرشی عزته چیقمق، شاهقهٔ سیادته یوکسامك ایستین آدم کرك کندی نفسی کرك کندیسیله مناسبتی اولانلری بوعالمده فضیلت، کمال نامنه نه‌وارسه هپسنی تحصیله حاضر لامالیدر. بومیل فطرینك، بوالهام الهینك حقنی ادا ایتمك نه قدر مشکلدر. بومقصد علوی اوغورنده اقتحام اولنه‌جق شدائد نه قدر عظیمدر!

ارواحه هرمشکلی آسان، هربعیدی قریب، هرعظیمی حقیر کوستردن بتون آلامه قارشی تسلیت ساز اولان، سینهٔ مهالکه بی پروا اتلمق تهالکنی ویرن، اك قیمتدار فداکارلقلر شویله طورسون، حیاتی بیله ترك ایتدیرن بوعلوی، بومعظم سائق عجب نه‌در؟

ایشته بوسائق علوی املدن عبارتدر.

امل معظمات امور قارا کلفلرنده برضیای منیر، اك مشکل زمانلرده بر هادیٔ بصیردر. عزمه فتور عارض اولنجه، همته سکون کلنجه امل برحاکم قاهر کسیلیر.

امل اوامنیه و یاخود اوهوس دکلدرکه آره‌صره خیالی زیارت ایدرده انسان بنده‌ده شویله برملکه، یاخود شویله برفضیلت اولسه ایدی دیر.. لکن اوایستدیکی شیلره ظفریاب اولمق ایچون هیچ چالیشمق، اسبابه صارلمق کبی برحرکتده بولونمازده مطلوبنه یاتدیغی یردن طالب اولور. کویاکه جناب حق اونك خاطر شریفنه حرمهٔ قانون ازلیسنی دکیشدیره‌جك، اوده عقلنه کلنی هیچ اوغراشمقسزین هیچ یورولمقسزین قازانیسنده کوره‌جك!

امل اویله برعزمدرکه فعالیتی همان آرقه‌سنده کورور، نفسی بویوك بویوك تشبثلره سوق ایدر، شدائده مصائبه قارشی تجلده آلیشدیرر، غایهٔ حیاته وصول ایچون معروض اوله‌جغی بوتون مشکلاتی استحقار ایده‌جك برقوت ویرر. برحالده که مقصدینه ظفریاب اولمدقجه انسانك نظرنده حیاتك هیچ حکمی قالمازده، بوتون مزیتی حادثات کونیه‌یه قارشی بنای حیاتی صیانتدن عبارت اولان مال شویله طورسون، غایهٔ مقصده وصول ایچون آه‌جنی ایلك خطوه حیاتی فدا ایتمك اولور.

بشرده میل علا نصل امر فطری ایسه امل‌ده، غایهٔ مساعیسنی ادراك خصوصنده‌کی اطمینانده اونك کبی ودیعهٔ فطرتدر. شوایکی ودیعه‌نك بالعموم فطرت بشرده ثبوتی برطاقم مجادلاته سبب اولمقده‌در. چونکه هرفرد جبلتنده‌کی ودیعه‌نك سوقیله آخرك قلبنده برموقع سیادت قازانمق سوداسنده‌در. هرکس برمطلبه طالب. عقل انسان ایسه هنوز اومرتبهٔ کمالی بولمامشدرکه هرفرده خصوصی بر وظیفه کوسترسونده اوفرد اونی ایفا ایتمکله بوتون قلوب بشرده برپایهٔ شرف قازانسون، لکن شوشرط ایله که بر بشقه‌سی عین وظیفه‌یی ادا ایدرك عین موقعی قازانه‌ماسون.

بونك ایچون انسانلر املرنده تمایللرنده بربرلریله رقابته قالقشدقلری کبی وظائفده، اعمالده‌ده رقیب اولدیلر. اتخاذ اولنه‌جق مسالك ایسه اوقدر کنیش دخل بلکه غایت محدود. ایشته ابنای بشر آره‌سنده‌کی بومدافعه‌لر، بومصادمه‌لر مجاهدین ایله صابرینك آیرلمسی ایچون من طرف الله برحکمتدر.

شیمدی بومصادمه‌لر برشخصك یاخودبرقومك اوزرینه متوالیاً کله‌جك اولورسه همتلرده ضعف وانحطاط یوز کوسترمه‌یه باشلایه‌رق امل وطلب مجد دیدیکمز شو ایکی خصیصهٔ عالیه فساده محکوم اولور. نته‌کم سؤتربیه نتیجه‌سی دیکر اخلاق فاضله‌ده بوزولمه‌یه باشلار. چوق زمانلر بوضعف یأس ایله نهایتلنیرکه العیاذبالله.

املرنی منقطع اولمش محکومین یأسك حالی نه‌یه واریر؟ نفسلرینی ذلتله، هردرلو عزتدن محرومیتله محکوم ایدرلر، هردرلو افعال ردیئه‌یه هردرلو حرکات رذیله‌یه جرأتده بولنورلر، اهانتدن، تحقیردن چکنمزلر، بلکه هانکی طرفدن اولورسه اولسون هجوم ایدن ذلت وحقارته توطین نفس ایدرلر، انسانك بهائمدن مدار امتیازی اوله‌جق نه‌قدر احتساسات عالیه ووجدانیه وارسه هپسندن یکانه قالیرلر. آرتق بهائمك قناعت ایدیجکی شیلرله قانع اولورلر، انجق حاجات خسیسه‌لرینی دوشنه‌رك ایلریسی ایچون اعمال فکره لزوم کورمزلر. بوقدر ذلته قاتلاندقلری حالده‌باری قیرلرده باشی بوش کزوب اوتلی، چایرلی یرلر آرایان برانات قدر بختیار اوله‌بیلسه‌لر... وا اسفاکه بونلر کندی حسابلرینه چالشه‌یی ترك ایتمش اولسه‌لر بیله جناب حق اونلری باشقه‌لرینك حسابنه چالیشدیره‌جق قوتلرك زیرتسلطنده براقیر. کیجه کوندوز حیوانات حاللنی ایدن قرنجه‌لر کبی اولورلرکه طاشیدیغندن هیچ بر خیر کورمزده وظیفه‌سی باشقه‌لرینی مسعود ومسترح ایتمك ایچون نفسنی سعی ومحرومیته محکوم ایتمکدن عبارت قالیر.

زراعت، فلاحت کبی برچوق یوریجی ایشلردن باش قالدیره‌مازلر. کندی حسابنه چالیشانلردن چوق دها زیاده اوغراشدقلری حالده محصول مساعی نامنه املرینه برشی کچیره‌مزلر. بوتون قازاندقلری علو همتلری سایه‌سنده کندیلرینه حاکم اولانلره عائد قالیر. [اکربوکبی ذلت ایچنده یاشایان اقوام مکلف اولدقلری شدائد اعمالك برقسنی طلب عزت یولنده اختیار ایتمش اولسه‌لردی هیچ شبهه یوقدرکه نائل مرام اولورلردی.] حتی بویله انسانلقدن امیدینی کسه‌رك درکهٔ محکومیته دوشن اقوامك مال حاکمه نظرنده‌کی موقعی جالیشدردقلری حیوانات اهلیه‌دنده اشاغیدر. زیرا اومتحکم ملتلر بداهةً حکم ایدرلرکه بوآدملر فطرت انسانیه ایجابنجه مستحق اولدقلری مرتبهٔ بلند شرفدن کندی کندیلرینه دوشمشلر، بومنزلهٔ سافله‌یه کندی آرزولریله ایمشلردر. بوندن بشقه کندیلرینی انسان صورتنده تکوین ایتمش، افراد سائرهٔ بشره تودیع ایلدیکی مواهبك کافه‌سنی ویرمش اولان خالق حکیمه قارشی کفران نعمتده بولنمشلردر.

بناءً علیه بوکبی انسانلره، قوللاندقلری حیوانلره روا کورمدکلری معامله‌یی کوسترمکده کندیلرینی حقلی کورورلر. سعی وهمتی براقه‌رق سائقهٔ یأس ایله اجانبك پنجهٔ تحکمنه دوشن بر چوق امتلر صدق مدعامزه بر شاهد ذی حیاتدر.

عثمانلرك ، اورخانلرك اولادی ایسه‌ك سن
علویت مورونه‌کی دنیالره کوستر
خاطرده ناصل وار ایسه اسلاف ابدیاً
اخلافه براق سن دخی برصیت منور

هرکس یاشیور بونده تفاخر یری وارمی
مقبول اولان أولمش ایکن انسان یاشامقدر .
علویت روحیه اودار قبره صیغارمی ؟
انورله نیازی ابدیاً قاله‌جقدر .

ای هیکل حریت اولان زمرهٔ احرار !
آزدر سزه برآبده اولسه‌یدی کونش آز ؛
وجدانلره نقش اولدی بوخدمت اونوتولماز .

ای شاهد حریته قربان بوغولانلر !
دریاده تموج بکا سزدن برر ایزدر ؛
ساحلده فشافش نه حزین مرثیه‌کزدر .

٢٠ تموز ٢٢٤ ابراهیم علاءالدین

٣١ مارت

هرزقاقده سکوت ایکلیه‌رك
سورونور ... صانکه دود اضمحلال
شهری تدریجاً ایجیدوب ، أزه‌جك
بتون أولر سکوتدن تابوت ،
کیمسه‌لریوق .. سما ، زمین مبهوت ،
دولاشیر یالکز کفنلی خیال ...
تااوزاقلردن عکس ایدن سسلر
برفغانه جواب اولور ، تتزر ؛
اوفغانی مزارلر دیکلر ...
براوغولتو یواشجه یاقلاشه‌رق
برزمان صوکره حایقرر ، کورلر ..
دلیور شمدی روحی قانلی یچاق !..
برهجوم غضب ، هجوم عریو ،
هرترقی‌یی چیکنه‌ین بردیو
حکم قانونی هب یاقوب ، بیقه‌رق :
کیم بیلیر ، هانکی افق ایچون یاشامق
أمیله بوکون خراب ایدییور ،
قلب انسانه باقه‌دن کیدییور ...
برصدا باغرییور :
— هادك ، ایلری !

مدنیت نه‌در ؟ کسوب کچه‌لم ،
هرجکردن زهرلی قان ایچه‌لم !.
بونه غفلتدر ، آه یاربی !
سونکولرله حیات مملکتی
محو ایدرکن ، جهانه برأبدی
شان بوافق دیلر بتون عسکر !
باغرییور ، کاه ، برندای ظفر :
— یامحمد ! بوکونکی کونده بزه
یرلر آچ قوللرکده ، جنتده !
اوتده : پای غدرك آلتنده
أزیان بی‌کناه انسانلر ،
اوتده : برطاشك کنارنده
پارچالنمش زواللی وجدانلر ...

..

اقشام اولدی .. سکوت ایچنده ینه
هرطرف طوندی : لال وبزمرده ؛
رنك شب اورتیوردی قان ایزی
روح شهرك ألمی سینه‌سنی ..
کیجه‌نك نصفی اولدی ... برآره‌لق
یوکسلوب قان ایچنده برهیکل
دیدی ای رب منتقم ! کل ، کل !
بزی قورتار دمیرلی الردن ،
بزی قورتار جنون ازدردن ؛
دست عدالکله شمدی «بیلدیز»ی بیق
صوکره دوشدی زمینه .

ایرتسی کون :

جوکدی «بیلدیز»اوسطوتیله بتون ؛
صانکه ، بر تودهٔ غبار اولدی ،
أبدیاً خرابه زار اولدی ...

عثمان فخری

کوررك برزمانلر هرکیجه رؤیای حریت
آراردق التجایه سوبسو برجای حریت

دکل ویرانه‌یه ، معموره‌یه عطف صماخ ایتسه‌ك
کلیردی کوشه برآواز واویلای حریت

کلیبرکون دینیردی عرض روی ایتسام ایلر
وطن تازنده‌سی اول شاهد زیبای حریت

ایدیلر . خصوصیله آره‌دن اوقدر اوزون مدت کچمدی ، تاریخلر اورتادن قالقمادی ، آثار بوسبوتون مندرس اولمادی ، شوکت مسلمین ایسه تمامیله روی زمیندن سیلنمدی .

من‌طرف‌الله موظف اولدقلری تکالیفی ادا خصوصنده‌کی غفلتدن طولایی هایدی عوام معذور کورلسون ، لکن علما نه معذرت کوسترەبیله‌جکلرکه اونلر شریعتك نکهبانلری ، علوم شرعیه‌نك راسخینیدر ؟ نه‌دن تفرقه داراولان جماعت مسلمینی وحدته سوق ایتمیورلر ؟ نه‌دن مقصد اتحادك حصولنه بذل مجهود ایله‌میورلر ؟ نه‌دن آره‌ده‌کی منافرتی ، مباعدتی قالدیرمایه چالیشمیورلر ، نه‌دن یقینلرنده طاعتلرنده ثابت قالدقجه خلفنه‌امکان اولمیان مواعید آلهیه‌یی اخطارده بولنه‌رق ، روحلرینه روح الهینك سرمدی برحیات‌بخش ایده‌جکنی تبشیر ایلیه‌رك مسلمانلری تأییده بوتون قوتلریله اوغراشمیورلر ؟ اوت ، سینه‌لری ضیای‌مبین ایمان ایله منوراولان برفرقهٔ ناجیه بوامر خیری ایفا ایچون ارضك مختلف نقطه‌لرنده قیام ایتمشدر . دیکر مسلمانلردن امید ایده‌رزکه بوفرقه‌ایله همدست وفاق اولەرق قوتنی تأیید ایدرده نصرت موعودهٔ آلهیه یوز کوسترر «ان‌تنصروا الله ینصرکم ویثبت اقدامکم . »

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

۱۰ تموز

کعبه‌دن نورنبوت چیقه‌رق راهمزه ،
عرشدن نفخهٔ رحمت‌اینوب ارواحمزه ،
آسمان عکس صدالر ویره‌رك آهمزه ،
آجیوب قلب زمین نالهٔ جانکاهمزه ،
آکیلوب الك یوجه طاغلر بیله دلخواهمزه ،

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن ،

اونه تابوت حزین : موکب ماتم یوقدی !
وطنك نعشنی قالدیرمه‌یه آدم یوقدی !
عالم ذوق وطرب . . . باشقه برعالم یوقدی .
صانکه برعالم ثانیٔ معظم یوقدی . .
بوزبانیلر ایچون یم جهنم یوقدی !

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن .

یوق ، وطن اورته‌ده برخاك مذلت قالمش ؛
وطن اولادی مقایردن عبارت قالمش ؛
درکند اولمایان انجق یدقدرت قالمش !

نه‌حمیت ، نه‌ده دعوای حمیت قالمش ؛
قوجه ملت یوق اولوب بر قورو دولت قالمش !

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن .

وطنك خاکی کوکلدرکه قارارمش غمدن ..
اوده رنجیده فقط دغدغهٔ عالمدن !
زار ایدی مقبره‌دن ، مظلم ایدی ماتمدن ،
دها کریاندی مصلای فنا توأمدن ،
دها خاکی ایدی مدفون تراب آدمدن . .

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن ،

یره نازل شفق ماتم ایدی رایتمز !
ظلم ایله ازدی بزی دولت بی‌ملتمز !
نه‌یه چکدك برآووچ طوپراق ایکن غایتمز !
خاك ایسه خاك مذلتمی ایدی طینتمز ؟
تفسمز وار ایدی ده یوقمی ایدی رزمتمز ؟

سنی فتح ایلدك ای روز معظم — عنوان ؛
بولدی برروح ، قیام ایلدی تابوت وطن

مدحت جمال

فداکاران حریت ایچون

— عجبم سواری قائمقامی صادق بکه —

عسکر ؛ وطنك قلعهٔ پولاد سدیدی
عسکر ؛ بزه بر شهپر مرصوص صیانت
هر سیف جلا پروری بر برق سعادت
عسکر وطن محتضرك جانی امیدی .

عسکر ! نفسی صاف حمیتله اویوکسك
سینه‌ك بزه کنجینهٔ آمال وطندر .
انجم یاقیشیر ایسته‌سه صدرنده بر ایتمك .
افلاکه جیقار سنجاغی شهبال وطندر .

عسکر ! نظر بارقه‌دارندن اوجان نور
بالقانلری آشسین‌که بوملت اوکا تنزه ؛
ماضیده‌کی حقسز دوکلن قانلری ایستر ،

سنسك اولو ماضیمزك احیاسنه مأمور .
آچ ضربهٔ شمشیر ایله آفاق ظلالی ،
کوستر نظر عالمه انوار هلالی !

ثانیاً : بزم طلبهٔ علومك طوغروسنده طوغروبه تماسده بولندیغی علمیه‌مزایچنده اویله داهی، متفکر ، فیلوسوفلر یتشمدی. بوجهتدن ده خارجدن داخلدن ورود ایدن سوآللر ، بزده دیکیش طوتدره. مبور ، برطرفدن کلیور ، دیکر طرفدن اوچوب کیدییوردی . بز مکلف ، مخاطب دکلدك ، صبی ایدك آنکچون هیچ برشیدن خبرمز اولمیوردی .

ثالثاً : سمای مطبوعاتمزی‌ده کثیف برسیس ، مدهش برظلمت استیلا ایتمشدی . آنکچون بزه دائر علیهمزده آرامزده ایچمزده میلیونلرجه سلسلهٔ حوادث تکون ایتدیکی حالده هیچ برینك علائمی سمامزده انعکاس ایتمیوردی . بز بویله قاپالی بولنیوردق .

اشته بتون بوسببلردن ، بوفرقلردن طولایی بزم طلبهٔ علوم ولو ازهرلیلر قدر اولسون اوه احتیاجی » حس ایتمدیلر .

ازهرلیلر ایله بزم طلبهٔ علومز آراسنده « شوحس احتیاج » نقطه‌سنده برفرق تکون ایتدی. طبیعی بویك خفی، یك کیزلی‌ایدی. لکن آناری یك علنی ، یك آشکار برصورتده نمایان اولدی .

انقلاب اخیرمزی متعاقب ، اتحاد وترقی جمعیتی ، طلبهٔ‌علومزك حال پریشانیسنی نظر دقته آلمشدی ؛ آناری شو توالیٔ لیل ونهار ایله دوشمش بولندقلری کریوهٔ خواسیدن قورتارمق ایستیوردی ؛ جانمزدن وجودمزدن سوکیلی مقدس دیغزك امدادینه یتشه بیله‌جك وعموم قرداشلرمزه نصایح خیر خواهانه‌ده‌بولنه‌بیله‌جك ، معنویاتمزه قارشو وقوعه کلن هجوملردن بزی بحق وقایه ایتمکه مقتدر علما یتشدیرمك آرزو ایدییوردی . بونك میدانه کلسیچون هردرلو فدا کارلغی ایلیکده درعهده ایلیوردی .

دوشونه‌لم : بومهم تشبثه قارشو، طلبهٔ علوم ، خواجه افندیلر وجدانلرنده نه کبی حس دوییه‌لیدیلر . یاخود ، بو تشبثی نصل تلقی ایلملیدیلر ؟ —

علمیه‌مزده اولان صفوت وجدانیه ، سلامت قلبیه نظر اعتباره آلنورسه بوتشبث مهمه قارشو برحس احترام دوییه‌جقلری ، بناءً علیه بونی آلقیشلر ایله استقبال ، تمنونیتله تلقی ایلیه‌جکلری ، تخمین ایدیلیوردی. حتی‌طلبهٔ علومك، فطرتلرنده اولان جدیت وغیرتلریله هیچ متناسب‌اولمیان حیات پریشانیلری، بوکا رغماً‌ده قلت استعداده‌لری دوشونیله‌جك اولورسه هرحالده آنلرك بوتشبثه پیرو اوله‌لری، قومدن فعله چیقماسی ایچونده بتون قوتلرینی دریغ ایتمیه جکلری استنتاج اولنیوردی. فی‌الحقیقه عقلك ، منطقك وبرمه‌جکی نتیجه‌ده بوایدی.

فقط مع التأسف آنلر اویله یاپمدیلر. تخمینلر، نتیجه‌لر بوسبتون باشقه چیقدی : بوتشبث تلعین اولندی !

فی‌الحقیقه متشبثلرجه بوخطانك برقاچ ذاتك شخصیتلرندن تجاوز ایتمدیکی یقیناً معلوم ایدی ایسه‌ده علمیه ایچنده بویله‌لرینك بولنمه‌سی کندولرینی صمیمیتله سونلر ایچون تأسفلری موجب اولمشدر. طبیعی تشبث‌ده سکته‌یه اوغرادی .

ازهرلیلر بویله یاپمدیلر ، بزم تورك طلبهٔ‌علومنه نسبتله فکرجه ایلروده بولندقلرینی کوستردیلر بوندن برقاچ آی اولیسی‌ایدی، الاز هرك اصلاحنی غایهٔ امل ایده‌رك تشکل ایتمش بولنان جمعیت ایشه باشلادی : اوراق حوادثده کورلدیکی وجهله ازهرلیلره مخصوص اولمق اوزره برمکتب آچدی. بوراده فرانسز لسانی، علوم‌فلسفه‌یه وسائر دینله مناسباتی بولنان علملر قنلر اوکرتلمك استلیوردی . ازهرلیلر بوفرصتی غنیمت بیلدیلر . مکتبه هرطرفدن طلبهٔ علوم قوشیشدی ؛ مکتب طولدی، کمال جدیتله اوقومغه چالیشمغه باشلادیلر ایشته ازهرلیلر بویله یاپدیلر. بزهب شویله قهوه خانه‌لرده سریلوب طورمدم ؛ بقالم ایشك نتیجه‌سی نه‌اولور ؛ بوحال بزی نره‌یه‌طوغری سوروکلر ؟ ..

مقاله‌مزك باش طرفلرنده « بولزومی عجبا ازهرلیلر کندیلریمی تقدیرایده بیلدیلر؟» دیه‌برسوآل ایراد ایده‌رك جوابنی ایضاح‌ایلمشدك نتیجه‌ده بوتشبث کندیلری طرفدن وقوعه کلیوب خیر خواهانه برتکلیف صورتیله قبول ایتدیرلدیکی اکلاشلدی . ایشته بوراده دوشونیله‌جك برنقطه وار : کرك افراد وکرك جماعت کندواحتیاجلرینی کندولری تقدیر ایده بیلملی ، مالهم ، ماعلیهمی اکلاملی فقیه اولمالیکه نتیجه‌ده موفقیته مظهر اوله‌بیلسونلر. بوقانون منفعتدر، کلیدر، مستثنای آنجق برقاچ دانه‌جك اوله‌بیلیر .

اولجه‌عرض ایتدیکمز وجهله ازهرلیلرك کندواحتیاجلرینی حقیله کشف ایده‌مدکلری اکلاشلمشدی بوحالده احتمالکه ازهرلیلرده نتیجه اعتباریله موفقیت مطلوبه‌یه واصل اوله‌میه‌جقلردر. بن بو خصوصده بدبینم : ظن ایدرمکه اویله اولور ، تام استدکلری کبی فائده الده ایده‌مزلر . قارئین کرامدن رجاایدرم : بو دعوادنطولایی بنده‌کزی تخطئه‌ده‌عجله بیورماسونلر، مسئله‌یی آزاجق ایضاح ایده‌لم‌ده مأمولدرکه حقلی اولدیغم میدانه چیقار .

بن اساساً طلب علوم ایچون برلسان اجنبی اوکرنمك لزومنه چوقدن قانعم . اصل تنقید ایتمك آرزو ایلدیکم نقطه بوراسی دکلدر. بلکه هانکی لسانی اوکرنملی ، طلب علوم ایچون هانکی لسان نتیجه اعتباریله فائده‌لی اولور؟ اشته بوراسنی آزاجق تشریح ایتمك استرم .

ازهرلیلر فرانسزجه لساننی قبول‌ایلمشلردر. فقط بن بونقطه‌ده آنلره معترضم. فرانسزجه لساننی اوکرنمکده آنلر ایچون بیوك بر فائده امید ایتمیورم . بلکه آز چوق زیانلری‌ده اوله‌بیلور : آرزو ایتدکلری نتیجه‌یه واصل اوله‌مازلر . هله بوراسی یك محققدر . بو نقطه‌یی اثبات ایده‌بیلمه‌مزایچون ابتدا فرانسزلری طانیمه‌مز لازمدر. فرانسزلرده الك اول کوزه چارپان جهت فکردینی بولنماسی‌معنویاتلر. ینك بول بولنه افراط، تفریط ایله تسمم ایتمش اولماسیدر . علما مأمورین رجال، ارباب فنون هپ یاکلش نظریه‌لری تعقیب ایده‌رك فکر دینلری، معنویاتلری سونمش، پستیٔ افراطده سورونمکده بولنمشلردر. حالبوکه فن، علم، فلسفه هپ بونلرك الندهدر. مطبوعاتك صاحبی‌ده بونلردر. ظن ایدرمکه وظیفه‌لری معنویاته خدمت ایتمك اولان ارباب دین طلبهٔ علوم، خواجه‌لر ایچون بونلردن درس آلمق

ظلام جهل واستبداد ایله کوزلر قاپانمشکن
بوکون آفاق طوتدی پرتو رعنای حریت

طلوع ایتدی بوکونده اولمه زیبای حریت
حقیقت‌اولدی حمد اولسون بوکون رؤیای حریت

جنانی نشئه‌لرله خرم وشادان ورقصانز
بهشت ملکمزده رونما طوبای حریت

بزمچون عید اکبر اولدی دائم ایلسون الله
بوکون ابنای ملت لابس دیبای حریت

وجود نازنینی عدل ایله تخمیر اولنمشدر
بیقلماز پك متیندر پك قویدر پای حریت

پایلمش مایه‌سی حریتك نورمعالیدن
نه‌دل آشوبدر تمثال چشم آرای حریت

بوکونده حقنی اخذایتدی ملت دست ابجاله
سر تعظیمه قوندی نسخهٔ کبرای حریت

مظفر شانلی عسکرله وطن مسرور وشاداندر
وطنده ظاهر آثار صفا افزای حریت

خدا تختنده دائم ایلسون سلطان رشاد خانی
اودرالحق بوکون یکتاشه علیای حریت

مجوهرله ایدر اسعد بوملی عیده برتاریخ
تجلی ایتدی بوکونده مه‌زیبای حریت

۱۰ تموز ۱۳۲٤

کوملجنه مکتب اعدادی معلملرندن
مدرس‌زاده مدرس

محمد اسعد

ازهرلیلر وبزم طلبهٔ علوم

مصر غزته‌لرندن برنده ، صوکره‌ده تورکچه برغزته‌ده — غالبا طنینده ؛ اوقدر خاطرمده قالمامش — ازهرلیلرك فرانسزجه اوکرنمکه باشلادقلرینی اوقومشدق ، بز طبیعی بونی بتون آرقداشلرمزله برابر آلقیشلامش ، سوینمشدك . فقط بو آلقیش ، بوسوینمز فرانسزجه اوکرنمکه باشلادقلرندن دکل ، بلکه برلسان اجنبی اوکرنمکه مراق ایتدکلرندن ، وبونك لزومنی حقیقةً تقدیر ایلدکلرندن ایلرو کلیوردی . اصل ایستدیکمز ، سویندیکمز نقطه‌ده بوراسیدر . یوقسه بالخاصه فرانسزجه اوکرنمکه باشلادقلرندن دکل . بزم بوخصوصده آیروجه بردوشنجه‌مز واردر .

شمدی ابتدا نظر مطالعه‌یه آله‌جغمز برجهت واردر ، که اوده:

« عجبا ازهرلیلر بولزومی الك اول کندولریمی کشف ایتدیلر ؟ ظن ایدرمکه بوموفقیته مظهراوله‌مامشلردر . زیرا ازهرلیلرك فکرنجه — طبقی بزده اولدیغی کبی — بویله کندولرنی ایچون شدتلی فقط خفی برصورتده لازم اولان شیلری تقدیر ایده‌بیله‌جك قدر کشایش کورولمیوردی . بوکونه قدر کوردکلری تربیه ، آلدقلری درس‌مالهم وما علیهمی بیلدیره‌جك درجه‌دن دهاده اوزاق بولنیوردی . ذاتاً برشیئك لزومنی ، اهمیتنی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون ، اول اوشیئه اولان احتیاجی پك یقیندن اوله‌رق بیلمك ایجاب ایدر . ازهرلیلر ایچون مثلا بر اجنبی لسانك لزومنی حس ایتمك هنوز ممکن اولمیوردی . زیرا آنلر اونبش یکرمی سنه اوغراشدقلری بللدکلری ، دها طوغروسی اوزرلدکلری برچوق قواعد صرفیه ونحویه‌نك ، اوته‌بری علم کلام ومنطق بحثلرینك ، علم فقه واصول مسئله‌لرینك قوتیله وبونلرك مجموع مرکبندن حاصل اولمش بر ملکه ایله بتون مسائل اجتماعیه وفلسفیه‌یی حل ایده‌بیله‌جك براقتدارك حائز بولندقلرینی ظن ایدییورلردی ؛ دینه قارشو ایراد ایدیلان بعض شبهه‌لری ده اویله‌جه کندو کندولرینه دفع ایده‌بیله‌جکلرینی دوشنیورلردی . فی‌الحقیقه صوك کونلرده بونك پك زور برایش اولدیغنی یواش یواش حس ایتمکه باشلامشلردی . لکن ینه لزومی درجه‌سنه واردیره‌میورلردی . زیرا آره‌لرنده حیاتلی ، دینلی حکیملر فیلوسوفلر واردی ، که بتون اوهجومله‌ره قارشو کوکس کرمش آنلردی . ازهرلیلر ایسه اوزاقدن اوزاغه آنجق آثاری بیلیور ، کوریبورلردی . اصل هجوم آنلره واصل اولمیوردی . آنکچون احتیاجده یقیناً حس ایده‌میورلردی . آنجق سمای مطبوعاته عکس ایدن بعض علائمی مشاهده ایدیورلردی .

برقاچ سطراولیسی « طبقی بزده اولدیغی کبی » دیه‌رکدن کندمزی ازهرلیلره نشبیه ایتمشدم . فی‌الحقیقه اونقطه‌لرده ، بزم تورك طلبه‌سیله ازهر طلبه‌سی آراسنده بیوك برمشابهت واردر . فقط صوك نقطه‌لرده بزم زواللی تورك طلبهٔ علومی آنلردن آیریلیور . فقط آیریلیورده صاغ طرفه طوغرو کیدییور دکل ، بلکه سول طرفه طوغرو ... استیلمین برطرفه طوغرو کیدییور ....

بو آیریلق برقاچ جهتدن کوزه چارپیوردی . اوت : بزم حسمز قاپالیدی ؛ یاخود ابطال ایدلمشدی ، خارجدن داخلدن معنویاتمزه طوغرو آتیلان اوقلرك جراحتلرینی دویمیور ، بیلمیوردق . بناء علیه بز اووقتلر مخاطب دکل ایدك ؛ زیرا اوییوردق . مکلف دکل ایدك ، چونکه بزه خطاب توجه ایتمیوردی . اوجراحتلر یاکندو ؛ کندینه التیامپذیر اولیور ؛ یاخود بعض طبیبلر طرفندن تداوی اولنیوردی . بزم بوندنده خبرمز یوقدی . بز طاتلی طاتلی اوییور ، بعضاً رؤیامزده أطه‌لی‌لر ، عصاملر ، بیلمم نه‌لر ایله اوغراشور ، دوریردق . نصلکه اویقومزدن باشمزی قالدیردیغمز وقت ، اویقو سرسملکیله بالذات جراحت معنویه‌لرمزك امر تداویسنی التزام ایدن برطبیب حکیمی بکنمه‌مزلك کبی بعض خطالرده بولنمشدق .

سیاسی تصور ایتمش اوله بیلور، یك کوزل، انکلیزجه‌ده آنلر ایچون برمحذور سیاسی واردرده‌م. فقط المانجه‌ده نه‌وار؟ محقق دکلدرکه ارباب دین ایچون المانجه فرانسزجه‌دن دهاده ایلروده یورودیله‌بیلر. ذاتاً شوعرض ایتدیکمز مطالعاتدن طلبهٔ علوم ایچون انکلیزجه‌دن صوکرا آلمانجه تعین ایتدیکی یك کوزل اکلاشیلدی، ظن ایدرم.

شونی‌ده علاوه ایده‌م‌که ازهرلیلرك انکلیزجه بیلمه‌سنده نه‌کی محذور اوله‌بیلور. شبهه‌سز بویر خیالدر. برقوم، برصنف دیکر برقومك لسانی بیلدیکندن اونك نفوذ سیاسیسی آلتنده قالمسی یاخود بوجهتی قولایلشدرمسی هیچ لازم دکلدر. بونی هیچ برمنطق ایجاب ایتمز. تاریخ بونك یوزلرجه مثال مناقضی کوستره بیلیر. صربلر بلغارلر، یونانلیلر هپ عثمانلی تورکجه‌سی بیلیرلردی فقط بوحال آنلرك کسب استقلال ایده‌بیلمه‌لرینه بیله مانع اوله‌مدی. بونك هیچ برفائدهٔ سیاسی‌سی کوروله‌مدی. الویرکه ملیت، روح قومیت محافظه ایدیلسونده اوزرینه آنجق بر «قوت» علاوه اولنسون. اشته بوهرلو نفوذلرك، استیلالرك یکانه مدافعیدر، قومك یکانه محافظیدر.

بناءً علیه بویله برتصورلره قاپیلمه‌رق طوغرویول وارکن، چیقماز سوقاقلره کیرمك طوغری اوله‌ماز ظن ایدرم.

قزانلی حلیم ثابت

مباحثات

خط مصحف

[محترم «صراط مستقیم» مجله‌سی ادارهٔ علیاسنه: اشبو برقاچ سطر مراجعتنا مه‌منك معتبر «صراط مستقیم» مجله‌سی صفحه‌لرینه درج ایدلمه‌سنی رجا ایدرز.]

شمدی قزان علمای بیننده مذاکره ایدلمکده اولان مسائلك بری‌ده مصاحف شریفه‌نك رسم خطلری خصوصیدر. شویله‌که: علماء کرام، اصحاب ذوی الاحترام رضی‌الله عنهم حضراتنك رسم مصحف حقنده اجماعلرینی، حضرت عثمان رضی‌الله عنه طرفندن یازدریلان مصحفلرك رسمنه اتباعك وجوبنی تصریح ایتمشلر. شمدی قزانده مطبوع مصحفلر ایسه، یك چوق یرلرده مصاحف عثمانیه رسمنه مخالف اوله‌رق طبع ایدلمکده‌در. شو خصوصده قزانده بر هیئت علماء تشکل ایدوب، مصاحف عثمانیه‌یه اتباعك وجوب وعدم وجوبنی ملاحظه وقزانده مطبوع مصحفلرك رسم عثمانیه مخالف یرلرینی تفتیش ایتدیلر.

علمانك اکثری مصاحف شریفه‌نك هرجهتدن محفوظ اولمه‌سنی اولی کوروب، علماء رسم‌دن ابوعمرو الدانی، شاطبی، جزری، سیوطی زمخشری وغیرلرك تصریحلرینه بناءً اتباعنك وجوبنی یاکه رسمنك سنته متبعه اولمه‌سنی ترجیح ایتدیلر.

بعضلری شمدی اصحاب رسمنه اتباع وموافقته لزوم کورمیوب حتی اصحاب رسمنه موافق یازلدیغی تقدیرده بعض مواضعده التباس وتغلیط احتمالی حاصل اوله‌جغنه ذاهب اولدیلر. متأخرینده شیخ الاسلام عزالدین بن عبد السلامك بویله‌کی تصریحلریله احتجاج ایدییرلرسه‌ده التباس موضعلرینی نقطه وحرکات ایله ضبط ممکن اولدیغندن، بورأی‌ده مقبول کورلمامکده‌در. مع‌مافیه دیار اسلامیه‌ده مطبوع مصحفلرك رسم خطلرینه دقت ایدلدکده آنلرك‌ده یك چوق یرلرده حضرت عثمان مصحفلرینك رسملرینه مخالفتلری مشاهده ایدیلیور. استانبول، مصر، هند مصحفلرنده علماءً رسمك بیانلرینه مخالف رسملر یك چوقدر. عجبا رهبرمز اولان قرآن عظیم الشانك رسمنه اهمیت ویرلمش‌می؟ یاخود رسمه اتباع لازم دکل‌می؟ دییورلر اکثر ائمه‌نك تصریحلرینه بناءً اتباع واجب دینلورسه قرائتلری خلط وتلفیق اولماسون دیه رسمه بعض شیلر زیاده ایلمکده بر بأس وارمیدر؟ مثلا سورهٔ نمله‌ده آیة ٣٦ (آتان) کلمه‌سی مصاحف عثمانیه‌نك کافه‌سنده بوندن صوکره یاء رسم ایدلمش، حفص ایسه بوندن صوکرا فتحه‌لی یای زیاده ایله (آتانی) روایت ایتدیکندن حفص روایتی ایله اوقونمق ایچون یاء زیاده ایتمك نصل اولیور؟ وهم علماءً رسمدن صریح نقل کورلیان (اعلام، اقلام، احلام، ازلام، اولاد) کبی کلمه‌لرده رسم خط عربی قاعده‌سنه تبعیت ایدوب لامدن صوکرا الفلری اثبات ایله یازلمق اولی‌می؟ یاخود، مراد ظاهر اولدقده الفلری حذف ایتمك اصحاب رضی‌الله عنهم‌ده عادت اولمش دینلان سوزلری اعتباره آلوب بویله موضعلرده الفلری حذف‌می ایتمه‌لی.

ایشته بوکیلرده مصاحف مطبوعه‌نك رسملری یك مختلف ومتفاوتدر. استانبول وهند مصحفلرنده بوکلمه‌لر الف ایله یازلمش، قزان مصحفلرینك اولکیلرنده الف ایله وصکره‌کیلرنده الف سز یازلمش. الان پترسبورغده کتبخانهٔ ایمپراطوریه‌ده محفوظ، عثمان رضی‌الله عنه مصحفلرندن بری اولماسی مظنون اولان یك قدیم مصحفده بوکلمه‌لر امثالی مطلقا الفسز یازلمشدر.

اشبو رسم مصاحف مسئله‌سی عموم اهل اسلامه متعلق وحل ایدلمه‌سی لازم، مهم برمسئله اولدیغندن رساله‌کزه مراجعت ایدمرك شو خصوصه دائر مرکز خلافتمزکی علمای عظام حضراتجه قبول اولنان ملاحظاتك «صراط مستقیم» صفحه‌لرینه درج ایدلمه‌سنی توقع ورجا ایدرز. والسلام والاکرام، مصاحف مطبوعه رسمنی تفتیش ایچون تشکل ایتمش هیئت رئیسی

ملا محمود صادق الایتاقولی القزانی.

صراط مستقیم

مسئله‌مهمدر. صاحب سؤال اقوال معلومه‌یی جمع ایتمشدر. بوبابده دها فضله تدقیقاتده بولنمش اولان ارباب اختصاصك نتائج تتبعاتلری اشعار ایله‌کلری تقدیرده عالم اسلامه مبرور برخدمتده بولنمش اوله‌جقلری شبهه‌سزدر. هیئت تحریریه‌مزجه‌ده اجرا ایدلمکده اولان تتبعات وتدقیقاتك نتایجنی قریباً انشاالله یازه‌جغز.

یوللرینی تعقیب، یاخود هیچ اولمازسه بوکا آلیشمق هر حالده نتیجه اعتباریله، اوقدرده امیدلی کورینمیور. بوراسی اساس مسئله‌یی آکلایانلر جه همان بداهت درجه‌سنده واضحدر.

راهبلری پاپاسلری متدینلری ایسه، دین اولمقدن باشقه اسلامیتله هیچ برمناسبتی اولمیان قاتولیك مذهبنه سالکدرلر. شو یکرمنجی عصرده قاتولیك روحانیلرندن اوکره نه بیله جکمز ـ فرض ایده‌لم ـ شبلرکده یك زیاده ایشه یارامیه‌جغی میدانده‌در. قالدی اورته صنف. بونلرده اوایکی طرفك بارتضیق نفوذی آلتنده ازیلمش، روحلری سونمکه یاقلاشمش برقسم اهالیدن عبارتدر. اشته فرانسزجه شـوعرض ایتدیکمز صنفلرك لسانیدر. بناءً علیه بولسانـدن طلبهٔ علومك، خوجه‌لرك استفاده ایده‌بیله‌جکلرینی قطعیاً امید ایتمیورم! ظن ایدرمکه ازهرلیلر بوحقیقته واقف اوله‌ایدیلر فرانسزجه‌یه هیچ یاقلاشمازلردی. مادامکه ازهرلیلر بر اجنبی لسـان بیلمه‌نك لزومنی حس ایدییورلر، بو حالده طوغرودن طوغرویه انکلیزجه، یاخود آلمانجه اوکرنمه‌لی اوکرنمکه جالیشمالیدیلر. متشبثلر آنلری بویوله ارشاد ایلمه‌لیدرلر. بویله یامق ایجاب ایدردی.

بو ایکی لسانك صاحبی اولان انکلیز، المان قوملری فرانسزلره نظراً فکر دینجه، متانت اخلاقجه، پك چوق ایلروده‌درلر. تربیهٔ اجتماعیه‌لری، علم وفنه اولان انتسابلریده فرانسزلردن اکسك دکلدر هله فطرتجه دهاجدی دهامتشبثدرلر. شمدی زمانمزده بوجهت برمسئلهٔ حیاتیه حکمنی آلمشدر. حالبوکه برقومك لسانی اوکرنمك، اوقومك اخلاق، عادات وسائره برچوق سجایای منتقله‌لرینه قاپو آچق دیمکدر. بو قاپودن ایی، کوتی هر درلو سجایا کیره‌بیلیر. بعضاً اولورکه بو ایکی نوع سجیه‌دن بری کیرمش اولدیغی قومك محیطنی کندوسی ایچون دهامستعد بولور. نشو ونمایه باشلار. ایی بر سجیه ایسه یك کوزل. فقط کوتی ایسه... ایشته ایشك فنالی بوراده چیقیور. ذاتاً کوتیلك ایلیکه نسبةً دها زیاده‌ساریدر. دها زیاده نفوذلیدر. کوتیلك انسانلرك طمارلرنده کندوسیچون یك زیاده مستعد نقطه‌لری اتخابه اصلا کوچلك چکمز. نفس اماره‌ده کوتیلکی کمال خواهشله استقبال ایلر. — ان النفس لامارة بالسوء — ایشته بونکچون بر قومـدن دیکرینه انتقال ایدن سجایانك مقدمه‌سی دائما کوتیلك اوله‌کلشدر.

ایشته بتون شو ملاحظه‌لردن آکلاشیلدیغنه کوره برلسان اجنبی اختیاری خصوصنده صوك درجه احتیاطه رعایت ایتمه‌مز ایجاب ایلر. بالخاصه بزده قومزده اولدیغی کبی طوغریدن طوغری یه اهالی ایله، ملت ایله تماسده بولنان طلبهٔ علومز، خواجه‌لرمز ایچون بوخصوص دها زیاده کسب اهمیت ایلر. بناءً علیه بولسان قیوسنی مهما امکن کوزل بر جهتدن آچمه غیرت ایتمك نظر اعتباره آلنه‌جق دها بر جهت وار، اساس مسئله، موضوع بحث ایدیلورسه عرض ایده‌جکمز بوجهتك‌ده بوسبتون اهمیتدن عاری برشیٔ اولمادیغی میدانه چیقار ظن ایدرم. بوکون انکلیزلرك، آلمانلرك مذهب دینلری پروتستانلقدر. بو مذهب برچوق تعدیلار نتیجه‌سنده قاتولیکلکدن تعصبدن ایچه اوزاقلاشمشدر بوندنطولایی سالکلری — کهاکثریتله انکلیز والمان قومیدر — یازدقلری اثرلرده‌ده دین، مذهب عاینه اوقدر خامه ران اولمامشردر. علملری، فنلرینی، — مذهبلری قتولیك اولان دها طوغروسی بوسبتون دینسز اولان فرانسزلر قدر — بتون بتون دین، معنویات علیهنه سـوق ایلمشـلردر. بناءً علیه ذاتاً مستعداولان طلبهٔ علومز بونلرك مطبوعاتندن علمده، فلسفه‌ده، تاریخده برچوق استفاده‌لر تأمین ایده‌بیلیرلر. دیکر جهتدن خوجه‌لرمز پروتستان پاپاسلرینك، مسیونرلرینك اطراف عاله انتشار ایده‌رك، یوزبیك زحمتله قاتلانه‌رق، میلیونلرجه لیراصرف ایده‌رك حلم، شفقت ملایمت ایله انسانلرك طمارلرینه بتون وارلقلریله نفوذ ایتمك استدکلرینی یقیندن تماشا ایده‌بیلیرلر. بو صورتله برحس مشروع حس رقابت اویانیر، نقدر درین بر اویقـوده اولدیغمز ایشـته او وقت میدانه چیقار. بزده تدارکاتده بولنور، مدافعهٔ مشروعه‌مزه بول آچارز .....

شوراسنی ده‌اونوتمیه‌لم که بوکون عالم اسلامیت طوغرودن طوغرویه اك زیاده پروتستانلر ایله دها طوغروسی انکلیزلر ایله حال تماسده بولنیور. عادتا بعض یرلرده مشترك برحیات تعقیب ایدییور، برابر دونیور. یوزمیلیون. اسلامی حاوی اولان قوجامان هندستان، وخطهٔ مصریه بوکون انکلیزلرك تحت استیلاونفوذ سیاسیلری آلتنده بولنیورلر. خلاصه دیه‌بیلیرزکه بوکون کرهٔ ارضده اولان نفوس مسلمینی ارائه ایدن عددك همان نصفنه قریب بریکونی انکلیزلرك نفوذی آلتنده‌در. مادامکه انکلیزلر ایله بوقدر بیوك برمقیاس اوزره حال تماسده بولنیورز، بوحالده آنلرك لسانـنه اولان احتیاجز پك واضح وطبیعی برطرزده نظاهر ایدیور.

فی الحقیقه بزم قارداشلرمزله اکلاشه‌بیلمه‌مز ایچون حمد اولسون انکلیزجه‌یه احتیاجز یوقدر. علمای اسلامی اطرافنه جمع ایلمش اولان حضرت قرآنك لسانی بوخصوصده بزه کفایت ایلر فقط انکلیزلرك قرداشلرمزه قارشو توجیه ایلدکلری وضعیتی، قارداشـلرمزك آنلره قارشو اولان موقفلرینی تعیین ایده‌بیلمه‌مز ایچون شمدی بزده اهالینك پیشداری منزله‌سنده اولان علمای دینك بولسانی بیلمه‌لرنده برچوق فائده‌لر اوله‌بیلور. ظن ایدرم.

بوراسی ده‌دقت اولنه‌جق برنقطه‌در: بوکون کرهٔ ارضك الزیاده منتشر لسانی انکلیزجه‌در. بوراده انکلیزجه اوله‌رق چیقمش برکلمنك صداسی تا امریقانك اك هجرا کوشه‌لرنده کائن معدن قویولرنده زیر زمینده، اك تنها اورمان ایچلرنده اولان مزرعه‌لرده چفتلکلرده عکس انداز اولور.

بناءً علیه بوجهتدن‌ده انکلیزجه‌نك فرانسزجه‌یه نسبةً رجحانی میدانه چیقیور.

بوده وارد خاطر اولیور: الازهری اصلاح ایتمك امیله تشکل ایتمش اولان جمعیت بلکه ازهرلیلره انکلیزجه‌یی اوکرنمکده برمحذور

آلتی سنه مقدم بزم تاتارلرده « ادبی لسان — ساده لسان » منازعه‌سی وار ایدی. بزم ادبی‌لسان طرفدارلریمز سزك كتیردیككز دلیللری كتیردیلر ؛ فقط اوچ درت سنه كچمدی ، بونلر مغلوب اولدقلرینی‌اقرار ایتدیلر . شمدی بزده « ادبی لسان — ساده‌لسان » مسئله‌سی بتدی. یازدیغمز كرك غزته مقاله‌سی. كرك رساله، كرك بر تیاترو اولسون روسیه‌نك كویلی‌شهرلی بتون مسلمانلری آكلایورلر هیمز كندیمزك حیات مسئله‌مز حقنده قونوشیورز ، آكلاشیورز . بوسایه‌ده افكار عمومیه‌مز بر نقطه‌یه جمع ایدیلیور . سزده‌ده فكر استقبال بولنسه وانقراضه محكوم برملت اولمقدن قورتلمق ارزوسی موجود اولسه شبهه‌سز سزده بزم یولمزده حركت ایده‌جكسكز . فارسی دیلنك فصاحتلرینی فارسیجه‌یه عربی دیلنك لطافتنی‌ده‌عربجه‌یه براقوب‌ده شو كندی قبا تورك لسانكزله اوغراشسه‌كز نه قدر اصابت ایتمش اولورسكز . خصوصاكه سز سیاسی بر غزته‌جی‌سكز بویله سیاسی نقطه‌لری دوشونمكز لازم كلیر . بومسئله، سزك ایچون یالكز لسان مسئله‌سی دكلدر، بلكه بتون‌مسائل حیاتیه‌كزك‌روحی، طریق سلامتیدر .

اوچ پاشا ، بر پادشاه ، بر شاعر ایله قوجه بر مملكتی اداره زمانلری كچدیكی كبی ، استانبولك اوچ شاعری ، بش كاتبی ، آلتی محرری ایله افكار عمومیه اویدرمق وقتلری‌ده كچدی . مملكتكزك ادارهٔ سیاسیه و اجتماعیه‌سی عوامك الندهٔ اولدیغی كبی ، ادبیاتكزده عوامك آكلادیغی طرزده یازیلوب آنلرك منفعتنی محافظه ایتملی واونلرك ادبیاتی اولملیدر. اویله اولمازسه محررلركز قارئسز قاله‌جق ویازدیغكز كتابلر سوقاقلره آتیله‌جقدر وعوامكز اسكی خرافات ایله زهرلنمكده دوام ایده‌جك وسزك هر حركت مدنیه‌كزه قارشو مخالفلریكز دائما ٣١ مارت كبی حادثانی ایقاعده كوچلك چكمیه‌جكدر.

شونك ایچون بو مسئله سزك عثمانلی تركلری ایچون حیات مسئله‌سی‌در . سز لسانكزی ساده‌لشدیروبده ادبیاتكز واسطه‌سیله عوامكزه اجرای تأثیره موفق اولورسه‌كز استقبالكز تأمین ایدلشدر . اكر بوكا موفق اوله‌مازسه‌كز اول وقت صحیفهٔ تاریخدن نامكز سیلنمش اوله‌جقدر . روسیه تاتار محررلرندن

قزانلی عیاض

تراجم احوال

یادماضی

ینه كلهلم بزه، عربستانك آب وهواسنه هنوز آلشه‌مدق . . . صیجاق بردن‌بره چوكدی .. اوطه كوندوزلری فرون كی‌قزیور.. قیوبی قپاسه‌ق بوغولیورز، آچسه‌ق هوا و ضیا آلق ایچون لیمانك اوستنه آچلمش، باجالرك بری اوطه‌نك قپوسی حذاسنه مصادف اولدیغندن لیماندن جیقان روائح منتنه اوطه‌یه هجوم ایدییور . . . كوندوزك سینكی كیجه‌نك موذیانی بردوام .. بوناقابل تحمل‌احوالك اجتماعیله كیفمری بوزدق. ذاتاً ملازمی اولدیغمز فراشك بستبتون اسیری اولدق. مع‌مافیه درسعادتده حبسخانهٔ عمومیه‌كی حالك‌بتون بتون عكسنه اوله‌رق قلباً وفكراً منشرح ایدم .

الی‌الابد منتدار لطف وكرمی اولدیغمز متصرف لوا احمد بك افندینك برتدبیر شفابخشاسی بزی بوورطهٔ هلاكدن قورتاردی.

ابتدا بشمزكده یالكز نفی واجلامزه ارادهٔ سنیه شرف تعلق ایدرك فرمان همایونلر اصدار بیورلمش ومؤخراً بواراده قلعه‌بندلكه تحویل اولنه‌رق قلعه‌بندلكمز حقنده دیكر فرمانلر شرف تسطیر ایدلمش ایكن‌بزلر ردوسی كچدكدن صكره مقام‌صدارتجه تبدل وقوعه كله‌رك شیروانی رشد پاشا مسند وكالتی احراز ایتمی اوزرینه كیم بیلور كیملر طرفندن حقمزده غضب شاهانه تشدید ایدلمسنه مبنی اوچنجی بردرجهٔ صاعده اوله‌رق تلغرافلر ایله حبسمز امر اولنمش وبوكا مبنی كمال بكك منفاسی ماغوسه قلعه‌سنده حبسه تحویل اولندیغی ردوس رفیقلرمز یوقاریده سبق ایتدیكی اوزره درون قلعه‌ده خانه طوتمش اولدقلری حالده حبسه‌اتلمشلر. وعفو واطلاق اولنتجه‌دك كیجه‌لری محبسده قالمشلر. ایشته تضیقك درجه‌درجه متصاعدانه ارتمسنك سبب وحكمتی بواولدیغی اكلاشلدی .

قلعه‌بند ایدلمه‌مزه دائر فرمانك تاریخی مقدم ایسه‌ده وصولی مؤخر، حبس ایدلمكلكمزی آمر تلغرافك تاریخی مؤخر ایسه‌ده وصولی بالطبع مقدم اولدیغندن متصرف لوا اولان اومیر عنایتكار طرفندن كیفیت نه‌صورتله یازلمسه یازلمش وسوریه والیلكندن هرنه وجه ایله ایسه استیذان ایدلمش ایسه ایدلمش اولدیغندن امر اخیر موجنجه حركت اولنمی حقنده الثان جواب اوزرینه بز محبسدن قلعه درونته چیقارلدق.

بمله نوری بكك عكاده قلعه بند ایدلمه‌مزه متعلق ارادهٔ سنیه‌یی تبلیغ ایدن ٢٣١ عددلی تحریرات ولایتپناهینك لیمان دفترندن مخرج صورتی زیره عیناً نقل اولندی :

عكا سنجاغی متصرفلغنه

عزتلو بك

غزته محررلرندن بعض نشریات مضره‌ده بولنمارندن طولایی با ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی عكایه نفی واجلا اولنان نوری و حقی بكلرك مؤخراً شرفصادر اولان امرعالی وتحریرات سامیه موجنجه عكا قلعه‌سنده قلعه بند ایدلمری لازم كله‌جكندن بو كره شرفوارد اولان فرمان جلیل العنوان حضرت خلافتپناهی و تحریرات سامیه موجنجه میرمومی الیهمانك عكاده قلعه‌بند ایدیله‌رك تعریفات‌قانونیه وقاعدهٔ احتیاطیه ایجابنه توفیقاً تقیدات منادیه اجراسی ١٠ صفر

لسان مسئله‌سی

— « تصویر افکار » محررلرندن سلیمان نظیف بکه —

افندم ، معتبر غزته‌کزك ٤٣ نجی نومرو سنده لسان مسئله‌سنه دائر برمقاله‌کزی کوردم ، اوقودم . مسئله‌نك اهمیتنه وعادتا ترکلك عالمی ایچون برمسئلهٔ حیاتیه اولمسنه‌مبنی بو خصوصده عاجزانه ملاحظاتمی سویله‌مکه لزوم کوردم :

لسان مسئله‌سی سزك عثمانلی ترکلری ایچون دخی برمسئلهٔ حیاتیه اولدیغندن طبیعی بومسئله‌یی اطرافلیجه مذاکره ایتمك ارباب قلمك وظیفه‌سی‌در . فقط بومسئله‌ده‌کی ایکی آیری فکری ، ایکی آیری مسلکی اکلامق ایچون بونلرك مسلك اساسیاری بیننده‌کی فرقی‌ده ایی بیلملی‌در . « ادبی لسان » طرفدارلریله « ساده لسان » طرفدارلرینك کوچك بر تاریخلرینده بیلمك پك لازمدر . اوروپا تاریخنده پرو تستانلغك ایکی بیوك تمی ساده وعوام لسانی ایدی . ریفارماتورلر : « کتب مقدسه اکلاشیلمق ایچون یازیلمشدر » دیه آنلری هرملتك لسانته ترجمه‌یی موافق کوررلردی . ریفارماتسیانك علیهندکی قاتولیکلر لاتین لساندن باشقه بتون لسانلری « قبالسان » دیه یادایدوب : « او لسانلرده کتب مقدسه‌نك فکر ومقصدی اکلاشیلماز وکتب مقدسه‌نك فکری عوام ایچون اولمایوب خواص ایچوندر » دیه‌دعوی ایدییور ایدیلر .

دیمك که بومنازعه عوام طرفداری ایله خواص طرفداری یعنی آریستوقراتیا ایله دیموقراتیا منازعه‌سی ایدی . شمدی عصرلرکچدی اوروپا تاریخلری بوفکرلری اوزون اوزادی‌یه محاکمه وتدقیق ایتدیلر هانکیسنك طوغرو اولدیغنی کوستردیلر . فقط بوتاریخ درسی بزم عثمانلی‌ترکلرینه تأثیر ایده‌مدی ، آنلره لسان مسئله‌سی حقنده ساده‌لك فکرینك محسناتی تصدیق ایتدیره‌مدی . آنلر حالا شو قاتولیك پاپاسلرینك نیجه‌عصرلر مقدم سویلدکلری سوزلری دلیل کوستریورلر . لسان ساده اولسه فصیح اولمایه‌جق ایمش ، لسان ساده اولسه ظرافتی بیتمه‌جك ایمش . لسان باشقه لسانلرك قواعدینی [عربی وفارسی ترکیب توصیفلری] قبول ایتمزسه تورك دیلی بی‌حیات قاله‌جقمش .

ایشته سلیمان نظیف بکك مقاله‌سنده باشدن اشاغی‌یه‌قدر بوکبی دلیللر سرد وایضاح ایدیلمشدر . غالبا سلیمان نظیف بك وآنك مسلکداشلری ، کندیلرینك مقاله‌لرینی استانبولك مکاتب عالیه‌کورمش فارس وعرب دیللرینك قواعدینی اوکرنمش اوچ درت بیك قارئلری ایچون یازییورلر ، وشو اوچ درت بیك آدمك اناتی ، تورك دیلی » دیه دعوی ایدییورلر . اویله اولماسه‌یدی بوقدر بدیهی بر فکری متعصبانه انکار ایتمزلردی .

فقط مسئله‌نك باشقه جهتی وار : مکاتب عالیه کورمه‌ین ولسان فارسی ایله قواعد عربیه بیلمه‌ین ، فقط ترکجه اوقویوب یازه‌بیلان ١٥ میلیون عثمانلی ترکلرینی نه یاپه‌جقسکز ؟ آنلره : « افندم ، سزك دیلکز قبادر ، سزك اکلادیغکز لسانله یازسه‌ق بزم کاتب افندیلرك یوکسك تربیه کورمش ذواتك خاطری قیریله‌جق‌در . « سزدورك سزه نه‌سیاست لازم ، نه‌ادبیات ، نه‌معارف !.. » بویله‌می‌دیه‌جکسکز یوقسه آنلره‌ده کندیلرینك اکلایه‌بیله‌جکی ترك دیلنده غزته‌لریازه‌جق رساله‌لر کتابلرمی نشر ایده‌جکسکز ؟.. بنم بوفکریمه نه‌یولده‌جواب ویره‌جکسکز که مسئله‌یی حل ایتمش اوله‌لم ؟ . .

بزم مسلکمز عوام طرفداری بولنمق اولدیغندن ، بزبتون افکار سیاسیه واجتماعیه‌یی ، عوامه اکلاتمق طرفنده‌یز . بزجه بومسلك ، لسان ایچون دکل ، بتون مسائل حیاتیه ایچوندر . عصرمز شمدی افکار عمومیه عصری اولدیغندن ومملکتك اصلاحی ، ملتك تجددی بتون افراد ملت افکارینك تجددیله حاصل اوله‌جغندن بزم نقطهٔ نظر مزدن ملتی سون هرتورك یازدیغی هرمقاله‌یی آناطولی تورکلرینك اکلایه‌جغی برلسانله یازمسی لازم‌کلیر .

فقط سزك مسلکز نه‌در ؟ سز « ادبی لسان » طرفداری‌می‌سکز یوقسه « ساده دیل » طرفداری‌می ؟.. نه اولورسه‌کز اولوکز سزك اناطولی‌ترکلرینك فکرلرینی اویاندیروب آنلره محیطلرینك نه‌اولدیغنی بیلدیرمك سزك وظیفه‌کز دکلی‌در ؟ ارباب قلمدن اولدیغکز جهتله بو وظیفه‌یی قلمکزله یازوب اکلاتمغه بورجلی دکلی‌سکز ؟ مقاله‌کزده آنلرك آکلامه‌لری اساس اوله‌جق دکلی ؟

بناءً علیه سز وطنکزه وملتکزه خدمت ایتمك ایسترسه‌کز ، طبیعی افراد ملتك اکچوق اکلادیغی دیل ایله یازه‌جق ، وبو سایه‌ده ملیت و قومیت فکرلری اویاندیرمه‌یه چالیشه‌جقسکز . بو دیل ده طبیعی یوزده قرقی‌فارسی ، قرقی‌عربی ، اونی فرانسز روم ، اونی ترکجه اولان « ادبی لسان » کزله اوله‌ماز . بلکه ساده ترکجه اوله‌جقدر .

لکن سز : « اویله ایسه بزم دیلمز قباله‌شه‌جق ! » دیه‌جکسکز بردیلك فصاحتی ، لطافتی اجنبی‌دیللردن الماغ آلمقله حاصل اوله‌جق اونسه طبیعی دیلکز قبالاشه‌جقدر . فقط فصاحت ، لطافتك بویله تعریفلرینی هیچ کیمسه ادعایه جسارت ایده‌مامشدر .

بونك ایچون دیلکزدن اونامتناهی عرب وفارسی سوزلرینی قالدیروب آنلرك یرینه هر کسجه آکلاشیله‌جق ترکجه سوزلر استعمال ایدلسه دیلکز ایچون چوق فائده‌لی اوله‌جقدر . بوندن بشقه مسئله‌نك سیاسی جهتی‌ده وار ، که بو نقطهٔ نظردن بو بر مسئلهٔ حیاتیه‌در . عثمانلی مملکتنده‌کی اقوام غیر ترکیه کندی لسانلرنده یازیلان غزته‌لری ، رسالەلری ، کتابلری ایله افکار عمومیه‌لرینی بر طرفه جریانه موفق اولدقلری وقت سز افکار عمومیه‌کزی نه یولده حرکته کتیره‌جکسکز ؟ .. مصادمهٔ حیاتیه‌ده نه واسطه ایله آنلری بر قوهٔ واحده حالنه کتیره‌جکسکز ؟

هیچ شبهه‌سزدرکه بونك یولی اولسه اولسه اوده لسانکزی کویلیلرك آکلایه‌بیله‌جکی درجه‌ده ساده‌لشدرمکدر .

بو فکرم یالکز بر لقردیدن عبارت اولمدیغنی اثبات ایچون سزه روسیه تاتارلرینك حیاتندن بر مثال کتیره‌جکم : بوندن بش

قوشادوب کاه صوغوغیله ، کاه صیجاغیله ، برکره حیواناتیله ، دیکر دفعه نباتاتیله ، بوکون دکزلریله دره‌لریله ، یارین طاغلریله تپه‌لریله ، صورت دائمه‌ده ایسه وجوده کتیردیکی اجزاسیله ، عناصریله ، الحاصل نامتناهی وسائل تعرضیله اوزرینه هجوم ایتمکده‌اولان مؤثرات طبیعته قارشی انسان کندیسنده برسلاح مدافعه ایجاد ایتمك ملکه‌سنی کورور .

ایشته اوزمان کندیسنی دافعی اولمیان ایکی قوتلی حرکت آره‌سنده بولورکه اولکیسی خارجدن داخله، ایکنجیسی داخلدن خارجه‌در. برنجی حرکت محاط اولدیغی اشیانك وساطت حواس ایله کندی اوزرنده‌کی تأثیری ، ایکنجی حرکت ایسه روحك وساطت اختیار ایله اواشیای محیطه اوزرنده‌کی آثاریدر .

بوحالك سوقیله طبیعت ایله انسان آره‌سنده برحرب دائمیدر میدان آلدی. طبیعت کندی اردولرینه دونوب، او الك یوجه‌طاغلری یرندن اوینادیجق ، قوجه قوجه دکزلری جوشه کتیره‌جك ، بولوطلرك سینه‌سنده‌کی بیلدیرملری دهشتدن اسفل‌السافلین زمینه کچیره‌جك برهیبتله ندا ایتدی ؛ بوتون مؤثراتنه قارشی‌ده : شو مخلوق ازمه‌یه ، أوت ، ظاهراً ضعیف ، فقط باطناً قوی اولان ، معظمات اموری دوش تحمله آلان ، هجومنده شدتلر کوسترن ، نم عظمتی کندی آمالنه خادم ایتمك ایسته‌ین ، قوتمی حکمسز براقمیه ، مقام بلندیمی تذلیل ایتمیه قالقیشان شو مخلوق محو ایلمه‌یه حاضر اولك ! امرینی ویردی .

انسانه کلنجه، جسمانیتنك بوتون ذراتنه قدر تأثیر ایدرك وجداتی دهشت ایچنده براقان برندای مهیبدن کندیسیله طبیعتك باشقه باشقه شیلر اولدیغنی اکلادی ؛ اکر بویله اولمایوب اوده طبیعتدن برجزء اوله‌یدی بومدهش مخاصمه‌یه محل قالمایه‌رق کندیسنك مکونات سائره کبی سایهٔ طبیعتده آرامکزین اولمسی لازم کله‌جکنی اوکرندی . ایشته بوادراك انسانی کندینه رغماً نفسنده مستقل اولمایه ، نفسنی ایجه تأمل ایتمیه سوق ایلدی . ذاتی وبوتون آمالنی تفکره میل ایتدیردی. دهاصوکره ینه او ادراك بی نهایه مطالبی آرقه‌سنده قوشارکه هرطرفدن محاط اولدیغی سهام‌طبیعته هدف اولمامسی ایچون انسانی آمال وتمایلاتنه حاکم اوله‌جق ، افعالنه قارشی تنقید یورودیجك برحاله کتیردی .

کویاکه آرتق انسان کندیسنی ایکی موجودیتدن مرکب کوریوردی بری آمال ومطالبنك آرقه‌سنده طولاشه‌رق اونلره ظفریاب اولمسنی تأمین ایدیور؛ دیکری ایسه انسانی مطالباتنك پیندن بلااحتیاط قوشمقدن آلیقویه‌رق ، حیاتنك هرآنی تهدید ایتمکده اولان خطر محیطی کندیسنه کوستریوردی .

ایشته بوایکی عامل خفیدن طولایی ضمیرانسایه برحرب داخلیدر پارلادیکه یونك یاننده اوتمکی حرب خارجینك هیچ اهمیتی یوقدی ، صوکره بو حرب داخلی انسانك بوتون آلام وشکوکنه ، بوتون اندیشه‌لرینه ، خاطره‌لرینه سبب اولدی. مع مافیه صرف بوانفعالاتك تأثیریله انوار عقل شو طبیعت کثیفه ظلمتلرندن قورتولدی، ذکاء فطنت کونشاری مشارق عالیه‌سندن اشراقه باشلادی . اکر بوقدر کیرودار اولماسه‌یدی انسانده حیوانات سائره میانده قالمه‌رق درجات کمالك الك وایسینی بیله بوله‌مازدی .

شئون حیاتیه‌یه وقوف خصوصنده نامك الك ایلرینده بولنان، معاملات ومطالباتنك صوکنی الك طوغرو برنظرله کورن ، ذاتنده مندمج حقائقه نسبتله الك زیاده اطلاعی اولان بر آدم کوسترکه مصائب وآلامه دیکرلرندن زیاده هدف اولماسون؟ کویاکه عقل مصیبتله الك اتحادندن متولددرده اونك ایچون الی‌الابد بوایکی والد مهربانك سینه‌سنده پرورشیاب اولور کیدر .

انسان نفسنی طانیمق ، موجودیتی اورتن پردهٔ کثیفی آچه‌رق حقیقتی کورمك تهالکنده‌در. خصوصیله نفسی کندنجه هرشیدن مقدس حیاتی ایسه هرشیدن معززدر. انسان عالم طبیعتك هیئت موجودهسنه باقنجه حیاتك صورت دائمه‌ده مظهر تجدد اولدیغنی ، انواع ذوی الحیاتك برطرفدن محو اوله‌رق دیکر طرفدن یکیدن ظهوره کلدیکنی کورور. لکن اجزای طبیعتی نظر امعانه آلنجه منظره هول انکیز برحال اخذ ایدر!

زیرا کوررکه کرداب عدم آغزینی آله‌بیلدیکنه آچش، طبیعتك بوعالمده‌کی وظیفه‌سنی اکمال ایتمش اولان اجزاسنی برر برر یوتیور ؛ هرموجودك عاقبتی بویله اولور! ایشته بوفجیع صحنه‌نك قارشیسنده انسان قورقوسندن بایلمق درجه‌سنه کلیر ، صوکره کندی کندینه شویوله‌ده حسبحال ایدر: عجبا بنده بوکرداب مظلمه آتیلمه‌یه محکوم اولانلرمیانده‌می‌یم؟ بوقدرذوق سوروب بوقدر الم چکدکدن، بونجه زمان صفای عاقبتی ، بلای مرضی کوردکدن ، مصائبك ، شدائدك زهردن دها آجیلرینی یوتدقدن صوکره بنده نهایت شو جامد طاش پارچه‌سی، شوحس‌سز حیوان کبی اوله‌جغم؟

ایشته هرقلبی انفعال‌ایدن ، هرفکری یأس ایچنده براقان بوحسبحالدرکه سیمای بشری برحزن دائمی ایچنده کوستر ، انسانی، کاشکه دنیایه هیچ کلمه‌یدم ! تمنیسنده بولوندیرر . لکن ینه بوحسبحالدرکه بشری کندیسنه رغماً سرحیاتی ادراك ایچون معرفت ذاته سوق‌ایدر طورور .

معرفت ذاتك محدود برصورتندن باشقه‌سنی محال کورن انسان اویله برحده کلنجه، برموفقیته ظفریاب اولنجه طوریجیلردن دکلدر. چالیشیر ، جابالار، ایجاد ایدر . لکن رحیق ظفرله نشوه‌دار اوله‌رق « علمدن آرتق نصیبی آلدم . » دیه‌یه قالمه‌دن قارشیسنده کندیسنه طوغرو باقان‌واوکا دهشت القا ایدن برمجهول دها کورور . حتی چوق کچمز، بیلورم ظن ایتدیکی شیئده‌ده، بلکه برچوق بیلمدیکی برلر اولدیغنی اکلار .

ایی اما انسان ایچون کثافت جسمانیه‌سندن صیریله‌رق ، یاخود نفسنك ایکی اوموزینه باصوب یوکسله‌رك وجه حقیقی نظرندن ستر ایتمکده اولان حائلی آشمق قصل ممکن اولور ؟

ایشته انسانك معقولاته نظراً حالی بوندن عبارتدر. لذائذواذواقه

سنه ۹۰ تاریخیله ضبطیه مشیریت جلیله‌سندن شرفوارد اولان تحریرات علیه‌ده اشعار بیورلمقدن ناشی کیفیت دیوان تمیز ولایته لدی الحواله موحی الیهمانك نفیلرینی متضمن اولجه شرفوارد اولان امر عالی تحریرات سامیه‌نك مشیریت موحی الیهایه اعاده‌سیله قلعه‌بند ایدلملرینی متضمن امر عالی اخیرك صورت مستخرجه‌سنك نفیله کیفیتك صوب والالرینه اشعاری لزومی دیوان مذکوردن یاتذکره افاده اولنمش واولوجهله ایجابی اجرا ومذکور امر عالی صورتی لفاً اسرا قلنمش اولغله برموجب امر عالی ایفای مقتضاسنه همت ایلملری سیاقنده شقه تحریر قلندی. فی ۸ ربیع الاول سنه ۹۰ وفی ۲۳ نیسان سنه ۸۹

امضا : محمد حالت

قلعه درونته چیقدقدن صکره علی الاصول بزی قلعه قپوجیسنه ارائه ایتدیلر. بونك اوزرینه قلعه درونده برخانه استیجار ایتدك ؛ اوطه‌مزك نکاشتهٔ صحیفهٔ بیان اولان تجملاتی خانه‌نك براوطه‌سنه نقل ایدلدی، صکره نواقصمزی بیاپی اکمال ایتدك .

متصرف بك افندی ،ارکان لوا، امرای عسکریه ، معتبران اهالی فوج فوج زیارتمزه کلدیلر بزده اعادهٔ زیارت ایتمکله برابر هرکس ایله اختلاط وقلعه درونده هرپره کیدوب کلمکه باشلادق. متصرف افندی بزه مکمل برضیافت ویردی ،دهابشقه لطفارینی‌ده کوردك . بر مدت بویله کچدی . دهاصکره‌لری اقشام اوستلری اهالی ایله برابر قلعه خارجنده دکز قیپسنجه « شم الهوی » یه یعنی تنزهه چیقاردق بعضاً خارج سورده یارم ساعت مسافه‌ده لطافتی وموقع تاریخیسی اعتباریله محلنجه شهرت‌المش اولان عبداه پاشا باغچه‌سنه کاهی شهره ایکی ساعتلك مسافه‌ده واقع اولوب لیمون وپورتقال باغچه‌لرینی احتوا ایدن « مزرعه » نام موقعنده اره‌صره اوچ ساعتلك مسافه‌ده بولنان حیفاقصبه‌سنه کیجه یاتیسنه کندیکمز بیله اولوردی . حاصلی سورك داخلنده خارجنده سربست سربست کزردك. قلعه قپوسندن ایلك چقشمزده اختیار قپوجی بزی طانیمازطنیله قلعه ظابطندن کندیسنه امر تبلیغ ایتدیرلمسنه لزوم کورمدك ایسه‌ده قوجه نکهبان بزی اویله طانیدی ، اویله اوزرمزه آتلدی که برآدیم ایلرویه اتمق قابل اوله‌مدی. موقع عائدندن ویریلن امر اوزرینه کیری چکلدی، بردها ایلشمز اولدی .

فرانسزجه : « saint - jean - d'acre » دیه بنام اولان [عکه] ویا [عکا] شهری کاملاً سور ایچنده بولندیغندن خانه‌لری بك صیق وبری برینه بك ملاصقدر . سورك محیطی تقریباً یکرمی یکرمی بش دقیقه‌ده طولاشیله‌بیلور . اهالیسی : ۷۸۲۵ نفوسدن اون بیکه قدر تخمین اولنیور . .

زقاقلری عربستانك اسکی شهرلرنده اولدیغی اوزره اوچ بچق درت ارشون عرضنده اوله‌رق غایت طار ولطافتدن عاریدر. خانه‌لرکارکیردر سفائن جسیمه دخولنه مساعد لیمان‌وارایسه ده مدت مدیده تطهیر ایدلمدیکندن شمدی درونده انجق کوچك قایقلر بارینه بیلمکده‌در. مبانیٔ عالیه‌دن جزار جامع شریفی ایله جوارنده برحمام وغایت جسیم برقشله واردر . نورعثمانیه جامع شریفندن کوچورك بولنان برمعبد شیرین یك مصنع وداخلاً وخارجاً پك مزین اولوب حقیقةً نظرباز اوچ جهتدن حریمه جامعی قوجاقلایه‌رق پك واسع اولان حوز سودکبی بیاض مرمرطاشلریله مفروش واطراف ثلثه‌سی دائر امادا حجره‌لرله محاطدر . جامعك بانیسی ، پونابارت کبی برجهانکیری عکا اوکنده مغلوب ایدوب نهایت فراره مجبور قیلان جزار احمد پاشادر .

[مابعدی وار]

برکت زاده اسماعیل حقی

حدیقهٔ فکریه

جواباً دیرزکه : انسانك لمس ایلدیکی مادیاتك ماوراسنده برطاقم حقائق اولدیغنی اکلامسی ، افعال واشیا آره‌سنده‌کی خیر وشری ، قبح وجمالی تمییز ایلمسی ؛ بوتون حرکات وسکناتنه حاکم اوله‌جق برقانون اخلاقینك لزومنی حس ایتمسی اویله برهان حسیدن محروم دعوای مجرد قبیلندن دکلدر . زیرا بوحال حیوانیت ایله انسانیتی آیران الك باشلی ممیزاتدن اولدقدن باشقه بونی تأیید ایدن ایکی دلیل تاریخی‌ده واردر .

انسان نظر تحریسنی اعصار سالفهٔ انسانیتدن هانکیسنه طوغرو ارجاع ایدرسه ایتسون ، دینسز برامته تصادف ایده‌مز . دین ایسه ، ایضاحه حاجت یوقدرکه ، نه‌قدر بسیط اولورسه اولسون ، انسانده محسوساتك ماوراسنده برحقیقت اولدیغنی اکلایه‌حق، ایی ایله فنانك، خیر ایله شرك بینی تمییز ایده‌جك برحس بولنمسنی استلزام ایدر . ایشته بزم قانون اخلاقی نامنی ویردیکمز اساس‌ده شبهه یوقدرکه بو حس وتمییز اوزرینه قورولمشدر .

شوندی‌ده اونوتماملی‌یزکه بوندن ادیانك بوتون فروعی حقائق مطلقه‌نك تا قلبنه اصابت ایتمك لازم کلز . مع مافیه بوده وجودی بیلدیرن حس وتمییزك فطرت انسانیه لوازمندن اولدیغنی تیقنه مانع دکلدر . چونکه برحس وتمییزدن تجرید اولنورسه انسانك حیواندن نه فرقی قالیر ؟

انسان اجمال وتفصیلی کندنجه مجهول اولان بر عالمدن ، آنجق کندی حواس ضعیفه‌سنك مساعده‌سی نسبتنده کوروب اکلایه بیله‌جکی ؛ برعالمه آتیلمشدر . نظرینی هانکی جهته عطف ایدرسه ایتسون ، برییغین مجهولاتدن باشقه برشی کوره‌مزکه. لحاظهٔ تجسسنی اونلرك ایلریسنه سوق ایله‌مك ایستسه حواسنك حیرتی برقات دها آرتدیره‌جق ، وجدانی یأسلر ، هیجانلر ایچنده براقه‌جق دیکر برچوق مجهولاته تصادف ایدر .

محاط اولدیغی سراٴرك اوزرنده‌کی پرده‌یی قالدیرمق ، دها طوغروسی غذا ومسکن حاضرلایه‌رق برصورتله کندیسنی هر طرفدن

محل اداره : درسعادتده باب عالی جادهسنده ادارهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفتهلق رسالهدر

اخطار : مسلکنده موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول اولنور درج ایلدیکی آثار اعاده اولنماز

مؤسسلری : ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنهلکی	الی آیلغی
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیهده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخهسی ٥٠ پارهدر

قیرلهدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور

عدد : ٤٧ | ١٢ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ١٦ تموز ٣٢٥ | ایکنجی جلد

کلام الملوك ملوك الکلام

عید ملیٔ عثمانینك سنهٔ دوریهسنی تبریك وتهنیت وبووسیله ایله تأیید روابط صداقت ایچون جمعه کونی حضور حضرت خلافتپناهیده نائل عزمشمول اولان برهیئت محترمهنك (طنین) رفیقمزده خلاصهً مندرج بولنان صورت ملاقاتی رسالهمزه مخصوص اولمق اوزره تفصیلاً تحریر واهدا اولنغله مع الافتخار کمال شکرانایله درجنه مسارعت اولنور :

تموزك اونه مصادف اولان بو [جمعه] نه مبارك برکون ایدی اللهم که دها کیجهسنك ظلامی بیسله انوار رحمت الهیهنك سریانی استدعا ایدن بر رونق مافوق الطبیعه ایله تابدار وبویله برکیجهنك سحرندهٔ البته پك چوق خیرلر اومولهجنه [رغائب] برراعت استهلال ایدی .

حمرت لطیفهسی آفاق غربیهیه قدر انعکاس ایدن برفجر صادق تعقیب ایدرك بیلدیزلری منخسف ایدن خورشید شعشعهداره بر سنه اول عینی کونده مفارق امته اشعهپاش اولان شمس حریت کبی پرتونثار اولمغه باشلایانجه محیط دارالخلافهده برغلیان سروروسعادت رونمون اولدی: هربرده امت اسلامیه وملت عثمانیه مشروطیت مشروعهلرینك کافل حقیقیسی اولان قانون اساسیی استرداد ایتدکلری یوم مبجلك سنهٔ دوریهسی شنلکلرینه ترجمان حسیاتلری اولان تظاهرات کوناکون ایله اشتراك ایتدکلری کبی بوراده‌ده طرز مشروع سلطنتك پادشاه اولی اولان خلیفهٔ ذیشان سلطان محمد خان خامس حضرتلری اردوی همایونلرینه شمدیه قدر امثالی کورلمایان برسم کجید اجرا ایتدیرمرك بوکتلهٔ معظمهٔ حماست وشجاعتك بنی واستبداده قارشو سیف مسلول مهابت اولدیغنی اظهار بیوردیلر . اوکون ذات شوکتسمات پادشاهی صلاة جمعهیی بالادا استجلاب رضای باریه مثابرتدن صکره لطفاً وتنزلاً حضور فائض النور خلافتپناهلرینه قبول بیوریلان بر هیئت آره‌سنده بوعبد عاجزده بولندم. بزاوکون برحس قبل الوقوعك الجاسیله سرای همایونه ، متحسر دیداری اولدیغمز محترم ، معزز بر پدرك خاکپاینه یوز سورمك آرزو واشتیاقیله کیدیبوردق زمده او انسانی انسانلغندن متفر ، موجودیتندن مأیوس براقان ماشینك صنادیدی. زمده‌او یالدیزلی دیوارلری ایچنه مایونلرجه خلقك حقوق طبیعیهسنی کومن ، امنیت ، حسن ظن ونیت وخلوص وصمیمیت کبی معالیه ممکن دکل محل دخول اولهمیان سرایلرکاشانهلر.. الحمدلله ایشته اونلر بشریتده بواوصاف برکزیدهیی معموم فرض ایدنلر کبی مفسی ومنعدم اولدی اوکندن کچرکن باشمزی چویرمکه مجبور اولدیغمز اماکنه بوکون کمال ابتهاج واشتیاقایله کیرمیلیورز. بن بوراده سوکیلی پادشاهمزه مقر اولان سرای همایونك مزینات نظر فریبندن بحث ایدهجك دکلم . برجوق محتشم صالونلر، اوطهلر طبیعی الوجود شیلردر . بنم الك زیاده نظر دقتمی جلب ایدن نقطه محیط جناب پادشاهیدهکی صفوت ومراسمدهکی سادکیدر . خلافت مقدسهٔ اسلامیه ایله سلطنت معظمهٔ عثمانیهنك قوای عمومیهسی شخصیت معنویهسنده تمرکز ایدن بر پادشاهك شوعصر مدنیتده معذور ومقبول کوریله بیله جك درجه‌ده مدبدب برمحیطی اوله بیله جکنه قانع اولدیغم حالده تأمین ایدرم که سرای معلای حکمرانیده غبطه بخش امثال اوله جق برساده‌لك وفقط زائره بهمه حال حس حرمت تلقین ایده جك برصفوت وصمیمیت محسوس و نمایان ایدی بناءً علیه هنوز نائل شرف مثول اولمازدن اول حکم ایتدم که ذات حضرت پادشاه ذوق سلطنتی سیم وزرله تدارکی قابل اولان دیدبه ودارات ایله دکل قلوب امتده بر طوته جق ماتك باعث فیض

کلنجه اودها نحوست آکیندر . بیچاره‌یی کورورسکزکه ذوق وصفا خیال ایلدیکی برغایته طوغرو قوشار قوشارده عاقبت الله ندامتدن ، تحسردن باشقه برشی کچمز، قلبی‌المدن، کدردن باشقه برشی کورمز. حتی انسانلر ذوق‌وصفا نامنی ویردکلری شیئره دیدهٔ امعان‌ایله باقسه‌لر اواذواقك الك کوچوکنك بیله حیاتی محو ایتمکده ، نور انسانیتی سوندورمکده نه‌بیوك تأثیری اولدیغنی، هربرینك صوکنده بر جوق تهلکه‌لر باش کوستره‌جکی جهتله بونلرك قطعیاً التفاته دکری اولدیغنی درحال کورورلردی .

بعضیلری سعادتك عدم حصوله سبب طریق استحصالی بیلنمه‌مکدر ، دیبورلر . لکن بزه کلنجه متقدمیندن بعضلریله همفکر اوله‌رق دیرزکه : جستجوی سعادتده ایلری کیتمك دائرهٔ‌المی توسیع ایتمکدن باشقه برنتیجه‌یی مفید دکلدر .

انسانك برده اخلاقی جهتدن اولان حالنه کلنجه‌بوخصوصده‌ده اولکیلردن دها از یأس وحرمانه معروض دکلدر. کورورسکزکه بقا وموجودیتك ارکانی فضائلدن ، اسباب اضمحلالی ایسه رذائلدن عبارت اولدیغنی بیلمکله برابر جهت خیره طوغرو اوزانمق‌ایستدکجه شری ذاتنه ملاصق وبوتون جهد ومساعیسنده لازم غیر مفارق کورور . صوکره کندیسنه رغماً افعال ردیئه‌ده بولنمق مجبوریتنده اولدیغی زمانده قانون عدالتی آکلامش ، مدار سعادتنك ایسه او قانوندن عبارت بولندیغنی یقیناً ادراك ایتمش اولدیغی ایچون کرچه سیئاته یاقلاشماز دکل ، لکن یاقلاشدیغی نسبتده کندینه وبنی نوعنه قارشی ظلم ایتدیکنی کورورکه بوده یکی برطاقم آلامه وسیلهٔ دیکر اولور !.

اوحالده نوع غریب بشره ملازم اولان بونجه مکدراتدن قورتیلمه‌نك یولی نه‌در ؟ انسان ایچون طبیعتده‌کی حالات متماکسه‌نك بینی تألیف ایتمك ، حسیاتیله آمالك آرهسنده موافقت حصوله کتیرمك نصل قابل اوله‌بیلور ؟ بعضیلری خلاصك علوم طبیعیه وکشفیات مادیه‌یه مربوط‌اولدیغنی سویلیورلر. لکن عفو بیورسونلر! زیرا بتون ماده‌یه ، جسمه عائد اولان بوترقیات، بوکشفیات روحك مصاب اولدیغی امراضك وخامتنی برقات دها آرتدیرمقدن باشقه بر نتیجه ویرمیور : چونکه بونلرك میاننده روحك مشتاق اولدیغی آرام وسکونی ولوقسماً اولسون احضار ایده‌جك بروا طه موجود دکل. بز بومبحثده بالذات علماء مدنیتی اشهاد ایتمك قدر قوتلی بر برهان کورمدیکمز ایچون استاذ سپتیه‌نك (فلسفهٔ دینه) سندن شوسوزلری نقل ایدیورز :

« هریکی یازیلان اثر فلسفینك ، یاخود استادانه ترتیب ایدلمش حکایه‌نك عالم مطبوعاتده ظهورینی متعاقب هرطرفدن زیاده‌لشمکده اولان انین محوه یاقلاشمش حیات ایله آرتق دورهٔ شیخوخته کلمش، مزاره طوغرو ایلریله‌مکده اولدیغنی اکلامش اولان عالمك بر شهیق غمناکی دکل‌ده نه‌در ؟

شیمدی نفسمزده مرارت حیاته مقاومت قوتنی محافظه ایچون تفکردنمی واز کچملی‌یز ، یوقسه خصیصهٔ تفکری محافظه ایچون آلام موتهمی قاتلانملی‌یز ؟ »

ایشته‌بوتون بوحالات متماکسهٔ قلبیه‌دن، بوقدر محن وجدانیه‌دن بونجه‌مصائب خفیه‌دن انسانده‌حس دینی اویانمقده‌درکه زمان‌فلاکتده تسلیتسار اوله‌جق، هنکام‌اضطرابنده‌صبروسکون ویره‌جك‌یارغمکسار انجق بوحسدن عبارتدر. حس دینی‌نك بواهمیتی ایسه مسئلهٔ حیات اویله‌نظری ومبهم برطرزده دکل، بلکه‌عملی وغایت واضح‌برصورتده حل ایتمسندندر. أوت، واقعا حس تدین انسانه یکی برطاقم معلومات القا ایتمز؛ لکن اوزون زمانلر وادیٔ ضلال وحیرتده طولاشمش ایکن اونی کندینه کتیرر، موجودیت اصلیه‌سنه ارجاع ایدر.

نفسك تدینك آرقه‌سندن آتیلمسی؛ اونا التجا ایتمسی اویله‌بوش یره آتیلمق، دامن خیاله صاریلمق قبیلندن دکلدر. بوحال انسانك طبیعتك لازمی ، موجودیتك غیر مفارقی اولان برحسه مستندرکه اوده بوعالم دهشت انکیزك صدماتنه ، بوکون مهیبك تندباد انقلاباتنه قارشی انسانك متین براستادکاهه احتیاجی حقنده‌کی حس‌طبیعیسیدر.

ایچمزده‌کیم واردرکه موجودیتنی تهدید ایتمکده اولان اتفاقاتك برخطرك وقوعنده برالتجاکاهه محتاج اولدیغنی آکلامسون؟ ایچمزده کیم واردرکه شوقبهٔ‌زرقای سمایه باقسون، اومدهش نامتناهیلکی تأمل ایتسونده رعشه‌دارخشیت اولماسون؟ ایچمزده کیم‌واردرکه برطرفدن مخلوقات درین برخواب سکون ایچنده بولنسون ، دیکر طرفدن سما آله‌بیلدیکنه قارارسون ، بولوطلر بربری اوزرینه بیقیله‌رق کثیف کتله‌لر حصوله کتیرسون؛ برقلر چاقسون، رعدلر کورلسونده او بویله بر کیجه‌ده قورقو ایچنده قالماسون؟ یاخودایچمزده‌کیم واردرکه کونك برنده ، بهمه‌حال أوله‌جکنی دوشوندکجه هیجانه دوشمسون واو هیجان پنجهٔ موت کندیسنه طوغرو اوزاندیغی زمان بردست رهاکار آرامه‌یه اونی بلااختیارسوق ایتمسون !

ایشته بویله براستادکاهه احتیاج حس طبیعیسی اوقاعدهٔ قویهٔ محسوسه‌درکه کونك مکونی اولان مبدع حکیم ایله اونك قوای غیر محدودی حقنده‌کی اعتقاد . . . یاخود تعبیرده براز دها تنزلی قبول ایدرسه‌کز شویله‌ده دیه‌بیلیرسکز: هرذره‌ده تأثیری مشهود اولان، زتون کائنات اوزرنده اجرای سیادت ایدن شوقوهٔ عظمی حقنده‌کی اعتقاد هپ اواساس متین اوزرینه ابتنا ایدر .

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

احمد ساقی بك مطبعه‌سی ابوالعلا

بوندن صكره بتكرار مظهر انواع التفات اوله‌رق عرض‌وداع ايله قلبلريمز موضعنه صيغه‌ميه‌جق‌برسونج چارپتيسى ايله‌ضربان ايتديكى حالده سراى همايوندن آيرلدق وكمال سرور وابتهاج ايله حضوراً وغياباً يكديكرى تبريك وتهنيه ايلدك .

ع.ع.

كسب وتجارت وتأسيس صنايعك

نظر اسلاميتده مرغوبيتى

مابعد

(٨) « ان روح القدس [١] نفث فى روعى ان نفساً لن تموت حتى تستكمل رزقها وان ابطأ عنها فاتقوا اه واجملوا فى الطلب ولا يحملنكم استبطاء شئ من الرزق على ان تطلبوه بمعصية اه فان اه لا ينال ما عنده بمعصيته » [٢]

جناب روح القدس يعنى باعث حيات حقيقه ، واسطهٔ فيوضات ربانيه اولان جبريل امين عليه السلام بنم قلب تابناكه فيضبار رشادت اولمشدر كه هيچ برنفس بشريه استكمال ارزاق مقدره ايتمدكجه اكمال حيات صوريه ايتمز. هرفردك رزقى ايره كج كنديسنه واصل اولور.

[رزقك وصولى بلا طلب ولاسبب دخى اوله‌بيلور. نصل‌كه بعضاً كثرت مساعى ايله برابر مطلوبدن حرمان ترتب ايدر. فقط بوحالك ايكيسى‌ده بالنسبه نادردر . بناءً عليه نه احتمال اوله اعتماداً ترك طلب مشروع اولور، نه احتمال ثانى خوفيله بذل مساعيده تراخى معقول كورولور.]

بوحالده دائما اتقا اوزره اولوكز ، طلب معيشت بابنده اجمال واحساندن آيرلمه‌يكز . رزقكزدن برشيئك استبطاسى ، آرزو ايتديكيكز آنده عدم وصولى سزى صورت غير مشروعه‌ده سعى واستجلابه سائق اولماسون. نزد باريده‌كى فوزوبركته معصيتله نيلكز قابل دكلدر . جناب رسالتمآب اقدمز رزقك مقدر اولمسنى بيان بيورملرى عقيبنده‌بزى طلب رزقدن ، صرف مساعىٔ ذاتيه‌دن نهى بيورميسور . بلكه جمله‌مزه طلبده اجمال ، طلب واقعى امر جميل وحسن عد اولنه‌جق صورتده ايقاع ايتمكلكمزى امر ايديبيور .

[طلبك صورت مشروعه اوزره وقوعى بيع وشرا احكامنى بيلوب شبهاتدن توقى، حيله واحتكاركى شرعاً ممنوع اولان تشبثاتدن افراط حرص وطمعدن مجانبتله برابر منصفانه حركتله تحقق ايده‌بيله‌جكى امر آشكاردر .

(٩) « الاسواق موائداه فمن اتاها اصاب منها » چارشو وبازارلر ، سوق تجارت عد اولنان محللر جناب حقك عبادى ايچون كشاده قلنمش مائده‌لرى منزله‌سنده‌در . اورايه وارد ، طلب معيشته جاهد اولانلر نصيلرينى آليرلر . [چارشو وبازاره كيتمك داد وستاد ايله اشتغال ايتمكدن عبارتدر]

(١٠) « لان يأخذ احدكم حبله فيحتطب على ظهره خير من ان يأتى رجلاً اعطاه من فضله فيساله اعطاه او منعه »

سزدن بريكز اپنى آلوب اودون طاشيمغه كيتمسى فضل وغنايه مظهر برآدمه واروب عرض احتياج ايتمسندن خيرليدر . اوآدم كرك ايسته‌ديكنى ويرسون ، كرك ويرمسون.

(١١) « من فتح على نفسه باباً من السؤال فتح الله عليه سبعين باباً من الفقر » هركيم التزام تكاسل ايدوب‌ده كندى نفسنه ـ ولو لسان حال ايله ـ باب سؤالى كشادايدرسه جناب‌بارى اونك حقنده يتمش عدد فقر واحتياج قاپوسى آچار ، قلبنى غناى حقيقيدن محروم قلار .

(١٢) « ان عيسى ع م رأى رجلاً فقال ما تصنع قال اتعبد قال من يمولك قال اخى قال اخوك اعبد منك »

عيسى ع م بررجله ملاقى اولوب نه ايله مشغول اولديغنى سؤال ايتدى، عبادتله جوابنى آلنجه امر اداره‌سنى كيمك درعهده ايتديكنى صوردى ، مخاطب: برادرم ديدى، حضرت عيسى ع م : اويله ايسه برادرك سندن عابد ايمش يعنى سنك معيشتنى تأمين ايتديكى جهتله اصل عبادتى برادرك ايفا ايديبورمش ، بيوردى .

[بوحديث شريفدن عبادتنه حصر اوقاتله بار نفقه‌يى آخر كمسنه‌يه تحميل ايتمك امر مقبول اولماديغى مستفاد اولمقده‌در . بوحالده دينى دنيوى بوتون وظائفى اخلال ايله اختيار عطالت وبالعكس مالا يعنى ومنهياته انهماكله كفران نعمت نظر شرعده نه درجه مذموم اوله‌جغى وارستهٔ ايضاح عد اولنمق لازم كلير .]

(آثار علماء وحكماء)

(١) لقمان عليه السلام اوغلونه خطاباً « كسب حلال ايله صاحب يسار اولمغه چالش . چونكه فقير اولان كيمسه دائما اوچ شيئه معروض قالير . امور دينيه‌سنده خلل ، عقل ودرايتده ضعف ، مروننده نقصان بولونور. بونلردن بشقه ودها مدهش اولمق اوزره‌بنى نوعنك استخفاف واستحقارينه دوچار اولور. عزت نفسنى غائب ايدر.

(٢) حضرت عمر الفاروق رضى اه عنه اثناى خطبه‌ده جماعته خطاباً « يارب! بنى مرزوق ايله ديبوب‌ده طلب رزقده تكاسل ايتمه‌يكز بيلير سكزكه اوزركزه كوكدن آلتون وكومش ياغماز يونلره طالب اولان اسبانى تحرى ايتمه‌ليدر »

(٣) يته مشاراليه حضرتلرى حديقه‌سنده آناج غرسيله مشغول اولديغى كوردكى زمان محمد بن مسلمه نام صحابى‌يه خطاباً « يك بيوك اصابت! بويوله اشتغالاتكزى مشاهده ايتدكجه غايت مسرور اوليورم. انسان بوسايه‌ده احتياجدن وارسته اولور. هم دينى اعلاء هم شرف ذاتيسنى ايفا ايتمك ايسته‌ين احراز ثروتدن بشقه واسطه بولاماز » بيورمشلردر . كلام آخرلرنده‌ده شويله وارد اولمشدر : « اهل وعيال ايچون مبايعات ، بيع وشرايه دائر معاملات ايله اشتغال اثناسنده اولمك غزاده افناى حيات قدر شرفليدر »

تابعين كرامدن ابراهيم نخعى رحمه‌اه « نزدكزده تاجر صدوق ايله زاهد متعبدك هانكيسى افضلدر» ديه‌مراجعت ايدنلره جواباً « بنجه تاجر صدوق محافظهٔ استقامتله دها بويوك مجاهده‌ده بولنمش اوله‌جغندن مرتبه‌سى بالاتردر» ديميشيدى.(حسن بصرى حضرتلرى بورأيه مخالفدر)

[١] بررواينده ان روح الامين وارد اولمشدر. قرآن كريمده‌ده بوعنوان جليل ايله جناب جبرائيلدن تعبير واقعدر: « نزل به الروح »

[٢] «نفث» نفخ مرادفى اولوب برنوع اوفله‌مكدر . ضم رائله « روع » قلب صافى معناسنه‌در « نفث فى الروع » تعبيرى ملك وحيك شخصى كورنميه‌رك صداسى ايشيدلميه‌رك القاى فيض ايتمسنده مستعملدر .

وسعادتی اوله‌جق آمال وافعال ایله قائم بیلیورلر. وشیم فاروقیلرندن هرکون بردلیل نوین ارائه‌سیله امنیهٔ مقدسه‌لرینك بو امتك تعالی ورقیسندن عبارت اولدیغی همه آن اظهار بیوریورلر.

بزذات حضرت خلافتپناهیه سرقرین بك افندی دلالتیله ملاقی اولدق. لباسمز نصل ساده وتکلفدن آزاده ایدی ایسه حضرت پادشاهککیده اویله ایدی هیئتی قائماً قبول تنزلنده بولنان شوکتپناه افندمز تعاقب وتوالی ایدن التفاتلری‌یك صمیمی وطبیعی بروضع ووقار ایله بذل ایدییور. ومع هذا بزلره اصلا تحمیل منت ایتمدکلرینی کوسترن بربشاشت فوق‌العاده ابرازیله‌ده قلبلریمزی تطمین بیوریورلردی.

هیئتك وظیفهٔ رسمیه‌سنه تعلق بولنان قیصه ومتقابل برر نطقك قائماً تعاطیسندن صکره ذات همایون ملوکانه شو علوی جمله ایله مکالمه‌یه دوام بیوردیلر:

عدالت، مساوات، اخوت بونلر غایت‌عالی وکزین کلمه‌لردر بوکلمه‌لرك معانیسنه وقوف حاصل اولدیجه مملکتده‌ده سعادت حصولی شبهه‌سزدر.

ذات حضرت پادشاهی توزیع عدالت، تأمین مساوات وتأسیس اخوت ایله عثمانلیلر آره‌سنده حقیقی بر اتحاد حصول بوله‌رق کافل حیات وسعادت اولان بوقضایانك، تمامیٔ ثبوتی حالنده وطن معززمزك مظهر ترقی اوله‌جغنی اشارت بیوردقدن صکره ذات شاهانه‌لرنجه‌ده نخبهٔ املك بوندن عبارت بولندیغنی:

مملکتمزده مشروطیت اساسلری یرلشدیجه بتون عثمانلیلرك نائل سعادت اوله‌جقلرینی لطف حقدن تمنی ایدرم.

جمله‌سیله افهام بیورمشلر واساس مشروطیتك بونقاط مهمه ایله قائم وامر شورا ایله اداره‌نك فی‌الحقیقه بوخاك پاك عثمانی‌ده مسعوداً یاشامق ایچون خلق اولنان افراد ملت آره‌سنده عدل ومساواتی بالتأمین تأسیس قواعد اخوت ایله حاصل اوله‌جغنی تکراردن وبونك ایچون لطف باری‌یه دخالتدن صکره:

او وقت عثمانلیلر زوال ناپذیر بر سعادت واستقباله مالك اوله‌جقلردر.

نتیجهٔ قطعیه‌سنی پك طبیعی وحالاً دخی بوعاقبته پك مشتاق بر وضع ایله بالاستخراج ذات همایونلرنجه حریت ومشروطیتك خلقی وطبیعی اولدیغنی

بن خلقةً وطبعاً مشروطیت پروروحر طوغمش برانسانم

قولیله اتیساندن صکره افراد هیئتك منسوب اولدیغی جمعیت مقدسه‌یی ایما بیوره‌رق:

سزلر بوکوزل اساسلری وضعه خدمت ایتدیککز، بو خصوصده صداقت کوستردیککز ایچون شایان تبریکسکز.

التفاتیله حریت ومشروطیتك تأسیسی اوغورنده مصروف اولا همتك بالطبع کندیلرنجه پك قیمتدار اولدیغنی بوتقدیر علوی ایله اظهار ایلدکدن ماعدا:

جناب حقده بکا بودورهٔ مشروطیتده پادشاهلق نصیب ایتدی الحمدلله.

جمله‌سیله‌ده مظهریت واقعه‌دن دولایی، غیرت الهیه‌سنی کوسترمز اظهار آثار عدالت ایدن حضرت اللهه حمد وثناده بولنمشلر ماضی مظلمه عائد خاطراتدن دخی بالطبع تجرید نفس ایدیله‌مه‌رك:

دوراستبداد بنی‌ده‌ازییور مأیوس ایدییوردی جناب حقك تقدیرات الهیه‌سی بووقته نصیب ایمش.

جمله‌سی اویله بروضع دیندارانه ومتوکلانه ایله صرف وایراد بیورلمشدرکه آنی تعقیب ایدن: انشاءاه جملةً نائل سعادت اولورز جمله دعائیه‌سی اولمسه بوخشوع مهیبه تحمل ایتمك ضعیف قلبمك کارینی دکلدی. مع هذا ذات همایون ملوکانه زمان ادبار واضطبارده نه‌درجه مشتاق ومتحسر حریت اولدقلرینی:

اکرین دور استبدادده حکمدار اولسه‌ایدم امین اولکزك حریتی، مشروطیتی کندم اعطا ایده‌جکدم.

حسبحالیله اعلان بیورمشلردرکه بمنه الکریم زمان سعد اقتران پادشاهیلرنده دعائم حریت ومشروطیتك کمال متانتله قیام بوله‌رق شکل مشروع حکومتك الی الابد تزلزلدن مصون بررصاتی‌ده اکتساب ایده‌جکنی امید ایتمکه بوده براشارت وبشارتدر.

همان جناب حق عمر وعافیت شاهانه‌لرینی مزداد بیورسون. ذات همایونلرینك جداً وحقیقةً بوامت مرحومه وملت نجیبه ایچون بر اب مشفق عد اولنه‌جق وحریت ومشروطیت اغورنده ایجاب ایدرسه بالذات نفسلرینی فدا ایلیه‌جك برخلیفهٔ ذیشان وشهنشاه جلیل الشان اولدقلرینه لطفاً بزه نقل وایراد بیوردقلری شوفقره‌ده دلیل باهردر:

بوکون حریت ابدیه تپه‌سنده کی آبده‌نك اساسنی وضع ایتدك اوراده طاش وچامور قویدیغم صیره‌ده یورلدیغمی سویلدیلر [خیر یورولمدم، دکل برطاش قویمق ممکن اولسه‌ایدی‌ده بوآبده‌یی کندم قالدیرسه‌ایدم دیوارلرینی بالذات اورسه‌ایدم بنه شهدانك حقنی تماماً ادا ایده‌مزدك] دیدم. واو صره‌ده شهدادن بر ایکیسنك اقرباسی غایت کدرلی ایدیلر اغلایورلردی اونلری تطمین ایتدم وایشته بوکونکی مراسم شهیدلریمزك اعلای علیین‌ده کی روحلرینی تطیب ایدییور بناءً علیه سز بوجهتله‌ده شایان تبریکسکز دیدم.

خدمتلرینه مقابل اوله‌رق انکلتره حکومتی کبی برحکومتدن رتبه‌لر منصبلر آلدیلر . بوکون انکلیزلر اوممکتلرده اویله برصورتده یر-لشدیلرکه زواللی مسلمانلر اونلری چیقارمق ایچون اوغراشوب طو-رییورلر .

شمدی برغازی عثمان پاشانك سینهٔ حماستنده‌کی نشانك موقعنی کوزاوکه کتیرك، برده ینه اونشانك شوبینسز، شوسرسم حریفلرك ملوث صدرلرنده‌کی موقعنی دوشونك ! ظن ایده‌رم شوایکی موقعی نظر امعانه آلنق صورت قطعیه‌ده اثباته کافیدرکه نشانلر ، رتبه‌لر استحصالی ایچون اختیار اولنان حرکتك بوبوکلکیله بویور آلچلا-قلغیله آلچالیر .

شرفك معنای حقیقیسنی اکلامایوب‌ده کوناکون وهمارهٔ قابیلان شومختلف صنفلرده‌کی خلق عجبا نه‌دن یاکیلیورلر ؟ بیامبورلری که صاحبی ایچون هیچ برزمان نسیانه محکوم اولمایه‌جق بریاد جمیل تأمین ایدن لباس فاخر، خون حمیتله بویانان، وحشهامتله بیقانان ثوب طاهردر. انجق ملتنه مجدوشان قازاندیرمق ایچون قانه بویانانلردرکه خاطرهٔ حما-ستلرینك حضورنده سسلردیز ، یورکلرك بیوك برحس احترام ایله ضربان ایدر .

حالا اوکرنمدیلرمی‌که اذکار مفاخری سماره قدر یوکسلن ابراره وارسه ، ملتنك برحق مغصوبنی استرداد ایتمك یاخود مجدحاضرینی مدافعه‌ده بولنمق ایچون محبس کوشه‌لرنده ، زندان بوجاقلرنده افنای عمر ایدنلردر ؟

ظنمیجه محتشم کاشانه‌لرك، مطنطن سرایلرك، اوست قاتنه چیقه‌رق غایت نظر فریب برطرزده طرح ایدلمش باغچه‌لرینی کمال مباهات ایله تماشایه طالان، سعادتخانه‌لرینك آلتندن کچن عبادالله‌ه بوقدر یوکسك برموقعدن عطف نکاه ایدن ، بوتون حیاتلرینی نائل اولدقلری لذائذدن استیفای حظه تخصیص ایلین آدملرك بوعالمده هیچ بریاد جمیل قالیه‌جنی کبی حیاتلرینه ، موجودیتلریه عائد بوتون شئون مالکانه-لرینك دائرهٔ حدودی داخلنده محصوراولوب اوندن خارجه چیقه‌ماز بونلرك وقتیله ناز ونعیم ایچنده یاشایان ایپکلی، صیرمه‌لی لباسلر ایچنده خرامان ایدن، لکن بوتون اراسباب نعیمی ، بوتون اوثیاب فاخری براقه‌رق بوعالمدن هیچ برشی آکلامادن کیدنلردن هیچ فرقی یوقدر.

هیچ اسلافدن برینی ایشتدکمی‌که فلان نشانه نائل اولمش ، یاخود فلان رتبه‌یی احراز ایتمش اولدیغی ایچون ابنای بشر آره‌سنده بریاد براقمش اولسون؟ أوت عالم ایدی، فعال ایدی، جوانمرد ایدی، شوایشلری کوردی، شویله اوغراشدی، شویله یایدی ، بویله‌یپتدی شونی احیا ایتدی، بونی افنا ایتدی ، کبی بوعالمده براثر ثابت براقان حرکاتی یاد ایدرلر .

اسکندر کبیر آکلدیغی زمان عجبا متوفانك کوشکی وارمی‌ایدی یوقسه یوقمی ایدی ، سؤالی کیمسه‌نك خاطرینه کلیرمی؟ هانکی‌سرسم واردرکه برنجی ناپولیونك سیرتنی اوطوردیغی کوشکده ، یاخود طاشیدیغی لباسده آراسون ؟ عجبا کلوب کچن بوقدر عاظم احراز ایتدکلری منازل بلند شرفی کوشکلر، سرایلر یایدردقدن، ناز ونعیم ایچنه طالدقدن صکره‌می اله کچیردیلر . یوقسه اوپوکسك مراتبی حاکمیت وسیادتله ، فتوحات ایله مظفریات ایله‌می استحصال ایلدیلر ؟

ایشته ملتك بری وهمه، خیاله‌قابیله‌رق مصالح مملکتی یوزاوستنه براقدی ، مجد قدیمی هیچ مغاسی ، مدلولی اولمیان بر طاقم کلماته دکیشدی ؛ رتبه‌لر ، نشانلر نااهللره بذل اولنوب طورورکن، بر رتبه‌یه یاخود بر نشانه نائل اولمقله اکتساب شرف ایلدیکنه — وجدانمه رغماً — قانع اولدی. بوملتك افرادی صمیم موجودیتلر-ندن بوکسلن صدای حقی دیکلسه‌لر ، قلبلرندن خروش ایدن انین تلخینه قولاق ویرسه‌لر ، نظر امعانی آچوب‌ده محیطلرینی برآز تماشا ایتسه‌لردی اوزمان توهم ایتدکلری کبی موقع شرفده دکل ، الك واپسین بر درکهٔ ذلنده اولدقلرینی ، شرفك معناسنی یاکلش آکلا-دقلرینی ، استحصال شرف ایچون یاکلیش یول طوتدقلرینی یقیناً آکلارلردی .

بو ملتسك افرادی وطنلرینك محاط اولدیغی فلاکتی ، اخلافه براقه‌جقلری عارومذلتی بیلسه‌لردی اوزرلرنده‌کی رتبه‌لری، نشانلری قوپاروب آتارلردی‌ده شرف حقیقیی استحصاله سبکبار اوله‌رق قوشارلردی .

شرف معین، محدود بر حقیقتدرکه شرائع آلهیه اونك ماهیتنی ایضاح ایتمش، عقلای بشرده لاقیله تحدید ایلمشدر . بوکون ماهیت شرفی اکلامایه‌جق هیچ بر انسان یوقدر ، مکرکه باصرهٔ وجدانی بوسبتون پرده دار اولسون .

شرف انسان ایچون اویله برضیای وجدانبادرکه نظرلره فکرلر شعاع سرمدیسنه انجذاب ایدر ، اویله بر جمال فوق الخیالدرکه قلبلر فروغ تجلیسنه حیران اولور .

بوضیای مبینك مشرقی ایسه اوحرکتدرکه یاابنای ملتی تهلکه‌دن قورتارمق ، یاخود لیل جهالتدن خلاص ایتمك ، یاخود بر حق مغصوبی استرداده سائق اولمق ، یاخود مجد قدیمی اخطارده بولنمق، یاخود دوشدیکی مزلقهٔ فلاکتدن قالدیرمق ، یاخود سبیل رشادی کوسترمك ، یاخود اخلاق عمومیه‌یی تهذیبه چالیشمق، یاخود تفرقه-دار اولان افراد جمعیتی اتحاده کتیرمك، یاخود قلبلرده محکوم زوال اولان حسیات حمیتی یکیدن اویاندرمق کبی برغایهٔ عظیمه مؤدی اولور. هرکیم شو صایدیغمز غایتلردن برینه مؤدی برعمل خیرده بولنه‌جق اولورسه هرمناسبله شرف صاحیدر ، ایسترسه کمال فقر ایچنده یاشاسین، یارینه‌جق برمسکنی اولماسین‌ده طاغلرده تپه‌لرده طولاشسین، بیه‌جك بوله‌ماسین‌ده خدایی نابت اوتلرله تسکین جوع ایلسین .

قزانمش اولدیغی حقیقی شرف کندیسی ایچون بوتون اسباب رفاهیتك یرینی طوتار . جبین بلندنده پارلایان اوضیای مبین عمومه قبله‌کاه اولور. حیران نظرلر، پریشان فکرلر اونور رهاکاره طوغرو شتاب ایدر. هیئت ظاهری نه‌قدر حقیر اولورسه اولسون، حساس

اکابر اصحابدن عبداه بن مسعود رضی‌اه عنه « بن برکیمسه‌یی نه دنیا ، نه آخرت امورنده اولیوب فارغ ومعطل کوررسم غایت متأثر ومتنفر اولورم » .

ابراهیم ادهم قدس سره — برکیده بولندقلری اثناده شدتلی برفورطنه ظهوریله امواج دریا متلاطم، هرکس بیم جان‌ایله مضطرب ومتألم اولمسی‌اوزرینه : آمان افندم ! حالمز نه‌اوله‌جق! نه‌دهشتلی بلایه طوتولدق ..دین رفقاسنه خطاباً:« بورشی دکل ! اصل شدت انسان اسیر عطالت اولوب‌ده احتیاج دائمی‌یه‌کرفتاراولمقدر » بیورمشیدی .

تابعیندن ابوقلابه‌ـرح ـ بردوستنه خطاباً:« سنی تجارتله مشغول کوردیکم زمان زاویهٔ مسجدده قائم کورمکدن زیاده ممنون اولورم . چونکه مشغلهٔ تجارت حسن نیتله اولونجه عبادت متعدیه عداولنور.»

اکابر صوفیه‌دن ابوسلیمان دارانی حضرتلری برمریدینه خطاباً « لیس العبادة عندنا ان‌تصف قدمیك وغیرك یقوت لك ولکن ابدأ برغیفیك فاحرز هما ثم تعبد » یعنی بزم نظرمزده غیری کیمسه‌نك منتی تحتنده تعیش ایدوب‌ده آیاقلرینی نمازده تصفیف ایتمك عبادت کامله دکلدر. عبادتنه رغیفینکی ، ایکی کونلك طعامکی احضاردن بدأ ایتمه‌لی بعده انواع سائره‌یی ایفایه چالشمالیسك » بیورمشلر .

[مابعدی وار] مناسترلی اسماعیل حقی

شرف

بشرتی تشکیل ایدن مختلف‌اقوامك ورد زبان ایلدیکی بوکلمه‌نك معنای حقیقیسندن جوقلری بی خبردر .

خلقك برقسمی‌شرف‌محتشم کاشانه‌لر، ملابنالر وجوده کتیرمك، طاوانلری دیوارلری یالدیزلره غرق‌ایتمك، بر سوری خدم حشم بسلمك ، کهیلانلره ، محتشم عربه‌لره بینمکدن عبارت ظن ایدییور.

دیکر قسمی شرف قیمتدار، مزین لباسلر کینمکده، الماس کبی یاقوت کبی زمرد کبی کرانبها جوهرلر طاشیمقده‌در ظننده بولنیور .

دها بشقه‌لری شرف بکلك، پاشالق کبی رتبه‌لرده یاخود فلان صنفك فلان درجه‌سندن ویریلان نشانلرده‌در واهمه‌سنی بسلیور. بر حالده‌که حریف قرداشنك ماملکنی‌غصب ایدییور؛ اقرباسنك، یاخود ابنای ملتنك، یاخود وطنداشلرینك خانماتی ییقیورده کندیسنه بر کوشك یاپدرییور. صکره اوکوشکه بر چوق پاسبانلر، بر چوق خدمتکارلر طولدیره‌رق بوصورتله ابدی برمجده، سرمدی برمفخرته نائل اولدیغنه، وایسه یوقسه شرفك کندی‌حالندن عبارت بولنه‌جغنه ذاهب اولیور.

برطاقلری ایسه بالای عنوانته بوالقاب فاخره‌دن برینی آسمق ، کوکسنی بر نشان یاخود برنطاق مفخرتله تزین ایده‌بیلمك ایچون کیجه‌سنی اویقوسزلقله کوندوزنی بیك درلو اندیشه‌لر ایله کچیرییور، مطلبنه وصول ایچون مراجعت ایده‌جکی وسائل ماهیت اعتباریله نه‌اولورایسه‌اولسون عندنده مساوی. ایسترایسه اووسائط مملکتلرك خرابیتنه، ملتك پریشانیسنه، سفالتنه سبب اولسون، او شاهقهٔ شرفه یوکسلدیکنه قانع اولیور.

بزبوکبی اوهامك انسانلردن پك‌چوغنك اذهاننده حقیقت‌اولمق اوزره تلقی‌ایدلدیکنی کوروب طوریبورز. لکن ظن ایتمیزکه‌بونلرك جمال حقی کوره‌جك کوزلری بسبتون کور اولمشدرده خطالرینی، حقیقتدن انحرافلرینی فرق ایتمیورلر. کاشانه‌لریله، خدمیله ، حشمیله اعلان مباهات ایدن برآدم کندینی حقیله تأمل ایده‌جك اولسه عجبا نه‌بولور؟ صمیم موجودیتندن طویمازمی‌که مدارمباهات عد ایتمکده اولدیغی بوکبی اسبابی جمع ایتدکدن بشقه تصور ایدیله‌بیله‌جك نه‌قدر شیلر وارایسه هپسنه مالك اولسه، بتون مکتسباتی ایچنده نظرنده الك عزیز اولمسی طبیعی بولنسان کندی ذاتی کمال نامنه هیچ برشیٔ استفاده ایتمیور ، قزاندیغی بتون شیلر کندیسنه قارشی اجنبی‌در ؟ آره‌ده‌کی نسبت اونلری الده ایتمك ایچین اختیار اولنان شدائددن عبارت. کورمزمی‌که انقلابات زمان بوخصوصده کندی موقعنه واران یاخود دها ایلری کیدن برجوقلرینك اللرنده‌کنی آلمشدرده کندیلرینی ، نفات وجواهر ذات نامنه نه‌یه‌مالك ایسه‌لر اونکله براقمشدر؟ بوکبی فلاکتزدکانك اساساً کمال انسانیدن برحظی یوق‌ایسه اوعاریت اسباب علاکیتدیکی کبی کندیلری‌ده طبقات سافله ارهسنه اینه‌رك آرتق قلوب ناسده هیچ برموقع شرفلری قالمیور .

کندی ذاتنده حلیهٔ فضیلت یاخود زینت کمال بولنمیه‌رق صرف آرایش مادیسیله ، لباس فاخری ایله مباهات ایدن برآدم اواسباب مستعار تفاخردن تجرید اولونجه نه‌حاله‌کلیر؟ عریان وسفیل طولاشان فقرا ایله براولمازمی؟ بوکبی شیلر ایله مباهی اولانلر قادینلرله مساوی اولدقلرینی اکلامازمی ؟ رتبه‌سیله ، نشانیله قورولان برآدم اونشانی طاقمازدن، اورتبه‌یه یوکسلمزدن‌اول برموقع یاخود برکمال قزانمامش ایسه بوحالنده نه اهمیت تصور ایده‌بیلور ؟ بیلمزمی‌که کوکسندن اونشان ، اسمندن اورتبه قالدیریله‌جق اولسه ینه‌اسکی درکهٔ محقریته اینه‌جکدر؟ رتبه‌سندن طولایی بعض سطحی نظرلر نزدنده نائل‌تکریم اولسه بیله اکلامازمی‌که بوتعظیم اورتبه‌یه‌دیر،یوقسه صاحبنه‌دکلدر ؟ شمدی بوتعظیم سریع‌الزوال برحرکت عارضیه یاخود دهاطوغریسی قلب ایله تماسی اولمیان ظاهری مراسمدن عبارت اولمازمی ؟

اوت ، بوکبی شرفلی القاب شرافتی بتون عالمك مظهر اعترافی اولان بربیوك حرکت اوزرینه توجیه ایدیله‌جك اولور واولقب سامیمنك افکارینی اوامرخیره سوق ایده‌جك اولورسه طبیعی قیمتی بیوکدر . نصلکه بتون عقلای بشرك مبغوضی اولان برحرکتی متعاقب آلنان نشانلر ، رتبه‌لر صاحبنه شان‌دکل،شین ویره‌رك هیچ برقیمتی اوله‌ماز .

نظر امعانی آچ ، احوالی تأمل ایت ، خطایه دوشمه . چونکه صوابدن اوقدر اوزاق دکلسك :

دشمنلری طرفندن بلونه آرسلانی نامیله یاد اولنان غازی عثمان پاشا قزاندیغی رتبه‌یی لقبی، موقع رفیعی انجق‌ملتنك حقوقنی مدافعه، دینك شانی اعلان ایچون فدای حیاتی کوزه آلدقدن ، فضلنی یار واغیاره تسلیم ایتدیردکدن صکره احراز ایلدی .

حالبوکه ینه دیار اسلامده اویله امرا کوردك‌که دشمن عسکرینك اوکنه کچه‌رك کندی مملکتلرینك قپولرینی انکلیزلره آچدیلرده شو

احتمالکه بر وسیله تشکیل ایدر امیدی بو خصوصده مدار تشویق اولمقدەدر . ومن الله التوفیق والهدایة .

شمدی یه قدر مملکتمزده بر کونلك هلالك رؤیتی ممکن اوله‌مدیغندن صوم وافطار ایچون ایکی‌شی ایله عمل ایتمکدەیم : برنجیسی استفاضەکه لوازمدن جم‌غفیر کلوب تواتر درجەسنده خبر ویرملری . ایکنجیسی لوازمجه رؤیت هلال ثابت اولوب وحکمك دخی لحوقیله اعلام وایکی شاهدك یوله چیقارلدیغنه دائر آلتان تلغراف ایله .

تلغراف ١٢٠٦ ده ایجاد اولنوب ١٢٤٠ تاریخنده وقوعه کلان واقعه مسئله‌یی حله کافی ظن اولنور ایسەده تلغراف وتلفون وتلسز تلغرافکی وسائط‌ایله عمل اولنوب اولنمیه‌جغنده شمدی‌یه قدر فقها سکوت‌ایتمشلردر. فقط شو مذکورات ایله عمل دخی قواعد فقهیەدن استخراج اولنه‌بیلور .

١٢٤٠ دەکی وقعه : شعبان المحترمك یکرمی طقوزنجی کونی اثنین کیجەسنده دمشق شامده استماع اولنان شهادت و مفتینك فتوامی اوزرینه رمضانك ثبوتی واوروجك فرضیتیله حکم اولنوب رمضانك دخولی و ناسك صائم اولمقلری اعلان اولنمسی اوزرینه بعض شافعیه بو حکمی نقض مراد ایتدیلر و زعم ایتدیلرکه رمضانك اولی اولمسی ثابت اولان اثنین کونی صبیحەسنده بر جماعتك هلالی کوردکلرینی ناسك بعضیسی خبر ویرییور . شوحالده شو اثبات شافعی و حنفیده صحیح اولماز . زیرا هم اقشام هم صباحی هلالك کورنمسی اصلا ممکن اولمدیغندن بزم منجملریمز عندنده عقلا ممتنعدر . اویله ایسه شهادت وحکم‌عقله مخالفدر. مذهبینك اتفاقیله شهادت وحکم باطلدر . وزعم ایتدیلرکه حکم اصلندن صحیح دکل وخطای صریحدر . زیرا سلطان او حاکمی بر سنه ایچون حاکم قلدی. سنەنك آخری ایسه غرۀرمضان رمضانك دخولیله قضادن معزول اولوب حکم مسطوری صحیح دکلدر . زاعم شهرك حاکمك حکمی وحکمدن صکره ثبوتی وعلیهنه حکمك صحتی درك ایدەمدی .

بعض شافعیه بو حکمی کتب حنفیەدن بحرك عبارەسنه راجع اولمامسی‌زعم ایتدیلر بحرك‌عبارەسنی بوقضیەده حاکمك خطامی‌اوزره داله بولدیلر و زعم ایتدیلرکه حنفیه شو مسئلۀ ظاهرەده مذهبلرینی فهم ایدەمیورلر . شوحالده حکم هر ایکی مذهبه نظراً دخی مخالف اولیور .

وقعه عوام و جاهللر بیننده شیوع بولدی و خبر بلاد اسلامدن چوقلرینه مستفیض اولدی . بعضیلر اهل شام کبی یوم‌الاثنینده صائم اولدیلر، برطاقیده سالف‌الذکر شافعیه رأیندەبولندیلر. مسئله‌بیودی قیل وقال جوغالدی. ایشته اوزمان شوزاعملرایچون مذهبلری‌اوزره خطا ایتدکلری یقیناً تبین ایتدی ایسەده بعضیلری بز بو مباحثاتی حنفیەنك خلافندن خروج‌ایچون یایدق وحنفیه بومسئلەده مذهبلرینی بیلمیورلر دیمکه قدر واردیلر. حالبوکه بوادعالری طوغری دکلایدی. بیلمزمیزکه مسئله مسئلۀ اجماعیەدر . مسئلۀ اجماعیەده ایسه اختلاف یوقدر .

ایشته او صرەلرده محمدبن عابدین مرحوم فقهاء عظامك اقوالنی جمع وبوبابدەکی مطالعاتی بیان صددنده تنبیه الغافل والوسنان رسالەسنی وجوده کتیردی. هلال‌رمضانك نەایله ثابت‌اولەجغنی وکوندزین رؤیت هلاله ونجوم‌وحساب‌علماسنك‌اقوالنەومطالعك اختلافاتنه دائر اولان احکام شرعیەیی درت فصلده بیان‌ایتدی. مشار الیهجه مختار اولان اقوال فتوی صورتنده تصویر اولنەرق صراط مستقیمك قرق دردنجی نسخەسنه درج ایدلدیکندن تکرار ایضاحه احتیاج قالمیوب شو مسائل هلالەدن بعض اهمی حقندەکی مطالعاتمی عاجزانه ترديف ایدەجکم .

برمفتی حسابك قطعی اولوب (ومن اتی کاهنا اومنجما . . . .) حدیث شریفنده اولان نهی ایله علم الاحکامی مراد ایدر و مواقیت صلاة وقبله بیلنەحك قدر علم‌حساب ونجومی تعلم جائزاولدیغی‌ایچون مثلا منجمون و حسابیونك فلان کیجه آی طوتیله‌جق، فلان کون هلال رمضان ظاهر اوله‌جق دیدکلری مجرد حسابدر . نهیده داخل دکلدر دیەرك صاحب اشباه وقاضی وجمع العلوم صاحبنك (لا بأس بالاعتماد علی قول المنجمین) قولاری واین مقاتلك منجم وحسابیونه سؤال اولنور وبونلردن بر جماعت اتفاق ایدرایسه سوزلرینه اعتماد اولنور [زیرا امت ضلالتده اجتماع ایتمز] قولیله عمل ایدوب منجم باشینك تقویم رسمیسی‌ایله مثلا غرۀهلال شهر رمضان اثنین کوننده معتبردر دیو فتوی‌ویرر واول فتوی‌ایله اوکونك حاکمی‌اثنین کوننك رمضان اولمسی ایله حکم ایدر و اعلام دخی ویررایسه حکمی صحیح واعلامی موافق‌اولدیغندن اولکونك اوروجنی یمك حرامدر. غرۀ هلال شوال دخی بویله اولوب برمنوال محرر حکم واعلام ویریلور ایسه اولکون اوروج طوتمق حرامدر فقط ١٢٧٣ ده صادر اولان اعلام اولسنەنك رمضانه مخصوص‌اولوب شمدی آنکله‌عمل‌اولنمز. حد اولسون بلادمز حاکم، مفتیدن خالی دکلدر . قضا وکفارت‌لازم کلوب کلیه‌جکی و منتسبین علم هیئتك صائم اولوب اولیه‌جغی شو بیاندن آکلاشیله‌جغی کبی تنبیه الغافل رسالەسنەدخی مراجعت اولنور.

کلام تلغراف، تلفون، تلسز تلغراف مسئلەسنه: مجتهد غیرمنتسب هرنقدر زمانمزده تجویز اولنمزایسەده مجتهد منتسب موجوددر . دور هیچ برزمان مجتهددن خالی دکلدر. فقهانك قواعد فقهیەلری میداندە اولدقجه بو بابده بیوك تردده محل کورەمم . زیرا فقهامز برمصرده رمضان ویاشوال ثابت‌اولدیغنده سائرناسه لازم‌کلور. وظاهر مذهبده اهل مغربك هلالی رؤیتیله اهل مشرقه لازم کلور دییورلر . شو حالده مثلا قضامزەنسبۀً طقوزساعت مسافەده قرەحصار ایله اقشهر و یدی ساعت مسافەده عزیزیه و دها اوزاق بر محلده رؤیت هلال ثبوت بولەرق مبدأ رمضان ویاشوال ایچون حکم اولنوب اعلام شرعی صدور ایدوب قضامزجه رؤیت هلال ممکن اولەمیوب رؤیت هلال ثابت اولان مذکور محللردن برندن رسماً تلغراف ایله اخبار کیفیت اولنوب وبزم ایچون یقین حاصل اولدیغنده بزده ایکی حال میدانه کلور :

وجدانلر اونك احتشام باطنیسنی طانیمقده کوجلك چکمز ؛ صورتده نه قدر منفرد بولنورسه بولنسون ، میل معالی ایله متصف قلبلر اطرافندن برزمان آیرلماز.

عندنده کاشانه‌لرك ، سرایلرك نه قیمتی اوله‌بیلیر که جهان روحی اك محتشم قصرلر، اك معظم سعادتسرالر، اك نکهیرا منظره‌لر ، اك جان آشنا سیمالر، اك سرمدی نورلرله مالامال.

نه عالی حیات که قلوب امتده پایدار اولیور . نه بویوك عزت که جبههٔ اعصارده ابدیاً اشراق ایدییور. وفی ذلك فلتنافس المتنافسون.

أوت واقعا بر آلای فطرت سافله اصحابی بویله حقیقی بر شرف قازانمش اولان وجوده هجوم ایدرلر؛ بیچاره‌یی سهام طعن وتزییفه هدف ایتمکدن چکنمزلر . اکتساب شرف نامنه بر طاقم رزائل اعمال ایله ائتلاف ایلمش اولان بومخلوقلرك نظرنده اونك پارلاق پارلاق مظفریتلری یك سونوك کورونور. بونلر کلك شمیم لطیفندن قاچه‌رق مردار قوقوله جان آتان معهود پیس بوجکلره بکزر !

بویوك بویوك ایشلر کورن برمرد فاضل ایچون انسانلقدن نصیبی اولمیان برطاقم اسافلك هدف استخفافی اولمق، یاخود بر آلای نانکورلرك اضرارینه معروض قالمق استبعاد اولنه‌جق برشی دکلدر. انجق حقیقت آرانه‌جق اولورسه بوکی پسپایکان کندیلریله اکلنیور، کندی ضررلرینه چانیشیور دیمکدر. ذاتاً اونلرده اوزون مدت بوعمای غفلت ایچنده قالمازلر: مسخره‌یه آلدقلری، اضرارینه یلتندکلری آدمك غرس یمینی یتیشیر یتیشمز میوه‌سنی قوپارمقدن کری طورمازلر، اوندن صوکره‌ده اغاجی دیکن، محافظه‌سنه چالیشان آدمه قارشی تشکر ایتمکدن باشقه برشی یاپه‌مزلر ؛ ولو او آدم اسباب شرف توهم ایتدکلری ظواهرده کندیلرندن دون بولنسون .

صوکره اوغرایه‌جقلری جزا ایسه ندامتدن ، وقتیله یاپدقلری فنالقلری آکلرق تلهفدن عبارت قالیر .

ایشته شرف حقیقی‌یی موجب حرکتده بولنان آدم تکریم الهی‌یه مظهر اوله‌رق یاشادقجه مکرم اولور ؛ مهر موجودیتی بو عالمك افقندن چکلنجه‌ده شعاعاتی دنیاده‌کی بیلدیزلره ، بدرلره قارشی محتجب اولماز .

أوت ، واقعا کندیسی أولور، جسمانیتی دفین تراب عدم اولور؛ لکن بشریتك قلبندن ، اخلافك یادندن هیچ برزمان کیتمز . نزد التهیده حیات ابدیه‌یه مظهر اولور . اونك حیاتی نه‌کوزل بر حیاتدر ! ولمثل هذا فلیعمل العاملون .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

عثمانلی بایراغی

— کرید برجنده —

داماغی دریالر اوپن برج اوزرنده
شهبال ملائك کبی پیوستهٔ آفاق
بکلر کیجه‌یی ساهر وزنده
شرفك اوبویوك جبهه‌سی، بایراق !

ارواح اعاظمله اولوب کاه مشافه
پهنای سرائرده بیلنمز نه فصیلدار ؛
بعضاً دوشونن حاله مشابه
برلحظه دوروب صوکره قیلدار.

مغلوب تهیج کبی بعضاً ده خروشان
اظلال محیطاته وورورشهپر نفرین ؛
بعضاً کورونوب ساحل یونان
مشئوم خبرلر ویرر انکین . . .

§

ای هیکل برعنعنه ، تمثال شرف ، ای
ارطغرلك احفادینه ترك ایتدیکی فرمان ،
ای حربه دوکوب سایهٔ رحمان
انسانه اولوم ذوقی ویرن شی !

فوقکده‌کی ارواحی‌ده اشهاد ایدرم که
پامال ایده‌من دست تعدی سنی اصلا
قان اولسه شوپیشکه‌کی دریا
جبهه‌ك یره دوشمزینه حاشا !

١٨ حزیران ٣٢٥ ابراهیم علاءالدین

مباحثات :

سنین وفیره‌دنبری بین العلماء قیل وقالی موجب بعض مسائل حقنده بوکرده‌جریدهٔ فریدهٔ معتبره کزده مباحثات سرلوحه‌لی بعض استفسارات ایله فقهانك بوبابده‌کی تتبعاتی استقرا اولنمش وعاجزلرنجه مسائل مذکوره حقنده فقهاء عظام ومتأخرین کرام حضراتندن مروی نقولك محدودیتنه مبنی تعیین مسئله‌ده تردد حصوله کلهرك علماء اعلام افندیلریمزك بوبابده‌کی تتبع و مطالعه‌لری نتایجنه انتظار ایتمکده ایسه‌مده بو آنه قدر شو یولده بر اثر نشر ایدلمامش اولدیغندن اساتذهٔ کرامزك بو خصوصده‌کی مطالعات وتتبعاتلرینك نشریله اوزاق وکوچك مملکتارده مقدس وظیفه ایله مشغول اولادلرینی ترددن خلاص بیورملری رجاسیله عاجزانه بعض مطالعه‌لری صراط مستقیمه کوندریبورم. هر نقدر معلومی اعلام قیلندن ایسه‌ده اساتذهٔ کرامك نشر مطالعاتنه

بوسببلردرکه مدارس عرفانمز (مدرسه‌لر ، مکتبلر) کاملاً روحدن تجرید ، امر تعلیم علی‌الاکثر وبالالتزام بیکانه‌لره ترك ، افکار عالیه ومنوره اصحابی انواع صور و اشکال ایله قهر ، تنویر فکره خادم اوله‌بیله‌جك باجمله مؤلفات مهمه بلا استثنا منع ومحو ایدلمش ایدی . شواحوال مؤسفه طولاییسیله مملکتمز ، باشدن باشه ظلمت جهل ایچنده قالمش وبو یوزدن تدریجاً اخلاق ملت دخی مع التأسف بوزلمش اولمسندن بالاستفاده او ظالم آرتق بو ملت مظلومه اوزرنده کیف مایشاء اجرای مظالم ایده‌بیلمشدر .

شوایضاحات مؤلمه یزی بشقه برحقیقته‌ده ارشاد ایدییورکه اوده فساد اخلاقك باشلیجه منشائی جهل اولمسیدر . فی‌الواقع جهالت بر سحاب مظلم شکلنده آفاق وطنی استیلا ایدنجه بتون اعتقادات واعتیادات حقه ونافعه یواش یواش زائل اوله‌رق یکیدن برطاقم افکار وعادات باطله و مضره پیدا اولمغه باشلادیغی بالتجربه ثابت اولان حقایقدندر . نته‌کیم دور حمیدیده بزده بویله اولمشیدی ، خاقك سویهٔ فکریه‌سی بردرکه‌یه تنزل ایتمشیدیکه عبدالحمید کبی اظلم بر پادشاهه صورت مطلقه‌ده یعنی هیچ برقید وشرطه تابع اولمه‌رق ، اطاعت وظائف دینیه و اخلاقیه جمله‌سندن ظن واعتقاد ایدیلیوردی . حتی دها فاسی شوکه : بوظن واعتقادك یاکلش اولدیغنه قائل اولان منورالفکر ارباب ایمانك بی‌محابا تکفیری جهتنه کیدیلیوردی . ایمدی حق‌الانصاف دوشونه‌لم : بومرتبه جاهل ، برخلق ، اودرجه شیطان ، برحکمدارك احتراصات مستبدانه‌سنه اسیر اولمقدن قورتیله‌بیلیرمیدی ؟ اعترافه مجبورزکه البته قورتیله‌مزدی . چوق شکر اللهه‌که مقدس اردومزی مرة بعد اخری ملك مؤکل کبی تخلیصمزه یتشدیردی ده حریتمزی استرداد ایتدی . الحاصل تبین ایتدیکه : استبدادك تمل‌طاشی اخلاق سیئه‌در . اونك سببی‌ده جهلدر . اوتقدیرده جهلمزی ازاله‌یه چالیشمالی‌یز .

عبدالله

تراجم احوال

یادماضی

بووزیر خطیر جامع حولیسنك اوك طرفدن صاغ کوشه‌سنده مدفوندر . عکایه اوغرایان آوروپا سیاحینی جامع شریف حولیسنه کیروب قبر وزیر نامداری زیارت ایدرلر . دوه قصابی مماسنجه « جزار » تلقیب ایدلمش اولمسی اراقهٔ دمده مفرط اولدیغی ایچوندر دینیله‌یور .

خارج سورده شهرك کنارنده نبی‌الله حضرت صالح علیه‌السلام ایله‌صحابهٔ کرامدن ابوعتبه رضی‌الله عنه حضرتلرینك مقامات علیه‌لری واردر . اهالی بومقاماتی زیارت ایدوب تبرك ایدرلر . عکایه « کابره » صوبی نامنده غایت لذیذ وخفیف برصو کلور . تفاستندن کنایه اوله‌رق [کابراً عن کابر] دیه مطایبه‌لر اولنور . بوصو صفد قضاسنده [کابره] اسمنده برمحلدن نبعان ایدوب وقتیله محکم مجرالر وکمرلرله عکایه کتورلمش اولدیغی حالده عسکرلری شهره یارم ساعتلك مسافه‌ده یوللر بوزلمش اولدیغندن اورادن شهره مرکبلره تحمیلاً « جره » لر یعنی دستیلرله جلب ایدلمکده ایدی . برکت ورسون بز اوراده ایکن حکومت محلیه‌نك برخیلی مدت خواب کرانه طالمش اولان عزم وهمتی اویاندی‌ده خارجدن طاش کونکلر کتوردیله‌رك صو کمالی السابق شهره قدر اساله اولندی . وبو سبب ایله اسلاف کرامك بر چوق وقت قسماً معطل قالمش اولان اثر مبروکلری بو صورتله احیا ایدلمش اولدی .

ایلك معارفه پیدا ایتدیکمز طوپجی ضابطاندن ماعدا اختلاط ایلدیکمز ذوات ، سواری ورديف ضابطلریله بابیلر رؤساسندن میرزا عباس افندی و کمرکجی خلیل افندی ایدی . طوپجی عسکرلری أوزمان یرلی اولوب وکنجلردن اسمرینه قرعه اصابت ایدنلر قلعه‌یه طوپجی انتوروبالتاویه قلعه ایله لیمانده نوبت بکله‌یوب نوبتدن چیقنجه خانه‌لرنده امور ذاتیه‌لریله اشتغاله ترخیص ایدیلورلر ایدی . الك بیوك ضابطدن بشقه ضابطلری‌ده یرلی ایدی . یوقاریده سبق ایدن قشله‌ده بزم بولندیغمز زمان برسواری مفرزه‌سی آرامساز اولوب قوماندانی قائمقام مجار خورشید بك ایدی . ینه اووقتك تقسیمات عسکریه‌سنجه عکا ردیف مرکز طابوری اولدیغندن بیکباشی رتبه‌سنه قدر ردیف ضابطانی دخی وار ایدی .

کمرك اداره‌سنك دکزه ناظر بولنان موقعی لطیف وکمرکجی قره قریه‌لی خلیل افندی مرحوم ایسه غایت خوش‌صحبت برذات اولدیغندن علی‌الاکثر اوراده کیدوب بحراً کلن یولجیلرله براً اطراف واکنافدن زیتون یاغی ، دری ، حبوبات ، پیاغی ، سیسام ، بیاض داری ، بالخاصه موسمنده حوراندن بغدای یوکلی اوله‌رق کمرکك اوکنده‌کی میدانه کلن دوه‌لری سیر ایدردك . مزروعات وسائر محصولاتك نقلی موسمنده عکایه حوران وسائر جهاتدن یومیه بیك قدر دوه کلوب چیقدیغی اولور . اکثریتله آوروپا سواحلندن برچوق یلکنلی ویا بخارلی جسیم جسیم واپورلر کله‌رك شو محاصیل متنوعه‌یی یوکله‌دوب کوتوررلر . بعضاً ساحلده دغائر ومحصولات بوکلتمك ایچون یکرمی اوتوز سفینه بولنور . برکیجه دکزده شدتلی برفورطه ظهور ایتدی . بر چوق سفینه‌نك قره‌یه اوردیغی خبر الندیغندن ایرتسی کون هرکس خارج سورده سیره چیقدی . برده نه کوره‌لم ؟ ساحله چاریه‌رق پارچه پارچه اولان کیلرك اتقاضندن عادتا عظیم بر تملکت خرابه‌سی کبی برمنظره حصوله کلمش .. یرلرده جابجا بغدای یغنیلرندن تپه‌لر .. قوملر اوسته یووارلانان زیتون یاغی فوچیلری طپالری

۱ — رمضان غرهسی ایسه قضامزجه رؤیت ویا استفاضه ایله رمضان ثابت اولدیغندن اول کون اوروج طوتمامق حلال .

۲ — شبهسز و یقیناً بیلورزکه تلغراف رسمیده خلاف اولمز . اول کون رمضاندر . اوروجی طوتمامق حرام .

حرمت جانبی ترجیح ایله تلغراف ایله عمل ایدوب اول کون رمضان اوروجنی طوتمق ورمضانی اعلان ایتمك واجبدر. شوال آیی اعتبار اولندیغنده ینه بویله‌در، شوال آینك غرهسی تلغراف ایله خبر ویریلدیکنده ینه مملکتمزجه ثابت اولدیغندن اوروج طوتمق حلال ولازم یقیناً بایرام اولدیغی بیلدیکمزدن اوروج طوتمق حرامدر شو حالده بایرام یاپمق واجبدر. تلفون وتلسز تلغراف‌ده بویله. شاهد برشیئك صحتی اکلامق ایچون مشروعدر. شو وسائط ایسه برشیئك حقیقت وصحتی خبر ویرر اویله ایسه بونلرایله عمل جائز ولازمدر. فقط اولی اولان رمضان ثابت اولان مملکتك حاکمی دیکر حاکمه شاهدلرله اعلام یوله چیقارلدی دیمرك تلغراف ایله معلومات ویرمك کرکدر. اقوال فقهایه تبعاً ایشته مطالعات عاجزانهم بوندن عبارت اولوب استاذ کل مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلری وامثالی کبی علماء ذوی الاحترامزك وجمعت علمیه‌نك بو بابده‌کی مطالعه‌لرینی اولادلرینه بیدریغ بیور مه‌لرینی عن صمیم القلب تمنی ایلرم . الله موفق کل خیر .

۱ رجب ۳۲۷ سنه بولوادین قضاسی مفتیسی

محمد علی

مساوئ اخلاق ونتایجی

بوندن اول مکارم اخلاق و سعادت دارینه تخصیص ایتمش اولدیغم برمقاله‌ده : انسان ماهیتی ایجابنجه بهمه حال سعادت فانیه و باقیه نامیله ایکی درلو سعادته مفتقر ایسه‌ده مقصد اقصاسی سعادت باقیه اولدیغنی شوقدرکه بونك موقوف علیهی‌ده سعادت فانیه بولندیغنی وبو سعادتلرك ایکیسنه بردن نائل اوله‌بیلمك ایچون مطلقا مکارم اخلاق ایله اتصاف لازم کلدیکنی وبوده آنجق مقتضای فقه‌شریفه تمام مراعاتله حصولپذیر اوله‌بیله‌جکنی مجملاً و مدللاً سویلمش ایدم . فقه شریفك مقتضیات فوز غایاتنه کایتینی مراعاتك کیفیتنی انشاءالله ایلریده بقدر الامکان بیان ایتمك اوزره بو مقاله‌مده دخی مساوئ اخلاقی، لکن علی الاطلاق دکل بلکه استبداد ومشروطیته قابل انکار اولمیان تأثیرات مخصوصه‌سی اعتباریله ، موضوع بحث ایده‌جکم . والله المرشد .

اول امرده شونقطه‌لری کمال دقتله قیدایتمك لازم کلورکه مؤیداً فنایه محکوم اولمسنی خدای لم یزل حضرتلرینك الطاف بی نهایه‌سندن اخلاص تام ایله تمنی ایلدیکمز «استبداد»ك اساسی سوءاخلاق اولدیغی کبی ابداً بقا بولمسنی بتون قلبمزله ایستدیکمز «مشروطیت»ك مبناسی‌ده حسن اخلاق اوله‌جقدر وبوقضیه‌لرك صدقنده بنم تغیر وتزلزل قبول ایتمز برقناعت مطلقه‌م واردر. شمدی بونلری برر برر تد ایده‌لم :

اولا برنجی قضیه‌یی الله آلهلم : بوبابده تردده محل کورمیه‌ر تکرار ایدرمکه : تخطری بیله دلخراش اولان اومنحوس استبدا تمی، نقطهٔ استنادی الك شامل معناسیله سوءاخلاقدر. چونکه استب خالق حکیم حضرتلرینك فطرة ممتازه‌یه مظهر قیلدیغی انسانی حـ الانسانیه حائز اولدیغی حقوق طبیعیه‌دن محروم قیلمق شـو انسانك الك قطعی ومقدس حق طبیعیسی اولان حریتنی دها طوغ تعبیرله انسانیتنی سلب ایده‌رك اونی بهائمه الحاق ایلمکدر. استبدا بوراده‌کی معنای معروفی بوندن عبارت دکلمی ؟ یعنی انسان خالق احسان واجب الشکرانی بونلرا حقوق اصلیه‌سنك اقسام مهمه‌سن مستفید اوله‌میه‌جق اوتقدیرده سائر بهایمدن پك‌ده فرقی قالمه‌میه‌جق حالبوکه بویله بر حال فلاکت مآله معروض قالمق ضعف اخلاقك نتیجهٔ مشئومه‌سی اولدیغنه بن امینم . اوت بتون وجداملمه قائم متانت اخلاقی محافظه ایدوب طوران بر قوم — بعض استثنا آتد قطع نظر — هرزمان هریرده محافظهٔ حقوقه‌ده موفق اولور . قومك حسن اخلاقنه خلل کلدکجه اوقوم ایچون بلای استبدا کرفتار اولمق یوقدر . چونکه استبداده کردنداده اولمسی ایچو انسانده حس مقاومت قالمامق، دماغنی مسکنت ، عجز قاپلامق لا کلور. بوده سوء اخلاقك تولید ایده‌کلدیکی برحال الیمدر .

ظن عاجزانه‌مه کوره عوامل مادیه ومعنویه ایچنده سوءاخلا قدر انسانلره تخریبات مدهشه ایقاع ایدن برشی تصور اولنه‌مز فساد اخلاق ، اضمحلال اقوامك برمقدمهٔ بینه‌سیدر . تاریخ عمو نظر امعانه آلندقده کوریلورکه برقومك اخلاقی بوزلمدقجه او قو منقرض اولمامش ، بالعکس صفوت اخلاقی محافظه ایده‌میان اقو عاقبة‌الامر هلاك اولمشلردر. بونك ایچون کرهٔ ارضده تابدایت خلقند بو آنه دکین نقدر مستبد حکمدارلر کلش ، نقدر حکومات مستبد تأسس ایتمش ایسه هپ ملتلرینك ضعف اخلاقندن استفاده ایتمشلردر بناءً علیه بیانات سابقه‌مزك بر قضیهٔ محکمه اولدیغنی بیلان وملتو کندی آمال حریصانه‌سنه اسیر وفدا ایتمك ایستیان برطاقم آلچو حکمدارلر مقصدلرینه قولایجه وصول ایچون هرشیدن اول حسن اخلاقی مدهش برصورتده بالطه‌لمشلر . بوخصوصده هرنه یاپو لازم کلیرسه یاپمشلردر .

ایشته دماغی مجرد شیطانت و ملعنت معدنی اولان عبدالحمید ثانی دخی مثلی نامسبوق براستبداد وطنسوز تمامی وضع ایده‌بیلمك ایچو اول باول بوملت نجیبه‌نك اخلاقی بوزمنی دوشونمش ، استحصال امل بابنده توسل ایتمدیکی ویا ایتمك ایسته‌مدیکی وسائط ملعونانه قالمامشدر. بونلر اوقدر چوق ومتنوعدرکه صایمقله بیتر کبی دکلدر یالکز شوقدر دیه‌بیلیرمکه : الك برنجی واسطه اولمق اوزره مملکتمزد شعلهٔ عرفانی اطفا، ارباب علوم وفنونی، علی الخصوص حریتپرورانی برر صورتله افنا ایلمك طریق ابلیس پسندانه‌سنی اختیار ایلمشدر.

رضی‌الله عنهما حضراتی دخی هردم کمال ادب واحترام ایله یاد ایتمکده اولمسنه مبنی بوجهتلره متدائر روایاتی دخی دائرهٔ اعتماده داخل اولمش روایات موثوقه‌دن عد ایده‌م .

بقیه‌سی وار

برکت زاده اسماعیل حق

افادهٔ مخصوصه — بواره‌لق اداره‌خانه بشقه بره نقل ایتمش ، صراط مستقیمك طبع اولندیغی مطبعه‌ده دکشدیرلمش اولدیغندن یادماضی‌نك کچن نسخه‌ده ترتیب سهولتنه پیسوك عقبه‌یه اوغرادیغنی کمال حجاب واعتذار ایله عرض ایدرز . سجاوندلر غریب صورتده وضع ایدلمش وبرحیلی خطیئات ترتیبیه ظهوره کلمش اولوب بونلری تعامیله ازاله رساله‌نك اوقسمنی یکیدن طبعه متوقف بولندیغندن یالکز شایان اخطار بولنانلری بروجه آتی کوسترلدی :

خطا	صواب
رشد پاشا	رشدی پاشا
تحویل اولندیغی ردوس ..	تحویل اولندیغی کبی ردوس ..
هرنه وجه ایله ایسه استیذان ..	هرنه وجه ایله استیذان ..
امر عالی تحریرات سامیه‌نك	امرعالی وتحریرات سامیه‌نك
اختلاط	اختلاطه
متصرف افندی	متصرف بك افندی
نام موقعنده اره‌صره ..	نام موقعه ، اره‌صره
قلعه ظابطندن	قلعه ضابطندن
برمعبد شیرین	بومعبد شیرین
حریمه جامعی	حریم جامعی

حدیقهٔ فکریه

اعصار تاریخیه‌دن هیچ بری یوقدرکه تدین دیدیکمز بوحس طبیعدن محروم اولسون . عصریمزده ایسه حس کسب ضعف ایتمك شویله طورسون، بالعکس فکرك، ادراکك تعالیسیله متناسب اوله‌رق دها زیاده قوت پیدا ایله‌مشدر . هم انسانیت مرقات کماله‌ده بالتدریج یوکسلدکجه اوده ایلریلیوب کیده‌جکدر .

مع‌مافیه بوادعا قول مجردیمزدن عبارت ظن اولنمسون. کوزیمزك اوکنده فیلسوف سپیته‌نك غایت مهم برطاقم سوزلری طوریور . مشارالیه دمین بحث ایتدیکمز اثرنده دییورکه :

« بن نه‌ایچون متدینم ؟ ایشته شوسوآلی نفسمه ایرادایچون دودا- قلریمی اویناتیر اویناتماز کندیمی شوجوابی ویرمکده مضطر کورو- یورم : بن‌متدینم . شونك ایچون‌که خلافه مقتدر دکلم . أوت، تدین بنم ذاتمك لوازمی جمله‌سندن برلازم معنویدر . بکا دییورلرکه : سنك بوحالك وراثتك، یاخود تربیانك، یاخود مزاجك تأثیرندن منبعثدر بن‌ده اونلره دییورم‌که : واقعا بن‌ده برچوق کره‌لر کندیمه بویوله‌ده اعتراضلرده بولندم . لکن کوردم‌که بوقبیلدن ملاحظه‌لر مسئله‌یی کریلتیورسه ده حل ایده‌میور . کندی حیات شخصیه‌مده مشاهده ایتمکده‌اولدیغم ضرورت تدینی حیات اجتماعیهٔ بشریه‌ده دهاقوتلی کور- مکده‌یم. چونکه دینك دامنته صارلمق خصوصنده اوده بندن کریده دکل. بدایت امرده‌درت الایله صاریله‌رق صوکره‌لری براقدیغم عبادات لزومسزیرده دینك صفوتی اخلال ایدییور ؛ [یعنی بونلردینه قارشی برنفرت اویاندیرماز] بیهوده‌بره دین تاریخ بشریتك صحیفه‌لری اوزرنده قان‌ایزلری، آتش یرلری براقیور. زیرا دیانت غایت‌قوتلی رنبات کبی انسانیتك کچیردیکی انقلاباتك کافه‌سنده محافظهٔ حیات ایتمش وایده‌جکدر واقعا بونباتك میداندهکی جذوری بیکارجه دفعه کسیلمشدر، لکن جذر اصلیسی صورت‌دائمه‌ده ساقلر قرعلر یتشدیرمکدن اصلاخالی قالمیور .»

دها صوکره شو سوزلری سویلیور :

« اوحالده دین مخلددر ، زوالنك احتمالی یوقدر . هم‌ده مرور زمان‌ایله منبعنك قوروسی شویله طورسون، افکارفلسفیه‌ایله تجارب مؤلمهٔ حیات کبی ایکی مؤثر مزدوجك تحت تأثیرنده اوله‌رق بز او منبعك کتدکچه دریلشدیکنی ، کنیشلدیکنی کورمکده‌یز . اوبله ایسه دینك خصماسی پك فرحلانماسینلر ، طرفدارلری ده کدرلنمسینلر . چونکه اولکیلرینك فرحیله، صوکراکیلرینك کدری هرایکی طرفك ده دینك ، اصلنه منبعنه وقوفی اولمادیغندن ایلری کلیور. اکربونلر کندیلرینی ایجه تتبع ایتمش اولسه‌لردی دینك ظواهر خارجیه‌سی نه قدر تهدید آلتنده ایسه کندی حیات داخله‌لرنده‌کی حیات حقیقیه‌سنك اوقدر پایدار ، اوقدر مصون اولدیغنی کورورلردی . [ظواهر خار- جیه‌دن مقصد بالاخره دینه قاریشدیریلان خرافاتدن عبارتدر .] حیات انسانیت دیانتله باشلامش اولدیغی کبی دیانتله کسب قوت ایده‌جك، دیانتله نهایت بوله‌جقدر . »

هذا هوالحق. بلادمدنیه‌ده آرتق طبایع وجدانلرك تماکسندن ، اعمال ایله عقائد آره‌سنده وفاقك معدومیتندن بیقدی ، اوصاندی. اویله‌یا آمال ومقاصدینك الك کزینندن، حواس وادراکاتنك الك‌علوی غایه‌سندن محروم اولان طبیعتلر ، قلبلرملال ووحشت ایچنده قالمازده نه یاپار ؟

فرانسه مشاهیر محررینندن برانزه (رووو)ده دییورکه :

« آه نه‌اولوردی عالی قریحه‌لردن بری دین ایله‌عالمك اوزرنده‌کی پردهٔ تعصبی ییرتسه، حس دینی ایله فکر علمی آره‌سنده‌کی علاقهٔ آکیده‌نك حقیقتی ستر ایدن نقابی آچه‌ده عصرلردن بری بر چوق نفوسی ایکتمکده اولان شو علتی کوکندن قالدیرسه! بومظهرتی احراز ایده‌جك قریحهٔ عالیه صاحبی اخلاف نه بیوك برتعظیم ایله استقبال ایده‌جکدر! »

بوتون شوائب وهمیه‌دن ، فرضیات ظنیه‌دن مبرا برعقیدهٔ صافیه تحریسنه طبیعت بشرك کوسترمکده‌اولدیغی بوشدتلی میلان اون‌طقوزنجی عصرك الك بیوك ممیزاتندندرکه امتلرك مستقبلنه ارتباط کاملی حسیله مسئله ممالك متمدنه‌ده‌کی ارکان علمك یکانه مشغله‌سی اولمشدر .

(رووو)ده شوعباره کوریلیور :

«بومسئله‌عالم‌متمدنك مشغول اولدیغی مسائلك الامهمیدر. چونکه ملل متمدنه‌نك استقبالی بونك حل اولنمسیله قائمدر. »

لکن عجبا عقول حاضره بومسئلهٔ عالیه‌نك حقیقتنه وقوف ایچون

آتوب یاغلر صاچلمسیله قوملر بتون زینتون یاغی قوقیور .. سفینه‌لر ایله حموله‌لری سیغورطه‌لی اولدیغندن اصحابی متضرر اولدی . عکانك وقتیله عسکرلکجه حائز اولدیغی اهمیت فوق‌العاده‌یی حالا محافظه ایدوب ایتمدیکنی بیلمیورسه‌مده غایت مهم بربندرکاه تجارت اولدیغی عرض ایلدیکم شو معلومات مجمله ایله بونی مؤید واردات رسومیه سندن مستبان اولور . سائر اخراجات کلیه‌سندن بشقه بعض سنه‌لرده عکادن اوچ ملیون استانبول کیله‌سنی متجاوز ذخیره اخراج ایدلدیکی قیود رسمیه ایله ثابتدر .

انتباه

عکانك اخراجاتی ملکك سائر جهاتندهکی اخراجاتك اوفاق مقیاسده برنمونه‌سیدر. خاك فیضناك وطنك هرجهتده سماحت وعطیه‌سی مبذول برکنز لایفنی اولدیغنی کوردکجه انسان نه عظیم وممتاز برانعام الهی‌یه مظهر اولدیغنی دوشونه‌رك مستغرق سرور وابتهاج اولیور ؛ لکن بونجه مواد ابتدائیه‌نك برمبلغ زهید مقابله‌سنده خارجه اقوب کتدیکی وخارجده بونلر دستکاه صنعتده اعمال اولندقدن صکره بر قسم قلیلنی اشترا ایچون مجموعنك اثمانه قات قات فائق اقچه‌لر ویرلدیکی تصور اولنتجه بزم قابل عفو اولمیان تسیب وعطالتمز کوز اوکنه کله‌رك ٬وسرور وابتهاج مبدل حزن ونفرت اولیور. بز بو درجه لطف وکرم فطرته نائل اولمشکن چالیشه‌رق بونك حق شکرانی ادایه نیجون شتابان اولمیورزده استفاده‌یی یاد اللره براقیورز ، نیجون شرکتلر کارکاهلریایمیوب‌ده محاصیلمزدن حصوله کتورلمش معمولاتك مستهلکلری اولیورز ؟ عطالتك اسبابنی دور سابقده بولیور ایسه‌نك ارتق اوکجدی کتدی ، تاریخك وقائع سالفه‌سی سلسله‌سنه داخل اولدی ، اکا دخل وطمن ایله اماتهٔ اوقات ایده‌جکمزه ، مملکتمزك آداب و قواعدینه کوره تشبثاته باشلایه‌رق تلافیٔ مافات ایده‌لم ومملکتمزك فطرةً ثروت وزینتنه ، عظمت وفخامتنه لائق سکانی اولدیغمزی فعلاً اثباته چالیشه‌لم . اکر سعی وغیرت ایتمز ، ابراز علو همت ایله‌مزسه‌نك اقوام مترقیه‌یه تودیع ایتمش اولدیغی مواهب وعطایایی بزه‌ده احسان بیورمش اولان رب کریمه قارشو کفران نعمت ایتمش اولور و بونك بو دنیاده جزاسی اولمق اوزره خلقت انسانیه ایجابنجه مظهر اولدیغمز رتبهٔ بلندعزوشرفدن ساقط اوله‌رق خدانکرده بتون بتون اجانبك پنجهٔ تحکمنه دوشه‌رز . عاقبت حال معاذالله بویله اولسه ارتق اعزاز کلمة‌الله العلیا ، استکمال فضائل انسانیه ، محافظهٔ مجد ومکرمت قومیه ، صیانت وطن وشرف عیال ممکن اولورمی ؟

قائممقام خورشید بك اوزون بویلی ، ترکجه‌سی چتره‌فیل ، فیلسوفانه محتاره طالار ، افاده‌سی تفهیم مرامنه مساعد اولمدیغی قدر معانیٔ عمیقه‌دن بحثه چالیشور غریب‌الحال بر ذات ایدی . مناقب عجیبه‌سندن اولمق اوزره نقل ایدرلردی که خورشید بك حلبده ایکن برکون عادت بلده اوزره مرکبه بینر ؛ فقط طول قامتنه نسبتله مرکبك بویی قیصه کلدیکندن ایاقلرینی یوقاری‌یه بوکر ، بوحال ایله کیدرکن شهرك ازدحامکاه اولان جارشوسنده احباسندن برینه تصادفله صحبته طالدیغی زمان کندوسنك مرکب اوستنده بولندیغی اونوته‌رق قائماً علی رجلیه طورمسیله التندن حیوان صییریلوب کیدر، صحبت واصل حد نهایت اولنجه بو ایکی یار ملاقی ماجرایه آکاه اولمشلر. العهدة علی الراوی .

بر اره‌لق عکا نیابتنده بولنان یوزغادی مصطفی منیب افندی مرحوم که مصطلح سوز سویله‌مك مراقی ایدی ، خورشید بکله قونوشدیغی زمان مطلقا برایکی کلمه‌نك حل و ایضاحی ایچون بزم نوری بکك ترجمانلغنه حاجت مس ایدردی ، مثلا خورشید بك (قوری اوت) دیه‌جك یرده ضمهٔ ثقیلهٔ مبسوطه ایله (قورت) دیر ؛ منیب افندی بونك فرانسزجه برکله اولدیغنه ذاهب اوله‌رق نوری بکدن معناسنی صورار ؛ نوری بك اواره‌لق بشقه برشیله مشغول بولنمش اوله‌رق خورشید بکك نه دیمش اولدیغنی ایشیده‌مامش بولندیغندن کندیسندن فرانسزجه استیضاح کیفیت ایله قوری اوت دیمش اولدیغنی اکلامسی اوزرینه منیب افندی‌یه تبلیغ ایتدکده : [ها .. اکلادم ، کیاه دیه‌جك کیاه] دیر ؛ بودفعه کیاهك نه دیمك اولدیغنی اکلامق مراقی خورشید بکه کله‌رك : qu'est - ce qu'il dit mon cher? دیه سوأل ایتمسیله ترجمان بك کیاهك فرانسزجه مقابلنی بولوب سویله‌مکه مجبور اولور. بوحالدر : Gonstantinople کبی فرنکانه کله‌لرده ، دارالخلافة‌العلیة کبی بالمقابله ایراد اولنان تعبیرات مصطلحانه‌ده تکرر ایدر ایدی . طرفینك بوخوش افاده‌لری وتبلیغ مرام ایچون ترجمان بکك محبته بشقه برروونق وحلاوت قاتان تلاشلری ایله مجلس محبت شوقا شوق اولوردی .

بابیلر

یوقاریده اسمی کچن میرزا عباس افندی عالم وفاضل واحوال عصره واقف بزدات نجابتسماندر . پدری میرزا حسین بهاءالله افندی قرن سابقده ایرانده بابیلك مسلکنی تأسیس ایدن سید محمد علی‌الباب عکاده بولنان بابیلرجه خلیفه‌سی عد اولنور. بیروتده بستانیلر طرفندن نشر اولنان « دائرةالمعارف » ده مؤسس مسلك ایله میرزا حسین بهاءالله افندی‌یه وبرادری میرزا صبح ازله دائر افغانی جمال‌الدین افندی‌یه عطفاً بعض روایات ذکر ایدلمشسه‌ده آیین وقواعد مسلك عکاده غایتله مکتوم طوتلدیغی جهتله روایات مذکوره‌یی تأیید ایدر هیچ بر وثیقه‌یه دسترس اولنه‌مدقدن بشقه بهاءالله افندینك حاشا دعوای الوهیت کبی بتون بتون نامعقول وغریب برادعایه قیام ایتمش اولدیغی حقنده‌کی تعریضات عامیانه‌یی جماعتك اطوار معقوله‌سنه نظراً شایان تکذیب کوریرم .

هله عباس افندی ، خاتم‌الانبیا علیه افضل التحایا افندمزی نه زمان یاد ایلسه سیاسنده برانجذاب معنوی مشاهده ایدلدیکنه ونام نامیٔ جناب رسالتپناهی بیرایهٔ لسان تکریمی اولدقجه [فخر عالم صلی‌الله علیه وسلم] جملهٔ تجلیله‌سنی ایراد ایلمسنه و شیخین مکرمین

وتقای اتحادینی چوزمش اولان بوبحثك اوكی آلمق. كندی شریعت قطعیسنه اتباع ایدنلره بوصنع شری غایت محكم برصورتده قایمق ایچون، لیس كمثله شیء — لاتدركه الابصار وهو یدرك الابصار بو یورمشدر.

حقیقت حالده بك قاصر بلنواعی اولان وسائط ومعلومات نسبیه قابیله رق مقام رفیع كبریایه طوغری یوكسلمیه جالاجاق عقولك هو. سائه قارشی ایشته بوحكم جلیل اك بویوك برماسدر.

اسمائك بوقدر متنوع علومی، بوقدر نفوذی حائز قوای عقلیه سی هپ اونك قوهٔ ادراكیسیه بو حاكمان قانی آرمسندكی مجادلهٔ دائمی نتیجه سندن باشقه برشی دكلدر. حالبوكه اولدقدن صوكره بوقدر محدود برعلم، بوقدر قاصر برعقل ایله اسرار بی نهایهٔ كونك سری اولان ذات كبریانك، اوذات فوق الجهات تحدید صفاته قالقیشمسی اونك كالمه بابان اولیان ذات جلیلنك كنهنی ادراكه چالیشمسی چیلغنلق دكلمیدر؟ هانكی عاقل تصور اوله بیلیركه علم لاهوتك بوتون اقوامده عقل بشرك برلكده ایلرلیمك اوزره برترقی تدریجیه تابع اولدیغی كوزیله كوروركی طوروركی صفات الهیه حقنده كندی عقلنك ویره جكی حكم ایله مستریح القلب اولهبیلیر؟

محمد فرید وجدی

محمد ماكف

مواعظ

١٦ مدرس — ٢٦ حزیران ٣٢٥

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم.

(هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون. ام حسب الذین اجترحوا السیئات ان نجعلهم كالذین آمنوا وعملوا الصالحات سواء محیاهم ومماتهم ساء مایحكمون) صدق الله العظیم.

(هذا بصائر للناس) شوقرآن كریم، ناسه، بتون بنی آدمه بصیرتلردر، قلب نورلریدر...

«بصائر» بصیرت اك جمعیدر. كچن درسمده بیان ایتمشدی. (البصیر یقف كالمصرفین) نورسز نصلسه بصیرت اطلاق اولنان نور قلبده اولیدر. اگر حدقه الیده نور بصر اولمازسه كورمك قابل اولماز. قلبده بولیدر. قلبده بصیرت اولمازسه، كوكلده نور اولمازسه اوده برشیئی ادراك ایدمز. كوزله كوروله جك شیلر اولدیغی كبی، عقل ایله بیلنه جك شیلرده وار. عقلك بیلدیكی كوز كورمز. كوزك طالی، عقلك طالی باشقه. عقل ایله بیلنه جك شیلر قلبده دوشونوله جك، اعمال نظر ایدیله جك. قرآن كلمه كوز عمل كورمزسه جهالت ایچنده قالان كوكلده جاهلانه حقایق ادراك ایدمز. ادراك سلب ایدیلیرسه یوده برنوع كورلك در. (فانها لاتعمی الابصار ولكن تعمی القلوب التی فی الصدور).

ایشته قرآن كریم كوكلده نوردر. حقایق آنكله بیلیر. معقولات صورت قطعیده اوسایه سنده ادراك اولنور.

— فقط (هدا) قرآنه اشارت. (بصائر) ده جمع صیغه سی، اوحالده حل عمل صحیح اولور؟ اتحاد طرحی یوق...

دیكیلیرسه، دیرزكه: كرچه (هدا) قرآنه اشارتدر، فقط مندرجاتی اعتباریله حاوی اولدیغی معالم دینیه، شرایع واحكام الهیه بولمك هر بریسی آیری آیری نور صیغه سندر. قرآنك محتوی اولدیغی معالم دینیه، شرایع الهیه نك هر بر حكم برشریعت اولور. محتوی بولدیغی شرایعدر. فقط شریعت توحید اولنور. پیغمبره تبلیغ اولنمق اعتباریله بر بحث احكام الهیه توحید اولنمق مفرد صیغه سیله بیان اولنور: «شریعت محمدیه» دینیر. بوایشته بو اشتباه ایچندر.

باخودقرآن كریمك محتوی اولدیغی سورلرجه، آیتلرجه اعتباریله. (فحیاكم بصائر من ربكم) آیت كریمه سنده اولدیغی كبی قرآن جلیل بركتاب قصی عبارتدر. فقط محتوی اولدیغی ١١٤ سوره اجزای مباركه سی اعتباریله جملتیر. بنی هر بر آیتی آیری بر صیغه در.

نصل كه حضرت موسی (صلوات الله علی نبینا وعلیه) جناب حق طرفندن معجزه ویرلمشدی. حضرت موسی اولمعجزاتی بر رودكوستردی. یتفرعون لین ایمان ایتمدی. (لقد علمت ماانزل هؤلاء الا رب السموات والارض بصائر) سرده بیلیرسك، بیلیرسك، فقط آنه ایمان ایتمیورسك. عنادكدن، كركدن، عظمتكدن بیغمبر لكی طانیامیورسك. یوقه بیلیرسك كه وطوغوز معجزه كیم كه ویرمشدر. بوله بصائردر. هر بری بر نور صیغه سندر. هدایت در. دوشونمك، اولوله جقنی آكلامك. فقط سن بو بصائردن محروم قالیورسك.

معجزه نی نورقلنه تشبیه ایدیور. اصل بصیرت، نورقلبدر. بنی اسمائك دوچنده برقابلیت بصریه، بر استعداد وار. ایشته اوبر بصیرت. اگر قابلیت محو اولوبده سو، اعتیاد ایله بردرجه كلیرك ارتق صیحت قولاغه كیرمز. دوشونمك ایستمز. حمل ایچنده یوبان اولور. سو، اعتیاد ایله قلبك شیلر حق كوردوكی، نه دوشونمك ایستر، نه دیكلمك. ایشته بوده «اطمس بصیرت» نور بصیرتك سونمسی!.. بنی استعداد ضایع اولیور. قابلیت، خلقت، قابلیت كیدیور. (صرفنا الی صرف الناس علیها) یوقی؟ سوقنه بوزولوبده، بنی اسمائك بركه دهی قاریشیرسه سوكرا مرشده وقاره، نهایت ضلالت كریوسه سیلر. قلبك شیلری حق، حق شیلری ده قلبك كوردوكی. (صم بكم عمی فهم لایعقلون) ایشته بولمدر. كوزلری وار، قولاقلری وار، دیلری ده موجود. فقط الله ومنكر نبوت كافرلر حقنده نه دیور؟

هانکی طریق اختیار ایتدی؟ اوهام وظنوندن مبرا اولان افکارك شعاعاتی هانکی منفذدن اوغضده طوغرو توجه ایدی؟ تصور بو غایهٔ علویه یوکسلمك ایچون هانکی رکنی شایان استناد بولدی؟

دورحاضرده‌کی بشر جناب حقك ناسی «فطور» ایمش اولدیغی فطرت اصلیه‌یه رجوعدن باشقه کریزگاه کوره‌مدی. چونکه بالاخره اوخال اوانان برجوق ضلالاتك ادیانی اصول اولیه‌سندن چیقاردیغی . اجماع ایدیلن برجوق صدماتك‌ده ادیانك اساسلرینی صارصمق اونلری مراکز اصلیه‌سندن اوزاقلاشدیردیغی بوکون ثابت اولمشدر . مکرکه مستثنا اولهرق فطرت اولیه ذکر اولنه‌بیلسه‌ین . زیرا بوفطرتك ادوار انسانیتك کافه‌سنده کمال صفوتی ، استقلالی محافظه ایدیکی براهین ایله ثابتدر .

هاری برانزه عین اثرده دیبورکه: «انتقاد تاریخی ادیانك غیرقابل نظر اولان اشکال ثابته‌سی‌ده یقینش ایسه‌ده فطرت بشرده مرکوز اولان غریزهٔ دینیه‌یه تعرض ایده‌مه‌مشدر . حتی ادوار تاریخیه‌نك کافه‌سنده بوغریزه‌نك دائم وشایع اولدیغنه . اوختلف الهلرك ایسه انسانك کندیسنه رغماً اعتقاداتله ایله مفطور بولندیغنی کوستردیکنه بالذات شهادت ایتمشدر. بناءً علیه‌هر جهتده، هرزمانده هربرده عبادات روحانیه‌نك الك علویسنده نصل ایسه، ادیان وثنیه‌نك الك عادیسنده‌ده عبدیه انسانك دعا ایتمکه، عبادتده بولنمایه قربان کسمه‌یه احتیاجی کورلمشدر.

بویر شرارهٔ بسیقولوجیه‌درکه اعصار ماضیه‌نك کوللری آلتده صاقل ایکن تاریخ ادیانك دست هنیله میدانه چیقه‌شدر . بناءً علیه اوتاریخ بوشرارهٔ قطعیاً سوندیریلمه‌جك مستقبله تودیع ایده‌جکدر . ادیان ایسه بو حسك، بوغریزهٔ دینیه‌نك خیالی برطاقم مظاهرندن باشقه برشی اولدیغی ایچون بوتون آثار بشرکی ارکج محو اولمه‌جق لکن بوغریزه انسانیت طوردقجه طوره‌جقدر. »

طبیعت بشر طرقدن دین فطریه طوغری کوستریلن بورجوع زمانمزدن یك اوقدر اوزاق برشی دکلدر. محرر دیبورکه : « آرتق دین‌مسئله‌سنك حلنه موفقیت الی ویره‌جکنی امیدایتمکده‌یز. خصوصیله یوزسنه‌دن بریدرکه دیانت باطلینه‌میدانه کتیریلدرك فرامسه کبار فلاسفه‌سندن بعضیلری طرفندن قبول وتلقین اولندی . ایشته زان ژاق روسو، لامارتین، لینه، میشله، کینیه هپ بودیانت جدیده‌نك مروجلرندن ایدی باقین زمانلرده‌ده ارنست رنان، کیو، شوریه ، سیتیه بوکا یکی برقوت، بویوك برحکمت ویردیلر. »

بشرك واردیغی یکی غایهٔ اعتقاد اولدیغی علی‌الدوام تکرار ایدلمکده اولان بودیانت جدیده نه‌در بیلیورمیسکز. کلیکز بونی طوغروسی طوغروسی اوروپا ارکان فلسفه‌سندن صورلم. باقیکز فیلسوف شهیر قارو نه‌سویلیور :

« کائناتی یاراتان، نظر عنایتدن دور طوتیلمیان، عوالم کونیه‌دن، نوع انسانیدن متمیز ومستقل اولان برالهه مرید واردر. جسم انسانیده ذکا وحریتی متصف برروح موجوددرکه برزمان بوجسم مادیده برای امتحان محبوس بولنه‌جقدر. او روحك ایسترسه جسمی وتصفیه ایدرك سایه طوغرو یوکسلتمك، ایسترسه کندیسی کثیفه‌ایله استیناس ایلیه‌رك جسمی‌ده‌بسایه براقق دست اقتدار تحت احساسك فوقنده‌در. ایشته دیانت جدیده‌نك اساسی بونلره اعتقاد ایتمکدر» دیکر طرفندن‌ده بوتون حریتلرك اساسی اولان حریت اخلاقیه‌یی اعتدالك نفوذی آلتنده بولوندرمق قاعده‌یه کندی اسم حقیقیسنی ویرمك — که امتحان و ... عبارتدر. — واونك غرض حقیقیسنی تحدید ایلمك — بالتدریج علائق جسمانیه‌دن تخلص ایدرك ساعت موته کمال آماده‌بولنمقدر. دها صوکره ده‌قانون ترقینك وجودینی اعتراف فقط بشرك سعادت مادیه مرقاتی اوزرنده‌کی تعالیسنی حسب جهتده‌کی ارتقاسندن آییرمامق شرطیله اعتراف ایتمکدر. ... سعادتی سعادت حقیقیه حالنه کتیره‌جك انجق بودر . »

فیلوسوف شهیر ژول‌سیمون (دیانت طبیعیه) سنده شویله :

« بزم مذهبمزك اصول وقواعدی غایت واضحدر، کیزلی قاپولری یوقدر . اساسی هرشیئه قادر . هیچ برشی ایله وجود صمدانیسی زوال وتغیر کلمز. عوالمی خلق ایدرك ارکان دوامنی برطاقم عمومیه ایله تحکیم ایلمش برخالق حکیمك وجودینه اینانمق بوحیات فانیه‌ده بزه وعد اولنان خیراتی اداء مطالبه‌ایسه نفسلرك تعیین جزا ایده‌جك برحیات اخرویه‌یه معتقد بولونمقدن عبارتدر »

شمدی بوحالك عقلای بشر طرقدن الك بسیط اولان برد انسانك مفطور اولدیغی دین فطریه‌یه رجوع اولدیغنده هیچ شبهه‌سز اویله‌ایسه یکرمنجی عصرك سایهٔ عرفانده اعلای صوت ایدن

دین فطری انجق اسلامدر

دیه‌لم .

جناب حق « فأقم وجهك للدین حنیفاً فطرة الله التی فطر الناس علیها لاتبدیل لخلق الله ذلك الدین القیم ولکن اکثر الناس لا یعلمون » بویوریور . بونص علوی صراحةً کوسترمکده‌درکه دین قویم فطرت مفطور اولدیغی حدده طوره‌رق ایلری کچمه‌سی عبارتدر. اویله کثرت جدال وعنادك، کذلك برطاقم خیالات فانه اساس عقائدی بازیچه شکلنه قویمق ایچون ویریلان حرکات خالص عندنده ذره‌قدر موقعی ، ذره‌قدر اهمیتی یوقدر . بو هوا وهوس ایله میدان آلمش برطاقم اوهام وظنوندرکه جناب حقك بونلرك روی قبول کورمسی ایچون هیچ برپرهان انزال بیورمامشدر « ان یتبعون الا الظن وماتهوی الانفس ولقد جاءهم من ربهم الهدی »

دست غیبك کندیسندن صاقلادیغی اسراری آکلامه اطلاعنه قارشی پرده‌پوش اولان حقائقك اوزرنده‌کی ردای اوهامی بشرك نه‌قدر مشتاق ، نه‌قدر متهالك اولدیغنی بیلن، خصوصاً انهماك او آواره مخلوق ذات الهیه‌نك کنهی ادراك سودا‌سنه جکنی تقدیراینده الله ذوالجلال شمدی‌یه‌قدر برجوق استلزام

ده یتارلر . قشله‌لری . عبادتخانه‌لری هپ اوراسی . لوجیوز کیشی قدردی بونلر . ایشلری کوجلری غزا ایله عبادت . اما اویله تنبل درویشلر کبی دکل . بونلر دائما مجاهده ایچنده ، کرك نفس ایله ، کرك دشمن ایله دائما پنجه‌لشیورلر .

آلیش ویریش ، أکین ، تجارت ... اویله شیلر یوق . دائما عبادتله مشغول . غزایه کیدرسه‌ده عبادت ، دونرسه‌ده ینه عبادت . (رجعنامن الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر) جهاد ایله غزایه کیدر، اعدا ایله اوغراشیر، مسجده کلیر ، نفسیله پنجه‌لشیر. خالص مخلص مؤمنلر مجاهده‌دن خالی اولمازلر. نفسمز الیبوك دشمن‌در. اونه‌کی جهاد کوچك جهاددر . اونك ایچون بر غزادن دونوشده سلطان انبیا اویله بیورمشدی :

— شیمدی کوچك غزادن بیوك غزایه کلدیکز !..

اصل نفس زی دائما شره سوق ایدر . انس وجن شیطانلری وار . یالکز کوزه کورونمیلری خاطره کتیرمه . کورونلری دها مضردر . نیجه منافقلر وار . دائما بزه دشمنلك ایدر . کیمی اعتقاد مزی بوزمغه چالیشیر :

— شونی ایسته‌یك ، بونی ایسته‌یك !.. دیر. هم دنیامزی محو ایدرلر، هم آخرتمزی. جهاددن خالی‌دکلز. کوزه کورونن دشمنلر: « محاربه ایسترم » دییور . سن‌ده کیدرسك . ایشنه کلیرسه محاربه ایدرسك . نه‌قدر سوررسه سورسون،ینه موقت برزماندر . اون سنه ، یکرمی سنه ، هرنه ایسه ینه برنهایتی وار . اما ایچمزده‌کی محاربه‌لر ، اعدای باطنه ، نفسله ، شیطانله مجاهده ، او دائمی‌در . اونك ایچون حضرت پیغمبر افندمز اوکا « بیوك جهاد » دییور .

شیمدی ایشته اصحاب کزین افندیلرمزدن بویله برجماعت واردی. اینی کوجی یالکز جهاد ایدی. بونلره خطاباً ایشته حضرت رسول اکرم بیورمشدر :

— اصل یشامق سزك یشامه‌کزدر...

غبطه ایدردی . امتی ترغیب ایدر . کوکلرنده غل وغش یوق ، کبر یوق ، حسد یوق . دینه خدمت ، ملته خدمت . . . بتون املری بو . دینی نشر ایتمك ، دشمنه قارشی مدافعه ایتمك ، حقوق اسلامیه‌یی محافظه ایلمك ، سلطان انبیانك یولنه قربان اولمق.. بوندن بیوك حیات‌می اولور ؟ کوکلری راحت . چونکه امنیه‌لری مشروع .

— حیات سزك حیاتکز . ممات‌ده سزك مماتکز !.

اکر اویله یشایه بیلیرسه‌ك دنیا و آخرتك معموردر . کوکلنده حرص وحسد اولماسون ، فنا اعتقادلر بولونماسون. (فلنحینه حیوة طیبة) آیت کریمه‌سنك مصداق عالیسنی اکلاسه‌ك ایشته حیات او . بونك مماتی‌ده اویله اولور . (یحیی سعیداً ، یموت سعیداً) .

انك ایچون رب‌العالمین بیورور: بوسیئاتی ارتکاب ایدن حرفلر ظن ایدرلرمی‌که بن اونلری صلحای مؤمنینه مساوی طوتمجغم ؟ خایر ، خایر . بریکلرك حیاتی سفیلانه‌در . بیك درلو اضطراب ایله، هوا وهوس ایله مالامال‌در. حیاتلری بویله اولدیغی کبی ، مماتلری‌ده خسران اندر خسران . خسران ابدی ، هلاك سرمدی .

(ساه مایحکمون) بویله ظن ایدرلر، عادتا بویله اعتقاد ایدییورلر: « صانکه اونلر نه ، بز نه ؟ اونلرده اولور ، بزده » حالبوکه اصل حیات اولومدن صوکرادر . اصل انسان او حیاتی حیات بیله‌جك . اصل سعادتی اوراده کورمکه چالیشملی . جسم فنادر ، بقاسی یوق. روح ایسه باقی‌در ، فنا پذیر اولماز . قالب چورور ، بدن طوپراق اولور ، باشقه عناصره منقلب اولور . فقط روح باقی‌در . الله ، اسکی بدنله اونی برلشدیره‌جك . عملنه کوره مکافات ، مجازات ایده‌جك . حیاتده ، مماتده اوراده . سعادتی اوراده تأمین ایتمك.

ایشته بونلر ظن ایدییورلرکه هرکس کندیلری کبی ذاتله یشار، صوکرا محو اولور ، بیتر . یاخود اویله فرض ایدییورلر ، تخمین ایدییورلر :

هایدی دیه‌لم که آخرت اولسون ، لکن البته بز آخرتده ده بالاترین اوله‌جغز . جنتلرك باش تپه‌لرنده بولنه‌جغز .

— نیچون ؟

— باقه‌لك آ ، دنیاده نه‌لره نائل اولمشز !..

(ومانحن اکثر اموالاً واولاداً)

باق حیایم ، کافرلر ، نه دییورلر : — مالمز چوق ، اولادمز چوق. اللهك نه قدر مقبول قوللری‌یز . بزه نه‌لر ویرمش . اموالمز چوق ، اولادمز کثیر . ارتق بز معذب اولوری‌یز ؟ دنیاده بوقدر نعمتلره مظهر اولمشکن آخرتده نه‌دن خسرانده قالالم ؟ مادامه دنیاده طالعلی قوللری‌یز ، جهنمده کیرسه‌ك کوزل ، سرین بریده بولونه‌جغز . شانسمز بویله قوتلی ...

یا بو دیمکدر ، که بعضاً تصریح ایدرلر . فقط کلام نه‌یده مساعددر؟ دیرلرکه : — بزم مالمز چوق ، اولادمزی طوب بیقماز. هانکی ملائکه کلیر ؟ هانکی زبانی قارشی طوره بیلیر ؟

باخصوص که شو آیتی ایشتدیلر : (علیها تسعة عشر) جهنم اوزرینه موکل اون طقوز ملك وار . بونی ایشیدنجه نه ایدی او قوتلی پهلوان ، اویله دیدی :

— نه‌قورقیورسکز ؟ اون طقوز ملك ایمش . اون دانه‌سنی بن یاقه‌لارم . سزده ارتق بوز کیشی ، بیك کیشی طقوز دانه‌سنك حقندن کلمزمیسکز ؟.

بویله اکلندیلر . (وماجعلنا اصحاب النار . . .)

صوکرا بو آیت جلیله نازل اولدی. (علیها تسعة عشر) دینجه :

— نه‌در بونلر ؟ دیدیلر . اون طقوز کشینك نه حکمی وار ؟ قیرار کچیریرز . دنیاده فصل کیسه بزه غلبه ایدمیور ، آخرتده‌ده اویله . صوکرا الله جواب ویردی :

کوزلری ، قولاقلری ، دیللری اولمقله برابر بونلر صاغر ، کور ، دیلسزدرلر . یعنی حواس سلیمه‌لرندن استفاده ایده‌میورلر . آفتزده برشیدن نصل استفاده اولنور ؟ ممکن‌می ؟ آرنق اودرکه بهیمه دوشمش . یالکز احتراصات نفسانیه‌یه قاپیلمش . مجرد محسوسات عالمنده پویان اولیور . فکرینی یالکز کندی هوسلرنه تخصیص ایتمش . هوای نفسانی‌یه ایچه باغلانمش . حق وحقیقت نه‌در، طانیماز . نه‌ایله اکلنیرسه کوکلی یلکز اونی بیلیر . یالکز اونکله اوغراشیر . ایشته ضلالت ،خذلان بودر. « نور بصیرتك سونمسی » بوندن تعبیردر .

(وهدی ورحمة) قرآن کریم هدایتدر . رحمت عظیمه‌در . کیملره ؟ (لقوم یوقنون) طالب یقین اولانلره . یوقسه کندینی وهمیاته قاپدیرمش . دوشونمجك استعداد بیله قالمامش ، اول درجه قلبی قارارمش، فکری باطل ایله الفت ایتمش‌که حق وحقیقت نه‌در، دوشونمك ایسته‌میور . شکوك وشبهات ایچنده قالمش . (فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا) اوعلت کیرمش، قلبنی یه‌مش . استعداد فطریسی کیتمش،بویله کیمسه‌لره قرآن نه یاپار ؟.. کندك طالب یقین اوله‌جقسك . قرآنی دیکلدکجه ایمانك قوت بوله‌جق . اساساً ایمان اولمازسه نه‌یاپسون قرآن ؟.. هرشیده اساس عقلدر . عقلنی صرف ایتمزسه یالکز دیکله‌مکله شفایاب اوله‌ماز . (وننزل من القرآن ماهو شفاء ورحمة للمؤمنین ولا یزید الظالمین الا خسارا) ظالملر قرآنی دیکلدکجه خسارلری آرتار ، ضررلری چوغالیر . یعنی اونی‌ده انکار ایدر. کفری تضاعف ایتدکجه ایدر . بردرجه‌یه کلیرکه قابل تداوی اوله‌ماز . اما مؤمنلره شفادر . اساساً بیلیور ، اه وپیغمبره ایمانی وار . قرآنك دلالتنی ایشتدکجه ، براهین جلیله‌سنه صرف ذهن ایتدکجه عقیده‌سی تأید ، قلبی تنور ایدر . نور ایمان آرتدقجه آرتار .

شیمدی نه‌بیورور ؟ (ام‌حسب‌الذین اجترحوا السیئات‌ان‌نجعلهم کالذین امنوا وعملوا الصالحات) « أم » کلمه‌سی ، معلوم ، بوراده أم منقطعه‌در . استفهام معناسی متضمندر . « بل » ده بر کلامدن دیکر کلامه انتقال ایچون‌در . تضمن ایتدیکی استفهام انکاری . (ام‌حسبتم‌ان‌تدخلوا الجنة) کبی. اما انکار واقع دیمکدر. بیلیورسکز، بلاغتجه‌استفهام‌انکاری ایکی‌درلودر: یاوقوعی‌انکار. بویله‌می‌در؟ یعنی دکلدر. یاخود واقعی‌انکار.. یعنی‌بوایش‌بویله‌می اولسون؟ بونك‌بویله اولمسی‌لایقمیدر؟ (أتعصی‌ربك؟) سن ربکه عاصی‌می‌اوله‌جقسك؟ یعنی عصیان روامی، لایقمی ؟ ایشته بوراسی‌ده بویله‌در. (ام‌حسب‌الذین اجترحوا السیئات) دائما سیئاتی کسب ایدنلر، کفر ومعصیت‌ایچنده قالمش، انواع ضلالته کرفتاراولمش بولونانلر ظن‌ایدیبیورلرمی‌که، یعنی بوظنلری صحیح اوله‌بیلیرمی ، بویله ظن اولنورمی ؟ بوظن باطلدر.

کیجه کوندوز سیئات ارتکاب ایدرلر ، بونکله برابر ینه ظن ایدرلر ، (ان‌نجعلهم کالذین آمنوا وعملوا الصالحات) امید ایدرلر ، ظن ایدرلرکه بن‌عظیم الشان اونلری هم ایمان ایتمش ، هم‌ده عمل صالح ایشله‌مش اولان مؤمنلره مماثل طوتمجغم . یعنی بویله صالح مؤمننه اوله‌جق معاملاتی بونلره‌ده‌می یاپه‌یم ؟... معامله کریمه ربانیه بونلره‌ده‌می تشمیل اولنه‌جق ظن ایدرلر؟ هیچ بروقت مساو طوتمام . سیئات ارتکاب ایدنلر صالحات اعماله مواظب اولانلره مماثل اوله‌مازلر ، فقط اویله ظن ایدرلر .

(سواء محیاهم ومماتهم) نه اولدیغی حالده اومعامله‌یی یاپمقلغمی ظن ایدیبیورلر ؟

(سواء محیاهم ومماتهم) (سواءً) « مستویاً » دیمك . حال اوزره منصوب . لکن ذوالحال اولوریا ، ذوالحال تعدد ایدر (ضربت زیداً راکباً) کبی . بوراده‌نه بو معناجه‌در . چونکه ایکیسنده‌ده ضمیر وار. کرك حسنات ، کرك سیئات ایشله‌ینلر اوحالده حالیتده اشتراك ایتمش اولورلر . حاصل معنی نه اولور بویله ظن ایدیبیورلرمی بتون بنی آدم : حسناتی ، سیئاتی ایشله‌ینلر هپسی براوله‌جق ؟ نه حیاتلری مساوی‌در ؛ نه مماتلری . مؤمنلرك بالخاصه صلحای مؤمننك حیات دنیویه‌لری ده کافرلرك کبزه‌مز . مؤمنلرك دنیاده‌کی حیاتی ینه راحت وسعادته مقارن‌در زیرا قلبنده غل وغش یوق . اللهه اعتمادی چوق . دائما کوکلی مطمئن ، قلبی مستریح . نعمت کلیرسه شکر ، بلا کلیرسه صبر ایدر هیچ بروقت حیاتندن بیقماز . ربنه کوسمز . مؤمن موحد هیچ شیئی اللهدن بیلیر . مکافاتی بکلر . باشنه برشدت کلیرسه : — نه کناهمه کفارتدر ، بونم جزای عملمدر ... دیر. متسلی اولور .

اما اعتقادی اولماز ، نعمت کلنجه آزدقجه آزار : — بر استحقاقم ایله نائل اولدم ... دیر . طغیان ایدر . آزار . طویماز بتون دنیایه مالك اولسه قناعت ایتمز . ایی‌می ؟ راحت‌می ؟ حرص ایله ، امل ایله ، کیجه کوندوز دیدینمکله راحت اولورمی انسان کوکلده قناعت اولماز ، (نحن قسمنا ...) سرینه مظهر اولمازد (لتجدن اشدالناس عداوة للذین ...) حرص ایله، دائما اوغراشه ایله ، بونی غایهٔ امل ایدینمکله ، حیات دنیویه‌یی مقصد اقصا بیلمکله انسان اصلا راحت یوزی کوره‌مز .

اما مؤمن بیلیرکه بوعالمده مسافردر . نه قازانیرسه کاردر. اصل مقصدی سعادت اخرویه‌در . اونك ایچون نعمته شکر ، بلایه صبر ایدر . بوجهتله دائما مکافات کورور. کوکلی ده خوشدر . ذکرالله ایله قلبی مطمئن‌در .

بونك ایچون مؤمنك حیاتی سعادت اولدیغی کبی، مماتی‌ده‌بالکلیه سعادتدر . منکر ایسه دنیاده ضلال ایچنده خائب وخاسر اولدیغی کبی ، حیات دنیویه‌سی نهایت بولدقدن صوکراده عذاب اشد ایله معذب اولور .

انك ایچون حضرت پیغمبر برکون اصحاب صفه‌یه اویله خطاب ایتدی ... اصحاب صفه‌که اونلر دائما غزایه کیدرلر . دونجه مسجد

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین، فلسفه، ادبیات، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

محل اداره: درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

اخطار: مکاتبه موافق آثار جدیده مع المنونیه قبول اولنور درج ایدیلمین آثار اعاده اولنمز

مؤسسلری: ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح. اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلق
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرلمه‌دن مقدما پورو ایله کوندریلورسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته‌ایله کوندریلورسه ولایات بدلی اخذ اولنور

عدد: ٤٨ — ١٩ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ٢٣ تموز ٣٢٥ — ایکنجی جلد

ترقیات اسلامیه قونغره‌سی

سیاسیاته عائد هیچ برشیئی مذاکره ایتمك ومذاکراتی اسلامارك امور اجتماعیه واقتصادیه‌ده ترقیلرینه منحصر اولمق اوزره ٢٩ صفر ١٣٢٩ تاریخنده مصرده جامع الازهر شیخی شیخ سلیم البشری افندینك ریاستی آلتنده برقونغره عقد اولنه‌جقدر. بوقونغره‌نك ترتیباتیله اشتغال ایدن هیئت طرفندن چار اقطار عالمده‌کی مشاهیر علمای اسلامیه‌یه بردعوتنامه کوندرلمش وقونغره‌یه کله‌جك علمای بنامك تاریخ اجتماعدن اوچ آی اول تحریراً بیان ایتملری لزومی علاوةً درمیان ایدلمشدر.

(طنین) رفیقمزدن بالایه نقل اولنان بوفقرهٔ مخصوصه یزه شو تشبثك صفحات اولینی خاطرلاتیور. مجاهد محترم اسماعیل بك غصبرنسکی شوامل مبرور ایله میدان مجاهده‌یه آتیلدیغی زمان افکارنی کمال سربستی ایله انیان ایده‌بیله‌جك برمحیط آرایوردی. اوصره‌لرده مملکتی اولان روسیه شدائد استبداد ایله قاورولیور، داراخلافه ایسه هردرلو اثر حیاتدن محروم بولونیوردی. هند، چین، جزائرده وقوع بوله‌جق نشئاتی نتایج سریعه استحصالی خصوصنده امید بخش کورمیوردی. نهایت مصری، بشریتك اودار قدیم عرفانی بوفکر علوینك تیمه‌سنه مساعد بولدی. وفطرتك بواقلیمه بخش ایلمش اولدیغی فیضدن شو فکر ترقیننت دخی نصیبه‌دار اوله‌جغی جزم ایتدی. وفی‌الحقیقه بتون صمیمیتیله کشاده دوران او آغوش نوازشده خیلیجه آثار شفقت کوردی. مشارالیه بورالرینی (مسلمان قونغره‌سی) نامنده‌کی اثرنده تصویر وحکایه ایامشدر.

شووسیله ایله تبرکاً اثر مذکورك مقدمه‌سنی وبوبابده سبق ایدن مساعیلرینی مصوراولان فقراتی عیناً نقل ایله لوازم شکرگذاری‌یی ایفا ایدییورز. مصرده ایراد بیوردقلری قونفرانس‌ده ٢٤ نجی نومرولی نسخه‌سنده مندرجدر.

**

«ربع عصردن برو روسیه مسلمانلرینك امور اجتماعیه‌لری ایله عاجزانه اوغراشوب کلدیکمدن وبخارادن جزایره قدر واقع اولان سیاحتلرمده‌کی مشاهده‌لرم بنی برطرفدن مأیوس، دیکر جهتدن امیدوار ایدییوردی. الك ابتدا کوزنه چارپان حال ـ مسلمانلرك هر اقلیمده وهر تورلی اصول اداره تحتنده بردرجه کروده وآشاغیده قالدقلری ایدی..

الك آغر الك مستبد بر اداره‌نك سوء تأثیرینه غلبه ایدرك ارمنی، یهودی کبی بعض اقوامك اولدقجه حرکتی، ترقیسی کوریلیور؛ یکرمی اوتوز سنه‌لردن برو مشروطه‌لی یاکه اولدقجه حریر اداره‌یه تابع اوله‌رق استفاده ایدمیان، متأثر اولیان مسلمانلردر. اوتوز سنه ظرفنده بلغارلر قرق آدیم ایلرو کیتدیلرسه بلغاریا مسلمانلری رجعت دیمك اولان هجرت فکرندن باشقه بوفکر تولید ایدممدیلر. مصرك قبطیلری تمدن ایدییور؛ فلاحلری حالا باش آچیق یالین آیاق کزییورلر. جزایر یهودیلری فرانسه‌نك مالیه‌نظارتنه‌ال اوزاتیورلر؛ جزایر عربلری ایسه راحت وسعادتی یالکز حرما دالنده ودوه آیاغنده کوزلیورلر.

بوکون کاشغرلی، بخارالی، مغربلی، جاوالی یوزمسلمان برآرایه کلورسه جهلسی سیرماچتمومی کبی برقالبه دوکلدکاری؛ فکر، مطلب حرکت اعتباریله بردرجه فکرسز، مطلبسز، حرکتسز بولندقلری

اونلری بن ملك یاپمشم. اما نچون ١٩در ؟ اوده برقته‌در . دوشونملی، عبرت آلملی . هرشیئدن آکاه اوله‌مازسکز شاشقینلر !

بومعنایه‌ده احتمال وار. « بزه زوال یوق » دیه تصریح ایتمیورلر .

— (مالکم من زوال) یمین ایدردیکزکه: « بزه زوال یوق » اللهك سطوتنه ایمانکز یوقدی . « هیچ زوال یوق بزه » دیر- دیکز . اوقدر املر اوزاتمش‌سکز. اوقدر کندی منافعکزی تأمینه چالیشمش‌سکز .

ایشته بویله قوتلی حریفلر . قوتلرینه کووه‌نمشلر . حالبوکه نه عبرتلر کوستریبورالله . بونجه اصحاب جاه دنیایه طاپمشلر. الله عافیت جله‌سنی آلت اوست ایتمش . تاج وتختنی باشنه کچیرمش. بوزمانلرده ده نه عبرتلر کوریبورز . کندینه مغرور اولانلر نه‌کبی فلاکتلره دوشدی ، نه درلو کردابلره یووارلاندی ، یقیناً کوردك .

ایشته مشرکلرده اویله دیدیلر: (ونحن اکثر اموالاً واولاداً) مال دیرسه‌ك مال ، بتون دنیانك مالی بزم .. ثروت وسامان صاحبی اولمشلر . قاصه‌لر طولوسی آلتون . کاروانلر طولوسی امتعه. اولاد و انصاب .... اوقدر چوق‌که عقللر حیرت ایدر . بتون خلقی بربرینه کرفت ایتدیلر . دین علیهنه افترا ایدرلردی . لکن نه یاپه- بیلدیلر ؟ حضرت اك باشلرندن یتمش‌دانه‌سنی کبرتدی . بدر غزاسنده اوچیوز مسلمانه قارشی طوره‌مدیلر . بدر غزاسی کافرلرك کوزینی چوق بیلدیرمشدی . ایشته بویله سرنکون اولدیلر . قارشی طوره بیلدیلرمی ؟ بونلردن عبرت آلمیان منافقلر مغرور اولورلر . کیمی قوتنه ، کیمی ثروتنه . حالبوکه هباءً منثورا. نه قوتدن ، نه ثروتدن هیچ نام ونشان قالمادی .

(ساء مایحکمون) بودر ایشته . بونلر نه فنا حکم ایدرلر نه شاشقینجه اعتقادده بولنورلر . مغرور اولورلر . بنم سطوتمه قارشی طورمق امیدینه دوشیورلر . صاحا ایله اشقیا مساوی طوتولماز . سیئات ایشلینلر سرنکون اولور . صلحای مؤمنین سلامت بولور. حیاتی‌ده اونلرك سعادت ، مماتی‌ده . اصل شایان غبطه اونلردر . الله جله‌مزه حسن عاقبتلر احسان بیورسون ، آمین .

٦١ نجی دوسك سوکی

اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلری

طرقندن قونفرانس

بوذات محترم قارئین کرامزجه مجهول دکلدر. (مسلمانلر قونفره‌سی) حقنده مصرده ایراد بیوردیغی نطق مهمی ٤٢ نجی نسخه‌مزی تزین ایلمش ایدی بوندن دهااول ٣٩ ٤٠ نجی نومرولرده مندرج روسیه‌تورکلر- ینك حرکات فکریه سیاسیه واقتصادیه‌لرینه دائر قونفرانسده بومحترم وغیور ذاتك خدمات مبروره‌سی روسیه‌ده‌کی مسلمان قرداشلرمزك حیات علمی واقتصادیلری حقنده اولان تأثیراتی تصویر اولنمش ایدی.

اوت بوذات محترم روسیه‌ده‌کی مسلمان قارداشلرمز درین بر خو غفلت وعطالتده اویودقلری برزمانده، یکرمی‌اوتوز سنه اول‌اور چیقدی ، بتون روسیه مسلمانلرینك فکرلرینی حرکته کتیردی قریمده «ترجمان» غزته‌سنی نشرایله ایشه باشلایه‌رق پك‌چوق مقاله بالعموم مطبوعات اسلامیه‌ده پك بیوك برتأثیر کوستردی . بو اسلامیتك الهجری بلادنده بیله اسماعیل‌بك غصبرنسکی نامی‌معرو بونجه‌سنه‌لردنبری ایشنی کوجنی‌مسلمانلرك ترقی وتعالیسنه حصرا وخیلی‌دن خیلی‌یه‌ده موفق اولمشدر . ترکستانه، بخارایه ، جزا مصره کیدرك بتون عالم اسلامی یقیندن تدقیق ایتمشدر. مسلما صفحات حیاتی حقنده بیوك بر وقوف و تجربه حاصل ایلمشد ایشته شمدی بوهیم‌ذاتی‌ارامزده‌محیطمزده کورمکله بختیاربولنیو کچن کون کندیلریله ملاقات شرفنه مظهر اولدق.

بوهفته ظرفنده تحصیل ابتدائینك شرق وغربده‌کی صفح تاریخیه‌سی وبونك حیات ومعیشته اولان تأثیری ایله ممالك عثمان تطبیق وتعمیمی حقنده مهم برقونفرانس ویره‌جکاردر . استانبو بولونان‌بتون قارئلرمزه شوفرصتی‌فوت ایتمیه‌رك بومحترم ذاتی‌دیکله شتابان اولملرینی توصیه ایدرز . کونی . ساعتی‌ده آیریجه یومی غز لرله اعلان ایدیله‌جکدر .

پروغرام

١ — زمان قدیمده [بابلیلر، مصرلیلر، رومالیلر ، یونانلیلر مکتب تحصیل ابتدائی .

٢ — ازمنهٔ متوسطه‌ده اوروپاده وممالك اسلامیه‌ده تحص ابتدائی .

٣ — زمان حاضرده اوروپاده تحصیل ومکاتب عمومیه .

٤ — تحصیل ابتدائیٔ عمومینك ممالك عثمانیه‌نك احوالنه کو تطبیق واجراسی .

٥ — تحصیل ابتدائینك تسهیلی — اصول تدریس — اصو سوتیه وبواصولك روسیه مسلمانلرنی آراسنده تطبیقی وبو سایه احراز اولونان موفقیات .

قونفرانسه احمد مدحت افندی حضرتلرینك اشتراکلری مأمولدر .

* * *

استاد محترم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلری ان‌شاا یاین آیاصوفیه‌ده درس تقریر بیوره‌جقلردر .

احمد ساقی بك مطبعه‌سی ابوالملا

صورت اعلان

بسم الله الرحمن الرحيم

صوك زمانلرده مسلمانلرك ، مدنيت ومعارفجه ترقى ايتمش اولان ديكر امم واقوامك واصل اولدقلرى مرتبهٔ ترقى اجتماعيه‌دن يك كرى قالمش بولنمقلرى ، بوكبى احوال ايله اشتغالدن بر آن خالى اولميان بعض مسلمانلرك يوركنده ، دين اسلامه داخل اولان بدعتلرى آرايوب بولمقه ، مسلمانلرك ، ديكر امم واقوامه مجاراتاً واونلرك اثرلرينه اقتفاءً وسائل ترقيه تشبث ايدرك مجتمعات راقيهٔ انسانيه لوازمندن بولنان طريق حيات علميهٔ صحيحه‌ده قطع مراحل ايامالرينه مانع مال اجتماعيه‌يى تشخيص ايتمكه بيوك بر ميل واهتمام توليد ايتمشدر .

غيورين موسى اليهمك بوبابده بذل ايتمكده بولندقلرى جهد و مساعيه رغماً برچوق يرلرده مسلمانلرك قسم اعظمى عالل مذكوره‌نك ادويهٔ شافيه ايله تداوى ووسائل نافعه‌يى بالاتخاذ بوكبى امراض اجتماعيه‌دن توقى ايدلمسندن اعراض ايتمكده اولدقلرى كمال تأسف ايله كر لكده‌در ، سببى ايسه ظن اولنديغنه كوره ، اشخاص غيرتمندان موسى اليهمك ميدانه قويمش بولندقلرى ابحاث انفراديه‌نك صداسى ، عدداً يوزلرجه ملیون‌لرمبالغ اولوب عادتاً متلاطم بر دكزدن فرقى بولنميان اوحيط عظيمى مختلف الجنس والسان اقوام اسلاميه طبقات كثيفه‌سى بالنفوذ قولاقلرينه واصل اولمامه‌سندن ايلرى كلمكده‌در . بووجهله يوركلرنده تأثير مطلوب حاصل اولميه‌رق امراض اجتماعيه ودينيه‌لرينى معالجات شافيه ايله تداويده بولنملرى حسبيله هيئت مجتمعه‌لرينى تنبللك ، توكل ، جهالت كبى ادران مضبه‌دن تطهيردن برلحظه كرى قالميان امم راقيه مصافنه چقامامقده‌درلر .

بوسببدن غيرتمندان مسلمندن قريتلى اسماعيل غصبرنسكى يك برنجى دفعه‌سنده مصرده تجمع ايتمك اوزره عمومى بر مسلمان قونفرنسنك انعقادينى تكليف ايتمشدر . بوقونفرنسك انعقادندن مقصده بتون اقطار اسلاميه‌دن اعضا صفتيله كلوب قونفرنسده بولنه‌جق افكار عاليه اصحابنك وامت اسلاميه‌نك امراض اجتماعيه‌لرينى آرالرشديروب بولمقله مشتغل بولنان ذوات منوره‌نك نتايج بحث وتحرياتى قونفرنسده موقع مذاكرميه وضع وامراض مذكوره‌نك معالجه‌سى ايچون الزم اولان ادويه حقنده تعاطى آرا ايدلمسيدركه بوواسطه‌ايله بلكه مسلمانلر اطرافلرينى صارمش اولان انحطاط وتأخرك اسبابنه واقف اولمه‌رق كوزلرينى آچارلر ، متنبه اولورلر وكنديلرينى سعادت حالهٔ شهراه ترقيه واردیره‌جق وسائطه تشبث ايدرلر .

موسى اليه اسماعيل بكك بونكليغى زمانزده ، مسلمانلردن چوغنك متأثر بولنديغى عينى آلام ايله متألم بولنان مصرليلرجه دخى قبول ايدلمكله همان برهيئت تأسيسيه تشكيل وريلستنده ، الازهر جامع شريفى شيخ سابق الشيخ سليم البشرى‌يى انتخاب ايتمشلردر . هيئت تأسيسيهٔ مذكوره‌نك وظيفه‌سى اسماعيل بكك تكليفى هروجهله كوزدن كيروب تنفيذ ايتمك اولديغندن متعدد اجتماعده وقوعبولان مداولاتدن صكره بوامنيهٔ خيريه‌يى قوه‌دن فعله چيقارمغه قرار ويرمشدر . هيئت تأسيسيه شوقراريك انسانيت محبلرى ترقى ومدنيت طرافدارلرى جانبندن استحسان ايله قبول ايديلمك بوبابده هر نوع يارديمدن كرى قالمه‌جقلرينى امید ايدر .

هيئت تأسيسيه ، عمومى مسلمان قونفرنسنك نظامنى ، موضوعنى اعضالغه كيفيت قبولنى ، بين برقانون وضع وطبع ايتمشدركه بوبيانتامه ايله برابر بتون اقطار اسلاميه‌ده منتشر مسلمان غزتلرينه هيئت تأسيسيه‌جه نامزد معروف بولنان ويا خود زمانلردن اولور ايسه اولسون اسامیسى كوندريله‌جك فضلاى مسلمينه ارسال قيلنه‌جقدر .

هيئت تأسيسيه وجه‌مذكور اوزره وقوعبولاجق اعلان دعوتك قونفرنسه اشتراك ياخود انسانيته خدمةً وتعاون على الخير قاعده‌سنه اتباعاً قونفرنسه واعضانه معاونت ايتمك آرزوسنده بولنان علماى وفضلاى مسلمينه وصوله كافى عد ايتمش اولديغى كبى قونفرنسك انعقاد تاريخنك تعيينيده دعوتنامه‌نك هرطرفه نشرندن صكره بيراقش در . قونفرنسك مباحث ومذاكراتنه اشتراك آرزوسنى مبين ارباب علم وفضلدن وارد اولاجق قبولنامه‌لرك عددى كافى برمقداره بالغ اولور اولماز قانونامه‌نك يكرى دردنجى مادەسنه توفيقاً قونفرنسك تاريخ انعقادى اجتماعدن آلتى آى اول بتون اقطار اسلاميه‌ده نشر واعلان ايديله‌جكدر .

بوندن طولابى هيئت تأسيسيه ١٣٢٦ سنه‌سنك ختامندن اول قونفرنسك تاريخ انعقادينى تعين ايده‌بيلمسى ايچون بودعوتنامه‌يه واقف وباخبردار اولانلرك قونفرنسه اشتراك ايتدكلرينى مبين قبول نامه‌يى بر آن اول كوندرمه‌لرى مرجودر . هيئت تأسيسيه قونفرنسك حج آيلرندن اول انعقاد ايتمسى آرزوسنده بولنيور همان جناب حق كمال فلاح ونجاح ايله توفيقات سبحانيه‌سنه مظهر بيورسون .

ازهر جامعى شيخ سابق وهيئت تأسيسيه رئيسى

الشيخ سليم البشرى

١٩٠٨ سنه‌سى مارت آخرنده مصردن كلور ايكن اوچ كون تكرار استانبولده قالوب قونفرنسه نظام نامه‌سنك عربى ، تركى قطعه‌لرينى يلديزه تقديماً كوندردم . ايران سفيرى پرنس ميرزا رضاخان دانش وصدر اعظم بولنان دولتلو فريد پاشايه دخى بر نسخه تقديم ايدرك ملاقات ايتدم . ميرزا رضاخان جنابلرى مؤتمر اسلامى فكرينى غايت خوش كوروب ايران ايشلرى كسب سكونت ايتديكى حالده ايران فضلاسى وعلماسى قونفرنسه اشتراك ايده‌جكلرندن امين اولدقلرينى بيان بيورديلر .

فريد پاشايله ملاقاتم آيروجه برصورتده جريان ايتدى . مؤتمر اسلامى خصوصنده كورشمك استديكمى بازمشدم ، لطفاً بيورسونلر جوابى ويرلدى ، يلديز ، سكوت ايتديكى حالده صدر اعظم نه‌ديه‌جك ديو مراق ايديو رايدم . . . . ايچرويه كيردم تمكن اولدقجه سكوته

کوریله‌جکدر . مأیوس ایدن بو حالدر . فقط بو مأیوسیته قارشو اوزونجه عملیات و تجربه‌لردن حاصل ایتدیکم اعتقاد اجتماعیه‌م محرك بولنورسه ملت تحریك ایدلمز درجه‌ده دکلدر ؛ بنده‌لرینه امید ویرن جهتده بودر .

بو اعتقادمه بناءً خیلی استعمال اولنمش « ملت مرحومه » نام وتعبیر مخصوصنی برتورلی قبول ایده‌میورم . ملت غافله ، ملت مظلومه دیمك دها دوغری اولور ظننده‌یم . غفلت وظلم کجوجی حالدردندر ؛ بونلر ایله مجادله انسانلرك اختیارنده واقتدارنده‌در »

**

قونفرانسده هر صنف وحزبدن سامعین بولندیغی کبی مؤتمرك تداركات قومیسیونته انتخاب اولنانلر آره‌سنده هر حزبدن قومیسیونده اعضا موجوددر . عمومی مؤتمر اسلامی هرتورلی حزبجیلکدن بارتیزانلقدن خارج ویوکسك طوتلمق لازم کلدیکنی بتون مصرلیلر کوزل بیلوب افکار عاجزانه‌مك انتشارینه خلوصله چالیشوب بنده‌لرینی منتدار ایتدیلر .

قونفرانسدن اون بش کون صوکره تداركات قومیسیونته بش اون اعضا دها اشتراك ایدوب ایشك ایلروسنه مباشرت ایدلدی .

برطرفدن مسافرلکمه حرمت ، دیکر طرفدن عرض ایتدیکم افکاره اشتراك ضمننده برآقشام مصرك منوران قلوبنده آووقات عمر لطفی بك ریاستنده بنده‌لرینه چای ضیافتی تقدیم ایدیلوب مصرك منور کنجلری ایله آشنا اولدم ؛ دیکر آقشام نیل مبارك کنارنده « سمیرامیس » اوتلنده مصطفی کامل پاشا ریاستنده یوز کشیلك بانکت ویریلور . وطنیون مصر حزبنك ارکانی ایله آشنا اولوب تشرف ایتدم .

مصرده مؤتمر اسلامی اجتماعی تصور اولندیغی حالده خدیو حضرتلرینه ایشی صورت مخصوصه‌ده عرض ایتمك وقویاً مأمول ایتدیکم رضاسنی آلمق اقتضای نزاکت ایسه‌ده قونفره تصورنده هیچ برتورلی رسمیت اولمدیغنی دوست واغیاره دها کوزل کوسترمك اوزره بیوك قپولردن ایچرویه کیرمك ایستمزدم . معذور بیورلمشدر . آنجق روسیه منستری ایله کوریشوب قریه دوندم . یول اوستی درسعادتده ایکی کون قالوب اجزای دولت علیه‌دن بولنان مصرده مؤتمر اسلامی تدارك اولندیغنی مباشر صفتیله یلدیزه خبر ویردم . بومناسبتله مکاتب عسکریه مفتشی یاوراسماعیل پاشا ایله کوریشلدی ایکی ساعت سویلدم ؛ فقط افکاری آکلاتمدم ؛ ایچری‌یه یاکلش خبر ایدلماسی ایچون برابرمزده بولنان سرای مأمورلرندن نری افندی‌یه دیدکلری قلمه آلدیروب پاشایه ویردم ؛ چوق ممنون اولدی . چونکه مسلمان قونفره‌سی کبی هیچ مأمول اولمیان برایشك شفاهاً عرضندن قورتلمش بولندی .

معروضاتم جمله غزته‌لرده درج ایدلمش معلوماتدن عبارت ایسه‌ده مقامه حرمةً ادای نزاکتدن اوتری لازم کورلمشدی . آرقه‌مده

فلی شایقه‌لی کزیجیلر بولندیغندن دوست و آشنالری زیارتم راحتسز ایتمه‌رك قریمه کچدم .

بر آی قدربانچه سرایده قالوب تکرار مصره یوللاندم . یوقار مذکور قومیسیوندن اون ایکی آدم انتخاب اولنوب مؤتمرك « ه تأسیسه‌سنی » تشکیل ایله قونفره نظامنامه‌سی ترتیب اولنیور هیئتك بر ایکی مجلسنده حاضر بولنوب قونفره‌نك صو تداركی و دعوتی ماده‌لرینك مشاوره‌سنه اشتراك و اوته‌دن آکلاشلمش معلوماته نظراً بعض بیوك آدملر ایله کوریش قونفره ایشنی رسماً عرض وبیانه لزوم حس ایتدم ؛ بو بویله فخامتلو خدیو عباس پاشا وغازی احمد مختار پاشا ، رو منستری جناب سمیر نوف ؛ فرانسه منسترینك ترجمانی و انك منستری الدون غورست ایله کوریشلدی . خدیو عباس حلمی پا عرض ایتدیکم صورتده مؤتمری مقبول و نافع کوردیلر . دو غازی مختار پاشا تشبثك کوزل اولدیغنی سویله‌مك ایله برابر بیلدیز خوف ایدیله‌رك ممانعت ایدلك احتمالنی آکلاتدی . مواد مدنی واجتماعیه‌دن مذاکره ایده‌جك قونفره‌یه روسیه ، فرانسه وانك حکومتلری مانع اولمیه‌جقلری بر درجه معلوم اولدی و قون اجتماعی ایچون مصر القاهره‌نك اوپراتیاتروسی کوستریله‌جکی آکلاشلد سر الدون غورست ایله اوزونجه سویلشلدی :

— وعدکزه اعتماد ایدییورم .... تصور ایتدیککز قون سیاسیانه کیرشمز فقط صوکره سیاسی برصفت آلمازمی ؟ . دیدی

— افندم اوله‌بیلور که ایلروده مسلمان قونفره‌لری بوک قرارلشدیریلان حدوددن چیقار ؛ فقط بلکه‌ده چیقماز ... بور بنده‌کزجه معلوم دکلدر ؛ بناءً علیه کله‌جك زمانلره کفیل دکلم واو مام ، عرض ایتدکلرم برنجی قونفره‌یه مخصوصدر ؛ بوکون اول کبی کله‌جکده دخی حکومت ونظارت خارجنده دعوت وانعقاد م اوله‌میه‌جغنه کوره بنده‌کز بو جهتدن خوف ایتمیورم دیدم .

منستر بو سوزمی موافق کوردی و انکلتره جانبندن قونف ممانعت ایدله‌جکنی آچق بیان بیوردی .

— هندستانده قونفره افکارینك انتشارینه وواقع اوله دعوته حکومت محلیه‌جه ممانعت ایدلمزمی عجبا ؟ دیدم .

بو خصوصده قطعی بر جواب ویره‌مم . فقط انکلتره اداره هر پرده حریته مستند اولدیغندن مسائل مدنیه واجتماعیه‌دن با اجتماعه ، قونفره‌یه ممانعت ایدلمز ظن ایدرم ، دیدی .

هر نصل ایسه لجنهٔ تأسیسیه برنجی قونفره‌نك نظامنامه‌سی ع ترکجه ، فارسیجه ، انکلیزجه وفرانسزجه طبع ونشر ایله هیئت مؤسسه رئیس عالیسی جانبندن اشبو اعلان نامه (اوزمانك حالنه کو عثمانلی غزته‌لرندن ماعدا) اکثر اسلام وبرچوق غیر اسلام غزته‌لر اعلان ایدلدی .

صورت اعلان

بسم الله الرحمن الرحيم

صوك زمانلرده مسلمانلرك ، مدنيت ومعارفجه ترقى ايتمش اولان ديكر امم واقوامك واصل اولدقلرى مرتبهٔ ترقى اجتماعيه‌دن پك كرى قالمش بولنمرى ، بوكبى احوال ايله اشتغالدن بر آن خالى اولميان بعض مسلمانلرك يوركنده ، دين اسلام داخل اولان بدعتلرى آرايوب بولمغه ، مسلمانلرك ، ديكر امم واقوامه مجاراتاً واونلرك اثرلرينه اقتفاءً وسائل ترقيه تشبث ايدرك مجتمعات راقيهٔ انسانيه لوازمندن بولنان طريق حيات علميهٔ صحيحه‌ده قطع مراحل ايلملرينه مانع ملل اجتماعيه‌يى تشخيص ايتمكه بيسوك بر ميل واهتمام توليد ايتمشدر .

غيورين موسى اليهمك بوبابده بذل ايتمكده بولندقلرى جهد و مساعيه رغماً برجوق يرلرده مسلمانلرك قسم اعظمى عالل مذكوره‌نك ادويهٔ شافيه ايله تداوى ووسائل نافعه‌يى بالاتخاذ بوكبى امراض اجتماعيه‌دن توقى ايدلمسندن اعراض ايتمكده اولدقلرى كمال تأسف ايله كر لكده‌در ، سبى ايسه ظن اولنديغنه كوره ، اشخاص غيرتمندان موسى اليهمك ميدانه قويمش بولندقلرى ابحاث انفراديه‌نك صداسى ، عددلرى يوزلرجه ملیونلره بالغ اولوب عادتاً متلاطم بر دكردن فرق بولنميان اوبحيط عظيمى مختلف الجنس واللسان اقوام اسلاميه طبقات كثيفه‌سى بالنفوذ قولاقلرينه واصل اولمامسندن ايلرى كلمكده‌در . بووجهله يوركلرنده تأثير مطلوب حاصل اولميه‌رق امراض اجتماعيه ودينيه‌لرينى معالجات شافيه ايله تداويده بولنملرى حسبيله هيئت مجتمعه‌لرينى تنبلك ، توكل ، جهالت كبى ادران مرتبه‌دن تطهيردن برلحظه كرى قالميان امم راقيه مصافنه چقامامقده‌درلر .

بوسيدن غيرتمندان مسلمينده قريملى اسماعيل غصپرنسكى بك برنجى دفعه‌سنده مصرده تجمع ايتمك اوزره عمومى بر مسلمان قونفرنسنك انعقادينى تكليف ايتمشدر . بوقونفرنسك انعقادندن مقصد ، بتون اقطار اسلاميه‌دن اعضا صفتيله كلوب قونفرنسده بولنه‌جق افكار عاليه اصحابنك وامت اسلاميه‌نك امراض اجتماعيه‌لرينى آرا شديروب بولمقله مشتغل بولنان ذوات منورلرنك نتايج بحث ونحريراتى قونفرنسده موقع مذاكره‌يه وضع وامراض مذكوره‌نك معالجه‌سى ايچون الزم اولان ادويه حقنده تعاطىٔ آرا ايدلمسيدركه بووسيله‌ايله بلكه مسلمانلر اطرافلرينى صارمش اولان انحطاط وتأخرك اسبابنه واقف اولمه‌رق كوزلرينى آچارلر ، متنبه اولورلر وكنديلرينى سعادت حالهٔ شهراه ترقيه واردیره‌جق وسائطه تشبث ايدرلر .

موسى اليه اسماعيل بكك بوتكليفى زمانمزده ، مسلمانلردن چوغنك متأثر بولنديغى عينى آلام ايله متألم بولنان مصرليلرجه دخى قبول ايدلمكله همان برهيئت تأسيسيه تشكيل وريلستنده ، الازهر جامع شريفى شيخ سابقى الشيخ سليم البشرى‌يى انتخاب ايتمشلردر . هيئت تأسيسيهٔ مذكوره‌نك وظيفه‌سى اسماعيل بكك تكليفنى هروجهله كوزدن كچيروب تنفيذ ايتمك اولديغندن متعدد اجتماعده وقوعبولان مداولاتدن صكره بوامنيهٔ خيريه‌يى قومدن فعله چيقارمغه قرار ويرمشدر . هيئت تأسيسيه شو قرارينك انسانيت محبلرى ترقى ومدنيت طرافدارلرى جانبندن استحسان ايله قبول ايديلمك بوبابده هر نوع يارديمدن كرى قالميه‌جقلرينى اميد ايدر .

هيئت تأسيسيه ، عمومى مسلمان قونفرنسنك نظامنى ، موضوعنى اعضالانه كيفيت قبولنى ، بين برقانون وضع وطبع ايتمشدركه بوبياننامه ايله برابر بتون اقطار اسلاميه‌ده منتشر مسلمان غزتلريته هيئت تأسيسيه‌جه نامرى معروف بولنان وياخود نرملردن اولور ايسه اولسون اسامىسى كوندريله‌جك فضلاى مسلمينه ارسال قيلنه‌جقدر .

هيئت تأسيسيه وجه‌مذكور اوزره وقوعبولاجق اعلان دعوتك قونفرنسه اشتراك ياخود انسانيته خدمةً وتعاون على الخير قاعده‌سنه اتباعاً قونفرنسه واعضاسنه معاونت ايتمك آرزوسنده بولنان علماى وفضلاى مسلمينه وصوله كافى عد ايتمش اولديغى كبى قونفرنسك انعقاد تاريخنك تعيننده دعوتنامه‌نك هرطرفه نشرندن صكره‌يه‌قدر دخى قونفرنسك مباحث ومذاكراتنه اشتراك آرزوسنى مبين ارباب علم وفضلادن وارد اولاجق قبولنامه‌لرك عددى كافى برمقداره بالغ اولور اولماز قانونامه‌نك يكرمى دردنجى مادەسنه توفيقاً قونفرنسك تاريخ انعقادى اجتماعدن آلتى آى اول بتون اقطار اسلاميه‌ده نشر واعلان ايديله‌جكدر .

بوندن طولايى هيئت تأسيسيه ١٣٢٦ سنه‌سنك ختامندن اول قونفرنسك تاريخ انعقادينى تعين ايده‌بيلمسى ايچون بو دعوتنامه‌يه واقف وباخبردار اولانلرك قونفرنسه اشتراك ايتدكلرينى مبين قبول نامه‌يى بر آن اول كوندرمه‌لرى مرجودر . هيئت تأسيسيه قونفرنسك حج آيلرندن اول انعقاد ايتمسى آرزوسنده بولنيور همان جناب حق كمال فلاح ونجاح ايله توفيقات سبحانيه‌سنه مظهر بيورسون .

ازهر جامعى شيخ سابقى وهيئت تأسيسيه رئيسى

الشيخ سليم البشرى

١٩٠٨ سنه‌سى مارت آخرنده مصردن كلور ايكن اوچ كون تكرار استانبولده قالوب قونفرنظام نامه‌سنك عربى ، تركى قطعه‌لرينى يلديزه تقديماً كوندردم . ايران سفيرى برنس ميرزا رضاخان دانش وصدر اعظم بولنان دوالو فريد پاشايه دخى بر نسخه تقديم ايدرك ملاقات ايتدم . ميرزا رضاخان جنابلرى مؤتمر اسلامى فكرينى غايت خوش كوروب ايران ايشلرى كسب سكونت ايتديكى حالده ايران فضلاسى وعلماسى قونفرنسه اشتراك ايده‌جكلرندن امين اولدقلرينى بيان بيورديلر .

فريد پاشايه ملاقاتم آيروجه برصورتده جريان ايتدى . مؤتمر اسلامى خصوصنده كورشمك استديكمى بازمشدم ، لطفاً بيورسونلر جوابى ويرلدى ، يلديز ، سكوت ايتديكى حالده صدر اعظم نديه‌جك ديو صاق ايديو رايدم . . . . ايچرويه كيردم تمكن اولدقجه سكوته

کوریله‌جکدر . مأیوس ایدن بوحالدر . فقط بو مأیوسیته قارشو اوزونجه عملیات و تجربه‌لردن حاصل ایتدیکم اعتقاد اجتماعیم محرک بولنورسه ملت تحریک ایدلز درجه‌ده دکلدر ، بنده‌لرینه امید ویرن جهتده بودر .

بو اعتقادمه بناءً خیلی استعمال اولنمش « ملت مرحومه » نام وتعبیر مخصوصنی برتورلی قبول ایده‌میورم . ملت غافله ، ملت مظلومه دیمك دها دوغری اولور ظننده‌یم . غفلت وظلم کوجی حاللردندر ؛ بونلر ایله مجادله انسانلرك اختیارنده واقتدارنده‌در .

*
* *

قونفرانسده هرصنف وحزبدن سامعین بولندیغی کبی مؤتمرك تدارکات قومیسیونته انتخاب اولنانلر آره‌سنده هرحزبدن قومیسیونده اعضا موجوددر . عمومی مؤتمر اسلامی هرتورلی حزبجیلکدن پارتیزانلقدن خارج ویوکسك طوتلمق لازم کلدیکنی بتون مصرلیلر کوزل بیلوب افکار عاجزانه‌مك انتشارینه خلوصله چالیشوب بنده‌لرینی منتدار ایتدیلر .

قونفرانسدن اون بش کون صوکره تدارکات قومیسیونته بش اون اعضا دها اشتراك ایدوب ایشك ایلروسنه مباشرت ایدلدی .

برطرفدن مسافرلکمه حرمت ، دیکر طرفدن عرض ایتدیکم افکاره اشتراك ضمننده برآقشام مصرك منوران قلوبنده آووقات عمرلطفی بك ریاستنده بنده‌لرینه چای ضیافتی تقدیم ایدیلوب مصرك منور کنجلری ایله آشنا اولدم ، دیکر آقشام نیل مبارك کنارنده « سمیرامیس » اوتلنده مصطفی کامل پاشا ریاستنده یوز کشیلك بانکت ویریلور . وطنیون مصر حزبنك ارکانی ایله آشنا اولوب تشرف ایتدم .

مصرده مؤتمر اسلامی اجتماعی تصور اولندیغی حالده خدیو حضرتلرینه ایشی صورت مخصوصه‌ده عرض ایتمك وقویاً مأمول ایتدیکم رضاسنی آلمق اقتضای نزاکت ایسه‌ده قونفره تصورنده هیچ برتورلی رسمیت اولمدیغنی دوست واغیاره دها کوزل کوسترمك اوزره بیوك قپولردن ایچرویه کیرمك ایستمزدم . معذور بیورلمشدر . آنجق روسیه منستری ایله کوریشوب قریه دوندم . یول اوستی درسعادتده ایکی کون قالوب اجزای دولت علیه‌دن بولنان مصرده مؤتمر اسلامی تدارك اولندیغنی مباشر صفتیله یلدیزه خبر ویردم . بومناسبت ایله مکاتب عسکریه مفتشی یاور اسماعیل پاشا ایله کوریشلدی ایکی ساعت سویلدم ؛ فقط افکارمی آکلاتمدم ؛ ایچریه یاکلش خبر ایدلمسی ایچون برابرمزده بولنان سرای مأمورلرندن نری افندی‌یه دیدکلری قلمه آلدیروب پاشایه ویردم ؛ چوق ممنون اولدی . چونکه مسلمان قونفره‌سی کبی هیچ مأمول اولمیان برایشك شفاهاً عرضندن قورتلمش بولندی .

معروضاتم جمله غزته‌لرده درج ایدلمش معلوماتدن عبارت ایسه‌ده مقامه حرمةً ادای نزاکتدن اوتری لازم کورلمشدی . آرقه‌مده فصلی شایقه‌لی کزیجیلر بولندیغندن دوست و آشنالری زیارتم راحتسز ایتمیه‌رك قریه کچدم .

بر آی قدر باغچه سرایده قالوب تکرار مصره یوللاندم . یوقاره مذکور قومیسیوندن اون ایکی آدم انتخاب اولنوب مؤتمرك « هیئت تأسیسیه‌سنی » تشکیل ایله قونفره نظامنامه‌سی ترتیب اولنیوردی . هیئتك بر ایکی مجلسنده حاضر بولنوب قونفره‌نك صورت تدارکی و دعوتی ماده‌لرینك مشاوره‌سنه اشتراك و اوتدن بری آکلاشلمش معلوماته نظراً بعض بیوك آدملر ایله کوریشوب قونفره ایشنی رسماً عرض وبیان ایتمه لزوم حس ایتدم ؛ بونك بویله فخامتلو خدیو عباس پاشا وغازی احمد مختار پاشا ، روسیه منستری جناب سمیر نوف ، فرانسه منستریتك ترجمانی و انکلتره منستری لالدون غورست ایله کوریشلدی . خدیو عباس حلمی پاشا عرض ایتدیکم صورتده مؤتمری مقبول و نافع کوردیلر . دولت غازی مختار پاشا تشبثك کوزل اولدیغنی سویله‌مك ایله برابر بیلدیرمه‌خوف ایدیله‌رك ممانعت ایدلك احتمالنی آکلاتدی . مواد مدنیه واجتماعیه‌دن مذاکره ایده‌جك قونفره‌یه روسیه ، فرانسه وانکلتره حکومتلری مانع اولمیه‌جقلری بر درجه معلوم اولدی و قونفره اجتماعی ایچون مصر القاهره‌نك اوپراتیاتروسی کوستریله‌جکی آکلاشلدی سرالدون غورست ایله اوزونجه سویلشلدی :

— وعدکزه اعتماد ایدییورم .... تصور ایتدیککز قونفره سیاسیاته کیرشمز فقط صوکره سیاسی برصفت آلمازمی ؟ . دیدی .

— افندم اوله‌بیلور که ایلروده مسلمان قونفره‌لری بوکون قرارلاشدیریلان حدوددن چیقار ؛ فقط بلکده چیقماز ... بوراسی بنده‌کزجه معلوم دکلدر ، بناءً علیه کله‌جك زمانلره کفیل دکلم واوله‌مام ، عرض ایتدکارم برنجی قونفره‌یه مخصوصدر ؛ بوکون اولدیغی کبی کله‌جکده دخی حکومت ونظارت خارجنده دعوت وانعقاد ممکن اوله‌میه‌جغنه کوره بنده‌کز بو جهتدن خوف ایتمیورم دیدم .

منستر بو سوزمی موافق کوردی و انکلتره جانبندن قونفره‌یه ممانعت ایدیله‌جکنی آجق بیان بیوردی .

— هندستانده قونفره افکارینك انتشارینه وواقع اوله‌جق دعوته حکومت محلیه‌جه ممانعت ایدلزمی عجبا ؟ دیدم .

بو خصوصده قطعی بر جواب ویرمدم . فقط انکلتره اداره‌سی هربرده حریته مستند اولدیغندن مسائل مدنیه واجتماعیه‌دن باحث اجتماعه ، قونفره‌یه ممانعت ایدلز ظن ایدرم ، دیدی .

هرنصل ایسه لجنهٔ تأسیسیه برنجی قونفره‌نك نظامنامه‌سی عربجه ترکجه ، فارسیجه ، انکلیزجه وفرانسزجه طبع ونشر ایله هیئت مؤسسه‌نك رئیس عالیسی جانبندن اشبو اعلان نامه (اوزمانك حالنه کوره عثمانلی غزته‌لرندن ماعدا) اکثر اسلام وبرجوق غیر اسلام غزته‌لرنده اعلان ایدلدی .

دها شدتلی برهانلرله قارشیسنده‌کنی الزامه چالیشماسنی انتاج ایدر .

حال‌بوکه انسان صورتنده کورونن برچوق مخلوقلر وارکه روح انسانیله دکل ، باشقه برحیواناك روحیله یاشایورلر ! هم بوغریب حیات ایچنده‌اوقدر صیقینتلر چکیورلرکه‌دیکرلرینك مزایای انسانیه‌یی ادا ایتمك ، یعنی انسانجه یاشامق ایچون هدف اولدیغی شدائد اوکا نسبتله پك خفیفدر .

طاغك تپه‌سنه چیقان طبیعی یوریلور ، حیوانات وحشیه‌نك هجومندن قورقار لکن صوکنده هم یورغونلقدن ، هم قورقودن خلاص اولەرق طاغك تپه‌سنده راحت راحت اوطورور. هجومارك یوکسلەمیه‌جکی اوموقعده هرکونه اندیشه‌دن آسوده قالیر. لکن طاغه طیرمانمیوب‌ده اتکنده قالان ارباب مسکنتك حیاتدن نصیبی ایدی برخوف وخشیتدن عبارتدر، عمرك هرلحظه‌سی دشمنك طوزاغنه، قانلی پنجه‌سنه دوشمك اندیشه‌سیله کچر .

أوت، طلب علا یولنده انسانلرك برچوغی مقصدلرینه وارمه‌دن هلاك اولدی ، برچوغی‌ده غایهٔ آمالی ادراك ایله سعدای بشره التحاق ایتدی. لکن بونلرك برقاچ مثلی ابنای بشر زبون غدراولوب کیتدیلرکه بونلرده کوشهٔ مسکنتی اختیارایدنلر، حیات حیوانیه‌یه راضی اولانلردر. ایشته بو سوزلر بوتون کلمات حقدر ، برروح طاهرك سانحاتیدرکه نعمت عقله، تأیید خدایه مظهر اولانلری برغایهٔ علیای مقصده طوغرو قوشان ارباب سلوکه پیرو ایدرده یا اوغایته واصل اولور یاخود انسانجه‌سنه أولور.

برملتك علوم ومعارفدن ، فضائلدن ، قوانین عادله‌دن ، عسکرلکدن ، شان وشوکتدن، الحاصل بشریت عندنده مزیت عداولنان هرشیدن نصیبنی آله‌بیلمسی آنجق اوملتك افرادی آره‌سنده نظرلری بیلدیران ، قلبلری‌اورکودن برطاقم معظمات اموره کوکس کره‌جك قهرمان وجودلرك ظهورینه وابسته‌در ؛ تاکه اوکی اصحاب ظهور طریق علا دیدیکمزاوصارپ یوللری عنایت‌الهیه‌یه متوکلا آشونلرده منسوب اولدقلری امتی‌ده همتلری سایه‌سنده واره‌جقلری غایته قدر چکوب کوتورسونلر .

منسوب اولدقلری ملته ، یاخود بوتون عالم انسانیته خدمت اوغورنده بوقدر صیقنتی چکن ، منفعتی ملیتده یاخود نوعیتده کندیسیله‌مشارك اولانلره عائد اوله‌جق برطاقم وظائف کران آلتده فدای جان ایدن بوآدملر عجبا کندیلری ایچون نه بکلیورلر ؟ جناب حق هرشی ایچون بر سبب خلق ایتمش دکلیدر ؟ ارادهٔ انسانیه‌نك برحرکته تعلق انجق اوحرکتدن برغایت واوغایتدن کندی شخصی ایچون یقیناً یاخود اوقوتده برظن ایله منفعت تصور ایتدکدن صوکره ممکن اوله‌بیلمسی ابنای بشر حقنده جاری اولان قوانین الهیه جمله‌سندن دکلیدر ؟ .

حیات بریفین آلام روحیه آلتده ازیله ازیله کچدکدن ، عمر نامتناهی شدائد بدنیه ایچنده توکندکدن صوکره بوقدر دیدیمکدن ، بوقدر اوغراشمقدن الدرینه نه کچه‌جك ؟ خصوصیله کندی قبیله‌لری، کندی ملتلری آره‌سنده طورمایوب بونلرك فلاکته چالیشان ، مقصدلرینه حائل اولمق ایسته‌ین ، نتیجه‌سی کندیلری ایچونده خیر اوله‌جق مساعیلرینی حکمسز برافق ایسته‌ینلر بولونورسه بویله برمجاهده‌دن نه بکلنیر ؟ بونده المدن باشقه نه ذوق وار ؟ اوحالده هوسات انسانیه‌یه غالب کلن ، هجوم شدائد ایله قدر بیلمین بوقوی سائق نه‌در ؟

أوت ، جناب حق انسانه هرمیلدن دها قوتلی اوله‌رق بر میل ویرمشدرکه خصوصیاتی ایچنده برخصوصیت ممتازه تشکیل ایدن بومیل سایه‌سنده بشر انواع سائره‌دن آیرلقده‌در . اومیل ایسه طوغرویولدن قازانیلان ذکر جیله انجنابدر . طوغرو یول قیدینی ایراد ایتمکدن مقصدیمز تزویر ایله ، ریا ایله قازانیلان ، باطن ملتله طولو اولدیغی حالده صورت حقدن کورونیله‌رك الده ایدیلان کاذب شهرتلری خارجده براققدر . چونکه بودرلوسی اك رذیل برخصلتدرکه فطرت معلول اولمدقجه عارض اولماز .

ذکرجیل انسان ایچون برغذای معنوی اولدیغی کبی جسمانیتك ده ناظمیدر . انسان نوعنه خاص اولان کماله یاقلاشدقجه شهوات بهیمیه‌یی ، لذائذ بدنیه‌یی استحقاره باشلار ، بوعالمده پایدار اوله‌جق برباد خیر ا کتسابنه میلی آرتەرق اومیلی تسکین ایچون جلائل اعماله صاریلیر .

برمرد فاضل دنیاده کندی ایچون ایکی عمر تصور ایدر. بری طوغدیغی کوندن حیات مقدرمسنك صوکنه قدر کچن محدودزماندر. دیکری ایسه بوندن چوق دها زیاده سورن برعمردرکه ملته یاخود بوتون انسانیته نافع برفعل خیر ایشلدیکی کوندن باشلایەرق نامنك حافظه‌لردن ، تاریخ صحیفه‌لرندن سیلندیکی زمانه قدر دوام ایدر.

اوحالده برروح فاضل ایچون ایکی موجودیت واردرکه بری کندینه خاص اولان بدنده ، دیکری بوتون بدنلرده‌در. شبه‌یوقدرکه بوقدر اوزون برحیات ، بوقدر کنیش برموجودیت اوقیصه حیاتدن، اوطار موجودیتدن چوق خیرلیدر . انسانه یاقیشه‌جق حرکت ایسه ادنایی فدا ایدرك اعلایی آلمسیدر .

سوز اوزون کیده‌جك، قیصه کسه‌لم : هر نوعه کالی موجب مواهبی تودیع ایتمش اولان جناب حق فطرت بشریه‌یه‌ده ابقای نام ملیی ویرمش، اومیلك حقنی ادا ایچون نه‌لازمسه اونی‌ده الهام بویورمشدر.

هرملتده اوملتك شان شوکتنه، یاخودمراقبهٔ ادابردن تعالیسنه ، یاخود اجزای متفرقه‌سنك توحیدینه، یاخود برعلمده، برصنعتده ، بر فضیلتده ترقیسنه سبب اولان افراده بذل ایدیلان ثنای جیلی کورمیورمیکز ؟ رسملرینی یاپارلر . مناقب فاخره‌لرینی تاریخلره یازارلر نامارینه هیکلر دیکرلر. آرتق بویاد جیل بابادن اولاده انتقال‌ایدرك انسانیت طوردقجه باقی قالیر .

برملت کندی نفعنه اوغراشان افرادك حقنی انکارایدر، یاخود بویوکلکنك درجه‌سنی حقیله تقدیر ایتمزسه همتلره ضعف کلیر. کیمسه

قرار ویرمش ایدم ، چونکه پاشا جنابلری یازدیغم مکتوبه وتقدیم ایتدیکم مؤتمر نظامنامه‌سنه بناءً بیان افکارایده بیلورلردی . مصردن، قریمدن بش اون سؤال ایتدکدن صکره عالم اسلامك انحطاطندن، معارفك فقدانندن بحثله تکثیر واصلاح مکاتبه چالیشمق لزومندن اقوام اسلامك علومدن زیاده خرافاته طالمش بولندیغندن اطرافلیجه مطالعه‌لر ایتدیلر ، بنده‌لری‌ده آغزمه مؤتمر یاقونغره سوزینی کتورمیوب پاشانك نظر ومطالعه‌لرینی قبول وبعض علاوه‌لر ایدرك اوچ چارك قدر مکالمه‌ده بولندق . . . . مکاله نهایت بولدقده . « ممنون اولدم ؛ استانبوله هرنه وقت تشریف بیوریلورسه قپو دائم آچیقدر » ایله تلطیف بیوردیلر .

فرید پاشانك بیانات منوره ندن آکلادیغم مؤتمر اسلامی آرزو اولنور ولازمدر . فقط استانبولده (اوت ، اوزمان) بونك اسمی بیله سویلنمز ؛ مع‌مافیه ایشکزدن ممنونم » دن عبارت ایدی ، بن بویله آکلادم . دکلسه معذور بیورسونلر .

درسعادت علماسندن یالکز روم‌ایلی قاضی‌عسکری محمود افندی ایله کوریشه بیلمشدم ، بو آدم بر چوق دلائل شریفه ایله مؤتمرك جوازینی، لزومنی وفائده‌لرینی بیان بیوروب بنده‌لرینی ممنون ایتمشلر ایدی.

صوکره مسلمانلر قونغره‌سنه دائر روسیه سفارت خانه‌سی مشاوری موسیو مایقوفه معلومات مختصره عرض ایدمرك قریمه کچدم .»

اسماعیل غصپرنسکی

ذکر جمیل

کائنات انسانیه نظر حکمته آچلمش بر کتاب مبین‌درکه هرعصر اوکتابك برصحیفه‌سی، هربطن برسطری، یاخود برجمله‌سی مقامنده‌در. بزم ایجین ایسه ادیب قدرتك قلمندن چیقان بتون آثار محض عبرتدر. بوکتابی تتبعدن استحصال ایده‌جکمز ایلك منفعت اقوام مختلفه‌نك مختلف دورلرده‌کی احوالنه اطلاعدن عبارتدر. برطاقم امثلر کوروریزکه بویومشلر ، آسمان معالی‌یه طوغری یوکسلمشلر، حتی نظرلرك احاطه ایده‌میه‌جکی درجاته قدر چیقمشلر. بوتعالی‌یی متعاقب انحطاطه، سقوطه محکوم اولمرق آرقه‌لرنده تاریخی برطاقم خاطره‌لردن بشقه هیچ براثر براقامق شرطیله محو اولوب کیتمشلر. برطاقم نسللر کوروریزکه کوشهٔ مجهول عدمده ایکن برموجودیت مکمله اکتساب ایدرك جمعیت بشریه آره‌سنده موقعلری باشك بدنده‌کی موقعی قدر رفعت بولمش‌ده صکره ینه کلمش اولدقلری ایلهٔ منسیته طالمشلر . برطاقم اقوام کوروریزکه حالا ثیاب فاخرهٔ عزوشرف ایجنده خرامان اولیور ، شواهق نفوذ وقوتدن بتون عالمه امرلر ، نهیلر اصدار ایدییور .

انسانلر ایجنده اویله‌لری واردرکه بوکبی شئونی ، بوکبی انقلاباتی عادتا رسم لوحه‌لری سیر ایدرکبی تماشا ایدر . طبیعنه موافق کلنلری بکنیر ، کلینلره انفعال کوستریر. حالبوکه اوشئونك منشأ ظهورینا اوانقلاباتك اسبابنه قارشی غفلت محض ایجنده‌در . حتی حادثات واقعه‌نك سببی صورولهجق اولسه « الله الله ! بویله اوله کلمش، بویله کیده‌جکدر . بتون بونلر طالمك جلوه‌سیدر . انسانلرك سعادتی‌ده محرومیتی‌ده طالعلرینك اقبالنه ، یاخود زوالنه مربوطدر » دیر .

ینه انسانلر ایجنده اویله‌لری واردرکه ظواهر شئوننه طاقیلوب قالمیه‌رق حقیقته ایصال نظر ایتمك ایستر امتلرك کمال و زوالنده تاثیر اولدقلری اسبابه واقف اولور . برامتك مظهر اولدیغی خیرك آنجق افرادی آره‌سنده کیجه‌کوندوز چالیشان ، ملتداشلرینك فوزوفلاحنی اوغرنده مالرینی، جانلرینی بذل ایدن افراد کریمه‌طرفندن کله‌بیله‌جکنی آکلار . بوکبی افرادك دیللرده یاد جمیلی طولاشدیغنی ، قلبلرده بر موقع محترمی اولدیغنی کورور . بوامتیازك ایسه اتله قاندن عبارت اولان بدنه عائد اولمیوب روحك بیوکلکندن، همتك عظمتندن ایلری کلدیکنی تیقن ایده‌رك کندیسی‌ده بوعالمده برباد مخلد براقمق سوداسیله اونلرك طوتمش اولدیغی مسلکه سالك اولور .

برکره‌ده اومسلکه کیردیکی دهابولك باشلانغجنده کوزی بیلمه‌یه دها ایلك آدیملرنده آیاقلری سندملهیه باشلار . چونکه طریق معالی یر یر کسیك قوللر ، بدن جدا باشلر ، قولسز ، قنادسز کووده‌لر دوکولمش صاچلر ، ازیلمش سینه‌لر عرض ایده‌جکی کبی طوبراق باشندن باشه طلب حق اوغورنده فدای جان ایدن شهدای حمیتك مقابریله ایشانمشدر .

صاغدن ، صولدن ، اوکدن ، آرقه‌دن بیك مدهش صداکلیر ، لکن آرتق کری دونوب قورتلمه‌نك امکانی یوقدر بویول ایستر ایسته‌مز باشه چیقاریله‌جق .

ایشته طلب علا ایله میدانه آتیلان ارباب عزمك اوکنده اویله دهشتلر ظاهر اولورکه بدایتی حیاتنی تهلکه‌یه قویمق ، نهایتی حیاتنی فدا ایتمکدر . کاه اولور ، عزمنه فتور ، همتنه ضعف هجوم ایدرده آرتق ایلریله‌مك ایسته‌مز ، کمال مسکنتله کری‌یه دونمرك کندیسنه پك موافق اولان حفیرهٔ نسیانه برچوقلری کبی کومولور کیدر .

کاه اولور ، قلبنه آلهی برالهام اینه‌رك اوکا شوحقیقتی تنویر ایدرکه : کرك اونك کندی شخصندن، کرك هیئت مجموعه‌سیله امتلردن، کرك بالعموم انسانلردن بویوك بویوك حرکتلر بکله‌نیور ؛ اوحرکات عظیمه‌یی ایفا ایجون هردرلو شدائده کوکس کرمك ، هردرلو موانعی اقتحام ایتمك لازم کلیور ؛ جناب حقك بشره تودیع ایلدیکی قوای عالیه وملکات سامیه ایسه همتی ، عزمی غایهٔ امانیسنه ایصال ایجون الك بویوك برمعین بولونیور .

جناب حقك حیات انسانیه‌یه مظهر ایتمش اولدیغی بروجود هجوم مشکلاته قارشی بیلغینلق کوسترمك شویله طورسون ، خصمی صولتنی آرتدیردقجه اوده مقاومتی ، قهروغلبه‌یه اولان حرصتی اونسبتده آرتدیرر ؛ نصل که معارضنك جدلده ایلری کیتمسی عزت نفس صاحبی اولان برمباحثك فتوره ، یأسه دوشمسنی دکل ، بالعکس دها قوتلی ،

نفوذلری پك بیوكدر . عادتا فرق ایدیلهمیور : بونفوذك برحدی ، برمنتهاسی وارمیدر ، نردن عوامك كندی نفوذلری باشلیور ، نهیی كندی فكر واختیارلری ایله اجرا ایلیورلر ؟ نهیی خارجدن كلن برنفوذك تحت تأثیرنده موقع فعله قویبورلر. اشته بوراسی پك قابلی ، خفی برنقطه‌در. پك اوزون برتحلیلك نتیجه‌سنده آنجق مهتابده كور. یان بركولكه كبی حس اولنه‌بیلیر . فقط شوراسی محققدركه بیوك مقیاسده اجرا ایدیلن حركات عوامیه‌نك پیشداری علما ، خوجه‌لر اوله كلش ، شمدی‌ده بویله‌در. دها چوقدن دكل، پك یقین برزمانده موفقیتله نتیجه‌لنن ایران انقلاب كبیری، آخوندلرك مجتهدلرك، علمانك تحریكات خیه‌سی ایله باشلامش ، مداخلهٔ علنیه‌لریله وقوماندالریله اجرا ایدلمشدر. چوقدنبرو دوام‌ایدن یمن حركات اختلالیه‌سی‌ده علماء زیدیه‌نك تشویقات تعصبكارانه‌لریله ایقاع ایدیلمكده‌در .

:.

فقط بنم فكرمه كوره شمدیكی زمانمزده علماء ، خواجه‌لریمز آیروجه كندولرینه مخصوص طوغرودن طوغرویه علمارینك مقتضای اولان حس ایله متحسس اوله‌میورلر. حتی دیه بیلرمكه خواجه‌لرمز علمامز عادتا حسیات عوامك اجتماع ایتدیكی برنقطه‌در: بو حالده دماغ كبی اولیورلر . یاخود دها طوغرو بر تعبیر ایله خواجه‌لرمز عوامك حواسی مثابه‌سنده‌در. بو حالده اصل دماغ عوام اولور. بن كندمجه بوتعبیری بوتشبیهی دها صریح بیلیورم. زیرا چوق وقتلرده كوریبورمكه علماء ، خواجه‌لر علملری ایله كندولرینك بیلدكلری دستورلریله حركت ایده‌میورلر. اكثریت اوزره خواجه‌لرده كوریلان افعال ، حركات دماغ عوام طرفندن ویریلان اوامر اوزرینه اجرا ایدیلیر. موثوقا ایشتدیكمه كوره جاوا اسلاملری آراسنده اولان علما اهالی‌یی شالوار كیمكدن منع ایدیبورلرمش. بزم قازان علماسی‌ده برقاچ‌سنه مقدملری بوكبی حركتلرده بولنیورلردی. بوكون تركستان وبخارا طرفلرنده جابان‌دن باشقه رشی اكتسا ایلمك هر حالده داملارك (خواجه‌لرك) اعتراضندن سالم برحركت اوله‌ماز. بزم قازان علماسی‌ده‌تونون ایچمك خصوصنده صوك درجه محافظه‌كار طاورانورلر. حالبوكه بوافعالك هیچ بریسی استانبول علماسنجه‌شایان اعتراض كورلمیور. دین، مذهب بر، هپ مسلماز. بوجهتدن فرق یوق. فقط عرق باشقه، محیط باشقه. ایشته شو عرق، شو محیط دركه انسانلر آراسنده كه خواجه‌لر واسطه‌سیله، كه باشقه برطریقله اجرای حكومت ایدیبور. اشته مقدس دینمزده كوریلان بعض بدعتلرده شو حكومت خفیه‌نك وضع ایدیكی قوانین‌در. بوقوانین ایله دین، اصل دین دائما چاربشیور، دائما مجادله ایلیور. حرب حقیقی، جهاد اعظم بوراده‌در. ـ رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاكبر ـ دینك عسكری‌ده علما اولمق لازم كلور. بناءً علیه علمانك بیلنلرك دائما اوحكومت خفیه طرفندن تشكیل اولنان ابناء بشری تفرقه‌لره القا ایدن قوانین خفیه‌یی قیرمق ، یرینه صاغلام ، متین وعمومی اولان قوانین اقامه‌ایلمك، بوصورتله انسانلر آراسنده عمومی بردوستلق حصوله كتورمیه، آنلری نقطهٔ واحده‌یه طوپلامغه، بوصورتله سعادت مطلوبه‌نك حصوله جالیشمه‌لری لازم كلور.

ذاتاً زمسلمانلرجه، مؤمنلر شو حكومت فسادیه‌نك وضع ایدیكی قوانینی طانیه‌رق نقطهٔ واحده‌یه، دینك ارائه ایدیكی مركزه طوپلانمغه قرار ویرنلر وطوپلانانلردر. اشته بو صورتله بتون مؤمنلر قرداشدر. ـ انما المؤمنون اخوة ـ بر آتوده حدیث اولمق اوزره « من ادعی العصبیة فلیس منا » قول شریفی كوردی ایدم. فی الحقیقه بنده كز بونك حدیث صحیح اولوب اولمادیغی بیله‌میورم ، بو خصوصده بر وثیقه ، بر روایت كورمدم. مع ذلك ، بو قول شریفی بر حقیقت اسلامیه اوالق اوزره قبول ایدییورم : بوراسی دین مبین اسلامك یوزلرجه آثاریله ثبتدر .

«وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم عندالله اتقاكم»

فقط عرض ایتدیكمز وجهله علما اكثریت اوزره شیمدیكی زمانمزده او حكومت خفیه‌یه خدمت ایدییورلر . دینك اولیورلر كه بوصورتله دشمن طرفنی التزام ایلمش اولیورلر. بكا بویله كبی كلیور... دها طوغریسی بن بوكا اینانیورم . برچوق حالر ، برچوق حادثه‌لر بو ایناندیغمك یقین اولدیغنی تأمین ایدییور . فقط ایناندیغم تأسفلرم آرتیوره قلم یانیور. بوحادثه‌نك اسبابنی، كیزلی ایزلرینی آراشدیریبورم. الك اول بتون اسبابك ، بتون كیزلی عوامك تحصنكاهی اولان بر مركزیت بولیورم ، كه اسلامیتده اولان بعض مزایای خفیه ، دقائق مهمه‌نك حالا تمامیله آكلاشیله‌مامسندن ، حالا حقیه هضم اولنه‌مامسندن عبارتدر. بو نقطه دها عوامه‌دكل ـ نه‌یاپم ، آجی اولسه‌ده سویلیه‌جكم : ـ علمامزه ، خوجه‌لرمزه عائددر .

:.

اوت ، اشبو مزایای اسلامیه ، حقائق مهمهٔ دینیه تمام حقیله آكلاشیله‌مامشدر . بومسئله‌یی ایضاح ایتمكدن اول شوراسنی عرض ایتمك استرم كه فی الحقیقه بزم علمامزدن، اسلافزدن نفوذ فكرلرینی حقائق اسلامیه‌نك حتی تفرعاتنك الك كیزلی ، الك دقیق نقطه‌لرینه قادار ایردیرن برچوق ذوات كرام كلش كچمشلردر . بلكه شمدی‌ده وار، دائما یتشمكده‌در . ـ ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء ـ بن بوقضیه‌یی سلفاً خلفاً اكثریتی تشكیل ایدن منتسبین علمیه‌نك احوالی تتبع وتدقیق ایده‌رك استنتاج ایدیورم. اشبو قضیه‌نك اثبات وایضاحی ایچون فكری احوال حاضره وسالفه‌مزه طوغرو توجیه ایلدكده الك اول كندینی ابراز ایدن جهت بزده علوم اسلامیهٔ مأثوره‌نك آز تداول ایتمكده ، یونلرك تحصیل ، تمثیله پك آز برغیرت صرف ایدلمكده اولمسیدر . فی الحقیقه اصولده ، فروعات فقهیه‌ده مذاهب مختلفه تأسس ایتمكه باشلادیغی برزمانده اعتباراً تازه‌لغمزه قدر اوزانمش بودور طرفنده علوم مأثورهٔ اسلامیه كچوله كچوله تام برشكل مخروطی تشكیل ایلمكده بولنمشدر. اشته شو اوزون برزمان ایچنده علوم مأثوره‌یه قارشو الك اول مذاهب مختلفه‌نك فقهی، اصولی،

منافع عامه‌یه چالشماز اولور. امتك مصالحی فساده، کندیسی تفرقه‌یه دوشمرك آز زمان سوکرا هلاك اولور.

الله ذوالجلال حضرتلری هرحادثی برسببله مقارن یارانمشدر. برملتك غندنده ایی ایله کوتو، فضیلتله رذیلت، صلاح ایله فساد مساوی اولور، خصیصهٔ تمیزدن اثر قالماز، ارباب مساعینك قدری لایقیله تقدیر ایدلمز، معروفه التفات اولونماز، منکر فنا کورلمزسه اوملتك افرادندن معالی‌یه، کمالاته قارشی اولان میل منسلب اولور. بوایسه متغلبه‌نك تحکمندن، ظلمه‌نك جورندن دها بیوك برفلاکتدر. چونکه جمهور ملت احسانه قارشی اعتراف ایله، لطفه قارشی فضل ایله مقابله‌ده بولنورسه شومکافاته نائلیت ایچون آره‌لرنده ملتی قورتارمغه چالیشانلر ظهور ایدر. اوحالده نه ظالملرك مظالمی، نه‌ده متغلبه‌نك تحکمی ایچون دوام قورقوسی قالماز. لکن بوحس علوی منسلب اوله‌جق اولورسه ملتك طوتیله‌جغی خسته‌لق علت شیخوخته‌بکزرکه موتدن باشقه عاقبت متصور دکلدر.

اعاظم بشرك احرازینه چالشدقلری ثنای جمیل انسانلرایچون نصل نعمت اولمازکه جناب حق نبی‌ذیشانه (ورفعنالك ذکرك) دیه امتنانده بولنمشدر؟ کذلك ثنای جمیل، بتون عالم طبیعتك آرادیغی برحق نصل اولمازکه ذات باری اومظهریته استحقاق کسب ایدنلره تحدیث نعمت صلاحیتی ویرمش، نته‌کم رسول محترمنه (واما بنعمة ربك فحدث) بیورمشدر.

نظر امعانی یقینه‌کی اوزاقده‌کی اقوامك تاریخنه توجیه ایده‌جك اولورسه‌ك یقیناً کورورسك‌که برملت بیوك بیوك ایشلرك قیمتنی ویرمکده امساك ایدر وبوصورتله فضیلتك شانی محقر اولورسه مداربقاسی اولان قوت محو اولهرق بنیان موجودیتی ده ویریلیر، ماضیٔ نسیانه قاریشیر کیدر. ذاتاً شبهه یوقدرکه کفران، زوال نعمتی مؤدیدر.

سوزمی بترمزدن اول شوجماعت کریمه‌یه قارشی اولان تشکراتمی ادا ایده‌جکم‌که بویله‌منحوس برزمانده هرتهلکه‌یی، هرمخاطره‌یی کوزه آله‌رق اتحاد اسلامه چالیشمه‌یی کندوسنه فرض‌عین بیله‌رك مقصد مقدسنی تعقیب ایدوب کیدییور. افراد کرامنك کوندن کونه‌چوغالدیغی کورلمکله قریرالعین اولیورز. عنایت حقدن مأمولدرکه مساعیلری توفیقه مقرون اولورده احراز مظفریت ایدرلر (انه نعم المولی ونعم النصیر).

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

علما وعوام

بزم مقدس اسلامیتده علمأ کرام ایچون برموقع نماز، روحانیت بولنمدیغی مسائل متبته‌دندر. هرکس چالیشیر، اوکره‌نیر علمادن اولور، احاد ناس ایله برابر ایشنی کوجنی کوریر. بریسی‌ده چالیشماز، اوکره‌نمز، جاهل قالور، بوده علمادن آیریلماز: دنیا ایچون، آخرت ایچون برابر چالیشیرلر، مجادلهٔ حیاتیه‌ده برلکده بولنور.

مع‌ذلك علما، سویهٔ عرفانجه عوام ناسدن یوکسکجه بر مشغال ایلمش بولندقلرندن، تا اوته‌دنبرو اهالی آراسنده احترامله مظهر اوله کلمشلردر. مسلمانلرده وسائر ملتلرده کرام وروحانیلر اعتبارجه، حیثیتجه‌بتون زمانلرده‌تفرد ایلمشلر، آنلرك شو تفردلرینی باره قوتیله، قلنج قوتیله، خلاصه قوهٔ ایله آنجق خلفه‌لر، حکمدارلر اخلال ایده‌بیلمشلردر. علماوروحا اهالی ارانسده یوکسك موقعلره نائل اولدقلری ایچون، دا هرعصرده، بتون ملتلرده آنلرك رقیبلری خلفا وحکمدارلر اوله‌کلمش

اهل بیت، اولاد رسول‌الله هپ زمانلرینك بیوك علماسی ایدیلر. خلفاء امویه‌دن، آنلردن صوکره خلفاء عباسیه‌دن چکمدیلر، نه‌کبی فتنه‌لره، بلالره دوچاراولمادیلر، محبس کوشه‌لر وفات ایدنلریمی اولمادی .... اوبیوك امامز ابوحنیفه، او بیر عالملرمزدن امام احمدلر، امام ابوعبدالله اسماعیل بخاری‌لر، سرخسی‌لر محبسلرده، منفالرده، غربتلرده سروندرلمدیلرمی؟ اوظالملردن نه‌قاسه‌لر یدیلر، نقدر اشکنجه‌لره درچار اولدیلر! .... بورا صایمقله، یازمقله بته‌جك کبی دکل.

فقط بونلرله برابر علمامز، امامامز اهالی آراسنده دا محترم، مکرم اولدیلر. اخلاف، اسلاف دائما آنلری بیوك طانیدیلر اوظالملرك اسملری لعنتله یاد اولندیغی حالده علمانك اسملرینی دا «رحمهم‌الله» تعقیب ایلیور. اوظالملر أولدی کیتدی، فقط اوبیوکلر دائما دیریدر. ثمرهٔ مساعیلری، روح حیاتلری دائما سینهٔ انامده حرمتله محفوظدر. بتون حیاتلرینی، بتون مساعیلرینی صرف ایدن — یالکز سوزده دکل — کیجه‌لرینی کوندوزلره قاته‌رق یوزلرجه جلد اثرلر یازه‌رق بزی اخلافی دوشنمش اولان اوبیوك، محترم امامز محمدلری، امام مالکلری، امام بخاریلری، امام مسلملری، سنائیلری سرخسیلری، دبوسیلری، غزالیلری، فخررازیلری، جوزیلری، ارامزدن کیم تصور اولنه‌بیلورکه تقدیس، تبجیل ایامسون.

فی‌الحقیقه اشبو ائمهٔ کرامدن، علمای اسلافدن بر چوقلری دهشتلی انتقادلره، غایت بیوك مقایسه‌لره تعرضلره دوچار اولدیلر، فقط بو، آنلر ایچون‌ده طبیعی برحال ایدی: آنلر بیوکدی، درین دوشنور، درین سویلر، معناز بازارلردی. بونلری بعض کسه‌لرك عقللری احاطه‌ایده‌مز، اعتراضلرنده حقمز اولورلردی یاخود — المجتهد قد یخطیٔ وقد یصیب — بعضاً چوق ایچنده آز چوق خطا ایدرلر، معترضلرده توجهتدن مصیب عد ایدیلردی. بوحال زمانمزده‌ده شویله‌جه دوام ایدیور دکلی؟

لکن هرحالده افکار عمومیه بونلرك لهنده ایدی. اهالی بونلری جان وکوکلدن سوردی. اهالی‌یه قارشو بیوك نفوذ صاحبی ایدیلر. خلافتك امویلردن عباسیلره انتقالی کبی بیوك برانقلاب علمانك نفوذ معنویلری ایله وقوعه کلدیمی؟

شمدیکی زمانمزده دخی علمانك، خوجه‌لرك روح عوامه اولان

قدر کتاب تشکلنده طبع اولنه‌رق ، بتون اعانه کوندرمش آدملره بر نسخه‌سی (مجاناً) ارسال اولنه‌جقدر.

بو خصوصده قزانده منتشر (بیان الحق) غزته‌سی وترکیاده (صراط مستقیم) رساله‌سی صحیفه‌لرنده مفصل مقاله‌لر اوله‌جقدر.

حاجی ولی محمد افندینك آدرسنی بونکله برابر ارسال ایدمك ممکن اولورسه غزتهٔ معتبره‌کزده نشر ایتمه‌کزی صمیمی استرحام ایدرز .

بونك ایله برابر درسعادت مهندسلری طرفندن مناسب بریلان وفساد ترسیم ایدوب کوندره‌جك ذوات کرام بولورسه مع الممنونیه قبول اولنه‌جغی آیروجه عرض اولنور.

عبد الرشید ابراهیم

«توکیو»

قونفرانس

[تموزك ١٩ نجی اقشامی ، بازار ایرنسی کیجه‌سی ، ساعت بر بجقده احمد مدحت‌افندی حضرتلری قولنده اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلری اولدقلری حالده محنهٔ خطابتی تشریف بیوردیلر. شدتلی آلقیشلرله قارشولندقدن صوکرا احمد مدحت افندی ، غصبرنسکی حضرتلرینی حضاره تقدیم ایتدی :]

افندیلرم ! سزه بو اقشام اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلرینی تقدیم ایله مشرفم . تحصیل ابتدائی حقنده عمومی برادارهٔ افکاره دائر برکوزل مقاله ایراد بیوره‌جقلردر . واقعا « سویله‌نه باقه ، سویله‌نن سوزه باق» دنیلمش‌سه‌ده ، برآزده سویله‌نه باقق لازم‌در. حقیقت هرکیمك آغزندن چیقسه حقیقتدر ، اما بحق تقدیر ایدن آدمك آغزندن چیقمسی باشقه لطافت کوستر .

اسماعیل بك غصبرنسکی ... ایچکزدن پك چوغکز بو بویوك اسمی ایشتمشدر . یکرمی سکز سنه‌دنبری قریمده نشر اولونان ترجمان غزته‌سی هرنه قدر ممالك عثمانیه‌یه دخول شرفندن محروم ایدیلمك ایسته‌نیلمش‌سه‌ده دخولی منع اولنمق ایسته‌نن سائر آلمر معتبره‌کبی اوده داخل اولمشدر . اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلری باغچه سرای اهالیسندندر . بوندن یکرمی سکز ، اوتوز سنه اول مملکتك احوالنه نظر ایتمش ، بو اهالینی معارج ترقیه سوق ایتمه‌یی کندینه امل ، امل محض ایدیمش . اوزمان قریمك قازاندن ، قازانك اورنبورغدن خبری یوق ایکن ، اقسام اسلامیه میانده ارتباط بولونیورکن ترجمان ایله روسیه ساحهٔ وسیعنده‌کی اقسام اسلامیه‌یی بربرینه طانتمش ، بونلرك معارفجه نه‌قدر قصانی بولوندیغی تفهیم ایتمش . بریاندن غزته‌سی ودیکر طرفدن کتب ورسائل ایله افاداتات وارشاداتده دوام ایله برابر مملکتده تدریسات ابتدائیه اصولنی یرلشدیرمش . کندیسی استانبوله کلرك ، مصره کیدرك تدریساتك ماهیتنی ایجه تدقیق ایتدکدن صوکرا اونی سوزمرك ، برکوزل الیزدن کیرمرك کندی همشهریلرینه تقدیم ایتمش . روس مسلمانلری ایچون برلسان عمومی لازم اولدیغی دوشونمش . زیرا لسان بر قومك جانیدر. هرشیدن اول بوجهته بیوك همتلر صرف اقتضا ایدر. باقشکه لسانلر پك مختلف . اوقدر میلیون خلق عین لسانی تکلم ایتدکلری حالده جوقلری بربرینك دیدکنی اکلامیور، طوغرودن طوغری‌یه بالهوله قونوشه‌مایورلر .

بو مختلف لسانلری اصلاح وتوحیده جوق غیرت ایتمش . وفقط بونکله برابر استانبولك عثمانلیجه‌سندنده آیریلمامش . زیرا بزلسانی بوحاله کتیرنجه‌یه قدر نه‌لر چکمك.. ترکیلرك، ویسیلرك‌شانوشرفی توقف ایدرك برآزده کندی اکلایه‌جغمز لسانی سویلیه‌لم ، دیدك . خیلی جالشدق. واقعا ممکن مرتبه موفق اولدق ، لکن کوچ موفق اولدق . بونکله برابر حالا بعض‌بیوك قلملردن‌چیقان اثرلری کیکز راحتله اکلایه‌مایورسکز. اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلری بونی کوردیکی‌ایچون لسانی هرکسك راحت راحتا اکلایه‌بیله‌جکی‌برصورته قویمش . « سوزمش » دیدیکم بو .

اصول تدریس‌ده بویله . فضله‌لری جیقاروب اکسیکلری اتمام ایتمش . اویله مکاتب تأسیس ایلمش‌که حقیقةً مفتاح العلوم یولی طوتمشدر .

ظن ایدرمیسکز که بوموفقیاتی بلا مشکلات حصولبدیر اولدی؟ ممکنمی ؟ اوسعادت کیمه میسر اولمش ؟ بوغیور ذاتکده اوکنه بر جوق موانع جیقدی . برنجیسی کندی‌ایچمزدن ظهور ایتدی. بویوله تجددات وترقیاتی منفعتلرینه مغایر کورن بر قسم خلق ممانعت ایدلر مشکلات جیقاردیلر ، مزاحم احداث ایتدیلر . بونی اقتحام حقیقه بیوك قهرمانلقدر .

صوکرا اوراسی ، برسنه اول بزم مملکتمزی آزن ، بار تصیفی التده ایکلدمن برحال ایله مصاب ایدی . اقوامك تیقظاتی برجنایت ایدی . لکن بوغیور ودرایتلی ذات محترم مقصدینی اجرا خصوصی اویله بر صورت عاقلانه‌ده ترتیب ایتمش‌که اوفراشدیغی مسئله‌لرك سیاسیاته ذره قدر تعلقی اولمدیغی‌روسیه‌یه‌تأمین ایدرك آنك‌ایچمزدن کندینی قورتارمشدر .

بریاندن کندی همشهریلرندن ایدیه‌جك تمامت ، دیکر جهتدن روسیه‌نك مسلك شدید ومشوار غربی بو تشبثاتی تمرمسز براقق پك قابل ایکن غصبرنسکی حضرتلری اینی ایلری کتورمکه موفق اولمش . اوقدرکه قریم ، قزان ، اورنبورغ‌طرفلرنده ترقیات‌لسانیه وعلمیه حقیقةً برصورت حسنه پیدا ایتمش ، هرسنه یوزلرجه طلاب بوراده تحصیل معارفدن صوکرا کیدرلر، مملکتلرنده خدمت‌ایدرلر .

مجلس شرفندیرمك اوزره بونلرك ایچروسنده بربنك اسمی ذکر ایدیورم : قاچ کریموف حضرتلری . (شدتلی القیشلر) بوذات اورنبورغده برمصیبه آچدی . استاذی بولونان بیوك اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلرینك یروی اولیور .

حتی دها زیاده‌تنویتمزی موجب احوالندر: اخیراً ، شوبرقاچ

علوم عربیه ، مأمون دورلرندن اعتباراً علوم یونانیه ، علم کلام ، مزاحمه‌یه باشلادی. مدرسه‌لرده ، مکتبلرده ، جامعلرده علم قرآن، علم حدیث، آثار رسول یرینه علم فقه قائم اولمغه باشلادی . شوحال ابتدالری بیوك برموفقیت ایدی ، زیرا بویله‌جه علم فقه‌ده مذاهب مختلفه‌نك تأسس ، اشبو فن جلیلك اساسی اولان علوم مأثوره‌ده حقیقه تحلیل وتمثیل وقوعه کلش اولدیغنه برهان قوی تشکیل ایلیوردی. زیرا علم فقه علوم مأثوره‌نك برنتیجه‌سی ایدی .

فی الحقیقه فقهاسبعه، علقمة بن قیس النخعی ، مسروق بن الاجدع الهمدانی ، شریح بن الحارث ، ابراهیم النخعی وعامر الشعبی ، حماد بن ابی سلیمان، اعمش ، ابن ابی لیلی ، سفیان ثوری ، حسن بصری ، عطا بن ابی رباح ، مجاهد طاوس اوزاعی ائمه اربعه وسائر بوطبقه‌لرده یتشمش اولان علمای کرام حضراتی علوم مأثوره‌یی عادتاً تمثیل ایلمشلردی. اشته شوموفقیتك نتیجهٔ حسنه‌سی اولمق اوزره علم فقهك اساسی قورولدی ، فروعاتی قوانین واصوله ربط اولندی . شوکوردیکمز فن جلیل میدانه کلدی .

لکن کیت‌کده احوال دکشدی. علم فقهه بیوك برواج برلدی . علوم مأثوره‌دن علم فقهك توقف ایتدیکی برمقدار قلیل اختیار ایدیلیر اولدی . فقهاً ایله اهل آثار آیریلدیلر . آیری ، آیری مسلکلر تشکیل ایلدیلر. حتی آرالرنده بعض اختلافلر تحدث ایلدی . فقهاء کرامدن بعضلری مواقع رسمیه‌ده بولنیورلردی. بوصورتله مسلکلرنده برنوع رسمیت واردی . بناء علیه قوت ، رجحان فقها طرفنده ایدی . محمد بن اسماعیل بخاری حضرتلری صوك زمانلرنده ، امیر خالد بن احمد الذهلی‌نك تشویقاتیله کبار فقهاء حنفیه‌دن اولان حریث بن ابی الورقاء وسائرلری طرفندن مذهبجه طعن اولندی، نفی ایدلدی، اختیار لغنده برجوق زحمتلره دوچار اولدی ، حتی قلبنده « اللهم انی ضاقت علی الارض بما رحبت فاقبضنی الیك » دیه دعا ، نیاز ایده‌بیله‌جك قادار برانکسار حس ایلدی .

دها صوکره‌لری علوم یونانیه دها زیاده رواج بولدی . مدرسه‌لرده بوعلومه صوك درجه رغبت ایدراولدیلر . عادتا علوم اسلامیه صره‌سنه کچدی ، تمثیل ایدلدی . تفسیر، فقه قانونلرینه قدر اجرای نفوذ ایلدی . هله علم توحید بوجریانه اوقدر قابلدی ، که بوسبتون باشقه برشکل آله‌رق « علم کلام » نامنی آلدی . علوم عربیه تحصیلنده ایچه زحمتلر ایشلر صره‌سنه کچدی. بوصورتله علوم مأثوره‌نك مزاحملری ایسیدن ایسه چوغالدی ، سالکلری باشقه‌لرینه نظراً دائما اقلیت تشکیل ایده‌جك برحاله کلدی. امام احمدلره ، ابن تیمیه‌لره ابن قیم‌لره ، سائر برجوق علمای آثاره قارشو اجرا ایدیلن امتحانلر ، اکثریتی تشکیل ایدنلرك نتیجهٔ غالبیتی ایدی . ایشته بودورلردنصکره ایشلر دها باشقه برنك آلدی . علوم داخله وحدیثه دها زیاده رواج بوله‌رق علم فقه دخی مغلوب اولمغه باشلادی . بوصورتله عالم اسلامیت علوم مأثوره‌دن ایکی درجه اوزاقلشمقده بولنیوردی . فقط مع التأسف ایشلر بویله‌ده قالمادی . علوم داخله ، علوم عالیه‌دن اولدیغی حالده ، بوقید آنجق لسانلرده قالدی . طلبهٔ علوم منحه آلمات ایله اشتغاله باشلادیلر. علوم زاجره، فقه دخی داخل اولدیغی یواش یواش کوشه‌لره چکلدی. ایشته بوصورتله ، شمدی جامعلرمز کوردیکمز اصول تحصیل تأسس ایتدی . زمانمزه کلدك .

سوکی وار قزانلی حلیم ثابت

ژاپونیا مکتوبلری :

— ٣ —

بشارت عظمی

بن برچوق وقتلردر ژاپونیه‌ده جولان ایتمکده ایدم، بورالر بولندقجه اعیان مملکت ایله کسب معارفه ایتمکه غیرت ایتدم، برچوق اصحاب معرفت ایله انسیت پیدا ایتدك ، وبرچوق مجالس عمومیه وخصوصیه‌ده دین مبین اسلام فضائلندن آناً فآناً بحث اولندی واتحاد شرق مسئله‌لرندن دخی سوزلر آچلدی .

عاقبت ژاپون ملتی دین اسلامی قبول ایدر فلان کبی سوزلرد آغزی یوقلیانلرده آزدکلدی وبعضلری ژاپونیانك پای تختی اولان نفس «توکیو» ده برمسجد لزومنی سویله‌مکده ایدیلر . برکون بیلدیکم برچوق آدملر بالاتفاق بزه کلش‌لر، توکیوده دین اسلام ایچون برمرکز اتخاذ اولنمه‌سنی تکلیف ایلدیلر، اکر بزمسجد بناسنی التزام ایده‌جك اولورسه‌ق، ژاپونلرده مسجد، مدرسه بناسنه لزوم اولمه‌جغی یرنی مجاناً ویره‌جکلرینی سویله‌دیلر. بزده بویله برشی ذاتاً آرامقده ایدك، اصل سیاحتدن مقصدمزده بویله برقپو آچق ایدی، شیمدی مولابزی بویله برموفقیته مظهر ایلدی دیه‌رك مع‌المنونیه «یوقوهاما»ده بولنان اخوان‌دین وتجاران معتبران ایله بالاستشاره، بویله برنعمتی قبول ایتمزسك کفران نعمت اولور دیه‌رك، ژاپونلرك تکلیفنی قبول ایتمکه قرار ویردك.

البته بویله برامر عظیم بر آدم ، ایکی آدم کاری دکلدر ، شوحالده بویله بر بیوك خدمتی عموم اهل اسلامه حواله ایلمك مناسب کورلدی . ایشته شوسبب منی بوراده بولنان تجاران معتبراندن اوچ آدم انتخاب اولنه‌رق عهده‌مزه بو وظیفه تودیع اولندی.

شیمدی عموم کرهٔ ارضده بولنان اخوان دین مبین حسیلرنی دینیه وملیه‌لری ایله بوامر خیره مشارکت ایتمك ایسترلرسه ، اقتدارلری دائره‌سنده یوقوهامادهٔ ساکن تجاران معتبراندن تراب علی زاده حاجی ولی محمد افندی جنابلرینه ارسال ایده‌بیلورلر. هرکیم هرنه‌قدر معاونت ایده‌جك اولورسه مقبولدر. اساس مطلب اتحاد شرق واتحاد اسلام اولدیغندن بوامر خیره اشتراك ایتمکده هرکس سربستدر.

عموم اهل اسلامدن هرنه احسان ومعاونت ایدرسه، جمله‌سی بادفتر ضبط اولنه‌رق مسجد ومدرسه بناسی تمام اولدقدن صوکره هر حسابی ومعاونت ایدنلرك (آرزو ایدرلرسه اسملری ایله) هم بر آقچه‌سنه

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

— مابعد —

بشنجیسی‌که موسی الیهك محکمهٔ تمیز جزا دائره‌سنده ضبط کتابتی وظیفه‌سنی ایفا ایتمکده اولمسی وتخصیص محکمهٔ مشار الیهانك هیئت عمومیه‌سنده مستخدم بولنمسی اساسیدر. بونیده تدقیق ایده‌جك اولور ایسه‌ك ینه وکیل مشار الیه ایچون مخلص اوله‌بیله‌جك برماهیتی حائز کوره‌میز . زیرا محکمهٔ تمیزده‌کی استخدامك بو انتخاب حقنده‌کی تأثیراتی استقرا اولنورسه کورلورکه :

(١) بوراده‌کی کتابتك درجات محاکمه‌کی وظائف عمالیه‌دن مشغله‌ً دها مهم اولمسی .

(٢) ویا شرفاً عالی بولنمسی .

(٣) ویا محکمهٔ تمیز مرجع تفسیر بولندیغی و تطبیقات قانونیه‌یی توحید وظیفه‌سیله مکلف اولدیغی جهتله بو محکمه‌ده بولنانلرك امر تطبیقده‌رسوخ وملکهٔ اکتساب ایله‌جکلری وبنابرین مدعی عمومیلك وظیفه‌سنی ایفاده محاکم سائره ضبط کتابتنده بولنانلردن زیاده موفق اوله‌جقلری ملاحظه‌سنك قبول ایدلمش اولمسی .

(٤) ویا مدعی عمومیلك ایچون اصل وظیفه جهت جزائیه‌ده حقوق عمومیه نامنه اقامه وتعقیب دعوادن عبارت اولمسنه کوره محکمهٔ مشار الیهانك جزا دائره‌سی ضبط کتابتنده بولنه‌جق ذواتك اعتبارات مشروحه حسبیله بووظیفه‌یی سائرلرندن زیاده حسن ایفاده بولنه‌جقلرینك قبول ایدلمسی .

(٥) ویا محکمهٔ تمیز محاکمك فوقنده نهائی برهیئت عالیه اولدیغندن قوهٔ عدلیه‌نك کتابت قسمندن حاکیت قسمنه ارتقا ایچون بومحکمه‌دکی کتابك ترجیحی قوهٔ مذکوره‌ده جاری سلسله نظریه‌سنه موافق بولنمسیدر .

بتون بو احتمالاتی نظره آلدرق دیرزکه : بر کره محکمهٔ تمیز ضبط کتابتی مشغلهٔ درجات محاکمی ضبط کتابتك مادونندهدر . زیرا درجات محاکمی ضبط کاتبلری طرفینك محاکمه ومرافعه‌سنده بالفعل ضبط کتابتنده بولنه‌رق مدعیات متخاصمینی ، واحتجاج اولنان دلائل واسباب ثبوتیه‌یی ومحاکمهٔ تنویر مسئله‌یه مدار اوله‌رق تحصیل ایدن خصوصاتی جمع وضبط ایدرلر . بوبابده جزئی لاقیدی مقدس ومصون التعرض عد اولنان حقوق ناسك ضیاعنه سببیت ویرر . بناء علیه درجات محاکمی ضبط کتبه‌لری مادی ومعنوی بیوك بر مسئولیتك دائما تحت تأثیرنده بولنورلر. طرفینك سوزلرینی عادتا وسع بشر فوقنده بردقته تعقیب ایتمکه محکومدرلر . ابنای بشرك طرز وشیوهٔ تکلمی متخالف بولندیغندن یك سریع سویلیانلر ، آزسوزله افاده اولنه‌جق مقصدی مقدمات بی‌سود ایچنده اغلاق ایدنلر بولنور. ضبط کاتبلری ایسه سوزلرك اهمیتیسی و اهمیتسزینی تفریق ایچون حق تقدیری حائز اولمادقلرندن رطب ویابس هیچ برسوز ضایع ایتمامکه چالیشیرلر. محاکمه‌نك طبیعی الحصول اولان های وهویی ایچنده هیئتك برجوق سوالرینه معروضیت التنده مرافعه‌نك تقریر وتطییر هرجهتنی، هرصفحه‌سنی ضبط ایتمکه اعتنا ایدرلر حالبوکه بوکا قارشی محکمهٔ تمیز ضبط کاتبلری محکمهٔ تمیزده مرافعه جریان ایتمدیکی جهتله تدقیقات تمیزیه اثناسنده هیئتك نزدنده یالکز قرائت اوراق ایله اشتغال واکثریا اوراقك مضموق تقریرایدن هیئتدن بردنك نتیجهٔ تدقیقاتی متضمن اولان قرارك اسباب موجبه‌سنی اوراق میانه وضع ایدر ونادر احواله‌ده بش آلتی ذاتك مذاکره‌سندن تحصیل ایدن نتیجهٔ قراری یازار . تنظیم ضبط واعلامات مشغله‌سی ایسه هرایکی قسم محکمه‌ده موجود اولدیغندن بوجهتی موضوع بحث ایتمکه لزوم یوقدر.

دیمك اولبورکه محکمهٔ تمیز ضبط کتابتنده مشغلهٔ اهمیت زائده جهتی وارد دکلدر . بلکه اسباب مشروحه‌دن ثانی درجات محاکمی ضبط کتبه‌سی محکمهٔ تمیز کتبه‌سنه متفوقدر .

ثانیاً شرفاً عالی بولنمق احتمالی غیرواردر. زیرا قانون قوهٔ عدلیه‌ده یالکز محکمهٔ تمیزك باش ممیزلرینی محاکم سائره کتبه‌سندن شرفاً عالی عد ایدییور . کتبهٔ سائره ایچون بویله براساس وضع ایتمیور. حقوق ووظائفده مساواتك اصل اولمسی حسبیله خلافنه صراحت اولمادقجه بواصلدن تباعد جائز دکلدر .

ثالثاً مجرد محکمهٔ تمیزده مستخدم اولق مدعی عمومیلك وظیفه‌سنی حسن ایفا امرنده تأمین موفقیت ایدمز . اعتبارات مشروحه نظره آلنمش اولسه‌بیله اوچ دائره‌یه منقسم بولنمش اولان محکمهٔ تمیزك هرشعبه‌سنده‌کی کتبه‌نك وقوف واطلاعی اودائره‌یه محول وظائفه تعلق ایدن احکام قانونیه‌یه منحصر اوله‌جقندن ثمرات مطلوبه‌نك اقتطاف اوله‌میه‌جغی طبیعیدر .

رابعاً محکمهٔ تمیزك حقوق واستدعا دائره‌لرندن قطع نظر علی مرتضی افندینك کتبه‌سندن بولندیغی محکمهٔ تمیز جزا دائره‌سی یالکز جنایت موادینی تمیزاً تدقیق وظیفه‌سیله مکلفدر. بناءً علیه بودائره‌ده ضبط کتابتنده بولنان بردنك وظائف الجاسیله واقف اوله‌جغی خصوصات مجازات ترهیبیه‌یی ناطق بولنان مواد قانونیه‌نك صور تطبیقیه‌سیله طرز تفسیرندن عبارت اولوب بدایت محکمه‌سی مدعی عمومی معاونلکنجه اکثریته مراجعت ایدیله‌جك اولان مواد قانونیه جنحه وقباحته متدائر اولمسنه کوره موسی الیهك مجرد بودائره‌نك ضبط کتابتنده بولنمسی انتخابی ایچون مدار ترجیح اعتبار اولنه‌مز .

خلاصه کتابت قسمندن حاکیت وبو اعتباردن نافی اولنان مناصبه ارتقاده نهائی برمحکمه کتبه‌سنك ترجیحی سلسله نظریه‌سنه توافق ایدیجکی تسلیم اولنامقله برابر بوفرضیه‌نك قبولی حالنده اولسه‌لك ایجابنه اتباع ایله دائرهٔ مشار الیهایه منسوب ضبط کاتبلری صنوفه منقسم وهرصنفده ایسه کرك مکتبدن صورت نشأت وکرك قدم خدمت کی صور عدیدهٔ قانونیه ایله علی مرتضی افندیه متفوق ضبط کاتبلری موجود اولدیغندن انلردن سلسله اعتباریله متهاده

کون اول بخارادن بورایه برقاج افندیلر کلدیلر ، اوتوز بش سنه‌دنبری بوملته خدمتکارلقله افتخار ایدن عاجزلریله کوروشه‌رك بعض مکاتب لیلیه‌یی تماشا ایتدیلر. آله‌جقلری مثال اوزره مملکتلرینه کیذوب اصلاح تدریساته چالیشه‌جقلردر . اوده بوذات محترمك (اسماعیل بك غصبرنسکی) غبرتی‌در .

دیکر جهتدن چین‌مسلمانلری دها اول طاورانمشلر ، اسماعیل بك غصبرنسکی حضرتلرینك ارشاداتندن آلدقلری مثال اوزرینه‌جنده کوزل برمکتب یاپمشلر . ایچلرندن برذاتی ، معصوم افندی‌یی بورایه کوندرمشلر . وذات سنه‌لرجه بوراده تدقیقاتده بولندقدن صوکرا شیمدی مملکتنده تدریساته مشغولدر .

ایشته بوذات [غصبرنسکی] برطرفدن کندی مملکتنه خدمتله برابر دیکر جهتدن‌ده بتون دنیاده‌کی مسلمانلرك ترقی وتعالیسنی نخبهٔ آمال ایدینمش . [یاشاسین اسلامیت . . حیرتفزا آلقشلر . . . یاشاسین غصبرنسکی حضرتلری . . شدتلی آلقشلر .]

بوندن ایکی سنه مقدم مصرده ایلك داعی کندیسی اولمق اوزره برمؤتمر اسلامیه‌یه برمسلمان قونفرنسنه دعوت ایتمش . مصرك بتون علمای فخامی ، رجال سیاسیه‌سی ، یعنی اسلامك ارباب غیرت وحمیتی بودعوته اجابت ایتمشلر . هرنه‌قدر بعض طرفلردن بوحرکت موجب‌توهم اولمش‌سه‌ده غصبرنسکی حضرتلری تأمین‌ایتمش‌که سیاساته اشتغال یوق . ذاتاً بوغیرت ، بوحرکت اجتماعی ، علمی ، مدنی . اوقونفرنسه‌اسلامك ترقیات‌عمومیهٔ بشریه‌یه مقابل نصل‌برمدار تحصیل بولندیغی میدانه قویمش . اسلامك برنقطه‌یه محتاج اولدیغنی اثبات ایتمش . دیمش‌که : اسلامك بتون اقسامی بربرینی طانیملی . حوایج اقتصادیه واجتماعیه‌لرینی آکلاملی . یکدیکرمعاونتده بولونملی . بتون ملتلرك ایلرولدکلری شهراه ترقیده اونلرده ، بتون مسلمانلرده بیوك آدیملرله قطع مسافه ایتملی . [یاشاسین عالم‌اسلامه خدمت ایدنلر ...]

شیمدی بوقونفره حاصلدر . فقط کرك بوراده ، کرك ایرانده قارداشلرمز بر انقلاب اوزره بولوندیغمزدن شو پراشوب احوال طبیعیسه تقرر ایدنجه‌یه قدر اوقونفرنسك ایکنجی اجتماعی تأخر ایتمشدر . قونفره واردر . نظامنامه‌سی منتظمدر . نشر اولنمشدر . برمدت‌صوکرا اوبیوك قونفره بوراده‌ده اجتماع‌ایده‌جك وشبهه‌یوق‌که بتون جوانمرد عثمانیان لیبك‌زن‌اجابت اوله‌جقدر . [پایدار اولسون اتحاد افکار .... آلقشلر]

ایشته کرك مملکتك احوالنه وکرك بتون عالم اسلامه بیوك خدمتلر ایتمش رموفق اولمش اولان بوغیرتلی ومحترم ذات بوآقشام سزه تدریسات عمومیه حقنده تدقیقاتك نتیجه‌سنی سویلیه‌جك . بومعلوماتی بریره جمع ایده‌بیلمك حقیقة چالشقان برآدمی یوره‌جق همتلره وابستەدر . فقط همتلری طاغلری یرندن قوپاره‌جق بوکبی ذوات عالیه ایچون بوبورغونلقلر بی همتا یرذوقدر . بواقشام بویله برذاتی سزه تقدیم شرفیله کسب افتخار ایدرم . . .

[آلقشلر بتون شدتیله برقاج دقیقه دوامدن صوکرا غصبرنسکی حضرتلری سوزه باشلادیلر :]

حضرات ! بواقشام بزم روسیه طلبه‌لرینك جمعیته تشریفلری اولوراولماز سوزلرمی دیکله‌مکه تنزل بیوردیلر. بکزایچون تشکرایدرم

استاد اکرم احمد مدحت افندی حضرتلری شمدی بیوردقلری نطقده برسوز سویلدیلر: «بیوك اسماعیل غصبرنسکی» بیوردیلر. ایچون بوسوزی رد ایتمك والله وجدانمه پك آغیر کله‌جکدر . فقط تصدیقی‌ده پایه‌مایه‌جغم . بن او «بیوك» سوزیله ابراز بیوریلان توقیر والتفاتی باشقه برکله ایله تبدیل ایتمك ایسترم : بختیار اسماعیل ... بیوك دکلم، فقط بختیارم .

حضرات! وقتیله حکمدارك بری فناحالده خسته‌لنمش. تداویسی صوك درجه غیرت ایدلدیکی حالده هیچ برچاره بولنه‌مامش . نهایت دوقتورلر آکلامشلر، دیمشلرکه: بوراحتسزلق بدنی دکلدر. معنوی‌در بونك‌شفایاب‌اولمسی ایچون‌الکاده بختیار برآدم‌بولمی، اونك‌کوملکی بوکا کیدرملی اووقت بلکه شفایاب اولور ...

هر طرفه آدملر کوندردیلر ، « بختیار » برذات آرارلر . فقط ممکن‌می؟ بوله‌مدیلر. نهایت عودت ایده‌جکلری صره‌ده یتمش سکسان یاشلرنده برآدمه تصادف ایتدیلر. « بوکاده برصورەلم » دیدیلر صوردیلر :

— سن کیمسك ؟

— بن ایشته کندی یاغمله قاورولور برآدمم .

— سنك بودنیاده هیچ بر غمك یوقمی ؟

— خایر، هیچ برغمم، هیچ بردردم یوق.

— دیمك سن بختیارسك؟..

— های های ... دیدی .

سویندیلر، بویله بختیارلقنی اعتراف ایدن برآدم بولدیلر، برده بافسونلر کوملکی یوق ...

بنده کزك کوملکم وار: بن کوملکلی بختیار ... فقط نه‌جهتله بختیار اولدیغمی صورسه‌کز سزه دیرم‌که : بم بختیارلغم ملتمه، یك سودیکم مسلمان قارداشلرمه خدمت ایتمکلکمدر هرطرفی کزدم . همان اکثر عالم اسلامی دولاشدم . کزدیکم یرلرده بر چوق شیلر سویلدم. ایی‌می سویلدم. فائده‌لی‌می سویلدم. هرنه سویلدیسه‌م مخاطبلرم اولان حمیتلی و حقیقت‌پرور مسلمانلر قبول‌ایتدیلر وتطبیق ایله عالم اسلام فائده‌سنی کوردی دیمك‌که عالم اسلامه، ولوکه ناچیز اولسون ، برخدمتم ، برسعیم کچدی وثمره‌دار اولدی .

ایشته بونك ایچون بختیارم. ملتمك طوغری سوزی قبولده واجراده‌کی استعداد فوق‌العاده‌سی بنی یك بختیار ایدییور . [بختیار اولسون ارباب حمیت ... آلقشلر] .

شمدی کلامم بخمزه ...

[مابعدی کله‌جك هفته‌یه]

عموجه‌سی میرزا صبح ازلك كتاب عزیزه عربجه حاشا نظیره یاپمش اولدیغی وادیلرینه منساق اولدقده: عموجه‌م لسان مادرزادی اولان فارسی‌یی درستجه یازه‌ماز ، نره‌ده قالدی‌كه فرسان معانی‌یی ، فصحا و بلغانی عاجز براقان كلام‌اللهه عربجه نظیره یاپه‌بیلسون ؛ انك هذیانیله بابیلرك جملهٔ اتهامی روامیدر دیدی.

بزعكاده بولندیغمز مدتجه بهاءاه افندی مستأجراً اقامت ایلدیكی خانه‌ده منزوی اولوب جماعتدن بشقه كیمسه‌یه كورنمز اولدیغندن جماعتك امورینی عباس افندی اداره ایدرایدی. عباس افندینك طور ومشربی تدقیق اولنورسه شیخانه اولمقدن زیاده سیاست‌شناس برطرز وحالتی آندیردیغی نمایان اولور . ایران حقنده مطبوعات اجانبده بر مقاله مصادف چشم دقتی اولاجه ساعتلرجه كال كرمی ایله بیان مطالعه ایدر وبوندن اول قدر مست حظوظ اولور ایدی‌كه بتون خواب وراحتنی اكا فدا ایلر . بعضاً عربجه وفارسی مقاله‌لر یازوب فرانسزجه ترجمه‌لریله آوروپا مطبوعاتنه كوندردیكی‌ده اولوردی . حسن صحبت ومعاشرتی، كرم وسخاسی ایله عكاده قلوب عامه‌یی تسخیر ایلمش اولدیغندن اقامت ایلدكلری خانه‌نك بولندیغی میدانجیغك قارشوسنده سلاملق اتخاذ قلنان محلدن غنی وفقیر مسلم ونامسلم زوار صبح ومسا آكسك اولماز. مسافرلره لذیذ چایلر، شیرازك اعلی نفیس تنباكولرندن تاركیه‌لر اكرام ایدیلور. پك چوق كره اولوردی‌كه عباس افندی خارج سورده واقع بستانلر ایچنده اشترا ایلمش اولدیغی باغچه‌ده بزه ضیافتلر ویرر ایدی، برلكده چیقیلوب تنزهلر طعامار ایدلدكدن صكره ینه برلكده قلعه‌یه عودت اولنوردی .

اثنای صحبتده اطفال جماعت مشاعره ایدرلر ایدی، شویله‌كه‌جوجغك بری ازبردن فارسی بربیت اوقور، بیتك حرف رویسی نه‌ایسه دیكر برچوق صدری اوخرقدن بریت بولوب مقابله‌ایدر بیت ثانیتك رویسی هرنه واقع اولورسه اوچنجی‌ده اولی بویله بریت بولور ، وهلم جرا : مثلا برنجی بیتك قافیه‌سی [میم] ایسه دیكر چوجق اولكی حرفی [میم] بربیت اوقور، بیت ثانیتك قافیه‌سی [نون] ایسه اوچنجی چوجق اولی [نون] بربیت بولور بویله‌بویله بریتمش سكسان قدر بیت اوقورلر. حافظهٔ اطفالی برطاقم اشعار آبدار ایله طراوتیاب ایتمك ایچون نه‌كوزل تمرین ! چوجقلرك نشئه‌سنی تزید ایچون بعضاً بزده مشاعره‌یه قاتیلوردق ، اما اوچنجی دردنجی تكرارده قالوردق .

كرك جماعتك كرك اطفال جماعتك تربیه‌لری حقیقةً سزاوار تقدیردر چوجقلره قرآن كریم فارسی ترجمه‌لریله برابر تعلیم ایدیلور مبادی علوم كوستریلور ، فرانسزجه اوقودیلور آحاد جماعتدن بعضیلری مرانغوزلق، طوغرامه‌جیلق كبی صنعتلراجرا ایدر، برطاقمی بقدای وسائره تجارتیله مشغول اولور. كتكول بدست اوله‌رق ایراندن قوپوب كلن بعض سیاحینه عباس افندی مقدار كافی سرمایه ویرر ، استعداد وقابلیتنه كوره صنعت ویاتجارتله مشغول ایدر ، مطاوعت ایتمیانلرینی دائرهٔ جماعته تقریب ایتمز .

ایرانده بابیلك یوزندن طرف طرف فتن ووقوعات ظهوره كلمسنه وكندیكه احوال كسب وخامت ایلمسنه مبنی وقتیله میرزا بهاءاه افندیله برادری میرزا صبح ازل تابعلریله برلكده حكومت ایرانیه طرفندن خارج ملكه چیقارلملری اوزرینه حكومت سنیهٔ عثمانیه‌جه بغداد كندولرینه اقامتكاه تنسیب ایدلمش ودارالسلامك ایرانه همجوار اولمسی حسبیله بونلر اوراده ایرانیان ارمسنده بابیلكی حوزهٔ ایراندن دها زیاده بلا مانع ومزاحم توسیعه قویلمشلرسه‌ده بابیلرك بویله حدود ایرانیه‌یه قریب بر محلده بولنملری ایران مصالحنه مضر كورمسیله دولت مشارالیها طرفندن اولنان التماس اوزرینه حكومت سنیه بونلری عن جماعة ادرنه‌یه كوندردی ، ادرنه‌ده بولنملری دخی دولتجه مناسب كوریلمدك اخیراً اوراده‌ن میرزا صبح ازل قبرسه، میرزا بهاءاه افندی عكایه قالدیرلمش وهرنه‌سبه مبنی ایسه احد هانك اتباعندن بعضیلری آخرك بولندیغی محله سوق ایدلمش . لكن ایكی برادر ارمسنده خارج جماعت ایچون هنوز معلوم اولمیان اسبابدن طولایی شدتلی بغض وعدوان اولوب بوحال طبیعی ایكی طرفك مریدان واتباعنده ساری اولدقدن بشقه كوندن كونه شدتی ارتیرمش اولدیغندن بهاءاه افندی اتباعندن بعضیلری میرزا صبح ازل جماعتدن عكاده بولنانلرینی بزدها عكایه كتمه‌دن اول قتل ایتملر . بوخصوصدن طولایی حتی بهاءاه افندی‌یه حكومت محلیه‌جه تحت استجوابه التمش . بهاءاه افندینك استجوابنده حاضر بولنانلر كندیسنك غایت سلیس وفصیح عربجه تكلم ایتدیكنی سویلرلر ایدی .

ماحصل ، نفس ناطقهٔ جماعت اولان میرزا عباس افندینك روی بشوشی وكوكلری فریفته ایدن جاذبهٔ كفتاری كندیسه ملاقی اولانلرده برخاطرهٔ مبتسمه براقامق ممكن دكلدر . و بابیلك حقیقتده ندن عبارت اولورسه اولسون امریهٔ ایرانیانه كوره مقصده وصول ایچون برسریع ونافذ وسیله ارلوب مقصد اصلی ظواهر حالدن استدلاله نظراً صفویلر كبی شیخلكدن شاهلنه كچمكدر .

راقم الحروف بعد بعد درسعادته كلوب‌ده برلشدیكم زمانلرده بابیلكه وعلی الخصوص عباس افندی‌یه دائر مشهودات وحیاتمی درسعادتده اقامت كزین بعض متحیزان ایرانیانه حكایه ایتمش وایام اخیره‌ده بابیلرك نفس ایران ایله بلوچستانده وهندستانده تكثر ایلدیكنی وحتی بابیلك امریقایه قدر توسیع حدود ایدوب اورالردده بین النصاری انتشاره باشلامش اولدیغنی علاوه ایلمش ایدم . آغزمدن [بابی] لفظی چیقار چیقماز مخاطبین كرام اول قدر غلیانه كلدیلر‌كه عادتا كشاده برهوا بردنبره قاراروب رعد و برق ایله متزافق شدتلی برباغمور نزول ایتمش كبی مجلس صحبت برهای وهوی جدل ایله‌سیل خروشان ایچنده قالدی .

بوذاتلری برطرفه براقه‌لم، وقتیله درسعادتده نشر اولنان فارسی « اختر » غزته‌سی ارکان تحریرندن وملی مجلس معارف اعضاسندن مهدی‌افندی كبی‌بر ادیب حقیقت شناس بیله جوش وخروشه كلدی،

بولنان ذاتك ترجیحی لازم کلیدی میر مومی‌الیهك انتخاب اولنمسنه نظراً بونظریه‌نك دخی تعقیب ایدلمامش اولدیغی آکلاشلمقده‌در.

قالدیکه محکمهٔ تمیزك هیئت عمومیه‌سنده استخدام اولنمسی ینه میر مومی‌الیهه درجات محاکمی ضبط کاتبلرندن فضله براهمیت تأمین ایده‌مز. چونکه هیئت مذکوره‌ده ده ایفا اولنان وظیفه محکمهٔ تمیزك دائرهٔ خصوصیه‌سنده‌کی وظیفه‌نك طرز ایفاسنه تمامیله موافقدر. هیئت مشار الیهاده‌ده اعضادن بری تقریر مسئله ایدر و اکثریا قرارك اسباب موجبه پوصله‌سنی برلکده ویریر ونادراحواله‌ده هیئت عمومیه‌ده بولنان ضبط کاتبی — که هردائره‌نامنه اودائره‌یه منسوب برضبط کاتبی بولنور — اون طقوز ذاتك نتیجهٔ مذاکراتی ضبط ایدر. رأیلر استفسار صورتیله برر برر إشارت اولنور. بنابرین ضبط مذاکرات کاتبلر ایچون اصلا موجب مشکلات اولماز.

تفصیلات مشروحه کافهٔ مشاهده‌یه مستندر. مع مافیه وکیل مشارالیهك شو افاده‌سیده موافق نفس‌الامر دکلدر. زیرا محکمهٔ تمیز جزا دائره‌سی نامنه هیئت عمومیه‌ده ضبط کتابتی وظیفه‌سنی ایفایه مکتب حقوقك اون یدنجی سنهٔ تدریسیه‌سی مأذونلرندن حسین وهبی افندی مأموردر که یکرمنجی سنه مأذونی بولنان علی مرتضی افندیدن ایکی اوچ سنه مقدم مذکور دائره‌یه انتساب ایلمشدر. هیئت عمومیه‌نك اثنای مذاکراتنده بعضاً برای استفاده افندیٔ مومی الیهه علی مرتضی افندینك رفاقت ایتمش بولنمسنك وکیل مشار الیهجه یك مهم برمدار احتجاج اولمق اوزره مجلس عالیٔ ملیده سرد واتیان اولنمسی حقیقت حالی بیلنلرجه یك غریب تلقی اولنمشدر.

آلتنجیسی‌که انجمن اعضاسنك مسلمی اولان اقتدار وطلاقتك سبب ترجیح عداولنمسی اساسیدر. معلومدرکه جربزه وطلاقت کبی اوصاف زائده‌ده برذاتی دیکرینه ترجیح ایچون مرجوحلرك دخی جربزه و طلاقتلری بیلنمك لازمکلور. هنوز نظارتجه یکی رك مأذونلری طانیامقده اولدیغنی بیان ایدن وکیل مشارالیهك انتخابده مهمل براقدیغی مأذونین سائره‌ده بواوصاف زائده‌نك موجودیت و عدم موجودیتی بیله‌میه‌جکی طبیعیدر. ذاتاً مشارالیه بوبابده اقرار مشروحیله‌ده ملزمدر. انجمنده بولنان ذوات ایسه آنجق کندی دائره‌لرنده‌کی مأذونلری مقایسه ایده‌بیله‌جکلرندن ذائره‌لری خارجنده‌کی مأذونلرك بو قبیل مزیات جهتندن منتخبلرینك مأذونی بولندیغنی کشف ایتمه‌لرینك بطلانی ظاهردر.

مع‌مافیه مادامکه انتخاب مضبطه‌سنی تختیم ایدن ذوات جانبندن مدعیٔ عمومیلك مامورتی ایچون تعریفات قانونیه خارجنده اولهرق بوقبیل اوصاف زائده امر انتخابده مطمح انظار اتخاذ ایدلش وسبب مرجح اولمق اوزره قناعت وجدانیه‌لری بونقطه‌ده تمرکز ایلمشدر. اوحالده کندولرینك بالذات بونی دیکر مستخدم مأذونلرده دخی تحری ایتملری وحتی بوبابده طریق اختباره توسل ایتملری لازم کلوردی. حالبوکه بومزیاتی ارادقلری حالده اثنای انتخابده بویوله‌هیچ برتشبثلرینك سبق ایتمامش اولدیغنی بوکون طلاقت وجربزه جهتندن دخی منتخب ذاته حائز رجحان قدمای مأذونینك موجودیتی کوستریر.

وکیل مشار الیهك الق اساسه ارجاع ایله تشریح اولنان بیاناتی سالفه‌سی اسباب قانونیه وقواعد ونظریات علمیه ایله تدقیق ایدلمش اولدیغندن ینه سوزی مشارالیهه براقیورز:

« اکر منحل اولان مأموریت اعضا ملازملکی اولسه ایدی هرکس بووظیفه‌یی ایفا ایدردی لکن مدعیٔ عمومیلك وظیفه‌سنك دها مهم اولدیغی برچوق مزایایه محتاج اولدیغی محتاج ایضاح دکلدر. »

حالبوکه مشارالیه دهابرایکی دقیقه‌اول بووظیفه‌ایچون «درسعادت بدایت مدعی عمومیلکنده بیك غروش معاشله وعادتا کتابت درجه‌سنده برمأموریت» دییوردی. دیمك که وظیفه‌نك اهمیتی صره‌سنه‌کور تزایدوتناقص ایتمکده‌در. اقربا ومتسبیندن برذاتی کچیرمك لازم کلنجه وظیفه‌نك اهمیتی ازانیور. مستحق ذوات طالب اولنجه‌او نرك ایفاایده‌میه‌جکی درجه‌ده کسب اهمیت ایلیور. طوغریسی اثبات مدعا خاطری ایچون مدعی عمومیلك مقامنك اعضا ملازملرینك وظیفه‌دار اولدیغی حاکملکدن دها مهم اولدیغی افاده‌سنی بوبابده‌کی قواعد قانونیه ونظریات علمیه‌یی بحق تدریس ایده‌بیله‌جك برذاتدن استماع ایلمك موجب تأثردر. مع مافیه شوقدرینی سویلیه‌لم که قانون هرحقوق مأذونی کرك اعضا ملازملکنی وکرك مدعی عمومی معاونلکنی ایفایه متساویاً اهل فرض ایتمشدر.

برحقك اثبات ویا اضاعه‌سنده بالفعل صاحب رأی اولان ایله اورأیك حصولنی تسهیل ایده‌جك اولان ذاتدن قنغیسنك هیئت اجتماعیه‌یه قارشو دها مهم بروظیفه ومسئولیت تحمل ایتمش اولدیغنی تقدیر ایتمك و بونك اویله بیورلدیغی کبی هرکس طرفندن پاییله‌جق برایش اولمادیغنی آکلامق اوزون اوزادی‌یه دوشونمکه ترتیب مقدمات ایله استنباط نتایجه مفتقر اولمسه کرکدر.

مابعدی وار

ماردینی زاده:
ابوالعلا

تراجم احوال

یادماضی

محرر فقیرك بابیلك مسلکنه تعریض ایلدیکمی عباس افندی ایشتمش اولدیغندن بحث ایله بکا کوجنمش اولدیغنی خبر ویردیلر. کیم بیلور بونفاق قنی مفسدك اثرهتی ایدی؟ عباس افندینك شخصنه محترم فضیلتنه حرمتم اولدیغندن همان نزدینه عزیمت ایله بیان حال وحقیقت ایلدم. اثنای صحبتده‌شونی دیمشیدم: معلوم فضیلتدرکه تصدیق وانکار معلوم ومعین اولان شیئه تعلق ایدر؛ مسلك بابی هنوز عامه‌یه افشا ایدلمامش اولدیغندن نجه مجهول اولان برحال وکیفیته اعتراض ایتمك نصل ممکن اولور؟ بوسوزمه جواباً عباس افندی برافادهٔ اجمالیه ایله بابیلکك مذهب شافعی‌یه قریب برمسلك اولدیغنی بیان ایتدی وسوز

فلاماريون عظمت الٓهيدن مدهوش اولهرق اونى تحديده جرأت ايدن عقوله تزييفلر ياغديريبور : « اللهم نه بويوكسك ! عجبا كيمدر اومتجاسركه الك اول سكا اسم ويرمكه قالقيشمشدر؟ عجبا كيمدر اوغافل، اومجنونكه الك اول سنى برتعريف ايله افهام خلياسنه دوشمشدر ؟ الٓهى الٓهى ! اى قوة نامتناهى ! اى رحمت غير محدود ! اى لانهايه علوى! اى عقولك ادراك ايدهميه جكى ذات كبريا پناه ! »

عقل بشرك تعاليسى علائمندن عد ايدرك عصر حاضر علماسنك مباهى بولندقلرى بو تنزيه فلسفهٔ دينه ايچون يكى برخطوهٔ ترقى دكلدر؟ ايشته بو تنزيه جناب صديقك «العجز عن درك الادراك ادراك» طرزنده كى اعتراف عارفانه سيله حضرت علينك شو حسبحالى تكراردن باشقه برشى دكلدر:

« اويله برقادر قيومدر كه اوهام منتهاى كبرياسنى ادراك ايچون ايلرو طوغرى آتيلدقجه؛ شائبهٔ خيالدن پاك دامن اولان افكار جهان غيب لاهوتيسنك اعماقنه يتشهرك اونى بولمق ايستدكجه؛ قلوب ماهيت صفاتنه اطلاع سوداسيله والهانه طولاشدقجه ؛ عقول صفاتك كريده قاله جقى برغايته واره رق ذاتنى ادراكه چاليشدقجه . اوبونلرك هپسنى كرى چويرده پويان اولدقلرى شبستان مهيب غيبدن قورتولمق ايچون يه اونك مرحمتنه التجا ايدرلر . بو عزم واقدامك غايه سنده بردست قهر وجبروتك آلتلرينه طاپانهرق كنديلرينى رحمته محكوم ايلديكنى كوررلرده آرتق اويله برطاقم تكلفات ايله تخيلات ايله بارى تعالى بى ادراك قابل اولهميه جقى ، حتى الك تعالى فكرلرده اونك جلال وعظمتى تقدير ايچون الك خفيف برخاطره بيله خطور ايدهميه جكنى اعتراف ايدرلر.

ايشته مسلمانلرك ذات خالقى مخلوقه مشابهتدن قطعياً تنزيه خصوصنده كى عقيدهلرى بودركه بشر حقيقت نامنه خيال ايله مشبوع برچوق ادوارى طولاشدقدن بو تون عقباتى اقتحام ايتدكدن صوكره بو غايته واره بيلمشدر.

شمدى - وزى يتيرمزدن اول برده عقائد طاهرهمزك حضور علمدهكى موقعنى كوسترمهمز ايجاب ايديور زيرا علم ايله دينك روحك شو ايكى آرزوسنك توفيقى مسئلهسى حيات اجتماعيهٔ بشرله اوغراشلرك يكانه مشغلهسى اولمشدر . واقعا اصحاب اديانك برخيلى ذوات اديان ايله عقلى بربرينه تطبيق تشبثنده بولنديلر، لكن بو مشكل ايشك آلتندن قالقه ماديلر؛ هرطرفدن كنديلرينى تشييع ايتمكده اولانهاى وهوى استهزادن بيك بلا ايله قورتيلهرق هيچ سسلرى طويولمايه جق بر كوشهٔ خفايه چكيلديلر .

اما دين مبين اسلامه كلنجه انسانك عالم علوى ايله جهان سفلى ياخود عالم روحانى ايله جهان جسمانى آرهسنده مشترك اولهرق كرك ترقيات صوريهده ، كرك تعاليات معنويهده الك عالى نظرلرك بيله تقدير ايدهميه جكى برغاية كماله وصوله مستعد بولنديغى، جناب حق طرفندن بزى اوغاية فوق الخياله ايصال ايدهجك برطاقم مواهب ساميه ادراكات عاليه احسان بويورلديغى، بو تون عوالم طبيعه وروحانيهنك دست قدرتمزه مسخر اولديغى كتاب سماويسنك لسانيله صراحةً بيان ايتمكده اولان بردينك علوم طبيعيه يه معارض اولمسى ، ياخود هرنه صورتله اولورسه اولسون اونلرى تزييف ايتمسى قطعياً تصور ايديلهمز .

بردينكه اصحابنه « الحكمة ضالة المؤمن يأخذها انى وجدها — خذ الحكمة ولا يضرك من اى وعاء خرجت — اطلب العلم من المهد الى اللحد . » طرزنده امرلرده بولنور. اونك علمه معارض اولمسى، حكمتله چاريشماسى ممكن دكل عقله صيغهماز .

أوت واقعا اسلام مسلمانلره جاذبه ، دافعه، امتصاص قابلرينى زوايای كرويه بحثلرينى ، قطع ناقص ، قطع كافى مساحهلرينى تعليم ايچون كلهمشدر. لكن بوكى حيات دنيويهيه تعلق ايدن مسائلى تعلمه تشويق ايچون ، ارباب عناد وغفلتى ، اصحاب عطالتى ايقاظ ايچون كلمشدر. جناب حق «وكأين من آية فى السموات والارض يمرون عليها وهم عنها معرضون. — قل انظروا ماذا فى السموات والارض.» بويوريور.

علوم طبيعيهنك منابعنى تأمل ايدهجك اولورسهق خصيصهٔ عقل وحسده بولورز . عقلى الله آلبرسهق اسلام اونك مرتبهسنى اودرجهلرده يوكسلتمشدركه امم متدينه تاريخنده مثلنه تصادف ايديلهمز . حتى « الدين هو العقل ولا دين لمن لا عقل له » حديث شريفندن صراحةً اكلاشيله جغى وجهله عقلى ايمانك مدارى ، يقينك اساسى صورتنده تلقى ايلهمشدر . بونكلهده اكفا ايتمهرك قلوبك اطمينان بولمسى ، اذهانه اوهام وظنون كيرمهمسى ايچون اصول دينيهمزك عقله تطبيقى امر ايتمشدر : « ياايها الناس اعقلوا عن ربكم وتواصوا بالعقل تعرفوا ما امرتم به وما نهيتم عنه . حديث » آخرتدهكى ثوابك مقدارينى دهركسك دنياده كى درجهٔ عقليه نسبتده بولوندير مشدر .

حتى الله آلبرسهق آزاول سويلديكمز وجهله عقله بودرجه نفوذ واقتدار ويرمش اولان اسلامك حسك احكامنه اهميت عطف ايتمهمسى تصور اولنهمز.

اسلام ظن ووهمى — كه حسه معارضدرلر — قطعياً محكوم ايلهمش، اصحاب ظنون واوهامى الك بويوك انذارات ايله تهديد ايتديكى كبى يانلرينه ياقلاشمهيى ده نهى ايتمشدر . « وان تطع اكثر من فى الارض يضلوك عن سبيل الله ان يتبعون الا الظن وان هم الا يخرصون. » صوكره حس طرفندن ويريلهجك حكملرك مناقشه وجدال قبول ايتمهجكنى تقرير ايدرك محسوساتده معاندهيه قالقيشانلره اويله تكديرلر ياغديرمشدركه بونلره الحجة وهمه طاپانلر دايانهبيلير « افتمارونه على ما يرى.»

ايشته علوم طبيعيهنك ايكى منبعى اولان حس ايله عقلك نظر اسلامدهكى موقعى بودركه دينك بونلرى تقدير ايچال ايتمكده اولديغى كورولبور . امم سائرهنك حكم خياله منقاد اولدقلرى برزمانده — عقائدى حضور محكمهٔ عقله چكمرك محاكمه ايتمك انسانك آنشده ياقيلمق صورتيله اهلاكنى مؤدى بررفض ، برضلال شكلنده تلقى اولونوردى — اسلام مسلمانلرك نظرنده حس وعقلك موقعنى بوصورتله تحكيم ايلهمشدر . اسلامده قوانين عقل وحسه مطابق كلين برعقيده بوقدر . عكسنى ادعا ايدن وارسه صدق مدعاسنه برهان مبين كتيرسين ده كورهلم .

ايشته اسلامك كرك عقائدينك صفوت وتزاهتى ، كركسه قوانين خلقته مطابقتدن ، احتياج بشره موافقتدن طولايى فلاسفهٔ عصر طرفندن دين فطرىٔ طبيعى عد اولنان ديانت جديده ايله مناسبت وملايمتى بودرجهلرده در .

هله بودينك سالكلرى طرفندن كوستريان همتلر سايهسنده ميدان آلان ترقيات ماديه يه كلنجه تاريخ اديان، هانكى دينده اولورسه اولسون. بونك برمثلنه تصادف ايتمهمشدر .

اواستاد سخن‌که محرر فقیر طرفنه نه‌قدر توجهی اولدیغی چشمه‌زار فضل وکمالندن رشحه‌پاش التفات اولان شو نشیدهٔ غرا ارائه ایدر :

ای افصح وابلغ اماثل — وی مرجع وملجأ افاضل
ای حضرت حقّ هنرور — وی عارف نکته سنج وفاضل
اسرار بلاغتکله دلدن — اولدی شبهات جبر زائل
بومشکلی حله چوق‌صواشدی — اسلافدن عالمان عامل
کوسترمدیلر بزه محقق — بوبحثده برمتین دلائل
صد شکرکه حل‌مشکل ایتدی — ذاتك کبی برحکیم کامل
حلال مشاکل بلاغت — کشاف غوامض مسائل
ای نام تو زیور زبانها — وی یادتو زینت محافل
برتحفه‌که ایلمشدك احسان — بوعبد کمینه اولدی واصل
اول‌هدیهٔ جان بهایه دیرسه‌م — شایسته‌در احسن الرسائل
عاجزدر انك تشکرندن — بوبندهٔ بیزبان وجاهل
سن کندی‌بیوك‌لکککله ایتدك — بونجه بنی التفاته نائل
بن قنده اوالتفات قنده — بالله دکلم اولطفه قابل
حقا بنی محو صرف قیلدی — ذاتکدمکی اول نکو خصائل
دنیاده کورلمامش بواصلا — برقطره‌یه بحر ایده [تمایل]
یاخفض جناح برله خورشید — برذره‌یه ایلیه [تقابل]
یارب بونه حلم ونه تواضع — یارب بونه علم ونه فضائل
تصدیقی براق دعا قیل اختر — بوخیر دعادن اولمه غافل
الطاف جلیلنی خداوند — ایتسون سکا هرزمانده شامل
اولسون‌بزه چوق مؤلفاتك — زیب ید وزینت انامل

صسکره مهدی افندی بکا : سز بابیلکه دائر عکادمکی ظواهر حالی حکایه ایدیورسه‌کز بن‌ده سزه شو کتابك بابیلکه متعلق محتویاتی وتحقیقات وتدقیقاتی ارائه ایدرم دیه‌رك یانده بولنان برکتابی ویردی. بوکتاب ، ایران رئیس حکماسی میرزا محمد مهدی خانك ۱۳۲۱ سنهٔ هجریه‌سنده مصرده طبع ایدلمش «مفتاح‌باب‌الابواب» نام‌عربیجه‌براثریدر.

مؤلف کتاب ، باب تلقیب اولنان مؤسس مسلك میرزا علی محمدك نبوت ادعاسنه قیام ایلمش اولدیغنی سویله‌یور . متنیٔ مذکور ایله بعض اجلهٔ اتباعنك تراجم احوالنی وبونلرك بو صحیفه‌لرده نقل وحکایه‌سندن خامهٔ تحریرك ابا ایلدیکی اقوال ومعتقداتی عنعنه‌سی وبعض وثیقه‌لر علاوه‌سیله یازیور . بابك کویا اسلوب کلام‌الهه‌تقلیداً سویلمش اولدیغی بعض عجائب وغرائب عباره‌لرده ذکر ایتمش . کتابی اوقویجه مندرجاتی جرح وابطال ایده‌جك سلاح مدافعه‌یه مالك اولمدیغمدن لال وابکم قالدم ،

بقیه‌سی وار — برکت زاده اسماعیل حقی

مکتوب

(صراط مستقیم) ك صوك نسخه‌سندمکی «یاد ماضی» ده عکایه دائر اعطا بیوریلان معلومات صره‌سنده «کابری» صویی حقنده از جمله : « برکت ویرسون بز اوراده ایکن حکومت محلیه‌نك برخیلی مدت خواب کرانه طالش اولان عزم و همتی اویاندی‌ده خارجدن طاش کونکلر کتوردیله‌رك صو کافی‌السابق شهره‌قدر اساله‌ایدلدی فقره‌سنی مصادف نظر عاجزانه‌م اولدی .

بو همت مشکوره صرف پدر مرحومه راجع اولمسنه و خاکز یکزله صوك تشرفنده ایسه عکایه دائر بعض نقاط سؤال و استکشاف بیورلمسنه بناءً تنویر افکار عالیلرینه خدمت ایدر امیدیله کابر صویه دائرده بروجه زیر عرض معلوماتی وجیبه‌دن عد ایلدم .

پدرم مصطفی ضیا پاشا مرحوم عکایه مواصلتنده کابری صویی عکایه جاب و اساله ایلمك اوزره سنه‌لردنبری تشکیل ایدلمش قومیسیون بولمشدی . ظاهراً صویی بر آن اول عکایه جلبه مأمور اولان اشبو قومیسیونك حقیقت حالده رئیس وکاتبی بویوزدن آلقدر اولدقلری ضم معاشدن؛ ویرلیلردن مرکب اعضاسیده هر بری مالك اولدقلری قرقر اللیشر مرکبله هرکون نعمین نهرینك آجی صویی قسبه‌یه طاشیته‌رق فقرای اهالینك اوسایه‌ده برچوق پاره‌سنی درجیب ایتمکدن محروم قالمامق ایچون ایشی سورنجه‌ده براقه‌رق الی ماشالله تطویل وتمویقه چالیشدیغنی تحقیق ایتمه‌سی اوزرینه ایلك اجرا آتی قومیسیونی لغو ایتدرمك اولمش وکندوسی بالذات نظارت ایده‌رك بش آلتی آی ظرفنده و «یاد ماضی» ده اشارت بیوردیغکز وجهله بهجه‌دن عکایه قدر اولان قسمنی‌ده جسیم طاش کونکلرله اکمال واساله‌یه موفقیت حصوله کلشدر .

مصطفی نادر

حدیقهٔ فکریه

قامیل فلاماریون (طبیعتده خالق) نامنده‌کی اثرنده دیورکه : « هر زمان اسلافزك ذات باری حقنده‌کی فکرلری بولندقلری دورك سویهٔ عرفانیله متناسب ایدی . »

حال بو مرکزده اولور ، عقلك جناب حق توصیف ایچون بوله‌بیله‌جکی هروصف اونك مقام‌صمدیتندن مرحله‌لرجه ، دنیالرجه اشاغیده قالیرسه ، دهاطوغریسی آره‌دن آز بروقت کچوبده عظمت الهیی ناطق اولان علم بر آز دها ترقی ایتدیکی زمان ماضیده‌کی عقل ایله تصور ایدیلان او صاف مستقبلده‌کی عقلك حضورنده اك واپسین بر درکه‌یه اینرسه آرتق نصل اولورده انسان کمال اللهك بوتون کمالاتك فوقنده اولدیغنه اعتقاد ایتمز ؟ نصل اولورده ذات الهیسنی بزه قارشی مستور بولندیران پرده‌لری شو قیصه عقل ایله قالدیرمه‌یه هجوم ایتمه‌نك عفو اولنماز بر جرأت اولدیغنی ، هر فطرت سلیمه صاحبنه دوشن وجیبه‌نك ایسه وجود باری حقنده‌کی حس وجدانیسیله اکتفا ایده‌رك ذاتنی ادراك خصوصنده‌کی عجزینی اقراره منحصر قاله‌جغنی آکلاماز ؟

ایشته اسلامده تنزیه باری بو صورتله‌درکه دیانت فطریه اصحابیده سرالاسراری مشرق ارواح وانواری شویله‌طورسون، شوحسوس اولان ماده‌نك سرینی احاطه ادعاسنك بیله برجهل شین آور اولدیغنی علوم طبیعیه‌لری دلالتیله کوردکدن صوکره عین نقطهٔ تنزیه‌ه رجوع ایتمشلردر.

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده اداره خصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : سلکزده موافق آثار جهة مالیه‌سنه قبول اولنور — درج ایلیان آثار اعاده اولنمز

دین ، فلسفه ، ادبیات ، حقوق وعلومدن باحث هفته‌لق رساله‌در

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

	سنه‌لکی	الی آیلق
درسعادتده	٦٠	٣٠
ولایاتده	٨٠	٤٠
ممالك اجنبیه‌ده	٨٠	٤٠

تاریخ تأسیسی ١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پارەدر

قیرلەدن مقوا بورو ایله کوندریلورسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

درسعادتده پوسته‌ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولنور

عدد : ٤٩ — ٢٦ رجب ٣٢٧ پنجشنبه ٣٠ تموز ٣٢٥ — ایکنجی جلد

ملکی محافظه اسبابی

أفلم یسیروا فی الارض فتکون لهم قلوب یعقلون بها او آذان یسمعون بها فانها لاتعمی الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور .

الله ذوالجلال برچوق اقوامی هلاك ایتدی، بر چوق قبائلی بر یوزندن قالدیردی، برچوق مملکتلری تارمار ایلدی . بر طرفدن‌ده عدل الهیسی برملتك یرینه دیکر ملت کتیرمکده، هر آن بشقه بشقه انسانلر یاراتمقده‌در. جناب حق اویله برحکیم‌درکه رحمتی غضبنه غالبدر. هربر عمل ایچون برجزا ترتیب ایتمش، کمال حکمتی ایله هرحادثه بر سبب تعیین ایلمشدر. «ولایظلم ربك احداً» . افعال الهیه‌سی هیچ‌بر زمان محروم حکمت دکلدر، کندوسندن هیچ بر زمان عبث صادر اولمامشدر .

جناب حق انسانلره دنیانك هرطرفنی کزه‌رك سلف وخلف حقنده جاری اولان احکام‌عادلهٔ سبحانیه‌سنی کورمارینی، بوتماشادن عبرت آلەرق اوامر جلیله‌سنه اطاعت ایتمارینی، شرایع سامیه‌سنك چیزدیکی دائره‌یی کچمه‌رك دنیا و آخرتده خیر ایله سعادت ایله فیضیاب اولمارینی امر ایتمشدر. «قل سیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین» .

کیمك دوشونورقفاسی، کورور کوزی، محاکمه ایدر عقلی اولورده حادثات عالمی تتبع ایدر، ملتلرك انقلاباتی دوشونور، ماضیدەکی قوافل بشرك تاریخنه دالار، جناب حقك کتاب مبینده بزه بیان بیوردیغی وقایعدن عبرت آلیرسه هردرلو شبهه‌دن آزاده اولەرق شو حقیقته حکم ایدر: هیچ برملته، هیچ برمصیبت، هیچ بربلا کلمه‌مشدرکه آوملت حدود الهیه‌یی تجاوز ایتمك، اوامر عادلهٔ الهیه‌یی برطرفه براقمرق شریعتك کوستردیکی طوغری یولدن صایمق، احکامنی تحریفده بولنمق، کلمات خدایی هوسلرینه کوره تأویل ایلمك صورتیله کندی کندینه ظلم ایتمش اولمه‌سین .

غذانك ، اختلاف مواسمك، تبدل هوانك مزاجلرده بر اثر ظاهری بولنمق مقتضای تقدیر اولدیغی کبی اعمال انسانیه‌دن ، اطوار بشردن هر عملك ، هر طورلنده هیئت اجتماعیه‌یه بر تأثیری بولنمسی حکمت الهیه ایجابندندر. ایشته بونك ایچوندرکه رحمت الهیه انسانلره حدود تعیین ایتمکی ، خیر ایله شرك، نفع ایله ضررك آیرلمسی ایچون احکام تقریر ایلمکی ایجاب ایتمش ، پیغمبرلر کوندرمش ، کتابلر ایندیرمشدر. اوحالده اوامر الهیه‌یه مخالفتده بولنان نفسنه ظلم ایدمرك دنیاده ذلت ، آخرتده عذاب چکمکه استحقاق کسب ایتمش اولور .

مؤثرات طبیعیه‌نك ادوار انقلابات حیاتیه‌یه اولان تأثیرندەکی اسباب بر طبیب ماهره بیله ظاهر اولەماز. لکن احوال بشریه‌نك هیئت اجتماعیه‌یه اولان تأثیرینه کلنجه بونك سرینه وقوف ، بصیرت کور اولمدقجه ، هر صاحب ادراك ایچون اوقدر کوچ برشی دکلدر.

کورمیورمیسك، جناب حق مصالح عامه‌ده اتفاق ، منافع کلیه‌ده اتحادی ، قوت کسب ایتمه‌یه، بوحیات فانیه‌یی مسعودانه کچیرمه‌یه ، عقباده‌ده برخیر ابدی‌یه نائل اولمایه سبب قیلمش، بالعکس مخاصماتی، منازعاتی ضعیف دوشمه‌یه، هردرلو منفعت دنیویه‌یی ، هردرلو سعادت اخرویه‌یی استحصالدن عاجز قالمایه ، نهایت اقوام سائره‌نك نیجهٔ اسارتنده ایکلمکه علت ایلمشدر؟ کرك قبائل ماضیه‌نك ، کرك اقوام حاضره‌نك احوالنه نظر امعان عطف ایدن برآدم مرض قلب ایله،

بودین اوفاق برقومه کوندرلدی . اوقوم ایسه مدنیته دشمنلغی اودرجه‌یه واردیرمشدی‌که بدویلکی اشکال معیشت انسانیه‌نك الك مکملی ظن ایدر ، حتی دهاایلری کیدرك ، منتظم اولرده اوطورمق ، قلعه‌لرله ، حصارلرله محفوظ شهرلرده ساکن اولمق انجق عجملرك ، رومالرك قبول ایده‌بیله‌جکی بدعات سیئهٔ جمله‌سندندر ، دیردی .

لکن آره‌دن یکرمی‌سنه‌دن بك‌ده زیاده برزمان‌کچمدی‌که بوقومك عروق واعصابنه اولکی روحندن بك باشقه برروح ، بك باشقه برحیات سریان ایتدی ؛ دها برعصر بیله مرور ایتمه‌دن کمال شان وشوکت ایله اریکهٔ جلال وعظمته یوکسلدی ؛ اولجه اسمنی بیله بیلمدیکی برچوق ممالکی یاره‌رق اوبرطرفه‌کچدی ، بوعالمده کندیسی ایچون هیچ برمعاندمکابرك انکار ایده‌میه‌جکی عالی برموقع تأمین ایتدی .

فرانسه‌نك سابق معارف ناظرلرندن مشهور درووی تاریخنده دیبورکه : « بوتون اوروپا اهالیسی ظلام جهل ایچنده یووارلانه‌رق ضیای معرفتی انجق ایکنه دلکندن کوره بیلمکده ایکن برده آفاق اسلامیتدن برنور میندر پارلادی ، علم ، ادب ، فلسفه ، صنایع شه‌له‌لری غایت شعشه‌دار برصورتده تجلیساز اولدی . ایشته اوزمان بغداد ، بصره ، سمرقند ، شام ، قیروان ، غرناطه ، قرطبه کبی مملکتلر محیط معرفتك الك بویوك مرکزلری ایدی . ایم سائره‌یه معارف بورالردن انتشار ایتدی . آوروپالیلر قرون متوسطه‌ده بونلردن برطاقم کشفیات وصنایع اغتنام ایتدیلرکه آتیده بیان اوله‌جقدر ... »

مورخ مسلمانلرك بوتون معاملات بشریه‌ده‌کی تقدملرینی ذکر ایدرکن دیبورکه :

« تجارته کلنجه ، عربلر بوکا هرزمان بویوك رغبت کوستر- مشلردر . صوکره‌لری محیط سلطنتلری فرانسه ایله اسپانیا آره‌سنده‌کی پیرنه طاغلرندن هندك اقصای شمالنده‌کی هیمالایا جبالنه قدر توسع ایدنجه آرتق هندستانك الك بویوك تجاری اولدیلر .

زراعته کلنجه ، برنظیرلری دها کورولمه‌مشدر . چونکه اوحرق کونشك آلتنده‌اوواسع تارلالره حیات کتیره‌رك اوقدر ماهرانه توزیع ایتمك اقتداری عربلردن باشقه‌سنده اوله‌ماز . عربلرك ملکهٔ فلاحتی اسپانیالیلری بوکون بیله فرانسه زراعته نمونهٔ امتثال اوله‌جق برحاله کتیرمشدر .

صنایعده ایسه عربلر رومالیلرك اوواسع مملکتلرینه کیرنجه‌بوتون صنایعی اوکرندیلر ، حتی الك ماهر صنعتکار اولدیلر »

مورخ عربلرك سعهٔ سلطنتلری حقنده‌ده شویله سویلیور :

« عربلرك ملکی ظهور اسلامدن اعتباراً یوز سنه ظرفنده ـ شکارینی یافه‌لامق ایچون قوللرینی آچان عظیم بردیوك اوزاتمسی آکدیرر بر طرزده ـ آله‌بیلدیکنه امتداد ایدرك اقصای هندن پیرنه طاغلرینه قدر داياندی‌که بیك یدی یوز ایله بیك ـ کزیوز فرسخ آره‌سنده برطول عرض ایدن بوقدر عظیم برملك دول ماضیه‌دن هیچ برینه میسر اولمامشدر . »

فرانسه آقادیمیسی اعضاسندن سدیو تاریخنده دیبورکه :

« قبائل منشتتهٔ عربی بر مقصده خادم ، یکدل بر جماعت حالنه کتیرن جناب پیغمبرك ظهورندن صوکره انظارده برامت عیان اولدیکه جناح ملکی اسپانیاده‌کی تاژ نهرندن هنده‌کی غانج نهرینه‌قدر امتداد ایدیوردی . ایشته بوامت آوروپانك لیلهٔ جهالت ایچنده بولندیغی برزمانده شاهراه رشاد وهداده رفع معالم مدنیت ایلمشدی

مورخ دها صوکره دیبورکه :

« بونلر قرون متوسطه‌ده ایم سائره آره‌سنده علوم ایله تمدن ایتمشلردی . آوروپانك نظامنی ، آسایشنی هرج ومرج ایدن باربار استیلاسی سبیله قطعه‌نك اوزرینه چوکن وحشت بولوطلری هم عربلرك همتیله صیریلوب کیتمشدر . عربلر علوم قدیمه منابعنی تحریه بذل همت ایتدیلر . هم یالکز بولدقلری خزائن معرفتی محافظه ایله اکتفا ایتمدیلر ، برطرفدن توسیع واکماله چالیشه‌رق خوارق فنونی تأمل ایچون یکی یکی اصوللر کشف ایتدیلر »

مورخ دها صوکره هومبولدك شو سوزلریله استشهاد ایدیور

« جناب حق قوم عربی فرات سواحلیله اسپانیاده‌کی وادیٔ کبیر آره‌سنده منتشر بولنان امتلر بیننده اسباب تمدنك انتشارینی واسطه اولمق اوزره یاراتمشدر . ایشته بوامتلر علمی ، مدنیتی هپ عربلردن آلمشلردر . چونکه عربلرك باشقه‌لرینه هیچ بکزه‌مین کندیلرینه خاص اولان برطبیعتلری واردیکه بوتون عالم اوزرنده بویوك برتأثیر اجرا ایتمشدی . عربلر ناس ایله اختلاطه تحمل ایده‌مین بنی اسرائیله طابان طابانه مخالف ایدیلر . زیرا عربلر باشقه اقوام ایله معاملاتده بولونورلردی . شوقدر وارکه اختلاط سببیله طبیعت اصلیه‌لرینی دکیشدیرمز ، عربیتلرینی هیچ اونوتمازلردی .

آلمانلر فتوحاتلرندن یك چوق زمان کچمدکچه نائل تمدن اوله- مامشلردی . عربلر کیتدکلری یره مدنیتی‌ده برابر کوتورورلر ، قوندقلری یره مدنیتی‌ده اسکان ایدرك دینلرینی ، علوملرینی ، لسانلرینی اویك مشهور اولان شعرلرینی ناس آره‌سنده نشر ایلرلردی ... اویله‌ایسه صبده رجعتله‌دیرز که صدای شهرتلری آوروپای نصرانی‌یه‌واصل اولدیغی زمان عربلرك تفوق ورجحان عقلیلری بزجه تصنیف واختراع ایله‌مش اولدقلری آثار ایله ثابتدر . ایشته بوحال باشقه‌لرینك‌ده دیدیکی کبی عربلرك بزم استادیمز اولدیغنه برحجتدرکه اعترافدن اصلا چکنمیز . »

ایشته اسلامك مادیات ومعنویات اعتباریله حالی . آرتق بوندن صوکره دها نه ایسترز ؟ شو فصلده برهان ایله اثبات ایتدك ، کوزیمزله کوردك‌که بشر کوندن کونه بزم عقائدیمزه یاقلاشمقده‌در ؛ صوکره اکلادق‌که بزم دینمزك تأثیرات خارقه کوسترمش بردین مدنی اولدیغنه بالذات علمای غرب شهادت ایتمکده‌در ؛ دها صوکره اوکرندك‌که دینمز پیشکاه ترقیسنده دیکیلمك ایسته‌ین مانعه‌لره ، عقبه‌لره رغماً غایت مدهش برطرزده انتشار ایتمشدر .

اوحالده بزم ایچون عالمك استادی ، مربیسی اولدقلری سدیو ، درووی ، هومبولدکبی مشاهیرك شهادتیله ثابت اولان اواسلاف کزینك حقیقةً اخلاقی بولندیغمزی اثبات ایتمکدن باشقه‌یایه‌جق برایش قالمامشدر .

عجبا برزمان‌که جکمی‌که مسلمانلر اوکرنده‌طورمقده اولان قوانین حیاتنه عطف نظر التفات ایتسونلر ده بوکون دوشمش اولدقلری مزلقهٔ ادباردا کمال سرعتله قالقه‌رق ، وقتیله اجدادلری نصل عالمه‌شان ویرمش ایسه‌ـ بونلرده ایم حاضریه دهشت رسان اولسونلر ؟ نم ولتماهن نبأه بعد حین .

صوك

محمد فرید وجدی

محمد عاکف

احمد ساقی بك مطبعه‌سی ابو العلا

ایضاح وابهامك حكمتی ایشته بودر. جناب حق بر طرفدن قوت حاضر لامق ایله امر ایدیور دیکر طرفدن اوحاضر لانه جق قوتك درجه سنی طاقتك مساعده سنه ، زمانك اقتضاسنه ، هجومندن قورقیلان دشمنلرك حالنه براقیور . بوبر امر قطعیٔ الهیدرکه غافللری بیدار ایدر . کریمهٔ خطابه صاباتلری یوله کتیرر . « فما لهؤلاء القوم لایکادون یفقهون حدیثا »

هر حق صاحبنه حقنی ویرمك ، هرشیئی ماوضع لهنه صرف ایتمك ، امور مملکتی ارباب اقتداره تودیع ایلمك شبهه سز ملکی صیانت ایده جك ، قوت سلطنتی ، نفوذ حکومتی تأیید ایلیه جك ، آسایش مملکتی خلالدن ، افراد ماتی امراض اجتماعیه دن مصون بولندیره جق تدابیردرکه عقل بوکا بداهة حکم ایدر . ذاتاً بوطرزده حرکت زمین وآسمانك مدار بقاسی، بتون موجوداتك اساس انتظامی اولان ولسان پاك شریعتدن « ان الله یأمر بالعدل والاحسان » صورتنده امر اولنان عدلك مقتضاسیدر . شاهراه اعتدالدن عدول ایتمك استقامتنی غائب ایتمك اجزای عالمدن هربری ایچون بادیٔ اضمحلال اوله جغی کبی ظلم ده جمعیات بشریه نك بادیٔ هلاکی اولور . بونك ایچون عدله ترغیب ، ظلم وجسوردن نهی حقنده کی اوامر ونواهی قرآن مجیدده پك چوقدر. هله بوکبی اوامر ونواهی هرکسدن زیاده حکامه توجه ایدر .

عدل اویله نزیه بر حکمتدرکه جناب حق عبادینه اونکله امتنانده بولنمش، اونی خیر کثیره مقارن ایلمشدر « ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً . » عدل صفات الهیه نك اجل مظاهرندن بر مظهردر : جناب حق حاکم عدلدر ، جناب حق لطیف وخبیردر.

ارضی طولاشانلر ، تواریخ امی تتبع ایدنلر ، بر آز بصیرته مالك ایسه لر ، کوروروزکه بر ملکك تار مار اولمسی ، بر سریر سلطنتك دورلمسی آنجق شقاق ویا اختلافك ظهورندن ، یاخود زمام امورك هیچ بر وجهله شایان اعتماد اولمیان بیکانه لره تودیعندن یاخود مشورتدن استنکاف ایله رأیده استبداد اظهارندن ، یاخود حوزهٔ مملکتی مدافعه، خارجه قارشی قوت احضار ایلمك خصوصنده مساعده ارتکابندن ، یاخود مصالحك نااهللره تسلیمندن ایلری کلیرکه بونلرك کافه سی عدلك خلافیدر ، جوردر ، بونلرك کافه سی قوانین الهیه یه قارشی عصیاندر . احکم الحاکمین اولان الله طبیعیدرکه بو عصیانی جزاسز براقماز .

آیات قرآنیه یی تأمل ایده جك ، بلاد اسلامیه نك باشنه کلن حادثاتی نظر عبرته آله جق اولورسه ق کوروروزکه ایچمزده اوامر الهیه دن انحراف ایدنلر ، جناب حقك یزه کوستردیکی ، یزی ارشاد ایلدیکی صراط مستقیمدن عدول ایلینلر ، آره مزده هوسات نفسانیه سنه ، القاآت شیطانیه یه اویانلر وار . « ذلك بأن الله لم یك مغیراً نعمة انعمها علی قوم حتی یغیروا مابأنفسهم وان الله سمیع علیم . »

اوحالده امتك روحی، ملت محمدیه نك پیشوای اولان علمای راسخینه متحتم بر وظیفه دوشیور : ارباب غفلته وظائفنی اخطار ایتملی، قلوب نائمه یی دینك فرائضندن خبردار ایلهملی، جاهللره حقیقتی آکلاتملی، آبای سالفه لرینك مظهر اولدیغی نم الهیه یی بوتون افراد ملته صایوب دوکملی ، طریق استقامته سالك اولدقلری تقدیرده جناب حقك کندیلرینه اعداد ایده جکی سعادتی بیلدیرملی، شاید حضرت پیغمبرك واصحابنك سنت وسیرتنه رجوع ایتمه جك اولورلرسه اوغرایه جقلری سوء عاقبتی اونلره کوسترملی، نصوص قرآنیه یه مخالف کلن هر بدعتدن، هرقاعادتدن مجانبتده بولنملرینی سویله ملی، اقوام سالفه نك احوالنی، شرائع الهیه دن عدول ایتدکلری ایچون باشلرینه کلن مصائبی حکایه ایتملی.

خلقك بوکون دوشمش اولدیغی یأسی ازاله ایتمك ده علمانك ذمتنده بر وظیفه در. بونك ایچون اونلره دائما وعد الهیی اخطارده بولونملی. «وعد الله الذین آمنوا وعملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم ولیمکنن لهم دینهم الذی ارتضی لهم ولیبدلنهم من بعد خوفهم امنا.»

ایشته بو علمای راسخینك وظیفه سیدر. علمای راسخین ایسه مسلمانلر آره سنده اوقدر آزدکلدر. ظن ایتمیزکه اونلرده من طرف الله مودوع اولدقلری بویله قدسی بر وظیفه یی ادا خصوصنده تکاسل کوسترسینلر. زیرا کندیلری دینك امانتکاهی، شرعك پناهیدرلر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

علما وعوام

— مابعد —

زمانمزده طلبهٔ علومزك اونمش یکرمی سنه ظرفنده علوم مأثوره ایله نه قدر اشتغال ایده بیلدکلری هرکسك معلومیدر. آنکجون بو راسی صفحات تحصیلیه مزك صوك صفحه سی حقنده اوزون اوزادیه یه تفصیله لزوم کورمیورم. فقط شوراسنی عرض ایتمکدنده کندیمی آلهمیورم: صحیح بخاری اسلاف واخلافچه قدر وقیمتی تسلیم اولنمش ، تألیفی کندی همشهریلری طرفندن اجرا ایدیلمش اولدیغی حالده ، برقاچ سنه اولینه کلنجه یه دکین بخاری الیارجه وسائر ماورای نهر علماسنجه دروس رسمیه صرهسنه قونلمق بر طرفده طورسون اسمی بیله مشهور دکلدی .

خلاصهٔ عرض ایتمش بولندیغم شو تاریخچه دن آکلاشیلورکه بزم زمانمزدنی داخل اولدیغی حالده برقاچ قرن ظرفنده علوم مأثورهٔ اسلامیه نك تحصیل وتمثیله حقیله اعتنا ایدیلمامش، بونك نتیجه سی اوله رق مزایای اسلامیه، حقائق مهمهٔ دینیه ده تمام کنهیله آکلاشیله مامشدر .

اشبو قضیه نك اثبات وایضاحی ایچون دها باشقه سببلردموواردر. ازان جمله سؤتفهم دخی شو مزایای دینیه وبعض حقائق اسلامیه نك حقیله آکلاشیله مامسنده بیوك بر تأثیر اجرا ایلمشدر. انسانلرده سؤ

عمای بصیرتله مصاب اولمزسه اوزمان « واعتصموا بحبل الله جمیعاً » امر الهیسنده‌کی سری، و«لاتفرقوا ـ ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم» نهی الهیسنده‌کی حکمتی ادراك ایدر. آیت کریمه‌ده‌کی ریح جاه، عظمت، نفوذ معنالرنده‌در.

کندیلرینه اعتماد ایتمك طوغرو اولمایان آدملره ایتانمه‌یی ، بل باغلامه‌یی جناب حق آسایشك بوزولمسنه ، حالك فنالاشمسنه سبب قیلمشدر . برکسه طوتمش اولدیغی ایشی باشه جیقاره‌بیلمك ایچون بالفرض اویله بر آدمه کوونسه‌که کندیسیله هیچ برمناسبتی یوق ، آره‌لرنده حقیقی برجهت جامعه ، صحیح بررابطه موجود اولمدیغی کبی اومتمد شخصك طبعنده قارشیسنده‌کینك خیرینه چالیشمق ایچون برسائقده بولونیور . شبهه‌سز بویله بر آدمك طوتدیغی ایش زیان ایله نتیجه‌لنیر .

کوزیمزك اوکنده‌کی حادثات شاهد عادل اولدیغی کبی برجوق آلدانانلرك احوالی‌ده بزم ایچون برر سند ناطقدر . عمای بصیرت ایله مصاب اولمایانلر « لاتتخذوا عدوی وعدوکم اولیاء تلقون الیهم بالمودة وقد کفروا بما جاءکم من الحق ـ لاتتخذوا بطانةً من دونکم لایألونکم خبالا ودوا ماعنتم قد بدت البغضاء من افواههم وماتخفی صدورهم اکبر.» آیتلریله دیکر آیات کریمه‌ده‌کی نهیك نه‌بیوك برسره، نه عظیم بر حکمته مستند اولدیغنی وهلهٔ اولاده ادراك ایدرلر .

هرفردك منسوب اولدیغی ملتك افرادی آره‌سنده‌کی موقعنه کوره ایفاسی اوزرینه فرض اولان بروظیفه واردرکه بودنیاده مسعود برحیات سورمك ، آخرتده‌ده کندیسنه ابی بریر حاضرلامق ایچون اووجیبه‌یی ایفا ایتمسی‌الزمدر . حالبوکه اونك برقلبه مالك برانساندره اکر همتنك قسم اعظمنی برشیئ‌صرف ایده‌جك اولورسه دیکرشیلری فوت ایتمش اولور . اکر اذواق نفسانیه‌سیله اوغراشیر ، ناز ونعیم ایچنه طالاره اللهك ویردیکی نعمتلرله کندینی‌غائب ایدرسه وظائفندن غفلت ایتمش ، نفسنه ایراث مضرت ایلامش اولدقدن باشقه الکبویوك بروبال آلتنده قالیر ؛ هم‌دنیاده ، هم آخرتده نصیبی خسران‌اولور . حتی‌ضری نفسنه منحصر قالمازده‌اعمال سیئه‌سنك تأثیراتندن جوارنده کیلرده متأثر اولور. اونك فساد اخلاقی، اونك طریق‌حقدن انحرافی همشهریلرینك‌ده ، وطنداشلرینك‌ده باشنی آتشه یاقار .

ایشته نازونعیم ایچنه طالهرق وظائف حیاتی ، وظائف انسانیتی اونوتانلرك‌حالی میداندهطوریبورکه‌کورمه‌مك ایچون‌کور ،ایشتمه‌مك ایچون صاغیر اولملی . جناب حقك بزه بونلرك احوالنه دائر بیان ایلدیکی وقایعده ایسه الك بویوك عبرتلر واردر . « وکم اهلکنا من قریة بطرت معیشتها فتلك مساکنهم لم‌تسکن من بعدهم الاقلیلا وکنانحن الوارثین . حتی اذا أخذنامترفیهم بالعذاب اذاهم یجأرون . لاتجأروا الیوم انکم منالاتنصرون. ذلکم بما کنتم تفرحون فی‌الارض بغیرالحق وبما کنتم تمرحون » ایشته بوتون بونلر حظوظه طالهرق جناب حق طرفندن تعیین اولنان وظائفی ادا ایتمیلرك عواقیدر . « ومن اعرض عن ذکری فان له معیشةً ضنکا ونحشره یوم القیامة أعمی.»

انسانك علمدن نصیبی پك ناچیزدر ، بوقدر برعلم ایله کندیسنه خاص‌اولان منافعی بیله احاطه ایده‌مز. نه فوائدینك منابع اصلیه‌سنه مطلع اوله‌بیلیرکه اونی الده ایتسین ، نه‌ده مصائبنك کیزلندیکی یرلری کشف ایده‌بیلیرکه اوندن صاقینسین . انسان ضعیف یارادلدیغی ایچون جناب حق اونی ابنای نوعندن استعانه‌یه ارشاد ایدیور (جعلناکم شعوباً وقبائل لتعارفوا) بز یاردیمه محتاج، یاردمجی‌یه مفتقر یارادلمشز خالقمز بزی تعاونه ، تناصره سوق ایدییور .

شیمدی منافع خصوصیه حقنده عقلك ویره‌جکی حکم بوطرزده اوله‌جق اولورسه آرتق جناب حق طرفندن بوتون بر ملتك امورنی دست اداره‌سنه تودیع ایدیلن ، ملیونلرجه خلقك مقدراتنه حاکم اولان برشخص حقنده نصل اولمق ایجاب ایدر ، دوشونولسون هیچ شبهه یوقدرکه بویله برشخصك مشورته، عقلای ملتك‌رأیلرندن استفاده‌یه احتیاجی بوتون مساعیسی ، بوتون تفکراتی ذاتنه عائد خصوصاته منحصر قالان سائر اشخاصدن تصور اولنه‌میه‌جق قدر فضله‌در. بواحتیاج دائرهٔ نفوذ وسلطنتی نه‌قدر واسع ایسه اونسبتده شدت پیدا ایدر .

جناب حق خطادن معصوم اولان نبی محترمنه بیله ـ امتنی تعلیم وارشاد حکمتنه مبنی ـ مشورتله امر ایتمشدر : « وشاورهم فی‌الامر » ؛ مؤمنلری ثنا ایدرکن « وأمرهم شوری بینهم » بویورمشدر . هانکی بصر واردرکه بوطریق مستقیمی کورمز ، هانکی بصیرت واردرکه بو منهج قویمه سلوك ایتمز ؟ « أفلم یدبروا القول أم جاءهم مالم یأت آباءهم الأولین .. »

برمملکتك ، برملتك امورینه متولی اولان آدم نظر امعانی آچه‌جق‌اولورسه کورورکه مدافعه‌سی اوزرینه آلدیغی بلاد صورتده دائمه‌ده برطاقم ارباب طمعك هدف هجومیدر ؛ طبایع بشرده‌کی حرص قومشوسی بولنان اقوامی هرزمان مملکتنه یورویه‌رك الندن آلمه‌یه ، ملتی ربقهٔ اسارته صوقمه‌یه ، اراضیسنك محصولنی کندی افرادینك آغوش استفاده‌سنه آتمه‌یه تحریك ایدیور . اوحالده کرك او ولی‌الامرایچون، کرك ادارهٔ مملکتده کندیسنه مشارك اولانلرك ایالاتده‌کی حکام وامرا ایچون ، کرك قوماندانلر ایچون ، خلاصه بوتون ارباب رأی ایچون خارجدن کلسی ملحوظ اولان بالجمله آفات عدوانی ، بالجمله مهاجمات اجنبیه‌یی دفعه حاضر بولنمق فرض عین اولور .

اکر بوصایدیغمز آدملر اسباب مدافعه‌یی حاضرلامقده قصور ایدرلر ، یاخود اجانبك جوشقون بردره‌کی مملکتلرینی باصمق استعدادینی کوسترن طمعلرینه برسد چکمك خصوصنده کوشلك طاورانیرلر ، یاخود هرنه صورتله اولورسه اولسون قوتلرینی شوکتلرینی تأیید ایده‌جك اسبابه توسلدن کری طورورلرسه هم مملکتلرینی ، هم کندیلرینی هلاکه سوق ایتمش اولورلر .

بواوقدر ظاهر برحقیقتدرکه احمقده آکلار ، حکیمده ؛ جاهلده فرقه واریر، عالمده. « واعدوا لهم مااستطعتم من قوة» کلام الهیسنده‌کی

ایضاح وابهامك حكمتی ایشته بودر. جناب حق بر طرفدن قوت حاضر لامق ایله امر ایدیور دیکر طرفدن اوحاضر لانه جق قوتك درجه سنی طاقتك مساعده سنه ، زمانك اقتضاسنه ، هجومندن قورقیلان دشمنلرك حالنه براقیور . بو بر امر قطعیٔ الهیدرکه غافللری بیدار ایدر . کریمهٔ خطابه صاپانلری یوله کتیرر . « فما لهؤلاء القوم لایکادون یفقهون حدیثا »

هر حق صاحبنه حقنی ویرمك ، هرشیئی ماوضع لهنه صرف ایتمك ، امور مملکتی ارباب اقتداره تودیع ایلمك شبهه سز ملکی صیانت ایده جك ، قوت سلطنتی ، نفوذ حکومتی تأیید ایلیه جك ، آسایش مملکتی خالدن ، افراد ماتی امراض اجتماعیه دن مصون بولندیره جق تدابیردرکه عقل بوکا بداهة حکم ایدر . ذاتاً بو طرزده حرکت زمین وآسمانك مدار بقاسی ، بتون موجوداتك اساس انتظامی اولان ولسان پاك شریعتدن « ان الله یأمر بالعدل والاحسان » صورتنده امر اولنان عدلك مقتضاسیدر . شاهراه اعتدالدن عدول ایتمك استقامتی غائب ایتمك اجزای عالمدن هربری ایچون بادیٔ اضمحلال اوله جغی کبی ظلمده جمعیات بشریه نك بادیٔ هلاکی اولور . بونك ایچون عدله ترغیب ، ظلم وجوردن نهی حقنده کی اوامر ونواهی قرآن مجیدده پك چوقدر. هله بوکبی اوامر ونواهی هرکسدن زیاده حکامه توجه ایدر .

عدل اویله نزیه بر حکمتدرکه جناب حق عبادینه اونکله امتنانده بولنمش ، اوتی خیر کثیره مقارن ایلمشدر « ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً . » عدل صفات الهیه نك اجل مظاهرندن بر مظهردر : جناب حق حاکم عدلدر ، جناب حق لطیف وخبیردر.

ارضی طولاشانلر ، تواریخ امی تتبع ایدنلر ، بر آز بصیرته مالك ایسه لر ، کورورلرکه بر ملکك تار مار اولمسی ، بر سریر سلطنتك دورلمسی آنجق شقاق ویا اختلافك ظهورندن ، یاخود زمام امورك هیچ بر وجهله شایان اعتماد اولمیان بیکانه لره تودیعندن یاخود مشورتدن استنکاف ایله رأیده استبداد اظهارندن ، یاخود حوزهٔ مملکتی مدافعه ، خارجه قارشی قوت احضار ایلمك خصوصنده مسامحه ارتکابندن ، یاخود مصالحك نااهللره تسلیمندن ایلری کلیرکه بونلرك کافه سی عدلك خلافیدر ، جوردر ، بونلرك کافه سی قوانین الهیه یه قارشی عصیاندر . احکم الحاکمین اولان الله طبیعیدرکه بو عصیانی جزاسز براقماز .

آیات قرآنیه یی تأمل ایده جك ، بلاد اسلامیه نك باشنه کلن حادثاتی نظر عبرته آله جق اولورسه ق کورورزکه ایچمزده اوامر الهیه دن انحراف ایدنلر ، جناب حقك یزه کوستردیکی ، یزی ارشاد ایلدیکی صراط مستقیمدن عدول ایلینلر ، آره مزده هوسات نفسانیه سنه ، القاآت شیطانیه یه اویانلر وار . « ذلك بأن الله لم یك مغیراً نعمة انعمها علی قومه حتی یغیروا مابأنفسهم وان الله سمیع علیم . »

اوحالده امتك روحی ، ملت محمدیه نك پیشوای اولان علمای راسخینه متحتم بر وظیفه دوشیور : ارباب غفلته وظائفنی اخطار ایتملی ، قلوب نائمه یی دینك فرائضندن خبردار ایلهملی ، جاهللره حقیقتی آکلاتملی ، آبای سالفه لرینك مظهر اولدیغی نعم الهیه یی بوتون افراد ملته صایوب دوکملی ، طریق استقامته سالك اولدقلری تقدیرده جناب حقك کندیلرینه اعداد ایده جکی سعادتی بیلدیرملی ، شاید حضرت پیغمبرك واصحابنك سنت وسیرتنه رجوع ایتمه جك اولورلرسه اوغرایه جقلری سوء عاقبتی اونلره کوسترملی ، نصوص قرآنیه یه مخالف کلن هر بدعتدن ، هرفاسادتدن مجانبتده بولنملرینی سویله ملی ، اقوام سالفه نك احوالنی ، شرائع الهیه دن عدول ایتدکلری ایچون باشلرینه کلن مصائبی حکایه ایتملی .

خلقك بوکون دوشمش اولدیغی یأسی ازاله ایتمك ده علمانك ذمتنده بر وظیفه در. بونك ایچون اونلره دائما وعد الهیی اخطارده بولونملی. «وعدالله الذین آمنوا وعملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم ولیمکنن لهم دینهم الذی ارتضی لهم ولیبدلنهم من بعد خوفهم امنا.»

ایشته بو علمای راسخینك وظیفه سیدر. علمای راسخین ایسه مسلمانلر آره سنده اوقدر آزدکلدر. ظن ایتمیزکه اونلرده من طرف الله مودوع اولدقلری بویله قدسی بر وظیفه یی ادا خصوصنده تکاسل کوسترسینلر. زیرا کندیلری دینك امانتکاهی، شرعك پناهیدرلر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

علما وعوام

— مابعد —

زمانمزده طلبهٔ علومزك اونبش یکرمی سنه ظرفنده علوم مأثوره ایله نه قدر اشتغال ایده بیلدکلری هرکسك معلومیدر. آنکچون بو راسی صفحات تحصیلیه مزك صولك صفحه سی حقنده اوزون اوزادی یه قصیله لزوم کورمیورم. فقط شوراسنی عرض ایتمکدن ده کندیمی آله میورم: صحیح بخاری اسلاف واخلافجه قدر وقیمتی تسلیم اولنمش ، تألیفی کندی همشهریلری طرفندن اجرا ایدیلمش اولدیغی حالده ، برقاچ سنه اوانینه کلنجه یه دکین بخاراالیارجه وسائر ماورای نهر علماسنجه دروس رسمیه صره سنه قونلمق بر طرفده طورسون اسمی بیله مشهور دکلدی .

خلاصة عرض ایتمش بولندیغم شو تاریخچه دن آکلاشیلورکه بزم زمانمزدخی داخل اولدیغی حالده برقاچ قرن ظرفنده علوم مأثورهٔ اسلامیه نك تحصیل وتمثیله حقیله اعتنا ایدیلمامش، بونك نتیجه سی اوله رق مزایای اسلامیه، حقائق مهمهٔ دینیه ده تمام کنیله آکلاشیله مامشدر .

اشبو قضیه نك اثبات وایضاحی ایچون دها باشقه سببلرده وارددر. ازان جمله سؤتفهم دخی شو مزایای دینیه وبعض حقائق اسلامیه نك حقیله اکلاشیله مامسنده بیوك بر تأثیر اجرا ایلمشدر. انسانلرده سؤ

عمای بصیرتله مصاب اولمزسه اوزمان « واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً » امر الهیسنده‌کی سرّی، و«لاتفرقوا ـ ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم» نهی الهیسنده‌کی حکمتی ادراك ایدر. آیت کریمه‌ده‌کی ریح جاه، عظمت، نفوذ معنالرنده‌در.

کندیلرینه اعتماد ایتمك طوغرو اولمایان آدملره اینانمه‌یی ، بل باغلامه‌یی جناب حق آسایشك بوزولمسنه ، حالك فنالاشمسنه سبب قیلمشدر . برکسه طوتمش اولدیغی ایشی باشه چیقاره‌بیلمك ایچون بالفرض اویله برآدمه کوونسه‌که کندیسیله هیچ برمناسبتی یوق ، آره‌لرنده حقیقی برجهت جامعه ، صحیح بررابطه موجود اولمدیغی کبی اومعتمد شخصك طبعنده قارشیسنده‌کینك خیرینه چالیشمق ایچون برسائقده بولونمیور . شهه‌سز بویله برآدمك طوتدیغی ایش زیان ایله نتیجه‌لنیر .

کوزیمزك اوکنده‌کی حادثات شاهد عادل اولدیغی کبی برچوق آلدانانلرك احوالی‌ده بزم ایچون بررسند ناطقدر . عمای بصیرت ایله مصاب اولمایانلر « لاتتخذوا عدوی وعدوکم اولیاء تلقون الیهم بالمودة وقد کفروا بما جاءکم من‌الحق ـــ لاتتخذوا بطانةً من دونکم لایألونکم خبالا ودوا ماعنتم قد بدت البغضاء من افواههم وماتخفی صدورهم اکبر.» آیتلریله دیکر آیات کریمه‌ده‌کی نهیك نه‌بیوك برسره، نه عظیم برحکمته مستند اولدیغنی وهلهٔ اولاده ادراك ایدرلر .

هرفردك منسوب اولدیغی ملتك افرادی آره‌سنده‌کی موقعنه کوره ایفاسی اوزرینه فرض اولان بروظیفه واردرکه بودنیاده مسعود برحیات سورمك ، آخرتده‌ده کندیسنه ابی بریر حاضرلامق ایچون اووجیبه‌یی ایفا ایتمسی‌الزمدر . حالبوکه اونك برقلبه مالك برانساندر؛ اکر همتنك قسم اعظمنی برشیءصرف ایده‌جك اولورسه دیکرشیلری فوت ایتمش اولور . اکر اذواق نفسانیه‌سیله اوغراشیر ، نازونعیم ایچنه طالار، اللهك ویردیکی نعمتلرله کندینی غائب ایدرسه وظائفندن غفلت ایتمش ، نفسنه ایراث مضرت ایله‌مش اولدقدن باشقه الك بویوك بروبال آلتنده قالیر ؛ هم دنیاده ، هم آخرتده نصیبی خسران اولور . حتی‌ضری نفسنه منحصر قالمازده اعمال سیئه‌سنك تأثیراتندن جوارنده کیلرده متأثر اولور. اونك فساد اخلاقی، اونك طریق حقدن انحرافی همشهریلرینك‌ده ، وطنداشلرینك‌ده باشنی آتشه یاقار .

ایشته نازونعیم ایچنه طالەرق وظائف حیاتی ، وظائف انسانیتی اونوتانلرك حالی میداندهطوریورکه کورمه‌مك ایچون کور ، ایشتمه‌مك ایچون صاغیر اولملی . جناب حقك بزه بونلرك احوالنه دائر بیان ایلدیکی وقایعده ایسه الك بویوك عبرتلر واردر . « وکم اهلکنا من قریة بطرت معیشتها فتلك مساکنهم لم‌تسکن من بعدهم الاقلیلا وکنانحن الوارثین . حتی اذا أخذنامترفیهم بالعذاب اذاهم یجأرون . لاتجأروا الیوم انکم‌منالاتنصرون. ذلکم بما کنتم‌تفرحون فی‌الارض بغیرالحق وبما کنتم تمرحون » ایشته بوتون بونلر حظوظه طالەرق جناب حق طرفندن تعیین اولنان وظائفی ادا ایتمینلرك عواقبیدر . « ومن‌اعرض‌عن‌ذکری فان‌له معیشةً ضنکا ونحشره یوم‌القیامة‌أعمی.»

انسانك علمدن نصیبی پك ناچیزدر ، بوقدر برعلم ایله کند خاص‌اولان منافعی بیله احاطه ایده‌مز. نه فوائدینك منابع اصلی مطلع اوله‌بیلیرکه اونی الده ایتسین ، نه‌ده مصائبنك کیزلندیکی کشف ایده‌بیلیرکه اوندن صاقینسین . انسان ضعیف یارادلدیغی ای جناب حق اونی ابنای نوعندن استعانه‌یه ارشاد ایدیور (جعل شعوباً وقبائل لتعارفوا) بز یاردیمه محتاج، یاردمجی‌یه مفتقر یارادلمش خالقمز بزی تعاونه ، تناصره سوق ایدییور .

شیمدی منافع خصوصیه حقنده عقلك ویره‌جکی حکم بوطر اوله‌جق اولورسه آرتق جناب حق طرفندن بوتون بر ملتك امو دست اداره‌سنه تودیع ایدیلن ، ملیونلرجه خلقك مقدراتنه اولان برشخص حقنده نصل اولمق ایجاب ایدر ، دوشونولسو هیچ شبهه یوقدرکه بویله برشخصك مشورته، عقلای ملتك‌رأیلر استفاده‌یه احتیاجی بوتون مساعیسی ، بوتون تفکراتی ذاتنه خصوصاته منحصر قالان سائر اشخاصدن تصور اولنه‌میه‌جق فضله‌در. بواحتیاج دائرهٔ نفوذ وسلطنتی نه‌قدر واسع ایسه اونسب شدت پیدا ایدر .

جناب حق خطادن معصوم اولان نبی محترمنه بیله ـــ ا تعلیم وارشاد حکمتنه مبنی ـــ مشورتله امر ایتمشدر : « وشاور فی‌الامر » ؛ مؤمنلری ثنا ایدرکن « وأمرهم شوری بینهم » بویو مشدر . هانکی بصر واردرکه بوطریق مستقیمی کورمز ، هان بصیرت واردرکه بو منهج قویمه سلوك ایتمز ؟ « أفلم یدبروا القول جاءهم مالم یأت آباءهم الأولین .. »

برمملکتك ، برملتك امورینه متولی اولان آدم نظر امعا آچه‌جق‌اولورسه کورورکه مدافعه‌سی اوزرینه آلدیغی بلاد صو دائمه‌ده برطاقم ارباب طمعك هدف هجومیدر ؛ طبایع بشرد حرص قومشوسی بولنان اقوامی هرزمان مملکتنه یورویه‌رك الد آلمه‌یه ، ملتنی ربقهٔ اسارته صوقمه‌یه ، اراضیسنك محصولنی کند افرادینك آغوش استفاده‌سنه آتمه‌یه تحریك ایدیور . اوحالده ک او ولی‌الامرایچون، کرك ادارهٔ مملکتده کندیسنه مشارك اولانلر ایالاتده‌کی حکام وامرا ایچون ، کرك قوماندانلر ایچون ، خلاص بوتون ارباب رأی ایچون خارجدن کلیسی ملحوظ اولان بالجمله آ عدوانی ، بالجمله مهاجمات اجنبیه‌یی دفعه حاضر بولنمق فرض ع اولور .

اکر بوصایدیغمز آدملر اسباب مدافعه‌یی حاضرلامقده قصـ ایدرلر ، یاخود اجانبك جوشقون بردره کبی مملکتلرینی باصـ استعدادینی کوسترن طمعلرینه برسد چکمك خصوصنده کوشـ طاورانیرلر ، یاخود هرنه صورتله اولورسه اولسون قوتلرینی شوکتلرینی تأیید ایده‌جك اسبابه توسلدن کری طورورلرسه مملکتلرینی ، هم کندیلرینی هلاکه سوق ایتمش اولورلر .

بواوقدر ظاهر برحقیقتدرکه احمقده آکلار ، حکیمده ؛ جاهل فرقنه واریر، عالمده. « واعدوا لهم‌مااستطعتم من‌قوة» کلام‌الهیسنده

حرامش ... اباً و اجدادمز یامشلر دکلی ؟.. اوحالده جائزدر. — هکذا وجدنا آبائنا .... — دیمکه آلیشمشز ...

بوکذب ، نمیمه ، ریا ، حسد ، کبر، تسویف ، حقد ، تشاؤم .... اسلامیتجه حرام ، اخلاق مذمومه‌دن‌اولدیغنی پك‌اعلا بیلیرز ؛ فقط بونکله برابر بوکبی اخلاق فاسده ایله اتصاف خصوصنده هیچ برقوم وملتدن کیروده دکلز . شواخلاق مذمومه بتون قوتیله بزده اجرای شقاوت ایدر .

بونلری یازمقدن مقصدم ، کناهلریمزی صایمق دکل ، بلکه دین مبین‌اسلامدن بعض مهم نقطه‌لرك حالا هضم وتمثیل اولنمامش‌اولدیغنی هرکسك تسلیم ایده‌جکی مثاللر ایله ارائه ایتمکدر . یوقسه کناهلره دائر بر ایستاتستیق ترتیب ایده‌جك دکلم ..

بومسئله‌یی ایضاح ایده‌بیلمك ایچون شوحالك اسباب خفیه‌سنی آراشدرمق ایجاب ایدر. بناءً علیه فکری مسئله‌نك مبادیسنه ، کیزلی کوشه‌لرینه طوغروتوجیه ایلرز. بوراده بزم فکرلره تصادف ایدن جهتلردن ، سببلردن برنجیسی « قابلیت قومیه » مز ، ایکنجیسی « تربیهٔ ملیه » مزدر . ایشته شوایکی سببدرکه بزده ا لامیتك بتون مزایاسیله هضم اولنمسنه مانع اولمش واولماقدەدر . فقط امینم که بو مطالعه برچوق کسه‌لرك خوشنه کیتمز . لکن طوغرو اولدیغنی‌ده انکارایده‌مزلر. آنکچون خوشه کیدوب، کیتمامك بنمچون مساویدر. زیرا مقصدم اظهار حقیقتدر .

شمدیلك شو قابلیت وتربیه‌مزك بتون صفحاتنی تحلیل ایده‌رك ارائه ایلمك پك قولای برایش اولمادیغی کبی ، زمین وموضوعمزده اویله بر تفصیلات اعطاسنه مساعد دکلدر . ومع‌ذلك موضوعمزك ایضاحی ایچون لازم کلن صفحه‌لرینی تحری ایتمکسزین‌ده اوله‌ماز . اثنای تحریده ذهنمز طرفندن اوزاتلان کوش تجسس صفحات قابلیتمزدن مسئله‌نك مبدائی اولمق اوزره برخصلت توقیف ایدر . اوده: بزم نفسمز، روحمز طرفندن انطباعات خارجیه‌یه قارشو ابراز ایدیلن بر لاقیدیلك ولا ابالیلك‌دن عبارتدر . ذاتاً بزده ، قومزده بوخصلت روحیه‌نك وجودی عادتا بداهت درجه‌سنه وارمشدر . بزده اولان بتون آثار ، بتون حرکات ، عموم فعالمز بوحالت روحیه‌نك وجودینه لسان حال ایله شهادت ایلر، بولاابالی ، لاقیدی، اولان روح طرفندن اداره ایدیلمکده اولدیغنی عالمه اعلان ایدر . فقط بزم بوندن خبرمز یوق . شو قدرکه آرامزدن بریسی میدانه چیقوب‌ده شوحالدن براثمزی اثباته قالقیشه‌بیلیر .

نصل که کچنلرده متفکرلرمزدن بریسی بزده اولان شو حالت روحیه‌نك بعض آثارینه ایما ایلمشاردی . فقط بو ایما بزده‌کی کبی متأسفانه دکل ، مفتخرانه وقوعه کلشدی ، آنکچون بوسوز اورته‌لقده قیل وقالی موجب اولدی. بعض کسه‌لر بونی رد ایتدیلر، فقط یالکز یاکلش‌اولان افتخاری دکل، روح مسئله‌یی‌ده ، حقیقتی‌ده رد ایلدیلر . لکن بوبر حقیقتدر ، رد ایتمکله ، انکار ایتمکله ، هیچ اخفاسی ممکن اوله‌بیلیرمی ؟! اکر بز بعدما بویله آجی حقیقتلری ایشتمك ایستمز ایسه‌ك ، شوعالمده براقدیغمز آثاری ، کندیمزدنی داخل اولدیغمز حالده هپسنی سیلملی ؛ یاخود روحمزی بویله عارضه‌لردن، مرضلردن تمیزلمی‌ده بردها بویله آجی حقیقتلره معروض قالمامق یولنی احضار ایلملی‌یز !

بزم تربیهٔ ملیه‌مزك کوزل ، صاف ، معتدل جهتلری اولدیغی کبی بیکلرجه سنه‌لك مزخرفاته محل اولمش داماراری‌ده یوق دکلدر. بوکون الك متقی ، الك عالم دیدیکمز ذاتلردن باشلایه‌رق ، الك عادی عوام ناسه ، الك اشاغی آغاره کلنجه‌یه دکین هپسنده اویله کیزلی فقط سالخورده داماراره تصادف اولنورکه اوجلرینك ترکستان کبیر صحرالرینه قدر کیده‌رك قومار آرده‌سنده غائب اولدیغی کوریلیر.

بوکون‌تربیهٔ ملیه‌مزاخلاق اسلامیتدن ، برابریاشامقده بولندیغمز اقوامك ، محیطك بزه ، روحمزه اتفاذایتدیکی سجیه‌لردن مرکب بر خلیطه شکلنده‌در . فقط اساسی ، یاخود طوغرو برتعبیرله مرکبات ایچنده اکثریت تشکیل ایدن قسمی هرحالده برسجیهٔ مورونه‌در . اشته خلیطه شکلنده اولان تربیهٔ ملیه‌مزك دومنی‌ده شو اوزاقدن اوزاغه کلن داماراره واسطه‌سیله تدویر اولنمقده‌در . بناءً علیه بزم اجرا ایتمکده بولندیغمز مادی‌ومعنوی افعال، حرکات هپ بیکلرجه سنه اولیسی تولش کیتمش ابا واجدادمزك روحلری طرفندن سوق ایدیلمکده‌در .

اشته بتون شو عرض ایتدیکمز ملاحظه‌لردن اکلاشیلیورکه ، بزم قابلیت قومیه‌مز ، تربیهٔ ملیه‌مز ، دین مبین اسلامك بتون مزایا ولدنیاتی هضم وتمثیل ایتمه‌مزه مانع اولمش واولمقده‌در .

*
* *

فقط شوراسی‌ده محققدرکه قابلیت قومیه ، تربیهٔ ملیه ، دهاده عمومی برتعبیرله بالعموم الهامات عرقیه بزم ایچون بر فطرت ، بر طبیعتدر. بز عادتا بونلرك‌اسیری‌یز . بزم ایچون روحمزی بواسارتدن قورتارمق پك مشکل، صوك‌درجه کوچدر. فقط امین‌اولمالیزکه هر حالده اوزون برتربیه ، سورکلی برتهذیب روحمزی بتون بوقسلاردن ، محصوریتلردن تطهیر وتخلیص‌ایده‌رك معقول اولان تربیهٔ انسانیه واسلامیه ایله تزیین ایلیه بیلیر .

فکریمه کوره علمامزك ، خواجه‌لرمزك شو حال طبیعی وفطریمزی کمال دقتله تحت مراقبه‌ده بولندره‌رق رفق وملایمتله ، زواللی انسانیتی شوعرق، عصبیت بویندریقلرندن قورتارمق، تربیهٔ اسلامیه وانسانیه ایله آشیلامغه چالیشمق باشلوجه وظائف‌لرندندر. ذاتاً برچوجق ایچون مربی نه ایسه برقوم ، برملت ایچون‌ده علما وخواجه‌لراویله‌در. برمربی نصلکه‌چوجقده اولان قوای نفسانیه‌نك انکشافاتنی تحت مراقبه‌ده بولندیرر ؛ اوقوانك یوماً فیوماً نشو نما بولماسنی تسهیله غیرت ایلر ؛ چوجغك روحنده ایبلکه طوغرو بر میل کوررسه آنی تقویه‌یه چالیشیر . فقط فنالغه طوغرو برآرزو حس‌ایدرسه ؛ همان آنی نشو ونما بولمادن سوندرمکه ، ارشاده غیرت ایلر. اشته علماده ، خواجه‌لرده عینی‌مربی کیدرلر . قومك ، ملتك

تفهم دینلن برخصلت واردر. بوخصلت بر عائلهنك ، برقبیلهنك، بر قومك، برملتك افرادی آراسنده اوقدر بیوك برفرق تشکیل ایتمیور. سهده، عائله، قبیله، هلهعرق، قومیت دیکشدیمی انسانلر آراسنده اولان تفهم بكزیاده کرکینلشر: هرقوم، هرملت کتابهٔ کائناتهکندی بیلدیکی کبی معنا ویرر. اومعنالریده کندی قالب واستعدادینه کوره تأویل ایدر. اصابت ایتدیکنهده اینانیر. آرتق آندن بكده قولایلقله واز کچهمز. انسانلری یك دیکرینه دوشورن، آرالرنده مجادلهلر، مقاتلهلر، محاربهلرمیدانهکتیرن، آنلرك سعادتاجتماعیهلرینی محوایلین، خلاصه انسانلرك حالا دائرهٔ بداوتدن تمامیله صیریلهماملرینه سببیت ویرن شوفا خصلتدر.

اشته اسلامیتك مزایای خفیه و دقیقهسی شو سؤ تفهم پردهسنی پارچهلهرق میدانه چیقارمامشدر، حالا حقیله اکلاشیلهمامشدر. اوت بو سؤ تفهمك اسلامار آراسنده ایستدیکی قدر اجرای نفوذ ایده- بیلمهسی ایچون اولجه عرض ایتدیکمز وجهله علوم مأثورهیه حقیله اعتنا ایدیلمامسنكده پك بیوك، صوكدرجهتأثیریاولمشدر. علم کلامده اولان خلافت مسئلهلری ، خلق قران، صفات بحثلری ، خوارج کورلتیلری هپ شو خصلت مذمومهنك نتائج مضرهسندندر.

برده شو عرض ایتدیکمز سؤ تفهمك دها ایروجه مقدس پردهلره بورونهرك کیزلیدن کیزلیه اجرای نفوذ ایتدیکیده حس اولنیور. بزم مقدس اسلامیتده بتون احکام شرعیهنك مرجعی ادلهٔ اربعهدر. یاخود دها زیاده تعمیق نظر ایدرسهك ادلهٔاربعهمز ایکیه رجوع ایتمکله، اصول دیناولهرق کتاب، سنت باقیقالورلر. بونلریده نصوصدیه تعبیر ایدرز، بوصورتله ایش دها زیاده بسیطلشور. دیمك اولیورکه، اسلامیتدهبتوم احکام شرعیهنك اساسی نصوصدر. بوبلهده اولمق لازم کلور. فقط شوانسانلرده بولنان خصلت مذمومهنك بو خصوصده تأثیرلری کورونیور: بزظاهراً نصوصه مراجعتایدیور، برحکم اکلیورز: فقط اوحکمی بزکندی استعدادمزه کوره، کندی لیاقت فکریهمزه کوره طوغریورز. بوحکمك مادهسی هرنهقدر نص ایسهده آنی یوغران بزم استعدادمز، اکا برشکل ویرنده بزدهاولان قالبدر . فکر عاجزانهمه کوره بتون اختلافات مذهبیهنك منشائی بوراسیدر. فیالحقیقه بونقطهیی ایضاح ایتمك ایچون بعض علمای کرام دورت، بعضلری سکزسبب بولهبیلمشلردر. اوت بوده طوغرودر. فقط بونلر اسباب قریبهدر ؛ اسباب ظاهرهدر . اصل بونلری اداره ایدن، بونلری تولیدایلیان اسباب بزدهدر . ذاتاً عالم خارجی حقائقله مشحوندر، بوراده هیچ براختلاف یوقدر. اورتالغهاختلاف چیقاران بزم مطالعهمز، آنی تولید ایدن بز، بزم استعداد نفسیمزدر. بناءً علیه بعض مزایای اسلامیه وبعض حقائق خفیهنك حقیله آکلاشیلهمامسنده بوجهتكده پك بیوك تأثیرلری اولمشدر. ذاتاً اختلافده بومسئلهنك حقیله آکلاشیلهمامسندن باشقه برشی دکلدر.

*
* *

اسلامیتده هنوز آکلاشیلهمامش جهتلر بولندیغی کبی، آکلاشلدیغی حالدهحقیله هضم وتمثیل اولونمامش نقطهلرده اکسك دکلدر. عباداتمزده، معاملاتمزده، افعال وحرکاتمزده، اخلاقمزده برچوق نقطهلر واردر، اسلامیتك اورایه نهنظرلهباقدیغنی تمامیله بیلدیکمز و آکلادیغمز حالده بز هیچ بروقت کندی دوشونجهمزدن واز کچهمامشزدر .

دستور اسلامیت اولان حضرت قرآن « متقین » ی : « الذین یؤمنون بالغیب ویقیمون الصلوة ومما رزقناهم ینفقون والذین یؤمنون بما انزل الیك وماانزل من قبلك وبالآخرة هم یوقنون » دیه توصیف ایلمشکن ، بزده بوآیت جلیلهیی هرکون اوقودیغمز ، معناسنی آکلادیغمز حالده ، اهل تقوی یی ، اهل تصوف ظن ایدرز . متقی اولمق ایچونده متصوف اولمق لازم کلدیکنه اینانیرز. بویلهده عمل ایدرز بز نماز قیلارز ؛ معلوم حرکات وسکناتی اجرا ایدرز . فقط قلبمیلم نرلرده طولاشیر . بزده حضور قلب بولنهماز . علمامز، خوجهلرمز، عوامز هپ بویلهدر. حالبوکه سفیان ثوری حضرتلری حضور قلبدن باشقه نمازك عدم جوازنه قائل اولیورلردی . « فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون الذین هم یراؤن» آیت کریمهسی حضرت سفیانك سوزینی تأیید ایلیور . دیکر طرفدن جنابالله « ان الصلوة تنهی عن الفحشاء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذکرون » آیت جلیلهسیله نمازك، مصلیی فحشادن، منکردن، بغیدن، نهی ایلدیکنی اخبار ایدیور. بز بوخبره شبههسز اینانیورز. فقط بونکلهبرابر نماز قیلدیغمزحالده شوامورثلاثهدن انتها ایدهمیهجکمزیده کوریورز. بوده بزمچون یقین ؛ بوکاده اینانیورز . بو صورتله بزم قوتلی بر تعارضك آلتنده قالمامز ایجاب ایدر . لکن بزم ذهنمز بونی قبول ایدهمز : بونك آلتندن چیقمغه چرپنور . فقط قارشوسنده ایکیسه آهنینی کورور: نص قرآنی ، حس قطعی . بر مؤمن ایچون خبر الهی یقین افاده ایتدیکی کبی ، برانسان ایچون حسده علم ضروری تلقین ایلر. بوحالده شو تعارضدن قورتلمهنك یکانه چارهسی: «مادامکه شوامور ثلاثهدن انتها ایدهمیورم، آکلاشیلورکه بن نمازی جنابالله امر واراده ایلدیکی کبی قیلمیورمشم » دیمکدن عبارتدر . ذاتاًایشك طوغروسیده بودر. حجی، حاجیاولمق، عالمهقارشی برنمایش یاپمق ایچون ایدرز . ذکاتی عاملر طرفندن تعجیز ایدیلمدیکمز صورتده هیچ ویرمهیز . جامعلرده نمازلردنصکره اللرمزی قالدیرر ، باشلرمزی صاللار دعا ایدر ، نیازده بولنورز . اللهدن « الامان » لر ایله امداد ایسترز ، مؤذنلرده باغریشور ، چاغریشور ؛.. حالبوکه بز بوحالك بدعت اولدیغنیده پك اعلا تقدیرایلرز؛ قرآن کریمك «ادعوا ربکم تضرعاً وخفیةً » آیت کریمهسنی دائما تلاوت ایلرز . کچنلرده خطبهلرهداثر یازمش بولندیغم مقالهلرده، زمانمزده خطبهلرك چیغرندن چیقارلمش برطرز بدعیهیه تقریب ایدیلمش اولدیغنی عرض ایتمشدم. فقط کیمك امورنده . . بدعت اولورسه صانکه قیامتمی قوپاجق دنیلورمش کبی علمامز طرفندن سکوتنله کچشدیرلدی. بز ذاتاً هپ بویلهیز ؛ علمامزده ، عوامزده هپ بر بیچم . . . . بدعتمش ،

بریاد سیاه

تا چوجقاق زمانلرمده بنم
آشنای محیط نشئهم اولان
چهره‌لردن — که شیمدی یك چوغنی
سیلدی دست عدم نشان زمان —
بری واردرکه دائما سزه‌رم
طیف شبرنك خاطراتی .. بو
صد فی رنك ابتسام ایله بر
هر زمان مبتسم سیاهیدر .

اونی قیزغین کونشلر آلتنده
سوروتن برزواللی عائله‌نك
قوپاروب سینهٔ شفیقندن
افق مائیسی بیتمه‌ین انکین
بردکزدن همان آشیره‌نس‌ده
بزه صاتمشدیلر . اوآنده‌ده بن
یوقدم آنجق طقوز یاشنده بیله
اکلنیردم اونك لسانیله .

شیمدی پیشنده یوقدی بادیه‌لر ،
نه زمینده خرما کولکه‌لری ،
نه سماسنده آتشین برشمس .
هرکون آز چوق سوتردی دیده‌لری .
اوکا آفاقدن پیام آور
ایدی بعضاً اسن صیجاق برلس .
دویسه برچاك صداسی حسرت ایله
دوه بکلر قوشاردی پنجره‌یه .

بلکه عمر مکوناته کوره
لحظه‌دن عد ایدله‌ین وفقط
بزی تاراج وقلب ایدن سنه‌لر
دها اون دفعه ایتدی دور حیات
او وقتدنبری او دیده‌لره
هر کچن ییل براقدی ظل واثر
آرتق آزاد اولوب اسارتدن
کیتدی یزدن اوطور دیدمسه‌ده بن .

اوج آی اول تصادف ایتدیمده
اکلادم اوکسورن جکرلرینك
اریمك ، بیتمك اوزره اولدیغنی
بنه کولمشدی ، برکولوش که انین ،
عمق قلبمده بوکدی برعقده ،

کیم بیلیر شیمدی کومدیلرمی اونی ؟
روحی حسرتله تیتره‌مزدی بنه
اوکومولسه‌یدی خرما کولکه‌سنه .

٢٨ تشرین ثانی ٢٢٤ — ابراهیم علاءالدین

قونفرانس

تدریسات عمومیه حقنده

سویلین : اسماعیل‌بك غصبرنسکی — کچن نسخه‌دن مابعد — یازان : ح. اشرف‌ادیب

امینم‌که مجلس بنده‌لرندن یك پارلاق برلسان بکله‌مز . بن پریشان وقبا ترکجه سویلرم . رجا ایدرم لسانده‌کی پروزلره باقایکز ، اصل معنایه دقت ایدیکز . ابتدائی تحصیلدن ، تحصیل عمومیدن و اجمالاً مکتبدن بحث ایده‌جکم .

تاریخه نظر ایدلدکده کورولورکه بوتحصیل عمومی حقنده یك آز معلومات وار . یالکز اوروپانك علم تدریس قسمنده تحصیل عمومی ومکتب حقنده ایکی رأی کوریپورز :

١ — تحصیل عمومینك لوتر زمانندن، یعنی اوروپاده ره‌فارما-نسیانك ظهوری اثناسنده اورته‌یه چیقدیغی ادعا ایدییورلر .

٢ — فرانسه‌نك بیوك انقلابنه حمل ایدییورلر .

بوایکی فکرك هرایکیسی بردرجه‌یه قدر حقلیدر . فقط هر ایکیسی‌ده تمام دکلدر . بر آز صوکراسویله‌جکم زمان آکلاشیله‌جقدر . مدنیتك هربر کوکی ، باشلانغجی شرق طرفنده اولدیغی کبی تحصیل عمومینك‌ده مکان ظهوری شرقیدر . بوفکر شرقده طوغمشدر ، صوکرا آدیم آدیم ایلرولیه‌رك تعالی ایتمشدر .

الك‌اسکی زمانلرده‌ده مکتب وتحصیل ابتدائی موجود اولدیغنی تاریخ کوستریپور . تاریخه نظر ایدیلنجه هنده ، چینده ، بابلده مکتبك بولندیغی کورولیور . بعده بوفکر مصردن یونانستانه ، یونانستاندن رومایه انتقال ایلیه‌رك ، صوکراده روما خرابه‌لرنده وجود بولان خرستیانلق عالمنده کورولور .

فقط اودورلرده اولان مکتب وتحصیل ابتدائی بزم شمدی آکلادیغمز طرزده دکلدر . آره‌ده بیوك فرق واردر . ازجمله اوزمانلر یازی یازمق ویازیلان شیئی اوقومق — چینده اولسون ، هنده اولسون ، بابلده ، مصرده اولسون — اهالیه ، ملته عائد برشی دکلدی . بویالکز برصنفه مخصوص ایدی ، برامتیاز کبی ایدی . اویله مکتب وتحصیلك بنی آدمك سعادتنه خدمت ایدر برآلت اولدیغی فکری یوقدی . بلکه اهالیی استبداد آلتنده طوتمق ایچون یالکز کاهنلره مخصوص برآلت ایدی . یك چوق زمان ، اوتوز عصر قدر بوحال دوام ایتدی :

قوای نفسانیه الهامات عرقیه‌لرینك الجاآت وجریانلرینی نظر دقته آله‌رق ایی جهتلرینك تنمیه‌سنه ، کوتی جهتلرینك اماته‌سنه چالشور؛ روح ملتدن تفسخ ایتمش اسکیمش دامارلری تمیزلیه‌رك یرینه صاف، جید اولان اسلامیت، انسانیت تخملرینی زرع ایلر . مقتدر، تجربه‌لی برمربی‌نك تحت تربیه‌سنده بیویان برچوجق نصلکه روحاً جسماً صاغلام ارله‌رق یتیشیر ؛ حر ، مستقل ، متشبث ، فعال ، خلوق اوله‌رق حیاته کیرر، ایلرولمکه باشلار . جناب الله‌ده کندوسنی خیره موفق ایلر. آرتق نائل سعادت اولور . وظیفه‌سنی بیلیر ، آنی حسن ایفا ایلر. علمایه مالك اولان برقوم ، برملت‌ده اویله‌جه سنه بسنه مادةً معناً تازه برحیات کسب ایلر؛ نورلی براستقبال ایچون‌ده واسع برزمین احضار ایلر؛ مسعود اولورلر . آرتق حیات دنیویه واخرویه آنلرکدر .

فقط ، فقط تأسفلر اولسون ! شمدی بز زوالیلر ایچون اویله روح اقوامك تربیه‌سنه آشنا ، وظیفه‌سنی بیلیر، آنی حسن ایفا ایلر علما وخواجه‌لر بولمق قابلمی ؟! بزده شیمدیلك اویله علما یوق . بوکیدیشمزله دها یقین بر استقبالده دخی یأسدن باشقه بر شی‌ده کورلیور. شو مقاله‌مده عرض ایتمش بولندیغم ملاحظه‌لر هپ ، بزده آرتق عادتا علما قالمامش اولدیغنی کوستریور . ذاتاً او مقدمه‌لری ، او ملاحظه‌لری شو مقصدی ایضاح ایچون سرد ایلمشدم .

اوت ، بزده البسه‌لریله ، صورتلریله امتیاز ایتمش بر نوع اشخاص موجوددر ؛ بونلره علما دینلیور . بن کندمده بو صنفك ایچنه داخلم. فقط بیلملی‌یز، که بز علمادن دکلز. بزم عوامدن فرقمز یوقدر. نصر ینصر چکمکله ، یارم یورروم عربجه آکلامقله عالم اولونماز . او بیوك اسلافك حالنی کوز اوکنه کتورن آنلرك تراجم احواله واقف اولان کندمزی آنلرك وارثی دیمکه دیلی وارماز. بالخاصه شیمدی کندمزله عوامزك روحلرینی تحلیل ومقایسه ایتدکدن صوکره علمایه وارث اوله‌میه‌جغمز ، طوغرودن طوغری‌یه عوام ناسدن اولدیغمز میدانه چیقار . زیرا بش آلتی کله‌جك عربجه‌یی سیلدکدن صوکره ذهنمزده روحمزده ، تربیه‌جه ، تهذیبجه ، فکرجه ، اخلاقجه برفرق قالمیور . او اولجه عرض ایتدیکمز اسلامیتك بعض مزایاسی ، بعض دقائقی عوامزجه معلوم اولمادیغی کبی خواجه‌لرمزجه‌ده هنوز بیلنه‌مامشدر : بعض حقائق اسلامیه‌نك عوامزجه حقیله هضم اولنماز دیغی کبی ، علمامزجه‌ده اویله‌در ... خواجه‌لرمزك پیشدار عوام اولدیغی ، کندولرینه مخصوص بر مسلك معنویاری اولمادیغی‌ده پك اعلا میدانه چیقدی .

اشته مقاله‌مك نتیجه‌سی‌ده بوندن عبارتدر .

* *

بلکه بو سوزلرم کندینی، علمادن حساب ایدن بعض ذوات کرامك خوشلرینه کیتمز ؛ بلکه دوچار اعتراض‌ده اولور ... پك اعلا اولسون؛ یأس یوق، مقصدم حقیقتك میدانه چیقمسیدر. یقیناً بیلورمکه بویله بر ذهابده بولنان هرکس، شو عرض ایتدیکمز تحلیلی کندی ذهننده اجرا ایده‌بیلیر. اشته اووقت امینم که کندینك عوامدن برفرقی اولمدیغنه قانع اولور. مأمولدر که بو صورتله یاکلش بر ادعا قالمش اولدیغنه توبه‌لر ایده‌رك تکرار چالشمغه ، حالنی اصلاح باشلار. ذاتاً شو آجی سوزلری یازمقدن مقصدم‌ده بودر.

مقاله‌مك اولنده عرض ایتمشدم، یاکلش آکلامایکز، رجا ایدرم بومطالعه اکثریته باقیله‌رق یوریدلمشدر. بعض مستثناری اوله‌بیلیر اولمسنی‌ده آرزو ایدرم .

* *

بیله‌میورم ، اهالیمی ترقی ایتمش‌ده علمامز درجه‌سنه کلش یاخود علمامزمی تدنی ایتمشلرده درکهٔ عوامه قادار ایتمش، سویه‌لری برلشمشدر. ظن ایدرمکه هرایکی طرفك‌ده یاردمی اولمشدر. فقط هرحالده عوام طرفنده اولان اکثریت نظراعتباره آلنورسه، علمانك آنلره قارشو دها زیاده تقرب ایتدکلری ، کیت کیده غایهٔ امللری (ادیاللری) غائب ایدرك مغلوب اولدقلری سویهٔ فکریه‌لرینك حال توازنه کلدیکی آکلاشلیور .

اوت ، بادیٔ نظرده عوامك ، اهالینك سویهٔ عرفانلری ، سویهٔ اخلاقیلری، علما درجه‌سنه کلمسی کوزل کبی‌کلیر. فقط ایش، حقیقت حال کورندیکی کبی دکل . ایشك ایچنده فناجهتلرده وار. زیرا بوندن آکلاشلیور، که علمامز بوحاله کلمشلرده ، آرتق بوندن کچه‌میه‌جکلر بوحال آنلر ایچون برحد اولمش؛ آرتق فکراً، تربیةً، علماً بوندن دها یوکسلمك یوق. علمامزك فکری اذهان عوامك تشکیل ایلدیکی قالبلره صیغمش ... حالبوکه شوحال، انقراض علمیدن باشقه‌برشی‌ده دکلدر . علم، فکر، تربیه دائما یوکسلملی؛ دائما ترقی ایتمایدر . علم ، فکر، تربیه ایچون حال توقفده قالمق اولماز. برقومك بوعنصر معنویاری توفقه اوغرارسه اوقومك دورهٔ انحطاطی باشلامش دیمکدر .

اشته بونکچون علمامز هیچ بروقت کندی موقعلرینی بویله حال تزلزله براقاملی ایدی. دائما یوکسلملی، دائما یوکسلتمکه چالشملی ایدی. عوام ، اهالی‌ده آنلری تعقیب ایدردی. فقط هیچ بروقت آنلرك سویه‌سنه واصل اوله‌مدیغی کبی برحدود داخلنده بوغوله‌رق‌ده قالمازدی. آنلر ایچونده دائما برامید ترقی، دائما برطریق تعالی کوزلرنك اوکنده پارلاردی .

نره‌ده او علمای سلف ! ـ یارب. آنلردن راضی اول ـ آنلر هیچ بروقت روحلری، غایهٔ امللرینی غائب ایتمدیلر. هیچ برزمان بویله درکه‌لره اینمدیلر . سله‌لر، طایفلر یدیلر، محبسلرده منفالرده تعذیب اولندیلر، اصلدیلر، کسلدیلر، فقط هیچ بروجهله ادیاللرندن ایرلمادیلر، مقصدلرندن ذره قدرینی بوبلالردن قورتلمق ایچون قربان ایلمدیلر؛ بونلره قارشو دائما صبرله، عزم ومتانتله جواب ویردیلر.

قزانلی حلیم ثابت

تحصیل عمومی‌یه ابتدکاری خدمتی سویلدم . . بوترك ایله عربك رفیقلغی ، یولداشلغی دها دوام ایدییور . یلان یورویمرك دنیانك برجهتدن دیکرجهته کیدن ، علم نشر ایدن عربلر ایدی . اوعربلرك کیتیردیکی علملری اوقومق ایچون مدرسه‌لر انشا ایدنلر ترکلردر . عربلر چینیدن کاغد کتیردیلر ، اوروپایه ویردیلر . اونلره رحمه‌لر یاپان ینه ترکلردر . [یاشاسین عربلر وترکلر آلدیشلر] .

عرب ، ترك . . . انلر بیوك اسملردر . یینلرنده‌ده ایکی بیوك ایشجی اوله‌جقلرینه هیچ شبهم یوقدر . [آلقشلر] .

بوسویلدکلرمدن خوشنود اولدیغکزی کوریورم . فقط شیمدی مع‌التأسف سویلمکه مجبور اولدیغم بعض شیلر خوشه کتمیه‌جکدر . مسلمانلر اوقدر نورانی آلمش اولدقلری اوامری لزومی درجه‌سنده ایفا ایتمدیلر . جالیشدیلر ، علومی ایلرولتدیلرسه‌ده وظیفه‌مز اولدیغی درجه‌یه کتیرمه‌یی اوروپایه براقدیلر . اونلر یزم قاعده‌لرمزی تماماً تطبیق ایتدیلر . وبوسایه‌ده شیمدی بزی تحت اسارته آلدیلر . بز چالیشیرز ، حمالق ایدرز اونلر راحت ایدرلر . بزدن فرق یاپه‌یه آلدقلری برشیئی هنروصنعت سایه‌سنده فرق‌غروشه ینه‌بزه صاتیورلر . بزده انساز ، اونلرده انسان . بزده کچیرز ، اونلرده کچیر . اما آراده‌کی فرقی سز تقدیر ایدك . [سکوت حزین . . .]

[مجلسك اولکی نشئه وشطارتی شیمدی درین بریأسه منقلب اولمشدی . ماضیمی بتون شان وشرفدن عبارت برقومك بویله آجی حقیقتلر قارشوسنده متأثر اولمامسی قابل دکلدی . بزم حالزدن هیچ بحث ایتمکه کلز . بز مسلمانلر بویله اجدادمزك محاسنی نداد ایله مجدوشرف خولیالری ایچنده امرار حیات ایدمرز ؛ فقط حقیقتدانما بویله آجی خطابلرله بزی حزین سکوتلره ، درین یأسلره دوچار ایده‌جکدر . برزمانلر بتون جهان مدنیته معرفت وصنعت نشر ایدن اوقومك احفادی بوکون هرشیدن محروم اولورسه‌بوخطابلر قارشوسنده لال وابکم ، وقفه کیرالم قالمازمی ؟ . .

بوقانفرن اولمش جریحه اوزرنده نیشترینی یوروتمك ایی اولمیه‌جغنی همان تقدیر ایدن طبیب دقایق یین بوراده کسمك مجبوریتنی حس ایتدی . بش دقیقه استراحت طلبیله چکدی . برآز صوکرا ینه اوسویملی چهره بتون انظاری برنقطه‌یه طوپلامشدی .]

حضرات ! دمینجك دیمشدم که اسکی زمانلرده قادینلرك اوقومسی تحریم ایدلمشدی . اسکی یونانده یالکز قیز چوجقلره مخصوص مکتبلر وار ایمش . اسکی‌زمانده مکتبده قیزلری اوقوتمق ویازمیه لازم اولان یولی کوسترمك ابتدا ایراده کورولمش . بو ایرانك شرفه عائد برشی اولدیغنده هیچ شبهه یوقدر .

صوکرا بومکتبلر حقنده افکار ونظر دکیشمش ، وبویله یك چوق عصرلر کچمشدر . فقط هرهانکی ملتك روحنده برحال وار ایسه انقلابات عصر ایله او اونودلسه‌ده ینه برکون برعلامتی ظهور ایده‌جکدر . چونکه روحدر . کچن عصرك ابتدای ربعنده معلومز . درکه ایرانده یکی برمذهب چیقمشدی . بونك نمدن عبارت اولدیغنی بحث ایتمك پروغرامزه داخل دکلدر . فقط شو حرکت ایجروسنده نظر دقته آلنه‌جق برشی وار . بوده اوحرکت عقلیه ، روحیه ، مذهبیه ... هرنه دیسه‌ك بردرجه جائزدر ... ایچندن برقیز ظهور ایتدی . اکثرکز ایتشمشسدر . بو (حرة‌العین) دینن جوان قیز قادینلرك تحصیلی طبیعی کورمه‌ك بوخصوصده نشیناده بولوندیغی ایچون قربان کیتدی .

بو (حرة‌العین) ، ظن ایدرم ، اسکی ایرانك اوقاجق برتمثال روحیدر . ایران دینجه قرداشمزدر . اراده روابط واردر . چونکه برکره شرقلیدر ، صوکرا اکثریسی ترکدر . دمینجك ترکلر ایچون نه‌دیمسه ایراده‌ده ماهردر .

بوراده شرقدن کچمم ، کلمم وقیه شاکردمز ، بوکون معلمز اولان اومتزق اوروپایه : تحصیل عمومی ومکتب تشکیله انقلاب کبیر باعث‌اولدی ، دیه‌اورته‌یه آتیلان فکر بردرجه‌یه‌قدر طوغرودر ، دیمشلر . واقعا اوروپاده تحصیل عمومی فرانسه انقلابندن صوکرا باشلامشدر . اواقلابله اعلان اولوندیکه مساوات ، حریت جمله ایچون جاریدر . اوزمانده طبیعی تحصیلده جمله‌نك حق اولدی . اوندن صوکرا اوروپا اوقومه‌یه وثمراتی اقتطافه باشلادی . تصیلاه کیریشه‌جك اولسه‌ق صددمن چیقارز . اونك ایچون مختصر اولمرق یالکز اوروپا مکتبلرینك ابتدائیلرندن بحث ایدملم .

٧ دن ١٤ سنه‌لرینه قدرجوچقلره مخصوص جوچق باغچه‌لری ، فلانلر وار ... فقط بونلردنده بحث ایتمه‌جکز . چونکه بونلرك تطبیق بزم ایچون شمدی ممکن دکلدر . اونك ایچون بوکون شرفده تقلیدی ممکن اولانلردن بحث ایتمك ایستیرم .

اوروپا مکتبلری (کوی مکتبی) و(شهر مکتبی) اولمرق ایکی بیوك قسمه منقسمدر . اوندنده ماعدا اومکتب ابتدائیلر پروغرام ودرجات اعتباریله اوچ قسمدر :

١ — عادی ابتدائی مکتبلر .

٢ — متوسط ابتدائی مکتبلر .

٣ — بوده عالی ابتدائی مکتبلر وار ، که پروغرامی اوقویان شاکردی مکمل ، منیر ، معلوماتلی چیقارمق‌در . فقط اونلر چوق پهالیدر . اونلری تطبیق یك کوچ . اونك ایچون تصیلاه لزوم کورمم . بحث ایده‌جکم عادی کوی مکتبلریدر . بونلرك پروغرامی هربوده بردکلدر . بریزدن فرقلیدر . فرانسه‌ده بردرلو ، المانیاده بردرلو ، انکلترده بردرلو . بونلردنده واز کچمرك عمومی حالرینی سویله‌جکم .

عمومی پروغرامنی دین ومذهبلرینی اوکرنمك ، حسابی عقل قاینامق ایچون ممکن درجه‌ده مکمل بیلمك ، ملی تاریخلرینی ، مختصر تاریخ عمومی ، ملی جغرافیالری ، مختصر عمومی جغرافیا ، هرسنه تدریجی برصورتده علوم طبیعیه‌دن برپارچه لازم کلن معلومات ...

اوروپا مکتب ابتدائیسندن پروغرامنده مندرج درسلری اوقویمق اکمال ایدوب چیقن دیلقانلی اوقومنه هوس‌ایله هراوقودیغی اکلامنه براستعداد پیدا ایتمشدر . چیقدقن‌صوکرا استفاده‌سنه عائد مذکورسه اوجهته‌چالیشیر .

جینده « اوقومق یازمق » اهالیی قوللانمق ایجوندی . ذاتاً اووقتلر بشر ، حقوق انسانیه سنه مالك دکلدی که . هرطرفدن استبداد زنجیرلریله باغلی ایدی . ولوکه مشروع اولسون ، ایستدیکنی یاپامیور ، حریته نائل اولهمیوردی . اهالی کاهنلرك منافع مخصوصه‌لرینه خدمت ایدر اسیرلر ایدی . بتون خلق براسارت عمومیه‌یه زبون اولمشدی .

هندستانده‌ده بویله ایدی . اعتقادات دینیه ایله اهالیی قوللانمق فکری کاهنلرك الك برنجی واسطهٔ تحکمی ایدی . دائما اهالیی ازمك ایجون اونلرك زمام معنویلرینی، عقیدهٔ وجدانیه‌لرینی الده ایتمشلردی اهالی اوقومق یازمق ، اوکرنمك حقندن محروم ایدی . کاهنلر نه‌درسه اوکا ایتانه‌جق . کاهنلر هانکی یولی کوسترسه اورادن کیتمکه مجبور اوله‌جق، اراده واختیاردن بی‌نصیب برسورو حیوان... ایشته اهالینك وارلغی ، حقوق بویله ایدی .

بابده اولسون ، مصرده اولسون هپ بوحال اسارت حکمفرما ایدی .

یونانستانه کلنجه . اوراده جزئی برتغیر کوریرز . اسپارته‌ده هرنه‌قدر بوحالده‌ایدیسه‌ده ، آتنه‌ده مکتب وتحصیل بشقه درلو ایدی اوقومق ویازمقدن بشقه برآزده تربیهٔ فکریه مطلبی وار ایدی .

مع مافیه بوراده‌ده اوقومق ، یازمق برصنفه مخصوص ایدی . اودرجه‌ده که اوصنفدن خارج برکیمسه‌نك النه قلم آلمسی ممنوع ایدی حتی اصنافدن ، یاخود تجاردن برینك کتاب اوقومق آرزوسنی اظهار ایتمسی گناه کبائردن عد اولنوردی .

تا اون التنجی عصره قدر هر طرفده بوحال دوام ایتدی . بو خصوصده مستثنا اوله‌رق یالکز اسکی یونانی ، کوریبورز . که اوراده یازدیرلمقله اکتفا ایدلیوب برآزده معلومات ویرمك ، شاگردانده تربیهٔ فکریه حصوله کتیرمك مطلبنه خدمت ایدیلیرمش. فقط مع التأسف دین نظریه‌لری یونانه ایشلمش اولدیغندن اوکوزل مکتبلر یواش یواش منقرض اولمش .

اوقوبوب یازمق صنعتك انتشاری پك یواش یواش اولمشدر. بو بطائنه شبهه‌سز اوقومه ، یازمه‌نك کوجلکی ده سبب اولدی . فی‌الحقیقه اومیخ یازیسنی اوکرنمك قولای برشی دکلدی .

بونکله برابر اوکوج تحصیل کوزل قوللانمشلردر . بوکوج یازی‌ایله ایدیکه علم هیئتده خیلی ترقیات کوستردیلر .

میخ یازیلری ، دیدم . شبهه‌سز اکثرکز ایشتمش‌سکزدر ، بابلك میخ یازیسی الك اسکی یازی عد اولنور . جمله یازیلرك اساسی کبی قبول اولنمشدر . بش ، اون سنه مقدم مغولستان قطعه‌سنده اوغرانیت قیالرك اوزرلرنده برجوق‌یازیلر، تقشلر کشف اولوندی . علم السنه علمالری یونانی کوروب نه‌اولدقلرینی آکلادیلر ، وبونلره « آرخون » نامنی‌ویردیلر . شکلده ، ترتیباتده اوآرخون یازیلرینك بابل یازیلریله مناسبتی‌اولدیغی‌ظاهر اولدی . وبعض علمانك ظننه کوره بابلده مقدمدر .

معلوم یا ترکلر برجوق وقتلر عالم مدنیتده چوبانلق ، جفتجیلك وهردائم چاپولجیلق ایله محکوم اولمش برملت ایدی . شیمدی تاریخ وآثار عتیقه بزه آچیور ، کوستریبورکه اوچوبانلر ، اوچاپولجیلر عالمه الك ابتدا یازیی ویرمشلر . رحمت اوچوبانلره [آلقیشلر]

هرنصلسه اوقومق ـ یازمق صنعتی یونانستاندن رومایه کچدی چیچرونك تاریخه واعتقادینه کوره مکتب اویله بریردیکه یازمق واوقومق اوراده تحصیل اولنوردی .

صوکرا روما منقرض اولدی ، خرابه‌لری اوزرنده خرستیانلر جمیق وجود بولدقده هرنه‌قدر اسکی یونانك عتی یونانده‌ده انتقا ایلمش‌سه‌ده رهبان طرفندن‌یازی‌یه اولان احتیاج تقدیر ایدیلدیکندن تحصیل قبول اولونه‌رق برخیلی مکتبلر تشکیل ایتدیلر . آنك‌ایچون مناسترلرده برخیلی تأسیسات وجود بولدی . مع‌هذا اونلرده یازی برصنفه ، کلیسا اهلنه مخصوص برشی ایدی . اهالینك بوندن استفاده‌سی یوق ایدی .

قرون وسطانك صوك دورنده اوروپاده قتولیك عالمی بیوك براقلابه دوچار اولدی : لوتر برجوق عاداتی پروتستو ایتدی وآریجه بردین ، یعنی پروتستان مذهبنی میدانه‌چیقاردی. بومذهبك توسعی وترقیسی لازم ایدی . بوده انجق یازمق‌واوقومق ایله حاصل اوله‌جغی شبهه‌سز ایدی . بونك اوزرینه مکتب ایشی بش اون آدمك ایلرویه آنلادی . فقط یینه محدود دائره‌ده قالمشدی .

ایشته حضرات! بوسویلدیکم اوتوز عصرلق تاریخچه‌نك فهرستی کوستریبورکه بوندن اوچیوز ، درتیوز سنه مقدم تحصیل عمومی علمندن استفاده ایتمك جهتی ، تنور ایلمك فکرلری غیر موجود ایدی . شو حالده بوفکرك مبدأی ، منبع مبذولی نرهمی‌در ؟

چین مای اسکی‌نظامحیلفه ، هندلیلر . . . . . خدمت ایتدکلری کبی ، مصرلیلرده تجارته ، یونانیلر صنایع وفلسفه‌یه ، رومالیلر انتظام وقانونه خدمتلرده بولوندیلر . فقط مکتب ایشی، یعنی علم مغاره‌دن چیقارمق ، یالکز برصنفه مخصوص اولان برشیئی عمومی ویرمك . . . بوده ـ تورك چوبانلری عالمه یازی‌یی باغشلادقلری کبی ـ عربستان چوبانلری‌طرفندن چیقاریلوب عالمه ، عالم مدنیتی بخش ایدیلمشدر . [آلقشلر] .

دقت بیورك ! اوعربستان چوللرنده ، وادیلرنده طنین انداز یقاظت اولان او اعجازنما صدای حقیقت ، اونورانی تکلیف نه‌ایدی

جمله‌کز اوقویه‌جقسکز . علم جمله‌کزه فرض اولمش . بشیکدن مزاره‌قدر علمی آرایه‌جقسکز. هرنه‌ده ایسه کیدوب آله‌جقسکز.

دور اسلامه کلنجه‌یه قدر علم ، تحصیل عمومی مغاره‌لر ایچنده محبوس ایدی . اوجواهری قعر ظلمتدن ساحهٔ وجوده چیقاران عالم مدنیته بخش ایدن اسلامیت‌در ومسلمانلردر .

[یاشاسین اسلامیت . . . پك شدتلی وبر قاچ دقیقه دوام ایدن سورکلی آلقشلر] .

بوراده شایان دقت برشی وار ، ترکلرك یازی‌یه ، عربلرك

تحصیل عمومی‌یه ایتدکلری خدمتی سویلدم . . بوترك ایله عربك رفیقلنی ، یولداشلنی دها دوام ایدییور . یایان یورویه‌رك دنیانك برجهتندن دیکرجهتنه کیدن ، علم نشر ایدن عربلر ایدی . اوعربلرك کیتیردیکی علملری اوقومق ایچون مدرسه‌لر انشا ایدنلر ترکلردر . عربلر چینـدن کاغد کتیردیلر ، اوروپایه ویردیلر . اونلره رحله‌لر یاپان ینه ترکلردر . [یاشاسین عربلر وترکلر آلفیشلر] .

عرب ، ترك . . . انلر بیوك اسملردر . بینلرنده‌ده ایکی بیوك ایشجی اوله‌جقلرینه هیچ شبهم یوقدر . [آلقشلر] .

بوسویلدکلرمدن‌خوشنود اولدیغکزی کوریبورم . فقط شیمدی مع‌التأسف سویلمکه مجبور اولدیغم بعض شیلر خوشه کتمیه‌جکدر . مسلمانلر اوقدر نورانی آلمش اولدقلری اوامری لزومی درجه‌سنده ایفا ایتمدیلر . چالیشدیلر ، علومی ایلرولتدیلرسه‌ده وظیفه‌مز اولدیغی درجه‌یه کتیرمه‌یی اوروپایه براقدیلر . اونلر بزم قاعده‌لرمزی تماماً تطبیق ایتدیلر . وبوسایه‌ده شیمدی بزی تحت اسارته آلدیلر ، بز چالیشیرز ، حمالق ایدرز اونلر راحت ایدرلر . بزدن قرق پاره‌یه آلدقلری برشیئی هنروصنعت سایه‌سنده قرق غروشه ینه بزه صاتیورلر . بزده انسانز ، اونلرده انسان . بزده کچنیرز ، اونلرده کچنیر . اما آراده‌کی فرقی سز تقدیر ایدك . [سکوت حزین . . .]

[مجلسك اولکی نشئه وشطارتی شیمدی درین بریأسه منقلب اولمشدی . ماضیسی بتون شان وشرفدن عبارت برقومك بویله آجی حقیقتلر قارشوسنده متأثر اولماسی قابل دکلدی . بزم حالمزدن هیچ بحث ایتمکه کلز . بز مسلمانلر بویله اجدادمزك محاسننی تعداد ایله مجدوشرف خولیالری‌ایچنده امرار حیات ایده‌رز ؛ فقط حقیقت‌دائما بویله آجی خطابلرله بزی حزین سکوتلره ، درین یأسلره دوچار ایده‌جکدر . برزمانلر بتون جهان مدنیته معرفت وصنعت نشر ایدن اوقومك احفادی بوکون هرشیدن محروم اولورسه‌بوخطابلر قارشوسنده لال وابکم ، وقفه کیرالم قالمازمی ؟ » .

بوقانغرن اولمش جریحه اوزرنده نیشترینی یوروتمك ایی اوله‌میه‌جغی هان تقـدیر ایدن طبیب دقایق بین بوراده کسمك مجبوریتنی حس ایتدی . بش دقیقه استراحت طلبیله چکلدی . برآز صـوکرا ینه اوسویملی چهره بتون انظاری برنقطه‌یه طوپلامشدی .]

حضرات ! دمینجك دیمشدم که اسکی زمانلرده قادینلرك اوقومسی تحریم ایدلمشـدی . اسکی یونانده یالکز قیز چوجقلره مخصـوص مکتبلر وار ایمش . اسکی‌زمانده مکتبده قیزلری اوقوتمق ویاقیزه لازم اولان یولی کوسـترمك ابتدا ایرانده کورولمش . بو ایرانك شرفنه عائد برشی اولدیغنده هیـچ شبهه یوقدر .

صـوکرا بومکتبلر حقنده افکار ونظر دکیشمش ، وبویله یك چوق عصرلر کچمشدر . فقط هرهانکی ملتك روحنده برحال وار ایسه انقلابات عصر ایله او اونودلسه‌ده ینه برکون برعلامتی ظهور ایده‌جکدر . چونکه روح‌در . کچن عصرك ابتدای ربعنده معلومزدرکه ایرانده یکی برمذهب چیقمشدی . بونك نه‌دن عبارت اولدیغنی بحث ایتمك پروغرامزه داخل دکلدر . فقط شو حرکت ایچروسنده نظر دقته آلنه‌جق برشی وار . بوده اوحرکت عقلیه ، روحیـه ، مذهبیه ... هرنه دیسه‌لك بردرجه جائزدر ... ایچندن برقیز ظهور ایتدی . اکثرکز ایشتمشـدر . بو (حرة‌العین) دینن جوان قیز قادینلرك تحصیلی طبیعی کوره‌رك بوخصوصـده تشبثاتده بولوندیغی ایچون قربان کیتدی .

بو (حرة‌العین) ، ظن ایدرم ، اسکی ایرانك اوفاجق برتمثال روحی‌در . ایران دینجه قرداشمزدر . اراده روابط واردر . چونکه برکره شرقلی‌در ، صوکرا اکثریسی ترکدر . دمینجك ترکلر ایچون نه‌دیدمسه ایرانه‌ده عائددر .

بوراده شرقدن کچه‌لم ، کلمه‌لم وقتیله شاکردمز ، بوکون معلممز اولان اومترقی اوروپایه : تحصیل عمومی ومکتب تشکیلنه انقلاب کبیر باعث‌اولدی ، دیه‌اورته‌یه آتیلان فکر بردرجه‌یه‌قدر طوغرودر ، دیمشلر . واقعا اوروپاده تحصیل عمومی فرانسـه انقلابندن صوکرا باشلامشدر . اوانقلابله اعلان اولوندیکه مسـاوات ، حریت جمله ایچون جاری‌در . اوزمانده طبیعی تحصـیلده جمله‌نك حقی اولدی . اوندن صوکرا اوروپا اوقومه‌یه وتمراتی اقتطافه باشلادی . تفصیلاته کیریشه‌جك اولسه‌ق صددن چیقارز . اونك ایچون مختصر اوله‌رق یالکز اوروپا مکتبلرینك ابتدائیلرندن بحث ایدهلم .

٧ دن ١٤ سنه‌لرینه قدرچوجقلره مخصوص چوجق باغچه‌لری ، فلانلر وار ... فقط بونلردنده بحث ایتمیه‌جکز . چونکه بونلرك تطبیق بزم ایچون شمدی ممکن دکلدر . اونك ایچون بوکون شرقده تقلیدی ممکن اولانلردن بحث ایتمك ایسترم .

اوروپا مکتبلری (کوی مکتبی) و(شهر مکتبی) اوله‌رق ایکی بیوك قسمه منقسم‌در . اوندنده ماعدا اومکتب ابتدائیلر پروغرام ودرجات اعتباریله اوچ قسمدر :

١ — عادی ابتدائی مکتبلر .

٢ — متوسط ابتدائی مکتبلر .

٣ — برده عالی ابتدائی مکتبلر وار ، که پروغرامی اوقویان شاکردی مکمل ، منیر ، معلوماتلی چیقارمق‌در . فقط اونلر چوق بهالی‌در . اونلری تطبیق پك کوچ . اونك ایچون تفصـیلاته لزوم کورمم . بحث ایده‌جکم عادی کوی مکتبلری‌در . بونلرك پروغرامی هربرده بردکلدر . بربرندن فرقلی‌در . فرانسه‌ده بردرلو ، المانیاده بردرلو ، انکلتره‌ده بردرلو . بونلردنده واز کچه‌رك عمومی حاللرینی سویلیه‌جکم .

عمومی پروغرامللری دین ومذهبلرینی اوکرنمك ، حسابی عقل قاینامق ایچون ممکن درجه‌ده مکمل بیلمك ، ملی تاریخلرینی ، مختصر تاریخ عمومی ، ملی جغرافیالری ، مختصر عمومی جغرافیا ، هر سنه تدریجی برصورتده علوم طبیعیه‌دن برپارچه لازم کلن معلومات ...

اوروپا مکتب ابتدائیه‌سـندن پروغرامنده مندرج درسـلری اوقویه‌رق اکمال ایدوب چیقان دلیقانلی اوقومغه هوس‌ایله هراوقودیغنی اکلامغه براستعداد پیدا ایتمشدر . چیقدقدن‌صوکرا استفاده‌سنه عائد نه‌کورسه اوجهته‌چالیشیر .

چینده « اوقومق یازمق » اهالی‌یی قوللانمق ایچوندی . ذاتاً اووقتلر بشر ، حقوق انسانیه سنه مالك دکلدی که . هرطرفدن استبداد زنجیرلریله باغلی‌ایدی . ولوکه مشروع اولسون ، ایستدیکنی یاپامیور ، حریته نائل اوله‌میوردی . اهالی کاهنلرك منافع مخصوصه‌لرینه خدمت ایدر اسیرلر ایدی . بتون خلق براسارت عمومیه‌یه زبون اولمشدی .

هندستانده‌ده بویله ایدی . اعتقادات دینیه ایله اهالی‌یی قوللانمق فکری کاهنلرك الك برنجی واسطهٔ تحکمی‌ایدی . دائما اهالی‌یی أزمك ایچون اونلرك زمام معنویلرینی، عقیدهٔ وجدانیه‌لرینی الده ایتمشلردی اهالی اوقومق یازمق ، اوکرنمك حقندن محروم ایدی . کاهنلر نه‌دیرسه اوکا اینانه‌جق ، کاهنلر هانکی یولی کوسترسه اورادن کیتمکه مجبور اوله‌جق، اراده واختیاردن بی‌نصیب برسوروحیوان... ایشته اهالی‌نك وارلغی ، حقوق بویله ایدی .

بابلده اولسون ، مصرده اولسون هپ بوحال اسارت حکمفرما ایدی .

یونانستانه کلنجه ، اوراده جزئی برتغیر کوریرز . اسپارته‌ده هرنه‌قدر بوحالده‌ایدیسه‌ده ، آتنه‌ده مکتب وتحصیل بشقه درلوایدی اوقومق ویازمقدن بشقه برآزده تربیهٔ فکریه مطلبی وار ایدی .

مع مافیه بوراده‌ده اوقومق ، یازمق برصنفه مخصوص ایدی . اودرجه‌ده که اوصنفدن خارج برکیمسه‌نك الله قلم آلمسی ممنوع‌ایدی حتی اصنافدن ، یاخود تجاردن برینك کتاب اوقومق آرزوسنی اظهار ایتمسی کناه کبائردن عد اولنوردی .

تا اون التنجی عصره قدر هر طرفده بوحال دوام ایتدی . بو خصوصده مستثنا اوله‌رق یالکز اسکی یونانی ، کوریپورز . که اوراده یازدیرلمقله اکتفا ایدلیوب برآزده معلومات ویرمك ، شاکردانده تربیهٔ فکریه حصوله کتیرمك مطلبنه خدمت ایدیلیرمش. فقط مع التأسف دین نظریه‌لری یونانه ایشلمش‌اولدیغندن اوکوزل مکتبلر یواش یواش منقرض اولمش .

اوقوبوب یازمق صنعتك انتشاری پك یواش یواش اولمشدر. بو بطائته شبهه‌سز اوقومه ، یازمه‌نك کوجلکی ده سبب اولدی . فی‌الحقیقه اومیخ یازیسنی اوکرنمك قولای برشی دکلدی .

بونکله برابر اوکوج تحصیلی کوزل قوللانمشلردر . بوکوج یازی‌ایله ایدی‌که علم هیئتده خیلی ترقیات کوستردیلر .

میخ یازیلری ، دیدم . شبهه‌سز اکثرکز ایشتمش‌سکزدر ، بابلك میخ یازیسی الك اسکی یازی عد اولنور . جمله یازیلرك اساسی کبی قبول اولنمشدر . بش ، اون سنه مقدم مغولستان قطعه‌سنده اوغرانیت قیالرك اوزرلرنده برچوق‌یازیلر، نقشلر کشف اولوندی . علم السنه علماسی بونلری کوروب نه‌اولدقلرینی آکلادیلر ، وبونلره « آرخون » نامنی‌ویردیلر . شکلده ، ترتیباتده اوآرخون یازیلرینك بابل یازیلریله مناسبتی‌اولدیغی‌ظاهر اولدی . وبعض علمانك ظننه کوره بابلده مقدم‌در .

معلوم یا ترکلر برچوق وقتلر عالم مدنیتده چوبانلق ، چفتجیلق وهردائم چاپولجیلق ایله محکوم اولمش برملت ایدی . شیمدی تاریخ وآثار عتیقه بزه آچیور ، کوستریپورکه اوچوبانلر ، اوچاپولجیلر عالمه الك ابتدا یازی‌یی ویرمشلر . رحمت اوچوبانلره [آلقیشلر]

هرنصلسه اوقومق ــ یازمق صنعتی یونانستاندن رومایه کچدی چیچرونك تاریخنه واعتقادینه کوره مکتب اویله بریردی‌که یازی واوقومق اوراده تحصیل اولنوردی .

صوکرا روما منقرض اولدی ، خرابه‌لری اوزرنده خرستیانلر جمیتی وجود بولدقده هرنه‌قدر اسکی یونانك عتی بونلره‌ده انتقال ایلمش‌سه‌ده رهبان طرفندن‌یازی‌یه اولان احتیاج تقدیر ایدیلدیکندن تحصیل قبول اولونه‌رق برخیلی مکتبلر تشکیل ایتدیلر . آنك‌ایچون مناسترلرده برخیلی تأسیسات وجود بولدی . مع‌هذا اونلرده برصنفه ، کلیسا اهلنه مخصوص برشی ایدی . اهالینك بوندن استفاده‌سی یوق ایدی .

قرون وسطانك صوك دورنده اوروپاده قتولیك عالمی بیر انقلابه دوچار اولدی : لوتر برچوق عاداتی پروتستو ایتدی وآریجه بردین ، یعنی پروتستان مذهبنی میدانه‌چیقاردی. بومذهب توسعی وترقیسی لازم ایدی . بوده انجق یازمق‌واوقومق ایله حاصل اوله‌جغی شبهه‌سز ایدی . بونك اوزرینه مکتب ایشی بش اون آیلرویه آتلادی . فقط ینه محدود دائره‌ده قالمشدی .

ایشته حضرات! بوسویلدیکم اوتوز عصرلق‌تاریخچه‌نك فهرستی کوستریپورکه بوندن اوچیوز ، درتیوز سنه مقدم تحصیل عمومی علمندن استفاده ایتمك جهتی ، تنور ایلمك فکرلری غیر موجود ایدی . شو حالده بوفکرك مبدأی ، منبع مبذولی نره‌سی‌در ؟

چین ماتی اسکی‌نظامحیلغه ، هندلیلر . . . . . خدمت ایتدکلری کبی ، مصرلیلرده تجارته ، یونانیلر صنایع وفلسفه‌یه ، رومالیلر انتظام وقانونه خدمتلرده بولوندیلر . فقط مکتب ایشی، یعنی علم مغاره‌دن چیقارمق ، یالکز برصنفه مخصوص اولان برشیئی عمومیه ویرمك . . . بوده ــ تورك چوبانلری عالمه یازی‌یی باغشلادقلری کبی ــ عربستان چوبانلری‌طرفندن چیقاریلوب عالمه ، عالم مدنیته بخش ایدیلمشدر . [آلقشلر] .

دقت بیورك ! اوعربستان چوللرنده ، وادیلرنده طنین انداز یقاظت اولان او اعجازنما صدای حقیقت ، اونورانی تکلیف نه‌ایدی

جمله‌کز اوقویه‌جقسکز . علم جمله‌کزه فرض اولمش . بشیکز مزاره‌قدر علمی آرایه‌جقسکز. هرنره‌ده ایسه کیدوب آله‌جقسکز

دور اسلامه کلنجه‌یه قدر علم ، تحصیل عمومی مغاره‌لر ایچنده محبوس ایدی . اوجواهری قعر ظلمتدن ساحهٔ وجوده چیقارانلر عالم مدنیته بخش ایدن اسلامیت‌در ومسلمانلردر .

[یاشاسین اسلامیت . . . پك شدتلی وبر قاچ دقیقه دوام ایدن سوزرکلی آلقشلر] .

بوراده شایان دقت برشی وار ، ترکلرك یازی‌یه ، عربلرك

سزدرلر، کریده قالمشلردر. بونلرك برتجربه‌سنی سزه عرض ایده‌یم:
او وقت بر میلیون لیرا چوق کورونمیه‌جك. بخارا، خیوه خانلغی آیریلنجه روسیه‌نك تحت اداره‌سنده ۱۷ میلیون مسلمان قالدی. بو ۱۷ میلیون مسلمانك ایستانسیق ایله قیداولنان مکاتبی اوراده‌کی ادارهٔ روحانیه‌مزه تابعدر. مکتب، جامع، مدرسه هپ ادارهٔ روحانیه طرفندن قید اولونمشدر. ٥٦٤٠ مکتب موجوددر. آسیای وسطی ادارهٔ روحانیه‌یه تابع دکلدر. اوراده تخمیناً لااقل ٤ بیك مکتب واردر. جمله‌سی ٩٦٠٠، ١٠,٠٠٠ قدردر. [قیز مکتبلری بو بوندن خارجدر. وولغا نهری بو یونده اصلاح ایدلمش اوچیوز قیز مکتبی واردر. قریمده‌ده اصلاح ایدلمش ایکی اوچ مکتب وار. وولغاده اوچیوز مکتبله افتخار ایدرم.] قیز مکتبلرینی حسابه ادخال ایتمبورم. بحث ساده اولسون دیه. بو مکتبلرده ٦٥٠ اللی بیك ارکك اوقیورلر. بو ٩٦٠٠ مکتبك اوچ بیکی اصلاح ایدلمشدر. باقیسی اسکی اصول اوزره اداره اولنور. اونلر ایشته اولا برمدت الفبایی کورور. صوکرا عم جزؤلرینی، صوکراده قرآن شریفی‌ده برایکی سنه اوقور ایشته بوقدر. یازی یوق، علم حال یوق، حساب یوق اسکی اصول مکتبلر بودر. او، اوچ بیك اصلاح ایدلمش مکتبلر، اونلر اوته‌کیلره نسبتله چوق یوقاریده. پروغرامارلری: ترکجه، فقط ساده اوقویوب یازمق، علم حال، حساب، حسابدن اعمال اربعه ومعلمك اقتصاداری وارایسه بر آز دها ایلریسی. صوکرا مختصر عمومی جغرافیا، مختصر تاریخ عمومی، آیریجه تاریخ اسلام، علم اقتصاد وعلم اشیا وعلوم طبیعه‌دن بر آز معلومات.

مدت تحصیل ایکی ییل. آزیجق معلوماتی اولان معلم ایکی سنه ده طلبه‌یی چیقاریر. اصولسز اولورسه اوچ سنه دوام ایدر.

شیمدی کلهلم مکتبلرك صرفیاتنه: نه ایله بونلر اداره اولنور؟. اوچ بیك اصلاح ایدلمش مکتب ١٨٠ بیك لیرا ایله اداره اولنور. اما بوخزینه‌دن دکل، بلکه وقف اوله‌رق؛ شاقر شاقر ماتك جیب حمیتندن چیقیور. [القشلر... یشاسون روسیه مسلمانلری..]

باقی قلان ٦١٠٠ مکتب ایچون ٢١٠ بیك لیرا صرف اولنور. مجموعی ٣٩٠ بیك لیرا ایدر. اوته‌بری مصرفلر داخل اولورسه شبهه‌سز ٣٥٠، بلکه ٤٠٠ بیك لیرا ویرمکده‌در. وبونك‌ده هیچ کیمسه طرفندن آغیرانی طویولامقده‌در. [آلقشلر]

لکن ١٧٥٠ نفوسنه برمکتب اصابت‌ایدر. دیمك نه‌لازم؟ اولا ١٥ بیك مکتب اوله‌جق، شو حالده بش، التی بیك مکتبه دها احتیاجمز وار. معلملره اصابت ایدن معاش یکی اصول ٤٠، اسکی اصول ٢٥ لیرا قدردر.

شیمدی مکاتب ابتدائیه‌یی ممالك عثمانیه‌ده چوغالتمق وپروغرامارینی اصلاح ایچون لازم اولان بر ملیون لیرادن بحث ایده‌جکز مساعده ایدرسه‌کز بش دقیقه دها استراحت ایدهلم.

• •

شیمدی رفقا ایله کوروشولدی. بر ذاتدن آلدیغم معلوماته کوره ممالك عثمانیه‌ده ٤٠، ٤٢ بیك مکتب ابتدائی موجود ایمش. چوق شکر. چوق ممنون اولدم. دیکر برمعلوماته کوره‌ده موجود مکتبلرك عددی قرق بیك‌دن چوق اشاغی ایمش. بوایکی معلوماتك هرایکیسی‌ده طوغرودر. ٤٢ بیك مکتب وار؛ دینیور. اوت اوله‌بیلر. فقط ظن ایدرم مع التأسف اسملری موجود. حقیقةً مکتب نامنه شایان اولانلری وارسه، هرحالده ٤٢ بیك موجود ایسه‌ایش بر آز ساده‌لشیر. هیچ یوقدن بنا ایتمك باشقه‌در، اصولسز وفقط موجود مکتبلری اصلاح ینه باشقه‌در.

موجود اولدیغی تقدیرده الزیاده دقت ایده‌جکمز نقطه، اونلرك نقصانی اکمال ایتمك‌در. امینمکه بنالری‌ده بر آز تعمیر ایستر. چونکه حیوانلر کبی آخیرلر ایچسده طوپلانوب اوقومق شانمزه وحتی ایمانمزه الویرمز. هرحالده چوق ایسه‌ده، اصلاحی ایچون اودیدیکم میلیون وبلکه دها زیاده‌سی لازم اوله‌جق. ایستر حکومت معرفتیله جمع وصرف اولونسون، ایستر ملت واسطه‌سیله. ویره‌جك ینه ملت‌در. انکار اولونماز، فقیرز. کارمز، کسبمز آزدر. بناءً علیه هربش پاره‌مز برقیمتی حائزدر. بوحالده او (بر) غروشی سه‌ومرك ویردیرمك ایچون معلمارك حرکات وتدریساتنده فائده کورولملی.

اوچ بیك مکتبی اصلاح ایدرك ایکیوز بیك لیرایی کندی کندیلکلرندن تدارك اسبابنه باقهلم. اسکی اصول مکتبلرك چوجقلری بش یچق، آلتی، یدی، اون اوچ یاشنه قدر کل کیت عمر ضایع ایدر، کچیریرلر. اسکی مکتبلرده یدی سکز سنه‌ده استحصال اولونه‌میان معلوماتی یکی مکتبلرده ایکی، نهایت اوچ سنه‌ده کسب ایتدیلر. بونی کورونجه‌اهالی ویرنجه ویردیلر. یکی مکتبلرده قاعده‌در: هربر چوجق هفته‌ده بر روبله ویرر. هفته‌ده یکرمی‌پاره ویرن اهالی هفته‌ده درت بش غروش نصل ویره بیلدی؟ ثمره کوردیکی ایچون. بوترقی نه‌سایه‌سنده اولدی؟ بر درجه پروغرامك اصلاحی والفبانك آز وقتده الده ایدیلمسی سایه‌سنده. که بنده‌لری اونی ترتیب ایتمشدم. دها اعلا الفبالر موجوددر بوبابده ایکی درلو اصول استعمال اولنور:

١ ـ تدریجی، ٢ ـ صوتی.

تدریجی دیمکدن مقصد، الفبانك هپسی حرکه‌سنی متبدی‌یه بردن کوسترلمك. چوجغه اولا اوچ حرف کوستریلیر: ا ـ ب ـ ت. بونکله یازمق واوقومق عملیاتنه باشلانیر. بو اوچ حرف برچوق درلو اوقونور؛ مثلا: بات، تاب، بابا، بات، اب، ات، تاتا، باتا... جمله‌کزه یك آشکاردرکه بر آنده اوتوز قرق درلو حروفی ضبط ایتمکدن ایسه اوچ حرفی ضبط ایتمك البته دها قولای‌در. اوچ حرف ایله یازوب اوقومق صنعتنه کیرن چوجق بر قلعه‌یی فتح ایتمش کبی سوینیر. واقعاده بویله اولور. چوجقلر برکره لذت آلدیمی، صوکرا بزدن اول قوشارلر.

بواوچ حرفی بلهینجه صوکرا برحرف دها ضم اولنور. بونی‌ده

بر حالی دها وار : هر نه قدر مقصد تأمین مطلب ، وتنویر افکار ایسه‌ده دنیالقجه‌ده کوزل افکار نظر دقته آلنمش ، بناءً علیه صنعتلرده کوستریلیر .

اویله‌جه برجهتدن افکار مدنیه‌یه خدمت ایدرلر، دیکر جهتدن احوال اجتماعیه واقتصادیه‌یه مدار اولورلر . فقط مکتبلری بو حاله کتیرمك ایچون بیوك براقدام واوزونجه بردوام ایستر .

بوخصوصده‌کی ترقیات اوروپاده نه‌درجه اولدیغنی آچیق آچیق کوسترمك ایچون برمقدار معلومات ایستاتستیقیه ویرمك لازم . بیلیرم، بوده سزك ذهنکزی یوره‌جق وضبط ایدلسی مشکل اوله‌جق. فقط تفصیل ایتمه‌رك الك مهم اقسامی عرض ایده‌جکم. ایستاتستیقلر الك صحیح بر معلوماتدر . وفرقی نسبتی پك آچیق کوسترر . بوکون بر فن حالنه کیرن ایستاتسیق معلوماتنه هر زمان وهر شیده احتیاج واردر . بونك ایچون بونلری سویلمك مجبوریتنده بولنیورم . هم اوروپانك اون سنه اولکی ایستاتستیقلرینی سویلیه‌جکم. اوروپانك دها اوزمانکی حالیله بزم حال حاضرمز آره‌سنده‌کی فرقی آکلامق ایچون . حالبوکه بو صوك اون سنه ظرفنده‌کی ترقیاتی یقینده نشر اولنه‌جق ایستاتستیقلردن تدقیق ایدرك کوردیککز زمان بوسبتون حیرت ایده‌جکسکز . بنم اله همان بوکچدیکی ایچون برقاچ رقم قید ایتدم . نظر انتباهی آچیق ایچون بوده کافیدر .

	نفوس عمومیه	کوی وشهرده مقدار مکتب	کوی وشهرده مقدار طلبه	معارف تخصصاتی	قاچ نفوسه برمکتب	سنه‌لك مائی مسلمین
انکلتره :	٤۰,۰۰۰,۰۰۰	٤۰,۰۰۰	۷,٥۰۰,۰۰۰	۱۳,۰۰۰,۰۰۰	۹۷٥	۱۰۰ — ۱۲۰ لیرا
المانیا :	٥۷,۰۰۰,۰۰۰	٥۷,۰۰۰	۸,۰۰۰,۰۰۰	۱٦,۰۰۰,۰۰۰	۹۰۰	٦۰ — ۸۰ لیرا
بلجار :	۱٦,۰۰۰,۰۰۰	۱۷,۰۰۰	۲,۳۰۰,۰۰۰	۱,۲۰۰,۰۰۰	۸۲۰	۳۰ — ٤۰ لیرا
فنلاندیا :	۲,٥۰۰,۰۰۰	۳,۰۰۰	٥۷,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	۸۳۳	٤۰ — ٥۰ لیرا
رومانیا :	٦,۰۰۰,۰۰۰	۳,۸۰۰	۲٥۰,۰۰۰		۷۹٥	۳۰ — ٤۰ لیرا
بلغارستان :	۳,٥۰۰,۰۰۰	٤,۰۰۰	۲۸۰,۰۰۰	۱٥۰,۰۰۰	۷٦۲	٥۰ — ٦۰ لیرا

بونلردن انکلتره والمانیا برنجی درجه‌ده ، مجارایکنجی درجه اونه‌کیلرده کوچك دولتلرك بودجه‌لری‌در .

شیمدی ممالك عثمانیه مکتبلرندن سوز سویلمك لازم . ف تأسف ایدرم، آرادم ، مکاتب ابتدائیه‌یه دائر معلومات لازمه نه‌اور مجموعه‌لرنده بوله‌بیلدم ، نه‌ده بزم معارف سالنامه‌سنده . بونك ایچ بوخصوصده سزه قطعی معلومات ویره‌میه‌جکم . وذاتاً بوخصوص سزك معلوماتکز بندن دها زیاده‌در .

شمدی ممالك عثمانیه‌ده مکتب آزمی ، چوقمی هرنه ایسه ک چوقنی اعتباریله وکرك پروغرام اعتباریله اوروپایه نسبتله مک پیدا ایتمك ایچون نه‌لازمدر . ، حساب ایده‌لم . نه قدر لازم ایس موجود اولانلرینی تنزیل ایده‌لم . باقیسنی وجوده کتوره‌لم . اوروپا بوکونکی درجه‌سنه بردنبره واره‌مایز. یالکز اوکا طوغرو یورویه‌لم شیمدیکی احوالمزه کوره اصلاح وتکثیر مکاتب ایده‌لم ، وتخص عمومیی یولنه قویمغی دوشونه‌لم . بونك ایچون نه‌تدابیر لازمسه ا ایده‌لم .

ممالك اسلامیه‌ده نه قدر نفوس اولدیغنی تامیله بیله‌م . واقو غیر مسلمه‌نك مکتبلری مکمل اولدیغندن اونلردن بحث ایتمیه تخمیناً اقوام مسلمه‌یی یکرمی ملیون عد ایده‌لم . بلکه زیاده‌در واوروپاده اولدیغی کبی یدییوز ، سکز یوز آدمه برمکتب چو کوره‌لم . بیك نفوسه برمکتب اصابت ایتدیره‌لم . بوحالده یکر بیك مکتب ابتدائی لازم . باقه‌لم ، ایچه تفتیش وتدقیق ایده‌لم. کوز اکلایه‌لم ، اکر مثلا ۱٥ بیك مکتب وارسه بش بیك ضم ایده‌لم اکر ۳ بیك وارسه ۱۷ بیك ضم ایده‌لم .

معاشره کلنجه انکلیزلرکی التیوز لیرا ویرمیه‌لم . خوجه‌لریمز اهل قناعت عد ایده‌لم ، الارینی اوپه‌لم ، رجاایده‌لم ، آزپاره ایله‌ز اوقوتسونلر . هر حالده بر معلم لااقل ۳٦ لیرا آلمدقجه اوقوتمامز بونی‌ده تخمین ایده‌لم . ۳٦ لیرادن یکرمی بیك مکتب ایچون ۲۰ بیك لیرا لازم الك‌اقلی درت بیك طلبه‌سی بولونان معلملر لازم . حاضرلقلی معلملر اولملی [آلقشلر]

صوکرا ایکیشر یوز طلبه‌دن ۲۰ دارالمعلمین لازم . هر دارالمعلمین ایچون وسطی اوله‌رق حساب ایده‌لم. ۱٥۰۰ لیرا صرفیا لازم ، که یکرمیسی ایچون ۳۰ بیك لیرالازم .

مکتبلری آچدق، معلملری تعیین ایتدك، شیمدی کتاب لازم. مکتبه برکتبخانه لازم آره‌صره طلبه کتبخانه‌لرده‌کی شیلری اوقور بونك ایچون هرمکتبك بیوك، کوچك برکتبخانه‌ی اولملی .

ایشته بونلر ترتیب اولندقدن صوکرا مکتبلره نظارت لازم بونلرك خرجراهلریده وار. ایشته بتون بونلرك یکونی برملیون لیر بالغ اولور .

چوق پاره . فقط هیچ اورکمه‌یکز . هم چوقدر هم دکلدر تکرار ایدرم اورکمه‌یکز . چونکه سزه روسیه مسلمانلرینی مثا کتیره‌جکم . اونلرده بر چوق نقطه‌لردن سزه بکزرلر. برکره آچ

وقت معین حلول ایدنجه احمد مدحت افندی حضرتلری ذاتنه مخصوص طلاقیله اسماعیل بکی سامعینه تقدیم ایدمرك سوزی مشارالیه احاله ایلدی .

قونفرانس هیئت عمومیه‌سی اعتباریله جداً شایان استفاده ایدی. استاد مکرم عالم اسلامینه ایندیکی خدمات حسنه‌دن طولایی کندینی نه‌قدر « بختیار » عد ایتسه حقیقةً سزادر. هله روسیه عالم اسلامنك سرتاج مفخرتیدر . چونکه اورانك ناشر عرفانیدر .

قونفرانس طیختیله اوچ فصله آیریله‌بیلر . برنجی فصل ، اوقومه ــ یازمه اصولنك شرقده ناصل تأسس ایتدیکنه وحروفاته اشکال مخصوصه ایلك اول ترکلر طرفندن ایجاد ایدلدیکنه ومرور زمانله مصریلردن یونانیلره ، رومالیلره کچمرك تدریجاً ناصل کسب ترقی ایلدیکنه دائر ایدی . بوفصلدن تمامیله مستفید اولدق . زیرا درین بر تتبعك خلاصهٔ متینی دماغزده پك خوش کلدی. باخصوص قزانلیلره ، قریملیلره خاص اولان او شیوهٔ شیرین ترك لسانك اساسی اولمق اعتباریله باشقه برجهت استفاضه تشکیل ایلدی .

ایکنجی فصل ، خرستیان عالمنده حصوله کلن برتبدل یعنی « لوتر » ك ظهوریله مکتبلره ویریلان اهمیتدن واورپاده معارفك انتشارینه مبدأ اعتبار اولنان بوتاریخدن صوك زمانه قدر مکتبلرك کچیردیکلری صفحات وترقیاتدن باحث ایدی. بوفصلك قسم اولندن ، یعنی لوتر مذهبنك تکثیر مکاتبه دائر احساس ایتدیردیکی اسبابدن بنه حقیله ایضاحات ویرلدی . برنجی فصلده اولدیغی کبی بوقسمده‌ده تعمق اثری کوریلیوردی. فقط ، قسم ثانی ــ که آوروپانك شهراه ترقیده طولودیزکین ایلرولدیکی شوصوك دوره عائدر . ــ سطحی برنظرك زبدهٔ تدقیق اولدیغی احتمال زواردن پك چوقلرینك دقت نظرلرینه چارپمشدر .

فاضل محترمك ایستانبولیلر قراتی عادتازائد کورلدی. چونکه اون بش سنه‌لك برمسئله ! . . حالبوکه بش سنه‌ده برعمومی ایستانبولیلر نشر ایتمك حکومتلرجه اصولدندر . بناءً علیه دوراخیرده بش سنه‌ك ترقی ادوار سالفه‌نك عصرلرینه معادلدر . مثلا : رومانیا حکومتك ١٩٠٥ سنه‌سی ایستانبولیلردن شهر ابتدائیه معلملرینه‌سنه‌ده ١٥٠ : ١٨٠ لیرایه قدر وکوی مکتب معلملرینه‌ده (٦٠) لیرایه‌قدر معاش ویردیکی اکلاشیلمشدر . کذا هر ممالکنده ١٩٠٠ سنه‌سندن بوکونه‌قدر پك بویوك برترقی حصوله کلمشدر که قونفرانسك اصل استفاده ایدیله‌جك جهتی بواون سنه‌لك ترقیات تشکیل ایلمسی لازم کلیوردی.

اوچنجی فصل ــ قونفرانسك قسم اخیری اولان بوبحث ممالك عثمانیه مکاتب ابتدائیه‌سی ایله روسیه مسلمان مکاتب ابتدائیه‌سی بینده برمقایسه دیمکدی . بوخصوصده ترکیا مکاتبنه دائر ویریلان معلومات پك ناقص ویاکلش کورلدی . اسماعیل بك عموم ممالك عثمانیه‌ده یکرمی میلیون نفوس اسلامیه‌نك وتخمین ولااقل بیك نفوسه برمکتب حساب ایدمرك یکرمی بیك مکتبك لزومنی افهام ایلدی . وصوکره کندیسنه ویریلان معلومات اوزرینه ترکیاده مکاتب ابتدائیه یکونك فرق بیکی متجاوز بولندیغی بیان بیوردیلر .

فی‌الواقع ترکیاده هر جامع بولنسان محله‌ده بر مکتب بولندیرمق اصول مستحسنهٔ مایه‌دندر . حتی بو اصول بوتون افکار اسلامیه‌ده تعمم ایلدیکی ظاهردر. دیمکه که : اسماعیل بك افندینك ترکیاده لزومنی حس ایتدیکی مکتب بلغاً مابلغ وار . وبویکونك الفبا اوقوندیروب یازدرمق جهتیله اصلاح اولنمشلری حداقه اون بش ، اون آلتی بیك رادمسنده بولنور . فقط ، مع التأسف اعتراف ایدملم که : مکاتب ابتدائیه‌دن آوروپا درجه‌سنده محصول ویره‌جك پروغرام واویله بر پروغرامی تطبیق ایده‌جك معلم هنوز نه‌زده ونه‌ده روسیه مسلمانلرنده یوقدر .... بوقصاغزی‌ده دور سابقك ظلم واعتسافنه برافهام وتنقیدانمزه دوام ایدملم .

فاضل محترم : اصول صوتیی تطبیق ایدن روسیه مکاتب ابتدائیه‌سی نیه‌سنده مدت تحصیلك ایکی سنه اولدیغی وبومدتك مطلوبه موافق طلبه یتشدیرمکه کافی بولندیغنی بیان ایتدیلر . حالبوکه : اوروپا حکومتلرنك همان هیچبرسنده ابتدائی مکتبلرنده مدت تحصیل درت سنه‌در. واویله اولسی‌ده ایجاب ایدرکه استاد اکرمك دیدیکی طرزده شاکردانه هرفنك اساسنه ، اخلاق وتربیهٔ ابتدائیه‌یه دائر معلومات لازمه اعطا اوله‌بیلسون . لسانلرینك اوقوب یازمه‌سی واعلامه‌سی بزه نسبتله پك بسیط اولان اوروپالیلر درت سنه برجوجی اوقودیر. لرسه بز ایکی سنه‌ده ناصل اولورده لسانمزك پوکوجلکی ایله عین محصولی اقتطاف ایده‌بیلیرز بیله‌م. بناءً علیه هرحالده مکاتب ابتدائیه‌لر وحتی رشدیه‌لر ، اعدادیه‌لر بیله دردر سنه اولملیدر .

برده ممالك عثمانیه‌ده ابتدائیه معلملرینه سنه‌ده اوتوز التی لیرا معاش کافی کورلمك ایسته‌نیلیور . بوفکرده طوغری اولمامز . هیچ اولمازسه بوخصوصده قونفرانسك اهمیته بناءً دائرهٔ معارفدن ایضاحات آلنملی ایدی . ترکیاده استبدادك پنجهٔ قهرنده ایکلرکن بیله معلملر بومقدار معاش آلیورلردی . شمدی دهابرمقدار ضم اولندی. فقط بوده کافی دکلدر . چونکه سائر معلملردن دها زیاده چالیشمنه مجبور اولان ابتدائی معلملردر. بوتون مزایای انسانیه‌یی جامع ، خلوق بر مربی اولمسی نظر اعتباره آلیرسه اویله برمعلمك معاشی شهری ٨٠٠ : ١٠٠٠ غروش اولملیدر. امید اولنورکه قریباً اویله اوله‌جقدر .

ایشته بالاده‌کی مطالعات ناچیزانه‌می تقدیم ایله عفو عالی کریما. نمارینی استرحام ایدر وقونفرانسدن ایدیلکم استفاده‌دن طولایی بالخاصه تشکر ایلرم .

کوستنجه‌لی معلم
محمد نیازی

حقوق

علی مرتضی افندی مسئله‌سی

-- مابعد --

مع هذا انتخاب واقعك اصابتی اثبات ضمننده مسلك حاکیته قارشو روا کوریلان شو استخفافه متأثر اولمامزده قابل دکلدر .

ضبط ایدر . چوجق بویله برشی اوکرنمکه باشلایجه اقشام سوینه سوینه پدرینه قوشار . بویله بویله تدریجاً الفبا کوستریلیر . قرق بش کون ایچنده اکمال ایدیلیر ! تمام اولدیغی کون چوجقلر قبا تورکجه یازارلر ، اوقورلر. بوقرق بش کون . اصولسز برتعلیم ایله اولورسه اللی . الفش کونه واریر. بو ایشته تدریجاً الفبایی کوستر مکدن حاصل اولان برموفقیت .

ایکنجیسی ایسه اصول صوتیه‌در . شیمدیکی بوراده‌کی اصوله کوره خوجه افندی دییور :

— بوالف . . . چوجق‌ده : — الف . . .

خوجه افندی: — بوب ... چوجق‌ده : — ب . . .

— اوقو باقهلم شیمدی !

— الف به .

— خایر اویله دکل . آب .

چوجق شاشار . قالیر . نه مناسبت ؟ (ا) ایله (ب) بریره بالطبع کلنجه (الفبه) اولور . نه‌دن (آب) اولسون ؟

چوجق بوخصوصده یك حقلی. (ا) انسانك آغزندن چیقان صوتك بری‌در . هکذا (ب) ده اویله . الفك (ا) ، ب نك ده ساکن اوله‌رق (ب) اولدیغی کوستریلیرسه صوکرا ایکیسی بریره کلنجه چوجق (الف — به) دیه اوقوماز . چونکه (الف) نه‌دیك‌در بیلمز او . اونك بیلدیکی (أ) در . صوکرا (به) ده بیلمز . بلکه ساکن اوله‌رق (ب) صداسنی یالکز بیلیر . شوحالده بان یانه کلنجه (آب) دیر . کذلك (ت) بی (ته) اوله‌رق ایشتمه‌مشدر. بلکه (آت) ك نهایتده‌کی کبی ساکن اوله‌رق (ت) بیلیر. یالکز اوصوتی یلهمشدر . بناءً علیه (آ) ایله (ت) بان یانه کلنجه(آت) اوقورده (الف — ته) اوقوماز .

ایشته بویله یالکز ملکه‌سی وقولاغی ایله اوقور . . یازار . حفظی آغیرلاشدیرمغه حاجت قالماز . بو . بالتجربه کورولمشدر . یکی اصوله اولان مکتبلرده موفقیتی کوره کوره آز زمانده مکتبلر اون بیك کیلو متر و یری کچوب کتدی . هب بواصولك سهولتی سایه‌سنده . واویله کورولیورکه اون بش سنه ظرفنده طقوز ، اون بیك مکتبك عمومی بویله اوله‌جق .

ایشته بوتجربه‌یه آرقه ویره‌رك اکثر ممالك عثمانیه‌ده مکتب ایشنه واداره‌سنه تماماً آشنا اولانلر اوك آیاق اولورسه برسنه ایچنده نه‌قدر مکتب وارسه جمله‌سی اصلاح ایدیله‌جکدر .

معلم یتشدیرمك ایچون قولایی وار . روسیه معلملرینك جمله‌سی برمکتبدن نشأت ایتدی . برمعلم کلدی .

— بلا اجرت اوکره‌دیله‌جك ، دیدك ، فقط یالکز شوشرطله‌که اوکرندکدن صوکرا فی سبیل‌الله ایکی معلمی اوکرتمه‌جکسك.واوکاده عینیله بوتوصیه‌ده بولونه‌جقسك .

بویله‌جه بریرندن اوکرنه‌رك برمعلم ایکی اولدی ، ایکی درت اولدی ، دردی سکز اولدی ، سکزی اون التی اولدی .وترکستانه قدر سرایت ایتدی . [آلقیشلر]

بوارزونجه سویلدکلرمی قیصالتیم : اکر ملت کورسه‌که مکتب برشی اوکره‌تیور ، مکتب چوجنك وقتنی ضایع ایتمیور ، او پاره قایغوسی ، قساوتی هیچ اولماز . برمیلیون بیوك پاره‌در. یکرمی میلیون اهالی ، ایستانسنیق قواعدینه کوره ، درت میلیون دیمکدر . برمیلیون لیرایی درت میلیون اوجاغه تقسیم ایدك. بو عجائب برحساب کوسترر . برمیلیون لیرا یوز میلیون غروش ایدر ، ٤٠ میلیون اوجاغه تقسیم ایدنجه ٢٥ غروش دوشر . یومی ٢ پاره ایدر . روم ایلیده اولسون ، اناطولیده اولسون هیچ بر تصور اولونه بیلیرمی که ایکی بچق پاره‌یی ویرمسون . بش پاره ایکی میلیون لیرا حاصل اولور .

بزلرکه اوقوره ، یازاره ، ماتك سایه‌سنده یشایورز؛ بزلرك بورجمز اونلره بیلدیرمك ، اونلری مستفید ایتمك .بزده او عملی وعمومی همت اولورسه مات اوبش پاره‌یی ، اونپاره‌یی هرزمان سوه‌سوه ویره‌جکدر . [آلقیشلر]

بحثك نهایتنه کلندی . بنم یك قوی اعتقادم واردر . اکر تمام ایدرسه‌ك ، جداً آرزو ایدرسه‌ك وکندی بیلمدیکمزی اهلندن استشاره ایتمکه تنزل ایدرسه‌ك بزم مکتبلرمز یك آز زمانده امید ایدیله‌جکدر .

سوزمدن اکلاشیلماسون‌که معارف نظارتی وارده برایشه یارامز حاشا . فقط بونی‌ده هروقت طوغرودن طوغرویه کوزینه باقه‌رق کوزمی یومایه‌رقدن دیرم‌که : انکلیزلر کبی ، آلمانلر کبی مکتب وتحصیلك اهلی دکلز . کندی تصورمزله ایش کورمکه موفق مایه‌جغز . اونلرك اوچیوز سنه‌ده یاپدیغنی بز بش اون سطرله بش کونده یاپه‌مایز . اورادن نه آلیرسه‌ق وقت فوت ایتمیه‌رك آلیرز . بویله اولورسه باجمله مکاتب اسلامیه اوروپا درجه‌سنه کلمك ایچون کیره‌جکدر .

ارتق حضرات ! قبا قبا لافلرمزله سزی تعجیز ایتمدم . اوزون دیلمی دیکله‌میکز کوکلمدن چیقان صدایه باقکز . [شدتلی واولونجه آلقیشلرله ساعت اوچ بچقده مجلس نهایت بولدی]

فاضل محترم اسماعیل غصپرنسکی بکك قونفرانسنی دیکلرکن

ماه حال رومینك اون طقوزنجی پازار کونی اقشامی دیرلر آراسنده فاضل محترم اسماعیل بك طرفندن حاصلاتی روسیه طلبه جمعیته ترك اولنمق اوزره ـ تعلیم وتدریسك ادوار مختلفه‌ده کیردیکی صفحاته دائر برقونفرانس اعطا بیوریله‌جغنی ایشتمشدم .

بوکبی مباحثك تشنهٔ فیوضانی اولدیغم وباخصوص معلم بولنمق جهتله برآرزوی وجدانی سائقه‌سیله کیتدم . فوزیه قراتخانه‌سنه قدر طولمش ، هرکس اونختیارفاضلك بیاناتی دیکله‌مك ایچون صبرسزلقله خواهشکر بولنیوردی .

وقت معين حلول ايدنجه احمد مدحت افندى حضرتلرى ذاتنه مخصوص طلاقتيله اسماعيل بكى سامعينه تقديم ايدەرك سوزى مشاراليه احاله ايلدى .

قونفرانس هيئت عموميەسى اعتباريله جداً شايان استفاده ايدى. استاد مكرم عالم اسلاميته ايتديكى خدمات حسنەدن طولايى كنديسى نەقدر « بختيار » عد ايتسه حقيقةً سزادر. هله روسيه عالم اسلامنك سرتاج مفخرتيدر . چونكه اورانك ناشر عرفانيدر .

قونفرانس طبيعتيله اوچ فصله آيريله بيلر . برنجى فصل ؛ اوقومه ــ يازمه اصولنك شرقده ناصل تأسس ايتديكنه وحروفاته اشكال مخصوصه ايلك اول تركلر طرفندن ايجاد ايدلديكنه ومرور زمانله مصريلردن يونانيلره ، رومالياره كچەرك تدريجاً ناصل كسب ترقى ايلديكنه دائر ايدى . بوفصلدن تماميله مستفيد اولدق . زيرا درين بر تتبعك خلاصۀ متينى دماغزه پك خوش كلدى. باخصوص قرانليلره ، قريملياره خاص اولان او شيوۀ شيرين ترك لسانك اساسى اولمق اعتباريله باشقه برجهت استفاضه تشكيل ايلدى .

ايكنجى فصل ؛ خرستيان عالمنده حصوله كلن برتبدل يعنى « لوتر » ك ظهوريله مكتبلره ويريلان اهميتدن واورپاده معارفك انتشارينه مبدأ اعتبار اولنان بوتاريخدن صوك زمانه قدر مكتبلرك كچيرديكلرى صفحات وترقياتدن باحث ايدى. بوفصلك قسم اولندن ، يعنى لوتر مذهبنك تكثير مكاتبه دائر احساس ايتديرديكى اسبابدن بنه حقيله ايضاحات ويرلدى . برنجى فصلده اولديغى كبى بوقسمدەده تعمق اثرى كوريليوردى. فقط ؛ قسم ثانى ــ كه آوروپانك شهراه ترقيده طولوديزكين ايلرولديكى شوصوك دوره عائدر . ــ سطحى برنظرك زبدۀ تدقيق اولديغى احتمال زواردن پك چوقلرينك دقت نظرلرينه چارپمشدر .

فاضل محترمك ايستانبيستيقلر قرائتى عادتازائد كورلدى. چونكه اون بش سنەلك برمسئله ! . . حالبوكه بش سنەده برعمومى ايستانبيستيقلر نشر ايتمك حكومتلرجه اصولدندر . بناءً عليه دوراخيرده بش سنەلك ترقى ادوار سالفەنك عصرلرينه معادلدر . مثلا : رومانيا حكومتنك ١٩٠٥ سنەسى ايستانبيستيقندن شهرابتدائيه معلملرينەسنەده ١٥٠ : ١٨٠ ليرايه قدر وكوى مكتب معلملرينەده (٦٠) ليرايەقدر معاش ويرديكى اكلاشيلمشدر . كذا هرممالكتده ١٩٠٠ سنەسندن بوكونەقدر پك بويوك برترقى حصوله كلمشدركه قونفرانسك اصل استفاده ايديلەجك جهتنى بواون سنەلك ترقيات تشكيل ايلەمسى لازم كليوردى.

اوچنجى فصل ــ قونفرانسك قسم اخيرى اولان بوبحث ممالك عثمانيه مكاتب ابتدائيەسى ايله روسيه مسلمان مكاتب ابتدائيەسى بيننده برمقايسه ديمكدى . بوخصوصدەتركيا مكاتبنه دائر ويريلان معلومات پك ناقص ويا كلش كورلدى . اسماعيل بك عموم ممالك عثمانيەده يكرمى ميليون نفوس اسلاميەظن وتخمين ولااقل بيك نفوسەبرمكتب حساب ايدەرك يكرمى بيك مكتبك لزومنى افهام ايلدى . وصوكره كنديسنه ويريلان معلومات اوزرينه تركياده مكاتب ابتدائيه يكونتك قرق بيكى متجاوز بولنديغنى بيان بيورديلر .

فى الواقع تركياده هر جامع بولنسان محلده بر مكتب بولنديرمق اصول مستحسنۀ مايەدندر . حتى بو اصول بوتون افكار اسلاميەده تعمم ايلديكى ظاهردر. ديمككه : اسماعيل بك افنديتك تركياده لزومنى حس ايتديكى مكتب بلغاً مابلغ وار . وبويكونك الفبا اوقوتديروب يازدرمق جهتيله اصلاح اولنمشلرى حمدآلله اون بش ، اون آلتى بيك رادەسنده بولنور . فقط ، مع التأسف اعتراف ايدملم كه : مكاتب ابتدائيەدن آوروپا درجەسنده محصول ويرەجك پروغرام واويله بر پروغرامى تطبيق ايدەجك معلم هنوز نەبزده ونەده روسيه مسلمانلرنده يوقدر .... بونقصانمزى ده دور سابقك ظلم واعتسافنه براقەلم وتنقيداتمزه دوام ايدەلم .

فاضل محترم : اصول صوتى يى تطبيق ايدن روسيه مكاتب ابتدائيەسنده مدت تحصيلك ايكى سنه اولديغى وبومدتك مطلوبه موافق طلبه يتشديرمكه كافى بولنديغنى ده بيان ايتديلر . حالبوكه : اوروپا حكومتلرنك همان هيسنده ابتدائى مكتبلرنده مدت تحصيل درت سنەدر. واويله اولمسى ده ايجاب ايدركه استاد اكرمك ديديكى طرزده شاكردانه هرفنك اساسنه ، اخلاق وتربيۀ ابتدائيەيه دائر معلومات لازمه اعطا اولنەبيلسون . لسانلرينك اوقوب يازمەسى واكلامەسى بزه نسبتله پك بسيط اولان اوروپالر درت سنه برجوجنى اوقودرلرسه بز ايكى سنەده ناصل اولورده لسانمزك بوكوجلكى ايله عين محصولى اقتطاف ايدەبيلرز بيلەم. بناءً عليه هرحالده مكاتب ابتدائيەلر وحتى رشديەلر ، اعداديەلر بيله دردر سنه اولملدر .

برده ممالك عثمانيەده ابتدائيه معاملرينه سنەده اوتوز التى ليرا معاش كافى كورلمك ايستەنيلور . بوفكرده طوغرى اولەماز . هيچ اولمازسه بوخصوصده قونفرانسك اهميته بناءً دائرۀ معارفدن ايضاحات آلنملى ايدى . تركياده استبدادك پنجۀ قهرنده ايكلركن بيله معاملر بومقدار معاش آليورلردى . شمدى دهابرمقدار ضم اولندى. فقط بوده كافى دكلدر . چونكه سائر معلملردن دها زياده چاليشمغه مجبور اولان ابتدائى معلملريدر. بوتون مزاياى انسانيەيى جامع، خلوق بر مربى اولمسى نظر اعتباره آلنيرسه اويله برمعلمك معاشى شهرى ٨٠٠ : ١٠٠٠ غروش اولملدر. اميد اولنوركه قريباً اويله اولەجقدر .

ايشته بالاده كى مطالعات ناجيزانەمى تقديم ايله عفو عالى كريمانەلرينى استرحام ايدر وقونفرانسدن ايلديكم استفادەدن طولايى بالخاصه تشكر ايلرم .

كوستنجەلى معلم
محمد نيازى

حقوق

على مرتضى افندى مسئلەسى

-- مابعد --

مع هذا انتخاب واقعك اصابتى اثبات ضمننده مسلك حاكيته قارشو روا كوريلان شو استخفافه متأثر اولمامقده قابل دكلدر .

ضبط ایدر . چوجق بویله برشی اوکرنمکه باشلاینجه اقشام سوینه سوینه پدرینه قوشار . بویله بویله تدریجاً الفبا کوستریلیر ، قرق بش کون ایچنده اکمال ایدیلیر ! تمام اولدیغی کون چوجقلر قوا تورکجه یازارلر ، اوقورلر. بوقرق بش کون ، اصولسز برتعلیم ایله اولورسه اللی ، التمش کونه واریر. بو ایشته تدریجاً الفبایی کوسترمکدن حاصل اولان برموفقیت .

ایکنجیسی ایسه اصول صوتیه‌در . شیمدیکی بوراده‌کی اصوله کوره خوجه افندی دییور :

— بوالف . . . چوجق‌ده : — الف . . .

خوجه افندی: — بوب ... چوجق‌ده : — ب . . .

— اوقو باقه‌لم شیمدی !

— الف به .

— خایر اویله دکل . آب .

چوجق شاشار . قالیر . نه مناسبت ؟ (ا) ایله (ب) بریره بالطبع کلنجه (الفبه) اولور . نه‌دن (آب) اولسون ؟

چوجق بوخصوصده پك حقلی. (ا) انسانك آغزندن چیقان صوتك بری‌در . هکذا (ب) ده اویله . الفك (ا) ، ب نك ده ساکن اوله‌رق (ب) اولدیغی کوستریلیرسه صوکرا ایکیسی بریره کلنجه چوجق (الف — به) دیه اوقوماز . چونکه (الف) نه‌دیمك‌در بیلمز او . اونك بیلدیکی (أ) در . صوکرا (به) ده بیلمز . بلکه ساکن اوله‌رق (ب) صداسنی یالکز بیلیر . شوحالده یان یانه کلنجه (آب) دیر . کذلك (ت) بی (ته) اوله‌رق ایشتمه‌مشدر. بلکه (آت) ك نهایتنده‌کی کبی ساکن اوله‌رق (ت) بیلیر. یالکز اوصوتی یلله‌مشدر . بناءً علیه (آ) ایله (ت) یان یانه کلنجه(آت) اوقورده (الف — ته) اوقوماز .

ایشته بویله یالکز ملکه‌سی وقولاغی ایله اوقور . ، یازار . حفظی آغیرلاشدیرمغه حاجت قالماز . بو ، بالتجربه کورولمشدر . یکی اصولده اولان مکتبلرده موفقیتی کوره کوره آز زمانده مکتبلر اون بیك کیلو مترو یری کچوب کتدی . هپ بواصولك سهولتی سایه‌سنده . واویله کورولیورکه اون بش سنه ظرفنده طقوز ، اون بیك مکتبك عمومی بویله اوله‌جق .

ایشته بوتجربه‌یه آرقه ویره‌رك اکثر ممالك عثمانیه‌ده مکتب ایشنه واداره‌سنه تماماً آشنا اولانلر اوك آیاق اولورسه برسنه ایچنده نه‌قدر مکتب وارسه جمله‌سی اصلاح ایدیله‌جکدر .

معلم یتشدیرمك ایچون قولایی وار . روسیه معلملرینك جمله‌سی برمکتبدن نشأت ایتدی . برمعلم کلدی .

— بلا اجرت اوکره‌دیله‌جك ، دیدك ، فقط یالکزشوشرطله‌که اوکرندکدن صوکرا فی سبیل‌الله ایکی معلمی اوکرته‌جکسك.واوکاده عینیله بوتوصیه‌ده بولونه‌جقسك .

بویله‌جه بریرندن اوکرنه‌رك برمعلم ایکی اولدی ، ایکی درت اولدی ، دردی سکز اولدی ، سکزی اون التی اولدی .وترکستانه قدر سرایت ایتدی . [آلقیشلر]

بوارزونجه سویلدکلرمی قیصالتیم : اکر ملت کورسه‌که مکتب برشی اوکره‌تیور ، مکتب چوجقك وقتنی ضایع ایتمیور ؛ اون پاره قایغوسی ، قساوتی هیچ اولماز . برمیلیون بیوك پاره‌در. یکرمی میلیون اهالی ، ایستانتسیق قواعدینه کوره ، درت میلیون دیمکدر . برمیلیون لیرایی درت میلیون اوجاغه تقسیم ایدك. بو عجائب برحساب کوسترر . برمیلیون لیرا یوز میلیون غروش ایدر . ۴۰ میلیون اوجاغه تقسیم ایدنجه ۲۵ غروش دوشر . یومی ۲ پاره ایدر . روم ایلیده اولسون ، اناطولیده اولسون هیچ بر تصور اولونه بیلیرمی که ایکی بچق پاره‌یی ویرمسون . بش پاره ایکی میلیون لیرا حاصل اولور .

بزلرکه اوقوره، یازاره، مالتك‌سایه‌سنده یشایورز؛ بزلرك بورجی اونلره بیلدیرمك ، اونلری مستفید ایتمك .بزده او عملی وعمومی همت اولورسه مات اوبش پاره‌یی ، اونپاره‌یی هرزمان سوه ویره‌جکدر . [آلقیشلر]

بحثك نهایتنه کلندی . بنم پك قوی اعتقادم واردر . اکرتی ایدرسه‌ك ، جداً آرزو ایدرسه‌ك وکندی بیلمدیکمزی اهلنه استشاره ایتمکه تنزل ایدرسه‌ك بزم مکتبلرمز پك آز زمانده اصلاح ایدیله‌جکدر .

سوزمدن اکلاشیلماسون‌که معارف‌نظارتی وارده برایشه یارامز حاشا . فقط بونی‌ده هروقت طوغرودن طوغرویه کوزینه باقه‌رق کوزمی یومایه‌رقدن دیرم‌که : انکلیزلر کبی ، آلمانلر کبی مکتب وتحصیلك اهلی دکلز . کندی تصورمزله ایش کورمکه موفق مایه‌جغز . اونلرك اوچیوز سنه‌ده یاپدیغنی بز بش اون سطرله بش کونده یاپه‌مایز . اورادن نه آلیرسه‌ق وقت فوت ایتمیه‌رك آلیرز . بویله اولورسه باالجمله مکاتب اسلامیه اوروپا درجه‌سنه کلمك کیره‌جکدر .

ارتق حضرات ! قبا قبا لافلرمزله سزی تعجیز ایتمدم . دیلمی دیکله‌میکز کوکلدن چیقان صدایه باقکز . [شدتلی واو آلقیشلرله ساعت اوچ بچقده مجلس نهایت بولدی] .

فاضل محترم اسماعیل غصپرنسکی بکك قونفرانسنی دیکلرکن

ماه حال رومینك اون طقوزنجی پازار کونی اقشامی دیر آراسنده‌فاضل‌محترم اسماعیل بك طرفندن حاصلاتی روسیه طلبه جمعیته ترك‌اولنمق‌اوزره ـ تعلیم وتدریسك ادوار مختلفه‌ده کچیر صفحاته دائر برقونفرانس اعطا بیوریله‌جغنی ایشتمشدم .

بوکبی مباحثك تشنهٔ فیوضانی اولدیغم وباخصوص معلم بولمق جهتله برآرزوی وجدانی سائقه‌سیله کیتدم . فوزیه قراءتخانه‌سی قپوسنه قدر طولمش ، هرکس اوبختیارفاضلك بیاناتی دیکله‌مك‌ایچون صبرسزلقله خواهشکر بولنیوردی .

احکام قانونیه ونظامیه‌یی محافظه امرنده جزئی بر حسن نیت کوستریلمش اولسه ایدی قوهٔ عدلیه ایچون باعث توقیر اوله‌میه‌جق اولان بووامثالی سوزلرك مجلسده جریانته محل قالماز ایدی .

« ایشته کوریلیورکه مسئله اساساً اعظام ایدیله‌جك برمسئله اولمادیغی حالده مجرد یاکلش برطاقم معلوماته بناءً اعظام ایدلش وبنم شوشرفه نائل اولمغلغمه بروسیله اولمشدر . »

سهپای حکومت اولان قوای ثلاثهٔ اساسیه‌نك بری برینه تداخله سببیت ویرن برحادثه نصل اعظام ایدلماز . وبوندن بشقه هانکی مسئله جدیر اعظام اوله‌بیلور. اوتوز سنه‌درجکدکلرمز بوخصوصده‌کی مبالاتسزلغك جزاسی دکلیدر . هپ مسائل حیاتیه‌یی بویله‌جه اعظام ایتمیه ایتمیه حضیض حقارتك محاطی بولندیغمز شو درکه‌لرینه قدر واصل اولدق . یاکلش معلومات سوزی برادعای مجرددر. بوادعای مجرده قارشی بوکون اورته‌ده قواعد مرعیهٔ قانونیه ایجابنجه اشبو وظیفه‌یی ایفایه وکیل مشارالیهك ملتزمی اولان ذاتدن اهل فرق بوقدر مستخدم مأذون موجوددر . وبونلر قانونك کندیلرینه بخش ایلمش اولدیغی صلاحیت طلبی استعمال ایدییورلر. بوکون بوذواتك موجودیتی خیالی دکلدر. اورته‌ده ایسه احکام قانونیه‌یه مغایر براتخاب مضبطه‌سی واردرکه مقام عالیدینك خزینهٔ اوراقنده محفوظدر . آرتق مادی ومحسوس اولان اشبو حقایق یاکلش برطاقم معلومات سوزی ستر ایده‌بیلورمی تعداد ایده‌جکمز اسئله‌نك جوابی مسئله‌ده خطا امکانته محل براقیرمی بوکون دینه‌مزمی‌که :

١ — علی مرتضی افندی انتخابی واقعمیدر دکلیدر ؟.

٢ — احکام قانونیه‌یه وقوهٔ عدلیه ایچون موضوع قواعده مستنداً ادعای اهلیت ایدن وبووظیفه‌نك صیره اعتباریله مقدمك عدم قبولی حالنده متسلسلاً کندولرینه توجیهی اقتضا ایده‌جکنی بیان ایلیان طالبلر موجودمیدرر دکلیدر ؟

٣ — قانون اساسیدن وقوانین سائرهٔ مذکوره‌دن احتجاج اولنان صراحتلر نصوص قانونیه‌دن معدودمید ؟ دکلیدر ؟

٤ — باطل اوزرینه‌مبنی اولان انتخاب مشروحك نتائجی بوکون مشهودمیدر دکلیدر ؟ ایجاب طرزنده وبریله‌جکی درکار اولان جوابه قارشی یاکلش معلوماته بناءً اعظام ایدلدیکنی ایلری سورمك ارتق موافق نصفت اولورمی ؟ دها طوغریسی بتون بوبداهتلره قارشی مخاطبلری هیچه صایمق کبی برنتیجهٔ معکوسه‌نك تکونته بوادعا سببیت ویرمزمی ؟ معذلك حضرت استاد کندیسی ایچون موجب شرف عد ایتدیکی اشبو مذاکره‌ده آتیده‌کی آجی وحق سوزلری دیکلمك مجبوریتنده دخی قالمشدر . حلب مبعوثی مصطفی افندی وکیل مشارالیهك ایضاحاتنه قارشی اشبو مطالعه‌یی سرد واتیان ایدییور :

« جمله کزجه معلومدرکه مکتبلر منشأ ومخرج اولاق اوزره کشاد اولنمشدر و انسان مکتبه کیرمك ایسترسه اول امرده انتساب ایده‌جکی مسلکی انتخاب ایدرده اومسلکك مخرجی اولان مکتب هانکیسی ایسه اکا داخل اولور . هرمکتب برطاقم مسلکلره مخرج اولدیغی کبی حقوق مکتبیده دعوی وکالتی ایله عدلیه نظارتی مأموریتلرینه مخرجدر چونکه حقوق مکتبندن باشهادتنامه نشأت ایدنلر یادعوی وکیلی اولورلر یا عدلیه مأموریتلرنده استخدام اولنورلر . بشقه برجهت دوشونیله‌مز . اخلاق وناموسیله مکتبدن باشهادتنامه نشأت ایدنلرك مرجعلری اوزرنده برر حقلری ثابت اولور . اوحقلرینه رعایت اولنمسی واجب اولان شیلردر . اوده قدم صرمسی کلدکجه مأموریته تعین نقطه‌لریدر . ایفای حقوق ایچون البته برطاقم اسباب رجحان تحریسی لازمکلور عقلاً ، حکمةً قانوناً . اکر برطاقم ارباب حقوق میانده حق ارانماز ایسه لاعلی التعین ایستدیکمزی ترجیح ایدر ایسه‌ك عد لتسزلك ، حقسزلق وقوع بولور. عدالت وحقانیتی محافظه ایتمك ایچون اسباب رجحان ارایوبده انلردن راجح اولانی تقدیم مرجوح اولانی تأخیر واوصورتله تعین اولنملری لازمدر اکر بویله اولمامش اولسه ایدی ارباب حقوق دها اول کندی‌حقنه نائل اولمق ایچون برطاقم التماس پیدا ایتمك اوته‌کنه ، بریکنه نسبت یاخود برطاقم وسائل غیر مشروعه‌یه توسل ایلمك جهته مجبور اولورلر . نته‌کیم زمان سابقده بوحالدر کرارآمراراً هرکون هردقیقه بزی دلخون ایتدیکی واقع اولمشدر . چونکه زمان سابقده ارباب رجحان ارانلمیوردی هرکس لاعلی التعین کندیسی ایچون ، حقنی محافظه ایتمك ایچون برنسبت بر اضافت ارامغه مجبور بولنیوردی التماسکده انواعی تماماً حکمفرما ایدی انك ایچوندرکه افندی حضرتلرینك بیوردقلری کبی برطاقم اهللر تدنی ایتدیلر ، قالدیلر . امور عبادنا اهللر النده قالدی حقوق عبادانك ایچون پایمال اولدی وحالا اولیور اکر بویله دوام ایدرسه. مکتبدن نشأت البنده سبب ترجیحدر. افندی حضرتلری بیوریبورلرکه یالکز مکتبدن نشأت سبب رجحان اوله‌مز (خیر صدالری) یالکز بدایتده اوت . حالبوکه مکتبدن نشأت سبب رجحان اولدیغی کبی مؤخراً عدلیه‌یه ، منسوب اولدیغی دائره‌یه نسبتده حقیقةً اسباب رجحاندن عداولنور. علی مرتضی افندی دنیلان شخصی بنده‌کز بیلمام فقط جمله‌مز بورایه حق ایچون کلدك علی مرتضی افندی مکتبك یکرمنجی سنه‌سنده نشأت ایتمشدر. عدلیه‌یه طوبی ایکی اوچ سنه اول نسبت پیدا ایتمش براره‌اق کلش ، اندن صکره دفتر خاقانی دائره‌سنه کیتمش . صکره بیلمام نره‌یه کیتمش ، صکره ینه کلش بیلمام شوصوك دفعه اولمق اوزره ایکی بحق سنه‌یاخود ایکی سنه‌می شویله برمدت قلیله‌دنبرو دوام ایدیورمش حالبوکه ١٤ نجی و ١٥ نجی‌یه و ٢٠ نجی‌یه قدر سنه‌لر ظرفنده نشأت ایدن ذوات میانده اون ایکی اون اوچ سنه‌دنبرو عدلیه‌ده مستخدم کیسه‌لر واردر. هله ١٤ نجی سنه‌ده نشأت ایدنلردن یالکز بر آدم قالمشکه بی‌کس بیوایه ، ضعیف ، حالته آغلامامق ممکن دکلدر اوده بکر صدقی افندی نامنده برذات، ارناوود . قوندره‌سنی کندی‌الیله یماردییورلر بنده‌کز شخصیاته دائرسوز سویله‌مام (کورلتی) بن بوراده سربست اوله‌رق سوز سویله‌جکم (کورلتی) اندن صکره قبول ایتمکز اوبشقه حق ارایه‌جغز اقدم بنم بایام اوغلی دکل بو ، نه‌او ، نه‌او ،

ماردینی زاده :

ابوالعلا

مابعدی وار

تقریرك ابتنا ایلدیکی اساسلرك بکده قوی اولمادیغنی بیان معرضنده دییورلر که :

«تقریرده مکتبدن خروج تاریخنك اساس اتخاذ ایدلسی لزومی کوستریلیور. بم فکرجه بو تاریخ انجق بر مأموریته ابتدای انتخابده نظر اعتباره النمق لازم کلیر. لکن برلکده مأموریته تعیین اولندقدن صوکره هر کسك نائل اوله‌جغی ترقی وتفیض کندیسنك کوستره‌جکی فعالیت وغیرت واقتداره متوقفدر.»

بزبو ادعاده برمغالطه کوریپورز چونکه موضوع تقریردن یالکز مکتبدن خروج تاریخنك اساس اتخاذ ایدلمامش اولدیغنی اکلایورز مع مافیه بویله فرض ایتسه‌ك بیله بو کون مسئله وکیل مشارالیهك تصویرلری وجهله مأموریته ابتدای انتخاب خصوصنه دائر بولنمقده‌در، زیرا مأذونلر ایچون ابتدای مأموریت قانوناً قوهٔ عدلیه‌نك حاکمیت صنفیدر. بوبابده‌کی مواد قانونیه پك صریحدر. ازجمله حقوق مکتبی نظامنامه‌سنده صراحت قطعیه واردر .

ابتدای مأموریتك ضبط کتابتی اولمسی فرضیه‌سنده‌ده استادك بیانات مشروحه‌سی تقریر سالف الذکره جواب اوله‌بیلمك مزیتندن عاریدر. زیرا حضرت استاد جانبندن بوحالده فعالیت وغیرت واقتدارك موجب تفیض اوله‌جغی ادعا ایدلمکده اولوب تقریرده ایسه بو اوصاف اعتباریله علی مرتضی افندی‌یه متفوق ذواته میر مومی الیهك سبب ترجیحی استیضاح اولنمقده‌در . دیمك که وکیل مشارالیهك بو مطالعه‌سیده مطالعات سالفه‌لری کبی علیهلرینه سلاح اوله‌رق استعمال اولنه بیله‌جك برماهیتده‌در . نته‌کیم مشارالیهده احتجاج ایلدیکی نظریه‌یی ادراکنی آرزو ایلدکلری غایه‌یه ایصال خصوصنده بکده قناعت بخش کوره‌مدکلرندن شو مثال ایله توضیح کیفیته لزوم کورمشلردر .

« بوهفته ظرفنده بروقعه جریان ایتمشدر . ایکی ارقداش بولنیورز . بریسی عدلیه نظارتی صفتیله انجمن عدلیه‌یه ریاست ایدیوردی. او بری سعرد سنجاغنده جزا ریاستنده بولنیوردی . کندیسی بندن برآز اول دنیایه‌کلمش اولدیغی ایچون مقام ریاستده اوبومقده اولدیغنی مقام شکایتده رسماً بیان ایتمشدم . دیکر بعض اسبابدن طولایی‌ده کندیسی تقاعده دعوت ایدیله‌رك عزل اولندی . هیچ برکیمسه دیمدیکه بوسنك آرقداشك‌در . شمدی سنك بولندیغك موقعده انك‌ده بولنمسی ایجاب ایدییوردی دیمدی ، بونی سویله‌ین اولمدی » .

برکره حضرت استادك بومقایسه‌سی قیاس مع الفارقدر . عدلیه نظارتی قوهٔ اجرائیه مأموریتیدر . سعرد محکمه‌سی ریاستی قوهٔ عدلیه مناصبندندر . بوکون هیچ بر مأموریتده بولنمامش اولان بر ذات عدلیه ناظری اوله‌بیلور قوهٔ اجرائیه قواعدی بوکا متحملدر. فقط عدلیه نظارتی ایفا ایتمش بولنان بر ذات قوهٔ عدلیه مناصبی ایچون موضوع اهلیت وشروط قانونیه‌یی حائز ومستجمع بولنمدقجه سعرد محکمه‌سی رئیسی اوله‌مز . وکیل مشارالیه هرایکی قوت ایچون قبول اولنوب کندیلرنجه معلوم بولنان قواعد اساسیه‌یی نظر تأمل وملاحظه‌یه آلمش اولسه‌لرایدی بویله برمثال ایرادینی خاطرلرینه بیله کتیرمزلردی حتی بومثالده تصویر مسئله ایدرکن قانون اساسی ایله مصوتیتی مجلس عالیٔ مبعوثانك تکفلی آلتنده بولنان حقوقی پیش تأمله آله‌رق برحاکمه اسناد عزل کبی تعبیرده روا کوریلان غلطانك بیله ایقاعندن متحاشی بولنورلردی» .

بو بیاناتك حقیقتـه موافق اولان جهتی ، موجب مزو اولان نقطه‌سی سعرد رئیسنك قدماً عدلیه نظارتی احراز ای لازم کله‌جکی بولنده هیچ برکیمسه جانبندن برکونه مدعیاتده بولنلما اولدیغنه تعلق ایدن قسمیدر . کوریلیورکه هرکس قوهٔ اجرا مأموریتنی احراز ایچون قدمك حائز تأثیر اولمادیغنی بیلیور ، تق ایدییور ، وکیل مشارالیه مسئله‌یی بویله تصویر ایتماملی ایدی :

« یوم نشأتدن اعتباراً قانونی شرائط اهلیتی متساویاً حا ایتدیکمز حالده بن محکمهٔ تمیز رئیسی اولدم اوسعرد رئیسی اوله‌بیل هیچ برکیمسه دیمدیکه بوسنك ارقداشك‌در. شیمدی سنك بولندی موقعده اونك‌ده بولنمسی ایجاب ایدییوردی» دیملیدی ایشته اوز بکله‌دکلری بوجوابك یالکز سوزله دکل فعلیاتنی کورمك سعادتی د ادراك ایدرلردی .

حضرت استاد بوندن صکره علی مرتضی افندی‌یی براز مدافعه لزومنی حس ایدرك بیانات آتیه‌ده بولنیورلر .

« تقریرك بر جهتنده مرتضی افندینك ایکی سطر یازی یازمنه اقتداری اولمادیغی علی طریق الروایه بیان ایدیلیور حالبوکه انجمنك نظر اقتدارینه دلالت ایدن ادلهٔ عدیده واردر . برکره مکتب حقوقدن درجه‌ده نشئات ایتمشدر . اویله ایکی سنه‌در دولت خدمتنده دکلدر . کندیسی دها مکتبدن نشأت ایلکسزین عدلیه نظارتنك سجل داخل اولمش وبرمدت اوراده خدمت ایتدکدن ونائل رؤس اولدقدن آصرلرینك حسن شهادتنه بناءً محکمهٔ تمیز جزا قلمنه ضبط کاتبی اتخ اولنمشدر.»

بوفقره‌یه قارشی اولان تدقیقات نهایة الامر منفورمز اولان شخص منجر اولور . بناءعلیه بوبابده پرسوز سویله‌مه‌رك یالکز « دو خدمتی » ، « نائل رؤس » ، « حسن شهادت » ، « ضبط کتا انتخاب » تعبیرلری حقنده قیود احترازیه وضعیله بالاکتفا سوزی مشارالیهه برآقیورز .

«اکر اشبو دلیللر کافی دکلسه اکر انجمن اشبو تقریرنده الدانمش ا دیمك که کندیسی اقتدارسز بر آدمدر . آصرلرینك ایلروده وقوعبوله شکایتنه بناءً تبدیلی ممکندر . علی الخصوص بش اون کونه قدر هیئت ا ومبعوثاندن برر ذات ایله ارکان عدلیه‌دن متشکل بر قومیسیون تش ایده‌جکدر. اکر او افندینك اقتدارسز اولدیغی کوریلورسه قولندن طوت یغی کبی طیشاری آتیلور . مسئله‌ده حل اولنور . »

حالبوکه بوکون جملهٔ بیلیورزکه قوهٔ عدلیه مناصبندن معد برموقعی احراز ایدن ذات هیچ برزمان قولندن طوتیلوب آتیله اشخاص معدوده‌نك امر و تنسیبیله تبدیل اولنه‌مز . انتخابی ما قانون ایسه اصولی دائره‌سنده فسخی جهتنه کیدیلور . حال سا عودت ایدر وبونتیجه‌یه وصول ایچون بیان اولنان هیئتك تشک انتظاره‌ده برسبب قانونی یوقدر . بناءً علیه آتیده شویله یاپیله‌بیل جکنه بویله اوله‌جغنه دائر اولان بیانات مسأله‌یی قپاتمق ایچون مواعید ایله جلب نظردن بشقه براحتمال حمل ایدیله‌مز اشبو اتخا مغایرت قانونیه‌سی وحتی اساساً انتخابك وجود بوله‌مدیغی برنقط مواد قانونیه‌یه استناد صورتیله آنفاً بیان وایضاح ایدلمشدر .

صراط مستقیم

۱۳۲۶

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

اخطار : سلکزده مراقی آکلر جهة جالب‌نیه قبول اولنور درج ایدیلن آکلر ایچون اولان اولنور

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بردفعه نشر اولنور.

مؤسسلری : ابوالعلا زین‌العابدین ـ ح . اشرف ادیب

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پارچه‌در

	سنه‌لکی	الق آیلی	تاریخ تأسیسی	
ولایاتده	۸۰	۴۰	۱۰ تموز ۳۲۴	قیرلمدن مقدما بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر
ممالك اجنبیه‌ده	۸۰	۴۰		درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات بدل اخذ اولنور

عدد : ۵۰ — ۳ شعبان ۳۲۷ پنجشنبه ۶ اغستوس ۳۲۵ — ایکنجی جلد

کسب وتجارت وتأسیس صنایعك

نظر شرع انورده مرغوبیتی

مقاله‌سندن مابعد

احمد بن حنبل حضرتلری -- خانه ویا زاویه‌سنده اقامتله کسبدن فارغ وبلاتسبب وصول رزقه مترقب اولان برشخص حقنده مطالعه‌لری سؤال اولنه قدر — بیوردیلرکه بویله کیمسه‌لر حقیقت شرعه آکاه دکلردر . هیچ اولمازسه حضرت رسول اکرمك قوشلرك کیفیت مرزوقیتنه دائر کفتار دررپارلرینی ملاحظه ایتملیدرلر. اوکلام شریفده « تغدو خماصاً وتروح بطاناً » بیورلمشدر. یعنی قوشلر علی الصباح لانه‌لرندن آچ اولهرق پرواز ایدرلر ، کیندکلری یرلرده قارینلری طویه‌رق آقشام اوستی دونرلر .

جناب رسالتمآب افندمز صدر حدیثده یزی قوشلر کبی متوکل علی الله اولمغه دعوت ، بعده اونلرك توکللری حالرینه متناسب اولان اسبابه تمسك ، تحریٔ اسبابه تشبث ایتمه‌ریته مانع اولمدیغنه ارشاد بیورمشدر . فصل‌که متویٔ شریفك ابیات آتیه‌سی‌ده بو معنایی مصوردر :

کفت آری کرتوکل رهبرست — این‌سبب هم سنت پیغمبرست
[۱] کفت پیغمبر باآواز بلند — باتوکل زانوی اشتر ببند
رمز الکاسب حبیب‌الله شنو — ازتوکل درسبب کاهل مشو

عطالتدن زجر ، کسب وتجارته ترغیب ایتمکده ورود ایتمش دها بك چوق نصوص شرعیه ، آنلرعلیه واردر. بناءً علی ذلك من القدیم اهالیٔ اسلامیه کسب وتجارته اشتغالدن کیرو طورمامش ، صنائع متنوعه‌ده ابراز ایتدکلری ترقیات عظیمه‌ایله عالمی حیران براقمشلردر.

عهد جلیل نبویده اصحاب کزین حضراتی بیله ـ اوقدر مشاغل مهمه آرمسنده ـ مزرعه وحدیقه‌لرنده بالذات چالشیر، هردرلو تجارت بریه وبحریه‌ده بولنورلردی .

ایچلرنده امیرالمؤمنین حضرت ابوبکر وحضرت عثمان ایله زبیربن العوام ، عبدالرحمن بن عوف وسعد بن عباده کبی بك چوق ثروت وسامان صاحبلری بولنوردی. مع‌هذا اکثر اغنیا کبی آنلرك قلبلرنده دنیا محبتی یوغیدی . مالرینی‌ده دین وملت اوغوریته فدا ایدرلر وبوسایه‌ده هرزمان مظهر ثنای پیغمبری اولورلردی .

[متاع دنیایه اصلا دلبسته اولمیان ، الرنده بی نهایه خالص اموال بولندیغی حالده هیچ بری کوکللرینه کیرمین ، کندیلریته حق وحقوق نسیان ایتدیرمین ذوات مشارالیهم امثالی حقنده متویٔ شریفك شو ابیات مبارکه‌سنی قید ایدییورز .]

جیست دنیا ازخدا غافل بدن — نی قماش و نقره و فرزند وزن
مالرا کز بهردین باشی حمول — نعم مال صالح خواندش رسول
آب درکشتی هلاك کشتی است — آب اندرزیر کشتی پشتی است[۲]

[۱] اول ناصح دیدیکه: توکل اصحمستحب ایسه تسبیده سنت نبویه‌در. حضرت پیغمبر براعرابیه خطاباً آواز بلند ایله بیورمشدرکه : حقه توکل ایله برابر دوه‌کك تاسمسنی محکم باغلا . سن‌ده « الکاسب حبیب‌الله » حدیث شریفنه‌کی رمزنی ایی آکلا ، محض توکل ایله اکتفا ایدوبده تحریٔ اسبابه تنبل اولما .

[۲] دنیا نمدر ؟ خدادن غافل اولمق . بوقسه نفیس قماش نفیس ، سیم‌وزرنك ایچنه ، قوتك اولاد صاحبی اولمق ، حسنا قادین ایدنك دنیا صایلمز. دین مبینه خدمت ایچون مال وثروت صاحبی اولمقلك « نعم المال الصالح للرجل الصالح » حدیث شریفنه تأکیدهٔ حضرت رسولدر . داخل سفینه‌یه کیرن صولر آنك هلاکنه بادی اولور . اما خارجنده‌کی صولرك وجودی

دبره قونفرەسندن بریاپراق

۱۲ تموز ۳۲۵ ده دبرەده اجتماع ایدن عثمانی آرناوڤد اتحاد ومشروطیت قونفرەسنده موضوع بحث اولان مواد احتیاجیهٔ وطن میاننده (صراط مستقیم) غزتەسنه درجی الزم بر مسئله وار ایسه اوده آرناوڤد شعرای مشهورەسندن کوریجه‌لی مرحوم حافظ علی افندینك موقع مذاکرەیه وضع ایلدیکی مدرسه کیفیتیدر.

مدرسەلر حقنده موسی‌الیهدن ایضاحات طلب اولندیغی صرەده بر جوق مواد مهمهٔ وطن حقنده سرد مطالعاتده بولندیغی کبی مدرسەلره دائرده هیئت محترمەیه بیانات اتیەده بولنمشدر:

بوندن الی الفش سنه اولدرینه قدر ممالك محروسهٔ عثمانیەنك هرکوشەسنده بولنان مدرسەلر بر دارالفنون فیض وتعالی ایدی. مکاتب عالیەنك تأسیس وکشادی اوزرینه مدارس اسکی قیمتنی غیب ایدرك عادی مکتبلر منزلەسنه ایندی.

بونی اثبات ایدەبیلمك ایچون مثال اتی‌یی ایراد ایتمك کافیدر. اسکی مدرسەلرمزدن یالکز مدرس مفتیلر نشأت ایتمیوردی طبیب مهندس، اجزاجی، ارکان حرب، صنوف مأمورینك، ارباب فنك منشأ فیضا فیضی ینه اومدرسەلر ایدی. ملاکوراتیلر، قاریلر، خسرولر، ابوالسعودلر، ابن کمالر، برکویلرکلنبویلر (رحمهم‌الله) وسائرکی کمالین فضلای اسلامیه اومدرسەلردن یتشن داهیلردن ایدی. بروقتلر مدرسەلرمزده صرف، نحو، منطق، معانی بیان بدیع، عروض، فقه، تفسیر حدیث، آداب، حکمت، کیمیا، موالید، طب، تشریح، هندسه، فلسفه، حساب وجبر وسائره اوقونورکن بالجمله علوم طبیعیه وریاضیه مکاتب عالیەیه حصر ایدیلنجه مدرسەلرمزدەکی تحصیل آلات وفقه شریفه انحصار ایلدی.

مدارس قدیمه عربی العباره علمی وفنی متعدد ونافع اثرلرمیدانه کتیرمك، علی ملاء الناس غایت بلیغانه عربی نطقلر ایراد ایتمك اقتدارنده علما وبلغا یتشدیرر ایکن شمدیلك مدرسەلردن یتیشن علما ایسه عربی العباره اثرلر یازمق، عربجه قونوشمق اقتدارینی حائز اولدیغی شویله طورسون ترکجه اولەرق ادبی مکتوب یازانلر بیله محدوددر.

فقط بویله‌می اولمالی؟ عربیدن اجازت آلان براقندی ندن عربجه قونوشامسون؟ نیچون عربی العباره اولان هراثری آکلایەماسون؟ عربجه کتابت ایدەمسون؟

بو حال، عمرینك الفیمتدار زمانی مدرسه طللرنده کچرن بردین قارداش ایچون عارعظیم دکلیدر؟

مدرسەلرده بعضاً اون، اون بش ویاکرمی سنه‌وجود اقالیدیورزده تکمیل علوم وفنون ایدەمدیکمزکبی عربی‌یی بیله لایقیله اوکرنمکدن عاجز قالیورز. بوندندر؟ هیچ شبهه یوقکه اصولك عدم انتظامندن.

اوروپا مستشرقینی اون بش سنه دکل اون سنه ایچنده السنهٔ شرقیەدن عربی، فارسی، سنسقریت وسائرینی اوقدر مکمل اوکرمنیورلرکه اوالسنه اوزرینه یازلمش اولان آثاری تتبع ایله ادبیات نقطهٔ نظرنجه هانکیسی دیکرندن دها سلیس وبلیغ اولەرق قلمه الندیغی بیله میدانه آتمقدن کری طورمیورلر.

والحاصل مدرسەلرمز آغلانەجق بر حال تدنیده کوریلیورحالبو دینمزك شعائر اسلامیەمزك حسن محافظەسی مدرسەلرمزه متوقفدر مدرسەلرمزك ترقیسی نسبتده دینده تعالی ایدر.

مدرسەلرمزك انحطاط حاضرنه و اکثرینك بسبتون اندرا ایلەمسنه نظراً ـ خدانکرده ـ اللی سنه‌صکره اسملری تاریخ باشقه بریرده کورلیەجك وبو یوزدن آتیاً احفادك باشنه چوکەجک مصائب دینیەنك وبالی هپ بزەعائد اولەجقدر. اجدادمز مدرسەلر عطف انظارهمت ایتمەیدی عجب بوکون بزنەوادیده بویان اولەجقدر بوکونکی کونده عموم عثمانیلرەه، خاصةً حکومات متجاورەنك سینەسی صوقولمش اولان بز (زوالی) آرناوڤدلره الك اول لازم اولەجق شیٔ مدرسەلرك اصلاحیدر.

مدرسەلرك اصلاحی ایسه مشکل کورندیکی قدر قولایدر:

۱ — مدرسەلرك مکاتب لیلیه صورتنده تشکیلیله متعددمدرسەلر بولندیرلمسی.

۲ — (لسان قواعددن تولد ایتمز قواعد لساندن تولد ایدر) نظریەسنه مبنی آلت کتابلرینك غایت قلاسیق براصولەافراغی واصلاحی

۳ — مدت تحصیلك اون سنەدن عبارت اولمسی.

٤ — کافهٔ علوم وفنونك تحصیل ایتدیرلمسی.

٥ — عربجەدن ترکجەیه ترکجەدن عربجەیه ترجمه ومکالمەصورتیله لسان عربینك صورت مکملەده تدریسی.

٦ — هرسنه نهایتنده امتحانلرك جدی ومنتظم برطرزده اجراسی.

۷ — صوك سنەلرده براجنبی لسانك مکملاً تحصیل ایتدیرلمسی.

۸ — بوکبی مدرسەلردن نشأت ایدەجك طلبهٔ علوم وفنونك بلاامتحان مکاتب عالیەیه قبول ایدلمسی.

هرسنه اوقوتدیریلەجق علوم وفنونك اقسامیله اصول تدریسلری درسعادتده تشکل ایدەجك هیئت محترمهٔ علمیه طرفندن دها مکمل دوشونولەجکی جهتله بوقدرله اکتفا ایدرك تطویل مقالدن تأدب ایدرز.

جملەسنی اتیان ایلدیکنی متعاقب دفعاتله عموم هیئت طرفندن فوق العاده آلقیشلره مظهر اولدی.

افاضل علمادن مناستر مفتیسی رجب ودبره مفتیسی وهبی افندیلر حضراتی قالقەرق بتون موجودیتلریله، حسیات وطنپرورانەلریله بتکرار آلقیشلادیلر.

حافظ علی افندینك نیرحقیقت ایله سائر غزتەلره ویردیکی مقالەلر ایلەده وطن مقدسمزه ایتدیکی خدمتی جداً شایان ستایشدر قونفرەده فوق العاده خدمتی مشهود اولان کلین فضلادن رجب وهبی افندیلر حضراتیله، مناسترلی کنعان، سلانیکلی مصطفی عارف، قولونیەلی عبدلبکلرك سردایتدکلری مطالعات وطنپرورانەنك آیروجه عرض اولنمجنی مصممدر.

الهامی

احمد ساقی بك مطبعەسی - ابوالعلا

دائرسنده طولاشسونده جمیعك موجودیت عمومیسنی قاله آلنق، حقوقنی مدافعه ایتمك جهتلرینی عقلنه بیله کتیرمسون ؛ بونکله برابر کندی حاجات ضروریه‌سنی‌ده آنجق رابطه‌ملیته باغی بولندیغی افرادك الیله تأمین ایده‌بیله‌جکنی، بناءً علیه کندی بیلکنه مات ویرمکدن زیاده اونلرك قولی قوتلندیرمه‌یه ، کندی معیشتنی توسیع ایتمکدن زیاده اونلرك رفاهنی دوشونمه‌یه مجبور اولدیغنی اکلاماسون ، اولانجه املاری، اولانجه عزملری یأس‌ایله پایمال اولسون؛ آرتق کندیلرنده هرحاله ، هرذلته قارشی بهیمی برقناعت کورولسون، شاید ایچلرندن برینك خیالنه برخاطرهٔ حق کلسه ، یاخود یورکندن قوپان برصدا اونی ملتنه شان وشرف قازاندیرمایه ، یاخود ملتنك مجد قدیمنی استرداد ایتمه‌یه سوق ایده‌جك اولسه اوصدای حق سیکیرلرك بوزوقلغندن ، محاکمه‌نك فالقسدن منبعث برهذیان تلق ایتسونده قولاقلرینی طیقاسون ؛ یاخود کندیسنه وظیفه‌سنی اخطار ایتمکده اولان بوصدای وجدانیه اجابت ایتدیکی تقدیرده ، مهالکه معروض قاله‌جغنی ، محاط اولدیغی نازونعیمدن جدا دوشه‌جکنی ظن‌ایتسونده مسکنت ، جهانت زنجیرلری آلتده ازیلسون ، طورسون ؛ الری ایشله‌مکدن ، آیاقلری یورومکدن عاطل قالسونده آرتق صلاحنی موجب اسبابك هانکیسنه اولورسه اولسون توسلدن کندینی عاجز کورسون ؛ اسلافك براقش اولدیغی آثاری ایلری کوتورمك شویله طورسون حقیله ادراك مزیتندن بیله محروم بولنسون ؛ بوخستەلق اوماق هلاکه یاقلاشدیرسون، اولوم دوشکنه یاتیرسونده اطرافندکی جانوارلرك شکاری اولسون ؟

أوت برچوق ملتلر کوردك که معدوم ایکن موجودیت کوستردی ، اوج کماله طوغرو یوکسلدی . صوکره انحطاطه محکوم اولدی ؛ قوت کسب ایتدی ، متعاقباً ضعیف دوشدی ؛ عزیز ایکن ذلیل ؛ صاغلام ایکن علیل اولدی . لکن هر علتك برچارەسی یوقیدر ؟

أوت واردر . . فقط وا أسفاکه درد نه‌قدر وخیم ، دوا نه‌قدر مشکل، اصول مداواتی بیلنلر نه‌قدر آزدر ! بوعظیم تفرقه‌دن صوکره سوزلری، اوزلری برلشدیرمك نصل ممکن اوله‌بیلیر ؟ ذاتاً بوپریشانلق هرکسك یالکز کندی ایشنی دوشونمسندن ایلری کلیورمی ؟

استغفرالله ! اکر هرفرد کندی ایشنی دوشونمش اولسه‌یدی ، یانی باشده‌کی قاردشندن آیریلمازدی؛ چونکه ایکیسی عین وجودی تشکیل ایدن اعضا متابعسنده بولونیور . لکن اوفرد ، کندی ایشنی دوشونیور ظنیله ، باشقه‌سنك حسابنه یورولمش اولدی . أوت ، چوق‌زمانلر هرفرد کندی محافظهٔ حیاتی قدینه دوشرده بوکانه‌صورتله موفق اوله‌جغنی، هانکی طریقی اختیار ایتمك لازم کله‌جکنی کسدیره‌مز.

عجبا أولمش کیتمش اولان بوهمتلر ایچون تکرار دیرلمك نصل ممکن اولور ؛ خصوصیله بواولوم، یك‌دقیقه اولیان برزمان ظرفنده اونلرك معالیدن مهجور اولمسندن نشأت ایتمشدر .

کریوهٔ ضلاله صاپمش برآدمی طوغری یوله‌چویرمك قولایمیدر؟ همده او آدم ، وارسه یوقسه نجات طوتمش اولدیغی یوله‌دکدر ، اعتقادنده بولنیور. غایهٔ مقصودی آرقه‌ده براقش، بستون معکوس براستقامت طوتمش ایکن هرخطوه‌ده مرامنه یاقلاشدیغنی ظن‌ایدییور.

غفلت اوغوشه دالمش ، وژیالریله خولیالریله اویالامان برآدمی ایقاظ ایتمك نصل قابل اولور ؟ باخصوص که قولاقلری صدای انتباهی طوییه‌جق قدر صاغلم ، وجودی ایشلمکدن دورتلمکدن متأثر اولیه‌جق قدر اویوشمش !

افرادینك عادتلری ، طبیعتلری ، متباین ، محیطلری متخالف ، صوکره مملکتلری غایتله واسع اولان برامت عظیمه‌نك تفرقه حالنده‌کی آحادینی وحدته سوق ایده‌جك برصیحهٔ انتباه واریمدر؟ بویله برملتك آرای متفرقه‌سنی ، آمال متخالفه‌سنی برنقطه‌ده جمع ایده‌جك ، همرده جهالت بولوطلری اورته‌لی قابلامش ، عقول یقینی اوزاق ، وادی‌یی جبل ظن ایده‌جك قدر شاشیرمش اولدیغی برزمانده بونلرینی باشه جیقاره‌جق بویله برقوت موجودمیدر ؟ الله، یمین ایدرمکه بوایش الك مدبر برحکیمی بیله عاجز براقه‌جق درجه‌ده مشکلدر . بردرده دوا تدیغی انجق اوخستەلغك ماهیتنه ، اسباب اولیسنه ، عوارضنه وقوف کسب ایتدکدن صوکره قابل اوله‌بیلیر. اکر خستەلق برملتده اوله‌جق اولورسه علل واسبابنه وقوف انجق اوملتك حیات ماضیسنی، اوحیات اثناسنده کیچردیکی حالاتی ، انقلاباتی بیلدکدن صوکره قابل اوله‌بیلیر . برخستەیی تداوی ایدن طبیب ایچون اوخستەلك اولجه کیچرمش اولدیغی عارضه‌لری بیله‌رك بوصورتله مرض حاضری حقنده بر فکر قطعی حاصل ایتمکسزین علی العمیا مداواته قالقشمق ممکن اولورمی ! بوقسه برچوق خستەلقلر واردرکه تخمینی عمرك بردوره‌سنده طوغارده کندیسی دیکر بردورهٔ حیاتده ظاهر اولور . چونکه خستەلك هنوز ظهور ایتدیکی اوبر دورلرده وجودجرثومه‌سنك اجرای فعالیت ایتمسنه مانع اوله‌بیله‌جك برقوته بولنور .

سنین عمری محدود ، عوارض حیاتیه‌سی معدود اولان کك برشخصك خستەلغنی تشخیص ایتمك برطبیب حاذق ایچون مشکل اولورسه حیاتی یوقدر اوزون ، عددی یوقدر چوق اولان برملتك امراض اجتماعیه‌سنی مداواته قالقشمق نه‌قدر کوچ اولمق ایجاب ایدر ! یوندن طولایی‌درکه موته محکوم برامته حیات ویرمك ، یاخود اونك مجدوشرف قدیمنی اعاده ایلمك ایچون قیام ایدن اعاظمك وجودی بطنلر ارمسنده یك نادر ظهور ایدییور .

امراض بدنیه‌یی مداواتدن عاجز اولان حکیم طاسلاقلرینك ویره‌جکاری علاج تصادفك امداده یتشمدیکی زمانلر فصل خستەلغی آرتیرمقدن باشقه نتیجه ویرمز . حتی چوق زمانلر موتی بیله اتاج ایدرسه برملتك احواله وقوف تامی ولیان ، امراض اجتماعیه‌سنك اسبابی ، اعراضنی بیلمیان ، افرادینك عاداتی، مذاهبی ، عقائدینی یقیندن طانیمیان اشخاصك اخلاق اقوامی تعدیله قالقشملری‌ده عینی نتیجه‌یی ویرر .

داعیهٔ اصلاح ایله میدانه آتیلان آدم شوصایدیغمز شیلرك برنده خطا ایده‌جك اولورسه علاج مرضه ، وجود هلاکه منقلب اولور .

الحاصل توسیع تجارت، صرف مساعیده جدیت واستقامتله نقود واموال صاحبی اولمق نظر شرعده مذموم دکل، بالعکس ممدوحدر. مذموم ومقدوح اولان حلال وحرام سچمیه‌رك، وظائف دینیه‌یی اخلال ایده‌رك حریصانه ومنهمکانه صورتده دنیایه طالق، لهویاتله اصرار حیات ایدوب سعادت اخرویه‌دن محروم قالمقدر. بر حدیث شریفده «مال کثیر مؤمنك سلاحی اولوب دین ودنیاسنی انکله محافظه ایدر.» بیورلمشدر. فی‌سبیل‌الله انفاق، جناب حقه اقراض حسن، شعائر دینیه‌یی، کلمة الله اعلایه خدمت کبی نصوص شرعیه ایله بوتون امتك مکلف اولدقلری وظائف اساسیه‌نك تمامی ایفاسی ثروت وسامان صاحبی اولمغه متوقف بولندیغی درکاردر.

ملت اسلامیه‌نك اعدای دولتی ارهاب ایده‌جك نجیب آثار، استطاعت بشریه‌نك مساعد اولدیغی مرتبه قوتی الك مکمل سلاحلر وجوب اعداد واستکمالنه دائر «واعدوالهم ماستطعتم من قوة ومن رباط الخیل ترهبون به عدوالله الخ» فرمان سبحانیسنه امتثالی، بو فرمانك متضمن اولدیغی، «وانفقوا فی سبیل‌الله ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة واحسنوا ان الله یحب المحسنین» [۳] خطاب جلیلنك صراحت مرتبه‌سنده لزوم تدارکنه ارشاد ایلدیکی ـ دشمنك استعمال ایده‌بیله‌جکی الك مؤثر ومکمل ـ زرهلی سفینه‌لر صوك سیستم طوپلر، تفنکلر، حرب وجهاددده تأمین ظفر ایلیه‌جك بوتون ادوات و لوازم سفریه وسائره‌نك احضار واکمالی آزمقدار پاره ایله حصول بولمیوب ثروت عظیمه وسامان بی‌پایان احرازینه منوط بولندیغی میداندەدر.

شرع شریفه موافقنی امر ضروری اولان عقل وحکمت‌ده انسانلره بودرسی ویرمکدەدر. بوکا بناء عزت نفسی حیثیت ووقارینی محافظه ایله شرف وسعادتله یاشامق ایسته‌ین ملل واقوام کیجه کوندوز بذل مساعی والتزام فداکاری ایله اکتساب امواله موفق اولیور وایجابات عصریه‌یه مطابق اسباب مکنت واستملا احضاریله خصما واعدایه سطوت کوستریورلر.

امام حجة‌الاسلام حضرتلری دیورلرکه قرآن کریمده مال وثروتك «ان ترك خیراً» مثللو آیات کریمه‌ده «خیر» عنوانیله یاد اولنمسی اهمیتی افهامده کافیدر. برده ایفای حج وبذل مروت وانفاقه دائر مدح وستایش مقامنده شرفنزول ایدن بتون آیات قرآنیه ثروت وغنامدحنی متضمندر. چونکه مال کثیر صاحبی اولمیان کیمسه عبادات مالیه ایفاسنه مقتدر اولمیه‌جغی کبی مروت وعاطفت اربابنه التحاق ایده‌میه‌جکی‌ده آشکاردر.

کذلك «ویمددکم باموال وبنین ویجعل لکم جنات ویجعل لکم

— مدار جریان اولمغله — اوضروریدر. «ان السفینة لاتجری علی الیبس» فحواسنجه قاره‌ده کمی یوروه‌مز، مایتوقف علیه تحقق ایتمیشی وجود بولماز.

[۳] الله یولنه، دین وملت اوغورینه انفاق اموال ایدك. بخل واسالك وقتالدن تکاسل وانفکاك ایله کندیکزی، موجودیت سیاسیه‌کزی مخاطره‌یه دوشورمیکز. حیات وبقاکزه دائر هیچشیئك الك اعلاسنی تدارك ایدیکز. جناب الله «عزشانه» دنیا وآخرت خصوصاتنده احسن اموری اختیار ایدن قولرینی سومکدەدر.

انهاراً» «قل من حرم زینة‌الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق
کبی آیات جلیله‌ده جناب حق عبادینه امتنان، ثم الهیه‌سنی تعا
ایله آنلری ایفای تشکراته دعوت بیورمشدر. ایفای وظائ
شرطیله مظهر نعمت سبحانیه اولمقدن بویوك سعادت متصور میدر

— موسی وخضر علیهما السلام قصه‌سنده‌کی «ویستخرجا کنز
رحمة من ربك» نظم جلیلی‌ده ملاحظه‌یه شایاندر که جناب باری یتیما
کنز محفوظنی رحمت ربانیه‌تسمیه بیوریور. «کاد الفقران یکو
کفرا» حدیث شریفی‌ده امت اسلامیه‌یی استحصال ثروت وغ
دعوت بابنده بیوك برارشاد نبویدر. چونکه ثروت وغنانك شرا
ایماندن عد اولنه‌جق مرتبه اهمیتنی کوسترمکدەدر. اویله‌یا! ماد
فقرو احتیاج انسانی کفره سوق ایده‌جك قدر سوء تأثیری ح
اولیور. بومهلکه‌یه کرفتار اولمامق ایچون بذل مساعیده بولن
محافظهٔ ایمان اسبابنی استحضار دیمك اولور. بوایسه اقدم فرائ
واعظم ارکان اسلامیه‌در.

مناسترلی اسماعیل حقی

ملتك ماضیسی، حالی وخسته‌لقلرینك چاره‌سی

سنة‌الله فی الذین خلوا من قبل — ولن تجد لسنة‌الله تبدیلا

بوعالمده ظهور ایدن أمتلر آره‌سنده برأمت کوردکمی که موجودیتد
کیمسه‌نك خبری یوقکن بردن بره اوزرنده‌کی عدم بولوطلر
صیریلسون؛ میدانه اویله بر جمیت حالنده چیقسون که افرادین
سایهٔ حمیتنده ارکانی قوی، اساسی متین، بربنای معظم کبی اولسون
اوزرینی زره برینه سطوت وشهامت اورتسون؛ اطرافنی قلعه بر
علو همت احاطه ایتسون؛ الك آنشین هجومار اونك ساحه‌سنه کلیر
سونسون؛ الك بویوك مشکللر ارباب حل وعقدی الده قولا
آچیلیورسون؛ افرادینك قلبنده عزت وشهامت لایقیله رسو
بولدقدن صوکره داللانسون، بوداقلانسون؛ سلطنت ونفو
باقیندەکلره، اوزاقده‌کیلره شامل اولسون؛ آدابی، اخلاق
عاداتی کندیسندن اول کلوب کچن، کندیسیله معاصر بولنان اقوا
کافه‌سنك کنه فائق کلسون‌ده سعادتك بونلرك مسلکنه سلوك ایتمک
باشقه برصورتله استحصال اولنه‌میه‌جغی بوتون ملتلر طرفندن اعترا
ایدلسون؛ او أمت‌ده افرادینك آزلغی، اراضیسنك کنیشلکی
برابر بوتون عالمك روح مدبری کسیلسون، بوتون عالم اوکا قار
روحه نسبتله بدن خادم مثابه‌سنده بولنسون؟

لکن بونلرك هیبسندن صوکره اوبنیان متین صارصیلمایه باشلاسو
اوجمیت طاغیلمایه یوز طوتسون؛ افرادك آمالی آره‌سنده تفرق
کورونسون؛ رابطه‌لر برر برر چوزولسون؛ تعاون، تنا
اساسلری دوریلسون؛ افرادك عزم وهمتی کندی شخصیت محدوده

دائره‌سنده طولاشسونده جمعیتك موجودیت عمومیه‌سنی قاله آلق، حقوقنی مدافعه ایتمك جهتلرینی عقلنه بیله کتیرمسون ؛ بونکله‌برابر کندی‌حاجات ضروریه‌سنی‌ده آنجق رابطهٔ‌ملیتله باغلی بولندیغی افرادك الیله تأمین ایده‌بیله‌جکنی، بناءً علیه کندی بیلکنه منات ویرمکدن زیاده اونلرك قولنی قوتلندیرمه‌یه ، کندی معیشتنی توسیع ایتمکدن زیاده اونلرك رفاهنی دوشونمه‌یه مجبور اولدیغنی اکلاماسون ؛ اولانجه املری، اولانجه عزملری یأس‌ایله پایمال اولسون؛ آرتق کندیلرنده هرحاله ، هرذلته قارشی بهیمی برقناعت کورولسون؛ شاید ایچلرندن برینك خیالنه برخاطرهٔ حق کلسه ، یاخود یورکندن قوپان برصدا اونی ملتنه شان وشرف قازاندیرمایه ، یاخود ملتك مجد قدیمنی استرداد ایتمه‌یه سوق ایده‌جك اولسه اوصدای حق سیکیرلرك بوزوقلغندن ، محاکمه‌نك فنالغندن منبعث برهذیان تلقی ایتسونده قولاقلرینی طیقاسون ؛ یاخود کندیسنه وظیفه‌سنی اخطار ایتمکده اولان بوصدای وجدانی‌یه اجابت ایتدیکی تقدیرده ، مهالکه معروض قاله‌جغنی ، محاط اولدیغی نازونعیمدن جدا دوشه‌جکنی ظن‌ایتسونده مسکنت ، جهانت زنجیرلری آلتنده ازیلسون ، طورسون ؛ اللری ایشله‌مکسزن ، آیاقلری یورومکدن عاطل قالسونده آرتق صلاحنی موجب اسبابك هانکیسنه اولورسه اولسون توسلدن کندینی عاجز کورسون ؛ اسلافك براقمش اولدیغی آثاری ایلری کوتورمك شویله طورسون حقیله ادراك مزیتندن بیله محروم بولنسون ؛ بوخسته‌لق اوماتی هلاکه یاقلاشدیرسون، اولوم دوشکنه یاتیرسونده اطرافنده‌کی جانوارلرك شکاری اولسون ؟

أوت برچوق ملتلر کوردك که‌معدوم ایکن‌موجودیت کوستردی؛ اوج کماله طوغرو یوکسلدی . صوکره انحطاطه محکوم اولدی ؛ قوت کسب ایتدی ، متعاقباً ضعیف دوشدی ؛ عزیز ایکن ذلیل ؛ صاغلام ایکن علیل اولدی . لکن هر علتك برچاره‌سی یوقیدر ؟

أوت واردر . . فقط وا أسفا که درد نه‌قدر وخیم ، دوا نه‌قدر مشکل، اصول مداواتی بیلنلر نه‌قدر آزدر ! بوعظیم تفرقه‌دن‌صوکره سوزلری، اوزلری برلشدیرمك نصل ممکن اوله‌بیلیر ؟ ذاتاً بوپریشانلق هرکسك یالکز کندی ایشنی دوشونمسندن ایلری کلیورمی ؟

استغفرالله ! اکر هرفرد کندی ایشنی دوشونمش اولسه‌یدی ، یانی باشده‌کی قاردشندن آیریلمازدی؛ چونکه ایکیسی عین وجودی تشکیل ایدن اعضا مثابه‌سنده بولونیور . لکن اوفرد ، کندی‌ایشنی دوشونیور ظنیله ، باشقه‌سنك حسابنه یورولمش اولدی . أوت ، چوق‌زمانلر هرفرد کندی‌محافظهٔ حیاتی‌قدینه دوشرده بوکانه‌صورتله موفق اوله‌جغنی،هانکی طریق‌اختیارایتمك لازم کله‌جکنی کسدیره‌مز.

عجبا أولمش کیتمش اولان بوهمتلر ایچون تکرار دیرلمك نصل ممکن اولور ؛ خصوصیله بواولوم، یك‌ده‌قیصه اولمیان برزمان ظرفنده اونلرك معالیدن مهجور اولمسندن نشأت ایتمشدر .

کریوهٔ ضلاله صاپمش برآدمی طوغری‌یوله‌چویرمك قولایمیدر؟ همده او آدم ، وارسه یوقسه نجات طوتمش اولدیغی یولدمدر ، اعتقادنده بولنیور. غایهٔ مقصودی آرقه‌ده براقمش، بستون معکوس براستقامت طوتمش‌ایکن هرخطوه‌ده هرامنه یاقلاشدیغنی‌ظن‌ایدییور.

غفلت اوبقوسنه دالمش ، رؤیالریله خولیالریله اویالانان برآدمی ایقاظ‌ایتمك نصل قابل‌اولور ؟ باخصوص که قولاقلری صدای انتباهی طویمیه‌جق قدر صاغر ، وجودی ایشامکدن دورتلمکدن متأثر اولمیه‌جق قدر اوپوشمش !

افرادینك عادتلری ، طبیعتلری ، متباین ، محیطلری متخالف ، صوکره مملکتلری غایتله‌واسع اولان برامت‌عظیمه‌نك تفرقه حالنده‌کی آحادینی وحدته سوق‌ایده‌جك برصیحهٔ انتباه وارمیدر؟ بویله برملتك آرای متفرقه‌سنی ، آمال متخالفه‌سنی برنقطه‌ده جمع ایده‌جك ،هم‌ده جهالت بولوطلری اورتمه‌لی‌قاپلامش ، عقول یقینی اوزاق ، وادی‌بی جبل ظن ایده‌جك قدر شاشیرمش اولدیغی برزمانده بونشینی باشه چیقاره‌جق بویله برقوت موجودمیدر ؟ الهٔ یمین ایدرمکه بوایش اك مدبر برحکیمی بیله عاجز براقه‌جق درجه‌ده مشکلدر . بردرده دوا نه‌یی انجق اوخسته‌لغك ماهیته ، اسباب اولیمسنه ، عوارضنه وقوف کسب‌ایتدکدن صوکره قابل اوله‌بیلیر. اکر خسته‌لق برملتده اوله‌جق اولورسه علل‌واسبابنه وقوف انجق اوملتك حیات سابقه‌سنی، اوحیات اثناسنده کچیردیکی حالاتی ، انقلاباتی بیلدکدن صوکره قابل اوله‌بیلیر . برخسته‌یی تداوی ایدن طبیب ایچون اوخسته‌نك اولجه کچیرمش اولدیغی عارضه‌لری بیله‌رك بوصورتله مرض حاضری حقنده برفکر قطعی حاصل ایتمکسزین علی‌العمیا مداواته قالقشمق ممکن اولورمی ! یوقسه‌برچوق خسته‌لقلر واردرکه تخملری عمرك بردوره‌سنده طوغارده کندیسی‌دیکر بردورهٔ حیاتده ظاهر اولور . چونکه خسته‌لغك هنوز ظهور ایتمدیکی‌اوبر دورلرده وجودجرثومه‌سنك اجرای فعالیت ایتمسنه مانع اوله‌بیله‌جك برقوتده بولنور .

سنین عمری محدود ، عوارض حیاتیه‌سی معدود اولان تك برشخصك خسته‌لغنی تشخیص ایتمك بر طبیب حاذق ایچون مشکل اولورسه حیاتی بوقدر اوزون ، عددی بوقدر چوق اولان برملتك امراض اجتماعیه‌سنی مداواته قالقشمق نه‌قدر کوچ اولمق ایجاب‌ایدر ! بوندن طولایی‌درکه موته محکوم برامته حیات ویرمك ، یاخود اونك مجدوشرف قدیمنی اعاده ایلمك ایچون قیام ایدن اعاظمك وجودی بطنلر ارهسنده یك نادر ظهور ایدییور .

امراض بدنیه‌یی مداواتدن عاجز اولان حکیم طاسلاقلرینك ویره‌جکاری علاج تصادفك امداده یتشمدیکی زمانلر فصل خسته‌لغی آرتیرمقدن باشقه نتیجه ویرمز . حتی چوق زمانلر موتی بیله انتاج ایدرسه برملتك احواله وقوف تامی ولیان ، امراض اجتماعیه‌سنك اسبابنی ، اعراضنی بیلمیان ، افرادینك عاداتی، مذاهبی ، عقائدینی یقیندن طانیمیان اشخاصك اخلاق اقوامی تعدیله قالقشملری‌ده عینی نتیجه‌یی ویرر .

داعیهٔ اصلاح ایله میدانه آتیلان آدم شوصایدیغمز شیلرك برنده خطا ایده‌جك اولورسه علاج مرضه ، وجود هلاکه منقلب اولور .

الحاصل توسیع تجارت، صرف مساعیده جدیت واستقامتله نقود واموال صاحبی اولمق نظر شرعده مذموم دکل ؛ بالعکس ممدوحدر. مذموم ومقدوح اولان حلال وحرام سچمیه‌رك ، وظائف دینیه‌یی اخلال ایده‌رك حریصانه ومنهمکانه صورتده دنیایه طالق ، لهویاتله امرار حیات ایدوب سعادت اخرویه‌دن محروم قالمقدر . بر حدیث شریفده « مال کثیر مؤمنك سلاحی اولوب دین ودنیاسنی انکله محافظه ایدر» بیورلمشدر . فی‌سبیل‌الله انفاق ، جناب حقه اقراض حسن ، شعائر دینیه‌یی ، کلمة اللهی اعلایه خدمت کبی نصوص شرعیه ایله بوتون امتك مکلف اولدقلری وظائف اساسیه‌نك تمامیٔ ایفاسی ثروت وسامان صاحبی اولمغه متوقف بولندیغی درکاردر .

ملت اسلامیه‌نك اعدای دولتی ارهاب ایده‌جك نجیب آثار ، استطاعت بشریه‌نك مساعد اولدیغی مرتبه قوتی الك مکمل سلاحلر وجوب اعداد واستکمالنه دائر « واعدوالهم مااستطعتم من قوة ومن رباط الخیل ترهبون به عدوالله الخ » فرمان سبحانیسنه امتثالی ، بوفرمانك متضمن اولدیغی ، « وانفقوا فی سبیل‌الله ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة واحسنوا ان الله یحب المحسنین » [۳] خطاب جلیلنك صراحت مرتبه‌سنده لزوم تدارکنه ارشاد ایلدیکی ـ دشمنك استعمال ایده‌بیله‌جکی الك مؤثر ومکمل ـ زرهلی سفینه‌لر صوك سیستم طوپلر ، تفنکلر ، حرب وجهاددده تأمین ظفر ایلیه‌جك بوتون ادوات و لوازم سفریه وسائره‌نك احضار واکمالی آزمقدار پاره ایله حصول بولمیوب ثروت عظیمه وسامان بی‌پایان احرازینه منوط بولندیغی میداندهدر .

شرع شریف موافقتی امر ضروری اولان عقل وحکمتده انسانلره بودرسی ویرمکدهدر. بوکا بناءً عزت نفسنی حیثیت ووقارینی محافظه ایله شرف وسعادتله یاشامق ایستهین ملل واقوام کیجه کوندوز بذل مساعی والتزام فداکاری ایله اکتساب امواله موفق اولیور وایجابات عصریه‌یه مطابق اسباب مکنت واستملا احضاریله خصما واعدایه سطوت کوستریبیورلر .

امام حجة‌الاسلام حضرتلری دییورلرکه قرآن کریمده مال وثروتك « ان ترك خیراً » مثللو آیات کریمه‌ده « خیر » عنوانیله یاد اولنمسی اهمیتی افهامده کافیدر . برده ایفای حج وبذل مروت وانفاقه دائر مدح وستایش متامنده شرفنزول ایدن بتون آیات قرآنیه ثروت وغنامدحنی متضمندر. چونکه مال کثیر صاحبی اولمیان کیمسه عبادات مالیه ایفاسنه مقتدر اولیه‌جغی کبی مروت وعاطفت اربابنه التحاق ایده‌میه‌جکی‌ده آشکاردر .

کذلك « ویمددکم باموال، وبنین ویجعل لکم جنات ویجعل لکم انهاراً » « قل من حرم زینة‌الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق » کبی آیات جلیله‌ده جناب حق عبادینه امتنان ، نعم الهیه‌سنی تعداد ایله آنلری ایفای تشکراته دعوت بیورمشدر . ایفای وظائف شرطیله مظهر نعمت سجانیه اولمقدن بویوك سعادت متصورمیدر ؟

ـ موسی وخضر علیهما السلام قصه‌سنده‌کی « ویستخرجا کنزهما رحمة من ربك » نظم جلیل‌ده ملاحظه‌یه شایاندرکه جناب باری یتیملر کنز محفوظنی رحمت ربانیه‌تسمیه بیوریور . « کادالفقران یکون کفرا » حدیث شریفی‌ده امت اسلامیه‌یی استحصال ثروت وغنایه دعوت بابنده بیوك برارشاد نبویدر. چونکه ثروت وغنانك شرائط ایماندن عد اولنه‌جق مرتبه اهمیتنی کوسترمکده‌در . اویله‌یا ! ماداماً فقرو احتیاج انسانی کفره سوق ایده‌جك قدر سوء تأثیری حائز اولیور . بومهلکه‌یه کرفتار اولمامق ایچون بذل مساعیده بولنمق محافظهٔ ایمان اسبابنی استحضار دیمك اولور . بوایسه اقدم فرائض واعظم ارکان اسلامیه‌در .

مناسترلی اسماعیل حقی

ملتك ماضیسی ، حالی وخسته‌لقلرینك چاره‌سی

سنة‌الله فی الذین خلوا من قبل ـ ولن تجد لسنة‌الله تبدیلا

بوعالمده ظهور ایدن أمتلر آره‌سنده برأمت کوردکمی‌که موجودیتنه کیمسه‌نك خبری یوقکن بردن بره اوزرنده‌کی عدم بولوطلر صیریلسون ؛ میدانه اویله بر جمعیت حالنده چیقسون‌که افرادینك سایهٔ حمیتنده ارکانی قوی، اساسی متین، بربنای معظم کبی اولسون اوزرینی زره یرینه سطوت وشهامت اورتسون ؛ اطرافی قلعه یرینه علو همت احاطه ایتسون ؛ الك آنشین هجوملر اونك ساحه‌سنه کلیرکن سونسون ؛ الك بویوك مشکللر ارباب حل وعقدی الده قولاینجه آچیلویرسون ؛ افرادینك قلبنده عزت وشهامت لایقیله رسوخ بولدقدن صوکره داللانسون ، بوداقلانسون ؛ سلطنت ونفوذ یاقینده کیلره ، اوزاقده‌کیلره شامل اولسون ؛ آدابی ، اخلاقی عاداتی کندیسندن اول کلوب کچن، کندیسیله معاصر بولنان اقوامه کافه‌سنك کنه فائق کلسون‌ده سعادتك بونلرك مسلکنه سلوك ایتمکه باشقه برصورتله استحصال اولنه‌میه‌جغی بوتون ملتلر طرفندن اعتراف ایدلسون ؛ او أمت‌ده افرادینك آزلغی ، اراضیسنك کنیشلکی برابر بوتون عالمك روح مدبری کسیلسون ، بوتون عالم اوکا قارشی روحه نسبتله بدن خادم متابه‌سنده بولنسون ؟

لکن بونلرك هپسندن صوکره اوبنیان متین صارصیلمایه باشلاسون اوجمعیت طاغیلمایه یوز طوتسون ؛ افرادك آمالی آره‌سنده تفرقه کورونسون ؛ رابطه‌لر بررر چوزولسون ؛ تعاون ، تناصر اساسلری دوریلسون؛ افرادك عزم وهمتی کندی شخصیت محدوده‌سی

ـ مدار جریان اولمغله ـ اوضروریدر . « ان السفینة لاتجری علی الیبس » فحواسنجه قاره‌ده کمی یورومز، مایتوقف علیهی تحقق ایتمیه‌جکی وجود بولماز .

[۳] الله یولنه ، دین وملت اوغورینه انفاق اموال ایدك . بخل وامساك وقتالدن تکاسل وانفکاك ایله کندیکزی ، موجودیت سیاسیه‌کزی مخاطره‌یه دوشورمیکز . حیات وبقاکزه دائر هرشیئك الك اعلاسنی تدارك ایدیکز . جناب الله « عزشانه » دنیا وآخرت خصوصاتنده احسن اموری اختیار ایدن قولرینی سومکده‌در .

اولان برحزب قلیل استثنا ایدلدیکی صورتده بو آدملر او مرحمتی والده‌یه بکزرکه لذیذ بولدیغی بریکی ، بوغازندن کچمدیکی ایچون ، هنوز سوت ایمکده اولان یاوروسنه یدیرردە بیچاره‌نك خسته‌لنمسنه ، اولمسنه سبب اولور .

بو آدملرك ملت آره‌سنده‌کی موقعی وظیفه‌سی تحلیلدن ، داغتمقدن عبارت اولان ماکنه‌لرك موقعیدر . أوت افراد آره‌سنده هنوز بعض رابطه‌لر قالمش ، ایسه بو سرسملر وطنك ، ملتك خیرینه چالیشبورز ظنیله اونی‌ده محو ایدرلر . اورته‌دکی رخنه کونك برنده قاپاتابیلیر برحالده ایکن آله‌بیلدیکنه آچارلرده خیرخواه ، مصلح نامی التده بر طاقم اجنبیلرك مداخله‌سی ایچون کنیش کنیش قپولر میدانه کتیررلر بوصورتله ملتلرینی محو واضمحلاله سوق ایتمش اولورلر وبئس المصیر !

عثمانلیلرله مصرلیلر یکی اصولده برخیلی مکتبلر آچدیلر ، محتاج اولدقلری علومی ، معارفی ، صنایعی ، آدابی ، الحاصل تمدن نامنی ویردکاری هرشیئی مملکتلرینه کتیرمك ایچون آوروپایه آدملر کوندردیلر . حال بوکه بو تمدن دیدکلری شیلر انجق غرب مملکتلری حقنده طوغری اوله‌بیلیر ؛ زیرا بو مأثر اوملکتلرده بشریتك سیری ، فطرتك قانونی اقتضاسنجه ظهور ایتمشدر .

پك اعلا ! کرك مصرلیلر ، کرك عثمانلیلر آره‌دن بوقدر زمان کچمش اولمقله برابر بو تشبثلرندن برفائده کوره‌بیلدیلرمی ؟ عجبا شیمدیکی حاللری بویکی واسطه‌یه مراجعتلرندن اولکی حاللرینه نسبتله دها ایی‌می ؟ عجبا ضرورتك ، سفالتك پنجه‌سندن یاقه‌لرینی قورتاره‌بیلدیلرمی ؟ عجبا مالرینه اجنبیلری صاحب ایتمکده مضطر قاله‌جق ورطه‌لردن خلاص اولدیلرمی ؟ عجبا قلعه‌لرینی ، حدودلرینی ایچه تحکیم ایدرك دشمنلرك هجومنه دایانه‌جق بر حاله کتیردیلرمی ؟ عجبا اوزرلرینه نظر طمعی دیکمش اولانلری نومید براقه‌بیلمك ایچون حادثاتك صوکنی کورور بر بصیرته ، افکار اوزرنده تصرف ایدر برقوته مالك اولدیلرمی ؟ عجبا ایچلرنده وطنك مصالحنی وطنك منافعنی هردرلو مصالحه ، هردرلو منافعه ترجیح ایدرك اونی تأمین ایچون حیاتنی فدا ایده‌جك ، حیاتنی فدا ایدنجه‌ده مسلك حمیته وارث خلفلر براقه‌جق وطنپرور یورکلر ظهور ایتدیمی ؟

أوت ، واقعا ایچلرنده برچوقلری وارکه حریت ، وطنپرورلك ، ملیت ، جنسیت کبی الفاظی دیللرندن دوشورمیورلر ؛ بو لطیف کلمه‌لردن بداینی ، غایتی معلوم اولمیان برطاقم کسیك عباره‌لر تشکیل ایدیورلر ؛ کندیلرینه رؤسای حریت کبی ، فدا کاران حریت کبی برآلای القاب فاخره طاقیورلر ؛ برکره‌ده بوعنوانی احراز ایدنجه آرتق فعلاً چالیشمایه هیچ لزوم کورمیه‌رك کنیش کنیش اوطوروبورلر .

ینه بونلردن اویله‌لری وارکه قازانمش اولدقلری علم ایله عمل هوسنه دوشه‌رك أولرك ، بنالرك اشکالنی ، مأکولاتك ، ملبوساتك ، الحاصل یاتاق ، سوفره طاقمنه وارنجه‌یه قدر هر شیئك طرزینی دکیشدیریورلر ؛ ممالك اجنبیه‌ده اك صوك ، اك کوزل طرز هانکیسی ایسه اونی تطبیق ایچون عادتا مسابقه ایدیورلر ؛ بونی اك بویوك مدار مفخرت بیله‌رك مقام مباهاتده سویله‌مکله محظوظ اولیورلر ؛ بو اوغورده اللرنده‌کی ثروتی یابانجی مملکتلره دوکه‌رك یرینه صورتده جیجلی بیجیلی ، فقط حقیقتده هر درلو فائده‌دن عاری برپینین لزومسز زینت متاعلری آلیورلر .

بو صورتله کندی ملتلری آره‌سنده‌کی صنعتکارلری ایشجیلری بیتردیلر ، جونکه بریکی بیچاره‌لر بویکی فنونك بویکی تکملاتك ایجاب ایتدیکی طرزده ایش یاپه‌مازلردی . جونکه دستکاهلری یکی طرزه دوکوله‌میه‌جکی کبی الریده بوایشلری کورمکه الیشمامشیدی ؛ ثروتلری ایسه اوزاق اوزاق مملکتلردن یکی یکی آلتلر کتیرمکه دایانه‌مازدی . ایشته کوریلیورکه ملتك باشنه بلا اولان ، موقعنی دها زیاده سفیل ایدن شو حال انجق علوم غربیه‌نك وضع اصلیسی اوزره النه‌مامسندن ، دها صره‌سی کله‌دن ، افراددە قابلیت حاضر لنمه‌دن تلقی‌یه قالقشلمسندن ایلری کلمشدر .

کرك تجربه‌لرمز کرك ماضیده‌کی حادثه‌لر بزه شو حقیقتی غایت آچیق برصورتده کوسترمشدرکه هر امتده ظهور ایدرك سائر ملتلرك اطوارینی تقلیدایدن مقلدلر منسوب اولدقلری امته دشمنلرك صوقلمسی ایچون بررمنفذ بررفرجه وظیفه‌سنی ایفا ایتمکده‌در . بوکیلرك ادراکی برطاقم اوهامه ، برطاقم دسایسه پناه اولور . دها طوغریسی تقلید ایتدکلری اقوامه قارشی اولان تعظیملریله اونلره بکزه‌میانلر حقنده‌کی حقارتلری حسیله ابنای امتك باشنه برفلاکت کیلورلر . انلری ذلیل کوررلر هرایشلرینی محقر بولورلر . حد ذاتنده عالی اولان تشبثلرینی بیله مدار استخفاف عد ایدرلر . رجال امتك برقسمنده وقاردن علو همتدن برقیه بولنسه بیله بوکیلرك اوزرینه هجوم ایدرك شهامتدن ، قاندن ، غیرتدن اثر براقمیجه‌قدر اوغراشیرلر . ارتق بومقلدلر اقوام غالبه‌نك عسکرلرینه ، یغما کرلره طلبعه خدمتنی کورورلر . مملکتك قپولرینی مهاجملره آچدقدن صکره ایچه یرلشملری ، ایچه تأمین نفوذ ایده‌بیلملری ایچون نه لازمسه یاپارلر ؛ زیرا انلردن بشقه‌سنده برفضیلت اوله‌جغنی انلرك قوتلرینه غالب کله‌بیله‌جك برقوت بولنه‌بیله‌جکنی قطعیاً تصور ایده‌مزلر .

هیچ کیمسه‌دن پروا ایتمه‌رك سویلرمکه اکر انکلیزلر افغانستانك بعض طرفلرینه تغلب ایتدیکی صره‌ده افغانلیلر ایچنده بویله بر قاچ طلبعه بولنسه ایدی انکلیزلر اورالردن قیامته قدر چکلمزدی زیرا بوکبی مقلدلرك عندنده فنونك نتیجه‌سی تقلیدایتمکده اولدقلری اقوامه صوك درجه‌ده میل ایتمك انلرك قدومنه یول آچقدن عبارت اولدیغی ایچون مملکتلرندمکی نفوسی تطمین ایتمك ، قلوبنی تسکین ایلمك خصوصنده بك ایلری کیدیورلرده خلقك حقوقی صیانت واستقلالنی محافظه ایچون اجانب حقنده بسلمسی لازم اولان اعتمادسزلغی ، احتیاطی ازاله ایدییورلر .

بوندن دولایی اجنبیلر هانکی امتك مملکتنه کیره‌جك اولسه‌لر بقارسکزکه بومقلدلر انلرك قدومنی استبشار ایدر ایتز همان استقباله شتاب ایدرلر خدمتلرینه عرض نفس ایدرلر . انلرك دوستی معتمدی اولورلر کویاکه انلرده کندیلرندن امش کبی مملکتلرینه اجنبیلرك

اوحالده هرکیمك کمال انسانیدن نصیبی اولور ، قلبنده‌کی نورالهی سونمه‌مش بولنورسه بویله برامر عظیمی کرك علماً ، کرك عملاً ادا خصوصنده کندنده اوفاجق بر قصور کورنجه کبی تهذیب ایم دیدکلری بر حرکته جرأت ایتمسون . أوت بوکبی حرکتلر باطل نمایشلره مفتون اولانلرله حقنی قطعیاً ویره‌میه‌جکی بیوك بیوك ایشلرله توسیع معیشته میل ایدنلردن ظهور ایدر . شوزمانلرده برطاقلرینك ظننه کوره امتلرك امراض اجتماعیه‌سی جریده‌لر نشریله تداوی اولنه‌بیلیرمش. وبوواسطه افکاری اویاندیرمق اخلاق تهذیب ایتمك، عزم وهمتی جانلاندیرمق ایچون کفایت ایدرمش . بوظن نصل طوغری اوله‌بیلیر ؟

فرض ایده‌لم اوجریده‌لرده‌کی محررلر یازدقلری یازیلرله امتلرك سلامتندن باشقه برشی قصد ایتمسونلر . هر درلو اغراضدن متون بولنسونلر ؛ حقدن ذهول تعمم ایتدکدن ، عقوله شاشقینلق مستولی اولدقدن ، قارئلر آزالدقدن ، محررلر کندیلرینه قاره بولسه‌بیله مرامنی اکلایه‌جق بك آز آدم بوله بیلدکدن صوکره بونك نه‌حسن تأثیری اوله‌بیلیر! بالعکس طبیعته ملایم کلین برغذا کبی مفید اولمادقدن باشقه قات‌قات ضرری موجب اولور . بونکله برابر همت بودرکه‌لره ایندکدن صوکره اوکاجریده‌لرك فائده‌سنی کیم آکلاده‌بیلیرکه قالقسونده قیصه‌جق برزمان ظرفنده، دره‌لرکبی جوشوب‌کلن حوادث آره‌سنده مندرجاتنه اطلاع آرزوسی بسلسین ؟

دیکر برطاقلری‌ده شو ظننده بولنیورکه : کرهٔ ارضك قطعات وسبعه‌سنه طاغیلمش اولان شوملت آمال وهوساتی آره‌سنده نامتناهی دینه‌جك قدر تفاوت کوستردیکی، کندی جنسندن کندی مشربندن اولمیان حق سیادت ونفوذینه بویون اکن بر طاقم آدملره قارشی اظهار تذلل ایله معیشتنی تأمین ایتمك، شان وشرف قزانمق رذیله‌سنه بیله راضی اولدیغی حالده ینه شومهلك خسته‌لقلردن شفایاب اولمسی بردنبره ارضك هرطرفنده عمومی مکتبلر کشادیله بك‌ممکندر. طبیعی بو مکتبلر اوروپا اصولی دینیلان یکی طرزده اوله‌جق، بو صورتله معارف آز زمان ظرفنده بوتون افرادملت آره‌سنده تعمم ایده‌جك. بر کره‌ده معارف تعمم‌ایدنجه اخلاق کمالی بوله‌جق، تفرقه قالقه‌رق یرینه اتحاد قائم اوله‌جق، قوت مجتمع برحالده بولنه‌جق.

بوظن نه قدر بعیددر ! چونکه بویله عظیم برتشبثی انجق قوی، قاهر برسلطان باشه چیقاره‌بیلور. اویله‌یاذوق معرفتی طاته‌رق، ثمرات فعلیه‌سنی اقتطاف ایدرك ارتق معارفه بالاضطرار دکل، بالاختیار میل ایده‌جك‌حاله کلنجیه قدر ملتی جبراً قهراً چالیشدیرمق ایجاب ایدر. بونك ایچون اومکتبلری اداره‌یه کافی عظیم برثروت ایستر. حالبوکه موضوع بحثمز قوتده دکل ، ضعفده‌در. ضعف ایله سلطنت قاهره ، ثروت وافیه برارەیه کلیرمی؟ ذاتاً ملتده بوایکی قوت اولیدی بوحاله کلزدی. شاید بوکبی شیلر ثبات واستمرار سایه‌سنده بالتدریج ممکن اوله‌بیلور، دینه‌جك اولورسه بوکا موافقت ایده‌بیلورز ، شو قدر

وارکه کری طرفدن ارباب قوتك حرص وطمعی بریکی بیچاره‌لر نسیم قوتی تنفس ایده‌جك قدر زمان براقه‌جقمیدر بیله‌میز.

بویله اثری صوکره‌دن کوریله‌جك وسائلك موفقیت تولید ایده بیلمسنه مساعد زمان نره‌ده !

فرض ایده‌لم‌که زمان صالح وسلام ایچنده‌کچدی‌ده امت بوعلومك افرادی آره‌سنده نشرینه، یواش یواش توسیعنه مساعد وقت‌بولدی بویله برتدریجك ملته برفائدهٔ اساسیه تأمین ایده‌جکنه، افراد ملتدن بر قسمنك نصیبه‌دار اولدیغی حصهٔ معرفتك اونلری مرتبهٔ کا یوکسلته‌جکنه ؛ صکره‌ده بونلرك افراد باقیهٔ امتی ارشادایله‌بیله‌جك حکم ایتمك طوغری اولورمی؟

بونصل ممکن اولور؟ زیرا امت کندیسنه بیانجی اولان بوعلومی آکلامقدن اوزاق اولدیغی کبی اوعلومك تخملری نصل انکشاف ایتمشدر، نصل میدانه چیقمشدر، نصل ساق سورمشدر ، نصل کاملرك میوه ویرمشدر، هانکی صوایله صولانمش، هانکی طوپراغی ایله پرورشیاب اولمشدر، بونلرك هیچ برینی بیلمیور؛ نه مبادیسنی نه مقاصدینی قطعیاً فارق دکل. بوخصوصده براز اطلاعی اولسه‌بیله حقیقی دکل تقلیدی برسوزدن عبارت .

اوحالده بعض افرادك اوعلومی بویله ناقص بر صورتده تلقی ایدرك بشقه برطاقم معلومات ایله مشبوع اولان ذهنلرینه طولدیرمسی فکرلری طوغرولتیر. اخلاقی دوزلتیر، سائرلرینی ارشاد ایده‌جك برقوت ویرر ظنی نصل مصیب اوله‌بیلور ؟

حقیقته یقین اولان برشی وارسه اوده‌شودرکه: حالی بومرکزده اولان برامتك افرادندن اولوب بوکبی علومی اخذ ایدنلر کرك مألوفاتی اولدقلری اوهامك، کرك چوجقلقلرندن بری طاشیدقلری ظنیاتك عکس تأثیریله، کرکسه اوعلومی تلقی ایتدکلری قومی الهبیلدیکی اعظام ایاملری سببیله کندی ملتلری آره‌سنده اخلاط غریبه کبی اولورکه طبایع امتی فساده واردیرمقدن بشقه برایشه یراماز.

اوکبی علومی حقیله تمثیل ایده‌مین آدملر وطنلرینه جداً خدمت ایتمك ایستسه‌لربیله نه‌یاپه‌بیلیرلر، اوکرندکلرینی ایشتمش اولدقلری کبی تبلیغه چالیشیرلر. ملتك طبیعتی، مشربنی، عاداتنی هیچ نظر اعتبار آلمایه‌رق اوعلومی وضع اصلیسنده استعمال ایتمه‌مش اولورلر. ذاتاً اوکبی علومك ماضیسندن، آتیسندن غافل ویالکز حال حاضرندن‌برا خبردار اولدقلری ایچون اوحالی هرشخص ایچون غایهٔ کمال هرحیات ایچون مدار بقا عد ایدرلرده کوچوکلردن انجق بویوکلردن بکانه بیله‌جك شیلری، بویوکلردن ایسه بونك عکسنی ایسترلر؛ اوکرنمش اولدقلری مباحثك یالکز ظاهرینه باقارلر، اوکرده‌جکلری آدملرك درجهٔ قابلیتنی کوزتمزلر، عجبابومعلومات اونلرك طبایعنده ایی برتأثیرمی اجرا ایده‌جك یوقسه اساساً موجود اولان فنالقی برقات دهاسی آرتیره‌جق، بورالرینی هیچ دوشونمزلر.

بومناسبتسزلکلرك هپسی کندیلرینك اوعلومه‌ارباب دکل، باصم قالب ناقل اولمالرندن ایلری کلیور. ایچلرندن توفیق الهیه مظهر

صوئوغك پنجه‌سنده پك عریان:
برحیات فقیر وبی درمان
کیجه، کوندوز تکثر ایلیه‌رك،
سطح دنیایی سرتسر کزمك
ایچون اونلر جهانه چیقمشلر ..
بلکه غور عدمده بیقمشلر !..

برصدا صوکره، تادرینلردن
حایقرر: انسان اوغلی! آرتق، سن
دوشه‌رك، قالقه‌رق، آرش، ایلری!..

اوده: بی‌چاره، سرسری، و سفیل
ایله‌مش کندینه بمآتی دلیل ...
. . . . . .

سنه‌لر، پك اوزون کچن اعصار
اونلره ویرمه‌مش سکونت حال؛
دائما، دائما اذای وتعب !
— یورغونم بن! — دیینجه، دست غضب
قامچیلارمش !..
زواللی انسانلر!

تا اوزاقلرده، برده، استقبال :
بکلیورمش بو تودهٔ کدری !
— ینه قوش، هایدی، هایدی، هپ ایلری! —

اونه یاپسین؟.. عایل پرهیجان
کیده‌جکدر... فراره یوق امکان !
. . . . . .
فقط، اولکی دور جهل عجیب
شیمدی آرتق یواش یواش زائل
اوله‌رق، افق نوظهور مهیب
کوستر‌ر هرکسه پرر حائل :

— یتشیر، اولماسین صمیمیت !
نه مودت، نه مرحمت، برشی
قالماسین قلبکزده پیدرپی !..
بوتکلف، دکلمی؟ حس قدیم ...
غدر وظلم اولدی شیمدی روحه ندیم !
بوکون آرتق یچاقله ، طوپ، سونکو !
اومحبت، نه‌بوش أمل، دونکو...

... کیم تصادف ایدرسه یولده، سزه
آتیلك، اولدورك، که اوستکزه
سزدن اول آتیلماسین، أولسون !
نه‌سی وارسه آلك، چالك، صوکره !
چونکه: قانونیدر، هجوم، عمرك ...
وارمی کوچلك، خایر، خایر، بونده؟

... ایستیورسه اکر دوغوب، یاشامق :
شیمدی هرکس برر «نرون» اوله‌جق،
حقی، وجدانی، فکری قتل ایده‌جك ،
کندینه عالمی پك آز کوره‌جك !..
هایدی، آرتق: یاقك، بیقك، خیری !
باباء اولاد بوکون بتون، آیری ...

... قان ایچده: سلامت ایسترسه‌ك،
قان ایچنده : سعادت ایسترسه‌ك ...
آرا، بول سن ، بوایشته: وعد حیات!
یوقسه، قارشیکده پنجه پنجه ممات
جکرکدن طوتوب، صیقوب، کوله‌رك:
سنی برآنده محو ایدوب، کیده‌جك!..

... هایدی چیکنه : امید عاقبتی،
هیچ دوشونمه: یارینکی مغفرتی...
بو: سکا الك بیوك تسلیدر،
برتسلیٔ فکر وقلبیدر...

. . . . . .
اونه یاپسین؟ بوامره قارشی مطیع ،
نه‌قدر مشکل اولسه: امر فجیع!..

. . . . . .
اوزمان، کیم بیلیر، نه‌دن؟ بیلمم،
برکوکلدن چیقان انین ألم [*]
تتره‌تیردی جهان مجنونی ...

فقط، ایواه، اوحکم ملعونی
ینه هرکس طوتوب، قیام ایتدی ،
شره وجداناً احترام ایتدی!..

عثمان فخری

[*] دین

تقلیني کرك کندیلری کرك اخلاقلری حقنده متیمن عد ایدرلر .

پك اعلا، مادامکه مقصد خیر ایله یازلمش اولسه بیله جریده‌لردن کوریله‌جك فائده غایت ازدر ، مادامکه فنون جدیده سؤ استعمال ایدلمسندن دولایی بوقدر مضر آثار براقمشدر ، هانکی چاره‌یه ، هانکی وسیله‌یه التجا ایده‌جکز ؟ زمان طار ، مسئله ایسه بودرجه لرده مهم [illegible]

بو اوپوشمش ماق هانکی یوکسك سن بیدار ایده‌جك ؟ . بوطوکمش طبیعتلری هانکی روزکار حرکته کتیره‌جك ؟ بوسونمش فکرلری هانکی شعله اویاندیره‌جق ؟ بدنلر ایچنده عادتا مدفون اولان بوروحلری هانکی نفخهٔ عنایت مظهر نشور ایده‌جك ؟ مسافه‌لر بوقدر اوزون، شرقلی ایله غربلی ، جنوبی ایله شمالی آره‌سنده مواصله بوقدر مشکل؛ باشلر یا زمینه طوغری اکیلمش ، یاخود ارقه‌یه طوغری دوریلمش؛ نظرلرده نه اوکه ، نه ارقه‌یه ، نه صاغه ، نه صوله قدرت جولان یوق. قولاقلرده دیکله‌مك ملکه‌سی قالمامش . تحکم بتون هوساتك ، سلطنت بتون اوهامك النده . . . .

ملتك اوستنه تیتره‌ین حرمتلی یورکلر نه‌یاپسونلرکه وقت بوقدر طار؟ هانکی چاره‌یه توسل ایتسونلرکه مهالك هر طرفدن محیط ؟ هانکی ایپه طوتونسونلرکه اولومك خبرجیلری قپولرنده بکلیور ؟

بحثی اوقدر اوزاده‌جق دکلم . یالکز نظرکی برسببه ، بروسیله‌یه طوغری چویره‌جکم که بتون اسباب ، بتون وسائل آنك ایچنده‌در .

دیدهٔ امعانکی آچده شان وشوکتدن صکره ذلته ، قوتدن صکره ضعفه ، سیادتدن صکره اسارته ، غالبیتدن صکره مقهوریته کرفتار اولان شوامتك ظهورینی بر تدقیق ایت ؛ آنك اولکی کمالنك اسبابنی دوشونکه بوکون مصاب اولدیغی امراضك جرثومه‌لرینی کشف ایده‌بیله‌سین .

امتك بوکون پریشان اولان آمالی وقتیله برلشدیرن ، بوکون بوقدر دون اولان همتی وقتیله اعلا ایدن ، بوکون تفرقه ایچنده یووارلانان افرادینی وقتیله حال اتحاده بولوندیران ، ملته بتون ملتلرك فوقنده یوکسك بر مقام تأمین ایلین آنجق اودین‌درکه اصولی محکم ، قواعدی متین ، هردرلو حکمتی شامل ، اتحاده سائق ، محبته داعی‌در. نفوسی تزکیه ایدر ، قلبلری لوث رزائلدن آزاده قیلار ، عقولی ضیای حق ایله تنویر ایلر ، جمعیت بشریه‌نك محتاج اولدیغی هردرلو لوازمی تکفل ایدر ، معتقدلرینه بتون فروع مدنیه‌یی تلقی ایله امر ایدر .

برملتك سبب ظهوری ، وسیلهٔ کمالی بویله بردین اولدقدن صکرا سبب انحطاطی هیچ شبهه یوقدرکه دینك اومتین اصولنی ، اساسلرینی برطرفه آتمرق یرینه برطاقم مضر بدعتلر اقامه ایتمکدن، دیندن مقصود اولان حکمت الهی‌یی، دینك ارشاد ایتمکده اولدیغی حقایقی هیچ نظر امعانه آلمایه‌رق بونلرك هیئت مجموعه‌سنی اوراد طرزنده اوقونان عباره‌لر حالنده براقمقدن نشأت ایتمشدر .

اوحالده بودردك چاره‌سی ملتك قواعد اساسیهٔ دینه رجوع ایدرك دینك صفوت اولیه‌سی دورنده‌کی احکامیله عمل ایتمسندن ، عوامك اخلاقی تهذیب ، قلوبنی تطهیر ایچون ینه دینك ارشاداتنه مراجعت ایلمکدن، افراد امتی امتك شرف قدیمنی استرداد ایچون فدای جان ایده‌جك قدر برحمیت کوسترمکه چالشمقدن عبارتدر .

دینك تخمی وراثت طریقیله عصرلردنبری نفوسده کوکلشمش قلبلر معالیٔ دین ایله الفت پیدا ایتمش اولدیغی کبی هرکسك صمیم موجودیتنده دینه قارشی کیزلی برنور محبت پارلامقده اولدیغی ایچون امتی بوصورتله احیایه چالیشان بر آدم ایچون برنفخه کافی‌در. بونفخه عنایتك موجه‌لری آززمان ظرفنده بتون ارواحه سریان ایدر شئون دینی اصلاح ایچون قیام ایدن ارباب امت دینك اصول حقیقیسنی هدف اتخاذ ایده‌جك اولورلرسه انسانیت ایچون مقدر اولان غایهٔ کماله وصولدن قطعیاً کری قالمازلر .

حالی شومرکزده اولان برامتی اصلاح ایچون کوستردیکمز وسیله‌دن باشقه‌سنه مراجعت ایدنلر امتی یاکلش یوله سوق ایتمش نهایتی بدایت اتخاذ ایلمش ، تربیه‌یی معکوس طوتمش ، قانون فطرتك مخالف حرکتده بولونمش اولورلر.

ای قاره ! هردرلو بدعتدن مبرا اولان اصول دینك بوقدر خارقه‌لر ، بوقدر کرامتلر کوستره‌رك شوجانسز ملته حیات ویره‌جکی حقنده‌کی سوزمه تعجبمی ایدییورسك ؟ اکر تعجب ایدییورسه‌ن بن سکا دها زیاده تعجب ایدییورم . یاسن امت عربیه‌نك تاریخنی اونوتدك‌می ؟ دین کلزدن اول عربلرك نه‌بیوك وحشت ، نه‌یمان تفرقه ایچنده اولدقلرینی، نه‌قدر افعال رذیله‌یه مألوف بولوندقلرینی خاطردن چیقاردك‌می؟ ایشته بوحالده بولونان برقومی، دین کلدی توحیدایتدی تهذیب ایتدی .

اخلاقنه اعتدال، افکارینه کمال ویردی. اوسایه‌ده بتون اقوامه عالمه عدل ایله، انصاف ایله اجرای سیاست ایتدی .

دین کلزدن اول اولاد عرب لوازم مدنیه‌یی بیله بیلمزکن دین کلدکدن صوکرا کوناکون فنونه دالدیلر، اوفنونده تبحر ایتدیلر بقراطك، جالینوسك طبنی، أقلیدسك هندسه‌سنی، بطلمیوسك هیئتنی افلاطونك، ارسطونك حکمتنی مملکتلرینه نقل ایتدیلر. عین رایتلر آلتنده اجرای سیادت ایدن هرامتك قوتی ، مدنیتی انجق اصول دینیه‌سنه تمسك سایه‌سنده قابل اولدی.

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

بشریت

خلاصهٔ تاریخ :

ظلمتك سینهٔ طلوعندن
دوغان انسانلرك مبادیسی
نه ایمش ؟
کردباد جور کران!

ايسه طريق تصوف كبي علت غائيه‌سي جناب خالقه عبوديت وخلق ايله حسن معاشرتدن عبارت بولنان بر مسلك نزيه نزدنده نه‌قدر منفور اولديغنى عرض وبيانه حاجت وارمى ؟

•
••

بر وقتدنبرى مارالذكر جبل كرمل اتكنسده واقع « حيفا » قصبه‌سيله انك جنوبه طوغرى بش اون دقيقه اونه‌سنده المان مهاجرلرينك تشكيل ايتمش اولدقلرى قريه‌يى كورمك آرزو ايديور ايدك . بركون قالقدق ، عكا ايله حيفا ارەسنده قويك ساحلنجه‌كيدن لطيف برقومسالدن ، مهاجرين مذكوره طرفندن ايشله‌ديلن و « Carosse » دن معرب اوله‌رق [كروسه] اطلاق اولنان يايلى برعربه‌يه راكباً قصبهٔ مذكوره‌يه عزيمت واوچ ساعتده مواصلت ايلدك. برى [نعمين] اسمنده عكا جوارنده وديكرى [مقطع] نامنده حيفايه قريب اوله‌رق قويه ايكى نهردوكيلور . مقطع ، موسم‌شتانك اواسطندن بهار وقتنه‌قدر بهرسنه طغيان‌ايدر وبواثناده كچيدويرمديكى پك‌چوق اولور . طغيان زمانلرنده انسان وحيوانجه بر خيلى تلفات وضايعاتى موجب اولورايدى. بونك اوكنى المق ايچون اخيراً هجرت نبويه‌نك ١٣١٠ سنه‌سنده نهر مذكور اوزرينه بر اخشاب كوپرى انشا ايدلمشدر .

•
••

حيفا قصبه‌سى كندى نامنه منسوب قضانك قائممقاملق مركزى و ١٧ بيكدن متجاوز نفوسى محتويدر . خانه‌لرى كاركير ، زقاقلرى طار واكرى بوكريدر . كليتلى اخراجات وادخالاتى اولوب بورانك دخى عكا كبي تجارتجه اهميتى وايام‌شتاده پوسته واپوريله يلكن‌سفائنى بارينه بيله‌جك برليمانى واردر . اسكله‌سى بولنديغندن يوجيلرله امتعهٔ تجاريه‌نك نقلنجه پك صعوبت چكلمكده ايدى . بزدن صكره اوراده اوتوز متره طولنده واون التى متره عرضنده تيموردن جسيم براسكله

بقيه‌سى وار

بركت زاده اسماعيل حقى

مباحثات :

هلاله دائر

صراط مستقيمك قرق يدنجى نسخه‌سنده هلاله عائد مباحثه‌يه متدائر مقالهٔ مخصوصه‌نك اكثر مندرجاتى عاجزلرنجه جاى تدقيق وتنقيد كوريله‌رك نقاط مذكوره بروجه زير قيد واشارت اولنمش وعلما وفقهاى كرامزك بوبابده‌كى تدقيقات موشكافانه‌لرندن افراد امتك خبردار ايدلمسى تمنياتيله تشريحات آتيه فضلاى مشار اليهمك انظار حقايق‌دثار حكيانه‌لرينه عرض وتقديم ايدلمشدر . الله ولى التوفيق وبيده ازمة التحقيق .

مقالهٔ مزبوره‌نك ١٩ نجى سطرندن بداءً (تلغراف ١٢٠٦ ده ايجاد اولنوب ١٢٤٠ تاريخنده وقوعه كلان واقعه مسئله‌يى حله كافى ظن اولنورسه‌ده تلغراف وتلفون ، تلسز تلغراف كبي وسائط ايله عمل اولنوب اولنيه‌جقنده شمديه قدر فقها سكوت ايتمشلردر . فقط شومذكورات‌ايله عمل دخى‌قواعد فقهيه‌دن استخراج اولنور) فقره‌سى ايله ٨١ نجى سطردن آخر مقاله‌يه قدراولان فقرات متواليه كافةً مدعيات متجاسرانه‌يى محتوى بولنيور. زيرا كتب مصنفه مفهومه‌لرى بالاتفاق معتبر اولمغله كتب مذاهبده سوزلرينه اعتماد اولنان فقهانك ثبوت هلال موجبات شرعيهٔ معلومه‌سنى حصراً بيانلرندن ، بوبابده ماعداسى ايله عمل اولنيه‌جغى مستبان اولمغه‌در .

كرامات انسيه وقواى قدسيه مظاهرى وقرون خيريه ارلرى اولان ائمهٔ مجتهدين افنديلريمز ، خلقت عالمدن برى ظهور ايدن وقايعى وقيامته قدر تحدث ايده‌جك حوادثى ونشأت اخرى احوالنى بيانه كافى كتاب الله‌دن ولايظهر على غيبه الامن‌ارتضى ..... رازينهانته مظهر حبيب خدا احاديث شريفه‌سندن قرون اجتهاددن صكره حادث اوله‌جق شئوناته متعلق احكام شرعيه‌يى‌ده استنباط ايتمشلر ايسه‌ده احكام مذكوره مشار اليهم حضراتنك اقوالندن عباره واشاره ودلالت واقتضاء طريقلرندن برى ايله منفهم اولمغله ، هركس نقابنى‌فتحه قادراولميوب بلكه اختصاص‌فقهيى حائز بولنان متبحرين علماء واصل درياى مألى اولورلر . ١٢٤٠ تاريخنده واقع « واقعهٔ شام » مجتهدينندن دكل ايسه‌ده عصرنده ميدان فقهده قصب سبق احراز ايدن محمد بن عابدين حضرتلرينه « تنبيه الغافل والوسنان » نامنده بررساله ترتيبنه سبيت ويرمش وبووسيله ايله هلاله دائربتون احكام فقهيه‌يى مأخذندن حسن فهم ونقل ايتمش اولمغله ١٢٠٦ ده ايجاد اولنوب مشار اليه عصرنده موجود بولنان تلغراف وسائره ايله بوبابده عمل اولنيه‌جغى ائمهٔ اربعه كلامارندن اكلايه‌رق اهلنه معلوم اشارتله تلميح ايتمشدر . زيرا سبك خصوصى لفظك عمومنه مانع دكلدر .

اشباه محشيسى حموى ، مصنفى ابن نجيم رحمه‌الله‌ك فوائد زينيه‌سندن نقلاً [علم اصوله مبين صرف قواعد وضوابط كليه‌دن افتاء حلال دكلدر . همان انجق مفتى اوزره فقهاى كرامك تصريح ايتدكلرى كبي نقل صريحى حكايه واجب اولور] ديمش . وفتح القدير صاحبى ابن الهمام كتاب ادب القاضى‌ده وسائر فحولين دخى آثار معتبره‌لرنده بو قبيل بيانات صريحه ايله زمانلرى و زمانمز وظيفه‌لرينى تحديد ايتمشلر ايكن صاحب مقاله اجتهاد ايدرجه‌سنه مفتيلرينك افتا صددنده بولنديغمز مسئله‌يه افرادندن اولماديغى حالده [خلال ايله حرام اجتماع‌ايتدكده حرام تغليب اولنور] قاعدهٔ كليه‌سنه تطبيق ايتمش واخبار تلغرافى وامثالنك موجب صوم وفطر اولمسى لزومنه قائل اولمشدر .

اشارت اولنديغى وجه اوزره قاعدهٔ مذكوره مسئلهٔ مبحوث عنهايه شامل اوله‌ماز . زيرا قاعدهٔ مزبوره‌نك مفادى [وقت واحدده محل واحدده مبيح ايله محرم جمع اولدقده محرم ترجيح اولنور] ديمكدن عبارتدر . جاريهٔ مشتركده احد شريكينك وطئ ومقدماتندن

تراجم احوال

یاد ماضی

عکاده کورشدیکم ذواتدن بری‌ده مجلس ادارهٔ لوا اعضاسندن صالح افندی الخطیب نامنده نکته کو مجلس آرا بربیر محترم ایدی. قومشومز اولدیغندن علی‌الاکثر بولندیغمز خانه‌یی تشریف ایدر وانواع مطایبات حقائق آیات ایله مصاحبته ذوق وشوق ویردیکی اثناده کاهی محرر فقیره خطاباً : [کل الناس یقول‌لك حق ، فأنت حق من ؟ قل‌لی یاخلیلی] دیه لطیفه ایلردی .

***

مشایخ شاذلیه‌دن صیت زهدو تقواسی شهرتکیر آفاق اسلام اولان شیخ علی‌المغربی قدس‌سره حضرتلرینك زیارتیله دخی تشرف ایتدم . اوزون بویلی ، ایری کیکلی ، سیماسنده اثر عبادت ظاهر ، عزلت کزین برذات شریف ایدی . بزعکاده ایکن مشار الیهك یوزبیك قدر مریدانی اولدیغی سویله‌نیور ایدی. روایته کوره بعض مریدانی حضرت شیخه پرستش درجه‌سنده غلو ایتدکلرندن انلره بددعا ایلمش وتکیه‌لرینی قپاتدیرمش .

تصوف حقنده مطالعهٔ فقیر

نفس ناطقهٔ انسانیه ایچون الك بیوك دولت وسعادت خالقنی صفات کمالیه وتنزیهیه‌سی وذات باریسندن صدور ایدن آثار وافعالی ایله بیلمك وبووجه ایله مبدأ ومعادینه طاقت بشریه مقدارنجه تحصیل وقوف ومعرفت ایلمکدر . بونك‌ده ایکی یولی واردر ؛ بریسی نظر واستدلال یولی ، دیکری ریاضت ومجاهده یولی‌در . بویولده سالك اولانلر ایکیشر فرقه‌در . نظرواستدلال طریقنه سالك اولانلر اکر برشریعته تمسك ایتمشلرسه « متکلمین » دیرلر . شرائع انبیادن بر شریعته متمسك دکللرسه انلره « حکماء مشاؤن » اطلاق اولنور . ریاضت ومجاهده طریقنه سالك اولانلرده ایکی فرقه اولوب ریاضت ومجاهده‌لرنده احکام شریعته اتباع ایتمشلرسه « صوفیون » دینور . مجاهده وریاضتلرینی هیچ برشرعه توفیق ایتیوب یالکز ثمرهٔ مجاهده وریاضتلری اولان کشف واشراق ایله اکتفا ایلمشلرسه انلره « حکماء اشراقیون » نامی ویریلور . حکیم الهی افلاطون بوفرقهٔ اخیره‌دن ایدی .

برنجی طریقك حاصلی ، قوهٔ نظریه ایله استکمال ایدوب مراتب قوهٔ نظریه‌ده ترقی ایلمکدر. بومراتبك غایهٔ قصواسی عقل مستفاددر، یعنی مشاهدهٔ نظریاتدر . طریقت ثانیه‌نك محصولی ، قوهٔ عملیه ایله استکمال ایدوب درجات قوهٔ عملیه‌ده ترقی ایلمکدر . بوقوتك درجهٔ ثالثه‌سنده صور معلومات ، عقل مستفاددده اولدیغی کبی ، نفسه بطریق المشاهده فیضان ایدر . فقط قوهٔ عملیه‌نك بواوچنجی درجه‌سی عقل مستفاددن ایکی صورتله اکمل واقوادر : برنجیسی عقل مستفاد حاصل اولان حالت شبهات وهمیه‌دن خالی دکلدر. زیرا طریق مباحثه واهمه‌نك استیلاسی واردر ؛ صور قدسیه ایسه بواستیلادن مبرادر چونکه اوراده قوهٔ حسیه قوهٔ عقلیه‌یه مسخر اولدیغندن قوهٔ عقلیه‌نك حکمنده نزاع وجدال ایده‌مز . ایکنجیسی بودرجهٔ ثالثه‌ده نفس ناطقهٔ انسانیه‌یه فیضان ایتمش برجوق صورتلر اولورکه برمرآت مجلا اشیای محاذیه نصل تمامیله انعکاس ایدرسه کدوراتدن صافی واوسا تعلقاتدن مصیقل اولان نفس ناطقه دخی اوصورتلرك کاملاً کندیسنه انعطافنه استعداد اکتساب ایلر. حالبوکه عقل مستفاددده نفس ناطقه فیضان ایدن حالت انجق مجهوله وصول ایچون ترتیب اولنان مبادی ومقدمات مقدارنده علومدن عبارت اولمغله عقل مستفاددده نفس ناطقه‌نك حالی اول آیینه‌یه بکزرکه جزئی برمقداری جلالنمش اولدیغی جهتله اشیای محاذیه‌دن کندیسنه انجق برمقدار قلیل ارتسام ایدر .

بومشروحاتدن تصوفك نه‌عظیم وجلیل برمسلك عرفان اولدیغی نمایان اولور . فقط بومسلك آداب وارکان شریعتده رسوخ پیدا ایتمش اجلهٔ رجاله خاصدر . بونلر نه‌نفسلرنده نه خلق ایله اولان معاملاتده دائرهٔ احکام شریعتی تجاوزه قطعاً جرأت ایتمزلر ، انجق قلباً وفکراً حظائر قدسیه‌یه پرواز ایله دمادم سیرو تماشای عارفانه‌دن بولنورلر . بوطائفهٔ خرقه پوشان آشنای مقام جمع وتفریقدرلر بوتماشا ایچنده عظمت الوهیتی وعجزوضعف بشری رأی‌العین کوره‌رك کمال تذلل وخضوع ایله خالق تعالی وتقدس حضرتلرینی تمجید وتسبیح ایدرلر . وادیٔ وحدتده عشق الهی ایله سوزاندرلر . « وحدت وجود » مسئله‌سی اهل هوانك اماله ایتمك ایستدکلری جهتدن پك بعیددر . بومسئله عادی بیانی فکرلرك صعود ایده‌میه‌جکی مسائل عالیه‌دن اولدیغی معلوم اهل حالدر . بومسئله معاملات بشر ایله تماس ایتمز ، بین‌الناس مشروع اولان حقوقی محو ایلمز . شیر خوارلری بیوکلرك غذاسنی ویرمك انلرك هضملرینی اخلال ایله حیاتلرینی محو وبرباد ایتمك اولدیغی کبی ناهللر ایله بومتوله اسرار غامضه‌یی سویلشمك طبانلرینه باعث اولور . عوام ناس رجال دولك خواص ایتمك اسرارانکیز طرزافاده‌لرنده‌کی رموزواشاراته عقل ایردیره‌مزلر یانصل اولوردہ جمله‌مزك کاملر حقه فهم ایده‌مدیکمز رموز وحدتی درك واذعانه تاب آور اوله‌بیلورلر . انلرك بویولده بحثه طاللرینه مشایخ عظام حضراتی مساعده ایتملی‌درلر . بوقبیل مسائل عالیه جهلهٔ عوام ارهسنه دوشرسه تصفیهٔ درون یرینه بالعکس [سن بن ، بن سنم] کبی اوهام باطله ظهور وبوندن‌ده نتائج فاسده تولدایدر . احکام شرائع وقوانین عبث کوریلور ، حقوق ناس وهیبات صره‌سنه کچر ، خلقك اموال واملاکنه اشتراك مباح عد اولنور ، ارتق نه مرشد نه رهبر نه‌مرید قالور . مادی ومعنوی ارشاد واسترشاد قالقار ، بین‌الناس وصلت وروابط قلبیه منقطع اولورسه عاقبت لعمت آسایش وانتظامك‌ده روی زمیندن الوداع کویان انقطاع وزوال اوله‌جغی شبهه‌سزدر. بوحالاتك

عملی حدیث مذکور عمومندن اخراج ایدر . اما صوم حقنده علم نجوم ایله عمل حدیث مذکورك ظاهر عمومی تحتنده باقی قالیر . صوم حقنده علم نجوم ایله عمل دخی حدیث مذکور حکمندن اخراج ایدلك عمومنی تخصیص ایدر آیروجه بردلیل شرعی بولنمقله اولور. حالبوکه بویله بردلیل تحقق ایتمامشدر .

[بنم امتم ضلالتده اجتماع ایتمز] مأنده اولان حدیث شریفی منجمیندن جماعت متفقه‌نك بر نقطه‌ده اتفاقلرینك هلال صوم وفطری تعیینده موجب شرعی اولدیغنه دلالت ایتمز. زیرا امت کلمه‌سنك رسولمز افندمزدن عبارت یاء متکلمه اضافتی عهد خارجیٔ علمی ایچون اولوب، امتدن مراد، مجتهدین عظام افندیلریمز اولدیغی کتب اصولیه وفروعیه‌دن مواضع عدیده‌ده مصرحدر .

منجمیسنه شامل کل امت ویا جنس امت دکلدر . محشیٔ مومی الیهك توجیه واعتراض مذکوری مسلم اولسه شمس الائمة السرخسی‌نك مدعاسی اولان [اقوال منجمیسنه اعتماد یوقدر .] حکم فقهیسنك منقوضیتی مسلم دکلدر . زیرا دلیل مخصوصك انتقاضندن مدلولك انتقاضی لازم کلمز .

مدلول مزبور ایچون دلیل آخر بولنمسی جائز اولدیغندن بو مقامده مدعای مزبوری اثبات ایدر دلیل آخر واردر . اوده ثبوت هلاله علمی اعتباره دکل رؤیتی اعتباره دلالت ایدر حدیث شریفلردر. زیرا صلی الله علیه وسلم افندمز (صوموا لرؤیته وافطروا لرؤیته فان غم علیکم فاکملوا العدة) بیوروب (فان غم علیکم فاسئلوا اهل الحساب) بیورمامشدر. بلکه (نحن امة امیه لا نکتب ولا نحسب) بیورمشدر. ومحقق ابن حجر [منجمین امر هلاله حسابلرینك مقدماتی قطعی اولدیغنه اتفاق ایدوب و آنلردن قطعیتی اخبار ایدن کسان. عدد تواتر اولورسه سوزلری ایله عمل اولنور. وحتی حساب مزبوره مخالف شهادت بیله رد اولنور .] دیمش ایسه‌ده لکن علامه ابن قاسم بوکا اعتراض ایدرك [عدد تواتره بالغ اولان مخبرینك اخباری همان انجق امر محسوسدن اولدیغی وقتده قطع ویقینی افاده ایدر .

ایمدی تواترك یقین افاده ایتمسی مقدمات نجومیه‌نك حسیه اولمسنه وابسته‌در . حالبوکه مقدمات مذکوره حسیه اولمیوب بلکه حواس خمس ظاهره‌دن بریله ادراك اولنمیان امور عقلیه قیلندندر . امر عقلی ایسه تواتر ایله ثابت اولمیان موادندندر . زیرا امر عقلی جمع غفیرك کندیسنده خطا ایتدیکی شیلردندر. قسم عالمده فلاسفه‌نك خطا ایتدکلری کبی . اکر امر عقلی تواتر ایله ثابت اولان شیلردن اولسیدی مخبرینك اسلامیتی تواترك شرطندن اولمادیغی جهتله کافرین ایسه‌لرده جمهور فلاسفه‌نك قدم عالمه اعتقادلری ثابت اولدیغیچون قدم عالمه نفس الامرده ثبوتی لازمکلوردی . حالبوکه قدم عالم باطلدر. اویله ایسه امر عقلینك تواتر ایله ثابت موادندن اولمیده باطلدر . بناء علی ذلك مقدمات حسابیه و نجومیه دخی معقولات قیلندندر. تواتری یقینی مفید اولمیوب بلکه امور تخمینیه وحسابیه‌در. تعین مبدأ صیام وفطرده معمول به دکلدر .] کلام مدققانه‌سیله ابن حجری رد ایلمشدر.

خلاصهٔ کلام شارع حضرتلری دائما عموم ناسك بیله‌جکی طریقلر ایله نلمه امر وتکلیف ایدر . حسابات نجومیه و تلغراف و تلفون وتلسز تلغرافی ایسه انسانلردن افراد قلیله‌دن ماعداسی بیلمدیکی جهتله ثبوت هلاله حسابات نجومیه و وسائط مذکوره ایله عمل ایتمکلرینه دائر شاید شارع طرفندن بنی آدم مأمور و مکلف اولسالر ایدی عموم اهالی‌یه بو تکلیف آغیر کلیردی . [یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر] نظم جلیلندن مفهوم اولدیغی اوزره الله تعالی مکلفینه دائما یسر مراد ایدوب عسری مراد ایتمز . بوجهتله بوبابده حسابات نجومیه ووسائل مذکوره ایله حضرت شارع بزمعاشر مکلفینه تکلیف ایتمامشدر . اوامر الهیه تبلیغه اولمیوب تعبدیه قیلندن اولمقله شارع حضرتلرندن مأمور اولدیغمز وجه اوزره امتثال اوامر ایتمکلکمز رضای شارعی عکسی ایسه سخط شارعی موجبدر .

کذلك بوبابده حسابات نجومیه ووسائط مذکوره ایله عمل کتب فقهیه‌ده فقهاء کرامك آخر رجبده هلال شعبانی و آخر شعبانده هلال رمضانی التماس وتحریرینك امت محمد اوزره واجب علی الکفایه اولدیغنه متعلق تصریحلرینی واهی ومهجور حکمنده قبلمق دیمکدر. چونکه ثبوت هلاله حسابات نجومیه ونظائر مذکوره‌سی عملك ولو وقت ضرورتده اولسون جوازینی عوام استماع ایدنجه تحریٔ هلالدن تکاسل ایده‌جکلری آشکاردر . شو حالده عمل مذکورك جوازینه قول بتون امت محمدی واجب علی الکفایه‌یی ترك مهلکهٔ مؤثمه‌سنه القا دیمك اولمه‌جغندن بر وجهله ثبوت هلاله حسابات نجومیه وامثالی ایله عمل جائز دکلدر .

نتیجهٔ مرام: حسابات نجومیه امور تخمینیه‌دن اولدیغی کبی تلغراف و تلفون ، تلسز تلغراف غائب و غائب اولدیغی کبی شخص مجهولك قوماندمسنه تابع بر جماد قیلندن بولندیغنه مبنی مظهر تکریم الهی اولان انسانلرك قوت شهادتلرینی احراز ایدمملکله ثبوت هلاله شکدن ماعدا برشی افاده ایتمز. کتب فقهیه‌ده بیان اولنان ثبوت هلال موجبات شرعیهٔ معلومه‌سندن بری بولنمدیغی آخر شعبانده شهر شعبانك وکذلك آخر رمضانده شهر رمضانك بقاسی یقیناً معلومدر . بو یقیندن عدول اولنمز . انجق بر دلیل شرعی ایله عدول اولنور . حالبوکه بویله بردلیل بولنمامشدر .

[شك ایله یقین زائل اولماز] قاعدهٔ فقهیه‌سنه مبنی شکوك و اوهامدن خالی قالمیان حسابات نجومیه و وسائط مذکوره ایله و بابده عمل اولنیمجغی کمال انکشاف ایله منکشف واثمهٔ حنیفه‌نك ظاهر مذهبلرینه کوره تحریر اولنان فتاوای عاجزانه عین شریعت رحمانیه وموافق حکمت سبحانیه اولدیغی منجلی اولور — الله اعلم .

بولوادین مدرس احمد وهبی

صراط مستقیم — مباحثات قلمیه برفکرك له وعلیهنده بیان اولونمجق مطالعاته متساویا کشاده‌در. بویله اختلاف مسلکلر ایچون هرایکی طرفك مسلکلرینی برتره‌یطویلامیرق اسباب حل تسهیل ایلك رساله‌جه موافق کورلمکده‌در. رساله نلمه مباحثه‌یه اشتراك اولنامسی اربابك اختصاصك بر تاج فاخرلری عبارت اولمایوب سائر فقها وعلمای محترمه جانبلرندن اشتراك ایدیلمکله دائر اولان اعتقاده مبنی‌در. شبهه‌سزدرکه ومسلکلرك لهوعلیه مطالعاتدرمیانیله حله غیرت ایدن اربابك جهد واقدام شایستهٔ تقدیر برخدمت مبروره ایفا ایتمش اولیورلر.

بریله تصرفی جائز اولمدیغی کبی . زیرا هرایکی شریك حقنده ملکی اعتباریله مبیع وشریکنك ملکی اعتباریله محرم جمع اولنش، محرم جانبی ترجیح اولنمشدر . وبوکا مماثل دها نیجه مسائل جزئیه قاعدهٔ مزبوره‌یه تفرع ایدر . بنابرین آخر شعباندہ ویاآخر رمضانده هلال رمضان ویاهلال شوال بالرؤیه ثبوت بولوب حکم شرعی لاحق‌اولان بربلده‌دن لمانع رؤیت هلال ، بولنمیان بر بلده‌یه تلغراف ویا تلفون تلسز تلغراف ایله اخبار کیفیت ایدلدکده وسائط مزبوره‌نك آخر شعباندہ موجب صوم ومحرم افطار وآخر رمضانده موجب فطر ومحرم صوم اولدیغنك سائر موجبات شرعیه کبی ادلهٔ اربعه‌دن بریله ثبوتی فرض اولنسه‌بیله صورت اولاده اصلا مبیح افطار بولنمیه‌رق افطاری محرم دلیل وصورت ثانیه‌ده قطعا مبیح صوم بولنمیه‌رق صومی محرم دلیل تحقق ایتمکله بومسئله قاعدهٔ مزبوره متفرعاتندن اولماز . حالبوکه وسائط مذکوره‌نك هرایکی صورتده ادلهٔ اربعه‌دن بریله مثبت موجبات شرعیه‌دن اولمادیغی آشکاردر . بلکه بوبابده وسائط مذکوره ایله عمل کتاب وسنت واجماع امت وقیاس فقهایه مخالفدر .

کتاب ایله سنته مخالفتی : حق سبحانه وتعالی حضرتلرینك [فمن شهد منکم الشهر فلیصمه] قول جلیل ایله رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم افندیمزك صحیح بخاریده [لاتصوموا حتی‌تروا الهلال ولاتفطروا حتی تروه فان غم علیکم فاقدروا له] حدیث شریفی عقیبنده مسطور ینه بخاریده [الشهر تسع وعشرون لیلة فلا تصوموا حتی‌تروه فان غم‌علیکم فاکملوا العدة ثلثین] حدیث شریفی‌در. وجوب صوم وافطارده شرط هوا آچیق ایسه هلالی رؤیت ومغیم ایسه یعنی رؤیت هلال ممکن اولمازسه تکمیل ثلثینه اعتبار اولدیغنه عبارهٔ منیفه‌لری‌ایله دلالت ایتمکده واشارت‌شریفه‌لرندن دخی وسائط مذکوره‌نك موجب صوم وفطر اولدیغی مستبان اولمقده‌در.

اجماع امته مخالفتی : ائمهٔ اربعه‌نك ظاهر مذهبلرینی بیلدیرر ثقات منتسبینه مخصوص کتابلره مراجعت ایله معلوم اولور . مشار الیهم حضراتندن هیچ بری‌مذاهب مختلفه‌لرینه کوره موجبات صوم وفطری تعیین اثناسنده وسائط مذکوره‌نك موجب صوم وفطر اولمسنه‌ذاهب‌اولمامشدر. بوصورتده امت‌محمد ـ مجتهدین ـ عصرلردن برعسرده برمسئله‌ده اقوال مختلفه اوزره اختلاف ایتمکلری وقتده اختلاف مذکور ائمهٔ مشارالیهم طرفندن اقوال مزبوره‌نك ماعداسی باطل اولدیغنه اجماع دیمك‌اولوب متأخرینندن برذاتك اقوال معینهٔ مزبوره‌دن ماعدا برقول‌احداثنه مساغ مشرعی بولنمدیغی کتب اصولیه‌ده مقرردر . بنابرین ثبوت هلال صوم وفطرده وسائط مذکوره ایله عمل اجماع امته مخالف اولور .

قیاس فقهایه مخالفتی: علم اصول فقهده مسطور [قیاس نصوص شرعیه‌دن هیچ بر نص شرعی‌یه مخالف اولمیان ماده‌لرده جاریدر .] قاعدهٔ مرعیه‌سنه مبنی شهادت شرعیه‌ده زعم اولنان علت مطرده‌نك بووسائطده دخی تحققنه بناءً بونلرك موجب صوم وفطر اولمسی شهادت شرعیه‌یه قیاس باطل وواهیدر. زیرا اشبو قیاسك ادلهٔ ثلاثه مخالفتی قریباً مرور ایتمشدر .

ادله ایله اثبات مدعا ایتدیکمزدن عاجزلرینك‌ده دعوای اجتهاد قیامی توهم اولنمسون. زیرا مجتهد دیمکدن عبارت اولان فقیه‌نك حکم شرعیٔ فرعی‌یی دلیلندن استنباطه ملکهٔ راسخه‌سی اولان ذاتدر ستوده صفاتدر . مقلدك بعض احکام شرعیه‌یی ادله‌سندن بیلمسی جائزدر . نصل بوادعاده بولنه‌بیلیرزکه علم فقهده قدم راسخی بولنان ابن نجیم وابن امیر حاج وسائر مشاهیر فقها [خیر القرون قرنی الذین یلونهم ....] حدیث شریفی اسرارینه واقف اولمه‌رق عصر نبویه‌دن درت یوزسنه صکره باب اجتهاد وقیاسك انقطاع وانسداد ذاهب اولمشلردر .

۵۷ نجی سطرندن بداءً [مشارالیهجه مختاراولان اقوال فتوی صورتنده تصویراولنه‌رق صراط مستقیمك قرق دردنجی نسخه‌سنه درج ایدلدیکندن] سوزی طبقات فقهایه عدم اطلاع ومقدمه سالفه‌مزده‌کی فتاوا زیرنده بولنان نقول فقهیه‌یی عدم تدقیق شرعیه‌سنه ابنی احساس ایلمکده‌در . زیرا مشارالیه ابن عابدین حضرتلرینك اصحاب ترجیحدن دکلدر . وظیفهٔ مقدسه‌سی کلام فقهایی حسن اولمق ونقلدن عبارتدر . ونقول مبسوطه‌مزدن ارباب درایته منجلی اولدیغی اوزره فتاوای مزبوره ائمهٔ حنفیه‌نك ظاهر مذهبلری اوزره تصویر اولنمشدر .

۶۲ نجی سطرندن ۸۰ نجی سطرنه وارنجه‌یه قدر سوزلری کندینی اصحاب ترجیحدن بلکه مجتهدینندن عدایدرك قول‌ضعیفی ترجیح وایشاردن عبارتدر . چونکه فتاوای مشروحه ارباب وقوفه معلوم اولدیغی اوزره کتب فقهیه‌ده مسطور رسم المفتی سرلوحه‌سی بر مخصوصده مبین اصول متخذه‌یه موافق صورتده تحریر ایدلمش اولان حنفیه‌نك اقوال معتبره وراجحه‌سیدر. صاحب مقاله‌نك اختیارایلدیغی قول ایسه صاحب‌الاشباهك بعض اصحاب ابی حنیفه‌دن نقلاً [بوبابده اقوال منجمینه اعتماد اولنمقده بربأس یوقدر] قول ضعیفدر .

بو قول قبیحه‌ده معتزله‌دن قاضی عبد الجبار همدانی ایله صاحب جمع العلومدن دخی نقل اولنمش ایسه‌ده جملهٔ روایت نادره اولوب صاحب مذهبدن صدوری متیقن دکلدر .

قالدیکه ابن مقاتل‌حضرتلرینك بوبابده منجمینه سؤال ویرلدکده برجماعت برنقطه‌ده اتفاق ایدرلر ایسه سوزلرینه اعتماد ایدیله‌جکدر دائراولان روایتی اجلهٔ فقهادن شمس‌الائمهٔ السرخسی من‌اتی کاهنا او منجماً . . . حدیث شریفنك ظاهر عمومی ایله رد ایلمشدر .

هر نه‌قدر اشباه محشیلرندن بعضیلری: [حدیث مذکوردن مراد علم الاحکامدن نهی‌در . مواقیت صلاة وقبله کندی ایله بیلنه‌جك قدر علم نجومی تعلمك جوازینه دلالت ایدر دلیل شرعی ایله امر اهلیه‌یه تعلق ایدن علم حساب ونجوم حدیث مذکور مندرجاتندن مخصص ومستثنی‌در .] دیمکله ادارهٔ کلام واعتراض ایتمش ایسه‌لرده دلیل شرعی مذکور انجق صلاة وقبله حقنده علم نجومی تعلم وانکار

ایله خواصی نه‌یولده آیرملی؟ نره‌یه خط حدودی چیزمه‌لی؟ بو ایکی صنف [اکر وارسه] بتون حیات اجتماعیه‌لرنده یکدیکرینه محتاج اولدیغندن وهر بری دیکرینك منوی ومادی تأثیرلری آلتنده اولدیغندن طبیعی بونلر آره‌سنده نه ایکی دین، نه ایکی دیل حاصل اوله‌جقدر. شو حالده سزخواص محررلرینه اوقویجیلر نره‌ده بوله‌جقسکز ؟ بونلرك یازدیغی کتابلره، سویله‌دیکی فکرلره نره‌دن شاکردلر بوله‌جقسکز؟ سزك کبی فقیر برملتده وطبعاً دیموقراتیف برقومده آیری فکرلی، آیری تربیه‌لی، آیری عادتلی، آیری لسانلی آیری ادبیاتلی برصنف نره‌دن بوله‌جقسکز ؟ له‌الحمد بوصنف نه سزده ونه‌ده بزده اولمامش؛ بوندن صکره‌ده اولمیه‌جقدر. برکویك سفالتیله برعائله‌نك سعادتی تأمین ایدن برصنفك بولنماسی بزم تورك تاریخنك الك بیوك مابه‌الافتخاری اولدیغی کبی اجتماعی ترقیاتمز ایچون‌ده بوکبی اجتماعی برمانع ترقینك اولدیغی پك سویندیله‌جك برحقیقتدر. تاریخك یاپامادیغی خواص وعوام صنفی طبیعی علی نصرت بك وآرقداشلری یاپامیه‌جقدر. وبالطبع خواص دیلی فکری‌ده خیال حالنده قاله‌جقدر. بزتورکلر کرك شمالده کرك جنوبده هروقت دیموقرات اولمشز، هروقت سلطانلرمز پادشاهلریمز، وزیرلریمز، عالملریمزله مناسبتمز آرقداشجه برادرجه اولمش شمدیده اویله اولیور بزطبعاً دیموقراتلرز، دیموقرات اوله‌رق یشایه‌جغز، دیموقرات اوله‌رق ترقی ایده‌جکز .

شونك ایچون بزم تورکلرك آره‌سنده [نره‌ده اولورسه اولسون کرك روسیه‌تورکلری وکرك عثمانلیلر آره‌سنده] برفکرك ترقیسی ایچون الك بیوك شرط وارسه اوده عوامك منفعتی کوزتمکدر. طبیعی بتون افکارك آکلاشلماسنك سببی اولان دیلده‌ده، بتون افکارك ترجمانی اولان ادبیاتده‌ده بوشرط اجرا ایدیله‌جك، بوفکر تعقیب ایدیله‌جکدر: لسانك عوام آ×ر درجه‌ده ساده‌لشدیرلمسی !..

ایشته‌شو ساده لسان سایه‌سنده بزشمدیکی جاهل عوامك فکرینی آچق وآنلرك اویومش دماغلرینی حرکت ایتدیرمك وآنلری مانع ترقی دکل، افکار مدنیه‌مزك محافظی یاپمق ایستیورز .

بوندن بشقه لسانك ساده‌لشمه‌سنك بیوك فائده‌لری دها اولدیغی طبیعی انکار ایدیله‌مز. مثلاسزك، عثمانلی تورکرك ادبیاتی شمدیکی کبی یالکز استانبوله برقسم خلق اوقومیوبده آناطولینك کوی‌لرنده ، قفقاس طاغلرنده ، آزربایجان شهرلرنده ، و ولغا نهری بویندکی قرائتخانه‌لرده اوقونسه مجبا علی نصرت بکه سلیمان نظیف بکه، وبونلرك مسلکداشلرینه [اکر وارسه] نه اوله‌جق ؟

تامق کمالرك، عبدالحق حامدلرك، خالدضیالرك وسائرلرینك اثرلری یکرمیشر قرقریبك نشر ایدیلمسه بونلردن کیم متضرر اوله‌جق ؟ محررلریکز قلملری ایله میدیشلرینی تأمین ایدوب ادبیات ایله هیچ مناسبتی اولمیان حکومت خدمتلرینی براقوب حر برر محرر اولسلر بوندن ادبیاتکز متضرری اوله‌جق؟ بوقدر ساده برفکری آکلامیان کونش کبی آچق بردوشنجه‌یی دوشنه‌مین برانسان وارمیدر ؟ اویله ایسه نیچون ساده‌لك علیهنده او قدر اوزون اوزادی عرب وفارسی ترکیلرله اوچدیمه‌لر یاپیورسکز؟ نیچون بوقدر بدیهی برفکره قارشی متعصبانه عناد ایدیورسکز ؟ بونك سببی ؟ بنجه بونك الك بیوك سببی سزك ترکجه بیلمدیککزدر.

قزانلی عیاض

مواعظ

۶۲ درس — ۳ تموز ۳۲۵

اعوذبالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم.

﴿انما جزاؤ الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فساداً ان یقتلوا اویصلبوا اوتقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف اوینفوا من الارض ذلك لهم خزی فی الدنیا ولهم فی الاخرة عذاب عظیم .ان الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم فاعلموا ان الله غفور رحیم﴾ صدق الله العظیم .

(انما جزاؤ الذین...) یعنی «محاربون اولیاء الله» بوراده حذف مضاف وار. شول کیمسه‌لرك جزاسی... یعنی شول کیمسه‌لرك که‌الله، رسول ایله محاربه ایدییور. یعنی الله‌لك ورسولك سوکیسی اولان مؤمنلرله محاربه ایدییور... قطاع طریق اولمشلر، یولری کسرلر، غصب ونارت ایدرلر. یولرك سلب آسایش وامنیته بدی اولورلر، قطاع طریقلر ، باغیلر ... جناب باری کندیله محاربه عد ایدییور، مؤمنلرله محاربه ایدن کیمسه‌لری . بونلر کویا الله‌ایله، رسول ذیشانی ایله محاربه ایدییور.

بونلر دها نه‌یاپارلر؟ (ویسعون فی الارض فساداً) یریوزنده مفسد اولمغه‌سعی ایدرلر. «فساداً» کلمه‌سی یاخالیت اوزره منصوب، «مفسدین» دیمك ، مفسد اولدقلری حالده سعی ایدرلر ، فساده جالیشیرلر ، اختلالسبب اولورلر، اهالیی بربرینه قاتارلر ، ساعی بالفساد اولورلر.. یاخود مفعول‌له‌در، تعلیل ایچوندر . اورته‌لی افساد ایچون سعی ایدرلر، قوشارلر ، اوغراشیرلر . . . بونلرك جزاسی نه‌در ، بیلدیمیسکز ؟ هم بوجزا ، یالکز دنیاده دکل ، آخرتده‌ده وار. درت شیئك بری‌در بوجزا. بودرت شیئدن خالی اولماز . جنابك درجمسه کوره جناب باری قرآن کریمده درت مرتبه جزا تعیین ایتمش . بویله مفسدلرك جزاسی نه‌در ؟

۱ — (ان یقتلوا) قتل اولنورلر ، بویونلری اورولور .

۲ — (اویصلبوا) یاخود آصیلیرلر . .

۳ — (اوتقطع ایدیهم وارجلهم) یاخود برایله برآیاغی کسیلیر .

لسان مسئله‌سنه دائر

ثروت‌فنونك ۹٤۸ نومرولی نسخه‌سنده علی نصرت‌بكك صراط مستقیمده‌کی مقاله‌سنه یازدیغی جوابی کوردم. هرنه قدر بوجواب بك کچکمش اولسه‌ده علی نصرت بكك جسورانه میدانه آتیلوب جواب یازدیغنه، مسلکارینی محافظه‌یه چالشدیغنه سویندم.

اوقودم، برایکی اوچ دفعه اوقودم. مع التأسف مقاله‌سنده‌کی آچیق سؤاللرینه جواب کوره‌مدم. مقاله‌نك کیزلی معنالرینی آکلامق ایچون تحلیل ایتمکه باشلادم. عرب وفارسی الفاظدن اویدرمه اوزون اوزادی عرب و فارسی ترکیبلرله قبالی جمله‌لری تحلیل نه قدر کوچ اولسه‌ده اساس فکرلری تحلیل ایتدم. مقصدلرینی شوصورتله خلاصه ایده‌بیلدم:

۱ — تورك لسانینك فصاحتی «عربی وفارسی لسانلرینك جواهر کزیدهٔ الفاظ و اثمار پرچیدهٔ معانیسی ایله تأمین ایدیله‌بیلمسی.»

۲ — «نقدر آچیق وبیاغی الفاظ ایله سویله‌نسه عوامك ینه ادراك ایده‌مامسی» در.

شوایکی فکری علی نصرت بك بداهت درجه‌سنه کلش دیه تلقی ایتمشدر وشوفکرلرك اطرافنده اوزون اوزادی عربی، فارسی جمله‌لر اویدیرمشدر. لکن مسئله‌نك الك اساسی، دعوانك اصل تملی‌ده شو فکرلرده‌در. بونلر، دلیللر دکل، مدعالردر.

بن عوام ایله خواص دماغلرینك خلقتنده فرق اولمادیغنی، بیقلرینی فرانسز اصولنجه تزیین ایدن استانبوللی بربك ایله اناطولینك قبا بر تورکی آره‌سنده دماغاً هیچ فرق بولنمادیغنی، کندی لسانلرنده سویلنیلسه آکلامه‌لرنده شبهم اولمادیغنی بیان ایدییورم. بنم دعوام بودر. شیمدی سزك برنجی فکریکزی تدقیق ایده‌لم. طوغریسی بودعواکزی عرب وکولنج بولبورم. بردیلك فصاحتی اودیلك بشقه لساندن اسیر قالماسیله اولدیغنی دعوی ایده‌جك سزدن بشقه عالمده هیچ بر محرر کلمه‌شدر، دییه‌بیلورم. هم‌ده کلیه‌جکدر. بوفکرك اختراعی شرفی طبیعی سزه، یالکز سزه مخصوصدر.

لسانك فصاحتی، دیلك کنیشامه‌سی، سوزلرك هردرلو مجازی معنالرده استعمال ایدلمسی وبشقه لساندن سوز آلنماسی وبیوك بر احتیاج حالنده اجنبی سوزلری کندی دیلك قواعدینه تابع ایدلمسی ایله اوله‌جقدر. بتون عالمك دیللری حقنده بوقاعده بردر. هم‌ده بوتون عالمك دیللری بوصورتله کوزللشمشلر، کنیشلمشلردر. ایشته کوزمزاوکنده عرب لسانك فصاحتی، فارسی لسانك کوزللکی بو مسلکی تعقیب ایتمه‌لرندن حصوله کلش برکالدر.

شبهه‌سز بوقاعده‌دن بزم تورك لساغرده استثنا ایدیلمیه‌جکدر، سزك عثمانلی تورك دیلیکزده آنچق شو یولده ترقی ایده‌جکدر. بونك ایچون عثمانلی تورك دیلکزك ایلریله‌مسی ایچون شو یولدن کیتمك وبوصورتله حرکت ایتمك لازمدر.

شمدیکی حالده اصطلاحاتکز ایچون سوزیکز بولنمازسه‌ده وبعض تعبیرلر ایچون عربی، فارسی سوزلرینه احتیاج وار ایسه‌ده بونلر «مسافر» اوله‌رق قبول ایدوب بونلره هیچ بروقت قاپیتولاسیون حقنی ویرمه‌ملی، بونلرك هیئتی کندی قاعده‌کزه تابع بولندیرملی یازدیغکز کتابلر، رساله‌لر، مقاله‌لر هپ لسانکزك ساده‌لشمه‌سنه خدمت ایتملیدر.

اولکی مقاله‌مده دیدیکم کبی بومسئله سزك یالکز دیلکزك دکل بتون حیاتکزك اساسی، تملیدر. بتون سیاسی ومدنی، اقتصادی واجتماعی اصلاحاتکز بوکا باغلیدر.

ایکنجی مسئله‌یه، یعنی عوامك ادراك ایدوب ایده‌مه‌سی مسئله‌سنه کلنجه، بنجه بداهت درجه‌سنه‌کلش بو فکر آوروپا تاریخ اجتماعی وسیاسی‌لریله اثبات ایدلمشدر. بوکون آوروپا ممالکنك پارلامنتولرنده‌کی بیوك بیوك عمله فرقه‌لری، آوروپانك مصادمهٔ اقتصادیه‌سنه بیوك اهمیتی حائز ملیونلرجه اعضایه مالك سوسیال ودیموقراط فرقه‌لری عجبا نره‌دن کلشدر، نره‌دن چیقوب مصادمه‌یه باشلامشدر، نره‌دن کندیسنك منفعتنی آکلامشدر؟ عوام ادراك ایده‌مه‌مشسه نه‌دن آوروپا عوامی صنایع نفیسه‌یه، ادبیاته تأثیر ایتمشدر؟ نصل بتون آوروپا بیوك «عوام» مسلکی میدانه کلشدر؟ دیمك اورانك عوامی آکلایور ادراك ایدییورلرمش... اویله ایسه نیچون بزم تورك عوامز آکلامیه‌جق نیچون آوروپالیلرك ادراك ایتدیکی برشیئی تورکلر ادراك ایده‌میه‌جاق بونك سببی نه؟ سزك تورکلری وخصوصاً تورکلرك عوامنی بیلمدیککز بشقه بوفکریکزك برسببی وارمی؟ وارسه کوسترك! یوقسه بیلمدیککز هرشیئی یوق دیه دعوایه قالقشمه‌یکز.

سز عوام ایچون کتابلر یازدیکز، رساله‌لر نشر ایتدیکز، مکتب آچدیکز، قونفرانسلر ویردیکزده آکلامه‌دیلرمی؟ محررلریکز آنلرك عالی فکرلر آکلاتمق ایسته‌دیلرده عوام: «بوفکرلریکز پك عالی، بزه بیاض فکر ویریکز» دیدیلرمی؟ محمد امین بکك شعرلرینی آکلایانلر سزك یازدقلریکزی آکلامازلرسه بونده‌کی قباحت فکریکزده اولمایه‌جق دیلکزك اولمق لازم کلرمی؟ [مثلا ثروت فنونده‌کی مقاله‌کزده ۱٤٤۰ سوزك یالکز ۳٦۸ ی تورکجه‌در، بونلرك چوغی‌ده ادوات.]

بن سزك کبی تورکلرك بتون اقوام مدنیه‌دن آشاغی اولدیغنه اعتقاد ایتمدیغندن، بتون عالمه عام اولان قاعده‌لردن تورکلرك براستثنا تشکیل ایتمسنه دماغلرینك ضعفنه شؤ ظن بولنمادیغندن، بو وقته قدر عوامکز آکلامدیغی شیلردن سز یازیجیلری سز «ادبی لسان» محررلرینی تعبیر ایدییورم. بونلرك بو وقته قدر مدنیتکز علیهنه پایدقلری حرکتلرك الك بیوك فاعللری سزدیه اعتقاد ایدییورم وبو صورتله سزی شایان مؤاخذه کوریوورم. هیچ شبهه‌سز بو خصوصده الك بیوك قباحت عوامه آکلاتمق وظیفه‌سی اولان محررلریمزك وظیفه‌لرینی ایفا ایتمملریدر.

عوام وخواصه مخصوص آیری آیری ایکی دیل مسئله‌سی قرون اولاده، حتی قرون وسطاده تطبیق ایدلمش ایسه‌ده یکرمنجی عصرده تطبیق ایدیله‌مه‌مکده‌در. برعادت، برقانون اجتماعی آلتنده یشایان عو

قول حقی‌ده ساقط اولور ، یالکز توبه ایله قورتولوش یوق .

اونك ایچون بو آیت جلیله‌ده ؛ (من قبل ان تقدروا علیهم) قول شریفندن نه استنباط اولنور ؟ اله کچمزدن اول اشقیادن بریسی مجرد الله قورقوسیله توبه‌کار اولورسه الله : — غفور رحیم بن ، دییور ، آخرتده عذاب ایتمم . دنیاده‌ده جزا تعیین ایتمم . یعنی حد شرعی اوله‌رق شونی بایك دیمم اما قول حقی وارسه براقام . براقیرسه‌م او وقت ظالم اولورم . بن ظالم اوله‌مام . . .

مابعدی وار

ژاپونیاده دین اسلام انتشاره باشلایور

ژاپونیایه عائد مشهور سیبریالی عبد الرشید ابراهیم افندینك رساله‌مزه کوندرمکده اولدقلری مکتوبلری منتظماً نشر ایدییور وژاپونیاده انتشاری آرزواولونان دین مبین اسلامك اسباب ووسائل نشری حقنده‌کی تشبثاتی دائما تعقیب ایلیورز . مخابرفاضلمز مکتوبلرینك برنده ژاپونیاده ایلك شجرهٔ اسلامی غرس ایدرك حیات واستقبالنی نشر اسلام امنیهٔ جلیله‌سنه حصر ایدن محترم برذاتدن بحث ایتمش وبومقصد اغورنده حائز اولدیغی رتبهٔ عسکریه‌سنی فدا ایدرك عزیمت ایلدیکی ژاپونیاده مظهر هدایت اولان زوجه وقائن والده‌سیله یکانه اسلام عائله‌سنی وجوده کتورن مصرلی برکنجی ، احمد فضلی بکی بتون عالم اسلامه تقدیم ایلمشیدی .

مخابرمز عین زمانده فضلی بکك ژاپونیاده‌کی طرز مساعیسنی تصویر ایتمش اولدیغندن بتون قارئلرمزله برابر بوغیور کنجك بالدفعات جم غفیر محضرنده اسلامك دین فطریٔ بشر اولدیغنه دائر ویرمش اولدیغی قونفرانسلرك ژاپونلرجه کمال اهمیتله تلقی اولنه‌رق تأثیرات حسنه وجوده کتیردیکنی واسلامیت لهنه تدریجی برجریان افکار حصوله کلمکده اولدیغنی دخی مع المسار آکلامش ایدك .

ایشته بومجاهد محترم مملکتمزك اخیراً نائل اولدیغی مشروطیتدن نصیبه‌دار بولندیغی فیوضی کوره‌رك قریرالعین اولمق ودار الخلافه‌جه بوقبیل تشبثاتك صور تلقیاتنی اکلامق اوزره شهرمزه ورود ایتمش واولکی کون دخی اداره خانه‌مزی زیارت ایلمشدر .

حقایق اسلامیه‌یی ژاپونیایه نشرایدن، مملکتنی ماملکنی براقوب صرف برسائقهٔ حمیتله تادنیانك اوبر اوجنه کیده‌رك فی‌سبیل الله نشر دینه اوغراشان بوغیرتلی مسلمانله ملاقاتمز اخوت اسلامیه‌نك تأمین ایلدیکی صمیمیتك پك روحنواز برمثال بهینی تشکیل ایتدی .

فضلی بك غایت سویملی برذاتدر . ناصیهٔ درخشانده منجلی اولان انوار اسلامیه صافیت روحنی ، علویت سریره‌سنی درحال مخاطبنه احساس ایدر . سناً اوتوز بش یاشنده تخمین اولنور . عربجه ، انکلیزجه ، فرانسزجه‌یی مکمل قونوشیور ، ژاپونجه‌ده افادهٔ مرامه مقتدر ، ترکجه ایچون‌ده بیوك برهوس کوستریور . طبیعی مباحثه‌مز عالم اسلامه متعلق تشبثات متصوره ومستقبله‌لری ایله ژاپونلرك اخلاق ومعتقداتی حقنده‌کی تتبعلرندن استحصال ایلدکلری نتایجه دائر اولدی .

فضلی بك ژاپونلرك اخلاق وعادات ملیه‌لرینی اسلامیته پك یقین بولیور . وژاپونلرجه تبدیل دین حالنده اسلامیتك قبول اولنه‌جقنه قانع ومطمئن بولونیور .

بوخصوصده کندیلری ایچون امیدبخش اولان جهات ژاپونلرك نظافته اولان فرط اعتنا ودقتلری ، ذکا ودرایتلرینك مکتسبات علمیه سایه‌سنده مترقی بولونمسی حسبیله حقیقته ، معقولاته قارشی اولان حرمت ومفتونیتلری‌در .

ژاپونلرجه مسلمانلرك ایدستی ، غسلی ، نظافت دینیه‌سی پك تقدیر اولونیور ؛ هله نمازده مشهودلری اولان خضوع وخشوع پك خوشلرینه ، پك ذوقلرینه کیدییور ؛ وحدانیت الهیه‌یی ، صفات سبحانیه‌یی ، حیات پیغمبریه‌یی، خلاصه کافهٔ عقائد اسلامیه‌یی نصایح واحکام قرآنیه‌یی ایشتدکجه طبایع وفکرلرینه اولان توافق تامدن طولایی اسلامیته قارشی قلبلرنده درحال برمحبت حصوله کلیور.

ژاپونلر دائما منطقی بولونمغی ، محاکمه ومعقولاتدن آیرلمامغی شعار مخصوص ایدندکلرندن دین خصوصنده‌کی نقصانلرینی اعتراف ایدرلر . وحقیقته واصل اولمغه پك زیاده خواهشکر بولنورلر .

عقائد خرستیانیه‌نك تثلیث کبی مسائلی ژاپونلرجه پك قاریشیق کوریلیور ؛ بنابرین خرستیان میسیونرلرینك بیوك مقیاسده‌کی فداکارلقلری دائما عقیم قالیور . فقط اسلامیتك بتون معقولاته مستند عقائد سلیمه واحکام اصلیه‌سنی قبوله هیچ تردد ایتمیورلر .

فضلی بك شوملاحظه‌لرك، تشبثاتی حقنده‌کی تأثیراتی تصور ایدرك عیناً شوسوزلری سویلدی: « ایشته بواستعداد بزه بیوك امیدلر ویردی وبزی عظیم بر فعالیت وغیرته سوق ایتدی . بوکون بنم برارقداشم دها وار ، که پك فاضل وعالم برذاتدر، هندعلماسندندر. هندستانده واوطرف مسلمانلری آره‌سنده بیوك برنفوذ وشهرت صاحبی در . بلکه سزده ایشتمش‌سکزدر : « برکة الله افندی » بش سنه ایچون ژاپونیایه کلمشدر. هنوز ایکی‌سنه اولدی. ژاپون لسان مکتبنده اردو لسانی معلمی‌در . نطقلری اهالی‌یی اویله جذب ایدیورکه اوراده برجامع ومدرسه‌مز اولسه ژاپونلر منبرك اطرافنی هیچ بوش براقمایه جقلردر. بونك ایچون هرشیدن اول برمسجد انشاسنه تشبث ایتدك. ژاپونلرله، ژاپون اعاظم رجالیله بونی مذاکره ایلدك. زیاده‌سیله تقدیر وتصویب ایتدیلر. چونکه ذاتاً اکثر اعاظمك معتقدات وجدانیه‌لری عقائد اسلامیه‌یه مخالف‌دکلدر. دین اسلامك علویتی تقدیر ایتمشلردر. بونك ایچون برمسجد انشاسی خصوصنده الدنکلدیکی قدر معاونتدن کروطورمایه جقلرینی تأمین ایتدیلر. اوصره‌ده ایدی‌که بن ژاپونیادن حرکت ایتدم . کچن کون برکةاه افندیدن برمکتوب الدم جامع ایچون لازم اولان یرك ژاپونیا طرفندن ویریلدیکنی تبشیر ایدیور ؛ هم اویله معنا برموقعده‌که میقادو جنابلرینك قصرینه پك یقین . انشاآته کفایت ایده‌جك پاره‌ده حاضرلانمش. یقینده انشاه انشاآت

(من خلاف) فقط خلافنه اوله‌رق . یعنی صاغ الی بیله‌کندن ، صول آیاغی طوپوغندن .

٤ — (اوینفوا من‌الارض) یاخود نه‌یاپلمق لازم کلیر ؟ بردن بونلر نفی اولنور . مکانلرندن قالدیریلیر . یعنی حبس ایدیلیر. ایشته یوق ایدیلمش اولور .

بعضلری «حبس» ایله تفسیر ایدرلر. کذلك نفی وتغریب ، بوده جزای شرعی‌در . نفی ایدیلمك ، اوزاق بریره، منفایه کوندرلمك ، ایکیسنه‌ده بو اولور .

(ذلك لهم خزی فی‌الدنیا) ایشته دنیاده بونلرك جزاسی بودر ، خزی وهلاکدر ، ذل وحقارت ، خیبت وخسران‌در .

(ولهم فی‌الاخرة عذاب‌عظیم) صوکرا بونلر ایچون آخرتده عذاب عظیم واردر .

بو تعیین ایدیلن جزا دنیاده‌کی عقوبت‌در . آخرتده‌کی عذابده چوق بیوك . آسایشی اخلال ایدرلر . بوجهتله دینلری ، وطنلری مخاطره‌یه دوشر . هرکسك حضور قلبی محو اولور ، معیشتی مختل اولور . اورته‌لقده امنیت قالمایجه هیچ برانتظام قالیرمی ؟

شیمدی ایشته درت مرتبه‌در بوجزا . ابن عباس حضرتلری بویله تفسیر ایتمشدر، «او» کلمه‌سی تخییره دکل ؛ توزیعه محولدر . یعنی جنایتك درجه‌سنه کوره :

اکر قطاع طریق اولانلر آدم اولدورمشلرسه ، اوته‌کنی بریکنی قتل ایتمش‌سه ، مالنی آلمامش ، یالکز جانته قیمش . . . اوحالده اوده قتل ایدیلیر .

یوق اکر مالنی‌ده آلمش اولورسه او وقت آصملی. چونکه ایکی جنایت اجتماع ایتدی . هر ایکیسنه جرأت ایتمش .

اکر آدم اولدورمه‌مش ، جانه قیمه‌مش‌ده یالکز کلك کچه‌نك مالنی غصب ایتمش ، یول کسیجیلکی ایتمش اولورسه اونلرك بر الی برده آیاغی کسیلیر. مالی الدینی ایچون الی؛ فساده قوشدینی‌ایچون، یوللری مخاطره‌یه دوشوردیکی ایچون ، آیاغی کسیلیر .

یاخود آدم اولدورمه‌مش ، کیمسه‌نك مالنی‌ده آلمامش ، یالکز اوته‌کنی بریکنی قورقوتمش ، تهدید ایتمش ، ساعی بالفساد اولمش ؛ شره دلالت ایتمش، فقط فعله چیقمامش؛ کیمسه‌یه برضرر اولمامش، فقط یاپمه‌یه چالیشمش، یوللری کسمش ، امنی اخافه ایتمش . اخافهٔ امت وشره دلالت هرنه درلو اولورسه اولسون جزاسی نفی‌در . بونلر حبس اولنورلر . یاخود نفی اولنورلر . اویله بریره‌که اوراده برشی یاپه‌میه‌جق ، اویله بردیار بعیده‌یه نفی وتغریب اولنور .

ایشته بتون مفسرین بویله تفسیر ایدرلر :

نفی جزاسی(حبس) و(تغریب) دیمك‌در . سببی‌ده اودر دییورلر: «اخافهٔ امت» ، «شره دلالت» ، برحدیث شریفده « من‌اخاف مؤمنا بسلاح فعلیه لعنة‌اه» بیورلمشدر .

شره دلالتده ساعی بالفساد اولانلرك هپسی داخلدر . خفیه‌لك ایدنلر ؛ کرك سلطان ذیشانه ، کرك نفوذ واقتدار صاحبلرینه ؛ کرك لسانیله ، کرك قلمیله. اویله اسناده جرأت ایدرکه خاتمانی سونه‌جك اولاد وعیالی سودونوب قاله‌جق . کندی منفعتی ایچون ، یاخود جبلی مردار اولدیغی ایچون . بویله برشره دلالت ایدرسه اکرفعلا چیقمازسه اونك ینه جزاسی جزادر . قول عفو ایتسه الله حلال ایتمز . حدشرعی بودر . حدقذف ، حدزنا ، حدسرقت . . . بونلر هپ «حق‌الله» . بز « حقوق عمومیه » دیرز . عموم ناسك سلامتی ایچون جزایه چاریدیریلیر . الله انتظام عالمی وقایه ایچون شو احکام شرعیه‌یی وضع ایتمش .

ایشته جزالری بودر. (الاالذین تابوامن‌قبل ان تقدر واعلیهم یالکز کیملر جزادن قورتولور ؟ نه قتل اولنور ، نه صلب ، نه الی ایاغی کسیلیر ، نه باشقه برشی اولور ؟ کیملردر بونلر ؟ (الا استثنا اولنور. (الاالذین تابوا) انجق اول کیمسه‌لرکه توبه ایتدیلر تائب ومستغفر اولدیلر ، اصلاح نفس ایلدیلر . نه‌دن اول اما : (من‌قبل ان تقدروا علیهم) سز آنلره قادر اولمازدن اول . کندیلرینی غلبه ایتمه‌دن . مصالحه‌دن اول ، حکومتك النه کچمه‌دن . . الله قورقوسیله نادم اولمش ، اصلاح نفس ایتمش ، او جنایتلردن بردها فراغت ایده‌جکنه ندامت کتیرمش اولورسه (فاعلموا ان الله غفور رحیم) بیلکزکه بونلر حقنده الله غفور رحیم‌در . یعنی حقوق‌الله ساقط اولور . حد شرعی اوله‌رق بودرت جزانك بریسنی یاپمق لازم کلمز . اما حقوق عباد باقی‌در . الله کندی حقنی عفو ایدر . مادام توبه‌کار اولدی ، قول قورقوسندن دکل ، بلکه الله قورقوسندن ترك ایتمش . اولجه قطاع طریق اولمش اما صوکرا الله قورقوسی کلمش ایچنه. توبهٔ صحیحهٔ شرعیه مجرد الله قورقوسندن اولور . دها یاپسه یاپه‌جق. فقط : « نه‌یاپیورم ، دیر ، بویله‌کیدرسه، بنی الله معذب قیله‌جق»دیه دوشنور، توبه‌کار اولورسه حقوق‌عمومیه دعواسی ساقط اولور . اوکیمسه‌یه حدشرعی ، یعنی قتل ، قطع ، نفی وتغریب یوق .

اما قول حق ساقط اولماز . بریسنی اولدورمش ، کلمش استیمان ایتمش . قول حق ساقط اولورمی ؟ اولماز . مقتولك ونیسی دعوی ایدرسه قصاص اولنور. استیمان ایدرسه حکومت برشی‌دیمز. چونکه برکناه ایشله‌ینجه ایکی حق وار : حق‌الله وحق عبد . قول حق کیمسه‌ده قالماز . حضرت ذوالجلال بر حدیث قدسیده : (اناظالم ان فاتنی ظلم ظالم) دییور . بن ظالم اولورم ، اکر برظالمك ظلمی بنی فوت ایدرسه . برظالمك ظلمندن طولایی مظلومه دنیا وآخرت نصرت ایتمزسه‌م ، یعنی برمظلومك حقنی ظالمدن آلمازسه‌م بن ظالم اولورم . مطلقا کیمسه‌نك کیمسه‌ده حقی قالماز . دنیاده آلمازسه آخرتده آلیر .

اکر توبه ایدرسه الله حقی ساقط اولور . کرك قطاع طریق اولسون ، کرك باشقه درلو بر جنایت ارتکاب ایتسون . بریسی اولدورمش ، صوکرا اللهه صیغنمش ، الله عفو ایدر. لکن قصاص اولمازسه قول حق ساقط اولماز ، اکر قصاص ایدرلرسه او وقت

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : سلکنزه موافق آثار جدیده‌یه المنوریه قبول اولنور درج ایدیلمین آثار اعاده اولنمز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بردفعه نشر اولنور.

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین‌العابدین — ح. اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قیرلەدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر
درسعادتده پوسته‌ایله کوندریلیرسه ولایات بدلی اخذاولنور

	سنه‌لکی	التی آیلغی	غروش
ولایاتده	۸۰	٤۰	»
ممالك اجنبیه‌ده	۸۰	٤۰	»

عدد : ٥١ — ۱۰ شعبان ۳۲۷ پنجشنبه ۱۳ اغستوس ۳۲٥ — ایکنجی جلد

مقام جلیل مشیخت اسلامیه‌دن بالعموم نائب ومفتیلرله کافهٔ بلاداسلامیه علما ومشایخ کرامنه خطاباً تسطیر وارسال قلنان بیاننامه‌در :

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العالمین والصلاة والسلام علی محمد و آله وصحبه اجمعین.

صلاح عالم فاطر عوالم اولان الله ذوالجلال حضرتلرینك مقتضای ارادهٔ ازلیهٔ سبحانیه‌سندن اولمغله عقل واذعان ایله امور شخصیه واجتماعیه سنده تدبیر وتصرفه قادر یاراتدیغی انسانی (هو الذی جعلکم خلائف فی الارض) ماصدقنجه روی زمینده حاکم و (سخر لکم مافی السموات ومافی الارض) مقتضاسیله محتویات زمین و آسمانی منافع انسانیه‌یه خادم قیلمشدر. ایشته بو حکمت جلیله موجبنجه انسان ارادهٔ جزئیه‌سیله قوای کونیه‌یی تسخیر واستخدامه مقتدر بولنمغله تنظیم امور عالمله مکلف طوتلمش وابنای بشر بیننده حصول صلاح ونظام توحید آمال ومنافعه موقوف اولوب انسان ایسه بازیچهٔ هوای نفسانی ونفس امارەنك شر افساد و اغواسندن قورتلمق ایچون محتاج ارشاد ربانی بولندیغندن خالق ذوالمنن حضرتلری کمال فضل و مرحمتندن انبیای عظام ارسالی و کتب و احکام انزالی ایله عقل ابتدائینك استخراج و استنباطنده کوچلك چکه‌جکی مصالح عمومیه احکام وقواعدینی واصول صلاح وسعادتك نور اخلاص وایمان ایله طریق عقله تبعیتده اولدیغنی بیلدیرمشدر که بوصورتله حجت الهیه تمام وحکمت تکلیف ظاهر اولمش و پرتو عقل مهدینك تنویر ایتدیکی منهاج مستقیمدن عدول وانحراف ایدنلر (صم بکم عمی فهم لایعقلون) آیت کریمه‌سیله دائرهٔ هدادن خارج ومطرود قالمشدر. خالقك احسان بیوردیغی عقل وبعث ایلدیکی انبیا ایله فضلی کمال بولمش اولدیغندندرکه جمهور ائمه «ماوجب علی الله اصلاح العالم» قضیه‌سنی وبناءً علیه نصب امام خصوصنك امت اوزرینه واجب اولدیغنی تأسیس وتقریر ایلدیلر. چونکه احوال اجتماعیه‌یه دائر اولان تکالیف شرعیه ایله مکلف فرد مخصوص ومعین اولمیوب صدر آیات قرآنیه‌نك (یاایها الناس) (یاایهاالذین آمنوا) صورتنده ورودیله مستدل اوله‌جغی وجهله مخاطب خطاب الهی عموم ناس اولدیغندن ریاست حکومته کلن ذاتك خلافتی آنجق عامه‌نك قبولیله صحیح اوله‌بیلیر. خلقك بالطوع والرضا حکومت ریاستنی قبول ایتدیکی ذاته بیعتی دخی کندیسنك شرایع الهیه وقوانین مرعیه‌یه اتباعیله مشروطدر.

(کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر) آیت کریمه‌سی دلالتیله امور حکومتی مراقبه کافهٔ مؤمنینه واجب و (کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته) حدیث شریفی موجبنجه ملتك هر فردی حصهٔ حاکمیتندن مسئول اولدیغنه کوره قوانین الهیه ومنافع ملیه‌یه مخالف حرکتله نفوذ حکومتك سوء استعماله اوغرامسنه ممانعت عامه اوزرینه لازم اولمق مسئولیتك نتایج ضروریه‌سندندر.

حضرت فخر رسل افندمزك عالم عقبایه ارتحالرینی متعاقب اجماع امتله صدیق اکبر واندن صکره وصیت صدیقك تنفیذی خصوصنده امتك واقع اولان اتفاقی اوزرینه فاروق اعظم یکدیکری تعقیب ایدرك صدر نشین خلافت اولدیلر. حضرت عمر ارتحالندن مقدم امر خلافتی شورایه ترك ایتمکله اهل شورانك قراریله ذوالنورین حضرتلرینه تقلید خلافت اولندی. مشارالیهك شهادتنده مدینهٔ منوره‌ده‌کی جمهور اصحابك بیعتیله حضرت امام مرتضی خلعت خلافتی دوش فضل

باشلایه جقدر. شمدی سزدن بکلهدیکمزشی، بوامرعظیم حقنده بتون مسلمانلرك نظر دقتلرینی جلب وبوتشبثك اهمیتی تقدیر ایدهجك نشریاتده بولنمق، عالم اسلامه ژاپونیاده نشر اسلامیت ایچون برجمعیت تشکل ایتدیکنی بیلدیرمکدر. احوال وتشبثاتمزدن سزی منتظماً خبردار ایدهجکز. شیمدی مصره کیدییورم. اورادهده بوتشبثمزی اکلادهجغم ومؤخراً بحراً یولده مسلمان مملکتلرینه اوغرایهرق ژاپونیایهعودت ایدهجکم. طیبی هراوغرادیغم محلدنده سزه خبرکوندریرم. ژاپونیایه کیدرکتمز جامعك برآن اول اکمال انشاآتنه صرف همت ایدهجکز. جامع اکمال اولندقدن صوکرا دراالخلافهدن معاونت بکلهیهجکم. برامام، برمؤذن کوندرلمسی ایچونده رجاده بولنسهجغم. بونلر علوم دینیهیه فنون حاضرهیه وقوف ایله برابر انکلیزجهده تکلم ایدهبیلملی درلر. بزبونلرله ایشهباشلار، اوراسنی مرکزاتخاذ ایله، سائر یرلرده ده شعبهلر تأسیس ایدرز. ژاپونجه وانکلیزجه عقائدواحکام اسلامیهدن باحث هفتهلق برغزتهده نشر ایدهجکز. ایشك جدیتی، نتائج حسنهسی کورولنجه بالطبع اووقت هرمسلمان بزدن زیاده غیرتهکلهجکدر.

اورالرده نشر دین ایچون برخرستیان جمعیتی واردر: «کنج خرستیانلر جمعیتی» تمام سکسان میلیون سرمایهیه مالکدر. تشبثلری منتج موفقیت اولمامقله برابر نشر واقدامده قصور ایتمیورلر. ژاپونلر متفکر، محاکمهلی برقوم اولدقلرندن غیر معقول کوردکلری فکرلره اعتقادلره قاپیلمایورلر. یوقسه اوجمعیتك بواغورده صرف ایتدیکی پارهلر عقللره حیرت ویرر. رسالتپناه صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك علیهنده رسالهلر ترتیب ایتمشلر. وغایت فنا برفطوغرافده اویدورمشلر، بتون ژاپون ممالکنه نشر ایدییورلر. ژاپونلری اسلامیتدن تبریده چالیشیورلر. فقط حقیقت دائما حقیقتدر؛ بوکون دکلسه یارین، یارین دکلسه اوبرکون اسلامیتك علویتی وبتون بشریت ایچون بردین فطری بولندیغنی عموم جهان معرفت اکلایهجقدر. ژاپونلرك ایسه انشاءاه عهد قریبده بوحقیقته وصوللری مأمولدر. .. ژاپونیایه مواصلتی متعاقب سزه جامع شریفك قروکیسنی، وانشاآتی مصور رسملرینی کوندرهجکم. سزده اوزمانه قدر دمین سویلدیکم اوصافی جامع امام ومؤذنلر یتشدیرمکه غیرت ایدرسکز.»

• •

مجاهد محترمك شوصمیمی سوزلرینه برشئ علاوه ایتمکی زائد کوریر وحرز وحفظ صمدانیده مصون ومحفوظ قالمالری تمنیاتیله ادعیهٔ موفقیته تردیفاً کندولرینی تبریك وهمات واقعهلرندن طولایی بتون اخوان دین نامنه عرض تشکر ایلرز.

• •

دون اویلهدن صکرا ایدی، فضلی بك پرمسرت تکرار اداره خانهیه کلدی، «البشری، البشری» دیه برکةالله افندیدن کلمکتوبی اوزاندی. اوقونجه اکلادقکه (یاسوتاروهانجیو) اسمنده برژاپونیا اهتدا ایتمش، اصول وفروع دینی تحصیل ایتمك اوزره دارالخلافه متوجهاً حرکت ایلمش. بش اون کونه قدر مواصلتی مأمول فضلی بکی تبریك ایتدك، ویقینده انشاءاه ژاپونلرك فوج فوج مظهر هدایت اولمالرینی تمنی ایلدك. مکتوبی عیناً درج ایله قارئلرمزی مسرت حاصلهیه تشریك ایدییورز:

بسم الله الرحمن الرحیم

حامداً ومصلیاً ومسلما

الی الاخ العزیز المحترم احمد فضلی افندی ایدهاه تبارك وتعالی بروح منه

ایها الاخ الکریم هذا کتاب منی الیکم لیخبرکم بامرعظیم فی صلاح الاسلام والمسلمین ونجاح الشرق والشرقیین امر دعونا نرضو — یااخی انا ارسل الیکم قریباً (ای بعد عشرة ایام اماقل اواکثر منها) رجلاً ژاپانیاً شغف بالاسلام حباً ویرید تحصیل مبانیه ومسائله من اصولها وفروعها فی دارالخلافة — قسطنطنیه — وداعیاً قومه الی الاسلام. وعزمه تحمل المشاق فی طلب هذا المرام حتی لایضن بنفسه فیه. هومبنی علی اعتقاده ان فلاح قومه ووطنه موقوف علی قبولهم الاسلام — والا لانجاة لهم — لان بین ایدیهم شعاب ووعور ووهادوضخور لاامکان لهم باقتحامهاولاطاقةلهم باذالتها. الدیانةالبودیه قدبلغت من الکبر عتیاً وردت الی ارذل العمر فما بقی فیها من الحیوة الاقلیلا. وکذلك الحال بالادیان القدیمة کلها — اما النصرانیة فقدزلزلت ارکانها فی مراکزها من اوربا وامریکا فانها هی الیوم حیلة لاسترقاق الاقوام وتسخیر الممالك فهی لاتصلح ان تحیی الموتی. لانها میتة بنفسها. اما الاسلام فهودین شاب فیه حیوة تسری فی من یدخل فیه. واخوة الاسلام فهی قوة عظیمة لاقبل للناس بها وعروة وثقی لاانفصام لها وان اراد الاعدا باطفاء نورها وسعی الجبابرة بهدم بنائها — وکفی بالله شهیداً — هوالذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله. واسم هذا الرجل. «یاسوتاروها نجیو»

٣ تموز ١٩٠٩ محمد برکةالله

«توکیو»

احمد ساق بك
مطبعهسی

مدیر مسئول: اشرف ادیب

اصحاب امتیاز: ابوالعلا واشرف ادیب

مقر خلافت اولان بلدهٔ طيبه‌يه برق خاطف سرعتيله يتشه‌رك عالمى كندولرينه حيران ايلمشلردر . قارشولرنده مقاومتنهاى ضلال اولان معاندينى شمشير جلادتلريله قهر وتدمير والحق دولت مؤسسلرى عد اولنه‌جق صورتده اتخاذ تدبير ايتديلر . (انما جزاء الذين يحاربون الله ورسوله ويسعون فى الارض فساداً) آيتنك تصويرايلديكى كربوه ضلال سالكلرى ايسه (ان يقتلوا او يصلبوا او تقطع ايديهم وارجلهم من خلاف او ينفوا من الارض) وعيديله جزاى سزالرينه اوغرادلديلر . حركت اردوسى نامنى آلان بوجمع مجاهدينك ظلال رايات نجاتغايتنده ملتك كندى انتخابيله ترجمان آمالى اولەرق اجتماع ايدن اساطين امتك كمال حريتله ويردكلرى رأيلرك مطابقتيله احوال موجوده حقنده حكم شرعى طلب اولنه‌رق وظيفه‌دار افتا اولان علماى اعلامك اتفاق آراسيله مشيخت اسلاميه‌نك اصدار ايلديكى فتواى شرعى منادوقنجه خاقان سابق خلعت سلطنتدن تجريد وحالا اريكه پراى خلافت اولان پادشاهمز سلطان محمد خان خامس حضرتلرى خلقك طوعاً بيعتيله باجماع الامه كرسئ خلافت وامامت مؤمنينه اجلاس اولندى . ايشته بونجه دورلر الجاآت زمان ايله نسياً منسياً حكمنه كيرن بيعت مقبولهٔ شرعيه يرينى بولدى . (الحمدلله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانا الله) دور سابقك مظالم وسيئاتى نامحدود اولديغى قدرده هركسه معلوم اولديغندن انك زوالنه شكر ايله تفصيلندن ابا واستغنا اولنور .

دور جديد عنايت ربانيه ايله آچلمش محاسن د ريدر . چونكه ابتداسى اركان شرعدن بيوك بركتى احيا ايلدى . بوبرحسن ابتدا وفال خيردر . برمملكتده حصول راحت وسعادت خلقك قوانين مملكته تمامئ اطاعت ورعايتيله ممكن اولور . قوانين مذكوره سكنهٔ مملكت اولان خلق بيننده حقوق ووظائفك مساوات مطلقه ايله توزيعنى ضامن اولمدقجه اورعايتك وبناءً عليه مطلوب اولان راحت و سعادتك حصولنه امكان يوقدر . دولت عليهٔ عثمانيه مزده قوانين عدليه واداريه شرع شريف كبى بر اساس متين حكمنه استناد ايتديكندن رعيه بيننده مساوات مطلوبه شرعاً مضمون ومكفولدر . (لهم مالنا وعليهم ماعلينا) يولنده‌كى اخبار صحيحه كتب دينده نور هدى كبى لمعان ايتدكجه اختلاف دين مانع مساوات اوله‌ماز . نظر شرع مبينده دخى هر وظيفه بر حق مقابلنده‌در . وظيفه‌يى تحميل ايله حقدن محروم ايتمك ظلم محض اوله‌جغنه وجناب حقك ظلمدن تنزيهى ضروريات ايماندن بولنديغنه كوره شرع شريف الهينك ظالمانه برحكمى ناطق اولمسى متصورميدر .

فخر رسل افنديمزك اسلامك غيرى ملتلردن حق حكم اسلامه داخل اولمايانلردن نيجه كيمسه‌لرى مشمول دائرهٔ استشاره وحروب ومغازيده كنديلرندن استمانه بيوردقلرى واقع وكتب سيرده مذكوردر .

(ولتكن منكم امة يدعون الى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر) آيت كريمه‌سنك تصريح بليغيله كزيدكان امت معرفتيله وجوب مراقبه‌ملية كتاب مبينده منصوص وبومراقبارك شرعاً ملتك انتخابيله اولمسى مصالح ملته البته اوفق وطوائف غيرمسلمه عناصر دولتدن واجزاى ملتدن اولمق حسبيله آنلركده بومراقبه‌يه اشتراكلرى مملكت حقنده اولى وارفق اولمغله مجلس مبعوثانى مقتضاى شرعك الك بيوك مثالى ومشروطيتى خلافت اسلاميه‌نك حقيقى تمثالى عد واعتبار ايتمك لزومى ثابتدر . كافهٔ رعايا بيننده توزيع حقوق ووظائفده شرط اهليتله عدالت ومساوات كوزتمك حكومته عائد اولوب اهالى دخى رعايا وطنداشلريله حسن معاشرت ايتمك وآنلرك هرصورتله حقوقده رعايت ايلمك وظيفه‌سيله ديناً مكلفدرلر . قرآن كريم (ولتجدن اقربهم مودة) آيت بينه‌سيله خرستيانلرك مسلمينه مودتلرينه شاهد وصلحاسنك نجاشى ناطق وكتب فقهيه ديناريتك جانلرينك مالارينك تعرضدن مصونيته دائر احكام صريحه‌يى محتوى ايكن كنديلرينه تعدى دنياده ظلمه آخرتده نكال وعقوبته مؤدى اولور . (لقد كان لكم فى رسول الله اسوة حسنة) آيتى مسلمانلرى اتباع سنته ومكارم اخلاق اتمام ايچون بعث بيورلمش اولان حضرت خاتم الانبيا افندمز (تخلقوا باخلاق الله) كلاميله اخلاق الهيه‌ايله تخلقه داعى اولوب جناب حقك عدل واحسان سبحانيسى ايسه بلااستثنا عامهٔ مخلوقاته شامل بولنغله اهل اسلامك وطنداشلرى اولان ملل سائره‌يه غلظت وخشونت ايله معامله وخصوصت اظهار ايلملرى رضاى الهى واوامر رسالتپناهى‌يه علناً مخالفت اولوركه بومخالفتى ارتكاب ايدنلرده قرآن كريمده‌كى (انما جزاء الذين يحاربون الله ورسوله) آيت جليله‌سنده وصف اولنان زمرهٔ خاسره‌يه داخل اولورلر . بوزمره حقنده عقوبات اوكى متجاسر متجاوزلر حقنده اشدجزا ايله مجازات حكومتجه مقرر اولديغندن حسن معاشرت لزومنك برلسان مؤثرله عوام نامه تفهيمى وتزويرات مفسدتكارانه‌ده بولنه‌جق اشرايه قابلمامالرى ايچون خلقك لاينقطع ارشاد وتعليمى تنبيه وتوصيه اولنور .

شيخ الاسلام

كتبه الفقير بيرى زاده

محمد صاحب

عفى عنهما

مناقب سنيه

بسم الله الرحمن الرحيم

حضرت فخر الرسل صلى الله عليه وسلم افندمزك كمالات عليه‌سى حد احصادن افزون وصفات وخصائص سنيه‌لرى دائرهٔ استقصادن بيرونلر .

كمالات وخصائص محمديه‌يى وصف ايدنلر غايتى تصور ايديلمين بركاك انجق برمقدار قليله واصل اوله‌بيلديلر . وبونكچون حق توصيفدن عاجز قالديلر . ناظم حضرتلرى قصيدهٔ برده‌سندن ابيات آتيه‌ده بومعناى پك بليغانه افاده ايتمشدر :

فان فضل رسول الله ليس له
حد فيعرب عنه ناطق بفم
دع ماادعته النصارى فى نبيهم
واحكم بما شئت مدحاً فيه واحتكم

وشهامتنه اکتسا ایتدی. سیرت ملکانه وعدالت انسانیتپرورانه‌لریله خلفای راشدین نامنی آلان بوچهاریار کزین زمان سعد اقترانلرنده فتوحات مسلمین اقاصیٔ اقطار جهانه واصل واقوام عربیه طوائف اعجمیه‌ایله اختلاطلرندن واغراض ومنافع متخالفه‌نك تصادم وتزاحمی تأثیراتندن ریاست حکومت خصوصنده طوع ورضاتجیر وتغلبه‌منقلب اولوب تا سلاطین عثمانیه ظهورینه‌دك بعض‌شواذ ملوك وخلفا زمانلری استثنا اولندقدن صکره استحصال حکومتده جبر و تغلب استعمالی خلقك بیعت طایمانه‌سنه مراجعته ترجیح اولنمشدر .

وقتا که (اصلها ثابت وفرعها فی السماء) آیت جلیله‌سنه ماصدق اولان شجرهٔ مبارکهٔ آل‌عثمان رونقبخش سلطنت وخلافت اولدیلر احیای سنت خلفای راشدین خصوصنه اعتنا ایله احیای آیین دین مبین ایتدیلر . اولا جبر واکراهی رفع خلقك مبایعت مطاوعتکارینه مراجعت ایلدیلر . ثانیاً اطراف ممالکه فضلای علمادن وارباب صلاحدن قضاة ونواب تعیینی قضا ایله تنفیذی آییردیلر .

بعده کشاد ایلدکلری طریق علمیه‌ده یتشدیردیکلری علمای اعلام معرفتلریله مصالح انامی ایجابات عصریه‌یه توفیق ایچون توسیع فتاوی قضیه‌سنی تقریر وتأسیس ایدرك قوای ثلاثهٔ حکومتی حکمت شرع وعقله تمامیله مطابق اولمق اوزره تعیین ایلمشلردی که حامل قدرت تشریع اولان اهل علم وصلاح بوتشکل مشروعك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق امر مراقبه‌یی‌ده حائز ومتعهد اولمشدر . بو وجهله تنفیذ واجرا وزرا وامرایه ، حل وفصل خصوم ایله حکم وقضا قضاة ونواب فضلایه وتشریع ومراقبه‌ایله افتا شعبهٔ اجتهاد وفتوادهٔ قابلیتمای استقلال اولان اعلام علمایه عائدقالمش وکافهٔ عناصر عین حکمت اولان عدالت شرعیه‌یه کمال خشنودی ایله انقیاد ایلمشدر. دولت عثمانیه‌مزك تشکل جغرافیسی ووسعت ممالکی وجلالی طوائفی کبی برطاقم ارباب فساد ظهوری وممالك مفتوحه اوزرنده دول متجاوره‌نك مطامعی نتایجی اوله‌رق ادوار اخیره‌ده توالی ایدن محاربات واختلالات داخلیه و خارجیه‌نك وبونلره ضمیمهٔ ممالکی دفعاتله استیلا ایدن امراض وبائیه‌نك ایراث ایتدیکی تعب وفتور ایله تولید ایلدیکی فقر وپریشانی یوزندن نور علم رفته رفته زوال بولمق طوتمش وعلم وکمال یرینه جهل وضلال قائم اولمغه باشلامش وبوحال دولتمزی برقاچ کره‌لر انقراض واضمحلال تهلکه‌لرینه دوشورمشدر .

بالاده عرض وایضاح اولندیغی وجهله نصب امامك شرعاً امت اوزرینه واجب وخطاب ربانی‌یه عموم ناس مخاطب و امر بالمعروف ونهی عن المنکر وظیفه‌سیله کافهٔ افراد امت مکلف اولمسی طولاییسیله حاکمیت امته‌ده راجع اولوب امتی ترکیب وتشکیل ایدن صنوف خلق ایسه وجوه معروضه‌یه بناءً بالطبع متسلسلاً یکدیکره ضامن ومراقب بولنمق اقتضا ایده‌جکندن هر هانکی صنف وظیفهٔ مخصوصه‌سنده تکاسل وتساهل کوستردیکی حالده امر اداره‌ده حاصل اوله‌جق اعوجاجی صنوف سائره‌نك طوغریلتمقله مکلف بولنمسی ذکر اولنان ارتباط مسلسلك نتیجهٔ شرعیه‌سیدر. ایشته حضرت شارع بودقیقه‌یه (لاطاعة للمخلوق عند معصیة الخالق (وانما الطاعة فی المعروف) کلماتیله تنبیه وقرآنده‌کی (واتقوا فتنةً لاتصیبن الذین ظلموا منکم خاصةً) تهدیدیله بنی تکاسلدن تحذیر اولندیغی حالده بوتنبیهات وتحذیرات قارشوسنده‌ذرقدر غفلت کوسترمکدن شیرازهٔ انتظام اداره‌نك خلل بولمسی محققدر مع‌مافیه بوندن هرصنف خلقك امور حکومته حق مداخله‌سی اولدیغی معناسنی چیقارمق طوغری اوله‌میوب بالعکس اعضاسی ملت طرفندن منتخب برهیئت مراقبه‌نك تحت تفتیش ونظارتنده بولنه‌جق اولان حکومت مشروطهٔ مشروعه‌نك افعال واجراآتی هردرلو مداخله‌دن مصون بولنور وبویله برحکومتك اوامرینه سمعنا واطعنا جوابیله اطاعت وانقیاد خلق اوزرینه فرض عین اولور.

شریعت غرای احمدیه دولت عثمانیه‌نك اس القوانینی اولدیغی وقوای حکومت حکمت شرعیه وعقلیه‌نك حسن توفیق وامتزاجندن مترکب بولندیغی جهتله اساس تشکلنده‌کی متانت قولایلقله پذیرای تزلزل اوله‌مدیغندن جهل ونادانی زمانلرنده بیله دولت هیئت علمیه ایچنده وجودلری انقطاع بولمیان وقلبلرنده‌کی خوف‌الله سببنه جبابره بوبون اکمین اولو العزم اتقیای علمانك دوام مراقبه‌سیله صورت تشکل وترکیبی محافظه ایلمش و(ان‌الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم) تهلکه‌سنه دائما معروض اولمقله برابر بوندن بویله‌ده الی ماشاءالله (وان استقاموا علی الطریقة) ضمان الهیسنده اشارت اولنان استقامت‌ملیه ایله مضمون ومکفل بولنمشدر.

دور سابق ثلث قرن ایچنده دولتك تشکلات اصلیه وفرعیه‌سنی تمامیله تشویش ایلمش اولدیغندن عدالت مختل وظلم وتجبر شایع اولمغله صنوف اهالی حکومتدن متنفر و عناصر مختلفه آره‌سنده شقاق ونفاق حادث وبوحال ایله اودای خارجیه اعدای اجنبیه عدادینه داخل اوله‌رق دولتی هرطرفدن تضییقه باشلادیغی وعثمانلیلق مهلکهٔ اضمحلال طوغری سرعتله اوچقده بولندیغی برزمان مشکلده ایدی که مدار مستحکمهٔ حفظ رحمانده مختفی ومستتر اولان فرقهٔ ناجیهٔ مجاهدین جبابرهٔ معاندینه قارشو « الله اکبر » کلبانکیله رایات « ان تنصروا الله ینصرکم » ی رفع واعلا ومعروض مهالك اولان مملکتی مخاطرهٔ انقراضدن وسلاسل جور واعتساف ایله مغلول ومقید وکرفتار هوان ومذلت اولان ملتی مقهوریت واسارتدن تخلیص ایله نائل تبشیرات (انا فتحنا لك فتحاً مبینا) اولدیلر شکر الله سعیهم. ایشته او قهرمانان امتك بوحرکتلریله محقق صادقك (لاتجتمع امتی علی الضلالة) خبرنده‌کی صدقی ظاهر اولدی (الحمد لله علی دین الاسلام) بوفتوحات جلیله‌یی متعاقب امت عثمانیه جه ارکان استبداد ایله صنادید خذلهٔ نك صحائف سیئات سابقه‌سنه (عفا الله عما سلف) کشیده‌سی (العفو زکوة الظفر) مضمونه اقتفا اولنمسی جرأتبخش مخذولین اشقیا اولوب (ومن یضلل الله فما له من هاد) منطوقنجه خذلهٔ مرقومه شقاوت فطریه‌لرنده‌کی جبلت ردیئه‌لرینی اظهارده تعند واصرار ایدرك مملکت اولکیلرندن عظیم برتهلکه‌یه دوشورمشلرسه‌ده اقامهٔ شرع وقوانینی واحیاء سنن سید المرسلین خصوصنده کتاب مبین اوزرینه الباصه‌رق عهد ومیثاق ایله یمین ایتمش اولان دلاوران همان سلاح جهادی دوشمن حیتلرینه وامرای حماست نهادی پیش صداقتلرینه آله‌رق حفظ دین بیضای اسلامه شتابان اولمشلر وایکنجی واوچنجی اردولر قرارکاهلرندن

[٢] قول نبويسيدر. ومعنای شريفی‌ده: هر امر مهم‌که رحمن رحيم اولان‌الله‌اسميله‌باشلانميه، خيرو بركتدن خاليدرديمكدر، اكامتالاً قصيده‌سنه بسمله‌ايله باشلايه‌رق [بسم‌الله الرحمن الرحيم] ديمش‌وشعره بسمله ايله باشلانماز سوزينه التفات ايتمامشدر. چونكه اوسوز شايان بحث اولمق ايله برابر افضل علوم و معلوماتی مشتمل بولنان بو مثللو قصائد حقنده دكلدر . بوكی بر قصيده بسمله‌يه برچوق قصا. نيفدن دها جدير وسزادر . قصيده‌نك شراحندن [بدر الصاوی] ديوركه شعره بسمله ايله باشلامق جائز دكلدر، ديانلرك سوزی نامجا مدح‌وقدحلری متضمن‌بولنان‌اشعاره محمولدر وجناب حقك«والشعراء يتبعهم الغاوون» قول كريمی ايله مراد بوكی شعرلر انشاد ايدنلردر. امابو قصيدهٔ غراء جناب رسالتمآب افندمزك «ان من الشعر لحكمة» ستايش جليله‌نه مظهر اولان اشعاردندر. انتهی .

بسمله ايله باشلا، بونعت رسول اللهدر
ذكر اوصاف معلای حبيب اللهدر
ناظم افخم بوصيری شرح سيرت ايلمش
برعجب صورتله اثبات نبوت ايلمش
مندرج بونظم افسده كمالات نبی
عارفانه نيجه اسرار واشارات خفی
سانحانی ناظمك بك دلنشين ومحتشم
ايلمش تأييدانی روح رسول محترم
نفحه‌سنده بوی فيض احمد مختار وار
لمحه‌سنده نارعشق سرور ابرار وار
ماحصل اول نظم‌كه موضوعی رسول اللهدر
شبهه‌سز شايستهٔ عنوان بسم اللهدر.

بركت زاده اسماعيل حقی

كَيْفَ تَرْقَى رُقِيَّكَ الْأَنْبِيَاءُ
يَا سَمَاءً مَا طَاوَلَتْهَا سَمَاءُ

ای آسمان عزوعلا ! انباءسنك ترقی ايتديكك كبی نصل ترقی ايده بيلورلركه او آسمان معنويلردن هيچ بری‌سنك درجه ومنزلتكه واصل اولمامشدر . ياحبيب‌الله سنك درجه ومنزلتك، مجدوشرفك عندالله پك‌بلند وعالی‌در. ذات رسالتمآبك ليلهٔ اسراده مسجدحرامدن مسجد اقصايه قدرطی مسافه ايدوب بورادن سماوات علايه ، الدن سدرهٔ منتهايه، اورادن مستوايه، دها اوته‌عرش ورفرفه خلاصه‌حيث ماشاءالله‌قدر عروج‌ايتدك وهرصفت كمالدن اكمله انتقال ايده ايده تا ادراك‌بشرك احاطه‌ايده‌ميه‌جكی‌درجات‌اعلی‌العلايه واصل اولدك انبياء عظام ورسل فخام سنك درجهٔ سامية كمالكه نه ممكن ترقی ايده‌بيلسونلر.

مابعدی وار بركت زاده : اسماعيل حقی

[٢] اجذم: مقطوع البركه ديمكدر.

خرستيانلق ومسلمانلق

ان فی ذلك لذكری لمن كان له قلب اوالقی السمع وهوشهيد.

جناب حق انسانی‌صناعی برعالم صناعی‌برمخلوق اولهرق‌يرلتمش، اوكا نفسی ايچون نصل جالبشه‌جغنی، ايجاده، اختراعه، نصل يول بوله‌جغنی كوسترمش، رزقی النك امكنه باغلی اولهرق تقدير ايتمش، دها دوغريسی انسانی كندی موجوديتك ركنی كندی نفسنك مداری قيلمشدر.

بو حيثيله انسان طاراق ياخود بوالق ، صيقنتی ياخود رفاه ، وحشت ياخود مدنيت‌كبی حالاتك عمومنی شامل اولديغی حالده‌كندی اعمالنك اثر صنعی‌در .

طوپراغی سوره‌رك بيه‌جك تدارك ايتمسی ، وحشی حيوانلری تربيه ايدرك خدمتده قوللانمسی، صوغوقدن، صيجاقدن، طاشدن، ديكندن صرتی، ايانمغی محافظه ايچون لباس، يوج‌يايمسی، كيجه‌لری آلتده بارينه‌جق بريرحاضرلامسی، انجق انسانك كندی تقديرينك، كندی تفكرينك مظاهريدر، بشقه‌سی دكلدر . كذلك نار ونعيمه، دبدبه واحتشامه عائد شيلرده انسانك بوقدر تفنن‌ايتمسی‌ده يه كندی اعمالنك صور كوناكونی، كندی افكارينك تجليات نامحدوديدر.

انسان ولو بر آن ايچون چالشمقدن فارغ اولسه‌ده الی طيمه آچه‌رق‌برفسلك حيات‌ايستمش اولسه‌شبه يوقدركه طيمت كنديسنه ايستديكنی ويرمز. حتی اونی عدم اوچورملرينه سوق‌ايدر. انسان صنعنده واختراعنده كنديسنی ارشاد ايده‌جك برمرشده، براستاده محتاجدر. لوازم معيشتنی، اسباب حياتی چوغالتق ايچون چالشديغی كبی نصل چالشه‌جغنی بيلمك، چالشه‌بيلمك ايچون‌ده اويله‌چالشير. اوحالده صنعتی‌ده كندی محصول صنعی اولمش اولور. ديمك‌انسان شئون حياتيه‌سنك كافه‌سنده طيمت كليه‌دن آيری ايمش كبی يلمش باشنه برعالمدر، برعالم صناعی‌دركه طيمته‌اولان احتياجی ايشجينك آنه اولان احتياجی كيدر.

انسانك برده ادراك، تعقل، اخلاق، ملكات‌روحيه، انفعالات روحيه كبی احوال باطنيه‌سنه باقه‌جق اولورسه‌ق اونی يه صناعی بر عالم بولورز: شجاعتی، جباتی، تلاشی، مناتی، بخلی، كرمی، علوتی، ذلتی، حلمی، شدتی، حرصی، عفتی، بونلره بكزر بتون كمالاتی، بوتون نقائصی آلتی اولديغی ايچك تربيه‌ايله يتشديكی محيطده‌كی انسانلرك اعوالدن كندوسنده قالان تأثراته تابعدر. غاية آمالی، طرز تفكری، تمايلی، اسرار الهيه‌يی اكلامغه اشتياقی، ياخود طبيعتك آرقه‌سندن قوشمسی، هرشيئك حقيقته نفوذ ايتمه هوسی ايتمسی، ياخود دائما سطحيات ايله اكتفا ايلمسی كبی بتون حركات فكريه كنديسنده وتنبه بلماسندن، آلمندن، قومندن، قيله‌سندن‌الحاصل تماسده‌بولنمش اولديغی انسانلردن قلنه برطاقم وديعه‌لردر.

لكن طوغديغی، يتشديكی يرك هوالسی، مزاجك نوعی ، دماغك

فبلغ العلم فیه انه بشر
وانه خیر خلق الله کلهم
فاق النبیین فی خلق وفی خلق
ولم یدانوه فی علم ولا کرم

ذات رسالتپناه افندمزی‌که کتاب عزیزك آیات جلیله‌سی حیرت افزای عقول اولان اوصاف ومعالی ایله توصیف ایلمشدر . آرتق ممکن‌میدرکه زبان وخامهٔ بشر آنك اوصاف ومناقب نبویه‌سنی بحق وصف ایده‌بیلسون ؟ حبیب یزدانك حقیقت صفات وکمالاتنی انجق آنی احسان ایدن یزدان ذیشان بیلور .

بعضلری عالم‌نامده شیخ عمر بن الفارض قدس سره حضرتلرینی کوروب : « سرور کائنات علیه افضل التحیات افندمز حضرتلرینك حق رسالتمأبلرنده نه‌ایچون مدحیه سویلمدك ؟ » دیه سؤال ایلدکده شو ایکی بیت ایله جواب ویرمش :

اری کل مدح فی النبی مقصراً
وان بالغ المثنی علیه واکثرا
اذا کان الله اثنی بنفسه
علیه فما مقدار ماتمدح الوری

نظماً ترجمه‌سی :

هر نه کونا مدح ایدلسه حضرت فخر جهان
مدحتنده نجه قاصردر جمیع مادحان
اول مه حسنی خدا بالذات ایدنجه مدح و وصف
هیچدر ارتق موقع رفعتده مدح خاکیان

ابو تمام ، بحتری ، ابن رومی کبی فحول شعراء متقدمین مدح جناب رسول اکرمه تصدی ایتمدیلر ، چونکه مدح نویده نه قدر اطرا ایدلسه ینه‌حقیقته یتشیله‌میه‌جکنی بیلدیلر . فقط شعراء متأخرین کنه صفات محمدیه‌یه وصول نا قابل امکان اولدیغنی بیلدکلری حالده محضا حضرت فخر عالم افندمزه تعلق وانتساب ایچون نعت‌وستایش نبویه‌سنی پك‌بیوك بروسیلهٔ تقرب کوره‌رك مدح رسول مجتبایی متضمن نجه وادیلرده قصیده‌لر سویلدیلر .

بونك بریسی و نوعنك یکانه‌سی خیرالوری علیه افضل التحایا افندمز حضرتلرینك مناقب ومآثرینی ، اوصاف وشمائل سنیه‌سنی ، خصائص ومعجزاتی ، بدائع کمالاتی محتوی امام الشعراء ، اشعر العلماء ، بلیغ الفصحاء ، افصح الحکماء شیخ شرف الدین ابوعبدالله محمد بن سعید البوصیری قدس سره حضرتلری طرفندن نظم اولنان مشهور قصیدهٔ همزیه‌درکه موضوعنك نفاسته ترجمان اولان اسلوب مزین ومحتشمی ، معانیسنك علو وعظمتی ، عارفانه رموز و اشاراتی کبی سلسلهٔ محاسن ومعالیسی اعتباریله فصاحت وبلاغتده حد اعجازه تقرب ایتمشدر . سخن شناسان افاضل امت بو اثر دلنشین مبارکك مفتون محاسن و معالیسی اولهرق مطالعه‌سنه برغرام عاشقانه ایله صارلدیغی کبی ، نجه علماء اعلامده کاه حل عباراتی ، کاه ایضاح غوامض ومشکلاتی ایچون اوزرینه شرحلر یازمشدر . بو عبداً دخی حضرت نبی محترم صلی الله علیه وسلم افندمزه ناچیزانه بروجه تقرب اوله‌بیلسون نیازیله قصیده‌یی ترکجه‌یه شرح صورتیله ترجمه ایتدم . وشویوله حصوله کلن اثره [المناقب السنیه علی متن الهمزیه] اسمنی انتخاب ایلدم .

افهام معنی‌ممکن اولان یرلرده ابیات‌اولاعیناً ترکجه‌یه نقل‌اولنمسی صعبکره محصول ومؤدالری توسیعاً شرح وایضاح ایدلدی . بعض ابیات وارکه انلر ترکجه‌یه عیناً نقل ایدلسه شیوه واسته‌ممالز حسب افهام معنی‌قابل دکل،بونوع بیتلرده چارونا چار طوغریدن‌طوغری محصول ومؤدالریله لسانمزه ترجمه‌ایدلمك صورتنه مراجعت اولندی ناظم حضرتلرینه قارشو بعض مواضعده کرك وقائعك نقلنجه ، کرك ترتیب وقائع خصوصنده، کرك عباره وترکیبلرك عدم صحتی نقطه‌سنده ایراد اولنان اعتراضلرك دقت‌اولنورسه ایضاحات وتقریرات واقعه ساقط ومندفع اولدیغی نمایان‌اولور . ابیاتك اعراب ولغاتی‌ده آیر کوسترلمشدر. لزوم کورندکجه منظومه‌نك اجمالاً ایماواشارت ایلدکی قصه‌لر برتفصیل سردایدلدی، صره‌سی دوشدکجه‌مثال ابیات‌مستشهده ایرادیله تقویه‌ده اولندی .

ناظم حضرتلری بوقصیده‌سنی [ام‌القری فی مدح خیرالوری] اسمیله توسیم ایتمشدر . ام‌القری‌نك حاکی اولدیغی مناقبك نفاسته وطرز افاده‌سنك نجاتی ارهسنده بالخاصه حافظه‌یی لفظاً ومعناً تزیین ایدر اقتباسلر وارسال مثللر بربرق نور افشان کبی ارهصره‌ی ایلدیکندن عالم‌حسن وزینتده قصیده‌نك قدر وشانی برقات دها ارتقا ایلمشدر . هر نظر واعتبار ایله نفیس اولوب نقشبند حافظهٔ متعلمی اولمسی ذوق بلاغتجه درجهٔ وجوبده بولنان بو اثر مبارك سائر آثار نفیسه ارهسنده بالخاصه تدریس اولنمغه جهت جهت شایسته‌در .

قصیده بحر خفیفدندر . وابیاتی ایکی کره فاعلاتن ، مستفعلن فاعلاتن‌دن عبارت اوله‌رق التی جزؤدن مرکبدر . بو جزءلره بعض [خبن]و[کف]عتلریله علی الاکثر [تشعیث]علتلری طاری اولمشدر .

خانك فتحی وبابك سکونیله «خبن» : اصطلاح عروضده ایلك‌سببی خفیفك ایکنجی حرفنی اسقاط ایلمکدر ، مثلا فاعلاتن جزئندن الف ومستفعلن جزئندن سینی اسقاط ایتمك کبی‌که بعدالاسقاط ثانك‌ضمیله فاعلات قالور . فقط متحرك اوزرینه وقف اولنمدیغندن بحرخفیفك التنجی جزئندن یدنجی حرفی اسقاط ایدلز .

تفعیل وزننده «تشعیث» : یالکز فاعلاتن جزئنده وتد مجموعا برنجی متحرکنی اسقاط ایلمکدرکه بعدالاسقاط فالاتن قالور وبعده مفعولن جزئنه نقل اولنور.

ناظم قدس‌سره حضرتلری کتاب عزیزه اقتداءً وحدیث‌مشهورکه [کل امر ذی بال[1] لایبدأ فیه ببسم الله الرحمن الرحیم فهو اجذم]

[1] بال: حال وشان معناسنه‌در.

شريعت اسلاميه‌نك بنيجيلك ايله آتيجيلنى استثنا ايتمش اولمسى دوشونو-
لورسه شارعك قنون عسكريه‌يه نه‌بويوك رغبت كوستردكى عيان اولور.

لكن مسلمانلغك اساسلرينى تدقيق ايدن ذات بو قدر حقائقه
مطلع اولمقله برابر صوك زمانلرده‌كى مسلمانلرك حالنه باقدينى كبى
حيرت دكل ، دهشت ايچنده قالير !. اويله‌يا، كنديلرنده سطوتدن،
قوتدن اثر اولمديغى كبى اسباب آرامقده يوق؛ قنون عسكريه‌ده،
آلات حربيه‌ده ايلرى كيتمك هوسى مفقود ؛ برحالده كه كنديلرينه
هرشيدن زياده واجب اولان بوخصوصده اقوام سائره‌دن بوقدر كيريده
قالمشلرده شيمدى اوفلرده، او آتلرده غربلرى تقليده مجبور اولمشلر.
برچوقلرى‌ده ياپانجى عنصرلرك حاكيتى آلتنه كيرمش، اونلره قارشى
تذلل ايتمكده، اونلرك احكامنه انقياد ايله‌مكده .

طوغروسى شوايكى دينى مقايسه ايدن آدم قروپ طوپلرينك،
متراليوزلرك نصل اولوبده اولكيسى ايله متدين اولانلر طرفدن
ايجاد اولنديغنه، مارتينلرك، ماوزرلرك مسلمانلرك مملكتنده يوقكن
خرستيانلرده بولنديغنه، يكى اصولده‌كى استحكاماتك، زرهليلرك غابه
وحرب اهلى اولان مسلمانلرك اليله ياپيلميه‌رق، صلح ومسالمت اهلى
بولنان خرستيانلر طرفندن ياپلديغنه حيرتلر ايچنده قالير.

نصل اولوردە اك بيوك برحكيم حيرتده قالماز ، اك نافذ بر نظر
حقيقته وصولدن عجزينى اعتراف ايتمز؟ عجبا كچن عصرلر، كچن دورلر
هرايكى دينك قلبلرده رسوخ بولمسنه كافى مى كلدى؟ عجبا هرايكى طرفده‌كى
انسانلر اوزون برمدتدنبرى عقائد دينيه‌لرينى برطرفه‌مى براقدى؟ عجبا
خرستيانلردين نامنه ياليكز موسانك شريعتنى آلمق، يوشع بن نونك سيرتنه
اقتفا ايتمك ايله‌مى اكتفا ايتدى؟ عجبا مسلمان منبرلرنده اوقونمقده اولان
خطبه‌لرك، موعظه‌لرك آره‌سنه كرك بيله‌رك كرك بيلميه‌رك انجيلك آيتلرندن
برقسمى مى ادخال اولندى؟ ياخود معاملرك، شريعتى نشره مأمور
اولانلرك قلبنه انجيلك روحى مى سريان ايلدى؟ عجبا بوايكى ملت حقنده
قانون الهى مى دكيشدى؟ ياخود مجراى طبيعت تبدل ايتدى‌ده بوايكى
دينده ايدان مى ارواحه متصرف اولدى ؟ ياخود ارواح اوزرنده
فكردن، خيالدن باشقه برمدبرمى پيدا اولدى؟ ياخود افكاراوزرنده
اك برنجى حاكم، اك بويوك مؤثر دين ايكن آرتق اوقوتك وجودى
بوسبوتونمى قالقدى؟ عجبا علتله معلول آره‌سنده‌كى مناسبت، اسباب
ايله مسببات ميانده‌كى ارتباطمى قالقدى؟

بوقدر اسرار، بوقدر ممالر نصل اكلاشيله جق؟ شوحالى احناس
آره‌سنده‌كى اختلافه حمل ايده‌بيله‌جكمى‌يز؟ حال بوكه هرايكى ملتك
اولادندن برچوغى عينى اصله رجعت ايديورلر، انسابده بربرينه‌ياقلا-
شيورلر. كذلك بوحالى مكانلرده‌كى اختلافه عطف ايله‌بيله‌جكمى‌يز؟
حال بوكه ايكى طرفه منسوب اولان خلقك قسم اعظمى عينى
ممالكتلرده، عينى محيطده ياشايورلر.

دينلرينك هنكام شباب‌نده ايكن مسلمانلردن كوزلرى قاماشديره‌جق،
عقللره دهشت ويره‌جك ايشلر صدور ايتمدى‌مى ؟ ايچلرندن عجملركبى
عربلركبى، تركلركبى بوتون دنيايى ضبط ايدرك عرش حاكيته‌يوكسان
اقوام ظهور ايلمدى‌مى ؟ اهل صليب محاربه‌لرنده مسلمانلر طوبلره
بكزر برطاقم آلات ناريه قوللانمشلردى‌كه بوندن خرستيانلر فناحالده
اوركمشلر ، ماهيتنى‌ده اكلايه مامشلردى .

انكليز مورخلرندن ملقام سرغوم ديبوركه : « سلطان محمود
غزنوى هنده‌ده بولنان بتپرستلرله محاربه ايدركن طوب قوللانمش ايدى
ايشته ٤٠٠ سنهٔ هجريه‌سنده‌كى غلبه‌سى بوسايه‌ده‌در . خرستيانلر ايسه
اوتاريخلرده طوپه ، تفنكه دائر برشى بيلميوردى . »

پك اعلا ، هانكى عنايت غيبيه ملت مسيحيه‌نك الله ياپيشديده
اونى دينك اركانى ميانده بولونميان برغايته طوغروسوق ايتدى ؟
كذلك هانكى صدمهٔ سماويه مسلمانلرك كوكسنه ايندى‌ده اك برنجى
فريضهٔ دينيه‌لرينى ايفايه مقتضى وسائلدن اونلرى بوقدركرى براقدى؟

بو مقام مقام حيرتدر . بوتخالفه اليته بر سبب واردر . تفصيلى
اوزون سوررسه‌ده بز مجملاً سويله‌جكز :

ديانت مسيحيه‌نك آوروپاده‌كولكه صالمسى، تعمم ايتمسى روماليلرك
يوزندندر . اونلر اسكى دينلرندن توارث ايتمش اولدقلرى عقائد
وآداب ايله ، اورادن كلن ملكات وعادات ايله مألوف ايديلر . دين
مسيحى اويله برصورتده كلدى‌كه هيچ اوعاداته . اوملكاته ايايشمدى.
اذهانه حلولى قوت ، شدت طريقلريله دكل اقناع ايتمك ؛ ذهنلرى
ياپيشديرمق طريقيله ايدى. بناءً عليه‌دين عادتا بونلرك لباسنه برزينت
اولدى ، سلفلرندن توارث ايتمش اولدقلرى شيلرى كنديلرندن سلب
ايتمدى .

بونكله برابر انجيلك ناسى صلح ومسالمته دعوت ايدن صحيفه‌لرى
ادوار سابقه‌ده هركسك معلومى اولان حقائق صرمسنده دكل ايدى،
اونلرى انجق رؤساى روحانيه بيله بيلميردى . صوكره روماپاپاسلرى
منصب تشريعه كچمرك، اهل صليب محارباتى اوامر دينيه صرمسنه
قويه‌رق دين نامنه خلقى بومحاربه‌لره دعوت ايدنجه بو دعوتك آثارى
ذهنلرده عقائد دينيه‌ايله برلشدى، آرتق اصول دينيه صرمسنه كچدى.
بونك اوزرينه آوروپاده‌كى مسيحيلرك عقائد اساسيه‌لرى تزلزله اوغرادى.
آرتق شيعه‌لر، فرقه‌لر ظهوره كلمرك سلطنت دينيه منازعاتى باشلادى.
خرستيانلغى قبول ايتدكلرى صره‌ده وراثت صورتيله مالك بولندقلرى
حرب وضرب استعدادى اوزمانه قدر تخم حالنده ايكن بردن بره
آچيلدى .

مسلمانلره كلنجه ، بونلر دينك بدايت ظهورنده بوقدر مظفريته
نائل اولمش ، بوتون اقوام دنيايه احرازغلبه ايلمش ايكن صوكره‌لرى
ايچلرندن دين كسوه‌سنه بوروننمش برطاقم حريفلر توره‌دى ؛ بونلر
دينه برچوق بدعتلر صوقدى، ديندن اولمايان شيلرى اصول دينيه‌ميانه
ادخال ايتدى . . آرتق جبريه مذهبنك اساسلرى مسلمانلر آره‌سنده
انتشار ايليه‌رك ذهنلرى زهرلمه‌يه باشلادى . بومذهب برطرفدن
خلقى سعى وعملدن آله‌بيلديكنه تنفير ايتمكده ايكن ديكر طرفدن اوچنجى
دردنجى قرن هجريده توره‌ين بر آلاى زنديقلرك مظاهر وجودى
انكار ايله خياله نسبت ايدن سوفسطائيلرك ظهورى، خصوصيله برطاقم

شکلی ، بدنك ترکیبی کبی اسباب طبیعیه‌نك اعراض نفسیه وصفات روحیه اوزرینه‌تأثیری اولمه‌رق بونلر یالکز استعداد وقابلیت‌اوزرنده، اوده پك ضعیف اولمق شرطیله ، براثر براقه‌بیلیرلر . چونکه کرك تربیه‌دن کرك برابر دوشوب قالقیلان انسانلرك احوالندن ، کرکسه ارباب ارشادك افکارندن روحده حاصل اولان انطباعات اوتأثیری چارچابوق محو ایدرك اولدن یوقش کبی بر حاله‌کتیریر .

اوت افکار تجدد ایدییور ، معقولات برطرفدن طوغویور ، اوصاف یوکسلیور، همتلرعظمت کتساب ایدییور. حتی،صوکره‌دن کلنلر اولکیلره‌فائق کورونیورده بونلرك هپسی‌طبیعتك تصرفاتندندر، محصول اکتساب دکلدر، ظنی بسلنیور . لکن ایشك طوغروسی هر دیکیلن اغاجك میوه‌سی ، هرسعیك نتیجه‌سی برمصنوعدرکه دیکر مصنوعه تابعدر. دیمك انسان عقلی و اوصاف روحیه‌سی اعتباریله‌ده برعالم صناعیدر .

بوحقیقت اك عاقللرك‌ده، اك بسیط فکرلرك‌ده شبهه ایتمیه‌جکی‌قدر آچیقدر . بونکله برابر خاطرکزه کتیریپورمیسکزکه اعمال بدنیه انجق روحك ملکاتندن ، روحك عزائمندن صادر اولور . روح بدن اوزرنده ایستدیکی کبی تصرف ایدن برسلطان قاهردر ؟ بویله براخطاره حاجت کورلمز ، ظن ایدرم . چونکه ذهنلرك بوحقیقتدن خالی‌قالدیغی یوقدر. انجق صدده کیرمزدن‌اول برکلمهٔ حق سویلیه‌جکم‌که هیچ برمنکرك انکار ایده‌جکنی ظن ایتمیورم .

دین وضع الهی‌در . دینی اوکره‌تن، دینه دعوت ایدن بشردر. عقول دینی هم مبشرهم منذر اولان پیغمبرلردن تلقی ایدر. ارحالده من‌طرف‌الله وحیه مظهر اولمیانلر ایچون دین کسبی‌در . ایشته تبلیغ ، تعلیم ، تلقین طریقلریله منقول اولان دین‌درکه هر امتده قلبلر ایله اك اول امتزاج ایدر، وجدانلرده رسوخ بولور ، نفوسی عقائدیله، ملکاتیله ، عاداتیله الفت ایتدیرر ، بدنلری بیوك کوچك هردرلو حرکاتنه آلیشدیرر. اوحالده افکار اوزرنده‌کی ایلك تصرف، ایلك نفوذ ، دینك نفوذیدر . روحك سلطانی ، بدنی تدبیره ارشاد ایدن مرشدی دیندر .

انسان بدایت نشأتنده مجلا برلوحه کبی درکه اولوحه‌اوزرنده‌کی ایلك نقش نقش دیندن عبارتدر . انسان سائر اعماله دینك سوقیله، دینك ارشادیله کیدر . دیندن‌بشقه‌نفوسه طاری اولان شیلرك‌هپسی شاذدر . حتی بر آدم دیندن‌چیقسه دینك کندوسنده حاصل‌ایتدیکی صفتلردن‌ممکن‌دکل چیقه‌ماز. بلکه دینك انطباعاتی بریاره‌نك التیامندن صکره جلدده قالان اثر کبی پایدار اولور .

بزم اصل موضوع بحثمز ملت مسیحیه ایله ملت اسلامیه‌ایدی . واقعا بو بحث اوزون کیدرسه‌ده بز تفصیلی افاده ایده‌جك صورتده اجمال ایده‌جکز .

دیانت مسیحیه صلح ومسالمت اساسی‌اوزرینه قورولمش، قصاصی قالدیرمش ، ملکی، سلطنتی ، دنیایی ، دنیایه عائد احتشاماتی آتمش ، خرستیانلره باشلرنده هانکی سلطان اولورسه اولسون منقاد اولمه‌یی توصیه ایتمش ، پادشاهلك مالارینی پادشاهلره براقمش، شخصی ، جنسی ، حتی دینی هر درلو منازعاتی منع ایله‌مشدر . نته‌کیم انجیلك وصایاسندن اوله‌رق شوسوزلری کورویورز : «صاغ یاناغکه اوران آدمه صول یاناغکی‌ده طوت » کذلك انجیلك خبرلرندن اوله‌رق شو حکمه تصادف ایدیورز : « پادشاهلرك حکمی فانی اولان وجودلره عائددر . باقی وحقیقی حکومت ارواح اوزرینه اولان‌حکومتدرکه اوده انجق جناب حقکدر . »

شیمدی کیم بودیانتك اساسلرینه واقف اولور ، صوکره افکار اوزرنده دینك عظیم برنفوذی اولدیغی حقنده‌کی سوزیمزی خاطرینه کتیرر ، دها صوکره هرخیالك اراده اوزرنده برتأثیری اولوب او تأثیرك ظاهر بدنده مطلقا برحرکتی کوریله‌جکنی دوشونورسه دین صلح وسلام اولان بویله بردینه‌اتباع ایدنلرك، بویله بردینك عقائدینه انتسابی اولانلرك حالندن، طورندن صوك درجه‌لرده حیرته دوشر . چونکه خرستیانلر مفاخره‌ده، دیدبهٔ حیات ایله ، رفاهیت معیشت ایله مباهاتده عادتا مسابقه ایدیورلر ؛ لذائذ حیاتی استیفا خصوصنده هیچ‌برحد طانمیورلر؛ مملکتلر فتح‌ایتمك، اقطاربعیده‌یه مستولی‌اولمق ایچون مسارعتده بولنیورلر، هرکون فنون حربدن یکی برفن‌اختراع ایدیورلر؛ آدم اولدورن آلات حربیه اختراعنده کوندن کونه‌ایلری کیدیورلر ؛ اوآلتلری بربرلرنده دنه‌دکلری کبی باشقه‌لرینه‌ده هجوم ایدییورلر. عسکرك تعلیم وتربیه‌سی، سوق الجیش ، تعبیه کبی فنونی ایلرلتمك ایچون اوقدرزمان، اوقدر فکر صرف ایدیورلرکه‌بوکون عسکرلك فنون حاضره‌نك اك واسعی، اك‌مشکلی صره‌سنه کچمشدر . حالبوکه دینلری ایجابنجه باشقه‌لرینك مملکتنه، اراضیسنه استیلاشویله طورسون، کندی ملکلرینی محافظه‌یه بیله اوغراشمایه‌جقلردی.

دیانت اسلامیه‌یه کلنجه ، اوغلبه و شوکت آرامق، فتوحات واسبابنی تأمین ایلمك ، شریعتنه مخالف کلن قوانینك هیچ برینه التفات ایتمه‌مك ، هانکی قوهٔ حاکمه اولورسه اولسون ، احکامنی تنفیذ ولایتی‌اوندقدن صکره قطعیاً انقیاد ایلمه‌مك اساسلری‌اوزرینه قورولمشدر . شیمدی بودیانتك اساسلرینه باقان ، کتاب منزلندن برسوره اوقویان آدم هردرلو شبهه‌دن عاری برصورتده حکم ایدرکه: بو دینه انتسابی اولانلرك یربوزنده اك محارب برملت اولمسی ، آلات حربیه ایجادنده بتون ملتلری کچمسی ، فنون عسکریه‌ده تبحر ایچون حکمت ، کیمیا ، جر اثقال ، هندسه کبی علومك کافه‌سنی نه‌قدر ممکن ایسه اوقدر ایلری کوتورمسی قطعیدر .

کذلك « واعدوا لهم مااستطعتم من قوة » آیت جلیله‌سنی تأمل ایدن آدم یقیناً اکلارکه بودینك نشانه‌سنی ، صبغه‌سنی حامل اولان انسانلر اقوام سائره‌نك تغلبنه ، استیلاسنه بویون اکمك شویله طورسون ، بوتون دنیایه غلبه ایتمك میلی ایله او میلی تسکین ایچون طاقت بشرك مساعد اولدیغی قدر چالیشمق هر وسیله‌یه مراجعت ایله‌مك عزم قطعیسنی حاملدرلر .

خصوصیله اوکدول مقابلنده بحث طوتوشمه‌یی تحریم ایدن

لفظندن معنای حقیقی قصد ایتمك صحیح اولیور — سؤال ایراد ایدیلیورمش‌ده آکا جواباً [برنده موجود اولان حیوانات فی‌الجمله ایکیسنده موجود یعنی ایکیسنده موجود کیدر] دیه‌رك ضمیر تثنیه ایچون مساغ لفظی کوستریبور . وبوتمحل ایله « دابه » لفظندن‌هم معنای‌حقیقی قصدایدیلیر هم‌ده اجرام سماویه‌نك حیوانات ایله مسکون اولمسی لازمکلمز دیمك ایسته‌بور .

اکلادمکه بوایکنجی توجیه‌ده‌اجرامك مسکون‌اولمادیغی تصورینه ابتنا ایتمش برتوجیه ضعیفدر. ذاتاً مفسر مشارالیهده ایکنجی‌درجه‌ده ذکر ایتمکله بونك ضعفنه اشارت بیوریبورلر. زیرا برشیده موجود برماده ویابرحالك ایکی شیده موجود کبی‌اولمسی اوایکی شیئك حکماً براولمسیله مشروطدر . مثلا آیاقلرمزه کیدیکمز مستلر ایکی دانه ایسه‌ده برانسان ایچون ایکیسنك بولنمسی‌عین درجه‌ده لازم اولدیغنه وبرینك استعمالدن سقوطی دیکرینی‌ده اسقاط ایده‌جکنه بناءً مستلرك ایکیسی برمست حکمنده‌در بونلرك بردانه‌سی بیرتیلسه مست صاحبی « مستم قوپدی » دیه‌بیله‌جکی کبی « مستلرم قوپدی » جمله‌سنی‌ده سویله‌یه‌بیلیر . برنده موجود اولان بیرتیقلق ایکیسنده موجود کیدر . حالبوکه سموات ایله ارض بویله دکلدر . بونکچون اجرام سماویه حیواناتدن خالی اولمقله برابر [ومابث فیهما من دابة] یعنی یر ایله کوکلره یاییلان حیوانات تعبیر ایدیلمز .

ارضده موجود اولان حیواناتك سماده موجود کبی اولمسی سماده موجودکواکبك ارضده دخی موجود کبی‌اولمسی قدر قبولدن اوزاقدر . بونکچون ذاتاً نظر مفسرده دخی ضعیف اولان توجیه ثانیٔ مذکورده آیت جلیله‌نك ایلك تجلیسنده بخش ایتدیکی ذوق ونشئه‌دن بنی چویره‌مدی بتون روح ووجدانمله واهمیت مخصوصه ایله نظم جلیل مذکورك جزء اخیری اولان [وهو علی جمعهم اذا یشاء قدیر] آیتی نظر شهود ومطالعه‌مه آلدم .

« علی جمعهم » ضمیرینك سموات وارضه رجوعندن زیاده [خلق کل دابة من ماء فمنهم من یمشی] نظم‌جلیلنده‌کی « منهم » ضمیری کبی « دابه » یه رجوعی ؛ « اذا » ایله «ان» ادات شرطلری آره‌سنده علمای کرامك بیان بیوردقلری فرق ؛ یعنی « ان » کلمه‌سنه مدخول اولان جمله‌مضمونك محتمل‌الوقوع، «اذا»یه مدخول‌اولان‌مضمونك قطعی‌الوقوع برامر‌مستقبل ایدوکی ، انکشاف وتجلی ایتدی. اووقت قرآن جلیل الشانك علم هیأت متخصصلرینك استکشافات اخیره‌سی وجه ایله بعض اجرامك مسکون اولدیغنی بوندن باشقه بنی بشرك صنایع بدیعه وتصرفات خارقه نماسنده‌کی وسعت واقتدار ، حال حاضری درجه‌سنده قالمایوب قدرت کاملهٔ صمدانیه آتیاً بنی بشرایله سکان سما ارهسنده برواسطهٔ مواصله ویاتخابره ایجاد بیورمق صورتیله نسخهٔ کبرای حقیقتنده سراثر کائناتی جامع اولان انسانك حال حاضرندن زیاده ترقی وتعالی ایده‌جکنی احتوا ایلدیکنه قناعت کامله حاصل ایتدم . فاعتبروا یااولی الابصار .

« سلانیکدن » اسکوبلی حافظ فرید

دکزلر

— ایلك بهارده —

بوتون برقیش دیدیمکدن یورولمشدر دکز آرتق
بهارك ابتداسنده اوخیرچینلق موقندر؛
یولور اعصابی ساری چین پیدرپیله دورغونلق
بوحالی برسکونتیاب اولان آثار حدتدر .

بوتون برقیش اوتخریب ایتدیکی دامان ساحلدن
اوپن امواجی رقتله معافیت دیلر کویا؛
قیشین قورقونچ، قودورمش داغلری اخطار ایدن دریا
بوغوب محو ایتدیکی اجساد ایچون شیمدی اوقور شیون.

سمادن بیرتیلیر ظلمت، ایدربرمائیلك خنده
وصانکه غایتی فردوس اولان برراه تابنده
آچار دریایه برسیالهٔ رحمت دوشوب آیدن .

کوزه‌للکلر بزم ابحارمزدن فیض آلیر هرآن ؛
اوپرکن دامن خاکی اساطیری فشافشلر
کوپوکلردن وه‌نوزلر، بیك کوزه‌للکلر ظهور ایلر.

— یازده —

کونشك جرمی رأسه کلش‌ده
دوکیور شعله‌لر صیجاق، سس‌سز ؛
ینه یالدیزلی برجیتلکده
اوپوبور صانکه مائی کوزلی دکز.

اوچوشور آسمانه تیره‌شه‌رك
برهیولا وکولکه، هاله، خیال
کبی بحرك تبخراتی . . . بوحال
یم خوابیده‌نك همان سونه‌جك

صانیلان محتضر نفسلریدر.
کیجه، افقك کوموشلی پرده‌لری
آچیلوب یارلیل اولان اوپری

کوله‌رك جو آسمانه کلیر .
او وقت دامن بیاضی آنك
اوپولیر بوسه‌سیله دالغه‌لرك .

— صونك بهارده —

سرین سرین اسیور شیمدی باد افقلردن
سماده یك یاراماز برچوجق لقاسی کبی
زمان زمان متغیر، زمان زمان عصبی.
سینر دکزلره یاغمورله صانکه حزن خزان.

مفتریلرك قلبلرده شهامتدن، همتدن اثر براقیه‌حق ، روح غیرتمسم قائل کبی تأثیر ایدجك بریغین حدیثلر اویدوره‌رق صاحب شریعته نسبت جنایتنده بولنمسی ایشی بوسبوتون‌چیغیرندن چیقاردی .

واقعا صحیحی باطلدن آیرمق ایچون قیام ایدن ارباب حق یوق دکل‌ایدی . لکن بونلرك‌دائرهٔ‌ارشادی عوام ناسی‌احاطه ایده‌میوردی. خصوصیله تعلیمده یاکلیش بریول‌طوتولدقدن ، دینك پیغمبرطرفندن اعجابی طرفندن تبلیغ اولنان اصول حقیقیسنه عمومی ارشاد مسئله - سنده تقصیر ایدلیه باشلادقدن صوکره طوغرو سوزلرك آرتق تأثیری اولمیوردی. بناءً علیه دینك اصول قویمی وجهله تعلیمی محدود یرلرده محدود انسانلره منحصر ایدی .

ظن ایدرم‌که مسلمانلرك توقفنه دها طوغروسی رجعتنه باشلوجه سبب بودر. اوت چکدیکمز فلاکتلر هپ‌بونك یوزندن کلیور. شو قدر وارکه دینه عارض اولان بوکبی عارضه‌لر کشیف برپرده یرینی طوتمقله برابر عقائد صحیحهٔ‌اسلامیه‌ایله بونلرك آره‌سنده برتدافع دائمی موجوددر . حق ایله باطلك آره‌سنده‌کی نزاع ایسه خسته‌لق ایله‌بنیه بیننده‌کی مدافعه‌یه بکزر . برده مادام‌که دین‌حق ایلك صبغهٔ الهیدر . مادام‌که اونك ضیای‌مبینی بوقدر بولوطلرك آلتندن زمان زمان ظاهر اولمقده‌در ، شبهه یوقدرکه کونك برنده بوسبوتون میدانه چیقه‌رق اولانجه فضیله تجلی ایده‌جکدر .

مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده

مترجمی: محمد عاکف

قرآن جلیل العنوان علم هیأتك کشفیات اخیره‌سیله ترقیات آتیهٔ بشریه‌یی احتوا ایدر

بودفعه انظار عامه‌یه وضع ایتمك ایستدیکم مطالعه پك مهمدر . مقصدم عرض معلومات دکل علمای اعلام وهیأتشناسان امته یکی برباب مناقشه کشادیله وقوعبوله‌جق اقوال ومحاکمه‌لرندن هم جنس وهم نوعمك استفاده ایتمسیدر . زیرا حقیقت تلاحق مطالعات ایله تظاهر ایدر . برفکر نه‌قدر سلیم اولورایسه اولسون دیکرینك نظر- یه‌سندن مظاهرت‌کورمك ایستر. افکار بشریه‌نك تعالیسی، بشریتك تکاملی بوصورتله تجلی ایتمکده‌در . مسلك وانتسابم حسبیله برچوق زماندنبری آفتاب افق عرفان اولان قرآن جلیل الشانك آیات جلیله‌سی آره‌سنده اجرام سماویه وسکانه دائر برحکم الهی بولمق وآنکله هیأت شناسان عصرك استکشافات اخیره‌سندن استحصال ایده‌بیلدیکم بضاعه‌می تأییدایتمك هوسی فکرمی اشغال‌ایدر طوروردی. بوکون سورهٔ جلیلهٔ شورانك آیات حکمت بیناتندن اولان استعیذ بالله «ومن آیاته خلق السموات والارض وما بث فیهما من دابة وهو علی جمعهم اذا یشاء قدیر » آیهٔ کریمه‌سی قوهٔ فکریه‌می اشراق‌ایتدی

الفاظ ومعانیٔ عالیه‌سی قارشیسنده درین برتحیره طاتلی براستغراق طالدم . مکرراً اوقودم اوقودقجه ذوق هیبتدن متکرب بر حس ا متحسس اولبوردم. خلاصةً شو — بر ایله کوکلر واورالرده نش بیوردیغی حیواناتك خلق وایجادلری جناب حقك قدرت وصنع حکیمانه‌سنه دلالت ایدن آیات ربانیه‌دندر. جناب قادرمطلق حضرتلری مشیئت الهیه‌سی تعلق ایده‌جکی زمانده بومخلوقاتك جمعنه قادردر — مأل ومعنایی افهام بیوریبوردی . برنشئهٔ روح افزا ایله دوشوند « فیهما » ضمیرینه سموات وارضدن باشقه مرجع یوق « دابه » ک سنك مطلقا حیوان معناسنه اولدیغنی (والله خلق کل دابة من ماء آیهٔ جلیله‌سی تصریح ایدییور . دیمك‌که کشفیات اخیره وجهله کر ارض کبی بعض اجرام سماویه‌ده خلقت وطبیعتاریله متناسب حیوانا ایله مسکون بولندیغی قرآن کریم ایله تأید ایدییور دیدم . دها زیاد تعمق فکر ایتدم . کوردم‌که آیت جلیله یالکز بعض اجرامل مسکون اولدیغنی افهامله‌ده قالمایور . جزء اخیری اولان « وهو ع جمعهم اذا یشاء قدیر » منطوقنجه سکان سما ایله سکان ارض آره‌سند آتیاً برواسطهٔ مواصلت ویامخابره کشف ایدیله‌جکنی وبوواسطه ا زمین وآسمان سکنه‌سنك حقیقةً ویاحکماً اجتماع ایده‌جکلرینی‌ده بیا بیوریبور. اوزمان نشئه وحیرتم تضاعف‌ایتدی. بیضاوی مرحوم تفسیرینه مراجعت ایتدم . مرحوم مشار الیه فن جلیل تفسیرد بلند اقتداریله برابر آیهٔ جلیلهٔ مذکوره‌ده مقیاس تفسیری لزوم نسبتنده توسیع ایتمه‌مش زیرا « دابه » کلمه‌سنی مسبیك اسمنی سب اطلاق قیلماندن اوله‌رق «حی» ایله تفسیرایدییور بونکله سکان سمان ملائکه‌یه منحصر بولندیغنه اشراب ایتمك ایسته‌یور. حقیقتك اراد سنه مانع برقرینه بولنمادقجه لفظك مجازه حمل ایدلمسی قبول ایدیل توجیهلردن اولمادیغندن حقیقتدن صرفی‌ایچون برقرینه تحریسی‌خصو صنده اعمال فکر ایتدم . اوزمانکی علم هیأت نظریه‌سنجه اجرامل مسکون اولمادیغی فکر وذهابی قرینهٔ مانعه اولمق اوزره وارد خاط اولدیسه‌ده قطعیت حاصل ایتمین نظریه‌لر الفاظ قرآنیه‌یی حقیقتلرند صرف ایده‌جك قوتی حائز اوله‌مایه‌جغی ملاحظه‌سی بنی برقرینـ دیکر تحریسنه سوق ایتدی . حالبوکه باشقه قرینه یوق . خصوصیـ حیات حیوانات‌ایله دابه کلمه‌سنك معنای تضمنیسی‌اولان مشی وحرکت آره‌سنده‌کی سببیت مسببیت عـ ـ ـ ـ ـ ـ سی ایچه بحث کوتورر. زیرا دبیـ حیوانات حیاتدن دکل‌ارادهٔ اختیاریه وسوق طبیعتدن متسببدر دینلر کوره حیات ، سبب بعید وبلکه ابعد قالیر. تفسیر مذکوری تعقیـ ایتدم . برایکنجی توجیه‌ده مصادف نظرم اولدی . بونده دا لفظی حقیقته یعنی علی الاطلاق حیواناته صرف ایدلمش فقط حیو ناتك منحصراً کرهٔ ارضده بولندیغی نظریه‌سنی ابقا ایتمك ایچو « فیهما » ضمیر تثنیه‌سنده تمحل واختیار تکلف ایدیلبور . مفسـ مرحوم لفظ مذکوری حقیقته حمل ایتدکدن صکره کویا کنایسنـ شو — ربع مسکونده حیوانات موجود ایسه‌ده سماده اویله برشـ یوقدر ناسل اولیورده « فیهما » ده‌کی تثنیه ضمیریله برابر دا

مكتوب معلوم اولدقدن صكره جريان ايدن مذاكره‌نك نتيجهٔ حاصله‌سنى صاحب مكتوبه جواباً اشعار ايدرمش . بوجواب اوكيمسه‌نك ايشنه كلديكى تقديرده تبليغ اولنان قيمت ومصارفك قارشولغنى پوليچه ايله كوندرمسى اوزرينه درحال عرصه اشترا وخانه انشا ايديله‌رك كيفيت كنديسنه تلغرافله بيلديريلور ، اودخى عائله‌سنى مستصحباً حيفايه كلوب طوغريجه خانه‌سنه اينرمش .

مهاجرين مرقومه يك چالشقان آدملردر . كرمل اتكلرنده‌كى طاشلقلره جراثقال آلاتيله طوپراق چيقاره‌رق اورالرده باغ يتشديرمشلر ، اصول جديد اوزره كندى ترلالرينى اكوب بجدكدن صكره قومشولرى بولنان حيفا اهالىٔ اصليه‌سنك مزرعه‌لرنده دخى اجرتله چالشورلر . حيفا ايله عكا اره‌سنده وينه حيفا ايله بش التى ساعت مسافه‌ده بولنان ناصره بيننده [كروسه] ايشله‌درلر . زيتون اغاجندن ماصه‌لر چكمجه‌لر وسائرشيلر ياپارلر ، مولدالبخار ايله تحريك اولنور دقيق دكرمنلرى انشا ايتمشلر . بزعكاده ايكن يوز يوزالليدن متجاوز خانه‌لرى وارايدى . صكره‌لرى نفوسلرى تزايد ايدرك قريه پك چوق دها توسع وترقى ايتمش وبرطاقم كارخانه‌لر اره‌سنده مصبنه [صابون فابريقه‌سى ديمكدر] لر دخى احداث اولنمش . آوروپا صابونلرى شكل وطرزنده اوله‌رق اوراده اعمال اولنان رنكارنك قوقولى قوقوسز توالت صابونلرندن اخيراً استانبولده ايكن راقم الحروفه عكاده بعض اوداء قديمه طرفندن كوندرلمشيدى ، حقيقةً پك كوزل .

لكن بو آدملر پك طونق ويك متعصبدرلر ، يوزلرنده اصلا آثار بشاشت كورلمز ، برصنعتكاره ياپديرديغك بر شيئى بازار كونى الق ايجاب ايتسه دكانك يانده اوتوردينى حالده دكانى اچوب اوشيئى ويرمك شويله طورسون جواب ويرمكه بيله تنزل ايتمز . ايشته برملت حرف وصنايعده بى بهره اولوبده اغياره عرض افتقار ايدرسه كندى وطننده كندى باره‌سيله محقر اولديغنه بوير اورنك اولديغندن بزم ايچون بوكبى بيكارجه احوال شايان عبرتدر . تأثر وتلهف زمانلرى كچدى ، برسى بليغ ايله بر آهنك تام ايله تشبثات شخصيه‌يه باشلايه‌لم ، كندمزى آدم ، وطنمزى كلزار سعادت ايده‌لم . دورمز زمان اقوال دكل ، عصر افعالدر .

•
• •

اون سكز اون طقوز سنه قدر صكره بيروتده بولنديغم اثناده ايشتمش ايدمكه روسيه‌دن التجا ايدن يهوديلر طرفندن‌ده حيفا قصبه‌سنك جنوبندن ايكى اوچ ساعتلك مسافه‌ده [زمارين] نامنده بركوى اعمار ايدلمش . كويك اطراف وحواليسنده دائراً مادار برقاچ ساعتلك اراضيده طوتلق ، كلستانلر ، باغلر ، مزرعه‌لر وجوده كتورلمش . قريه‌نك طرز دلنشين اوزره انشا ايديلوب نهايت توسع ايدرك معمور ومزين بر قصبه شكلنى المش اولديغنى كورنلر سويله‌يورلر ايدى . قصبه‌نك اورته‌سنده‌كى تپه اوزرنده كتبخانه ، خسته‌خانه ، مكتب وسائر مبانى ياپلمش ، تپه‌يه ماكنه‌لرله صولر چيقاريلورمش .

استطراد

وقائع عصريه‌نك عجائب وغرائبندنكه بردولت بعض يهوديلرى داد وستدده خلق وبالخاصه كويليلرى الداتدقلرينه وياخود بشقه هرنه اسبابه مبنى ايسه ملكندن قوغديغى حالده ممالك عثمانيه‌يه هجرت ايدنلرينى اودولتك قونسولسلرى حمايه ايچون حكومته قارشو نيجه شدتلر كوستررلر ، نته‌كيم بردفعه دولتده آباء يسوعيونى قامرو حكومتندن اخراج ايتمكده ومكتبلرينى سد وبندايلمكده ايكن ملكمزه وخاصةً بيروته اياق اتار اتماز قونسولسلرى بونلرك ومغاير قانون دولت كشاد ايتدكلرى مكتبلرينك اوزرينه ظاهرده جناح رأفتلرينى يايه‌رق برنجى حاميلرى كسيلورلر . تابومرتبه بازيچهٔ سياست خنده فزا ايسه‌ده بومقوله مسائلدن طولايى معاملات حكومت پك چوق دفعه رخنه‌دار ايدلمش ولايحصى احوال غريبه جريان ايتمشدر .

بقيه‌سى وار

بركت زاده اسماعيل حقى

لسان مسئله‌سنه دائر

٩ تموز سنه ٣٢٥ تاريخ و٤٦ نومرولى رساله كزده روسيه تاتار محررلرندن قزانلى عياض نام ذات محترمك ساده تركچه لسانى حقنده‌كى برمقالهٔ كزيده‌لرينى اوقودم . حقيقةً تركلر ايچون برمسئلهٔ حياتيه تشكيل ايدن اشبو لسان مسئله‌سى اوقدر كوزل ايضاح ايدلمشكه ، اوقودقجه محرر مومااليهى بتون موجوديتمله آلقشلادم . وفكرلرينه اشتراك مقصديله بو خصوصده برقاچ سطريازى يازه‌رق محترم رسالەكره درج ايدلمسنى رجا ايلمكى وجيبه‌دن عد ايلدم .

ارباب معارفك مشهودى اولديغى اوزره نشر ايدلمش ويا ايدلمكده بولنمش اولان آثار قلميه‌نك جمله‌سى لسان ادبى اوزره يازلمقده اولوب ساده ، قبا تركچه يازلمش آثارمز هان يوق كيدر . حتى فى زماننا نشر ايديلان جرائددن يالكز برايكيسنده ساده‌لك وآچيقلق جهتى التزام ايديلوب ديكرلرى كاملاً لسان ادبى اوزره يازلمقده‌در . بو غزته‌لردن برى «بالقان» ديكرى ده ازميرده منتشر «كويلى» غزته‌لرى‌در . كويلى غزته‌سنك اورالرده نه‌درجه رغبت قزانديغنى بيله‌مزايسه‌مده اليوم قلبه‌ده نشر اولنان وبورالره كلمكده اولان بالقان غزته‌سى پك زياده مظهر رغبت اولمقده‌در . چونكه يازيلان مقالات ممكن مرتبه آچيق برلسان ايله يازلديغى ايچون براز اوقويوب يازمه‌سى اولنلر غزته‌يى اوقودقلرى زمان نه‌ديمك ايستديكنى اولدقجه آكلايورلر .

حالبوكه ديكر جرائدمزى اوقويانلر يالكز تحصيل عالى كورمش اولنلردركه طشره‌لرده بونلرك مقدارى پك آزدر . بركويلى اوقويوب يازمسنى بيلسه بيله جريده‌يى دكل اوقومق ، انه بيله آلميور . اسبابى؟ چونكه مندرجاتندن هيچ برشى آكلاميور . اوكا آكلاتمق ايچون يانده ادبياته واقف برترجمان بولنمسى لازم كلير كه ، بومكن دكلدر .

شو جهت معلوم اولدقدن صكره محترم ارباب قلمه من غير حد

زمینی کوکلره رابط نطاق افقه قریب
شکسته برقانادك اهتزاز بیتابی
اوزاقده اوقشایه‌رق صانکه صفحهٔ آبی
بهار امیدینی دوشنده ایلیور تغریب .

کوئش غروب ایدییورکن ذیول زرینی
دوشرده صفحهٔ امواجه چیرپینیر، بیقانیر
بوصوك بهار دکزنده حرارتی آزالیر .

کناره دالغه‌لرك هرتماس پر چینی
خرام شوخ ایله طاوس رفت برقادینك
انکارنده‌کی چیرپینتیلر قدر خیرچین ...

— قیشده —

برظلمت دهاش ایله بیك قهر الٓهی
ایتمش کبی آفاق مهابتده تجلی
شب قورقو ویرن اژدر خونخوار ایله مالی
کوکره‌ر، باغیرر قعر شررناك سیاهی.

دریا قودوران حیه کبی یوکسلیور کاه
هرحمله ایله پوسکوریپور کوکاره زهراب؛
اینار ایدییور دیدهٔ وحشتله باقان ماه
ظلمتلر ایچنده اوکا برلمعهٔ بیتاب .

ساحلده اودندان تمسخر ایله کویا
آتی‌یه کوان قلعه‌نك انقاضنه دریا
پرولرله چارپمقله غریو آور اولورکن

ناکاه آتیلیر طاشلره بریوك دولو یلکن
قاچ عائله امیدی باتار بورده؛ نه‌مشؤم
ماز غالده کولرکن اوکا برقهقهٔ بوم !

٢٩ مارت ٣٢٤ ابراهیم علاءالدین

تراجم احوال

یاد ماضی

انشا ایدیله‌رك بوجهتجه اولان مشکلات رفع ایدلمشدر . حجاز تیمور یولنه بحراً مخرج اتخاذ قلنان محل ایشته بوقصبه‌در . ایلروده بغداد خط کیری حجاز تیمور یولنه آریجه برخطایله وصل ایدلدیکی صورتده بوقصبه بحرسفیدده مهم برمخرج اولور. حجاز خطی سیاستجه، عسکرلکجه، تجارتجه وسائر خصوصات مهمه‌جه ملکه ثمرات لاتحصی نثارایده‌جکندن بتون عالم اسلامیتك شکرانه جهت جهت شایسته‌در. شبهه‌سزدرکه حجاز وبغداد خطلریله درون ممالکدن حرمین محترمینه ودها ایلری خطهٔ یمانیه‌یه قدر ودیکر طرفدن دخی پایتخت سلطنت سنیه‌دن بغداده وبصره‌یه‌دك آمدوشد کسب سهولت ایدنجه نفوذدولت سرعت برقیه ایله برآنده حجازده ، یمنده ، عراقده شعشعه پاش اولور، فیض انباتی عالمی حیران ایلدیکی حالده شمدی‌یه قدر وادیٔ وحشت اولمسنی روا کوردیکمز اوپی‌پایان اراضیده صحائف تاریخك بزه نقل وتبلیغ ایلدیکی وجه ایله قریه‌لر قصبه‌لر تشکل ایدر ، شوکت وقوت دولت دوبالا اولور .

حیفا قصبه‌سنی طولاشدق . صکره المان قریه‌سنه کتدك . قریه‌نك منظرهٔ عمومیه‌سندن بر اهل حرفت وحراثت آرامکاهی اولدیغی نمایان. اویله مکلف ومزین کاشانه‌لر کوشکار یوق. فقط جبلدن ساحله طوغری براستقامت ورنکده ایکی کچه‌لی انشا ایدلمش اوکوچوك خانه‌لر حقیقةً دلربا . اولرك اوکلرنده کندیلرینه کوره چیچك باغچه‌لری وارقه طرفده هر خانه‌نك حیوانات ومشتملاتی ایچون مقدار کافی حولیسی وار . زقاقلرك ایکی جانبنده واقع صره خانه‌لرك یوز یوزه مقابل دوشن جهتلری ارهسنده کنش کنش جاده‌لر اچلمش اولدیغی کبی بونلرله ارقه طرفدن حولیلری بری برینه قارشوکلن دیکر صره خانه‌لر ارهسنده‌ده اون اون‌بش ذراع مقداری یوللر وار . کویك سوریلری ، اکین وصمان عربه‌لری حولی قپولرینك اچلدیغی زقاقدن ایشلدیکندن کویك جاده‌لرنده فشقی وبرصمان چوپی کورلمز . هر خانه‌نك اوست قاتنه چیقلدقده قارشوکه کلن اوطه‌نك قپوسنه مقابل دیوارینه برارض فلسطین خریطه‌سی آصیلی وخریطه‌نك اوکنده‌کی سپها اوزرینه‌ده اوستی یشیل چوقه ایله اورتولی بیوك حجمده کتاب توراة وانجیل موضوعدر .

اهل قریه همان عمومیت ایله زراعدر ، فقط برکویك تأسیسی وزینت وعمرانی ایچون معمار ، مهندس ، دولکر ، دیوارجی ، تیمورجی ، مرانغوز ، سراج کبی وجودی ضروری اولان حرفت اصحابی بولندیغی کبی طبیبلری اجزاجیلری‌ده واردر . کیجه‌لری کوی بکجیلری اطراف قریه‌ده نوبت بکارلر. بونلر تابعیت اصلیلرینی محافظه ایدیورلر وخاطرمده قالدیغنه کوره حکومت محلیه‌ایله اسبتلری یالکز اعشار ویرمکدن عبارت قالیور .

کویك کنیسه‌سی ، مکتبی ، برهیئت اختیاریه اوطه‌سیله براوفاق اوتلی وار . بز اوراده ایکن نقل ایدرلردیکه المانیادن بری بورایه عائله‌سیله هجرت ایدوب یرلشمك ایسته‌ین بوآرزوسنی بر مکتوبله مختار قریه‌یه بیلدیره‌رك مطلوبی اولان خانه‌نك مکتوبیله برلکده کوندردیکی خریطه موجبنجه قاچه پاپیله‌جنی وعرصه‌سی نه‌قدره النه بیله‌جکی کبی احوالی استعلام ، مختارده هیئت اختیاریه‌ایله دهاحضوری معتاد اولانلری اوطه‌یه دعوت ایدوب خریطه کورلدکدن ومفاد

قارداشلر !

ایشته بوکون عثمانلیلرك برنجی، اوت برنجی وبیوك بایرامیدر. هپ عثمانلیلر بوبایرامده اورتاقدرلر. عثمانلیلر تمل آتملی بویله بربایرام یاپمامشلردر . هپمز ایچون اوغورلی اولمسنی تکریدن دیلرم . عثمانلیلر بویله برکونده موطنی اولدیلر . اردن بربیل کچدی . بوکچن ییلده اوفاق تفك باشلانغیجلری صایمازسته‌ق قوسقوجه شامده باشلیجه نه یاپدق ؟. دیه‌جکزکه بز بزه دوشدك . کیمیمز کچمشده اولان دیدی قودیلرك اوجنی آلمقله اوغراشدی، بشقه برایش یاپه‌مدی ، کیمیمز (آیینه‌سی ایشدر کشینك لافه باقلماز) دینلدیکنه باقیه‌رق لافله کونلرینی کچیردی . بونلر بزه برآدیم ایلری‌یه اندیرمدی. بوکا هپمز اوت دیه‌جکز، کوکلزدن آجیه‌جغز .

بز قول قوله ویروب ال برلکیله چالیشیدق ، بربرمزی، چکه‌مزلکدن قصقانمقدن وار کچیدك ، اوته‌کینی بریکنی ایلریلتمامکه چالشمقله کچیردیکمز کونلرده کندمز ایلریلمکه چبالایایدق ؛ هانکی ایشه باشلامش اولسه‌ق اوایشی کرچکدن ایلرلته‌جك ایدك دکلی ؟ بوکاده اوت دیه‌جکز .

دیمك‌که بز بربیل دها کری قالدق. کچن ییلده شونی بونی یاپدق دیو صایه‌میه‌جغز سونجلی پارلاق اوبیوك بایرامزك ایواه‌که بوبیوك اکسیکی وار . یازق دکلی ؟ یتیشه‌جك کله‌جك چوجقلرمز لافله کچیردیکمز بربیله آجیمازلرمی ؟ اویله ایسه نه‌یه ایچه دوشونمیورز ؟ طوقویجیلرمز چوق، هپ کیدکلرمزی اوروپادن کیتریبورز. دمیرجیلرمز وار ، چیویسنه وارنجه ینه‌اوروپادن. یالکز چیوی‌یی‌می ؟ یاپولرمز ایچون تخته‌یی کره‌میدی ، طوغلایی ، کوچك بیوك دمیر چبوق وپارچه‌لرینی جامی، بویایی دها نه‌لری هپ اورادن. یشادیغمز چفتجیلکدن ایشه یارار صپانلرمزی ینه اورادن . زیتون اغاچلرمز چوق، یتیله‌جك یاغی‌یوق. پانجارمز بول، شکرمزینه‌اورادن. پرنجمز اوده اویله. سوزی نه‌یه اوزاتهم ، ایکنه‌مزی ایپلکمزی بیله اورادن کیتریبورز . اوروپا برکون بونلری کسه‌جك کوندرمیه‌جك‌اولورسه نه‌یاپه‌جغز ؟ اونلره یالواره‌جقمی‌یز ؟ یوقسه کچنده باشمزه کلدیکی کبی کیه‌جك فس بوله‌میه‌جغزده هربرمز برقیافته‌می کیره‌جکز ؟

نه‌ایچون اویانمیورز ؟ دهااویویه‌جقمی‌یز ؟ بونلره چاره‌بوله‌جغمز کون کلدیمی، یاراتان اونلری بزدن دها اکلایشلی، دهادوشونجه‌لی‌می یاراتدی ؟ آنلر بزدن دها الویریشلی‌می ؟ هیچ بری دکل. بزده‌کی اکلاییشی آلقشلامقدن دوشمانلرمز بیله کندیلرینی کری آله‌میورلر. یانیچون فرنکلره چراقلق ایتمکدن قورتوله‌میورز ؟ نه‌یه قورتوله‌نك چاره‌سنی آرامیورز ؟

بابالرمز ، دده‌لرمز ، انالرمز ، نینه‌لرمز هپ اوروپا ایشلریمی کیورلر، قوللانیورلردی ؟. هیچ‌ده دکل. یانه یاپیورلردی؟. کندی الریله طوقودقلری قوماشلردن کیرلردی . برکوکینك برکلینك کیدیکی اوروپا ؛ طورونلرینه قالیر . ینه کوه‌کیلك کلینلك اوله‌رق قولانیلیردی .

یاشیمدی، شیمدی اینجه‌نازك فرنك‌قوماشلری کلیور. نصل اینجه، نازك، طوردینی یرده طاغلوب پاره‌لانیور. بونلر پك‌سوسلی اولیور. بزم ایشجیلر بویله قوماشلر یاپمیورلر. یاپسه‌لرده‌بکندیره‌میورلر. چونکه چوق طیانیور . چوق کیمك ایستیور .

ایمدی نه یاپه‌لم ؟ یالکز کیدیکمز اوروپادن سوز سویلیه‌جکم. هپسی ایچون سویلمك چوق‌اوزون اوله‌جق. بزی الك زیاده‌اینجیدن اوروپا پاره‌سیدر . بر بیل‌جغز اولسون ایلنی ، قرداشلرینی، دها طوغریسی کندیلرینی سونلر یرلی ایشلرینی کیسونلر . ایشجیلرمزه بویله‌جك اولسون یاردم ایده‌لم. قازانجه طاداندیره‌لم. بوبر ییلده براز پاره ایدینیرلر . اینجه‌قوماشلر طوقویه‌جق دزکاهلر، ماکنه‌لر کتیررلر، کوزل شیق قومشلر یاپارلر . سوینه سوینه کیرز. پاره‌لرمزده‌اولکه‌مزده قارداشلرمزده قالیر. اولکه‌مزده قالان پاره هپمزك دیمکدر. بوپاره‌لر اره‌مزده طولاشیر، چوغالیر. یواش یواش ایلرلرز . اوته‌کیلر ایچونده بوندن پی بیچه‌لم .

بوندن‌صکره‌کچمشی‌اونوتهم. بوش‌بوشنه‌کون کچیرمیه‌لم. آلم، صاتیمی آرتیره‌جق؛ چفتجیلکی، دمیرجیلکی، طوقویجیلغی‌وبونلرکی‌یشادیجی یارایجی ایشلری ایلرلته‌جك یولار ارایه‌لم، بوله‌لم، برلشه‌لم ، بربرمزه اینانوب یاردم ایده‌لم‌ده پاره‌لرمزی ایله قایدرمیه‌لم. اسکیسی کبی بز قازانوب اوروپالیلره بیدرمیه‌لم . طیشاریدن پاره چکه‌لم. بزدن بونجه پارلر چکلدی. هیچ اولمازسه بونلری کری آله‌لم. بربرمزی چکه‌مامکدن واز کچه‌لم . ایل قارداشلرینی بربرندن آیرمایه‌لم . عثمانلیلرك هردرلوسی کرچکدن قارداش اولدقلرینی قوسنه اکلاته‌لم . اولکه‌مز دوشمانلرینه اومدقلرینك برقوروتی اولدیغنی اینساندیره‌لم. بزی بربرمزدن کوسدیرمك ، اره‌مزی قاریشدیرمق ایچون صوقولان دوشمانلره راست کلیرسه‌ك آنلری قوغمالی‌یز . ایشته موطنی، اوت کرچکدن موطنی اولمق ایچون بویله یاپمالی‌یز .

سوزی اوزاتدم، اومارمکه باغشلایه‌سکز . آزاجیقده بیلکیمك یتدیکنجه عثمانلی «برلشمه‌ـ ایلریلمه» ارلرینی آلقشلایه‌جغم . تنکم‌زه بو بایرامی اویکتلر ایچرده اولسون طیشارده‌بولنسون ایل دشمانلرینی تپه‌لمك، ایلنی ایلدن صاقلامق ایچون سوینه سوینه طوپه تفنکه قارشی کوکس کرمکی، کوله کوله جان ویرمکی‌بیوك اوت چوق بیوك بایرام صایان اوارسلان اوغلی ارسلانلر یاپدیردیلر. ای موطنی، کرچکدن عثمانلی سوکلی قارداشلر یشایکز، وار اولکز . عثمانلیلرك یوزلرینی آغارتدیکز . دنیا و آخرتده یوزکز آق اولسون. اینلیه اینلیه اولمکه بیون اکمن عثمانلیلری یکیدن دیرلتدیکز. باشلرینی قالدیرتدیکز. هیچ اونوتمام، ارقداشلردن برینه بز بویله اینلیه اینلیه‌اوله‌جکز ، دیمشدم. تکری سزی عثمانلیلره باغشلاسون . ایلیمزك یوردمزك طوپراقلرینی قانلریله یوغوران دده‌لرمزك جانلری بویله اوکك هرایشلری کرچك

شو سؤالك توجیهنی مناسب کوریبورم : جرائده یازی یازمقدن ، نشر آثار ایلمکدن مقصد نه‌در ؟ . .

ایشته‌شو عاجزانه سؤالك جوابی ذهنلرده لایقیله دوشونوله‌جك اولورسه ساده و آچیق برلسان ایله‌ده نشر آثار ایدلمسی طرفدارلرینه حق ویرلمسی ایجاب ایدر صانیرم . چونکه نور معارف بزده هنوز لایق وجهله نشر ضیا ایده‌مدیکی جهتله الیوم دروس ادبیه تحصیل ایتمش ذوات پك آزدر . حالبوکه یازدقلریمزله افکار عمومیه‌یی تنویر وافکاری ایستدیکمز برمجراده جریان ایتدیرمك مقصدینه خدمت ایلدیکمز حالده طشره سا کنلرینی ، بیچاره جاهل کویلولری هیچ دوشونمیورز . او زوالیلرك هان کافه‌سی دکل ادبیاته واقف اولمق حتی اوقویوب یازمق نعمتندن بیله محرومدرلر .

اوحالده شو ملاحظه وارد خاطر اوله‌بیلیر : کویلیلر اوقویوب یازمق بیلمدکلری حالده‌ساده برلسان ایله‌یازلمش جریده ویا آثارسائره‌یی‌ده اللرینه آلسه‌لر نه آ کلایه‌جقلر . . اوت آ کلارلر ، چونکه بعض کویلرده ایکی اوچ اوقور یازاز بولنسه‌بیلیر . بوذاتلرك اللرینه اویله مطلوب وجهله یازلمش برغزته ویا رساله کچرسه کویلرده جمعه کونی نمازدن صکره ویا اقشام نمازلرندن صکره جامعك طیشاروسنده مناسب برمحلده اجتماع ایتمك عادتی اولدیغندن اواجتماع محلنده غزته‌ویارساله‌یی کویلیلره اوقور و آنلرده هیچ مشکلات چکمکسزین ، ترجمه‌یه‌حاجت قالمقسزین نه دیمك ایستنلدیکنی آ کلارلر . بویله‌لکله صاحب مقاله ویا اثر مطلوب‌اولان افکار عمومیه‌یی جلب ایلر . ایشته اوبیچاره‌لره بوسایه‌ده افهام‌مرام ایدیله‌بیلیر. یوقسه‌عمومه‌توجیه ایدیلان برفکری شاعرانه ، ادیبانه برطرزده یازمقله افکار عمومیه هیچ برزمان‌جلب ایدیله‌مز . زمان حاضر بونی ایجاب ایدر .

برده‌نه‌دن لسانمزه برمجبوریت قطعیه حاصل اولمدقجه لغات‌اجنبیه قاریشدیرمام ، ساده برافاده‌یی التزام ایتیمم؟ نه‌دن ، ساده برلسان‌ایله یازلمش اثرلر قبا اولسون ؟ ترکچه شعرلر یازان ، استاد محترم محمد امین بکك اشعارینی انسان اوقودیغی زمان نقدر متلذذ، نقدر متهیج اولیور . میرموما الیهدن استفادهٔ عمومیه‌یه خدمت ایده‌جك ، ساده برلسان ایله یازلمش دها برچوق آثار منظومه ومنثوره‌نك نشرینی انتظار ایلرز .

صاحب مقاله قزانلی عیاض‌افندینك دیدیکی کبی اکر بزده‌حقیقةً فکراستقبال موجود ایسه وانقراضه محکوم برملت اولمقدن قورتلمق آرزوسی وارسه افکار عمومیه‌یی تنویر ایتمك لازم کلیرکه بومسئلهٔ مهمه‌ده لسانمزك ساده لشدیرلمسی صورتیله‌نشر آثار ایدیله‌رك افکار اهالی‌یی بویله‌لکله‌سی وغیرته واکتساب نور معرفته تشویق وترغیب ایله حل اولنور. قبا ترکچه‌یه الیوم شدتله محتاجز، منفعت وطن‌ومات بونی ایجاب ایدییور ، طریق سلامتده بوراده‌در .

امین اولمالیدرکه ادبی یازیلان‌مقاله واثرلرك بورالرده رغبت‌عمومیه‌یه مظهریتی پك محدوددر . چونکه آ کلایان پك آز . بونی از بردن سویلمیورم. طولاشدیغم، کوردیکم،قراوقصبات‌اهالیسنده‌کی تدقیقات ومشاهداتمه بناءً سویلیورم . بونك ایچون محترم ارباب قلممزك کمال اهمیت وجدیتله نظر دقتلرینی جلب ایلر وبوخصوصده یازی‌یازمه‌جه اولنلره‌ده آیروجه متدارلغمی عرض ایلرم .

ملازم

بلغارستان حدودنده دوسیاط

ح. ماجد

طوغری یولك قرق‌التنجیسنده قزانلی عیاض افندینك یازدقلرینی اوقودم . اوته‌دنبری « ترکچه‌یه عربجه ، فارسیجه سوزلر قارشدیرلمزسه قبالاشیر » دینلردن ، هله فرانسزجه لافلر قارشدیرلمزدن پك صیقیلیر، بیانی قیزار، اونلره‌یاریش اوقویه‌جغم کلیردی. بونلره‌قارشی عیاض افندینك سوزلرینی چوق بکندم؛ سونجمدن ال چیرپدم، آلقیشلادم. بوسونجله قباران کوکلی برقاچ‌لاقیردی سویلمکدن بردرلو وازکچیرمدم . بویاپراغی ترکچه یازمقله برابر ، کچن عثمانلی بایرامنده اوقومق اوزره یازمش ایدوکم ایکنجی برپاپراغی کوندردم . بونلری طوغری یولکزده برکوشه‌بولمغه الویرشلی کورور ، یاکلشلرینی دوزلتیرسه‌کز کندمی موطلو صایه‌جغم. سوزمدن یازدیغمی بکندیکم اکلاشلمسون . انجق ترکچه‌یه بیانجی لافلر قارشدیرلمزسه قبالاشیردین ترکاره کوزینی شامده آچمش، ترکچه‌یی عربلرایچنده اوکرنمش برچرکسك ترکچه‌سنی کوسترمك ایستیورم. ایشته اوزون اوزادی ایکی پاپراق طولدیرم باقهلم یازدیغم سوزلرك هانکیسنده قبالق ، یاقیشیقسزلق کوره‌جکلر نه‌ایسه سوزی قیصه‌کسه‌یم ، دییه‌جکمه دونه‌یم :

غزته‌لردن الك چوق اومدیغمز اولسه‌کمزه، وارلغمزه یارایه‌جغی ایشلره قوبی اویاندیرمق ، اونلری اویاندیره‌بیلمك ایچون بیلدکلری اکلایه‌جقلری دیل ایله یازمقدر . یوقسه‌بیلکیسی اولان برقاچ بیك کشینك کوکلنی یاپمق ایچون اون بش ملیونك اکلایه‌جغی دیل ایله یازمه‌نك ، اودیلی الده ایتمه‌نك قولایی وارکن براقمق ، براقامقدن‌ده او برقاچ بیك کشینك کوکلی قیرلمش اولمق ویاخود بونلر کوجنمك طوغری اوله‌ماز. اومارمکه بونك طوغروسی هپسنك کوکلنی یاپمش، وارلغمزده چوق یاردم ایتمش اولورلر . برکره یبانجی اولسه‌کزه باقه‌لم ؛ کویلرنده‌بیله کونلك، هفته‌لق ، آیلق غزته‌لر اوقوندیغنی کورورز. دیمك بونلرك هپسی کویلیلرك اکلایه‌جقلری یوله ، یازلمیورکه اوقویورلر . یبانجیلره باقق نه‌مزه کرك. هرکسه اکلایه‌جغی دیله قونوشمق ایچون بزه بیوروق کلدی : (امرت ان اکلم الناس علی قدرعقولهم) یاخود(کلموا الناس علی قدرعقولهم) بیورلدی . اولسه‌کمزه یارایه‌جق ایشلری هپمز اکلایوب یاپمغه هپمزی بردن چالشمقله بوایشلره یالکز برقاچ بیك کشیمزك چالشمسی براولورمی ؟ براولیه جغنی اکلامق ویا اکلاتمق ایچون اوزون اوزادی سوز ایسترمی ؟ اکلاشه‌رق ، برلشه‌رك چالشمه‌نك قولایی ، یولی وارکن دیلمزی سوسلیه‌جکز صانمقله براقق طوغری اوله‌بیلیرمی ؟ هیچ صانمام‌که، اولور، دنیلسون . اویله ایسه هپمزه یرایه‌جق دیل هانکی دیل‌ایسه انکله یازه‌لم، اکلاشه‌لم، برلشه‌لم، برلشمه‌نك‌صوکی موطلیلقله‌وارلقدر.

شامده حجاز تیمور یولی الشاآت
محاسبه باش کاتبی

طاهر

مغازه‌لر آچمشلر وبتون اهالی ایله تجارته باشلامشلردر . شمدیکی حالده روسیه‌نك هیچ بر ولایتنده ، حتی الك کوچك شهرلرنده بونلرك اولدیغی ، بونلرك تجارلرینك ال صوقدیغی بر تجارت قالمامشدر .

بونلر ایچون بویوك روسیه طار اولدیغندن شمدی بر طرفدن چینه وبرطرفدن فنلاندیا و اسوج نوروج وعثمانلی مملکتلرینه قدر کیتمشلردر .

بتون روسیه‌یه وروسیه‌نك قومشو مملکتلرینه طاغیلمش اولان بوتاتارلر وطنلرندن نه‌قدراوزاق‌اولسه‌لرده وطنلریله‌بونلرك‌یاشادقلری شهرلر آره‌سنده بیوك قار طاغلری، اوزون اوزادی نهرلر ؛ کونلر آیلرله کچیله‌جك مسافه‌لر اولسه‌ده بونلر وطنلرندن آیرلیورلر . بونلر وطنلریله، دیللری ، ادبیاتلری، عادتلریله باغلی قالیورلر . همده‌هانکی ملتلرك آره‌سنده یاشاسه‌لرده کندیلرینك مدنیت عرف وعاداتنی محافظه ایدییورلر. ولادیوستوق‌شهرنده ژاپونلر، چینلیلر، قوره‌لیلرله مناسبتده بولنان بر تاتار، روسیه‌نك الك‌شمالی ولایتلرندن آرقانژیل‌ده سامایدلرله تجارت ایدن بر تاتار ونهایت استانبولده عثمانلی ترکلرك حیاتی تأثیرنده اوتوزر ، قرقر سنه قالان بر تاتارده کندی عرف و عادتلری ایله ، عائله حیاتلریله قازانك بر عائله‌سندن هیچ بر فرقی یوقدر .

بو تاتارلر کندیلرینك کوچك مدنیتلرینی، کندیلرینك عادتلرینی بیوك برتعصب ایله محافظه ایدییورلر وبونك سایه‌سنده « اسملاتسیا » بلاسندن قورتیلیورلر وکندیلرینك برملت‌اوله‌رق ترقی ایده‌جکلرینی تأمین ایدییورلر. بونلر بیوك روسیه‌ده تجارت ایله یاشامقده وکندیلرینك وطنلری اولان قزان اطرافنده‌کی عموم تجارتده‌ده‌بیوك بررول اوینامقده ایسه‌لرده بونلرك الك بیوك قسمی زراعتله یاشایان کویلی اهالیدر .

تاتارلر کویلرده‌روسلردن آیری‌یاشیورلر. بونلرك کویلری (آوللری) هرنه‌قدر روس کویلری ایله قومشو ایسه‌ده روس وتاتار قاریشیق اولان کویلر پك آزدر . هرکوی کندی باشنه یاشیور و امور داخلیه‌سنی کندیسی ایفا ایدییور . کندیلرندن کوی پولیسلری تعیین ایدییورلر. هرکویك اداره‌سی ایچون (اختیارلر جمیتی) یاپیورلر. کویك تارلا و سائر اراضیسی کویلرك ارککاری آره‌سنده مشترك اولدیغی کبی، اوللری‌وبرکوده بتون کویك ویرکوسی حساب‌ایدیله‌رك کویلیلرك حاللرینه کوره توزیع ایدلك صورتیله آلنیور و فقیرلرك حصه‌سنی زنکینلر ویرمکه مجبور ایدیلیوردی . فقط صوك سنه‌لرده ویرکو هرشخصك کندی بورجی کبی طانندیغندن یرلری، اراضی‌یی ده کویلرك ملکندن اهالینك ملك مخصوصی یاپمق ایچون نظاملر تنظیم ایدلدی. وبونظاملر دومادن ، مجلس اعیاندن کچوب چارطرفندن تصدیق ایدیله‌رك قانون حکمنی آلدی. بونك سایه‌سنده کویلرك حیاتنده بیوك بر قاریشیقلق میدانه کتیرلمدی .

زراعتجی اهالی زراعتی کندی عائله‌سیچون یاپیور. او زراعتك محصولاتنی پازاره چیقارر وبونك سایه‌سنده تأمین معیشت ایتمك ایستبور . بونك ایچون طبیعی اوله‌رق اهالیده زراعتی ایپلشدیرمك وزراعتی ترقی ایتدیرمك و آز یرده چوق پاره قازانمق فکری‌ده میدانه کلوب زراعتجی اهالی آره‌سنده یکی یکی صاپانلر ، ماکینه‌لر استعمال ایدلمکه باشلانیور . شمدیکی حالده چفتجیلر هپ آلمان صپانلری ، آلمان باصقی ماکنه‌لری قوللانیورلر . بونك سایه‌سنده زراعتی ترقی‌ایتدیروب طبیعی کندیلرینك احوال مالیه‌لرینی‌ده اصلاح ایدییورلر .

اموردینیه وعلمیه‌لرینه کلنجه‌هر کویده، برجامع، برمکتب، بیوك کویلرده برقاچ جامع، برقاچ مکتبلری بولنیور . جامعك مصارفی وامام ومؤذن افندیلرك تأمین حیاتلری اهالینك‌وظیفه‌سی‌اولدیغی کبی مکتبلرك ومعلملرك‌ده مصارفی اهالینك کندی جبندن چیقیور .

هرنه قدر بزم تاتارلردن آلنان ویرکولر روس اهالیسندن آلنان ویرکولردن آشاغی دکل ایسه‌ده حکومت بزم مکتب ومدرسه‌لرمز ایچون برپاره ویرمیور . جامع یاپمق هرنه قدر منع ایدلمامش وامام تعیینی مسئله‌سنده اهالیه انتخاب حقی ویرلمش ایسه‌ده تصدیق ایتمك حقی والیلره عائددر. مکتبلرمز معارف نظارتنه تابع وبنابرین مکتب آچمق مسئله‌سی بوطریق ایله غایت کوچ ایسه‌ده عمومیتله اهالی‌مز بونظامه بوقوت یاپه‌رق معارف نظارتنه مراجعت ایتمه‌دن مکتبلر آچدقلرندن حکومت بومسئله حقنده اصرار کوسترمدی . بونك سایه‌سنده‌ده اون ، اون بش سنه‌ده کوی وشهرلریمزده اوچ بیکدن زیاده اصول صوتیه مکتبلری آچلدی وتعلیم‌ابتدائی تعمیمی‌مسئله‌سی پك چوق ایلرولنلدی . شمدیکی حالده هرکویده بر یا ایکی ارکك مکتبلری اولدیغی کبی قزلر ایچونده آیری مکتبلر واردر .

عائله حیاتنه کلنجه ؛ کویلیلریمزله شهرلیلرمز آره‌سنده بیوك برفرق یوقدر . تاتارلر عمومیتله عائله حیاتی سوییورلر وعمرلرینك الك چوغی‌ده اولرنده قادینلری ، چوجقلری آره‌سنده کچیریورلر . عائله‌ده نه‌قدر افراد اولورسه اولسون یمك ، ایچمك وقتنده بونلر هپ برابر ییورلر برابر چای ایچیورلر . تارلالرده ، باغچه‌لرده‌ده برلکده چالشیورلر ، برابر ایش کوریورلر .

بوبراز سربستانه تلقی اولنور ایسه‌ده ناموس مسئله‌سی غایت اهمیتله محافظه ایدلمکه‌در . ناموسنی پایمال‌ایدن قیزلر ارککسز قالمایه مجبوراولورلر. کوی اهالیسی غایت مسافر پروراولدیغندن روسیه‌نك اوزون کونلی قیشلرینی اکثریتله بربرینه مسافر اولمق وبربریله چای ایچمك ایله کچیریورلر .

علم ومدنیت جهتنه کلنجه : بوندن اول مکتبلرمز اصلاح ایدلدیکی ایچون اختیارلرمزده یازی یازان ، اوقومق بیلان غایت آز ایسه‌ده شمدیکی کنجلریمزك مکتب کورمه‌نی‌اوقویوب‌یازمق بیلمه‌نی، دین واعتقاد ، علم حساب، جغرافیادن تاریخدن آز معلوماتی اولمانی غایت آزدر . قادینلرله قیزلرده بومسئله‌ده هپ بردر .

سوکی وار قزانلی عیاض

اوغللری یتشدیکنی کوروب سوینديلر . یرلر کوکلر طوردقجه سوینسه‌لر، سوینسه‌ك آزدر. چونکه کوتولك یالکز بیوکلرمزك دکل، کوچکلرمزك قانلرینه، تا ایلیکلرینه ایشلمش ، بنلرنده کوکلشمش ایدی. اویاراماز کوتولوکلری، یاقیجی بیقیجی اللری تمیزلدیکز، کسدیکز. یرلرینه کوزل خویلر ایولکلر یرلشدیروب یارایجی یشادیجی ایشلر چقارمغه ، ایشلرمزی تمیز اللره ویرمکه چالشیورسیکز . کوزل تخملر اکوب بسلیجی ، دیرلتیجی میوه‌لر آلمغه یوللر آچیورسیکز . تکری هپ ایشلرکزی قولایلاشدیرسون. بز وارکن یوق صانیلیوردق. وارلغمز اکلاشیلمیور ، کوروملیوردی . بز بیله کندمزی یوق صانیوردق . وارلغمزی قوسنه اکلاتدیکز، کونش کبی پارلاتدیکز . آدلری یرلری تنزه‌تن عثمانلیلرك اوغللری اولدیغکزی آی ایشیغی کبی کوستردیکز . بزی سونلرك کوکللری سویندی . یوزلری کولدی، . دوشمانلرمزك یورکلری داغلاندی . اللری اياقلری باغلاندی . جیکرلری دشیلدی ، یورکلری اشیلدی ، صولوقلری کسیلدی . چکه‌مینلرك کیمیسی بایلدی ، کیمیسی اولدی . کبردی کتدی. طاغ نیمادیغمز ایل دوشمانلری قالدیسه تکری انلریده براقسون ، اولرینی بیقسون ، یرلرنده یللر اسسون . طوغرولق طاشیدیکز . یاراندان سزه یاردمجی اولدی. بوندن صکره‌ده یاردمجیکز اولسون، آووجلرنده یاره‌سی بولنمیان قارداشلرك چوجقلرندن اوتوزینی اوقویوب یازمغه باشلاتدیکز. پولسز قارداشلرك چوجقلرندن اونی‌ده سنت ایتدیردیکز. اره‌لرنده‌انادن بابادن اوکسوزلر وار. بونلرك یانق باغیرلرینی سویندیردیکز. کوجکز یتسه شامده بونلر کبی برچوجق براقیه‌جغکزه اینانمدق . تکری کوچکری کوکلکزك کبی کنیش، بیوك یاپسون . اوکزی آچیق ، ایلرکری پارلاق ایلسون. کچن ایولکلرکزه یارارلقلرکزه‌دها برچوقلرینی قاتمغه قولایلق ویرسون ! اوچوجقلر ارەسنده روم ایلیدن کلوب صالحیه‌ده اوتوران ترکلردن درت اوکسوز واردر . هله بری جانی ایلی ایچون اسرکه میان بریوزباشی اوغلیدر . بو ایولککزی یشادقجه آتمق بورجلری اولدیغنی بکا سویلدیلر، بنده سزه بیلدیریورم، سوکیلی قارداشلر ! یشاسون هپ عثمانلیلر. یشاسون عثمانلیلرك کرچکدن باباسی سوکیلی محمد خان خامس حضرتلری . یشاسون عثمانلی « برلشمه - ایلریامه » ارلری ، یشاسون ایل اوغورنده کوکس کرن ، جان ویرن یکیتلر !

طاهر

عالم اسلام

روسیه مسلمانلری

تاتارلر :

روسیه اسلامارینك تورکیه ایله هرنه‌قدر علمی وادبی مناسبتلری اولسه‌ده عثمانلی تورکارینك بونلر حقنده‌کی معلوماتلری غایت آ وطوغریلغی شبهه‌لیدر .

بوایکی بیوك تورك قومارى آره‌سنده معارفه پیدا ایتمك ایچو روسیه اسلامارى، دها طوغریسی روسیه تورکارینك اجتماعی، سیاسی مدنی حیاتلری حقنده بر آز معلومات ویرمك ایستیورم :

روسیه اسلامارى ودها طوغریسی روسیه‌ده یشایان تور قومارى بیوك روسیه‌نك بتون اطرافنه‌داغلمش اولدیغندن هرنه‌قد بونلر ملیت جهتندن تورك ایسه‌لرده درلوالکلردن ، درلو اسملر ا یاد اولنمقده‌درلر . وکوچك برلسان فرقی ایله بربرندن آریلیورلر بونلرك ایدل [وولغا] نهری بویلرنده یاشایانلرینه ، سرای ، قازان استرخان خانلقلرینك بقایاسنه عمومیتله « تاتار » دییورلر . وتجار عالمنده « قزان تاتاری » اسمنی قوللانیورلر .

آق ایدل نهری بویلرنده، قامانهری باشلرنده یاشایانلرینی «باشقور دیه تسمیه ایتدکلری کبی اورال نهرینك آسیاطرفلرنده بولونانلره «بیو قرغیز» وسیبریاصحرالرنده یاشایانلرینه «قرغیز وقازاق» اسمنی ویرییورلر قافقاسده وقافقاس طاغلرینك بوطرفنده یاشایانلرینه « آزربایجان تاتارلری وبیوك ترکستان اهالیسنه‌ده «صارت، تاجیك» دیه اسم ویرییورلر. بونلر هپسی‌ده تورك قومندن وهپسنك‌ده دیللری تورك دیلی ایسه‌ده طبیع اوله‌رق قومشو قومارك دیللرینك ، ادبیاتلرینك تأثیری ایله دیللرند کوچك برفرق حاصل اولدیغی کبی محیطك تأثیریله بونلرك حیا اجتماعیه ومدنیه‌لرنده‌ده بیوك برفرق واردر . بونلرك بعضیلری حا کوچیه حالنده یاشادقلری کبی بعضیلری‌ده حیات مدنیه‌نك اك یوکسل باصمقلرینه قدر ایلرولمشلر . ادبیات ، علم جهتندن‌ده بیوك برترا کوسترمشلردر .

بونك ایچون بونلره «عموم روسیه اسلامارى» دیه یاخود «روس تورکلری» دیه براسم ویروب بونلرك مدنیتلری ، علم وادبیاتلر حقنده عمومی بر حکم چیقاریله میه‌جقدر. بونلرك احوال مدنیه واجتماعیه‌لرینی آیری آیری تتبع ایتملی وبونلر حقنده آیری آیری فکرلر سویلملی‌در . بونك ایچون بن بونلری روسیه‌ده سویلندیکی اسملرایله آیری آیری سویله‌جکم . بونلرك مدنیتلرینی تتبع ایده‌جکم شمدیکی صره‌ده بونلرك اك فعاللری، استقبال ایچون اك امیدلی‌لری جسماً و روحاً اك صاغلاملری قزان تاتارلری، اولدیغندن بن بونلردن باشلایه‌جغم :

قازان تاتارلری . — روسیه‌نك ایدل نهری بوینده ، نیزنی نووغورد، قزان، سمبرسق، سامارا، صاراتوف استرخان، طامبوق پنیز ، اورنبورغ ، اوفا ولایتلرنده یاشادقلری کبی بونلرك تجارلری بتون روسیه‌یه طاغلمشلردر .

سیبریانك اك اوزاق شهرلرنده (ولادیوستوق)، مانچوری‌لرد وترکستان چینی‌ده یرلشدکلری کبی بالطق دکزی ساحلی ولایتلرند وجنوبی روسیه شهرلرنده وترکستانك پك چوق یرلرنده تجارتخانه‌لر

محل اداره : درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ادارهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اختصار : سلکزن مراقی آکلو جیوه جه ایلسون قبول اولنور درج ایدیلمز کتوب اعاده اولنمز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بردفعه نشر اولنور.

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین‌العابدین — ح. اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پارهدر
قیرلهدن طوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش قبله آلنیر
درسعادتده پوسته ایله کوندریلیرسه ولایات‌جه احتیاط اولنور

	سنه‌لکی	الی آیلق	غروش
ولایاتده	۸۰	٤۰	»
ممالك اجنبیه‌ده	۸۰	٤۰	»

عدد : ٥۲ — ۱۷ شعبان ۳۲۷ پنجشنبه ۲۰ اغستوس ۳۲٥ — ایکنجی جلد

وحدت اسلامیه

واطیعوالله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم

حکومت اسلامیه بر زمانلر طولاً تامغرب اقصادن چین حدودندهکی طونکین ایالتنه، عرضاً شمالده‌کی قازانلر باشلاره‌رق خط استوانك آلتنده‌کی سرندیبه قدر امتداد ایدن قوجه بر عالمی سایهٔ حمایه‌سنه آلمش ایدی. بو واسع حدودك داخلنده‌کی قطعه‌لر، مملکتلر بوتون مسلمانلرله مسکون ایدی. مسلمانلرك بورالرده هر درلو تغلبدن آسوده برسلطنتلری، بر شوکتلری واردی. حکومتك باشنه بویوك بویوك پادشاهلر کچهرك، آز بر پارچه‌سی استثنا ایدلمك شرطیله، بوتون کرهٔ ارضی ایستدکلری کبی اداره ایدرلردی. عسکرلری هیچ برزمان هزیمت یوزی کورمز، سنجاقلری هیچ بر یرده طوپراغه سریلمز، سوزلری هیچ بر کسه طرفندن کری چورییلمزدی. متین قلعه‌لری، مستحکم برجلری مسلسل طاغلرکبی اوموز اوموزه، ویرمش کیدر، اوولر، تپه‌لر مسلمانلرك الیه یتیشن هر درلو اکینلرله، آغاجلرله، اورمانلرله، اوتلرله اورتولمش بولونوردی. الك متین قواعد عمران اوزرینه قورولمش، صوك درجه‌ده معمور، صوك درجه‌ده منتظم اولان شهرلری اهالیسنك صنایعه، بدایعه، یتشدردیکی علمایه، حکمایه بوتون دنیایه قارشی اعلان مباهات ایدردی.

ایشته شرقده ابن سینا، فارابی، رازی کبنده، غربده ابن باجه، ابن رشد، ابن طفیل عیارنده بر چوق حکما یتندیکی کبی بو ایکی منتها آراسندهکی قطعه‌لرده حکمت، طب، هیئت، هندسه وسائر علوم عقلیه‌ده بحر ایتمش، رسوخ قازانمش ارباب فندن کچیلمزدی. علوم شرعیه‌یی قاله آلیورز، چونکه اوملتك بتون طبقاتنده نسم ایتمش ایدی.

بوعباسی خلیفه‌نك سوزینه قارشی چنك‌ك بیوك قفوری، بوبون اکر، اوروپانك اك بیوك ایمپراطوری تیتزردی. قرون وسطی‌ده محمود غزنوی، ملکشاه سلجوقی، صلاح‌الدین ایوبی، شرقه تیمورلنك غربده فاتح سلطان محمد، سلطان سلیم، سلطان سلیمان کبی پادشاهلر یتشمشدرکه بو کون بو آدملر ماضیه قارشمش اونقه برابر زمان ابداً اونلرك خاطره‌سنی، اونلرك آثارنی محو ایدمیه‌جکدر.

مسلمان دونماسنك آتدکزده، بحر احمرده، بحر محیط هندیده هردرلو رقابتدن مصون برسطوتی واردی که یقین زمانلره قدر دوام ایتمشدی. دینکندیلرینه محافظه‌ده بولنانلر قوتلرینه قارشی منقاد اولمقلری کبی حضور ضبطندهده حرمته محبور ایدی.

بوکونکی مسلمانلر یه اومسلمانلردر. اوطوردقلری مملکتلر بلانلردن قالان یه اومملکتلردر. عمدلری ایکیوز میلیوندن اشاغی دکل. [بومقدار اوزمانکی ایستاتیستیقلره کوره تعین ایدلمش ایدی. بوکون مسلمانلرك اوچیوز میلیوندن فضله اولدیغی محققدر.] بوملتك افرادی قلبلرنده کوکلنمش اولان عقائد دینیه‌لری ایچنده مجاور بولندقلری اقوامدن دها شجیع، اولومه قارشی کیتمك خصوصنده دها سریع اولدقدن ماعدا جنی استخفاف ایتمك، حیاتك باطل بر یینین آلتنه اهمیت ویرمامك کبی مزیتلرده هر کسدن ایلریدهجر.

اهرندهکی قرآن عقائدی برهان مقابلنده قبول ایتمك ایچون محکم بر چوق آیت ایله آمر اولدیغی کبی طونه قبیلالری، اوهامه تبعیت

انکلتره واسلامیت

هندستان جمعیت اسلامیه‌سنك کجنلرده یك چوق انکلیز مشاهیری حاضر بولندیغی حالده واقع اولان اجتماعده پروفسور (ایوان‌مولار):

« انکلتره مسلمانلره نه‌لر مدیوندر ؟ »

عنوانی التنده اوزون برنطق ایراد ایتمشدر . بونطقك اك مهم فقره‌لرینی بروجه آتی اقتباس ایدییورز :

« عالم اسلامیتده یقینده مهم تجددلر وقوع بوله‌جقدر . بوکا اك بیوك برهان ، ممالك عثمانیه‌ده اخیراً جریان ایدن تحولات مهمه‌در . بو تحوللر ، اهالیسی مباننده مسلمان بولونان هرممالکنده تأثیرینی کوستره‌جکدر . تحولات مبحوثه‌ده اك زیاده علاقه‌دار اولان خرستیان ممالکنی ، انکلتره‌در . انکلتره بو تجدده هند مسلمانلرینك اشتراکنی تأمین ایچون هردرلو وسائط ممکنه ایله جهالتلرینی ازاله‌یه وکسب عرفان ایتملرینه چالشمش ومع مافیه نظریات اسلامیه‌یه منافی هیچ برتشبثده بولونمامشدر .

غرب مدنیتی اسلامله‌ره یك چوق شیلر مدیوندر . ادیان سائره ارباب انسان نظری ایله باقمی ، تحصیل علوم ایچون هیچ برمانعه‌دن قورقامنی ، واسکی پاپاس تعصبنی اونوتمنی مسلمانلر غربلیلره اوکرتمشلردر . علوم مدنیه‌نك هیچ برقسمی موجود دکلدرکه تأسیس وپاترقیسی اسلامله‌ره مدیون اولماسین . حتی دیه‌بیلیرمکه مسلمانلرك خدمات علمیه‌سندن قطع نظر ایدرسك اوروپا مدنیتنك باشلی باشنه براساسه مالك اولدیغی کورورز .

امور سیاسیه‌ده مسلمانلره یك چوق جهتلردن طولایی درجه‌سز منتدارز . زهندستانده مسلمان حکمدارلرینك وارلغی برینه کچدك . بوکون هندستانده تطبیق ایتدیکمز اصول اداره وقتیله اسلام حکمدارلرینك کرك بوراده ، کرك مصره ، ایران وانکلیسده کمال موفقیتله تطبیق ایتدکلری اصول اداره‌دن باشقه برشی دکلدر . بوقدر مخالف اجناس وادیانه مأوی اولان بوقدر واسع برمملکتی باشقه برصورتله اداره ایتمك امکان خارجنده‌در .

بونك ایچون هندستانده تطبیق ایتدیکمز اصول اداره‌نك نظریات اسلامیه‌یه موافق اولمسنه هرجهتله چالشلمشدر . نظریات اسلامیه‌نك خارجنه چیقدیغمز جهتلرده مطلقا دوچار هزیمت اولدق .» (آلفنار)

هندستان جماعت اسلامیه‌سی بوحقکویانه نطقدن طولایی پروفسورموللره بیان تشکرات ایتمکه اتفاق آرا ایله قرار ویرمشدر .

روسیه :

روسیه‌ده داخلیه ناظری بتون والیلره بر بیاننامه کوندره‌رك حریت دینیه اعلان اولوندیغی کوندیری -- درت سنه ظرفنده — خرستیانلغی ، اورتودوقس مذهبنی ترك ایدنلرك [یعنی اکثریت اوزره مسلمان اولانلرك] جدول و ایستاتسقنی طلب ایلمشدر .

بو ایستاتسقی دوما مجلسنه تقدیم ایده‌رك متعصب خرستیان اعضا نظر دقتلرینی جلب ایلمك ، بالخاصه نازك دامارلرینه طوقونمك روسیه‌ده خرستیانلغك ، اورتودوقسلغك انقراضه‌یوز طوتمش اولدیغنی کوسترمك ، بوصورتله حریت دینیه قانونی لغو ایتمك یولی حاضرلامك آرزو اولنیور . آکلاشیلدیغنه کوره داخلیه نظارتنك شو تاریخده سینوده مجلسنك ابرام واصراری اوزرینه اجرا ایدلمکده‌در .

§ پتربورغده برجامع انشاسی ایچون تشکیل اولونان قومیسیونك اعضاسندن وروسیه عسکری ضابطانندن عبدالعزیز افندی‌ایله جامع شیخ علی حضرتلری ، جامعك انشاسنه باشلامق خصوصنده‌سنی آلمق ایچون باش وکیل استولیپین جنابلریله کورشمشلردر . موما استولیپین مساعده‌ایدیله‌جکنی وعدایتمش ، ولایحه ایمپراطور طرفندن تصدیق اولنمشدر .

اولجه مجلس ایمپراطوری ، بخارا امیری عبد الاحد حضرتلری طرفندن صاتون آلنوب جامع ایچون ویریلن عرصه‌ده تأسیس وانشا اولنمسی تقرر ایدن جامع شریفك مناره‌لری بر چوق کلیسا قوله‌لری ارهسنده شهرك لطافت مناظرینی اخلال ایده‌جکی ز و بیانیله حکومتجه مساعده اولنمامسی رأینده بولنمش ایسه‌ده ، وکیل طرفندن بو بابده مساعده سبق ایتمش اولدیغی و بنابر ممانتك آرتق معقول اوله‌میه‌جغی ملاحظه‌سیله مطالعهٔ مذکور رد ایدلمشدر .

جامعك انشا ایدیله‌جکی یرده بولنان بنالر هدم ایدلمکده ولو انشائیه احضار اولنمقده‌در .

جامعك رسمی قریباً قارت پوستال شکلنده نشر ایدیله‌جکدر .

قلبه‌ده ترکجه نشر اولنان « کوانی » غزته‌سنك ١٢ ، ١٤ ، ١٥ ، ١٦ ، ١٧ ، ١٨ نومرولی نسخه‌لرنده ملا رجانك خلاف شرع شریف اولوب بین الاهالی فکر ارتجاع تولید ایده‌جکی ومقات مذکوره ناشری تبعهٔ دولت علیه‌دن اولدیغی حالده حقنده شرعاً جزا تر لازم کله‌جکی مقام سامیٔ مشیختدن اشعار بیورلمش اولمسنه ناشر وصاحب مقالاتك ممالك شاهانه‌یه داخل اولدقلرنده حقلرنده ایجاب شرعی اجرا ایدلمك ومذکور غزته‌نك صورت قطعیه‌ده دخولی اسبابنك استکمالی ومقالات مذکوره مغایر شریعت ترهاتدن عبارت بولندیغی جهتله شایان التفات اولمدیغندن عزته‌لرله اعلام دیوان حرب عرفیجه تحت قراره آلنمش و باب عالی‌یه اشعار کیفیت ایدلمشدر .

استانبوله ادارهٔ عرفیه جاری اولدیغی جهتله مذکور غزته‌نك همان منع ادخالی اسبابنك استکمالی حقنده داخلیه نظارت جلیله‌سنه امنیت عمومیه تلغراف و پوسته مدیریت عمومیه‌لرینه تبلیغات اجرا قلنمشدر .

احمد ساق بك — مدیر مسئول :
مطبعه‌سی — اشرف ادیب

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ایدیلری تزیف ایتمکده بولنان ملی قصائد احلاقه، صحت کریمه دعوت ایتمکده‌در. بلاد مسلمانلر دیارلرمکی منجی اسلامدر اشاریه اله صور العکره، اله اولنیلر. کلات اسلامیه اله صنعه، استقامت احلاقه اله قریب رمقدر. عسکر عساکره غلبه ونصرت واختصاص کورمکلرندن و بونون مثلنی قرقده بر مظلم رفعه بوکسه‌جکاری الرده‌کی کتاب عبلک مواعد صاعقه‌سندن اولدیغندن المظلوم بلک نموی الته کچمک قصداً راضی اولمیارلر. بویله رموه اجیه‌اجداد ایتک هیچ ربلک جانلرن کچمز، ایسترسه او حوه صونا درجه شدید باحوه صونا درجه خفیف اولسون، وطن نقطه نظرنده بونون مسلمانلری راحوت واحتشده صبر صوفی ولقمه‌پره‌کی ایچون هرکره کندی ملته صنوب رطانه‌لک احاسلک بیوهدرینی الته کچمسی کندی ایچون رسلوط، کندی ایچون ولسارت صورنده تلقی ایدر.

دین سایسنده ائل اولدقلری معارفک صارده رسوخ بولمسی، شمال وغلوکنارینک زمان غسانده علوه وقوعدن صیلری ماثت بوکسک اولمسی سبیله مسلمانلر کندیلری قالبت اله خصوصنده بونون الوامنی ایلریده کورورلر.

لکن بونون وحطاقه رغماً مسلمانلر توقف ایتمیلر. دها طوغریسی بر زمانلر ملک اسلامی ایکن بوکون معارفده صابعده بونون الوامنی کری قالیلر. محکمه‌لری بارجه‌لنه، اجنبیلرک الته دوشمک بلاسلاری، حالوکه کندیلرینه مخالف اولان الوامک‌خوبنه عرض اجاد ایتمک دیلری متصلسی، دها طوغریسی احاسلک اسارتی سبلکوب آتق، بوخصوصنده هر سطونه، هر شوکه قارشی دورمق دیلریلک اله بیوک رکی ایدی. [دنیاده موجود اسلرک، دوشلرک جبسی ایسه‌کی بونون طاوینده، جبینده کندیه تاج اولسون، بر بویله بر حرکتده بولنیورز، اوروپالیلر هم بو مقصدی تعقب ایدیورلر، هم‌ده عسکره بونی نصب صاحبقی بزه اسلاه ایدیورلر. حالوکه مدعو اولان بر نصب وارسه اوده مخالف دینده بولنانلرک حقوقی پایمال ایتمک، باحوه اولمزه اداده بونمق، باحوه اولمزی تبدیل دینه اجبار ایلمکدر. مسلمانلق بولمزک کافیسی منع ایتمکدر].

دها مسلمانلر علم صاحبلک ارسه وارث اولمسی حقندهکی وعد الهیسی اوتوندیلر؟ باحوه شؤن اسلامیه‌لک کوک رهبنون شؤن ملته قالب اولمسندن قالمی اولدیلر؟ باحوه جنسلرینک اعلای کلمی اوزرنده جنه مقابل مظلری، حاطرنی صاتدقلرندن دعوتی ایتدیلر؟ حاشا حاشا. مقاصد اسلامیه قوت مسلمیه حالاتک ایتمکده، حالا اولوقه حاکم اولمقدمدر. مقاصد دینیه وضائل شرعیه طرفندن عواطفده، حواسده حالا روح، قوت عموم وقوه قارشی وتصیر. اکنسلر قوت خصوصیه‌کی وقوت روحیه اسلامدن ثابت ایدیورکه اله بیوک حکومت طلب اولانلر آرسمنکی اختلافلر، بلاحلت سویلمش ایدکه مسلمانلرده دینمن بشقه جمعیت بولمز. مادامکه مسلمانلره حاکم اولان اشخاصک تعدی وقیمتی رنجیلرنده، رفوهدهکی مسلمانلرک تعدی دیکمز. هر ربلک خصوصی هر ربلک مابه حرکتی بلنقه بلنقه اولان ورنیلر، و مسلمانلر زیر اداره‌لرنده بولنان حلق بر ربلک خصم کوستردکه بر ربلک نقه جانلی ایچون وسائل خصم لامقه مشغول ایدرلر. بر قسم دیکری مطهور ایدر. منازعات داخلیه‌یه بلک بکرمین بو صاحبلر علوه وقوتک ترقیسی شویله طورسون، مسلمانلرک وقتیه احرام ایتدکلری صبیه مرقادن بیه دعوتی ایجاب ایدر. ثابت شو مبدأ مهم ضرورتلر، احتیاجلر حادث اولور، دها صوکره قوه صحت انتظامه خلل کلیر، وحدت تفرقه‌یه کرفتار اولور. امرا بر طرفدن آحاد دیکر طرفدن بر ورلیه اوضاشیلرکی بیاحیلرک تعرضمز کیسه‌لک حدی بیه اولمز.

ایشته عاره مبدأمزی کسوب آلمش، قارشیلرینه طوره‌جق هیچ بر دقت بر اقامش اولدقلری بر زمانده مسلمان امراسنک بوزمن ملت ویه ضرورزه اوضرادی. صوکرملری و ایلاک قاریده حرص، طمع ایچه کوکلشدیکی ایچون آرتق هوا وهوس آلمدی اولدیلر. اصیل بر مابه مجد وشرفه طوغرو کیدن بولمز وسوتون برافرق امارتک بالکز اسمیه، سلطنتک بالکز القابه قانعت ایتمیه ویو بیوده عنوانلرک ایجاب ایتدیکی مضحی غایتلر، اسرافلر، تلزوجیلر ایچنده بلشامایه باشلادیلر. بونکده قانمیرق الرده‌کی فرسوده مناعت، ضائع نصنک دوامی ایچون ملت، جمعیت خصوصنده عالمزی ولتلن اجنبیلره دخالت ایتدیلرده اونری کندی مقاصدینه قارشی سلاح کی قولانمایه قالقیشدیلر.

ایشته اندلس مسلمانلرینی محو ایدن، تیمورلنک هندهکی سلطنتی کوکندن یقمرق اوقاص اوزرینه انکیزه‌بنای حکومت قوردوران بونلردر. بونون مخالف اسلامیه بر بیننی سفیهک هوسانه بازیچه اولدی، اونلرک رسوری باطل امللری قوجه بر ملی صفحه‌ممکت اوجورولمزینه طوغرو سوروکلدی. بونلرک یاپمش اولدقلری قانلی نه بیوکدر!

بالکز ضائی اتواقی موشون، بالکز هوسانیه مشغول اولان بوسیملر متلشرا ایلهٔ جامعسی قیرمرق جمعی قرقلره دوشوردیلر؟ علوه وقوتک سیری توقف ایتدیلره صناعت، تجارت، زراعتکی امور نافعه قدرت حصوله کتیردیلر. لکن الته دنیایه حرمک، مانع خسیسه‌یه تالکک بلاسنی ویرسون! بو حرمک، بو تالکک نه بیوک ضرورلری چکمکده، نه یلمان عاقبتلری کورمکده‌در!

حرملر کلام الهی آرقه‌یه آتدیلر، اله بیوک فرائضدن اولان بر فرضی انکار ایتدیلر، هنوز محکمه‌لرینک قیوسنده یکبوب طوردیکی کندی آرمزده اختلافه باشلادیلر. حالوکه اولریکه اوشمزک هنوز دفع ایتک ایچون آرمزده‌کی هرمرلو اسباب نزاعی رفع اتحاد ایلملری ایجاب ایدیوردی.

محاحرص وطمعه‌وقدرایلری کیندیلری، بر طاقم سورخیسه

بربريله مسابقه‌يه قالقيشمه‌لرى كنديلرى ايچون نه فائده‌يى موجب اولدى؟ أوت اولانجه فائده دنياده بولندقجه عمره سورن برحسرتدن أولدكدن صوكره‌ده ابدى برخسران ايله سرمدى بر ندامتدن، برده آرقه‌ده‌قاله‌رق هيچ برزمان صحيفهٔ ايامدن سيلنميه‌جك برسوء شهرتدن عبارت!

حقك عزتنه، عدلك عظمتنه يمين ايدرم‌كه مسلمانلر كندى حالنه براقيلسه وحدته سائق اولان عقائد صحيحه‌لريله ايچلرنده‌كى علماى عاملينك ارشاداتى سايه‌سنده روحلرى آز زمان ظرفنده بربرينه قاينار، آحادملت پك چابوق دائرهٔ ائتلافه كيرر. لكن يازقلر اولسون‌كه ايچلرينه بتون سعادتى امير ياخود ملك عنوانده آرايان بومفسدلر كيردى! أوت حريفلر امير ياخود ملك نامنى آلسونلرده ايسترسه امرو نهيك محل تطبيقى اولميان بركويه امير اولسونلر...

ايشته مسلمانلرك يوزينى معكوس برقبله‌يه چويرن، ملوكه، خلفايه قارشى خروج ايدن بوسفهاى امتدركه ملتى بوحاله كتيردى؛ كيمسه كيمسه‌يى طانيماز، اوچ كشى عينى غايته توجيه حركت ايده‌مز اولدى.

دائما اتفاق اوزره بولنمق، حكومت اسلاميه‌يى تأييد ايچون تعاوندر آيرلامق ديانت محمديه‌نك الكمتين ركنيدر، بوعقيده مسلمانلرجه اوعقائد اوليه جمله‌سندندركه هركس بيلير؛ كيمسه نه بر خواجه‌دن صورمايه، نه بركتابدن آرامايه حاجت كورمز.

ملت اسلاميه‌نك بوكونكى حالى ارباب حميته قان آغلاديور. آرده‌ده اوصافنى صايديغمز سفهاى امرا اولماسه‌يدى، شرقده‌كى مسلمان غربده‌كى ديندا شيله، شماله‌كى جنوبده‌كى ايله برلشه‌رك عمومى بردن عينى ندای دعوته «لبيك!» ديرقوشاردى.

مسلمانلر حقوقلرينى صيانت ايچون انتباهدن باشقه برشيئه محتاج دكلدر. أوت افكار اويانملى كه هركس ملتك حقوقى نصل مدافعه اولنه‌جغنى بيلسين؛ بومقصدى تأمين ايچون ايجابنده اخوان دينله برلكده قيام ايتسين؛ ملتك باشنه كلن فلاكتلرك تفرقه‌دن، تشتتدن اولديغنى ايچده‌ده اكلاسين‌ده رابطهٔ قديمى تأييده اوكاكوره چاليشسين.

زمان آرتق تفرقه زمانى دكلدر؛ اتفاق زمانيدر، وحدت زمانيدر، الكزه‌كچن فرصتلرى فوت ايتميكز، اغتنام ايديكز. ماتم أولويى ديريلتمز؛ اسف كچمشى كرى كتيرمز؛ كدر مصيبتى دفع ايتمز. سلامتك مفتاحى وارسه يوقسه ايشدر. خلاصه يوكسلمك ايچون طوغرو لقدن حسن نيتدن باشقه مرديون يوقدر. قورقو هلاكى تعجيلدن باشقه بر ايشه يارامار. يأس، همتسزلك اسباب هلاكدندر.

« وقل اعملوا فسيرى الله عملكم ورسوله والمؤمنون ثم تردون الى عالم الغيب والشهادة فينبئكم بما كنتم تعملون.» صاقين « اقعدوا مع القاعدين» خطابنه مخاطب اولمكز! « رضوا بأن يكونوا مع الخوالف وطبع الله على قلوبهم فهم لايفقهون» فرقه‌سنه كيرمكدن صاقينكز.

قرآن أولمه‌مشدر، ابدى برحياته مظهردر. اوكا مراجعت ايدك، اونى حكم اتخاذ ايليك. مأمولدركه امراى مسلمين كنديلرندن اول كچنلرك حالندن عبرت اليرده چاره‌لر بوسبوتون منقطع اولمادن ماقاتى تلافى‌يه چاليشير. مأمولدركه بوجهان تفرقه‌يى وحدته سوق ايده‌جك صيحه الك شوكتلى، الك قوتلى قطعه‌نك سينهٔ غيرتندن فوران ايدر.

شبهه ايتميزكه بويله مقدس، بويله مبارك برايشده علماى عاملينك پك بيوك معاونتى، پك بيوك همتى اولور. والله يهدى من يشاء ولله الامر من قبل ومن بعد.

مصر مفتيسى مرحوم شيخ محمد عبده

مترجمى: محمد عاكف

رايت شقاوت

— كريده —

سن اويله فخر ومسرتله شيمدى چيرپينما!
اوبوم كولكه‌سى فرض ايتكه برزمان قالسين؛
باشنده مغفر خونين، ألنده سيف وغا
تجسم ايله‌ين ارواحدن‌ده قورقارسك.

اولورمى مشهد اجداده سايه ريز ظفر
اوبزكه برچته‌نك رايت شقاوتيدر،
اوبزكه معركه‌لر شاهد خجالتيدر،
خرافه‌لر كيدر عنعناتى سرتاسر.

ديوب «خيال ايله پك اوغراشان اولور مجنون»
كولر بوجرأته عقل سليم افلاطون.
دوكوب اوزاقلره لعلين ظلال دورادور

اوليمپه رعشه ويررك بزم هلال وقور
دوشونده عجزيكى آرتق هلاله قارشى ايكيل،
بوشانلى افقه ياقيشمازسك اى پاچاور اچكيل!

٩ اغستوس ٣٢٥ ابراهيم علاءالدين

كتب كلاميه‌نك احتياجات عصره كوره اصلاح وتأليفى

بين المسلمين مذاهب مختلفه‌نك توحيدى

مدرسه‌لرده تدريساتك اصلاحى

مقررى — محررى

موسى كاظم — ح. اشرف اديب

صدر اسلامده يالكز احاديث و آياتك معانىٔ ظاهره‌سيله اكتفا اولنوردى. بالخاصه پيغمبر زماننده هركس شبهه ايتديكى مسئله‌يى بالذات حضرت رسوله صورار، حل ايدردى. كتاب يازمنه،

ایدنلری تزییف ایلمکده، بوتون ملتی فضائل اخلاقه، صفات کریمه‌یه دعوت ایتمکده‌در. بناءعلیه مسلمانلر دینلرنده‌کی متین اساسلر اعتباریله اك منور الفکر، اك اویانیق، کمالات انسانیه‌یه اك مستعد، استقامت اخلاقه اك قریب برملتدر. صکره نفسلرنده شان وشرفه براختصاص کوردکلرندن وبتون عالمك فوقنده بر مقام رفیعه یوکسلمه‌جکاری الرنده‌کی کتاب مبینك مواعد صادقه‌سندن اولدیغندن باشقه‌لرینك نفوذی التنه کیرمکه قطعاً راضی اوله‌مازلر. بویله‌برنفوذ اجنبی‌یه‌انقیاد ایتمك هیچ برینك خیالندن کچمز؛ ایسترسه او نفوذ صوك درجه شدید یاخود صوك درجه‌ده خفیف اولسون. بوندن بشقه عقائدباغی بتون مسلمانلری براخوت داخلنده صیم صیقی برلشدیردیکی ایچون هرفرد کندی ملتنه منسوب برطائفه‌نك اجانبك بیوندرینی التنه کچمسنی کندی ایچون برسقوط، کندی ایچون براسارت صورتنده تلقی ایدر.

دین سایه‌سنده نائل اولدقلری معارفك نفسلرنده رسوخ بولمسی، شان وشوکتلرینك زمان شبابنده علوم وفنوندن نصیبلری غایت یوکسك اولمسی سببیله مسلمانلر کندیلرینی قابلیت علم خصوصنده بتون اقوامدن ایلریده کوریرلر.

لکن بتون بوحقایقه رغماً مسلمانلر توقف ایتدیلر. دها طوغریسی برزمانلر عالمك استادی ایکن بوکون معارفده، صنایعده بتون اقوامدن کری قالدیلر. مملکتلری پارچه‌لنمقه، اجنبیلرك النه دوشمکه باشلادی. حالبوکه کندیلرینه مخالف اولان اقوامك نفوذینه عرض انقیاد ایتمك دینلری مقتضاسی، دها طوغریسی اجانبك اسارتنی سیلکوب آتمق، بوخصوصده هر سطوته، هر شوکته قارشی دورمق دینلرینك اك بیوك رکنی ایدی. [دنیاده موجود امتلرك، دولتلرك هپسی ایترکه بتون عالم دینده، جنسیتده کندینه تابع اولسون. بز بویله بر حرکتده بولنیورز؛ اوروپالیلر هم بو مقصدی تعقیب ایدییورلر، هم‌ده صکره بونی تعصب صایه‌رق بزه اسناد ایدییورلر. حالبوکه مذموم اولان برتعصب وارسه اوده مخالف دینده بولنانلرك حقوقنی پایمال ایتمك، یاخود اونلره اذاده بولنمق، یاخود اونلری تبدیل دینه اجبار ایلمکدر. مسلمانلق بونلرك کافه‌سنی منع ایتمشدر].

عجبا مسلمانلر عباد صالحینك ارضه وارث اوله‌جغی حقنده‌کی وعدالهی‌یی می اونوتدیلر؟ یاخود شؤن اسلامیه‌نك کونك برنده‌بتون شؤن عالمه غالب اوله‌جغندن غافلمی اولدیلر؟ یاخود جناب حقك اعلای کلمه‌سی اوغرنده جنته مقابل مالرینی، جانلرینی صاتدقلرندن ذهولمی ایتدیلر؟ خایر خایر. عقائد اسلامیه قلوب مسلمینه حالا تملك ایتمکده، حالا ارادات حاکم اولمقده‌در. عقائد دینیه وفضائل شرعیه نظرندن عوامده، خواصده حالا بردر. اوت علوم وفنونه قارشی بوتقصیر، اکتساب قوت خصوصنده‌کی بوفتور برطاقم اسبابدن نشأت ایدییورکه اك بیوکی حکومته طالب اولانلر آره‌سنده‌کی اختلافدر.

بالدفعات سویلمش ایدك که مسلمانلرده دیندن بشقه جنسیت بوقدر. بناءعلیه مسلمانلره حاکم اولان اشخاصك تعددی برقبیله‌ده رئیسلرك، برقومده‌کی سلطانلرك تعددی دیمکدر. هر برینك مقصد هر برینك غایهٔ حرکتی باشقه باشقه اولان بورئیسلر، بو سلطانلر زیر اداره‌لرنده بولنان خلق بربرینه خصم کوستره‌رك صوکره بربرینی غلبه چالمق ایچون وسائل حاضرلامقله مشغول ایدرلر. بر قومك دیکرینی مقهور ایدر. منازعات داخلیه‌یه پك بکزه‌مین بومحاربه‌لر علوم وفنونك ترقیسی شویله طورسون، مسلمانلرك وقتیله احراز ایتدکلری نصیبهٔ عرفاندن بیله ذهولنی ایجاب ایدر. نهایت شومیدانده ضرورتلر، احتیاجلر حادث اولور. دها صوکره قوته ضعف انتظامه خلل کلیر، وحدت تفرقه‌یه کرفتار اولور. امرا برطرفدن آحاد دیکر طرفدن بربرلریله اوغراشیرلرکن بیانجیلرك تعرضندن کیمسه‌نك خبری بیله اولمز.

ایشته محاربه میدانلرینی کسوب آلمش، قارشیلرینه طوره‌جق هیچ بر رقیب براقامش اولدقلری بر زمانده مسلمان امراسنا یوزندن ملت بویله ضررلره اوغرادی. صوکره‌لری بو امرانا قابلرنده حرص، طمع ایچه کوکلشدیکی ایچون آرتق هوا وهوس آدملری اولدیلر. اصلی برغایهٔ مجد وشرفه طوغرو کیدن یولری بوسبوتون براقه‌رق امارتك یالکز اسمیله، سلطنتك یالکز القابیله قناعت ایتمه‌یه وبو بیهوده عنوانلرك ایجاب ایتدیکی سطحی نمایشلر اسرافلر، نازونعیملر ایچنده یاشامایه باشلادیلر. بونکله‌ده قالمایه‌رق الرنده‌کی فرسوده متاعك، بقاسز نعمتك دوامی ایچون دیانت جنسیت خصوصنده مخالفلری بولنان اجنبیلره دخالت ایتدیلرده اونلری کندی ملتلرینه قارشی سلاح کبی قوللانمایه قالقیشدیلر.

ایشته اندلس مسلمانلرینی محوایدن، تیمورلنکك هنددەکی سلطنتنی کوکندن بیقه‌رق اوانقاض اوزرینه انکلیزلره بنای حکومت قوردوران بونلردر. بوتون ممالك اسلامیه بربیینی سفیهك هوساتنه بازیچه اولدی، اونلرك برسوری باطل امللری قوجه برعالمی ضعف، مسکنت اوچورومارینه طوغرو سوروکلدی. بونلرك یاپمش اولدقلری فنالقلر نه بویوکدر!

یالکز نفسانی اذواقی دوشونن، یالکز هوساتیله مشغول اولان بوسفیهلر ملتك رابطهٔ جامعه‌سنی قیره‌رق جمیتی تفرقه‌لره دوشوردیلر. علوم وفنونك سیرینی توقف ایتدیلر؛ صناعت، تجارت، زراعت کبی امور نافعه‌ده فترت حصوله کتیردیلر. لکن الله دنیایه حرصك، منافع خسیسه‌یه تهالکك بلاسنی ویرسون! بوحرصك، بوتهالکك نه بویوك ضررلرینی چکمکده، نه یامان عاقبتلرینی کورمکده‌یز!

حریفلر کلام الهی آرقه‌یه آتدیلر؛ اك بویوك فرائضدن اولان بر فرضی انکار ایتدیلر؛ دشمن مملکتلرینك قپوسنده بکایوب طورورکن کندی آره‌لرنده اختلافه باشلادیلر. حالبوکه الی برلکیله اومشترك دشمنی دفع ایتمك ایچون آره‌لرنده‌کی هردرلو اسباب نزاعی براقه‌رق اتحاد ایلملری ایجاب ایدیوردی.

عجبا حرص وطمعده بوقدر ایلری کیتملری، برطاقم امور خسیسه‌ده

دنیرسه ، اوباشقه . اونکله دین مدافعه ایدیلمش اولماز .

صوکرا مشائیون جناب حقك وجودینی مصدقدر: «الله واردر، دیرلردی؛ البت بوکائناتك علت اولاسی واردر، که واجب الوجوددر. فقط او واجب الوجود فاعل موجبدر ، فاعل مختار دکل . بونك ایچون عالم قدیمدر. چونکه فاعل موجبدن صدور ایدن شی ازلی اولور. بناءً علیه الله موجب، عالم قدیمدر. چونکه عالم اوندن صدور ایتمش وبالایجاب صدور ایتمش ....» بویله دییورلردی .

بزبوکا قارشی اوزمانلر دیمشدك که: «خایر الله فاعل موجب دکل، فاعل مختاردر ... » شیمدی فلاسفهٔ حاضره یه قارشی بونی سویلرسه‌ك بزه کولرلر:

— سن نه سویلرسك؟ دیرلر.

اونك نظریه سنجه الله یوق. نرده قالدی که موجب یاخود مختار اولسون شو حالده بونلره قارشی فاعل مجبب، فاعل مختار مسئله‌لرینی ذکر ده فائده یوق.

حکما دیمشلرکه : « جناب حقك صفاتی یوقدر . کندیسی واحد حقیقیدر. بناءً علیه اونده برطاقم صفت تصوری باطلدر. مادام که واجب الوجوددر، احتیاجدن وارسته‌در . اکر صفات اونورسه نصل واحد حقیقی اولور ؟ صوکرا صفاتده احتیاجی لازم کلیر . حالبوکه احتیاج وجوب الوجوده منافیدر. اوبذاته قائمدر، بذاته عالم، بذاته قادره بذاته مریددر. الخ... علم ذاتنك عینی، قدرت ذاتنك عینی ، بتون او صفت دیدیکمز شیلر ذاتنك عینیدر . »

معتزله‌ده بوکا سالك اولدیلر . قبول ایتدیلر . شیمدی بو یولده مدافعه‌ده بولنسه‌ق: «خایر، واردر؛ علمیله عالم، قدرتیله قادر، حیاتیله حیدر... مثلا اراده‌سیله مریددر، کلامیله متکلمدر . »

دیه معارضلرمزه قارشی سوز سویلیه‌جك اولورسه‌ق بزه کولرلر ودیرلرکه :

— بز اساسی قبول ایتمیورز . نرده قالدی ذاتی ، صفاتی مسئله‌سی ! . . .

خلاصه بوکون بزم معارضلرمز، یعنی فلاسفه فکر الوهیت وفکر نبوتی قبول ایتمیورلر. واقعا طبیعیوندن بعضیلری الوهیتی قبول ایتمشلر. لکن اونی‌ده تعمیق ایدرسه‌ك انلرك الله دیدیکی شی ینه طبیعت اولیور.

شو حالده بزه اك لازم جهت ، علم کلام جهتی ، یعنی علم کلام کتابلرینی احتیاجات حاضره‌یه کوره تألیف ایتمك. بوده نه‌ایله اولور؟

برکره معارضلرمزك فنونی بیلمکله اولور . بیلنمزسه اونلره قارشی سوز سویلنه‌مز . نته‌کیم علمای سلف اویله یاپدیلردی : زمانلرنده‌کی فلاسفه‌نك فنلرینی تحصیل ایتدیلر ، صوکرا اونلرك سوزلریله اونلری الزام ایتدیلر .

شیمدی بز قالقارده معلومات حاضره‌مزله مدافعه‌یه یلنه‌نیرسه‌ك کولونج اولورز . چونکه بیلمیورز . اولا اوفنلری تحصیل ایده‌لم . صوکرا مدافعه ایده‌لم .

ارتق بو احتیاجی حس ایتملی‌یز . بوخصوصده تعصب کوسترمه‌نك فائده‌سی یوقدر . بالعکس مضرتی واردر . بوراده تعصب اولماز .

ایشته آثار کوستریورکه بتون اعصارده‌ده اویله یاپدیلر . بتون علما هرعصرك احتیاجنه کوره کتاب یازمشلردر .

شو حالده کورولیورکه علم کلامی اصلاح لازمدر . متکلمینك متأخرینی نصل فلسفه‌نك عربجه‌یه انتقالیله بو اصلاحه لزوم کوردیلر طبیعیاتدن الهیاتدن برچوق شیلر علاوه ایتدیلر، بزده عین احتیاجدهیز. بزده زمانمزك احتیاجنه کوره علم کلام کتابلرینی اصلاح لازمدر .

اوندن باشقه فرق اسلامیه آره‌سنده برچوق نزاعلر اولمش . اسلام تفرقه‌یه دوشمش . برچوق مذهبلر جیقمش . اومذاهبدن برقسمی الان باقی . مثلا : شافعیه ، حنبلیه ، مالکیه وار. بونلر اهل سنت اولمقله برابر احکام فرعیه‌ده بزه مخالفدر ، هپسنده دکلسه‌ده برچوغنده مخالفدر . واقعا اساسده اختلاف یوق ، فقط بعض فرعده وار .

بو اختلافی یکدیکرمزه قارشی خصومت صورتنده کوسترمه‌ملی‌یز. مثلا شافعی‌یی کندمزه قارشی برخصم عد ایتمه‌ملی. اونلر اویله یاپار، بزده بویله . احتمالکه بزم ، احتمالکه اونلرك یاپدیغی موافقدر. بونلر مسائل اجتهادیه‌در. حالبوکه مسائل اجتهادیه ادلهٔ ظنیه‌یه مستندر . هرایکی طرفك‌ده دلائلی ظنی‌در ، قطعی دکلدر .

شو حالده اجتهادلر آراسنده برفرق اوله‌ماز. انك ایچون دیرلرکه: اجتهاد ایله اجتهاد نقض اولونه‌ماز.

مثلا: حنفی مذهبنده بولونان برفقیه بالاجتهاد برمسئله حقنده بر حکم ویرر. صوکرا دیکرك اونی بوزمغه حقی یوق. حتی بر شافعی‌یه کوستراسه اوده بوزه‌ماز. امضایه مجبور اولور. نه‌دن؟ چونکه کندی اجتهادی اوته‌کیك اجتهادندن فضله دکلکه. اوده ظنی ، اوده ظنی . شو حالده «بزاومسئله حقنده بویله اجتهاد ایتمشز؛ فلانده شویله اجتهاد ایتمش، اماخلط ایتمش، اوقدر ایلری کتمه‌ملی.» دیمك حماقت اولور.

ایشته بوحال، تفرقه‌یه سبب اولمشدر. قوت ، اسلامك قوتی طاغلمشدر. شایان تأسفدر . ایی برشی دکل. الله بزه اتحادی امر ایتدیکی حالده کندی کندمزه اختلافلر جیقارمشز، کندی کندمزی طاغتمشز . بربرمزی خصم کورمه‌ملی‌یز .

برمذهب دیکر مذهب اهلنی قطعیاً خصم عدایتمه‌ملی. عدایدرسه‌ك ایشته نه حاله کلدك !..

بو احتیاجی اکلاملی‌یز. یعنی بو احتیاجی بیلملی‌یزکه ارامزده‌کی بو اختلافلری ازاله‌یه چالیشه‌لم.

مثلا بسمله حقنده حنفی شافعی‌یی اکفار ایتمز. چونکه ایکیسنك‌ده دلیللری قوتلی. هرایکی طائفه دیکرینی معذور کورور .

صوکرا برشیعی مذهبی وار. شیعیلرله سنی‌لر آره‌سنده‌کی خصومت، عادتا عداوت درجه‌سنه وارمش. بلکه دها شدتلی. نجه بو، ایی برشی دکل. هله بوکون بوخصومتی قالدیرملی. بوکون بتون اسلامك اتحادی لازم کلیر . قطعیاً وقاطبةً بویله‌در . چونکه بو اتحادی یاپه‌مازسه‌ق

اوقومغه لزوم یوقدی . کرك دینه ، کرك دنیایه عائد شیلر ، هرنه اولورسه اولسون ، بویله حل اولنوردی . کتاب تألیفنه لزوم کورولمدی .

صوکرا تابعین زماننده اختلاف ظهور ایتدی . بونك اوزرینه اتحاد اسلام ایچون کتابلر یازلمغه باشلادی . چونکه اکر تشتت آرا وقوع بولورسه ، اختلاف آرا حاصل اولورسه ؛ اهالیٔ اسلامیه آره‌سنده تفرقه میدانه کلهجك . تفرقه کلنجه قوت زائل اولور ، صوکرا معاذالله بتون أمت محو اولور . اونك ایچون اختلافلری قالدیرمه‌یه چالیشدیلر . حتی باطلدن تفریقه اوغراشدیلر . ایشته او وقت کتابلر تألیفنه باشلاندی .

بالخاصه علم کلامده ایدی تفرقه . کتابلر یازیلدی. ارباب بصیرت اولانلر حق قبول ایتسون ، دینلدی . وفائده‌سی کورولدی .

فقط بونلرده فلسفه‌دن بحث یوقدی. علوم فلسفیه هنوز اسلامه انتقال ایتمه‌مشدی . هر مسئله برآیت، برحدیثله اثبات اولنوردی. علمای متقدمینك مسلکی بو ایدی . چونکه احتیاج اونسبتده‌ایدی.

صوکرا علوم فلسفیه عربجه‌یه انتقال ایتدی . ترجمه ایدیلدی . بونك اوزرینه برچوق مسلکلر ، مذهبلر دها ظهور ایتدی . مثلا او وقته‌قدر « مشائیون » مذهبی بیلمزلردی. چونکه بحث یوقدی. او ، میدانه چیقدی . صوکرا « طبیعیون » نه‌دیمك اولدیغنی کیمسه بیلمیوردی ، بویله برفکر یوقدی .

بوفکرلر ایشته هپ اومسلکلرك ایچنده کورولدی . سالکی ارلانلر اولدی . اما آز ایدی . صوکرا مشائیون مسلکی الك چوق میدان آلدی . سالك اولانلر پك چوغالدی . اونك اوزرینه اونلره قارشی مدافعه لازم کلدی .

بویله کرك اشراقیون ، کرك مشائیون مسلکلرینه قارشی مدافعه لزومی‌حس ایدیلنجه اویولده کتابلر یازلمغه باشلاندی؛ که ایشته‌علمای متأخرینك علم کلامی اودر . یعنی علم کلامه فلسفه قاریشدیریلدی ، چونکه اویله ایجاب ایتدی .

فقط بو ، نصل اولدی ؟ اولا علما اونلری تحصیل ایتدیلر ، صوکرا مدافعه ایلدیلر . اویولده کتابلر یازدیلر .

برخیلی زمان بویله دوام ایتدی . صوکرالری اشراقیون مذهبی پك رواج بوله‌مدی. الك چوق مدافعه مشائیونه قارشی ایدی. کتابلر کوستریبور . بونلره مدافعه ایچون چوق کتابلر یازیلدی .

نهایت مشائیون مسلکی‌ده منقرض اولدی . یعنی قنلر دکیشدی. قنلر دکیشنجه مشائیونك استناد کاهی اولان جهتلرده آلت اوست اولدی . شوحالده اونلره قارشی مدافعه‌ده‌ده برفائده قالمادی .

چونکه اوقنلرك ملتزمی یوق ، اومسلکی التزام وترویج ایدن کیمسه بولونمایور؛ که اونلره‌قارشی مدافعه‌لرمیدانه قویه‌لم‌ده اوصورتله احکام دینی محافظه ایده‌لم .

بونلر منقرض اولونجه یرینه « مادیون » قائم اولدی . شیمدی بونلره قارشی مدافعه لازم کلدی .

نصل‌که علمای متکلمین و بالخاصه متأخرین هم طبیعیون ، مشائیون ، هم اشراقیونه قارشی مدافعه‌ده بولوندیلر ، وموفق اولدیلر؛ شیمدی بزده زمانمزده‌کی معارضلره قارشی مدافعه‌ده‌بولو لازم کلیر .

— بز کندومزدن برشی قاتارسه‌ق نصل اولور ؟ بز اونلر مدافعاتنی تعقیب ایده‌لم ، کیده‌لم ...

دنیرسه ، دیرزکه : — بکی ، فقط کیمه قارشی ؟ شیمدی مسلکده ارباب علومدن ، تعبیر آخرله فلاسفه‌دن هیچ بر فر یوقکه اونلره قارشی بومدافعاتی سرد ایده‌لم .

« بوعالم اون اوچ کره‌دن عبارتدر . ایشته برنجیسی طوپراق ایکنجیسی صو ، اوچنجیسی هوا ، دردنجیسی‌نار ، طقوزده افلا وار . بونلر بربرینك ایچنده‌در. وبوافلاك ازلی وابدی‌در. سائرلر نوعاً وجنساً ازلی وابدی‌در . بوصورتله عالم ، قدیم‌در »

شیمدی بویله دیین برآدم یوق. اوحالده مدافعه ایده‌جکز د « خایر ، سزك قدیم دیدیککز طوغرو دکلدر ، بلکه حادث‌در بویله کندی کندمزه باغیره‌لم . نه چیقار ؟ بوکونکی فلاسفه دیدیکمز کبی دییور :

— أوت ، کرهٔ ارض حادث‌در . واوزرنده‌کی مخلوقات حادث‌در .

صوکرا : « افلاك دیدیکمز شی ، اویله بطلمیوسك دیدیکی طقوزی بربرینك ایچنه کیرمش ، دکلدر . بویله افلاك‌ده یوقدر . دیه‌لم ، کیم دیکلر؟ برکره افلاکك وجودینی قبول‌ایتمیورکه «حادث دیه الزام ایده‌لم . شیمدیکی فلاسفه‌نك اعتقادی :

« شوفضا نامتناهی‌در . ایچنده بولونان اجرامده کذلك نامت هی‌در . وبواجرام من‌حیث الصوره حادث‌در . یالکز قدیم اولا اجزای اصلیه‌سی ، اجزای فردیه‌سی‌در . بوعالمده هیچ برصور یوقدرکه حادث اولماسون ، هپسی حادث‌در ؛ لکن اجزای فرد ابدی‌در . »

ایشته بوکونکی فلاسفه‌نك فکری‌بو . شیمدی قالقوب‌ده بونلر قارشی : « افلاك قدیم دکلدر ، حادث‌در . » دیرسه‌ك بزه کولرلر

— سن نه سویلرسك ؟ دیرلر .

— صوکرا انسان قدیم دکل ، حادث‌در .

— البت حادثدر : ارض برچوق طبقاته منقسم‌در . طبق علاوه انسان حادث اولمشدر . سنك دیمك علم ارضی‌ده بیلدیکك یوق . بدیهی برشی بو . کیم دیمش انسان‌قدیمدر ؟

— بیلمم ایشته وقتیله دیمشلر . اوکا قارشی سویلرم .

— اونلری بولده اونلره قارشی سویله !..

دیرلر آدمه . شوحالده کورولیورکه زمانمزده درسلری بوکوره اصلاح لازم‌در . زمانمزده‌کی فلاسفه‌یی رد ایده‌جك کتابلر تألیفنه احتیاج شدید وار .

اما : — بزاولجه سویلنان سوزلری تکرار ایده‌جکز ...

عالم مدنیتك اوج اعلاسنده بولنه‌جق اقوام اسلام جمله‌دن کروده قالمشدر .

بونلر مکتوب عاجزانه‌مك نظریه‌سی. کله‌لم‌مسئله‌نك عملی جهتنه: ١٤ نجی عصر اهل اسلامی کوزل ترتیب ایدلش واسلامیتك ندن عبارت اولدیغنی جمله‌یه آکلاته‌جق وملتك کوکلنه ترقی‌وتکامل‌وجونی یرلشدیره‌جك بر « علم‌حال » رساله‌سنه محتاج بولنیور ؛ بویله برعلم حالك آیتلی وحدیثلی مواد مندرجه‌سی ظن قصیرانه‌مه کوره شوندن عبارت اولملیدر :

برنجی باب ــ ایمان ، آبدست ، نماز اوروج، حج وزکات .

ایکنجی باب ــ تحصیل علوم‌وکمالات، تحصیل رزق، سعی‌وغیرت صنایع وتجارت خصوصلرنده اوامر وقواعد اسلامیه .

اوچنجی باب ــ آنا وبابا ، قومشو وجماعت وطن ملت ودولت حضورنده وظیفه وحقوقه عائد اوامر وقواعد مقدسه .

اشبو علم‌حالك ساده وهرکسك آکلایه‌جی لسان ایله یازلمسی وایکی یوز ــ ایکی یوز اللی صحیفه‌ده جمع ایدلمسی لازمدر .

بویله‌جه یازیله‌جق علم‌حالك هرحقی مؤلفنده قالمق اوزره قریم اشرافندن برینك اوچ یوز روبله مکافات تخصیص ایدرك اداره‌مزه تسلیم ایتدیکی عرض ایله یازیله‌جق علم حالك یاکه بوعلم حاللردن برینك برهیئت علمیه جانبندن مقبول کورلمسی اقتضا ایده‌جکدر .

بناءً علیه جانب شریعتپناهیلرندن بویله بر هیئته اوچ عالم تعیین بیورلمه‌سنی و مناسترلی اسماعیل حقی افندی ایله احمد مدحت افندی حضراتنك دعوت‌ایله هیئت‌ممیزهٔ علمیه تشکیل‌ایدلمسنی نیازایدیبورم.

« ترجمان ــ باغچه سرای » اسماعیل غصپرنسکی

الواح انتباه :

ماضیدن بر صحیفه

وه‌سپرهم [مجارستان]، ٥ تموز ٣٢٥

وه‌سپرهم ... ایشته بریرکه بیکارجه عثمانلیه مزار اولمش. بر عصری متجاوز عثمانلیلغك ، اسلاملغك مجارستانده عادتا مرکزینی تشکیل ایتمش، صکره اوت‌صوکره جامعلریله، مناره‌لریله بتون‌اسلاملغی بتون عثمانلیلغی ایله چوکمش، یرینه تکراراسکی‌مجاراق کلیسالری‌باصیق أولری‌ایله قائم اولمش. دهاصوکره بتون بوقانلی وقایع قوجه‌برقومك تاریخنده بریرطوتمامش، حتی اسمی بیله اونودلمش ؛ بوکون وسپرهم کله‌سنی‌کورن الامدقق عثمانلی‌مورخی بویرك آمریقاده ویا اوستراليادە اولدیغنی ظن ایده‌جك درجه‌ده اونودلمش.

جهانده محقق، قطعیت ریاضیه درجه‌سنده بدیهی برقاعده‌وارایسه اوده ماضیدن عبرت آلمایان، فلاکتلری چابوق اونودان ملتلرك محوی مقرر اولمسیدر. بزاکرهصرلرجه دوام‌ایدن دورانحطاطك برنجی‌دکل یوزنجی فلاکتندن عبرت آلسه‌ایدك وقتیله جهانی تیتره‌تن عثمانلیلق‌دها دونکی‌حکومتلرك تهدیدی آلتنده بولنمازایدی. شبهه‌سزکه اوفلاکتلرك اسباب حقیقیه‌سی بولنوبده خسته‌لق کشف اولنسه ایدی اساسلی تداوی سایه‌سنده هرزمان خارقه‌لق کوسترن عثمانلیلرینه حاکم جهان اولوردی . فقط بوکون کچمشه تأسف دکل ماضیدن عبرت آلنه‌جق کوندر . قانله قرانديغمز حریتدن استفاده ایتمك ایچون تاریخی ، تاریخك الك آجی الك‌فلاکتلی الك‌قانلی کونلرینی تدقیق ایتمك اوفلاکتلرك اسباب حقیقیه‌سنی آرامق صوکره اونلره چاره بولمق‌لازمدر . ملتلرك طبیعتلرنده بعض اساسلی جهتلر واردرکه اونلر یك آز ویا یك یواش تبدل ایدر. ترقیات ملیه ایچون اوجهتلری آراشدیرمق وبولنه‌جق طبیعی وحقیقی اساسلر اوزرینه ترقیات ملیه‌یی تأسیس ایتمك لازمدر. امین اولالم‌که یالکز آوروپادن ترجمه ایتمکله ویابعض احکامله مقایسه ایدرك‌تأسس ایدن قانونلر، آوروپا مدنیتی تدقیق‌ایله یاپه‌جغمز اعمارات نه‌قدرمکمل نه‌قدر سریع‌اولورسه اولسون طبیعت‌اساسیهٔ ملیه‌اوزرینه تأسس ایتمز، ملتك روحنه نفوذ ایلمز، قانه کیرمزسه پایدار اولهماز ایشته بونك ایچوندرکه بوکون الك زیاده مترقی ملتلر بالخاصه مدنیتده الك‌اسکی والك‌ثباتلی حکومتلر دائما قوانیننی، اصلاحات‌واعماراتنی‌تدقیقات وتتبعات تاریخیه نتایجنه، ملتنك طبیعتنه کوره تأسیس ایدنلردر.

باخصوص بزه‌تاریخ بسبتون‌بشقه شیلری اوکره‌دیره. بزمروحمزی تصفیه ایدر. بزه جان ویرر. قراران قلبلری، باصلانان وجدانلری جلالندیریر. عصرلردن بری مرائیلك ویا حیوانی براطاعت‌سیئه‌سیله أزیلن ملته انسانلغك قدرینی اوکره‌دیر . جهالتك ، مرائیلکك ، منفعتپرستلکك نه‌درجه‌مضر اولدیغنی قانی‌مثاللرله، بابالرمزك‌چورومش کیکلری، خراب جامعلریمزك انقاضی ایله یوزیمزه چارپار. ایشته‌بونك ایچوندرکه استقبالمزی تأمین ایتمك ، عثمانلیلغی دائمی یاشاتمق ایسترسه‌ك تاریخه واوتاریخی آکلامق ایچون‌معارفه اردولردن، یوللردن، وابورلردن زیاده اهمیت ویرمك لازمدر .

٭٭

وه‌سپرهم اوفاق، اوتوز قرق بیك نفوسلی برقصبه. الده موجود تاریخی رسملره نظراً وقتیله بوراسی کوچك بر مجار قلعه‌سی ایمش. اجداد عظامز شرقدن، طونه جهتندن بورایه کلدکلری زمان قلعه‌یی یکرمی‌متره ارتفاعنده دیوارلری دائراً مادارياليجن قیالری ایله‌برقرتال یواسی حالنده بولمشلر. اوقلعه قسماً بوکون ینه طوریور. دیوارلرك دیبندن اراضی اوچورووم اوله‌رق ٤٠ ــ ٥٠ متره اینیور. اودرجه‌ده‌که انسانك دکل کچینك بیله طیرمانمسی قابل دکل. قلعه‌یی همان دائراً مادار احاطه‌ایدن دره‌جك قلعه دیوارلرندن پك کوزل دوویله‌بیلور. اوزمانك اوقلری، عادی تفنکلری دکل حتی طاشله بیله‌دوومك قابل. بوکون‌قتولیك پاپالرینك دائرمسنی تشکیل ایدن‌بنالرده شرق‌جنوبیه متوجه اولانلرك اوزرنده اوزمانه‌مخصوص مدورمرمیلر عیناً طوریور شبهه‌سزکه بومرمیلرك اکثریسی دلش کچمش بر تخریبات یاپمشدر . فقط‌مجارملتنك اوفجیع ماضیی اونوتمامسی ایچون اومرمیلرچقارلمش دوولمش أولرك‌دیوارلرینه‌کوزه چارپه‌جق‌وجهله دیزلمش. بومرمیلرك

قطعیاً بیلملی‌یزکه دها یارم‌عصر سورمز اوروپالیلر بزی بلع ایلیه‌جکدر، بتون مسلمانلر محو اوله‌جقدر .

بزی محافظه ایچون اتحاددن باشقه چاره یوقدر.

شیعی اولسون ، سنی اولسون ، دکلمی‌که (لااله‌الاالله محمد رسول‌الله) دییور، کندینی مسلمان عد ایدییور، اونی دائرهٔ اتحاده آلمالی‌در .

اوت خطالری واردر ، یوق دکل ، فقط خطالرینی اصلاح ایده‌لم. یکدیکرمزه قارشی اعلان عداوت ایلمیه‌لم . خطالری وارسه اخطار ایدرك دائرهٔ انصافه دعوت ایده‌لم . اما خصمانه دکل ، حسن نیتله . هرکسك عقل ، فکری وار . البت تصحیح افکار ایدر . آرقادن آرقه‌یه‌زاونلری تضلیل، اونلربزی تضلیل... بونلر چوجق ایشلری، بویله شانلی برامته یاقیشماز .

اونلری دعوت ایده‌لم، قارشی قارشی‌یه ‌لم، علماسیله کوروشه‌لم، انسانجه‌سنه قنوشه‌لم ، آکلاشه‌لم :

ـ یاهو ! هیمز مسلماناز. نه‌در بینمزده‌کی بو مجادله ، بوقاوغا ؟ برمجلس مناظره تشکیل ایده‌لم . بینمزده‌کی اختلافلی مسئله‌لر نه‌ایسه حل ایده‌لم . . .

شیعی علماسنی دعوت ایلملی‌یز . بو مجلس تشکیل ایده‌رك اختلافلری حل ایتملی‌یز. بوحال تفرقه‌یه نهایت ویرملی‌یز. نه‌دربوحال؟

ایکیمزده قرآن اوقورز ، ایکیمزده الله‌بر ، پیغمبرحق اعتقاد ایدرز. صوکرا انلره‌کوره بز باطل، بزه‌کوره اونلر باطل. نه‌حیاتدر، نه‌تفرقه‌در بو؟ قوتك طاغیلمسی ، مسلمانلرك انحطاطی بوندن‌نشأت ایتدی . بو بویله‌در . بوفکرلر بوکونکی احتیاجله متناسب دکلدر . ادب دائره‌سنده مناظره ایتملی . طوغروسی بودر . مباحثه ایدرسه‌ك بن امینمکه اونلر دائرهٔ انصافه کله‌جکدر . مابعدی وار

سرتاج علماء شریعت پناه شیخ الاسلام حضرتلرینه

آچیق مکتوب

فضیلتمآب افندمز

اهل اسلام حالا دین مبین اسلامی بیلمیور دیسه‌م چوق آغر وچوق آجی برسوز اولور، دکلمی؟ بو آغر و آجی سوزی سویلمیه ، تکرارینه واعلانه کندیمی وجداناً بورجلی بیلیورم .

« دلیل » استنلورسه ـ سائر مملکتلر قطعه‌لر کناره دورسون دارالخلافه ، درسعادت ایچروسندن بردکل سوری سوری آیاقلی وجانلی دلیللر سوق ایتمك ممکندر . فقط بوکا حاجت قالمیور ظن ایدرم . چونکه مسلمانلرك یوزده ۹۹ ی اسلامیتك ندن عبارت اولدیغنی بیلمدکلری کیزلی قپالی برشی دکلدر .

اقصای شرقدن اقصای غربه قدر اقوام اسلامی قاپلامش تعصب خرافات ، تکاسل وغفلت بوجهالتك هم دلیل قویسی، هم نتیجهٔ فجیعی‌در .

اون‌بش یکرمی سنه مدرسه کوشه‌لرنده وحجره‌لرنده کتاب آقتاران « منلا » « خواجه » افندیلرمزی روح وحکمت اسلامیه‌یی بیلمش آکلامش ظن ایتمك استیورز ، فقط بونلرك بیلکیسندن ، آکلایشندن ملت مستفید اوله‌مدیغنی سویلمك لازمدر . منلا چوق، لکن ملتده بیلکی یوق .

اون بش یکرمی سنه « مدرسه تحصیلنده بولنمق پك آزمسلمانه میسردر. بناءً علیه باقی قالان بیکده ۹۹۹ ی دین مبین اسلامی هر قومك کندی لسانندهموجود بولنان « شرائط‌الایمان » « ضرورات دینیه » مزراقلی ومزراقسز ، صغیر وکبیر « علم حال » رساله‌لرندن تحصیله مجبور بولنیور ومذکور علم حاللرده نه وارسه خلقك بیلدیکی اوندن عبارتدر . . . . . .

شریعت پناه افندمز

ممالك اسلامیه‌ده موجود علم حاللرك هیچ بری روح وحکمت دینیه‌مزدن معلومات ودرس‌ویرمیور ؛ ممالك عثمانیه‌ده بویله برعلم‌حال آرادم، موجودلری کوزدن کچوردم، مع‌التأسف بوله‌مدم. موجود علم حاللرك جمله‌سی آنجق بش‌فرض ایله اصول عبادتدن خبرویریبورلر. باشقه برشی یوق انسانك مسلمانك سعادت دنیویه‌سی واخرویه‌سی ایچون مسلمانلقده موجود ومسلمانلره غایت لازم حقائق وقواعد مقدسه یوقیدرکه جمله علم حالجیلر بونلری پرده‌لیوب کچمشلر ؟

فضیلتمآب

تربیهٔ ملی وتحصیل معارفده معینکز بولنان معارف ناظری ایله برلکده لطفاً وتنزلاً اشبو چوبان مکتوبنه برکوز ایدك . جناب حق مجرد اوله‌رق برچوق شیلر بیورمش، بکا ایمان وعبادت ایدك دیمش . . بونی اوقیورز ، اداسنه چالشیورز ، بعده سعادتکز سیکره توقف ایدر ، عبادتدن صوکره کیدك رزقکزی آرایکز ، حلال تدابیر وصنایعده قصور ایتمیکز . حلال کسب عبادتدندر . اتفاق وشرکت ایله کوریلن ایشاره برکت ویره‌جکم کبی برچوق حقیقتلر دها بیورمشدر ؛ امی‌یی آزتحصیل ایله مدنی دائره‌یه داخل وفعالیت شخصیه واجتماعیه‌یه تحریك‌ایدن بونجه احادیث نبویه‌دن‌امته خبر ویرلمامکده‌در . نه ایچون ؟

«برکون قلعه قپوسنده بکجیلك، برکون عبادالله‌ك فائده ومحافظه‌سنه خدمت، قرق کون اوروج وعبادتدن افضلدر » کبی مدنیت واجتماعیت بشریه‌نك اساسلرندن اولان قواعد مقدسه نورانی دینمزك سطرلرنده، روحنده بولنورده چوجقلرمزه نه ایچون درس وتلقین ایدلمز ؟ فعالیت ووظائف اجتماعیه سوندیریلوب « نمه لازم » تولدینی موجب دکلمیدر ؟

« جنت آنالرك آیاغی آلتنده‌در » ، « قادین قز ویتیم حقندن قورقك » ، « مملکت کفر ایله منقرض اولماز آنجق عدالتسزلك ایله » کبی قواعد مدنیه واجتماعیه‌نك مستور قالدقلرندن دکلمیدرکه

اسکی شان وعظمتنی بولور. عکس حالده ماضینك جهالت واخلاقسزلغی دوام ایدرسه حریته، اردولره ، دونمالره رغماً محوك مقرر اولدیغنه امین اولمالیدر.

«طنین» وجدانی

اسماعیل غصپرنسکی بك حضرتلرینه

شرقك الك حاکم نقطه‌سی اولمق اعتباریله مادةً ومقر جلیل خلافت بولنمسی حسبیله‌ده معناً حائز اهمیت اولان استانبولك تقریباً اوچیوز سنه‌دنبری علی التدریج کچیردیکی ادوار انحطاطیه بریاندن بزعثمانلیلرك نیجه فلاکتلرینه سبب اولدیغنی وبریاندن‌ده مقر خلافتك شو حیات عاطلانه‌سی بتون عالم اسلام اوزرینه سؤ تأثیر حاصل ایلدیکنی بزه تاریخ عنعنه‌سیله کوستردیکی وهله شوصوك اوتوزسنه‌دنبری تفرقه وفساد اخلاق کبی الم بیوك فلاکتك قربانی ایدلمکلکمز مقرر اولدیغی جهتله بو ایکی بلانك سیر مخربنه سد چکن سنهٔ دوریه‌سنی ادراکله مباهی اولدیغمز انقلاب مسعودی بن ایکی اعتبارله تجلی ایلرم :

اولکیسی عالم مدنیت شرقده قوی وجدی بر حکومت بوله‌جغی ایچون سیاستی هرکسك کوروب اکلایه‌بیله‌جکی براساسه انبا ایده‌جك ایکنجیسی مقر جلیل خلافت، مقر جلیل خلافت اوله‌جق...

اوخ ! شکر یاربی ... ارتق ظلمات جهل وفساد ایچنده کچن ماضی هرفنالغیله ییقیلدی کیتدی ... شمدی ماهر، صالح اللر ایکی بنای متین قوریبور: حکومت عثمانیه کندی کندیسنه وجهانه قارشی اولان حقوق و وظائفنی طانیه‌جق وطانیده‌جق ... خلافت مقدسهٔ اسلامیه ، بتون عالم اسلامه قارشی واجبات دینیه‌سنی ایفا ایده‌جك هذا من فضل ربی!

حکومت سابقهٔ ظالمه‌نك حاکمیت ملیه‌ومشروطیت اداره‌اساسلرینی قبوله مجبور ایدلدیکنی ایلك ایشیتدیکم زمان سوینوب چیرپینمش ایدم، دنیالر بنم اولمش ایدی . مشروطیت اداره‌نك نه‌قدر اغیر ومسئولیتلی اولدیغنی وهلهٔ خاطرله‌مق ایسته‌مدم شمدی کون کچدکجه نقصانلر کندی کندینه میدانه چیقیور وتلافیسنه البته چالیشیلیور . شکل اداره‌مزك محتاجی اولدیغی آلتلر، قانونلر اکمال اولنوب مقتدر اللره تودیع اولندیمیدی وظیفه یالکز تطبیقدن تدویردن عبارت اوله‌جق وملت معظمهٔ عثمانیه بتون موجودیت سیاسیه‌سیله اوزمان لایق اولدیغی موقع شرفی اشغال ایده‌جك ... اوخ! نه قدر مسعود برآتی نه قدر طبیعی برطریق نجات . . . ربم عن قریب جله‌مزه ادراکنی نصیب ومیسر ایلیه . . .

بو یوله تکامل یولی دیرلر. بونك استحصالی ایچون ارباب حمیت وغیرت نه‌لر چکمه‌دیلر، حمداًلله جهل وفساده غلبه ایده‌بیلدیلر فقط بوغالیتدن بحق استفاده ایچون دها بك چوق بك چوق چالیشمغه مکتبلر، مدرسه‌لر، شرکتلر، دارالصناعه‌لر وبك چوق شیلر وجوده کتیرمکه محتاجز، مجبورز تشبث دور ابتدائیسنی هنوز کچیره‌مدی، تشبثك دور ابتدائیسنك صفحات ابتدائیه‌سی عدم اعتماد و تردد اولورمش . . . یواش یواش تشبث حقیقی علائمی کورولور تدریجاً قوتلشیر ابتدائی اساسلر قورولور برمخلوق متنفس کبی بیور باشاره باشار ... نوع بشر اوزرینه بو تأثیری یاپان هپ تکامل قانونیدر. نته‌کیم دوائر مرکزیه‌ده الك اول، الك نقصان اولان شیلرك ویاخود الك نقصان ظن اولنان شیلرك اکمالنه دوغری برتشبث اویاندی هرنظارت کندیسنه لازم اولان آلتلری قانونلری استحضاره باشلادی. فقط پك محدود، پك ابتدائی ... البته کله‌جك سنه دها متین دها جدی اوله‌جق بویله بویله میدانه کله‌جك الانتظار اشد من النار ایمش... ضرر یوق صبرك میوه‌سی طاتلیدردیرلر. بزصبر ایدرز ... بکله‌رز ...

یا بعض نظارتلر، دائره‌لر وارکه بز، امت اونلردن پك چوق شیلر بکله‌دیکمز حالده هنوز علامت تشبث اوله‌جق برشی کوره‌مدك ، ایشیده‌مدك . محزون نومید دکلز چونکه مطلقا آتی بزمدر، چونکه مطلقا قانون تکامل ، قانون اصطفا حکمنی اجرا ایده‌جکدر . فقط بشریت بویا، لزومندن فضله تردد وتشبثسزلك کلال ویریبور دوای عاجل — حین حاجتده — محض حیاتدر، امساك و تأخیرنده نتایج معکوسه مأمولدر ...

مثلا حربیه، مالیه، داخلیه، عدلیه نظارتلری آز چوق تشبث علائمی کوستردیلر. فقط مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌جه اتخاذ بیوریلان تشبثاردن بی‌خبرز. سائر نظارتلر یالکز امت عثمانیه‌یه قارشی مسئولدر مشیخت جلیلهٔ اسلامیه بتون عالم اسلامه قارشی مسئولدر. امان یاربی بونه بیوك مسئولیت، نه‌مقدس وظیفه‌در ...

عجزم بضاعه‌سزلکم بو بیوك مسئلهٔ اجتماعیه‌یه قاریشمه‌مه قطعیاً مانعدر. غرضم علمای کرامك، علاقه‌دارانك نظردقتنی جلب ایتمك‌در. خلیفه‌نك امیرالمؤمنینك مسائل اسلامیه‌یه متعلق وظائفنی مشیخت جلیلهٔ اسلامیه درعهده ایتمش، اومسؤلدر.

کرهٔ ارض اوزرندمکی اوچیوز ملیونی متجاوز اسلامك تربیهٔ فکریه‌سی ، تکملات اجتماعیه‌سی، احوال روحیه‌سی حقنده معلومات مطلقه‌سی اولمق ، بو هیئات اجتماعیهٔ اسلامیه‌نك نشو ونماسنه اصطفا وتکامل طبیعیسنه خادم اسبابی احضار وتوزیع ایلمك تربیهٔ ابتدائیهٔ اسلامیه‌نك سیاق واحده اولمسنه نظارت ایلمك ، بو متفرق ومتباعد هیئات اجتماعیهٔ اسلامیه ایچنده مثلا جهل ایله مکوب اولانلری وارسه ازالهٔ جهلی ؛ نفاق ، فساد ، ضلال وامثالی منهیاتله معلوللری وارسه اصلاحی اسبابی اتخاذ ایتمك، محیطنك تأثیر مظلمیله قرارمغه باشلایان موحد قلبلر وارسه اونلری تنویر ، ایقاظ ایلمك مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌نك الك بیوك بر وظیفه‌سی دکلیدر ؟

بومقصده وصول ایچون بر سنه‌دنبری نه‌لره تشبث بیوریلدی ؟ شمدی‌یه قدر قاچ مدرسه اصلاح ، قاچ مکتب کشاد بیوریلدی ؟ بو سؤالی کرهٔ ارضده‌کی هر هانکی بر مسلمان اولورسه اولسون مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌یه ایراد حقنه مالك دکلیدر ؟ مثلا چینده‌کی برمسلم، دیکر محللرده‌کی دینداشلرینك وضعیت اجتماعیه‌سنی اوکرنمك

استقامتنه باقیلنجه درهنك او بر طرفنده‌کی صرت اوزرنده عثمانلی بطریه‌لرینك موضع آلتی اولدیغنه حکم ایتمك لازم کلیر.

اساساً بودا پشته جهتندن کلندیکنه نظراً شهری دوومك ایچون اوصرتلردن مساعد یردهیوق. قلعه‌نك شمال جهتنده بر برون کبی طار بر صرت اوزانیر. قلعه‌یه هجوم ایچون الك مساعد برصرت. اورایه کیتدم. تپه‌نك اوزرینه بیوك بر بیاض مرمر ستون. اونك اوزرینه برصلیب دیکیلمش. اسکی رسملره کوره بوراسی وقتیله اسلام مزارلغی ایمش. بن کزرکن منادیاً یرلره باقبور اواسکی، تأثیرسز طوپلر تفنکلرله بومدهش قلعه‌لره هجوم ایدن جسور، متین بابالریمزك بر اوفاق کیکنی اولسون بولمق ایستیوردم. آغاج دیبلرینه بر آزدقتلی باقنجه بر قاچ کیك بولدم. یانمده آوستریالی ضابطانده وارایدی. برچوغمز کیکلری تدقیق ایتدك، انسانك قبورغه وسائر کیکلری پارچه‌لمش، کوچولمش، بشر اونر سانتیمتره بیوکلکده طاشلر اولمش فقط کیك اولدیغی کوریلیور. تدقیقاتی ایلریلتدکجه کیکلر زیاده‌لشیور. آرتق شبهه یوق بوراسی بر مزارلق. واراضینك شکلنه نظراً او زمان شانلی بابالریمز بوجهتدن هجوم ایتمش. اثنای هجومده برچوق شهید ویرمش. وعادت اولدیغی اوزره شهدا دوشدکلری یرده کوملمش. بوکون اوراده او مقدس مقابرك اوزرنده کوچك منتظم بر یول. اورته یرنده بیوك بر صلیب!

قصبه ضبط ایدلدکدن صوکره اهالیدن بر چوغی اسلام اولمش، یوز سنه‌یی متجاوز بوراده قالنه‌رق جوارده بر چوق قراده حقیقی ترکلرده یرلشمش. حتی حالا اسملری اسکی ترك اسملرندن محرف اوله‌رق محافظه ایدیلیور. قصبه‌ده اسکی اسلاملغك، عثمانلیلغك انقلاضندن، تپه‌سنده بیوك بر صلیب وضع ایدیله‌رك ساعت قله‌سنه تحویل ایدلمش برمناره، کنارلرده برجامع خرابه‌سی .... ایشته بوقدر.

اوراده اوقهرمان اجدادمزك کیکارینك یانی باشنده‌کی صلیبك دیبنده درین درین دوشوندم. بو کونکی وسائط ایله بیله یك کوچ ضبط ایدیله‌بیلن بو متین قلعه‌لره هجوم ایدن، بو یالچن قیالره شهدا وجودلرندن مردیونلر یاپه‌رق چیقان، اومتین اوجسور بابالرمزك یوز سنه‌یی متجاوز یرلشدکلری بویرلرده برقاچ کیکدن، برایکی خرابه‌دن بشقه برشی قالمامسی بتون بوقانلرك ملتك قلبنده دکل، الك عادی برکاغد اوزرنده بیله بر اثر براقامسی، بتون بوفلاکتلرك هیچ برانتباه حاصل ایتمه‌سی اسبابنی حزین حزین دوشوندم. کویاکه اوکیکلر برلشمش هرقیانك دیبندن بر شهید یوکسلمش، قانلی کفنلری، معظم طوغلی وقورانه‌باشلریله اومحترم بابالرمز قارشمه دکلمش. اونلرده بنم ایله برابر آرتق دوشونمك زمانی کلمش وحتی کچمکه باشلامش اولان بو اسباب انقراضی دوشونیورلردی. یردن برکیك آلدم. ماضیمزی ودقتسزلکك دوامی حالنده عاقبتمزی کوسترن اومقدس کیك پارچه‌سنی کمال احترامله برکاغده صارارق جیبمه قویدم. حالا دوشونیوردم، بوقوی ملتك نیچون بودرجه منقرض اولدیغنی بولمق ایسته‌یوردم. آرتق روحمدن قوپوب کلن برصدا بکا بوفلاکتلرك اسباب حقیقیه‌سنی بر ایکی کلمه سویلیوردی:

یوقاریدن اخلاقسزلق، آشاغیدن جهالت.

تاریخ او ابینهٔ حیات مالی بزه یوقاریده ملتك باشنده بولنانلر اخلاقسزلقلرینی نه‌قدر آجی برصورتده تصویر ایدر. فقط بو اخلاقسزلغك مولدی نه‌در؟ اونی‌ده بر آز دوشونورسه‌ك بتون فلاکتلرك اسباب حقیقیه‌سنی جهالتده بولورز. کوزی آچیق، فکری منور ملت کندیسنی اوچورومه سوق ایدن بیوکلرك قفاسنی دها أول أزه بناءً علیه ایش ملتك کوزینی آچمقده؛ اوکا انسانلغك معنای حقیقیسنی آکلاتمقده‌در. برکره ملت انسانلغك معنای حقیقیسنی آکلادیغی آرتق اونك باشنده جانوارلر طوره‌ماز. ایشته بونك ایچوندر تاریخ بزه هرزمان بوحقیقتی پك صریح سویلر، پك قانلی مثاللرله تشریح ایلر: انسانجه یشامق ایسترسه‌کز معنای انسانیتی آکلایه‌جق درجه تحصیل علمه چالیشکز. عکس حالده اجدادیکزك اوغرادیغی فلاکتلره اوغرامق مقرردر.

امین اوله‌لم که نه مجلس مبعوثان، نه حریت اردوسی، نه کنج ضابطان افکار احرارانه‌سی هیچ برشی بزم استقبالمزی جدی برصورتده تأمین ایده‌مز. تاریخ بزه کوستریبیور که بوکبی جزؤلر موقتدر. اصل باید اولان آچیلمش، انسانلغك معناسنی آکلامش اولان افکار عمومیه، اوافکار عمومیه‌نك تملی ایسه معارفدر. بزه انسانلغی، وطنپرورلك اوکره‌ده‌جك تاریخك آجی طاتلی حقیقتلریله بزی، دائما دوغری یوله سوق ایده‌جك اولان حقیقی برمعارفدر.

یا عجبا بز بوحقیقت محضه قارشیسنده شو برسنه‌لك حریت اثناسنده معارف ایچون نه یاپدق؟ هیچ! مهد حریت دینیلان سلانیکده بیله بر دارالمعلمین یوق. کویلرك یوزده الیسنده مکتب یوق. مکتبلرك یوزده سکسانده معلم یوق. ابتدائی قرائت کتابلرندن الك مهم آثاره قدر هیچ برنده عثمانلیلق وانسانلغی اوکره‌ده‌جك بر سطر یوق. بوحال بویله‌دوام ایدرسه أمین اوله‌لم که نه اردولر، نه زرهلیلر نه شمندوفرلر هیچ برشی استقبالمزی تأمین ایده‌مز. اردولرك انضباطی بوزولور. زرهلیلر چورور. جاهل ملتك پاره‌سی چابوق توکنیر. معارف ایسه بتون بونلری تدارك وتقویه ایده‌جك بتمز توکنمز خزینه‌در. ایشته بونك ایچون دیرم که کیکارینمز اوزرنده بر خاچ دیکیلدیکنی ایسته‌مزسه‌ك دیدی قودیلری، احترامات شخصیه‌یی براقه‌رق ملتك معارفنه باقه‌لم. سنجاق مرکزلرینه قدر دارالمعلمینلر، هر کویده مکتبلر آچه‌لم، طرز تدریسی اصلاح ایده‌لم. برطرفدن آوروپالیلری دیکه‌جهتدن تاریخمزی باشدن آشاغی تدقیق ایده‌رك ماضیدن ملته درسلر ویره‌لم بونك ایچون اجدادیمزك جولان ایتدیکی یرلره آدملر کونده‌لم تدقیقات یاپه‌لم، خرابه‌لرك طاشلرندن، اجدادیمزك کیکارندن بر چوق حقیقتلری میدانه چیقاره‌لم. بتون بوحقایقی انظار امته صاچه‌لم. بو کره بو اساس داخلنده چالیشمق تأسس ایدرسه عثمانلیلق پایدار اولور.

اولان دین مینمرك اوچیوز ملیون منتسبی اساسی ومبدأ اعتباریله بر تربیه‌ده ، برحسده ، بر سویهٔ فکریده بولنمسه نسبت ایلمك انسانیت نقطهٔ نظرندن ، دین نقطهٔ نظرندن لازمی ، دکل ؟ لازمسه بوندن مسئول کیمدر ؟

نمز اکسیك ، پاره‌مزی ؟ زکات ، اوقاف ... یوخزانی علوم اجتماعیه متخصصلرندن برینه کوستروب بوکونکی وضعیتمزی حکایه ایلمسك نه دیمك ... لاحول ولاقوة .. دیمك که اکسیکك تشبثمزده ، علمزده ، عالمه وقوفزده ایمش ..

ای عالم اسلام ، بن عجزمه اکلایورمکه استقبالك دین طبیعی (موحد) لکدر ، انکشافات دماغیه ، حسیات روحیه ، قواعدیه شکل وقوتنده تجلی ایتدکجه نوع بشر حقیقت اسلامیه دوه‌رو ایلرلهمش اولیور ..

ای عالم اسلام ، سن‌ده برعکس‌العمل یاپ ، اوچیوز سنه‌لك خواب غفلت الویرر سکادوغرو کلن استقبالی ، استقبال ایچون سن‌ده وظیفه‌کی یاپ .. بزده دین‌اسلامك یالکز اسماً دکل ، فکراً بروحاً حقیقی اولادلری ، دین اسلامه لایق هیئات اجتماعیه افرادی اولمغه افتخار ایدهلم .

قرون‌وسطی‌ده اسلامیت علیهنده نه‌لر یازلمادی ، نه‌لر سویلنمدی دماغ بشر ، کالاه دوغرو صعود ایتدکجه اوهیولرده تخفیف ایتدی ولاینقطع ایدییور . فقط بو ، بز مسلمانلرك اشتغالات دماغیمی نتیجه‌سی دکل ، قانون تکاملك ، استکناه حقیقت میل طبیعیسنك ایجابایدر .. باری مسلمانلغك علویتی ، مسلمانلرك عظالت‌ومسکنتی انخسافه اوغرایور دیدیرتیلم . شیخ التلاینی افندی حضرتلرینك [الدین‌الاسلامی والعلوم‌کروس] نام مدافعه نامه‌سنده لوردقرومره سرد ایتدیکی حقایق دائرسنده مسلمان ، فعلاً مسلمان اولالم .

چاره‌سی‌نی ایدهرم که انجق مدرسه‌لریمزك اصلاحی ، دارالعلومك کشادی ، عالم اسلامه روح اتباع تحقیق ومعتقدك ، قاضیك ، اماملق ، خطیبلك ، واعظلق ، معلملك ، مدرسلك وامثالی کبی یا بالذات یا بالتبعیه دینه تعلقی اولان وظائفك مطلقا بو دارالعلومدن وبویله مدرسه‌لردن مأذون علمایه تخصیصی وهرباتی صارغینلك عالم طاغمی زمانه نهایت ویرلدیکنك بیتمسی‌ایله قابلدر . وبو تثبت ، یومسك یالکز عثمانی مسلمانلری دکل ، بتون عالم اسلام نظر دقته السرق دوشونیلهجك . حل اولنه‌جق برمسئلهٔ حیاتیه ، برمسئلهٔ دینیدر .

آه نه اولوردی علمای کرامدن برقاچی بر یره کلوب‌ده مثلا (اون اوچنجی عصر هجری شمسیده عالم اسلام) ویاخود مثلا (عصر حاضر مسلمانلری وتربیهٔ فکریه واجتماعیه‌لری) یاخود وسلمه‌جه (عالم اسلام) نامیله فنی اجتماعی تاریخی بر اثر وجوده کتیرسلر وهر لسانه ترجمه ایلسلر جهانه داغیتسلر بوبریمزدن خیر اولسون .. فقط اوصورتله که شرق وغربده‌کی جهانك هر طرفنده‌کی مسلمانلرك کویلرینه کلیلرینه وارنجیه‌قدر بتون سراثر روحیه‌سنی حیات سیاسی ، حیات اقتصادیمی ، حقوق طبیعیمنك هانکیلرندن محروم هانکیلرینه مالك اولدیغی ، حسیات دینیمی جلسلرنی مکتبلرنی لوکره‌یلهم .. صوکره عصاتی اصلاح ، نواقصی اکال جلرلرنی دوشونهلم .. دوشونهلم .. منبعث جلبهٔ اسلامیه‌نك ، اوقاف نظارتنك ، دارالخلافه‌الیه عامای کرامك ، مؤتمر جلیل اسلامك بالطبع دعا احتمالی دعا اساسلی دوشونلدیکی ، دوشونه‌جکی وسعتلی بوضرله کسرلرنتایج غایه‌سنه انتظار ایدهرم وموفقیتی تاکرمندزدیلرم .

بهدت

م . علی منیر

دیره فوتره‌سندن بریاراق

عابد

کیمی نسخه‌ده حافظ علی افندینك اصلاح مدارسی حقنده‌کی مطالعات عظامه‌سی یازلمشدی . بودفعه مدرسه‌لرك کیفیت اصلاحی عالم اسلامیت واسلامیت نقطهٔ نظرنده بدرجه واجب الاجرا براهین مهم دینی اولدیغی برایکی مثال ایله توضیح واثبات اولنه‌جقدر . حکومت مطلقهٔ عثمانیه‌نی مختلف الاجناس والمذاهب عناصردن تشکل ایتمش ایسه‌ده حکومت مشارالیهانك بالکز معنی عثمانی قانونی کی برموجه قوی شعار اولمسندن حکومتده باطنی اولمغه‌یه اصالهٔ (عثمانیه) ومنتسب اولدیغی دین مالیه نسبهٔ دخی (اسلامیه) در .

برحکومتك امور مدنیه‌سی ایسه علما وفلاسفهٔ روحانیه‌سنك تکامل فیض وعرفانی وبویله صاحب کمالات اولان علمانك اجرا کده منشأ فیوضات ومدنیات اولان مدارسك برآن اول تکثیریله اولمه‌جکی وبرحیات اولان براسلی کلمك کرك امور دنیویه کرك امور دینیه‌سنده کلمین ومسعود اولهبیلهجك برحال ایله یشاییلمسی ایچون هرایکی خصوصده بهره‌مند فیض ومعالی اولمشی ایجاب ایدهجکی شبهه‌سزدر .

هرحالکی جهتی نقصان ایسه سعادت حال ایله امرار حیات ایدهبیلهجکمدن ایدی‌الحسر برعذاب وجدان ، براضطراب معنوی ایچنده ازیلوب کیتمکی طبیعیدر .

هرایکی جهتی وصورت متکاملهده جمع اولان بروجود قیمتدار تثبت ایدهجکی هرکاره واشراح تدابیر حسن نتیجه ویرمك همری اولدقه بختیار یاشار .

دارالفنون شاهانه‌سی اولدقه اوکی مدارسمدن نشأت ایتمش اولان اسلاف وزرا وامرا ایله — خصوصاً هانکمز اولورسه بر ایکیسی لستا ایدیلمه — بتون اهالی وبخصوص فضل وکمال صاحبی اولانلرك تدویر امور حکومت خصوصنده‌کی فوقالعاده دخی الت صاف نوازیلرینه کاه وسوحه کورلمکدهدر .

بری احد دیکری‌دلوده کی هرایکیسی ارزوده فقط بری فضل دیکری جاهل ایکی صنف اهل بیتدهکی فرق عظیمه اجراآت جهتیه برحیثیت قوتلت تعرضی ، ایکیسنك ارتکاب ردیلهسی اطار عقیده‌سی آنجق اولور ایسه بری ملك سیرتنده بر فضل بر

ایستمه نرمدن وناصل اوکرنه‌جك ؟ بوکا مأمور دارالخلافة العلیه‌ده قاچ عدد، قاچ رساله نشر اولندی وقاچ دیله بازلدی، اکلایلدی ؟...

بز بو احتیاجات روحیه‌مزی، دورمشؤم مندرسده آثار اجنبیه‌یه مراجعت ایده ایده وبك غلط ایجنده ـ معادله حل ایدرکی ـ بر حقیقت استنباطنه اوغراشیرز. قصوده بو اصل اوله‌بیلیرمی اوله‌مازدی.. نه‌می بویله اوله‌جق ؟ بوقسه بو مسئلهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه ایجونده برفرانسز، برانکلیز یاخود بر روس محرریك هت وحیثیتی انتظار ایدیلم . . امین اولکز قریب الوقوعدر علمای کرام بو نقصانی اکمال ایلمزسه بر فرانسز، بر انکلیز یاخود بر روس فاضلی عالمی بونی اجرا ایده‌جکدر .

نشتك بویله‌فرو نائی‌ده البته مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌دن نکلیه‌یه لك دکلدر بوندن دوغروسی دوغروسی علمای کرامده مسؤلدر . علی الاطلاق ارباب قلمده مسؤلدر . دارالخلافة العلیه عصرلرندبری مقر جلیل خلافت ایکن هنوز مفصل بر تاریخ اسلامیمز یوق. مفصل بر اسلام جغرافیامز بر اسلام خریطه‌سی یوق . عالم اسلامك مثلا شو ایجنده بولنمقده اون اوچنجی عصر هجریٔ شمسیه‌دکی وضعیت اجتماعیه ، احوال روحیه ، تربیهٔ اخلاقیه وسائره‌سنه دائر بر اثر علمی واجتماعی کلیاً مفقود . . الثیوك عالمزه صورولمه مثلا افریقا قطعه‌سنه‌دکی احوال اسلامیه‌مزه ایضاحات اعطاسندن عاجز اولدیغی کورولور. افریقانك اطرافیله تا امریقایه قدر اوزانوب کیدن اطعاره‌دکی مسلمانلردن، مسلمانلرك بوکونکی احوال اجتماعیه‌سیله کچن عصرکی وضعیات سیاسیه‌سندن بحث ایکده ، بوزیکده عاجز خیرز . . قوه حاکمه سید علی‌نك کچن سنه محاکمه‌سی اجنبی غزته‌لرنده کورمشدم عجبا نه‌یه منجر اولدی . . بو معروضاتم سیاسی مقصده مستند دکلدر . بن فکریمی صرف علمی یوروتمك ایستیورم . ایستیورم فقط نقصان قالیور. عجزمی تکرار ایدیورم وبز مسلمانلرك ـ ملل سائره‌نك اولدیغی کبی ـ احوال اجتماعیه‌سی قطعیاً تحت انضباطه الغنی علمای کرامدن وباب جلیل مشیختدن استدعا وطلب ایدرم .

مثلا هنده‌ده افریقاده رمضان ، بایرام ناصل اولیور ، بودیغی کونلرمز اورالرجه ناصل کیچیریلیور . اورالرده‌کی نسوان اسلام ایله بزمکیلر ارمسنده عادتاً نه‌فرق وار ؟

افریقاده برجوق مرابطلردن بحث اولنیور . اونلرك تربیهٔ فکریمی قیمت مادیمی نه‌در؟ مسلمانلرك التمزقیمی نرده‌کیلریدر؟ اك متأخری هانکیسیدر ؟

اندلس تسمیه اولنان اسپانیاده اسلامارك قطعیاً منقرض اولدیغی سویله‌یورلر . بعض ارباب مراق اورالرده هوز بك چوق مسلمان، اسپانیولشمش مسلمان اولدیغی سویله‌یورلر . اصل واری یوقی کیمدن صوروب اکلایلم .

بعض پروتستان وقاتولیك مسیونرلر افریقا ایچرلریله اسیا ، امریقا وافریقا قطعه‌لری ارمسنده‌کی اطعاره اسلام قبائلیه کیدمرك وقبائل اسلامیه ارمسنده یرلشه‌رك تعلیم وتدریس دین بهانه‌سیله واونلرك صفوت اخلاقیه‌سندن استفاده ایدمرك وقرآن کریمده حضرت مسیح علیه‌السلام حقنده‌کی توصیفات سبحانه‌یی وسیله ایدرك یوانش یوانش اونلری پروتستانلشدیردقلری ، قاتولیکلشدیردکلری سویله‌نیور . اصلی واری یوقی ؟ جارهٔ مدافعه نه‌در ؟ بو معروضاتم جغرافیایه ، تاریخه ، سیاحته ، سیاسته عائد برحکایه‌میدر ، یوقسه صرف برمسئلهٔ اسلامیه ، برمسئلهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه‌میدر ؟

فونت هاری اسمنده بر ذات فضیلتماتك (اسلام) نامنده‌کی کتاب معتبرینی چکنلرده‌اوقومشدم. تونس وجزایر مسلمانلری حقنده بزم ایچون قائده‌لی وعبرت آمیز برچوق ایضاحات ، تفصیلات وار. بوکتاب معتبرك عربجه‌یه دخی ترجمه اولندیغی سویله‌یورلر ، جزایر، دهکی مدرسه‌لر مفتش عمومیسی اسمی خاطرمده قالمیان بر موسیونك (اسلامیزم) نامنده‌کی کتابنی‌ده اوقودم اوندمده اوکرنه‌جك عبرت الهجق شیلر اکسیك دکل . علمای کرام حضراتنك نظردقتنی جلب ایدرم بو وامثالی کتابلردن احوال اسلام واوروپاده‌کی موقعی حقنده بر فکر عمومی ایدینیله بیلیر ونه‌یاپیلمق لازم ایسه تثبت بیوریلیر . بوتأخر وتردددن هم عنداللهده هم عنداللهده مسئول ، علمای کرام حضراتیدر .

بو بر وظیفهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه‌درکه یالکز برکشی برنی یاپامز بونی دوشونه‌جك برهیئت علمیه اولمالیدر . کچن سنه مصرده بر مؤتمر اسلام عقد اولندیغی وبوسنه‌ده دارالخلافة العلیه‌ده یاخود مصرده عقد اولنه‌جغنی سویله‌یورلر بو مسئله‌لری من غیر حد ولیاقة مؤتمرك نظر دقتنه عرض ایلرم .

مثلا هندن ، ترکستاندن بر ذات قالقوب دارالخلافة العلیه‌یه کلدی، مراجعت ایده‌جك برمحل مخصوص ، کوروشه‌جك برمأمور مخصوص یوق . بویله‌می اولمالیدی. باب جلیل مشیختده امور خارجیهٔ اسلامیه ایله توغل ایده‌جك بر دائرهٔ مخصوصه‌یه شدت احتیاجز اولدیغی اعتقادندیم. صرف امور دینیه وتربیهٔ اسلامیه‌یه نظارت ایتمك اوزره بتون بلاد اسلامیه‌ده باب جلیل مشیختك برمأمور مخصوصی اولمالیدر.

رابطهٔ دینیه‌مزی تمیه واعلا ایچون وسائط مادیه تأسیسی شرعاً، عقلاً بورجزدر عجبا بویله برتشبث وارمی ، اوله‌جقمی ؟

افریقاده برچوق بلاد اسلامیه واردرکه مطبوع برالفبا رساله‌سی، اجزاء شریفه‌نك مطبوع هیچ برنسخه‌سی هنوز کیرمه‌مشدر. بو وظیفه‌یی مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌می دوشونه‌جك ، یوقسه مسیونرلرك همتمی ترك اوله‌جق . . .

بلاد اسلامیه‌نك ایجاب ایدن برلرنده [١] ـ هیچ اولمازسه شمدیلك سکز اون قدر ـ دارالعلوم تأسیس ایلمك احتیاجات عصریه‌مزله متناسب علوم وفنون علوم دینیه علوم اجتماعیه تدریس اولنمق السنهٔ اسلامیه‌ده ایجاب ایدن کتابلر یازلمق لسان عرب لسان دینی ، لسان مشترك عد اولنمق یعنی بو شیلر برقاعده‌یه برقانونه ربط ایدلمك ـ الحاصل بتون لاقیدیمزه رغماً التفاته استقبالی ذاتاً یارلاق

[١] مثلا هند، چین، المانیا، روم ایلی، افریقا، ترکستان وسائر عالمده

اولان دين مبينمزك اوچيوز مليون منتسبى اساس ومبدأ اعتباريله برتربيه‌دة ، برحسده ، بر سويهٔ فكريه‌ده بولنمسنه نشبث ايلمك انسانيت نقطهٔ نظرندن ، دين نقطهٔ نظرندن لازمى ، دكلى ؟ لازمسه بوندن مسئول كيمدر ؟

نه‌مز اكسيك ، پاره‌مزمى ؟ زكات ، اوقاف . . . بوخزائنى علوم اجتماعيه متخصصلرندن برينه كوستروب بوكونكى وضعيتمزى حكايه ايلسه‌ك نه‌لر ديمز . . . لاحول ولاقوة . . ديمك كه اكسيكلك تشبثمزده ، علممزده ، عاله وقوفمزده ايمش . .

اى عالم اسلام ، بن عجزمله اكلايورم‌كه استقبالك دين طبيعيسى (موحد) لكدر ، انكشافات دماغيه ، حسيات روحيه ، قواعدفنيه شكل وقوتنده تجلى ايتدكجه نوع بشر حقيقت اسلاميه دوغرو ايلرله‌مش اوليور . .

اى عالم اسلام ، سن‌ده برعكس‌العمل ياپ . اوچيوز سنه‌لك خواب غفلت الويرر سكادوغرو كلن استقبالى ، استقبال ايچون سن‌ده وظيفه‌كى ياپ .. بزده دين‌اسلامك يالكز اسماً دكل ، فكراً ، روحاً حقيقى اولادلرى ، دين اسلامه لايق هيئات اجتماعيه افرادى اولمغله افتخار ايده‌لم .

قرون‌وسطى‌ده اسلاميت عليهنده نه‌لريازيلمدى ، نه‌لرسويلنمدى دماغ بشر ، كلاته دوغرو صعود ايتدكجه اوهجوملرده تخفف ايتدى ولاينقطع ايديبور . فقط بو ، بز مسلمانلرك اشتغالات دماغيه‌مى نتيجه‌سى دكل ، قانون تكاملك ، استكناه حقيقت ميل طبيعيسنك ايجاباتيدر . . باری مسلمانلغك علويتى ، مسلمانلرك عطالت‌ومسكنتى انخسافه اوغراتيور ديديرتميه‌لم . شيخ الغلاييني افندى حضرتلرينك [الدين‌الاسلامى واللوردكرومر] نام مدافعه نامه‌سنده لوردقرومره سرد ايتديكى حقايق دائره‌سنده مسلمان ، فعلاً مسلمان اولالم .

چاره‌سى‌ظن ايده‌رم‌كه انجق مدرسه‌لريمزك اصلاحى ، دارالعلوملر كشادى ، عالم اسلامه روح انتباه تلقينى ومفتيلك ، قاضيلك ، امام‌لق ، خطيبلك ، واعظلق ، معلملك ، مدرسلك وامثالى كبى يا بالذات يا بالتبعيه دينه تعلقى اولان وظائفك مطلقا بو دارالعلوملردن وبويله مدرسه‌لردن مأذون علمايه تخصيصى وهرباشى صاريقلينك عالم طاتمسى زمانه نهايت ويرلديكنك بيلنمسى ايله قابلدر . وبو تشبث ، بومسئله يالكز عثمانلى مسلمانلرى دكل ، بتون عالم اسلام نظر دقته النه‌رق دوشونيله‌جك . حل اولنه‌جق برمسئلهٔ حياتيه ، برمسلهٔ دينيه‌در .

آه نه اولوردى علمانى كرامدن برقاچى بر يره كلوب‌ده مثلا (اون اوچنجى عصر هجرىٔ شمسيده عالم اسلام) ياخود مثلا (عصر حاضر مسلمانلرى وتربيهٔ فكريه واجتماعيه‌لرى) ياخود وساده‌جه (عالم اسلام) نامله فنى اجتماعى تاريخى بر اثر وجوده كتيرسه‌لر وهر لسانه ترجمه ايلسه‌لر جهانه داغيتسه‌لر بربرمزدن خبير اولسه‌ق . . فقط اوصورتله‌كه شرق وغربده‌كى جهانك هر طرفنده‌كى مسلمانلرك كويلرينه كله‌لرينه واريخه‌يه‌قدر بتون سراثر روحيه‌سنى حيات سياسى ، حيات اقتصاديه‌سى ، حقوق طبيعيه‌سنك هانكيلرندن محروم ، هانكيلرينه مالك اولديغنى ، حسيات دينيه‌سنى جامعلرينى مكتبلرينى اوكرنه‌بيله‌لم . . صوكره غلطاتى اصلاح ، نواقصنى اكمال چاره‌لرينى دوشونه‌لم . . دوشونه‌لم . . مشيخت جليلهٔ اسلاميه‌نك ، اوقاف نظارتنك ، دارالخلافة‌العليه علماى كرامنك ، مؤتمر جليل اسلامك بالطبع دها احاطه‌لى دها اساسلى دوشونديكى ، دوشونه‌جكى بومسئله‌يى بوقدرله كسه‌رك نتايج نمايه‌سنه انتظار ايده‌رم وموفقيتى تاكريمدن ديلرم .

بيروت م . على منير

دبره قونفره‌سندن بريا پراق

مابعد

كچن نسخه‌ده حافظ على افندينك اصلاح مدارس حقنده‌كى مطالعات محققانه‌سى يازلمشدى . بردفعه مدرسه‌لرك كيفيت اصلاحى عالم اسلاميت وانسانيت نقطهٔ نظرنجه نه درجه واجب الاجرا برامر مهم دينى اولديغى برايكى مثال ايله توضيح واثبات اولنه‌جقدر . حكومت معظمهٔ عثمانيه‌مز مختلف الاجناس والمذاهب عناصردن تشكل ايتمش ايسه‌ده حكومت مشارالهانك بانىٔ معظمى عثمان غازى كبى برموحد تقوى شعار اولمسندن حكومت‌ده بالطبع اونام‌نامى‌يه اضافةً (عثمانيه) ومنتسب اولديغى دين عالى‌يه نسبةً دخى (اسلاميه) در .

برحكومتك امور مذهبيه‌سى ايسه علما وفلاسفهٔ روحانيه‌سنك تكامل فيض وعرفانى وبويله صاحب كمالات‌اولان علمانك ادراكى‌ده منشأ فيوضات ومدنيات‌اولان‌مدارسك بر آن اول تكمليله‌اوله‌بيله‌جكى وبرحيات‌اولان برانسان كاملك كرك‌امور دنيويه كرك‌اموردينيه‌سنده كامين ومسعود اوله‌بيله‌جك برحال ايله يشايه‌بيلمسى ايچون هرايكى خصوصده بهره‌مند فيض ومعالى اولمسى ايجاب ايده‌جكى شبهه‌سزدر .

هرهانكى جهتى نقصان ايسه سعادت حال ايله امرار حيات ايده‌مه‌جكندن ابدى‌الدهر برعذاب وجدانى ، براضطراب معنوى ايچنده ازيلوب قاله‌جنى طبيعيدر .

هرايكى جهتى برصورت متكامله‌ده جامع اولان بروجود قيمتدار تشبث ايده‌جكى هركاره برانشراح تام‌ايله حسن نتيجه ويره‌رك عمرى اولدقجه بختيار ياشار .

دارالفنون متابعه‌سنده بولندقجه اوكبى مدارسدن نشأت ايتمش اولان اسلاف وزرا وامرا ايله — خوارق عاداتدن اوله‌رق بر ايكيسى استثنا ايديلنجه -- بتون امى وياخود فضل وكمالى محدود اولانلرك تدوير امور حكومت خصوصنده‌كى فرقلرى دخى البت محائف تواريخده كمال وضوحله كورلمكده‌در .

برى احمد ديكرى‌داود كبى هرايكيسى ارناؤود فقط برى فاضل ديكرى جاهل ايكى صدر اعظم بينده‌كى فرق عظيميله اجراآت جهتيله برنجيسنك فتوحات نادره‌سى ، ايكنجيسنك ارتكابات رذيله‌سى انظار مقايسه‌يه آلنه‌جق اولور ايسه برى ملك سيرتنده بر فاضل بر

ایسته‌سه نره‌دن وناصل اوکره‌نه‌جك ؟ بوکا دائر دارالخلافة العلیه‌ده قاچ مجلد، قاچ رساله نشر اولندی وقاچ‌دیللره یازلدی، اکلاتیلدی ؟...

بز بو احتیاجات روحیه‌مزی، دورمشوم مندرسده آثار اجنبیه‌یه مراجعت ایده ایده وبیك غلط ایچنده ـ معادله حل ایدرکی ـ برحقیقت استنباطنه اوغراشیرز، مقصوده یاواصل اوله‌بیلیریا اوله‌مازدق.. ینه‌می بویله اوله‌جق ؟ بوقسه بو مسئلهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه ایچون‌ده برفرانسز ، برانکلیز یاخود بر روس محررینك همت وحمیتنه‌می انتظار ایده‌لم . . امین اولکز قریب الوقوعدر علمای کرام بونقصانی اکمال ایلمزسه بر فرانسز ، بر انکلیز یاخود بر روس فاضلی، عالمی بونی ایفا ایده‌جکدر .

تشبثك بویله‌فروعاتی‌ده البته‌مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌دن بکلمه‌یه‌لك دکلز بوندن دوغرودن دوغرویه‌علمای کرامده مسؤلدر . علی الاطلاق ارباب قلمده مسؤلدر . دارالخلافة العلیه عصرلردنبری مقرجلیل خلافت ایکن هنوز مفصل برتاریخ اسلامزیوق. مفصل براسلام جغرافیاسی. بر اسلام خریطه‌سی یوق . عالم اسلامك مثلا شو ایچنده بولندیغمز اون اوچنجی عصر هجریٔ شمسیده‌کی وضعیات اجتماعیه ، احوال روحیه ، تربیهٔ اخلاقیه وسائره‌سنه دائر براثر علمی واجتماعی کلیاً مفقود . . الکبیوك عالمزه صورولـه مثلاافریقا قطعه‌سنده‌کی احوال اسلامدن‌بزه ایضاحات اعطاسندن عاجز اولدیغی کورولور، افریقانك اطرافیله تا امریقایه قدر اوزانوب کیدن اطه‌لرده‌کی مسلمانلردن، مسلمانلرك بوکونکی احوال اجتماعیه‌سیله کچن عصرکی وضعیات سیاسیه‌سندن عجبا بیکده ، یوزبیکده قاچز خبیرز . . قوبر حاکمی سید علی‌نك کچن سنه محاکمه‌سنی اجنبی غزته‌لرنده کورمشدم عجبا نه‌یه منجر اولدی . . بو معروضاتم سیاسی مقصده مستند دکلدر . بن فکریمی صرف علمی یوروتمك ایسته‌یورم ، ایسته‌یورم فقط نقصان قالیور. عجزمی تکرار ایده‌رم وبز مسلمانلرك ـ ملل سائره‌نك اولدیغی کبی ـ احوال اجتماعیه‌سی قطعیاً تحت انضباطه النمسی علمای کرامدن وباب جلیل مشیختدن استدعا وطلب ایدرم .

مثلا هنده‌ده افریقاده رمضان ، بایرام ناصل اولیور ، بودینی کونلرمز اورالرجه ناصل کچیریلیور . اورالرده‌کی نسوان اسلام ایله بزمکیلر اره‌سنده عادتاً نه‌فرق وار ؟

افریقاده برچوق مرابطلردن بحث اولنیور . اونلرك تربیهٔ فکریه‌سی قیمت مادیه‌سی نه‌در؟ مسلمانلرك الکمترقیسی نره‌ده‌کلریدر؟ الك متأخری هانکیسیدر ؟

اندلس تسمیه اولنان اسپانیاده اسلامارك قطعیاً منقرض اولدیغنی سویله‌یورلر . بعض ارباب مراق اورالرده هنوز یك چوق مسلمان، اسپانیولشمش مسلمان اولدیغنی سویله‌یورلر . اصلی وارمی یوقمی کیمدن صوروب اکلایه‌لم .

بعض پروتستان وقاتولیك مسیونرلر افریقا ایچرلریله اسیا ، امریقا وافریقا قطعه‌لری اره‌سنده‌کی اطه‌لره اسلام قیافتیله کیده‌رك وقبائل اسلامیه اره‌سنده یرلشه‌رك تعلیم وتدریس دین بهانه‌سیله واونلرك صفوت اخلاقیه‌سندن استفاده ایده‌رك وقرآن کریمده حضرت مسیح علیه‌السلام حقنده‌کی توصیفات سبحانیه‌یی وسیله ایدرك یواش یواش اونلری پروتستانلشدیردقلری ، قاتولکلشدیردکلری سویله‌نیور . اصلی وارمی یوقمی ؟ چارهٔ مدافعه نه‌در ؟ بومعروضاتم جغرافیایه ، تاریخه ، سیاحته ، سیاسته عائدبرحکایه‌میدر ، یوقسه صرف برمسئلهٔ اسلامیه ، برمسئلهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه‌میدر ؟

قونت هانری اسمنده بر ذات فضیلتسماتك (اسلام) نامنده‌کی کتاب‌معتبرینی کچنارده‌اوقومشدم، تونس وجزایر مسلمانلری حقنده بزم ایچون فائده‌لی وعبرت آمیز برچوق ایضاحات ، تفصیلات وار. بوکتاب معتبرك عربجه‌یه دخی ترجمه اولندیغنی سویله‌یورلر ، جزایر. ده‌کی مدرسه‌لر مفتش عمومیسی اسمی خاطرمده قالمیان بر موسیونك (اسلامیزم) نامنده‌کی کتابنی‌ده اوقودم اونده‌ده اوکرنه‌جك عبرت الهجق شیلر اکسیك دکل . علمای کرام حضراتنك نظردقتنی جلب ایده‌رم بو وامثالی کتابلردن‌احوال اسلام واوروپاده‌کی موقعی حقنده برفکر عمومی ایدینیله بیلیر ونه‌یاپیلمق لازم ایسه تشبث بیوریلیر . بوتأخر وترددن هم عندالناس هم عنداه مسئول ، علمای کرام حضراتیدر .

بو بروظیفهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه‌درکه یالکز برکشی برشی یاپامز بونی دوشونه‌جك برهیئت علمیه اولمالیدر . کچن سنه مصرده بر مؤتمر اسلام عقد اولندیغنی وبوسنه‌ده دارالخلافة العلیه‌ده یاخود مصرده عقد اولنه‌جغنی سویله‌یورلر بومسئله‌لری من غیر حد ولیاقة مؤتمرك نظر دقتنه عرض ایلرم .

مثلاهندن ، ترکستاندن برذات قالقوب دارالخلافة العلیه‌یه کلدی، مراجعت ایده‌جك برمحل مخصوص ، کوروشه‌جك برمأمور مخصوص یوق . بویله‌می اولمالیدی. باب جلیل مشیختده امور خارجیهٔ اسلامیه ایله توغل ایده‌جك بر دائرهٔ مخصوصه‌یه شدت احتیاجز اولدیغنی اعتقادندیم. صرف امور دینیه وتربیهٔ اسلامیه‌یه نظارت ایتمك اوزره بتون بلاد اسلامیه‌ده باب‌جلیل مشیختك برمأمور مخصوصی اولمالیدر.

رابطهٔ دینیه‌مزی تمیه واعلا ایچون وسائط مادیه تأسیسی شرعاً، عقلاً بورجمزدر عجبا بویله برتشبث وارمی ، اوله‌جقمی ؟

افریقاده برچوق بلاداسلامیه واردرکه مطبوع برالفبا رساله‌سی، اجزاء شریفه‌نك مطبوع هیچ‌برنسخه‌سی هنوز کیرمه‌مشدر. بروظیفه‌یی مشیخت جلیلهٔ اسلامیه‌می دوشونه‌جك ، یوقسه مسیونرلرك همتنه‌می ترك اولنه‌جق . . .

بلاد اسلامیه‌نك ایجاب ایدن یرلرنده [١] ـ هیچ اولمازسه شمدیلك سکز اون قدر ـ دارالعلوم تأسیس ایلمك احتیاجات عصریه‌مزله متناسب علوم وفنون علوم دینیه علوم اجتماعیه تدریس اولنمق السنهٔ اسلامیه‌ده ایجاب ایدن کتابلر یازلمق لسان عرب لسان دینی ، لسان مشترك عد اولنمق یعنی بو شیلر برقاعده‌یه برقانونه ربط ایدلمك ـ الحاصل بتون لاقیدیمزه رغماً المنقلله استقبالی ذاتاً پارلاق

[١] مثلا هند، چین، اناطولی، روم‌ایلی، افریقا، ترکستان وسائر محلرده

حل وتشریحنه مدد ومدد اولان مطالعات برکزیدهلرینی بیدریغ بیورهرق افراد اهالیی ایقاظ ایتماری ترجیاتیله عرض وتقدیم ایلرم .

وما کنا لنهتدی لولاان هدینالله

•
• •

اجماع صحابه ایله ترتیب وترسیم ایدیلان مصاحف عثمانیه رسم وخطلرندن اکثر جهاتی قواعد عربیهیه موافق بعض قاطی مخالف کلدیکی ائمه وقراء طرفلرندن کتب قرائتده بیان اولنمشدر .

خطوط عثمانیهدن قواعد عربیهیه مخالف کلان قاطعدن بعضینك حکمی بزمعاشر اخلافه معلوم وبعضینك علمی بزدن غائب ونهان اولمش بومواقع صحابهٔ کرام حضراتندن کیف ماتفق ترسیم اولنمیوب بلکه نزد سامیلرنده متحقق سروحکمتدن نشأت ایتمشدر .

شوحالده مصحف عثمانی خطوطندن اصول عربیهیه مخالف اولان مواضعده قواعد عربیهیه باقیلمیوب مصحف عثمانی رسم وخطنه اتباع واجبدر .

باخصوص متقدمین و متأخرینده چوق ذوات کرام وعلماء اعلام مصحف عثمانی رسم وخطی بیان خصوصنده تألیفات مستقله وآثار معتبره وجوده کتورمشلردر . ابو عمرو الدانی حضرتلری بو مسئلهٔ مهمهده بذل مقدرت ایلیان ذوات مشار الیهم جملهسندن برذات جلیل القدردر .

ابوالعباس المراکشی حضرتلری خط عثمانیدن قواعد عربیهیه مخالف موقعلرینی توجیه حقنده [عنوان الدلیل فی مرسوم خط التنزیل] نامنده برکتاب تألیف ایدرك مصحف عثمانیده اصل خط عربی خلافنه ترسیم ایدیلان حرفلرك خطجه احوالی همان آنجق معانیٔ کلماتنك احوالنك اختلافی حسبیله اختلاف ایتدیکنی بسط و ایضاح ایلمشدر .

ازجمله سورهٔ شوریده [ویمح الله الباطل]، وسورهٔ علقدهٔ [سندع الزبانیة]، سورهٔ اسراده [ویدع الانسان]، سورهٔ قمرده [یوم یدع الداع] قول جلیللری قاعدهٔ عربیهجه [ویمحو] [سندعو] [ویدعو] [یوم یدعو] یازیلهجق ایکن مصحف عثمانیده اولجه اشارت اولندیغی وجه اوزره واولری حذفك سر و حکمتی فعلك سرعت وقوعی وفاعل اوزره سهولتی ووجودده فعل ایله متأثر ومنفعل اولان شیئك شدت قبولی اوزره تنبیه اولدیغی بیان وتفصیل ایلمشدر .

شوحالده بتون علماء اعلامك رسم وخط عثمانیه اهتمالرندن مهما امکن مصحفلریمز خطی مصاحف عثمانیه رسم وخطلرینه توفیق ایتمك واجب ویاسنت مسلوکه اولدیغی مستبین اولمقدمدر .

خصوصیله مصحف عثمانی رسم وخطنه اتباعك لزومنه ائمهٔ اربعه بالاتفاق قائل اولمشلردر . بواتفاق امام سیوطی اتقان کتابنده بروجه زیر نقرات ایله افاده ایدیور : اشهبدن روایة امام مالکه نسبتله احداث ایتدیکی هجا اوزره مصحف قرآنی یازمق جائز اولورمی دیو سؤال اولندقده امام مالک [خیر] آنجق اصحاب طرفنده قرارکیر اولان کتابت اولی ورسم قدیم اوزره یازلمق کرکدر دیو جواب ویرمشدر . بوقولی ابو عمرو الدانی حضرتلری دخی [المقنع] نام کتابنده روایت ایتدکدنصکره علماء امتدن [مجتهدیندن] بوقوله مخالف برکیسه بولنمدیغنی ترديف ایلمکدهدر .

بنه ابو عمرو الدانی حضرتلری [المقنع] نام کتابنده اصلاً تلفظ اولنمیوب رسمنده زیاده قیلنان [اولوا] دهکی واواولی والف اخیره [بنیاها بایید] دهکی [بایید] کلمهسنده یاء ثانیه کبی مصحف عثمانیده بولنان اشبو حرفلری تغییر وحذف ایتمك جائز اولورمی دیو امام مالك حضرتلرندن وقوعبولان استفساره جواباً مشار الیهك تغییری قبول ایتمیرك مصحف عثمانیدهکی رسم وخط اوزره ابقاسی لزومنی بیان ایلدیکنی ذکر ایلمشدر امام احمد بن حنبل دخی اشبو حرفلرده وباغیرلرنده مصحف عثمانی رسم وخطنه مخالفتك حرام اولدیغنی تصریح ایدیور .

بیهقی [شعب الایمان] ده مصحف یازمق مراد ایدن کیسهنك اصحاب کرامك مصاحف عثمانیهیی یازدقلری کبی اوزره ملازمت ومصاحف مذکوره یه مخالفتدن احتراز ایله اعمالك یازدقلرندن هیچ برشیٔ تبدیل وتغییر ایتمامك لزومنی اعلان ایلمکدهدر . زیرا مشار الیهم حضراتی بزدن علمجه اکثر وقلب لسانجه اصدق اماتجه اعظم ایدیلر .

ایمدی بز نفسمزجه آنلرك حاشا نقصانلرینی تدارك ایتمش کبی برظن حصوله کتیرمك لایق دکلدر . [انتهی کلام الاتقان] کرچه امام سیوطی بروجه بالا کلام مشروحنده امام اعظم اندمز ایله امام شافعی حضرتلرندن خط عثمانیهیه متابعتك وجوبی خصوصنده برقول صریح بیان ایتمامش ایسهده ابو عمرو الدانی حضرتلرندن نقلاً بوخصوصده امام مالك قولنه علمای امتدن مخالف برکیسه یوقدر دیمسی امامین مذکورینکده یومستفهده امام مالك ایله متفق بولندقلرینه دلالت واضحه ایله دلالت ایتمکدهدر .

هرنه قدر علماء شافعیه متأخرینندن عزالدین ابن عبدالسلام مصحف عثمانی رسم خطنه اتباع، عدم تروکنه ایکن صدر اولده ایدی شو زماننده مصحفی اصطلاح ائمه ایله قرر ایدن مرسوم اول اوزره یازمقده افراد امتی بعض مواضعده التباس وتخلیط مهلکهسنه القا خشیتی واردر بو محذوردن تحذی ایچون مصحفی رسم قدیم اوزره کتابت جائز دکلدر مأنده بسط مقال ایتمش ایسهده بوکلامی اطلاق اوزره قبول اولنمیوب بلکه مرسوم اول طبقتجه یازیلان مصاحفدن اهل زمان ایچون تعلم قرآن بالکلیه مقدور و ممکن اولمزده رسم قدیمه متابعت المبالغة الدراس عن مهلکهٔ عظیمهسنه مفضی اولهجق اولور ایسه اولوقت رسم قدیمی ترك، ضیاع عن مضرتنه نسبتله مضرت جزئیه قلوب [ایکی مفسده تعارض ایتدکده اخفی ارتکاب ایله اعضمك چارهسنه باقیور] و [ازالهٔ تغییر احکامك تغیری انکار اولنمز]

منق دیکری شیطان طینتده برجاهل برشق اولدیغی کوریلور .

ایشته نسخهٔ سابقه‌ده برتفصیل عرض اولنان اصول ایله مدارس لیلیه‌ده تعقیب تدریسات اولنه‌جق اولور ایسه یتشه‌جك فضلای امت هم دینی هم دنیایی لایقیله اکلامش اوله‌جقلرندن حکومت مفخمهٔ عثمانیه‌مز — عون جلیل باری ایله — آزسنه ظرفنده فاتحارك ، سلیمارك دورهٔ شوکت وبدبه‌سنی آکدیره‌جق برمرتبهٔ شکوه واحتشامه ایصال ایلیه‌جکدر .

برقوجه مملکته ، رولاینه ، برعرصه‌یه حق برقاریش طوپراغه ویاخود برآوج توزه جاندن محبت ، بردوشکنلك ابرازنده‌کی حکمت اوطوپراغت حدذاتنده‌کی قدر وقیمتندن دکل ، دین وایمان کبی بر جوهرهٔ علویهٔ معنویه‌نك اوطوپراغك تأمین سلامتی سایه‌سنده آنجق محافظه ایدیله‌بیله‌جکی ایچوندر .

بوقسه برانسانده حدذاتنده دین وایمان ، ناموس وحیثیت اولمه‌قدنصکره هرهانکی طوپراقده اولور ایسه اولسون ، نزدنده عموم ادیان ومذاهب مساوی اولمسنه بناءً اوطوپراقده یاشامه‌سی‌ده مساویدر .

حسیات فطریهٔ بشریه‌نك اك بیوکی اولان وطن محبتی ، ناموس ودین محافظه‌سنی کافل وبوامر محافظه ایسه مکمل مدرسه‌لرك وجودیله آنجق حاصل اوله‌بیله‌جکندن هرولایتده بر مکمل مدرسه احداث وتشکیلیله اولاد وطن بویله بر دارالفیض اسلامده تدریس وتربیه ایتدیرلدیکی تقدیرده دینمز شوائب زللدن مصون قاله‌جغی کبی دنیامزده بوندن صکره معمور اوله‌جقنه قطعاً شبه قالماز .

عکسی حالنده دها چوق سنه سورمز (العیاذبالله) مدرسه‌لرك اکثری طبیعتیله مائل اندراس اولمغله حکومت اسلامیه‌نك اك بیوکی وبتون عالم اسلامینك مرکز استنادی اولان حکومت علیهٔ عثمانیه‌ده باشقه برونکه کیره‌جکی ضروریدر . فضلای بنامدن مناستر مفتیسی رجب افندی قونفرنسده دیدیکی کبی قسم اعظمی درست اوقومقدن بی‌بهره اولان کوی معلملرندن تدرس ایله مکاتب اعدادیه‌یه کیدن واوراده فلسفهٔ دینیه کوره‌میان زوالی چوجقلر نه‌درجه اسفناك بر حالده بولنه‌جقلرینه تأسف ایتمامك الدن کلز .

فقط برمسوال معروض هرولایتده ، اوله‌مدیغی تقدیرده قرب وجوارنی حسبیله مرکز عد اولنه‌بیلمسی قابل اولان ولایاتده‌بر آن اول کشادی عالم اسلامیت ایچون فرض عین مثابه‌سنده اولان لیلی مدرسه‌لرده علوم دینیه ، فلسفهٔ اسلامیه ، فنون متنوعهٔ حاضره بر طرز مکمله تدریس اولنوبده بوکی مدارسدن نشأت ایده‌جك افندیلر امور حکومتده استخدامه باشلانیرسه بالجمله علوم وفنونه آشنا اولان وسن صباوتدن اکمال تحصیله قدر آیین اسلام اوزرینه تعلیم وتربیه کورمش بولنان بوکبی ذواتك اجرا آتی‌ده اودرجه مقارن عدل وحق اوله‌جغی وحکومت عثمانیه‌مزك اونسبتده ترقی‌یه براستعداد سریع کوستره‌جکی بوامر غیر منکردر .

(کرچه ملك دین ایله دکل ، آنجق عدل ایله بقا بولور .)

ایسه‌ده تربیهٔ دینیه‌سی مکمل اولان وقلب و فکرینی مخافة اللهك احاطه ایتدیکی برذات ایله تربیهٔ دینیه‌سی ناقص اولان ذات دیکرك اجرا آتی آراسنده‌کی تفاوتك دخی نه‌درجه عظیم اوله‌جغی آزادهٔ بیساندر .

مع مافیه لایقیله تربیه کورمش بروجوددن وطنی تهلکیه القا ایده‌جك خطیئاتك ظهوری پك‌ده اوقدر قولای تصور اولنه‌ماز .

نقسان تربیه هرحالده ام‌الرذائلدر . تهذیب اخلاق ، تنویر افکار ، تصفیهٔ قلوب تصحیح عقیده‌کی مزایای علویهٔ بشریه‌یی بحق ذهنلرنده پرلشدیرن اولاد وطن وطنك قدسیتی ، مشروطیتك علویتی دیکرندن دها زیاده تقدیر ایلر . هیئت معززهٔ علمیه‌نك جملهٔ آثار دلالت وتوسطیله کشاداولنه‌جق اوکبی مدارس عالیه‌ده اخلاق فاضله‌اصحابندن مقتدر مدرس افندیلرك تعیینیله تربیهٔ عمومیهٔ اسلامیه‌نك برسویه‌ده نشر وتعمیمی خصوصنده ابذال مساعی بیوریلورسه — انشاءالله الرحمن — شارقهٔ اسلام آززمان ایچنده شعشعه انداز مفارق انام اولور امید قویسنده‌یم . موفقیت حقدندر .

الهامی

مباحثات :

رسم مصحف

صراط مستقیمك قرق آلتنجی نسخه‌سنده قزانلی ملا محمود صادق طرفندن کوندریلان خط مصحف سرلوحه‌لی بند مخصوصده قزانده برهیئت علما تشکل ایدوب مصاحف شریفه‌نك رسم وخطلری خصوصنده اجماع صحابه ایله عثمان ذی‌النورین حضرتلرینك یازدیغی مصحفلرك رسمنه اتباعك وجوب وعدم وجوبنی ملاحظه ومصاحف موجوده‌نك مصاحف عثمانیه‌یه مخالف یرلرینی تفتیش ایتدیلر ، بورا علماسنجه اکثریت آرا ایله حق تظاهر ایتمش ایسه‌ده بوبابده مرکز خلافتده بولنان علمای کرامك ملاحظاتی نه‌دن عبارت اولدیغی طلاقت لسان وسلاست بیان ایله استفسار واستیضاح اولنیور .

جداً قزانده بولنان دین قرنداشلریمزك بویله بر مسئلهٔ مهمه‌یی تذکر وعالم اسلامیتی خبردار ایتدکلرندن طولایی صلابت دینیه‌لرینی تقدیر وعموم عثمانلی اسلاملری نامنه ذوات موی الیهمه تشکرلر ایدرز واقطار ارضدن بولنان بتون اهل اسلامك هربر امر خیرده اتحاد واتفاقه موفق اولملرینی جناب واهب العطایادن کمال خضوع ونهایت خشوع ایله عن صمیم القلب رجا ونیاز ایلرز .

عاجزلری علمده سرمایهٔ قلیله اصحابندن ایسه‌مده غیرت فطریه‌م بومسئله‌یه‌ده بعض مطالعات بیانیه سوق ایتدیکندن بوخصوصده قصانمی اعتراف وعجزمی اقرار ایدرك اسباب ومسبباتی خلق ایدن الله تعالی‌یه استناداً علمای اعلام واسلاف ذوی الاحترام کلاملرندن فهم واستخراج ایده‌بیلدیکم نتیجهٔ تتبعاتمی قرا وعلما وفقهامز انظار دقایقجویانه وآراء کشافانه‌لرینه اهم المهمات اولان بومسئلهٔ معضله‌نك

ضعيفلر بيني مساوى طوتمايور. ضعيفلرى أزييور. كيم ديشلى در، اوكا سكوت ايديبيور. لكن دوشكونلره تحكم ايدر، تجاوز ايدر. (ولا يحكم بينهم بالعدل والسوية) بيلرنده نصل حكم ايدر ؟ شريعتله ، قانونله حكم ايتمز . كيفنه كوره حركت ايدر . كيمه ميلى وارسه اونى حقلى چيقارير . كيمدن نفرت ايدرسه حقسز چيقارير .

اوقودق كچن كون : (ياداود انا جعلناك خليفة فى الارض فاحكم بين الناس بالحق) ولو عليهنده بولونسون ، حقلى به حقلى ديه جكسك، حقسزه حقسز . لكن ياپاره ايله ، ياخاطر ايله ، ياخود كوكلنجه استقامتدن آيريلير ، جوره مأئل اولور ، يولسز حكملر ويررسه ايچه بيلسونكه الله بوكا غضب ايدر . ولو بر اونباشى اولسون ، قوماندانى التنده ، اداره سى تحتنده اولان كيمسه لرك حقنى كوزه تمجك. اوته كينك بريكنك سوزيله، التماسيله حق وحقيقتدن عدول ايتميه جك. اكر بويله ياپمازسه بيلسونكه الله اوكا غضب ايدر ودنياده ده غضبنى كوسترر .

٣ ـ (ورجل لا يأمر اهله واولاده بطاعة الله ولا يعلمهم امور الدين ولا يبالى من اين اطعمهم) اول كيمسه لركه اولاد وعيالنه الله اطاعتى امر ايتمز، سويلمز، احكام دينيه يى اوكرتمز، اموردينيه سنى تعليم ايتمكه يناشماز. كذلك اولاد وعيالنى نره دن اطعام ايدر دوشونمز . چوق اولسونده ايسترسه حرام اولسون. نره دن اولورسه اولسون، حلال وحرام فرق ايتمز. حلال ايله كچيندیره جكم، ديمز. نه الدينى دوشنور، نه ده صرف ايتديكنى. كلسون كيتسون، پاره اولسونده نه صورتله اولورسه اولسون، اوزرنده حلال حرام يازميوركه . بويله ياپانلر ايى بيلسونلركه الله‌ك غضبنه اوغرارلر.

٤ ـ (ورجلا استأجر اجيراً فنمم عمله ومنعه اجره) اول كيمسه لركه بر آدمى برايشده تونلانيرلر او آدمده اوايشى كورور، وظيفه سنى ايفا ايدر. صوكرا اونك اجرتى ويرمز. حيوان كبى قوللانير انسانى. حيوانده اولماريا. فقط عقد ايتمش. كرك اجير خاص اولسون ، كرك اجير عام .

[محله بكجيسى، چوبان اجير عام در. صوكرا برايشجى طوتارسك. يالكز سنك خدمتنده بولنور. اوكاده اجير خاص دينر. اجير خاص ايشنى كورسه ده كورمسه ده آى باشى اولونجه آيلقنى آله‌جق ، اما اجير عام اويله دكلدر. اكر خدمتنى ايفا ايتمزسه اجرته مستحق اوله‌ماز. ايشلرسه آله‌جق . فقط اجير خاص اويله‌مى در ؟ نفسنى سنك ايشنه حبس ايتمش ، باشقه ايشه كيده‌ميور .]

هرنه ايسه برايشده قوللانمق اوزره عقد ايتمشسك . اوده نه ايسه اوايش اونى ايفا ايتمش. صوكرا اجرته كلنجه ويرميورسك. بريكديريبورسك . بوده فنا شى در افندى ! بيوك حقدر قول حق. (اعطوا الاجره قبل ان يجف عرقه) صدق رسول الله . ابن ماجه حديثلرندن در : اجيرك حقنى ويرك هم ده دها تر قورومه دن . . .

بويله اجرتى ايفاده وقت كچيرمه‌مك ، ياخود پشين ويرمك مندوب در . واقعا فرض اولماز . لكن ايشنى بترمه‌دن دها ويرمك البت كوزلدر . ياخود بترمش ده دها تر قورومه‌دن ويرمك لازمدر.

يوقسه ايكنجى آى كلمش ، كچمش ، حالاده ويرميور ، حالا حقوقنى تسويه ايتميور . بونك خصمى اللهدر الله . غضبنى دنياده دها ابراز ايدر . .

٥ ـ (ورجل ظلم زوجته فى صداقها)

بر آدمكه اولنمش ، نكاحلنمش ، نكاحله برقادين آلمش . طيبى اوقادينك مهرى اوله‌جق . كرك معجل ، كرك مؤجل . بو، قادينك حق شرعيسى در . شرعاً فرض اولمش . بر آدم برقادينى آلمش ، برخيلى زمان برلكده يشامش . صوكرا براقمش ، حقنى ويرمه‌مش ؛ نه مهرينى ، نه نفقه‌سنى. بچاره‌يى اويله پولسز ، نفقه‌سز ترك ايتمش. حقوقنى ابطال ايتمش .

برارك برقادينى آليه. برمدت برلكده يشارلر . صوكرا براقق ايجاب ايتمش ؛ براقير ، تطليق ايدر . لكن حقنى ويرملى . اوندن صوكرا زوجه‌سندن آيريلير . حقنى ويرمزسه مقرى جهنم در . دنياده‌ده فلاح بولماز . دنياده‌ده الله اونى غضبنه كرفتار ايدر . الله جمله‌مزى اصلاح ايليه! آمين! بيورك عشقله كلمهٔ شهادت كتيرملم !

٦٢ نجى درسك سوكى

عالم اسلام

روسيه مسلمانلرى

تاتارلر : — كچن نسخه‌دن مابعد —

شهراهاليسى اكثريتله بيوك شهرلرده وتجارت مركزلرنده يشيور لرسه‌ده بونلرك اكچوق بولندقلرى شهرلر قزان، اورنبورغ، آسترخان، سيمى بالاتيشقا ، اوقادر . بونلر اكثرى بوشهرلرده تجارت ايله ياشادينى كبى بيوك برقسمى‌ده عمله‌لك‌له حيات كچيريورلر . تجارلر كنديلرينك كار وكسبلرى ايله باشليجه آيرى آيرى ايكى صنفه بولنه بيلور : بيوك تجارلر ، كوچك تجارلر . بيوك تجارلر برچوق شهرلرده مغازه‌لر آچه‌رق ودائرهٔ سرمايه‌لرينى كنيشتديره‌رك معلوم دائره‌لرك تجارتلرينى الرينه آله‌يه چالشيورلر . وبشقه تجارلرله طيبى اوله‌رق مصادمات تجاريه‌ده بولنيورلر .

سيبريانك درى ، ياغ ، أت تجارتى ويتون روسيه‌نك سبزوات تجارتى آزبراستنا ايله تاتارلر التده اولديغى كبى ، پك چوق شهرلرده تحافيه وقماش تجارتنده‌ده بونلرك بويوك ايشلرى واردر . بونلر طيبى اوله‌رق شهرلرينك اطرافنده نصل اهالى اولورسه اولسون هپسى ايله تجارت ياپارلر. ومصادمهٔ تجاريه‌ده مغلوب اولمامق ايچون ايشلرينى ايلرولتمه‌يه ، تجارت ايتديكى اهاليك لسانى عاداتى بيلمكه مجبور اولديغندن طيبى بوصنف اهاليزك ايكه‌مارفيرور ، الك منور صنفى در.

روسيه مملكتنى چينليلرك جاى تجارتنه آليشديران وروسلره

قاعدهٔ کلیهٔ فقهیه‌لرینه توفیقا حضرت قرآن رسم قدیم اوزره‌یازلیوب اهل زمانك وسع وطاقتلری نسبتنده قواعد عربیه‌یه موافق رسم جدید اوزره یازلمق واجب اولور.

[مابعدی وار] مدرس

« بولوادین » یونس زاده : احمد وهبی

مواعظ

مابعد

نصل که حدیثده وارد اولمش . نووی‌ده مذکوردر. (یاعبادی انی حرمت الظلم علی نفسی وجعلته محرماً علیکم الا فلا تظالموا الخ)

صحیح مسلم احادیثندن اوزون برحدیث شریف‌در . حدیث قدسی . (یاعبادی) ای قوللرم ! (انی حرمت الظلم علی نفسی) بیلك که هیچ برشی بکا حرام دکلدر . اللهم بن . ربوبیت صاحبی . لکن ظلمی کندیمده حرام ایتمشم . ظلم ، غدر ، کیمسه‌نك حقنی ابطال یوقی ، بونی کندمده تحریم ایتدم . (وجعلته محرماً علیکم) سزك جمله‌کزده حرام قیلدم . نه انسانه ، نه‌حیوانه ؛ نه‌خارجه ، نه‌نفسنه هیچ ظلم ایتمه‌جکسك . (الا فلا تظالموا) ارتق دقت ایدك ، ای دوشونك عبرت آلك، بربریکزه ظلم ایتمیك. (وماربك بظلام للعبید)

شیمدی آیتك استئناسندن آ کلاشیلیرکه (الاالذین تابوا من‌قبل ان‌تقدروا) بودلالت ایدییورکه یوقاریکی آیت اهل اسلام حقنده‌در. چونکه کافرلر ، مشرکلر نه‌زمان توبه‌کار اولسه‌لر کرك اله کچدکدن صوکرا ، کرك اله کچمه‌دن . (من‌قبل ان تقدروا) اونلر حقنده یورومز . کافر حال کفرنده هر نه یاپمش‌سه اوندن مسئول دکلدر . دین اسلامه کیردکدن صوکرا نه حداً ، نه شرعاً برمسئولیت ترتب ایتمز . (ان ینتهوا یغفرلهم ماقد سلف) قدر حق وارسه ساقط اولور ، کرك قول حق ، کرك الله حقی . اما بونك قیدی ، قیودی یوق . دیمك که (من قبل ان تقدروا) تقید ایتمش اکلاشیلیرکه یوقاریکی آیت مسلمانلر حقنده‌در . کندی مسلمان ، بونکله برابر قطاع طریق اولمش ، یاخود باشقه درلو ساعی بالفساد اولمش . اونك ایچون اله کچنجه‌یه قدر توبه ایدرسه نه‌اعلا ، اما اله کچدکدن صوکراتوبه‌کار اولورسه‌نه‌حق الله‌ساقط اولور، نه‌حق‌عبد .

— اما بن توبه‌کار اولدم . . .

جداً اکر اولدکسه آخرت عذابندن قورتولورسك . فلاکت کلدی دیه توبه ایدرسه اوکا توبه دینمز . کوجی وار ایکن ، اوکناهی یاپمغه فرصت وار ایکن ترك ایتمك . . . توبه اودر . یوقسه عاجز قالیر ، دیشلری قیریلیر ، طیرناقلری سوکولور : « برشی یاپمایه‌جغم » دیر . ذاتاً یاپه‌مازسك . قدرتی ، کوجی یترکن الله قورقوسندن توبه ایدرسه توبه اودر . لکن بویله‌ده توبه ایدرسه یالکز حق الله ساقط اولور . قول حق ساقط اولماز . نه‌قدر غصب ایتمش‌سه ویره‌جك . صاحبلری بللی ایسه ویریله‌جك . دکل ایسه بیت‌المااله قویه‌جق . بللی‌که غصب ایتمش ، چالمش ، رشوت آلمش ، دولاندیرمش . اوقدرثروت نصل اولور؟ معاشی طوپلانسه ، هیچ بریره صرف ایدلمه‌مش فرض اولونسه انجق موجودك نصفی طوتار . بللی اولیورکه اوته‌کنی بریکنی صارمش ، بیت‌امواله ال اوزاتمش . بیوك امتیازلر ویریلیر ؛ شمندوفر امتیازی ، معدن امتیازی ، بیکلرله لیرالر اوینار ایچنده . بیلیرز نه قدر پاره آلمش . اون سنه اول میرالای ایدی ، صوکرا آزمدت ظرفنده مشیراولدی .اورته‌لی کسدی بیچدی ، بی‌نهایه امواله مالك اولدی .

بو اموال اشته شرعاً الندن آلنیر . چونکه خائن اولدی . شرعاً مصادره واردر . ظالمك مالی الندن آلنیر . صاحبلری بللی اولورسه صاحبلرینه ویریلیر ، بللی اولمازسه بیت‌المااله انتقال ایدرکه منافع عامه‌یه صرف اولنه‌جق دیمکدر .

بوجهتله جزای‌دنیویسنی مطلقا کورور. اکر اولجه توبه‌ایدرسه آخرت عذابندن قورتولور . برده مطلقا دعواسنی اثبات ایتملی . اما اللهك حقی تواتراً بللی‌در. اویله‌مفسد انسانلر هرکسجه معلوم‌در. الله دنیاده جزاسنی تعیین ایتمشدر .

برحدیث شریفده نه‌بیورمش رسول‌اکرم‌افندمز؟ — بش کیمسه واردرکه‌الله بونلره‌غضب‌ایلمشدر (خمسة غضب‌اه‌علیهم ومأواهم النار)

برروایتده — ابن حجرك زواجر کتابنده — (ان‌شاء امضی غضبه فی‌الدنیا) قیدینی‌ده علاوه ایتمشدر : الله غضب ایتمش وحق دیلرسه دنیاده‌ده عذابنی یورو‌تور . بونلرك :

١ — نجیسی (امیر قوم یطیعونه یأخذ حقه منهم ولاینصفهم من‌نفسه ولایرفع عنهم‌الظلم) برقومك امیری . امیرکه پادشاه دیمك. امیربلده دکل . بتون امتك امیری ، حکمدار . اویله بر حکمدارکه قومك هپسی اوکا اطاعت ایدرلر . ویرکی ، عسکر ویررلر . هر درلو حقوق حکمداری‌یه رعایت ایدرلر . (ولایعطی حقهم ولایمنع‌الظلم عنهم) اوایسه‌اونلرك حقنی ویرمز ، اصلا انصافله‌معامله ایتمز . اوزرلرندن ظلمی اکسیك ایتمز . هم کندی ظلم ایدر ، هم ظلم ایدنلری خبر آلدقجه هیچ قولاق آصماز ایشته بویله برامیر ، برسلطان . الله بوکا غضب ایتمشدر. اویله‌برغضب‌که تأثیرینی دنیاده‌ده کوسترر ، عاقبتنی وخیم ایدر .

٢ — (وزعیم قوم یطیعونه ولایساوی بین‌القوی والضعیف) برقومك رئیسی . . که بوعلی‌الاطلاق حاکملر دیمك ؛ بتون امرای عسکریه ، هر نوع ضابط ولو بر اونباشی اولسون ؛ سائر نفوذ صاحبلری ؛ کوی کهیاسنه قدر شمولی‌وار . « زعیم » رئیس‌دیمك. براونباشیدن بیله اوعسکرلری صوره‌جق . اواونباشی اون‌کشینك زعیمی‌در ، رئیسی‌در .

اونلر اورئیسك سوزینی دیکلیورلر ، اویله ایکن اوکنه قوی‌ایله

ا

صحیفه
ایات آقرآنیه تطبیقی وحادثات ۳۱،۱۰
آدم [شعر] ۵۷
ابابیل ۳۰
اتحاد ملت وتعالیٔ نفوذ ۱۵۹
اتحاد وبقای اقوام اسلامیه ۸۳
آت‌بازاری سیدعثمان فضلیٔ الهی ۱۹۸
اجتماعیات وشریعت اسلامیه ۲۳
اجتهاد ۱۷،۵۰،۳۳
اجتهاده احتیاج ۱۳۴
اجتهاد وعلما ۳۶۸
اجرا آتده لزوم فعالیت ۱۵
اجرام سماویه سکانی حقنده‌کی حکم الهی ۳۹۲
احکام اسلامیه واجتهاد ۱۷،۵۰،۳۳
احکام الحرب والصلح فی الاسلام ۲۰،۳۷،۵۴،۶۹
احکام شرعیه‌نك اقسامی ۱۷
احکام صلح ۷۰
اختلاف دین مانع مساوات ارله‌ماز ۳۸۷
اخلاق اسلامیه‌دن برنبذه ۷۲،۴۰
اخوت اسلامیه ۱۳۰
اخوت وطنیه‌یی آیات قرآنیه ایله اثبات ۳۱
ادمان خمر ۲
ارباب استقامتك مسعودیتی ۲۲۵،۲۴۱
ارتحال نبی‌دن صکرا بین المسلمین تحدث ایدن اختلافات ۷۵
ارتحال نبی‌نك لزوم اعلانی خصوصنده‌کی اختلاف ۷۶
ارضك وارثلری ۱۸
ارض وشمس وآثار قدرت سبحانیه ۱۳۱
ازدواج حقنده ترغیبات اسلامیه ۳۲
ازهر حادثهٔ مؤلمه‌سی ۴۹،۹۴
ازهرلیلر وبزم طلبهٔ علوم ۳۱۲
اسارت ۷۱
اسامه بن زیدك امارتی مسئله‌سی ۷۵
اسباب حکم ۵۲
اسباب ومسببات ۳۰
اسباب هلاك ۱۷۵
اسپیریتزم ۲۳۸
استانبول وسفاهت ۲۵۶
استبدادی بیقان مجاهدین حریتك بیعت مقبولهٔ شرعیه‌یی احیا خصوصنده‌کی مساعیٔ مشکوره‌لری ۳۸۷
استدراج ۳۰۲
استرقاق ـ حریت ۱
استغاثت ۲۰۹،۲۲۵،۲۴۱
استهزا وتحقیر ۱۳۰
اسرای حربیه ۷۰
اسرارالهیه‌یه دائر برحکایهٔ عبرتنما ۱۷۴
اسکی آجیلردن [شعر] ۴۰
اسلامده حاکمیت ملیه ونوك صورت تطبیقی ۳۸۶
اسلامده سیاحت ویریلن اهتمام ۱۹۸
اسلامده کوجك یوق ۱۴۳
اسلام دین فطری‌در ۲۹۹،۳۱۸،۳۳۱
اسلامیتك بخش ایتدیکی حریت عامه ۱
اسماعیل بك غصپرنسکی ۳۴۵
« « « بك قونفرانسی دیکارکن ۳۶۴
اسماعیل بك غصپرنسکی حضرتلرینه ۴۰۹
« اشعار عثمانیه تاریخی » حقنده بلیغ برمقدمه ۲۲۶
اصحاب صفه ۳۳۴
اصحاب غرور وعاقبتی ۳۳۶
اطنه وقمه‌سی حقنده مسلمانلره بیاننامه ۱۴۴
اعتقادات باطله ۸۸
اعجاز قرآن ۱۳۶
(اعلموا انما الحیوة الدنیا لعب ولهو..) ۱۶۳
افعال الهیه عین حکمتدر، لکن حکمتله تعلیل ایدیله‌مز ۲۹۱
(أفلم یسیروا فی الارض..) ۳۵۳
اکاسره ۲۷۱
الحادك حضور علمده‌کی موقعی ۱۸۵،۲۰۵،۲۲۱
اللهدن هیچ برشی کیزله‌نمز ۲۵۵
آلمنی قصدی اولمایه‌رق برمتاعك ثمنی آرتیرمق ۱۲۹
المؤیده جواب ۲۴۲
الواه‌لنتباه ۴۰۸،۲۹۵
ام الشیاطین ۷۸
امام اعظمك بیوکلکنه دائر برحکایه ۱۹۱
امل وطلب مجد ۳۰۵
اموال غیرمشروعه ۱۴۲،۱۵۷
(انا انزلنا الیك الکتاب بالحق ..) ۲۰۷
(ان اصحاب الجنة الیوم ....) ۸۲
(ان الله لایغیر ما بقوم ....) ۲۱۰
انتحار ۱۵۸،۱۹۰
انزال رسل وکتبده‌کی حکمت ۳۸۵
انسان شیطانی ۷۸
انسان وایمان ۲۷
انطماس بصیرت ۳۳۳
انقلاب کبیر ومدنیت ۱۸۲
انکلتره واسلامیت ۳۹۸
(انی ذلك لذکری..) ۳۸۹
(انما جزؤا الذین یحاربون الله....) ۳۸۱
(انه لاییأس من روح الله ....) ۳۰۵
اوتوز برمارت [شعر] ۳۱۱
اوتوز بر مارتده دشمنرك هجوم تدارکاتی ۲۷۱
اوتوز برمارت وقمه‌سی اسباب لدنیه‌سی ۲۵۶
اوتوز برمارت وقمه‌سی مرتبرنك حیل ودسایسی
مقصدخانه‌لری ۲۵۵
اوچنجی اردو [شعر] ۴۰
اورو ابتدائی مکتبلری ۳۶۱
اوروپاده انقراض اخلاق ۲۴
اوروپاده فحش ۲۵
اوروپانك معنویاتی ۹۰
اوقومه‌نك خسته‌یه تأثیری ۳۰۲
(أولم یر الذین کفروا ان السموات) ۳
اون تموز [شعر] ۳۱۰
اونك رؤیاسی [شعر] ۱۹۷
اهل اسلام ایچنده برجماعت مرشده‌نك بونتسی لزومی ۶۴
اهل سبأ ۶۷
ایجاب زمان وتشریع احکام ۱۶۲
« ایضاح واستیضاح » نام آترك ماهیت ردیه‌سی ۲۶
ایلك بهار ۱۹۷
ایمانك هردورده‌کی حالی ۴۲

ب

باب اجتهاد مسدودمیدر ۶۵،۸۱،۹۷،۱۳۲
بابیلر ۳۳۰
بتون عالم اسلامه آچیق مکتوب ۲۵۷
بختیار ۳۴۶
بختیار کیم‌در ؟ ۱۶۴
برحدیث شریف ۱۲۹
برصیما حکایه‌سی ۳۰۲
برباد سیاه ۳۵۹
بشائر جلیلهٔ قرآنیه ۱۱۱
بشرك فطرت اولایه رجعتی ۲۹۹
بشریت [شعر] ۳۷۴
بشکطاش وقمه‌سی وامتیاز حکومت ۱۶
بصیرت ۳۰۴،۳۳۳
بغض ۱۲۹
بقای شوکت اسلامیه ۱۹
بیاننامهٔ مشیخت پناهی ۳۸۵
بیع علی البیع وشرا علی الشرا ۱۳۰
بین المسلمین مذاهب مختلفه‌نك توحیدی ۴۰۳

پ

پادشاه الله برعالمك محاورمسی ۳۳
پادشاهلر وبیوکلرك نصیحتی ۲۸۸
پاره [شعر] ۷۱
پاره قولی ، آلایش اسیری ۷۸
پترسبورغده جامع انشای ۲۹۸

ت

تاماملر ۴۱۵،۳۹۸

چای ایچمکی اوکرەتەن بوصنف اولدیغی کبی ، ترکستان وقرغیز صحرالری ایلەده تجارتە باشلایانلرك اولی بونلردر . تجارك الك بیوك قسمی طبیعی اورتە بر حالده بولونان تاجرلردر . بونلر کندیلرینك سرمایەلرینك چوقلیغی ایله دکل . غیرتلری ایله کار ایدییورلر . کندیلرینك غیرتپرورلکی ایله بتون تجارت عالمنه بیوك تأثیرلر یاپیورلر . بقالیه مغازەلری ، فیرونجیلر ، چایخانەلر هپ بونلرك النده اولدیغی کبی شهردن شهره کتیروب تورلی قماشلر صاتانلرده بونلردر . صوك سنەلرده بوقسم تاجرلر اهالی آراسنده کویدن کویه کتابلر نقل ایدرك افکارك تنورینه ، مدنیتك انتشارینه واسطه اولدیلر .

بو ایکی صنف اکثریتله شهرلرده کندی اولرنده ، اسلام محلەلرنده روسلردن آیری برحیات کچیرمك صورتیله یشایورلر . ومحلەنك امام ، مؤذن ، مکتب ، مدرسه مصارفنی تأمین ایدییورلر .

عمله صنفی ... آوروپادەکی یرسز ، اوسز ، اوجاقسز فابریقه عمله‌لرینه پك‌ده بکزەمیورلر . بونلرك اکثری ایلك بهارده کویلرنده زراعت ایله مشغول اولدیغندن قیش حیاتی تأمین مقصدیله شهرلره کان ویازین کیدن اهالیدر . بونلر شهرلرك فابریقەلرنده خدمتلرده بولنورلر ؛ عربەجیلق ، حمالق ایدرلر ؛ قپوجی ، قرەغولجی اولورلر . بونلر کویلریله مناسبتلرینی کسمدکلرندن ، عائلەلرینی کویلرنده براقدقلرندن پارەلرینی اورایه یولادقلری کبی کندیلری‌ده شهرلرده مسافرةً یاشایوب قلبلریله کویلرینه باغلی قالیرلر . بونلر بر طرفدن شهرلرك مدنیتی کویلره کتیردکلری کبی طبیعی اولەرق شهرلرك فنا اخلاقلرینی ، پیس عادتلرینی کویلره دور ایدییورلر . بونك ایچون بوصنف اهالی بتون احوال اجتماعیەمزه ، عادات وافکارمزك تبدلنه بیوك خدمت یاپیورلر واسکی معیشتمزك تملی صارصیورلر .

کویلرندن تماما آیرلمش وشهرلرده یرلشمش ، شهرلرده هنرلر ایله یاخود مغازەلرده خدمتجی اولمقله ، تجارت اوطەلرنده کاتب اولمقله یاشایان عمله‌نك بر طاقم «ئەنتەلیژانس» قسمی‌ده‌وار . بونلر فکراً وعلماً اهالی‌مزك الك ایلروسنده بولندقلری کبی اختلال مدنی‌مزده‌ده بیوك رول اویناملردر وشمدیده کتاب یازانلریمزك باشلیجه مشتریلری اولدیغی کبی افکار عمومیەمزده‌ده بیوك تأثیر قزانملردر .

قادینلرمزه کلنجه اونلر پارەلرینی اکثریتله اموال غیر منقوله‌یه دکشدیرمکی سودیکلرندن بیوك تجارتلره کیرمیورلر . مع‌مافیه اوفاق مغازەلره ، کوچك دکانلره صاحب اولانلرده چوقدر . قادینلرك‌ده عمله صنفی ایکی‌یه بولنوب بریسی ذاتاً کویلی اولدیغی وکویه مربوط قالدیغی حالده شهرلرده أو خدمتجیلکی ایفا ایتدیکی کبی بر صنفی‌ده ال هنرلری ایله کچینیورلر . بتون روسیه اهالی اسلامیەسنك قوللاندیغی چیتك «چیزمه» کلەبوش ، قالپاق . ایشته شو صنف قادینلرك ال ایشی ایله یاپلمشدر .

بوصنف قادینلر احوال مالیەلرنده حر اولدقلرندن طبیعی عائلەلرنده‌ده ارککلرندن اوقدر صیقنتی چکمیورلر . شریعت جلیلهٔ اسلامیەنك کندیلرینه بخش ایتدیکی حقوقلرینی تمامیله محافظه ایدییورلر .

بونلر بشقه دها بر صنف اهالی وارسه طبیعی اوده روحانی وطلبەدر . بونك اولکیسی بزم روسیەده اوقدر چوق اولمدیغندن وبونلرك احوال مالیەلری هروقت تجارت صنفنك النده اولدیغندن طبیعی بو صنفنك کندیسنه مخصوص پیسقولوژیسی یوقدر . بو تجارت صنفك مروج افکاری‌در .

طلبەیه کلنجه ؛ بونلر بزم حیاتمزك الك روحلی الك نازك ، عصبی همده الك تنقیدجی والك فعال برقسمی‌در . بونلر مدرسەلر تحصیل وکندولرینه مدرسەلرنده فنون جدیده تعلیم ایدلمکندن اصلاح مسئلەسنه الك اول بونلر باشلادیلر . مدرسەلرمز اصلاحی احتیاجنی الك اول بونلر موضوع بحث ایتدیلر . باغیردیغی مکتبلرمزك آغلانەجق حاللرینی ادبیاتمزك بربادلغنی الك اول بونلر کوردیلر . بونك ایچون بونلر سوزایله‌ایش ایله چالشدیلر کندیلرینك احوال خصوصیەلرینی ، مدرسەلری اصلاح ایله مشغول اولدیلر . سکرەده بتون ملتك امور علمیەسنی اصلاح ایتمکه باشلادیلر . وبتون تبدلاتمزده بیوك بررول اویناديلر . بونلر بشقه کوچك بر (ئەنتەلیژانس) صنفمز واردرکه بونلرده روس مکتبلرنده تحصیل کورمش معلملر آووقاتلر ، دوقتورلر ، محررلردر .

بوقسم اهالی بتون حرکتمزك روحی اولدیغی کبی بتون قومزك اوروپا معیشتی طرفنه یول کوستریجی‌لریدر . بونلر بر طرفدن روس حکومت مستبدەسی ایله وبر طرفدن‌ده جاهل اهالی‌مز ومتعصب روحانی‌لرمزله بیوك مجادلەلر یاپمەیه وهر مدنی آدیملرینی بیك مشقتلر ایله آتمغه مجبور والك اوفاق ، بر تبدل ایچون سنەلرله اوغراشمەکونلرله قونوشمەیه اوزون اوزادیه کتابلر یازمەیه ، غزتەلردن دها بحث ایتمکه محکومدرلر . شمدی بونلرك صمیمی خدمتلری برازتقدیر ایدلدی . اهالینك بیوك برصنفی بونلرك صمیمیتنی اکلادی ویایدقلری خدمتلر ایچون آلقشلامەیه ومدنی حرکتلرنده یاردم ایتمکه باشلادی . بو سایەسنده بونلرده موقعلرینی محافظه فکرندن امین اولدقلرندن یاواش یاواش مدنیته طوغری ایلروله‌مەیه وملتمزی‌ده مدنیته طوغری حرکت ایتدیرمکه باشلادیلر . وبونلرك سایەسنده ادبیاتمز ، تیاترولر میدانه چیقدی . وبونلرك سایەسنده‌ده مکتبلرمز اصلاح ایدلدی وبونلرك سایەسنده حیاتمزك بتون اطرافی تنقید ایدیلوب یکی حیات تملری ، اساسلری قورولدی . وبونلرك سایەسنده اوروپا مدنیتی طوغری اوفاق برپنجره آچلدی . اهالی‌مز اوروپا معارفنك پارلاقلغی منور اولمەیه فنی معلوماتلر ایله تربیه ایدلمەیه باشلادی . وحیات مدنیەده ایلرویه بر آدیم دها آتلادی .

صوکی وار

قزانلی عیاض

ایکنجی جلدك صوکی

احمد ساق بك مطبعەسی

مدیر مسئول : اشرف ادیب

سیر وسیاحت حقنده‌کی [illegible] ۱۷۸
سیر وسیاحك منافع وفوائدی ۱۸۰
سبیل الحرم ۸۶

ش

شدت وملایمت ۱۵
شرار نامسلم لزوم ازالهسی ۱۷۳
شرع وقانون ۵۱۰۳۴
شرف ۳۲۴
شیطان ونسویلاتی ۳۰۲
شریعت ایسته‌نز ، شریعت ایشه‌یر ۲۵۵
شریعتدن مقصد ۲۷۰
شریعت محمدیه وتخفیفات ۴۷
شریعته اتباع ۲۸۶
شکر نصل اولور ؟ ۱۵
شیخ الاسلامه آیتی مکتوب ۴۰۶،۴۰۹

ص

صباح اذانندهه (شعر) ۲۳۰
صبر وفوائدی ۱۶۰
صرف تورکچه پرنصق ۳۹۷
صلبشرعاً نموقت لازم‌کلیر ؟ ۳۸۲
صلح ومدارا (منظوم) ۵۶
صو ۳
صوك بهارده (شعر) ۱۸۰

ض

(ضرب‌اقدمتلاً قریهٔ ...) ۱۴۵
ضرر وضرار ۳۳
ضعف بشر ولطف الهی ۱۴۲

ط

طاوله ، دامه ، سطرنج حقنده‌کی احکام شرعیه ۱۹۲
«طعمه» نك دنائتی ۲۰۸
طلاق ۵۴

ظ

ظلم وغاصب پادشاهلرك عاقبتی ۱۷۶
ظاهره تابعلیق ۲۲۳
ظلم وحمایهٔ متقابله ۲۸۷ ، ۳۰۲
ظن ۹۸

ع

عالم اسلامی اویاندیرمق چارهلر ۲۴۸ ، ۲۹۲
عباد شهوت ۴۷
عبدالحمیدك خلعی وهندستان مطبوعاتی ۲۳۰ ، ۲۴۴ ، ۲۵۹
عزت عصبیه (یعنی بر قریهٔ اهالیسنك مظلومی) ۱۴۵
عزلی دوران (شعر) ۲۲۶
عزلی دولتك صورت ظهوروناسبی ۱۹
عزلی دولتلری ۳۰۴
عصب ۱۷۵
عدالت ، اساس الاساس کائنات ۱۲۴
عداوت چرهٔ سلاح ۱۹۰
عربلرك عون وکتمانی ۸۶
عربستانك بیسدکی ارتباط مادی ومعنوی ۱۶
عصبان نمروکره سحابی ۱۱۲
عطالت اتباع اتدیکی مالنلر ۱۰
عطالتك شریعته واهله قارشی لولالاماسی ۱۰
عطالتك عقیده‌ثانیهی ۱۱
عطالت یکیسی برخسته‌لندر ۴۴
عطالت ومکاتب رسمیه ظلمهسی ۲۳
عفو ۶۴
علاوه حقنده مکتوب ۴۷ ، ۹۵
علم اجتماعه طرأ اسلامیت ۸۹
علم وعوام ۳۴۷ ، ۳۵۵
علی مرتضی افندی مسئلهسی ۲۳۲ ، ۲۴۶ ، ۲۶۱ ، ۲۷۹ ، ۲۹۶ ، ۳۴۷ ، ۳۶۰
عمر وسرایی ۲۸۷
عمر وعدالتی ۱۷۵
عواطف واساسات اخرویه ۸۲

غ

غالب ومغلوب قانونی ۱۴۱
غرب ، مدنیتی اصل یولنی ۱۸۱
غرب برحکایه ۲۸
غصب اموال ۱۹۰
غضب الهی‌یه قارشی طورولمالر ۲۸۷
غیبت ۱۰۰
غیرمسلم سلام ۲۸۸
غیرمسلملره استشاره والمردن عسکر آلمق شرعاً جائزدر ۳۸۷

ف

فاروقك بیوك سوزلری ۱۲۶
فاسق ومنافقك سوزلرینه قابلمق ۸۳
فتنهك منشی ۱۰
فیرشدلیق وافکارفاسده ۱۱۲
فنا قازانجرت ایچون (شعر) ۳۱۰
فرانسزوعرب لسانلرندن سیاسة هاکیسك نسبی ۱۶
دعلمواقدر ۱۶
فریضهٔ شکران ۱۶۰
فضائل وردائل ۲۲۴
فصل‌ك ۳۴۴
فضل‌جان ، فای رحمن ۲۱۶
فلوطرالق ۵۷

ف

قهوه‌لاسولر حقنده روایتلری ۲۶۱
قادینلرك ارکلره عطف طرافلری ۹
قارلر ومرافقهٔ شروعلرنك ۶۸
قلب شری ۳۸۷
قلب صحی ۱۲۴ ، ۱۵۲ ، ۱۸۹
قصره اعتماد ایدنلرك ۱۶۳
قرآن‌جیل اصولی هر جهتك کتمیت اعجازیسی
ترتیبات آیهٔ بصریهی اختوالدر ۲۹۲
قرآن کریمك حکمت ازالی ۲۰۷
قرآن ، هبط وقایعدر ۲۷۰
قرآن ، معنی صرحت ، ظاهره صردر ۲۲۴
« قرآنالجن » ۲۶۱
قرمانلی‌قیزلریك حقندا ارهوسیلرك افکار حقیقی وقیمتی حقنده ۴۶
قرون اولاده مکتب وتحصیل ۲۰۹
قرنته جماعتی ایچون اصول ۱۶
قصاص وعوامدی ۱۵۸ ، ۲۵۲ ، ۲۹
قضا وقدر ۱۳۳ ، ۱۴۹
قطعه شری ۳۸۲
قوای ثلثهٔ حکومتك تفریق مخصوصهسی صنایع اسلامك حمایتی ۲۹۶
قومشولق حق ۱۹۹
قدمرك دینه حمیتی ۱۶

ك

کتاب هدایات حضرت کوره اصلاحاتی ۳۰۴
کرك ۱۰
کسب وتجارت وتأسیس صنایعك طریقی اوزره عرضحالی ۳۰۵ ، ۳۲۳ ، ۳۶۹
کلاسیوك صوك اکلاه ۳۲۰
(کلیسیه‌ده ...) ۲۴۶
کوزسوزهٔ حقیقی واحسانلرك ۲۷

گ

گزیده (شعر) ۸۱
گوش نمرهسی ۳۰۸

ل

لسان مسئلهسی ۲۱۶ ، ۳۴۰ ، ۳۶۵
(لیسانس مکتبنده ...) ۶۶

تاریخ جلوس همایون ۲۷۹
تاوجاه ۱۸۴
تبدل ازمان ، تغیر احکام ۱۰۵
تبعهٔ غیرمسلمه‌ایله حسن معاشرتك شرعاً لزومی ۳۸۷
تبدیل احکامده نظر اعتبار ایله جلب نفعه ۱۰۶
تجارت وشریعت ۱۵۷،۱۴۳
تجسس ۹۹
تحصیل ابتدائیك تسهیلی ۳۶۳
تحصیل ابتدائی واصول تدریجی ۳۶۳
« « « صوریه ۳۶۴
تحصیل عمومی فکریك عبدالامشاری [اسلامیت] ۳۶۰
تحفیفات ۴۷
تدریسات عمومیه حقنده اسماعیل بك قصیر سکی نك فوطرافی ۳۵۹،۳۴۵
توغیات اسلامیه‌سی فوتغرافی ۳۳۷
تسب ۱۵۹
تصوف حقنده بعض مطالعات ۳۷۶
تصیق دینی ومدنیت ۲۸۲
تعرف ، تمیز ۴۱
تعرف وانقراض ۱۵۹،۱۶
تقوی ۳۰۲،۲۸۷،۱۳۰
تکالیف دینیه وکرم سبحانی ۱۴۱
تلغراف ، تلفون ، تلسز تلغراف حقنده مباحثات ۳۲۷،۲۱۹
تنظیم امور عالمه بعمرك حکمت مکلفیتی ۳۸۵
تنفیذ ، قضا ، تفریع وصرافیه ۳۸۶
توبه وحمیتی ۴۶
توبه‌نك اله وقبول حقنه تأثیری ۳۸۲
توبه‌نك شرائط دولی ۳۸۳
ترکلرك ظهوری ، دینه خدمتی ، شهرتلری ۱۶
توکیوده مسجد انشاسی ۳۸۶

ث

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر ...) ۲۸۶

ج

جاسوسلق ، جفیه‌لك صفت امینه‌سی ۲۸۹،۲۷۳
جمع قرآن مسئله‌سی ۱۰۱
جمعیتك علویت مقصدی وسعادی مساعی ، خیرخواهی ۳۲
جمعیتلر ومدنیت ۱۸۱
جهاد اصغر — جهاد اکبر ۲۳۴

ح

حبس شرعی ۳۸۲
حسرت ۳۸۲
حدیقهٔ مکریه ۹، ۱۲۳، ۱۲۷، ۴۲، ۵۹، ۹۰۸، ۹۱، ۷۶، ۱۸۵، ۱۶۷، ۱۵۳، ۱۳۸، ۲۶۷، ۲۳۸، ۲۲۱، ۲۰۵، ۳۳۱، ۳۱۸، ۲۹۹، ۲۸۴، ۳۵۰
حربك اسلامینده شروطی ۵۴
حربك بدایت اسلامده اساسعد ، عین ۳۷
حرب ، صلح ؟ ۱۴
حرب — ۱۷۵
حریت ۳۱۱
حریت مطلقه اولهماز ۲
حزین برخاطره [شعر] ۸۶
حسبحال [شعر] ۵۷
حسد ۱۷۰،۱۲۹
حق یرینی بولور ۱۷۵
حقیقت الهیه ادراك اولونهماز ۲۸۱
حکم اصولی واصر قرآن ۱۴
حیا ۱۹۳
حیات دنیا ۱۶۳
حیل منافقین ۲۲۴

خ

خاطره قارنی حرك مسلك شدیدی ۲۵۴
(خفاالعفو ..) ۷۲،۴۰،۳۴
خرستیانلق و مسلمانلق ۳۸۹
خصائل فاضلهٔ اسلامیه ۱۹۳
خطبهلر ۵۸،۹
خطبهلرك عربی العباره اولمسی شرطمیدر؟ ۱۰
« وجه مسنونی ۹
خلافت وعثمانلیلر ۳۸۶
خلفای راشدین زمانده اصول خلافت ۳۸۵
« « دن صکرا اصول خلافت ۳۸۶
خلیفهٔ اله ، خلیفهٔ شیطان ۱۷۳
خلیفه‌نك سیرت ومسلکی ۱۷۵
خلیفه‌نك وظیفهٔ اصلیه‌سی ۱۷۲
خوی نه‌وقت دوزه‌لیر ؟ ۱۹۲

د

دامه وشریعت ۱۹۲
داودك برملك جاری ازالهی وعنایت سبحانیه‌یه مظهری ۱۷۳
دبره‌قونغرمسندن بربایراق ۳۶۸،۴۱۱
دجاء ۳۰۲
دجالرك مکیدمسی ولستاذهٔ مؤمنین ۳۰۳
درواس [منظوم برفقرهٔ تاریخی] ۷۲
درهٔ عمر ۲۸۷
دعوت دینیه ایچون حربه جواز واری ۵۴
دکرلر [شعر] ۳۹۳
دور اخیر حینکارانی اضافه دعوت ۳۲
دور فطرت [ایانك] ۴۲
دور فلسفه [«] ۵۹
دور علم [«] ۷۶
دین اسلامده اکراه واجبار یوقدر ۵۴
دین ، ملك ایله قائمدر ۲۷۱
دین نه‌قدر مساعد ایمش ۱۶۵
دین وعادات غیر مشروعه ۳۸

ذ

ذبحهٔ نصاری ۱۷۰
ذکر جمیل ۳۴۰

ر

رایت شقاوت [شعر] ۴۰۳
رد اباطیل ۱۰۰
رذائل ۲۷۶
رسالت ایله خلافتك تفریقی ۱۸۲
رسم مصحف ۳۱۵،۴۱۲
روحیون ۲۸۳
روضهٔ مطهرهنك امر انتخابنده‌کی اختلاف ۷۶
روسیه اسلامیلری ۷۳ ، ۳۹۸
روسیه اسلامیلری واوج مسئله ۱۰۶
روسیه دوماسنده برمسلمانك نطق ۲۹۵
روسیه‌ده حریت دینیه ۳۹۸
روسیه‌ده ساکن تورکلرك حیات مدنیه ، فکریه وسیاسیه‌لری ۲۰۱ ، ۲۱۴
روم ایلی شرق ومستبدان ۱۳

ز

زوال علمك حیات حکومت عثمانیه‌یه تأثیرالمی ۳۸۶

ژ

ژاپونیاده اسلامیت ۸۲
ژاپونیاده دین اسلام انتشاره باشلایور ۳۸۶
ژاپونیا مکتوبلری ۲۸۲ ، ۲۱۳ ، ۳۴۴

س

سیل حقدن انحراف ، عذاب شدیده کرفتار ۱۷۲
ستارخان (منظوم) ۹
سطرنج وشریعت ۱۹۲
سعایت ۲۹۰
سلطان محمد خان خامسك اصول مشروعه دائره‌سنده اجلاسی ۳۸۷
سلطنت حقیقیه ۶۳
(سنة الله فی الذین ...) ۳۷۰
سولون ـ قره‌زوس ۱۶۴
سیاحت ۱۹۸
سیاحت سلطانده‌کی فوائد ۱۸۰
سیئات وحسنات اصحابی براولهماز ۳۳۴

مروساحت حضمه‌کی [illegible] ۱۷۸
سیر و سیاحتك منافع و فوائدی ۱۸۰
سبیل الحرم ۸۶

ش

شمت وملایمت ۱۵
شرار نامك لزوم ازالهسی ۱۷۳
شرع وقانون ۵۱،۳۴
شرف ۳۲۴
شیطان وتسویلاتی ۳۰۲
شریعت ایسته‌نز ، شریعت ایشه‌یم ۲۵۵
شریعتدن مقصد ۲۷۰
شریعت محمدیه وتخفیفات ۴۷
شریعته اتباع ۲۸۶
شکر نصل اولور ؟ ۱۵
شیخ الاسلامه آیچی مکتوب ۴۰۹،۴۰۶

ص

صباح اذانمه (شعر) ۲۳۰
صبر وفوائدی ۱۶۰
صرف تورکچه یزلمق ۳۹۷
صلب شرعاً نموت لازم کلیر ؟ ۳۸۲
صلح ومدارا (منظوم) ۵۶
صو ۳
صوك چاردهه (شعر) ۱۸۰

ض

(ضرب اقدمتلاً قریة ...) ۱۴۵
ضرر وضرار ۳۳
ضعف بشر ولطف الهی ۱۴۲

ط

طاوله ، دامه ، سطرنج حقندکی احکام شرعیه ۱۹۲
«طعمه» نك دلالتی ۲۰۸
طلاق ۵۴

ظ

ظالم وغاصب پادشاهلرك عاقبتی ۱۷۶
ظاهره قابیلمامق ۲۲۳
ظلمه وحمایه متقابله ۲۸۷ ، ۳۰۲
ظن ۹۸

ع

عالم اسلامی اویاندیرمق چاره‌لر ۲۴۸ ، ۲۹۲
عباد شهوت ۴۷
عبدالحمیدك خلعی وهندستان مطبوعاتی ۲۳۰ ، ۲۴۴ ، ۲۵۹
عزت عظیمه (پیغمبر قریهٔ اسمعلوبك مقولهسی) ۱۴۵
عزلی نوالی (شعر) ۲۲۶
عزلی دولتك صورت طوروناسی ۱۹
عزلی دولتلری ۲۰۴
عصب ۱۷۵
عدالت ، اساس الاساس کاشانهدر ۱۲۴
عدالتله جبرهٔ خلاص ۱۹۰
عربلرك عودوکتبانی ۸۶
عربستانك جسمدکی ارتباط مادی ومعنوی ۱۶
عصبیت مذموکره سبابی ۱۱۲
عطالت اتباع ایتمدکی عاقبتلر ۱۰
عطالتك شریعته واهله قارشی اولان جنایتی ۱۰
عطالتك عظیمه‌تأثیری ۱۱
عطالت کچیسی رحمته اقتدر ۴۴
عطالت ومکاتب رسمیه طلبهسی ۲۳
عفو ۶۴
علاوه حضمه مکتوب ۴۷ ، ۹۰
علم اجتماعه طرأ اسلامیت ۸۹
علم وعوام ۳۴۲ ، ۳۵۵
علی مرتضی افندی مسئلهسی ۲۳۲ ، ۲۴۶ ، ۲۶۱ ، ۲۷۹ ، ۲۹۶ ، ۳۴۷ ، ۳۶۵
عمر وسرایی ۲۸۷
عمر وعدالتی ۱۷۵
عواطف واعمالك اخرویه ۸۲

غ

غالب ومغلوب قادینر ۱۴۱
غرب ، مدنیتی اصل نوشی ۱۸۱
غریب برحکایه ۲۸
غصب اموال ۱۹۰
غضب الهی‌یه قارشی طوروملار ۲۸۲
غیبت ۱۰۰
غیر مسلمه سلام ۲۸۸
غیر مسلملره استشاره والمردن عسکر آلمق ترغیب جائزدر ۳۸۲

ف

فاروقك بیوك سوزلری ۱۷۶
فاسق ومناظرك سوزلرینه قابلمق ۸۳
فتنهك منبعی ۱۰
فیرقه‌لین وافکارهسی ۱۱۲
فدا کارانحریت ایچون (شعر) ۳۱۰
فرانسز وعرب لسانلرندن سبابهٔ عاکیمك نسبی ۱۶
دهاسواقتدر
فریضهٔ شکران ۱۶۰
فضائل ورذائل ۲۲۴
فصل ۳۸۴
فضای جهان ، فضای رحمن ۱۴۶
فقر وفراق ۵۲

ف

قاپیلرك اولکلره خطب طرافنی جلب ایدر ۹
قاریلرك ورقلرنه شروطلرنی ۶۸
قتل شرعی ۳۸۲
قتل عمد ۱۳۴ ، ۱۵۷ ، ۱۸۹
قدر واعتقاد وسعادتی مبدر ۱۶۳
قرآن جبل انسوال طر جبلنك کتیبات اسمیهسی
ترقیات آیهٔ مقدسهی اخوالهدر ۲۹۲
قرآن کریمك حکمت اولی ۲۰۹
قرآن ، قسط وقاعدهدر ۲۷۰
قرآن ؟ مطلوب حقت ، طاقته ضرردر ۲۲۴
« قرة العین » ۲۶۱
قرمانلی خیرلریك حضمدالرحمه سیارك افکار حضمهسی
وتعجب خاطری ۴۶
قرون اولاره مکتب وتحصیل ۲۰۹
قرئت جبالسائی ایچون احترام ۱۶
قصاص وفوائدی ۱۵۸ ، ۲۵۲ ، ۳۹
قضا وقدر ۱۳۳ ، ۱۴۹
قطعه شرعی ۳۸۲
قوای ثلثهٔ حکومتك تفریقی حضرت عمری
اسلامك حسناتی ۳۸۶
قومشولر جلی ۱۹۱
قومك دینه خدمتی ۱۶

ك

کتاب صاحب حضرتلری کوره صلاح بولنلری ۳۰۴
کبك ۱۰
کسب وتجارت وتأسیس صنایعك طرقنی اورده
مرحومی ۳۰۵ ، ۳۳۳ ، ۳۶۹
کلام موك حقك اکلام ۳۲۰
(کل من علیها فان ...) ۱۵۶
کوثر سورهٔ جلیهسی وحضرت قرآن ۳۷

گ

گرید (شعر) ۸۱
گوش قرهمی ۳۰۹

ل

لسان مسلمی ۳۱۶ ، ۳۴۰ ، ۳۹۵
(لقد [illegible] ...) ۶۶

تاریخ جلوس همایون ۲۷۹
تاوجاه ۱۸٤
تبدل الزمان ، تغیر احکام ۱۰۵
تبعهٔ غیر مسلمه ایله حسن معاشرتك شرعاً لزومی ۳۸۷
تبلیغ احکامده طراغنایه الهجلی خطهٔ ۱۰۲
تجارت وشریعت ۱۵۷،۱٤۳
تحسس ۹۹
تحصیل امنه آلمك تسهیل ۳٦۳
تحصیل امنه‌ائی واصول تدریجی ۳٦۳
« « « صوبه ۳٦٤
تحصیل علومی فکرینك صبه‌اآمشاری [اسلامیت] ۳٦۰
تخفیفات ٤۷
تدریسات عمومیه حقنده اسماعیل بك تصبر سکی بك
توغرامسی ۳۵۹،۳٤۵
توفیات اسلامیه‌سی توغرهسی ۳۳۷
تسب ۱۵۹
تصوف حقنده بعض مطالعات ۳۷٦
تضییق دینی ومدنیت ۲۸۲
تعرف ، تمیز ٤۱
تعرف وانحراف ۱۵۹،۱٦
تقوی ۳۰۲،۲۸۷،۱۳۰
تکالیف دینیه وکرم سبحانی ۱٤۱
تلغراف ، تلفون تلسز تلغراف حقنده مباحثات ۳۲۷،۲۱۹
تنظیم امور عالمه بفرك حکمت مکفیتی ۳۸۵
تنفیذهٔ قضاء تشریع ومراقبه ۳۸٦
توبه وحبسی ٤٦
توبه‌نك الله وقول حقنه تأثیری ۳۸۲
توبه‌نك شرائط قبولی ۳۸۳
توکلرك طهوری دینه خدمتی ، شهرتلری ۱٦
توکیوده مسجد انشاسی ۳۸٦

ث

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر ...) ۲۸٦

ج

جاسوسلق ، خفیه‌لك صفت امینه‌سی ۲۸۹،۲۷۳
جمع قرآن مسئله‌سی ۱۰۱
جمعیتك علویت مقصدی ومبادی مساعی ، خیر تلغراسی ۳۲
جمعیتلر ومدنیت ۱۸۱
جهاد اصغر — جهاد اکبر ۲۳٤

ح

حبس شرعی ۲۸۲
حسرت ۳۸۲
حدیقهٔ فکریه ۵۹،٤۲،۲۷،۱۲،۱۲۳، ۱۰۸، ۹۱،۷٦،۱۸۵،۱٦۷،۱۵۳،۱۳۸،۲٦۷،۲۳۸، ۲۲۱،۲۰۵،۳۳۱، ۳۱۸، ۲۹۹، ۲۸٤، ۳۵۰

حرب اسلامیه‌نده شروطی ۵٤
حرب حمایت اسلامه اساسمد دهجن ۳۷
حربی ، صلحی ؟ ۱٤
حرص — ۱۷۵
حریت ۳۱۱
حریت مطلقه اولهماز ۲
حزین بخاطره [شعر] ۸٦
حسبحال [شعر] ۵۷
حسد ۱۷۵،۱۲۹
حق یولی بولور ۱۷۵
حقیقت الهیه ادراك اولونماز ۲۸۱
حکم اصولی وامر قرآن ۱٤
حیا ۱۹۳
حیات دنیا ۱٦۳
حبل منافقین ۲۲٤

خ

خاتمه فارسی عمرك مسك شدیدی ۲۰٤
(خذالعفو ..) ۷۲،٤۰،۳٤
خرستیانلق و مسلمانلق ۳۸۹
خصائل فاضله اسلامیه ۱۹۳
خطبه‌لر ۵۸،۹
خطبه‌لرك عربی العباره اولمسی شرطمیدر؟ ۱۰
« وجه مسنونی ۹
خلافت وعثمانلیلر ۳۸٦
خلفای راشدین زمانده اصول خلافت ۳۸۵
« « دن صکرا اصول خلافت ۳۸٦
خلیفتاه ، خلیفهٔ شیطان ۱۷۳
خلیفه‌نك حیرت ومسلکی ۱۷۵
خلیفه‌نك وظیفهٔ اصلیه‌سی ۱۷۲
خوی نه وقت دوزه‌لیر ؟ ۱۹۲

د

دامه وشریعت ۱۹۲
داودك برملك جباری ازالهسی وعنایت سبحانیه‌یه مظهریتی ۱۷۳
دبره‌نوتر مسندن بریاراق ۳٦۸،٤۱۱
دجال ۳۰۲
دجالرك مکیده‌سی ولستاذهٔ مؤمنین ۳۰۳
درواس [منظوم برقارهٔ تاریخی] ۷۲
درهٔ عمر ۲۸۷
دعوت دینیه ایچون حربه جواز واری ۵٤
دکرلر [شعر] ۳۹۳
دور خیر حیتکارانی اضافه دعوت ۳۲
دور فطرت [ایمانك] ٤۲
دور فلسفه [«] ۵۹

دور علم [«]
دین اسلامده اکراه واجبار یوقدر
دین ، ملك ایله قائمدر ۱
دین نه‌قدر مساعد ایمش ۵
دین وعادات غیر مشروعه

ذ

ذبیحهٔ نصاری .
ذکر جمیل .

ر

رایت شفاوت [شعر] ۳
رد اباطیل .
رذائل ٦
رسالت ایله خلافتك تفریقی ۲
رسم مصحف ۵۰،٤۱۲
روحیون ۳
روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنده‌کی اختلاف
روسیه اسلامری ۷۳ ، ۸
روسیه اسلامری واوج مسئله ٦
روسیه دوماسنده برمسلمانك نطقی ۵
روسیه‌ده حریت دینیه ۸
روسیه‌ده ساکن تورکلرك حیات مدنیه ، فکر
وسیاسیه‌لری ۲۰۱ ، ٤
روم ایلی شرقی ومستبدان

ز

زوال علمك حیات حکومت عثمانیه‌یه تأثیراتی ٦

ژ

ژاپونیاده اسلامیت ۲
ژاپونیاده دین اسلام انتشاره بشلایور ٦
ژاپونیا مکتوبلری ۲۸۲ ، ۲۱۳ ، ٤

س

سیل حقدن انحراف ، عذاب شدیده کرفتار ۷۲
ستارخان (منظوم)
سطرنج وشریعت ۲
سعایت .
سلطان محمد خان خامسك اصول مشروعه دائرهسی
اجلاسی ۸۷
سلطنت حقیقیه ۳
[سنة الله فی الذین ...] ۷۰
سولون — قره‌زوس ٤
سیاحت ۸
سیاحت سلطانه‌کی فوائد ۸۰
سیئات وحسنات اصحابی براوله‌ماز ۳٤

سروساحت حضرتلرك تشریفات ... ۱۷۸
سیر وسیاحتك منافع وفوائدی ۱۸۰
سبیل العزم ۸۶

ش

شدت وملایمت ۱۵
شرار ناسك لزوم ازالهسی ۱۷۳
شرع وقانون ۵۱،۳۴
شرف ۳۲۴
شیطان وتسویلاتی ۳۰۲
شریعت ایسته‌ر ، شریعت ایشله‌یر ۲۵۵
شریعتدن مقصد ۲۷۰
شریعت عدیه وتخفیفات ۴۷
شریعته اتباع ۲۸۶
شکر نعمت اولور ، شیخ الاسلامه آجیق مکتوب ۴۰۶،۴۰۹

ص

صباح اذاننده (شعر) ۲۳۰
صبر وفوائدی ۱۶۰
صرف تورکجه برنحو ۳۹۷
صلب شرعاً نه وقت لازم کلیر ، صلح ومدارا (منظوم) ۵۶
صو ۳
صوك بهاردہ (شعر) ۱۸۰

ض

(ضرب اقدمنلاً قریة ...) ۱۴۵
ضرر وضرار ۳۳
ضعف بشر ولطف الهی ۱۴۲

ط

طاوله ، دامه ، سطرنج حقندہ‌کی احکام شرعیه ۱۹۲
«طعمه» نك دناتی ۲۰۸
طلاق ۵۴

ظ

ظالم وغاصب پادشاهلرك عاقبتی ۱۷۶
ظاهره قابیلمامق ۲۲۳
ظلم وحمایه متقابله ۲۸۷ ، ۳۰۲
ظن ۹۸

ع

عالم اسلامی اویاندیرمق چارهلر ۲۴۸ ، ۲۹۲
عباد شهوت ۴۷
عبدالحمیدك خلعی وهندستان مطبوعاتی ۲۳۰ ، ۲۴۴ ، ۲۵۹
عزت عجبه (بیك بر قریة اسلامك ملوکی) ۱۱۵
عاقل دارای (شعر) ۳۲۶
عاقل دولتك صورت طوروتاسی ۱۹
عاقل دوامامی ۳۰۴
عجب ۱۷۵
عدالت ، اساس الاساس کلاتمدر ۱۷۴
عداوه چیره خلاص ۱۹۰
عرفك هویت کتمیاتی ۸۶
عرسوتورك جنسمك ارتباط مادی ومعنوی ۱۶
عصیان عذروکره سحاق ۱۱۲
عطالتك آتاج اندیکی عاقلر ۱۰
عطالتك شریعته واعلمه قارشی اولان جنایتی ۱۰
عطالتك عظیمه تأثیری ۱۱
عطالت یکیجی برخسته‌لندر ۴۴
عطالت ومکاتب رسمیه طلبه‌سی ۲۳
عفو ۶۴
علاوه حضرته مکتوب ۴۷ ، ۹۵
علم اجتماعه طرأ اسلامیت ۸۹
علم وعوام ۳۴۲ ، ۳۵۵
علی مرتضی افندی مسئله‌سی ۲۳۲ ، ۲۴۶ ، ۲۶۱ ، ۲۷۹ ، ۲۹۶ ، ۳۴۷ ، ۳۶۵
عمر وسرایی ۲۸۲
عمر وعدالتی ۱۷۵
عواطف واسلامك اخروی ۸۲

غ

غالب ومغلوب قادینلر ۱۴۱
غرب ، مدنیتی نصل بولنمش ۱۸۱
غریب برحکایه ۷۸
غصب اموال ۱۹۰
غضب الهی‌یه قارشی طوروملار ۲۸۷
غیبت ۱۰۰
غیر مسلمه سلام ۲۸۸
غیر مسلملره استشاره والمردن عسکر آلمق ... ۳۸۲
غازدر

ف

فاروقك بیوك سوزلری ۱۲۶
فاسق ومناظرك سوزلریه قابلمامق ۸۳
فتنه‌نك منشی ۱۰
فیر شدلین وافکار فاسده ۱۱۲
فنا قرآن حریت ایچون (شعر) ۳۱۰
فرانسز وعرب لسانلرنده سیئه ، حکیمك نسی دعاسی واقعدر ۱۶
فرصة شکران ۱۶۰
فضائل وردائل ۲۲۴
فضل حق ۳۸۴
فلاح جان ، فلاح وطن ۱۴۶
فهم حرف ۵۲

ف

فاتیکانلو سوطر حضرتلرینه ۲۰۱
فاتیکانك ارکانلره عطف طرافتی حاز میدر ۲
فاتیکانه مراسلهٔ نیروهوسلت ۷۸
فتك نیری ۳۸۲
فکر حسی ۱۳۴ ، ۱۵۲ ، ۱۸۹
فقره اعتقاد وسعادتی میدر ۱۶۲
قرآن حین النزول هر جهتك کتمیات اعجازیه‌سی ۲۹۲
قرآن آیه‌لرینه اعتراضلر ۲۹۲
قرآن کریمك مکمت ارزلی ۲۰۷
قرآن ، ضبط وقایدر ۲۷۰
قرآن ومیزه مرحمت ، ظاهره ضرورتلر ۲۲۴
« قرقالیس »
قرمانی قیزلریك حضرتلارینه سیئه افکار حضرتلری وقوعی جنایتی ۴۶
قرون اولاره مکتب وتحصیل ۲۰۹
قرینه جهالتلری ایچون اعتراف ۹۶
قصاص وعوائدی ۲۹ ، ۲۵۲ ، ۱۵۸
قضا وقدر ۱۳۳ ، ۱۴۹
قطیعه نیری ۳۸۲
قولی تکه مکومتك قریبی حضرتلری حقنده اسلامك حسیاتی ۳۸۶
قومشولق حل ۱۹۱
قومرك دینه حسنی ۱۶

ك

کتب کلامیه‌نك اصلاحات عصریه‌کوره اصلاح ... ۳۰۴
کدك ۱۰
کسب وتجارت وتأسیس صنایعك طریقی اورته ... ۳۰۵ ، ۲۲۳ ، ۲۶۹
کلاسیوك بیوك اکلاه ۲۲۰
(کل من علیها فان ...) ۱۴۶
کوثر سورهٔ حقیقی واسرار قرآن ۲۷

گ

گرد (شعر) ۸۱
گوش نیری ۳۰۶

ل

لسان مسئله‌سی ۳۱۶ ، ۳۴۰ ، ۳۹۵
(لقمان ... ومکتوب ...) ۶۶

تاریخ جلوس همایون ۲۷۹
تاوجاه ۱۸٤
تبدل ازمان ، تغیر احکام ۱۰۵
تبعهٔ غیرمسلمه ایله حسن معاشرتك شرعاً لزومی ۳۸۷
تبلیغ احکامده طراحتیایه الهجق خطه ۱۰۶
تجارت وشریعت ۱۰۷،۱٤۳
تجسس ۹۹
تحصیل ابتدائیك تسهیلی ۳٦۳
تحصیل ابتدائی واصول تدریجی ۳٦۳
« « « صوبه ۳٦٤
تحصیل عمومی فکریك صباحاً اختیاری [اسلامیت] ۳٦۰
تحفیفات ٤۷
تدریسات عمومیه حقنده اسماعیل بك عصیر سکی بك
توحرانی ۳۵۹،۳٤۵
ترقیات اسلامیه‌ی توضیحی ۳۳۷
تصب ۱۵۹
تصوف حقنده بعض مطالعات ۳۷٦
تصدیق دینی ومدنیت ۲۸۲
تعرق ، تغیر ٤۱
تعرق واغراض ۱۵۹،۱٦
تقوی ۳۰۲،۲۸۷،۱۳۰
تکالیف دینیه وکرم سبحانی ۱٤۱
تلطف ، تلطون تلسز تلطف حقنده مباحثات ۳۲۷،۲۱۹
تنظیم امور عالمه بعمرك حکمت مکلفیتی ۳۸۵
تنفیذ ، قضا ، تشریع ومراقبه ۳۸٦
توبه وحدیثی ٤٦
توبه‌نك اله وقبول حقنه تأثیری ۳۸۲
توبه‌نك شرائط قبولی ۳۸۳
ترکلرك ظهوری ، دینه حدمتی ، شهرتلری ۱٦
توکیوده مسجد انشاسی ۳۸٦

ث

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر...) ۲۸٦

ج

جاسوسلق ، جیفه‌نك صنعت لیمه‌سی ۲۸۹،۲۷۳
جمع قرآن مسئله‌سی ۱۰۱
جمعیتك علویت مقصدی وسعادتی مساعی خیرتفرانی ۳۲
جمعیتلر ومدنیت ۱۸۱
جهاد اصغر — جهاد اکبر ۲۳٤

ح

حبس شرعی ۳۸۲
حسرت ۳۸۲
حدیقهٔ فکریه ۵۹،٤۲،۲۷،۱۲،۱۲۳،۱۰۸،
۹۱،۷٦،۱۸۵،۱٦۷،۱۵۳،۱۳۸،۲٦۷،۲۳۸،
۲۲۱،۲۰۵،۳۳۱،۳۱۸،۲۹۹،۲۸٤،۳۵۰
حریت اسلامیتده شروطی ۵٤
حریت بدایت اسلامده اساسمه دایر ۳۷
حربی ، صلحی ؟ ۱٤
حرص — ۱۷۵
حرث ۳۱۱
حریت مطلقه اولهماز ۲
حزین بر خاطره [شعر] ۸٦
حسبحال [شعر] ۵۷
حسه ۱۷۵،۱۲۹
حق پرتی بولور ۱۷۵
حقیقت الهیه ادراك اولونهماز ۲۸۱
حکم اصولی واسر قرآن ۱٤
حیا ۱۹۳
حیات دنیا ۱٦۳
حبل منافقین ۲۲٤

خ

خاطره قارنی عمرك مسلك شدیدی ۲۵٤
(خذالعفو ..) ۷۲،٤۰،۳٤
خرستیانلق و مسلمانلق ۳۸۹
خصائل فاضله‌ٔ اسلامیه ۱۹۳
خطبه‌لر ۵۸،۹
خطبه‌لرك عربی العباره اولمسی شرطیدر؟ ۱۰
« وجه مسنونی ۹
خلافت وعثمانلیلر ۳۸٦
خلفای راشدین زمانده اصول خلافت ۳۸۵
« « دن صکرا اصول خلافت ۳۸٦
خلیفهٔ اله ، خلیفهٔ شیطان ۱۷۳
خلیفه‌نك سیرت ومسلکی ۱۷۵
خلیفه‌نك وظیفهٔ اصلیه‌سی ۱۷۲
خوی نه وقت دوزه‌لیر ؟ ۱۹۲

د

دامه وشریعت ۱۹۲
داودك برملك جیاری ازاله‌سی وعنایت سبحانیه‌یه مظهریتی ۱۷۳
دبره‌خونه‌سندن بر بایراق ۳٦۸،٤۱۱
دجال ۳۰۲
دجالرك مکیده‌سی ولستماذهٔ مؤمنین ۳۰۳
درواس [منظوم برقارهٔ تاریخی] ۷۲
درهٔ عمر ۲۸۷
دعوت دینیه ایچون حربه جواز واری ۵٤
دکرلر [شعر] ۳۹۳
دور اخیر جیتکاراتی اضافه دعوت ۳۲
دور فطرت [ایمانك] ۴۲
دور فلسفه [«] ۵۹
دور علم [«] ۱
دین اسلامده اکراه واجبار یوقدر ۱
دین ، ملك ایله قائمدر ۲۱
دین نه قدر مساعد ایمش ۱۵
دین وعادات غیر مشروعه ۱

ذ

ذبحهٔ نصاری ۲۰
ذکر جمیل ۱۰

ر

رایت شقاوت [شعر] ۰۳
رد اباطیل ۰۰
رذائل ۲٦
رسالت ایله خلافتك تفریقی ۸۲
رسم مصحف ۱۵۰،٤۱۲
روحیون ۸۳
روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنده‌کی اختلاف ۱
روسیه اسلامیلری ۷۳ ، ۱۸
روسیه اسلامیلری واوج مسئله ۰٦
روسیه دوماسنده برمسلمانك نطقی ۱۵
روسیه‌ده حریت دینیه ۹۸
روسیه‌ده ساکن تورکلرك حیات مدنیه‌ی فکر
وسیاسیه‌لری ۲۰۱ ، ۱٤
روم ایلی شرق ومستبدان ۳

ز

زوال علمك حیات حکومت عثمانیه‌یه تأثیراتی ۸٦

ژ

ژاپونیاده اسلامیت ۲
ژاپونیاده دین اسلام انتشاره باشلایور ۸٦
ژاپونیا مکتوبلری ۲۸۲ ، ۲۱۳ ، ٤٤

س

سیل حقدن انحراف ، عذاب شدیده کرفتار ۷۲
ستارخان (منظوم)
سطرنج وشریعت ۹۲
سعایت ۹۰
سلطان محمد خان خامسك اصول مشروعه دائره‌سنه
اجلاسی ۸۷
سلطنت حقیقیه ۳
(سنة الله فی الذین ...) ۷۰
سولون ـ قره‌زوس ٦٤
سیاحت ۹۸
سیاحت سلطانده‌کی فوائد ۸۰
سیئات وحسنات اصحابی براولهماز ۳٤

[illegible]

[illegible]

ش

[illegible]

ص

[illegible]

ض

[illegible]

ط

[illegible]

ظ

[illegible]

ع

[illegible]

غ

[illegible]

ف

[illegible]

ق

[illegible]

ک

[illegible]

گ

[illegible]

م

[illegible]

ن

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ۱۲۸
[illegible] ۱۸۰
سبیل الحرم ۸۶

ش

شمت وملامت ۱۵
شراب نامك لزوم اراقتسی ۱۲۳
شرع وقانون ۵۱،۳۴
شرف ۲۲۴
شیطان ونسویلاتی ۳۰۲
شریعت بسته‌ترده شریعت ایشه‌جه ۲۵۵
شریعتدن مقصد ۲۷۰
شریعت محمدیه وتحمیلات ۴۷
شریعته اتباع ۲۸۶
شکر حصل اولور ۱۵
شیخ الاسلامه آجیق مکتوب ۴۰۶،۴۰۹

ص

صباح اوادسمه (شعر) ۲۳۰
صبر وحوادثی ۱۶۰
صرف تورکچه برحق ۲۹۷
صلب شرعاً نوفت لازم‌کلیر ۲۸۲
صلح ومدارا (منظوم) ۵۶
صو ۳
صوك بهاردهٔ (شعر) ۱۸۰

ض

(ضربلقه‌ملاً قریهٔ ...) ۱۴۵
ضرر وضرار ۳۳
ضعف بشر ولطف الهی ۱۴۲

ط

طاوله، دانه ، سطرنج حقنده‌کی احکام شرعیه ۱۹۲
«طبعه» نك دنائتی ۲۰۸
طلاق ۵۴

ظ

ظالم وغاصب پادشاهلرك عاقبتی ۱۲۶
ظاهره قابیلمق ۲۲۳
ظلم وجایه متقابله ۲۸۷ ، ۳۰۲
ظن ۹۸

ع

عالم اسلامی اولیاءدیرمیق لازمدر ۲۴۸ ، ۲۹۲
عباد شهوت ۴۷
عبدالحمید خانی وهندستان مظوعاتی ۲۳۰ ، ۲۴۴ ، ۲۵۹
عزت عصبه (یعنی بر قریهٔ اسلامیه مغلوبی) ۱۴۵
عاقل دوانی (شعر) ۲۲۹
عقل ودولتك صورت ظهوروناسبی ۱۹
عقل دوانلری ۳۰۴
عمر ۱۷۵
عمالات ، اساس الاساس لاتامو ۱۷۴
عمامه جبهٔ خلاص ۱۹۰
عرفرك هویه‌کتبلری ۸۶
عربستورك جسمك لرناه مادی‌ومعنوی ۱۶
عصیان طوروکره سحاق ۱۱۲
عطالك اتباع اتمکی عاقلر ۱۰
عطالك شریعته اعتمادلری اولاماسی ۱۰
عطالك طبیعه‌تابعی ۱۱
عطالك یکجی وصه‌لنمز ۱۴
عطالت ومکاتب رسمیه طلبه‌سی ۲۲
عمو ۶۴
علاوه خطبه مکتوب ۴۷ ، ۹۰
علم اخلاقه طرأ اسلامیت ۸۹
علم وعلوم ۲۴۲ ، ۳۵۵
علی مرتضی احمدی مستشاری ۲۳۲ ، ۲۴۶ ، ۲۶۱ ، ۲۷۹ ، ۲۹۶ ، ۳۱۲ ، ۳۶۰
عمر وسرایی ۲۸۲
عمر وصالی ۱۲۰
عواطف واحساسات اخرویه ۸۲

غ

غالب ومطلوب قادیمز ۱۴۱
غرب ، مدنیتی عقل ونفس ۱۸۱
غریب برحکایه ۲۸
غصب اموال ۱۹۰
غضب الهی‌یه قارشی طوروقلر ۲۸۷
غیبت ۱۰۰
غیر مسلمه سلام ۲۸۸
غیر مسلملره استشاره والمزدن عسکر آلمق نرجه جائزدر ۲۸۲

ف

فاروقك بیوك سوزلری ۱۲۶
فاسق ومناظرك سوزلریه قابلمق ۸۳
فتحك سببی ۹۵
فیر شدلیجی واوکاره‌سمه ۱۱۲
فما قالوا لحریت ایچون (شعر) ۲۱۰
فرانسه‌وغرب لسانلرنده سیاسة ملکیه‌سی ۱۶
دهاسوانمز ۱۶۰
فرصة شکران ۲۲۴
فضائل وردانی ۲۲۴
فصل حق ۲۲۴
فلسفه ، فلسفی رحمی ۱۶۲
فلسفه‌لری ۵۲

ف

فلسفه‌لاسوفر طبیعه روانلرینه ۲۰۱
فلسفه‌نك ارکانه، عطف طرافلری جاریمیز ۹
فلاسفه‌ومرافقه شروطلری ۹۵
فلاطونی ۲۸۲
فن حسی ۱۲۴ ، ۱۵۲ ، ۱۶۹
فضیلت واعتدال‌یمیز ۱۶۲
فرآن‌جین اسواق عرب جنگ کتیبات اسلامیه‌سی
فرقان آیه‌لرینی امر الهیدر ۲۹۲
فرآن کریمك مکتب ازلی ۳۰۶
فرآن ، خط وقلم‌دیر ۲۹۰
فرآن ایله‌مرحمت ، ظاهره ضرورتلر ۲۲۴
« فرقانلی » ۲۶۱
فرمانلی‌پیرلرك خطه‌لرنده‌کی اسلام خطبه‌سی
فرنجی خلیفه ۴۶
فرون اولاره مکتب وتحصیل ۲۵۹
فرقت بیاناتی ایچون اشاره ۱۶
فضائل ومزایاسی ۱۵۸ ، ۲۵۲ ، ۲۹
فضا وقدر ۱۴۲ ، ۱۴۹
فطرت شرعی ۲۸۲
فوق‌العاده مکومتك تعریفی خصوصنده صدق اسلامك حسناتی ۲۸۶
فوتسوزلق حق ۱۹۴
فاتحلرك دینه خدمتی ۱۶

ك

کتاب‌لرینه‌ناخاصیت‌مصرفه‌کوره‌صلاحیتلری ۳۰۴
کرك ۱۰
کتب‌تجارت وتأسیس صنایعك ظرفنده اهمیتی
مرغوبدر ۲۰۵ ، ۲۲۲ ، ۲۲۲
کلاسیقلرك حسك اکلاك ۲۲۰
(کیمسه‌ایله‌ایش ...) ۲۱۶
کوزسوزهٔ خطبه‌سی ، حسن‌ظن ۲۲

گ

گزیده (شعر) ۸۱
گوشن ترمه‌سی ۳۲۰

ل

لسان‌مستشاری ۲۱۶ ، ۲۴۰ ، ۳۲۵
(لسان‌ملکوتمکتبه ...) ۶۶

تاریخ جوی همایون ۲۷۹
تاوجانه ۱۸۴
تبدیل الزمان ، تغیر احکام ۱۰۵
تبعه غیر مسلمه‌ایك حسن معاشرتك شرط لازمی ۳۸۷
تبلیغ احکامده طراحتایه الحمل فطنه ۱۰۶
تجارت وشریعت ۱۰۷،۱۴۳
تحسین ۹۹
تحصیل اعتدالیك تسهیلی ۳۶۳
تحصیل اعتدالی واصول تدریجی ۳۶۳
« « « صوریه ۳۶۴
تحصیل علوم فکریه‌یك صبه‌اً امتناری [اسلامیت] ۳۶۰
تحقیقات ۴۷
تدریسات عمومیه حقنده اسماعیل‌یك تصبر سکی‌یك
ترهراسی ۳۵۹،۳۴۵
ترقیات اسلامیه‌سی ترهرسی ۳۳۷
تسامح ۱۵۹
تصوف حقنده بعض مطالعات ۳۷۶
تصویل دینی ومدنیت ۳۸۲
تعریف ، تعبیر ۴۱
تعریف والغراض ۱۵۹،۱۶
تقوی ۳۰۲،۲۸۷،۱۳۰
تکالیف دینیه وکرم سبحانی ۱۴۱
تکلیف ، تکلیفون تاسر تکلیف حقنده مباحثات ۳۲۷،۲۱۹
تنظیم امور عائله بصرك حکمت مکلفیتی ۳۸۵
تنزیه ، قضا ، تعریج وصرافه ۳۸۶
توبه وحسبنی ۴۶
توجه‌یك الله وقبول حقنه تأثیری ۳۸۲
توجه‌یك شرائط قبولی ۳۸۳
توکلك طهوری ، دینیه حقنده‌سی ، شهر تلری ۱۶
توکیوده مسجد انشاسی ۳۸۶

ث

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر ...) ۲۸۶

ج

جاسوسلق ، جنیه‌یك صنعت اسیه‌سی ۲۸۹،۲۷۳
جمع قرآن مسئله‌سی ۱۰۱
جمعیتك طریقت مقصدی ومنادی مساعی ، جمعیت خراسی ۳۲
جمعیتلر ومدنیت ۱۸۱
جهاد اصغر — جهاد اکبر ۲۳۴

ح

حبس شرعی ۳۸۲
حضرت ۳۸۲
حدیقهٔ فکریه ۵۹،۴۲،۲۷،۱۲،۱۲۳،۱۰۸،
۹۱،۷۶،۱۸۵،۱۶۷،۱۵۳،۱۳۸،۲۶۷،۲۳۸،
۲۲۱،۲۰۵،۳۳۱،۳۱۸،۲۹۹،۲۸۴،۳۵۰

حرف اسلامیه‌نه شروعی ۵۴
حرف هایت اسلامیه اساسیه دینی ۳۷
حرب ، صلح ؟ ۱۴
حرب — ۱۷۵
حرث ۳۱۱
حریت مطلقه اولهماز ۲
حزین وخاطره [شعر] ۸۶
حسحال [شعر] ۵۷
حسد ۱۲۹،۱۷۵
حق پرستی اولود ۱۷۵
حقیقت الیه ادراك اولونماز ۲۸۱
حکم اصولی واسر قرآن ۱۴
حیا ۱۹۳
حیات دنیا ۱۶۳
حبل متین ۲۲۴

خ

خاطره قارنی عمرك مسك شمدیدی ۲۰۴
(خدا اعلم ..) ۳۴،۴۰،۷۲
خرطبالق و مسامالق ۳۸۹
خصائل فاضله اسلامیه ۱۹۳
خطه‌لر ۹،۵۸
خطه‌لرك عربی البازه اولمسی شرطمیدر؟ ۱۰
« وجه مسنونی ۹
خلافت ومنافیلر ۳۸۶
خلفای راشدین زمانده اصول خلافت ۳۸۵
« « دن صکرا اصول خلافت ۳۸۶
خلیفه‌اه ، خلیفهٔ شیطان ۱۷۳
خلیفه‌یك سیرت وسلکی ۱۷۵
خلیفه‌یك وظیفهٔ اصلیه‌سی ۱۷۲
خوی نه‌وقت دوره‌لیر ؟ ۱۹۲

د

دامه وشریعت ۱۹۲
داودك برملك جاری ازالهی وعنایت سبحانیه‌یه مظهری ۱۷۳
دیره‌نور سرمسنن بر بایراق ۳۶۸،۴۱۱
دجال ۳۰۲
دخالتك مکیه‌سی واستعاذهٔ مؤمنین ۳۰۳
دروایش [منظوم بر قطعهٔ تاریخی] ۷۲
دورهٔ عمر ۲۸۷
دعوت دینیه ایچون حربه جواز واری ۵۴
دکرلر [شعر] ۳۹۳
دور اخیر جنکلرانی اصافه دعوت ۳۲
دور فطرت [ایمانك] ۴۲
دور فلسفه [«] ۵۹
دور علم [«] ۲۶
دین اسلامده اکراه واجبار یوقدر ۵۴
دین ، ملتلره قائمدر
دین عنصر مساعد ایمش ۱۶۵
دین وعادات غیر مشروعه ۳۸

ذ

ذمهٔ نصاری ۱۷۰
ذکر جمیل ۳۴۰

ر

رایت شقاوت [شعر] ۴۰۳
رد اباطیل ۱۰۰
ردائل ۲۷۶
رسالت ایله خلافتك فرقی ۱۸۲
رسم مصحف ۳۱۰،۴۱۲
روحیون ۲۸۳
روضهٔ مطهره‌نك امرا تخابنده‌کی اختلاف ۷۶
روسیه اسلامیلری ۷۳ ، ۳۹۸
روسیه اسلامیلری واوج مسئله ۱۰۶
روسیه دوماسنده برمسلمانك نطق ۲۹۵
روسیه‌ده حریت دینیه ۳۹۸
روسیه‌ده ساکن تورکلرك حیات مدنیه ، فکریه وسیاسیه‌لری ۲۰۱ ، ۲۱۴
روم ایلی شرقی ومسئله‌سی ۱۳

ز

زوال علمك حیات حکومت عثمانیه‌یه تأثیر الهی ۳۸۶

ژ

ژاپونیاده اسلامیت ۸۲
ژاپونیاده دین اسلام انتشاره باشلایور ۳۸۶
ژاپونیا مکتوبلری ۲۸۲ ، ۲۱۳ ، ۳۴۴

س

سیل حقدن انحراف ، عذابشدیده کرفتار ۱۷۲
ستارخان (منظوم) ۹
سطرنج وشریعت ۱۹۲
سعایت ۲۹۰
سلطان محمد خان خامسك اصول مشروعه دائره‌سنده اجلاسی ۳۸۷
سلطنت حقیقیه ۶۳
سولون — قره‌زوسی ۳۷۰
سیاحت ۱۶۴
سیاحت سلطانه‌کی فوائد ۱۹۸
سیئات وحسنات اصحابی براولهماز ۳۳۴

سیر وساحت حقنده‌کی تغییرات اساسیه ۱۷۸
سیر وسیاحتك منافع وفوائدی ۱۸۰
سیل العرم ۸٦

ش

شدت وملایمت ۱۵
شرار ناسك لزوم ازاله‌سی ۱۷۳
شرع وقانون ۳٤، ۵۱
شرف ۳۲٤
شیطان وتسویلاتی ۳۰۲
شریعت ایسته‌نمز ، شریعت ایشله‌نیر ۲۵۵
شریعتدن مقصد ۲۷۰
شریعت محمدیه وتخفیفات ٤۷
شریعته اتباع ۲۸٦
شکر نصل اولور ؟ ۱۵
شیخ الاسلامه آجیق مکتوب ٤۰۹، ٤۰٦

ص

صباح اذاننده (شعر) ۲۳۰
صبر وفوائدی ۱٦۰
صرف تورکجه برنطق ۳۹۷
صلب شرعاً نه‌وقت لازم‌کلیر ؟ ۳۸۲
صلح ومدارا (منظوم) ۵٦
صو ۳۰
صوك بهارده (شعر) ۱۸۰

ض

(ضرب الله مثلاً قریة ...) ۱٤۵
ضرر وضرار ۳۳
ضعف بشر ولطف الهی ۱٤۲

ط

طاوله ، دامه ، سطرنج حقنده‌کی احکام شرعیه ۱۹۲
«طعمه» نك دناتی ۲۰۸
طلاق ۵٤

ظ

ظالم وغاصب پادشاهلرك عاقبتی ۱۷٦
ظاهره قاپیلمامق ۲۲۳
ظلمه وحمایه متقابله ۲۸۷، ۳۰۲
ظن ۹۸

ع

عالم اسلامی اویاندیره‌جق چاره‌لر ۲٤۸، ۲۹۲
عباد شهوت ٤۷
عبدالحمیدك خلعی وهندستان مطبوعاتی ۲۳۰، ۲٤٤، ۲۵۹
عبرت عظیمه (یلدیز قریهٔ استبدادینك سقوطی) ۱٤۵
عثمانلی بایراغی (شعر) ۳۲٦
عثمانلی دولتنك صورت ظهور وتأسیسی ۱۹
عثمانلی دوناتماسی ۳۰٤
عجب ۱۷۵
عدالت ، اساس الاساس کائناتدر ۱۷٤
عذابده چارهٔ خلاص ۱۹۰
عربلرك فنون وکشفیاتی ۸٦
عرب وتورك بیننده‌کی ارتباط مادی ومعنوی ۱٦
عصیان بشر وکرم سبحانی ۱۱۲
عطالتك انتاج ایتدیکی فنالقلر ۱۰
عطالتك شریعته واهله قارشی اولان جنایتی ۱۰
عطالتك عقیده‌یه تأثیری ۱۱
عطالت کچیجی برخسته‌لقدر ٤٤
عطالت ومکاتب رسمیه طلبه‌سی ۲۳
عفو ٦٤
علاوه حقنده مکتوب ٤۷، ۹۵
علم اجتماعه نظراً اسلامیت ۸۹
علما وعوام ۳٤۲، ۳۵۵
علی مرتضی افندی مسئله‌سی ۲۳۲، ۲٤٦، ۲٦۱، ۲۷۹، ۲۹٦، ۳٤۷، ۳٦۵
عمر وسرایی ۲۸۷
عمر وعدالتی ۱۷۵
عواطف وانعامات اخرویه ۸۲

غ

غالب ومغلوب قادینلر ۱٤۱
غرب ، مدنیتی نصل بولمش ۱۸۱
غریب برحکایه ۷۸
غصب اموال ۱۹۰
غضب الهی‌یه قارشی طوروملاز ۲۸۷
غیبت ۱۰۰
غیر مسلمه سلام ۲۸۸
غیر مسلملرله استشاره وانلردن عسکر آلمق شرعاً جائزدر ۳۸۷

ف

فاروتك بیوك سوزلری ۱۷٦
فاسق ومنافقلرك سوزلرینه قاپلامق ۸۳
فتنه‌نك منبعی ۱۵
فجره مسلمین وافکار فاسده ۱۱۲
فدا کاران حریت ایچون (شعر) ۳۱۰
فرانسز وعرب لسانلرندن سیاسةً هانکیسنك تعمیمی دهاموافقدر ۱٦
فریضهٔ شکران ۱٦۰
فضائل ورذائل ۲۷٤
فضلی‌نك ۳۸٤
فنای جهان ، بقای رحمن ۹٤٦
فنوغرافی ۵۲

ف

قابیتولاسیونلر حقنده بروشیقه‌مهمه ٦۵۱
قادینلرك ارککلره عطف نظرایلمسی جائزمیدر ۲
قاریلر ومزاقهٔ شروهوسات ۷۸
قتل شرعی ۳۸۲
قتل نفس ۱۳٤، ۱۵۷، ۱۸۹
قدره اعتقاد پایندترقی میدر ۱٦۳
قرآن جلیل العنوان علم هیئتك کشفیات اخیره‌سیله ترقیات آیهٔ بشریه‌نی احتوایدر ۳۹۲
قرآن کریمك حکمت انزالی ۲۰۷
قرآن ، محیط وقایعدر ۲۷۰
قرآن ژمنلر مرحمت ، ظالملره ضرردر ۳۳٤
« قرة العین » ۳٦۱
قرنداش قیزلرینك حلنه داثر مجوسیلرك افکار باطله‌سی وتعیین حقایق ٤٦
قرون اولاره مکتب وتحصیل ۳۵۹
قریشه بین القبائل ایدیلن احترام ۹٦
قصاص وفوائدی ۱۵۸، ۲۵۲، ۳۹۰
قضا وقدر ۱۳۳، ۱٤۹
قطع ید شرعی ۳۸۲
قوای ثلثهٔ حکومتك تفریق خصوصنده علمای اسلامك خدماتی ۳۸٦
قومشولق حقی ۱۹۱
قوم عربك دینه خدمتی ۹٦

ك

کتب کلامیه‌نك احتیاجات عصره کوره اصلاح وتألیفی ۳۰٤
کدك ۱۰
کتب وتجارت وتأسیس صنایعك نظر شرعی اورده سی غوبیتی ۳۰۵، ۲۲۳، ۳٦۹
کلام الملوك ملوك الکلام ۳۲۰
(کل من علیها فان ...) ۹٤٦
کوثر سورهٔ جلیله‌سی واعجاز قرآن ۳۷

ك

کرید (شعر) ۸٤
کونش قزنه‌سی ۳۹۸

ل

لسان مسئله‌سی ۳۱٦، ۳۸۰، ۳۹۵
(لقدکان لسبأ فی مسکنهم ...) ٦٦

تاریخ جلوس همایون ۲۷۹
تاوخانه ۱۸٤
تبدل ازمان ، تغیر احکام ۱۰۵
تبعهٔ غیرمسلمه ایله حسن معاشرتك شرعاً لزومی ۳۸۷
تبلیغ احکامده نظر اعتنایه النه جق نقطه‌لر ۱۰٦
تجارت وشریعت ۱۵۷،۱٤۳
تجسس ۹۹
تحصیل ابتدائینك تسهیلی ۳٦۳
تحصیل ابتدائی واصول تدریجی ۳٦۳
« « « صوبیه ۳٦٤
تحصیل عمومی فکرینك مبدأ انتشاری [اسلامیت] ۳٦۰
تخفیفات ٤۷
تدریسات عمومیه حقنده اسماعیل بك غصبرنسکی نك
قونفرانسی ۳۵۹،۳٤۵
ترقیات اسلامیه‌سی قونفرنسی ۳۳۷
تسبب ۱۵۹
تصوف حقنده بعض مطالعات ۳۷٦
تضییق دینی ومدنیت ۲۸۲
تعرق ، تمیز ٤۱
تفرق وانقراض ۱۵۹،۱٦
تقوی ۳۰۲،۲۸۷،۱۳۰
تکالیف دینیه وکرم سبحانی ۱٤۱
تلغراف ، تلفون تلسز تلغراف حقنده مباحثات ۳۲۷،۲۱۹
تنظیم امور عالمه بشرك حکمت مکافیتی ۳۸۵
تنفیذ ، قضا ، تشریع وسراقبه ۳۸٦
توبه وحمیتی ٤٦
توبه‌نك الله وقول حقنه تأثیری ۳۸۲
توبه‌نك شرائط قبولی ۳۸۳
ترکارك ظهوری ، دینه خدمتی ، شهرتلری ۱٦
توکیوده مسجد انشاسی ۳۸٦

ث

(ثم جعلناك علی شریعة من الامر...) ۲۸٦

ج

جاسوسلق ، خفیه‌لك صفت لعینه‌سی ۲۸۹،۲۷۳
جمع قران مسئله‌سی ۱۰۱
جمعیتك علویت مقصدی ومبادی مساعی خیرتفراسی ۳۲
جمعیتلر ومدنیت ۱۸۱
جهاد اصغر — جهاد اکبر ۲۳٤

ح

حبس شرعی ۳۸۲
حدسرقت ۳۸۲
حدیقهٔ فکریه ۵۹، ٤۲، ۲۷، ۱۲، ۱۲۳، ۱۰۸، ۹۱، ۷٦، ۱۸۵، ۱٦۷، ۱۵۳، ۱۳۸، ۲٦۷، ۲۳۸، ۲۲۱، ۲۰۵، ۳۳۱، ۳۱۸، ۲۹۹، ۲۸٤، ۳۵۰
حربك اسلامیتده شروطی ۵٤
حربك بدایت اسلامده اسباب مشروعیتی ۳۷
حرب‌می ، صلح‌می ؟ ۱٤
حرص ، ـــ ۱۷۵
حریت ۳۱۱
حریت مطلقه اوله‌ماز ۲
حزین برخاطره [شعر] ۸٦
حسبحال [شعر] ۵۷
حسد ۱۷۵،۱۲۹
حق یرینی بولور ۱۷۵
حقیقت الهیه ادراك اولونه‌ماز ۲۸۱
حکم اصولی وامر قرآن ۱٤
حیا ۱۹۳
حیات دنیا ۱٦۳
حیل منافقین ۲۲٤

خ

خاتلره قارشی عمرك مسلك شدیدی ۲۰٤
(خذالعفو ..) ۷۲،٤۰،۳٤
خرستیانلق و مسلمانلق ۳۸۹
خصائل فاضله اسلامیه ۱۹۳
خطبه‌لر ۵۸،۹
خطبه‌لرك عربی العباره اولمسی شرطمیدر؟ ۱۰
« وجه مسنونی ۹
خلافت وعثمانلیلر ۳۸٦
خلفای راشدین زمانده اصول خلافت ۳۸۵
« « دن صکرا اصول خلافت ۳۸٦
خلیفه‌اه ، خلیفهٔ شیطان ۱۷۳
خلیفه‌نك سیرت ومسلکی ۱۷۵
خلیفه‌نك وظیفهٔ اصلیه‌سی ۱۷۲
خوی نه‌وقت دوزه‌لیر ؟ ۱۹۲

د

دامه وشریعت ۱۹۲
داودك برملك جباری ازاله‌سی وعنایت سبحانیه‌یه مظهریتی ۱۷۳
دیره قونفرنسندن برپابراق ۳٦۸،٤۱۱
دجال ۳۰۲
دجالرك مکیده‌سی واستماذهٔ مؤمنین ۳۰۳
درواس [منظوم برفقرهٔ تاریخی] ۷۲
درهٔ عمر ۲۸۷
دعوت دینیه ایچون حربه جواز واری ۵٤
دکرلر [شعر] ۳۹۳
دوراخیر حیثکاراتی انصافه دعوت ۳۲
دور فطرت [ایمانك] ٤۲
دور فلسفه [«] ۵۹
دور علم [«] ٦
دین اسلامده اکراه واجبار یوقدر ٤
دین ، ملك ایله قائم‌در ۷۱
دین نه‌قدر مساعد ایمش ٦۵
دین وعادات غیر مشروعه ۸

ذ

ذبیحهٔ نصاری ۷۰
ذکر جمیل ٤۰

ر

رایت شقاوت [شعر] ۰۳
رد اباطیل ۰۰
رذائل ۷٦
رسالت ایله خلافتك تفریقی ۸۲
رسم مصحف ۱۵۰،٤۱۲
روحیون ۸۳
روضهٔ مطهره‌نك امر انتخابنده‌کی اختلاف ٦
روسیه اسلامله‌ری ۷۳ ، ۹۸
روسیه اسلامله‌ری واوج مسئله ۰٦
روسیه دوماسنده برمسلمانك نطقی ۹۵
روسیه‌ده حریت دینیه ۹۸
روسیه‌ده ساکن تورکارك حیات مدنیه‌ی فکر
وسیاسیه‌لری ۲۰۱ ، ۱٤
روم ایلی شرق ومستبدان ۳

ز

زوال علمك حیات حکومت عثمانیه‌یه تأثیر الیمی ۸٦

ژ

ژاپونیاده اسلامیت ۲
ژاپونیاده دین اسلام انتشاره باشلایور ۸٦،۵
ژاپونیامکتوبلری ۲۸۲ ، ۲۱۳ ، ٤٤

س

سیل حقدن انحراف ، عذاب شدیده کرفتار ۷۲
ستارخان (منظوم) ۹۲
سطرنج وشریعت ۹۰
سعایت ۹۰
سلطان محمد خان خامسك اصول مشروعه دائره‌سنه
اجلاسی ۸۷
سلطنت حقیقیه ۳
(سنة الله فی الذین ...) ۷۰
سولون ـ قره‌زوس ٦٤
سیاحت ۹۸
سیاحت سلطانده‌کی فوائد ۸۰
سیئات وحسنات اصحابی براوله‌ماز ۳٤

١٩٠
١٣٠
١٩٤٠
٣٠٠١
ش
٧٩
٣٤
١٨
٤٠٩
١٩٥
٢٨٨
٣٣٣
٦
٢٥٦
٢٥٦
٣٨٧٠
٦٩
١٨٨
٢٨٦
٣٢
٩٨ (
٨٣
١٥٧
١٧٢
٨٥
٤٧٠٤
٤٣٩٤٤
٢٥٠٤
٣٦٠
١٤١
١١١٤
٣٤٤

م

ماده وماورای ماده ۲۳۸ ، ۲۶۵ ، ۲۸٤
مادون ٤۳ ، ٦۰
مادونلرشمایله آلمرك طلای ۹۱ ، ۱۰۸
۱۳۸ ، ۱۵۳ ، ۱٦۷
ماضیدن بر صحیفه ٤۰۷
مالایعنی ۱۷۷
مأمورینده بطالت ۱٤
مجلس مبعوثان مقتضای شرعك اك بیوك مثالی
مشروطیت خلافت اسلامیه‌نك اك حقیقی تمثالیدر
۳۸۷
محله جمیق ۸۲
محله جمیق‌جنده برخطره ۱۰۲ ، ۱۳۱
محمد کمال الدین ابن الامام سیواسی ۹۷
مختارلك ایچون (شعر) ۲۱۳
مدرلات ملکاری ووظائفی ۱۹۰
مدرسه‌لرك اصلاحی ۳٦۸،٤۱۱،٤۰۳
مزایای اساسیه ، خصائل فاضله ۱۷۷ ، ۱۹٤
مساعدات شرعیه ۱٤۱
مساوی اخلاق وتنایجی ۳۲۸
مسلمانلر قوتلرینی ۲٤۸
مسلمانلرك اسباب انحطاط ومسکنتی ۱۹۸
مسلمانلرك اسباب انحطاطی ومسکنتی ۱٤
مسلمانلرك ایلك زمانی ولطف ونصرت الهیه ۱۵
مسلمانلرك مجد قدیمی وحال حاضر انحطاطی ۳٦۱
مشرکارك آخرت حقنده‌کی افکار طفلی ۳۳۵
مشرکارك حضرت رسوله استادانی ۲۷۱
مصادمهٔ شرعیه ٤۱٤
مظلومین ووقایهٔ سبحانی ۳۰۲
معاهدات حقنده‌کی احکام شرعیه ۵۵
معصیت وصورت ازالتی ۱۹۱
مصوریت بلدان وشریعت اسلامیه ٦٦
مفسدلر وتحریکات ملتنکارانه‌لری ۱٦۰
مفسدوباغیلرك جزاسی ۳۸۱
مکارم اخلاق ـ سعادت دارین ۲٦۹
مکه‌مکرمه وجرائد عربیه ۲۹۲
ملتك صاحبی ، حال وحسنه‌لرك جامعی ۲۷۰
ملتلر اوزرنده جاری اولان قوانین الهیه ۲۱۰
ملتلر اتحاد وجود ۲۲٤
ملکی محافظه اسبابی ۳۵۳
ممالك عثمانیه‌ده تحصیل ابتدائی ۳٦۲
ممنوعات حربیه ٦۹
مناظر ۱۷٤ ، ۳۳٤
مناظر وسیاحلر ۱۹۱
مناظر وخاطرلری مظاهرندن بهی سبحانی ۲۰۸ ، ۲۲۲
مناقب سنیه ۳۸۷
مولد النبی علیه الصلاة والسلام ۸٤
میزان شعرانی ۱۵۰ ، ۱۷۰ ، ۱۸۷
میولات نسا ۱٤۱

ن

نصب امام امت اوزرینه واجبدر ۳۸۵
نصرانیك ترکی ومدیت ۱۸۲
نطق عاون ۱۹٦
نفسی معبود اتخاذ ایدنلر ٦۲
نفی شرعی ۳۸۲
نقصان اولجن وطارمانلرك عاقبتی ۱۰۵
نقض واسباب حرب ۵۵
نکبه ۲۷۳ ، ۲۸۹
نوشیروان وعدالتی ۲۷۱
نیسان یاغموری (شعر) ۸۵

و

والده‌مك سزاوندهٔ ۵٦
(واذالوؤدة سئلت ...) ۱۹۸
(واذکروا اذ انتم قلیل ...) آیت جلیله‌سنك
انقلاب اخیره وجمعیت اتحادیه‌یه تطبیق ۳۱
(واتکعوا الایامی منکم ..) ۳۲
(واعتصموا بحبل الله جمیعاً ..) ۱۹۸
وجود بشر وآثار صنع قدرت ۳٤
وجه الهی وباقی بشر
(ویل الارض آیات للموقنین ..)
وقاحت نسوان ۲
وقعهٔ جبل ٦
وقف نفوذ حقنده اوج بحق عصراولمه یازلمه
امر الرانه برمکتوب
(ولقد خلقنا الانسان من طین ..)
(ولقد کتبنا فی الزبور ..)
وحدت اسلامیه
(ویل للمطففین الذین ..)

ه

هارون الرشید وحضرت بلخی
(هذا بصائر للناس ..)
هرکسی عارف حکمت بك [منظوم]
هرکس وظیفه‌سنی بیله‌جك
هرشیئك بولی وار
هلاله دائر مباحثات ۳۲٦،۲۷۷،۲۱۸
هنکام حرب وصلحده احکام اسلامیان
(هو الذی جعل لکم الارض ذلولا ...)
هوایه متابعتدن اجتناب
هوره‌ن برونی (شعر)

ی

(یاایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن ..
(یاایها الذین امنوا ان جاءکم فاسق ..)
(یاایها الذین امنو لاتأکلوا اموا لکم ..)
(یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض)
یاد ماضی (شعر)
یادماضی (تراجم احوال) ۲۱۹،۲۳۷،
۹٤،۱۱۰،۱۲۱،۱٤۰،۱۵۵،۱٦٦،۱۸٤
۳۷٦ ، ۳٤۸ ، ۲۹۷،۳۱۷ ، ۲۸٤ ، ۲٦٦
یازی‌نك ایك موجدلری (ترکلر)
(یریدالله ان یخفف عنکم ..)
(یریدالله لیبین لکم ..) ٤٦
یوقوهامامده مسجد انشاسی تشبثاتی

طبعه ایچون هر جلدك بیاتی اجزا اولهرق پوسته اجرتیله برابر ٤۰ غروشدر . مجلد اولورسه هر جلد ایچونده آیریجه اون غروش ضم ایدیلیدر
استاد شهیر علی حیدر افندی مرحومك اصول خط درسلرینی محتوی وفورمه فورمه هر نسخه‌یه قونولان علاوه‌ده صراط مستقیمی آلانلره مجاناً ویریلیر
علاوه ایکنجی جلدك نهایته قدر ۳۳ فورمه تشکیل ایدیور . صراط مستقیمك آبونه اجرتی هر طرف ایچون آلتی آیلغی ٤۰ ، سنه‌لکی ۸۰ غروشدر
آدرس : دوسعادت صراط مستقیم اداره خانه‌سی .

١٩٠
١٣٠
١٩٤٠
٣٠٠١
ش
٧٩
٣٤
١٨
٤٠١
١٩٥

٢٨٨
٣٣٣
٦
٢٥٦
٢٥٦
٣٨٧٠
٦٩
١٨٨
٢٨٦
٣٢

٩٨ (
٨٣
١٥٧
١٧٢
٨٥
٠٣٠٤
٠٣٩٤٠
٣٥٠٠
٣٦٠
١٤١
١١١٠
٣٤٤

م

ماده وماورای ماده ۲۳۸ ، ۲۶۵ ، ۲۸٤
مادون ٤۳ ، ٦۰
مادونلرشمانیه آلمرك طلاق ۹۱ ، ۱۰۸
۱۳۸ ، ۱۵۳ ، ۱٦۷
ماضیمن بر صحیفه ٤۰۷
مالایعنی ۱۷۷
مأموریتده بطالت ۱٤
مجلس مبعوثان مقتضای شرعك الك بیوك مثالی
مشروطیت خلافت اسلامیه‌نك الك جلیل مثالیدر ۳۸۷
مجله جمیل ۸۲
مجله جمیل حضنده بر خطره ۱۰۲ ، ۱۳۱
محمد کمال الدین ابن الهمام سیواسی ۹۷
مختارك ایجون (شعر) ۲۹۳
مدرسلرك ملکاری ووظائفی ۱۹۰
مدرسلرك اصلاحی ۳٦۸،٤۱۱،٤۰۳
مزایای اساسیه ، خصائل فاضله ۱۷۷ ، ۱۹٤
مساعدات شرعیه ۱٤۱
مساوی، اخلاق ونتایجی ۳۲۸
مسلمانلر قوتلرینی ۲٤۸
مسلمانلرك اسباب انحطاط ومسکنتی ۱۹۸
مسلمانلر اخلاق واصاطق ۱٤
مسلمانلرك ایلك زمانی ولطف ونصرت الهیه ۱۵
مسلمانلرك مجد قدیمی وحال حاضر انحطاطی ۳٦۱
مشرکارك آخرت حضنده‌کی افکار طفلی ۳۳۵
مشرکارك حضرت رسوله استهزای ۲۷۱
مصادمهٔ شرعیه ٤۱٤
مظلومین ووقایهٔ سبحانی ۳۰۲
معاهدات حضنده‌کی احکام شرعیه ۵۵
معصیت وصورت ازالتی ۱۹۱
مصورت یلمانی وشریعت اسلامیه ٦٦
مضمار وتحریکات مضنکارانه‌لری ۱٦۰
مضمونا میلرك جزاسی ۳۸۱
مکارم اخلاق ـ سعادت دارین ۲٦۹
مکافاتلرمه وجزالنه‌مریه ۲۹۲
مکتبخانه‌سی، حال وحسنه‌لرك چارسی ۳۷۰
ملتلر اوزرینه جاری اولان قوانین الهیه ۲۱۰
ملتك انحطاطیون ۲۲٤
ملکی محافظه اسبابی ۳۵۳
ممالك عثمانیه‌ده تحصیل ابتدائی ۳٦۲
ممنوعات حربیه ٦۹
مناظر ۱۷٤ ، ۳۳٤
مناظر وسیاحلر ۱۹۱
مناظر وحاثلری مظاهرندن بهی سبحانی ۲۰۸ ، ۲۲۲
مناف سنیه ۳۸۷
مولد النبی علیه الصلاة والسلام ۸٤
میزان شعرانی ۱۵۰ ، ۱۷۰ ، ۱۸۷
میولات نسا ۱٤۱

ن

نصاملام امت اوزرینه واجبدر ۳۸۵
نصرانیك ترکی ومدنیت ۱۸۲
نطق ماعون ۱۹٦
نفسی معبود اتخاذ ایدنلر ٦۲
نفی شرعی ۳۸۲
نقصان اولجن وطارمانلرك عاقبتی ۱۰۵
نقض واسباب حربیه ۵۵
نمیمه ۲۷۳ ، ۲۸۹
نوشیروان وعدالتی ۲۷۱
نیسان یاغموری (شعر) ۸۵

و

والده‌مك مزارنده ۵٦
(واذالمؤودة سئلت ...) ۱۹۸
(واذکروا اذانتم قلیل ...) آیت جلیله‌سنك
انقلاب اخیره موجبیت اتحادیه‌یه تطبیق ۳۱
(وانکحوا الایامی منکم ..) ۳۲
(واعتصموا بحبل الله جمیعاً ..) ۱۹۸
وجود بشر وآثار صنع قدرت ۳٤
وعید الهی ویاس بشر
(ولی الارض آیات للموقنین ..)
وقاحت نسوان ۱۲
وقعهٔ فیل ٦
وقف نفوذ حضنده اوچ یحق عصراول یازلمه اعراضه برمکتوب
(ولقد خلقنا الانسان من طین ..)
(ولقد کتبنا فی الزبور ..)
وحدت اسلامیه
(ویل للمطففین الذین ..)

ه

هارون الرشید وحضرت بلخی
(هذا بصائر للناس ..)
هرکلی عارف حکمت بك [منظوم]
هرکس وظیفه‌سنی بیله‌جك
هرشیئك یولی وار
هلاله دائر مباحثات ۲۲٦،۲۷۷،۲۱۸
هنکام حرب وصلحده احکام اسلامیه
(هوالذی جعل لکم الارض ذلولا ...)
هوایه متابعتدن اجتناب
هوره‌ن برونی (شعر)

ی

(یاایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن .
(یاایها الذین امنوا ان جاءکم فاسق ..)
(یاایها الذین امنو لاتأکلوا اموا لکم ..)
(یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض)
یاد ماضی (شعر)
یادماضی (تراجم احوال) ۲۱۹،۲۳۷،
۹٤،۱۱۰،۱۲۱،۱٤۰،۱۵۵،۱٦٦،۱۸٤
۳۷٦، ۳٤۸، ۳۱۷، ۲۹۷، ۲۸٤، ۲٦٦
یازیك ایك موجدلری (تکلر)
(یریدالله ان یخفف عنکم ..)
(یریدالله لیبین لکم ..) ٤٦
یوقوهاماده مسجد انشاسی تشبثاتی

طبعه ایجون هر جلدك بیاقی اجزا اولدرق پوسته اجرتیله برابر ٤۰ غروشدر. مجلد اولورسه هر جلد ایجوندده آیریجه اوتر غروش ضم ایدلمکدر
استاد نبهر علی حیدر افندی مرحومك اصول فقه دوسلری محتوی وفورمه فورمه هر نسخه‌یه قونولان علاوه‌ده صراط مستقیمی آلانلره مجاناً ویریلمکده
علاوه ایکنجی جلدك نهایته قدر ۳۳ فورمه تشکیل ایدیور . صراط مستقیمك آبونه اجرتی هر طرف ایجون آلتی آیلغی ٤۰ ، سنه‌لکی ۸۰ غروش
آدرس : دوسعادت صراط مستقیم ادارهٔ خانه‌سی .

٢٠٥

٧٩
٣٤
١٨
٤٠١
١٩٥

٢٨٨
٣٣٣
٦
٢٥٦
٢٥٦
٣٨٧
٦٩
١٨٨
٢٨٦
٢٢

٩٨
٨٣
١٥٦
١٧٢
٨٥
٤٢٠
٤٣٩٤
٢٥٠
٣٦٠
١٤٧
١١٢
٣٤٤

مادون ٦٠ ، ٤٣
مادونك شمايله آلمك اطلاق ١٠٨ ، ٩١ ، ١٣٨ ، ١٥٣ ، ١٦٧
ماضيدن بر محبه ٤٠٧
مالايعنى ١٧٧
مأمورينده عفاف ١٤
مجلس مبعوثان مقتضاى شرعك اك بيوك مثالى
مشروطيت خلافت اسلاميه‌نك اك حقلى كتابيدر ٣٨٧
محله جمعيتى ٨٢
محله جمعيتى حقنده بر خاطره ١٠٢ ، ١٣١
محمد كمال الدين ابن الامام سيواسى ٩٧
مختار بك ايجون (شعر) ٢١٣
مدرسات ملكارى ووظائفى ١٩٠
مدرسه‌لرك اصلاحى ٤٠٣ ، ٤١١ ، ٣٦٨
مزاياى انسانيه ، خصائل فاضله ١٧٧ ، ١٩٤
مساعدات شرعيه ١٤١
مساوى اخلاق ونتايجى ٣٢٨
مسلمانلر قونفرنسى ٢٤٨
مسلمانلرك اسباب انحطاط ومسكنتى ١٩٨
مسلمانلق واسلامق ١٤
مسلمانلرك ايك زمانى ولطف ونصرت الهيه ١٥
مسلمانلرك مجد قديمى وحال حاضر انحطاطى ٣٦١
مشركارك آخرت حقنده‌كى افكار طفلى ٣٣٥
مشركارك حضرت رسوله اسنادانى ٢٧١
مصادمهٔ شرعيه ٤١٤
مظلومين ووقاية سبحانى ٣٠٢
معاهدات حقنده‌كى احكام شرعيه ٥٥
معصيت وصورت ازالتى ١٩١
مصورت بلدان وشريعت اسلاميه ٦٦
مفسدلر وتحريكات ملتكارانه‌لرى ١٦٠
مفسدوباعيلرك جزاسى ٣٨١
مكارم اخلاق ـ سعادت دارين ٢٦٩
ملتك انحطاطيون ٢٢٤
ملكى محافظه اسبابى ٣٥٣
ممالك عثمانيه‌ده تحصيل ابتدائى ٣٦٢
ممنوعات حربيه ٦٩
منافقلر ١٧٤ ، ٣٣٤
منافقلر وسعيلر ١٩١
منافق وجاسوسلرى مظاهرندن نبى سبحانى ٢٠٨ ، ٢٢٢
مناقب حنيه ٣٨٧
مولد النبى عليه الصلاة والسلام ٨٤
ميزان شعرانى ١٥٠ ، ١٧٠ ، ١٨٧
ميولات نسا ١٤١

ن

نصب امام امت اوزرينه واجبدر ٣٨٥
نصرانيك تركى ومدنيت ١٨٢
نطق عاموس ١٩٦
نفسى معبود اتخاذ ايدنلر ٦٢
نفى شرعى ٣٨٢
نقصان اواجن وطارنانلرك عاقبتى ١٠٥
نقض واسباب حرب ٥٥
نميمه ٢٧٣ ، ٢٨٩
نوشيروان وعدالتى ٢٧١
نيسان يامورى (شعر) ٨٥

و

والدەمك مزارنده ٥٦
(واذالموؤدة سئلت ...) ١٩٨
(واذكروا اذانتم قليل ...) آيت جليله‌جنك انقلاب اخيره‌وجمعيت اتحاديه‌يه تطبيق ٣١
(واكحوا الايامى منكم..) ٣٢
(واعتصموا بحبل‌الله جميعاً..) ١٩٨
وجود بشر وآثار صنع قدرت ٣٤
وظيفهٔ طبل ١٦
وقف نقود حقنده اوچ بحث عصراول بازاشر
احراراته برمكتوب
(ولقد خلقنا الانسان من طين..)
(ولقد كتبنا فى الزبور..)
وحدت اسلاميه
(ويل للمطففين الذين ..)

ه

هارون الرشيد وحضرت بلخى
(هذا بصائر للناس ..)
هرسكلى عارف حكمت بك [منظوم]
هركس وظيفه‌سنى بيله‌جك
هرشيئك بولى وار
هلاله دائر مباحثات ٢١٨ ، ٢٧٧ ، ٣٢٦
هنكام حرب وصلحده احكام استيمان
(هوالذى جعل لكم الارض ذلولا ...)
هوايه متابعتدن اجتناب
هورەن برونى (شعر)

ى

(ياايها الذين آمنوا اجتنبوا كثيراً من الظن.)
(ياايها الذين امنوا ان جاءكم فاسق ..)
(ياايها الذين امنو لاتأكلوا اموا لكم ..) ٧
(ياداود انا جعلناك خليفة فى الارض) ٢
ياد ماضى (شعر)
يادماضى (تراجم احوال) ٢٣٧ ، ٢١٩ ، ٢٤
١٨٤ ، ١٦٦ ، ١٥٥ ، ١٢١ ، ١١٤ ، ١١٠ ، ٩٤
٣٧٦ ، ٣٤٨ ، ٣١٧ ، ٢٩٧ ، ٢٨٤ ، ٢٦٦
يازى‌نك ايك موجدلرى (تركلر)
(يريدالله ان يخفف عنكم..)
(يريدالله ليبين لكم ..) ٤٦
يوقوهاماده مسجد انشاسى تشبثاتى

طبعه ايجون هر جلدك مياتى اجزا اولەرق پوسته اجرتيله برابر ٤٠ غروشدەر. مجلداولورسه هر جلد ايجونده آيريجه اوتو غروش ضم ايدلمكدەدر
استاد شهير على حيدر افندى مرحومك اصول طبع دوسلرنى محتوى وفورمه فورمه هر نسخه‌يه قونولان علاوه‌ده صراط مستقيمى آلانلره مجاناً ويريلير
علاوه ايكنجى جلدك نهايته قدر ٣٣ فورمه تشكيل ايديور . صراط مستقيمك آبونه اجرتى هر طرف ايجون آلتى آيلغى ٤٠ ، سنه‌لكى ٨٠ غروشدر
آدرس : درسعادت صراط مستقيم اداره خانەسى .

م

ماده وماورای ماده ٢٣٨ ، ٢٦٥ ، ٢٨٤
مادیون ٤٣ ، ٦٠
مادیونك شبهاتیله آنلرك بطلانی ٩١ ، ١٠٨ ، ١٣٨ ، ١٥٣ ، ١٦٧
ماضیدن بر محیطه ٤٠٧
مالایعنی ١٧٧
مأموریتده بطائت ١٤
مجلس مبعوثان مقتضای شرعك اك بیوك مثالی مشروطیت خلافت اسلامیه‌نك اك حقیقی ممثالیدر ٣٨٧
مجله جمعیتی ٨٢
مجله جمعیتی حقنده برمحظوره ١٠٢ ، ١٣١
محمد کمال الدین ابن الامام سیواسی ٩٧
مختاریك ایجون (شعر) ٢١٣
مدیریت ملکاری ووظائفی ١٩٠
مدرسه‌لرك اسلامی ٤٠٣ ، ٤١١ ، ٣٦٨
مزایای انسانیه ، خصائل فاضله ١٧٧ ، ١٩٤
مساعدات شرعیه ١٤١
مساوی اخلاق ونتایجی ٣٢٨
مسلمانلر قوندره‌سی ٢٤٨
مسلمانلرك اسباب انحطاط ومسکنتی ١٩٨
مسلمانلق واسلافی ١٤
مسلمانلرك ایلك زمانی ولطف ونصرت الهیه ١٥
مسلمانلرك بحدقدیمی وحال حاضر انحطاطی ٣٦١
مشرکلرك آخرت حقنده‌کی افکار طلهسی ٣٣٥
مشرکلرك حضرت رسوله استادانی ٢٧١
مصادمهٔ شرعیه ٤١٤
مظلومین ووقایهٔ سبحانی ٣٠٢
معاهدات حقنده‌کی احکام شرعیه ٥٥
معصیت وصورت ازالهسی ١٩١
معموریت بلدان وشریعت اسلامیه ٦٦
مفسدلر وتحریکات ملعنتکارانه‌لری ١٦٠
مفسدوباغیلرك جزاسی ٣٨١
مکارم اخلاق ـ سعادت دارین ٢٦٩
مکه مکرمه وجرائد عربیه ٢٩٢
ملك ماضیسی ، حالی وخسته‌لقلرك چاره‌سی ٣٧٠
ملتلر اوزرنده جاری اولان قوانین الهیه ٢١٠
ملعنت انجارعیون ٢٢٤
ملکی محافظه اسبابی ٣٥٣
ممالك عثمانیه‌ده تحصیل ابتدائی ٣٦٢
ممنوعات حربیه ٦٩
منافقلر ١٧٤ ، ٣٣٤
منافقلر وسفیهلر ١٩١
منافق وخائنلری مظاهرندن نهی سبحانی ٢٠٨ ، ٢٢٢
مناقب سنیه ٣٨٧
مولد النبی علیه الصلاة والسلام ٨٤
میزان شعرانی ١٥٠ ، ١٧٠ ، ١٨٧
میولات نسا ١٤١

ن

نصب امام امت اوزرینه واجبدر ٣٨٥
نصرانیتك ترکی ومدنیت ١٨٢
نطق همایون ١٩٦
نفسی معبود اتخاذ ایدنلر ٦٢
نفی شرعی ٣٨٢
نقصان اولجن وطارنانلرك عاقبتی ١٠٥
نقض واسباب حرب ٥٥
نمیمه ٢٧٣ ، ٢٨٩
نوشیروان وعدالتی ٢٧١
نیسان یاغموری (شعر) ٨٥

و

والده‌مك مزارنده ٥٦
(واذالوؤدة سئلت ...) ١٩٨
(واذکروا اذ انتم قلیل ...) آیت جلیله‌سنك انقلاب اخیره وجمعیت اتحادیه‌یه تطبیق ٣١
(وانکحوا الایامی منکم ..) ٣٢
(واعتصموا بحبل الله جمیعاً ..) ١٩٨
وجود بشر وآثار صنع قدرت ٣٤
وعبد الهی ویاس بشر ٩٠
(وفی الارض آیات للموقنین ..) ٣٠
وقاحت نسوان ٩٤ ، ٩٢
وقعهٔ فیل ١٦ ، ٠٠
وقف نقود حقنده اوج بحق عصراول یازلش اسرارانه برمکتوب ١
(ولقد خلقنا الانسان من طین ..) ٤
(ولقد کتبنا فی الزبور ..) ٩
وحدت اسلامیه ١٠١
(ویل للمطففین الذین ..) ٩٥

ه

هارون الرشید وحضرت بلخی ٨٨
(هذا بصائر للناس ..) ٣٣
هرکلی عارف حکمت بك [منظوم]
هرکس وظیفه‌سنی بیله‌جك ٥٦
هرشیئك یولی وار ٥٦
هلاله دائر مباحثات ٢١٨ ، ٢٧٧ ، ٣٢٦ ، ٨٧
هنکام حرب وصلحده احکام استیمان ٩
(هو الذی جعل لکم الارض ذلولا ...) ٨٨
هوایه متابعتدن اجتناب ٨٦
هوره‌ن برونی (شعر) ٢

ی

(یاایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن .) ٨
(یاایها الذین امنوا ان جاءکم فاسق ..) ٣
(یاایها الذین امنو لاتأکلوا اموا لکم ..) ٥٧
(یاداود انا جعلناك خلیفة فی الارض) ٧٢
یاد ماضی (شعر) ٥
یادماضی (تراجم احوال) ٢٢٧ ، ٢١٩ ، ٢٠٤ ، ١٨٤ ، ١٦٦ ، ١٥٥ ، ١٢١ ، ١١٤ ، ١١٠ ، ٩٤ ، ٩٤ ، ٣٧٦ ، ٣٤٨ ، ٣١٧ ، ٢٩٧ ، ٢٨٤ ، ٢٦٦ ، ٠٠
یازی‌نك ایلك موجدلری (ترکلر) ٦٠
(یریدالله ان یخفف عنکم ..) ٤١
(یریدالله لیبین لکم ..) ٤٦ ، ١١
یوقوهامانده مسجد انشاسی تشبثاتی ٤٤

طشره ایچون هر جلدك مبلغی اجزا اولهرق پوسته اجرتیله برابر ٤٠ غروشدره مجلد اولورسه هر جلد ایچونده آیریجه اونر غروش ضم ایدلمکدر . استاد شهیر علی حیدر افندی مرحومك اصول فقه درسلرینی محتوی وفورمه فورمه هر نسخه‌یه قونولان علاوه‌ده صراط مستقیمی آلانلره مجاناً ویریلیر . علاوه ایکنجی جلدك نهایتنه قدر ٣٣ فورمه تشکیل ایدییور . صراط مستقیمك آبونه اجرتی هر طرف ایچون آلتی آیلغی ٤٠ ، سنه‌لکی ٨٠ غروشدر
آدرس : درسعادت صراط مستقیم اداره خانه‌سی .